

משה עסיס / אוצר לשונות ירושלמיים

אוצר לשונות ירושלמיים

מונחים, ביטויים ולשונות בפיהם של האמוראים
בתלמוד הירושלמי

מאת
משה בן שלמה עסיס

כרך ב
אותיות ו-ע

בית המדרש לרבנים באמריקה
ניו יורק וירושלים תש"ע

ISBN 978-965-456-056-6

©

כל הזכויות שמורות
להוצאת בית המדרש לרבנים באמריקה
תש"ע

Copyright 2010, by
The Jewish Theological Seminary of America
Printed in Israel

ויו

ו-... כן נדרים מ ב ש' 38.

ו- (!)... לא ע"ע הא... לא.

ואגיבונה¹ פאה טו ג ש' 40 (2x); ואגיבונה²; קידושין סא ב ש' 28 (ואגיבונת'), שם ש' 29.

ואגיבונה ע"ע ואגיבונה.

ואגיבונת' ע"ע ואגיבונה.

ואדיין אין (!) את לזו ע"ע ואדיין את לזו.

ואדיין את לזו³ ברכות ח א ש' 41 (אין! את); פאה טו ד ש' 26; מעשרות מט ב ש' 35;

ביצה סב ב ש' 54; תענית סה ג ש' 45; מגילה עד ב ש' 48, עה ב ש' 37; מועד קטן

פג ב ש' 46; גיטין נ ד ש' 20 (ליי); קידושין סא ג ש' 6; סנהדרין כא ד ש' 49 (ו- ל'!).

ואדיין את ליי (!) ע"ע ואדיין את לזו.

ואדעתיה (!) דבית הלל ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

ואהן הין (!) ע"ע וההן נו (בתמיהה).

ואומר (הפסוק) ברכות ז ב ש' 2; תענית סד א ש' 28; סוטה כא ד ש' 14; סנהדרין

כב א ש' 58, כד א ש' 4, כה ג ש' 48.

ואומר (!) ביצה סב ג ש' 8 (צ"ל: אמרין?).⁵

ואומר (!) אף ב-... כן ע"ע ואמר אף ב-... כן.

ואוף אנא סבר כן ע"ע אוף אנא סבר כן.

ואוף ב-... כן ע"ע אף ב-... כן.

ואוף הכא ע"ע אוף הכא.

ואוף (!) הכא כן ע"ע אוף הכא כן.

ואוף (!) ואנן אמרין ע"ע אף אנן (!) אמרין.

ואוף נא סבר כן ע"ע אוף אנא סבר כן.

¹ תרגום: והשיבו אותה.

² הנוסח בקו"א (שרי"ר עמ' 325, סי' קט): "ואגיבונה" (2x).

³ כלומר, ועדיין אתה [צריך] לזאת!! ולפירוש הביטוי ראה מבוה"י, קמג ע"ב, ד"ה לסגנון (העירני פרו' זוסמן).

⁴ למופע (תנאי) נוסף שנשתבש ע"ע ואמר (ציווי).

⁵ כך הגיה בשתא"י, עמ' 286, ד"ה ואומר ("אמרין בשם" תחת "ואומר מפני", עיין בסוגיא שם). וכן הגיה ליברמן בגליונותיו, טופס ב: "אמרין בשם". אבל בטופס א' הגיה בשם תמים דעים, סי' רמב: "אמרין בשם". ועיין בנוסחאות הראשונים באהצו"י, סוף עמ' 32, ד"ה ואומר. ואולי צריך לומר "אמרין" או "ואמרין". ובמועד קטן אמר: "ואמרין בשם שמואל" (פ ע"ג ש' 58). כלומר, יש אומרים. וצ"ע.

ואוף ר' ור' מודה (!) בה (!) תרומות מד א שו' 43 (צ"ל: מודיי? / מודין?)⁶.
ואוף רבנן מודיי ליה⁷ **ביכורים** סה א שו' 1.
ואורי ליה ע"ע הורי ליה.
***ואורי ליה כהדא דר' דמתניתין**⁸ **בבא מציעא** ח ב שו' 54. וראה עוד ערך והורי ליה כהדא דר'.
ואורין (!) ליה כר' ע"ע והורון ליה כר'.
ואי (מדרשית) ע"ע ואין (מדרשית).
ואי (!) (בלשון קושיא) ע"ע ואין (בלשון קושיא).
ואי זה (!) ע"ע ואי זה זה.
ואי זה זה ברכות ז ב שו' 57 (זהו ליל!); תרומות מה ב שו' 21; ראש השנה נו ד שו' 47
(ו- ליל?), שם שו' 49; חגיגה עו ג שו' 52; יבמות ט ד שו' 54; נדרים לז ד שו' 10; סנהדרין
ל ב שו' 54.
ואי זהו ע"ע אי זהו.
ואי זו היא ע"ע אי זו היא.
ואי זו היא... ואי זו היא... ע"ע אי זו היא... ואי זו היא....
ואי זו זו יומא לט ב שו' 52, **מד ב שו' 36; מגילה עב ג שו' 18, שם שו' 20.**
ואי (!) כר' ע"ע אין כר' (בלשון קושיא).
ואיזה ע"ע אי זה.
ואיזהו ע"ע אי זהו.
ואני דינו ע"ע היידנו.
ואיידא אמר (!) דא ע"ע ויידא אמרה דא.
ואייתניה (!) כיי דמר ר' ע"ע ואייתא כיי דמר ר'.
ואיכן ע"ע איכן.
ואילו ע"ע אילו.
ואילו... לא... ע"ע אילו... לא... (בתמיהה).
ואילו (!) אמר... יאות ע"ע אילו אמר... יאות.
ואילו אמר לון, מה הוה מימר לון⁹ **דמאי** כג ג שו' 58.
ואילו הם (בתמיהה) כתובות לה ג שו' 48.
****ואילו הן (בניחותא)**¹⁰ **ברכות ד א שו' 7, יד ג שו' 14; שבת ג ג שו' 32, יו א שו' 40;**
פסחים לג א שו' 48, לה ג שו' 49; יומא מד ב שו' 63; תענית סה א שו' 53, סה ב שו' 5,

⁶ ההגהה "מודיי" — אם המאמר הוא אמוראי וארמי, ויהיה התרגום: וגם ר' ור' מודים בה; וההגהה "מודין" (או "מודים") — אם הוא תנאי. במקרה זה תהיה "ואוף" באשגרה תחת "ואף".

⁷ תרגום: וגם החכמים מודים לו.

⁸ תרגום: והורה לו כ[דעה] הזאת של ר' שבמשנתנו.

⁹ תרגום: ואילו אמר להם, מה היה אומר להם? מילולית: מה היה לומר להם?

¹⁰ כל המופעים בְּעֶרְךָ הם בלשון זכר, חוץ מזה של עבודה זרה שהוא בלשון נקבה.

****ואילו הן (בניחותא) (המשך)** סו ג ש' 60; **מגילה** סט ד ש' 40, עא ב ש' 54; **סוטה** יז ד ש' 12, כא ג ש' 11; **קידושין** סא א ש' 32! (ל"ג)¹¹; **בבא מציעא** ח ב ש' 52; **סנהדרין** כח א ש' 4, כח ג ש' 8; **מכות** לב א ש' 8; **עבודה זרה** מא ג ש' 62; **הוריות** מז ג ש' 57; **נדה** נ א ש' 27.

ואילו הן (בלשון שאלה)¹² **ברכות** יב ב ש' 24; **פאה** יט ג ש' 15 (ואלו); **כלאים** לא ג ש' 37 (ואלו); **יבמות** ג ד ש' 27; **כתובות** לב א ש' 27; **נדה** מט ג ש' 30, נ ג ש' 54. **ואילו לא את אמרת (!) הדא, לא הוינן ידעין דהוא (!) כן** (בתמיהה)¹³ **תרומות** מז ב ש' 36 (צ"ל: אתאמרת, צ"ל: דהיא)¹⁴.

ואילו תנינן... ולא תנינן... הוינן אמרין... ע"ע אילו תנינן... ולא תנינן... הוינן אמרין...

ואילו תנינן, מה הוינן מיתני¹⁵ **נדרים** לו ג ש' 35, שם ש' 37 (ואילן)¹⁶. **ואילין אינון (!)...** **אית לי חורנין (!)...** (בלשון קושיא)¹⁷ **יבמות** י א ש' 29 (צ"ל: אינין, צ"ל: חורנין)¹⁸.

ואילין אינון (!), הא אית לך חורנין ע"ע אילין אינין, והא אית לך חורנין (בלשון קושיא).

ואילין אינין חורנייתא (בלשון שאלה)¹⁹ **שבת** ג ג ש' 38. **ואילין דמתרגמינן**²⁰ **ברכות** ט ג ש' 21; **כלאים** לא ג ש' 60; **מגילה** עה ג ש' 11 (ו' ל'!). **ואילן (!) תנינן, מה הוינן מיתני** ע"ע ואילו תנינן, מה הוינן מיתני. **ואימא (!)** ע"ע ואמר (ציווי). **ואימר** ע"ע ואמר (ציווי).

¹¹ ראה דבריו הנכוחים של כ"ץ, א, עמ' 158, ד"ה השינוי המשמעותי ואילך.

¹² כל המופעים בדרך הם בלשון זכר, חוץ מזה של יבמות שהוא בלשון נקבה.

¹³ תרגום (אחרי ההגהות): ואילו לא נאמרה [מימרא] זאת, לא היינו יודעים שהיא (כלומר, שהדבר

הוא) כך?!

¹⁴ להגהה "אתאמרת" ראה מבואות לסה"א, עמ' 457, הע' 15. ולהגהה "דהיא" ראה כי"ר, עמ' 244

ש' 34.

¹⁵ תרגום: ואילו שנינו, מה היינו שונים? מילולית: מה היינו לשנות?

¹⁶ הנוסח בקו"א לנכון: "ואילו" (שרי"ר, עמ' 340, סי' רכ [עמ' 339]).

¹⁷ תרגום: ואלה הן...?, [הרין] יש לי אחרות!!!

¹⁸ ההגהות שלי, שמדובר כאן בלשון רבות, עי"ש.

¹⁹ תרגום: ואילו הן האחרות? כלומר, הדברים האחרים שגזרו בית שמאי ובית הלל.

²⁰ תרגום: ואלה שמתרגמים. כללתי ברשימה את הביטוי הזה וכן את הביטוי "תירגם עקילס" שהם

ביטויים ירושלמיים מיוחדים, אבל לא ראיתי לכלול כל לשונות הפועל תרגם, כגון: "מתרגם" (מגילה עד ע"ד ש' 9, שם ש' 12), "ולא מתרגמינן" (שם, ש' 36). ועיין אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ח, עמ' 708, טור א ואילך, ערך תרגם. וכסגנון זה: **ואילין דאמרין (ברכות ג ד ש' 41; תענית סה ג ש' 63)**. וכן: **ואילין דכתבין (כתובות ל ב ש' 48 [ו' ל'], לג א ש' 11; בבא בתרא יו ב ש' 37 [וילין], יו ג ש' 27 [דכתבין]; ולא גרסינן ליה, וליתיה בכי"א, עמ' 105 ש' 140 — ראה שם, סוף עמ' 219, ד"ה מוכרת], שם ש' 30; שבועות לז ב ש' 26 [ו' ל']).**

וַאֲיִן (מדרשית) דמאי כג ג שו' 14, כד ד שו' 51, שם שו' 52, כה א שו' 50; שביעית לד א שו' 14, לה א שו' 55, שם שו' 57; תרומות מ ב שו' 63, מד ג שו' 8 (ואי?), שם שו' 33 (ואי?); מעשר שני נה א שו' 27, נו ב שו' 21; 53, שם שו' 55; חלה נח ב שו' 54 (צ"ל: אינ?);²² שבת ט ג שו' 45, שם שו' 50; פסחים לו ד שו' 26;²³ יומא מ ג שו' 45 (2x); שקלים מט ג שו' 60, נ ד שו' 21; יבמות ג ד שו' 23, ד א שו' 11, שם שו' 18, ו ב שו' 57; סוטה כב ג שו' 31; כתובות כז ב שו' 12 (ואי?), שם שו' 39 (ואי?); גיטין מז ב שו' 63; נזיר נז ג שו' 16; קידושין סד ג שו' 20, סד ד שו' 29; סנהדרין כא ב שו' 22, שם שו' 24, כט ב שו' 10; הוריות מז ג שו' 43.

וַאֲיִן (בתמיהה) ברכות ח ג שו' 32; פאה יח ג שו' 14, שם שו' 18, שם שו' 21; דמאי כא ד שו' 16, כב ב שו' 27, כב ד שו' 16; כלאים כט ג שו' 40, ל ג שו' 8; תרומות מא ב שו' 23, שם שו' 25, מד ג שו' 30 (ואי?), מה ב שו' 20 (צ"ל: ואינו?), מה ג שו' 54, מז א שו' 57, מז ב שו' 5; מעשרות מט ב שו' 1, שם שו' 2, מט ג שו' 33, נ ב שו' 48, נב א שו' 11 (ואי?);²⁴ מעשר שני נד ד שו' 47; חלה נח א שו' 22, נח ד שו' 18, נט ד שו' 21, ס ב שו' 31; שבת י ג שו' 33, יג א שו' 42; עירובין כ א שו' 56, כ ד שו' 34; פסחים ל ד שו' 24; יומא מ ג שו' 28 (שאין?);²⁵ מ ד שו' 17, שם שו' 19, מב ד שו' 50, מה ג שו' 18; שקלים נ ד שו' 3; ראש השנה נו ג שו' 35, נז א שו' 56; ביצה ס א שו' 15, ס ד שו' 64, סא ב שו' 2, סא ג שו' 9; תענית סט ב שו' 55; מגילה עג א שו' 60; חגיגה עה ד שו' 28, עו א שו' 45, עה א שו' 39, עט א שו' 38, עט ב שו' 58, שם שו' 59; מועד קטן פא א שו' 14 (שאין?);²⁶ יבמות ג ג שו' 33, יב א שו' 20;²⁷ סוטה יו ג שו' 20, שם שו' 23, יח ג שו' 39; כתובות כו ג שו' 35, שם שו' 38, כז ב שו' 37 (ואי?), ל א שו' 8, לג ג שו' 4; נדרים לח א שו' 56, שם שו' 57; גיטין מג ב שו' 60;²⁸ מז ב שו' 27; נזיר נב ד שו' 20; קידושין ס ד שו' 18, סג א שו' 33, שם שו' 36; בבא קמא ב ד שו' 30, ג ב שו' 48, ד ג שו' 24; בבא בתרא טו ג שו' 14, שם שו' 30; סנהדרין כא א שו' 21, כא ד שו' 6, שם

²¹ ראה ספרי זוטא, במדבר יח, כו, עמ' 298 שו' 12. וציין לו היגר, ז, עמ' 332, ס' רסא.

²² וכן הוא בכ"ל לפני הגהה: "אין" (עמ' 273 שו' 28) — ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 482, שו' 58; שם, הע' 4. ויאות.

²³ עיין תוכפ"ש, פסחא, עמ' 619, ד"ה ובירושלמי.

²⁴ וכן הוא "ואין" במקבילה בחלה נח ע"א שו' 22 הרשומה להלן. וראה הנוסח בס' התרומה, ס' פב (אהצו"י, סוף עמ' 126, ד"ה מתיב).

²⁵ הק"ע והפ"מ פירשו בתמיהה — ראה ק"ע, טז ע"א, [ה"ה], ד"ה שאין אבות, ופ"מ, שם, ד"ה אלא מסבור. וכן נראה מדברי ליברמן, ירושלמי נזיקין, מבוא, עמ' לג, הע' 25. אבל עיין אהצו"י, עמ' 32, ד"ה שאין אבות. וצ"ע. וראה עוד מה שהערתי להלן, לשבועות לד ע"ג שו' 28.

²⁶ ההגהה על פי גירסת הרמב"ן בחידושי למועד קטן [ד"ה עוד מצאתי, טז ע"ד] (אהצו"י, עמ' 90, ד"ה תני לא יחא).

²⁷ ראה שתא"י, ריש עמ' 357, ד"ה התיבון. וכן הוא על פי הצעה אחת בגליונות הרש"ל, טופס ב'. והק"ע (סג ע"א, ד"ה ה"ג התיבון) והפ"מ (שם, ד"ה התיבון) מחקו אותה. ולפי מה שהגיה ליברמן בטופס א' וב' "חמותו" תחת "אחותו" (עיין בגמרא שם) על פי נוע"י — "ואין" היא בלשון קושיא. וצ"ע.

²⁸ ראה תוכפ"ש, גיטין, ריש עמ' 775, שו' 1; סוף עמ' 880, שו' 54-55.

****ואין (בתמיהה) (המשך)** ש' 9, כד ד ש' 36, כז ד ש' 11, כח ד ש' 2949; **שבעות** לג ג ש' 8, לד ג ש' 28 (שאין) 30, לה ג ש' 25, שם ש' 27; **עבודה זרה** מ ג ש' 46, מה א ש' 3112. ****ואין (בלשון קושיא)** 32 **דמאי** כג א ש' 2 (אי וצ"ל: אין או אם); **כלאים** כח ג ש' 18; **תרומות** מ ג ש' 25, מז ד ש' 40; **מעשרות** נא ד ש' 45 (אי וצ"ל: אין); **ביכורים** סג ד ש' 4 (אי וצ"ל: אין), סה ד ש' 50 (ו- ליל); **שבת** ה א ש' 18 (אי וצ"ל: אין), יו א ש' 38 (אי וצ"ל: אין) 33; **יבמות** ד ד ש' 7 (ו- ליל), שם ש' 13; **סוטה** כא א ש' 36, שם ש' 41; **כתובות** לא ב ש' 12 (אי וצ"ל: אין), לא ג ש' 53, לג ב ש' 9; **נדרים** לח ד ש' 23 (ואין); **נזיר** נו ד ש' 15 (אי וצ"ל: אין); **קידושין** סב ב ש' 40, סה ב ש' 7; **בבא קמא** ד ב ש' 39, ה א ש' 20 (ו- ליל); **הוריות** מו ג ש' 38 (ו- ליל; צ"ל: דרבי אמר 34). **ואין (!)** 35 **הוריות** מו ד ש' 8 (צ"ל: ואין) 36.

29 המופע שייך למקור תנאי — עיין ספרי במדבר, פיס' קלא, עמ' 172. אבל ליתיה שם. יתכן איפוא שזוהי תוספת אמוראית בתוך הברייתא.

30 לשון הגמרא כאן: "הדא אמרה שאין אבות מלאכות ביום הכיפורים". והפ"מ (יד ע"ב, ד"ה הדא אמרה) מפרש בניחותא, ע"ש. אלא שלשיטתו התלמוד דוחה את המסקנה הזאת בהמשך הסוגיא, ראה שם, ד"ה אילו מי שעשה כולם וד"ה אילו מי שעשה כל אחת. ומדברי רטנר (אהצ"צ, יומא, עמ' 32, ד"ה שאין אבות) נראה שכך עמדו הדברים. ומדברי ליברמן (ירושלמי נזיקין, מבוא, עמ' לג, הע' 25) נראה, לכאורה, שהוא מפרש בתמיהה. וצ"ע. וראה עוד מה שהערתי לעיל, ליומא מ ע"ג ש' 28.

31 ישנם שלושה מופעים נוספים של "ואין" שצריכים עיון, ושלושתם בפי ר' יצחק. ואלה הם: **סנהדרין** כז א ש' 56; **מכות** לא ג ש' 49, שם ש' 52. הראשון נתפרש על ידי הפ"מ (מז ע"ב, [הג], ד"ה ר' יצחק שאל) בלשון קושיא, ועל ידי הק"ע (ו"ה אמדוהו למיתה) בניחותא, אם כי בהקשר של שאלה; ושני האחרונים נתפרשו על ידם בניחותא (הפ"מ — ה ע"ב, ה"ד, ד"ה ואין דרך; והק"ע — ד"ה אר"י כל וד"ה ישב לו). וצ"ע. אחרי שכתבתי, מצאתי בגליונות הרש"ל טופס א', שמחק "ואין" בסנהדרין כז ע"א ש' 56, וגרס אותה לעיל שם, ש' 55. כלומר, בתמיהה, ע"ש. וכן עיקר. והרי לנו מופע נוסף של ביטוי זה. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע אין (בתמיהה). ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בסוף ערך "ואין (!)". ולא כללתי את המופע שביבמות ט ע"ד ש' 45, לפי שאני מפרש אותו "והן" ובניחותא — ראה מה שהערתי בערך "חלוקין על דברי ר"י על אתר.

ודע שבבבא מציעא ח ע"א ש' 33 אנו גורסים בד"י: "אדם מצוי ללות ולפרוע לבו ביום. ואין אדם עשוי לפרוע וללות לבו ביום"; ופירש הפ"מ בתמיהה, ע"ש. אבל הנוסח בכ"א: "אין מצוי הוא אדם ללות ולפרוע בו <ביום> ואדם מצוי לפרוע וללות בו ביום" (עמ' 45 ש' 81). וכן עיקר — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 131, ש' 81. ולפי זה, יש להעביר "ואין" זו מן הסיפא לרישא, ולגרס שם "אין" בניחותא. לכן לא כללתי אותה ברשימה. וכבר הערתי על מופעים דומים במבוא, עמ' לד, הע' 78.

32 תרגום: ואם.

33 לשון הגמרא כאן: "אי קודם להתרת כלים שנו". ולדעת ליברמן, כל המאמר הזה מיותר — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 199, ד"ה אי קודם. ואין הדבר הכרחי. ועוד, שכסגנון זה מצאנו לעיל שם, ש' 36: **"אם** בחצר שלא עיריבה הדא היא דתנינן" וכו', אף על פי שאפשר לדחות שהיא הנותנת.

34 ראה: ליברמן, מחקרים, ריש עמ' 245, ד"ה מה כר'; רבינוביץ, שתא"י, סוף עמ' 580, ד"ה ר' ירמיה.

35 תרגום (אחרי ההגהה): והיכן!!

36 הערך וההגהה והתרגום על פי ליברמן, מחקרים, ריש עמ' 254, ד"ה ואין חייבין. כלומר, והיכן מצאנו שבית דין הגדול חייבין בטעות הוראה על מצוות עשה שבתורה, והרי הכתוב אומר: "אשר לא

ואין... אלא...³⁷ **ברכות** ז א שו' 54, שם שו' 55, ז ב שו' 1, יא ג שו' 29-30 (ש' תחת ר'), יג ג שו' 45 (ר' ליל); **כלאים** לב ג שו' 4 (ר' ליל); **ראש השנה** נט א שו' 24, שם שו' 26; **מגילה** עד ג שו' 13 (ר' ליל); **סוטה** יו ב שו' 36, שם שו' 42 (ר' ליל); יח ב שו' 5; **כתובות** לה ב שו' 9-10 (ר' ליל); **נדרים** לח א שו' 63; **נזיר** נו ג שו' 51 (ר' ליל); **סנהדרין** כז ד שו' 43, שם שו' 43-44, שם שו' 44-45, כח א שו' 52-53 (ר' ליל); שם שו' 60, שם שו' 62; **הוריות** מח ב שו' 51.

ואין... בכל מקום אלא... (!) **סוטה** יו ב שו' 36.

ואין... בכלל... ע"ע אין... בכלל....

ואין... דבר תורה ע"ע אין... דבר תורה.

ואין... דן... **פסחים** לג א שו' 26, שם שו' 27.

ואין... ואין... ע"ע אין... אין... (בניחותא).

ואין... ואין לא... ע"ע אין... ואין לא....

ואין... מלמד... **כלאים** לא ב שו' 42 (ר' ליל), שם שו' 43; **שבת** ט ד שו' 30, שם שו' 31, שם שו' 32 (ול"ג ואין?)³⁸, שם שו' 48 (ר' ליל), שם שו' 48-49; **סנהדרין** כד ג שו' 55 (2x), כד ד שו' 8 (ר' ליל), שם שו' 8-9.

ואין... קרוי... אלא... **יבמות** ד א שו' 11, שם שו' 18; **קידושין** סד ד שו' 29.

ואין אנו יודעין ע"ע אין אנו יודעין (בניחותא).

ואין את עושה ע"ע אין את עושה.

ואין בו (!) ע"ע אין כאן....

ואין ביניה (!) ע"ע אין כיני.

ואין בני (!) ע"ע אין כיני.

תַּעֲשֶׂינָהּ (ויקרא ד, יג); והיא קושיא בסגנון של שאלה רטורית. ויתכן שיש לנקד "ואין" בצירי, כלומר, והן, והם, דהיינו בית הדין. ולפי זה, הדברים אמורים בתמיהה. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי הגירסאות.

³⁷ במקומות שרשמתי בפנים הביטוי משמש במשמעות פרשנית ממש. ויש ביטויים קרובים, ברובם ללא וי"ו בראשם, ואלה הם: **ברכות** ו ג שו' 7, שם שו' 11-12, ז ב שו' 62-63; **תרומות** מג א שו' 11-12; **מעשר שני** נג ג שו' 34; **ביכורים** סד ג שו' 48; **פסחים** לו ב שו' 10, שם שו' 12; **יומא** מד ד שו' 50, שם שו' 55; **תענית** סד ג שו' 63-64, סז א שו' 35, שם שם (ר'), סז ג שו' 15; **יבמות** ט א שו' 30; **סוטה** יו ב שו' 42; **סנהדרין** כ א שו' 25; **הוריות** מח א שו' 10; **נידה** נ ד שו' 12-13 (ש'), שם שו' 34.

וישנם עוד מופעים אחרים של "אין... אלא", שאינם מן הסוג הפרשני, ואלה הם: **שבת** ה ב שו' 8 (ש'), שם שו' 13 (ש'), שם שו' 14-15 (ש'), שם שו' 16 (ש'), שם שו' 18 (ש'), שם שו' 20 (ש'); **עירובין** כא א שו' 55-56; **פסחים** כט א שו' 21-22, כט ג שו' 9 (וראה מה שהגיה ליברמן בירוכ"פ, עמ' 409, ד"ה ר' חיה); **יומא** מה א שו' 25; **תענית** סז ב שו' 42 (ר'), סח ד שו' 5 (ר'); **מגילה** עא א שו' 1; **חגיגה** עז א שו' 36-37, עז ג שו' 37-38; **יבמות** יא א שו' 39; **סוטה** כ ב שו' 63; **כתובות** כח א שו' 14 (ר'); **גיטין** מד א שו' 42, מו ד שו' 7, נ ד שו' 12 (2x); **קידושין** סד ג שו' 38, סה ג שו' 46-47; **בבא קמא** ז א שו' 15-16 (ש'), ז ג שו' 18-19; **בבא מציעא** יב א שו' 30-31; **סנהדרין** כח ד שו' 18 (וספק תנאי; עיין ספרי במדבר, פיס' קלא, עמ' 171 שו' 5); **מכות** לב א שו' 19; **שבועות** לח א שו' 24; **הוריות** מז ב שו' 59.

³⁸ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 169, ד"ה ולית לר"א.

***ואין הלכה כמותו בבא בתרא יו ד שו' 45.**

ואין חבירי חולקין עלי ע"ע ואין חבירי חולקין עלי (בתמיהה).

ואין חבירי חולקין עלי (בתמיהה) **ברכות ג א שו' 25** (חבירי, חולקין); **שביעית לח ד שו' 22.**

ואין חולקין על דברי ר' ע"ע חולקין על דברי ר'.

ואין (!) יסבור ר' ע"ע אין יסבור ר'.

ואין יסבור ר' כל מתניתין (!) דר', קרייא דר' (הסיפא בתמיהה)³⁹ **תרומות מד ג שו' 43** (צ"ל: מתנייתא)⁴⁰.

ואין יסבור ר' כר' ע"ע אין יסבור ר' כר'.

ואין יסבור ר' כר'... והכא... ע"ע אין יסבור ר' כר'... והכא....

ואין יסבור ר' כר', אתיא היא ע"ע אין יסבור ר' כר', אתיא היא.

ואין כאן ע"ע אין כאן...⁴¹.

ואין כיני ע"ע אין כיני.

ואין כמאן דמר (בלשון קושיא)⁴² **כתובות כח א שו' 11; שבעות לו ג שו' 31** (ור' לוי)⁴³.
ואין כר' ע"ע אין כר' (בלשון קושיא).

ואין כר' אמר (בלשון קושיא)⁴⁴ **תרומות מד ב שו' 17** (צ"ל: איתאמרת תחת אמר?)⁴⁵.

ואין כרבנן (בלשון קושיא)⁴⁶ **הוריות מו ג שו' 38**, **מו ד שו' 1** (כתבנן; ל"גז)⁴⁷.

ואין כתבנן (!) ע"ע ואין כרבנן (בלשון קושיא).

ואין כתוב ע"ע אין כתוב.

ואין כתיב (!) ע"ע אין כתיב.

ואין כתיב (!)... אלא... ע"ע אין כתוב... אלא....

³⁹ תרגום (אחרי ההגהה): ואם יסבור ר' [ש]כל המשניות [הן] של ר', [כלום] הפסוק [הוא] של ר'?! כלומר, האם הוא אמור לשיטת ר'?!
⁴⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "מתני'" (עמ' 207 שו' 32); ובכ"ר: "כל מתנית'" (עמ' 231 א שו' 26). וצריך לפתור בכ"ל: מתנייתא, והמדפיס פתר בטעות את הקיצור. ובמקבילה בכתובות כז ע"ב שו' 49: "כדמתניתא!" וצריך לומר גם שם: כל מתנייתא, כלומר, כל המשניות שמהן הקשו לעיל לר"ש בן לקיש.

ונוסח הרש"ס מסייע: "כולהו (!) מתני'" (תרומות, קב ע"א שו' 2), אלא שהוא ניסח בלשון בבלי.
⁴¹ גם בערך "יש כאן... ואין כאן..." המצוין שם.
⁴² תרגום: ואם כמי שאומר.
⁴³ אפשטיין מוסיף מדעתו עוד מופע בנדדים לז ע"ג שו' 5 — ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 194 (ושם: "אין", ופירש: "קושיא היא").

⁴⁴ תרגום: ואם אמר כר'. ולפי ההגהה: ואם נאמרה כר'.
⁴⁵ ההגהה שלי. והגהתי על פי הלשון "אילו כר' שמעון בן לקיש איתא אמרת (!) ניחא" (לעיל שם, שו' 16).
⁴⁶ תרגום: ואם כחכמים.
⁴⁷ ההגהה "כרבנן" על פי המופע הקודם. וכן הוא בנוסח הוריות הנספחת לבבבלי יז ע"א שו' 44; ושם: "כרבנין". ולדעתי, כל המאמר כאן הוא באשגרה מהמופע הקודם לעיל מו ע"ג שו' 38 ולא גרסינן ליה. ועוד נראה לי, שיש לגרוס במופע הקודם "אין" תחת "ואין". וצ"ע.

ואין לית כאן... לית כן...⁴⁸ מעשר שני נג ב ש' 32; שבת יב א ש' 60-61 (אם אומר את תחת ואין, כאן); יומא מד ד ש' 34 (ואין לי!⁴⁹, כאן); תענית סד ג ש' 47 (ו- לי, כאן).

ואין (!) למדין ע"ע אין למדין.

ואין למדין ע"ע אין למדין.

ואין משיבין⁵⁰ פסחים לג א ש' 28.

ואין (!) פליג⁵¹ כתובות כו ב ש' 14 (צ"ל: ואן)⁵².

ואין צריך לומר תרומות מב א ש' 31, שם ש' 33, מה ג ש' 14; **שבת** ד ג ש' 35, יז א ש' 35; **יבמות** ח ד ש' 63.

ואין תימר ע"ע אין תימר.

ואין (!) תימר... אין תימר... ע"ע אין תימר... אין תימר....

ואין (!) תימר... ואין תימר... ע"ע אין תימר... אין תימר....

ואין (!) תימר... ואם תאמר... ע"ע אין תימר... אין תימר....

ואין תימרון⁵³ תרומות מו א ש' 42.

ואין תעבדינו (!) ע"ע אין תעבדינו... אין תעבדינו....

ואין תעבדינה ע"ע אין תימר... ואין תעבדינה....

ואינה (מדרשית) קידושין נח ב ש' 49, שם ש' 53.

ואינה (בתמיהה) ע"ע אינה (בתמיהה).

ואינה⁵⁴ **אלא כר' שבת** ה א ש' 5.

ואינה כן ע"ע אינה כן.

ואינה למידה (!) ע"ע מלמדת ואינה למידה (ז).

ואינה נעשית הוריות מו ג ש' 27.

ואינהר ר' דמר ר'⁵⁵ **תרומות** מה ג ש' 43 (אינה, דאמר); **עבודה זרה** מא א ש' 35.

⁴⁸ תרגום: ואם אין כאן... אין כאן... כלומר, ואם אין לגרוס בברייתא "סך", אין לגרוס "שותה"; ע"ש. ונחלקו המפרשים בפירוש של המאמר: הרא"ף (מעשר שני, ד"ה דבר שהוא בא) מפרש את המאמר בלשון קושיא. וכן נראית דעת הרידב"ז (מעשר שני, ט ע"א, ד"ה מנין) ודעת ליברמן (ירוש"פ, סוף עמ' 162, ד"ה אם אומר; תוכפ"ש, תרומות, עמ' 399, ד"ה ובר"מ הנ"ל; וראה מה שפירש לעיל בתרומות, עמ' 395, ש' 1 במימרא של ר' יוחנן שם). ואילו הפ"מ (מעשר שני, ט ע"א, ד"ה ואין לית כאן) מפרש בניחותא. וכן פירש הק"ע (יומא לט ע"א, ד"ה דבר שהוא בא).

⁴⁹ בכ"ל (ועמ' 519 ש' 35): "אין" (תחת "ואין"), והושמטה בטעות על ידי הסדר.

⁵⁰ פירוש: ואין מקשים.

⁵¹ תרגום (אחרי ההגהה): והיכן [הוא] חלוק?

⁵² ההגהה והפירוש שלי. ואלבק (סדר נשים, ירושלים—תל-אביב תשי"ט, בהשלמות לכתובות פ"ב מ"ב, עמ' 346, סד"ה ומודה) שגה בה, ע"ש.

⁵³ תרגום: ואם תאמרו.

⁵⁴ פירוש: ואין ההלכה — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 205, סד"ה שנינו.

⁵⁵ תרגום: ונזכר ר' שאמר ר'.

ואינו (מדרשית) **מעשרות** מט א שו' 25⁵⁶; **ביכורים** סד ב שו' 32[?]; **פסחים** כז ד שו' 62[?]; **יומא** מב ד שו' 13⁵⁷; **סוכה** נג ד שו' 42⁵⁸; **ראש השנה** נו א שו' 33; **סוטה** יט ב שו' 56 (ו' ל'); **נזיר** נג ב שו' 58 (ו' ל'); **קידושין** נט ג שו' 48[?]; **הוריות** מו ד שו' 38 (ו' ל').

ואינו (בתמיהה) ע"ע אינו (בתמיהה).

ואינו מחובר ע"ע ואינו מחובר.

ואינו מחובר 59 **פאה** יו ד שו' 25 (מחובר), שם שו' 27 (מחובר), שם שו' 29 (ש" תחת ר', מחובר), יח א שו' 39 (מחובר), שם שו' 40 (ש" תחת ר', מחובר); **מעשר שני** נג ב שו' 24, שם שו' 26 (ש" תחת ר'); **שבת** ט ד שו' 16⁶⁰; **עירובין** כא א שו' 62 (ו' ל'); **אשגרה** 61⁶¹, כב ד שו' 30 (ו' ל'), כו א שו' 42 (ו' ל'); **פסחים** לו ב שו' 32; **יומא** מה א שו' 24, שם שו' 26 (ש" תחת ר'); **סוכה** נה א שו' 34 (ש" תחת ר'); **סוטה** כ ב שו' 4 (ו' ל'), שם שו' 6! (שאינו רצ"ל: שאו [= שהוא])⁶².

ואינו מקישה (בתמיהה) **שבת** יא ד שו' 17; **עבודה זרה** מג א שו' 51.

ואינו שונה ברכות ו ג שו' 34; **שבת** ג ד שו' 33.

ואינו אמרי (!) ע"ע ואינו אמרי.

ואינו אמרי 63 **פאה** יט ב שו' 49 (אמרי), שם שו' 50; **תרומות** מז ב שו' 52; **מעשר שני** נד ד שו' 31 (אמרי); **פסחים** כח א שו' 35; **גיטין** מט ד שו' 21. ועיין עוד ערך דאינו אמרי.

ואינו דמרינ כן ע"ע באינו דמרינ כן.

ואינו מגיבין לד ע"ע שאל ואינו מגיבין לד (וציווי).

ואינו מתיבין ליה 64 **עירובין** כא ב שו' 48; **שקלים** מו א שו' 63.

ואינו מתיבין ליה אכן ע"ע רבנין אית להון... ואינו מתיבין ליה הכין (הסיפא בתמיהה).

ואינו מתיבין ליה הכין ע"ע רבנין אית להון... ואינו מתיבין ליה הכין (הסיפא בתמיהה).

56 ספק אם המופע הזה הוא בגדר "ואינו" המדרשית. והוא הדין למקבילה בסוכה נג ע"ד שו' 42 הרשומה להלן.

57 רשמתי מופע זה על פי אפשטיין, מבואות לסה"ת, סוף עמ' 679, ד"ה בירוש'. ועיין מה"ת, עמ' 72, ס' ריג. רצ"ע.

58 ראה מה שהערתי לעיל, למעשרות מט ע"א שו' 25.

59 לכתוב המונח ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1224, ד"ה וכתב. ולמשמעונו — ראה: מבוח"י, יג ע"ב, ערך אינו מחובר; גינצבורג, פירוש, א, עמ' 280, ד"ה רבי יוחנן.

60 ובא אחר כך: "ועוד מן הדא". וראה מה שפירש בו ליברמן בירוכ"פ, סוף עמ' 132, ד"ה ומה עבד. רצ"ע.

61 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 267, ד"ה ר' מנא.

62 ראה ק"ע, כב ע"ב, ד"ה ה"ג ככל מצותך. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע מחובר.

63 תרגום: והם אומרים.

64 תרגום: והם משיבים אותו. הפירוש בעירובין — מקשים במשא ומתן; ובשקלים — משיבים על קושיא במשא ומתן.

ואינון פליגין הדא על הדא (!) ע"ע ואינון פליגין (!) הדא על הדא.
ואינון פליגין (!) הדא על הדא⁶⁵ מעשרות נא ד שו' 43 (ואינון, הדא!); חלה נט א שו' 41; ערלה סא א שו' 57; נידה נא א שו' 7 (הדא!); צ"ל בכולם: ואינון פליגין).
ואינון פליגין הדא על הדא (!) ע"ע ואינון פליגין (!) הדא על הדא.
ואינון (מדרשית) קידושין נח ב שו' 55.
ואינון (בתמיהה) ע"ע אינון (בתמיהה).
ואינון (!) מקבלין מינהון⁶⁶ נזיר נד א שו' 50 (צ"ל: ואינון)⁶⁷.
ואינון נידונות עירובין יט ב שו' 15.
ואינון נראות (!) כתובות לא א שו' 11 (צ"ל: נראין?)⁶⁸.
ואיפטר (!) ע"ע ואפטר.
ואיפטר ע"ע איפטר (בתמיהה).
ואיפטר כן (בתמיהה)⁶⁹ פאה כ ד שו' 70³⁴, כא א שו' 48; תענית סה א שו' 57; סוטה יו ד שו' 57; כתובות כה א שו' 29, לג ג שו' 15, לה ג שו' 52.
ואיקפד⁷¹ דמאי כה א שו' 3; סוטה כא ב שו' 50.
ואיקפד לקובליה⁷² ערלה סג א שו' 17; עבודה זרה מא ב שו' 22.
ואיקפד עילוי (!) ע"ע ואיקפד עלוי.
ואיקפד עלוי⁷³ ברכות ה ב שו' 15 (עילוי!); מועד קטן פ ד שו' 63, פב ד שו' 42; נזיר נו ג שו' 2.
ואיקפד ר'⁷⁴ שבת יו ד שו' 50, שם שו' 52 (ור' ל!); נידה מט ד שו' 37.
ואיקפד ר' לקובליה⁷⁵ יבמות ב ב שו' 27 (ואיקפיד), ו א שו' 34 (לקיבליה!); נידה מט ב שו' 9 (לקיבליה!).
ואיקפד ר' לקיבליה (!) ע"ע ואיקפד ר' לקובליה.
ואיקפיד ר' לקובליה ע"ע ואיקפד ר' לקובליה.

⁶⁵ תרגום (אחרי ההגהות): והן חלוקות אחת על אחת! כלומר, שהדברים חלוקים אחד על השני. ולתרגום מדויק יותר של המופע בניה ראה מה שתרגמתי בערך "מאן דמר הדא אמר הדא, ואינון פליגין הדא על הדא (!)".

⁶⁶ תרגום (אחרי ההגהות): והם מקבלים מהם.

⁶⁷ עיין בק"ע, כג ע"א, [ה"ב], ד"ה ואינון מקבלין, ובפ"מ שם, ד"ה מתניתא מסייע.

⁶⁸ להגהה "נראין" עיין במפרשים, מב סע"א-רע"ב. ובגליונות הרש"ל, טופס א' הגיה: "ואינון" = "ואין היא" — מ"ע[נ] נראית", ובטופס ב' הגיה ע"ד אולי: "ואילו נראית", ולא פירש.

⁶⁹ כלומר, ואפשר כך!.

⁷⁰ ראה תוכפ"ש, בבא מציעא, עמ' 233, ד"ה ובמשנת.

⁷¹ תרגום: והקפיד.

⁷² תרגום: והקפיד כנגדו.

⁷³ תרגום: והקפיד עליו.

⁷⁴ תרגום: והקפיד ר'.

⁷⁵ תרגום: והקפיד ר' כנגדו. והצורה "לקובליה" עיקר — ראה מה שהערתי להלן, בסוף ערך "ולא על יאות ר' (!) מתרס לקיבליה (בתמיהה)".

ואית ע"ע אית (בתמיהה).

ואית אמר (!) לה ע"ע ואית דאמרי (!) לה.

***ואית בה לקולא, ואית בה לחומרא**⁷⁶ **בבא בתרא** יו ד שו' 20.

ואית בהן (!) תנייא קדמיא כבית (!) שמאי⁷⁷ **מעשרות** נא א שו' 26 (צ"ל: ואתיא כהן, צ"ל: דבית)⁷⁸.

ואית בעי מימר ע"ע אית דבעי מימר.

ואית בר נש אמר לרביה ע"ע אית בר נש אמר לרביה (בתמיהה).

ואית ד-⁷⁹ ברכות ג ד שו' 16.

ואית דאמר (!) ע"ע ואית דאמרי.

ואית דאמרי (!) ע"ע ואית דאמרי.

ואית דאמרי (!) לה⁸⁰ **ברכות** ג ד שו' 2 (דאמרי, ליה), יב ג שו' 36 (צ"ל: דאמרי); **שבת**

ג ד שו' 14 (צ"ל: דאמרי); **כתובות** כח ד שו' 42 (צ"ל: דאמרי, +בשם ר'), כט ב שו' 31

(צ"ל: דאמרי, +בשם ר'), **עבודה זרה** מג א שו' 41 (אמר! וצ"ל: דאמרי, +בשם ר').

****ואית דאמרי**⁸¹ **ברכות** ג ד שו' 16 (צ"ל: אית דאמרי...⁸² ז ד שו' 22 (דמרי), יא

ב שו' 31; **כלאים** לב ג שו' 11; **תרומות** מז ב שו' 45 (דאמר!);⁸³ **מעשר שני** נו א שו' 11;

שבת יא א שו' 44 (ו- ליל), יא ד שו' 8, יד ד שו' 27; **פסחים** לז ג שו' 41; **שקלים** מט א

שו' 29; **ביצה** סג א שו' 36 (דאמרי); **תענית** סו א שו' 43 (דאמרי), סז א שו' 45, סז ד

שו' 36; **מגילה** ע ד שו' 10, עב א שו' 14; **חגיגה** עז ד שו' 45, שם שו' 51 (דאמרי);

מועד קטן פא ד שו' 64, פב ב שו' 5 (דאמרי); **יבמות** ג א שו' 55 (דמרי); **סוטה** כד ג

שו' 29; **כתובות** לה ב שו' 16; **נדרים** מ ד שו' 53 (דאמרי), מא ב שו' 52 (ו- ליל), שם

שו' 55 (דאמרי); **נזיר** נב ג שו' 12 (דאמרי); **בבא קמא** ד ג שו' 36, ה ב שו' 22;

⁷⁶ תרגום: ויש בה לקולה, ויש בה לחומרה. כלומר, יש בדבר להקל ולהחמיר.

⁷⁷ תרגום (אחרי ההגהות): [ו]הבריתא[הולכת כמו התנא הראשון הזה של בית שמאי. כלומר, כדעת התנא קמא אליבא דבית שמאי.

⁷⁸ ראה תוכפ"ש, מעשרות, עמ' 740, שו' 63; שם, הע' 38 והע' 39.

⁷⁹ תרגום: ויש ש'.

⁸⁰ תרגום: ויש אומרים אותה.

⁸¹ תרגום: ויש אומרים. לרשימת ביטוי זה במסכת נזיקין ראה תש"ק, עמ' 17, הע' 1 (והציון "י"ח ע"א" לבבא בתרא, הוא לפי ציון הדפים המוטעה שבד"ו, וצריך להיות: י"ד ע"א). וראה בפנים שם, ד"ה יחס (הראשון).

⁸² ההגהה על פי גינצבורג, פירושים, א, עמ' 186, ד"ה א"ר יודן. והוא נמשך אחרי נוסח הלכות הירושלמי לרמב"ם (שרי"ר, עמ' 31 שו' 32; ושם: "ואית דאמרי... ואית דאמרי"). אבל ראה ליברמן, הלכות הירושלמי, עמ' כג, אות כ. ולונוץ מפרש: "**ואית דאמרי** מסקנת דברי ר' יהודה הוא ויש שנוהגין לומר או זה או זה כלומר אחד מהנוסחאות האלו" (ט סע"ב, ד"ה ואית דאמרי; ההדגשה במקור). וכן פירש הר"ש גורן, הירושלמי המפורש, כב ע"א, ד"ה ואית דאמרי. ולפי דבריהם, אין ביטוי זה בגדר מונח. וזהו טעם הספק. וצ"ע.

⁸³ להגהה ראה כ"ר, עמ' 244 שו' 15.

****ואית דאמרין** (המשך) **בבא מציעא** ח ג ש' 59 (דמרין), י ג ש' 60 (דמרין), יא ב ש' 58 (דמרין); **בבא בתרא** יד א ש' 24 (דמרין); **סנהדרין** יט ד ש' 54 (דמרין), כג ג ש' 34 (דמרין), שם ש' 37 (דמרין); **שבועות** לה ד ש' 52 (דמרין); **עבודה זרה** מ ד ש' 29 (דמרין), שם ש' 31, מב ג ש' 39 (דאמרין); **הוריות** מז א ש' 84⁸⁴.

ואית (!) דאמרין... ואית דאמרין... ע"ע אית דאמרין... ואית דאמרין...
ואית (!) דאמרין... ואית דמרין... ע"ע אית דאמרין... ואית דאמרין...
ואית דאמרין לה... ואית דאמרין לה... 85 **תענית** סז א ש' 17-18.
ואית דאמרין ליה ע"ע ואית דאמרין (!) לה.
ואית דבעו (!) נישמעניה מן הכא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הכא.
ואית דבעי (!) ע"ע אית דבעי מימר.
ואית דבעי אימר (!) נישמעניה מן הדא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הדא.
ואית דבעי מימר ע"ע אית דבעי מימר.
ואית דבעי מימר ע"ע אית דבעי מימר.
ואית (!) דבעי מימר... ואית דבעי מימר... ואית דבעי מימר... ע"ע אית דבעי מימר...
ואית דבעי מימר (!) נישמעניה מן הדא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הדא.
ואית דבעי מישמעניה מן הדא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הדא.
ואית דבעי מישמעניה מן הכא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הכא.
ואית דבעי נישמעניה מהדא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הדא.
ואית דבעי נישמעניה מן הדא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הדא.
ואית דבעי נישמעניה מן הכא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הכא.
ואית דמחלפין 86 **שבת** י ג ש' 42; **מועד קטן** פא ב ש' 10 (ו' ליל!); פב ג ש' 87⁸⁷;
יבמות ג ד ש' 88⁸⁸, ז ג ש' 89⁸⁹.
ואית דמחלפין ליה 90 **עבודה זרה** מג ד ש' 57 (ליה = לה).
ואית דמפקין לישראל 91 **ברכות** ו א ש' 5; **יומא** מא ג ש' 47 (ו' ליל!); **שקלים** מח א ש' 16; **מועד קטן** פג א ש' 19.

⁸⁴ למופע נוסף שנשתבש ע"ע אית דאמרין... ואית דאמרין... ולמופע נוסף של "אית דאמרין" שנוסף על ידי ליברמן בפסחים לה ע"ב ש' 9 (ואולי רק מבחינת העניין ולא כתיקון נוסח) ראה תוכפ"ש, פסחא, עמ' 592, ד"ה ובמכילתא.

⁸⁵ תרגום: ויש אומרים אותה... ויש אומרים אותה....

⁸⁶ תרגום: ויש שמחליפים. ולפירוש המונח ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 191, ערך חלף. ולדין במונה ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 75, סוף ד"ה אצל (השני); סוף עמ' 123, ד"ה כשם; עמ' 136, אות C; אלבק, נוסחות, עמ' ד, סוף אות ב [עמ' ג]; שם, ד"ה וכן נראה.

⁸⁷ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 137, ד"ה אצל ברייתות.

⁸⁸ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 124, אות ג. וראה עוד תוכפ"ש, יבמות, סוף עמ' 16, ש' 27.

⁸⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 136, אות א.

⁹⁰ תרגום: ויש שמחליפים אותה. וראה מבוא לנוה"מ, עמ' 137, אות ב, סי' 2.

ואית דמרינ ע"ע ואית דאמרינ.

ואית דמרינ... ואית דמרינ... ע"ע אית דאמרינ... ואית דאמרינ....

ואית ליה ע"ע אית ליה.

ואית לך ע"ע אית לך (בניחותא).

ואית לר' ע"ע אית לר' (בתמיהה).

ואית מתניתא אמרה כן (בתמיהה)⁹² **קידושין** סד ב שו' 12.

ואיתא (!) כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... ע"ע ואתיא כמאן דאמר... ברם כמאן

דאמר....

ואיתאמרת ע"ע איתאמרת.

ואיתמר ע"ע איתמר.

ואיתמר טעמא⁹³ **שביעית** לז ב שו' 38 (טעמא = טעמה).

ואיתעביד (!) ליה ע"ע: ואת עביד ליה; עבד ליה⁹⁴.

ואיתפלגון (!) ע"ע דאיתפלגון.

ואיתשלח לר'⁹⁵ **שבת** ח א שו' 26.

ואיתתבת ע"ע איתתבת (= הוקשתה קושיא).

ואל יאמר ע"ע ויאמר... ואל יאמר... (כלומר, הפסוק).

ואל ילמד ע"ע מוטב ילמד... ואל ילמד....

ואל תבא (!) לי ע"ע מוטב ללמד... ואל תבא (!) לי....

ואל תתמה ע"ע אל תתמה.

ואלא (!) ע"ע אלא (תלמודית).

ואלו (!) ע"ע אלו.

ואלו... אינו... ע"ע אלו... אינו... (בתמיהה).

ואלו הן ע"ע ואילו הן (בלשון שאלה).

ואלף ע"ע על ר' ואלף.

ואם (בלשון קושיא) ע"ע אם (בלשון קושיא).

ואם (אחרי מה נפשך) ע"ע אם (אחרי והיכי, מה אנן קיימין, מה נפשך; בניחותא או

בלשון קושיא).

ואם (!) ע"ע ואין (בתמיהה).

ואם... ואם לאו... ע"ע אם... ואם לאו....

⁹¹ תרגום: ויש שמוציאים את הלשון. כלומר, אומרים את הדבר בלשון אחרת. ולשימוש המונח ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 219, ערך לישנא. וראה עוד מוסקוביץ, מינוח, עמ' 372 ואילך. והמונח הבבלי המקביל: "לישנא אחרינא אמרי לה" (מלמד, פרקי מבוא, עמ' 623, סי' 40).

⁹² תרגום: ויש משנה [ש]אומרת כך!!

⁹³ תרגום: ונאמר טעמה. כלומר, של ההלכה.

⁹⁴ מדובר באותו מופע.

⁹⁵ תרגום: ונשאלה לר'.

ואם... לא כל שכן... ע"ע אם... לא כל שכן....
ואם אומר את ע"ע אם אומר את.
ואם אומר כן (!) ע"ע אם אומר את כן.
ואם (!) אני מרבה ע"ע מה... אף אני ארבה....
ואם (!) אף ב'... כן ע"ע ואמר אף ב'... כן.
ואם יאמר לך אדם... אמור (!)... ע"ע אם יאמר לך אדם... אמור לו....
ואם כן ע"ע אם כן.
ואם כן הוא (!) ע"ע אין כיני.
ואם כן למה נאמר (הדין) **שביעית** לג א שו' 9633.
ואם תאמר ע"ע אין תימר.
ואמור ע"ע ואמר (ציווי).
ואמור אף הכא ע"ע ואמר אף הכא.
ואמור אף ב'... כן ע"ע ואמר אף ב'... כן.
ואמור אף הכא ע"ע ואמר אף הכא.
ואמור דבתרה ע"ע אמור דבתרה.
ואמר (!) (ועבר) ע"ע ואמר טעמא.
****ואמר (ציווי) 97** **כלאים** כז א שו' 2 (צ"ל: ואמרין)⁹⁸, כז ד שו' 52, כט ב שו' 120 (צ"ל: נאמר — בניחותא [= נימר, כלומר, אנו נאמר])⁹⁹; **תרומות** מא ג שו' 10; **מעשר שני** נג ג שו' 55 (ואימא! וצ"ל: ואימר)¹⁰⁰; **חלה** נט א שו' 27; **פסחים** כט ד שו' 104¹⁰¹; **ראש השנה** נו א שו' 33 (ואימר), נו ב שו' 10 (ואימר! וצ"ל: ואומר [כלומר, הפסוק] — תנאין)¹⁰²; **יבמות** יב ד שו' 27; **סוטה** כג ד שו' 23; **בבא קמא** ד ד שו' 29 (ואמור); **בבא מציעא** ט א שו' 754¹⁰³; **בבא בתרא** טו א שו' 12 (ומר + ב'; צ"ל: ומר ב'... כן)¹⁰⁴; **שבועות** לח ב שו' 48 (ומר); **הוריות** מה ד שו' 142 (המ"ש!; ומר! וצ"ל: המשומד — תנאין)¹⁰⁵. ועיין עוד ערך כמה דתימר... ואמר... כן.

⁹⁶ לשון הגמרא כאן: "ואם כן למה נאמר חורשין עד ראש השנה". וכתב ליברמן: "ובכל הנוסחאות: למה נאמר, כלומר, הכוונה למימרא, ולא למשנתנו" (תוכפ"ש, שביעית, ריש עמ' 483, שו' 5 [עמ' 482]). ובגליונותיו, טופס ב', הגיה על דרך אולי "אנן" תחת "נאמר". כלומר, למה אנן חורשין וכו'. וצ"ע.
⁹⁷ תרגום: ואמור! ולניקוד המילה ראה מה שהערתי להלן, ריש ערך "ואמר אף ב'... כן".
⁹⁸ ראה כ"ר, עמ' 159א שו' 35.
⁹⁹ להגהה ראה מהד' לונץ, כא ע"ב שו' 4; שם, ציון ג.
¹⁰⁰ ראה מבוואות לסה"א, ריש עמ' 470, שו' 55; שם, הע' 13.
¹⁰¹ עיין ירוכ"פ, עמ' 415, ד"ה מהו. והוא מפרש: "ויאמר (רב) וכו'. וצ"ע.
¹⁰² כבר הגיהו כן בד"ח, א ע"ב. ועיין במפרשים שם.
¹⁰³ ליתא בכי"א, עמ' 52 שו' 26. וראה מה שהגהתי כאן במאמרי "שרידי ירושלמי", עמ' 33, ד"ה והלשון. וצ"ע.
¹⁰⁴ עיין ירושלמי נזיקין, ריש עמ' 202, שו' 9; שם, הע' 1. וראה עוד מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 74, סוף הע' 332.

ואמר אוף ב'... כן ע"ע ואמר אוף ב'... כן.

ואמר אוף הכא ¹⁰⁶ **פאה** יט ג שו' 11 (ואמור), כ ב שו' 32; **תרומות** מ א שו' 37 (אף), מג ג שו' 15 (ואמור, אף), מד א שו' 16 (ואמור, אף); **ביכורים** סה א שו' 22; **יבמות** יא א שו' 33 (אף); **כתובות** לב א שו' 23 (ואמור); **סנהדרין** כה ד שו' ¹⁰⁷ 3. ועיין עוד ערך: כמה דאת אמר... ואמר אוף הכא כן; כמה דאת אמר תמן... ואמר אוף הכא...; כמה דתימר... ואמר אוף הכא...; כמה דתימר תמן... ואמר אוף הכא כן.

ואמר אוף תמן ¹⁰⁸ **יומא** מב ב שו' 44. **ואמר** ¹⁰⁹ **אף ב'... כן** ¹¹⁰ **ביכורים** סה א שו' 26 (אף); **פסחים** לא ד שו' 14 (ויימר); ¹¹¹ לד ב שו' 37; **ראש השנה** נט ג שו' 44-45, שם שו' 45; **כתובות** כח ד שו' 15 (ואמור); וצ"ל: ואמור, לד ג שו' 28 (ואמור); **נדרים** לז ב שו' 35 (ומר); **קידושין** סג ד שו' 45 (ואס); ¹¹² ועיין עוד ערך כמה דאת אמר ב'... ומר אוף ב'... כן.

ואמר אוף הכא ע"ע ואמר אוף הכא.

ואמר טעמ' ע"ע ואמר טעמא (טעמא = טעמה).

ואמר טעמא ¹¹³ **דמאי** כד ג שו' 7 (טעמא ל'!); **סוכה** נד ב שו' ¹¹⁴ 60; **מגילה** עה א שו' 32. וראה עוד ערך: אנא אמרית טעמא; דאנא אמר טעמא; הוינא אמר טעמא. **ואמר טעמא** (טעמא = טעמה) ¹¹⁵ **דמאי** כב ד שו' 43 (טעמא); **שביעית** לז א שו' 16, לט ג שו' 23; **מגילה** עה א שו' 52; **נדרים** לט ד שו' 44 (דאמור); **נזיר** נו ד שו' 9; **מכות** לא א שו' 36 (ומר).

ואמר ר' קומי ר' ע"ע אמר ר' קומי ר'.

ואמרה ע"ע אמרה.

¹⁰⁵ ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 253, ד"ה מתניתא אמרה. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע למה (ושם: "ומר"). ואפשטיין הוסיף מדעתו, על פי הבבלי קידושין נז ע"ב, עוד מופע בעבודה זרה מה ע"ב שו' 13 (ושם: "ואמור") — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 525, סי' ד. ועיין שם, הע' 60.

¹⁰⁶ תרגום: ואמור גם כאן!

¹⁰⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע אוף הכא.

¹⁰⁸ תרגום: ואמור גם שם!

¹⁰⁹ אפשטיין מנקד "ואמר" — ראה מבואות לסה"ת, א, סוף עמ' 378, אחרי הע' 53. והוא הדין למילה "ואמר" בשלושת הערכים הקודמים.

¹¹⁰ תרגום: ואמור גם ב'... כד!

¹¹¹ הגירסא בכ"ל לפי קריאתי: "ואמר" (עמ' 453 שו' 4), ונמחקה האל"ף, והוגה בשיבוש: "ויימר".

וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 522 שו' 38.

¹¹² ההגהה מתאשרת מקטע רבינוביץ, עמ' 510 שו' 10 (ושם: "וא"). ולמופע קרוב מסופק ע"ע ואמר (ציווי). וישנו מופע נוסף בכ"ל, בפסחים עמ' 466 שו' 35 (והוא שייך לד"ו לד ע"ב שו' 62). והעירו עליו אהצ"ר, עמ' 98, ד"ה הפשר, ירוכ"פ, סוף עמ' 483, ד"ה ר' לא, ומוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 74, הע' 332. תרגום: ואמר את הטעם.

¹¹⁴ ראה מה שהערתי בערך "אתא ר' בשם ר' ואמר טעמא" על אתר.

¹¹⁵ תרגום: ואמר את הטעם שלה. ראה מה שהערתי בפרוטרוט למופעים שבכאן בערך "טעמא (= טעמה)".

ואמרה התורה ע"ע אמרה תורה.

ואמרו ע"ע אמרו.

ואמרון (!) ע"ע אמרון.

ואמרון בשם ר' ע"ע אמרון בשם ר'.

ואמרי (!) לה ע"ע ואמרין לה.

ואמרין ע"ע אמרין.

ואמרין בשם ר' ע"ע אמרין בשם ר'.

ואמרין לה¹¹⁶ **פסחים** לא א שו' 31! (ואמרין וצ"ל: אמר)¹¹⁷; **תענית** סט ג שו' 29 (+בשם ר');

עבודה זרה מא ד שו' 45 (ואמרין, +בשם ר').

ואמרין תמן (תמן = בבב)¹¹⁸ **ערלה** סא ב שו' 39 (+בשם ר').

ואנא אמרית טעמא ע"ע אנא אמרית טעמא.

***ואנא דאייתיה מהדא דתני ר' הושעיה**¹¹⁹ **בבא קמא** ב ג שו' 40.

***ואנא דאייתיה מן דבית לוי**¹²⁰ **בבא קמא** ה א שו' 45. ועיין עוד ערך זנה (!)

אייתיה מדבית לוי.

ואנא דלא בדקיתה אין כהדא דר' ואין כהדא דר' בי ר', סלקית לסדרא ושמעית

ע"ע אנא דלא בדקתה אין כהדא דר' אין כהדא דר' בשם (!) ר', סלקית לסדרה (!) ושמעית.

ואנא דלא סמכית עלי, אשתאלת לאילין דבית כרסנה ואמרין¹²¹ **שביעית** לט

א שו' 34 (ועלי = עלוי / צ"ל: עלוי¹²², צ"ל: ואמרין¹²³).

ואנא חמי (!) רבנין אתא עובדא (!) קומיהון ואמרין¹²⁴ **תרומות** מו א שו' 40 (צ"ל:

ואנן חמי, צ"ל: עובדא אתי¹²⁵). ועיין עוד ערך מן מה דאנן (!) חמיין רבנין עובדא אתי

קומיהון ואינון אמרין.

¹¹⁶ תרגום: ואומרים אותה.

¹¹⁷ ראה שרי"ר, עמ' 114 שו' 30 (ושם: "אמ לה").

¹¹⁸ תרגום: ואומרים שם. הפ"מ מפרש: "תמן" — "בדין דתמן" (ז ע"א, ד"ה ואמרין). כלומר, בדין שנתבאר בתרומות פ"ד ה"ח, מג ע"א שו' 23. גם אפשטיין (מבואות לסה"א, עמ' 318) לא מנה מקום זה בכלל המופעים של "תמן אמרין" המתייחסים לבבל. והביטוי "אמרין תמן" לא נמצא במקום אחר. מכל מקום, לי נראה, שפירוש "תמן" — בבב. ומשום כך רשמתי "דהכא" המקביל לו (וערלה סא ע"ב שו' 40) בערך "דהכא (= של ארץ ישראל)".

¹¹⁹ תרגום: ואני הבאתי (כלומר, למדתי) אותה מ[הברייתא] הזאת ששונה ר' הושעיא.

¹²⁰ תרגום: ואני הבאתי (כלומר, למדתי) אותו (כלומר, את הכלאים בעוף) מ[הברייתא] של בית לוי. וספק הוא אם הפירוש בית מדרשו של לוי או של לוי וכסגנון הבבליים. וראה תוכפ"ש, כלאים, עמ' 599, שו' 17; שם, גיטין, עמ' 817, ריש הע' 59.

¹²¹ תרגום (לפי ההגהות): ואני שלא סמכתי עליו, נשאלה ל[אנשים] האלה של בית כרסנה ואמרו.

¹²² בכ"ר כנראה: "עליי" (עמ' 2209 שו' 37). ועיין פרידמן, אנא מן יומיו, עמ' 207 ואילך. ולפיו "עלוי" = "עליי". ויתכן שגם ההפך נכון, ולו כתיקון יתר, כלומר, "עלי" = "עלויי". אם לאו, צריך לומר: עלוי. וצ"ע.

¹²³ ואולם "ואמרין" גם בכ"ר (עמ' 2209 שו' 37) וגם ברש"ס (קנ"ג ע"ב שו' 9). וצ"ע.

¹²⁴ תרגום (אחרי ההגהות): ואנחנו רואים את החכמים [ש] בא המעשה לפניהם ואומרים!

ואנא (!) חמיי ע"ע ואנן חמיי.

ואנא יכיל קיים (!) 126 עבודה זרה מד ד שו' 29 (צ"ל: מקיים תרתיהן?) 127.

ואנא לי נא סבר לה 128 קידושין ס ד שו' 55.

ואנא סבר כן 129 תרומות מג א שו' 14.

ואנהר ר' וחזר עובדא 130 פאה יז ד שו' 63.

****ואנא אומר עירובין יח ד שו' 1316; פסחים לב א שו' 41; שקלים מו ד שו' 43; ראש**

השנה נח ד שו' 12; חגיגה עט ג שו' 38; גיטין מג ג שו' 1; בבא קמא ב ב שו' 37; סנהדרין

ל ב שו' 38; מכות לא ד שו' 36, שם שו' 40.

ואני (!) אומר (= אימא) ע"ע אני אומר (= אימא).

ואנן אמרין 132 ברכות יד א שו' 6 (אמרין); מעשר שני נב ד שו' 44 (ו' ל', מרין);

פסחים לב ב שו' 13357, לה ב שו' 52 (ונן); סנהדרין כו ד שו' 13457. ועיין עוד ערך: אית

מרין... ואית מרין...; אנן אמרין... ואת אמר הכין (הסיפא בתמיהה); אנן קיימין; אף

אנן (!) אמרין; דאנן אמרין; דילמא תרין עובדין אינון: אנן אמרין ליה על דר', ואתון

אמרין ליה על דר' (בניחותא); דלא כן מה אנן אמרין; וליתנן אמר (!) (בתמיהה); כן אנן

אמרין (בתמיהה). וראה עוד ערך: ואנן לא הוינן אמרין כן אלא; ואנן לינן אמרין כן

אלא; ולא הוינן אמרין כלום; ולמה לי נן אמרין.

ואנן אמרין (!) ע"ע ואנן אמרין.

ואנן, אפילו רבבין לא חכמין מבארה מתניתין 135 מועד קטן פג ב שו' 17.

125 ראה ירוכ"פ, עמ' 385, ד"ה ועוד שמעינן. וראה עוד ירוכ"פ, מהדו"ח, עמ' 563, הערה לעמ' 385.

126 תרגום (לפי ההגהה): ואני יכול לקיים את שתיהן. כלומר, אני יכול ליישב את שתי ההלכות הסותרות, ע"ש.

127 עיקר ההגהה על פי שתא"ל, עמ' 575, ד"ה א"ר חנינה. והוא הגיה: "קיים תריהון", ואני תיקנתיו את לשון ההגהה. והספק הוא לגבי השלמות המילה "תרתיהן".

128 תרגום: ואני איני סובר אותה!

129 תרגום: ואני סובר כך.

130 תרגום: ונזכר ר' והחזיר את המעשה. לפירוש הביטוי "וחזר עובדא" ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 277, ד"ה שביעית; שם, הע' 5.

131 ליברמן מגיה כאן: "ורבי אומר", כלומר, ר' יהודה הנשיא; עיין בסוגיא לעיל, שו' 3 — ראה ירוכ"פ, מהדו"ח, עמ' 556, הערה לעמ' 224. וצ"ע.

132 תרגום: ואנחנו אומרים.

133 ראה ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 461, ד"ה אמר ליה. והעלה שם בצדק: "ואצלנו הסוגיא מקוצרת וצריך להשלים את הנשמש ע"פ הסוגיא בביצה".

134 למופעים נוספים בגוף כ"ל שנשתבשו ראה מה שהערתי בערך "אף אנן (!) אמרין" לביצה ס ע"ב שו' 11 ולתענית סד ע"ב שו' 9; ועי"ש.

135 תרגום: ואנחנו, אפילו רבותינו לא יודעים לפרש את משנתנו. וליברמן מגיה "מתניתין" וכלומר, משנתם) על פי שרי"ר, עמ' 202 שו' 18 (גליונות הרש"ל, טופס א'); והוסיף: "ונכון". אבל בקטע גופו וי"ו זו קצרה, ויתכן שיש לקרוא "מתניתין". וצ"ע.

ואנן חזינן (!) רבנן קיימינ ב'... וילפינ מ'...¹³⁶ **ברכות** יא א שו' 29 (צ"ל: חמיין)¹³⁷.
ואנן חמי (!) רבנן ע"ע ואנן חמי רבנין.
ואנן חמי¹³⁸ **ברכות** יג ג שו' 30 (חמיין); **פאה** כ ג שו' 16; **שביעית** לג ג שו' 12; **מעשר**
שני נו ב שו' 6 (חמיין); **ערלה** סא א שו' 39 (ואנא!); **ראש השנה** נח ב שו' 18 (חמיין); וצ"ל:
 חמיין; **יבמות** ח א שו' 49; **נדרים** לח ג שו' 53 (וכן; וצ"ל: ונן)¹³⁹; **סנהדרין** יח ג שו' 47
 (ונן, חמיין). וראה עוד ערך מן מה דנן חמי... הדא אמרה... הדא אמרה....
ואנן חמי רבנין¹⁴⁰ **שביעית** לו ג שו' 58; **שבת** ד ג שו' 56 (וכן; וצ"ל: ונן)¹⁴¹, חמיין,
 רבנן; **שקלים** נ ג שו' 59 (חמיין, רבנן); **מגילה** ע ב שו' 47 (חמיין, רבנן), עג ג שו' 2
 (רבנן); **מועד קטן** פג ד שו' 46 (חמיין)¹⁴², רבנן; **גיטין** מו ג שו' 21; **עבודה זרה** מד ד שו' 54
 (ונן, רבנן)¹⁴³. וראה עוד ערך: מן מה דאנן חמי (!) רבנן רברביא עבדין כן עד מן מה
 דאנן חמיין רבנן רברביא.
ואנן חמי רבנן ע"ע ואנן חמי רבנין.
ואנן חמיין ע"ע ואנן חמי.
ואנן חמיין רבנן ע"ע ואנן חמי רבנין.
ואנן חמי (!) רבנן ע"ע ואנן חמי.
ואנן לא הוינן אמרינ כן אלא¹⁴⁴ **מעשר שני** נב ד שו' 40; **עבודה זרה** מה א שו' 53
 (וכאן; וצ"ל: ונן)¹⁴⁵, מרינ, כן ל"י.
ואנן לינן אמרינ כן אלא¹⁴⁶ **ערלה** סב ג שו' 3.
ואנן תנינן תרתייהון (!) רבנן ע"ע אף אנן תנינן תרתייהון (!).
ואסור (!) דבתרה ע"ע אמור דבתרה.

¹³⁶ תרגום: ואנחנו רואים את החכמים עומדים (כלומר, עוסקים) ב'... ולומדים מ'...!
¹³⁷ עיין אהצו"י, עמ' 161, ד"ה אין למדין. וכבר כתב ליברמן: "ובכל מקום שיש בירוש' 'חזי' ט"ס הוא" (ירוכ"פ, סוף עמ' 197, ד"ה כיון דחזיתיה).
¹³⁸ התרגום בברכות, שביעית, ערלה ונדרים בלשון קושיא: והרי אנחנו רואים; ובשאר המופעים בניחותא: ואנחנו רואים.
¹³⁹ ההגהה שלי. ועיין בק"ע, יד רע"ב, ד"ה ה"ג וכן חמיין. ונראה שצריך להיות גם בק"ע "ונן" תחת "וכן", עי"ש.
¹⁴⁰ תרגום: והרי אנחנו רואים את החכמים! (והפירוש במופע הראשון במגילה כק"ע; ולמופע בגיטין ראה שתא"י, עמ' 417, ד"ה ושדה, ועדיין צ"ע). ולטיב עיסוקם של החכמים בערך הזה ובמקומות אחרים דומים ראה מוסקוביץ, סוגיות מצוטטות, עמ' 35, הע' 19.
¹⁴¹ ראה ירוכ"פ, עמ' 65, ד"ה וכן חמיין.
¹⁴² הנוסח כאן בכי"ל: "חמיין" (עמ' 727 שו' 9), והסדר שגה.
¹⁴³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מן מה דאנן (!) חמיין רבנין עובדא אתי קומיהון ואינן אמרינ.
¹⁴⁴ תרגום: ואנחנו לא היינו אומרים כך אלא.
¹⁴⁵ ראה המקבילה בערלה סב ע"ג שו' 3 (ושם: "ואנן").
¹⁴⁶ תרגום: ואנחנו איננו אומרים כך אלא.

ואף אנן תנינן הדא דמסייע (!) להדא דתני ר' הושעיה¹⁴⁷ תרומות מא א שו' 23
(צ"ל: דמסייעא)¹⁴⁸.

ואף ב"ב... כן ע"ע אף ב"ב... כן.

ואף בית שמאי מודיי בה, ואף ר' מודיי (!) בה, ולא כר'¹⁴⁹ יבמות ה ד שו' 49
(צ"ל: מודי), ז ג שו' 36 (ו- ל), מודה! תחת מודיי, מודה תחת מודיין).

ואף הכא ע"ע אף הכא.

ואף כר' צריכה ליה (!) ע"ע ואפילו כר' צריכה ליה.

ואף לעניין... כן ע"ע אף לעניין... כן.

ואף על גב דאת אמר... מודה...¹⁵⁰ מעשר שני נו ב שו' 51-50.

ואף על גב דר' אמר... מודה הוא הכא... ע"ע אף על גב דר' אמר... מודי הוא הכא....

ואף (!) על גב דר' אמר תמן... מודי...¹⁵¹ תרומות מג ג שו' 17-16 (צ"ל: אף)¹⁵².

ואף על פי כן ע"ע אף על פי כן.

ואף ר' מודה ע"ע אף ר' מודה.

ואף ר' מודה בה ע"ע אף ר' מודה בה.

ואף ר' מודי ע"ע אף ר' מודה.

ואף ר' מודיי (!) בה ע"ע אף ר' מודה בה.

ואפטר ע"ע עאל ר' ואפטר עליו. ועיין עוד ערך עאל ואיפטר עילוי (!).

ואפילו (!) ע"ע ואפילו תימר.

ואפילו אף (!) עלה לא הוה צריך מיפלגה ע"ע ואפילו עלה לא הוה צריך מתפלגה.

ואפילו דו סבר כר'¹⁵³ שבועות לו ג שו' 19.

ואפילו דיסבור כר' ע"ע אפילו דיסבור כר'.

ואפילו דיסבור ר' כר' תמן... מודה הוא הכא...¹⁵⁴ עירובין כ א שו' 44.

ואפילו דיסבורן בית שמאי כבית הלל¹⁵⁵ ביצה ס א שו' 42; עבודה זרה מא ג

שו' 35 (ו- ל)¹⁵⁶.

¹⁴⁷ תרגום (אחרי ההגהה): וגם אנחנו שנינו [משנה] זאת שמסייעת ל[ברייטא] הזאת ששונה ר' הושעיא.

¹⁴⁸ ההגהה שלי, כי "הדא" לשון נקבה היא. והיגר מעיר שברייטא זו הובאה לעיל מ ע"ד [שו' 54] בסתם (היגר, ב, עמ' 209, ס' טו).

¹⁴⁹ תרגום (אחרי ההגהה): וגם בית שמאי מודים בה, וגם ר' מודי בה, ולא כר'.

¹⁵⁰ תרגום: ואף על פי שאתה אומר... מודה... (כלומר, מודה ר' ינאי, ע"ש).

¹⁵¹ תרגום (אחרי ההגהה): אף על פי שר' אומר שם... [הוא] מודה....

¹⁵² כבר הגיהו כן בד"ת, כו ע"א.

¹⁵³ תרגום: ואפילו שהוא סובר כר'.

¹⁵⁴ תרגום: ואפילו יסבור ר' כר' שם... מודה הוא כאן....

¹⁵⁵ תרגום: ואפילו יסבורו בית שמאי כבית הלל.

¹⁵⁶ הנוסח בכ"ל גם כאן: "ואפי" (עמ' 546 שו' 1) בוי"ו. וכן נראה עיקר. והוי"ו הושמטה על ידי הסדר.

ואפילו דלא יסבור ר' כן, לית מילתיה אמרה כן (הסיפא בתמיהה)¹⁵⁷ **גיטין** מז א שו' 17.

ואפילו דסבר (!) ר' 158 עירובין יח ג שו' 21 (צ"ל: דיסבור)¹⁵⁹.

ואפילו הכא ע"ע אפילו הכא.

ואפילו יסבור תרומות מד ג שו' 45.

ואפילו יסבור כבית הלל שביעית לו א שו' 30.

ואפילו יסבור כבית שמאי שביעית לו א שו' 32.

ואפילו יסבור ר' כדמתניתא (!) דר', קרייה דר' (הסיפא בתמיהה)¹⁶⁰ **כתובות** כז ב שו' 48 (צ"ל: כל מתנייתא)¹⁶¹.

ואפילו יסבור ר' כר' דמאי כב ג שו' 3.

ואפילו כאהן תנא (!) אתייה היא ע"ע אפילו כהדין תנייה אתייה היא.

ואפילו כהן כאהן דתנין (!) תנייה ברייה אתייה היא¹⁶² **יומא** מג ד שו' 37 (ל"ג כאהן דתנין)¹⁶³.

ואפילו כמ"ד ע"ע ואפילו כמאן דאמר.

ואפילו כמ"ד... מודה הוא הכא... ע"ע ואפילו כמאן דאמר... מודי הוא הכא....

ואפילו כמ"ד... שנייה היא... ע"ע אפילו כמאן דמר... שנייה היא....

*****ואפילו כמאן דאמר¹⁶⁴ שביעית** לד א שו' 53; **תרומות** מ ג שו' 44 (ו- ל'), כמה, דמר, מז ג שו' 55; **מעשרות** נ ב שו' 51 (ו- ל'); **מעשר שני** נה א שו' 21 (כמ"ד); **ערלה** סג א שו' 49 (ו- ל'); **עירובין** כד ג שו' 30 (דמר); **פסחים** ל א שו' 4, ל ד שו' 46, לו א שו' 22, לו ד שו' 12; **סוכה** נה ג שו' 34; **ביצה** סג ב שו' 8; **יבמות** יג ד שו' 4 (ו- ל'); **כתובות** כח ג שו' 1 (ו- ל'), דמר; **גיטין** מה ד שו' 5 (ו- ל'), מט א שו' 38; **קידושין** נט ב שו' 44 (ו- ל'), כמ"ד, שם שו' 47 (ו- ל'); **בבא בתרא** יו ב שו' 19; **עבודה זרה** לט ד שו' 50 (דמר), מ ג שו' 4 (דמר); **נידה** מח ד שו' 41 (דמר).

¹⁵⁷ תרגום: ואפילו לא יסבור ר' כך, [כלום] אין דבריו אומרים כך!!

¹⁵⁸ תרגום (אחרי ההגהה): ואפילו יסבור ר'.

¹⁵⁹ ההגהה שלי. ולסגנון זה עיין בערכים דלעיל ודלקמן. ועיין ערך "אפילו דיסבור כר'" והבא אחריו.

¹⁶⁰ תרגום (אחרי ההגהה): ואפילו יסבור ר' [ש]כל המשניות [הן] של ר', [כלום] הפסוק [הוא] של ר'!! כלומר, אמור לשיטתו של ר'.

¹⁶¹ ראה מה שהערתי לעיל, בסוף ערך "ואין יסבור ר' כל מתניתין (!) דר', קרייה דר' (הסיפא בתמיהה)".

¹⁶² תרגום (אחרי ההגהה): ואפילו כמו התנא החיצוני (כלומר, התנא של הברייתא, התנא ברא) הזה היא הולכת.

¹⁶³ ההגהה על פי ליברמן, תוכפ"ש, חלק ז, סוף עמ' 593. וכן הגיה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 79, ד"ה ירוש'; שם, הע' 3. וההשלמה בין השורות בכ"ל היא: "**ואפי'** כהן" (עמ' 515 שו' 1, ולא דק. ולפי הנוסח בגוף כ"ל יש להגיה: "ואפילו כאהן תנייה" וכו'. והיא היא.

¹⁶⁴ תרגום: ואפילו כמי שאומר.

ואפילו כמאן דאמר... מודי הוא הכא...¹⁶⁵ **תרומות** מז ב שו' 6-7; **ערלה** סב א שו' 44-45 (כמ"ד, מודה); **יבמות** ז ד שו' 6-7 (ו' ל', דמר)¹⁶⁶.
ואפילו כמאן דמר ע"ע ואפילו כמאן דאמר.
ואפילו כמאן דמר תמן... מודי הוא הכא...¹⁶⁷ **עירובין** יח ג שו' 2 (הוא ל'!), כא א שו' 51-52.
ואפילו כמאן דמר תמן... מודי הכא (!)... ע"ע ואפילו כמאן דמר תמן... מודי הוא הכא....
ואפילו כן ע"ע אפילו כן.
ואפילו כר' ע"ע אפילו כר'.
ואפילו כר' אתיא היא¹⁶⁸ **עירובין** יח ב שו' 53 (צ"ל: ברוב תחת כר')¹⁶⁹; **שבועות** לב ד שו' 3, שם שו' 46.
ואפילו כר' וכו' פליגין¹⁷⁰ **עירובין** כא ד שו' 24.
ואפילו כר' לית הוא (!) פליגא ע"ע ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה).
ואפילו כר' לית היא פליגא ע"ע ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה).
ואפילו כר' צריכה ליה¹⁷¹ **תרומות** מד ד שו' 25 (ואף, צ"ל: ליהוין¹⁷²); **פסחים** לד א שו' 52; **יומא** מג ד שו' 59; **מגילה** עא א שו' 55 (ו' ל', צ"ל: ליהוין); **כתובות** כז ג שו' 27 (ו' ל', לו וצ"ל: לון).
ואפילו כרבנן ע"ע אפילו כרבנן.
ואפילו כרבנן דאינון אמרין¹⁷³ **סוטה** כ א שו' 59.
ואפילו למאן דאמר ע"ע אפילו למאן דאמר.
ואפילו משיטתיה¹⁷⁴ **עירובין** כ א שו' 16.
ואפילו על דבית הלל לא מקשיא ע"ע ואפילו על דבית הלל לית היא מקשיא (בתמיהה).

¹⁶⁵ תרגום: ואפילו כמי שאומר... מודה הוא כאן....
¹⁶⁶ למופע נוסף מסופק ע"ע מכיון דאת מר (?)... מודה הוא הכא....
¹⁶⁷ תרגום: ואפילו כמי שאומר שם... מודה הוא כאן....
¹⁶⁸ תרגום: ואפילו כר' היא הולכת.
¹⁶⁹ ראה: ירוכ"פ, ריש עמ' 219, ד"ה ר' חלקיה; שם, ד"ה דרב אמר; תוכפ"ש, עירובין, עמ' 302, ד"ה ובירושלמי; שם, הע' 7. וראה עוד שם, הע' 10.
¹⁷⁰ תרגום: ואפילו כר' וכו' [הם] חלוקים. כלומר, שהאמוראים חלוקים גם לפי שיטת ר' ור' התנאים, עי"ש.
¹⁷¹ תרגום: ואפילו כר' [הדבר] נצרך לו. כלומר, הוא מסופק בו אפילו לפי שיטת ר'.
¹⁷² הגהתי על פי מה שבה לעיל: "צריכה לרבנין" (שם, שו' 20). וכן הוא ברש"ס, קד ע"ב שו' 6 (אבל שם: "לון"). והוא הדין למקבילות במגילה וכתובות הרשומות להלן פְּעֶרֶד. ויהיה התרגום בהם: ואפילו כר' [הדבר] נצרך להם. כלומר, הם מסופקים בו אפילו לפי שיטת ר'.
¹⁷³ תרגום: ואפילו כחכמים שהם אומרים.
¹⁷⁴ תרגום: ואפילו משיטתו.

ואפילו על ר' לית היא פליגא

ואפילו על דבית הלל לית הוא (!) מקשייא ע"ע ואפילו על דבית הלל לית היא מקשייא (בתמיהה).

ואפילו על דבית הלל לית היא מקשייא (בתמיהה)¹⁷⁵ מעשר שני נד ב שו' 44 (דברי ביל', לא, היא ליל', מקשיא¹⁷⁶), שם שו' 52 (הוא!)¹⁷⁷; **שקלים** נא ב שו' 18 (לא, היא ליל', שם שו' 23.

ואפילו על דברי בית הלל לא מקשיא ע"ע ואפילו על דבית הלל לית היא מקשייא (בתמיהה).

ואפילו על דעתיה דר'178 חגיגה עט ד שו' 24. **ואפילו על דעתיה דר' לית הוא (!) מקשייא** ע"ע ואפילו על דר' לית היא מקשייא (בתמיהה).

ואפילו על דר' לית הדא (!) פליגא ע"ע ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה). **ואפילו על דר' לית הוא (!) מקשייא** ע"ע ואפילו על דר' לית היא מקשייא (בתמיהה). **ואפילו על דר' לית היא מקשייא** (בתמיהה)¹⁷⁹ **תענית** סו א שו' 19, שם שו' 24 (על דעתיה, הוא!); **מגילה** ע ג שו' 50 (הוא!).

ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה)¹⁸⁰ **פאה** כ ג שו' 44 (ר'); **דמאי** כב ד שו' 61 (הדא!); כג ב שו' 50 (ר', הדא!); **מעשרות** נא ב שו' 24 (ו' ליל'); **שבת** יא ד שו' 47 (ר'); **פסחים** לא ב שו' 44 (ו' ליל'); **מועד קטן** פ ד שו' 35 (ר'); **סוטה** כג א שו' 22 (ו' ליל', הוא!)¹⁸¹; **בבא קמא** ב ד שו' 40 (על ליל', כר'), ז ב שו' 37 (על ליל', כר'); **בבא בתרא** יו ד שו' 50 (על ליל', כר', הוא!); יז ג שו' 50 (על ליל', כר'); **שבועות** לז א שו' 40.

ואפילו על ר' לית הדא (!) פליגא ע"ע ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה).

ואפילו על ר' לית היא פליגא ע"ע ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה).

¹⁷⁵ תרגום: ואינה קשה אפילו על [שיטת] בית הלל!;

¹⁷⁶ הגירסא כאן בכ"ל: "מקשייא" (עמ' 254 שו' 12) — ראה מבואות לסה"א, עמ' 471, נד ע"ב, שו' 45. וראות.

¹⁷⁷ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 471, הע' 12.

¹⁷⁸ תרגום: ואפילו על דעתו של ר'.

¹⁷⁹ תרגום: ואינה קשה אפילו על [שיטת] של ר'! ולפירושו של המונח ולפירוש הסוגיות שהוא מופיע בהן ראה מאמרי "ואפילו על דר'... לית היא מקשייא", ספר הזכרון להרב יצחק נסים זצ"ל, ב, ירושלים תשמ"ה, עמ' מט ואילך.

¹⁸⁰ תרגום: ואינה חלוקה אפילו על [שיטת] של ר'! לדיון במונח זה ראה מה שכתבתי במאמרי "לית היא פליגא", עמ' 143 ואילך.

¹⁸¹ במאמרי "לית היא פליגא", עמ' 162, ד"ה מכל-מקום, צידדתי שהמופע הזה אמור בניחותא. ולייב מוסקוביץ במאמרו "לתפרון של שתי תומות בירושלמי", סידרא יא (תשנ"ה), עמ' 80 ואילך, האריך בפירושה של סוגיא זו, והוא סובר שגם המופע הזה אמור בתמיהה (ראה שם, עמ' 87, ד"ה אלא). ברם, כל פירושו בסופה של הסוגיא צע"ג. שהרי ר' יוסי סובר ששני תנאים הם, ומה בכך שינשה ברייתא שהולכת בשיטת התנא הראשון או השני. ועדיין פירושה של הסוגיא צע"ג כולל המופע שלנו.

ואפילו עלה לא הוה צריך מתפלגה¹⁸² **ברכות ז ג שו' 54** (ואפילו אף¹⁸³, מיפלגה); **תענית סז ד שו' 3**.

ואפילו ר' לית היא (!) ר' ע"ע אפילו ר' לית הוא ר'.

ואפילו תאמר ע"ע ואפילו תימר.

ואפילו תימ' ע"ע ואפילו תימר.

ואפילו תימא (!) ע"ע ואפילו תימר.

****ואפילו תימר**¹⁸⁴ **ברכות ג ב שו' 9**, ה א שו' 64, יג ב שו' 18 ור' לילי; **פאה** יז א שו' 63 (תימא!); יז ג שו' 29 (תימא!); יח א שו' 41, יח ג שו' 7 (תימא!); כ ג שו' 31; **דמאי** כב ד שו' 6, כג א שו' 47 ור' לילי; **כלאים** כח א שו' 51 ור' לילי, תימא!; **תרומות** מד ב שו' 36 (תימא!); מה ב שו' 4, מז ג שו' 7 ור' לילי, מז ד שו' 59; **מעשרות** מט א שו' 15 ור' לילי, מט ג שו' 52 ור' לילי; **מעשר שני** נב ג שו' 56 ור' לילי, נו א שו' 19, נו ג שו' 28; **חלה** נז ב שו' 44, נז ג שו' 41 ור' לילי, נט ג שו' 3 ור' לילי, ס ב שו' 22 ור' לילי, תימא!; שם שו' 33 ור' לילי; **שבת** ב ד שו' 25 (תאמר), ג א שו' 59 (תימא!); ו ג שו' 32 (א2); תימא!; י א שו' 17, שם שו' 18¹⁵, יד ג שו' 63, יד ד שו' 51, יז א שו' 13; **עירובין** יט ב שו' 13, כ ד שו' 58, כד ג שו' 47; **פסחים** כז ג שו' 37, כז ד שו' 45 ור' לילי, לא ב שו' 30 ור' לילי, לג א שו' 44, לה א שו' 38; **יומא** מב ב שו' 36, שם שו' 40, מב ד שו' 5, מג ד שו' 64; **שקלים** מו ג שו' 25; **סוכה** נב א שו' 3, נד ד שו' 14; **ביצה** ס ב שו' 27, שם שו' 18⁶³⁰; **תענית** סו א שו' 40; **חגיגה** עח ב שו' 41 ור' לילי; **מועד קטן** פ ד שו' 18⁷³; **יבמות** ב ג שו' 38 (תאמר), ב ד שו' 36 ור' לילי, יא ב שו' 28 ור' לילי, יג א שו' 38 ור' לילי, יג ב שו' 5 ור' לילי, טו ב שו' 2, שם שו' 25; **סוטה** יו ד שו' 17 (תאמר), יז א שו' 49, יח ג שו' 40, כ א שו' 38, כ ב שו' 13, שם שו' 56; **כתובות** כה ב שו' 43 (תימא!); כה ג שו' 38, כה ד שו' 30, כו א שו' 2 (תימא!); כו ד שו' 21 ור' לילי, כז א שו' 55 ור' לילי, תימא!; כז ב שו' 50, כז ד שו' 23! ור' לילי, צ"ל: אין¹⁸⁸, תימא!; כט א שו' 26 ור' לילי, כט ב שו' 5 ור' לילי, לב שו' 44 ור' לילי; **נדרים** לח א שו' 5 ור' לילי, תימא!; מב ד שו' 61 (תימר לילי)¹⁸⁹, שם שו' 62 (תימא!); **גיטין** מג ב שו' 24, מג ג שו' 3 (תימא!); מט א שו' 32, מט ד שו' 40 ור' לילי; **נזיר** נב ד שו' 27 ור' לילי, שם שו' 58 ור' לילי, תימא!; **קידושין** נט ג שו' 6 ור' לילי, תימא!; סא ג שו' 43, סג

¹⁸² תרגום: ואפילו עליה לא היה צריך ליחלק! כלומר, לחלוק.

¹⁸³ להגהה ראה מוסקוביץ, כפלי גרסה, עמ' 198, ס' 3.

¹⁸⁴ תרגום: ואפילו תאמר.

¹⁸⁵ ליברמן מגיה כאן על דרך אולי "ואין" (הניקוד שלי) תחת "ואפילו" — ראה ירוכ"פ, עמ' 136,

ד"ה ואפילו תימר. והוא הדין למקבילה בביצה ס ע"ב שו' 30 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹⁸⁶ ראה מה שהערתי לעיל לשבת י ע"א שו' 19.

¹⁸⁷ ראה אהצוי, עמ' 84, ד"ה א"ל ר' יוסי. ולדעתו, יש לגרוס כאן "ואפילו" בלבד.

¹⁸⁸ ראה ק"ע, כ ע"ב, ד"ה ה"ג אין תימא. וכן הוא במקבילה בקידושין נח ע"ב שו' 28 (ושם: "אין

תימר" [ראה כ"ץ, א, עמ' 67, הע' 40]).

¹⁸⁹ להגהה ראה ק"ע, מ ע"א, ד"ה ה"ג ואפי' תימא. וראה עוד לקמן שו' 62. וכבר הערתי על כך

במאמרי "למקורה של סוגיא", עמ' קטז, הע' 30. וראה עוד לעיל במבוא, סוף עמ' ה, ד"ה ודחו.

****ואפילו תימר** (המשך) א שו' 2 (ו' ל'), סה ב שו' 5 (ו' ל'), סה ג שו' 8 (ו' ל'), תימא!; **בבא קמא** ד א שו' 58 (צ"ל: אין תחת ואפילו)¹⁹⁰; **בבא בתרא** יב ד שו' 32, יז ג שו' 37; **שבועות** לג ג שו' 21 (תימא!); לג ד שו' 25, לד ד שו' 56 (תימא!); לז א שו' 8; **עבודה זרה** מ ג שו' 47, מ ד שו' 52 (תימא!); מד א שו' 14, שם שו' 18; **נדה** מט ג שו' 54, נ ג שו' 22, נ ד שו' 38¹⁹¹.

ואפילו תימר... ותימר...¹⁹² נזיר נז ד שו' 32.

ואפילו תימר כן ע"ע ואפילו תימר.

ואפילו תימר לא שמיע ר' הדא דתני ר' חייא, לא שמיע מיליהון דרבנין ו"לא

שמיע" הראשון בנחותא והשני בתמיהה)¹⁹³ גיטין מד ג שו' 4.

ואפילו תמן¹⁹⁴ שבת יד א שו' 34.

ואפילו תתיב¹⁹⁵ נדה נ ג שו' 22.

ואפרשת ע"ע אתת בת (!) ואפרשת. וראה עוד ערך אתתבת ולא אפרשת.

ואפשר (בתמיהה) ע"ע איפשר (בתמיהה).

ואצרכת (!) הדא מתניתא ע"ע על שלא זכיתי בו מן הדין... ואצרכת (!) הדא מתניתא.

ואקדמון¹⁹⁶ סוכה נג ב שו' 6.

ואקים תניי (!) קומוי ותנא¹⁹⁷ ביצה ס ג שו' 4 (צ"ל: תנייה)¹⁹⁸.

ואשכח ר' יתיב ומקשי¹⁹⁹ סנהדרין כא ב שו' 48.

ואשכחית ע"ע אשכחית.

¹⁹⁰ ההגהה על פי שתא"י, ריש עמ' 470, ד"ה א"ר שמי. וכן הגיה ר"י לוי, פירוש לב"ק, עמ' 107, סד"ה מה חמית. וליברמן (תוכפ"ש, כתובות, עמ' 348, הע' 34) מציע להגיה: "ואילא, ואי לא", כלומר: ואי לא תימר.

¹⁹¹ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "אין תימר" לבבא בתרא טו ע"א שו' 16. ולמופעים נוספים מסופקים ראה מה שהערתי בערך "מכיון דאת אמר... כמי ש..." לשבת ט ע"ג שו' 36 (ושם: "אפילו תימר" בלי וי").

¹⁹² תרגום: ואפילו תאמר... ותאמר....

¹⁹³ תרגום: ואפילו תאמר לא שמע ר' [את הבריינתא] הזאת ששונה ר' חייא, [כלום הוא] לא שמע את דבריהם של החכמים!! ואלבק (מחקרים, עמ' 50, הע' 2) מוניה כאן ולעיל (שם, ריש שו' 4) על פי הראשונים "ר' אמי" תחת "ר' אסי".

¹⁹⁴ תרגום: ואפילו שם.

¹⁹⁵ תרגום: ואפילו תשיב. כלומר, תקשה. ולנוסח הסוגיא עיין שתא"י, עמ' 588, ד"ה מתניתא פליגא.

וצ"ע.

¹⁹⁶ תרגום: והקדים אותם. כלומר, את בית שמאי לפני בית הלל, עי"ש. והדברים אמורים במסגרת

של קושיא.

¹⁹⁷ תרגום (אחרי ההגהה): והעמיד את התנא לפניו ושנה.

¹⁹⁸ ההגהה על פי כ"ל (עמ' 599 שו' 17), כלומר, התנא הידוע של דבי ר' חייא.

¹⁹⁹ תרגום: ומצא את ר' יושב ומקשה.

ואשכחן פליגא (!) בין ר' לבין ר' ב' (בתמיהה)²⁰⁰ **שבת** יז ב ש' 23 (צ"ל: ואשכחן, צ"ל: פלגא²⁰¹); **פסחים** לג ד ש' 5 (אשכחן; וצ"ל: ואשכחן, פלוגא; וצ"ל: פלגא, לר').

ואת אומר ע"ע ואת אמר.

ואת אומר (דיאלוגי) ע"ע ואת אמר (דיאלוגי).

ואת אומר (!) אכן ע"ע ואת אמר הכין.

ואת אומרי (!) ע"ע ואת אמר.

ואת אומרת (!) כן ע"ע ואת אמר הכין.

ואת אני (!) ע"ע ואת אמר.

****ואת אמר**²⁰² **ברכות** ב א ש' 27, ב ב ש' 3, יב א ש' 28, שם ש' 31 (אמרת!);²⁰³ **פאה** יו ג ש' 2 (ותימר), יח ב ש' 58, יט ג ש' 28 (אם; תחת ואת);²⁰⁴ **דמאי** כד ב ש' 18, כד ג ש' 11 (צ"ל: זאת אמרת);²⁰⁵ כה ב ש' 64 (ותמר); **כלאים** כז א ש' 45 (ותימר), ל א ש' 31, שם ש' 40, ל ב ש' 26; **שביעית** לג ב ש' 60, לד א ש' 45, לז ב ש' 32 (דאת!);²⁰⁶ לח א ש' 57; **תרומות** מ ב ש' 57, מג א ש' 18, מז ב ש' 30, מח א ש' 15 (ותימר); **מעשרות** נא ד ש' 22, נב א ש' 19; **מעשר שני** נב ג ש' 128 (אמרת!);²⁰⁷ שם ש' 30, נד ד ש' 24 (אמרת!); **חלה** נז ד ש' 54 (אמרת!); נח א ש' 30 (אמרת!); נח ג ש' 34 (ותימר), שם ש' 38 (2x); אמרת!;²⁰⁸ ס א ש' 3 (אמרת!); **ערלה** סא ב ש' 59 (ותימר), סב ב ש' 24, סג א ש' 53; **ביכורים** סג ד ש' 62 (ותימר); **שבת** יג ג ש' 27; **עירובין** כג ב ש' 47, שם ש' 52; **פסחים** כז ד ש' 13 (אמרת!); לג ג ש' 45 (ותימר), לו ד ש' 45; **יומא** לט ב ש' 44, שם ש' 45, מג ג ש' 132 (צ"ל: את); **שקלים** מח ב ש' 57 (אמרת!); שם ש' 58 (אמרת!); מט ג ש' 17, נ א ש' 29 (אמרת!); **ראש השנה** נט ד ש' 12; **תענית** סו א ש' 40; **מגילה** ע ד ש' 7; **חגיגה** עח ב ש' 2092, עט א ש' 32; **מועד קטן** פ ב ש' 13, שם ש' 18; **יבמות** ג ב ש' 12 (2x; או'), ח א ש' 12, ט ג ש' 119 (אומרי!);

²⁰⁰ תרגום (אחרי ההגהה): וכלום מצאנו מחלוקת בין ר' לבין ר' ב'!! ולקריאה בתמיהה ראה תוכפ"ש, שבת, ריש עמ' 254, סד"ה אבל בארץ ישראל.

²⁰¹ להגהה "פלגא" כאן ולקמן ראה מה שהערתי לעיל בסוף ערך "הן דלא תנייה פליגא (!) את עבד ליה פליגא (!) (בתמיהה)".

²⁰² תרגום: ואתה אומר.

²⁰³ להגהה עיין אהצו"י, עמ' 184, ד"ה אלא.

²⁰⁴ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 387, יט ע"ג, ש' 28; שם, הע' 8. וראה עוד אהצו"י, עמ' 56,

ד"ה אם אמר.

²⁰⁵ ראה מבואות לסה"א, עמ' 401, הע' 5. וראה עוד מוה"ל לונץ, כג ע"א ש' 18; שם, ציון יג.

²⁰⁶ וכן הוא בשיבוש גם בכ"ר, עמ' 2202 ש' 23. ולהגהה ראה נוסח הרש"ס, קי ע"א ש' 4 (ושם: "ואת אמרת [!]"). ועיין עוד בפ"מ, יח סע"ב ד"ה ופריד ולמה.

²⁰⁷ המופע הזה נמחק על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

²⁰⁸ להגהה ראה נוסח הר"ש, ידים, פ"א מ"א, [ד"ה מוסיפים] (אהצו"י, עמ' 123, ד"ה תני). והיא

"מר" היא "אמר".

²⁰⁹ ראה: אהצו"י, עמ' 68, ד"ה ואת אמר; שתא"י, עמ' 321, ד"ה רשב"ל.

****ואת אמר** (המשך) וצ"ל: אומר; ל"ג²¹⁰, שם ש' 21 (אמ'! וצ"ל: אומר)²¹¹, יב ב ש' 46, יד א ש' 51; **סוטה** יז ד ש' 9, יח ב ש' 10 (ותימר), כ א ש' 51; **כתובות** כה ג ש' 48, ל ב ש' 38, ל ג ש' 43; **נדרים** לו ג ש' 49 (ותמר), לט א ש' 53, מד ש' 50, מב א ש' 2 (ואת ל', דתימר! וצ"ל: ותמר), שם ש' 5 (ואת ל', דתימר! וצ"ל: ותמר); **גיטין** מה ד ש' 35 (אומר!), מח ג ש' 50; **נזיר** נד ד ש' 57, נו ב ש' 55; **קידושין** נט א ש' 60 (אומר), נט ד ש' 48, ס ג ש' 34, סג ד ש' 48, סו א ש' 54; **בבא קמא** ג ג ש' 55 (ותימר); **בבא מציעא** ז ד ש' 26 (ותימר), ט ג ש' 37 (ותימר), יב א ש' 58 (ואת ל', דתימר! וצ"ל: ותמר)²¹², **בבא בתרא** יג ב ש' 27 (ותימר); **שבועות** לג א ש' 61 (ותימר), לג ב ש' 7 (ות²¹³, מר), לד א ש' 6 (ות, מר), לו ב ש' 22 (ות, מר), לז ב ש' 9 (ות, מר); **עבודה זרה** מב א ש' 36; **הוריות** מו א ש' 33 (ות, מר), שם ש' 36 (ות, מר), מז ב ש' 49 (ות, מר)²¹⁴.

****ואת אמר** (דיאלוגי)²¹⁵ **ברכות** ב ד ש' 26, שם ש' 27; **שביעית** לה ד ש' 19, שם ש' 20 (2x), לט א ש' 60, לט ב ש' 38 (אמרת!); **שבת** י ד ש' 36, יב ד ש' 43 (אמרת!); **מגילה** עד ב ש' 2; **יבמות** ב ב ש' 26 (אומר), שם ש' 27 (אומר); **כתובות** כה ב ש' 45 (ותימר); **גיטין** מה ד ש' 29 (אומר!), מו ג ש' 15 (אמרת!); **קידושין** סג ד ש' 28; **בבא בתרא** יז א ש' 47 (ות, אמרת!); **סנהדרין** כ ג ש' 36 (ותימר), כג ב ש' 39 (אמרת!); **שבועות** לד א ש' 9 (ות, מר), שם ש' 11 (ות, מר)²¹⁶. ועיין עוד ערך אנן בעיי... ואת אמר... (הסיפא בתמיהה).

ואת אמר אכין ע"ע ואת אמר הכין.

ואת אמר אכין (דיאלוגי)²¹⁷ **מגילה** עג א ש' 30 (הכין); **נדרים** מא א ש' 3; **קידושין** סד ב ש' 64 (אכין).

ואת אמר אכן ע"ע ואת אמר הכין.

ואת אמר אכן (דיאלוגי) ע"ע ואת אמר אכין (דיאלוגי).

ואת אמר הכא (!) הכין ע"ע ואת אמר הכין.

²¹⁰ הגהתי "אומר", כי הדרשה היא בעברית. ובכ"ל שם: "או" (עמ' 24 ש' 12), והסדר שיבש. וכל המופע הזה הוא באשגרה מלקמן שם, ש' 19, ולא גרסינו ליה.

²¹¹ הגהתי "אומר", כי הדרשה היא בעברית. ובכ"ל כהוגן: "אומ" (עמ' 24 ש' 14), והסדר שיבש.

²¹² ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 171, ד"ה דתמר.

²¹³ = ואת — ראה תוכפ"ש, כפורים, עמ' 744, ד"ה ברם פירוש.

²¹⁴ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: את אומר; את אמר; את אמר (בהקשר). ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "הדא אמרה" לבבא בתרא טו ע"ד ש' 2. ולא כללתי את המופע שבברכות ג ע"ג ש' 35 (ושם: "ותימר"), כי המשמעות שם שונה משאר המופעים שבערך — אמירת ברכה, עי"ש, ואינו בגדר מונח.

²¹⁵ תרגום: ואתה אומר.

²¹⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע זאת אומרת. ולמופע נוסף מסופק ראה עוד ערך "אנא אמרי (!) שמועה ואת אמרת מתניתא, תבטל שמועה מיקמי (!) מתניתא".

²¹⁷ תרגום: ואתה אומר כך?!

****ואת אמר הכין²¹⁸ דמאי** כא ג ש' 42 (הכנ), כב א ש' 59 (הכנ); **שביעית** לג ד ש' 64; **תרומות** מ ד ש' 1 (ותימר, אכן), מא ג ש' 40 (הכנ! הכין)²¹⁹, מב ב ש' 57 (הכנ), מד ב ש' 17, מח א ש' 19, שם ש' 21; **מעשרות** מט א ש' 38; **מעשר שני** נד ב ש' 57, נה ב ש' 41, נו א ש' 23; **חלה** נז ג ש' 32 (הכנ); **ערלה** ס ד ש' 17, שם ש' 24 (הכנ), סג ב ש' 38; **ביכורים** סד ד ש' 35; **שבת** ג א ש' 44, ד ב ש' 16, שם ש' 32, ו א ש' 9, ז ב ש' 60 (הכנ), י ב ש' 47, יד ג ש' 62; **עירובין** כ א ש' 8, כג ד ש' 21 (ותימר), כה א ש' 11 (ותימר, הכנ); **פסחים** לב ב ש' 8, לג ב ש' 21, לג ג ש' 26 (ותימר); **יומא** מ א ש' 7, מ ג ש' 15 (ותימר), מא ד ש' 10 (אכן), מב ב ש' 47, שם ש' 50, מד ב ש' 27, מד ד ש' 1, מה ב ש' 9; **סוכה** נב ג ש' 46 (הכנ); **ראש השנה** נז א ש' 10; **תענית** סה ג ש' 1, סו ד ש' 18, סח ג ש' 36, סט ג ש' 45 (הכנ); **מגילה** עב ג ש' 32, עג א ש' 30; **יבמות** ג ב ש' 16, שם ש' 28, ג ג ש' 37 (אכין), ו א ש' 36 (אומרת), כן²²⁰, ח א ש' 11 (אמרת), אכין, ט ד ש' 21, י ב ש' 16, יג ב ש' 42, יג ד ש' 27, שם ש' 28, יד א ש' 5, שם ש' 7, יו ב ש' 5; **סוטה** כ א ש' 25, שם ש' 27 (ותאמר), שם ש' 57 (אכן); **כתובות** כח ב ש' 51 (אכן), כט ב ש' 5 (ותימר, אכן), כט ד ש' 29 (אכין), לג ד ש' 57 (אכן), לד ד ש' 3 (אכן), לו ב ש' 40 (אכין); **נדרים** מ א ש' 44 (הכנ), שם ש' 61 (אכן), מ ג ש' 29 (אכין), מא א ש' 13 (כן), מא ב ש' 43 (אכן), מא ד ש' 41; **גיטין** מד ד ש' 45 (אכן), מו א ש' 61 (כן), מו ג ש' 26 (כן); **נזיר** נה ד ש' 32 (אכן); **קידושין** נח ד ש' 6, שם ש' 17 (אכן), נט ד ש' 4 (אומר), אכן, סא ד ש' 18 (אמר!), אכן²²¹, סה ב ש' 53 (אכן); **בבא קמא** ה ד ש' 35 (ותימר), ו ב ש' 33 (ותימר, אכן); **בבא מציעא** יב א ש' 51 (ותימר, כן)²²²; **בבא בתרא** יד ג ש' 35 (ותימר, אכן), טו א ש' 59 (ותימר, הכנ); **סנהדרין** יט א ש' 20 (מר, הכנ), כ א ש' 54 (ות, מר, הכנ), כג ד ש' 27 (ותימר, אכן), לב ב ש' 44 (ות, מר); **מכות** לא ד ש' 59 (ות, מר, אכן), לב א ש' 5 (ות, מר, אכן); **גיטה** מט ד ש' 32, נ א ש' 30.

ואת אמר הכין (דיאלוגי) ע"ע ואת אמר אכין (דיאלוגי).

ואת אמר הכן ע"ע ואת אמר הכין.

ואת אמר כן ע"ע ואת אמר הכין.

ואת אמר' (!) אכן ע"ע ואת אמר הכין.

ואת אמרת (!) ע"ע ואת אמר.

²¹⁸ תרגום: ואתה אומר כך?! בערך זה נכללו גם המופעים שהרישא שלהם היא אחד המונחים הבאים: איתא חמי; כתיב; תמן תנינן; תנינן (ובכלל זה דתנינן; ותנינן).

²¹⁹ להגהה ראה כ"ר, עמ' 219ב ש' 14 (ושם: "ואת אמר הכן").

²²⁰ נראה לי שהיה כתוב כאן באביו של כ"י ליידי: "ואת אמר הכן", ונשתבש "אמר הכן" ל"אומרה כן", וזה ל"אומרת כן". כלומר, שבשיבוש הראשון נשתבשה גם החלוקה של המילים. ועיין היטב במהד' האקדמיה, עמ' 850 ש' 40.

²²¹ ליברמן מוגיה כאן על פי שרי"ר, עמ' 228 [ש' 17]: "תנינן... ואת אמר' אכן" — ראה תוכפ"ש, קידושין, ריש עמ' 928, ד"ה ונראה; שם, הע' 30. וציין לו כ"ץ, ב, עמ' 162, הע' 1.

²²² "כלומר אתמהא!" (תוכפ"ש, בבא מציעא, ריש עמ' 1295).

- ואת אמרת (!) (דיאלוגי)** ע"ע ואת אמר (דיאלוגי).
- ואת אמרת (!) אכין** ע"ע ואת אמר הכין.
- ואת (!) דעתו** ע"ע דאת (!) דעתו (?).
- ואת דריש** ע"ע את דרש.
- ואת דרש** ע"ע את דרש.
- *ואת לא שניתה לנו כן** (בתמיהה)²²³ **בבא בתרא יו ב שו' 18.**
- ואת למד** ע"ע את למד.
- ואת מה בידך** ע"ע ומה בידך.
- ואת מודה לי** ע"ע ואת מודי לי.
- ואת מודי ליה** ²²⁴ **שבת ט ב שו' 4 (ליה?)²²⁵, שם שו' 9; יבמות ח א שו' 31 (מודה).**
- ואת מודי ליה (!)** ע"ע ואת מודי לי.
- ואת מר הכן** ע"ע ואת אמר הכין.
- ואת משכח** ²²⁶ **יבמות ב ג שו' 28; עבודה זרה לט ב שו' 63.**
- ואת משכח מקשיא** ²²⁷ **שבועות לח ד שו' 8.**
- ואת עבד** ע"ע את עבד.
- *ואת עביד לון** ²²⁸ **בבא קמא ב א שו' 28.**
- ואת עביד ליה** ²²⁹ **סנהדרין יט ד שו' 5 (ואיתעביד?)²³⁰, שם שו' 8.**
- ואת (!) צווח** ע"ע את צווח.
- ואת רואה** ע"ע את רואה.
- ואת שאל ל-** ע"ע אריוותא קמיד (!), ואת שאל לתעלייא (הסיפא בתמיהה).
- ואת שדעתו (!)** ע"ע דאת (!) דעתו (?).
- ואת שמע מינה** ע"ע את שמע מינה.
- ואתא (!) מימר לך** ע"ע אתא מימר לך.
- ואתא (!) עובדא קומי ר'** ע"ע אתא עובדא קומי ר'.

²²³ הניקוד על פי מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 13. והוא ניקד בפתח כדרכו לרוב, ואני הימנתי לקמץ. והלשון הזה הובא גם על ידי אלבק (מחקרים, עמ' 175, הע' 3), והוא מפרש אותו לפי שיטתו בעריכת המשנה — ראה שם, סוף ד"ה ומה שאמר.

²²⁴ תרגום: ואתה מודה לי!

²²⁵ כבר הגיהו "לי" לנכון בד"ח, מב סע"א.

²²⁶ תרגום: ואתה מוצא.

²²⁷ תרגום: ואתה מוצא להקשות.

²²⁸ תרגום: ואתה עושה אותם? ואולי צריך לומר: לין, כלומר להן, אותן, לשון רבות. כי הדבר חוזר על הנגיפה והנגיחה, ע"ש. וראה שבת ה ע"א שו' 26, על הפתילות: "מהו מחרכין לין מפספסין לין". ולעיל שם, שו' 25: "שכן שמשי אומנין מחרכין לך". אבל בכ"ל לנכון, ומנוקד: "מחרכין לין" (עמ' 325 שו' 6). ואולם יתכן שהשתמשו בלשון רבים לשני המינים.

²²⁹ תרגום: ואתה עושה אותו!

²³⁰ להגהה ראה שרי"ר, עמ' 256 שו' 17.

ואתא עובדא קומיהון ע"ע אתא עובדא קומיהון.
ואתא (!) ר' ר' ר' בשם ר' ע"ע אתא ר' ר' ר' בשם ר'.
ואתאי (!) כיי דמר ר' ע"ע ואתיאי כיי דמר ר'.
ואתדכרת²³¹ ערלה ס ד שו' 50.
ואתון אמרין ע"ע אתון אמרין.
ואתון אמרין אכן ע"ע ואתון אמרין הכין (בתמיהה).
ואתון אמרין בשם ר' ע"ע אתון אמרין בשם ר'.
ואתון אמרין הכין (בתמיהה)²³² **ראש השנה** נו ד שו' 50; **גיטין** מג ב שו' 4 (ואתם);
 אכין; **נזיר** נד ד שו' 18 (אכן).
ואתון אמרין לה על דר' ע"ע דילמא תרין עובדין אינון: אנן אמרין ליה על דר', ואתון
 אמרין ליה על דר' (בניחותא).
ואתון אמרין ליה על דר' ע"ע דילמא תרין עובדין אינון: אנן אמרין ליה על דר',
 ואתון אמרין ליה על דר' (בניחותא).
***ואתון מודין²³³** **בבא בתרא** יו א שו' 4.
ואתון סברין מימר²³⁴ **ערלה** סא א שו' 50.
ואתון שאלון (!) לי (בתמיהה)²³⁵ **תרומות** מה ג שו' 42; **עבודה זרה** מא א שו' 34 (צ"ל
 בשניהם: שאלין)²³⁶.
ואתי (!) ע"ע מאימתי.
ואתיא או כר' או כר'²³⁷ **קידושין** סב ג שו' 6.
ואתיא (!) אילין פלוגות' כהלין פלוגותא ע"ע אתיין אילין פלוגותה כאילין
 פלוגותה.
ואתיא ב'²³⁸ **תרומות** מג ג שו' 239⁴⁷.
ואתיא דמר (!) ר' ע"ע ואתיאי כיי דמר ר'.

²³¹ תרגום: ונזכרה. כלומר, הוזכר העניין בבית המדרש.
²³² תרגום: ואתם אומרים כד?!!
²³³ תרגום: ואתם מודים!
²³⁴ תרגום: ואתם סוברים לומר.
²³⁵ תרגום (אחרי ההגהה): ואתם שואלים אותי?!!
²³⁶ ההגהה שלי. כלומר, לשון בינוני.
²³⁷ תרגום: ו[הברייטא] הולכת או כר' או כר'.
²³⁸ תרגום: ו[שיטתו של ר'] הולכת ב'. הבי'ת ברורה בכי"ל, עמ' 203 שו' 5. וכן קראו במהד'
 האקדמיה, עמ' 236 שו' 31.
²³⁹ לפירוש תחילתה של הסוגיא ראה: פירוש הרש"ס, פא ע"א ואילך; ר' דוד יונה רוזנבוים, תלמוד
 ירושלמי מסכת תרומות, ירושלים תשס"ג, עמ' קד ואילך. אבל סופה, כולל המימרא האחרונה שממנה
 לקוח המונח שלנו, עדיין צ"ע, גירסא ופירושא. ולמופע נוסף של "ואתיא" שנשתבש ע"ע ואית בהן (!)
 תנייא קדמא כבית (!) שמאי.

ואתִּיא דר' ב' (!) 240 פאה יו ג שו' 47 (צ"ל: כ-) 241.

ואתִּיא דר' בשם ר' כר' ע"ע ואתִּיא דר' בשם ר' כר'.

ואתִּיא דר' כר' ע"ע אתִּיא דר' כר'.

ואתִּיא דר' כר', ודר' כר' ע"ע אתִּיא דר' כר', ודר' כר'.

ואתִּיא דר' כר', וכר' בר (!) ע"ע אתִּיא דר' כר', ודר' כר'.

ואתִּיא כדאמר (!) ר' ע"ע ואתִּיא כִּי דמר ר'.

ואתִּיא כהדא דתני ע"ע ואתִּיא כהדא דתני.

ואתִּיא כההיא דאמר ר' ע"ע ואתִּיא כִּי דמר ר'.

ואתִּיא כההיא דמר ר' ע"ע ואתִּיא כִּי דמר ר'.

ואתִּיא כהיא דאמר ר' ע"ע ואתִּיא כִּי דמר ר'.

ואתִּיא כִּי דאמר ר' ע"ע ואתִּיא כִּי דמר ר'.

ואתִּיא כִּי דמר ר' ע"ע ואתִּיא כִּי דמר ר'.

ואתִּיא כִּי ר' (!) ע"ע ואתִּיא כִּי דמר ר'.

ואתִּיא כמ"ד ע"ע ואתִּיא כמאן דאמר.

***ואתִּיא כמאן דאמר 242 חלה ס ב שו' 47 (ואתִּיא); עירובין יט ב שו' 11 (אתִּיא),

כאן 243; דמר, שם שו' 13 (ו' ל'), דמר; פסחים לה ד שו' 29; חגיגה עז א שו' 58 (כמ"ד);

סוטה יט א שו' 50 (ואתִּיא, דמר), שם שו' 53 (ואתִּיא, דמר); קידושין נט ב שו' 23

(אתִּיא), סא ג שו' 23 (כמ"ד); בבא בתרא טו א שו' 22 (אתִּיא, דמר) 244.

ואתִּיא כמאן דאמר... אבל (!) 245 שביעית לג ד שו' 56 (צ"ל: ברם כמאן דאמר

תחת אבל? 246).

ואתִּיא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... 247 תרומות מא ג שו' 58-59, מד ב שו' 7

(ו' ל'); שבת ה ד שו' 40 (ותִּיא); פסחים לד ג שו' 42-43 (ו' ל'), לו ב שו' 44-45 (ו' ל'); יומא

לט ב שו' 54 - לט ג שו' 1 (אתִּיא!); ביצה ס א שו' 20-21 (אתִּיא) 248, סא א שו' 53-54

240 תרגום (אחרי ההגהה): ו[שיטתו] של ר' הולכת כ'.

241 ראה אהצו", עמ' 20, ד"ה ואתִּיא.

242 תרגום: ו[המשנה או הברייטא] הולכת כמי שאומר.

243 הנוסח כאן בכ"ל לנכון: "כמאן" (עמ' 391 שו' 37), והסדר טעה. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 235,

ד"ה אמר ר' יוסה (הראשון).

244 למופע נוסף שהוצע על ידי ליברמן בעירובין יח ע"ד שו' 6 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 224, ד"ה ר'

יוסה (ושם: "אתִּיא כמן דמר").

245 תרגום (לפי ההגהה): ו[הברייטא] הולכת כמי שאומר... אבל כמי שאומר... פירשתי כשיטת

הפ"מ, עיין עליו.

246 וכן הוא בשיבוש — "אבל" — גם בכי"ר, עמ' 190א שו' 30. ובנוסח הרש"ס: "ואתִּיא כמאן

דאמ'... אבל כמ"ד" (כג ע"ב שו' 8-9). והגהתי על פי הסגנון הרווח בירושלמי — עיין בסמוך בערך

"ואתִּיא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר...".

247 תרגום: ו[המשנה או הברייטא או המימרא] הולכת כמי שאומר... אבל כמי שאומר... ובפירושו

של המופע בביצה סא ע"א שו' 53-54 נחלקו הק"ע והפ"מ, ולפי הפ"מ "אתִּיא" חוזרת על פסוק. וצ"ע.

248 לדעת ליברמן, פירוש "ברם" כאן — אף (גליונות הרש"ל, טופס א'). והדברים קרובים.

ואתיא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (המשך) (ו' ל', כמ"ד תחת כמאן דאמר²);
סוטה יט א שו' 47 (ואתייא, דמר תחת דאמר¹249, כג א שו' 24-25 (ואתייא, דמר תחת
 דאמר²); **כתובות** לד א שו' 22-23 (ואתייא, דמר); **גיטין** מג ג שו' 54 (ואתייא), שם שו' 57-58
 (ואתייא); **נזיר** נז א שו' 45-46 (ואתייא, כמ"ד); **קידושין** נט א שו' 48-49 (ואתייא); **סנהדרין**
 כד ב שו' 40 (ו' ל', דמר); **מכות** לב א שו' 21 (ווייא, דמר תחת דאמר²); **עבודה זרה**
 לט ג שו' 9-10 (ואתייא); **הוריות** מו א שו' 27-28 (ואתייא, דמר)²⁵⁰.

ואתיא כמאן דאמר... מה צריכה ליה ברם הכא (!) כמאן דאמר...²⁵¹ **יומא** לט
 ג שו' 42-43 (ל"ג ברם הכא)²⁵².

ואתיא כמאן דמר ב'... הכתוב מדבר, ברם כמאן דמר ב'... הכתוב מדבר לא
כדא (!)²⁵³ **ברכות** ד ג שו' 26-27 (צ"ל: לא בדא).

****ואתיא כר'**²⁵⁴ **ברכות** ח ב שו' 9 (ותא! וצ"ל: ותייא), ט ב שו' 55 (ווייא); **שביעית** לג
 ג שו' 10; (צ"ל: דר' כר')²⁵⁵; **שבת** ג ג שו' 54 (ואתייא); **עירובין** יח ב שו' 49 (ווייא); **פסחים**
 כח ד שו' 24; **יומא** לט ב שו' 52, שם שו' 53; **ראש השנה** נט ג שו' 13 (ואתייא), שם
 שו' 14 (ואתייא); **מגילה** עא ב שו' 62 (ואתייא); **יבמות** ב ב שו' 8 (ו' ל'), יב ד שו' 31;
נדרים לח ד שו' 59 (ואתייא); **קידושין** ס א שו' 12 (ואתייא); **בבא מציעא** ז ד שו' 33
 (ואתייא! וצ"ל: אתייה)²⁵⁶; **סנהדרין** יח א שו' 29 (ווייא); **שבועות** לג א שו' 49 (ווייא).

ואתיא כר' אחרייא ע"ע ואתייה כר' אחרייה.

ואתיא כר' דהכא (הכא = ארץ ישראל)²⁵⁷ **ערלה** סא ב שו' 40.

ואתיא כרבנן²⁵⁸ **פסחים** כח ד שו' 26²⁵⁹. וראה עוד ערך: ואתייה דר' כר', ודר' כרבנן;
 ואתייה דר' כרבנן, ודר' כר'.

ואתיא ר' (!) כר', ודר' כר' ע"ע אתייה דר' כר', ודר' כר'.

²⁴⁹ המופע הזה נמחק על ידי שתא"י, עמ' 366, ד"ה זו טהורה. וכן מחקו ליברמן על פיו (גליונות
 הרש"ל, טופס ב'). וצ"ע.

²⁵⁰ למופע נוסף מסופק ע"ע ואתיא כמאן דאמר... אבל (!)....

²⁵¹ תרגום (אחרי ההגהה): ו[הברייתא] הולכת כמי שאומר... מה [הדבר] נצרך לו? (כלומר, במה
 הוא מסופק בו, לפי מי הוא מסופק בו) — כמי שאומר....

²⁵² ראה מה שהערתי בערך "ברם הכא" על אתר.

²⁵³ תרגום (אחרי ההגהה): ו[המימרא] הולכת כמי שאומר: ב'... הכתוב מדבר, אבל כמי שאומר:
 ב'... הכתוב מדבר — לא בזאת.

²⁵⁴ תרגום: ו[המשנה או הברייתא או המימרא או הדעה] הולכת כר'.

²⁵⁵ להגהה ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 487, ד"ה ובירושלמי; שם, הע' 37. והוא הגיה: "ר' כר'". ואני
 הגהתי "[ד]ר' כר'", לפי הסגנון הרווח בביטוי זה.

²⁵⁶ ראה כי"א, עמ' 42 שו' 14 (ושם: "אתיה").

²⁵⁷ תרגום: ו[המימרא] הולכת כר' של כאן. ולפירוש "דהכא" כאן ראה מה שהערתי בערך "דהכא
 (= של ארץ ישראל)" על אתר.

²⁵⁸ תרגום: ו[הברייתא] הולכת כחכמים.

²⁵⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ואתייה דר' (!) ב'... ודר' (!) ב'....

ואתניא ליה²⁶⁰ שבועות לג א שו' 25.
 ואתניא (!) דר' כהד' דר'²⁶¹ נדרים מב ג שו' 9.
 ואתניא (!) אילין פלוגתא כאילין פלוגתא ע"ע אתניא אילין פלוגותה כאילין פלוגותה.
 ואתניא בההיא (!) דמר ר' ע"ע ואתניא כיי דמר ר'.
 ואתניא דבי רבי כר'²⁶² סנהדרין כז א שו' 63.
 ואתניא דזקנים כבית שמאי, ודר' כבית הלל²⁶³ גיטין נ ד שו' 37.
 ואתניא דר' (!) ב'... ודר' (!) ב'...²⁶⁴ כתובות לא ד שו' 15 (צ"ל: כרבנן, צ"ל: וכו')²⁶⁵.
 ואתניא דר' בשם ר' כר'²⁶⁶ מועד קטן פג ד שו' 15 (ואתניא); סנהדרין כ א שו' 11;
 הוריות מז ד שו' 59 (ר'! תחת דר')²⁶⁷.
 ואתניא דר' כדר' (!) ע"ע אתניא דר' כר'.
 ואתניא דר' כהדין תניא²⁶⁸ קידושין נט ג שו' 56.
 ואתניא דר' כר' ע"ע אתניא דר' כר'.
 ואתניא דר' כר', ודר' כר' ע"ע אתניא דר' כר', ודר' כר'.
 **ואתניא דר' כר', ודר' כרבנן²⁶⁹ סוטה כג ד שו' 5; כתובות כו ג שו' 6 (ותניא, ור'!
 תחת ודר', כרבנן); בבא קמא ד ב שו' 49 (ותניא, כרבנן)²⁷⁰.
 ואתניא דר' כר', ור' (!) כר' ע"ע אתניא דר' כר', ודר' כר'.
 ואתניא דר' כרבנן, ודר' כר'²⁷¹ ראש השנה נז ג שו' 24 (כרבנן); יבמות ח א שו' 25
 (ור' ל'), כרבנן, דר'! תחת ודר'; גיטין מז א שו' 22 (ור' ל'), מט ב שו' 28²⁷²; סנהדרין כא
 א שו' 52 (ותניא); שבועות לז ד שו' 62 (כרבנן).
 ואתניא דר' כרבנן, ודר' כר' ע"ע ואתניא דר' כרבנן, ודר' כר'.

²⁶⁰ תרגום: והשיב לו. פירוש: תשובה לשאלה, לא תיובתא. והיא משמעות נדירה בערך "התיב ר'".
²⁶¹ תרגום: ו[המימרא] של ר' הולכת כמו זאת (כלומר, כמעשה הזה, עי"ש) של ר'.
²⁶² תרגום: ו[הברייתא] של בית רבי הולכת כר'.
²⁶³ תרגום: ו[השיטה] של הזקנים הולכת כבית שמאי, ושל ר' כבית הלל.
²⁶⁴ תרגום (אחרי ההגהות): והולכת (כלומר, המעשה הולך) כחכמים ב'... וכו' ב'....
²⁶⁵ ההגהות על פי שתא"י, עמ' 390, ד"ה אתא עובדא. ושלא כליברמן, הלכות הירושלמי, עמ' סג,
 אות כ, ד"ה ורבינו; שם, הע' 91; ושלא כאפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 202, ד"ה ובירוש'. וראה מה
 שכתבתי בפירוש סוגיא זו להלן בקונטרס הסוגיות, סי' 4, עמ' 1470 ואילך.
²⁶⁶ תרגום: ו[המימרא] של ר' בשם ר' הולכת כר'.
²⁶⁷ להגהה ראה מבואות לשה"א, עמ' 285, ד"ה והנה.
²⁶⁸ תרגום: ו[המימרא] של ר' הולכת כמו התנא הזה.
²⁶⁹ תרגום: ו[השיטה] של ר' הולכת כר', ושל ר' כחכמים.
²⁷⁰ למופע נוסף שנשתבש ראה מה שהערתי בערך "ואתניא דר' כרבנן, ודר' כר'" לגיטין מט ע"ב
 שו' 28.
²⁷¹ תרגום: ו[השיטה] של ר' הולכת כחכמים, ושל ר' כר'.
²⁷² בגלינות הרש"ל, טופס ב', מגיה: "ואתניא דר' כר', ודר' כרבנן". וכן הגיה בשתא"י, עמ' 423,
 ד"ה ואתניא.

ואתייא כבית שמאי דלא ילפי (!)... ברם כבית הלל דאינון ילפין...

ואתייא כבית שמאי דלא ילפי (!)... ברם כבית הלל דאינון ילפין... ע"ע אתיא

כבית שמאי דלא ילפי (!)... ברם כבית הלל דילפי (!)....

ואתייא כד תני (!) 273 **יומא** מא ד שו' 5 (צ"ל: כיי דתני או כהדא דתני) 274.

ואתייא כדמר (!) ר' ע"ע ואתייא כיי דמר ר'.

ואתייא כהדא דתני 275 **פסחים** לד ב שו' 31 (ואתייא); **סוטה** יט א שו' 17, שם שו' 43.

ועיין עוד ערך ואתייא כד תני (!).

ואתייא כהדא דתני חזקיה 276 **נזיר** נד ג שו' 42 (ותייא), נה א שו' 25.

ואתייא כההיא דאמר ר' ע"ע ואתייא כיי דמר ר'.

ואתייא כההיא דתני חזקיה 277 **שבת** ט ג שו' 29 (ואתייא); **יבמות** יא ד שו' 37.

ואתייא כהיא דאמר ר' ע"ע ואתייא כיי דמר ר'.

ואתייא כיי דאמר ר' ע"ע ואתייא כיי דמר ר'.

ואתייא כיי דמר ר' 279 **ברכות** ו ד שו' 46 (אתיא, כיי ל' 280); **פאה** טו א שו' 45, טו ב

שו' 22, שם שו' 40; **דמאי** כד ד שו' 51 (ואתייא); **כלאים** כז ב שו' 14 (ואתייא, דמר ל' 281);

כז ד שו' 62 (ואתייא, דאמר), כט ב שו' 10 (ואתייא, דאמר), שם שו' 44 (ואתייא, כההיא),

לא ב שו' 21 (ואתייא, כדאמר; תחת כיי דמר וצ"ל: כיי דאמר); **שביעית** לג ב שו' 55

(ואתייא), לט ד שו' 28 (דאמר); **מעשר שני** נו ב שו' 54 (דאמר); **חלה** ס א שו' 4; **שבת** ג

ד שו' 42, ד ב שו' 19 (ותייא), ד ד שו' 50 (ותייא), ה ב שו' 36 (ותייא), ה ג שו' 41 (ותייא),

י ג שו' 46 (ואתייא, כהיא, דאמר), שם שו' 53 (ואתייא, כהיא, דאמר), יב א שו' 27 (ואתייא,

כההיא, דאמר), יב ג שו' 60 (ואתייא, כההיא, דאמר), יד ב שו' 43 (ואתייא, כההיא,

דאמר); **עירובין** יט ג שו' 29 (ותייא, דמד;), כג ד שו' 19 (ותייא), כו ב שו' 3 (כדמר); 282;

273 תרגום (אחרי ההגהות): ו[המימרא] הולכת כמו [הברייתא] ההיא (או הזאת) ששונה [התנא].

וראה בהערה הבאה.

274 הנוסח כאן בכ"ל: "והא תני" (עמ' 504 שו' 8), והוגה כלפנינו. וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 580

שו' 9, ועי"ש. וההגהה "כיי דתני" (= "כההיא דתני") על פי הלשון בערך "כיי דתני", וההגהה "כהדא

דתני" על פי הלשון בערך "ואתייא כהדא דתני". ובמקבילה שבשקלים נ ע"ב שו' 16: "תני". וכן עיקר.

ונראה, שמשקלים הועתקה הברייתא ליומא, והוגה מאוחר יותר: "ואתייא כד תני", כדי להתאימה

ליומא. והעירו בשקלים בהמשך הסוגיא על דברי ר' יוסי בר' יהודה בברייתא זו ובשלפניה, ועל דברי

רב יהודה בשם אסי: "ויאות עד דלא יקום על ברירה" וכו' (שם, שו' 18). ומשקלים הועבר מאמר זה

ליומא (ושם, שו' 7) כהמשך לברייתא שלפניו.

275 תרגום: ו[הברייתא] או המימרא] הולכת כמו [הברייתא] הזאת ששונה [התנא].

276 תרגום: ו[הברייתא] או המימרא] הולכת כמו [הברייתא] הזאת ששונה חזקיה.

277 תרגום: ו[המימרא] או השיטה] הולכת כמו [הברייתא] ההיא ששונה חזקיה.

278 להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 513, הע' 13.

279 תרגום: ו[המשנה] או הברייתא] או המימרא] הולכת כמו [המימרא] ההיא שאומר ר'. לפירוש

מונח זה ודומיו ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 155, ערך אתא.

280 להגהה ראה מהד' לונץ, לו ע"א שו' 13.

281 להגהה ראה כ"ר, עמ' 161 א שו' 26 (ושם: "ואתיא כי דאר", כלומר, דא"ר).

282 לנוסח המשובש כאן בכ"ל במילה "ואתייא" ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 360, ד"ה ואתייא.

ואתייא כיי דמר ר' (המשך) **פסחים** כז ב שו' 4 (ותייא), לב ג שו' 12 (ואתייא, דאמר), לה ב שו' 40 (ואתייא, כההיא, דאמר), לו ב שו' 40 (ואתייא), לו ג שו' 52; **יומא** לח ב שו' 32, מא ג שו' 25 (ואתייא), מג ג שו' 9 (ואתייא, כהיא, דאמר); **סוכה** נב א שו' 50 (ואתייא, כהיא, דאמר), נד ב שו' 40 (ואתייא, כהיא, דאמר); **ראש השנה** נח ד שו' 57 (כהיא, דא"ר), שם שו' 59 (ואתייא, כהיא, דא"ר); **ביצה** ס א שו' 44 (ואתייא, כהיא, דאמר), ס ב שו' 33 (כהיא, דאמר); **תענית** סה א שו' 51, סו א שו' 8 (דאמר); **מגילה** ע ג שו' 40 (ואתייא, כהיא, דאמר), עה ג שו' 31 (כהיא, דאמר)²⁸³; **חגיגה** עח ד שו' 61 (ואתייא, כהיא, דא"ר), עט ד שו' 43 (דאמר); **מועד קטן** פ ג שו' 60 (דאמר), פא ד שו' 51 (דאמר); **יבמות** ט ג שו' 57 (ואתיינה; וצ"ל: ואתייה), שם שו' 61 (בההיא; וצ"ל: כההיא), טו ג שו' 33 (ואתייא, כיי לל!); **סוטה** יז א שו' 45, כ ב שו' 2, כג א שו' 27, כג ג שו' 54; **כתובות** כט ג שו' 44 (ותייא), לד ד שו' 51; **נדרים** לט ד שו' 64; **גיטין** מג ג שו' 21, מד ב שו' 37, מד ג שו' 1, מד ד שו' 42 (ותייא); **נזיר** נד ד שו' 53, נה א שו' 28 (כההיא, דאמר), נז א שו' 19; (וצ"ל: אתייה?)²⁸⁴, שם שו' 41 (דא"ר); **קידושין** סה ג שו' 37 (כההיא, דאמר), סה ד שו' 4 (כההיא, דא"ר); **סנהדרין** יח ד שו' 38 (ותייא), כו א שו' 40; **מכות** לא ג שו' 47, לב א שו' 5 (ותייא); **שבועות** לב ד שו' 27 (ותייא); **עבודה זרה** מא ג שו' 36, מג ד שו' 17; **הוריות** מז ג שו' 54 (ואתאי; וצ"ל: ואתי)²⁸⁵.

ואתייא כיי דר'²⁸⁶ **כתובות** כה א שו' 1.

ואתייא כיי דתנינן תמן²⁸⁷ **כתובות** כה א שו' 5, שם שו' 7, שם שו' 13 (ותייא), שם שו' 57 (ותייא).

ואתייא כמאן דאמר ע"ע ואתיא כמאן דאמר.

ואתייא כמאן דאמר... ברם כמאן דמר... ע"ע ואתיא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר....

ואתייא כמאן דמר ע"ע ואתיא כמאן דאמר.

ואתייא כמאן דמר... ברם כמאן דאמר... ע"ע ואתיא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר....

ואתייא כמאן דמר... ברם כמאן דמר... ע"ע ואתיא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר....

ואתייא כמאן דמר ר'²⁸⁸ **כתובות** לב ג שו' 11 (כמאן = כמה).

ואתייא כר' ע"ע ואתיא כר'.

²⁸³ ראה: אהצו"י, עמ' 101, ד"ה ואתייה; שתא"י, עמ' 316, ד"ה לא דומה. וצ"ע.

²⁸⁴ כי כאן מתחיל תירוץ, כדברי הפ"מ: "תירוצא היא" (לט ע"ב, ד"ה ואתייה כהאי), אף על פי שהוא לא הגיה. אבל אין ההגהה מוכרחת, כי יש בירושלמי עוד כדוגמתה.

²⁸⁵ למופע קרוב מסופק ראה מה שהערתי בערך "הדא היא דאמר ר'" לבבא בתרא יג ע"ד שו' 44.

²⁸⁶ תרגום: ו[המימרא] הולכת כמו [המימרא] ההיא של ר'.

²⁸⁷ תרגום: ו[המימרא] הולכת כמו [המשנה] ההיא ששנינו שם.

²⁸⁸ תרגום: ו[המימרא] הולכת כמו שאומר ר'.

ואתייא כר' אחרייה²⁸⁹ תרומות מו ב שו' 290²²; פסחים כח ב שו' 20 (ואתייא, אחרייא).
ואתייא ר' (!) בשם ר' כר' ע"ע ואתייא דר' בשם ר' כר'.
ואתיין אילין פלוגותא כאילין פלוגותא ע"ע אתיין אילין פלוגותא כאילין פלוגותא.

ואתיין אילין פלוגותא כאינון (!) פלוגותא ע"ע אתיין אילין פלוגותא כאילין פלוגותא.

ואתיין אילין פלוגותא כהלין פלוגותא ע"ע אתיין אילין פלוגותא כאילין פלוגותא.
ואתיין אילין פלוגת' כהכין (!) פלוגת' ע"ע אתיין אילין פלוגותא כאילין פלוגותא.
ואתיין אילין פלוגתא כאילין פלוגתא ע"ע אתיין אילין פלוגותא כאילין פלוגותא.
ואתם (!) אמרין אכין ע"ע ואתון אמרין הכין (בתמיהה).
ובא (!) ע"ע וכא.

***ובא... ופירש בבא מציעא י ד שו' 15.**

ובא להוסיף פסחים כז ד שו' 53.

ובא מעשה לפני חכמים ביצה ס א שו' 45; יבמות יג ג שו' 28, שם שו' 30; עבודה זרה מא ג שו' 38.

****ובא מעשה לפני ר' כתובות כה א שו' 2; בבא מציעא יב ג שו' 29.**

ובאה... ללמד על... שבת ט ד שו' 15.

ובאותו ע"ע באותו.

ובאי זו ע"ע באי זו.

ובאיש לר' 291 ברכות יא ג שו' 1; קידושין סב ד שו' 44.

ובאיש לר' דלא אמר ליה עובדא (!), בגין מידע מהו אמר 292 סנהדרין כא ד שו' 25 (צ"ל: לעובדא) 293.

ובאיש לר' דלא אמרה מן גרמיה 294 שבת ב ג שו' 23.

ובאש לר' דלא חזר ליה ר' שמועתא 295 שבת יא א שו' 52; שקלים מז ג שו' 19 (ובעט!; ר"י; עדי! דלא וצ"ל: על דלא, אחזר!; שמעתא!; נא א שו' 26.

²⁸⁹ תרגום: ו[הברייתא] הולכת כר' האחרון — ראה ההערה הבאה.

²⁹⁰ לשון הגמרא כאן: "ואתייא כר' יהושע אחרייה" (המופיע בפסחים מקביל לתרומות). פירוש: הברייתא הזאת הדנה בדין בכור שאחזו דם בשם ר' שמעון הולכת בשיטת ר' יהושע האחרון. כלומר, ששתי שמועות נמסרו בדין חבית של תרומה בשם ר' יהושע: הראשונה בתרומות פ"ח מ"ז, והשנייה שם, מ"י. וכאן ר' שמעון הולך בשיטת ר' יהושע שבמשנה ל' האחרונה. ועיין עוד בפ"מ, תרומות מו סע"ב, ד"ה ותני.

²⁹¹ תרגום: והורע לר'.

²⁹² תרגום (אחרי ההגחה): והורע לר' שלא אמר לו למעשה, כדי לדעת מהו אומר. כלומר, הורע לר' זעירא שלא שאל ר' חייא בר אבא את שאלתו מר' אסי הלכה למעשה, כדי לדעת מהי דעתו של ר' אסי בנידון.

²⁹³ ההגחה על פי "לעובדא" שבתחילת השורה שם, עי"ש.

²⁹⁴ תרגום: והורע לר' שלא אמר אותה (כלומר, את הראייה להלכה של ר' יוחנן, עי"ש) מעצמו.

²⁹⁵ תרגום: והורע לר' שלא החזיר לו ר' את השמועה.

ובגין ע"ע בגין.

ובגין ד' ע"ע בגין ד'.

ובגין דאיתתבת תיבטל ע"ע בגין דאיתתבת תיבטיל (בתמיהה).

ובדבתריה²⁹⁶ **ראש השנה** נט ג ש' 31, שם ש' 32.

ובדקיה ע"ע: חזר ובדקיה; חזר ר' ובדקיה.

ובה (!) ע"ע וכא.

וביאר²⁹⁷ **(?) יבמות** ט ג ש' 16.

וביני (!) ע"ע וכיני.

ובית הלל כדעתהון ע"ע בית שמאי כדעתהון, ובית הלל כדעתהון.

ובלבד²⁹⁸ **ברכות** ג ג ש' 64, ד א ש' 56, ה א ש' 59, ו ג ש' 8, שם ש' 36²⁹⁹; ו ד

ש' 15, שם ש' 18, שם ש' 33, שם ש' 43, ח א ש' 15, שם ש' 56, שם ש' 59, ט א

ש' 46, ט ב ש' 33, שם ש' 36, שם ש' 57, שם ש' 59, ט ד ש' 20, יב ב ש' 31, שם

ש' 52 (ו' ליו³⁰⁰), יג ד ש' 36 (ו' ליו³⁰¹); **פאה** יו ד ש' 24, יט ג ש' 61; **דמאי** כד ד

ש' 32; **כלאים** כח א ש' 40, שם ש' 59, כח ב ש' 1, שם ש' 13, כח ד ש' 16, שם

ש' 17, כט ב ש' 23, לא ד ש' 47, שם ש' 49; **שביעית** לג ב ש' 31 (2x), לד ב ש' 17,

לז א ש' 25, לז ג ש' 14³⁰², לח א ש' 48, לט ד ש' 35, שם ש' 36; **תרומות** מ ב ש' 29

(ו' ליו³⁰³), מ ד ש' 49, שם ש' 50, שם ש' 51, מג ג ש' 17, שם ש' 42 (ו' ליו³⁰⁴), שם

ש' 43, מד א ש' 59, מה ב ש' 23 (ו' ליו³⁰⁵), שם ש' 24, שם ש' 25, מז ג ש' 56;

מעשרות מט א ש' 11, שם ש' 33, מט ב ש' 8; **מעשר שני** נג ב ש' 48, שם ש' 56, נג

ג ש' 24, שם ש' 25, נד א ש' 19, נד ב ש' 23, נו ג ש' 6 (ו' ליו³⁰⁶); **חלה** נז ד ש' 44,

נח ג ש' 45, שם ש' 47; **ערלה** סא א ש' 13 (ו' ליו³⁰⁷), סא ד ש' 25, סג ב ש' 29;

²⁹⁶ תרגום: ובשל אחריו. כלומר, בפסוק שבתהלים מ"ז, ח', שאחרי הפסוק "זמרו אלהים" (שם, ז).

²⁹⁷ בהמשך הביטוי: "את ההלכה".

²⁹⁸ לדעתי, עיקר הלשון בביטוי זה הוא "ובלבד" בוי"ו, ובכל מקום שנמצא "בלבד" בד"ו תיקנתי

"ובלבד" על סמך האסמכתאות שצינתי בהערות. במקומות שלא ציינתי אסמכתא, ההגהה שלי.

²⁹⁹ טעם הספק כאן, ובמקבילה בשבת ג ע"ד ש' 35 הרשומה להלן, הוא שהמונח מוצע ב"אית

דבעי מימר" (שם ש' 35) ולא ב"אית תניי תני", למרות שהוא מתייחס לברייתא קודמת, עי"ש. וצ"ע.

³⁰⁰ להגהה ראה כי"ר, עמ' 88 ש' 43.

³⁰¹ להגהה ראה נוסח הרש"ס, רט ע"א ש' 4.

³⁰² טעם הספק כאן הוא כי יתכן שהביטוי הוא מלשון הברייתא המצוטטת על ידי ר' יוסי בר'

בון. והדבר הוא בחזקת ברי אצל ליברמן — ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 566, ש' 42-43. וראה עוד

אהצו"י, עמ' 115, תקונים לצד 64 ש' 39. ועיין שתא"י, סוף עמ' 73, ד"ה חמשה אחין.

³⁰³ ההגהה על פי המקבילה בגיטין מח ע"ג ש' 17 הרשומה להלן בְּעֶדֶךָ.

³⁰⁴ להגהה ראה נוסח הרש"ס, פא ע"ב ש' 12.

³⁰⁵ להגהה ראה כי"ר, עמ' 234 ש' 3 (המופץ הראשון).

³⁰⁶ להגהה ראה נוסח הרש"ס, צט ע"א ש' 6.

³⁰⁷ להגהה ראה כי"ר, עמ' 297 ש' 3.

****ובלבד** (המשך) **שבת** ג א ש' 3, ג ג ש' 54, ג ד ש' 35?308, ד א ש' 56, ו ד ש' 59, ז א ש' 41, ז ד ש' 22, ח א ש' 28, ח ב ש' 60, ח ג ש' 4, שם ש' 44?4, י א ש' 58, שם ש' 60, שם ש' 61, י ד ש' 17, יא ב ש' 6, שם ש' 29, שם ש' 52, יג א ש' 17 ור-ליון³⁰⁹, שם ש' 28 ור-ליון³¹⁰, יג ג ש' 32 ור-ליון, יד ג ש' 27 ור-ליון, שם ש' 31 ור-ליון³¹¹, שם ש' 39 ור-ליון³¹², שם ש' 56 ור-ליון, טו ד ש' 11 (אשגרה)³¹³, יז ג ש' 25, שם ש' 42, שם ש' 43; **עירובין** יח ד ש' 5, שם ש' 6, שם ש' 54, יט ב ש' 12, שם ש' 14, שם ש' 18, שם ש' 19, שם ש' 20, יט ג ש' 45, כ א ש' 50, כ ג ש' 49, שם ש' 53, כא ב ש' 64?25, כב א ש' 25, כב ג ש' 12, שם ש' 63, כב ד ש' 46, כד ב ש' 51, כה א ש' 37, כה ג ש' 50, שם ש' 55, כו א ש' 38, כו ב ש' 11, שם ש' 46, כו ג ש' 25, כז ד ש' 3 ור-ליון; **פסחים** כט ד ש' 54, לא א ש' 26, שם ש' 63, לב ג ש' 48, לב ד ש' 9; **יומא** לט א ש' 21 ור-ליון, לט ג ש' 3, שם ש' 24, שם ש' 64, מד ד ש' 51, מה ב ש' 16; **שקלים** מו ב ש' 16; **סוכה** נב ב ש' 9, שם ש' 18, נג ג ש' 39 (מלבד)³¹⁴, שם ש' 40 (מלבד); **ראש השנה** נז ג ש' 13, נט ג ש' 13; **ביצה** ס ג ש' 32, סא ב ש' 5, סב ג ש' 15³¹⁵, שם ש' 43, סב ד ש' 43, סג ב ש' 42, שם ש' 44, שם ש' 58; **תענית** סג ד ש' 30, שם ש' 34, סד ד ש' 1, שם ש' 16, שם ש' 32, סה א ש' 39, סה ד ש' 31, סז א ש' 54, סט ג ש' 12, שם ש' 13; **מגילה** ע א ש' 4, ע ב ש' 47, שם ש' 48, שם ש' 49, שם ש' 50, שם ש' 59, ע ג ש' 29, עא ד ש' 26, עב ג ש' 61, עג א ש' 54, עג ב ש' 28; **חגיגה** עח א ש' 61, עט ד ש' 7; **מועד קטן** פ א ש' 36, שם ש' 48, פ ב ש' 49, פ ג ש' 21, פא ב ש' 42?20, פג א ש' 64; **יבמות** ב ד ש' 37 ור-ליון, ה ג ש' 22, שם שם ור-ליון³¹⁶, ט ב ש' 1, שם ש' 26 ור-ליון³¹⁷, ט ג ש' 53 ור-ליון³¹⁸, ט ד ש' 52, יא ב ש' 31 ור-ליון³¹⁹, יב ג ש' 9; **כתובות** כו ב ש' 56, שם ש' 59, כז ד ש' 37, כט ג ש' 43, שם ש' 45, לג ד ש' 42, שם ש' 44 ור-ליון³²⁰, לד ב ש' 30, לד ג

308 ראה מה שהערתי לעיל, לברכות ו ע"ג ש' 36.

309 להגהה ראה אהצו", עמ' 124, ד"ה ר"א.

310 ההגהה על פי המקבילה לעיל ג ע"א ש' 3.

311 להגהה ראה המקבילה במעשר שני נג ע"ב ש' 48 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

312 להגהה ראה המקבילה במעשר שני נג ע"ב ש' 56 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

313 ראה ירוכ"פ, עמ' 196, ד"ה היא תרומה.

314 לפי ליברמן, הנוסח כאן ולקמן ש' 40 בכי"ל: "בלבד" (עמ' 562 ש' 22; שם, ש' 24, והוגה

"מלבד". והעלה ליברמן, שהנוסח "בלבד" הוא עיקר — ראה תוכפ"ש, סוכה, ריש עמ' 862, ועי"ש. ואני הוספתי להגיה "ובלבד", לפי דרכי בביטוי זה. ולפי מהד' האקדמיה (עמ' 645 ש' 31 וש' 33) הנוסח בכי"ל לפני ההגהה: "ובלבד". ולפי זה, אין צורך בהגהה.

315 ליברמן נוטה למחוק מופע זה — ראה תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 978, ד"ה ואשר, ועי"ש.

316 להגהה ראה המופע הקודם.

317 להגהה ראה המקבילה בקידושין סה ע"ד ש' 13 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

318 להגהה ראה המקבילה בקידושין סה ע"ג ש' 33 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

319 להגהה ראה המקבילה בקידושין נט ע"ג ש' 9 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

320 להגהה עיין הלשון במופע הקודם.

****ובלבד** (המשך) ש' 4, לד ד ש' 52; **נדרים** לט א ש' 50, מא א ש' 38 (ו' ליל); **גיטין** מג ד ש' 25, מה א ש' 8, שם ש' 48, מה א ש' 57, מה ג ש' 17, שם ש' 259, מט ב ש' 47 (2x), מט ד ש' 15, שם ש' 22, נ ג ש' 35; **קידושין** נט ג ש' 9, ס ד ש' 43 (ו' ליל);³²¹ סה ג ש' 33, סה ד ש' 11, שם ש' 13; **בבא קמא** ז א ש' 23, ז ב ש' 58; **בבא מציעא** ח ג ש' 7, יא א ש' 3 (3x), יב א ש' 34, יב ג ש' 48; **בבא בתרא** יב ד ש' 40, יג ד ש' 34, יד א ש' 5, יד ג ש' 14, טו א ש' 28, טו ב ש' 45 (2x);³²² שם ש' 46, טו ג ש' 50, טו ד ש' 1, יו ג ש' 10, יז א ש' 38, יז ג ש' 14, שם ש' 21, יז ד ש' 8; **סנהדרין** כ ג ש' 21, כא א ש' 42, כב ב ש' 7, שם ש' 40, כו ג ש' 3, כח ב ש' 1; **שבועות** לז ד ש' 21; **עבודה זרה** לט ב ש' 56, מא ג ש' 19, מא ד ש' 30, מב א ש' 27, מג ד ש' 13 (ו' ליל), שם ש' 18, שם ש' 20, מד א ש' 63, מד ב ש' 41, שם ש' 32³52, מה א ש' 3; **הוריות** מו ב ש' 9 (ובלבד₂), מו ג ש' 60 (צ"ל: בלבד);³²⁴ **נדה** נ א ש' 10³²⁵; **ובלחוד**³²⁶ **ברכות** ב ב ש' 22, ג ד ש' 17, ה ד ש' 10; **פאה** יו ב ש' 47, כא א ש' 10, שם ש' 13; **שבת** ה ד ש' 55, ח ב ש' 16; **עירובין** כה א ש' 12 (ולחוד!); **תענית** סה ג ש' 18; **מועד קטן** פב א ש' 29; **יבמות** יג א ש' 5; **גיטין** נ ב ש' 25; **קידושין** סא ד ש' 55; **סנהדרין** כז ג ש' 41; **שבועות** לג ג ש' 13; **הוריות** מז ג ש' 27.

ובמה ע"ע במה.

ובמקום אחר ע"ע במקום אחר.

ובני (!) ע"ע וכיני.

ובעט ביה³²⁷ **שבת** יא א ש' 54 (ובעיט!); **שקלים** מז ג ש' 21, נא א ש' 28. וראה עוד ערך בגין דהוא שאיל לך, את בעיט ביה (בתמיהה).

³²¹ כך הגהתי מדעתי. אחר כך ראיתי שכך העתיקו הרמב"ן והרשב"א שציין להם ליברמן בתש"ק, עמ' 52, הע' 80. ועיין הפיסוק אצל ליברמן, תוכפ"ש, קידושין, עמ' 921, ש' 36-38. ונראה, שהוא העתיק שם על פי הפיסוק שבד"ו.

³²² למופע הראשון ראה מה שהעיר ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 206, ד"ה תמן (וצריך לומר שם: "אגב הסיפה כדרך הירושלמי"; ההדגשה שלי).

³²³ לדעת ליברמן, המופע הזה הוא באשגרה מבבא בתרא יד ע"ג ש' 14 — ראה ירושלמי נזיקין, סוף עמ' 196, ד"ה ובלבד.

³²⁴ ראה נוסח הוריות הנספחת לבבלי יז ע"א ש' 42.

³²⁵ למופע נוסף מסופק ע"ע כדי ש". ולא כללתי את המופע שבשביעית לה ע"ב ש' 54, כי הוא נראה לי תנאי. ואפשר (מבואות לסה"א, עמ' 428, הע' 7) העיר: "ולשון הירוש' הוא". וספק בעיני אם התכווין למילה "יקוף" בלבד או לכל המאמר, עי"ש. ועיין תוספ' שביעית, פ"ג היל"ד, עמ' 177 ש' 32. וכל המאמר חסר שם, ולכאורה כדברי אפשטיין. אבל המאמר הזה כולו ישנו בברייתא — ראה הירושלמי לעיל, שם, ש' 42, ותוספ' שם, פ"ג ה"כ, עמ' 178 ש' 48. וצ"ע. ולמופע נוסף השייך לשבת ב ע"ד ש' 1, וליתיה בד"ו, ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 13, ד"ה ר' חסדא. ולמופע נוסף השייך לעירובין יט ע"ב ש' 20, וליתיה בד"ו, ראה שם, עמ' 236, ד"ה ר' אחא (השני).

³²⁶ תרגום: ובלבד.

³²⁷ תרגום: ובעט בו.

ובעט ר' עד (!) דלא אחזר (!) ליה ר' שמעתא (!)

ובעט ר' עד (!) דלא אחזר (!) ליה ר' שמעתא (!) ע"ע ובאש לר' דלא חזר ליה ר' שמועתא.

ובעיט (!) ביה ע"ע ובעט ביה.

ובפרט³²⁸ **ראש השנה** נו ב שו' ³²⁹36.

ובשעה ש' ע"ע בשעה ש'.

***ובתר כל הלין מילין איתמר (!)** (בתמיהה)³³⁰ **בבא בתרא** יב ד שו' 48 (צ"ל: מיליין, צ"ל: אתמר [= את מר, כלומר את אמר])³³¹.

וגזה ליה³³² **תענית** סט ג שו' 6 (וגזין, לין)³³³; **מגילה** ע ג שו' ³³⁴22.

וגזי לי (!) ע"ע וגזה ליה.

ודא ע"ע הדא.

****ודא דאת אמר**³³⁵ **יומא** מא ד שו' 40 (מר); **סוטה** כג ב שו' 54; **כתובות** לד ב שו' 9

(והא! וצ"ל: והדא); **נדרים** לט א שו' 46; **בבא בתרא** יג א שו' 9 (דתימר), שם שו' 10

(דתימר), יו ד שו' 33 (דתימר), יז א שו' 31 (דת, מר)³³⁶. ועיין עוד ערך דא דאת אמר...

ודא דאת אמר....

ודא דאת מר ע"ע ודא דאת אמר.

ודא דת מר ע"ע ודא דאת אמר.

ודא דתימר ע"ע ודא דאת אמר.

ודא דתני (!) ע"ע בדא תני.

ודא היא (בניחותא)³³⁷ **עירובין** יח ד שו' 55 (והדא); **חגיגה** עח ד שו' 4.

ודא היא (בתמיהה)³³⁸ **שבת** ב ג שו' 50, ח ב שו' 28; **חגיגה** עח ד שו' 3 (והדא). ועיין

עוד ערך ודא היא זעירנא (בתמיהה).

³²⁸ כלומר, לפי סך פרטי החשבון.

³²⁹ נמצא מופע נוסף בסנהדרין יט ע"ג שו' 51, והוא תנאי.

³³⁰ תרגום (אחרי ההגהות): ואחרי כל הדברים האלה אתה אומר!?

³³¹ ההגהה "מיליין" על פי כ"א, עמ' 79 שו' 20 (ושם: "מיליין", ורשמתי באל"ף כדרכו הרווחת

של כ"ל). ולהגהה "את מר", ראה מבואות לסה"א, עמ' 282, ריש סי' 7. ובכ"א הנ"ל: "אתמר".

³³² תרגום: וגמל לו.

³³³ הנוסח כאן בכ"ל: "וגזי ליה" (עמ' 648 שו' 1), והסדר טעה. והגהתי "וגזה" על פי המקבילה

במגילה הרשומה פֶּעֶרְך, כי הוא לשון עבר מבניין קל — ראה סוקולוף, עמ' 125, טור א, ערך גזי.

³³⁴ ליברמן השלים מופע נוסף במקבילה שביבמות ז ע"ד שו' 18, על פי המקבילה בתענית הרשומה

פֶּעֶרְך — ראה: ליברמן, מחקרים, עמ' 170, ד"ה אם היתה; ירושלמי נזיקין, עמ' 145, שו' 74.

³³⁵ תרגום: וזה שאתה אומר.

³³⁶ נמצא עוד מופע אחד בלשון הדיוט, בפי אביגיל לדוד: "והדא דתימר" (סנהדרין כ ע"ב שו' 30),

ורשמתי אותו בנספח ד'.

³³⁷ תרגום: וזאת היא. וכתב ליברמן: "ולפיכך סיים [בעל מסכת סופרים — מ"ע]: והדה היא וכלומר,

והדה היא דתנינן, כרגיל בירושלמי ומדרשים" (מחקרים, עמ' 580, ד"ה ספי"ט). ופירוש הביטוי בכל

מקום לפי עניינו.

³³⁸ תרגום: וזאת היא!?

וּדְאִי הֵיא דְרֹב' (בתמיהה)³³⁹ מַעֲשֻׂוֹת נֵא ד שׁו' 19.
וּדְאִי מַסִּיעָא כִּי (!) דְמַר ר' ³⁴⁰ בְּרֻכּוֹת ד ג שׁו' 44 (צ"ל: לוי)³⁴¹.
וּדְאִי מַסִּיעָא לַהֵיָא דְתַנִּי ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי³⁴² שְׁבַת טו ג שׁו' 22; הוֹרִיֹּת מַח ג שׁו' 8 (ליה! וצ"ל: להי).
וּדְאִי מַסִּיעָא לַהּ (!) דְמַר ר' ³⁴³ בְּרֻכּוֹת ה א שׁו' 13 (צ"ל: להי)³⁴⁴.
וּדְאִי מַסִּיעָא לִיה (!) דְתַנִּי ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי ע"ע וּדְאִי מַסִּיעָא לַהֵיָא דְתַנִּי ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי.
*וּדְאִי מַסִּיעָא לַמָּאן דְמַרִּין בְּנֵאִי³⁴⁵ בְּבֵא מַצִּיעָא יב ג שׁו' 10 (מַסִּיעָא, דֵּא' [= דֵּאֲמַרִּין]); בְּבֵא בְּתֵרָא יד ב שׁו' 25 (לַמָּאן בְּשִׁנְהֵם = לַמָּה)³⁴⁶.
וּדְאִי מַסִּיעָא לִר' ע"ע וּדְאִי מַסִּיעָא לִר'.
וּדְאִי מַסִּיעָא לְבֵית הַלֵּל³⁴⁷ חֲגִיגָה עז ד שׁו' 1.
וּדְאִי מַסִּיעָא לַמָּאן דֵּאֲמַרִּין בְּנֵאִי ע"ע וּדְאִי מַסִּיעָא לַמָּאן דְמַרִּין בְּנֵאִי.
וּדְאִי מַסִּיעָא לַמָּה דְתַנִּי ר' שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי³⁴⁸ עֲבֻדָּה זֶרָה מֵא ד שׁו' 9.
וּדְאִי מַסִּיעָא לִר'³⁴⁹ דְמַאי כד ד שׁו' 39 (מַסִּיעָא); מַגִּילָה עב ב שׁו' 64; חֲגִיגָה עה ד שׁו' ³⁵⁰43; גִּיטִין מו ב שׁו' 8 (וְהָא! וצ"ל: וְהָדָא, מַסִּיעָא); נִזִּיר נד ד שׁו' 30 (מַסִּיעָא).
וּדְאִי מַתְנִיתָא ע"ע וְהָדָא מַתְנִיתָא.
וּדְאִי מַתְנִיתָא עֲבֵד (!) לֹון כ' ע"ע מַסְתַּבְּרָא מִיעֲבַדִּינוֹן כ'... וְדֵאִי (!) מַתְנִיתָא עֲבֵד (!) לֹון כ'... וְדֵאִי מַתְנִיתָא עֲבֵד (!) לֹון כ'... וְעֵינִי עוֹד עֵרֶךְ וּמַתְנִיתָא עֲבֵדָא לֹון כ'.
וּדְאִי מַתְנִיתָא מֵהֵיא ע"ע וְהָדָא מַתְנִיתָא מֵהֵיא.
**וּדְאִי³⁵¹ בְּרֻכּוֹת יב ג שׁו' 3; סוֹכָה נד ג שׁו' 6 (וְיֻדִּיָּה! וצ"ל: וְיֻדִּיָּה)³⁵²; בְּבֵא קִמָּא ו ד שׁו' 41.

³³⁹ תרגום: וזאת היא גדולה! כלומר, כלום דבר זה הוא בעל חידוש [יותר] גדול.
³⁴⁰ תרגום (אחרי ההגהה): ו[הברייטא] הזאת מסייעת ל[ממירא] ההיא שאומר ר'.
³⁴¹ בכ"ר: "ודא מסייעה ואתייה כיי דר' (!)" (עמ' 53 ש' 17). והיא הרכבה של שתי גירסאות: ודא מסייעה לר', ואתייה כיי דר'. והמילה "כיי" בד"ו היא שריד מהגירסא השנייה, וצריך לגרוס "ליי" תחת "כיי".
³⁴² תרגום: ו[הברייטא] הזאת מסייעת ל[ברייטא] ההיא ששונה ר' שמעון בן יוחאי.
³⁴³ תרגום: וזאת (כלומר, הסיפור הבא) מסייעת ל[ממירא] ההיא שאומר ר'.
³⁴⁴ ראה כי"ר, עמ' 55 ש' 23 (ושם: "לההיא").
³⁴⁵ תרגום: ו[הברייטא] הזאת מסייעת למה שאומרים הבנאים.
³⁴⁶ ראה תוכפ"ש, בבא מציעא, עמ' 306, ש' 13-14.
³⁴⁷ תרגום: וזאת (כלומר, הפסוק הזה) מסייעת לבית הלל.
³⁴⁸ תרגום: ו[הדרשה] הזאת מסייעת למה ששונה ר' שמעון בן יוחאי.
³⁴⁹ תרגום: ו[המשנה או הברייטא או הדרשה] הזאת מסייעת לר'.
³⁵⁰ אפשטיין מציין שבמקבילות בתרומות מ ע"ג [ש' 33] ויבמות יב ע"ד [ש' 49] הלשון היא "הדא" תחת "ודא" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 633, סד"ה אבל.
³⁵¹ לפירוש המונח ראה: ערכי מדרש אמוראים, עמ' 187, ערך ודאי; שתא"י, עמ' 269, ד"ה א"ר אבהו. וראה עוד תוכפ"ש, סוטה, סוף עמ' 646, ד"ה ונראה. וראה עוד בהערה הבאה.

ודאי (!) מתנייתא עבד (!) לון כ' ע"ע מסתברא מיעבדינן כ'... ודאי (!) מתנייתא עבד (!) לון כ'... ודא מתנייתא עבד (!) לון כ'... ועיין עוד ערך ומתנייתא עבדא לון כ'.

ודבר שה' (!) שוה בשניהן ע"ע דבר שהוא שוה לשניהן.

ודברי ר' ע"ע דברי ר' (= לדברי ר' או טעמו של ר' או במה דבריו של ר' אמורים).

ודברי שניהן ע"ע אתיא דר' כר', ודברי שניהן כר'. ועיין עוד ערך מדברי שניהן.

ודורש ע"ע יושב ודורש.

ודורשן (!):³⁵³ **שקלים** מח ד ש' 12.

ודחברייא כר'³⁵⁴ **פסחים** כז ב ש' 56; **תענית** סו ג ש' 1. ועיין עוד ערך: אתייא דר' כר', ודחברייא כר'; אתייא דר' כרבנין, ודחברייא כר'.

ודילמא לא את אמרת (!) אלא ע"ע דילמא לא איתאמרת אלא (בלשון שאלה).

ודילמא תרין עובדין אינון: אנון אמרין לה על דר', ואתון אמרין לה על דר' ע"ע

דילמא תרין עובדין אינון: אנון אמרין ליה על דר', ואתון אמרין ליה על דר' (בניחותא).

ודין הוא פסחים לא ד ש' 54; **חגיגה** עט ב ש' 18; **עט ד ש'** 34, **שם ש'** 38; **סוטה**

כ ב ש' 43; **קידושין** נח ב ש' 34, **שם ש'** 38, **שם ש'** 47, **שם ש'** 50.

ודכוות' ע"ע ודכוותה.

ודכוותא ע"ע ודכוותה³⁵⁵.

****ודכוותה**³⁵⁶ **ברכות** ד א ש' 3, **שם ש'** 4 (ודכוותה), **ט ב ש'** 24; **פאה** יז ד ש' 56, **יח**

ג ש' 22 (ודכוותיה), **כ ב ש'** 59, **שם ש'** 64 (דכוותיה; וצ"ל: ודכוותיה [= ודכוותה])³⁵⁷,

כ ג ש' 23, **כ ד ש'** 47 (ודכוותיה); **דמאי** כה א ש' 52, **כה ד ש'** 6; **כלאים** ל ג ש' 45;

שביעית לג ב ש' 62³⁵⁸, **לד ג ש'** 20, **לה ב ש'** 12; **תרומות** מ ג ש' 1, **מה א ש'** 16,

מז ג ש' 54; **מעשרות** נא ב ש' 18; **מעשר שני** נו א ש' 44 (וצ"ל: כמה דתימר... ודכוותה)³⁵⁹,

שם ש' 48, **שם ש'** 52 (ודכוותה₂); **ערלה** סב א ש' 41³⁶⁰; **ביכורים** סד א ש' 35;

³⁵² עיין ירוכ"פ, מבוא, ריש עמ' יט, ד"ה סוכה. וראה עוד ל' ייבין, המסורה למקרא, ירושלים תשס"ג, עמ' 76, ערך ודאי, וודייא. ואני מפרש כשיטת אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 276, הע' 5 (והנוסח בכ"ל כאן: "וודייה" [עמ' 567, ש' 2], כאפשטיין; וליברמן הנ"ל העתיק: "וודאה"!); וראה אהצו"י, סוף עמ' 120, ד"ה לך.

³⁵³ ראה מה שהערתי בערך "בוא וראה" לשקלים מח ע"ד ש' 12.

³⁵⁴ תרגום: ושל החברים כר'. בפסחים הכוונה היא שהימרא של החברים באה לפרש את טעמו של רבן שמעון בן גמליאל, ובתענית — שהימרא של החברים הולכת כשיטת ר' פנחס בן יאיר, עי"ש ושם.

³⁵⁵ גם בערך "כמה דתימר... ודכוותה..." המצוין שם.

³⁵⁶ תרגום: וכמותה.

³⁵⁷ וכן הוא בכ"ל, עמ' 93 ש' 1: "ודכוותיה". וראה עוד המקבילה במעשר שני נו ע"א ש' 52 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ (ושם: "ודכוותה").

³⁵⁸ פירש ליברמן כאן: "דוגמת 'דכוותה', והוי"ו הוא וי"ו הפירוש" וכו' — ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 485, ד"ה וכן בירושלמי.

³⁵⁹ ראה אהצו"י, עמ' 195, ד"ה כן רי"א. וכן הוא במקבילה בפאה כ ע"ב ש' 55 (ושם: "ודכוותיה").

³⁶⁰ בלשון שאלה — ראה תוכפ"ש, תרומות, ריש עמ' 432, ש' 26.

****ודכוותה** (המשך) **שבת** ב ב ש' 6, ד א ש' 26, ט ב ש' 20, יא ג ש' 3, יג ד ש' 46, יד ד ש' 44, יו ד ש' 43; **עירובין** כ ב ש' 17, כד ב ש' 19; **פסחים** לד ד ש' 61 (ודכוותה), לה ב ש' 31, לה ד ש' 51; **יומא** מ ג ש' 45, מא ג ש' 14, שם ש' 16; **שקלים** מח ב ש' 57, נ ג ש' 31; **ביצה** סא ד ש' 21 (צ"ל: וכמה דתימר... ודכוותה)³⁶¹, סג א ש' 25; **תענית** סג ד ש' 22, סו ד ש' 17 (ודכוותה); **מגילה** ע ב ש' 41, עא ד ש' 39 (ודכוותה), עה ג ש' 15; **חגיגה** עט א ש' 51, שם ש' 53; **מועד קטן** פ ד ש' 25, פב ב ש' 27; **יבמות** ב ד ש' 31, ז ג ש' 33 (ודכוותה), ט ב ש' 32, שם ש' 36, ט ג ש' 3, שם ש' 9, יג ג ש' 1 (ודכוותה), יו א ש' 8; **סוטה** כא ג ש' 35, כב ד ש' 54, כג א ש' 2, כג ד ש' 38; **כתובות** כה ב ש' 54, לב ד ש' 37 (ודכוותה)³⁶², לג ד ש' 16, שם ש' 44; **נדרים** מא ב ש' 34 (ודכוותה); **גיטין** מד ד ש' 38 (ודכוותה), מו א ש' 12 (ור' ליו)³⁶³, מו ג ש' 56, מז א ש' 3; **נזיר** נה ב ש' 8 (ודכוותה); **קידושין** נח ג ש' 15, נח ד ש' 1, נט א ש' 6, שם ש' 8! (ל"ג)³⁶⁴, סה ד ש' 18 (ודכוותה), שם ש' 22, סו א ש' 24; **בבא קמא** ג ג ש' 57; **בבא מציעא** יב ב ש' 11; **בבא בתרא** יד ב ש' 6 (ודכוותה)³⁶⁵, יו ב ש' 41 (ודכוותה); **סנהדרין** כא ב ש' 31; **שבועות** לב ג ש' 39, לו ד ש' 38, לז ג ש' 43; **עבודה זרה** מד ד ש' 46, מא ג ש' 16, מד ב ש' 34 (ודכוותה); **הוריות** מו ב ש' 9, מו ד ש' 11. ועיין עוד ערך: דכוותה; כמה דאת אמר תמן... ודכוותה...; כמה דתימר... ודכוותה....

ודכוותיה ע"ע ודכוותה³⁶⁶.

ודכוותה ע"ע ודכוותה.

ודלא כר'³⁶⁷ **ברכות** ב א ש' 33; **כלאים** כז א ש' 46; **שביעית** לג ב ש' 45, שם ש' 47; **תרומות** מ ב ש' 60; **מעשרות** נב א ש' 19; **חלה** נח א ש' 31; **שבת** י ב ש' 39, יז ג ש' 39; **עירובין** כד ג ש' 26; **פסחים** כח א ש' 57 (2x), לד ב ש' 38; **סוכה** נד ב ש' 30, שם ש' 32; **ראש השנה** נז א ש' 36; **מגילה** עב א ש' 28, עב ג ש' 10; **מועד קטן** פא ב ש' 11; **יבמות** ח ב ש' 27, טו ד ש' 41; **כתובות** כז ג ש' 62, כח ב ש' 2, לו ב ש' 48; **קידושין** נט ד ש' 48, סב ד ש' 57; **הוריות** מז ג ש' 58.

ודמיא היא כל רבה (!) (בתמיהה)³⁶⁸ **שביעית** לז ג ש' 50 (צ"ל: לכל דבה)³⁶⁹; **ערלה** סא ב ש' 62 (ורמיה! וצ"ל: ודמיה, לכל, רביה! וצ"ל: דביה [= דבה])³⁷⁰.

³⁶¹ ראה אהצו"י, ריש עמ' 26, ד"ה שמותר.

³⁶² המופע נמצא בכ"ל על הגליון (ועמ' 144 ש' 12).

³⁶³ להגהה ראה המקבילה בקידושין נט ע"א ש' 6 הרשומה להלן פֶּעֶרְד.

³⁶⁴ ההגהה על פי ירוכ"פ, מבוא, עמ' יז, ד"ה קידושין.

³⁶⁵ הנוסח כאן בכ"ל: "ודכוותה" (ועמ' 395 ש' 22), והסדר השלים אל"ף מדעתו.

³⁶⁶ גם בערך "כמה דתימר... ודכוותה..." המצוין שם.

³⁶⁷ תרגום: ושלא כר'.

³⁶⁸ תרגום (אחרי ההגהה): ודומה היא לכל [מה] שבה! כלומר, כלום דומה ההלכה של ר' שמעון

בדין הקטף בשביעית להלכה של ר' יהושע בדין שרף העלין והעיקרין של האילן בערלה לכל דבר ועניין, עי"ש.

³⁶⁹ ראה מה שכתבתי בסוף ההערה הבאה.

ודמינה (!) ע"ע דמינה.

ודר' (!) ע"ע: דברי ר' (= לדברי ר' או טעמו של ר' או במה דבריו של ר' אמורים); דר' (!).

ודר' כבית הלל ע"ע ור' כבית הלל.

ודר' כר' ע"ע ר' כר'.

ודר' כרבנן ע"ע ר' כרבנן.

ודר' (!) רבא מן דר' ע"ע ורובה מן דר'.

ודרש ע"ע דרש (בינוני).

ודרש (עבר) ע"ע דרש (עבר).

ודרש (בינוני) ע"ע דרש (בינוני).

ודרש (!) ע"ע כמו (!) דו דרש... ידרוש....

ודרש'ה שבת ז א שו' 22; **חגיגה עז ב שו'** 57 (ש- תחת ר-)?³⁷¹. ועיין עוד ערך דרש'ה.

והא ע"ע הא (= אמר מר).

והא ע"ע הא (= הרי או הוי; בניחותא).

****והא (בלשון קושיא)**³⁷² **ברכות ג א שו'** 6, שם שו' 7, ג ד שו' 28, שם שו' 35, ד ג שו' 30,

ו ב שו' 8, שם שו' 10, ז ד שו' ³⁷³31; **דמאי כב ב שו'** 53, שם שו' 54 (2x), שם שו' 55 (2x);

כלאים לב ג שו' 36 (והיא?);³⁷⁴ **שביעית לו ג שו'** 15; **תרומות מא ב שו'** 60, מו ב שו' 24;

מעשרות נב א שו' 29 (והיא?);³⁷⁵ שם שו' 30 (והיא?);³⁷⁶ **חלה נז ב שו'** 43, נח ד שו' 34;

שבת ד ג שו' 21, שם שו' 22, יב ד שו' 8, יד ד שו' 50; **עירובין כו א שו'** 22; **פסחים לה**

א שו' ³⁷⁷10; **יומא מד א שו'** 55, מד ג שו' 26, שם שו' 27, מד ד שו' 18; **סוכה נה ג**

שו' 31; **ראש השנה נו ב שו'** 26; **ביצה ס ד שו'** 1, סג ב שו' 10; **תענית סז ד שו'** 18, סח

ב שו' 3; **מגילה עא א שו'** 31, עה א שו' 35, עה ב שו' 35; **יבמות ב ג שו'** 37; **סוטה כ**

ב שו' 11, כב א שו' 11; **כתובות לה ב שו'** 39 (והיא?);³⁷⁸ **נדרים לז ד שו'** 35, שם שו' 36,

³⁷⁰ אפשטיין קורא כאן בד"ו: "ורמיח", ולהגהה הוא מציין לגירסא בשביעית דלעיל: "ודמיא" —

ראה מבואות לסה"א, עמ' 489, [סא ע"ב], שו' 62; שם, הע' 22. ולהגהה "לכל דבה" תחת "כל רבה"

(לעיל בשביעית) ותחת "לכל רביה" (כאן), ראה להלן ערך "ולכל דבה (בתמיהה)", ומה שהערתי שם.

³⁷¹ ישנו מופע נוסף משובש בכתובות כח ע"ד שו' 59: "שדרשה", וצריך לומר: דרש ועל פי המקבילה

שביבמות יד ע"ד שו' 41. והוא מונח תנאי, ולא נכלל.

³⁷² תרגום: והרי;

³⁷³ המופע הזה בא בתוך ברייתא (וכיו"ב שם, שו' 4: "הא"). אבל מכיוון שבכ"ר, עמ' 68 שו' 37

וש' 42, הגירסא היא "והרי", נראה שהלשון כאן הוא לשון תלמוד שהושגר לתוך הברייתא. והוא הדין

למקבילה, למופע השני בתענית סז ע"ד שו' 18 הרשום להלן בְּעֶרְךְ (במופע הראשון הנוסח שם: "והלא"

[שם, שו' 15]).

³⁷⁴ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 420, לב ע"ג, שו' 37.

³⁷⁵ להגהה ראה המקבילה בשביעית לד ע"ד שו' 37 (המופע הראשון) הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

³⁷⁶ להגהה ראה המקבילות בנדרים לז ע"ד שו' 45 ושביעית לד ע"ד שו' 37 הרשומות להלן בְּעֶרְךְ.

³⁷⁷ המופע הזה נמצא אמנם בברייתא, אבל הלשון הוא לשון תלמוד. ובקטע לוינגר: "והלא" (עמ' רפ

שו' 19).

והא אשכחנן דר' מחמיר ב'

****והא** (בלשון קושיא) (המשך) שם שו' 45; **גיטין** מג ג שו' 38, מג ד שו' 6, מח ד שו' 22, שם שו' 24, מט א שו' 35; **נזיר** נא ג שו' 4, נד ב שו' 29, נד ג שו' 51, שם שו' 53, נו א שו' 51, שם שו' 52; **בבא קמא** ו ג שו' 2; **שבועות** לד ד שו' 26, שם שו' 27, שם שו' 37 (והנגעה: [= והא נגעה; וצ"ל: נגעה³⁷⁹]), שם שם; **עבודה זרה** מ ד שו' 51; **נדה** נ א שו' 35 (צ"ל: והא כתיב?)³⁸⁰. ועיין עוד ערך: והתני עד והתני שמואל.

****והא (!)** **חלה** נט א שו' 43 (צ"ל: יהא)³⁸¹; **שבת** ו א שו' 40 (צ"ל: וה)³⁸²; **בבא מציעא** י ב שו' 38! (ל"ג)³⁸³. וע"ע: הא (= אבל; בניחותא או בלשון בעיא או בלשון קושיא או בתמיהה) הדא.

והא (!)... לא ע"ע הא... לא.

והא אינו (!) ע"ע וההן נו (בתמיהה).

והא אנן חמיי³⁸⁴ **עבודה זרה** מ ד שו' 8.

והא אשכחן (!) דאמר ר'³⁸⁵ **תרומות** מו א שו' 41 (צ"ל: אשכחנן).

והא אשכחן (!) דר' מחמיר בדבריהן כדברי תורה³⁸⁶ **עירלה** סא ד שו' 7 (צ"ל: אשכחנן)³⁸⁷; **פסחים** כח א שו' 22 (אין! תחת והא וצ"ל: ואן³⁸⁸, צ"ל: אשכחנן, מדבריהן!).

והא אשכחנן דר' אומר (!) ע"ע והן אשכחנן דר' אמר.

והא אשכחנן דר' אמר ע"ע והן אשכחנן דר' אמר.

והא³⁸⁹ **אשכחנן דר' מחמיר ב'**³⁹⁰ **יומא** לח ד שו' 55.

³⁷⁸ אפשטיין מפרש את המופע הזה ככתיב מלא יו"ד — ראה מבואות לסה"א, עמ' 420, הע' 24, וע"ש.

³⁷⁹ ראה סוקולוף, עמ' 352, טור א, ערך ננע. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 141, ד"ה ר' זעירא.

³⁸⁰ ההגהה שלי. וליברמן כתב: "והרי ששה? ומתרץ: מינהו הוא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: הא (= הרי; בלשון קושיא); הא (!) ר' אמר דכוותי (בלשון קושיא); והוא (!). ולמופעים נוספים מסופקים עיין ערך "והוא דאמר ר'", ומה שהערתי בסוף ערך "דר' ורבנין ב'". וליברמן הוסיף עוד מופע בעירובין כד ע"ג שו' 52 — ראה ירוכ"פ, עמ' 335, ד"ה והא תני.

³⁸¹ ראה כי"ר, עמ' 291 א שו' 11.

³⁸² ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 83, ד"ה ר' אבהו.

³⁸³ ראה כי"א, עמ' 61 שו' 61.

³⁸⁴ תרגום: והרי אנחנו רואים!

³⁸⁵ תרגום: והיכן מצאנו שר' אומר?

³⁸⁶ תרגום: והיכן מצאנו שר' מחמיר בדבריהם כדברי תורה? ולעצם העניין ראה המחלוקת בביצה סג ע"ב שו' 44 ואילך, בעניין באר שבין שני תחומין: "אמר רבי יודן החמירו בדבריהן יותר מדברי תורה. אמר רבי חנינה... החמירו בדבריהן כדברי תורה".

³⁸⁷ בכי"ר: "והן" (תחת "והא") — ראה ירוכ"פ, עמ' 385, ד"ה אין אשכחן.

³⁸⁸ בכי"ל: "אן אשכחן" (עמ' 435 שו' 3), והגהתי "ואן" על פי המקבילה בערלה דלעיל. וליברמן ציין למקבילה בערלה, ולנוסח "והן" הבא בה בכי"ר, שעל פיו הוא מגיה — ראה ירוכ"פ, עמ' 385, ד"ה אין אשכחן. והיא היא.

³⁸⁹ למילה "והא" ראה מה שהערתי בערך "והן אשכחנן דר' אמר" ליומא לח ע"ד שו' 50.

³⁹⁰ תרגום: והיכן מצאנו שר' מחמיר ב'? וראה גינצבורג, פירושם, א, מבוא, עמ' לט, הע' 24.

והא (!) דאמר ר' ע"ע וההיא דאמר ר'.
והא (!) דאת אמר ע"ע ודא דאת אמר.
והא דתנינן (!) ע"ע והא תנינן.
והא (!) דתנינן ע"ע הדא דתנינן.
והא (!) דתנינן תמן³⁹¹ נדרים לט א שו' 34 (תנינן), שם שו' 35, שם שו' 36 (צ"ל בכולם: והיא [= וההיא])³⁹².
והא כיני ע"ע הכיני.
והא כתיב ע"ע והכתיב.
והא (!) מסייעא לר' ע"ע ודא מסייעא לר'.
והא (!) מתיבין ר' (!) ע"ע מתיבין לר'.
והא מתני' מסייעא לר' ע"ע והא מתניתא מסייעא לר'.
והא מתני' פליג' ע"ע והא מתניתא פליגא.
והא מתנית' מסייעא לר' ע"ע והא מתניתא מסייעא לר'.
והא מתנית' פליגא ע"ע והא מתניתא פליגא.
והא מתניתא מסייעא לר'³⁹³ דמאי כב ג שו' 17, כה א שו' 53 (מתנית'); **תרומות** מ ג שו' 2 (מתני').
והא מתניתא מסייעא לך ופליגא עלי³⁹⁴ הוריות מז ג שו' 14.
והא מתניתא פליג' ע"ע והא מתניתא פליגא.
והא מתניתא פליגא³⁹⁵ **ברכות** ח א שו' 32, י ב שו' 20, יא א שו' 36; **דמאי** כא ג שו' 42 (פליג'), כב ב שו' 24, כג א שו' 23, כה ד שו' 32 (מתני', פליג'); **תרומות** מ ב שו' 5 (מתניתן), שם שו' 7; **ערלה** סג א שו' 38; **יומא** לט א שו' 11; **סוכה** נא ד שו' 21, נב א שו' 26 (מתניתן); **ביצה** סג א שו' 51; **תענית** סה ג שו' 34; **חגיגה** עח ג שו' 27; **כתובות** כד ד שו' 57 (פליג'); **גיטין** מח ג שו' 45, שם שו' 46; **קידושין** סד ב שו' 45.
****והא מתניתא פליגא על ר'**³⁹⁶ **יבמות** ג ד שו' 51, ד ד שו' 23; **בבא מציעא** י ג שו' 397/43; **עבודה זרה** מג ב שו' 8.
והא מתניתא פליגא על תריכון ע"ע הא ר' פליג עלך, והא מתניתא פליגא על תריכון.
והא מתניתן פליגא ע"ע והא מתניתא פליגא.
והא (!) קביעא גבך במיסמרה (!) ע"ע והיא קבועה (!) גבך כמסמרא (בתמיהה).
והא קדמיתא לא תנינן..., וכא אף על גב דלא תנינן...³⁹⁸ **הוריות** מו ג שו' 41.

³⁹¹ תרגום (אחרי ההגהה): ו[המשנה] ההיא ששנינו שם.

³⁹² ההגהה שלי, ואפשר להגיה בכולם "והדא". אבל הראשון נראה עיקר.

³⁹³ תרגום: והרי המשנה מסייעת לר'!

³⁹⁴ תרגום: והרי המשנה מסייעת לך וחלוקה עלי!

³⁹⁵ תרגום: והרי המשנה חלוקה!

³⁹⁶ תרגום: והרי המשנה חלוקה על ר'!

³⁹⁷ ליברמן מגיה כאן "והדא" תחת "והא" — ראה תוכפ"ש, בבא מציעא, עמ' 233, שו' 6. וכן נראה.

³⁹⁸ תרגום: והרי [בהלכה] הראשונה (כלומר, הרישא) לא שנינו..., וכאן אף על פי שלא שנינו....

והא קתני (!) ע"ע והתני.

והא (!) ר' אומר (!) כתובות כז ד שו' 43 (צ"ל: והיא, צ"ל: או [...] תחת אומר)³⁹⁹.

והא ר' אמר⁴⁰⁰ **תרומות** מז ב שו' 40114.

והא ר' סבר דכוותי ע"ע והא ר' סבר כוותי.

והא ר' סבר כוותי⁴⁰² **סוטה** יו ג שו' 17; **כתובות** כו ג שו' 32 (דכוותי); **שבועות** לה ג

שו' 22 (ו- ל'!).

והא רבנן אמרין⁴⁰³ **גיטין** מג ד שו' 1.

והא תאני (!) ע"ע והתני.

והא תנא ר' חלפתא בר שאול⁴⁰⁴ **מעשר שני** נה ב שו' 36 (והתני, בן); **ביצה** ס ג

שו' 22; **חגיגה** עו ד שו' 31, עט ד שו' 12 (ל"ג והא)⁴⁰⁵.

והא תני ע"ע והתני.

והא תני בר קפרא ע"ע והתני בר קפרא.

והא תני כן (!) ע"ע והא תנינן.

והא תני ר' חיה ע"ע והתני ר' חיה.

****והא תני ר' חיה ופליג**⁴⁰⁶ **סוטה** יט ב שו' 23; **בבא קמא** ג א שו' 24 (והתני; צ"ל:

תני?⁴⁰⁷).

³⁹⁹ ההגהות על פי אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 259, הערה לשורה 20; מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 66; שם, הע' 1 והע' 2. וראה עוד ליברמן, הלכות הירושלמי, עמ' מט, שו' אחרונה; שם, אות ה ואות ז. וכיצא בזה הגיה רבינוביץ בשתא"י, עמ' 382, ד"ה דר' מנא, אבל שלא בדקדוק, עי"ש.

ומצאנו עוד בתרומות מח ע"ב שו' 38: "והא רבי יודה אומר" וכו'. אבל "והא" שם אינה בלשון קושיא אלא בניחותא, ונרשמה בערך "הא (= הרי או הוי; בניחותא)". וכן מצאנו בכתובות כה ע"ד שו' 50: "והא רבי אילא [בשם — כן צריך לומר] רבי ינאי אומר... והא רבי בא בשם ר' ינאי אומר"; אבל אין "והא" במאמר הראשון אלא שיבוש מן "הא", ושתיהן נרשמו בערך "הא (= אמר מר)".

⁴⁰⁰ תרגום: והרי ר' אומר. וראה ההערה הבאה.

⁴⁰¹ הגירסא והפירוש כאן צ"ע. וראה הגירסא בכי"ר (עמ' 243 ב שו' 36 ואילך). וראה מה שהגיה בשתא"י, עמ' 100, ד"ה והא. ולפי הגהתו אין "והא" כאן אלא "והן", ואין צורך להגיה "והן". ולפי שיטתו יש לתרגם: והיכן ר' אומר? ועיין מבוא לנוה"מ, עמ' 603, ד"ה אבל הפשוט. וצ"ע.

ומצאנו עוד את הביטוי "והא ר' אמר" בחמישה מקומות: **פאה** יט א שו' 9; **גיטין** נ ב שו' 41; **שבועות** לג ד שו' 28; **הוריות** מה ד שו' 51; **גיטה** מט ב שו' 31. ואולם "והא" בכולם הוא שיבוש מן "הא", ונרשמו כולם בערך "הא (= אמר מר)". וראה שם כיצא בזה בביטויים אחרים שבאה בהם "והא" תחת "הא" (אבל לא כולם בשיבוש). ועיין עוד לקמן, ערך "והאמר ר'". ומצאנו עוד ביטוי דומה: "והא רבנן אמרין" (פאה יט ע"א שו' 10); וגם שם פירוש "והא" — אמר מר.

⁴⁰² תרגום: והרי ר' סובר כמותי!

⁴⁰³ תרגום: והרי החכמים אומרים!

⁴⁰⁴ תרגום: והרי ר' חלפתא בר שאול שנה!

⁴⁰⁵ ראה שתא"י, עמ' 327, ד"ה תני (והא גורס שם: "תני" כמו בדפוס קרוטושין). ולמופע נוסף

שנשתבש ע"ע תני ר' חלפתא בן שאול.

⁴⁰⁶ תרגום: והרי ר' חיה שונה [ברייתא] [והוא] חולק!

והא תני ר' יעקב בר סיסיי⁴⁰⁸ **מעשרות** מט א שו' 49.

והא תנינ' ע"ע והא תנינן.

****והא תנינן**⁴⁰⁹ **ברכות** ג ב שו' 26, ה ב שו' 6, ה ד שו' 13, שם שו' 56, ו ב שו' 18 (תנינ'), שם שו' 21, שם שו' 49 (דתנינן)⁴¹⁰, ו ד שו' 8 (ור' לוי)⁴¹¹, ז ב שו' 15, ט ג שו' 55, י ג שו' 37; **פאה** יז א שו' 55 (והתנינן), יז ג שו' 13 (והתנינן); ל"ג⁴¹², יח ב שו' 5 (והתנינן), שם שו' 15 (והתנינן), שם שו' 16 (והתנינן), יט ג שו' 7 (והתנינן), שם שו' 9 (והתנינן), כ א שו' 7 (והתנינן), שם שו' 8 (והתנינן); **דמאי** כב ג שו' 35, כב ד שו' 31, שם שו' 32 (והתנינן), כד א שו' 39 (והתנינן), כד ד שו' 46 (והתנינן)⁴¹³, כה א שו' 10 (והתנינן); **כלאים** כז ב שו' 41, שם שו' 55, שם שו' 58 (והתנינן), כז ג שו' 55, כז ד שו' 39, שם שו' 43 (והתנינן), שם שו' 55, כח ג שו' 33 (והתנינן), כט א שו' 4 (והתנינן), כט ב שו' 1 (והתנינן), שם שו' 4 (והתנינן), שם שו' 6 (והתנינן), שם שו' 62 (והתנינן), ל ג שו' 37 (והתנינן), שם שו' 38 (והתנינן), שם שו' 40 (והתנינן), ל ד שו' 35 (והתנינן), לב ד שו' 26 (והתנינן); **שביעית** לג א שו' 49, לג ב שו' 10, לה ב שו' 35, לה ד שו' 16, לו א שו' 46 (והתנינן), לו ד שו' 40, לז ב שו' 54 (והתנינן)⁴¹⁴, לט ב שו' 56 (תנינ'), שם שו' 57 (והתנינ'), לט ג שו' 19 (והתנינן); **תרומות** מ ב שו' 46 (והתנינן); **וצ"ל**: (והתנינן)⁴¹⁵, שם שו' 48 (והתנינן), מ ג שו' 31 (והתנינן); **וצ"ל**: (והתנינן)⁴¹⁶, מ ד שו' 47 (והתנינן), מא א

⁴⁰⁷ ראה: ר"י לוי, פירוש לב"ק, ריש עמ' 54, ד"ה והתני רבי חייה; שתא"י, סוף עמ' 466, ד"ה והתני ר' חייה. ואלבק (מחקרים, ריש עמ' 21) מגיה: "ותני".

⁴⁰⁸ תרגום: והרי ר' יעקב בר סיסיי שונה! וראה אלבק, מחקרים, עמ' 78, ערך ר' יעקב בר סיסיי.

⁴⁰⁹ תרגום: והרי שנינו! וכתב גינצבורג: "בטוי זה לא השתמשו בו בירושלמי אלא במשמע של תמיהה ולא 'בניחותא'" (גינצבורג, פירושים, ב, עמ' 173, ד"ה יותר יפה). וראה עוד שם, עמ' 171, ד"ה אחרי [עמ' 170] וד"ה ואשר. ודבריו צ"ע — עיין למשל המופע בבבא קמא ו ע"א שו' 6. ואפשטיין מעיר: "יש שגם 'תנינן' מציין ברייתא" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 889). ועיין הדוגמאות שם. וראה עוד מה שכתבתי על עניין זה לעיל, ערך "דתנינן", בהערה לתרומות מ ע"א שו' 49.

⁴¹⁰ להגהה עיין אהצו"ר, עמ' 77, ד"ה תני. והוא מביא את האו"א, ח"ב, סי' רסב, שגורס: "והא אנן תנינן", ומפרש בניחותא (שם, ריש עמ' 78). אלא שלפני האו"א היתה גירסא משובשת במאמר הקודם — "חוץ מברכת היין" — ולכן פירש מה שפירש. והעיקר כנוסח שלנו: "חוץ מברכת המזון"; והלשון הוא בתמיהה. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, מבוא, סוף עמ' מג, ד"ה פרק ג'; שם, ב, עמ' 173, ד"ה והא דתנינן.

⁴¹¹ להגהה ראה כ"ר, עמ' 263 שו' 37.

⁴¹² הגר"א מוחק את המופע הזה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 381, הע' 1.

⁴¹³ ליברמן מפרש כאן: " = דתנינן" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ובטופס א' במקבילה בגיטין מו ע"ב שו' 13 הגיה על דרך אולי "דתנינן", אבל בטופס ב' לא הגיה אלא פירש בניחותא.

⁴¹⁴ ראה נוסח הרש"ס, קיא ע"ב שו' 9 (ושם: "והא תנינן"; כדרכו של הרש"ס לרשום "תניא" תחת "תני"). והיא תוספת שביעית, פ"ה הי"ט, עמ' 189. אבל אין צורך להגיה, וכדברי אפשטיין שהבאתי בראש הערך.

⁴¹⁵ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 796, ד"ה תרומות.

⁴¹⁶ להגהה על פי האו"א, ח"א, סי' שס"ז (אהצו"ר, עמ' 6, ד"ה דתנינ').

****והא תנינן** (המשך) ש' 16 ור' ל"ו⁴¹⁷, מא ג ש' 9, מב ג ש' 51 (והתנינן), מב ד ש' 23 (והתנינן), מג ב ש' 13, מד א ש' 51, מד ב ש' 30, מד ג ש' 4! (והתנינן וצ"ל: ותנינן)⁴¹⁸, שם ש' 37, שם ש' 38, מד ד ש' 44 (והתנינן), מה א ש' 15 (והתנינן), מו ב ש' 9 (והתנינן), שם ש' 31 (והתנינן), שם ש' 35 (והתנינן), מו ד ש' 46 ור' ל"ו⁴¹⁹, מז א ש' 50, מז ד ש' 34 (והתנינן), שם ש' 60; **מעשרות** מט א ש' 59 (והתנינן), שם ש' 61, מט ד ש' 16 (והתנינן), שם ש' 27 (והתנינן), נ ב ש' 44 (והתנינן), נא ד ש' 4203, שם ש' 8, נב א ש' 10, שם ש' 12 (והתנינן), שם ש' 17 (והתנינן), שם ש' 28 (והתנינן), שם ש' 36 (והתנינן), שם ש' 38 (והתנינן); **מעשר שני** נב ב ש' 42 (והתנינן; צ"ל: דתנינן⁴²¹), נג א ש' 8 (והתנינן), שם ש' 16 (והתנינן), נג ג ש' 41, שם ש' 46 (והתנינן), שם ש' 56 (והתנינן), שם ש' 59 (והתנינן), נד א ש' 38, נד ב ש' 1 (והתנינן), נד ד ש' 52 (והתנינן), נה א ש' 10 (והתנינן), שם ש' 11! (והתנינן; ל"ג⁴²²), שם ש' 33 (והתנינן); **חלה** נז ג ש' 6 (והתנינן), שם ש' 12 (והתנינן), נח א ש' 20 (והתנינן), שם ש' 23 (והתנינן), שם ש' 26 (והתנינן), שם ש' 29 (והתנינן), שם ש' 39 (והתנינן), נח ד ש' 12 (והתנינן), שם ש' 14 (והתנינן), נט ב ש' 64 (והתנינן)⁴²³, נט ג ש' 8 (והתנינן), שם ש' 14 (והתנינן), שם ש' 16 (והתנינן); **ערלה** ס ד ש' 7 (והתנינן), שם ש' 29 (והתנינן), שם ש' 46 (והתנינן), סא א ש' 14 (והתנינן), סא ב ש' 9 (והתנינן), שם ש' 40 (2x), סא ד ש' 11 (והתנינן), סב א ש' 28 (והתנינן), סג א ש' 34 (והתנינן); **ביכורים** סג ד ש' 52 (והתנינן), סד א ש' 9, שם ש' 48 (והתנינן), שם ש' 58, סד ב ש' 24 (והתנינן)⁴²⁴, סד ד ש' 28, שם ש' 46 (והתנינן), סה א ש' 18 (והתנינן), שם ש' 28 (והתנינן), סה ב ש' 7 (והתנינן); **שבת** ב ג ש' 36, ג ב ש' 13, ד ג ש' 32, שם ש' 41, ד ד ש' 58 (והתנינן וצ"ל: ותנינן)⁴²⁵, ו א ש' 7, ו ב ש' 45, ח ב ש' 60 (והתנינן), ח ג ש' 19! (ל"ג)⁴²⁶, י ב ש' 23, שם ש' 24⁴²⁷, י ג ש' 35, שם ש' 36 (והתנינן), יא ד ש' 37, שם ש' 46, שם ש' 52, יב ג ש' 6, יג ד ש' 15, יד א ש' 51, יו ג ש' 38 (והתנינן); **עירובין** יט ב ש' 6 (והתנינן), יט ג ש' 3

417 להגהה ראה נוסח הרש"ס, כו ע"ב ש' 5 (ושם: "והתנינן").

418 ראה מבואות לסה"א, עמ' 451, הע' 2.

419 וכן הוא בשיבוש גם בכ"ר, עמ' 2242 ש' 17. וההגהה שלי.

420 הנוסח כאן בכ"ר: "והא תני" (עמ' 265א ש' 31). והיא ברייתא בתוספ' מעשרות, פ"ג ה"ה,

עמ' 239. אבל אין הכרח להגיה כך בד"ו, כדברי אפשטיין שהבאתי בריש הערך.

421 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

422 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א', ב' ור'.

423 אפשטיין מגיה כאן על פי כ"ר: "והא תני" — ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 273, הערה

לשורה 26. אבל ראה דבריו שהבאתי לעיל בראש הערך.

424 ראה נוסח הרש"ס, יז ע"א ש' 18 (ושם: "והתניא"). אבל ראה דברי אפשטיין שהבאתי לעיל

בראש הערך.

425 ראה מבוא לנז"מ, עמ' 889, הע' 1.

426 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. וכן כתבו המפרשים.

427 ליברמן מגיה כאן "והא תני", על פי שרי"ר, עמ' 84 ש' 16, ועל פי המקבילה בביצה ס ע"ד

ש' 44 — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 142, ד"ה והא. אבל ראה דברי אפשטיין שהבאתי בראש הערך.

****והא תנינן** (המשך) (והתנינן), יט ד ש' 53, כ ב ש' 16 (תנן), כא ד ש' 14! (והתנינן וצ"ל: דתנינן?⁴²⁸, כג ב ש' 58 (והתנינן), כד ג ש' 42, כו ב ש' 31 (והתנינן); **פסחים** כז ב ש' 22, כז ד ש' 21, כח א ש' 62 (תני כן?)⁴²⁹, כח ב ש' 6, כח ג ש' 4 (והתנינן), שם ש' 8 (והתנינן), כט ב ש' 51 (והתנינן), כט ג ש' 37, ל א ש' 9, לג ד ש' 31, שם ש' 33, שם ש' 34, לד ד ש' 44, שם ש' 53 (והתנינן), לה א ש' 35, לה ב ש' 18, שם ש' 37, שם ש' 39, לה ג ש' 18 (ל"ג והאז, צ"ל: דתנינן?)⁴³⁰, שם שם, שם ש' 19, לה ד ש' 28, שם ש' 58⁴³¹, לז א ש' 47 (והתנינן); **יומא** מג ד ש' 49, מד ב ש' 4, מד ד ש' 52; **שקלים** מה ד ש' 44, מו ב ש' 21, מו ד ש' 3, שם ש' 4, מז ב ש' 36 (והתנינן), מו ד ש' 46 (והתנינן), מט ב ש' 35, נ ד ש' 21; **סוכה** נב ב ש' 6 (והתנינן), נג ג ש' 57, נד ג ש' 36 (והתנינן), נה ג ש' 19; **ראש השנה** נו ג ש' 42, נו ד ש' 37, שם ש' 64 (והתנינן), נז ג ש' 30, שם ש' 35 (והתנינן), שם ש' 37 (והתנינן), שם ש' 40 (והתנינן), נח א ש' 57, נח ב ש' 37, נח ג ש' 45, שם ש' 46, נט ג ש' 60; **ביצה** ס ג ש' 27, ס ד ש' 43 (והתנינן), סא ד ש' 53, סג ב ש' 12; **תענית** סד א ש' 45, סח ב ש' 2, שם ש' 6 (והתנינן); **מגילה** עא א ש' 33, עג ג ש' 19, שם ש' 28 (והתנינן), שם ש' 32, שם ש' 34, שם ש' 37, עה א ש' 35, שם ש' 38, שם ש' 52 (והתנינן), עה ב ש' 22, שם ש' 48, שם ש' 55; **חגיגה** עו ב ש' 62, עו ד ש' 33, עה ב ש' 32 (והתנינן), שם ש' 39⁴³², עה ג ש' 15, עה ד ש' 34⁴³³, עט א ש' 28, עט ג ש' 1; **מועד קטן** פג א ש' 13; **יבמות** ה א ש' 55 (תנן), י ב ש' 4, שם ש' 5, י ג ש' 42 (והתנינן), שם ש' 46 (והתנינן), י ד ש' 7 (והתנינן), יא א ש' 22 (והתנינן), יא ב ש' 35 (והתנינן וצ"ל: דתנינן?), יב א ש' 24 (והתנינן), שם ש' 49⁴³⁴, טו ד ש' 49 (והן?)⁴³⁵, שם ש' 64; **סוטה** יו ג ש' 36, יו ד ש' 19, שם ש' 25, כ א ש' 10, שם ש' 37, כב א ש' 16; **כתובות** כו ד ש' 43, כח ב ש' 21, שם ש' 23, כט ב ש' 12, ל ב ש' 60 (צ"ל: הא [= הרי] תנינן — בניחותא?)⁴³⁶, לא ב ש' 11 (והתנינן), לא ג ש' 59, לב א ש' 19, שם ש' 21, לג ב ש' 7, לד ג ש' 39 (והתנינן), שם ש' 55,

⁴²⁸ ההגהה על פי נוע"י — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 280, ד"ה ר' יודה. וצ"ע.

⁴²⁹ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 387, ד"ה והא תני.

⁴³⁰ ההגהות על פי שתא"י, עמ' 233, ד"ה יחיד מפשיט. וליברמן נוטה לקבל אותן — ראה תוכפ"ש,

פסחא, עמ' 599, ש' 64–65.

⁴³¹ שתא"י (עמ' 235, ד"ה והא תנינן) מגיה כאן: "והא תני". אבל ראה דברי אפשטיין שהבאתי

בראש הערך.

⁴³² שתא"י (ריש עמ' 322, ד"ה והא תנינן) מגיה כאן: "והא תני". אבל ראה דברי אפשטיין שהבאתי

בראש הערך.

⁴³³ המופע הזה מתייחס לתוספתא כלים, בבא מציעא, פ"ה ה"ה, עמ' 584 — ראה תוס"ר, ג, עמ' 49,

ש' 8/9. ואף על פי כן לא הגיה: "והא תני". וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 181, ד"ה אבל במשנה; שם, הע' 4.

⁴³⁴ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 889, הע' 2. מופע זה נרשם גם בערך "והתני ר' חייה" על פי רבינוב'ץ,

עי"ש.

⁴³⁵ להגהה ראה המקבילה בגיטין מח ע"ב ש' 7 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ (ושם: "והתנינן").

⁴³⁶ עיין בק"ע, לח ע"ב, ה"א, ד"ה ומשני והתנינן, ופ"מ, שם, ד"ה והא תנינן.

****והא תנינן** (המשך) שם ש' 56, לו א ש' 35, שם ש' 37 (והתנינן); **נדרים** לו ג ש' 41, לז א ש' 2 (2x), לז ד ש' 43 (והתנינן); **וצ"ל**: (והתנינן)⁴³⁷, לח ד ש' 56, לט ג ש' 24 (והתנינן), שם ש' 30, מ א ש' 13 (והתנינן), מ ג ש' 25, מב ג ש' 53 (והתנינן); **גיטין** מג ב ש' 19, שם ש' 24, מד ד ש' 9 (והתנינן), שם ש' 59, מה א ש' 32, מה ג ש' 53 (והתנינן), מו ב ש' 13 (והתנינן)⁴³⁸, מז א ש' 7 (והתנינן), מז ג ש' 29 (והתנינן), מז ד ש' 21 (ו- לז'), שם ש' 26 (דתנינן)⁴³⁹, שם ש' 29 (והתנינן), שם ש' 35⁴⁴⁰, מח א ש' 15 (והתנינן), שם ש' 16, מח ב ש' 7 (והתנינן), שם ש' 14 (והתנינן), מט ג ש' 8 (והתנינן), שם ש' 10 (והתנינן), שם ש' 18, שם ש' 19, נ ב ש' 46, נ ד ש' 13 (2x; והתנינן), שם ש' 25; **נזיר** נא א ש' 40 (והתנינן), נה ג ש' 14, שם ש' 19 (והתנינן); **וצ"ל**: (והתנינן), שם ש' 27, נז ב ש' 35; **קידושין** נט א ש' 1, ס ד ש' 20 (והתנינן); **וצ"ל**: (והתנינן)⁴⁴¹, סא ג ש' 21, סב ב ש' 5 (והתנינן), שם ש' 6 (והתנינן), שם ש' 38, שם ש' 59 (והתנינן), סב ד ש' 19 (והתנינן), סה ג ש' 10 (והתנינן), סו ב ש' 23 (והתנינן); **בבא קמא** ג א ש' 20, ג ד ש' 43 (והתנינן), ד ב ש' 33⁴⁴², ו א ש' 6 (והתנינן), ז א ש' 10 (והתנינן), שם ש' 12 (והתנינן); **בבא מציעא** ז ד ש' 51 (והתנינן), שם ש' 53 (והתנינן), ח א ש' 43 (והתנינן)⁴⁴³, ט ד ש' 41 (והתנינן), שם ש' 57 (והתנינן); **בבא בתרא** יד ב ש' 5 (והתנינן)⁴⁴⁴, יז ד ש' 17 (והתנינן); **סנהדרין** יח ג ש' 24 (והתנינן), יח ד ש' 51 (והתנינן), שם ש' 52 (והתנינן), יט ב ש' 9 (והתנינן), כ א ש' 39 (והתנינן), שם ש' 42 (והתנינן), כא ב ש' 44 (והתנינן); **צ"ל**: תנינן?⁴⁴⁵, כא ד ש' 42 (והתנינן)⁴⁴⁶, כו ג ש' 33 (והתנינן), ל ב ש' 18; **מכות** לא א ש' 26, שם ש' 32; **שבועות** לג ד ש' 21 (והתנינן), לד ד ש' 34 (והתנינן), לז א ש' 37 (והתנינן); **עבודה זרה** מ א ש' 41 (והתנינן), מ ד ש' 12 (הא; אנן תנן)⁴⁴⁷, שם ש' 60 (והתנינן); **וצ"ל**: (והתנינן), מא ג ש' 8, מג ב ש' 29 (והתנינן), שם ש' 36, שם ש' 44 (והתנינן), מד ב ש' 20 (והתנינן), שם ש' 21, מה ב ש' 17 (והתנינן), שם ש' 18 (2x; והתנינן), שם

437 הנוסח כאן בכ"ל: "והתנינן" (עמ' 170 ש' 23), והסדר שגה.

438 ראה מה שכתבתי לעיל על המופע המקביל בדמאי כד ע"ד ש' 46.

439 להגהה ראה ק"ע, לד ע"א, ד"ה ה"ג התיב.

440 רבינוביץ מגיה כאן: "והא תני" — ראה שתא"י, עמ' 420, ד"ה ווהתנינן. אבל ראה דברי אפשטיין

שהבאתי בראש הערך.

441 ראה תש"ק, עמ' 63, סוף סי' 89.

442 ראה: מבוא לנ"ח"מ, עמ' 366, הע' 1; עמ' 507, הע' 3; תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 38, הע' 13.

443 הנוסח כאן בכ"ל: "והתנינן" (עמ' 361 ש' 19), והסדר קיצר.

444 ליברמן מגיה כאן: "דוהתנינן, דתנינן" — ראה תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 354, הע' 39. אבל

בירושלמי נזיקין, עמ' 192, ש' 94 לא הגיה. וראה עוד שם, ש' 95: "והקושיה היא על ריש לקיש". וכן נראה עיקר.

445 ההגהה על פי שתא"י, ריש עמ' 515, ד"ה מה צורכה.

446 ליברמן מגיה כאן על דרך אולי: "דוהתנינן" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ושתא"י (עמ' 517, ד"ה

והתנינן) מוחק אותה; ואלון (בקורת, עמ' 91, ד"ה ואף ההגהות) מקיים אותה. וצ"ע.

447 ההגהות על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. והוא הגיה על פי שר"ר [עמ' 273 ש' 10], כפי שציין.

****והא תנינן** (המשך) ש' 19 (והתנינן); **נידה** נ א ש' 5 (והתנינן), שם ש' 6 (והתנינן), נ ג ש' 11 (והתנינן), שם ש' 44 (והתנינן), נ ד ש' 10, שם ש' 35⁴⁴⁸.

והא תנינן... וכא את אמר הכין⁴⁴⁹ **תרומות** מג ד ש' 16-18.

והא תנינן... ולא תנייתה עמהן⁴⁵⁰ **ברכות** ד ד ש' 36; **תרומות** מ ג ש' 25-26 (והתנינן, תנייתה, עמהון)⁴⁵¹.

והא תנינן תמן⁴⁵² **גיטין** מז ג ש' 453⁵.

והא תנינן (!) תמן ע"ע והא (!) דתנינן תמן.

***והא תניית**⁴⁵⁴ **בבא בתרא** טו ב ש' 2.

והא תנן (!) ע"ע והא תנינן.

והאי כלאים ל ד ש' 38 (= וההיא? / צ"ל: והוא? / ל"ג?)⁴⁵⁵.

והאי דמר ר' ע"ע וההיא דאמר ר'.

והאמר (!) בשם ר'⁴⁵⁶ **מעשר שני** נב ד ש' 56 (צ"ל: והאמרין [= והאמרין])⁴⁵⁷.

****והאמר ר'**⁴⁵⁸ **סוטה** יז ד ש' 34 (ו- ל'!)⁴⁵⁹; **גיטין** מג ג ש' 64; **בבא בתרא** יז ד ש' 22

(הא אמר וצ"ל: והא אמר?); **עבודה זרה** מג א ש' 26 (צ"ל: הא [= אמר מר] אמר ר')⁴⁶⁰.

והדא ע"ע הדא.

448 למופעים נוספים ע"ע: דתנינן; דתנינן (בהקשר); דתנינן תמן; והתני; ותנינן.

449 תרגום: והרי שנינו... וכאן אתה אומר כך?!

450 תרגום: והרי שנינו... ולא שנה (כלומר, התנא) אותו איתם: ו"אותו" הכוונה לחרש המדבר ואינו

שומע. ותרגום "תנייתה" (בתרומות) — שנינו אותו.

451 למופע נוסף שנשתבש ע"ע דתנינן... ולא תנייתה עמהון (!).

452 תרגום: והרי שנינו שם!

453 למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "דתנינן תמן" לנדרים לט ע"ד ש' 17.

454 תרגום: והרי שנית! ובכ"א: "זנת תנית" (עמ' 95 ש' 65), וצריך לומר: "זנה תנית", כלומר, והרי

אני שנית — ראה שם, ריש עמ' 206, ש' 65-66. והיא נראית עיקר. ואלה הם דברי קרנא לרב, שאני מפרש "עאל רב קרנא גביה" (שם, ש' 1) — גבי רב. וכל השיחה, לדעתי, היתה בין רב וקרנא. וכן פירשו אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 174, ד"ה על יחסו; עמ' 675, ד"ה אצל; ואלבק, מחקרים, עמ' 43, הע' 3. וכן נראית דעתו של מורי הרא"ש רוזנטל ז"ל — עיין ירושלמי נזיקין, מבוא, ריש עמ' כב, ד"ה לעומת זאת. ולליברמן שיטה אחרת — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 205, ש' 64 ואילך.

455 המילה "והאי" ליתא בכ"ל, ונוספה על ידי המגיה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 416, ל ע"ד,

ש' 42; אבל איתא ברש"ס (קט ע"א ש' 1). והצעת הפירוש "וההיא" — על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'; וההגהה "והוא" — על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. ועיין אהצ"י, עמ' 51, ד"ה והאי. ויותר נראה דלא גרסינן לה — ראה מבואות הנ"ל, שם, הע' 4. ואמנם ליתא בכ"ל, עמ' 178א ש' 21.

456 תרגום (אחרי ההגהה): והרי [החכמים] אומרים בשם ר'!

457 ראה נוסח הרש"ס, יז ע"א ש' 6 (ושם: "והא אמרי").

458 תרגום: והרי ר' אומר:

459 להגהה ראה כי"ר, עמ' 9א ש' 36.

460 ההגהה על פי המקבילה בערלה סא ע"ג ש' 14, ועל פי פירושו של הפ"מ שם (ח ע"א, ד"ה הא

ר' יוחנן). ולמופע נוסף מסופק ע"ע והוא דאמר ר'. ולביטויים דומים עיין בערך "והא (!) ר' אומר (!)" ובערך "והא ר' אמר", ומה שהערתי עליהם.

והדא אמרה (!) ע"ע ויידא אמרה דא.
והדא (!) אמרה דא ע"ע ויידא אמרה דא.
והדא דאמר ר'⁴⁶¹ **תרומות** מג א שו' 15 ור' לר', דמר', מז א שו' 30.
והדא דר' אמר (בתמיהה)⁴⁶² **פסחים** כח א שו' 18, שם שו' 21.
והדא דר' פליגא⁴⁶³ **תרומות** מ ג שו' 64 (צ"ל: +על דר'?)⁴⁶⁴.
והדא דרבנן ע"ע הדא דרבנן.
והדא דתנינן ע"ע הדא דתנינן.
והדא דתנינן הכא⁴⁶⁵ **חגיגה** עט ב שו' 60.
והדא היא (בניחותא) ע"ע ודא היא (בניחותא).
והדא היא (בתמיהה) ע"ע ודא היא (בתמיהה).
והדא היא דכתיב ע"ע הדא היא דכתיב.
והדא היא דתנינן תמן ע"ע הדא היא דתנינן תמן.
והדא היא זעירתא (בתמיהה)⁴⁶⁶ **כתובות** כט ג שו' 38.
והדא מסייעא לר' ע"ע הדא מסייעא לר'.
והדא מתני' דלא כר' וכו'⁴⁶⁷ **דמאי** כו ב שו' 16 (מתניתא, לא, ור' תחת וכו', +היא), שם שו' 34; **גיטין** מה א שו' 57 (מתניתא, לא).
והדא מתני' לית ליה... ולא...⁴⁶⁸ **יבמות** יב ד שו' 30 (ליה = לה).
והדא מתנית' מה היא ע"ע והדא מתניתא מה היא.
והדא מתניתא⁴⁶⁹ **שבת** ו א שו' 32, שם שו' 34 (ודא); **עבודה זרה** מד ד שו' 15 (צ"ל: +מה היא)⁴⁷⁰. ועיין עוד ערך ודא מתניתא עבד (!) לון.
והדא מתניתא לא כר' וכו' ע"ע והדא מתני' דלא כר' וכו'.
והדא מתניתא לא כר' ור' היא ע"ע והדא מתני' דלא כר' וכו'.

⁴⁶¹ תרגום: ו[המימרא] הזאת שאומר ר'.

⁴⁶² תרגום: וזאת [המימרא] שר' אומר!;

⁴⁶³ תרגום: ו[המימרא] הזאת של ר' חלוקה.

⁴⁶⁴ בכ"ד כאן: "והדא דכהנא פליגה על דר' יהודה" (עמ' 2216 שו' 26); ועל פיו הגהתי. וצינתי את ההגהה בסימן שאלה, לפי שלא יתכן לשון כזה של פלוגתא מצד אמורא על תנא. ובמקבילה שביבמות יג ע"ד שו' 26: "וקשיא דרבי כהנא על דרבי יודה". וכן היא גירסת הר"ש גם כאן (שביעית פ"ו מ"א, ד"ה ירוש'; אבל שם: "וקשיא דכהנא" — ראה אהצו"י, תרומות, ריש עמ' 7, ד"ה והדא דכהנא. ויאות). וכן עיקר.

⁴⁶⁵ תרגום: ו[המשנה] הזאת ששנינו כאן.

⁴⁶⁶ תרגום: ו[ההלכה] הזאת היא קטנה! כלומר, בעלת חידוש קטן.

⁴⁶⁷ תרגום: והמשנה הזאת [היא] שלא כר' וכו'?

⁴⁶⁸ תרגום: והמשנה הזאת אין לה... ולא....

⁴⁶⁹ תרגום: והמשנה הזאת.

⁴⁷⁰ ההגהה על פי המקבילות בתרומות מז ע"א שו' 41 וערלה סב ע"א שו' 61, הרשומות בערך "והדא מתניתא מה היא". וכבר הגיה כיוצא בזה בשתא"י, עמ' 575, ד"ה אפי' רותחין.

והדא מתניתא מה היא⁴⁷¹ **תרומות** מב ב שו' 40, מז א שו' 41 (ו' ל', מתני'); **מעשרות** מט א שו' 17 (ודא, מתניתה, מהיא); **ערלה** סב א שו' 61 (מתנית'); **יבמות** יג ד שו' 34 (מהו! וצ"ל: מהי); **נזיר** נג ד שו' 14 (היא! תחת והדא)⁴⁷².
והדא מתניתא מהו (!) ע"ע והדא מתניתא מה היא.
והדא מתניתא פליגא⁴⁷³ **סנהדרין** כב ב שו' 47417.
והדא פליגא על דר' ע"ע הדא פליגא על ר'.
והדא פליגא על דר', ...הדא מסייעא לר'⁴⁷⁵ **עירובין** כ ב שו' 44-45.
והדא שאילתיה דספר (בתמיהה)⁴⁷⁶ **ברכות** ז ג שו' 46 (שאלתא! וצ"ל: שאלתה)⁴⁷⁷;
תענית סז ג שו' 59; **מגילה** עד ב שו' 24.
והדא שאלתא (!) דספר ע"ע והדא שאילתיה דספר (בתמיהה).
והדין (כלומר, פסוק זה)⁴⁷⁸ **פסחים** לז ג שו' 10; **חגיגה** עז א שו' 27.
והדין... כהדא (!)...⁴⁷⁹ **תרומות** מג ג שו' 17 (וצ"ל: דהכא)⁴⁸⁰, שם שו' 133 (וצ"ל: דהכא)⁴⁸¹.
והדין ר' דהכא (מונח עריכה)⁴⁸² **כלאים** ל ב שו' 49 (והכין)⁴⁸³; **תרומות** מז ד שו' 19.
והדין תניה ר' (!) עבד... ולא (!)... ע"ע והדין תניא דר' עבד... ולא (!)....
והדין תניא דר' עבד... ולא (!)...⁴⁸⁴ **מעשר שני** נה א שו' 45-46 (תניה, ר', עבד, צ"ל: ולא עבד⁴⁸⁵); **עירובין** כד ג שו' 55 (דהן! וצ"ל: והן⁴⁸⁶, עבד ר'! תחת דר' עבד, ולא עבד); **קידושין** ס א שו' 42-41 (וצ"ל: ולא עבד)⁴⁸⁷.

471 תרגום: והמשנה הזאת מה היא?
472 למופע נוסף שנשתבש ע"ע והדא מתניתא.
473 תרגום: והמשנה הזאת חלוקה.
474 למופע קרוב ראה מה שהערתי בערך "והא מתניתא פליגא על ר'" לבבא מציעא י ע"ג שו' 43.
475 תרגום: [הממירא או הברייתא] הזאת חלוקה על [הממירא] של ר', ...[הממירא] הזאת מסייעת לר'.
476 תרגום: וזאת שאלתו של סופר! וגניצבורג מפרש בניחותא — ראה גינצבורג, פירוש, א, מבוא, עמ' כד, ד"ה במקום. ואין הדברים נראים.
477 כיוצא בזה בכ"ר, עמ' 68א שו' 2: "שאלתה". וככל הנראה = "שאלתיה". דילא כן, היה לו לומר: והדא שאילה דספר.
478 תרגום: וזה.
479 תרגום (אחרי ההגהה): וזה... של כאן... כלומר, "ניקודים" זו ששנתה משנתנו בתרומות פ"ה מ"א, מ"ב ומ"ג, עי"ש.
480 ראה מבואות לסה"א, עמ' 449, מג ע"ג, שו' 17.
481 ראה מבואות לסה"א, עמ' 449, הע' 5.
482 תרגום: ור' זה של כאן.
483 להגהה עיין אהצ"ו, סוף עמ' 45, ד"ה והכין. ושני הכינויים — "ואהן", "והדין" — שקולים.
484 תרגום (אחרי ההגהה): והתנא הזה של ר' (כלומר, אליבא דר') עושה... ולא עושה....
485 להגהה "ולא עבד" ראה הנוסח בכפתור ופרח, פרק מ [מהד' לונץ, ירושלים תרנ"ט, ב, עמ' תקמז] (אהצ"ו, עמ' 187, ד"ה אשתו). והוא הדין למקבילה בקידושין שבסמוך.
486 ההגהה "והן" תחת "דהן" היא שלי. וליברמן הגיה בציטט שבכפ"פ הנ"ל "והדין" תחת "והכין" — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 335, ד"ה דתניא). והיא היא.

והדר ר' (!) פליגא על דר' ע"ע הדא דר' פליגא על דר'.

וההוא (!) דאמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

וההוא (!) דמר ר' ע"ע וההיא דאמר ר'.

וההיא ע"ע ההיא.

וההיא דאמר ר'⁴⁸⁸ **מעשר שני** נג ב שו' 59 (והיא, +בשם ר'); **יבמות** ה א שו' 3 (+בשם

ר'), ו ד שו' 49 (וההוא, דמר, +בשם ר'); **נדרים** לט א שו' 37 (והא; וצ"ל: והיא או והאי,

מב א שו' 14 (והן; וצ"ל: והי, דמר, +בשם ר'), שם שו' 15 (ויי, דמר, +בשם ר'), שם שו' 16

(ויי, דמר, +בשם ר'); **סנהדרין** כא א שו' 13 (והאי, דמר)⁴⁸⁹.

וההיא דהורי ר' לאילין דבית ר' ינאי... כר' וכו' הורי להון⁴⁹⁰ **שביעית** לח ב

שו' 26-27 (והיא! וצ"ל: והיא [= וההיא]⁴⁹¹, לון); **עבודה זרה** מד ג שו' 42-43.

וההיא דרבנין (!) ע"ע והוא (!) דרבה מנה.

וההיא ילפה מן הדא⁴⁹² **קידושין** ס ב שו' 54.

וההן נו (בתמיהה)⁴⁹³ **ברכות** יא ב שו' 24 (והא אינו! וצ"ל: והאינו [= וההינו]⁴⁹⁴; **כלאים**

כח ג שו' 41 (והן, הו'), לב ד שו' 38, שם שו' 40, שם שו' 42; **שביעית** לט ד שו' 46 (והן,

נו ליו!);⁴⁹⁵ **תרומות** מ א שו' 44 (והיינו), מא ב שו' 44 (והיינו)⁴⁹⁶; **מעשר שני** נג ג שו' 29

(והן, נוטי! וצ"ל: נו טי...)⁴⁹⁷, נה ב שו' 12 (והינו), נו א שו' 3 (והיינו); **יבמות** יא א שו' 45

⁴⁸⁷ וכן גורס בחידושי הרשב"א, קידושין כג ע"ב, עמ' קעא, סוף ד"ה ובתוס' [עמ' קסט] ושם: "ולא

עבד". וכן גורס המאירי, קידושין, עמ' 134, ד"ה ויש מי [עמ' 133]. וציין להם כ"ץ, ג, עמ' 35.

⁴⁸⁸ תרגום: ו[המימרא] ההיא שאומר ר'.

⁴⁸⁹ למופעים נוספים מסופקים של ביטוי זה ראה מה שהערתי בערך "כיי דאמר ר'" לשבת יד ע"א

שו' 24 וליבמות ח ע"ד שו' 50.

⁴⁹⁰ ו[ההוראה] ההיא שהורה ר' [לחכמים] האלה של בית ר' ינאי... כר' וכו' הורה להם.

⁴⁹¹ ראה אהצ"ר, עמ' 79, ד"ה ויהא.

⁴⁹² תרגום: ו[המשנה] ההיא לומדת מן [המשנה] הזאת. המשנה ההיא היא משנת כתובות פ"ט מ"ה,

והמשנה הזאת היא משנת בבא מציעא פ"ג מ"ג.

⁴⁹³ תרגום: וזהו! והקריאה בתמיהה היא קריאתו של הביטוי בכל המקומות הרשומים כאן, להוציא

המופע במעשר שני נג ע"ג שו' 29, שנקרא על ידי ליברמן בניחותא — ראה מחקרים, עמ' 188. אלא

שאני מפקפק מאוד בפירושו החרף של ליברמן שם, ואני נוטה לומר שגם כאן הביטוי משמש בתמיהה,

אלא שפירושו של המאמר עדיין צ"ע.

⁴⁹⁴ ראה: אהצ"ר, עמ' 166, ד"ה א"ל והא אינו; מבואות לסה"א, עמ' 364, [יא ע"ב], שו' 23-24; שם,

הע' 10. וראה עוד מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 29, הע' 21. ופירוש הביטוי לפי מה שהגהתי: וזהו, כלומר,

כלום זהו, בתמיהה. והמפרשים לא כיוונו יפה.

⁴⁹⁵ להגהות ראה, למשל, לשון המקבילה בגיטין מז ע"ד שו' 54 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ. ושני הביטויים

שקולים.

⁴⁹⁶ אפשטיין מגיה כאן: "וההנו" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 444, הע' 12. ונראה לי, שאין צורך

להגיה, אלא "והיינו" = "והאינו" = "וההינו". והוא הדין לצורות הזהות והדומות להלן במעשר שני, נדרים

והמופע הראשון בגיטין.

⁴⁹⁷ ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 188. ועיין לעיל, הע' 493.

וההן נו (בתמיהה) (המשך) (נוקל! וצ"ל: נו קול⁴⁹⁸); **נדרים** לט ב ש' 29 (והינו)⁴⁹⁹, מא ב ש' 36 (והינו); **גיטין** מג א ש' 26 (והינו), מז ד ש' 54 (והן, הוא)⁵⁰⁰; **שבועות** לה ע"ד ש' 34 (וההן הין! וצ"ל: וההן הו)⁵⁰¹.

וההן נוקל (!) ע"ע וההן נו (בתמיהה).

וההן תנייה לא נסב אפילו (!) לבירייה⁵⁰² **מגילה** ע ב ש' 31 (צ"ל: אפיון)⁵⁰³.

והוא (!) יבמות יא א ש' 16 (צ"ל: וזו היא?)⁵⁰⁴; **נדרים** לז ד ש' 44 (צ"ל: והא — בלשון קושיא)⁵⁰⁵. וע"ע בההוא.

והוא... היא (!)... (!) ע"ע הוא... הוא... הוא....

והוא ד--⁵⁰⁶ **נזיר** נה א ש' 13.

והוא דאמר ר'⁵⁰⁷ **יבמות ג א ש' 8 (צ"ל: והא אמר ר')**⁵⁰⁸.

והוא דהוה (!) אמר ע"ע הוא דו אמר.

והוא (!) דרבה מנה⁵⁰⁹ **פאה** טו ד ש' 17 (צ"ל: והיא)⁵¹⁰; **קידושין** סא ב ש' 62 (וההיא, דרבנין, מנה ליו)⁵¹¹.

⁴⁹⁸ עיין ליברמן, מחקרים, עמ' 188. והוא כותב שם: "ולפעמים מצטרפות האותיות 'נו' למלה הבאה", משמע שהוא לא רואה בצירוף זה משום שיבוש. הוא גם לא הגיה את המילה "קל", וההגהה "קול" היא שלי.

⁴⁹⁹ נמשכתי כאן אחרי שתא"י (עמ' 403, ד"ה מהו) המפרש בתמיהה. וק"ע ויט ע"א, ד"ה מהו ולא עוד) מפרש בניחותא (וביתר דיוק בניחותא בתוך צד אחד של בעיא). וצ"ע.

⁵⁰⁰ למופע קרוב שנשתבש ע"ע והני (!) (בלשון קושיא).

⁵⁰¹ נכלל על פי מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 27, הע' 2. והוא רושם שם גם את המופעים שבנדרים לח ע"א ש' 2 ("והן") (ובעבודה זרה מב ע"ד ש' 61 ("ואהין") האמורים בתמיהה.

⁵⁰² תרגום (אחרי ההגהה): והתנא הזה לא נושא פנים ל[שום] ברייה.

⁵⁰³ ההגהה על פי רבינובין, שתא"י, עמ' 302, ד"ה א"ר לא. ורטנר הגיה: "נסב אפי" (אהצו"י, ריש עמ' 9, ד"ה וההן תנייה). והלשון הראשון עיקר. ואלבק (מחקרים, עמ' 2, הע' 2) נמשך אחרי פירושו של הפ"מ, ונתקשה בה.

⁵⁰⁴ הגהתי על פי המקבילה בגיטין מט ע"ג ש' 43. וליברמן מגיה כאן: "והיא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וצ"ע.

⁵⁰⁵ ראה המקבילה בשבועות לד ע"ד ש' 37. ושם היא נצטרפה למילה שאחריה: "והנגעה", כלומר, והא נגעה, וצריך לומר: נגעה, כמו שהערתי לעיל, ערך "והא (בלשון קושיא)", לשבועות לד ע"ד ש' 37.

⁵⁰⁶ תרגום: והוא ש--.

⁵⁰⁷ תרגום: וההוא שאומר ר'. ולפי ההגהה: והרי אמר ר'!

⁵⁰⁸ ההגהה על פי הק"ע (ז ע"א, [ה"ב], ד"ה ופריד מה). ובשתא"י (עמ' 340, ד"ה כר' יודה; ועי"ש) מגיה: "כהדא דמר ר'". וליברמן גורס אחרי הגהה: "הוא דאמר כר'" (גליונות הרש"ל, טופס ב'), אבל זה סגנון בבלי. ולהלן ביבמות ה ע"א ש' 3: "וההיא דאמר ר'". וראה עוד ערך וההיא דאמר ר'. וצ"ע.

⁵⁰⁹ תרגום (אחרי ההגהה): וההיא גדולה ממנה: ולפירוש הביטוי עיין מבוה"י, יא ע"א, ערך והוא דרבה מנה. ולדעתי, אין כאן ביטוי כללי כמו "אדרבא" הבבלי, אלא יש כאן ביטוי מקומי. והפירוש: ואותו דבר של כיבוד אב ואם, שהוא בגדר פריעת חוב להורים, גדול מדבר שאינו בגדר פריעת חוב, כלומר, ממצוות שאדם עושה שאין בהן משום פריעת חוב או ממעשי חסד שאדם עושה למי שאינו חייב להם דבר; מעין "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה". וכבר תרגמו בתנחומא: "גדולה

והוא הוה אמר ע"ע הוה אמר.

והוא מגיב ליה⁵¹² **ברכות** ו ב ש' 9; **נזיר** נו א ש' 52, שם ש' 54.

והוא מוכיח על עצמו ע"ע הוא מוכיח על עצמו.

והוא מוטיב לון ע"ע והוא מטיב לון.

והוא מקבל מינהון⁵¹³ **פסחים** לב ד ש' 3 (2x).

והוא מקבל מיניה⁵¹⁴ **פאה** יח ב ש' 21 (והוא ליו)⁵¹⁵; **שביעית** לה ד ש' 18, שם ש' 19;

חלה נח ב ש' 31, שם ש' 32, שם ש' 38; **יומא** לח א ש' 43, שם ש' 45; **גיטין** מט ג

ש' 23 (מינייהו)⁵¹⁶.

והוא מקבל מינייהו (!) ע"ע והוא מקבל מיניה.

והוא (!) מקנתר להון ע"ע למה הוא מקנתר להון (!).

והוא מטיב לון⁵¹⁷ **שבת** יא ב ש' 11; **שקלים** מו א ש' 63 (מוטיב).

והוא מטייב ליה ע"ע ומוטיב ליה, והוא מטייב ליה.

****והוא ש'-518** **ברכות** ג ג ש' 38, ד ב ש' 11, ד ג ש' 60, ה א ש' 51, ו ד ש' 32, ז ב

ש' 30?⁵¹⁹, ח ג ש' 56, יא א ש' 28, יב ג ש' 37; **פאה** יז א ש' 17, יז ג ש' 27, שם

ש' 33, יז ד ש' 41, שם ש' 42, יח ד ש' 29 (2x), שם ש' 30, יט א ש' 36, יט ג ש' 51,

כא ב ש' 25; (צ"ל: שהוא, ל"ג ש')⁵²⁰; **דמאי** כג א ש' 2, כג ג ש' 9, כה ד ש' 45, שם

ש' 46?⁵²¹, שם ש' 57; **כלאים** כט א ש' 43, כט ג ש' 1, ל א ש' 10, שם ש' 11, ל ג

ש' 52; **שביעית** לד א ש' 43, לט א ש' 31, שם ש' 32, לט ד ש' 15; **תרומות** מ א

ש' 43, מ ב ש' 26, מא ד ש' 13⁵²¹, מג א ש' 52, מג ד ש' 6 (2x)⁵²², שם ש' 7, שם

מזאת אמרו גדול דבר שהוא פריעת חוב מדבר שהוא חסרון כיס וחסרון נפשות" (עקב, סי' ב). והתרגום של התנחומא בראשו אינו מכוון ללשון הירושלמי.

⁵¹⁰ ראה כי"ר, עמ' 103ב ש' 13 (ושם: "וההיא").

⁵¹¹ ההגהות על פי המקבילה בפאה הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ. וראה עוד שרי"ר, עמ' 226 ש' 7. וציין לו

כ"ץ, א, עמ' 174, הע' 21.

⁵¹² תרגום: והוא משיב לו.

⁵¹³ תרגום: והוא מקבל מהם.

⁵¹⁴ תרגום: והוא מקבל ממנו.

⁵¹⁵ ההגהה על פי המקבילה בגיטין הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

⁵¹⁶ ההגהה על פי המקבילה בפאה הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

⁵¹⁷ תרגום: והוא משיב אותם (וכלומר, תשובה במשא ומתן). בשבת — תשובה על קושיא, ובשקלים —

קושיא.

⁵¹⁸ אפשטיין רואה וי"ו זו של "והוא" כו"ו הפתיחה — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1092, סוף ד"ה

נדה. והביטוי הזה נמצא גם בברייתא — ראה עבודה זרה מד ע"א ש' 52. ואפשר שיש עוד.

⁵¹⁹ ראה: מהד' לונץ, לט סע"א, ד"ה שיהא יודע; הר"ש גורן, הירושלמי המפורש, עא ע"ב, מקורות,

סד"ה והוא שיהא.

⁵²⁰ ההגהות על פי המקבילה בשקלים מט ע"ב ש' 5.

⁵²¹ אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 30, ד"ה בבבלי) מעיר כאן: "בכל אופן לא נאמרה מחלוקת זו

מתחילה אלא **להלכה למעשה** ("והוא") (ההדגשה במקור). וצ"ע.

****והוא ש-** (המשך) ש' 10, מד ד ש' 56, מה א ש' 12, מו ב ש' 42, מז א ש' 47 (2x), שם ש' 48, שם ש' 49, מז ב ש' 58, מז ג ש' 3; **מעשרות** מח ד ש' 22, שם ש' 30, נ ג ש' 61, נ ד ש' 23, נא א ש' 2, שם ש' 4, שם ש' 24, נא ד ש' 64, נב א ש' 5; **מעשר שני** נב ד ש' 31, נג ג ש' 12, שם ש' 13, שם ש' 32; **חלה** נח א ש' 15, ס א ש' 44, שם ש' 47; **ערלה** ס ג ש' 48, סב ב ש' 47; **ביכורים** סג ג ש' 44; **שבת** ד ד ש' 61, יא ב ש' 55, יב ד ש' 38, שם ש' 39, שם ש' 41, יג א ש' 15, שם ש' 21, שם ש' 62, יג ד ש' 31, יו א ש' 45, יז ב ש' 11, שם ש' 18, שם ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 30; **עירובין** יח ב ש' 52, יח ג ש' 2, שם ש' 19, שם ש' 21, שם ש' 27, שם ש' 33, שם ש' 35, יט א ש' 14, שם ש' 49, יט ב ש' 2, שם ש' 46, יט ג ש' 11, כ ד ש' 6, כא א ש' 4, שם ש' 25, כב ד ש' 16, כג ב ש' 48 (ל"ו)⁵²³, שם ש' 53 (ו- ל"ו)⁵²⁴, כד ב ש' 31, שם ש' 43, כה א ש' 26, שם ש' 45, שם ש' 50, שם ש' 62, שם ש' 63, כה ב ש' 2 (2x), שם ש' 3, כו ב ש' 33, כו ג ש' 41, שם ש' 42; **פסחים** לג ב ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 32, לג ג ש' 56, שם ש' 64, לג ד ש' 8, שם ש' 13, לד ג ש' 23, לו ב ש' 23, לו ד ש' 13; **יומא** מא ג ש' 37, מה ב ש' 46; **שקלים** מו ד ש' 52, נ ב ש' 38; **סוכה** נב ב ש' 41, נד א ש' 6, נד ג ש' 61; **ראש השנה** נו ב ש' 32, נו ד ש' 2, נח ב ש' 4, נט א ש' 9, נט ד ש' 19; **ביצה** סא ג ש' 23, שם ש' 24, שם ש' 25, סג ב ש' 14; **מגילה** עא א ש' 35, עב א ש' 14, עג א ש' 47, עג ב ש' 2, עה א ש' 29, עה ג ש' 44; **חגיגה** עו ג ש' 62; **מועד קטן** פ ג ש' 31, פ ד ש' 7; **יבמות** ד ג ש' 39, ד ד ש' 39, ה א ש' 16 (2x), שם ש' 42, ה ג ש' 17, שם ש' 19, שם ש' 28, שם ש' 42 (2x), יג ד ש' 41, יד א ש' 48, שם ש' 52, טו ד ש' 50; **סוטה** כג ד ש' 4, שם ש' 5, שם ש' 9, שם ש' 10; **כתובות** כה ב ש' 31, כו ג ש' 5, כו ד ש' 32, כט ד ש' 36, ל א ש' 12, שם ש' 13, לב ב ש' 16, לג א ש' 46, שם ש' 59 (2x), לג ב ש' 55, לג ג ש' 18, שם ש' 28, שם ש' 29 (ו- ל"ו), לד ב ש' 12; **נדרים** לו ג ש' 45, לו ד ש' 8, מ א ש' 54 (2x), מ ד ש' 38, מא א ש' 26, מב ב ש' 12; **גיטין** מג ד ש' 59, מד ב ש' 21, שם ש' 47, שם ש' 63, מה א ש' 18, מו ד ש' 21, מז א ש' 40, שם ש' 51, מז ב ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 56, מז ד ש' 59, מט א ש' 13, שם ש' 14, מט ג ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 30; **נזיר** נב ד ש' 33, נג ב ש' 38, נד ד ש' 45, נה ב ש' 50, נו ד ש' 7; **קידושין** נח ב ש' 56, נח ג ש' 63, ס ב ש' 44, שם ש' 56, סד ב ש' 4

⁵²² המופע הראשון ליתיה ברש"ס (פד ע"ב, ש' 8); ושתא"י (עמ' 91, ד"ה א"ר יוחנן) מחק אותו. וכן מחק אותו, כנראה, אפשטיין שציין לגירסת הרש"ס — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 271, סוף הע' 2. וכן מחק אותו ליברמן, גליונות הרש"ל, טופס א'. אבל חזר בו בתוכפ"ש, תרומות, עמ' 387, הע' 40. ואמנם הוא נמצא בכ"ר [עמ' 2227 ש' 21] כפי שהעיר.

⁵²³ להגהה ראה ההערה הבאה. וגם כאן עדיף לגרוס "והן" תחת "והוא".

⁵²⁴ להגהה ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' 400, ד"ה ובמשנתנו. והרשב"א והמאירי גורסים "והן" — ראה: ירוק"פ, עמ' 308, ד"ה מה פליגי; מבוא לנוה"מ, עמ' 432, הע' 1. והיא גירסא עדיפה.

****והוא ש-** (המשך) (= בהוא ש-⁵²⁵, שם ש' 5 (= בהוא ש-?), שם ש' 8; **בבא קמא** ג ג ש' 48, ו ד ש' 51, ז ג ש' 3; **בבא מציעא** ז ד ש' 47, ט א ש' 42 (2x), י ג ש' 20⁵²⁶, יב א ש' 35, שם ש' 38; **בבא בתרא** יד ג ש' 13, שם ש' 18, טו ד ש' 7, יו ד ש' 18, שם ש' 25, שם ש' 33, יז א ש' 34; **סנהדרין** יח ג ש' 34, שם ש' 49, יח ד ש' 21, שם ש' 22, יט ג ש' 36, שם ש' 37, כג ב ש' 15, כג ד ש' 48, כז א ש' 22⁵²⁷, לב ש' 14; **מכות** לא א ש' 46; **שבועות** לג ב ש' 38, לה ג ש' 54, לו ב ש' 15, לו ד ש' 51 (והזא!); לח ב ש' 44; **עבודה זרה** מב א ש' 21, מג ב ש' 28, שם ש' 32, שם ש' 36, שם ש' 39, שם ש' 40, שם ש' 43 (2x), מד א ש' 8, מד ב ש' 6, שם ש' 8, שם ש' 35, שם ש' 37, שם ש' 40, מה א ש' 35; **הוריות** מה ד ש' 17, מו א ש' 58, מו ג ש' 20, שם ש' 23⁵²⁸.
והוא שמע (!)⁵²⁹ **פסחים** כח א ש' 6 (צ"ל: שמיע)⁵³⁰.
והוה ליה מימר בה (!)⁵³¹ **פסחים** לג ב ש' 51 (צ"ל: ליה)⁵³².
והוה ליה עובדא ע"ע הוה ליה עובדא.
והוה מימר (!) לון⁵³³ **עירובין** כה ג ש' 24 (צ"ל: אמר)⁵³⁴.
והוה מסתכל ביה⁵³⁵ **כלאים** כו ד ש' 47.
והוה קרי עלוהי⁵³⁶ **כתובות** ל א ש' 26.
והוה ר' חדי בה⁵³⁷ **יומא** מג א ש' 39; **סנהדרין** כה ג ש' 24; **עבודה זרה** מא ב ש' 9; **נידה** מט א ש' 1.

⁵²⁵ הפירוש כאן ולקמן ש' 5 הוא שלי, לפי שאם הביטוי כפשוטו, הרי המילים "אנן קיימין" (שם, ש' 4) נראות מיותרות, ע"ש. אבל אפשר שהמילים "אנן קיימין" בשורה זו הן באשגרה מלקמיה, ש' 5, ואין לחדש פירוש כאן. וצ"ע.
⁵²⁶ עיין: תש"ק, עמ' 99, הע' 66; תוכפ"ש, בבא מציעא, עמ' 221, ש' 42.
⁵²⁷ עיין שתא"י, עמ' 527, ד"ה מות יומת.
⁵²⁸ ליברמן הוסיף עוד שני מופעים בשבת ה ע"א ש' 28 על פי הרמב"ן — ראה תש"ק, עמ' 29, סי' 10; ואפשטיין צימצם את שני המופעים האלה למופע אחד — ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 890, ד"ה "תמן תנינן". וליברמן הוסיף עוד מופע בעירובין כ ע"ד ש' 7 על פי המאירי — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 257, ד"ה ונ"ל כמעט.
⁵²⁹ תרגום (אחרי ההגהה): והוא שמע.
⁵³⁰ ההגהה על פי הלשון הרווח בערך "דו שמיע", ועוד.
⁵³¹ תרגום (אחרי ההגהה): והיה לו לומר לו.
⁵³² ראה קטע לוינגר, עמ' רנו ש' 19 (ושם: "ליה").
⁵³³ תרגום (אחרי ההגהה): והיה אומר להם.
⁵³⁴ הנוסח בתוספות ר"ד, מהד' תליתאה, פט ע"א: "הוה אמר לון" (ירוכ"פ, ריש עמ' 351, סוף ד"ה ובתוספ' ר"ד). ועל פיו הגהתי. ושמוא אין להגיה — ע"ע ואילו אמר לון, מה הוה מימר לון; או שמוא יש לגרוס: "והוא מימר לון". וצ"ע.
⁵³⁵ תרגום: והיה מסתכל בו. להוראת הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 289, ד"ה ר' יוחנן.
⁵³⁶ תרגום: והיה קורא עליו. כלומר, פסוק.
⁵³⁷ תרגום: והיה ר' שמח בה.

והוה ר' מסתכל ביה⁵³⁸ ברכות י א ש' 9; מעשר שני נה א ש' 54 (והיה!); מגילה עד
ב ש' 1, עה א ש' 30; כתובות ל א ש' 35; גיטין מג ג ש' 17, מד א ש' 55.
והוה ר' מתרס כליו (!) קבל ר'⁵³⁹ קידושין סג ד ש' 39 (צ"ל: כל)⁵⁴⁰.
והוה ר' קרי עלוי⁵⁴¹ ביכורים סה ד ש' 19.
והוון ע"ע עלון והוון קומי ר' כהדא דר'.
והוון אתאי (!) קומי עובדין⁵⁴² נידה נ ב ש' 19 (צ"ל: אתי).
והוי ע"ע הוי.
והוי דו אמר (!) ע"ע: דו אמר; ויידא אמרה דא⁵⁴³.
והויין (!)⁵⁴⁴ מעשרות נא ב ש' 45 (צ"ל: וחוני? / והוון?)⁵⁴⁵.
והויין ליה (!) ע"ע והיי דילון (!) (בלשון קושיא).
והוינן (!) סברין מימר ע"ע הוינן סברין מימר.
והורה לנו⁵⁴⁶ שביעית לו ג ש' 1; גיטין מג ג ש' 24.
**והורה ר' כר' כתובות כט א ש' 58; בבא מציעא ח ג ש' 64, ט ב ש' 26, ט ג ש' 51.
וראה עוד ערך: הורה ר' כקולי ר' וכקולי ר'; יהודה (!) כר'.
והורו כר' פאה כ ג ש' 42; מעשר שני נב ג ש' 7; פסחים לא ב ש' 42 (והורון!)⁵⁴⁷.
והורון (!) כר' ע"ע והורו כר'.
והורון ליה⁵⁴⁸ גיטין מה א ש' 21.
והורון ליה... כר'⁵⁴⁹ דמאי כה ב ש' 11; עבודה זרה מ ב ש' 15-16.
והורון ליה כר'⁵⁵⁰ ערלה סב ג ש' 6 (ואורין! צ"ל: ואורון); יבמות ו א ש' 60; עבודה
זרה מה א ש' 55.

⁵³⁸ תרגום: והיה ר' מסתכל בו. ולמשמעות הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 289, ד"ה ר' יוחנן, ליד ציון 2.
למופעי הביטוי הזה שהובאו על ידי ליברמן ראה שם, הע' 2.
⁵³⁹ תרגום (אחרי ההגהה): והיה ר' מתריס כנגד ר'.
⁵⁴⁰ לצורה "כל קבל" ראה אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ז, עמ' 118, טור א, ערך קבל.
⁵⁴¹ תרגום: והיה ר' קורא עליו. כלומר, פסוק.
⁵⁴² תרגום: והיו באים לפניו מעשים.
⁵⁴³ מדובר באותו מופע.
⁵⁴⁴ תרגום (אחרי ההגהה): והראו.
⁵⁴⁵ ליברמן (ומחקרים, עמ' 175, ד"ה הונא [השני]) מניה: "וחויין". ואפשטיין מפרש: "וחויין"
(מבואות לסה"א, עמ' 302, אות ח, ס' 1, ד"ה ירוש'), וחזר בו ממה שכתב לעיל שם: "צ"ל: וחויין" (שם,
סוף עמ' 38, ד"ה בירוש'). והגהתי "וחוין" משום שהסיפור אמור בלשון עבר, כלומר, והראו. והוספתי
כאפשרות שנייה "והוון", כשיטת אפשטיין האחרונה הנ"ל, לפי שמצאנו בירושלמי לשון חווי בה"א:
"הוי" (כתובות לד ע"ב ש' 44 [2x], שם ש' 50).
⁵⁴⁶ רשמתי רק את המקומות שמונח זה ושכמותו משמשים בהם בהוראה הלכה למעשה במעשה
שהיה, ולא במשמעות תאורטית, הרווחת במיוחד במסכת הוריות (ראה הוריות מו ע"ג ש' 24 וש' 27).
⁵⁴⁷ להגהה ראה המקבילה בפאה כ ע"ג ש' 42 הרשומה לעיל בְּעֶרְךָ.
⁵⁴⁸ תרגום: והורו לו.
⁵⁴⁹ תרגום: והורו לו... כר'.

והורון ליה ר' ור' ע"ע הורון ליה ר' ור'.

והורי (עבר) ע"ע הורי (עבר).

והורי (ציווי) ע"ע הורי (ציווי).

והורי... כר' ע"ע הורי... כר'.

והורי כן ע"ע הורי כן.

****והורי כר'** 551 **דמאי** כד א שו' 21, שם שו' 24; **שביעית** לט א שו' 9; **ביכורים** סד א שו' 17; **תענית** סו א שו' 47; **מגילה** ע ד שו' 13; **יבמות** ו ב שו' 2; **כתובות** כט ג שו' 49; **בבא מציעא** ט ב שו' 28, יא ד שו' 36 (ו- ל').

והורי לון הדא (!) דר' 552 **שביעית** לו ד שו' 62 (צ"ל: כהדא) 553. וראה עוד ערך מאן דהורו (!) לון, ר' אורי לון.

והורי ליה ע"ע הורי ליה.

והורי ליה... כר' 554 **ברכות** ה ב שו' 30; **מועד קטן** פב ד שו' 14, שם שו' 16.

והורי ליה חבריה 555 **שבת** ח ג שו' 14 (2x).

והורי ליה כהדא דר' 556 **דמאי** כב ד שו' 23; **עבודה זרה** לט ג שו' 25. וראה עוד ערך ואורי ליה כהדא דר' דמתניתן.

והורי ליה כר' 557 **ברכות** ה ב שו' 32; **גיטין** מו א שו' 32.

והורי ליה כרבנן 558 **שבת** ח א שו' 43; **יבמות** יב ד שו' 9.

והורי על גרמיה ע"ע הורי על גרמיה.

והורי ר' ע"ע הורי ר'.

והזא (!) ש- ע"ע והוא ש-.

והי דינו ע"ע הידינו.

והי דינו... והי דינו... ע"ע הידינו... הידינו....

והי דינו (!) 559 סנהדרין כב ב שו' 41 (הי דינו), שם שו' 44 (צ"ל בשניהם: והידינין) 560.

והיא (!) ע"ע והא (בלשון קושיא).

550 תרגום: והורו לו כר'.

551 תרגום: והורה כר'.

552 תרגום (אחרי ההגהה): והורה להם כמו [הדעה] הזאת של ר'.

553 ראה מבואות לסה"א, עמ' 432, [לו ע"ד], שו' 63.

554 תרגום: והורה לו... כר'.

555 תרגום: והורה לו חברו.

556 תרגום: והורה לו כמו [הדעה] הזאת של ר'.

557 תרגום: והורה לו כר'.

558 תרגום: והורה לו כחכמים.

559 תרגום (אחרי ההגהה): ואילו הן?

560 הגהתי "והידינין" לפי שהדברים אמורים בלשון רבות. ואפשטיין הגיה במופע הראשון: "הי

דינין" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 37; ויש להוסיף שכן הוא בכ"ל [עמ' 441 שו' 5], והסדר טעה; ואילו את המופע השני הוא הביא (שם, ד"ה ר' יוסי) כהוויתו.

והיא דאמר ר' ע"ע והיא דאמר ר'.

והיא דר', והיא דר'⁵⁶¹ **כתובות** כט ד שו' 7.

והיא קבועה (!) גבך כמסמרא (בתמיהה)⁵⁶² **פסחים** לב ב שו' 20 (הא⁵⁶³, קביעה); **יבמות** ב ד שו' 38 (צ"ל: קביעה), יג ג שו' 7 (והא, קביעה, במיסמרה! וצ"ל: כמסמרה). **והיא ש-** **תרומות** מג א שו' 8; **מעשרות** נא א שו' 4; **שבת** ג ב שו' 60⁵⁶⁴, ד א שו' 23, יג א שו' 49; **עירובין** יט א שו' 29, כו ג שו' 19; **פסחים** לא ב שו' 12; **סוכה** נא ד שו' 40, נב א שו' 33, נב ד שו' 55; **מגילה** עג א שו' 24; **כתובות** לג ב שו' 2; **נידה** מט א שו' 46, נ א שו' 11.

והיאך (בלשון קושיא) ע"ע היאך (בלשון קושיא).

והיאך (בתמיהה) ע"ע היאך (בתמיהה).

והיאך אמרה דא ע"ע ויידא אמרה דא.

והידינו... והידינו... ע"ע הידינו... הידינו....

והיה (!) ר' מסתכל ביה ע"ע והוה ר' מסתכל ביה.

והיי דא אמר (!) דא ע"ע ויידא אמרה דא.

והיי דא אמרה (!) ע"ע ויידא אמרה דא.

והיי דילון (!) (בלשון קושיא)⁵⁶⁵ **ברכות** ז ב שו' 64 (והויין ליה!); **ביכורים** סד ג שו' 49 (דלון!); **תענית** סז ג שו' 16 (צ"ל בכולם: והידילון)⁵⁶⁶. וראה עוד ערך והיידא לון (!) (בלשון קושיא).

⁵⁶¹ תרגום: והיא של ר', והיא של ר'. כלומר, שההלכה של ר' זהה בטעמה להלכה של ר', ששני החכמים הולכים בשיטה אחת.

⁵⁶² תרגום: והיא קבועה אצלך כמסמרא! שאף על פי שאני קורא בדוחק, ביבמות ב ע"ד שו' 38 בד"ו: "כמסמרא" בכ"ף, אבל כן הוא בבירור בכ"ל (עמ' ד שו' 27). ותחילה סברתי לומר שהעיקר בבי"ת, כמות שהוא בקטע לוינגר בפסחים: "הא קביעה גבך במסמרה" (עמ' רמט שו' 7), וכפירוש הק"ע ביבמות: "הנה מה שלמדת ממני הוא קבוע בזכרוןך כאלו נקבע שם במסמרים" (ו סע"א, ד"ה א"ל). והשווה לשון ר' יוחנן בבבלי בבא בתרא ז ע"ב: "ואלעזר בני, קבע בה מסמרות". וראה עוד שם, ריש העמוד: "שהלכות קבועות הן", ובבכורות לו ע"ב: "אנא בגידול קבעתיה, וגידול קבע בדידיה". אבל לפי זה, קשה היידוע במילה "במסמרה", שהיה צריך לומר: במסמר. לכן נראה לי, שהעיקר בכ"ף. וכמו שפירש הק"ע בפסחים: "הא קבוע בך גירסתך כמסמר. של ברזל הקבוע בכותל" (לה ע"א, ד"ה א"ל רבי יוסי). וראה עוד פ"מ שם, ד"ה וא"ל הא. והיידוע של "כמסמרה" הוא היידוע של הסוג — ראה בלאו, עיונים, עמ' 40, סעיף 4.6.2.

⁵⁶³ המילה "הא" כאן וכן "והא" להלן ביבמות יג ע"ג משובשות, וצריך לומר: היא, והיא — ראה המקבילה ביבמות ב ע"ד שו' 38; ואין זה כינוי הרמז הבבלי לנקבה. ועיין מה שכתב ידידי פרופ' א' טל, "בירורים בארמית של ארץ-ישראל", לשוננו מד (תשמ"ט), עמ' 54, ד"ה נדיר. ואפשר היה לפרש "הא" — הרי, הנה, כלומר, בתמיהה. אבל הראשון נראה לי עיקר.

⁵⁶⁴ הנוסח כאן אצל הרשב"א: "והוא ש-" — ראה חידושי הרשב"א, שבת, ה ע"א, [ד"ה הא דאמרין, עמ' כט] (אחצ"י, עמ' 3, ד"ה ר"י בשם). ואיני רואה מקום להגיה על פיו, כי לשון הגמרא כאן: "והיא שתהא ידו", ו"יד" נקבה היא.

⁵⁶⁵ תרגום (אחרי ההגהה): והרי הן!

⁵⁶⁶ ההגהה בברכות על פי המקבילות בביכורים ותענית הרשומות בְּעֶרְךָ. והגהתי בשלושתן "לין" תחת "לון", לפי שמדובר כאן בלשון רבות, ע"ש. ואמנם בברכות בכ"ד: "והדלין" (עמ' 67 א שו' 10).

והיי דין (!) ע"ע היידנו.
 והיי דין הוא... והיי דין הוא... ע"ע היידנו... היידנו....
 והיי דלון (!) ע"ע והיי דילון (!) (בלשון קושיא).
 והיי דתנינן תמן ע"ע ההיא דתנינן תמן.
 והיידא אמר (!) ע"ע ויידא אמרה דא.
 והיידא אמר (!) דא ע"ע ויידא אמרה דא.
 והיידא אמרה דא ע"ע ויידא אמרה דא.
 והיידא היא ע"ע היידא היא.
 והיידא לון (!) (בלשון קושיא)⁵⁶⁷ סנהדרין יט ד ש' 5, שם ש' 7 (צ"ל בשניהם:
 והיידילון)⁵⁶⁸. וראה עוד ערך והיי דילון (!) (בלשון קושיא).
 והיידנו ע"ע היידנו.
 והיילין אינון (בלשון שאלה)⁵⁶⁹ ברכות יב ג ש' 37 (הי, אינין!)⁵⁷⁰; סוכה נד א ש' 6;
 מגילה עב א ש' 15 (היי לין).
 והיינו (בניחותא) ע"ע היינו (בניחותא).
 והיינו (בתמיהה) ע"ע וההן נו (בתמיהה).
 והיך איפשר ע"ע היך איפשר (בלשון שאלה).
 **והיך אמרין⁵⁷¹ בבא בתרא יג ב ש' 20; סנהדרין כא א ש' 8 (ור' ליל).
 *והיך אתון אמרין⁵⁷² בבא בתרא יז א ש' 45.
 והיך עבידא ע"ע היך עבידא.
 והיך ר' אמר ע"ע היך ר' אמר.
 *והיכי⁵⁷³ בבא קמא ה א ש' 20 (+דמי!), ו א ש' 1 (+דמי!), ו ב ש' 16, שם ש' 27
 (ור' ליל, +דמי!) בבא מציעא ז ד ש' 55, יא ד ש' 27; בבא בתרא טו א ש' 51, יז ד
 ש' 20; מכות לא ב ש' 2.
 והיכי דמי (!) ע"ע והיכי.
 והיכן ע"ע איכן.

⁵⁶⁷ תרגום: והרי הם!

⁵⁶⁸ ההגהה על פי שר"ר, עמ' 256 ש' 17 וש' 19. והוא לשון רבים.

⁵⁶⁹ תרגום: ואילו הם?

⁵⁷⁰ ההגהות על פי אפשטיין (מחקרים, ב, א, עמ' 281, הערה לשורה 9). ובכ"ר: "אילין אינין (!)"

(עמ' 89 ש' 41). וצריך לומר: אילין אינון. ושני הלשונות שקולים.

⁵⁷¹ תרגום: וכמו [ש]אומרים — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 179, ד"ה והיך אמרין. אבל אפשטיין
 (מבואות לסה"ת, עמ' 420, סד"ה ובירוש') מפסק בזה של סנהדרין: היך, אמרין. ויהיה התרגום לפיו:
 אידך — אומרים.

⁵⁷² תרגום: ואידך אתם אומרים!?

⁵⁷³ תרגום: ואידך? לרשימת המופעים של מונח זה ראה תש"ק, עמ' 8, ד"ה לעומת. והמילה "דמי"
 הבאה במקצת המופעים היא בבליית, ולא גרסינן לה — ראה תש"ק, שם. וראה עוד ירושלמי נזיקין,
 עמ' 118, ד"ה והיכי; עמ' 121, ש' 47; עמ' 122, ש' 5.

והינו (בניחותא) ע"ע היינו (בניחותא).

והינו (בתמיהה) ע"ע וההן נו (בתמיהה).

והד ר' (!) ע"ע היך ר' אמר.

****והכא**⁵⁷⁴ **ברכות** ד א ש' 47, ז ב ש' 42, י א ש' 49! (צ"ל: והוא)⁵⁷⁵, יב ב ש' 3, שם ש' 4; **פאה** יט ג ש' 28, יט ד ש' 21; **דמאי** כא ג ש' 21, כד ב ש' 4, כד ג ש' 10, שם ש' 14, כה ג ש' 44, כה ד ש' 33; **כלאים** לא ב ש' 34; **שביעית** לד ג ש' 37, שם ש' 41; **תרומות** מא א ש' 15⁵⁷⁶, מב א ש' 16, מג ג ש' 26, מד א ש' 22, מד ג ש' 19, שם ש' 53, מד ד ש' 29, שם ש' 58 (והכא²), מה א ש' 11, מה ד ש' 11, מו א ש' 55, מו ד ש' 23, מז א ש' 47, מז ג ש' 6; **מעשרות** מט ב ש' 32, מט ג ש' 46, נא ד ש' 44; **מעשר שני** נב ג ש' 56, נד ד ש' 26, נה א ש' 57, נה ב ש' 7; **חלה** נז ב ש' 27, שם ש' 35, נח ג ש' 35, נט א ש' 18, נט ב ש' 25; **ערלה** ס ד ש' 35, שם ש' 63, סא א ש' 1, שם ש' 58, סא ב ש' 39, שם ש' 61, סב א ש' 52; **שבת** ב ד ש' 56, ה א ש' 30, ו א ש' 55, ט ד ש' 57! (ל"ג)⁵⁷⁷, י ב ש' 11, יא ב ש' 62, יג ג ש' 40, יד ג ש' 18; **עירובין** כא א ש' 30, כא ב ש' 10, שם ש' 20; **פסחים** כז ד ש' 55, כט ג ש' 25, שם ש' 39, כט ד ש' 37, שם ש' 38, לא ב ש' 41, לג ב ש' 15! (אשגרה)⁵⁷⁸, שם ש' 19! (אשגרה)⁵⁷⁹, לד ב ש' 49, לה א ש' 52, לז ד ש' 6; **יומא** לח ב ש' 59, לח ג ש' 31, מב ב ש' 24, מב ד ש' 28, מד ב ש' 6; **שקלים** מו ג ש' 22, מח א ש' 28, שם ש' 63, נא ב ש' 46; **סוכה** נב ג ש' 33; **ראש השנה** נו ג ש' 17, נז ד ש' 43; **ביצה** ס א ש' 59, ס ג ש' 15, ס ד ש' 32, סא ג ש' 33, סב א ש' 8, סב ד ש' 14; **מגילה** עא א ש' 56, עא ב ש' 22, עב א ש' 32, שם ש' 33, עג ד ש' 39, עה ב ש' 50; **חגיגה** עו א ש' 2, שם ש' 59, עט א ש' 27, שם ש' 31, שם ש' 33, עט ב ש' 3; **מועד קטן** פב ב ש' 4, שם ש' 27, פג ג ש' 42; **יבמות** ב ג ש' 60, ג א ש' 16, שם ש' 17, ג ג ש' 35, ה א ש' 16, שם ש' 19, שם ש' 30, שם ש' 31, ה ג ש' 6, שם ש' 18, ו א ש' 1, ו ג ש' 12, שם ש' 19, ז ג ש' 1, שם ש' 11, שם ש' 23, שם ש' 28, ח א ש' 6, ח ב ש' 23, שם ש' 57, ט א ש' 23, י ב ש' 26, י ג ש' 38, שם ש' 51, יא א ש' 10, יא ב ש' 22, יב א ש' 56, יג ד ש' 10, טו א ש' 24; **סוטה** יו ג ש' 42, יז א ש' 16, יח א ש' 58, יח ב ש' 10, כ א ש' 51, כא ד ש' 4; **כתובות** לב א ש' 49, לג א ש' 59, לג ב ש' 59, לג ג ש' 16; **גיטין** מג ב ש' 16, מג ג ש' 19, מג ד ש' 15, מו ג ש' 19

574 תרגום: וכאן.

575 עיין אהצ"י, עמ' 141, ד"ה הדא.

576 נראה לי לשנות את מקומה של "והכא" כאן, ולגרס אחרי "מלאכתו": "לשעבר הא לכתחילה

לא **והכא** אפי' כתחילה". ועיין אהצ"י, ריש עמ' 13, ד"ה תנינן. אחרי שכתבתי ראיתי שכבר קדמני בה ליברמן (גלינות הרש"ל, טופס ב').

577 ראה מה שהערתי בסוף ערך "תמן תנינן... תמן תנינן... זיבה והכא (!) תנינן..."

578 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 469, ד"ה וקש'.

579 ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 470, ד"ה והכא.

****והכא** (המשך) (צ"ל: ייבא?⁵⁸⁰, +כחדא דתני), מז א ש' 39, מז ד ש' 49, מח א ש' 39, מח ב ש' 23, מט א ש' 41, מט ד ש' 47, נ ב ש' 12, שם ש' 19, שם ש' 22, נ ד ש' 26; **נזיר** נו ג ש' 31, שם ש' 57, נז ג ש' 12; **קידושין** נח ד ש' 64 (ל"ג)⁵⁸¹, נט א ש' 24, שם ש' 30, נט ב ש' 24, שם ש' 63, נט ד ש' 47, ס ב ש' 56, ס ג ש' 34, ס ד ש' 31, סד א ש' 5, שם ש' 13, שם ש' 46; **בבא קמא** ד ג ש' 9; **בבא בתרא** יו ב ש' 20, שם ש' 21; **סנהדרין** כא ד ש' 7, שם ש' 10; **שבועות** לד ב ש' 40, לד ג ש' 46, לו ד ש' 16, שם ש' 17, לז ד ש' 13, לח ד ש' 47; **עבודה זרה** מ ג ש' 58, מא ג ש' 22, מב א ש' 36, מד א ש' 58⁵⁸². ועיין עוד ערך: וכא עד וכא תנינן.

והכא (!) ... והכא ... ע"ע הכא ... וכא ... (בתמיהה).

והכא (!) ... וכא ... ע"ע הכא ... והכא ... (בניחותא).

והכא אמר הכין ע"ע וכא אמר הכין.

והכא אמר הכן ע"ע וכא אמר הכין.

והכא אמרו (!) כן ע"ע והכא את אמר הכין (בתמיהה).

והכא (!) את אמר (!) ע"ע הכא את אמר... והכא את אמר... ועיין עוד ערך: בכל אתר את אמר... והכא את אמר...; תמן את אמר... והכא את אמר...; תמן הוא אמר... והכא הוא אמר....

והכא את אמר הכין (בלשון שאלה)⁵⁸³ **גיטין** מד ב שו' 41. וראה עוד ערך תמן אמר ר'... והכא הוא או' (!) אכן (בלשון שאלה).

והכא את אמר הכין (בתמיהה)⁵⁸⁴ **תרומות** מג ד ש' 18 (וכא), מו א ש' 16; **שבת** ה ד ש' 21 (את לילי, אמרו, כן)⁵⁸⁵, יג ג ש' 21; **עירובין** כא א ש' 49 (וכא); **יבמות** יב ג ש' 51; **סוטה** כג ב ש' 54 ('צ":ל תמן את אמר...⁵⁸⁶, וכא, אכין); **סנהדרין** כה ד ש' 3 (וכא, הכן)⁵⁸⁷. ועייני עוד ערך: בכל אתר את אמר... והכא את אמר הכין; הכא את אמר... והכא את אמר הכין; הכא את אמר הכין, והכא את אמר הכין; תמן אמר... והכא את מר הכין; תמן אמר ר'... והכא את אמר הכין; תמן את אמר... והכא את אמר הכין; תמן את מוצא אומר... וכא את אמר אכן; תמן הוא אמר... והכא הוא אמר הכין; תמן תנינן... והכא את אמר הכין; תנני... והכא את אמר הכין; תנינן תמן... והכא את אמר הכין.

⁵⁸⁰ ההגהה על פי שתא"ל, עמ' 417, ד"ה ושדה. וראה עוד תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 6, הע' 35. ונראה לי עכשיו שעדיף יותר להגיה "היא [מתניתא]". וצ"ע.

581 ההגהה על פי שתא"י, עמ' 449, ד"ה מה תנינן.

582 למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע הכא.

583 תרגום: ו[גם] כאן אתה אומר כך? התרגום על פי גליונות הרש"ל, טופס ב' (وهוא תרגום: "ואף").

584 תרגום: וכאן אתה אומר כד!?

585 להגהות עיין המקבילה בתרומות מא ע"ג שו' 40 (ושם: "ואת אמר הכא הכין").

586 ראה על הירושלמי, עמ' 78, כג ע"ב, שו' 58; שם, הע' 107. וראה עוד הנוסח בקו"א (שרי"ר,

עמ' 343, סי' רנד).

587 למופע נוסף מסופק ע"ע וכא אמר הכין.

והכא את יליף⁵⁸⁸ פסחים כט ד ש' 42.

והכא אתינן מיתני ע"ע וכא אתינן מיתני (בתמיהה).

והכא הוא אומר (!) אכן ע"ע וכא הוא אמר הכין.

והכא הוא אמר⁵⁸⁹ **שבת** יג ד ש' 11 (צ"ל: +הכין?)⁵⁹⁰; **יבמות** ח ב ש' 61; **קידושין** טב

ב ש' 32. ועיין עוד ערך: הכא הוא אמר... והכא הוא אמר...; תמן הוא אמר... והכא הוא אמר...
אמר....

והכא הוא אמר הכין ע"ע וכא הוא אמר הכין. ועיין עוד ערך: מחלפה שיטתיה דר':

דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין; תמן אמר ר'... והכא הוא אמר הכין; תמן הוא אמר...
והכא הוא אמר הכין; תמן ר' ר' ר' בשם ר'... והכא הוא אמר הכין; תמן תנינן... והכא
הוא אמר הכין⁵⁹¹.

והכא הוא אמר הכן ע"ע וכא הוא אמר הכין.

והכא כן⁵⁹² **שביעית** לה א ש' 34 (וכא)⁵⁹³; **לח א ש' 6** (וכא); **שבת** יד ב ש' 8; **יבמות**

טו ד ש' 27; **סוטה** יו ג ש' 1, **זי א ש' 23**; **כתובות** כו ד ש' 57 (וכא); **נדרים** לט ד
ש' 3, **מ ג ש' 34** (וכא); **גיטין** מט ד ש' 24 (וכא, כאן⁵⁹⁴); **נזיר** נו ב ש' 23 (וכא), **נו ג**
ש' 12 (וכא); **עבודה זרה** מד ג ש' 51⁵⁹⁵.

והכא (!) מדר' ע"ע ורובה מן דר'.

והכא מה אית לך ע"ע הכא מה אית לך⁵⁹⁶.

והכא (!) תנינן ע"ע תמן תנינן... תמן תנינן... זיבה והכא (!) תנינן....

והכין ע"ע הכין (בתמיהה).

והכין, לא ה"ל מילא דאוריא חורי למימר אלא דא (בתמיהה)⁵⁹⁷ **ברכות** ד ג ש' 20

(ה"ל = הוה ליה).

והכין (!) ר' דהכא ע"ע והדין ר' דהכא (מונח עריכה).

והכן ע"ע הכין (בתמיהה).

588 תרגום: וכאן אתה לומד!?

589 תרגום: וכאן הוא אומר!

590 ראה ירוכ"פ, עמ' 176, ד"ה מחלפה שיטתיה.

591 למופע נוסף מסופק ע"ע והכא הוא אמר.

592 תרגום: ו[גם] כאן כך.

593 עיין אהצו"י, עמ' 28, ד"ה וכא כן.

594 להגהה ראה שתא"י, עמ' 424, ד"ה וחש.

595 למופע נוסף שנשתבש ע"ע וכא. ולמופעים נוספים ש"הוגהו" ראה מה שהערתי בערך "אוף

הכא" לקידושין סו ע"א ש' 54, ומה שהערתי בסוף ערך "כמו (!) דר' אמר תמן... אף הכא כאן (!)".
ולמופעים נוספים מסופקים ראה מה שהערתי בערך "וכא הוא אמר הכין" למעשרות מט ע"ב ש' 20
(ושם: "וכא הכין"), ומה שהערתי בסוף ערך "הני" (ושם: "וכה כן"). ולמופע נוסף מסופק בהוריות הנספחת
לבבלי (ובלשון שאלה) ראה מה שהערתי בסוף ערך "תמן אמר ר'... וכא מה".

596 בערך "תמן... הכא מה אית לך" המצוין שם.

597 תרגום: וכך?!, לא היה לו דבר תורה אחר לומר אלא זה!

והכן (!) ע"ע וכא.

598והכתיב** ברכות ב ב שו' 8, ח א שו' 8, ח ד שו' 24, שם שו' 25, י ד שו' 59926, יב ד שו' 48, יג ד שו' 31 (והא כתיב); **כלאים** לא ג שו' 10 (והא כתיב), שם שו' 11 (והא כתיב), שם שו' 56; **שביעית** לו ג שו' 40 (הא! כתיב)⁶⁰⁰; **תרומות** מד ג שו' 44 (והא כתיב); **מעשר שני** נו ב שו' 40 (והא כתיב), שם שו' 41, שם שו' 58 (והא כתיב), שם שו' 60; **חלה** נח ב שו' 48, שם שו' 49, שם שו' 56, ס ב שו' 8; **ערלה** סב ד שו' 16 (והא כתיב), שם שו' 18, שם שו' 20, שם שו' 21, שם שו' 22; **ביכורים** סד ב שו' 47 (והא כתיב); **שבת** ד שו' 48, ט ג שו' 21, שם שו' 58, שם שו' 59, שם שו' 62, שם שו' 64 ו- ל"ז⁶⁰¹, יב ב שו' 21 (והא כתיב), שם שו' 22 (והא כתיב); **עירובין** כא א שו' 56, שם שו' 57, כב ג שו' 16; **פסחים** כז א שו' 31, כז ב שו' 6 (והא כתיב), כז ג שו' 15, שם שו' 16 (והא כתיב), כח ב שו' 24, כח ג שו' 17 (והא כתיב), שם שו' 19, שם שו' 22, שם שו' 23 (והא כתיב), שם שו' 25 (והא כתיב), ל ג שו' 40, לב א שו' 36, לב ד שו' 16 (והא כתיב), לג ב שו' 35, שם שו' 36, לו ב שו' 11; **יומא** לט א שו' 58 (והא כתיב), לט ג שו' 8 (והא כתיב), מ ב שו' 45 (והא כתיב), מ ד שו' 33 (והא כתיב), מב ב שו' 54, מב ג שו' 25, מג ב שו' 39 (והא כתיב), שם שו' 41 (והא כתיב); **שקלים** מו ד שו' 38, מט ד שו' 6 (והא כתיב), שם שו' 7, נ ב שו' 45 (והא כתיב); **סוכה** נד ד שו' 28 (והא כתיב), נה א שו' 35 (והא כתיב), נה ב שו' 62, נה ג שו' 17 (והא כתיב); **ראש השנה** נו א שו' 38 (והא כתיב), נו ב שו' 19, שם שו' 21, שם שו' 23, שם שו' 25, נו ד שו' 62, נח ד שו' 49, נט ב שו' 30; **ביצה** סג ב שו' 25; **תענית** סג ד שו' 54 (והא כתיב), שם שו' 56 (והא כתיב), סה ג שו' 10 (והא כתיב), סז ד שו' 44 (והא כתיב), סח ב שו' 29 (והא כתיב); **מגילה** ע א שו' 35, שם שו' 55 (והא כתיב), שם שו' 56, עב ב שו' 53, שם שו' 55 (והא כתיב), שם שו' 57, עב ג שו' 55, עב ד שו' 1 (והא כתיב); **חגיגה** עט א שו' 42; **יבמות** ג א שו' 36 (והא כתיב), ד א שו' 3 (והא כתיב), שם שו' 4 (והא כתיב), שם שו' 8 (והא כתיב), ו א שו' 48 (והא כתיב), ט ב שו' 50 (2x), יא ד שו' 4, שם שו' 5, שם שו' 7, שם שו' 8, שם שו' 12, יב א שו' 14, שם שו' 16, יב ג שו' 53 (והא כתיב), יב ד שו' 64; **סוטה** יז א שו' 56, יט ב שו' 30 (והא כתיב), שם שו' 52, כא ב שו' 43 (והא כתיב), שם שו' 44 (והא כתיב), שם שו' 59 (והא כתיב); **צ"ל**: דכתיב? / ל"ג?⁶⁰², כא ג שו' 4 (2x), שם שו' 5 (2x), שם שו' 36, כב א שו' 28 (והא כתיב), כב ג שו' 38 (והא כתיב), שם שו' 39; **כתובות** כז ב שו' 49; **נדרים** לז ד שו' 32 (והא כתיב); **צ"ל**: דכתיב? / ל"ג?⁶⁰³, מא ב שו' 31; **גיטין** מד ב שו' 64; **נזיר** נב ד שו' 1 (והא

598 תרגום: והרי כתוב!

599 ראה מה שהעיר אפשטיין, מבוואות לסה"א, עמ' 363, [י ע"ד], שו' 26-27; שם, הע' 30.

600 גם בכ"ר: "הא כת" (עמ' 199 שו' 29), ונוספו שם בין השורות. ולהגהה ראה נוסח הרש"ס, צ

ע"ב שו' 3.

601 להגהה ראה המקבילה בסנהדרין, בשר"ר עמ' 259 שו' 12 (ושם: "והא כת"). וליתא בד"ו שם,

כד ע"ג שו' 26.

602 להגהה "דכתיב" ראה שתא"י, עמ' 370, ד"ה תני. והצעת המחיקה היא שלי.

603 להגהה "דכתיב" ראה שתא"י, עמ' 401, ד"ה תני. והצעת המחיקה היא שלי.

****והכתיב (המשך) כתיב,** נד ג ש' 34, נד ד ש' 11 (והא כתיב), נה ב ש' 61 (והא כתיב); **קידושין** סה ג ש' 60, שם ש' 61; **בבא מציעא** ז ד ש' 55; **בבא בתרא** יו א ש' 3, שם ש' 59; **סנהדרין** יט ד ש' 4, שם ש' 7, שם ש' 9, כ א ש' 26, כ ב ש' 38, שם ש' 49, כא ב ש' 61, כא ג ש' 12, שם ש' 13, כד ג ש' 20, שם ש' 21, שם ש' 25, שם ש' 62! (צ"ל: כתיב)⁶⁰⁴, כה ב ש' 38 (והא כתיב), כו ד ש' 29 (והא כתיב), שם ש' 31, שם ש' 32, שם ש' 34, שם ש' 37, כה ג ש' 40 (והא כתיב), שם ש' 42 (והא כתיב), שם ש' 43, ל ג ש' 6 (והא כתיב), שם ש' 42 (והא כתיב); **מכות** לא ד ש' 63; **שבועות** לה ב ש' 22, שם ש' 23; **עבודה זרה** מ ג ש' 22, שם ש' 24 (והא כתיב), שם ש' 26, שם ש' 28 (2x), שם ש' 29, מב ד ש' 9 (והא כתיב), שם ש' 29, שם ש' 31, מג ד ש' 11, שם ש' 12; **הוריות** מו ב ש' 26, שם ש' 28, מו ד ש' 50, מז ג ש' 50 (2x), מח א ש' 11; **גיטא** מט ב ש' 23, נ ג ש' 41 (והא כתיב)⁶⁰⁵.

והכתיב (!)... ות מר הכן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.

****והלא ברכות** ג ג ש' 34, שם ש' 45 (צ"ל: ולא — בתמיהה)⁶⁰⁶, ז ב ש' 62; **כלאים** לב ג ש' 4; **שביעית** לד ד ש' 40; **תרומות** מז ב ש' 10, שם ש' 23; **מעשר שני** נג ב ש' 9; **חלה** נח ג ש' 52; **ערלה** סא ב ש' 32; **ביכורים** סד ג ש' 48; **שבת** ו א ש' 57, ט ג ש' 15 (ור' לוי')⁶⁰⁷, שם ש' 18, יג ד ש' 608, יז א ש' 14, יז ג ש' 46, שם ש' 51; **עירובין** כא א ש' 55, כב ב ש' 34, שם ש' 39; **פסחים** לג א ש' 44, לג ב ש' 35, לה ב ש' 47, לו ג ש' 54; **יומא** לט ד ש' 20, מא א ש' 30, מג ג ש' 12, מה א ש' 9; **שקלים** מט ג ש' 30, שם ש' 32; **ביצה** סא ג ש' 34; **תענית** סז ג ש' 15, סט א ש' 9; **חגיגה** עו ב ש' 52, עו ג ש' 13, שם ש' 18, עו ד ש' 10, עח ב ש' 46; **מועד קטן** פ ב ש' 11, פב ב ש' 26, פג א ש' 49; **יבמות** ב ב ש' 19, ז ב ש' 24, ח ד ש' 4; **סוטה** יח א ש' 1609, כא ד ש' 26, שם ש' 28, כב ג ש' 3, שם ש' 5; **כתובות** כד ד ש' 21, שם ש' 24, לה ב ש' 9; **נדרים** לו ג ש' 33, מא א ש' 5, מא ג ש' 9; **נזיר** נד ג ש' 28, שם ש' 31, נד ד ש' 34; **קידושין** סב א ש' 36, סו א ש' 53; **בבא קמא** ד ג ש' 48, ז ג

⁶⁰⁴ ראה מה שהערתי בערך "מלא (!)".

⁶⁰⁵ למופעים נוספים מסופקים של ביטוי זה ע"ע: והא (בלשון קושיא); מן הדא. וראה עוד מה

שהערתי בערך "וכתיב" לבבא קמא ב ע"ב ש' 26.

⁶⁰⁶ לפי אפשטיין, הגירסא כאן בגוף כ"ל: "לא" (ועמ' 10 ש' 37) — עיין מבוואות לסה"א, עמ' 344, [ג ע"ג], ש' 45; שם, הע' 55. ולפי זה, צריך לומר: ולא (כלומר, בתמיהה). וליברמן העיר בגליונותיו בטופס ג': "ואפשר שבכ"י ולא". וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 10 ש' 5. ולפי זה, ההגהה מפורשת בכ"ל.

⁶⁰⁷ להגהה ראה המקבילה בנזיר נד ע"ג ש' 28 הרשומה להלן בְּעֶדְר.

⁶⁰⁸ ראה מה שהעיר היגר, ז, עמ' 301, אות ד.

⁶⁰⁹ הדברים כאן הם דברי ר' יוסי, אבל הם אינם בתוספתא נגעים, פ"ח ה"ב, עמ' 628. ועיין עוד פרה פ"א מ"ט. לכן יתכן שהדובר כאן הוא ר' יוסי האמורא. מצד אחר, מצאנו לר' יוסי התנא דברים בסגנון זה — ראה ספרי דברים, פיס' קפח, עמ' 228 ש' 7. וראה עוד ירושלמי חגיגה עט ע"ב ש' 8. לכן הדברים מסופקים. והוא הדין לשני המונחים האחרים הבאים במימרא זו: "קל וחומר" (שם, ש' 2, "מה אם... ..אינו דין ש"..." וש' 3-2) וצ"ע.

****והלא** (המשך) ש' 15; **בבא בתרא** טו ג ש' 29; **סנהדרין** יח ד ש' 44, כג א ש' 20, כד ג ש' 19, כח ב ש' 7, שם ש' 10, שם ש' 62; **שבועות** לד ב ש' 50, לד ג ש' 51; **הוריות** מז ד ש' 134! (צ"ל: ולא — בתמיהה)⁶¹⁰.

והלכה ע"ע הלכה (= פסק הלכה).

והלכה כדברי ה' ע"ע הלכה כדברי ה'.

והלכה כדברי התלמיד ע"ע הלכה כדברי התלמיד.

והלכה כדבריו (!) **תרומות** מג א ש' 2.

***והלכה כמותו** **בבא בתרא** יו ד ש' 44. וראה עוד ערך ואין הלכה כמותו⁶¹¹.

והן אמר (!) ע"ע ההין אמר... וההין אמר....

והן אמרו **גיטין** מה ג ש' 26, שם ש' 27.

והן אמרו... והן אמרו... **תרומות** מז ג ש' 48-49; **ראש השנה** נז ד ש' 33; **יבמות** ח א ש' 13, יג ב ש' 43.

והן אשכחנן⁶¹² **מעשר שני** נב ב ש' 37 (הא! וצ"ל: והא!); **פסחים** לג ד ש' 37 (ור' ליל!); **קידושין** סג ג ש' 39 (ור' ליל!). ועיי' עוד ערך: אשכחן (!) דאית לרבנן; והא אשכחן (!) דר' מחמיר בדבריהן כדברי תורה; והא אשכחן דר' מחמיר ב'.

והן אשכחנן דר' אמר⁶¹³ **פאה** יו ד ש' 50 (והא, אומר!); **עירובין** יט ג ש' 55⁶¹⁴; **פסחים** כח א ש' 35 (ור' ליל!, אומר!); **יומא** לח ד ש' 50 (והא)⁶¹⁵. ועיי' עוד ערך והא אשכחן (!) דאמר ר'.

והן אשכחנן דר' פליג על רבנן ולא עבד עובדא כוותיה⁶¹⁶ **ברכות** ג א ש' 8, שם ש' 13, שם ש' 21.

והן (!) דמר ר' ע"ע וההיא דאמר ר'.

והן דתימר (!) ע"ע הן דתימר... והן דתימר....

והן הוא ע"ע וההן נו (בתמיהה).

והן נוטי (!) ע"ע וההן נו (בתמיהה).

****והן ש'**⁶¹⁷ **ברכות** יא א ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 27, יא ג ש' 53, שם ש' 61; **פאה** יז א ש' 17, כ א ש' 45, שם ש' 47; **שביעית** לג ג ש' 3, לט ג ש' 8; **מעשרות** נב א

⁶¹⁰ ראה המקבילה ביומא לח ע"ד ש' 29 (המופע השני).

⁶¹¹ וראה עוד ערך "הלכה כיוצא בו".

⁶¹² תרגום: והיכן מצאנו?

⁶¹³ תרגום: והיכן מצאנו שר' אומר?

⁶¹⁴ ראה מה שהגיה ליברמן בסוגיא זו בתוכפ"ש, עירובין, עמ' 323, ד"ה ונ"ל.

⁶¹⁵ הנוסח כאן בכ"ל: "והן" (עמ' 489 ש' 28), וכן הוא להלן בשו" 55, שנרשם בערך "והא אשכחנן דר' מחמיר ב'" (בכ"ל שם, ש' 32). והוגה בשניהם "והא" — ראה מוהד' האקדמיה, עמ' 564 ש' 3 וש' 8. ונוסח כ"ל עדיף.

⁶¹⁶ תרגום: והיכן מצאנו שר' חלוק על החכמים ולא עושה מעשה כמותו?

⁶¹⁷ כלומר, והם ש'. ואמנם בברכות יא ע"א ש' 24 הנוסח בכי"ר: "והם" (עמ' 482 ש' 31). וכן שם, יא ע"ג ש' 61 הנוסח בכי"ר: "והם" (עמ' 485 ש' 34). ומצאנו לשון זה גם בתוך ברייתא: "והם ש'"

****והן ש-** (המשך) ש' 17; **חלה** נז ג ש' 38, נח א ש' 28, נח ג ש' 57, ס א ש' 27; **שבת** יג א ש' 55; **עירובין** יח ד ש' 45, שם ש' 46, כא ד ש' 50, כו ג ש' 36; **פסחים** לא ב ש' 11, לג ב ש' 26; **שקלים** מו ב ש' 35, מח א ש' 60, נ ג ש' 39; **ראש השנה** נח ב ש' 20, נח ג ש' 56, נט ב ש' 34; **ביצה** סא ג ש' 23; **יבמות** ד ג ש' 38⁶¹⁸, יא ב ש' 38, יב ג ש' 28, שם ש' 29, שם ש' 64 (2x), יב ד ש' 1, טו ד ש' 43, שם ש' 45, שם ש' 47; **כתובות** כה ד ש' 42, לו ב ש' 3; **נדרים** מ א ש' 24, מא א ש' 29; **גיטין** מח ב ש' 4, שם ש' 5, שם ש' 7, מח ג ש' 14; **קידושין** נט ג ש' 14, ס ד ש' 45; **בבא קמא** ו ד ש' 42; **סנהדרין** יח ד ש' 63; **שבועות** לו ד ש' 36; **הוריות** מה ד ש' 14⁶¹⁹.

והן תנייא ע"ע הדין תנייא.

והן (!) תנינן ע"ע והא תנינן.

והנגעה (!) ע"ע והא (בלשון קושיא).

והני (!) (בלשון קושיא)⁶²⁰ **כתובות** לא ב ש' 27 (צ"ל: והנו)⁶²¹.

והניח ע"ע תפש... והניח....

והעלה עליו הכתוב (!) **פאה** יו ב ש' 13.

והקישתה התורה קידושין נט ב ש' 26 (שהקשיתה! וצ"ל: שהקישתו)⁶²², תורה, סג א ש' 56 (צ"ל: והקישתה?).

והרי (בניחותא) ע"ע הרי (בניחותא).

והרי (בלשון קושיא) ע"ע הרי (בלשון קושיא).

והרי אמרו (בניחותא)⁶²³ **סנהדרין** כ א ש' 35; **הוריות** מח א ש' 20.

והרי הדברים קל וחומר (!) ע"ע והרי הדברים קל וחומר (בניחותא).

(שביעית לט ע"א ש' 4 = כ"ר, עמ' 209 ש' 27). וישנם עוד מופעים תנאיים של ביטוי זה ביבמות יב ע"ב ש' 19, יב ע"ג ש' 6 וש' 7.

⁶¹⁸ ליברמן מעיר כאן: "מה שכתוב שם בהמשך הדברים 'והן שבעלו שניהן כאחת' הוא, כנראה, פירוש הירושלמי, ולא דברי ר' שמעון" (תוכפ"ש, יבמות, עמ' 35, הע' 1).

⁶¹⁹ למופע נוסף ראה מה שהערתי בערך "והוא ש-" לעירובין כג ע"ב ש' 48. וליברמן השלים עוד מופע בביצה סא ע"ג ש' 25 על פי הרשב"א ותלמיד הרמב"ן — ראה תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 952, הע' 22.

⁶²⁰ תרגום (אחרי ההגהה): וזהו

⁶²¹ ההגהה שלי, שמדובר שם בלשון זכר: "והני (!) ראשה דפירקא". ומצאנו שיבוש זה גם במקום אחר בירושלמי — ראה יבמות ה ע"ד ש' 7: "הני (!) אביך", "הני (!) בריה" (שם, שם), "הני (!) אביך" (שם, ש' 13). ואפשר לקיים בדוחק את הגירסא שלפנינו בכתובות, אם נפרש ש"והני" חוזרת על המשנה שם (פ"ז מ"ב). וצ"ע. ועיין עוד ערך "ההני" וערך "הני", ומה שהערתי שם ושם.

⁶²² ראה קטע זוסמן, עמ' 117 ש' 13. ועיין בפ"מ, ח ע"א, ד"ה שנייא היא.

⁶²³ הלשון במקבילה בפסחים לו ע"ב ש' 8: "**והרי** אנינות יום עשו אותה תורה". ושתא"י, עמ' 236, סד"ה מודה רבי, מגיה שם "הא" (כלומר, בניחותא, עי"ש) תחת "והרי". וציין להגהותיו באותו דיבור בסנהדרין, עמ' 513, ד"ה מודה רבי. נמצא, בין אם נגיה כדבריו בין אם לאו, שהמונח אמור כאן בניחותא. אבל עיין בערך "הרי (בניחותא)" לפסחים לו ע"ב ש' 8. וצ"ע.

והרי הדברים קל וחומר (בניחותא) **חגיגה** עז א שו' 26 (והרידברים: וצ"ל: והרי דברים, ק"ל: וצ"ל: ק"ו); **סנהדרין** כג ד שו' 38, ל ג שו' 15 (וחומ'!).

והרי מצאנו ע"ע הרי מצינו (בלשון קושיא).

והרי מצינו ע"ע הרי מצינו (בלשון קושיא).

והרידברים ק"ל (!) ע"ע והרי הדברים קל וחומר (בניחותא).

והשאר (!) ע"ע זה.

והתני (!) ע"ע והתני.

והתורה אמרה ע"ע התורה אמרה.

והתורה קראה ע"ע התורה קראת.

והתורה קראת ע"ע התורה קראת.

****והתני⁶²⁴ ברכות** ב ד שו' 49 (והא תני), ה ד שו' 8 (והא תני), שם שו' 43, שם שו' 44, ו ג שו' 13, ז ב שו' 36, ח א שו' 8, ט ב שו' 20, שם שו' 22, שם שו' 26 (והתני), ט ג שו' 45, יא ב שו' 17, יא ג שו' 60; **פאה** יו ד שו' 46, יז א שו' 9, יז ג שו' 27, שם שו' 39, יח ב שו' 6! (צ"ל: והתנינן)⁶²⁵, יח ד שו' 59! (ל"ג)⁶²⁶, יט ג שו' 149! (צ"ל: והתנינן)⁶²⁷, כא א שו' 36, שם שו' 37, שם שו' 46! (צ"ל: תני)⁶²⁸, שם שו' 51; **דמאי** כב א שו' 44, כג ג שו' 49 (+בשם ר' בשם ר')⁶²⁹, כה ג שו' 26, כה ד שו' 4; **כלאים** כז א שו' 31, כז ב שו' 54, שם שו' 56, ל ג שו' 5, לא ג שו' 16, לב א שו' 35 (והא תני), לב ד שו' 126! (צ"ל: והתנינן)⁶³⁰; **שביעית** לג ב שו' 21, לג ג שו' 5, לד א שו' 11, לו א שו' 4 (והא תני), לז ב שו' 8, לז ג שו' 37 (צ"ל: תני)⁶³¹, לח א שו' 18, לט א שו' 46, לט ג שו' 1, שם שו' 3, שם שו' 14! (צ"ל: והתנינן)⁶³², לט ד שו' 9, שם שו' 18; **תרומות** מב א שו' 49, מב ב שו' 43, מד ג שו' 54, שם שו' 55, שם שו' 56, מו א שו' 43 (הא: תני וצ"ל: והא תני)⁶³³, שם שו' 50, מז ג שו' 54, מז ד שו' 42, שם שו' 63; **מעשרות** מט א שו' 55, מט ב שו' 21, נב א שו' 14 (והא תני וצ"ל: והא תנינן)⁶³⁴; **מעשר שני** נג ב שו' 5, שם שו' 6 (והא תני), שם שו' 30⁶³⁵.

⁶²⁴ תרגום: והרי [התנא] שונה! וכתב היגר: "וכן ראוי להעיר שלפעמים מצינו בירושלמי הביטוי 'והתני' בקשר עם מאמר האמוראים". והביא לדוגמא ערלה סג ע"ב שו' 7: "והתני ונסתמ" (בד"ו: "ונסתמה"); הוריות מז ע"ב שו' 61: "והתני ואכל" (היגר, ז, עמ' 119, ד"ה וכן ראוי). וצ"ע.

⁶²⁵ ראה מהד' לונץ, כד ע"ב, ציון יא.

⁶²⁶ השיבוש ישנו גם בכ"ר, עמ' 119א שו' 8 (ושם: "והא תני"). ולא גרסינן לה — ראה אהצו"י, ריש עמ' 48, ד"ה והתני. ולפשר השיבוש ראה מבואות לסה"א, עמ' 385, הע' 10.

⁶²⁷ ההגהה שלי, לפי שהכוונה למשנתנו בפאה פ"ו מ"ד.

⁶²⁸ ראה שתא"י, עמ' 32, ד"ה והתני.

⁶²⁹ ראה מהד' לונץ, יז ע"ב, ציון טז. וצ"ע.

⁶³⁰ ההגהה על פי המקבילה בשבת י ע"ג שו' 36.

⁶³¹ ראה שתא"י, עמ' 74, ד"ה והתני.

⁶³² טעם ההגהה הוא שהיא משנתנו כאן, פ"י מ"ב.

⁶³³ ראה המקבילה בפסחים כח ע"א שו' 37 הרשומה להלן פְּעָרָד.

⁶³⁴ ראה המקבילה בחלה נח ע"א שו' 26.

⁶³⁵ ראה מה שהערתי בערך "תני (וציון לברייתא; בינוני) לשבת יב ע"א שו' 58.

****והתני** (המשך) שם ש' 31, שם ש' 54, נג ג ש' 10, נד ב ש' 35, נה א ש' 43; **חלה** נח א ש' 42 (צ"ל: ותני⁶³⁶), נט א ש' 51, ס ב ש' 45; **ערלה** סא ד ש' 53, סג ב ש' 7; **ביכורים** סה ב ש' 8; **שבת** ב ב ש' 6 (והא תני), ג א ש' 23, שם ש' 52, ו ב ש' 24, ו ד ש' 35, שם ש' 40 (והא תני), ז א ש' 45 (והא תני), ז ב ש' 26 (והא תני), ח ב ש' 18 (והא תני), י ב ש' 16, יב א ש' 59 (והא תני), יד ג ש' 37 (והא תני), יד ד ש' 9: (צ"ל: והתנינן)⁶³⁷, טו ב ש' 48 (והא תני), טו ד ש' 10, יו ד ש' 31, שם ש' 32, יז ד ש' 5; **עירובין** כ ב ש' 45 (והא תני; צ"ל: תני / ותני כן?⁶³⁸), כד ב ש' 31 (והא תני), כד ג ש' 52 (והא תני), כד ד ש' 12, שם ש' 14, כו ג ש' 15, שם ש' 19, שם ש' 27; **פסחים** כח א ש' 37 (והא תני), שם ש' 45, כח ד ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 36 (והא תני), כט ב ש' 55 (והא תני), כט ד ש' 39, שם ש' 41, לז א ש' 4; **יומא** לח ב ש' 50, לח ג ש' 30, לט ג ש' 24 (והא תני), לט ד ש' 49 (והא תני), מ ג ש' 52 (והא תני), שם ש' 59 (והא תני), שם ש' 62 (והא תני), מא א ש' 23 (והא תני), מב ג ש' 34 (והא תני; וצ"ל: והא תני)⁶³⁹, מד ד ש' 22 (והא תני), שם ש' 31 (והא תני), שם ש' 32 (והא תני), שם ש' 56 (והא תני), מה א ש' 4 (הא! תני וצ"ל: והא תני), שם ש' 5; **שקלים** מו א ש' 6 (והא תני), מח א ש' 26 (והא תני), שם ש' 38 (והא תני), נ ב ש' 4 (והא תני), שם ש' 21: (צ"ל: תני)⁶⁴⁰, נ ד ש' 47 (והא תני); **סוכה** נב ד ש' 35 (והא תני), נג ב ש' 16 (והא תני וצ"ל: והא תנינן)⁶⁴¹, נד ג ש' 29, נה ב ש' 29 (והא תני), שם ש' 39 (והא תני), שם ש' 40; **ראש השנה** נו ג ש' 7, נז ג ש' 19: (והא תני וצ"ל: והא תנינן)⁶⁴², נח ג ש' 50 (והא תני), שם ש' 52 (והא תני); **ביצה** ס א ש' 4 (והא תני), ס ד ש' 36 (והא תני), שם ש' 44 (והא תני), סא ב ש' 6 (והא תני), סב א ש' 32 (והא תני), סב ג ש' 43 (והא תני), סב ד ש' 50 (והא תני); **תענית** סג ד ש' 18 (והא תני), שם ש' 20 (והא תני), שם ש' 25 (והא תני), סד ג ש' 21 (והא תני), שם ש' 36 (והא תני), שם ש' 44 (והא תני), שם ש' 45 (והא תני), סד ד ש' 5 (והא תני), סה ג ש' 11, סז ב ש' 54 (והא תני), שם ש' 56 (והא תני), סח ב ש' 9 (והא תני), סח ד ש' 31; **מגילה** ע ב ש' 1 (והא תני), עא ג ש' 59, עא ד ש' 23 (והא תני), עב ג ש' 61 (והא תני), עג ד ש' 30 (והא תני), עד א ש' 4 (והא תני), עד ג ש' 55 (והא תני), עד ד ש' 27 (והא תני), שם ש' 46 (והא תני),

⁶³⁶ ההגהה על פי נוסח הרש"ס, לב ע"א ש' 13. וליברמן מוחק את המופע הזה (גליונות הרש"ל, טופס א').

⁶³⁷ ההגהה "והתנינן", מכיוון שהיא משנתנו בשבת פי"ד מ"ד. ובמקבילה בעבודה זרה מ ע"ד ש' 12: "הא אנן תנן (ו)". ובשרי"ר שם: "והא תנינן" (ועמ' 273 ש' 10), כפי שהערתי על אתר בערך "והא תנינן" בשם ליברמן.

⁶³⁸ להגהה "תני" ראה שתא"י, ריש עמ' 195, ד"ה והא תני. וההגהה "ותני כן" שלי.

⁶³⁹ ראה תוכפ"ש, כפורים, ריש עמ' 775.

⁶⁴⁰ ראה תוכפ"ש, שקלים, עמ' 699, ש' 8-9. וכן הוא "תני" בכ"ל, עמ' 544 ש' 32, ונוסף "וה" בגוף השורה על ידי המגיה.

⁶⁴¹ ראה: שתא"י, עמ' 267, ד"ה והא תני; גינצבורג, פירושים, א, מבוא, עמ' לז.

⁶⁴² ראה שתא"י, עמ' 274, ד"ה א"ר מנא.

****והתני** (המשך) עה א' שו' 40 (והא תאני! וצ"ל: והא תני), עה ב' שו' 6 (והא תני), שם שו' 63 (והא תני), עה ג' שו' 1 (והא תני), שם שו' 44 (והא תני); **חגיגה** עו ב' שו' 56 (והא תני), עו ג' שו' 15 (והא תני), עה ב' שו' 4 (והא תני); **מועד קטן** פב א' שו' 11 (והא תאני! וצ"ל: והא תני); **יבמות** ה א' שו' 30 (והא תני), י א' שו' 37, יב ד' שו' 28 (והא תני), +בשם ר'; **סוטה** יו ב' שו' 26 (והא תני, +משום בית שמאי, יז ד' שו' 30, יח א' שו' 13 (והא תני); צ"ל: והא תנינן? / ל"ג:643), שם שו' 17 (והא תאני! וצ"ל: והא תני), שם שו' 62; **כתובות** כו ד' שו' 3 (והא תני), כז ב' שו' 6, שם שו' 59, שם שו' 60, כז ג' שו' 56, כח ג' שו' 24, ל א' שו' 22 (והא תני), ל ב' שו' 58, ל ג' שו' 3 (צ"ל: תנינן)644, לג ב' שו' 43 (והא תני), לג ג' שו' 3 (והא תני)645, שם שו' 7 (דהא! תני?), לג ד' שו' 49 (והא תני); **נדרים** לח א' שו' 646, מ א' שו' 17, שם שו' 19 (והא תני); **גיטין** מו א' שו' 36 (והא תני), מו ד' שו' 14, מז א' שו' 9 (והתניא! וצ"ל: והתנינן)647, מט ד' שו' 39 (והא תני), נ ב' שו' 21, נ ד' שו' 28 (והא תני ול"ג והא)648, **נזיר** נג ד' שו' 16, נד ג' שו' 55 (והא תני, +משום ר'), נה א' שו' 35 (והא תני, +בשם ר'), נה ג' שו' 51, שם שו' 54, נו ג' שו' 20 (והא תני), נז ד' שו' 34; **קידושין** נט ב' שו' 20, נט ג' שו' 37 (והא תני), שם שו' 41 (והא תני), ס א' שו' 38, סג א' שו' 27 (והא תני), שם שו' 29 (והא תני), סד ג' שו' 23 (והא תאני! וצ"ל: והא תני); **בבא קמא** ב ב' שו' 2 (והא תאני; צ"ל: והיידא ה?)649, ד א' שו' 54, ז א' שו' 28; **בבא בתרא** יג א' שו' 14 (והא תני), יג ד' שו' 55 (צ"ל: תנינן)650, יד א' שו' 61 (צ"ל: תנינן)651, יד ב' שו' 18, יז ג' שו' 35;

643 להגהה "והא תנינן" ראה כ"ר, עמ' 10א שו' 19 (ושם: "והתני"). והצעת המחיקה שלי, כי אין כאן קושיא על דברי ר' יהודה, אלא פירוש לדבריו, ע"ש. ואולי היה כתוב שם בתחילה רק "תני" לציון פיסקא, ו"הוגה". ואולי המאמר "רבי יודה אומר רביעית" הוא סיום הברייתא דלעיל, ופירשו את דבריו על פי משנתנו שם (סוטה פ"ב מ"ב), ולא גרסינן "והא תני".

644 ההגהה על פי שתא"י, ריש עמ' 388, ד"ה ועשירות [עמ' 387].

645 ליברמן מגיה כאן: "ותהא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'), על פי שתא"י (עמ' 394, ד"ה התיב). וכן הגיהו שניהם בסמוך בשורה 7 (תחת "דהא תני"). ואף על פי שלשון הירושלמי טעון תיקון, אני מסופק בהגהתם. ועיין היטב במבוא לנוה"מ, עמ' 616, ד"ה בירושלמי, שהביא את המופע הראשון ולא הגיה. 646 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 551, ד"ה "שבועות הבאי. וראה עוד תוכפ"ש, נדרים, עמ' 418, ד"ה ובירושלמי.

647 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

648 הלשון באשגרה מסוטה יו ע"ב שו' 26 הרשום לעיל בְּעֶרְךָ, וצריך לומר כאן: תני. וכבר הגיה כן בשתא"י, ריש עמ' 427, ד"ה והא תני.

649 להגהה ראה ר"י לוי, פירוש לב"ק, עמ' 27, ד"ה והא תאני; והוא הגיה על דרך אולי "והיידנו". ואולם מדובר כאן בלשון נקבה, ולכן העדפתי להגיה "והיידא הי". ולא הגהתי "והאדיני" או "והיידניני", לפי שהן צורות כלאים; אם כי גם הן יתכנו, אם המרכיב "היידין" התאבן. ושתא"י (ריש עמ' 463, ד"ה והא תאני) הגיה "ואיזה" בעברית; ולעצם העניין, הכל אחד.

650 ההגהה על פי ליברמן, תש"ק, עמ' 12, ד"ה (וה)תני. וכן הגיה להלן שם, עמ' 64, סי' 91; שם, הע' 124. והוא סובר שזהו "תני" אמוראי, ע"ש. וכן כתב בספרי זוטא (עמ' 127, ד"ה וכן הבאתי; וצריך להיות שם: ובעמ' 64 תחת "66"). אבל בירושלמי נזיקין (ריש עמ' 186, שו' 25) חזר בו מן ההגהה ופירש את הביטוי בניחותא, שכן גם בכ"א, עמ' 85 שו' 25, הגירסא היא: "והתני". ואולם גינצבורג מעיר בדרך

****והתני (המשך) סנהדרין יח ד ש' 56, שם ש' 58, כו ב ש' 50, ל ב ש' 20 (והא תאני! וצ"ל: והא תני), שם ש' 21 (והא תני), שם ש' 23 (והא תני); שבועות לב ג ש' 40, לד ב ש' 45 (ור' ליל), שם ש' 47, לד ד ש' 55⁶⁵², לח א ש' 31; עבודה זרה לט ב ש' 36, לט ג ש' 42, שם ש' 43, שם ש' 44, שם ש' 59 (צ"ל: תני); שם ש' 61, שם ש' 63, לט ד ש' 1, מ א ש' 45, שם ש' 61, מ ג ש' 32 (והא תני; צ"ל: והא תני);⁶⁵⁴ מא א ש' 12, מא ג ש' 15; הוריות מז ב ש' 61; נידה מח ד ש' 48, מט ב ש' 57, נ א ש' 655. **והתני בר קפרא** ⁶⁵⁶ **שבת ה ד ש' 53; עירובין כה ב ש' 45 (צ"ל: תני);⁶⁵⁷ סוכה נג א ש' 50; נדרים לז א ש' 3 (והא תני); נזיר נא א ש' 45.****

והתני ר' אושעיא ע"ע והתני ר' הושעיה.

והתני ר' הושעיא ע"ע והתני ר' הושעיה.

****והתני ר' הושעיה** ⁶⁵⁸ **ברכות יב ג ש' 23 (אושעיא); כלאים ל א ש' 46; תרומות מ ב ש' 59 (הושעיא); שבת ו ג ש' 3, יו ג ש' 43; בבא מציעא י ב ש' 40⁶⁵⁹; שבועות לח ג ש' 33.**

כלל: "על פי חקי הלשון של ארמית ארצישראלית אי אפשר להשתמש בבטוי והא תניא או והא תנינן 'בניחותא' וכו' (גניצבורג, פירושם, ב, עמ' 171, ד"ה אחרי [עמ' 170]). ואפשטיין הגיה "תני", והוא סבור שהיא ברייתא — ראה מבואות לסה"א, עמ' 284, ס' 8; שם, הע' 48. גם שתא"י (עמ' 498, ד"ה לקנות) הגיה "תני". וראה עוד מה שהערתי בריש ערך "תני (אמוראי; בינוני)". וצ"ע.

⁶⁵¹ עיין: שתא"י, סוף עמ' 499, ד"ה והתני; ירושלמי נזיקין, עמ' 191, ש' 86. ובתוכפ"ש, עירובין, ריש עמ' 401 ציטט את הברייתא לללא דיבור ההצעה. וצ"ע.

⁶⁵² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 551, ד"ה "שבועות הבאי (ושם ציין בטעות: "לה ע"א"). וראה עוד תוכפ"ש, נדרים, עמ' 418, ד"ה ובירושלמי.

⁶⁵³ ראה שתא"י, עמ' 558, ד"ה והתני הולכין.

⁶⁵⁴ כך הגיהו רבינובין, שתא"י, ריש עמ' 561, ד"ה לוקח; וליברמן, מחקרים, עמ' 179, ד"ה מה עבד לה; תוכפ"ש, שקלים, עמ' 662, ד"ה ובמשנתנו. ושמא יש להגיה "הוי" תחת "הוא". וצ"ע.

⁶⁵⁵ למופעים נוספים ע"ע: דתני; דתנינן תמן; ותני (ציון לברייתא; בינוני); ותני כן; ותנינן; תני (ציון לברייתא; בינוני). ולמופעים נוספים מסופקים ראה מה שהערתי בערך "דתני", לעירובין כו ע"א ש' 43; בערך "והא תנינן", לשביעית לז ע"ב ש' 54, למעשרות נא ע"ד ש' 3, לחלה נט ע"ב ש' 64, לביכורים סד ע"ב ש' 24, לשבת י ע"ב ש' 24, לפסחים לה ע"ד ש' 58, לחגיגה עח ע"ב ש' 39 ולגטיין מז ע"ד ש' 35; בערך "כהדא דתני" לכתובות לד ע"ב ש' 5; ובערך "תני (ציון לברייתא; בינוני)", לפסחים כח ע"א ש' 61. ולמופע נוסף משובש בכ"ל ראה מה שהערתי בסוף ערך "אתייתא כד תני (ו)". וליברמן מוסיף מדעתו מספק "והתני" במעשר שני נג ע"ג ש' 14 — ראה תוכפ"ש, מעשר שני, עמ' 730, ש' 1. והעיר שם בסוף הדיבור: "אבל אין להגהה זו בירושלמי שום יסוד לא בכתי"י ולא בראשונים". וצ"ע. וכן הגיה "והתני" תחת "אשכח תני" בבבא בתרא יג ע"א ש' 5, ואין הדברים נראים — ראה מה שהערתי בערך "אשכח תני" על אתר.

⁶⁵⁶ תרגום: והרי בר קפרא שונה!

⁶⁵⁷ ההגהה על פי המקבילה בכלאים לב ע"א ש' 25. והק"ע (נה ע"ב, ד"ה והתני) נדחק ופירשה בניחותא. ודוגמא זו יצאה ללמד על אחרות שכמותה.

⁶⁵⁸ תרגום: והרי ר' הושעיא שונה!

⁶⁵⁹ ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 158, ש' 62–63; עמ' 160, ש' 99–100.

והתני (!) ר' חיא (!) ע"ע והתני ר' חייא.

והתני ר' חייא ע"ע והתני ר' חייא.

והתני ר' חייא⁶⁶⁰ פאה יח ב שו' 8 (חייא); דמאי כד א שו' 60 (חייא), כה ג שו' 28 (חייא), כו ב שו' 51 (חייא); תרומות מז ב שו' 17! (צ"ל: תני)⁶⁶¹; שבת יו ג שו' 22; מגילה עה ב שו' 1 (והא תני); יבמות יב א שו' 59 (והתנינו), אמר! רבי חייא⁶⁶²; כתובות כה א שו' 32 (והא תני), כח ב שו' 46! (צ"ל: תני)⁶⁶³, כח ג שו' 62 (והא תני), כח ד שו' 5, כט ב שו' 17 (והא תני), ל ב שו' 42; גיטין מד ג שו' 3, מז ג שו' 16, מט ג שו' 11 (והא תני); נזיר נא א שו' 43 (והא תני); קידושין נח ד שו' 36 (והא תני), שם שו' 39, שם שו' 40 (חייא), שם שו' 42, שם שו' 44, נט א שו' 15! (צ"ל: ותני⁶⁶⁴, חיא!); בבא קמא ג ד שו' 34, שם שו' 36; בבא מציעא ז ד שו' 50, יב ג שו' 31⁶⁶⁵, עבודה זרה לט ג שו' 54, מג ד שו' 33; הוריות מו ב שו' 32⁶⁶⁶.

והתני ר' חייא ופליג ע"ע והא תני ר' חייא ופליג.

והתני ר' חלפתא בן שאול ע"ע והא תנא ר' חלפתא בר שאול.

והתני ר' ישמעאל⁶⁶⁷ פאה טו ג שו' 9; סוטה כד ג שו' 12.

והתני שמואל⁶⁶⁸ כלאים לא ג שו' 14; שבת יג א שו' 3.

והתני ע"ע והא תנינן.

והתניא (!) ע"ע והתני.

והתניא (!) קדמיא סבר מימר... והתניא (!) אחריא סבר מימר... ע"ע תניא

קומי סברי (!) מימר... התניא (!) אחריא סברי (!) מימר....

והתני (!) ע"ע והא תנינן.

והתנינן ע"ע והא תנינן.

והתנינן... ולא תניננה עמהון (!) ע"ע והא תנינן... ולא תניננה עמהון.

והתנינן אמר (!) ר' חייא ע"ע והתני ר' חייא.

והתנן (!) ע"ע והא תנינן.

⁶⁶⁰ תרגום: והרי ר' חייא שונה!

⁶⁶¹ ההגהה על פי ליברמן, תוכפ"ש, תרומות, עמ' 443, ד"ה ברם (וראה שם, הע' 37 שכן הוא בכ"ל ויעוד). וראה עוד מבואות לסה"א, עמ' 457, מז ע"ב, שו' 17; שם, הע' 11. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי הגירסאות.

⁶⁶² להגהות ראה שתא"י, עמ' 357, ד"ה תני. מופע זה נרשם גם בערך "והא תנינן" על פי אפשטיין,

עי"ש.

⁶⁶³ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. ובטופס ב' לא הגיה, אלא פירשה בניחותא.

⁶⁶⁴ כבר הגיהו כן בד"ח (ז רע"ב). וכן הגיהו המפרשים, עי"ש.

⁶⁶⁵ לפירוש הסוגיא ראה: ירושלמי נזיקין, עמ' 173, שו' 26 ואילך; אלבק, מחקרים, עמ' 38, הע' 1.

ועדיין צ"ע.

⁶⁶⁶ למופעים נוספים ע"ע תני ר' חייא.

⁶⁶⁷ תרגום: והרי ר' ישמעאל שונה!

⁶⁶⁸ תרגום: והרי שמואל שונה!

ווידה (!) אמרה דא ע"ע ויידא אמרה דא.

וזה הוא ע"ע זהו.

וזה היא ע"ע זו היא.

וחבירו משיבו **מגילה** עד ד שו' 25. ועיין עוד ערך חבירו משיבו ואומר לו.

וחברוי סברין מימר ע"ע ר' סבר מימר... וחברוי סברין מימר....

וחברוי פתרינ ליה על כולהן ע"ע ר' פתר לה ב'... וב'... וחברוי פתרינ ליה על כולהן.

וחברון עלוי⁶⁶⁹ **דמאי** כב ב שו' 23; **קידושין** סד ב שו' 44.

וחד אמר ע"ע חד אמר.

וחד מן רבנין⁶⁷⁰ **חלה** נט א שו' 28; **ערלה** סא ג שו' 3 (ובשם ר'); **ביכורים** סה א שו' 52,

סה ד שו' 5 (ורבנן); **פסחים** לא ב שו' 62 (ולחד), לה ד שו' 58 (ור' לוי, רבנן).

וחד מן רבנן ע"ע וחד מן רבנין.

וחוזרין (!) **חגיגה** עז ב שו' 38 (צ"ל: וחוזרין)⁶⁷¹.

וחוזרין בהן **סוכה** נג ב שו' 5.

וחוי⁶⁷² **מעשרות** נא ב שו' 46; **יומא** לט ב שו' 12.

וחומר (!) ע"ע וחומר.

וחומר⁶⁷³ **שבת** יג ד שו' 3, שם שו' 4 (וחמרת); **פסחים** לו ב שו' 2 (2x); (וחמרת); **גיטין**

מה א שו' 59 (וחומר!); שם שו' 60 (וחומר!); שם שו' 61, שם שו' 62; **נזיר** נב א שו' 43;

סנהדרין כ א שו' 28, שם שו' 29; **נידה** מט ב שו' 27 (2x), שם שו' 28, שם שו' 30.

וחושש (!) ע"ע וחש לומר (בלשון קושיא).

וחותם **סנהדרין** יח ג שו' 34.

וחזר בה ע"ע חזר ביה.

וחזר ביה ע"ע חזר ביה.

וחזר ואמר ע"ע חזר ואמר.

וחזר וכלל ע"ע חזר וכלל.

וחזר ומר ע"ע חזר ואמר.

וחזר ועבד כר⁶⁷⁴ **סנהדרין** יט ב שו' 13.

וחזר ושנה (כלומר, רבי) **ערלה** סא ד שו' 28 (ור' לוי); **פסחים** לב ב שו' 5; **תענית** סו א

שו' 50, שם שו' 51; **מגילה** ע ד שו' 18; **יבמות** ו ב שו' 5, שם שו' 7; **סוטה** כ ד שו' 48.

***וחזר ותנא**⁶⁷⁵ **בבא קמא** ו ב שו' 57; **בבא מציעא** ח ד שו' 18 (תניין)⁶⁷⁶.

⁶⁶⁹ תרגום: וחברו עליי; ופירש ליברמן: "כלומר, נטפלו לו, מפני שלא הסכימו לו" (תוכפ"ש, פסחא,

עמ' 566, שו' 83). וציין לעצמו בתוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 409, הע' 25.

⁶⁷⁰ תרגום: ואחד מן החכמים.

⁶⁷¹ ראה שתא"י, ריש עמ' 320, ד"ה אלא.

⁶⁷² תרגום: והראה.

⁶⁷³ תרגום: וחמרה. כלומר, היתה חמורה.

⁶⁷⁴ תרגום: וחזר ועשה כר'.

⁶⁷⁵ תרגום: וחזר ושנה.

- וחזר ותנא קומוי** ע"ע חזר ותנא קומוי.
- וחזר מישאל** ע"ע חכים הוא ההן סבא דלא (?) חכים משאל (!): מכיון דשאל לקדמיתא, לא הוה צריך מישאל תינייתא; ואיבעי (!) מישאל תרתייהו, שאל תינייתא וחזר מישאל קדמיתא.
- וחזר עובדא** ע"ע ואנהר ר' וחזר עובדא.
- וחזר תני (!)** ע"ע וחזר ותנא.
- וחזרו ושאלו אותו** ע"ע חזרו ושאלו אותו.
- וחזרת לך למקרא** ע"ע נשבר קל וחומר וחזרת לך למקרא.
- וחזרתה למקרא** ע"ע נשבר קל וחומר וחזרת לך למקרא.
- **וחכמים אומרים ברכות יב ג שו' 130 (ל"ג)⁶⁷⁷; תרומות מו ב שו' 29; עירובין כב ד שו' 20; פסחים כח ב שו' 29; יבמות ז א שו' 15; כתובות כח ג שו' 42, לה ד שו' 61 (ו' ל'), אומרם: גיטין מד ד שו' 18, מז ד שו' 58 (ו' ל'); קידושין סה ד שו' 37 (ו' ל'); בבא קמא ד ד שו' 54, בבא בתרא יד א שו' 7 (ו' ל'), שם שו' 8 (ו' ל'); סנהדרין יח ב שו' 44, כב ד שו' 43⁶⁷⁸; שבועות לג ב שו' 64 (ו' ל'), אומרי⁶⁷⁹.**
- וחלוק על אביו** ע"ע חלוק על אביו.
- וחלוקים עליו** ע"ע חלוקין עליו (עליו = על ר').
- וחמרת** ע"ע וחומרת.
- וחרנה אמר (!)** ע"ע חד אמר... וחרנה אמר....
- וחרנה אמר (!) סוטה יח ג שו' 58 (צ"ל: וחרבה, ל"ג אמר)⁶⁸⁰.**
- וחש לומר (בניחותא)⁶⁸¹ יבמות טו ג שו' 30.**
- **וחש לומר (בלשון קושיא)⁶⁸² ברכות יד א שו' 59 (וחושש), לומר ל'י⁶⁸³; פאה יח ד שו' 48; דמאי כב ב שו' 19, כד ג שו' 40, שם שו' 47; שביעית לו א שו' 17; תרומות מו**

⁶⁷⁶ להגהה ראה כ"א, עמ' 50 שו' 101 (ושם: "וחזר ותנה"). ודע שהמונח הזה נמצא גם בכ"א, עמ' 79 שו' 14 (ושם: "וחזר ותנה", וליתיה בד"ו בבא בתרא יב ע"ד שו' 44) — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 176, שו' 14-15. וליברמן משער ככל הנראה שהיה קיים גם בד"ו בבבא מציעא ז ע"ד שו' 44 — ראה שם, מבוא, עמ' לג, ד"ה ב"מ פ"א.

⁶⁷⁷ ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 280, הערות לעמוד ב' שו' 3, ד"ה בש' שמואל; מבואות לסה"א, עמ' 369, הע' 23; מהד' לונץ, עח ע"א שו' 23; שם, ציון יז.

⁶⁷⁸ ליברמן מגיה כאן: "וחכמין אינון כלום" — ראה מחקרים, עמ' 196, ד"ה סנהדרין. ובקטע שלי ליתא — ראה קטע עסיס, עמ' 54, ב ע"א שו' 5. וראה עוד מה שהערתי שם לשורה 5. וצ"ע.

⁶⁷⁹ ישנו מופע נוסף בפסחים כז ע"ג שו' 22, אבל הוא תנאי (ראה פסחים פ"א מ"ג). וליברמן מגיה שם: "תמן אמר" — ראה ירוכ"פ, עמ' 377, ד"ה מחלפה. וצ"ע.

⁶⁸⁰ ראה כ"ר, עמ' 13 ב שו' 17.

⁶⁸¹ כך פירשתי במאמרי "שרידי ירושלמי", עמ' 26, הע' 53, כפי שציין מוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 234, הע' 39).

⁶⁸² "המלים 'חש לומר שמא' הוא מטבע של לשון, ורגיל מאד בירושלמי" (תוכפ"ש, גיטין, סוף עמ' 808). וראה עוד שם, עמ' 809, הע' 31.

⁶⁸³ להגהות ראה אהצו"י, סוף עמ' 212, ד"ה שחיטה.

****וחש לומר** (בלשון קושיא) (המשך) א ש' 15; **מעשרות** נ ג ש' 47; **מעשר שני** נה ד ש' 29; **ערלה** סא א ש' 45; **שבת** ד א ש' 30 ו-ר' ליל⁶⁸⁴, יג ג ש' 47, שם ש' 48, שם ש' 49; **פסחים** כז ב ש' 23, שם ש' 38, לד ד ש' 29; **יומא** לט ד ש' 8, מ ב ש' 18, מא ג ש' 28; **שקלים** מו ג ש' 46; **ראש השנה** נז ד ש' 46; **ביצה** סב א ש' 6, שם ש' 22; **יבמות** ג ג ש' 37, שם ש' 39; **כתובות** כד ד ש' 37, כו ב ש' 6, שם ש' 7, שם ש' 10, שם ש' 12, כו ד ש' 47, שם ש' 50, כח ג ש' 5, שם ש' 6; **גיטין** מג א ש' 34, מג ב ש' 19, מז ד ש' 22 ו-ר' ליל⁶⁸⁵, מט ד ש' 15, שם ש' 17, שם ש' 18 ו-ר' ליל⁶⁸⁶; **נזיר** נב א ש' 47, נז א ש' 37, נז ב ש' 32, נז ד ש' 20, שם ש' 42; **בבא קמא** ו א ש' 10 ו-ר' ליל⁶⁸⁵; **בבא בתרא** טו א ש' 23, יז ג ש' 9 ו-ר' ליל⁶⁸⁶; **עבודה זרה** מא ב ש' 40; **נדה** נ א ש' 11. וראה עוד ערך חש לומר (בתמיהה).

וחששין רבנין להדא דר⁶⁸⁶ קידושין סג ד ש' 53.

****ויאות⁶⁸⁷** ברכות ב ד ש' 35, ח ג ש' 55, י ג ש' 27, יג ד ש' 39; **פאה** יז א ש' 35; **דמאי** כה ד ש' 30; **כלאים** כז א ש' 53; **שביעית** לה ג ש' 28, לה ד ש' 32, לו ד ש' 40; **מעשר שני** נד ד ש' 24; **שבת** ד ב ש' 34, ז א ש' 42, יא ב ש' 2, יב ג ש' 46, יג א ש' 36; **עירובין** יח ג ש' 49, כא ב ש' 9; **פסחים** כז ב ש' 26, כז ג ש' 62, לז ד ש' 35; **יומא** מא ד ש' 7, מג א ש' 63; **שקלים** מה ד ש' 38, מו א ש' 7, מו ד ש' 59, נ ב ש' 18, נ ג ש' 27, נא א ש' 36; **סוכה** נד ב ש' 52; **ראש השנה** נז ד ש' 40, נט ד ש' 18; **ביצה** סב ג ש' 53; **מגילה** ע ב ש' 2, עא א ש' 20; **חגיגה** עו ד ש' 13; **יבמות** ה א ש' 14, ט א ש' 58, יב א ש' 64; **סוטה** כא ד ש' 29, שם ש' 45, כב א ש' 6, כד א ש' 13; **כתובות** כו ג ש' 13, כח ג ש' 59; **נדרים** לט א ש' 42; **גיטין** מד ד ש' 45; (צ"ל: יאות)⁶⁸⁸, נ ג ש' 29; **נזיר** נג ב ש' 45; **קידושין** נח ד ש' 15, סא ב ש' 27⁶⁸⁹, סד א ש' 3; **בבא בתרא** יג ג ש' 27 (+אמר)⁶⁹⁰, יד ב ש' 2; **נדה** מט ב ש' 44, נא א ש' 10. **ויאות אמר (!)** ע"ע ויאות.

ויאות (!) אמר ר', מה טעמהון דרבנין ע"ע יאות אמר ר', מה טעמון דרבנין.

ויאמר ע"ע ויימר (כלומר, החכם).

ויאמר (!) ע"ע דו אמר.

***ויאמר... ואל יאמר... (כלומר, הפסוק) בבא קמא ה ג ש' 14.**

⁶⁸⁴ להגהה ראה המקבילה בביצה סב ע"א ש' 6 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

⁶⁸⁵ להגהה ראה כ"א, עמ' 27 ש' 57.

⁶⁸⁶ תרגום: וחוששים החכמים ל[דעה] הזאת של ר'.

⁶⁸⁷ תרגום: ויפה. יש מן המופעים שאמורים בניחותא, ויש בתמיהה — ראה מה שכתבתי לעיל

במבוא, עמ' קט, סעיף 8, ד"ה מונחי; שם, הע' 143.

⁶⁸⁸ ההגהה על פי שתא"י, ריש עמ' 415, ד"ה ר' שמואל [עמ' 414].

⁶⁸⁹ ראה כ"ץ, א, עמ' 172, הע' 14; עמ' 346, הע' 13. וראה עוד שם, ג, עמ' 76 שהביא את גירסת

המאירי, קידושין, עמ' 182, ד"ה כשם. והגירסא שם היא "יאות", כמו במקבילה בפאה טו ע"ג ש' 39. וכן נראה עיקר — ראה המשך הלשון בירושלמי שם ושם.

⁶⁹⁰ להגהה ראה כ"א, עמ' 84 ש' 71.

וויאמר ליה⁶⁹¹ **חלה נח ג שו' 64, נח ד שו' 1.**
וויאמר קריינה⁶⁹² **פסחים** לה ב שו' 51 (ו- ל', קריינא); **יבמות** ג ג שו' 14, ד א שו' 37 (ו- ל', קריינא), שם שו' 39; **סנהדרין** כו ד שו' 57 (ווימר, קריינא).
ויביא (!) כהדא ע"ע ייבא כהדא.
ויהא ע"ע והא (בלשון קושיא).
ויהא (!) דהורי ר' לאילין דבית ר' ינאי... כר' וכו' הורי לון ע"ע וההיא דהורי ר' לאילין דבית ר' ינאי... כר' וכו' הורי להון.
ויהא כן⁶⁹³ **שבת** ט א שו' 20 (ויהא); **יבמות** י ד שו' 46, שם שו' 48, יג ד שו' 30 (ויהא); **שבועות** לו א שו' 54; **הוריות** מו ד שו' 694.
ויהי כן ע"ע ויהא כן.
ויהיו כן שבועות לד א שו' 20.
ויודון ליה⁶⁹⁵ **נזיר** נז א שו' 11, שם שו' 12.
ויחלקו ע"ע ויחלקו (מעניין חילוק).
ויחלקו (מעניין חילוק) **שבת** ט ג שו' 38 (שיחלקו), ט ד שו' 17 (ויחלקו), שם שו' 22 (ויחלקו); **נזיר** נד ג שו' 50; **סנהדרין** כד ג שו' 41, שם שו' 45.
ויי דא אמר (!) דא ע"ע ויידא אמרה דא.
ויי דא אמרה דא ע"ע ויידא אמרה דא.
ויי דא אמרה דאמרין (!) ע"ע ויידא אמרה דא.
ויי דמר ר' ע"ע וההיא דאמר ר'.
וייבא (!) כהדא ע"ע ייבא כהדא.
ויידא אמר (!) דא ע"ע ויידא אמרה דא.
ויידא אמר דאמר (!) ע"ע ויידא אמרה דא.
****ויידא אמרה דא**⁶⁹⁶ **ברכות** ז ג שו' 52 (ווידה; וצ"ל: ויידה)⁶⁹⁷, יא ב שו' 11 (ויי דא)⁶⁹⁸;
פאה יו ג שו' 45, יח ד שו' 21 (ויי דא, אמר!); **מעשרות** נא א שו' 53; **חלה** נט א שו' 6

⁶⁹¹ תרגום: ושיאמר לו!

⁶⁹² תרגום: ושיאמר הפסוק!

⁶⁹³ לפירוש הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 119, ד"ה ויהי כן. וראה עוד שם, ריש עמ' 65, ד"ה אמר ליה

[עמ' 64].

⁶⁹⁴ למופע נוסף מסופק ע"ע כאן.

⁶⁹⁵ תרגום: ושידורו לו!

⁶⁹⁶ תרגום: ואיזו אומרת זאת? ולפירוש הביטוי ראה מבזה"י, טו ע"א, ערך ויידא אמרה דא, והיידא אמרה וכו' וויידא וכו'. וראה עוד: מוסקוביץ, מינוח, עמ' 271 ואילך; הנ"ל, "ויידא אמרה דא", עטרה לחיים — מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופסור חיים זלמן דימיטרובסקי, בעריכת ד' בויארין ואחרים, ירושלים תש"ס, עמ' 129 ואילך; הנ"ל, טרמינולוגיה, עמ' 221 ואילך.

⁶⁹⁷ ראה גינצבורג, פירושים, ג, עמ' 164, ד"ה ויידה.

⁶⁹⁸ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 363, יא ע"ב, שו' 11.

****ויידא אמרה דא** (המשך) (והדא! וצ"ל: וויידא, דא ליל⁶⁹⁹); **ערלה** ס ג שו' 47 (והיי דא, אמרו!); סא א שו' 18 (וויידא⁷⁰⁰, אמרו!); **שבת** ב ג שו' 22, ה ד שו' 1, י ג שו' 28 (וויידא), טו א שו' 25 (וויידא); **פסחים** כח ג שו' 9 (וויידא, אמרו!); כט ב שו' 52 (וויידא), שם שו' 57 (וויידא), לד ב שו' 49 (אמרו!); דאמרו!⁷⁰¹, לה ב שו' 47 (אמרו!); לה ג שו' 12 (אמרו!); **שקלים** מו א שו' 52 (וויידא); **ראש השנה** נח ד שו' 24 (וויידא, דא ליל⁷⁰²), נט ג שו' 64 (וויידא), נט ד שו' 7 (וויידא); **ביצה** סג ב שו' 52 (ויי דא, אמרו!); **תענית** סז ד שו' 2 (וויידא, אמרו!); דא ליל⁷⁰³; **יבמות** ו א שו' 4 (וויידא); **סוטה** יח ב שו' 5, יח ג שו' 46 (ויי דא, דאמרו!); תחת דא⁷⁰³, יח ד שו' 5, שם שו' 45; **כתובות** כז א שו' 43 (הדא); **נדרים** לז ב שו' 54⁷⁰⁴; **גיטין** מג ב שו' 11 (אמרה ליל, דאמ!; תחת דא⁷⁰⁵, מה ב שו' 16 (והדא! וצ"ל: וויידא, דא ליל⁷⁰⁶, שם שו' 17 (הדא! וצ"ל: וויידא, דאימתי! יושן! וצ"ל: דא מתיישן⁷⁰⁷; **קידושין** סב א שו' 37 (אמרו!); סג ד שו' 57 (והיי דו! וצ"ל: וויידא, אמרו!); דא ליל⁷⁰⁸; **בבא קמא** ג ג שו' 45 (והדא! וצ"ל: וויידא⁷⁰⁹; **בבא מציעא** ח ג שו' 26; **בבא בתרא** טו ג שו' 13; **שבועות** לח ד שו' 24⁷¹⁰.

ויידא אמרה הדא ע"ע ויידא אמרה דא.

ויידא אמרה על רבנין (!)⁷¹¹ **נזיר** נא ב שו' 50 (צ"ל: דרבנין)⁷¹².

ויידא דאמ' (!) ע"ע ויידא אמרה דא.

ויימר (כלומר, החכם)⁷¹³ **דמאי** כו ג שו' 16 (וויאמרו!); **כלאים** לב ד שו' 31; **חגיגה** עו א שו' 6, שם שו' 7; **נזיר** נד ד שו' 32⁷¹⁴.

⁶⁹⁹ להגהות ראה אהצו"י, ריש עמ' 132, ד"ה והדא אמרה.

⁷⁰⁰ הגירסא כאן בכ"ל: "והיי דא" (עמ' 286 שו' 23) בשתי מילים — ראה מבואות לסה"א, עמ' 488, סא ע"א, שו' 18.

⁷⁰¹ להגהות ראה ירוכ"פ, עמ' 483, ד"ה ויידא.

⁷⁰² להגהה ראה אהצו"י, עמ' 34, ד"ה וויי דא. וראה עוד שם, להלן, ריש עמ' 54, ד"ה וויידא.

⁷⁰³ ההגהה "דא" שלי. והפ"מ, יד רע"א גורס: "ויידא אמרה דא מדין" (ד"ה ויידא וד"ה מדין; הניקוד שלי).

ואין זה הסגנון אחרי ביטוי זה בשום מקום.

⁷⁰⁴ ראה מה שהעיר אפשטיין (מבואות לסה"א, עמ' 71) בקשר לנדרים לט ע"ג שו' 57-58.

⁷⁰⁵ להגהות ראה: ליברמן, מחקרים, עמ' 185, ד"ה גיטין; עמ' 514, הע' 10; תוכפ"ש, גיטין, ריש עמ' 791, ד"ה ועכשיו.

⁷⁰⁶ להגהות ראה המקבילה בבבא בתרא טו ע"ג שו' 13 הרשומה להלן בְּעֶרְד.

⁷⁰⁷ ראה: על הירושלמי, עמ' 8, ד"ה גיטין (והגיה שם "הידא" תחת "הדא"); תש"ק, עמ' 70, סי' 106 [עמ' 69] (ולא הגיה שם את המילה "הדא").

⁷⁰⁸ להגהות ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 514, ד"ה וכן נשתמרה.

⁷⁰⁹ ראה כ"א, עמ' 5 שו' 50 (ושם: "והיידה").

⁷¹⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: דו אמר; מן מה דאמר ר'... הדא אמרה.... וראה עוד מה שהעירי בערך "הדא אמרה" לביצה סב ע"ד שו' 52.

⁷¹¹ תרגום (אחרי ההגהה): ואיזו [ברייטא] אומרת על [דעתם] של החכמים? כלומר, איזו ברייתא מלמדת שכך היא דעתם של החכמים.

⁷¹² ראה הלשון בערך "על דרבנין".

ויימר (!) אף ב'... כן ע"ע ואמר אף ב'... כן.
ויימר קריא ע"ע ויאמר קריא.
ויעשה ע"ע ויעשה.
ויעשו ע"ע ויעשו.
וילמד מ' שבועות לג א שו' 2.
וילמדו על ע"ע ויצאו... וילמדו על... וראה עוד ערך לא ילמדו.
וילפין ע"ע ילפין.
ויונו דמרון כן ע"ע באינון דמרון כן.
ויסבור דכוותיה⁷¹⁵ **גיטין** מט א שו' 24 (ויסבר!); **קידושין** סג ד שו' 23; **סנהדרין** כא ד שו' 35.
ויסבור כר' ע"ע יסבור כר'.
ויסבר (!) דכוותיה ע"ע ויסבור דכוותיה.
ויעקרו אותן מן המשנה **שביעית** לג א שו' 36, שם שו' 38 (ור' ל').
ויעשה (!) ע"ע ויעשה.
ויעשו מעשרות נ ב שו' 50; **כתובות** לא ב שו' 8.
ויפה ע"ע יפה.
ויפסיק העניין סנהדרין כז א שו' 716.
ויפרוש (!) לך ע"ע ויפרש לך.
ויפרש לך ערלה ט ב שו' 13; **פסחים** כח ג שו' 14 (ויפרוש!).
ויפתרינה⁷¹⁷ **עבודה זרה** מג ב שו' 26.
ויצא מן הכלל שבת ט ג שו' 51 (ש' תחת ו'); **סוטה** כא ד שו' 3; **נזיר** נד ג שו' 29; (צ"ל: ויצאת?)⁷¹⁸.
ויצאה ע"ע יצאת (כלומר, מן הכלל).
ויצאו... ויחלקו... שבת ט ד שו' 17; **סנהדרין** כד ג שו' 41 (ויחלקו).

⁷¹³ תרגום: ושיאמר! הביטוי משמש כאן כמונח מובהק: ויאמר החכם (התנא או האמורא). ויש מופעים אחרים המכוונים למתפלל, ואינם בגדר מונח: ברכות ד ע"ד שו' 64 (בד"ו: "ויאמ", אבל בכ"ל עמ' 18 שו' 9: "ויאמר", וכן הוא בכ"ר עמ' 54 שו' 39); תענית סה ע"ג שו' 60 (במקבילה בברכות ג ע"ד שו' 39 בשיבוש: "אין אומר" (ו!)), וצריך לומר שם: ויאמר — ראה מהד' לונץ, י ע"ב שו' 4; שם, ציון ד). וישנו מופע נוסף בשבועות לג ע"א שו' 58, והכוונה בו לעובר לפני התיבה, עיי"ש. וביטוי זה משמש גם כלשון הדיוט — ראה נספח ד', ערך "ויימר".

⁷¹⁴ לפירוש העניין ראה פ"מ, כו ע"א, ד"ה אם טרפה מתה. ולמופע נוסף מסופק ע"ע מאן דאמר.

⁷¹⁵ תרגום: ויסבור כמותו.

⁷¹⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע הפסיק העניין.

⁷¹⁷ תרגום: ושיפתור אותה!

⁷¹⁸ להגהה ראה המקבילה בשבת ט ע"ג שו' 15. והספק כאן הוא ספק מופע תנאי, לפי שבמקבילות התנאיות "מן הכלל" ליתא. והן צוינו אצל מלמד, מה"ת, עמ' 42, סי' רסז בהערה. והוא הדין למקבילה הנ"ל בשבת הרשומה בערך "יצאת מן הכלל".

ויצאו... ויחלקו... ע"ע ויצאו... ויחלקו....

ויצאו... וילמדו על... שבת ט ג ש' 42 ור' ליל', שם ש' 49.

ויצאו מן הכלל נזיר נד ג ש' 50. ועיין עוד ערך שני דברים שיצאו מן הכלל.

ויצאת ע"ע יצאת (כלומר, מן הכלל).

ויצאת מכללה יבמות יא ד ש' 48, שם ש' 50, שם ש' 51; **סנהדרין** כז א ש' 13, שם

ש' 14, שם ש' 15.

ויצאת מן הכלל ע"ע יצאת מן הכלל.

וירבה ראש השנה נו א ש' 43; **הוריות** מו ד ש' 41 ור' ליל' 719.

וירבו ר' ור' על ר' **תרומות** מו א ש' 39; **פסחים** כח א ש' 33.

וירדו ב'... כר' ע"ע ירדו ל'... כר'.

וירדו בשיטת (!) ר' ע"ע ירדו לה בשיטת ר'.

וירדו לה בשיטת ע"ע ירדו לה בשיטת.

וינש (בתמיהה) **ברכות** יא ג ש' 34 ור' ליל', יב א ש' 58 ור' ליל', יג ד ש' 62; **פאה** יח

ב ש' 1, כ ג ש' 17, כ ד ש' 26; **דמאי** כה ב ש' 27, כו ב ש' 3, שם ש' 5; **כלאים** כט

ב ש' 62 ור' ליל', לא א ש' 25, שם ש' 40; **שביעית** לח א ש' 44, לט ג ש' 20; **מעשרות**

מט ד ש' 19; **מעשר שני** נג ג ש' 4 ור' ליל', נד א ש' 15, נו א ש' 1, נז ב ש' 7; **חלה**

נז ג ש' 8 ור' ליל'; **ערלה** סא א ש' 8; **ביכורים** סה א ש' 72, שם ש' 73; **שבת** ג ב ש' 34

ור' ליל', ג ג ש' 50, ז ג ש' 27, ט ב ש' 19; **עירובין** יט ג ש' 4 ור' ליל', יט ד ש' 7, כה

ג ש' 14; **פסחים** כז ג ש' 53, שם ש' 55, ל א ש' 52, שם ש' 53, לג ד ש' 41 ור' ליל',

לה ג ש' 51; **יומא** מ ג ש' 44, מב ב ש' 17 ור' ליל', מב ד ש' 19, מג ג ש' 20, שם

ש' 23; **שקלים** מח ב ש' 13 ור' ליל', נ ג ש' 19; **סוכה** נב ב ש' 6 ור' ליל', נג ג ש' 16,

נד א ש' 28, נה א ש' 32; **ראש השנה** נט ב ש' 720 41, שם ש' 49; **ביצה** סא ד ש' 8,

סב ג ש' 8, סג ב ש' 35; ור' ליל': צ"ל: אין — בביחותא 721; **תענית** סד ב ש' 2; **מגילה**

עד ג ש' 18 ור' ליל', עה ב ש' 15; **חגיגה** עה ב ש' 13, עט ג ש' 11, שם ש' 13, שם

ש' 15, שם ש' 17; **מועד קטן** פב ג ש' 60; **יבמות** ד א ש' 8 ור' ליל', ד ד ש' 6, שם

ש' 13, שם ש' 19 ור' ליל', יב ג ש' 61; **סוטה** יז ד ש' 14; **כתובות** כה ב ש' 22 ור' ליל',

שם ש' 23, כז ד ש' 35, שם ש' 36, כח ב ש' 25 ור' ליל', כט ב ש' 34, לא ב ש' 4,

שם ש' 25, לב ד ש' 17, שם ש' 20, לג ב ש' 32; **נדרים** לט ג ש' 43; **גיטין** מד א

ש' 30, מד ב ש' 722 33, מה א ש' 32, מז א ש' 38, מט ג ש' 5 ור' ליל'; **נזיר** נב א ש' 37;

קידושין סג א ש' 35 ור' ליל'; **בבא קמא** ו ד ש' 19 ור' ליל'; **בבא מציעא** ז ד ש' 56

ור' ליל', ט א ש' 39; **בבא בתרא** טו א ש' 46 ור' ליל'; **סנהדרין** כב א ש' 46, כב ד

719 הנוסח משובש גם בהוריות הנספחת לבבלי: "וריבה" (יז ע"ב ש' 23).

720 ראה מבוא לנדה"מ, עמ' 652, סד"ה ובירוש' כאן.

721 ליברמן מפרש את המופע הזה בתמיהה — ראה תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 1008, ש' 33-34. והעיקר

בעיניי כשיטת המפרשים, שהגיהו "אין" תחת "יש", ובניחותא.

722 ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 798, ד"ה ברם; שם, הע' 8.

****ויש** (בתמיהה) (המשך) שו' 57, כו ב שו' 58 ור' ליל; **מכות** לא א שו' 33, לא ג שו' 44; **שבועות** לח ד שו' 24, שם שו' 49; **הוריות** מו ג שו' 72³²¹, וע"ע וכי יש.

ויש... ויש... ויש... ע"ע יש... ויש....

ויש אומ'... ויש אומ'... ויש אומ'... ויש אומרים... ויש אומרים... (!) יומא לח

ג שו' 39-41.

ויש אומ'... ויש אומרים... ויש אומרים... ויש אומרים... ע"ע ויש אומרי'... ויש אומרי'....

ויש אומר (!) ע"ע ויש אומרים.

ויש אומרי' ע"ע ויש אומרים.

ויש אומרי'... ויש אומרי'... מגילה עד ד שו' 43; **חגיגה** עז ב שו' 58-61 (אומ'),

אומרים; **עבודה זרה** מ א שו' 16 (צ"ל: יש תחת ויש⁷²⁴, אומרים). ועיין עוד ערך יש

אומרים... ויש אומרים... ויש אומרים... (?).

****ויש אומרים ברכות** יב א שו' 33 (אומרי'), יד א שו' 54; **פאה** יו א שו' 54 (אומרי');

דמאי כב ג שו' 60 (אומרי'); ⁷²⁵**חלה** נח ג שו' 40; **יומא** לח ג שו' 38 (אומרי'), לט א

שו' 750, מא ד שו' 14, שם שו' 17; **שקלים** מו ב שו' 53 (אומרי'); ⁷²⁶מח ג שו' 48; **סוכה**

נג ג שו' 38 (אומרי'); **תענית** סט א שו' 11 (אומרי'); **מגילה** עא ב שו' 55, עא ד שו' 760,

עד ד שו' 727⁴⁷; **מועד קטן** פב א שו' 4; **סוטה** יז ב שו' 32, כא ג שו' 12 (אומרי'), כב ב

שו' 755, כד ב שו' 32; **כתובות** ל ב שו' 32, לג ב שו' 37 (אומרי'), שם שו' 39 (אומרי');

גיטין מו ד שו' 8, שם שו' 10; **בבא מציעא** ח א שו' 35; **בבא בתרא** טו ב שו' 44 (אומרי');

סנהדרין כג ד שו' 6, כט ב שו' 39 (אומרי'); ⁷²⁸.

ויש (!) אומרים... ויש אומרים... ויש אומרים... ע"ע ויש אומרי'... ויש אומרי'....

ויש הלכה כבית שמאי ולא כבית הלל (בתמיהה) **עירובין** יט א שו' 3.

ויש כאן (בתמיהה) **סנהדרין** כב א שו' 45. ועיין עוד ערך כלום יש כאן... אלא....

ויש כאן זו ע"ע ויש כן זו (בתמיהה).

⁷²³ למופע נוסף לשיטת ליברמן ראה לשון הגמרא בסוטה יח ע"ד שו' 27: "המי' נשפכין תני יש

בהן משום קדושה". וליברמן נוטה לפרש "יש" זו בתמיהה — ראה תוכפ"ש, סוטה, עמ' 622, ד"ה

ובירושלמי. והוא גם נוטה להגיה "תני" ולפתור אותה "תנינן", ע"ש. והדברים דחוקים. ואני מפרש:

"המי' נשפכין", כפיסקא ממשנתנו שם (פ"ג מ"ג), והיא חוזרת על "נמחקה המגילה". ועליה שנתה

הברייתא: "יש בהן משום קדושה", שהרי השם נמחה בהן. והרישא של הסוגיא עוסקת ברישא של

משנתנו: "עד שלא נמחקה המגילה", שעדיין לא נמחה השם במים, ולכן אין בהם משום קדושה, ונשפכים

בכל מקום שהוא. וראה תוכפ"ש, שם, עמ' 621, שו' 11. ופירוש זה ברישא כבר הוצע על ידי ליברמן

עצמו, על הירושלמי, עמ' 29, ד"ה תני. וראה הלשון בתוספתא סוטה, פ"ב ה"ב וה"ג, עמ' 155. ולמופע

נוסף מסופק ע"ע ולא (בתמיהה).

⁷²⁴ ראה המקבילה בפסחים לא ע"א שו' 12-13.

⁷²⁵ להגהה ראה נוסח הרש"ס, כח ע"ב שו' 3. ובכ"ל: "ויש אומ'" (עמ' 103 שו' 28), והסדר טעה

בפתרונם.

⁷²⁶ ראה תוכפ"ש, שקלים, עמ' 677, שו' 33-34.

⁷²⁷ עיין תוכפ"ש, מגלה, עמ' 1143, שו' 10-11.

⁷²⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "ויש אומ'" (עמ' 479 שו' 8), והסדר טעה בפתרונם.

ויש כן זו (בתמיהה)⁷²⁹ **פאה** טו א שו' 47; **שבת** ד ג שו' 48 (כאן); **חגיגה** עו ב שו' 21; **נזיר** נה ד שו' 45.

וישאל (!) כר' ע"ע ר' כר'.

וישמענה (!) מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

ויתביניה (!) ע"ע ויתביניה.

ויתבינא (!) ע"ע ויתביניה.

ויתביניה⁷³⁰ **כלאים** כז ד שו' 56 (ויתבינא! וצ"ל: ויתבינה), כח ד שו' 63! (צ"ל: ויתביניה)⁷³¹; **שביעית** לה ד שו' 19; **תרומות** מג א שו' 18; **חלה** נז ד שו' 54 (ויתביניה!); **שבת** ז ב שו' 60, ז ג שו' 1 (ויתבינה! וצ"ל: ויתבינה), שם שו' 3, יב ד שו' 43; **פסחים** לז א שו' 73214; **יומא** לח א שו' 45; **מגילה** עא ב שו' 31; **סוטה** יח ב שו' 28; **גיטין** מט ג שו' 32; **קידושין** סד ג שו' 17; **שבועות** לד ג שו' 59, לד ד שו' 1! (צ"ל: ויתביניה)⁷³³.

ויתביניה כמתניתן (!)⁷³⁴ **פסחים** לג ב שו' 53 (צ"ל: במתניתן)⁷³⁵.

ויתביניה ר'⁷³⁶ **שבת** ט ב שו' 3, שם שו' 8; **שבועות** לד ב שו' 12! (צ"ל: לר')⁷³⁷.

ויתבינה (!) ע"ע ויתביניה.

ויתנון⁷³⁸ **ברכות** ו ג שו' 17.

וכ... כן... כן... ע"ע כ"כ... כן...

וכא*⁷³⁹ **ברכות** ה ב שו' 9 (וכאן), שם שו' 11 (וכאן), ט ב שו' 56 (וכה), יא א שו' 15 (וכה), יא ד שו' 36 (וכאן), שם שו' 38 (וכן), שם שו' 40 (וכאן), שם שו' 42 (וכאן), יא ב שו' 55 (וכה), יב א שו' 16, שם שו' 28 (וכאן); **פאה** יו ג שו' 12 (וכה), יז ג שו' 53.

⁷²⁹ פירוש הביטוי: "האם אפשר לקיים ברייתא זו?" — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 65, סד"ה אמר ליה [עמ' 64]. והיגר כתב: "שר' יוחנן באמרו 'ויש כן זו' תמה אם יש ברייתא כזו... והביטוי ההוא, ויש כן זו, הוא כעין הביטוי שמצינו בבבלי שר' יוחנן היה אומר, 'פוק תנא [!] לברא'" (היגר, ד, עמ' 498, ד"ה וכבר אמרת). ועל הכתיב "כן" תחת "כאן" ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1237, הע' 1.

⁷³⁰ תרגום: ושישיב אותו! ולמונח הזה משמעויות שונות: ברוב המופעים שלו הכוונה היא לתשובה במשא ומתן; אשר לשאר המופעים — בשבת ז ע"ב וע"ג ובקידושין הכוונה היא להצעת קושיא; בשבת יב ע"ד ובמקבילה בגיטין — לתשובה על שאלה; בפסחים — לתשובה על ספק.

⁷³¹ ראה מהד' לונץ, כ ע"א, ציון ב.

⁷³² פירש ליברמן כאן ולהלן במגילה עא ע"ב שו' 31: ויתביניה כן — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 513, סד"ה וכתב בספר ניר. ולפירוש העניין כאן ראה שם, סוף עמ' 512, ד"ה אין תימור; תוכפ"ש, פסחא, עמ' 642, ד"ה וכן אמרו.

⁷³³ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 402; שם, הע' 1.

⁷³⁴ תרגום (אחרי ההגהה): ושישיב אותו במשנתנו! הכוונה לתשובה על טענה במשא ומתן.

⁷³⁵ ראה מה שהערת בערך "כמתניתן (כמשנה אחת במשנתנו)" על מופע זה.

⁷³⁶ תרגום: ושישיב אותו ר'! הכוונה לתשובה במשא ומתן.

⁷³⁷ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

⁷³⁸ תרגום: וישנו (את משנתם). כלומר, "שילכו וילמדו משנה והלכות" וכ' (גינצבורג, פירוש, ב, סוף עמ' 236, ד"ה רבי חנינא).

⁷³⁹ תרגום: וכאן.

****וכא** (המשך) שם ש' 57 (וכה), יז ד ש' 31 (וכאן), שם ש' 32 (וכאן), יח ד ש' 4 (וכה), יט א ש' 8, יט ד ש' 22, כ ג ש' 41, כא א ש' 11; **דמאי** כג א ש' 30 (וכן), כג ב ש' 26 (וכה), כד ג ש' 8, כה ב ש' 22, כה ג ש' 15, כה ד ש' 2; **כלאים** כח ד ש' 62 (וכאן); **שביעית** לג א ש' 39, שם ש' 40 (וכן), לג ב ש' 8, לד ד ש' 21, לה ב ש' 12, לה ד ש' 32 (וכאן), לז ב ש' 41, לז ג ש' 33, שם ש' 38, שם ש' 50, שם ש' 56 (וכה), לח ב ש' 29, לח ד ש' 9, לט ב ש' 49 (וכאן), לט ג ש' 17 (וכאן); **תרומות** מא א ש' 40 (וכאן), מג א ש' 50 (וכאן), מא ג ש' 53 (וכאן), מב ד ש' 42, מד ג ש' 16 (וכאן); **מעשרות** מט ב ש' 25, נא ד ש' 4 (וכה; וצ"ל: וכה)⁷⁴⁰; **חלה** נח ד ש' 6 (וכאן)⁷⁴¹, נט א ש' 55 (וכאן), ס ב ש' 47 (וכאן); **ערלה** ס ד ש' 13, ס ב ש' 40 (וכה), ס ב ג ש' 8, שם ש' 42; **ביכורים** סג ג ש' 49 (וכאן); **שבת** ב ג ש' 9 (וכה), שם ש' 45, ד א ש' 32, ד ב ש' 13 (וצ"ל: וכן)⁷⁴², ד ג ש' 60 (וכה), ה א ש' 32 (וכאן), ה ד ש' 34 (וכאן), ו ב ש' 29, יב ג ש' 34 (וכאן), שם ש' 36 (וכאן), טו ג ש' 58, שם ש' 59, יז ג ש' 21; **עירובין** יח ב ש' 44, יט ג ש' 8, יט ד ש' 48 (וכאן); שם ש' 50 (וכאן); כ א ש' 4 (וכה)⁷⁴³, כא ב ש' 56, כא ג ש' 8, שם ש' 10, כג ב ש' 34, כד ב ש' 40, כה ג ש' 57, שם ש' 58, כו א ש' 144 (אשגרה)⁷⁴⁴, כז ד ש' 15, שם ש' 33, שם ש' 41; **פסחים** לג ב ש' 24, לה א ש' 3, שם ש' 64, לה ג ש' 56 (וכאן; אשגרה)⁷⁴⁵, לז ב ש' 53 (וכאן), שם ש' 57 (וכאן), לז ג ש' 50 (וכאן), שם ש' 51 (וכאן)⁷⁴⁶, שם ש' 53 (וכאן), שם ש' 55 (וכאן); **יומא** לח ד ש' 54, שם ש' 64, לט ג ש' 10, מ ג ש' 22, מה א ש' 35 (וכאן); **סוכה** נב ד ש' 32, נג א ש' 46, שם ש' 47, נה ד ש' 20 (וכאן); **ראש השנה** נט ג ש' 51 (וכאן); **תענית** סג ד ש' 28, סו ב ש' 52 (וכאן); **מגילה** ע ב ש' 10 (וכאן); **חגיגה** עו ב ש' 46, עו ג ש' 9, שם ש' 22 (וכאן), עח ד ש' 33 (וכה), עט ב ש' 51, שם ש' 55, עט ד ש' 49; **מועד קטן** פ ב ש' 40, שם ש' 43; **יבמות** טו ב ש' 32 (וכה); **סוטה** יו ב ש' 29 (וכאן), יו ג ש' 20 (וכה), שם ש' 23 (וכה), יז ד ש' 18 (וכאן), כא ב ש' 54 (וכן), כב א ש' 18, כג ג ש' 45; **כתובות** כה ג ש' 19, שם ש' 48, כה ד ש' 48, שם ש' 49, כו ב ש' 2, שם ש' 43, כז ג ש' 16, שם ש' 35 (וכה), שם ש' 38 (וכה), כז ב ש' 10, שם ש' 23 (וכאן), שם ש' 26, שם ש' 41, שם ש' 57, כז ג ש' 4, שם ש' 28, שם ש' 61, כט ב ש' 2 (וכאן), שם ש' 3 (וכאן), כט ג ש' 52, ל ב ש' 3, שם ש' 38, לב ב ש' 48, לג ג ש' 29, לד א ש' 9, לו א ש' 7, לו ב ש' 15; **נדרים** לז א ש' 33, שם ש' 34, לז ג ש' 3, לח ג ש' 27, מ א ש' 55, מא ד ש' 48 (וכן), מב ד ש' 18; **גיטין** מו ג ש' 17 (ובא)⁷⁴⁷; **נזיר** נא ב ש' 33

740 ראה כי"ר, עמ' 265א ש' 32.

741 לפירוש המופע הזה ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 277, סד"ה ור' הילא.

742 ראה ירוכ"פ, עמ' 60, ד"ה אין נותנין.

743 ראה ירוכ"פ, עמ' 247, ד"ה וכה.

744 ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 358, סד"ה דתני [עמ' 357].

745 ראה ירוכ"פ, עמ' 498, ד"ה וכאן.

746 הנוסח כאן בכי"ל: "וכן" (עמ' 483 ש' 17), והווגה.

747 הנוסח כאן בכי"ל לנכון: "וכא" (עמ' 217, גליון לשו" 4).

****וכא (המשך)** (וכאן), שם ש' 46 (וכאן)⁷⁴⁸, נא ד ש' 25, שם ש' 52, נב א ש' 63, נב ב ש' 1, נב ג ש' 11, שם ש' 35 (וכאכר! וצ"ל: וכא כר'), נב ג ש' 32, נג ג ש' 33, נד ב ש' 18, נד ג ש' 30, שם ש' 49, שם ש' 51, שם ש' 53, נה א ש' 9, נה ג ש' 50, נו ד ש' 7, נז א ש' 21, נז ג ש' 28, שם ש' 29, נח א ש' 29; **קידושין** נח ג ש' 20 (וכאן), שם ש' 43, שם ש' 44, נט ג ש' 2 (וכאן), ס ב ש' 26, ס ד ש' 5 (וכאן), שם ש' 6 (וכאן); **בבא קמא** ב ב ש' 9, ג ג ש' 55, ה ב ש' 41, ה ג ש' 30; **בבא מציעא** ח ד ש' 17, ט א ש' 42, י ג ש' 11, שם ש' 13; **בבא בתרא** יג ב ש' 18, שם ש' 27, יו א ש' 40, יו ב ש' 23, יז א ש' 62, שם ש' 63; **סנהדרין** כג ג ש' 17, כד ג ש' 4, כו א ש' 55, כו ד ש' 27 (ובה! וצ"ל: וכה)⁷⁴⁹, כז א ש' 53 (ומה! וצ"ל: וכה)⁷⁵⁰; **מכות** לא א ש' 30 (וכאן); **שבועות** לג ג ש' 23, לג ד ש' 58, לד א ש' 7, שם ש' 28, לה ג ש' 25, שם ש' 39 (וכאן), לו ב ש' 7 (וכאן), שם ש' 22 (והכן! וצ"ל: וכן?), לז ב ש' 9, לח ד ש' 36 (וכא₂); **עבודה זרה** לט ד ש' 47, מא ב ש' 1, שם ש' 23, שם ש' 29, מד ב ש' 18 (וכאן), מד ג ש' 46, שם ש' 48, שם ש' 54, מה ב ש' 53; **הוריות** מה ג ש' 41, מה ד ש' 17, שם ש' 27, מו א ש' 34, שם ש' 36, מו ג ש' 41, מו ד ש' 45, מז ב ש' 2, מז ג ש' 61; **נידה** מח ד ש' 46, מט ב ש' 61 (וכאן)⁷⁵¹. ועיין עוד ערך: והכא עד והכא (!) תנינן; תמן אמר... וכא אמר...; תמן הוא אמר... והכא הוא אמר...

וכא אמר הכין⁷⁵² **כלאים** כז ב ש' 42 (והכא, צ"ל: את אמר⁷⁵³); **עירובין** כ ב ש' 7, שם ש' 9, כב ד ש' 35 (והכא). ועיין עוד ערך: בכל אתר את אמר... והכא את אמר אכין; הכא את אמר... והכא את אמר הכין; תמן אמר... וכא אמר הכין; תמן אמר ר'... והכא הוא אמר הכין; תמן הוא אמר... והכא הוא אמר הכין.
וכא את אמר אכין (!) ע"ע והכא את אמר הכין (בתמיהה)⁷⁵⁴.
וכא את אמר הכין ע"ע והכא את אמר הכין (בתמיהה)⁷⁵⁵.
וכא את אמר הכן ע"ע והכא את אמר הכין (בתמיהה).

⁷⁴⁸ יש להעביר את המופע לעיל, ש' 34 — ראה תוכפ"ש, נזירות, עמ' 507, הע' 22.
⁷⁴⁹ במקבילה שביבמות יא ע"ד ש' 2: "וכאן", ועל פיה הגהתי. וכללתי את המופע הזה כאן, למרות שזהו לשון הספרא (קדושים, פרק ט ה"ו, צב ע"ג), כי הלשון כאן הוא ארמי.

⁷⁵⁰ ראה הלשון בערך "כמה דאת אמר תמן... והכא...".
⁷⁵¹ למופע נוסף השייך לדמאי כה ע"ג ש' 59 ראה אהצ"ר, עמ' 124, ד"ה ואורחא, בנוסח הריבמ"ץ דמאי, פ"ו מ"י [סד"ה ובית הלל, עמ' סז; ושלא כהגהת זק"ש שם, ריש הע' 30]. והנוסח שם: "וכן" (= "וכאן"). ולמופע נוסף מסופק ע"ע ברם הכא. וליברמן מוסיף עוד מופע בעירובין יח ע"ב ש' 54 על פי הא"ז (ושם: "וכה") — ראה ירוכ"פ, עמ' 219, ד"ה דרב אמר. ולמופע נוסף על פי הראב"ה (ושם: "וכה") ראה מה שהערתי בערך "אוף הכא" לפסחים כז ע"ב ש' 14.

⁷⁵² תרגום: וכאן אומר כך?
⁷⁵³ ההגהה על פי המקבילה בשבת ו ע"א ש' 9.
⁷⁵⁴ גם בערך "תמן את אמר... והכא את אמר הכין" המצוין שם.
⁷⁵⁵ מלבד המקומות המפורשים שם, לשון זה נמצא גם בערכים הבאים המצוינים שם: הכא את אמר... והכא את אמר הכין; תמן את אמר... והכא את אמר הכין; תמן הוא אמר... והכא הוא אמר הכין; תמן תנינן... והכא את אמר הכין.

וכא אתינן מיתני (בתמיהה)⁷⁵⁶ **מעשרות** נ ג שו' 31 (וכה, מתני'! וצ"ל: מתני'⁷⁵⁷); **יבמות** ח ב שו' 23 (והכא); **גיטין** מט א שו' 75810.

וכא הוא או' (!) הכין ע"ע וכה הוא אמר הכין.

וכא הוא אמר אכין ע"ע וכה הוא אמר הכין⁷⁵⁹.

וכא הוא אמר אכן ע"ע וכה הוא אמר הכין.

וכא הוא אמר הכין⁷⁶⁰ **שביעית** לו א שו' 45 (והכא, הכן); **מעשרות** מט ב שו' 20: (ל"ג)⁷⁶¹; **שבת** יב ג שו' 63 (והכא); **פסחים** לד ב שו' 1 (או'!); **סוכה** נג ד שו' 34; **סוטה** יז ב שו' 3 (והכא), שם שו' 35; **כתובות** לד א שו' 8 (אכין); **גיטין** מה ד שו' 48 (והכא), מז ג שו' 28 (והכא, אומר; אכן); **נזיר** נא ד שו' 22 (אכן). ועיין עוד ערך: מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין; תמן אמר... וכה הוא אמר (!) אכן; תמן אמר ר'... והכא הוא אמר הכין; תמן הוא אמר... והכא הוא אמר הכין; תמן תנינן... והכא הוא אמר הכין.

וכא כאן (!) ע"ע והכא כן.

וכא כן ע"ע והכא כן.

וכא מה אית לך⁷⁶² **עירובין** יח ג שו' 52; **מועד קטן** פ ב שו' 41. ועיין עוד ערך הכא מה אית לך. וראה עוד ערך: הכא מה אית לך (והכא = ארץ ישראל); הכא מה אית לך מימר.

וכא ר' אומר (!)⁷⁶³ **כתובות** כה ד שו' 44 (צ"ל: תמן אמר ר'... וכה ר' אמר...?⁷⁶⁴).

וכא תנינן ע"ע תמן תנינן... וכה תנינן....

וכאכר' (!) ע"ע; וכה; כר'.

וכאן ע"ע וכה.

⁷⁵⁶ תרגום: וכאן באנו לשנות!! ולפירוש הביטוי ראה: תוכפ"ש, שביעית, עמ' 482, הע' 11; שם, גיטין, עמ' 818, ד"ה והערות; עמ' 819, ד"ה והנה ממש. וראה עוד מה שהערתי להלן, ערך "וכן אתינן מתני (בתמיהה)", לשביעית לג ע"ג שו' 49.

⁷⁵⁷ ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 818, ד"ה והערות אילו; שם, הע' 61.

⁷⁵⁸ למופע נוסף שהוצע על ידי ליברמן על דרך אולי בגיטין מה ע"א שו' 13 ראה תוכפ"ש גיטין הנ"ל (בהערה הקודמת), ד"ה ולפיכך (ושם: "וכה").

⁷⁵⁹ גם בערכים הבאים המצוינים שם: מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין; תמן אמר ר'... והכא הוא אמר הכין; תמן תנינן... והכא הוא אמר הכין.

⁷⁶⁰ תרגום: וכאן הוא אומר כך!!

⁷⁶¹ ההגהה על פי המקבילה בשבת ו ע"ב שו' 23. אבל ליברמן מוחק את "הוא אמר" בלבד (גליונות הרש"ל, טופס ב', המחיקה שלו בפנים היא על ידי הקפת הנמחק בסוגריים עגולים). ובטופס א' הקיף את כל הביטוי בסוגריים עגולים לשם מחיקה, והעיר בגליון: "ליתא בשבת", וחזר בו מוחק הכל, והעיר: "עיין בגליון הש"ס כאן". וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 86, ד"ה חייליה. על כל פנים, הגורס מאמר זה מפרש אותו בניחותא.

⁷⁶² תרגום: וכאן מה יש לך!!

⁷⁶³ תרגום ולפי ההגהה: שם אומר ר'... וכאן ר' אומר...!!

⁷⁶⁴ ההגהה ברישא על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. ואני הגהתי בסיפא "אמר" תחת "אומר".

וכאן (!) לא הוינן מרין אלא ע"ע ואנן לא הוינן אמרין כן אלא.

וכאן (!) תימר ע"ע אין תימר.

וכבית הלל ע"ע כבית הלל.

וכבית שמאי ע"ע כבית שמאי.

וכגון ע"ע כגון.

וכד ע"ע כד.

וכדברי הכל ע"ע כדברי הכל.

וכדדבה (!) מן דר' ע"ע ורובה מן דר'.

וכדר' (!) ע"ע וכר'.

וכה ע"ע וכא⁷⁶⁵.

וכה אתינן מתני' (!) ע"ע וכא אתינן מיתני (בתמיהה).

וכה (!) זכה הוא (!) מה ששנה לנו רבי פאה יח ג שו' 35 (צ"ל: ומה, צ"ל: היא)⁷⁶⁶.

וכהדא ע"ע כהדא (דיבור הצעה).

וכולחו (!)767 מקרא אחד דרשו קידושין סו א שו' 6 (צ"ל: וכולהון)⁷⁶⁸.

וכולהון769 מקרא אחד הן דורשין ביכורים סד א שו' 19.

וכולהון פליגין על שיטתיה דר' ע"ע אתינא דר' ודר' כר', וכולהון פליגין על שיטתיה דר'.

וכולהם מ-... למדו ע"ע כולהון מן... למדו.

וכולהון למידין מן (!) סוטה כג א שו'770.

⁷⁶⁵ ועיין עוד ערך "תמן הוא אמר... והכא הוא אמר..." המצוין שם.

⁷⁶⁶ ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 49, ד"ה מדרש; שם, הע' 2; מבואות לסה"ת, עמ' 662, ד"ה "וכי; שם, הע' 130 והע' 131; מבואות לסה"א, עמ' 384, הע' 17. וראה עוד אהצו"י, ריש עמ' 45, ד"ה אמר ר' יוחנן. ולעניין "מה ששנה לנו רבי" ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 729, ד"ה על מסדרו; מבואות לסה"ת, עמ' 662, סי' ד.

⁷⁶⁷ תרגום: וכולם.

⁷⁶⁸ ראה המקבילה בביכורים סד ע"א שו' 19 הרשומה בערך הבא.

⁷⁶⁹ תרגום: וכולם.

⁷⁷⁰ המופע הזה הוא תנאי לדעת ליברמן. שכן כתב בתוכפ"ש, סוטה, עמ' 691, שו' 196: "ועיין בברייתא שבירושלמי שהבאנו לעיל"; כלומר, שם, שו' 193, ע"ש. ופירוש "יכולהון" — בנה בית וחנכו, נטע כרם וחיללו (סוטה פ"ח מ"ח). והירושלמי רגיל להשתמש במילה "כולהון" גם כלפי שני דברים — עיין למשל: נדרים מ ע"א שו' 45 (ושם: "כולהון"; סנהדרין כה ע"ג שו' 30 (ושם: "כולם").

ודע שהירושלמי משתמש בדרך כלל במילה "כולהון" ואחיותיה: "כולהון", "כולהון", "כולהם", "כולן" ו"כולם", לציון אישים או דברים שנפרטו במקרא, במשנה או בדברי האמוראים (השימוש במילה זו לציון כל החכמים לא נכלל כאן — ראה למשל לעיל, ערך "יכולהון מקרא אחד הן דורשין", ולהלן ערך "מדברי כולם"). לעתים רחוקות, הוא משתמש במילים אלה גם לדברים שלא נפרטו (ועיין למשל בכתובות לא ע"ד שו' 29 ["ומכולן"] ונזיר נה ע"א שו' 57 ["שבכולן", וצ"ל: שכולן?]). במקום אחד (כלאים ל ע"ג שו' 1) הכוונה ב"כולהון" למימרות שנזכרו קודם לכן בסוגיא, ויש להגיה שם: כולהון, ע"ש. ולעתים נראה השימוש במילה זו כאשגרה ממקומות אחרים, כרגיל בירושלמי (ועיין למשל בסנהדרין כה ע"א

ש' 27 ["שכולהם"] ולהלן שם כו ע"ד ש' 54 ["שכולהם"] = יבמות יא ע"ד ש' 21 ["שכולהן"]. ודע עוד שכל המופעים של "כולם" ו"כולן" בערכים הרשומים להלן הם בעברית, בהקשר לשוני עברי. ויש גם מופעים של "כולהן" ו"כולהם" שהם בעברית. "כולהן" — כגון: ביכורים סג ע"ג ש' 42, שם ש' 49; יומא מד ע"ב ש' 14; "כולהם" — כגון: גיטין מד ע"ג ש' 52, מח ע"ג ש' 14; נזיר נג ע"א ש' 33; הוריות מח ע"ג ש' 24. ועל צורות אלה ראה רוזנטל, לשונות סופרים, עמ' 323. ולא הקפדתי לחלק בין ארמית לעברית, שכולן מעניין אחד. וכן לא הקפדתי בדרך כלל לחלק בין לשון זכר ללשון נקבה, או לתקן בהתאם, מכיוון שלא היו הדברים תמיד מחוורים לי. על כל פנים, הכלל הוא זה: "כולהן" ו"כולהם" בעברית הם לשון זכר, "כולהן" בארמית לשון זכר, "כולהן" או "כולהן" לשון נקבה, "כולם" לשון זכר, ו"כולן" מתאים לשני המינים. ועל פי זה, יוכל המעיין לתקן את המקומות הוודאיים.

והריני מסדיר את כל המופעים של מילים אלה על פי הסדר:

בכולהן פסחים לד ב ש' 31 (בכולן); **חגיגה** עו ג ש' 22 (בכולהם); **יבמות** ב ג ש' 28; **גיטין** מט ב ש' 57 (בכולן); **נזיר** נא ב ש' 20 (בכולן); **סנהדרין** כ ג ש' 29 (בכולן).
לא כללתי את המופע שביבמות יא ע"ד ש' 2 ("בכולהן") = סנהדרין כו ע"ד ש' 27 ("בכולהם"), לפי שמקורו בספרא, קדושים, פרק ט ה"ו, צב ע"ג (אף על פי שהנוסח שם לפנינו: "בכלן"). וכבר כתבתי לעיל, שהרא"ש רוזנטל ז"ל העלה שצורה זו ("כולהן", או "כולהם") היא עברית — ראה רוזנטל הנ"ל, עמ' 323, ס' 13.

בכולהם ע"ע בכולהן.

בכולן ע"ע בכולהן.

דכולהן (ו) ע"ע וכולהן.

וכולהן ברכות ה ג ש' 25 (וכולן); **כלאים** כז א ש' 5 (וכולן); **פסחים** כט ד ש' 25; **תענית** סה א ש' 31 (וכולהן); סט א ש' 40 (וכולהם); **יבמות** ג ד ש' 60, שם ש' 61, ה א ש' 20 (וכולן); ז ג ש' 42, יא ד ש' 21 (דכולהן; רצ"ל: וכולהן); **כתובות** כה א ש' 15 (וכולהן); שם ש' 58 (וכולהן); לא ב ש' 53, לא ג ש' 17 (וכולהן); **גיטין** מט ג ש' 35 (וכולן); נ ב ש' 13 (וכולן); שם ש' 28 (וכולן); שם ש' 29 (וכולהם); **נזיר** נו ד ש' 1; **קידושין** סא א ש' 36; **סנהדרין** כה א ש' 28 (וכולהם); כח ב ש' 6 (וכולהם); **שבועות** לו א ש' 34; **גיזה** מט ג ש' 6. ועיין עוד ערך כולהן.

למופע בתענית סט ע"א ש' 40 ראה מה"א, עמ' 200, ס' קכה. ולהגהה ביבמות יא ע"ד ש' 21 השווה להלן סנהדרין כה ע"א ש' 28 ושבועות לו ע"א ש' 34. והלשון בגיטין מט ע"ג ש' 35 היא כנראה באשגרה מלהלן ע"ב ש' 13 (= יבמות ה ע"א ש' 20). ודרך אחרת לפ"מ — עיין בפ"מ, מו סע"ב, ד"ה וכולן.

וכולהם ע"ע וכולהן.

וכולהן ע"ע וכולהן.

וכולן ע"ע וכולהן.

ומכולם ע"ע מכולם.

כולהם ע"ע כולהן.

כולהן ברכות ג ד ש' 16, שם ש' 60 (כולן); יא ד ש' 49 (כולם); שם ש' 56 (כולן); **פאה** טו ד ש' 56 (כולן); **כלאים** כו ד ש' 51, כז א ש' 1 (כולם); שם ש' 3, שם שם (כולן); שם ש' 4 (כולן); שם ש' 29, שם ש' 30, כח ב ש' 29 (כולן); כח ג ש' 11, שם ש' 12 (א2); כולהן, ל ג ש' 11 (צ"ל: כולהן); **תרומות** מ ב ש' 26 (כולהם); מ ד ש' 31; **מעשרות** נ ד ש' 11 (כולהן); נא ב ש' 45 (א2); כולהן; רצ"ל: כולהן); **מעשר שני** נו ד ש' 19 (כולן); **חלה** נז א ש' 50 (כולן); ס ב ש' 4 (כולהן); **ערלה** סב ג ש' 41 (כולהן); שם ש' 42 (כולן); **ביכורים** סג ג ש' 42 (כולהן); שם ש' 49 (כולהן); סה א ש' 13 (כולהן); **שבת** ב ב ש' 3, ב ד ש' 46 (כולהן); ג ג ש' 58 (כולהן); ה א ש' 36 (כולהן); ט ב ש' 46 (כלם; רצ"ל: כולם).

ט ג ש' 9 (כולם), י ב ש' 44 (כולחן?), שם ש' 49 (כולחן?), י ד ש' 21, שם ש' 22 (כולחן?), יב א ש' 2, שם ש' 3 (כולחן), יג ג ש' 12 (כולחן! וצ"ל: בולין); **פסחים** לד ב ש' 28 (כולחם), שם ש' 30; **יומא** לט א ש' 36 (כולחן), מד ב ש' 14 (כולחן); **סוכה** נה ד ש' 20 (כולחם); **חגיגה** עה ד ש' 21; **מועד קטן** פא ב ש' 34 (כולחן); **יבמות** ג ד ש' 29, שם ש' 30, יא ד ש' 30 (כולחן); **סוטה** כג א ש' 11 (וכולחן?), כד א ש' 42 (כולחן); **כתובות** לא ב ש' 54, שם ש' 56; **נדרים** מ א ש' 45; **גיטין** מד ג ש' 52 (כולחם), שם ש' 53 (כולחן), שם ש' 54 (2x); כולחן, שם ש' 55 (כולחן), שם ש' 56 (כולחן), מח ג ש' 14 (כולחם); **נזיר** נג א ש' 33 (כולחם), שם ש' 34 (כולחם); **בבא קמא** ב ב ש' 1, שם ש' 2; **סנהדרין** יט א ש' 21 (כולחן), כה ג ש' 30 (כולם), שם ש' 42 (כולחן), שם ש' 46 (כולחן), כז א ש' 4 (כולחם); **שבועות** לב ג ש' 39, לג ד ש' 42, לד ג ש' 29 (כולם), לו א ש' 53, לו ב ש' 57 (כולחן), לח א ש' 16; **עבודה זרה** מא ד ש' 33; **הוריות** מו ד ש' 34 (2x); כולחן, מח ג ש' 24 (כולחם); **גיטה** נ א ש' 54 (2x); כולחן, שם ש' 57, נ ב ש' 2. ועיין עוד להלן בפנים בערכים: שמע כולחון מהדא; שמע כולחון מיכא; שמע כולחון מן הדין קרייא. ההגהה בכלאים ל ע"ג ש' 1 היא על פי לשון הרישא שם: "הדא אחרייתא", כלומר לשון נקבה. וההגהה במעשרות נא ע"ב ש' 45 היא על פי כ"ר (עמ' 264 א264 ש' 13). ובשבת יב ע"א ש' 2 חסר מופע שני של "כולחון", זאת על פי המקבילה בכלאים כח ע"ג ש' 12 — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 161, ד"ה ר' יוחנן. וההגהה בשבת יג ע"ג ש' 12 היא על פי כ"ל — ראה: ירוכ"פ, עמ' 173, ד"ה מקטע; מבואות לסה"א, עמ' 519, יג ע"ג, ש' 12; שם, הע' 8. והמופע בסוטה כג ע"א ש' 11 הוא תנאי לדעת ליברמן; כמו שהערתי לעיל בריש ההערה לפרק.

כולחם ע"ע כולחון.

כולחן ע"ע כולחון.

כולם ע"ע כולחון.

כולן ע"ע כולחון.

כלחן (?) ע"ע כולחון.

כלם (!) ע"ע כולחון.

לכולן חגיגה עה ב ש' 56.

מכולחן ע"ע מכולם.

מכולם מעשרות מט ד ש' 56 (מכולחן); **חלה** נז ג ש' 41 (מכולחן); **עירובין** כא א ש' 63, כב ד ש' 31; **תענית** סט א ש' 40 (מכולם?); **כתובות** לא ד ש' 29 (ומכולחן); **נדרים** לח ב ש' 12, שם ש' 13 (ומכולחן); **קידושין** נח ג ש' 1; **גיטה** נ א ש' 33 (מכולחן).

מכולן ע"ע מכולם.

שבכולם ע"ע שבכולן.

שבכולן ברכות יד ב ש' 36 (שבכולם); **מעשרות** נ ג ש' 16, נא א ש' 50; **ערלה** סב ד ש' 33; **פסחים** כח ג ש' 37; **שקלים** מז ג ש' 37; **סוכה** נד א ש' 3; **מגילה** עב א ש' 11; **יבמות** ט א ש' 58; **סוטה** כא ג ש' 3; **נזיר** נה א ש' 57 (צ"ל: שכולחן); **סנהדרין** יח א ש' 52 (שבכולם), כו ב ש' 18, ל א ש' 24. ההגהה בנזיר נה ע"א ש' 57 היא שלי, ע"ש.

שכולחון ע"ע שכולחן.

שכולחם ע"ע שכולחן.

שכולחן חלה נז ג ש' 42; **ערלה** סא ד ש' 5; **פסחים** כז ג ש' 17 (שכולחן); **יבמות** יא ד ש' 21; **סנהדרין** כה א ש' 27 (שכולחם), כו ד ש' 54 (שכולחם); **שבועות** לג א ש' 53 (2x); שכולחן, שם ש' 54 (שכולחן), לו א ש' 34 (שכולחון).

וכי** 771 **ברכות** ב ד ש' 7, ד ד ש' 5, ז ד ש' 12?772, שם ש' 17, ט ג ש' 7, י ד ש' 26, שם ש' 27?773, יב ד ש' 48, יג א ש' 1, יג ב ש' 16, יג ג ש' 32, יג ד ש' 58; **פאה** יו ב ש' 12, יז א ש' 36, יט ד ש' 26! ("ל"ג)⁷⁷⁴, כא ב ש' 2; **דמאי** כב ג ש' 48; **כלאים** כז ד ש' 41, לא א ש' 7, לא ג ש' 7; **שביעית** לג ד ש' 42?775, לה ב ש' 9, לו ג ש' 37, לו ד ש' 7, לט ג ש' 42; **תרומות** מב ב ש' 57, מג א ש' 17, מג ג ש' 26, מג ד ש' 23?776; **מעשרות** מח ד ש' 16, שם ש' 63, נא ב ש' 4, נא ג ש' 55; **מעשר שני** נב ד ש' 38, נג ב ש' 53; **חלה** נז ד ש' 53, נט ב ש' 42; **ערלה** ס ג ש' 50; **ביכורים** סד א ש' 13; **שבת** יד ג ש' 36; **פסחים** כח ג ש' 14, שם ש' 15, לא ד ש' 60, שם ש' 61, לה ב ש' 46; **יומא** לח ג ש' 29, שם ש' 30, לח ד ש' 30; **סוכה** נג ד ש' 39, נה ג ש' 23; **תענית** סה ד ש' 32, סז ד ש' 32, סח ד ש' 49, סט ג ש' 32; **מגילה** עב ב ש' 9, עב ד ש' 2; **חגיגה** עו ג ש' 13, שם ש' 14, שם ש' 18, עו ד ש' 14, עט א ש' 26 ("צ"ל: נ"י [= נ"חא])⁷⁷⁷, שם ש' 32; **מועד קטן** פ ב ש' 17; **יבמות** ג ד ש' 5, שם ש' 59, ד א ש' 6, ו ב ש' 49, י ב ש' 42, יב ג ש' 53, שם ש' 55; **סוטה** יז א ש' 11, כא ד ש' 61; **כתובות** כה א ש' 47, כה ב ש' 28, שם ש' 45, כה ג ש' 3, שם ש' 47, כו א ש' 42; **נדרים** מ ג ש' 28, מ ד ש' 36, מא ג ש' 8, מב א ש' 1, שם ש' 4; **גיטין** מה ג ש' 26, שם ש' 64; **נזיר** נא ב ש' 12, נד ד ש' 41, נז ג ש' 27, שם ש' 28; **קידושין** נח ב ש' 58, סב א ש' 36, סה ב ש' 22, סה ג ש' 11, סו א ש' 53; **בבא קמא** ד ד ש' 28; **בבא מציעא** יא ב ש' 55; **סנהדרין** כ ב ש' 21, כ ד ש' 6, שם ש' 10, כה ב ש' 6, שם ש' 9, שם ש' 26, שם ש' 33, שם ש' 48, שם ש' 61, שם ש' 63, כה ג ש' 44, כה ד ש' 1, כט א ש' 32, ל ג ש' 1; **מכות** לא ד ש' 47; **עבודה זרה** מ א ש' 62, מ ג ש' 25; **הוריות** מז ד ש' 34⁷⁷⁸.

שכולן ע"ע שכולהן. ולמופע נוסף מסופק ע"ע שבכולן. ועיין עוד להלן בפנים בערכים: על כולהן; על כולן הוא אומר (כלומר, הפסוק).

771 רשמתי את כל המופעים של מילה זו, כולל אלה המשמשים בלשון הדיוט, כגון סנהדרין ל ע"ג שו' 1, מכיוון שכולם באים בתמיהה. וכך נהגתי במילים: ולא (בתמיהה); לא (בתמיהה). ורשמתי בערכים נפרדים את הלשון "וכי אין" ואת הביטויים הבאים אחריו בהמשך.

772 גם גינצבורג (פירושם), ג, עמ' 186, ד"ה (וכי) הסתפק אם הלשון הזה הוא תנאי או אמוראי, אבל הכריע שהוא תנאי.

773 ראה מה שהעיר אפשטיין, מבואות לסה"א, ריש עמ' 363, שו' 26-27; שם, הע' 30.

774 ראה מבואות לסה"א, עמ' 388, [נט ע"ד], שו' 26; שם, הע' 17.

775 עיין מבואות לסה"א, עמ' 424, [לג ע"ד], שו' 42; שם, הע' 10. ובכ"ר עמ' 190 א שו' 8 ליתא.

וצ"ע.

776 המופע הזה בא בתוך ברייתא. ואני מסופק שמא הניסוח בברייתא הוא אמוראי.

777 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

778 למופעים נוספים ע"ע: וכן; וכתוב; ומה שהערתי בערך "ולא מן... למדת (בתמיהה)" לשבת יא ע"ד שו' 55. וליברמן הוסיף עוד מופע מדעתו על דרך אולי בסוכה נד ע"ג שו' 4 — ראה תוס"ר, ב, עמ' 62, שו' 4/5, ע"ש. ואין הדברים נראים, אלא פירוש "כשירים היו" — שבעלי המומים היו כשרים,

וכי אין אנו יודעי' ע"ע וכי אין אנו יודעיין.

וכי אין אנו יודעים ע"ע וכי אין אנו יודעיין.

וכי אין אנו יודעיין ערלה ס ג שר' 30 (אנו ליל'), שם שר' 33; יומא לט א שר' 5; נזיר נח א שר' 13 (יודעי!); קידושין נח ג שר' 48 (יודעים!); נט ב שר' 4; סנהדרין כז א שר' 32; שבועות לו ד שר' 21; נידה נא א שר' 37.

וכי אין יודעיין (!) ע"ע וכי אין אנו יודעיין.

וכי⁷⁷⁹ אמרית לך (בתמיהה)⁷⁸⁰ חלה נט ב שר' 44.

וכי בעלייה היית⁷⁸¹ שביעית לה ד שר' 48.

****וכי יש ברכות ג ב שר' 4, ט ג שר' 8, יג א שר' 25; שביעית לז ב שר' 24; תרומות מה ב שר' 20; ביכורים סד ג שר' 36, סד ד שר' 29, שם שר' 46, סה ג שר' 20, סה ד שר' 27; שבת יג ג שר' 51, שם שר' 55; פסחים כז א שר' 48; שקלים מו ב שר' 10, מו ג שר' 47, מח א שר' 27; חגיגה עח ב שר' 32; יבמות ט ג שר' 15, יג ד שר' 52; סוטה יז ב שר' 56, כ א שר' 51, כ ב שר' 16, שם שר' 29, כא ד שר' 6; כתובות לב ב שר' 43; קידושין ס ג שר' 43, סג ג שר' 60; בבא קמא ב ד שר' 40, ה א שר' 17; סנהדרין יט ב שר' 2; שבועות לח א שר' 56; עבודה זרה מא ד שר' 26, מג ד שר' 13; הוריות מה ד שר' 18, מו א שר' 46, מח ג שר' 43; נידה מח ד שר' 50⁷⁸². ועיין עוד ערך ויש (בתמיהה).**

***וכי עלת על דעת בבא מציעא יא ב שר' 44.**

וכי עלת על דעתך כתובות לד ב שר' 3; נזיר נח א שר' 11; סנהדרין כז א שר' 30 (עלתה?).

וכי עלת על לב ברכות ד ב שר' 38; מועד קטן פג ג שר' 45.

וכי עלתה על דעתו של שקלים מז א שר' 26.

וכי עלתה על דעתך ע"ע וכי עלת על דעתך.

וכיון ש- ע"ע כיון ש-.

וכיון ש-... כמי ש-... ע"ע כיון ש-... כמי ש-...

וכיון ש-... לא... ע"ע כיון ש-... לא כ-... (בתמיהה).

והיו נזהרים שלא להיכנס בין האולם ולמזבח. וכבר פירש כן גינצבורג, פירושם, ג, עמ' 99, הע' 109, אלא שהפליג בהשערותיו בפירוש "כשירים".

⁷⁷⁹ בשריר': "וכן" (עמ' 56 שר' 19; עמ' 58 שר' 14). וכן הוא בקטע אפשטיין (מחקרים, ב, א, עמ' 272 שר' 9). ונראה לי שגירסא זו עיקר, והוא הסגנון הרווח בירושלמי במונחים אחרים. עיין למשל בערכים: כן אני אומר (בתמיהה); כן אנן אמרין (בתמיהה). ולפי זה, יתכן שאין "וכי" שלנו אלא "וכי" — לשון קצרה מן "וכן". והיא תופעה שנוהגת בד"י — עיין למשל בחילופי הנוסחאות בערך "כן אנן קיימין". וכבר הערתי על התופעה במבוא, עמ' רמו, סי' 2. מכל מקום, לעצם העניין אין הבדל בין "וכן" לבין "וכי". ופירוש סוגיא זו צ"ע.

⁷⁸⁰ תרגום: וכי אמרתי לך!! (או: וכך אמרתי לך!!) — ראה בהערה הקודמת.

⁷⁸¹ לפירוש הביטוי ראה מבוה"י, טז ע"א, ערך נמנה בעלייה.

⁷⁸² למופע נוסף מסופק השייך לתענית סז ע"ב שר' 40 ראה תוכפ"ש, תעניות, ריש עמ' 1087.

וכמה דתימר... ודכוותה...

וכיון ש'... לאו כמי ש'... (בתמיהה) שבועות לד א ש' 6. וראה עוד ערך מכיון ש'...
אלא (!) כמי ש'....

וכיניני⁷⁸³ **ברכות** ה ד ש' 37 (וביניני)⁷⁸⁴; **פאה** יז א ש' 38; **כלאים** כז ב ש' 58 (וכן היא),
כח ג ש' 13 (וכן היא), שם ש' 32 (וכן הוא! וצ"ל: וכן היא)⁷⁸⁵; **מעשרות** מט א ש' 4;
שבת ח ג ש' 8, ט ד ש' 78622, יב א ש' 3; **יומא** מ ב ש' 50; **ביצה** ס ב ש' 7872; **חגיגה**
עו ד ש' 16; **מועד קטן** פב ב ש' 35, פג א ש' 56; **יבמות** ג א ש' 6, יא ב ש' 46;
כתובות ל ג ש' 53; **גיטין** מו ג ש' 39, מז ב ש' 28, נ ב ש' 46; **נזיר** נה ב ש' 9 (וכן
היא); **קידושין** נט ג ש' 21, סא ד ש' 52 (ובני! וצ"ל: וכני)⁷⁸⁸; **סנהדרין** כז ג ש' 78938;
שבועות לג ג ש' 10, לו ד ש' 42 (וכן היא).

וכל חבריו פליגין עליו⁷⁹⁰ **שבועות** לו ד ש' 46.

וכל עמא מודיי ע"ע כל עמא מודיי.

וכל שכן... ע"ע כל שכן....

וכל שכן מחלפה שיטתיה דר' ע"ע כל שכן מחלפה שיטתיה דר'.

וכלל ע"ע כלל.

וכמא דאת אמר... ודכוות'... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

וכמאן דאמר ע"ע כמאן דאמר.

וכמאן דמר ע"ע כמאן דאמר.

וכמה ע"ע כמה (בלשון שאלה).

וכמה דאמר (!) אמר... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

וכמה דאת אמר... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

וכמה דאת בעי⁷⁹¹ **... ודכוותה...**⁷⁹² **גיטין** מו ג ש' 55–56.

וכמה דר' אומ' (!)... **כך הוא אומר (!)...** ע"ע כמה דר' אמר... כן הוא אמר....

וכמה דתימר... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

⁷⁸³ תרגום: וכך היא. ולפירוש הביטוי ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 278, הע' 7. ולעתים הביטוי אמור
בתמיהה — ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, ריש עמ' 275, אות ב (והמקבילה היא בחגיגה עו ע"ד ש' 16).

⁷⁸⁴ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 351, ה ע"ד, ש' 46.

⁷⁸⁵ כן הוא לנכון בנוסח הרש"ס, נב ע"ב ש' 11.

⁷⁸⁶ במקבילה בסנהדרין כד ע"ג ש' 45: "וכן היא צריכה ליה" (מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 275,

הע' 181; וראה עוד שם, עמ' 277, הע' 182; ונרשם בערך "הכן היא צריכה ליה".

⁷⁸⁷ פירש ליברמן: "כלומר, וכן הוא כדבריד, כך צריך היה להיות" (תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 917, ד"ה

ברם מהמשך [עמ' 916]). וראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 275, הע' 177. וצ"ע.

⁷⁸⁸ ראה המקבילה בשבועות לג ע"ג ש' 10 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ (ושם: "וכיניני").

⁷⁸⁹ ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 275, הע' 178. וצ"ע.

⁷⁹⁰ תרגום: וכל חבריו חלוקים עליו.

⁷⁹¹ לפי המפרשים, הכוונה — דאת בעי מימר; עיין למשל ערך "אית דבעי מימר".

⁷⁹² תרגום: וכמו שאתה רוצה [לומר]... ושכמותה!...

וכמו (!) כלאים כט ד שו' 29 (+פלגות! וצ"ל: ובמופלגות)⁷⁹³.

וכן ע"ע וכו'.⁷⁹⁴

וכן** ⁷⁹⁴ **ברכות** ו ד שו' 52, יג א שו' 20, שם שו' 24; **פאה** כ ד שו' 55; **דמאי** כג ד שו' 55; **שביעית** לד ד שו' 9; **תרומות** מג א שו' 58; **ערלה** סא א שו' 61, סא ג שו' 7; **שבת** ו א שו' 49, יב א שו' 9; **עירובין** כ ד שו' 8; **פסחים** לז א שו' 19; **יומא** לח ג שו' 47; מ א שו' 9; **ביצה** סא ג שו' 27; **תענית** סט ג שו' 41; **מגילה** עג ד שו' 12; **כתובות** ל ד שו' 39; (צ"ל: ובן) ⁷⁹⁵, שם שו' 41, לג ד שו' 63; **גיטין** מג ב שו' 163 (ל"ג) ⁷⁹⁶; **נזיר** נג ב שו' 31; (צ"ל: וכי) ⁷⁹⁷; **בבא קמא** ד ב שו' 1, ד ג שו' 41; **סנהדרין** כג ב שו' 22, כט א שו' 44, כט ד שו' 14; **עבודה זרה** מג א שו' 24; **הוריות** מו ד שו' 35; (ל"ג) ⁷⁹⁸, שם שם ⁷⁹⁹. ועיין עוד ערך כמה דאת אמר... אף ב... כן.

וכן... אומר... **יומא** מה ב שו' 52; ⁸⁰⁰ **סנהדרין** כז ג שו' 44 (אמר!) ⁸⁰¹.

וכן... אומר ל... **ביכורים** סד ג שו' 55.

וכן... אמר (!)... ע"ע וכן... אומר....

וכן... הוא אומר... **פאה** יו ב שו' 50; **קידושין** סא ד שו' 59; **שבועות** לג ב שו' 44; ⁸⁰².

וכן (!) אמר ר' ע"ע כן אמר ר'.

וכן אנו אומרים ע"ע כן אנו אומרים (בתמיהה).

וכן את מוצא ע"ע את מוצא.

וכן אתינן מתני (בתמיהה) ⁸⁰³ **שביעית** לג ג שו' 49 (מתניתא!) ⁸⁰⁴, שם שו' 51 (מתניתא!), **לה ב שו' 55**.

⁷⁹³ ראה על הירושלמי, סוף עמ' 8, ד"ה כלאים.

⁷⁹⁴ לדיון על מונח זה במשנה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1043, סי' 4.

⁷⁹⁵ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

⁷⁹⁶ ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 780, הע' 24.

⁷⁹⁷ ראה שתא"י, עמ' 434, ד"ה רבב"ח.

⁷⁹⁸ המופע ליתיה בנספח לבבלי יז ע"ב שו' 17, ונראה דלא גרסינן ליה.

⁷⁹⁹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע שפן.

⁸⁰⁰ ספק אם המופע הזה הוא מדברי ר' לוי או מלשון הברייתא — ראה ויק"ר, ז, ג, כרך א, עמ' קנג.

והוא הדין למקבילה בשבועות לג ע"ב שו' 44, הרשומה להלן בערך "וכן... הוא אומר...".

⁸⁰¹ להגהה ראה, למשל, המקבילה בפאה יו ע"ב שו' 50. ונרשמה לקמן בסמוך, בערך "וכן... הוא

אומר...".

⁸⁰² ראה מה שהערתי לעיל בערך "וכן... אומר..." ליומא מה ע"ב שו' 52.

⁸⁰³ תרגום: וכך באנו לשנות!!

⁸⁰⁴ להגהה כאן ולקמן שו' 51, ראה: ליברמן, תוכפ"ש, שביעית, עמ' 482, הע' 10; שם, גיטין, עמ' 818,

הע' 60 (להגהה במופע הראשון). והוא קורא "וכן" — "וכאן"; עיין שביעית הנ"ל, שם, הע' 11. וראה עוד

תוכפ"ש, גיטין, עמ' 818, ד"ה והערות. ואני לא כללתי את המופעים שבערך זה בערך "וכא אתינן מיתני",

כי אני סבור שפירוש "וכן" כאן, גם אם נקרא אותה "וכאן" — וכך. וראה עוד מהד' לונץ, ו ע"א, ד"ה

וכן אתינן; שם, ד"ה וכן וכו'. ולפירוש הסוגיא ראה מהד' לונץ ו ע"א, וליברמן, תוכפ"ש, שביעית, עמ' 482,

ד"ה ולפי זה. ועדיין צ"ע.

וכן אתינן מתניתא (!) ע"ע וכן אתינן מתני (בתמיהה).

וכן הוא (!) ע"ע וכיני.

וכן הוא אומר (כלומר, הפסוק) **מעשר שני** נו ד שו' 730; **שבת** טו ג שו' 54; **תענית** סד א שו' 1, שם שו' 74; **סוטה** כד א שו' 754; **סנהדרין** כב א שו' 57, כב ג שו' 78.

וכן הוא אמר אכן (בניחותא)⁸⁰⁵ **סוטה** כג ד שו' 44.

וכן הוה אמר לון⁸⁰⁶ **כתובות** כו ג שו' 44. וע"ע הוה אמר לון⁸⁰⁷.

וכן היא ע"ע וכיני.

וכן היא צריכה ליה ע"ע הכן היא צריכה ליה.

וכן (!) חמיי ע"ע ואנן חמיי.

וכן (!) חמיין רבנן ע"ע ואנן חמיי רבנין.

וכן נפק עובדא כחדא (!) דר' ע"ע וכן נפק עובדא כחדא דר'.

וכן נפק עובדא כחדא דר'⁸⁰⁸ **ברכות** ז ג שו' 31 (עבדא, כחדא!)⁸⁰⁹; **תענית** סו א שו' 60.

וכן נפק עובדא כר'⁸¹⁰ **כתובות** כט ד שו' 9, ל ד שו' 56.

וכן נפק עובדא כר' וכר'⁸¹¹ **ברכות** יב א שו' 12.

וכן (!) סברנן מימר⁸¹² **עבודה זרה** מג ב שו' 13 (צ"ל: ולא כן — בתמיהה)⁸¹³, שם שו' 15 (ל"ג וכן, צ"ל: וסברנן).

וכן תני בר קפרא⁸¹⁴ **פאה** יח א שו' 1.

וכנגד ע"ע כנגד.

וכנגדן פסחים לז ג שו' 9.

וכפר בו פסחים לג ג שו' ⁸¹⁵6.

וכר' **ברכות** ו ב שו' 65, ו ג שו' 42 (2x), שם שו' 59; **דמאי** כד ד שו' 26; **כלאים** כח ג שו' 9, לא א שו' 26; **שביעית** לט ב שו' 31; **תרומות** מו א שו' 39; **חלה** נח ב שו' ⁸¹⁶46.

⁸⁰⁵ תרגום: ו[גם] כאן הוא אומר כך. כך פירשו המפרשים. ועדיף בעיני לגרוס "וכן אכן", כלומר, וגם כאן כך, ותו לא. ע"ע והכא כן.

⁸⁰⁶ תרגום: וכך היה אומר להם.

⁸⁰⁷ מדובר באותו מופע.

⁸⁰⁸ תרגום: וכך יצא המעשה (כלומר, פסק הדין) כמו [הדעה] הזאת של ר'.

⁸⁰⁹ להגהות ראה: אהצו"י, עמ' 101, ד"ה ראש חודש [עמ' 100]; מבואות לסה"א, עמ' 355, הע' 11.

⁸¹⁰ תרגום: וכך יצא המעשה (כלומר, פסק הדין) כר'.

⁸¹¹ תרגום: וכך יצא המעשה (כלומר, פסק הדין) כר' וכר'.

⁸¹² תרגום (אחרי ההגהות), במופע הראשון: ולא כך סברנו לומר?; ובמופע השני: וסברנו לומר.

⁸¹³ להגהה כאן ובמופע הבא ראה עסיס, לית היא פליגא, סוף עמ' 149, ד"ה לית הדא.

⁸¹⁴ תרגום: וכך שונה בר קפרא.

⁸¹⁵ עיין ירוכ"פ, עמ' 473, ד"ה לפי שהיה. מכל מקום, הלשון כאן נראה לי לשון אמוראי, אף אם

מקורו תנאי.

⁸¹⁶ פירש ליברמן כאן: "כלומר, או כר' ישמעאל" (גליונות הרש"ל, טופס ב').

וכר' (המשך) שם שו' 56; **ערלה** ס ד שו' 58; **שבת** ו ד שו' 14, י א שו' 2, יא ד שו' 64; **פסחים** כז ג שו' 33, שם שו' 39, כח א שו' 33, לב ג שו' 51, לד ג שו' 4, לה ב שו' 56, לז א שו' 41! (צ"ל: מתניתא דלא כר' ודלא כר')⁸¹⁷; **שקלים** מט א שו' 45; **תענית** סז א שו' 56; **חגיגה** עח ד שו' 42, שם שו' 50; **יבמות** טו א שו' 54, שם שו' 59; **סוטה** כ ד שו' 55, כא ג שו' 33 (וכדר')⁸¹⁸, כג ג שו' 4; **כתובות** כו ד שו' 25, כח ב שו' 52 (צ"ל: ודר')⁸¹⁹, לב ב שו' 34; **נדרים** מב ד שו' 41; **גיטין** מט ד שו' 26; **נזיר** נב ד שו' 49, שם שו' 52; **קידושין** ס א שו' 61 (צ"ל: וכרבנין?)⁸²⁰, סה ב שו' 7; **סנהדרין** יח א שו' 25, כב ד שו' 29, שם שו' 33, כו ד שו' 49; **שבועות** לד ד שו' 23, לח ג שו' 5, לח ד שו' 19; **עבודה זרה** מד ד שו' 59; **הוריות** מו ד שו' 82142. ועיין עוד ערך הלכה כר' ב... וכר' ב....

וכרבי דאמר ע"ע כרבי דו אמר.

וכר' וכר' ע"ע כר' וכר'.

וכר' ישמעאל ע"ע כר' ישמעאל.

וכרבנין דינון אמרין ע"ע כרבנין דאינון מרין.

וכרבנין דתמן (תמן = מסכת אחרת)⁸²² **שביעית** לח ג שו' 55; **ביצה** ס א שו' 50 (וכרבנין).

וכרבנן דאינון אמרין ע"ע כרבנין דאינון מרין.

וכרבנן דתמן (תמן = מסכת אחרת) ע"ע וכרבנין דתמן (תמן = מסכת אחרת).

וכרבנן דתמן (תמן = בבלי?) ע"ע כרבנן דתמן (תמן = בבלי).

וכרבנן דתמן דינון אמרין (תמן = בבלי?)⁸²³ **שבת** ו ד שו' 15.

וכשהוא אומר ע"ע כשהוא אומר (כלומר, הפסוק).

וכשהוא בא ל-... את מר..., וכשהוא בא ל-... את מר... ע"ע אחד... ואחד... שניהן

ממקרא אחד נתרבו, וכשהוא בא ל-... את מר... וכשהוא בא ל-... את מר....

וכשם ש-... כך... ע"ע כשם ש-... כך....

וכשם שיצא... ולימד... כך יצא... ולימד... פאה יו ג שו' 26-82427.

⁸¹⁷ ההגהה על פי ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 514, ד"ה וכר' שמעון; תוכפ"ש, פסחא, עמ' 646, ד"ה וממשיך.

וראה עוד שתא"י, עמ' 239, ד"ה מתניתא.

⁸¹⁸ המופע נמצא על הגליון בכ"ל (עמ' 84 שו' 14). והלשון הרגילה: "וכר'".

⁸¹⁹ ראה הלשון בערך "אתיא דר' כר', ודר' כר'".

⁸²⁰ ראה שתא"י, עמ' 452, ד"ה ר' אמי.

⁸²¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע דר' (!).

⁸²² תרגום: וכמו החכמים של שם (היא סתם משנה במסכת ביצה פ"א מ"א; וראה תוספתא יום

טוב, פ"א ה"ג, עמ' 279) — ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 276, ד"ה אבל פירוש; מבוא לנוה"מ,

עמ' 897, ד"ה אבל.

⁸²³ תרגום: וכחכמים של שם שהם אומרים. והפ"מ מפרש: "של בני בבלי" (כח סע"א, ד"ה וכרבנן

דתמן). וראה עוד: ירוכ"פ, ריש עמ' 91, ד"ה וכר' לעזר; שתא"י, ריש עמ' 161, ד"ה וכר' לעזר. וצ"ע.

⁸²⁴ ראה מהד' לונץ, יב רע"ב, ד"ה כך יצא, שניקד בתחילת המאמר בסיפא "יצא" בלשון עתיד.

ויש לכאורה להתאים "ולימד" בסיפא לצורת העתיד, ולהגיה "וילמד" (ואיני מודה לו במה שמחק מאמר זה ושלפניו, עי"ש). אבל אני מהסס בהגהה זו, שאפשר שכוונת הדברים בסיפא — כך אָמַר: יצא...

וכשריביתה שביעית לז ד ש' 42.

וכתב (!) ע"ע וכתוב.

וכתוב ע"ע: כתוב (= כתוב במקרא או במקור אחר); כתוב... וכתוב... וכתוב... (ז?).

וכתוב... ואין כתוב... ע"ע כתוב... ואין כתוב....

וכתוב כן ע"ע וכתוב כן (בתמיהה).

****וכתיב⁸²⁵** **ברכות** ב ב ש' 6, ב ג ש' 31, שם ש' 48 (2x), ב ד ש' 2, שם ש' 8, שם ש' 16 (וכתבו!) ⁸²⁶, ג ב ש' 56, ג ג ש' 20, ד ב ש' 62, ח א ש' 19, ט ג ש' 43; **פאה** טו ד ש' 58; **דמאי** כד ג ש' 41, שם ש' 48; **כלאים** לא ב ש' 55, לא ד ש' 55; **שביעית** לה ב ש' 59; **מעשר שני** נד ב ש' 40; **ערלה** סא א ש' 29; **ביכורים** סד ג ש' 53; **שבת** ב ד ש' 9, ג ג ש' 16, ד א ש' 64, ד ב ש' 1, ד ג ש' 37, ד ד ש' 46, ח ב ש' 57, ט ד ש' 13, שם ש' 45, יב ג ש' 23 (צ"ל: כתיב — ציון למדרש) ⁸²⁷, טו ג ש' 36; **עירובין** כב ד ש' 9; **פסחים** לא ד ש' 63, לה א ש' 49; **יומא** מד ג ש' 9; **סוכה** נא ד ש' 50, נה א ש' 46, שם ש' 47, שם ש' 48, שם ש' 52; **ראש השנה** נח ב ש' 11, נט א ש' 20; **תענית** סה ג ש' 22, סח ד ש' 6, סט ג ש' 27, שם ש' 31; **מגילה** עב ב ש' 25, עב ג ש' 56, עד א ש' 30, עה ב ש' 30; **מועד קטן** פא ב ש' 40, שם ש' 41; **יבמות** יא ד ש' 35, טו ג ש' 47; **סוטה** יז ג ש' 27, יז ד ש' 35, כ ג ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 62, כ ד ש' 4, כד א ש' 21; **כתובות** כה א ש' 28; **נדרים** לז ד ש' 54, לח ב ש' 6, שם ש' 7, שם ש' 8; **נזיר** נד ד ש' 8, שם ש' 11, נה א ש' 2, נו ב ש' 53; **קידושין** נט ג ש' 55, סה ג ש' 11, שם ש' 15; **בבא קמא** ב א ש' 21, ב ב ש' ⁸²⁸26; **סנהדרין** כ ג ש' 23, שם ש' 27, שם ש' 29, כד ג ש' 38, כד ד ש' 5, כה א ש' 15, כו ד ש' 45, כז א ש' 1, ל ב ש' 4; **עבודה זרה** לט ג ש' 39 (צ"ל: כתיב — לציטוט פסוק?) ⁸²⁹, מא ג ש' 50; **הוריות** מז ב ש' 44 (צ"ל: וכי) ⁸³⁰, מח ב ש' ⁸³¹61. ועיין עוד ערך: כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר...; כתיב... וכתוב...; כתיב... וכתוב... וכתוב....

וְלִימָד, והכל בלשון עבר. וראה עוד מה שהערתי בריש ערך "ורובה" מחד גיסא, והמקומות הרשומים בערך "ותצא... ותלמד על..." מאידך גיסא. וצ"ע.

⁸²⁵ תרגום: וכתוב.

⁸²⁶ הנוסח כאן בכ"ל: "וכת" (עמ' 6 ש' 16), והסדר טעה בפתרונו.

⁸²⁷ עיין: ליברמן, מחקרים, עמ' 197, ד"ה והנה; ירוכ"פ, עמ' 165, ד"ה וכתוב. אבל בקטע אברמסון הגירסא: "כתוב" (עמ' 11 ש' 17), ללא וי"ו. ועל פי זה הגהתי.

⁸²⁸ ליברמן מנקד כאן בגליון: "וכתיב" (גליונות הרש"ל, טופס ב'), כלומר והכתיב. רוצה לומר, שיש כאן קושיא. וכיוצא בזה מפרש ר"י, פירוש לב"ק, עמ' 30, ד"ה בכל אחד. והוא אף מגיה שם על דרך אולי: "הוכתיב".

⁸²⁹ ההגהה על פי מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 482, סי' 54, ד"ה ירוש'. אבל יתכן שיש כאן קושיא, ויש לנקד: "וכתיב", כלומר, והא כתיב — ראה שם, ד"ה הירוש' התקשה.

⁸³⁰ ראה ליברמן, מחקרים, ריש עמ' 246, ד"ה להלן בסמוך.

⁸³¹ למופע נוסף שנשתבש ראה מה שהערתי בערך "דכתיב" לשבת ה ע"ב ש' 36.

וכתיב בתריה⁸³² **ברכות** ט ב שו' 13; **סוטה** יח ג שו' 48, יח ד שו' 6.
וכתיב כן (בתמיהה)⁸³³ **סוטה** כ א שו' 5; **נזיר** נג ד שו' 57 (וכתוב)⁸³⁴; **הוריות** מו א שו' 20, מו ב שו' 34.

וכתיב תמן⁸³⁵ **תענית** סג ד שו' 12.
****ולא** (מדרשית) **ברכות** ג ג שו' 19, שם שו' 23, ד ג שו' 29, ה ד שו' 40, ט א שו' 4, שם שו' 5; **פאה** יט ב שו' 22, יט ג שו' 35, שם שו' 64 (2x)⁸³⁶; **דמאי** כד ג שו' 741, שם שו' 48; **שביעית** לד א שו' 5 (2x); **תרומות** מ ב שו' 745, שם שו' 748, מב ד שו' 759, מד ב שו' 26, מד ד שו' 40, מה ב שו' 58, מה ג שו' 3 (2x); **מעשרות** מח ד שו' 2 (2x); **מעשר שני** נב ג שו' 33 (על משנה!);⁸³⁷ שם שו' 55 (על משנה!), נג ג שו' 55 (2x), שם שו' 59, נו ג שו' 740; **חלה** נז א שו' 35, שם שו' 60, נח א שו' 116, שם שו' 756, נט ב שו' 726, ס ב שו' 753; **ערלה** סג ב שו' 737; **ביכורים** סד א שו' 36, סד ד שו' 20; **שבת** ג ג שו' 72, ט ד שו' 35, שם שו' 36; **עירובין** כ ב שו' 16 (על משנה!);⁸³⁸ כו א שו' 22; **פסחים** כז ג שו' 50, לב ג שו' 33; **יומא** לח ד שו' 758, מב ד שו' 17, מג ב שו' 44 (2x), שם שו' 45 (2x), שם שו' 48 (3x), שם שו' 49; **שקלים** מז א שו' 44; **חגיגה** עז ג שו' 41; **יבמות** ח ג שו' 42, שם שו' 43, ט ג שו' 2, שם שו' 4, שם שו' 9 (2x); **ולא**₂, **ולא**₃, י ב שו' 27 (ולאו), יב ג שו' 52, טו ג שו' 22; **סוטה** יח ד שו' 9, שם שו' 39, יט ב שו' 755, שם שם, שם שו' 56, כ ג שו' 5, כא ד שו' 30, כג ב שו' 60; **כתובות** כז ד שו' 62 (ולא₂); **נדרים** מא ד שו' 738, שם שו' 40; **נזיר** נג ג שו' 39, נו ד שו' 11; **קידושין** נח ג שו' 9, שם שו' 10 (2x), שם שו' 15 (ולא₁), ס ג שו' 15, סא ד שו' 716; **בבא קמא** ב ג שו' 4, שם שו' 28, שם שו' 29; **סנהדרין** יח א שו' 34, כא ג שו' 16, שם שו' 17 (2x), כה ג שו' 56 (ולא₂), כו א שו' 40; **מכות** לב א שו' 25; **שבועות** לג א שו' 745, שם שו' 746, לה ב שו' 26, שם שו' 27 (3x), לז ב שו' 839³². ועיין עוד ערך: לא... ולא... (מדרשי); לא... ולא... אלא... (מדרשי).
****ולא** (בתמיהה) **ברכות** ג א שו' 24 (ולאו)⁸⁴⁰, שם שו' 25, ו ג שו' 27 (2x), ו ד שו' 12, ז ג שו' 33, שם שו' 45, ח ג שו' 41, שם שו' 52, ט ב שו' 62, יא ג שו' 43, יד ג שו' 15;

⁸³² תרגום: וכתוב אחריו.

⁸³³ תרגום: וכתוב כך!;

⁸³⁴ הנוסח כאן בכ"ל: "וכת' כן" (עמ' 254 שו' 37). יתכן אפוא שיש להשלים כאן "וכתיב", כסגנון

הרווח בשאר המופעים.

⁸³⁵ תרגום: וכתוב שם.

⁸³⁶ רשמתי את שני המופעים האלה, מכיוון שאני גורס בראש המאמר: "אמר רבי [אילא]" (ושם,

שו' 63), כגירסת הרש"ם (פז ע"א שו' 1). וראה מלמוד, מה"ת, עמ' 159, סי' רלג בהערה.

⁸³⁷ אפשטיין מגיה כאן על פי כ"ר: "דלא" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 74, ד"ה ירוש' שם; שם,

הע' 4.

⁸³⁸ לפי ליברמן, אפשר שהוא מופע תנאי — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 252, ד"ה מתניא.

⁸³⁹ לא רשמתי את שני המופעים שביבמות ז ע"ג שו' 27, כי הם תנאיים. וליברמן מחק אותם

כאשגרה מלעיל שם, שו' 22 — ראה תש"ק, עמ' 72, סי' 110, שם, הע' 148.

⁸⁴⁰ למופע זה והבא אחריו ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 709, ד"ה שכן.

****ולא** (בתמיהה) (המשך) **פאה** טו ב שו' 164, יז ד שו' 30 (ולאו), שם שו' 56, שם שם! (ל"ג), כ ב שו' 6 (ולאו); **דמאי** כב ד שו' 12, כג ג שו' 26, שם שו' 27, כד א שו' 8, כד ג שו' 58, כה א שו' 52, כו א שו' 46; **כלאים** לב ב שו' 55 (ולא₂); **שביעית** לד ג שו' 30, לו ג שו' 35, שם שו' 43, לח ד שו' 22 (ולאו)⁸⁴¹, שם שם, לט ג שו' 24; **תרומות** מג ד שו' 23⁸⁴², שם שו' 25, מד ב שו' 19, מד ג שו' 49, מה ד שו' 61, מו ב שו' 4 (ולא₁), שם שו' 47; **מעשרות** נ ג שו' 63, נ ד שו' 47, שם שו' 48, נא ב שו' 25, נא ד שו' 9; **מעשר שני** נב ד שו' 37 (ולא₁), נו ג שו' 7; **חלה** נח ב שו' 30 (ולאו), נח ד שו' 25, נט א שו' 37, שם שו' 38, נט ג שו' 15; **ביכורים** סג ד שו' 18, סד א שו' 27; **שבת** ב ב שו' 7! (צ"ל: אר)⁸⁴³, ג ב שו' 33, ד ד שו' 24, שם שו' 64, ה א שו' 1, ו ג שו' 49, שם שו' 50, ח א שו' 13, ח ד שו' 7, שם שו' 24, ט ב שו' 11, י ג שו' 24, י ד שו' 8, יג א שו' 12 (ולאו), יג ב שו' 8, יג ג שו' 2, יג ד שו' 19, יד ב שו' 51, יד ג שו' 27, יד ד שו' 10, שם שו' 44, שם שו' 64, טו א שו' 20, טו ד שו' 47, יו א שו' 41⁸⁴⁴, שם שו' 50 (ולאו), יו ב שו' 28 (צ"ל: ויש?)⁸⁴⁵; **עירובין** יח ג שו' 10, יט א שו' 4, כ א שו' 20, כ ד שו' 53, כד ד שו' 2, כה א שו' 12; **פסחים** כז ד שו' 12, לב שו' 46, לז א שו' 15; **יומא** לח ד שו' 29 (x2), לט א שו' 42, מא א שו' 13, מה ב שו' 44; **שקלים** מט ג שו' 61, נ ג שו' 41 (ולאו); **סוכה** נג ד שו' 4, נה ב שו' 49; **ראש השנה** נז ג שו' 43; **ביצה** סג ב שו' 45; **תענית** סד ב שו' 40, סה ג שו' 64, סו א שו' 51, שם שו' 61, סז ג שו' 46, שם שו' 58; **מגילה** ע א שו' 41, ע ב שו' 19, עא ב שו' 31, עב ב שו' 8 (x2), עג ג שו' 39, עד ב שו' 23, עד ד שו' 3, עה א שו' 54; **חגיגה** עו ב שו' 7, עו ג שו' 46, עח ב שו' 18, עט ב שו' 57, שם שו' 59; **מועד קטן** פ א שו' 30, פ ב שו' 33; **יבמות** ב ד שו' 31, שם שו' 44, י ב שו' 28, י ד שו' 47, יג ג שו' 12, יד ב שו' 50, טו א שו' 20; **סוטה** יו ד שו' 50, יט ד שו' 18, כב ג שו' 32; **כתובות** כו ד שו' 6⁸⁴⁶, כז ב שו' 6, שם שו' 54, כח ג שו' 30, שם שם! (צ"ל: ר), שם שו' 57, כח ד שו' 58, ל ג שו' 52, לג א שו' 63, לג ג שו' 8, לד א שו' 20, לד ב שו' 50, שם שו' 62, לה ד שו' 43; **נדרים** לח א שו' 49, לח ג שו' 10, שם שו' 36, מא א שו' 9! (צ"ל: לא)⁸⁴⁷; **גיטין** מג ג שו' 40, מד ב שו' 26, שם שו' 36, מד ג שו' 18⁸⁴⁸, מו ד שו' 29, מז א שו' 47, מז ב שו' 22 (ולאו),

⁸⁴¹ למופע זה והבא אחריו ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 709, ד"ה שכן.

⁸⁴² המופעים כאן ולקמן שו' 25 הם בתוך ברייתא, אלא שאני מסופק שמא הניסוח הוא אמוראי.

⁸⁴³ ראה ירוכ"פ, עמ' 4, ד"ה אית לד.

⁸⁴⁴ ראה תוכפ"ש, סוכה, עמ' 897, שו' 42.

⁸⁴⁵ לשון הגמרא כאן: "ולא הלכה כבית שמאי". ולפי הגירסא הזאת יש לפרש: ולא נמצאת הלכה

כבית שמאי?! ולהגהה ראה עירובין יט ע"א שו' 3: "ויש הלכה כבית שמאי ולא כבית הלל". ושם יש לפרש או לגרוס: ואין הלכה כבית שמאי. כלומר, בלשון קושיא: והרי אין הלכה כבית שמאי! ולפי כל זה, המופע הזה אינו שייך לערך שלנו. וצ"ע.

⁸⁴⁶ ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 215, שו' 33-34.

⁸⁴⁷ ראה: שתא"י, עמ' 406, ד"ה נישמעניה; מבוא לנוה"מ, עמ' 56, הע' 5. ועיין תוכפ"ש, נדרים, ריש

עמ' 455, ד"ה ולא מצאתי, שם, הע' 4.

⁸⁴⁸ ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 807, שו' 28; שם, הע' 27.

****ולא** (בתמיהה) (המשך) מח ב ש' 10, מח ג ש' 50; **נזיר** נב א ש' 64 (צ"ל: ולמה?)⁸⁴⁹, שם ש' 65 (צ"ל: ולמה?); **קידושין** נט ג ש' 6, ס ד ש' 4, שם ש' 61, סו א ש' 16; **בבא קמא** ב ג ש' 29, ג ב ש' 58, ג ג ש' 54; **בבא מציעא** ח ג ש' 34, ט ג ש' 37; **בבא בתרא** יג ב ש' 35, יו ג ש' 25, יז א ש' 61; **סנהדרין** כ ב ש' 19, שם ש' 21, כ ג ש' 30, כה ב ש' 10; **שבועות** לב ג ש' 41 (צ"ל: או)⁸⁵⁰, לג א ש' 51, לג ב ש' 34, לג ד ש' 64 (צ"ל: לא)⁸⁵¹, לה ד ש' 12, שם ש' 16, לו א ש' 55; **עבודה זרה** לט ב ש' 12, מא א ש' 2, מב א ש' 6, מד ג ש' 39, מד ד ש' 41⁸⁵²; **הוריות** מו ב ש' 33, מז ב ש' 21 (צ"ל: לא)⁸⁵³, מז ג ש' 44, מז ד ש' 33; **נדה** מח ד ש' 50, מט ד ש' 54⁸⁵⁴. ועייין עוד ערך לא היא... ולא היא... (בתמיהה).

ולא (!) ע"ע: אלא (מדרשית או פרשנית); אלא (תלמודית).

ולא (!)... אלא... ע"ע לא... ולא... אלא...

ולא (!)... אנו קיימין ע"ע ולא ב... אנו קיימין (בתמיהה).

ולא... בכלל... **שבועות** לד ב ש' 43-44, לד ג ש' 3.

ולא (!)... למדת ע"ע ולא מן... למדת (בתמיהה).

ולא אגיבה ע"ע ולא אגיבה.

ולא אגיבון⁸⁵⁵ **דמאי** כה ב ש' 60 (ו' ל'); **ביכורים** סה ד ש' 47, שם ש' 49, שם ש' 50, שם ש' 51 (ו' ל'); **שבת** יו ד ש' 41; **עירובין** כד א ש' 3; **יבמות** יג א ש' 15 (2x), שם ש' 18; **קידושין** סג ב ש' 7 (ו' ל')⁸⁵⁶.

ולא אגיביה⁸⁵⁷ **ברכות** ח ב ש' 3 (אגיבה); **תרומות** מב ד ש' 30; **שבת** ט ג ש' 7, יא א ש' 51; **שקלים** נא א ש' 25.

ולא אדכר⁸⁵⁸ **כתובות** כה א ש' 18.

ולא אדכרון ע"ע לא אדכרון.

ולא אורע מעשה מעולם ע"ע ולא אירע מעשה מעולם.

ולא אירע מעשה מעולם **יבמות** ג ב ש' 28 (אורע); **קידושין** נח ד ש' 18.

⁸⁴⁹ ההגהה כאן ולהלן ש' 65 על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

⁸⁵⁰ ראה ירוכ"פ, עמ' 4, ד"ה אית לך.

⁸⁵¹ ראה המקבילה בסנהדרין יט ע"ב ש' 39.

⁸⁵² ספק אם הגירסא נכונה, וספק אם יש לקרוא אותה בתמיהה, וגם הפירוש מסופק.

⁸⁵³ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. וכן הגיה בשתא"י, עמ' 583, ד"ה על דעתיה [עמ' 582].

⁸⁵⁴ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: והלא; לא (בתמיהה). ולמופעים נוספים מסופקים ראה מה

שהערתי בערכים: מאן תנא הכא... לא בית הלל ולא בית שמאי; מאן תנא הכא... לא בית שמאי לבי הלל; מה תנא הדא מתניתא, לא רבנן ולא ר'; מתני' לא כמשנה הראשונה.

⁸⁵⁵ תרגום: ולא השיב אותם.

⁸⁵⁶ לא רשמתי את המופע שבתענית סד ע"ב ש' 56, כי אינו משמש כמונח. והוא הדין לביטוי

הבא שם, ש' 64: "ולא אגיבתניון (ו)" (וצריך לומר: אגיבתניון / אגיבתניון).

⁸⁵⁷ תרגום: ולא השיבו.

⁸⁵⁸ תרגום: ולא הזכיר.

ולא אשתכחת ע"ע איתבעת מתניתא ולא אשתכחת.
ולא איתאמרת אלא ע"ע לא איתאמרת אלא.
ולא איתאמרת הכי (!) אלא ע"ע לא איתאמרת אלא.
ולא אמר (הנביא) **ברכות** יא ג שו' 28, שם שו' 31; **מגילה** עד ג שו' 11. וראה עוד ערך אילו אמר... ולא אמר... הייתי אומר... (?).
ולא אמר (החכם) **שקלים** מו ד שו' 859; **גיטין** מג ב שו' 860; **נזיר** נג ב שו' 44. וראה עוד ערך אילו אמר ר' ולא אמר ר', הוינן אמרין.
ולא אמר... כלום **יומא** לט ד שו' 862.
ולא אמר אדם דבר **שבת** ז א שו' 21. וראה עוד ערך ולא אמר לי אדם דבר.
ולא אמר אלא ע"ע לא אמר אלא.
ולא אמר (!) כן ר' ור' תריהון אמרין ע"ע לא כן ר' ור' תריהון אמרין (= אמרו דבר אחד; בתמיהה).
***ולא אמר לי אדם דבר** **בבא בתרא** יו ג שו' 15.
ולא אמרין לה לכל אפין ע"ע הלכה כר', ולא אמרין לה לכל אפין.
ולא (!) אנא ידע ע"ע ולית אנא ידע.
ולא אפיק גבי (!) כלום ע"ע ולא אפיק גבה כלום.
ולא אפיק גבה כלום **שבת** ח א שו' 46 (אפיק, גבי! וצ"ל: גביה⁸⁶⁴); **יבמות** יב ד שו' 13.
ולא אפרשת ע"ע אתתבת ולא אפרשת.
ולא אראה את דברי ר' ב- **שקלים** מח ב שו' 49.
***ולא אשכח** **שבת** ט ב שו' 54; **בבא בתרא** יו א שו' 28.
ולא אשכחנן כן (בתמיהה)⁸⁶⁷ **הוריות** מז א שו' 58.

⁸⁵⁹ הנוסח בכ"ל כאן (עמ' 530 שו' 21) ובנזיר דלקמן (עמ' 252 שו' 1): "אמ", והסדר פתר אותם "אמר". ואף על פי שניתן היה אולי לפתור אותם "אמרו", מכל מקום אפשר לפרש את לשון היחיד כמתייחס לתנא השונה (וראה עוד מה שכתבתי להלן בריש ערך "לא אמר אלא"). והקריאה והפירוש בהם עדיין צע"ג.

⁸⁶⁰ לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, גיטין, ריש עמ' 791, ד"ה ועכשיו.

⁸⁶¹ כלומר, החכם.

⁸⁶² הנוסח כאן בכ"ל: "אמ" (עמ' 494 שו' 35), והסדר פתר "אמר". וראה מה שהערתי לעיל בסמוך,

ערך "ולא אמר (החכם)", לשקלים מו ע"ד שו' 58.

⁸⁶³ תרגום: ולא הוציא ממנו כלום. כלומר, לא הוציא ממנו תשובה ברורה הלכה למעשה. וראה

ירוש"פ, עמ' 105, ד"ה ולא אפיק.

⁸⁶⁴ ראה מבואות לסה"א, עמ' 509, הע' 14.

⁸⁶⁵ כלומר, שיאמר רבי גם כן: איני רואה את דברי ר' שמעון באשם. כפירוש הק"ע שם, יט סע"ב,

ד"ה ופריך ולימא, ע"ש.

⁸⁶⁶ תרגום: ולא מצא.

⁸⁶⁷ תרגום: ולא מצאנו כד'!

ולא אשכחנן כן על דר' (בתמיהה)⁸⁶⁸ **עירובין** יח ד שו' 49; **יומא** מג ג שו' 21.

ולא אתאמרת אלא ע"ע לא איתאמרת אלא.

ולא אתיא כר' ע"ע אתיא כר', ולא אתיא כר'.

ולא אתייה כר' ע"ע אתיא כר', ולא אתיא כר'.

ולא ב'... אן קיימין (בתמיהה)⁸⁶⁹ **דמאי** כד ג שו' 12 (נן); **חלה** נז ג שו' 24 (קודם

ל- תחת ב-); **שבת** יד א שו' 53, יד ג שו' 18 (ו- ל', משום תחת ב-), יז ג שו' 21 (ו- ל');;

יומא לח ב שו' 48-47; **ביצה** סא ד שו' 55; **סוטה** כ א שו' 48-47, כ ב שו' 12; **כתובות**

כט ב שו' 35; **נדרים** מא א שו' 38 (ב- ל'!), שם שו' 39-38 (ו- ל', בלבד תחת ב-); **קידושין**

סד ב שו' 5 (ו- ל', והוא ש- תחת ב-).

ולא ב'... נן קיימין ע"ע ולא ב'... אן קיימין (בתמיהה).

ולא דא היא קדמייתא (בתמיהה)⁸⁷⁰ **דמאי** כה ב שו' 49; **עירובין** יח ד שו' 42; **יומא**

מא ג שו' 9 (היא ל'!), **מועד קטן** פג ג שו' 5 (קדמייתא); **גיטין** מד ב שו' 29; **קידושין** סג

ד שו' 29 (הדא).

ולא דא היא קדמייתא ע"ע ולא דא היא קדמייתא (בתמיהה).

ולא דא קדמייתא (!) ע"ע ולא דא היא קדמייתא (בתמיהה).

ולא דבר (!)... אלא... ע"ע לא סוף דבר... אלא....

ולא דמיווי הוה ר' מדמ' לה (בתמיהה)⁸⁷² **מעשר שני** נד א שו' 51.

ולא דמי ע"ע לא דמי.

ולא דמי... ע"ע לא דמי....

ולא דמיא⁸⁷³ **כלאים** כט ד שו' 47 (דמיא); **ערלה** סא א שו' 50; **שבת** י ג שו' 2 (דמיא);

עירובין יח ב שו' 22 (דמיא); **פסחים** ל א שו' 51; **יומא** מא ג שו' 32; **סוכה** גא ג שו' 45

⁸⁶⁸ תרגום: ולא מצאנו כך על [דעתו] של ר'!

⁸⁶⁹ תרגום: ולא ב'... אנחנו עומדים (כלומר, עוסקים)!!

⁸⁷⁰ תרגום (בחמשת המופעים הראשונים): ואין [הסיפא] הזאת [של הברייתא] היא [ההלכה]

הראשונה (כלומר, הרישא)!! כלומר, ומה טעם ההבדל בין הסיפא לרישא (בדמאי וגיטין); ואיזה

הבדל יש בין הסיפא לרישא (בעירובין); ומדוע התנא כופל את דבריו ברישא ובסיפא (ביומא ובמועד

קטן). והתרגום במופע שבקידושין; ואין [הפסיקה האחרונה] הזאת [של ר' אבהו] היא [הפסיקה]

הראשונה!! כלומר, והרי כבר חזר בו מן הראשונה, ע"ש.

⁸⁷¹ כן הוא, "דמיווי", גם ברש"ס, מה ע"א שו' 12. ובכ"ר: "דמי" (עמ' 276 שו' 16). ויפה עשה

סוקולוף שרשם אותה בערך דימוי (עמ' 146, טור ב). כי הצורה "דמיווי" יכולה אמנם להיות צורת מקור

של בניין פֻּעַל בארמית הבבלית, אבל בגלילית — מדמייה.

⁸⁷² תרגום: ולא דימוי היה ר' מדמה אותה!! והשארתי "ר'" כמו שהיא בד"ו, ולא פתרתי אותה

"רבי", כי אני מסופק אם פירושה "רבי", כלומר ר' יהודה הנשיא, או מורי ורבי. וליברמן (תוכפ"ש,

פסחא, עמ' 645, הע' 32) מפרש: מורי.

⁸⁷³ תרגום: ולא דוקא! (או: ולא דומה [הדבר]!). כלומר, אין שני הנושאים הנידונים דומים. הביטוי

הזה מציין את תגובת החכמים או תגובת סתם התלמוד הבאים לדחות דברים שקדמו שבהם הושוו

שני הנושאים, הן בפירוש הן מכללא.

ולא דמיא (המשך) (דמיא), נא ד שו' 41 (דמיא); **ראש השנה** נט א שו' 34; **תענית** סג ד שו' 47 (דמיא); **גיטין** מט ג שו' 28 (!: תחת ו-); **נזיר** נז ד שו' 60 (דמיא), שם שו' 61 (דמיא); **קידושין** נט א שו' 87426, נט ד שו' 47 (דמיא), ס ג שו' 33 (דמיא); **עבודה זרה** מ ד שו' 5 (דמיא), מב ג שו' 35 (ו- ל'), דמיא⁸⁷⁵.

ולא דמיא...⁸⁷⁶ **דמאי** כד א שו' 25 (ו- ל'); **פסחים** לב א שו' 4 (ו- ל'), שם שו' 27 (ו- ל'), דמיא; **קידושין** סג ג שו' 29 (ו- ל'), דמיא; **שבועות** לח ג שו' 40 (דמיא), שם שו' 45 (דמיא).

ולא דמיא אלא⁸⁷⁷ **יומא** לט ג שו' 30; **נזיר** נב א שו' 59 (ו- ל').

ולא דמיא ע"ע ולא דמיא.

ולא דמיא...⁸⁷⁸ ע"ע ולא דמיא....

ולא דמיין⁸⁷⁸ **דמאי** כו ב שו' 13; **חלה** נז ב שו' 87939.

ולא דמיין דין לדין ע"ע תנינן תרתין (!) כללין, ולא דמיין דין לדין.

ולא דמיין חד לחד ע"ע תנינן תרין כללין, ולא דמיין חד לחד.

ולא דר' היא ע"ע ולא ר' היא (בתמיהה).

ולא דרש ע"ע לא דרש.

ולא הדא היא קדמייתא ע"ע ולא דא היא קדמייתא (בתמיהה).

****ולא הוא... הוא... (בתמיהה)** **תרומות** מב א שו' 52, מב ב שו' 2; **ביכורים** סד

ד שו' 45 (ו- ל'); **יומא** מג ג שו' 36 (ו- ל'); **חגיגה** עח ב שו' 31-32; **נזיר** נו ב

שו' 12-13; **בבא בתרא** יו א שו' 27 (ו- ל'), ל"ג הוא⁸⁸⁰; **הוריות** מח ב שו' 54

(ו- ל'), הוה! תחת הוא⁸⁸¹).

⁸⁷⁴ הנוסח כאן בקו"א בטעות: "ולא המיין (ו)" ושרי"ר, עמ' 338, סי' ריא; וציין לו כ"ץ, ג, עמ' 16; והשיבוש הזה ישנו גם בדפוס הראשון; וצריך לומר: ולא דמיין.

⁸⁷⁵ למופעים נוספים מסופקים ע"ע לא דמי. וליברמן הוסיף מדעתו עוד מופע בכתובות כח ע"ב שו' 30 — ראה תש"ק, עמ' 5, ד"ה כתובות; שם, הע' 3.

⁸⁷⁶ תרגום: ולא דוקה....

⁸⁷⁷ תרגום: ולא דוקה אלא!

⁸⁷⁸ תרגום: ולא דומות! כלומר, אין שני הנושאים הנידונים דומים. והביטוי אמור בלשון דחייה — ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "ולא דמיא".

⁸⁷⁹ הראשונים לא גורסים מופע זה — ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 479, [נז ע"ב], שו' 39; שם, הע' 3. ולמופע נוסף ראה מה שהערתי בערך "ולא דמיא" לקידושין נט ע"א שו' 26. ולמופעים נוספים מסופקים ע"ע לא דמי.

⁸⁸⁰ לשון הגמרא כאן: "לא הוא האיש את אמו הוא האיש את אשתו". וגירסא זו לא תיתכן. ובכ"א: "ולא היא איש את אמו איש את אשתו" (עמ' 99 שו' 25), והוא נוסח עדיף. וראה הפירוש שם, עמ' 213, שו' 25-26. ולפי זה נראה שהפיסקא לעיל בירושלמי משובשת, וצריך להיות כאן וכאן: האש' את בנה והאשה את בעלה.

⁸⁸¹ הנוסח כאן בכ"ל: "לא הוא" (עמ' 583 שו' 33), והמדפיס שגה. וראה עוד: ליברמן, על הירושלמי, עמ' 18, ד"ה הוריות; מחקרים, עמ' 246, ד"ה ה"ז.

ולא הוא... הוא... כר', הוא... הוא... כרבנין (בתמיהה)

ולא הוא... הוא... כר', הוא... הוא... כרבנין (בתמיהה) נזיר נז ג שו' 50-52.

ולא הודו (!) ע"ע לא הורי.

ולא הודו לו מגילה ע ג שו' 20.

*ולא הוה דשמעה, ולא אמרין (!) ליה כלום⁸⁸² בבא בתרא טו ג שו' 18 (צ"ל: אמר)⁸⁸³.

ולא הוה צריך מפלגה על הדא ע"ע ר' פליג, ולא הוה צריך מפלגה על הדא.

ולא הוה צריך מתפלגה ע"ע ר' פליג, ולא הוה צריך מפלגה על הדא.

ולא הוינן אמרין כלום⁸⁸⁴ מעשר שני נב ד שו' 34; שבת ו ג שו' 34 (ור' לוי), ז ד שו' 5, י ב שו' 35, יז ג שו' 35; פסחים לו א שו' 49; ביצה ס ד שו' 54.

ולא הורי ע"ע לא הורי.

ולא היא... היא... ע"ע לא היא... היא... (בתמיהה).

ולא הלכה כבית שמאי⁸⁸⁵ שבת יו ב שו' 28.

ולא חשש להדא דתני ר' שמעון בן יוחי (בתמיהה)⁸⁸⁶ מגילה ע א שו' 41.

ולא יאות הוא מקשי (בתמיהה)⁸⁸⁷ שקלים נ ד שו' 34.

ולא יאות ר' מקשי (בתמיהה)⁸⁸⁸ שבועות לג א שו' 62.

ולא ידע דעוד אינון פליגין ע"ע אייתי ר' שמועטא קדמיהון, ולא ידע דעוד אינון פליגין.

ולא (!) ידעין... לא ידעין ע"ע לא ידעין... לא ידעין.

ולא ידעין אי (!) חבריא קיימנוה אי (!) ר' קיימה ע"ע וקיימנוה (!), ולא ידעין אי (!) חבריא קיימנוה אי (!) ר' קיימה.

ולא ידעין אי (!) כהדא דר' ואין כהדא דר' דברי הכל ע"ע ולא ידעין אין כהדא דר' אין כהדא דר' דברי הכל.

ולא ידעין אי (!) כהדא דר' ואין כהדא דרבנן⁸⁸⁹ מועד קטן פב ב שו' 18 (צ"ל: אין).

⁸⁸² תרגום (אחרי ההגהה): ולא אירע ששמע אותה, ולא אמר לו כלום. כלומר, לא שמע מעולם תשובה על הקושיא של השואל ולכן לא השיב לו כלום עליה.

⁸⁸³ בכי"א: "אמ" (ועמ' 96 שו' 34), ויש לפתור "אמר". ובכ"ל (או באביו) נפתר בטעות "אמרין" (ועמ' 402 שו' 21).

⁸⁸⁴ תרגום: ולא היינו אומרים כלום.

⁸⁸⁵ ראה מה שהערתי לעיל, ערך "ולא (בתמיהה)" על אתר.

⁸⁸⁶ תרגום: ולא חושש ל[ברייתא] הזאת ששונה ר' שמעון בן יוחאי??

⁸⁸⁷ תרגום: ולא יפה הוא מקשה??

⁸⁸⁸ תרגום: ולא יפה ר' מקשה??

⁸⁸⁹ תרגום: ולא יודעים אם כמו [השיטה] הזאת של ר' ואם כמו [השיטה] הזאת של החכמים. ולפירוש המאמר ראה ליברמן, תוכפ"ש, מועד [קטן], ריש עמ' 1254, ד"ה ובירושלמי. ובהמשך הביטוי בא: "דברי הכל", ולפי ליברמן, הוא אינו המשך מה שקדם, אלא הוא דחיית הירושלמי, "ואף ההמשך [שאחריו — מ"ע] שייך לכאן", ע"ש. ואילו רבינוביץ מגיה כאן: "ואין כהדא דרבנן בשגילח ערב הרגל

ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא

ולא ידעין אי (!) משום ד... ואין משום ד... ע"ע ולא ידעין אין משום ד... אין משום...

ולא ידעין אין חברייא קיימונה ואין ר' קיימינה (!) ע"ע וקיימונה, ולא ידעין אין חברייא קיימונה ואין ר' קיימינה (!).

ולא ידעין אין כהדא דר' אין כהדא דר' דברי הכל⁸⁹⁰ סוכה נד ד שו' 36⁸⁹¹; מועד קטן פ ד שו' 58 (אי, ואין).

ולא ידעין אין להלכה אין לעובדא ע"ע חזר ודרש לחון, ולא ידעין אין להלכה אין לעובדא.

ולא ידעין אין מטי בה בשם ר' ע"ע ר' ר' ר' ר' ולא ידעין אין מטי בה בשם ר'.
ולא ידעין אין מן שמועה ואין מן מתנית' ע"ע תמן אמרין בשם ר', ולא ידעין אין מן שמועה ואין מן מתנית' (תמן = בבל).

***ולא ידעין אין משום ד... אין משום...**⁸⁹² **בבא מציעא** ח ד שו' 35; **בבא בתרא** יג ב שו' 21 (אי, ואין, משום ד...).

ולא ידעין אין שמועה ע"ע תמן אמרין, ולא ידעין מן מה שמועה (תמן = בבל).
ולא ידעין אם... או... ע"ע אתא עובדא קומי רבנן דתמן, ולא ידעין אם... או... (תמן = בבל).

ולא ידעין אם... ואם...⁸⁹³ **סנהדרין** כט ב שו' 2.
ולא ידעין היידא בשם גרמיה והיידא בשם ר' ע"ע חדא בשם גרמיה וחדא בשם ר', ולא ידעין היידא בשם גרמיה והיידא בשם ר'.

ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא⁸⁹⁴ **פאה** טו ב שו' 16 (מה, ומה); **דמאי** כג א שו' 17 (דאמר! תחת אמר); **כלאים** כח ב שו' 12 (דאמר! תחת אמר)⁸⁹⁵, כח ג שו' 56; **תרומות** מא ד שו' 26, מה ג שו' 48, מז ד שו' 2; **מעשר שני** נב ד שו' 61 (ידענא!);

וד"ה" (שתא"י, סוף עמ' 335, ד"ה אי כהדא; ההדגשה במקור), ולפיו הכל מאמר אחד, בדומה לערך הבא להלן: "ולא ידעין אין כהדא דר' אין כהדא דר' דברי הכל". וצ"ע.

⁸⁹⁰ תרגום: ולא יודעים אם כ[מימרא] הזאת של ר' ואם כ[מימרא] הזאת של ר' [ו]דברי הכל. תרגום זה הוא למופע במועד קטן, באשר למופע בסוכה — ראה ההערה הבאה.

⁸⁹¹ הק"ע מגיה כאן: "אין דברי הכל" (כב ריש ע"א, ד"ה ה"ג אין). וכן מפרש שם הפ"מ (שם, ד"ה דברי הכל) ללא הגהה. ושיטה אחרת לרידב"ז — עיין שם, כא ע"ב, תוס' הרי"ד, ד"ה חזקיה. וליברמן רשם נקודה אחרי דר' 2, והגיה על דרך אולי "חכ" תחת "הכל", ומחק את הנקודה שאחרי "הכל", כלומר, שהביטוי "דברי חכ" חזר על ההמשך (גליונות הרש"ל, טופס א'). ובטופס ב' הוא מגיה את הגהתו בוודאות, אבל הוסיף: "אבל עיין להלן פ סע"ד". כלומר, הביטוי במועד קטן הרשום כאן בסמוך. ועיין עוד: אהצ"י, עמ' 129, ד"ה ולא ידעין; רוזנברג, תיקוני נוסחאות, עמ' 45, ד"ה ר"י אמר. וצ"ע.

⁸⁹² תרגום: ולא יודעים אם משום ש... [ו]אם משום...

⁸⁹³ תרגום: ולא יודעים אם... ואם...

⁸⁹⁴ תרגום: ולא יודעים מי אומר זאת ומי אומר זאת.

⁸⁹⁵ הנוסח כאן בכ"ל: "אמ" (עמ' 130 שו' 17) תחת "דאמר", והוא עיקר — ראה מבואות לסה"א,

עמ' 410, כח ע"ב, שו' 13 (ולא דק).

ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא (המשך) **ביכורים** סה ד שו' 35 (ידעינן!); **שבת** ד א שו' 36 (ידעינן!); ו א שו' 51, ו ב שו' 50 (ידעינן!); ח ג שו' 15 (מה, ומה), יג א שו' 57, יד ב שו' 33; **עירובין** כג ד שו' 12, כו ב שו' 42 (ידעינן!); **מר**; **סוכה** נג ד שו' 62; **ראש השנה** נז א שו' 17; **ביצה** סא ג שו' 29, סב א שו' 13, סג א שו' 22, שם שו' 32; **מגילה** עב א שו' 6, עב ב שו' 60, עד ד שו' 39; **חגיגה** עו ב שו' 39; **מועד קטן** פ ד שו' 44; **סוטה** כ א שו' 32; **כתובות** ל ג שו' 33 (ידענא!); **שבועות** לז ג שו' 47; **עבודה זרה** לט ב שו' 48, מא ג שו' 20 (מר).

ולא ידעין מאן דאמר (!) דא ומאן אמר דא ע"ע ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא.

ולא ידעין מאן דאמר (!) דא ומאן דאמר (!) דא ע"ע ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא.

ולא ידעין מאן יליף לה מן... ומאן יליף לה מן...⁸⁹⁶ **שבת** ב ד שו' 22; **סוכה** נא ד שו' 63 (ידעינן, דיליף!);⁸⁹⁷ **תענית** סז ב שו' 51 (ילף).

ולא ידעין מאן ילף לה מן... ומאן ילף לה מן... ע"ע ולא ידעין מאן יליף לה מן... ומאן יליף לה מן....

ולא ידעין מאן מר דא ומאן מר דא ע"ע ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. **ולא ידעין מאן תנה** ע"ע תנא ר' יודן בר פזי דבר דליא ולא ידעין מה תנה.

ולא ידעין מה אמר דא ומה אמר דא ע"ע ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. **ולא ידעין מה תנה** ע"ע תנא ר' יודן בר פזי דבר דליא ולא ידעין מה תנה.

ולא ידעין מה תני ע"ע תני ר' חייא ולא ידעין מה תני. **ולא ידעין מן מה שמועה** ע"ע תמן אמרין, ולא ידעין מן מה שמועה (ותמן = בבל).

ולא ידעינן אם (!) מן שמועה אם (!) מן מתניתא ע"ע תמן אמרין בשם ר', ולא ידעין אין מן שמועה ואין מן מתנית' (ותמן = בבל).

ולא ידעינן (!) מאן אמר דא ומאן אמר דא ע"ע ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא.

ולא ידעינן (!) מאן דיליף (!) לה מן... ומאן דיליף (!) לה מן... ע"ע ולא ידעין מאן יליף לה מן... ומאן יליף לה מן....

ולא ידעינן (!) מאן מר דא ומאן מר דא ע"ע ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא. **ולא ידענא (!) מאן אמר דא ומאן אמר דא** ע"ע ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא.

ולא (!) כבית שמאי⁸⁹⁸ **יבמות** ה א שו' 4 (צ"ל: דלא)⁸⁹⁹.

⁸⁹⁶ תרגום: ולא יודעים מי לומד אותה מן... ומי לומד אותה מן....

⁸⁹⁷ המאמר נמצא בכ"ל על הגליון (עמ' 553 שו' 33), ולכן באו בו הצורות המשובשות: "ידעינן", "דיליף"; והעיקר כמקבילה בשבת דלעיל וכתענית דלקמן.

⁸⁹⁸ תרגום (אחרי ההגהה): שלא כבית שמאי.

⁸⁹⁹ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 345, ד"ה אפי' כן.

ולא כן (בתמיהה)

ולא כבר איתמר טעמא (בתמיהה)⁹⁰⁰ **מעשר שני** נה א שו' 1 (לא כן), שם שו' 6;
סנהדרין יט א שו' 58 (נאמר!), שם שו' 64 (את אמר! וצ"ל: אתאמר [= איתאמר]), טעם:!
ולא כבר איתתבת (בתמיהה)⁹⁰¹ **ברכות** ז ג שו' 15; **תענית** סז ג שו' 30; **מגילה** עד ב שו' 10.

ולא כבר את אמר טעם (!) ע"ע ולא כבר איתמר טעמא (בתמיהה).

ולא כבר כתיב (בתמיהה)⁹⁰² **עירובין** כו א שו' 26.

ולא כבר נאמר (!) טעמא ע"ע ולא כבר איתמר טעמא (בתמיהה).

ולא כבר תניית הן (!) כולהון (בתמיהה)⁹⁰³ **תרומות** מ ד שו' 31 (צ"ל: תנייתהון)⁹⁰⁴.

ולא כבר תנינן (בתמיהה)⁹⁰⁵ **יבמות** ז א שו' 11.

ולא כבר תנינתה (בתמיהה)⁹⁰⁶ **יומא** מב ב שו' 1; **יבמות** י ד שו' 14.

ולא כבר תנייתה (בתמיהה)⁹⁰⁷ **יומא** לח ג שו' 8.

ולא כבר תנייתה (בתמיהה)⁹⁰⁸ **פאה** יו ב שו' 35; **סנהדרין** כז ג שו' 21; **עבודה זרה** לט ג שו' 33.

ולא (!) כך ע"ע בלא כך.

ולא כל שכן הוא ע"ע ולא כל שכן היא (בתמיהה).

ולא כל שכן היא (בתמיהה) **שבת** ט ב שו' 28 (ולאו, הוא), שם שו' 35 (הוא); **קידושין** ס א שו' 24.

ולא כן (בתמיהה) **שביעית** לט א שו' 18 (ור' לי)⁹⁰⁹; **כתובות** כו ד שו' 19 (ור' לי, +אמר!); **נזיר** נב ג שו' 34 (ור' לי); **סנהדרין** כה ד שו' 25.

⁹⁰⁰ תרגום: ולא כבר נאמר הטעם:!

⁹⁰¹ תרגום: ולא כבר הושבה! כלומר, הקשו עליה. בברכות ותענית — על המימרא של רב, ובמגילה — על משנתו שם פ"א מ"ה.

⁹⁰² תרגום: ולא כבר כתוב:!

⁹⁰³ תרגום (אחרי ההגהה): ולא כבר שנית אותם כולם! ופירש ליברמן: "כלומר, והרי כל הפטורים והחייבים כבר נשנו במשנה בפירוש" (תוכפ"ש, תרומות, ריש עמ' 319, שו' 59).

⁹⁰⁴ ההגהה שלי. ואולי יש לגרוס: תנייתהון כולהון, לשון נקבה. ולעצם העניין, היא היא. ובשאר המקורות יותר משובש — בכ"ר: "תנינתון" (עמ' 2218 שו' 2), וברש"ס: "תני" (כא ע"א שו' 4).

⁹⁰⁵ תרגום: ולא כבר שנינו?

⁹⁰⁶ תרגום: ולא כבר שנינו אותה?!

⁹⁰⁷ תרגום: ולא כבר שנית אותו וכלומר, את ויקרא ח, לד! כלומר, כלום לא נדרש הפסוק הזה לעיל בדרך אחרת! (ראה שתא"י, עמ' 243, ד"ה רשב"ל). והשאלה נופלת על עורכי הסוגיא. ולפי זה, יש להגיה "תנייתה". ואולי יש לתרגם: ולא כבר שנה אותו [הדרשן], ולצרף מופע זה לערך הבא. וצ"ע. מכל מקום, "תנייתה" כאן הוא באשגרת מונח, שאין מדובר כאן במשנה או בברייתא.

⁹⁰⁸ תרגום: ולא כבר שנה אותו [התנא]!?

⁹⁰⁹ לשון הגמרא כאן: "לא כן אפקתך חזר וזכיתך בה". והגירסא בכ"ר: "ולא כן" (עמ' 2209 שו' 10), ויתכן שהוא בתמיהה. ופירוש המאמר צ"ע. וליברמן ציין על "אוצרה" בלשון "זכיתי בהן אוצרה" (ושם, לעיל שו' 17), והעיר: "כלומר שהפקירו וחזר וזכה בו בעצמו". ורשם נקודה או פסיק אחרי "אפקתך" (שם, שו' 18). וציין להלן על "זכיתך" (ושם, שם), וכתב בפירוש העניין: "צ"ל: וזכה את, כלומר, ר' ירמיה

ולא כן אולפן (!) רבי ע"ע לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה).

ולא כן אילפן (!) רבי ע"ע לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה).

ולא כן איתמר (בתמיהה)⁹¹⁰ גיטין מג ב שו' 37 (צ"ל: אתמר [= את מר]⁹¹¹).

ולא כן אלפן רבי ע"ע לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה).

ולא כן אמר ר' ע"ע לא כן אמר ר' (בתמיהה).

ולא כן אמר ר' לר' (בתמיהה) נידה נ ב שו' 26.

ולא כן כתב (!) ע"ע ולא כן כתיב (בתמיהה).

ולא כן כתיב (בתמיהה)⁹¹² ברכות ד ג שו' 33 (כתב)⁹¹³, ד ד שו' 2 (ו' ל'), כתב⁹¹⁴, יב

ג שו' 49 (ולא ל')⁹¹⁵; פאה כא ב שו' 24; שקלים מט ב שו' 3, מט ג שו' 59 (ו' ל'); סוכה

נד א שו' 17; מגילה עב א שו' 26; חגיגה עז ג שו' 1; סוטה כב ג שו' 30 (ו' ל'); הוריות

מז ג שו' 42 (ו' ל').

ולא (!) כן נן (!) אמרין ע"ע דלא כן מה אנן אמרין.

ולא כן סברנן מימר ע"ע לא כן סברנן מימר (בתמיהה).

ולא כן ר' שאיל לר' ע"ע ולא כן ר' שאיל לר' (בתמיהה).

ולא כן ר' שאיל לר' (בתמיהה) שבת ו א שו' 46 (שאל); עבודה זרה מב ד שו' 45.

ולא כן שבקנן (!) מימר ע"ע לא כן סברנן מימר (בתמיהה).

ולא כן תני ע"ע לא כן תני (בתמיהה).

ולא כן תני ר' חייה ע"ע לא כן תני ר' חייה (בתמיהה).

ולא כן תני ר' נחמיה (בתמיהה)⁹¹⁶ שבת ב ד שו' 91726.

ולא כן תניין (!) ע"ע ולא כן תניין (בתמיהה).

ולא כן תנינ' ע"ע ולא כן תנינ' (בתמיהה).

ולא כן תנינן (בתמיהה)⁹¹⁸ דמאי כד ב שו' 52, כו ג שו' 29 (ו' ל'); שביעית לג א

שו' 34 (ו' ל')⁹¹⁹; חלה ס ב שו' 56; ערלה ס ד שו' 11; שבת ג ד שו' 19, שם שו' 47

רמז לו שלא היה הפקרו הפקר גמור אם זכה בו בעצמו מיד, אלא רמז לו שיפקירנו שוב, ור' ירמיה זכה בו, והפקירו, ואמר לו לר' חזקיה שילך עכשיו ויזכה בו" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וראה עוד פליקס, מסכת שביעית, ב, עמ' 264, פירוש, שו' 25 ואילך. וצ"ע.

⁹¹⁰ תרגום: ולא כך נאמר!! ולפי ההגהה: ולא כך אתה אומר!!

⁹¹¹ ההגהה שלי. וללשון דומה ע"ע ולא כבר איתמר טעמא (בתמיהה).

⁹¹² תרגום: ולא כך כתוב!!

⁹¹³ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 347, [ד ע"ג], שו' 33.

⁹¹⁴ הנוסח כאן בכ"ל: "כת" (עמ' 16 שו' 35), והסדר שיבש.

⁹¹⁵ להגהה ראה המקבילה בסוכה נד ע"א שו' 17 הרשומה לקמן בְּעֶרְךְ. וכן הוא כאן בקו"א: "לא

כן כתי" (שרי"ר, עמ' 323, ס' קו).

⁹¹⁶ תרגום: ולא כך שונה ר' נחמיה!!

⁹¹⁷ במקבילה שבסוכה נב ע"א שו' 3: "לא כן תני בשם רבי נחמיה". וכן נראה עיקר. וראה עוד

מה שהערתי בערך "תני ר' נחמיה" לשבת טו ע"ג שו' 18.

⁹¹⁸ תרגום: ולא כך שנינו!!

****ולא כן תנינן** (בתמיהה) (המשך) (תניין!)⁹²⁰; **פסחים** לג ב ש' 46 ור' ליל'; **יומא** מה ב ש' 39 ור' ליל'; **חגיגה** עז ג ש' 11; **יבמות** יג ד ש' 58! (ל"ג "כך" ? / צ"ל: ולא תנינן קרן)⁹²¹; **בבא בתרא** יז א ש' 18 (תנינן!); **עבודה זרה** מא ד ש' 92251.

ולא כר' יבמות ה ד ש' 50, ז ג ש' 36; **קידושין** ס ג ש' 35.

ולא כתיב ע"ע קרי ולא כתיב.

ולא כתיב (בניחותא)⁹²³ **פאה** יו ב ש' 92411.

ולא כתיב (בתמיהה)⁹²⁵ **ברכות** ה ג ש' 58, ו ד ש' 12.

ולא ליתני (!) ע"ע ניתני... ולא ניתני....

ולא למדו... אלא... ע"ע לא למדו... אלא....

ולא מ'... למדת ע"ע ולא מן... למדת (בתמיהה).

ולא מגיב ע"ע שאיל ליה ולא מגיב.

ולא מודה ר' ע"ע ולא מודי ר' (בתמיהה).

***ולא מודי ר' (!)** (בניחותא)⁹²⁶ **בבא מציעא** י ג ש' 45 (צ"ל: ולא מודי ליה רבנן)⁹²⁷.

****ולא מודי ר' (בתמיהה)⁹²⁸ ברכות** ג ב ש' 22; **פאה** יז ד ש' 61 ור' ליל'; **דמאי** כד ב ש' 2 (מודה); **תרומות** מג ג ש' 20, מה ב ש' 6; **ערלה** סא ד ש' 24; **שבת** ג ב ש' 8, יא ג ש' 23 (מודה); **עירובין** יח ג ש' 18; **יבמות** ב ג ש' 22, י ג ש' 45; **כתובות** לד א ש' 1 ור' ליל'; **גיטין** מג ב ש' 15 (מודה), מח א ש' 38 (מודה); **קידושין** ס ד ש' 61 ור' ליל', מודה; **בבא קמא** ד ב ש' 3 ור' ליל', מודה; **בבא בתרא** יד א ש' 16 ור' ליל', מודה; **נדה** מח ד ש' 33 (מודה).

ולא מודי ר' לר' (בתמיהה)⁹²⁹ שבת ד ד ש' 12.

ולא מחסל לה⁹³⁰ ביכורים סד א ש' 41.

ולא מן... למד (!) ע"ע ולא מן... למדת (בתמיהה).

⁹¹⁹ הריב"מ"ץ, שביעית, פ"א מ"א, [ד"ה ערב שביעית, עמ' קמד], גורס כאן: "ולא כן תנינן" (אהצו"י, ריש עמ' 2, ד"ה ר' יוחנן). וראה עוד להלן, שם, סוף ד"ה עד שיהא. ויאות.

⁹²⁰ להגהה ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 52, ד"ה ר' יונתן.

⁹²¹ ההגהה הראשונה על פי שתא"י, עמ' 359, ד"ה ולא כן, והשנייה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

⁹²² למופע נוסף שנשתבש ע"ע לא כן תני (בתמיהה).

⁹²³ תרגום: ולא כתוב.

⁹²⁴ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתו בערך "כתיב... וכתוב..." למגילה ע"ב ש' 11 (בהערה השנייה); ולמונח קרוב מסופק ע"ע שכתוב.

⁹²⁵ תרגום: ולא כתוב!!

⁹²⁶ תרגום (אחרי ההגהה): ולא מודים לו החכמים.

⁹²⁷ ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 161, ש' 134.

⁹²⁸ תרגום: ולא מודה ר'!!

⁹²⁹ תרגום: ולא מודה ר' לר'!!

⁹³⁰ תרגום: ולא גומר אותה. כלומר, אינו מסיים את השמועה, עי"ש.

ולא מן... למדת (בתמיהה) **כלאים** כז ב ש' 4-5 (מ' תחת מן); **שבת** יא ד ש' 93155, שם ש' 56; **עירובין** כה ד ש' 20; **פסחים** לא ד ש' 58 (מן ל' וצ"ל: מ-932; **נזיר** נו ב ש' 43 (למדו); **שבועות** לג א ש' 1 (ומ' וצ"ל: ולא מ-933, למדתה).

ולא (!) מסתברא דלא ע"ע לא מסתברא דלא (בניחותא).

ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם 934 **כתובות** כה ד ש' 55, שם ש' 60.

ולא מצאנו ע"ע לא מצינו (בניחותא).

ולא מצאנו... אלא... ע"ע לא מצינו... אלא....

ולא מצינו ע"ע לא מצינו (בניחותא).

ולא מקרא מלא הוא (בתמיהה) 935 **ברכות** ה א ש' 27; **ביכורים** סה ד ש' 12.

ולא מתני' היא ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

ולא מתנית' היא ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

****ולא מתניתא היא** (בתמיהה) 936 **דמאי** כג ג ש' 25 (מתני'), שם ש' 34; **כלאים** לא

ב ש' 29 (ולאו), לב א ש' 57 (ולאו); **תרומות** מג ד ש' 42 (מתנית'), מה ג ש' 33; **מעשרות**

מט ג ש' 30 (ולאו), נא ד ש' 33 (מתני'), נב א ש' 49, שם ש' 51 (ולאו); **ערלה** סג א

ש' 28, שם ש' 45 (ולאו, מתניתא מתניתא); 937 **שבת** ב ג ש' 40 (ולאו), ט ב ש' 33, ט

ד ש' 93819, יד ד ש' 58, יז ג ש' 58 (ולאו); **פסחים** כט א ש' 61 (ולאו), לה ד ש' 48

(ולאו); **יומא** לט ג ש' 39 (ולאו, מתנית'), שם ש' 41 (ולאו, מתנית'), שם ש' 44 (ולאו,

מתנית'), מ א ש' 3 (מתנית'); **ביצה** סב ב ש' 48; **מגילה** עג ב ש' 11 (ור' ל'); **חגיגה** עו

ד ש' 38, עט א ש' 62; **יבמות** ב ג ש' 56 (מתניתה), י ד ש' 9; **סוטה** יח ב ש' 24,

כג ד ש' 35 (ולאו, היא ל'939); **כתובות** כז ג ש' 44 (ולאו), לא א ש' 13 (ור' ל''), לג

ב ש' 61, שם ש' 63 (מתניתא מתניתא); לד ד ש' 56; **נדרים** מא ג ש' 48; **נזיר**

נב א ש' 58, נב ב ש' 12, נב ד ש' 34 (מתנית'), נה ג ש' 57, נז ג ש' 50; **קידושין** ס

ב ש' 34, סד א ש' 59 (ולאו, מתניתה), סו א ש' 30; **בבא קמא** ו ד ש' 46 (ולאו);

931 רבינוביץ (שתא"י, ריש עמ' 176, ד"ה ולא) וליברמן (ירוכ"פ, עמ' 160, ד"ה ולא) מגיחים כאן

"וכי" תחת "ולא". ולדעת, אין צורך להגיה, והיא שאלה רטורית. וראה כיוצא בה בניזיר נו ע"ב ש' 43

הרשום להלן בְּערך.

932 ההגהה על פי קטע לוינגר, עמ' רמג ש' 8.

933 ההגהה על פי הלשון לעיל לב ע"ד ש' 63. ושם הוא מופע תנאי.

934 מליצה מקראית — ראה תהלים עו, ו.

935 למשמעות הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 224, ערך מלא.

936 תרגום: ולא משנה היא! וראה מה שהעיר ליברמן (ירושלמי נזיקין, עמ' 173, הע' 13) על

מונח זה.

937 בכ"ל באה "מתנית'" (עמ' 296 ש' 32) לנכון רק פעם אחת — ראה מבואות לסה"א, עמ' 494,

סג ע"א, ש' 45 (ולא דק).

938 ראה ירוכ"פ, עמ' 133, ד"ה ולא מתניתא.

939 להגהה ראה מבוא לנ"ה"מ, עמ' 269, ד"ה ירוש'. ויש להוסיף שגם בכ"ל הנוסח הוא: "ולאו

מתנית' היא" (עמ' 96 ש' 12, והסדר טעה).

****ולא מתניתא היא** (בתמיהה) (המשך) **בבא מציעא** יב ג ש' 30; **בבא בתרא** יז א ש' 39 (ולאו), שם ש' 50 (ולאו); **סנהדרין** כד ג ש' 43, כו ב ש' 26, שם ש' 31, שם ש' 33; **שבועות** לה ג ש' 38, לו ב ש' 6 (ולאו); **עבודה זרה** מא א ש' 27; **הוריות** מו ג ש' 29, מח ב ש' 10 (מתנית'), שם ש' 94012.

ולא מתניתא היא ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

ולא ניתני ע"ע ניתני... ולא ניתני...

ולא ניתנייה 941 **כן** (בלשון שאלה) 942 **עירובין** יח ד ש' 28.

ולא נמצא (בתמיהה) 943 **ברכות** יג ב ש' 44; **דמאי** כג ב ש' 43, שם ש' 94444, כג ג ש' 2, כו א ש' 52, כו ב ש' 11; **שביעית** לז ב ש' 11, לח ד ש' 20, לט א ש' 40 (ו' ל'); **תרומות** מד ב ש' 24, שם ש' 39 (ו' ל'); **מעשרות** נ ג ש' 38 (ו' ל'); **מעשר שני** נב ד ש' 37, שם ש' 38, נה ד ש' 51; **שבת** ז ב ש' 28; **יומא** לח ד ש' 58 (ו' ל'), מ ג ש' 27; **שקלים** מו א ש' 33, מח א ש' 4 (ו' ל'), שם ש' 56; **מועד קטן** פ ג ש' 9; **סוטה** כג ג ש' 20 (ו' ל'); **כתובות** כח ג ש' 34 (ו' ל'), כט ג ש' 39 (ו' ל'); **שבועות** לה ב ש' 52 (ו' ל'), לו א ש' 40 (ו' ל'); **הוריות** מה ד ש' 30 (ו' ל').

ולא נמצאו (בתמיהה) **עירובין** יח ג ש' 41, שם ש' 94542, כה א ש' 46, שם ש' 53 (ו' ל'), שם ש' 63, כו ב ש' 45 (ו' ל'), כו ג ש' 2 (ו' ל'); **שקלים** מח א ש' 52; **ראש השנה** נט ג ש' 3 (ו' ל') 946; **סנהדרין** כא א ש' 5 (ו' ל').

940 ליברמן ואפשטיין השלימו עוד מופע בנדרים מב ע"א ש' 57, על פי כמה ראשונים — ראה: תוס"ר, ג, עמ' 165, ש' 32/33 (ושם: "ולאו"); מבוא לנוה"מ, עמ' 38, ס' י; שם, הע' 3. וכן השלים רבינובין, שתא"י, עמ' 408, ד"ה מה אנן קיימין, על פי הרמב"ן.

941 על סמך הצורה "אתניתא" (ע"ע), נראה לי שהצורה הנכונה כאן היא: נתנייה, כלומר, עתיד מדבר מבניין אפעל, דהיינו: אשנהו, כלומר, אשנה לו; והיו"ד שאחרי הנו"ן אולי באה בהשפעת הצורה ניתני בבניין הקל — ע"ע: מה ניתני; ניתני (בניחותא), ועוד. ובצורה "תניית" (מעשר שני נג ע"א ש' 15) אולי יש הפלולוגיה או הפלוגרפיה; ועיקרה: תנייתיה, כלומר, תשנהו או תשנה לו. ודומה לה בבבלי: "לא תיתנייה הכי" (סנהדרין פ ע"ב = קידושין לב ע"א [ושם: "תיתניא"]]. והצורה "תנייתיה" (דמאי כב ע"ד ש' 19), אולי פירושה: דאתנייתיה, דהיינו, שהשניתיהו, כלומר, ששניתי לו, ע"ש בהמשך. וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "תנייתיה" (!) ואודיעה דילת כן" ובערך "פוק שאל לר' דתנייתיה". נמצא שכאשר הכינוי חבור לפועל הפועל בא בבניין אפעל, ואילו כאשר הוא בא בנפרד אחרי ל', הוא בבניין קל — ע"ע: ותנא ליה; תני לה (וציווי). ובעברית: "השניתי פרק אחד במעשה המרכבה" (חגיגה עז ע"א ש' 43). ועיין עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 808, ס' 3. ברם, יתכן לפרש את הצורות "תנייתיה", "תניית" ו"תנייתיה" מבניין פֿעֿל, והיו"ד הראשונה ב"תנייתיה" ככתיב מלא אחרי שוא. וצ"ע.

942 תרגום: ולא אשנהו כד? כלומר, ולא אשנה לו את המשנה כד?

943 נכלול בערך זה רק המופעים המציינים נפקותא הלכתית, לא כאלה המציינים מסקנה עובדתית. וכן הוא בשאר הערכים הדומים, כגון: ולא נמצאו (בתמיהה); ולא נמצאָת (בתמיהה); לא נמצאת (בתמיהה).

944 ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 380, הע' 10.

945 הפ"מ (ד ע"א, ד"ה אלא אלו) מפרש בתמיהה, וכן נראה מדברי הק"ע שם, ד"ה ולא נמצאו שתי. ואילו לפי הראב"ה, המופע הזה הוא בניחותא — ראה ירוכ"פ, עמ' 222, ד"ה ופירוש רבינו. וצ"ע.

946 עיין בק"ע, יט ע"ב, [ה"ד], ד"ה הכי גרסינן, ופ"מ שם, סד"ה שירו של חמישי. וראה עוד אהצ"י, סוף עמ' 44, ד"ה לא נמצאו. וצ"ע.

ולא נמצאת (בתמיהה) מעשרות נ ג שו' 43 (ו' ל'); פסחים לא ד שו' 21 (ו' ל'); ראש השנה נז ב שו' 57 (ו' ל')⁹⁴⁷; תענית סז א שו' 12 (ו' ל'); מועד קטן פא ד שו' 23 (ו' ל')⁹⁴⁸; יבמות ד א שו' 43 (ו' ל'); קידושין סה ד שו' 45; סנהדרין כב א שו' 45 (ו' ל'); הוריות מו א שו' 23, שם שו' 24, שם שו' 25, שם שו' 26, שם שו' 29.

ולא נן (!) שמיע דמר ר' ע"ע ולא שמיע דאמר ר' (בתמיהה).

ולא נפרטו ע"ע דברים שנכללו ולא נפרטו.

ולא נקרא ע"ע שנקרא... ולא נקרא... (בשם; עבר נסתר).

ולא סברין⁹⁴⁹ יבמות ג א שו' 54 (2x).

ולא סוף דבר... אלא... ע"ע לא סוף דבר... אלא...

ולא סוף דבר... אלא אפילו... ע"ע לא סוף דבר... אלא אפילו...

ולא סוף דבר... אלא אפילו... אפילו... אפילו... (!) יבמות ט א שו' 59-60.

ולא סוף דבר אלא (!)... אלא... ע"ע לא סוף דבר... אלא...

ולא סמכין עליו (!) ע"ע ולא סמכין עליו.

ולא סמכין עליו⁹⁵⁰ ברכות ד ג שו' 49 (עליו)⁹⁵¹; שביעית לג ב שו' 25; כתובות לב א שו' 36 (ו' ל'); סמכין (!).

ולא סמכין עליהן⁹⁵² סוטה כג ג שו' 39, כג ד שו' 41.

ולא עאל (!) יאות הוה ר' מתריס לקבל (!) ע"ע ולא על יאות ר' (!) מתריס לקיבל (בתמיהה).

ולא עבד ע"ע והדין תנייא דר' עביד... ולא (!)....

ולא עבד עובדא כוותיה⁹⁵³ ברכות ג א שו' 7 (2x), שם שו' 8, שם שו' 14, שם שו' 21; דמאי כג ג שו' 26 (ו' ל'; דכוותיה).

ולא עבדין כן⁹⁵⁴ שביעית לח א שו' 49; מעשר שני נד א שו' 19 (עבדין)⁹⁵⁵; שבת ג ג שו' 55⁹⁵⁶; מועד קטן פג א שו' 26; יבמות יב ג שו' 9; שבועות לו א שו' 38⁹⁵⁷; עבודה זרה מא ד שו' 30. ועיין עוד ערך עבדין (!) כן אלא.

⁹⁴⁷ המופע בא בהמשך לפיסקא: "שלח לו רבן גמליאל" וכו' (פ"א מ"ז), והוא ספק תנאי. ובקטע זוסמן יש "תני" (עמ' 41 שו' 18) לפני "שלח לו". ואין הדבר מוכיח שכל הלשון הוא לשון ברייתא, כי אפשר שיש כאן רק ציון לפיסקא, לתחילת הדברים. ולכן הספק עומד בעינו. והוא הדין למופע המקביל במועד קטן פא ע"ד שו' 23 הרשום להלן בְּעֶרְךָ. ושם המשנה מוצעת ב"תמן תנינן" (שם, שו' 22).

⁹⁴⁸ ראה בהערה הקודמת.

⁹⁴⁹ תרגום: ולא סוברים. כלומר, ולא מבינים.

⁹⁵⁰ תרגום: ולא סומכים עליו.

⁹⁵¹ להגהה "עליו" ראה מה שהערתי במבוא, עמ' קכט, הע' 348. וגם בכי"ר משובש: "ולא סמיכין

עליה" (עמ' 53 א שו' 27), לשון בבלי.

⁹⁵² תרגום: ולא סומכים עליהם.

⁹⁵³ תרגום: ולא עושה מעשה כמותו. כלומר, כמות עצמו.

⁹⁵⁴ תרגום: ולא עושים כך.

⁹⁵⁵ להגהה ראה אהצו"י, ריש עמ' 177, ד"ה ולא עבדינן.

ולא על יאות ר' (!) מתרס לקיבליה (בתמיהה)

ולא עבדין עובדא דכוותיה⁹⁵⁸ נידה נ א שו' 59.

ולא עבדין עובדא כסוגיא ע"ע תריי כל קבל ארבעה, ולא עבדין עובדא כסוגיא (בתמיהה).

ולא עבדין (!) כן ע"ע ולא עבדין כן.

****ולא עוד אלא ברכות ט א שו' 1, יג א שו' 34, יד א שו' 10, יד ב שו' 34; פאה טו ד שו' 50, יו ב שו' 17; כלאים לב ב שו' 55; שביעית לה ב שו' 32, לו א שו' 58; תרומות מ ד שו' 8; מעשר שני נו ג שו' 45; פסחים לה ג שו' 15; סוכה נג ב שו' 5; תענית סד ב שו' 13, סה ב שו' 51, סח ד שו' 20; חגיגה עז א שו' 25, עז ב שו' 12, עז ד שו' 59; מועד קטן פא ד שו' 8; כתובות כט ד שו' 21, לה א שו' 60, לו ב שו' 19; גיטין מה ג שו' 28; בבא קמא ג א שו' 40; סנהדרין כא ד שו' 22, כג ב שו' 26, שם שו' 30, שם שו' 33, כח ג שו' 36; עבודה זרה לט ב שו' 14, מב ג שו' 51, מד ב שו' 32; הוריות מז א שו' 40; נידה מט ב שו' 64⁹⁵⁹.**

ולא על יאות ר' (!) מתרס לקיבליה (בתמיהה)⁹⁶⁰ דמאי כג ג שו' 43 (ועאלו, הוה ר', מתרס, לקבלו וצ"ל: לקבליה)⁹⁶¹; עבודה זרה מא ב שו' 12 (צ"ל: הוה ר')⁹⁶².

⁹⁵⁶ לפירוש הביטוי כאן ובמקבילות שבשביעית, מעשר שני ועבודה זרה, הרשומות בְּעֶרְךְ, ראה ירוכ"פ, עמ' 47, ד"ה ולא עבדין (וציין שם בסוף הדיבור לשאר המקומות בערך זה).

⁹⁵⁷ לפירוש הביטוי כאן ראה תוכפ"ש, בבא מציעא, ריש עמ' 156, ד"ה והנה בירושלמי.

⁹⁵⁸ תרגום: ולא עושים מעשה כמותו. כלומר, שהחכמים לא עושים מעשה כמו בר קפרא, עיי"ש. ורבינובין ואפשטיין מגיהים: "עבד" — ראה: שתא"י, עמ' 588, ד"ה תני בר קפרא; מבואות לסה"א, סוף עמ' 608, ד"ה נדה. ולפיהם, פירוש הדברים שבר קפרא עצמו לא עשה מעשה כדעתו. וצ"ע.

⁹⁵⁹ ראה עוד את שני הביטויים הבאים: **ולא עוד** — נדרים לט ב שו' 27, שם שו' 28, שם שו' 29; **ואין עוד** — כלאים לב ב שו' 60, שם שו' 61 (2x); **כתובות** לה ב שו' 2, שם שו' 3 (2x).

⁹⁶⁰ תרגום (אחרי ההגהה): ולא יפה היה ר' מתרס כנגדו!;

ומאמר זה לא נתפרש כהלכה, ואעתיק קודם את הסוגיא מעבודה זרה ואפרש: "תמן תנינן אצל נכרי כפירותיו. ר' שמעון אומר דמאי. רבי חנניה בעא קומי רבי מני מה כפירותיו ממש. טעמו פוטר טבל ברור במקום אחר. אמר ליה ולכל דבה. ולא על יאות רבי חנניה מתרס לקיבליה הפקידו אצלו דחותם [צריך לומר: בחותם אחד — עיין פ"מ, יב ע"ב, ד"ה הפקידו] רבי חנניה ורבי מנא חד אמר אסור וחד אמ' מותר מה פליגין בהנאה אבל בשתייה אסור" (שם, שו' 10 ואילך).

הנה, בסוף הסוגיא נחלקו ר' חנינה ור' מנא במפקיד יינו אצל הגוי בחותם אחד. והנראה, שקים להו לבעלי הירושלמי שהאוסר, כלומר גם בהנאה, הוא ר' חנניה. והנה ר' חנניה מתרס נגד ר' מנא ומביא ראיה לדבריו ממשנת דמאי, שם שנינו שהמפקיד פירותיו אצל הנכרי הם "כפירותיו" (דמאי פ"ג מ"ד). ופירוש הדברים לפי פשוטם: כפירותיו של הגוי ממש, והרי הם טבל גמור, ואפשר לעשר מהם על טבל במקום אחר — והרי זו סייעתא לר' חנניה (והמילה "טעמו" מיותרת, וליתא במקבילה בדמאי). ולפי זה, תהיה "מה" כאן שאלה רטרורית, כלומר, בוודאי, מה פירוש "כפירותיו" — "כפירותיו" ממש; ואפשר שיש לפרש "מה" כאן — ראה, שים לב, כפירוש "מה" התנאית שהערת עליה במבוא, עמ' עו, הע' 195. ור' מנא דוחה שלא לכל עניין אמרו כן. ופירוש "ולכל דבה" (ונראה שצריך לומר: ולכל דבר, כהגהת שתא"י המצוין בהערה הבאה) — בתמיהה. והנה התלמוד מעיר שיפה התריס ר' חנניה לפני ר' מנא ממשנת דמאי (ופירוש "ולא על יאות" וכו' — בתמיהה), שזה פשוטה של משנת דמאי לדעתם.

ולא עשו ע"ע לא עשו (בניחותא).

ולא פליג (!) ע"ע מה ופליג.

ולא פליגון (!) ע"ע ולא פליגין.

ולא פליגי (!) ע"ע ולא פליגין.

****ולא פליגין**⁹⁶³ **ברכות** ה א שו' 12, ו ב שו' 26 (פליגין), ח ג שו' 15 (ו- ליל), שם שו' 48 (פליגין); י א שו' 36, י ב שו' 12, י ד שו' 14; **פאה** יז א שו' 4; **דמאי** כא ד שו' 40 (ו- ליל)⁹⁶⁴, כב ג שו' 62; **שביעית** לז א שו' 21 (ו- ליל); **שבת** י א שו' 35, י ב שו' 64 (אשגרה)⁹⁶⁵, י ג שו' 60 (אשגרה)⁹⁶⁶; **עירובין** יח ג שו' 12 (פליגין), כא ד שו' 24 (ו- ליל), כג ג שו' 32 (ו- ליל), כד ג שו' 60 (פליגין); **פסחים** כז ד שו' 18, כט ג שו' 21; **סוכה** נג א שו' 48 (ו- ליל), נד ג שו' 47; **ראש השנה** נח א שו' 43, נח ד שו' 16; **מועד קטן** פג ג שו' 24⁹⁶⁷; **יבמות** ה ג שו' 64; **גיטין** מו א שו' 25 (ו- ליל), שם שו' 27; **קידושין** סג א שו' 20; **בבא קמא** ג ד שו' 34 (ו- ליל, פליגין); **בבא מציעא** יב ג שו' 31 (פליגין); **מכות** לא ג שו' 54⁹⁶⁸.

וכאילו אמרו בסוף השמועה: דאיתפלגון הפקידו אצלו וכו'. ואולי יש להפוך את הסדר ולגרוס "תמן תנינן" וכו', אחרי מחלוקתם של ר' חנניה ור' מנא. ולעצם העניין אין הבדל.

⁹⁶¹ להגהות ראה: שתא"י, סוף עמ' 36, ד"ה ר' ירמיה; הרש"ס, דמאי, מח ע"ב שו' 7. וראה גם מבואות לסה"א, עמ' 399, הע' 14 (ושם בשיבוש: "שקבל").

⁹⁶² ההגהה "הוה ר"י" על פי המקבילה בדמאי דלעיל. אשר לצורה "לקיבליה" מצאנו אותה עוד חמש פעמים בירושלמי, ולעומתה ישנם חמישה מופעים של "לקובליה" ושניים של "לקבליה"; וכן ישנם שני מופעים של "קיבליה" — ראה אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ז, עמ' 118, טורים ב-ג, ערך קבל [טור א]. ונראה שהצורה העיקרית היא בכתוב מלא וי"ו — ראה קוטשר, מחקרים, ריש עמ' קפ, ד"ה בדומה. כיוצא בזה מצאנו שש פעמים צורת "כל קבל", ולעומתן שלוש צורות של "כל קביל" (שם, טור א); וכן שבע צורות של "קבל", ובכללן זו של דניאל ה', ה' (שם, טורים א-ב). ובמקרא הקו"ף של "כל קבל" מנוקדת בחטף קמץ — ראה א' קימרון, ארמית מקראית, ירושלים תשנ"ג, ריש עמ' 142, ערך קבל. והכתוב "כל קביל" הוא כתיב מלא וי"ד.

⁹⁶³ תרגום: ולא חלוקים (או: ואינם חלוקים).

⁹⁶⁴ אפשטיין נוטה למחוק את "לא" כאן — ראה מבואות לסה"א, עמ' 395, הע' 16 והע' 17.

⁹⁶⁵ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 145, ד"ה אמר ר' יוסי.

⁹⁶⁶ ראה: ירוכ"פ, סוף עמ' 145, ד"ה אמר ר' יוסי; שתא"י, ריש עמ' 172, ד"ה ר' אחא.

⁹⁶⁷ ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 330, הע' 214. ושם יש להגיה בהמשך: מאן דאמר ישלול למחר ינעול בו ביום. ומאן דאמר ינעול בו ביום ישלול למחר. כלומר, שר' יסא ור' חייא בר אבא מסכימים שהשלילה חמורה מהנעילה. ובאמת קשה להגיה כל כך, ועוד שכל זה מיותר אחרי שאמר ר' זעירא "ולא פליגין", לכן יתכן שיש להשלים אחרי "ולא פליגין": ורבי פלוני אמר פליגין (וכסגנון זה ראה עירובין כג ע"ג שו' 31 ואילך; וראה עוד סוכה נג ע"א שו' 48). ולדעתו של אותו חכם, ר' יסא מתיר רק ביום השני, ואילו ר' חייא בר אבא מתיר כבר ביום הראשון. ולשני החכמים דין השלילה והנעילה שווה. וצ"ע.

⁹⁶⁸ למופע נוסף, שהוצע על ידי אפשטיין בדמאי כא ע"ד שו' 40, ראה מבואות לסה"א, עמ' 395,

הע' 17. ולמופע נוסף מסופק, שהוצע על ידי ליברמן על פי נועם ירושלמי, ראה מה שציינתי בערך "מאן דאמר", בסוף ההערה לעירובין כג ע"ג שו' 38 (ושם: "לא פליגין").

ולא פרשינן (!) 969 דמאי כב ג שו' 34 (צ"ל: פרשנן) 970.
***ולא קביל 971** בבא קמא ז ג שו' 5; בבא מציעא י ג שו' 54, יא ד שו' 35.
ולא קביל עילווי (!) ע"ע ולא קביל עלוי.
****ולא קביל עלוי 972** מועד קטן פב ג שו' 41; נזיר נו ג שו' 57 (קיבל!); קידושין סד ד שו' 9; בבא מציעא י ג שו' 57 (עילווי!).
ולא קביל עלוי... 973 סוכה נג א שו' 14, שם שו' 28.
ולא קבלון עליהון 974 תענית סט ב שו' 55.
ולא קבליה ע"ע ולא קיבלה (!).
ולא קודם ל-... און קיימין ע"ע ולא ב-... און קיימין (בתמיהה).
ולא קיבל (!) עלוי ע"ע ולא קביל עלוי.
ולא קיבלה (!) 975 ראש השנה נז ג שו' 31 (צ"ל: קבלה); מגילה עג ג שו' 29 (קבליה [= קבלה]).

ולא קיבלה (!) ר' 976 קידושין ס ג שו' 49 (צ"ל: קבלה).
***ולא קרייא היא (!) (בתמיהה) 977** בבא בתרא יו ב שו' 4 (צ"ל: הוא) 978.
ולא ר' הוא (בתמיהה) כלאים לב א שו' 48 (ו- ל'); שבת ב ד שו' 33; עירובין כה ג שו' 56; יומא מב ב שו' 13 (ולאו).
****ולא ר' היא (בתמיהה)** ברכות ה ד שו' 14 (דר') 979; פאה יז ד שו' 33 (ו- ל'), היא ל' 980, כ ג שו' 22; מעשרות נ ג שו' 9; מעשר שני נו א שו' 2 (ולאו), נו ב שו' 12; חלה ס ב שו' 42; עירובין כא ד שו' 45; פסחים לז א שו' 23; יומא מה א שו' 41 (דר'); שקלים מח ב שו' 9 (דר'); יבמות ד ג שו' 42 (ו- ל'); נדרים מב א שו' 57; נזיר נג ב שו' 21 (ו- ל'), נה ד שו' 1; קידושין ס ד שו' 7 (ו- ל'), כר' 981 (הוא); בבא בתרא יז א שו' 64; שבועות לג א שו' 63.

969 תרגום (אחרי ההגהה): ולא פירשנו. כלומר, לא אמרנו בפירוש.
 970 ראה כ"ר, עמ' 135 ב שו' 24.
 971 תרגום: ולא קיבל.
 972 תרגום: ולא קיבל עלוי.
 973 תרגום: ולא קיבל עלוי....
 974 תרגום: ולא קיבלו עליהם.
 975 תרגום: ולא קיבל אותה.
 976 תרגום: ולא קיבל אותה ר'.
 977 תרגום (אחרי ההגהה): ולא פסוק הוא!;
 978 קרייא הוא לשון זכר, וזהו טעם ההגהה.
 979 לנוסח הסוגיא ולפירוש העניין עיין מצד אחד: מבואות לסה"א, עמ' 500, הע' 19; גינצבורג, פירושם, א, עמ' 414, ד"ה לשוא, ומצד שני ירוכ"פ, סוף עמ' 24, ד"ה אמר לי. והעיקר כשיטה הראשונה. וכבר דחה גינצבורג (שם, ד"ה ודע) את גירסת הראב"ה והאו"ז שעליה הסתמך ליברמן.
 980 להגהה ראה המקבילה בבבא בתרא יז ע"א שו' 64 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.
 981 להגהות ראה המקבילה בבבא בתרא יז ע"א שו' 64 הרשומה לקמן בְּעֶרְךְ.

ולא ר' חייא רבה תנייה (בתמיהה)⁹⁸² עבודה זרה מג ד שו' 37.

ולא ר' כי אמר (!) (בתמיהה)⁹⁸³ חלה נט ג שו' 21 (צ"ל: ר' הו ור' אמר...) ⁹⁸⁴.

ולא ר' כר' (בניחותא)⁹⁸⁵ שביעית לט ב שו' 54.

ולא ר' כר' (בתמיהה) כלאים כו ד שו' 40; תרומות מה ב שו' 6.

ולא שאלון⁹⁸⁶ נזיר נו ב שו' 30.

ולא שאלון ליה ע"ע לא שאלון ליה.

ולא שמיע (בתמיהה)⁹⁸⁷ סוכה נג ב שו' 20. וראה עוד ערך: ואפילו תימר לא שמיע ר'

הדא דתני ר' חייא, לא שמיע מיליהון דרבנין ("לא שמיע" הראשון בניחותא והשני

בתמיהה); לא שמיע ר' הדא דתני ר' חייא, לא שמיע למתניתין (בתמיהה).

ולא שמיע דאמר ר' (בניחותא)⁹⁸⁸ ברכות ג ג שו' 65 (דמר); כלאים ג ל שו' 50; שביעית

לה ד שו' 24; ביכורים סד ד שו' 142 (צ"ל: שמיעין)⁹⁸⁹; פסחים כח א שו' 7 (שמעין; דמר);

⁹⁸² תרגום: ולא ר' חייא הגדול שנה אותה!! כלומר, את ההלכה הזאת.

⁹⁸³ תרגום (אחרי ההגהה): כלום לא ר' הוא?; ור' אומר...

⁹⁸⁴ המילה "כי" ישנה גם בכ"ל (עמ' 279 שו' 9). וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 325 שו' 43. ואפשטיין העתיק: "כו!" (מחקרים, א, עמ' 75, הע' 27). ובכ"ר, עמ' 2291 שו' 33: "לא אמר ר' יוחנן בן נורי (ו!).". ובקטע אפשטיין הנוסח הוא: "[ול]א רבי יוחנן הוא דר' יוחנן אמר" (מחקרים, ב, א, עמ' 274, דף ב ע"ב שו' 1). ונראה שצריך לומר שם: ור' יוחנן אמר. ועל פי זה הגהתי "הו" ור' אמר". ואפשר היה להגיה "הי" או "דו" תחת "כי", והעדפתי להגיה על פי קטע הגניזה.

⁹⁸⁵ כך נראה לי. ופליקס פירש את המאמר כבעיא ובלשון שאלה — ראה פליקס, מסכת שביעית, ב, עמ' 295, ד"ה ולא ר' יוסי.

⁹⁸⁶ תרגום: ולא שאלו.

⁹⁸⁷ לצורה "שמיע" ראה קוטשר, מחקרים, החלק הלוועזי, עמ' 75, הע' 29. ולפי זה, בכל מקום שמדובר בו בלשון יחיד יש לגרוס "שמיע" תחת "שמע". ולפי דבריו (ועל פיו היימנס, עמ' 85, סי' 4; ולפניו סוקולוף, עמ' 558, טור ב, הערה לערך שמע [שם, טור א]), המילה משמשת כאן מבחינת המשמעות כלשון עבר. ונראה לי, שהשתמשו בצורה זו לא רק להורות על מצב רגעי של שמיעה בעבר, אלא על מצב נמשך של שמיעה גם בהווה. ויהיה תרגומה המילולי: "שְׁמוּעָה", והיא צורה שנרשמה אצל המשוררים בימי הביניים — ראה מילון בריהודה, טור 4270, בערך שמע [טור 4268]. ותרגום הביטוי: ולא שמעין? כלומר, והוא (כלומר, תלמידו של ר' מנא) איננו מכיר את הברייתא הזאת?; עי"ש.

⁹⁸⁸ תרגום: ולא שמע שר' אומר. יש מופעים בערך הזה שנתפרשו בתמיהה על ידי הפ"מ, ברם יש לבחון כל מקום לגופו. למשל, המופע בשבועות לז ע"ב שו' 44 אמור על דיני נהרדעא: "ולא שמע מה דאמר רבי יוחנן נאמן המלוה עד כדי משכנו". וכלום יש לך דבר טבעי יותר מזה שדייני נהרדעא הבבליים לא ידעו את מאמרו של ר' יוחנן? ואם על ברייתות אמרו "ברייטא לא שמיע ליה" (בבלי שבת יט ע"ב, וש"נ), קל וחומר על מימרות. ויפה כוחם של הדברים האלה גם לגבי מימרות שנאמרו בארץ ישראל ביחס לשאר חכמי בבל, וכן למימרות שנאמרו על ידי חכמים שהם תלמידיהם של מי שנאמר עליהם כך או צעירים מהם. ואילו כאשר אמורא ארץ ישראלי (או סתם התלמוד) מעיר על אמורא חבירו שנעלם ממנו דברי מי שקשיש ממנו, סביר הדבר שהמאמר נאמר בתמיהה. וישנם עוד מקומות שמהלך השמועה מלמד עליהם בבירור שנאמרו בתמיהה.

⁹⁸⁹ והיא הערה של סתם תלמוד מאוחר על סתם תלמוד קדום. ולא נזכר לעיל מינה שם חכם, לכן הגהתי "שמיעין" תחת "שמיע". והוא הדין למקבילות בחגיגה עח ע"ב שו' 28 ועט ע"א שו' 52 הרשומות להלן בְּעֶרְךָ.

ולא שמייע להו (!) דאמר ר'

ולא שמייע דאמר ר' (בניחותא) (המשך) **סוכה** נג ד שו' 3; **חגיגה** עח ב שו' 28! (צ"ל: שמייעין)⁹⁹⁰, עט א שו' 52! (שמייע להו וצ"ל: שמייעין)⁹⁹¹; **יבמות** ז א שו' 35 (שמעו! וצ"ל: שמייעין)⁹⁹², טו א שו' 62 (דמר); **כתובות** כו א שו' 51 (דמר), לד א שו' 9 (דמר), **נדרים** לח ג שו' 30 (ו' ליל', שמעו!); **גיטין** מז א שו' 63; **נזיר** נב ד שו' 54 (דמר); **סנהדרין** כב ד שו' 36 (דמר); **שבועות** לז ב שו' 44 (שמעו! וצ"ל: שמייעין)⁹⁹³ (דמר).

ולא שמייע דאמר ר' (בתמיהה)⁹⁹⁴ **פאה** יח ב שו' 60 (ולא ננן)⁹⁹⁵ (דמר); **יומא** מד א שו' 11; **ראש השנה** נז א שו' 49, שם שו' 56, נח א שו' 60! (צ"ל: שמייעין)⁹⁹⁶, נח ב שו' 15; **כתובות** לב א שו' 46 (דמר), לו ב שו' 11 (שמעו!); **סנהדרין** יח ג שו' 27! (צ"ל: שמייעין)⁹⁹⁷, (דמר), שם שו' 44 (דמר).

ולא שמייע דמר ר' ע"ע: ולא שמייע דאמר ר' (בניחותא); ולא שמייע דאמר ר' (בתמיהה). **ולא שמייע (!) דתמן אמרין... ורבנן דהכא אמרין...** (תמן = בבב, הכא = ארץ ישראל; בניחותא)⁹⁹⁸ **ברכות** ג ד שו' 53-54 (צ"ל: שמייעין)⁹⁹⁹.

ולא שמייע דתני (בתמיהה)¹⁰⁰⁰ **ראש השנה** נח ד שו' 29.

ולא שמייע כיי דמר ר' (בתמיהה)¹⁰⁰¹ **עבודה זרה** מ ד שו' 4.

ולא שמייע להו (!) דאמר ר' ע"ע ולא שמייע דאמר ר' (בניחותא).

⁹⁹⁰ ראה מה שהערתי לעיל לביכורים סד ע"ד שו' 42.

⁹⁹¹ "להו" ליתא בכ"ל (עמ' 700, שו' 9), ונוספה שם בין השורות. והיא על דרך הבבלי, ולא גרסינן לה. וכל הלשון כאן הוא באשגרה מן המופע הקודם — ראה ק"ע, יח רע"א, ד"ה ה"ג אוסרין במעשר. ולמשמעות המבנה "שמייע לי" בבבלי ראה עכשיו אליצור אברהם בראש, "אופיו ומקורו של הדגם 'קטיל לי' בסורית ובארמית בבליית", שערי לשון, ב, עמ' 360 ואילך.

⁹⁹² ראה קטע זוסמן, עמ' 95, טור II שו' 1 (ושם: "שמעו"). וצריך עיון אם המאמר הזה אמור בניחותא או בתמיהה (כפירוש הפ"מ). וליברמן כתב: "הפירוש בירושלמי צ"ע רב" (תוכפ"ש, יבמות, ריש עמ' 64, סד"ה וכנראה [עמ' 63]).

⁹⁹³ ההגהה שלי, שמדובר שם בלשון רבים, בדייני נהרדעא, עיי"ש. וראה עוד פ"מ, לב ע"ב, ה"ה, ד"ה ולא שמע.

⁹⁹⁴ תרגום: ולא שמע שר' אומר!;

⁹⁹⁵ מחקתי "נן" על פי אפשטיין (מבואות לסה"א, עמ' 281, סי' 4, ד"ה לפי זה; שם, הע' 35).

⁹⁹⁶ להגהה ראה: S. Schechter, *Saadyana*, Cambridge 1903, p. 131, l. 10 (ושם בטעות: "שמעין"). וצין לו א' גולדמן (E.A. Goldman), "A Critical Edition of Palestinian Talmud Tractate: Rosh Hashana, Chapter Two", *HUCA* 47 (1976), p. 192. והוא הדין למקבילה בסנהדרין יח ע"ג שו' 27 הרשומה להלן. והדברים חוזרים על אנשי בית הנשיא, כפי שכבר פירש הפ"מ בראש השנה, יג ע"א, ה"ה, ד"ה ולא שמייע, ובסנהדרין ד ע"א, ד"ה ולא שמייע, עיי"ש. והוא קורא את הביטוי בתמיהה.

⁹⁹⁷ ראה מה שהערתי לעיל, לראש השנה נח ע"א שו' 60.

⁹⁹⁸ תרגום (אחרי ההגהה): ולא שמעו ששם (כלומר, בבבל) אומרים... וחכמי ארץ ישראל אומרים....

⁹⁹⁹ ההגהה על פי גינצבורג, פירושים, א, עמ' 213, ד"ה ר' בא (אלא שהוא פירש שהיא לשון קצרה תחת "ולא שמייע לון", שהוא סגנון הבבלי). והוא מגיה בראש הלשון "דהכא" תחת "דתמן" (ריש עמ' 214); ואין צורך, שהתלמוד מצטט את לשונו לעיל שם, שו' 48.

¹⁰⁰⁰ תרגום: ולא שמע [שהתנא] שונה!;

¹⁰⁰¹ תרגום: ולא שמע כ[מימרא] ההיא שאומר ר'!;

ולא שמיע ר'... לא שמיע... (בתמיהה)¹⁰⁰² שביעית לה ב שו' 6-7.

ולא שמיע ר' דמר ר' (בתמיהה)¹⁰⁰³ יומא לט ד שו' 54.

ולא שמיעין דאמר ר' (בניחותא)¹⁰⁰⁴ חלה נט ג שו' 7; פסחים לה ג שו' 1005.

ולא שמע (!) דאמר ר' ע"ע: ולא שמיע דאמר ר' (בניחותא); ולא שמיע דאמר ר' (בתמיהה).

ולא שמע (!) דמר ר' ע"ע ולא שמיע דאמר ר' (בניחותא).

ולא שמע (!) מה דאמר ר' (בניחותא)¹⁰⁰⁶ כתובות לה ד שו' 36 (צ"ל: שמיע)¹⁰⁰⁷.

ולא שמעינן (!) מינה כלום¹⁰⁰⁸ ברכות י ג שו' 5; כלאים לב ג שו' 13 (ו- ל'); מעשרות נא א שו' 14 (ו- ל'); כתובות לה ב שו' 18 (ו- ל'); נזיר נו ג שו' 3 (צ"ל בכולם: שמענן)¹⁰⁰⁹.

ולא שמעית ע"ע לא שמעית.

ולא שמעת (!) מינה כלום ע"ע ולית שמע מינה כלום.

ולא שנייא ע"ע לא שנייא.

ולא שנייא בין... בין... ע"ע לא שנייא בין... בין...

ולא שנייא היא (!) בין... בין... ע"ע לא שנייא בין... בין...

ולא שנייה ע"ע לא שנייה.

ולא תברן ע"ע כל אילין מיליין לא מסייען ולא תברן לא על דר' ולא על דר'.

ולא (!) תיסבור כההיא דאמר ר'... לפום כן לא תניתה¹⁰¹⁰ כלאים ל ג שו' 34-36 (צ"ל: דלא)¹⁰¹¹.

ולא (!) תיסבר מימר אף הכא כן, צרך מימר ע"ע דלא תסבור מימר אוף הכא (!), לפום כן צריך מימר.

¹⁰⁰² תרגום: ולא שמע ר'...?!, לא שמע...? וכסגנון זה: "לא שמיע רבי ירמיה הדא דתני רבי חייה לא שמיע למתניתין" (יבמות ג ע"א שו' 21); ונרשם במקומו באות למ"ד. וציינתי "בתמיהה" לשתי הצלעות על פי מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 337, סי' 1.

¹⁰⁰³ תרגום: ולא שמע ר' שר' אומר!;

¹⁰⁰⁴ תרגום: ולא שמעו שר' אומר.

¹⁰⁰⁵ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע ולא שמיע דאמר ר' (בניחותא). וראה עוד ערך "ולא שמיע דאמר ר' (בתמיהה)".

¹⁰⁰⁶ תרגום (אחרי ההגהה): ולא שמע מה שאומר ר'.

¹⁰⁰⁷ ראה מה שהערתי לעיל, ערך "ולא שמיע (בתמיהה)".

¹⁰⁰⁸ תרגום (אחרי ההגהה): ולא שמענו (וכלומר, למדנו) ממנה כלום;

¹⁰⁰⁹ הנוסח במעשרות דלעיל בכי"ר: "שמענן" (עמ' 262 שו' 1). וזה אישור להגהתי בכל המופעים.

¹⁰¹⁰ תרגום (אחרי ההגהה): שלא תסבור כ[מימרא] ההיא שאומר ר'... לפיכך לא שנה [התנא] אותו.

כלומר, את ה"וכל שהוא" הנוסף על המידה של שמונה אמות מרחק שבין שתי השורות של הגפנים, ע"ש. והראיה שמדובר כאן בלשון זכר, היא מלשון התלמוד: "וההן ריבה [צריך לומר: דכה] ציבחד" (שם, שו' 35). וצריך לומר שם: פרא ציבחד — ראה מהד' לונץ, לב ע"א, ציון ח, אף על פי שהוא לא פירש לפי גירסא זו.

¹⁰¹¹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 415, ל ע"ג, שו' 34; שם, הע' 4. ובכי"ר: "דלא תסבר" (עמ' 177 שו' 23).

***ולא תנא**¹⁰¹² **כלאים** כח ב שו' 22 (2x); **כתובות** כה ב שו' 1013. וראה עוד ערך: אילו תנינן ולא תנא ר', הוינן אמרין; אילו תנינן ולא תנא ר' חייה, הוינן אמרין.

ולא תני עליה¹⁰¹⁴ **תרומות** מב ד שו' 31.

ולא תני ר' שמואל (!) אלא ע"ע לא תני שמואל אלא.

****ולא תנינן**¹⁰¹⁵ **פאה** כ ד שו' 28, שם שו' 29; **כתובות** לא ד שו' 8, שם שו' 9; **נדרים**

לו ג שו' 34; **קידושין** סב ד שו' 31; **בבא מציעא** ט ד שו' 50, שם שו' 51; **סנהדרין** כב ג שו' 41; **שבועות** לג ג שו' 1016. וראה עוד ערך: אילו תנא ר' ולא תנינן, הוינן מרין; אילו תנינן... ולא תנינן... הוינן אמרין...; אלו תניי (!) דבית רבי ולא תנינן אנן, הוינן אמרין.

ולא תנינן... תני ר' חייה...¹⁰¹⁷ **נדרים** לט א שו' 56.

ולא (!) תנינן אלא ע"ע לא תנינן אלא.

ולא תנינתי עמהון (!) ע"ע ולא תנינתי עמהון (!).

ולא תנינתי ע"ע לא תנינתי.

ולא תנינתי עמהון (!)¹⁰¹⁸ **תרומות** מ ג שו' 25, שם שו' 26; **מגילה** עג ב שו' 49 (תנינתי),

שם שו' 50 (צ"ל בכולם: עמהון)¹⁰¹⁹.

ולא תניתי ע"ע לא תניתי.

ולא תניתי עמהון¹⁰²⁰ **ברכות** ד ד שו' 35, שם שו' 36.

ולאו (מדרשית) ע"ע ולא (מדרשית).

¹⁰¹² תרגום: ולא שנה [התנא].

¹⁰¹³ למופע קרוב מסופק ראה מה שהערת להלן בסוף ערך "כמה (!) דתנינן... לא ניתני... (הסיפא בתמיהה)".

¹⁰¹⁴ תרגום: ולא שונה [התנא] עליה. ולפי הפ"מ (כ ע"ב, ד"ה א"ל), הקריאה היא בניחותא. ואפשר (מבוא לנדה"מ, עמ' 886. סד"ה וכיו"ב [השליש]) מגיה "עלה" תחת "עליה". וראה מה שהגיה שתא"י, עמ' 88, ד"ה א"ר לעזר. ועדיין כל הסוגיא צ"ע.

¹⁰¹⁵ תרגום: ולא שנינו. המופע בנדרים אמור בלשון קושיא, וכל שאר המופעים בניחותא.

¹⁰¹⁶ למופע נוסף מסופק ע"ע לא תניתי.

¹⁰¹⁷ תרגום: ולא שנינו... [ו]ר' חייה שונה....

¹⁰¹⁸ תרגום: ולא שנינו אותו איתם (המופע השני והרביעי בסימן קריאה). וב"אותו" הכוונה לחרש המדבר ואינו שומע.

¹⁰¹⁹ הגהתי "עמהון" תחת "עמהון", מפני שהלשונות "קדמיתא" (תרומות מ ע"ג שו' 24) ו"אחרייתא" (שם, שו' 25) מלמדים שבלשון נקבה עסיקין. וכן הוא במקבילה בברכות, ראה לקמן בסמוך, ערך "ולא תנינתי עמהון". והכוונה ל"מילין". ואף על פי שמה שהיה אמור להיות שנוי עמהון, והוא "חרש המדבר ואינו שומע", אמור בלשון זכר, הרי ההתייחסות למכלול הדברים האמורים במשנה היא בלשון נקבה. והוא הניסוח הרגיל — ראה מה שהערת בערך "ולמה לא תנינן... עמהון" לפאה טו ע"א שו' 18-19. וכל הדברים האלה אמורים לגבי לשון הירושלמי, אבל בתרגום יש לתרגם ללשון זכר, כי "מילה" בארמית היא "דבר" בעברית.

¹⁰²⁰ תרגום: ולא שנה [התנא] אותו איתם (המופע הראשון בניחותא, והשני בסימן קריאה). וב"אותו" הכוונה לחרש המדבר ואינו שומע.

ולאו (בתמיהה) ע"ע ולא (בתמיהה).

ולאו כל שכן הוא ע"ע ולא כל שכן היא (בתמיהה).

ולאו מתנית' היא ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

ולאו מתניתא (!) ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

ולאו מתניתא היא ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

ולאו מתניתה היא ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

ולאו ר' אמר (בתמיהה)¹⁰²¹ **עבודה זרה** מה ב שו' 13.

ולאו ר' הוא ע"ע ולא ר' הוא (בתמיהה).

ולאו ר' היא ע"ע ולא ר' היא (בתמיהה).

ולאו (!) שנייא בין... בין... בין...¹⁰²² **מעשרות** נא ג שו' 56 - נא ד שו' 1 (צ"ל: ולא)¹⁰²³.

ולאו (!) שנייא היא (!) ע"ע לא שנייא.

ולדון ע"ע לדון.

ולהדא צורכה (!) ע"ע ולהדא צורכת (בתמיהה).

ולהדא צורכת¹⁰²⁴ (בתמיהה)¹⁰²⁵ **סנהדרין** כא ד שו' 15 (צורכה!)¹⁰²⁶, כה ג שו' 26.

ולהוציאן ע"ע מה ראית לרבותן ב'... ולהוציאן מן....

ולהידא מילה ע"ע ליידיא מילה.

ולהלן ע"ע להלן.

***ולהלן את אמר (!)** ע"ע הכא את מר... ולהלן את מר....

ולהניח ע"ע מה ראה ר' לתפוש את... ולהניח את....

ולומר לך ע"ע לומר לך.

ולחד מן רבנין ע"ע וחד מן רבנין.

ולחוד (!) ע"ע ובלחוד.

ולי אתם שואלין (בתמיהה)¹⁰²⁷ **ברכות** יב ד שו' 45; **פאה** טו ג שו' 15, יו א שו' 63;

קידושין סא ב שו' 3.

ולי נא ידע ע"ע ולית אנא ידע.

ולי נן (!) כתיבין ע"ע לית אינון כתיבין.

ולי תו (!) כן ע"ע ולית היא כן.

¹⁰²¹ תרגום: ולא ר' אומר!! כלומר, כלום לא ר' הוא האומר!! ולפירוש העניין ראה שתא"י, עמ' 576, ד"ה מה שלי. ואולי יש להגיה: ולאו ר' ישמעאל [הוא. ור' ישמעאל] אמר וכו'. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי הגירסאות.

¹⁰²² תרגום: ולא שונה [הדבר] בין... [ו]בין... [ו]בין....

¹⁰²³ ראה כ"ר, עמ' 265א שו' 23.

¹⁰²⁴ על "ולהדא" שבראש השנה נט ע"ג שו' 63 ראה מה שהערתי להלן, סוף ערך "להדא דר".

¹⁰²⁵ תרגום: ולזאת נצרכתי!!

¹⁰²⁶ יש להגיה "צורכת" על פי המקבילה הלשונית הרשומה בסמוך.

¹⁰²⁷ לסגנון זה ראה כ"ץ, א, עמ' 337, הע' 5.

וליידיא מי לא אנן (!) תנינן ע"ע וליידא מילה תנינן.
וליידיא מילא אמר ע"ע וליידא מילה אמר.
וליידיא מילה ע"ע וליידא מילה.
וליידיא מילה אמר¹⁰²⁸ מעשר שני נב ג שו' 22 (מילא)¹⁰²⁹; יומא לט א שו' 8, שם שו' 14 (מילא)¹⁰³⁰.
וליידיא מילה אמרה ר'¹⁰³¹ שבת יז ב שו' 19; פסחים לג ד שו' 2 (וליידיה).
וליידיא מילה כתיב ע"ע וליידא מילה כתיב.
וליידיא מילה תנינן¹⁰³² מעשר שני נב ג שו' 32 (תנן)¹⁰³³; ביכורים סג ד שו' 34 (מי לא! וצ"ל: מילא, אנן! תנינן)¹⁰³⁴; ביצה ס ג שו' 46; מגילה עה א שו' 56 (צ"ל: וליידא)¹⁰³⁵; חגיגה עט א שו' ¹⁰³⁶29.
וליידיא מילה תנן (!) ע"ע וליידא מילה תנינן.
וליידיא מילתה (!) כתיב ע"ע וליידא מילה כתיב.
וליידיה מילה ע"ע וליידא מילה.
וליידיה מילה אמרה ר' ע"ע וליידא מילה אמרה ר'.
ולימא (!) ע"ע נימר (בלשון קושיא). וראה עוד ערך ומאן לימא (!) לן.
ולימד ע"ע וכשם שיצא... ולימד... כך יצא... ולימד....
ולימדה ע"ע לימדה.
ולינה ע"ע לינה (בתמיהה).
ולינה ידע ע"ע ולית אנא ידע.
ולינה סבר ע"ע לינה סבר הדא מילתא, ולינה סבר בנזקין כלום (הסיפא בתמיהה).
ולינן (בתמיהה)¹⁰³⁷ מגילה עה ב שו' 42, שם שו' 43.
ולית (מדרשית)¹⁰³⁸ יבמות י ב שו' 20, שם שו' 21, שם שו' 24, שם שו' 32, שם שו' 33, יג ג שו' 57 (על לשון הדיוט!).

¹⁰²⁸ תרגום: ולא יזה דבר אמר? והמילה "אמר" כאן מתייחסת להדיוט, אבל הביטוי כולו הוא תלמודי.
¹⁰²⁹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 467, נב ע"ג, שו' 22; שם, הע' 2.
¹⁰³⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע וליידא מילה א"ל.
¹⁰³¹ תרגום: ולא יזה דבר אמר אותה ר'?
¹⁰³² תרגום: ולא יזה דבר שנינו?
¹⁰³³ להגהה ראה מבוא לנזה"מ, עמ' 74, ד"ה ירוש' שם; שם, הע' 3.
¹⁰³⁴ אפשטיין מעיר שבכ"ל הנוסח כאן הוא: "מילא" (עמ' 300 שו' 6) במילה אחת (מבואות לסה"א, עמ' 495, סג ע"ד, שו' 34). והוא מוחק "אנן" מהמופע (שם, הע' 4). וכן מחק אותה ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ונראים דבריהם.
¹⁰³⁵ ראה אהצו"י, עמ' 89, ד"ה מכיון דתנינן.
¹⁰³⁶ למופע נוסף מסופק ע"ע וליידא מילה.
¹⁰³⁷ תרגום: ואין אנחנו?
¹⁰³⁸ תרגום: ואין.

ולית (בתמיהה)¹⁰³⁹ **ברכות** ג א שו' 24, ט א שו' 43; **פאה** כ ב שו' 6; **שביעית** לה א שו' 30, לח ד שו' 21; **תרומות** מה ג שו' 19; **עירובין** כה ג שו' 53; **תענית** סו ד שו' 52; **חגיגה** עז ב שו' 48; **מועד קטן** פא ד שו' 3, שם שו' 4; **יבמות** ה ד שו' 61 (ולית₁), טו א שו' 31; **כתובות** לד א שו' 17, לו א שו' 43; **גיטין** מו א שו' 10409; **עבודה זרה** לט ב שו' 64.

ולית אינון (!) כן ע"ע תרתין מילין אתון אמרין בשם ר', ולית אינון (!) כן.

ולית אמר כן (!) ע"ע ולית את אמר הכין אלא.

****ולית אנא ידע**¹⁰⁴¹ **ברכות** י ב שו' 29 (ו- ל₁), יג ג שו' 32 (ו- ל₁); **שבת** ח ג שו' 11 (ולא₁), י א שו' 39; **יבמות** ו א שו' 33, ט א שו' 62; **בבא קמא** ד ג שו' 4; **סנהדרין** יח ג שו' 6 (ולי נא); **שבועות** לג א שו' 25 (ולינה); **נדה** מט ב שו' 8. ועיין עוד ערך אין בגין... לית אנא ידע, אין בגין ד... לית אנא ידע.

ולית אנן צריכין שמעין ליה מן בר נש רב (בתמיהה)¹⁰⁴² **סוטה** כ א שו' 60 (ליה = לה). **ולית את אמר הכין אלא**¹⁰⁴³ **תרומות** מד ד שו' 4; **כתובות** כז ג שו' 3 (את ל₁, כן, אלא ל₁!).

ולית את מודה לי (בתמיהה)¹⁰⁴⁴ **סנהדרין** כה ג שו' 56.

ולית את שמע מינה כלום ע"ע ולית שמע מינה כלום.

ולית אתון אמרין מהו (!) ע"ע ולית אתון אמרין מהן.

ולית אתון אמרין מהן¹⁰⁴⁵ **תרומות** מד א שו' 53, שם שו' 54 (מהו! תחת מהן), שם שו' 56 (אמרין ל₁! מיניהן! וצ"ל: מין [= מן] הן).

ולית אתון מיניהון (!) ע"ע ולית אתון אמרין מהן.

ולית בר נש דו שמע (!) מילה, ולית חבריה שמיע ליה ע"ע ולית בר נש הוי שמע (!) מילה דלית חבריה שמיע ליה (בתמיהה).

ולית בר נש הוי שמע (!) מילה דלית חבריה שמיע ליה (בתמיהה)¹⁰⁴⁶ **עירובין** כה ג שו' 53 (צ"ל: שמיע)¹⁰⁴⁷; **יבמות** ה ד שו' 61 (דו תחת הוי, צ"ל: שמיע, ולית; ליה בשניהם = לה).

1039 תרגום: ואין?

1040 המופע הזה נתפרש על ידי הק"ע (כד ע"א, ה"ה, ד"ה ה"ג ולית מחר) בתמיהה. וכן נראה לי.

אבל הפ"מ (שם, ד"ה ולית מחר) מפרש אותו בניחותא.

1041 תרגום: ואין אני יודע.

1042 תרגום: ואין אנחנו צריכים לשמוע אותה מאדם גדול!

1043 תרגום: ואין אתה אומר כך אלא.

1044 תרגום: ואין אתה מודה לי?

1045 תרגום: ואין אתם אומרים מהיכן.

1046 תרגום (אחרי ההגהה): ואין אדם עשוי לשמוע (מילולית: הוֹךָ שְׁמוּעָה) דבר שלא שמע אותו

חברו!

1047 הלשון בקטע זוסמן ביבמות: "ולית בר נש הוי שמיע מִלְלָה, ולית חבריה שמיע ליה" (ועמ' 90,

שו' 26). ועל פיו הגהתי. וראה מה שהערתי לעיל, סוף ערך הוי שמע (!).

- ולית הדא (!) פליגא** ע"ע אמור דבתרה ולית הדא (!) פליגא.
ולית הדא פליגא על דר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
ולית הדא פליגא על ר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
ולית היא אלא¹⁰⁴⁸ ערלה ס ד שו' 33; עבודה זרה מב ד שו' 59, מד ד שו' 22.
****ולית היא כן**¹⁰⁴⁹ יבמות ב ד שו' 56; בבא בתרא יו א שו' 19 (ולי תו! וצ"ל: ולית).
ולית היא פליגא ע"ע לית היא פליגא.
ולית היא (!) פליגא על ר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
ולית הלכה כר' ע"ע כל הדין שבחא, ולית הלכה כר' (בתמיהה).
ולית חבריה שמיע ליה ע"ע ולית בר נש הוי שמע (!) מילה דלית חבריה שמיע ליה (בתמיהה).
ולית כאן ע"ע לית כאן....
ולית כל אילין מילייא כן (בתמיהה)¹⁰⁵⁰ חגיגה עט ג שו' 11, שם שו' 13, שם שו' 15, שם שו' 17.
ולית כל מילייא אכן (בתמיהה)¹⁰⁵¹ כתובות כה ב שו' 11.
ולית כן ע"ע לית כאן....
ולית כתיב ע"ע לית כתיב (בתמיהה).
ולית לה ע"ע ולית ליה (בתמיהה).
ולית לה קיום¹⁰⁵² עירובין כה ב שו' 46 (ליה); חגיגה עה ג שו' 7; גיטין מח ג שו' 39 (ליה), שם שו' 41 (ליה); הוריות מה ד שו' 44; נידה נ ג שו' 29.
ולית להון (!) קיום¹⁰⁵³ כלאים לב א שו' 26; יבמות ד ד שו' 26 (צ"ל בשניהם: להין, קייום).
ולית להון (!) קיום ע"ע ולית להון (!) קיום.
ולית לחברייא כן (בתמיהה)¹⁰⁵⁴ ביכורים סד ב שו' 23.

¹⁰⁴⁸ תרגום: ואין היא אלא.

¹⁰⁴⁹ תרגום: ואין היא כך!

¹⁰⁵⁰ תרגום: ואין כל הדברים האלה כן!! ו"הדברים האלה" הם הדברים הטהורים וטמאים לפי שעה, שנתבארו במשנה שם, פ"ג מ"ד-מ"ז. ולפירוש הסוגיא ראה: הרידב"א, כ ע"א, ד"ה נגעו בו; שתא"י, עמ' 326, ד"ה עברו הגיתות.

¹⁰⁵¹ תרגום: ואין כל הדברים כן!! ופירוש "כל הדברים", כנראה, כל מחלוקות החכמים.

¹⁰⁵² תרגום: ואין לה קיום. ולפירוש הביטוי ראה: מבוה"י, טו סע"א, ערך ולית ליה קיום; שתא"י, ריש עמ' 60, ד"ה אילין; ירוכ"פ, עמ' 349, ד"ה הדא פליגא; תוכפ"ש, גיטין, עמ' 864, ד"ה ובירושלמי. והלשון המדויק מכולם הוא לשונו של רבינוביץ בשתא"י. וראה עוד הר"ש אברמסון, פירוש רבנו חננאל לתלמוד, ירושלים תשנ"ה, עמ' 119, ד"ה בירושלמי. ודבריו צריכים עיון, שאין "קיום" לשון עמידה, אלא לשון פירוש ויישוב — ראה מה שכתבתי בפירוש המונח "קיימונה" בקטע עסיס, סוף עמ' 39. ועיין מבוא לנוה"מ, עמ' 236, הע' 1; ומה שהערתי להלן, ריש ערך "וקמת".

¹⁰⁵³ תרגום (אחרי ההגהה): ואין להן קיום. כלומר, אין לאותן משניות וברייתות יישוב, תירוצ.

¹⁰⁵⁴ תרגום: ואין לחברים כן!! כלומר, כלום אין החברים סוברים כך!!

- ולית ליה** (בתמיהה)¹⁰⁵⁵ **ברכות ב ב שו' 24; שבת י ג שו' 46 (לה) 1056.**
- **ולית ליה לר'** (בתמיהה)¹⁰⁵⁷ **ברכות ג ב שו' 22, י א שו' 12; דמאי כו ג שו' 49; כלאים כח א שו' 2, לא ב שו' 40, שם שו' 41; שבת ג ב שו' 9; עירובין כד ד שו' 17; שקלים מח א שו' 47; כתובות כז ג שו' 54; בבא קמא ד ב שו' 62, שם שו' 63¹⁰⁵⁸.**
- ולית ליה לר' כהדא דחברייא** (בתמיהה)¹⁰⁵⁹ **ביכורים סד ב שו' 22.**
- ולית ליה לר' כן** (בתמיהה)¹⁰⁶⁰ **נדרים לו ג שו' 29; סנהדרין כד ד שו' 44.**
- ולית ליה (!) לרבנן** ע"ע ולית לרבנן (בתמיהה).
- ולית ליה ספרא (!) דר' מידרוש** ע"ע ולית סופיה דר' מידרוש (בתמיהה).
- ולית ליה קיום** ע"ע ולית לה קיום.
- ולית לך** ע"ע לית לך (בתמיהה).
- ולית לך אלא כיי דמר ר'** ע"ע לית לך אלא כיי דמר ר'.
- ולית לר'** (בניחותא)¹⁰⁶¹ **תרומות מו א שו' 43 (ו- ל'); פסחים כח א שו' 37 (ו- ל'); יומא מא ד שו' 55, שם שו' 56¹⁰⁶².**
- ולית לר'** (בתמיהה)¹⁰⁶³ **חלה נז ד שו' 15; שבת ה א שו' 38, ט ב שו' 21, ט ד שו' 28, שם שו' 29; פסחים לד ב שו' 4 (ו- ל')¹⁰⁶⁴; סוטה יח ד שו' 36, שם שו' 58; קידושין נט ג שו' 34, ס א שו' 14¹⁰⁶⁵.**
- ולית לר' כן** (בתמיהה)¹⁰⁶⁶ **ביכורים סד ב שו' 32; שבת ט ד שו' 15; נדרים לו ג שו' 32, מא ד שו' 39; סנהדרין כד ד שו' 41.**
- ולית לרבנן** (בתמיהה)¹⁰⁶⁷ **כלאים כח א שו' 3; שביעית לד ג שו' 32; מועד קטן פ ב שו' 34 (לרבנן); קידושין נט ג שו' 36 (ולית ליה; וצ"ל: ליהוין)¹⁰⁶⁸, ס א שו' 12, שם שו' 15.**
- ¹⁰⁵⁵ תרגום: ואין לו!! כלומר, כלום הוא לא סובר שיש ספק וכלומר, בין השמשות — בברכות; ומלאכת צידה (בשבת).
- ¹⁰⁵⁶ ראה: ירוכ"פ, ריש עמ' 148, ד"ה ולית לה; תוכפ"ש, שבת, עמ' 100, סוף שו' 4-5; שם, הע' 13. וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "לית ליה (בניחותא)".
- ¹⁰⁵⁷ תרגום: ואין לו לר'!! כלומר, כלום אין ר' סובר!!
- ¹⁰⁵⁸ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "ולית לר' (בתמיהה)" לפסחים לד ע"ב שו' 4. ולמופע דומה מסופק ראה מה שהערתי בסוף ערך "ולית ר' (!) (בלשון קושיא)".
- ¹⁰⁵⁹ תרגום: ואין לו לר' [כדעה] הזאת של החברים!! כלומר, כלום אין ר' סובר כדעת החברים בעניין הזה!!
- ¹⁰⁶⁰ תרגום: ואין לו לר' כד!! כלומר, כלום הוא לא סובר כד!!
- ¹⁰⁶¹ תרגום: ואין לר'. כלומר, אין ר' סובר שתולין תרומה תלויה אלא שורפין אותה מיד (בתרומות ופסחים; והפירוש על פי הרש"ס, תרומות, קכו רע"א, ד"ה ואין תימרון); ואינו סובר שיש מערכות אש על המזבח (ביומא, עי"ש).
- ¹⁰⁶² למופע נוסף מסופק ע"ע אית ר' (!).
- ¹⁰⁶³ תרגום: ואין לר'!! כלומר, כלום אין ר' סובר!!
- ¹⁰⁶⁴ אפשטיין מניה כאן: "לית ליה לר'" (מבוא לנוה"מ, עמ' 599, ד"ה ירוש').
- ¹⁰⁶⁵ למופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהערתי בסוף ערך "מניין לר'".
- ¹⁰⁶⁶ תרגום: ואין לר' כד!! כלומר, כלום אין ר' סובר כד!!

ולית לרבנן ע"ע ולית לרבנן (בתמיהה).
ולית לרבנן כן (בתמיהה)¹⁰⁶⁹ **יומא** מב ב ש' 57.
ולית סופיה דר' מידרוש (בתמיהה)¹⁰⁷⁰ **הוריות** מו ג ש' 53 (ולית ליה; ספרא!); שם ש' 58.

ולית סופיה דר' מישמעניה מן הדין קריא (בתמיהה)¹⁰⁷¹ **יומא** לח ב ש' 8.
ולית צורכא דלא ע"ע לא צורכא דלא (כלומר, אין הספק אלא).
ולית ר' (!) (בלשון קושיא)¹⁰⁷² **כתובות** לג ג ש' 5 (צ"ל: לר')¹⁰⁷³.
***ולית (!) ר' דריש הכא אלא (!)**¹⁰⁷⁴ **בבא קמא** ה ג ש' 28 (צ"ל: לית, צ"ל: הכא... אלא...)¹⁰⁷⁵.

ולית ר' מודה בה ע"ע כר' ולית ר' מודה בה.
ולית ר' פליג ע"ע לית ר' פליג.

****ולית שמע מינה כלום**¹⁰⁷⁶ **שביעית** לז ב ש' 12, לט א ש' 41; **תרומות** מב ד ש' 62 (ולית את), מו א ש' 49, שם ש' 58, מו ב ש' 5; **ערכה** סב ד ש' 48 (ור' ליל); **שבת** ו ג ש' 51 (ולא!; שמעת!);¹⁰⁷⁷ **עירובין** יח ג ש' 37 (ולית את); **פסחים** כח א ש' 44, שם ש' 54, כח ב ש' 2, כח ג ש' 53 (ור' ליל), לא ב ש' 14, לו ב ש' 9; **יומא** מ ג ש' 63¹⁰⁷⁸, מג ד ש' 42 (ור' ליל); **תענית** סט ב ש' 58; **מגילה** עא ב ש' 6; **חגיגה** עח ג ש' 19; **סוטה** יח ג ש' 46, כב ב ש' 39 (ור' ליל); **נדרים** לח ג ש' 16; **גיטין** מה ב ש' 16, מז א ש' 28; **בבא קמא** ג ג ש' 60 (מן הדא), ה ג ש' 10794, ה ד ש' 58 (שמת!);¹⁰⁸⁰ ו א ש' 1! (צ"ל:

1067 תרגום: ואין לחכמים!! כלומר, כלום אין החכמים סוברים!!
 1068 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1215, ד"ה ואולם. והוא מגיה: "לון". והיא היא.
 1069 תרגום: ואין לחכמים כד? כלומר, כלום אין החכמים סוברים כד?
 1070 תרגום: ואין סופו של ר' לדרוש!!
 1071 תרגום: ואין סופו של ר' לשמוע (כלומר, ללמוד) אותה מן הפסוק הזה!!
 1072 תרגום (אחרי ההגהה): ו[הרי] אין לר'!
 1073 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 616, ד"ה בירושלמי. ובשתא"י מגיה: "לית ליה לר'" (עמ' 394, ד"ה התיב). ולפי שניהם, הקריאה היא בלשון קושיא. כלומר, והרי אין ר' סובר. ועדיף היה בעיניי להגיה "ואית לר'" (או: "ואית ליה לר'"), כלומר, כלום ר' סובר, בתמיהה.
 1074 תרגום (אחרי ההגהה): אין ר' דורש כאן... אלא...
 1075 ההגהות על פי כ"א, עמ' 23 ש' 75. וכבר הגיהו ר"י לוי (פירוש לב"ק, עמ' 180, סוף ד"ה תמן) ושתא"י (עמ' 474, ד"ה ולית) "לית" תחת "ולית".
 1076 תרגום: ואין אתה שומע (כלומר, לומד) ממנה כלום!
 1077 ראה עסיס, הגהות ופירושים, עמ' ו, סוף סי' 6 [עמ' ה].
 1078 אפשטיין מגיה כאן: "ולית את" (מבואות לסה"א, עמ' 320, סי' 6, אות א). ולדעתי, "ולית" = "ולית את", ואין צורך בהגהה.
 1079 לדעתי, יש למחוק את המופע הזה — ראה עסיס, לפירושן של שמועות, עמ' 73, סוף ד"ה ולי נראה.
 1080 הנוסח כאן בכ"ל: "שמע" (עמ' 349 ש' 4), והסדר שגה.

****ולית שמע מינה כלום** (המשך) לית בכך כלום?¹⁰⁸¹ ו ד ש' 47; **בבא מציעא** ז ד ש' 42 (ו' ל'), שם ש' 44 (ו' ל'); **בבא בתרא** טו ג ש' 12; **מכות** לא א ש' 60, לא ב ש' 2! (ו' ל'), צ"ל: לית בכך כלום?¹⁰⁸²; **הוריות** מח א ש' 22. ועיין עוד ערך: אין מן הדא לית שמע מינה כלום; אין מן הדין... לית שמע מינה כלום.

ולית שמע מן הדא כלום ע"ע ולית שמע מינה כלום.

ולית שמת (!) מינה כלום ע"ע ולית שמע מינה כלום.

וליתני (!) ... ולא ליתני (!) ... ע"ע ניתני... ולא ניתני...

וליתנן אמר (!) (בתמיהה)¹⁰⁸³ פאה יז ד ש' 6 (צ"ל: אמרין)¹⁰⁸⁴.

ולכל דבה (בתמיהה)¹⁰⁸⁵ דמאי כג ג ש' 108643; **שביעית** לז ג ש' 50 (כלל, רבה!)¹⁰⁸⁷;

ערלה סא ב ש' 62 (ו' ל'), רביה! וצ"ל: דביה [= דבה]¹⁰⁸⁸; **עבודה זרה** מא ב ש' 108912,

מה ב ש' 10901.

ולכל דבר (בתמיהה) **ערלה** סב ג ש' 8.

ולכל הדברים (בלשון שאלה) **תרומות** מב א ש' 12.

ולכן (!) מה נן אמרין ע"ע דלא כן מה אנן אמרין.

ולכן סברנן מימר ע"ע לא כן סברנן מימר (בתמיהה).

ולמה ע"ע למה.

¹⁰⁸¹ הנוסח כאן בכי"ל: "לית" (עמ' 349 ש' 6, וכן הוא בכי"א (עמ' 26 ש' 47), וכן הוא במקבילה שבמכות לא ע"ב ש' 2 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ, וכן צריך לומר. ולהמשך ההגהה כאן ובמקבילה במכות הנ"ל ראה מה שהארכתי להלן בקונטרס הסוגיות, סי' 7, עמ' 1492 ואילך.

¹⁰⁸² ראה מה שכתבתי בהערה הקודמת.

¹⁰⁸³ תרגום (אחרי ההגהה): ואין אנחנו אומרים!!

¹⁰⁸⁴ ראה אהצו"י, סוף עמ' 33, ד"ה וליתנן. ולפי מוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 365, הע' 462) יש להגיה: "ולמה ליתנן אמרין". כלומר, בלשון שאלה. ונראים דבריו.

¹⁰⁸⁵ תרגום: ולכל [מה] שבה!!

¹⁰⁸⁶ הנוסח כאן בכי"ר: "ולכל דבהם (!)" (עמ' 141 ש' 11). מכאן, שגם הוא גורס בביטוי זה "דבה" בה"א ולא "דבר" ברי"ש.

¹⁰⁸⁷ יש להגיה כאן "ולכל דבה" על פי שאר המופעים. והר"ש גורס בשביעית פ"ז מ"ו, [סד"ה ולדמיהן]: "כל דבר", ועי"ש (אהצו"י, עמ' 68, ד"ה כל רבה; וראה לעיל מיניה שם, ד"ה ודמיא היא). וראה עוד להלן, בהערה האחרונה בְּעֶרְךְ.

¹⁰⁸⁸ עיין אהצו"י, סוף עמ' 214, סוף ד"ה ודמיה היא, בדברי המלא"ש.

¹⁰⁸⁹ גירסת הרמב"ן כאן: "ולכל דבר" — ראה חידושי הרמב"ן לעבודה זרה לא ע"א, [ד"ה ומפתח, עמ' סב] (אהצו"י, דמאי, עמ' 102, ד"ה א"ל ולכל).

¹⁰⁹⁰ כתב החיד"א על מופע זה ב"כבר לאדן" (ליוורנו תקס"א) בשם חכם אנונימי בעל הגהות על הירושלמי (ראה שם, קסד ע"ב): "אמר ליה ולכל דבר כצ"ל. פי' וכי לכל דבר נאמר הלכה כר' אליעזר" (קעה ע"א, לעבודה זרה פ"ה הי"א). ולפי הגהה זו וגירסת הרמב"ן הנ"ל במופע הקודם, וגירסת הר"ש לעיל בשביעית, נראה שיש להגיה כן גם בדמאי וערלה, ולפי זה ערך זה אינו אלא לשון משובש תחת "ולכל דבר" שבערך הבא. וצ"ע. על כל פנים, המונח הוא שלא כרש"ס, לא גירסא ולא פירושא (ראה רשימות הרש"ס, ערך ודמיא היא כְּלָךְ בָּא [עמ' 18 — המספור שלי]).

ולמה אמר ברכות יא ג ש' 28 (ו' ל'), שם ש' 31; **דמאי** כא ד ש' 29! (צ"ל: אמרו)¹⁰⁹¹; **תרומות** מז ד ש' 54; **עירובין** יח ב ש' 54; **פסחים** לז א ש' 27! (צ"ל: למר [= לא מר])¹⁰⁹²; **כתובות** ל א ש' 1093.

ולמה אמר ליה ¹⁰⁹⁴ **ברכות** ב ג ש' 8 (ו' ל'); **יבמות** ב ג ש' 21; **קידושין** ס ג ש' 1! (צ"ל: לא אמר)¹⁰⁹⁵.

****ולמה אמרו ברכות** ג ב ש' 5; **דמאי** כא ד ש' 27; **שביעית** לג ב ש' 26; **תרומות** מז ד ש' 55! (צ"ל: אמר)¹⁰⁹⁶; **עירובין** כב א ש' 23, שם ש' 24; **יומא** מא ב ש' 36; **שקלים** מה ד ש' 47; **כתובות** לב ד ש' 42, שם ש' 44; **גיטין** מה ד ש' 14, שם ש' 17, מז א ש' 31 (ו' ל'), שם ש' 32, מז ב ש' 4 (ו' ל'), שם ש' 6; **בבא קמא** ג ד ש' 1, ז ג ש' 2, שם ש' 16; **בבא מציעא** ט ד ש' 5; **בבא בתרא** יו ב ש' 25, יז ד ש' 8; **הוריות** מז ד ש' 32; **נידה** נ ד ש' 1097.

ולמה אמרת ליה אכין ¹⁰⁹⁸ **ברכות** יד א ש' 5 (ו' ל'), הין! הכין¹⁰⁹⁹; **תענית** סד ב ש' 7. **ולמה באו לכאן** ¹¹⁰⁰ **שבועות** לג א ש' 31.

ולמה הוא אומר (כלומר, התנא) **מגילה** עב ג ש' 33.

ולמה הוא אמר (כלומר, הנביא) **מגילה** עד ג ש' 15.

ולמה הוא אמר דא מילתא (כלומר, החכם)¹¹⁰¹ **ברכות** ד ג ש' 19.

ולמה הוא מורה לה כיחדייא ע"ע ולמה הוא מורה ליה כיחדייא.

ולמה הוא מורה ליה כיחדייא ¹¹⁰² **תענית** סו א ש' 55 (לה); **מגילה** ע ד ש' 22; **יבמות** ו ב ש' 11 (מורי).

¹⁰⁹¹ ההגהה על פי לשון הרישא שם, ש' 27. וכן הוא לנכון בכ"ר, עמ' 132א ש' 11.

¹⁰⁹² ראה ירוכ"פ, עמ' 513, ד"ה ולמה אמר.

¹⁰⁹³ הנוסח כאן בכ"ל: "ולמה אמר" (ועמ' 129 ש' 26, והסדר פתר "אמר". ואף על פי שקרוב לומר שיש לפתור "אמר", מכל מקום ניתן לפרש את לשון היחיד כמתייחס לתנא ששנה את משנתו. אבל בדמאי הנ"ל הגהתי "אמר", אף על פי שהנוסח בכ"ל הוא "אמר" (ועמ' 99 ש' 19), מכיוון שהנוסח ברישא של אותו מאמר, הוא "אמר" גם בד"ר (שם, ש' 27) גם בכ"ל (שם, ש' 17). וראה עוד מה שהעיתי בריש ערך "לא אמר אלא". ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע ולמה אמר.

¹⁰⁹⁴ תרגום: ולמה אמר לו?

¹⁰⁹⁵ ראה: מבוא לנ"ח, מ, ריש עמ' 132; תוכפ"ש, גיטין, עמ' 791, הע' 68.

¹⁰⁹⁶ כבר הגיהו כן בד"ח, נו רע"ב.

¹⁰⁹⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ולמה אמר. וליברמן מוסיף עוד מופע בעירובין יח ע"ב ש' 54, על

פי האו"ז — ראה ירוכ"פ, עמ' 219, ד"ה דרב אמר.

¹⁰⁹⁸ תרגום: ולמה אמרת לו כך?

¹⁰⁹⁹ המילה "הין" היא באשגרה מלעיל שם, ש' 3 עי"ש, ולא גרסינן לה, כעדות המקבילה בתענית שבסמוך.

¹¹⁰⁰ כלומר, למה נכתבו "חטאתם" בויקרא ט"ז, כ"א — ראה: פ"מ, ד ע"ב, ה"ג, ד"ה ולמה באו;

הרידב"ז, שם, ד"ה מה חמית.

¹¹⁰¹ תרגום: ולמה הוא אומר דבר זה?

¹¹⁰² תרגום: ולמה הוא מורה לו יחיד?

ולמה הוא מורי ליה כיחידייא ע"ע ולמה הוא מורה ליה כיחידייא.

ולמה הוא קרי לון¹¹⁰³ **תענית** סט א ש' 44, שם ש' 45, שם ש' 46.

ולמה היה (!) קורא אותו פאה יו א ש' 45 (צ"ל: הוא)¹¹⁰⁴.

ולמה יצאו נזיר נד ג ש' 55.

ולמה יצאת שביעית לז ב ש' 8.

ולמה יצאת מן הכלל שבת ט ג ש' 18; נזיר נד ג ש' 31.

ולמה כר' (!), ואפילו כרבנן ע"ע למה לי כר', אפילו כרבנן.

ולמה לא שביעית לח ב ש' 41; **חלה** נז ד ש' 63 (ור' ליל), נח ב ש' 40 (ור' ליל); **ביכורים**

סד ב ש' 11 (ור' ליל, לאו!); **שבת** י ב ש' 10; **ביצה** ס ד ש' 31; **חגיגה** עו ג ש' 8; **סוטה**

יו ג ש' 57 (ור' ליל); **נזיר** נה ב ש' 4 (ור' ליל), נז ב ש' 20 (ור' ליל)¹¹⁰⁵.

ולמה לא אגיבתוניה¹¹⁰⁶ **הוריות** מה ג ש' 51.

ולמה לא אגיבתיון¹¹⁰⁷ **יבמות** יג א ש' 23.

ולמה לא אמר (הפסוק) **סנהדרין** כח א ש' 26; **עבודה זרה** לט ב ש' 62.

ולמה לא אמר (הנביא) **ברכות** יא ג ש' 29; **מגילה** עד ג ש' 13, שם ש' 14.

ולמה לא אמר (החכם) **תרומות** מ ג ש' 42; **שבת** ה ב ש' 49, יא א ש' 44¹¹⁰⁸; **פסחים**

לז א ש' 16, לז ג ש' 40; **יומא** לט א ש' 36, מד ש' 38, מג א ש' 1, מה ב ש' 42;

מגילה ע א ש' 54 (אמרן / וצ"ל: אמר? / אמרון?)¹¹⁰⁹, **יבמות** יג ד ש' 2; **שבועות** לג ב

ש' 35 (מר), לד ג ש' 21 (מר), שם ש' 22 (מר)¹¹¹⁰.

ולמה לא אמר הלכה כר' תענית סו ב ש' 6.

ולמה לא אמר כר' כלאים לב א ש' 42; **תענית** סד א ש' 63; **מועד קטן** פג ב ש' 21¹¹¹¹.

ולמה לא אמר ליה¹¹¹² **מעשר שני** נו ד ש' 4; **עירובין** יח ד ש' 49 (ל"ג אמר ליה)¹¹¹³.

ולמה לא אמר (!) ליה מלא מסלקתה¹¹¹⁴ **כלאים** לב א ש' 49 (צ"ל: אמרת)¹¹¹⁵.

¹¹⁰³ תרגום: ולמה הוא קורא אותם? כלומר, בשם.

¹¹⁰⁴ ראה כ"ר, עמ' 105ב ש' 8.

¹¹⁰⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ולמה לא אמר ליה.

¹¹⁰⁶ תרגום: ולמה לא השבתם לו?

¹¹⁰⁷ תרגום: ולמה לא השבת להם?

¹¹⁰⁸ לביטוי הזה כאן, ובמקבילה בפסחים לז ע"ג ש' 40 הרשומה להלן, ראה: ליברמן, ירוכ"פ,

עמ' 154, ד"ה אמר [עמ' 153]; הנ"ל, ספרי זוטא, עמ' 101; שם, הע' 51.

¹¹⁰⁹ הנוסח כאן בכ"ל: "ולמה לא אמר" (עמ' 651 ש' 21), והסדר השלים את הקיצור בטעות.

¹¹¹⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ולמה אמר.

¹¹¹¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ולמה לא פתר לה (!) כר'.

¹¹¹² תרגום: ולמה לא אמר לו?

¹¹¹³ ראה ירוכ"פ, עמ' 228, ד"ה אמר ר' אחא. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע ולמה אמר ליה.

¹¹¹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): ולמה לא אמרת לו דבר מסלק? כלומר, תשובה מכרעת — ראה תוס"ר,

ד, עמ' 48, ש' 33/34.

¹¹¹⁵ ראה מהד' לונץ, מד ע"א ש' 18. והעיר ליברמן: "מלא (נ = מלה)" (תוס"ר הנ"ל [בהערה הקודמת]),

כלומר, מילה.

ולמה לא אמרין ליה משמיה¹¹¹⁶ מעשרות נ ד ש' 11 (ליה = לה).
 ולמה לא אמרן (!) ע"ע ולמה לא אמר (החכם).
 ולמה לא אמרת ברכות יא ב ש' 63.
 ולמה לא דרש ר' 1117/ הוריות מו ג ש' 51.
 ולמה לא יליף לה מ- 1118 נזיר נב ג ש' 41.
 ולמה לא יליף לה מן הדא דר' 1119/ סוכה נא ד ש' 34.
 ולמה לא מר ע"ע ולמה לא אמר (החכם).
 **ולמה לא פתר לה ב- 1120 בבא קמא ה א ש' 23; עבודה זרה מג ב ש' 19.
 ולמה לא פתר לה (!) כר' 1121/ הוריות מח ב ש' 17 (צ"ל: אמר תחת פתר לה)¹¹²².
 ולמה לא פתר ליה מן הדא¹¹²³ סנהדרין כה ג ש' 59¹¹²⁴.
 ולמה לא שאלו (!) לה¹¹²⁵ קידושין ס ג ש' 2 (צ"ל: שאל).
 ולמה לא שמע (!) לה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי¹¹²⁶ תרומות מד ד ש' 20
 (ליה, יוחאי; מגילה עא א ש' 47; כתובות כז ג ש' 19 ו- ל', יוחאי; צ"ל בכולם: שְׁמַעוֹן¹¹²⁷).
 ולמה לא שמע (!) ליה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי ע"ע ולמה לא שמע (!) לה
 מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי.
 ולמה לא תנינן¹¹²⁸ פאה טו א ש' 41 (3א), שם ש' 42; ערלה סא ד ש' 10; ביכורים
 סה ב ש' 23 ו- ל'; עירובין כה א ש' 1; נדרים לו ג ש' 37, לו ד ש' 17, לז ב ש' 27¹¹²⁹,

1116 תרגום: ולמה לא אומרים אותה משמו?
 1117 תרגום: ולמה לא דורש ר'?
 1118 תרגום: ולמה [הוא] לא לומד אותה מ'?
 1119 תרגום: ולמה [הוא] לא לומד אותה מן [המימרא] הזאת של ר'?
 1120 תרגום: ולמה [הוא] לא פותר אותה (כלומר, את המשנה) ב'?
 1121 תרגום (אחרי ההגהה): ולמה [הוא] לא אומר כר'?
 1122 ההגהה על פי המקבילה במועד קטן פג ע"ב ש' 21. וראה עוד הלשון בערך "ולמה לא אמר כר'".
 1123 תרגום: ולמה לא פתר לו מן [הברייתא] הזאת? וראה בהערה הבאה.
 1124 במקבילה בכתובות כח ע"א ש' 1: "ולמה. שמע (!) לה מן הדא" — עיין בערכו. ולפי זה, אפשר
 לפרש כאן "ליה" = "לה", כלומר, ולמה לא פתר אותה, את הבעיא. והיא היא.
 1125 תרגום (אחרי ההגהה): ולמה לא שאל אותה? כלומר, את השאלה הזאת.
 1126 תרגום (אחרי ההגהה): ולמה לא שמעו (כלומר, למדו) אותה מן [הברייתא] הזאת ששונה ר'
 שמעון בן יוחאי?
 1127 ההגהה שלי, שהרי אמרו לעיל מינה: "צריכה לרבנין" (תרומות שם, ש' 20; והוא הדין לשת
 המקבילות האחרות). ובכ"ר: "שמע להו" (עמ' 232א ש' 8), וכיוצא בזה הגיה הפ"מ בד"ה ולמה לא
 שמיע להו (תרומות לו ע"ב), ולפי זה היה צריך להגיה לפי ארמית הירושלמי: "ולמה לא שמיע להו".
 אבל לשון זה הוא סגנון בבלי האמור בקבלת שמועה, ולא יתכן — ראה קוטשר, מחקרים, החלק הלועזי,
 עמ' 76, הע' 29 [עמ' 75].
 1128 תרגום: ולמה לא שנינו?
 1129 לפירוש הסוגיא עיין: שתא"י, ריש עמ' 401, ד"ה ולמה; אלבק, מחקרים, סוף עמ' 156. וראה עוד
 מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 721, ד"ה ירוש' ואילד; עמ' 758, סוף הפיסקא הראשונה; עמ' 954, סי' 13. רצ"ע.

ולמה לא תנינן (המשך) מב ד ש' 55; **קידושין** ס א ש' 26, סא ד ש' 14; **סנהדרין** כה ג ש' 29; **שבועות** לג ג ש' 18, שם ש' 19 (ו' ל"י)¹¹³⁰.

ולמה לא תנינן... עמהון ע"ע ולמה לא תנינן... עמהון.

ולמה לא תנינן... עמהון¹¹³¹ פאה טו א ש' 18-19 (ו' ל"י, עמהון¹¹³²); **שביעית** לח ג ש' 43 (עמהון); **ערכה** סג ב ש' 34-35 (תנינן אף); **שבת** י ד ש' 23 (עמהון); **עבודה זרה** מה ב ש' 14.

ולמה לא תנינן אלא אילין¹¹³³ **שביעית** לח ג ש' 46.

ולמה לא תנינן אף... עמהון ע"ע ולמה לא תנינן... עמהון.

ולמה לא תנינתה¹¹³⁴ **יבמות** ב ג ש' 31.

ולמה לא תנינתה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל¹¹³⁵ פאה יט ג ש' 4; **יומא** מד ד ש' 63.

ולמה לא תנינתה עמהון¹¹³⁶ **שבת** י ג ש' 51; (ל"ג לא)¹¹³⁷, י ד ש' 25.

ולמה לא תנינתה¹¹³⁸ **כלאים** ל ג ש' 139³⁴.

ולמה לא תנינתה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל¹¹⁴⁰ **שביעית** לג ב ש' 2; **כתובות** לב א ש' 16.

¹¹³⁰ למופעים נוספים של ביטוי זה שנשתבשו ע"ע ולמה תנינן. ולמופע נוסף אצל אחד הראשונים תחת "ולמה לינן אמרין" ראה מה שהערתי בערך "ולמה לי נן אמרין" לנדרים לז ע"א ש' 8.
¹¹³¹ תרגום: ולמה לא שנינו... איתם? ובשבת יש אולי לתרגם: איתן — ראה בסוף ההערה הבאה.
¹¹³² וכן הוא "עמהון" גם בכ"ר (עמ' 99 ש' 16). אבל נראה לי שיש לגרוס כאן: עמהין. וטעם הדבר, שהקושיא מתייחסת למשנתנו בפאה ששנתה: "אילו דברים שאין להן שיעור, ו"דברים" בארמית הם בלשון נקבה — "מילין" או "מיליא". והוא הדין למופע בשביעית, אף על פי שלא שנינו שם "דברים". זכר לדבר, הנוסח בכ"ר שם: "עמהם" (עמ' 207 ש' 16). וזהו המצב במופעים שבערלה ועבודה זרה. אשר לשבת, אם נפרש שהכוונה ל"אבות מלאכות" (שבת פ"ז מ"ב) הרי שהנוסח "עמהון" הוא הראוי, ואם הכוונה ל"מלאכות", מן הראוי לגרוס גם כאן "עמהין". וזה נראה לי עיקר — ע"ע בגין דתנינן... תנינתה עמהון. והוא הדין לשני המופעים הבאים להלן בערך "ולמה לא תנינתה עמהון". וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "ולא תנינתה עמהון (!)".

¹¹³³ תרגום: ולמה לא שנינו אלא [דברים] אלה?

¹¹³⁴ תרגום: ולמה לא שנינו אותה?

¹¹³⁵ תרגום: ולמה לא שנינו אותה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל?

¹¹³⁶ תרגום: ולמה לא שנינו אותה איתם? אשר לצורה "עמהון" ראה מה שהערתי לעיל, ערך "ולמה לא תנינן... עמהון", לפאה טו ע"א ש' 18-19.

¹¹³⁷ ההגהה על פי ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 148, ד"ה ולמה. וכן הגיה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 291, סי' ב, ד"ה ירוש', שם, הע' 1. ולשון זה היה לפני הרמב"ן בשבת ה ע"א ש' 42 (והוא גורס שם: "ולמה תנינן עמהון") — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 69, ד"ה ברמב"ן [עמ' 68].

¹¹³⁸ תרגום: ולמה לא שנה [התנא] אותו?

¹¹³⁹ הגירסא כאן בכ"ל: "תנינתה" (עמ' 141 ש' 13), כלומר שנינו אותו — ראה מבואות לסה"א, עמ' 415, ל ע"ג, ש' 34.

¹¹⁴⁰ תרגום: ולמה לא שנה אותה [התנא] מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל?

ולמה לו נן (!) ע"ע ולמה לי נן אמרין.

ולמה לי ע"ע למה לי.

ולמה לי כר', אפילו כר' אביו ע"ע למה לי כר', אפילו כר'.

ולמה לי כר', אפילו כרבנין ע"ע למה לי כר', אפילו כרבנין.

ולמה לי כר', אפילו כרבנן ע"ע למה לי כר', אפילו כרבנין.

ולמה לי כר' ישמעאל, ואפילו כר' עקיבה אתיא היא¹¹⁴¹ **שבועות** לב ד ש' 3.

ולמה לי נן אמרין¹¹⁴² **פאה** יז ד ש' 8 (לננן; וצ"ל: לינן)¹¹⁴³, כ ג ש' 40 (לו; אמרין

לי')¹¹⁴⁴; **כלאים** כח ב ש' 19 (לית, אנן), ל ג ש' 36 (ו- לי'); **מעשר שני** נה ד ש' 26

(ו- לי'), שם ש' 32 (מרין); **ערלה** סג ב ש' 8; **שבת** יג ד ש' 20; **יומא** מד ב ש' 31 (ו- לי');

שקלים מו ב ש' 41 (לי'); **סוכה** נב ג ש' 37; **מגילה** ע א ש' 16, עא ג ש' 11; **חגיגה** עו

ב ש' 15; **יבמות** יא ד ש' 31 (ו- לי'), לית, אינון; וצ"ל: אנן)¹¹⁴⁵; **נדרים** לז א ש' 8

(לינן)¹¹⁴⁶; **גיטין** מד ב ש' 27 (לינן); **קידושין** נח ד ש' 63; **סנהדרין** כו ד ש' 56 (ו- לי')¹¹⁴⁷.

ולמה לי נן מרין ע"ע ולמה לי נן אמרין.

ולמה לי נן פתרינ לה דברי הכל¹¹⁴⁸ **שבת** ו ב ש' 58 (ו- לי', לית, אנן, +היא!); **פסחים**

לא ב ש' 140 (ו- לי', ל"ג דברי הכל)¹¹⁴⁹; **נדרים** לח א ש' 25 (לית, אנן); **נזיר** נג ד ש' 38;

עבודה זרה מ ג ש' 4, שם ש' 12 (ל"ג דברי הכל?)¹¹⁵⁰.

ולמה לינן אמרין ע"ע ולמה לי נן אמרין.

***ולמה לינן פתרינ לה כר'**¹¹⁵¹ **בבא קמא** ג ג ש' 41.

ולמה לית אנן אמרין ע"ע ולמה לי נן אמרין.

ולמה לית אנן פתרינ לה דברי הכל ע"ע ולמה לי נן פתרינ לה דברי הכל.

ולמה לית נן אמרין ע"ע ולמה לי נן אמרין.

¹¹⁴¹ תרגום: ולמה לי כר' ישמעאל!; ואפילו כר' עקיבה היא הולכת!

¹¹⁴² תרגום: ולמה אין אנחנו אומרים?

¹¹⁴³ כתב אפשטיין: "פ' לית אנן", ולא הגיה — ראה מבוא לנח"מ, עמ' 970, ד"ה ואמנם. אבל

במבואות לסה"א (עמ' 381, יז ע"ד, ש' 8; שם, הע' 5), הגיה לנכון "לינן", על פי כ"ל (עמ' 79 ש' 34).

וראה עוד אהצו"י, ריש עמ' 34, ד"ה ר' מנא.

¹¹⁴⁴ להגות ראה מבואות לסה"א, עמ' 390, הע' 18.

¹¹⁴⁵ ראה שתא"י, סוף עמ' 356, ד"ה אם.

¹¹⁴⁶ יש מי שגורס כאן: "ולמה לא תנינן" (תוכפ"ש, נדרים, עמ' 397, ד"ה ועדיין).

¹¹⁴⁷ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בסוף ערך "וליתנן אמר (!) (בתמיהה)". ולמופע נוסף

בקטע גינצבורג (לפסחים לא ע"ב ש' 40) ראה מוסקוביץ, טרמינוולוגיה, עמ' 367, הע' 473.

¹¹⁴⁸ תרגום: ולמה אין אנחנו פותרים אותה [כ]דברי הכל? "אותה" — את המשנה; ובפסחים —

את הברייטא; ובעבודה זרה מ ע"ג ש' 12 — את העניין כדי לתרץ את הקושיות דלעיל, ע"ש. וראה

עוד שתא"י, סוף עמ' 560, ד"ה ר' אבין.

¹¹⁴⁹ ראה מה שהערתי בערך "דברי הכל" על אתר.

¹¹⁵⁰ ראה מה שהערתי בערך "דברי הכל" על אתר.

¹¹⁵¹ תרגום: ולמה אין אנחנו פותרים אותה (כלומר, את המשנה) כר'?

ולמה לית ר' פתר הדא דר' כר' 1152 יבמות יא ב שר' 41; קידושין נט ג שר' 17.

ולמה לית ר' פתר ליה 1153 כתובות כה ב שר' 57.

ולמה לננ (!) אמרין ע"ע ולמה לי נן אמרין.

ולמה מן כל אילין מיליאי... תנינן 1154 סוכה נה א שר' 39-38.

ולמה נקרא (!) ע"ע ולמה נקרא שמו.

ולמה נקרא שמה ברכות ז ב שר' 52 ור' ליל', שם שר' 54 ור' ליל', יד א שר' 1155; כלאים

כז א שר' 8 ור' ליל'; שביעית לו ג שר' 42; חלה נז ב שר' 12; פסחים לז ד שר' 10; יומא

מב ג שר' 29 ור' ליל' 1156; סוכה נה א שר' 42 ור' ליל'; תענית סד ב שר' 26.

ולמה נקרא שמו ביכורים סג ד שר' 43; שקלים נ א שר' 20; סוכה נה ג שר' 36 ור' ליל';

תענית סו ד שר' 227, שם שר' 228; מגילה עא ב שר' 257, עב ב שר' 48, שם שר' 49 (שמו

ליל' 1157), עד א שר' 32, שם שר' 33; סוטה כא ג שר' 14, כד ב שר' 32; נזיר נז ג שר' 21;

קידושין סה א שר' 257; סנהדרין כח ב שר' 50 ור' ליל', כט ג שר' 39 (שמו ליל' 1158), שם

שר' 40; עבודה זרה מב ג שר' 5, שם שר' 1159.

ולמה נקרא שמן פאה כ ד שר' 20 ור' ליל', נקראו 1160; כלאים כז א שר' 28; מעשרות

מח ד שר' 59.

ולמה צרך ר' לדרוש שבת יו ד שר' 29.

ולמה קוריהו 1161 סנהדרין יח ג שר' 1.

ולמה קרי ליה 1162 שקלים מז ג שר' 11 (צ"ל: לא קרי? 1163, ליה = לה).

1152 תרגום: ולמה אין ר' פותר את [הדעה] הזאת של ר' כר'?

1153 תרגום: ולמה אין ר' פותר אותו וכלומר, את הפסוק?

1154 תרגום: ולמה מכל הדברים האלה... שנינו?

1155 לשון ההצעה כאן בד"ו: "רבי אחא תני לה בשם רבי (!) שמעון בן גמליאל" (שם, שר' 21), משמע

שהיא ברייתא ששנה ר' אחא. אבל במקבילה בתענית הרשומה להלן בְּעֶרְךְ: "רבי אחא ותני לה בשם

רבן שמעון בן גמליאל" (שם, שר' 25). וכיוצא בזה בכ"ר בברכות: "א"ר אחא ותני לה בשם רבן שמעון

בן גמל" (עמ' 95 שר' 42), משמע שיש כאן מימרא של ר' אחא ששנה אותה (הוא או תנא אחד) גם

בשם רשב"ג. כלומר, שהמופע הזה הוא אמוראי. וראה עוד מה שהעיתי בערך "ר' ותני לה בשם ר'"

לברכות יד ע"א שר' 21.

1156 ראה אהצו"י, סוף עמ' 62, ד"ה אמר ר' יוחנן. וראה תוספ' כפורים, פ"ב הי"ד, עמ' 238 שר' 118.

וצ"ע.

1157 להגהה ראה המקבילה בעבודה זרה מב ע"ג שר' 5 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

1158 להגהה ראה המקבילה בעבודה זרה מב ע"ג שר' 6 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

1159 לא רשמתי את המופע שבסוטה כד ע"ג שר' 24 ("שמו" ליל') ושבמקבילה בבבא קמא ג ע"ד

שר' 31, כי הם תנאיים — ראה: סוטה פ"ט מ"ז; תוספ' סוטה, פט"ו ה"ה (לפי כ"ו), עמ' 240; תוכפ"ש,

שם, ריש עמ' 763, שר' 54-52.

1160 להגהה ראה כ"ר, עמ' 127 ב שר' 7.

1161 פירוש: בשם.

1162 תרגום: ולמה קורא אותה? ולפי ההגהה: לא קורא. "אותה" — את המידה של "חצי שמינית

טברנית" בתואר "עתיקה", ע"ש.

ולמה ר' אומר פסחים כח א שר' 4 (ור' ליל); יבמות ז א שר' 19.
 ולמה שמע (!) לה מן הדא¹¹⁶⁴ כתובות כח א שר' 1 (צ"ל: לא שמע)¹¹⁶⁵.
 *ולמה תנא¹¹⁶⁶ בבא קמא ב ג שר' 32, שם שר' 35.
 ולמה תנינה (!) הכא ע"ע ולמה תנינתה הכא.
 ולמה תנינן¹¹⁶⁷ שביעית לד ד שר' 4; מעשרות נב א שר' 29; ערלה סב א שר' 43 (צ"ל: לא תנינן)¹¹⁶⁸; ביצה ס ד שר' 8 (צ"ל: לא תנינן)¹¹⁶⁹; כתובות כה ג שר' 62, לו א שר' 28; נדרים לז ד שר' 44, מב ד שר' 40¹¹⁷⁰.
 ולמה תנינתה¹¹⁷¹ פסחים לה ד שר' 64¹¹⁷².
 *ולמה תנינתה הכא¹¹⁷³ בבא קמא ב ב שר' 15, שם שר' 20, שם שר' 23, ה א שר' 1 (תנינה!).
 ולמה תנינתה תרין זימנין¹¹⁷⁴ חלה נט א שר' 56; שבת יג א שר' 50.
 ולמה תנית¹¹⁷⁵ שבועות לד ד שר' 37.
 ולמה תניתה תריין זימנין¹¹⁷⁶ פאה יח ב שר' 42 (תריין); שביעית לד ג שר' 21¹¹⁷⁷.
 ולמה תניתה תרין זימנין ע"ע ולמה תניתה תריין זימנין.
 ולמידין (בתמיהה) כלאים כט ג שר' 11; שביעית לט ג שר' 57; חלה נז ב שר' 14; חגיגה עו ד שר' 45; מועד קטן פב ג שר' 30; סוטה כב ב שר' 46 (ור' ליל); סנהדרין כג א שר' 18.

¹¹⁶³ להגהה ראה ליברמן, ספרי זוטא, עמ' 101; שם, הע' 51.
¹¹⁶⁴ תרגום (אחרי ההגהה): ולמה לא שמע (כלומר, למד) אותה מזאת?
¹¹⁶⁵ ראה ק"ע, כב ע"ב, [ה"ט], ד"ה ה"ג ולמה לא שמע. ובמקבילה בסנהדרין כה ע"ג שר' 59: "ולמה לא פתר ליה מן הדא". והיא היא.
¹¹⁶⁶ תרגום: ולמה שנה [התנא]?
¹¹⁶⁷ תרגום: ולמה שנינו?
¹¹⁶⁸ ראה מבואות לסה"א, עמ' 492, הע' 17. וראה עוד אהצו"י, ריש עמ' 220, ד"ה ר"י בעי.
¹¹⁶⁹ ראה: מבוא לנזה"מ, עמ' 955, סי' 15; שתא"י, עמ' 283, ד"ה ולמה.
¹¹⁷⁰ למופע קרוב נוסף ראה מה שהערתי בערך "ולמה לא תנינתה עמהון" לשבת י ע"ג שר' 51.
¹¹⁷¹ תרגום: ולמה שנינו אותה?
¹¹⁷² למופע קרוב שנשתבש ע"ע ולמה לא תנינתה עמהון.
¹¹⁷³ תרגום: ולמה שנינו אותה (כלומר, את המשנה) כאן? ברם, לפי משמעות המונח, היה צריך להיות בכל המופעים "הכין" (כלומר, כך) תחת "הכא", אבל מכיוון שזה הוא הנוסח במופע האחרון שבערך גם בכ"א (ועמ' 16 שר' 40; ושם: "ולמה תנינתה הכה") לא הגהתי. וכבר העיר ר"י לוי על המופע האחרון: "ונ"ק לג' תנינתה הכין" (פירוש לב"ק, סוף עמ' 145, ד"ה תנינה הכא). ולפי זה יהיה התרגום הנכון: ולמה שנינו אותה כך?
¹¹⁷⁴ תרגום: ולמה שנינו אותה פעמיים?
¹¹⁷⁵ יש לפשוט: תניתה או תניתיה. והתרגום: ולמה שנה [התנא] אותה? כלומר, את הגריס הקילקי, עי"ש.
¹¹⁷⁶ תרגום: ולמה שנה אותה [התנא] פעמיים?
¹¹⁷⁷ הנוסח כאן בכ"ל: "תנינתה" (ועמ' 159 שר' 21), כלומר שנינו אותה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 426, לד ע"ג, שר' 21.

ולמעשה ע"ע למעשה.

ולעיתה (!) בתריה ארבעין זימנין, דאת מבעי ר' ולא משכח יתיה¹¹⁷⁸ **עירובין**
יח ד שו' 12 (צ"ל: ולעתה)¹¹⁷⁹.

ולעניין ע"ע לעניין.

ולענין ע"ע לעניין.

ולעתה בתרי ארבעים זימני (!) ע"ע ולעתה בתריה ארבעין זימנין.

ולעתה בתריה ארבעין זימנין ע"ע: שמעה מיניה ולעתה בתרי ארבעים זימני (!); שמעה
ר' מיניה ולעתה בתריה ארבעין זימנין.

ולפי ש- ע"ע לפי ש-.

ולצורך ע"ע לצורך.

ולצורך איתאמרת¹¹⁸⁰ **סוטה** יח ד שו' 1.

ומ' (!) ... למדתה ע"ע ולא מן... למדת (בתמיהה).

ומאי דא דאמר ר'¹¹⁸¹ **שבועות** לו ב שו' 48.

ומאי (!) טעמ' ע"ע מה טעמא.

ומאי (!) טעמא ע"ע מה טעמא.

ומאי (!) טעמא דר' ע"ע מה טעמא דר'.

ומאי (!) טעמה דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

ומאן אינון ע"ע מאן אינון.

ומאן דאמר ע"ע מאן דאמר.

ומאן דאמר (!) (בהקשר) ע"ע מאן דאמר (בהקשר).

****ומאן דלא סבר דא מילתא לא סבר בנזיקין כלום**¹¹⁸² **קידושין** ס ד שו' 55;

בבא מציעא ט ג שו' 33 ור' לי, הא! וצ"ל: הדא, בנזיקין).

ומאן דלא תנא ע"ע מאן תנא (!).... ומאן דלא תנא....

ומאן דמר ע"ע מאן דאמר (בהקשר).

ומאן (!) דמר... ומאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....

ומאן הוא ע"ע מנו.

ומאן לימא (!) לן¹¹⁸³ **שבועות** לז ד שו' 28 (צ"ל: יימר?)¹¹⁸⁴.

¹¹⁷⁸ תרגום: ויגע בה (כלומר, חזר עליה) אחריו ארבעים פעם, [מפני] שאתה מבקש את ר' ולא מוצא אותו. כלומר, אחרי שהוא הולך לעולמו. מילולית: מבעי — לבקש.

¹¹⁷⁹ ראה לעיל שם, שו' 11: "ולעתה". ולשון הזה ראה עוד ערך "שמעה מיניה ולעתה בתרי ארבעים זימני (!)", וערך "שמעה ר' מיניה ולעתה בתריה ארבעין זימנין".

¹¹⁸⁰ תרגום: ולצורך נאמרה.

¹¹⁸¹ תרגום: ומהי זאת שאומר ר'?

¹¹⁸² תרגום: ומי שלא סובר דבר זה, לא סובר (כלומר, לא מבין) כלום [במסכת] נזיקין.

¹¹⁸³ תרגום: ומי יאמר לנו!?

¹¹⁸⁴ הביטוי "לימא" הוא לשון בבלי. והגהתי "יימר" על פי הלשון הדומה בכתובות כח ע"ב שו' 51: "ומי יאמר לך" (ועיין עוד ערך: מאן אמר לי; מאן יימר לי; מאן יימר לך; מי יאמר לי). אבל הלשון

ומה אין ר' דמיקל ב'... ומחמיר ב'... ר' דמחמיר ב'... לא כל שכן דו מחמר ב'...

ומאן (!) תניתה ע"ע מאן תניתה.

ומגיב ליה ע"ע מגיב ליה.

****ומדר' (!) עירובין** יט ב שו' 18 (צ"ל: אמר ר' 1185, כג ב שו' 28 (צ"ל: ומר ר' 1186; **יומא**

לח ב שו' 55 (ור' לוי, צ"ל: מר [= אמר] ר' 1187); **נזיר** נא א שו' 41 (צ"ל: ומר ר' 1188; **בבא**

בתרא יז א שו' 18 (צ"ל: ומר ר' 1189).

ומדרש אמרוה ע"ע בשם ר' אמרוה, ומדרש אמרוה. ועיין עוד ערך מדרש אמרוה מפי

חגי זכריה ומלאכי.

ומה (בלשון שאלה) ע"ע מה (כללית); בלשון שאלה או קושיא.

ומה (בתמיהה) ע"ע מה (בתמיהה).

ומה (!) ע"ע וכא.

ומה... .. **...אינו דין ש'...** ע"ע מה... .. אינו דין ש'...

ומה... אף... ע"ע מה... אף...

ומה... את אומר... .. **...אינו דין ש'...** **נזיר** נב ד שו' 30-31.

ומה... .. **...לא כל שכן** ע"ע מה... .. לא כל שכן.

ומה... שנאמר ב'... אף... שנאמר ב'... ע"ע מה... שנאמר ב'... אף... שנאמר ב'...

ומה... שנאמר להלן... אף כאן... ע"ע מה... שנאמר להלן... אף כאן...

***ומה אילו... לית...** (בתמיהה) 1190 **בבא בתרא** יז ד שו' 13.

ומה אין... אילו... על אחת כמה וכמה ע"ע מה אין... אילו... על אחת כמה וכמה.

ומה אין... .. **...לא כל שכן** ע"ע מה אם... .. לא כל שכן.

ומה אין ר' דמיקל ב'... ומחמיר ב'... ר' דמחמיר ב'... לא כל שכן דו מחמר

ב'... 1191 תרומות מ ד שו' 58-59.

במקבילה בבבא קמא ה ע"ג שו' 38: "מאן הוא דלא ידע"; ובכ"א: "ומן לא ידע" (שם, עמ' 24 שו' 83).
לכן נראה יותר, שיש להגיה כאן על פי המקבילה: "ומאן לא ידע", ולא גרסינן "לך", ולא גרסינן "לאו"
בהמשך, ע"ש. כלומר, ומי לא יודע. ואמנם הגירסא בקטע סבונה כאן: "מן דלא ידע" (וסוף עמ' 294,
קטע 3.2). וצריך לומר: מן לא ידע. ו"לאו" ליתא שם.

1185 ראה ירוכ"פ, עמ' 236, ד"ה ומדר' יוסי.

1186 ראה המקבילה שם, לעיל יח ע"ב שו' 38 (ושם: "ואמר"). ויתכן שיש לקרוא כאן בכ"ל: "ומר

ר" (עמ' 411, גליון לשו' 24). מכל מקום, הסדר לא קרא כך. גם אליצור במהד' האקדמיה קרא: "ומדר"
(עמ' 478 שו' 26).

1187 וכן הגיה ליברמן בגליונותיו כאן, בטופס ב'. אבל בטופס א' לא הגיה, והעיר: "כלומר, מדאמר

ר' יוחנן שר"מ מודה בדיעבד מוכח שמשנתנו ר"מ (פ"מ").

1188 ראה: ליברמן, תש"ק, עמ' 78, הע' 170; אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 49, ד"ה על ידי; מבוא

לנוה"מ, עמ' 171, ד"ה ובזה; שם, הע' 3.

1189 ראה תש"ק, עמ' 78, סי' 125; שם, הע' 170; עמ' 92, ערך ר' חגי; עמ' 95, ערך ר' יהושע בן לוי.

1190 תרגום: ומה אילו... אין...!

1191 תרגום: ומה אם ר' שמיקל ב'... הוא מחמיר ב'... ר' שמחמיר ב'... לא כל שכן שהוא מחמיר

ב'...?!

ומה אין תמן... את אמר... הכא... לא כל שכן

ומה אין תמן... את אמר... הכא... לא כל שכן ע"ע מה אם תמן... את אמר... כאן...
לא כל שכן.

ומה אית לך ע"ע מה אית לך.

ומה אם... אינו דין ש"... ע"ע מה אם... אינו דין ש"....

ומה אם... את אמר... לא כל שכן ע"ע מה אם... את אמר... לא כל שכן.

ומה אם... את מר... לא כל שכן ע"ע מה אם... את אמר... לא כל שכן.

ומה אם... אתאמר (!)... לא כל שכן ע"ע מה אם... את אמר... לא כל שכן.

ומה אם... הרי... אינו דין ש"... ע"ע מה אם... הרי... אינו דין ש"....

ומה אם... הרי... לא כל שכן ע"ע מה אם... הרי... לא כל שכן.

ומה אם... לא כל שכן ע"ע מה אם... לא כל שכן.

ומה אם... על אחת כמה וכמה ע"ע מה אם... על אחת כמה וכמה.

ומה את אמר לה... וכא...¹¹⁹² **עירובין** כו ד ש' 40-41.

ומה את כן¹¹⁹³ **תרומות** מו ב ש' ¹¹⁹⁴59.

ומה את סבר ע"ע מה את סבר.

ומה בה שבעות לו א ש' 41 (כא!);¹¹⁹⁵ **עבודה זרה** לט ב ש' 64.

ומה בידך¹¹⁹⁶ **ברכות** ה א ש' 62; **מעשר שני** נה ב ש' 5; **עירובין** יח ד ש' 35; **פסחים**

כח א ש' 60 (ו- ל); **יומא** מג א ש' 40; **כתובות** כח א ש' 14; **גיטין** מג ג ש' 5, מז ד

ש' 47 (ואת מה); **סנהדרין** כה ג ש' 25; **שבעות** לו ג ש' 34 (ומה ל!);¹¹⁹⁷

ומה בין (!) ע"ע מה בכך.

ומה בין... ל-... ע"ע מה בין... ל-....

ומה בינה ל- ע"ע מה בינה ל-.

ומה ביניהון ע"ע מה ביניהון.

***ומה ביש לך דאיכא (!) ר' מימר לך**¹¹⁹⁸ **בבא קמא** ג ג ש' 42 (צ"ל: דאתא)¹¹⁹⁹.

ומה בכך ע"ע מה בכך.

ומה דאמר ר' ע"ע מה דאמר ר'.

ומה דמר ר' ב- ע"ע מה דאמר ר' ב-.

ומה דר' (!) ע"ע מה מקיים ר'.

¹¹⁹² תרגום: ומה אתה אומר אותה... (כלומר, כפי שאתה אומר אותה...) וגם כאן....

¹¹⁹³ תרגום מילולי: ומה אתה כד? כלומר, מה פשר התשובה שלך, ע"ש.

¹¹⁹⁴ ראה מה שהעיר אפשטיין, מבואות לסה"א, ריש עמ' 455, [מו ע"ב], ש' 59; שם, הע' 26.

¹¹⁹⁵ ההגהה "בה" היתה מסופקת בידי, ונפשטה לי על ידי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'. ושתא"י

(ריש עמ' 546, ד"ה פרט [עמ' 545]) מוחק את המילה "כא".

¹¹⁹⁶ פירוש: "ומה העלית בידך? לא הרווחת כלום" — ראה ירוכ"פ, עמ' 227, ד"ה אמרה ר' ירמיה.

ועיין גינצבורג, פירושים, א, ריש עמ' 355. וצ"ע. ולהלן, ד, עמ' 101, ציין גינצבורג בעצמו לדברי ליברמן.

¹¹⁹⁷ כללתי את המופע הזה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

¹¹⁹⁸ תרגום (אחרי ההגהה): ומה הורע לך שבא ר' לומר לך?!

¹¹⁹⁹ ראה מה שהערתי לעיל, ערך "אתא ר' מימר לך", על אתר.

- ומה דתני ר' חייה ע"ע מה דתני ר' חייה.
 ומה דתני ר' חייה ב' ע"ע מה דתני ר' חייה ב'.
 ומה דתני תנא (!) ב' ע"ע מתניתא ב'... ומה דתני תנא (!) ב'....
 ומה דתני דבית רבי ב' ע"ע מתניתא ב'... ומה דתני דבית רבי ב'....
 ומה (!) הדא דתני ע"ע מהו הדא דתני.
 ומה הוה ליה למימר ע"ע מה הוה ליה מימר.
 ומה הוה ליה מימר ע"ע מה הוה ליה מימר.
 ומה היא (!) ע"ע מהו (= מה פירוש).
 ומה חמי (!) ליה ע"ע מה דמי לה.
 ומה חמית מימר ע"ע מה חמית מימר.
 ומה חמית מימר הא (!) מילתא ע"ע מה חמיתא מימור לן הדא מילתא.
 ומה טע' ע"ע מה טעמא.
 ומה טעם ע"ע מה טעמא.
 ומה טעמ' ע"ע מה טעמא.
 ומה טעמ' דבית שמאי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.
 ומה טעמ' דרבנין ע"ע מה טעמון דרבנין.
 ומה טעמ' (!) דרבנין ע"ע מה טעמון דרבנין.
 ומה טעמא ע"ע מה טעמא.
 ומה טעמא דבית הלל ע"ע מה טעמון דבית הלל.
 ומה טעמא דבית שמאי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.
 ומה טעמא דר' ע"ע מה טעמא דר'.
 ומה טעמהון דבית הלל ע"ע מה טעמון דבית הלל.
 ומה טעמהון דבית שמאי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.
 ומה טעמון דבית הלל ע"ע מה טעמון דבית הלל.
 ומה טעמון דרבנין ע"ע מה טעמון דרבנין.
 ומה טעמון דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנין.
 ומה טעמיה דר' ע"ע מה טעמא דר'.
 ומה טעמיהון דבית הלל ע"ע מה טעמון דבית הלל.
 ומה טעמין (!) דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנין.
 ומה כא (!) ע"ע ומה בה.
 ומה כתיב בתריה ע"ע מה כתיב בתריה.
 ומה כתיב תמן ע"ע מה כתיב תמן.
 ומה (!) מפליגין ע"ע מה פליגין.
 ומה (!) מקיים ע"ע מה מקיים.
 ומה מקיים ר' ע"ע מה מקיים ר'.
 ומה מקיים ר' טעמא דר' ע"ע מה מקיים ר' טעמיה דר'.

ומה מקיימין בית שמאי טעמון דבית הלל ע"ע מה מקיימין בית שמאי טעמהון דבית הלל.

ומה מקיימין דבית הלל טעמא דבית שמאי ע"ע מה מקיימין בית הלל טעמהון דבית שמאי.

ומה נן קיימין ע"ע מה אנו קיימין.

ומה (!) נפשך ע"ע מה נפשך.

ומה עבד לה ר' ע"ע מה עבד לה ר'.

ומה עביד לה ר' ע"ע מה עבד לה ר'.

ומה עניין זה לזה ע"ע מה עניין זה לזה.

ומה פירש (= כתב בפירוש) ערלה סב ד שו' 14.

ומה פליגין ע"ע מה פליגין.

***ומה פשיטא לון ב'... ומה צריכה לון ב'...¹²⁰⁰ בבא קמא ב ד שו' 48.**

ומה צורכה תילף (!) ההיא מן הדא ע"ע לא צריכה מילף הדא מן ההיא, ומה צריכה מילף ההיא מן הדא (!).

ומה צריכה לון ב' ע"ע ומה פשיטא לון ב'... ומה צריכה לון ב'....

ומה צריכה ליה ע"ע מה צריכה ליה.

ומה צריכה (!) למימר ר'¹²⁰¹ ברכות ד ד שו' 25 (צ"ל: צורכה)¹²⁰².

ומה צריכה מילף ההיא מן הדא ע"ע לא צריכה מילף הדא מן ההיא, ומה צריכה מילף ההיא מן הדא (!).

ומה ראו ע"ע מה ראו.

ומה ראו לומר ע"ע מה ראו לומר.

ומה ת'ל (!) ע"ע מה תלמוד לומר.

ומה תלמוד לומר ע"ע מה תלמוד לומר.

ומה תמן (!)... הוא עבד לה... כאן... כל (!) שכן ע"ע מה אין תמן... הוא עבד ליה..., כאן... לא כל שכן.

ומה תמן צריכה ליה, אף כאן צריכה ליה ע"ע מה תמן צריכה ליה, אף הכא צריכה ליה.

ומהו (= ומה פירוש) ע"ע מהו (= מה פירוש).

ומהו (וכללית; בלשון שאלה) ע"ע מהו (וכללית; בלשון שאלה או קושיא).

ומהו דאמר ר' ע"ע מהו דאמר ר'.

ומהו כדי (!) ע"ע מאי כדון.

¹²⁰⁰ תרגום: ומה [שהדבר] פשוט להם — ב'... ומה [ש]נצרך להם (כלומר, מה שהם מסופקים

בו) — ב'... ויתכן לתרגם בלשון שאלה רטורית: ומה פשוט להם?... ומה נצרך להם?....

¹²⁰¹ תרגום (אחרי ההגהה): ומה צורך [ל]ר' לומר?

¹²⁰² בכ"ר: "מה צורכה דאמור (!) רב" (עמ' 54 שו' 13). ובנוסח הרש"ס: "ומה צריך [צריך] לומר:

צרך? — מ"ע [למימר רב" (נד ע"א שו' 4). והגהתי על פי כ"ר. ועדיין הלשון צ"ע.

ומהו כן ע"ע מהו כן (בתמיהה).
ומהו ל' ע"ע מהו ל'.
ומהו ש' ע"ע מהו ש'.
ומודה בה ר' **שבת** ו ד ש' 29.
ומודה (!) הוא הכא ע"ע מודה הוא הכא.
ומודה ר' ע"ע מודה ר'.
ומודה ר' לחכמים ע"ע מודה ר' לחכמים.
ומודה ר' לר' ע"ע מודה ר' לר'.
ומודי ר' ע"ע מודה ר'.
ומודין ע"ע מודין.
ומודין חכמים לר' ע"ע מודין חכמים לר'.
ומוסיפין יבמות יד ב שו' 50; גיטין מז א שו' 48.
ומופנה הוא (!), והלא דרושה היא יבמות ח ד שו' 3 (צ"ל: היא) 1203.
ומוציא 1204 מעשר שני נד ג שו' 8; חגיגה עו א שו' 9, שם שו' 15 (+אני); יבמות ח ג שו' 44.
ומוציא אני ע"ע ומוציא.
ומוציאן ע"ע מרבה אני אותן... ומוציאן....
ומור דבתרה ע"ע אמור דבתרה.
ומותיב לה, והוא מתייב ליה 1205 שבת ה א שו' 57 (ומותיב = הוא מותיב) 1206.
ומחדת ע"ע אי מחדית (!) מילה.
ומחי ליה על מוחא 1207 מגילה עא ד שו' 7 (ליה = לה).
ומחליף ע"ע מחלף (בהקשר).

1203 הגהתי "היא" על פי הסיפא.

1204 פירוש: וממעט.

1205 תרגום: הוא משיב אותו (כלומר, מקשה לו), והוא משיב (כלומר, עונה) לו.

1206 לפירוש "ומותיב" ראה: ליברמן, מחקרים, עמ' 197, ד"ה והנה; ירוכ"פ, עמ' 70, ד"ה ומותיב. ולדעת שלזינגר (עמ' 49), הצורה "מתייב" היא מבניין פִּעֵל. וכן דעת לויאס, גלילית, ריש עמ' 123. וראה פרידמן, הערות למילון, עמ' 93, ערך תוב. וצ"ע.

1207 תרגום: [ו]הוא מכה אותה (כלומר, את השמועה) על מוחה. וכסגנון זה בבבלי מגילה יט ע"ב: "ומחו לה אמוחא". ופרש"י שם: "לאחר שאמרה **הכה** על מוחה כלומר חזר וסתיר ואמר לאו הלכה למשה מסיני הוא אלא חכמים אמרו" (שם, ד"ה ומחו). ועל פי זה רשמתי כאן בהמשך הערך: "ליה = לה". ונראה מדברי רש"י שגרס "ומחי" או "ומחא". ואולם לפי ההמשך בירושלמי, נראה שיש להגיה "ומחו". כלומר, והיכו [החכמים] אותה על מוחה, עי"ש. ואמנם זוהי הגירסא גם בבבלי ב"הלכות ספר תורה": "ומאחו לה אמוחא" (וא' אדלר, גנזי מצרים — הלכות ספר תורה, אוכספורד 1897, עמ' 41 שו' 4 מלמטה). וכן הוא בערך, ערך מח (השלישי; אבל שם: "ומחו") — ראה עה"ש, עמ' קד, ערך מח (השלישי). ודברי קוהוט שם: "שבעל השמועה הכה על קדקדו" (עמ' קה) תמוהים, ואפשר שצריך לומר: "קדקדה", כדלעיל שם. ואפשר לפרש או להגיה בירושלמי גם: "ומחי", כלומר, ומכים. והיא היא. וצ"ע. ומצאנו ביטוי דומה במדרש: "מחית לאורחא ברישא" (ליברמן, דב"ר, עמ' 9; וראה שם, הע' 1).

ומחלף ע"ע מחלף (בהקשר).

ומטו בה בשם ר'¹²⁰⁸ **חגיגה** עו ד שו' 5 (משמיה דר'); **נדרים** מב ב שו' 19.

ומטו בה משמיה דר' ע"ע ומטו בה בשם ר'.

ומטי (!) בה בשם ר' ע"ע מטי בה בשם ר'.

ומי ע"ע מי.

ומי יאמר לך כתובות כח ב שו' 51.

ומיכן ואילך ע"ע מיכן והילך.

ומילהון¹²⁰⁹ **דרבנין אמרן כן**¹²¹⁰ **דמאי** כב ג שו' 33 (מילהון, אמרי, כל!¹²¹¹); **יבמות**

טו ד שו' 31¹²¹².

ומילהון דרבנן מסייעין (!) לר' ע"ע מילהון דרבנין מסייען לר'.

ומינה ע"ע מינה.

ומינה את שמע ע"ע מינה את שמע.

ומינה תברה ע"ע מינה תברה.

ומיעט ע"ע מיעט.

ומכיון ד' ע"ע מכיון ד'.

ומכיון ש' ע"ע מכיון ש'.

ומכיון ש'... כמי ש'... ע"ע מכיון ש'... כמי ש'...

ומכיון ש'... לאו... ע"ע מכיון ש'... לא... (הסיפא בתמיהה).

ומכיון ש'... נעשה (!) ... כ'... ע"ע מכיון ש'... נעשו... כ'...

ומכל מקום ע"ע מכל מקום.

ומלמדין ע"ע מלמדין.

ומן (!) דבתרה ע"ע אמור דבתרה.

¹²⁰⁸ תרגום: ומגיעים בה בשם ר'. ולפירוש הביטוי ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 267, סוף הע' 6. וראה

עוד רשימת הרש"ס, ערך ומטו בה משמ' דפלו' (עמ' 19 — המספור שלי).

¹²⁰⁹ הכתיב הרגיל במילה "מילהון" הוא מלא — ראה, למשל, להלן, ערך "מילהון דרבנין אמרין (!)",

והערכים הבאים אחריו. ולא הגהתי, כי אין כאן חשש לטעות.

¹²¹⁰ תרגום: ודבריהם של החכמים אומרים כך.

¹²¹¹ לשון הגמרא כאן: "כל המיני' האסורין בקיסרין" וכו'. וההגהה "כן" תחת "כל" היא שלי, שכן

מחייב ההקשר, עי"ש. ועוד, שכן הוא הסגנון בהמשך הסוגיא, ללא "כל", גם לגבי מקומות אחרים:

"המינין האסורין בבית שאן" (ושם, שו' 53), "המינין האסורין בפניס" (ו) (וכב ע"ד שו' 1). וכן הוא הסגנון

בכתובת רחוב, ללא "כל": "הפירות הללו אסורין בבית שאן" (שו' 1), "הפירות הללו אסורין בפניס"

(שו' 18), "הפירות הללו מתעשרין דמיי בקסרין" (שו' 22) — ראה ל' זוסמן, "כתובת הלכתית מעמק

בית-שאן", תרביץ מג (תשל"ד), מול עמ' 158. אחרי שכתבתי, מצאתי שכבר קדמני ליברמן בהגהה זו

(גליונות הרש"ל, טופס ו'), ואף הוסיף ביטוי דומה ביבמות טו ע"ד [שו' 31]: "ומילהון דרבנין אמרן כן".

ועל פי צירפתי את שני המקומות. ורשמתי אותם באות וי", בגלל עדיפות הנוסח של המופע שביבמות.

וראה מבואי, טז ע"א, ד"ה ולפעמים נאמר.

¹²¹² למופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהערתי בערך "מילהון דרבנין פליגן" לנידה נ

ע"א שו' 26.

ומן הדא דר' ע"ע מן הדא דר'.

ומן הדא דר' אתון מגיבין לי (בתמיהה)¹²¹³ סוטה כג ד שו' 37.

ומן הקבלה ע"ע מן הקבלה.

ומנה ע"ע מינה.

ומניין ע"ע מניין....

ומניין (!) דאת אמר... וזימנין דאת אמר... ע"ע זמנין דאת אמר... וזמנין דאת אמר....

ומניין ל- ע"ע מניין ל-.

ומניין ליתן את האמור בזה ואת האמור בזה ע"ע מניין ליתן את האמור בזה ואת האמור בזה.

ומניין ליתן את האמור בזה לזה, ואת האמור בזה לזה ע"ע מניין ליתן את האמור בזה ואת האמור בזה.

ומניין ש- ע"ע מניין ש-.

ומנין ש- ע"ע מניין ש-.

ומסייע לר' ע"ע מסייע לר'.

ומסייע על ר' (!) ע"ע מסייע לר'.

ומסייעה לן ע"ע מתניתא פליגא על ר' ומסייעה לן.

**ומסייעין לר' בבא קמא ג ג שו' 61, שם שו' 62, ג ד שו' 1, שם שו' 2; שבועות לח ד שו' 22.

ומסתברא דאמר ר' (!) ע"ע מסתברא דר' אמר.

ומעלה עליהן הכתוב כתובות לה ד שו' 1.

ומפני ע"ע מפני.

ומפני מה ע"ע מפני מה.

ומפני ש- ע"ע מפני ש-.

ומפק¹²¹⁴ נידה נ ב שו' 20.

ומפקד ע"ע מפקד.

ומצאו ע"ע מצאו.

ומצינו ע"ע מצינו (בתמיהה).

ומקלסו (?) נדרים מא ג שו' 57.

ומקשי ע"ע מקשי (בהקשר).

ומקשי עלה ע"ע כאינש דשמע מילה ומקשי עלה.

ומקשי עליה ע"ע כאינש דשמע מילה ומקשי עלה.

ומקשינן (!) עליה¹²¹⁵ עירובין יח ב שו' 39 (צ"ל: וקשינן)¹²¹⁶.

¹²¹³ תרגום: ומן [המימרא] הזאת של ר' אתם משיבים לי!! כלומר, על שאלתי.

¹²¹⁴ תרגום: ומוציא (כלומר, פסק דין). הביטוי הוא מעניין "נפק עובדא", ולכן נכלל כאן.

¹²¹⁵ תרגום (אחרי ההגהה): והקשינו עליה.

ומר ע"ע ואמר (ציווי).

ומר אף ב'... כן ע"ע ואמר אף ב'... כן.

ומר דבתרה ע"ע אמור דבתרה.

ומר טעמא ע"ע ואמר טעמא (טעמא = טעמה).

ומשום ע"ע משום.

ומשיבין ע"ע משיבין.

ומשיבין דבר בין ר' לר' (בתמיהה) **שבת יז ב שו' 22; פסחים** לג ד שו' 5 (ו- ל').

ומשם ע"ע משום.

ומתוך שאתה אומר ע"ע מתוך שאת אומר.

ומתיב ע"ע מתיב.

ומתני ע"ע מיתני (מקור).

ומתני ע"ע מְתָנִי (בינוני).

ומתני' מסייעא לר' ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

ומתנית' אמרה כן ע"ע מתניתא אמרה כן.

ומתניתא אמרה ע"ע מתניתא אמרה.

ומתניתא אמרה (!) ע"ע מתניתא אמרה... וקרייא אמר....

ומתניתא אמרה כן ע"ע מתניתא אמרה כן.

ומתניתא דר' ע"ע מתניתא דר'.

ומתניתא מסייעא לר' ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

ומתניתא עבדא לון כ' ע"ע מסתברא מיעבדינון כ'... ומתניתא עבדא לון כ'.... ועיין

עוד ערך מסתברא מיעבדינון כ'... ודאי (!) מתניתא עבד (!) לון כ'... ודא מתניתא עבד (!)

לון כ'....

ומתניתא פליגא על תריכון ע"ע הא ר' פליג עלך, והא מתניתא פליגא על תריכון.

ונא אמרית טעמא ע"ע אנא אמרית טעמא.

ונדיין (!) ע"ע בואו ונדיין (?).

ונותנין (!) ע"ע ותניין.

ונחלקו ע"ע נחלקו.

וניחוש¹²¹⁷ יבמות ו ב שו' 24 (צ"ל: וחש?)¹²¹⁸.

וניתי ע"ע נישבוק אולפנה וניתי לן למתניתה.

וניתני ע"ע ניתני (בלשון קושיא).

¹²¹⁶ הצורה "ומקשינן" היא צורה בבבלי (כלומר, בינוני עם כינוי חבור), לכן הגהתי "וקשינן",

לשון עבר, על פי המופע דלהלן, שו' 41 ועוד — ע"ע וקשינן עלה.

¹²¹⁷ תרגום: ושנחשוש! ולפי ההגהה: וחשוש!

¹²¹⁸ הלשון הוא, כנראה, לשון בבלי, והגהתי על פי הסגנון הרווח בירושלמי, ע"ע וחש לומר (בלשון

קושיא). אבל גם בקטע זוסמן: "וניחוש" (עמ' 93 שו' 18). ואולי הצורה היא צורת עתיד מדברים בארמית

גלילית, או שמסרו את דברי שמואל הבבלי כהויתם ע"ש, ואין להגיה. וצ"ע.

וניתני... ולא ליתני (!)... ע"ע ניתני... ולא ניתני....

וניתנין¹²¹⁹ **שבת יג א שו' 9.**

ונלמד ע"ע נצא לחוץ ונלמד.

ונלמוד ע"ע נצא לחוץ ונלמד.

ונמצא ע"ע נמצא.

ונמצאו ע"ע נמצאו.

ונמצאת ע"ע נמצאת.

ונן אמרין ע"ע ואנן אמרין.

ונן בעיי (בתמיהה)¹²²⁰ **שבועות לב ד שו' 6.**

ונן חמיי רבנן ע"ע ואנן חמיי רבנן.

ונן חמיי ע"ע ואנן חמיי.

ונעשה ע"ע נעשה (עבר נסתר או בינוני יחיד).

ונפק עובדא כהדא דר'¹²²¹ **תענית סז ג שו' 44.**

ונפק עובדא כר' ע"ע נפק עובדא כר'.

ונפקין (!) ושמעון ע"ע נפקון ושמעון.

ונפרטו ע"ע דברים שנכללו ונפרטו. וראה עוד ערך דברים שנכללו ולא נפרטו.

ונקראו ע"ע נקראו.

ונשאל לאילין דדבית רבי ע"ע ניסוק ונשאל לאילין דדבית רבי.

וסבר (עבר) ע"ע סבר (עבר).

וסבר דכוותהון (עבר)¹²²² **כתובות כה ב שו' 11.** וראה עוד ערך סבר דכוותהון (בינוני).

וסבר מימר (עבר)¹²²³ **ברכות ו א שו' 50; ביצה סב א שו' 33; נזיר נו א שו' 32.**

וסבר ר' (בינוני) ע"ע סבר ר' (בינוני).

וסברין מימר ע"ע סברין מימר.

וסברין (!) מימר ע"ע וסברנן מימר.

וסברנן מימר¹²²⁴ **פאה כ ג שו' 22** (וסברין!); **תרומות מ ג שו' 30; מעשר שני נג ג שו' 8**

(ו- ל'!); **שם שו' 56**¹²²⁵, **שם שו' 59**, **נו ב שו' 12; ביכורים סד ב שו' 30; ביצה סג ב שו' 33;**

¹²¹⁹ תרגום: ושנשנה אותן; כלומר, את מלאכות השבת לשיטת ר' יהודה.

¹²²⁰ תרגום: ואנחנו מבקשים (כלומר, להעמיד את המשנה)!! לתרגום "בעיי" ראה מה שהערתי לעיל

בריש ערך "בעיי (= מבקשים לדון ולפרש)".

¹²²¹ תרגום: ויצא המעשה (כלומר, פסק הדין) כמו [הדעה] הזאת של ר'.

¹²²² תרגום: וסבר כמותם.

¹²²³ תרגום: וסבר לומר.

¹²²⁴ תרגום: וסברנו לומר. ופירוש הביטוי "הוא כמו 'ואמרין', 'וקיימא לן' בבבלי" (מבוא לנוה"מ,

עמ' 721, הע' 1).

¹²²⁵ כלומר, "ואנו אומרים" (מבוא לנוה"מ, עמ' 487, סי' 8, ד"ה ירוש' שם). וכן הפירוש במופע

הבא.

וסברנן מימר (המשך) **חגיגה** עה ד שו' 39; **יבמות** יב א שו' 56 (צ"ל: סברנן?)¹²²⁶, יב ד שו' 46; **כתובות** כט ב שו' 35; **נדרים** לז ב שו' 28; **עבודה זרה** מג ב שו' 41¹²²⁷. ועיין עוד ערך לא כן סברנן מימר (בתמיהה).

וסופא פליג' (!) על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג על ר'...
וסופא פליגא (!) על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג על ר'...
וסופא פליגא (!) עלוי ע"ע מתניתא מסייעא לר'... וסופא פליגא (!) עלוי...
וסייע ע"ע עאל וסייע.
וסיפא פליג על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג על ר'...
וסיפא פליג' (!) על ר' מן הדא דר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג' (!) על ר' מן הדא דר'.

וסיפא פליגא (!) על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג על ר'...
וסמוך עלוי ע"ע: לעובדה וסמוך עלוי; פוק חמי חד סב וסמוך עלוי.
וסמיך ליה¹²²⁸ **סנהדרין** כג ד שו' 4.
וסמיך (!) עלוי ע"ע וסמוך עלוי¹²²⁹.
וסמך (!) עלוי ע"ע וסמוך עלוי¹²³⁰.
וסמכון על הדא דר'¹²³¹ **עירובין** כה א שו' 40¹²³².
וסמכון עלוי (ועבר)¹²³³ **גיטין** מח א שו' 20 (וסמכין); **קידושין** סב ב שו' 11. וראה עוד ערך סמיכין עלוי.

וסמכון עלוי (וציווי) ע"ע לעובדא וסמכון עלוי.
וסמכין (!) עלוי ע"ע וסמכון עלוי (ועבר).
ועבד עובדא דכוותיה (ועבר)¹²³⁴ **כלאים** לא א שו' 6.
ועבד עובדא כוותיה (בינוני)¹²³⁵ **ברכות** ג א שו' 6, שם שו' 27.
ועבדה שאילה ע"ע עאל ר' ועבדה שאילה.

¹²²⁶ ההגהה שלי. ושתא"י (עמ' 357, ד"ה אבא) מגיה: "סברין מימר". וראה עוד מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 503, הע' 63.
¹²²⁷ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: וכן (!) סברנן מימר; לא כן סברנן מימר (בתמיהה).
¹²²⁸ תרגום: וסמוך לו. כלומר, לפסוק הזה.
¹²²⁹ בערך "לעובדה וסמוך עלוי" המצוין שם.
¹²³⁰ בערך "פוק חמי חד סב וסמוך עלוי" המצוין שם.
¹²³¹ תרגום: וסמכו על [המימרא] הזאת של ר'.
¹²³² לשון הגמרא כאן: "וסמכון על הדא דר' ינאי". ולעיל אמרו: "דבי רבי ינאי אמרי" (שם, שו' 35), ולהלן: "ושמעון מדבית רבי ינאי" (שם, שו' 41). יתכן אפוא שצריך לומר כאן: על הדא דבית ר' ינאי. ואולי נקט התלמוד לשון קצרה. וצ"ע.
¹²³³ תרגום: וסמכו עליו.
¹²³⁴ תרגום: ועשה מעשה כמותו. כלומר, ריש לקיש עשה מעשה כדעת ר' מאיר, ע"ש.
¹²³⁵ תרגום: ועושה מעשה כמותו. כלומר, כדעת עצמו.

ועבדין (!) 1236 יבמות יב ג ש' 20 (ל"ג) 1237.

ועבדין כדין (!) ע"ע ועבדין כן (בתמיהה).

ועבדין כן (בתמיהה) 1238 ברכות י ג ש' 25 (כדין) 1239; ראש השנה נח ד ש' 7, שם ש' 9;

(ל"ג) 1240; מגילה עד ב ש' 47, עה ב ש' 37, שם ש' 42; יבמות יב ג ש' 20; סנהדרין יח

ג ש' 21; עבודה זרה מא ג ש' 1. ועיין עוד ערך ולא עבדין כן.

ועד היכן ע"ע עד איכן.

*ועוד 1241 ברכות ז ג ש' 51, יב ב ש' 15; שבת ד ג ש' 19, ז א ש' 23; עירובין כב ד

ש' 61; פסחים לד ד ש' 41; תענית סז ג ש' 64; כתובות כז ב ש' 53; גיטין מה ג

ש' 56; בבא בתרא יו א ש' 18; סנהדרין כה א ש' 45; שבועות לז ד ש' 124255.

ועוד הוא ע"ע עוד הוא.

ועוד היא ע"ע עוד היא.

ועוד מהדא דמר ר' ע"ע ועוד מן הדא דאמר ר'.

ועוד מהדא דתני ע"ע ועוד מן הדא דתני.

ועוד מן הדא 1243 ברכות ה ב ש' 33, י א ש' 33; דמאי כב ג ש' 8; תרומות מו א

ש' 40 (ל"ג? / צ"ל בשו' 42?) 1244; מעשר שני נד ד ש' 55! (ל"ג) 1245; ביכורים סה א ש' 23;

שבת ד ג ש' 25, ט ד ש' 16; פסחים כח א ש' 34 (ועוד שמעינן; ל"ג? / צ"ל בשו' 37?) 1246,

כט ג ש' 18, לב ד ש' 1; ראש השנה נו ג ש' 8; ביצה סג ב ש' 13; מגילה עא א ש' 34,

1236 תרגום: ועושים.

1237 המופע הזה הוא כפל מוטעה מן "ועבדין כן" הקודם לו — ראה שתא"י, ריש עמ' 358, ד"ה ר'

זעירא.

1238 תרגום: ועושים כך!!

1239 וכן הוא בשיבוש גם בכ"ר, עמ' 380 ש' 9. ואפשר היה לפרש "כדין" כלשון קצרה תחת

"הכדין"; אבל בכ"ל: "ועבדין כן" (עמ' 46 ש' 21), והוגה — ראה מהד' האקדמיה, עמ' 52 ש' 42. ותיקנתי

לפי נוסח כ"ל, ולפי הנוסח הרווח בביטוי זה. ועוד, שאין "כדין" ו"הכדין" לשון ירושלמי אלא "הכין".

ולא נמצא בירושלמי "כדין" אלא בשיבוש תחת "בדין" (ע"ע בדין היה) ותחת "כדון" (ע"ע מאי כדון);

ואילו "הכדין" נמצאת פעם אחת (שקלים מז ע"א ש' 20), על פי הנוסח הבבלי של שקלים.

1240 ראה אהצ"י, עמ' 33, ד"ה א"ל רב חונה.

1241 למשמעות הביטוי ראה מה שהערתי להלן, ריש ערך "עוד".

1242 ישנו מופע נוסף תנאי בגיטין מה ע"א ש' 9. ולמופע נוסף אצל הראשונים בפסחים לב ע"א

ש' 64 ראה ירוכ"פ, עמ' 458, ד"ה והנה רטנר ואילך.

1243 תרגום: ועוד מזאת. "זאת" — היא ברייתא או מדרש או מעשה הלכתי או שאלה ותשובה או

נימוק או קושיא, הכל לפי ההקשר. והכוונה במונח זה להביא ראיה נוספת על מה שקדם. ולשון ליברמן:

"המלים: ועוד מן הדא הן דיבור טכני בירוש', בשעה שמוסיפים ראייה או קושיא אחת על השניה"

(ירוכ"פ, סוף עמ' 132).

1244 ההגהה הראשונה שלי, והשנייה של ליברמן — ראה ירוכ"פ, עמ' 385, ד"ה ועוד וד"ה אין תימר.

1245 המופע הוא באשגרה ממה שבא לעיל מיניה שם, ש' 54 — ראה שתא"י, עמ' 118, ד"ה ועוד.

1246 הצעת המחיקה שלי. ולהעברה לשו' 37 ראה ירוכ"פ, עמ' 385, ד"ה ועוד וד"ה אין תימר.

ועוד מן הדא (המשך) עב ג ש' 35; **מועד קטן** פב ד ש' 18; **נדרים** מב ד ש' 5; **נזיר** נא ב ש' 47; **קידושין** סא ג ש' 32; **סנהדרין** כד ג ש' 124740.

ועוד מן הדא דאמר ר' 1248 פאה טו ב ש' 9; **דמאי** כד ד ש' 60, כה ב ש' 10; **מעשר שני** נד ד ש' 54, נה ב ש' 10; **חלה** נז ג ש' 4; **ערלה** ס ד ש' 15, סב ג ש' 4; **חגיגה** עו ב ש' 31; **יבמות** ח ב ש' 46; **גיטין** מז ד ש' 52; **נזיר** נב ג ש' 17, נו ב ש' 33; **שבועות** לב ג ש' 45 (מהדא, דמר); **עבודה זרה** מ ב ש' 14 (דמר), מה א ש' 54 (מהדא, דמר).

ועוד מן הדא דמר ר' ע"ע ועוד מן הדא דאמר ר'.

ועוד מן הדא דתני 1249 **ברכות** ד ב ש' 24; **דמאי** כה ב ש' 64; **מעשרות** מח ד ש' 18 (הדה); **חלה** נז ג ש' 24; **פסחים** כט ד ש' 42; **שקלים** מז ד ש' 50; **ביצה** סג ב ש' 14; **תענית** סח ב ש' 44; **מגילה** ע ג ש' 13, עא א ש' 35; **מועד קטן** פב ב ש' 10, פג ג ש' 29; **כתובות** כז ב ש' 53 (מהדא); **קידושין** סג ב ש' 10; **שבועות** לג ב ש' 1 (מהדא); **נידה** נ ב ש' 125013.

ועוד מן הדא דתני לה ר' 1251 **ביכורים** סה א ש' 24.

ועוד מן הדא דתנינן 1252 **כלאים** לא ב ש' 34; **תרומות** מו א ש' 53; **פסחים** כח א ש' 48.

ועוד מן הדא דתני ע"ע ועוד מן הדא דתני.

ועוד שמעינן (!) מן הדא ע"ע ועוד מן הדא.

ועימעום (!) ע"ע: ועימעמו; עימעום 1253.

ועימעמו שביעית לח א ש' 44, שם ש' 46, שם ש' 47; **מעשר שני** נד א ש' 13 (ועימעום!); שם ש' 14, שם ש' 16, שם ש' 18; **שבת** ג ג ש' 48 (ועימעמו), שם ש' 50, שם ש' 52, שם ש' 53; **עבודה זרה** מא ד ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 28.

ועימעמו סוטה כג ד ש' 54.

ועירובי פרשיות יש כאן שבועות לו ד ש' 48.

ועל דעתהון דרבנן ע"ע על דעתהון דרבנן.

ועל דעתון דרבנן דתמן ע"ע על דעתין (!) דרבנן דתמן (תמן = בבל).

ועל דעתיה דר' ע"ע: על דעתהון דרבנן... על דעתיה דר'...; על דעתיה דר' דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר....

ועל דעתיה (!) דרבנן ע"ע על דעתהון דרבנן.

1247 למופעים נוספים ע"ע נישמענה מן הדא.

1248 תרגום: ועוד מן [המימרא] הזאת שאומר ר' (או: ועוד מזאת: שר' אומר; כלומר, ועוד מן הדבר הזה).

1249 תרגום: ועוד מן [הברייתא] הזאת ששונה [התנא] (או: ועוד מזאת: ש[התנא] שונה).

1250 למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך הבא.

1251 תרגום: ועוד מן [הברייתא] הזאת ששונה אותה ר'. ואלבק (מחקרים, עמ' 44, הע' 1) מוחק את

המילה "לה". ולכאורה, נראים דבריו. וצ"ע.

1252 תרגום: ועוד מן [המשנה] הזאת ששנינו (או: ועוד מזאת: ששנינו).

1253 מדובר באותו מופע.

ועל דעתין (!) דרבנן דהכא ע"ע על דעתייהו דרבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל).
ועל דעתין (!) דרבנן דהכא ע"ע על דעתייהו דרבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל).
ועל דר' איתאמרת ע"ע על דר' איתאמרת.
ועל דר' אתמרת ע"ע על דר' איתאמרת.
ועל דרבנן איתאמרת ע"ע על דרבנן איתאמרת.
ועל ואמר קומיהו ע"ע עאל ואמר קומיהו.
ועל ידי ש' ע"ע על ידי ש'.
ועל מי נאמר ע"ע על מי נאמר.
ועל ר' קרא ברכות ה ב שו' 16.
ועל רביה אנא פליג, כל שכן עלוי ע"ע על רביה אנא פליג, לא כל שכן עילויה (!).
ועליהן הוא אומר ע"ע עליהן הוא אומר.
ועמעמו ע"ע ועימעמו.
ועשו ע"ע עשו.
ופושטין ע"ע יושבין ופושטין.
ופירש ע"ע פירש (= ביאר).
ופירש בקבלה ע"ע פירש בקבלה (פירש = כתב בפירוש).
ופירשה (= וביאר אותה) חגיגה עו ד שו' 14.
ופליג ע"ע פליג.
ופליג על ההוא (!) דאמר ר' ע"ע ופליג על ההוא דאמר ר'.
ופליג על ההוא דאמר ר' 1254 **יומא מג א שו' 42; קידושין נט ד שו' 44, ס ג שו' 31,**
ס ד ג שו' 31 (ההוא!).
ופליג על ר' ע"ע פליג על ר'.
ופליג (!) עלוי ע"ע פליג עלוי.
ופליגא ע"ע פליגא.
ופליגא (!) אתינן מתני (בתמיהה) 1255 **דמאי כה ב שו' 19 (צ"ל: ופלגא) 1256.**
ופליגא על דרבנן דאגדתא 1257 **יבמות ה ג שו' 62.** ועיין עוד ערך פליגא 1258.
ופליגא על ר' ע"ע פליגא על ר'.
ופליגא עלוי ע"ע פליגא עלוי.

1254 תרגום: וחלוק על [הממירא] ההיא שאומר ר'.

1255 תרגום (אחרי ההגהה): ומחלוקת באנו לשנות!!

1256 תיקנתי "ופלגא" תחת "ופליגא", כלומר, מחלוקת — ראה מה שהערתי לעיל, סוף ערך "הן דלא תנתינה פליגא (!) את עבד ליה פליגא (!) (בתמיהה)". ובפירוש "אתינן" ראה מה שכתב הרז"ף, מבוח"י, ח סע"ב; וכבר השיגו י"ה שור (החלוץ, יג [תרמ"ט]), עמ' 3, ד"ה אתינן. ואני מפרש את כל הביטוי בתמיהה — ראה מה שכתבתי לעיל במבוא, עמ' מא, ד"ה בביטוי (הראשון), עי"ש.

1257 תרגום: וחלוקה על חכמי האגדה.

1258 מדובר באותו מופע.

ופליגא עלי ע"ע: והא מתניתא מסייעה לך ופליגא עלי; פליגא¹²⁵⁹.

ופליגא עליה (!) ע"ע פליגא עלוי.

ופליגי (!) עלוי ע"ע פליגין עלוי.

ופליגין ע"ע פליגין.

ופליגין עלוהי ע"ע פליגין עלוי.

ופקיד ע"ע פקיד.

ופרט (ועברית; עבר) ע"ע פֶּרֶט.

ופרט (ארמית; בינוני)¹²⁶⁰ **קידושין** סד ב שו' 18.

ופרשנתה ע"ע תנייה תמן, אתא ופרשנתה הכא.

ופרשנתה ע"ע: תנינן... הכא, ופרשנתה תמן; תנינן הכא... ופרשנתה (!) תמן.

ופרשנתה (!) ע"ע ופרשנתה.

ופרשנתון¹²⁶¹ **דמאי** כב ג שו' 35.

ופשטה ע"ע מן דאצרכת ליה חזר ופשטה.

ופשטו ע"ע חזרו ופשטו לו (!).

ופתר לה ע"ע פתר לה (בהקשר).

ופתר מתניתא ע"ע פתר מתניתא.

ופתרה¹²⁶² **כתובות** כח א שו' 10; **שבועות** לו ג שו' 29.

וצווחין ע"ע צווחין.

וצריכה (!) ע"ע צורכא (= צורך).

וצריכה (!) למה דמר ר' ע"ע צורכה למתניתין, וצריכה (!) למה דמר ר'.

וצריכין¹²⁶³ **משמע**¹²⁶⁴ **פסחים** כז ד שו' 38.

וקבלה¹²⁶⁵ **ערלה** סב ב שו' 24 (2x); **סוטה** יט ד שו' 20 (וקיבלה!); **נזיר** נד ד שו' 36 (2x),

שם שו' 57 (2x)¹²⁶⁶. ועיין עוד ערך וקיבלה (!) וחזר ביה. וראה עוד ערך: ולא קיבלה (!);

ולא קיבלה (!) ר'.

¹²⁵⁹ מדובר באותו מופע.

¹²⁶⁰ תרגום: ופורט.

¹²⁶¹ תרגום: ופירשה אותם. דהיינו, את האורז והכמון; כלומר, מנתה אותם בפירוש. והצורה צריכה עיין מבחינה דקדוקית, כי הנושא הוא "מיליהון דרבנין" (שם, שו' 33). ועוד שלעיל אמרו: "ולא פרשינן" (שם, שו' 34).

¹²⁶² תרגום: ופתור אותה!

¹²⁶³ הצורה "וצריכין" צריכה עיין, כי היא צורה בבבית (כלומר, בינוני סביל עם כינוי חבור). ונראה שצריך לומר: וצריכין אנן. והצורה "צריכין אנן" מצויה בירושלמי — ראה, למשל: שביעית לח ע"ד שו' 29; ביצה סא ע"ב שו' 34; עבודה זרה מא ע"א שו' 60. ויהיה התרגום: וצריכים אנן. ואולי צריך לומר: וצרכנן, לשון עבר. ויהיה התרגום: וצרכנו, כלומר והוצרכנו. וצ"ע. כיוצא בזה: "לפום כן צרכין (!) מימר" (תרומות מו ע"ד שו' 37). וכן הוא בשיבוש גם בכ"ר שם, עמ' 242 שו' 3, עי"ש. ונראה שצריך לומר שם "צרך" תחת "צרכין", כלשונו של ביטוי זה ברובם המכריע של המופעים שלו, ע"ע לפום כן צרך מימר.

¹²⁶⁴ תרגום: וצריכים אנחנו לשמוע (כלומר, ללמוד).

¹²⁶⁵ תרגום: וקיבל אותה.

וקבעה ע"ע מן דשמעה מיניה חזק (!) וקבעה.
וקבעה שמועה מן שמיה ע"ע חזר ביה ר' וקבעה שמועה מן שמיה.
וקבעה שמועה משמיה ע"ע חזר ביה ר' וקבעה שמועה מן שמיה.
וקולת על ר' ע"ע קולת על דר'... וחומרת... וקולת על ר'... וחומרת....
וקורא (במקרא) ע"ע קורא (במקרא).
וקיבלה (!) ע"ע וקבלה.
וקיבלה (!) וחזר ביה¹²⁶⁷ **ביצה** סב א שו' 36; **כתובות** לד ג שו' 42 (צ"ל בשניהם: וקבלה).
וקיים מה (!) בידיה ע"ע וקסמה בידיה (בתמיהה).
וקיימונה¹²⁶⁸ **ברכות** יב ב שו' 43 (וקיימונה; וצ"ל: קיימונה); **פאה** יח ב שו' 2 (וקיימונה!); **כלאים** כח ג שו' 17 (וקיימונה; וצ"ל: קיימונה); **תרומות** מ ב שו' 6 (ו- ל'); **ערלה** סג ב שו' 43 (וקיימונה!); **ביכורים** סד א שו' 48 (ו- ל'), סה ד שו' 27 (ו- ל'); **פסחים** לב ג שו' 17 (וקיימונה!); **יומא** מ ג שו' 46 (וקיימונה!); שם שו' 48 (וקיימונה!); **גיטין** מח ג שו' 46 (וקיימונה!); וצ"ל: קיימונה, מט ג שו' 6 (ו- ל'); **סנהדרין** כב ג שו' 43.
וקיימונה, ולא ידעין אין חברייא קיימונה ואין ר' קיימינה (!)¹²⁶⁹ **עבודה זרה** מ ג שו' 23 (צ"ל: קיימה).
וקיימינה (!) ע"ע וקיימונה.
וקיימנה (!) ע"ע וקיימונה.
וקיימונה (!) ע"ע וקיימונה.
וקיימונה (!), ולא ידעין אי (!) חבריא קיימונה אי (!) ר' קיימה¹²⁷⁰ **כלאים** כח ג שו' 17 (צ"ל: וקיימונה, צ"ל: אין, צ"ל: קיימונה, צ"ל: ואין או אין)¹²⁷¹.
וקילסו ברכות יא ד שו' 9, שם שו' 10 (וקלסו); **מגילה** עא ג שו' 10.
וקלסו ע"ע וקילסו.
וקלסון¹²⁷² **נידה** נ ד שו' 64.
וקלסון¹²⁷³ **חגיגה** עח ד שו' 22.

¹²⁶⁶ לפירוש הביטוי כאן ובמקבילה בערלה דלעיל, ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 292, הע' 26; סוף עמ' 536, ד"ה והנה (השני). ועיין עוד ערך "קָבַל", ומה שצינתי שם.
¹²⁶⁷ תרגום: וקיבל אותה וחזר בו.
¹²⁶⁸ תרגום: וקיימו אותה. ועניין הקיום תירוץ ויישוב.
¹²⁶⁹ תרגום (אחרי ההגהה): וקיימו אותו, ולא יודעים אם החברים קיימו אותו ואם ר' קיים אותו. והכוונה היא לפסוק בדברי הימים ב' ט"ו, י"א. ואפשר שיש לקרוא הכל בלשון נקבה, כלומר וקיימונה וכו', באשגרת מונח מן "וקיימונה". ועניין הקיום תירוץ ויישוב.
¹²⁷⁰ תרגום (אחרי ההגהה): וקיימו אותה (כלומר, את המשנה), ולא יודעים אם החברים קיימו אותה ואם ר' קיים אותה. ועניין הקיום פירוש ויישוב.
¹²⁷¹ להגהות ראה הלשון לעיל, ערך "וקיימונה, ולא ידעין אין חברייא קיימונה ואין ר' קיימינה (!)".
¹²⁷² תרגום: וקילס אותם.
¹²⁷³ תרגום: וקילסו.

וקלסוניה¹²⁷⁴ **שבועות** לג ב ש' 3.
וקלסיה¹²⁷⁵ **ברכות** י א ש' 42; **מעשר שני** נג א ש' 1276.
וקם ליה¹²⁷⁷ **נדרים** לו ד ש' 63; **הוריות** מז ג ש' 17.
וקמת¹²⁷⁸ **ערלה** סב ג ש' 29; **ביצה** ס ב ש' 53; **מועד קטן** פא ד ש' 49; **סנהדרין** כא ב ש' 49; **נידה** מט ד ש' 30 (א2), נ ג ש' 23.
וקנתריה¹²⁷⁹ **מעשר שני** נג א ש' 8.
וקסמא בידיה ע"ע וקסמה בידיה (בתמיהה).
****וקסמה בידיה** (בתמיהה)¹²⁸⁰ **שביעית** לד א ש' 25; **בבא קמא** ז א ש' 7 (וקיים מה!);¹²⁸¹ **נידה** מט א ש' 46 (וקסמא).
וקרא (במקרא)¹²⁸² **ברכות** ה ב ש' 16 (קר!); **מגילה** עא ג ש' 63¹²⁸³.

¹²⁷⁴ תרגום: וקילסו אותו.
¹²⁷⁵ תרגום: וקילס אותו.
¹²⁷⁶ אמרו בערלה סג ע"ב ש' 46: "חד בר נש זרע חקלייה (!) שעורין ולפת. עבר חנין גוביתא ועקריין. אתא עובדא קומי שמואל **וקנסיה**". זוהי הגירסא בכ"ל (ועמ' 298 ש' 3) ובכ"ר (ועמ' 301 ש' 14, לפי הקריאה בסינופסיס, כך ג, עמ' 434; ובמהדורה הפקסימילית, הוצאת מקור, ספק "קנסיה" ספק "וקנסיה"). וזוהי הגירסא המקובלת על רבינובץ — ראה שתא"י, ריש עמ' 141, ד"ה חד בר נש. והרש"ס גורס "וקלסיה" (וסט ע"ב, ש' 5). ונמשך אחריו ליברמן, בתוכפ"ש, כלאים, עמ' 620, ש' 62-63; שם, הע' 57. והדברים תמוהים. הרי המעשה היה לפני שמואל בבבל, ואמרו לעיל בירושלמי שם, על מה ששינו: "והכלאים [כלומר, בחוץ לארץ — מ"ע] מדברי סופרים" (שם, פ"ג מ"ט) — "שמואל אמר בכלאי הכרם. הא בכלאי זרעים מותר" (שם, ש' 40), ואיך יפסוק שמואל הלכה למעשה נגד דעתו? והתוספתא שם עוסקת בארץ לא בחו"ל, ע"ש. וראה עוד אהצ"י, ערלה, עמ' 230, ד"ה חנן.
¹²⁷⁷ תרגום: ועמד לו. כלומר, שתק ולא אמר יותר. ואמרו בבבלי סוטה לט ע"א: "ואין עמידה אלא שתיקה שנא' והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד (ואיוב לב, טז)".
¹²⁷⁸ תרגום: ועמדה. פירוש: "ועלתה המסקנא" (אפשטיין, מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 709), או: "ופירשוה ותיצרוה" (שם, עמ' 236, הע' 1). ועיין מה שכתב בסוף ההערה הנ"ל. ולא נעלם ממנו ז"ל ש"קום" בבניין קל לחוד, ובבניין פֶּלֶל לחוד; לא התכוון אלא להשוות בין שני הביטויים, לא לזהות אותם. וראה עוד מה שהערתי לעיל, ריש ערך "ולית לה קיום".

¹²⁷⁹ תרגום: וקינטר אותו.
¹²⁸⁰ תרגום: וקסם בידו! ולפירוש הביטוי ראה: ליברמן, על הירושלמי, עמ' 48, ערך וקסמא בידיה; מחקרים, עמ' 565, ד"ה עמ' 369. וראה עוד מה שצינתי בסוף ההערה הבאה.
¹²⁸¹ להגהה ראה: ליברמן, על הירושלמי, עמ' 48, ערך וקסמא בידיה; תש"ק, עמ' 39, הע' 44; ירושלמי נזיקין, עמ' 124, ש' 59. וראה עוד מה שכתב אפשטיין (מבואות לסה"א, עמ' 304, ד"ה הרי; שם, הע' 134) בהגהת הביטוי ובפירושו.

¹²⁸² לא כללתי שורש זה במופעי השייכים לקריאת שמע, לקריאה בתורה ופרשיותיה (כגון פרשת ביכורים, פרשת זכור, פרשת בלק ובלעם [ראה ברכות ג ע"ג ש' 30] ועשרת הדיברות [שם, ש' 28]), לקריאת ההלל ומגילת אסתר וכיוצא בהן. כללו של דבר, כל לשון קריאת חובה או קריאה בציבור לא נכללו. אבל כללתי את השורש כשהוא מציין קריאת רשות בלשונות המצויים בירושלמי גם שלא בעיין התלמודי.

¹²⁸³ הקשר המעשה כאן מלמד לדעתי שלא בקריאת חובה אנו קיימין. וצ"ע.

וקרא (במקרא) **כתובות** כז ד ש' 62, שם ש' 63; **סנהדרין** כה ג ש' 56, שם ש' 57. ועיין עוד ערך צא וקרא. וראה עוד ערך בוא וקרי (!).

וקרא (!) מסייע למאן דאמר (!) חברי ע"ע קרייא מסייע למה דאמרי (!) חברי.

וקרא (!) מסייע לר' ע"ע קרייא מסייע לר'.

וקרא על גרמיה¹²⁸⁴ **כלאים** לב ב ש' 21; **שבת** טו ג ש' 11; **תענית** סו ד ש' 54, סט א ש' 15; **כתובות** לה א ש' 28.

וקרא עלוי¹²⁸⁵ **ברכות** ג א ש' 26 (וקרי!)¹²⁸⁶, ה ב ש' 16 (ועילוי וקרי!)¹²⁸⁷, יא ב ש' 47; **פאה** כ ב ש' 3; **שבת** ח ג ש' 50, שם ש' 52, שם ש' 54, יא א ש' 40; **פסחים** לז ג ש' 37; **שקלים** מז ג ש' 8 (ו- ליל, עליה!); **תענית** סט א ש' 6; **יבמות** יג א ש' 35; **נזיר** נד ב ש' 12.

וקרא עליהון¹²⁸⁸ **ביכורים** סה ד ש' 3 (ו- ליל; צ"ל: קרי¹²⁸⁹); **תענית** סט ג ש' 10; **מגילה** ע ג ש' 26; **גיטין** מט ג ש' 59.

וקרא עליהם יבמות ז ש' 23.

וקרא עליו ברכות יג א ש' 36 (x2; ו- ליל); **שביעית** לח ד ש' 23 (ו- ליל); **יבמות** ג א ש' 61, שם ש' 62, שם ש' 63, ג ב ש' 1, יג א ש' 24.

וקרא עליו הפסוק הזה הוריות מח א ש' 56, שם ש' 59.

וקראו עליו הפסוק הזה הוריות מח א ש' 53.

וקרוי (!) עלוי ע"ע וקרון עלוי.

וקרון עלה¹²⁹⁰ **יומא** לח ד ש' 11; **מגילה** עב א ש' 55.

וקרון עלוי¹²⁹¹ **פאה** כ א ש' 55; **יומא** מה א ש' 62 (וקרוי!); שם ש' 63, מה ב ש' 6.

וקרי (!) ע"ע בוא וקרי (!).

***וקרי אנפשיה (!)**¹²⁹² **בבא קמא** ו ג ש' 3 (צ"ל: עלוי¹²⁹³). ועיין עוד ערך קרי עלוי.

וקרי (!) עלוי ע"ע וקרא עלוי.

וקרייא (!) ע"ע קרייא אמר.

¹²⁸⁴ תרגום: וקרא על עצמו. כלומר, פסוק.

¹²⁸⁵ תרגום: וקרא עליו. כלומר, פסוק או קללה שגורה (ראה המופע בברכות ה ע"ב).

¹²⁸⁶ להגהה ראה אהצו"י, עמ' 13, ד"ה רבי שמעון.

¹²⁸⁷ להגהה (לסדר המלים בלבד) ראה: אהצו"י, עמ' 57, ד"ה שמעון; מבואות לסה"א, עמ' 349, ה

ע"ב, ש' 16; שם, הע' 57. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, עמ' 362, ד"ה ודע.

¹²⁸⁸ תרגום: וקרא עליהם. כלומר, פסוק.

¹²⁸⁹ הגהתי בלשון בינוני על פי המאמר הקודם: "ר' מנ' מיקיל לאילין דמיתמניי בכס" (שם, ש' 2).

וההגהה מסופקת אצלי.

¹²⁹⁰ תרגום: וקראו עליה. כלומר, פסוק.

¹²⁹¹ תרגום: וקראו עליו. כלומר, פסוק.

¹²⁹² תרגום (אחרי ההגהה): וקורא עליו. כלומר, קורא פסוק על עבדו.

¹²⁹³ ראה כי"א, עמ' 31 ש' 43 (והשם: "עלויה"). וכיוצא בזה במקבילה בכתובות ל ע"א ש' 26: "והוה

קרי עלויה". ו"אנפשיה" הוא לשון בבלי, ושלא כגינצבורג (פירושים, א, סוף עמ' 317, ד"ה על לבבך).

וקרייא אמר ע"ע קרייא אמר.

וקרייא אמרה (!) ע"ע קרייא אמר.

וקשי' ע"ע וקשיא.

וקשי' על דר' ע"ע וקשיא על דר'.

וקשיא¹²⁹⁴ **פאה** טו ב שו' 3; **כלאים** כז ב שו' 54 (וקשייא), ל א שו' 20; **שביעית** לו ד

שו' 1; **תרומות** מב ג שו' 45; **מעשרות** מט ד שו' 44, נא ב שו' 34; **חלה** נט א שו' 42;

ערלה סא ב שו' 54, סא ד שו' 43, סב ב שו' 3; **שבת** ב ב שו' 23 (וקשיין!)¹²⁹⁵, ט ב

שו' 45, יב ב שו' 1, שם שו' 7, יג ב שו' 1296²¹, יג ג שו' 29; **עירובין** כא א שו' 1, שם

שו' 7 (וקשייא); **יומא** מב ב שו' 17; **שקלים** מו א שו' 62, מו ג שו' 44, מח ב שו' 13, מח

ג שו' 6, שם שו' 12! (ל"ג)¹²⁹⁷, נ ג שו' 19; **סוכה** נב ד שו' 52, שם שו' 58; **ביצה** ס ג

שו' 29; **חגיגה** עו ב שו' 24; **יבמות** ג ג שו' 60, ג ד שו' 1, שם שו' 3, ה ד שו' 31, ח א

שו' 53, ט ד שו' 47! (ל"ג)¹²⁹⁸, שם שו' 48, יג ג שו' 24; **כתובות** לב ב שו' 32, שם שו' 41,

לג ד שו' 56 (וקשי'), לד ב שו' 27; **נדרים** מא ב שו' 43; **גיטין** מג א שו' 23, מג ג שו' 61;

נזיר נו ב שו' 56; **קידושין** סב ב שו' 50, סג א שו' 34, שם שו' 54 (צ"ל: קשיא)¹²⁹⁹, סד

ד שו' 24; **עבודה זרה** לט ד שו' 20, מג ב שו' 49.

וקשיא א"ל (!) על דר' ע"ע וקשיא על דר'.

וקשיא דבית שמאי על דר' (!) ע"ע וקשיא דר' על דבית שמאי.

וקשיא דר' על דבית שמאי¹³⁰⁰ **מעשר שני** נד ב שו' 42 (דבית שמאי על דר')¹³⁰¹,

שם שו' 47; **שקלים** נא ב שו' 16, שם שו' 20.

וקשיא דר' על דר'¹³⁰² **פסחים** כח א שו' 18, שם שו' 20; **יבמות** יג ד שו' 26, שם

שו' 27; **גיטין** מד ב שו' 3.

וקשיא על דבית הלל¹³⁰³ **ברכות** יא ד שו' 54 (דברי בית), **פאה** יט ב שו' 50; **ביצה** ס

ד שו' 7; **חגיגה** עט ב שו' 58 (ור' ליל', על ליל!); **יבמות** יג ב שו' 41.

¹²⁹⁴ תרגום: ו[הדבר] קשה!

¹²⁹⁵ להגהה ראה שרי"ר, עמ' 62 שו' 17.

¹²⁹⁶ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 627, ד"ה אבל הירוש'.

¹²⁹⁷ המופע הזה נמחק על ידי ליברמן כאשגרה מלעיל, שו' 6 (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וכבר

העליתי כן בפירושי על שקלים (בכתב יד).

¹²⁹⁸ ראה שתא"י, ריש עמ' 353, ד"ה ר' הילא [עמ' 352]. וליברמן מגיה: "וקשא", כלומר, הקשה ר'

ניחא בר סבא (ותוכפ"ש, יבמות, עמ' 96, הע' 27 [עמ' 95]). אבל צורה זו של המונח אינה מצויה בירושלמי,

אלא "קשי". ונראה, שהוא גיה "קשי". וצ"ע.

¹²⁹⁹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 106, סד"ה אבל.

¹³⁰⁰ תרגום: וקשה [דעתו] של ר' על [שיטתו] של בית שמאי! כלומר, לפי שיטתם של בית שמאי.

¹³⁰¹ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 471, נד ע"ב, שו' 42; שם, הע' 9.

¹³⁰² תרגום: וקשה [דעתו] של ר' על [שיטתו] של ר'! כלומר, לפי שיטתו של ר'. והגירסא בגיטין

משובשת, וצריך לומר שם: וקשיא דר' יוחנן על דר' שמעון. והפ"מ הגיה בדרך אחרת — עיין שם, יא

ע"א, ד"ה ה"ג וקשיא דר' יוחנן.

¹³⁰³ תרגום: וקשה [הדבר] על [דעתם] של בית הלל!

- וקשיא על דבית שמאי¹³⁰⁴ ברכות יא ד שר' 47; פאה יט ב שר' 48; דמאי כג ב שר' 32; מעשר שני נד ג שר' 22; ביצה ס ד שר' 60; חגיגה עט ב שר' 57 (ור' ליל').
- וקשיא על דברי בית הלל ע"ע וקשיא על דבית הלל.
- וקשיא על דעתיה (!) דבית שמאי¹³⁰⁵ כלאים ל ב שר' 23 (צ"ל: דעתיהון).
- **וקשיא על דעתיה דר'¹³⁰⁶ בבא קמא ה ג שר' 2; שבועות לח ד שר' 45 (מקשייא: וצ"ל: וקשייא); עבודה זרה מג א שר' 20; הוריות מה ד שר' 30.
- וקשיא על דר'¹³⁰⁷ ברכות יב א שר' 15 (וקשיא ר'!)¹³⁰⁸; דמאי כא ג שר' 19, כג א שר' 19, שם שר' 20, כד ב שר' 18; שביעית לט א שר' 6; תרומות מב ב שר' 56; מעשר שני נה ב שר' 1, שם שר' 2 (וקשייא); ערלה סב ב שר' 40, סב ג שר' 41; שבת ה א שר' 35, שם שר' 53, יא ג שר' 25, יג ג שר' 37, יג ד שר' 42; פסחים לג ב שר' 13 (וקשיא; אשגרה¹³⁰⁹); יומא מג ג שר' 20; שקלים מח ב שר' 29; תענית סו א שר' 9; מגילה ע ג שר' 41; נדרים מא ד שר' 31 (צ"ל: על דרבנין?)¹³¹⁰; גיטין מד א שר' 53, מד ב שר' 59 (א"ל: על), מד ד שר' 35, שם שר' 40 (ר'), מו ג שר' 26 (ור' ליל!), מז ד שר' 40, שם שר' 41; נזיר נה א שר' 8; שבועות לז ד שר' ¹³¹¹3.
- וקשיא על דרבנין¹³¹² מעשר שני נה ד שר' 53; חלה נט ב שר' 23; נדרים מא ד שר' 33 (רבנין); צ"ל: על דר'¹³¹³); גיטין מט ב שר' ¹³¹⁴31; סנהדרין כא א שר' 5 (דרבנין)¹³¹⁵.
- וקשיא על דרבנן ע"ע וקשיא על דרבנין.
- וקשיא על הדא דר'¹³¹⁶ שבועות לח ג שר' 22.
- וקשיא על ר' ע"ע וקשיא על דר'.
- וקשיא על רבנין (!) ע"ע וקשיא על דרבנין.
- וקשיא ר' (!) על דר' ע"ע וקשיא על דר'.
- וקשיא ע"ע וקשיא.
- וקשיא על דר' ע"ע וקשיא על דר'.
- וקשיין (!) ע"ע וקשיא.

1304 תרגום: וקשה [הדבר] על [דעתם] של בית שמאי!

1305 תרגום (אחרי ההגהה): וקשה [הדבר] על דעתם של בית שמאי!

1306 תרגום: וקשה [הדבר] על דעתו של ר'!

1307 תרגום: וקשה [הדבר] על [דעתו] של ר'!

1308 להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 367, [יב ע"א], שר' 15; שם, הע' 7.

1309 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 469, ד"ה וקשי'.

1310 ראה שתא"י, סוף עמ' 407, ד"ה יאות.

1311 למופע נוסף מסופק ע"ע וקשיא על דרבנין. וראה עוד מה שהערתי שם לגיטין מט ע"ב שר' 31.

1312 תרגום: וקשה [הדבר] על [דעתם] של החכמים!

1313 ראה שתא"י, סוף עמ' 407, ד"ה יאות.

1314 בשתא"י, עמ' 423, ד"ה ואתיא, מגיה: "וקשיא על דר'".

1315 למופע נוסף מסופק ע"ע וקשיא על דר'.

1316 תרגום: וקשה [הדבר] על [הדעה] הזאת של ר'!

- וקשיינן עלה**¹³¹⁷ **עירובין יח ב שו' 41** (ל"ג)¹³¹⁸, **כג ב שו' 29**, **שם שו' 31** (ל"ג)¹³¹⁹.
- וקשת**¹³²⁰ **ביצה ס ב שו' 53**, **שם שו' 54**.
- ורב אמר (!)** ע"ע ורבנין אמרין.
- ורבה (!)** ע"ע וריבה.
- ורבה מן דר'** ע"ע ורובה מן דר'.
- ורבן דמאי כב ד שו' 30**; **נידה מט ב שו' 62**, **שם שו' 63**, **שם שו' 64**. ועיין עוד ערך שרבן.
- ורבי אמר (!)** ע"ע ורבנין אמרין.
- ור' (!) ור'** ע"ע ר' ור' (= איתפלגון ר' ור').
- ור' ור' לא מן בית (!) הלל אינון הו'** ע"ע ר' ור' על דבית הלל אינון הווי (!) (בתמיהה).
- ור' כבית הלל שביעית לו א שו' 32**; **סוטה יו ב שו' 29** (וודר'); **נזיר נד א שו' 4** (וודר').
- וע"ע ור' כבית שמאי, ור' כבית הלל.
- ור' כבית שמאי, ור' כבית הלל** ע"ע ר' כבית שמאי, ור' כבית הלל.
- ור' (!) כדעתיה** ע"ע ר' כדעתיה.
- ור' כר'** ע"ע ר' כר'.
- ור' כר' ישמעאל** ע"ע ר' כר' ישמעאל.
- ור' לא מודי לר'** ע"ע ר' מודי לר', ור' לא מודי לר'.
- ור' (!) סבר מימר... ר' סבר מימר...** ע"ע ר' סבר מימר... ר' סבר מימר....
- ור' פליג על ר' בריה** ע"ע ר' פליג על ר' בריה (בתמיהה).
- ור' פליג על רבנין ועבד עובדא כוותיה** (בתמיהה)¹³²¹ **ברכות ג א שו' 6**, **שם שו' 26** (רבנן).
- ור' פליג על רבנן ועבד עובדא כוותיה** ע"ע ור' פליג על רבנין ועבד עובדא כוותיה (בתמיהה).
- ור' רובה מן דתריהון**¹³²² **מעשרות נ ג שו' 21**.
- ורבי שנה תענית סו א שו' 53**, **שם שו' 55**; **מגילה ע ד שו' 20**, **שם שו' 21**; **יבמות ו ב שו' 8**, **שם שו' 10**.
- ורבנין**¹³²³ **ביכורים סד א שו' 24** (צ"ל: מה עבדין לה רבנין)¹³²⁴; **ראש השנה נח ד שו' 18** (ורבנן); צ"ל: +אמרין? / מה עבדין לה רבנין?¹³²⁵; **נדרים לז א שו' 33** (צ"ל: +אמרין?)¹³²⁶.
- ורבנין אומרי (!)** ע"ע ורבנין אמרין.

¹³¹⁷ תרגום: וקשינו עליה.

¹³¹⁸ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 218, ד"ה לא כן.

¹³¹⁹ ראה ירוכ"פ הנ"ל (בהערה הקודמת). ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע ומקשינן (!) עליה.

¹³²⁰ תרגום: ונתקשתה. כלומר, ונותרה קשה ללא פתרון. ולפירוש העניין ראה מה שהעיתי בריש ערך "כמה דצרכת לרבנן קדמאיי וקשת בידיהון, כן צרכת לרבנן אחרא (!) וקשת בידיהון".

¹³²¹ תרגום: ור' חלוק על החכמים ועושה מעשה כמותו!:

¹³²² תרגום: ו[של] ר' גדולה משל שניהם. כלומר, בעלת חידוש יותר גדול.

¹³²³ תרגום: והחכמים.

¹³²⁴ ההגהה על פי המקבילה שבקידושין סו ע"א שו' 12 (ושם: "ליה").

ורבנין אמרי (!) ע"ע ורבנין אמרין.

ורבנין אמריין (!) ע"ע ורבנין אמרין.

****ורבנין אמרין¹³²⁷ ברכות** ב ג שו' 54 (ורבנן), ב ד שו' 12 (ורבנן), ז ב שו' 3 (ורבנן), אמרין, ח ב שו' 51 (ורבנן, אמרין), ח ד שו' 30 (ורבנן), י א שו' 39 (ורבנן, אמרין), יב ב שו' 23 (ורבנן), יב ג שו' 3, יג ג שו' 44 (ורבנן, אמרין), יד ב שו' 31 (ורבנן); **פאה** טו ב שו' 50, שם שו' 52 (ורבנן, אמרין), יו א שו' 51, יח א שו' 44 (ורבנן, אמרין); **דמאי** כג ג שו' 61 (אמרין), שם שו' 62, כג ד שו' 10; **כלאים** כח א שו' 59, כח ד שו' 53, שם שו' 54, כט ד שו' 50 (ורבנן, אמרין¹³²⁸), לב ב שו' 2; **תרומות** מב א שו' 40, מג ד שו' 22, מד ב שו' 11, שם שו' 13, שם שו' 14 (אמרין), מד ג שו' 15; **מעשרות** מח ד שו' 18 (ורבנן, אמרין), מט ד שו' 34, נא ב שו' 38; **חלה** נז א שו' 42, שם שו' 44; **ביכורים** סה א שו' 13, סה ב שו' 11; **שבת** ד ד שו' 49, ה ב שו' 25 (ורבנן), יא ד שו' 9 (ורבנן, אמרין), יב א שו' 52 (ורבנן, אמרין), יב ב שו' 54 (ורבנן וצ"ל: רבנן¹³²⁹), אמרין, יג ד שו' 3 (ורבנן, אמרין), יד ג שו' 47 (ורבנן, אמרין); **עירובין** כג ב שו' 46, שם שו' 51 (אמרין¹³³⁰); **פסחים** כט ב שו' 14 (אמרין), שם שו' 16, ל ב שו' 23, לא ב שו' 5, לד א שו' 35, לה ג שו' 6 (ורבנן), לו ד שו' 23 (ורבנן וצ"ל: רבנן¹³³¹), אמרין, לז ג שו' 5 (ורבנן, אמרין); **יומא** מג א שו' 58 (ורבנן, אמרין), מג ד שו' 32; **שקלים** מט ג שו' 18 (ורבנן), שם שו' 27 (ורבנן, אמרין), מט ד שו' 45 (ורבנן); **סוכה** נב א שו' 12 (ורבנן, אמרין); **ראש השנה** נז ב שו' 25 (ורבנן, אמרין), שם שו' 27 (ורבנן, אמרין), נט א שו' 36 (ורבנן, אמרין); **תענית** סה ב

¹³²⁵ הלשון כאן הוא לשון בבלי — ראה בבלי ראש השנה כו ע"א. ושתי ההגהות שלי. והגהתי על פי הסגנונות הרווחים בירושלמי. וצ"ע.

¹³²⁶ ההגהה שלי. ויתכן שאין להגיה, עי"ש.

¹³²⁷ תרגום: והחכמים אומרים. לא צירפתי ביטוי זה לביטוי "רבנין אמרין" בגלל שימושו המיוחד באגדה, שהוא חותם מחלוקת קודמת בין חכמים יחידים בהבאת דעת רוב החכמים. וכך נהגתי גם בביטויים האחרים המשמשים בסיום מחלוקת, כגון: "ורבנין דהכא אמרין (הכא = ארץ ישראל)"; "ורבנין דקיסרין אמרין"; "ורבנין דרשין"; "ורבנין עבדין"; "ורבנן סברין מימר". ברם בערך "וחכמים אומרים" צירפתי גם את המופעים של "חכמים אומרים", לפי שעניינם אחד; עיין עליהם.

¹³²⁸ הלשון כאן בכ"ל: "אמ" (ועמ' 138 שו' 1), ופתר הסדר בטעות "אמר" תחת "אמרין" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 414, כט ע"ד, שו' 54.

¹³²⁹ ההגהה שלי, לפי שדברי רבנין קודמים לדברי ר' שמעון בן אלעזר, עי"ש.

¹³³⁰ להגהה ראה מבוא לנזה"מ, ריש עמ' 432.

¹³³¹ טעם ההגהה הוא שדברי רבנין קודמים לדברי רבי, עי"ש. וכבר הגיה כן הפ"מ — ראה שם, סד ע"ב, ה"ב, ד"ה רבנן אמרי. ונראה לי קרוב לומר שמופע זה שייך לברייטא — ראה המקבילה בבראשית רבה מח, טו, כרך ב, עמ' 492; עת, ט, שם, עמ' 926 (= שהש"ר, ז, ד, לו ע"ד; וצוין למדרש זה גם אהצו"י, עמ' 114, ד"ה ורבנן אמרין). וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 509, ד"ה אמר רבי. וכבר מצאנו כדוגמתו בלשון ארמית בתוך ברייתא: "רבנן אמרי" (יומא מ ע"ג שו' 49). על כל פנים, הוא מצטט כאן דברי תנאים. ולכן לא רשמתי בגוף נספח ה' את הכלל שבהמשכו ולא את הכלל הבא אחרי, וכן לא כללתי ברשימה את פרטי המינוח שבהם, להוציא שני הביטויים שבסוף ההלכה: "נקוד" (ושם, שו' 26), ו"אין" (מדרשית; שם, שם) שנרשמו בסימן שאלה מחמת הספק.

****ורבנין אמרין** (המשד) ש' 57 (ורבנן, אמרין), סז א ש' 28 (ורבנן, אמרין), סח ג ש' 64 (ורבנן, אמרין), סט ג ש' 33 (ורבנן, אמרין); **מגילה** עא ב ש' 50 (ורבנן, אמרין), עג ג ש' 26 (ורבנן, אמרין); **מועד קטן** פ ג ש' 42 (ורבנן, אמרין), שם ש' 44 (ורבנן, אמרין), שם ש' 49 (ורבנן, אמרין), שם ש' 54 (ורבנן, אמרין), שם ש' 55 (ורבנן, אמרין), שם ש' 57 (ורבנן, אמרין), שם ש' 59 (ורבנן, אמרין); **יבמות** ג ד ש' 24! (ורבנן וצ"ל: רבנן דקיסרין)¹³³², ז א ש' 27 (ורבנן, אמרין), שם ש' 40 (ורבנן, אמרין לוי¹³³³), ט ג ש' 21, יא ב ש' 54, יד א ש' 37, יד ד ש' 30 (ורבנן, אמרין), טו ג ש' 46; **סוטה** יז ב ש' 29 (ורבנן), כב ב ש' 60 (ורבנן, אמרין), כב ד ש' 11, כג א ש' 41; **כתובות** כה ב ש' 48, כה ג ש' 14 (ורבין, אמרין)¹³³⁴, כח ג ש' 46, לג ד ש' 38, שם ש' 41, לה א ש' 9, לו ב ש' 15; **נדרים** לז א ש' 31, מא א ש' 45 (אמרין), שם ש' 46, מב ב ש' 36, מא א ש' 35; **גיטין** מג ד ש' 18, שם ש' 30, מט ד ש' 35, נ ב ש' 41 (ורבן, אמרין)¹³³⁵, שם ש' 42; **נזיר** נא ב ש' 45, נב א ש' 18, שם ש' 42, נה ג ש' 10, נז ד ש' 63 (ורבנן, אמרין); **קידושין** סה ג ש' 62; **בבא בתרא** יג ב ש' 24 (ורבנן, אמרין), יד ג ש' 60; **סנהדרין** יח ב ש' 48 (מרין), יט א ש' 21 (ורבנן, אמרין), שם ש' 22 (ורבנן), כ ג ש' 6, כב ב ש' 10 (ורבנן, אמרין), כד ב ש' 11 (מרין), שם ש' 12 (מרין), שם ש' 13 (מרין), כז ב ש' 6, שם ש' 7, כח ג ש' 28, כט ד ש' 2, שם ש' 3; **שבועות** לח ד ש' 14, שם ש' 55; **עבודה זרה** מ ג ש' 14 (ורבנן, אמרין), מב ב ש' 56 (ורבנן, אמרין), מב ד ש' 37 (ורבנן, אמרין), מג א ש' 42 (ורבנן, אמרין), מג ב ש' 49 (ורבנן, אמרין), מג ג ש' 51 (ורבנן, אמרין), מד ד ש' 2 (ורבנן, אמרין); **הוריות** מו ג ש' 40 (ורבנן)¹³³⁶.

ורבנין דהכא אמרין (הכא = ארץ ישראל)¹³³⁷ **ביכורים** סה א ש' 36; **כתובות** לב ב ש' 10. ועיין עוד ערך תמן אמרין... רבנין דהכא אמרין... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל). **ורבנין דינון מרין... אינון אמרין...** ע"ע ר' דו אמר... דו אמר... רבנין דינון מרין... אינון אמרין...

****ורבנין דקיסרין אמרין**¹³³⁸ **דמאי** כב ג ש' 41; **שביעית** לג ב ש' 58; **סוכה** נד ב ש' 44 (ורבנן); **סוטה** כב ד ש' 60; **בבא בתרא** יז ג ש' 4 (ורבנן); **סנהדרין** כט ב ש' ¹³³⁹11.

¹³³² ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

¹³³³ להגהה ראה קטע זוסמן, עמ' 95, טור ד I1 ש' 10 (אבל שם: "רבנין"). ושתא"י (ריש עמ' 349, ד"ה ג' יבמות [עמ' 348]) הגיה: "וחכמים אומרים", לפי שהיא ברייתא (ראה שם, ש' 36: "דתניא"). ואין צורך, לפי שהגרסנים השגירו לכאן את לשונם של האמוראים.

¹³³⁴ ההגהות על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. וכבר הגיהו כן בד"ח, ה ע"ב (אבל שם: "אמר").

¹³³⁵ להגהות ראה שתא"י, סוף עמ' 425, ד"ה והא.

¹³³⁶ למופעים נוספים ע"ע: רבנין, רבנין אמרין. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "אמרין" לבבא בתרא יד ע"ג ש' 18.

¹³³⁷ תרגום: וחכמי ארץ ישראל אומרים.

¹³³⁸ תרגום: וחכמי קיסריה אומרים.

¹³³⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע רבנין אמרין.

ורבנין דרשין ע"ע ר' דרש... ורבנין דרשין....

ורבנין דתמן פתרין קרייא (!) ע"ע רבנין דהכא פתרין קרייא (!)... ורבנין דתמן פתרין

קרייא (!)... (הכא = ארץ ישראל, תמן = בבל).

ורבנין לא עבדי (!) ע"ע ר' עבד... ורבנין לא עבדין....

ורבנין לא עבדין ע"ע ר' עבד... ורבנין לא עבדין...¹³⁴⁰.

ורבנין מדמין (!) לה ע"ע ר' מדמי לה... ורבנין מדמין (!) לה....

ורבנין מרין ע"ע ורבנין אמרין.

***ורבנין (!) סברין**¹³⁴¹ **בבא בתרא** יו ב שו' 57 (צ"ל: רבנין)¹³⁴².

ורבנין עבדין¹³⁴³ **ברכות** ג ב שו' 31 (ורבנן, עבדין)¹³⁴⁴; **שבת** ג ב שו' 18, יג ג שו' 37

(ורבנן); **פסחים** לג ב שו' 12, לד ב שו' 16 (צ"ל: לא עבדין)¹³⁴⁵; **הוריות** מח ג שו' 9 (ורבנן).

¹³⁴⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ורבנין עבדין.

¹³⁴¹ תרגום (אחרי ההגהה): החכמים סוברים.

¹³⁴² גם בכ"א משובש: "דרבנן אמרין" (עמ' 103 שו' 114). ומחקתי את הו"ו מכיוון שדברי רבנין

קודמים לדברי רשב"ג, ע"ש.

¹³⁴³ תרגום: והחכמים עושים.

¹³⁴⁴ לשון הגמרא כאן: "אמר רבי אבא מרי לא תנינן אלא כאדם שהוא קורא בתורה. הא בעונתה

כמשנה היא. רבי שמעון בן יוחי כדעתיה דר' שמעון בן יוחי אמ' העוסק במקר' מדה שאינה מדה. ורבנן עבדי מקר' כמשנ'" (שם, שו' 29 ואילך = שבת ג ע"ב שו' 16 בשינויים קלים). ורוב המפרשים נדחקו בפירוש קטע זה, לפי שסברו שהגמרא מתייחסת למאמר "העוסק במקר' מדה שאינה מדה" של ר' שמעון בן יוחי, מאמר המצוטט מתחילת הברייתא שלו (שבת פט"ז ה"א, טו ע"ג שו' 23 ואילך). ואולם הגמרא מתייחסת להמשך דבריו באותה ברייתא: "העוסק במשנה מדה שנוטלין ממנה שכר. העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו", כמנהגו של התלמוד לצטט את הרישא ולהתכוון לסיפא (ראה למשל דברי גינצבורג: "בהרבה מקומות צטטו האמוראים רק חלק קטן של המשנה ולא כולה וביחוד במשא ומתן על המשנה שבה הם עומדים" [גינצבורג, פירושים, א, עמ' 414, ד"ה א"ל והא תנינן]; "כי בהרבה מקומות מצינו שסופרי הירושלמי מצטטים רק ראשי הדברים של המשניות הברייתות והמימרות [ולפעמים גם בפסוקי המקרא דרך זו להם] ואף שכוונו לסופם של דברים" [שם, ב, עמ' 116, ד"ה והא תנינן]. והדברים ידועים). ועוד, שהמילה "מקרא" בלשון "ורבנן עבדי מקר' כמשנ'" אינה מתכוונת למקרא כפי שסברו, אלא לקריאת שמע בעונתה. ואמנם המאירי גורס כאן "קריאה" תחת "מקר'" (גינצבורג, פירושים, א, עמ' 141), כלומר "קריאה בעונתה". ואפשר שהשיגורו לכאן "מקרא" מהלשון שקדם. ועכשיו הריני לפרש: ר' אבא מרי בא להציע תירוץ שלישי על קושיית הגמרא: "ולית ליה לרבי שמעון בן יוחי הלמד על מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות" וכו' (שם, לעיל, שו' 22). והוא מתרץ שאמנם מדקדוק דברי המשנה יוצא שהקורא קריאת שמע בעונתה חשוב כעוסק במשנה, ובזה כולם מודים, כלומר, הן ר' שמעון בן יוחי הן ר' חנינא בן עקביא ובעלי הפלוגתא שלו (כלומר, "כותבי ספרים תפילין ומזוזות מפסיקין לק"ש... ר' חנינ' בן עקביא או' כשם שמפסיקין לק"ש כך מפסיקין לתפילה ולתפילין ולשאר כל מצותיה של תורה" [שם, לעיל, שו' 19]). אלא שר' שמעון בן יוחי הולך לשיטתו, שהוא סובר ש"העוסק בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו", ולכן הוא לא רצה להפסיק את תלמודו אפילו לקריאת שמע בעונתה, שאינה שקולה אלא כמשנה. ואילו חכמים אלה סוברים גם הם שקריאת שמע בעונתה היא כמשנה, כדברי סתם משנתנו וכמו שכבר הקדים ר' אבא מרי, אלא שהם סוברים שחביבה מצוה בעונתה, אף על פי שזה שינון וזה שינון. ובעיקרו של דבר, זהו פירושו של הק"ע בסוגיא, בשבת ז ע"ב.

ורבנין עבדין לה ע"ע ר' עבד לה... ורבנין עבדין לה....

ורבנין עבדין לון ע"ע ר' עבד לון... ורבנין עבדין לון....

ורבנן (!) ע"ע: ורבנין; ורבנין אמרין.

ורבנן אית להון... ואינון מתיבין ליה אכן ע"ע רבנין אית להון... ואינון מתיבין ליה הכין (בתמיהה).

ורבנן אמר (!) ע"ע ורבנין אמרין.

ורבנן אמרו (!) ע"ע ורבנין אמרין.

ורבנן אמרי (!) ע"ע ורבנין אמרין.

ורבנן אמרין ע"ע ורבנין אמרין.

ורבנן דהכא אמרי (!) ע"ע תמן אמרין... ורבנין דהכא אמרין... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

ורבנן דהכא אמרין ע"ע תמן אמרין... ורבנין דהכא אמרין... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

ורבנן דהכא דאינון אמרין... ואינון אמרין... ע"ע רבנין דתמן דאינון אמרין... ואינון אמרין... ורבנן דהכא דאינון אמרין... ואינון אמרין... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).
ורבנן דהתם (!) אמרין ע"ע תמן אמרין... ורבנין דהכא אמרין... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

ורבנן דקיסרין אמרין ע"ע ורבנין דקיסרין אמרין.

ורבנן דרשי (!) ע"ע: ר' דרש... ורבנין דרשין...; ר' לא דרש... ורבנן דרשי (!). ועיין עוד ערך רבנן דרשין... ר' דרש....

ורבנן דתמן ע"ע רבנין דתמן (תמן = בבל).

ורבנן (!) ילפין לה מ"ם... ור' יליף לה מ"ם... ע"ע רבנן ילפין לה מ"ם... ור' יליף לה מ"ם...
ורבנן לא מהשניי בין... ל"ם... (בתמיהה)¹³⁴⁶ **עירובין** יט ג שו' 41.

ורבנן לא עבדין ע"ע ר' עבד... ורבנין לא עבדין....

ורבנן סברין מימר ע"ע ר' סבר מימר... ורבנן סברין מימר....

ורבנן עבדי (!) ע"ע ורבנין עבדין.

ורבנן עבדין ע"ע ורבנין עבדין.

ורבנן עבדין לון ע"ע ר' עבד לון... ורבנין עבדין לון....

ורבנן פליגין עלוי¹³⁴⁷ **ברכות** י ג שו' 52.

ורבנן שמעין לה מן הדא ע"ע ר' שמע לה מן הדא... ורבנן שמעין לה מן הדא....
ורובה מדר' ע"ע ורובה מן דר'.

¹³⁴⁵ ראה: ירוכ"פ, ריש עמ' 481, ד"ה אמר; מבוא לנוה"מ, עמ' 599, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4.

¹³⁴⁶ תרגום: והחכמים לא משנים בין... ל"ם...!! ולקריאה בתמיהה ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' 319,

הע' 7.

¹³⁴⁷ תרגום: והחכמים חלוקים עליו.

ושאל ושלח (!) לר' ולר' ולר'

ורובה ¹³⁴⁸ **מן דר'** ¹³⁴⁹ **תרומות** מז ד ש' 21 (מדר'); **מעשרות** נ ג ש' 19; **פסחים** ל ב ש' 20, שם ש' 22 (מר'), לא א ש' 2 (ורבה); **חגיגה** עט ב ש' 31 (והדר'! וצ"ל: דר' ¹³⁵⁰, רבא); **יבמות** ו ד ש' 18 (והכא! וצ"ל: ורובא ¹³⁵¹, מדר'); **נזיר** נה א ש' 37 (וכדדבה!); ¹³⁵². ועיין עוד ערך דר' ריבה (!) מן דר'. וראה עוד ערך רובה דר' מדר'.

ורובה מר' ע"ע ורובה מן דר'.

ורחמנא ¹³⁵³ **קרייה (!)** ¹³⁵⁴ **שבועות** לד ב ש' 51 (צ"ל: והתורה קראה אותו) ¹³⁵⁵. **וריבה** ¹³⁵⁶ **שביעית** לז ד ש' 40 (ורבה!); ¹³⁵⁷ **כתובות** כח ב ש' 55 (ורבה!); **סנהדרין** כה ב ש' 29; **שבועות** לד ג ש' 53.

וריבה ¹³⁵⁸ **את הכל חלה** נז א ש' 34 (את ל!); **פסחים** כט ב ש' 7.

וריבה הכל ע"ע וריבה את הכל.

ורמיה (!) היא לכל רביה (!) ע"ע ודמיא היא כל רבה (!) (בתמיהה).

ושאיל ליה ע"ע ושאל ליה (עבר).

ושאיל לר' ע"ע אתא שאל לר'.

ושאיל לרבנין ע"ע שאל לרבנין.

ושאל ע"ע שאל (שאלה ממשהו; עבר).

ושאל ושלח (!) לר' ולר' ולר' ע"ע שלח שאל לר' ולר' ולר'.

¹³⁴⁸ "ורובה" = "ורבה", כמו שהוא למשל בפסחים לא ע"א ש' 2 הרשום להלן. והו"ו השנייה באה מחמת הבי"ת השפתית, כידוע. ותרגומה: וגדולה.

¹³⁴⁹ תרגום: וגדולה משל ר'. כלומר, בעלת חידוש יותר גדול.

¹³⁵⁰ הגהתי "דר'" לפי שהמאמר הוא פתיחת תירוץ, ואין כאן מקום לו"ו החיבור.

¹³⁵¹ ראה שתא"י, עמ' 348, ד"ה ר"ג.

¹³⁵² להגהה ראה שתא"י, עמ' 438, ד"ה סחטו [עמ' 437]. ולמופע נוסף בכ"ל ראה מה שהערתו בערך "אתיא דר' כר'" לעירובין כב ע"א ש' 7.

¹³⁵³ "רחמנא" הוא מונח בבלי — ראה ערכי מדרש אמוראים, סוף עמ' 294, ערך רחמנא. הוא מופיע בירושלמי ככינוי לה', לא כמונח, במקומות הבאים: **ברכות** ג ב ש' 16; **פאה** טו ג ש' 42; **כלאים** לב ג ש' 25; **שבת** ג ב ש' 2; **שקלים** מח ד ש' 31; **ביצה** סב ב ש' 17; **תענית** סה ב ש' 43; **כתובות** לה ב ש' 29; **קידושין** סא ב ש' 31, סד ד ש' 12; **בבא מציעא** ח ג ש' 37, ח ד ש' 38; **סנהדרין** יח א ש' 36, כ א ש' 4, שם ש' 7, כד ב ש' 44, כט א ש' 48; **הוריות** מז א ש' 38, שם ש' 42, מח ב ש' 23. תרגום (לפני ההגהה): וה' קרא אותו. כלומר, את היין.

¹³⁵⁵ הגהתי על פי המקבילה ביומא מה ע"א ש' 9, כי המונח הבא כאן הוא בבלי.

¹³⁵⁶ לכאורה, היה צריך לגרוס בכל המונחים הבאים: וירבה, אבל קשה לשבש את הנוסח בכל המקומות האלה. וראה עוד מה שהערתי לעיל בריש ערך "וכשם שיצא... ולימד... כך יצא... ולימד...". וצ"ע. ¹³⁵⁷ בגלל הכתיב החסר, יש כאן ניקוד בכ"ל: "וְרִיבָה" (עמ' 175 ש' 14) — ראה מבואות לשה"א, עמ' 434, הע' 3. והר"ש (שביעית פ"ח מ"א, [ד"ה מלוגמא]) והריבמ"ץ (שם, שם, ד"ה כלל גדול, עמ' קצא) גורסים: "וריבה" (אהצו"י, עמ' 71, ד"ה ורבה). ¹³⁵⁸ לצורה "וריבה" ראה מה שהערתי בריש הערך הקודם.

ושאל ליה (עבר)¹³⁵⁹ **שבת** ח א ש' 53, ט ג ש' 7 (ושאיל); **מועד קטן** פא א ש' 11; **יבמות** יב ד ש' 19, יג א ש' 19. ועיין עוד ערך נפק ושאל ליה.
ושאל ליה ר' (!) ע"ע שאל לר' (עבר).
ושאל לר' ע"ע שאל לר' (עבר). ועיין עוד ערך אתא שאל לר'.
ושאל ר' את ר' ע"ע שאל ר' לר'.
ושאל ר' לר' ע"ע שאל ר' לר'.
ושאלו (!) ע"ע שָאָלו.
ושאלו (עבר) ע"ע באו... ושאלו את....
ושאלו (ציווי) ע"ע לכו ושאלו את.
ושאלו אותו (עבר) ע"ע חזרו ושאלו אותו.
ושאלו (!) לר' (עבר) ע"ע אתון ושאלון לר'.
ושאלון (ציווי) ע"ע אזלון ושאלון ל'.
ושאלון ליה ע"ע שאלון ליה.
ושאלון ליה אילין דבר עשתור ע"ע אתון ושאלון ליה אילין דבר עשתור.
ושאלנן ליה¹³⁶⁰ **תענית** סד א ש' 41 (2x); **מגילה** עד ב ש' 59.
ושאלת לר' ע"ע אתת ושאלת לר'.
ושאלתון ע"ע אתת... ושאלתון.
ושאלתינה לר' ע"ע עמך הייתי ושאלתינה לר' אמר (!).
ושוב ע"ע שוב.
ושובר **שביעית** לז ד ש' 38, שם ש' 41.
ושונה ע"ע: שונה (בינוני); שונה (בינוני); מעניין לימוד ושינון).
ושיילון לר' ע"ע אתון ושאלון לר'.
ושכחת (!) ע"ע זו.
ושלא לצורך ע"ע שלא לצורך.
ושלח שאל לר' ולר' ולר' ע"ע שלח שאל לר' ולר' ולר'.
ושלח שאל לר' לר' לר' ע"ע שלח שאל לר' ולר' ולר'.
ושלשתן בפסוק אחד ברכות יא ד ש' 1; **תענית** סה ב ש' 6, סו ג ש' 17, שם ש' 24¹³⁶¹, סח א ש' 56, שם ש' 64¹³⁶²; **מגילה** עד ב ש' 31, שם ש' 39; **סנהדרין** כח ג ש' 8.
ושמואל תניתה כשיטתיה ע"ע אתיא דר' כר', ושמואל תניתה כשיטתיה.

¹³⁵⁹ תרגום: ושאל אותו.

¹³⁶⁰ תרגום: ושאלנו אותו.

¹³⁶¹ המופע הזה מובא על ידי ר"ח (תענית כא ע"א) ואחרים בשם ר' יוסי בר אבין (אהצו"י, עמ' 84, ד"ה בזכות). וכן הוא בקטע גינצבורג, עמ' 419 ש' 16: "א"ר יוסה בר' בון" (על פי גליונות הרש"ל, טופס א').
¹³⁶² המופע הזה מובא בילקוט שמעוני, ישעיה, רמז תעה, בשם ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי (אהצו"י, עמ' 98, ד"ה ושלשתן), לכן לא רשמתי לצידו סימן שאלה. והוא הדין למקבילה שבמגילה עד ע"ב ש' 31 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ — ראה אהצו"י, שם, עמ' 73, ד"ה ושלשתן.

ושמע (עבר) ע"ע שמע (ארמית; עבר).
ושמע (ציווי) **קידושין** סא ד שו' 36.
ושמע¹³⁶³ **מימר**¹³⁶⁴ **שבת** ח א שו' 44; **יבמות** יב ד שו' 10.
ושמע מימר¹³⁶⁵ **פאה** יו ד שו' 38 (צ"ל: ושמט תחת ושמע?)¹³⁶⁶.
ושמע (!) **מינה** ע"ע שרע מינה.
ושמע ר'ומר ע"ע שמע ר' ואמר.
ושמעה מן הכא ע"ע חזר ר' ושמעה מן הכא.
ושמעון (עבר) ע"ע שמעון.
ושמעון (ציווי)¹³⁶⁷ **ראש השנה** נט ב שו' 24; **סנהדרין** כ ב שו' 25.
ושמעין ע"ע שמעין.
ושמעית ע"ע שמעית.
ושנה ע"ע שנה וכלומר, רבי.
ושנו ע"ע שנו.
ושני דברים יצאו (!) מן הכלל ע"ע שני דברים שיצאו מן הכלל.
ושני דברים שיצאו מן הכלל ע"ע שני דברים שיצאו מן הכלל.
ושניהם מקרא אחד דרשו ע"ע שניהן מקרא אחד דרשו.
ושניהן במקרא (!) אחד דורשין ע"ע שניהן מקרא אחד הן דורשין.
ושניהן למידין מ' נזיר נה ג שו' 39.
ושניהן מקרא אחד דורשין ע"ע שניהן מקרא אחד הן דורשין.
ושניהן מקרא אחד דרשו ע"ע שניהן מקרא אחד דרשו.
ושניהן מקרא אחד הן דורשין ע"ע שניהן מקרא אחד הן דורשין.
ושרע מינה ע"ע ושרע מיניה.

¹³⁶³ המשמעות של "שמע" כאן שמיעה ממש. וראה מה שהגיהו ופירשו בביטוי זה ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 105, ד"ה ושמע (משמע [= מי שמע]), ואפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 509, הע' 13 (משמע מימר).
¹³⁶⁴ התרגום לפי הגהתו של ליברמן (בהערה הקודמת): משמע לומר, כלומר "אחרי ששמע וכו'" (ליברמן, שם); ולפי הגהתו של אפשטיין: לשמוע [את ר'] אומר. והדברים אמורים במסגרת של קושיא.
¹³⁶⁵ התרגום לפני ההגהה: ושמע לומר, ואחרי ההגהה: והשמיט לומר.
¹³⁶⁶ לשון הגמרא כאן: "ושמע מימר אפילו מיצר". ופירשו המפרשים: שמע מינה (ראה למשל מהד' לונץ, יד סע"ב, ד"ה ושמע). אבל פירוש זה לא יתכן, שכן לא שנה ר' אושעיא אלא "הפריש פיאה משדה לחברתה" (שם, שו' 37), כדברי ר' יוסי בשם ר' יוסי בר חנינא (לעיל, שו' 31). וכשם שעל אותה מימרא שאלו מה הדין ב"נתכוון לזכות מן המיצר" ועלתה בתיקו, כך יש לומר גם כאן. לכן הגהתי "ושמט" תחת "ושמע". כלומר, שלא שנה ר' אושעיא הפריש פיאה משדה לחברתה **ואפילו מן המיצר** לא קידשה. ומכאן פושט התלמוד שהמפריש פיאה מן המיצר קדשה. ועדיין קשה, שהיה להם לפשוט כך מלשונו הזהה של ר' יוסי בר חנינא. ושמא למדו לפשוט כך מהקשר הדברים במשנת ר' אושעיא. וצ"ע. ולהגהה דומה ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 459, ד"ה מן הדא.
¹³⁶⁷ תרגום: ושמעו.

- **וְשָׁרַע מִיִּנְהָ**¹³⁶⁸ פֶּאֶה יוֹד שׁו' 32 (מִיִּנְהָ); קִדּוּשִׁין סֵד שׁו' 14; בָּבָא בִּתְרָא יגֹד שׁו' 48 (מִיִּנְהָ)¹³⁶⁹. וְעִיִּין עוֹד עֶרֶךְ שָׁרַע מִיִּנְהָ.
- וְשָׁרַע מִיִּנְהָ** (מִיִּנְהָ = מִיִּנְהָ) ע"ע שָׁרַע מִיִּנְהָ.
- וְשָׁרַע תְּנִינָה מִיִּנְהָ**¹³⁷⁰ שְׂבִיעִית לזֹג שׁו' 5.
- וְשִׁתִּיק**¹³⁷¹ תְּרוּמוֹת מַבֵּב שׁו' 27.
- **וְשִׁתִּיק** סוּטָה כֹדֹא שׁו' 13; בָּבָא קָמָא בִגֹג שׁו' 31.
- וְתִּאמְרֵת (!)** ע"ע וְתִּאמְרֵת (דִּיאֲלוּגִי).
- וְתִּמְרֵת** ע"ע וְתִּאמְרֵת אִמְרֵת.
- וְתִּמְרֵת (דִּיאֲלוּגִי)** ע"ע וְתִּאמְרֵת אִמְרֵת (דִּיאֲלוּגִי).
- וְתִּמְרֵת אֲכָן** ע"ע וְתִּאמְרֵת אִמְרֵת הַכִּין.
- וְתִּמְרֵת הַכִּין** ע"ע וְתִאמְרֵת אִמְרֵת הַכִּין.
- וְתִּמְרֵת הַכִּין** ע"ע וְתִאמְרֵת אִמְרֵת הַכִּין.
- וְתִּשְׁמַע מִיִּנְהָ** ע"ע אֶת שְׁמַע מִיִּנְהָ.
- וְתִּא (! כֹר)** ע"ע וְתִּאמְרֵת כֹר.
- וְתִּאמְרֵת הַכִּין** ע"ע וְתִאמְרֵת אִמְרֵת הַכִּין.
- וְתִּהְיֶה פְּשִׁיטָא לִיהָ**¹³⁷² שֶׁבֶת בִגֹג שׁו' 43; פִּסְחִים כֹזֵב שׁו' 1373; גִּיטִין מֹדֵד שׁו' 5.
- וְתוֹבָן**¹³⁷⁴ סִנְהֶדְרִין כֹדֹד שׁו' 32, שֶׁם שׁו' 1375.
- וְתִּיֵּא דֹר' כֹר** ע"ע אֶתִּיא דֹר' כֹר.
- וְתִּיֵּא דֹר' כֹר "ב... כִּפְרֵתָה (! דֹר' עַל דְּבִית שְׁמַאי ב..."**¹³⁷⁶ נִזִּיר נִגֹד שׁו' 47 (צ"ל: כִּפְרֵתָה)¹³⁷⁷.

- ¹³⁶⁸ תְּרֹגוּם: וְהִשְׁתַּמֵּט מִמֶּנּוּ. וּלְפִירוּשׁ הַבִּיטוּי רָאָה מְבוֹהָ"י, יִזֵּע"א, עֶרֶךְ שָׁרַע מִיִּנְהָ. אֵלֶּא שְׁאֵנִי מִפְּרֵשׁ "מִיִּנְהָ" כֹאן — מִן הַשְׁוֹאֵל וְלֹא מִן הַבְּעִיָּא, וּבְעֶרֶךְ הַבָּא "וְשָׁרַע תְּנִינָה מִיִּנְהָ" — מִן הָעֵנִיין.
- ¹³⁶⁹ הַנּוֹסָח בְּכִי"א כֹאן: "וְשָׁרַע מִיִּנְהָ וְלֹא אֲגַבִּיהָ" (עֵמ' 85 שׁו' 19). וְרָאָה שֶׁם, עֵמ' 185, שׁו' 19-20.
- ¹³⁷⁰ בִּד"י: "מִיִּנְהָ", וּפְתַרְתִּי אוֹתָהּ "מִיִּנְהָ" לְפִי הָעֵנִיין. וְכֵן הוּא בְּאִמְתָּ בְּכִי"ל, עֵמ' 173 שׁו' 21. וּבְכִי"ר: "מִיִּנְהָ" (עֵמ' 203 שׁו' 32). וְהָעֵנִיין מִכְרִיעַ. וְלִפִּי זֶה, "מִיִּנְהָ" שְׂבִיכִי"ר = "מִיִּנְהָ". וְהַתְּרֹגוּם לְפִי זֶה: וְהִשְׁתַּמֵּט הַתְּנָא מִמֶּנּוּ. וּלְפִירוּשׁ הַבִּיטוּי רָאָה מֶה שְׂצִינְתִּי בְּרִישׁ עֶרֶךְ "וְשָׁרַע מִיִּנְהָ".
- ¹³⁷¹ תְּרֹגוּם: וְ[הוּא] שׁוֹתֵק.
- ¹³⁷² תְּרֹגוּם: וְתִּהְיֶה פְּשׁוּטָה לוֹ! כְּלוּמֹר, וְיִהְיֶה הַדְּבַר פְּשׁוּטָה לוֹ, וְשִׁפְשׁוּט! וְשִׁנֵּי הַמּוֹפְעִים שֶׁבִּשְׁבֶּת גִּיטִין נִזְכְּרוּ עַל יְדֵי אֲפִשְׁטִיין, מַחְקֵרִים, ב, א, עֵמ' 272, סוֹף הָעֵרָה לְשׁוּרָה 10.
- ¹³⁷³ הַנּוֹסָח כֹאן בְּכִי"ל: "וְתִּי פְּשִׁיטָא לִיהָ" (עֵמ' 431 שׁו' 6, וְ"הוּגָה" — רָאָה יְרוּכ"פ, עֵמ' 371, ד"ה וְתִּהְיֶה פְּשִׁיטָא.
- ¹³⁷⁴ תְּרֹגוּם: וְשׁוּב. וּלְפִירוּשׁ הָעֵנִיין עִיִּין בְּק"ע עַל אֲתֵר.
- ¹³⁷⁵ שְׁנֵי הַמּוֹפְעִים שֶׁל בִּיטוּי זֶה נִשְׁתַּבְּשׁוּ בְּמִקְבִּילָה בִּיבּוּמָא יֵע"ד שׁו' 6 וְשׁו' 8: "וְתִנֵּי כן (!)", וְצִרִיךְ לִמְדָּה: וְתוֹבָן. וְכֵן הִגִּיהַ הַק"ע שֶׁם (סָא ע"א, ד"ה ה"ג וְתוֹבָן עַל יְדֵי יִיבּוּס וּד"ה ה"ג וְתוֹבָן לְאַחֲרָיָהּ). וְנִרְשָׁמוּ שְׁנֵיהֶם לְהֵלֵךְ, בְּעֶרֶךְ "וְתִנֵּי כן". וְלִבִּיטוּי דּוּמָה, "וְתוֹב", רָאָה מֶה שֶׁהִעֲרַתִּי בְּמִבּוּאָה, עֵמ' 165, לִיד צִיּוֹן 165.
- ¹³⁷⁶ תְּרֹגוּם (אַחֲרֵי הַהִגָּהָה): וְ[הַדְּעָה] שֶׁל ר' בְּ[שִׁיטָת] ר' ב... הוֹלֵכֶת כִּפְתָּרוֹנוֹ שֶׁל ר' בְּ[שִׁיטָת] בֵּית שְׁמַאי ב...
¹³⁷⁷ כִּבְר הִגִּיהוּ כֵן בִּד"ה, כֹא ע"א.

ותינא דר' כר', ודר' כדעתיה ע"ע אתינא דר' כר', ודר' כדעתיה.
ותינא דר' כר', ודר' כר' ע"ע אתינא דר' כר', ודר' כר'.
ותינא דר' כר', ודר' כרבנין ע"ע ואתינא דר' כר', ודר' כרבנן.
ותינא דר' כר', ור' (!) כרבנין ע"ע ואתינא דר' כר', ודר' כרבנן.
ותינא דר' כרבנין, ודר' כר' ע"ע ואתינא דר' כרבנין, ודר' כר'.
ותינא כהדא דתני חזקיה ע"ע ואתינא כהדא דתני חזקיה.
***ותינא כהין תנאה**¹³⁷⁸ **בבא מציעא** ט ד שו' 16, שם שו' 32 (כהן, תנא!¹³⁷⁹).
ותינא כהן תנא (!) ע"ע ותינא כהין תנאה.
ותינא כיי דמד (!) ר' ע"ע ואתינא כיי דמר ר'.
ותינא כיי דמר ר' ע"ע ואתינא כיי דמר ר'.
ותינא כיי דתנינן¹³⁸⁰ **כתובות** כה א שו' 10.
ותינא כיי דתנינן תמן ע"ע ואתינא כיי דתנינן תמן.
ותינא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... ע"ע ואתינא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר...
ותינא כמאן דאמר... ברם כמאן דמר... ע"ע ואתינא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר...
ותינא כר' ע"ע ואתינא כר'.
***ותינא כר' או כדברי הכל**¹³⁸¹ **בבא מציעא** יב א שו' 47.
ותינאן אילין פלוגתא (!) ע"ע אתיין אילין פלוגותה כאילין פלוגותה.
ותימר' אכן ע"ע ואת אמר הכין.
***ותימיה (!) אנא איך רבנן פליגי (!)**¹³⁸² **בבא מציעא** י ג שו' 36 (צ"ל: ותמיה, צ"ל: פליגיין)¹³⁸³.
ותימר ע"ע ואת אמר.
ותימר (דיאלוגי) ע"ע ואת אמר (דיאלוגי).
ותימר אכן ע"ע ואת אמר הכין.
ותימר הכין ע"ע ואת אמר הכין.
ותימר הכן ע"ע ואת אמר הכין.
ותימר כן ע"ע ואת אמר הכין.
ותיעשה **זיזי נג ב שו' 22; שבועות** לו ב שו' 52; **עבודה זרה** מד א שו' 9.

¹³⁷⁸ תרגום: ו[היא] הולכת כ[שיטתו של] התנא הזה. ולפי ליברמן, פירוש "היא": המימרא של ר' — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 150, שו' 51; עמ' 152, שו' 65. וצ"ע.

¹³⁷⁹ "תנא" הוא לשון בבלי, כמו שהערתי במבוא, עמ' קלב, סי' 13. ובכ"א בשניהם: "ותייה כהין תנייה" (עמ' 57 שו' 51 וש' 65).

¹³⁸⁰ תרגום: ו[השיטה של ר'] הולכת כמו [המשנה] ההיא ששנינו.

¹³⁸¹ תרגום: ו[המשנה] הולכת כ[שיטת] ר' או כדברי הכל.

¹³⁸² תרגום: ותמה אני איך החכמים חלוקים!

¹³⁸³ להגהות ראה כ"א: "תמיה אני (!) היך רבנין פליגיין" (עמ' 64 שו' 123). ובכ"ל הוארך הגג של התי"ו של "ותימיה" כדי לכסות את הו"ד (עמ' 375 שו' 19), והמדפיס לא השגיח.

ותישמע (!) מינה ע"ע את שמע מינה.

***ותלתיהון (!) מתברך**¹³⁸⁴ **בבא מציעא** ח א שו' 27 (צ"ל: ותלתהין)¹³⁸⁵.

ותלמד על... ע"ע ותצא... ותלמד על....

ותמיה אנא איך הוה מוטיב ר' קומי ר' והוא מקבל מינה¹³⁸⁶ **שביעית** לה ד

שו' 18; **חלה** נח ב שו' 31 (תמיהני! תחת ותמיה אנא, הוה לי, ר' מוטיב את ר'); **יומא**

לח א שו' 44 (אני, היך, הוה לי, ר' מטיב).

ותמיה אנא איך רבנין מדמו... ל... ע"ע ותמיה אנא היך רבנן מדמי... ל....

ותמיה אנא היך ר' צריכה ליה¹³⁸⁷ **סוכה** נא ד שו' 33.

ותמיה אנא היך רבנן מדמי... ל...¹³⁸⁸ **יומא** לט ג שו' 30; **תענית** סג ד שו' 47-46;

כתובות כח ב שו' 50 (אני, הך, רבנין, מדמו), **כט ב שו' 4** (איך, רבנין, מדמו).

ותמיה אני (!) היך ר' מטיב קומי ר' והוא מקבל מינה ע"ע ותמיה אנא איך הוה

מוטיב ר' קומי ר' והוא מקבל מינה.

ותמיה אני הך (!) רבנין מדמו... ל... ע"ע ותמיה אנא היך רבנן מדמי... ל....

ותמן תנינן ע"ע תמן תנינן.

ותמר ע"ע ואת אמר.

ותנא¹³⁸⁹ **יומא** לח ד שו' 26; **ביצה** ס ג שו' 4, **סב א שו' 35**; **מגילה** עב ב שו' 5; **הוריות**

מז ד שו' 139030. ועיין עוד ערך: **וחזר ותנא**; **חזר ותנא** קומי.

ותנא לה ע"ע ותנא ליה.

ותנא ליה¹³⁹¹ **עירובין** כג ד שו' 22 (לה), **סוטה** יח ג שו' 56; **גיטין** מד א שו' 51 (ותנה),

מח א שו' 53 (ותנו).

ותנה ליה ע"ע ותנא ליה.

ותנון (!) ליה ע"ע ותנא ליה.

ותני (ציון לברייתא; בינוני)¹³⁹² **ברכות** ב ג שו' 16; **דמאי** כב א שו' 58 (צ"ל: תני)¹³⁹³;

שביעית לז ב שו' 29 (צ"ל: +כן)¹³⁹⁴; **תרומות** מא ג שו' 18 (צ"ל: תני)¹³⁹⁵, **מו ב שו' 21**;

¹³⁸⁴ תרגום (אחרי ההגהה): ושלושתן וכלומר, שלוש המימרות של ר' אלעזר, עיי"ש) משתברות!

¹³⁸⁵ בכי"א, עמ' 45 שו' 73: "ותלתהון מתבירן". והגהתי "תלתהין" לשון רבות, לפי שמדובר על

מימרות, וכעדות "מתברך". ולפטר הצורה "מתבירן" ראה שם, עמ' 131, הע' 4.

¹³⁸⁶ תרגום: ותמה אני איך היה ר' משיב (כלומר, מקשה) לפני ר' והוא מקבל ממנו;

¹³⁸⁷ תרגום: ותמה אני איך [הדבר] נצרך לו [ל]ר' כלומר, איך ר' מסופק בו.

¹³⁸⁸ תרגום: ותמה אני איך החכמים מדמים... ל....!

¹³⁸⁹ תרגום: ושנה [התנא].

¹³⁹⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ותני (בהקשר; בינוני).

¹³⁹¹ תרגום: ושנה לו.

¹³⁹² תרגום: ושונה [התנא].

¹³⁹³ ראה מהד' לונץ, ז ע"א שו' 3; שם, ציון א.

¹³⁹⁴ ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 558, שו' 35-36; שם, הע' 52.

¹³⁹⁵ ראה אהצ"י, ריש עמ' 19, ד"ה מטיב [עמ' 18]. וכן הוא במקבילה בשבת ע"ב שו' 64.

ותני (ציון לברייתא; בינוני) (המשך) (צ"ל: תני¹³⁹⁶, +בשם ר'); **עירובין** כ ד ש' 47! (צ"ל: תני¹³⁹⁷, כג ד ש' 51! (צ"ל: ותני כן? / תני¹³⁹⁸; **סוכה** נה ג ש' 27! (צ"ל: והתני¹³⁹⁹; **סוטה** כג א ש' 23! (צ"ל: תני¹⁴⁰⁰; **כתובות** כז ב ש' 58! (צ"ל: והתני¹⁴⁰¹; **גיטין** מו א ש' 39! (צ"ל: תני); **נזיר** נה א ש' 35! (צ"ל: ותני כן?); **קידושין** נח ד ש' 30! (צ"ל: ותני כן?); ¹⁴⁰³. **ותני** (בהקשר; בינוני)¹⁴⁰⁴ **שביעית** לה ד ש' 50! (צ"ל: ותנא)¹⁴⁰⁵; **נזיר** נב ד ש' 38! (צ"ל: ניתני¹⁴⁰⁶; **שבעות** לד ג ש' 27. **ותני** (ציווי) ע"ע תני (ציווי). **ותני בר קפרא** ע"ע תני בר קפרא. **ותני בר קפרא כן** ע"ע תני בר קפרא כן. **ותני (!) דבי רבי** ע"ע תניי דבית רבי. **ותני (!) דבית רבי** ע"ע תניי דבית רבי. **ותני (!) דבית רבי כן** ע"ע תניי דבית רבי כן. **ותני ופליג** ע"ע ותני פליג. **ותני חורן (!)** ע"ע תניי חורן תני. **ותני חזקיה** ע"ע תני חזקיה. **ותני חזקיה כן**¹⁴⁰⁷ **יבמות** ו ד ש' 6 (חזקיה), יג ג ש' 2 (ור' לילי, ר' חזקיה!)¹⁴⁰⁸; **כתובות** כח ב ש' 56. **ותני חזקיה כן** ע"ע ותני חזקיה כן.

¹³⁹⁶ ראה כי"ר, עמ' 240א ש' 2.
¹³⁹⁷ ראה שתא"י, עמ' 195, ד"ה ותני.
¹³⁹⁸ להגהה "ותני כן" ראה שתא"י, עמ' 205, סוף ד"ה מערבין. וההגהה "תני" שלי.
¹³⁹⁹ ההגהה שלי. ועיין בק"ע, כד ע"ב, ה"ו, ד"ה ה"ג ותני שלש, ובפ"מ, ד"ה ותני ותשע.
¹⁴⁰⁰ ראה שרי"ר, עמ' 216 ש' 9.
¹⁴⁰¹ ראה המקבילה בתרומות מד ע"ג ש' 55.
¹⁴⁰² ההגהה על פי שתא"י, ריש עמ' 438, ד"ה סחטו [עמ' 437].
¹⁴⁰³ ההגהה שלי. ועיין בק"ע, ד ע"א, ד"ה ה"ג אר"ז, ופ"מ, ד"ה ורבותינו עשו. ולמופעים נוספים ע"ע: דתני; והתני; ותני כן. וראה עוד מה שהערתי בערך "ותני כן" לתרומות מ ע"ד ש' 44, למעשרות נא ע"ב ש' 47 ולסנהדרין כד ע"ב ש' 48. וליברמן מוסיף בעקבות רבינוביץ עוד מופע בעירובין כ ע"ב ש' 16 — ראה: שתא"י, עמ' 194, ד"ה מתניתא; ירוכ"פ, מהדו"ח, ריש עמ' 558, הערה לעמ' 252 [עמ' 557], ד"ה המלים "ולא לבורות".
¹⁴⁰⁴ תרגום: ושונה [התנא].
¹⁴⁰⁵ ראה המקבילות בערך "אייתי רב הושעיה מתניתא דבר קפרא מן דרומא ותנא".
¹⁴⁰⁶ אפשטיין מגיה כאן: "ליתני" — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 388, ד"ה בבבלי. ואני הגהתי "ניתני", כי "ליתני" הוא לשון בבלי.
¹⁴⁰⁷ תרגום: ושונה חזקיה כן.
¹⁴⁰⁸ הגירסא במקבילה לעיל, ב ע"ד ש' 31: "תני **רבי חיה** בין (ו)", וצריך לומר: כן — ראה מה שהערתי להלן, ערך "תני ר' חיה כן", ליבמות ב ע"ד ש' 31. וכבר העיר על כך היגר, ב, עמ' 171, סי' קג, ד, עמ' 205, סי' יז. והוא מגיה כאן: "תני חזקיה כן".

ותני כאן (!) ע"ע ותני כן.

****ותני כן**¹⁴⁰⁹ **ברכות** ד א ש' 53, ה א ש' 46, ו ד ש' 1410¹⁶; **פאה** יז א ש' 61, כא א ש' 35; **דמאי** כא ד ש' 45, כב ד ש' 58, כד א ש' 1, כד ב ש' 54, כד ג ש' 18 (ל"ג כן?)¹⁴¹¹, שם ש' 63, כה א ש' 46, כה ג ש' 48, שם ש' 55 (כאן!)¹⁴¹², כה ד ש' 39; **כלאים** כז ד ש' 21, כח ד ש' 51, ל ג ש' 24, לא ג ש' 13; **שבועית** לד ד ש' 34, לח א ש' 23, לט א ש' 20; **תרומות** מ ב ש' 18, מ ד ש' 1413⁴⁴, מד ג ש' 48, מה ד ש' 44, מז ב ש' 26, מז ד ש' 32; **מעשרות** נ א ש' 6! (צ"ל: ותני עלה)¹⁴¹⁴, נא ב ש' 43, שם ש' 1415⁴⁷, שם ש' 50, שם ש' 64, נא ג ש' 3, שם ש' 51, נב א ש' 31; **מעשר שני** נד א ש' 1416⁴³, נד ג ש' 5, נה א ש' 16, שם ש' 39; **חלה** נח א ש' 38; **ערלה** ס ד ש' 1417⁶⁰, סא א ש' 49, סא ד ש' 60; **ביכורים** סד ב ש' 34; **שבת** ג ד ש' 1, שם ש' 4, שם ש' 10, ז ב ש' 19, יא ב ש' 52, יא ג ש' 14, יב א ש' 42, יד ב ש' 48, יד ד ש' 43! (צ"ל: דתני, ל"ג כן)¹⁴¹⁸, יו ד ש' 1419³², יז א ש' 62, יז ב ש' 45, שם ש' 48; **עירובין** יח ב ש' 24, שם ש' 28, יח ג ש' 34, יח ד ש' 58, יט א ש' 1420⁶³, יט ב ש' 54, יט ג ש' 1421⁷, כב א ש' 27, כג ב ש' 48, שם ש' 53, כד ג ש' 48, כד ד ש' 11, כה א ש' 9,

¹⁴⁰⁹ תרגום: ושונה [התנא] כך. וכתב היגר: "כוונת הביטוי 'ותני כן' היא לרוב כמו 'תניא נמי הכי' בבבלי, או 'ותנינן עוד בענין זה'" (היגר, ז, עמ' 16, ד"ה כוונת).

¹⁴¹⁰ פירש גינצבורג כאן: "שלי [בעל המימרא הקודמת — מ"ע] שנה הלכה זו בברייתא שלו" וכן (גינצבורג, פירושם, ב, עמ' 292, ד"ה לוי [עמ' 291]). אבל המונח "ותני כן" מתייחס בדרך כלל לתנא אנונימי — ראה בהערה הקודמת. ואפשר שכל מקום לפי עניינו. וראה מה שהערתי להלן למעשר שני נד ע"א ש' 43 בשם אפשטיין. וצ"ע.

¹⁴¹¹ ראה שתא"י, ריש עמ' 603, ד"ה ותני.

¹⁴¹² להגהה ראה מהד' לונץ, לב ע"א ש' 23; שם, ציון יז.

¹⁴¹³ וכן הוא גם בכ"ר, עמ' 2218 ש' 20. ושתא"י (עמ' 82, ד"ה כאן) מגיה: "דתני", עי"ש. והרש"ס גורס: "ותני" (כב ע"ב ש' 11). והיה נראה לי להגיה "תני". וצ"ע.

¹⁴¹⁴ ראה כ"ר, עמ' 257 א ש' 21.

¹⁴¹⁵ ליברמן מחק כאן את המילה "כן", והעיר שבכ"ר [עמ' 264 א ש' 16] ליתא (גליונות הרש"ל, טופס ו').

¹⁴¹⁶ פירש אפשטיין: "**ושנה** כן" (מבוא לנוה"מ, עמ' 293; ההדגשה שלי), כלומר, ר' אלעזר בעל המימרא, עי"ש.

¹⁴¹⁷ ראה מה שהערתי בסוף ערך "תני ר' ישמעאל כן".

¹⁴¹⁸ ראה שתא"י, עמ' 181, ד"ה א"ר חונא. ואולי צריך לומר: דתנינן, אף על פי שהיא ברייתא — ראה מה שהערתי בריש ערך "דתנינן".

¹⁴¹⁹ המופע הזה נתפרש על ידי ליברמן בתמיהה — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 204, ד"ה ותני כן. וכן פירש את המופעים שבעירובין יט ע"א ש' 63 (שם, סוף עמ' 234, ד"ה אבל אם), ויט ע"ג ש' 7 (שם, עמ' 239, ד"ה ותני כן), הרשומים להלן בפרק. אבל המונח הרגיל בירושלמי לקושיא הוא "והא תני" או "והתני". וצ"ע.

¹⁴²⁰ ראה מה שהערתי לעיל, לשבת יו ע"ד ש' 32.

¹⁴²¹ ראה מה שהערתי לעיל, לשבת יו ע"ד ש' 32.

****ותני כן** (המשך) כה ב שו' 23, שם שו' 44; (צ"ל: ותני עלה)¹⁴²²; **פסחים** כז ג שו' 59, כה א שו' 42, לא א שו' 22, לב ב שו' 21, לג ג שו' 37, לו א שו' 41, שם שו' 64 (צ"ל: תני, ול"ג כן?)¹⁴²³, לו ב שו' 7, שם שו' 21, שם שו' 1424⁴⁷, לו ד שו' 62; **יומא** מ א שו' 35 (צ"ל: ותנינן?)¹⁴²⁵, מא ב שו' 45 (צ"ל: תני, ול"ג כן?)¹⁴²⁶, שם שו' 51; **שקלים** מו ב שו' 8, מו ג שו' 23, נ ב שו' 31; **סוכה** נא ג שו' 46, שם שו' 50, נב א שו' 1427²¹, שם שו' 25, נה ד שו' 18; **ראש השנה** נח ב שו' 29, נט ג שו' 57; **ביצה** ס ב שו' 38; (צ"ל: תני, ול"ג כן?)¹⁴²⁸, שם שו' 47, סג א שו' 1, סג ב שו' 30; **תענית** סג ד שו' 42, סד ג שו' 14, סו ד שו' 45, שם שו' 59, סז א שו' 35, סט ב שו' 63; **מגילה** ע ג שו' 17, עא ב שו' 38; **חגיגה** עו ג שו' 20, עח ד שו' 11; **מועד קטן** פ א שו' 33, פ ג שו' 34, פ ד שו' 5, פא א שו' 3, פב א שו' 60, פב ב שו' 13, שם שו' 22, פב ג שו' 51, פב ד שו' 59; **יבמות** ד א שו' 61, ו א שו' 45, ז א שו' 14, ז ג שו' 56, ט א שו' 30, שם שו' 33, ט ג שו' 34, י א שו' 58; (צ"ל: ותני ר' חייה כן?)¹⁴²⁹, י ד שו' 6, שם שו' 52, יא ב שו' 36, יא ד שו' 6; (צ"ל: ותובן?)¹⁴³⁰, שם שו' 8; (צ"ל: ותובן), טו ג שו' 40; (צ"ל: ותנינן תחת ותני כן?)¹⁴³¹, **סוטה** יח ב שו' 36; **כתובות** כה ב שו' 19, שם שו' 44, כה ד שו' 9, כו ב שו' 22, ל א שו' 58, ל ד שו' 5, לא ב שו' 24, לב ב שו' 50, לג ג שו' 13; **נדרים** לז ד שו' 46, מב ג שו' 26; **גיטין** מג ב שו' 61, מד ד שו' 17, מה א שו' 39 (צ"ל: ותנינן תחת ותני כן?)¹⁴³², מו א שו' 62 (+משום ר'), מח ג שו' 58; **נזיר** נא ג שו' 25, נג ב שו' 53, נה ב שו' 9, שם שו' 1433⁵⁶, נה ג שו' 52, נז א שו' 10; **קידושין** נח ג שו' 24, נט ב שו' 18, סד ב שו' 33; **בבא קמא** ה ג שו' 32 (דתני?)¹⁴³⁴,

¹⁴²² ההגהה על פי המקבילה בכלאים לב ע"א שו' 24. וראה ירוכ"פ, עמ' 349, ד"ה ותני כן.

¹⁴²³ ראה שתא"י, עמ' 236, ד"ה בשנעשה.

¹⁴²⁴ ליברמן מגיה כאן "תני" על פי המקבילה שבנזיר נז ע"א שו' 48 — ראה תוכפ"ש, פסחא,

עמ' 615, ד"ה אבל בירושלמי.

¹⁴²⁵ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. והעיר שם שהלשון "ותנינן" "מצוי" גם אצל ברייתא".

¹⁴²⁶ ראה שתא"י, עמ' 252, סוף ד"ה ויכתוב.

¹⁴²⁷ מוסקוביץ מגיה כאן: "תני" — ראה ל' מוסקוביץ, "לדרכי שילובן של האגדות בירושלמי —

בירורים ראשוניים", אסופת יא (תשנ"ח), עמ' רו, סוף הע' 46 [עמ' רה].

¹⁴²⁸ ראה: שתא"י, ריש עמ' 282, ד"ה ותני כן; תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 921, שו' 13-14; שם, הע' 34.

וראה עוד אהצו"י, עמ' 5, ד"ה הביא עפר.

¹⁴²⁹ ההגהה על פי ליברמן, תוכפ"ש, יבמות, עמ' 14, ד"ה ובתו"כ; עמ' 16, ד"ה ואף כאן.

¹⁴³⁰ להגהה כאן ולקמן שו' 8, ראה מה שכתבתי לעיל, סוף ערך "יתובן".

¹⁴³¹ ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 470, ד"ה וכך; שתא"י, עמ' 362, ד"ה ותני.

¹⁴³² ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 820, הע' 1; עמ' 824, שו' 5-6. והיא ברייתא בתוספתא גיטין, פ"ג

ה"א, עמ' 253.

¹⁴³³ רבינוביץ מגיה כאן: "תני" — ראה שתא"י, עמ' 439, סד"ה והזיר. אבל ליברמן העתיק ללא

הגהה — ראה תוכפ"ש, נזירות, עמ' 551, שו' 41-42. והעיר להלן על קטע זה: "המשך הירושלמי שם הוא משובש, וכנראה שלקה גם בחסרון, ואין בידי לתקנו בדרך קרובה" (שם, עמ' 552, סד"ה ברם בירושלמי).

¹⁴³⁴ להגהה "ותני כן" ראה ר"י לוי, פירוש לב"ק, עמ' 181, ד"ה דתני כן. וכן הגיה ליברמן, תוכפ"ש,

בבא קמא, עמ' 63, הע' 40. והיא גירסת הראשונים, כפי שציינו.

****ותני כן** (המשך) ה ד ש' 53, שם ש' 59! (צ"ל: והתני)¹⁴³⁵; **בבא מציעא** י ג ש' 48, שם ש' 55, יב א ש' 59; **בבא בתרא** יג א ש' 15, שם ש' 18, יג ב ש' 41, יג ג ש' 4, שם ש' 17, יד א ש' 29, יד ב ש' 7, טו ג ש' 24 (+בשם ר'); **סנהדרין** יח א ש' 60, יח ב ש' 8, כב ד ש' 62, כד ב ש' ¹⁴³⁶48, שם ש' 51; **מכות** לא א ש' 54, שם ש' 60; **שבועות** לג א ש' 56, לג ב ש' 9, שם ש' 50, לד ד ש' 38, לח ד ש' 9, שם ש' 16; **עבודה זרה** לט ב ש' 30, שם ש' 42, לט ד ש' 11, שם ש' 23, מ א ש' 24, מ ג ש' 42, שם ש' 56, מא ד ש' 15, שם ש' 19, שם ש' 21, מב ד ש' 18, מד א ש' 3, מד ב ש' 5, שם ש' 56; **הוריות** מו א ש' 10; **נידה** מט ב ש' 19, נ ב ש' ¹⁴³⁷37. וראה עוד ערך לא כן תני (בתמיהה).

ותני כן¹⁴³⁸ **מגילה** ע א ש' 31! (צ"ל: תני, ל"ג כן)¹⁴³⁹, שם ש' 43.
ותני כן על דר'¹⁴⁴⁰ **שביעית** לד ג ש' 22; **שבת** ו א ש' 10 (ותנינן! תחת ותני כן)¹⁴⁴¹, יא ב ש' ¹⁴⁴²14, יב א ש' ¹⁴⁴³15, שם ש' 17.
ותני כן על דרבנן¹⁴⁴⁴ **שבת** יא ב ש' ¹⁴⁴⁵15.
****ותני לה**¹⁴⁴⁶ **יומא** לח ב ש' 41; **בבא מציעא** ח ב ש' 52.
ותני לה בשם ר' ע"ע ר' ותני לה בשם ר'.
ותני ליה עבודה (!) ע"ע ותני ליה עובדא.

¹⁴³⁵ ראה מה שהארכתי בזה בקונטרס הסוגיות, ס' 7, עמ' 1492 ואילך.
¹⁴³⁶ הגירסא בשרי"ר כאן: "ותמן" (עמ' 258 ש' 11). וכן הכריע ליברמן, תוכפ"ש, סוכה, ריש עמ' 851.
אבל הלשון קשה בעיניי. ובתוס"ר (א, ריש עמ' 198) ציין שגירסת היוחסין השלם, 26 ע"א, היא: "ותניא", כלומר, ללא "כן", ולא הכריע. וצ"ע.
¹⁴³⁷ למופעים נוספים ע"ע: דתני; והתני; ותני (ציון לברייתא; בינוני); ותני עלה; ותנינן; תני (ציון לברייתא; בינוני). וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "תני כאן (!)", ומה שהערתי בערך "תנינן (בהקשר)" למכות לא ע"ב ש' 14.
¹⁴³⁸ תרגום: ושונה [התנא] כאן. והקריאה "כאן" להלן בש' 43 על פי ליברמן תוכפ"ש, מגלה, עמ' 1123, הע' 6. וכן הוא בגליונות הירושלמי שלו, טופס א' וב'.
¹⁴³⁹ ראה: שתא"י, עמ' 301, סוף ד"ה נמצאתה; תוכפ"ש הנ"ל (בהערה הקודמת), שם, ש' 4-5.
¹⁴⁴⁰ תרגום: ושונה [התנא] כך על [שיטתו] של ר'.
¹⁴⁴¹ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 79, ד"ה ותנינן.
¹⁴⁴² אפשטיין מגיה כאן: "ותני כן על דרבנין"; ולחלן ש' 15, הוא מגיה: "ותני כן על דר'" תחת "ותני כן על דרבנן" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 105, ד"ה וכך אמרה; שם, הע' 6. וכן הגיה בשתא"י, ריש עמ' 175, ד"ה א"ר מנא. אבל עיין ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 155, ד"ה ותני כן. ואל הגהתו רמז אפשטיין בהערה 6 הנ"ל. וצ"ע.
¹⁴⁴³ לפירוש הסוגיא ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 882, ד"ה כאן אפשר.
¹⁴⁴⁴ תרגום: ושונה [התנא] כך על [שיטתם] של החכמים.
¹⁴⁴⁵ ראה מה שהערתי לעיל, ערך "ותני כן על דר'", לשבת יא ע"ב ש' 14.
¹⁴⁴⁶ תרגום: ושונה אותה. כלומר, שונה את המימרא גם בתור ברייתא. וראה אלבק, מחקרים, עמ' 24, הע' 2.

ותני ליה עובדא¹⁴⁴⁷ **שביעית** לז א שו' 14 (ו' ל', לה); **מגילה** עה ב שו' 41. ועיין עוד ערך אזל ותני ליה עבודה (ו').

ותני עלה¹⁴⁴⁸ **ברכות** ב א שו' 1449²⁵, ה א שו' 7, ו ג שו' 10; **דמאי** כב ב שו' 24, כד ד שו' 58 (עליה)¹⁴⁵⁰, כו ב שו' 56; **כלאים** כז ג שו' 57, כז ד שו' 10, שם שו' 11, ל ד שו' 40, לב א שו' 24; **שביעית** לג ב שו' 19 (עליה)¹⁴⁵¹, שם שו' 25 (צ"ל: ותני כן)¹⁴⁵², לג ד שו' 8, לד ג שו' 15³¹, לו א שו' 8, שם שו' 44, לו ד שו' 59, לז א שו' 15, לז ב שו' 6; **תרומות** מ ד שו' 56⁴⁵, מו ד שו' 11; **מעשרות** מט ד שו' 17, נ א שו' 35, נב א שו' 45; **מעשר שני** נד א שו' 39; **ערכה** סא ד שו' 21; **שבת** ו ב שו' 56, ו ג שו' 1, יו ג שו' 42; **פסחים** לז א שו' 47; **יומא** לט א שו' 15, לט ד שו' 57, מד ד שו' 53; **שקלים** מה ד שו' 26⁵⁵, נ ד שו' 15; **ראש השנה** נו ב שו' 20, נו ד שו' 1456⁶⁵; **תענית** סד ד שו' 3; **חגיגה** עח ג שו' 5; **יבמות** יב ג שו' 50 (על פסוק!); יד ד שו' 56; **כתובות** כט א שו' 19, לד ד שו' 36, שם שו' 51; **נדרים** לט ד שו' 22, שם שו' 43⁵⁷; **גיטין** מז ג שו' 28; **נזיר** נא ב שו' 52; **שבועות** לח ג שו' 1458⁵², שם שו' 10! (ל"ג)¹⁴⁵⁹, שם שו' 13; **עבודה זרה** מד ב שו' 19; **נידה** מט א שו' 54, מט ב שו' 56, מט ג שו' 1, מט ד שו' 49, נא א שו' 19⁶⁰. וראה עוד ערך ותני עלה.

ותני עליה ע"ע ותני עלה.

¹⁴⁴⁷ תרגום: וסיפר לו את המעשה.

¹⁴⁴⁸ תרגום: ושונה [התנא] עליה. ולפירוש המונח ולשימושו ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 32, ד"ה אבל אפשר; עמ' 885, הע' 2; עמ' 886, ד"ה וכיו"ב (השלישי) עד סוף הסימן. ולשימושו של המונח ראה עוד תוכפ"ש, נדרים, עמ' 450, הע' 50.

¹⁴⁴⁹ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 32, אות א; שם, הע' 3; ריש עמ' 887, ד"ה ולברייתא; ריש עמ' 1295, ד"ה ויש (הראשון). וראה עוד אלבק, מחקרים, עמ' 37, הע' 4. ודבריו צריכים עיון, שהרי הירושלמי בא ליישב את דברי הברייתא: "קרובים דבריהן להיות שוין".

¹⁴⁵⁰ לא רשמתי סימן קריאה ליד "עליה", כי אפשר שאינה עברית, אלא ארמית עם כינוי הקניין, על דרך כינוי הקניין לנקבה החבור לשם ברבים — ראה פסברג, עמ' 115. ועיין במבוא, עמ' קכח, הע' 346. ואכן, ליברמן (תוכפ"ש, בבא בתרא, ריש עמ' 340) ציטט זו של שביעית לג ע"ב שו' 19, הרשומה להלן בְּעֶרְךָ, ללא הגחה.

¹⁴⁵¹ "כלומר, בסיפא במשנתנו" (תוכפ"ש, בבא בתרא, ריש עמ' 340).

¹⁴⁵² ראה נוסח הרש"ס, ז ע"ב שו' 2.

¹⁴⁵³ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 32, הע' 3.

¹⁴⁵⁴ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 887, ד"ה ולברייתא.

¹⁴⁵⁵ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 887, ד"ה ויש.

¹⁴⁵⁶ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 887, ד"ה ויש.

¹⁴⁵⁷ ראה תוכפ"ש, נדרים, עמ' 450, הע' 50.

¹⁴⁵⁸ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 887, ד"ה ולברייתא.

¹⁴⁵⁹ ההגחה על פי שתא"י, ריש עמ' 555, ד"ה מהו [עמ' 554].

¹⁴⁶⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע ותני כן. ולמופע נוסף מסופק השייד לשבת ג ע"ב שו' 27 ראה ירוכ"פ, עמ' 27, ד"ה אולם יותר.

ותני פליג¹⁴⁶¹ **כלאים** ל ג שו' 24 (ופליג); **כתובות** לא ב שו' 146220.

ותני ר' הושעיה ע"ע תני ר' הושעיה.

ותני ר' הושעיה כן ע"ע ר' בשם ר', ותני ר' הושעיה כן.

ותני ר' חייא (!) ע"ע תני ר' חייא.

ותני ר' חייא כן ע"ע תני ר' חייא כן.

ותני ר' חייא ע"ע תני ר' חייא¹⁴⁶³.

ותני ר' חייא ופליג ע"ע תני ר' חייא ופליג.

ותני ר' חייא כן ע"ע תני ר' חייא כן.

ותני שמואל ע"ע תני שמואל.

ותני שמואל כן¹⁴⁶⁴ **ברכות** ב ב שו' 28; **פסחים** לז א שו' 36 (צ"ל: תני שמואל?)¹⁴⁶⁵;

מועד קטן פ ב שו' ¹⁴⁶⁶19.

ותני תנא¹⁴⁶⁷ **שבועות** לד ג שו' 25 (צ"ל: ותנינתא [= ותנינתה?])¹⁴⁶⁸.

ותני' ע"ע ותנינן.

ותניי (!) דבית רבי ע"ע תניי דבית רבי.

ותניי דבית רבי כן ע"ע תניי דבית רבי כן.

ותניי תמן ע"ע תניי תמן (תמן = בבב)¹⁴⁶⁹.

ותניין (!) ליה עובדא¹⁴⁷⁰ **שבת** ח ד שו' 10 (צ"ל: ותניין)¹⁴⁷¹.

ותניית להון עובדא¹⁴⁷² **פאה** טו ג שו' 33; **קידושין** סא ב שו' 21.

¹⁴⁶¹ תרגום: ושונה [התנא] [ו]חולק. ולפי דברי ליברמן (בהערה הבאה), יש לתרגם: ו[ה]תנא חולק. וצ"ע.

¹⁴⁶² פירש ליברמן בכתובות: "התנא קמא חולק על ר"י" וכו' (גליונות הרש"ל, טופס א'). מכאן שהוא מפרש "תני" = "תניי", "תנייא", כלומר, התנא. נראה אפוא שיש להגיה לדעתו בכלאים דלעיל "פליג" תחת "ופליג". וצ"ע.

¹⁴⁶³ גם בערך "אנן תנינן... תני ר' חייא..." המצוין שם.

¹⁴⁶⁴ תרגום: ושונה שמואל כך.

¹⁴⁶⁵ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 239, סוף ד"ה ושאבדה. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 214, הע' 3. אבל אפשרטין (שם, סוף עמ' 214) וליברמן (תוכפ"ש, פסחא, עמ' 638, ד"ה ובירושלמי) מוחקים רק את המילה "כן".

¹⁴⁶⁶ למופע קרוב שנשתבש ע"ע תני שמואל.

¹⁴⁶⁷ תרגום: ושונה [ה]תנא, ולפי ההגהה: ושנינו אותה. כלומר, את טומאת מקדש וקדשיו, ע"ש. וצ"ע.

¹⁴⁶⁸ ההגהה שלי. רמז לדבר, שהצורה בירושלמי לתנא היא "תנייא" או "תנאה" ולא "תנא". ושיחלפו: "ותנינתא", והפרידו "תנא" מ"ותני". וכבר מצאנו את הסיימות "תנא" נפרדת בטעות משלפניה — ראה ערך "תנא (ופעל; בהקשר)", בחגיגה עו ע"ב שו' 58 וש' 59.

¹⁴⁶⁹ וראה עוד מה שהערתי שם לביכורים סה ע"א שו' 34 ולבבא בתרא יד ע"ב שו' 21.

¹⁴⁷⁰ תרגום (אחרי ההגהה): וסיפרו לו את המעשה.

¹⁴⁷¹ ההגהה על פי המאירי, שבת, קנו ע"א, סד"ה מפנות [עמ' 616] וציין לו אהצו"י, עמ' 82, ד"ה

תרין תלמידין).

¹⁴⁷² תרגום: וסיפרה להם את המעשה.

ותנינן 1473 **פאה יח ב שר' 147418, יח ג שר' 14752, כלאים כט א שר' 44! (צ"ל: ותני כן) 1476,**
תרומות מ ג שר' 32, מא א שר' 25, מב ד שר' 55, מה ד שר' 37! (צ"ל: ותני כן) 1477, מז ד
שר' 7 (צ"ל: והתנינן) 1478, מעשרות נ א שר' 35, נא ב שר' 61! (צ"ל: והתנינן) 1479, מעשר שני
נד א שר' 41, נו ג שר' 148023, ערלה סג א שר' 20, שם שר' 21, שם שר' 29; שבת ב ד
שר' 51, ז ד שר' 16! (צ"ל: ותני כן) 1481, יא ד שר' 36; עירובין כ ב שר' 21, כ ד שר' 23, שם
שר' 28! (צ"ל: והתנינן) 1482, כא ד שר' 6! (צ"ל: ותני כן) 1483, פסחים לו א שר' 21, לז א
שר' 49; שקלים מו ב שר' 48, מח א שר' 50; ביצה סא ד שר' 51, סג ב שר' 7; חגיגה עה
ד שר' 40, שם שר' 42; יבמות ד ג שר' 34, ז ג שר' 35 (והתני) 1484, יב ד שר' 46, שם שר' 48;
כתובות כז א שר' 6! (צ"ל: ותני כן) 1485, שם שר' 53, כז ב שר' 9, ל א שר' 3 (והתנינן) 1486,
ל ג שר' 35; נדרים לו ג שר' 43, לז ד שר' 13, מב ד שר' 15; גיטין מט ב שר' 153 (צ"ל: ותני
כן) 1487, מט ג שר' 21; קידושין נט ג שר' 11 (צ"ל: דתנינן?), ס א שר' 35! (צ"ל: ותני כן) 1488;
עבודה זרה מג ב שר' 4, מג ג שר' 7; נידה מט ד שר' 148955.

1473 תרגום: ושנינו. וכתב אפשטיין: "יש שגם 'תנינן' מציין ברייתא" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 889).
 ועיין הדוגמאות שם. ובהמשך: "בכמה מקומות נשתבש 'תנינן' מן 'תני כן'".
 1474 וכן הוא גם במקבילה בגיטין מט ע"ג שר' 21 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ. וכן הוא גם בכ"ה, עמ' 1115
 שו" 30. וכן הוא בנוסח הרש"ס, בפאה נה ע"ב שר' 13. ואין צורך להגיה "והתנינן".
 1475 ראה מה שהערתי להלן, למעשר שני נו ע"ג שר' 23.
 1476 ראה מהד' לונץ, כ ע"ב שר' 3; שם, ציון ב.
 1477 ראה המקבילה בשבת ג ע"ד שר' 1.
 1478 ההגהה על פי שתא"י, עמ' 102, ד"ה ותנינן. ואולם ליברמן אינו מגיה — ראה תוכפ"ש, תרומות,
 ריש עמ' 455. ונראה שהוא קורא: "ותנינן", כלומר, והתנינן — ראה מה שהערתי בערך "וכתיב" לבבא
 קמא ב ע"ב שר' 26.
 1479 ראה נוסח הרש"ס, סג ע"א שר' 6.
 1480 המופע הזה נמחק על ידי ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב'), וכן הגיה כנראה גם במקבילה
 בפאה יח ע"ג שר' 2 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ, ויגיד עליו רעו (אני כותב "כנראה", משום שהסוגר הפותח
 משני הסוגריים העגולים, המציינים מחיקה אצל ליברמן, נראה מחוק על ידי שני קווים קטנים אופקיים
 באמצעיתו, והסוגר השני המסיים את המחיקה נראה מחוק על ידי קו קטן בתחתיתו). וצ"ע.
 1481 ראה: ירוכ"פ, סוף עמ' 100, ד"ה ותנינן; מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 889.
 1482 ראה המקבילה בנדרים לט ע"ג שר' 30 (ושם: "והא תנינן").
 1483 ראה: ירוכ"פ, עמ' 279, סד"ה א"ר אליעזר; מבוא לנוה"מ, עמ' 889, סד"ה ב"ר; מבואות לסה"ת,
 עמ' 584, ד"ה ושהנוסח; שם, הע' 210.
 1484 הלשון בכ"ל: "ותנינן" (ועמ' 13 שר' 36), והסדר קיצר.
 1485 ראה: שתא"י, עמ' 381, ד"ה ר' זעירא; תש"ק, עמ' 41, ס' 42; תוכפ"ש, כתובות, ריש עמ' 223.
 וראה שם, הע' 17.
 1486 להגהה ראה: שתא"י, עמ' 386, ד"ה במעלה; מבוא לנוה"מ, עמ' 531, ד"ה ירוש'; שם, הע' 3.
 1487 ראה שתא"י, עמ' 423, ד"ה א"ר אלאי.
 1488 ראה המקבילה בעירובין כד ע"ג שר' 48.
 1489 למופעים נוספים ע"ע: דתנינן; והא תנינן; ותני כן; תנינן. וראה עוד מה שהערתי בערך "דתנינן"
 לסנהדרין כב ע"ב שר' 49.

*ותנינן... ולא תנינן...¹⁴⁹⁰ בבא מציעא ט ד שו' 50-51. ועיין עוד ערך דתנינן... ולא תנינן....

ותנינן (!)... ותימר הכין ע"ע תנינן... ואת אמר הכין.

ותנינן הכא¹⁴⁹¹ מועד קטן פ ג שו' 49.

ותנינן (!) על דר' ע"ע ותני כן על דר'.

ותנינן תמן ע"ע תנינן תמן¹⁴⁹².

ותנינתה ע"ע תנינתה.

ותניתה ע"ע תנייתה (= שנה אותה).

ותנייתה בסופה ע"ע תנייתה בסופה.

ותנייתה בסופה ע"ע תנייתה בסופה.

ותנייתה ר' ינאי בי ר' ישמעאל ואמר (!) ע"ע תנייתה ר' ינאי בי ר' ישמעאל ואמר טעמו'.

ותננתון ע"ע תנייה חש לון ותננתון.

ותנתה ר' חיה רובה ע"ע מן מה דתנינתה... ותנתה ר' חיה רובה... הדא אמרה....

ותצא... ותלמד על... יבמות יא ד שו' 48-49, שם שו' 49, שם שו' 52; סנהדרין כז א שו' 13, שם שו' 16.

ותרוהון פליגי על שיטת ר' (!) ע"ע אתייד דר' כר', ותריהון פליגין על שיטתיה דר'.

ותרוייהו (!) פליגין על שיטתיה דר' ע"ע אתייד דר' כר', ותריהון פליגין על שיטתיה דר'.

ותריהון פליגין על שיטתיה דר' ע"ע אתייד דר' כר', ותריהון פליגין על שיטתיה דר'.

ותשמע מינה ע"ע את שמע מינה.

¹⁴⁹⁰ תרגום: ושנינו... ולא שנינו....

¹⁴⁹¹ תרגום: ושנינו כאן.

¹⁴⁹² למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע דתנינן תמן.

זין

זאת אומרת¹ ברכות ג ג ש' 25, ד א ש' 45, שם ש' 48², ה א ש' 55, ה ב ש' 5, ט ב ש' 64³, י ד ש' 16; **דמאי** כד ג ש' 15, כה א ש' 5, שם ש' 13; **כלאים** כז ג ש' 48; **שביעית** לד ד ש' 18, לח ב ש' 51, שם ש' 59; **תרומות** מג ד ש' 20, מד ב ש' 36, מה ב ש' 45, שם ש' 49, מו ג ש' 50, מו ד ש' 21, מז ב ש' 11; **מעשר שני** נב ב ש' 44, נד א ש' 60, שם ש' 62, נו א ש' 21, נו ג ש' 7, שם ש' 35; **חלה** נז ג ש' 39, נט ב ש' 55; **ביכורים** סה א ש' 52; **שבת** ד ג ש' 31, שם ש' 40, יא ד ש' 16; **עירובין** כא ד ש' 33, כד ד ש' 3, שם ש' 6, כה א ש' 13; **פסחים** כח ג ש' 7, שם ש' 11, כט ב ש' 39, לא א ש' 7, שם ש' 11, לג ג ש' 22, לד א ש' 49; **יומא** לח ג ש' 3, מד ד ש' 60; **שקלים** מז ב ש' 23, שם ש' 26, שם ש' 31, שם ש' 40; **סוכה** נד א ש' 40, נד ג ש' 50, נה ג ש' 29; **ראש השנה** נו ג ש' 23, נו ד ש' 20, שם ש' 24, שם ש' 27, שם ש' 33, שם ש' 42; **ביצה** ס ב ש' 31, סב ד ש' 49, סג א ש' 24; **תענית** סז ב ש' 58; **מגילה** ע א ש' 10, עב ד ש' 35, עה ג ש' 3; **חגיגה** עו א ש' 51, עז ד ש' 23; **יבמות** ב ד ש' 20, שם ש' 46, ה א ש' 58, ו א ש' 29, שם ש' 31, יב א ש' 33, יג ג ש' 15; **סוטה** כב ד ש' 38, שם ש' 64; **כתובות** כו א ש' 40, שם ש' 43, כו ב ש' 7, שם ש' 10, שם ש' 12, ל ד ש' 2, שם ש' 29, שם ש' 31; **גיטין** מה א ש' 51, מח ב ש' 19, שם ש' 20, מח ד ש' 62, מט ג ש' 132 (צ"ל: ואת אמר — דיאלוגי)⁴, נ ב ש' 6, שם ש' 7; **נזיר** נב א ש' 31, נז ב ש' 42; **קידושין** סג א ש' 62; **בבא קמא** ד ד ש' 29, ו ב ש' 56, ז א ש' 15, שם ש' 46, שם ש' 48, שם ש' 52; **בבא מציעא** יא ב ש' 29, שם ש' 57, שם ש' 58, יב ג ש' 5; **בבא בתרא** טו א ש' 17, יז ב ש' 8; **סנהדרין** כה א ש' 49; **עבודה זרה** מא א ש' 10, שם ש' 14, מב ב ש' 21, מד ש' 44, שם ש' 55, מג א ש' 50, מג ב ש' 56; **נידה** מט ב ש' 4, שם ש' 5, נ א ש' 51⁵.

זה ברכות ה ב ש' 66 (2x), ז ב ש' 57, יג א ש' 33; **פאה** טו ד ש' 14 (2x), שם ש' 52, שם ש' 53, שם ש' 54, יו א ש' 35 (2x), יו ב ש' 33 (2x), שם ש' 34; **תרומות** מה ב ש' 21, מו א ש' 27⁶, שם שם; **מעשר שני** נג ב ש' 23, נו ג ש' 39; **חלה** נז ב ש' 12, שם ש' 13, נח א ש' 55; **ביכורים** סג ד ש' 43 (זה₂); **שבת** ג א ש' 39 (2x), ח ב ש' 45

¹ לפירוש המונח ראה ברויאר, עמ' 210, ד"ה הביטוי.

² יש לקרוא את המופע הזה בלשון שאלה, והוא פותח קטע חדש. והתלמוד דוחה: "נישמעינה מן הדא" וכו', עיי"ש.

³ ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב') מסופק אם יש להגיה כאן "את אמרת" (וליתר דיוק: "את אמר" — מ"ע). רצ"ע.

⁴ ראה המקבילה בשבת יב ע"ד ש' (ושם: "ואת אמרת [!]"), וצריך לומר: ואת אמר.

⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ואת אמר.

זה (המשך) (2x), ט ד ש' 52, יא א ש' 56, שם ש' 57 (2x), יב ב ש' 1! (צ"ל: זו), יד ג ש' 50 (2x), שם ש' 51, שם ש' 53; **עירובין** כב ג ש' 40; **פסחים** כז ג ש' 42, שם ש' 44, כט ד ש' 48 (2x), ל ג ש' 52, שם ש' 54, שם ש' 55, לה ד ש' 15; **יומא** לח א ש' 29, שם ש' 33, מה א ש' 23, שם ש' 30! (צ"ל: זו); **שקלים** מז א ש' 35 (והשאר! וצ"ל: זה שאר)⁹, שם שם, מז ג ש' 23 (2x), שם ש' 24, מח ג ש' 47, מט ב ש' 5, נא א ש' 29, שם ש' 30, שם ש' 31; **סוכה** נה ב ש' 34 (2x), שם ש' 35, שם ש' 36, נה ג ש' 7, שם ש' 39; **ראש השנה** נו א ש' 40, שם ש' 41, שם ש' 48 (2x), נו ד ש' 47, שם ש' 49, נח ב ש' 23, שם ש' 24; **תענית** סה א ש' 44, שם שם! (צ"ל: זו)¹⁰, שם ש' 45, סז ד ש' 56, שם ש' 58, שם ש' 59; **מגילה** עב א ש' 38, עב ג ש' 1! (צ"ל: זו)¹¹, עג ב ש' 21 (3x), עג ד ש' 22 (2x), שם ש' 27, עד ב ש' 123¹², עד ד ש' 42 (2x), שם ש' 43; **חגיגה** עו ג ש' 53, עז ג ש' 6, שם ש' 7, שם ש' 21, עט ב ש' 16 (2x); **מועד קטן** פ ד ש' 22, פב ד ש' 4, שם ש' 5, פג ב ש' 26, שם ש' 27, שם ש' 50, שם ש' 51; **יבמות** ג ג ש' 22, ו ג ש' 51! (צ"ל: זו)¹³, שם שם! ט ג ש' 113, ט ד ש' 54, יד ד ש' 31, טו א ש' 9, שם ש' 10, טו ג ש' 34, שם ש' 39; **סוטה** יו ב ש' 32, שם ש' 42, יז ג ש' 5, שם ש' 6 (3x), יט א ש' 16, שם ש' 27, שם ש' 38, שם ש' 39, כ ב ש' 40, שם ש' 41, כא ד ש' 7 (2x)¹⁴, כב ב ש' 256, כג ג ש' 55, כד ב ש' 18, שם ש' 19, שם ש' 20 (2x); **כתובות** כו ב ש' 64, כו ג ש' 71, כז ד ש' 11! (ל"ג)¹⁵, כט א ש' 36 (2x), לב ש' 8 (זה)¹⁶, לא ב ש' 38, לא ד ש' 23 (זה)¹⁷; **נדרים** לז ד ש' 10, מ ב ש' 60; **גיטין** מז ג ש' 40, מט ד ש' 11, שם ש' 12; **נזיר** נו ג ש' 29; **קידושין** נח ד

⁶ המופע הזה בא בשם ר' מאיר אחרי המונח "כתיב". ואולם עדיין ניתן לומר שאין כאן ברייתא מדרשית אלא ניסוח אמוראי, מכיוון שבהמשך באה גם דעתו של ר' יהושע בן לוי, ע"ש. וראה מה"ת, עמ' 189, ס' צו, הע' 1. וצ"ע.

⁷ ההגהה על פי המקבילה ביומא מד ע"ד ש' 37.

⁸ ההגהה על פי המקבילה לעיל שם, מד ע"ד ש' 37.

⁹ ראה המקבילה בשבת ג ע"א ש' 39 (המופע הראשון) הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

¹⁰ לשון הגמרא כאן: "זה (!) התורה", כלומר, לפני לשון נקבה, וזהו טעם ההגהה. ודע שברובן המכריע של ההגהות כאן הגהתי על פי המקבילות, ובמקום שלא מצאתי מקבילות הגהתי רק במקומות ספורים, מכיוון שאפשר לפרש בדוחק את הלשון "זה" כלשון סתמי.

¹¹ טעם ההגהה הוא שמדובר שם בלשון נקבה, ע"ש.

¹² המופע הזה מובא בילקוט שמעוני, ישעיה, רמז תעה, בשם ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי (אהצו"), עמ' 73, ד"ה ושלשתן, כלומר, אמוראי בוודאי. לכן לא רשמתי לצידו סימן שאלה.

¹³ ההגהה על פי המקבילה לעיל, ג ע"ג ש' 23.

¹⁴ לגירסא ולפירוש העניין במופע הראשון ראה: ליברמן, על הירושלמי, עמ' 72, הע' 87; מחקרים, עמ' 582, ד"ה לעומת זה; תוכפ"ש, מגלה, עמ' 1197, הע' 90; שם, בבא מציעא, ריש עמ' 166, ש' 61; שם, הע' 17. וראה עוד מה שכתב ר"ד שפרבר, מנהגי ישראל, א, ירושלים תשמ"ט, עמ' עח ואילך; עמ' פ, הע' 11, שם, ד, ירושלים תשנ"ה, סוף עמ' רלג. והעניין עדיין צ"ע.

¹⁵ ראה ק"ע, כ ע"א, ה"ו, ד"ה ה"ג לא יאמר. וראה הלשון שם להלן, ש' 17.

זה (המשד) ש' 57; (צ"ל: זו)¹⁶; שם ש' 158, ס ג ש' 28, ס א ש' 37 (היה!);¹⁷ שם ש' 38, שם ש' 39, שם ש' 42, שם ש' 44, שם ש' 57, ס ב ש' 55; **בבא קמא** ב א ש' 16, ב ג ש' 33; **בבא בתרא** יז ג ש' 2, שם ש' 3, שם ש' 5 (2x), שם ש' 6; **סנהדרין** יח ג ש' 52 (2x), שם ש' 53; (צ"ל: זו)¹⁸, יט ב ש' 29, שם ש' 30, שם ש' 35, שם ש' 36, כב ד ש' 46, שם ש' 48, כג ב ש' 42, שם ש' 43, כג ד ש' 29, כז ג ש' 19, שם ש' 20, שם ש' 21, כז ד ש' 35, שם ש' 52; (צ"ל: זו)¹⁹, כח ג ש' 9; (צ"ל: זו)²⁰, ל ב ש' 54 (2x); **שבועות** לג ד ש' 61, שם ש' 62; **עבודה זרה** מה ב ש' 7; (צ"ל: זו)²¹; **הוריות** מז ג ש' 64, מח ג ש' 19 (2x), שם ש' 22, שם ש' 23 (3x), שם ש' 27 (2x), שם ש' 30, שם ש' 31; **נדה** מט ד ש' 57, נ ד ש' 14²². וראה עוד ערך: אי זה; אי זה... ואי זה...; ואי זה זה; על זה נאמר (?).

זה... מפני זה (?)²³ **בבא מציעא** ח א ש' 14.

זה הוא ע"ע זהו.

זה היה מעשה קידושין ס ב ש' 17, שם ש' 23.

זה מדרש דרשו (?)²⁴ **שבת** טו ג ש' 49.

זה סימן מגילה עב ד ש' 13²⁵.

זה עומד בשמועתו וזה עומד בשמועתו ע"ע אף על פי כן זה עומד בשמועתו וזה עומד בשמועתו.

זהו ברכות ב ב ש' 34, ה ד ש' 56, יא א ש' 17 (2x), שם ש' 18 (2x); **כלאים** לא ב ש' 20; **ערלה** ס ב ש' 12 (זה הוא); **יבמות** ה א ש' 20; **נדרים** לז ד ש' 56, שם ש' 57.

¹⁶ ההגהה על פי המקבילה ביבמות ג ע"ג ש' 23.

¹⁷ הגהתי "זו" על פי הסגנון להלן ש' 38 ואילך, ע"ש.

¹⁸ ההגהה על פי המקבילה בראש השנה נח ע"ב ש' 24.

¹⁹ ראה שרי"ר, עמ' 260 ש' 26.

²⁰ ההגהה על פי המקבילה בתענית סה ע"ב ש' 7.

²¹ טעם ההגהה הוא שמדובר כאן בלשון נקבה. וכן הוא לעיל ש' 6, ע"ש. והספק הוא אם הביטוי

כאן תנאי.

²² רשמתי סימן שאלה ליד המופע הזה לפי שליברמן ציין כאן בגליונותיו, טופס ב', לתוספתא ברכות פ"ב. והמאמר ישנו שם, ה"ד, עמ' 9 ש' 44. יתכן אפוא שהמופע הזה הוא תנאי. והוא הדין ל"ז" (שם, שם) שישנה (בצורה "זה") בתוספתא שם, ש' 45. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע זו. וישנו מופע נוסף מסופק בסוטה יז ע"א ש' 4 — ראה מה שהערתי עליו בסוף ערך "כל מקום שנאמר".

²³ יש כאן שימוש במאמר תנאי שנמצא בגיטין פ"ד מ"ז. וראה לשון הפיסקא בירושלמי שם, מו ע"א ש' 51. וראה מה שהעיר ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 130, ש' 59. וראה לקמן, ערך "זו מפני זו".

²⁴ לשון זה ליתיה במקבילות התנאיות — ראה מה"ת, עמ' 105, סי' לז. ומדברי מלמד שם בהערה נראה שהוא סבור שהוא לשון הצעה של התלמוד. וצ"ע.

²⁵ לא כללתי את הביטוי שבימא מב ע"ד ש' 60, כי הוא תנאי — ראה תוספתא כפורים, פ"ג ה"ז, סוף עמ' 242, והנסמן שם; תוכפ"ש, שם, עמ' 784, ש' 31-32. ובקידושין סה ע"ב ש' 46 אמרו: "זה סימן לבוישן שאינו חוטא", ואינו בגדר מונח. ובסגנון דומה בבבא בתרא, בבבא קמא ו ע"ג ש' 20: "סימן זה יהא בידך כל זמן שאת רחמן המקום מרחם עליך".

****זהו** (המשך) מ ג ש' 25; **גיטין** מח ג ש' 21, נ ב ש' 13; **נזיר** נז א ש' 50²⁶; **בבא מציעא** י א ש' 46; (צ"ל: זוהי) 27²⁷; **עבודה זרה** לט ג ש' 35 (זוהי הוא). וראה עוד ערך אי זהו.

זהו... זה הוא... ע"ע זהו... זהו...

****זהו... זהו... מועד קטן פ ד ש' 52** (זה הוא תחת זהו²); **בבא בתרא** טו א ש' 43, שם ש' 44, טו ג ש' 53; **עבודה זרה** מג ב ש' 52-53. וראה עוד ערך: אי זהו... ואי זהו...; זו היא (!) זו היא (!) זה הוא....

זו ברכות ג ג ש' 24, שם ש' 34, ה ב ש' 52, שם ש' 53, ז ב ש' 51, יא א ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 36, שם ש' 38, שם ש' 39, יד א ש' 20 (2x); **פאה** טו ד ש' 53, יח ב ש' 40 (ושכחת! וצ"ל: זו שכחת)²⁸; **דמאי** כג ב ש' 18; **שביעית** לו ג ש' 42, שם ש' 47; **מעשר שני** נג ב ש' 24, שם ש' 36, נו ג ש' 43; **חלה** נז ב ש' 11; **ביכורים** סד ד ש' 60; **שבת** ח ב ש' 43, יא ד ש' 57, יד ג ש' 49; **עירובין** כג ד ש' 46; **יומא** לח א ש' 32, לט ב ש' 52, מא ד ש' 53 (2x); שם ש' 54, שם ש' 55, מד ב ש' 36, מד ד ש' 37, מה א ש' 224; **שקלים** מה ד ש' 57, שם ש' 58 (2x), מח א ש' 46 (2x); **ראש השנה** נז א ש' 38 (2x); נח ב ש' 24, נט ג ש' 46, שם ש' 47, שם שם! (צ"ל: זה)²⁹, שם ש' 48, שם שם! (צ"ל: זה)³⁰; **תענית** סד ב ש' 24 (2x), סד ג ש' 51, סה ב ש' 7 (2x), שם ש' 8, סז א ש' 20, סח א ש' 31⁵⁶, שם ש' 57; **מגילה** ע א ש' 15 (2x), עב ג ש' 18, שם ש' 20, עד ב ש' 32; **מועד קטן** פ ג ש' 26, פב א ש' 43, פב ד ש' 39 (2x); **יבמות** ב ג ש' 6, ג ג ש' 23, יא ד ש' 40 (2x), שם ש' 41; **סוטה** יו ב ש' 32, יט א ש' 24, כא א ש' 21, שם ש' 22, כג א ש' 38 (2x); **כתובות** לד ב ש' 53, שם ש' 61; **קידושין** סא ב ש' 59, סה ב ש' 16; **סנהדרין** יט ב ש' 46, כ ב ש' 74, שם ש' 41 (צ"ל: זה)³², שם ש' 52, שם ש' 53, כד ד ש' 39, כז א ש' 75, שם ש' 6, שם שם! (ל"ג)³³, כז ד ש' 53, כח ג ש' 9, שם ש' 10; **עבודה זרה** מ ג ש' 21 (2x), מה ב ש' 76; **נידה** נ ד ש' 14³⁴. וראה עוד ערך: אי זהו, אי זהו... ואי זהו... ואי זהו.

²⁶ ראה מה שהערתי לעיל, ערך "אי זהו", לנזיר נז ע"א ש' 49.

²⁷ ראה כ"א, עמ' 59 ש' 5 (ושם: "זו הוא [?]").

²⁸ ההגהה על פי מה"ת, עמ' 159, סי' רלב, הע' 2. וכן הוא בראשונים שהביא אהצו"י (עמ' 41, ד"ה עומר): "זו שכחת קמה".

²⁹ לשון הגמרא כאן: "זו (!) רינון תורה", ו"רינון" — לשון זכר הוא.

³⁰ לשון הגמרא כאן: "בלא שפתי מרמה זו (!) מוסף". ו"מוסף" לשון זכר הוא — ראה: "כד מפני מוספא" (וימא מג ע"ד ש' 24, "עד יפני מוסף" (סוכה נג ע"א ש' 29).

³¹ המופעים כאן ולקמן ש' 57 מובאים בילקוט שמעוני, ישעיה, רמז תעה, בשם ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי (אהצו"י, עמ' 98, ד"ה ושלשתן), כלומר, אמוראיים בוודאי. ולכן לא רשמתי לצידם סימן שאלה. והוא הדין למקבילה שבמגילה עד ע"ב ש' 32 הרשומה להלן בערך (ראה אהצו"י, שם, עמ' 73, ד"ה ושלשתן).

³² טעם ההגהה הוא שמדובר כאן בלשון זכר, ע"ש. וכן הוא במקבילה בסוכה נה ע"ג ש' 7.

³³ המופע ליתיה במקבילה ביבמות יא ע"ד ש' 41.

³⁴ ראה מה שהערתי לעיל בערך "זה" על אתר. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע זה. ואפשטיין הוסיף עוד מופע בסוטה יו ע"ב ש' 42 — ראה מביא לנוה"מ, סוף עמ' 656; עמ' 657, הע' 1. ולא כללתי את המופע שבבבועות לב ע"ד ש' 35, לפי שהוא תנאי — עיין בשר"ר, עמ' 265 ש' 26 וש' 29.

זו ב'... מה שאין כן ב'... פאה יח ב ש' 10; גיטין מט ג ש' 13.

זו (!) דברי ר' ע"ע דברי ר' (= לדברי ר' או טעמו של ר' או במה דבריו של ר' אמורים).

****זו דברי ר', אבל דברי חכמים**³⁵ ברכות יא ג ש' 10; דמאי כה א ש' 45; יבמות ו א ש' 13, טו א ש' 27; נזיר נז ב ש' 19; בבא בתרא יו ד ש' 19.

זו דברי ר', אבל חכמים אומרים³⁶ כתובות לה ד ש' 61 (אומרים); גיטין מז ד ש' 58; קידושין סה ד ש' 37.

זו דברי ר', אבל חכמים אומרים (!) ע"ע זו דברי ר', אבל חכמים אומרים.

זו דברי ר' ור', אבל דברי חכמים³⁷ פסחים לז ב ש' 41; יומא מד ב ש' 38¹⁴; ראש השנה נח ד ש' 62; כתובות כט ד ש' 19; שבועות לב ד ש' 39⁴⁰.

זו דברי ר' ור', אבל דברי ר' שבת יז ב ש' 31; פסחים לג ד ש' 13.

***זו דברי ר' ור', אבל חכמים אומרים**⁴⁰ בבא בתרא יד א ש' 6, שם ש' 418.

זו דברי ר', ור' בא להכריע על דברי בית הלל שבת ד א ש' 49 (ל"ג זז, צ"ל: ר' תחת ור'⁴²).

זו דברי ר' ור', אבל דברי חכמים שבת יב א ש' 26; יומא מה ג ש' 9; (ל"ג ור'⁴³) יבמות ט ד ש' 22; סנהדרין כז ד ש' 2; (ל"ג ור'²).

זו דברי ר' ור' ור' (!), אבל חכמים אומרים⁴⁴ שבועות לג ב ש' 64; (ל"ג ור'²)⁴⁴.

זו היא ברכות ג ג ש' 36, ה ד ש' 56; כלאים לב ג ש' 38; חלה נט א ש' 20; תענית סט ג ש' 18; יבמות ז ב ש' 17, ט ג ש' 25; כתובות לה ב ש' 41; נדרים מ ג ש' 24;

³⁵ למשמעות לשון זה והלשונות הדומים לו בערכים הבאים ראה גינצבורג, פירוש, א, עמ' 375. ולשון אפשטיין: "והאמוראים, ביחוד הראשונים, דרכם היה לפסוק הלכה ע"י 'זו דברי ר' אבל חכמים אומרים' בבבלי (או 'אבל דברי חכמים' בירוש') (מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 1141, ד"ה וכבר).

³⁶ למשמעות "חכמים אומרים" כאן ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 1214, ד"ה ולא עוד.

³⁷ כתב ליברמן על המופע בכתובות כט ע"ד ש' 19 הבא להלן: "אבל 'דברי חכמים' שבירושלמי הוא פסק הלכה, כרגיל בירושלמי" (הלכות הירושלמי, עמ' נד, סוף אות ש). וראה עוד מה שהערתי בריש ערך "דברי חכמים (= הלכה)".

³⁸ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 382, ד"ה אלא שבירוש'.

³⁹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע זו דברי ר' ור' ור', אבל דברי חכמים.

⁴⁰ למשמעות "חכמים אומרים" כאן ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 175. וראה עוד שם, עמ' 242, ד"ה חשובים.

⁴¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע זו דברי ר' ור' ור' (!), אבל חכמים אומרים.

⁴² ההגהות על פי ליברמן (וירכ"פ, עמ' 55, ד"ה אמר ר' יוחנן), שהגיה על דרך "נראה שצ"ל". וכן הגיה אפשטיין במוחלט — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 208, הע' 46; עמ' 286, ד"ה ובירוש'. אבל במקומות אחרים הגיה רק את ההגהה הראשונה — ראה: מחקרים, ב, א, עמ' 24, ד"ה אבל; שם, הע' 23; מבואות לסה"ת, ריש עמ' 75; שם, הע' 30.

⁴³ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 260, ד"ה א"ר יוחנן. והוא הדין למקבילה בסנהדרין כז ע"ד ש' 2 הרשומה להלן ב'ערך, ולמקבילה בשבועות לג ע"ב ש' 64 הרשומה בערך הבא.

⁴⁴ ראה מה שהערתי בהערה הקודמת. ובקטע סבונה הנוסח הוא: "דברי חכמים" (עמ' 293, קטע 6.1 [עמ' 292]) תחת "חכמים אומרים", כמות שהוא במקבילה ביומא מה ע"ג ש' 10.

זו היא (המשך) גיטין מט ג ש' 43 (ו-);⁴⁵ קידושין סא ב ש' 4659. וראה עוד ערך: אי זו היא; אי זו היא... ואי זה הוא....

זו (!) היא ע"ע דר' היא.

זו היא... זו היא... כלאים כח א ש' 36-37; שבת יד ג ש' 13-14, שם ש' 15; עירובין כג א ש' 10-11; מועד קטן פג א ש' 13⁴⁷; שבועות לד ד ש' 48, לה ד ש' 13-16. וראה עוד ערך אי זו היא... ואי זו היא....

זו היא (!) ... זו היא (!) ... זה הוא... ערלה סב ב ש' 10-12 (צ"ל: זה הוא)⁴⁸.

זו היא שאמרו כתובות לד ב ש' 36, שם ש' 40.

זו היא שאמרו חכמים (?)⁴⁹ סנהדרין כח ד ש' 18.

זו להוציא מדברי ר' מעשרות מח ד ש' 15; סוטה יז ד ש' 59; גיטין מה א ש' 54; עבודה זרה מא ג ש' 30 (צ"ל: מה כר?)⁵⁰.

***זו להוציא מידי ר'** בבא מציעא יא ד ש' 15⁵¹.

זו מפני זו⁵² פסחים ל ד ש' 58; ראש השנה נז ד ש' 56; ביצה ס ד ש' 8; כתובות ג ש' 47; עבודה זרה לט ד ש' 61.

זו תנינן (!) תמן ע"ע דתנינן תמן.

⁴⁵ הנוסח במקבילה ביבמות יא ע"א ש' 16 בשיבוש: "והוא", וצריך לומר: והיא. וצ"ע מה היא הגירסה הנכונה ומהו הפירוש.

⁴⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע זהו. ולמופע קרוב מסופק ע"ע והוא (!).

⁴⁷ לשון הגמרא כאן בסיפא: "וכל שאין מסרגין על גופה זו היא דרגש". והמילה "דרגש" מופיעה בירושלמי בלשון זכר ונקבה — עיין אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ב, עמ' 919, טור ג בערכה.

⁴⁸ לשון הגמרא בשתי הרישות: "זו היא (!) נותן טעם לשבח מותר... זו היא (!) נותן טעם לפגם מותר", והסיפא תוכיח: "זה הוא נותן טעם לפגם אסור".

⁴⁹ הביטוי הזה נמצא, אמנם, בתוך קטע תנאי (ראה ספרי במדבר, פיס' קלא, עמ' 171 ש' 6, אבל הלשון בספרי היא: "מיכן אמרו" וראה מבוא לנוה"מ, עמ' 735, סי' 34; והציון "כח ע"ב" שם משובש). יתכן אפוא שהניסוח כאן הוא אמוראי, וזהו טעם הספק. ומטעם זה כללתי בערך "מה (וכללית; בלשון שאלה או קושיא)" את המופע הרטורי שבקטע זה (סנהדרין כח ע"ד ש' 34) בסימן שאלה (השווה ספרי, שם, ש' 14). וכן כללתי בערך "שמא (בניחותא)" את המופע הזה שבו (שם, ש' 56) בסימן שאלה (כי ליתיה בספרי, שם, עמ' 171 ש' 8; שם, עמ' 172 ש' 15). ואמנם, כבר החליפו בירושלמי בקטע הזה את הלשון "שנאמר" (ספרי, שם, עמ' 171 ש' 8; שם, עמ' 172 ש' אחרונה) ב"הדא היא דכתיב" (סנהדרין כח ע"ד ש' 24, כט ע"א ש' 1). יתכן גם שהלשון "מה עשה" (סנהדרין כח ע"ד ש' 30, ש' 33 וש' 38, כט ע"א ש' 1) הוא לשון הגרסן האמוראי, כי ליתיה בספרי, שם, עמ' 171 ש' 18, ש' 13 וש' 22; עמ' 172 ש' 22. והוא הדין ללשון "מה עשו" (סנהדרין כח ע"ד ש' 6), כי ליתיה בספרי, עמ' 170 ש' 20. ולכן כללתי אותם בערך "מה (וכללית; בלשון שאלה או קושיא)" בסימן שאלה. והוא הדין ללשון "מה בא לעשות" (שם, כט ע"א ש' 3). והשווה עוד את הלשון: "אין אתם מודין ליי" (סנהדרין כח ע"ד ש' 55) עם ספרי, שם, עמ' 172 ש' 14.

⁵⁰ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 563, ד"ה זו להוציא.

⁵¹ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 385, ד"ה ירוש'.

⁵² ראה מה שהערתי לעיל, ערך "זה... מפני זה (?)".

זוג שבת ז א שו' 31.

זוגא (= יהודה וחזקיה בני ר' חייא)⁵³ מעשר שני נה ד שו' 20 (זוגא!); נידה נ ג שו' 5463.

זוגא דקיסרין⁵⁵ דמאי כב ג שו' 32.

זוגה⁵⁶ דמאי כב ג שו' 31.

זוגות סוטה כד א שו' 24.

זונא (!) ע"ע זוגא (= יהודה וחזקיה בני ר' חייא).

זיבה והכא (!) תנינן ע"ע תמן תנינן... תמן תנינן... זיבה והכא (!) תנינן...

זימנין... וזימנין...⁵⁷ סנהדרין יח ג שו' 60-5861.

זימנין אמר לה בשם ר', וזימנין אמר לה בשם ר'⁵⁹ מעשרות נא ד שו' 63 (זימנין

תחת וזימנין, נב א שו' 4; מעשר שני נב ד שו' 30.

זימנין אמר לה בשם ר', זימנין אמר לה בשם ר' ע"ע זימנין אמר לה בשם ר',

וזימנין אמר לה בשם ר'.

זימנין דמותבין לה ומסייעין לר', זימנין דמותבין לה ומסייעין לר' ע"ע מתיבין

הא (!) מתניתא. זימנין דמותבין לה ומסייעין לר', זימנין דמותבין לה ומסייעין לר'.

*זימנין דתיפטר (!) ההן קרא (!)... וזימנין דתיפטר (!) לה...⁶⁰ בבא מציעא יב ב

שו' 24-23 (צ"ל: דת פתר⁶¹, צ"ל: קראה או קרייא).

זימנין סגין יתבית קומי ר' ולא שמעית מיניה הדא מילתא⁶² שבת ה ד שו' 46

(יתיבית); מגילה ע ב שו' 6; יבמות ה ד שו' 60 (קומיר').

זימנין סגין יתבית קומיר' (!) ולא שמעית מיניה הדא מילתא ע"ע זימנין סגין

יתבית קומי ר' ולא שמעית מיניה הדא מילתא.

⁵³ תרגום: הזוג. ולפירוש הביטוי ולהגהה במעשר שני ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 17, הע' 1;

עמ' 296, ס' 8; מבוא לנוה"מ, עמ' 13, הע' 6; עמ' 16, ד"ה אבל ואילך. ולהגהה ראה עוד מבואות לשה"א,

עמ' 475, נה ע"ד, שו' 24; שם, הע' 7. וראה מה שהעיר רטנר באהצו"י, ערלה, עמ' 217, ד"ה ר' יוחנן.

וצ"ע.

⁵⁴ מצאנו במעשרות נב ע"א שו' 42: "זוגא קריביה דרבי בא בר זבדא בשם רבי אבהו". ובכ"ר שם:

"זוגה (!) סכנייה" (עמ' 2267 שו' 26), ונראה לכאורה שהוא שם אדם — ראה: הרז"ף, מבוח"י, עז ע"א,

ערך זוגא (זוגה) ב'; אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 233, סוף ערך זוגא דקיסרין; עמ' 166, סוף הע' 49.

⁵⁵ תרגום: הזוג של קיסריה. ואני מפרש: שני חכמים שנתכנו בשם זוג, שלא כרז"ף ואלבק שהבאתי

לעיל (בהערה הקודמת). וצריך עיון מי היה אותו הזוג.

⁵⁶ תרגום: הזוג. והוא הוא "זוגא דקיסרין" הנזכר בערך הקודם, עיין בדמאי שם.

⁵⁷ תרגום: לפעמים... ולפעמים....

⁵⁸ ישנו מופע נוסף בברכות ע"ג שו' 35-36 = יומא מ ע"ב שו' 31-32. ולא נרשם, כי אינו בגדר מונח.

⁵⁹ תרגום: לפעמים אומר אותה בשם ר', ולפעמים אומר אותה בשם ר'.

⁶⁰ תרגום (אחרי ההגהות): פעמים שאתה פותר את הפסוק הזה... ופעמים שאתה פותר אותו....

⁶¹ ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 172, שו' 71.

⁶² תרגום: פעמים רבות ישבתי לפני ר' ולא שמעתי ממנו את הדבר הזה! כל המקומות הבאים צוינו

על ידי ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 78, ד"ה זימנין. והציון לעירובין שם, הכוונה בו לערך הבא להלן: "זימנין

סגין פשטית עם ר' ולא שמעית מיניה דא מילתא".

זימנין סגין יתיבית קומי ר' ולא שמעית מיניה הדא מילתא ע"ע זימנין סגין יתיבית קומי ר' ולא שמעית מיניה הדא מילתא.

זימנין סגין פשטית עם ר' ולא שמעית מיניה דא מילתא⁶³ עירובין כה ג שו' 52. **זכר לדבר יומא מב ב שו' 51; מועד קטן פ ג שו' 27.**

זמנין דאת אמר... וזמנין דאת אמר...⁶⁴ **שביעית** לט ד שו' 40-41 (ומניין⁶⁵); **זימנין**; **עבודה זרה** מג ד שו' 28.

זמנין דהוי בה... וזמנין דהוי בה...⁶⁶ **פאה יז א שו' 15-16.**
***זנה (!) אייתיתיה מדבית לוי**⁶⁸ **בבא בתרא יד ג שו' 33 (צ"ל: ונה⁶⁹, אייתיתיה =**

אייתיתיה). וראה עוד ערך ואנא דאייתיתיה מן דבית לוי.
זעיר⁷⁰ **כלאים לב ב שו' 49; שביעית לז ג שו' 25; שם שו' 31; מועד קטן פב ד שו' 47;**

יבמות ט א שו' 63; סנהדרין כא א שו' 61, כא ב שו' 74.
זעירא⁷² **ברכות ד ב שו' 31; שקלים מז א שו' 12; מועד קטן פג ג שו' 36; כתובות לה**

א שו' 55 (צ"ל: זעיר⁷³).
זעיריא⁷⁴ **ברכות ה ב שו' 36; מועד קטן פב ד שו' 21. ועיינ עוד ערך חבריא זעיריא**

אמרי (!).
זעירא⁷⁵ **כתובות כט ג שו' 37, שם שו' 39.**

⁶³ תרגום: פעמים רבות פשטית (כלומר, למדתי) עם ר' ולא שמעתי ממנו את הדבר הזה! וראה מה שכתבתי בהערה הקודמת.

⁶⁴ תרגום: פעמים שאתה אומר... ופעמים שאתה אומר....
⁶⁵ להגהה ראה: תש"ק, עמ' 54, סי' 65; שם, הע' 89; ירושלמי נזיקין, עמ' 150, ד"ה ובירוש'; שם, הע' 19. ואפשטיין קורא בוודאות בכ"ל: "זמנין" (עמ' 184 שו' 38) — ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 440, שו' 40. וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 216 שו' 20.

⁶⁶ תרגום: פעמים שהוזה (כלומר, מפרש, וכן בסיפא) בה... ופעמים שהוזה בה... — עיינ שתא"י, סוף עמ' 25, ד"ה ר' מנא.

⁶⁷ לשון הירושלמי כאן: "רבי מנא אמר זמנין דהוי בה" וכו'. ולפי מה שתרגמתי לעיל, אין לגרוס "אמר". וכבר מחקה שתא"י הנ"ל (בהערה הקודמת).

⁶⁸ תרגום (אחרי ההגהה): ואני הבאתי (כלומר, למדתי) אותה מ[הברייתא] של בית לוי.
⁶⁹ ראה: ליברמן, תש"ק, עמ' 103, הע' 83; תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 361, הע' 19; ירושלמי נזיקין, עמ' 198, שו' 21. ואפשטיין נוטה להעדיף על "מדבית לוי" שבסיפא את הגירסא שבמקבילה בכלאים כז ע"א שו' 49: "מן דבר דליה" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 287, הע' 3. אבל גם בכ"א: "מן דבית לוי" (עמ' 19 שו' 90).

⁷⁰ תרגום: קטן. כלומר, אדם קטן.
⁷¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע זעירא.

⁷² תרגום: הקטן. כלומר, אדם קטן.
⁷³ ע"ע בר נש זעיר.

⁷⁴ תרגום: הקטנים. כלומר, החכמים הקטנים. ולזהותם של חכמים אלה ראה מה שהערתי בערך "רברביא קומי והוא שאל לזעיריא (בתמיהה)".

⁷⁵ תרגום: הקטנה. כלומר, הלכה בעלת חידוש קטן.

זקנים ברכות ג ב ש' 55 (זקנים), ד ד ש' 58 (זקנים); **שביעית** לח ד ש' 8 (זקנים); **ביכורים** סה ד ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 14; **עירובין** כא א ש' 50 (זקנים), כא ב ש' 55, שם ש' 61 (זקנים), שם ש' 62; **יומא** לח ד ש' 42 (זקנים); **סוכה** נג ד ש' 11 (זקנים), שם ש' 14; **ביצה** ס א ש' 58, סב א ש' 46; **מגילה** ע ד ש' 40, עב ב ש' 20 (זקני); **חגיגה** עו ג ש' 57, שם ש' 62, עו ד ש' 1, עח ד ש' 14; **יבמות** ב ג ש' 54, ג א ש' 49, יב ב ש' 47 (זקנים), טו ד ש' 29 (זקני); **סוטה** יח ב ש' 22, כד ג ש' 33, שם ש' 35; **כתובות** כה א ש' 26, לג א ש' 23; **נדרים** מב ב ש' 7, שם ש' 12, שם ש' 15; **גיטין** נ ד ש' 37 (זקנים); **קידושין** סד א ש' 57; **סנהדרין** כט א ש' 29, ל ב ש' 4; **עבודה זרה** מא ג ש' 49, מב ג ש' 28, שם ש' 30; **הוריות** מו ב ש' 33 (זקנים), מז ד ש' 45, מח ב ש' 62, שם ש' 63, שם שם (זקנים), שם ש' 64, מח ג ש' 1 (זקנים), שם ש' 2 (זקנים), שם ש' 3 (2x; זקנים), שם ש' 5 (זקנים), שם ש' 33 (זקנים), שם ש' 36, שם ש' 38 (זקנים).

זקני ברכות** ג ב ש' 56; **ביכורים** סה ג ש' 24, שם ש' 26, שם ש' 32, שם ש' 39, שם ש' 46, שם ש' 52; **שבת** ג ד ש' 26; **ראש השנה** נז ב ש' 5; **חגיגה** עו ג ש' 54 (2x), שם ש' 55; **מועד קטן** פא ג ש' 56, פא ד ש' 32, שם ש' 51, שם ש' 52, שם ש' 53, שם ש' 54, שם ש' 58; **יבמות** ח ד ש' 20, יא א ש' 19; **כתובות** כח ד ש' 52, שם ש' 53, לא ג ש' 41, שם ש' 43; **נדרים** מב א ש' 48, שם ש' 52, שם ש' 53, שם ש' 56, שם ש' 59, מב ב ש' 4, שם ש' 5 (2x), מב ג ש' 7, שם ש' 8 (2x), שם ש' 9; **גיטין** מו א ש' 75?26, מט ג ש' 46; **נזיר** נג א ש' 58, שם ש' 59, נג ב ש' 27; **קידושין** סב ג ש' 260, סב ד ש' 1, שם ש' 3; **בבא קמא** ו ג ש' 11; **סנהדרין** יט ג ש' 258, שם ש' 259, שם ש' 260, שם ש' 262, ל ב ש' 5; **עבודה זרה** מא ג ש' 50, מא ד ש' 49, מב א ש' 1 (2x); **הוריות** מח ב ש' 60, שם שם; (וצ"ל: ראש)⁷⁷, שם ש' 61.

זקן אחד ברכות ט ב ש' 16; **תרומות** מז ב ש' 50; **תענית** סג ד ש' 15.

זקני גליל (!) ע"ע זקני הגליל⁷⁸.

זקני הגולה (!?)⁷⁹ **נדרים** מ א ש' 42; **סנהדרין** יט א ש' 18.

זקני הגליל ע"ע: אחד מזקני הגליל; דזקני הגליל אומר (ו); דזקני הגליל היא.

זקני הדרום עירובין כג ג ש' 40.

זקנים ע"ע זקנים.

⁷⁶ טעם הספק כאן, ובמופיע המקביל שבקידושין סב ע"ג ש' 60 דלהלן, הוא היות ויתכן לראות אותם כצייטוט מברייטא — ראה לשון הגמרא בנדרים לט ע"ד ש' 17: "דתנינן תמן שהזקן עוקר את הנדר מעיקרו". והוא לשון הברייטא בירושלמי כתובות לא ע"ג ש' 34 = בבלי שם, עד ע"ב (אבל שם בא "חכם" תחת "זקן").

⁷⁷ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁷⁸ בערך "אחד מזקני הגליל" המצוין שם.

⁷⁹ טעם הספק הוא היות ויש כאן שימוש בלשון הפסוק בירמיה כ"ט, א'. מעתה, אין כאן מונח תלמודי.

חית

חבורה עירובין יט ב שו' 11.
חבורה היה (!) מקשה ע"ע חבורה היתה מקשה.
חבורה היתה מקשה מעשרות מח ג שו' 50 (היה!); **שבת** יו ד שו' 35; **פסחים** לב ג שו' 14; **יבמות** ד ד שו' 35.
חבורתה ע"ע חבורתיה.
חבורתו שבת ג ד שו' 21.
חבורתיה¹ **ברכות** ה ג שו' 8 (2x), שם שו' 9, יא א שו' 25, שם שו' 28 (חבורתה); **שביעית** לז ג שו' 2 (חבורתיה!);² **תרומות** מא ג שו' 29; **שבת** ה ד שו' 11; **מגילה** עה ג שו' 21 (חבורתה); **שבועות** לו ד שו' 44.
חבירו משיבו ואומר לו חגיגה עו ד שו' 29. ועיין עוד ערך משיבו חבירו ואומר לו. וראה עוד ערך וחבירו משיבו.
חבירי תענית סז א שו' 49, שם שו' 50 (2x).
חבירי ע"ע חבירי.
חבירי תורה³ **ברכות** ב ד שו' 30 (2x).
חבירי ע"ע חבירים.
חביריו דמאי כב ד שו' 27; **שביעית** לט א שו' 61; **תרומות** מב א שו' 25, שם שו' 28 (2x); **שבת** ח א שו' 6, ח ג שו' 1; **עבודה זרה** מא ד שו' 52.
חביריו (ז?)⁴ **תרומות** מב א שו' 44, שם שו' 45 (צ"ל בשניהם: חבירין?).

¹ תרגום: חבורתו. לפירוש המונח ראה גינצבורג, פירושים, א, עמ' 391, ד"ה דלמא.

² הר"ש (שביעית פ"ז מ"ב, [סד"ה ק"ו לדמיהם]) גורס כאן: "וחבורתא" (אהצו"י, ריש עמ' 63, ד"ה ר' אילא), וצריך לומר: וחבורתה (= וחבורתיה).

³ ליברמן מעיר: "עיין תנחומא הנדפס מכבר סוף נצבים: חזקיה אמר אלו חברי תורה. וביטוי זה אינו ידוע לי ממקום אחר בספרות התלמודית" (מחקרים, ריש עמ' 165, ד"ה ברכות). ויש להוסיף, שלשון המדרש שם: "מיד הצדיקים מתכנסין עליהם [על בהמות ולויתן — מ"ע], והקדוש ברוך הוא אומר לכל אחד ואחד, ואוכל לפי שכרו, שנאמר, יכרו עליו חברים [איוב מ, ל — מ"ע]. חזקיה אמר, אלו חברי תורה" (הנוסח על פי מדרש תנחומא המפואר, ב, בניברק תשנ"ח, עמ' תקפה). נראה אפוא שמקור הביטוי היחידאי הזה הוא בדרשת הפסוק הזה.

⁴ רשמתי ערך זה לפי שיטת הר"ש והאוז"ז — ראה אהצו"י, עמ' 26, ד"ה אין תעבדינ'י. והיא שיטת הרמב"ם בפיה"מ מהדורא קמא — ראה תרומות פ"ג מ"ג, והערת קאפח, שם, עמ' קעג, הע' 7. וכן הכריע אפשטיין (מבוא לנו"מ, ריש עמ' 782) שיש לגרוס "חבירין", כגירסת שרי"ר והראשונים הנ"ל; כלומר, החכמים. ואיני יודע לאיזה שרי"ר הכוונה. ונראה שצריך להיות: כי"ר, והוא שם, עמ' 2221 שו' 11. והרמב"ם מפרש במהדורא בתרא: "שיעור חבירו" (שם), וכן פירש הפ"מ (טז ריש ע"א, ד"ה מה כשיעור).

חבירי ברכות ג א ש' 13 (חברי), שם ש' 25 (חבירי), יב ד ש' 39 (חבירי); **שביעית** לח ד ש' 22; **מועד קטן** פא ד ש' 14; **עבודה זרה** מא ב ש' 52 (חבירי).
חבירים ברכות י ג ש' 3 (חברים! וצ"ל: חבְרִיה); **שביעית** לה ג ש' 29 (חבירין); **מעשר שני** נו ד ש' 38; **שבת** ג א ש' 20 (חבירין); **תענית** סז א ש' 49; **מועד קטן** פא ד ש' 10 (חברים), פג ד ש' 46; **סוטה** כד א ש' 61 (חבירי); **נדרים** מ א ש' 46, מא ג ש' 56; **גיטין** מג ב ש' 23 (חבירי), שם ש' 24, שם ש' 25; **סנהדרין** יח ג ש' 4, שם ש' 7 (חבירין), שם ש' 9 (2x), יט א ש' 22.

חבירין ע"ע חבירים.

חבירינו תרומות מז ב ש' 51; **שבת** ח ג ש' 516.

חבר ברכות ט ד ש' 1; **ביכורים** סה ג ש' 37; **מועד קטן** פא ד ש' 37; **נדרים** מב ד ש' 46; **קידושין** סד ג ש' 7; **סנהדרין** יח ג ש' 5, שם ש' 8; **הוריות** מח א ש' 63 (2x), שם ש' 64 (3x).

חבר ותלמיד שקלים מז ב ש' 23, שם ש' 27; **ראש השנה** נו ד ש' 21, שם ש' 27; **בבא בתרא** יז ב ש' 8; **סנהדרין** יח ב ש' 3. וראה עוד ערך תלמיד וחבר.
חבריו⁶ שבת ח ג ש' 4, שם ש' 7, שם ש' 9, שם ש' 18; **שבועות** לו ד ש' 46, שם ש' 747.

חבריו דר'⁸ שבועות לו ד ש' 49.

חברות ברכות ט א ש' 39.

חברותיה (!) ע"ע חבורתיה.

חברי ע"ע חבירי.

חבריא ע"ע חבריאי.

חבריא אמר (!) ע"ע חבריאי אמרין.

חבריא אמרי (!) ע"ע חבריאי אמרין.

חבריא אמרין ע"ע חבריאי אמרין.

חבריא בעון קומי ר' ע"ע חבריאי בעון קומי ר'.

חבריא סברין מימר ע"ע חבריאי סברין מימר.

חבְרִיה⁹ ברכות ג ב ש' 4, ו א ש' 25; **כלאים** לב א ש' 33; **שבת** ח ג ש' 14 (2x); **עירובין** כ א ש' 23, כה ג ש' 54; **מגילה** עא ב ש' 33; **חגיגה** עז ד ש' 47, עח ד ש' 20; **יבמות** ה ד ש' 1061. וראה עוד ערך כהן דאמר לחבריה.

גם הרש"ס גורס: "חברו" (מט ע"א ש' 12 וש' 14). ולפיהם, אין מקום לערך זה. וראה עוד מה שכתבתי במבוא, עמ' מג, ד"ה ויש. וצ"ע.

⁵ לא כללתי את המופע שבשקלים מז ע"א ש' 24, לפי שהוא לשון בבלי יבמות צו ע"ב.

⁶ תרגום: חבריו.

⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע חכמים.

⁸ תרגום: חבריו של ר'.

⁹ תרגום: חברו.

¹⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: חבירים; מוטיב ליה חבריאי (!); מטיב תנייא לחברייא (!).

חבריה (!) ע"ע חברייה.

חבריה (!) אמרין ע"ע חברייה אמרין.

חבריי ע"ע חברייה.

חבריי אמרין ע"ע חברייה אמרין.

****חברייא**¹¹ ברכות ב ד שו' 38, ג ד שו' 2 (חבריא, +בשם ר'), שם שו' 18 (חבריא), ו ד שו' 20 (חבריא), ז א שו' 39 (חבריא), ז ג שו' 18, ח ד שו' 41, יא ג שו' 42, שם שו' 49 (חבריה) וצ"ל: חברייה; **פאה** יו ג שו' 50 (+בשם ר'), יז ג שו' 11, יח ב שו' 44 (חבריא), כא ב שו' 3; **דמאי** כג א שו' 21 (+בשם ר'), שם שו' 27 (+בשם ר'), שם שו' 31 (+בשם ר'), שם שו' 34, כג ד שו' 40 (חבריא, +בשם ר'), כה ב שו' 22 (חבריא, +בשם ר'), שם שו' 25 (חבריה) וצ"ל: ר')¹²; **כלאים** כח ג שו' 17 (חבריא), כח ד שו' 4 (חבריא), כט ד שו' 14 (חבריא); **שביעית** לו א שו' 47, לז ב שו' 17! וצ"ל: +אמרין)¹³, לח ג שו' 37; **תרומות** מ ג שו' 27 (+בשם ר'), מ ד שו' 11 (+בשם ר'), מב ד שו' 33, מג ג שו' 24, מה ב שו' 10 (חבריה), מה ג שו' 15 (+בשם ר'), שם שו' 18, מו א שו' 35 (+בשם ר'), מו ב שו' 36, מז ד שו' 33 (+בשם ר'); **מעשרות** מט ד שו' 56 (חבריה, +בשם ר'), נ ג שו' 30 (חבריא), נא ג שו' 5; **מעשר שני** נו ב שו' 32 (חבריא), שם שו' 41; **חלה** נז ג שו' 34 (+בשם ר'), שם שו' 36 (חבריא), נח ב שו' 28 (+בשם ר'), נט א שו' 58 (חבריא), נט ב שו' 18 (+בשם ר'); **ביכורים** סד ב שו' 20 (+בשם ר'), שם שו' 22, שם שו' 23; **שבת** ד ג שו' 21, ה ד שו' 4, ז א שו' 31, יד ד שו' 8 (+בשם ר'); **עירובין** יח ג שו' 55 (+בשם ר'), כא ד שו' 40, שם שו' 41, כה ד שו' 24; **פסחים** כז ב שו' 54, שם שו' 56, כח א שו' 29 (+בשם ר'), כט א שו' 61, ל א שו' 6 (+בשם ר'), לו ד שו' 20 (+בשם ר'), שם שו' 60, לז ג שו' 60 (חבריא, +בשם ר'); **יומא** לט ג שו' 47 (+בשם ר'), מה א שו' 12; **שקלים** מח ג שו' 4 (+בשם ר'); **סוכה** נג א שו' 33 (חבריא), נד ב שו' 53; **ראש השנה** נו ד שו' 49, נט ב שו' 24, שם שו' 30; **ביצה** ס ג שו' 42 (+בשם ר'), שם שו' 50, ס ד שו' 16 (+בשם ר'), סג א שו' 20, שם שו' 31; **תענית** סו ב שו' 55, סו ג שו' 1, סז ג שו' 33; **מגילה** עא ג שו' 14, עב ב שו' 33, עג א שו' 36; **חגיגה** עה ד שו' 36 (+בשם ר'); **יבמות** ב ד שו' 56 (+בשם ר'), שם שו' 61 (חבריא), ח א שו' 28, יא א שו' 38 (+בשם ר'), יב א שו' 60, יב ג שו' 63 (+בשם ר'), יב ד שו' 42 (+בשם ר'), טו ג שו' 21 (חבריא, +בשם ר'); **סוטה** כג ד שו' 27, שם שו' 46 (חבריא); **כתובות** כד ד שו' 50, כט ד שו' 14 (+בשם ר'), לא ג שו' 53; **גיטין** מג ב שו' 22 (+בשם דר') וצ"ל: ר'), מג ד שו' 46 (חבריה) וצ"ל: חברייה), מז ג שו' 31, מח ד שו' 31 (+בשם ר'); **נזיר** נב ג שו' 27, שם שו' 34, נג ב שו' 12, נד א שו' 11 (חבריא), שם שו' 48 (חבריי), נד ד שו' 3 (חבריי)¹⁴, שם שו' 6 (חבריה), שם שו' 14; **קידושין** סא ג שו' 36, סב ד שו' 13, סד א שו' 29 (חבריא); **בבא בתרא** יז ד שו' 13 (חבריה);

¹¹ תרגום: החברים.¹² ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לחברייא" על אתר.¹³ ראה כ"ד, עמ' 202 שו' 35 (ושם: "חבריה אמרין").¹⁴ ראה מה שהערתי בערך "אמרין חברייא קומי ר'" על אתר.

****חברייא** (המשך) **סנהדרין** כ ב ש' 24, כז ד ש' 16, ל א ש' 52 (+בשם ר'); **שבועות** לד ב ש' 54, לו ב ש' 43; **עבודה זרה** לט ב ש' 59 (חבריא), שם ש' 60, מ ג ש' 23, מ ד ש' 11 (+בשם ר'), מא ג ש' 40 (חברייא, +בשם רבי¹⁵), מב ד ש' 49, מג א ש' 12; **הוריות** מה ג ש' 43 (חברייא), מה ד ש' 27 (+בשם ר'), מו א ש' 47 (+בשם ר'), שם ש' 49, מז ב ש' 51, שם ש' 60 (חברייא); **נידה** נ א ש' 1 (+בשם ר'), שם ש' 40 (+בשם ר'), שם ש' 51 (+בשם ר'), נא א ש' 1632. וראה עוד ערך: מותיב ליה חברייא (!); מתיב תנייא לחברייא (!).

חברייא אומרין (!) ע"ע חברייא אמרין.

חברייא אמרי (!) ע"ע חברייא אמרין.

חברייא אמרי (!) בעון קומי ר' ע"ע חברייא בעון קומי ר'.

****חברייא אמרין¹⁷** **פאה** יח ב ש' 44 (חבריא, אמרין); **כלאים** לא ב ש' 1815, שם ש' 17; **שביעית** לג ד ש' 13 (אמרין), לה ג ש' 3, לו א ש' 47 (אמרין); **תרומות** מ ב ש' 49 (חבריא), מו א ש' 36 (אמרין); **מעשר שני** נג ב ש' 12! (ל"ג)¹⁹, נה ד ש' 52 (אמרין), נו ב ש' 30 (אמרין); **חלה** נט א ש' 58 (חבריא); **שבת** ז א ש' 28 (אמרין), ט א ש' 27, ט ב ש' 23; **עירובין** יח ב ש' 57, כא ב ש' 2, כא ד ש' 38 (אמרין)²⁰; **פסחים** כז ד ש' 5, כח א ש' 30; **יומא** מב ב ש' 47 (אמרין), שם ש' 49 (אמרין), מב ד ש' 39 (חבריא, אמרין), שם ש' 41 (אמרין); **סוכה** נב ב ש' 17 (אמרין), נב ג ש' 14, נג א ש' 31, נד א ש' 35; **ביצה** ס ב ש' 58, סג א ש' 15 (אמרין); **תענית** סו ב ש' 54 (אמרין); **מגילה** עא ג ש' 25 (חבריא, אמרין), שם ש' 44 (חבריא, אמרין); **מועד קטן** פב ג ש' 56 (אמרין); **כתובות** כד ד ש' 49 (אמרין)²¹, כה א ש' 62 (חבריה; וצ"ל: חברייא), לג ד ש' 57; **נדרים** מא ד ש' 31 (אמרין), מב ג ש' 50 (אמרין), מב ד ש' 43 (אמרין); **גיטין** מג ד ש' 20 (אמרין), מז א ש' 10, מז ג ש' 30 (אמרין), מח א ש' 21; **נזיר** נא ב ש' 30, נג ב ש' 11, נד א ש' 47 (חברייא), נד ג ש' 36 (אמרין), שם ש' 52 (אמרין), נו ב ש' 49; **קידושין** נח ג ש' 31 (חברייא), סג ד ש' 61; **בבא בתרא** יו ג ש' 2; **שבועות** לד א ש' 8, שם ש' 10 (אמרין), לד ב ש' 37 (אמרין, +בשם ר'), לה ד ש' 54 (אמרין), לו ב ש' 41 (אמרין); **עבודה זרה** לט ב ש' 57 (אמרין), מג א ש' 11, מד ב ש' 21 (אמרין); **הוריות** מז א ש' 44, מז ב ש' 58; **נידה** מט ד ש' 222.

¹⁵ חסר כאן שם החכם. ויש להשלים: "יוחנן", על פי המקבילה בברכות ג ע"ב ש' 46.

¹⁶ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: אמ' לון ר' (!); מתניתא מסייעא לר'. וישנו מופע נוסף בכ"ל, בברכות עמ' 9 ש' 23, ונשמט בטעות בד"ץ ג ע"ב ש' 46 — ראה: מבואות לסה"א, עמ' 343, ג ע"ב, ש' 46; שם, הע' 44; גינצבורג, פירושים, א, מבוא, סוף עמ' לג, ד"ה פרק א'.

¹⁷ תרגום: החברים אומרים.

¹⁸ בגליונות הרש"ל, טופס א', מוחק את המופע הזה. וצ"ע.

¹⁹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

²⁰ עיין ירוכ"פ, עמ' 281, ד"ה חברייא.

²¹ המופע הזה מצוי בכ"ל על הגליון (עמ' 102 ש' 13). והשגיאות שכיחות יותר בגליונות.

²² למופע נוסף שנשתבש ע"ע חברייא.

חברייא בעו (= הסתפקו או חקרו ודרשו והעלו)²³ **עבודה זרה** לט ג שו' 22.

חברייא בעו קומי ר' ע"ע חברייא בעון קומי ר'.

חברייא בעון קומי ר'²⁴ **ברכות** יג ד שו' 15; **תרומות** מא ב שו' 44 (חבריא), מב א שו' 22 (חבריא), מג ג שו' 27 (אמר! בעון)²⁵; **שבת** יד א שו' 36; **פסחים** כט ד שו' 37; **סוכה** נד א שו' 29; **ראש השנה** נט ב שו' 50, שם שו' 58; **נזיר** נו ב שו' 46, נו ג שו' 7 (בעו); **סנהדרין** ל ב שו' 62.

חברייא בעי (!) ע"ע חברייא בעיי (= מסתפקים או מקשים או חוקרים ודורשים ומעלים). **חברייא בעיי** (= מסתפקים או מקשים או חוקרים ודורשים ומעלים)²⁶ **שביעית** לט ב שו' 37 (בעיין); **מעשרות** נא ג שו' 54; **ערלה** סא א שו' 33; **שבת** ו ב שו' 33 (בעיין); **פסחים** ל א שו' 52; **יומא** מג א שו' 30; **סוכה** נג א שו' 45; **יבמות** יד א שו' 46.

חברייא בעיין ע"ע חברייא בעיי (= מסתפקים או מקשים או חוקרים ודורשים ומעלים).

***חברייא זעירייא**²⁷ **אמרי (!)**²⁸ **בבא בתרא** יז א שו' 52 (צ"ל: אמרין).

חברייא מדמייא (!) **לה**²⁹ **הוריות** מז ב שו' 34 (צ"ל: מדמיי)³⁰.

חברייא סברין מימר³¹ **תרומות** מא ד שו' 22 (חבריא); **מועד קטן** פ ב שו' 51.

***חברייא רברבייא**³² **אמרי (!)**³³ **בבא בתרא** יז א שו' 52 (צ"ל: אמרין).

חבריה ע"ע חברייא.

חבריה אמרין ע"ע חברייא אמרין.

חבריה אמרין קומי ר'³⁴ **עירובין** כה ג שו' 43 (+בשם ר').

חבריה (!) קומי ר' ע"ע אמרין חברייא קומי ר'.

חברים ע"ע חברים.

חברין (!) ע"ע חברייא.

חד (!) ע"ע חדא (= שיטה אחת).

²³ תרגום: החברים שאלו.

²⁴ תרגום: החברים שאלו לפני ר'.

²⁵ להגהה ראה אהצו"י, עמ' 39, ד"ה חברייא.

²⁶ תרגום: החברים שואלים.

²⁷ לפירוש המונח ראה מבוא לנו"מ, עמ' 226, ד"ה וזהו; שם, הע' 2. ואין הדברים נראים, כפי

שכבר העיר ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב'). והעיקר כפי שיוצא מדברי הפ"מ, כט ע"ב, [ה"ו], ד"ה

חברי [!] רברבייא.

²⁸ תרגום: החברים הקטנים אומרים.

²⁹ תרגום (אחרי ההגהה): החברים מדמים אותה.

³⁰ הצורה "מדמייא" היא צורת מקור, והנכון: "מדמיי" — בינוני רבים.

³¹ תרגום: החברים סוברים לומר.

³² לפירוש המונח ראה מבוא לנו"מ, עמ' 226, ד"ה וזהו; שם, הע' 2. ואין הדברים נראים, כפי

שכבר העיר ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב'). והעיקר כפירוש הפ"מ על אתר, כט ע"ב, [ה"ו], ד"ה

חברי [!] רברבייא.

³³ תרגום: החברים הגדולים אומרים.

³⁴ תרגום: החברים אומרים לפני ר'.

חד... וחד...³⁵ יבמות ג ב ש' 5; קידושין סה ג ש' 21.

חד... וחורנה... ע"ע חד... וחורנה...

חד... וחורנה...³⁶ מגילה עד ד ש' 38 (וחורנה); כתובות כו ד ש' 12, שם ש' 20.³⁷

חד א"ר (!)... וחורנה אמר... ע"ע חד אמר... וחורנה אמר...

חד אמר³⁸ ברכות ג ב ש' 4; חלה נט א ש' 28 (צ"ל: ... וחורנה אמר, או ... וחד אמר)³⁹;

עירובין כו א ש' 55; נדרים לח ג ש' 32; סנהדרין יט ד ש' 45 (צ"ל: ... וחורנה אמר)⁴⁰,

כ ב ש' 15 (וחד! וצ"ל: ודוד)⁴¹; הוריות מה ד ש' 59 (ר.).

**חד אמר... וחד אמר...⁴² ברכות ב ג ש' 20, ו ב ש' 25; פאה טו ד ש' 40-41, יו ב

ש' 25; שביעית לה ג ש' 32; תרומות מא ד ש' 25-26; ביכורים סה ג ש' 33-34; עירובין

יח ג ש' 11, יח ד ש' 1, כג ד ש' 11, כד ב ש' 28, כו ב ש' 41-42; פסחים לו א ש' 15;

שקלים מז ג ש' 28, מט א ש' 42; יבמות ג ב ש' 27, ט ב ש' 59; סוטה יו ג ש' 13;

גיטין מג ד ש' 10-11; נזיר נג ג ש' 3-4; קידושין ס ג ש' 19, סה ג ש' 23, סו א ש' 3;

בבא מציעא יב ג ש' 48-49; בבא בתרא יז ג ש' 41-42⁴³; סנהדרין יח ד ש' 41-42, כ

א ש' 45-46, כ ב ש' 52-53, כא ד ש' 1, שם ש' 44-45, שם ש' 52-53, כב א ש' 40-41⁴⁴,

כב ב ש' 31-32, כז ג ש' 24; שבועות לד ב ש' 42, לה ג ש' 18, לז ב ש' 24; עבודה

זרה מ ד ש' 50-51, מא א ש' 38, מא ב ש' 13, מא ג ש' 19-20, מד ב ש' 23, מה ב

ש' 25⁴⁵.

חד אמר... וחד אמר... (אמר = קרא במקרא)⁴⁶ מגילה עג א ש' 55-56.

**חד אמר... וחד אמר... וחד אמר...⁴⁷ פסחים לא א ש' 61-62; בבא בתרא טו ד

ש' 15-16; סנהדרין יח ג ש' 45-47, כא ד ש' 40-42. ועיין עוד ערך חד מינהון אמר...

וחד אמר... וחד אמר...

חד אמר... וחדנה (!)... ע"ע חד אמר... וחורנה אמר...

חד אמר... וחדנה אומ' (!)... ע"ע חד אמר... וחורנה אמר...

³⁵ תרגום: [חכם] אחד... ו[חכם] אחד....

³⁶ תרגום: [חכם] אחד... וה[חכם] האחר....

³⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע חד אמר... וחורנה אמר... (הכוונה לביכורים סה ע"ד ש' 34, והוא

מקביל למופע במגילה הרשום בְּעֶרְךְ).

³⁸ תרגום: [חכם] אחד אומר.

³⁹ ראה מסכת חלה, הוצאת בית המדרש, כה רע"ב; שם, שנויי נוסחאות, אות ב.

⁴⁰ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. והוא הגיה על פי שרי"ר [עמ' 257 ש' 3], כפי שציין.

⁴¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁴² תרגום: [חכם] אחד אומר... ו[חכם] אחד אומר....

⁴³ המונח משמש כאן במחלוקת תנאים. ועיין עוד: שביעית לה ע"ג ש' 32; עירובין כד ע"ב ש' 28.

⁴⁴ עיין שתא"י, עמ' 517, ד"ה זעיר'. וצ"ע.

⁴⁵ למופע נוסף מסופק ע"ע חד אמר.

⁴⁶ תרגום: [חכם] אחד אמר... ו[חכם] אחד אמר....

⁴⁷ תרגום: [חכם] אחד אומר... ו[חכם] אחד אומר... ו[חכם] אחד אומר....

חד אמר... וחדנה (!) אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחורן (!) אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחורנ' אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחורנא (!)... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחורנא אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחורנה (!)... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחורנה אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחורנה מחלף ע"ע חד אמר... וחרנה מחלף.
חד אמר... וחרינה אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחרנ' אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...
חד אמר... וחרנא אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר...

****חד אמר... וחרנה אמר...⁴⁸ ברכות ד ב ש' 43, ו א ש' 7-6, ח ב ש' 7-8 (וחדנה),**
 אומ'! תחת אמר², ח ג ש' 17-18 (וחדנה!)⁴⁹, שם ש' 18-19 (וחדנה!)⁵⁰, שם ש' 20 (וחדנה),
 אמר² ל'!, שם ש' 46-47 (וחדנה!)⁵¹, ט א ש' 62-63 (וחרנא), י א ש' 40-41, שם ש' 52,
 י ג ש' 39 (חד אמר ל'!)⁵², י ד ש' 24-25, יא א ש' 17-18, יא ב ש' 28; **פאה** טו ב
 ש' 15-16, שם ש' 24-25, יז א ש' 45-47, יח ב ש' 63, יח ג ש' 23, יט א ש' 23, כא
 א ש' 32-33; **דמאי** כב ד ש' 21, כג א ש' 15-16, כה ג ש' 24, כו ג ש' 32-33; **כלאים**
 כז ד ש' 13-14, כח ב ש' 11-12, כח ג ש' 54-55, לא א ש' 22, לב א ש' 29, לב ג
 ש' 18-19; **שביעית** לה ב ש' 23-24, לו א ש' 49-50 (וחרנא), לט ג ש' 21; **תרומות** מא
 ג ש' 19-20 (וחרניה)⁵³, מד ד ש' 6-7, מה ג ש' 47, מה ד ש' 32 (וחרנ'), מז ד ש' 1;
מעשר שני נב ד ש' 59-60, נד א ש' 53-56, נה א ש' 13-14, נו ג ש' 20, נו ד ש' 1,
 שם ש' 8; **חלה** נח ג ש' 5; **ערלה** סג א ש' 56-57; **ביכורים** סג ד ש' 50-51, סה ד
 ש' 34 (ל"ג אמר)⁵⁴; **שבת** ג א ש' 54-55 (וחרנה), ד א ש' 36, ה ג ש' 1-2 (וחרנה), ו
 א ש' 50, ו ב ש' 49-50 (וחרנה), ז ד ש' 21-22, ט א ש' 31, י א ש' 63, י ב ש' 4,
 שם ש' 52, יג א ש' 56 (וחרנה), יג ד ש' 27 (וחרנה), יד ג ש' 4-5 (וחרנ'), יד ד ש' 49
 (וחרנה), יו ב ש' 21-22; **עירובין** יח ד ש' 46-47, כב ב ש' 57 - כב ג ש' 1, כב ג

48 תרגום: [חכם] אחד אומר... ו[החכם] האחר אומר....

49 להגהה ראה מבואות לשה"א, עמ' 357, ח ע"ג, ש' 18.

50 להגהה ראה מבואות לשה"א, עמ' 357, ח ע"ג, ש' 19.

51 להגהה ראה מבואות לשה"א, עמ' 357, ח ע"ג, ש' 47.

52 להגהה ראה אהצו"י, סוף עמ' 152, ד"ה והא תנינן, עיי"ש. וראה עוד מבואות לשה"א, עמ' 314,

סי' 4.

53 לצורה "וחרניה" מצאנו חבר בנוסח עין יעקב לשבת יד ע"ג ש' 4-5 — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 182,

ד"ה כתיב (ושם: "וחרנא"). וכן היא באה בקטע זוסמן (עמ' 34 ש' 3; עמ' 46 ש' 40; ושם ושם: "וחרניה").

וראה עוד להלן, ערך "חד אמר טעמיה דר", וחרניה אמר טעמיה דר". וראה עוד מה שהערתי במבוא,

עמ' קלה, הע' 436.

54 ראה המקבילה במגילה עד ע"ד ש' 38.

****חד אמר... וחרנה אמר... (המשך)** שו' 42, כב ד שו' 10-11, כו ב שו' 44 (וחרנו); **פסחים** לה ב שו' 7 (וחרנה), לו א שו' 21 (וחרנה), לו ג שו' 56-57 (וחרנה), לו ד שו' 12 (וחרנה), שם שו' 20 (וחרנה); **יומא** מ ג שו' 6 (וחרנה)⁵⁵, מא א שו' 19, מא ב שו' 1-2, מה ב שו' 13 (וחרנה), שם שו' 20 (וחרנה); **שקלים** מו ב שו' 1, מו ג שו' 40-41 (וחרנה), מו ד שו' 17-18, מח ג שו' 42 (וחרנה), נ א שו' 41 (וחרנה), שם שו' 42 (וחרנה), שם שו' 49-50 (וחרנה), נא ב שו' 10-11 (וחרנה); **סוכה** נב ב שו' 31-32 (וחרנה), נב ד שו' 39 (וחרנה)⁵⁶, נג ד שו' 61 (וחרנה), נד ג שו' 2 (וחרנה), אמר² ל"ו, נה ב שו' 33-34 (וחרנה), נה ד שו' 1-2 (וחרנה), שם שו' 4-5 (וחרנה); **ראש השנה** נו א שו' 40-41 (וחרנה), אמר² ל"ו, נז א שו' 15-16 (וחרנה), נז ב שו' 7-11 (וחרנה), נט ג שו' 62-63 (וחרנה); **ביצה** ס א שו' 5-6 (וחרנה), ס ב שו' 35-36 (וחרנה), שם שו' 63, סא ב שו' 41 (וחרנה), סא ג שו' 27-28 (וחרנה), סב א שו' 12 (וחרנה), סב ב שו' 4 (וחרנה), שם שו' 6 (וחרנה), סג א שו' 20 (וחרנה), שם שו' 31 (וחרנה), שם שו' 60 - סג ב שו' 1 (וחרנה), סג ב שו' 7-8 (וחרנה), שם שו' 47 (וחרנה); **תענית** סג ג שו' 48 (וחרנה), סה א שו' 37 (וחרנה), שם שו' 48-49 (וחרנו), סח ב שו' 4 (וחרנה), שם שו' 6 (וחרנה), סט ב שו' 27-28 (וחרנה); **מגילה** ע ב שו' 49 (וחרנה), עא ב שו' 45 (וחרנה), עב א שו' 4-5 (וחרנה), עב ב שו' 59-60 (וחרנה), עד ד שו' 20-21 (וחרנה), עה א שו' 36 (וחרנה); **חגיגה** עו ב שו' 38 (וחרנה), עו ד שו' 23-25 (וחרנה), עח ד שו' 37 (וחרנה); **מועד קטן** פ ד שו' 41-42 (וחרנה), פג א שו' 20-21 (וחרנה), פג ג שו' 49 (וחרנה); **יבמות** ג ב שו' 7-8 (וחרנה), ד ג שו' 35-36, ח א שו' 34 (וחרנה), ח ב שו' 19-20 (וחרנה); **סוטה** יז ב שו' 5-6 (וחרנה), יז ג שו' 5, יח א שו' 40, כ א שו' 31 (וחרנה); **כתובות** כו ג שו' 29 (וחרנה), כז ג שו' 5-6, כח ד שו' 55-56, לג ג שו' 19: "צ"ל: +וחרנה אמר...)⁵⁷, שם שו' 26-27, לד ג שו' 14, שם שו' 20, לה ב שו' 22-23, לה ד שו' 38, שם שו' 40-41, לו ב שו' 22; **נדרים** לח ג שו' 33-34, מא א שו' 2-3, מד שו' 44, מא ג שו' 52-55; **גיטין** מג א שו' 45, שם שו' 50, מג ד שו' 55, מד ב שו' 3 (וחרנה), שם שו' 16, מו ד שו' 34-35, מז ג שו' 32 (וחרנה); **נזיר** נב ד שו' 37 (א"ר! תחת אמר¹ ר')⁵⁸, נו ב שו' 40-41; **קידושין** נח ד שו' 16, סד א שו' 38; **בבא קמא** ד ג שו' 20; **בבא בתרא** יג ב שו' 48-49 (רב הונא! תחת וחרנה)⁵⁹, יו ד שו' 25-26; **סנהדרין** יט ב שו' 40-41, שם שו' 49, כו ג שו' 31, כז ד שו' 54-55, שם

⁵⁵ המילה "אמר" ברישא ובסיפא באה בד"ו מקוצרת: "אמר". אלא שצורת הגרש על "אמר" שונה מן הרגיל, והיא נראית כמין נקודתיים או כמין וי"ו קטנה אלכסונית. אבל מכיוון שבכ"ל הצורה היא "אמר" (ועמ' 497 שו' 30) בבירור, דנתי את זה כגרש שנתעוות בדפוס.

⁵⁶ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 187, ד"ה ירוש' שם.

⁵⁷ ראה ק"ע, נז ע"ב, ה"י, ד"ה ה"ג וחרנה אמר.

⁵⁸ לשון הגמרא כאן: "חד א"ר יודה כב"ש". וראשי התיבות הם מעשה ידי הסדר, אבל בכי"ל לנכון:

"חד אמר ר' יודה כבית שמי" (ועמ' 249 שו' 6).

⁵⁹ להגהה ראה: שתא"י, עמ' 497, סד"ה תני לשכיננו, על הירושלמי, ריש עמ' 8, ד"ה ב"ב; תש"ק, עמ' 108, ד"ה ב"ב; ירושלמי נזיקין, עמ' 181, שו' 32. ולשיבוש אחר במילים "כרב הונא" ראה מה שהעיתי להלן, ערך "כהדין תנייא", לבבא קמא ע"ג שו' 54.

****חד אמר... וחרנה אמר... (המשך)** שו' 55-56, כט א שו' 24-25, שם שו' 39-41, כט ג שו' 46-47, ל ג שו' 40-41; **מכות** לא א שו' 34, לא ב שו' 23-24, שם שו' 29-30; **שבועות** לז ג שו' 46; **עבודה זרה** לט ב שו' 46-47; **הוריות** מו א שו' 42⁶⁰. ועיין עוד ערך חד מינהון אמר... וחרנה אמר....

חד אמר... וחרנה אמר... וחרנ' אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר... וחרנה אמר....
חד אמר... וחרנה אמר... וחרנה אמר...⁶¹ **דמאי** כה ד שו' 35-36; **נדרים** לח ב שו' 23-24 (וחרנ' תחת וחרנה²); **סנהדרין** יט ב שו' 62-64⁶². ועיין עוד ערך חד מינון אמר... וחורנה אמר... וחורנה אמר....

חד אמר... וחרנה מחלף⁶³ **שבת** ה א שו' 41-42 (וחרנה), ז ב שו' 49 (וחרנה), י ב שו' 1-2; **פסחים** ל א שו' 3-4 (מיחלף).

חד אמר... וחרנה מיחלף ע"ע חד אמר... וחרנה מחלף.

חד אמר... רב הונא (!) אמר... ע"ע חד אמר... וחרנה אמר....

***חד אמר (!) בשם ר'**⁶⁴ **בבא קמא** ו ג שו' 11 (צ"ל: אמור)⁶⁵.

חד אמר דברי הכל, וחורנה אמר במחלוקת⁶⁶ **שבת** יד ב שו' 32; **כתובות** ל ג שו' 33 (וחרנא).

חד אמר דברי הכל, וחרנא אמר במחלוקת ע"ע חד אמר דברי הכל, וחורנה אמר במחלוקת.

חד אמר טעמון דבית שמאי, וחד אמר טעמון דבית הלל⁶⁷ **ברכות** יב ג שו' 25.
חד אמר טעמון דרבנן, וחורנה אמר טעמא (!) דר'⁶⁸ **סוכה** נב א שו' 15 (צ"ל: טעמיה)⁶⁹.

חד אמר טעמיה דר', וחרנה אמר טעמיה דר'⁷⁰ **ברכות** ב ד שו' 17.

חד אמר כהדא (!), וחד אמר כהדא (!) ע"ע חד אמר כהדין, וחד אמר כהדין.

⁶⁰ למופעים נוספים ע"ע חד אמר.

⁶¹ תרגום: [חכם] אחד אומר... ו[החכם] האחר אומר... ו[החכם] האחר אומר....

⁶² למופע נוסף שנשתבש ע"ע חד אמר... וחרנה אמר....

⁶³ תרגום: [חכם] אחד אומר... ו[החכם] האחר מחלף. ולפירוש הביטוי "מחלף" ראה ערכי מדרש

אמוראים, עמ' 191, ערך חלף.

⁶⁴ תרגום (אחרי ההגהה): אמורא אחד [אמר] בשם ר'.

⁶⁵ ההגהה על פי שרי"ר, עמ' 250 שו' 25. והיא גירסא נפלאה: כלומר, אמורא אחד. ותלמידי שי היימנס כיוון לפירוש זה מדעתו — ראה היימנס, עמ' 48, ריש סעיף 16.5.3. ועיין היטב בירושלמי נזיקין, עמ' 123, ד"ה חד (הראשון). והביטוי "חד אמור" הוא יחידי בירושלמי, לעומת הביטוי השכיח "תרין אמורין", עיין בערכו. ואילו הביטוי "תלתא אמורין" מופיע רק שלוש פעמים בירושלמי, עיין בערכו.

⁶⁶ תרגום: [חכם] אחד אומר דברי הכל, ו[החכם] האחר אומר במחלוקת.

⁶⁷ תרגום: [חכם] אחד אומר טעמם של בית שמאי, ו[חכם] אחד אומר טעמם של בית הלל.

⁶⁸ תרגום (אחרי ההגהה): [חכם] אחד אומר טעמם של החכמים, ו[החכם] האחר אומר טעמו של ר'.

⁶⁹ בכ"ל: "טע", והסדר פתר "טעמא", והיה לו לפתור "טעמיה", בהקבלה לרישא.

⁷⁰ תרגום: [חכם] אחד אומר טעמו של ר', וה[החכם] האחר אומר טעמו של ר'.

חד ילף לה מן... וחד ילף לה מן...

- חד אמר כהדין, וחד אמר כהדין⁷¹ פאה טו ד שו' 42 (כהדא!);⁷² דמאי כא ד שו' 3-4. וראה עוד ערך חד כהדין, וחד כהדין.
- חד בא רבי (!) ע"ע חד ברבי.
- חד בא רבי (!) אמר חדא (!) דר' קומי ר'⁷³ פאה יט ב שו' 45 (צ"ל: בי רבי⁷⁴, צ"ל: הדא⁷⁵).
- חד בי רבי ע"ע חד ברבי.
- חד בי רבי אמר הדא דר' קומי ר', ולא קיבל (!) עלוי ע"ע חד ברבי אמר הדא דר' קומי דר' (!), ולא קיבל עלוי.
- חד בר אביי⁷⁶ פסחים לב ג שו' 55 (אבייה); תענית סז א שו' 61; שבועות לג ב שו' 2. חד בר אבייה ע"ע חד בר אביי.
- חד ברבי⁷⁷ פאה יט ב שו' 45 (בא רבי וצ"ל: בי רבי); מועד קטן פב ג שו' 40; נזיר נו ג שו' 56 (בי רבי).
- חד ברבי אמר הדא דר' קומי דר' (!), ולא קיבל עלוי⁷⁸ מועד קטן פב ג שו' 40 (צ"ל: ר'); נזיר נו ג שו' 56 (בי רבי, ר' תחת דר'², קיבל).
- חד בשם ר', וחד בשם ר' ע"ע: ר' ור' תריהון, חד בשם ר' וחד בשם ר' (כלומר, אמרו דבר אחד); תרין עובדין הוון, חד בשם ר' וחד בשם ר'.
- חד דויד (!)⁷⁹ קידושין סג ד שו' 3 (ל"ג חד, צ"ל: תלמיד)⁸⁰.
- חד חסיד⁸¹ תרומות מד שו' 40.
- חד יליף לה מן... וחורנה יליף לה מן...⁸² שבת בד שו' 21-22; סוכה נא ד שו' 62-63. חד ילף לה מן... וחד ילף לה מן...⁸³ תענית סז ב שו' 50.

⁷¹ תרגום: [חכם] אחד אומר כ[חכם] זה, ו[חכם] אחד אומר כ[חכם] זה.

⁷² ההגהה "כהדין" על פי הלשון בדמאי שבסמוך. ולנוסח בכ"ל ראה מבואות לסה"א, עמ' 376, שו' 42-43. ולגירסא אחרת ראה שם, הע' 32. וראה להלן, ערך "חד כהדין, וחד כהדין".

⁷³ תרגום (אחרי ההגהות): חכם אחד אמר [המימרא] הזאת של ר' לפני ר'.

⁷⁴ הגהתי כאן "בי רבי" על פי המופע "חד בי רבי" של הביטוי הזה, הבא בערך "חד ברבי" דלהלן; ושלא כמהד' לונץ, לג ע"ב שו' 12; שם, ציון יב.

⁷⁵ להגהה "הדא" ראה כי"ר, עמ' 120ב שו' 25 (ושם: "הדה"). וכן תוקן (כלומר, "הדא") במהד' לונץ, לג ע"ב שו' 12.

⁷⁶ תרגום: בן אבות אחד — ראה תוכפ"ש, ראש השנה, עמ' 1062, הע' 68. והפנה לשם בתוכפ"ש, פסחא, עמ' 653, הע' 17 (עמ' 652). וראה עוד גינצבורג, פירושם, ד, סוף עמ' 132.

⁷⁷ תרגום: חכם אחד. וע"ע בירבי (תואר כבוד).

⁷⁸ תרגום: חכם אחד אמר [המימרא] הזאת של ר' לפני ר', ולא קיבל עליו.

⁷⁹ כלומר, אדם אחד בשם דויד (לפני ההגהה).

⁸⁰ ההגהות על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁸¹ תרגום: חסיד אחד.

⁸² תרגום: [חכם] אחד לומד אותה מן... ו[החכם] האחר לומד אותה מן...

⁸³ תרגום: [חכם] אחד לומד אותה מן... ו[חכם] אחד לומד אותה מן....

חד כהדין, וחד כהדין⁸⁴ פסחים ל ב ש' ⁸⁵2; סוכה נב א ש' ³¹; ביצה סב א ש' ⁴⁵; גיטין מח ג ש' ³². וראה עוד ערך: הלכה כהדין, והלכה כהדין; חד אמר כהדין, וחד אמר כהדין.

חד מיחלף, וחד כהדין תניא⁸⁶ פסחים לה ב ש' ⁴; הוריות מה ד ש' ⁵⁹ (חד לילי⁸⁷), מחלף, וחד +אמר, כאן [= כהן, כאהן], תנייה.

חד מינהון אמר... וחד אמר... וחד אמר...⁸⁸ עבודה זרה מב ג ש' ²⁵⁻²⁶. וראה עוד ערך כחד מינהון.

חד מינהון אמר... וחרנה אמר...⁸⁹ מעשר שני נו ב ש' ⁴²⁻⁴³; ביכורים סה א ש' ⁵²⁻⁵³; עירובין כג ד ש' ⁴⁴⁻⁴⁷ (ד-).

חד מינון אמר... וחורנה אמר... וחורנה אמר...⁹⁰ ראש השנה נח ב ש' ¹⁶⁻¹⁷. **חד מן רבנן** ע"ע וחד מן רבנין.

חד מן תלמידיו⁹¹ תענית סז א ש' ⁴⁴ (תלמידיה!); חגיגה עז ד ש' ³³.

חד מן תלמידיה (!) ע"ע חד מן תלמידיו.

חד סב⁹² פאה יט ג ש' ³²; מעשרות נ ג ש' ¹⁰ (סבא!);⁹³ ביכורים סה א ש' ¹⁴, סה ד ש' ²⁶; שבת ח א ש' ⁵³ (סיב!); ראש השנה נח ב ש' ¹⁴; תענית סח א ש' ³¹, סט א ש' ³⁴; מועד קטן פא א ש' ¹⁰, פג ג ש' ⁹; יבמות יב ד ש' ¹⁹; סוטה כג ג ש' ⁴⁰, כג ד ש' ³⁴; נזיר נו ב ש' ²⁴; סנהדרין יח ג ש' ⁴³.

חד סבא (!) ע"ע חד סב.

חד (!) סבא⁹⁴ מעשר שני נד ב ש' ¹⁸ (צ"ל: חדא)⁹⁵.

חד סיב (!) ע"ע חד סב.

חד עובדא⁹⁶ אתא קומי ר'⁹⁷ תרומות מה ד ש' ³⁴.

⁸⁴ תרגום: [חכם] אחד כ[חכם] זה, ו[חכם] אחד כ[חכם] זה.

⁸⁵ לפירוש המופע הזה ראה ירוכ"פ, ריש עמ' ⁴²², ד"ה ר' יצחק.

⁸⁶ תרגום: [חכם] אחד מחלף, ו[חכם] אחד [אומר] כתנא הזה.

⁸⁷ להגהה ראה ליברמן, מחקרים, עמ' ¹⁷³, ד"ה הוריות. וראה ירוכ"פ, עמ' ⁴⁹², ד"ה רבנן דקיסרין.

⁸⁸ תרגום: [חכם] אחד מהם אומר... ו[חכם] אחד אומר... ו[חכם] אחד אומר....

⁸⁹ תרגום: [חכם] אחד מהם אומר... ו[החכם] האחר אומר....

⁹⁰ תרגום: [חכם] אחד מהם אומר... ו[החכם] האחר אומר... ו[החכם] האחר אומר....

⁹¹ תרגום: אחד מתלמידיו.

⁹² תרגום: זקן אחד. ערך זה כולל "סב" בהוראת חכם, לא סתם זקן. ולכן לא נכלל בו, למשל,

המופע בשבת ח ע"ד ש' ³. והמופע בתענית סט ע"א ש' ³⁴ מסופק.

⁹³ להגהה ראה ליברמן, מחקרים, עמ' ¹⁹⁵, הע' ³.

⁹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): זקנה אחת, עי"ש.

⁹⁵ ראה ליברמן, מחקרים, עמ' ¹⁹⁵, הע' ³.

⁹⁶ לכאורה, היה צריך לומר: עובד, לפי ש"עובדא" היא מילה מיוחדת, וזה סותר ל"חד". אבל אפשר

שיש כאן אשגרה מהביטוי "אתא עובדא קומי ר'" הרווח, או שמא מכיוון שגם בארמית הגלילית איבד היידוע לעתים רחוקות את משמעותו. וכן מלמדים הביטויים: "הוה עובדא"; "עובדא הוה (סיפור מעשה)", עיין בערכם. וראה עוד בבראשית רבה: "עובדא הוה בחדא איתא דילידה בלילה" ולו, א, כרך א, עמ' ³³⁵

חד רב ע"ע חד רבי.

חד רבהון (!) ע"ע חד רבי.

חד ר' 98 **עירובין** כב ד שו' 142 (צ"ל: כד ר' או ר' כד) 99; **נידה** מח ד שו' 38. ועיין עוד ערך הדא (!) דבי ר'.

חד רבי 100 **שביעית** לח ג שו' 41; **תרומות** מו א שו' 32 (רבן); **מגילה** עג א שו' 39; **סוטה** כד ב שו' 52; **גיטין** מח א שו' 20 (רב); **קידושין** סב ב שו' 11 (רב); **בבא מציעא** ח ד שו' 32 (רבן); **עבודה זרה** מה ב שו' 24 (רבנן); **וצ"ל: רבן** 101; **הוריות** מח א שו' 57 (רבנהון); **וצ"ל: רבון** [= רבן, כלומר רבי] ? / **רבבון** [= רבי בון] 102.

חד ר' אמר קומי ר' 103 **עירובין** כה ב שו' 4.

חד רבן ע"ע חד רבי.

חד רבנין (!) ע"ע חד רבי.

חד תלמיד 104 **קידושין** סג ד שו' 2; **סנהדרין** יח ב שו' 2.

שו' 4; "עובדא הוה בחדא סיעא דפריטין" (סה, טז, כרך ב, עמ' 728 שו' 5); "עובדה הוה בדרומה דהוה תמן חד פונדקיי" (צב, ו, כרך ג, עמ' 1144 שו' 2).

97 תרגום: מעשה אחד בא לפני ר'.

98 תרגום: ר' אחד. וראה הרשימה אצל רטנר, אהצו"י, יומא, עמ' 38, ד"ה חד אסי (הראשון). ולפטר הסגנון הזה ראה ליברמן, מחקרים, ריש עמ' 195, סד"ה מו"ק. וההבדל בין ערך זה והערך "חד ר' אמר קומי ר' לבין הערך "חד רבי" הוא שבשני הראשונים נזכר החכם בתוארו ובשמו, ואילו באחרון רק בתוארו. 99 ראה: ירוכ"פ, ריש עמ' 302, ד"ה חד ר' פינחס (אבל בתוכפ"ש, עירובין, עמ' 311, ד"ה ובירושלמי; עמ' 387, הע' 2 לא הגיה); אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 347, ערך ר' פנחס.

100 תרגום: רבי אחד. רשימה קצרצרה של ביטוי זה אצל אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 143, הע' 6. ורשימה חלקית אצל ליברמן, מחקרים, עמ' 193, הע' 5 (והגירסא במועד קטן פב ע"ג שציין היא: "חד ברבי" [שם, שו' 40]; ונרשם לעיל, ערך "חד ברבי"). וראה עוד שם, עמ' 195, הע' 1.

101 הגהתי על פי הביטוי בתרומות ובבא מציעא הרשום לעיל בְּעֶרְךְ.

102 הגירסא כאן בהוריות הנספחת לבבלי: "רב בון" (יח ע"א שו' 53). ובשרי"ר: "רבון" (עמ' 281 שו' 4). ובויק"ר: "אבא יודן" (ה, ד, כרך א, עמ' קיד שו' 1), וראה מה שהעיר מרגליות שם. ואם "רבון" = "רב אבון" או "רבי אבון", הרי מופע זה שייך לערך הקודם. ואולי אין "רבון" אלא "רבן", כלומר, חכם, ולא נזכר החכם כאן בשמו. וראה עוד: סוקולוף, עמ' 526, טור א, ערך רמיי; פרידמן, הערות למילון, עמ' 92, ערך רמיי. וצ"ע.

ובמועד קטן פב ע"א שו' 64: "ר' אמי הוה ליה עובדא וגילח יום שלשים ואחד. רבי הוה ליה עובדא וגילח יום שלשים ואחד". והעביר ליברמן את הנקודה אחרי "שלשים" (הראשונה), וקרא "ואחד רבי" עם ההמשך (מחקרים), ריש עמ' 195, ד"ה מו"ק. ולפי הגהתו, יש לנו כאן מופע נוסף של ביטוי זה. אבל ההגהה שלו קשה בעיני, אף על פי שהיא מסתייעת מכי"ל; שהמילים "ואחד רבי" נוספו שם ביחד על הגליון (עמ' 716 שו' 8), והעיקר, לדעתי, כנוסח גוף כי"ל, וכנוסח המקבילה בנזיר נב ע"ג שו' 8. והנוסח שם בסיפא: "והוה ליה עובדא" וכו', כלומר, לר' אמי. ויוכיח ההמשך: "אמר רבי זריקן מן מתניתן ילף לה רבי אמי" (מועד קטן, פב ע"ב שו' 2 = נדרים, שם, שו' 9), משמע רק ר' אמי, לא אחר.

103 תרגום: ר' אחד אמר לפני ר'.

104 תרגום: תלמיד אחד. וכסגנון זה: "תלמיד אחד" (שביעית לו ע"ג שו' 1 = גיטין מג ע"ג שו' 24) —

עיי' להלן בערכו.

חד תלמיד מדר' ע"ע חד תלמיד מן דר'.

חד תלמיד מן דר'¹⁰⁵ פאה כא א שר' 39; מעשר שני נה ג שר' 25; שבת ד א שר' 39 (דר' לוי)¹⁰⁶, שם שר' 40, ח ג שר' 50, ט ג שר' 7; יומא מד ד שר' 45; סוכה נג ב שר' 19; ביצה סב א שר' 16, שם שר' 17; תענית סד ג שר' 59; מועד קטן פב ד שר' 41, שם שר' 50, שם שר' 52, פג א שר' 29; סוטה יט א שר' 32 (מדר').

חד תלמיד מן ר' (!) ע"ע חד תלמיד מן דר'.

חד תנא (!) הוא ע"ע חד תנני הוא.

חד תנני הוא¹⁰⁷ עירובין יט ב שר' 26! (תנא); צ"ל: תרין תנאין אינון¹⁰⁸, כה ב שר' 32 (תנא); מגילה ע ב שר' 39 (תניינא); סוטה כג א שר' 19; נדרים לו ג שר' 50, לז ג שר' 1094.

חד תניינא (!) הוא ע"ע חד תנני הוא.

חדא (= שיטה אחת)¹¹⁰ תרומות מז ד שר' 56 (חדא), שם שם; שבת ו ג שר' 11, שם שר' 12, ז א שר' 30 (2x), שם שר' 31; נזיר נב ג שר' 6; סנהדרין כ ג שר' 27.

חדא (!) ע"ע הדא.

חדא (!) אמרה ע"ע הדא אמרה.

חדא בשם גרמיה וחדא בשם ר', ולא ידעין היידא בשם גרמיה והיידא בשם ר'¹¹¹ תענית סד א שר' 33.

חדא בשם ר', וחד (!) בשם ר' ע"ע חדא בשם ר', וחדא בשם ר'.

חדא בשם ר', וחדא בשם ר'¹¹² ברכות יג ב שר' 7 (וחד; תחת וחדא); ערלה סב ד שר' 31 (משמיה דר' תחת בשם ר'); פסחים כח ג שר' 34 (הדא; והדא)¹¹³; יומא לח ג שר' 9.

חדא (!) דר' ע"ע הדא דר'.

חדא כר'... כרבנין (!)...¹¹⁴ ביכורים סד ב שר' 2-3 (צ"ל: וחדא כרבנין)¹¹⁵.

¹⁰⁵ תרגום: תלמיד אחד מ[תלמידיו] של ר'.

¹⁰⁶ לשון הגמרא כאן: "חד תלמיד מן סימאי (!)"; וצריך לומר: דר' סימאי — ראה ירוכ"פ, עמ' 55, ד"ה חד תלמיד.

¹⁰⁷ תרגום: תנא אחד הוא.

¹⁰⁸ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 236, ד"ה אמר ר' אחא.

¹⁰⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 193, ד"ה ולעיקר המחלוקת. וראה עוד תוכפ"ש, נדרים, עמ' 411, שר' 39-40; שם, הע' 78. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע תרין תניין אינון. ולמופע קרוב שנשתבש ע"ע כתרי תנני (!).

¹¹⁰ תרגום: אחת.

¹¹¹ תרגום: [הלכה] אחת בשם עצמו ו[הלכה] אחת בשם ר', ולא יודעים איזו בשם עצמו ואיזו בשם ר'. וראה מבוא לנוה"מ, עמ' 825, הע' 1; ריש 924, ד"ה ויש; עמ' 1183, ס' 2.

¹¹² תרגום: אחת בשם ר', ואחת בשם ר'. בברכות — שתי דרשות; בערלה ופסחים — שני מאמרים; וביומא — שתי דרשות שונות של פסוק אחד (ראה שתא"י, עמ' 243, ד"ה רשב"ל).

¹¹³ כבר הגיהו "חדא", "וחדא" בד"ת, יא רע"ב.

¹¹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): [מימרא] אחת כר'... ו[מימרא] אחת כחכמים... כלומר, מימרא אחת של ר' אלעזר אמורה לשיטת ר' יהודה, ומימרא אחת לשיטתם של החכמים.

¹¹⁵ הגהתה על פי הלשון לעיל, שם, ריש שר' 2 — ראה בערך הבא.

חדא כר', וחדא כרבנין¹¹⁶ **ביכורים** סד ב שו' 1.
חדא מן תרתי לא פלטה (!) לכוך ע"ע חדא מן תרתי לא פלטת לכוך.
חדא מן תרתי לא פלטת לכוך¹¹⁷ **ברכות** ו א שו' 33; **זיר נו א שו' 13** (פלטה!).
חדא משמיה דר', וחדא בשם ר' ע"ע חדא בשם ר', וחדא בשם ר'.
חדא צורכה, וחדא לא צורכה¹¹⁸ **מעשר שני** נד א שו' 48.
חדי בה ע"ע והוה ר' חדי בה.
חדיד¹¹⁹ **בדברי תורה** **ברכות** ג ב שו' 28 (תדיל)¹²⁰; **שבת** ג ב שו' 15.
חדתא ע"ע אורייתא חדתא.
חדתון¹²¹ **יומא** מ ג שו' 12248; **גיטין** מז א שו' 26 (חדתין)¹²³.
חדתין (!) ע"ע חדתון.
חווי בה ע"ע הוי בה.
חוזרת בין על רבנן דהכא בין על רבנן דתמן, לא (!) אשכחית בר נש דכוותי
אלא ר' (הכא = ארץ ישראל, תמן = בבב)¹²⁴ **יבמות** יג ד שו' 46 (צ"ל: ולא)¹²⁵.
חולק (מעניין חילוק) **שבת** ט ג שו' 37, שם שו' 52; **שבועות** לג א שו' 12664. וראה עוד
ערך אינו חולק (מעניין חילוק).
חולקון (!) ע"ע חולקין (מעניין חילוק).
חולקי ע"ע חולקין (מעניין מחלוקת).

¹¹⁶ תרגום: [מימרא] אחת כר', ו[מימרא] אחת כחכמים. כלומר, מימרא אחת של ר' אלעזר אמורה לשיטת ר' יהודה, ומימרא אחת לשיטתם של החכמים.
¹¹⁷ תרגום: אחת מן השתיים לא נמלטה מכס: כלומר, לא נמלטתם מהשגה על אחד משני הדברים שעשיתם — ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 257, ערך פלט. ועל לשון דומה בבבלי ראה גינצבורג, ב, ריש עמ' 82, ד"ה חדא.
¹¹⁸ תרגום: [מימרא] אחת [יש] צורך [לומר אותה], ו[מימרא] אחת אין צורך [לומר אותה].
¹¹⁹ פירוש: מחודד, שנון (על פי ליברמן שבהערה הבאה).
¹²⁰ להגהה ראה: ירוכ"פ, עמ' 26, ד"ה ר' שמעון בן יוחי; גינצבורג, פירושים, א, ריש עמ' 138, ד"ה אמר.
¹²¹ תרגום: חידשתם.
¹²² ראה מה שהערתי בערך "מה חדתון הוה לכוך (!) בבי מדרשא יומא דין".
¹²³ ראה מה שהערתי בערך "מה חדתין יימרון (!)".
¹²⁴ תרגום (אחרי ההגהות): חיזרתי בין על חכמי ארץ ישראל [ו]בין על חכמי בבבלי, ולא מצאתי אדם כמותי אלא ר'.
¹²⁵ לצורה "חוזרת" ראה: "חוזרין" (מועד קטן פא ע"ד שו' 2 ושו' 3). ובד"ח, עג ע"א, הגיהו בטעות: "חוזרתי", והפ"מ (שם, בד"ה חזרתי) גרס "חזרתי" על דרך העברית; אבל המאמר הוא בארמית. וההגהה "ולא" היא שלי. וראה ק"ע, שם, ד"ה בין על רבנן, ופ"מ, ד"ה חזרתי.
¹²⁶ אמרו ביומא מד ע"ב שו' 22: "והדין תנייא תולה עבודות". והגיה ליברמן "חולק" תחת "תולה" (גליונות הרש"ל, טופס ב', על פי נוע"י). וכן הגיה מכבר בשתא"י, עמ' 259, ד"ה עבודת היום. ולפי ההגהתם, יש לנו כאן מופע נוסף של ביטוי זה.

****חולקין (מעניין מחלוקת) שביעית לד ב שו' 8; חלה נז א שו' 43; פסחים כט ב שו' 15, לד ג שו' 30; יבמות יב ד שו' 8, שם שו' 9, יג ב שו' 39 (2x); נזיר נז ד שו' 60 (2x); בבא קמא ד ג שו' 36 (ש-), שם שם (חולקין); סנהדרין יח ג שו' 17 (ש-), שם שם. ועיין עוד ערך חלוקין. וראה עוד ערך לא היו חולקין עליו (!).**

חולקין (מעניין חילוק) כלאים לא ב שו' 40; (צ"ל: אינן חולקין)¹²⁷, שם שו' 41; (צ"ל: אינן חולקין)¹²⁸, שבת ט ג שו' 53, שם שו' 54, ט ד שו' 12, שם שו' 14, שם שו' 21; (צ"ל: אינן חולקין)¹²⁹, שם שו' 29; (חולקין) וצ"ל: אינן חולקין)¹³⁰, יבמות יא ד שו' 34, שם שו' 35; סנהדרין כד ג שו' 37, שם שו' 40, שם שו' 52; (צ"ל: אינן חולקין)¹³¹, כו ד שו' 58, כז א שו' 132. וראה עוד ערך אינן חולקין (מעניין חילוק).

חולקין על ר' ברכות יא ב שו' 133; דמאי כו ג שו' 24; שבת טו א שו' 36, שם שו' 40 (אין [= הן] חולקין)¹³⁴. ועיין עוד ערך חלוקין על ר'.

חולקין עליו ע"ע ואין חבירי חלוקין עלי (בתמיהה).

חולקין עליו (ועליו = על ר') ע"ע חלוקין עליו (ועליו = על ר').

חולקין עליו (ועליו = על העניין) ברכות ט ב שו' 41. ועיין עוד ערך חלוקין עליו (ועליו = על העניין).

חומרים¹³⁵ דמאי כה ד שו' 1 (2x), שם שו' 4; עירובין כה ד שו' 3 (חומרים) וצ"ל: חומרים), שם שו' 7 (חומרים) וצ"ל: חומרים), שם שו' 9, שם שו' 10, שם שו' 18; חגיגה עט ג שו' 18, שם שו' 23, שם שו' 27, שם שו' 28, שם שו' 32 (חומרים), שם שו' 36; מועד קטן פב ג שו' 13. ועיין עוד ערך: לחומרי; קולי חומרי בדבר.

חומש סוטה יז ג שו' 6, שם שו' 7, כא ד שו' 20.

חומשי סנהדרין כח א שו' 32.

חומשי ע"ע חומשין.

חומשים ע"ע חומשין.

חומשין מגילה עג ד שו' 54, שם שו' 55 (חומשים), שם שו' 59, עד א שו' 1 (חומשי), שם שו' 3.

¹²⁷ ההגהה על פי המקבילה בשבת ט ע"ד שו' 28.

¹²⁸ ראה מה שהגיה ליברמן (ירוכ"פ, סוף עמ' 133, ד"ה ולית לר' אליעזר) במקבילה בשבת ט ע"ד

שו' 29 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹²⁹ ההגהה שלי. אבל ליברמן פירש את המאמר בתמיהה — ראה ירוכ"פ, עמ' 133, ד"ה אמר ליה.

¹³⁰ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 133, ד"ה ולית לר' אליעזר. ויש לקרוא את "אינן" בתמיהה — עיין לשונו

של כל המאמר שם.

¹³¹ ההגהה על פי המקבילה בשבת ט ע"ד שו' 28.

¹³² למופע נוסף שנשתבש ע"ע אינן חולקין (מעניין חילוק).

¹³³ לגירסא אחרת כאן — "חלוקים" — ראה אהצו", עמ' 170, ד"ה אר"י.

¹³⁴ צירפתי מופע זה לכאן, כי לדעתי "אין" = "הן", כמו שרשמתי בגוף הערך. אבל ליברמן (ירוכ"פ,

סוף עמ' 189, ד"ה הדא אמרה) פירש בתמיהה. וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' רלז, סי' 5 [עמ' רלז].

¹³⁵ תרגום: חומרות. כלומר, להחמיר.

חומשין (= חמש מגילות)¹³⁶ **מגילה** עג ב שו' 29.

****חוף**¹³⁷ **ברכות** ח ד שו' 21, י ב שו' 55, י ד שו' 52, יד א שו' 54; **דמאי** כב א שו' 64; **כלאים** כז ד שו' 51, שם שו' 52, לב ב שו' 28; **שביעית** לה א שו' 40, שם שו' 49; **תרומות** מה ד שו' 8; **מעשר שני** נה ג שו' 21; **ערלה** סב ב שו' 25, סג א שו' 52; **שבת** ח ב שו' 14, יא ג שו' 6, יד ד שו' 38, יו א שו' 54; **עירובין** כו ג שו' 23; **פסחים** לה ד שו' 62; **יומא** מ ד שו' 32, מא ד שו' 48, שם שו' 50, מד ב שו' 29, שם שו' 31; **ראש השנה** נח ד שו' 19; נט ג שו' 12; **תענית** סו א שו' 45, סט ב שו' 35; **מגילה** ע ד שו' 12; **חגיגה** עז ב שו' 25; **יבמות** ב ג שו' 29, ג ד שו' 8, ו א שו' 63, ט א שו' 59, י ד שו' 30; **סוטה** יו ד שו' 11; **כתובות** לא א שו' 5, לא ב שו' 34, לה א שו' 35; **נדרים** לט א שו' 44, שם שו' 46, מ ד שו' 55, מב ג שו' 52; **גיטין** מד ג שו' 52, שם שו' 53, מט ג שו' 40, נ ב שו' 30, שם שו' 33; **נזיר** נא ד שו' 26, שם שו' 27, שם שו' 34, שם שו' 35, שם שו' 43, שם שו' 44, נד ד שו' 59; **קידושין** נט ד שו' 46, ס ג שו' 32, ס ד שו' 54, סג א שו' 8; **בבא קמא** ג ד שו' 41; **בבא מציעא** ח ד שו' 38, יא ב שו' 31; **בבא בתרא** יג א שו' 7, שם שו' 9, טו א שו' 7, שם שו' 9, שם שו' 13, שם שו' 25, יז א שו' 2, יז ד שו' 7; **סנהדרין** כא ב שו' 11, כו ג שו' 20; **עבודה זרה** מ ד שו' 39, מא א שו' 62, מא ב שו' 19; **הוריות** מח ב שו' 24; **נידה** מט ב שו' 53, נ א שו' 13855.

חורון (!) ע"ע פתר לה פתר חורן.

חורי ע"ע: אית לך חורי; אמר חורי.

חוריי ע"ע אית לך חורי.

חורין ע"ע חורן (כלומר, תנא אחר).

****חורן** (כלומר, תנא אחר)¹³⁹ **תענית** סו א שו' 51; **מגילה** ע ד שו' 18; **יבמות** ו ב שו' 7; **כתובות** כה ד שו' 15; **בבא קמא** ד ג שו' 12, ו ב שו' 40 (חורין), שם שו' 50, ז א שו' 3; **בבא מציעא** ט א שו' 53, ט ד שו' 48, י ב שו' 14.

חורן (כלומר, פתרון אחר) ע"ע פתר לה פתר חורן.

חורניין (כלומר, חילוקים אחרים)¹⁴⁰ **כלאים** לא א שו' 31 (חורניין); **שבת** יב ד שו' 8; **ביצה** סג ב שו' 10 (חורניין); **מגילה** עא א שו' 31 (חורניין).

חורניין (כלומר, נושאים אחרים)¹⁴¹ **סוכה** נה ג שו' 32 (חורניין); **יבמות** י א שו' 29 (חורניין); שם שו' 41, שם שו' 44.

חורנייתא (רבות) ע"ע אוחרנייתא.

¹³⁶ כך פירש ליברמן בגליונותיו, בטופס ב'.

¹³⁷ יש כאן מקומות שבאה בהם "מן" אחרי "חוף", ויש מקומות, והם הרוב, שבאה אחריה "מ-";

וכדי לפשט, רשמתי "חוף" בלבד.

¹³⁸ ישנו מופע נוסף ביבמות י ע"ד שו' 23, אבל ראה מה שהערתי עליו בערך "אמר ר' ותניי תמן",

בהערה לתענית סז ע"ד שו' 10.

¹³⁹ תרגום: אחר.

¹⁴⁰ תרגום: אחרות.

¹⁴¹ תרגום: אחרות. בסוכה הכוונה היא לתקיעות; וביבמות — לנשים אחרות.

חורנייתה (יחידה)¹⁴² שבת ה א ש' 64.

חורנין ע"ע אית חורנין.

חורנין (!) ע"ע: חורנין (כלומר, חילוקים אחרים); חורנין (כלומר, נושאים אחרים).

חושבניה¹⁴³ ברכות ה א ש' 12, שם ש' 13.

חותמין (!) ע"ע חתמין.

חזור בך יבמות יא א ש' 18; גיטין מט ג ש' 45.

חזור בך, הדא תני או הדא¹⁴⁴ עבודה זרה מב א ש' 38.

*חזור בך ותני כהדא¹⁴⁵ בבא מציעא ט ג ש' 20.

חזי (!) ופשטה ע"ע מן דאצרכת ליה חזר ופשטה.

חזק (!) וקבעה ע"ע מן דשמעה מיניה חזק (!) וקבעה.

חזר יבמות יג א ש' 32; קידושין סג ד ש' 30.

חזר ביה ר' ע"ע חזר ביה ר'.

חזר ביה ר' מן הדין קריינא¹⁴⁶ יבמות ט ד ש' 53.

חזר ביה ר' מן מתניתא¹⁴⁷ יבמות ה ג ש' 30.

חזר בו (!) ר' ע"ע חזר ביה ר'.

חזר בו (!) ר' מהדא ע"ע חזר ביה ר' מן הדא.

חזר ביה¹⁴⁸ דמאי כו ב ש' 51 (ו-); ערלה סא א ש' 31, שם ש' 35; ביצה סב

א ש' 36 (ו-); מגילה עה ב ש' 26 (ו-); כתובות לד ג ש' 42 (ו-); קידושין נט ד ש' 7;

נידה מט ד ש' 150³⁹. ועיין עוד ערך: אפילו מן דחזר ביה אתיא היא; מדחזר ביה. וראה

עוד ערך: לא חזר ביה; עד דלא יחזור ביה.

חזר ביה ר'¹⁵¹ ערלה סא א ש' 31; פסחים לב ב ש' 19; יבמות ב ד ש' 37 (בו!), יג ג

ש' 6, יד ד ש' 62 (בה); כתובות כט א ש' 24; קידושין סב ג ש' 29; נידה מט ד ש' 38.

חזר ביה ר' וקבעה שמועה מן שמיה¹⁵² פאה טו ד ש' 26; קידושין סא ג ש' 6

(משמיה).

¹⁴² תרגום: האחרת. פירוש: החטאת האחרת, ע"ש.

¹⁴³ תרגום: מניינו.

¹⁴⁴ תרגום: חזור בך, שְׁנָה זאת או זאת!

¹⁴⁵ תרגום: חזור בך ושנה כמו זאת! כלומר, כלשון הזה.

¹⁴⁶ תרגום: חזר בו ר' מן הפסוק הזה. כלומר, מחמת הפסוק הזה.

¹⁴⁷ תרגום: חזר בו ר' מן המשנה. כלומר, מחמת המשנה.

¹⁴⁸ תרגום: חזר בו.

¹⁴⁹ לונץ מגיה כאן על פי המקבילה בשבת יו ע"ג ש' 22: "יחזר בה [ר'] יוסי בר בון מן הדא" —

ראה מהד' לונץ, לז ע"ב ש' 19; שם, ציון יג.

¹⁵⁰ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בסוף ערך "עד לא יחזור ביה".

¹⁵¹ תרגום: חזר בו ר'.

¹⁵² תרגום: חזר בו ר' וקבע אותה (כלומר, את ההלכה) שמועה משמו. כלומר, ר' יונתן קבע את

השמועה משמו של ר' ינאי — ראה למשל הו' לונץ, ז ע"א, ד"ה מן שמיה. אמנם בהמשך נאמר: "אתא

חזר ביה ר' וקבעה שמועה משמיה ע"ע חזר ביה ר' וקבעה שמועה מן שמיה.
חזר ביה ר' מן הדא¹⁵³ פאה טו ב שו' 8; **שבת** יו ג שו' 22 (בו, מהדא); **חגיגה** עו ב שו' 30, עט ב שו' 154³⁴.
חזר ביה ר' מן הדא...¹⁵⁵ **ראש השנה** נז ג שו' 32 (ביה ליל¹⁵⁶); **מגילה** עג ג שו' 29; גיטין מה א שו' 26.
****חזר ואמר ברכות** ג ב שו' 17 (ומר), ו א שו' 48; **דמאי** כב ב שו' 19, כג ב שו' 56, שם שו' 59; **כלאים** כז ד שו' 36; **שביעית** לה ב שו' 7; **מעשרות** מח ד שו' 62; **מעשר שני** נה ב שו' 35; **חלה** נז ג שו' 51, ס ב שו' 36, שם שו' 38; **שבת** ג ב שו' 3 (ומר); **יומא** לט ד שו' 55 (ו-); **סוכה** נב א שו' 24; **ביצה** ס ג שו' 21; **יבמות** ב ג שו' 47, ג א שו' 22 (ומר), ו א שו' 36; **כתובות** כה ג שו' 37 (ו-), כה ד שו' 29, כז ב שו' 64 (ומר), לג ג שו' 2; **נדרים** לו ד שו' 61 (ו-); **נזיר** נג ב שו' 31 (ומר), נו א שו' 30 (ומר); **קידושין** נח ד שו' 64, סג ד שו' 29; **בבא קמא** ג א שו' 50 (ו-, ומר), ד ב שו' 15; **נידה** מט ב שו' 10.
חזר ואמר דכוותהון ע"ע אף הוא חזר ואמר דכוותהון.
חזר ואמר ר' ערלה סב ג שו' 157²³.
****חזר ואמרה קומי ר'**¹⁵⁸ **כתובות** לד א שו' 2; **בבא קמא** ד ב שו' 4.
חזר ובדקיה¹⁵⁹ **נדרים** לז ב שו' 45. וראה עוד ערך חזר ר' ובדקיה.
חזר ודרש להון, ולא ידעין אין להלכה אין לעובדא¹⁶⁰ **ביצה** סא ב שו' 12.
חזר וכלל נזיר נד ד שו' 8 (ש-), שם שו' 9 (ש-), שם שו' 12 (ש-); **סנהדרין** כה ב שו' 26 (ול"ג)¹⁶¹, שם שו' 28; **שבועות** לד ג שו' 54. ועיין עוד ערך **כלל ופֶרֶט** וחזר וְכָלֵל.
חזר ומר ע"ע חזר ואמר.
חזר וסבר דכוותהון ע"ע אף הוא חזר וסבר דכוותהון.
חזר ופשטה ע"ע מן דאצרכת ליה חזר ופשטה.

רבי יעקב בר אחא ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן" (פאה שם, שו' 27; קידושין שם, שו' 7), ולא נזכר ר' ינאי, אלא שמנהגם היה לקצר לעתים בשלשלת המוסרים. וכן אמרו בשבת ג ע"א שו' 34 ומקבילות: "אם יכול את לשלשל את השמועה עד משה שלשלה ואם לאו תפוש או ראשון ראשון או אחרון אחרון".
 ור' שמואל בר נחמן תפש את האחרון, ור' יעקב בר אחא המסרן מסר בנאמנות מה ששמע ממנו.

¹⁵³ תרגום: חזר בו ר' מזאת. כלומר, חזר בו ר' מן הדעה הזאת שלו.
¹⁵⁴ למופע נוסף שנשתבש ראה לעיל, ערך "חזר ביה", בהערה לדמאי כו ע"ב שו' 51.
¹⁵⁵ תרגום: חזר בו ר' מזאת.... כלומר, מחמת המשנה הזאת המצוטטת בהמשך.
¹⁵⁶ להגהה ראה המקבילה במגילה עג ע"ג שו' 29 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ.
¹⁵⁷ למופע נוסף אפשרי בעירובין כא ע"א שו' 47 על פי הגהת ליברמן ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 266.

ד"ה אמר ר' יונה (השני).
¹⁵⁸ תרגום: חזר ואמר אותה לפני ר'.
¹⁵⁹ תרגום: חזר ובדק אותו.
¹⁶⁰ תרגום: חזר ודרש להם, ולא יודעים אם להלכה [ו]אם למעשה.
¹⁶¹ ראה מה שחערתי להלן בנספח ה', בהערה לערך "כָּלֵל ופֶרֶט וְכָלֵל (ז), אין בכלל אלא מה שבפרט".

חזר ושאל נזיר נו ב ש' 25.

חזר ושנה ע"ע וחזר ושנה (כלומר, רבי).

חזר ותנא קומוי¹⁶² פאה כ ב ש' 48 (ו-); מעשר שני נו א ש' 38; עבודה זרה מב א ש' 37. ועיין עוד ערך וחזר ותנא.

חזר ר' ואמר שביעית לט ג ש' 44; **תרומות** מ א ש' 44, מד ג ש' 60; **חלה** נט ג ש' 21; **ערלה** ס ד ש' 10, סא ב ש' 45 (ומר), סב ב ש' 2 (ומר); **ביכורים** סד א ש' 38; **יומא** לט ב ש' 45; **ביצה** ס א ש' 19, ס ב ש' 5; **חגיגה** עו א ש' 54 (ומר); **יבמות** ט ג ש' 6; **גיטין** מה ד ש' 2; **קידושין** סו א ש' 16326.

חזר ר' ובדקיה¹⁶⁴ שבועות לד ד ש' 19. וראה עוד ערך חזר ובדקיה.

חזר ר' ומר ע"ע חזר ר' ואמר.

חזר ר' ופתר מתניתא¹⁶⁵ קידושין סד ב ש' 13; **שבועות** לד ב ש' 16649.

חזר ר' ושמעה מן הכא¹⁶⁷ מעשר שני נג ב ש' 8.

חזר ר' (!) מן הדא... ע"ע חזר ביה ר' מן הדא....

חזר ר' ר' בשם ר' סנהדרין כד ד ש' 62.

חזר ר' שמע לה מן הדא¹⁶⁸ יומא מה א ש' 7.

חזרו (!) שבת ו ד ש' 23.

חזרו ונמנו מועד קטן פא ד ש' 34.

חזרו ופשטו לו (!)¹⁶⁹ מעשרות מח ד ש' 38 (צ"ל: לן)¹⁷⁰.

חזרו ושאלו אותו ברכות יב ד ש' 49, שם ש' 55 (ו-), שם ש' 58, יג א ש' 4, שם ש' 12.

חזרו לומר מעשר שני נב ד ש' 17150; **חלה** נט ד ש' 55; **ביצה** ס א ש' 35, שם ש' 39; **נזיר** נה א ש' 11; **עבודה זרה** מא ג ש' 28, שם ש' 32.

¹⁶² תרגום: חזר ושנה לפניו.

¹⁶³ למופע נוסף מסופק ע"ע אמר ר' אמר ר' (!).

¹⁶⁴ תרגום: חזר ר' ובדק אותו.

¹⁶⁵ תרגום: חזר ר' ופתר את המשנה.

¹⁶⁶ מוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 231, הע' 21; עמ' 532, הע' 83; עמ' 562, הע' 56) מגיה כאן על פי המקבילות (מעשר שני נג ע"ב ש' 8; יומא מה ע"א ש' 7): "חזר ר' ושמעה מן הכא" או "חזר ר' שמע לה מן הדא". ונראים דבריו.

¹⁶⁷ תרגום: חזר ר' ושמע (וכלומר, למד) אותה מכאן. ולמופע נוסף מסופק ראה בהערה הקודמת.

¹⁶⁸ תרגום: חזר ר' [ן]שמע (וכלומר, למד) אותה מן [הדרשה] הזאת. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "חזר ר' ופתר מתניתא" לשבועות לד ע"ב ש' 49.

¹⁶⁹ תרגום (אחרי ההגהה): חזרו ופשטו לנו.

¹⁷⁰ השיבוש נמצא גם בכ"ר, עמ' 251א ש' 34, וגם בנוסח הרש"ס, ז ע"ב ש' 6. והגהתי על פי הלשון לעיל בד": "פשטו הוא לן" (שם, ש' 37). ולנוסח בכ"ל ראה מבואות לסה"א, עמ' 460, מח ע"ד, ש' 38.

¹⁷¹ כאן נחלקו הרדב"ז (לרמב"ם הלכות מעשר שני ונטע רבעי פ"ז ה"ב, ד"ה בראשונה) והפ"מ (ו ע"א, ד"ה בראשונה). הרדב"ז פירש את הדברים כמימרא, והפ"מ — כברייתא. והוה טעם הספק.

חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו... אלא...

חזרון ואמרון¹⁷² חגיגה עו א שו' 5.

חזריו (!)¹⁷³ יבמות יג ד שו' 49 (צ"ל: חזרית?)¹⁷⁴.

חזרין (!)¹⁷⁵ תענית סט ב שו' 61 (צ"ל: חזרון)¹⁷⁶.

חידוש מגילה עב ג שו' 3.

*חידוש חידש הכתוב בבא קמא ו ב שו' 177⁴². ועיין עוד ערך חידש הכתוב.

חידוש מקרא נזיר נח א שו' 17, שם שו' 18, שם שו' 29 (2x); סנהדרין כז א שו' 36,

שם שו' 39, שם שו' 43, שם שו' 45, שם שו' 53 (2x); מכות לא ד שו' 62.

חידושה ע"ע לחידושה יצאת.

חידושו ע"ע: לחידושו יצא; שהוא יוצא לחידושו.

חידות¹⁷⁸ בבא קמא ו ד שו' 45.

חידש הכתוב סנהדרין כז א שו' 59, שם שו' 61. ועיין עוד ערך חידוש חידש הכתוב.

וראה עוד ערך לא חידש.

חידשו סופרים את ההלכה (!) עירובין כב ג שו' 37.

חזרנו בכל המקרא ולא מצינו סוטה יז ב שו' 57 (ככל!); עבודה זרה לט א שו' 43.

חזרנו ככל (!) המקרא ולא מצינו ע"ע חזרנו בכל המקרא ולא מצינו.

חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו... אלא... תענית סח א שו' 60-61; מגילה עד ב

שו' 35-36.

¹⁷² תרגום: חזרו ואמרו.

¹⁷³ תרגום (לפי ההגהה): חזרתיו.

¹⁷⁴ ראה ליברמן, ירושלמי נזיקין, מבוא, סוף עמ' לד, ד"ה עובדה זו. ולפי דבריו, הכוונה למילה

"חזרת" (לעיל שם, שו' 46) שנרשמה לעיל בערך "חזרת בין על רבנן דהכא בין על רבנן דתמן, לא (!)

אשכחית בר נש דכוותי אלא ר' (הכא = ארץ ישראל, תמן = בבל)". ועל פי זה הגהתי.

¹⁷⁵ תרגום (אחרי ההגהה): חזרו. כלומר, חזרו לנהוג, ע"ש. וראה תוכפ"ש, סוטה, עמ' 643, ד"ה

ומסדר.

¹⁷⁶ ראה: שרי"ר, עמ' 182 שו' 4; תוכפ"ש הנ"ל (בהערה הקודמת), הע' 17. וראה עוד פ"מ, כה סע"ב,

ד"ה טיבראי.

¹⁷⁷ לפי נוסח ד"ו, מדובר כאן לכאורה במאמר תנאי: "רבי שמעון או' חידוש חידש הכתוב בפרשה

הזאת" וכו'. וראה עוד מלמד, מה"ת, עמ' 24, סי' קלא [עמ' 23]; שם, הע' 5. אבל בשרי"ר: "א' ר' שמעון

בן לקיש" (עמ' 249 שו' 26); וכן הוא בכי"א: "אמ' ר' שמעון בן לקיש" (עמ' 30 שו' 25). וכבר העיר ליברמן

(תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 94, ד"ה ובירושלמי; שם, הע' 19) על הגירסה הזאת ועל המקבילה שבסנהדרין

פ"ט ה"ג, כז ע"א שו' 36: "רבי הילא בשם רבי שמעון בן לקיש חידוש מקרא הוא שיתן". מכלל, שהכוונה

כאן לאמורא ר' שמעון בן לקיש. מאידך, עיין מה שהגיה ליברמן בתש"ק, עמ' 62, הע' 113; עמ' 95,

הע' 51; ירושלמי נזיקין, עמ' 184, שו' 8-9. אבל כנוסח ד"ו שם כן הוא גם בכי"א, עמ' 85 שו' 9. לכן

יתכן שהיה גם תנא בשם ר' שמעון בן לקיש, כשם שמצאנו את התנא ר' יהודה בן לקיש (ראה היימאן,

תולדות תו"א, ב, עמ' 564, טור א, ערך רבי יהודה בן לקיש), ואין להגיה. ואמנם התנא ר' שמעון בן

לקיש נזכר בסוטה יח ע"ד שו' 57 בבביתא, וכן הוא שם בכי"ר, עמ' 15 שו' 1. וצ"ע.

¹⁷⁸ תרגום: חידוש.

***חזרתני על כל בעלי לשונות לידע מהו... ולא אמר לי אדם דבר בנא בתרא**
יו ג ש' 15.

חזרתני על כל מפרשי הים ואמרו (!) ע"ע חזרתני על כל מפרשי ימים ואמרו לי.
חזרתני על כל מפרשי ימים ואמרו לי כלאים לב א ש' 13 (הים, לי ליל!); **שבת ד**
ג ש' 15.

חייליה¹⁷⁹ **פסחים לב א ש' 15.**

חייליה דר' מהדא ע"ע חייליה דר' מן הדא.

חייליה דר' מן הדא¹⁸⁰ **ברכות יג ג ש' 53; שביעית לה ב ש' 9** (חיליה), **לט ב ש' 41;**
מעשרות מט ב ש' 4, שם ש' 19; ביכורים סג ג ש' 45; שבת ו ב ש' 23, יו ד ש' 55
(מהדא); עירובין כג ג ש' 37; פסחים כט א ש' 26, לז א ש' 12, שם ש' 20; שקלים
נא ב ש' 30; סוכה נה ד ש' 8; יבמות ט ב ש' 27, טו א ש' 61, טו ב ש' 22 (חיליה);
כתובות כה ד ש' 38, שם ש' 44, לה ד ש' 36; נדרים לח ג ש' 29, מא ג ש' 10; גיטין
מה א ש' 36 (חיליה), **מה ד ש' 60, מז א ש' 32, נ ב ש' 56; נזיר נב ד ש' 53; קידושין**
סה ד ש' 14; סנהדרין כב ד ש' 25 (מהדא); **צ"ל: ר' כדעתיה**¹⁸¹, **שם ש' 35** (מהדא);
שבועות לו ג ש' 1 (מהדא); **עבודה זרה מג א ש' 13, מד ב ש' 15** (מהדא)¹⁸².

חילוף ע"ע או חילוף.

חילופא ע"ע הדא מתניתא חילופא.

חילופין¹⁸³ **פאה יו ב ש' 9; תרומות מו ג ש' 32; פסחים כז ד ש' 8, לב א ש' 28;**
יומא מד ש' 16; סוכה נד ד ש' 14; גיטין מה ד ש' 39; סנהדרין כו א ש' 42; שבועות
לג ב ש' 18441.

****חילופין היא מתניתא**¹⁸⁵ **שבת יז ב ש' 18627; בבא בתרא יז א ש' 51** (2x)¹⁸⁷.

¹⁷⁹ תרגום: כוחו. ולפירוש המונח ראה: מבוה"י, יא ע"א, ערך חייליה דפלוני; ערכי מדרש אמוראים,
עמ' 191, ערך חיילא.

¹⁸⁰ תרגום: כוחו של ר' מזאת. "זאת" — היא משנה או ברייתא או מימרא או סברא (ראה המופע
בשביעית לט ע"ב). ולפירוש המונח ראה: מבוה"י, יא ע"א, ערך חייליה דפלוני; ערכי מדרש אמוראים,
עמ' 191, ערך חיילא.

¹⁸¹ וכן הוא בשיבוש גם בקטע סנהדרין שלי — ראה קטע עסיס, עמ' 51 ש' 12 (ושם: "מן הדה").
וההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. ובטופס ב' הגיה: "אמרין... כדעתיה". והוא הגיה, מן הסתם,
על פי המקבילה בנזיר נב ע"ד ש' 45 (ושם בד"ר: "א"ר [!] יוחנן כדעתיה", ונראה שמשום כך הוסיף
לפניו בטופס ב': "אמרין"). וראה מה שהערתי בקטע עסיס הנ"ל, שם, הערה לשורות 12-13.

¹⁸² למופע נוסף מסופק ע"ע מיייתי לה דר' מן הדא.

¹⁸³ תרגום: חילופים. כלומר, חילוף הדברים, הפך מה שבא לפני כן בסוגיא. ונקטו לשון "חילופין"
ולא "חילוף", מכיוון שכל חילוף כזה הוא למעשה חילוף כפול.

¹⁸⁴ למופעים נוספים מסופקים ע"ע חליפין.

¹⁸⁵ תרגום: חילופים היא המשנה. ולפירוש הביטוי ראה בהערות הבאות.

¹⁸⁶ פירוש "שיש תנאים (ר' שמעון) ששונים אותה [את משנת שבת פי"ט מ"ד — מ"ע] בחילוף,
והוא [רב הונא — מ"ע] תופס במשנת ר' שמעון" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 314; ההדגשה במקור; ועיין
שם, עמ' 311, סי' 1). וראה עוד שם, ריש עמ' 225, ד"ה זהו; ריש עמ' 722, סי' 5; עמ' 758, ד"ה בראשית.

חיליה דר' מן הדא ע"ע חיליה דר' מן הדא.

חכים¹⁸⁸ תרומות מח ב שו' 27; שבת ד ד שו' 19; תענית סח א שו' 29; מגילה עה ב שו' 44.

חכים הוא ההן סבא דלא (!) חכים משאיל (!): מכיון דשאל לקדמיתא, לא הוה צריך מישאל תנייניתא; ואיבעי (!) מישאל תרתיהון, שאל תנייניתא וחזר מישאל קדמיתא¹⁸⁹ נזיר נו ב שו' 27 (צ"ל: ולא?, צ"ל: משאול, צ"ל: ואין בעי)¹⁹⁰.

חכימיא¹⁹¹ עירובין כא ב שו' 19230.

חכימיא דמתניתא (!)¹⁹³ סנהדרין כט א שו' 37 (צ"ל: דמניתא)¹⁹⁴.

חכם ברכות י ג שו' 4; חגיגה עו ג שו' 53; מועד קטן פא ד שו' 36 (חכם₂); יבמות טו ד שו' 52, שם שם: (ל"ג)¹⁹⁵, שם שו' 53 (2x); כתובות כו ג שו' 62, לא ג שו' 37 (2x); נדרים לז ד שו' 10, שם שו' 14 (2x), שם שו' 18, לח א שו' 20, שם שו' 21, מ ד שו' 43, שם שו' 45, מא א שו' 38, מא ב שו' 48, מא ג שו' 27, שם שו' 57; גיטין מו א שו' 50,

¹⁸⁷ "זאת אומרת שהמחלוקת שבמשנתנו [בבא בתרא פ"ט מ"ח — מ"ע] מוחלפת, ויש להפכה ולשנות דברי ת"ק סתם ואחריו: ר' מאיר אומר המוציא וכו'" (מבוא לנוה"מ, עמ' 224, ד"ה חילופי; ההדגשות במקור). וראה עוד להלן, עמ' 225, ד"ה אחריו ואילך. אבל ראה מה שהערתי בהערות הראשונות בערך "חברייא זעירייא אמרי (!)" ובערך "חברייא רברבייא אמרי (!)", ומה שהערתי בערך "כלום פליגי (!) אלא" לבבא בתרא יז ע"א שו' 52. וצ"ע.

¹⁸⁸ תרגום: חכם.

¹⁸⁹ תרגום (אחרי ההגהות): חכם הוא הזקן הזה ואינו יודע לשאול: מכיוון ששאל את [השאלה] הראשונה, לא היה צריך לשאול את השנייה; ואם [היה] רוצה לשאול את שתייהן, [היה] שואל (כלומר, היה לו לשאול) את השנייה וחוזר לשאול את הראשונה! ואולי אין להגיה את "דלא", ויש לקרוא את הרישא של המאמר בתמימה, כשיטת המפרשים (ראה ההערה הבאה). כלומר: כלום חכם הוא הזקן הזה שלא יודע לשאול? וצ"ע. והמילה "שאל" בסיפא מסופקת אצלי, ותרגמתי בלשון בינוני על פי הלשון "וחזר" שאחריה. ואולי יש להגיה "נישאל" בלשון יוסיב תחת "שאל", כלומר שישאל — ע"ע נשאל. אבל זה דחוק, בגלל הלשון "וחזר" שאחריה. ואפשר שיש להגיה "וחזור", ולתרגם את שתייהן בלשון ציווי: שאל את השנייה וחזור לשאול את הראשונה. ולפי זה אולי יש להגיה לפני זה: "ואין בעית", כלומר, ואם אתה רוצה. וצ"ע.

¹⁹⁰ ההגהה "ולא" שלי, וההגהה "משאול" על דרך המקור בארמית הגלילית. והלשון ברישא בניחותא. והק"ע (לה ע"א, ד"ה חכים הוא) פירש את הרישא הזאת בתמימה, והפ"מ (שם, ד"ה חכים הוא) — את המאמר כולו. ושניהם לא הגיהו את "דלא". וצ"ע.

¹⁹¹ תרגום: החכמים.

¹⁹² ישנו מופע נוסף תנאי בנזיר נו ע"ב שו' 2 (ועל פי אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ג, ערך חכם, עמ' 616, טור א).

¹⁹³ תרגום (אחרי ההגהה): החכמים שמינית. כלומר, ששמכת.

¹⁹⁴ ההגהה על פי זוסמן, מבוא, עמ' כב, הע' 135. וכבר הגיה כן היפ"מ, קצה ע"ב, סי' כ. וכן הוא בפירוש במדבר רבה, ד, כ, יג סע"ד: "חכימיא דמניתא".

¹⁹⁵ ההגהה על פי המקבילה בסנהדרין כה ע"ג שו' 63 הרשומה להלן בדרך. ובד"ח, פד ע"א, ה"ו מחקו את המופע השני שבשו' 53. והיא היא.

חכם (המשך) שם ש' 52, שם ש' 53 (2x); **נזיר** נז ג ש' 17 (2x), שם ש' 18 (2x); **קידושין** סב ג ש' 60 (2x), שם ש' 61; **סנהדרין** כה ג ש' 63 (3x), כה א ש' 58, שם ש' 59. **חכמי ישראל יבמות** ג א ש' 53, שם ש' 57, שם ש' 60; **סנהדרין** כה ד ש' 35. **חכמי" (!) ע"ע חכמים.**

****חכמים ברכות** ב ד ש' 37, שם ש' 39, ג א ש' 28, שם ש' 29, ד ג ש' 37, שם ש' 38, ח א ש' 7, ח ב ש' 31, ח ג ש' 55, ט ב ש' 41, שם ש' 53, ט ג ש' 36, יא ב ש' 57, יא ג ש' 10, שם ש' 58, יב ד ש' 36; **פאה** טו א ש' 47, טו ג ש' 31, יח ג ש' 14, שם ש' 32; **דמאי** כא ג ש' 17, שם ש' 50, כב ב ש' 53, כה א ש' 46, כה ב ש' 19, שם ש' 23, שם ש' 27 (2x), שם ש' 33 (2x), שם ש' 34, כו ג ש' 4; **כלאים** כז א ש' 10, כז ב ש' 39, כה א ש' 7, כט ג ש' 42, ל ג ש' 35, שם ש' 49 (2x), לא ג ש' 37, שם ש' 43; **שביעית** לג ג ש' 16, לח א ש' 19661, לט ד ש' 30; **תרומות** מ ב ש' 33, מב א ש' 18, מב ב ש' 12, מד א ש' 28, מה ד ש' 248, שם ש' 52, מו ב ש' 20; **ל"ג** 197, מז ב ש' 35, שם ש' 19837, שם ש' 19938, שם ש' 40, שם ש' 42, מז ד ש' 23, שם ש' 34, שם ש' 36, שם ש' 37, שם ש' 40; **מעשרות** מח ד ש' 55, נ ב ש' 43, נ ד ש' 45, נא ג ש' 43, שם ש' 45, נא ד ש' 36, שם ש' 43, שם ש' 51, שם ש' 53 (2x), שם ש' 57; **מעשר שני** נה א ש' 27; **חלה** נז ג ש' 37, נח ב ש' 37, נט ב ש' 18, שם ש' 20; **ערלה** סב א ש' 4, סב ג ש' 30, שם ש' 31; **ביכורים** סה ב ש' 12; **שבת** ב ב ש' 9, שם ש' 10, ב ג ש' 26, שם ש' 30, ג ד ש' 10, ו א ש' 3, שם ש' 34, ו ג ש' 42, ז ב ש' 13, ז ג ש' 17, ח ג ש' 12 (צ"ל: חברין) 200, י ג ש' 58, י ד ש' 24, יא ב ש' 10, יא ד ש' 8, יב א ש' 27, יב ג ש' 58, יג א ש' 38, יד א ש' 29, יד ד ש' 7, יו ב ש' 2, יו ד ש' 35; **עירובין** יח ב ש' 36, שם ש' 42, שם ש' 44 (2x), יט א ש' 5, כא ג ש' 12, כג ב ש' 26, שם ש' 32, שם ש' 33, שם ש' 34, כד ג ש' 37, כה ב ש' 2017, כו א ש' 31, שם ש' 32, כו ב ש' 7; **פסחים** כח ד ש' 51, לא א ש' 15, שם ש' 22, שם ש' 58, לא ב ש' 20, שם ש' 21, לד ב ש' 6, לו ב ש' 6, לז ב ש' 42; **יומא** מג א ש' 41, מד ב ש' 14, מה א ש' 53, מה ג ש' 10; **שקלים** מו א ש' 60, מח ג ש' 54; **סוכה** נב ג ש' 20238, שם ש' 45, נב ד ש' 32 (2x), שם ש' 33; **ראש השנה** נח ב ש' 2, נח ד ש' 63, נט ד ש' 19; **ביצה** ס א ש' 45, ס ג ש' 36, סא ג ש' 60, סא ד ש' 20; **תענית** סה ג ש' 10, סו א

196 במקבילה במעשר שני נד ע"א ש' 24: "רבנין". וכן הוא כאן בנוסח הרש"ס — ראה תוכפ"ש, שביעית, ריש עמ' 566; עמ' 565, הע' 12.

197 ראה מה שציינתי בערך "אתיא דר' כר', דרבנין כר', ודר' כר'" על אתר.

198 ראה מה שהגתי בערך "מודה ר' לחכמים" על אתר.

199 ראה מה שהגתי בערך "מודה ר' לחכמים" על אתר.

200 הנוסח כאן באו"ז, ח"ב, סי' פד, אות יז: "וחבריה" (ואהצו"י, עמ' 79, ד"ה וחכמים). ויש להגיה

"וחבריו". וכן הוא הסגנון שם, להלן ש' 4, ש' 7 וש' 9.

201 הספק כאן הוא ספק שייכות, כי לא מדובר שם בחכמים מסוימים, עי"ש.

202 ראה תוספ' סוכה, פ"א ה"י, עמ' 258. וציין לה היגר, ז, עמ' 367, סי' תקנו. וקורב לומר שהמופע

הזה תנאי.

****חכמים** (המשך) ש' 58, סו ב ש' 6, סז א ש' 46, סח ד ש' 48; **מגילה** סט ד ש' 40, עא ד ש' 32, שם ש' 35, עג ב ש' 41, עד א ש' 53, שם ש' 59; **חגיגה** עו ב ש' 21, עו ג ש' 50, עז ד ש' 4, עח ד ש' 12; **מועד קטן** פא ג ש' 37, פב ב ש' 14; **יבמות** ד ג ש' 11, שם ש' 26, ו א ש' 7 (חכמי!), שם ש' 13, שם ש' 14, ו ב ש' 14, ו ד ש' 44, ח ב ש' 40, שם ש' 58, ט ב ש' 41, ט ד ש' 23, יב ג ש' 26, יב ד ש' 33, יג ג ש' 28, שם ש' 30, יג ד ש' 43, טו א ש' 28; **סוטה** יו ג ש' 8, יח ד ש' 11, שם ש' 12, יט ב ש' 15, שם ש' 16, יט ד ש' 3; **כתובות** כו ג ש' 4, שם ש' 23, כט א ש' 60, כט ד ש' 20, ל ד ש' 36, לב ד ש' 48, לד ב ש' 24; **נדרים** לז ב ש' 29, לז ד ש' 7, שם ש' 12, לט ב ש' 23, מ א ש' 58, מב א ש' 12, שם ש' 57; **גיטין** מג ג ש' 19 (2x), מז ב ש' 64, מח ג ש' 21, נ ב ש' 39; **נזיר** נא ב ש' 37, נד ב ש' 20, נו ב ש' 13, שם ש' 14, נז ב ש' 19, נח א ש' 20³⁹; **קידושין** נט א ש' 11, שם ש' 25, נט ב ש' 17, ס א ש' 29, ס ב ש' 19, סא ב ש' 20, סג א ש' 60, סה ד ש' 26, שם ש' 46; **בבא קמא** ב ד ש' 36, ג ג ש' 33, ה ג ש' 26, שם ש' 31; **בבא מציעא** ח ד ש' 25; **בבא בתרא** יג ג ש' 26, יד א ש' 21, יו ב ש' 31, יו ד ש' 20, יז א ש' 36; **סנהדרין** יח ג ש' 32, כ א ש' 33, כא ג ש' 59, כג ג ש' 11, כה ב ש' 44, כז א ש' 28²⁰⁴, כז ב ש' 26, כז ד ש' 3, כח ב ש' 55, שם ש' 56, כח ד ש' 18, ל א ש' 49, ל ג ש' 37 (2x); **מכות** לא ד ש' 49; **שבועות** לב ג ש' 43, שם ש' 44, לב ד ש' 19, שם ש' 40, לג ב ש' 6, שם ש' 7, לה ג ש' 13, לו א ש' 35, לו ב ש' 16, לו ג ש' 15, שם ש' 16, שם ש' 17, לז א ש' 31, שם ש' 37; **עבודה זרה** מא א ש' 24, שם ש' 60, מא ג ש' 38, מג א ש' 42, מג ב ש' 49 (חכמי!), מד ד ש' 9, מה ב ש' 27, שם ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 37; **הוריות** מח א ש' 18 (חכמי!), שם ש' 40; **נידה** מט ב ש' 64, מט ג ש' 43, מט ד ש' 33, שם ש' 61, נ ב ש' 33, נ ג ש' 20⁵⁷. וראה עוד ערך: תלמיד חכמים; תלמידי חכמים.

חכמים אומרים ע"ע וחכמים אומרים.

חכמים אומרים ע"ע וחכמים אומרים.

חכמים אומרים (!) ע"ע וחכמים אומרים.

חכמים ממש דמאי כג ג ש' 55; **נידה** מט ד ש' 61.

חכמים שהן בשיטת ר' 206⁶ **דמאי** כג ג ש' 54; **שבת** ב ג ש' 39; **פסחים** לד ג ש' 36; **מועד קטן** פא א ש' 20⁷51; **גיטין** מד ב ש' 60; **הוריות** מו ב ש' 4 (כשיטת). ועיין עוד ערך דברי חכמים שהן בשיטת ר'.

²⁰³ למופע הזה והמקביל לו בסנהדרין כז ע"א ש' 28, הרשום להלן, ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1145.

סי' 14^a.

²⁰⁴ ראה מה שהערתי לעיל, לנזיר נח ע"א ש' 9.

²⁰⁵ לא כללתי את המופע שבשבועות לו ע"ד ש' 52 — ראה מה שהערתי לעיל, ערך "הרי... הרי...".

(בלשון קושיא) על אתר. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע דברי הכל.

²⁰⁶ לפירוש המונח ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 224, הע' 8; ירוכ"פ, סוף עמ' 9, ד"ה אמר ר' חנינא;

ריש עמ' 486, ד"ה מני. וצ"ע.

²⁰⁷ ראה מה שהגיה כאן ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 11, הע' 3 [עמ' 10].

***חכמים שהן כרבי**²⁰⁸ **בבא בתרא** יז א שו' 50.

חכמים שהן כשיטת ר' ע"ע חכמים שהן בשיטת ר'.

חֶלֶק (מעניין חילוק) **שקלים** מח ב שו' 43, שם שו' 20944.

חֶלֶק (מעניין חלוקה) **ברכות** ז ב שו' 26; **פסחים** כז ג שו' 44, לא ד שו' 2103.

חלוק על אביו **עירובין** יט א שו' 25 (ור), שם שו' 26 (ור), יט ג שו' 53 (ור), שם שו' 54 (ור); **יבמות** ח א שו' 55 (ר' אבון);²¹¹ **כתובות** כו א שו' 1. וראה עוד ערך לית ר' חלוק על אביו.

חלוק על החכמי" (!) ועושה מעשה כיוצא בו ע"ע ר' חלוק על החכמי" (!) ועושה מעשה כיוצא בו (בתמיהה).

חלוק על חכמים ועושה הלכה כיוצא בו ע"ע ר' חלוק על חכמים ועושה הלכה כיוצא בו (בתמיהה).

חלוק על ר' אבון (!) ע"ע חלוק על אביו.

חלוק עליו (ועליו = על ר') **שבת** ג ד שו' 18; **תענית** סט ב שו' 55; **גיטין** מח ד שו' 18; **עבודה זרה** מא ד שו' 43; **נדה** נ ד שו' 49.

חלוק ר' **שבת** יו ד שו' 25, שם שו' 29; **עבודה זרה** מ ג שו' 10. וראה עוד ערך: לא בכל הדברים חלוק ר'; לא חלוק ר' בשאר כל הדברים.

חלוק ר' על **יומא** מ ב שו' 58 (חלק); שם שו' 60.

חלוקים ע"ע חלוקין.

חלוקים הן על ר' ע"ע חלוקין על ר'.

חלוקים על ר' ע"ע חלוקין על ר'.

***חלוקין** **כלאים** כט ד שו' 46 (2x); **תרומות** מב א שו' 18; **מעשרות** מט ד שו' 54 (2x);

ערלה סא א שו' 62; **ביכורים** סה ג שו' 30, שם שו' 31; **שבת** ח א שו' 42, שם שו' 43;

עירובין יט ג שו' 57 (ש-), שם שם (חלוקים); **פסחים** לד ג שו' 30; **ראש השנה** נח ד שו' 3

(חלוקים), שם שם; **מועד קטן** פ ג שו' 11 (חלוקים), פא א שו' 42 (2x); **סוטה** כג ב שו' 59,

שם שם (חלוקים); **כתובות** לו ב שו' 12; **נדרים** לח א שו' 25, מא א שו' 32; **גיטין** מג ד

שו' 28, שם שו' 33; **נזיר** נא ב שו' 42, נב א שו' 39; **בבא בתרא** יד א שו' 9 (ש-), שם

שו' 10, יד ג שו' 23, יו ב שו' 55; **עבודה זרה** מג ב שו' 46, מג ג שו' 4; **הוריות** מו א

שו' 62 (2x). ועיין עוד ערך חולקין (מעניין מחלוקת).

חלוקין על דברי ר' **ביכורים** סה ב שו' 16; **יבמות** ה ג שו' 44, ט ד שו' 45 (ואין [=

והן] חלוקין)²¹², שם שו' 46 (אין [= הן] חלוקין).

²⁰⁸ "כלומר שרבי סתם במשנתו כדעתו ושנה אותה בלשון 'חכמים'" (מבוא לנדה"מ, עמ' 224, הע' 8).

²⁰⁹ למונחים דומים עיין להלן ערך: חלק = (חילוק); חֶלֶק (מעניין חילוק).

²¹⁰ למופע נוסף מסופק ע"ע חֶלֶק (?) (מעניין חלוקה).

²¹¹ ההגהה על פי תוס"ר, ג, ריש עמ' 161.

²¹² במופע זה נתפרשה "ואין" על ידי הפ"מ (נ ריש ע"ב, ד"ה ואין חילוקין) בתמיהה, וזו דלקמן

שו' 46 נמחקה (שם, ד"ה הדא אמרה). וכן נמחקה השנייה על ידי שתא"י, ריש עמ' 353, ד"ה ר' הילא [עמ' 352]. וליברמן (ותוכפ"ש, יבמות, עמ' 105, ד"ה ובמשנתנו) פירש את הראשונה בלשון שאלה, ואת

חלוקין על השוטה הוה (!) ע"ע חלוקין על השונה הזה.

חלוקין על השונה²¹³ **הזה תרומות** מ א שו' 47, מ ב שו' 4; **גיטין** מח ג שו' 44 (השוטה); הוה!²¹⁴.

חלוקין על ר' **ברכות** ח ג שו' 33; **חלה** נז ב שו' 43; **שבת** ו א שו' 17; **עירובין** כג ב שו' 24; **פסחים** כח ד שו' 42; **יבמות** יג ג שו' 42, שם שו' 44; **גיטין** מג ג שו' 3; **נזיר** נב ב שו' 39 (חלוקים הן), נד ב שו' 17; **עבודה זרה** מד ב שו' 60 (חלוקים); **נדה** מט ג שו' 56. ועיין עוד ערך חולקין על ר'.

חלוקין עלי ע"ע ואין חבירי חלוקין עלי (בתמיהה).

****חלוקין עליו** (ועליו = על ר') **כלאים** ל ג שו' 49 (2x); **עירובין** יח ב שו' 44 (החלוקין!); שם שו' 45 (החלוקים! וצ"ל: חלוקים), כג ב שו' 34, שם שם (חולקין); **נדרים** מב ג שו' 54 (וחלוקים)²¹⁵; **בבא מציעא** ט ב שו' 25.

חלוקין עליו (ועליו = על העניין) **תרומות** מב א שו' 18. ועיין עוד ערך חולקין עליו (ועליו = על העניין).

חלף ע"ע או חילוף.

חליפין²¹⁶ **עירובין** כג ד שו' 217¹; **כתובות** כה ג שו' 32 (צ"ל בשניהם: חילופין?)²¹⁸. ועיין עוד ערך חילופין.

חלף ע"ע או חילוף.

חלק (= חילוק) **שבועות** לד א שו' 3.

חלק (מעניין חילוק) **סוכה** נד א שו' 32; **ראש השנה** נט ב שו' 53.

חלק (?) (מעניין חלוקה) **סנהדרין** כב ד שו' 147; (ל"ג)²¹⁹, שם שו' 48 (צ"ל: חלוק?)²²⁰.

השנייה בתמיהה. ואין צורך, כי "אין" = "הן" בשני המופעים, כמות שרשמתי בגוף הערך. וכבר הערתו על כך במבוא, עמ' רלט, סי' 11.

²¹³ כלומר, התנא.

²¹⁴ להגות ראה המקבילה בתרומות מ ע"ב שו' 4 הרשומה לעיל בְּערך.

²¹⁵ לשון המאמר כאן: "פתר לה כר' וחלוקים עליו". והוא לשון יחידי בירושלמי.

²¹⁶ תרגום (לפי ההגהה): חילופים. כלומר, חילוף הדברים, הפך מה שבא לפני כן בסוגיא.

²¹⁷ לפירוש העניין ראה ירוכ"פ, עמ' 314, ד"ה אמר ר' פינחס; עמ' 315, ד"ה ולרוב הדוחק. וכבר

חזר בו ליברמן מפירושים אלה — ראה: מחקרים, עמ' 215, סעיף במצרים חליפין; ירוכ"פ, מהדו"ח, עמ' 561, הערה לעמ' 314, ד"ה אמר ר' פנחס.

²¹⁸ עיין למשל ערך "חילופין".

²¹⁹ ההגהה על פי המקבילה בפסחים כז ע"ג שו' 42. וכן ליתא בקטע עסיס, עמ' 55 שו' 8.

²²⁰ הנוסח כאן: "חלק", ותו לא. אבל במקבילה בפסחים כז ע"ג שו' 44: "חלוק את היום". וכן הוא

בקטע עסיס, עמ' 56 שו' 9 (ואבל שם: "חלק את היום"). נראה אפוא שיש להשלים את המאמר על פיהם. ולעניין ההגייה, עיין לעיל ערך "חלוק (מעניין חלוקה)", וביחוד המופע שבפסחים לא ע"ד שו' 3 הרשום שם. ברור אפוא שמדובר כאן בלשון ציווי, ואין כאן המונח הפשוט "חלק" המוכר לנו מן הבבלי, כי הקריאה שם היא: "חִלְקֵךְ" (ועבר נסתרה), לפי מה שנהגנו לקרוא בארס-צובא. וראה לשון רש"י בעירובין קה ע"א: "אך חלק. כלומר אכין ורקין מיעוטין כל אתין וגמין רבויין. חלק מיעוט דלמלאכה שרי לעיולי". והתימנים קוראים "חִלְקֵךְ" — ראה, למשל, מסכת פסחים — תלמוד בבלי מנוקד על פי מסורת יהודי

חלק (!) ע"ע או חילוף.

חלק (!) ר' על ע"ע חלוק ר' על. וראה עוד ערך לא חלק ר' על... אלא....

חֶלֶק שיטת ר' (מעניין חילוק) ע"ע ר' חלק שיטת ר', ר' חלק שיטת ר' (מעניין חילוק).

חס (!) ליה ע"ע חס ליה.

חמון מה אתון אמרין²²¹ **תרומות** מו א שו' 38 (מרינ); **פסחים** כח א שו' 32.

חמון מה אתון מרין ע"ע חמון מה אתון אמרין.

חמי ע"ע: איתא חמי עד איתא חמי: אילו... ר' אמר... והכא הוא אמר...; פוק חמי. וראה

עוד ערך פוק חמי חד סב וסמוך עלוי.

חמי (!) ע"ע מה דמי לה.

****חמי היך תנינן הכא**²²² **בבא קמא** ז א שו' 27; **מכות** לא ב שו' 11.

חמי מה אמר²²³ **פאה** כ ב שו' 56; **מעשרות** נא ד שו' 17; **מעשר שני** נו א שו' 45;

עירובין יח ד שו' 54; **שבועות** לב ד שו' 34 (מר); **עבודה זרה** מא ב שו' 8 (מר).

חמי מה כתיב²²⁴ **סנהדרין** כ ד שו' 13.

חמי מה מר ע"ע חמי מה אמר.

חמיית ע"ע חמיית²²⁵.

חמיית ע"ע: מה חמיית מימר; מה חמיית מימר כן; מה חמיית מימור לן הדא מילתא.

חמיית היך אפרחי הדין דידך (בתמיהה)²²⁶ **סוטה** יח ג שו' 54.

חמייתה ע"ע חמיית.

חמרים (!) ע"ע חומרין.

חמרין (!) ע"ע חומרין.

חס (!) ע"ע חס ליה.

חס ושלום ברכות יג ד שו' 27; **כלאים** לב ב שו' 42; **פסחים** לג א שו' 55; **תענית** סה ד

שו' 4; **חגיגה** עז ב שו' 38; **סוטה** יז ב שו' 44; **כתובות** כו ג שו' 64, לה א שו' 49; **קידושין**

סו ב שו' 22; **סנהדרין** ל ב שו' 58.

חס ליה²²⁷ **חגיגה** עז ד שו' 41 (חס)²²⁸, שם שו' 43 (חס)²²⁹; **סנהדרין** כג ג שו' 30 (ליה

ליו)²³⁰, שם שו' 32; **הוריות** מח א שו' 58.

תימן, ניקד, הגיה והעיר יוסף ב"ר אהרן עמר הלוי, ירושלים תש"מ, ה ע"א, עא ע"א. ולשון ר"ח בפסחים ה רע"א: "ובא זה אך וחלק גם י"ד חציו מותר וחציו אסור". יתכן אפוא שקריאתו של ר"ח היתה כקריאתם של התימנים.

²²¹ תרגום: ראו מה אתם אומרים!

²²² תרגום: ראה איך שנינו כאן! וראה ליברמן, מחקרים, עמ' 187, ד"ה ב"ק.

²²³ תרגום: ראה מה [הוא] אומר!

²²⁴ תרגום: ראה מה כתוב!

²²⁵ בערך "מה חמיית מימר" המצוין שם.

²²⁶ תרגום: ראית איך העיף אותי וכלומר, דחה אותי בתשובה מוקשה [החכם] הזה שלך?! כלומר,

ר' שמואל בר רב יצחק **הבבלי** כמו ר' ירמיה שאליו פנה ר' בא בר ממל עכשיו, עי"ש.

²²⁷ תרגום: חלילה לו!

חסיד חגיגה עז ד שו' 59; **סנהדרין** כג ג שו' 3. ועיין עוד ערך חד חסיד.
חסיד אחד דמאי כב א שו' 27; **תרומות** מה ג שו' 260; **שבת** ג ב שו' 55; **שקלים** מח ד שו' 35; **סנהדרין** כג ב שו' 58; **עבודה זרה** מא א שו' 745.
חסידא²³¹ **תענית** סד ב שו' 54; **חגיגה** עז ד שו' 39, שם שו' 41, שם שו' 46, שם שו' 47; **סנהדרין** כג ג שו' 45! (צ"ל: חסיד)²³².
חסידיכון ע"ע חסידיכון.
חסידיים **ברכות** ח ד שו' 51, יד ד שו' 11; **תרומות** מו ב שו' 48; **חגיגה** עז ד שו' 36 (חסידיין).
חסידין ע"ע חסידים.
חסידיכון²³³ **דמאי** כב א שו' 30; **שקלים** מח ד שו' 38 (חסידיכון).
חסר²³⁴ **תענית** סה א שו' 54; **כתובות** כז ד שו' 57; **נזיר** נא ג שו' 13; **קידושין** סה ב שו' 255; **סנהדרין** כג ד שו' 28; כה ג שו' 50; **מכות** לב א שו' 7; **הוריות** מז ג שו' 56, מח א שו' 34.
חש לומר (בתמיהה)²³⁵ **גיטין** מג א שו' 24.
חש (!) לומר ע"ע וחש לומר (בלשון קושיא).
חשבון גימטריא²³⁶ **תרומות** מג ג שו' 39.
חשין להא (!) דר'²³⁷ **גיטין** מח א שו' 49, שם שו' 51 (צ"ל בשניהם: להיא)²³⁸. וראה עוד ערך: וחששין רבנין להדא דר'; לא חשין להדא דתני ר' חיה.
חשש להדא דר' ולהדא דידן (!)²³⁹ **ראש השנה** נט ג שו' 63 (צ"ל: דידה)²⁴⁰.

²²⁸ הנוסח כאן בכי"ל: "חס ליה" (עמ' 693 שו' 12), וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 787 שו' 41, עיי"ש, והסדר שגה.
²²⁹ הנוסח כאן בכי"ל: "חס ליה" (עמ' 693 שו' 14), והסדר שגה.
²³⁰ ההגהה על פי המקבילה בחגיגה עז ע"ד שו' 41 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.
²³¹ תרגום: החסיד.
²³² ההגהה על פי המקבילה בחגיגה עז ע"ד שו' 59.
²³³ תרגום: החסיד שלכם.
²³⁴ כלומר, כתיב חסר.
²³⁵ הביטוי הזה אמור בתמיהה, ולכן לא כללתי אותו בערך "וחש לומר (בלשון קושיא)". ועוד, שהביטוי "וחש לומר" הוא בציווי, וכאן הוא בינוני יחיד: הוא חש לומר (או אתה חש לומר), או עבר נסתת. וצ"ע.
²³⁶ על המונח "גימטריא" ראה: ערכי מדרש תנאים, עמ' 86, ערך נוטריקון; ערכי מדרש אמוראים, עמ' 162, ערך גימטריא.
²³⁷ תרגום (אחרי ההגהה): חוששים [למימרא] ההיא של ר'.
²³⁸ הגהתי "להיא" על פי הלשון "חשש להיא דא"ר לעזר" (ראש השנה נח ע"ב שו' 22), המובא להלן, ערך "חשש להיא דאמר ר'".
²³⁹ תרגום (אחרי ההגהה): חושש [לתרועה] הזאת של ר' ולזאת שלו, עיי"ש.
²⁴⁰ ראה שתא"י, עמ' 280, ד"ה ר' חנניה.

חשש להדא שמועתא²⁴¹ קידושין סו ב שו' 56.

חשש להיא דאמר ר'²⁴² ראש השנה נח ב שו' 22.

חשש על מה דמר ר'²⁴³ סנהדרין יח ג שו' 51.

חתם ברכות ח ד שו' 21 (ש-), שם שו' 22, שם שו' 23, שם שו' 24. וראה עוד ערך לא חתם.

חתמין²⁴⁴ ראש השנה נח ב שו' 5, שם שו' 6 (2x); סנהדרין יח ג שו' 35 (חותמין!); שם שו' 36 (2x).

²⁴¹ תרגום: חושש לשמועה הזאת.

²⁴² תרגום: חושש ל[מימרא] ההיא שאמר ר'.

²⁴³ תרגום: חושש למה שאמר ר'.

²⁴⁴ תרגום: חותמים.

טית

טול בנתים ע"ע טול מבנתיים.

טול מבנתיים¹ חלה נז ב ש' 61; חגיגה עו א ש' 38 (בנתיים), שם ש' 41 (בנתיים).

טועין בה תרומות מג ג ש' 39.

טיבראי אמרין² שבת ח א ש' 36; סנהדרין כח א ש' 45.

טיבראי³ תענית סט ב ש' 61.

טע' ע"ע טעמא⁴.

טע' דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל⁵.

טע' דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל⁶.

טע' דהדין תנייא ע"ע טעמיה דהדין תנייא.

טע' דר' ע"ע טעמא דר'⁷.

טע' דרבנן ע"ע טעמון דרבנן⁸.

טעיהי טעות ששניתי לכם כתובות כט א ש' 64.

טעם שבת ח ג ש' 10, ט ב ש' 33, י א ש' 38; **עירובין** כב ד ש' 63; **שקלים** מח ד

ש' 33; **סוכה** נה ד ש' 32; **ראש השנה** נח ב ש' 20, שם ש' 21, נט ב ש' 59; **ביצה** סב

א ש' 50, שם ש' 58, סב ב ש' 19; **מגילה** ע א ש' 30, שם ש' 31, עד ב ש' 42; **חגיגה**

עז ג ש' 61 (2x)?, עז ד ש' 2; **יבמות** ד ג ש' 14⁹, שם ש' 15, שם ש' 16, שם ש' 19;

כתובות כד ד ש' 31; **נדרים** מא ג ש' 57; **סנהדרין** יט א ש' 64; (צ"ל: טעמא)¹⁰. ועיין

עוד ערך: מה טעם אמרו; מה טעמא.

טעם (= תשובה)¹¹ **תענית** סח א ש' 26.

¹ הצורה "טול מבנתיים" ישנה גם במופע התנאי שבמעשרות מח ע"ג ש' 36, והיא נראית עיקר.

² תרגום: הטבריינים אומרים. כלומר, חכמי טבריה.

³ תרגום: הטבריינים. כלומר, חכמי טבריה.

⁴ בערך "מה טעמא" המצוין שם

⁵ בערך "מה טעמון דבית הלל" המצוין שם.

⁶ בערך "מה טעמון דבית הלל" המצוין שם.

⁷ ועיין עוד בערכים הבאים המצוינים שם: מה טעמא דר'; מה מקיים ר' טעמיה דר'.

⁸ בערך "מה טעמון דרבנין" המצוין שם.

⁹ מופע זה ושלושת המופעים הבאים כתובים "טען" בכ"ל — ראה ירוכ"פ, מבוא, עמ' כב, ד"ה

וכן מעיד (הראשון).

¹⁰ ראה הלשון בערך "ולא כבר איתמר טעמא (ובתמיהה)".

¹¹ לשון הגמרא כאן: "על שהשיבו טעם ברבים", ועי"ש בהמשך. והמפרשים לא פירשו. ונראה לי לפרש "טעם" כאן — תשובה, כלומר, תשובה על דברי רבי, תיקון לדבריו. ולמדתי זאת ממה שאמרו בפסחים לג ע"ב ש' 54: "כיי דמר רבי אימי עשירין היו בתשובות. או ייבא כיי דמר ר' נסא כאינש

****טעם אחר יבמות ב ג ש' 13, ב ד ש' 14; כתובות ל ג ש' 44 (2x); בבא מציעא ח א ש' 12 (2x).**

טעם (!) דבית שמאי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.

טעם (!) דר' ע"ע מה טעמא דר'.

טעם (!) דרבנין ע"ע מה טעמון דרבנין.

טעם (!) דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

טעמ' ע"ע טעמא¹². ועיין עוד ערך: מאי (!) טעמ' דמאן דמר; מה טעמ' לא אמר ר' (!) ור'; תנייה ר' ינאי בי ר' ישמעאל ואמר טעמ'.

טעמ' ע"ע טעמא (= טעמא).

טעמ' דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל¹³.

טעמ' דבית שמאי ע"ע טעמון דבית שמאי¹⁴.

טעמ' דבית שמי ע"ע טעמון דבית שמי¹⁵.

טעמ' דבני כהנים גדולי' תמן... ברם הכא... ע"ע טעמון דבני כהני' גדולי' תמן... ברם הכא....

טעמ' דהן תנייא ע"ע טעמיה דהדין תנייא.

טעמ' דהן תנייה ע"ע טעמיה דהדין תנייא.

טעמ' דר' ע"ע טעמא דר'¹⁶.

טעמ' (!) דר' ע"ע טעמא דר'.

טעמ' דרבנין ע"ע טעמון דרבנן¹⁷.

טעמ' דרבנן ע"ע טעמון דרבנן¹⁸.

טעמא¹⁹ ברכות ג א ש' 61, ג ד ש' 21, ה א ש' 11, ז א ש' 41, יב ג ש' 10, יב ד ש' 31; פאה יז ג ש' 40; דמאי כד א ש' 18, שם ש' 19; כלאים כז ב ש' 33; שביעית לח ב ש' 8, שם ש' 10, שם ש' 11; תרומות מ ב ש' 57; מעשר שני נה א ש' 1, שם ש' 6; שבת ד א ש' 12, שם ש' 16, ד ג ש' 27, ה ב ש' 2, יא ג ש' 24; פסחים לז ד

דאית ליה תרין טעמין והוא מתיב חד מינהון". הרי ההקשר כאן מלמד ש"טעמין" = "תשובות"; כלומר, טענות במשא ומתן. ומצאנו ביטוי דומה בבבלי: "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם" (חולין ו ע"א).

¹² ועיין עוד בערכים הבאים המצוינים שם: לית טעמא אלא; מה טעמא.

¹³ בערך "כלום טעמהון דבית הלל אלא" המצוין שם.

¹⁴ בערכים הבאים המצוינים שם: כלום טעמהון דבית שמאי אלא; מה טעמון דבית שמאי.

¹⁵ בערך "מה טעמון דבית שמאי" המצוין שם.

¹⁶ ועיין עוד בערכים הבאים המצוינים שם: מה טעמא דר'; מה מקיים ר' טעמיה דר'.

¹⁷ בערך "מה טעמון דרבנין" המצוין שם.

¹⁸ ועיין עוד ערך "מה טעמון דרבנין" המצוין שם.

¹⁹ תרגום: הטעם. וישנם כמה מופעים בערך זה שניתן לתרגם אותם: "הטעם שלה", כמו בערך הבא. ואולם לא יצאו הדברים מכלל ספק, ולכן השארתי אותם כאן.

טעמא (המשך) ש' 49, שם ש' 58; (טעמ'; אשגרה)²⁰; **סוכה** נב ד ש' 38, נג ג ש' 47, נד ב ש' 60; **מגילה** עה א ש' 32; **יבמות** ד ד ש' 49, ו ד ש' 29 (2x), ט ד ש' 57 (טעמ'), יב ג ש' 33, טו ג ש' 29; **כתובות** כט ב ש' 213²¹, ל א ש' 56; **נדרים** מב ג ש' 34 (טעמ'), שם ש' 35 (טעמ'), שם ש' 37; **גיטין** מג א ש' 31, נ א ש' 42, שם ש' 44; **קידושין** סב ד ש' 2 (טעמ'); **סנהדרין** יט א ש' 58; **שבועות** לד ד ש' 226²², לה ד ש' 37, שם ש' 40, שם ש' 42, לו א ש' 45; **עבודה זרה** מג ב ש' 55. ועיין עוד ערך מה טעמא.

טעמא (= טעמה)²³ **דמאי** כב ד ש' 44 (טעמ')²⁴; **שביעית** לז א ש' 2516²⁵, לז ב ש' 2639²⁶, לט ג ש' 2723²⁷; **מגילה** עה א ש' 2853²⁸; **נדרים** לט ד ש' 2945²⁹; **נזיר** נו ד ש' 3010³⁰; **מכות** לא א ש' 3136³¹.

טעמא דאהן תנייא ע"ע טעמיה דהדין תנייא³².

טעמא דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל³³.

²⁰ ראה ירוכ"פ, עמ' 524, ד"ה אית לך.

²¹ המופע הזה הוא לפי סגנון הבהלי, ע"ש. ואמנם בכ"ל הוא כתוב על הגליון בידי המגיה (עמ' 125

ש' 20). וצ"ע.

²² לשון הגמרא כאן: "לא טעמא דאהן". ונראה שאין "טעמא" כאן אלא "טעמה". ראה הלשון בערך "לא כטעמיה דהדין טעמיה דהדין". והוא הדין למופע הכפול ביבמות ו ע"ד ש' 29 הרשום לעיל.

²³ תרגום: הטעם שלה.

²⁴ לשון הגמרא כאן: "תניתה רבי ינאי בי ר' ישמעאל ואמר טעמ' (ש' 43). נראה אפוא שיש לפתור את המילה "טעמ'" — טעמה, כלומר הטעם שלה, של ההלכה או של הברייתא.

²⁵ לשון המקבילה בנדרים לט ע"ד ש' 44 הרשומה להלן: "תניתה רבי קריספא בשם רב חנינה בן גמליאל דאמר טעמא", וכאן בא בטעות "תני" תחת "תניתה". נראה אפוא שאין "טעמא" אלא "טעמה", כלומר, הטעם של ההלכה או של הברייתא. ובכ"ל: "טע'" (עמ' 171 ש' 21, והסדר פתר "טעמא").

²⁶ לשון הגמרא כאן: "לא כן אמר רבי יוסי בן חנינה... ואיתמר טעמא" וכו'. כלומר, "טעמא" סמוכה למימרא, לכן תרגמתי "טעמא" — הטעם שלה. ובכ"ל: "טעמ'" (עמ' 173 ש' 4, והסדר פתר "טעמא").

²⁷ לשון הגמרא כאן: "שמואל אמר במלוה את חבריו סתם שאינו רשאי לתובעו עד שלשים יום. עאל רב יהודה ואמ' טעמא" וכו'. כלומר, שדברי רב יהודה סמוכים למימרא של שמואל, לכן תרגמתי "טעמא" — הטעם שלה. והוא הדין למקבילה במכות הרשומה להלן. ובכ"ל: "טעמ'" (עמ' 183 ש' 20, והסדר פתר "טעמא").

²⁸ לשון הגמרא כאן: "הוא אמרה ואמר טעמא" (שם, ש' 52). נראה אפוא שאין "טעמא" אלא "טעמה", כלומר, הטעם של ההלכה או של הברייתא. ובכ"ל: "טע'" (עמ' 678 ש' 9, והסדר פתר "טעמא").

²⁹ בכ"ל: "טע'" (עמ' 181 ש' 6, והסדר פתר "טעמא").

³⁰ לשון הגמרא כאן: "אמרה ואמר טעמא". כלומר, אין טעמא אלא טעמה, טעמה של המימרא. ובכ"ל: "טעמ'" (עמ' 269 ש' 38, והסדר פתר "טעמא").

³¹ בכ"ל: "טע'" (עמ' 488 ש' 16, והסדר פתר "טעמא". וראה עוד מה שהערתי לעיל, לשביעית לט ע"ג ש' 23.

³² ועיין עוד בערך "מה טעמא דאהן תנייא" המצוין שם.

³³ ועיין עוד בערכים הבאים המצוינים שם: כלום טעמון דבית הלל אלא; מה טעמון דבית הלל.

טעמא דבית שמאי ע"ע טעמון דבית שמאי³⁴.

טעמא דבית שמי ע"ע טעמון דבית שמאי³⁵.

טעמא דהדין ד-36 **שבת** ז ד שו' 41.

טעמא דהדין תניי ע"ע טעמיה דהדין תניי.

טעמא דהין תניי ע"ע טעמיה דהדין תניי.

טעמא דהך (!) תניי ע"ע טעמיה דהדין תניי.

טעמא דהן (!) דר' ע"ע טעמא דר'.

טעמא דהן תניי ע"ע טעמיה דהדין תניי.

****טעמא דר'**³⁷ **ברכות** ב ד שו' 15, שם שו' 17 (2x; טעמיה), שם שו' 18! (צ"ל: טעמיה)³⁸,

שם שם (טעמיה), ג ב שו' 25³⁹, ד ב שו' 61 (טעמיה), ז ב שו' 26; **פאה** יח א שו' 1, כ א

שו' 50; **דמאי** כד ד שו' 36, כה א שו' 7, כו ב שו' 28, שם שו' 29; **כלאים** כו ד שו' 36,

כח ד שו' 18, ל א שו' 43, לא ב שו' 46 (טע'), לא ג שו' 49, לב ד שו' 31; **שביעית** לט ד

שו' 23 (טעמ'); **תרומות** מב ג שו' 53, מג א שו' 3, מד ג שו' 26, שם שו' 35, מו ב שו' 23,

מז ד שו' 19! (צ"ל: מה טעמא)⁴⁰; **מעשר שני** נד א שו' 50 (טעמ'), נה א שו' 18; **חלה** נז

ב שו' 58; **ביכורים** סג ד שו' 56; **שבת** ג ב שו' 12 (טעמיה), ט ד שו' 35, יב א שו' 36, יד

א שו' 7, יז א שו' 57; **עירובין** כב א שו' 5, כג ג שו' 48; **פסחים** כז ג שו' 14, כח ב שו' 22,

ל ג שו' 47, לב א שו' 9, שם שו' 19⁴¹, שם שו' 42, לב ג שו' 7, לד ג שו' 59 (טעמ'), לה

ב שו' 3, לו א שו' 55; **יומא** לח ב שו' 10 (טעמ'), מ א שו' 5, מב ג שו' 38, מג ג שו' 8,

שם שו' 9, מד ב שו' 51; **שקלים** מו א שו' 59, מו ד שו' 44, מז ב שו' 14, מח ב שו' 24,

שם שו' 42, שם שו' 43, שם שו' 53, שם שו' 60, שם שו' 63; **סוכה** נב א שו' 15! (צ"ל:

טעמיה)⁴², שם שו' 18! (צ"ל: טעמיה)⁴³, נג ד שו' 17 (טעמיה); **ראש השנה** נו ד שו' 14

(טעמיה), נז ב שו' 61 (טע'), נח ב שו' 26, שם שו' 28 (טעמיה), נט א שו' 2 (טעמיה);

³⁴ ועיין עוד בערכים הבאים המצוינים שם: כלום טעמהון דבית שמאי אלא; מה טעמון דבית

שמאי; מה מקיימין בית הלל טעמהון דבית שמאי.

³⁵ בערך "כלום טעמהון דבית שמאי אלא" המצוין שם.

³⁶ תרגום: הטעם של זה ש-.

³⁷ תרגום: הטעם של ר'.

³⁸ ההגהה על פי המופע הבא, שהוא האיבר המקביל בסיפא, עי"ש.

³⁹ לגירסא אחרת ("טעמיה" תחת "טעמא") כאן, עיין אהצ"י, עמ' 19, ד"ה הלומד. והיא עיקר.

⁴⁰ ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 316, סי' 36; מבואות לסה"א, עמ' 458, מז ע"ד, שו' 19; שם,

הע' 9.

⁴¹ כתב ליברמן על מופע זה: "אין פירושו, טעמו של ר' יוחנן, אלא: לפי שיטת ר' יוחנן" (ורוכ"פ,

עמ' 454, ד"ה טעמא דר' יוחנן). ופירש כדוגמתו את הביטויים שבפאה יח ע"א שו' 1; מעשר שני נד ע"א

שו' 50; יבמות ג ע"ד שו' 33 הרשומים בְּעֶד (וראה עוד מה שהערתי להלן, לבבא קמא ג ע"א שו' 14).

וראה עוד שם, מה שהגיה בנזיר נה ע"א שו' 39 ושו' 40 בביטוי: "מה טעמא דר'". והערתי על זה גם

בערך "מה טעמא דר'" לנזיר נה ע"א שו' 39.

⁴² ההגהה על פי הלשון באיבר המקביל ברישא: "טעמון דרבנן" (שם), עי"ש.

⁴³ ההגהה על פי הלשון המקביל בהמשך: "וטעמון דרבנן" (שם, שו' 19).

טעמא דרבנן תמן... ברה (!) הכא...

****טעמא דר' (המשך) תענית סג ג שו' 26 (טעמיה), סד א שו' 31, שם שו' 36, סז ד שו' 51; חגיגה עט ג שו' 48, עט ד שו' 33; יבמות ג ד שו' 33 (טע'ל), ה ד שו' 53, ו ד שו' 29 (דהן; דר' 44), שם שו' 31, יא א שו' 38; סוטה כג ג שו' 25 (צ"ל: מה טעמא) 45; כתובות כד ד שו' 23, כו ב שו' 57, כז ב שו' 33, שם שו' 42, כח ב שו' 45 (טעמ'ל), ל ד שו' 48, לה ג שו' 4; נדרים מב ד שו' 24 (טעמ'ל), שם שו' 33; גיטין מג ב שו' 20 (טעמ'ל), מו ב שו' 5, מו ד שו' 4, מח ב שו' 22, נ א שו' 28; נזיר נב ג שו' 48, נד ד שו' 33 (צ"ל: קומי ר'?) 46, נה א שו' 34, נז ג שו' 47; קידושין סב ב שו' 25, שם שו' 26, סג ד שו' 9; בבא קמא ג א שו' 14 47; בבא מציעא י ג שו' 24; סנהדרין יח ג שו' 55, כד ג שו' 59, כד ד שו' 33, כה ב שו' 61, כו א שו' 58; שבועות לג א שו' 38, לד ד שו' 6, שם שו' 7; עבודה זרה לט ב שו' 57, מא ב שו' 16, מג ג שו' 50; הוריות מו א שו' 18, מו ד שו' 31 (טעמ'ל), שם שו' 37, מז א שו' 44; נידה מט א שו' 51, מט ד שו' 46, נ ג שו' 48 38. ועיין עוד ערך: מה טעמא דר'; מה מקיים ר' טעמיה דר'; מה מקיימין רבנן טעמא דר'.**

טעמא דר' בי ר' (!) ע"ע טעמא דר' ור'.

טעמא דר' ור' 49 יומא מג א שו' 60 (בי ר'! תחת ור') 50; שקלים מז ב שו' 15; ראש השנה נו ד שו' 15.

טעמא דר' תמן... ברם הכא... 51 כלאים לב ד שו' 33-34; שבת יד א שו' 10-11.

טעמא דר' תמן... ודכוותה... 52 שבת יג ד שו' 45-46.

טעמא דרבנן ע"ע טעמון דרבנן 53.

טעמא דרבנן ע"ע טעמון דרבנן 54.

טעמא דרבנן תמן... ברה (!) הכא... 55 שבת טו ג שו' 63-64 (צ"ל: ברם) 56.

44 המילה "דהן" היא באשגרה ממה שבא לעיל מינה, ע"ש. וראה פ"מ, לא רע"א, ד"ה דטעמא דר"ג.

45 ראה שרי"ר, עמ' 217 שו' 30, והמקבילות בסנהדרין יט ע"א שו' 31 ושו' 33 (והוחלפו שם שמות החכמים), ע"ש.

46 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. והוא הגיה על פי הק"ע — ראה ק"ע, כו ע"א, ד"ה ה"ג ר' אבהו.

47 פירש ליברמן כאן: לפי שיטת ר' — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 113, שו' 9-10.

48 למופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהערתי בערך "מה מקיים ר'" לבבא קמא ג ע"ד

שו' 53 (ושם: "טעמיה דר'"). ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע מה טעמא דר'.

49 תרגום: הטעם של ר' ור'.

50 להגהה ראה תוכפ"ש, כפורים, ריש עמ' 784, ד"ה ובירושלמי ספ"ה.

51 תרגום: הטעם של ר' שם... אבל כאן....

52 תרגום: הטעם של ר' שם... וכמותה....

53 בערכים הבאים המצוינים שם: מה טעמון דרבנן; מה מקיים ר' טעמון דרבנן.

54 ועיין עוד בערכים הבאים המצוינים שם: מה טעמון דרבנן; מה מקיים ר' טעמון דרבנן.

55 תרגום (אחרי ההגהה): הטעם של החכמים שם... אבל כאן....

56 בכ"ל: "ברם הכא" (עמ' 376 שו' 29). אלא שהמ"ם איננה סתומה לגמרי, ומשום כך טעה

בה הסדר.

טעמה דרבנן ע"ע טעמון דרבנן⁵⁷.
טעמהון דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל⁵⁸.
טעמהון דבית שמאי ע"ע טעמון דבית שמאי⁵⁹.
טעמו (!) עבודה זרה מא ב שו' 11 (ל"ג)⁶⁰.
טעמוי דר' 61 פסחים לב א שו' 15.
טעמון ע"ע מה טעמון (?).
טעמון דאחרים⁶² **ברכות ה ב שו' 14**.
טעמון דבית הלל⁶³ **ברכות יב ג שו' 25**, שם שו' 27 (טעמהון); **פאה יט ב שו' 19** (טעמיהו! וצ"ל: טעמיהו); **יט ג שו' 52** (טעמיהו! וצ"ל: טעמיהו); **דמאי כה ג שו' 57** (טעמא); **סוטה יח א שו' 53**, **יח ד שו' 34**. ועיין עוד ערך: כלום טעמהון דבית הלל אלא; מה טעמון דבית הלל; מה מקיימין בית שמאי טעמהון דבית הלל.
טעמון דבית שמאי⁶⁴ **ברכות יב ג שו' 25**, שם שו' 26; **פאה יט ב שו' 16** (טעמיהו! וצ"ל: טעמיהו)⁶⁵, **יט ג שו' 51** (טעמיהו! וצ"ל: טעמיהו, +אומרים!); **דמאי כה ד שו' 8** (טעמא); **מעשר שני נג ג שו' 57** (טעמא), שם שו' 60 (טעמא); **חגיגה עט ב שו' 63**; **יבמות ג א שו' 28**; **סוטה יט ג שו' 23** (טעמיהו! וצ"ל: טעמיהו, +אומרים!); **כתובות לג ב שו' 28** (טעמא); **נזיר נא ד שו' 13** (טעמא); **סנהדרין כו ב שו' 55**. ועיין עוד ערך: כלום טעמהון דבית שמאי אלא; מה טעמון דבית שמאי; מה מקיימין בית הלל טעמהון דבית שמאי.
טעמון דבני כהני גדולי תמן ... ברם הכא...⁶⁷ **כתובות לה ד שו' 28-29**; **נדרים לח ג שו' 22-23** (טעמ', כהנים).
טעמון דר' ור' ע"ע מה טעמון דר' ור'.
טעמון דרבנין ע"ע טעמון דרבנן.

⁵⁷ בערך "מה טעמון דרבנין" המצוין שם.
⁵⁸ גם בערך "מה טעמון דבית הלל" המצוין שם.
⁵⁹ גם בערך "מה טעמון דבית שמאי" המצוין שם.
⁶⁰ עיין מה שפירש הפ"מ, יב ע"ב, ד"ה טעמו פוטר. אבל במקבילה בדמאי כג ע"ג שו' 42 ליתא, ולא גרסינן לה.
⁶¹ תרגום: טעמיו של ר'.
⁶² תרגום: טעמם של "אחרים".
⁶³ תרגום: טעמם של בית הלל.
⁶⁴ תרגום: טעמם של בית שמאי.
⁶⁵ ראה אהצו"י, ריש עמ' 52, ד"ה מה ת"ל (ושם: "טעמון").
⁶⁶ הנוסח כאן בכ"ל: "טעמיהו דבית שמאי" (עמ' 73 שו' 18), ונוסף בטעות "אומר" על הגליון. וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 923 שו' 39. והסדר פשט אותה "אומרים", ולא גרסינן לה. והוא גם שינה "שמי" ל"שמאי", כדרכו.
⁶⁷ תרגום: טעמם של בני כהנים גדולים שם... אבל כאן....

****טעמון דרבנן**⁶⁸ **ברכות** ו ב ש' 48; **חלה** נט ד ש' 50 (טעמ'); **פסחים** כז ב ש' 55 (דרבנין); **יומא** לט ד ש' 46; **סוכה** נב א ש' 15, שם ש' 19; **חגיגה** עט ד ש' 37 (טעמא); **יבמות** טו ג ש' 21; **קידושין** סא ג ש' 13 (דרבנין); **בבא בתרא** יג ג ש' 25 (דרבנין); **עבודה זרה** מד ד ש' 3. ועיין עוד ערך: טעמא דרבנן תמן... ברה (!) הכא...; מה טעמון דרבנין; מה מקיים ר' טעמון דרבנן.

טעמיה⁶⁹ **ברכות** ז א ש' 704. ועיין עוד ערך: לא כטעמיה דהדין טעמיה דהדין; לית טעמא אלא; ר' כדעתייה.

טעמיה דהדין תניא⁷¹ **פסחים** לא ד ש' 32 (תנייה)⁷², לד ג ש' 24 (טעמ', דהן, תנייה); **יומא** מ ג ש' 33 (טע'), מד ב ש' 20 (טעמא, דהן); **שקלים** מח ג ש' 5 (טעמא, דהין); **יבמות** ז ג ש' 55 (טעמא, דהן); ז ד ש' 13 (טעמ', דהן); **סוטה** כא ד ש' 23 (טעמא, תנייה); **קידושין** נט ב ש' 1; **עבודה זרה** מד א ש' 4 (טעמא, דאהן); **הוריות** מה ד ש' 15 (טעמא, דהך! וצ"ל: דהן, מו א ש' 59 (טעמא, דהין). ועיין עוד ערך מה טעמא דאהן תניא.

טעמיה דהדין תניא ע"ע טעמיה דהדין תניא.

טעמיה דר' ע"ע טעמא דר'⁷³.

טעמיה דרביה⁷⁴ **נדה** מט ד ש' 44.

טעמיהו (!) דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל⁷⁵.

טעמיהו (!) דבית שמאי ע"ע טעמון דבית שמאי.

טעמיהו (!) דבית שמאי אומרים (!) ע"ע טעמון דבית שמאי.

טעמיהון דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל⁷⁶.

טעמיהון דרבנין ע"ע טעמון דרבנן⁷⁷.

טעמיהו (!) דבית הלל ע"ע טעמון דבית הלל.

טעמים (= טעמי המקרא) **מגילה** עד ד ש' 42.

⁶⁸ תרגום: טעמים של החכמים.

⁶⁹ תרגום: טעמו.

⁷⁰ לשון הגמרא כאן: "לית טעמיה דלא", והלשון השגורה בביטוי זה היא: "לית טעמא אלא", ע"ע; אבל כאן "טעמיה" נוח יותר, עיין לעיל שם, ש' 2. ולמופע נוסף שנשתבש ראה מה שהערתני בערך "טעמא" לשבועות לד ע"ד ש' 6.

⁷¹ תרגום: טעמו של התנא הזה.

⁷² הנוסח כאן בכ"ל: "דהן" (עמ' 453 ש' 20), והוגה "דהדין" ללא צורך — ראה ירוכ"פ, עמ' 451.

⁷³ ד"ה א"ר יוסה בי ר' בון.

⁷⁴ וראה עוד מה שהערתני שם לברכות ג ע"ב ש' 25. ועיין עוד בערכים הבאים המצוינים שם: מה טעמא דר'; מה מקיים ר' טעמיה דר'.

⁷⁵ תרגום: טעמו של רבו.

⁷⁶ בערך "מה טעמון דבית הלל" המצוין שם.

⁷⁷ בערך "מה טעמון דבית הלל" המצוין שם.

טעמין (= נימוקים)

טעמין (= נימוקים)⁷⁸ פאה כ ד שו' 54 (2x).

טעמין (= תשובות במשא ומתן)⁷⁹ ע"ע כאינש דאית ליה תרין טעמין והוא מתיב חד מינהון.

טעמין (!) דרבנן ע"ע טעמון דרבנן⁸⁰.

טפילה⁸¹ עירובין כב ד שו' 25; חגיגה עו ב שו' 52 (טפילה₂); סוטה כ ג שו' 3; מכות לב א שו' 23.

⁷⁸ תרגום: טעמים.

⁷⁹ ראה מה שהערתי לעיל, בריש ערך "טעם (= תשובה)".

⁸⁰ בערך "מה טעמון דרבנין" המצוין שם.

⁸¹ ראה מה שהערתי בריש ערך "עיקר". ולשון הירושלמי: "מה לשון ספחת טפילה שנאמר ספחיני

נא אל אחת הכהונות וגו'" (שבועות לב ע"ד שו' 39 = ספרא, תזריע, נגעים, פרק א ה"ד, ס ע"א).

יוד

יאות¹ ברכות ג ד ש' 22, ד ב ש' 36, ז א ש' 43, ז ג ש' 16, שם ש' 17, י א ש' 6, שם ש' 32; **פאה** טו ג ש' 39, יז ב ש' 11; **דמאי** כב ב ש' 5, כג ג ש' 43; **כלאים** ל ג ש' 12; **שביעית** לו ד ש' 19, לט ד ש' 25; **תרומות** מד ג ש' 48; **מעשרות** נא ד ש' 20; **מעשר שני** נב ב ש' 40, נג א ש' 10, נה ב ש' 43; **חלה** נז ב ש' 42; **ערלה** סג א ש' 29; **שבת** ג ג ש' 27, שם ש' 29, ה א ש' 13, ו א ש' 14, יג א ש' 46, יג ב ש' 16; **עירובין** יט ג ש' 59; **פסחים** כח א ש' 16, כט ג ש' 18; **יומא** מג א ש' 57; **שקלים** מז א ש' 15, מח ג ש' 2, נ ד ש' 34; **סוכה** נג ד ש' 47; **תענית** סד ג ש' 8, סז ג ש' 31, שם ש' 32; **מועד קטן** פג ג ש' 42; **יבמות** ג א ש' 25, ג ב ש' 25, ח א ש' 63, ח ג ש' 1, י ד ש' 64, יד ד ש' 62; **סוטה** כג ד ש' 15, שם ש' 50; **כתובות** כו ב ש' 33, כז א ש' 42 (כמוהריות); וצ"ל: כמוהר יות [= יאות]², כט א ש' 25, לג א ש' 2; **נדרים** לו ד ש' 62, שם ש' 63; **גיטין** מה א ש' 15, מה ד ש' 52, מז א ש' 64³; **נזיר** נד ד ש' 10, שם ש' 13; **קידושין** סב ג ש' 19, סג א ש' 14, סג ד ש' 42, סד ד ש' 18, סה ד ש' 61; **סנהדרין** יט ב ש' 45; **שבועות** לג א ש' 62, לו ב ש' 34, לז א ש' 26; **עבודה זרה** מא ב ש' 12, מה ב ש' 21; **הוריות** מז ג ש' 17; **נידה** מט א ש' 50⁴. ועיין עוד ערך ויאות. וראה עוד ערך לא אמר ר' יאות.

יאות אמר לך⁵ פאה יט ג ש' 34; **סוטה** כג ג ש' 43. וראה עוד ערך לא יאות הוה ר' אמר לך (בתמיהה).

יאות אמר ר'⁶ שביעית לד ד ש' 25; **תרומות** מא ג ש' 50, מג ג ש' 23, שם ש' 25; **חלה** נט ד ש' 49; **שבת** ה ד ש' 31 (+רבי), י ב ש' 11 (+אבה [= ר' יונה]), שם ש' 34.

¹ תרגום: יפה. כלומר, נכון — ראה ערכי מדרש אמוראים, ריש עמ' 197, ערך יאות. הביטוי מופיע בהקשרים שונים, ולכן נמנעתי מלציין אותו בתרגום בסימן קריאה. לדיון בביטוי זה והביטויים הבאים הכוללים אותו ראה א' דיימונד, "אמרי שפר בלשון חז"ל — לחקרן של יפה, נאה, שפיר ויאות", תורה לשמה, עמ' 422 ואילך. וראה ביחוד שם, עמ' 428, ס' 2 — עמ' 437; עמ' 438, אות ב — עמ' 444; עמ' 447, אות ג — עמ' 452; עמ' 469, אות ג.

² לצורה דומה בירושלמי שלפני הרשב"א ראה תוכפ"ש, שבת, עמ' 43, הע' 93.

³ ראה מה שהגיה כאן קסובסקי, אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ו, ערך שמע, עמ' 330, טור א. וליברמן לא הגיה בתש"ק עמ' 38, ס' 35. וצ"ע. ואולי יש למחוק את המילה "יאות". וצ"ע.

⁴ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ויאות. וראה עוד מה שהערתי שם לקידושין סא ע"ב ש' 27. ואפשרות הוסיף עוד מופע במעשרות נא ע"ב ש' 8 על פי נוסח הרש"ס — ראה מבואות לסה"א, עמ' 465, הע' 2.

⁵ תרגום: יפה אמר לך!

⁶ תרגום: יפה אמר ר'! אבל התרגום בעירובין יט ע"ג ש' 22, בסוכה, בראש השנה, בכתובות לד ע"ג ש' 20 וש' 21, בגיטין ובמכות: יפה אמר ר', כפי שמוכיח ההמשך בכולם.

יאות אמר ר' (המשך) יז ג שו' 34; **עירובין** יט ג שו' 22⁷, כה ד שו' 24; **פסחים** כז ד שו' 4, לז א שו' 22; **סוכה** נב א שו' 44; **ראש השנה** נו ב שו' 18; **ביצה** ס ד שו' 32 (=אבא) ר' יונה], שם שו' 53; **סוטה** יו ג שו' 18; **כתובות** כו ג שו' 33, לד ג שו' 20, שם שו' 21; **גיטין** מג א שו' 50, שם שו' 51; **נזיר** נד א שו' 11, שם שו' 13; **קידושין** סג ד שו' 10; **סנהדרין** כא ד שו' 5; **מכות** לא ב שו' 29, שם שו' 30; **שבועות** לה ג שו' 23. וראה עוד ערך לא אמר ר' יאות.

יאות אמר ר' אבא ע"ע יאות אמר ר'.

יאות אמר ר' אבה ע"ע יאות אמר ר'.

יאות אמר ר', ומה טעמ' (!?) דרבנן ע"ע יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן.

יאות אמר ר', ומה טעמון דרבנן ע"ע יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן.

יאות אמר ר', ומה טעמון דרבנן ע"ע יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן.

יאות אמר ר', וקשיא על דר'⁸ **נדרים** מא ד שו' 31 (צ"ל: על דרבנן?)⁹.

יאות אמר ר', וקשיא על דרבנן¹⁰ **מעשר שני** נה ד שו' 1152¹¹.

יאות אמר ר', מאי (!) טעמא דר' ע"ע יאות אמר ר', מה טעמא דר'.

יאות אמר ר', מה טעמא דר'¹² **עירובין** כא א שו' 28 (צ"ל: מה טעמון דרבנן)¹³;

גיטין מה ג שו' 25 (מאי!).

יאות אמר ר', מה טעמא דרבנן ע"ע יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן.

יאות אמר ר', מה טעמא דרבנן ע"ע יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן.

יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן¹⁴ **פאה** יו ג שו' 37 (טעמא, דרבנן), יח ב שו' 38

(טעמא, דרבנן); **חלה** ס א שו' 16 (ו'; טעמהו); **ערלה** ס ג שו' 36; **שבת** ו ב שו' 12 (ומה,

דרבנן), ז ב שו' 40 (ומה, דרבנן)¹⁵; **יומא** לח ג שו' 29 (טעמא, דרבנן); **תענית** סט ג שו' 20

(דרבנן); **יבמות** ח ב שו' 7 (ומה); **כתובות** לג א שו' 37; **גיטין** מד ב שו' 61 (ומה, טעמ'!);

קידושין נט ב שו' 37 (טעמא), סו ב שו' 22 (טעמא)¹⁶.

יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן ע"ע יאות אמר ר', מה טעמון דרבנן.

יאות אמר ר' עד לא יחזור (!) ע"ע יאות אמר ר' עד לא יחזור ביה.

⁷ לסגנון כאן בהמשך ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 241, ד"ה אין תימר.

⁸ תרגום: יפה אומר ר', ו[הדבר] קשה על [שיטתו] של ר'! ולפי ההגהה: על [שיטתם] של החכמים!

⁹ ראה מה שצינתי בערך "וקשיא על דר'" על אתר.

¹⁰ תרגום: יפה אומר ר', ו[הדבר] קשה על [שיטתם] של החכמים!

¹¹ למופע נוסף מסופק עיין בערך הקודם.

¹² תרגום: יפה אומר ר', ו[מה הטעם של ר']?

¹³ ההגהה על פי ירוכ"פ, עמ' 264, ד"ה יאות.

¹⁴ תרגום: יפה אומר ר', ו[מה טעמם של החכמים]?

¹⁵ לפירוש הסוגיא ראה תוכפ"ש, יבמות, עמ' 84, ד"ה ונשאלת השאלה ואילך, עד סוף הפירוש

לשורות 24-26.

¹⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע יאות אמר ר', מה טעמא דר'.

יאות אמר ר' עד לא יחזור בה¹⁷ **יבמות** ב ד שו' 39, יג ג שו' 8 (בה ליל').

יאות אמר ר' רבי ע"ע יאות אמר ר'.

יאות את מקשי ע"ע אין יסבור ר' כר', יאות את מקשי.

יאות הוא מקשי¹⁸ **דמאי** כא ג שו' 42.

יאות הוית מקשי ע"ע אלא (!) לא יצא אלא... יאות הוית מקשי.

יאות לא תנין¹⁹ **שבועות** לג ג שו' 19.

יאות סבא ידע פירקי גיטא (!) ע"ע יאות סבא ידע פירקי גרמיה.

יאות סבא ידע פירקי גרמיה²⁰ **תענית** סו א שו' 49 (פרקי, גרמה); **מגילה** ע ד שו' 15; **יבמות** ו ב שו' 4 (גיטא; וצ"ל: גרמה)²¹, שם שו' 19 (פרקי, גיטה; וצ"ל: גרמה)²².

יאות סבא ידע פרקי גיטה (!) ע"ע יאות סבא ידע פירקי גרמיה.

יאות סבא ידע פרקי גרמה ע"ע יאות סבא ידע פירקי גרמיה.

יאות קשי ר'²³ **שבת** ו ד שו' 38.

יאות (!) ר' ור' על דעתין (!) דאילין תני (!)²⁴ **יבמות** ז ג שו' 21 (צ"ל: יאות אמרין, צ"ל: דעתון, צ"ל: תני)²⁵.

יאות רבי סבר כר', ברם כר' היא הדא היא הדא²⁶ **תרומות** מא ג שו' 15 (רבי = מורי).

יאות רבי סבר כר', ברם כרבנין כמה דאינון אמרין תמן... כן אינון אמרין הכא...²⁷ **שבת** ד א שו' 5-6 (רבי = מורי).

יאמר קרייא ע"ע ויאמר קרייא. וראה עוד ערך שיאמר (הפסוק).

יאמרו הדברים ככתבן יבמות ח ד שו' 26 (2x).

יבא עלי אם לא שמעתיה מן ר' ע"ע יבוא עלי אם לא שמעתיה מר'.

יבא עלי אם שמעתיה (!) מר' ע"ע יבוא עלי אם לא שמעתיה מר'.

¹⁷ תרגום: יפה אמר ר' עד שלא יחזור בו!

¹⁸ תרגום: יפה הוא מקשה!

¹⁹ תרגום: יפה [הוא ש]לא שנינו!

²⁰ תרגום: הזקן (כלומר, החכם, הוא ר' יוחנן) יודע יפה את הפרקים שלו! מילולית: של עצמו.

²¹ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 243, הע' 1.

²² ראה מבואות לסה"ת, עמ' 98, ד"ה אבל; שם, הע' 13.

²³ תרגום: יפה הקשה ר'!

²⁴ תרגום (אחרי ההגהות): יפה אומרים ר' ור' על דעתם של התנאים האלה!

²⁵ ראה קטע זוסמן, עמ' 100 שו' 27-28 (ושם: "א" תחת "אמרין"). וראה מבוא לנוה"מ, עמ' 136,

סוף ד"ה ירוש'. והוא מפרש: "כלומר לפי לשון משנתנו", ע"ש.

²⁶ תרגום: [אם] רבי סובר כר' יפה, אבל כר' — היא זאת היא זאת. כלומר, שאלתך יפה לשיטת ר', אבל לפי שיטת ר' אותו דין נוהג בשני המקרים.

²⁷ תרגום: [אם] רבי סובר כר' יפה, אבל כחכמים — כמו שהם אומרים שם... כך הם אומרים כאן... כלומר, הטעם שנתת יפה לשיטת ר', אבל לשיטת החכמים טעם אחר יש כאן, ע"ש.

יבוא עלי²⁸ אם לא שמעתי **שביעית** לח ד שו' 36.
יבוא עלי אם לא שמעתי מר' **פאה** טו ג שו' 13 (יבא, לא ליל!); **שבת** ז ד שו' 48
 (יבא, מן ר'); **סוטה** כד ג שו' 15.
יגיד עליו ריעו²⁹ **תרומות** מז א שו' 45 (2x).
ידון ע"ע שידון.
ידרוש ע"ע כמו (!) דו דרש... ידרוש....
ידרוש ר' **הוריות** מו ג שו' 51.
יהא בה כהדא דמר ר' ע"ע ייבא כהדא דמר ר'.
יהא בה כיי דמר ר' ע"ע ייבא כיי דמר ר'.
יהודה (!) היא דכתיב ע"ע הדא היא דכתיב.
יהודה (!) כר' **שבועות** לז א שו' 6 (צ"ל: והורה)³⁰.
יודה (!) ע"ע אוף (!) ר' יודה (!).
יודה לאילין רבנן ע"ע יודי לאילין רבנן.
יודה לר' ע"ע יודי לר'³¹.
יודה ר' ע"ע יודי ר'.
יודה ר' לר' ע"ע יודי ר' לר'.
יודו (!) ע"ע הודו. וראה עוד ערך שיודו.
יודון לר'³² **פאה** יז ג שו' 2, שם שו' 3; **כלאים** ל ב שו' 50; **יבמות** י ד שו' 42. וראה עוד
 ערך: ויודון ליה; לא יודון לר'.
יודי לאילין רבנן³³ **מעשרות** נ ד שו' 34; **סוכה** נב א שו' 10 (יודה, רבנן).
יודי לר' ע"ע ר' יודי לר'. ועיין עוד ערך: ר' יודי לר'... ר' לא יודי לר'...; ר' יודי לר', ר'
 לא יודי לר'. וראה עוד ערך לא יודי לר'.
יודי ר'³⁴ **ברכות** ד ד שו' 33 (ד-); **תרומות** מ ג שו' 23, מא ד שו' 36 (יודה); **מגילה** עג ב
 שו' 47 (יודה). וראה עוד ערך אית הכא מילי (!) דיודי בה ר'.
****יודי ר' לר'³⁵** **תרומות** מו ב שו' 15; **פסחים** כט א שו' 53 (יודה); **בבא מציעא** י ג
 שו' 35 (ד-).

²⁸ על לשון השבועה הזה ראה ליברמן, יוונית, עמ' 92, ד"ה בתלמוד ירושלמי ואילך. וציין ליברמן לעצמו (למהדורה האנגלית של הספר) בתוכפ"ש, פסחא, עמ' 566, הע' 46. וראה עוד תוכפ"ש, סוטה, עמ' 620, ד"ה ובפירוש.

²⁹ מליצה מקראית — ראה איוב לו, לג. כלומר, ילמד הדבר מעניינו.
³⁰ ראה: שתא"י, סוף עמ' 548, ד"ה ר' זעירא; על הירושלמי, ריש עמ' 8, ד"ה שבועות; מבוא לנוה"מ,

עמ' 227, ד"ה משנת; שם, הע' 2.

³¹ בכל הערכים המצוינים שם.

³² תרגום: יודו לר'.

³³ תרגום: יודה לחכמים האלה.

³⁴ תרגום: יודה ר'.

³⁵ תרגום: יודה ר' לר'.

יודייה (!) ע"ע ודאי.
יודעין אנו ראש השנה נז ג ש' 3617.
יודעין היו חגיגה עט א ש' 18, שם ש' 21; **נזיר** נב ג ש' 7; **שבועות** לז ד ש' 56;
הוריות מו א ש' 30.
יודעין היינו 37 **ראש השנה** נח ב ש' 36; **סנהדרין** כא א ש' 45.
יוכיח חגיגה עט ב ש' 12; **סוטה** כ ב ש' 36.
יוכיחו מעשר שני נב ב ש' 31.
יוצא בחידושו (!) ע"ע שהוא יוצא לחידושו.
יוצא לחידושו ע"ע שהוא יוצא לחידושו.
יושב ודורש תרומות מה ג ש' 61; **יבמות** ט ג ש' 20; **עבודה זרה** מא א ש' 746.
יושב וקורא עירובין כו א ש' 59.
יושב ושונה 38 **שבת** ג ב ש' 55; **חגיגה** עז ב ש' 752. וראה עוד ערך אמש
הייתי יושב ושונה.
יושבין ופושטין 39 **שבת** טו ג ש' 9.
יחיד תרומות מב ד ש' 25; **עירובין** יט א ש' 4034.
יחיד אצל חכמים עירובין יח ב ש' 42, כג ב ש' 32; **תענית** סו א ש' 58 (ב-); **יבמות**
ו ב ש' 13 (ב-); **גיטין** מג ג ש' 19 (ב-), שם שם.
יחיד אצל יחיד עירובין יח ב ש' 42, כג ב ש' 32 (ב-); **תענית** סו א ש' 58 (ב-); **יבמות**
ו ב ש' 13 (ב-); **גיטין** מג ג ש' 19 (ב-).
יחידאה ע"ע יחידיא.
יחידי ביכורים סד ב ש' 34 (צ"ל: יחיד?) 41.
יחידי הוא 42 **שביעית** לג ב ש' 24; **כתובות** לב א ש' 36 (יחידי בשניהם = יחידיי) 43.
יחידיא ע"ע יחידיא.

36 ישנם עוד שני מופעים שאינם בגדר מונח: הראשון בכתובות כח ע"ד ש' 36, בפי ר' יוחנן, שלא במסגרת פרשנות תלמודית; והשני בקידושין סה ע"ג ש' 14 — לשון הדיוט בפי הנתינים.
37 הביטוי הזה משמש כאן כהקדמה לפרשנות הלכתית, ע"ש. וביטוי זה מופיע במקום אחר בקביעת עובדה — ראה פאה יז ע"א ש' 35 ומקבילה בחגיגה עו ע"ד ש' 14. והוא אמור שם בתמיהה — ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 540, ש' 45.
38 כל המופעים שבערך הם מעניין לימוד ושינון דבריהם של אחרים. אבל הלשון "אמש הייתי יושב ושונה" אמור בפי ר' יוחנן, והוא היה תנא לדעת אפשטיין — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 239, ד"ה הוא היה (השני).

39 כלומר, יושבים וקוראים.

40 למופע נוסף מסופק ע"ע יחידי.

41 ההגהה על פי המקבילה בתרומות מב ע"ד ש' 25.

42 תרגום: יחידי הוא. ראה ההערה הבאה.

43 אני קורא כאן "יחידיי" בארמית, לפי ששני המאמרים הם בארמית, עיין עליהם.

יחידיי⁴⁴ **ברכות י ג ש'** 51. ועיין עוד ערך יחידי הוא.

יחידיי⁴⁵ **שביעית** לח ב ש' 33, שם שם (יחידיאה); **תרומות** מא ב ש' 20 (יחידיאה); מד א ש' 33 (2x); **ערכה** סב ג ש' 6; **שבת** ו א ש' 41, יו ב ש' 42, שם ש' 43; **עירובין** כו ג ש' 6 (2x); **ביצה** סב ג ש' 50 (יחידיאה), שם שם; **תענית** סו א ש' 47 (יחידיא), שם ש' 55; **מגילה** ע ד ש' 14, שם ש' 22; **מועד קטן** פ ג ש' 46 (2x), שם ש' 47, שם ש' 48, שם ש' 51 (יחידיא); **יבמות** ו ב ש' 2, שם ש' 11; **נדרים** מ ב ש' 39 (2x); **עבודה זרה** מה א ש' 56 (יחידיאה).

יחידין אינון (כלומר, חכמים יחידיים)⁴⁶ **נידה** מט ב ש' 61.

יחידין אינון (כלומר, דעת יחיד)⁴⁷ **סוטה** כג ג ש' 38, כג ד ש' 41.

יי בה כיי דמר ר' ע"ע ייבא כיי דמר ר'.

ייבא (!) ע"ע דר' ריבא (!) מן דר'.

ייבא (!) דר' מר' (!) ע"ע רובה דר' מדר'.

ייבא כדאמר (!) ר' ע"ע ייבא כיי דמר ר'.

ייבא⁴⁸ **כהדא**⁴⁹ **שביעית** לח א ש' 5 (ריבה! וצ"ל: ייבא)⁵⁰; **תרומות** מא ב ש' 35 (ויבא!);⁵¹ מב ג ש' 59 (ו-);⁵² **מעשרות** נ ד ש' 52; **מעשר שני** נב ג ש' 2, שם ש' 7; **ערכה** סב ד ש' 57, סג א ש' 1; **פסחים** כז ב ש' 12, כח ג ש' 54, כט ג ש' 40; **יומא** מא א ש' 8; **מגילה** עג א ש' 33, עג ב ש' 6, שם ש' 7; **סוטה** יו ג ש' 2, שם ש' 5; **גיטין** מג א ש' 43 (ו-); **נזיר** נב א ש' 36, נז א ש' 5; **שבועות** לה ג ש' 42, לו ב ש' 10, לז ד ש' 53²¹.

44 תרגום: יחידי.

45 תרגום: היחיד. כלומר, חכם יחיד.

46 תרגום: יחידיים הם.

47 תרגום: יחידיים הם.

48 "ייבא" על צורותיה השונות מוצעת בירושלמי בדרך כלל על ידי "או" (למופע שבסוטה יו ע"ג ש' 5 הרשום להלן בְּעֶרְךְ, ראה על הירושלמי, עמ' 55, טז ע"ג ש' 5; שם, הע' 5). אבל מילה זו אינה חלק מביטוי זה, אלא היא מציעה חלופה אחרת, כדרך "או" בכל מקום. ולכן רשמתי תמיד ביטוי זה ללא "או", כפי שכבר הערתי במבוא, עמ' עה, הע' 207. ופירוש "ייבא": יהא בה, כמו שמפורש במופע שבנזיר נד ע"א ש' 24, בערך "ייבא כהדא דמר ר'", ובמופע שבברכות ג ע"א ש' 1, בערך "ייבא כיי דמר ר'" (וראה עוד שם, בעבודה זרה לט ע"ד ש' 46). ושלא כרש"ס (רשימת הרש"ס, ערך ייבא כהדא [עמ' 18 – המספור של]). והצורה "ייבא" באל"ף ולא "ייבה" בה"א מלמדת שהאות ה"א לא נהגתה במפיק, כלומר לא נהגתה בכלל. וראה כיצא בזה בכינוי לנסתר אצל קוטשר, מחקרים, עמ' ריח, ד"ה באשר.

49 תרגום: יהא [הדין] בה כמו זאת. "זאת" – היא משנה או ברייתא או סוגיא קטנה.

50 ראה תוכפ"ש, קידושין, עמ' 938, ש' 55–56; שם, הע' 24.

51 להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 444, [מא ע"ב], ש' 39. וראה שם, הע' 10.

52 הקריאה של "כהדא" בד"ו מסופקת, אבל בכ"ל בבירור: "כהדא" (עמ' 198 ש' 17), ורשמתי

על פיה.

53 למופע נוסף מסופק של "ייבא" בלי "כהדא" ראה מה שהערתי בערך "הבו (!)". וצ"ע. ולמופע

קרוב מסופק ע"ע והכא.

- ייבא כהדא דאמר ר'** ע"ע ייבא כהדא דמר ר'.
- ייבא כהדא דמר ר'**⁵⁴ **פסחים** ל ד שו' 22 (דאמ'); **כתובות** לד ב שו' 38; **נזיר** נד א שו' 24 (יהא בה); נו ב שו' 22 (דאמר); **סנהדרין** כא ג שו' 50; **שבועות** לה ג שו' 54.
- ייבא כההיא דאמר ר'** ע"ע ייבא כיי דמר ר'.
- ייבא כההיא דמר ר'** ע"ע ייבא כיי דמר ר'.
- ייבא כההיא דתנינן תמן** ע"ע ייבא כיי דתנינן תמן.
- ייבא כהיא דאמר ר'** ע"ע ייבא כיי דמר ר'.
- ייבא כחד מינהון**⁵⁶ **עירובין** כג ד שו' 44.
- ייבא כיי דאמר ר'** ע"ע ייבא כיי דמר ר'.
- **ייבא כיי דמר ר'**⁵⁷ **ברכות** ג א שו' 1 (יהא בה); **כלאים** כז ד שו' 59 (כההיא, דאמר), כח א שו' 1 (ייבה, דאמר); וצ"ל: דאמר); **שבת** ד א שו' 45, ו ב שו' 12, יד ב שו' 9 (כהיא, דאמ'), שם שו' 12 (כהיא, דאמר), טו ג שו' 58, טו ד שו' 44⁵⁹; **עירובין** יט א שו' 13, יט ג שו' 10, כא ג שו' 23, כג ג שו' 11, כד ב שו' 43; **פסחים** לג ב שו' 54; **תענית** סג ד שו' 27 (ייבה, דאמר); **מגילה** עג ב שו' 8 (כהיא, דאמר); **יבמות** יב א שו' 41 (כההיא); **סוטה** יו ב שו' 54, יז א שו' 21 (דאמר); **כתובות** כו ד שו' 56 (דא"ר); **נדרים** לט ד שו' 2, מ ג שו' 33; **נזיר** נד א שו' 52; **בבא קמא** ו א שו' 26; **שבועות** לז ד שו' 24 (כדאמר); וצ"ל: כיי דאמר); **עבודה זרה** לט ד שו' 46 (יי בה), מ ג שו' 57 (ייבה)⁶⁰.
- ייבא כיי דר'**⁶¹ **סוטה** יז ד שו' 11.
- **ייבא כיי דתנינן תמן**⁶² **שבת** יד ב שו' 7 (כההיא); **נזיר** נו ג שו' 12; **בבא קמא** ה א שו' 27.
- ייבא כמא דמר ר'**⁶³ **שבת** ד ב שו' 2.
- ייבא כפלוגתא (!) דר' ודר'** ע"ע ייבא כתפלוגתה דר' ודר'.
- **ייבא כתפלוגתה דר' ודר'**⁶⁴ **בבא קמא** ג א שו' 46, ד ב שו' 11 (כפלוגתא)⁶⁵.
- ⁵⁴ תרגום: יהא [הדין] בה כמו [המימרא] הזאת שאומר ר'.
- ⁵⁵ למופע נוסף בקטע זוסמן ראה מה שהערתי בריש ערך "אתיה כהדא דתמר (!) ר'".
- ⁵⁶ תרגום: יהא [הדין] בה כאחד מהם. כלומר, כאחד משני החכמים החולקים. ולפירוש העניין ראה ירוכ"פ, עמ' 318, ד"ה ר' אחא; עמ' 319, ד"ה וחרנה אמר.
- ⁵⁷ תרגום: יהא [הדין] בה כמו [המימרא] ההיא שאומר ר' (בסוטה יז ע"א המימרא היא תנאית).
- ⁵⁸ ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 247, הע' 55.
- ⁵⁹ ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה הנ"ל (בהערה הקודמת).
- ⁶⁰ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בריש הערך הבא.
- ⁶¹ תרגום: יהא [הדין] בה כמו [המימרא] ההיא של ר'. ומוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 244, הע' 36)
- מגיה כאן: "ייבא כיי דאמר ר'".
- ⁶² תרגום: יהא [הדין] בה כמו [המשנה] ההיא ששנינו שם.
- ⁶³ תרגום: יהא [הדין] בה כמו שאומר ר'.
- ⁶⁴ תרגום: יהא [הדין] בה כמחלוקת של ר' ושל ר'.
- ⁶⁵ להגהה ראה מה שהערתי בערך "תפלוגתא דר' ור'" לפאה יז ע"ב שו' 12. וראה עוד מה שהערתי בערך "תפלוגתא דבית שמאי ובית הלל" לכתובות לב ע"ד שו' 14.

יִיבָה כִּי דָמַר ר' ע"ע יִיבָא כִּי דָמַר ר'.

יִיבָה כִּי דָמַר ר' (!) ר' ע"ע יִיבָא כִּי דָמַר ר'.

יִיבָה כִּי דָמַר ר' ע"ע יִיבָא כִּי דָמַר ר'.

****ייעשה פאה יו ב שו' 63 (ייעשה!); כלאים כט ד שו' 57 (ייעשה!); שם שם (ייעשה! וצ"ל:**
ייעשה!); שביעית לט ב שו' 29 (ייעשה! וצ"ל: ייעשה!); מעשרות נ א שו' 60 (ייעשה!); נב
א שו' 21 (ייעשה!); חלה נח א שו' 33 (ייעשה!); נט ב שו' 4 (ייעשה!); ערלה ס ב שו' 3
(ייעשה!); שבת יב ד שו' 51 (ייעשה!); עירובין יח ג שו' 50 (ייעשה!); כ א שו' 14 (ייעשה!;
וצ"ל: ייעשה!); כ ב שו' 52, כא ד שו' 3 (ייעשה! וצ"ל: ייעשה!); שם שו' 48 (ייעשה!); פסחים
לב א שו' 11 (ור"י); שם שו' 48 (ור"י); לד ד שו' 5 (ייעשה!);⁶⁶ שם שו' 7, שם שו' 8 (ייעשה!); שם
שו' 9 (ייעשה!); לז ד שו' 57 (ייעשה! וצ"ל: ייעשה!); שקלים מו ד שו' 50 (ייעשה!); ביצה סא
ד שו' 16 (ייעשה! וצ"ל: ייעשה!); מועד קטן פב א שו' 9 (ור"י); יבמות ה ד שו' 42 (ייעשה!);
כתובות כו ד שו' 18 (ור"י); לב ב שו' 60 (ייעשה!); לג ד שו' 31 (ייעשה!); גיטין מג ג שו' 59
(ייעשה! וצ"ל: ייעשה!); מד ד שו' 11 (ייעשה!); מה א שו' 19 (ייעשה!); מו ג שו' 6 (ייעשה!);
נ ב שו' 48 (ייעשה!); נזיר נז ג שו' 58 (ייעשה!); שם שו' 60 (ייעשה!); נז ד שו' 1 (ייעשה!);
קידושין ס ב שו' 10 (ייעשה! וצ"ל: ייעשה!);⁶⁷ בבא קמא ג א שו' 37 (ור"י); שבועות לו א
שו' 39 (ייעשה! וצ"ל: ייעשה!); עבודה זרה מה א שו' 19; הוריות מז ד שו' 54 (ייעשה!);⁶⁸
ועיין עוד ערך שייעשה.

ייעשו שבת יב ב שו' 8; עירובין יט ב שו' 7 (ור"י); יט ד שו' 10 (ייעשו!); כתובות לב ד
שו' 50 (ייעשו!); סנהדרין כד ג שו' 14 (ייעשו!);⁶⁹

ייתי עלי⁷⁰ עם (!) לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא, אם לא שמעתי אותו
מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה שלשה פעמים נידה נ ב שו' 23 (צ"ל: אם).
****ככול⁷¹ ברכות ב ג שו' 63, שם שו' 64, ח ד שו' 23; חלה נז ב שו' 59, שם שו' 60;**
ביכורים סג ד שו' 46; פסחים כז ג שו' 42, שם שו' 44, לב ב שו' 41, שם שו' 43, שם
שו' 46, שם שו' 48, לו ד שו' 14, שם שו' 16, שם שו' 31; שקלים מח ב שו' 61; חגיגה
עז ג שו' 28, שם שו' 29, שם שו' 32; יבמות ב ב שו' 20, ט ד שו' 43, י ד שו' 17; סוטה
יו ג שו' 64, יז ב שו' 14, שם שו' 21, שם שו' 23; נזיר נג ב שו' 53; בבא קמא ד ג שו' 5,
ו א שו' 26;⁷² בבא מציעא ט ב שו' 29;⁷³ סנהדרין כא ג שו' 42, כב ד שו' 46, שם

⁶⁶ להגהה ראה אהצו"י, עמ' 100, ד"ה זריקה.

⁶⁷ כ"ץ מוגיה כאן "ייעשה", על פי המקבילה בעבודה זרה מה ע"א שו' 19 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ —

ראה כ"ץ, ב, עמ' 79, הע' 2. ואין ההגהה הכרחית.

⁶⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: נעשה (ועבר נסתר או בינוני יחיד); עשה.

⁶⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע שייעשה.

⁷⁰ תרגום: יבוא עלי! וראה מה שהערתי לעיל, ערך "יבוא עלי אם לא שמעתי".

⁷¹ לשימושו של מונח זה ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 199, ערך יכול.

⁷² אפשטיין מוחק מופע זה — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 904, ד"ה ב"ק. אבל הוא נמצא גם בכ"א,

עמ' 28 שו' 73. וראה עכשיו מה שפירשתי בסוגיא זו בערך תני "וציון לבריינתא; בינוני" בהערה לבבא קמא ו ע"א שו' 25.

יכיל ר' מיפתור מתנייה היך דו בעי (בתמיהה)

****יכול** (המשך) שו' 48, כד ב שו' 52, שם שו' 54; **עבודה זרה** מג א שו' 44, שם שו' 47;
הוריות מז ג שו' 64 (שיטל; וצ"ל: שיכול)⁷⁴, מח ב שו' 50. ועיין עוד ערך את שאת יכול
לקיים בו... את (!) מקיים בו..., ואת שאין את יכול לקיים בו... אין (!) את מקיים בו...
וראה עוד ערך: אין את יכול עד אין את יכול... אין את יכול... אין את יכול; אינו יכול... אינו
יכול; כביכול; לית יכיל; ליתני יכול למיקשי (!) לה על דר'.
יכול אומר (!) **יבמות** ה ג שו' 12 (צ"ל: אף תחת אומר)⁷⁵.
יכול (!) אנא פתר לה ע"ע יכיל אנא פתר לה.
יכול הוא (!) אנא פתר לה ע"ע יכיל אנא פתר לה.
יכיל אנא פתיר (!) לה ע"ע יכיל אנא פתר לה.
יכיל אנא פתר (!) ע"ע יכיל אנא פתר לה.
יכיל אנא פתר לה⁷⁶ **ברכות** ה ד שו' 14! (לה לוי!)⁷⁷; **כלאים** כז א שו' 58 (יכול!); לא ב
שו' 32; **שבת** ג א שו' 53 (פתיר!); **יבמות** ב ג שו' 59 (יכול!); **הוא אנא**!; **סוטה** יח ב שו' 27
(הוא! תחת אנא); **קידושין** סד א שו' 62 (הוא! תחת אנא, ליה).
יכיל אנא פתר להון (!) ... כתרי תניי (!)⁷⁸ **שביעית** לז ג שו' 57 (צ"ל: להין [= לאהין],
צ"ל: כחד תניי)⁷⁹.
יכיל הוא (!) פתר לה ע"ע יכיל אנא פתר לה.
יכיל הוא (!) פתר ליה ע"ע יכיל אנא פתר לה.
יכיל מימור ליה ע"ע דו יכיל מימור ליה.
יכיל מימר ע"ע תמן את יכיל מימר... אית לך מימר הכא... (הסיפא בתמיהה).
יכיל מימר ליה ע"ע דו יכיל מימר ליה.
יכיל ר' מיפתור מתנייה היך דו בעי (בתמיהה)⁸⁰ **קידושין** סד ב שו' 16.

⁷³ עיין ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 144, שו' 60-61. ולפי דבריו, יתכן שהמופע הוא תנאי. וכן נראה
עיקר. ועיין עוד מה שכתב הרא"ש רוזנטל, שם, מבוא, עמ' כז, ד"ה ומכאן לגר"ש ואילך.
⁷⁴ ההגהה שלי, וכבר קדמני בה הר"ש ליברמן בגליונותיו בטופס ב'.
⁷⁵ עיין במפרשים (כג ע"א). ועיין שתא"י, סוף עמ' 345, ד"ה ר' יודן. והוא הגיה שם: "את אמר [י]"
בארמית, ע"ש. וראה מלמד, מה"ת, עמ' 162, סי' רמט, הע' 9. אבל בקו"א: "יכול אף" וכו' (שרי"ר, ריש
עמ' 338, סי' רה), ע"ש היטב. ונראה שנשתבש "א" = "אף" ("ל"אומר". ועל פי זה הגהתי. ולפי זה,
הביטוי כאן הוא תנאי, ואינו שייך לרשימה שלנו.
⁷⁶ תרגום: יכול אני לפתור אותה. "אותה" — את המשנה; ובכלאים כז ע"א שו' 58 — את "חיית
הים" שבקושיית כהנא (שם, שו' 56), ע"ש.
⁷⁷ ראה מה שהערתי לעיל, ערך "ילא ר' היא (בתמיהה)", על אתר.
⁷⁸ תרגום (אחרי ההגהות): יכול אני לפתור את... [ה]זה כתנא אחד, ולפני ההגהה: כשני תנאים.
⁷⁹ לשון הגמרא כאן: "להון וורד". וההגהה "להין" על פי ליברמן, תוכפ"ש, שביעית, עמ' 557, הע' 45.
כלומר, לאהן וורד, ע"ש. ואפשריין (מבוא לנוה"מ, עמ' 242, הע' 3) גורס את המילה "להון" (כלומר,
שתי הפיסקאות של המשנה, ע"ש) ומוחק את המילה "וורד". והרש"ס גורס: "פתר לה" (קכ ע"א שו' 2,
ואינו גורס "וורד". וראשון עיקר. ולהגהה "כחד תניי" ראה מה שהערתי בסוף ערך "כתרי תניי (י)".
⁸⁰ תרגום: יכול ר' לפתור את המשנה איך שהוא רוצה!! — "כלומר: בדוחק כזה!!" (מבוא לנוה"מ,
עמ' 235, הע' 4).

יכיל ר' פתר לה מן הדא (!) דתנינן⁸¹ **נידה** מט א שו' 52 (צ"ל: כהדא)⁸².
יכלין אנן מפקין לה מן הכא ע"ע אפילו כמאן דאמר... יכלין אנן מפקין לה מן הכא.
יכלין למימר לון ע"ע דינון יכלין למימר לון.
יכלין מימר ליה ע"ע דאינון יכלין מימר ליה.
יליף (עבר) ע"ע מאן (!) דיליף הדין מנה יליף הדין. וראה עוד ערך לא ילף.
יליף (בינוני)⁸³ **כלאים** כז ב שו' 52; **פסחים** כט ד שו' 42, לה א שו' 50 (ד-); **תענית** סז ב שו' 51; (דילף, צ"ל: +לה⁸⁴); **סנהדרין** כה א שו' 3, שם שו' 12, שם שו' 33; **עבודה זרה** מ ד שו' 20. וראה עוד ערך מאן דיליף מן... מאן דלא יליף מן...
יליף... יליף... ע"ע ר' יליף... ר' יליף...
יליף לה⁸⁵ **ברכות** יא ג שו' 16; **שבת** ב ד שו' 21, שם שו' 22 (2x), שם שו' 23, שם שו' 24, ד ג שו' 39 (ד-); **עירובין** יח ב שו' 15; **יומא** לח א שו' 38 (דו+ וצ"ל: דלא יליף לה)⁸⁶; **סוכה** נא ג שו' 36, נא ד שו' 62, שם שו' 63, שם שם (ד-)⁸⁷, שם שו' 64 (ד-), נב א שו' 1, נב ב שו' 50, שם שו' 51; **תענית** סז ב שו' 50 (2x), ילף, שם שו' 51 (2x), ילף, שם שו' 53 (ד-); **יבמות** ו ג שו' 11 (ליה), שם שו' 12 (ליה), שם שו' 19 (2x), ט ב שו' 4, שם שו' 7; **סוטה** יו ג שו' 21; **כתובות** כו ג שו' 36, לו ב שו' 23, שם שו' 25 (לי תחת לה); **סנהדרין** יט ג שו' 6; **הוריות** מה ד שו' 40 (2x). וראה עוד ערך לא יליף לה.
יליף לה ר' ע"ע מן מתניתן ילף לה ר'.
יליף לי' ע"ע יליף לה.
יליף ליה ע"ע יליף לה.
יליפין (!) לה ע"ע ילפין לה.
ילמד ע"ע מוטב ילמד... ואל ילמד... ועיין עוד ערך וילמד מ'.
ילמד דבר מתחילתו ערלה ס ג שו' 29.
***ילמדו (!)** **בבא מציעא** יב ב שו' 11.
ילמוד (!) סתום מן המפורש ע"ע נלמוד סתום מן המפורש.
ילף לה ע"ע יליף לה.
ילף לה ר'⁸⁸ **שביעית** לה ד שו' 89⁸⁹. ועיין עוד ערך מן מתניתן ילף לה ר'.

⁸¹ תרגום (אחרי ההגהה): יכול ר' לפתור אותה (כלומר, את הברייתא) כמו [המשנה] הזאת ששנינו.

⁸² ההגהה על פי גליוניות הרש"ל, טופס א'.

⁸³ תרגום: לומד. ולשימושו של הביטוי בירושלמי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 201, ערך ילף.

⁸⁴ עיין בהמשך שם, שו' 53.

⁸⁵ תרגום: לומד אותה.

⁸⁶ ראה שתא"י, ריש עמ' 241, ד"ה על דעתיה.

⁸⁷ להגהה כאן ובמופע הבא ראה הלשון בערך "ולא ידעין מאן יליף לה מן... ומאן יליף לה מן...".

⁸⁸ תרגום: למד אותה ר'. ויתכן לתרגם: לומד אותה ר' — ראה בהערה הבאה.

⁸⁹ בכ"ר: "יליף" (עמ' 196 שו' 20). והנראה, שהצורה הזאת היא צורת עבר על משקל קטיל.

ובשרי"ר: "דלא יליף ולא שמיש" (עמ' 76 שו' 5). וכן הוא בסורית — ראה פיינ-סמית, א, עמ' 1599,

*****ילפא**⁹⁰ פאה יז ג שו' 31 (2x), שם שם (ילפה), שם שו' 32; **דמאי** כד א שו' 49 (3x), שם שו' 50; **מעשרות** מט ג שו' 54 (3x), שם שו' 55, נא א שו' 3 (3x), שם שו' 4; **שבת** ד שו' 60, שם שו' 61 (2x), שם שו' 62, יז א שו' 10 (2x), ילפה, שם שו' 11 (2x); ילפה; **עירובין** כ ד שו' 60, שם שו' 61 (2x), שם שו' 62, כא א שו' 14, שם שו' 15 (2x), שם שו' 16; **פסחים** כז ג שו' 31 (ילפה), שם שם (2x), שם שו' 32 (ילפה), לג א שו' 41 (ילפה), שם שו' 42 (2x); ילפה, שם שו' 43 (ילפה); **סוכה** נג א שו' 6 (ילפה), שם שו' 7 (2x); ילפה, שם שו' 8 (ילפה); **כתובות** לג א שו' 55 (2x); ילפה, שם שו' 56 (2x); ילפה; **קידושין** ס ב שו' 54 (ילפה); **בבא בתרא** יג ג שו' 10 (ילפה), שם שו' 11 (2x); ילפה, שם שו' 12 (ילפה); **נידה** נ ג שו' 13 (3x); ילפה, שם שו' 14 (ילפה).

ילפה ע"ע ילפא.

*****ילפין**⁹¹ **ברכות** יא א שו' 29 (ו-); **שביעית** לו ב שו' 56; **חלה** נט ב שו' 26; **שבת** ד א שו' 25; **מועד קטן** פב ד שו' 46 (דילפינן; וצ"ל: דילפינן)⁹²; **כתובות** כה ג שו' 44 (2x); **גיטין** מג ג שו' 22; **קידושין** נח ג שו' 64; **בבא מציעא** ט ג שו' 24; **סנהדרין** כא ג שו' 57⁹³; **שבועות** לו ד שו' 37 (דילפינן; וצ"ל: דילפינן). וראה עוד ערך: **דלא ילפי** (ו); **לא ילפי** עובדא מן בר נש זעיר.

ילפין לה⁹⁴ **שבת** ב ד שו' 23 (ילפינן); **סוכה** נא ד שו' 64.

ילפין לה... יליף לה... ע"ע רבנן ילפין לה מ-... ור' יליף לה מ-....

ילפין לה... ילפין לה... ע"ע בית שמאי ילפין לה מ-... בית הלל ילפין לה מ-....

יסבור כבית הלל ע"ע ואפילו יסבור כבית הלל.

יסבור כבית שמאי ע"ע ואפילו יסבור כבית שמאי.

יסבור כן ע"ע: אין יסבור כן; אפילו דיסבור כן.

יסבור כר' **תרומות** מ ג שו' 59 (ו-); **מעשרות** נ ג שו' 12 (ד-), שם שו' 14 (ד-); **ערלה** ס ד שו' 55; **שבת** ה א שו' 37; **יבמות** יג ד שו' 16 (יסברו; צ"ל: ר⁹⁵), שם שו' 18 (יסברו; צ"ל: ר⁹⁶), שם שו' 20 (ו-); **גיטין** מז א שו' 23 (ד-). וראה עוד ערך: **אפילו דיסבור כרבנין**; **ויסבור דכוותיה**.

טור א, ערך ילף. ולשורשים אחרים על משקל זה ראה פסברג, עמ' 173, סעיף 131c. ובכל זאת, יתכן שהצורה כאן היא צורת בינוני יחיד.

⁹⁰ תרגום: לומדת.

⁹¹ תרגום: לומדים.

⁹² הנוסח בר"ח מועד קטן כד ע"א [= פירושי רבינו חננאל בר חושאל לתלמוד, מהד' סולובייצ'ק ומצגר, ירושלים תשנ"ג, עמ' סא, ד"ה ר' יונה]: "דילפון!" (ועל פי אהצו"י, עמ' 120, ד"ה מה את; והוא תיקן בשתיקה: "דילפין", וכן צריך לומר). והבינוני עם כינוי חבור אופייני לבבלי.

⁹³ המונח רשום בכ"ל על הגליון (עמ' 437 שו' 11), על פי השערת הסופר: "נ"ל ילפין" (במהד' האקדמיה, עמ' 1284 שו' 34: "נ"ל"). והוא מיותר. שהסגנון הרגיל בהצעת הגזירות שוות בירושלמי — ללא המונח "ילפין".

⁹⁴ תרגום: לומדים אותה.

⁹⁵ הההגה על פי המקבילה בתרומות מ ע"ג שו' 56.

⁹⁶ הההגה על פי המקבילה בתרומות מ ע"ג שו' 58.

יסבור ר' תרומות מ ג שו' 56, מד ג שו' 43; **עירובין** יח ג שו' 21 (דסבר! וצ"ל: דיסבור)⁹⁷; **יבמות** ט ב שו' 33; **כתובות** כז ב שו' 48; **נזיר** נב ב שו' 18; **קידושין** סה ד שו' 98¹⁹. וראה עוד ערך דלא יסבור ר'.

יסבור ר' כר' דמאי כב ג שו' 3, כה ג שו' 43; **תרומות** מד א שו' 21, שם שו' 59; **מעשרות** נא ד שו' 58; **חלה** נז ג שו' 13; **עירובין** כ א שו' 44 (ד-); **פסחים** לג ד שו' 26, לו ד שו' 51, שם שו' 54; **כתובות** כה ד שו' 1; **שבועות** לח ד שו' 6.

יסבר כר' (!) ע"ע יסבור כר'.

יעקרו אותן מן המשנה ע"ע ויעקרו אותן מן המשנה.

יעשה (!) ע"ע ייעשה.

יעשו (!) ע"ע ייעשו.

יפה כלאים כז ב שו' 13; **עירובין** כג ג שו' 31 (2x), שם שו' 32 (2x), שם שו' 33, שם שו' 34; **פסחים** לה א שו' 25, שם שו' 27; **כתובות** לג א שו' 19 (ו-).

יפה לימדנו ר' פסחים לג ג שו' 61; **סוכה** נה א שו' 51; **מגילה** עב ג שו' 58; **יבמות** יג א שו' 1; **עבודה זרה** מא ג שו' 25, שם שו' 56, מג ד שו' 99³¹.

יפה לימדני ר' שקלים מט ד שו' 52; **סוטה** כב ד שו' 18; **גיטין** מה ד שו' 24, שם שו' 49; **סנהדרין** כא ב שו' 62.

יפתר (!) ע"ע אפילו יפתר (!).

יִצְאָ** (וכלומר, מן הכלל) **ברכות** ו ב שו' 39; **פאה** יו ג שו' 26 (ש-), שם שו' 100²⁷, שם שו' 32 (ש-), כ א שו' 2; **שביעית** לד א שו' 7; **תרומות** מ ד שו' 30, מד ג שו' 15, שם שו' 21, שם שו' 36, שם שו' 52, שם שו' 53, מה ב שו' 17; **מעשרות** מח ג שו' 49, מח ד שו' 5, מט א שו' 6; **חלה** נז ג שו' 55, נז ד שו' 21; **ערלה** ס ג שו' 44; **שבת** ט ג שו' 36 (ש-), שם שו' 37 (ש-), שם שו' 138 (ש-); **צ"ל: שיצאו**¹⁰¹, יא ד שו' 58; **פסחים** לב א שו' 34, לב ב שו' 38, שם שו' 42, שם שו' 52, לד ג שו' 63, לד ד שו' 1, לו ד שו' 15, שם שו' 16, שם שו' 21, שם שו' 48; **יומא** לט ב שו' 49; **שקלים** מו ד שו' 34; **ראש השנה** נו ג שו' 47; **מגילה** ע ב שו' 58, עא ב שו' 40, שם שו' 43; **חגיגה** עו א שו' 139 (ול"ג)¹⁰²; **סוטה** כא ד שו' 3, שם שו' 4; **כתובות** כז ב שו' 21, שם שו' 27, שם שו' 42, שם שו' 56, שם שו' 57; **נדרים** לח ד שו' 41; **נזיר** נא ג שו' 1! (וצ"ל: יִצְאָת?), שם שו' 5, נד ג שו' 49 (ש-), נה ד שו' 38, נז ב שו' 25, נז ג שו' 25, שם שו' 53; **קידושין** סד ג שו' 50; **בבא קמא** ה ד שו' 44; **בבא מציעא** ח ב שו' 42; **סנהדרין** כא ג שו' 41, שם שו' 44, שם שו' 45, כד ב שו' 31, כה ג שו' 15, כו ב שו' 1, שם שו' 76, ל ג שו' 34; **מכות** לא א שו' 4, שם שו' 9;

⁹⁷ ראה מה שהערתי בסוף ערך "ואפילו דסבר (!) ר'".

⁹⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: יסבור כר'; סבר ר' (בינוני).

⁹⁹ למופע נוסף השייך לשבת יז ע"ב שו' 16, וחסר בד"ו, ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 209, ד"ה ר' יוסה.

¹⁰⁰ לכאורה יש להגיה כאן "ייצא", לשון עתיד. וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "וכשם שיצא...

ולימד... כך יצא... ולימד...". וצ"ע.

¹⁰¹ ראה הלשון בערך "שני דברים שיצאו מן הכלל".

¹⁰² ההגהה על פי הק"ע, ג ע"א, ד"ה יצא. ועיין פ"מ שם, ד"ה ב"ש וב"ה. וצ"ע.

יָצָא (כלומר, מן הכלל) (המשך) **שבועות** לה ב שו' 154, שם שו' 156, שם שו' 158; **הוריות** מה ב שו' 17, מו ג שו' 48; (צ"ל: יָצָא) 103, מו ד שו' 32, שם שו' 42, שם שו' 44, שם שו' 146, שם שו' 10452. ועיין עוד ערך: אלא (!) לא יצא אלא... יאות היות מקשי; ויצא מן הכלל; לא יצא... אלא... שהוא יוצא לחידושו.

יצא (!) לחוץ ונלמד ע"ע נצא לחוץ ונלמד.

יצא' ע"ע יָצָא (כלומר, מן הכלל).

יָצָאו (כלומר, מן הכלל) **מעשרות** מח ד שו' 12; **שבת** ט ד שו' 18; **פסחים** לא ד שו' 47, שם שו' 50, שם שו' 53, לב ב שו' 36, שם שו' 44, שם שו' 52; **יבמות** ב ד שו' 10; **נזיר** נד ג שו' 55; (צ"ל: יָצָא) 105, שם שם, נז ג שו' 9; **בבא קמא** ה א שו' 10; **סנהדרין** כד ב שו' 26, שם שו' 28; (צ"ל: יצא) 106, שם שו' 34, כד ג שו' 42; **שבועות** לג א שו' 34; **עבודה זרה** מב ד שו' 60. ועיין עוד ערך ויָצָאו מן הכלל.

יָצָאו (!) ... וילמדו על... ע"ע ויָצָאו... וילמדו על....

יָצָאו (!) מן הכלל ע"ע שני דברים שיצאו מן הכלל.

יָצָאת (כלומר, מן הכלל) **כלאים** לא ג שו' 2, שם שם (ש-); **שביעית** לז ב שו' 28; **תרומות** מד ד שו' 38; **שבת** ט א שו' 24, ט ג שו' 29 (2א), שם שו' 32, שם שו' 36, שם שם (ש-), שם שו' 59, שם שו' 60, שם שו' 63 (יצא), שם שו' 64, ט ד שו' 2, י א שו' 27 (ויצאה), שם שם (שיצת), **פסחים** לא ד שו' 60, לב א שו' 33; **שקלים** מו ד שו' 33, מח ג שו' 9; **יבמות** ב ג שו' 13 (יצתה?), ב ד שו' 15, ו ג שו' 10, שם שו' 17 (ש-), שם שו' 20, שם שו' 21; **סוטה** יח ג שו' 44, יט ב שו' 31, יט ג שו' 36; **נזיר** נא ב שו' 60, נד ג שו' 41 (2א), שם שו' 45, שם שו' 49, שם שם (ש-); **סנהדרין** כד ג שו' 21, שם שו' 23, שם שו' 25, שם שו' 28, כד ד שו' 15 (ו-), שם שו' 16 (ש-). 107.

יָצָאת מן הכלל **שבת** ט ג שו' 15 (ו-), שם שו' 18, שם שו' 57 (ו-); **נזיר** נד ג שו' 31; **סנהדרין** כד ג שו' 19 (ו-). 108. ועיין עוד ערך ויָצָאת מכללה.

יציבא בארעא, וגיורא בשמי שמיא (בתמיהה) 109 **חגיגה** עו א שו' 10.

יצתה ע"ע יָצָא (כלומר, מן הכלל).

יקראו (במקרא) **שבת** טו ג שו' 18. וראה עוד ערך אל יקראו (במקרא).

יקשינה ע"ע עד דו מקשי לה על דר', יקשינה על ידיה.

ירבה (!) ע"ע וירבה.

ירדה (!) להן ע"ע ירדו להן.

103 ראה המקבילה ביבמות ו ע"ג שו' 10.

104 למופע נוסף שנשתבש ע"ע יָצָאו (כלומר, מן הכלל).

105 ראה מה שהערתי בערך "שלא לצורך יצאת (כלומר, מן הכלל)" על אתר.

106 טעם ההגהה הוא שמדובר כאן ביחיד, עי"ש.

107 למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: יָצָא (כלומר, מן הכלל); יָצָאו (כלומר, מן הכלל).

108 למופע נוסף שנשתבש ע"ע ויצא מן הכלל.

109 תרגום: האזרח באדמה, והגר בשמי השמים! הפתגם הזה ישנו כידוע גם בבבלי — ראה עירובין

ט ע"א וש"נ.

ירדו ל-... בשיטת ר' עירובין כא ב שו' 14; קידושין סד א שו' 8.
ירדו ל-... כר' תרומות מו א שו' 17 (ו-), ב- תחת ל-; ערלה סב ג שו' 4, שם שו' 6-7
(ש-); עבודה זרה מה א שו' 54, שם שו' 56 (ש-).
ירדו לה בשיטת עירובין כד ג שו' 41; גיטין מז ג שו' 4 (ו-).
ירדו לה בשיטת ר' חלה נט א שו' 19; שבת ד ג שו' 43; פסחים לה א שו' 51 (כשיטת);
נזיר נו ג שו' 22 (ו-), לה ל(י!).
ירדו לה כשיטת ר' ע"ע ירדו לה בשיטת ר'.
ירדו להן ביכורים סג ג שו' 42, שם שו' 49; כתובות לג ב שו' 15 (ירדה!);¹¹⁰ שבועות
לח א שו' 17.

יש ע"ע ויש (בתמיהה). ועיין עוד ערך וכי יש.
יש... ויש... פאה טו ג שו' 45-46;¹¹¹ כלאים כז א שו' 43; שביעית לו ב שו' 56-57;
תרומות מד שו' 33; חלה ס ב שו' 3-4; שבת י ב שו' 7 (יש תחת ויש), י ד שו' 20;
פסחים כז ב שו' 6; יבמות ו א שו' 47 (ו-); כתובות לא ב שו' 761; גיטין מג ג שו' 22;
קידושין סא ב שו' 33-34;¹¹² בבא קמא ו א שו' 10-11; נידה מט ב שו' 22 (ו-), נ א
שו' 36 (ש-).

יש... יש... ע"ע יש... ויש...
יש או... ויש אומ'... ע"ע יש אומרים... ויש אומרי'...
יש או... ויש אומרים... ע"ע יש אומרים... ויש אומרי'...
יש אומרי'... ויש אומרי'... ע"ע יש אומרים... ויש אומרי'...
יש אומרים... ויש אומרי'... שבת ח ב שו' 45 (אומרי' תחת אומרים); פסחים לא א
שו' 12-13; תענית סט א שו' 38-39 (או', אומרים); חגיגה עז ד שו' 25 (או', אומ'). ועיין
עוד ערך ויש אומרי'... ויש אומרי'...
יש אומרים... ויש אומרים... ויש אומרים... (?) שבת ח א שו' 9-10. וראה עוד
ערך ויש אומ'... ויש אומ'... ויש אומ'... ויש אומרים... ויש אומרים... (?).

יש באים (!) ע"ע יש כאן....
יש בו להקל, ויש בו להחמיר (?) כלאים כח א שו' 45.
יש ביניהן (!) ע"ע ביניהן.
יש בן (!) ע"ע יש כאן....
יש כאן דמאי כה ב שו' 63; שבת ה ב שו' 4; סוכה נג ב שו' 2; תענית סח ג שו' 37,
שם שו' 40; יבמות ד ג שו' 37; סוטה יו ד שו' 63; כתובות לה ד שו' 2; גיטין נ ב שו' 29;
שבועות לו ד שו' 48. וראה עוד ערך ויש כאן (בתמיהה).

¹¹⁰ להגהה ראה המקבילה בשבועות הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹¹¹ טעם הספק הוא כי ברש"ס הדברים מובאים בהצעת "תני" (ט"ב שו' 1; וכן הוא בבבלי קידושין לא סע"א: "תני אבימי בריה דרבי אבהו"), ואילו בפסיקתא רבתי בשם ר' חנינא חבריהון דרבנן — ראה פסיקתא רבתי, כג-כד, י' הדברות, פ' רביעייתא, מהד' רמא"ש, ד"צ ת"א תשכ"ג, קכב סע"ב.

¹¹² ראה מה שהערתי לעיל, למופע המקביל בפאה.

יש כאן... תרומות מ ד ש' 56, מא ג ש' 57, שם ש' 11358, מג ג ש' 41; חלה נז ג ש' 25; ערלה סא ד ש' 54; שבת ה ד ש' 39, שם ש' 40; (צ"ל: אין כאן) 114, ט ד ש' 13, יב א ש' 1156, שם ש' 7, שם ש' 21, שם ש' 23; פסחים לד ב ש' 48; יומא מא ג ש' 35; סוכה נא ד ש' 29; ביצה ס א ש' 13; יבמות ד ג ש' 5 (ש-, בן! וצ"ל: קן), שם ש' 26 (ש-, ה ג ש' 59, ה ד ש' 9 (באים! תחת כאן) 116, שם ש' 10 (בן! וצ"ל: קן) 117, שם ש' 11 (בן! וצ"ל: קן) 118, שם שם, שם ש' 12 (בן! וצ"ל: קן) 119, ו א ש' 8 (ש-, ו ד ש' 36 (ש-, שם ש' 41 (ש-); נזיר נג ב ש' 17 (ש-); שבועות לב ד ש' 6 (ש-, שם ש' 9 (ש-) 120.

יש כאן... אין כאן... ע"ע יש כאן... ואין כאן...

יש כאן... ואין כאן... כלאים כט ב ש' 61-62 (אין); שבת ט א ש' 19 (אין), שם ש' 20 (אין), ט ג ש' 12; (ל"ג) 121, שם ש' 13; (ל"ג); עירובין יט ג ש' 3 (אין); סוכה נב ב ש' 5 (אין); סוטה כא א ש' 47, שם ש' 48-49; נזיר נד ג ש' 26; (ל"ג) 122, נד ד ש' 12322.

יש כאן... ויש כאן... כלאים ל ג ש' 43; סוטה כא א ש' 47.

יש כאן תשובה אחרת תרומות מג ד ש' 1.

יש מהן שאמרו... ויש מהן שאמרו... יומא מג א ש' 42-43; חגיגה עח ד ש' 61; יבמות יב ג ש' 34.

יש שם... אין כאן... סוכה נב ד ש' 30.

ישמענינה ע"ע מאן דבעי ישמענינה טבאות, מן ההיא דר'.

יתבין (!) ע"ע הוון יתבין.

יתבין מקשיי ע"ע הוון יתבין מקשיי.

יתבין מקשיין ע"ע הוון יתבין מקשיי.

יתבי¹²⁴ כתובות לג ג ש' 3.

¹¹³ יש להוסיף כאן בהמשך השורה: "אין כאן" — ראה שתא"י, עמ' 84, ד"ה נטע.

¹¹⁴ עיין במפרשים על אתר (כב ע"א). וראה עוד שתא"י, עמ' 84, ד"ה נטע. ולליברמן שיטה אחרת — ראה ירוכ"פ, עמ' 77, ד"ה אין תימר (הראשון). ודברי אפשטיין (מבואות לסה"א, עמ' 444, הע' 15) צע"ג.

¹¹⁵ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 362, ד"ה הבבלים ואילך.

¹¹⁶ להגהה ראה ק"ע, כד ע"ב, ד"ה ה"ג הרי יש כאן בנים. וטעם סימן השאלה כאן ובשאר המופעים להלן עד ש' 12, הוא שמא ביטויים אלה הם תנאיים.

¹¹⁷ ראה ק"ע, כד ע"ב, ד"ה ה"ג הרי יש כאן אחי אב.

¹¹⁸ ראה: ק"ע, כד ע"ב, ד"ה ה"ג הרי יש כאן אח; תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 406, ד"ה והדברים.

¹¹⁹ ראה ק"ע, כד ע"ב, ד"ה ה"ג הרי יש כאן אחי האם.

¹²⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע אין כאן....

¹²¹ להגהה כאן ובמופע הבא, וכן בשני המופעים המקבילים בנזיר נד ע"ג הרשומים להלן בְּעֶרְךָ, ראה ירוכ"פ, עמ' 129, ד"ה עד לא.

¹²² ראה מה שהערתי לעיל, לשבת ט ע"ג ש' 12.

¹²³ למופע נוסף שנשתבש ראה מה שהערתי בערך "יש כאן..." לתרומות מא ע"ג ש' 58.

¹²⁴ תרגום: ישיב. כלומר, יקשה.

יְתִיב אָמַר¹²⁵ **תְּרוּמוֹת** מִזֵּב שׁו' 63.

יְתִיב דְּרִישׁ (!) (עֵבֶר) ע"ע אֶתְא יְתִיב דְּרִישׁ (!).

****יְתִיב דְּרִישׁ** (בִּינוּנִי)¹²⁶ **בְּרֻכּוֹת** דֵּב שׁו' 32 (דְּרִישׁ); **שַׁבָּת** גִּד שׁו' 24 (וּדְרִישׁ); **חֲגִיגָה** עֵז

א שׁו' 14 (דְּרִישׁ), עֵז בֵּשׁו' 20 (הוּהָ, דְּרִישׁ); **מוֹעֵד קָטָן** פֶּגֶג שׁו' 38 (וּדְרִישׁ); **בָּבָא מְצִיעָא**

חֵד שׁו' 37; **עֲבוּדָה זָרָה** מֵאד שׁו' 47 (דְּרִישׁ); **הוֹרִיזוֹת** מַחֵב שׁו' 22, מַחֵג שׁו' 25 (דְּרִישׁ).

יְתִיב דְּרִישׁ ע"ע יְתִיב דְּרִישׁ (בִּינוּנִי).

יְתִיב וּדְרִישׁ ע"ע יְתִיב דְּרִישׁ (בִּינוּנִי).

יְתִיב וּדְרִישׁ ע"ע יְתִיב דְּרִישׁ (בִּינוּנִי).

יְתִיב וּמְקָשִׁי ע"ע יְתִיב מְקָשִׁי.

יְתִיב וּמִתְנִי ע"ע הוּהָ יְתִיב מִתְנִי.

יְתִיב מִיתְנָא (! לֵ) ע"ע הוּהָ יְתִיב מִתְנִי לֵ.

יְתִיב מְקָשִׁי¹²⁷ **סִנְהֶדְרִין** כֹּאֵב שׁו' 48 (וּמְקָשִׁי), כֹּאֵד שׁו' 12 (הוּהָ+); **עֲבוּדָה זָרָה** מִגֵּג

שׁו' 6.

יְתִיב מִתְנִי (!) הִדִּין עוּבְדָא ע"ע הוּהָ יְתִיב מִתְנִי הִדִּין עוּבְדָא.

יְתִיב מִתְנִי ע"ע הוּהָ יְתִיב מִתְנִי.

יְתִיב מִתְנִי הִדִּין עוּבְדָא ע"ע הוּהָ יְתִיב מִתְנִי הִדִּין עוּבְדָא.

יְתִיב קָרִי ע"ע הוּהָ יְתִיב קָרִי.

יְתִיבּוֹנוֹן¹²⁸ **נִזִּיר** נֵד א שׁו' 50.

יְתִיבִין מְקָשִׁי ע"ע הוּוֹן יְתִיבִין מְקָשִׁי.

יְתִיבִין מְקָשִׁי ע"ע הוּוֹן יְתִיבִין מְקָשִׁי.

יְתִיהָ דְּמִן רִבְנִין¹²⁹ **בִּיכּוּרִים** סָהֵד שׁו' 6.

יְתִיקִימוּ **בְּרֻכּוֹת** יִגֵּג שׁו' 35; **מַגִּילָה** עֵגֶג שׁו' 28; **חֲגִיגָה** עַח א שׁו' 59.

¹²⁵ תְּרוּמוֹת: יוֹשֵׁב [ו]אֹמֶר.

¹²⁶ תְּרוּמוֹת: יוֹשֵׁב [ו]דְּרִישׁ.

¹²⁷ תְּרוּמוֹת: יוֹשֵׁב [ו]מְקָשָׁה.

¹²⁸ תְּרוּמוֹת: שִׁישִׁיבּוֹ אֹתָם! כְּלוּמַר, שִׁיקְשׁוּ עֲלֵיהֶם.

¹²⁹ תְּרוּמוֹת: הוּהָא שְׁמֵן הַחֲכָמִים. כְּלוּמַר, אֹתוֹ חָכֵם. תְּרוּמוֹת "יְתִיהָ" עַל פִּי לִיבְרֵמֶן, דְּב"ר, עַמ' 48,

כף

כ"כ... כך... יומא מד ב שו' 38-39; **סוטה** כ ב שו' 2; **נזיר** נד ד שו' 35; **בבא מציעא** ט ג שו' 49.

כ"כ... כן... פאה כא ב שו' 3; **כלאים** כט ב שו' 29, שם שו' 32; **עירובין** יט ג שו' 13-14, שם שו' 17; **יומא** מא א שו' 24 (2x); **סוכה** נב א שו' 35, שם שו' 38-39; **מגילה** עא ג שו' 20; **חגיגה** עח ב שו' 54-55; **יבמות** י ג שו' 59, יג ד שו' 57, שם שו' 58 (ו-), יד א שו' 9-10, שם שו' 10 (ו-); **סוטה** יח א שו' 18 (ב-), מ"ז א¹, שם שו' 19 (מ"ז תחת כן); **סנהדרין** כ ב שו' 57-58, כ ד שו' 7 (2x), שם שו' 8 (2x)².

כ"כ... מ" (!)... ע"ע כ"כ... כן....

כא³ שבת יז ב שו' 2 (בה! וצ"ל: כה)⁴; **עירובין** כב א שו' 11 (כאומר! וצ"ל: כא? / בה?⁵); **חגיגה** עו א שו' 26; **יבמות** ט א שו' 21 (בה! וצ"ל: כה); **קידושין** סב ב שו' 16 (בה וצ"ל: כה)⁶. ועיין עוד ערך: וכא עד וכא תנינן; וכא (!) זכה הוא (!) מה ששנה לנו רבי, מיכא.

כא (!) ע"ע ומה בה.

כא (!) אנן קיימין ע"ע כן אנן קיימין.

כאדם שהוא אומר (!) קידושין סה ב שו' 2.

כאדם שהוא אומר לחבירו (!)⁷ סנהדרין כה ב שו' 11.

כאהן תנא (!) ע"ע כהדין תנייא.

כאומר (!) ע"ע כא.

כאחרייא ע"ע כקדמייא, כאחרייא.

כאחרים ע"ע: אלא כאחרים; הלכה כאחרים.

כאי זה צד ע"ע כיצד. ועיין עוד ערך הא כאי זה צד.

כאי זו סנהדרין ל א שו' 11.

¹ ההגהה כאן ולקמן שו' 19 על פי המקבילות ביומא מא ע"א שו' 24 הרשומות לעיל בְּעֶרְךְ.

² אמרו שם בהמשך: "כמזבח כהניו". אלא שאין אני רושם אותיות בודדות, כפי שהערתי במבוא, עמ' פג, סי' 9. ולעיל בשורה 7 נאמר: "כאמה בתה", והוא לשון הפסוק ביחזקאל ט"ז, מ"ד. וגם מטעם זה לא נרשמה כאן הכ"ף של "כאמה". וראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 1241, ד"ה וכיו"ב.

³ תרגום: כאן.

⁴ להגהות כאן ולהלן בעירובין ויבמות ראה מה שהערתי בערך "מה אמר כא ר"י" על אתריהון.

⁵ למופע משובש ודאי של "כה" תחת "בה" ע"ע מה אמר כה (!) עד לא יחזור ביה.

⁶ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "מה אמרין בה אילין תניי" לתרומות מד ע"ד שו' 19.

⁷ ביטוי זה הוא תנאי במקורו — ראה: ספרי במדבר, פיס' קיב, סוף עמ' 120; בבלי כריתות ז רע"ב.

אלא שהוא מובא כאן, לכאורה, על ידי סתם הירושלמי, כאילו היה מלשונם של אמוראי הירושלמי. משום כך כללתי אותו ברשימה בסימן שאלה.

ברכות ג ג ש' 8, שם ש' 22, ח ב ש' 47, ח ד ש' 55, שם ש' 58, ט ד ש' 55, יג ד ש' 63, יד א ש' 31; **פאה** יו ב ש' 113; יט א ש' 25 (כאלו), יט ג ש' 61 (כאלו), שם ש' 62 (כאלו); **דמאי** כב ג ש' 27; **כלאים** כז ד ש' 45 (כאלו), שם ש' 46 (כאלו); שם ש' 47 (כאלו), שם ש' 48 (כאלו), כט ג ש' 13 (כילו), שם ש' 14 (כילו), שם ש' 15 (כילו), כט ד ש' 19 (כילו), שם ש' 20 (2x; כילו), שם ש' 23 (כילו), שם ש' 41 (כילו), שם ש' 42 (כילו), ל ג ש' 59 (כילו); **שביעית** לג ב ש' 33 (כאלו)¹⁰, לג ג ש' 2, לו ב ש' 40, שם ש' 42; **תרומות** מא ד ש' 9, שם ש' 17 (כילו), שם ש' 18 (כילו), מז א ש' 31 (2x; כילו); **מעשר שני** נג ב ש' 60 (2x; כילו), נד ב ש' 19 (כאלו)¹¹, שם ש' 20 (כאלו), נד ד ש' 23; **ערלה** סא ב ש' 18 (כילו), סב ב ש' 13 (2x; כילו), שם ש' 16 (כילו), שם ש' 17 (כילו), שם ש' 20 (2x; כילו), שם ש' 21 (2x; כילו); **שבת** ג א ש' 32 (כאלו), שם ש' 37 (כאלו), ה א ש' 48, יג ב ש' 18; **עירובין** יח ב ש' 20 (כילו), שם ש' 21 (כילו), יט ב ש' 6 (כילו), כא ד ש' 30 (כולו וצ"ל: כילו)¹², שם ש' 52, כב ב ש' 30, שם ש' 33, שם ש' 35 (כילו), שם ש' 40 (כילו); שם ש' 51 (כילו), כב ג ש' 9 (כילו), כג א ש' 23 (כילו), כד ב ש' 49 (כילו), שם ש' 54 (כילו), כה א ש' 48 (כילו), שם ש' 49 (כילו), כו ב ש' 40; **יומא** לח ג ש' 113, מה ג ש' 28; **שקלים** מז א ש' 34; **סוכה** נא ג ש' 42, שם ש' 43, נב א ש' 29, שם ש' 30; **ראש השנה** נט ג ש' 53, שם ש' 55; **תענית** סד ב ש' 3, סה א ש' 24, שם ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 40, סה ב ש' 57, סו ג ש' 64; **חגיגה** עו א ש' 33, עח ד ש' 25; **סוטה** יו ד ש' 62; **כתובות** כט ד ש' 46, ל ד ש' 57, לג ד ש' 17, לה ד ש' 1 (כאלו); **נדרים** לב ש' 22, מא א ש' 41, מא ב ש' 38, שם ש' 40, שם ש' 44 (כילו), שם ש' 45 (כילו); **נזיר** נא ג ש' 22, נד ד ש' 53 (2x), נה ג ש' 37 (2x; כילו), נו ג ש' 9; **קידושין** סא א ש' 51, שם ש' 55 (כאלו), סא ד ש' 2, שם ש' 4; **בבא קמא** ו ב ש' 47 (כילו¹); **בבא בתרא** טו א ש' 12 (כילו), שם ש' 16, יו ב ש' 1 (כילו), שם ש' 2 (כילו); **סנהדרין** יט ב ש' 51 (כילו), כח ג ש' 27, לב ב ש' 18; **הוריות** מו ד ש' 25 (כילו)¹³.

⁸ הנוסח כאן בכי"ל: "כילו" (עמ' 89 ש' 13), ו"הוגה". וההגה מיותרת — ראה מבואות לסה"א, עמ' 387, יט ע"ג, ש' 61 (וצריך להיות: 62). ולעניין הכתיב "כילו" ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 1236, סעיף כילו = כאילו; מבואות לסה"א, עמ' 387, הע' 10. וראה עוד בירנבאום, סוף עמ' 91, ד"ה כילו.

⁹ הנוסח כאן בכי"ל: "כילו" (עמ' 128 ש' 24), ו"הוגה" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 409, כז ע"ד, ש' 46; שם, הע' 10.

¹⁰ הנוסח כאן בכי"ל: "כילו" (עמ' 154 ש' 3), ו"הוגה" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 422, לג ע"ב, ש' 33.

¹¹ הנוסח כאן ולקמן ש' 20 בכי"ל: "כילו" (עמ' 253 ש' 33), והמדפיס שינה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 471, נד ע"ב, ש' 19-20.

¹² ההגה על פי ליברמן, בטופס "הירושלמי כפשוטו" שלו, עמ' 281, ד"ה אף הוא מטלטל (והוא דיבור חדש שהוסיף אותו רבינו שם, לפני ד"ה נתנו באמצע). וראה עכשיו ירוכ"פ, מהדו"ה, סוף עמ' 559, הערה לעמ' 281.

¹³ ליברמן מוסיף על דרך אולי עוד שני מופעים: בעירובין יח ע"ב ש' 31 ובמקבילה בסוכה נא ע"ג ש' 43 — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 218, ד"ה היך [עמ' 217].

כאינון (!) ע"ע באינון.

כאיניש (!) דאמר ע"ע כאיניש דאמר.

כאיניש דאית ביה (!) תרין טעמין והוא מתיב חד מינהון ע"ע כאיניש דאית ליה תרין טעמין והוא מתיב חד מינהון.

כאיניש דאית ליה תרין טעמין והוא מתיב חד מינהון¹⁴ **כלאים** כז ד שו' 59 (ביה; תחת ליה); **פסחים** לג ב שו' 55; **נזיר** נד א שו' 53 (ומתיב, מנהון).

כאיניש דאית ליה תרין טעמין ומתיב חד מנהון ע"ע כאיניש דאית ליה תרין טעמין והוא מתיב חד מינהון.

כאיניש דאמר¹⁵ **ברכות** יב ד שו' 58, יג א שו' 3 (כאיניש!);¹⁶ **כלאים** כז ב שו' 14; **סוטה** יח ד שו' 39, כג א שו' 15; **נזיר** נד ד שו' 36, שם שו' 58; **סנהדרין** כה א שו' 38 (דמר), כז ד שו' 35, כח ד שו' 48 (דמר).¹⁷

כאיניש דבעי עילה על חבריה¹⁸ **סוטה** כ ב שו' 21, שם שו' 31.

כאיניש דמר ע"ע כאיניש דאמר.

כאיניש דשמיע (!) מילה ומקשי עלה ע"ע כאיניש דשמע מילה ומקשי עלה.

כאיניש דשמע מילא ומקשי עלה ע"ע כאיניש דשמע מילה ומקשי עלה.

כאיניש דשמע מילה ומקשי עלה¹⁹ **שביעית** לה ב שו' 8; **יומא** לח ב שו' 9, לט ד שו' 55 (מילא); **יבמות** ג א שו' 23 (דשמיע!); ו א שו' 36 (עליה); **עבודה זרה** מה ב שו' 31; **נידה** מט ב שו' 11.

כאיניש דשמע מילה ומקשי עליה ע"ע כאיניש דשמע מילה ומקשי עלה.

כאיניש דשמע מיליה ד- (!)²⁰ **ערלה** סב ב שו' 24 (צ"ל: כאיניש דאמר).²¹

כאינישי ראויה (!)²² **כתובות** כה א שו' 61 (צ"ל: כאיניש דצווח?).²³

כאלו ע"ע כאילו.

¹⁴ תרגום: כאדם שיש לו שני טעמים, והוא משיב אחד מהם. ופירוש "טעמים" כאן — תשובות. כלומר, טענות במשא ומתן — ראה מה שהערתי בריש ערך "טעם (= תשובה)".

¹⁵ תרגום: כאדם שאומר.

¹⁶ הצורה "איניש" היא בבליית — ראה: קוטשר, מחקרים, עמ' קעז, ד"ה שגיאות בשם; סוקולוף, ריש עמ' 67, סוף ערך אנש [עמ' 66].

¹⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כאיניש דשמע מיליה ד-(!).

¹⁸ תרגום: כאדם שמבקש (כלומר, שמחפש) עילה על חבריו.

¹⁹ תרגום: כאדם ששומע דבר ומקשה עליו. ולפירוש הביטוי ראה מבוח"י, טו ע"ב, ערך כאיניש דשמע מילא ומקשי עלה.

²⁰ תרגום (אחרי ההגהה): כאדם שאומר.

²¹ ההגהה על פי כ"ל — ראה מבואות לסה"א, עמ' 492, סב ע"ב, שו' 24. וראה שם, הע' 25. והמקבילה בנזיר שציין לה אפשריין היא בדף נד ע"ד שו' 58. וכבר העיר על השיבוש הזה הרז"ף, מבוח"י, יז ע"א, סוף ערך קבלה כאיניש דאמר בעל דינא קבליה.

²² תרגום (אחרי ההגהה): כאדם שקורא. כלומר, בשם.

²³ להגהה ראה ק"ע, ג סע"א, ד"ה ה"ג כאינישי דצווחין. ובבראשית רבה אמרו: "בשוק סמיייה צווחין לעוירא סגי נהורא ולעוירא בירבי" (ל, ט, כרך א, עמ' 275). וראה בהערות תיאודור שם. והוא העיר שם

כאמור ברכות ח א ש' 40, שם ש' 53; תענית סה ג ש' 43, שם ש' 56.
****כאן ברכות ב ד ש' 33, ג א ש' 34, שם ש' 35, ה ג ש' 16, ו א ש' 3, ז ב ש' 12, ז**
ג ש' 30, ח ב ש' 33, שם ש' 36, יא ב ש' 23 (באן), יא ג ש' 13, שם ש' 15, שם
ש' 17, יב ד ש' 47, שם ש' 51, שם ש' 56, יג א ש' 1, שם ש' 5, שם ש' 14; פאה טו
ב ש' 43, שם ש' 47, יו א ש' 18 (כן), שם ש' 19, יו ב ש' 38, שם ש' 48, יז ג ש' 62,
שם ש' 63 (2x)?, שם ש' 64, יח א ש' 1 (כן), יט א ש' 25, יט ג ש' 41; (צ"ל: כן), כא
ב ש' 25; דמאי כד א ש' 30, כה ג ש' 55, שם שם; (צ"ל: כן) 24, כה ד ש' 54, כו ב
ש' 42; (צ"ל: כאן... וכאן) 25; כלאים כח ג ש' 20, שם ש' 22, שם ש' 24, כט ד ש' 46,
לא ב ש' 28, ש' 29, שם ש' 11; שביעית לה ב ש' 63; (צ"ל: כן) 26; תרומות מו ד ש' 24;
(צ"ל: כן) 27, מח א ש' 2821; מעשרות מט ד ש' 54, נ א ש' 45, שם ש' 47; מעשר שני
נב ג ש' 34, שם ש' 36; חלה נח ב ש' 33; ערלה סב א ש' 37, שם שם; (צ"ל: להלן) 29,
שם שם; ביכורים סד ד ש' 11, שם ש' 25, סה א ש' 45, שם ש' 46, שם ש' 47,
סה ג ש' 30; שבת ג ב ש' 42 (כן) 30, שם ש' 53 (כן), ב ד ש' 11, שם ש' 16 (2x), ה ב
ש' 10, שם ש' 18, ו ג ש' 20; (צ"ל: כן אנן קיימין) 31, ח ד ש' 26, שם ש' 30, ט ב
ש' 60, ט ג ש' 33, שם ש' 35, ט ד ש' 3, שם ש' 6, יב א ש' 37, יז א ש' 58, יז ג
ש' 23; עירובין יט ב ש' 32, יט ג ש' 57, כא ב ש' 63, כא ד ש' 7, שם ש' 8, כב ב
ש' 32, שם ש' 38, כו ב ש' 38; פסחים לא ד ש' 39, לד ג ש' 30, לה ב ש' 2, לו א
ש' 24, שם ש' 25; יומא לח א ש' 33, לח ב ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 36, שם
ש' 62, לט ב ש' 9, לט ד ש' 28, שם ש' 29, מ א ש' 31, שם ש' 33, מב ג ש' 40, מג
ב ש' 44, שם ש' 45, שם ש' 46, שם ש' 48; שקלים מה ד ש' 27, שם ש' 28, מח ג
ש' 9, שם ש' 10, שם ש' 11, מט ב ש' 5, נ ב ש' 34 (כאן₂), שם ש' 36, נ ד ש' 42,
שם ש' 44, שם ש' 45; סוכה נא ד ש' 51, שם ש' 57 (2x), נב ג ש' 7 (2x), שם ש' 12
(2x), נג א ש' 40, שם ש' 41, נד ג ש' 12, נה א ש' 56, נה ג ש' 13, שם ש' 21; ראש
השנה נו ג ש' 33, שם ש' 36, שם ש' 39, נו ד ש' 6, שם ש' 7, נז א ש' 61, נח ב

גם על הלשון בפאה סוף פ"ה: "לסמיא צווחין סגיגא נהוריא" (וט ע"א ש' 23). ואני הגהתי בלשון יחיד בהתאם ללשון בכל הערכים הקודמים.

²⁴ ראה מה שהערתי בערך "תני כן" על אתר.

²⁵ ראה מהד' לונץ, לז ע"ב ש' 4.

²⁶ ראה מה שהערתי בסוף ערך "תני כאן (א)".

²⁷ ראה הלשון בערך "אוף הכא כן".

²⁸ עיין באהצו"י, עמ' 94, ד"ה א"ל כאן.

²⁹ ראה מה שהערתי בסוף ערך "אי (א) מה כאן (א)... אף כאן... (ז)".

³⁰ ראה שתא"י, עמ' 146, ד"ה ר' שמואל. והוא הדין לקמן ש' 53. אבל אין צורך להגיה כדבריו,

אלא "כן" = "כאן". ולעניין הכתיב "כן" תחת "כאן" ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1236, סעיף כן (כאן). וראה עוד שם, עמ' 1237, הע' 1. וכבר הערתי על העניין במבוא, עמ' קלה, ד"ה וכן (הראשון).

³¹ ההגהה שלי, על פי הלשון המקבילה שם, לקמן ש' 22. ושתא"י (עמ' 160, ד"ה דר' יהודה) מחק

אותה.

****כאן** (המשך) שו' 47, שם שו' 49, נח ד שו' 3, נט א שו' 33; **תענית** סה ב שו' 2, שם שו' 41, שם שו' 42, סז ג שו' 44; **מגילה** סט ד שו' 44, ע א שו' 11, שם שו' 21, שם שו' 22, שם שו' 24, שם שו' 31! (כן ול"ג)³², שם שו' 43 (כן)³³, ע ד שו' 53, עב ג שו' 7, עב ד שו' 3, שם שו' 16, שם שו' 18, עה ב שו' 2 (2x), שם שו' 3 (2x), שם שו' 7, שם שו' 8, שם שו' 9, שם שו' 10, שם שו' 11, שם שו' 12; **חגיגה** עו ב שו' 17, שם שו' 18, שם שו' 47, שם שו' 48, שם שו' 49 (2x), שם שו' 50, שם שו' 52, עו ג שו' 35, עה ב שו' 52, עט ד שו' 36 (2x), שם שו' 40 (2x), שם שו' 44; **מועד קטן** פא א שו' 42, שם שו' 50, פג א שו' 17; **יבמות** ב ב שו' 22, שם שו' 25, שם שו' 30, ב ד שו' 25, שם שו' 7 (2x)?, שם שו' 9?, ד ג שו' 27, ה ג שו' 18! (צ"ל: בן)³⁴, ו א שו' 8, ו ג שו' 16, ז ב שו' 49, שם שו' 51, שם שו' 53, שם שו' 255, שם שו' 256, שם שו' 257, שם שו' 258, יא ד שו' 21 (2x; כן), שם שו' 35, יג א שו' 41, שם שו' 42; **סוטה** יו ב שו' 33, שם שו' 36, יו ג שו' 62, יז ד שו' 37 (כן), יח ג שו' 52, יח ד שו' 4, יט ד שו' 15, כ ב שו' 5, כא א שו' 34, כא ד שו' 20, שם שו' 64, כב ב שו' 27, שם שו' 28, שם שו' 30, שם שו' 31, כג ב שו' 59, כג ג שו' 26, שם שו' 30, כד ב שו' 63; **כתובות** כה א שו' 33 (3x), שם שו' 34, כה ד שו' 46! (צ"ל: בן)³⁵, כז א שו' 42, כז ב שו' 24! (צ"ל: וכשם ש-... בן)³⁶, כז ג שו' 25, כז ד שו' 14, שם שו' 15, שם שו' 19, שם שו' 39 (וכן₂), כח ג שו' 23, שם שו' 24, כח ד שו' 49 (ש-), שם שו' 50 (ש-), כט א שו' 61 (כן)³⁷, לא א שו' 6 (צ"ל: ויהא כאן?)³⁸, לא ב שו' 5 (בו! וצ"ל: בן)³⁹, לב ד שו' 11! (צ"ל: בן)⁴⁰, לד ג שו' 40 (ושכן); **נדרים** לז א שו' 40, לח א שו' 5 (כאן₃), שם שו' 21; **גיטין** מו ד שו' 4, שם שו' 56 (ש-), מח ד שו' 64, מט ד שו' 24! (צ"ל: בן)⁴¹, נזיר נג א שו' 48, נג ב שו' 17, נד ג שו' 45, שם שו' 47, נה א שו' 11, נו ב שו' 54, נז ד שו' 60; **קידושין** נט א שו' 25, שם שו' 27, שם שו' 28, נט ד שו' 7! (צ"ל: בן)⁴², ס א שו' 25, ס ג שו' 34, סא ג שו' 39, שם שו' 40, סא ד שו' 56, סג א שו' 53, סד ג שו' 4,

³² ראה מה שהעיתי בערך "ותני כן" על אתר.

³³ לקריאה "כן" ראה מה שהעיתי בריש ערך "ותני כן".

³⁴ ראה תש"ק, עמ' 77, סי' 123; שם, הע' 164.

³⁵ ראה הלשון בערך "לא כן תני (בתמיהה)".

³⁶ ההגהה על פי המקבילה בתרומות מד ע"ג שו' 17 (ושם: "כד").

³⁷ לקריאה "כן" ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 13. והוא ניקד "כן", כדרכו לרוב.

³⁸ ההגהה על פי גליונות הרש"ל (בטופס א' על דרך אולי, ובטופס ב' בוודאין). וראה עכשיו ירוכ"פ,

מהדו"ח, עמ' 546, הערה לעמ' 65.

³⁹ ההגהה שלי. ולשיבוש דומה ראה ערלה סג ע"ב שו' 34: "בחדש שכן יצא בחוץ (!)". אבל בקו"א:

"בחדש תשבו (!) שיצא חוץ לארץ" (שריר"ר, עמ' 333, סי' קסט), וצריך לומר: בחדש שכן שיצא לחוץ לארץ. וראה עוד קידושין נט ע"ב שו' 38: "כסף אין כאן מעשה ידיים אין כאן. במה הוא מייעדה". אבל בקו"א: "כסף אין בו (!) מעשה ידיים יש בו (!) וכו' (שריר"ר, ריש עמ' 339, סי' ריג [עמ' 338]). כלומר, היה כתוב "כן" = "כאן" ונשתבש ל"בו".

⁴⁰ ראה שתא"י, ריש עמ' 392, ד"ה א"ר יוסי [עמ' 391].

⁴¹ ראה מה שהעיתי בערך "והכא כן" על אתר.

⁴² ההגהה שלי. וכסגנון זה ע"ע כד שמעין (!) כן.

כאן (המשך) סה ד שו' 56; **בבא קמא** ד ב שו' 63, ד ג שו' 1; **בבא מציעא** ט א שו' 49 (כאן₂), י ב שו' 18; **בבא בתרא** יד א שו' 9, יו ב שו' 18 (כן⁴³); **סנהדרין** יח ג שו' 17, יט ב שו' 23, שם שו' 25 (2x), שם שו' 27, יט ג שו' 3, שם שו' 4 (2x), שם שו' 5, שם שו' 6, שם שו' 7, כא ג שו' 16, שם שו' 17, שם שו' 18, שם שו' 19, שם שו' 46, שם שו' 58, כב ב שו' 25, שם שו' 27, שם שו' 47, כד ב שו' 8, שם שו' 9, שם שו' 53, שם שו' 54, שם שו' 55, שם שו' 56, שם שו' 57, כד ג שו' 28, שם שו' 30, שם שו' 32, שם שו' 39, כה א שו' 7, שם שו' 28 (2x), שם שו' 37, כה ב שו' 34, שם שו' 35, שם שו' 37, כו א שו' 57, כו ד שו' 54, כז ג שו' 31, שם שו' 32, שם שו' 42, כז ד שו' 33, כט ג שו' 51, ל ג שו' 15; **מכות** לא ג שו' 39, שם שו' 40, שם שו' 41, שם שו' 42; **שבועות** לב ד שו' 8, שם שו' 13, שם שו' 21, לג א שו' 34, שם שו' 44, שם שו' 45, לג ג שו' 14, לג ד שו' 53; (צ"ל: הכא⁴⁴), לד א שו' 22, לד ד שו' 56, לה ב שו' 26, שם שו' 27, שם שו' 28, שם שו' 29, שם שו' 59, לה ג שו' 11, שם שו' 30 (2x), שם שו' 32, שם שו' 33, שם שו' 36, שם שם (ש-), לו א שו' 34 (2x), שם שו' 58 (2x), שם שו' 59; (צ"ל: להלן⁴⁵), שם שו' 60, לו ב שו' 1, שם שו' 4, שם שם (ש-), שם שו' 47, לח ג שו' 6, לח ד שו' 17, שם שו' 18, שם שו' 31, שם שו' 32; **עבודה זרה** מב ג שו' 53, מד ד שו' 16 (כן — מונח עריכה⁴⁶), מה ב שו' 26, שם שו' 21; **הוריות** מו א שו' 62, מו ב שו' 10 (מן; וצ"ל: כן⁴⁷), שם שו' 14 (2x), שם שו' 15, שם שו' 16 (2x), שם שו' 17, שם שו' 18, מו ג שו' 47, שם שו' 52, מו ד שו' 8, מז א שו' 40; **נדה** מט ג שו' 22, נ א שו' 38⁴⁸. ועיין עוד ערך: אין כאן עד אין כאן כלל ופרט אלא ריבויין; אין כן... (= לית כאן...); אית כאן; אית כאן...; אית כן על ראשה; ויהא כן; ויהיו כן; ויש כאן (בתמיהה); ויש כן זו (בתמיהה); וכא עד וכא תנינן; יש כאן עד יש כאן תשובה אחרת; לית כאן (= אין כאן) עד לית כאן ר' אלא ר'; לית כן כההיא דאמר ר', אית כן כההיא דמר ר'; לית כן על ראשה, אית כן על סופה. מה אית כן על ראשה כ... אבל אם... הדא היא דתנינן דבתר דבת' דבתרה; עד כאן (ז) עד עד כאן שמעתי. וראה עוד ערך: לכאן; מיכן עד מיכן ש-.

כאן (= ארץ ישראל) **פאה** יו א שו' 63; **כלאים** לב ג שו' 19; **מעשר שני** נב ד שו' 12 (כן₂), שם שו' 13, שם שו' 14 (כן₁); **כתובות** לה ב שו' 23; **קידושין** סה א שו' 60; **בבא קמא** ד א שו' 52. ועיין עוד ערך: לכאן (= לארץ ישראל); שבכאן (= שבארץ ישראל); שכן (כן = ארץ ישראל)⁴⁹.

⁴³ לקריאה "כן" ראה מבוא לנ"מ, ריש עמ' 13. והוא ניקד שם "כן", כדרכו לרוב.

⁴⁴ ראה הלשון בערך "כמה דר' אמר תמן... כן ר' אמר הכא...".

⁴⁵ ההגהה על פי המקבילה לעיל לה ע"ג שו' 31.

⁴⁶ לקריאה "כן" ראה הלשון בערך "אמר אילין שמועתא הכא".

⁴⁷ ראה מה שהערתי בסוף ערך "אמר שאילתה ד... מן (ז)".

⁴⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: כך (ז) שנה רבי; להלן. ולמופעים מסופקים ע"ע: ברם הכא; ולא

כן תנינן (בתמיהה); מה איכא (ז); מה אית בה.

⁴⁹ וראה עוד ערך "הכא (= ארץ ישראל)".

כאן (!)... ברם הכא...⁵⁰ שביעית לד ג ש' 21 (צ"ל: תמן)⁵¹.
כאן... ובמקום אחר... סוכה נד א ש' 33-34;⁵² ראש השנה נט ב ש' 33, שם ש' 34,
שם ש' 54.

כאן... וכאן... ע"ע כאן... כאן....

****כאן... כאן... ברכות ד ג ש' 56, ז ג ש' 1 (כן, הן; וצ"ל: כן⁵³), ח ד ש' 57 (וכאן תחת**
כאן₂), יא א ש' 16, יא ג ש' 46 (כן, וכן); פאה יז ג ש' 28-29, כא א ש' 51 (וכאן תחת
כאן₂); דמאי כב א ש' 43 (וכאן תחת כאן₂), כג א ש' 7 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 15-16
(וכאן תחת כאן₂), שם ש' 16 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 18 (וכאן תחת כאן₂), כג ג ש' 41
(וכאן תחת כאן₂), כד ג ש' 4 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 61, כה ג ש' 28, שם ש' 38
(וכאן תחת כאן₂), כו ג ש' 8; כלאים כז ד ש' 48-49 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 56-57
(וכאן תחת כאן₂), ל א ש' 52, לב א ש' 36; שביעית לג ד ש' 24, לד ב ש' 14-15, לו
א ש' 46, שם ש' 47 (וכאן תחת כאן₂), לח ב ש' 1 (וכאן תחת כאן₂), לט ד ש' 52;
תרומות מ ב ש' 46, שם ש' 47, שם ש' 49-50, שם ש' 51, מ ד ש' 44, מב א ש' 52
(וכאן תחת כאן₂), מב ב ש' 1 (וכאן תחת כאן₂), מב ד ש' 43-44, מד ג ש' 29, מה ד
ש' 19 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 20 (וכאן תחת כאן₂), מז ג ש' 6, שם ש' 6-7, מז ד
ש' 8 (וכאן תחת כאן₂), מח א ש' 1; מעשרות מט א ש' 50-51 (וכאן תחת כאן₂), מט
ב ש' 14 (וכאן תחת כאן₂), מט ג ש' 31, שם ש' 52, נא ג ש' 14; מעשר שני נב ד
ש' 60, שם שם (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 62 (וכאן תחת כאן₂), נה א ש' 35; חלה נז
ב ש' 44, נט א ש' 12, שם ש' 29 (וכאן תחת כאן₂), ס א ש' 11, שם ש' 30; ערלה
סא א ש' 59-60 (וכאן תחת כאן₂), סא ב ש' 41-42 (וכאן תחת כאן₂), סג א ש' 31,
שם ש' 33, שם ש' 33-34, שם ש' 34, שם ש' 35, שם שם (וכאן תחת כאן₂); ביכורים
סה ד ש' 54; שבת ד ב ש' 42-43 (וכאן תחת כאן₂), ו ב ש' 16-17 (וכאן תחת כאן₂),
ו ג ש' 53-54 (וכאן תחת כאן₂), ז א ש' 2, שם ש' 46, ז ב ש' 22, ח ב ש' 19, ח ג
ש' 35 (וכאן תחת כאן₂), יא ג ש' 1 (2x), יב ג ש' 16 (וכאן תחת כאן₂), יב ד ש' 1 (וכאן
תחת כאן₂), יג ג ש' 28, יד א ש' 50, שם ש' 51-52, יד ד ש' 51 (וכאן תחת כאן₂), יו
ב ש' 30 (2x); עירובין כ ב ש' 7 (וכאן תחת כאן₂), כ ד ש' 58 (וכאן תחת כאן₂), כא
א ש' 14 (וכאן תחת כאן₂), כב ב ש' 56 (וכאן תחת כאן₂), כד ג ש' 19-20! (ל"ג)⁵⁴, שם
ש' 44, כו ג ש' 28 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 37, שם ש' 38; פסחים כט ד ש' 38 (וכאן
תחת כאן₂), ל א ש' 10 (וכאן תחת כאן₂), ל ב ש' 1 (וכאן תחת כאן₂), לב ב ש' 25
(וכאן תחת כאן₂), לב ד ש' 13 (וכאן תחת כאן₂), לג ב ש' 26 (וכאן תחת כאן₂), שם

⁵⁰ תרגום (אחרי ההגהה): שם... אבל כאן....

⁵¹ לטעם ההגהה ראה מה שהארכתי במבוא, עמ' ח ואילך, ד"ה ומצאנו.

⁵² פירוש "מקום" כאן ובמקבילה שבראש השנה נט ע"ב ש' 54 הרשומה להלן — מקום ממש,

כלומר בגבולין, עי"ש.

⁵³ ראה מבואות לשה"א, עמ' 355, ז ע"ג, ש' 1. וראה עוד אהצו"י, עמ' 96, ד"ה מחלפא.

⁵⁴ ראה מה שהערתי בערך "נאמר... ונאמר (!)... (= נימר... נימר...; הראשונה בניחותא והשנייה

בתמיחה)" על אתר.

****כאן... כאן... (המשך)** ש' 27 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 28 (וכאן תחת כאן₂); **יומא** לח א ש' 40 (וכאן תחת כאן₂), לט א ש' 1 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 32 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 43 (וכאן תחת כאן₂), מ א ש' 4, מד ג ש' 6, שם ש' 7 (וכאן תחת כאן₂); **שקלים** מו ב ש' 5 (וכאן תחת כאן₂), מח א ש' 34 (וכאן תחת כאן₂); **סוכה** נג א ש' 6; **ביצה** סא ד ש' 52, שם ש' 53, סב א ש' 43 (וכאן תחת כאן₂), סב ג ש' 54-55 (וכאן תחת כאן₂), סב ד ש' 45 (וכאן תחת כאן₂), סג א ש' 53-54 (כן, וכאן); **תענית** סד א ש' 38-39, סז ג ש' 17; **מגילה** עא ג ש' 61 (וכאן תחת כאן₂), עה ב ש' 56 (וכאן תחת כאן₂); **חגיגה** עה ב ש' 40 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 41-42 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 55 (וכאן תחת כאן₂), עט ב ש' 52 (וכאן תחת כאן₂); **מועד קטן** פ ג ש' 18 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 25-26; (צ"ל: בין... בין...)⁵⁵; **יבמות** ד א ש' 22, שם ש' 24, שם ש' 31, שם ש' 33-34, ו א ש' 48, יב א ש' 29, שם ש' 31, טו ב ש' 18-19, שם ש' 19, שם ש' 20; **סוטה** יו ד ש' 23, יז א ש' 48-49 (וכאן תחת כאן₂), כג ב ש' 54; **כתובות** כד ד ש' 59, כז ב ש' 36 (וכאן תחת כאן₂), ל ב ש' 43-44, ל ד ש' 18, לא ב ש' 12 (וכאן תחת כאן₂), לב ב ש' 20, לג ב ש' 44-45, לג ג ש' 25, לה ד ש' 40, שם ש' 41 (וכאן תחת כאן₂); **נדרים** לח א ש' 4 (וכאן תחת כאן₂), לח ג ש' 33 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 34 (וכאן תחת כאן₂); **גיטין** מד ב ש' 6-7 (וכאן תחת כאן₂), מו ד ש' 15-16, מז א ש' 7, שם ש' 8-9, שם ש' 11, שם ש' 12-13, מז ג ש' 7, שם ש' 29, שם ש' 30, מט ב ש' 55; **נזיר** נא ב ש' 33-34, נז ד ש' 31 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 47 (וכאן תחת כאן₂); **בבא מציעא** ט א ש' 47, שם ש' 48 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 48-49; **בבא בתרא** יד ב ש' 19; **סנהדרין** כב ב ש' 19-20; **שבועות** לג ד ש' 25, לד ד ש' 55; **עבודה זרה** מ ד ש' 52, מג ב ש' 29 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 37, שם ש' 44-45, מג ד ש' 34 (וכאן תחת כאן₂), מד א ש' 13-14 (וכאן תחת כאן₂), שם ש' 17 (וכאן תחת כאן₂), מד ב ש' 20, שם ש' 21, מה ב ש' 44 (וכאן תחת כאן₂); **נידה** מט ב ש' 22 (וכאן תחת כאן₂), נ ג ש' 60-56.

כאן (!) דמר ע"ע כמאן דאמר (בהקשר).

כאן השיבו דברי סופרים לדברי תורה מעשר שני נג ג ש' 15.

****כאן וכאן ברכות** ט ב ש' 46; **דמאי** כד ג ש' 5, שם ש' 62, כו ב ש' 43; **כלאים** ל ד ש' 32; **שביעית** לג ד ש' 32; **תרומות** מב ב ש' 3; **מעשרות** מט ב ש' 15, מט ג ש' 47; **מעשר שני** נב ג ש' 56; **חלה** נז ב ש' 45; **שבת** ו ב ש' 17, יד ד ש' 51; **עירובין** כו ג ש' 42; **פסחים** לג ב ש' 32; **מועד קטן** פב א ש' 18; **כתובות** ל ב ש' 44 (כן, וכאן

⁵⁵ ראה: שתא"י, עמ' 330, ד"ה מהו; תוכפ"ש, סוטה, עמ' 630, הע' 24. וראה עוד אהצו"י, עמ' 82, ד"ה בין ששתו.

⁵⁶ למופעים נוספים ע"ע: בין... בין... כאן. ולמופע נוסף מסופק, השייך לברכות ט ע"ג ש' 62-63, עיין תוכפ"ש, מגלה, עמ' 1208, הע' 119; עמ' 1207, ד"ה ובירושלמי. וראה עוד מה שכתבתי במבוא, עמ' יא, בד"ה לפי זה. וליברמן הוסיף עוד מופע בשבועות לח ע"א ש' 32 — ראה מה שהערתי בערך "תיפתר" על אתר. ולמופע נוסף בקטע אוסמן ביבמות טו ע"ב ש' 20 ראה מה שהערתי בסוף ערך "תמן... וכאן...".

****כאן וכאן** (המשך) ל"ו! וצ"ל: וכן⁵⁷; **קידושין** סג א ש' 2; **בבא בתרא** יג ב ש' 19; **שבועות** לג ד ש' 26, לד ד ש' 56; **עבודה זרה** מד א ש' 14, שם ש' 18.

כאן וכאן... וכאן (!)... ע"ע כאן וכאן... כאן וכאן....

כאן וכאן... וכאן וכאן... ע"ע כאן וכאן... כאן וכאן....

כאן וכאן... כאן וכאן... **פאה** יז ג ש' 29-30; **תרומו** מז ג ש' 7-8 (וכאן תחת כאן²); **מעשרות** מט ג ש' 52-53; **עירובין** כ ד ש' 59 (כאן² ל"ו⁵⁸); **חגיגה** עח ב ש' 41; **יבמות** יג א ש' 38; **סוטה** יז א ש' 49; **נדרים** לח א ש' 5; **נזיר** נז ד ש' 32; **עבודה זרה** מ ד ש' 53 (וכאן תחת כאן²).

כאן שנינו **דמאי** כד א ש' 33, כה ד ש' 9 (וכך! וצ"ל: כן⁵⁹).

כאן תנייה ע"ע כהדין תנייה.

כביכול **ברכות** ט ד ש' 55; **ראש השנה** נז ב ש' 17; **תענית** סח ד ש' 22; **סוטה** יט א ש' 25; **סנהדרין** יט ד ש' 50, כז ג ש' 43, כח ב ש' 54, שם ש' 57; **שבועות** לג ג ש' 16; **הוריות** מז א ש' 26, שם ש' 27.

כבית הלל **פאה** יח ד ש' 24 (ו-); **שביעית** לג ג ש' 49, שם ש' 50, לה ב ש' 54, שם ש' 55, לו א ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 32; **עירובין** יח ד ש' 62, יט א ש' 4; **פסחים** ל ד ש' 29 (2x); **שקלים** מו א ש' 54 (ו-), מו ד ש' 3, שם ש' 4 (ו-), שם ש' 5 (ו-); **ביצה** ס א ש' 43, סא ג ש' 8 (צ"ל: כבית שמאי⁶⁰); **חגיגה** עז ד ש' 11, שם ש' 11, שם ש' 12, עח א ש' 38 (צ"ל: כבית שמאי⁶¹); **סוטה** יו ב ש' 23, שם ש' 29; **גיטין** מט ג ש' 57, נ ד ש' 38; **נזיר** נג ד ש' 30 (בב"ה!), נד א ש' 3, שם ש' 5; **קידושין** נח ג ש' 64; **שבועות** לו ד ש' 37; **עבודה זרה** מא ג ש' 61⁶².

כבית שמאי **ברכות** י א ש' 54, יב א ש' 57 (ו-); **פאה** יט ב ש' 46, כ ג ש' 17 (2x), שם ש' 23; **כלאים** כט ג ש' 29, שם ש' 34, לא ג ש' 51, שם ש' 52 (2x); **שביעית** לג ג ש' 49, שם ש' 50, לה ב ש' 16, שם ש' 20, שם ש' 54, שם ש' 55, לו א ש' 30 (2x), שם ש' 32; **תרומו** מב ב ש' 8, מב ד ש' 50; **מעשרות** נא א ש' 27 (צ"ל: דבית שמאי⁶²); **מעשר שני** נו ב ש' 7 (2x), שם ש' 13; **ערלה** סב א ש' 36; **שבת** יו ב ש' 28; **עירובין** יח ד ש' 61, יט א ש' 3, שם ש' 4, כ ד ש' 39; **פסחים** ל ד ש' 28; **יומא** מד ב ש' 16; **סוכה** נג ב ש' 8; **ביצה** סא ג ש' 8 (צ"ל: כבית הלל⁶³), שם ש' 9 (שמי); **חגיגה** עז ד ש' 77, שם ש' 78, שם ש' 79, עח א ש' 37 (צ"ל: כבית הלל⁶⁴), שם ש' 39;

⁵⁷ ההגהה שלי. ועיין פ"מ, לח ע"א, [ה"ח], ד"ה אפילו תימר.

⁵⁸ להגהה ראה: ירוכ"פ, עמ' 263, ד"ה ר' אחא; תוכפ"ש, עירובין, עמ' 332, ד"ה וע"פ זה.

⁵⁹ ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 817, הע' 58. ולצורת הביטוי ראה מה שהערתי להלן, סוף ערך "כך (!)

שנה רבי".

⁶⁰ להגהה כאן, ובמקבילה שבחגיגה עח ע"א ש' 38 הרשומה להלן, ראה שתא"י, עמ' 284, ד"ה

אמר.

⁶¹ למופעים נוספים מסופקים ע"ע כבית שמאי.

⁶² ראה מה שצייתי בסוף ערך "ואית בהן (!) תנייא קדמיה כבית (!) שמאי".

⁶³ להגהה כאן, ובמקבילה בחגיגה עח ע"א ש' 37 הרשומה להלן, ראה שתא"י, עמ' 284, ד"ה אמר.

כבית שמאי (המשך) **יבמות** ב ד שו' 25, ד ג שו' 32, שם שו' 33, יג ב שו' 56; **סוטה** יו ב שו' 23, שם שו' 24; **גיטין** נ ד שו' 37; **נזיר** נב ד שו' 37, שם שו' 38, נד א שו' 2, שם שו' 3, נו ב שו' 17; **קידושין** נח ג שו' 64; **שבועות** לו ד שו' 37, לח ב שו' 38, שם שו' 42.⁶⁴ וראה עוד ערך: ולא (!) כבית שמאי; מתניתא דלא כבית שמאי.

כבית שמאי על דעתיה דר' ע"ע אתיא דר' כבית שמאי על דעתיה דר'.

כבית שמאי ע"ע כבית שמאי.

כבר איתמר טעמא⁶⁵ **גיטין** נ א שו' 44. ועיין עוד ערך ולא כבר איתמר טעמא (בתמיהה).

כבר אמור ראש השנה נו ג שו' 2 (הרי"א), שם שו' 26 (הא"י); **סנהדרין** כו ד שו' 40 (הרי"א).

כבר אמר (!) ר' **סוטה** יט ב שו' 11 (צ"ל: אמרה)⁶⁶.

כבר אמרנו (!?)⁶⁷ **יבמות** יא ד שו' 3.

כבר הוא או' (!) ע"ע כבר הוא אמור.

כבר הוא אמור ראש השנה נז ג שו' 33 (א"י); **מגילה** עג ג שו' 30; **יבמות** יא ד שו' 23.

***כבר כתיב**⁶⁸ **מעשר שני** נד ב שו' 39, שם שו' 40; **ביכורים** סד ג שו' 36, סד ד שו' 27;

פסחים כז א שו' 30, כח ד שו' 61; **יומא** לט ד שו' 27 (2x); **שקלים** מח ב שו' 25; **סוטה**

יח ב שו' 44, שם שו' 45, יט ד שו' 26; **נדרים** מא ד שו' 26 (2x); **קידושין** נח ג שו' 57⁶⁹,

נט ד שו' 42⁷⁰, ס ג שו' 29; **בבא קמא** ו ב שו' 28; **שבועות** לו ד שו' 31. ועיין עוד ערך

ולא כבר כתיב (בתמיהה).

כבר נאמר שבת ו א שו' 57; ביצה סא ג שו' 35.

כבר נאמר לי מגילה עב ב שו' 36. וראה עוד ערך נאמר לי... ונאמר לי....

כבר קדמה פרשת מגילה עב א שו' 38; **הוריות** מז ג שו' 64 (כפר"י)⁷¹.

כבר תנינן⁷² **נזיר** נד ד שו' 26. ועיין עוד ערך ולא כבר תנינן (בתמיהה).

כברם מאן (!) דאמר ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר....

⁶⁴ למופעים נוספים מסופקים ע"ע כבית הלל.

⁶⁵ תרגום: כבר נאמר הטעם.

⁶⁶ כלומר, אמר אותה. וכבר הגיהו כן בד"ח, יז ע"ב (ושם: "אמר").

⁶⁷ הביטוי הזה הוא ספק תנאי — עיין ספרא, קדושים, פרק ט ה"א, צב ע"ג. והוא הדין לביטוי

"או אינו אלא" (ויבמות, שם, שם) הבא לעיל מיניה. ומלמד סבור, כנראה, ששניהם אמוראיים — ראה

מה"ת, עמ' 82, סי' רצט.

⁶⁸ תרגום: כבר כתוב.

⁶⁹ הנוסח כאן בכ"ל: "כבר כת" (עמ' 282 שו' 33). וכיוצא בזה בשבועות לו ע"ד שו' 31 הרשום

להלן בְּעֶרֶךְ (בכ"ל: עמ' 519 שו' 23). והסדר פתר בשניהם "כתיב", ואפשר שצריך לפתור "כתוב", כי הדברים הם דברי ברייתא. אבל אין הדברים הכרחיים, כי אפשר שיש כאן אשגרה מלשון האמוראים.

⁷⁰ ר' ברוך ב"ר שמואל הספרדי גורס כאן: "כבר כתוב" — ראה כ"ץ, ג, עמ' 31.

⁷¹ ההגהה על פי המקבילה במגילה הרשומה לעיל בְּעֶרֶךְ.

⁷² תרגום: כבר שנינו.

כגון ברכות** ג ב ש' 10, שם ש' 12, ג ג ש' 61, ד ד ש' 11, ה ג ש' 7, ז ג ש' 32; (צ"ל: בגין)⁷³, ט ב ש' 16, יב ד ש' 22, שם ש' 23, שם ש' 39, יג ג ש' 5; **דמאי** כב ג ש' 29, כב ד ש' 47; **כלאים** כח ד ש' 18; (צ"ל: כגן)⁷⁴, לב א ש' 63, לב ג ש' 11, לב ד ש' 23; **שביעית** לה א ש' 42, שם ש' 51, לו ב ש' 22, לז ב ש' 20; **תרומות** מו ד ש' 32; **מעשרות** מח ד ש' 57, שם ש' 60, מט ד ש' 28, נב א ש' 34; **מעשר שני** נב ד ש' 77, נו ד ש' 9; **חלה** נח ג ש' 50, שם ש' 59, ס א ש' 12; **ערלה** ס ג ש' 50, סא א ש' 13; **ביכורים** סה ג ש' 10 (וכגון²); **שבת** ב ד ש' 57, ג א ש' 61, שם ש' 62, ג ב ש' 55, ד א ש' 22, שם ש' 46, ז ד ש' 51, י ד ש' 31, יב ג ש' 49, יג ד ש' 25, שם ש' 26; **עירובין** יח ב ש' 46, כב ד ש' 45, כד א ש' 14, שם ש' 15; **פסחים** כח א ש' 59, ל ד ש' 44, לג ג ש' 48, שם ש' 49, לז ד ש' 47; **ראש השנה** נז ד ש' 40, נח ב ש' 4, נט ב ש' 35⁷⁵; **תענית** סג ד ש' 15, סד ד ש' 19, סח ב ש' 21; **מגילה** ע א ש' 32 (2x), שם ש' 36, עב ש' 53, עא ג ש' 28, שם ש' 49, עב ד ש' 12, שם ש' 15, עג א ש' 49, עג ד ש' 27, עד א ש' 18, עה ב ש' 44, שם ש' 52⁷⁶; **מועד קטן** פב ג ש' 10, פב ד ש' 56, פג ב ש' 47; **יבמות** ב ג ש' 18, ה ב ש' 54, י ב ש' 3, יב ג ש' 44, שם ש' 45, טו א ש' 31; **סוטה** יז א ש' 62, כב ב ש' 40, כג א ש' 39; **כתובות** כו ב ש' 58, כו ג ש' 14, כז ד ש' 34, לא ב ש' 51, לא ד ש' 1, שם ש' 7, לג א ש' 13, שם ש' 15, לד ג ש' 55, לה א ש' 6, לה ב ש' 16; **נדרים** לז א ש' 5, שם ש' 23, לז ב ש' 15, לח א ש' 2, שם ש' 48, לט ג ש' 49, שם ש' 51, לט ד ש' 31, שם ש' 33, מ ב ש' 51, מ ג ש' 13, שם ש' 15, שם ש' 17, מא ב ש' 35, מב ג ש' 47; **גיטין** מד ב ש' 15 (2x), מה א ש' 4, נ ג ש' 35; **נזיר** נז ד ש' 36; **קידושין** סא ג ש' 50, סא ד ש' 23, סב ג ש' 34, סב ד ש' 24, שם ש' 30, סד ב ש' 53; **בבא קמא** ב ד ש' 45, ו א ש' 24, ז ב ש' 44, ז ג ש' 27, שם ש' 28; **בבא מציעא** ח א ש' 45, ח ב ש' 52, שם ש' 60, ח ג ש' 1 (2x), ט ג ש' 58, י ג ש' 26, שם ש' 61, יב ג ש' 13; **בבא בתרא** יג א ש' 26, יד א ש' 14, טו ג ש' 12, יו ב ש' 52, יז ג ש' 23; **סנהדרין** יח ג ש' 34, יט א ש' 42, כא ב ש' 12, כב ד ש' 43 (2x), כז ב ש' 22, כח ב ש' 4, לב ש' 11 (2x), שם ש' 13, שם ש' 14 (ו-); **שבועות** לד ד ש' 54; **עבודה זרה** לט ד ש' 23, שם ש' 48, מא א ש' 63, מב ב ש' 19, מב א ש' 27, מב ד ש' 58, שם ש' 62; **הוריות** מה ד ש' 18, שם ש' 45, מו א ש' 46, מח ג ש' 28; **נידה** נב ש' 8, שם ש' 9, נ ג ש' 74⁷⁷.

⁷³ ראה אהצו"י, עמ' 101, ד"ה במה.

⁷⁴ הנוסח כאן בכ"ל לנכון: "כגן" (עמ' 132 ש' 30), והמדפיס שיבש — ראה מבואות לסה"א,

עמ' 411, כח ע"ד, ש' 18.

⁷⁵ עיין אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 56, הע' 19.

⁷⁶ לפירוש העניין ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 953, ד"ה ונוסף; תוכפ"ש, מגלה, עמ' 1164, ש' 1-2.

⁷⁷ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: בגין; לא בגין (!) אמר ר' (בתמיהה). וליברמן השלים עוד מופע בנדרים לט ע"ד ש' 34, על פי הרשב"א, הרנב"י והמיוחס לריטב"א — ראה תוכפ"ש, נדרים, עמ' 446, ש' 15-16; שם, הע' 32. וכן השלים מדעתו עוד שני מופעים של ביטוי זה בפסחים לג ע"ג ש' 49 — ראה ירוכ"פ, עמ' 475, ד"ה ר' שמעון וד"ה ר' יוחנן. והדבר צ"ע. ואפשטיין השלים מדעתו עוד מופע

כגון אנן דרבבינן משגחין עלינן, ואנן מתיבין לו (ז):⁷⁸ מועד קטן פג ב שר' 16 (צ"ל: לון)⁷⁹.

כגון (ז) בית הלל ע"ע בגין בית הלל.

****כגון ד-⁸⁰ סוטה כג א שר' 39; בבא קמא ג ג שר' 60.**

כגון (ז) דמרין כן ע"ע באינן דמרין כן.

כגון (ז) ניתני דבתרה ע"ע בגין נתנו (ז) דבתרה.

כגון ש- תרומות מב א שר' 81⁴⁷.

כגין (ז) דכתיב ע"ע בגין דכתיב.

כגין (ז) דר' ע"ע בגין דר'.

כד⁸² ברכות ב ד שר' 45, ד ב שר' 1, ד ג שר' 12, שם שר' 14 (2x; ר), ה א שר' 43 (ד), ז ב שר' 49, ח ב שר' 17, שם שר' 18, ט ד שר' 4, י א שר' 62; פאה כא א שר' 25; דמאי כא ד שר' 49; כלאים לב ב שר' 40; שביעית לט א שר' 14, שם שר' 35 (ור), לט ד שר' 53, שם שר' 56; תרומות מא ג שר' 29, מה ד שר' 8, מח ב שר' 17; מעשרות נא ג שר' 5; מעשר שני נו ב שר' 50; חלה נז ד שר' 50; שבת ג ג שר' 63, ה ד שר' 10, טו ב שר' 4; עירובין כג ג שר' 13; פסחים לז ב שר' 51; יומא לח ד שר' 19, מג ד שר' 24; שקלים מז ג שר' 2, נ ג שר' 60; סוכה נד ב שר' 53, נד ג שר' 17; ראש השנה נז ד שר' 55, נח ב שר' 52; תענית סה א שר' 40, סז ג שר' 24, סח ב שר' 22, סח ד שר' 44; מגילה עב א שר' 62, עה ג שר' 20; מועד קטן פב ג שר' 16, פב ד שר' 63; כתובות לה א שר' 48; נדרים מ א שר' 47, מא ב

בכלאים לב ע"ד שר' 24 — ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 99; שם, הע' 12. ולא כללתי את המופע שבסנהדרין כח ע"א שר' 15, כי לדעתי מדובר במקור תנאי — עיין: ידים פ"ד מ'; תוספ' שם, פ"ב הי"ג, עמ' 683. ומשום כך, לא כללתי בנספח א' את "סיפרי בן סירא", "סיפרי בן לענה" ו"סיפרי המירס" המופיעים שם. והערת על כך גם שם, בריש ערך "סיפרא דבר סירה".

⁷⁸ תרגום: כגון אנחנו שרבותינו משגחים עלינו, ואנחנו משיבים להם. כלומר, שרבותינו שואלים אותנו שאלות ואנו עונים להם עליהן — ראה ק"ע, יז רע"ב, ד"ה כגון אנן. ולשון "משגחין" הוא לשון נימוס. כלומר, מואילים — ראה סנהדרין כג ע"ד שר' 62: "אמר לון משגחין רבנן מימר מילה דאורייתא אמרו ליה אשגח מרן".

⁷⁹ ראה שרי"ר, עמ' 202 שר' 17.

⁸⁰ תרגום: כגון ש-.

⁸¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע בגין ש-.

⁸² תרגום: כאשר. למילה "כד" שתי משמעויות: הראשונה בהוראה חד-פעמית, לרוב בעבר, במעשה שהיה, ולעתים בעתיד; והשנייה בהוראה תמידית, כמו: בשעה ש-, או כל אימת ש-, הן בעבר הן בעתיד. דוגמאות לעבר בהוראה הראשונה: "כד סליק להכא חמתין [צריך לומר: חמתון] גנחין ומלחשין" (ברכות ג ע"ג שר' 64), "כד דמך רבי בון בר רבי חייא" (שם, ה ע"ג שר' 15), "כד דמך רבי סימון בר זביד" (שם, שם, שר' 24; אבל "כד דמך" שבקידושין סד ע"ב שר' 42, הוא משובש, וצריך לומר שם: כבר דמך — ראה: תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 409, ד"ה ושיטת; ירושלמי נזיקין, עמ' 121, הע' 14). ולעתיד: "כד תסאבון אנא אמר לכון" (דמאי כג ע"ג שר' 56), "כד תיעול לדרומא את שאיל לה" (ביצה ס ע"ג שר' 60). וראה עוד הלשון בפסקי הלכה: תרומות מ ע"ב שר' 35 ("בר!" וצריך לומר "כד") = גיטין מח ע"ג שר' 23; בבא קמא ה ע"ג שר' 40 ("וכד"). והערך הזה כולל את המילה רק בהוראתה השנייה.

כד (המשך) ש' 58; **קידושין** סא ב ש' 26, סא ג ש' 36; **סנהדרין** יח א ש' 32, יט א ש' 22, כא ג ש' 3; **עבודה זרה** מא ד ש' 38, מב ג ש' 9, מג ד ש' 8; **הוריות** מז ד ש' 8324. ועיין עוד ערך כדו.

כד (!) ע"ע כד... או כד....

כד"א ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).

כד... או כד... 84 **ברכות** ו ב ש' 9; **נזיר** נו א ש' 52 (כד... או לילי) 85.

כד... וכד... ע"ע כד... כד....

כד... כד... 86 **ברכות** ד ג ש' 54, ו ב ש' 11, ז א ש' 45, יב א ש' 13-14 (וכד תחת

כד₂); **תרומות** מב ד ש' 41; **יומא** מד ב ש' 7-8; **סוכה** נה ב ש' 60-62; **תענית** סד ג

ש' 4-5 (וכד תחת כד₂), שם ש' 7-6 (וכד תחת כד₂), סז א ש' 42-43; **מגילה** עה ב

ש' 51; **סוטה** כב א ש' 19-20 (כדי [= כד היא] תחת כד₁); **גיטין** מד ד ש' 31; **נזיר** נו

א ש' 54; **סנהדרין** כא ג ש' 1 (וכד תחת כד₂), כב א ש' 42-43 (וכד תחת כד₂); **עבודה**

זרה מ ד ש' 9 (כדי [= כד היא] תחת כד₁) 87. ועיין עוד ערך כדי (!).... כדי (!)....

כד אתון לעירובין 88 **שבת** יו ד ש' 42; **עירובין** כד א ש' 4 (כד⁹⁰), דאתון⁹⁰).

83 ישנם מופעים נוספים של מילה זו בפי החכמים בענייני חולין, ואלה הם: **ברכות** ט א ש' 51;

שבת ח ב ש' 15, יג ד ש' 28; **עירובין** כו ג ש' 24; **תענית** סה ב ש' 13, סח ד ש' 51 (ר); **גיטין** מד ב

ש' 18 (ר); **בבא קמא** ו ב ש' 37; **בבא מציעא** ט ב ש' 3; **סנהדרין** כט א ש' 57, כט ב ש' 17; **עבודה**

זרה לט ב ש' 11. ולשני מופעים נוספים שנשתבשו (בכתובות לג ע"ג ש' 23 ועבודה זרה מא ע"א

ש' 64) ראה מה שהערתי בריש ערך "כי (!) (כ"ף הדמיון)".

84 תרגום: כאשר... או כאשר....

85 ההגהה על פי המקבילה בברכות הרשומה לעיל בָּעֶרְךָ.

86 תרגום: כאשר... [כאשר... רשמתי כאן את הביטוי הזה כשהוא מציע שני מצבים מנוגדים

בעניין אחד, כדוגמת הביטוי: בשעה ש-... בשעה ש-... והרי זה מעין אוקימתא. ולכן לא כללתי בו את

המקומות הבאים המציעים שני מצבים או יותר הבאים בזה אחר זה: **פאה** טו ג ש' 44-45; **שבת** י א

ש' 45-46; **קידושין** סא ב ש' 33; **סנהדרין** כג ג ש' 47-48 (וכד תחת כד₂), כד ב ש' 46-47. וראה עוד:

כד... כד... כד... **מעשר שני** נה ג ש' 7; **שבת** י ג ש' 19-20; **ראש השנה** נח ב ש' 24-25; **סנהדרין**

יח ג ש' 53-54.

כד... כד... כד... **שבת** י א ש' 47-48.

כד... כד... כד... כד... **שבת** י א ש' 42-43.

כד... כד... כד... כד... **שבת** י א ש' 49-51, י ג ש' 16-18.

87 ישנם ארבעה מופעים נוספים בענייני חולין: **פאה** יז ג ש' 20-21; **כלאים** לא ג ש' 34-35; **שבת**

ז ב ש' 10-11 (כדון; תחת כד₁ וצ"ל: כדו [= כד הוא], כדו תחת כד₂); **עבודה זרה** מ ד ש' 9 (כדי [= כד

היא] תחת כד₁). את המופע הכפול בכלאים ושבת אפשר לפרש גם כשני מצבים הבאים זה אחר זה.

88 תרגום: כאשר באו ל[מסכת] עירובין.

89 להגהה ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 319, ד"ה ובשבת.

90 סברתי תחילה להגיה "אתון" תחת "דאתון", כמו שהגיה בירוכ"פ הנ"ל (בהערה הקודמת), אלא

שיש לנו כדוגמתה בירושלמי — עיין בשלושת הערכים הסמוכים. וכן מצאתי במגילה: "כד דהוה בעי

למקנתה" (עב ע"א ש' 62, ובסנהדרין: "כד דקם מנשה" (כח ע"ג ש' 37). ונמצא כיצא בזה בארמית

- כד דהוה מטי לההוא פסוקא... הוה אמר...⁹¹ מגילה עד ב שו' 64 - עד ג שו' 1.
 כד דלא שמע מתני⁹² גיטין מד ד שו' 31.
 כד דשמע ר' (ו) ור' פליגין שרע מינה ע"ע כד שמע דר' ור' מתפלגין שרע מינה.
 כד הוא אתי גבי⁹³ מגילה עב ג שו' 6.
 כד הוה בעי מקשייה על דר' אמר⁹⁴ גיטין מה ב שו' 25.
 כד הוה מטי הדין (ו) קרייא הוה אמר ע"ע כד הוה מטי להדין קרייא הוה אמר.
 כד הוה מטי ל... הוה אמר...⁹⁵ שבת יז ב שו' 15 (מטיל! תחת מטי ל, הוה אמר ל"ו)⁹⁶; פסחים לג ג שו' 60-61.
 כד הוה מטי להדין קרייא הוה אמר⁹⁷ שקלים מט ד שו' 52 (הדין)⁹⁸; סוטה כב ד שו' 18.
 כד הוה מטיל (ו) ע"ע כד הוה מטי ל... הוה אמר...
 כד הוון רבנין קדמאיי בעון מקיימ' הדא מילתא, הוון מקיימין לה⁹⁹ כלאים כו ד שו' 49.
 כד הוינן אמרין¹⁰⁰ פסחים כט א שו' 13.
 כד הוינן יתבין קומי ר' הוינן אמרין¹⁰¹ עירובין כד ג שו' 17.
 כד מטון לערלה¹⁰² עבודה זרה מה ב שו' 19.
 כד מר (ו) ר' ע"ע כיי דאמר ר'.
 כד (ו) משיב ר' לר' ע"ע כך משיב ר' את ר'.
 כד נחתית מן אילפא אשכחית ר' יתיב מקשי¹⁰³ עבודה זרה מג ג שו' 5.

השומרונית — ראה טל, ב, עמ' 451, טור ב, ערך: מד ד. וכתב שם: "חזרה על ד' הזיקה משהורגשה מד מילית עצמאית". ונראה, שהוא הדין לצורה "דבית" בערך "ניסוק ונשאל לאילין דבית רבי".

- ⁹¹ תרגום: כאשר היה מגיע לאותו הפסוק... היה אומר...
⁹² תרגום: כאשר הוא לא שומע משנה.
⁹³ תרגום: כאשר הוא בא אצל.
⁹⁴ תרגום: כאשר היה רוצה להקשות על ר' [היה] אומר.
⁹⁵ תרגום: כאשר היה מגיע ל... היה אומר...
⁹⁶ ההגהות על פי המקבילה בפסחים הרשומה לקמן בְּעֶרְךָ. וראה ירוכ"פ, סוף עמ' 209, ד"ה ר' יוסה.
⁹⁷ תרגום: כאשר היה מגיע לפסוק הזה היה אומר.
⁹⁸ ההגהה "להדין" על פי המקבילה בסוטה שבסמוך. ובנוסח שקלים הנספח לבבלי: "כי מטי להאי קרא (ו)" (ו ע"א שו' 43). הכל בהשפעת לשון הבבלי.
⁹⁹ תרגום: כאשר היו החכמים הראשונים רוצים לקיים דבר זה, היו מקיימים אותו. כלומר, כאשר היו החכמים הראשונים מבקשים ליישב את הבעיית הזאת, היו מפרשים ומיישבים אותה, ע"ש.
¹⁰⁰ תרגום: כאשר היינו אומרים.
¹⁰¹ תרגום: כאשר היינו יושבים לפני ר' היינו אומרים.
¹⁰² תרגום: כאשר הגיעו ל[מסכת] ערלה.
¹⁰³ תרגום: כאשר ירדתי מן הספינה מצאתי את ר' יושב [ו]מקשה.

כד נחתית מן אילפא שמעית קליה דר' יתיב מתני¹⁰⁴ ערלה סג א שו' 19.
כד סלקית (!) להכא שמעית מן כל רבנן (הכא = ארץ ישראל)¹⁰⁵ נידה מח ד שו' 39
(צ"ל: סלקית)¹⁰⁶.
***כד סלקית מגלותא אשכחית עובדא קומי ר'¹⁰⁷ בבא מציעא י ב שו' 17.**
כד שמע אילין תרין אולפנייא אמר¹⁰⁸ פאה טו ג שו' 42 (תרתין!); קידושין סא ב
שו' 30.
כד שמע אילין תרתין (!) אולפנייא אמר ע"ע כד שמע אילין תרין אולפנייא אמר.
כד שמע דר' ור' מתפלגין שרע מינה¹⁰⁹ שביעית לז א שו' 2 (דשמע, ר'! תחת דר'¹¹⁰,
פליגין), לח ד שו' 113; ביצה ס א שו' 53 (תרויהון; [צ"ל: תרייהון] פליגין).
כד שמע דר' ור' תרויהון (!) פליגין שרע מינה ע"ע כד שמע דר' ור' מתפלגין שרע
 מינה.
כד שמע דתני לה ר' חייה בשם ר'¹¹² תענית סו א שו' 48; מגילה ע ד שו' 15; יבמות
ו ב שו' 3 (כרבי, שמעון! שמע לה! ¹¹³, שם שו' 18 (כר', שמעון!), שם שו' 20: (ל"ג).
***כד שמע הדין תנייה¹¹⁴ בבא בתרא יג ב שו' 43.**
כד שמע ההן תנייא תני¹¹⁵ ביכורים סה ג שו' 58.
כד שמע מיליהון דרבנן חזר ביה¹¹⁶ נידה מט ד שו' 38.

¹⁰⁴ תרגום: כאשר ירדתי מן הספינה שמעתי קולו של ר' יושב [נ]משכן.
¹⁰⁵ תרגום: כאשר עליתי לכאן שמעתי מכל החכמים.
¹⁰⁶ להגהה "סלקית" ראה הלשון בערך הבא. וראה עוד הנטייה של העבר אצל קוטשר, אנציקלופדיה,
 טור 272.
¹⁰⁷ תרגום: כאשר עליתי מהגולה (כלומר, מבבל) מצאתי מעשה לפני ר'.
¹⁰⁸ תרגום: כאשר שמע את שני התלמודים (כלומר, שתי השמועות) האלה אמר.
¹⁰⁹ תרגום: כאשר שמע שר' ור' נחלקים השתמט ממנה.
¹¹⁰ להגהה "דר'" ראה כ"ר, עמ' 201 ב שו' 13. והמאמר קטוע שם.
¹¹¹ הנוסח בכ"ר: "כד שמע... פליגין" (עמ' 208 א שו' 1-2).
¹¹² תרגום: כאשר שמע שר' חייה שונה אותה בשם ר'.
¹¹³ להגהות כאן, ולקמן שו' 18, ראה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 243, הע' 1 (ולשורה 18, ראה
 עוד מבואות לסה"ת, עמ' 98, ד"ה אבל; שם, הע' 13). ובמופיע שלהלן, שו' 20, לא הגיה, לא ב"מבוא"
 ולא ב"מבואות". ושתא"י (סוף עמ' 347, ד"ה ר' זעירא) מחק את כל המאמר, וגרס לפניו רק: "נאמר
 אולפן קביל מן רבה", עי"ש. והגירסא המעניינת בקטע זוסמן מסייעת אותו: "נאמר אולפן קביל מן דר'
 ינאי רבה" (עמ' 93 שו' 11). ואני סברתי תחילה לגרוס כאן: "נאמר אולפן קביל מן רבה דאולפנה דתני
 לה ר' חייה בשם ר' מאיר". כלומר, שרבו שלימדו תלמוד מסר לו במסורת שר' חייה שנה משנה זו
 בשם ר' מאיר, ולא שמע זאת מרבו שלימדו את משנת ר' חייה. אלא שהנוסח בקטע זוסמן מכריע.
 ולפיו, די להגיה כאן: "נאמר אולפן קביל מן רבה דאולפנה". ולעצם העניין, אין הבדל בין כל הגירסאות.
¹¹⁴ תרגום: כאשר שמע את התנא הזה.
¹¹⁵ תרגום: כאשר שמע את התנא הזה שונה.
¹¹⁶ תרגום: כאשר שמע את דבריהם של החכמים חזר בו.

- כד שמע מתני¹¹⁷ גיטין מד ד ש' 31.
 כד שמע ר' אמר¹¹⁸ מגילה עב ג ש' 58.
 כד שמע ר' הדא דר' אמר¹¹⁹ כתובות כה ב ש' 59.
 כד שמע ר' פלג (!)¹²⁰ יבמות יג א ש' 32 (צ"ל: פליג)¹²¹.
 כד שמעה ר' אמר¹²² יבמות יג א ש' 1.
 כד שמעון ההן תניא תני¹²³ ביכורים סה ג ש' 56.
 כד שמעין (!) כן¹²⁴ נזיר נו א ש' 36 (צ"ל: שמעון)¹²⁵.
 כד תהא פשיטא ליה (!) ע"ע כתי פשיטא לך.
 כד תני (!)¹²⁶ יומא מא ד ש' 5 (צ"ל: כיי דתני או כהדא דתני)¹²⁷.
 כד תנינן תמן¹²⁸ ברכות ב ג ש' 1292. ועיין עוד ערך כיי דתנינן תמן.

- 117 תרגום: כאשר [הוא] שומע משנה.
 118 תרגום: כאשר שמע ר' — אמר.
 119 תרגום: כאשר שמע ר' זאת של ר' (כלומר, את דברי ר' חגי) — אמר.
 120 תרגום (אחרי ההגהה): כאשר שמע [ש]ר' חלוק.
 121 אפשר היה לפרש את הצורה "פלג" כצורת בינוני יחיד פעיל בכתב חסר, אבל מכיוון שהיא צורה יוצאת דופן בד"ו, העדפתי להגיה ולפרש אותה כבינוני סביל.
 122 תרגום: כאשר שמע אותה ר' — אמר. כלומר, כאשר שמע ר' יוחנן את תשובת ר' אלעזר על השאלה שלו, ע"ש.
 123 תרגום: כאשר שמעו את התנא הזה שונה.
 124 תרגום (אחרי ההגהה): כאשר שמעו כך.
 125 כן הוא במקבילה שבברכות ו ע"א ש' 54 (ושם: "כיון דשמעון").
 126 תרגום (אחרי ההגהה): כמו [הברייתא] ההיא ששונה [התנא], או: כמו [הברייתא] הזאת ששונה [התנא].
 127 ראה מה שהערתי בסוף ערך "ואתייא כד תני (!)". וראה עוד ערך כד תני (!).
 128 תרגום: כאשר שנינו שם. ועיין בהערה הבאה.
 129 זה המופע היחיד של ביטוי זה בירושלמי ד"ו. אבל הנוסח כאן בכ"ל: "כיי דתנינן תמן" (ועמ' 4 ש' 27), ונמחקה "כיי" על ידי המגיה, ונוספה "כ" קטנה לפני "דתנינן" (וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 2 ש' 15, ונרשמו שתי נקודות אחרי "ד" של "דתנינן" לסימן חלוקה, קרי: "כד תנינן" ואלה אינן במהדורת האקדמיה). וההגהה נעשתה על פי טופס הגורס כגירסת כי"ר, כי הנוסח בכ"ר: "כדתניני (!) תמן" (ועמ' 442 ש' 43). והנה לפי גירסת כי"ל, ניתן לפרש שנאמרו הדברים כאן במסכת ברכות, ור' מנא ציטט כאן את משנת זבים פ"א מ"ו ואת מה שנאמר עליה, והלשון "כיי דתנינן תמן" (כלומר, כמו [המשנה] ההיא ששנינו שם) הוא באשגרה (ראה להלן). ואילו לפי הגירסא המתוקנת שבד"ו, נאמרו לכאורה הדברים במסכת זבים (וראה גינצבורג, פירושם, א, מבוא, עמ' קיד, ד"ה ההוצאה). אלא שאין הדברים מוכרחים, שכן כי"ר משתמש לעתים בלשון קצרה זו. למשל, תחת הנוסח "כי דתנינן תמן" בד"ו מעשר שני נב ע"ב ש' 37, גורס כי"ר: "כדתנינן תמן" (ועמ' 268 א ש' 30). ויש עוד כדוגמתה. מעתה, גם לפי גירסא זו ניתן לומר שנאמרו הדברים במסכת ברכות. ויהיה התרגום: כמו [המשנה] ההיא ששנינו שם. והלשון "כיי" צריך יישוב, אבל מצאנו עוד כדוגמתו — ראה למשל הערכים: ולא שמיע כיי דמר ר' (בתימיהה); לא שמע מיני אלא כיי דמר ר' בשם ר'; לית כן כההיא דאמר ר', אית כן כההיא דמר ר'.

כד תסאבון אנא אמר לכון¹³⁰ דמאי כג ג שו' 56.

כדא דתנינן (!) ע"ע בדה תנינן.

כדא דתנן (!) ע"ע בדה תנינן.

כדאמר (!) ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כדאמר (!) ר' כבית שמאי¹³¹ **שבועות** לח ב שו' 41 (צ"ל: מדאמר [= מה דאמר?]¹³² /

כד אמר?).

כדברי בית הלל ברכות י ג שו' 55; חגיגה עה א שו' 56.

כדברי בית שמאי שביעית לג ב שו' 4, לט א שו' 49; חגיגה עה א שו' 57.

כדברי ה' שבת יז ג שו' 133²⁵; עירובין כו ג שו' 134³. וע"ע הלכה כדברי ה'.

****כדברי הכל פאה יח ב שו' 48 (ור' [= אור]; שביעית לג ג שו' 53; חלה נט א שו' 62;**

שבת יד ד שו' 2; עירובין כד ד שו' 13; בבא מציעא יב א שו' 47.

כדברי הרב, כדברי התלמיד נידה מט ד שו' 42.

כדברי התלמיד ע"ע כדברי הרב, כדברי התלמיד.

***כדברי חכמים... כדברי ר'... בבא מציעא ח ד שו' 25.**

כדברי מי נידה מט ד שו' 42.

כדברי מי ש' תרומות מז ג שו' 52; מעשר שני נו ב שו' 135¹¹. ועיין עוד ערך הלכה

כדברי מי ש'.

כדברי מי ש'... עושה... כדברי ה'... עושה... עירובין כו ג שו' 136³.

כדברי מי שהוא פאה כ ג שו' 21; שביעית לח א שו' 48; מעשר שני נד א שו' 19; שבת

ג ג שו' 54; סוכה נב ג שו' 7, שם שו' 12; יבמות יג ד שו' 3; כתובות כה ד שו' 13 (מי

ל')¹, שם שו' 14, שם שו' 20; עבודה זרה מא ג שו' 13, מא ד שו' 29. ועיין עוד ערך הלכה

כדברי מי שהוא.

כדברי מי שהוא... וכדברי מי שהוא... ע"ע כדברי מי שהוא... כדברי מי שהוא....

כדברי מי שהוא... כדברי מי שהוא... שבת ח א שו' 45-46 (וכדברי תחת כדברי²);

יבמות יב ד שו' 12.

כלומר, שהאות כ"ף באה לעתים באשגרה. ועיין עוד למשל ערך "מה דמר... כמאן דמר...", ברם כמאן דמר... כמאן דמר...", ולא אמרו "ברם מאן דמר".

¹³⁰ תרגום: כאשר תזדקנו אני אומר לכם. וראה ירוכ"פ, סוף עמ' 458, ד"ה אבל אנו.

¹³¹ תרגום (אחרי ההגהות): מה שאומר ר' (או: כאשר אומר ר' [כלומר, מה שאומר]) — כבית שמאי.

¹³² להגהה "מה דאמר" ראה שתא"י, ריש עמ' 554, ד"ה מה (והוא מגיה שם: "ומה דאמר"). ונמשך

אחריו ליברמן בגליונותיו, טופס ב' (ושם: "מה דמר"). וצ"ע.

¹³³ הנוסח בקטע אפשיטי: "כדברי מי ש-" (ירוכ"פ, ריש עמ' 211, ד"ה ר' אחא).

¹³⁴ הנוסח כאן אצל הרי"ד: "כדברי מי ש-" (ירוכ"פ, עמ' 363, ד"ה אמר ר' יוסי).

¹³⁵ למופעים נוספים ראה מה שהערת לעיל בערך "כדברי ה'" לשבת יז ע"ג שו' 25 ולעירובין כו

ע"ג שו' 3.

¹³⁶ לפי גירסת תוס' רי"ד הנוסח גם בצלע השנייה הוא: "כדברי מי ש-" — ראה ירוכ"פ, עמ' 363,

ד"ה אמר ר' יוסי.

כדברי מי שהוא אומר תרומות מ ג ש' 41, שם ש' 42; **שבת** ח א ש' 27; **יבמות** יג ד ש' 2; **קידושין** נט ב ש' 19; **עבודה זרה** מא ג ש' 18. ועיין עוד ערך הלכה כדברי מי שהוא אומר.

כדברי מי שהוא עושה פאה כ ג ש' 13; **מעשר שני** נו ב ש' 3.
****כדברי ר' כתובות** לד א ש' 5; **בבא מציעא** ח ד ש' 25; **הוריות** מז ד ש' 60. וראה עוד ערך הלכה כדברי ר'.

כדברי שהוא (!) ע"ע כדברי מי שהוא.

כדו 137 **פאה** טו ג ש' 37.

כדון (!) ע"ע מאי כדון.

כדון (!) היה... ולמה אמר (!)... ע"ע בדין היה... ולמה אמרו....

כדון (!) תניא ע"ע כהדין תנייא.

כדי... כד... ע"ע כד... כד....

כדי (!)... 138 **כדי (!)...** **דמאי** כה ג ש' 54-55 (צ"ל: כדו... כדו) 139; **קידושין** סג ד ש' 51 (כרו! תחת כדי² וצ"ל: כדו... כדו) 140.

כדי (!)... **כרו (!)...** ע"ע כדי (!)... כדי (!)....

****כדי ל' ברכות** ב א ש' 31, ג ג ש' 45, שם ש' 64, ו ב ש' 24, שם ש' 60; **פאה** יז ד ש' 48; **שביעית** לג א ש' 39 (2x); **מעשר שני** נג ג ש' 30; **ערלה** סא ד ש' 14; **ביכורים** סה ד ש' 24; **שבת** ד ג ש' 57, יו ד ש' 48, יז א ש' 15; **עירובין** יח ג ש' 29, שם ש' 58, יח ד ש' 25, כד א ש' 10, כה א ש' 6; **פסחים** כח א ש' 50, ל ב ש' 1, לא ד ש' 32, לג א ש' 46, לד ד ש' 63; **יומא** לט ד ש' 20, שם ש' 23, מ א ש' 37, שם ש' 38, מא ב ש' 37, מד ב ש' 20; **שקלים** מה ד ש' 47, נא ב ש' 31; **סוכה** נג ד ש' 57, נד ג ש' 51, נה ד ש' 10, שם ש' 31; **ראש השנה** נט א ש' 3, שם ש' 39; **ביצה** סב א ש' 44, סב ב ש' 8, סג ב ש' 22; **תענית** סה א ש' 37 (2x), שם ש' 38, שם ש' 39, שם ש' 42; **מגילה** ע ד ש' 58, עא א ש' 30, עג ג ש' 3, עה ב ש' 54; **יבמות** ה א ש' 22, י ג ש' 47, טו ב ש' 141, שם ש' 11; **טו ג ש' 31**; **סוטה** יז ד ש' 5 (2x), יח א ש' 42; **כתובות** כה ג ש' 15, לד ג ש' 27; **נדרים** מא א ש' 19; **גיטין** מג ב ש' 20, שם ש' 32, נ ב ש' 14; **נזיר** נה ב ש' 143, שם ש' 42; **בבא קמא** ו ד ש' 52; **בבא מציעא** יב ג ש' 7.

137 תרגום: כאשר הוא.

138 תרגום (אחרי ההגהות): כאשר הוא... [וכאשר הוא]....

139 ראה כ"ה, עמ' 153 א ש' 21-22 (ושם: "נדו [...] כדו"). וראה עוד מהד' לונץ, לב ע"א, ציון טז.

140 ראה פ"מ, לד ע"ב, [ה"ב], ד"ה אמר ליה כדו וד"ה כדו זמן.

141 מופע זה והשניים הבאים אחריו ספק אם הם שייכים לערך הזה, כי הם מנמקים במישרין את

מעשה הצרה, ורק בעקיפין את טעם ההלכה.

142 ראה תוכפ"ש, כפורים, עמ' 737, הע' 52. יתכן אפוא שהמילה "כדי" היא תוספת מאוחרת בלשון

המשנה.

143 ראה מה שהערתי במבוא, עמ' קלח, הע' 454, ד"ה כיוצא בזה, על המופע הזה והבא.

****כדי ש-** ברכות ב ד ש' 29, ג א ש' 62, ג ב ש' 5, ד ג ש' 1, ו ב ש' 41, ו ד ש' 47, ז ב ש' 46; פאה טו ד ש' 10; דמאי כד ג ש' 36; שביעית לח א ש' 25, לט א ש' 54; תרומות מג א ש' 9, שם ש' 45, מג ד ש' 7; מעשר שני נב ב ש' 46, נה ד ש' 42, נו ג ש' 31; חלה נט ג ש' 20, שם ש' 27; שבת י ג ש' 140, טו א ש' 26; פסחים לא ד ש' 19, לה ב ש' 29, שם ש' 31, לז ב ש' 52; יומא מ ג ש' 46 (צ"ל: בד) 145, מא ד ש' 1, מב ג ש' 33 (2x), שם ש' 35, מב ד ש' 10, מד ב ש' 4; שקלים מה ד ש' 22, שם ש' 38, שם ש' 40, שם ש' 42, שם ש' 60 (צ"ל: ובלבד ש-?) 146, מו א ש' 24, מז ב ש' 10, שם ש' 55; ראש השנה נו ד ש' 63, נח ד ש' 22, שם ש' 28; תענית סד א ש' 31, שם ש' 36; מגילה עא א ש' 21, שם ש' 23, עא ד ש' 7, שם ש' 28, עה ב ש' 47; חגיגה עז א ש' 36, עה ב ש' 14, שם ש' 21, עט א ש' 50; מועד קטן פ ב ש' 64, פא ב ש' 28, שם ש' 29, פג א ש' 21; יבמות ג א ש' 6, ט ב ש' 147, יב ג ש' 22, שם ש' 23, שם ש' 24, טו ג ש' 28; סוטה כא ב ש' 54, שם ש' 55, כב א ש' 16, כג ג ש' 11; כתובות כה ב ש' 17, כה ג ש' 34, כח ב ש' 45, כט א ש' 54, לג ד ש' 26; גיטין מג ד ש' 13, מד ד ש' 46, מו ד ש' 10, מז א ש' 31, נ ג ש' 31; קידושין נח ג ש' 63, סא ב ש' 5, שם ש' 55, סג ד ש' 31, סה ד ש' 18, שם ש' 46; בבא בתרא טו א ש' 41; סנהדרין כא א ש' 2, כב א ש' 56; שבועות לח א ש' 148, 27.

כדידיה ע"ע ר' כדידיה.

כדין (!) היה ע"ע בדין היה.

כדין תנייה ע"ע כהדין תנייה.

כדמר (!) ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כדמתניתא (!) ע"ע כל מתניתין (!).

כדעתהון ע"ע כדעתון¹⁴⁹.

¹⁴⁴ טעם הספק כאן ובמופע הבא הוא שהביטוי "כדי ש-" בערך הזה משמש להבעת תכלית, ואילו כאן נראה שהוא בא בדרישה במקום "ש-". ספק כזה קיים גם במעשר שני נה ע"ד ש' 42 = שקלים מו ע"א ש' 24 = מועד קטן פ ע"ב ש' 64 = סוטה כג ע"ג ש' 11 הרשומים בְּעֶרְךְ. והלשון שם: "טמא טמא יקרא כדי שתהא הטומאה קוראה לך בפיה ואומרת לך פרוש" (לפי הנוסח בשקלים). אלא ששם אפשר לפרש: שתהא הטומאה קוראת לך בפיה כדי שתפרוש, מה שאין כן כאן.

¹⁴⁵ ראה שתא"י, עמ' 250, ד"ה ודכוותה. וכבר הגיה כן הק"ע, טז ע"ב, ד"ה ה"ג בד.

¹⁴⁶ כך הגהתי בפירושי לשקלים (בכתב יד). ועיין היטב בק"ע, ב ע"א, סד"ה מה שירצו (השני). ואולי אין להגיה, ופירוש "כדי ש-" — ובכדי ש- וצ"ע.

¹⁴⁷ כללתי את המופע הזה (= קידושין סה ע"ד ש' 18 הרשום להלן) כאן, לפי שהדברים נמסרו כמימרא בשם "ר' יצחק בר טבליי בשם רבי שמע' בן לקיש" (יבמות שם, ש' 31), אף על פי שהיא גם ברייתא ששנה ר' יעקב גבולייא לפני ר' יוחנן. וכבר הערתי על העניין הזה במבוא, סוף עמ' נא.

¹⁴⁸ למופעים נוספים ע"ע מפני ש-. ולא כללתי את המופע שבברכות ג ע"א ש' 47, לפי שפירושו לדעת: כשיעור ש- (והוא, על כל פנים, ספק תנאי). וראה כדוגמתו ערכין פ"ב מ"ה: "כדי לשבת ולשני ימים טובים שלראש השנה" (הנוסח על פי מהד' אלבק). ויש לקרוא אותו בפתח תחת הדלי"ת: כדי.

¹⁴⁹ גם בערך "ר' כדעתיה, ורבנין כדעתון" המצוין שם.

כדעתון ע"ע: בית שמאי כדעתהון, ובית הלל כדעתהון; ר' כדעתיה, ורבנין כדעתון; רבנין דהכא כדעתון, ורבנין דתמן כדעתון (הכא = ארץ ישראל, תמן = בבל); רבנין דתמן כדעתין (!) (תמן = בבל).

****כדעתיה**¹⁵⁰ **עיורבין** יח ג שו' 45; **פסחים** לא ב שו' 53; **בבא קמא** ג ג שו' 15156. ועיין עוד ערך: דין כדעתיה, ודין כדעתיה; ר' אמר כדעתיה, ור' אמר כדעתיה; ר' הושעיה תניתה כדעתיה; ר' כדעתיה עד ר' כדעתיה, ורבנין כדעתון.

כדעתין (!) ע"ע כדעתון¹⁵².

כדר' (!) ע"ע דר'.

כדרבי יוחנן (!) **הוריות** מז ב שו' 5 (צ"ל: וכיפר)¹⁵³.

כדתני (!)¹⁵⁴ **שביעית** לג ג שו' 11 (צ"ל: דתני)¹⁵⁵; **סוטה** כד א שו' 17 (צ"ל: כד. תני¹⁵⁶, +בשם ר'). וראה עוד ערך כד תני (!).

כה (!) ע"ע וכא. ועיין עוד ערך מה אמר כה (!) עד לא יחזור ביה.

כהאי דתנינן תמן ע"ע כיי דתנינן תמן.

כהד' ע"ע כהדא (דיבור הצעה).

כהד' דר' ע"ע כהדא דר'.

כהד' דתני ע"ע כהדא דתני.

כהדא¹⁵⁷ **פאה** טו ד שו' 29; **דמאי** כה ב שו' 60; **שביעית** לט א שו' 49 (צ"ל: בהדא)¹⁵⁸; **תרומות** מ ג שו' 8! (צ"ל: בהדא)¹⁵⁹, מג ג שו' 17! (צ"ל: דהכא)¹⁶⁰, שם שו' 33!

¹⁵⁰ תרגום: כדעתון.

¹⁵¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מן הדא (בהקשר).

¹⁵² גם בערכים הבאים המצוינים שם: בית שמאי כדעתהון, ובית הלל כדעתהון; ר' כדעתיה, ורבנין כדעתון.

¹⁵³ לשון הגמרא כאן: "אכל שלשה זיתים וסבור שהן שנים הפריש חטאת **כדרבי יוחנן דר' יוחנן** אמר נתכפר מקצת החט נתכפר כולו. רבי שמעון בן לקיש אמר נתכפר מקצת החט לא נתכפר כולו". והנוסח בהוריות הנספחת לבבלי: "הפריש חטאת אחת **כפר** ר' יוחנן אמר" וכו' (ויז ע"ג שו' 7). והגיה ליברמן "כפר" תחת "כדרבי יוחנן" — ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 245, ד"ה אכל שלשה. ונראה יותר לגרוס "וכיפר" כהגהת שתא"י, עמ' 582, ד"ה וסבור. וכן מוכיח לשון הגמרא להלן: "הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית" (שו' 17), כלומר, החטאת הראשונה. מכלל שהרישא עוסקת בשכבר נתכפר בה.

¹⁵⁴ תרגום (אחרי ההגהות): בשביעית — ששונה [התנא]; ובסוטה — שונה [התנא].

¹⁵⁵ ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 487, ד"ה ובירושלמי; שם, הע' 37.

¹⁵⁶ ראה: על הירושלמי, עמ' 82, כד ע"א שו' 17; שם, הע' 123; מבוא לנוה"מ, עמ' 64, הע' 4. ולפי דבריהם, יש להגיה "כך" תחת "כך".

¹⁵⁷ תרגום: כמו זאת. והפירוש בדרך כלל: כמקרה הזה; ובפאה ובמקבילה בקידושין סא ע"ג שו' 8 — כשמועה הזאת; ובמקומות שהגהתי "בהדא" — במקרה הזה; ובתרומות מ ע"ג — בדין הזה.

¹⁵⁸ וכן הוא בשיבוש גם בכ"ר: "כהדא" (עמ' 210 שו' 22). ובנוסח הרש"ס, קנח ע"א שו' 4: "ובהדא". וכבר הגיהו כן (כלומר "בהדא") בד"ח, כז ע"א. ואפשר שאין כאן אלא קריאה אחרת בד"ו. וכבר העיר ליברמן על חילופי ב"ת/כ"ף: "ברוב כתא"י קשה להבחין בין כ"ף ובי"ת, ואין כאן הגהה אלא בחירה בקריאה" ותוכפ"ש, יבמות, עמ' 142, הע' 96. וראה עוד מבוא, עמ' פח, הע' 10.

כהדא (המשך) (צ"ל: דהכא)¹⁶¹; **הגיגה** עו א שו' 62; (צ"ל: בהדא)¹⁶²; **כתובות** לג ב שו' 10; (צ"ל: בהדא), לה ד שו' 18; (צ"ל: בהדא)¹⁶³, שם שו' 21; (צ"ל: בהדא); **גיטין** מג ד שו' 58; (צ"ל: בהדא)¹⁶⁴, מד א שו' 54; (צ"ל: בהדא)¹⁶⁵; **קידושין** סא ג שו' 8, סג ב שו' 167; **נדה** נ ד שו' 51; (צ"ל: בהדא)¹⁶⁷. וראה עוד ערך חד אמר כהדין, וחד אמר כהדין.

כהדא (דיבור הצעה)¹⁶⁸ **ברכות** ה ב שו' 39, ו ד שו' 20, ז ב שו' 37; **דמאי** כב ג שו' 4, כג ב שו' 54; **כלאים** כז ב שו' 24, כז ד שו' 33, לב ד שו' 7; **שביעית** לד א שו' 54, לה ב שו' 15, לו ג שו' 12, לח ב שו' 63; **תרומות** מ ג שו' 13, מז ב שו' 15; **מעשרות** נ ד שו' 6; **מעשר שני** נד ד שו' 6, שם שו' 13, שם שו' 26, נה ב שו' 29, נו ד שו' 6; **חלה** ס א שו' 6; **שבת** ג א שו' 26¹⁶⁹, ו א שו' 44, ו ד שו' 25, ט א שו' 36, יד ד שו' 46, יו ג שו' 50, יז ג שו' 26; **פסחים** לו ב שו' 25; **יומא** לט א שו' 7, מג ד שו' 19, מד א שו' 1; **שקלים** מח א שו' 42; **סוכה** נג א שו' 28, נג ג שו' 22, נד א שו' 21, נד ב שו' 54; **ראש השנה** נו ב שו' 33, נו ג שו' 14, נח א שו' 44, נח ד שו' 5, שם שו' 31; **ביצה** ס ג שו' 40, סא ג שו' 40, סב א שו' 62, סג ב שו' 58; **תענית** סו ב שו' 8, סז ב שו' 54; **מגילה** עד א שו' 9, שם שו' 18, שם שו' 23; **הגיגה** עו ג שו' 62; **מועד קטן** פ ב שו' 48, פ ג שו' 37,

159 ראה הלשון בערך "אבל... לא בדא", ומה שהערתי בערך "לא בדא" על אתר.

160 ראה מבוואות לסה"א, עמ' 449, מג ע"ג, שו' 17.

161 ראה מבוואות לסה"א, עמ' 449, הע' 5.

162 הנוסח כאן בכ"ל: "בהדא" (עמ' 683 שו' 38). וכן קראו בד"ה, ד ע"א, [ה"א]. וכן הוא בשתא"י,

סוף עמ' 317, ד"ה אם.

163 ואולם ליברמן לא הגיה לא כאן ולא במופע הבא — ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 376, ד"ה

ובירושלמי. וראה עוד מה שהערתי להלן, לקידושין סג ע"ב שו' 7.

164 וכן הגיהו בד"ה, ט ע"א, [ה"ה]; וכן הוא בפ"מ, שם, ד"ה אם בשכ"מ.

165 הנוסח בד"ו מסופק, אם בב"ת או בכ"ף; אבל בכ"ל הנוסח ברור: "כהדא" (עמ' 204 שו' 26) —

בכ"ף, ועל פיו רשמתי. והגהתי על פי העניין, וכבר הגיהו כן בד"ה, ה"א, י רע"ב. וראה עוד בפ"מ שם, ד"ה וקשיא על דר' זעירא.

166 בכ"ל: "בהדא" (עמ' 308 שו' 24) בבירור. ואם זו הגירסה העיקרית, יש להגיה כך גם במקבילה

בדמאי שנרשמה לעיל. ויתכן שאין צורך להגיה, ואין "כהדא" אלא "בהדא", כאן וברוב המופעים האחרים — ראה מה שהערתי לעיל לכתובות לה ע"ד שו' 18, ולהלן בריש ערך "כתחילה (= לכתחילה)".

167 להגהה "בהדא" ראה שתא"י, עמ' 589, ד"ה ריב"ל. והוא העביר מילה זו לקמן אחרי "היא",

ע"ש. וכן הגיה בגלינות הרש"ל, טופס א'. והעיר ליברמן שם שהגירסה בשרי"ר היא: "בזה" (עמ' 289

שו' 4). ואני קורא שם בכתב היד: "בדה". נמצא, על כל פנים, שההגהה "בהדא" בב"ת מתאשרת אישור

גמור משרי"ר. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "בדא" לסנהדרין כט ע"ד שו' 10.

168 תרגום: כמו זאת. ו"זאת" — היא פסוק (באשגרה תחת "כהדין"), או משנה, או ברייתא, או

מדרש, או מימרא, או מחלוקת אמוראים, או סוגיא, או מעשה ושגור מאוד; וכתב ר"י לוי, פירוש לב"ק,

עמ' 181, ד"ה כהדא: "דרך הירוש' לפתוח סיפור מעשה של יחיד בלשון כהדא כמו של רבים בלשון

דלמא" וכו'; וראה מה שהעיר עליו מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 258, הע' 54, או הוראה, או דוגמא

מופשטת, או דין ודברים בין חכם לבין גוי.

169 לפירוש העניין ראה ירוכ"פ, מבוא, ריש עמ' י, ד"ה מאלף ואילך.

****כהדא** (דיבור הצעה) (המשד) פ ד שו' 9, פא א שו' 9, פא ב שו' 3, שם שו' 34, פא ד שו' 63, פא א שו' 23, פא ג שו' 6, שם שו' 8, שם שו' 15, שם שו' 23, שם שו' 62, פא ד שו' 54, פא א שו' 59, פא ב שו' 1; **יבמות** ד ג שו' 47, ו ב שו' 32, יד א שו' 17044, שם שו' 54, טו ג שו' 35 (כהדא); **סוטה** יט א שו' 27, יט ד שו' 17, כ ב שו' 60, כג ג שו' 56, כד ב שו' 52, כד ג שו' 17; **כתובות** כו ב שו' 16, שם שו' 64, כו ג שו' 21, שם שו' 41, שם שו' 52, כט א שו' 50 (כהדא), כט ב שו' 9, שם שו' 25, ל ד שו' 23 (כהדא), שם שו' 32, לא ב שו' 1719, לג א שו' 15, שם שו' 31, לג ב שו' 49, לד א שו' 12, לד ב שו' 30; **נדרים** מא ב שו' 37, שם שו' 51, מא ג שו' 31, שם שו' 47, מא ב שו' 12; **גיטין** מג ב שו' 38, מג ג שו' 35, מד ב שו' 31, מה א שו' 48, מה ג שו' 52, מה א שו' 48, מה ד שו' 49; **קידושין** סג ד שו' 33, סד א שו' 18; **בבא קמא** ה ג שו' 34, ז א שו' 24; **בבא מציעא** ז ד שו' 60, ט א שו' 59, ט ג שו' 1721; **בבא בתרא** יג ב שו' 31, יד א שו' 34, יו ב שו' 45, שם שו' 61 (כהדא); יו ג שו' 22, יו ד שו' 39, יז א שו' 4, שם שו' 17412, שם שו' 16; **סנהדרין** כא ב שו' 52, כא ג שו' 5, שם שו' 52, שם שו' 58, כא ד שו' 17510, שם שו' 20, כז ד שו' 16; **שבועות** לה ג שו' 6 ו- [כלומר, או כהדא] 176, שם שו' 11; **עבודה זרה** מ ג שו' 60, מ ד שו' 2, שם שו' 47, מב ד שו' 43, מג ד שו' 34, מד ד שו' 30, מה ב שו' 48; **הוריות** מו ד שו' 17724. ועיין עוד ערך: אתיאי כהדא; ייבא כהדא; לית לך אלא כהדא.

כהדא ד-178 פסחים לג א שו' 51.

כהדא דאחרים 179 **ברכות** ג א שו' 53 (בהדא); **סוכה** נב ב שו' 58.

170 לדעת ליברמן, המופע הזה הוא באשגרה מקידושין פ"ג [סג ע"ד שו' 33] הרשום להלן בְּעֶרֶךְ (גלינות הרש"ל, טופס א').

171 ראה אלבק, מחקרים, עמ' 137, סוף הע' 2.

172 אפשטיין מעיר שהגירסא כאן אצל הרשב"א (בבא מציעא מה ע"א, ד"ה כתב בעל העיטור): "כהדא דתני ר' חייא" (מבוא לנוה"מ, עמ' 19, הע' 4). ואמנם כן הוא גם בכ"א, עמ' 55 שו' 3 (אבל שם: "כהדא", "חייא").

173 להגהה ראה כ"א, עמ' 103 שו' 116 (ושם: "כהדא").

174 ראה תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 446, הע' 21.

175 אפשטיין מפרש את המופע הזה: "שהוא כמו 'אמר מר' — ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 326.

176 הפירוש על פי המקבילה בסנהדרין כא ע"ג שו' 52 הרשומה לעיל בְּעֶרֶךְ.

177 למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע הדא, ומה שהערת בְּעֶרֶךְ "כהדא דאמר ר" ל"סנהדרין לח ע"א שו' 10. ולמופעים נוספים מסופקים עיין ערך "כי הא ד- (ו)", ומה שצינתי בסוף ערך "בדא", ומה שהערת בְּעֶרֶךְ "היא (ו)" לכתובות לג ע"א שו' 29. ולמופע נוסף בשבת טו ע"א שו' 4 לפי גירסת הראב"ה ראה ירוכ"פ, עמ' 191, ד"ה אמר ר' חייא.

178 תרגום: כמו זאת של... כלומר, כמו המעשה הזה של....

179 תרגום: כמו [הדעה] הזאת של "אחרים". ולפירוש הביטוי ראה תוכפ"ש, ברכות, עמ' 2, הע' 9.

180 בד"ו: "רב חסדא אמר בהדא דאחרים" (ג ע"א שו' 52). וכן הוא בבירור בכ"ל: "בהדא" (עמ' 8 שו' 14). וליברמן הנ"ל (בהערה הקודמת, שם, שו' 11) קורא: "כהדא". על כל פנים יש להגיה "כהדא" על סמך המקבילה בסוכה, ועל פי הלשונות הדומים שרשם ליברמן (שם, הע' 9). ובכ"ל הנ"ל "אמר"

כּהדא דאמר ר'¹⁸¹ **פסחים** ל ד ש' 22; **יבמות** טו ד ש' 26 (דתמר);¹⁸² **כתובות** לד ב ש' 8, שם ש' 38 (דמר); **נזיר** נד א ש' 24 (דמר), נו ב ש' 22; **סנהדרין** כא ג ש' 51 (דמר), כה א ש' 36 (דמר); **שבועות** לה ג ש' 4 (דמר), לח א ש' 10 (דמר! ול"ג לה)¹⁸³.
כּהדא דבר קפרא¹⁸⁴ **חגיגה** עז ג ש' 18535.

כּהדא דחברייא ע"ע ולית ליה לר' כּהדא דחברייא (בתמיהה).

כּהדא (!) דחזקיה ע"ע נפקין (!) ושמעון קליה דתנייא תני כּהדא (!) דחזקיה.

כּהדא דמר ר' ע"ע כּהדא דאמר ר'.

כּהדא דר'¹⁸⁶ **ברכות** ה ב ש' 22, ו ד ש' 28, שם ש' 34, ז ג ש' 31 (כּהדא);¹⁸⁷ ח א ש' 29, שם ש' 30, יב א ש' 9 (לא אמר! ול"ג לה);¹⁸⁸ **פאה** כא א ש' 13; **דמאי** כב ד ש' 23, כד א ש' 20, כד ד ש' 42, שם ש' 43 (בהדא);¹⁸⁹ **שביעית** לד א ש' 29, לח ג ש' 54 (כּהדה); **תרומות** מג ג ש' 8; **מעשרות** מט א ש' 30 (בהדא);¹⁹⁰ **מעשר שני** נה ב ש' 38; **שבת** ח א ש' 18, ט א ש' 14; **עירובין** יח ב ש' 48, כה א ש' 12; **פסחים** ל ב ש' 3, לא א ש' 29; **שקלים** מו א ש' 12; **סוכה** נב א ש' 32, נד ד ש' 36 (2x); **ביצה** ס ג ש' 25, סא ב ש' 10 (2x), שם ש' 13, שם ש' 46, סב א ש' 63; **תענית** סה ג ש' 32 (2x), סו א ש' 60, סז ג ש' 44; **מגילה** ע ב ש' 17, עא א ש' 14; **חגיגה** עז ג ש' 36; **מועד קטן** פ ד ש' 58 (2x), פב ב ש' 18; **יבמות** ג ב ש' 1, טו ד ש' 30 (כּהדה); **כתובות** כט ב ש' 16, לד א ש' 12, לו א ש' 29; **נדרים** מב ג ש' 9 (כּהד!); **גיטין** מג ג ש' 6, מד א ש' 49 (כּהדא ל!);¹⁹¹ מה ג ש' 38, מו ב ש' 11, מט ב ש' 57, נ ב ש' 39; **נזיר** נה א ש' 63 (ר!);¹⁹² **קידושין** סג ד ש' 42; **בבא מציעא** י ג ש' 57;

ליתא, והיא תלויה שם בין השורות, ולא גרסינן לה. וראה עוד אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 342, ש' 52-53; שם, הע' 35.

¹⁸¹ תרגום: כמו [המימרא] הזאת שאומר ר'.

¹⁸² ההגהה על פי לשון הערך. והנוסח בקטע זוסמן: "כּהדה דמר" וכו' (עמ' 111 ש' 52).

¹⁸³ ראה שתא"י, סוף עמ' 552, ד"ה כּהדא. והחכם "ר"י שייך להמשך, ע"ש. ולפי זה, מופע זה שייך

לערך "כּהדא (דיבור הצעה)". ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בסוף ערך "והוא דאמר ר'".

¹⁸⁴ תרגום: כמו [הברייא] הזאת של בר קפרא.

¹⁸⁵ למופע נוסף מסופק ע"ע סבר ר' על הדא דבר קפרא.

¹⁸⁶ תרגום: כמו זאת של ר'. ופירוש "זאת" ברוב המופעים — הדעה של ר'; במגילה ע ע"ב ש' 17,

בנדרים ובבבא מציעא — המעשה של ר'; וביבמות ג ע"ב ש' 1 — הפסוק שקרא ר' דוסא בן הרכינס

על ר' אלעזר בן עזריה, ע"ש.

¹⁸⁷ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 355, ז ע"ג, ש' 31.

¹⁸⁸ עיין היטב באהצוי, עמ' 183, ד"ה ר' חנינא; שם, ד"ה שמואל.

¹⁸⁹ להגהות ראה מבואות לסה"א, עמ' 402, הע' 11.

¹⁹⁰ הקריאה בד"י מסופקת, אבל בכ"ל בבירור: "כּהדא" (עמ' 228 ש' 29).

¹⁹¹ ההגהה "כּהדא" על פי גלינות הרש"ל, טופס א' וב'.

¹⁹² להגהה ראה: שתא"י, סוף עמ' 438, ד"ה ר' אמני; מבוא לנזה"מ, עמ' 309, סוף הע' 1; מבואות

לסה"א, עמ' 80, סי' 7; שם, הע' 63; עמ' 303, ד"ה ואמנם; תוכפ"ש, ברכות, עמ' 2, הע' 9.

****כהדא דר' (המשד) בבא בתרא** טו ג שר' 4; **שבועות** לז א שר' 28, שם שר' 33, שם שר' 60, לח א שר' 52; **עבודה זרה** לט ג שר' 25 (א2) 193.

***כהדא דר' דמתניתין** 194 **בבא מציעא** ח ב שר' 54, שם שר' 19556.

כהדא דרבנן 196 **מועד קטן** פב ב שר' 18.

כהדא דתאני (!) ע"ע כהדא דתני.

כהדא דתמר (!) ר' ע"ע כהדא דאמר ר'.

כהדא דתנא (!) ע"ע כהדא דתני.

כהדא דתני 197 **פאה** יו ד שר' 51, כ ג שר' 35; **דמאי** כג ב שר' 17, שם שר' 22, כג ד שר' 11, כד ג שר' 33, כו ב שר' 6, שם שר' 29 (כהדה); **כלאים** כו ד שר' 43, כז ב שר' 27,

כח ב שר' 4, ל ג שר' 18, לא ב שר' 7, לב א שר' 60; **שבועות** לד ג שר' 17 (כהדה); **תרומות**

מ ב שר' 50! (צ"ל: בהדא דתני) 198; **מעשרות** מח ד שר' 21, נ ב שר' 49, שם שר' 52, נ ג שר' 50;

מעשר שני נב ג שר' 25, נב ד שר' 51, נג ב שר' 27, נג ג שר' 13, נה ד שר' 27, נו ד שר' 26;

חלה נח ג שר' 12, שם שר' 42, ס א שר' 61; **ערלה** ס ד שר' 34; **ביכורים** סג ד שר' 29, סד ג שר' 37, סד ד שר' 1994;

שבת ב ג שר' 4! (צ"ל: בהדא דתני) 200, ג ד שר' 62, ז ב שר' 18, ט ג שר' 43 (כהד'),

יב א שר' 55, יב ד שר' 2, יו ד שר' 53; **עירובין** יט ד שר' 7 (כהדה), כ ב שר' 25;

פסחים כט א שר' 25, ל א שר' 29, ל ג שר' 36, לא ב שר' 34, לא ד שר' 6, לד ב שר' 31, לד ד שר' 10 (דתנא) 201, לה א שר' 29 (צ"ל: תני תחת כהדא דתני) 202;

יומא לח ג שר' 16, מ ג שר' 1, מד ד שר' 28, מה א שר' 26; **שקלים** מה ד שר' 29, מח א שר' 53, מח ב שר' 44, נא ב שר' 37;

סוכה נה ד שר' 17 (+בשם ר'); **ראש השנה** נו ג שר' 48, נז ד שר' 8; **ביצה** ס ד שר' 8;

תענית סד ג שר' 41, סו א שר' 6; **מגילה** ע ג שר' 30, שם שר' 38, עה א שר' 43, שם שר' 57;

חגיגה עה א שר' 61; **מועד קטן** פג ב שר' 1, שם שר' 3; **יבמות** ג ב שר' 29, ח א שר' 17, ח ד שר' 4;

סוטה יו ג שר' 45, יח א שר' 30, יט א שר' 17, שם שר' 43, כא ב שר' 57, כד א שר' 49;

כתובות כז ד שר' 21, ל א שר' 30 (כהדין), שם שר' 47, לא ב שר' 7, לג ד שר' 6, לד ב שר' 2035, שם שר' 20, שם שר' 43, לה א שר' 3,

למופעים נוספים ע"ע: הדא דר'; כהדא דאמר ר'. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך

"מסתברא על דר'".

194 תרגום: כמו [הדעה] הזו של ר' של משנתנו. כלומר, שבמשנתנו.

195 ראה מה שהערתי בערך "מתניתן (משנה אחת במשנתנו)" על אתר.

196 תרגום: כמו [הדעה] הזאת של החכמים.

197 תרגום: כמו [הברייתא] הזאת ששונה [התנא].

198 ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 301, ד"ה עבדים. ולמילה "בהדא" ראה עוד נוסח הר"ש, תרומות

פ"א מ"א, [ד"ה ירושלמי (הראשון)] (אהצ"ר, עמ' 5, ד"ה ר' יוסי). ושם: "בדא". והיא היא.

199 ראה שתא"י, סוף עמ' 142, ד"ה בעון מיתה.

200 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 6, ד"ה תיפתר.

201 הלשון הזה נמצא בהשלמת גליון בכ"ל — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 487, ד"ה כהדא.

202 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 490, ד"ה כהדא דתני.

203 מוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 263, הע' 91) מציע להגיה כאן: "והא תני". וכן נראה מדברי

המפרשים (סא סע"א).

כהדא דתני (המשך) לה ד שו' 19; **נדרים** לו ד שו' 5, לז ד שו' 29, לט ג שו' 56, מ ב שו' 43; **גיטין** מה ד שו' 30, שם שו' 60, מו ג שו' 19, שם שו' 27, מו ד שו' 63; **נזיר** נג ג שו' 33, נז ד שו' 2, שם שו' 28 (דתאניו); **קידושין** נח ג שו' 61, נח ד שו' 18; **סנהדרין** כ א שו' 34; **מכות** לא ד שו' 43; **שבועות** לו ד שו' 20434; **עבודה זרה** מד ד שו' 25; **הוריות** מה ד שו' 23, מח א שו' 19; **נדה** מט א שו' 26, שם שו' 30, שם שו' 20547.

כהדא דתני בדרך הארץ 206 **שבת** ח א שו' 61.

כהדא דתני בר קפרא 207 **מעשר שני** נה ב שו' 19; **ערלה** סב ג שו' 43; **כתובות** כד ד שו' 45, שם שו' 47; **נזיר** נו ב שו' 48; **קידושין** סד ד שו' 23.

כהדא דתני (!) דבי רבי ע"ע ר' כמתניתן, ר' כהדא דתני דבית רבי.

כהדא דתני (!) דבית רבי ע"ע ר' כמתניתן, ר' כהדא דתני דבית רבי.

כהדא דתני חזקיה ע"ע ואתייה כהדא דתני חזקיה.

****כהדא דתני ר' אחא** 208 **כתובות** כו א שו' 44; **בבא קמא** ד ד שו' 31.

כהדא דתני ר' אליעזר בן יעקב ע"ע כהדא דתני ר' ליעזר בן יעקב.

כהדא דתני ר' אליעזר בן יעקב אומר ע"ע כהדא דתני ר' ליעזר בן יעקב.

כהדא דתני ר' הושעיה 209 **תרומות** מג ד שו' 1; **פסחים** לד ג שו' 54; **סוכה** נג ב שו' 2. ועיין עוד ערך לא אתייה מישאול אלא כהדא דתני ר' הושעיה.

****כהדא דתני ר' חייא** 210 **תרומות** מב ד שו' 56; **בבא קמא** ד ב שו' 22 (בהדא: וצ"ל: על הדא) 211.

כהדא דתני ר' ישמעאל 212 **יומא** לח ב שו' 4.

204 הנוסח כאן: "כהדא דתני רבי נתן", אבל במקבילה שבקידושין נח ע"ג שו' 61 נוסף "אומר".

205 למופעים נוספים מסופקים ע"ע: דתני; כד תני (!); נישמעניה מן הדא. וראה עוד מה שהערתו בערך "לית יכול" בהערה לסנהדרין כד ע"ד שו' 57.

206 תרגום: כמו [הברייתא] הזאת ששונה [התנא] ב[מסכת] דרך ארץ.

207 תרגום: כמו [הברייתא] הזאת ששונה בר קפרא.

208 תרגום: כמו [השיטה] הזאת ששונה ר' אחא (כלומר, שאומר בברייתא). ומקבילה לברייתא הזאת — בתוספתא בבא קמא, פ"ג ה"ז, עמ' 12, וש"נ. ושם: "ר' אחא **או'** גמל" וכו'. והוא הוא מה שפירש ר"י לוי: "כלומ' כהדא דאמר ר' אחא בברייתא (בתוס' פ"ג ה"ז) ופירוש לב"ק, עמ' 135, ד"ה כהדא דתני). וראה עוד היגר, ד, עמ' 391, ערך ר' אחא, ד"ה הנה. וכיוצא בזה בבבלי בבא קמא לט ע"ב: "רבי יעקב משלם ח"נ ר' יעקב מאי עבדיתה אלא אימא רבי יעקב **אומר**" וכו' (אבל במקבילה בתוספתא בבא קמא, פ"ד ה"ד, עמ' 15: "ור' עקיבא ור' יעקב **אומ'** משלם חצי נזק", וראה עוד תוכפ"ש, בבא בתרא, ריש עמ' 433, שו' 1.

209 תרגום: כמו [הברייתא] הזאת ששונה ר' הושעיה.

210 תרגום: כמו [הברייתא] הזאת ששונה ר' חייא.

211 ראה כ"א, עמ' 12 שו' 52 (ושם: "על הדא"). ולמופע נוסף של ביטוי זה ראה מה שהערתו לעיל,

ערך "כהדא (דיבור הצעה)", לבבא מציעא ט ע"ג שו' 21.

212 תרגום: כמו [הברייתא] הזאת ששונה ר' ישמעאל.

כהדא דתני ר' ליעזר בן יעקב²¹³ **תרומות** מב ג שו' 58; **עירובין** כג ב שו' 23 (צ"ל: דתנינן, אליעזר, +אומר ול"ג לה?)²¹⁴; **נזיר** נד ד שו' 3 (אליעזר).
כהדא דתני ר' נחמיה ע"ע לית לך אלא כהדא דתני ר' נחמיה.
כהדא דתנינן²¹⁵ **פאה** יז ג שו' 19, יח ד שו' 28; **דמאי** כב ג שו' 19; (צ"ל: בהדא דתנינן)²¹⁶; **שבת** יג א שו' 47 (צ"ל: בהדא דתנינן)²¹⁷.
כהדא דתנינן דבתרה²¹⁸ **מעשרות** מח ד שו' 24.
כהדא דתנינן תמן²¹⁹ **תרומות** מז א שו' 45.
כהדא מתנינא²²⁰ **דמאי** כו ג שו' 46; **חלה** נז ג שו' 27 (צ"ל: הדא?)²²¹.
כהדא ר' (!) ע"ע כהדא דר'.
כהדא (!) תנייא ע"ע כהדין תנייא.
כהדא (!) תנינן ע"ע בדה תנינן.
כהדה ע"ע כהדא (דיבור הצעה).
כהדה דר' ע"ע כהדא דר'.
כהדה דתני ע"ע כהדא דתני.
כהדה דתני דבית רבי ע"ע ר' כמתניתן, ר' כהדה דתני דבית רבי.
כהדין (!) ע"ע: בהן (= באהן); הדין (= דבר זה).
כהדין (!) דתני ע"ע כהדא דתני.
כהדין עובדא אתא קומי ר'²²² **סוכה** נב א שו' 25; **יבמות** ו א שו' 24 (בההין; וצ"ל: כההין); **נידה** מט א שו' 63.
כהדין קדמייא ע"ע אשכח תני כהדין קדמייא.
****כהדין תנייא**²²³ **ברכות** ה ב שו' 43 (כההין, תניא); **שביעית** לד ד שו' 14 (כדון; וצ"ל: כדין)²²⁴, תניא, לט ב שו' 37 (כההין); **מעשר שני** נד ב שו' 37 (כהדא!); נד ד שו' 32 (תנייה),

²¹³ תרגום: כמו [הברייתא] הזאת ששונה ר' אליעזר בן יעקב.
²¹⁴ עיין: שתא"י, סוף עמ' 202, ד"ה חצר של גוי; ירוכ"פ, עמ' 306, ד"ה ר' יעקב. וצע"ג.
²¹⁵ תרגום: כמו [המשנה] הזאת ששנינו.
²¹⁶ ראה מהד' לונץ, ט ע"א שו' 11; שם, ציון ח.
²¹⁷ ראה שתא"י, ריש עמ' 179, ד"ה ר' יוסה. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע יכיל ר' פתר לה מן הדא (!)
 דתנינן. ולמופע נוסף מסופק ע"ע כהדא דתני ר' ליעזר בן יעקב.
²¹⁸ תרגום: כמו [המשנה] הזאת ששנינו אחריה.
²¹⁹ תרגום: כמו [המשנה] הזאת ששנינו שם.
²²⁰ תרגום: כמו המשנה הזאת.
²²¹ ההגהה על פי הגר"א — ראה מסכת חלה, הוצאת בית המדרש, ו ע"א, הערה על הגליון.
²²² תרגום: כמעשה הזה בא לפני ר'.
²²³ תרגום: כמו התנא הזה.
²²⁴ הנוסח כאן בגוף כ"ל: "כההין" (עמ' 160 שו' 25) = "כההין", ו"תוקן" על ידי המגיה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 426, לד ע"ד, שו' 14.

****כהדין תנייא** (המשך) נה א שו' 44 (תנייה); **ביכורים** סה ג שו' 22540; **עירובין** יח ד שו' 44 (כההן, תנייא לז'226), כד ב שו' 32 (כדין, תנייה), כד ג שו' 53 (כהן); **פסחים** לה ב שו' 4; **יומא** מד ד שו' 25 (כהן); **תענית** סד ג שו' 38 (כהן); **מועד קטן** פב ד שו' 29 (כהן); **סוטה** יו ב שו' 47, יח א שו' 63, כ ד שו' 44 (כההן, תנייה), כא א שו' 23 (כאהן, תנא!); **נזיר** נו ג שו' 20; **קידושין** נט ג שו' 56, ס א שו' 40; **בבא קמא** ג א שו' 54 (כרב הונא!); **רצ"ל**: כהן תנייא227; **בבא מציעא** ט ד שו' 16 (כהין, תנאה), שם שו' 32 (כהן, תנא!); **סנהדרין** יח ב שו' 23 (כההן); **עבודה זרה** מג ב שו' 33; **הוריות** מה ד שו' 59 (כאן, תנייה).

כהדין תנייה ע"ע כהדין תנייא.

כההוא (!) ע"ע בההוא.

כההיא (!) ע"ע: בההוא; בההיא; כהדא (דיבור הצעה).

כההיא דאמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כההיא דמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כההיא דתני חזקיה ע"ע ואתייה כההיא דתני חזקיה.

כההיא דתני תמן ע"ע כיי דתנינן תמן.

כההיא דתנינן תמן ע"ע כיי דתנינן תמן.

כההן (!) ע"ע כהדין תנייא.

כההן תנייא ע"ע כהדין תנייא.

כההן תנייה ע"ע כהדין תנייא.

כהוא 228 **שבועות** לד ג שו' 48.

כהיא דאמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כהיא דמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כהיא דר' ע"ע כיי דר'.

כהיא דר' ור' תריהון אמרין 229 **חגיגה** עו א שו' 58.

כהיא דתנינן ע"ע כיי דתנינן.

כהיא דתנינן לתמן (!) ע"ע כיי דתנינן תמן.

כהיא דתנינן תמן ע"ע כיי דתנינן תמן.

כהיידא 230 **עירובין** יח ד שו' 51.

225 עיין הנוסח בהלכות ספר תורה אצל רטנר, אהצו"י, ריש עמ' 153, ד"ה ר' אחא [סוף עמ' 152]. ולפי זה, שמא יש לגרוס כאן: "להדין תנייא".

226 להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 228, ד"ה ר' אייבון.

227 ראה שתא"י, ריש עמ' 467, ד"ה דתני. והוא מגיה: "כהדין תנייא". ועיין ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 113, שו' 41 (והוא ציין שם לר"י לוי שהגיה אף הוא: "כהדין תנייא"). ו"כהן" = "כהדין". ולשיבוש אחר במילים "רב הונא" ראה מה שהערתי לעיל, ערך "חד אמר... וחורנה אמר...", לבבא בתרא יג ע"ב שו' 48-49.

228 = כההוא. כלומר, כמו המקרה של ההוא. כלומר, ביטוי המשמש להדגמה.

229 תרגום: כמו [המימרא] ההיא שר' ור' שניהם אומרים.

230 תרגום: כאיזו? כלומר, כאיזו אסקופה? ע"ש.

- כהילכתו נדרים** מב א שו' 52 (2x); כהלכתו; נזיר נג א שו' 58 (2x).
- כהילכתו יבמות** ג ב שו' 27, שם שו' 28; קידושין נח ד שו' 17 (2x).
- כהין תנאה** ע"ע כהדין תנייא.
- כהין תניא** ע"ע כהדין תנייא.
- כהין תנייא** ע"ע כהדין תנייא.
- כהלכה שביעית** לו ג שו' 5; מועד קטן פא ד שו' 55; יבמות ג ב שו' 22 (2x), שם שו' 27; גיטין מג ג שו' 27; קידושין נח ד שו' 11, שם שו' 16. וראה עוד ערך שלא כהלכה.
- כהלכתו** ע"ע כהילכתו.
- כהן (!)** ע"ע בהן (= באהן).
- כהן דאמר** ²³¹ **סנהדרין** כז ד שו' 54, שם שו' 55.
- כהן דאמר לחבריה** ²³² **סוכה** נב ב שו' 53.
- כהן תנא (!)** ע"ע כהדין תנייא.
- כהן תניא קמיא (!)** ²³³ **שביעית** לז א שו' 24 (צ"ל: קדמיא); מעשרות נא א שו' 26 (בהן²³⁴; תנייא, קדמיא).
- כהן תנייא** ע"ע כהדין תנייא.
- כוותי** ע"ע דכוותי.
- כוותיה** ע"ע דכוותיה.
- כולא כר'** (כולא = כל המשנה) ²³⁵ **סנהדרין** כא א שו' 49; **שבועות** לז ד שו' 59 (כולהו); וצ"ל: כולה²³⁶.
- **כולה** (= כל המשנה) **ערלה** סא ד שו' 38; **פסחים** לד ד שו' 57; **יומא** לט ד שו' 42, שם שו' 44; **בבא קמא** ג א שו' 8.
- כולה** (= כל הדין) **נזיר** נב ג שו' 58.
- כולה דר' היא** (כולה = כל המשנה) ²³⁷ **שקלים** מח א שו' 44.
- כולה דרבנין** (כולה = כל הברייתות) ²³⁸ **יבמות** ט ב שו' 12 (דרבנין); **סוטה** יז ד שו' 53 (רבנין), שם שו' 57; **כתובות** לא ג שו' 40; **קידושין** סב ג שו' 63 (רבנין).
- כולה דרבנן** ע"ע כולה דרבנין (כולה = כל הברייתות).
- כולה כר'** (כולה = כל הדינים) **שבת** ט ב שו' 51.

²³¹ תרגום: כזה שאומר.

²³² תרגום: כזה שאומר לחברו.

²³³ תרגום: כמו התנא הראשון הזה. כלומר, התנא קמא.

²³⁴ להגהה ראה מה שציניתי בסוף ערך "ואית בהן (!) תנייא קדמיא כבית (!) שמאי".

²³⁵ תרגום: כולה כר'.

²³⁶ ראה המקבילה בסנהדרין הרשומה לעיל בְּעֶרְךָ (ושם: "כולא"). וראה עוד מה שפירשתי בסוגיא

להלן בקונטרס הסוגיות, סי' 3, עמ' 1467 ואילך.

²³⁷ תרגום: כולה של ר' היא.

²³⁸ תרגום: כולה של החכמים.

כולה מן תמן (כולה = כל הדינים)²³⁹ **נדרים** לו ג שו' 29, שם שו' 32 (מתמן), מא ד שו' 39 (מתמן).

כולה מתמן ע"ע כולה מן תמן (כולה = כל הדינים).

כולה רבנין ע"ע כולה דרבנין (כולה = כל הברייטות).

כולהון (!)²⁴⁰ **כלאים** ל ג שו' 1 (צ"ל: כולהון)²⁴¹.

כולהון (!) כר' ע"ע כולא כר' (כולא = כל המשנה).

כולהון²⁴² **מן... למדו מעשרות** נ ד שו' 9; **יבמות** ו ב שו' 59 (וכולהם, מ' תחת מן). וראה עוד ערך וכולהן למידין מן (?).

כולהן (!) דר'²⁴³ **ראש השנה** נז ג שו' 21 (צ"ל: כולה = כל המשנה)²⁴⁴.

כולהן דתנינן ע"ע כל הן דתנינן.

כולהן דתנינן... וכלהן דתנינן...²⁴⁵ **שבת** ג א שו' 17.

כולו (!) ע"ע כאילו.

כותי (!) פשיטא לך ע"ע כתי פשיטא לך.

כותיה ע"ע דכותיה.

כותיה (!)²⁴⁶ **ברכות** ג א שו' 29 (צ"ל: כותי)²⁴⁷.

כחברוי דר' ע"ע אתיא כחברוי דר'.

²³⁹ תרגום: כולה משם. והמשך הלשון בכל המופעים הבאים: "אית ליה", והוא שייך להמשך. ופיוסוק זה הוא לפי מה שנראה מהק"ע, א ע"א, ד"ה ומשני כולו מן תמן. אבל לשון ה"דיבור המתחיל" בפ"מ: "כולה מן תמן אית ליה" (שם). ועיין ליברמן, תוכפ"ש, נדרים, עמ' 468, שו' 12-13. ואין להכריע בבירור מדבריו כיצד הוא מפסק. אחר כך ראיתי בספרו, טופס א', שרשם נקודה אחרי "כולה מן תמן" בנדרים לו ע"ג שו' 29, וכן רשם נקודה אחרי "כולה מתמן" (שם, שו' 32). ובטופס ב' הגיה את הלשון "אית ליה. מיכן שאדם קובע עליו נזירות בתוך נזירותו" שבנדרים להלן, שו' 33 (בדפוס קרוטושין יש נקודה אחרי "ליה") כך: רשם סימן השלמה אחרי "מיכן", והשלים בגליון: "שכינוי נזירות כנזירות. אית ליה". אמור מעתה, שגם הוא מפסק כק"ע. דרך אגב, לפי הגהתו, נמצא שהשי"ן של "שאדם" אינה שייכת ל"מיכן" שלפניה, אלא ל"אית ליה" שהושמט. ובנזיר נא ע"ד שו' 23-24: "אית ליה הכין ואית ליה הכין. אית ליה משום... ואית ליה משום...". ויש בזה איזו שהיא אסמכתא לפיוסוקו של הק"ע.

²⁴⁰ תרגום (אחרי ההגהה): כולו. פירוש: כל השמועות.

²⁴¹ ראה מה שהערתי בסוף ערך "ר" אמר הדא אחרייתא משום בית שמאי, ר' אמר כולהון (!) משום בית שמאי".

²⁴² פירוש: כל החכמים. למעשרות — ראה פ"מ, טז ע"א, ה"ג, ד"ה כולהון; וליבמות — ראה פ"מ, כט ע"א, ה"טו (בפ"מ הי"ב), ד"ה וכולהם.

²⁴³ תרגום (אחרי ההגהה): כולה של ר'.

²⁴⁴ להגהה ראה המקבילה בסנהדרין כא ע"א שו' 49 (ושם: "כולא"). וראה עוד מה שפירשתי בסוגיא להלן בקונטרס הסוגיות, סי' 3, עמ' 1467 ואילך.

²⁴⁵ תרגום: כל היכן ששנינו... וכל היכן ששנינו... ו"כולהן" = "כל הן" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 33).

²⁴⁶ תרגום (אחרי ההגהה): כמותי.

²⁴⁷ ראה מה שהערתי בסוף ערך "עובדין (!) עובדא כותיה (!)".

כחד מינהון²⁴⁸ **עירובין** כג ד שו' 44.

כחדא (!) דר' ע"ע כחדא דר'.

כחכמי (!) ע"ע כחכמים.

כחכמים ברכות ב ד שו' 37, שם שו' 39; **דמאי** כה ב שו' 19; **תרומות** מו ב שו' 20;

(כחכמי" ול"ג)²⁴⁹.

כי (!) (= כ"ף הדמיון)²⁵⁰ **עירובין** כא ב שו' 251¹²; **פסחים** ל ב שו' 252⁵⁰, שם שו' 51;

יבמות יו ב שו' 7; **קידושין** סד א שו' 6 ויש להצמיד "כי" בכל מקום למילה שאחריה)²⁵³.

²⁴⁸ תרגום: [כחכס] אחד מהם.

²⁴⁹ ראה מה שהערתי בערך "אתיא דר' כר', דרבנין כר', ודר' כר'" על אתר.

²⁵⁰ לשימוש זה של "כי" ראה עוד את שלושת הערכים הבאים: כי הא ד' (!); כי הא (!) דמר ר'; כי

ההיא (!) דתנינן תמן. ותופעה דומה במשנה ל"כי" זו, היא "מי" המופיעה בנפרד במקום "מ" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1218, אות b.

ויש שבאה בירושלמי "כי" מקראית, והיא משובשת בוודאי, ויש למחוק אותה: ברכות יא ע"ג שו' 15 (ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 365, שו' 15-16; וליברמן הקיף "כי" זו בטופס ג' לסימן מחיקה, והעיר עליה: "ליתא בכ"י, וכנראה תלוי למעלה, ונמחק" — ראה כ"ל, עמ' 51 שו' 4; בבא בתרא יד ע"א שו' 43, וליתא שם בכ"ל (עמ' 394 שו' 36), ונוספה בטעות בין השורות. וליתא גם בכ"א, עמ' 87 שו' 70. וביומא לח ע"ב שו' 24 (= סוטה יז ע"ג שו' 11, אבל שם "כי" ליתא) בברייתא: "כי מת התייר הגדול".

והגיה ליברמן "אי" תחת "כי", כלומר, אזי — ראה תוכפ"ש, סוטה, עמ' 720, סוף הפסקא הראשונה.

ויש "כי" בבליית שטעונה הגהה: "כי מיטפלון ביה" (פאה כא ע"ב שו' 14), והגיה ליברמן: "כד" —

ראה הערות ליקרא רבה, ד, עמ' תתפב, לעמוד תשצד. ואפשטיין שיער שהיה כתוב "מי" לפני הגהה —

ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 393, [כא ע"ב], שו' 14; וראה עוד אהצו"י, עמ' 79, ד"ה כי מיטפלון; "כי

איפשר יודי ליה" (כתובות לג ע"ג שו' 23, ותיקן ליברמן: "כד או (= הוא) כשר יודי ליה" (תוכפ"ש, שבת,

עמ' 111, הע' 21). ובגליונותיו התלבט בה. כי בטופס א' הגיה: "כד איפשר (= אי אפשר)", ופירש: "כלומר

במקום שאי אפשר יכתוב שובר", והפנה לגולאק — A. Gulak, *Das Urkundenwesen im Talmud*, —

Jerusalem 1935, p. 150, n. 9 (= א' גולאק, השטרות בתלמוד, [ערך והוסיף הערות רנון קצוף], ירושלים

תשנ"ד, עמ' 177, הע' 9). אבל בטופס ב' הגיה "כשר" תחת "איפשר", ולא הגיה את "כי", ופירש "יודי

ליה" — "כלומר שובר [צריך לומר: ישבור? — מ"ע] לו באומולוגיא (הודאה)". ועיין בחידושי הרמב"ן

לכתובות, פט ע"א, עמ' 247, ד"ה שני שטרות [עמ' 246], ובשיטה מקובצת לכתובות פט ע"ב (וכרד ד,

פרק ט, עמ' צו, ד"ה אבל מצאתי ואילך). וציין ליברמן לשיטה מקובצת בטופס א', שם. וראה עוד שו"ת

הריב"ש, סי' תעה. והעיקר כדברי הריב"ש, גירסא ופירושא.

ולויאס (וגלילית, סוף עמ' 256, אות ב) הביא עוד דוגמאות לשימושה זה של "כי" בירושלמי. והכל

משובש: כי מה שציין "כי אכל" בתרומות ח, ג (כלומר פ"ח ה"ג; וכן להלן) אינו כן אלא בדפוס וילנא,

מב ע"ב, אבל בד"ו תרומות מה ע"ג שו' 51 לנכון: "מי"; ומה שציין לשבת יט ב (בד"ו: יז ע"א שו' 48):

"כי מימסמס ביה", הנה הנוסח בד"ו: "כו מימסמיס", וצריך לומר: כן מימסמיס — ראה ירוכ"פ, עמ' 208,

ד"ה איתיליד וד"ה מימסמיס; ומה שציין לעבודה זרה ב, ג (בד"ו: מא ע"א שו' 64): "כי הוה בר נש שאיל

ליה", הנה הנוסח במקבילה שבתרומות מה ע"ד שו' 8 לנכון: "כד".

ויש "כי" שהיא שיבוש: ראה "כי פירה" (מעשר שני נג ע"א שו' 20). וראה מה שהגיה בה ליברמן,

על הירושלמי, עמ' 26, ד"ה רבי יוסי. ואולם אפשטיין קורא כאן: "בי", והוא מגיה: "כיפירה" — ראה

מבואות לסה"א, עמ' 468, נג ע"א, שו' 20; שם, הע' 7. וראה עוד אהצו"י, עמ' 168, ד"ה ר"י בן חנינה.

כי אנן קיימין ע"ע כן אנן קיימין.
כי (!) אתא ר' ר' בשם ר' ע"ע אתא ר' ר' בשם ר'.
כי (!) דתנינן תמן ע"ע כיי דתנינן תמן.
כי הא ד' (!) 254 קידושין ס ב שו' 33 (צ"ל: כהדא? / ל"ג?) 255.
כי הא (!) דמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.
כי ההיא (!) דתנינן תמן ע"ע כיי דתנינן תמן.
כי ני (!) מתניתא ע"ע כיני מתניתא.
כי נן אמרין ע"ע כן אנן אמרין (בתמיהה).
כי נן קיימין ע"ע כן אנן קיימין.
כי נן קיימין ע"ע כן אנן קיימין.
כיון ד' 256 נדרים מא א שו' 40; שבועות לז ב שו' 43. וראה עוד ערך: מכיון ד' עד מכיון ד'... ולא כ'... (הסיפא בתמיהה); מכיון דאילו... ברם כדון... עד מכיון דאת אמר; מכיון דאת אמר... לית שמע מינה כלום עד מכיון דכתיב.
כיון ד'... כמי ש'... 257 סנהדרין יח א שו' 59-60, יח ג שו' 49-50; שבועות לה ד שו' 31-32. וראה עוד ערך: מכיון ד'... כמאן ד'... מכיון ד'... כמי ש'...; מכיון דאת אמר... כמי ש'...; מכיון דכתיב... כמי ש'... עד מכיון דכתיב... לגזירה שוה, כמי שכולהן כן דכולהן (!) כן.
כיון ד'... נעשה כ'... 258 שבת יז ג שו' 31.

ובתוכפ"ש, שקלים, עמ' 699, שו' 8-9, כתב ליברמן: "ובירושלמי אין לא 'כי' ולא 'קא'". ועי"ש, הע' 4. ולא נתכוון רבינו אלא לירושלמי האותנטי. ואמנם בהערה 5, שם: "ובכל מקום שאתה מוצא 'קא' או 'כי' בירושלמי היא ט"ס". וראה עוד מה שכתב בעניין "קא", בתוכפ"ש, מגלה, עמ' 1125, ד"ה ובירושלמי [עמ' 1124], ובירושלמי נזיקין, עמ' 185, שו' 22.
מצד שני, יש בירושלמי "כ"י" (בצירי תחת הכ"ף) שמשמשת כלשון קצרה במקום "כָּן" — ראה כתובות לג ע"ג שו' 22. וליברמן הגיה שם: "כָּן" (גליונות הרש"ל, טופס א'), ואין צורך. וכתב זה רווח בביטוי "כן אנן (או: נן) קיימין" — ראה, למשל: פאה יו ע"ב שו' 27; דמאי כא ע"ג שו' 47; כלאים ל ע"א שו' 31. וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' רמו, סי' 2. וראה מה שהעיר ליברמן על "כי נן" בתוכפ"ש, נדרים, עמ' 406, הע' 50; ירושלמי נזיקין, עמ' 197, שו' 13.
251 עיין ירוכ"פ, עמ' 269, ד"ה ר' חגי.
252 ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 427, ד"ה ההן יוצא.
253 לשתי דוגמאות נוספות מכ"ל ראה מבואות לסה"א, עמ' 340, ב ע"ד, שו' 9; שם, הע' 17.
254 תרגום (לפי ההגהה הראשונה): כמו זאת. כלומר, כמו הסוגיא הזאת.
255 הצעת התיקון "כהדא" שלי. ושתא"י (ריש עמ' 453, ד"ה וקחו) מוחק את כל הביטוי הזה. וכן מוחק אותו אפשטיין, וראה בו הוספה בבליית — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 131, סי' 6, ד"ה ירוש'; שם, הע' 2. והעיקר כדבריהם.
256 תרגום: כיוון ש'... ולמשמעות הביטוי ראה מה שהערתי להלן, ריש ערך "כיון ש'".
257 תרגום: כיוון ש'... כמי ש'...
258 תרגום: כיוון ש'... נעשה כ'...

*כיוון דשמע דמר ר' 259 בבא קמא ו ד שו' 28.

כיוון דשמעון כן 260 ברכות ו א שו' 54.

**כיוון ש- 261 ברכות י א שו' 35, שם שו' 37; דמאי כג ג שו' 1; כלאים לב א שו' 55? 262, לב ג שו' 13; מעשרות נא ב שו' 52, שם שו' 53; שבת ב ג שו' 48, ט ג שו' 22, יו ב שו' 34; פסחים כט ג שו' 21, שם שו' 22, לה ג שו' 11, שם שו' 13; יומא לח ב שו' 42 (ו-); תענית סט ב שו' 1 (ו-); מגילה עג ג שו' 36; חגיגה עז ג שו' 751; יבמות ב ד שו' 1, ג ג שו' 35 (2x), ה ד שו' 64, ו א שו' 1; סוטה יו ג שו' 43, יז ג שו' 4, יט ג שו' 41; כתובות לד ד שו' 254, לה ב שו' 18; נזיר נה א שו' 62, נה ב שו' 5; קידושין ס א שו' 1, סד ד שו' 25; בבא קמא ג ד שו' 35, שם שו' 36, ז א שו' 12, שם שו' 31, שם שו' 33; בבא בתרא יז א שו' 53, יז ג שו' 42; סנהדרין כ ב שו' 32 (ו-), כח ב שו' 740; מכות לא ג שו' 56 (2x); שבועות לד א שו' 6 (ו-), ... לאו כמי ש-, לד ג שו' 20, לח ג שו' 41, שם שו' 47, שם שו' 53, שם שו' 59, שם שו' 60, לח ד שו' 47; עבודה זרה לט ב שו' 58, מג ד שו' 48 (ש-), מד א שו' 20; הוריות מו א שו' 49; נידה נ א שו' 14 (2x). וראה עוד ערך: מכיון ש- עד מכיון ש-... אינו... (הסיפא בתמיהה?); מכיון ש-... נמצא...

כיון ש-... כמו (!) ש-... ע"ע כיון ש-... כמי ש-...

כיון ש-... כמי ש-... שבת ב ד שו' 31-32 (כמו!); עירובין כה א שו' 39; כתובות כו ב שו' 57-58; קידושין ס ד שו' 63; מכות לא א שו' 29 (ו-). וראה עוד ערך: מכיון ש-... יעשה (!) כמי ש-... עד מכיון ש-... כמי ש-...; מכיון שאתה אומר... כמי ש-... עד מכיון שכתוב (!)... כמי שכתוב (!)....

כיון ש-... לא כ-... (בתמיהה) פסחים ל ד שו' 55 (ו-, כ- ל'), לה ב שו' 27 (לאו), לז ד שו' 56-57. וראה עוד ערך: וכיון ש-... לאו כמי ש-... (בתמיהה); מכיון ש-... לא... (הסיפא בתמיהה).

כיון ש-... לאו כ-... ע"ע כיון ש-... לא כ-... (בתמיהה).

259 תרגום: כיוון ששמע שאמר ר'.

260 תרגום: כיוון ששמעו כך.

261 לביטוי "כיון ש-" שתי הוראות: א. כאשר; ב. משום ש-, הואיל ו- — ראה לויאס, בבלי, עמ' 373, אות ק. והוא הדין ל"מכיון". וראה עוד הנ"ל, גלילית, עמ' 257, ס' יא. ורשמתי כאן את המופעים של ההוראה השנייה, שמציינים סיבה או הנמקה. ואף על פי כן, במקומות רבים, למרות שהמשמעות הפשוטה היא "כאשר", ניתן למצוא בהם, ולו בדוחק רב לעתים, טעם של הנמקה, ולכן נרשמנו בסימן שאלה. אבל במקום שהמשמעות היא זמנית מובהקת לא נכללו. לכן לא כללתי את שני המופעים שבעבודה זרה לט ע"ג שו' 7 ושו' 8 (בשניהם: "כיון ד-", כי הם משמשים במשמעות מובהקת של "כאשר". וכן כללתי בערך "מכיון ש-" את המופעים שפירושם "כאשר", כאשר יש בהם משום ציון סיבה — כגון: שביעית לד ע"ג שו' 14, לה ע"ד שו' 34, לו ע"ד שו' 43, שם שו' 44, שם שו' 46, שם שו' 63. וראה עוד מה שהערתי שם בראש הערך.

262 המופע הזה (= כתובות לד ע"ד שו' 54) בא בבבלי שבת ל ע"א על שם ר' יוחנן. וציון לו מלמד, מה"א, עמ' 183, ס' לט. והספק הוא שמא מדובר כאן בברייתא הפותחת או המוצעת ב"כתיב".

****כיון ש'... נעשה כ'... שבת יו ב שו' 36; בבא קמא ג ד שו' 28. וראה עוד ערך:**
מכיון ש'... נעשה...; מכיון ש'... נעשה כ'...; מכיון ש'... נעשה... עד מכיון ש'... עשאו כ'...
כיון ש'... נעשה כמו (!) ש'... שבת ב ג שו' 3 (צ"ל: כמי). וראה עוד ערך מכיון ש'... נעשה כמו (!) ש'...

****כיון ש'... נעשית כ'... בבא קמא ג ד שו' 37; מכות לא ג שו' 57-58.**
כיוצא בו פסחים לג ד שו' 34, לד ב שו' 7; יבמות ג ד שו' 34; סוטה יט ב שו' 21;
עבודה זרה מג ב שו' 50. ועיין עוד ערך הלכה כיוצא בו.
כיוצא בו אמר ר' (?) 263 פסחים כח ג שו' 59, כח ד שו' 4.

****כיי 264 דאמר ר' 265 ברכות ג א שו' 2 (דמר), ד ג שו' 33 (דמר), שם שו' 144 (צ"ל: ליי266, דמר), ה א שו' 65 (דמר), ו א שו' 49 (דמר), ו ד שו' 46 (כיי ליי267, דמר), ח א שו' 59 (דמר), ט ב שו' 29 (כדמר: וצ"ל: כיי דמר)268; פאה טו א שו' 45 (דמר), טו ב שו' 22 (דמר), שם שו' 40 (דמר), כ ג שו' 14, שם שו' 40; דמאי כד ד שו' 51 (דמר), כה ד שו' 13 (כההיא); כלאים כז ב שו' 14 (דאמר ליי269), כז ד שו' 58 (כההיא), שם שו' 59 (כההיא), שם שו' 62, כח א שו' 1 (דאמר ליי), כט ב שו' 10, שם שו' 44 (כההיא, דמר), ל ג שו' 35 (כההיא), לא ב שו' 21 (כדאמר ליי270), שם שו' 23 (כהיא), שם שו' 24 (כהיא), לב א שו' 30 (כההיא); שביעית לג ב שו' 55 (דמר), לז ד שו' 41, לח ב שו' 29, לט ג שו' 15, לט ד שו' 28; תרומות מג ד שו' 14; מעשרות מט ב שו' 2 (כההיא), שם שו' 25; מעשר שני נה א שו' 55, נה ד שו' 54, נו ב שו' 4, שם שו' 54; חלה ס א שו' 4 (דמר); ערלה סג ב שו' 13; ביכורים סד ד שו' 55, שם שו' 57, שם שו' 58; שבת ג ד שו' 42 (דמר), ד א שו' 46 (דמר), ד ב שו' 19 (דמר), ד ד שו' 50 (דמר), ה ב שו' 36 (דמר), ה ג שו' 41 (דמר), ו ב שו' 12 (דמר), שם שו' 28 (דמר), ט ב שו' 49 (דמר), י ג שו' 46 (כהיא), שם שו' 53 (כהיא), שבת יא א שו' 56 (כדמר: וצ"ל: כיי דמר)271, יב א שו' 27 (כההיא), יב ג שו' 60 (כההיא), יד א שו' 24**

263 אף על פי שמדובר כאן בברייתות (ראה: בבלי פסחים כז ע"ב, ומקבילה במכילתא דר' ישמעאל, מסכתא דפסחא, פרש' ח, עמ' 28, לברייתא דלעיל, כח ע"ג, שו' 55 ואילך; ספרא, תזריע, פרש' א ה"ה, נז ע"ד, לברייתא דלקמן, שו' 60 ואילך; בבלי סוכה לו ע"ב, לברייתא דלהלן, כח ע"ד שו' 5 ואילך, ספק הוא אם הברייתות כבר נקבצו יחד באוסף תנאי, עם משפט הקישור "כיוצא בו אמר ר'", ספק אם הדבר הוא מעשה ידי התלמוד.

264 פירוש "כיי" — כההיא. והר"ז (מבזה"י, יא ע"א, ערך כיי) פתר: "כי האי". ופתרונו לא יתכן, לפי ששתייהן מילות בבלייות.

265 תרגום: כמו [המימרא] ההיא שאומר ר'.

266 ראה מה שהערתי בסוף ערך "ודא מסייעא כיי (!) דמר ר'".

267 להגהה ראה מהד' לונץ, לו ע"א שו' 13.

268 אפשטיין ציין כאן את הגירסא שבכ"ר: "כיי דמר ר'" (עמ' 275 שו' 5) — ראה מחקרים, ב, א,

עמ' 313, אות ח. ועיין עוד אהצו"י, עמ' 126, ד"ה איכן.

269 להגהה ראה מה שהערתי בערך "ואתייא כיי דמר ר'" על אתר.

270 לשון הגמרא כאן: "ואתיא כדאמר רבי חנינה". והסגנון בביטוי זה הוא: "ואתיא כיי דאמר

ר'" — ע"ע ואתייא כיי דמר ר', ועל פי זה הגהתי.

****כיי דאמר ר' (המשך)** (כהיא)²⁷², יד ב שו' 9 (כהיא), שם שו' 12 (כהיא), שם שו' 43 (כהיא), יד ד שו' 31 (וההוא! וצ"ל: כהיא)²⁷³, טו ג שו' 55 (דמר), טו ד שו' 44 (דמר); **עירובין** יט א שו' 13 (דמר), יט ג שו' 10 (דמר), שם שו' 29 (דמדו! וצ"ל: דמר), כא א שו' 18 (דמר), שם שו' 61 (דמר), כא ג שו' 23 (דמר), כג ג שו' 11 (דמר), כג ד שו' 19 (דמר), כד ב שו' 43 (דמר), כד ג שו' 61 (דמר), כו א שו' 27, כו ב שו' 3 (כדמר! וצ"ל: כיי דמר)²⁷⁴; **פסחים** כז א שו' 36 (דמר), כז ב שו' 4 (דמר), לא ב שו' 40 (כהיא, דמר), לב ג שו' 12, לג ב שו' 54 (2x; דמר), לה ב שו' 40 (כהיא), לו ב שו' 40 (דמר), לו ג שו' 52 (דמר), לז א שו' 26 (דמר)²⁷⁵, שם שו' 28; **יומא** לח א שו' 34 (כהיא), לח ב שו' 32 (דמר), מא ג שו' 26 (דמר), מב א שו' 17²⁷⁶, מב ד שו' 51, מג ג שו' 10 (כהיא); **שקלים** מח ב שו' 64 (כהיא); **סוכה** נב א שו' 50 (כהיא), נג א שו' 10 (כהיא), נד ב שו' 40 (כהיא); **ראש השנה** נו א שו' 44 (כהיא), נו ג שו' 39 (כהיא), נו ד שו' 3 (כהיא), נח ד שו' 20 (כהיא), שם שו' 57 (כהיא), שם שו' 59 (כהיא); **ביצה** ס א שו' 44 (כהיא), ס ב שו' 33 (כהיא); **תענית** סג ד שו' 27, סה א שו' 52 (דמר), סו א שו' 8; **מגילה** ע ג שו' 40 (כהיא), עג ב שו' 8 (כהיא), עה ג שו' 32 (כהיא); **חגיגה** עח ד שו' 61 (כהיא), עט ב שו' 53 (כהיא), עט ד שו' 43; **מועד קטן** פ ג שו' 60, פא ד שו' 51, פב ד שו' 49; **יבמות** ג ג שו' 34 (בההוא! וצ"ל: כהיא, דמר), ג ד שו' 5 (כהיא), ח ד שו' 9 (כהיא), שם שו' 50 (כהיא, דמר)²⁷⁷, ט ג שו' 57 (דמר), שם שו' 62 (בההוא! וצ"ל: כהיא, דמר), יב א שו' 41 (כהיא, דמר), יג ד שו' 63 (כהיא), טו א שו' 22 (כהיא), טו ג שו' 33 (כיי לז!²⁷⁸, דמר), יו ב שו' 10 (כהיא), שם שו' 11 (כהיא, דמר); **סוטה** יו ב שו' 54 (דמר), יז א שו' 45 (דמר), כ א שו' 5 (דמר), כ ב שו' 2 (דמר), שם שו' 32 (דמר), כא ג שו' 44, כג א שו' 27 (דמר), כג ג שו' 54 (דמר), כג ד שו' 51 (כי הא! וצ"ל: כיהא [= כהיא] או כהיא²⁷⁹, דמר); **כתובות** כו ד שו' 56, כט ג שו' 44 (דמר), ל ב שו' 29 (כיי, דמר), לג א שו' 58 (דמר), לג ג שו' 28

²⁷¹ אמנם הלשון במקבילה בשקלים נא ע"א שו' 29: "דאמר", ולעיל שם מז ע"ג שו' 22: "דאמי", אבל המקבילות האלה אינן מכרעות. כי הראשונה היא גירסא שקולה לגירסא שלפנינו, והשנייה היא מן הנוסח הבבלי של המסכת.

²⁷² ליברמן מגיה כאן "וההיא" תחת "כהיא" (גליונות הרש"ל, טופס ב.). וכבר הגיה כן רבינוביץ בשתא"י, סוף עמ' 180, ד"ה כהיא. וראה עוד תוכפ"ש, שבת, עמ' 181, הע' 47. וצ"ע.

²⁷³ ההגהה על פי המקבילה בעבודה זרה מ ע"ד שו' 33 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ — עיין מבואות לסה"א, עמ' 521, הע' 11. וליברמן (ירוכ"פ, ריש עמ' 187, ד"ה את שמע) לא הגיה.

²⁷⁴ ההגהה על פי הסגנון הרווח בירושלמי, ע"ע ואתיא כיי דמר ר'.

²⁷⁵ ראה מה שהעיר ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 513, ד"ה וחטאת. והדברים צ"ע.

²⁷⁶ מוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 265, סוף הע' 103) מפנה לשתא"י (עמ' 254, ד"ה מה מקיים) שהגיה

כאן: "כמה דאת אמר", כלומר לציטוט פסוק. ואין הדברים מוכרחים — ראה כיוצא בזה בביצה סג ע"א שו' 57 ומקבילות: "מחלפא שיטתיה דשמואל תמן הוא אמר מושיב יחידי ביתה. במאזנים לעלות המה מהבל יחד. והכא הוא אמר הכין". וצ"ע.

²⁷⁷ ליברמן מגיה כאן "וההיא" תחת "כהיא" (גליונות הרש"ל, טופס ב.). וצ"ע.

²⁷⁸ להגהה ראה הלשון בערך "ואתיא כיי דמר ר'".

²⁷⁹ להגהה הראשונה ראה הנוסח בכ"ר: "כי האי" (עמ' 337 שו' 34).

****כיי דאמר ר'** (המשך) (דמר), לד ד שו' 51 (דמר); **נדרים** לח א שו' 25 (דמר), לח ד שו' 7 (כדאמר!); לט ד שו' 2 (דמר), שם שו' 64 (דמר), מ ג שו' 33 (דמר), מא ב שו' 44 (דמר); **גיטין** מג ג שו' 21 (דמר), מד ב שו' 37 (דמר), מד ג שו' 1 (דמר), שם שו' 11 (דמר), מד ד שו' 42 (דמר), מט ד שו' 23 (דמר, ר' לי! 280), שם שו' 37 (דמר); **נזיר** נד א שו' 52 (2x); דמר, נד ד שו' 53 (דמר), נה א שו' 28 (כההיא), נו א שו' 30 (דמר), נו ד שו' 10 (כדאמר!); נז א שו' 14: (צ"ל: או כיי) 281, שם שו' 19 (דמר), שם שו' 41, נז ב שו' 36 (כדאמר!); **קידושין** ס ב שו' 55 (דמר), סה ג שו' 37 (כההיא), סה ד שו' 4 (כההיא), שם שו' 6 (כההיא); **בבא קמא** ד ג שו' 17 (דמר), ו א שו' 26 (דמר); **בבא בתרא** יד א שו' 1 (דמר); **סנהדרין** יח ד שו' 38 (דמר), כה א שו' 55 (2x; כהיא), כה ב שו' 22 (כדמר! וצ"ל: כיי דמר) 282, שם שו' 24 (דמר), כה ג שו' 22 (כדאמר!) 283, כו א שו' 40 (דמר); **מכות** לא א שו' 28 (דמר), לא ג שו' 47 (דמר), לא ד שו' 59 (דמר), לב א שו' 5 (דמר); **שבועות** לב ד שו' 27 (דמר), לז ד שו' 24 (כדאמר!) 284, **עבודה זרה** לט ד שו' 46 (דמר), מ ג שו' 4 (דמר), שם שו' 13 (דמר), שם שו' 57 (דמר), מ ד שו' 4 (דמר), שם שו' 33 (דמר), מא ג שו' 37 (דמר), מג ד שו' 17 (דמר), מד ג שו' 44 (כדמר! וצ"ל: כיי דמר) 285; **הוריות** מו א שו' 20 (דמר), מז ג שו' 55 (דמר), מח א שו' 37 (כהיא, דמר) 286.

כיי דאמר רבי 287 **סוטה** יז א שו' 21.

כיי דאמר ר' (!) ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כיי דמד (!) ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כיי דמר (!) ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כיי דמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

280 להגהה ראה שתא"י, עמ' 424, ד"ה וחש.

281 ההגהה על פי שתא"י, עמ' 444, ד"ה א"ר יוחנן.

282 ההגהה על פי הסגנון במופע הבא.

283 ההגהה על פי המקבילה לעיל שם, כה ע"ב שו' 24.

284 ההגהה על פי הסגנון בערך "ייבא כיי דמר ר'".

285 ההגהה על פי המקבילה בשביעית לח ע"ב שו' 29 הרשומה לעיל בְּעֶרְךָ (ושם: "כיי דאמר ר'").

286 למופע נוסף מסופק ע"ע דההיא (!) דמר ר'. וראה מה שהערתי להלן, ערך "כיי דר'", לסוטה יז ע"ד שו' 11. ולפי הפ"מ, יש להוסיף עוד מופע בפסחים לז ע"א שו' 30. ולשון הגמרא שם: "ברי מותר. ר' יסא בשם ר' יוחנן וכו', והגיה הפ"מ: "כהי דאמר ר' (ו)סו ע"ב, ד"ה כהי דאמר. ועיין ירוכ"פ, עמ' 513, ד"ה ושאבדה. והוא נוטה להגיה "כר' תמות", כנוע"י. ור' ישראל חיים דייקס (נתיבות ירושלים, בבא מציעא, לונדון תרפ"ו, דברים אחדים, עמ' iv, ד"ה ונוכחתי) משער שהיה כתוב בראשי תיבות: "ב"מ", כלומר בעלת מום, ונפתר בטעות, עי"ש. ואפשטיין כותב: "רשמי 'בעל מום' ניכרים יפה בכ"ל, ונמחק והוגה עי"א: **בכל** (כך בכ"י) מותר! אבל הקרי של 'בכל' מסופק ונעשה 'ברי' (מבוא לנוה"מ, עמ' 367, הע' 10; ההדגשה במקור). וכן העתיקו במהד' האקדמיה, עמ' 554 שו' 27. ותו לא מידי.

287 תרגום: כמו [המימרא] ההיא שאומר רבי. ופירוש "רבי" כאן: רבי יהודה הנשיא — ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 73, ד"ה אבל בירוש' סוטה. ושם פירוש העניין.

כיי דר' 288 שבת יב ג ש' 55 (בההיא! וצ"ל: כההיא) 289; פסחים לא ב ש' 53 (כההיא); סוטה יז ד ש' 290; כתובות כה א ש' 2.

כיי דתני 291 נדרים לז ב ש' 292 53.

כיי דתני ר' הושע' ע"ע לא אתייה מישאול אלא כהדא דתני ר' הושעיא.

כיי דתנינן 293 יומא מב ב ש' 57 (כההיא); כתובות כה א ש' 10.

****כיי דתנינן תמן** 294 ברכות ג א ש' 14, שם ש' 22²⁹⁵, ה ד ש' 45, ו ב ש' 61, ז ד ש' 16, י א ש' 52²⁹⁶, יא א ש' 29; פאה יו ד ש' 54, כ א ש' 11 (כי ההיא! וצ"ל: כיההיא [= כההיא]); דמאי כו ב ש' 12 (כההיא); כלאים ל א ש' 35 (כההיא); שביעית לג א ש' 39; מעשר שני נב ב ש' 37 (כיו), נה ד ש' 33; שבת יד ב ש' 7 (כההיא), יו ג ש' 48; פסחים כח א ש' 23, ל א ש' 50 (כההיא); יומא לח ג ש' 19, לט א ש' 33, מב ב ש' 52, מא א ש' 17, שם ש' 30, שם ש' 64, מא ג ש' 60, מא ד ש' 17, מב ב ש' 51 (כההיא); שקלים מו ב ש' 38 (כההיא), מו ג ש' 20 (כההיא), מח א ש' 54 (כההיא), מח ד ש' 50 (כההיא), נ א ש' 1 (כההיא), נ ב ש' 27 (כההיא); סוכה נג ד ש' 30 (כההיא), שם ש' 58 (כההיא), נה ב ש' 31 (כההיא), נה ד ש' 45 (כההיא); ראש השנה נט א ש' 40 (כההיא); תענית סז ד ש' 30 (כההיא), סט ג ש' 24 (כההיא); חגיגה עט א ש' 24 (כההיא), שם ש' 36 (כההיא), לתמונן, עט ג ש' 18, שם ש' 23, שם ש' 28, עט ד ש' 48; מועד קטן פ ב ש' 22, שם ש' 55, פג ד ש' 13; יבמות ה ד ש' 17 (כההיא), ט ב ש' 46 (כההיא), יב ג ש' 54 (כההיא), דתני; כתובות כה א ש' 5, שם ש' 7, שם ש' 13, שם ש' 57, כז ד ש' 24; נדרים לח א ש' 19; גיטין נ ב ש' 11; נזיר נו ג ש' 12; קידושין נח ב ש' 29, סד ב ש' 9 (כההיא), סה ד ש' 9 (כההיא), שם ש' 31 (כההיא); בבא קמא ה א ש' 27; בבא בתרא יד א ש' 3; נידה נ ד ש' 45 (כההיא) 297, שם שם (כההיא). ועיין עוד ערך כד תנינן תמן.

כיי ר' (!) ע"ע כיי דאמר ר'.

288 תרגום: כמו [המימרא] ההיא של ר'. ואני משתמש כאן ובמקומות אחרים במונח "מימרא" במשמעות מורחבת הכוללת תירוץ של חכם או סיפור מעשה.

289 כבר הגיהו כן המפרשים — ראה ק"ע, סד רע"א, ד"ה ומשני כההיא, ופ"מ, שם, ד"ה כההיא.

290 וכן הוא גם בכ"ר, עמ' 88 ש' 37. לכן לא הגהתי "כיי דאמר ר'". וראה מבוא לנוה"מ, עמ' 73,

הע' 1.

291 תרגום: כמו [הברייתא] ההיא ששונה [התנא].

292 למופע נוסף מסופק ע"ע כד תני (!).

293 תרגום: כמו [המשנה] ההיא ששנינו.

294 תרגום: כמו [המשנה] ההיא ששנינו שם. על השימוש במונח זה לעתים ראה מוסקוביץ, סוגיות

מצוטטות, עמ' 36, סוף הערה 20 [עמ' 35].

295 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 709, אות ב; סוף עמ' 821, אות יג.

296 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 886, סד"ה ויש.

297 ראה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 949, ד"ה אבל. ורשם שם בצד "כהאי": ("כיי"). ונראה לי,

שנתכוון לפרש, כי "כהאי" = "כההי" (בחילוף הגרוניות) = "כיי".

כיי (י) דמר ר' ע"ע כיי דאמר ר'.

כילו ע"ע כאילו.

כינוי²⁹⁸ **פאה יז ג שו'** 14; (צ"ל: כינוי מתניתא)²⁹⁹; **יומא** מא ג שו' 10; **כתובות** לה ד שו' 50;

נדרים לו ד שו' 26, לח ג שו' 43; **גיטין** מד ד שו' 8 (בעו"ל)³⁰⁰; **שבועות** לד ד שו' 32; **עבודה**

זרה מב ד שו' 23. ועיין עוד ערך: אין כינוי; אלא כינוי; הכינוי; וכינוי. וראה עוד ערך: ליתי (י)

(בתמיהה); ליתי בר (י).

כינוי הא (י) ע"ע: אלא כינוי; הא (י)³⁰¹.

כינוי מתני תא (י) ע"ע כינוי מתניתא.

כינוי מתני' ע"ע כינוי מתניתא.

כינוי מתנייתה (י) ע"ע כינוי מתניתא.

כינוי מתניתא (י) ע"ע כינוי מתניתא.

כינוי מתנית' ע"ע כינוי מתניתא.

****כינוי מתניתא**³⁰² **ברכות ג א שו'** 45 (בע"ל)³⁰³, ה א שו' 45 (מנ"י)³⁰⁴, (מתניתא)³⁰⁵, ה ב

שו' 57 (מתניתא); (צ"ל: מתניתא)³⁰⁶, יא ב שו' 26; **פאה יז ד שו'** 33 (בינוי), יט ד שו' 25

²⁹⁸ תרגום: כך היא.

²⁹⁹ ראה המקבילה לעיל שם, יו ע"ד שו' 33.

³⁰⁰ ההגהה "כינוי" שלי. ובד"ח, טו ע"א, הגיהו: "וכינוי". והיא הגהתו של הפ"מ — ראה שם, ד"ה

אמר ליה וכינוי. והיא היא.

³⁰¹ מדובר באותו מופע.

³⁰² תרגום: כך היא המשנה — ראה מבוה"י, קמג ע"ב, הוספות לדף ט ריש ע"א. ולדעת אפשטיין,

מונח זה משמש בחמש הוראות: הגהה, פירוש, קביעת נוסח המשנה כעיקר בניגוד לברייתא, הצעת

ברייתא, וציטט של משנה במקומה, כלומר, מעין פסקא שאחריה פירוש או משא ומתן — ראה מבוא

לנוה"מ, עמ' 441, סי' 1 עד אמצע עמ' 444. ופירושו של המונח בשני השימושים הראשונים: "כך יש

לשנות, או **לפרש**, אותה" (עמ' 441, סד"ה "כינוי; ההדגשות במקור; ובשימוש הרביעי: "כך היא ברייתא";

כך שונה ברייתא" (ריש עמ' 442, ד"ה אבל). ולשימושו של הביטוי ראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 129,

ד"ה הרבה; עמ' 130, ד"ה ואולם; עמ' 273, ד"ה "כינוי מתניתא"; עמ' 303, ד"ה ר"א; עמ' 304, סי' 4;

עמ' 349, ד"ה אף ב"תני"; עמ' 350, ד"ה "מגיה"; עמ' 351, ד"ה ר' אלעזר; שם, ד"ה רב הונא; עמ' 398,

ד"ה עם "כינוי מתניתא"; עמ' 439; עמ' 442, הע' 1; עמ' 472, הע' 1; עמ' 486, אות ב; ריש עמ' 509, ד"ה

"תני". וראה עוד אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 299, הע' 1. ולשונו שם: "ישנם וישנם הרבה 'כינוי מתניתא'

בירוש' שהם ממש כנוסח שלנו". וגניצבורג כתב: "**כינוי מתניתא** בהרבה מקומות הוא 'בטוי סכני'

שהירושלמי משתמש בו במקום שהוא **מגיה** דברי המשנה אבל משמעו גם: כך הוא פרוש המשנה, בלי

שום הגהה" וכו' (וגניצבורג, פירושים, א, מבוא, עמ' מג, ד"ה כינוי; ההדגשות במקור). וכתב עוד: "ואשר

לכינוי [כלומר, כינוי מתניתא — מ"ע], ברוב המקומות פרוש הוא ולא הגהה" וכו', עי"ש ושם, עמ' 113,

ד"ה בעי' מתניתא [עמ' 112]; ההדגשה במקור). וראה עוד ליברמן, תוכפ"ש, כתובות, עמ' 277, הע' 24

(ולשונו שם: "בירושלמי רגיל 'כינוי מתניתא' גם כפירוש, ולא כהגהה"; תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 358,

הע' 1 (ולשונו שם: "'כינוי מתניתא' שבירושלמי כוונתו לפעמים לברייתא שמפרשת את המשנה, מוסיפה

עליה, או חולקת עליה" וכו'). ולרשימה קצרה של מופעי הביטוי הזה בפירוש וי"ו החילוק ראה תוכפ"ש,

כתובות, עמ' 324, ד"ה ובירושלמי; שם, הע' 5. וראה עכשיו א' גולדברג, "כינוי מתניתא" — פירוש או

הגהה", שערי לשון, ב, עמ' 82 ואילך. לעומת כל אלה כותב אלבק: "ולבסוף אציין עוד את המקומות

****כינוי מתניתא** (המשך) (מתניתא'), כ א ש' 24 (מתניתא)³⁰⁷, כ ב ש' ³⁰⁸50, כ ד ש' ³⁰⁹42, כא ב ש' 51 (מתניתא)³¹⁰; **דמאי** כג ג ש' 5 (בינוי)³¹¹, כד א ש' ³¹²47, כד ד ש' ³¹³31, כו ב ש' ³¹⁴9, כו ג ש' 30; **כלאים** כז א ש' ³¹⁵8, כח א ש' 29 (מתניתא)³¹⁶, לא א ש' ³¹⁷21, שם ש' 30 (מתני')³¹⁸; **שביעית** לג ג ש' ³¹⁹10, לג ד ש' 14, לד ג ש' 45, לו א ש' 14, לו ד ש' 21, שם ש' ³²⁰42; **תרומות** מ ד ש' 31 (כן היא)³²¹, שם ש' 48 (מתניתא)³²², מג א ש' ³²³28, מד ד ש' 36 (כך היא)³²⁴, מו ג ש' 43 (כן היא, מתניתא)³²⁵,

שרשמתי לי, שאמרו בם בירושלמי 'כינוי מתניתא', כלומר שיש **לתקן** את נוסח המשנה, ובמשנתינו כבר כתוב כן, ולירושלמי היה בודאי נוסח משונה מזה שלפנינו, ופירושי המפרשים דחוקים" (אלבק, נוסחות, ריש עמ' יד, ד"ה ולבסוף; ההדגשה שלי).

³⁰³ להגהה ראה: ליברמן, הלכות הירושלמי, עמ' כ, אות ל; אפשטיין, מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 442, ד"ה ברכות; מבואות לסה"א, עמ' ³⁴²34, והערת מלמד שם. וכמוהו העיר ליברמן בטופס ג' שלו. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, סוף עמ' 112, ד"ה בע"י. וראה מהד' האקדמיה, עמ' 6 ש' 33. ³⁰⁴ להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 444, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, עמ' 347, ד"ה מני.

³⁰⁵ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 444, סי' 1. ³⁰⁶ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 350, הע' 63. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, עמ' 388, ד"ה ודע. ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 443, ד"ה וכך הוא ואילך. וראה עוד שם, עמ' 444, ד"ה אב.

³⁰⁷ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 92, אות d. ³⁰⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 302, סי' 2. וראה עוד תוכפ"ש, תרומות, עמ' 318, ש' 54-55.

³⁰⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 445, סי' 2. ³¹⁰ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, סוף ד"ה ברכות. ³¹¹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 445, סי' 3. ³¹² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 445, סי' 4. ³¹³ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 443, ד"ה דמאי [עמ' 442]. ³¹⁴ ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 442, ד"ה דמאי. וראה עוד תוכפ"ש, דמיי, עמ' 283, ש' 12. ³¹⁵ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 443, ד"ה דמאי [עמ' 442]; שם, הע' 1. וראה עוד תוכפ"ש, תרומות, עמ' 310, הע' 9.

³¹⁶ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 446, סי' 5. ולהגהה ראה: שם, ד"ה ירוש'; שם, הע' 1; מבואות לסה"א, עמ' 409, הע' 12.

³¹⁷ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 277, סי' 9. ³¹⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 446, סי' 7. ³¹⁹ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 486, סי' 2. וראה עוד שם, עמ' 441, הע' 3. ³²⁰ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 486, סי' 3. ³²¹ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, ד"ה ברכות. ³²² ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 304, אות א; עמ' 442, ד"ה ברכות. ³²³ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 317, סי' 2. ³²⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 486, סי' 4. ³²⁵ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 448, סי' 8.

****כיני מתניתא** (המשך) שם ש' 44 (כן היא)³²⁶, מו ד ש' ³²⁷47, מז ד ש' ³²⁸41, מח א ש' 38 (כן היא)³²⁹; **מעשרות** מח ד ש' 64, נא ב ש' ³³⁰62, נא ד ש' 27 (כי ניו)³³¹, נב א ש' 47 (מתנית')³³²; **מעשר שני** נג ג ש' ³³³16, שם ש' 56 (מתנית')³³⁴, שם ש' 60, נד ב ש' ³³⁵29, נד ג ש' ³³⁶15, נו א ש' 40 (מתנית')³³⁷, נו ב ש' 34; **חלה** נז ג ש' 44, שם ש' ³³⁸45, ס א ש' ³³⁹31, ס ב ש' ³⁴⁰44, **ערלה** סא א ש' 29 (מתני')³⁴¹, סא ב ש' ³⁴²32, סב ד ש' ³⁴³58; **ביכורים** סד ד ש' 61 (מתנית')³⁴⁴, סה ג ש' 20 (מתנית')³⁴⁵, סה ד ש' 24; **שבת** ד ב ש' 46 (מתנית')³⁴⁶, ה ג ש' ³⁴⁷31, ח ג ש' ³⁴⁸21, יג ב ש' 21, טו א ש' ³⁴⁹44, טו ד ש' 22 (מתני תא)³⁵⁰, יו ג ש' ³⁵¹53, יז ג ש' ³⁵²44, שם ש' ³⁵³49; **עירובין** כא ב

326 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 449, סי' 9.
327 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 277, סי' 8.
328 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 303, סי' 3.
329 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 277, סי' 10.
330 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 487, סי' 5. וראה עוד תוכפ"ש, שביעית, עמ' 504, ש' 35-36.
331 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, הע' 3. וראה עוד תוכפ"ש, שביעית, עמ' 526, ש' 51-52.
332 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 487, סי' 6.
333 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 487, סי' 7. וראה עוד תוכפ"ש, מעשר שני, עמ' 730, ש' 2-3.
334 לפירוש העניין כאן ובמופע הבא ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 487, סי' 8.
335 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 449, סי' 10. וראה עוד תוכפ"ש, מעשר שני, סוף עמ' 742,

ד"ה תוכן.

336 לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, מעשר שני, עמ' 747, ש' 106 ואילך.
337 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 302, סי' 2; עמ' 303, הע' 5. וראה עוד שם, עמ' 271, הע' 3. וראה עוד תוכפ"ש, תרומות, עמ' 318, ש' 54-55.
338 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, הע' 1.
339 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 317, סי' 3.
340 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 303, סי' 3.
341 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 450, סי' 11.
342 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 450, סי' 12.
343 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 317, סי' 2.
344 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 451, סי' 13.
345 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 487, סי' 9.
346 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1009, סי' 17. וראה ירוכ"פ, סוף עמ' 62, ד"ה כיני.
347 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 455, סי' 15. וראה עוד תוכפ"ש, שבת, עמ' 37, ד"ה אבל

בירושלמי.

348 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 454, סי' 14. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 111, ד"ה כיני.
349 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 488, סי' 10.
350 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 456, סי' 16.
351 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 457, סי' 17. וראה עוד שם, עמ' 1073, סי' 2.
352 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 457, סי' 18. וראה ירוכ"פ, עמ' 214, ד"ה כיני.
353 ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 404, סי' 5.

****כיני מתניתא** (המשך) ש' ³⁵⁴¹, שם ש' ³⁵⁵²⁷, שם ש' ³⁵⁶³³, כב ד ש' ³⁵⁷⁵², כג ב ש' ³⁵⁸⁴⁹, שם ש' ⁵⁵, כג ג ש' ¹⁷ (וכן היא) ³⁵⁹, שם ש' ¹⁹, שם ש' ³⁶⁰²⁰, שם ש' ³⁶¹²¹, כד ג ש' ³⁶²¹⁵, כו א ש' ³⁶³³⁷; **פסחים** לד ב ש' ²⁵ (מתנית') ³⁶⁴, לו ב ש' ¹¹ (ועל מימרא!) ³⁶⁵; **יומא** מ א ש' ⁴ (מתנית') ³⁶⁶, מ ב ש' ⁴⁶ (מתנית') ³⁶⁷, מא ג ש' ³⁶⁸⁴⁸, מב ב ש' ³⁶⁹², מג ג ש' ³⁷⁰⁵, מה ב ש' ³⁷¹³⁵; **שקלים** מו א ש' ³⁷²⁵⁷, מט ב ש' ³⁶; **סוכה** נג ג ש' ³⁷³³², נד ג ש' ³⁷⁴⁴; **ראש השנה** נח ג ש' ³⁷⁵²⁸, נט א ש' ⁸, נט ג ש' ³⁷⁶⁶, שם ש' ³⁷⁷⁴⁰, שם ש' ³⁷⁸⁵⁶; **ביצה** סא א ש' ³⁷⁹⁷; **מגילה** עא א ש' ³⁸⁰⁶⁴, עב ג ש' ³⁸¹⁹,

³⁵⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁵⁸, סי' ¹⁹, אות א. וראה עוד שם, ריש עמ' ²⁹¹, ד"ה כעין.
³⁵⁵ ראה: ירוכ"פ, עמ' ²⁷², ד"ה כיני; מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁵⁸, סי' ¹⁹, אות ב. וההצעה השנייה שהציע אפשטיין כבר נרמזה על ידי ליברמן, עי"ש ושם.
³⁵⁶ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁵⁸, סי' ²⁰.
³⁵⁷ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴³², סי' ¹. וראה ירוכ"פ, סוף עמ' ³⁰², ד"ה כיני.
³⁵⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴³¹, ד"ה את המשנה ואילך.
³⁵⁹ לפירוש העניין כאן ובשני המופעים הבאים ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁵⁹, סי' ²². וכבר נדחו הדברים על ידי ליברמן — ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' ³⁹⁸, הע' ³⁴.
³⁶⁰ ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' ⁴⁰⁰, ד"ה ובמשנתנו.
³⁶¹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴³¹, ד"ה את המשנה ואילך.
³⁶² ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ³⁰⁵, אות ב.
³⁶³ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ³⁴⁸, ד"ה "כיני". וראה עוד ירוכ"פ, ריש עמ' ³⁵⁷, ד"ה אמר ר' יוסי.
³⁶⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁶¹, סי' ²⁵.
³⁶⁵ ליברמן מוחק "מתניתא" — ראה ירוכ"פ, עמ' ⁵⁰⁵, ד"ה כיני מתניתא. ולדעתי, אין למחוק, והשגירו כאן את המונח גם על דברי אמוראים. וכיוצא בזה בבבא קמא ה ע"א ש' ¹² הרשום להלן בְּעֶרְךָ.

³⁶⁶ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁴², ד"ה ברכות.
³⁶⁷ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁶¹, סי' ²⁶.
³⁶⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ³²⁸, סי' ¹.
³⁶⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁶³, סי' ²⁸.
³⁷⁰ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁶⁵, סי' ²⁹.
³⁷¹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ³³⁶, סי' ³.
³⁷² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁸⁸, סי' ¹².
³⁷³ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ²⁷³, סי' ¹.
³⁷⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ²⁷⁶, סי' ⁷.
³⁷⁵ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁸⁸, סי' ¹³.
³⁷⁶ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁸⁸, סי' ¹⁴.
³⁷⁷ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ²⁷⁵, סי' ².
³⁷⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁸⁹, סי' ¹⁵.
³⁷⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁶⁶, סי' ³⁰.
³⁸⁰ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' ⁶³, ד"ה פירוש.
³⁸¹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' ⁴⁹⁰, סי' ¹⁷.

****כיני מתניתא (המשך)** עד ד ש' 3821, עה ג ש' 47 (מתני'); **מועד קטן** פא ב ש' 38350; **יבמות** ב ד ש' 34 (וכן! וצ"ל: כן היא) 384, ג א ש' 14 (מנין) 385, מתנית', ו א ש' 5 (מתנית') 386, ח א ש' 38743, ח ג ש' 3886, י א ש' 38934, יא ג ש' 46, יב א ש' 32 (מתנית') 390, שם ש' 39143, יב ג ש' 48 (מתנית') 392, יג ג ש' 37, יג ד ש' 39363, טו ג ש' 39449; **סוטה** כג א ש' 35 (מתניתה) 395; **כתובות** כט ג ש' 39656, לד ש' 39721, שם ש' 39828, שם ש' 39935, לא ב ש' 40032, לא ד ש' 12, לב א ש' 40113, לג ב ש' 40242, שם ש' 40347; **נדרים** לז ד ש' 40427, לח ג ש' 11 (מתנית'), לט ב ש' 40525, שם ש' 40632, שם ש' 40743, מ ג ש' 40817, שם ש' 40935, שם ש' 36, מב ג ש' 56 (מתנית') 410; **גיטין** מג ד ש' 41116,

382 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 491, סי' 18; עמ' 996, אות יא.
383 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1014, סי' 35.
384 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 493, סי' 19. וההגהה על פי הסגנון הרווח במונח זה.
385 להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 493, הע' 3. וראה עוד מהד' האקדמיה, עמ' 833 ש' 49.
386 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 466, סי' 32.
387 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 305, אות ג. וראה עוד תוכפ"ש, יבמות, סוף עמ' 79,

ש' 11-10.

388 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, סוף ד"ה ברכות.
389 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 468, סי' 33.
390 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 277, סי' 11.
391 ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 386, ד"ה אבל בירוש'.
392 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 493, סי' 23.
393 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 307, סי' 2.
394 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 469, סי' 34.
395 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 471, סי' 35.
396 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 494, סי' 24.
397 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 494, סי' 25.
398 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 495, סי' 26.
399 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 472, סי' 36. ולשיטות השונות בפירוש משנתנו (כתובות פ"ו מ"ו) ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 273, ד"ה ובבבלי, שם, הע' 11.
400 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 473, סי' 37.
401 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 474, סי' 38.
402 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 505, סי' 29 (ושם ציין בטעות: "פ"י, לט ע"ב", ואינו

אלא פ"ט, לג ע"ב).

403 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 474, סי' 39.
404 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 370, אות א. וראה עוד שם, עמ' 443, ד"ה דמאי [עמ' 442].
405 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, ד"ה ברכות.
406 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 361, סי' 3 (ושם בטעות: "לט ע"א").
407 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 495, סי' 27.
408 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, ד"ה ברכות.
409 לפירוש העניין כאן ובמופע הבא ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 496, סי' 28.

****כינוי מתניתא** (המשך) מו ד ש' 41213, נ ד ש' 4136, נזיר נא ב ש' 41419, נא ד ש' 41559, נג א ש' 31 (וכן היא) 416, נד ב ש' 23 (מתנית') 417, נה ד ש' 3 (2x; כן היא) 418, נז א ש' 4197, שם ש' 4208, נח א ש' 9 (מני') 421, מתניתה) 422; קידושין נח ב ש' 21 (מתנית') 423, סב ג ש' 46, סג ד ש' 60, סד ב ש' 39 (מתני') 424, סד ד ש' 37; בבא קמא ב ג ש' 42511, ג א ש' 42630, ג ג ש' 42714, ג ד ש' 51 (מתנית') 428, ד ב ש' 33 (מתנית') 429, ד ג ש' 13, ד ד ש' 33, ה א ש' 12 (מתנית'); על מימרא) 430, שם ש' 37 (מתנית') 431, ז א ש' 43217, שם ש' 49; בבא מציעא ח ג ש' 18, ט ב ש' 43324, יא ד ש' 29; בבא בתרא יג ב ש' 43415, יד ג ש' 43527, טו א ש' 4368, שם ש' 53, שם ש' 59, יו ב ש' 18, יו ד

- 410 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 144, ס' 14.
 411 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 475, ס' 40.
 412 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 505, ס' 29.
 413 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 475, ס' 41.
 414 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 506, ס' 30.
 415 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 332, ס' 4.
 416 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 477, ס' 43.
 417 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 332, ס' 4. וראה עוד תוכפ"ש, נזירות, סוף עמ' 540, ד"ה אבל בירושלמי ואילך.
 418 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 479, ס' 45.
 419 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 201. וראה עוד להלן, קונטרס הסוגיות, ס' 6, עמ' 1484 ואילך.
 420 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 275, ס' 3. וראה עוד להלן, קונטרס הסוגיות, ס' 6, עמ' 1484 ואילך.
 421 להגהה ראה המקבילה בסנהדרין כז ע"א ש' 27 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ.
 422 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 480, ס' 50; עמ' 1145, ס' 14^a.
 423 ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 507, ס' 32; תוכפ"ש, קידושין, עמ' 914, ש' 1-2.
 424 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 443, ד"ה דמאי [עמ' 442].
 425 ראה תוכפ"ש, בבא קמא, סוף עמ' 52, ד"ה אחר הראשון.
 426 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 117, אות ז. וראה עוד שם, עמ' 276, ס' 6.
 427 ראה ירושלמי נזיקין, מבוא (של רוזנטל), ריש עמ' טו.
 428 ליברמן מציע לגרוס כאן: "תני מתנית'" — ראה: תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 32, הע' 10; ירושלמי נזיקין, עמ' 115, ש' 138-139. ודווקא. שאין ביטוי זה משמש אלא בהוראת רב לתלמידו. ולפירושה של סוגיא זו ראה עסיס, לפירושן של שמועות, עמ' 70, ס' 5.
 429 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 507, ס' 33. וראה עוד שם, עמ' 305, סוף אות ד.
 430 ראה מה שהערת לעיל, לפסחים לו ע"ב ש' 11.
 431 ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 305, אות ד; תוכפ"ש, בבא קמא, סוף עמ' 54, ש' 27-28.
 432 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 507, ס' 34.
 433 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 507, ס' 35.
 434 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 411, ס' 7. וראה עוד: תוכפ"ש, כתובות, עמ' 324, הע' 5; ירושלמי נזיקין, מבוא (של ליברמן), סוף עמ' לג, ד"ה וכן בירוש'.
 435 לפירוש המופע הזה ראה תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 358, הע' 1. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 442, ד"ה ברכות.

****כניי מתניתה** (המשך) ש' 17⁴³⁷, יז ב ש' 5, שם ש' 6; **סנהדרין** יח ב ש' 5 (מתנית')⁴³⁸, כ א ש' 26 (מתנית'); על מימרא!; כא א ש' 439⁴³⁹, שם ש' 17, כב ב ש' 10, כו ד ש' 440⁴⁴⁰, כז א ש' 441⁴⁴¹; **שבועות** לג ב ש' 442⁴⁴², לד ג ש' 443⁴⁴³, לה ג ש' 444⁴⁴⁴, לה ד ש' 445⁴⁴⁵, לו א ש' 56, לז א ש' 446⁴⁴⁶, לח א ש' 447⁴⁴⁷; **עבודה זרה** לט ג ש' 448⁴⁴⁸, מג ד ש' 449⁴⁴⁹, **הוריות** מו ד ש' 450⁴⁵⁰, שם ש' 451⁴⁵¹; **נדה** מט א ש' 37 (כן היא)⁴⁵², מט ג ש' 453⁴⁵³, שם ש' 34, שם ש' 35, מט ד ש' 454⁴⁵⁴, נ א ש' 455⁴⁵⁵, שם ש' 456⁴⁵⁶.
כניי מתניתה ע"ע כניי מתניתה.

-
- 436 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 486, סי' 1.
437 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 479, סי' 48; סוף עמ' 114, ד"ה ירוש' ב"ב. ולעומתו ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 220, ש' 2.
438 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, ד"ה ברכות.
439 לפירוש העניין כאן ובמופע הבא ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 290, סי' 2; עמ' 480, סי' 49.
440 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 493, סי' 20.
441 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 480, סי' 50; עמ' 1145, סי' 14^a.
442 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 336, סי' 3.
443 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 401, אות ד.
444 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 480, סי' 51.
445 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 275, סי' 4.
446 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 481, סי' 53.
447 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 505, סי' 29.
448 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 482, סי' 54.
449 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 507, סי' 36.
450 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 482, סי' 55.
451 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 483, סי' 56.
452 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 483, סי' 57.
453 לפירוש העניין כאן ובשני המופעים הבאים ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 483, סי' 58.
454 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 442, ד"ה ברכות.
455 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 485, סי' 59.
456 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 485, סי' 60. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: כניי; מתניתא (משנה אחת מסוימת); מתניתא אמרה כן. וראה עוד מה שהערתי בערך "היא מתניתא" ליבמות ג ע"א ש' 12. ולמופע נוסף בכלאים כז ע"ד ש' 37, בנוסח הרש"ס והמלאכת שלמה, ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 486, סי' 1, ד"ה ירוש'. ולמופע נוסף במעשר שני נו ע"ב ש' 13, לפי גירסת הריב"מ^א, ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 508, סי' 37. ולמופע נוסף בערלה סא ע"א ש' 30, על פי כ"ר, ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 450, סי' 11. ולעוד מופע בערלה סג ע"ב ש' 28, לפי גירסת הראשונים, ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 317, סי' 1. ולמופע נוסף, הבא בשר"ר (ושם: "מתניתה") ואצל הראשונים בשבת ה ע"א ש' 18, ראה: ירוכ"פ, עמ' 67, ד"ה א"ר שמואל; מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 42, ד"ה כיו"ב; שם, הע' 9; עמ' 441, ד"ה פירושים. ולמופע נוסף מסופק, שהוצע על ידי ליברמן בשבת ב ע"ד ש' 50, ראה ירוכ"פ, עמ' 15, ד"ה אבל הלשון.

****כיצד⁴⁵⁷** ברכות ד ג ש' 23 (באי! [צ"ל: כאן]⁴⁵⁸ זה צד), י ד ש' 22, יא ד ש' 53, יג ג ש' 35, יג ד ש' 17; פאה טו ג ש' 46, שם ש' 49, כא ב ש' 26; דמאי כב ב ש' 13; כלאים כז ג ש' 58 (כאי זה צד?); עירובין יח ב ש' 255, יח ג ש' 8, כב ג ש' 41; פסחים לא ד ש' 3, לב ג ש' 60; יומא לט ד ש' 9, מה ג ש' 11, שם ש' 33; שקלים מט ב ש' 6, מט ד ש' 37, נא ב ש' 32; סוכה נג ד ש' 8; ראש השנה נז א ש' 72; מגילה ע ג ש' 28, עד ד ש' 52; סוטה כב ד ש' 4; גיטין נ ב ש' 11; קידושין סא ב ש' 35, שם ש' 38; בבא מציעא ז ד ש' 29; בבא בתרא יז ג ש' 13; סנהדרין יט ב ש' 40, כב א ש' 143, שם ש' 47, כז ד ש' 3, כט א ש' 24, שם ש' 61; שבועות לג ג ש' 1; עבודה זרה מג ד ש' 32⁴⁵⁹. ועיין עוד ערך: הא כיצד עד הא כיצד יתקיימו שני כתובין הללו (?). כיצד הוא בודק כלאים ל א ש' 24; שביעית לד ב ש' 1; מעשרות מח ד ש' 64; גיטין מה ב ש' 19.

כיצד הוא יודע שביעית לה ד ש' 10; ערלה ס ד ש' 21, סא א ש' 64, סא ב ש' 30⁴⁶⁰; שבת יו ב ש' 13 (היה!); עבודה זרה מא ב ש' 26.

****כיצד הוא עושה פאה יח ד ש' 47; דמאי כב ב ש' 21, כב ג ש' 42, שם ש' 53, כג ג ש' 2, כד ד ש' 33, כו ב ש' 55; כלאים לב א ש' 3; שביעית לה ב ש' 45, לז ב ש' 49; תרומות מב א ש' 35, מג ג ש' 41 (הא+), מד ב ש' 75; שבת יב ב ש' 19, יו ג ש' 26 (הוא ל!); עירובין כ ד ש' 46, כב ד ש' 39, שם ש' 42; פסחים כז ג ש' 27; יומא מב ב ש' 62; שקלים מו ג ש' 51, מח א ש' 6, שם ש' 29, שם ש' 56, נ ד ש' 4; סוכה נה ד ש' 11; מגילה עא ג ש' 45; חגיגה עז א ש' 37, עט ד ש' 11; יבמות ט ב ש' 22, יב ג ש' 21, שם ש' 22 (ל"גז)⁴⁶¹, שם ש' 23 (צ"ל: היא)⁴⁶², יד א ש' 10, יד ב ש' 226; נדרים לו ד ש' 34⁴⁶³, מא ב ש' 48; קידושין סג א ש' 34; בבא בתרא טו ג ש' 30 (הוא ל!); עבודה זרה מא ב ש' 26, מג ב ש' 27; נידה נ א ש' 48, נ ג ש' 116⁴⁶⁴.**

כיצד היה (!) יודע ע"ע כיצד הוא יודע. כיצד יעשה ברכות יב א ש' 5; פסחים ל א ש' 38; בבא קמא ה ד ש' 40; עבודה זרה מ א ש' 60.

⁴⁵⁷ על הצורה "כיצד" ראה וידר, שלוש דרשות, עמ' 56, הע' 276. וראה עוד בירנבאום, עמ' 115, ד"ה כְּאִיֶּהֱצַד; עמ' 332, ס' 4. ועל מונח זה במשנה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1032, ס' 2.
⁴⁵⁸ וכן הוא לנכון בכ"ל, עמ' 15 ש' 36; והסדר שגה.
⁴⁵⁹ לא כללתי את המופעים שבשבועות לה ע"א ש' 8 וש' 11, מכיוון שהם תנאים. ולשון אפשטיין בעניין: "שכן בוודאי ברייתא היא, בלא ציון 'תני', כרגיל בירוש" (מבוא לנוה"מ, עמ' 552, ד"ה וכן).
⁴⁶⁰ הרא"ש, הלכות ערלה, ס' ה, [קלח ע"ב], גורס כאן "בודק" תחת "יודע" (אהצו"י, עמ' 213, ד"ה דבית ינאי).

⁴⁶¹ עיין ק"ע, סו ע"א, ד"ה כיצד הוא, ופ"מ, שם, ד"ה כיצד הוא.
⁴⁶² טעם ההגהה הוא שמדובר כאן בלשון נקבה, עי"ש. וכבר הגיה כן הק"ע, סו ע"א, ד"ה ה"ג כיצד.
⁴⁶³ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 581, ד"ה ואשר, וד"ה אלא; שם, הע' 2.
⁴⁶⁴ לא כללתי את המופע שבתרומות מו ע"ג ש' 49, כי הוא תנאי, לדעת אפשטיין — ראה מבואות לסה"א, עמ' 455, הע' 3.

כיצד יתקיימו שני מקראות הללו חגיגה ע"א ש' 59.

כיצד עושה (!) ע"ע כיצד הוא עושה.

כך (דיבור הצעה לנמשל) **ברכות** ב ג ש' 39, שם ש' 41, ג ב ש' 59, ה ג ש' 5, שם ש' 14, שם ש' 22, שם ש' 35, ט ב ש' 7; **פסחים** ל ג א ש' 123; (ל"ג) 465; **יומא** מ ב ש' 35, שם ש' 36; **תענית** ס ג ד ש' 5, סה א ש' 466, סה ב ש' 48, סה ד ש' 26; **חגיגה** עז ג ש' 58; **קידושין** סה ג ש' 13; **סנהדרין** כח ב ש' 54, ל ב ש' 8; **עבודה זרה** מא ג ש' 53. וראה עוד ערך כ"ג... כך....

כך אומר אני (בתמיהה) 467 **סוטה** כא ב ש' 50; **כתובות** כו ג ש' 45.

כך אם (!) ע"ע כך אני אומר (בתמיהה).

כך אמר ליה 468 **שבת** יב ג ש' 44.

כך אמר רבי ע"ע כן אמר רבי (רבי = מורי).

כך אנו או' ע"ע כך אנו אומרים (בתמיהה).

כך אנו אומ' ע"ע כך אנו אומרים (בתמיהה).

כך אנו אומרי' ע"ע כך אנו אומרים (בתמיהה).

כך אנו אומרים (בתמיהה) 469 **כלאים** לא ג ש' 26 (אומרי'); **שביעית** לח א ש' 45 (אומ'); **מעשרות** מח ד ש' 22 (אומרי'); **ערלה** ס ג ש' 49 (אומרי'), ס ד ש' 3 (אומרי'); **ביכורים** סד ב ש' 17 (אומרי'); **שבת** ג ג ש' 47 (אומרי'), שם ש' 51 (או'), יא ג ש' 6 (אומרי'), יד א ש' 38 (אומ'); **ביצה** ס ג ש' 1, סג א ש' 7 (אומרי'); **מגילה** עה ב ש' 62 (או'); **מועד קטן** פא ב ש' 24; **נזיר** נא א ש' 48 (כך ל') 470, אומ', נד א ש' 56 (אומרי'); **בבא בתרא** יז א ש' 5, שם ש' 7; **מכות** לא ד ש' 15; **עבודה זרה** מא ד ש' 26 (אומרי'); **נידה** נ א ש' 13 (אומרי').

כך אנו אומרינ' ע"ע כך אנו אומרים (בתמיהה).

כך אני אומר (בלשון שאלה) 471 **שביעית** לח א ש' 43; **מעשר שני** נד א ש' 12; **עבודה זרה** מא ד ש' 23.

465 ראה: על הירושלמי, סוף עמ' 20, ד"ה פסחים; ירוכ"פ, עמ' 466, ד"ה כך; תוכפ"ש, תעניות, עמ' 1073, הע' 17. וכל המאמר הוא אשגרה מתענית סה ע"א ש' 58. וראה עוד בהערה הבאה.
466 המילה "כך" כאן קשה, שבדרך כלל היא מציעה את הנמשל, וכאן את המשל; ועיין תוספ' תעניות, פ"א ה"ח, עמ' 326 ש' 46, ושם "כך" ליתא. ואולי השגיר אותה הדרשן כדי לקשר בין הדרשה שלו לבין משל זה. וראה עוד בהערה הקודמת.

467 לקריאת הביטוי בתמיהה ראה מה שהערתי להלן, ריש ערך "כך אנו אומרים (בתמיהה)".

468 תרגום: כך אמר לו.

469 לקריאת הביטוי בתמיהה ראה: אהצו"י, כלאים, עמ' 64, ד"ה כך אנו; מעשרות, עמ' 92, ד"ה כך אנו; חלה, ריש עמ' 120, ד"ה כך אני [עמ' 119]; ביצה, עמ' 6, ד"ה כך אנו; מועד קטן, עמ' 94, ד"ה כך אנו; ירוכ"פ, מהדו"ח, עמ' 553, הערה לעמ' 179. וראה עוד מה שצינתי להלן, ריש ערך "כן אנו אומרינ' (בתמיהה)". ולמופעים בודדים ראה: אהצו"י, שבת, עמ' 132, סוף ד"ה חבריא; תוכפ"ש, שביעית, עמ' 506, ש' 42; שם, מעשרות, עמ' 667, ש' 3.

470 ההגהה כבר נרמזה על ידי ליברמן, מחקרים, עמ' 300, ד"ה נדרים.

471 ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 281, הע' 221.

****כך אני אומר (בתמיהה)**⁴⁷² מעשר שני נד א שו' 15; חלה נח ב שו' 41; כתובות כו ג שו' 43; נזיר נא א שו' 35 (אם: תחת אני, אומר ליו)⁴⁷³, נא ד שו' 54; בבא קמא ד ד שו' 39.

כך (!) אתה עובדא שאל ר' לר'⁴⁷⁴ כלאים לא א שו' 13 (צ"ל: כד)⁴⁷⁵.

כך (!) דאתון לעירובין ע"ע כד אתון לעירובין.

****כך הוא ברכות ג ד שו' 36; עירובין כ א שו' 9! (צ"ל: היא), כא ב שו' 16; גיטין מט א שו' 18, מט ד שו' 39; קידושין נט א שו' 36, שם שו' 37, סג ד שו' 18, שם שו' 30, סד א שו' 10; בבא בתרא יז ג שו' 8; סנהדרין כד ג שו' 3.**

כך היא מתניתא ע"ע כיני מתניתא.

כך היה משיב ר' את חכמים פאה יח ג שו' 31.

כך היה משיב ר' את ר' נזיר נב ד שו' 1.

כך היה משיב ר' לר' תרומות מד א שו' 50.

כך היה ר' אומר ברכות יג ד שו' 52 (כן, הוה)⁴⁷⁶, שם שו' 54 (כן, הוה)⁴⁷⁷, שם שו' 56.

כך היה ר' משיב את ר' פאה יח ג שו' 30⁴⁷⁸; תרומות מג א שו' 5.

כך משיב ר' את ר' תרומות מג א שו' 16; מעשרות מט ד שו' 57; חלה נז ד שו' 52

(כד: לר'), נח ב שו' 29; יבמות ד א שו' 7; כתובות לו א שו' 33; נדרים לו ג שו' 40;

שבועות לד ב שו' 20 (לר'), לד ג שו' 57, לז א שו' 36 (לר'), לז ב שו' 5 (כן, לר').

⁴⁷² לקריאת הביטוי בתמיהה ראה מה שציניתי לעיל, ריש ערך "כך אנו אומרים (בתמיהה)", ולהלן

ריש ערך "כן אנו אמרין (בתמיהה)".

⁴⁷³ הנוסח כאן בכ"ל: "כך אם (!) אמ" (עמ' 240 שו' 12), ונשמטה "אמ" על ידי הסדר. ונראה,

שגם נמחקה לפני כן על ידי המגיה. וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 1097 שו' 12.

⁴⁷⁴ תרגום (אחרי ההגהה): כאשר בא המעשה שאל ר' לר'.

⁴⁷⁵ ראה מבואות לסה"א, עמ' 416, הע' 9. וראה עוד אהצ"ר, סוף עמ' 53, ד"ה כך אתא.

⁴⁷⁶ להגהה ראה כי"ר, עמ' 95א שו' 18.

⁴⁷⁷ להגהה ראה כי"ר, עמ' 95א שו' 25.

⁴⁷⁸ המפרשים נתלבטו מאוד בפירוש הביטוי הזה כאן והגיהו. ולכן, מן הראוי לדון בקיצור בפירושה

של הסוגיא, כדי לברר מאמר זה. שנינו בפאה פ"ד מ"ח: "ושל אחר הקוצרים העליונים לעניים והתחתונים לבעל הבית. רבי מאיר אומר הכל לעניים שספק לקט לקט". והנה הכלל אצלנו: אין משיבין לאדם דבר שאינו מודה בו (ראה שקלים פ"א ה"ד, מו ע"א שו' 62). מכלל זה יוצא, שהחכמים החולקים על ר' מאיר ברישא מודים אף הם שספק לקט לקט, ולכן חקר התלמוד מי הם חכמים אלה. ואמר ר' יוחנן שחכמים אלה הם ר' יהודה בן חגרא, ששמענו אותו בברייתא שמחייב את קמת הגר המסופקת במתנות עניים. ואילו ר' שמעון בן לקיש סובר שחכמים אלה כוללים גם את בני מחלוקתו של ר' יהודה בן חגרא באותה ברייתא, שלא פטרו מן הספק אלא קמת הגר, אבל אף הם מודים שספק לקט של ישראל חייב, מכיוון שעיקרו חייב. ולפי זה פירשו ר' יוחנן וריש לקיש, כל אחד לשיטתו, כלפי מי מכוונים דברי ר' מאיר במשנתנו: ר' יוחנן אומר שזאת היתה תשובתו של ר' מאיר לר' יהודה בן חגרא, ואילו ריש לקיש סובר שזו היתה תשובתו לחכמים. ועניין התשובה אחד: האין אתם מודים שספק לקט לקט? ואילו החולקים על ר' מאיר סוברים, כנראה, שאין כאן מקום לספק, כמו שפירש התלמוד לעיל: "והתחתונים לבעל הבית בירוקין", ע"ש. נמצא, שאין צורך להגיה אפילו אות אחת במאמר זה.

****כך משיב ר' לחכמים תרומות** מז ד שו' 23; **בבא בתרא** יג ג שו' 26.

כך משיב ר' לר' ע"ע כך משיב ר' את ר'.

כך משיבין בית שמאי לבית הלל חגיגה עו ב שו' 45.

כך משיבין חכמים לר' **יומא** מג א שו' 47⁹41; **שקלים** מו א שו' 60 (כנ); **קידושין** סג א שו' 60.

כך פירש ר' הושעיה אבי המשנה ע"ע כך פירשה ר' הושעיה אבי המשנה.

כך פירשה ר' הושעיה אב (!) המשנה ע"ע כך פירשה ר' הושעיה אבי המשנה.

****כך פירשה ר' הושעיה אבי המשנה יבמות** ד ד שו' 33; **כתובות** לב ד שו' 60 (פירש); **קידושין** ס א שו' 57 (אב¹)⁴⁸⁰, שם שו' 60; **בבא קמא** ד ג שו' 25.

כך שנה ר' מועד קטן פא ד שו' 12.

****כך (!) שנה רבי⁴⁸¹** **פסחים** ל א שו' 17, ל ב שו' 39; **בבא בתרא** יו ב שו' 35 (צ"ל בכולם: כן)⁴⁸².

כך (!) שנינו ע"ע כאן שנינו.

ככתוב (!) ע"ע כתיב (ציון למדרש).

כל (!) ע"ע עוד.

כל... דאנן אמרין הכא ב"...⁴⁸³ **תרומות** מו א שו' 46.

כל... דאנן קיימינן (!) הכא...⁴⁸⁴ **דמאי** כו ג שו' 31 (צ"ל: קיימינן)⁴⁸⁵.

כל... דתנינן...⁴⁸⁶ **שבת** יא ב שו' 58.

⁴⁷⁹ פירש ליברמן: "כלומר, חכמי הישיבה בשיטת ר' שמעון" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וכתב עוד: "אולי צ"ל: דר"ם" (שם). והק"ע מגיה: "כך משיבין ר"מ ור"ש לחכמים" (לא ע"א, ה"ו, ד"ה ה"ג כך משיבין). ועיין עוד גינצבורג, פירושים, ד, סוף עמ' 101 ואילך. וצ"ע.

⁴⁸⁰ ההגהה "אבי" על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 40, ד"ה רבי אושעיא. וציון לו כ"ץ, ב, עמ' 76, הע' 4.

⁴⁸¹ לדין במונה זה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 811, ד"ה בירוש'.

⁴⁸² ההגהה שלי. ולדעת אפשטיין, אין להגיה אלא "כך" = "כאן" — ראה: מחקרים, ב, א, עמ' 65, ד"ה ואין; מבוא לנוה"מ, עמ' 811, ד"ה בירוש' ואילך. וכך היא דעתו גם בביטוי "כך שנינו" — ראה מבוא לנוה"מ, שם, ד"ה שתי, עמ' 808, ד"ה כך. ואמנם, כך הוא הנוסח כאן במופע שבבבא בתרא גם בכ"א: "כך שנה ר"ם" (עמ' 102 שו' 93), אבל במופע שבפסחים ל ע"ב שו' 39, הנוסח בפסקי הרא"ש (פסחים), פ"ג סי' ח, [קכט ע"א]: "כאן" (ואהצוי, עמ' 50, ד"ה כך שנה). וזה מה שנראה לי. וראה עוד מה שהערת לעיל, ערך "כאן שנינו", לדמאי כה ע"ד שו' 9. וראה עוד תוכפ"ש, גיטין, סוף עמ' 817, ד"ה והנה; שם, הע' 59. ולפירוש הלשון "כאן שנה רבי" ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 287, ד"ה הוא דבק; עמ' 810, ד"ה ירוש' פסחים. ולמשמעות הלשון הזה, לפי שיטתו של אלבק בעריכת המשנה, ראה אלבק, מחקרים, עמ' 175, ד"ה ומה שאמרו; שם, הע' 2.

⁴⁸³ תרגום: כל... שאנחנו אומרים כאן ב"....

⁴⁸⁴ תרגום: כל... שאנחנו עומדים (כלומר, עוסקים) כאן....

⁴⁸⁵ ראה כ"ר, עמ' 158 א שו' 9.

⁴⁸⁶ תרגום: כל... ששנינו....

כל אוריתא⁴⁸⁷ שבת ט ב ש' 54.

כל אילין מיליא ע"ע כל אילין מיליא.

כל אילין מיליא לא מסייען ולא תברן לא על דר' ולא על דר' ע"ע כל אילין מיליא לא מסייען ולא תברן לא על דר' ולא על דר'.

****כל אילין מיליא**⁴⁸⁸ **כלאים** כט ב ש' 51 (מיליא); **מעשר שני** נב ד ש' 43; **ביכורים** סד ד ש' 59 (מיליא); **עירובין** יט ג ש' 36 (מיליא); **סוכה** נב א ש' 58, נה א ש' 38; **בבא בתרא** יב ד ש' 48 (הלין, מילין⁴⁸⁹); **נידה** נ א ש' 53 (הלין). וראה עוד ערך ולית כל מיליא אכן (בתמיהה).

כל אילין מיליא לא מסייען ולא תברן לא על דר' ולא על דר'⁴⁹⁰ **תענית** סו א ש' 29; **מגילה** ע ג ש' 58 (מיליא).

כל אילין מיליא לא מסתברין (!) דלא חילופין (בניחותא)⁴⁹¹ **סנהדרין** כו א ש' 41 (צ"ל: מסתבר).

כל אילין מיליא לא מצי תנייה, וכא מצי תנייה ע"ע הא כל אילין מיליא לא מצי תנייה, וכא מצי תנייה (הרישא בתמיהה והסיפא בניחותא).

כל אילין מתיבתא (!) דהוה ר' משיב (!) קומי ר', ור' משיב (!) קומי ר', והוא מקבל מינייהו פתר (!) לה כאילין פתרייתא (!) ע"ע כל אילין תתובתה דהוה ר' מותיב קומי ר', ור' מותיב קומי ר', מקבל (!) מיניה פתר (!) ליה באילין פתריא. **כל אילין רבנין** ע"ע אילין רבנין.

***כל אילין שמועתא דר' אינון (!)**⁴⁹² **בבא קמא** ד ד ש' 41 (צ"ל: אינון). **כל אילין תתובתה דהוה ר' מותיב קומי ר', ור' מותיב קומי ר', מקבל (!) מיניה פתר (!) ליה באילין פתריא**⁴⁹⁴ **פאה** יח ב ש' 19 (צ"ל: והוא מקבל, צ"ל: ופתר, צ"ל: כאילין⁴⁹⁵); **גיטין** מט ג ש' 22 (מתיבתא! וצ"ל: תתובתא, משיב, והוא מקבל, מינייהו, צ"ל: ופתר, לה, כאילין, פתרייתא! וצ"ל: פתריא).

⁴⁸⁷ תרגום: כל התורה.

⁴⁸⁸ תרגום: כל הדברים האלה.

⁴⁸⁹ להגהה ראה כ"א, עמ' 79 ש' 20 (ושם: "מיליה").

⁴⁹⁰ תרגום: כל הדברים האלה לא מסייעים ולא שוברים לא את [שיטתו] של ר' ולא את [שיטתו] של ר'.

⁴⁹¹ תרגום: כל הדברים האלה לא מסתברים אלא חילופים.

⁴⁹² תרגום: כל השמועות האלה של ר' הן. ולפירוש "שמועתא" כאן ראה אלבק, מחקרים, עמ' 27, הע' 1. והיגר (ד, עמ' 214, סוף ד"ה בירושלמי) נדחק בפירוש המאמר, וכתב: "ואפשר שכוונת ריש לקיש היא שכל אילין שמועתא דלוי אינון, ולא בריתות דלוי אינון, ומשום הכי לא סמכין עליהן". ואולם לעצם העניין ר"י לוי מפרש קרוב לדבריו — ראה פירוש לב"ק, עמ' 137, סוף ד"ה מכר חצייה.

⁴⁹³ לוי"ו של "ור" = "ור" שמעון בן לקיש" בפאה, "וריש לקיש" בגיטין) ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1079, ד"ה וי"ו הנשוא (הראשון). אבל במבואות לסה"א, עמ' 281, סי' 3, מחק אותה בפאה.

⁴⁹⁴ תרגום (אחרי ההגהות): כל התשובות (כלומר, הקשיות) האלה שהיה ר' משיב לפני ר', [היה] ר' משיב לפני ר', והוא מקבל ממנו ופותר לו כפתרונות האלה.

⁴⁹⁵ להגהות "והוא מקבל", "ופתר", ראה מבואות לסה"א, עמ' 281, סי' 3. ולהגהה "ופתר" ראה עוד נוסח הרש"ס, נה ע"ב ש' 18.

כל הדא הילכתא דר' הוא (!), וכל דיפוק מינה הלכה כולה כר'

כל (!) אתר את אמר... והכא את אמר... ע"ע בכל אתר את אמר... והכא את אמר....
כל אתר דת מר... וכל אתר דת מר...⁴⁹⁶ **סנהדרין** כד ג שו' 27-26.
***כל בעלי לשונות בבא בתרא** יו ג שו' 15.
כל גמרא (!) אמרה דהיא מסייעה לר' ע"ע כל גמרא אמר (!) דהיא מסייעה לר'.
כל גמרא אמר (!) דהיא מסייעה לר'⁴⁹⁷ **דמאי** כד ד שו' 40 (צ"ל: אמרה); **גיטין** מו ב שו' 9 (גמרא; אמרה).
כל גמרא אמרה ע"ע כל גמרא אמרה.
כל גמרא אמרה דהיא דר'⁴⁹⁸ **פאה** יח ד שו' 55 (גרמה, אמר!); **פסחים** לז א שו' 499.
כל גמרא דא (!) ע"ע כל גמרא אמרה.
כל גמרא היא אמרה ע"ע כל גמרא אמרה.
כל גמרה אמר (!) דהיא דר' ע"ע כל גמרא אמרה דהיא דר'.
כל גמרה אמרה⁵⁰⁰ **שביעית** לח א שו' 33 (גרמא, היא אמרה); **מעשרות** נב א שו' 29 (גרמא); **כתובות** כה א שו' 42 (גרמא)⁵⁰¹, כח א שו' 17, לב ד שו' 10, לד ג שו' 8 (צ"ל: כל עמה מודיין)⁵⁰²; **נדרים** לז ד שו' 43 (גרמא, דא; תחת אמרה)⁵⁰³; **שבועות** לד ד שו' 36 (גרמא), לו ג שו' 36 (כל ליל!); **עבודה זרה** מה א שו' 25 (גרמא)⁵⁰⁴.
כל גרמיה⁵⁰⁵ **מועד קטן** פב ד שו' 48.
כל גרמיה אמרה דהוא פליג⁵⁰⁶ **קידושין** סד ג שו' 3 (גרמיה = גרמה).
כל האמור בפרשה שבת יא ד שו' 58; **יומא** לח ב שו' 32.
כל הדא הילכת' כר', ברם כרבנן ע"ע כל הדא הילכתא כר', ברם כרבנן.
כל הדא הילכתא דר' הוא (!), וכל דיפוק מינה הלכה כולה כר'⁵⁰⁷ **שבת** ט ב שו' 50 (צ"ל: היא)⁵⁰⁸.

⁴⁹⁶ תרגום: כל מקום שאתה אומר... וכל מקום שאתה אומר....
⁴⁹⁷ תרגום (אחרי ההגהה): כל עצמה (כלומר, של הברייתא) אומרת שהיא מסייעת לר'!
⁴⁹⁸ תרגום: כל עצמה (כלומר, של המשנה) אומרת שהיא של ר'!
⁴⁹⁹ עיין: שתא"י, עמ' 238, ד"ה א"ר יוחנן; ירוכ"פ, עמ' 515, ד"ה אמר ר' יוחנן.
⁵⁰⁰ תרגום: כל עצמה אומרת! ולפירוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 167, ערך גרמא.
וראה עוד ל' מוסקוביץ, "בירורי ירושלמי", סידרא כ (תשס"ה), עמ' 164, ד"ה המילים; שם, הע' 41.
⁵⁰¹ הנוסח כאן בכיל"ל: "גרמה" (ועמ' 103, גליון לשו' 19), והסדר שינה.
⁵⁰² ראה מוסקוביץ, מינות, עמ' 15, הע' 7. וראה עוד במאמרו "בירורי ירושלמי" הנ"ל (ולעיל,
הע' 500), עמ' 164 ואילך, וביחוד שם, ריש עמ' 166.
⁵⁰³ להגהה ראה המקבילה בשבועות לד ע"ד שו' 36 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.
⁵⁰⁴ עיין מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 286, סוף הע' 248.
⁵⁰⁵ תרגום: כל עצמו! כלומר, המת עצמו — עיין בהשלמות עמ' 1914.
⁵⁰⁶ תרגום: כל עצמה אומרת שהוא חלוק! ולפירוש העניין עיין בהשלמות, עמ' 1914.
⁵⁰⁷ תרגום (אחרי ההגהה): כל ההלכה (כלומר, המשנה) הזאת של ר' היא, וכל דין שיצא ממנה — כולו כר'. ואולי יש לתרגם את הסיפא: וכל הלכה (כלומר, משנה) שיוצאת ממנה — כולה כר' — עיין בירוכ"פ, ריש עמ' 128, ד"ה כרבנן.

כל הדא הילכתא כר', ברם כרבנן⁵⁰⁹ שבת ט א שו' 11 (הילכת'), שם שו' 57, ט ב שו' 48.

כל הדא הילכתא ר' כבית שמאי⁵¹⁰ פאה כ ג שו' 23; **מעשר שני** נו ב שו' 12.

כל הדא (!) פירקא דר' ע"ע כל ההין פרקא דר'.

***כל הדין פירושא הפרש (!) לכוּן ר'** (בתמיהה)⁵¹¹ **בבא בתרא** יד ג שו' 15 (צ"ל: פרש)⁵¹².

כל הדין שבחא, ולית הלכה כר' (בתמיהה)⁵¹³ **מועד קטן** פא ד שו' 3.

כל ההין פרקא דר'⁵¹⁴ **גיטין** מט ג שו' 40 (הדא; וצ"ל: הדין)⁵¹⁵, **פירקא**, נ ב שו' 33.

כל ההן (!) דאנא משכח לה (!) אנא מחיק לה ע"ע כל הן דאנא משכח לה וי (!) אנא מחק ליה.

כל ההן (!) דכתיב ע"ע כל הן דכתיב.

כל ההן פירקא⁵¹⁶ **סוטה** כ ד שו' 41, כא א שו' 45. ועיינ עוד ערך כל ההין פרקא דר'.

כל היכא (!) דאמר⁵¹⁷ **גיטין** מז ד שו' 42 (צ"ל: הן)⁵¹⁸.

כל הכתוב בפרשה (!) סוטה יח ב שו' 47.

כל הלין מיליין ע"ע כל אילין מיליין.

כל הלין מילין (!) ע"ע כל אילין מיליין.

כל הלשונות כתובות לא א שו' 4; **נזיר** נא א שו' 35, נא ד שו' 26 (2x)?, שם שו' 34 (2x)?, שם שו' 43 (2x)?, נג ג שו' 24 (לשונות).

כל המקרא תענית סח א שו' 60; **מגילה** עד ב שו' 35; **סוטה** יז ב שו' 57; **עבודה זרה** לט א שו' 43.

⁵⁰⁸ ההגהה שלי. וליברמן הנ"ל (בהערה הקודמת) התקשה בסוף המאמר, והגיה אותו על דרך אולי, ע"ש, אבל כסגנון זה: "ר' זעירא כל דתרומוות ודטהרות שמועה בשם ר' לעזר" (תרומוות מז ע"ד שו' 57).

⁵⁰⁹ תרגום: כל ההלכה (כלומר, המשנה) הזאת כר', אבל כחכמים.

⁵¹⁰ תרגום: [ב]כל ההלכה (כלומר, המשנה) הזאת ר' כבית שמאי.

⁵¹¹ תרגום: כל הפירוש הזה פירש לכם ר'!!

⁵¹² ההגהה שלי. וליברמן לא הגיה — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 197, שו' 4. וכיוצא בזה בבבלי כתובות קז ע"ב: "פתריתו בה כולי האי". ולדעתי, הוא לשון תימה. וראה עוד: מבוא לנוה"מ, עמ' 67, ד"ה בניגוד; ח' אלבק, "לעריכת התלמוד הבבלי", ספר זכרון לאשר גולאק ולשמואל קליין ז"ל, בעריכת ש' אסף וג' שלום, ירושלים תש"ב, עמ' 1. אבל לדעת ליברמן הנ"ל, הוא לשון שאלה.

⁵¹³ תרגום: כל השבח הזה, ואין הלכה כר'!!

⁵¹⁴ תרגום: כל הפרק הזה של ר'.

⁵¹⁵ ראה אפשטיין, מבואות לסה"ת, עמ' 99, הע' 20. והוא מגיה שם: "ההין". והיא היא. ובמבוא לנוה"מ, עמ' 176, הע' 3, לא השגיח להגיה. ולפירוש העניין ראה שם, עמ' 707, ד"ה ירוש' גיטין ואילך; עמ' 994, ד"ה אבל מדת.

⁵¹⁶ תרגום: כל הפרק הזה.

⁵¹⁷ תרגום: כל היכן שאומֵר.

⁵¹⁸ ההגהה שלי, שהמילה "היכא" היא מילה בבליית. וראה הערכים: כל הן דכתיב; כל הן דתנינן, ועוד.

כל זה (!) שאילתה דר' לית (!) היא כלום

כל המשניות מחוברות כמשנה⁵¹⁹ זו כתובות לא ג ש' 9.
כל הן דאנא משכח וי"ו אנא מחיק ליה⁵²⁰ סנהדרין כה ב ש' 40.
כל הן דאנא משכח לה וי (!) אנא מחק ליה⁵²¹ כלאים כה ג ש' 10 (צ"ל: וי"ו)⁵²²;
שבת יב א ש' 1 (ההן; וי ליל; מחיק, לה).
כל הן דכתיב⁵²³ שבת ט ב ש' 53, ט ד ש' 1 (ההן); פסחים לב ג ש' 13 (להן; תחת כל הן)⁵²⁴; שקלים מח א ש' 32.
כל הן דתנינן⁵²⁵ כלאים כה ב ש' 52⁶28; מעשר שני נה ב ש' 4 (כולהן); שבת ט ד ש' 51; שקלים מז ב ש' 7; מגילה ע ב ש' 22; חגיגה עח ב ש' 38; גיטין מט ב ש' 60; נידה נ ג ש' 36, נא א ש' 22.
כל הפרשה יומא מד ב ש' 29; מגילה עב א ש' 34; כתובות כז ד ש' 58; קידושין נח ג ש' 20; סנהדרין כד ד ש' 33, כה ג ש' 52; הוריות מו ד ש' 56.
כל התורה שביעית לה א ש' 39, שם ש' 48; סנהדרין כא ב ש' 10 (כל ליל)⁵²⁷; הוריות מה ד ש' 19, שם ש' 20, שם ש' 21.
כל זה (!) שאילתה דר' לית (!) היא כלום⁵²⁸ הוריות מז ב ש' 43 (צ"ל: בלדה, צ"ל: ולית)⁵²⁹.

⁵¹⁹ כך אני קורא: "כמשנה", בכ"ף. וליברמן (הלכות הירושלמי, עמ' נט, אות ה) קורא: "במשנה", בבב"ל. ובהמשך נאמר: "אמר רבי מנא קומי רבי יסא בהיי דא מתניתא בר' חנין דשמואל אמר ליה דברי הכל היא" וכו'. וכן העתיק אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 212, הע' 6. וראה מה שפירש ליברמן בכל הקטע בהלכות הירושלמי הנ"ל. והפירוש דחוק. ואולי יש לקרוא את כולן בכ"ף, כלומר, בהיי דא (כלומר כהיידא) מתניתא, בר' חנין דשמואל. ועיין בספר ניר (מהד' ע' שטיינזלץ, ירושלים תשל"ט), פז ע"א, ד"ה והיוצאת וד"ה כל המשניות. והפירוש עדיין צע"ג.

⁵²⁰ תרגום: כל היכן שאני מוצא וי"ו אני מוחק אותו. ותרגמתי "אותו" בלשון זכר, לפי שכך הוא דרך הירושלמי לקרוא לשמות האותיות בלשון זכר — ראה, למשל: "היה ד"ל"ת ועשאו ר"יש. ר"יש ועשאו ד"ל"ת" (שבת י ע"ד ש' 6); "ה"א שברחוקה נקוד" (פסחים לו ע"ד ש' 26); "תורת הראשונים לא היה לא ה"א שלהם ולא מ"ם שלהן סתום. הא סמ"ך סתום" (מגילה עא ע"ג ש' 5); ועוד הרבה. וראה עוד הלשון במסכת סופרים, פ"ח ה"ב, מהד' היגר, נויארק תרצ"א, עמ' 152. והמאמר שבערך הזה והשניים שבערך הבא הובאו על ידי ליברמן, ירוכ"פ, סוף עמ' 160, ד"ה כל ההן.

⁵²¹ תרגום (אחרי ההגהה): כל היכן שאני מוצא אותו — [את] הוי"ו — אני מוחק אותו. ונראה לי עדיף להגיה "להן וי"ו" תחת "לה וי", כלומר לוי"ו הזה.

⁵²² ראה כ"ר, 167א ש' 28 (ושם: "וי"ו"). והגהתי "וי"ו" כמו שהוא בערך הקודם. וראה: אהצו"י, שבת, עמ' 117, ד"ה כל ההן; כלאים, עמ' 25, ד"ה כל הן.

⁵²³ תרגום: כל היכן שכתוב.

⁵²⁴ הנוסח כאן בכי"ל: "כל הן" (עמ' 457 ש' 2), והמגיה שיבש — ראה ירוכ"פ, עמ' 462, ד"ה להן דכתיב.

⁵²⁵ תרגום: כל היכן ששנינו.

⁵²⁶ הר"ש והא"ז גורסים כאן: "כל הן דתני רבי" — ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 1203, ד"ה כלאים;

אלבק, מחקרים, עמ' 175, הע' 2.

⁵²⁷ ההגהה על פי גלינוות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁵²⁸ תרגום (אחרי ההגהה): מבעיתה שאלתו של ר' [אין היא כלום]! — ראה בהערה הבאה.

כל חברוי⁵³⁰ **שבועות** לו ד ש' 46, שם ש' 47.

כל יומיו דר' לא אשכחנן תותבה (!), ומן דדמך אשכחנן תותבה (!)⁵³¹ **שבועות**
לד ג ש' 15 (צ"ל: תתובה)⁵³².

כל ימינו היינו טועין בה כמקל הזה של סומא עד שלמדנוה מן חשבון גימטריא
תרומות מג ג ש' 38.

כל כך למה ברכות יג ד ש' 2; **שביעית** לט א ש' 54; **תענית** סט א ש' 59; **יבמות** ט
ג ש' 61; **הוריות** מח ב ש' 41.

כל כללה דאורייתא⁵³³ **כתובות** לה א ש' 41.

כל לשונות ע"ע כל הלשונות.

כל מה דאנן קיימין הכא ב-⁵³⁴ **פסחים** כח א ש' 40; **מגילה** עא ב ש' 36. וראה עוד
ערך כל... דאנן קיימין (!) הכא....

כל מה דאנן קיימין הכא, ב-... אנן קיימין⁵³⁵ **חגיגה** עח ג ש' 20; **נדה** מט ג
ש' 52-53, שם ש' 55.

כל מה דהוה אבא (!) שמיע את שמיע (בתמיהה)⁵³⁶ **מגילה** ע ב ש' 7 (צ"ל: אנא)⁵³⁷.
כל מילינא ע"ע ולית כל מילינא אכן (בתמיהה).

כל מקום ש- ברכות יב ד ש' 49; **יבמות** ד א ש' 23 (ב-), שם ש' 33, יב א ש' 30
(ב-), טו ב ש' 3 (ב-); **סוטה** כא א ש' 26, כד א ש' 15; **קידושין** נט ב ש' 33. ועיין עוד
ערך: בכל מקום עד בכל מקום ששנינו; ואין... בכל מקום אלא... (!?); שבכל מקום... וכאן...;
שבכל מקום ומקום. וראה עוד ערך: מכל מקום; מכל מקום (מדרשי).

⁵²⁹ ההגהות על פי הנוסח בנספח לבבלי: "בלרה שאילתיה דרבי יצחק ולית היא כלום" (וי ע"ג ש' 41). וליברמן (מחקרים, עמ' 261, ד"ה והנה) מגיה: "כל זה [מן] שאילתה דר' יצחק [ד]לית היא כלום", והוא קורא בנספח לבבלי "בלדה" תחת "בלרה", ומגיה: "כל דה". והוא קורא: "שאיִלְתָּה" בלשון רבות (שם). והלשון קשה לדבריו, שהיה צריך לומר: דלית אינין כלום. ונראה לי עיקר כקריאתו של ליברמן: "בלדה". אשר לפירוש, הנה בארמית השומרנית נמצא השורש "בלד" שפירושו פחד ובהלה (ראה טל, א, עמ' 98, טור ב, ערך בלד), והוא די שכיח בשומרנית. הוא נמצא שם בבניין פִּעֵל וְאִתְּפִּיעֵל. הוא נמצא גם כֶּשֶׁם: פִּלּוּד — פחד. נראה לי אפוא שהמדובר כאן באותו שורש, ובאותה משמעות, אבל בבניין קל ובינוני: "פִּלְדָּה שאילתיה דרבי יצחק" — פירוש: מבהילה, מבעיתה, שאלתו של ר' יצחק. או בלשון השגורה בפינו היום: מדהימה; וכבר הארכתי בפירוש העניין בהרצאתי בקונגרס העולמי החמישה עשר למדעי היהדות (יום ה', ט"ז באב תשס"ט, 6.8.2009), ואני מקווה לפרסם את הדברים במקום אחר.

⁵³⁰ תרגום: כל חברוי.

⁵³¹ תרגום (אחרי ההגהות): כל ימיו של ר' לא מצאנו תשובה, ומשנפטר מצאנו תשובה. ופירוש "תשובה" כאן — פירוק של קושיא.

⁵³² ראה מה שציינתי להלן, ערך "תתובה", על אתר.

⁵³³ תרגום: כל כלליה של התורה. ולפירוש הביטוי ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 171, הע' 5.

⁵³⁴ תרגום: כל מה שאנחנו עומדים (כלומר, עוסקים) כאן ב-.

⁵³⁵ תרגום: כל מה שאנחנו עומדים (כלומר, עוסקים) כאן ב-... אנחנו עומדים.

⁵³⁶ תרגום (אחרי ההגהות): כל מה שהייתי אני שומע אתה שמעת!!

⁵³⁷ ההגהה על פי אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 168, ד"ה ובירוש'.

כל מקום שאמרו... כל מקום שאמרו... שבת ז ד ש' 59-60. וראה עוד ערך אפילו במקום שאמרו.

כל מקום שאמרו חכמים נידה מט ג ש' 43.

****כל מקום שנאמר ברכות יד ב ש' 35; ערלה סב ד ש' 12, שם ש' 32; פסחים כח ג ש' 12, שם ש' 35; ראש השנה נו א ש' 37; בבא בתרא יו א ש' 59; סנהדרין יח א ש' 51; מכות לא ד ש' 62⁵³⁸.**

כל מקום שעשית... את עשה (!)..., וכאן שלא עשית... אין את עושה... כלאים כח ד ש' 60-62 (צ"ל: עושה)⁵³⁹.

כל מקום ששנה (כלומר, רבי) יבמות ו ב ש' 14⁵⁴⁰.

כל מקום ששנה רבי ערלה סא ד ש' 27; פסחים ל ב ש' 4; תענית סו א ש' 50; מגילה ע ד ש' 17; יבמות ו א ש' 62, ו ב ש' 5; סוטה כ ד ש' 48; קידושין סד ג ש' 11 (ב"ג, שם ש' 15; נידה מט ב ש' 52).

כל מקום ששנו כלאים כז ד ש' 11; שבת יב ג ש' 38.

****כל מקום ששנינו תרומות מא ב ש' 21; שבת ג ב ש' 59; כתובות לה ד ש' 25 (ב"ג, לו א ש' 23 (ב"ג); נזיר נו ג ש' 49; בבא בתרא יו ד ש' 45).**

כל מתניית' (!) ע"ע כל מתניתא.

כל מתניתא⁵⁴¹ מעשר שני נה ד ש' 21⁵⁴², שם ש' 23 (מתניית' וצ"ל: מתנית').

כל מתניתין (!)⁵⁴³ תרומות מד ג ש' 44 (צ"ל: מתניתא); כתובות כז ב ש' 49 (כל ל', כדמתניתא! וצ"ל: כל מתניתא).

כל סמא דמילתא⁵⁴⁴ תענית סט א ש' 33; סנהדרין ל ב ש' 29.

⁵³⁸ ישנו מופע נוסף בסוטה יז ע"א ש' 4. ולי נראה שהוא תנאי, אבל מלמד מסופק בו שמא הוא אמוראי — ראה מה"ת, עמ' 103, הערות לסימן כב, הע' 2. והוא הדין למילה "זה" הבאה שם.
⁵³⁹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 411, כח ע"ד, ש' 61.
⁵⁴⁰ בקטע זוסמן (עמ' 93 ש' 3) לא גרסין "מקום ששנה", וכן נראה עיקר, עי"ש. והיא אשגרה מלעיל (שם, ש' 5).

⁵⁴¹ תרגום: כל המשנה. כלומר, משנתנו, משנת רבי. ראה בהערה הבאה.

⁵⁴² לפירוש הביטוי הזה עיינו: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 17, ד"ה אבל; מבוא לנוה"מ, עמ' 14, ד"ה "זוג" של חכמים. וציטט את הסיפא של המימרא במחקרים, ב, ב, עמ' 867, סוף הע' 1. ומסתיימת דבריו בכל המקומות האלה נראה שהוא נוקט "מתניתא" עיקר, ועל פי זה הגהתי את המופע דלקמן בשורה 23. וראה ליברמן, יוניתי, ריש עמ' 223, ד"ה פרסום-על-פה.

⁵⁴³ תרגום (אחרי ההגהה): כל המשניות.

⁵⁴⁴ תרגום: כל הסם (כלומר, העיקר, המהות) של הדבר. וכן תרגם סקולוף, עמ' 381, טור א, ערך סם. וראה עוד יסטרוב, עמ' 998, טור ב, ערך סמא II. ודבריו צריכים עיון. ועיינו לוי, ג, עמ' 539, ערך סמא (השני) שהוא מפרש את המילה "סמא" מלשון יונית: σῶμα; וקוהוט מפרש "סמא" מן הלטינית: summa — ראה עה"ש, ו, עמ' סח, טור א, ערך סמא (הראשון). גם מורי הרא"ש רזנטל ז"ל פירש אותה (בהרצאה) מן הלטינית. וכמדומני שפירש: כל תמצית הדבר. והראשון נראה עיקר.

כל עמא ⁵⁴⁵ **אמרין** ⁵⁴⁶ **גיטין** מה ד ש' ⁵⁴⁷29.
כל עמא דרשי (!) ⁵⁴⁸ **פאה** יח א ש' 44 (צ"ל: דרשין).
כל עמא מודה (!) ע"ע כל עמא מודיי.
כל עמא מודו ע"ע כל עמא מודיי.
כל עמא מודו על הדא דר' ע"ע כל עמא מודויי על הדא דר'.
כל עמא מודוי ע"ע כל עמא מודיי.
כל עמא מודויי ע"ע כל עמא מודיי.
***כל עמא מודויי על הדא דר'** ⁵⁴⁹ **בבא קמא** ה ג ש' 32 (מודו); **בבא מציעא** ט ב ש' 27. ועיין עוד ערך כל עמא מודיי להדא דר'.
כל עמא מודי (!) ע"ע כל עמא מודיי.
****כל עמא מודיי** ⁵⁵⁰ **ברכות** ו ד ש' 48, י ג ש' 16 (מודויי) ⁵⁵¹, שם ש' 19, שם ש' 26, שם ש' 57 (מודוי); **דמאי** כב ד ש' 24, כו ג ש' 45; **כלאים** כט ד ש' 40, לא א ש' 17, שם ש' 43; **שביעית** לט ד ש' 26, שם ש' 27; **מעשרות** מט ד ש' 53 (ועמה), נ ג ש' 26, שם ש' 27, נא ד ש' 7; **מעשר שני** נה א ש' 30; **חלה** נז ד ש' 2 (ו-), נט ג ש' 3, שם ש' 9, שם ש' 13; **ביכורים** סג ד ש' 8, סה ד ש' 38 (מודו), שם ש' 41 (מודו); **שבת** טו ג ש' 2, טו ד ש' 3 (מודוי); **עירובין** כא א ש' 43, כב ד ש' 18, שם ש' 19, כג ב ש' 50, כג ג ש' 58, שם ש' 60, כד ג ש' 39; **פסחים** לז א ש' 27; **יומא** מג א ש' 32; **שקלים** מו ג ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 59, שם ש' 60, מז ד ש' 44, שם ש' 48, מח ב ש' 27, שם ש' 29; **ביצה** סא ב ש' 54, סב ב ש' 3, שם ש' 5; **תענית** סח ב ש' 38, שם ש' 41; **מגילה** ע ג ש' 7, שם ש' 11, עא ב ש' 37; **חגיגה** עח א ש' 20, עט ב ש' 36, עט ד ש' 10; **יבמות** ב ד ש' 26, ז ב ש' 30, שם ש' 31, י ב ש' 17, יב א ש' 1, יג ב ש' 57 (ועמה), טו א ש' 45, שם ש' 46; **סוטה** יח ד ש' 19, כג ג ש' 62; **כתובות** כו ב ש' 3, כח ב ש' 7, שם ש' 30 (מודו), שם ש' 44 (מודו), כח ג ש' 43 (מודו), שם ש' 47 (מודו).

⁵⁴⁵ לפירוש "כל עמא" ראה מבוה"י, יא ע"א, ערך כל עמא.

⁵⁴⁶ תרגום: כל העם (וכלומר, כל החכמים) אומרים.

⁵⁴⁷ ישנם מופעים נוספים של הביטוי "כל עמא", אבל הם משמשים במשמעות כל העולם ממש, לאו דוקא חכמים בעלי מחלוקת, ולכן הם לא נכללו ברשימה — ראה: מועד קטן פג ע"ג ש' 39, שם ש' 40 = ברכות ד ע"ב ש' 34 (2x); אבל במופע הראשון שם בהשפעת הבבלי: "כל עלמא" [?]. וראה ליברמן, דב"ר, מבוא, עמ' xxii, ד"ה וגם. וראה עוד: ירוכ"פ, עמ' 504, ד"ה והנה גירסת [ושם: "הירושלמי אומר תמיד 'כל עמא' במקום 'כולי עלמא' שבבבלי"]. תוכפ"ש, פסחא, עמ' 582, הע' 5. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, מבוא, עמ' כג, הע' 17. כיוצא בזה בתענית סו ע"ד ש' 9: "והוון כל עמא אמרין איתון חמוון פורין דשמשי". והוא הדין לבבא מציעא ח ע"ד ש' 36, שם שם "כולי עלמא [?]", שם ש' 37 ("ועל [?] עמא") = הוריות מח ע"ב ש' 21 (2x), שם ש' 22. וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' פא.

⁵⁴⁸ תרגום: כל העם (וכלומר, כל החכמים) דורשים.

⁵⁴⁹ תרגום: כל העם (וכלומר, כל החכמים) מודים (וכלומר, מסכימים) על [הדעה] הזאת של ר'.

⁵⁵⁰ תרגום: כל העם (וכלומר, כל החכמים) מודים.

⁵⁵¹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 362, י ע"ג, ש' 16.

****כל עמא מודיי** (המשך) לג ד שו' 39 (2x), לד ד שו' 5, לו א שו' 39, שם שו' 40, לו ב שו' 12, שם שו' 13, שם שו' 15; **נדרים** לז א שו' 30, מ ב שו' 45; **גיטין** מו ב שו' 20, מז ג שו' 2 (מודה!), מח ד שו' 41, מט ד שו' 32 (2x); **נזיר** נא ב שו' 32 (מודיי), שם שו' 43 (מודיי), שם שו' 44 (מודיי), נב א שו' 40 (2x; מודיי), שם שו' 50, שם שו' 52, נב ד שו' 40, שם שו' 41, שם שו' 52 (מודו), נג ד שו' 23 (מודי), שם שו' 25, שם שו' 27, שם שו' 28, נד א שו' 17, שם שו' 29, שם שו' 30, שם שו' 37, שם שו' 38 (מודיי), נה ב שו' 49 (מודה!), שם שו' 56 (מודי); **קידושין** נט ב שו' 48, ס ג שו' 56, סו א שו' 49; **בבא קמא** ג ג שו' 25; **בבא מציעא** ח ג שו' 15 (מודו), שם שו' 16 (מודו), שם שו' 24, י ג שו' 38 (מודו), שם שו' 39 (מודו); **בבא בתרא** יג ג שו' 45 (מודו), יד ג שו' 24 (2x; מודו), יו ב שו' 10 (עמה, מודו), שם שו' 56 (2x; מודו); **סנהדרין** יח ב שו' 45 (מודו), שם שו' 49 (מודו), כב ד שו' 20 (מודו), שם שו' 21 (מודו); **שבועות** לז א שו' 42, שם שו' 43 (מודו)⁵⁵². ועיין עוד ערך לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודיי בהן.

כל עמא מודיי... וכל עמא מודיי...⁵⁵³ **פסחים** לא ב שו' 18-19.

כל עמא מודיי להדא דר'⁵⁵⁴ **שבת** י ב שו' 19; **ביצה** ס ד שו' 39 (להיא, דא"ר!). ועיין עוד ערך כל עמא מודיי על הדא דר'.

כל עמא מודיי להיא דא"ר (!) ע"ע כל עמא מודיי להדא דר'.

כל עמא רביין על דר'⁵⁵⁵ **תרומות** מז ד שו' 53, שם שו' 54 (רבינ!).

כל עמא רבין (! על דר') ע"ע כל עמא רביין על דר'.

כל עמא שאלין לרבי, ואת לית את שאל ליה (בתמיהה)⁵⁵⁶ **מועד קטן** פא ג שו' 53.

כל עמה מודו ע"ע כל עמא מודיי.

כל עמה מודיי ע"ע כל עמא מודיי.

****כל עצמו שבת יא ד שו' 33; סוטה יז ב שו' 234; נזיר נא ד שו' 56, נה א שו' 63; בבא קמא ה ד שו' 35; בבא בתרא יד ג שו' 35⁵⁵⁷; עבודה זרה מג ב שו' 1, מג ד שו' 558⁵⁵⁸.**

כל עצמן ברכות ו ג שו' 14, שם שו' 28; פסחים כז ב שו' 45 (כל ליה!), כט ג שו' 559⁵⁵⁹, לא א שו' 58.

⁵⁵² למופע נוסף מסופק ע"ע כל גרמה אמרה. וראה עוד: "כיון דכל עמא מודו" וכו' (שבועות לז ע"ב שו' 43), והוא לשון הדיוט.

⁵⁵³ תרגום: כל העם (כלומר, כל החכמים) מודים... וכל העם מודים...

⁵⁵⁴ תרגום: כל העם (כלומר, כל החכמים) מודים ל[הלכה] הזאת של ר'. כלומר, הלכה למעשה.

⁵⁵⁵ תרגום: כל העם (כלומר, כל החכמים) רבים (מלשון רוב) על [שיטתו] של ר'. כלומר, שהם הרוב לעומת ר'.

⁵⁵⁶ תרגום: כל העם (כלומר, כל הלומדים) שואלים את רבי, ואתה אין אתה שואל אותו! ר' רבי!

כאן הוא ר' יהודה הנשיא.

⁵⁵⁷ עיין ירושלמי נזיקין, עמ' 198, שו' 23.

⁵⁵⁸ לא רשמתי את המופע שבפסחים לו ע"ד שו' 45, לפי שהוא, ככל הנראה, תנאי — ראה ספרי במדבר, פיס' ע, עמ' 67 שו' 2. וראה עוד אהצ"ר, ריש עמ' 115, ד"ה ודוחה. וכן נראית דעת ליברמן —

עיין ירוכ"פ, סוף עמ' 510, ד"ה ודוחה.

⁵⁵⁹ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 409, ד"ה ר' חיה. וצ"ע.

כל פירקא⁵⁶⁰ **כלאים** כו ד שו' 51, כז א שו' 2; **שביעית** לו א שו' 41; **גיטין** מז ג שו' 25.
***כל פירקא תליתניא דתנינן בנזיקין**⁵⁶¹ **בבא קמא** ב א שו' 29.

כל קריא ע"ע כל קרייא.

כל קרייא⁵⁶² **מגילה** עד ד שו' 49 (קריא), שם שו' 50, שם שו' 51 (קרייה); **סנהדרין** כ ב שו' 32 (ב-).

כל קרייה ע"ע כל קרייא.

כל רבה (!) ע"ע ולכל דבה (בתמיהה).

כל רבותינו **סנהדרין** כח א שו' 56.

***כל רבותינו בגולה** **בבא בתרא** יג ד שו' 42.

כל רבנין ע"ע כל רבנן.

כל רבנין דעלין לבי מדרשא ע"ע ר' ור' ור' בשם כל רבנין דעלין לבי מדרשא.

כל רבנן⁵⁶³ **פסחים** לג א שו' 46 (רבנין); **יומא** לח ג שו' 35; **מגילה** עה ג שו' 61; **קידושין** סד ג שו' 58 (רבנין); **נדה** מח ד שו' 39.

***כל שאילו** **עירובין** יט א שו' 751, כד ג שו' 59; **פסחים** לב א שו' 19, שם שו' 22, שם שו' 25; **יבמות** ג ד שו' 34; **בבא בתרא** יו ב שו' 60; **עבודה זרה** מד א שו' 26.

כל שאילו... וכל שאילו... **עבודה זרה** מג ב שו' 52, מד א שו' 11-10.

כל שאמרו **ברכות** ו ב שו' 60; **מעשר שני** נג ג שו' 45, שם שו' 47, שם שו' 48; **פסחים** לג ד שו' 34; **סוכה** נג ד שו' 57; **ראש השנה** נט א שו' 39; **מגילה** ע ב שו' 46, שם שו' 47.

כל שיטת ר' כשיטת ר' רבו⁵⁶⁴ **סוכה** נד ג שו' 53, שם שו' 59.

כל שכן **ברכות** יא ב שו' 24; **כלאים** כח ג שו' 41; **נזיר** נב ד שו' 30; **סנהדרין** כו א שו' 157 (צ"ל: לא כל שכן)⁵⁶⁵. ועיין עוד ערך: ולא כל שכן היא (בתמיהה); לא כל שכן (בתמיהה).

***כל שכן...** **ברכות** ה ב שו' 62 (צ"ל: לא כל שכן)⁵⁶⁶, ו א שו' 62 (צ"ל: לא כל שכן)⁵⁶⁷;

פאה יח ב שו' 64; **כלאים** כט ב שו' 36; **שביעית** לו א שו' 34, לח ד שו' 27; **תרומות**

מא ד שו' 30 (ו-); **מעשרות** מט ד שו' 2, שם שו' 3; **מעשר שני** נג ג שו' 64, נו ג שו' 21;

חלה נח ג שו' 25, שם שו' 26, ס ב שו' 752; **ביכורים** סה ד שו' 52 (ו-); **שבת** ו ב שו' 53;

עירובין יט ג שו' 21; **פסחים** כז ב שו' 63, כז ד שו' 40, כט ד שו' 34, ל ד שו' 25,

לב ב שו' 13 (ו-)⁵⁶⁸, לה א שו' 1, לה ב שו' 8, שם שו' 41, לה ד שו' 22, שם שו' 34;

⁵⁶⁰ תרגום: כל הפרק.

⁵⁶¹ תרגום: כל הפרק השלישי ששנינו ב[מסכת] נזיקין.

⁵⁶² תרגום: כל המקרא.

⁵⁶³ תרגום: כל החכמים.

⁵⁶⁴ המאמר הזה צוטט על ידי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 1170, סי' 7 (והוא קורא: "בשיטת").

⁵⁶⁵ ראה המקבילה בפסחים לה ע"ב שו' 3.

⁵⁶⁶ ראה מה שהערתי בערך "אם... כל שכן..." על אתר.

⁵⁶⁷ ההגהה על פי המקבילה בנזיר נו ע"א שו' 10.

⁵⁶⁸ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 459, ד"ה וכל שכן.

****כל שכן...** (המשך) **יומא** מד ד שו' 36; **סוכה** נב א שו' 43; **תענית** סה ב שו' 34; **חגיגה** עט ב שו' 8 (ו-); **יבמות** ב ג שו' 27, ה ד שו' 3 (וכלשכנ!), יא ב שו' 40; **סוטה** יו ג שו' 11, כג ד שו' 46; **כתובות** כו ג שו' 27, כז ג שו' 23, כט ג שו' 54, ל ב שו' 33, לד ד שו' 5; **גיטין** מז ב שו' 25, שם שו' 26, מט ב שו' 46; **נזיר** נו ג שו' 41, שם שו' 45; **קידושין** נט ג שו' 16, סא ג שו' 16, שם שו' 27; **בבא קמא** ב ג שו' 23; **בבא מציעא** ט ב שו' 23; **בבא בתרא** יג ב שו' 30, יו ד שו' 28; **סנהדרין** כא ג שו' 63, כא ד שו' 4, כג ב שו' 34; שם שו' 35; **שבועות** לה ג שו' 16, שם שו' 23; **עבודה זרה** מג ד שו' 29. ועיין עוד ערך: לא כל שכן... (בתמיהה); לא כל שכן הוא (בתמיהה).

כל שכן מחלפה שיטתיה דר'⁵⁶⁹ **שבת** יז ג שו' 570²²; **פסחים** לה ב שו' 1; **יומא** מג ג שו' 13 (מחלפיה?)⁵⁷¹; **סוכה** נב ד שו' 27; **מועד קטן** פא א שו' 49 (ו-)⁵⁷²; **סנהדרין** כו א שו' 56.

כל שכן מחלפיה (!) שיטתיה דר' ע"ע כל שכן מחלפה שיטתיה דר'.

כל שמועת' ע"ע כל שמועת'.

כל שמועת'⁵⁷³ **פאה** טו ד שו' 28 (שמועת'); **קידושין** סא ג שו' 8.

כל שעה הוה ר' רבי אומר (!) לי תני מתניתך⁵⁷⁴ **שבת** יב א שו' 33 (צ"ל: אמר)⁵⁷⁵, יז א שו' 54 (הוה ל'!), רבי + בא, אמ', ליה!; **יבמות** י א שו' 58 (הויה! וצ"ל: הוה = הוה), רבי ל'!, אמר)⁵⁷⁶; **כתובות** לד ג שו' 50 (ב-, אמר, מתניתא!⁵⁷⁷).

כל שעה הויה ר' (!) אמר לי תני מתניתך ע"ע כל שעה הוה ר' רבי אומר (!) לי תני מתניתך.

כל שעה ר' (!) רבי בא (!) אמר ליה (!) תני מתניתך ע"ע כל שעה הוה ר' רבי אומר (!) לי תני מתניתך.

כל תלמודו הוריות מח ב שו' 7, שם שו' 8.

כל תלמיד ע"ע תלמיד.

***כל תלמיד ותלמיד בבא מציעא ח ד שו' 39**⁵⁷⁸.

⁵⁶⁹ תרגום: כל שכן [ש]מחלפת שיטתו של ר'!

⁵⁷⁰ עיין: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 285, הערה לשורה 1; ליברמן, ירוכ"פ, סוף עמ' 212, ד"ה

תיפתר.

⁵⁷¹ ההגהה שלי. ועיין שתא"י (עמ' 257, ד"ה ע"ד דר' יוחנן) שהגיה בדרך אחרת. וצ"ע.

⁵⁷² ראה מה שהגיה כאן ליברמן בירוכ"פ, עמ' 11, הע' 3 [עמ' 10].

⁵⁷³ תרגום: כל השמועות שלי.

⁵⁷⁴ תרגום: כל שעה היה ר' רבי אומר לי: שנה משנתך.

⁵⁷⁵ על המקבילה שבבראשית רבה ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 162, ד"ה אמר ר' יוסה. ושם נרשמו שאר

המופעים שבערך.

⁵⁷⁶ להגהות ראה תוכפ"ש, יבמות, עמ' 16, ד"ה ואף כאן.

⁵⁷⁷ להגהה ראה מה שכתבתי להלן, ערך "תני מתניתך", על אתר.

⁵⁷⁸ לשון הגמרא כאן: "הדא אמרה כל תלמיד ותלמיד". ובכ"א: "הדה אמרה כל שרוב תלמודו

ממנו" (עמ' 51 שו' 118). ועיין ירושלמי נזיקין, עמ' 139, שו' 118. ולי נראה שיש לגרוס את שתי המסקנות. ורבינוביץ הגיה כאן: "כל תלמוד ותלמוד" — ראה שתא"י, ריש עמ' 486, סד"ה ר' יוחנן. ואין צורך.

כל תלמידיו⁵⁷⁹ כלאים לב ב שר' 52; חגיגה עו ג שר' 63; כתובות לה א שר' 58; נדרים מב ב שר' 13.

כל תלמידיו דר'⁵⁸⁰ מועד קטן פג א שר' 46.

כל תנאי תני (!) בשם ר', ור' הושעיא תני לה בשם חכמים ע"ע כל תנייא תניי לה בשם ר', ור' הושעיה תני לה בשם חכמים.

כל תנייא תניי לה בשם ר', ור' הושעיה תני לה בשם חכמים⁵⁸¹ ברכות ח ג שר' 55 (ותנאי, תניי, לה, לילי, הושעיא); ראש השנה נט ד שר' 18.

כלום (בתמיהה) כלאים ל ב שר' 45! (צ"ל: כלום... אלא)⁵⁸²; מעשרות נא ב שר' 17; מעשר שני נו א שר' 4; עירובין כ א שר' 28; חגיגה עז א שר' 34; נזיר נא ד שר' 25, שם שר' 51; סנהדרין כא ג שר' 229; שבועות לה ב שר' 52. ועיין עוד ערך: אילו... כלום...; אלו... שמה כלום... (בתמיהה); שמה כלום היא (בתמיהה).

****כלום... אלא...** ברכות ג ג שר' 45, ד ב שר' 48-49 (לא), יג ד שר' 40; פאה יו ב שר' 62 (לא); תרומות מג ג שר' 29; חלה נט ב שר' 16 (לא); ערלה סב א שר' 27-28 (לא); ביכורים סד א שר' 13 (לא); שבת ח ד שר' 12-13 (לא), יג ב שר' 8-9, טו ב שר' 13-14, שם שר' 16 (לא); שקלים מז א שר' 44-45; ראש השנה נו ג שר' 8-9 (לא)⁵⁸³; תענית סה ד שר' 35; חגיגה עח ב שר' 20-21 (לא); מועד קטן פא ב שר' 27-28 (לא), שם שר' 29, פג ד שר' 3-4 (לא); סוטה יח א שר' 50-51 (לא), יט ג שר' 40; כתובות כד ד שר' 27⁵⁸⁴; גיטין מד א שר' 28, מה ג שר' 64 - מה ד שר' 1; קידושין נט ד שר' 11, סג ד שר' 11 (לא), סה ג שר' 8; סנהדרין כט א שר' 18-19; שבועות לו ב שר' 6 (צ"ל: מהו ש-?)⁵⁸⁵, לז ג שר' 58, לח ג שר' 34 (לא)⁵⁸⁶; נידה מט א שר' 13⁵⁸⁷. ועיין עוד ערך אילו... כלום... אלא....

⁵⁷⁹ תרגום: כל תלמידיו.

⁵⁸⁰ תרגום: כל תלמידיו של ר'.

⁵⁸¹ תרגום: כל התנאים שונים אותה (כלומר, את ההלכה הזאת) בשם ר', ור' הושעיה שונה אותה בשם חכמים. ופירש אפשטיין את עניין הסיפא: "ז"א סתם בשיטת החכמים" (מחקרים, ב, א, ריש עמ' 177, ד"ה על זה; ההדגשה במקור).

⁵⁸² ראה: מהד' לונץ, ל ע"א שר' 10; שם, ציון יא; אהצו"י, עמ' 45, ד"ה לא ארבע.

⁵⁸³ ראה תוכפ"ש, פסחא, עמ' 639, ד"ה ברם.

⁵⁸⁴ הנוסח כאן בכ"ל: "כלום... לא" (עמ' 101 שר' 31), והוגה "אלא". ואין צורך.

⁵⁸⁵ עיין שתא"י, עמ' 546, ריש ד"ה א"ר יוסי.

⁵⁸⁶ לשון הגמרא כאן: "כלום החמיצה לא מחמת קילקולה". כלומר, "שפתח ונטל ממנו [י] רביעית" (שתא"י, עמ' 555, ד"ה ריב"ח). ומכאן יש לפשוט שכוונת המשנה היא "נטל" בדווקא, עי"ש. ואולם הנוסח במקבילה שבבבא מציעא, בכ"א: "כלום החמיצה אלא מחמת טילטול" (עמ' 54 שר' 62). וכן הוא גם בש"ס וילנא, יג ע"ב שר' 4 בנוסח מהר"ם דילונזאנו (ושם: "טלטול"). ונראה לי, שיש למחוק בשבועות את המילה "לא", ולגרוס "טילטולה" תחת "קילקולה", ולמחוק בבבא מציעא את המילה "אלא". והכוונה שאין החבית מחמיצה מחמת טלטול גרידא, אלא עד שיטול ממנה. וכן כתב רבינוביץ הנ"ל בפירושו: "שחבית שתומה ומלאה אין דרכה להחמיץ". וכן נראים דברי רבינו חננאל בבבא מציעא מד ע"א. ועיין עוד ברש"י שם, ד"ה אבל החמיצה. אבל רבינו תם (ותוס') בבא בתרא, צו ע"ב, ד"ה ושמואל) סבור שהטלטול מביא לידי חימוץ — ראה תוכפ"ש, בבא קמא, סוף עמ' 130, ד"ה ובירושלמי. וכן דעת

כלום... לא... ע"ע כלום... אלא...

כלום אין... אלא... בבא בתרא יו ד שו' 588³⁰, שם שו' 33 (כלום ליו' 589).

כלום אינון פליגין תמן לא⁵⁹⁰ עירובין כא א שו' 52 (לא = אלא).

כלום אמר ר' אלא כלאים לא ב שו' 33, לא ג שו' 1; חלה נט א שו' 18; ערלה סב ג

שו' 28; שבת י א שו' 26 (לא), יא ג שו' 27 (לא); עירובין כא א שו' 30 (לא); שקלים מח

א שו' 28; גיטין מה א שו' 30 (לא); סנהדרין כד ד שו' 14.

כלום אמר ר' לא ע"ע כלום אמר ר' אלא.

כלום אמרו... אלא... ע"ע כלום אמרו... לא....

****כלום אמרו... לא**⁵⁹¹... שבת יא א שו' 25; פסחים כז ד שו' 4, לז ג שו' 22; שקלים

מה ד שו' 38, שם שו' 40, מז ב שו' 55; תענית סז ב שו' 59; מגילה עא א שו' 20-21,

שם שו' 22-23, עה ג שו' 4; חגיגה עה ג שו' 21; מועד קטן פג א שו' 61; בבא בתרא יג

א שו' 4 (אלא).

כלום אמרו בית שמאי אלא (!) דמאי כד ג שו' 1 (צ"ל: אף תחת אלא)⁵⁹².

כלום הוא (בתמיהה) כתובות כו ג שו' 18, שם שו' 20. ועיין עוד ערך אילו... שמא כלום

הוא (בתמיהה).

כלום טעמ' דבית הלל אלא ע"ע כלום טעמהון דבית הלל אלא.

כלום טעמ' דבית שמאי אלא ע"ע כלום טעמהון דבית שמאי אלא.

כלום טעמא דבית הלל אלא ע"ע כלום טעמהון דבית הלל אלא.

כלום טעמא דבית שמאי לא ע"ע כלום טעמהון דבית שמאי אלא.

כלום טעמהון דבית הלל אלא⁵⁹³ ברכות יא ד שו' 37, שם שו' 41; פסחים לז ג שו' 50

(טעמא), שם שו' 54 (טעמ').

ראשונים אחרים — ראה ירושלמי נזיקין, סוף עמ' 207, ד"ה ופירש הרשב"ם. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 1034, סי' 11; שם, הע' 4. וצ"ע.

⁵⁸⁷ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: אלא (בתמיהה); כלום (בתמיהה); לא (בתמיהה). וישנו מופע נוסף ביומא מד ע"ב שו' 33. ואולם הוא בא בתוך ברייתא, ולכן לא נכלל ברשימה, כשם שלא נכללו שאר המונחים הבאים המופיעים בה: "שאין תלמוד לומר" (שם, שו' 33), "יכי עלת על דעתינו" (שם, שם), "אם כן למה נאמר" (שם, שו' 34), "הקיש" (שם, שם), "מה... אף..." (שם, שו' 34-35) — ראה ספרא, אחרי מות, פרק ו ה"ה, פב ע"ג. וברייתא זו הוצעה בירושלמי על ידי "דכתיב" (שם, שו' 32). וכבר הערתי עליה במבוא, עמ' מד, ד"ה לעתים.

⁵⁸⁸ ליברמן מחק כאן את המילה "אלא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). אבל היא ישנה גם בכי"א, עמ' 105 שו' 11. ובפירושו (שם, סוף עמ' 220, ד"ה מהו) פירש מבלי להגיה ובהתעלמות מן המילה "אלא".

ואינה אלא שאלה רטרורית.

⁵⁸⁹ ההגהה על פי כ"א, עמ' 106 שו' 14 (ושם "אלא" ליתא!). ועיין שם, עמ' 221, שו' 14.

⁵⁹⁰ תרגום: כלום הם חלוקים שם אלא!?

⁵⁹¹ = אלא.

⁵⁹² ההגהה על פי ליברמן, תוכפ"ש, דמיי, עמ' 207, שו' 70-71; שם, הע' 56.

⁵⁹³ תרגום: כלום טעמם של בית הלל אלא!?

כלום טעמהון דבית שמאי אלא⁵⁹⁴ **ברכות** יא ד שו' 36, שם שו' 39; **פסחים** לו ג שו' 49 (טעמא, שמי, לא), שם שו' 52 (טעמ').

כלום יש ב'... אלא... וב'... אלא... מעשר שני נג ג שו' 4-5.

כלום יש כאן... אלא... יומא מא ג שו' 35. וראה עוד ערך ויש כאן (בתמיהה).

כלום כתיב⁵⁹⁵ **מעשר שני** נב ג שו' 37.

כלום כתיב... אלא ב'...⁵⁹⁶ **יבמות** י ב שו' 25.

כלום למדו... אלא... פאה כ ג שו' 17-18; **תרומות** מ ב שו' 47⁵⁹⁷; **מעשר שני** נב ג שו' 40; **שבת** י ב שו' 28⁵⁹⁸; **עירובין** כב ד שו' 24 (לא); **שקלים** נ ב שו' 35, נ ד שו' 42 (לא), שם שו' 43-44 (לא); **ביצה** ס ד שו' 47-48; **סוטה** יח ב שו' 18 (לא), כ ג שו' 2-3 (לא); **כתובות** כה ב שו' 4 (לא); **גיטין** מה ד שו' 24 (לא), מז א שו' 8 (לא); **קידושין** ס ד שו' 39; **מכות** לב א שו' 22 (לא).

כלום למדו... לא... ע"ע כלום למדו... אלא...

כלום למדנו... אלא... מעשר שני נו ב שו' 7.

****כלום פליגי (!) אלא**⁵⁹⁹ **בבא בתרא** יז א שו' 52 (צ"ל: פליגי)⁶⁰⁰; **עבודה זרה** מג ב שו' 34 (פליגי, לה! וצ"ל: לא [= אלא]⁶⁰¹).

כלום פליגין לה (!) ע"ע כלום פליגי (!) אלא.

****כלום צריכה אלא** (כלומר, נצרכה לומר)⁶⁰² **מעשרות** נא ד שו' 34; **ביכורים** סג ד שו' 27 (לא); **בבא קמא** ה ב שו' 25 (לא).

כלום צריכה לא ע"ע כלום צריכה אלא (כלומר, נצרכה לומר).

⁵⁹⁴ תרגום: כלום טעמם של בית שמאי אלא!!

⁵⁹⁵ תרגום: כלום כתוב!!

⁵⁹⁶ תרגום: כלום כתוב... אלא ב'...!!

⁵⁹⁷ ראה מה שהעיר אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 441, [מ ע"ב], שו' 47; שם, הע' 11 (על "כלום"), והע' 12 (על "אלא").

⁵⁹⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "לא" (עמ' 350 שו' 31) תחת "אלא", והוגה — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 143, ד"ה (תני) ר' יוסי. ואין צורך.

⁵⁹⁹ תרגום: כלום [הם] חלוקים אלא!!

⁶⁰⁰ לפירוש המופע הזה ראה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 226, ד"ה וזהו. ורישום המופע בערך הזה מתאים לשיטתו. ולפי, הכוונה למחלוקת ר' מאיר וחכמים, עי"ש. ושתא"י (עמ' 506, ד"ה חזקה) מוחק "אלא". ולפי פירושו, הכוונה לבעלי הדין, ואין כאן מונח, עי"ש. וליברמן משך את המילה "כלום" לעיל מינה, כלומר, "אין עדים כלום" (עי"ש), והוסיף מילת "כלום" אחריה, ומוחק את המילה "אלא" (גליונות הרש"ל, טוספ ב'). ופירש לעיל במאמר: "חברייא רברבייא אמרי עדים" (יז ע"א שו' 52): "כלומר, עדי השטר". ובמאמר שבהמשך: "אמר רבי אחא כיון שאמרתי לכם לכתוב שכבי מרע ולא כתבתם שקרים אתם" (שו' 53), ציין על "אתם", והעיר: "וא"כ הוא בעצמו מודה שהם עדי שקר. ועיין אפשטיין 223, ודבריו אינם נראין". הווי אומר, שגם לדברי ליברמן אין כאן מונח.

⁶⁰¹ ההגהה שלי. ועיין בפ"מ, כג סע"ב, ד"ה כלום פליגיין.

⁶⁰² תרגום: כלום נצרכה [המשנה או הברייתא לומר] אלא!! כלומר, כלום נצרכה המשנה או הברייתא ללמד את הדין אלא!!

כלל (= חוק כללי) **ברכות** ג ג ש' 51; **שבת** ח ד ש' 53, שם ש' 56, ט א ש' 2.
כָּלֵל (מעניין כלל ופרט) **כלאים** לא ב ש' 40, שם ש' 42; **חלה** נח ב ש' 55; **שבת** ט ג ש' 15 (2x), שם ש' 18 (2x), שם ש' 38, שם ש' 47, שם ש' 51, שם ש' 52, שם ש' 53, שם ש' 57 (3x), ט ד ש' 28, יב ב ש' 22⁶⁰³; **יבמות** טו א ש' 47! (2x; צ"ל: כולל)⁶⁰⁴; **סוטה** כא ד ש' 3 (2x), שם ש' 4, כג ד ש' 14, שם ש' 49; **נזיר** נד ג ש' 28, שם ש' 29, שם ש' 31 (2x), שם ש' 50 (2x); **קידושין** נט ד ש' 6; **סנהדרין** כד ג ש' 19 (2x), שם ש' 20, שם ש' 52, כה ב ש' 27, כז א ש' 15; **שבועות** לד ג ש' 51, לו ב ש' 62 (2x), לו ג ש' 4 (2x), שם ש' 7. ועיין עוד ערך: בכלל; בכלל...; הכל היה בכלל; מכלל; מכלל...
כָּלֵל⁶⁰⁵ **כלאים** לא ב ש' 37; **שבת** ט ג ש' 14, שם ש' 17, שם ש' 23 (ש-), שם ש' 25 (וכלל₂), שם ש' 26, שם ש' 27 (וכלל₂), שם ש' 28, שם ש' 55, ט ד ש' 22, שם ש' 25, שם ש' 30 (ש-); **סוטה** כג ד ש' 13, שם ש' 49; **נזיר** נד ג ש' 28, שם ש' 30, שם ש' 38

⁶⁰³ לשון הגמרא כאן: "לא היתר מן כלל איסור הוא". וכסגנון זה בקידושין נט ע"ד ש' 6 (ואבל שם: "מכלל"). והפירוש בשבת כק"ע, סא ריש ע"ב, ד"ה ומשני לא הותר. וכן הכריע אפשטיין, מבוא לנזיר"מ, עמ' 1009, הע' 4.

וביבמות טו ע"ב ש' 32-33: "כשיצתה מכלל היתר לייבם... בשלא יצתה מכלל היתר ליבם". והגיה ליברמן בטופס ב' "בכלל" תחת "מכלל" (2x), כמו שהערתי לעיל ערך "בכלל...". על אתר; וכלשון זה לעיל: "לפי שהיתה בכלל היתר ונאסרה וחזרה והותרה" וכו' (יבמות ב ע"א ש' 25), עי"ש. ולשון הסוגיא שם: "מה בינה לקדמייתא. הכא תימר אינה נאמנת וכה תימר נאמנת [הן דתימר נאמנת — כן צריך לומר] כשיצתה מכלל היתר לייבם והן דתימר אינה נאמנת בשלא יצתה מכלל היתר ליבם". והפירוש, לדעתו, הוא שהתלמוד מקשה מן הרישא מן משנתנו שם: "האשה שהלכה היא ובעלה ובנה למדינת הים באה ואמרה... מת בני ואחר כך מת בעלי אינה נאמנת" (פס"ו, מי"א) — כלומר, ואינה מותרת ליבם — על הסיפא: "נתן לו בן במדינת הים אמרה מת בני ואחר כך בעלי נאמנת", כלומר, והיא מותרת ליבם. מאי שנא רישא שאינה נאמנת, ומאי שנא סיפא שהיא נאמנת, למרות שבשני המקרים היא אומרת אותם הדברים. ותיירץ התלמוד, שברישא היות והיה לה בן לפני יציאתה למדינת הים, היא לא יצאה בכלל היתר ליבם, כלומר, בחזקת היתר ליבם, שלא היתה מותרת ליבם במקרה של מות בעלה, שהרי יש לה ממנו זרע; ואילו בסיפא, היות ולא ידענו לה בן לפני יציאתה, הרי היא יצאה בחזקת היתר ליבם במקרה של מות בעלה, והריהי מותרת לו כשהיתה. נמצא, שאנו מעמידים אותה על חזקתה, הן ברישא הן בסיפא: ברישא אינה נאמנת ואינה מותרת ליבם בחזקתה, ובסיפא נאמנת ומותרת ליבם כשהיתה. והמפרשים לא דייקו. וללשון "כשיצתה", כלומר למדינת הים, השווה לעיל: "הגע עצמך שיצא בנה למדינת הים ומת שם" (יד ע"ד ש' 22), ולהלן: "יצאת מליאה חוששת" (טו ע"ג ש' 22).

⁶⁰⁴ ראה המקבילה בנזיר נב ע"ד ש' 42.

⁶⁰⁵ הייתי רגיל לקרוא כמה מן הביטויים האלה כשמות (כגון שבת ט ע"ג ש' 14, ש' 17, ש' 27 [המופיע השני], ש' 28 וש' 55, ט ע"ד ש' 22, כלומר, כָּלֵל. והוא הדין למילה "פָּרֵט" או "יפָּרֵט" שבצידם. אבל הלשון "**חזר** וכלל" בסנהדרין כה ע"ב ש' 26 וש' 28 ובשבועות לד ע"ג ש' 54, מלמד על "כלל" ו"פרט" שקדמוהו, שהן פעלים ולא שמות. וכן מנוקד בשרי"ר בסנהדרין: "יפָּרֵט" (ועמ' 259 ש' 38, הוא המופע המקביל לסיפא של שבת ט ע"ד ש' 22 הנ"ל). וכן מנוקד בקטע גניזה במופע דומה: "פָּרֵט וְכָלֵל" כפעלים (ראה מ' כהנא, "קווים לתולדות התפתחותה של מידת כלל ופרט בתקופת התנאים", מחקרים בתלמוד ומדרש — ספר זיכרון לתרצה ליפשיץ, בעריכת מ' בראשר ואחרים, ירושלים תשס"ה, עמ' 181, הע' 29; תצלום של קטע זה נמצא אצל א' פינקלשטיין, ספרא דבי רב, א, ניו יורק תשמ"ט, בתחילת

כלל שאין בו (!) פרט ע"ע כלל שאין עמו פרט.
כלל שאין עמו פרט גיטין נ ג שו' 6 (ברו); **שבועות** לו ג שו' 13.
כלל שהוא בצד הפרט שבת ט ג שו' 21; **נזיר** נד ג שו' 34.
כללא (= הלכה כללית)⁶¹⁷ **יבמות** ט ב שו' 25; **קידושין** סה ד שו' 618.
כללא (מעניין כלל ופרט)⁶¹⁹ **יבמות** ו ג שו' 12, שם שו' 19.
כללא דאוריתא⁶²⁰ **כלאים** לב ב שו' 34. ועיין עוד ערך כל כללה דאוריתא.
כללה **יבמות** ב ב שו' 20, יא ד שו' 48, שם שו' 50, שם שו' 51; **סנהדרין** כז א שו' 13, שם שו' 14, שם שו' 15.
כללה דאוריתא ע"ע כללא דאוריתא.
כללו ע"ע מכללו.
כללו (של חכם; מעניין כלל ופרט) **גיטין** נ ב שו' 52, שם שו' 53, שם שו' 59 (2x), שם שו' 61, שם שם: (ל"ג)⁶²¹, נ ג שו' 1, שם שו' 3; **שבועות** לו ג שו' 5, שם שו' 9.
כללו של דבר (!) **יבמות** יב ד שו' 62; **בבא מציעא** ט ג שו' 18.
כללוי⁶²² **תרומות** מ ג שו' 29, שם שו' 34; **חגיגה** עה ד שו' 39, שם שו' 43; **יבמות** י א שו' 32 (כלליה!); שם שו' 44, שם שו' 46.
כלליה (!) ע"ע כללוי.

מידות דר' ישמעאל בתפילת שחרית. ואולם בקטע גניזה מנוקד: "כָּלֵל וּפְרֵט וְכָלֵל" — ראה כהנא הנ"ל (לעיל, עמ' 735, הע' 605, עמ' 182, הע' 33 (ותצלום של קטע זה נמצא אצל פינקלשטיין הנ"ל, שם, והוא התצלום השלישי בתחילת הספר). ונראה לי עיקר כניקוד שבקטע הגניזה. ויוכיח המופע שבשבת ט ע"ג שו' 26 שצירפתי לכאן, שהוא לשון ודאי של פועל, כעדות השי"ן הפותחת את הביטוי. אמנם הלשון בקטע גניזה אחר (המצוין אצל כהנא הנ"ל, עמ' 181, הע' 29) בהמשך: "ואין אתה דן אלא כעין הפרט", בו"ו, וכן הוא במופע התנאי שבירושלמי עירובין כ ע"ג שו' 58, וכיוצא בזה במופע השני שבסנהדרין הרשום בְּעֶרֶךְ ("והכל בכלל"), אבל זו אינה אלא וי"ו הנשוא. ויתכן שיש הבדל בקריאת ביטויים אלה בין אנשי ארץ ישראל לאנשי בבל. וצ"ע.

⁶¹⁵ ראה מה שהערתי בנספח ה', בסוף ערך "כָּלֵל וּפְרֵט וְכָלֵל" (!), אין בכלל אלא מה שבפרט".
⁶¹⁶ לא כללתי כאן את המופע שבמעשר שני נג ע"א שו' 1, כי הוא תנאי, על פי עדות המקבילה שבעירובין כ ע"ג שו' 56 ואילך המוצעת ב"תני רבי ישמעאל". והוא הדין לשאר המונחים והביטויים המופיעים שם. וכן נהגתי במונחים שבשבועות לז ע"ב שו' 15-17. אבל המונחים הבאים משם ואילך עד שו' 23 הסתפקתי בהם שמה הם מונחים אמוראיים ורשמתי אותם בסימן שאלה. וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' מה, סוף ד"ה וכן; עמ' ס, הע' 96.

⁶¹⁷ תרגום: כלל. ולפירוש העניין ראה תוכפ"ש, קידושין, עמ' 964, הע' 4. וראה עוד תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 5, הע' 30.

⁶¹⁸ למופע נוסף מסופק ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 128, ד"ה כרבנן.

⁶¹⁹ תרגום: הכלל.

⁶²⁰ תרגום: כלליה של התורה. ולפירוש הביטוי ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 171, ד"ה מרבי חייא; שם, הע' 5. וראה גינצבורג, פירושים, ד, עמ' 27, ד"ה ועל יסוד.

⁶²¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

⁶²² תרגום: כללוי [של רבין].

כללין⁶²³ **כלאים** לא ד שו' 46; **תרומות** מ ג שו' 29, שם שו' 34; **עירובין** כ ג שו' 50; **חגיגה** עה ד שו' 39, שם שו' 43; **יבמות** י א שו' 32, שם שו' 44, שם שו' 47, יב ד שו' 45 (2x), שם שו' 49, שם שו' 50; **שבועות** לב ג שו' 51.
כללין ופרטין⁶²⁴ **שקלים** מח ג שו' 48.
כללן (!) ⁶²⁵ **יבמות** ב ב שו' 21.
כלשכן (!) ... ע"ע כל שכן...
כמ"ד ע"ע כמאן דאמר.
כמ"ד (בהקשר) ע"ע כמאן דאמר (בהקשר).
כמ"ד ע"ע כמאן דאמר (= כאדם שאומר).
כמ"ד ... ברם כמ"ד ... ע"ע כמאן דאמר ... ברם כמאן דאמר ... (בהקשר).
כמ' דתימא (!) ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).
כמא ד' ... כן ... ע"ע כמה ד' ... כן...
כמא דאית לכוון ... אף אנא אית לי ... ע"ע כמה דאית לכוון ... אף אנא אית לי...
כמא דאת אמר ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).
כמא דאת אמר ... ודכוותה ... ע"ע כמה דתימר ... ודכוותה...
כמא דאת אמר ... כן את אמר ... ע"ע כמה דאת אמר ... כן את אמר...
כמא דאת אמר תמן ... אף הכא ... ע"ע כמה דתימר תמן ... אף הכא...
כמא דאת אמר תמן ... ודכוות' ... ע"ע כמה דאת אמר תמן ... ודכוותה...
כמא דאת אמר תמן ... והכא נמי (!) ... ע"ע כמה דאת אמר תמן ... והכא...
כמא דאת אמר תמן ... כן את אומר (!) **הכא** ... ע"ע היך מה דאת אמר תמן ... כן את אמר אף הכא...
כמא דהוא אמר תמן ... כן הוא אמר הכא ... ע"ע כמה דו אמר תמן ... כן הוא אמר הכא...
כמא דמר ר' ע"ע כמה דאמר ר'.

כמא דת אמר תמן ... וכה ... ע"ע כמה דאת אמר תמן ... והכא...
כמא דתימא (!) **תמן ... וכא אמר** (!) ... ע"ע כמה דאת אמר תמן ... והכא...
כמא דתימר ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).
כמאן ד'⁶²⁶ **ברכות** ו א שו' 21 (כמה); **פאה** יז ג שו' 5 (כמן); **שביעית** לח ב שו' 50; **תרומות** מ ב שו' 60; **שבת** יד א שו' 18, טו א שו' 47; **מועד קטן** פב ד שו' 56; **כתובות** כה ד שו' 62, כח ד שו' 48 (כמה)⁶²⁷, כט ב שו' 27, לא ג שו' 24; **גיטין** מז ג שו' 9, מט א שו' 21 (2x); **קידושין** סג ד שו' 20, שם שו' 21, סד ב שו' 15, שם שו' 16.

⁶²³ תרגום: כללים. כלומר, הלכות כלליות.

⁶²⁴ תרגום: כללים ופרטים. כלומר, הלכות כלליות ופרטיות.

⁶²⁵ פירוש: הכלל שלהן. כלומר, כלל פרטי העריות, ע"ש. והמופע הזה הוא ספק תנאי.

⁶²⁶ תרגום: כמי ש'.

⁶²⁷ ראה מה שהגיה כאן ליברמן, תוכפ"ש, פאה, עמ' 185, שו' 35-36.

כמאן דאמר⁶²⁸ **ברכות** יא ב שו' 12 (כמן, דמר); **דמאי** כג ג שו' 39, שם שו' 56 (כמה), שם שו' 59; **שביעית** לט ג שו' 41 (צ"ל: כמאן דאמר... ברם+)⁶²⁹; **תרומות** מ ד שו' 1, מד ב שו' 20, מו א שו' 57, מח א שו' 19; **מעשרות** מט ג שו' 20, נ ב שו' 48, נב א שו' 19; **מעשר שני** נה א שו' 21, נו ד שו' 17; **חלה** נח א שו' 31; **ערלה** סא א שו' 42 (צ"ל: כמאן [= כמה] דתמר — לצייטוט פסוק)⁶³⁰; **שבת** ב ג שו' 56 (דמר), שם שו' 58 (דמר), טו א שו' 35; **עירובין** כד ג שו' 30 (דמר); **פסחים** כז ב שו' 7, כח א שו' 53, לג ג שו' 4; **יומא** מג א שו' 29 (דמר), מה ב שו' 9; **שקלים** מו ב שו' 6; **סוכה** נה ג שו' 33; **ביצה** ס א שו' 11, ס ב שו' 8, סב ב שו' 50; **מגילה** עב ב שו' 58; **יבמות** ב ג שו' 45 (כמה), שם שו' 51, שם שו' 61, ח א שו' 54 (דמר), י ב שו' 36, י ד שו' 10, יא ב שו' 49 (דמר), יא ג שו' 6 (דמר), יג ד שו' 27; **סוטה** יו ב שו' 48 (דמר), כד א שו' 41 (דמר); **כתובות** כח א שו' 11, שם שו' 16 (דמר), כח ג שו' 52 (דמר), לא ב שו' 6 (דמר), שם שו' 28 (ור, דמר), לה ד שו' 18 (דמר); **גיטין** מט א שו' 31; **נזיר** נג ג שו' 35; **קידושין** נט א שו' 17 (ור, נט ג שו' 24 (ור)⁶³¹, סה ב שו' 1 (כמ"ד); **שבועות** לו ג שו' 31 (דמר), שם שו' 36; **עבודה זרה** מג א שו' 4 (דמר); **הוריות** מה ד שו' 60 (דמר), שם שו' 62.

כמאן דאמר (בהקשר)⁶³² **ברכות** ג א שו' 57 (כמן, דמר), שם שו' 59 (כמן, דמר); **כלאים** כז ג שו' 43 (2x), ל ב שו' 33, שם שו' 34; **שביעית** לג ד שו' 56, לד א שו' 53, לט ג שו' 47; **תרומות** מ ג שו' 44 (כמה, דמר), מו ד שו' 6 (תמן; וצ"ל: כמן)⁶³³, מז ב שו' 6, מז ג שו' 55; **מעשרות** נ ב שו' 51; **מעשר שני** נה א שו' 21 (כמ"ד), נו א שו' 2, נו ב שו' 36; **חלה** נח ג שו' 2, ס ב שו' 47; **ערלה** סב א שו' 44 (2x); **כמ"ד**, סג א שו' 49; **שבת** יא ד שו' 36, טו ד שו' 7 (דמר), שם שו' 8 (דמר); **עירובין** יח ג שו' 2 (דמר), יט ב שו' 12 (כאן)⁶³⁴, דמר, שם שו' 13 (דמר), כ א שו' 21, שם שם (דמר), כא א שו' 52 (דמר), כד ג שו' 30 (דמר); **פסחים** ל א שו' 5, ל ד שו' 46, לא א שו' 35 (2x), לד ב שו' 27 (2x), לה ד שו' 29, שם שו' 36 (כמ"ד), לו א שו' 18, שם שו' 19, שם שו' 22, לו ד שו' 12; **יומא** לט א שו' 55; **שקלים** נ ד שו' 25, שם שו' 26 (כמאן דאמר); **סוכה** נד ד שו' 24, נה ג

628 תרגום: כמי שאומר.

629 בכי"ל בשיבוש ברישא: "תמן דאמרינן (!)" (עמ' 183 שו' 34), ונמחק על ידי המגיה, וצריך לומר: כמן דאמר... ברם — ראה מבואות לסה"א, עמ' 439, [לט ע"ג], שו' 41; שם, הע' 6 (תיקן על פי העיטור והרמב"ן, ע"ש). וכן הוא במקבילה בגיטין מה ע"ג שו' 63 (ושם: "כמאן דאמר"). ואפשרי העתיק שם (בהערה 6 הנ"ל) בטעות מכי"ר: "ניחה שיתקן הלל פרוזבול" (עמ' 212א, תוספת בין השורות לשורה 6, אבל הנוסח הנכון שם: "פ"י מה שתיקן הלל פרוזבול", וכמו שהעיר בעצמו בסוף ההערה, שלשון "פ"י הוא").

630 הנוסח משובש גם בכי"ר: "כמה דאמ' (!)" (עמ' 298 שו' 5). וההגהה שלי.

631 הנוסח כאן אצל רב נסים גאון: "ותייה כמאן דמר" — ראה ש' אסף, "ספר מגלת סתרים לרב נסים בר יעקב מקירואן", ב, תרביץ יב [תש"א], עמ' 36. וציין לו כ"ץ, ג, עמ' 24.

632 תרגום: כמי שאומר.

633 ראה הלשון בערך "מתניתא כמאן דאמר".

634 ראה הלשון במופיע הבא.

****כמאן דאמר (בהקשר) (המשך)** ש' 34; **ראש השנה** נו ב ש' 27, שם ש' 28, נז א ש' 31 (צ"ל: אמרה תחת כמאן דאמר⁶³⁵; **ביצה** ס א ש' 12, סב ב ש' 49, שם ש' 50 (כמ"ד), סג ב ש' 4, שם ש' 5, שם ש' 8; **תענית** סח ג ש' 45 (2x); **מגילה** עג ב ש' 27 (3x); **חגיגה** עז א ש' 58 (כמ"ד); **יבמות** ד ד ש' 6, שם ש' 18, שם ש' 22, ז ג ש' 39 (דמר), ז ד ש' 1 (2x); דמר, שם ש' 2 (דמר), שם ש' 5 (דמר), שם ש' 6 (2x); דמר, יב ב ש' 50, שם ש' 51, שם ש' 55, שם שם (דמר), שם ש' 56 (דמר), יב ג ש' 3 (דמ'), שם ש' 4 (דמר), שם שם, יג ד ש' 4; **סוטה** יח א ש' 47 (דמר), שם ש' 48 (דמר), יט א ש' 50 (דמר), שם ש' 53 (דמר); **כתובות** כח א ש' 11 (דמר), כח ג ש' 1 (דמר), לא ב ש' 29 (דמר); **נדרים** מב ד ש' 29; **גיטין** מה ג ש' 22, מה ד ש' 5, שם ש' 6, מט א ש' 38; **קידושין** נט א ש' 50, נט ב ש' 23, שם ש' 44 (כמ"ד), שם ש' 48, סא ג ש' 23 (כמ"ד), שם ש' 29 (דמר); **בבא קמא** ד ג ש' 31 (דמר); **בבא מציעא** ח ג ש' 24 (דמר); **בבא בתרא** טו א ש' 22 (דמר), יו ב ש' 19; **שבועות** לה ג ש' 57 (דמר), שם ש' 58 (דמר), לו ג ש' 31 (דמר); **עבודה זרה** לט ד ש' 50 (דמר), מ ג ש' 4 (דמר), מא ב ש' 23 (דמר), מג ב ש' 4; **נידה** מח ד ש' 41 (דמר).

כמאן דאמר (= כאדם שאומר)⁶³⁶ **נדרים** לו ד ש' 14, מא א ש' 35 (כמ"ד)⁶³⁷.
כמאן דאמר... ברם הכא (!) כמאן דאמר... ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר).

כמאן דאמר... ברם כמ"ד... ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר).
כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר...⁶³⁸ **פאה** יח ג ש' 10-11, שם ש' 12-13, שם ש' 16 (דמר תחת דאמר²), שם ש' 19-20; **מעשר שני** נד ד ש' 62, נה א ש' 5; **חלה** נז ד ש' 1; **שבת** ה א ש' 47 (דמר), יב ג ש' 33-34, שם ש' 35-36; **נדרים** לז ג ש' 4 (דמר), לט ב ש' 10-11 (כברס; מאן!), מ ב ש' 58-59; **גיטין** מה ג ש' 63, מה ד ש' 34-35; **סנהדרין** יט א ש' 56-57 (דמר), שם ש' 62-63 (דמר)⁶³⁹.

כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר)⁶⁴⁰ **ברכות** ד ג ש' 27 (דמר); **תרומות** מא ג ש' 59, מד ב ש' 7; **מעשר שני** נג ב ש' 21; (דמר תחת דאמר²; צ"ל: בשאמר... אמר...⁶⁴¹), נה ד ש' 58 - נו א ש' 1; **שבת** ב ד ש' 20 (כמ"ד תחת כמאן דאמר²), ה ד ש' 40; **עירובין** כב ד ש' 23 (דמר תחת דאמר²); **פסחים** לד ג ש' 42-43, לו ב ש' 44-45; **יומא** לט ג ש' 1, שם ש' 42-43 (ברם הכא! כמאן דאמר)⁶⁴², מה א ש' 21-22 (כמ"ד);

⁶³⁵ ראה מה שהערתי בערך "מתניתא כמאן דאמר" על אתר.

⁶³⁶ תרגום: כמי שאומר.

⁶³⁷ שתא"י (סוף עמ' 406, ד"ה רבי אומר) גורס כאן על פי הר"ן: "כמי שזה אומר". וזה תואם את

המשך הלשון בגמרא, עי"ש.

⁶³⁸ תרגום: כמי שאומר... אבל כמי שאומר....

⁶³⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כמאן דאמר.

⁶⁴⁰ תרגום: כמי שאומר... אבל כמי שאומר....

⁶⁴¹ ראה מה שהערתי בערך "ניחא כמאן דמר... ברם כמאן דמר..." על אתר.

⁶⁴² ראה מה שהערתי בערך "ברם הכא" על אתר.

כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר) (המשך) **שקלים** מו ג שו' 26-27; **סוכה** נא ד שו' 60-61; **ביצה** ס א שו' 20-21, ס א שו' 53-54 (כמ"ד תחת כמאן דאמר₂); **יבמות** ז א שו' 4-5 (דמר), שם שו' 6-7 (דמר), שם שו' 8-9 (דמר), יג ד שו' 50; **סוטה** יט א שו' 47 (דמר תחת דאמר₁), יט ד שו' 7-8 (דמר תחת דאמר₂), כ א שו' 15-16 (דמר), שם שו' 20 (דמר), כ ג שו' 1-2 (דמר תחת דאמר₂), כג א שו' 24-25 (דמר תחת דאמר₂); **כתובות** כז א שו' 53-54 (דמר תחת דאמר₂), לד א שו' 22-23 (דמר); **נדרים** לו ג שו' 36 (דמר תחת דאמר₂), מא ד שו' 48 (כמ"ד); **גיטין** מג ג שו' 54, שם שו' 57-58; **נזיר** נז א שו' 46 (כמ"ד); **קידושין** נט א שו' 48-49; **סנהדרין** כד ב שו' 40 (דמר); **מכות** לב א שו' 21 (דמר תחת דאמר₂); **עבודה זרה** לט ג שו' 9-10; **הוריות** מו א שו' 28 (דמר).

כמאן דאמר... ברם כמאן דמר... ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר....

כמאן דאמר... ברם כמאן דמר... (בהקשר) ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר).

כמאן דאמר... כברים מאן (!) דאמר... ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר....

כמאן דמר ע"ע כמאן דאמר.

כמאן דמר (בהקשר) ע"ע כמאן דאמר (בהקשר).

כמאן דמר... ברם הכא כמאן דמר...⁶⁴³ **נדרים** מ ד שו' 22.

כמאן דמר... ברם כמאן דאמר... ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר).

כמאן דמר... ברם כמאן דמר... ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר....

כמאן דמר... ברם כמאן דמר... (בהקשר) ע"ע כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר).

כמאן דמר ר' ע"ע כמה דאמר ר'.

כמאן דתנא ע"ע מכיון דתנינן... כמאן דתנא...⁶⁴⁴

כמאן דאמר (!) ע"ע כמאן דאמר (בהקשר).

****כמה** (בלשון שאלה) **ברכות** ב ב שו' 7, ב ד שו' 12, ד ב שו' 26 (ו-?), שם שם (ו-), ז ד שו' 13 (ו-), ח ד שו' 37, שם שם (ו-), יב ד שו' 44, יג ד שו' 11 (ו-), שם שו' 59 (ו-); **פאה** כ ג שו' 24 (ו-); **כלאים** כח ד שו' 18 (ו-); **שביעית** לה א שו' 44, שם שו' 53; **תרומות** מב ד שו' 64 (ו-), מג ג שו' 36, שם שו' 39, שם שו' 40, מה ד שו' 55 (ו-), מז א שו' 51?;⁶⁴⁵ **מז** ב שו' 8 (ו-), שם שו' 20, שם שו' 21 (א-2); **מעשרות** מט ג שו' 58 (ו-), נ ד שו' 44; **ערלה** סא ד שו' 32 (ו-), סג א שו' 54 (ו-); **שבת** ז א שו' 40, ח א שו' 17, שם שו' 34, ט ד שו' 59, יא א שו' 13, שם שו' 16, שם שו' 22, שם שו' 45, יג ג שו' 41 (ו-), יו ג שו' 6, שם שו' 9; **עירובין** יח ב שו' 56, שם שו' 59, יח ג שו' 10, יח ד שו' 12, שם שו' 14.

⁶⁴³ תרגום: כמי שאומר... אבל כאן כמי שאומר....

⁶⁴⁴ למופע קרוב מסופק ע"ע דתני.

⁶⁴⁵ לשון הגמרא כאן: "כמה ר' שמעון בן לקיש" וכו'. וליברמן מגיה "אמר" תחת "כמה" (גליונות הרש"ל, טופס א' וב'). ואני סברתי להגיה "מה דאמר", כלומר, מה דאמר ר' שמעון בן לקיש. וכן הוא בכ"ר: "מה דאמר" (עמ' 243 שו' 1). וכן הוא הסגנון לקמיה שם, שו' 54: "ומה דאמר ר' יוחנן". וצ"ע.

****כמה** (בלשון שאלה) (המשך) שם שו' 19, יט א שו' 10, יט ג שו' 57, שם שו' 62 (ו-), כ א שו' 12, כ ב שו' 8, כ ב שו' 32, כ ב שו' 57, כ ב שו' 55, שם שו' 59, כ ב שו' 61, כ א שו' 34 (ו-); **פסחים** לה ב שו' 5 (ו-), לז ג שו' 12, שם שו' 14, שם שו' 19, שם שו' 41; **שקלים** מז ב שו' 43, שם שו' 48, שם שו' 52, מז ג שו' 12; **סוכה** נב ב שו' 31, נג א שו' 55; **תענית** סד א שו' 64, סו א שו' 59, סז ד שו' 27; **חגיגה** עח ד שו' 16; **מועד קטן** פג א שו' 30, פג ג שו' 30, שם שם; **יבמות** ו ב שו' 29 (ו-);⁶⁴⁶ טו ג שו' 18! (צ"ל: אפילו כמה);⁶⁴⁷ **סוטה** יח א שו' 52, יח ד שו' 33; **כתובות** כט ג שו' 24! (צ"ל: במה);⁶⁴⁸ ל א שו' 35, לה ד שו' 60; **נדרים** לט א שו' 58; **גיטין** מז ב שו' 6 (ו-), מט ב שו' 52; **נזיר** נא ג שו' 11 (ו-), נג א שו' 35, נו ג שו' 11, נז ד שו' 39; **קידושין** נח ג שו' 49 (ו-); **בבא קמא** ג ג שו' 46 (ו-); **בבא מציעא** יב א שו' 33, יב ג שו' 32; **בבא בתרא** טו א שו' 18 (ו-), טו ג שו' 55; **סנהדרין** יט ב שו' 51! (צ"ל: במה);⁶⁴⁹ כא ב שו' 14, שם שו' 19, כב ב שו' 40, כח א שו' 31, שם שו' 42, כח ב שו' 42; **שבועות** לו ד שו' 22 (ו-); **עבודה זרה** מא א שו' 10 (כמן), מג ג שו' 52, מד א שו' 1! (צ"ל: ברה);⁶⁵⁰ מה ב שו' 42; **נידה** מט ג שו' 24, נ א שו' 518. ועיין עוד ערך: בכמה (בלשון שאלה); עד כמה.

כמה (= כמאן)⁶⁵² **תרומות** מ ג שו' 15⁶⁵³.

כמה ד' ע"ע כמאן ד'.

כמה ד'... כך... ע"ע כמה ד'... כן....

כמה ד'... כן...⁶⁵⁴ **ברכות** ט ג שו' 21 (כך);⁶⁵⁵ יא ג שו' 7-8 (כמא); **כלאים** לב ב שו' 63-64; **יבמות** י ג שו' 55 (כמא); **כתובות** לה ב שו' 5 (כמא); **נדרים** מב ד שו' 52-53 (כמא).

כמה דאינון אמרין תמן... כן אינון אמרין הכא...⁶⁵⁶ **שבת** ד א שו' 5-6.

כמה דאשתאלת על דר', כך אשתאלת על דר'⁶⁵⁷ **סנהדרין** כז ב שו' 14.

⁶⁴⁶ יתכן מאוד שהמופע הזה תנאי — ראה הלשון בבבלי יבמות מג ע"ב. ועיין תוכפ"ש, יבמות, סוף עמ' 53, ד"ה וכן היה. וצ"ע.

⁶⁴⁷ ראה קטע זוסמן, עמ' 106 שו' 35.

⁶⁴⁸ כבר הגיהו כן בד"ח, לא ע"ב.

⁶⁴⁹ כבר הגיהו כן בד"ח, ז ע"ב.

⁶⁵⁰ ראה מבוא לנזה"מ, סוף עמ' 22, ד"ה רבי חייה; שם, הע' 7.

⁶⁵¹ למופעים נוספים ע"ע: במה; מה וכללית; בלשון שאלה או קושיא.

⁶⁵² תרגום: כמי? כלומר, כדעת מי?

⁶⁵³ ליברמן מגיה כאן: "מה" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ספק כשאלה ספק בתמיהה. וצ"ע.

⁶⁵⁴ תרגום: כמו ש'... כך....

⁶⁵⁵ טעם הספק כאן הוא היות המופע הזה לשון תרגום מקרא, לא לשון התלמוד. כלומר, הספק —

ספק שייכות.

⁶⁵⁶ תרגום: כמו שהם אומרים שם... כך הם אומרים כאן....

⁶⁵⁷ תרגום: כמו שנשאלה על [שיטת] ר', כך נשאלה על [שיטת] ר'.

כמה (!) דאמר ר'

****כמה דאשתעי קרייא אישתעיית מתניתא**⁶⁵⁸ ברכות ד ד שו' 57 (כן אשתעיית! וצ"ל: כן אשתעיית)⁶⁵⁹; סוטה יז ד שו' 10 (מה⁶⁶⁰, אישתעיית); בבא קמא ב א שו' 27; סנהדרין כה ג שו' 32.

כמה דאשתעי קרייא, כן אשתעיית (!) מתניתא ע"ע כמה דאשתעי קרייא אישתעיית מתניתא.

כמה דאית ליה לחומרא אית ליה לקולא ע"ע דלא תיסבור: כמה דאית ליה לחומרא אית ליה לקולא.

****כמה דאית לכוון... און אנא אית לי...**⁶⁶¹ גיטין מג ב שו' 56-57 (כמא, אף); בבא בתרא יג ג שו' 26⁶⁶².

כמה דאית לכוון... כן (!)⁶⁶³ כלאים כח ב שו' 3-4 (צ"ל: כן אנא אית לי)⁶⁶⁴. ועיין עוד ערך מה (!) דאית לכוון... כן אית לי....

כמה דאית לכוון... כן און אנן אית לן...⁶⁶⁵ שבת יא ב שו' 11-12.

כמה דאמר ע"ע כמאן דאמר.

כמה דאמר (!) ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).

כמה דאמר דאמ' (!) אמר... ודכותה... ע"ע כמה דתימר... ודכותה....

כמה דאמר ר'⁶⁶⁶ שבת ד ב שו' 2 (כמא, דמר); פסחים לד ג שו' 44; סוטה כ ב שו' 22 (דמר); כתובות לב ג שו' 11 (כמאן, דמר).

כמה (!) דאמר ר' ע"ע מה דאמר ר'.

⁶⁵⁸ תרגום: כמו שדיבר הפסוק [כך] דיברה המשנה. ולפירוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 155, ערך אשתעי.

⁶⁵⁹ ראה מה שהעיר אפשטיין, מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 237. ואולם גינצבורג מעיר: "ומה שאמרו כאן **מתניתא** הוא אשגרא דלשנא, שכך היה שגור בפיהם הבטוי, שדברה המשנה בלשון התורה, ואולם כאן כווננו לומר שסדר התפלה הוא על פי סדר הדברים בכתוב" (גינצבורג, פירושים, א, עמ' 327, ד"ה לית צורכיה [עמ' 326]; ההדגשה במקור).

⁶⁶⁰ הגירסא "מה" ישנה גם בכ"ר (עמ' 8ב שו' 32). וליברמן מוסיף כאן "היך", כלומר "היך מה" (גליונות הרש"ל, טופס ב').

⁶⁶¹ תרגום: כמו שיש לכם... גם אני יש לי.... כלומר, כפי שאתם סוברים... כך גם אני סובר....

⁶⁶² למקבילות סגנוניות נוספות ראה תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 340, הע' 60.

⁶⁶³ תרגום (אחרי ההגהה): כמו שיש לכם... כך אני יש לי.... כלומר, כמו שאתם סוברים... כך [גם]

אני סובר....

⁶⁶⁴ לשון הירושלמי כאן: "כמה דאית לכוון קל בשורה וחומר במרובע כן אשכחן דאית לרבנין קל בשורה וחומר במרובע". והשלים הר"ש ליברמן אחרי "כן": "אנא אית לי קל במרובע והן". כלומר, השלים "אנא אית לי" אחרי "כן", והשלים "והן" לפני "אשכחן" (גליונות הרש"ל, טופס א'; וכיוצא בזה בטופס ב'). ועל פיו הגהתי. וכבר הוגה כיוצא בזה במהד' לונץ: "כן [אית לי קל במרובע, והן] אשכחן" וכ' (יג ע"ב שו' 16). וכסגנון זה ע"ע מה (!) דאית לכוון... כן אית לי....

⁶⁶⁵ תרגום: כמו שיש לכם... כן גם אנחנו יש לנו.... כלומר, כמו שאתם סוברים... כך גם אנחנו

סוברים....

⁶⁶⁶ תרגום: כמו שאומר ר'.

כמה דאת אמר (לציטוט פסוק)⁶⁶⁷ **ברכות** ב ג שו' 61 (היד מה), ה ב שו' 53 (כמ'), דתימא! וצ"ל: דתמר⁶⁶⁹, ז א שו' 54 (דתימר), שם שו' 56 (דתימר), ז ב שו' 1 (דתימר), ח ד שו' 27 (היד מה, דאמ'! תחת דאת⁶⁷⁰), שם שו' 28 (הי כמה! וצ"ל: היכמה, דאמ'! תחת דאת, אמר ל'י⁶⁷¹), שם שו' 30 (דאמר! תחת דאת, אמר ל'י⁶⁷²), שם שם (היד מה), י א שו' 2, יג ג שו' 45, יג ד שו' 1, יד א שו' 9 (כד"א), פאה יו ג שו' 15 (דתימר), יח ב שו' 22 (כמה ל'י⁶⁷³), דתימר, יט א שו' 40 (דתימר), שם שו' 41 (דתימ'), **כלאים** לא ג שו' 47 (דתימר); **שביעית** לד ד שו' 29 (דתימר), לה ב שו' 57 (דתימר), לה ג שו' 21 (אמר אמר!); **מעשרות** מח ד שו' 26 (דתימר); **שבת** ד ג שו' 14, ה א שו' 25 (דתימ'), ה ב שו' 22 (דתימר), ז ב שו' 35 (כמא, דתימר), שם שו' 36 (כמא, דתימר); על משנהו, ח ב שו' 44, שם שם (דתימר), שם שו' 46 (דתימר), שם שו' 47 (כמא); על משנהו, שם שו' 48 (כמא), שם שו' 49 (כמא), שם שו' 55 (דתימר), שם שו' 56 (כמא, דתימר), שם שו' 58 (כמא, דתימר); **עירובין** כב ג שו' 35 (היד מה); **יומא** מד ב שו' 56, שם שו' 57, שם שו' 58, שם שו' 60, שם שו' 61 (דאת דאת!); **שקלים** מה ד שו' 34 (היד מה); **סוכה** נג ב שו' 14; **ראש השנה** נז ב שו' 54, נח א שו' 20, נט א שו' 24 (היד מה), שם שו' 26 (היד מה); **ביצה** סג א שו' 29; **תענית** סג ד שו' 55, שם שו' 57 (דת), סד א שו' 16, סד ב שו' 12, סה ב שו' 7, סט ב שו' 19, שם שו' 20, שם שו' 22; **מגילה** ע ד שו' 45 (דתימ'); **חגיגה** עז ג שו' 18 (דת), שם שו' 19 (דת); **מועד קטן** פ ד שו' 16 (דתימר), פב ד שו' 39 (דת); **יבמות** ד א שו' 6, ח א שו' 39 (על לשון הבריות), י ב שו' 42 (דתימר); **סוטה** יח ב שו' 5 (דתימר), כב ב שו' 54; **כתובות** כז ד שו' 5; **נדרים** לו ד שו' 22, לח א שו' 63, מא ב שו' 41; **קידושין** נט א שו' 10, שם שו' 12 (דתימר); **סנהדרין** כז ב שו' 21 (דתימ'), כז ד שו' 43 (דת, מר), שם שו' 44 (דת, מר), שם שו' 45 (דת, מר), כח א שו' 53 (דתימר), שם שו' 60 (דת, מר), שם שו' 62 (דת, מר), כח ג שו' 9 (דת, מר), שם שו' 62 (דת, מר); על לשון התפילה; **עבודה זרה** לט ב שו' 8 (היד מה, דת, מר), שם שו' 28, לט ג שו' 31 (היד מה), מא ד שו' 5 (היכמה), מב ד שו' 2 (דתימר), מה א שו' 20 (דתימר); **הוריות** מח ב שו' 51 (היד מה, דת, מר)⁶⁷⁴.

⁶⁶⁷ זהו עיקר שימוש של המונח. אבל לעתים מצטטים בו גם את לשון המשנה והתפילה או את לשון הבריות, כמו שצינתי בפנים במקומות המתאימים, והציטוט משמש לאסמכתא פרשנית.

⁶⁶⁸ תרגום: כמו שאתה אומר.

⁶⁶⁹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 350, [ה ע"ב], שו' 53; שם, הע' 62.

⁶⁷⁰ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 358, ח ע"ד, שו' 31-32. וראה עוד גינצבורג, פירושים, ד, עמ' 61, ד"ה בקרית שמע.

⁶⁷¹ להגהות ראה מבואות לסה"א, עמ' 358, ח ע"ד, שו' 32; שם, הע' 6.

⁶⁷² להגהות ראה מבואות לסה"א, עמ' 358, ח ע"ד, שו' 34.

⁶⁷³ להגהה ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 307, סי' 25 (וכתב להלן: "ובאמת אין דרך הירוש' להביא פסוק לראיה לפירוש המלה, עד שיקדים תחילה את הפירוש" וכו' [עמ' 308, ד"ה הפירוש]; מבואות לסה"א, עמ' 383, יח ע"ב, שו' 22; שם, הע' 9. ועיין אהצו"י, עמ' 40, ד"ה אמר ר"ב (ושם גם: "כמה דאת אמר". והיא היא).

⁶⁷⁴ למופע נוסף שנשבש ע"ע כמאן דאמר. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "כיי דאמר ר" ליומא מב ע"א שו' 17.

כמה (!) דאת אמר ע"ע הדא דתימר.

כמה דאת אמר... אמור (!) אף הכא כן ע"ע כמה דאת אמר... ואמר אף הכא כן.

כמה דאת אמר... אף ב"ר... כן⁶⁷⁵ **יבמות** ה ג שו' 13-14⁶⁷⁶.

כמה דאת אמר... ואמר אף הכא כן⁶⁷⁷ **יבמות** יד ג שו' 53-55; **נזיר** נז ג שו' 7-8

(ואמור: תחת ואמר וצ"ל: ואמור)⁶⁷⁸.

כמה דאת אמר... ודכוותא... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דאת אמר... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דאת אמר... ודכוותיה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דאת אמר... והכא... ע"ע כמה דתימר... וכא....

כמה דאת אמר... כן את אמר...⁶⁷⁹ **שקלים** מז ב שו' 38-39; **ראש השנה** נו ד שו' 39-40;

יבמות ה ג שו' 14-15 (דתימר, כך, מר), ו ב שו' 49 (כמא).

כמה דאת אמר ב"ר... ומר אף ב"ר... כן⁶⁸⁰ **ברכות** ב ג שו' 9-11; **פאה** יו ג שו' 34-35

(דתימר, גבי תחת ב"ר¹, ואמר, כך); **ראש השנה** נט ב שו' 38-39 (היך מה, ואמר); **סוטה**

כב ב שו' 35-36 (דתימר, ואמר).

כמה דאת אמר תמן ע"ע כמה דתימר תמן.

כמה דאת אמר תמן... אף הכא... ע"ע כמה דתימר תמן... אף הכא....

כמה דאת אמר תמן... ואמור אף הכא...⁶⁸¹ **ברכות** יא ב שו' 21-22 (במה דברים

אמורים! תחת כמה דאת אמר⁶⁸², ומור, אף); **שבת** יד א שו' 31-32 (היך מה, ואמר)⁶⁸³;

ראש השנה נו ג שו' 29-30; **יבמות** יד א שו' 15-16 (דתימר, אמר! תחת ואמור וצ"ל:

ואמר).

****כמה דאת אמר תמן... ודכוותה...**⁶⁸⁴ **כלאים** לא א שו' 4-5 (דתימר, ודכוות!); **מעשר**

שני נב ד שו' 23-24 (דתימר, ודכוות!); **עירובין** כא ג שו' 2 (היך מה)⁶⁸⁵, שם שו' 3-4 (היך

מה), שם שו' 4-5 (היך מה), כד א שו' 2 (היך מה, מר); **ראש השנה** נט ב שו' 50-51;

⁶⁷⁵ תרגום: כמו שאתה אומר... גם ב"ר... כך.

⁶⁷⁶ למופע נוסף של הרישא בצורה "כמה דתימר", השייך לפסחים לב ע"ב שו' 39 ונמחק בכ"ל (עמ' 456 שו' 10), ראה: ירוכ"פ, עמ' 460, ד"ה מלק עוף; תוכפ"ש, פסחא, עמ' 555, הע' 22. ורבינו העתיק בטעות כאן וכאן "כמא" תחת "כמה".

⁶⁷⁷ תרגום: כמו שאתה אומר... ואמור גם כאן כך!

⁶⁷⁸ הנוסח בקו"א: "כדא" [= "כד"א] תמן" (שרי"ר, עמ' 340, סי' רל). ולמופע נוסף מסופק ראה מה

שהערתי בערך "כמה דתימר... ואמר... כן" לחלה ס ע"א שו' 11-9.

⁶⁷⁹ תרגום: כמו שאתה אומר... כך אתה אומר....

⁶⁸⁰ תרגום: כמו שאתה אומר ב"ר... ואמור גם ב"ר... כך!

⁶⁸¹ תרגום: כמו שאתה אומר שם... ואמור גם כאן...!

⁶⁸² להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 364, הע' 8. ועיי' עוד אהצ"י, עמ' 165, ד"ה ר' סימון.

⁶⁸³ לפירוש הסוגיא ראה מה שצינתי בערך "בעון קומי ר"ר" לשבת יד ע"א שו' 31.

⁶⁸⁴ תרגום: כמו שאתה אומר שם... וכמותה....

⁶⁸⁵ "ודכוותה" ליתא בגוף כ"ל, והושלמה בגליון על ידי הסופר (עמ' 402 שו' 25; ושם: "ודכוותה",

וליברמן הנזכר לקמן בסמוך לא דק). וכן השלים הסופר בגליון את "היך מה דאת אמר תמן" שבשורה 3

****כמה דאת אמר תמן... ודכוותה... (המשך)** ביצה סב א שו' 27-28; חגיגה עה ג שו' 10-11 (דת); סוטה יט ג שו' 25-26 (דתימר); כתובות לג ב שו' 20-21; בבא קמא ו א שו' 7-8; בבא בתרא יו ב שו' 19-20 (דתימר), שם שו' 33 (דתימר, מן: תחת תמן⁶⁸⁶); סנהדרין כו ב שו' 44-45 (דת, מר); עבודה זרה מג א שו' 1-2 (דת, מר), שם שו' 7-9 (כמא, ודכוות').

כמה דאת אמר תמן... והכא...⁶⁸⁷ דמאי כד ג שו' 9-10 (דתימר); שביעית לה ב שו' 11-12 (דתימר, וכא), לז ג שו' 49-50 (כמא, דתימא, וכא אמר!); תרומות מז א שו' 47; ערלה סא ב שו' 61 (דתימר), סב ג שו' 7-8 (היך מה, דתימר, וכא); שבת ד ג שו' 59-60 (דתימר, וכה⁶⁸⁸); עירובין כ א שו' 4 (וכה⁶⁸⁹), כו ד שו' 14-15 (היך מה, וכא); מגילה עא ב שו' 22 (היך מה), עג ד שו' 38-39; חגיגה עה ד שו' 32-33 (כמא, דת, וכה), עט ב שו' 2-3 (דת); יבמות ה ג שו' 6 (כמא, והכא נמי⁶⁹⁰), שם שו' 18 (תמן +כאן! וצ"ל: בן⁶⁹¹), י ב שו' 25-26 (דתימר), והכא נמי⁶⁹²); כתובות כה ג שו' 19 (דתימר, וכא), כז ב שו' 40-41 (דתימר, וכא), כז ג שו' 60-61 (ממה, דתימר, וכא); נזיר נח א שו' 28-29 (וכא); סנהדרין כז א שו' 53 (דת, ומה! תחת והכא וצ"ל: וכה).

כמה דאת אמר תמן... וכא... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....

כמה דאת אמר תמן... וכה... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....

כמה דאת אמר תמן... כן את אמר אוף הכא... ע"ע היך מה דאת אמר תמן... כן את אמר אוף הכא....

כמה דאת אמר תמן כאן (!)... והכא... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....

כמה דאת מר... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דאתאמר (!)... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דבית שמאי אומרים (!)... כן ר' אמר (!)... ע"ע כמה דבית שמאי אמרי (!)....
כן ר' אמר....

כמה דבית שמאי אמר (!)... כן ר' אומר (!)... ע"ע כמה דבית שמאי אמרי (!)....
ר' אמר....

כמה דבית שמאי אמרי (!)... כן ר' או' (!)... ע"ע כמה דבית שמאי אמרי (!)....
אמר....

לקמן (כ"ל: שם, שם), והנוסח בכ"ל שם: "היכמה"; וכן הוא שם, להלן שו' 4 (כ"ל: שם, שו' 26, ר' תוקנ"ג על ידי המגיה — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 275, ד"ה ודכוותה. וראה עוד שם, עמ' 249, ד"ה היך מה.

⁶⁸⁶ להגהה ראה: על הירושלמי, עמ' 35, ד"ה שם פ"ח; תש"ק, עמ' 72, סי' 110; תוכפ"ש, סוטה, עמ' 688, הע' 21; ירושלמי נזיקין, עמ' 216, שו' 92.

⁶⁸⁷ תרגום: כמו שאתה אומר שם... גם כאן....

⁶⁸⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "וכא" (עמ' 323 שו' 16).

⁶⁸⁹ לצורת המילה "וכה" כאן בכ"ל ראה ירוכ"פ, עמ' 247, ד"ה וכה שהותר.

⁶⁹⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "והכא" (עמ' 2 שו' 21), ונוספה "נמי" הבבליית בין השורות.

⁶⁹¹ ראה ק"ע, כג סע"א, ד"ה ה"ג כמה דאת.

⁶⁹² הנוסח כאן בכ"ל: "והכא" (עמ' 28 שו' 24), ונוספה "נמי" בין השורות.

כמה דמר ר'... כן ר' אמר...

כמה דבית שמאי אמרי (!)... כן ר' אמר...⁶⁹³ פאה כ ב שו' 54-52 (אמר! וצ"ל: אמרין, אומר!); **כלאים** כט ג שו' 29-30 (צ"ל: אמרין); **תרומות** מב ב שו' 8 (כמה ל!); אמרין, אומר!; מב ד שו' 50-51 (אמרין, אומר!); **מעשר שני** נו א שו' 42-43 (אומרין! וצ"ל: אמרין, אמ!); **עלה** סב א שו' 36-37 (צ"ל: אמרין); **יומא** מד ב שו' 16 (או! תחת אמר!); **נזיר** נו ב שו' 17 (כמה ל!; אומר! וצ"ל: אמרין, אומר!).

כמה דבית שמאי אמרין... כן ר' אומר (!)... ע"ע כמה דבית שמאי אמרי (!)... כן ר' אמר....

כמה דבית שמאי מחמירין... כן ר' מחמיר...⁶⁹⁴ **כלאים** כט ג שו' 34-35.

כמה דהוא אמר תמן... כך הוא אמר...⁶⁹⁵ **גיטין** מד ד שו' 15-16.

כמה דו אמר תמן... וכא...⁶⁹⁶ **תרומות** מד ג שו' 51-53 (דו ר!; והכא); **כתובות** כז ב שו' 55-57.

כמה דו אמר תמן... וכן (!) הוא אומר (!) הכא... ע"ע כמה דו אמר תמן... כן הוא אמר הכא....

כמה דו אמר תמן... כך הוא אמר הכא... ע"ע כמה דו אמר תמן... כן הוא אמר הכא....

כמה דו אמר תמן... כן הוא אמר הכא...⁶⁹⁷ **תרומות** מג ג שו' 18-19 (וכן, אומר! תחת אמר²); **חלה** נז א שו' 47-48 (כמה ל!; וכן, אומר! תחת אמר²); **שבת** ד ד שו' 60-61; **פסחים** כט ב שו' 21 (כך); **קידושין** סב ג שו' 1-2 (כמא, דהוא).

כמה דו ר' (!) אמר תמן... והכא... ע"ע כמה דו אמר תמן... וכא....

כמה דכתיב⁶⁹⁸ **הוריות** מח א שו' 23.

כמה דלית ליה הדא והוא מקבל מינהון, כן לית ליה הכא (!) והוא מקבל מינהון⁶⁹⁹ **פסחים** לב ד שו' 3 (צ"ל: הדא)⁷⁰⁰.

כמה דמר ע"ע כמאן דאמר (בהקשר).

כמה דמר ר' ע"ע כמה דאמר ר'.

כמה דמר ר'... כן ר' אמר...⁷⁰¹ **כתובות** לג ב שו' 57-58.

⁶⁹³ תרגום: כמו שבית שמאי אומרין... כך ר' אומר....

⁶⁹⁴ תרגום: כמו שבית שמאי מחמירין... כך ר' מחמיר....

⁶⁹⁵ תרגום: כמו שהוא אומר שם... כך הוא אומר....

⁶⁹⁶ תרגום: כמו שהוא אומר שם... גם כאן....

⁶⁹⁷ תרגום: כמו שהוא אומר שם... כך הוא אומר כאן....

⁶⁹⁸ תרגום: כמו שכתוב.

⁶⁹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): כמו שאין לו [הלכה] זאת והוא מקבל מהם, כך אין לו [הלכה] זאת והוא מקבל מהם. כלומר, ר' יהודה קיבל את תשובותיהם של החכמים בשתיקה למרות שהוא אינו מודה להם בשני הדינים האלה, "ולא חש ר' יהודה לתת להם תשובה" (פ"מ, לח ע"א, ה"ח, ד"ה ואית לר' יהודה).
⁷⁰⁰ כבר הגיהו כן בד"ח, לח ע"א, ה"ח.

⁷⁰¹ תרגום: כמו שר' אומר... כך ר' אומר... ולשון הגמרא כאן ברישא: "כמה דמר רבי חנן", ומחק ליברמן את "רבי" — ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 334, ד"ה ואין בפירוש.

כמה דנן אמרין... כן בית שמאי אומרים (!)...⁷⁰² תרומות מב ד שו' 17-18 (צ"ל: אמרין)⁷⁰³.

כמה דצרכת לרבנן קדמאיי וקשת בידיהון, כן צרכת לרבנן אחרא (!) וקשת בידיהון⁷⁰⁴ ביצה ס ב שו' 53 (צ"ל: אחריי)⁷⁰⁵.

כמה דרב' אמר (!)... כן ר' אומר (!) ... ע"ע כמה דרבנן אמרין... כן ר' אמר....

כמה דר'...⁷⁰⁶ סוכה נג ג שו' 56.

כמה דר'... כן ר'...⁷⁰⁷ פסחים כט א שו' 31-32; גיטין מו א שו' 2-3; סנהדרין כד ד שו' 61.

כמה דר' או' (!) עושה... כן ר' עושה... ע"ע כמה דר' עושה... כן ר' עושה....

כמה דר' אומר (!)... כן הוא אומר (!) ... ע"ע כמה דר' אמר... כן הוא אמר....

כמה דר' אומר (!)... כן ר' אומר (!) ... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר....

כמה דר' אומר (!)... כן ר' אמר... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר....

כמה דר' אמר (!)... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר....

כמה דר' אמר... כך...⁷⁰⁸ שבת ד ג שו' 44-45.

כמה דר' אמר... כך ר' אומר (!)... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר....

כמה דר' אמר... כך ר' אמר... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר....

כמה דר' אמר... כן אמר ר'...⁷⁰⁹ שקלים מז ג שו' 15-16; כתובות כז ד שו' 33.

כמה דר' אמר... כן בית שמאי אומרי (!)...⁷¹⁰ פאה יז ב שו' 56 - יז ג שו' 1 (צ"ל: אמרי!).

⁷⁰² תרגום: כמו שאנחנו אומרים... כך בית שמאי אומרים....

⁷⁰³ ולפני זה בא בד"ץ: "לא צורכה דלא". ואפשטיין מוחק "צורכה דלא", וקורא: "לא כמה" וכו', כלומר, בתמיהה — ראה מבואות לשה"א, עמ' 447, מב ע"ד, שו' 17; שם, הע' 8. והערתי עוד על כך להלן, ערך "לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא)", על אתר.

⁷⁰⁴ תרגום (אחרי ההגהה): כמו שנצרכה לחכמים הראשונים ונתקשתה בידיהם, כך נצרכה לחכמים האחרונים ונתקשתה בידיהם. כלומר, כשם שתשובת החכמים לר' יוסי בתוספתא ביצה, פ"א ה"א, עמ' 280, ובירושלמי כאן (לעיל שו' 45) נסתפק פירושה לר' חייא ובר קפרא, ונותרה קשה בידיהם ולא נפתרה, כך היא נותרה מסופקת וקשה לר' יוסי ב' (בר זבידא) ור' חנינא. וטעם הדבר, שר' חייא ובר קפרא ור' יוסי סוברים שתקיעת אנדרוגינוס לחברו בראש השנה כשרה בדיעבד ולא לכתחילה, ולכן אין יָסֵם ספק תקיעה שדוחה את יום טוב של ראש השנה לכתחילה. ואף על פי שר' חנינא בשם ר' אחא מכשיר תקיעת אנדרוגינוס לחבירו לכתחילה, הוא שתק לו לר' יוסי בפירושה של תשובת החכמים. ולעניין הספק באנדרוגינוס ראה תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 922, שו' 18.

⁷⁰⁵ ההגהה על פי כ"ל (עמ' 599 שו' 4), ש"תוקן" בטעות.

⁷⁰⁶ תרגום: כמו שר'.

⁷⁰⁷ תרגום: כמו שר'... כך ר'....

⁷⁰⁸ תרגום: כמו שר' אומר... כך....

⁷⁰⁹ תרגום: כמו שר' אומר... כך אומר ר'....

⁷¹⁰ תרגום: כמו שר' אומר... כך בית שמאי אומרים....

כמה דר' אמר... כן ר' אמר הכא...

כמה דר' אמר... כן הוא אמר...⁷¹¹ **כלאים** כט ג ש' 22-21; **יבמות** ו ד ש' 12 (אומרי)⁷¹², ז א ש' 19-18 (ר', אומי', כד, אומרי)⁷¹³.

כמה דר' אמר... כן הוא אמר הכא...⁷¹⁴ **כלאים** כז ד ש' 7-6.

כמה דר' אמר... כן ר' או' (!) ... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר...

כמה דר' אמר... כן ר' אומר (!) ... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר...

כמה דר' אמר... כן ר' אומר (!) אף הכא... ... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר הכא....

כמה דר' אמר... כן ר' אמר...⁷¹⁵ **פאה** יו ד ש' 49-48, שם ש' 50-49 (אומרי! תחת

אמר₂), שם ש' 56 - יז א ש' 1, יז ג ש' 10 (כמוי, אומרי! תחת אמר₂), יט א ש' 39-38,

יט ג ש' 41 (כמה לילי, כאן!)⁷¹⁶, כ ג ש' 5-7 (כן ר' אמר לילי)⁷¹⁷; **דמאי** כג ד ש' 4-5;

כלאים כח א ש' 27-26; **מעשרות** מט א ש' 21-20 (אומרי! תחת אמר₂), נ א ש' 63 -

נ ב ש' 1, נא ד ש' 41 (אומרי! תחת אמר₂), שם ש' 46 (אומרי! תחת אמר₁); **מעשר שני**

נה ד ש' 35 (אומרי! תחת אמר₂), נו א ש' 59-57 (אומרי! תחת אמר₂); **חלה** נז ב ש' 7

(כד), שם ש' 9-8; **ערלה** סב ג ש' 26-25, שם ש' 27; **שבת** ה א ש' 23-22 (אומרי! תחת

אמר₂), ז ד ש' 28, ח ג ש' 25-24 (אומרי! תחת אמר₂), יא א ש' 49 (אומרי!); **פסחים** לג

ב ש' 6-5 (כד, אומרי! תחת אמר₂), לג ד ש' 23-22⁷¹⁸, לד ג ש' 22-21 (אוי! תחת אמר₂),

לז ג ש' 45; **שקלים** מח ב ש' 47-46; **סוכה** נג ד ש' 38-37, נד ג ש' 54 (אומרי! תחת

אמר₂), שם ש' 60-59; **ביצה** סא א ש' 6 (אומרי! תחת אמר₂); **מועד קטן** פ ב ש' 29-28;

יבמות ט ג ש' 51-50 (אומרי! תחת אמר₂); **סוטה** כ ב ש' 38; **נדרים** לח ד ש' 15-14

(כמה לילי, דו ר'), אומרי! תחת אמר₁); **גיטין** מג ד ש' 7, מד ב ש' 5 (אומרי! תחת אמר₂);

קידושין סה ג ש' 31; **בבא קמא** ד א ש' 45; **סנהדרין** כה ג ש' 14-13; **הוריות** מו א

ש' 56-55 (אומרי! תחת אמר₂).

כמה דר' אמר... כן ר' אמר הכא...⁷¹⁹ **ערלה** סב ג ש' 12-11 (אומרי! תחת אמר₂,

אף הכא)⁷²⁰; **קידושין** סב ב ש' 48-47.

⁷¹¹ תרגום: כמו שר' אומר... כך הוא אומר....

⁷¹² הלשון "כמה דר'" מלמד שמדובר כאן בארמית. וזהו טעם ההגהה "אמר" כאן ולקמן ז ע"א.

וכסגנון זה ע"ע: כמה דר' אמר... כן אמר ר'; כמה דר' אמר... כן ר' אמר....

⁷¹³ למופע נוסף מסופק ע"ע דר' אמר (?).

⁷¹⁴ תרגום: כמו שר' אומר... כך הוא אומר כאן....

⁷¹⁵ תרגום: כמו שר' אומר... כך ר' אומר....

⁷¹⁶ להגהות ראה מהד' לונץ, לו ע"א ש' 2-1; שם, ציונים א-ב.

⁷¹⁷ ההשלמה על פי המקבילה במעשר שני נו ע"א ש' 59-57 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ (ושם): "כן ר'

אומר [א]"; וצריך לומר: אמר). וראה שם, ש' 58: "כמה דתימ'... ודכוותה", וליתא בפאה כאן, ש' 5. וכן יש להשלים בפאה כאן, על פי המקבילה שבמעשר שני שם, ש' 59: "לא למדו... אלא". וכבר העיר רטנר

על כל החסרון — ראה אהצ"י, פאה, עמ' 67, ד"ה אלא ממעשר.

⁷¹⁸ כתב ליברמן: "נ"ל שזו היא שאלה" וכו' (ירוכ"פ, עמ' 476, ד"ה כמה).

⁷¹⁹ תרגום: כמו שר' אומר... כך ר' אומר כאן....

⁷²⁰ ראה מה שהגיה ליברמן בתוכפ"ש, תרומות, עמ' 434, הע' 59.

כמה דר' אמר... כן רבנין אמרין...⁷²¹ **שביעית** לד ב שו' 12-13; **מועד קטן** פ ג שו' 15-16 (רבנן, אמרין); **נידה** נ א שו' 2 (רבנן).

כמה דר' אמר... כן רבנן אמרי (!)... ע"ע כמה דר' אמר... כן רבנין אמרין....

כמה דר' אמר... כן רבנן אמרין... ע"ע כמה דר' אמר... כן רבנין אמרין....

כמה דר' אמר מה שני (!) בין... ל-... כן ר' אמר מה שני (!) בין... ל-...⁷²² **פסחים** ל ב שו' 32-33 (ל"ג אמר, צ"ל: מהשני, ל"ג אמר, צ"ל: מהשני)⁷²³.

כמה דר' אמר תמן... והכא...⁷²⁴ **פסחים** לה א שו' 52.

כמה דר' אמר תמן... כך ר' אמר הכא... ע"ע כמה דר' אמר תמן... כן ר' אמר הכא....

כמה דר' אמר תמן... כן הוא אומר (!) הכא... ע"ע כמה דר' אמר תמן... כן הוא אמר הכא....

כמה דר' אמר תמן... כן הוא אמר הכא...⁷²⁵ **תרומות** מז א שו' 35-36 (אומר! תחת אמר₂); **חגיגה** עו א שו' 19; **מועד קטן** פ ד שו' 45-46 (אומר! תחת אמר₂); **עבודה זרה** לט ב שו' 50.

כמה דר' אמר תמן... כן ר' אמר הכא...⁷²⁶ **ביכורים** סג ד שו' 13-14 (כך); **חגיגה** עט ב שו' 13-14; **קידושין** סב ב שו' 19-20 (היך מה); **שבועות** לג ד שו' 52 (כאן; תחת הכא).

כמה דר' אמר תמן... כן ר' אמר כאן (!)... ע"ע כמה דר' אמר תמן... כן ר' אמר הכא....

כמה דר' מדמי... כך מדמה...⁷²⁷ **שבת** ב ב שו' 26-27.

כמה (!) דר' מודי לרבנין ע"ע מה דר' מודי לרבנין.

כמה דר' עביד... כך הוא עביד...⁷²⁸ **שבת** ב ג שו' 2.

כמה דר' עביד... כן ר' עביד...⁷²⁹ **קידושין** נט ב שו' 55-56.

כמה דר' עושה... כן ר' עושה... **פאה** כג שו' 11-12; **מעשר שני** נו ב שו' 1-2 (או! עושה₁)⁷³⁰.

כמה דרבנין אמרין... כן ר' אמר...⁷³¹ **כלאים** כז ב שו' 53; **חלה** נט ב שו' 27-28 (דרב, אמר₂)⁷³², (אומר!); **יבמות** ג ד שו' 3 (דרבנן, אמר; ר' ל'!).

⁷²¹ תרגום: כמו שר' אומר... כך החכמים אומרים....

⁷²² תרגום (אחרי ההגהות): כמו שר' משנה בין... ל-... כך ר' משנה בין... ל-....

⁷²³ ראה: ירוכ"פ, עמ' 242, ד"ה והא ר' יודה; עמ' 424, ד"ה כמה; תוכפ"ש, פסחא, עמ' 528, ד"ה

והנה; שם, הע' 61.

⁷²⁴ תרגום: כמו שר' אומר שם... גם כאן....

⁷²⁵ תרגום: כמו שר' אומר שם... כך הוא אומר כאן....

⁷²⁶ תרגום: כמו שר' אומר שם... כך ר' אומר כאן....

⁷²⁷ תרגום: כמו שר' מדמה... כך [הוא] מדמה....

⁷²⁸ תרגום: כמו שר' עושה... כך הוא עושה....

⁷²⁹ תרגום: כמו שר' עושה... כך ר' עושה....

⁷³⁰ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 476, הע' 15.

⁷³¹ תרגום: כמו שהחכמים אומרים... כך ר' אומר....

⁷³² לפשיטות "דרב" — "דרבנין", ולהגהה של "אמר" ברישא של המופע, ראה מבואות לסה"א,

עמ' 484, הע' 10. וראה עוד אהצו"י, עמ' 140, ד"ה כן ר"ע.

כמה דרבנין דתמן אמרין... כן ר' אומר (!)... כן בית שמאי אומרים (!) הכא...

(ותמן = מקום אחר בתלמוד)⁷³³ **יבמות** ד ד שו' 62-63 (ל"ג כן ר' אומר, צ"ל: אמרין)⁷³⁴.

כמה דרבנין דתמן אמרין... כן רבנין דהכא (!) אמרין... (ותמן = בבל, הכא = ארץ

ישראל)⁷³⁵ **יבמות** י ד שו' 59 (כמו; דרבנן, אומר! תחת אמרין¹); **כתובות** כו ב שו' 28-29

(צ"ל בשניהם: דתמן תחת דהכא)⁷³⁶.

כמה דרבנן אמר (!)... כן אמר (!)... ע"ע כמה דרבנין אמרין... כן ר' אמר....

כמה דרבנן אמרין... כן אינון אמרין...⁷³⁷ **יבמות** ו ג שו' 56.

כמה דת אמר ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).

כמה דת אמר... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דת אמר תמן... ודכוותה... ע"ע כמה דאת אמר תמן... ודכוותה....

כמה דת אמר תמן... והכא... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....

כמה דת אמר תמן... ומה (!)... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....

כמה דת מר ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).

כמה דת מר... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דת מר... וכא... ע"ע כמה דתימר... וכא....

כמה דת מר תמן... אף הכא... ע"ע כמה דתימר תמן... אף הכא....

כמה דת מר תמן... ודכוותה... ע"ע כמה דאת אמר תמן... ודכוותה....

כמה דתימ' ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).

כמה דתימ'... ואמר... כן ע"ע כמה דתימר... ואמר... כן.

כמה דתימ'... ודכוות'... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דתימ'... ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דתימ'... וכא... ע"ע כמה דתימר... וכא....

כמה דתימ' תמן ע"ע כמה דתימר תמן.

⁷³³ תרגום (אחרי ההגהה): כמו שהחכמים של שם אומרים... כך בית שמאי אומרים כאן... ולמשמעות

"רבנין דתמן" כאן ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 276, ד"ה אבל פירוש; מבוא לנוה"מ, עמ' 897, ד"ה אבל.

⁷³⁴ הנוסח כאן בכ"ל: "כמה דרבנין דתמן אמרין דברי ר' שמעון או' (!) אין זיקה נופלת למקום זיקה. כן בית שמי אומ' (!) הכא אין זיקה נופלת למקום זיקה [ונמחקה "זיקה" זו האחרונה על ידי הסופר; ויאות] מאמר" (עמ' טו שו' 32). וכן עיקר. ולא גרסינן "או'", ותחת "אומ'" צריך לומר: אמ' (= אמרין). והמגיה רשם אחרי "אמרין" על הגליון: "המאמר קונה ומשייר כן ר' שמעון אומר קונה ומשיירת" וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 844 שו' 29, ומחק את המילה "דברי". והעיקר כנוסח כ"ל, והמגיה קלקל. וכבר תיקן רבינוב' את הנוסח מדעתו, קרוב לגירסת כ"ל — ראה שתא"י, עמ' 345, ד"ה כמה דרבנין דתמן. ולפי דרכנו למדנו על קיום מופע נוסף של "דברי ר'" (במשמעות "לדברי ר'") בכ"ל.

⁷³⁵ תרגום (אחרי ההגהה): כמו שחכמי בבל אומרים... כך חכמי בבל אומרים....

⁷³⁶ למדתי להגיה כך מגליונות הרש"ל, טופס ב' (ביבמות ובכתובות). אלא שהוא ז"ל הגיה שם בשתי דרכים אחרות, ולשון הגמרא אחרי הגהותיו: "כן רבנין אמרין הכא" (ביבמות), "כן הן אמרין הכא" (בכתובות). ולעצם העניין, אין הבדל בין ההגהות.

⁷³⁷ תרגום: כמו שהחכמים אומרים... כך הם אומרים....

כמה דתימ' תמן... אף הכא... ע"ע כמה דתימר תמן... אף הכא....

כמה דתימ' תמן... ואוף (!) הכא כן ע"ע כמה דתימר תמן... אף הכא כן.

כמה דתימ' תמן... והכא נמי (!)... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....

כמה דתימ' תמן... וכח... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....

כמה דתימא (!) ואף (!) הכא... ע"ע כמה דתימר... אף הכא....

כמה דתימא (!) ...ודכוותה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דתימר ע"ע כמה דאת אמר (לציטוט פסוק).

כמה דתימר⁷³⁸... אף הכא⁷³⁹... **כלאים** כח ד שו' 28-29 (אף), שם שו' 37 (אף), שם

שו' 56-57, שם שו' 58-59, ל ב שו' 27-28; **תרומות** מז א שו' 48-49 (דתימא), ואף! וצ"ל:

אף; **שבת** ט ג שו' 14-17 (אף)⁷⁴⁰.

כמה דתימר... אף הכא... ע"ע כמה דתימר... אף הכא....

כמה דתימר... ואמר... כן⁷⁴¹ **דמאי** כה א שו' 11-12; **חלה** ס א שו' 9-11 (דתימ')⁷⁴².

כמה דתימר... ואמר אף הכא⁷⁴³... **דמאי** כו ב שו' 41-42.

כמה דתימר... ודכוות'... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דתימר... ודכוותה⁷⁴⁴... **ברכות** ט ב שו' 64 - ט ג שו' 1 (דאמר דאמ' אמר! וצ"ל:

דאת אמר⁷⁴⁵, ודכוותה); **פאה** כ ב שו' 36-37 (דתימ'), שם שו' 53 (ודכוותיה)⁷⁴⁶, שם שו' 55

(ודכוותיה), שם שו' 58-59, שם שו' 63 (דתימא)⁷⁴⁷, שם שו' 64 - כ ג שו' 1 (ודכוותיה), כ

ג שו' 5-6 (דתימ'), שם שו' 18; **דמאי** כד ד שו' 9-10 (דתימא); **כלאים** כז ב שו' 40 (ו-),

כט ג שו' 24-25, לא ב שו' 56-57 (דתימ'); **שביעית** לז ב שו' 50 (דאת אמר, ודכוותיה),

שם שו' 51-52 (ודכוותיה), שם שו' 52-53, לז ד שו' 49-50 (דאת אמר); **תרומות** מ ב

שו' 12-13 (דתימא), מד ג שו' 50 (ו-), מו ג שו' 56 (ו-, דאת אמר), מז א שו' 21-22

⁷³⁸ הנכון הוא "דתמר", כלומר: "דת מר" = "דאת אמר". ושיבוש זה כיוון דעל על. והצורה "דתימא"

היא צורה בבבית, כמו שהערתי במבוא, עמ' קלב, סי' 12. ובכר כתב על "כמה דתימא": "לא נתברר

איזהו המקור הראשון 'דתימר' או 'דתימא' (ערכי מדרש אמוראים, עמ' 205, הע' 7).

⁷³⁹ תרגום: כמו שאתה אומר... גם כאן....

⁷⁴⁰ לדעת אפשטיין, יש לגרוס כאן "וכא" תחת "אף הכא" (בד"ו: "הכ"') — ראה מבואות לסה"א,

עמ' 512, הע' 10. וישנו מופע נוסף של ביטוי זה (אבל בלי הסיפא "אף הכא") בכ"ל בפסחים עמ' 456

שו' 10 (והוא שייך לד"ל לב ע"ב שו' 39) — ראה: ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 460, ד"ה מלק; תוכפ"ש, פסחא,

עמ' 555, הע' 22 (והוא העתיק שם ושם: "כמא").

⁷⁴¹ תרגום: כמו שאתה אומר... ואמור... כך!

⁷⁴² ליברמן מגיה כאן בסיפא: "אף הכא", ולשון הגמרא אחרי הגהתו: "ואמר אף הכא כן" (גליונות

הרש"ל, טופס ב'. וצ"ע).

⁷⁴³ תרגום: כמו שאתה אומר... ואמור גם כאן....

⁷⁴⁴ תרגום: כמו שאתה אומר... וכמותה....

⁷⁴⁵ ראה מבואות לסה"א, עמ' 359, ט ע"ג, שו' 64-1.

⁷⁴⁶ לחילוף נוסח של "ודכוותיה" ראה אהצו"י, ריש עמ' 66, ד"ה אתיא דר' יודה [עמ' 65]. אבל אין

צורך להגיה.

⁷⁴⁷ לגירסא כאן בכ"ל ראה מבואות לסה"א, עמ' 390, כ ע"ב, שו' 63.

כמה דתימר לעניין... וכן... לעניין... וכן (!)

כמה דתימר... ודכוותה... (המשך) (ו', דאמר אמר! וצ"ל: דאת אמר⁷⁴⁸); **מעשר שני** נו א ש' 26-25 (ודכוותיה), שם ש' 43-42 (ודכוות'), שם ש' 48-47 (דתימ'), שם ש' 52-51 (דתימ'), שם ש' 54-53 (דתימ'), ודכוות', שם ש' 58 (דתימ'), שם ש' 60 (דתימ'), ודכוות', נו ב ש' 8 (דתימ'), **חלה** נז א ש' 49 (וכמא⁷⁴⁹, דאת אמר, ודכוות', ס א ש' 18 (דאתאמר! וצ"ל: דאת אמר), **ביכורים** סה א ש' 5-4 (ודכוותיה); **שבת** ו א ש' 5-4 (כמא, דאת אמר), ו ג ש' 44-43, ט ד ש' 50-49, יו ד ש' 40-39 (דאת מר); **עירובין** כד ב ש' 18 (היך מה, דאת אמר); **פסחים** ל ב ש' 33; **סוכה** נד א ש' 30-29 (היך מה, דאת אמר); **ביצה** סב א ש' 30-29 (דאת אמר), סב ב ש' 46-45 (היך מה, דאת אמר), שם ש' 47-46 (דאת אמר); **תענית** סו א ש' 750¹; **חגיגה** עח ג ש' 13 (דת אמר); **יבמות** ב ג ש' 63-62, ד ג ש' 29 (ו', דאת אמר), ה ד ש' 47-46, ז א ש' 26 (ו', דאת אמר), יא ב ש' 53-52 (ו', דאת אמר), יא ג ש' 10-8; **כתובות** כז ב ש' 55-54 (דאת אמר), ודכוותא, לד ג ש' 25-24 (דאת אמר, ודכוותא⁷⁵¹); **גיטין** מד ד ש' 8-7 (הדא! תחת כמה וצ"ל: כמא⁷⁵²), מח ג ש' 53-52, נ ב ש' 45-44 (דאת אמר); **סנהדרין** כד ד ש' 10-9 (דת מר); **שבועות** לח א ש' 43-42 (היך מה, דת מר)⁷⁵³.

כמה דתימר... ודכוותיה... ע"ע כמה דתימר... ודכוותה....

כמה דתימר... והכא... ע"ע כמה דתימר... וכא....

כמה דתימר... וכא...⁷⁵⁴ **ערלה** ס ד ש' 13-12, סב א ש' 52-50 (והכא); **יומא** לח ב ש' 59-58 (והכא); **חגיגה** עט ב ש' 55-54 (הדא אמרה! תחת כמה דתימר)⁷⁵⁵; **כתובות** לג ב ש' 59-58 (דאת אמר, והכא); **נזיר** נד ג ש' 30-27 (דתימ'); **שבועות** לג ג ש' 23-22 (דת מר).

כמה דתימר... כך את מר... ע"ע כמה דאת אמר... כן את אמר....

כמה דתימר ב'... ואמור אף ב'... כן ע"ע כמה דאת אמר ב'... ומר אף ב'... כן.

כמה דתימר גבי... ואמר אף ב'... כך ע"ע כמה דאת אמר ב'... ומר אף ב'... כן.

כמה דתימר לעניין... וכן... לעניין... וכן (!)⁷⁵⁶ **שבת** ז ב ש' 15-14 (צ"ל: כמה דתימר לעניין... "וכן", אוף לעניין... כן)⁷⁵⁷.

⁷⁴⁸ ראה מבואות לסה"א, עמ' 456, מז ע"א, ש' 25.

⁷⁴⁹ הנוסח כאן בהלכות חלה לרמב"ן: "כמה" בה"א (לא ע"א) — ראה אהצו"י, ריש עמ' 99, ד"ה וכמא [עמ' 98].

⁷⁵⁰ לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, תעניות, עמ' 1081, ש' 22-21; להלך, הוספות, סוף עמ' 1338, ד"ה ח"ה. וצ"ע.

⁷⁵¹ הנוסח כאן בכי"ל: "ודכוות'" (עמ' 153 ש' 9), והסדר השלים אל"ף מדעתו.

⁷⁵² עיקר ההגהה כאן על פי שתא"י, עמ' 414, סוף ד"ה מן מה. והוא הגיה שלא בדקדוק "כמה דתימא" תחת "כמה דתימר". והצורה "כמא" על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

⁷⁵³ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע ודכוותה. ולמופע נוסף השייך לפאה כ ע"ג ש' 5, וליתיה בכי"ל ובד"ו, ראה מה שהערתי בערך "כמה דר" אמר... כן ר' אמר..." לפאה כ ע"ג ש' 5-7.

⁷⁵⁴ תרגום: כמו שאתה אומר... גם כאן....

⁷⁵⁵ להגהה ראה שתא"י, ריש עמ' 326, ד"ה מאי כדון.

⁷⁵⁶ תרגום (אחרי ההגהות): כמו שאתה אומר לעניין... "וכן", גם לעניין... כך.

כמה דתימר מן (!)... ודכוותה... ע"ע כמה דאת אמר תמן... ודכוותה...

כמה דתימר תמן⁷⁵⁸ **כלאים** כח ד שר' 13! (דאת אמר, צ"ל: +... כן את אמר הכא⁷⁵⁹);

חלה נט ד שר' 45! (ל"ג)⁷⁶⁰; **מגילה** ע ב שר' 35 (דאת אמר); **נזיר** נב ד שר' 33 (דתימ'); **קידושין** סג א שר' 37! (דאת אמר, צ"ל: +... כן את אמר אוף הכא⁷⁶¹).

כמה דתימר תמן... אוף הכא... ע"ע כמה דתימר תמן... אוף הכא...

כמה דתימר תמן... אוף הכא כן⁷⁶² **מעשרות** נ ד שר' 49-50 (דתימ', ואוף); **חלה** נט ד

שר' 46-47; **עירובין** כד ב שר' 53-54 (היד מה, דאת אמר).

כמה דתימר תמן... אמר (!) אוף הכא... ע"ע כמה דאת אמר תמן... ואמור אוף

הכא....

****כמה דתימר תמן... אוף הכא...**⁷⁶³ **תרומות** מח ב שר' 9-10; **עירובין** יח ב שר' 19-20

(היד מה, אוף); **פסחים** לד ג שר' 50-51 (דתימ', אוף); **יבמות** ד ג שר' 47-48, ט ב שר' 28-29

(כמא, דאת אמר), יג ד שר' 54 (דאת אמר), יד א שר' 42-43; **כתובות** לג א שר' 10 (דאת

אמר); **קידושין** סה ד שר' 15-16 (דאת אמר); **בבא קמא** ב ב שר' 3 (אוף), שם שר' 6-7

(אוף); **עבודה זרה** מה א שר' 57 (דת מר, אוף).

כמה דתימר תמן... ברם הכא... (ברם = אוף)⁷⁶⁴ **דמאי** כד ד שר' 28.

כמה דתימר תמן... ואמ' אוף הכא כן ע"ע כמה דתימר תמן... ואמר אוף הכא כן.

כמה דתימר תמן... ואמור אוף הכא כן ע"ע כמה דתימר תמן... ואמר אוף הכא כן.

כמה דתימר תמן... ואמר אוף הכא כן⁷⁶⁵ **מעשרות** נ ג שר' 23-24 (ואמור); **עירובין**

כ א שר' 29-30 (היד מה⁷⁶⁶, דאת אמר, ומר); **פסחים** כט א שר' 59-61 (ואמ' ⁷⁶⁷); **יבמות**

י ג שר' 35-38 (אף).

⁷⁵⁷ ההגהות על פי ליברמן, ירוכ"פ, ריש עמ' 96, ד"ה ר' שמואל. ועיין עוד שתא"י, עמ' 162, ד"ה

כמה דתימר.

⁷⁵⁸ תרגום: כמו שאתה אומר שם.

⁷⁵⁹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 411, הע' 11. וכיוצא בזה הגיה במהד' לונץ, יז ע"ב שר' 15, אלא

שהוא הקדים "הכא" ל"תמן". וראשון עיקר.

⁷⁶⁰ ראה מסכת חלה, הוצאת בית המדרש, לה ע"ב, ד"ה כמה דתימר תמן.

⁷⁶¹ ההגהה על פי המקבילה בשקלים נ ע"ד שר' 6. אחר כך ראיתי שכך גרס כאן הרשב"א — ראה

חידושי הרשב"א, קידושין, נה ע"א, עמ' שכ, ד"ה ור"ח ז"ל (והגירסא שם: "כן איתמר הכא"). וציין

לרשב"א כ"ף, ג, עמ' 121.

⁷⁶² תרגום: כמו שאתה אומר שם... גם כאן כך.

⁷⁶³ תרגום: כמו שאתה אומר שם... גם כאן....

⁷⁶⁴ תרגום: כמו שאתה אומר שם... אוף כאן... ולהוראת "ברם" כ"אף", ראה פירושו של לונץ כאן,

כו סוף ע"א, ד"ה ברם הכא. ויש עוד כיוצא בה — ראה ערך "ברם (= אוף)". וראה עוד הרז"ף, מבוה"י,

י ע"א, ערך ברם.

⁷⁶⁵ תרגום: כמו שאתה אומר שם... ואמור גם כאן כך!

⁷⁶⁶ הנוסח כאן בכ"ל: "היכמה" (עמ' 395 שר' 33), ונחלקה התיבה לשנים על ידי המגיה — ראה

ירוכ"פ, עמ' 249, ד"ה היך מה.

⁷⁶⁷ ליברמן מוחק כאן את המילה "כן" — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 403, ד"ה כמה דתימר.

כמה דתימר תמן... ואמר אף הכא כן ע"ע כמה דתימר תמן... ואמר אוף הכא כן.
כמה דתימר תמן... ודכוותה... ע"ע כמה דאת אמר תמן... ודכוותה...
כמה דתימר תמן... ודכוותה... ע"ע כמה דאת אמר תמן... ודכוותה...
כמה דתימר תמן... והכא... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא...
כמה דתימר תמן... וכא... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא...
כמה דתנינן ע"ע מן מה דתנינן... כמה דתנינן...
כמה (!) דתנינן... לא ניתני... (הסיפא בתמיהה)⁷⁶⁸ **ערלה** סא ד שו' 10 (צ"ל: בגין)⁷⁶⁹.
כמה ש-⁷⁷⁰ קידושין ס ב שו' 36⁷⁷¹; **שבועות** לו א שו' 34.
כמו (!) דו דרש... ידרוש...⁷⁷² **סוטה** כג ג שו' 29 (כמו דו לילי, ודרש! תחת ידרוש)⁷⁷³;
סנהדרין יט א שו' 36-37 (צ"ל: כמה).
כמו (!) דר' אמר... כן ר' אומר (!)... ע"ע כמה דר' אמר... כן ר' אמר...
כמו (!) דר' אמר תמן... אף הכא כאן (!)⁷⁷⁴ **תרומות** מו ד שו' 24 (צ"ל: כמה, צ"ל: כן)⁷⁷⁵.
כמו (!) דרבנן דתמן אומר (!)... **כן רבנן דהכא (!) אמרין...** ע"ע כמה דרבנן
 דתמן אמרין... כן רבנן דהכא (!) אמרין... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).
כמו כן (!) עירובין יט ג שו' 20 (צ"ל: דין)⁷⁷⁶.
כמו (!) ש- ע"ע כמי ש-.

⁷⁶⁸ תרגום (אחרי ההגהה): בשביל ששנינו... לא נשנה...!
⁷⁶⁹ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 134, ד"ה ר' יונה. וכן הגיה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 320, אות א;
 שם, הע' 3; מבואות לסה"א, עמ' 490, הע' 3. וראה עוד אהצו"י, ריש עמ' 217, ד"ה כמה דתנינן. והנוסח
 בכ"ר: "כגון (!) דתנינן" (עמ' 299 שו' 31), ולא כמו שהביאו בשמו. והמלא"ש ערלה פ"ב מ"א, [ד"ה
 התרומה] גורס בסיפא: "לא תני" תחת "לא ניתני" (ואהצו"י, ריש עמ' 217, ד"ה כמה דתנינן), וכן הגיה
 בשמו בגליונות הרש"ל, טופס א'. ושתא"י הנ"ל מגיה כאן: "לא תנינן". אבל אפשטיין אינו מגיה —
 ראה מחקרים הנ"ל ומבואות לסה"א הנ"ל. וצ"ע. ולמופעים נוספים של "לא ניתני" ע"ע לא ניתני.
⁷⁷⁰ תרגום: כמו ש-.
⁷⁷¹ כמה ראשונים גורסים כאן: "כמי" — ראה כ"ץ, ג, עמ' 41. וכן נראה עיקר. והוא הדין למופע
 הבא בשבועות — עיין הלשון בערך "מכיון דכתיב... כמי שכולהם כאן וכולהם כאן".
⁷⁷² תרגום: כמו שהוא דורש... [כך] ידרוש...
⁷⁷³ הגירסא המשובשת הזאת נמצאת בהגהת המגיה על הגליון בכ"ל (עמ' 94 שו' 30). ואני קורא
 שם בצלע הראשונה: "דדרש". וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 944 שו' 5. וצריך לומר: [כמה] [דן] דרש...
 ידרוש. והמילה "כמה" היא המילה הארמית הרגילה בירושלמי, ו"כמו" בסנהדרין היא מילה עברית
 במאמר ארמי. וההגהה "ידרוש" על פי המקבילה בסנהדרין הרשומה לקמן בְּעֶרְךָ.
⁷⁷⁴ תרגום (אחרי ההגהה): כמו שר' אומר שם... גם כאן כך!
⁷⁷⁵ להגהה "כמה" ראה כ"ר, עמ' 242 שו' 16. ולהגהה כ"ן ראה מבואות לסה"א, עמ' 456, [מו
 ע"ד, שו' 24; שם, הע' 8. והגירסא העיקרית: והכא כן — ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 205, סוף
 הע' 390.
⁷⁷⁶ עיין ליברמן, ירוכ"פ, סוף עמ' 240, ד"ה אם אומר. והוא הגיה "דין (=דין)". ואני הגהתי על פי
 המקבילות בכלאים וסוכה שציון, ע"ש.

כמו (!) ש-... או כמי ש-... ע"ע כמי ש-... או במי (!) ש-....

כמהריות (!) ע"ע יאות.

כמות שנאמר ע"ע שנאמר (לציטוט פסוק או חלקו; בהקשר).

כמחלוקת (!) ע"ע במחלוקת.

כמחלוקת ב-... כך מחלוקת ב-... גיטין מח א ש' 9; קידושין סב א ש' 58 (כן).

כמחלוקת ב-... כן מחלוקת ב-... ע"ע כמחלוקת ב-... כך מחלוקת ב-....

כמי (!) תרומות מח א ש' 25 (+נוי! רצ"ל: כמיניינו)⁷⁷⁷.

****כמי ש- ברכות** ה ב ש' 10, שם ש' 12, ה ד ש' 47, ו א ש' 18, ט ג ש' 39, שם

ש' 55, י ד ש' 47; **פאה** טו ג ש' 64, יז ד ש' 44, יט א ש' 37, כ א ש' 3, שם ש' 13,

שם ש' 14, שם ש' 22, שם ש' 23; **דמאי** כב ד ש' 13, שם ש' 26, כה ד ש' 33; **שביעית**

לו ג ש' 44, לח א ש' 50, שם ש' 57, לט ב ש' 49, לט ג ש' 16 (2x), לט ד ש' 6;

תרומות מא ג ש' 54, מב ד ש' 38, מה א ש' 10, שם ש' 11, מה ב ש' 9; **מעשרות**

מח ג ש' 51, מט א ש' 55, מט ג ש' 23, שם ש' 25, שם ש' 27, שם ש' 28, נא ב

ש' 25; **מעשר שני** נב ד ש' 17; **חלה** נז ב ש' 15, נח ג ש' 10, שם ש' 53, נט א ש' 30;

ערלה סב א ש' 51, שם ש' 52, סב ב ש' 1, שם ש' 3, שם ש' 5, שם ש' 6, שם ש' 46,

שם ש' 50, שם ש' 53, סג א ש' 9, שם ש' 10; **שבת** ב ג ש' 3 (כמו!), שם ש' 28 (כמו!),

ב ד ש' 32 (כמו!), ד ג ש' 46, ה א ש' 4, ה ד ש' 35, ט ג ש' 36, י ג ש' 25, שם ש' 26,

י ד ש' 9, שם ש' 10, יא ד ש' 43, שם ש' 50, יב ד ש' 51, יג ב ש' 14, יג ג ש' 4, שם

ש' 5, טו א ש' 21, שם ש' 23, טו ד ש' 14, יו ג ש' 34, שם ש' 35; **עירובין** כא ד

ש' 3, שם ש' 48, כב ג ש' 19, שם ש' 21, כג א ש' 4, שם ש' 8, כד ב ש' 23, שם

ש' 25, כה א ש' 14, שם ש' 39; **פסחים** כז ג ש' 17, לב א ש' 57, לב ב ש' 23, לד

ב ש' 43, שם ש' 49, שם ש' 50, שם ש' 51, לד ד ש' 5, שם ש' 7, שם ש' 8, שם

ש' 10, לו א ש' 48, לו ד ש' 62! (אשגרה)⁷⁷⁸; **יומא** לט א ש' 16; **שקלים** מו א ש' 64,

מו ג ש' 26 (צ"ל: במי)⁷⁷⁹, שם ש' 50, נ ג ש' 16 (במי!); **סוכה** נג ג ש' 28; **ראש השנה**

נז ג ש' 42, נח ב ש' 21, נט ד ש' 12; **תענית** סג ג ש' 43, סה ד ש' 1, סו ב ש' 52,

סט ג ש' 20; **מגילה** עא ב ש' 7, עג ג ש' 39, עד א ש' 22; **מועד קטן** פב א ש' 9, שם

ש' 30, פב ב ש' 60, פב ג ש' 58; **יבמות** ב ד ש' 41, שם ש' 43, ד א ש' 42, ה ג ש' 54

(במשנה! רצ"ל: כמי שהו)⁷⁸⁰, ה ד ש' 24, שם ש' 42, ו ד ש' 36, שם ש' 37, שם ש' 39,

שם ש' 41, ח ב ש' 20, שם ש' 22, ח ד ש' 8, ט ב ש' 13, יא א ש' 7, יא ד ש' 21,

יב ד ש' 35, יג ג ש' 10, שם ש' 12; **סוטה** יז ד ש' 25, שם ש' 27 (כמו!), שם ש' 35,

⁷⁷⁷ ההגהה על פי כ"ר, לפי קריאתם של אפשטיין וליברמן (ואני קורא שם: "במיניינו", בבית,

וצריך לומר: כמיניינו) — ראה: אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 459, מח ע"א, ש' 25; שם, הע' 16; ליברמן, תוכפ"ש, תרומות, סוף עמ' 475, ד"ה ובירושלמי. וליברמן (שם, ריש עמ' 476, ד"ה ברס) קורא בגוף כ"ל:

"כמיצוי" (עמ' 224 ש' 19). ובמהד' האקדמיה, עמ' 260 ש' 43, קרוב לקריאת אפשטיין הנ"ל, ע"ש.

⁷⁷⁸ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 511, ד"ה ר' חונה.

⁷⁷⁹ ראה פ"מ, ז סע"ב, ד"ה אמר ר' אבא.

⁷⁸⁰ ראה ק"ע, כד ע"א, ד"ה ה"ג אם מאחר.

****כמי ש-** (המשך) יח ב ש' 53, שם ש' 54 (2x), כ ב ש' 6, כא ד ש' 5, כב ד ש' 781;40, שם ש' 741, שם ש' 42 (2x), כג ד ש' 29; **כתובות** כו ב ש' 2, שם ש' 40, שם ש' 51, שם ש' 58, כח ג ש' 26, כט ד ש' 37, שם ש' 44 (2x), לא ב ש' 5, לב ב ש' 25 (כמו!), שם ש' 60, לב ד ש' 50 (כמו!), לג ב ש' 16, לג ד ש' 31, לד ב ש' 14, לד ד ש' 40, שם ש' 41; **נדרים** לח ב ש' 33, מא א ש' 6, שם ש' 7, שם ש' 35; **גיטין** מג ב ש' 48, מד ד ש' 11 (כמו!), שם ש' 40, מה ג ש' 44, מח ד ש' 26, שם ש' 29, שם ש' 43; שם ש' 44, מט א ש' 28 (2x), מט ב ש' 35, שם ש' 36, שם ש' 37, נ ב ש' 48; **נזיר** נב א ש' 13, נג ג ש' 24, שם ש' 25, נד ג ש' 49, נז א ש' 30, נז ג ש' 58, שם ש' 60, נז ד ש' 1; **קידושין** ס ב ש' 10, ס ד ש' 63 (במיו!), סא ב ש' 2, סא ד ש' 27; **בבא קמא** ג א ש' 2, שם ש' 38, ג ד ש' 40, ה ג ש' 47; **בבא מציעא** ז ד ש' 26, ט א ש' 33, יא ד ש' 14; **בבא בתרא** יז א ש' 31, יז ד ש' 21, שם ש' 22; **סנהדרין** יח א ש' 60, יח ג ש' 50, כה א ש' 27, כו ד ש' 54; **מכות** לא א ש' 29 (2x), לא ד ש' 1; **שבועות** לג א ש' 53, שם ש' 54, לג ד ש' 33, שם ש' 42, שם ש' 43, לד א ש' 6, לה ג ש' 52, שם ש' 53, לה ד ש' 32, לו א ש' 44, לו ב ש' 23, שם ש' 24, לז ג ש' 52, לז ד ש' 37, לח א ש' 5, שם ש' 18, לח ב ש' 35, שם ש' 45, שם ש' 49, לח ד ש' 55, שם ש' 56; **עבודה זרה** לט ד ש' 42, מב ד ש' 7, שם ש' 8, שם ש' 9, מג ד ש' 27, מה א ש' 19, שם ש' 34, שם ש' 37, שם ש' 41; **הוריות** מז ד ש' 54 (כמו!), מח א ש' 31. **כמי ש-... או במי (!) ש-... תרומות** מה ב ש' 31 (צ"ל: כמי) 783; **ערלה** סב א ש' 14-15 (כמו, כמי).

כמן (= כמה) ע"ע כמה (בלשון שאלה).

כמן ד- ע"ע כמאן ד-.

כמן דמר ע"ע כמאן דאמר.

כמן דמר (בהקשר) ע"ע כמאן דאמר (בהקשר).

כמשמעו 784 **ברכות** יא ד ש' 3; **יומא** מא ד ש' 23.

כמשנה אחרונה ע"ע כמשנה האחרונה.

כמשנה האחרונה שביעית לג ג ש' 51 (אחרונה), שם ש' 52 (אחרונה); **תרומות** מה ב ש' 4 (אחרונה); **ביצה** ס א ש' 34! (צ"ל: הראשונה) 785, שם ש' 42 (אחרונה), שם ש' 786; **יבמות** יג א ש' 38, שם ש' 39 (אחרונה), יד א ש' 47 (במשנ!; אחרונה), יד ד ש' 4;

781 המופעים כאן ולקמן ש' 41 הם ספק תנאיים, ולדעת מלמד הם אמוראיים בוודאי — ראה מה"ת, עמ' 145, סי' קכח, הע' 1. ועל פירוש רשמי את שני המופעים שבשורה 42 ללא סימן שאלה.

782 להגהה ראה הקריאה בד"ח, יח ע"ב.

783 ראה מבואות לסה"א, עמ' 453, הע' 2.

784 לפירוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 305, ערך משמע.

785 כן הגיהו המפרשים שם, ב סע"א.

786 הנוסח כאן בכ"ל: "כמשנה הראשונה" (עמ' 597 ש' 16), והוגה לנכון: "האחרונה". וראה מהד'

האקדמיה, עמ' 682 ש' 4.

כמשנה האחרונה (המשך) **סוטה** יו ד ש' 787¹⁷; **כתובות** כח ג ש' 3 (במשנה; אחרונה); ל ב ש' 44 (במשנה); שם ש' 45 (במשנה; אחרונה); **נדרים** מב ד ש' 61 (2x; במשנה); **עבודה זרה** מא ג ש' 34, שם ש' 788³⁵. וראה עוד ערך מתנית' לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית.

כמשנה האמצעית ע"ע מתנית' לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית.

כמשנה הראשונה **שביעית** לג ג ש' 51, שם ש' 52; **תרומות** מה ב ש' 2 (ראשונה); **ביצה** ס א ש' 133 (צ"ל: האחרונה)⁷⁸⁹, שם ש' 40 (ראשונה), שם ש' 790⁴¹; **יבמות** יג א ש' 37, שם ש' 38 (ראשונה), יד א ש' 47 (במשנה); יד ד ש' 4, יו ב ש' 5 (במשנה); **כתובות** כח ג ש' 3 (במשנה); ל ב ש' 44 (במשנה); **נדרים** מב ד ש' 61 (במשנה); הראשונה ל"ו⁷⁹¹, שם ש' 62 (ראשונה); **סנהדרין** כ א ש' 49, שם ש' 50 (צ"ל: האחרונה)⁷⁹²; **עבודה זרה** מא ג ש' 33, שם ש' 36 (צ"ל: האחרונה)⁷⁹³, מד ב ש' 794¹⁰. וראה עוד ערך: מתני' לא כמשנה הראשונה; מתנית' לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית.

כמשנה ראשונה ע"ע כמשנה הראשונה.
כמתמיה⁷⁹⁵ **פסחים** לא א ש' 796⁵⁷.

⁷⁸⁷ ראה מה שהעיתי להלן בערך "מתני' לא כמשנה הראשונה".

⁷⁸⁸ אפשטיין מגיה כאן: "הראשונה" (מבוא לנו"מ, עמ' 231, ד"ה ואם כן; שם, הע' 5). וראה מה שהעיתי לקמן בסמוך, ערך "כמשנה הראשונה", לביצה ס ע"א ש' 41. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע כמשנה הראשונה. וראה עוד מה שהעיתי בערך "מתני' לא כמשנה הראשונה".

⁷⁸⁹ כן הגיהו המפרשים שם, ב סע"א.

⁷⁹⁰ רבינוב' מגיה כאן: "כמשנה האחרונה" — ראה שת"א, עמ' 281, ד"ה לשון. והוא מסתייע בגירסא שבמקבילה בעבודה זרה מא ע"ג ש' 35. וההגהה נראית מוכרחת לדבריו, שהרי רק האיסור שבבבא זו, לפי המשנה האחרונה, מלמד שהעיקר כר' חייא בר אבא ולא כר' יוסי, ע"ש בסוגיא. אבל אפשטיין (מבוא לנו"מ, עמ' 231, ד"ה ואם כן) אינו מגיה כאן, והוא מסתייע בשרי"ר שגורס בעבודה זרה מא ע"ג ש' 35 כמו בביצה: "כמשנה הראשונה" (עמ' 275 ש' 12) — עיין שם, הע' 5. והעניין שנוי במחלוקת ראשונים — ראה: הרמב"ן, מלחמות, חולין, מג ע"א; חידושי הרשב"א, חולין, קטז ע"ב, ד"ה והילכת', עמ' תרעג; הרמב"ם, הלכות מאכלות אסורות, פ"ט הט"ו, בכסף משנה ובלחם משנה שם; תו"ט חולין, פ"ח מ"ה, ד"ה המעמיד וד"ה טרפה. ולכן נמנעתי מלהכריע בין הגירסאות. וצ"ע.

⁷⁹¹ להגהות ראה מה שהגתי ופירשתי במבוא, עמ' ו. ובד"ח, מ ע"א, החליפו את מקום המונח, ע"ש.

⁷⁹² ראה מה שכתבתי להלן, סוף ערך "משנה אחרונה".

⁷⁹³ ההגהה על פי המקבילה בביצה ס ע"א ש' 43.

⁷⁹⁴ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: כמשנה האחרונה; משנה אחרונה.

⁷⁹⁵ פירוש: בתמיהה. וכסגנון זה בתוספתא: "לאו שהוא כמתמיה או הין שהוא כמתמיה" (סנהדרין פ"ה ה"א, עמ' 423). וליברמן (יררכ"פ, עמ' 441, ד"ה ר' אבון וד"ה יעשו) ואפשטיין (מבוא לנו"מ, עמ' 252, ד"ה ואולם; שם, הע' 4) נמשכו אחרי פירושו של הר"א אזכרי, והם גורסים "במתמיה" בבי"ת.

⁷⁹⁶ לא כללתי את המופע "במתמיה" שבפסחים ל ע"ד ש' 38, כי משמעותו שם אדם שמתמיה כשהוא בטלן. וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' מ, ד"ה כיוצא בזה (השני).

כמתני' ע"ע כמתניתן (כמשנתנו, כמשנת רבי).

כמתניתא ע"ע כמתניתן (כמשנה אחת במשנתנו).

כמתניתה ע"ע כמתניתן (כמשנתנו, כמשנת רבי).

כמתניתין ע"ע כמתניתן (כמשנתנו, כמשנת רבי).

כמתניתן (כמשנתנו, כמשנת רבי)⁷⁹⁷ **כלאים** ל ג שו' 30 (כמתניתין)⁷⁹⁸; **שביעית** ל ג שו' 799; **מעשר שני** נג ב שו' 18 (במתנית' וצ"ל: כמתנית')⁸⁰⁰; **שבת** ח ג שו' 37 (כמתנית')⁸⁰¹; ט א שו' 6 (כמתניתין)⁸⁰²; יו ב שו' 32 (כמתנית')⁸⁰³; **פסחים** ל ב שו' 804; **יומא** מה א שו' 18; **תענית** סח ב שו' 805; **מגילה** ע ב שו' 35 (כמתניתה), שם שו' 45 (כמתניתה), עד ג שו' 14 (ל"ג)⁸⁰⁶.

כמתניתן (כמשנה אחת במשנתנו)⁸⁰⁷ **שבת** יד ג שו' 63 (במתניתין)⁸⁰⁸; **פסחים** כז ג שו' 9 (כמתניתא), לג ב שו' 53 (צ"ל: במתניתין)⁸⁰⁹; **ראש השנה** נז ד שו' 31; **שבוועות** לה א שו' 2 (במתניתא! וצ"ל: כמתניתא)⁸¹⁰, לה ד שו' 52 (כמתניתא)⁸¹¹.

⁷⁹⁷ פירשתי כך את המופעים הבאים, לפי שהתלמוד מעמת ברוב המקומות האלה את משנתנו למקורות תנאיים אחרים: אית תניי תני; ונני דבית רבי, ועוד — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 43 ואילך, עמ' 74 ואילך. וראה עוד בפרוטרוט שם, עמ' 127, ס' 3 (ולכלאים); עמ' 52, ס' 2 (ולשביעית); עמ' 72, אות ג, α (למעשר שני וליומא); עמ' 130, ס' 5 (ולשבת ח ע"ג שו' 37); עמ' 53, ס' 4 (ולשבת ט ע"א שו' 6); עמ' 124, אות A, ס' 1 (לפסחים); עמ' 126, ס' 2 (לתענית). ובשני המופעים הראשונים שבמגילה ישנו עימות עם ברייתות אחרות: "אשכח תני" (ע"ב שו' 30, שם שו' 43), עי"ש ושם.

⁷⁹⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 127, ס' 3.

⁷⁹⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 52, ס' 2.

⁸⁰⁰ ראה פ"מ, ח סע"ב, ד"ה ניחא כמתני'. והמאמר הובא אצל אפשטיין, מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 72.

ד"ה הירוש'.

⁸⁰¹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 130, ס' 5; עמ' 1142, ס' 2. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 112.

ד"ה אית תניי.

⁸⁰² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 53, ס' 4. וראה ירוכ"פ, עמ' 118, ד"ה תניי.

⁸⁰³ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 56, ס' 6.

⁸⁰⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 124, ס' 1. וראה עוד מה שהערתי בערך "אית תניי

תני ומחלף" על אתר.

⁸⁰⁵ לפירוש העניין ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 126, ס' 2; ירוכ"פ, עמ' 427, ד"ה אית תניי; תוכפ"ש,

תעניות, עמ' 1105, ד"ה וכן בירושלמי ואילך.

⁸⁰⁶ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 122, ס' 5, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4.

⁸⁰⁷ תרגום: כמשנתנו. פירשתי כך את המופעים שבערך הזה, לפי שאין כאן עימות עם מקורות

תנאיים אחרים; עיין עליהם. ולמופע שבראש השנה עיין מבוא לנוה"מ, עמ' 396, אות ב. ברם לברייתא

כזו אין זכר בלשון הירושלמי. והוא הדין למופעים בשבת יד ע"ג שו' 63 ובפסחים כז ע"ג שו' 9. והמופע

בשבוועות לה ע"א שו' 2 עדיין צ"ע. ולשבוועות לה ע"ד שו' 52 עיין מבוא לנוה"מ, עמ' 275, ס' 4.

⁸⁰⁸ להגהה ראה ק"ע, עו רע"א, ד"ה ואפ"ל תימר.

⁸⁰⁹ ההגהה על פי גליינות הרש"ל, טופס ב'. וכבר הגיהו כן בשתיקה הק"ע (מב ע"א, [ה"ב], ד"ה

ופריך ויתביניה) והפ"מ (שם, ד"ה הרי חגיגת).

⁸¹⁰ כבר הגיהו כן בד"ח, יח ע"א.

*כָּן (= דכוותה) **בבא קמא** ב ב שו' 16, שם שו' 20, שם שו' 23! (ל"ג)⁸¹². וראה עוד ערך:

יָכֵן; כֵּן... כָּן....

כָּן ע"ע כאן.

כָּן (מונח עריכה) ע"ע אמר אילין שמועתא הכא.

כָּן (= ארץ ישראל) ע"ע כאן (= ארץ ישראל).

כָּן (!) ע"ע: אמרה כן; כתיב (ציון למדרש).

כָּן (!) ע"ע: אית כאן; כאן וכאן; לית כאן (= דבר זה אינו צריך להיות כאן).

כָּן... הן (!).... ע"ע כאן... כאן....

כָּן... וכאן... ע"ע כאן... כאן....

כָּן... וכן... ע"ע כאן... כאן....

כן (!).... ומאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....

כן א"ל ע"ע כן אמר ליה.

כן (!) אית כאן ע"ע אית כאן.

כן איתתבת ע"ע איתתבת (= הוקשתה קושיא).

כן אמר⁸¹³ יבמות יב ד שו' ⁸¹⁴38.

**כן אמר אבא⁸¹⁵ ראש השנה נח ג שו' 59 (אבא = ר' שמעון בן פיזי); בבא בתרא יד

א שו' 28 (אבא = רב)⁸¹⁶.

כן אמר לי ר' יבמות יו א שו' ⁸¹⁷1.

**כן אמר ליה⁸¹⁸ דמאי כב ד שו' 17 (נן)⁸¹⁹; נדרים מא א שו' 11 (א"ל); בבא בתרא

יו ג שו' 2, שם שו' ⁸²⁰3.

כן אמר ליה (!) ר' רבו (!) גיטין מד ד שו' 39 (צ"ל: לי, צ"ל: רבי)⁸²¹.

⁸¹¹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 275, סי' 4. וראה עוד שם, עמ' 235, סד"ה אשר ליחסו

[עמ' 234]; עמ' 350, ד"ה ר' ינאי.

⁸¹² ההגהה שלי, שהמילה "כן" כאן היא באשגרה מהמופעים דלעיל מינה.

⁸¹³ תרגום: כך אמר.

⁸¹⁴ יתכן שיש להגיה: "כן אמר ליה" — ראה ק"ע, סח ע"א, ה"ג, ד"ה כן אמר.

⁸¹⁵ תרגום: כך אמר אבי.

⁸¹⁶ למונח קרוב שנשתבש ע"ע כן ר' (!) אבא אמר.

⁸¹⁷ הנוסח בכ"ל, בקטע שנמחק על ידי המגיה: "כן אמ' ר' שמי" (עמ' 54 שו' 33). ובמקבילה בגיטין

מד ע"ד שו' 60: "כן אמר רבי שמואל בר אחא". קרוב איפוא לומר דלא גרסינן "לי". וכסגנון זה במגילה

ע ע"ד שו' 42: "כך אמר לנו משה". אבל המופע "כך אמר משה" בשקלים מז ע"א שו' 22, הוא לשון

הבבלי ביבמות צו ע"ב (אבל בדפוס וילנא, שם: "כך אמר לי משה"). ולמופע דומה שנשתבש בדרך

אחרת ע"ע כן אמר ליה (!) ר' רבו (!).

⁸¹⁸ תרגום: כך אמר לו.

⁸¹⁹ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 397, כב ע"ד, שו' 17; שם, הע' 13.

⁸²⁰ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי לעיל, סוף ערך "כן אמר".

⁸²¹ ראה שתא"י, סוף עמ' 414, ד"ה א"ל.

****כן אמר ר'** ברכות ה א שו' 37; פאה יז ד שו' 60; תרומות מה ג שו' 25, שם שו' 30; מעשר שני נד ד שו' 37; (ל"ג)⁸²², שם שו' 38 (הכין)⁸²³; ערלה סא ד שו' 13; עירובין יט ב שו' 10; פסחים כח א שו' 40 (ו"ו, צ"ל: +רבי⁸²⁴); תענית סה ב שו' 62, סה ג שו' 45; מגילה ע ב שו' 39, עד א שו' 58, עד ב שו' 8, עה ג שו' 22; מועד קטן פג ב שו' 46; יבמות י ב שו' 41, יא ד שו' 61, יד א שו' 17; סוטה כא א שו' 45, כא ד שו' 2; כתובות כה ד שו' 26; גיטין מד ב שו' 4! (צ"ל: לא כן)⁸²⁵, מד ד שו' 60, מז א שו' 27; קידושין סד ב שו' 17; בבא בתרא יד ד שו' 11; עבודה זרה מא א שו' 20, שם שו' 24; נידה נ א שו' 64, נ ב שו' ⁸²⁶29. ועיין עוד ערך: לא כן אמר ר' (בתמיהה); לא כן אמר ר' ותני ר' חייא כן... ואת אמר הכא (!) הכין (בתמיהה).

כן אמר ר' (בתמיהה) הוריות מז ב שו' 20, שם שו' 63.
כן אמר רבי (רבי = מורי) מגילה עה ג שו' 18 (כך, +בשם אבא), שם שם (+בשם ר'), שם שו' 19 (+בשם אבא), שם שו' 20 (+בשם ר'), שם שו' 21 (צ"ל: אבא תחת רבי, +בשם ר' ול"ג להי)⁸²⁷. ועיין עוד ערך לא כן אמר רבי (רבי = מורי, בתמיהה).
כן אמר ר' רבו (!) ע"ע כן אמר ר' רבי.
כן אמר ר' רבי תרומות מו א שו' 45 (רבו!); שקלים נ ג שו' 38; חגיגה עה ג שו' 19; נידה מט ג שו' ⁸²⁸52. ועיין עוד ערך לא כן היה ר' אומר (!) רבי אמר (בתמיהה).
כן אמרין (!) ע"ע כן אנן אמרין (בתמיהה).
כן אנו אומרי ע"ע: כן אנו אומרים (בלשון שאלה); כן אנו אומרים (בתמיהה).
כן אנו אומרים (בלשון שאלה)⁸²⁹ סנהדרין כג ב שו' 16, שם שו' 19 (אומרי).
כן אנו אומרים (בתמיהה)⁸³⁰ שביעית לה ג שו' 10 (ו"ו); ביכורים סד ב שו' 13; שבועות לג ד שו' 55 (אומרי).
כן אני אומר (בתמיהה) נדרים לז א שו' 6.

⁸²² ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'. והוא באשגרה מלקמיה שו' 38, כפי שהעיר.
⁸²³ הנוסח בגוף כ"ל במילה זו כאן: "כן" (תחת "הכין") — ראה מבואות לסה"א, עמ' 473, [נד ע"ד], שו' 40–41; שם, הע' 9. וליברמן העיר בטופס ג': "כן (ונגרר)" — ראה כ"ל, עמ' 256, גליון לשורה 29. וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 298 שו' 35. וכל המאמר הזה הושלם בגליון שם. נמצא, שתחילת לשונו של הביטוי כאן בגוף כ"ל מתאימה לשאר המופעים שלו בירושלמי.
⁸²⁴ ההגהה על פי המקבילה בתרומות מו ע"א שו' 45 (ושם בשיבוש: "רבו").
⁸²⁵ ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 788, הע' 51; שם, תיקונים ומילואים, עמ' 993, ד"ה וממשיך; שם, הע' 30.
⁸²⁶ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "כן אמר לי ר'".
⁸²⁷ ראה: מבוא לנזה"מ, ריש עמ' 947; שם, הע' 1; מבואות לסה"ת, עמ' 199, ד"ה הרי; שם, הע' 63 (והוא מעתיק שם: "כך [!] אמר [אבא]"). ועיין שתא"י, עמ' 316, ד"ה מילין.
⁸²⁸ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כן אמר ר'.
⁸²⁹ על שני המופעים הבאים של מונח זה העיר ליברמן: "וכאן הסיגנון הוא לא בניחותא ולא בתמיהה אלא בלשון שאלה" (מחקרים, סוף עמ' 300).
⁸³⁰ לקריאת הביטוי בתמיהה ראה מה שהערתי בסמוך, ריש ערך "כן אנן אמרין (בתמיהה)". וראה עוד תוכפ"ש, שביעית, ריש עמ' 526 (למופע בשביעית).

כן אנן אמרין (בתמיהה)⁸³¹ **כלאים** כח ב שר' 2 (כי, נן); **שבת** ז ד שר' 13 (אנן לילי)⁸³²; **פסחים** כז ב שר' 26; **ביצה** סב ג שר' 54; **תענית** סט ב שר' 49; **יבמות** יב ד שר' 37; **כתובות** לג א שר' 61; **עבודה זרה** מא ב שר' 61 (כי, נן), שם שר' 62 (מאן! תחת כן)⁸³³.
****כן אנן קיימין**⁸³⁴ **ברכות** ג א שר' 54; **פאה** יו ב שר' 27 (כי, יו ג שר' 6 (כי, נן, קיימין)⁸³⁵,
 יז ב שר' 53 (כי, נן); **דמאי** כא ג שר' 47 (כי, נן), כב ג שר' 19 (כי, נן), כה ד שר' 50 (כי, נן), כו ב שר' 11 (כי, נן), כו ג שר' 46 (כאן)⁸³⁶; **כלאים** ל א שר' 31 (כי, נן), ל ד שר' 52 (כי, נן), לא ב שר' 20 (כי, נן); **שביעית** לד ב שר' 9 (כי, נן), לד ג שר' 17 (כי, נן), לו א שר' 23 (כי, נן), לו ד שר' 39 (כי, נן), לז ד שר' 57 (כי, נן), לט ד שר' 28 (כי, נן); **תרומות** מב א שר' 39 (כי, נן), מה א שר' 9 (כי, נן); **מעשרות** מח ד שר' 2 (כי, נן), מט ד שר' 33 (כי, נן), שם שר' 37 (כי, נן), נ ג שר' 28 (כי, נן), נא ב שר' 36 (כי, נן); **מעשר שני** נג ב שר' 5 (כי, נן), נג ד שר' 5 (כי, נן), נד א שר' 22 (כי, נן), נה א שר' 16 (כי, נן); **עירלה** סא א שר' 64 (כי, נן), סג א שר' 15 (כי, נן); **ביכורים** סד א שר' 53 (כי, נן), סד ב שר' 18 (כי, נן), שם שר' 28 (כי, נן), סה א שר' 38 (כי, נן); **שבת** ג א שר' 3, שם שר' 7, ו ג שר' 14, שם שר' 22, יב ב שר' 54, יג א שר' 28, יו ג שר' 32 (כי, נן); **עירובין** יט ב שר' 23, כ א שר' 13, כ ב שר' 17, כב ג שר' 14, כג ג שר' 60; **פסחים** כח ג שר' 11 (כי, נן), לא ב שר' 56 (כי, נן); **יומא** מ ג שר' 12 (כי, נן), מה א שר' 4 (כי, נן), שם שר' 9 (כי, נן); **שקלים** מו ג שר' 60, מח ב שר' 26; **סוכה** נב ג שר' 12, נב ד שר' 44; **ראש השנה** נו ג שר' 52; **ביצה** סג ב שר' 26 (כי, נן); **מגילה** עד א שר' 16; **חגיגה** עח ד שר' 30 (כי, נן); **מועד קטן** פ ב שר' 11 (כי, נן), פ ג שר' 12 (כי, נן), פ ד שר' 51 (כי, נן), פא ב שר' 2 (כי, נן), פא ג שר' 49 (כי, נן), פא ד שר' 62 (כי, נן); **יבמות** ב ד שר' 27, ג ג שר' 15, ד א שר' 46, ה א שר' 27, ה ג שר' 56, שם שר' 58, ו ד שר' 5, שם שר' 16, ז ב שר' 20, ח ב שר' 15, יד א שר' 36; **סוטה** יח ב שר' 46, יט א שר' 48, יט ד שר' 9, כ ד שר' 52, כא ד שר' 47, כב ד שר' 58; **כתובות** כה א שר' 54 (הכין), כה ג שר' 13, לב ב שר' 37, לב ב שר' 43, לו ב שר' 14; **נדרים** לז ד שר' 34, שם שר' 36 (אכן), מא א שר' 34, מא ג שר' 4 (כי, נן), מא ד שר' 35 (כי, נן), מב א שר' 56 (כי, נן); **גיטין** מג ד שר' 29, שם שר' 34, מו ג שר' 5 (אנן לילי)⁸³⁷, שם שר' 15, מז א שר' 38, מט ג

⁸³¹ תרגום: כך אנו אומרים!! ולקריאת הביטוי בתמיהה ראה: אהצו"י, תרומות, עמ' 97, ד"ה דלא כן; פסחים, ריש עמ' 7, ד"ה כן אנן; תענית, עמ' 107, ד"ה כן אנן. וראה עוד: ליברמן, מחקרים, עמ' 299 ואילך; ירוכ"פ, ריש עמ' 179; שם, הע' 1.

⁸³² וליברמן מגיה כאן: "כן [נן] אמרין" (מחקרים, עמ' 299, ד"ה שבת). והיא היא.

⁸³³ ההגהה על פי הביטוי דלעיל מיניה, שר' 61. וראה פ"מ, יג ע"ב, ד"ה כי אנן. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע דלא כן מה אנן אמרין, ומה שהערת בערך "כן אנן קיימין" לקידושין ס ע"ב שר' 58.

⁸³⁴ תרגום: [ב]כך אנחנו עומדים (כלומר, עוסקים). והמקבילה הבבלי של מונח זה: "הכא במאי עסקינן" (מלמד, פרקי מבוא, עמ' 624, ס' 50).

⁸³⁵ הגירסא כאן בכ"ל: "קיימין" (עמ' 73 שר' 34) — ראה מבואות לסה"א, עמ' 378, טז ע"ג, שר' 6.

⁸³⁶ וכן הוא בשיבוש גם בכ"ר, עמ' 158 שר' 2 (ושם: "כה"). והגהתי על פי לשונו של הביטוי בשאר

המופעים.

⁸³⁷ הגירסא כאן בכ"ל: "כן אנן קיימין" (עמ' 216 שר' 32), ונשמטה "אנן" בטעות על ידי הסדר.

****כן אנן קיימין** (והמשך) שו' 50, מט ד שו' 33, נ ב שו' 18, נ ד שו' 34; **נזיר** נא א שו' 35 (כי, נן)⁸³⁸, שם שו' 41 (כי, נן), נא ב שו' 45 (כי, נן), נב א שו' 41, נב ג שו' 24 (כי, נן), נג ד שו' 28, נד א שו' 30 (כי, נן), שם שו' 38, שם שו' 57 (אכן), נד ב שו' 27 (כי, נן), נז ג שו' 43; **קידושין** נט א שו' 59, ס ב שו' 58! (צ"ל: כן אנן אמרין)⁸³⁹, סא ד שו' 18; **בבא בתרא** יד ג שו' 25 (כי, נן), יו ב שו' 57 (כי, נן); **סנהדרין** כו ב שו' 14 (כי, נן), כז ג שו' 25, ל א שו' 20 (כי, נן); **שבועות** לג א שו' 43, לג ד שו' 57 (כי, נן), לד א שו' 9 (כי, נן), שם שו' 12 (כי, נן), לד ב שו' 23 (כי, נן), שם שו' 26 (כי, נן), שם שו' 46 (נן), שם שו' 51 (נן), לד ד שו' 25 (כי, נן), שם שו' 27 (כי, נן), לח א שו' 1, לח ב שו' 38 (כי, נן), קימין, שם שו' 41 (כי, נן), לח ד שו' 39 (כי, נן); **עבודה זרה** מב ב שו' 55, מב ד שו' 6 (כי, נן), שם שו' 25 (כי, נן), מג ב שו' 48, מג ג שו' 5; **הוריות** מה ד שו' 21 (כי, נן), שם שו' 46 (כי, נן); **נידה** מט א שו' 28, נ א שו' 25, שם שו' 29⁸⁴⁰.

כן הוא (!) ע"ע: אין כיני, אלא כיני. וראה עוד ערך הכן היא צריכה ליה.

כן הוה (!) ר' אומר ע"ע כך היה ר' אומר.

כן היא מתניתא ע"ע כיני מתניתא.

כן היא מתניתה ע"ע כיני מתניתא.

כן היה (!) ע"ע אלא כיני.

כן (!) כתיב ע"ע ולא כן כתיב (בתמיהה).

כן משיב ר' לר' ע"ע כך משיב ר' את ר'.

כן משיבין חכמים לר' ע"ע כך משיבין חכמים לר'.

כן (!) מתניתא ע"ע כיני מתניתא.

כן נן קיימין ע"ע כן אנן קיימין.

כן פירשה ר' לפני חכמים קידושין נט א שו' 11.

כן קיימין (!) ע"ע כן אנן קיימין.

כן ר' (!) אבא אמר⁸⁴¹ **שביעית** לט ג שו' 11 (ל"ג ר'⁸⁴², אבא = ר' שמעון בן פזי).

כן ר' אומר (!) ע"ע כמה דרבנן דתמן אמרין... כן ר' אומר (!)... כן בית שמאי אומרים (!)

הכא... (תמן = מקום אחר בתלמוד).

כן (!) ר' מקשי לה⁸⁴³ **שבת** ט ב שו' 47 (צ"ל: לית כן).⁸⁴⁴

⁸³⁸ ליברמן מעיר כאן: "צ"ל: כינו (במלה אחת) כן אנן" (תוכפ"ש, נדרים, עמ' 406, הע' 50). וכן הוא מעיר בירושלמי נזיקין, עמ' 197, שו' 13, למופע שבבבא בתרא יד ע"ג שו' 25 הרשום להלן בְּעֶרְד. ואין ההגהה הזאת הכרחית, כי כתיב זה (בשתי מילים) רגיל מאוד בדפוס ויניציאה.

⁸³⁹ ההגהה על פי המקבילה בכתובות לג ע"א שו' 61 — ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 282, הע' 227; עמ' 297, הע' 329 והע' 333.

⁸⁴⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: אנן קיימין; כאן, ולמופע נוסף השייך לשביעית לח ע"א שו' 60, וחסר בד"ו, ראה תוכפ"ש, שביעית, ריש עמ' 566; עמ' 565, הע' 12 (ושם: "כי נן").

⁸⁴¹ תרגום (אחרי ההגהה): כך אמר אבי.

⁸⁴² ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 206, ד"ה וכן (השני). וראה שם, הע' 1.

⁸⁴³ תרגום (אחרי ההגהה): אין כאן. ר' מקשה אותה.

כן ר' סבר מימר⁸⁴⁵ כלאים כט ד שו' ⁸⁴⁶52.

כן ר' רבכון הוי בה⁸⁴⁷ תרומות מא ד שו' 11.

כן רבנין דהכא (!) אמרין ע"ע כן רבנן דהכא אמרין (!) (הכא = ארץ ישראל).

כן רבנן דהכא אמרין (!) (הכא = ארץ ישראל)⁸⁴⁸ כתובות כו ב שו' 20 (ל"ג)⁸⁴⁹. ועיין

עוד ערך כמה דרבנין דתמן אמרין... כן רבנין דהכא (!) אמרין... (תמן = בבל, הכא =

ארץ ישראל).

כנגד ברכות ה א שו' 1, שם שו' 3, שם שו' 28, ז א שו' 47, ז ב שו' 7, ז ד שו' 64, ח א

שו' 4, שם שו' 5, שם שו' 11, שם שו' 14, שם שו' 16, שם שו' 17, שם שו' 19, שם שו' 21;

שבת ט ב שו' 52, שם שו' 59, טו ג שו' 35, שם שו' 37, שם שו' 38, שם שו' 40; **פסחים**

כו ג שו' 15, לז ג שו' 1, שם שו' 3, שם שו' 5 (2x); **יומא** מד ב שו' 41, מד ד שו' 18;

שקלים נ א שו' 21, נ ב שו' 39, שם שו' 40, שם שו' 41; **סוכה** נה א שו' 38; **ראש השנה**

נט ג שו' 23, שם שו' 25, שם שו' 27; **תענית** סה ג שו' 2, שם שו' 6, שם שו' 8, שם

שו' 13, שם שו' 17, שם שו' 19, שם שו' 20, שם שו' 21, שם שו' 23, סח ב שו' 2; **מגילה**

סט ד שו' 44 (2x), שם שו' 45, עה א שו' 35, עה ב שו' 12; **חגיגה** עט ד שו' 28, שם

שו' 29, שם שו' 31; **סוטה** יז ג שו' 1, כ א שו' 8, שם שו' 9 (ו-); **נזיר** נא ג שו' 3; **סנהדרין**

כח א שו' 31; **נידה** מט ג שו' 42.

כנגדה נידה מט ג שו' 43, שם שו' 44, שם שו' 45.

כעין שבועות לד ג שו' 55.

כעניין שנאמר שבת יא ד שו' 35; **סוטה** יו ד שו' 19; **עבודה זרה** מג ב שו' 3.

כעניינו יומא מ ג שו' 23; **מגילה** עב א שו' 34 (בעניינו!); **יבמות** ז ג שו' 24 (בעניינו!);

שם שו' 29; **הוריות** מז ג שו' 62 (לעניינו).

כפלוגתא (!) דר' ודר' ע"ע ייבא כתפלוגתה דר' ודר'.

כפר (!) קדמה פרשת ע"ע כבר קדמה פרשת.

קדמייא, כאחרייא⁸⁵⁰ **כתובות** לא ד שו' 16. ועיין עוד ערך אין בקדמייא (!).... אין

באחרייא (!)....

⁸⁴⁴ ההגהה על פי ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 127, ד"ה ר' אחא. והמאמר "ר' מקשי לה" הוא מאמר נפרד, וחוזר על ההמשך, עי"ש. וכבר כללתי את איברי המאמר המשובש הזה במקומם בערכים "לית כאן

(= דבר זה אינו צריך להיות כאן) ו"מקשי לה"; ולא כפלתי אותו כאן אלא מפני הטעוין.

⁸⁴⁵ תרגום: כך ר' סובר לומר.

⁸⁴⁶ במהד' לונץ, כז ע"א, ה"ג, ציון ח, מציין ש"כן" ליתא בכ"י הרש"ס. ואולם בכ"ה, עמ' 174א

שו' 37 איתא. ואף על פי כן, נראה דלא גרסינן לה.

⁸⁴⁷ תרגום: כך ר' רבכם הוון (כלומר, מפרש) בה.

⁸⁴⁸ תרגום: כך חכמי ארץ ישראל אומרים.

⁸⁴⁹ ההגהה על פי ליברמן, תש"ק, עמ' 65, סי' 94; שם, הע' 132. וכן הגיה רבינוביץ בשתא"י, עמ' 380,

ד"ה רבנין דתמן.

⁸⁵⁰ תרגום: כראשון? כאחרון? פירוש: כר' קדמייא, כר' אחרייא. כלומר, כר' מאיר הראשון או

האחרון (ראה בהמשך להלן). והראיה — הלשון בערך "כר' אחרייה". וכן פירש בשתא"י, ריש עמ' 391,

כרב הונא (!) ע"ע כהדין תנייא.

כר⁸⁵¹** ברכות ה ב ש' 30, שם ש' 32, ה ד ש' 36 (כר¹), שם ש' 37, ו ג ש' 41, שם ש' 42⁸⁵², שם ש' 43, שם ש' 45, שם ש' 59, ז ב ש' 58, ח ב ש' 9, ט ב ש' 47 (בר¹)⁸⁵³, שם ש' 55, י א ש' 42, י ב ש' 22 (כר²), יא א ש' 41, יא ב ש' 56, שם ש' 58, יא ג ש' 22, יב א ש' 13, שם ש' 14, שם ש' 21 (2x); **פאה** יז ב ש' 56, יז ג ש' 11, יח ב ש' 47, יט ד ש' 11, כ א ש' 20, כ ג ש' 20 (2x), שם ש' 42; **דמאי** כב א ש' 39, שם ש' 40 (2x), כב ב ש' 1, שם ש' 2, שם ש' 7, שם ש' 8, כג ב ש' 12, כד א ש' 21, שם ש' 24, כד ג ש' 4, שם ש' 5, שם ש' 60, שם ש' 61, כד ד ש' 15, שם ש' 43 (צ"ל: דר¹)⁸⁵⁴, כה ב ש' 10, שם ש' 11, שם ש' 19, כה ד ש' 7; **כלאים** כז ד ש' 35, כח א ש' 17, שם ש' 63, כט ג ש' 41, ל א ש' 21, ל ד ש' 27, שם ש' 28, לא א ש' 31, לא ב ש' 5, שם ש' 32, לא ג ש' 61, לב א ש' 42; **שביעית** לג ג ש' 11 (צ"ל: דר¹)⁸⁵⁵, שם ש' 54, לה ד ש' 15, לה ב ש' 22, לה ג ש' 53, לח ד ש' 3, לט א ש' 9; **תרומות** מא א ש' 48, מב ש' 36, מג ג ש' 10, שם ש' 15, שם ש' 60, מא ג ש' 15, שם ש' 16, שם ש' 30 (2x), שם ש' 31, שם ש' 50 (2x), מד ב ש' 16, שם ש' 17, שם ש' 18, מד ג ש' 37, מד ד ש' 24 (2x), שם ש' 25, שם ש' 31 (ל"ג)⁸⁵⁶, מו א ש' 17, שם ש' 36 (2x), שם ש' 38, שם ש' 39, שם ש' 52, שם ש' 59 (3x), מו ב ש' 13 (2x), שם ש' 21 (כר¹), מו ד ש' 35; **מעשרות** מח ד ש' 62, נ ב ש' 40 (כר³), נ ג ש' 12 (כר³), שם

ע"ש. ונקטו את הלשון בכ"ף: "בקדמיא" ו"כאחריא", לפי שהדברים חוזרים על לשון המימרא של ר' זעירא: "אתייה דרבן שמעון בן גמליאל כרבי מאיר" (שם, ש' 16). וליברמן (הלכות הירושלמי, עמ' סג, אות כ, ד"ה ורבינו) גורס בבי"ת. והוא מפרש: "בקדמיא" — "כלומר, שבמשנה הקודמת" (שם, הע' 92), "באחריא" — "כלומר, במשנה הבאה להלן" (שם, אות כ, ד"ה ורבינו). וכן הוא כותב: "כר"מ דאחריא [י] (שם, הע' 94 והע' 95). וכן כותב אפשטיין: "אם כר"מ במ"ח (בקדמיא) או כר"מ במ"י (באחריא)" (מבוא לנוה"מ, עמ' 202, ד"ה הירוש'). ולפי דבריהם, צריך היה לנסח: בקדמיא ובאחריא, ש"משנה" לשון נקבה היא. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי הקריאות.

⁸⁵¹ המופעים הרשומים כאן ענינם אוקימתא כר' פלוני, בירור וקביעת דברים אליבא דר' פלוני, וניהוג מנהג או עשיית מעשה או הוראה במעשים שהיו כר' פלוני. ולא כללתי כאן את המופעים שבערך "הלכה כר'" ושבוערבים הנמשכים אחריו, ולא שבערך "אין הלכה כר'", והבא אחריו, ולא שבערך "הלכה כרב הונא (!)", והמעין יוכל לאסוף אותם משם. ברם המופע "כר'" שבכלאים לב ע"א ש' 42 נרשם, לפי שלא באה בו "הלכה" לא בד"ו ולא בכ"ר, אף על פי שענינו הלכה. והמילה "הלכה" בנוסח הרש"ס שם (קנב ע"א ש' 8, היא, כנראה, תוספת שלו. ודע שהמונחים "כר" ישמעאל" ו"כר" עקיבה" נרשמו בנפרד, לפי שהם מתייחסים לשיטות המדרש השונות של שני החכמים. והוא הדין למונחים האחרים המצוינים שם ושם. וראה עוד מה שהערתי להלן, ריש ערך "כר" ישמעאל".

⁸⁵² למופעים הבאים כאן ולקמן ש' 43 וש' 45 עיין מבואות לסה"א, עמ' 353, הע' 23 וציין לו זוסמן, מבוא, עמ' לב, הע' 211.

⁸⁵³ להגהה ראה מהד' לונץ, נג ע"ב ש' 22.

⁸⁵⁴ ע"ע כהדא דר' על אתר.

⁸⁵⁵ ראה מה שהערתי בערך "ואתיא כר'" על אתר.

⁸⁵⁶ ההגהה על פי גלינות הרש"ל, טופס א' וב'.

****כר' (המשך)** שו' 14 (כר'₂), נא ג שו' 48; **מעשר שני** נב ב שו' 27, שם שו' 35, נב ג שו' 7, שם שו' 29, נב ד שו' 35 (2x), נב ב שו' 20, שם שו' 21, נד ג שו' 11, שם שו' 12, נה א שו' 42, נה ב שו' 20, שם שו' 43, נו ב שו' 9, שם שו' 10; **חלה** נח ד שו' 31 (כר'₂); צ"ל: הלכה כר'⁸⁵⁷, נט א שו' 62; **ערלה** ס ד שו' 43, שם שו' 55, סא א שו' 5, שם שו' 22, סא ב שו' 40 (+דהכא), סא ד שו' 55 (כר'₃), שם שו' 56, סב ג שו' 4, שם שו' 6, שם שו' 7; **ביכורים** סג ד שו' 15, סד א שו' 17, שם שו' 25, שם שו' 28, שם שו' 32, סד ב שו' 1, שם שו' 2, סה א שו' 48; **שבת** ב ב שו' 23, ב ג שו' 54, ג א שו' 21, שם שו' 53, ד א שו' 5, ה א שו' 6, שם שו' 37, ה ד שו' 11 (2x), שם שו' 12, שם שו' 30, שם שו' 31, ו א שו' 8 (2x)⁸⁵⁸, ו ג שו' 13, שם שו' 14, שם שו' 15, שם שו' 19 (2x), שם שו' 20, שם שו' 21, שם שו' 22, שם שו' 23 (2x), שם שו' 29, שם שו' 40, ז א שו' 2 (2x), שם שו' 46, ז ב שו' 16, שם שו' 31, ט א שו' 11, שם שו' 13, שם שו' 57, ט ב שו' 48, שם שו' 51, יא ב שו' 1, שם שו' 2, יא ג שו' 26, יג ג שו' 16, שם שו' 36, יד א שו' 26, שם שו' 33, יד ג שו' 25, יד ד שו' 2, טו ב שו' 12 (2x), שם שו' 13, יו ב שו' 27, שם שו' 45, יו ג שו' 35, שם שו' 53, יו ד שו' 36, יז א שו' 13 (2x); **עירובין** יח ב שו' 49, שם שו' 53 (צ"ל: ברוב)⁸⁵⁹, יח ג שו' 37, יח ד שו' 62, יט א שו' 2, שם שו' 39, שם שו' 44, כ ב שו' 2, שם שו' 54, כ ד שו' 29, כא א שו' 43 (2x), כא ב שו' 15, שם שו' 61, שם שו' 62⁸⁶⁰, כג ג שו' 55, שם שו' 56, כג ד שו' 38, שם שו' 39 (2x), כד ג שו' 51, כד ד שו' 9, שם שו' 10, כו ג שו' 9; **פסחים** כז ב שו' 54, שם שו' 56, כז ד שו' 3, שם שו' 5 (2x), כח א שו' 30 (2x), שם שו' 33 (2x), שם שו' 47, שם שו' 55 (2x), שם שו' 56, כח ב שו' 10 (2x), שם שו' 19 (כר'₂), שם שו' 22, כח ג שו' 3, כח ד שו' 24, שם שו' 63, כט א שו' 5, כט ב שו' 44, שם שו' 46, כט ד שו' 52, ל ב שו' 22, ל ד שו' 30 (2x), לא ב שו' 42, לג א שו' 44 (2x), לג ב שו' 8, שם שו' 11, לד א שו' 36 (כר'₂), שם שו' 52 (3x), לד ב שו' 45, לד ג שו' 34 (צ"ל: ר')⁸⁶¹, לה א שו' 22, שם שו' 38, לה ב שו' 63, לו א שו' 56, לו ב שו' 25, שם שו' 26; **יומא** לט ב שו' 52, שם שו' 53, מב ג שו' 2, שם שו' 3, מג ד שו' 54 (2x), שם שו' 59; **שקלים** מו ג שו' 47, מז ב שו' 34, מז ג שו' 28, שם שו' 29, מח א שו' 27, נ ד שו' 16, נא א שו' 35, שם שו' 36; **סוכה** נב ג שו' 1, שם שו' 4; **ראש השנה** נו ב שו' 20, שם שו' 22, נו ד שו' 36, נז ג שו' 16, שם שו' 20, נט ג שו' 13, שם שו' 14; **ביצה** ס א שו' 36, שם שו' 49, שם שו' 53, סב ד שו' 44, שם שו' 45, סג א שו' 7; **תענית** סד א שו' 63, סו א שו' 47, סו ג שו' 2, סז ב שו' 45, שם שו' 46; **מגילה** ע ד שו' 13, עא א שו' 51 (2x), שם שו' 55, עא ב שו' 62, עב ד שו' 20, שם שו' 21, שם שו' 28, שם שו' 40, שם שו' 41, עג ב שו' 25,

⁸⁵⁷ ההגהה על פי האו"ז, ח"א, סי' רל (אהצו"י, עמ' 131, ד"ה ר' טבין). נמצא שאחרי ההגהה אין מקום זה שייך לערך שלנו — ראה מה שהערתי לעיל בריש הערך.

⁸⁵⁸ ליברמן מעביר את המופע השני לשו' 9 — ראה ירוכ"פ, עמ' 79, ד"ה והא תנינן.

⁸⁵⁹ ראה מה שהערתי בערך "ואפילו כר' אתיא היא" על אתר.

⁸⁶⁰ הקריאה כאן בתמיהה — ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' 364, שו' 10.

⁸⁶¹ ההגהה על פי ליברמן, ירוכ"פ, סוף עמ' 485, ד"ה מנו. והוא הגיה על פי כ"ל (ועמ' 467 שו' 24).

וראה עוד תוכפ"ש, פסחא, עמ' 583, שו' 11-12.

****כר' (המשך)** שם ש' 26, עד א ש' 45; **חגיגה** עה ב ש' 13, עט א ש' 60; **מועד קטן** פ א ש' 31, פ ד ש' 9, שם ש' 10, פא א ש' 40 (2x), פא ד ש' 3, פב ב ש' 34 (כר' 1), שם ש' 35, פב ד ש' 14, שם ש' 16, פג ב ש' 21, פג ד ש' 16; **יבמות** ב ב ש' 8, ב ג ש' 59, ב ד ש' 19, ג א ש' 3, שם ש' 7, ג ג ש' 30, ד ג ש' 30, ד ד ש' 8, שם ש' 14, שם ש' 19, שם ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 58, שם ש' 59, ה א ש' 7, ו א ש' 60, ו ב ש' 2, ז א ש' 10, שם ש' 13, ח ג ש' 1, ט א ש' 64, ט ב ש' 57, שם ש' 63, ט ג ש' 47, י ג ש' 44, שם ש' 60, יא א ש' 18, שם ש' 61, יא ב ש' 28, יא ד ש' 20, שם ש' 46, יב א ש' 56! (צ"ל: כרבנן)⁸⁶², יג א ש' 31, יג ב ש' 45, יג ד ש' 16! (צ"ל: ר' 863), שם ש' 18! (צ"ל: ר' 864), שם ש' 20; **סוטה** יז ד ש' 48, יח ב ש' 28, יח ד ש' 22, יט ב ש' 21, שם ש' 22, כ א ש' 52, שם ש' 53, שם ש' 64, כד א ש' 11; **כתובות** כה א ש' 17, שם ש' 42 (2x), כה ג ש' 37, כה ד ש' 29, שם ש' 35, כו ב ש' 8, כז ב ש' 4, שם ש' 5, שם ש' 17, שם ש' 19, שם ש' 47, כז ג ש' 23 (2x), שם ש' 27, שם ש' 41, שם ש' 42, כז ד ש' 9, שם ש' 49, כח ג ש' 38, שם ש' 55, שם ש' 56, כט א ש' 58, כט ג ש' 49, כט ד ש' 9 (כר' 2), ל ד ש' 39, שם ש' 56 (2x), לא ד ש' 18, שם ש' 20, לד ג ש' 43; **נדרים** לו ד ש' 52 (2x), לז ב ש' 49, לח ד ש' 37 (2x), שם ש' 38, שם ש' 39, שם ש' 40, שם ש' 59, לט ג ש' 30 (ר' 865), מא ג ש' 49, מב ג ש' 14, שם ש' 54; **גיטין** מד א ש' 29, מד ד ש' 24, שם ש' 25! (צ"ל: ר' כר' 866), שם ש' 26, שם ש' 27, מה ד ש' 55, מו א ש' 7, שם ש' 32, מז א ש' 23, מח א ש' 19, שם ש' 20, שם ש' 29, מח ד ש' 13, שם ש' 60, מט א ש' 23, שם ש' 27, מט ג ש' 45, מט ד ש' 21, נ א ש' 43; **נזיר** נא ב ש' 20, שם ש' 21 (ר' 867), שם ש' 30, שם ש' 49, נא ג ש' 41 (2x), נב ג ש' 29, שם ש' 35 (וכאכר! וצ"ל: וכאכר'), נג א ש' 32, נד א ש' 14, נד ב ש' 19, נד ד ש' 6, נה א ש' 43 (2x), שם ש' 59, נה ב ש' 52, שם ש' 53, נה ג ש' 20, שם ש' 55, שם ש' 57, שם ש' 60, נו ב ש' 45, נז ג ש' 51; **קידושין** נט ג ש' 5, שם ש' 6, ס א ש' 12, שם ש' 23, שם ש' 38, ס ד ש' 7! (צ"ל: ר' 868), סב ב ש' 10, שם ש' 11, שם ש' 14 (2x), שם ש' 15, שם ש' 35, סב ג ש' 48, סג א ש' 9, שם ש' 10, שם ש' 16 (2x), סג ג ש' 39, סג ד ש' 17, סד א ש' 9, שם ש' 62, סה ג ש' 28, סו א ש' 1, שם ש' 14 (כר' 2), שם ש' 16, שם ש' 21; **בבא קמא** ב ד ש' 40, ג ג ש' 41, ד ב ש' 38, ד ג ש' 37, ה א ש' 18, ז ב ש' 37; **בבא מציעא** ז ד ש' 33, ח ג ש' 64, ט ב ש' 26, שם ש' 28, ט ג ש' 51, יא ד ש' 36, יב א ש' 47; **בבא בתרא** יו ד ש' 50, יז א ש' 50, יז

⁸⁶² ראה שתא"י, עמ' 357, ד"ה אבא.

⁸⁶³ ההגהה על פי המקבילה בתרומות מ ע"ג ש' 56. וראה פ"מ כאן, עב ע"א, ד"ה אין יסבור כרבי

מאיר.

⁸⁶⁴ ההגהה על פי המקבילה בתרומות מ ע"ג ש' 58.

⁸⁶⁵ להגהה ראה המקבילה בעירובין כ ע"ד ש' 29 הרשומה לעיל בְּעֶרְך.

⁸⁶⁶ ראה שתא"י, עמ' 414, ד"ה הדא אמרה.

⁸⁶⁷ ראה הלשון בערך "ברם כר'".

⁸⁶⁸ ראה מה שהערתי בערך "ולא ר' היא (בתמיהה)" על אתר.

כר'* (המשך) ג שו' 50, יז ד שו' 15; **סנהדרין** יח א שו' 29, יח ב שו' 51 (כר' 2), יט ב שו' 13, שם שו' 14, כ א שו' 12 (כר' 2), שם שו' 13, כא א שו' 44, שם שו' 48, שם שו' 49, כב א שו' 39, כג ב שו' 6, כג ד שו' 50 (2x), כד ד שו' 53, כו ד שו' 53, כז א שו' 11; **שבועות** לג א שו' 49, לד ב שו' 27, שם שו' 41, שם שו' 46 (ל"ג)⁸⁶⁹, לד ג שו' 23, לד ד שו' 23, לה ד שו' 31, לו ג שו' 19, לז א שו' 6, לז ג שו' 37, לז ד שו' 55, שם שו' 58, שם שו' 59, לח ד שו' 49, שם שו' 54; **עבודה זרה** מ ב שו' 14, שם שו' 16, מ ג שו' 3, שם שו' 7, מג ב שו' 11, מד ב שו' 44, מה א שו' 54, שם שו' 56 (2x); **הוריות** מה ד שו' 50, מו ב שו' 1, שם שו' 37, שם שו' 42, מו ג שו' 34, שם שו' 38, שם שו' 60, מז ד שו' 59 (כר' 2), מח ב שו' 17; **נידה** מט ג שו' 6, נ א שו' 57, נ ג שו' 7 (כר' 2)⁸⁷⁰. ועיין עוד ערך: אתיא כר', ולא אתיא כר'; הלכה כר' וּפילו חכמים חלוקין עליו; הלכה כר' לעולם עד הלכה כר' שאמר משם ר' שאמר משם ר'; וּכר'; כר' ישמעאל; כר' עקיבה; ר' כר' עד ר' כר', ור' כרבנין; ר' כרבנן, ור' כר'. וראה עוד ערך: אין הלכה כר'; אין לית הוא (!) כר', אפילו כר' לית היא; אינה כר'; דלא כר'; דלא כר' וּללא כרבנן (בתמיהה); דלא כר' ישמעאל; דלית אתון דרשין כר'; ולא כר'.

כר' (!) ... או כר'... ע"ע או כר'... או כר'... וראה עוד ערך: לא אתיא לא כר' ולא כר'; לא כר'... ולא כר'....

כר'... על דעתיה דר'...⁸⁷¹ **נזיר** נה ב שו' 57-58 (על דעתיה דר' 1).

כר' (!) או כדברי הכל ב' ע"ע או כר' או כדברי הכל ב'.

כר' או כר' **ערלה** סא ד שו' 55. ועיין עוד ערך או כר' או כר'.

כר' אחרייא ע"ע כר' אחרייא.

כר' אחרייא⁸⁷² **תרומות** מו ב שו' 22; **פסחים** כח ב שו' 20 (אחרייא).

כר' במירווח (!) וכדברי הכל ב' ע"ע או כר' במחלוקת (!) או כדברי הכל ב'.

כרבי 873 דו אמר 874 **יומא** מה א שו' 19; **שבועות** לד ב שו' 60 (ור', דו ל', דאמר דאמר)⁸⁷⁵.

⁸⁶⁹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. והוא לדעתו באשגרה מלעיל [שו' 27].

⁸⁷⁰ למופעים נוספים ע"ע: דר'; זו להוציא מדברי ר'; כרבנין; לא אתיא דלא או ב'... אמר ר' (!), אף (!) ב'... דברי הכל; לר' (= כר') מתניתא דר'; עוד דר' (!). ולמופע נוסף שהוצע כהגהה על ידי נוע"י וליברמן ראה מה שהערתי בסוף ערך "כיי דאמר ר'" לפסחים לז ע"א שו' 30. ואפשטיין (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 292) הוסיף עוד מופע בתרומות מב ע"ג שו' 53 על פי הרש"ס. ואילו המופע שבהוריות מח ע"ג שו' 6 לא שייך מבחינת המשמעות שלו לערך זה, ולא נרשם.

⁸⁷¹ תרגום: כר'... על דעתו של ר'....

⁸⁷² תרגום: כר' האחרון. כלומר, כשיטת ר' יהושע בדין חבית השנייה (תרומות פ"ח מ"י). וראה עוד מה שפירשתי לעיל, ערך "ואתיא כר' אחרייא", לתרומות מו ע"ב שו' 22.

⁸⁷³ "רבי" הוא רבי יהודה הנשיא — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 72, אות ג.

⁸⁷⁴ תרגום: כרבי שהוא אומר. ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 72, אות א.

⁸⁷⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כרבנין דאינון מרין.

כר' דו אמר... כרבנין דאינון מרין...⁸⁷⁶ **תרומות** מ ג ש' 51-52 (דו! תחת דאינון, אמרין); **ביכורים** ס ג ש' 24; **יבמות** יג ד ש' 11 (דר! תחת דו, כרבנן, אמרין).
כר' דו אמר... כרבנין דו (!) אמרין... ע"ע כר' דו אמר... כרבנין דאינון מרין....
כר' דר' דר' ע"ע הלכה כר' דר'.

כר' דר' (!) אמר... כרבנן דאינון אמרין... ע"ע כר' דו אמר... כרבנין דאינון מרין....
כר' הא (!) ע"ע כר' היא.

כר' היא יבמות ו ד ש' 28; גיטין נ ב ש' 877; עבודה זרה מא ב ש' 20 (הא!)⁸⁷⁸.
כר' וכר' ברכות יב א ש' 12, שם ש' 13; שביעית לח ב ש' 23 (ל"ג)⁸⁷⁹, שם ש' 27;
עירובין כא ד ש' 23, שם ש' 24; כתובות כה ג ש' 37, כה ד ש' 29; נדרים מב א ש' 49
(ו-); עבודה זרה מד ג ש' 43. ועיין עוד ערך: ברם כר' וכר'; הלכה כר' וכר'. וראה עוד
ערך: אין... כר' וכר' אלא כר' (בתמיהה); אין... לא כר' וכר' אלא כר' (בתמיהה); אין הלכה
כר' וכר' אלא כר' (בתמיהה); והדא מתני' דלא כר' וכר'; לא אתיין לא כר' ולא כר'.
כר' ולית ר' מודה בה⁸⁸⁰ **תרומות** מו א ש' 37 (2x), שם ש' 50; **פסחים** כח א ש' 31
(2x), שם ש' 45.

כר' ור' ע"ע: הלכה כר' ור'.

כר' ישמעאל⁸⁸¹ **ברכות** יא א ש' 51; **ערלה** סב א ש' 5; **שבת** ט ג ש' 52 (ו-), ט ד
ש' 7, יז א ש' 29; **עירובין** כ ג ש' 55, כ ד ש' 3; **פסחים** כט ג ש' 32, לו ג ש' 36, לו
ד ש' 31 (ו-); **יומא** מה א ש' 46; **ראש השנה** נח ד ש' 48; **מגילה** עד ד ש' 62;
חגיגה עז א ש' 10, שם ש' 13, עט ב ש' 21; **יבמות** ב ב ש' 36⁸⁸², ז ב ש' 45, ח ג
ש' 45, ח ד ש' 58, יא א ש' 41, יא ד ש' 25, שם ש' 36 (ו-); **סוטה** כ ב ש' 44, כב ב
ש' 29, כג א ש' 31, כג ד ש' 5, שם ש' 6; **נדרים** לו ג ש' 21; **גיטין** מט ב ש' 24;
(צ"ל: כר' עקיבה)⁸⁸³, **קידושין** נט א ש' 14, שם ש' 22, נט ד ש' 13, סב א ש' 56;

⁸⁷⁶ תרגום: כר' שהוא אומר... כחכמים שהם אומרים....

⁸⁷⁷ ראה מה שהערתני בערך "הלכה (!) דר' היא" לכלאים ל ע"ד ש' 45.

⁸⁷⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "דר'" (עמ' 544 ש' 10), ונוקדה הדל"ת לסימן מחיקה, והוגה "כ" בין השורות. והעיקר כנוסח כ"ל. ונוסח זה מחזק את השערתני ש"הלכה" המופיעה שם, היא ציון להלכה, כמו שהערתני בערך "הלכה (!) דר' היא" על אתר. אחרי שכתבתי מצאתי שכן הגיה גם ליברמן: "דר'... היא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ובמקבילה בערלה סג ע"א ש' 12: "רבי מאיר היא". וזה מאשר את ההגהה "היא" תחת "הא".

⁸⁷⁹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

⁸⁸⁰ תרגום: כר' ואין ר' מודה בה. והכתיב "מודה" תחת "מודי" שגור הרבה בד"ו.

⁸⁸¹ נרשמו כאן רק המופעים המקבילים ל"עד כדון כר' עקיבה" המתייחסים לכללי המדרש השונים של שני החכמים, או כאלה הבאים להציע מדרש הלכה דבי ר' ישמעאל (וכון סנהדרין כא ע"ג ש' 46 [ו-]). והוא הדין לערך "כר' עקיבה". אבל המופעים האחרים שעניינם אוקימתא, כגון "תיפתר כרבי ישמעאל" (ברכות יא ע"א ש' 41), נרשמו בערך "כר'".

⁸⁸² הקריאה כאן בד"ו מסופקת: "ברבי ישמעאל" או "כרבי ישמעאל"; אבל בכ"ל בבירור: "כר' ישמעאל" (עמ' ב ש' 18).

⁸⁸³ ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 82, הע' 5; מבואות לסה"ת, עמ' 561, סי' 15; שם, הע' 131.

כר' ישמעאל (המשך) **סנהדרין** כא ג ש' 34, שם ש' 46 (ור'), כד ג ש' 33, כד ד ש' 35, כה א ש' 5, שם ש' 6, שם ש' 13, שם ש' 40 (ור'); **שבועות** לב ד ש' 3, שם ש' 45, לד ג ש' 45, לה ב ש' 46, שם ש' 59, לח ב ש' 57, לח ג ש' 8844. ועיין עוד ערך: בין כר' עקיבה בין כר' ישמעאל; ר' כר' ישמעאל. וראה עוד ערך דלא כר' ישמעאל.

כר' על דעתיה דר' ע"ע אתייה דר' כר' על דעתיה דר'.

כר' עקיבה 885 **מעשר שני** נג א ש' 6; **עירובין** כ ג ש' 55, כ ד ש' 3; **חגיגה** עז א ש' 35; **גיטין** מט ב ש' 24 (וצ"ל: כר' ישמעאל) 886; **קידושין** נט א ש' 13; **שבועות** לב ד ש' 4, שם ש' 6, שם ש' 88747. ועיין עוד ערך: בין כר' עקיבה בין כר' ישמעאל; עד כדון כר' עקיבה עד עד כדון כר' עקיבה דו אמר... כר' ישמעאל דו אמר....

כר' שמעון (!) דתני לה ר' חיייה בשם ר' ע"ע כד שמע דתני לה ר' חיייה בשם ר'.
כרבי שמעון (!) דר' ור' פליגין אתא קומוי... ושמע (!) מינה 888 **גיטין** נ ב ש' 40 (צ"ל: כד, צ"ל: שמע, צ"ל: ושרע) 889.

כרבי (!) שמעון דר' פליג 890 **גיטין** מח א ש' 56 (וצ"ל: כד) 891.
כרבי שמעון (!) ר' כאן (!) חזר ביה 892 **קידושין** נט ד ש' 6 (צ"ל: כד, צ"ל: שמע, צ"ל: כן) 893.

כרבי שמעון (!) שמע לה (!) דתני לה ר' חיייה בשם ר' ע"ע כד שמע דתני לה ר' חיייה בשם ר'.

כרבנין (!) ע"ע כרבנין.

כרבנין 894 **ברכות** ג א ש' 36 (כרבנן), ז ב ש' 58 (כרבנן), י ג ש' 52 (כרבנן), יא ב ש' 55 (כרבנן); **פאה** יז ג ש' 11; **דמאי** כד ג ש' 3; **כלאים** כח א ש' 28, לא א ש' 31; **שביעית** לג ד ש' 26 (כרבנן; ל"ג 895), שם ש' 28 (כרבנן), שם ש' 31, לח ב ש' 22 (כרבנן); **חלה** נז ב ש' 28, נז ג ש' 45 (כרבנן), נט ב ש' 23; **עירלה** סג א ש' 25; **ביכורים** סג ד ש' 4, סד ב ש' 2, שם ש' 3; **שבת** ג א ש' 21 (כרבנן), ד א ש' 5, ח א ש' 43 (כרבנן), שם

884 למופע נוסף שנשתבש ע"ע כר' עקיבה.

885 ראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך "כר' ישמעאל".

886 ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 82, הע' 5; מבואות לסה"ת, עמ' 561, סי' 15; שם, הע' 131.

887 למופע נוסף שנשתבש ע"ע כר' ישמעאל.

888 תרגום (אחרי ההגהות): כאשר שמע שר' ור' חלוקים בא לפניו... והשתמט ממנה.

889 ראה ק"ע, נא ע"ב, ה"ד, ד"ה ה"ג כד"ש דרב. ובכ"ל: "כר' שמעון" וכו' (עמ' 237 ש' 11), והסדר

פתר "כרבי!" במקום להגיה "כד".

890 תרגום (אחרי ההגהות): כאשר שמעו שר' חלוק.

891 כבר הגיה כן ליברמן בגליונותיו, טופס ב'. ובכ"ל: "כר' שמעון" (עמ' 225 ש' 35), והסדר פתר

"כרבי!" במקום להגיה "כד".

892 תרגום (אחרי ההגהות): כאשר שמע ר' כך חזר בו.

893 ההגהה "שמע" היא שלי; ובד"ח, יא סע"א הגיהו: "כד שמעון [!]" וההגהה "כן" תחת "כאן" שלי.

894 תרגום: כחכמים.

895 ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 424, [לג ע"ד], ש' 26; שם, הע' 7.

כרבנין (המשך) שו' 44, ט א שו' 11 (כרבנן), שם שו' 57 (כרבנן), ט ב שו' 48 (כרבנן), י א שו' 17 (כרבנן), שם שו' 20 (כרבנן), י ב שו' 41 (כרבנן), יז ג שו' 41 (כרבנן); **עירובין** יח ד שו' 62, יט א שו' 2 (כרבנן), שם שו' 34 (2x; כרבנן), כא ב שו' 6! (כרבנן ול"ג)⁸⁹⁶, שם שו' 15 (כרבנן), כג ב שו' 24; **פסחים** כח ד שו' 26, לה א שו' 23 (כרבנן), לה ב שו' 63 (כרבנן); **שקלים** מט א שו' 46 (כרבנן), מט ד שו' 64 (כרבנן); **ביצה** ס ב שו' 27 (כרבנן), שם שו' 30 (כרבנן), ס ד שו' 60 (כרבנן); **תענית** סח ב שו' 24 (כרבנן); **מגילה** עא ב שו' 13 (כרבנן), עג ד שו' 10 (כרבנן), עד א שו' 46 (כרבנן), עה ב שו' 24 (כרבנן); **יבמות** ג ג שו' 29, ה א שו' 6, ט ב שו' 11 (כרבנן), יא ד שו' 20 (כרבנן), יב א שו' 56! (כרבנן וצ"ל: כר')⁸⁹⁷, יב ד שו' 9 (כרבנן), שם שו' 10 (כרבנן); **סוטה** יח ד שו' 22 (כרבנן), כ א שו' 59 (כרבנן); **כתובות** כז ד שו' 8, שם שו' 49, שם שו' 51, שם שו' 56, כח ב שו' 1, לא ד שו' 18, שם שו' 21, לד ג שו' 41 (כרבנן); **נדרים** מ ג שו' 3; **גיטין** מז א שו' 25, מח ד שו' 60, מט ב שו' 29! (כרבנין וצ"ל: כר')⁸⁹⁸; **נזיר** נב ג שו' 29, שם שו' 35, נד ב שו' 19 (כרבנן), נז ג שו' 46, שם שו' 52; **קידושין** ס א שו' 23, סד א שו' 9; **סנהדרין** יט ב שו' 11 (כרבנן), כג ב שו' 6 (כרבנן), כו ד שו' 53 (כרבנין!); **שבועות** לו ג שו' 19 (כרבנן), לז ג שו' 38 (כרבנן); **הוריות** מו ג שו' 39 (כרבנן), מו ד שו' 1 (כתבנן וצ"ל: כרבנן; ל"ג)⁸⁹⁹900. ועיין עוד ערך: ר' כרבנין; ר' כרבנן, ור' כר'. וראה עוד ערך: דלא כרבנין; לרבנין (= על דעתהון דרבנין).

כרבנין דאינון מריין (!) ע"ע כרבנין דאינון מרין.

כרבנין דאינון מרין⁹⁰¹ **תרומות** מ ג שו' 52 (דו, אמרין); **מעשר שני** נג ב שו' 18! (צ"ל: כרבי דו אמר)⁹⁰²; **ביכורים** סג ד שו' 24, סד ב שו' 3 (מרין!); **יבמות** יא ד שו' 19 (וכרבנן, אמרין), יג ד שו' 11 (כרבנן, אמרין); **סוטה** כ א שו' 59 (כרבנן, אמרין); **סנהדרין** כו ד שו' 51! (ור, דינון, אמרין; ל"ג)⁹⁰³, שם שו' 52 (ור, דינון, אמרין). **כרבנין דהכא** (הכא = מסכת זו)⁹⁰⁴ **שביעית** לח ג שו' 54; **ביצה** ס א שו' 50 (כרבנן). **כרבנין דהכא**⁹⁰⁵ **חלה** נט ב שו' 32.

⁸⁹⁶ ראה מה שהערתי בערך "ברם כרבנין" על אתר.

⁸⁹⁷ ראה שתא"י, עמ' 357, ד"ה אבא.

⁸⁹⁸ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 423, ד"ה ואתיא.

⁸⁹⁹ ראה מה שהערתי בערך "ואין כרבנן (בלשון קושיא)" על אתר.

⁹⁰⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: דר' (!), וכו'; כר'.

⁹⁰¹ תרגום: כחכמים שהם אומרים.

⁹⁰² ההגהה על פי המקבילה ביומא מה ע"א שו' 19 — ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 72, ד"ה הירוש'.

⁹⁰³ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. וראה עוד מה שהערתי לערך "גזירה שוה כאמור בה",

בדברי ההקדמה שבראש נספח ה'.

⁹⁰⁴ תרגום: כחכמים של כאן. כלומר, תנא קמא של מסכת שביעית פ"ט מ"א. לפירוש זה של "רבנן

דהכא" ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 276, ד"ה אבל פירוש; מבוא לנוה"מ, עמ' 897, ד"ה אבל.

⁹⁰⁵ תרגום: כחכמים של כאן. וראה מה שהערתי בריש ערך "בין כרבנין דהכא בין כרבנין דהתם

אמרין (!)".

כרבנין דהכא (הכא = ארץ ישראל) ע"ע כרבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל).

כרבנין דהתם (!)⁹⁰⁶ חלה נט ב שו' 32 (צ"ל: דתמן).

כרבנין דו (!) אמרין ע"ע כרבנין דאינון מרין.

כרבנין דתמן ע"ע כרבנן דתמן (תמן = בבל).

כרבנין הוא ע"ע כרבנן הוא.

כרבנן ע"ע כרבנין.

כרבנן דאינון אמרין ע"ע כרבנין דאינון מרין.

כרבנן דהכא (הכא = מסכת זו) ע"ע כרבנין דהכא (הכא = מסכת זו).

כרבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל)⁹⁰⁷ **ברכות** ג ד שו' 55, שם שו' 56; **מעשר שני** נה א

שו' 31 (כרבנין); **עירובין** כד ג שו' 40; **יבמות** י ד שו' 25, שם שו' 27; **סוטה** יו ד שו' 8;

גיטין מז ג שו' ⁹⁰⁸.

כרבנן דהתם (!) ע"ע כרבנן דתמן (תמן = בבל).

כרבנן (!) דקיסרין ע"ע רבנין דקיסרין.

כרבנן דתמן (תמן = בבל)⁹⁰⁹ **ברכות** ג ד שו' 55 (דהתם);⁹¹⁰ שם שו' 56 (דהתם); **שבת**

ו ד שו' 15 (ר-)⁹¹¹; **יבמות** י ד שו' 22, שם שו' 28; **סוטה** יו ד שו' 4, שם שו' 9; **כתובות**

כו ד שו' 24 (כרבנין)⁹¹².

כרבנן הוא⁹¹³ **כלאים** כז ד שו' 26 (כרבנין); **שקלים** מז ב שו' 38 (היא);⁹¹⁴ **ראש השנה**

נו ד שו' 39; **חגיגה** עח ב שו' 17 (היא);⁹¹⁵

כרבנן היא (!) ע"ע כרבנן הוא.

כשאמר (!) שבועות לג א שו' 29 (צ"ל: כשהוא בא)⁹¹⁶.

כשהוא אומר (כלומר, הפסוק) **פאה** טו ג שו' 5; **ראש השנה** נו א שו' 49 (ר-).

כשהוא אצל... הוא מזכיר... אצל... אינו מזכיר... פסחים לב ד שו' 6-7.

⁹⁰⁶ תרגום: כחכמים של שם. וראה מה שהערתי בריש ערך "בין כרבנין דהכא בין כרבנין דהתם

אמרין (!)".

⁹⁰⁷ תרגום: כחכמי ארץ ישראל.

⁹⁰⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע רבנין דהכא (הכא = ארץ ישראל).

⁹⁰⁹ תרגום: כחכמי בבל.

⁹¹⁰ להגהה כאן ולקמן שו' 56 ראה ליברמן, דב"ר, מבוא, עמ' XXII, ד"ה וגם.

⁹¹¹ ראה מה שהערתי בערך "וכרבנן דתמן דינון אמרין (תמן = בבל?)".

⁹¹² למופע נוסף מסופק ע"ע כרבנין דהתם (!).

⁹¹³ תרגום: כחכמים הוא.

⁹¹⁴ להגהה על פי המקבילה בראש השנה נו ע"ד שו' 39 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ.

⁹¹⁵ להגהה ראה שתא"י, סוף עמ' 321, ד"ה וחכ"א.

⁹¹⁶ לשון הגמרא כאן: "כשאמר יכפר"; והגירסא והפירוש קשים. וראה מה שהגיה בשתא"י, סוף

עמ' 537, ד"ה מה חמית. אבל בקטע סבונה לנכון: "כשהוא בא לכפר" (ריש עמ' 292, קטע 1.1 [עמ' 291]).

נמצא שאין כאן לא מונח ולא ביטוי.

כשם ש-... אף...

כשהוא בא אצל פאה טו ד שו' 61. וראה עוד ערך אחד... ואחד... שניהן ממקרא אחד נתרבו, וכשהוא בא ל-... את מר... וכשהוא בא ל-... את מר...

כשומעו (!) סנהדרין כח א שו' 57, שם שו' 58 (2x), שם שם (2x; כשמעו), שם שו' 59 (3x), שם שו' 61 (כשמעו), שם שו' 62 (כשמעו).

כשיטת אביו עירובין כה ב שו' 17.

כשיטת ר' פסחים לה א שו' 51; הוריות מו ב שו' 4.

כשיטת ר' אביו סנהדרין כה ג שו' 13.

כשיטת ר' רבו פאה יז ג שו' 9; מעשרות נא ד שו' 40; סוכה נג ד שו' 37; ביצה סא א שו' 5; חגיגה עט ב שו' 13; סוטה כ ב שו' 38. ועיין עוד ערך: כשיטת ר' רבו; כל שיטת ר' כשיטת ר' רבו.

כשיטת ר' רבו של אביו מגילה עג ג שו' 17.

כשיטת רביה⁹¹⁷ ביצה סב א שו' 18.

כשיטתו השיבוהו ע"ע כשיטתו השיבוהו.

כשיטתיה⁹¹⁸ שביעית לד ב שו' 6, לה א שו' 30! (צ"ל: בשמיטתה)⁹¹⁹; פסחים לז א שו' 38.

כשיטתיה דר⁹²⁰ שבת ד א שו' 41.

כשיטתך פסחים לג ב שו' 50.

כשיטתך שאת אומר... אוף אנן אית לן...⁹²¹ פסחים לא א שו' 19-20⁹²²; עבודה זרה מ א שו' 22 (שאת', אנא', לין)⁹²³.

כשיטתך שאת אומר... מהו ש-... שבועות לג ב שו' 7-8.

כשיטתך שאתה אומר... אוף אנא (!) אית לי (!)... ע"ע כשיטתך שאת אומר... אוף אנן אית לן...

כשם ש- ברכות יד ג שו' 25; כלאים ל ג שו' 12; שבת יג א שו' 46; פסחים לג א שו' 44; גיטין מז ב שו' 62; סנהדרין כט ב שו' 34.

כשם ש-... אף... יומא מה ב שו' 38-39! (צ"ל: אף... כן)⁹²⁴; קידושין נח ג שו' 54.

⁹¹⁷ תרגום: כשיטת רבו.

⁹¹⁸ תרגום: כשיטתו.

⁹¹⁹ ראה על הירושלמי, עמ' 25, ד"ה שביעית. ובכר לא הגיה! — ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 299.

ערך שטה.

⁹²⁰ תרגום: כשיטתו של ר'.

⁹²¹ תרגום: כשיטתך שאתה אומר... גם אנחנו יש לנו... כלומר, גם אנחנו סוברים.

⁹²² גם בשר"ר הגירסא היא: "כשטת..." (עמ' 114 שו' 17) — בכ"ף. והפוטוסטט של הקטע מטושטש.

וכן הוא שם, לעיל שו' 16: "כשטתו השיבוהו". ולכן נמנעתי מלהגיה בי"ת תחת כ"ף. והיא היא.

⁹²³ ההגהות על פי המקבילה בפסחים הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

⁹²⁴ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. וראה עוד המקבילה בשבועות לג ע"ב שו' 30-31 שבערך

הבא.

כשם ש'... אף... כן שבועות לג ב שר' 30-31⁹²⁵.

****כשם ש'... כך... ברכות ז א שר' 50⁹²⁶, שם שר' 51-52, ט א שר' 16-18 (כ), שם שר' 58-59, יג ב שר' 43-44, יד א שר' 48 (כ); פאה יו ג שר' 26-27 (ו), שם שר' 60-61, כ ב שר' 27, כ ד שר' 37-38; דמאי כה א שר' 7-8; כלאים כח ד שר' 39-40, לא ב שר' 45; שביעית לו ב שר' 50; תרומות מ ג שר' 57, שם שר' 58, שם שר' 59! (ל"ג)⁹²⁷, שם שר' 61, שם שר' 61-62, שם שר' 62, מג ד שר' 44, שם שר' 45, מד ג שר' 17 (ו), שם שר' 25, מז א שר' 58, שם שר' 59; מעשרות נ ד שר' 14; מעשר שני נד א שר' 33-34 (ו), נה א שר' 25-26; חלה נז ב שר' 46, ס א שר' 17; ערלה ס ד שר' 14, סא ב שר' 22 (ו); ביכורים סג ג שר' 41, סה א שר' 3⁹²⁸; שבת ב ב שר' 16-17, ט א שר' 30, ט ד שר' 34 (כ), יג ד שר' 44, יז א שר' 13; עירובין יט ד שר' 12, שם שר' 15, כ ב שר' 51, כג ב שר' 20, שם שר' 22, כד ג שר' 35; פסחים כח א שר' 9-7, כט ד שר' 55, לד שר' 59, לב ג שר' 30, לד ב שר' 36 (ו)⁹²⁹; יומא לח ב שר' 15 (ש-), שם שר' 17 (ש-), לט ג שר' 59, מד ב שר' 54; שקלים מח ג שר' 54; סוכה נד ג שר' 14-15 (ש-); ראש השנה נז ג שר' 18; תענית סג ג שר' 43, סז א שר' 28, סז ב שר' 47-48; מגילה עד ד שר' 10, שם שר' 12-13; חגיגה עו ד שר' 40, שם שר' 41-42, עז א שר' 24-25, עח ד שר' 44-45, שם שר' 52 (ו); מועד קטן פב ג שר' 32-33, שם שר' 38-39; יבמות ג ג שר' 23-24 (ו), ו ג שר' 51-52 (ו), ח ב שר' 46, ט ג שר' 30, ט ד שר' 43, י ד שר' 17-18, יג ד שר' 17, שם שר' 19, שם שר' 19-20! (ל"ג)⁹³⁰, שם שר' 21-22, שם שר' 22, שם שר' 23 (א), יד ב שר' 27; סוטה יו ג שר' 64, יז א שר' 64 - יז ב שר' 1, יז ד שר' 6-7, כא ד שר' 20, כב ב שר' 41, שם שר' 42-43; כתובות כו ד שר' 25, כז ב שר' 32, לב ד שר' 13-14, לד ב שר' 51-52, לד ג שר' 45-46, לו א שר' 17; גיטין מה א שר' 46-47, מח א שר' 49-50, מח ב שר' 26 (שכשם ל-), שם שר' 27-28; נזיר נד א שר' 18, נה ג שר' 43-44 (ו); קידושין נח ד שר' 58, ס א שר' 31, סא א שר' 31-32 (ו), סא ד שר' 11, סו א שר' 51; בבא קמא ז ב שר' 33-34, שם שר' 36; בבא מציעא ח א שר' 21-22, ט ד שר' 29, יב ג שר' 26; בבא בתרא יג ג שר' 21-22, יו ד שר' 37-38; סנהדרין כא א שר' 46, כד ג שר' 13, שם שר' 58-59, כט ג שר' 54; שבועות לו ד שר' 29, לז ד שר' 56-57; עבודה זרה לט ד שר' 62, מוד א שר' 61, מוד ב שר' 39, מה א שר' 1-2; הוריות מז א שר' 48-49⁹³¹.**

כשם ש'... כן... ע"ע כשם ש'... כך...

⁹²⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כשם ש'... אף....

⁹²⁶ הספק כאן ולקמן שר' 51-52, וכן להלן ט ע"א שר' 16-18, הוא להיות הלשון בהם לשון תפילה לא לשון תלמוד. ולהלן יג ע"ב שר' 43-44, יד ע"א שר' 48, ישנו ספק נוסף — ספק אם הביטוי תנאי.

⁹²⁷ המופע הזה הוא באשגרה מלקמן שר' 61-62.

⁹²⁸ עיין אהצו"י, עמ' 146, ד"ה ויש מחצה.

⁹²⁹ טעם הספק כאן הוא היות לשון זה נעדר בסוף הבריייתא, בספרא, אמור, פרק יז הי"ג, קג ע"ב (ראה מה"ת, עמ' 94, סי' שצז).

⁹³⁰ המופע הזה הוא באשגרה מלקמן שר' 22.

⁹³¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כאן (ושם "כן" תחת "כך").

כשם שחלוקין (!) כאן, כך חלוקים (!) ב'

כשם שאמר... כך אמר... דמאי כה ג שו' 63 - כה ד שו' 1! (צ"ל: שאמרו, צ"ל: אמרו)⁹³²;
מעשר שני נב ד שו' 1.

כשם שאמרו... כך אמרו... סוכה נא ד שו' 46; **סנהדרין** כא ב שו' 93354.
***כשם שהחזירו (!) ל-... כך החזירו (!) ל-...** בבא קמא ד ג שו' 6 (צ"ל: שהחזירו, צ"ל: החזירו)⁹³⁴.

כשם שהם חלוקין כאן, כך הן חלוקים ב' ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב'.

כשם שהן חולקין ב'-... כך הן חולקין ב'-... ע"ע כשם שהן חלוקין ב'-... כך הן חלוקין ב'-....

כשם שהן חולקין כאן, כך הם חלוקין ב' ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב'.

כשם שהן חולקין כאן, כך הן חולקין ב' ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב'.

כשם שהן חלוקים כאן, כך חלוקין (!) ב' ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב'.

****כשם שהן חלוקין ב'-... כך הן חלוקין ב'-...** שבת ח א שו' 42-43; **יבמות** יב ד שו' 8-9 (חולקין); **בבא קמא** ד ג שו' 36 (שהן לילי, שחולקין, חולקי).

****כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב' - כלאים** כט ד שו' 46 (הן לילי); **מעשרות** מט ד שו' 54 (הן לילי); **ביכורים** סה ג שו' 30; **עירובין** יט ג שו' 56 (שהן לילי, שחולקין, הן לילי, חלוקים); **פסחים** לד ג שו' 30 (חולקין תחת חלוקין¹, הם); **ראש השנה** נח ד שו' 3 (חלוקים תחת חלוקין¹, הן לילי); **מועד קטן** פא א שו' 42; **סוטה** כג ב שו' 59 (שהם, חלוקים תחת חלוקין²); **נזיר** נז ד שו' 59 (חולקין); **בבא בתרא** יד א שו' 9 (שהן לילי, שחולקין, הן לילי); **סנהדרין** יח ג שו' 17 (שהן לילי, שחולקין, הן לילי, חולקין); **הוריות** מו א שו' 61.

כשם שהן חלוקין כאן, כך חלוקין (!) ב' ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב'.

כשם שחולקין (!) ב'-... כך הן חולקי' ב'-... ע"ע כשם שהן חלוקין ב'-... כך הן חלוקין ב'-....

כשם שחולקין (!) כאן, כך חולקין (!) ב' ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב'.

כשם שחלוקין (!) כאן, כך חלוקים (!) ב' ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב'.

⁹³² ראה מהד' לונץ, לב ע"ב שו' 16; שם, ציון יג.

⁹³³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כשם שאמר... כך אמר....

⁹³⁴ ההגהות על פי ר"י לוי, פירוש לב"ק, עמ' 123, ד"ה יכול כשם. וכיוצא בזה בכ"א, עמ' 13 שו' 80 (ושם: "כשם שהוא מחזיר ל-... כך הוא מחזיר ל-").

כשם שחלוקין (!) כאן, כך חלוקין (!) ב־ ע"ע כשם שהן חלוקין כאן, כך הן חלוקין ב־.

כשם שלא חלקת לנו בין... ל־... כך לא תחלוק לנו בין... ל־... פסחים כח א שו' 14-12.

כשם שנאמר⁹³⁵ ב־... כך נאמר ב־... מעשר שני נד ב שו' 64.

כשם שפירש לך ב־ ערלה סב ד שו' 13; פסחים כח ג שו' 14.

כשם ששמעתיה בלחישא, כך אני אומרה לך בלחישא ביצה סא א שו' 2.

כשמועה שבת ד ג שו' 16; מגילה עא ב שו' 48.

כשמועו שבת יד ג שו' 28; חגיגה עז ג שו' 93620.

כשמועו פסחים לו ב שו' 21; שקלים מו ד שו' 11; מועד קטן פ ד שו' 6; סנהדרין כג ד שו' 93751.

כשמייעטתה שביעית לז ד שו' 42.

כשמעו ע"ע כשומעו (?).

כת (!) פשיטא לך ע"ע כתי פשיטא לך.

פְּתַב סוטה יז א שו' 93859.

כתב (!) ע"ע: כתיב (ציון למדרש); כתיב (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשונו או בעניינו)⁹³⁹. ועיין עוד ערך הדא היא דכתיב.

כתב רחמ' (!) ע"ע כתיב (מעניין כתיב וקרי).

כתבן ע"ע יאמרו הדברים ככתבן.

כתבנן (!) ע"ע כרבנין.

כתו (!) פשיט' לך ע"ע כתי פשיטא לך.

****כתוב (= פסוק)** ברכות ד ג שו' 27 (2x), שם שו' 65, יג ב שו' 56; פאה טו ד שו' 13, יו ב שו' 113, יו ג שו' 13, שם שו' 14; כלאים לא ב שו' 27, שם שו' 28, לא ד שו' 49; שביעית לו ב שו' 27, שם שו' 42; תרומות מד א שו' 17, מד ב שו' 24, מד ג שו' 29; ערלה ס ג שו' 30, שם שו' 33, סב א שו' 3, סב ד שו' 13, שם שו' 22; ביכורים סד ג שו' 35; שבת ט א שו' 17, ט ג שו' 34, שם שו' 35, ט ד שו' 4, שם שו' 5, שם שו' 6, שם שו' 7, שם שו' 14; פסחים כח ג שו' 13, שם שו' 24, לב ג שו' 11, לד ב שו' 2; יומא לח ב שו' 16, שם שו' 18, לט ג שו' 3, מ א שו' 30 (2x), שם שו' 32, שם שו' 33, מה ג שו' 22; סוכה נה א שו' 35; תענית סה ב שו' 63, סז ב שו' 47, סח ג שו' 15; מגילה עב ב שו' 37; חגיגה עו א שו' 8 (2x), שם שו' 12, שם שו' 14 (2x), עז ג שו' 30; יבמות ב ב שו' 22, שם שו' 23,

⁹³⁵ פירוש "נאמר" כאן, ברישא ובסיפא — נאמר הדין.

⁹³⁶ ישנו מופע נוסף בסנהדרין כט ע"ב שו' 44. ולא נרשם בפנים, כי הוא, לדעתי, תנאי.

⁹³⁷ המופע נרשם בהתאם לגירסא במקבילה בפסחים לו ע"ב שו' 21, ע"ש (ועל פי אוצר לשון תלמוד

ירושלמי, ח, עמ' 349, טור ב, ערך כשמועו [טור א]).

⁹³⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע כתיב (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשונו או בעניינו).

⁹³⁹ גם בערכים הבאים המצוינים שם: וכתבי; מה כתיב (בתמיהה); שכתוב.

****כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר...**

****כתוב** (= פסוק) (המשך) שם ש' 25 (2x), ג ד ש' 21, ח ג ש' 43; **סוטה** יו ד ש' 51, יט ג ש' 19, יט ד ש' 23; **כתובות** כז א ש' 43, כז ב ש' 13, כח ב ש' 18, שם ש' 42, ל ב ש' 18, לא ד ש' 29, לה ד ש' 1; **נזיר** נג ב ש' 29, נג ג ש' 6, נד ג ש' 48; **קידושין** נט א ש' 31, סא ב ש' 58, סא ג ש' 54, סב א ש' 52, שם ש' 54, שם ש' 55; **בבא קמא** ד ב ש' 63, שם ש' 64, ד ג ש' 1, ו א ש' 32, ו ב ש' 42; **סנהדרין** יח ב ש' 53, יט ב ש' 15, שם ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 27, כ ב ש' 32, כב ב ש' 26, שם ש' 27, כד ג ש' 30 (2x), שם ש' 32 (2x), כד ד ש' 36, שם ש' 39, כה ב ש' 32, כז א ש' 60, שם ש' 61; **שבועות** לג א ש' 4; **עבודה זרה** לט א ש' 40, שם ש' 50⁹⁴⁰.

כתוב (ציון למדרש) ע"ע כתיב (ציון למדרש).

****כתוב** (= כתוב במקרא או במקור אחר) **ברכות** ד א ש' 51, יד ד ש' 11; **דמאי** כד ג ש' 22 (ו-); **תרומות** מ א ש' 40 (ו-), מ ב ש' 24; **שבת** טו ג ש' 34; **שקלים** מט ב ש' 5; **תענית** סד א ש' 9, סח א ש' 45 (ו-); **מגילה** עב ג ש' 7, שם ש' 26, עד ד ש' 58; **חגיגה** עו ד ש' 10; **יבמות** יב ד ש' 51; **סוטה** יח ב ש' 47 (ה-), שם ש' 48; **גיטין** נ א ש' 41 (ה-); **סנהדרין** כ ב ש' 46, כה א ש' 25, כה ב ש' 11, כה ג ש' 53, כז ג ש' 31, כח ב ש' 34⁹⁴¹. ועיין עוד ערך: אין כתוב... אלא...; אין כתוב אלא; אין כתוב כאן אלא; שכתוב; שכתוב בתורה. וראה עוד ערך: אין כתוב; אינו כתוב.

כתוב... ואין כתוב... ברכות יא א ש' 44-45, שם ש' 46 (כתיב)⁹⁴²; **ראש השנה** נט ג ש' 54 (כתיב, אין כתיב); **מגילה** עד ד ש' 55-56, שם ש' 57 (ו-)⁹⁴³.

כתוב... וכתוב... וכתוב... (!) שבת יא ד ש' 1.

כתוב אחד אומר... וכתוב אחד אומר... ע"ע כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר...
כתוב אחד אומר... וכתוב אחר (!)... ע"ע כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר...
****כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר... ברכות** ח ג ש' 11-12, יג ג ש' 34-35 (אומר² ל'?!); **פאה** טו ד ש' 43-44; **שביעית** לד ד ש' 39-40; **פסחים** לב ג ש' 8, שם ש' 38-39, לד ג ש' 5-6; **שקלים** נא ב ש' 8; **ראש השנה** נו ד ש' 45-46 (וכתיב! תחת וכתוב); נט ב ש' 21-22, שם ש' 25-26; **תענית** סה א ש' 47; **מגילה** ע ג ש' 26-27, עב ג ש' 59, עג א ש' 57; **חגיגה** עו א ש' 37-38, שם ש' 40 (אחד), עח א ש' 57-58; **יבמות** ט ג ש' 17-18; **סוטה** יז א ש' 57-58, יז ב ש' 10-11; **בבא בתרא** טו ג ש' 17-18; **סנהדרין** יח ג ש' 22, כ ב ש' 64 (וכתיב! תחת וכתוב אחר אומר)⁹⁴⁴, כ ג ש' 77, שם ש' 14-15; **שבועות** לד א ש' 2; **עבודה זרה** מב ד ש' 34-35, שם ש' 54-55.

⁹⁴⁰ למופע נוסף מסופק ע"ע לא צרך השונה... אלא...

⁹⁴¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כתיב (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשונו או בעניינו).

⁹⁴² הרמב"ן גורס כאן: "כתוב ... ואין כתוב" — ראה עשין לדעת הרמב"ן, מצוה טו [= ספר המצוות להרמב"ם, עמ' רנג] (אהצו"י, עמ' 163, ד"ה כתוב בתורה). וכבר הערתי על הסיפא לעיל, ערך "אין כתוב" על אתר. וגירסת הרמב"ן נראית עיקר, מכיוון שלא נאמר בסיפא: **ולא** כתיב.

⁹⁴³ למופע נוסף מסופק ע"ע כתיב... וכתיב...

⁹⁴⁴ להגהה ראה המקבילה ברות רבה, ה, א, ח ע"ד. וראה עוד מדרש שמואל, פרש' כ, אות א,

עמ' נג.

כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר... וכתוב אחר אומר... סוטה יז א ש' 46-47.
כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר... ע"ע כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר...
כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר... ע"ע כתוב אחד אומר... וכתוב אחר אומר...

כתובה ברכות ג ג ש' 32 (ש-); חלה נח ב ש' 45; יומא מד ב ש' 29; ביצה ס ב ש' 61;
מגילה ע ד ש' 44; נדרים לח ב ש' 33 (2x). וראה עוד ערך שאינה כתובה בצידה.

***כתובות דבי לוי⁹⁴⁵ בבא בתרא יז ג ש' 55.**

כתובות דבית רב⁹⁴⁶ כתובות כו ג ש' 3.

כתוביא⁹⁴⁷ נדרים לז א ש' 29.

כתובים (= פסוקים) ברכות יג ג ש' 36 (כתובין); פאה יו א ש' 16; מגילה ע ג ש' 28;
סנהדרין כט א ש' 60.

כתובין ע"ע כתובים (= פסוקים).

כתובין (= כתובים במקרא או במקור אחר) ברכות ח א ש' 11; תענית סה ג ש' 14;
נדרים לז א ש' 26 (ה-), מ ד ש' 43 (הכתובים).

כתורה סנהדרין כט א ש' 32⁹⁴⁸.

כתחילה (= לכתחילה)⁹⁴⁹ ברכות ז ב ש' 36; דמאי כב ב ש' 15, כו ג ש' 29; כלאים
כח ג ש' 48; תרומות מא א ש' 15 (ל-), שם שם, מב א ש' 20 (ל-), מג א ש' 25 (ל-),

⁹⁴⁵ תרגום: [מסכת] כתובות של בית לוי (ואולי: של לוי).

⁹⁴⁶ תרגום: [מסכת] כתובות של בית רב. כלומר, ברייתא של מסכת כתובות של רב או שנסדרה בבית מדרשו של רב — ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 174-175; מבואות לסה"ת, ריש עמ' 647.

⁹⁴⁷ תרגום: הפסוקים.

⁹⁴⁸ ישנו מופע נוסף משובש בתרומות מו ע"ב ש' 14: "התיב רבי יצחק בריה דרבי חייה תורה", וצריך לומר: כתובה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 454, מו ע"ב, ש' 14; שם, הע' 19. ונתעוררתי עליו על ידי הגהותיו של ליברמן בטופס ג'.

⁹⁴⁹ לצורת המונח ראה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 1260, סעיף כתחילה, כתחלה — "לכתחילה"; שם, ד"ה במי"ר; עמ' 1261, ד"ה "כתחילה" (השלישי). ולשונו במקום האחרון: "כתחילה" הוא לשון א"י, ובמקומו בבבלי 'לכתחילה' בהקבלה ל'דיעבד'. ובמקום 'כתחילה' נשתבש לפעמים גם בירוש' 'בתחילה' במקום 'כתחילה' (ודבריו שם, בפירוש שקלים מו ע"ב ש' 12 ואילך ונזיר נב ע"א ש' 49 ואילך, צ"ע). וראה עוד מבואות לסה"א, עמ' 349, ה ע"ב, ש' 5 ולברכות ה ע"ב ש' 5; שם, הע' 55; עמ' 372, יג ע"ד, ש' 63 (ולברכות יג ע"ד ש' 63); ושם, סוף עמ' 462, ש' 56 (למעשרות נ ע"א ש' 56). ולדעת ליברמן, היא "כתחילה" היא "בתחילה" — ראה תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 955, הע' 28; עמ' 968, הע' 12. וכן כתב בתוכפ"ש, מועד [קטן], עמ' 1233, ד"ה ולפי פשוטו: "בלשון א"י בתחילה, או כתחילה, פירושו לכתחילה". וראה עוד שם, הע' 14.

וישנם מופעים אחרים של "כתחילה" שפירושם בהתחלה, בפעם הראשונה, מההתחלה (וכיוצא בזה), ואלה לא נכללו. ואלה הם: **ברכות ה ב ש' 5** (בתחילה), **יא א ש' 16** (בתחלה), **שם שם** (בתחילה), **שם ש' 17** (בתחילה), **שם ש' 18** (בתחילה); **דמאי כב ד ש' 39** (בתחילה), **שם ש' 40** (בתחילה); **שביעית לה ב ש' 37**, **שם ש' 48**; **מעשר שני נה ד ש' 32**; **חלה נח א ש' 46** (בתחילה); **שבת יד א ש' 41** (בתחילה); **פסחים לה ג ש' 4** (בתחילה); **חגיגה עז ב ש' 47**, **עט ג ש' 27**; **יבמות ד ג ש' 52**, **ד ד ש' 46**; **גיטין**

כתחילה (= לכתחילה) (המשך) מז' ד שו' 7 (בתחילה); **מעשר שני** נד' ד שו' 5, שם שו' 6 (ל-); **חלה** נח' ג שו' 56 (ל-); נט' א שו' 18 (2x); **ערלה** סא' א שו' 23 (בתחילה?);⁹⁵⁰ סא' ב שו' 38, סג' א שו' 8 (בתחילה); סג' ב שו' 17 (ל-); **שבת** ה' ד שו' 7; **פסחים** כז' א שו' 51, כז' ב שו' 10, לד' ב שו' 56, לו' א שו' 16 (בתחילה); שם שם; **ראש השנה** נט' ג שו' 40; **ביצה** ס' ב שו' 41, שם שו' 55, סג' ב שו' 2 (2x); **מגילה** עד' ג שו' 55 (בתחילה); **מועד קטן** פא' א שו' 52, פב' ב שו' 4, שם שו' 48 (בתחילה); **יבמות** ד' ג שו' 39, ה' ב שו' 47, יב' א שו' 8, שם שו' 43 (ל-); שם שו' 44, יד' א שו' 32; **גיטין** מג' ב שו' 29 (בתחילה); מה' ג שו' 35, שם שו' 37 (ל-); נ' ב שו' 3 (בתחילה); **נזיר** נב' ג שו' 11 (ל-); **עבודה זרה** מא' ג שו' 2 (ל-).

כתי פשיטא לך⁹⁵¹ **תרומות** מ' ג שו' 47 (כתי ל-);⁹⁵² **מעשר שני** נד' א שו' 28 (לית! תחת כתי); **שקלים** נד' ד שו' 38 (כד תהא, ליה!); **יבמות** ד' ג שו' 27 (כתו, פשיט!); יג' ד שו' 7 (כותו!);⁹⁵³ שם שו' 13 (כותו!); **סוטה** כג' ד שו' 30 (בהי!); **הוריות** מה' ד שו' 52 (כתו, מו' א שו' 54.⁹⁵⁴

****כתיב** (ציון למדרש)⁹⁵⁵ **ברכות** ג' ג שו' 18⁹⁵⁶, ז' א שו' 25, ז' ב שו' 53, ט' א שו' 61, ט' ד שו' 50, יא' ג שו' 24; **פאה** טו' ד שו' 37, שם שו' 62, יח' א שו' 32, כ' ג שו' 8;

מז' א שו' 13, שם שו' 14 (בתחילה); **בבא קמא** ד' ב שו' 42 (בתחילה); שם שו' 43 (בתחילה). ואין צריך לומר שלא רשמתי את המופעים של "בתחילה" הבאה לעומת "לבסוף" — ראה למשל: ברכות יג ע"ד שו' 63; מעשרות נ ע"א שו' 56.

ויש "כתחילה" שפירושה כקדם, כבראשונה. וגם מופעים אלה לא נרשמו בפנים — ראה: **ברכות** ו ג שו' 32, ח' ב שו' 60 (בתחילה); **פסחים** לז' ד שו' 24 (מתחילה); **סנהדרין** יט' ב שו' 28; **שבועות** לג' ד שו' 61 (בתחילה). וראה רוזנטל, המורה, עמ' יז, סי' 5. וכענין זה: "תרומת הלשכה כתחילת" (**שקלים** מה' ד שו' 25 = **ראש השנה** נו' ד שו' 4 [ושם רק: "כתחילתה"]).

⁹⁵⁰ הקריאה בד"ו מסופקת, אבל בכ"ל הבי"ת ברורה: "בתחילה" (עמ' 286 שו' 27). וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 333 שו' 49.

⁹⁵¹ תרגום: כאשר תהיה פשוטה לך. כלומר, כאשר יהיה הדבר פשוט לך. ולהוראת המונח ולהגהות בערך ראה: ליברמן, על הירושלמי, עמ' 80, הע' 118; מחקרים, עמ' 32, ד"ה ברם; סוף עמ' 169, ד"ה בתו פשיט!; עמ' 255; עמ' 258: נספח; עמ' 524, הע' 15; ירוכ"פ, מבוא, עמ' כא, ד"ה הגליון; עמ' 500, ד"ה הפריש (ושם: "זו היא מליצה בירושלמי, כמו אם תימצא לומר בבבלי"). וראה עוד: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 272, הערה לשורה 10; מבואות לסה"א, עמ' 391, הע' 8. וראה עוד מוסקוביץ, מינוח, עמ' 308 ואילך. ופירוש "כתי" — כד תי, כד תהי, כדברי ליברמן (בארבעת הציונים הראשונים הנ"ל). וראה מפורשת לכך הוא הנוסח "כד תהא" שבירושלמי שקלים נ ע"ד שו' 38 הרשום בערך. וראה עוד קוטשר, מחקרים, עמ' ריח, ד"ה באשר. ועיי' ז' ב"חיים, עברית וארמית נוסח שומרון, ה, ירושלים תשל"ז, עמ' 17, הע' 17.

⁹⁵² להגהה ראה עוד מבואות לסה"א, סוף עמ' 441, מ ע"ג, שו' 47; שם, הע' 18.

⁹⁵³ להגהה ראה עוד ירוכ"פ, עמ' 500, ד"ה הפריש.

⁹⁵⁴ למופע נוסף שנשתבש ע"ע פשיטא ליה. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "פשיטא"

לביכורים סג ע"ד שו' 23.

⁹⁵⁵ תרגום: כתוב. לפירושו ושימושו של מונח זה ראה מלמד, מה"ת, מבוא, עמ' כט, אות כ (= מלמד, פרקי מבוא, עמ' 285, אות כ). וראה עוד הנ"ל, מדרשיהלכה של התנאים בתלמוד בבלי, מהדורה ב', ירושלים תשמ"ח, מבוא, עמ' 8, אות י. ודע שגם בערך הבא, "כתיב (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשונו

****כתיב (ציון למדרש) (המשך) כלאים** כו ד שו' 25, ל ד שו' 56, לא ב שו' 3, שם שו' 12, לא ד שו' 1, שם שו' 30, לב א שו' 55, לב ג שו' 1, שם שו' 16, שם שו' 36; **שביעית** לה ב שו' 57, לה ג שו' 14, לו ב שו' 16, לז ג שו' 7, לח ב שו' 14, לח ד שו' 63 (כתבו);⁹⁵⁷ **תרומות** מב ד שו' 7, מד א שו' 13, מו א שו' 26; **מעשרות** מח ג שו' 32, נ א שו' 15, שם שו' 22, שם שו' 37; **מעשר שני** נד ב שו' 38, נו א שו' 62, נו ב שו' 15, נו ג שו' 46; **חלה** נז א שו' 30, נח ב שו' 21, נח ג שו' 3; **ערלה** ס ג שו' 26, סב ד שו' 6; **ביכורים** סד א שו' 53, סד ג שו' 31; **שבת** ג א שו' 38, ח ב שו' 36, שם שו' 46, יב א שו' 47, יד ג שו' 3; **עירובין** כב ב שו' 38; **פסחים** כז א שו' 27, כט ב שו' 3, כט ג שו' 30, כט ד שו' 35, ל ג שו' 32, לא ג שו' 45, לב ד שו' 9 (2x), לה ב שו' 49, לו ג שו' 53, שם שו' 55, לו ד שו' 27, לז ד שו' 39; **יומא** לח ב שו' 19, לט א שו' 61, מ ג שו' 5, מא א שו' 14, מב ג שו' 4, שם שו' 36, מג ד שו' 28, מה ג שו' 40; **שקלים** מו א שו' 64, מו ג שו' 50, מו ד שו' 16, מט א שו' 41, שם שו' 48, נ א שו' 3, שם שו' 7, שם שו' 13, שם שו' 18, שם שו' 30; **סוכה** נג ב שו' 13, נג ג שו' 41, שם שו' 48, נג ד שו' 19, נד א שו' 23, נה ג שו' 5, נה ד שו' 23; **ראש השנה** נו א שו' 30, נו ב שו' 51, נו ג שו' 18, נז ב שו' 45 (כתבו);⁹⁵⁸ נח ב שו' 39, שם שו' 45, נט ב שו' 44; **ביצה** סא א שו' 49; **תענית** סג ג שו' 45, סה א שו' 43, סה ב שו' 36, שם שו' 54, סה ד שו' 958, שם שו' 32, שם שו' 37, סח ב שו' 59, סט ב שו' 59; **מגילה** עא ב שו' 44, עב ג שו' 50, עד ד שו' 3, עה ג שו' 25; **חגיגה** עו ג שו' 50; **יבמות** ב א שו' 22, ב ב שו' 11, שם שו' 18, ג ד שו' 25, ו ב שו' 42, ז ג שו' 45, ח ד שו' 43, ט ג שו' 12, יא א שו' 32, יא ד שו' 1, טו ג שו' 37, שם שו' 41; **סוטה** יו ב שו' 16, יז א שו' 3, שם שו' 4, שם שו' 63, יז ב שו' 4, שם שו' 8, שם שו' 20, שם שו' 22, שם שו' 56, יז ג שו' 2, שם שו' 21 (ככתוב! וצ"ל: כתוב);⁹⁶⁰ יח ג שו' 36, כ ג שו' 24, כא ב שו' 39, כא ג שו' 15, כא ד שו' 6, שם שו' 54, שם שו' 59, כב ב שו' 47, כג א שו' 14, שם שו' 29, שם שו' 40; **כתובות** כז א שו' 39, כח ב שו' 53, שם שו' 58, לד ד שו' 54, לה ב שו' 6, שם שו' 21, שם שו' 40; **נדרים** לו ג שו' 16, לז ד שו' 7, לח ג שו' 50, מא א שו' 1, שם שו' 42, מא ג שו' 27, שם שו' 52, מא ד שו' 25, מב ג שו' 1, שם שו' 46; **גיטין** נ ד שו' 34; **נזיר** נא א שו' 25, נג ב שו' 2, נה א שו' 16, שם שו' 23, שם שו' 44, נה ב שו' 46, נה ג שו' 23, נה ד שו' 29, נח א שו' 5; **קידושין** נח ג שו' 56, נט א שו' 18, שם

או בעניינו), ישנם מופעים רבים שמציעים פסוק ב"כתיב" כדי לדרוש אותו, אבל ישנו הבדל בינם לבין ערך זה, שכאן "כתיב" פותחת עניין חדש, ואילו שם "כתיב" מופיעה באמצע עניין.

⁹⁵⁶ ראה: ירוכ"פ, עמ' 526, ד"ה ליבא; מבואות לסה"א, עמ' 343, ג ע"ג, שו' 18; שם, הע' 48. ונראה, שיפה עשה המדפיס שהדפיס "כתיב" תחת "דכתיב" בכ"ל, כי דברי ר' לוי מתייחסים לפסוק שקדם, וכאן מתחיל עניין חדש, עי"ש. ובמאירי לברכות [עמ' 29א], שציין ליברמן בירוכ"פ הנ"ל, "כתיב" ליתא.

⁹⁵⁷ הנוסח כאן בכ"ל: "כת" (עמ' 180 שו' 22, והסדר קלקל).

⁹⁵⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "כת" (עמ' 582 שו' 9), והסדר טעה בפתרון המילה או בהדפסה.

⁹⁵⁹ ראה מה שהערתי בערך "מה כתיב בתריה" על אתר.

⁹⁶⁰ ההגהה שלי. ובכ"ל: "ככת" (עמ' 63 שו' 7), נכפלה הכ"ף בדיטוגרפיה. ובכ"ר: "דכת" (עמ' 8א

שו' 5), וכיצא בזה בקו"א: "דכתיב" (שרי"ר, עמ' 341, סי' רלח). וקרוב לוודאי שהמונח מציע ברייתא.

****כתיב** (ציון למדרש) (המשך) ש' 40, נט ג ש' 62, נט ד ש' 1, שם ש' 38, סא ג ש' 45, סה ד ש' 48; **בבא קמא** ה א ש' 4, שם ש' 13, ו א ש' 27, ו ב ש' 21, שם ש' 27; **בבא מציעא** י א ש' 51, יב ב ש' 1, שם ש' 8; **בבא בתרא** טו א ש' 57, טו ד ש' 54, יו א ש' 61; **סנהדרין** יח ד ש' 39 (כתוב)⁹⁶¹, שם ש' 43, יט א ש' 18, כ ב ש' 40, שם ש' 54, כ ג ש' 9, שם ש' 32, כא ג ש' 25, כב ב ש' 38, כג ג ש' 8, כג ג ש' 62, כה ב ש' 36, כו ג ש' 14, כו ד ש' 39, כז א ש' 18, כז ב ש' 24, כז ד ש' 11, כח ב ש' 19, שם ש' 25, שם ש' 44, שם ש' 63, כח ג ש' 31, שם ש' 46, כח ד ש' 39, כט א ש' 27, כט ב ש' 13, שם ש' 29, שם ש' 30, כט ד ש' 21, ל א ש' 28; **מכות** לא א ש' 9; **שבועות** לה ב ש' 37, לז א ש' 48, לח ב ש' 43, שם ש' 55; **עבודה זרה** מב ג ש' 63, מד א ש' 25, שם ש' 27; **הוריות** מו א ש' 39, מו ד ש' 27, מז ג ש' 17 (כנ⁹⁶²).

****כתיב** (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשונו או בעניינו)⁹⁶³ **ברכות** ב ג ש' 13, ב ד ש' 6, שם ש' 54, ג ב ש' 59, ד ג ש' 33 (כתבו), ד ד ש' 2 (כתבו), שם ש' 60, ה א ש' 27, ה ג ש' 58, ה ד ש' 38, ו ד ש' 12, ט א ש' 5, ט ד ש' 52, יא א ש' 45, שם ש' 47, יא ב ש' 49, יא ד ש' 3, יב ג ש' 50, יב ד ש' 48, שם ש' 56, יג א ש' 30, יג ב ש' 16; **נאה** טו ג ש' 28, טו ד ש' 9, שם ש' 11, שם ש' 15, שם ש' 16, יו א ש' 12, יו ג ש' 10, יז ד ש' 22, יח ב ש' 39, יח ג ש' 36, יח ד ש' 9 (צ"ל: דכתיב / ל"ג?)⁹⁶⁴, יט ג ש' 16, שם ש' 54, שם ש' 63, כ א ש' 1, כא ב ש' 24; **דמאי** כב ג ש' 47, כג ג ש' 12; **כלאים** כז א ש' 55, שם ש' 56, כז ב ש' 9, שם ש' 16, לא ב ש' 14, שם ש' 22, שם ש' 48, לא ד ש' 39, שם ש' 50, לב ב ש' 27, לב ג ש' 21; **שביעית** לד א ש' 6, שם ש' 13, שם ש' 17, לד ד ש' 37, לה ג ש' 23, שם ש' 24, לו ב ש' 25, לו ג ש' 42, לו ד ש' 14; **תרומות** מא ב ש' 7, מב ד ש' 10, שם ש' 63, מה ג ש' 58, מו ב ש' 24; **מעשרות** מח ד ש' 11 (כתבו)⁹⁶⁵, מט א ש' 5; **מעשר שני** נד ב ש' 39, שם ש' 40, נו ב ש' 64; **חלה** נז ב ש' 2, נז ג ש' 58, שם ש' 59, נז ד ש' 18, שם ש' 20, נט ב ש' 25; **ערלה** סא ד ש' 31, סב א ש' 2, סב ד ש' 26 (2x); **ביכורים** סג ד ש' 47, שם ש' 49, סד ג ש' 36, שם ש' 51, סד ד ש' 27, סה ג ש' 60; **שבת** ג ד ש' 28, ד ג ש' 34, ד ד ש' 41, ה ב ש' 9, שם ש' 12, שם ש' 14, שם ש' 15, שם ש' 17, ח ד ש' 30, ט א ש' 23, שם ש' 28, ט ב ש' 54, ט ד ש' 38, יא ד ש' 2, יב ג ש' 27, שם ש' 29, יב ד ש' 44, יז א ש' 35; **עירובין** כא א ש' 57, שם ש' 58, כב ב ש' 31, שם ש' 34, כו א

⁹⁶¹ הנוסח כאן בכ"ל: "כת" (ועמ' 421 ש' 13), והסדר פתר "כתוב" שלא כדרכו.

⁹⁶² ההגהה "כתיב" על פי ליברמן, מחקרים, עמ' 254, ד"ה פ"ג. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע:

וכתיב... כתיב... וכתיב...

⁹⁶³ תרגום: כתוב. לשימוש המונח ראה מה שהערתי בריש הערך הקודם.

⁹⁶⁴ הגירסא "כתיב" ישנה גם במקבילה שבשקלים מו ע"א ש' 39 הרשומה להלן. ולהגהה "דכתיב" ראה מהד' לונץ, כח ע"ב ש' 11, שם, ציון ט. אבל אפשר שנקט הירושלמי כאן לשון קצרה, כדרך שמצאנו לעתים "תני" תחת "דתני". והצעת המחיקה היא שלי, כלומר, שהביאו את הפסוק לראיה ללא דיבור הצעה.

⁹⁶⁵ הנוסח כאן בכ"ל: "כת" (ועמ' 227 ש' 5), והסדר קלקל.

****כתיב** (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשוננו או בעניינו) (המשך) שו' 26; **פסחים** כז א שו' 30, כח ג שו' 28, שם שו' 29, שם שם! (ל"ג)⁹⁶⁶, שם שו' 53; (צ"ל: דכתיב)⁹⁶⁷, כח ד שו' 61, כט ד שו' 37 (2x), ל א שו' 22, ל ב שו' 47, ל ג שו' 39, לא ד שו' 14, לג ב שו' 36, שם שו' 37, לו ד שו' 41; **יומא** לח ג שו' 42, לט ד שו' 15, שם שו' 27, שם שו' 28, מ ד שו' 21 (2x), שם שו' 35, שם שו' 36, מב ג שו' 30 (צ"ל: דכתיב)⁹⁶⁸, שם שו' 34, מג ד שו' 36, מד ב שו' 43; **שקלים** מו א שו' 39 (צ"ל: דכתיב? / ל"ג)⁹⁶⁹, מז ג שו' 6 (דהכין כתיבו)⁹⁷⁰, מח ב שו' 25, מח ג שו' 7, שם שו' 12! (ל"ג)⁹⁷¹, שם שו' 46, שם שו' 49, שם שו' 53, מח ד שו' 32, מט ב שו' 3, מט ג שו' 59, מט ד שו' 5, נ א שו' 58; **סוכה** נב ב שו' 47, נג ג שו' 14, נד א שו' 17, נד ג שו' 13, שם שו' 14, נה ב שו' 12, שם שו' 46, נה ד שו' 20 (2x); **ראש השנה** נו א שו' 34, נו ב שו' 16, שם שו' 44, נו ג שו' 32, שם שו' 37, שם שו' 46, נז א שו' 59, נז ב שו' 4, שם שו' 6, שם שו' 19, נח א שו' 29, נח ב שו' 52, נט ג שו' 26, שם שו' 46, שם שו' 48, שם שו' 51, שם שו' 52; **ביצה** סב ב שו' 18; **תענית** סד ד שו' 13, שם שו' 14, סה ב שו' 8, שם שו' 17, שם שו' 18, שם שו' 19, סה ד שו' 40⁹⁷², שם שו' 45, סו ג שו' 19, שם שו' 28, שם שו' 55, סו ד שו' 13, סז ד שו' 43, סח ד שו' 4, שם שו' 15, סט א שו' 58; **מגילה** סט ד שו' 37, ע א שו' 45, ע ד שו' 31, שם שו' 41, עב א שו' 26, שם שו' 32 (2x), עב ב שו' 46, עד ג שו' 7, עד ד שו' 56; **חגיגה** עו ג שו' 22 (2x), שם שו' 52, עז ב שו' 55, עז ג שו' 1, שם שו' 24, שם שו' 25, שם שו' 27, שם שו' 28, עח ד שו' 24; **מועד קטן** פב ד שו' 10; **יבמות** ו ב שו' 47, ו ד שו' 4, שם שו' 11, ז ג שו' 43, שם שו' 44, ח ג שו' 41, ח ד שו' 64, ט א שו' 58, ט ב שו' 42, ט ג שו' 9, שם שו' 10, י ב שו' 25, שם שו' 28, יא ד שו' 2 (2x), יב ג שו' 59; **סוטה** יו ב שו' 50, יו ג שו' 42 (2x), שם שו' 45, יז א שו' 60; (צ"ל: כתיב)⁹⁷³, שם שו' 61; (צ"ל: כתיב)⁹⁷⁴, יז ב שו' 2, שם שו' 28; (צ"ל: כתיב)⁹⁷⁵, יז ד שו' 4, יח א שו' 58 (2x), יח ב שו' 44, שם שו' 45, יט ד שו' 26, כ א שו' 28, כא ג שו' 9 (2x), שם שו' 10, כא ד שו' 50, כב ב שו' 24, שם שו' 26, כב ג שו' 30, שם שו' 37, כג א שו' 33, כג ד שו' 29, כד א שו' 13, כד ב שו' 54⁹⁷⁶;

966 ראה: אהצו"י, עמ' 21, ד"ה לא תיעשה; ירוכ"פ, סוף עמ' 390, ד"ה עשה.

967 ראה מה שהערתי בערך "בגין דכתיב" על אתר.

968 להגהה עיין בפ"מ, כז סוף ע"א, ד"ה תני ר"ח. וראה עוד את תיקונו של מלמד, מה"ת, עמ' 172,

ס"ז ז.

969 ראה מה שהערתי לעיל לפאה יח ע"ד שו' 9.

970 במקבילה בפסחים לז ע"ג שו' 34: "דכתיב", וכן צריך לומר.

971 ראה מה שהערתי בערך "בדא כתיב" על אתר.

972 נראה לי שהמונח משמש כאן במקום "דכתיב". והוא הדין לסוטה כד ע"ב שו' 54 הרשום להלן

בְּעֶרְךָ.

973 הנוסח כאן בכ"ל: "כתב" (עמ' 61 שו' 14), והסדר שגה.

974 הנוסח כאן בכ"ל: "כת" (עמ' 61 שו' 15), והסדר שגה בפתרון הקיצור.

975 ראה המקבילה בפאה יו ע"א שו' 51. ובכ"ל: "כת" (עמ' 62 שו' 2), והסדר טעה.

976 ראה מה שהערתי לעיל לתענית סה ע"ד שו' 40.

****כתיב** (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשונו או בעניינו) (המשך) **כתובות** כד ד ש' 24! (צ"ל: כתוב [= כתוב במקרא])⁹⁷⁷, כז ג ש' 52, לב ד ש' 51, לה א ש' 34; **נדרים** לח א ש' 64, מ א ש' 35! (ל"ג)⁹⁷⁸, מ ג ש' 28 (כתיב₁), מא ד ש' 26 (2x); **גיטין** מט ג ש' 33, מט ד ש' 11; **נזיר** נד ב ש' 13, נח א ש' 30; **קידושין** נח ב ש' 25, שם ש' 54, נח ג ש' 20, שם ש' 21, שם ש' 58, נט א ש' 47, נט ב ש' 24, שם ש' 25, נט ד ש' 42, שם ש' 47 (2x), ס ג ש' 29, שם ש' 33, שם ש' 34, שם ש' 60, סא ב ש' 17, שם ש' 54, שם ש' 56, שם ש' 60, שם ש' 61, סא ג ש' 53, סא ד ש' 26, שם ש' 42, סה ב ש' 15, שם ש' 28, שם ש' 34, שם ש' 59! (צ"ל: בת' [= בתחילת])⁹⁷⁹, שם ש' 62, שם ש' 63, סה ד ש' 51, שם ש' 53, סו א ש' 53; **בבא קמא** ד ג ש' 1, שם ש' 13, שם ש' 15, ו ב ש' 28, ו ג ש' 23; **בבא מציעא** ט ג ש' 47, יא ב ש' 46, שם ש' 54; **בבא בתרא** יו א ש' 56 (מתביב)⁹⁸⁰; **סנהדרין** יט ב ש' 18, יט ד ש' 49, כ ג ש' 18, כ ד ש' 13, כג ג ש' 60 (2x), כג ד ש' 9, שם ש' 35, שם ש' 36, כו א ש' 35, כו ד ש' 27 (2x), כז א ש' 34, שם ש' 35, כח ב ש' 9, שם ש' 35, כח ג ש' 11, כט ב ש' 6, כט ג ש' 10, שם ש' 36, לב ש' 8; **מכות** לא ד ש' 51; **שבועות** לב ד ש' 51, לד א ש' 28, לד ג ש' 46 (2x), לו ד ש' 31; **עבודה זרה** מא א ש' 50, מא ג ש' 53, מא ד ש' 5, מב ג ש' 49, מג א ש' 59, מה ב ש' 10; **הוריות** מו א ש' 38 (צ"ל: דכתיב?)⁹⁸¹, מז א ש' 25, מז ג ש' 43, שם ש' 49, מח א ש' 8! (צ"ל: דכתיב)⁹⁸²; **נידה** נ א ש' 37⁹⁸³. ועיין עוד ערך: אילו הוה כתיב עד אילו הוה כתיב... קשיא; אילו כתיב... הייתי אומר...; אילו כתיב... לא קשיא; אילו לא הוה כתיב; אילו לא כתיב; אין כתיב... אלא...; אין כתיב אלא; אין כתוב כאן אלא; אפילו לית כתיב אלא; דכתיב; והכתיב; וכתיב; וכתיב בתריה; וכתיב כן (בתמיהה); וכתיב תמן; כלום כתיב; מה כתיב (בתמיהה); שכתוב. וראה עוד ערך: אין כתוב; ולא כתיב (בניחותא); לא כתיב; לית כתיב (בניחותא).

כתיב (לא במקרא)⁹⁸⁴ **כלאים** כז א ש' 6, שם ש' 7; **מעשרות** מט ד ש' 43. **כתיב** (מעניין כתיב וקרי)⁹⁸⁵ **ברכות** ו ד ש' 13, יא ג ש' 19, יג ב ש' 47, יד ג ש' 17; **פאה** יו ב ש' 50, כא ב ש' 5; **שבת** ד ד ש' 53 (כתב רחמ'! וצ"ל: כתיב, ול"ג רחמ')⁹⁸⁶,

⁹⁷⁷ הנוסח כאן בכ"ל: "כת" (עמ' 101 ש' 28), ולפניה: "והלא", ועי"ש. ולכן נראה שצריך היה הסדר לפתור "כתוב".

⁹⁷⁸ ראה המקבילה בסנהדרין יט ע"א ש' 11.

⁹⁷⁹ ראה שתא"י, עמ' 461, ד"ה והמה.

⁹⁸⁰ להגהה ראה כי"א, עמ' 100 ש' 54 (ושם: "כתו").

⁹⁸¹ ההגהה שלי, אבל אינה מוכרחת — ראה מה שהערתי לעיל לפאה יח ע"ד ש' 9. ובהוריות

הנספחת בבבלי: "וכתיב!" (יו ע"ג ש' 41).

⁹⁸² ראה המקבילה בסנהדרין כ ע"א ש' 24 (ושם: "שנאמר").

⁹⁸³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע והכתיב. ולמופע נוסף מסופק ע"ע וכתיב.

⁹⁸⁴ תרגום: כתוב.

⁹⁸⁵ תרגום: כתוב.

⁹⁸⁶ להגהה "כתיב" ראה המקבילה בראש השנה נח ע"ד ש' 18 הרשומה להלן פֶּערך; ולמחיקת

"רחמנ" ראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך "ורחמנא קרייה (ו)".

כתיב (מעניין כתיב וקרי) (המשך) י ג ש' 50; **פסחים** לז ד ש' 25; **סוכה** נד ג ש' 7, שם ש' 9; **ראש השנה** נז ב ש' 45, נח ד ש' 18; **תענית** סה א ש' 54, סח ב ש' 14; **מגילה** עג ב ש' 34; **מועד קטן** פג ב ש' 53; **יבמות** ז ד ש' 13; **סוטה** יו ד ש' 60; **כתובות** כז ד ש' 57, שם ש' 58, שם ש' 59, לה ג ש' 56; **נזיר** נא ג ש' 13; **קידושין** סא ד ש' 987, 46, שם ש' 59, סה ב ש' 44; **סנהדרין** כב ב ש' 28, שם ש' 29, כג ד ש' 18, שם ש' 28, כז ג ש' 44, כח א ש' 30, כח ג ש' 37, כט א ש' 21, כט ב ש' 22, שם ש' 25; **מכות** לב א ש' 7; **שבועות** לג ג ש' 16; **עבודה זרה** לט ב ש' 28, מא ד ש' 8. וראה עוד ערך קרי ולא כתיב.

כתיב (!) ... אין כתיב (!) ... ע"ע כתוב... ואין כתוב...

כתיב (!) ... ואין כתיב (!) ... ע"ע כתוב... ואין כתוב...

כתיב... ואת אומר (!) אכן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.

כתיב... ואת אמר... 988 שקלים מח ב ש' 57 (אמרת!), שם ש' 58 (אמרת!), מט ג ש' 17, נ א ש' 29 (אמרת!); **יבמות** יב ב ש' 46.

כתיב... ואת אמר אכן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.

כתיב... ואת אמר אכן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.

כתיב... ואת אמר הכין 988 מעשר שני נו א ש' 22-23 (ד"ו); **שבת** יד ג ש' 61-62; **יומא** מא ד ש' 9-10 (אכן), מד ב ש' 26-27; **תענית** סח ג ש' 35-36; **נדרים** מ א ש' 44 (הכן), מ ג ש' 28-29 (אכן), מא א ש' 12-13 (כן); **נזיר** נה ד ש' 32 (אכן); **קידושין** נט ד ש' 3-4 (אומר!), אכן, סה ב ש' 51-53 (יש לגרוס "כתיב" בש' 52 לפני "ולמיכל" 991, אכן); **סנהדרין** יט א ש' 19-20 (מר, הכן), כ א ש' 54 (והכתיב); 992, ות, מר, הכן; **מכות** לא ד ש' 58-59 (ות, מר, אכן), לב א ש' 4-5 (ות, מר, אכן).

כתיב... ואת אמר הכן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.

כתיב... ואת אמר כן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.

כתיב... ואת אמרת (!) ... ע"ע כתיב... ואת אמר...

כתיב... ואת מר הכן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.

987 לשון הגמרא כאן: "נושא עון. רבי אבהו אמר נושא כתיב" (שם, ש' 45), והגיה כאן כ"ץ תחת כל זה: "נושא עוונות" אין כתוב כאן אלא 'נושא עוון' — ראה כ"ץ, א, עמ' 268, ש' 40; ג, עמ' 103, ש' 40. ויפה הגיה. שכן הוא במקבילות: בפאה יו ע"ב ש' 38 (אבל שם: "עון!" תחת "עוונות"), ובסנהדרין כז ע"ג ש' 30. וכן הוא אצל הראשונים שהביא שם, ג, עמ' 105. והמאמר כאן הוא באשגרה מלקמן ש' 59, במימרא של ר' אבהו, עי"ש.

988 תרגום: כתוב... ואתה אומר...!

989 תרגום: כתוב... ואתה אומר כד?!

990 להגהה ראה שתא"י, עמ' 120, ד"ה דכתיב. ונראה לי, שנתהפך סדר המאמרים בסוגיא, וכן צריך לומר: כתיב ודם ענב תשתה חמר ואת אמר הכין. אמר רבי אחא זאת אומרת שבית המקדש וכו'.

ועיין הרידב"ז, כט ע"ב, ריש ד"ה א"ר אחא.

991 ראה ק"ע, מב ע"ב, ד"ה ופריך כתיב.

992 ההגהה "כתיב" היא שלי, על פי הסגנון בְּעֶרְךְ.

כתיב... ואתון אמרין הכין⁹⁹³ ראש השנה נו ד ש' 50.
כתיב... והכא הוא אמר הכין ע"ע בשבעה מקומות כתיב... והכא הוא אמר הכין.
כתיב... וכתיב...⁹⁹⁴ ברכות ב ג ש' 11; **שביעית** לג א ש' 25-26; (כתיב — ציון למדרש, ל"ג וכתיב⁹⁹⁵); **מעשרות** מח ג ש' 35; **יומא** מ ג ש' 8, שם ש' 10, שם ש' 13; **ראש השנה** נו ב ש' 34-35; **מגילה** ע ב ש' 11 (צ"ל: כתוב⁹⁹⁶, צ"ל: ואין כתוב תחת וכתיב⁹⁹⁷); **יבמות** ד א ש' 10, שם ש' 17; **נדרים** מ א ש' 4; **קידושין** סד ד ש' 28; **בבא מציעא** יב ב ש' 9; **סנהדרין** כו ד ש' 26, ל ג ש' 17-23.
כתיב... וכתיב... וכתיב...⁹⁹⁸ **ביכורים** סד ג ש' 40-42; **עבודה זרה** מג א ש' 36.
כתיב... ור' אומר...⁹⁹⁹ **ערלה** סא ד ש' 43, שם ש' 44.
כתיב... ות מר אכן ע"ע כתיב... ואת אמר הכין.
כתיב... ותני עלה¹⁰⁰⁰..., **והכא את אמר הכין**¹⁰⁰¹ **יבמות** יב ג ש' 49-51.
כתיב כאן¹⁰⁰² **ברכות** יג א ש' 1.
כתפלוגתה דר' ודר' ע"ע ייבא כתפלוגתה דר' ודר'.
כתרי תניי (!)¹⁰⁰³ **שביעית** לז ג ש' 57 (צ"ל: כחד תניי)¹⁰⁰⁴.
כתרין תנייא (!)¹⁰⁰⁵ **מגילה** ע ב ש' 37 (צ"ל: תניין)¹⁰⁰⁶.

- 993 תרגום: כתוב... ואתם אומרים כך?!
- 994 תרגום: כתוב... וכתוב....
- 995 ראה מוהד' לונץ, ב ע"א ש' 8; שם, ציון ד.
- 996 לשון הרישא כאן אמור בעברית: "בכל מקום שכתוב" (שם, ש' 9). וזהו טעם ההגהה. אבל אפשר שיש כאן אשגרת מונח, ואין להגיה.
- 997 ראה שתא", ריש עמ' 302, ד"ה וכאן. והוא הגיה "ולא כתיב", וההגהה לעברית היא שלי, כלשון הרישא שם שאף הוא נשתבש בחלקו, ע"ש.
- 998 תרגום: כתוב... וכתוב... וכתוב....
- 999 תרגום: כתוב... ור' אומר...?!
- 1000 הלשון "ותני עלה" (כלומר, בלשון נקבה) כאן הוא באשגרת מונח, כי הדברים מתייחסים לפסוק.
- 1001 תרגום: כתוב... ושונה [התנא] עליה..., וכאן אתה אומר כך?!
- 1002 תרגום: כתוב כאן.
- 1003 תרגום (אחרי ההגהה): כתנא אחד.
- 1004 זו היא ההגהה הנראית לי על פי ההקשר. וכן הגיה מכבר הפ"מ, כא סוף ע"א, ד"ה יכיל אנא (ושם: "בחד תנא"). ולפי הגהה זו, יש לקרוא: "תניי" בלשון יחיד (ואפשטיין מנקד מילה זו בפתח — ראה מבואות לסה"ת, ריש עמ' 647, ד"ה ובירוש'), לא "תניי" בלשון רבים. אבל אפשטיין מגיה "בתרי פתרי" (והיה צריך להגיה "פתריין"), על פי הראשונים שגורסים כך — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 242, הע' 3. ובמבואות לסה"ת, עמ' 434, הע' 10, הגיה רק "בתרי". וראה עוד אהצו"י, ריש עמ' 69, ד"ה הכא את; להלן, סוף ד"ה יכיל אנא.
- 1005 תרגום (אחרי ההגהה): כשני תנאים.
- 1006 ראה מה שהערתי להלן בסוף ערך "מתניתא כתרין תנייא (!)".

למד

****לא** (מדרשית) **פאה** יח ג שו' 22; **כלאים** לא ב שו' 46, שם שו' 47; **שביעית** לד א שו' 18, שם שו' 19; **מעשר שני** נב ג שו' 50 (על משנה!); **חלה** נז ג שו' 59, נח ב שו' 25¹; **שבת** ט א שו' 29; **עירובין** כב ד שו' 27; **פסחים** כז ב שו' 49, לד ב שו' 52, לד ד שו' 18, שם שו' 60, לה ב שו' 4, לה ד שו' 35², לו א שו' 24³, שם שו' 25⁴; **יומא** מב ג שו' 40! (צ"ל: [לא]... ולא)⁵, שם שו' 141! (צ"ל: [לא]... ולא), מב ד שו' 14; **שקלים** מח ב שו' 62, מח ג שו' 2; **סוכה** נג ג שו' 14⁶; **ראש השנה** נו א שו' 33; **תענית** סה ב שו' 36⁷; **מגילה** עה ג שו' 33; **יבמות** ז ג שו' 34, יב ב שו' 53, יב ג שו' 59; **סוטה** יח ב שו' 45⁸, שם שו' 47, יח ד שו' 59⁹, יט ב שו' 29¹⁰, שם שו' 40, שם שו' 52, יט ג שו' 39¹¹, כג ג שו' 43, שם שו' 44 (2x), שם שו' 47, כג ד שו' 43¹², כד א שו' 22¹³; **כתובות** כח ב שו' 41, ל ב שו' 32; **נדרים** מא ד שו' 38¹⁴, שם שו' 40; **נזיר** נו ד שו' 5, נז ד שו' 10; **קידושין** נח ג שו' 15, שם שו' 19, סא ג שו' 28¹⁵, שם שו' 41, סב ד שו' 60 (על משנה!); סג א שו' 1 (ועל משנה!); סו א שו' 23, שם שו' 24; **בבא בתרא** יו ב שו' 34; **סנהדרין** כב ד שו' 53, כד ג שו' 60 (2x), כה ב שו' 33 (2x), שם שו' 34, כו א שו' 58, ל א שו' 25¹⁶; **מכות** לא א שו' 8, שם שו' 20; **שבועות** לג א שו' 27, לז ד שו' 20 (2x); על משנה!; לח ב שו' 48; **הוריות** מו א שו' 20 (2x)¹⁷. ועיין עוד ערך: אבל לא (מדרשי); ולא (מדרשית).

לא (= אלא; מדרשית) **כתובות** לה ב שו' 26¹⁸. ועיין עוד ערך אלא (מדרשית או פרשנית).

****לא** (= אלא; תלמודית) **כלאים** לא ג שו' 67; **תרומות** מג ג שו' 29 (ל"ג?); **יומא** לח ג שו' 83¹⁹; **שקלים** מו ב שו' 18, שם שו' 47; **חגיגה** עט א שו' 31 (ל"ג?); עט ד שו' 46

¹ בספרי במדבר, פיס' קי, עמ' 113 שו' 11: "להוציא" תחת "לא" (על פי מה"ת, עמ' 113, סי' צו). וזהו טעם הספק. אבל הביטוי: "בין... בין..." המופיע להלן בשורה 26 איתיה שם, שו' 11; לכן לא כללתי אותו ברשימה בערך "בין... בין...".

² להגהה כאן ולקמן שו' 41 ראה שתא"י, עמ' 255, ד"ה כתיב.

³ לשון הגמרא כאן: "מה שהיה בכף ידיהם החזירו. מה שהיה בשידה תיבה ומגדל לא החזירו" (שם, שו' 35). ובדרך כלל "לא" המדרשית מופיעה ברישא של הסיפא, לא באמצעה, וזהו טעם הספק — ספק שייכות.

⁴ למופע נוסף לשיטתו של אפשטיין, ראה מה שהערתי בערך "לא (בתמיהה)" לשבת ט ע"א שו' 52. וישנו מופע נוסף השייך לסוטה כג ע"ג שו' 6, והוא חסר בד"ו — ראה תוכפ"ש, סוטה, עמ' 751, ד"ה והנה בספרי. ואולם מופע זה הוא מופע תנאי — ראה בירושלמי שם, כג ע"ב, שו' 51.

⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע אלא (מדרשית או פרשנית).

⁶ הפתרון "אלא" כאן מתאשר מהמקבילה, שם, לא ע"א שו' 7.

⁷ ראה כי"ר, עמ' 226 שו' 39.

⁸ הפתרון "אלא" מתאשר מכי"ל, שם הנוסח הוא: "אלא" (עמ' 488 שו' 4).

⁹ ראה שתא"י, סוף עמ' 324, ד"ה מפני מה.

לא** (= אלא; תלמודית) (המשך) (ל"ג?)¹⁰; **כתובות** לג ג ש' ¹¹16; **נזיר** נא ד ש' 25, נה
א ש' 52 (לא₁); **בבא מציעא** י ב ש' 39, י ג ש' 13. ועיין עוד ערך אלא (תלמודית).
לא** (בתמיהה) **ברכות** ב ב ש' 3 (לאו), ב ג ש' ¹²18, ב ד ש' 36 (לא₁), ד ג ש' 20,
ה ד ש' 45, ט א ש' 53, ט ג ש' 17, י א ש' 21 (לאו), שם ש' 26 (לאו), שם ש' 35
(לאו), שם ש' 40, שם ש' 41, י ב ש' 21, שם ש' 31, י ג ש' 28, יא ב ש' 11 (לאו),
יב א ש' 27, שם ש' 50; **פאה** טו א ש' 30 (לאו), שם ש' 47, טו ב ש' 37, יז א ש' 40
(לא₂), יז ג ש' 22, שם ש' 57, יח ד ש' 13, שם ש' 41, יט א ש' 37, יט ג ש' 28, יט
ד ש' 15, כ א ש' 48 (לאו), כ ג ש' 31! (ל"ג)¹³, כא א ש' 53, שם ש' 55, כא ב ש' 50;
דמאי כא ג ש' 24, כא ד ש' 18! (צ"ל: ולא)¹⁴, כב ג ש' 48, כד א ש' 6, כד ג ש' 59,
כה ב ש' 62, כה ג ש' 63, כה ד ש' 6, שם ש' 25, כו א ש' 39; **כלאים** כז ב ש' 56,
כז ד ש' 41, כח ד ש' 6, שם ש' 42, לב ש' 45, לג ש' 5, לא ב ש' ¹⁵30; **שביעית**
לד ב ש' 14, לד ג ש' 19, לד ד ש' 21, לה ב ש' 7, לו א ש' 29, שם ש' 31, שם
ש' 36 (לאו), לו ג ש' 17, לו ד ש' 40, לז ב ש' 36 (לאו), לח א ש' 20, שם ש' 44, לח
ד ש' 33, שם ש' 37, לט ג ש' 43! (צ"ל: כלום... לא [= אלא])¹⁶; **תרומות** מ ב ש' 44,
שם ש' 56, מ ג ש' 1, מא א ש' 35, מא ב ש' 49, שם ש' 52, מב א ש' 11, מג ב
ש' 55, מג ג ש' 26, שם ש' 28 (לאו), שם ש' 63 (לאו), מד ד ש' 35 (לאו), מה א
ש' 11, מה ב ש' 48, מה ג ש' 19, שם ש' 63 (לאו), מה ד ש' 4, מו ב ש' 11, מז ב
ש' 19, שם ש' 30, מז ג ש' 54, מז ד ש' 40 (לא₂), שם ש' 60, מח א ש' 15; **מעשרות**
מח ד ש' 63, מט ד ש' 61, נ ג ש' 38, נ ד ש' 22, נא ג ש' 55 (לאו), נב א ש' 37
(לאו), שם ש' 39; **מעשר שני** נב ד ש' 38, שם ש' 47, נג ב ש' 17, נג ג ש' 42, נד א
ש' 15, נד ב ש' 45, שם ש' 47, שם ש' 50, שם ש' 55, נד ג ש' 10 (לאו), נה א ש' 11,
נה ב ש' 2, שם ש' 3! (ל"ג)¹⁷, נה ג ש' 6, נה ד ש' 53 (2x), נו ב ש' 44; **חלה** נז ב
ש' 29, שם ש' 34 (לאו), נז ג ש' ¹⁸29, שם ש' 56 (לאו), נח ב ש' 41, שם ש' 48, שם
ש' 50, נח ג ש' 34, שם ש' 50 (לאו), נט א ש' 36, נט ג ש' 20, נט ד ש' 48; **ערלה**
סב ב ש' 64, סב ג ש' 6, שם ש' 16, שם ש' 33, שם ש' 36, סג א ש' 8, שם ש' 39;
ביכורים סג ג ש' 46, סד א ש' 14! (צ"ל: כלום... לא [= אלא])¹⁹, סד ד ש' 47, סה א

¹⁰ ראה שתא"י, עמ' 329, ד"ה ויהא.

¹¹ הפתרון "אלא" מסתמך על המילה הרגילה לבוא אחרי "ויאפשר כן", כלומר, "אלא" — ראה,

למשל, פאה כ ע"ד ש' 34, כא ע"א ש' 48.

¹² כללתי את המופע הזה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב' וצ"ע.

¹³ ראה מהד' לונץ, מג ע"ב ש' 11; שם, ציון ז.

¹⁴ עיין אהצו"י, סוף עמ' 83, ד"ה לא כיוחנן.

¹⁵ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 796, ד"ה כלאים.

¹⁶ ההגהה על פי אהצו"י, עמ' 103, ד"ה שגלו.

¹⁷ ראה: שתא"י, ריש עמ' 119; תוכפ"ש, גיטין, עמ' 852, ד"ה ובבבלי.

¹⁸ ראה תוכפ"ש, פסחא, עמ' 536, ש' 56-57.

¹⁹ ראה אהצו"י, סוף עמ' 137, ד"ה נשבע.

*****לא** (בתמיהה) (המשך) ש' 29, סה ג ש' 2029, סה ד ש' 9, שם ש' 23; **שבת** ב ב ש' 5, שם ש' 7! ול"ג²¹, ב ג ש' 23 (לאו), שם ש' 45 (לאו), ב ד ש' 11, שם ש' 20 (לאו), ג ג ש' 50 (לאו), ג ד ש' 27, ד א ש' 31, ד ד ש' 63, ה א ש' 4, ו ב ש' 3 (לא₂), שם ש' 52, ו ד ש' 36, שם ש' 44, ח ג ש' 48, ט א ש' 2252, שם ש' 2354, יא ד ש' 43 (לאו), שם ש' 150! ול"ג²⁴, יב ב ש' 22, יב ג ש' 43, יב ד ש' 48 (לאו)²⁵, יג א ש' 16 (לאו), טו ד ש' 2763, יו ג ש' 38; **עירובין** יח ב ש' 47, יט ג ש' 57, כא ב ש' 12 (לא₁), כב ג ש' 2752, כג א ש' 4, שם ש' 8, כה א ש' 18, כה ב ש' 39, כו ב ש' 2839; **פסחים** כז ב ש' 20, שם ש' 22 (ש-), שם ש' 2927, כז ד ש' 3016, שם ש' 29, שם ש' 43 (לא₁), כח ב ש' 1, שם ש' 9, כח ג ש' 6, כט ג ש' 20, ל ד ש' 55, לא ד ש' 3142, שם ש' 60, לג ב ש' 37 (לא₂); ל"ג³², לד ב ש' 43, לד ד ש' 61, לה א ש' 64, לה ב ש' 27 (לאו), לה ג ש' 55, לו א ש' 13, לו ב ש' 46, לו ג ש' 42, לז ב ש' 48, לז ד ש' 32, שם ש' 57, שם ש' 58! (אשגרה)³³; **יומא** לח ד ש' 30, מ ב ש' 3440, מב ב ש' 36, מג א ש' 29, מה א ש' 18; **שקלים** מה ד ש' 42! ול"ג³⁵, מו א ש' 19, שם ש' 20, שם ש' 43, שם ש' 63, מו ב ש' 20, שם ש' 21, מז ב ש' 37, שם ש' 38, מח א ש' 51 (לא₁)³⁶, מח ב ש' 30, מט ב ש' 30, שם ש' 33, נ ג ש' 31, שם ש' 41, שם ש' 59, נא ב ש' 18, שם ש' 20 (לא₁), שם ש' 22, שם ש' 25, שם ש' 3742; **סוכה** נא ד ש' 51, שם ש' 61, נג א ש' 64;

²⁰ צירפתי לכאן מופע זה על פי פירוש הרידב"ז (יא ע"א, ד"ה ע"ד דר' יוחנן).

²¹ ראה ירוכ"פ, עמ' 4, ד"ה אית לך.

²² רשמתי את המופע הזה על פי ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 122, ד"ה בדה תנינן מלאכות), אבל לדעת אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 59, ד"ה רבי זעירא, "לא" זאת היא בניחותא.

²³ לקריאה בתמיהה עיין ירוכ"פ, עמ' 122, ד"ה בדה תנינן שבתות.

²⁴ ראה שתא"י, סוף עמ' 175, ד"ה ולית.

²⁵ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 107.

²⁶ מלשון הק"ע (פ רע"ב, סד"ה על דעתיה דרבנן: "וכי לא יציל כלום") ברור שהוא מפרש את "לא" בתמיהה, אבל לפי הפ"מ (שם, ד"ה ביום הכפורים) ניתן לפרש אותה בלשון שאלה. וזהו טעם הספק.

²⁷ לשון המגדל עוז: "ומהדר תלמודא התם לאקשוויי" וכו' (ירוכ"פ, עמ' 296, ד"ה ובמגדל עוז).

²⁸ ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' 434, סוף הע' 61 [עמ' 433].

²⁹ "כלומר, אתמה" (תוכפ"ש, שבת, עמ' 229, ש' 18).

³⁰ ראה תוכפ"ש, פסחא, עמ' 536, ד"ה וברור.

³¹ ראה תוכפ"ש, פסחא, עמ' 549, ד"ה ובירושלמי.

³² ראה המקבילה בעירובין כא ע"א ש' 58.

³³ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 524, ד"ה אית לך.

³⁴ ראה תוכפ"ש, כפורים, עמ' 743, ד"ה ובירושלמי.

³⁵ ראה א ע"ב, בהגהות הגר"א, אות ב.

³⁶ לשון הגמרא כאן: "ותנינן וזה לא היו מודין בפירות". והוא לשון משנתנו שם, פ"ד מ"ד. ורשמתי אותה כאן מכיוון שבמשנתנו היא אמורה בניחותא, וכאן בתמיהה.

³⁷ לשון הגמרא כאן: "והכא את אמ' לא קדשו". והוא לשון הברייתא לעיל, שם, ש' 35: "בין אילו ובין אילו לא קדשו", אלא ששם היא בניחותא, וכאן בתמיהה.

לא (בתמיהה) (המשך) **ראש השנה** נו ג ש' 42, נו ד ש' 38, שם ש' 39, נו ב ש' 12, שם ש' 30, שם ש' 49, נח ב ש' 8, נח ד ש' 64, נט א ש' 30, נט ד ש' 12, שם ש' 16; **ביצה** ס ב ש' 4 (2x), ס ג ש' 13 (לאו), ס ד ש' 23, סב א ש' 8, סב ד ש' 12 (לאו), סג ב ש' 53, **תענית** סד ג ש' 17, סה ב ש' 57, שם ש' 58, סט ב ש' 17; **מגילה** עא א ש' 61, שם ש' 63, עב ב ש' 9, עב ג ש' 36, עה ב ש' 62, עה ג ש' 8; **חגיגה** עו ב ש' 21, עו ג ש' 14, שם ש' 49, עו ד ש' 18 (לא₁), עז א ש' 223, שם ש' 34, עח ב ש' 34, שם ש' 47, עח ג ש' 6, עח ד ש' 47 (לא₁), שם ש' 54, עט א ש' 27, שם ש' 32, עט ב ש' 45, עט ג ש' 43, עט ד ש' 3841, שם ש' 47; **מועד קטן** פ ב ש' 12, שם ש' 17, שם ש' 59, שם ש' 61, פ ג ש' 18, פא ב ש' 24, פא ד ש' 57, פב ב ש' 26, פב ד ש' 50 (לא₃); **יבמות** ג א ש' 22, שם ש' 26, ג ב ש' 26, ג ד ש' 48 (2x), שם ש' 50 (2x), שם ש' 59, ה א ש' 29, שם ש' 31, ה ג ש' 31, ו א ש' 2, שם ש' 32, ו ב ש' 1, שם ש' 50, ז ב ש' 50, ז ג ש' 32, ח א ש' 6, שם ש' 3039, ח ד ש' 32, ט ב ש' 57, י ג ש' 38, י ד ש' 21, שם ש' 24, יא ב ש' 28, יב א ש' 15, שם ש' 17, יב ד ש' 38, יג ג ש' 1, יד ד ש' 403, שם ש' 64; **סוטה** יו ב ש' 53, יו ד ש' 3, יז ד ש' 17 (לו); **יט א ש' 56**, יט ב ש' 52, כ א ש' 17, שם ש' 22, כא א ש' 15, שם ש' 18, שם ש' 20, כא ב ש' 50, כא ד ש' 4, שם ש' 30, שם ש' 36, כד א ש' 24; **כתובות** כד ד ש' 38, כה ב ש' 24, כה ג ש' 48, כה ד ש' 61 (לאו), כו ב ש' 2, כז א ש' 56, כז ב ש' 57, כז ג ש' 33 (לאו), כט א ש' 27 (לאו), כט ד ש' 31, לד ש' 52, לב ד ש' 34, לג א ש' 7, שם ש' 50 (לא₁), לג ד ש' 48, שם ש' 53, לד א ש' 9, לד ב ש' 62, לד ד ש' 47, שם ש' 48, לה א ש' 61, לה ד ש' 33; **נדרים** לו ד ש' 29! (ל"ג)⁴², שם ש' 52, שם ש' 53, לז א ש' 3, שם ש' 7, לז ד ש' 6 (לאו), לח ד ש' 383, מא ב ש' 51 (לה); **מא ג ש' 13**, שם ש' 30, מא ד ש' 32, מב א ש' 1, שם ש' 2, שם ש' 4, מב ד ש' 4; **גיטין** מד א ש' 54, מד ג ש' 5 (לא₂), מד ד ש' 28 (לאו), מה ג ש' 7, שם ש' 27, מו ג ש' 8, מו ד ש' 41, מז ב ש' 15, שם ש' 54, מז ג ש' 20 (לאו), מח ב ש' 20 (לא₂), נ ב ש' 21, שם ש' 22, נ ג ש' 11, שם ש' 4538, נ ד ש' 26; **נזיר** נא א ש' 45, נא ג

³⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 521, ד"ה ואף; עמ' 522, הע' 2. וראה עוד ליברמן, מחקרים, ד"ה חגיגה ואילך.

³⁹ עיין תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 411, ד"ה ברם. והמפרשים פירשו בלשונו קושיא — ראה: פ"מ, לט ע"ב, ד"ה מעתה; ק"ע, שם, ד"ה מעתה לא יטול. וצ"ע.

⁴⁰ על פי תוכפ"ש, יבמות, ריש עמ' 167, ד"ה ואמרו.

⁴¹ להגהה ראה: על הירושלמי, עמ' 59, יז ע"ד ש' 22, שם, הע' 28; ירוכ"פ, עמ' 498, ד"ה מכיון. ושלא כאהצו"י, פסחים, עמ' 105, ד"ה מכיון.

⁴² ראה ק"ע, ב ע"ב, ד"ה ה"ג הי' לפניו.

⁴³ הפירוש צ"ע.

⁴⁴ כבר הגיהו לנכון בד"ח, כט סע"א.

⁴⁵ פירשתי כאן "לא" בתמיהה, כק"ע (נג ע"ב, ה"ח, ד"ה לא בא). וכן פירש ליברמן, מחקרים, עמ' 512, ד"ה לעמ' 73.

לא (בתמיהה) (המשך) ש' 41 (2x), נא ד ש' 33, נב א ש' 63, נב ב ש' 7, שם ש' 12, נג ב ש' 32, נד א ש' 12, שם ש' 63, נד ד ש' 24, נה א ש' 22⁴⁶, שם ש' 52 (לא₁), נה ג ש' 59, נו ב ש' 32, נו ג ש' 19, נו ד ש' 14 (2x), נז א ש' 24, שם ש' 26, נז ג ש' 27; **קידושין** נח ג ש' 14⁴⁷, נח ד ש' 15, שם ש' 64, נט ג ש' 39⁴⁸, נט ד ש' 6, ס א ש' 10 (לא₂), ס ב ש' 160! (צ"ל: ולא)⁴⁹, ס ד ש' 57, סב ד ש' 19, סג ב ש' 8, סד א ש' 6 (לא₁), סד ב ש' 48⁵⁰, סה ב ש' 6, סו א ש' 1; **בבא קמא** ד ד ש' 37, ו א ש' 13, ז א ש' 12⁵¹; **בבא מציעא** ח א ש' 30 (לא₁)⁵², ח ג ש' 33 (לא₂), שם ש' 45, ט ג ש' 52, ט ד ש' 49, יב א ש' 47 (לא₂), שם ש' 50 (לא₂)⁵³; **בבא בתרא** יג ב ש' 26, יד ב ש' 21, יו ב ש' 18, יז א ש' 21 (צ"ל: לה?)⁵⁴, שם ש' 28 (לאו), יז ג ש' 17; **סנהדרין** יח ג ש' 38, שם ש' 63 (לאו), יט ב ש' 33, שם ש' 39, כ ג ש' 64 (לא₁), כא ג ש' 28, שם ש' 30, שם ש' 39, כה ב ש' 30, שם ש' 64, כו א ש' 55, כו ב ש' 20, כז ד ש' 29; **מכות** לא ב ש' 19⁵⁵, לא ד ש' 15; **שבועות** לב ג ש' 38, לד א ש' 6 (לאו), לד ב ש' 23, לה ב ש' 41, שם ש' 251, לה ד ש' 31, לו א ש' 50 (לאו), שם ש' 55, לו ג ש' 23 (לאו), לז ב ש' 8 (לאו), לז ד ש' 4, שם ש' 28 (לאו), לח א ש' 17⁵⁶, שם ש' 53 (לאו), שם ש' 58; **עבודה זרה** לט ד ש' 14, שם ש' 59, מ ד ש' 12, שם ש' 45 (לא₂), מא א ש' 29, שם ש' 59, מא ב ש' 62, שם ש' 63, מא ג ש' 15, מא ד ש' 26, שם ש' 50, מב א ש' 35, מד ג ש' 54, מה א ש' 50, שם ש' 56; **הוריות** מו ג ש' 54, שם ש' 55! (ל"ג)⁵⁷, שם

⁴⁶ המופע הזה צ"ע, ונחלקו בפירושו הק"ע והפ"מ. לפי הק"ע (כז ריש ע"ב, ד"ה ופריד) — בתמיהה, ולפי הפ"מ (שם, ד"ה מפני שצירף) — בניחותא. וצ"ע.

⁴⁷ ראה נוסח האר"ז, ח"א, ס' תשכה (אהצו"י, תרומות, עמ' 5, ד"ה א"ל ר"ז). ולי נראה לגרוס "לא" אחרי "מינה", כלומר: אמר רבי מנא מינה לא ודבק באשתו וכו'. ועל פי זה רשמתי המופע הזה כאן.

⁴⁸ ראה תוכפ"ש, קידושין, ריש עמ' 948. ועיין שם, הע' 31.

⁴⁹ ההגהה על פי המקבילה בכתובות לג ע"א ש' 63.

⁵⁰ המופע הזה מסופק. כי מתוך דברי הפ"מ (לח סע"ב, ד"ה לא ר' חייא) נראה שהוא מפרש אותו בתמיהה; והק"ע (שם, ד"ה ה"ג בא"א כלום) מחק אותו; ושתא"י (עמ' 625, ד"ה לא) מגיה: "רבי לא" (= ר' אילא!). וצ"ע.

⁵¹ כללתי מופע זה על פי ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 125, ש' 64, עי"ש. וראה נוסח המאמר בכי"א, עמ' 36 ש' 64.

⁵² ראה: תוכפ"ש, בבא מציעא, סוף עמ' 144, ד"ה ובירושלמי; ירושלמי נזיקין, עמ' 131, ש' 78-79.

⁵³ רשמתי מופע זה אף על פי שהוא לשון התוספתא (בבא מציעא, פ"ט הל"ב, עמ' 116 ש' 82, לפי נוסח כ"י ארפורט — עיין תוכפ"ש, שם, עמ' 294, ש' 82, ד"ה חטיון), לפי שבתוספתא הוא אמור בניחותא, ואילו כאן בתמיהה. וראה כיוצא בזה שקלים מח ע"א ש' 51, נא ע"ב ש' 42, הרשומים לעיל.

⁵⁴ ההגהה שלי. וכסגנון זה בכתובות כח ע"ב ש' 4: "למי הוא משלם לה או לאביה". אבל גם בספר העיטור (כתובות, לז ע"ב) הגירסא היא "לא לבעלה". וראה עוד תוכפ"ש, כתובות, ריש עמ' 242. וצ"ע.

⁵⁵ רשמתי מופע זה לפי שיטת הפ"מ (וד ע"א, ה"ז, ד"ה לא חיישין). אבל ליברמן (מבוא לתוכפ"ש, זרעים, עמ' כ, ד"ה וכן שנינו) מפרש בניחותא. וצ"ע.

⁵⁶ ראה תוכפ"ש, בבא מציעא, סוף עמ' 144, ד"ה ובירושלמי.

****לא** (בתמיהה) (המשך) קריא היא (!) (בתמיהה); ולא ר' חיה רבה תניתה (בתמיהה); ולא ר' כי אמר (!) (בתמיהה); ולא ר' כר' (בתמיהה).

****לא** (= אלא; בתמיהה) **ברכות** ד ב ש' 49; **פאה** יו ב ש' 62; **חלה** נט ב ש' 16; **ערלה** סב א ש' 28; **ביכורים** סג ד ש' 27; סד א ש' 13; **שבת** ח ד ש' 13; י א ש' 26; יא א ש' 25; יא ג ש' 27; טו ב ש' 16; **עירובין** כא א ש' 30; שם ש' 53; כב ד ש' 24; **פסחים** כז ד ש' 4; לז ג ש' 22; שם ש' 49; **שקלים** מה ד ש' 38; שם ש' 40; מז ב ש' 55⁶⁰; נ ד ש' 42; שם ש' 44; **ראש השנה** נו ג ש' 9; **תענית** סז ב ש' 59; **מגילה** עא א ש' 21; שם ש' 23; עה ג ש' 4; **חגיגה** עה ב ש' 21; עה ג ש' 21; **מועד קטן** פא ב ש' 28; פג א ש' 61 (לא²); פג ד ש' 4; **סוטה** יח א ש' 51; יח ב ש' 18; כ ג ש' 3; **כתובות** כה ב ש' 4; **גיטין** מה א ש' 30; מה ד ש' 24; מז א ש' 8; **קידושין** סג ד ש' 11; **בבא קמא** ה ב ש' 25; **מכות** לב א ש' 22; **שבועות** לח ג ש' 34; (ל"ג)⁶¹; **עבודה זרה** מג ב ש' 34 (לה!);⁶² ועיין עוד ערך אלא (בתמיהה).

לא (!) ע"ע לא כל שכן (בתמיהה).

לא (!) ע"ע: אבל... לא; לא... ולא....

לא (!) ...היא... ע"ע לא היא... היא... (בתמיהה).

לא... ו- (!) ... ע"ע לא... ולא....

****לא... ולא...⁶³** **ברכות** ד ג ש' 9, ט ב ש' 23, י ג ש' 2; **פאה** טו ג ש' 42-43 ור'! תחת ולא⁶⁴; יז ב ש' 1, יז ג ש' 41-42; **דמאי** כב ד ש' 36, שם ש' 40, שם ש' 61, כד ד ש' 2, כו א ש' 48-49; (צ"ל: אלא תחת לא?)⁶⁵; **כלאים** כז ב ש' 44, כח א ש' 59, לב ב ש' 5-6, שם ש' 24; **שביעית** לד א ש' 52⁶⁶, לד ד ש' 10, לה ג ש' 31; **תרומות** מד ג ש' 17, שם ש' 30, מה ג ש' 23, שם ש' 26, שם ש' 30, מו ג ש' 9, מז ב ש' 13; **מעשרות** מט ב ש' 42; **מעשר שני** נב ג ש' 35, שם ש' 36, נג ב ש' 48-49, נד ב ש' 62-63, נה ג ש' 13, נו ד ש' 5-6; **חלה** נט ד ש' 55; **ביכורים** סג ד ש' 32; **שבת** ב ב ש' 7! (ל"ג לא, צ"ל: או תחת ולא)⁶⁷, ג א ש' 3-4; (ל"ג לא)⁶⁸, ה ב ש' 29, ז ד ש' 24

⁶⁰ המאמר נשתבש כאן, ויש להגיה אותו על פי המקבילות בשבת יא ע"א ש' 25 ופסחים לז ע"ג ש' 22.

⁶¹ ראה מה שהערתי בערך "כלום... אלא..." על אתר.

⁶² ראה מה שהערתי בערך "כלום פליגי (!) אלא" על אתר.

⁶³ ביטוי זה הוא בעיקרו ההיפך מן הביטוי "בין... בין...", אבל בחלק מן המקומות הרשומים אין זו משמעותו של הביטוי, והם נרשמו דרך אגב — ראה למשל: כלאים לב ע"ב ש' 24; שביעית לה ע"ג ש' 31; מעשר שני נו ע"ד ש' 5-6. וכן רשמתי אגב ערך זה חלק מן הערכים הבאים וכן חלק מן המקומות שצוינו בהם.

⁶⁴ ההגהה על פי המקבילה בקידושין סא ע"ב ש' 31.

⁶⁵ ההגהה על פי מהד' לונץ (לה ע"ב ש' 15). ואולי אין לגרוס את "לא". וכן מחק אותה בשתא"י, עמ' 40, ד"ה ואם, עי"ש.

⁶⁶ ראה מהד' לונץ, י ריש ע"א, ד"ה א"ל וכו'.

⁶⁷ ראה ירוכ"פ, עמ' 4, ד"ה אית לך.

לא... ולא... (המשך) ח ב ש' 60, שם ש' 63, ח ג ש' 4, י ג ש' 31-32, יג א ש' 28-29, יד ג ש' 32, טו א ש' 28; **עירובין** יח ג ש' 45, כב א ש' 35, כב ד ש' 22 (אלא! תחת לא)⁶⁹, כג ג ש' 34, כג ד ש' 49, כה ד ש' 9; **פסחים** כז ב ש' 751, כז ג ש' 28, לב א ש' 63, לד ג ש' 49, שם ש' 50, שם ש' 51, לז ב ש' 47 (2x); **יומא** מ ד ש' 63, מב ג ש' 70⁷⁰, שם ש' 11, מג א ש' 15, שם ש' 43, שם ש' 44, שם ש' 45, שם ש' 46, מג ד ש' 60-61, מד א ש' 10, שם ש' 12; **שקלים** מו ב ש' 12, שם ש' 14-15, מז ב ש' 31-32, מח ג ש' 1, שם ש' 8-9, שם ש' 11; **סוכה** נא ד ש' 42, נד ב ש' 45, נד ג ש' 25, נה ג ש' 8; **ראש השנה** נו ד ש' 33, נח ד ש' 20, שם ש' 27, נט ד ש' 2; **ביצה** ס א ש' 35, שם ש' 38, סא ב ש' 16; **תענית** סג ד ש' 21, סה ב ש' 38-39, סו ג ש' 47-48, סו ד ש' 39, סח ד ש' 52, סט א ש' 34-35, שם ש' 57, סט ג ש' 21; **מגילה** עא ג ש' 6, עא ד ש' 37; **חגיגה** עו א ש' 55-56, עו ג ש' 28, עט ג ש' 27; **מועד קטן** פ ג ש' 44, שם ש' 45, שם ש' 48, פג ג ש' 6; **יבמות** בב ב ש' 31, בג ב ש' 36 (ולו! תחת לא), ב ד ש' 26, שם ש' 28, ד ב ש' 16, ז א ש' 7, שם ש' 9, ט ד ש' 19, י א ש' 36-37, יב ד ש' 32, יג ב ש' 57; **סוטה** יו ב ש' 41, יז ב ש' 63, יט א ש' 10, יט ב ש' 14, כ ב ש' 64, כ ד ש' 9; **כתובות** כד ד ש' 48, שם ש' 48-49, כז ב ש' 24, כז ד ש' 751, שם ש' 54, לב ב ש' 48, לב ד ש' 35, לה א ש' 13, שם ש' 31, לה ד ש' 50; **נדרים** לח ג ש' 43; **גיטין** מד ג ש' 49-50, שם ש' 51, מד ד ש' 10-11, מז ב ש' 42, מט א ש' 16, נב ב ש' 48; **נזיר** נב א ש' 6, נב ג ש' 60, נב ד ש' 30, נד ב ש' 27-28, נה א ש' 52-53, נז א ש' 32, נז ג ש' 35; **קידושין** נט ד ש' 53, ס ג ש' 4, סא ב ש' 31, סג א ש' 25, סג ד ש' 59, סד ג ש' 22, סו ב ש' 23; **בבא קמא** ב ג ש' 3, ד ב ש' 44; **בבא מציעא** ח ד ש' 25, יא א ש' 41, יא ב ש' 32, יא ג ש' 6; **סנהדרין** כ ב ש' 42, כט א ש' 4, שם ש' 5-6, שם ש' 14; **מכות** לב א ש' 20; **שבועות** לו ב ש' 33, לח א ש' 41 ("צ"ל: אלא תחת ולא)⁷¹, שם ש' 60; **עבודה זרה** מא א ש' 20-21, שם ש' 24, מא ג ש' 28, שם ש' 59; **הוריות** מז ב ש' 18, שם ש' 27, מז ג ש' 5, שם ש' 7; **נידה** מט ד ש' 51, נא א ש' 34.

לא... ולא... (מדרשי) **ראש השנה** נו א ש' 33; **קידושין** נח ג ש' 15⁷²; **סנהדרין** כ ג ש' 47 (על משנה!)⁷³.

לא... ולא... אלא... **ברכות** יג א ש' 58, יד ב ש' 51; **שבת** ב ד ש' 56-57; **שקלים** מט ד ש' 9; **תענית** סט א ש' 56-57; **סוטה** כ ג ש' 45-46, כא ג ש' 17, כב ג ש' 41-42;

⁶⁸ ההגהה על פי ירוכ"פ, ריש עמ' 18, ד"ה אלא.

⁶⁹ ההגהה על פי ירוכ"פ, עמ' 299, ד"ה אין מקדידין.

⁷⁰ הספק כאן ולקמן שורה 11 הוא להיות מופעים אלה לשון תפילה לא לשון התלמוד.

⁷¹ ההגהה על פי המקבילה בכתובות לג ע"ב ש' 56 (ושם: "לית כאן... אלא...").

⁷² עיין לעיל שם, ש' 10.

⁷³ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע לא (מדרשית).

לא... ולא... אלא... (המשך) **נזיר** נא ב ש' 7, שם ש' 8; **קידושין** סד ד ש' 20, סה ב ש' 23; **סנהדרין** כ א ש' 5, כג ג ש' 64 (לא ל'!)⁷⁴; **הוריות** מז א ש' 39, מז ג ש' 52-53.

לא... ולא... אלא (!) **ולא...** ע"ע לא... ולא... ולא...

לא... ולא... ולא... **מעשרות** נ ד ש' 45; **יבמות** יד ד ש' 17; **כתובות** כד ד ש' 28, ל ב ש' 28; **קידושין** סו ב ש' 53-54.

****לא... ולא... ולא... אלא...** **פאה** יז א ש' 52; **חגיגה** עו ד ש' 30-31; **בבא קמא** ב ש' 36-37, ב ג ש' 1.

לא... ולא... ולא... אלא... (מדרשי) **פאה** טו ד ש' 61-62.

לא... ולא... ולא... אלא... **ברכות** יב ב ש' 56-57; **מעשר שני** נב ג ש' 42; **חגיגה** עח ג ש' 22! (צ"ל: +אלא...)⁷⁵; **יבמות** ט ד ש' 23-24 (לא תחת ולא₂); **נדרים** מ ד ש' 40;

מכות לא ד ש' 40-41 (אלא! תחת ולא₂)⁷⁶; **הוריות** מח ג ש' 30 (לא תחת ולא₂).

לא... ולא... ולא... ולא... אלא... **סוטה** כא ד ש' 11; **סנהדרין** כד א ש' 2-3.

לא... ולא... ולא... ולא... אלא... ולא... ולא... ולא... ולא... אלא... **תענית** סז א ש' 46-51.

לא... ולא... לא... ולא... ע"ע לא... ולא... ולא... ולא...

לא... ולא... לא... ולא... לא... ולא... **ברכות** יג ד ש' 19-20.

לא אגיבו מה (!)⁷⁷ **תרומות** מה ב ש' 16 (צ"ל: אגיבונה)⁷⁸.

לא אגיבון ע"ע ולא אגיבון.

לא אגיבתוניה ע"ע ולמה לא אגיבתוניה.

לא אגיבתינון ע"ע ולמה לא אגיבתינון.

לא אדכרון⁷⁹ **יבמות** י ד ש' 31 (אדכרין!); **סוטה** יו ד ש' 12; **כתובות** לא ד ש' 4 (ו-); **קידושין** סב ד ש' 27 (ו-).

לא אדכרין (!) ע"ע לא אדכרון.

לא אורי ע"ע לא אורי.

לא איתאמרת ע"ע תמן איתאמרת, וכא לא איתאמרת. וראה עוד ערך: אילו איתאמרת דר' ולא איתאמרת דר', הייתי אומר; ואילו לא את אמרת (!) הדא, לא הוינן ידעין דהוא (!) כן (בתמיהה); לא על הדא איתאמרת אלא בהדא (!) דתני ר' חייה עד לא על הדא אתאמרת אלא על הדא דאמר ר'; עד דלא איתאמרת הדא מילתא, לא הוינן ידעין דו (!) כן (בתמיהה).

⁷⁴ ההגהה על פי המקבילה בקידושין סה ע"ב ש' 23 הרשומה לעיל בְּעֶרְך.

⁷⁵ ההגהה על פי תוכפ"ש, חגיגה, עמ' 1326, ש' 47.

⁷⁶ כבר הגיהה כן בד"ח, ז ע"א. ונראה יותר בעיניי להגיה "לא" תחת "ולא". והיא היא.

⁷⁷ תרגום (אחרי ההגהה): לא השיבוהו.

⁷⁸ גם בכ"ר משובש: "לא אגבי ליה" (עמ' 233 ש' 24). ולהגהה ראה הר"ש תרומות פ"ח מ"א,

ד"ה ירושלמי (ושם: "אגבונה"). ובמקבילה בהוריות מה ע"ג ש' 49: "לא אמרו ליה כלום".

⁷⁹ תרגום: לא הזכירו.

לא אמר... לא אמר אלא...

לא איתאמרת אלא⁸⁰ תענית סט ג שו' 4 (ו', הכי! אלא ול"ג הכי⁸¹), שם שו' 9 (ו', אתאמרת); מגילה ע ג שו' 20 (ו', שם שו' 25 (ו', מועד קטן פב א שו' 10 (אתאמרת), שם שו' 13; **יבמות** ז ד שו' 18 (את אמרת! וצ"ל: אתאמרת), שם שו' 21 (ו', ועיין עוד ערך דילמא לא איתאמרת אלא (בלשון שאלה).

לא איתאמרת אלא... או דילמא לא איתאמרת אלא...⁸² עבודה זרה מה ב שו' 29-30.

לא איתאמרת אלא מן אילין מיליין דהכין הכין ע"ע אין דאיתאמרת, לא איתאמרת אלא מן אילין מיליין דהכין הכין.

לא איתמר כלום ע"ע הכא את אמרת (!), ברם ב"... לא איתמר כלום.

לא איתפלגון⁸³ עבודה זרה מג א שו' 4.

לא, אם אמרת ב"..." תאמר ב"..." תרומות מז ד שו' 25-26, שם שו' 26-27, שם שו' 30-31; **מעשר שני** נב ב שו' 29-30, שם שו' 31-32; **חלה** נז ג שו' 33-34; **ערלה** סב א שו' 7-8; **עירובין** כה ג שו' 23; **פסחים** לא ד שו' 57, לג ב שו' 51-52, שם שו' 53, לד ד שו' 14-15, שם שו' 46-47, שם שו' 49; **יבמות** ח ג שו' 53; **כתובות** כט ד שו' 63; **נזיר** נז ד שו' 5-6; **קידושין** נח ב שו' 43; **שבועות** לד ד שו' 1-2 (תימר! וצ"ל: תומר)⁸⁴, לז ב שו' 6-7⁸⁵.

לא, אם אמרת ב"..." תימר (!) ב"..." ע"ע לא, אם אמרת ב"..." תאמר ב"..."

לא אמ' אלא ע"ע לא אמר אלא.

לא אמר (הפסוק) ע"ע אמר... לא אמר (הפסוק). ועיין עוד ערך ולמה לא אמר (הפסוק). וראה עוד ערך: אילו אמר... ולא אמר... הייתי אומר... (?); ויאמר... ואל יאמר... (כלומר, הפסוק); לא יאמר... שאינו צריך (כלומר, לא יאמר הפסוק).

לא אמר (הנביא) ע"ע ולמה לא אמר (הנביא). ועיין עוד ערך ולא אמר (הנביא).

לא אמר (החכם) ע"ע ולמה לא אמר (החכם). ועיין עוד ערך: ולא אמר (החכם); ולא אמר... כלום.

לא אמר (!) ע"ע לא אמר אלא.

לא אמר... אלא... יומא לח ד שו' 25-25; **מגילה** עב ב שו' 4.

לא אמר... לא אמר אלא... פסחים לד ג שו' 39-40.

⁸⁰ תרגום: לא נאמרה אלא!

⁸¹ "הכי" ליתא בשריר"ר כאן, עמ' 182 שו' 12. וכן ליתא במקבילה ביבמות ז ע"ד שו' 21 הרשומה להלן בערך, ולא גרסינן לה. וצורתה הבהלית תוכיח. והוא הדין למילה "הכי" בעירובין כה ע"ג שו' 46 בערך "מה דהוה עובדא הוה עובדא".

⁸² תרגום: לא נאמרה אלא... או שמא לא נאמרה אלא...?

⁸³ תרגום: לא נחלקו.

⁸⁴ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 402; שם, הע' 2.

⁸⁵ לביטוי "לא אם אמרתם" בשביעית לו ע"ד שו' 53, ראה מה שהערת בערך "הרי... הרי... (בלשון קושיא)" על אתר.

לא אמר אלא⁸⁶ ברכות ד ג ש' 31 (אמ'), ח ג ש' 29 (אלא לוי!)⁸⁷, י א ש' 21 (מר), שם ש' 27 (מר), יג ג ש' 2; פאה יט ג ש' 44, כ ב ש' 56 (אלא לוי!)⁸⁸; דמאי כג ד ש' 46 (אמ'), כד א ש' 7, כו א ש' 40; כלאים כז א ש' 4, שם ש' 33 (אמ'), שם ש' 36, כח א ש' 49; שביעית לד ג ש' 11, לו ג ש' 3 (ור-); תרומות מג א ש' 25, מד ב ש' 38; מעשרות מט ב ש' 6, נא ב ש' 64 (אמ' אמרו); נא ד ש' 17; מעשר שני נו א ש' 45; חלה נט ד ש' 40; ערלה סב ג ש' 32, שם ש' 33; שבת ג א ש' 16; עירובין יח ב ש' 49, יח ד ש' 54, כא ד ש' 15, כב א ש' 38 (מר), כה ד ש' 22, כו א ש' 24 (מר), כו ב ש' 8; פסחים כח ג ש' 9, כט ד ש' 44, ל א ש' 31, לג ב ש' 22 (אמ'), לד ב ש' 23, לד ג

⁸⁶ דע שברובם המכריע של המופעים בביטוי זה, המילה "אמר" רשומה בקיצור בכ"ל: "אמ", והסדר הוא שפטר אותה "אמר" (וכן הוא גם בערך "ולמה אמר"), ויש מקומות שהצורה "אמ" מופיעה גם בד", ורשמתי אותה בין סוגריים בתוך הערך, ופתרתי אותה "אמר" כדרכו של הסדר. והנה, ישנם מקומות (ומהם המופיעים בכתב "אמר" גם בכ"ל) שבהם מדובר בוודאי בלשון יחיד: יש שהם מתייחסים לחכם אחד שאמר דבר מה (כגון: ברכות יג ע"ג ש' 2 = עבודה זרה מ ע"ב ש' 2 — רבן גמליאל; שביעית לו ע"ג ש' 3 = גיטין מג ע"ג ש' 25 — התלמיד; או לאמורא בעל המימרא (כגון: דמאי כד ע"א ש' 7, כו ע"א ש' 40 — ר' יוחנן; כלאים כז ע"א ש' 4 — רב; תרומות מג ע"א ש' 25 — ר' הושעיה). ויש שהכוונה בהם לתנא השונה את משנתו (כגון: מעשרות נא ע"ב ש' 64 — תנא אנונימי [והיא דוגמא מובהקת. אם כי דווקא כאן, הנוסח בכ"ר הוא: "לא אמרו אלא" (עמ' 264 ש' 4); שבת ג ע"א ש' 16 — ר' חייא; עירובין כה ע"ד ש' 22 — רבי).

וישנם מקומות (עם "אמר" או "אמ"), שמתייחסים לסתם משנה או ברייתא (כגון: פאה יט ע"ג ש' 44 [לפאה פ"ו מ"ד]; דמאי כג ע"ד ש' 46 [לדמאי פ"ד מ"א]; שביעית לד ע"ג ש' 11 [לברייתא סתמית, ע"ש]; תרומות מד ע"ב ש' 38 [לתרומות פ"ו מ"ז]; או לדברי הרבים (כלומר, לדעת החכמים; כגון: פסחים כח ע"ג ש' 9; ביצה סא ע"ב ש' 50; יבמות יא ע"א ש' 21; וניתן היה לפתור אותם בשו"פ "אמרו", או לתקן אותם כך. ואמנם, יש מהם שהנוסח "אמרו" מתאשר בהם מכתב יד אחר או מאחד הראשונים. למשל: ברכות ח ע"ג ש' 29 — הנוסח בכ"ר: "לא אמרו אלא" (עמ' 72א ש' 34); כלאים כז ע"א ש' 33 וש' 36 — הנוסח בכ"ר בשניהם: "אמרו" (עמ' 160א ש' 20 וש' 26); פסחים לג ע"ב ש' 22 — הנוסח בר"ה, פסחים סח ע"ב: "לא אמרו אלא" (אהצו", פסחים, עמ' 89, ד"ה להרכבו); ראש השנה נט ע"א ש' 16 — הנוסח בפסקי הרא"ש, שם, פ"ג, סי' ד, [לז ע"ב]: "ולא אמרו אלא" (אהצו", ראש השנה, עמ' 41, ד"ה הפכו, ובר"צ גיאת ושערי שמחה, מהד' י"ד הלוי באמבערגער, א, פירטה תרכ"א, הלכות ראש השנה, עמ' לג: "לא אמרו אלא" (שם, ד"ה זה ביטל). וכן הוא הנוסח אצל הר"ן שהובא בתוכפ"ש, ראש השנה, עמ' 1040, הע' 16. ואף על פי כן, לא תיקנתי את הנוסח, ולא השלמתי "אמרו", כדי שלא להכניס מהומה ברישום. ועוד, כי אפשר לפרש, אם כי בדוחק, את לשון היחיד כחוזר על התנא השונה. ונסמכתי על שתי עובדות: א) הלשון "לא מר אלא" מופיע כמה פעמים כמתייחס לסתם משנתו או לברייתא סתמית. למשל: ברכות י ע"א ש' 21 וש' 27 (ברכות פ"ו מ"א); שבועות לה ע"ג ש' 59 (שבועות פ"ד מ"ד); הוריות מח ע"א ש' 28 (ברייתא סתמית, שם). ב) בפאה כ ע"ב ש' 56 נאמר: "חמי מה אמר. לא אמר [אלא]" (וכן הוא במפורש במקבילה שבמעשר שני נו ע"א ש' 45, והכוונה שם היא לבית שמאי. נמצא, שמשתמשים בלשון יחיד גם כלפי הרבים. וראה עוד מה שהערת לעיל בערך "ולא אמר (והחכם)" לשקלים מו ע"ד ש' 58, ובערך "ולמה אמר" לכתובות ל ע"א ש' 30. ⁸⁷ להגהה ראה מהד' לונץ, מח ע"א ש' 22; שם, ציון יז. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, מבוא, סוף עמ' כד, ד"ה ויש מקומות; שם, ג, עמ' 428, ד"ה רבי יעקב. ⁸⁸ להגהה ראה אהצו", עמ' 66, ד"ה א"ל חמי.

לא אמר אלא (והמשך) ש' 40 (אמ'), לה ב ש' 14, לה ג ש' 18, לז א ש' 21; **שקלים** מו א ש' 13; **סוכה** נד ג ש' 22; **ראש השנה** נח ב ש' 57, שם ש' 59 (אמ'), נח ד ש' 35, נט א ש' 13, שם ש' 16; **ביצה** ס ד ש' 10 (אמ'), סא ב ש' 50 (אמ'), סב ד ש' 55 (צ"ל: לא אסרו אלא?); ⁸⁹**מגילה** ע א ש' 32, עא א ש' 15; **חגיגה** עח ד ש' 50 (אמ'), עט ב ש' 35; **מועד קטן** פא א ש' 52, פב ב ש' 21 (אמ'); **יבמות** ד ג ש' 9, ח א ש' 46, י א ש' 39, יא א ש' 21, יב א ש' 8; **סוטה** יו ג ש' 30 (אמ'); **כתובות** כה ד ש' 14 (אלא ל'!); ⁹⁰כח ד ש' 46, ל א ש' 29, לב ב ש' 40, לב ד ש' 25, לג ד ש' 5, לה ב ש' 54, לה ד ש' 49, שם ש' 52, שם ש' 55 (אמ'); **נדרים** לו ד ש' 63, לח ג ש' 42, לח ד ש' 44, לט ד ש' 39, מ ב ש' 54, מד ש' 38; **גיטין** מג ב ש' 6, מג ג ש' 25 (ור'), מד ג ש' 7, מה א ש' 37 (ש-!); ⁹¹אמ'), מה ד ש' 16, נ א ש' 47; **נזיר** נא ב ש' 61; **קידושין** ס ג ש' 44 (אמ'); **שבועות** לה ג ש' 59 (מר); **עבודה זרה** לט ד ש' 38, מ ב ש' 2, מא ב ש' 8 (מר); **הוריות** מו ב ש' 7 (מר), מח א ש' 9 (למד! תחת לא אמר וצ"ל: למר [= לא מר]); ⁹²שם ש' 28 (מר), שם ש' 64 (מר); **גיטה** נ ב ש' 931.

לא אמר (!) כהדא דר' ע"ע כהדא דר'.

לא אמר כך אלא ע"ע לא אמר כן אלא (בינוני).

לא אמר כן (!) ע"ע לא אמר כן אלא (בינוני).

לא אמר כן אלא (עבר) ⁹⁴**ברכות** יג ד ש' 27; ⁹⁵**שקלים** נ ג ש' 60; **תענית** סו א ש' 64, סז ג ש' 49; **גיטין** מה ב ש' 5, שם ש' 11.

⁸⁹ ראה שתא"י, עמ' 288, ד"ה הדא אמרה.

⁹⁰ להגהה ראה תוכפ"ש, קידושין, ריש עמ' 970.

⁹¹ להגהה ראה ק"ע, יח רע"ב, ד"ה ה"ג לא אמר.

⁹² ההגהה שלי (להגהה דומה ראה הגהת אפשטיין שציינתי להלן, סוף ערך "לא אמר כן אלא [בינוני]"), להוריות מו ע"ב ש' 30 ושי' 33. והמאמר הזה ליתיה לא במקבילה בסנהדרין כ ע"א ש' 24, לא בספרא, אמור, פרש' ב ה"ה, צד ע"ד, ולא בציטט מסנהדרין הנ"ל המובא אצל הרמב"ן (ראה ספר המצוות להרמב"ם, עמ' עו). ואני מסופק אם הוא סופה של הברייתא הקודמת במסורת הירושלמי או דברי התלמוד. והגירסא בשם האומר לעיל היא "רבי יודה" בנוסחאות שלנו בהוריות, "רבי יודן" בסנהדרין, וכן עיקר. וברמב"ן הנ"ל בשיבוש: "רבי יוסי"; שכן בפירושו לתורה העתיק גם הוא "רבי יהודה" — ראה פירושי התורה לרבינו משה בן נחמן (רמב"ן), ויקרא כא, יב, מהד' שעוועל, ב, ירושלים תש"ד, עמ' קלו. גם פירושו של המאמר מסופק. ויתכן שהכוונה היא שלא אמרה התורה "ובמקדש ישב" אלא "ומן המקדש לא יצא", לכן אם "יצא לא היה חוזר". ועדיין לא ברור לדעת מי נאמר דיוק זה. ואולי נאמרו הדברים לדעת ר' מאיר כדי לדחות את דרשתו של ר' יהודה, וחסרה כאן הקושיא, כגון: מה עבד לה ר' מאיר. וצ"ע.

⁹³ למופעים נוספים ע"ע לא אמרו אלא. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "לא מסתברא דלא (בלשון קושיא)" לברכות ז ע"א ש' 42.

⁹⁴ "אמר" במופע בברכות הוא בוודאי עבר, שכן כל ההקשר שם הוא בעברית. אשר לשאר המופעים, רשמתי אותם כאן מכיוון שמדובר בהם בדיאלוגים בין החכמים, לא בהצעה של מימרות, אבל יתכן ש"אמר" בהם הוא בינוני של "אמר" בארמית.

⁹⁵ במקבילה בסנהדרין ל ע"ב ש' 58: "לא אמר לך כן אלא". ונרשם בערכו.

****לא אמר כן אלא (בינוני)**⁹⁶ **ברכות** ב ג ש' 1, ח ב ש' 4; **דמאי** כה א ש' 2; **כלאים** כז א ש' 55, כז ד ש' 46, כט ג ש' 20, שם ש' 31, לא א ש' 11; **שביעית** לז ד ש' 38; **תרומות** מ ד ש' 6, מח א ש' 13; **מעשר שני** נב ג ש' 29; **ערלה** סב ב ש' 18; **ביכורים** סד א ש' 3, שם ש' 8; **שבת** ט א ש' 13, ט ב ש' 37, ט ג ש' 48, י ב ש' 29, יג ד ש' 39, יד ד ש' 97, יו א ש' 58; **עירובין** יט א ש' 98, כד ד ש' 5, כה א ש' 41; **פסחים** כז א ש' 34 (אלא ליל!); **יומא** לט א ש' 52, לט ד ש' 30; **שקלים** מח ג ש' 7; **סוכה** נד ד ש' 21; **ביצה** ס ד ש' 48; **יבמות** ג ד ש' 60, ח ב ש' 53, שם ש' 58, ח ד ש' 49, ט ג ש' 33; **כתובות** כה ב ש' 27, כה ג ש' 55, שם ש' 59, כה ד ש' 19, ל ג ש' 45; **גיטין** מד א ש' 42 (כך); **בבא קמא** ה ד ש' 48 (מר); **בבא בתרא** יו ב ש' 12 (אמרין, כן ליל!);⁹⁹ **עבודה זרה** לט ג ש' 12, מ ד ש' 13, מד א ש' 59; **הוריות** מו ב ש' 30 (למד! תחת לא אמר וצ"ל: למר [= לא אמר])¹⁰⁰, שם ש' 33 (למד! תחת לא אמר וצ"ל: למר [= לא אמר])¹⁰¹.

לא אמר (!) כן אלא ע"ע מתניתא לא אמרה כן אלא.

לא אמר כן (!) ר' ע"ע לא כן אמר ר' (בתמיהה).

לא אמר לה אלא ע"ע לא דר' אמר... ולא דר' אמר..., לא אמר לה אלא....

לא אמר לון¹⁰² **דמאי** כג ג ש' 57, שם ש' 58 (2א)¹⁰³.

לא אמר לי... ולא... לא אמר לי אלא... **יבמות** ט ב ש' 55-56; **קידושין** סה ד ש' 64.

לא אמר לי אלא ע"ע לא אמר לי... ולא... לא אמר לי אלא....

לא אמר ליה ע"ע ולמה לא אמר ליה. וראה עוד ערך ולמה לא אמר (!) ליה מלא מסלקתה.

לא אמר לך כן אלא (!) סנהדרין ל ב ש' 58.

לא אמר ר' (!) ע"ע לא אמר ר' יאות.

⁹⁶ תרגום: לא אומר כך אלא. אני מפרש "אמר" כאן כבינוני של "אמר" בארמית, מכיוון שמופעים רבים מהם הם הערות של עורכי הסוגיות או התלמוד על מסורות אחרות בעניין, ולדעת, מתאימה להן יותר צורת הבינוני. ואני מסופק אם ניתן להחיל תרגום זה גם ביחס לאמוראים קדומים. ע"ע.

⁹⁷ ראה מה שהגיה כאן ליברמן, ירוכ"פ, ריש עמ' 186, ד"ה ולא.

⁹⁸ ראה מה שהגיה כאן ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 233, ד"ה דר' חנינא.

⁹⁹ לשון הגמרא כאן: "אמר רבי חזקיה לא אמרין אלא". וההגהות על פי כ"א, עמ' 101 ש' 73.

ולפי ההגהות, יש למחוק "אמר" בריש הלשון בד". וכן ליתא בכ"א, שם.

¹⁰⁰ להגהה כאן ולקמן ש' 33 ראה מבואות לסה"ת, עמ' 653, סי' 2 (והציון "מו ע"א" שם מוטעה);

שם, הע' 76.

¹⁰¹ הביטוי "לא אמר כן" ביבמות ו ע"א ש' 35 אינו שייך למונח שלנו, ואין כאן אלא דמיון צלילים. וצריך לומר שם: לא הוה אמר כן. ופירושו: לא היה אומר כך, כלומר, לא היה מעלה על דעתו לומר: לא אמרה משה רבינו, ע"ש.

¹⁰² תרגום: לא אמר להם.

¹⁰³ עיין במהד' לונץ, יח ע"א ש' 13-15; שם, ציון יג.

לא אמר (!) ר' ע"ע לא כן אמר ר' (בתמיהה).

****לא אמר ר' אלא** פאה יז ג שו' 38, כ א שו' 5, שם שו' 17; דמאי כב ד שו' 39, כג ג שו' 44, שם שו' 50; תרומות מג ג שו' 20; מעשרות נב א שו' 30; עירובין כה ב שו' 7, שם שו' 14, כה ג שו' 49, כה ד שו' 1; פסחים לא א שו' 4, שם שו' 12, לג ב שו' 60; סוכה נב ג שו' 19; יבמות ג ג שו' 43, שם שו' 46, ו ד שו' 48, ט ד שו' 21; כתובות כז א שו' 3, כט א שו' 56, כט ד שו' 13, לב א שו' 47; נדרים לז ד שו' 45; גיטין מד ב שו' 1; נזיר נב א שו' 48, נג ג שו' 15, נז א שו' 9; בבא קמא ג ב שו' 59, ג א שו' 13; בבא בתרא יו ב שו' 14; שבועות לג ד שו' 19, לד ד שו' 38 (מר); עבודה זרה מ א שו' 7, שם שו' 15; הוריות מו ד שו' 55, מז ב שו' 16.

לא (!) אמר ר' אלא ב'... אי (!) אמר ר' ב'... מעשרות נא ב שו' 31 (צ"ל: או לא, צ"ל: או¹⁰⁴).

לא אמר ר' אלא לחומרין¹⁰⁵ עירובין כ ד שו' 27 (לחומרין!), כא ב שו' 9; פסחים לו ב שו' 42; נדרים לט ג שו' 28; נזיר נה ג שו' 18, נז א שו' 44; קידושין סד א שו' 3.

לא אמר ר' אלא לחומרין (!) ע"ע לא אמר ר' אלא לחומרין.

לא אמר ר' (!) ור' ע"ע מה טעמ' לא אמר ר' (!) ור'.

לא אמר ר' יאות¹⁰⁶ כתובות לד ג שו' 21, שם שו' 22; גיטין מג א שו' 50 (יאות ליל¹⁰⁷), מג ב שו' 1; מכות לא ב שו' 30, שם שו' 32.

לא אמר ר' כלום כלאים כט ב שו' 37; עירובין יט ג שו' 23; סוכה נב א שו' 44; ראש השנה נו ב שו' 18.

לא אמר¹⁰⁸ כלאים לא ב שו' 24 (אמר' = אמרין? / אמרה?¹⁰⁹).

לא אמרה אלא ברכות יד ב שו' 2; יבמות ד ב שו' 14 (צ"ל: אמרו¹¹⁰).

לא אמרה התורה... אלא... פסחים לד ב שו' 22.

לא אמרה כן אלא ע"ע מתניתא לא אמרה כן אלא¹¹¹.

לא אמרה ר'¹¹² יבמות ו א שו' 34; נידה מט ב שו' 9.

¹⁰⁴ הנוסח ברישא בכ"ל (עמ' 239 שו' 22): "אי לא", ונמחקה "אי" בטעות — ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 316, סי' 37; מבואות לסה"א, עמ' 465, נא ע"ב, שו' 31; שם, הע' 3. ובכ"ר: "או לא א"ר אלא ש'... (!) או אומ' היה ר' ב'..." (עמ' 263 שו' 26-27), וכן צריך לומר, אף על פי שאפשטיין (שם) ושמ) לא הגיה. וכבר ציינתי לכ"ר לעיל, ערך "או... או..." (פרשני), על אתר.

¹⁰⁵ תרגום: לא אמר ר' אלא לחומרות. כלומר, להחמיר.

¹⁰⁶ תרגום: לא אמר ר' יפה! כלומר, נכון.

¹⁰⁷ להגהה ראה המקבילה במכות לא ע"ב שו' 30 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹⁰⁸ תרגום (לפי ההגהות): לא אומרים (או: לא אומרת).

¹⁰⁹ ראה מה שהערתי בנספח ה', ערך "הן דאת אמ' (?) לא אמר' (?) למה את אמר (?)".

¹¹⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "לא אמר' אלא" (עמ' יב, גליון לשורה 14, ופתר הסדר בטעות "אמרה").

¹¹¹ למופעים של "לא אמרה כן" שנשתבשו ע"ע אמרה כן.

¹¹² תרגום: לא אמר אותה ר'!

****לא אמרו אלא ברכות ט א ש' 45; פאה יז ב ש' 49, כ ג ש' 20; שביעית לח א ש' 15, לח ג ש' 49; (צ"ל: אמר) 113, לט א ש' 37, לט ב ש' 35; (צ"ל: אמר) 114; תרומות מ ד ש' 9, מב א ש' 20 (אסרו) 115, מז ב ש' 3; מעשרות נ ג ש' 1, שם ש' 60; מעשר שני נד ד ש' 4, נו ב ש' 10; ערלה סא ב ש' 37 (צ"ל: אמר) 116, סב ג ש' 35, סג ב ש' 16; שבת ד ב ש' 7? ז ד ש' 31, יא ג ש' 8, יד ג ש' 9; עירובין יט ג ש' 6, כא א ש' 34; סוכה נב ב ש' 38; ביצה סא א ש' 13; יבמות ה ג ש' 20, ו א ש' 12; כתובות כח ד ש' 19, שם ש' 21; בבא מציעא י ב ש' 18, יב ג ש' 19; בבא בתרא יג ב ש' 32, יד ב ש' 11, שם ש' 12. וראה עוד ערך שלא אמרו... אלא....**

לא אמרו בית שמאי אלא מעשר שני נג ג ש' 54; יבמות ה א ש' 2.

לא אמרון (!) אלא ע"ע לא אמרנן אלא.

לא אמרי' (!) אלא נידה נ א ש' 56 (צ"ל: אמרו) 120.

לא אמרין (!) אלא ע"ע לא אמר כן אלא (בינוני).

לא אמרין כן אלא ע"ע רבנין דקיסרין לא אמרין כן אלא.

לא אמרית אלא 121 חגיגה עז ד ש' 35. וראה עוד ערך אני לא אמרתי אלא.

לא אמרן (!) אלא ע"ע לא אמרנן אלא.

לא אמרנא (!) כלום חלה נט ג ש' 21 (צ"ל: אמרנו) 122.

לא אמרנה (!) אלא ע"ע לא אמרנן אלא.

לא אמרנן אלא 123 ברכות יב א ש' 22 (אמרן; וצ"ל: אמרו — תנאין) 124; פאה יז ב

ש' 47 (אמרנה) 125; מועד קטן פא א ש' 35 (אמרן), שם ש' 37; עבודה זרה לט ד ש' 36

(אמרון) 126.

113 ראה נוסח הרש"ס, קמ ע"ב ש' 3.

114 ראה כ"ר, עמ' 210ב ש' 11.

115 כבר הגיהו "אמרן" בד"ח טו רע"א.

116 להגהה ראה המקבילה בתרומות מג ע"א ש' 25.

117 רשמתי מופע זה, אף על פי שהמשכו מופיע בתוספתא (ושבת, פ"א הכ"ב, עמ' 5 ש' 54, כי אין

מאמר זה בכלל, ויתכן שהוא לשון התלמוד שנפתק לתוך הברייתא.

118 הנוסח בכ"א: "לא אמרון אלא הדה" (עמ' 61 ש' 40), והוא נראה עיקר.

119 למופעים נוספים ע"ע: לא אמרה אלא; לא אמרי' (!) אלא. ולמופע (תנאין) שנשתבש ע"ע לא

אמרנן אלא. ובבבא מציעא ח ע"א ש' 14 אמרו: "לא אסרו זה אלא מפני זה". והגיה ליברמן "אמרן" תחת "אסרו", על פי הסמ"ג, עשין ע"ז, [ויניציאה ש"ז, קנד ע"ד] (תש"ק, עמ' 45, סוף סי' 49 [עמ' 44]; שם, הע' 59). ונראה שחזר בו מהגהתו — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 130, ש' 59; שם, הע' 3. לכן לא כללתי את המקום הזה בְּעֶרְךָ.

120 וכן הוא (כלומר, "אמרי'") גם בכ"ל (עמ' 594 ש' 32). וההגהה שלי. והוא ביטוי רגיל בירושלמי —

ע"ע לא אמרו אלא.

121 תרגום: לא אמרתי אלא.

122 ההגהה על פי שרי"ר, עמ' 60 ש' 14. וכן השלים אפשטיין בקטע שלו — ראה אפשטיין, מחקרים,

ב, א, עמ' 274, דף ב ע"ב ש' 1.

123 תרגום: לא אמרנו אלא.

לא אמרתי אלא ע"ע אף אני לא אמרתי אלא.
לא אסרו (!) אלא ע"ע לא אמרו אלא.
לא (!) אשכחית¹²⁷ **יבמות** יג ד שו' 47 (צ"ל: ולא).
לא אשכחנן¹²⁸ **שבועות** לד ג שו' 16. וראה עוד ערך: ולא אשכחנן כן (בתמיהה); ולא אשכחנן כן על דר' (בתמיהה).
לא את אמרת (!) ע"ע לא איתאמרת.
לא את אמרת (!) אלא ע"ע לא איתאמרת אלא¹²⁹.
לא את הוא ששניתה לנו כן (בתמיהה)¹³⁰ **כתובות** כט א שו' 61.
לא אתא אלא מימור לך¹³¹ **פסחים** לד ב שו' 26.
לא אתא מישאול אלא כיי דתני ר' הושעי' ע"ע לא אתיא מישאול אלא כהדא דתני ר' הושעיא.
לא אתא מתני (!) בר נש מתני... בכריתות אלא את (בתמיהה) ע"ע הכן, לא אתא מתני (!) בר נש מתני... בכריתות אלא את (בתמיהה).
לא אתא קומי רבי אלא¹³² **נידה** נ ב שו' 24.
לא אתאמרת אלא ע"ע לא איתאמרת אלא.
לא אתון דאמרין בשם רבנין (!) (בתמיהה)¹³³ **כתובות** לג ד שו' 36 (צ"ל: רבכון)¹³⁴.
לא אתיא¹³⁵ **כלאים** כח א שו' 28; **מעשר שני** נו א שו' 1; **שבת** ג א שו' 24; (צ"ל: +דלא)¹³⁶. ועיין עוד ערך אתיא כר', ולא אתיא כר'.
לא אתיא אלא ע"ע לא אתיא אלא.
לא אתיא אלא כר' ע"ע לא אתיא אלא כר'.
לא אתיא אלא על דבית שמאי ע"ע לא אתיא אלא על דבית שמאי.

¹²⁴ להגהה ראה מהד' לונץ, עד ע"א שו' 8; שם, ציון ז.
¹²⁵ להגהה ראה כ"ר, עמ' 111ב שו' 4 (ושם: "אמרין"), והנוסח בכ"ל: "אמרנא" (עמ' 78 שו' 11).
¹²⁶ להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 37, אות ט, ד"ה ירוש'.
¹²⁷ תרגום (אחרי ההגהה): ולא מצאתי.
¹²⁸ תרגום: לא מצאנו.
¹²⁹ ועיין עוד ערך "דילמא לא איתאמרת אלא (בלשון שאלה)" המצוין שם.
¹³⁰ הניקוד על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 13. והוא ניקד בפתח כדרכו לרוב, ואני הימרתי לקמץ. והביא את הלשון הזה גם להלך, עמ' 809, ד"ה ב"מ. וראה עוד מה שהעיר שתא"י (עמ' 385, ד"ה לא את) על לשון זה.
¹³¹ תרגום: לא בא אלא לומר לך.
¹³² תרגום: לא בא לפני רבי (כלומר, ר' יהודה הנשיא) אלא.
¹³³ תרגום (אחרי ההגהה): לא אתם שאומרים בשם רבכם!!
¹³⁴ ראה שתא"י, עמ' 395, ד"ה לא אתון.
¹³⁵ תרגום: לא הולכת. בכלאים ומעשר שני הכוונה היא לשיטתו של ר', ובשבת "התחלת הספֶר" (שם, שו' 22).
¹³⁶ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 19, ד"ה לא אתיא; עמ' 23, סוף ד"ה לא אתיא. ואפשר להגיה גם "אלא" תחת "דלא".

לא אתיא דלא ע"ע לא אתייה אלא.

לא אתיא דלא או ב".... אמר ר' (!), אוף (!) ב".... דברי הכל¹³⁷ ביכורים סד ד שו' 37-36 (צ"ל: כר' תחת אמר ר', צ"ל: אר)¹³⁸.

לא אתיא דלא על סיפא¹³⁹ שביעית לג ג שו' 6 (דלא = דא אלא).

לא אתיא דלא על רישא¹⁴⁰ שביעית לג ב שו' 37 (דלא = דא אלא).

****לא אתייה אלא**¹⁴¹ שבת ג א שו' 45 (אתיא, דלא), יב ב שו' 50 (אתיא)¹⁴²; סוטה יו

ב שו' 46 (אלא!¹⁴³ אתיא, די לא! וצ"ל: דילא [=דא אלא]¹⁴⁴, +על דמתניתין); כתובות

כז ג שו' 45 (ד"י; אתיא), לד א שו' 20; נדרים לו ד שו' 3; בבא קמא ו א שו' 1 (דא אלא),

ז א שו' 18 (אתיא); מכות לא ב שו' 3; שבועות לו ב שו' 28 (אתיא, דלא)¹⁴⁵.

לא אתייה אלא במתניתא (!)¹⁴⁶ שבועות לה א שו' 2 (צ"ל: כמתניתא)¹⁴⁷.

לא אתייה אלא כר¹⁴⁸ שבת יג ג שו' 36 (אתיא), יו ג שו' 35¹⁴⁹; פסחים כט ב שו' 45

(אתיא), לג ב שו' 8, שם שו' 11 (אתיא); מגילה עב ד שו' 41 (אתיא); קידושין סב ב

שו' 15.

לא אתייה אלא על דבית שמאי¹⁵⁰ שבת י ב שו' 12 (אתיא); ביצה ס ד שו' 32.

לא אתייה דא אלא ע"ע לא אתייה אלא.

לא אתייה דא אלא... כדברי ר'¹⁵¹ הוריות מז ד שו' 60.

¹³⁷ תרגום (אחרי ההגהות): לא הולכת [המימרא] אלא או ב".... כר', או ב".... [כ]דברי הכל.

¹³⁸ עיין אהצו"ק, עמ' 145, ד"ה או בלקוח וד"ה אוף בביכורין.

¹³⁹ תרגום: זאת (כלומר, השאלה הזאת) לא הולכת אלא על סופה [של המשנה].

¹⁴⁰ תרגום: זאת (כלומר, הפיסקא הזאת) לא הולכת אלא על ראשה [של המשנה].

¹⁴¹ תרגום: לא הולכת אלא. בשבת ג ע"א הכוונה היא להתחלת הכניסה לבורסקי (ראה שם, שו' 44);

בסוטה לתשובה שבברייתא (שם, שו' 44); בכתובות כז ע"ג לדרשה של ר' אלעזר (שם, שו' 42); בשבועות

לבעיא של התלמוד (שם, שו' 26); ובשאר המופעים למשנה או לברייתא או למימרא.

¹⁴² לפירוש העניין ראה ירוכ"פ, עמ' 164, ד"ה לא אתיא.

¹⁴³ להגהה "לא" ראה כי"ר, עמ' 2א שו' 21.

¹⁴⁴ "דילא" גם בכ"ר, עמ' 2א שו' 21.

¹⁴⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע לא אתיא.

¹⁴⁶ תרגום (אחרי ההגהה): לא הולכת [הברייתא] אלא כמשנה. כלומר, על המשנה (ראה ההערה

הבאה).

¹⁴⁷ כבר הגיהו כן בד"ה, יח ע"א. והנוסח המשובש "במתניתא" כן הוא גם בכ"ל, עמ' 509 שו' 13.

ועדיף להגיה "על מתניתא". והלשון במקבילה בנדרים מחוורת יותר: "לא הדא אמרת אלא על הדא"

(לח ע"א שו' 14). וצריך לומר שם: לא על הדא איתאמרת אלא על הדא. וראה מה שפירשתי בסוגיא

בערך "לא על הדא איתאמרת אלא על הדא" על אתר.

¹⁴⁸ תרגום: לא הולכת [המשנה או הברייתא או המימרא] אלא כר'.

¹⁴⁹ לפירוש העניין ראה ירוכ"פ, עמ' 203, ד"ה אמר ר' זעירה.

¹⁵⁰ תרגום: לא הולכת [הבעיא] אלא על [שיטתם] של בית שמאי.

¹⁵¹ תרגום: [המשנה] הזאת לא הולכת אלא... כדברי ר'.

לא אתינן דלא אלא (!) ... כר' 152 סנהדרין כ א שו' 12-13 (דלא = דא אלא, ל"ג אלא) 153.

לא אתינן לא כר' ולא כר' 154 קידושין סב ב שו' 13.
לא אתינן מישאול אלא כהדא דתני ר' הושעיא 155 פאה טו ב שו' 1; חגיגה עו ב שו' 22 (אתא, כיי, הושעיא) 156.

לא אתינן אלא (!) ע"ע לא אתינן מיתני אלא.
לא אתינן מיתני... אלא בגין סופה 157 פאה יז א שו' 12.

לא אתינן מיתני אלא 158 פאה טו א שו' 42 (מתנית! וצ"ל: מתני); **דמאי** כא ג שו' 21 (מיתני ליל!); **ערלה** סג ב שו' 35 (מתני! וצ"ל: מתני); **שבת** ב ב שו' 8, ט א שו' 26 (מתני); **כתובות** לא ד שו' 5 (אתינן ליל! 160, מתני); **קידושין** סב ד שו' 28; **שבועות** לב ג שו' 42, לד ג שו' 25, שם שו' 27; **עבודה זרה** מה ב שו' 15 (אתינן ליל! מתני) 161.

לא אתינן מיתני אלא דבר חמור משני צדדין וקל משני צדדין, ברם הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחד 162 פאה יט ג שו' 5 (מתניתא! וצ"ל: מתני 163, שהוא חומר תחת חמור); **כתובות** לב א שו' 17 (צ"ל בשניהם: וקול תחת וקל 2).

לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודיי בהון (!) ע"ע לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודיי בהון.

לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודיי בהון 164 שבת י ג שו' 14, יג א שו' 9 (מתני, מודיי, בהון); **יבמות** ב ג שו' 32 (בהון!).

לא אתינן מתני אלא ע"ע לא אתינן מיתני אלא.

152 תרגום (אחרי ההגהה): [המשנה] הזאת לא הולכת אלא... כר'.

153 ראה המקבילה בהוריות מז ע"ד שו' 60.

154 תרגום: לא הולכת [המיתא] לא כר' ולא כר'!

155 תרגום: לא הולך [הדבר] לשאול (כלומר, להקשות) אלא כ[ברייתא] הזאת ששונה ר' הושעיא. כלומר, אין הקושיא הזאת של ר' יוחנן מתאימה אלא על הברייתא של ר' הושעיא, עי"ש.

156 הגירסא "אתינן" ישנה גם בכ"ר: "אתינן משאול" (עמ' 100א שו' 38). ונראה לי שהיא עיקר. אמנם הגירסא "אתא" בחגיגה ניתנת להתפרש כמתייחסת לר' יוחנן, כלומר, לא אתא ר' יוחנן להקשות; אבל ראשון נראה לי עיקר. וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "מה אתא (!) מישאול".

157 תרגום: לא באנו לשנות... אלא בשביל סופה [של המשנה].

158 תרגום: לא באנו לשנות אלא.

159 להגהה ראה מהד' לונץ, ב ע"א שו' 14; שם, ציון יב.

160 להגהה ראה אפשטיין, מחקרים, ב, עמ' 853, ד"ה וכבר (והעתיק שם: "מיתני!").

161 לערך קרוב שנשתבש ע"ע לא תנינן (!) מתני.

162 תרגום (לפי ההגהה): לא באנו לשנות אלא דבר חמור משני צדדים וקל משני צדדים, אבל כאן חומרה היא מצד אחד וקולה מצד אחד.

163 ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 322, ד"ה ולפי נוסח; מבוא לנוה"מ, עמ' 964, אות ב (וציון המקבילה בכתובות שם משובש, וצריך להיות: פ"ח, לב רע"א).

164 תרגום: לא באנו לשנות אלא דברים שכל העם (כלומר, כל החכמים) מודים בהם. וסגנון הבבלי בביטוי זה: "בפלוגתא לא קמירי" (ירוק"פ, עמ' 146, ד"ה לא אתינן, ועי"ש).

לא אתינן מתני אלא מילה דמייא למילה¹⁶⁵ הוריות מו ד שו' 9.
 לא אתינן מתני אלא מילין דכל עמא מודיי בהון (!) ע"ע לא אתינן מיתני אלא
 מילין דכל עמא מודיי בהן.
 לא אתינן מתני' (!) אלא ע"ע לא אתינן מיתני אלא.
 לא אתינן מתנית' (!) אלא ע"ע לא אתינן מיתני אלא.
 לא אתינן מתניתא (!) אלא דבר שהוא חומר משני צדדין וקל משני צדדין, ברם
 הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחד ע"ע לא אתינן מיתני אלא דבר חמור
 משני צדדין וקל משני צדדין, ברם הכא חומר הוא מצד אחד וקל מצד אחד.
 לא אתם שאתם אומרי' (בתמיהה) פאה כ ד שו' 30.
 לא ב'... אנן קיימין ע"ע ולא ב'... אנן קיימין (בתמיהה).
 לא בא¹⁶⁶ אלא תענית סו א שו' 30; מגילה ע ג שו' 59.
 לא בא¹⁶⁷ אלא ללמדך שקלים מו א שו' 4; מגילה ע א שו' 61.
 לא בא¹⁶⁸ אלא לפחות פסחים כז ד שו' 55.
 לא בא¹⁶⁹ אלא לפרש נידה מט ד שו' 23.
 לא בא הכתוב... אלא... סנהדרין כה ב שו' 32-33.
 לא בא הכתוב אלא עבודה זרה לט א שו' 50.
 לא בא ר' אלא להוסיף קידושין סה ד שו' 60.
 לא בא ר' אלא להחמיר שביעית לג ד שו' 46.
 לא בא ר' אלא להקל שביעית לג ד שו' 46.
 לא בגין (!) אמר ר' (בתמיהה)¹⁷⁰ יבמות י ב שו' 4; כתובות לד ג שו' 56 (בגין דא!);
 גיטין נ ד שו' 13 (צ"ל בכולם: כגון)¹⁷¹.
 לא בגין דא (!) אמר ר' ע"ע לא בגין (!) אמר ר' (בתמיהה).
 לא בגין מילתא דאת אמרת (!) אלא בגין ד-¹⁷² שביעית לו ג שו' 58 (צ"ל:
 דאתאמרת)¹⁷³.
 לא בד"א (!) ע"ע לא בדא.

¹⁶⁵ תרגום: לא באנו לשנות אלא דבר [ש]דומה לדבר.

¹⁶⁶ כלומר, החכם.

¹⁶⁷ כלומר, החכם.

¹⁶⁸ כלומר, החכם.

¹⁶⁹ כלומר, החכם.

¹⁷⁰ תרגום (אחרי ההגהה): לא "כגון" אומר ר'!!

¹⁷¹ להגהה ביבמות ראה ק"ע, נב ע"א, [ה"ד], ד"ה ה"ג לא כגון. והוא הדין למקבילות בכתובות

ובגיטין.

¹⁷² תרגום (אחרי ההגהה): לא בשביל הדבר שנאמר אלא בשביל ש-.

¹⁷³ ראה מה שהערתי בערך "איתאמרת" על אתר.

לא בדא¹⁷⁴ **ברכות** ב ב ש' 32 (בדה), ד ג ש' 28 (כדא!)¹⁷⁵, ז ב ש' 36, י ג ש' 23 (בדה), י ד ש' 36 (ברא!)¹⁷⁶, שם ש' 38 (ברא!), שם ש' 40 (ברא!); **דמאי** כ ג ש' 10 (כדא!)¹⁷⁷, שם ש' 11! (כדא, +שנייה; צ"ל: לא שנייה¹⁷⁸), כד א ש' 3, שם ש' 24¹⁷⁹, כד ד ש' 25; **כלאים** כז ד ש' 62, לב א ש' 54; **שביעית** לז ג ש' 180³⁰; **תרומות** מ ג ש' 7 (כהדא! וצ"ל: בהדא)¹⁸¹, מא ב ש' 25, שם ש' 56, מג א ש' 53, מו ג ש' 55 (בדה)¹⁸², מז א ש' 24! (ל"ג)¹⁸³; **מעשרות** נ ג ש' 62; **מעשר שני** נג ד ש' 6; **חלה** נז ג ש' 62 (כדא!); שם שם, נז ד ש' 57, נח ד ש' 30, נט א ש' 8, נט ד ש' 41; **ערלה** ס ד ש' 45; **שבת** ו ד ש' 53, שם ש' 55; **עירובין** כד ג ש' 4, כו א ש' 54; **פסחים** כט א ש' 38; **שקלים** מו א ש' 57, מו ג ש' 23, שם ש' 24, שם ש' 28; **ביצה** ס ב ש' 57 (בד"א!)¹⁸⁴, ס ג ש' 26, ס ד ש' 1, סא ג ש' 39; **תענית** סו א ש' 57, שם ש' 58; **מגילה** ע ד ש' 24, שם ש' 29; **יבמות** ו ב ש' 12, שם ש' 14, ט ב ש' 24, שם ש' 27; **סוטה** יז א ש' 19; **כתובות** כז א ש' 54; **נדרים** לט א ש' 46, שם ש' 55, לט ד ש' 41, מא א ש' 27, שם ש' 29; **נזיר** נב ג ש' 24, שם ש' 25, נה א ש' 15, נה ג ש' 63 (ל"ג)¹⁸⁵, נו א ש' 4 (א2), שם ש' 5, נז א ש' 4; **קידושין** ס ב ש' 45; **בבא קמא** ג א ש' 30; **בבא בתרא** יג א ש' 8, יג ג ש' 10, טו ב ש' 52; **סנהדרין** כא ב ש' 2, כב ב ש' 8, כו ב ש' 33, שם ש' 36; **מכות** לא ב ש' 13, שם ש' 14 (ל"ג)¹⁸⁶; **שבועות** לח א ש' 51; **עבודה זרה** מד א ש' 52, מד ב ש' 9; **הוריות** מה ד ש' 14; **נידה** נ ג ש' 28 (צ"ל: לא. הדא...) ¹⁸⁷.

¹⁷⁴ תרגום: לא בזאת. כלומר, לא בדין זה, לא בעניין זה. ואין "בדא" אלא "בהדא". והיא מילה רוחות בירושלמי על שתי צורותיה — עיין לעיל בערכים: בדא עד בדה תנינן. וכבר פירש הרש"ס: "לא בדא. לא בזאת המימרא דר' חייא" וכו' (שביעית קטו ע"ב); "לא בדא. כלומר לא כזאת" (חלה יט ע"ב); "לא בדא. בהא לא קפדי רבנן" (שם, נ ע"א). ועיין מבוה"י, ט סוף ע"א, ערך בדא; ונמשך אחריו מלמד, פרקי מבוא, עמ' 606, סי' 5. והדברים מתמיהים.

¹⁷⁵ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 347, הע' 22.

¹⁷⁶ להגהה כאן ולקמן ש' 38 וש' 40 ראה מבואות לסה"א, עמ' 363, הע' 32.

¹⁷⁷ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 399, הע' 12.

¹⁷⁸ ראה מה שהערתי בערך "לא שנייה" על אתר.

¹⁷⁹ לשון הגמרא כאן: "לא בדא. אמר רבי זעירא אתא עובדא" וכו'. ובכ"ר: "לא בדא" ליתא, והגירסא שם: **"תמן א"ר זעירא אתא עובדא"** וכו' (עמ' 143א ש' 30). יתכן אפוא שהלשון "לא בדא" הוא סופו של מאמר חסר. ואולי צריך לומר: לא כן אמר רבי זעירא וכו'. ועיין מה שפירש הרז"ף, אהבת ציון, ד"ה לא בדא. וצ"ע.

¹⁸⁰ המופע הזה ליתיה בכ"ר כאן, עמ' 2203 ש' 24, ולא במקבילה בסנהדרין כא ע"א ש' 59, ולא

גרסינן ליה.

¹⁸¹ ראה כי"ר, עמ' 2215 ש' 14.

¹⁸² בכ"ל: "לא בדא" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 455, מו ע"ג, ש' 63. והמודפס שינה. ונתעוררתי

לזאת על ידי הגהת ליברמן בטופס ג'.

¹⁸³ ההגהה על פי ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס א').

¹⁸⁴ ראה תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 920, ד"ה ובמשנתנו; שם, הע' 33.

¹⁸⁵ המופע נמחק בגליונות הרש"ל (בטופס א' בספק, ובטופס ב' במוחלט).

לא בדה ע"ע לא בדא.

לא בית הלל ולא בית שמאי ע"ע מאן תנא הכא... לא בית הלל ולא בית שמאי.

לא בית שמאי לבית הלל ע"ע מאן תנא הכא... לא בית שמאי לבית הלל.

לא בכל הדברים חלוק ר' שבת יו ד שו' 28. וראה עוד ערך לא חלוק ר' בשאר כל הדברים.

לא בלבד... און קיימין ע"ע ולא ב... און קיימין (בתמיהה).

לא בלן (!) מסתור אלא מבני¹⁸⁸ פאה כ ד שו' 54.

לא בעית מדעתו (!) ¹⁸⁹דר' פליג¹⁹⁰, בשיטתו השיבהו גיטין נ ד שו' 4.

לא ברא (!) ע"ע לא בדא.

לא דא היא אלא (בתמיהה)¹⁹¹ **סנהדרין ל ב שו' 29.**

לא דא היא דנביא מקנתר לן (בתמיהה)¹⁹² **תענית סה ב שו' 21.**

לא דאנא סבר כדעתיה אלא¹⁹³ פסחים לא ב שו' 53.

לא דאנא סבר כוותיה אלא¹⁹⁴ שביעית לט א שו' 9.

לא דהוא אמר (בתמיהה)¹⁹⁵ **גיטין מז א שו' 18.**

לא דהוה צורכא מיסמך עלוי, אלא דהוות מן ימא לטיגנא¹⁹⁶ גיטין מח א שו' 21

(והוה; צריכה; וצ"ל: צורכה, מיסמוך, עליו; דהות, לטיגני; קידושין סב ב שו' 11.

לא דו אמר הלכה כר', אלא דו חמי רבנן נהגין כר'¹⁹⁷ נידה ג ג שו' 7.

לא דו מודו לדו (!), ולא דו מודו לדו (!) ע"ע לא דין מודי לדין, ולא דין מודי לדין.

¹⁸⁶ ראה שתא"י, סוף עמ' 533, ד"ה א"ר יוסי. וראה מה שהערתי בערך "תנינן (בהקשר)" למופע "תנינן" שבאותה שורה.

¹⁸⁷ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 588, סד"ה מתניתא.

¹⁸⁸ תרגום: לא... (!) לסתור אלא לבנות! והגירסא בד"ו: "בלן" — בבית; והיא אחרי הגהה בכל"ל. והנוסח שם לפני ההגהה: "כלי" (על פי מהד' האקדמיה, עמ' 110 שו' 33). ולהגהת מילה זו ולפירושה, ראה מבואות לסה"א, עמ' 392, הע' 13. וצ"ע. וראה שתי הצעות פירוש אחרות אצל פרידמן, הערות למילון, ריש עמ' 80; עמ' 87, ערך סתר. ואין הדברים נראים. וצ"ע.

¹⁸⁹ הגירסא והפירוש והתרגום צ"ע. וראה ק"ע, נג ע"ב, ד"ה לא בעית; ופ"מ, שם, ד"ה לא בעית.

¹⁹⁰ תרגום: שר' חלוק.

¹⁹¹ תרגום: לא זאת היא אלא! כלומר, כלום אין הדבר אלא!?

¹⁹² תרגום: לא זאת היא שהנביא מקנטר אותנו! כלומר, כלום אין זה הדבר שהנביא מקנטר

אותנו עליו!?

¹⁹³ תרגום: לא שאני סובר כדעתו אלא.

¹⁹⁴ תרגום: לא שאני סובר כמותו אלא.

¹⁹⁵ תרגום: לא שהוא אומר!?

¹⁹⁶ תרגום: לא שהיה צורך לסמוך עליו, אלא שהיה (כלומר, הדבר) מן הים למחבת. כלומר, דבר

מייד, כמו הדג ששולים אותו מן הים לטגן אותו מיד במחבת.

¹⁹⁷ תרגום: לא שהוא אומר הלכה כר', אלא שהוא רואה את החכמים נוהגים כר'.

****לא דומה...¹⁹⁸** כלאים לב ג ש' 31; שבת ה א ש' 21; ביצה ס א ש' 5; תענית סה א ש' 42; מגילה עה ג ש' 31; יבמות ד ג ש' 16, ה א ש' 11, שם ש' 45, ט ג ש' 6; כתובות כד ד ש' 34; קידושין סו א ש' 27; בבא קמא ג ג ש' 33; סנהדרין כג ג ש' 8. לא דומין... תרומות מז ד ש' 25.

לא דייד... אלא... פסחים ל ב ש' 53; ביצה ס ב ש' 2-3; יבמות ב ד ש' 15; כתובות לד ב ש' 28; נדרים מא ב ש' 49; נזיר נב ג ש' 39; סנהדרין כד ב ש' 26-27¹⁹⁹, שם ש' 29, שם ש' 32, שם ש' 34 (דייד אלא!).

לא דייד אלא (!) ע"ע לא דייד... אלא....

לא דין מודה לדין, ולא דין מודה לדין ע"ע לא דין מודי לדין, ולא דין מודי לדין. **לא דין מודי לדין, ולא דין מודי לדין**²⁰⁰ תרומות מו ב ש' 7 (הדין); עירובין כ א ש' 10; פסחים כח ב ש' 4 (מודה); נזיר נג ג ש' 40 (דו! וצ"ל: דן, מודו, לדו! וצ"ל: לדן)²⁰¹. **לא דמי**²⁰² כתובות כח ב ש' 50 (ו, צ"ל: דמיא? / דמיין?²⁰³, כט ב ש' 4 (צ"ל: דמיא? / דמיין?²⁰⁴).

****לא דמי...²⁰⁵** ברכות ט ב ש' 20; ביכורים סד א ש' 38; שבת ז א ש' 16 (ו); עירובין יח ג ש' 22, כא א ש' 44 (ו); תענית סג ד ש' 19; סוטה כא ד ש' 51, שם ש' 52, שם ש' 53; כתובות לה ב ש' 35; בבא מציעא ח א ש' 24.

לא דמי... ולא דמי... (!?)²⁰⁶ כתובות לב ב ש' 11.

לא דמיא... ע"ע ולא דמיא....

לא דמיא אלא ע"ע ולא דמיא אלא.

¹⁹⁸ ישנם כאן גם מופעים שמציינים הבדל פיזי, אלא שההבדל הזה הוא עניין להלכה — ראה למשל המופעים בביצה, בתענית ובמגילה.

¹⁹⁹ אני מפרש את הסוגיא על פי הק"ע. ולפי זה, שני המופעים הראשונים כאן הם בתמיהה, ושני האחרונים בניחותא, ע"ש.

²⁰⁰ תרגום: לא [חכם] זה מודה לזה, ולא [חכם] זה מודה לזה.

²⁰¹ אפשטיין (מבואות לסה"ת, עמ' 389, ד"ה כך הנוסח; שם, הע' 42) הגיה כאן רק את המילה "מודר" ל"מודי". וברור שיש להגיה גם "דר" ל"דן" (= "דין"), ו"לדו" — "לדן" (= "לדין").

²⁰² תרגום: לא דומה! בשני המופעים שבערך הזה בא ר' ירמיה לדחות את דברי החכמים המדמים את הכתובה לקנס ולירושה. וראה עוד מה שהערת בריש ערך "ולא דמיא".

²⁰³ להגהה "דמיא" השווה יומא לט ע"ג ש' 30: "ולא דמיא אלא"; תענית סג ע"ד ש' 47: "ולא דמיא", ע"ש ושם. וההגהה "דמיין" היא שלי. ובא אחרי "דמיא": "דר". ואני מסופק אם יש להגיה "דל" (כלומר, שהרי היא, הכתובה), או שהמילה "דר" היא שיבוש של האותיות "ין" שנפרדו מן "דמיא" שלפניהן. והשני נראה יותר.

²⁰⁴ להגהות ראה מה שהערת בהערה הקודמת. ובא אחרי "דמיא": "דירושה". ובכ"ל: "לירושה" והוגה "דירושה" (עמ' 125 ש' 13; ראה מהד' האקדמיה, עמ' 979 ש' 16). ונראה לי, שהמילה "לירושה" היא אשגרה מן "לירושה" שקדמה (שם), ויש לגרוס: ירושה.

²⁰⁵ תרגום: לא דומה... הביטוי הזה אמור בניחותא, הן בפירוש הן בתירוץ על קושיא הן בהצעת דברים.

²⁰⁶ הפירוש כאן מסופק.

לא דמייא ע"ע ולא דמיא.

לא דמייא... ע"ע ולא דמיא....

*לא דמר ר' אכן, אלא דקשי ליה (!) על הדא דתני ר' הושעיה²⁰⁷ בבא מציעא ח א שו' 5 (ל"ג ליה).

לא דר' אומ' (!)... ולא ר' או' (!)... לא אמר לה אלא... ע"ע לא דר' אמר... ולא דר' אמר... לא אמר לה אלא....

לא דר' אמר... אלא...²⁰⁸ כתובות כו ב שו' 63-64; נידה נ ד שו' 4 (לה! תחת לא)²⁰⁹.
לא דר' אמר... ולא דר' אמר..., לא אמר לה אלא...²¹⁰ יבמות יא א שו' 13-14;
כתובות כו ב שו' 46 (אומ'! תחת אמר¹, ר'! תחת דר'², או'! תחת אמר²).

לא דר' אמר... לא אמר אלא...²¹¹ כלאים כז א שו' 4.

לא דר' עבד... אלא...²¹² כתובות לב א שו' 50.

לא דר' פליג אלא...²¹³ יבמות ב ב שו' 28, ו ב שו' 16.

לא דר' פליג אלא סבר (!) כההן תנייה²¹⁴ סוטה כ ד שו' 44 (צ"ל: דו סבר)²¹⁵.

לא דר' פליג, לא אמר אלא...²¹⁶ יבמות ח א שו' 45.

לא דרש²¹⁷ פאה יח א שו' 43; יבמות ט ג שו' 47 (ו-). ועיין עוד ערך דלא דריש.

²⁰⁷ תרגום (אחרי ההגהה): לא שאמר ר' כך, אלא שהקשה על [הברייטא] הזאת ששונה ר' הושעיא. ונוסח המאמר בכי"א: "אמ' ר' הילא לא אמ' ר' שמעון בן לקיש הכין אלא דקשי על הדא דתני ר' הושעיה" (ועמ' 44 שו' 49). ובד"ו: "א"ר לא דמר" וכו'. וליברמן (ירושלמי נזיקין, עמ' 130, שו' 49) הגיה על פי כי"א: "א"ר לא [לא] דמר" וכו'. ויפה הגיה. וכן אני נוהג לייחס את ההשמטה בשתי מילים זהות צמודות למילה השנייה. אלא שאני סטיתי כאן מהגהתו של ליברמן, וממנהגי בהשלמת חסרות כאלה, כדי לערוך מאמר זה במקומו האמיתי. ולפי זה, נשמט בד"ו שם החכם "לא" = "הילא", והיא היא. והנה הנוסח בכי"א: "דקשי", ו"ליה" ליתא. ונראה לי עיקר בכי"א, ולפי זה, אין כאן צורת בינוני אלא עבר מבינין פִּעֵל הכבד. ואמנם, לפי גירסת ד"ו מן הראוי היה לומר: "דקשיא ליה" — ראה למשל: "בגין דלא תימר קשיא לשמואל" (בבא בתרא יג ע"ד שו' 51).

²⁰⁸ תרגום: לא שר' אמר... אלא....

²⁰⁹ הנוסח כאן בכי"ל: "לא" (ועמ' 597 שו' 34; תחת "לה"), והסדר שגה.

²¹⁰ תרגום: לא שר' אמר... ולא שר' אמר... לא אמר לו אלא....

²¹¹ תרגום: לא שר' אמר... לא אמר אלא....

²¹² תרגום: לא שר' עושה... אלא....

²¹³ תרגום: לא שר' חלוק אלא....

²¹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): לא שר' חלוק אלא שהוא סובר כנא הזה.

²¹⁵ ראה מבואות לסה"ת, עמ' 98, ד"ה פירושו; שם, הע' 18. וכסגנון זה בשני המקומות שרשמתי את תחילתם בערך הקודם: "לא דר' פליג אלא דהוא מקפד על לישנא דשמע מן רביה" (יבמות ב ע"ב שו' 28); "לא דר' פליג אלא דו חמי רוב סתם משניות דרבי מאיר" (שם, ו ע"ב שו' 16). ובכי"ר כאן: "הוא סבר" (ועמ' 224 שו' 36).

²¹⁶ תרגום: לא שר' חלוק, לא אמר אלא.

²¹⁷ תרגום: לא דורש.

לא הוי (!) בה רבנין אלא על דר'

לא דרש ר' 218 הוריות מו ג שו' 51, שם שו' 53.

לא הדא אמרת (!) אלא על הדא ע"ע לא על הדא איתאמרת אלא על הדא.

לא הדין מודי לדין, ולא הדין מודי לדין ע"ע לא דין מודי לדין, ולא דין מודי לדין.

לא הוא... הוא... ע"ע ולא הוא... הוא... (בתמיהה).

לא הודי (!) ע"ע לא הודי ליה.

לא הודי ליה 219 שבת ט א שו' 56 (ליה ליה) 220, שם שו' 58 (ד-), שם שו' 59, שם שו' 60 (ד-), שם שו' 64 (ד-). 221.

לא הוה (!)... הוא... ע"ע ולא הוא... הוא... (בתמיהה).

לא הוה אמר כן 222 נידה מט ב שו' 10.

לא הוה אמר כן אלא 223 ברכות ז ג שו' 36; מועד קטן פג א שו' 40.

לא הוה דרש כן אלא 224 חגיגה עז ב שו' 25, שם שו' 31, עז ג שו' 55.

לא הוה מגיב ליה 225 ברכות ו ב שו' 11; נזיר נו א שו' 54.

לא הוה צריכה (!) מיסמוך עליו (!), אלא דהות מן ימא לטיגני ע"ע לא דהוה צורכא מיסמוך עליו, אלא דהוות מן ימא לטיגנא.

***לא הוה ר' חביבי פתר לה אלא 226** בבא קמא ז ב שו' 43.

לא הוה ר' שמע לה מן בר נש זעיר 227 יבמות ט א שו' 62.

לא הוי (!) בה רבנין אלא על דר' 228 מעשר שני נד ב שו' 47; שקלים נא ב שו' 20 (רבנין; צ"ל בשניהם: הויי / הווי 229).

218 תרגום: ר' לא דורש.

219 תרגום: לא הודה לו. המופעים בשורה 56 ושורה 59 הם בלשון שאלה, והשאר בניחותא.

220 ההגהה על פי המקבילה לקמן שו' 59. אבל גם בקטע גינצבורג (עמ' 441 שו' 25) "ליה" ו"לה" לפי הכתיב (שם) ליתא.

221 לשון הגמרא כאן: "מן מה דלא מתיב לה הדא אמרה דלא הודי ליה". וליברמן מוחק את כל המאמר כאשגרה — ראה ירוכ"פ, עמ' 123, ד"ה מן מה. אבל שתא"י מוחק "מן מה דלא מתיב לה" כאשגרה, ומקיים את השאר — ראה שתא"י, עמ' 166, ד"ה ר' אילא.

222 תרגום: לא היה אומר כך!

223 תרגום: לא היה אומר כך אלא.

224 תרגום: לא היה דורש כך אלא.

225 תרגום: לא היה משיב לו.

226 תרגום: לא היה ר' דודי פותר אותה (כלומר, את הברייתא) אלא. האומר הוא ר' אבא בר חנה, ודודו אחי אביו הוא ר' חייא. ולפירוש העניין ראה אלבק, מחקרים, עמ' 74, הע' 2. וצ"ע.

227 תרגום: לא היה ר' שומע אותה (כלומר, את השמועה) מאדם קטן.

228 תרגום (לפי ההגהה הראשונה): לא הוים (כלומר, מפרשים ומיישבים את הקושי) בה החכמים אלא על [שיטתו] של ר'. ולפי ההגהה השנייה אפשר גם לתרגם: לא היו (כלומר, לא פירשו ויישבו) בה וכו'. לפירוש הביטוי הזה ראה מ' עסיס, "'ואפילו על דר'... לית היא מקשיא'", ספר הזכרון להרב יצחק נסים זצ"ל, ב, ירושלים תשמ"ה, עמ' נא ד"ה לא הוי.

229 ההגהה "הויי" היא לפי כללי הנטייה בארמית הגלילית. ולהגהה "הוי" ראה נוסח שקלים הנספח לבבלי, יב ע"ג שו' 32. והוא הדין למקבילה במעשר שני. וההגהה הראשונה היא צורת בינוני, והשנייה ספק בינוני ספק עבר.

לא הוי (!) בה רבנן אלא על דר' ע"ע לא הוי (!) בה רבנן אלא על דר'.
לא (!) הוינן אמרין כלום ע"ע ולא הוינן אמרין כלום.
לא הוינן ידעין (בתמיהה) ע"ע: ואילו לא את אמרת (!) הדא, לא הוינן ידעין דהוא (!) כן (בתמיהה); עד דלא איתאמרת הדא מילתא, לא הוינן ידעין דו (!) כן (בתמיהה).
לא הוכח ערלה סב א שו' 42; **גיטין** מג ב שו' 37.
לא הוקשה... אלא... **ברכות** ז ב שו' 44-43.
לא הוקשה... אלא... בלבד **חלה** נט א שו' 15-16.
לא הוריג²³⁰ **ברכות** ה ב שו' 19; **שביעית** לו ג שו' 16 (אורי); **תרומות** מא ב שו' 59 (ור'), שם שו' 60; **חלה** נח ד שו' 33 (ור'), שם שו' 34; **ערלה** סג א שו' 27 (ור', הודו!);²³¹ **יבמות** ח ד שו' 22 (ור', הודו!);²³² **כתובות** לא א שו' 13 (ור'); **גיטין** מג ג שו' 39 (אורי).
לא היא... היא... (בתמיהה) **ברכות** יב ב שו' 62 (ור'); **סנהדרין** יט א שו' 40 (היא, ל'!); **מכות** לא א שו' 37; **עבודה זרה** מד א שו' 26.
לא היא... ולא היא... (בתמיהה) **שביעית** לט ג שו' 24; **יומא** מה ב שו' 34 (לא תחת ולא); **סוכה** נג ד שו' 4.
לא היא... לא היא... ע"ע לא היא... ולא היא... (בתמיהה).
לא היה לו להשיב עבודה זרה מב ד שו' 41.
לא היו חולקין עליו (!) כתובות לב א שו' 39 (צ"ל: עליו);²³³
***לא היינו יודעין מהו בבא מציעא** י ד שו' 15.
לא הייתי אומר עירובין כא ב שו' 63.
לא הן... הן... (בתמיהה) **סנהדרין** יח א שו' 28.
לא הן... לא הן... (בתמיהה) **שבועות** לג ב שו' 27-26.
לא הקפיד אלא מועד קטן פא ד שו' 5.
לא הקשתיה סוטה יט ב שו' 19²³⁴.
לא השיב (בתמיהה)²³⁵ **נזיר** נד ד שו' 41.
לא השיבו²³⁶ **סוטה** כ ב שו' 15, שם שו' 17, שם שו' 26.
לא התירה התורה... אלא... **מעשר שני** נב ד שו' 40-41, שם שו' 42.
לא והוא ש... אנן קיימין ע"ע ולא ב... אנן קיימין (בתמיהה).
לא חזר ביה²³⁷ **פאה** טו ב שו' 9; **ערלה** סא א שו' 34; **חגיגה** עו ב שו' 31²³⁸.

²³⁰ תרגום: לא הורה.

²³¹ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 494, סג ע"א, שו' 27.

²³² ההגהה שלי. ובד"ח, מד ע"א, הגיהו "הורר". אבל הרי המעשה בא לפני ר' יוסי לבדו, עיי"ש.

²³³ הגהתי "עליו" תחת "עליו", כי המאמר אמור בעברית; ולא באה "עליו" הארמית אלא באשגרה.

²³⁴ לגירסא ברישא של הביטוי כאן ראה שתא"י, סוף עמ' 366, ד"ה ותהא כליל. וראה עוד על

הירושלמי, עמ' 65, יט ע"ב שו' 19. וראה שם, הע' 54.

²³⁵ פירוש: לא הקשה!!

²³⁶ לשון רבים. כלומר, תשובה על שאלה.

²³⁷ תרגום: לא חזר בו.

לא חידש סנהדרין כז א שו' 60, שם שו' 61.
לא חלוק ר' בשאר כל הדברים יבמות י ד שו' 38 (צ"ל: חלק?)²³⁹. וראה עוד ערך לא בכל הדברים חלוק ר'.
לא חלק ר' על... אלא... יומא מ ג שו' 3.
לא חלקה התורה בין... בין... בין... מעשר שני נב ג שו' 37-38.
***לא חלקו בו חכמים בין... בין... בבא קמא ב ד שו' 36-37.**
לא חשין להדא דתני ר' חייא²⁴⁰ נזיר נב ב שו' 3.
לא חתם ברכות ח ד שו' 24.
לא טעמא דאהן (!) ע"ע לא כטעמיה דהדין טעמיה דהדין.
לא (!) טעמא די לא (!) ע"ע לית טעמא אלא.
לא יאות הוה ר' אמר לך (בתמיהה)²⁴¹ קידושין סג ד שו' 42.
לא יאמר... שאינו צריך (כלומר, לא יאמר הפסוק) כתובות כז ד שו' 11-12, שם שו' 16-17; שבועות לח ג שו' 50 (אילו! תחת לא, נאמר!)²⁴², שם שו' 57.
לא ידעין... ולא (!) ידעין ע"ע לא ידעין... לא ידעין.
לא ידעין... לא ידעין²⁴³ ברכות ה ב שו' 42-43, ו א שו' 40-41; סוכה נג א שו' 29-31 (ו!); מועד קטן פב ד שו' 28, שם שו' 55, שם שו' 58-59; נדרים מא ב שו' 57-58 (ולא! תחת ל₂); נזיר נו א שו' 21-22. וראה עוד ערך: ולא ידעין אי (!) כהדא דר' ואין כהדא דרבנן עד ולא ידעין מה תני.
לא יהא דבר (!) ב' ע"ע מתניתא ב'.
לא יודה לר' ע"ע לא יודי לר'.
לא יודון לר'²⁴⁴ מעשרות נ ד שו' 34; סוכה נב א שו' 10.
לא יודי לבית שמאי²⁴⁵ פאה יז ג שו' 4. וע"ע מסתברא דבית שמאי יודון לר', ר' לא יודה לבית שמאי.

²³⁸ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בסוף ערך "מדחור ביה".

²³⁹ ראה שתא"י, עמ' 354, סד"ה מה [עמ' 353].

²⁴⁰ תרגום: לא חוששים ל[ברייתא] הזאת ששונה ר' חייא. ולפירוש העניין ראה תוכפ"ש, נזירות, עמ' 517, ד"ה ונראה (וצריך להיות שם: רע"ב). והוא תיקן שם בשתיקה "חשון" תחת "חשין", כלומר חששו.

²⁴¹ תרגום: לא יפה היה ר' אומר לך!!

²⁴² הפ"מ (מב ע"א, ה"א, ד"ה אילו לא נאמר) מגיה: "אילו לא נאמר". אבל עדיף להגיה "לא יאמר" תחת "אילו נאמר", כמות שהוא במופע הבא. וכן הוא במקבילה בכ"א, עמ' 54 שו' 75. וכן הוא בקטע סבונה כאן (קטע 5.1, עמ' 274 שו' 28). והלשון שם: "לא יאמר שליחות יד שנאמרה... [שאינו] צריך".

²⁴³ תרגום: לא יודעים... לא יודעים. לסגנון זה ראה מלמד, פרקי מבוא, עמ' 621, ריש סי' 19. ועיין בהמשך דברי גינצבורג שציין לו שם, בהערה 629.

²⁴⁴ תרגום: לא יודו לר'.

²⁴⁵ תרגום: לא יודה לבית שמאי.

לא יודי לר'²⁴⁶ **כלאים** ל א שו' 1, ל ב שו' 52; **יבמות** י ד שו' 41. ועיין עוד ערך: ר' יודי לר'... ר' לא יודי לר'; ר' יודי לר', ר' לא יודי לר'.

לא יודי לר' ור'²⁴⁷ **כלאים** ל ב שו' 51; **יבמות** י ד שו' 42.
לא יחסדונך כותאי, דאת מקיים דרשיון²⁴⁸ **יבמות** ג א שו' 32.
לא (!) יכיל ע"ע לית יכיל.

לא יליף לה ע"ע: ולמה לא יליף לה מ'; ולמה לא יליף לה מן הדא דר'; מאן דיליף לה מ'... ומאן דלא יליף לה מ'...; על דעתיה דר' דו (!) יליף לה מן הדין קרייא... נחא, על דעתיה דר' דלא (!) יליף לה מן קרייא, למה....

לא ילמדו כלאים ל א ב שו' 45; **שבת** ט ד שו' 34; **סנהדרין** כד ג שו' 59.
לא ילף ע"ע: מאן דהורי ליה לא ילף ולא שימש (!); מה יעביד הדין סבורא דלא יליף ולא שימש (!).

לא ילפין עובדא מן בר נש זעיר²⁴⁹ **מועד קטן** פב ד שו' 46.
לא יצא... אלא... **יבמות** ו ג שו' 17-18.

לא יצא אלא ע"ע אלא (!) לא יצא אלא... יאות הוית מקשי.

לא ישאלניה²⁵⁰ **גיטין** מד ד שו' 3.

לא כאן (!) תני ע"ע לא כן תני (בתמיהה).

לא כבר איתתבת תמן (בתמיהה)²⁵¹ **ראש השנה** נו ג שו' 44. וראה עוד ערך ולא כבר איתתבת (בתמיהה).

לא כבר קשונתה (!) ר' קומי ר' ע"ע לא כבר קשיתה (!) הרי עולם: לא כבר קשיתה ר' קומי ר' (בתמיהה).

לא כבר קשיתה (!) הרי עולם: לא כבר קשיתה ר' קומי ר' (בתמיהה)²⁵² **נדרים** מ ד שו' 60 (קשונתה תחת קשיתה¹, הרי עולם לא כבר קשיתה לר'²⁵³); **קידושין** סד ב שו' 61 (צ"ל: קשונתה)²⁵⁴.

²⁴⁶ תרגום: לא יודה לר'.

²⁴⁷ תרגום: לא יודה לר' ור'.

²⁴⁸ תרגום: לא יחרפו אותך הכותים, [מכיוון] שאתה מקיים את הדרשה שלהם — ראה סוקולוף, עמ' 210, טור א, ערך חסד. וראה עוד, טל, א, עמ' 284, סוף טור ב, ערך חסד².

²⁴⁹ תרגום: לא לומדים מעשה (וכלומר, הלכה למעשה) מאדם קטן. וראה מה שהערתי בנספח ה' בערכו.

²⁵⁰ תרגום: שלא ישאל אותה! כלומר, את השאלה שלו.

²⁵¹ תרגום: לא כבר הושבה שם! כלומר, הוקשתה קושיא זו.

²⁵² תרגום (אחרי ההגהה): לא כבר הקשו אותה הרי עולם: לא כבר הקשה אותה ר' לפני ר'!?

²⁵³ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 68, ד"ה ירוש'. והוא הגיה על פי המקבילה

בקידושין הרשומה לקמן בְּעֶרְךָ — ראה שם, הע' 5.

²⁵⁴ ראה המקבילה בנדרים מ ע"ד שו' 60 הרשומה לעיל בְּעֶרְךָ. וראה עוד מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 68, ד"ה ירוש'.

לא כבר קשיתה ר' קומי ר' ע"ע לא כבר קשיתה (!) הרי עולם: לא כבר קשיתה ר' קומי ר' (בתמיהה).

לא כדא (!) ע"ע לא בדא.

לא כדא (!) שנייה ע"ע: לא בדא; לא שנייא²⁵⁵.

לא כהדא (!) ע"ע לא בדא.

לא כהדן ולא כהדן ע"ע מתני' לא כהדן ולא כהדן.

לא כטעמיה דהדין טעמיה דהדין²⁵⁶ דמאי כו ב שו' 28; **שבועות** לד ד שו' 6 (טעמא, דאהן, טעמיה דהדין ל! וצ"ל: טעמא דאהן²⁵⁷).

לא כך אולפן (!) רבי ע"ע לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה).

לא כך לימדתני (!) ע"ע לא כן לימדתנו (בתמיהה).

****לא כל שכן** (בתמיהה) **ברכות** ט ב שו' 26, יא א שו' 60, יא ב שו' 23, יג ב שו' 2, יג

ג שו' 49; **פאה** טו ד שו' 17, יח ב שו' 13, שם שו' 15, כא א שו' 19, שם שו' 24, כא ב

שו' 52; **דמאי** כד א שו' 42, כו ב שו' 25; **כלאים** כז ד שו' 15, כח ב שו' 27, כח ג שו' 20,

שם שו' 22, שם שו' 25, שם שו' 38, שם שו' 41, שם שו' 43, כח ד שו' 10, כט ב שו' 52,

כט ד שו' 56, ל ד שו' 55, לא ג שו' 64; **שביעית** לד ג שו' 24, לח ג שו' 51; **תרומות** מ

ד שו' 21, מב ד שו' 28; **מעשרות** מט ד שו' 51; **מעשר שני** נד ג שו' 5 (וכל שכן לל, צ"ל:

לא כל שכן²⁵⁸); **חלה** נט ד שו' 50, ס א שו' 8; **ערלה** סב א שו' 7; **שבת** יד א שו' 29,

יז ג שו' 23; **עירובין** יט ב שו' 32, יט ג שו' 38, כא ב שו' 63, כה א שו' 5, כו ב שו' 38;

פסחים כז ג שו' 25, לב ג שו' 30, לה ב שו' 3, שם שו' 22, לז ד שו' 52; **יומא** לח ב

שו' 62, לט ד שו' 34, מא ג שו' 17, מד ד שו' 48; **שקלים** מח ד שו' 49; **סוכה** נב א

שו' 59, נג ד שו' 13, שם שו' 14, נה ב שו' 36, שם שו' 38; **תענית** סג ד שו' 24, סד ג

שו' 62; **מגילה** עג ד שו' 38, עה א שו' 7; **חגיגה** עו א שו' 11, עז ג שו' 24, עה א שו' 57,

עה ב שו' 20, עט ד שו' 36, שם שו' 40; **מועד קטן** פא א שו' 50, פב א שו' 12; **יבמות**

ב ב שו' 34, ד ג שו' 27, ו א שו' 8, ו ד שו' 58, י ד שו' 40; **סוטה** יו ב שו' 39, יו ד שו' 52,

יט ד שו' 13, כ ב שו' 18 (וצ"ל: מה... לא כל שכן²⁵⁹); **כתובות** לב ב שו' 13, שם שו' 14, לב

ד שו' 25, לד א שו' 52, לו א שו' 37; **נדרים** לח א שו' 21, מא ג שו' 23, מא ד שו' 33,

מב א שו' 59; **גיטין** מט ג שו' 16, שם שו' 18; **נזיר** נג ב שו' 17, נו ב שו' 25; **קידושין**

סא ב שו' 62, סג א שו' 43; **בבא קמא** ב ב שו' 12; **סנהדרין** כא ב שו' 44, כג ד שו' 40,

כד ד שו' 53, כו ד שו' 42; **שבועות** לב ד שו' 35, לג ב שו' 18, לז א שו' 39; **עבודה זרה**

מ ב שו' 7, מא ב שו' 52, שם שו' 58, שם שו' 59, מג א שו' 7; **נדה** מט א שו' 36, מט

ג שו' 22, נ א שו' 19²⁶⁰.

²⁵⁵ מדובר באותו מופע.

²⁵⁶ תרגום: לא כטעמו של [חכם] זה טעמו של [חכם] זה.

²⁵⁷ ראה מבואות לסה"א, עמ' 276, ד"ה שבועות. וכן הגיה בגליונות הרש"ל, טופס א'.

²⁵⁸ "כל שכן" גם בכ"ר, עמ' 278 א' 25. וההגהה שלי. ורבינוביץ מגיה: "הא... לא" — ראה שתא"י,

עמ' 116, ד"ה א"ל אילולי, וצ"ע.

²⁵⁹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

****לא כל שכן... (בתמיהה)** דמאי כג ב שו' 39; כלאים כח א שו' 7, כח ד שו' 12, שם שו' 21, שם שו' 23, שם שו' 34; שביעית לז ד שו' 45, שם שו' 47; תרומות מד שו' 59, מד ד שו' 24, מה ג שו' 42; מעשר שני נג ב שו' 35, נו ג שו' 42; שבת ב ב שו' 23, ט ב שו' 36, יב א שו' 63; עירובין כה ג שו' 35; פסחים כז ג שו' 11, שם שו' 12 (2x), לד ד שו' 54, שם שו' 55, שם שו' 56, לה ב שו' 52; יומא לט ג שו' 25, מ ב שו' 51, מב ב שו' 15, מה א שו' 29; שקלים מח ב שו' 12, שם שו' 43; תענית סד ג שו' 50, סו א שו' 53; מגילה ע ד שו' 20, עא א שו' 51, עד ד שו' 5; יבמות ה ד שו' 5, ו ב שו' 9, י ב שו' 17, י ד שו' 14, יא ד שו' 26, שם שו' 27, יג ב שו' 53 (כל כלי); סוטה יו ג שו' 18; כתובות כו ג שו' 33, ל ד שו' 49; נדרים לט ד שו' 38; גיטין מו ד שו' 51, נ ד שו' 21; נזיר נו א שו' 10, נו ב שו' 26, נח א שו' 27; קידושין ס א שו' 25, סג א שו' 55, סד ג שו' 5; בבא בתרא טו א שו' 21; סנהדרין יט ב שו' 21, יט ד שו' 47, כה א שו' 42 (2x), כו ד שו' 42, כז א שו' 51; שבועות לב ד שו' 20, לג ד שו' 8, שם שו' 56 (ל"ג)²⁶¹, לו ב שו' 262.

לא כל שכן הוא (בתמיהה) נזיר נב ד שו' 30. ועייני עוד ערך ולא כל שכן היא (בתמיהה).
לא כמשנה הראשונה ע"ע מתני' לא כמשנה הראשונה.

לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית ע"ע מתנית' לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית.

לא כן ע"ע ולא כן (בתמיהה).

לא כן אילפן (!) רבי ע"ע לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה).

לא כן אלפון (!) רבי ע"ע לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה).

לא כן אלפך (!) רבי ע"ע לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה).

לא כן אלפן משה רבן (בתמיהה)²⁶³ סנהדרין כג ב שו' 31.

לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה)²⁶⁴ ברכות ה ב שו' 31 (אלפן)²⁶⁵, ה ד שו' 12;

פאה כא ב שו' 23 (כך, אולפן)²⁶⁶; **דמאי כא ד שו' 50** (אילפן), **כא א שו' 2** (ור, אילפן);

²⁶⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כל שכן.

²⁶¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

²⁶² למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע כל שכן... וישנו מופע נוסף בכ"ל, השייך לפסחים כז ע"ג

שו' 25, שנמחק בטעות על ידי המגיה — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 377, ד"ה לא צורכה.

²⁶³ תרגום: לא כך לימדנו משה רבינו?!

²⁶⁴ תרגום: לא כך לימדנו רבי? וכתב גינצבורג: "הבטוי **לא כן אלפן רבי** המצוי ורגיל בירושלמי...

הוא מקביל ללמדנו רבינו שבמקורות התנאים" וכו' (גינצבורג, פירושים, א, סוף עמ' 413, ד"ה א"ל רבי; ההדגשה במקור). וכן כתב אלבק, מחקרים, עמ' 175, הע' 2 (אבל שם: "כמו למדנו רבינו"). ולשימוש של המונח כלשון של כבוד ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 809, ד"ה ודומה.

²⁶⁵ להגהה ראה גינצבורג, פירושים, א, עמ' 378, ריש ד"ה א"ל.

²⁶⁶ הצורה המקבילה ל"אולפן" זאת בכ"ר היא "אלפן" (עמ' 130א שו' 11). וכן הוא במקצת המופעים דלקמן: במופע הראשון בדמאי — שם, עמ' 132ב שו' 9; במופע הראשון בשביעית — שם, עמ' 194ב שו' 28 (אבל שם: "אלפ""); ובמופע השני — שם, עמ' 198א שו' 12. והיא עיקר. וכן הוא בקו"א בפאה (שרי"ר, עמ' 327, ס' קכה), ובמופע השני בדמאי (שם, ריש עמ' 328, ס' קכו [עמ' 327]). ואף על פי

לא כן אלפן רבי (רבי = מורי; בתמיהה) (המשך) **שביעית** לה ב שו' 28 (אילפון), לו א שו' 53 (ור, אולפון), לו ג שו' 13 (ור, אילפון); **ביכורים** סד א שו' 27 (אלפון), סה א שו' 22 (אילפון), סה ג שו' 46; **שבת** ג א שו' 30 (ור, שם שו' 50 (ור, ד ג שו' 25 (ור, פסחים לב ב שו' 19 (אילפון); **שקלים** מח ד שו' 9, מט ב שו' 3; **מועד קטן** פב ג שו' 63, פב ד שו' 15 (ור, יבמות ב ד שו' 38, יג ג שו' 7 (ור, גיטין מג ג שו' 36 (ור, אולפון), מז ג שו' 36; **קידושין** סא א שו' 49, סו א שו' 15; **סנהדרין** יח א שו' 59 (ור, עבודה זרה מד ב שו' 28. **לא כן אמר ר' (!)** ע"ע ולא כן (בתמיהה).

*****לא כן אמר ר' (בתמיהה) 267** **ברכות** ו ב שו' 59, ט ב שו' 34, שם שו' 39, יא ג שו' 45 (אמר כן! תחת כן אמר) 268, יג ב שו' 63; **פאה** טו ג שו' 60, כ א שו' 45; **דמאי** כב ד שו' 26, כד ג שו' 2, שם שו' 13, כו ג שו' 7; **כלאים** כז ג שו' 59, כט ג שו' 20; **שביעית** לה א שו' 38, שם שו' 47, לו ג שו' 36, לז ב שו' 37, לז ג שו' 40, לט ג שו' 27, לט ד שו' 5; **תרומות** מב א שו' 25, שם שו' 60, מד א שו' 15 (ור, מד ג שו' 18 (ור, מה ג שו' 39 (ור, מו ב שו' 12; **מעשר שני** נו ד שו' 5; **חלה** נז ב שו' 49; **ערלה** סא ד שו' 16, סב ב שו' 15, שם שו' 18; **שבת** ג ד שו' 31 (ור, שם שו' 35 (ור, ד ג שו' 23, ז ד שו' 20 (ור, ח ג שו' 2 (ור, שם שו' 5 (ור, שם שו' 7 (ור, ט ב שו' 47 (ור, י א שו' 10 (ור, יג א שו' 29, יד א שו' 36, יו ב שו' 18 (ור, **עירובין** יח ב שו' 39, שם שו' 40! (ל"ג) 269, כא ב שו' 15 (לית) 270, כג ב שו' 29, שם שו' 30! (ור, ל"ג) 271, כו ב שו' 28; **פסחים** כז ד שו' 45, כח ב שו' 9, כט ב שו' 40 (אינו! תחת לא) 272, לג ב שו' 40, לה ב שו' 26, לה ג שו' 52, לו ד שו' 60, לז א שו' 55, לז ד שו' 56 (ור, **יומא** מד ב שו' 27 (ור, **שקלים** מו א שו' 2, נא א שו' 37, שם שו' 42; **סוכה** נג ד שו' 57, נד ג שו' 23, נד ד שו' 31; **ראש השנה** נח ב שו' 19, נט א שו' 38; **ביצה** ס ב שו' 20; **תענית** סג ד שו' 32 (כן ל"ג) 273, שם שו' 36, סו א שו' 49; **מגילה** ע ד שו' 16, עב ד שו' 36, עה א שו' 48; **חגיגה** עז א שו' 36, עח ב שו' 54.

שאפשר היה לפרש "אולפן" מבניין אפעל משורש ילף, ואת הצורות "אילפן" ו"אלפון" כשיבוש של הצורה "אולפן", נראה יותר שכולן צורות משובשות, ושהוראת "לימד" בארמית גלילית באה בצורה "אלף" בבניין פֶּעַל הדגוש — ראה סוקולוף, עמ' 60, טור ב, ערך אלף (השני). ולוי ויסטרוב סוברים שהצורה "אולפן" היא צורה תקינה, מבניין אפעל — ראה: לוי, א, עמ' 89, טור א, ערך אלף; ב, עמ' 242, טור ב, ערך ילף; יסטרוב, א, עמ' 72, טור ב, ערך אלף II; עמ' 579, טור א, ערך ילף. ואני נמשכתי אחרי סוקולוף.

267 תרגום: לא כך אומר ר'! ולדיון במונח הזה ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 313 ואילך (והגירסא "לכן" שציין שם, הע' 81; עמ' 318, סוף הע' 122, אינה שיבוש אלא "לכן" = "לא כן").

268 להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 365, הע' 26.

269 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 218, ד"ה לא כן.

270 להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 270, ד"ה ר' ירמיה.

271 ראה ירוכ"פ, עמ' 306, ד"ה ר' אחא; סוף עמ' 218, ד"ה לא כן.

272 להגהה ראה אהצ"י, סוף עמ' 32, ד"ה אינו כן. וכבר הגיה כן הק"ע, יז ע"ב, ד"ה ה"ג לא כן,

על פי אותה המקבילה במגילה (עב ע"ד שו' 36) הרשומה להלן פֶּעַרְד.

273 להגהה ראה המקבילה בברכות ט ע"ב שו' 34 הרשומה לעיל פֶּעַרְד.

****לא כן אמר ר' (בתמיהה) (המשך)** שם ש' 62, עה ג ש' 21, עט א ש' 30, עט ד ש' 41, שם ש' 27445; **מועד קטן** פא א ש' 15, פא ד ש' 48 (ו-); **יבמות** ב ג ש' 53, ב ד ש' 63, ה ג ש' 27, שם ש' 42, ו א ש' 62, ו ג ש' 23, י א ש' 33, יב א ש' 55, יב ג ש' 25, שם ש' 28; **סוטה** יז ד ש' 14, יח ב ש' 22 (ו-), שם ש' 31, יח ג ש' 51 (ו-), כג ד ש' 26, שם ש' 36; **כתובות** כו ד ש' 48, כז ב ש' 24, כט א ש' 51, כט ב ש' 14, ל א ש' 23, לא א ש' 4, שם ש' 11, לב ב ש' 19 (על! תחת לא)275, לב ג ש' 4, לג ג ש' 24, לה ג ש' 45; **נדרים** מב ג ש' 41; **גיטין** מג ב ש' 40 (ו-), מה ג ש' 43 (ו-), מו א ש' 10 (ו-); **נזיר** נב ב ש' 5, נג ד ש' 49, נו ב ש' 39, נז ג ש' 22; **קידושין** סא א ש' 62, סד א ש' 9, שם ש' 45 (כן ל"א), סד ד ש' 10; **בבא קמא** ג ד ש' 27, שם ש' 38 (ו-), ד א ש' 37 (ו-), ה ג ש' 30 (ו-), ה ד ש' 41 (ו-), ו א ש' 2, ו ב ש' 60, ז ב ש' 37; **בבא מציעא** ח ג ש' 23, ט ב ש' 7; **בבא בתרא** יד א ש' 20, שם ש' 41, יו ג ש' 23, יז א ש' 49 (ו-); **סנהדרין** יח ג ש' 48 (ו-), כא ב ש' 8, שם ש' 17 (ו-), כה ד ש' 47 (ו-); **מכות** לא א ש' 40 (ו-), לא ג ש' 59 (ו-); **שבועות** לד ב ש' 19 (ו-), לז ג ש' 38 (כן ל"א)276; **עבודה זרה** מ א ש' 64 (ו-), מ ג ש' 25 (ו-), מא א ש' 31 (ו-), מד ב ש' 38 (ו-), מה א ש' 1 (ו-); **נידה** מט ב ש' 52 (ו-)277. וראה עוד ערך ולא כן אמר ר' לר' (בתמיהה).

לא כן אמר רבי (רבי = מורי; בתמיהה)278 **פסחים** כט ב ש' 43; **מגילה** עב ד ש' 38. **לא כן אמר ר' ותני ר' חייא כן... ואת אמר הכא (!) הכין** (בתמיהה)279 **תרומות** מא ג ש' 37-40 (ל"ג הכא)280.

לא כן אמרין חברייא (בתמיהה)281 **יבמות** יב א ש' 60 (+בשם ר').

לא כן את אמר (בתמיהה)282 **כלאים** כט ג ש' 16.

לא כן הוה ר' אומר (!) רבי אמר (בתמיהה)283 **כלאים** כח ב ש' 28 (ל"ג אומר)284.

לא כן כבר איתמר טעמא ע"ע ולא כבר איתמר טעמא (בתמיהה).

לא כן כתב (!) ע"ע ולא כן כתיב (בתמיהה).

לא כן כתיב ע"ע ולא כן כתיב (בתמיהה).

274 לשון הירושלמי כאן: "לא כן אמר ר' (!) אמר".

275 להגהה ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 262, הערה לשורה 29; ליברמן, הלכות הירושלמי,

עמ' סד, אות ר'.

276 להגהה ראה שתא"י, ריש עמ' 551, ד"ה ממשמע.

277 למופע נוסף שנשתבש ע"ע כן אמר ר'. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתני בערך "לא בדא"

לדמאי כד ע"א ש' 24.

278 תרגום: לא כך אומר רבי!!

279 תרגום (אחרי ההגהה): לא כך אומר ר' וכך שונה ר' חייא... ואתה אומר כך?

280 ראה כ"ר, עמ' 2219 ש' 14.

281 תרגום: לא כך אומרים החברים!!

282 תרגום: לא כך אתה אומר!!

283 תרגום (אחרי ההגהה): לא כך היה ר' רבי אומר!!

284 ראה שתא"י, סוף עמ' 47, ד"ה א"ר אבא מרי.

לא כן לימדתנו (בתמיהה) **מגילה** עה ב שו' 25 (כך, לימדתני²⁸⁵, +בשם זקינד²⁸⁶); **כתובות** לד ג שו' 41 (+בשם זקינד); **סנהדרין** יט ב שו' 12 (+משום זקינד).

לא כן סבר (!) מימור ע"ע לא כן סברנן מימור (בתמיהה).

לא כן סברין (!) מימור ע"ע לא כן סברנן מימור (בתמיהה).

לא כן סברנן מימור (בתמיהה)²⁸⁷ **שביעית** לד ב שו' 13; **תרומות** מג ג שו' 10 (ו-), מח ב שו' 15 (ו-), שבקנן! וצ"ל: שברנן [= סברנן]²⁸⁸; **חלה** ס ב שו' 55; **עלה** סב א שו' 63, סב ג שו' 41; **שבת** ג א שו' 10 (ו-), ד ד שו' 7 (ו-), י א שו' 12 (ולכן), יא ד שו' 45; ול"ג לא כן, צ"ל: (וסברנן)²⁸⁹, שם שו' 49; **עירובין** יח ג שו' 58; **פסחים** לז א שו' 43; **יומא** מ ג שו' 29 (וסברנן)²⁹⁰, מימור; **ביצה** ס ב שו' 22; **מועד קטן** פ ב שו' 49 (כן ליו)²⁹¹, פ ג שו' 17 (ו-); **יבמות** טו ב שו' 12 (וסברנן!); **סוטה** יח ד שו' 39 (ו-), כ א שו' 18 (ו-); **נזיר** נב ג שו' 37, נב ד שו' 27; **קידושין** סב ב שו' 63; **עבודה זרה** מג א שו' 33 (ו-), מג ב שו' 63, מג ד שו' 24, שם שו' 25 (ו-)²⁹².

לא כן (!) צריכה ע"ע לכן צריכה (כלומר, לומר).

לא כן ר' ור' תריהון אמרין (= אמרו דבר אחד; בתמיהה)²⁹³ **שקלים** מח א שו' 31 (ו-), אמר! כן²⁹⁴; **כתובות** כט ג שו' 25, לד ד שו' 27.

לא כן תני (בתמיהה)²⁹⁵ **ברכות** ה ד שו' 6 (ו-), יא ב שו' 63 (ו-), יב ג שו' 34; **דמאי** כא ד שו' 31 (ו-), כג ג שו' 3 (ו-), שם שו' 30, כד ג שו' 6; **כלאים** כט ד שו' 57; **שביעית** לה ב שו' 46 (ו-); **תרומות** מה ג שו' 19, מו א שו' 12 (ו-), מז ג שו' 46; (צ"ל: תנינן)²⁹⁶, מח א שו' 34; **מעשר שני** נה ד שו' 30 (ו-); **ביכורים** סה ג שו' 21 (ו-), שם שו' 27; **שבת** ב ג שו' 51 (ו-), ג ב שו' 34 (ו-), ז ב שו' 15 (ו-), יב ג שו' 51²⁹⁷, טו ד שו' 33 (ו-), שם שו' 42 (ו-), יו ד שו' 50 (ו-); **עירובין** יח ג שו' 28 (ו-); **פסחים** לד א שו' 33; **יומא** לט א שו' 30; **שקלים** נ א שו' 55; **סוכה** נב א שו' 3 (+בשם ר'!); **ביצה** ס א שו' 23, ס ג שו' 55.

²⁸⁵ ההגהה "לימדתנו" על פי המקבילה בכתובות שבסמוך.

²⁸⁶ כלומר, אביך — ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 363, הע' 37.

²⁸⁷ תרגום: לא כך סברנו לומר!!

²⁸⁸ ראה המקבילה בשבת ד ע"ד שו' 7 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

²⁸⁹ ראה מה שכתבתי במאמרי "לית היא פליגא", ריש עמ' 150, ד"ה לא כן.

²⁹⁰ להגהה השווה במיוחד המופע בביצה ס ע"ב שו' 22 הרשום לקמן בְּעֶרְךְ.

²⁹¹ המילה "כן" חסרה גם בקטע זוסמן (עמ' 61, טור A שו' 7). וההגהה שלי.

²⁹² ישנו מופע נוסף של מונח זה בכ"ל, בקידושין עמ' 303 שו' 26; והוא שייך לד"ו שם, סב ע"ב

שו' 42, אחרי המילים "אמר רבי", עי"ש; ונמחק על ידי המגיה. והסוגיא שם צ"ע. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע וכן (!) סברנן מימור.

²⁹³ תרגום: לא כך ר' ור' שניהם אומרים!!

²⁹⁴ להגהה ראה שרי"ר עמ' 130 שו' 12.

²⁹⁵ תרגום: לא כך שונה [התנא]!!

²⁹⁶ ראה נוסח הרש"ס, קנג ע"ב שו' 8. והוא גורס: "לא כן תנינן תמן".

²⁹⁷ הנוסח כאן אצל רב נסים גאון, ספר המפתח, שבת יב ע"א: "ולא" תחת "לא" (אהצו"י, עמ' 122,

ד"ה את המת). וראות.

****לא כן תני (בתמיהה) (המשך)** שם שו' 29856, סא א שו' 4 (+משם ר' 299; **תענית** סד ד שו' 30, סה א שו' 35, סו א שו' 10, שם שו' 19, שם שו' 25; **מגילה** ע ג שו' 42, שם שו' 51, עב ב שו' 40; **חגיגה** עט א שו' 40; **מועד קטן** פא ד שו' 45; **יבמות** ד ג שו' 31, יג ג שו' 32, טו ג שו' 48 (ו-); **כתובות** כד ד שו' 26, כה ד שו' 46 (כאן!); כט ג שו' 32, ל ד שו' 26, לב ב שו' 37, לג א שו' 33; **נדרים** לח ד שו' 24 (כן ל' 300); **גיטין** מד ד שו' 55 (ו-), שם שו' 63 (ו-); **קידושין** סד ד שו' 21 (ו-); **בבא מציעא** ח ד שו' 33 (ו-); **סנהדרין** יח ב שו' 2 (ו-); **שבועות** לג ב שו' 31 (ו-); **נדה** נ א שו' 16 (ו-). 301. וראה עוד ערך ולא כן תני ר' נחמיה (בתמיהה).

****לא כן תני ר' חיה (בתמיהה) 302** **פסחים** לב ד שו' 13; **יומא** מ ב שו' 42; **יבמות** ח ב שו' 18; **סוטה** כב א שו' 25; **נזיר** נב ג שו' 31; **בבא מציעא** ט א שו' 39 (ו-); **סנהדרין** כט א שו' 22.

לא כן תנינן ע"ע ולא כן תנינן (בתמיהה).

לא כר'... ולא כר'... פאה טו ג שו' 43; **קידושין** סא ב שו' 31-32.

לא כר' הוא (!) ע"ע ולא ר' היא (בתמיהה).

לא כר' וכו' ע"ע והדא מתני' דלא כר' וכו'.

לא כר' וכו' אלא כר' ע"ע אין... לא כר' וכו' אלא כר' (בתמיהה).

לא כר' ולא כר' ע"ע לא אתייה לא כר' ולא כר'.

לא כר' ור' היא ע"ע והדא מתני' דלא כר' וכו'.

לא כרבנן ע"ע דלא כרבנן.

לא כתיב 303 פאה כ א שו' 21; **פסחים** כח ג שו' 29. ועיין עוד ערך ולא כתיב (בניחותא).

לא ללמד על עצמו יצא סוטה כא ד שו' 3.

לא למד... אלא... נזיר נו ב שו' 47.

לא למדו... אלא... **ברכות** יא ב שו' 5-6; פאה כ ב שו' 36, שם שו' 52-53, שם שו' 54, שם שו' 58, שם שו' 62, שם שו' 64, כ ג שו' 1-2, שם שו' 5; **מעשר שני** נו א שו' 25, שם שו' 42, שם שו' 43-44, שם שו' 47, שם שו' 51, שם שו' 52-53, שם שו' 54, שם שו' 57-58, שם שו' 59; **מגילה** עה א שו' 12 (לא ל' 304); **יבמות** ח ג שו' 49; **גיטין** מד ד שו' 6 (ו-); **קידושין** סג ג שו' 42 (ו-); **שבועות** לה ג שו' 35 (ו-), לו ב שו' 3 (ו-). 305.

298 הנוסח כאן בר"ח, ביצה כה ע"ב: "ולא" תחת "לא" (אהצו"י, עמ' 9, ד"ה רב חסדא). ויאות.

299 ראה אהצו"י, עמ' 15, ד"ה לא כן. ועדיין צ"ע.

300 להגהה ראה המקבילה בשבת טו ע"ד שו' 33 הרשומה לעיל פֶּעֶרֶךְ.

301 ישנו מופע נוסף של ביטוי זה בכ"ל, בקטע שנמחק על ידי המגיה במסכת יבמות (וליתיה בד"ו שם, טו ע"ד שו' 61): "לא כן תני" (עמ' 54 שו' 29). וכן הוא במקבילה שבגיטין מד ע"ד שו' 55 ושם: "ולא", הרשומה לעיל פֶּעֶרֶךְ. וכבר העיר על כל העניין ליברמן, ירוכ"פ, מבוא, סוף עמ' כא, ד"ה וכן ישנו.

302 תרגום: לא כך שונה ר' חיה!?

303 תרגום: לא כתוב (בפאה בלשון קושיא, ובפסחים בניחותא).

304 להגהה ראה המקבילה בברכות יא ע"ב שו' 5-6 הרשומה לעיל פֶּעֶרֶךְ.

לא מן דעתיה הוה ר' אמר הדא מילתא אלא מן הדא דר' דר' (י)

לא למדו... כל עיקר פאה כ ב שו' 41-42; מעשר שני נו א שו' 31-32.

לא מהשניי בין... ל-... ע"ע ורבנן לא מהשניי בין... ל-... (בתמיהה).

לא מודה ר' ע"ע ולא מודי ר' (בתמיהה).

לא מודו (בתמיהה)³⁰⁶ **כתובות** כט ב שו' 5.

לא מודו רבנן דתמן ע"ע לא מודיי רבנן דתמן (תמן = בבל; בתמיהה).

לא מודי (!)³⁰⁷ **תרומות** מז ב שו' 54 (צ"ל: מורי)³⁰⁸.

לא מודי לר' ע"ע ר' מודי לר', ור' לא מודי לר'.

לא מודי ר' ע"ע ולא מודי ר' (בתמיהה).

לא מודיי רבנן דתמן (תמן = בבל; בתמיהה)³⁰⁹ **יבמות** י ד שו' 61; **כתובות** כו ב שו' 31

(מוודו).

לא מוטב להשיב... ולא... (בתמיהה) **מגילה** עא ב שו' 31.

לא מוטב ללמד... ולא ללמד... (בתמיהה) **פסחים** לז א שו' 14-15³¹¹; **חגיגה** עו

ב שו' 6-7.

לא מטעם הזה אלא ביצה סב א שו' 50, סב ב שו' 19; מגילה עד ב שו' 42.

לא מטעם הזה אלא בגין דתנינן ע"ע לא מן הטעם הזה אלא בגין דתנינן.

לא מטעם הזה אלא מן מה דכתיב³¹² **שקלים** מח ד שו' 33.

לא מטעם זה אלא בגין דתנינן ע"ע לא מן הטעם הזה אלא בגין דתנינן.

לא מיסתברא ע"ע לא מסתברא (בתמיהה).

לא מן... למדו (בתמיהה) **קידושין** נח ג שו' 13.

לא מן (!) בית הלל אינון הוו ע"ע ר' ור' על דבית הלל אינון הווי (!) (בתמיהה).

לא מן דעתיה הוה ר' אמר הדא מילתא אלא מן הדא דר' דר' (!)³¹³ **שביעית**

לה ד שו' 29 (צ"ל: ודר')³¹⁴.

³⁰⁵ לדעת רבינובין המופע הזה תנאי — עיין שתא"י, עמ' 544, ד"ה ר"מ דרש. והוא הדין ללשון המקביל לעיל, לה ע"ג שו' 35. ולמופע נוסף של ביטוי זה השייך לפאה כ ע"ג שו' 5, וליתיה בכל"ל ובד"ו, ראה מה שהערתי בערך "כמה דר' אמר... כן ר' אמר...".

³⁰⁶ תרגום: לא מודים!!

³⁰⁷ תרגום (אחרי ההגהה): לא מורה!

³⁰⁸ ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 458, [מז ע"ב], שו' 54; שם, הע' 19. וליברמן הגיה "הורי" (גליונות

הרש"ל, טופס ב').

³⁰⁹ תרגום: לא מודים חכמי בבל!

³¹⁰ כלומר, ללמוד. לצורה "ללמד" ראה ג' הנמן, תורת הצורות של לשון המשנה — על פי מסורת כתב-יד פרמה דה-רוסי 138, תל-אביב תש"ס, עמ' 37, סעיף המקור, ס"ק 342.

³¹¹ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 512, ד"ה אין תימר.

³¹² תרגום: לא מן הטעם הזה אלא ממה שכתוב.

³¹³ תרגום (אחרי ההגהה): לא מדעתו היה ר' אומר דבר זה אלא מזאת של ר' ור'. כלומר, מן הדיון שהיה בין ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש — ראה פליקס, מסכת שביעית, א, עמ' 314, פירוש, שו' 39, ד"ה אלא מן הדא.

³¹⁴ ההגהה שלי. וראה עוד אהצו"י, עמ' 41, ד"ה דר' יוחנן.

לא מן הדא אלא מן הדא³¹⁵ פסחים ל ד ש' 26, לז ב ש' 50; סוכה נד א ש' 36; תענית סח ב ש' 19.

לא מן הדין קרייא (בתמיהה)³¹⁶ פסחים לא ד ש' 62, לה א ש' 31³¹⁷; יבמות ז ב ש' 60; נזיר נו ג ש' 30.

לא מן הטעם הזה אלא בגין דתנינן³¹⁸ עירובין כב ד ש' 63; סוכה נה ד ש' 32 (מטעם, זה); ביצה סב א ש' 58 (מטעם).

לא מסייען ע"ע כל אילין מיליין לא מסייען ולא תברן לא על דר' ולא על דר'.
לא מסתברא (בניחותא)³¹⁹ ברכות ו ב ש' 53 (2א)³²⁰; תרומות מו ב ש' 37, שם ש' 38, מח א ש' 4; שבת יא ב ש' 41³²¹; ביצה ס ד ש' 61; מגילה עג א ש' 51³²²; כתובות כז א ש' 35³²³; נדרים מב ד ש' 45³²⁴.

לא מסתברא (בתמיהה)³²⁵ ברכות ב ב ש' 37, יד א ש' 3, שם ש' 4; כלאים כח ג ש' 25; שביעית לג ג ש' 4, שם ש' 8, לד ב ש' 19 (מסתברא); תרומות מב א ש' 21,

³¹⁵ תרגום: לא מזאת אלא מזאת. כלומר, לא מן הטעם הזה אלא מן הטעם הזה.

³¹⁶ תרגום: לא מן הפסוק הזה!!

³¹⁷ מלמד מגיה על דרך שמא "א"ל" (= אמר להן) תחת "לא" (מה"ת, עמ' 59, ס' קכו, הע' 1). ונראים דבריו.

³¹⁸ תרגום: לא מן הטעם הזה אלא בשביל ששינו.

³¹⁹ תרגום: לא מסתבר. מונח זה מתפרש בשתי דרכים: 1) לא מסתברא. כך הוא בשני המופעים שבתרומות מו ע"ב, וכבר נתפרש כך על ידי הפ"מ, מו ע"ב, ד"ה לא מסתברא (ושלא כמוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 320, הע' 139). 2) לשון קצרה תחת "לא מסתברא אלא" ובניחותא, על דרך המונח הבבלי "לא צריכא" (ראה ר' ישועה הלוי, יבין שמועה, שער ב, פרק א, מהד' פורטנוי, ירושלים תשנ"ו, עמ' כה, ס' יא). וכבר נתפרש כך המונח בברכות (ראה בהערה הבאה) ובביצה (ראה פ"מ שם, ט רע"א, ד"ה לא מסתברא; ועיין שם בפירוש הר"א אזכרי, עמ' 122, שנדחק מאוד). ואני מפרש כך את שאר המופעים של המונח שנרשמו כאן, ושלא כמפרשים. ואמנם במקבילה למופע שבמגילה עג ע"א ש' 51 הנוסח הוא: "מסתברא" (ברכות ד ע"ב ש' 15). ועיין עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 367, הע' 12. וראה עוד מה שהעתי להלן, ערך "לא מסתברא דלא" (בניחותא), לכתובות לה ע"ב ש' 55, ומה שהעתי בסוף ערך "לא מתסברא (!) אלא (בלשון שאלה)".

³²⁰ אני מפרש את המופע הכפול כאן בניחותא. וכבר פירשו כן הרש"ס, פא ע"ב, ד"ה לא מסתבר, והפ"מ, מו ע"ב, ד"ה לא מסתברא.

³²¹ לשון הגמרא כאן: "רבי ירמיה בעי לא מסתברא אם בכלי צריך יתיר". וקריאת "בעי" — בניחותא, ושלא כמפרשים (נה סע"ב, ע"ש).

³²² גינצבורג (פירושם), א, סוף עמ' 237, ד"ה א"ר מתניא) מפרש בתמיהה. וכבר הערתי לעיל בראש הערך שאני מפרש בניחותא.

³²³ ליברמן מגיה כאן: "לא מסתברא אלא" (תוכפ"ש, יבמות, עמ' 184, הע' 71). וכבר הגיה כן בתש"ק, עמ' 41, ס' 42, על פי ספר העיטור, קבלת עדות, נח ע"א (ראה שם, הע' 49). וראה עוד תוכפ"ש, כתובות, עמ' 222, ש' 17-18. ואין הגהה זו הכרחית, כי יש לקרוא את הביטוי באתנחתא אחרי "מסתברא" כמו במופעים דלעיל, והמשמעות אחת; ואולם הגירסא המפורשת של ספר העיטור מכריעה.

³²⁴ למופע נוסף בכ"ל ראה מה שהעתי בערך "לא מסתברא דלא" (בניחותא) לכתובות לה ע"ב ש' 55. וכבר הערתי על כך לעיל הע' 319.

לא מסתברא (בתמיהה) (המשך) מג א שו' 10, שם שו' 13, מג ג שו' 44; **מעשרות** מט ב שו' 37; **מעשר שני** נו ד שו' 44; **חלה** נז ד שו' 49; **פסחים** לז א שו' 32; **שקלים** מו א שו' 5; **ביצה** סב ב שו' 56; **תענית** סד ב שו' 6; **מגילה** ע א שו' 62; **מועד קטן** פ א שו' 50, פ ג שו' 23; **יבמות** טו א שו' 14, טו ד שו' 20; **סוטה** כד ב שו' 2; **כתובות** כח ד שו' 326, כט א שו' 39, ל א שו' 57, ל ב שו' 20, לה ב שו' 51.

לא מסתברא... דלא... (בניחותא)³²⁷ **עבודה זרה** מ א שו' 35.

לא מסתברא אלא ע"ע: לא מסתברא דלא (בניחותא); לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).

לא מסתברא אלא חילופין ע"ע לא מסתברא דלא חילופין (בלשון קושיא).

לא מסתברא דאי לא ע"ע לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).

לא מסתברא דאילא חילופין ע"ע לא מסתברא דלא חילופין (בלשון קושיא).

לא מסתברא דדריש אהן קרייא אלא ר' (בניחותא)³²⁸ **סנהדרין** כד ד שו' 46.

לא מסתברא די לא ע"ע לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).

לא מסתברא דידה (!) ע"ע לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).

***לא מסתברא דיודי ר' לר' ב'** (בתמיהה)³²⁹ **בבא מציעא** י ג שו' 35.

לא מסתברא דילא ע"ע לא מסתברא דלא (בניחותא).

****לא מסתברא דלא** (בניחותא)³³⁰ **ברכות** ח ד שו' 15 (אלא); **תרומות** מה ד שו' 35;

מעשר שני נה ב שו' 41; **חלה** נט א שו' 33; **שבת** ג ד שו' 331, ד א שו' 18, י ב שו' 32,

יב ג שו' 61, יד ג שו' 30 (לא)³³², יז ג שו' 32 (אלא); **ביצה** ס ד שו' 52 (דילא); **סוטה** כב

ד שו' 60 (אלא); **כתובות** ל ב שו' 21, לה ב שו' 55 (אלא)³³³; **גיטין** מו ד שו' 36

³²⁵ תרגום: לא מסתבר!?

³²⁶ לפירוש בתמיהה ראה: חידושי הרשב"א, כתובות, מט ע"ב, עמ' קמז מן הספר, ד"ה באושא (הראשון); שו"ת הרשב"א, ח"ו, ס' ריז.

³²⁷ תרגום: לא מסתבר... אלא....

³²⁸ תרגום: לא מסתבר שדורש את הפסוק הזה אלא ר'.

³²⁹ תרגום: לא מסתבר שיודה ר' לר' ב'!?

³³⁰ תרגום: לא מסתבר אלא. והציון "בניחותא" אין הכוונה בו בניחותא ממש, שכן ברוב המופעים האלה (חוץ מן המופעים בברכות, בכתובות לה ע"ב שו' 55 ובבבא קמא ג ע"ד שו' 8) המונח הזה מציג דעה חולקת על מה שקדם, המלווה בנימה של התרסה; אלא הכוונה בו שהדברים אמורים כאן במוחלט, ואילו המופעים שבערך הבא מציעים קושיא ממש הדורשת תירוץ (ולעתים, בין היתר, קושיא על לשון משנה או ברייתא, ולעתים קושיא רטורית לשם הצעת דרשה של פסוק), אם כי לעתים היא נשארת בקשיא.

³³¹ הפ"מ (יא ע"א, ד"ה א"ר מנא) מפרש את המופע הזה בלשון קושיא.

³³² אפשרויות מגיה כאן על פי כ"ל "דלא" (עמ' 371 שו' 10) תחת "לא" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 91, ד"ה אית תניי; שם, הע' 5, ועי"ש. וכן כתב במבואות לסה"א, עמ' 520, יד ע"ג, שו' 30; שם, הע' 5. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 183, ד"ה ר' בא; שם, הע' 1.

³³³ הנוסח כאן בכ"ל: "לא מסתברא" (עמ' 157 שו' 38), ונוספה "אלא" בין השורות. ואין צורך, כמו שכתבתי לעיל, ריש ערך "לא מסתברא (בניחותא)".

****לא מסתברא דלא (בניחותא) (המשך)** (לא ל'!)³³⁴, שם ש' 37; **נזיר** נו ג ש' 335¹⁹; **בבא קמא** ג ד ש' 8 (ו'ר' צ"ל: צורכא תחת מסתברא?)³³⁶; **בבא בתרא** טו א ש' 337¹⁹. **לא מסתברא דלא** (בלשון קושיא)³³⁸ **ברכות** ג ד ש' 21 (אלא), ז א ש' 42 (+אמר אלא!)³³⁹; **יומא** לט ב ש' 16 (דאי לא)³⁴⁰; **ראש השנה** נו ג ש' 64 (די לא); **מגילה** עא ב ש' 9 (דידה! וצ"ל: דילא)³⁴¹; **יבמות** ט ג ש' 59 (+אלא!)³⁴², י ד ש' 343⁴³; **סוטה** יז ג ש' 3, כב ב ש' 31, שם ש' 37, כג ב ש' 50, כג ג ש' 43 (דלאו!)³⁴⁴; **קידושין** סה ג ש' 39; **עבודה זרה** מב א ש' 32 (לה! תחת לא)³⁴⁵. וראה עוד ערך לא מתסברא (!) אלא (בלשון שאלה).

לא מסתברא דלא אלא (!) ע"ע לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).
לא מסתברא דלא אמר אלא (!) ע"ע לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).
לא מסתברא דלא חילופין (בניחותא)³⁴⁶ **פסחים** כז ד ש' 8; **כתובות** כה ג ש' 32 (חליפין); **גיטין** מה ד ש' 39 (דלא ל'!).
לא מסתברא דלא חילופין (בלשון קושיא)³⁴⁷ **תרומות** מו ג ש' 31; **יומא** מד ש' 16 (אלא)³⁴⁸; **שבועות** לג ב ש' 41 (דאילא).

³³⁴ להגהה השווה המופע דלקמן ש' 37.
³³⁵ הפ"מ מפרש את המופע הזה בתמיהה (לו ע"א, ד"ה לא מסתברא). ומדברי הק"ע (שם, ד"ה לא מסתברא) נראה שהוא מפרש אותו בניחותא.
³³⁶ וכן הוא (כלומר "לא מסתברא דלא") גם בכ"א, עמ' 7 ש' 78. ושתא"י (עמ' 468, ד"ה ולא מסתברא) מגיה: "לא צריכא דלא". ועל פיו הגהתי. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי הגירסאות.
³³⁷ למופע נוסף ראה מה שהערתי לעיל, ערך "לא מסתברא (בניחותא)", לכתובות כז ע"א ש' 5.
³³⁸ תרגום: לא מסתבר אלא!
³³⁹ להגהה ראה כ"ר, עמ' 265 ש' 3. ואולי נצטרפו בד"ו שני לשונות: "לא מסתברא דלא", ו"לא אמר אלא". ואם כן, הלשון הראשון עיקר.
³⁴⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "לא מסתברא דלא" (עמ' 491 ש' 25), ונמחקה הדלית של "דלא", ונוספה "דאי" בין השורות. ולהנגנה כאן ראה פ"מ, ח ע"א, ד"ה אמר ר' מנא. ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 400, אות ב.

³⁴¹ ראה המקבילה בראש השנה נו ע"ג ש' 64 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.
³⁴² הנוסח כאן בכ"ל: "אלא" (עמ' 25 ש' 7), ונוספה "דלא" בין השורות תחת "אלא", ו"אלא" לא נמחקה.

³⁴³ ראה תוכפ"ש, יבמות, ריש עמ' 110, ד"ה ולא עוד.
³⁴⁴ להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 64, אות ז, ד"ה ירוש'.
³⁴⁵ להגהה ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 260, סוף הע' 2 [עמ' 259].
³⁴⁶ תרגום: לא מסתבר [דבר] זה אלא חילופים (כלומר, להפך). כלומר, "איפכא מסתברא" (מבוה"ה, טו ע"ב, ערך לא מסתברא דלא חילופין). ולפירוש "בניחותא" ראה מה שהערתי בריש ערך "לא מסתברא דלא (בניחותא)". שתי דוגמאות מביטוי זה הובאו אצל אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 225, הע' 1 (הדוגמא הראשונה — מפסחים הרשומה בְּעֶרְךְ; והדוגמא השנייה — מתרומות הרשומה בערך הבא. וליברמן רשם מופעים נוספים — ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 424, הע' 3. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "לא צורכא דלא וכלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא" לפסחים לז ע"ד ש' 59.

- לא מסתברא דלא חליפין** ע"ע לא מסתברא דלא חילופין (בניחותא).
לא מסתברא דלא כהדא דתני ר' הושעיה (בניחותא)³⁴⁹ **פסחים** לד ג שו' 53.
לא מסתברא דלא מחלפא שיטתיה (בניחותא או בלשון קושיא)³⁵⁰ **חלה** נח ג שו' 10.
לא מסתברא דלא מחלפא שיטתין (!) דרבנן דתמן (ותמן = בבל; בניחותא או בלשון קושיא)³⁵¹ **יבמות** י ד שו' 60 (לא ל!³⁵²; דרבנן); **כתובות** כו ב שו' 30 (צ"ל בשניהם: שיטתון)³⁵³.
לא מסתברא דלאו (!) ע"ע לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).
לא מסתברא חילופין (!) ע"ע לא מסתברא דלא חילופין (בניחותא).
לא מסתברא לא ע"ע לא מסתברא דלא (בניחותא).
לא מסתברין (!) דלא חילופין ע"ע כל אילין מיליין לא מסתברין (!) דלא חילופין (בניחותא).
לא מפרש (= לא אומר בפירוש) **כתובות** לד ג שו' 15; **גיטין** מג א שו' 46; **מכות** לא ב שו' 24.
לא מצאו ברכות ז ב שו' 5.
לא מצאנו (בניחותא) ע"ע לא מצינו (בניחותא).
לא מצאנו (בתמיהה) **יומא** לח א שו' 45.
לא מצאנו שהודו בית שמאי לבית הלל אלא בדבר זה בלבד תרומות מג ג שו' 58 (מצינו, שהורו!); **סוכה** נג א שו' 58.
לא מצי תנייה³⁵⁴ **כלאים** כט ד שו' 30.
לא מצי תנייה (בתמיהה) ע"ע הא כל אילין מיליין לא מצי תנייה, וכא מצי תנייה (הרישא בתמיהה והסיפא בניחותא)³⁵⁵.
לא מצי תניתה³⁵⁶ **דמאי** כו ב שו' 57; **מעשר שני** נה ב שו' 16 (מציין!³⁵⁷, תנייה).

³⁴⁷ תרגום: לא מסתבר [דבר] זה אלא חילופים! כלומר, להפך. ולפירוש בלשון קושיא ראה תוכפ"ש, תרומות, סוף עמ' 423, ד"ה ובמשנתנו; עמ' 424, הע' 3.
³⁴⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "דלא" (עמ' 499 שו' 14), ותוקנה הדל"ת לאל"ף על ידי המגיה.
³⁴⁹ תרגום: לא מסתבר [דבר] זה אלא כ[ברייטא] הזאת ששונה ר' הושעיא. כלומר, ההלכה בעניין זה כר' הושעיא.
³⁵⁰ תרגום: לא מסתבר אלא [ש]מוחלפת שיטתו.
³⁵¹ תרגום (אחרי ההגהה): לא מסתבר אלא [ש]מוחלפת שיטתם של חכמי בבל.
³⁵² להגהה ראה המקבילה בכתובות כו ע"ב שו' 30 הרשומה לקמן ערך. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 246, הע' 1.
³⁵³ עיין למשל בערך "מחלפה שיטתון דרבנן".
³⁵⁴ תרגום: לא יכול לשנות אותו. כלומר, את הכרם שנידון בסוגיא. ואולי יש לקרוא גם כאן "תנייה", כלומר את ההלכה הנוגעת לכרם. ופירוש הסוגיא עדיין צ"ע.
³⁵⁵ למופע נוסף מסופק (אלא שהוא אמור בניחותא) ראה מה שהערתי בערך הקודם.
³⁵⁶ תרגום: לא יכול לשנות אותה. כלומר, את ההלכה הזאת.
³⁵⁷ להגהה ראה נוסח הריבמ"ץ, מעשר שני פ"ד מ"ח, [ד"ה בית שמי, עמ' שלח] (ואהצו"י, עמ' 189, ד"ה שמואל). אבל בנוסח הר"ש, שם, [ד"ה ירושלמי] (ואהצו"י, שם) הגירסא בדפוס וילנא: "מציא!"

לא מצייא (!) תנייה ע"ע לא מצי תנייה.

****לא מצינו** (בניחותא) **חלה** נט ד שו' 48; **פסחים** כט א שו' 28 (מצאנו); **יומא** מ ד שו' 31 (מצאנו); **שם** שו' 32 (מצאנו); **ראש השנה** נו א שו' 38 (מצאנו); **תענית** סז ב שו' 43 (ור, מצאנו); **יבמות** יד א שו' 18; **סוטה** יו ג שו' 58, יז ב שו' 57 (ור); **גיטין** מה ד שו' 63, מח ד שו' 36; **קידושין** סג ג שו' 38 (ור); **בבא בתרא** יו ג שו' 7; **סנהדרין** כא א שו' 31, כג א שו' 11; **עבודה זרה** לט א שו' 43 (ור, מ ג שו' 53).

לא מצינו... אלא... **תענית** סח א שו' 61 (ור, מצאנו); **מגילה** עד ב שו' 35-36 (ור, מצאנו); **סוטה** כא ב שו' 42-43; **נדרים** לז ד שו' 15.

לא מצינו שהורו (!) בית שמאי לבית הלל אלא בדבר זה בלבד ע"ע לא מצינו שהורו בית שמאי לבית הלל אלא בדבר זה בלבד.

לא מצינו שהשוות התורה ב"ב"ב... לכן (!) נשוה... (הרישא בתמיהה) **שבועות** לח ג שו' 29-30 (צ"ל: כד)³⁵⁸. וראה עוד ערך התורה השוות.

לא מקבל עליו יבמות טו ד שו' 30.

לא מר אלא ע"ע לא אמר אלא.

לא מר כן אלא ע"ע לא אמר כן אלא (בינוני).

לא מר ר' אלא ע"ע לא אמר ר' אלא.

לא משום... אנו קיימין ע"ע ולא ב"ב... אנו קיימין (בתמיהה).

***לא מתורה ולא מהלכות מדינה בבא מציעא** יא ג שו' 6.

לא מתני (!) אלא ע"ע לא אתינן מיתני אלא.

לא מתניתא היא ע"ע ולא מתניתא היא (בתמיהה).

לא מתסברא (!) אלא (בלשון שאלה)³⁵⁹ **עירובין** כב ב שו' 44 (צ"ל: מסתברא)³⁶⁰.

לא נחלקו סנהדרין כה א שו' 125³⁶¹.

לא נחלקו אלא שבת יד ג שו' 24.

לא ניתני ע"ע כמה (!) דתנינן... לא ניתני... (הסיפא בתמיהה). וראה עוד ערך ניתני... ולא ניתני...³⁶².

³⁵⁸ המילה "לכן" היא מקראית ולא תיתכן כאן. היא מופיעה פעם נוספת בירושלמי, בשקלים נא ע"ב שו' 42, בקטע "בבלי", שנוסף על הגליון בכ"ל (עמ' 551 שו' 5) — ראה אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ה, עמ' 285, טור א, ערך לכן. ובקטע סבונה: "כך" (קטע 5.1, עמ' 274 שו' 6; וראה עוד שם, עמ' 296, וכן צריך לומר. ולפירוש העניין ראה מה שכתבתי להלן, קונטרס הסוגיות, סי' 8, עמ' 1498 ואילך.

³⁵⁹ תרגום (אחרי ההגהה): לא מסתבר אלא?

³⁶⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "לא מסתברא" (עמ' 407 שו' 4), ונוספה "אלא" בין השורות. ולא העיר עליה ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 291, ד"ה לא מסתברא (וודבריו בהערה 1 שם תמוהים, שאין כאן אלא שיבוש פשוט). והוספת "אלא" מיותרת — ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "לא מסתברא (בניחותא)".

³⁶¹ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "נחלקו" לסנהדרין כה ע"א שו' 27.

³⁶² למופע נוסף מסופק (בלשון קושיא) ראה מה שהערתי בערך "ניתני (בתמיהה)" לשבועות לד ע"ג שו' 23.

- לא **ניתנינה** (בתמיהה)³⁶³ **יבמות** ב ג ש' 27.
- לא **נמצא** ע"ע ולא נמצא (בתמיהה).
- לא **נמצאו** (בניחותא) **גיטין** מט ד ש' 31.
- לא **נמצאו** (בתמיהה) ע"ע ולא נמצאו (בתמיהה).
- לא **נמצאת** ע"ע ולא נמצאת (בתמיהה).
- לא **נמצאת** (בתמיהה) **ראש השנה** נז ד ש' 42; **כתובות** כו ג ש' 16.
- לא **נעשה** (מודברים) **שבת** ט ג ש' 61; **סנהדרין** כד ג ש' 24.
- לא **נצרך ר' ל-... אלא בשיטת ר' עירובין** כ א ש' 15.
- לא **סבר**³⁶⁴ **פסחים** לג ב ש' 40; **סוכה** נג ד ש' 1.
- לא **סבר** (כלומר, שאינו בעל סברא, שאינו סבורא)³⁶⁵ **פאה** יז א ש' 58, שם ש' 59; **חגיגה** עו ד ש' 36 (ד-, המופע השני), שם ש' 37. ועיין עוד ערך בההוא דלא סבר (כלומר, שאינו בעל סברא, שאינו סבורא).
- לא **סבר** (כלומר, אינו מבין) ע"ע ומאן דלא סבר דא מילתא לא סבר בנזיקין כלום. וראה עוד ערך לינה סבר הדא מילתא, ולינה סבר בנזיקין כלום (הסיפא בתמיהה).
- לא **סבר ב-... כר'**³⁶⁶ **נזיר** נד ד ש' 367.
- לא **סברנן (!) מימר** ע"ע לא כן סברנן מימר (בתמיהה).
- ***לא **סוף דבר**³⁶⁸ **עירובין** כו ב ש' 12³⁶⁹; **יבמות** ז ג ש' 12; **בבא קמא** ג א ש' 11; (ל"ג לא)³⁷⁰.
- לא **סוף דבר... אבל אם (!)...** ע"ע לא סוף דבר... אלא אפילו....
- ***לא **סוף דבר... אלא...** **פאה** יט ד ש' 26; (צ"ל: אלא אפילו)³⁷¹, כ ג ש' 14-15; **תרומות** מה ג ש' 3-4 (ו-); **מעשר שני** נו ב ש' 4-5; **עירובין** יח ב ש' 34; (צ"ל: אלא אפילו)³⁷²; **ביצה** ס ג ש' 61-62; **יבמות** ח א ש' 47-48 (ו-, סוף ליל!); **כתובות** כח ג ש' 18-19³⁷³; כח ד ש' 25-26; **נדרים** לח א ש' 48 (ו-, דבר +אלא!); **נזיר** נה ב
- 363 תרגום: לא נשנה אותה!!
- 364 תרגום: לא סובר.
- 365 תרגום: לא סובר. ולפירוש הביטוי ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 191, ד"ה כל הברכות; עמ' 450, ד"ה המחבר.
- 366 תרגום: לא סובר ב-... כר'.
- 367 למופע קרוב שנשתבש ע"ע סברין (!) כר'.
- 368 לסגנון המונח ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 206, ד"ה הירוש'. וצ"ע.
- 369 עיין: ק"ע, סא ריש ע"א, ד"ה לא סוף דבר; ירוכ"פ, סוף עמ' 360, ד"ה לא סוף דבר; שתא"י, עמ' 213, ד"ה לא סוף דבר עומד; מבוא לנוה"מ, עמ' 206, ד"ה וזוהי דעתו; שם, ד"ה הירוש'. וצ"ע.
- 370 ההגהה על פי כ"א, עמ' 1 ש' 5. והמונח אמור כאן בלשון שאלה. וראה מה שפירש ליברמן, שם, עמ' 113, ש' 5.
- 371 ראה מהד' לונץ, לח ע"א ש' 20; שם, ציון יח.
- 372 עיין בק"ע, ב רע"א, ד"ה לא סוף דבר, ופ"מ, שם, ד"ה לא סוף דבר.
- 373 המופע הזה הוא ספק תנאי.

****לא סוף דבר... אלא... (המשך) ש' 41-42?³⁷⁴; בבא מציעא ט א ש' 32; עבודה זרה מ ד ש' 57-58; (צ"ל: אלא אפילו)³⁷⁵.**

לא סוף דבר... אלא אפילו... ברכות ו ד ש' 54-55, ח ג ש' 35 (ו-), יד א ש' 30; פאה יז ב ש' 4 (ו-), יז ג ש' 36, יח א ש' 2, יט ד ש' 16, כ א ש' 26-27; דמאי כא ג ש' 27, כד ד ש' 29-30, כה ד ש' 27, שם ש' 47; כלאים כט ב ש' 8; שביעית לג ג ש' 55, לד ד ש' 15; תרומות מ ב ש' 10! (ל"ג לא, צ"ל: לא אפילו — בתמיהה)³⁷⁶, מג ד ש' 28 (ו-); ערלה סא ב ש' 4-5, סב ג ש' 14; שבת ב ב ש' 25, ב ד ש' 5-6, שם ש' 47, ה א ש' 6, ו ד ש' 43 (אלא ל"א), יא ג ש' 11, יג א ש' 49, יד ד ש' 45, שם ש' 55-56; עירובין כ א ש' 25-26, שם ש' 38-39, כד ב ש' 22-23, כו ב ש' 8, שם ש' 17-18, שם ש' 19-20; פסחים כז א ש' 49-50, ל ד ש' 17 (ו-), לו א ש' 28; יומא מ ב ש' 47, מא ב ש' 36; שקלים נ ד ש' 27; סוכה נא ד ש' 7, נג א ש' 15, שם ש' 54-55, נג ב ש' 15-16, שם ש' 16; תענית סו ד ש' 27, שם ש' 29, שם ש' 30; מגילה עג ד ש' 14; יבמות ה א ש' 12-13; כתובות כה א ש' 27 (ו-), כו ג ש' 40-41, שם ש' 56, כז ד ש' 22 (ו-), כט א ש' 46-47, כט ד ש' 48-49 (ו-)³⁷⁷, ל א ש' 46, לב ב ש' 40 (ו-), לג א ש' 42-43, לג ב ש' 10-11, לה ג ש' 5, לו א ש' 26-27 (ולא סוף דבר ל"א, אבל אם! תחת אלא אפילו)³⁷⁸, לו ב ש' 1 (ו-); נדרים מב ג ש' 48; גיטין מו ד ש' 5, מח א ש' 43-44 (ו-); נזיר נז א ש' 2-1 (ו-); קידושין נח ב ש' 27, סא ד ש' 38-39 (ו-), סו ב ש' 7-8; סנהדרין ל ג ש' 44; שבועות לד ג ש' 33-34, שם ש' 34 (2x), שם ש' 35-36, לז א ש' 30-31 (אבל אם! תחת אלא אפילו)³⁷⁹; עבודה זרה לט ב ש' 36-37, לט ג ש' 60-61, שם ש' 64, מ ב ש' 19, מ ג ש' 36-37, מ ד ש' 46-47 (ו-), מג ד ש' 39, שם ש' 40, מד ב ש' 51, מד ד ש' 20-21; נידה נ ג ש' 54 (ל"ג)³⁸⁰, שם ש' 56³⁸¹. ועיין עוד ערך ולא סוף דבר... אלא אפילו... אפילו... אפילו... (?)

³⁷⁴ ראה מה שהערת במבוא, עמ' קלח, הע' 454, ד"ה כיוצא בזה.

³⁷⁵ ראה המקבילה בשבת יד ע"ד ש' 55-56.

³⁷⁶ ההגהות על פי הנוסח בכ"ל: "סוף דבר... לא אפילו..." (עמ' 186 ש' 26) — ראה מבואות לסה"א,

עמ' 440, מ ע"ב, ש' 9-10; שם, הע' 3. כלומר, בתמיהה. ועיקר.

³⁷⁷ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 973, סי' 7.

³⁷⁸ כבר הגהתי כן במאמרי "לית היא פליגא", עמ' 158, ד"ה רבי אמי. וכיוצא בזה גורס הרש"ל

בגליונותיו אחרי התיקונים — בטופס א': "לא סוף דבר מתניתא... אלא אפילו אם..."; ובטופס ב': "מתניתא לא סוף דבר... אלא אפילו אם...". ואני מחקתי "מתניתא" על פי הלשון במקבילה בשבועות לז ע"א ש' 30-31 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ. וכן מחקתי "אם", שהיא לדעתי באשגרה מלעיל כאן ש' 25.

³⁷⁹ להגהה ראה מה שכתבתי במאמרי "לית היא פליגא", עמ' 158, ד"ה רבי אמי. וכן הגיה הרש"ל

בגליונותיו, טופס א'. אלא שהוא לא מחק את המילה "אם", אלא הגיה "אלא אפילו" תחת "אבל".

³⁸⁰ ראה שתא"י, ריש עמ' 589, ד"ה ואומרים.

³⁸¹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: לא סוף דבר... אלא...; לא שנו אלא. ולמופע נוסף מסופק ראה

מה שצינתי בערך "לא סוף דבר" לעירובין כו ע"ב ש' 12. וישנם שני מופעים תנאיים של מונח זה: ברכות ב ג ש' 50; קידושין נח ב ש' 22. וישנו מופע שלישי מוקשה בקידושין נח ע"ג ש' 26-27 — ראה כ"ץ, א, עמ' 282, ד"ה מבנה המשפט; וראה עוד שם, עמ' 283, הע' 6. ונראה לי, שיש לגרוס כאן

*לא על הדא איתאמרת אלא בהדא (!) דתני ר' חייא

לא סוף דבר... אפילו (!)... ע"ע לא סוף דבר... אלא אפילו...
לא סוף דבר... לא סוף דבר... אלא... עירובין יח ג שו' 14.
לא סוף דבר במשנה (!) הראשונה... אלא אפילו במשנה אחרונה (!)... כתובות
כח ג שו' 3-2 (צ"ל: כמשנה, צ"ל: כמשנה האחרונה).
לא סוף דבר כמשנה האחרונה... ואפילו כמשנה הראשונה... יבמות יד ד שו' 4.
לא סוף דבר ר' אלא אפילו דרבנין³⁸² פסחים כז א שו' 44.
לא סוף דבר רבנן אלא אפילו ר' שבועות לד ג שו' 35.
לא סלקת מתניתא³⁸³ נידה מט ג שו' 38454.
לא סמכון (!) עלוי ע"ע ולא סמכין עלוי.
לא עבד³⁸⁵ שבת יב א שו' 15, יג ג שו' 36; פסחים לג ב שו' 12, לד ב שו' 15 (ל"ג לא)³⁸⁶;
עבודה זרה מ ד שו' 7. ועיין עוד ערך תמן לא עבד... וכה עביד...
לא עבד לה (בתמיהה) ע"ע תמן הוא עבד ליה... וכא לא עבד ליה... (הסיפא בתמיהה).
לא עבד ליה (בתמיהה) ע"ע תמן הוא עבד ליה... וכא לא עבד ליה... (הסיפא בתמיהה).
לא עבד עובדא דכוותיה ע"ע ולא עבד עובדא כוותיה.
לא עבדי (!) ע"ע ר' עבד... ורבנין לא עבדין...
לא עבדין ע"ע ר' עבד... ורבנין לא עבדין...³⁸⁷
לא על (!) דעת ע"ע לא עלה (!) על דעת.
***לא על הדא איתאמרת אלא בהדא (!) דתני ר' חייא**³⁸⁸ בבא קמא ד ב שו' 22
(צ"ל: על הדא)³⁸⁹.

"סוף דבר" בלבד, פירוש בתמיהה, בדומה ללשון התוספתא קידושין שהוא דן בה שם, ע"ש. את שאר המופעים שהם ספק תנאיים רשומי גֵּעֶרךְ בסימן שאלה. למשל, המונח בפסחים לו ע"א שו' 28 מופיע במקבילות בלשון אחר: בתוספתא פסחים, פ"ח ה"י, עמ' 179 שו' 42: "ולא מפני ש..." אלא אף..."; ובבבלי שם, פט ע"ב: "ולא עוד אלא אפילו...". כיוצא בזה המונח בתענית סו ע"ד שו' 30 מופיע בספרא בלשון אחר: "אין צ"ל... אלא..." (בחוקותי, פרק ב ה"ג, קיא ע"א); וקרוב לכך בברייתא שבבבלי תענית כב סע"א. ועיין עוד תוספ' תעניות, פ"ב ה"י, עמ' 333 (על פי מה"ת, עמ' 100, ס' תמא). ואפשר שהתנאים שוני הברייתות או גרסני הירושלמי השגירו את המונח למקומות האלה. ולשון אפשטיין: "והירושלמי בכלל רגיל להציע את הברייתות בלשונו" (מחקרים, ב, א, עמ' 177, ד"ה כדרך). וראה עוד מה שכתב במבוא לנוה"מ, עמ' 38, הע' 5, על השפעת מינוח הירושלמי על לשון התוספתא. ולפיו, גם המופעים שצינתי לעיל כתנאיים ודאיים הם מסופקים, ע"ש.

³⁸² תרגום: [כשיטתם] של החכמים.

³⁸³ תרגום: לא נגמרה המשנה — ראה מה שהערתי בריש ערך "סלקת מתניתא".

³⁸⁴ למופע נוסף של מונח זה ראה מה שהערתי בערך "סלקת מתניתא" לשבת ו ע"א שו' 18.

³⁸⁵ תרגום: לא עושה.

³⁸⁶ ראה: ירוכ"פ, ריש עמ' 481, ד"ה אמר; מבוא לנוה"מ, עמ' 599, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4.

³⁸⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע עבדין.

³⁸⁸ תרגום (אחרי ההגהה): לא על [המשנה] הזאת נאמרה אלא על [הברייתא] הזאת ששונה ר' חייא. והכוונה למימרא של ר' יוחנן, ע"ש.

לא על הדא איתאמרת אלא על הדא³⁹⁰ פאה יח ג שו' 15; עירובין כב ד שו' 36; נדרים לח א שו' 14 (על ל'י, אמרת!)³⁹¹, לט א שו' 53, מא ד שו' 41 (אתאמרת, על ל'י).

לא על הדא איתאמרת אלא על הדא קדמייתא³⁹² פאה כ א שו' 32. **לא על הדא איתאמרת (!) אלא על הזה דבתרה**³⁹³ עבודה זרה מד ב שו' 60 (צ"ל: איתאמרת)³⁹⁴.

לא על הדא אמר' (!) אלא על רישיה דפירקא... איתאמרת³⁹⁵ עירובין כב א שו' 15-16 (צ"ל: איתאמרת)³⁹⁶.

לא על הדא אתאמרת אלא הדא (!) ע"ע לא על הדא איתאמרת אלא על הדא.

³⁸⁹ ההגהה על פי כ"א, עמ' 12 שו' 52 (ושם: "על הדא"). וליברמן (תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 35, שו' 7; שם, הע' 2) לא הגיה (ועי"ש ברישא). והיא היא.

³⁹⁰ תרגום: לא על זאת נאמרה אלא על זאת. פירושן של המילות "זאת" ו"זאת" כאן (ולפי הסדר הזה) משתנה ממופע למופע: בפאה הכוונה היא לשתי מימרות; בעירובין למשנה וברייתא (ועל הלשון "איתאמרת" כאן ראה אלבק, מחקרים, עמ' 50, הע' 3); במופע הראשון בנדרים — לשתי משניות שונות; בשני — לשתי פיסקות של המשנה (ועין בפירוש הק"ע על אתר, ועדיין צ"ע) ובשלישי — לפסקא של המשנה ולמקרה אחר שנרמז במשנה ונידון במפורש בברייתא.

³⁹¹ לשון הסוגיא כאן: "תמן תנינן שבועה שלא אוכל ככר זו דבר שאילו בנדרין אסור ובשבועות מותר. לא הדא אמרת אלא על הדא. אחד דברים של עצמן ואחד דברים של אחרים. אמר רבי בא בשם שמואל שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה ונמצא שלא נתן מאחר שאין בידו לבא אין בידו לשעבר. אשכח תני על תרתיהון" (שו' 13 ואילך). והכוונה היא שמצאו ברייתא שנשנתה לכאורה על משנת שבועות פ"ג מ"ח: "שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת". והברייתא אומרת שדבר זה אסור בנדרים. כלומר, כמו ששנינו בנדרים פ"ב מ"ג: "יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה כיצד אמר הריני נזיר אם אוכל הריני נזיר אם אוכל ואכל חייב על כל אחת ואחת. שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל אינו חייב אלא אחת". ואומר התלמוד שברייתא זו לא נשנתה באמת על משנת שבועות הנ"ל, אלא על משנה ו' שלפניה: "אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים", וכדברי שמואל שנאמרו עליה, שהאומר שבועה שנתן פלוני לפלוני מנה ונמצא שלא נתן פטור, ואילו האומר קונם עלי ככר זה אם לא נתן פלוני לפלוני מנה ונמצא שלא נתן הוא חייב לקיים את נדרו. ואולי טעם הדבר, שהעניין הראשון הוא משנה מפורשת בנדרים, ולא נצרכה הברייתא לחזור עליו. ואולם בסוף הסוגיא חזרו בהם ואמרו שנמצאה ברייתא (או אולי שתי ברייתות, ראה שי"ק לשבועות פ"ג ה"ט, ד"ה אשכח תני) ששנתה את הדברים על שתי המשניות הנ"ל.

³⁹² תרגום: לא על [הפיסקא] הזאת נאמרה אלא על [הפיסקא] הראשונה הזאת. כלומר, על הרישא — עיין הפירוש באהבת ציון של הרז"ף, פה ע"א, ד"ה לא על הדא וד"ה אלא על. וראה עוד תוכפ"ש, פאה, עמ' 172, שו' 55.

³⁹³ תרגום (אחרי ההגהה): לא על [המשנה] הזאת נאמרה אלא על זאת שאחריה. כלומר, על הסיפא. השיבוש גם בכ"ל (עמ' 562 שו' 5). וכבר הגיהו לנכון בד"ה, לא סע"א (בסוף פרק ד').

³⁹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): לא על [המשנה] הזאת נאמרה אלא על ראשו של הפרק... נאמרה.

³⁹⁵ ראה שתא"י, עמ' 199, סד"ה טעמא. ולפירוש העניין ראה עוד ירוכ"פ, עמ' 286, ד"ה לא על

הדא.

לא על הדא אתאמרת אלא על הדא דאמר ר' ³⁹⁷ **חלה נז ד שו' 58.**
לא על הדא הוה ר' מקשי ³⁹⁸ **כתובות כה ב שו' 59.**
לא על הדא ר' אמר הדא מילתא אלא על הדא דתני ³⁹⁹ **דמאי כג א שו' 24.**
לא על מה דר' א"ר פליג (!), אלא בגין דתנינן ⁴⁰⁰ **סוטה כ ד שו' 46 (צ"ל: דר' אמר ר' פליג) ⁴⁰¹.**
****לא עלה (!) על דעת פסחים לא ב שו' 47 (צ"ל: עלת) ⁴⁰²; בבא מציעא יא ד שו' 33**
(ועלה ל!) וצ"ל: עלת) ⁴⁰³. ועיין עוד ערך: וכי עלת על דעת; שלא עלת על דעת.
לא עשה נזיר נה ב שו' 45; שבועות לד ד שו' 2 (ש-).
לא עשו (בניחותא) דמאי כא ד שו' 22; מעשרות נ ב שו' 51 (ש-, יעשו) ⁴⁰⁴; שבת ח ג
שו' 6; יומא מב ב שו' 29, שם שו' 38; שקלים מז ב שו' 31; ראש השנה נו ד שו' 33;
חגיגה עח ד שו' 63 (ש-); יבמות ח ב שו' 12 (ו-), שם שו' 16 (ו-), טו א שו' 17 (ש-), שם
שו' 24 (ש-), שם שו' 40, שם שו' 42, שם שו' 63, טו ב שו' 9 (ש-), שם שו' 34 (ש-).
לא עשו (בתמיהה) ⁴⁰⁵ גיטין מד א שו' 54.
לא פירש (= לא כתב בפירוש) ראש השנה נט א שו' 28, שם שו' 29.
לא פירש הכתוב אלא (!) (= לא כתב בפירוש) כתובות לא ד שו' 29.
לא פליגי (!) ע"ע ולא פליגין.
לא פליגין ע"ע ולא פליגין.
לא פתר לה ע"ע: ולמה לא פתר לה ב; ולמה לא פתר לה (!) כר'; ולמה לא פתר ליה
מן הדא.
לא פתר ליה ע"ע לא פתר לה.
לא (!) צווח ליה ע"ע בכל אתר לא (!) צווח ליה... וכא את צווח ליה... (הסיפא בתמיהה).
לא צורכ' ע"ע לא צורכה (כלומר, אין צורך לומר).

³⁹⁷ תרגום: לא על [הפיסקא] הזאת נאמרה אלא על [המימרא] הזאת שאומר ר'.
³⁹⁸ תרגום: לא על זאת היה ר' מקשה. לק"ע (ה ריש ע"א, ד"ה לא על הדא) — בניחותא, ולפ"מ (שם, ד"ה אמר לא על הדא) — בתמיהה. וליברמן מגיה על דרך אולי "יאות" תחת "הדא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ולפי הגהתו, הקריאה היא כנראה בתמיהה. וצ"ע.
³⁹⁹ תרגום: לא על [המשנה] הזאת אמר ר' דבר זה אלא על [הברייתא] הזאת ששונה [התנא].
⁴⁰⁰ תרגום (אחרי ההגהה): לא על מה שר' אומר ר' חלוק, אלא בשביל ששנינו. ואפשטיין (מבוא לנדה"מ, עמ' 85, הע' 2) תרגם "חולק" תחת "חלוק".
⁴⁰¹ הנוסח בכ"ל לנכון: "אמ' ר" (ועמ' 80 שו' 29), והסדר הדפיס: "א"ר (!)". ועיין מבוא לנדה"מ, עמ' 85, הע' 2.
⁴⁰² הגהתי "עלת", כסגנון הרגיל בירושלמי בביטוי זה — ראה, למשל, ערך "לא עלת על דעתו", בנספח ד' ואפשר גם להגיה "עלתה". ודברי ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 443, סד"ה אמר ליה) צ"ע.
⁴⁰³ ראה: תש"ק, עמ' 58, סי' 77; שם, הע' 100; ירוכ"פ, עמ' 443, ד"ה אמר ליה. ובכ"א: "עלתה" (עמ' 73 שו' 38). וראה ירושלמי נזיקין, עמ' 169, שו' 38-39.
⁴⁰⁴ כבר הגיהו "עשו" לנכון בד"ה, יג ע"א.
⁴⁰⁵ אני מפרש כאן כשיטת הפ"מ (י ע"ב, ד"ה וקשיא על דר' זעירא). והק"ע (שם, ד"ה עדות) פירש בניחותא.

לא צורכ' דלא ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).

לא צורכא (!) ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).

לא צורכא אלא ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).

לא צורכא די לא ע"ע: לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא); לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).

לא צורכא דילא ע"ע: לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא); לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).

לא צורכא דלא ע"ע: לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא); לא צורכה דלא (כלומר, לא נצרך לומר אלא; בניחותא); לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).

לא צורכא ולא (!) ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).

לא צורכה (כלומר, אין צורך לומר)⁴⁰⁶ **מעשר שני** נד א ש' 48, שם שם (צורכ'). ועיין ערך צורכה (כלומר, צורך לומר).

לא צורכה אלא ע"ע: לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא); לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).

לא צורכה די לא ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).

לא צורכה דילא ע"ע: לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא); לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).

לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא)⁴⁰⁷ **ברכות** י ב ש' 31 (לית, צורכ', דאי לא⁴⁰⁸); **פאה** יו ד ש' 36 (צירכה, ולא⁴⁰⁹); **כלאים** כח ג ש' 23 (צורכא, די לא), כח ד ש' 12 (צורכא), לב ד ש' 41 (צורכא, ולא⁴¹⁰); **שביעית** לז ב ש' 37, לז ד ש' 48, לט ג ש' 36; **תרומות** מ ד ש' 40 (צורכא)⁴¹¹, מב א ש' 42, מב ד ש' 41¹⁷; **חלה** נז ב ש' 50; **שבת** ב ד ש' 34, י א ש' 15, יג א ש' 24; **עירובין** כה א ש' 29 (צירכה); **פסחים** כז ג ש' 25, כט ג ש' 39, לד ד ש' 64; **יומא** מג ד ש' 46 (צורכא), שם ש' 48 (צורכא), מד א ש' 13, שם ש' 18 (אלא), מה ב ש' 1 (צורכא, אלא⁴¹³); **סוכה** נג ד ש' 15 (צורכא, דילא),

⁴⁰⁶ תרגום: אין צורך [לומר אותה]. והמונח אמור כאן בניחותא.

⁴⁰⁷ תרגום: אין צורך [בלימוד ועיון] אלא. לדיון במונח זה ראה מוסקוביץ, מינוח, עמ' 321 ואילך;

עמ' 333, אות א; הנ"ל, טרמינולוגיה, עמ' 332, ערך לא צורכא דלא, אות א.

⁴⁰⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "דאילא" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 361, י ע"ב, ש' 32.

⁴⁰⁹ להגהות ראה מבואות לסה"א, עמ' 379, הע' 4.

⁴¹⁰ להגהה עיין אהצ"י, עמ' 86, ד"ה לא צורכא, בנוסח הרשב"א (שו"ת, ח"ג, סי' רכו [באהצ"י]

בשיבוש: רפ"י]). והרשב"א מפרש שם: "כלומר בתמיהה וכי זה נשך אלא לא צריכא למימר דלא". משך רבינו את המונח לאחור, ואינו אלא לפנים.

⁴¹¹ הנוסח כאן בקו"א: "לא צריכה דלא" (שרי"ד, ריש עמ' 331, סי' קמח).

⁴¹² "צורכה דלא" אינן בגוף כ"ל (עמ' 198 ש' 30), ונוספו בגליון על ידי המגיה. ולדעת אפשטיין,

לא גרסינן לה, ולפיו "לא" בתמיהה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 447, מב ע"ד, ש' 17; שם, הע' 8.

⁴¹³ הנוסח כאן בכ"ל: "דלא" (עמ' 521 ש' 20), ותוקנה הדלית"ל לאל"ף על ידי המגיה.

לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא)

לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא) (המשך) נה ד ש' 17 (דילא); **ראש השנה** נז ד ש' 37 (די לא); **ביצה** ס ב ש' 26 (די לא); **יבמות** יג ג ש' 58 (צורכא); יד א ש' 55 (צריכא); שם ש' 57 (צריכא); **סוטה** יח א ש' 51 (צורכא); **כתובות** כו ג ש' 11, כח ב ש' 31, לד ב ש' 16 (צורכא); **נדרים** לח א ש' 45, לט א ש' 33 (צורכא); **קידושין** נט א ש' 16, סד א ש' 56 (צריכא); **שבועות** לח ג ש' 41, 42; **הוריות** מו ד ש' 17 (ולית, צורכא)⁴¹⁵.

לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בניחותא)⁴¹⁶ **פסחים** לא א ש' 47; **יומא** לט א ש' 17 (צורכא), מא ג ש' 17.

לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא)⁴¹⁷ **ברכות** ד ד ש' 56 (לית, צורכא); ד" תחת דלא⁴¹⁹, ה ב ש' 65 (אלא); **מעשרות** נא ד ש' 26 (ד"ו)⁴²⁰; **שבת** ה ב ש' 46 (דלאו); **פסחים** לז ד ש' 59 (לא צורכה ל"ו)⁴²¹; **יומא** מ ב ש' 49 (צורכא), מד ג ש' 19 (צורכא, דלא ל"ו)⁴²²; **שקלים** נ ג ש' 12, שם ש' 14, שם ש' 22 (צורכא), שם ש' 23; **סוכה** נה א ש' 52 (צורכא, דילא); **ראש השנה** נח א ש' 27 (צורכא, די לא); **תענית** סה ד ש' 41, סז ד ש' 40 (צורכא, דילא); **מגילה** עה ב ש' 53 (דילא); **יבמות** ט ג ש' 16⁴²³.

⁴¹⁴ הנוסח כאן בקטע סבונה: "לא צריכה דלא" (עמ' 296, קטע 3.2).
⁴¹⁵ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "לא מסתברא דלא (בניחותא)" לבבא קמא ג ע"ד ש' 8. ונמצא מופע נוסף של ביטוי זה בכ"ל, בפסחים עמ' 432 ש' 29 (והוא שייך לד"ו כז ע"ג ש' 25), ונמחק בטעות על ידי המגיה — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 377, ד"ה לא צורכה.
⁴¹⁶ תרגום: אין צורך [לומר] אלא. והפירוש המדויק במופעים האלה: בפסחים — לא נצרך הפסוק ללמד אלא; במופע הראשון ביומא — לא היה צריך ר' בא בר ממל לומר את התיובתא שלו אלא; ובמופע השני — לא נצרך התלמוד לומר את הבעיא שלו לעיל אלא.
⁴¹⁷ שלא כרש"ס, שערבב ביטוי זה עם הביטוי שבערך "לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא)" — ראה רשימת הרש"ס, ערך לא צורכא דלא (עמ' 19 — המספור שלי).
⁴¹⁸ תרגום: אין צורך [לומר] אלא! ולדין במונח זה ראה מוסקוביץ, מינוח, עמ' 321 ואילך; עמ' 334, אות ב; הנ"ל, טרמינולוגיה, עמ' 334, אות ב.
⁴¹⁹ להגהות ראה מבואות לסה"א, עמ' 348, הע' 39. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, סוף עמ' 326, ד"ה לית צורכא. והעיר עוד על מופע זה: "והלשון **לית צורכא דלא** מצויה הרבה בירושלמי, אלא שלרוב הוא בניחותא וכאן כמתמיה (עייני מבוא הירושלמי לרז"פ, י, ב'), ובבבלי השתמשו בלשון קרובה לזו, לא נצרכה אלא" (שם, עמ' 327; ההדגשה במקור). והוא התכוון ללשון "**לא צורכא דלא**", והשגיר את לשון המונח "**לית** טעמא אלא".
⁴²⁰ להגהה ראה כ"ר, עמ' 2265 ש' 34. ולפירוש הסוגיא ראה תוכפ"ש, מעשרות, סוף עמ' 702, ד"ה ואסור.

⁴²¹ ההגהה שלי. וליברמן (ירוכ"פ, סוף עמ' 524, ד"ה אמ' ר' זעורה) הגיה: "[לא מסתברא] דלא". ושתי ההגהות יתכנו.

⁴²² הנוסח כאן בכ"ל: "לא צורכא דילה (ו)" (עמ' 518, גליון לשו' 16) — כן הוא בבירור במהד' האקדמיה, עמ' 595 ש' 16, וע"ש.

⁴²³ למופע אפשרי נוסף של ביטוי זה ראה מה שהערתי בערך "דלא כר" לתרומות מז ע"א ש' 52.

לא צורכה דלאו (!) ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).
לא צורכת מילף הדא מן ההיא, ומה צורכה תילף ההיא מן הדא (!) ע"ע לא צריכה מילף הדא מן ההיא, ומה צריכה מילף ההיא מן הדא (!).

לא צריכה ולא (!) ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).

לא צריכ' דלא ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).

לא צריכא (כלומר, לומר) ⁴²⁴ **מעשרות נ א ש'** ⁴²⁵.

לא (!) צריכא ע"ע לכן צריכה (כלומר, לומר).

לא צריכא דלא ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).

לא צריכא ליה (!) הדא ⁴²⁶ **הוריות** מו ד ש' 17 (צ"ל: לי) ⁴²⁷.

לא צריכה דלא ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).

לא (!) צריכה ליה ⁴²⁸ **יומא** לט ג ש' 29 (ל"ג לא) ⁴²⁹.

לא צריכה מילף הדא מן ההיא, ומה צריכה מילף ההיא מן הדא (!) ⁴³⁰ כתובות

לג א ש' 57 (צורכת, צורכה, תילף; תחת מילף); **קידושין** ס ב ש' 55 (צ"ל בשניהם: הדא

מן ההיא) ⁴³¹.

לא צרך השונה ... אלא ... מגילה עב ד ש' 9-10 (צ"ל: הכתוב תחת השונה?) ⁴³².

⁴²⁴ תרגום: לא צריכה [המשנה לומר אלא! המונח אמור כאן בלשון קושיא].

⁴²⁵ מצאנו מונח זה, בלשון אבל לא בהנגנה, בקטע ממגילת סתרים לרב נסים גאון. באותו קטע מצוטטת סוגיא קצרה מכתובות פרק ב' הלכה ז' על המשנה שם (מ"ז), "שתי נשים שנשבו זאת אומרת טהורה אני וזאת אומרת טהורה אני אינן נאמנות", סוגיא שאינה לפנינו בד"ו כו ע"ד ש' 2: "לא צריכה כשיש עדים אם אין עדים יודעין הרי אלו נאמנות" וכו' — ראה ש' אסף, "ספר מגילת סתרים לרב נסים בר יעקב מקירואן", תרביץ יב (ת"ש), עמ' 45 ש' 7 (והעירני על המאמר הזה פרופ' זוסמן). והקריאה של "לא צריכה" כאן היא בניחותא, אבל היא לשון קצרה תחת "לא צריכא אלא", כלומר, לא נצרכה המשנה ללמד שאינן נאמנות אלא.

⁴²⁶ תרגום (אחרי ההגהה): זאת לא נצרכת לוי כלומר, איני מסופק בדבר זה!

⁴²⁷ כבר הגיה כן הפ"מ, י רע"ב, ד"ה לא צריכה. והנוסח בהוריות הנספחת לבבלי: "לא נצרכא לי הדא" (וי ע"א ש' 60). ולביטוי "לא צריכא ליה" שהוצע כהגהה על ידי הק"ע ראה מה שהערתני בסוף ערך "מה צריכה ליה כר' ... ברם כר' צריכה ליה...".

⁴²⁸ תרגום (אחרי ההגהה): צריך לו. כלומר, צריך לשיטתו.

⁴²⁹ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 246, ד"ה דא"ר יוחנן. וכן הגיה ליברמן בגליונותיו (בטופס א' בסתם, ובטופס ב' על דרך אולי).

⁴³⁰ תרגום (אחרי ההגהה): [המשנה] הזאת לא צריכה ללמוד מן [המשנה] ההיא (כלומר, את מה שהציע התלמוד לעיל), ומה צריכה ללמוד [המשנה] הזאת מן [המשנה] ההיא? (כלומר, וכו', כדלקמיה, ע"ש). והמשנה הזאת היא משנת כתובות פ"ט מ"ה, והמשנה ההיא היא משנת בבא מציעא פ"ג מ"ג.

⁴³¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א', בקידושין; והוא הדין למקבילה בכתובות דלעיל. ובד"ח, בכתובות נד ע"ב, הפכו את הרישא בהתאם למשמעות הקודמת בסוגיא של "הדא" ו"ההיא" (כלומר, "הדא" — משנת בבא מציעא; ו"ההיא" — משנת כתובות): "לא צורכת מילף ההיא מן הדא". ונראים דבריהם. ולעצם העניין, היא היא.

⁴³² ראה שתא"י, סוף עמ' 308, ד"ה ר' לעזר. ופירוש "השונה" כאן ובערך הבא: התנא.

לא צרך⁴³³ **השונה להוציאן מ' פסחים** כט ב ש' 38, שם ש' 40; **מגילה** עב ד ש' 34, שם ש' 35.

לא צרכו⁴³⁴ **ללמד זה מזה יבמות** ח ג ש' 54.

לא קשי יאות ע"ע מה דקשי ר' קשי יאות, מה דקשי ר' לא קשי יאות.

לא קשיא ע"ע אילו כתיב... לא קשיא.

לא ראה דעתו **נידה** מט א ש' 29.

לא ר' (בתמיהה) **ברכות** י א ש' 33; **פאה** יו ד ש' 53; **כלאים** כט ב ש' 53; **מעשרות**

נא ג ש' 50; **שבת** ו ג ש' 27; **עירובין** יט ג ש' 39, כג ד ש' 42; **פסחים** כט ג ש' 18,

לה ב ש' 26, לז ד ש' 56; **סוכה** נב א ש' 60; **מגילה** ע ד ש' 18; **יבמות** ו ב ש' 6;

סוטה כ ב ש' 13; **כתובות** לב א ש' 36; **גיטין** נ ד ש' 5 (לאורכו וצ"ל: לאו רבי [=

מורינ?])⁴³⁵; **נזיר** נג ג ש' 12; **בבא בתרא** יג ד ש' 30; **שבועות** לב ד ש' 5 (לאו). ועיין

עוד ערך: ולא ר' הוא (בתמיהה); ולא ר' היא (בתמיהה).

לא ר' (!) ע"ע ולא ר' היא (בתמיהה).

לא ר' אמר **קידושין** סד ב ש' 48 (ל"ג לא⁴³⁶, +בשם ר'). וראה עוד ערך ולא ר' אמר (בתמיהה).

לא ר' אמרה (בתמיהה) **כתובות** לא א ש' 11.

לא ר' דאמר בשם ר' (בתמיהה)⁴³⁷ **כתובות** כה ב ש' 15⁴³⁸.

לא ר' הוא ע"ע ולא ר' הוא (בתמיהה).

לא ר' היא ע"ע ולא ר' היא (בתמיהה).

⁴³³ ליברמן (בטופס "הירושלמי כפשוטו" שלו, עמ' 252, בגליון לדיבור המתחיל בפ"מ הגיה) כולל מקום זה בכלל המקומות שבהם פירוש "צרך" — יכול. וראה עכשיו ירוכ"פ, מהדור"ח, עמ' 557, הערה לעמוד 252. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, עמ' 106, הע' 11 [עמ' 105]. ופירוש "השונה" — התנא.

⁴³⁴ לפירוש "צרכו" ראה מה שכתבתי בהערה הקודמת.

⁴³⁵ ההגהה שלי. והפ"מ (נג סע"ב, ד"ה לאו רבו) מגיה: "לאו רבו". ועל פיו הגיהו בד"ח, שם.

⁴³⁶ ראה ק"ע, לח סע"ב, ד"ה ה"ג בא"א.

⁴³⁷ תרגום: לא ר' [הוא] שאומר בשם ר'!

⁴³⁸ לשון הגמרא כאן: "לא רבי חייה דאמר בשם שמואל בשקל הקודש". וליברמן מגיה "הוא" תחת "חייה" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ולפי זה, פירוש "רבי" — מורי. והוא מגיה במאמר "אתא עובדא קומי דרבי חנינא" (לעיל, ש' 13) — "חונה" תחת "חנינא" (שם). אבל במאמר "חונה בשם שמואל בשקל הקודש" (לעיל, כה ע"א ש' 64) שבריש הסוגיא הוא מגיה "רב חונה" תחת "חונה". ואם הכינוי אמור בדווקא, הכוונה היא לרב הונא תלמידו של רב. ואולי היה צריך להגיה שם "רבי חונה", כלומר, בן דורו של ר' מנא; ולא דייק. וצ"ע. והרמב"ן גורס כאן: "לא ר' חונא דו אמר בשם שמואל" וכו'. וכן הגיה ליברמן על פיו, על הירושלמי, ריש עמ' 31. וכן גורס הרמב"ן לעיל בראש המעשה: "אתא עובדא קמיה דרב הונא"; ולעיל בראש הסוגיא: "רב הונא בשם שמואל". ולשיטתו יש לגרוס בירושלמי כאן וכאן: רבי הונא. שכן הוא כותב: "פי' רב [צריך להיות: רבי — מ"ע] הונא דאמר לעיל בשקל הקדש חזר ואמר מטבע יוצא, כדמפרש ואזיל" — ראה חידושי הרמב"ן, כתובות, עמ' 272, ד"ה ובירושלמי (הציון לחידושי הרמב"ן על פי שתא", עמ' 377, ד"ה ר' אבדומא [עמ' 376]). נמצא, שלדבריו הכוונה כאן וכאן היא לרבי הונא השלישי — ראה עליו אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 387, ערך ר' הונא (חונה).

לא ר' (!) פליג על ר', אלא מתניתא שמע ועמד עליה⁴³⁹ גיטין מד ד שו' 28 (צ"ל: דר' 440).

לא רבנן ולא ר' ע"ע מה תנא הדא מתניתא, לא רבנן ולא ר'.
לא ריבה אותה ר' אלא פסחים לב ג שו' 62, שם שו' 63; כתובות כז ג שו' 35.
לא ריבה אותן הכתוב אלא כתובות כז א שו' 43.
לא שאילתון לי⁴⁴¹ ברכות ו א שו' 54; נזיר נו א שו' 35 (שאלתון).
לא שאלו (!) לה ע"ע ולמה לא שאלו (!) לה.
לא שאלון ולא אגבון⁴⁴² ביכורים סה ד שו' 49, שם שו' 50. וראה עוד ערך ולא שאלון.
לא שאלון ליה⁴⁴³ ברכות ו א שו' 53 (ר); נזיר נו א שו' 34.
לא שאלני ר' (בתמיהה) עבודה זרה לט ב שו' 35.
לא שאלתון לי ע"ע לא שאילתון לי.
לא שבקין (!) לך ע"ע מליהון דרבנין לא שבקין (!) לך.
לא שהיטעתי (!) המשנה אלא ע"ע המשנה היטעתי. לא שהיטעתי (!) המשנה אלא.
לא שהלכה כר' אלא ביצה ס ג שו' 41.
לא שוו הוריות מו ד שו' 53.
לא שוה הוריות מו ד שו' 52 (ש", שוה), שם שו' 53.
לא שמיע לההוא (!) דמר ר' בשם רבנן ור' תריהון אמרין (בתמיהה)⁴⁴⁴ יבמות ח ב שו' 43 (צ"ל: לההיא)⁴⁴⁵. וראה עוד ערך: ולא שמיע (בתמיהה) עד ולא שמע (!) מה דאמר ר' (בניחותא).
לא שמיע ר' הדא דתני ר' חייה, לא שמיע למתניתין (בתמיהה)⁴⁴⁶ יבמות ג א שו' 21.
לא שמיע ר' הדא דתני ר' חייה, לא שמיע מליהון דרבנין ע"ע ואפילו תימר לא שמיע ר' הדא דתני ר' חייה, לא שמיע מליהון דרבנין ("לא שמיע" הראשון בניחותא והשני בתמיהה).
לא שמע בר נש מיניה הדא מילתא אלא אבון ע"ע הכין, אמרין (!) כל תלמידיו דר' לא שמע בר נש מיניה הדא מילתא אלא אבון (בתמיהה).

⁴³⁹ תרגום (אחרי ההגהה): לא שר' חלוק על ר', אלא שמע משנה וסמך עליה. פירשתי "עמד" כ"סמך" על פי המשך הלשון שם: "כד שמע מתני' הוא סמך עליה" (שם, שו' 31). וראה עוד ק"ע, טו ע"ב, [ה"א], ד"ה לא ר"ל פליג. וצ"ע.

⁴⁴⁰ הגהתי על פי סגנון הירושלמי במקומות אחרים — ראה לעיל, ערך "לא דר' פליג אלא".

⁴⁴¹ תרגום: לא שאלתם אותי!

⁴⁴² תרגום: לא שאלו ולא השיבם.

⁴⁴³ תרגום: לא שאלו אותו.

⁴⁴⁴ תרגום (אחרי ההגהה): לא שמע את [המימרא] ההיא שאמר ר' בשם חכמים ור' [ש] שניהם אומרים?!

⁴⁴⁵ טעם ההגהה הוא שההתייחסות למימרות היא תמיד בלשון נקבה — עיין למשל ערך "כיי דאמר

ר", וערך "לההיא דאמר ר'".

⁴⁴⁶ תרגום: לא שמע ר' את [הברייתא] הזאת ששונה ר' חייה?!, לא שמע את משנתנו?

לא שמע (!) דאמר ר' ע"ע ולא שמיע דאמר ר' (בניחותא).
לא שמע (!) לה ע"ע ולמה לא שמע (!) לה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי.
לא שמע (!) ליה ע"ע ולמה לא שמע (!) לה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי.
לא שמע מִיָּנָה... שמע מִיָּנָה... (הרישא בניחותא והסיפא בתמיהה)⁴⁴⁷ **שבת ה ד** שו' 48.

לא שמע מיני אלא כיי דמר ר' בשם ר'⁴⁴⁸ **ברכות ו א שו' 49; נזיר נו א שו' 30.**
לא שמעין (!) לך ע"ע מליהון דרבנין לא שבקין (!) לך.
לא שמעינן (!) מינה כלום ע"ע ולא שמעינן (!) מינה כלום.
לא שמעית⁴⁴⁹ **חלה נט ב שו' 58; שבת ה ד שו' 47 (ר'); עירובין כה ג שו' 53 (ר'); מגילה ע ב שו' 7 (ר'); מועד קטן פב ג שו' 29; יבמות ה ד שו' 60 (ר'); בבא בתרא יו ד שו' 22.**

לא שמענו חגיגה עט א שו' 36.
לא שמעת מן אבוד (בלשון שאלה)⁴⁵⁰ **מעשרות נ ד שו' 43.**
**לא שמעתי שבת ו ד שו' 56, יד ב שו' 9, טו ד שו' 44; סוכה נד ג שו' 1; ביצה סב ד שו' 41; מגילה עד ב שו' 51; חגיגה עו ד שו' 6; נדרים מב ב שו' 20 (שמעתי!)⁴⁵¹. וראה עוד ערך: יבוא עלי אם לא שמעתי; ייתי עלי עם (!) לא כל מעשה ומעשה שהייתי מוציא, אם לא שמעתי אותו מרבי להלכה כשערות ראשי ולמעשה שלשה פעמים.
לא שמעתיה מר' אלא ע"ע אני לא שמעתיה מר' אלא. וראה עוד ערך יבוא עלי אם לא שמעתיה מר'.**

לא שמעתי (!) ע"ע לא שמעתי.
לא שנו אלא⁴⁵² **ברכות ט א שו' 44; דמאי כא ג שו' 18, שם שו' 19, כב ב שו' 56; כלאים כז ב שו' 29, כח א שו' 9, שם שו' 35, שם שו' 61, כח ד שו' 14, לב ד שו' 35; שביעית לד ד שו' 31; תרומות מג ב שו' 56, מז ב שו' 63, מח א שו' 3, שם שו' 9, שם שו' 13; מעשרות נא ד שו' 11; חלה נז ג שו' 1, נט א שו' 1; שבת ג ב שו' 47, ג ד שו' 44, שם שו' 49, ה ג שו' 38, ו ב שו' 2, יב ד שו' 46, יד ב שו' 35, יז ג שו' 49, שם שו' 51; עירובין כו ד שו' 1; פסחים לב ב שו' 55, לה א שו' 61; ביצה ס ב שו' 9; חגיגה עט ב שו' 33, שם שו' 40; מועד קטן פ א שו' 45, פג א שו' 37; יבמות ט ב שו' 23, שם שו' 28, יד א שו' 42; כתובות כה ג שו' 18, לא ג שו' 18! (+) ... אלא אפילו...; צ"ל: לא סוף דבר...**

⁴⁴⁷ תרגום: לא שמע ממנו... שמע ממנו...! ולקריאת הסיפא בתמיהה ראה ירוכ"פ, עמ' 78, ד"ה אמור ר' זריקן.
⁴⁴⁸ תרגום: לא שמע ממני אלא כ[מימרא] ההיא שאומר ר' בשם ר'.
⁴⁴⁹ תרגום: לא שמעתי.
⁴⁵⁰ תרגום: לא שמעת מאביך?
⁴⁵¹ להגהה ראה המקבילה בחגיגה עו ע"ד שו' 6 הרשומה לעיל בְּעֶרְך.
⁴⁵² לשימושו של המונח ראה מבוא לנחה"מ, ריש עמ' 810 ואילך.

****לא שנו אלא** (המשך) אלא אפילו...⁴⁵³, לה ב ש' 59, שם ש' 63; **גיטין** מו ג ש' 58, שם ש' 62; **קידושין** סה ד ש' 14; **בבא מציעא** ט ג ש' 28; **סנהדרין** כו א ש' 52; **עבודה זרה** מב ד ש' 16, שם ש' 17, מה ב ש' 52; **נדה** מט ג ש' 3.
לא שני (!) ... אלא... **יבמות** טו ג ש' 18 (צ"ל: שנו)⁴⁵⁴.
לא שניא ע"ע לא שניא.

****לא שניא**⁴⁵⁵ **דמאי** כא ג ש' 19, שם ש' 46 (ו-), כא ד ש' 44, כב ג ש' 1, כג ג ש' 11 (לא כדא);⁴⁵⁶ שנייה; **כלאים** כז ב ש' 30, כז ד ש' 42, כח ד ש' 13, שם ש' 15, שם ש' 28, שם ש' 29, שם ש' 37, שם שם (שניא), ל ג ש' 41 (ו-), לא ג ש' 3; **תרומות** מ ד ש' 10, מג ג ש' 1 (שנייה), מד ג ש' 41, מז א ש' 39 (שנייה); **מעשרות** מט ב ש' 9, נא ד ש' 12 (שנייה); **חלה** נז ג ש' 3; **ערלה** סב א ש' 59, סב ב ש' 48; **ביכורים** סד א ש' 55; **שבת** ט ג ש' 23, שם ש' 26, י א ש' 28, יב ד ש' 37 (ו-); **עירובין** יח ג ש' 55, כ א ש' 21; **פסחים** לב ג ש' 23 (שניא), לד ד ש' 44; **שקלים** מח ב ש' 31; **תענית** סד א ש' 42; **חגיגה** עט ב ש' 41; **יבמות** ג ד ש' 63 (ו-), שנייה)⁴⁵⁷, י ד ש' 55; **כתובות** כו ב ש' 24 (שנייה), כז ב ש' 47, לב ב ש' 2, לב ד ש' 35, שם ש' 37, לג ד ש' 51, לד א ש' 10; **נדרים** לז א ש' 14 (שנייה), מא א ש' 27; **גיטין** מג א ש' 32, מג ג ש' 15 (שנייה), שם ש' 46 (שנייה), מד ב ש' 2, שם ש' 58 (שנייה היא!), מז ב ש' 34 (ולאו, +היא!);⁴⁵⁸ **נזיר** נד ג ש' 36 (שנייה היא!), שם ש' 39, שם ש' 52, שם ש' 54 (שנייה), נז ב ש' 37; **קידושין** ס ב ש' 64 (ו-); **בבא מציעא** ט ב ש' 12; **סנהדרין** כב ב ש' 3, כד ד ש' 16, שם ש' 31; **שבועות** לה ד ש' 61, לו ד ש' 44; **עבודה זרה** מה א ש' 35 (ו-).
****לא שניא בין... בין...**⁴⁵⁹ **פאה** יז ג ש' 53; **דמאי** כא ג ש' 22-23, כג ד ש' 16-17; **שביעית** לו ד ש' 45-46 (ו-); **מעשרות** נא ד ש' 4; **יבמות** י ג ש' 51; **כתובות** כט ג

⁴⁵³ ההגהה שלי, ולמדתי להגיה כן מדברי המאירי (כתובות, עמ' 313, ד"ה זה שביארנו). וליברמן מחק את המילים "שנו אלא" על פי תשובות מיימוניות — ראה הלכות הירושלמי, עמ' נט, אות ד. וראה עוד מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 339, הע' 281.

⁴⁵⁴ ראה קטע זוסמן, עמ' 106 ש' 34.

⁴⁵⁵ תרגום: לא שונה [הדבר].

⁴⁵⁶ להגהה ראה: מבואות לסה"א, עמ' 399, הע' 12; תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 24, ד"ה ברם בירושלמי

(והוא קורא "כדא" תחת "כדא").

⁴⁵⁷ ראה: ליברמן, מחקרים, עמ' 522 ואילך; תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 407, ש' 3-4 ואילך.

⁴⁵⁸ ההגהות שלי; אבל ליברמן לא הגיה — ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 843, ד"ה ובירושלמי.

⁴⁵⁹ תרגום: לא שונה [הדבר] בין... [ו]בין... רשמתי כאן רק את המקומות שבהם "בין... בין..." קשורות ל"לא שניא" או ל"ולא שניא". וישנם מקומות שבהם "בין... בין..." שייכות להמשך, והם לא נכללו כאן אלא הרישא שלהם נכללה לעיל בערך "לא שניא", והסיפא בערך "בין... בין" וכיו"ב. ואלה הם:

לא כדא (!) שנייה, בין... בין... ע"ע לא שניא, בין... בין...

לא שניא, ...בין על דעתיה דר', בין על דעתיה דר'... **שבת** י א ש' 28; **סנהדרין** כד ד ש' 16-17.

וראה עוד: **ולא שניא, בין על דעתיה (!), בין על דעתיה דרבנן** **שבת** יב ד ש' 37 (צ"ל: דעתיה דר').

להגהה ראה ק"ע, סד ע"ב, ה"א, ד"ה ה"ג ולא שניא, ופ"מ, שם, ד"ה ולא שניא.

****לא שנייא בין... בין... (המשד) ש' 52; נזיר נה ב ש' 3 (שנייה, ל- תחת בין₂); בבא קמא ד ד ש' 58 - ה א ש' 1 (ר, שנייא היא⁴⁶⁰); סנהדרין כד ד ש' 41. וראה עוד ערך ולא (ו) שנייא בין... בין... בין...**

לא שנייא בין... בין... בין... בין... מעשר שני נב ג ש' 32.

לא שנייא היא (ו) ע"ע לא שנייא.

לא שנייה ע"ע לא שנייא.

לא שנייה בין... ל-... ע"ע לא שנייא בין... בין...

לא שנייה היא (ו) ע"ע לא שנייא.

לא שנינו אלא חלה נז א ש' 51; קידושין ס ד ש' 42.

לא תאסור ולא תישרי⁴⁶² שבת ז ד ש' 40 (תיסור); ביצה סא א ש' 22, סג ב ש' 28.

לא תדמינה⁴⁶³ יבמות יא א ש' 10, שם ש' 14; כתובות כו ב ש' 43, שם ש' 46 (לא ל'ו⁴⁶⁴).

לא תהא מביא לי אלא ע"ע מה... אף את לא תהא מביא לי אלא....

לא שנייא, בין... בין... דמאי כא ג ש' 19, כג ג ש' 11 (לא כדא; שנייה); כלאים ל ג ש' 42-41 (ר); מעשרות נא ד ש' 12 (שנייה, בין ל'ו); ערלה ס ב ש' 48 (ל- תחת בין₂); שבת ט ג ש' 23-24; עירובין יח ג ש' 55; יבמות ג ד ש' 63-64 (ר, שנייה, בן); כתובות לב ד ש' 37-38, לג ד ש' 51, לד א ש' 10 (ובין תחת בין₂); נזיר נד ג ש' 36-37 (שנייא היא); שם ש' 39, שם ש' 54 (שנייה, בין ל'ו); בבא מציעא ט ב ש' 12; סנהדרין כד ד ש' 31-32; שבועות לו ד ש' 44; עבודה זרה מה א ש' 35 (ר, בין ל'ו).

להגהה במעשרות ובערלה ראה מה שהערתי בערך "בין... בין..." על אתריהון; ולמופע ביבמות ראה תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 407, ש' 3-4; שם, הע' 9; ולהגהה בנזיר נד ע"ג ש' 54 ראה מה שהערתי בסוף ערך "כָּלֵל (ו) ואחר כך פָּרַט ואחר כך (ו) כָּלֵל"; ולהגהה בעבודה זרה ראה המקבילה בערלה ס ב ע"ב ש' 48 (ושם: "בין... ל- [ו]"; אבל הנוסח הנכון שם: "בין... בין" — ראה נוסח הרש"ס שם, מח ע"א ש' 6-7).

לא שנייא, בין... בין... בין... שבת ט ג ש' 26; נזיר נד ג ש' 52-53.

לא שנייא, בין... ובין... ע"ע לא שנייא, בין... בין...

לא שנייא, בין... ל- (ו) ע"ע לא שנייא, בין... בין...

לא שנייא, בין... כמאן דאמר... בין כמאן דמר... עירובין כ א ש' 21.

לא שנייא, בין... על דעתיה דר' בין על דעתיה דר' כלאים לא ג ש' 3.

לא שנייא היא (ו), בין... בין... ע"ע לא שנייא, בין... בין...

לא שנייא על דעתיה דר', ב-... ב-... (ו); כתובות לב ד ש' 35-36 (צ"ל: בין... בין תחת ב-... ב-).

להגהה ראה להלן שם, ש' 37-38.

לא שנייה, (ו) בין... ע"ע לא שנייה, בין... בין...

לא שנייה, בין... (ו) ע"ע לא שנייא, בין... בין...

לא שנייה היא (ו), בין... בין... היא המחלוקת גיטין מד ב ש' 58 (ל"ג היא).

⁴⁶⁰ "היא" ליתא בכי"א, עמ' 16 ש' 39.

⁴⁶¹ תרגום: לא שונה [הדבר] בין... [בין...], בין... [ו]בין...

⁴⁶² תרגום: אל תאסור ואל תתיר!

⁴⁶³ תרגום: אל תדמה אותה.

⁴⁶⁴ להגהה ראה המקבילה ביבמות יא ע"א ש' 14 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

- לא תהא קרא ואזיל אלא⁴⁶⁵ סנהדרין כב ג שו' 45.
- לא תהדור (!) בד ע"ע לא תחזור בד.
- לא תחזור בד⁴⁶⁶ מעשר שני נג א שו' 11; כתובות כה ב שו' 52 (תהדור!);⁴⁶⁷ עבודה זרה מב א שו' 39.
- לא תחלוק ע"ע כשם שלא חלקת לנו בין... ל... כך לא תחלוק לנו בין... ל....
- לא תילפון מיני הדין עובדה⁴⁶⁸ ראש השנה נח ד שו' 31.
- לא תימא (!) ליה כלום ע"ע לא תימור ליה כלום.
- לא תימור ליה כלום⁴⁶⁹ ברכות ו א שו' 40; נזיר נו א שו' 21 (תימא! וצ"ל: תימור).
- לא תימר ליו⁴⁷⁰ חלה נז ג שו' 51.
- לא תיסור ולא תישרי ע"ע לא תאסור ולא תישרי.
- לא תמה ע"ע ר' תמה, ר' אומ' (!) לא תמה.
- לא (!) תנא ע"ע מאן תנא (!) ומאן דלא תנא... ועיין עוד ערך ולא תנא.
- לא תנה (בתמיהה)⁴⁷¹ בבא קמא ב ע"ג שו' 6. וע"ע ולא תנא.
- לא תני (!) ע"ע לא כן תני (בתמיהה).
- לא תני בר קפרא אלא⁴⁷² תרומות מב ד שו' 19.
- לא תני בשם (!) ר' אלא (אמורא במשנה)⁴⁷³ תרומות מג ד שו' 5 (ל"ג בשם)⁴⁷⁴.
- לא תני ר' (אמורא בברייתא; בניחותא)⁴⁷⁵ תרומות מא ד שו' 31⁴⁷⁶.
- לא תני ר' (אמורא במשנה; בתמיהה)⁴⁷⁷ תרומות מב ג שו' 52.

⁴⁶⁵ תרגום: אל תהיה קורא והולך אלא.

⁴⁶⁶ תרגום: אל תחזור בד!

⁴⁶⁷ ההגהה שלי. וטעם ההגהה הוא שהלשון הרווח בירושלמי לחזרה הוא משורש "חזר". עיין, למשל, בערכים הבאים: הוה בעי מיחזור ביה; חזור בד; חזר ביה; חזר ביה ר'; לא חזר ביה. ו"הדר" הוא לשון בבלי. וכבר הערתי על כך בקיצור במבוא, עמ' רה, ליד ציון 24 וציון 25, ובציונים הנ"ל.

⁴⁶⁸ תרגום: אל תלמדו ממני את המעשה הזה!

⁴⁶⁹ תרגום: אל תאמר לו כלום!

⁴⁷⁰ תרגום: אל תאמר לי!

⁴⁷¹ תרגום: לא שנה [התנא]!! הקריאה בתמיהה על פי תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' ג, ד"ה זה השור.

⁴⁷² תרגום: לא שונה בר קפרא אלא.

⁴⁷³ תרגום (אחרי ההגהה): לא שונה ר' אלא. כלומר, "הוא לא היה שונה כך וכך בנוסח משנתנו"

(מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 270, סי' 4). וראה עוד שם, עמ' 350, ד"ה "מגיה" וד"ה אבל.

⁴⁷⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 270, סי' ג; עמ' 303, הע' 5. ולהגהה ראה: מבוא

לנוה"מ, ריש עמ' 271; שם, הע' 1; תוכפ"ש, תרומות, סוף עמ' 386; שם, הע' 37 והע' 38.

⁴⁷⁵ תרגום: לא שונה ר'.

⁴⁷⁶ לשון הגמרא כאן: "לא תני רבי יוחנן אמר"; וצריך לומר "אף" תחת "אמר" (גליונות הרש"ל,

טופס א', על פי הרידב"ז). וראה עוד תוכפ"ש, תרומות, עמ' 340, שו' 12; שם, הע' 17; ריש עמ' 341, ד"ה

ובירושלמי. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 272, סי' 3.

⁴⁷⁷ תרגום: לא שונה ר'! ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 291, אות ד.

לא תני ר' אלא... הא... לא (אמורא במשנה)⁴⁷⁸ **פסחים** לג ב שו' 39-40⁴⁷⁹.
לא תני ר' הושעיה אלא⁴⁸⁰ **תרומות** מח ב שו' 22; **חלה** ס א שו' 24; **שבת** ד ד שו' 14.
לא תני ר' על סופ', **לא תני על רישא** (אמורא במשנה); "לא תני" הראשון בניחותא
 והשני בתמיהה)⁴⁸¹ **שבת** ו ב שו' 3.
לא תני שמואל אלא⁴⁸² **שבת** יו ב שו' 15; **מועד קטן** פ ב שו' 54 (ר', רבי שמואל⁴⁸³).
לא תניית'⁴⁸⁴ **כן אלא**⁴⁸⁵ **מעשר שני** נג א שו' 15.
לא תנינה (!) ע"ע בגין דתנינן תמן... לפום כן לא תנינה (!).
לא תנינן⁴⁸⁶ **פאה** טו א שו' 18, שם שו' 41 (3x), שם שו' 42; **שביעית** לח ג שו' 43; **ערלה**
 סא ד שו' 10, סג ב שו' 35; **ביכורים** סה ב שו' 23; **שבת** י ד שו' 23; **עירובין** כה א שו' 1;
נדרים לו ג שו' 37, לו ד שו' 17, לז ב שו' 27, שם שו' 29, מב ד שו' 55; **קידושין** ס א
 שו' 26, סא ד שו' 14; **סנהדרין** כה ג שו' 29; **שבועות** לג ג שו' 18, שם שו' 19, שם שו' 20;
עבודה זרה מה ב שו' 14; **הוריות** מו ג שו' 41⁴⁸⁷. ועיי' עוד ערך: דלא תנינן (!); דלא תנינן
 (בהקשר); ולא תנינן; ולא תנינן... תני ר' חיה....
לא תנינן אלא⁴⁸⁸ **ברכות** ג ב שו' 29, י ג שו' 34; **כלאים** כט ד שו' 30; **שביעית** לח ג
 שו' 46; **מעשרות** נא ד שו' 15; **שבת** ג ב שו' 16, ז ג שו' 19; **ביצה** סא ג שו' 61; **גיטין**
 מה א שו' 33 (ר'!); **קידושין** סא ד שו' 15.
לא תנינן (!) מתני⁴⁸⁹ **נזיר** נב ד שו' 39 (צ"ל: אתנינן)⁴⁹⁰.
לא תנייתה⁴⁹¹ **ברכות** ד א שו' 47 (ר'), שם שם (ד'!); **פאה** יט ג שו' 4; **שבת** י ג שו' 151;
 (ל"ג לא)⁴⁹², י ד שו' 25; **יומא** מד ד שו' 64; **יבמות** ב ג שו' 31; **קידושין** סב ד שו' 30,

⁴⁷⁸ תרגום: לא שונה ר' אלא... אבל... לא.

⁴⁷⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 309, סי' 1. וראה עוד ירוכ"פ, ריש עמ' 471, ד"ה אמר ר' אבהו.

⁴⁸⁰ תרגום: לא שונה ר' הושעיה אלא.

⁴⁸¹ תרגום: לא שונה ר' על סופה [של המשנה], לא שונה על ראשה!! ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 271, סי' 2. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 85, ד"ה לא תני.

⁴⁸² תרגום: לא שונה שמואל אלא.

⁴⁸³ הנוסח כאן אצל הרמב"ן: "לא תני שמואל אלא" (תורת האדם, ענין הקבורה, [עמ' כבן]; וציי' לו רטנר, אהצו"י, ראש השנה, עמ' 145, תקונים לצד 2 שו' 7; ועיי' אהצו"י, סוף עמ' 80, ד"ה א"ל ר' מנא). וכן עיקר.

⁴⁸⁴ בכ"ל: "תנייתה" (עמ' 247 שו' 22), וקרוב לכך בנוסח הרש"ס: "תנייתה" (וכ"א שו' 5). ובכ"ר: "תנייתה" (עמ' 272 שו' 21). וראה מה שהערת על הצורה בריש ערך "ולא ניתנייה כן" (בלשון שאלה).
⁴⁸⁵ תרגום: אל תשנהו כך אלא. כלומר, אל תשנה לו.

⁴⁸⁶ תרגום: לא שנינו.

⁴⁸⁷ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: לא תנייתה; תנינן (בהקשר). ולמופע נוסף מסופק ע"ע לא תנייתה. וראה עוד מה שהערת בסוף ערך "כמה (!) דתנינן... לא ניתני... (הסיפא בתמיהה)".

⁴⁸⁸ תרגום: לא שנינו אלא.

⁴⁸⁹ תרגום (אחרי ההגהה): לא באנו לשנות.

⁴⁹⁰ ראה מבואות לסה"ת, עמ' 388, ד"ה בבבלי; שם, הע' 37.

לא תנייתה (המשך) שם ש' 32; ור', צ"ל: תנינן⁴⁹⁴(⁴⁹³). וראה עוד ערך: אילו תנייתה הכא ולא תנייתה תמן, הוינן אמרין; ולא תנייתה עמהון (!).

לא תניתא (!) ע"ע לא תנייתה.

לא תנייתה⁴⁹⁵ **כלאים** כז א ש' 49, ל ג ש' 34, שם ש' 36; **כתובות** לא ד ש' 7 (תניתא:!). ועיין עוד ערך ולא תנייתה עמהן.

לא תנייתה⁴⁹⁶ **שביעית** ל ג ב ש' 2; **עירובין** כה א ש' 1 ור'; צ"ל: תנינן?⁴⁹⁷; **יבמות** ב ג ש' 26; **כתובות** לב א ש' 16⁴⁹⁸. ועיין עוד ערך: אילו תנייתה הכא ולא תנייתה תמן, הוינן אמרין; אילו תנייתה תמן ולא תנייתה הכא, הוינן אמרין; הן דלא תנייתה פליגא (!) את עבד ליה פליגא (!) (בתמיהה).

לא תקבל עלינו (!)⁴⁹⁹ **יבמות** ח ב ש' 29 (צ"ל: עליך)⁵⁰⁰.

לא תקבל עליך כן⁵⁰¹ **תרומות** מ ד ש' 14.

לא תקבל עליך מתניתין⁵⁰² **אלא**⁵⁰³ **שבת** ח ג ש' 21.

לא תתיביני⁵⁰⁴ **כלאים** כט ב ש' 63; **מעשרות** נ ב ש' 45, נב א ש' 13; **חלה** נח א ש' 24; **עירובין** יט ג ש' 4; **פסחים** לב א ש' 26; **סוכה** נב ב ש' 6.

לאו ע"ע לא (בתמיהה). ועיין עוד ערך אילו... לא... (בתמיהה).

לאו בגין דאתון (!) תרתי שמועין (!), אלא בגין דר' ור' תרויהון (!) בשם ר'⁵⁰⁵ **ברכות** ט ב ש' 51 (צ"ל: דאתין⁵⁰⁶, צ"ל: שמועין, צ"ל: תרייהון).

לאו ר' ע"ע לא ר' (בתמיהה).

491 תרגום: לא שנינו אותה.

492 ראה מה שהעירתי בערך "ולמה לא תנייתה עמהון" על אתר.

493 ראה המקבילה בכתובות לא ע"ד ש' 9.

494 למופע נוסף מסופק ע"ע תנייתה.

495 תרגום: לא שנה אותו.

496 תרגום: לא שנה אותה.

497 ההגהה על פי המשך הדברים שם: "ולמה לא תנינן". אבל עיין ירוכ"פ, ריש עמ' 339, ד"ה ולא

תנייתה, בגירסת הר"ד. ולדעתי, נוסחתנו בסיפא עדיפה. ועדיין צ"ע.

498 למופע נוסף מסופק ע"ע תנייתה.

499 תרגום (אחרי ההגהה): אל תקבל עליך!

500 ההגהה שלי. ועיין הלשון בשני הערכים הבאים.

501 תרגום: אל תקבל עליך כן!

502 ליברמן נוטה להגיה על פי הראשונים "מיתני" תחת "מתניתין" — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 111,

ד"ה אבא בר בא. וראה עוד אהצ"ל, עמ' 80, ד"ה אבא בר בא. אבל אפשריין מצטט את המאמר ללא

הגהה — ראה מבוא לנו"מ, עמ' 211, ד"ה יחסו; עמ' 349, ד"ה אבוא דשמואל.

503 תרגום: אל תקבל עליך את משנתנו (או: לשנות — ראה בהערה הקודמת) אלא.

504 תרגום: אל תשיבני? כלומר, אל תקשה עלי?

505 תרגום: לא בשביל שבאו שתי שמועות (כלומר, משם שני חכמים שונים), אלא בשביל שר' ור'

שניהם [אומרים] בשם ר'.

506 כן הוא בכ"ר, עמ' 275 ש' 37. כלומר, עבר לנסתרות.

לאורכו (!) ע"ע לא ר' (בתמיהה). ועיין עוד ערך רבי (= מורי)⁵⁰⁷.

לאי דו (!) **שביעית** לה ג שו' 23 (צ"ל: לאידו)⁵⁰⁸.

לאי זה ברכות ח ג שו' 13; **שבת** יא ד שו' 75; **סנהדרין** כח ג שו' 13.

****לאי זה דבר ברכות** ה ד שו' 57; **פאה** יז ד שו' 47; **שביעית** לו א שו' 29; **חלה** נט ג

שו' 19; **ביכורים** סה א שו' 29; **שבת** יז ד שו' 47; **עירובין** כד א שו' 9; **מגילה** עב ב

שו' 37 (לאיזה); **חגיגה** עז ד שו' 46, שם שו' 54; **מועד קטן** פג א שו' 14; **נדרים** מ ג

שו' 26; **גיטין** מח ד שו' 33, שם שו' 34; **בבא מציעא** ח א שו' 20, ט ד שו' 15; **בבא**

בתרא יז ג שו' 4, שם שו' 5; **עבודה זרה** מג א שו' 38 (זו?)?

****לאי זה דבר נאמר פאה** יז ג שו' 31; **כלאים** לא ב שו' 15, שם שו' 16, שם שו' 23,

לא ד שו' 34; **ערכה** סב ג שו' 36; **פסחים** לד ד שו' 33 (ועל ברייתא!); **יומא** מא ג שו' 22,

שם שו' 28; **מגילה** עב א שו' 34; **יבמות** ח ד שו' 9; **נזיר** נה א שו' 38, נז ד שו' 24 (ועל

ברייתא!); **בבא קמא** ה ג שו' 29; **סנהדרין** כה ב שו' 29.

****לאי זה דבר נאמר... ולאי זה דבר נאמר... בבא קמא** ה ג שו' 16.

לאי זה דבר נאמר... שאינו צריך שבועות לח ג שו' 52-53, שם שו' 59-60.

לאי זו (!) דבר ע"ע לאי זה דבר.

לאיזה דבר ע"ע לאי זה דבר.

לאיכן ברכות ט ג שו' 37; **חגיגה** עז ד שו' 25.

לאילו דחית בקנה, ולנו מה אתה משיב ע"ע לאילו דחיתה בקנה, לנו מה אתה משיב.

לאילו דחית בקנה, ולנו מה אתה משיב ע"ע לאילו דחיתה בקנה, לנו מה אתה משיב.

לאילו דחיתה בקנה, ולנו מה אתה משיב ע"ע לאילו דחיתה בקנה, לנו מה אתה

משיב.

לאילו דחיתה בקנה, ולנו מה אתה משיב ברכות יב ד שו' 52, שם שו' 57 (דחית), יג

א שו' 2 (דחית, ולנו), שם שו' 5 (ולנו), שם שו' 14.

לאשלתיה (!)⁵⁰⁹ **ברכות** יא ב שו' 34 (צ"ל: לא שלתיה [= לא שאילתיה])⁵¹⁰.

לבא (= לכתחילה)⁵¹¹ **תרומות** מג ג שו' 45, מד ד שו' 46; **שבת** ה ד שו' 3 (וליבה!)⁵¹², שם

שו' 6 (לבה!);⁵¹³ **שקלים** מו א שו' 6; **תענית** סח ג שו' 45 (להבא);⁵¹⁴ **מגילה** ע ב שו' 515.

⁵⁰⁷ מדובר באותו מופע.

⁵⁰⁸ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'. ולדעתו, זוהי דיסוגרפיה מן הנאמר לעיל: "יזוקו מטר לאידו" (ושם, שו' 21), ולא גרסינן לה. ולפי זה, אין כאן לא מונח ולא לשון.

⁵⁰⁹ תרגום (אחרי ההגהה): לא שאלתי אותו.

⁵¹⁰ ראה מבואות לסה"א, עמ' 364, [יא ע"ב], שו' 34; שם, הע' 11.

⁵¹¹ לפירוש הביטוי ראה מבוה"י, יא ע"ב, ערך לשעבר, לבא.

⁵¹² להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 76, ד"ה בעון.

⁵¹³ להגהה ראה: ירוכ"פ, סוף עמ' 76, ד"ה לכן; מבואות לסה"א, עמ' 505, ה ע"ד, שו' 6; שם, הע' 2.

⁵¹⁴ פירוש העניין כאן צ"ע. ולכן אני מסופק אם פירוש "לבא" כאן — לכתחילה, או לעתיד. וצ"ע.

⁵¹⁵ ישנם מופעים אחרים של ביטוי זה שפירושם "להבא", לעתיד. ואלה הם: **ברכות** ג ד שו' 29, ח

א שו' 42; **שביעית** לד א שו' 8, שם שו' 9 (2א), שם שו' 24, שם שו' 25, לה ד שו' 23, שם שו' 24,

לבאר מועד קטן פג ב שו' 17.

לבד (!) מתניתא מסייעה (!) לר' ע"ע לישן מתניתא מסייע לר'.

לבה (!) ע"ע לבא (=) לכתחילה.

לבטל פסחים לג א שו' 26.

לבתרה דבתרה.

לגזירה שוה ע"ע גזירה שוה.

לגרמיה⁵¹⁶ ראש השנה נט ג שו' 31.

לדא ע"ע הדא.

לדבר תורה ע"ע דבר תורה (=) דאורייתא.

לדברי חכמים ע"ע דברי חכמים (=) לדברי החכמים או טעם החכמים.

לדון פסחים לג א שו' 22 (לדין⁵¹⁷); סנהדרין כא ג שו' 15 (ור), כב א שו' 46; שבועות

לה ב שו' 25 (ור).

לדין (!) ע"ע לדון.

לדרוש ברכות ד ד שו' 2; שביעית לה ב שו' 29, לו א שו' 55; שבת יו ד שו' 26, שם

שו' 29; חגיגה עז ג שו' 38; סוטה כ א שו' 6; נזיר נג ד שו' 58; עבודה זרה מד ב שו' 29;

הוריות מו א שו' 21.

לה (!) ע"ע: לא (בתמיהה); לא (=) אלא; בתמיהה.

לה (!) דהוא סבר כר' אלא ע"ע דהוא (!) סבר כר' אלא.

לה (!) דר' אמר... אלא... ע"ע לא דר' אמר... אלא....

לה (!) מסתברא דלא ע"ע לא מסתברא דלא (בלשון קושיא).

להא (!) דמר ר' ע"ע לההיא דאמר ר'.

להא (!) דר' ע"ע חשין להא (!) דר'.

להבא ע"ע לבא (=) לכתחילה.

להביא שקלים מט ד שו' 40, שם שו' 42; סוטה כב ד שו' 7, שם שו' 9; נזיר נו ב שו' 25,

שם שו' 26, שם שו' 36; סנהדרין יח ג שו' 3; מכות לא ד שו' 16.

להדא ע"ע הדא. ועיין עוד ערך ולהדא צורכת (בתמיהה).

****להדא דר'⁵¹⁸ פאה יו ג שו' 52; דמאי כג ג שו' 23; כלאים כז א שו' 51; ערלה סב א**

שו' 63 (להדה וצ"ל: על הדה?)⁵¹⁹; שבת י ב שו' 20; קידושין סג ד שו' 53; בבא קמא ב

ב שו' 31 (2x)⁵²⁰.

שם שו' 27, שם שו' 31, שם שו' 34; תרומות מ ב שו' 16 (2x); מעשרות נא ב שו' 54, שם שו' 59;

יומא מ ג שו' 39, שם שו' 40, שם שו' 41; תענית סה ג שו' 45; מגילה עד ב שו' 1; יבמות יא ב שו' 41;

סוטה כג ד שו' 47; נדרים לח א שו' 16; גיטין מח ג שו' 55, שם שו' 56; קידושין נט ג שו' 16; סנהדרין

כא ג שו' 52; שבועות לד ג שו' 34, שם שו' 38, שם שו' 39, לד ד שו' 10, לה א שו' 5, לה ג שו' 5; עבודה

זרה מ ג שו' 11.

⁵¹⁶ תרגום: לעצמו, כלומר, לבדו. והכוונה לפסוק: "זמרו אלהים" וגו' (תהלים מז, ז), ע"ש.

⁵¹⁷ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 466, ד"ה אם בא.

להדא דתני ר' הושעיה ע"ע ואף אנן תנינן הדא דמסייע (!) להדא דתני ר' הושעיה.
להדא דתני ר' חייה ע"ע לא חשין להדא דתני ר' חייה.
להדא דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע ולא חשש להדא דתני ר' שמעון בן יוחי (בתמיהה).
להדא מי לא (!) ע"ע ליידא מילה.
להדא (!) מילה ע"ע ליידא מילה.
להדה דר' ע"ע להדא דר'.
להדרש ע"ע להידרש.
לההוא (!) דמר ר' ע"ע לההיא דאמר ר'.
לההוא (!) דתני ר' חייה ע"ע לההיא דתני ר' חייה⁵²¹.
לההיא דאמר ר'⁵²² ברכות ה א שו' 13 (להו! וצ"ל: להי, דמר); **פאה יח ב שו' 60; כלאים**
כט ד שו' 44; מעשר שני נב ג שו' 42; פסחים לג ב שו' 33 (להא! וצ"ל: להיא, דמר);
יומא לח ג שו' 23 (להיא), שם שו' 24 (להיא), שם שו' 25 (להיא); **ראש השנה נח ב שו' 22**
(להיא), שם שו' 58 (להיא), שם שו' 60 (2x); **להיא; חגיגה עו א שו' 14; יבמות ב ג שו' 9**
(להי! וצ"ל: להיא), ו א שו' 6, ח ב שו' 43 (לההוא, דמר); **כתובות כו ד שו' 47** (דמר);
גיטין מג ד שו' 9 (לההוא, דמר)⁵²³.
לההיא דמר ר' ע"ע לההיא דאמר ר'.
לההיא דתני ר' חייה ע"ע: מטינתא לההיא דתני ר' חייה; מסייעא לההיא דתני ר' חייה.
לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע: דו חשש להיא דתני ר' שמעון בן יוחי; ודא
 מסייעא לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי; מטינתא לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי.
להו (!) דמר ר' ע"ע לההיא דאמר ר'.
להודות (!) ע"ע להורות.
להודיעך ברכות ג ג שו' 14⁵²⁴, ד ד שו' 66, ז ג שו' 33, שם שו' 43; שביעית לג א שו' 39
(2x); ביכורים סג ד שו' 49; תענית סו א שו' 62, סז ג שו' 46, שם שו' 56; מגילה ע ג
שו' 50, עד ב שו' 21; נדרים לח ב שו' 9; נידה מט ד שו' 33. ועיין עוד ערך בא להודיעך.

⁵¹⁸ תרגום: לזאת של ר'. ופירוש "זאת" ברוב המופעים — מימרא; בדמאי וקידושין — דעה; ובשבת —
 הלכה למעשה.
⁵¹⁹ ראה מה שהערתי בסוף ערך "צורכה להדה דר'".
⁵²⁰ ישנם שני מופעים נוספים בראש השנה נט ע"ג שו' 63: "רבי חנניה חשש **להדא** דרבי מנא
ולהדא דידן" (צריך לומר "דידיה" תחת "דידן" — ראה שתא"י, עמ' 280, ד"ה ר' חנניה). ולא כללתי
 אותם בְּערך, מפני שהכוונה שם ב"הדא" לתרועה, כלומר, לתרועה הזאת של ר' מנא ולזאת שלו עצמו,
 כלומר, של ר' חנניה. ואילו כאן הכוונה למימרא של החכם או לדעה שלו, ובמקום אחד (המופיע בשבת)
 למעשה שלו.
⁵²¹ בערך "מסייעא לההיא דתני ר' חייה" המצוין שם.
⁵²² תרגום: לההיא שאמר ר'. ופירוש "ההיא" ברוב המופעים — מימרא (לעתים רחוקות מאמר
 תנאי, עיין המופע הראשון והשלישי ביומא); ובברכות — סיפור מעשה; ובפאה — קושיא.
⁵²³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע כיי דאמר ר'.
⁵²⁴ ראה: ירוכ"פ, עמ' 526, ד"ה אמר ר' אלעזר; מבואות לסה"א, עמ' 343, הע' 47; גינצבורג, פירושים,
 א, ריש עמ' 163, סד"ה זו מצות.

להודיעכם ע"ע בא להודיעכם.

להודיענו ע"ע בא להודיענו.

להוסיף מעשרות נ ד ש' 20; **פסחים** כז ד ש' 53; **סוכה** נג ג ש' 59; **נדרים** לח א ש' 19; **קידושין** סה ד ש' 61.

****להוציא פאה** יו ד ש' 43; **מעשר שני** נב ד ש' 52⁵¹; **ערלה** סב ג ש' 37; **פסחים** לד ד ש' 34; **סוכה** נג ד ש' 49; **מגילה** עב א ש' 33; **נזיר** נו ב ש' 41, נז ד ש' 25; **בבא קמא** ב ג ש' 35; **סנהדרין** כא ג ש' 42; **שבועות** לה ב ש' 54; **הוריות** מז ג ש' 59; (צ"ל: לרבות)⁵²⁶, שם ש' 527⁶⁰.

****להוציא מדברי ר' בבא מציעא** יא ד ש' 18; **עבודה זרה** מא ב ש' 30. ועיין עוד ערך זו להוציא מדברי ר'. וראה עוד ערך זו להוציא מידי ר'.

להוציא מה שחלקה לך התורה פסחים לז א ש' 528⁵.

להוציאן (כלומר, למעט אותם) ע"ע לא צרך השונה להוציאן מ'. וראה עוד ערך מה ראית לרבות ב-... ולהוציאן מן....

להוציאן (!) (כלומר, מן הכלל) **סנהדרין** כד ב ש' 29; (צ"ל: להוציאן)⁵²⁹.

להורות גיטין מח ב ש' 19, שם ש' 20; **סנהדרין** כט א ש' 15 (להודותו)⁵³⁰.

להיא דא"ר (!) ע"ע כל עמא מודיי להדא דר'.

להיא דאמר ר' ע"ע לההיא דאמר ר'.

להיא דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי.

להידרש מגילה ע א ש' 10 (להדרש), שם ש' 13 (2x), שם ש' 14, שם ש' 16.

להיידא מילה ע"ע ליידיא מילה.

להין (!) דאמר ר' ע"ע לההיא דאמר ר'.

להיקרות⁵³¹ **ברכות** יא ג ש' 29 (לקרות) וצ"ל: (ליקרות)⁵³², שם ש' 32 (לקרות) וצ"ל:

(ליקרות)⁵³³; **מגילה** עד ג ש' 12, שם ש' 15.

⁵²⁵ ליברמן (תוכפ"ש, מעשר שני, עמ' 735, ש' 38, ד"ה אם היה) מביא את הגהת הגר"א המגיה "לרבות". וצ"ע.

⁵²⁶ ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 241, ד"ה משיח. וראה עוד מה"ת, עמ' 48, סי' לב בהערה.

⁵²⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע לרבות.

⁵²⁸ המילה "להוציא" מופיעה לעיל שם, ש' 4, בבחינת המתפרשת; ולכן יש ספק אם לדונה כמונח תנאי אם לאו.

⁵²⁹ טעם ההגהה הוא שמדובר כאן בלשון יחיד, עי"ש.

⁵³⁰ כבר הגיהו כן בד"ה, נב סע"א. וישנם מופעים נוספים של מונח זה שלא במעשה שהיה. ואלה הם: **כלאים** כט ב ש' 52 (2x); **עירובין** יט ג ש' 37 (2x); **סוכה** נב א ש' 58 (2x). וישנו מופע נוסף משובש בשבועות לד ע"ג ש' 36, וצריך לומר שם: להודות, והוא באשגרה מסנהדרין כא ע"א ש' 30 (ועל פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'). ואינו אלא לשון הדיוט.

⁵³¹ נכללו כאן רק המקומות שבהם ישנה דרשה על קריאת השם, לא קריאת שם בעלמא. ולכן לא כללתי את המופעים שבבבא קמא ה ע"א ש' 10 (ליקרות) ונידה מט ע"ב ש' 41.

⁵³² ראה המקבילה במגילה עד ע"ג ש' 12 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ (ושם: "להיקרות").

⁵³³ ראה המקבילה במגילה עד ע"ג ש' 15 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ (ושם: "להיקרות").

להכא (= לארץ ישראל)⁵³⁴ **ברכות** ג ג שו' 65, ד ב שו' 10, ה ג שו' 36, שם שו' 45, שם שו' 52, ו א שו' 56, יב א שו' 35; **פאה** יט ג שו' 34, כ א שו' 56; **כלאים** לב ב שו' 29, שם שו' 56; **חלה** נז ד שו' 51; **עירובין** יח ד שו' 52, כב ד שו' 53⁵³⁵; **סוכה** נג ד שו' 2; **ראש השנה** נח א שו' 17, נח ב שו' 25; **מגילה** עג א שו' 46; **חגיגה** עו ב שו' 59; **יבמות** ג ד שו' 9, ט ג שו' 64; **סוטה** יז ב שו' 15, כג ג שו' 42; **כתובות** כו ג שו' 60, לה א שו' 36, שם שו' 63; **גיטין** מג ד שו' 49; **נזיר** נו א שו' 37; **קידושין** סד א שו' 33, סד ג שו' 34, שם שו' 40, סה ג שו' 42; **עבודה זרה** מד ד שו' 44; **נדה** מח ד שו' 39.

להכא (= לטבריא)⁵³⁶ **מגילה** עד ב שו' 46, עה ב שו' 40⁵³⁷.

להכריע שבת ד א שו' 49.

להלכה⁵³⁸ **ברכות** ה ב שו' 17; **תרומות** מ ב שו' 53⁵³⁹; **חלה** נט א שו' 12; **שקלים** מו א שו' 13; **ביצה** סא ב שו' 11, שם שו' 12, שם שו' 13, סג א שו' 53; **מגילה** עא א שו' 15; **מועד קטן** פב ד שו' 42; **כתובות** כד ד שו' 59; **גיטין** מז א שו' 9, מט ב שו' 55; **סנהדרין** כב ב שו' 20; **נדה** נ ב שו' 23.

להלן^{**538} **ברכות** ג א שו' 34, שם שו' 35, ז ב שו' 11, יא ג שו' 13 (2x), שם שו' 14, שם שו' 15, שם שו' 16, שם שו' 17; **פאה** טו ד שו' 39, יז ג שו' 62, שם שו' 63, שם שו' 64, יט א שו' 26; **כלאים** לא ב שו' 78, שם שו' 79, שם שו' 10 (2x); **מעשרות** נ א שו' 46 (2x); **ערלה** סב א שו' 73; **ביכורים** סה א שו' 46 (2x), שם שו' 74; **שבת** ב ד שו' 10, ט ג שו' 33, שם שו' 34, ט ד שו' 3, שם שו' 4, שם שו' 5 (צ"ל: כאן)⁵⁴⁰, שם שו' 6; **עירובין** כא ד שו' 7, שם שו' 8; **יומא** לח א שו' 33, מ א שו' 31, שם שו' 32, מב ב שו' 24, מב ג שו' 39, מג ב שו' 44 (2x), שם שו' 47, שם שו' 48; **שקלים** מה ד שו' 28 (2x), נ ב שו' 34, שם שו' 35, נ ד שו' 42, שם שו' 44; **סוכה** נא ד שו' 51, נג א שו' 40, שם שו' 41, שם שו' 45, שם שו' 47; **ראש השנה** נו ד שו' 6, שם שו' 7; **מגילה** ע א שו' 11, שם שו' 20, שם שו' 23 (2x), ע ד שו' 53, עב ד שו' 3, שם שו' 15, שם שו' 18, עה ב שו' 7, שם שו' 8.

⁵³⁴ תרגום: לכאן.

⁵³⁵ לדעת ליברמן, הכוונה כאן לציפורי — ראה מחקרים, עמ' 587, ד"ה עמ' 50. ובירוש"פ (ריש עמ' 302, ד"ה חד) לא דן בעניין. וצ"ע.

⁵³⁶ תרגום: לכאן.

⁵³⁷ ראה עוד ערך "לכאן (= לטבריא)".

⁵³⁸ ברוב המופעים של הערך הזה "להלכה" באה בניגוד ל"למעשה" (או "לעובדה" בביצה סא ע"ב; ועיינו במופע שבשקלים), כלומר, להלכה אבל לא למעשה; אבל בחלה, בביצה סג ע"א שו' 53, ובמקבילה שלה בכתובות כד ע"ד שו' 59, הניגוד הוא "לדבר תורה"; לפי זה פירוש "להלכה" כאן: מדרבנן או הלכה למעשה (ראה אהצ"י, ביצה, עמ' 44, ד"ה כן להלכה; וראה עוד מבוה"י, טו ע"ב, ערך מהלכה). ובמקבילה בסנהדרין לביצה וכתובות הנ"ל הניגוד הוא להלכה / למעשה, כיאות.

⁵³⁹ לפירוש העניין כאן ובמקבילה בגיטין מז ע"א שו' 9, הרשומה להלן, ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 298, סוף ד"ה אריס שתרם.

⁵⁴⁰ ראה מה שהערתי בערך "מה..." שנאמר להלן ב... הכתוב מדבר, אף... שנאמר כאן ב... הכתוב מדבר" על אתר.

****להלן (המשך)** שם שר' 9, שם שר' 10, שם שר' 11, שם שר' 12; **חגיגה** עו ב שר' 17, שם שר' 18, שם שר' 47, שם שר' 48, שם שר' 49 (2x), שם שר' 51 (2x); **יבמות** ב ב שר' 22, שם שר' 25, שם שר' 29, ב ד שר' 5, שם שר' 76, שם שר' 8 (2x), ו ג שר' 15, ז ב שר' 51, שם שר' 56 (2x), שם שר' 57, שם שר' 58, ט ג שר' 52, יג א שר' 41 (2x); **סוטה** יו ב שר' 32, יז ד שר' 37, יח ג שר' 52, יח ד שר' 4, כא ד שר' 64, כב ב שר' 27, שם שר' 28, שם שר' 30, שם שר' 31; **כתובות** כז ג שר' 54, כז ד שר' 14 (2x), שם שר' 18, כח ג שר' 23, שם שר' 24; **נדרים** לז א שר' 40; **נזיר** נג א שר' 47, נד ג שר' 46, שם שר' 47, נה א שר' 11, נו ב שר' 54; **קידושין** נט א שר' 25, שם שר' 27 (2x), סא ג שר' 39 (2x), סג א שר' 52, סה ג שר' 32, סה ד שר' 55; **בבא קמא** ד ב שר' 64 (2x), ו א שר' 33 (ו-); **בבא בתרא** יג ג שר' 7 (ו-); **סנהדרין** יט ב שר' 23, שם שר' 24, שם שר' 25, שם שר' 26, יט ג שר' 3 (2x), שם שר' 4, שם שר' 5, שם שר' 6, שם שר' 7, כא ג שר' 16 (2x), שם שר' 18, שם שר' 19, שם שר' 57, כב ב שר' 25, שם שר' 26, שם שר' 48, כד ב שר' 8, שם שר' 9, שם שר' 53, שם שר' 54, שם שר' 55, שם שר' 56, שם שר' 57, כד ג שר' 29 (2x), שם שר' 31, כה א שר' 7; **מכות** לא ג שר' 40 (2x), שם שר' 41, שם שר' 42; **שבועות** לג א שר' 33, שם שר' 44, שם שר' 45, לד א שר' 22, לה ב שר' 26 (2x), שם שר' 29 (2x), לה ג שר' 10, שם שר' 29, שם שר' 30, שם שר' 31, שם שר' 33 (צ"ל: כאן)⁵⁴¹, שם שר' 35, לו א שר' 58 (להלן₁), שם שר' 59, לו ב שר' 1; (צ"ל: כאן)⁵⁴², שם שר' 4, לח ג שר' 5, לח ד שר' 31, שם שר' 32; **עבודה זרה** מה ב שר' 25, שם שר' 9; **הוריות** מו ב שר' 14 (2x), שם שר' 15, שם שר' 16, שם שר' 17 (2x), שם שר' 18, מו ג שר' 46, שם שר' 52, מו ד שר' 54³⁸. ועיין עוד ערך שלהלן.

להן (!) דכתיב ע"ע כל הן דכתיב.

להניח ע"ע: מה ראה ר' להניח דברי חכמים ולעשות כר'; מה ראה ר' לתפוש את... ולהניח את....

להקיש ולדון הימינו גזירה שוה **סנהדרין** כא ג שר' 15 (ממנו); **שבועות** לה ב שר' 25.

להקיש ולדון ממנו גזירה שוה ע"ע להקיש ולדון הימינו גזירה שוה.

להקיש לגזירה שוה **יומא** מג ב שר' 43.

להשיב (תשובה על שאלה) **עבודה זרה** מב ד שר' 41, שם שר' 42.

להשיב (= להקשות) **מגילה** עא ב שר' 31; **יבמות** ט ג שר' 42.

להשיבו (תשובה על שאלה) **עבודה זרה** מב ד שר' 51.

להתחיל ע"ע בא להתחיל מתחילת הפרשה.

לו (!) ע"ע לא (בתמיהה).

לו (!).... ולא.... ע"ע לא.... ולא....

לו (!) נן יכלין קיימין⁵⁴⁴ **שביעית** לד א שר' 18 (צ"ל: לי)⁵⁴⁵.

לומ' (!) ע"ע: לומר; לְמוֹד.

⁵⁴¹ ראה מה שהערתי בערך "מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר כאן..." על אתר.

⁵⁴² ראה מה שהערתי בערך "מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר כאן..." על אתר.

⁵⁴³ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע כאן.

לומר ברכות ד ג ש' 8, שם ש' 21; **פאה** כא א ש' 25; **ערלה** סא ד ש' 29; (ל"ג) 546; **שבת** ט ג ש' 16; **עירובין** כג ד ש' 31; **פסחים** לא ד ש' 44; **ראש השנה** נט א ש' 19; **תענית** סה א ש' 24, שם ש' 27, שם ש' 29, שם ש' 31, סו ד ש' 39; **סוטה** כ ד ש' 11; **גיטין** מז ד ש' 28; **סנהדרין** יח א ש' 54, כא ב ש' 39; (צ"ל: לוסר) 548, שם ש' 40; (צ"ל: לוסר), שם ש' 42; (לומ' וצ"ל: לוס' [= לוסר]), שם ש' 43; (צ"ל: לוסר) 549, כז ד ש' 23; **שבועות** לג א ש' 30. ⁵⁵⁰ וראה עוד ערך: איפשר לומר עד איפשר לומר... ואת אמר הכין (הסיפא בתמיהה); ואין צריך לומר; וחש לומר (בלשון קושיא); חזרו לומר; חש לומר (בתמיהה); לפום כן צרך מימר; מה חמית מימר כן; מה ראו חכמים לומר; מה ראו לומר; סופך מימר; שיערו לומר; תלמוד לומר.

לומר לך כלאים לא ב ש' 38 (ור'); **שבת** ט ד ש' 26; **נזיר** נד ג ש' 32. ⁵⁵¹

לזה דחיתה בקנה, לנו מה את משיב שבת ו א ש' 56; **ביצה** סא ג ש' 34. ⁵⁵²

לזו דחיתה (!), לנו מה אתה משיב (?) סוטה יט א ש' 7 (צ"ל: דחיתה בקנה) 553.

לחדד ע"ע בשביל לחדד את התלמידים.

לחומר ⁵⁵⁴ **שביעית** לז ג ש' 25; **תרומות** מו ד ש' 45, שם ש' 46; **שבת** י ד ש' 43; **מועד קטן** פב ג ש' 21; **בבא קמא** ה א ש' 26; **בבא בתרא** יו ד ש' 21; **סנהדרין** כא א ש' 61; **עבודה זרה** מד ד ש' 22.

⁵⁴⁴ תרגום (אחרי ההגהה): אין אנחנו יכולים לעמוד! ופירש פליקס: "אין אנו יכולים לקיים את הדרשה" (מסכת שביעית, א, עמ' 138, ד"ה לו נן), עי"ש. ולי נראה לפרש: לעמוד ממש בדבר — שאין אנחנו יכולים לקיים שישה אסיפין. וראה עוד שתא"י, עמ' 64, ד"ה מתיבין. ועדיין צ"ע.

⁵⁴⁵ ההגהה שלי (ובשתי מילים). ואפשטיין מגיה: "לינן", במילה אחת — ראה מבואות לסה"א, עמ' 424, הע' 13. וכן הוא בכ"ר, עמ' 190 ש' 32. והיא היא.

⁵⁴⁶ ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 491, ש' 33; שם, הע' 6. וראה עוד אהצ"י, עמ' 217, ד"ה לית כאן.

⁵⁴⁷ הגירסא והפירוש כאן מסופקים.

⁵⁴⁸ ההגהה כאן ולקמן ש' 40 על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. וממנו למדתי להגיה כך גם בשורה 42 ושורה 43.

⁵⁴⁹ וכן הוא בקטע ששון (ע"ד ש' 4).

⁵⁵⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע דו אמר. ולא כללתי את המופע שבפסחים כז ע"א ש' 31, כי הוא תנאי, לדעתי — ראה מה שכתבתי במבוא, עמ' סו, סי' יב; ולא כללתי את המופע שבסנהדרין כד ע"א ש' 1, כי גם הוא תנאי (ראה סנהדרין פ"ו מי"ב; אבל לשון מי"ר שם: "כלומ"); ולא כללתי את שני המופעים שבחלה נט ע"ד ש' 56 וש' 57, כי "לומר" שם = "לאומר" — ראה תוכפ"ש, חלה, ריש עמ' 809, ש' 16 (הניקוד שלי).

⁵⁵¹ לא כללתי את המופע שבמעשר שני נג ע"א ש' 2, כי הוא תנאי, על פי עדות המקבילה שבעירובין כ ע"ג ש' 58. וכיוצא בזה הערתי לעיל, סוף ערך "פָּלַל וּפָּרַט וְכָלֵל", על מעשר שני נג ע"א ש' 1.

⁵⁵² מצאנו ביטוי זה גם בברייתא, בסנהדרין יט ע"ב ש' 17.

⁵⁵³ ראה כ"ר, עמ' 15 א ש' 24.

⁵⁵⁴ תרגום: לחומר.

לחומרינ⁵⁵⁵ מעשר שני נד ב שו' 24 (2x); שבת יא ד שו' 17 (לחומרינ: וצ"ל: לחומרינ); עירובין כ ד שו' 27 (לחומרינ); כא ב שו' 9, כה ד שו' 14; פסחים לו ב שו' 43; מועד קטן פב ג שו' 13; יבמות ג ב שו' 19; כתובות כז ב שו' 1; נדרים לז א שו' 34, לט ג שו' 28; נזיר נא ג שו' 22, נה ג שו' 18, נז א שו' 44; קידושין נח ג שו' 32 (3x), שם שו' 33, נח ד שו' 9, סב ד שו' 35, שם שו' 36, שם שו' 38, שם שו' 40⁵⁵⁶, שם שו' 44, סד א שו' 3, שם שו' 15; עבודה זרה מג א שו' 51.

לחומרן (!) ע"ע לחומרינ.

לחידושה יצאת פסחים לא ד שו' 60; סוטה יח ג שו' 44.

לחידושו יצא תרומות מד ג שו' 15; כתובות כז ב שו' 21; נזיר נא ג שו' 5.

לחילוק (!) על הכלל ע"ע לחלוק על הכלל (מעניין חילוק).

לחלוק (מעניין חילוק) כלאים לא ב שו' 41; שבת ט ג שו' 48, ט ד שו' 29, י ב שו' 45;

סנהדרין כד ג שו' 53. וראה עוד ערך: שלא לחלוק ב; שלא לחלוק בין... ל-....

לחלוק על הכלל (מעניין חילוק) שבת ט ג שו' 57 (לחילוק!); סנהדרין כד ג שו' 19.

לחמורים (!) ע"ע לחומרינ.

לטעמיה (!) ע"ע ר' כדעתי.

לי נא ע"ע לינה (בתמיהה).

לי נא סבר לה ע"ע ואנא לי נא סבר לה.

ליבה (!) ע"ע לבא (= לכתחילה).

לידון פאה יח ד שו' 42, יט ג שו' 28; שבת ט ג שו' 59, שם שו' 60, שם שו' 63, שם שו' 64; סנהדרין כד ג שו' 21, שם שו' 23, שם שו' 26.

ליה (!) דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי⁵⁵⁷.

ליחלק סנהדרין כה א שו' 24.

ליי דא מילה ע"ע ליידיא מילה.

ליידא⁵⁵⁸ **מילה**⁵⁵⁹ מעשרות נא ג שו' 10 (וליידיה); שבת ו ד שו' 36, ט ג שו' 9;

שקלים מח ב שו' 38; מועד קטן פ ב שו' 6; יבמות ו ד שו' 54 (ולחידא), שם שו' 63 (ו-);

כתובות כח ד שו' 27 (להדא; וצ"ל: להיידא, מי לא; וצ"ל: מילא)⁵⁶⁰, לב ב שו' 36 (להיידא,

צ"ל: +תנינן?⁵⁶¹), לד ג שו' 46; גיטין מח ד שו' 60, מט א שו' 29 (ליי דא)⁵⁶²; נזיר נו ב

שו' 32 (להדא; וצ"ל: להיידא); קידושין סו ב שו' 4; סנהדרין ל ג שו' 46 (ליי דא);

⁵⁵⁵ תרגום: לחומרות. כלומר, להחמיר.

⁵⁵⁶ ראה ליברמן, ירושלמי נזיקין, מבוא, עמ' ל, הע' 5.

⁵⁵⁷ בערך "ודא מסייעא לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי" המצוין שם.

⁵⁵⁸ לפירוש "ליידא" ראה מבוח"י, יא ע"א, ערך ליידיא. ושלא כערכי מדרש אמוראים, עמ' 213,

ערך ליידיא.

⁵⁵⁹ תרגום: לאיזה דבר?

⁵⁶⁰ ראה המקבילה בסנהדרין ל ע"ג שו' 46 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ (ושם: "ליי דא").

⁵⁶¹ ראה שתא"י, עמ' 391, ד"ה לית כאן.

⁵⁶² לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 879, ד"ה ברם ברור.

ליידא מילה (המשך) **שבועות** לג ד ש' 37, שם ש' 39 (ליי דא), לו ב ש' 58 (ליי דא);
נידה מט ג ש' 50. וראה עוד ערך וליידא מילה תנינן.

ליידא מילה א"ל⁵⁶³ **קידושין** סג ג ש' 44! (ל"ג: ל [= ליה])⁵⁶⁴, שם ש' 47 (= אמר ליה).
וראה עוד ערך: וליידא מילה אמר; וליידא מילה אמרה ר'.

ליידא מילה איתמר⁵⁶⁵ **יבמות** ז ב ש' 50.

ליידא מילה כתיב⁵⁶⁶ **כלאים** לא ב ש' 48⁵⁶⁷, **שבת** ט ד ש' 38 (ו-); **יומא** מ ד ש' 35
(ו-, מילתה!); **סוטה** יו ג ש' 44⁵⁶⁸.

***ליידא פשטה (!) על שיטתהון דרבנן** (בתמיהה)⁵⁶⁹ **בבא קמא** ג ג ש' 51 (צ"ל: לידא
[= לית דא] פשיטה)⁵⁷⁰.

לימד ר' **פסחים** לב א ש' 3. ועיין עוד ערך לְמַד ר'.

לימדה תרומות מא ב ש' 8⁷, שם ש' 11¹¹, שם ש' 14¹⁴; **שבת** ה א ש' 36, שם ש' 37
(למדה!); שם ש' 53; **כתובות** כז ד ש' 58; **סנהדרין** כה ג ש' 51 (ו-).

לימדה (!) ע"ע למידה.

לימדה על עצמה **שבת** ה א ש' 38.

לימדנו ר' **גיטין** מח ב ש' 3. ועיין עוד ערך: יפה לימדנו ר'; רַאָה לשון שלימדנו ר'.

לימדני ר' **יבמות** טו ד ש' 45⁵⁷¹. ועיין עוד ערך יפה לימדני ר'.

לימדתי ע"ע מזו לימדתי עליהם.

לימדתנו ע"ע לא כן לימדתנו (בתמיהה).

לימדתני (!) ע"ע לא כן לימדתנו (בתמיהה).

***לינא חזור (!) בי**⁵⁷² **בבא מציעא** ט ג ש' 21 (צ"ל: חזר)⁵⁷³.

לינה (בלשון שאלה)⁵⁷⁴ **שביעית** לח ד ש' 25, שם ש' 32⁵⁷⁵.

⁵⁶³ תרגום: לאיזה דבר אמר לו?

⁵⁶⁴ הלשון באשגרה מלהלן, ש' 47, וכאן גרסינן "אמר" בלבד. ועיין בק"ע ובפ"מ, לב ע"א, ד"ה

ליידא מילה (הראשון). וכן גורסים הרשב"א והריטב"א — ראה כ"ץ, ג, ריש עמ' 128; שם, סוף עמ' 126.

⁵⁶⁵ תרגום: לאיזה דבר נאמר?

⁵⁶⁶ תרגום: לאיזה דבר כתוב?

⁵⁶⁷ בכי"ל: "ליי דא" (עמ' 145 ש' 9), בשתי מילים, וחוברו לאחת על ידי המגיה — ראה מבואות

לסה"א, עמ' 417, לא ע"ב, ש' 52.

⁵⁶⁸ למופע נוסף שנשתבש ראה בהערה לערך "מלא (!)".

⁵⁶⁹ תרגום (אחרי ההגהות): אין [בעיא] זאת פשוטה על (כלומר, על פי) שיטתם של החכמים! וראה

עוד מה שכתבתי במאמרי "לית דא פשיטא", עמ' 140 ואילך.

⁵⁷⁰ ראה כי"א, עמ' 6 ש' 58 (ושם: "לית דא פשיט" על שטתון דרבני").

⁵⁷¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ניתני (בלשון קושיא).

⁵⁷² תרגום: איניי חוזר בי והמשך הלשון: "דעד דהוה חילך עליך אתניתני" וכו'; ותרגומו: שעד שהיה

כוחד עליך (כלומר, בילדותך — ראה תוכפ"ש, בבא מציעא, עמ' 177, הע' 19) השניתני וכו'.

⁵⁷³ ראה מבוא לנדה"מ, סוף עמ' 19, ד"ה הכסף; שם, הע' 5. ובכי"א, עמ' 55 ש' 4: "לית אנא חזר

בי". והיא היא.

⁵⁷⁴ תרגום: איניי?

****לינה** (בתמיהה)⁵⁷⁶ נדרים מ א שו' 39; בבא מציעא ט ג שו' 34 (ו-); סנהדרין יט א שו' 15 (לי נא).

***לינה סבר הדא מילתא, ולינה סבר בנזקין כלום** (הסיפא בתמיהה)⁵⁷⁷ בבא מציעא ט ג שו' 34.

ליפוס (!) כן צרך מימר ע"ע לפוס כן צרך מימר.

לישא וליתן הוריות מו ג שו' 20.

לישן⁵⁷⁸ ערלה ס ד שו' 63 (2x)⁵⁷⁹.

לישן גימטריון⁵⁸⁰ תענית סז א שו' 30.

לישן מתנית' מסייעא (!) לר' ע"ע לישן מתניתא מסייע לר'.

לישן מתניתא מסייע לר'⁵⁸¹ פאה יט ב שו' 25 (מתנית', מסייעא!⁵⁸²), שם שו' 38; **ערלה**

סב ג שו' 38 (מתניתה, מסייעא!); **פסחים** לא ד שו' 26 (לבד, מסייעה!);⁵⁸³ **ביצה** ס א

שו' 39 (לשון, מסייעה!);⁵⁸⁴ **גיטין** מד א שו' 52 (מסייעא!); **עבודה זרה** מא ג שו' 32

(מסייעא!);⁵⁸⁵

לישן מתניתא מסייעא (!) לר' ע"ע לישן מתניתא מסייע לר'.

לישן מתניתה מסייעא (!) לר' ע"ע לישן מתניתא מסייע לר'.

לישנא⁵⁸⁶ **ברכות** ו א שו' 5; **מעשרות** מח ד שו' 9, שם שו' 12; **ערלה** סא א שו' 25

(לשנה);⁵⁸⁷ **יומא** מא ג שו' 48; **שקלים** מח א שו' 16; **מועד קטן** פג א שו' 19; **יבמות** ב

⁵⁷⁵ יש להוסיף עוד מופע על פי כ"ל: "לית אנא" (מעשר שני, עמ' 259 שו' 32). ונמחקה "לית" בטעות

על ידי המגיה, ולכן לא באה בד"ו שם, נה ע"ג שו' 8 — ראה מבואות לסה"א, עמ' 474, נה ע"ג, שו' 8; שם, הע' 20.

⁵⁷⁶ תרגום: איני!!

⁵⁷⁷ תרגום: איני סובר דבר זה, ו[כלום] איני מבין ב[מסכת] נזיקין כלום!!

⁵⁷⁸ תרגום: לשון.

⁵⁷⁹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע לשון.

⁵⁸⁰ תרגום: לשון גימטריא. לפירוש המונח כאן ראה ק"ע, יז ע"א, [ה"י], ד"ה לישן.

⁵⁸¹ תרגום: לשון המשנה מסייע לר'. לדיון במונח זה ראה מוסקוביץ, לישן מתניתא, עמ' לא ואילך.

⁵⁸² להגהה ראה כ"ר, עמ' 120א שו' 32. וכל המופעים האלה שבאו בלשון נקבה — "מסייעא" —

משום שנמשכו אחרי "מתניתא" הסומך, ובהשפעת המונח השגור "מתניתא מסייעא לר'". וזהו טעם הופעת הלשון "מסייעה" גם בשרי"ר, עמ' 141 שו' 2 (בראש השנה). ובד"ו שם, ראש השנה נו ע"ג שו' 24, "לישין" ליתא.

⁵⁸³ להגהות ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 315, ס' 31; ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 449, ד"ה בין

העריבים (השני). וראה עוד מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לר'" על אתר.

⁵⁸⁴ להגהה "לישין" ראה שרי"ר עמ' 157 שו' 6. וגם שם: "לשן מתניתה מסייעה (!) לר'".

⁵⁸⁵ לפיסוק המוטעה בד"ו כאן ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 315, ס' 31. ולמופע נוסף של

מונח זה ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לר'" לראש השנה נו ע"ג שו' 24.

⁵⁸⁶ תרגום: הלשון.

⁵⁸⁷ המילה "לישין" ו"לישנה" רגילות לבוא בכתוב חסר בקטעי הגניזה — ראה היימנס, עמ' 52,

סעיף 16.7.4.

לישנא (המשך) ב שו' 28; **כתובות** לו א שו' 42 (לשנה); **קידושין** סה ב שו' 17 (לישניה); וצ"ל: לישנה, סה ג שו' 7; **שבועות** לז א שו' 46.

לישנא יונא 588 (!) **כלאים** כז א שו' 14 (צ"ל: יונאה) 589.

לישניה (!) ע"ע לישנא.

לית (בתמיהה) 590 **ברכות** ו ג שו' 36, יג א שו' 42, יג ב שו' 28; **פאה** טו ג שו' 36, יו א שו' 31, כ ב שו' 1, שם שו' 2, כ ג שו' 44; **דמאי** כב ד שו' 62, כג ב שו' 51; **שביעית** לה ב שו' 45, לו א שו' 31, לו ג שו' 17, לו ד שו' 12 (2x) 591, שם שו' 13, לח א שו' 22, לח ב שו' 64; **מעשרות** נא ב שו' 24; **מעשר שני** נד ב שו' 53; **שבת** יא ד שו' 48; **עירובין** יט א שו' 37, שם שו' 42; **פסחים** לא ב שו' 44; **שקלים** נא ב שו' 24; **תענית** סה ב שו' 592 62, סו א שו' 19, שם שו' 25; **מגילה** ע ג שו' 50; **חגיגה** עז ג שו' 1; **מועד קטן** פ ד שו' 35 (לית 2); **סוטה** כ ד שו' 21, כג א שו' 22; **כתובות** לד ב שו' 58; **נדרים** לט ד שו' 5, שם שו' 8, מ ג שו' 31, מ ד שו' 18, שם שו' 20; **גיטין** מג ג שו' 40, מג ד שו' 50; **קידושין** נט ב שו' 25, סא ב שו' 25; **בבא קמא** ב ד שו' 40, ז ב שו' 37; **בבא מציעא** י ב שו' 593 34; **בבא בתרא** יו ד שו' 50, שם שו' 594 60, יז א שו' 28, יז ג שו' 50, יז ד שו' 13; **סנהדרין** כג ג שו' 29; **שבועות** לז א שו' 40, לח א שו' 12; **עבודה זרה** לט ד שו' 16, מב ג שו' 595 14, מג ב שו' 62. ועיין עוד ערך: ולית (בתמיהה); ולית לחברייא כן (בתמיהה) עד ולית ליה לר' כן (בתמיהה); ולית לר' (בתמיהה) עד ולית סופיה דר' מישמעניה מן הדין קריא (בתמיהה); וליתנן אמר (!) (בתמיהה); ליידיא פשטה (!) על שיטתהון דרבנן (בתמיהה); לינה (בתמיהה).

לית אילין אלא 596 **חגיגה** עו ג שו' 30.

לית אינון כתיבין 597 **שבועות** לד ג שו' 60 (ולי, נן; וצ"ל: נון), שם שו' 61.

לית אָנָא ידע ע"ע ולית אָנָא ידע.

לית (!) אָנָא ידע ע"ע ולית אָנָא ידע.

588 תרגום: הלשון היווני. כללתי ערך זה כאן, מפני שעל פי היוונית פירשו את המילה "מלפפון", עי"ש. והוא הדין לערכים: לשון ניוותי; לשון סורסי. ברם, במקום שאין פירוש לא רשמתי, ולכן לא רשמתי ערך למונח "לשון הקודש" (ראה: **מגילה** עא ב שו' 46; **סוטה** כא ג שו' 5, כב ב שו' 28 [2x]), שם שו' 31 [2x]) ולא למונח "לשון עברי" (ראה: **מגילה** עא ב שו' 57; **סוטה** כא ג שו' 14 [2x]).

589 ראה כ"ר, עמ' 155א שו' 20 (ושם: "יוונאה", ויאות).

590 תרגום: אין?!

591 המופעים הבאים כאן ולקמן שו' 13 נכללו בְּעֶרְךְ על פי פירושו של הרמב"ן בחידושי הרמב"ן, שבועות טז ע"א, ד"ה דילמא, [עמ' נה]. וציין לו ליברמן, תוכפ"ש, שביעית, עמ' 531, הע' 28.

592 כך פירשתי מודעתי. אחר כך ראיתי שכן פירש השד"ח, ה ע"ד, ד"ה אין תענית. ויש להשלים: "לית אילין תעניין", כדלעיל סה ע"א שו' 46. ושם הדברים אמורים בניחותא. וכל דבר למד מעניינו.

593 ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 155, הע' 9.

594 ההנגה והפירוש כאן מסופקים.

595 אפשטיין מוחק את המופע הזה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 278, סי' 7; שם, הע' 25.

596 תרגום: אין אלה אלא!

597 תרגום: אינם כתובים.

לית אנה ידע ...לית אנה ידע⁵⁹⁸ תענית סח א שו' 34-35.

לית אנן סמכין עליהון⁵⁹⁹ נידה נ ד שו' 31.

לית את אמר לי (בתמיהה)⁶⁰⁰ סנהדרין כט א שו' 35.

לית את יכיל ע"ע לית יכיל.

לית את מודה לן (בתמיהה)⁶⁰¹ סנהדרין כה ד שו' 25. וראה עוד ערך ולית את מודה

לי (בתמיהה).

לית את עבד (בניחותא)⁶⁰² עבודה זרה מד א שו' 58.

לית את עביד (בתמיהה)⁶⁰³ יבמות יא ב שו' 22 (את ל', עבד); קידושין נט א שו' 30,

נט ב שו' 63.

לית את שאל ליה (בתמיהה) ע"ע כל עמא שאלין לר', ואת לית את שאל ליה (בתמיהה).

לית בה (!) ע"ע לית כאן....

לית בה כלום ע"ע אפילו מיחלף לית בה כלום.

****לית דא פשיטא על דר'** (בתמיהה)⁶⁰⁴ בבא מציעא יא ד שו' 30 (דא ל', פשטא);

על דא שיטת ר'ו⁶⁰⁵; סנהדרין כד ד שו' 50; שבועות לז א שו' 50 (הדא)⁶⁰⁶.

לית הא (!) פליגא על ר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).

לית הדא אמרה (בתמיהה)⁶⁰⁷ ברכות ד ב שו' 3 (הדה); כלאים ל ג שו' 10, שם שו' 15;

מעשר שני נד א שו' 56, נה א שו' 37, שם שו' 42; **שבת ז ג שו' 9**, יג א שו' 44; **עירובין**

כד ג שו' 46, שם שו' 51, שם שו' 56; **פסחים** לא א שו' 9; **מגילה** ע ב שו' 14, עה ב

שו' 21; **חגיגה** עח ד שו' 62; **כתובות** לג ג שו' 20, לד ג שו' 38; **קידושין** ס א שו' 33, שם

שו' 37 (הדה), שם שו' 54; **סנהדרין** יט ב שו' 8; **עבודה זרה** מ א שו' 13.

לית הדא דר' אולפן, מן מתניתן ילף לה ר'⁶⁰⁸ סוכה נא ד שו' 37.

⁵⁹⁸ תרגום: איני יודע...איני יודע. לסגנון זה ראה מלמד, פרקי מבוא, עמ' 621, ריש סי' 19. ועיין

בהמשך דברי גינצבורג שציון לו שם, בהערה 629.

⁵⁹⁹ תרגום: אין אנחנו סומכים עליהן. ואולי צריך לומר: עליהן, כי מדובר שם בנשים, ואולי

השתמשו בלשון רבים גם לרבות.

⁶⁰⁰ תרגום: אין אתה אומר לי!?

⁶⁰¹ תרגום: אין אתה מודה לנו!?

⁶⁰² תרגום: אין אתה עושה.

⁶⁰³ תרגום: אין אתה עושה!?

⁶⁰⁴ תרגום: אין זאת פשוטה על שיטת (כלומר, לשיטת) ר'! ופירוש "זאת" בבבא מציעא — בעיא

זו; ובסנהדרין — דבר זה; ובשבועות — ברייתא זו. לדיון במונח זה ולפירושי "זאת" הנ"ל ראה מאמרי "לית דא פשיטא", עמ' 133 ואילך.

⁶⁰⁵ להגהות ראה כ"א, עמ' 73 שו' 35 (ושם: "לית דא פשיטה על דבן ננס").

⁶⁰⁶ ראה מה שהגהתי ופירשתי כאן במאמרי "לית דא פשיטא", עמ' 145 ואילך.

⁶⁰⁷ תרגום: אין זאת אומרת!?

⁶⁰⁸ תרגום: אין זאת של ר' תלמוד (כלומר, מסורת, שמועה), [אלא] ממשנתנו למד אותה ר'.

לית הדא דר' תתובה על דר'... ולא הדא דר' תתובה על דר'...⁶⁰⁹ חלה נט ב
 שו' 47-52 (תתיבה);⁶¹⁰ ר' תחת דר', ולית תחת ולא; פסחים לג ג שו' 42-43.
לית הדא דר' תתיבה (!) על ר'... ולית הדא דר' תתיבה (!) על דר'... ע"ע לית
 הדא דר' תתובה על דר'... ולא הדא דר' תתובה על דר'...
לית הדא פליגא אדר' (!) ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
לית הדא פליגא על דר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה)⁶¹¹ ברכות ו ג שו' 11 (ו-); פאה כ ג שו' 42; דמאי
 כא ד שו' 15, כב ד שו' 60 (דר'), כג ב שו' 48 (ו-), כה ג שו' 63; כלאים כז ב שו' 21
 (ו-), כח א שו' 37, כט ג שו' 18, ל ג שו' 33; שביעית לג ב שו' 64; תרומות מב א שו' 46
 (ו-), מג ג שו' 47 (ו-), מו א שו' 60 (ו-); מעשרות נא ב שו' 22 (דר')⁶¹², שם שו' 33;
 חלה נז ד שו' 47 (ו-), ס א שו' 30; שבת יא ד שו' 44 (ו-); עירובין כא א שו' 23 (הדא
 לית!); פסחים כח א שו' 56, לא ב שו' 42, לה ב שו' 13, לה ד שו' 10 (דר'); יומא מד ד
 שו' 54 (אדר'! תחת על ר'); ביצה סא ב שו' 28; תענית סד ד שו' 4; מועד קטן פ ד שו' 34,
 שם שו' 35; יבמות ח ג שו' 3, יב ב שו' 7 (פליגי!), יו ב שו' 9 (פליגעלו!); כתובות לד א
 שו' 6; נדרים לט ד שו' 4, שם שו' 7 (ו-), מ ג שו' 30, מ ד שו' 17; גיטין מד ב שו' 53
 (הא!);⁶¹³ מה א שו' 12⁶¹⁴, שם שו' 45 (דר'), מה ג שו' 12, מח ד שו' 12 (דר'); נזיר נז ד
 שו' 30; קידושין נח ג שו' 36, סו א שו' 55 (ו-), שם שו' 57 (ו-); בבא קמא ז ב שו' 35
 (ו-), היא!⁶¹⁵; שבועות לה ד שו' 30; עבודה זרה מג ב שו' 12, שם שו' 14, שם שו' 62
 (הדה), שם שו' 64 (לית ליתו), מג ד שו' 23, שם שו' 25 (ו-), היא!⁶¹⁶; הוריות מה ד שו' 48,
 מו א שו' 61745. וראה עוד ערך ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה).
לית הדא פליגי (!) על ר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).

⁶⁰⁹ תרגום: אין זאת של ר' תשובה על ר'... ולא זאת של ר' תשובה על ר'... ופירוש "תשובה" כאן —
 קושיא.
⁶¹⁰ להגהת ראה שרי"ר, עמ' 56 שו' 22 (ושם: "תתובה"; וכן הוא שם בסיפא, בשו' 26).
⁶¹¹ תרגום: אין זאת חלוקה על ר'!
⁶¹² הנוסח כאן בר"ש, מעשרות פ"ד מ"ב, [ד"ה שטמנון]: "ולית" (אהצו"י, עמ' 119, ד"ה לית הדא). ויאות.
⁶¹³ הק"ע (יגע"א, ד"ה לית הדא) קורא בתמיהה, וכן פירש הרידב"ז (שם, ד"ה לית הא). ועיין מה שהגיה
 בשתא"י, עמ' 413, ד"ה לית הדא. וגם הוא פירש בתמיהה. והפ"מ (יגע"א, ד"ה לית הא) קורא בניחותא.
⁶¹⁴ פירשתי בתמיהה על פי הגהת שתא"י, עמ' 415, ד"ה לית הדא. והפ"מ (יז ע"א, ד"ה לית הדא)
 פירש בניחותא. וכן פירש מכבר הרשב"א — ראה תוספות הרי"ד, שם, ד"ה לית הדא. ודברי הרשב"א
 באו בחידושי לגיטין, כט ע"א, ד"ה כאן שנה רבי, עמ' רנט; וציין להם כ"ץ, ג, עמ' 51. ועיין עוד ברידב"א,
 נדרים, כו ע"א, ד"ה הא משחשיכה. אחר כך ראיתי שגם ליברמן מפרש בתמיהה, אלא שהוא מגיה
 בדרך אחרת — ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 818, ד"ה ולפיכך.
⁶¹⁵ להגהת ראה כ"א, עמ' 38 שו' 9 (ושם: "הדה").
⁶¹⁶ להגהת ראה המקבילה לעיל, שם, מג ע"ב שו' 14 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.
⁶¹⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע הדא פליגא על ר'. וליברמן משלים מדעתו על דרך אולי בשבת יא
 ע"ד שו' 37: "לית הדא פליגא על מאן דמר" — ראה ירוכ"פ, עמ' 160, ד"ה תיפתר. והביטוי "לית הדא (!)
 פליגא" כשלעצמו בא בערך "ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה)".

לית הדא פליגעל (!) ר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
לית הדא פשטה שאילתיה דר' (בתמיהה)⁶¹⁸ פאה כ א שו' 40 (פשיטא! וצ"ל: פשטא⁶¹⁹, שאלתי!); תרומות מד ב שו' 29.
לית הדא פשיטא על דר' ע"ע לית דא פשיטא על דר' (בתמיהה).
לית הדא פשיטא (!) שאלתיה דר' ע"ע לית הדא פשטה שאילתיה דר' (בתמיהה).
לית הדא שאילתא (!) דר' (בתמיהה)⁶²⁰ שבועות לח ג שו' 36 (צ"ל: שאילתה).
לית הדה אמרה ע"ע לית הדא אמרה (בתמיהה).
לית הדה פליגא על ר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
לית הוא אלא⁶²¹ סנהדרין כג ד שו' 43 (2x).
לית הוא דבר תורה⁶²² ראש השנה נט ב שו' 20.
לית הוא (!) כר' ע"ע אין לית הוא (!) כר', אפילו כר' לית היא.
לית הוא (!) פליגא ע"ע לית היא פליגא⁶²³.
לית הוא ר' ע"ע אפילו ר' לית הוא ר'.
לית היא ע"ע: אין לית הוא (!) כר', אפילו כר' לית היא; אין לית היא דרבנן, ולא אוף דר' לית היא. ועיין עוד ערך: ולית היא אלא; ולית היא כן.
לית היא אלא חדא⁶²⁴ נזיר נב ג שו' 6.
לית היא דרבה⁶²⁵ מגילה עא ג שו' 15.
לית היא דר'⁶²⁶ פאה יח ד שו' 55.
לית היא דרבנן ע"ע אין לית היא דרבנן, ולא אוף דר' לית היא.
לית היא כלום ע"ע כל זה (!) שאילתה דר' לית (!) היא כלום.
לית היא מחלפה, מתני' היא מחלפ' ע"ע לית היא מחלפה, מתניתא היא דמחלפה.
לית היא מחלפה, מתניתא היא דמחלפה⁶²⁷ נדרים מא א שו' 1 (מתני', מחלפ'); קידושין סד ב שו' 62.

⁶¹⁸ תרגום: אין [המשנה] הזאת פושטת את שאלתו של ר'!?

⁶¹⁹ ראה נוסח הרש"ס, צה ע"ב שו' 2.

⁶²⁰ תרגום (אחרי ההגהה): אין זאת שאלתו של ר'!?

⁶²¹ תרגום: אין הוא אלא.

⁶²² תרגום: אין הוא דבר תורה.

⁶²³ גם בערך "אפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה)" המצוין שם.

⁶²⁴ תרגום: אינה אלא אחת. כלומר, שיטה אחת שאין בה סתירה.

⁶²⁵ תרגום: אין היא גדולה. כלומר, בעלת חידוש יותר גדול. והפ"מ (י ע"ב, ד"ה אמרין חברייא) מפרש בלשון קושיא, והק"ע (שם, ד"ה לית היא) מפרש בתמיהה. ונראה לי עיקר כדברי הפ"מ.

⁶²⁶ תרגום: אין היא (כלומר, המשנה) של ר'.

⁶²⁷ תרגום: אינה (כלומר, שיטתו של ר') מוחלפת, המשנה היא שמוחלפת! ולפירוש הלשון ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 68, ד"ה לדברי; עמ' 248, סי' 12; עמ' 262, ד"ה ניגודים; ריש עמ' 314; עמ' 350, ד"ה ור' יוחנן.

לית היא פליגא⁶²⁸ **דמאי** כה ד ש' 33 (ו-); **תרומות** מ ב ש' 9 (ו-); **מעשר שני** נו א ש' 19 (והוא!); **סוכה** נא ד ש' 27; **יבמות** יב ב ש' 10; **נדרים** מ ד ש' 21 (והוא!);⁶²⁹ **קידושין** ס ב ש' 19 (צ"ל: ולית?);⁶³⁰ ועיין עוד ערך אמור סופה דלית היא פליגא על דר'. וראה עוד ערך: ואפילו על דר' לית היא פליגא (בתמיהה); לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).

לית היא (!) ר' ע"ע אפילו ר' לית הוא ר'.

לית טעמ' אלא ע"ע לית טעמא אלא.

לית טעמ' דלא ע"ע לית טעמא אלא.

לית טעמא (!) ע"ע לית טעמא אלא.

לית טעמא אלא⁶³¹ **פאה** יז ג ש' 40 (דלא); **כלאים** כז ב ש' 33 (דלא); **תרומות** מ ב ש' 57 (דלא); **שבת** ד ג ש' 27 (דלא);⁶³² ה ב ש' 632, יא ג ש' 24; **פסחים** לז ד ש' 49 (דא אלא!);⁶³⁴ שם ש' 58! (טעמ'; אשגרה);⁶³⁵ **סוכה** נב ד ש' 38;⁶³⁶ נג ג ש' 47 (לא);

⁶²⁸ תרגום: אין היא חלוקה.

⁶²⁹ הפירוש והגירסא כאן צ"ע. וליברמן מפרש בתמיהה (גלינות הרש"ל, טופס ב'), וכן פירשו המפרשים (שם, כו ע"א). וצ"ע. על כל פנים, כל שאר המופעים שפערד הם בניחותא.

⁶³⁰ ראה מה שהערתי בסוף ערך "סימן הוה לו (!) דהוה ר' פליג על ר', לית היא פליגא". ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע אמור דבתרה ולית הדא (!) פליגא.

⁶³¹ תרגום: אין הטעם אלא. ואף על פי שאפשר לפרש "טעמא דמילתא", ולתרגם "טעמא", תרגום זה הגון הוא. ולסגנון במונח זה עם "דלא" תחת "אלא" ראה ירוכ"פ, עמ' 64, ד"ה הוי.

⁶³² על לשון הגמרא כאן, "הוי לית טעמא דלא משום שלא הוצאת (!) האור ברוב הדלק", מעיר רטנר: "[ובחי' הרמב"ן שם: [לשבת כא ע"א, ד"ה ודאמרי', עמ' עד — מ"ע] לית טעמא אלא ולפנינו דלא] (ואחצו"י, ריש עמ' 31, ד"ה עד כאן [עמ' 30]; והנוסח במלחמות: "הוי ליה [!] טעמא משום שלא הוצת האור ברוב הדלקה" [דפוס וילנא, ט ע"א, והביאו רטנר שם; ורטנר מעתיק: "ברב הדלק"]. והעיר עליו ליברמן: "כן הוא הסיגנון הרגיל בירושלמי ואין להגיה ולמחוק את ה'דלא'. ובמלחמות רפ"ב חסירה המלה הזאת רק בט"ס, כי הרי בחידושי כ' א' מעתיק אותה, ואני מעיר ע"ז מפני טעותו של רטנר" (ירוכ"פ, עמ' 64, ד"ה הוי). אבל לא נראה לי שנתכוון רטנר למחוק את "דלא", אלא להעיר שהרמב"ן גורס בחידושי "אלא" תחת "דלא".

⁶³³ הנוסח כאן בכ"ל: "לית טעמ' דלא" (עמ' 325 ש' 34), והוגה — ראה ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 70, ד"ה הוי (והוא העתיק: "טעמא"; ולא דק). והעיר שם: "ותיקון זה קילקול הוא". וראה עוד מבואות לסה"א, ריש עמ' 505, ה ע"ב, ש' 2; שם, הע' 14 (ושם בטעות: "ליתא" [!] טעמא"). ואני סבור שהעיקר כאן "אלא", ו"דלא" אינה אלא אשגרה, כמו שכתבתי במבוא, עמ' רנד, סי' ג.

⁶³⁴ ליברמן מגיה כאן "דלא" תחת "דא אלא" — ראה ירוכ"פ, עמ' 524, ד"ה למה. ובקטע אלוני: "לית טעמא דלא" (ש' 14), במילה אחת. ונקוד שם על הדל"ת בניקוד הארץ ישראל העליון (כלומר, סגול — ראה אלוני, שם, מבוא, עמ' לו; אלא שלדעתי הניקוד הוא על האל"ף, והוא קורא "דלא"א, ואני קורא: "דלא"א).

⁶³⁵ הנוסח כאן בכ"ל: "דלא" (עמ' 484 ש' 29), והוגה — ראה ירוכ"פ, עמ' 524, ד"ה אית לך. וראה שם גם לענין האשגרה.

⁶³⁶ הנוסח כאן הוא אחרי הגהה בכ"ל (עמ' 558 ש' 27). והנוסח לפני ההגהה, כנראה: "לא טעמ' די לא". וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 642 ש' 1. וכן הוא בבירור להלן במופע הבא בכ"ל, עמ' 562 ש' 29 (= ד"ו נג ע"ג ש' 47).

לית טעמא אלא (המשך) די לא! וצ"ל: דלא [= דלא]; **יבמות** ט ד ש' 57 (טעמ', דלא), יב ג ש' 33 (דלא), טו ג ש' 29 (ולא! תחת אלא וצ"ל: דלא)⁶³⁷; **כתובות** ל א ש' 56 (אלא לי'!)⁶³⁸; **שבועות** לה ד ש' 37 (דלא), שם ש' 40, שם ש' 42, לו א ש' 45; **עבודה זרה** מג ב ש' 55 (דלא).

לית טעמא דא אלא (!) ע"ע לית טעמא אלא.

לית טעמא דלא ע"ע לית טעמא אלא.

לית טעמא ולא (!) ע"ע לית טעמא אלא.

לית טעמיה דלא⁶³⁹ **ברכות** ז א ש' 4.

לית יכול (!) ע"ע לית יכול.

לית יכול⁶⁴⁰ **ברכות** יא א ש' 39 (לית את); **דמאי** כא ג ש' 26, שם ש' 49, כא ד ש' 2, כו א ש' 39; **כלאים** כח ג ש' 35; **מעשר שני** נד ג ש' 11 (לא!);⁶⁴¹ **ערלה** סא ב ש' 23 (יכול!); **שבת** ו ב ש' 58 (לית את); **פסחים** לב א ש' 12, לד ד ש' 42; **סוכה** נב ג ש' 11, נד ג ש' 58, נה ד ש' 38, שם ש' 40; **מגילה** סט ד ש' 49; **יבמות** יב א ש' 52, יג ד ש' 60, יד א ש' 12, יד ג ש' 56; **כתובות** כד ד ש' 36 (יכול!); כה ג ש' 38, כז א ש' 46, כח ב ש' 56; **גיטין** מג ג ש' 59, מח א ש' 55; **נזיר** נה ג ש' 44, נו ג ש' 58⁶⁴²; **קידושין** סב א ש' 41; **סנהדרין** כד ד ש' 57 (צ"ל: לית לך אלא כהדא?)⁶⁴³; **שבועות** לג ב ש' 1, לד ב ש' 20, לד ג ש' 57, לו ג ש' 30; **עבודה זרה** לט ב ש' 63; **הוריות** מח א ש' 34. **לית יכל (!)** ע"ע לית יכול.

לית כאן (= אין כאן) **יומא** מה א ש' 33 (2x).

לית כאן (= דבר זה אינו צריך להיות כאן)⁶⁴⁴ **תרומות** מ ב ש' 11 (2x); **ערלה** סג א ש' 46 (כן)⁶⁴⁵; **שבת** ט ב ש' 47 (לית לי'!)⁶⁴⁶, כן, שם ש' 50 (כן); **עירובין** יח ד ש' 28

⁶³⁷ ראה תוכפ"ש, יבמות, עמ' 172, ד"ה ועיין.

⁶³⁸ להגהה ראה הלכות הירושלמי, עמ' נו, ש' 6; שם, אות ש.

⁶³⁹ תרגום: אין טעמו (כלומר, של ר' יהודה, עי"ש) אלא.

⁶⁴⁰ תרגום: אין אתה יכול!

⁶⁴¹ להגהה ראה כ"ר, עמ' 278א ש' 32 (ושם: "לי תיכול [!]", וצריך לומר: לית יכול).

⁶⁴² ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 352, הע' 362.

⁶⁴³ ראה מה שכתבתי במאמרי "לפירושה של סוגיא", עמ' קכה, ד"ה לית יכול. והמשך הלשון:

"דתני".

⁶⁴⁴ תרגום: אין כאן. להוראת המונח כאן ובערכים הסמוכים ראה: שתא"י, עמ' 190, ד"ה א"ל; ירוכ"פ, ריש עמ' 65, ד"ה אמר ליה [עמ' 64]; שם, מהדו"ה, עמ' 544, הערה לעמוד 65; תוכפ"ש, תרומות, עמ' 395, ש' 1; שם, גיטין, עמ' 820, ד"ה ומלשון; מבוא לנוה"מ, עמ' 205, ד"ה הירוש'; עמ' 262, ד"ה "לית כאן" (ועל פי זה רשמתי את הגדרת המונח; ובלשון הבבלי: "סמי מכאן"); עמ' 264, ד"ה ורבי יוחנן; עמ' 265, ד"ה בכל אופן; עמ' 268, הע' 5; עמ' 306, ד"ה "לית כאן"; עמ' 349, ד"ה רב; שם, ד"ה הוא מחליף; עמ' 350, ד"ה ור' יוחנן; עמ' 351, ד"ה ר' אלעזר; עמ' 439, ד"ה והירוש' וד"ה במקום; עמ' 440, ד"ה במקום (הראשון והשני). ולמונח דומה ראה שם, עמ' 804, הע' 3.

⁶⁴⁵ על הכתיב "כן" תחת "כאן" ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1232, הע' 1.

⁶⁴⁶ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 127, ד"ה ר' אחא.

לית כאן (= דבר זה אינו צריך להיות כאן) (המשך) (כן) 647, שם ש' 29 (ד-, כן), שם ש' 38 (כן); **מגילה** עד א ש' 45; (כן; צ"ל: לית כן... 648); **סוטה** כ א ש' 51 (2x; כן); **גיטין** מח ג ש' 50 (כן) 649; **שבועות** לו א ש' 53 (כן) 650.

לית כאן... 651 **ברכות** ג א ש' 35 (ור-, כן) 652, ד ד ש' 32 (כן) 653; **כלאים** כט ב ש' 61, ל ג ש' 17; **שביעית** לה ב ש' 63 (ור-) 654; **תרומות** מ ג ש' 65522, מב ד ש' 65634, מה א ש' 34; **מעשר שני** נג ב ש' 32 (המופץ הראשון) 657; **ערלה** סא א ש' 65822, שם ש' 23; **שבת** י ג ש' 65950, יב א ש' 60, יב ד ש' 66050; **עירובין** יט ג ש' 2, כב ד ש' 66154; **פסחים** כז ב ש' 44, כט א ש' 16 (2x), כט ב ש' 41; **יומא** מד ד ש' 33; **שקלים** נ א ש' 66254; **סוכה** נב ב ש' 4; **תענית** סד ג ש' 46; **מגילה** ע ב ש' 66323, שם ש' 24 (ור-).

647 לפירוש העניין כאן ובמופץ הבא ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 205, אות I, ס' 1.
648 ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 265, ס' 7, ד"ה ירוש'; שם, הע' 6. ועיי"ש פירוש העניין.

649 יש להשלים על פי המקבילה בתרומות מ ע"ב ש' 11: "ואף הכא לית כן" (ותוכפ"ש, גיטין, עמ' 811, הע' 37).

650 למופץ נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "לית כתיב" (בניחותא) "ליומא מה ע"א ש' 33.
651 תרגום: אין כאן... להוראת המונח ראה מה שצינתי לעיל, ריש ערך "לית כאן (= דבר זה אינו צריך להיות כאן)". ולרשימה קצרה של "לית כאן" לברייתות ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 268, הע' 5.

652 לגירסא "לית כאן" כאן עיין אהצוי", עמ' 14, ד"ה אנן תנינן. וראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 318, אות ה; עמ' 430, ס' 1.

653 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 354, ס' 2.

654 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 268, ס' 15.

655 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 354, ס' 2.

656 לשון הגמרא כאן: "לית כאן שיעורא"; וכיוצא בזה בראש השנה נח ע"א ש' 42: "לית כאן שיעורא אלא אפילו פרא מיכן" (ונרשם להלן בסמוך בערך "לית כאן... אלא..."); ובבבא מציעא ט ע"ד ש' 18: "לית הוא שיעורא". ולהפך, בתרומות מז ע"ד ש' 63: "כן היא (!) שיעורה". וראה עוד פאה יט ע"ב ש' 47: "והוא... שועורה (!)", וצריך לומר: שיעורה; ובעירובין כ ע"א ש' 53: "והוא שיעורא"; ובבבא מציעא הנ"ל, ש' 17: "שיעור הוא" (ובכ"א, עמ' 57 ש' 53: "שיעורה הוא". וראה עוד: פאה כא ע"א ש' 13: "כהדין שיעורא"; עירובין כה ע"א ש' 12: "ולחוד כהן שיעורא". וראה: ליברמן, מחקרים, עמ' 303, הע' 24; ירוכ"פ, ריש עמ' 251, ד"ה ר' ירמיה; ריש עמ' 340, ד"ה ר' יוסי; תוכפ"ש, עירובין, עמ' 313, הע' 61; שם, בבא מציעא, עמ' 178, ד"ה ברם בבבלי ירושלמי נזיקין, עמ' 150, ש' 53. וראה עוד ע"צ מלמד, מחקרים בספרות התלמוד, ירושלים תשמ"ו, עמ' 315, ד"ה בירושלמי וד"ה לשון קרובה.

657 לפירוש העניין כאן ובמקבילות — שבת יב ע"א ש' 60, יומא מד ע"ד ש' 33 ותענית סד ע"ג ש' 46 — ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 395, ש' 1.

658 לפירוש העניין כאן ובמופץ הבא ראה תוכפ"ש, שביעית, סוף עמ' 497, ד"ה והמרכיב.

659 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 291, אות ב. וראה ביחוד שם, ד"ה אין זו. וראה עוד תוכפ"ש, שביעית, סוף עמ' 497, ד"ה והמרכיב ואילך.

660 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 106, אות I.

661 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 432, ס' 1. וראה עוד ירוכ"פ, סוף עמ' 302, ד"ה כיני.

662 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 141, ס' 9.

****לית כאן... (המשך)** עב ג ש' 26, שם ש' 27, עב ד ש' 36, עג א ש' 60, עג ב ש' 66⁴⁶; **יבמות** ה א ש' 18! (צ"ל: לית כאן... אלא) 66⁵, יא ב ש' 27, יג ד ש' 29; **נדרים** מב ג ש' 66⁵⁷; **גיטין** מה א ש' 66⁷³⁸, מט ד ש' 20 (בה! וצ"ל: כה) 66⁸; **קידושין** נט ג ש' 5; **בבא בתרא** יד א ש' 41 (כן) 66⁹; **שבועות** לה א ש' 25, לו א ש' 54 (כן) 67⁰. **לית כאן... אלא...** 67¹ **שביעית** לז ג ש' 36, שם ש' 41, לט א ש' 67²¹⁹; **תרומות** מא א ש' 8-67³⁹, מז ב ש' 32-67⁴³³, מח א ש' 7⁶⁷⁵; **מעשרות** מט ד ש' 59-60; **ערכה** סא ד ש' 29, סב א ש' 30-67⁶³¹, שם ש' 32; **שבת** ה א ש' 48, יג א ש' 67⁷¹³, שם ש' 67⁸³¹, שם ש' 33, שם ש' 35, שם ש' 37; **פסחים** לה ד ש' 63-67⁹⁶⁴; **ראש השנה** נח א ש' 42; **יבמות** י ד ש' 45-68⁰⁴⁶, יג ד ש' 64⁶⁸¹; **כתובות** כט א ש' 62, שם ש' 63, שם ש' 64 - כט ב ש' 1, לא א ש' 5, לב ב ש' 36⁸², לג ב ש' 56; **גיטין** מו ד ש' 49-50,

66³ למופע זה ולבא אחריו ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 348, ד"ה "כיני".
66⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 354, סי' 2.
66⁵ ראה המקבילה בגיטין נ ע"ב ש' 10.
66⁶ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 268, סי' 14. וראה עוד תוכפ"ש, פאה, סוף עמ' 152, ד"ה ברס; שם, נדרים, עמ' 495, ש' 17-18.
66⁷ לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 820, ד"ה ומלשון.
66⁸ ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 71, ד"ה ואמנם; מבוא לנוה"מ, עמ' 266, סי' 11, ד"ה ירוש' (ושם פירוש העניין); שם, הע' 2; עמ' 994, ד"ה משנה זו; מבואות לסה"ת, עמ' 216, ד"ה ור' יוחנן. וראה עוד שתא"י, עמ' 424, ד"ה וחש.
66⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 217, סי' 2. וראה עוד ירושלמי נזיקין, עמ' 188, ש' 68-69 ואילך.
67⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע לית כאן (= דבר זה אינו צריך להיות כאן).
67¹ תרגום: אין כאן... אלא... ולהוראת המונח ראה מה שצינתי לעיל, ריש ערך "לית כאן (= דבר זה אינו צריך להיות כאן)".
67² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 262, סי' 1. וראה עוד תוכפ"ש, שביעית, עמ' 557, ד"ה עלה זתים.
67³ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 399, אות א. וראה עוד תוכפ"ש, תרומות, עמ' 331, ש' 53.
67⁴ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 262, סי' 2. וראה עוד תוכפ"ש, תרומות, עמ' 443, הע' 34.
67⁵ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 167, סי' 1.
67⁶ לפירוש העניין כאן ובמופע הבא ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 306, סי' 1.
67⁷ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 205, אות B.
67⁸ לפירוש העניין כאן ובשני המופעים הבאים ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 263, סי' 4. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 170, ד"ה אמר ר' יוחנן ואילך.
67⁹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 264, סי' 6.
68⁰ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 266, סי' 8. וראה עוד ירוכ"פ, סוף עמ' 64, ד"ה אמר ליה.
68¹ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 307, סי' 2. וראה עוד ירוכ"פ הנ"ל (בהערה הקודמת).
68² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 289, סי' 1. וראה מה שהגיה אפשטיין שם, ד"ה ואולם; שם, הע' 4.

לית כן על ראשה, אית כן על סופה. מה אית כן על ראשה כ... וכו'.

לית כאן... אלא... (המשך) נ ב שו' 10; נזיר נח א שו' 23; קידושין נט ב שו' 21; סנהדרין יח ג שו' 683, כז א שו' 44-45; עבודה זרה מג ד שו' 55, מה א שו' 684.

לית (!) כאן... לית כאן... ע"ע ואין לית כאן... לית כן....

לית כאן... לית כן... ע"ע ואין לית כאן... לית כן....

לית כאן... על דעתיה דר'... אלא... 685 שבת ז ד שו' 7-8.

לית כאן אלא 686 שבת יב א שו' 744, יז א שו' 64; שבועות לו ב שו' 14.

לית כאן ר' אלא ר' 688 עירובין כו ב שו' 687, גיטין מו א שו' 62, 690.

לית כל אילין רבנין פליגיין ע"ע אפילו ניתני... לית כל אילין רבנין פליגיין (הסיפא בתמיהה).

לית כן ע"ע לית כאן (= דבר זה אינו צריך להיות כאן).

לית כן... ע"ע לית כאן....

לית (!) כן אמר ר' ע"ע לא כן אמר ר' (בתמיהה).

לית כן כהניא דאמר ר', אית כן כהניא דמר ר' 691 יבמות יו ב שו' 10.

לית כן על ראשה, אית כן על סופה. מה אית כן על ראשה כ... אבל אם...

הדא היא דתנינן דבתר דבת' דבתרה 692 יבמות יד ב שו' 52-54, 693.

683 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 371, אות ה.

684 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 267, סי' 12. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע לית כאן....

וראה עוד מה שציינתי בערך "לית כאן אלא" בהערה לשבת יב ע"א שו' 44.

685 תרגום: אין כאן... על דעתו של ר'... אלא.... ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 221, סי' 2.

686 תרגום: אין כאן אלא.

687 לנוסח כאן ובמקבילה דלקמן יז ע"א שו' 64 ראה: אהצוי, עמ' 161, ד"ה ריב"ל; ירוכ"פ, עמ' 162,

ד"ה ר' יהושע בן לוי. וצ"ע.

688 תרגום: אין כאן ר' אלא ר'.

689 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 264, סי' 5; עמ' 615, ד"ה והנה בירושלמי.

690 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 223, ד"ה ודומה לו.

691 תרגום: אין כאן כ[מימרא] ההיא שאומר ר', יש כאן כ[מימרא] ההיא שאומר ר'. כלומר, שריש

לקיש דוחה את המימרא של ר' שמואל בר סוסרטא ומקבל את המימרא של ר' חנינא, עי"ש.

692 תרגום: אין כאן על ראשה [של המשנה], יש כאן על סופה. מה יש כאן על ראשה? כ... אבל

אם... זאת היא [המשנה] ששינינו אחרי אחרי [המשנה] שאחריה.

693 לשון הגמרא כאן: "אמר רבי יוחנן לית כן על ראשה אית כן על סופה. מה אית כן על ראשה

כשהיה חרש בעל החרשת. פיקח בעל הפקחת אבל אם היה חרש בעל הפיקחת פיקח בעל חרשת הדא

היא דתנינן דבתר דבת' דבתרה". והמימרא הזאת סתומה, ופירושי המפרשים דחוקים, ושתא"י (עמ' 360,

ד"ה א"ר יוחנן) הרבה להגיה בה (אבל עמוד על עיקרם של הדברים). וראה עוד מה שהעיר עליו ליברמן,

תוכפ"ש, יבמות, עמ' 166, שו' 57-59, בסוף הדיבור. וראה עוד ספר ניר, פירוש על תלמוד ירושלמי

מסכתות יבמות כתובות וסוטה, מהד' שטיינזלץ, ירושלים תשל"ט, עמ' נח, ד"ה לית כאן. ואף על פי

שהגיה ופירש כהוגן, אין פרטי פירושו מתיישבים על לשון הירושלמי. וכך נראה לי להגיה ולפרש: **אית**

כן על ראשה לית כן על סופה. מה אית כן על ראשה כשהיה **חרש בעל הפיקחת** הדא היא וכו' (ההגהות בסיפא הוזהו מכבר על ידי ספר

אם היה **חרש בעל החרשת פיקח בעל הפקחת** הדא היא וכו' (ההגהות בסיפא הוזהו מכבר על ידי ספר

ניר ושתא"י). פירוש: ר' יוחנן דן בשני מקרים שלא נתפרשו במשנתנו זו (יבמות פ"ד מ"ד) ולא בהמשך

לית כתיב (בניחותא)⁶⁹⁴ **ערלה** סב ד ש' 27; **יומא** מ ד ש' 35, מא ג ש' 60, מה א ש' 69533; **יבמות** יב ד ש' 25 (ד-).

****לית כתיב** (בתמיהה)⁶⁹⁶ **חלה** נט ב ש' 25; **כתובות** כז ג ש' 52; **בבא קמא** ד ג ש' 1 (ר-), שם ש' 12 (ר-), שם ש' 15 (ר-); **שבועות** לד א ש' 28.

לית כתיב אלא⁶⁹⁷ **ברכות** ג ד ש' 22, ז א ש' 43; **כלאים** כז ב ש' 15; **פסחים** ל ג ש' 39; **סוכה** נג ד ש' 47; **תענית** סז ד ש' 43; **סוטה** כג ד ש' 15, שם ש' 50; **כתובות** כז א ש' 42; **נזיר** נד ד ש' 10, שם ש' 13. ועיין עוד ערך אפילו לית כתיב אלא.

לית כתיב כאן אלא⁶⁹⁸ **שבת** ח ד ש' 30.

לית ל- (!) ע"ע אופנא לית לון (!).

לית להון זוג⁶⁹⁹ **שבת** ז א ש' 31.

לית לון (!) ע"ע אופנא לית לון (!). וראה עוד ערך דלית להון.

לית ליה (בניחותא)⁷⁰⁰ **מעשרות** נב א ש' 29; (ע"ל: דלית הוא)⁷⁰¹; **פסחים** כז ד ש' 59 (ד-), לב ד ש' 3 (ד-), שם שם; **יומא** לט ג ש' 29 (ד-); **סוכה** נה ג ש' 28, שם ש' 29;

הפרק. המקרה הראשון: שני אחים, אחד חרש ואחד פיקח, נשואים לשתי אחיות אחת חרשת ואחת פיקחת, החרשת לפיקח והפיקחת לחרש, והוא שייך לרישא של משנתנו. והמקרה השני: שני אחים, אחד חרש ואחד פיקח, נשואים לשתי נוכריות אחת חרשת ואחת פיקחת, החרשת לפיקח והפיקחת לחרש, והוא שייך לסיפא שלה. ועליהם אומר ר' יוחנן שישנו מקרה נוסף — הוא המקרה הראשון — המתאים לרישא, שבה שנינו: "הרי אלו פטורין מן החליצה ומן הייבום", וכמו שמפרש והולך. אבל אין כאן מקרה נוסף — הוא המקרה השני — המתאים לסיפא ששנתה בשתי נוכריות: "יכנסו [כן צריך לומר] אם רצו להוציא יוציא", שאם מת החרש בעל הפיקחת, הפיקח בעל החרשת הנוכרית או חולץ או מייבם. וכך אמנם שנינו בתוספתא כאן פי"ג ה"א, עמ' 49: "פקחת לחרש ולו אח פקח, או חולץ, או מייבם". והוא חוזר לפרש: "מה אית כן על ראשה". מהו המקרה הנוסף שנוהג ברישא, בשתי אחיות יבמות — "כשהיה חרש בעל הפיקחת [ו]פיקח בעל חרשת". ואמנם כך שנינו במקרה זה בתוספתא שם ה"ח, עמ' 49: "אין כאן לא חליצה ולא יבום, אלא אשתו עמו, לזו תצא משם אחות אשה". אבל אם היה חרש בעל החרשת [ו]פיקח בעל הפקחת" זהו הדין ששנינו בשתי אחיות בבבא הרביעית שאחרי משנתנו, כלומר, במשנה ז' במשנת הירושלמי. ו"דבת" = "דבתר", וכן הוא בכ"ל, עמ' 49 ש' 27. וכבר נמנו הבבות האלה כהוגן בספר ניר הנ"ל, עיין עליו. ולעצם העניין, אין הבדל בין ספר ניר ובניי. ולסוף הלשון: "הדא היא דתנינן" וכי' ראה מה שהגיה ליברמן ב"הערות ר"ש ליברמן" לספר מתיבות, מהד' ב"מ לוי, ד"צ ירושלים תשל"ג, סוף עמ' 139, הע' ד. ולא ירדתי לסוף דעתו.

⁶⁹⁴ תרגום: לא כתוב.

⁶⁹⁵ בגליונות הרש"ל מציע כאן שתי הגהות על דרך אולי: "לית [כן]. לא אשר לא תעונה" כתיב, "כלומר ואין זה לשון אזהרה" (טופס א'), או: "[כאן. והא לא תעונה]" (טופס ב'). וצ"ע.

⁶⁹⁶ תרגום: לא כתוב!!

⁶⁹⁷ תרגום: לא כתוב אלא.

⁶⁹⁸ תרגום: לא כתוב כאן אלא.

⁶⁹⁹ תרגום: אין להם זוג. כלומר, אין מי שסובר כמו ה"חברייא", עי"ש.

⁷⁰⁰ תרגום: אין לו. כלומר, הוא לא סובר. לעתים פירוש הביטוי שהחכם לא מודה בסברא מסוימת,

ולעתים שהוא לא מודה בקיומו של דבר מה.

⁷⁰¹ ההגהה על פי המקבילה בנדרים לז ע"ד ש' 44.

לית ליה (בניחותא) (המשך) **תענית** סו א שו' 18, שם שו' 23, שם שו' 28; **מגילה** ע ג שו' 49, שם שו' 55; **יבמות** יב ד שו' 27, שם שו' 29 (ד-), שם שם; **סוטה** יח א שו' 45; **קידושין** נט א שו' 22 (ד-), נט ג שו' 44 (ד-), שם שם; **סנהדרין** כד ד שו' 47 (ד-)⁷⁰².
לית ליה (בתמיהה)⁷⁰³ **עירובין** כא ב שו' 20; **קידושין** סד א שו' 13. ועיין עוד ערך ולית ליה (בתמיהה).

לית ליה (ו) (בלשון שאלה)⁷⁰⁴ **נדרים** לט א שו' 60 (צ"ל: לית הוא)⁷⁰⁵.

לית ליה... ולא...⁷⁰⁶ **יבמות** יב ד שו' 30.

לית ליה באילין קישואייה⁷⁰⁷ **מעשר שני** נו א שו' 6 (לאילין, קשייתא); **פסחים** לה ב שו' 5 (כאילין, קישואי! וצ"ל: קישואייה⁷⁰⁸); **הוריות** מה ד שו' 59.

לית ליה כאילין קישואי (!) ע"ע לית ליה באילין קישואייה.

לית ליה לאילין קשייתא ע"ע לית ליה באילין קישואייה.

לית ליה לר'⁷⁰⁹ **פסחים** כז ד שו' 59 (ד-); **קידושין** נט א שו' 24. וראה עוד ערך: ולית ליה לר' (בתמיהה) עד ולית ליה לר' כן (בתמיהה).

לית לך (בתמיהה)⁷¹⁰ **ברכות** י א שו' 10; **סנהדרין** כח ב שו' 17 (ו-).

לית לך אלא⁷¹¹ **סוטה** כב ד שו' 71250.

לית לך אלא כדאמר (!) ר' ע"ע לית לך אלא כיי דמר ר'.

לית לך אלא כהדא⁷¹³ **ברכות** ז ג שו' 59; **שביעית** לד ג שו' 39; **ביצה** סג ב שו' 20; **תענית** סז ד שו' 8; **מגילה** עא א שו' 28; **מועד קטן** פ ב שו' 41; **גיטין** מג ד שו' 21; **נזיר** נו ג שו' 71413.

⁷⁰² למופע נוסף שנשתבש ע"ע אית ליה. ולמופע נוסף בכ"ל (שבת, עמ' 352 שו' 16; והלשון שם: "לית לה", ו"לה" = "ליה"), השייך לשבת י ע"ג שו' 46, ראה: מבואות לסה"א, סוף עמ' 515, שו' 46; שם, הע' 47; ירוכ"פ, ריש עמ' 148, ד"ה ולית לה; תוכפ"ש, שבת, עמ' 108, שו' 5-4. ועיין שם הע' 13, שם מפרש ליברמן: לה — לחילזון. מעתה, אין כאן אלא דמיון צלילים עם המונח שלנו. וכבר ציינתי לדברי ליברמן לעיל, ערך "ולית ליה (בתמיהה)", לשבת י ע"ג שו' 46.

⁷⁰³ תרגום: אין לו! כלומר, כלום הוא לא סובר!?

⁷⁰⁴ תרגום (אחרי ההגהה): אינ[ו] הוא?

⁷⁰⁵ לשון הגמרא כאן: "נפל ובנאו הוא לית ליה". והגיה ליברמן בגליונותי, טופס ב', "הוא" תחת "ליה", כלומר "לית הוא". ופירש: "כלומר זו היא שאלה: הוא? לית הוא?". ועל פי זה הגהתי.

⁷⁰⁶ תרגום: אין לו... ולא... כלומר, הוא לא מקבל את שתי הגזרות השוות ממצורע לרציעה וחליצה, עיי"ש.

⁷⁰⁷ תרגום: אין לו בקושיות האלה. כלומר, אין הקושיות האלה שייכות לשיטתו.

⁷⁰⁸ הגהתי על פי המופע בהוריות. אבל בקטע לוינגר: "לית ליה בהדן ק..." (עמ' רפג שו' 28). יתכן אפוא שיש להגיה כאן: "בהדן קשייא" (צורה מיודעת מן "קשיי"). וצ"ע.

⁷⁰⁹ תרגום: אין לו לר'. כלומר, אין ר' סובר.

⁷¹⁰ תרגום: אין לך! כלומר, בברכות — כלום אינך סובר?; ובסנהדרין — כלום אינך מקבל!

⁷¹¹ תרגום: אין לך אלא. כלומר, אין לך לחלק דין יין מגיתו ויין קוסס מיין גמור אלא לעניין זה, עיי"ש.

⁷¹² למופע נוסף מסופק ע"ע לית יכיל.

⁷¹³ תרגום: אין לך אלא כזאת. ופירושה של "זאת" משתנה לפי המופעים שלה: בברכות ותענית —

הפקודה של רבי; בשביעית ומועד קטן וגיטין — הטעם; בביצה ומגילה — המשנה; ובנזיר — הברייתא.

- לית לך אלא כהדא דמר ר'** ע"ע לית לך אלא כיי דמר ר'.
לית לך אלא כהדא דר'⁷¹⁵ מגילה ע ב שו' 16.
לית לך אלא כהדא דתני ר'⁷¹⁶ נחמיה שבת טו ג שו' 18.
לית לך אלא כיי דאמר ר' ע"ע לית לך אלא כיי דמר ר'.
לית לך אלא כיי דמר ר'⁷¹⁷ ברכות ד ג שו' 33, ח א שו' 58 (ו-); עירובין כו א שו' 27 (דאמר)⁷¹⁸; נדרים מא ב שו' 44; נזיר נז ב שו' 36 (כדאמר! וצ"ל: כיי דאמר); סנהדרין כה א שו' 36 (כהדא).
לית לך כהדא (!) ד-⁷¹⁹ פסחים לג א שו' 50 (צ"ל: אלא כהדא)⁷²⁰.
לית לר' (בניחותא) ע"ע ולית לר' (בניחותא).
לית לר' (בתמיהה) ע"ע ולית לר' (בתמיהה). ועיין עוד ערך ולית לר' כן (בתמיהה).
לית לר' (!) בשיטת ר' אביו⁷²¹ סנהדרין כד ד שו' 62 (צ"ל: ר' או דר'⁷²²).
לית לר' הדא דר' (בתמיהה)⁷²³ תרומות מח ב שו' 20.
לית מילתא (!) דר' אמרה ע"ע לית מילתיה דר' אמרה (בתמיהה).
לית מילתיה אמרה כן ע"ע ואפילו דלא יסבור ר' כן, לית מילתיה אמרה כן (הסיפא בתמיהה).
לית מילתיה דר' אמרה (בתמיהה)⁷²⁴ ברכות ח ב שו' 2; יבמות ו ב שו' 18 (מילתא! וצ"ל: מילתה); כתובות כז ג שו' 55 (מילתא! וצ"ל: מילתה).
לית משכח⁷²⁵ סנהדרין כד ב שו' 58, כה א שו' 14, שם שו' 15.
לית משכח ליה⁷²⁶ סנהדרין כד ב שו' 9.
לית עבד ע"ע לית את עביד (בתמיהה).

⁷¹⁴ למופע קרוב שנשתבש ע"ע לית לך כהדא (ו) ד'.
⁷¹⁵ תרגום: אין לך אלא כזאת של ר'. כלומר, כמעשה הזה של רבי (= ר' יהודה הנשיא).
⁷¹⁶ תרגום: אין לך אלא כמו [ההלכה] הזאת ששונה ר' נחמיה. ולמופע קרוב מסופק ע"ע לית יכיל.
⁷¹⁷ תרגום: אין לך אלא כ[מימרא] ההיא שאומר ר'.
⁷¹⁸ המילים "לית לך אלא" חסרות כאן בכ"ל (עמ' 426 שו' 5), והושלמו בגליון — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 355, ד"ה לית לך.
⁷¹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): אין לך אלא כזאת של... כלומר, כמעשה הזה של זקני בתירא, עי"ש.
⁷²⁰ ראה אהצ"י, סוף עמ' 87, ד"ה לית לך. וכן הוא בקטע גינצבורג, עמ' 448 שו' 24, עי"ש.
⁷²¹ תרגום (אחרי ההגהה): אין ר' (או שיטתו של ר') בשיטת ר' אביו.
⁷²² ראה מה שכתבתי במאמרי "לפירושה של סוגיא", עמ' קכז, ד"ה חזר.
⁷²³ תרגום: אין לר' [הפסיקה] הזאת של ר'?! ולפירוש העניין ראה ירוכ"פ, עמ' 65, ד"ה אדא שמשא.
⁷²⁴ תרגום: אין דבריו של ר' אומרים!?!
⁷²⁵ תרגום: אין אתה מוצא.
⁷²⁶ תרגום: אין אתה מוצא אותו. פירוש: אין אתה מוצא את החנק (כלומר, מיתת החנק) מפורש בתורה.

לית פירקא דידכון אלא דידן⁷²⁷ גיטין מט ג שו' 41 (צ"ל: דידהון תחת דידכון?)⁷²⁸.
לית פליגא (!) על ר' ע"ע לית הדא פליגא על ר' (בתמיהה).
לית פשטא על דא שיטת ר' (!) ע"ע לית דא פשיטא על דר' (בתמיהה).
לית (!) פשיטא לך ע"ע כתי פשיטא לך.
לית צורכ' דאי לא ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין הספק אלא).
לית צורכה ד' (!) ע"ע לא צורכה דלא (כלומר, אין צורך לומר אלא; בלשון קושיא).
לית ר' ור' מודיי בה ע"ע הדא לית ר' ור' מודיי בה.
לית ר' חלוק על אביו⁷²⁹ כתובות כו א שו' 2.
לית ר' כרבנין⁷³⁰ תרומות מב א שו' 45.
לית ר' מודי⁷³¹ ברכות ז ב שו' 58. ועיין עוד ערך כר' ולית ר' מודה בה.
לית ר' פליג⁷³² תרומות מג ג שו' 24 (צ"ל: ולית)⁷³³, מה ב שו' 53 (ו-); **ביכורים** סד ד שו' 60 (2x); **יבמות** טו ג שו' 29 (ו-).
לית ר' צריך להדין קל וחומר, קריי דרש ר'⁷³⁴ חגיגה עט ב שו' 15; **סוטה** כ ב שו' 39.
לית שמע מינה כלום ע"ע ולית שמע מינה כלום.
***לית**⁷³⁵ **שמע מינה כלום, לא מראשה ולא מסופה**⁷³⁶ **בבא מציעא** ז ד שו' 42, שם שו' 44 (מרישא, מסיפא).
לית שמע מינה כלום, לא מרישא ולא מסיפא ע"ע לית שמע מינה כלום, לא מראשה ולא מסופה.
ליתנה מן התורה, איתה מן התקנה⁷³⁷ גיטין מו ג שו' 33.
ליתי (!) (בתמיהה)⁷³⁸ **שביעית** לו ג שו' 41 (ליתי₂ וצ"ל: ליתו)⁷³⁹.

⁷²⁷ תרגום: לא הפרק שלכם אלא שלנו. ולפי ההגהה: הפרק שלהם.
⁷²⁸ ההגהה "דידהון" היא הגהה של אפשטיין, על פי דפוס קושטא (קה ע"א, ושם: "דידהו"); כלומר, של הבבליים — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 707, ד"ה ירוש' וד"ה פ"מ; עמ' 994, ד"ה אבל. וראה עוד: שם, עמ' 900, הע' 2; מבואות לסה"ת, ריש עמ' 100, ועי"ש.
⁷²⁹ תרגום: אין ר' חלוק על אביו.
⁷³⁰ תרגום: אין ר' כחכמים.
⁷³¹ תרגום: אין ר' מודה.
⁷³² תרגום: אין ר' חלוק. ועל שימושיו של הביטוי עיין תוכפ"ש, קידושין, עמ' 932, שו' 29.
⁷³³ ההגהה על פי המקבילה הבאה בתרומות.
⁷³⁴ תרגום: אין ר' צריך לקל וחומר הזה, [אלא] ר' דורש פסוק.
⁷³⁵ אפשטיין מגיה כאן: "לית את" (מבוא לנוה"מ, עמ' 1000, ד"ה בירוש'; והעתיק שם בטעות: "מסיפה"). ולדעתי, אין צורך, כי לפעמים "לית" = "לית את".
⁷³⁶ תרגום: אין אתה שומע (כלומר, לומד) ממנה (כלומר, מן המשנה) כלום, לא מראשה ולא מסופה.
⁷³⁷ תרגום: אינה מן התורה, ישנה מן התקנה. לא כללתי ברשימה את המונח "תקנה" בפני עצמו, כי הוא מונח הלכתי מקובל שאינו שייך לרשימה זו.
⁷³⁸ תרגום (אחרי ההגהה): אין הוא?!

***ליתי בר (!)**⁷⁴⁰ **בבא בתרא** יו א שו' 4 (ד-), שם שם (צ"ל בשניהם: כן)⁷⁴¹.

ליתן ע"ע מניין ליתן את האמור בזה בזה ואת האמור בזה בזה.

ליתן חלק בין... ל-... שבועות לד א שו' 3.

ליתנון אלא⁷⁴² **יומא** מד ד שו' 18.

ליתני יכול למיקשי (!) לה על דר'⁷⁴³ **יבמות** יג ד שו' 56 (צ"ל: ליתנא יכול מיקשי)⁷⁴⁴.

לכאן פסחים כח א שו' 2; **שבועות** לג א שו' 74532.

לכאן (= לארץ ישראל) **חלה** ס א שו' 52; **שקלים** נ א שו' 743; **תענית** סט א שו' 762;

כתובות לה א שו' 38; (צ"ל: לבר)⁷⁴⁶, שם שו' 39; (צ"ל: לבר)⁷⁴⁷; **גיטין** מג ג שו' 1, שם

שו' 3.

לכאן (= לטבריא) **מעשרות** מט א שו' 74832.

לכו ושאלו את ברכות יב ד שו' 45; **פאה** טו ג שו' 15; **קידושין** סא ב שו' 3 (ושאלו,

ל- תחת את).

לכו שאלו ל- ע"ע לכו ושאלו את.

לכון (!) צריכא ע"ע לכן צריכה (כלומר, לומר).

⁷³⁹ להגהה ראה כ"ר, עמ' 199 שו' 31 (ושם: "לית הוא"). ולפירוש העניין ראה שו"ת מהרי"ט, ח"א, סי' מז (אהצו"ל, ריש עמ' 52, ד"ה ר' סימון [השני]). והביטוי נרשם כאן בגלל היותו בתמיהה. ונמצא ביטוי זה לעיל מזה פעמיים: לו ע"ג שו' 40 וש"ר 41 (המופע הראשון); אלא שפירושו שם בניחותא, ואינו מכלל הביטויים הנידונים כאן.

⁷⁴⁰ תרגום (אחרי ההגהה): אינה כך! כלומר, אין הדבר כך!

⁷⁴¹ אפשר לקרוא כן און כן — ראה מ"ע פרידמן, "מעשה גדול": קטע חדש מן המעשים לבני ארץ-ישראל", תרביץ נא (תשמ"ב) סוף עמ' 204: "ולשם כאן". והנוסח בכ"א: "דלית הוא בן" (א2; עמ' 98 שו' 6). ועיין מה שכתב ליברמן שם, עמ' 212, שו' 6.

⁷⁴² תרגום: אינם אלא! — בלשון קושיא.

⁷⁴³ תרגום (אחרי ההגהה): איני יכול להקשות אותה על ר'.

⁷⁴⁴ הגהתי "ליתנא" (= "לית אנא") ו"יכיל" על דרך הארמית. ואפשטיין מגיה "לית נן" תחת "ליתני", ולא הגיה את "יכול" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 1165, ד"ה ואף). ולא ירדתי לסוף דעתו. אשר לביטוי "למיקשי לה": הביטוי קשה, שהפועל "קשי" הוא מבניין פֻעַל הכבד, וצורת המקור היא "מקשיא". לכן אפשר היה להגיה כאן: "למיקשיא". ברם, נראה לי יותר להגיה "מיקשי לה", והיא צורת בינוני: "מקשי" (בכתיב מלא). כי הפועל "יכיל" בא לא רק לפני צורות המקור, אלא גם לפני צורות הבינוני וגם בשלילה, כגון: "לית עלמא יכיל קאים ביה מן דילטוריא דיליה" (ושבת ג ע"ב שו' 4), "לא יכיל עבד כלום" (חגיגה עח ע"א שו' 1), "ולא יכיל מישתבע לי" (שבועות לח ע"א שו' 6). והביטוי "מקשי לה" הוא ביטוי רווח בירושלמי, ע"ע.

⁷⁴⁵ לא כללתי כאן את שני המופעים שבעירובין יט ע"ג שו' 36: "זה נעשה לכאן וזה נעשה לכאן", כי אין הוראתם אלא "לכך". ואמנם כן הוא במקבילות: "זה נעשה לכך וזה אינו נעשה לכך" (וכלאים כט ע"ב שו' 50 וסוכה נב ע"א שו' 57). ועיין מבוא לנוה"מ, עמ' 1264, ד"ה ומצוי. אבל הוא קורא במופע המצוטט שם ככל הנראה: לכן. ראה לעיל שם, ד"ה לכן.

⁷⁴⁶ ההגהה על פי המקבילה בכלאים לב ע"ב שו' 31.

⁷⁴⁷ ההגהה על פי המקבילה בכלאים לב ע"ב שו' 32.

⁷⁴⁸ ראה עוד ערך "להכא (= לטבריא)".

לכך נצרכה (כלומר, לומר)⁷⁴⁹ **שביעית** לח ב' ש' 16 (צ"ל: לכן?)⁷⁵⁰.

לכך שנינו **שבת** טו ד ש' 18.

לכל דבר (בלשון שאלה)⁷⁵¹ **יבמות** ג ד ש' 63.

לכל דבר (בלשון קושיא) **יבמות** יג ב ש' 752; **שבועות** לג א ש' 2. וראה עוד ערך ולכל דבר (בתמיהה).

לכל הדברים (בלשון קושיא)⁷⁵³ **סוטה** יח ד ש' 3. וראה עוד ערך ולכל הדברים (בלשון שאלה).

לכל רביה (!) ע"ע ולכל דבה (בתמיהה).

לכן (!) **שבועות** לח ג ש' 30 (צ"ל: כך)⁷⁵⁴.

לכן צריכ' ע"ע לכן צריכה (כלומר, לומר).

לכן צריכה ע"ע לכן צריכה (כלומר, לומר).

לכן צריכה (כלומר, לומר)⁷⁵⁵ **תרומות** מא ד ש' 2; **מעשרות** מח ד ש' 43, נ א ש' 4, שם ש' 36 (לא כן)⁷⁵⁶, שם ש' 55 (לא כן)⁷⁵⁷; **מעשר שני** נד ד ש' 21; **שבת** ב ד ש' 61

⁷⁴⁹ פירוש: לעניין זה נצרכה הברייתא לומר, ללמד את הדין. ועיין פליקס, מסכת שביעית, ב, עמ' 192, פירוש, ש' 10 וש' 11; שם, ביאור, ש' 7 וש' 9. וצ"ע.

⁷⁵⁰ ההגהה על פי נוסח הר"ש, שביעית פ"ח מ"ו, [ד"ה לבודידה] (אהצו"י, עמ' 78, ד"ה אם אינו).

⁷⁵¹ הביטוי "לכל דבר" בא בכמה מקומות בירושלמי בניהוחא כחלק מממרא, ואלה הם: **תרומות** מד א ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 36, שם ש' 38, מו ד ש' 34; **שבת** ט ד ש' 63 (צ"ל: וכל — ראה ירוכ"פ, עמ' 135, ד"ה לכל דבר); **מועד קטן** פב א ש' 20; **יבמות** ח ד ש' 723, שם ש' 24; **גיטין** מח ד ש' 62. יתר על כן, הביטוי "לכל דבר" הוא ביטוי עתיק, ובא בתעודות עתיקות — ראה ע' ירדני, אוסף תעודות ארמיות, עבריות ונבטיות ממדבר יהודה וחומר קרוב, ב, ירושלים 2000, סוף עמ' 30, ערך דבר. ⁷⁵² עיין הלשון בתוספתא יבמות, פ"ג ה"ג, עמ' 46 ש' 14-15.

⁷⁵³ עניינו של הביטוי כאן — לכל דבר ועניין הכרוכים בנושא אחד, כעניין הביטוי "לכל דבר". ורשמתי בו את הוי"ו הפותחת (בערך "ולכל הדברים [בלשון שאלה]") בדומה לערכים: ולכל דבה (בתמיהה); ולכל דבר (בתמיהה).

וישנם מופעים רבים של "כל הדברים", בחלקם עם אותיות שימוש שונות, כולל הלמ"ד, במשמעות כל הדברים ממש, ואלה הם (בציון אות השימוש למ"ד בלבד): **כלאים** כט א ש' 51; **תרומות** מ ג ש' 48 (ל-), מא ב ש' 7; מג א ש' 42; **מעשרות** מט ב ש' 40; **ערלה** סג א ש' 57; **שבת** ז א ש' 41, יו ד ש' 25, שם ש' 28, שם ש' 29; **עירובין** כ ד ש' 30, שם ש' 31; **פסחים** ל ג ש' 60, לו ד ש' 4, לה ב ש' 26, לו ד ש' 31, לז ד ש' 56; **ביצה** סב ג ש' 4; **תענית** סד ג ש' 27; **חגיגה** עו ג ש' 62 (ל-), שם ש' 64 (ל-); עו ד ש' 1 (ל-); **יבמות** ז ב ש' 29, שם ש' 30, שם ש' 32, יג ד ש' 8 (ל-); **סוטה** יו ב ש' 19, יט ב ש' 48; **כתובות** ל א ש' 49 (ל-); **נדרים** לט ג ש' 31, שם ש' 33, מב ב ש' 12 (ל-), שם ש' 14 (ל-), שם ש' 15 (ל-); **נזיר** נה ג ש' 21, שם ש' 22, נז ג ש' 40 (ל-); **קידושין** סד ב ש' 5; **הוריות** מו ד ש' 43 (ל-), שם ש' 44 (ל-). ⁷⁵⁴ ההגהה על פי קטע סבונה (קטע 5.1, עמ' 274 ש' 6; וראה עוד שם, עמ' 296). ולפירוש העניין ראה מה שכתבתי בקונטרס הסוגיות, סי' 8, עמ' 1498 ואילך.

⁷⁵⁵ תרגום: לכך נצרכה [המשנה או הברייתא או הממרא או ההוראה לומר]. כלומר, הן נצרכו ללמד את ההלכה בעניין זה. והמונח בתענית סו ע"ד ש' 18 ובכתובות כו ע"ג ש' 18 וש' 20 אמור על בעיא. ויתכן לתרגם את ההשלמה בצורה סבילה: לכך נצרכה [הבעיא להיאמר].

לכן צריכה (כלומר, לומר) (המשך) (צריכ')⁷⁵⁸, שם ש' 63, ה ד ש' 5, יב א ש' 40; **פסחים** לא א ש' 38; **יומא** מג א ש' 63; **ביצה** סא א ש' 1; **תענית** סו ד ש' 18; **מגילה** עד ב ש' 53, עה א ש' 56; **חגיגה** עט ד ש' 4; **מועד קטן** פא ב ש' 23 (צריכא); **יבמות** ז ג ש' 52, ח ב ש' 45 (לא כן); ט ג ש' 29 (לא כן); **כתובות** כו ג ש' 18, שם ש' 20, כז ד ש' 23, כט ג ש' 47, לב ב ש' 35 (צריכא), לג ד ש' 30 (צריכא), שם ש' 36 (לכון); **צריכא**; **נדרים** לט ד ש' 41 (צריכא); **גיטין** מה א ש' 18, נ ג ש' 17; **קידושין** נח ב ש' 28 (לא);⁷⁵⁹ **צריכא**, ס ב ש' 6, סג ג ש' 58, סג ד ש' 12; **סנהדרין** כד ג ש' 7, שם ש' 10; **עבודה זרה** מג ב ש' 38, מה א ש' 15.
לכן צריכה מימר⁷⁶⁰ **תרומות** מב א ש' 28.

לכשייעשה **נזיר** נח א ש' 7.

לכתחילה (!) ע"ע כתחילה (= לכתחילה).

****ללמד כלאים** לא ב ש' 41; **תרומות** מא ג ש' 61; **שבת** ט ג ש' 16, שם ש' 18, שם ש' 32, שם ש' 48, ט ד ש' 15, שם ש' 29, יא ד ש' 18; **פסחים** לו ד ש' 41, לז א ש' 14, שם ש' 15; **ראש השנה** נח ב ש' 35; **חגיגה** עו ב ש' 6, שם ש' 7 (ללמד₂); **יבמות** ו ג ש' 17, שם ש' 20, שם ש' 21, ח ג ש' 55 (2x), יא ד ש' 48, שם ש' 50, שם ש' 52; **סוטה** כא ד ש' 3 (ללמד₁); **נזיר** נד ג ש' 29, שם ש' 31, שם ש' 45; **בבא בתרא** יז ג ש' 46 (צ"ל: ללמוד)⁷⁶²; **סנהדרין** כד ג ש' 53, כז א ש' 13, שם ש' 14, שם ש' 15; **עבודה זרה** מג א ש' 52; **הוריות** מו ג ש' 76348.

ללמד על הכלל סוטה כא ד ש' 3.

ללמד על עצמה שבת ט ג ש' 29; **נזיר** נד ג ש' 42.

ללמד על עצמו סנהדרין כה ב ש' 30. וראה עוד ערך לא ללמד על עצמו יצא.

****לללמד ברכות** ד ד ש' 65; **פאה** טו ב ש' 39; **שביעית** לג ב ש' 53; **שבת** ג ד ש' 41, ז ג ש' 28; **יומא** לח ב ש' 14, שם ש' 16, שם ש' 18, לט ד ש' 27; **סוכה** נד ב ש' 39, נד ג ש' 14, נה א ש' 54, נה ד ש' 20; **ביצה** סא ד ש' 9; **תענית** סז ב ש' 47, סח א ש' 76457; **מגילה** עד ב ש' 29, שם ש' 32; **חגיגה** עו ב ש' 53, עו ג ש' 22; **יבמות** ג ד

⁷⁵⁶ להגהה ראה נוסח הרדב"ז, פ"ה מהלכות מעשר הי"ב (אהצו"י, עמ' 107, ד"ה לא כן). וראה עוד נוסח הר"ש, שביעית פ"ח מ"ו, [ד"ה לבדידה] (אהצו"י, שם).

⁷⁵⁷ להגהה ראה כ"ר, עמ' 258א ש' 34.

⁷⁵⁸ ליברמן מעביר את המופע הזה לשורה 62 — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 16, ד"ה פירחי; ריש עמ' 17, ד"ה חייה; שם, הע' 1.

⁷⁵⁹ ההגהה על פי המקבילה בכתובות כז ע"ד ש' 23 הרשומה לעיל בְּעֶרֶךְ — ראה כ"ץ, א, עמ' 68, הערה לשורה 4.

⁷⁶⁰ כן הוא גם בכ"ר: "לכן צריכה מימר" (עמ' 221א ש' 27).

⁷⁶¹ תרגום: לכן צריכה [המימרא] לומר. כלומר, ללמד שהלכה כרבי, עי"ש.

⁷⁶² ע"ע מה לנו ללמוד מן. ואולי יש לנקד: לְלַמֵּד.

⁷⁶³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע לְמֹד.

****ללמדך** (המשך) ש' 21, ו ג ש' 11, ט ג ש' 60; **כתובות** לב ג ש' 9, לה ג ש' 49; **קידושין** נח ג ש' 21, סה ג ש' 40; **בבא מציעא** יא ב ש' 55; **סנהדרין** כב ג ש' 9; **מכות** לא ד ש' 76547. ועיין עוד ערך לא בא אלא ללמדך.

ללמוד ע"ע מה לנו ללמוד מן. ועיין עוד ערך מוטב ללמוד... ואל ללמוד...⁷⁶⁶.

למאן דאמר⁷⁶⁷ **ברכות** י ד ש' 26 (למן, דמר); **דמאי** כג ד ש' 57; **תרומות** מא ג ש' 21, מב א ש' 60 (2x); **דמר**, מג א ש' 41, שם ש' 42, מח ב ש' 2! (צ"ל: ולמאן)⁷⁶⁸; **חלה** ס ב ש' 54; **ערלה** סג א ש' 17; **שבת** ה ג ש' 3 (דמר); **עירובין** כו ב ש' 44 (דמר); **פסחים** לד ג ש' 28; **סוכה** נב ב ש' 32; **ביצה** ס ב ש' 36, סא ב ש' 42; **מגילה** ע ב ש' 50; **יבמות** ד ד ש' 6, שם ש' 12, שם ש' 18, שם ש' 21, ז ג ש' 38, ט ב ש' 59; **כתובות** לד ד ש' 45 (דמר), לו ב ש' 47; **גיטין** מט א ש' 30; **קידושין** סו א ש' 3; **סנהדרין** כה ג ש' 38, ל ג ש' 42; **הוריות** מו א ש' 60 (דמר).

למאן דמר ע"ע למאן דאמר.

ללמד (ושם) ע"ע למד מן הלמד⁷⁶⁹.

ללמד **מגילה** ע א ש' 30 (2x); **בינוני**; **סוטה** כ ד ש' 6 (בינוני); **נזיר** נו ב ש' 43 (צ"ל: למדת)⁷⁷⁰. ועיין עוד ערך לא למד... אלא....

****ללמדך**⁷⁷¹ **ברכות** ז א ש' 35; **כלאים** כח ג ש' 5; **שביעית** לט ג ש' 58; **שבת** ד ד ש' 46, ט ג ש' 23 (ולמ'!), שם שם, יא ד ש' 60, יג ד ש' 74; **פסחים** לד ד ש' 51, שם ש' 52, לו ד ש' 42; **יומא** לח א ש' 45, שם ש' 46, לח ב ש' 2, שם ש' 3, לט א ש' 20; **מגילה** עה ב ש' 11; **חגיגה** עו ד ש' 10; **יבמות** ב ג ש' 14; **כתובות** לב ד ש' 18, שם ש' 19; **גיטין** מד ד ש' 36, מו ג ש' 36, שם ש' 44; **קידושין** נט א ש' 21; **בבא קמא** ב ב ש' 11, שם ש' 14, שם ש' 15, שם ש' 19 (2x), שם ש' 22; **סנהדרין** כ ג ש' 16 (צ"ל: ללמד או ללמוד)⁷⁷², כג א ש' 18, כה א ש' 7; **שבוועת** לח ג ש' 50, שם ש' 54.

⁷⁶⁴ המופע הזה מובא בילקוט שמעוני, ישעיה, רמז תעה, בשם ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי (אהצו"י, עמ' 98, ד"ה ושלשתן). כלומר, הוא אמוראי בוודאי, ולכן לא רשמתי לצידו סימן שאלה. והוא הדין למקבילה שבמגילה עד ע"ב ש' 32 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ. וראה עוד אהצו"י, מגילה, עמ' 73, ד"ה ושלשתן. ⁷⁶⁵ לא כללתי את המופע שבמועד קטן פא ע"ד ש' 31, כי הוא ככל הנראה לשון משנתנו בעדויות פ"ה מ"ו לפי גירסת הירושלמי (וכן הוא בכ"י מינכן של הבבלי, ובכ"י ק, מ"ח: "ללמד"). וכבר העיר אפשטיין בעניין אחר, בעניין חלוקת המשניות: "והלכות הירוש' אינן שוות כלל בשום מקום למשנה שבירוש" (מבואות לסה"א, עמ' 382, הערת כוכבית; וכיוצא בזה, שם, עמ' 384, הערת כוכבית); וכן "ההלכות שבירוש' מתאימות רק במיעוט לחלוקת המשניות שלפני הפרק" (שם, עמ' 489, הע' 19).

⁷⁶⁶ למופעים נוספים מסופקים ע"ע: ללמד; ללמד.

⁷⁶⁷ תרגום: למי שאומר. כלומר, לדעת מי שאומר.

⁷⁶⁸ ראה מה שהגהתי ופירשתי בסוגיא זו במבוא, עמ' קעד, ד"ה הסוגיא השנייה, ואילך.

⁷⁶⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מלמד (ו) (שם).

⁷⁷⁰ ע"ע ולא מן... למדת (בתמיהה). והגהתי על פי סגנון הירושלמי שם.

⁷⁷¹ = לומד.

⁷⁷² הגהתי "ללמד" על פי המקבילה במדרש שמואל, כ, א, נג ע"א. ועיין עוד רות רבה (ה, א), ח

ע"ד; וציין לו ליברמן בגליונות ספרו, טופס ב'. וההגהה "ללמוד" שלי.

לְמֹד (המשך) שם ש' 773. ועיין עוד ערך את למד... אין את למד (הסיפא בתמיהה).

וראה עוד ערך אין את למד (בניחותא).

לְמֹד ע"ע עד שאת למד... למד....

למד (!) אלא ע"ע לא אמר אלא.

למד (!) דבר מסופו ערלה ס ג ש' 32 (צ"ל: ילמד) 774.

למד (!) כן אלא ע"ע לא אמר כן אלא (בינוני).

למד מלמד ע"ע למד מן הלמד.

למד מן הלמד יבמות ח ג ש' 56; קידושין נט א ש' 21 (מן ל', מלמד), שם ש' 22

(2x), שם ש' 24.

לְמֹד ר' ברכות ז ב ש' 8, שם ש' 17; תרומות מד ג ש' 14; שבת יב ד ש' 48, יג א

ש' 11; יומא לח ב ש' 58; חגיגה עו א ש' 19; יבמות יא ב ש' 48; כתובות כו א ש' 48,

כז ב ש' 20, כח ב ש' 46, ל ב ש' 15; נדרים מא ג ש' 7; נזיר נב ג ש' 41, שם ש' 43,

שם ש' 44, נב ד ש' 3, שם ש' 5; קידושין נט ג ש' 23; בבא מציעא י ב ש' 775.13.

ועיין עוד ערך לימד ר'.

לְמִדָּה (!) ע"ע לימדה.

לְמִדָּה ע"ע למידה.

לְלַמְדו ברכות ז א ש' 47, ז ב ש' 3 (גמרו) 776, יא ב ש' 5; פאה כ ב ש' 36, שם ש' 38,

שם ש' 43, שם ש' 52, שם ש' 54, שם ש' 58, שם ש' 62, שם ש' 64, כ ג ש' 1, שם

ש' 5, שם ש' 17; תרומות מ ב ש' 47; מעשרות נ ד ש' 9; מעשר שני נב ג ש' 40, נו

א ש' 25, שם ש' 27, שם ש' 32, שם ש' 42, שם ש' 44, שם ש' 47, שם ש' 51, שם

ש' 52, שם ש' 54, שם ש' 58, שם ש' 59; שבת ד ד ש' 45, ט ד ש' 58, י ב ש' 28, י

ג ש' 26, שם ש' 29, יב א ש' 4, טו א ש' 23, שם ש' 26; עירובין יט א ש' 35, כ ב

ש' 19, כב ד ש' 24, כו ד ש' 40, שם ש' 41; פסחים לא ד ש' 15; יומא לח ב ש' 51;

שקלים נ ב ש' 35, נ ד ש' 42, שם ש' 43; סוכה נה ב ש' 33; ביצה ס ד ש' 47; מגילה

עה א ש' 777.12; יבמות ו ב ש' 59, ח ג ש' 49; סוטה יח ב ש' 6, שם ש' 18, יח ג

ש' 43, כ ג ש' 2; כתובות כה ב ש' 4; גיטין מד ד ש' 6, מה ד ש' 24, מז א ש' 8;

קידושין נח ג ש' 13, ס ד ש' 27, שם ש' 39, סג ג ש' 42; בבא מציעא יב ב ש' 775.10;

773 למופעים נוספים מסופקים ע"ע לְמֹד.

774 הגהתי על פי הלשון לעיל, ש' 29: "למד דבר מתחילתו". וכן הוא בנוסח הרש"ס כאן, ג ע"א

ש' 1. אבל בכ"ר: "למד מתחילתו" (עמ' 2295 ש' 2), "למד דבר מסופו" (שם, ש' 7).

775 למופע נוסף שנשתבש ע"ע דר' (י).

776 להגהה ראה כ"ר, עמ' 265 ש' 34. ו"גמרו" הוא לשון בבלי. ומצאנו כיוצא בזה בקו"א — כי

הנוסח בשבת יא ע"ד ש' 14 לנכון: "נתיצה נתיצה מבית המנוגע", אבל בקו"א: "גמור (י) נתיצה" וכו'.

(ש"ר, עמ' 316, ס' נו). וגניצבורג (פירושם, ג, עמ' 28, ד"ה קשה לעמוד) מקיים את הגירסא "גמרו".

והדברים תמוהים.

777 הגירסא כאן משובשת. ולתיקון הגירסא ראה מה שהערתי בערך "לא למדו... אלא..." על אתר.

למדו (המשך) **בבא בתרא** יג ד ש' 29; **מכות** לב א ש' 22; **שבועות** לה ג ש' 778, 35; לו ב ש' 779. וראה עוד ערך לא למדו... כל עיקר.

למדו (!) ...אלא... ע"ע לא למדו...אלא...

למדום ברכות ז א ש' 53.

למדנו מעשר שני נו ב ש' 7; **שבת** טו ג ש' 15; **יומא** מג ב ש' 45; **סוכה** נד ג ש' 39;

הגיגה עו ג ש' 2, שם ש' 14, שם ש' 19; **קידושין** נח ב ש' 29, שם ש' 53, נח ג ש' 16;

סנהדרין כא ג ש' 17, כו ד ש' 29; **שבועות** לה ב ש' 27.

למדת ע"ע ולא מן... למדת (בתמיהה) 780.

למדתה ע"ע ולא מן... למדת (בתמיהה).

למדתנו שביעית לח א ש' 23. ועיין עוד ערך לא כן לימדתנו (בתמיהה).

למה 781 **ברכות** ב א ש' 30, ב ב ש' 1, ג ב ש' 14, ד א ש' 5 (ו-), ד ג ש' 57, שם

ש' 61, ה א ש' 6, שם ש' 47 (ו-), ה ד ש' 41, ו א ש' 34, שם שם (ו-), שם שם, ז ג

ש' 51, ז ד ש' 63 (ו-), ח ב ש' 1, שם ש' 6, ט א ש' 45, י ב ש' 32, י ג ש' 4, יג ד

ש' 2, יד א ש' 57, יד ב ש' 26; **פאה** טו ב ש' 41, טו ד ש' 25 (ו-), יו א ש' 43 (2x),

שם ש' 47, יט ג ש' 33, שם ש' 64; (ו-; צ"ל: ומר 782); **דמאי** כד ג ש' 20 (ו-), שם ש' 22

(ו-), כה ב ש' 62; **כלאים** כז ב ש' 8, שם ש' 9, שם ש' 13, כח א ש' 62, לא ב ש' 24,

לב ב ש' 25 (ו-); **שביעית** לג א ש' 48 (ו-), לג ב ש' 49, שם ש' 56, לו ב ש' 26 (ו-), לו

ד ש' 31, לז א ש' 12 (ו-), לז ב ש' 31, שם ש' 35, לז ג ש' 53; (צ"ל: מה =] מה

פירוש 783), שם ש' 55, לח א ש' 25, לט א ש' 54; **תרומות** מ ב ש' 18 (ו-), מא ד ש' 23,

מג א ש' 63, מד ב ש' 27, מה א ש' 4, מה ד ש' 36, שם ש' 38, מו ד ש' 38, מז ב

ש' 7, מז ג ש' 52; **מעשרות** מט ג ש' 34; **מעשר שני** נג ג ש' 39, נד ד ש' 10, נה א

ש' 13, שם ש' 14, נה ג ש' 19; **חלה** נז ש' 15, נט א ש' 34, נט ד ש' 13; **ערלה** סא

א ש' 34, סא ב ש' 64; (צ"ל: מה =] מה פירוש 784), סא ג ש' 2, סב א ש' 13; **ביכורים**

סג ד ש' 49 (ו-), שם ש' 50 (ו-), סד ב ש' 59, סה א ש' 54 (2x), סה ד ש' 51 (ו-); **שבת**

ב ג ש' 43, ג א ש' 64, ג ד ש' 1, שם ש' 3, שם ש' 43, ה א ש' 8, שם ש' 64, ה ב

ש' 20, ה ד ש' 34, ז א ש' 21, שם ש' 22, ז ד ש' 29, ט ב ש' 24 (ו-); 785, שם ש' 26

778 למופע הזה והבא אחריו ראה ההערה האחרונה בערך "לא למדו...אלא..."

779 למופע נוסף החסר בכ"ל וד"ו ראה ההערה האחרונה בערך "לא למדו...אלא..."

780 למופע נוסף שנשתבש ע"ע לָמַד.

781 ערך זה כולל גם את המופעים של "ולמה". על שאר הביטויים המורכבים הפותחים במילה זו

עייין באות וי"ו.

782 ראה מבואות לסה"א, עמ' 387, יט ע"ג, ש' 64; שם, הע' 11. ובכ"ר בשיבוש: "ומה" (עמ' 122ב

ש' 9) תחת "ומר". ושתא"י (עמ' 28, ד"ה ולמה) הגיה "ונימר". והלשון הראשון עיקר, כי הוא הלשון

השגור בירושלמי בהקשר זה.

783 ראה מה שצינתי להלן, למקבילה בערלה סא ע"ב ש' 64.

784 ראה מבואות לסה"א, עמ' 489, אחרי הע' 23, ש' 64.

785 הנוסח כאן בגוף כי"ל: "למה" (עמ' 345 ש' 37, בלי וי"ו — ראה ירוכ"פ, עמ' 125, ד"ה אמ' ר' יוסה.

****למה (המשך)** (ו-), ט ג ש' 18 (ו-), י א ש' 26! (ו-); צ"ל: דילמה — בתמיהה⁷⁸⁶, שם ש' 56, י ב ש' 12, שם ש' 35, יא ג ש' 21, יא ד ש' 17 (ו-), יג ב ש' 3 (ו-), שם ש' 4 (ו-), שם ש' 5 (ו-), יג ג ש' 25, שם ש' 26, יד א ש' 22, טו ד ש' 57, יו א ש' 59, יו ב ש' 6, שם ש' 7, יז א ש' 15 (ו-), יז ג ש' 35; **עירובין** יט ב ש' 28 (ו-), יט ד ש' 14 (ו-), כא ב ש' 15 (ו-), שם ש' 44 (ו-), כג ד ש' 4, כד א ש' 30, כו א ש' 45, כו ב ש' 3; **פסחים** כז א ש' 32, שם ש' 33, כז ב ש' 6, כז ג ש' 53, שם ש' 55, כז ד ש' 24, ל ד ש' 49, לב א ש' 9, שם ש' 15, שם ש' 16, לב ג ש' 40, שם ש' 41, שם ש' 48, לג א ש' 45 (ו-), לד א ש' 18, לז ב ש' 51 (ו-), לז ד ש' 43, שם ש' 48; **יומא** לח א ש' 39, לח ב ש' 13, שם ש' 14 (ו-), שם ש' 16, שם ש' 18, לח ד ש' 27 (ו-), לט ב ש' 43 (ו-), לט ד ש' 22 (ו-), שם ש' 53 (ו-), שם ש' 56, מ א ש' 36 (ו-), מ ב ש' 22 (ו-), מ ד ש' 64, מב ג ש' 3, מג ד ש' 18, מד א ש' 50, מד ב ש' 38 (ו-), מד ד ש' 17 (ו-), מה א ש' 11, מה ג ש' 240; **שקלים** מה ד ש' 22 (ו-), מח ב ש' 30 (ו-), מט א ש' 46; **סוכה** נג ג ש' 45, נג ד ש' 2, נד ב ש' 35, שם ש' 41, נה א ש' 34, שם ש' 37; **ראש השנה** נז א ש' 59, נז ב ש' 51, נז ד ש' 32, נח א ש' 8, נח ב ש' 31 (ו-), נח ד ש' 26, נט ד ש' 1; **ביצה** ס ד ש' 33, שם ש' 54, סא ב ש' 3 (ו-); **תענית** סד ד ש' 19 (ו-), סה א ש' 23 (ו-), שם ש' 26 (ו-), שם ש' 29 (ו-), שם ש' 30 (ו-), שם ש' 47, סה ב ש' 39, סה ג ש' 1 (ו-), סה ד ש' 44, סז א ש' 54 (ו-), סז ג ש' 64, סח א ש' 25 (ו-), סט א ש' 38 (ו-), שם ש' 59, סט ב ש' 63 (ו-), סט ג ש' 22; **מגילה** ע ג ש' 16 (ו-), עא ג ש' 49, עא ד ש' 8 (2x), עב ב ש' 7 (ו-), עד א ש' 58, עד ב ש' 15 (ו-), עד ג ש' 12 (ו-); **חגיגה** עו ב ש' 53 (ו-), עז ג ש' 41 (ו-), עח ד ש' 20 (ו-), שם ש' 23 (ו-), עט ד ש' 46, שם ש' 48 (ו-); **יבמות** ג ד ש' 21 (ו-), ד ג ש' 20, ד ד ש' 36 (ו-), ה א ש' 27 (ו-), שם ש' 35, ה ג ש' 49, ז א ש' 28 (ו-), ח ב ש' 17, ח ד ש' 20, ט ג ש' 61, ט ד ש' 55 (ו-), י ב ש' 18, שם ש' 41, י ד ש' 31, יא ב ש' 55 (ו-), שם ש' 59, יב א ש' 54, יב ג ש' 31, יג א ש' 17 (2x), שם ש' 22 (2x), יד ד ש' 26 (ו-), טו ג ש' 42 (ו-), טו ד ש' 62; **סוטה** יו ד ש' 13, יז א ש' 19 (ו-), שם ש' 59 (ו-), יז ב ש' 25, יח א ש' 20 (ו-), שם ש' 56, יח ד ש' 26, שם ש' 32, יט א ש' 51 (ו-), יט ג ש' 24, כ א ש' 53 (ו-), שם ש' 58 (ו-), שם ש' 60 (ו-), שם ש' 64, כ ב ש' 20 (ו-), שם ש' 31 (ו-), כ ד ש' 11 (ו-), כא ב ש' 58 (ו-), כא ד ש' 17, שם ש' 19, כב א ש' 33 (ו-), כב ב ש' 23, כג ג ש' 41; **כתובות** כה ב ש' 52 (ו-), כה ד ש' 1 (2x), כו א ש' 3, כו ג ש' 64, ל א ש' 14, שם ש' 54, ל ג ש' 51, לב ג ש' 12, לב ד ש' 12 (ו-), לד ג ש' 26 (ו-), לה א ש' 32 (ו-); **נדרים** לז א ש' 39, לז ד ש' 31 (ו-), מב ד ש' 3; **גיטין** מד ד ש' 57, מה ד ש' 42, מח ג ש' 57, נ ב ש' 18 (ו-), נ ג ש' 31; **נזיר** נא ב ש' 78746, נב א ש' 5, שם ש' 19, נג א ש' 46, נד ג ש' 31 (ו-), שם ש' 57 (ו-), נד ד ש' 18, נה ג ש' 3, נו א ש' 14 (2x); **קידושין** נט ב ש' 48, ס ג ש' 2 (ו-), סא ג ש' 5 (ו-), שם ש' 53 (ו-), סב ג ש' 60 (ו-), סב ד ש' 44, סג ב ש' 8, סד א ש' 45

786 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 136, ד"ה ולמה.

787 יש להעביר את המופע לעיל, ש' 35 — ראה תוכפ"ש, נזירות, עמ' 507, הע' 22.

****למה** (המשך) (וֹרֵא, סה ב שו' 25 (וֹרֵא); **בבא קמא** ב ד שו' 40 (וֹרֵא, ג ג שו' 27 (וֹרֵא, ה ד שו' 30 (וֹרֵא, ז א שו' 4 (וֹרֵא, שם שו' 9 (וֹרֵא); **בבא בתרא** יו א שו' 57 (2x); **סנהדרין** יח ג שו' 7, כ ג שו' 10 (וֹרֵא, שם שו' 13 (וֹרֵא, כא ד שו' 50 (וֹרֵא, כב ד שו' 57, כג א שו' 20 (וֹרֵא, כג ד שו' 2 (וֹרֵא, כח ב שו' 11 (וֹרֵא, כט א שו' 46, ל ג שו' 24 (וֹרֵא); **מכות** לא ד שו' 53, שם שו' 54 (וֹרֵא); **שבועות** לד ג שו' 12, לה ד שו' 35, שם שו' 55, לו א שו' 44, שם שו' 50; **עבודה זרה** לט ד שו' 53, שם שו' 56, מא ב שו' 48 (וֹרֵא, מא ג שו' 14, מא ד שו' 13, שם שו' 14, שם שו' 21, שם שו' 34, מב ב שו' 57, מב ד שו' 55, שם שו' 56, מג א שו' 51 (וֹרֵא, מג ד שו' 63 (וֹרֵא); **הוריות** מו ג שו' 40 (ולקל מה; וצ"ל: לַה (למה)⁷⁸⁸, מח ב שו' 25, שם שו' 41; **נדה** מח ד שו' 42 (וֹרֵא)⁷⁸⁹. ועיין עוד ערך: ולמה אמר עד ולמה תניתה תריין זימנין.

למה אמר ע"ע ולמה אמר. וראה עוד ערך: ולמה הוא אומר (כלומר, התנא); ולמה הוא אמר (כלומר, הנביא); ולמה הוא אמר דא מילתא (כלומר, החכם).

למה אמר ליה ע"ע ולמה אמר ליה.

למה (!) אמרו ע"ע ולמה אמרו.

למה (!) אמרת ליה הין (!) הכין ע"ע ולמה אמרת ליה אכין.

למה את מסתכל בי⁷⁹⁰ **ברכות** י א שו' 10; **עירובין** כב ב שו' 28⁷⁹¹; **גיטין** מג ג שו' 17, מד א שו' 56.

⁷⁸⁸ להגהה עיין ליברמן, מחקרים, ריש עמ' 245, ד"ה מה לקל. והוא מגיה שם על פי הנספח לבבלי: "אמר לון למה". והוא מפרש: "והכוונה שר' זעירא אמר להם, לר' ירמיה ולרב הונא (או ר' חייא, לגירסת הנספח)" (שם). ולי נראה, שהמילים הקודמות: "אמר רבי הונא על רבנן נצרכה שלא תאמר" (בד"ו שם, שו' 39) מיותרות ומפסיקות באמצע המאמר, והן באשגרה מלקמן שם, מו ע"ד שו' 1, ולא גרסינן להי. ולכן אני מגיה "אמר לַה למה" (תחת "אמר מה לקל מה", כלומר ר' זעירא לר' ירמיה, עיי"ש, ומוחק את המילה "מה" (הראשונה). ומצאנו שגיאה אחרת באות קו"ף בשביעית לו ע"ג שו' 26: "**מן מה** תדני" — כן הוא לנכון בד", אבל בגוף כ"ל: "מקמה" (עמ' 169 שו' 10), והוגה בגליון עי"ע "מן מה" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 431, לו ע"ג, שו' 26. אחרי שכתבתי מצאתי בספרו של הרש"ל, טופס א', שהגיה בשורה 40: "צ"ל: לו למה", ומחק את דברי ר' הונא כמו שמחקתי, והעיר בגליון: "נ"ל שזו היא אשגרה מלקמן ריש ע"ד". אבל בטופס ב' מחק רק את המילים "שלא תאמר" בדברי ר' הונא, והעיר עליהן בגליון: "אשגרה מלהלן רע"ד", וכן מחק את המילה "מה" (במילים: "אמר מה", והגיה תחת "לקל מה" — "לון למה" על פי נוסח הוריות הנספחת לבבלי. ושתא", סוף עמ' 580, ד"ה ר' ירמיה, הגיה קרוב לשתי ההגהות שלי, עיי"ש.

⁷⁸⁹ למופעים נוספים ע"ע: ולא (בתמיהה); מה (וכללית; בלשון שאלה או קושיא). וליברמן מגיה "למה" תחת "מה" בפסחים ל ע"א שו' 5 — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 416, ד"ה מה. ואין הדברים נראים, אלא צריך לומר שם: "מן", כלומר, משהטל מתפוגג מהם. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "מה אכפה לַה" לסוטה כ ע"ב שו' 21 (ושם: "ולמה").

⁷⁹⁰ למשמעות הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 289, הע' 2.

⁷⁹¹ לדעתי, אלה הם דברי ר' הושעיה לר' יוחנן; שר' הושעיה הוא בעל המימרא, ור' יוחנן הוא שהסתכל בו בתימהון, עיי"ש. ודברי ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 289, ד"ה ר' יוחנן) תמוהים מאוד, שר' יוחנן לא היה מעזי פניו כך בפני רבו.

למה את מקנתר לון⁷⁹² מעשרות נא א שו' 9.

למה אתון אמרין⁷⁹³ גיטין מח ד שו' 21, שם שו' 23.

****למה הדבר דומה ברכות ה ג שו' 2, יב ג שו' 4; תענית סו ד שו' 2; מועד קטן פג ג שו' 18; בבא מציעא ט ב שו' 8.**

למה הוא דומה ברכות ב ד שו' 60; סוכה נג ג שו' 10.

למה הוא מושל שבת יד ג שו' 4, שם שו' 5.

למה הוא מקנתר להון (!)⁷⁹⁴ נדרים מ ד שו' 60 (צ"ל: לה)⁷⁹⁵; קידושין סד ב שו' 61 (למה לוי, והוא; צ"ל: לה).

למה היה... דומה סנהדרין כח ב שו' 51.

למה היה ר' דומה ברכות ה ג שו' 17, שם שו' 31.

למה הן דומין ברכות ג ב שו' 56; סנהדרין ל ב שו' 5; עבודה זרה מא ג שו' 51.

למה זה דומה תרומות מד ב שו' 15; כתובות לג ד שו' 20; גיטין נ ב שו' 2.

למה זו דומה כתובות כה ב שו' 34.

למה (!) טעמא דר' ע"ע מה טעמא דר'.

למה לא ע"ע ולמה לא.

למה לא אמריתו (!) ליה⁷⁹⁶ תרומות מה ב שו' 18 (צ"ל: אמריתון)⁷⁹⁷.

למה לא שמע (!) לה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע ולמה לא שמע (!) לה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי.

****למה לא שנינו בבא קמא ה ד שו' 33.**

למה לא תנינן ע"ע ולמה לא תנינן. וראה עוד ערך ולמה לא תנינן אלא אילין.

למה לא תנינן... עמהון ע"ע ולמה לא תנינן... עמהן.

למה לא תניתה⁷⁹⁸ יבמות ב ג שו' 26. ועיין עוד ערך ולמה לא תניתה מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל.

למה לאו (!) ע"ע ולמה לא.

⁷⁹² תרגום: למה אתה מקנטר אותם?!

⁷⁹³ תרגום: למה אתם אומרים?

⁷⁹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): למה הוא מקנטר אותו?

⁷⁹⁵ כבר הגיהו כן בשתיקה הק"ע (כז ע"א, [ה"ב], ד"ה למה הוא) והפ"מ (שם, ד"ה למה הוא). והוא הדין למקבילה בקידושין.

⁷⁹⁶ תרגום: למה לא אמרתם לו?!

⁷⁹⁷ ההגהה על פי כ"ר (עמ' 233 ב שו' 27). ואולי צריך לומר: אמרתון.

⁷⁹⁸ תרגום: למה לא שנה אותה [רבי במשנתנו]. כלומר, שלא שנה במשנת יבמות פ"א מ"א את "אמו אנוסת אביו נשואה לאחיו מאביו" בכלל הנשים הפוטורות צרותיהן מן החליצה ומן היבום. והתלמוד מחזר לעמוד על טעמו של רבי שענה על שאלתו של לוי בְּעִנְיִן: "ניכר אותו האיש שאין לו מוח בקדקדו" (שם, שו' 21). ואחרי שהתלמוד דחה שני הסברים בְּעִנְיִן, העלה שטעמו של רבי הוא: "בגין דתנינן אחותה שהיא יבמתה או חולצתה או מתייבמת" וכו' (שם, שו' 27, עיי"ש). וכן מלמד לשונו של אפשטיין, מבוא לנורה"מ, ריש עמ' 32. ושלא כאלבק, מחקרים, עמ' 25, הע' 1, ע"ש.

למה לי דמאי כג א שו' 3, כג ד שו' 41, שם שו' 53, כד א שו' 31; כלאים כז ב שו' 31, שם שו' 32, כז ג שו' 48, כח א שו' 22, ל ד שו' 26, שם שו' 51; שביעית לד א שו' 64; תרומות מא ב שו' 49, מו ד שו' 35; מעשרות נ א שו' 3, נ ג שו' 8 (מהו!);⁷⁹⁹ מעשר שני נד ג שו' 12; חלה נח ד שו' 24, נט א שו' 39, שם שו' 43; ערלה ס ד שו' 3, סא א שו' 18, סא ב שו' 55; ביכורים סה ב שו' 2; עירובין כא ד שו' 44 (ו-), כד ב שו' 44 (ו-), כה ג שו' 55 (ו-); פסחים לה ג שו' 11⁸⁰⁰; שקלים מז א שו' 36! (ל"ג למה, צ"ל: לית);⁸⁰¹ סוכה נד ד שו' 30; ראש השנה נז א שו' 21 (ו-); מגילה עב ג שו' 34 (ו-); יבמות ד ד שו' 60, יא א שו' 46; כתובות כז ד שו' 24; נדרים לו ג שו' 46, לז ד שו' 40; נזיר נב ג שו' 52; קידושין נח ב שו' 28; עבודה זרה מב א שו' 22 (ליהו!);⁸⁰² נידה מט ג שו' 12.

למה לי... למה לי... דמאי כא ד שו' 31; מעשרות נא ב שו' 34; שבת יג ג שו' 45; יבמות י א שו' 28 (לינשא! תחת לי וצ"ל: לי נשא)⁸⁰³, יא א שו' 49-50.

למה לי כר', אפילו כר' סוטה יט ב שו' 21 (ו-, כר' 2 +אביו); נדרים לו ד שו' 52; נזיר נא ג שו' 40. וראה עוד ערך ולמה לי כר' ישמעאל, ואפילו כר' עקיבה אתיא היא.

למה לי כר', אפילו כרבנין פאה יז ג שו' 11 (ו-); עירובין כא ב שו' 15 (ו-, לי ל'!), ואפילו, כרבנין; פסחים לה ב שו' 63 (כרבנין); קידושין סד א שו' 9; שבועות לז ג שו' 37 (ו-, כרבנין).

למה לי כר', אפילו כרבנין ע"ע למה לי כר', אפילו כרבנין.

למה לי למימר⁸⁰⁴ נזיר נב ב שו' 19.

למה לי נן אמרין ע"ע ולמה לי נן אמרין.

למה לי נן פתרין לה דברי הכל ע"ע ולמה לי נן פתרין לה דברי הכל. וראה עוד ערך ולמה לינן פתרין לה כר'.

למה ליה (!) ע"ע למה לי.

למה לינשא (!) ... למה לי... ע"ע למה לי... למה לי....

למה לית אינון (!) אמרין ע"ע ולמה לי נן אמרין.

למה לית אנן פתרין לה דברי הכל היא ע"ע ולמה לי נן פתרין לה דברי הכל.

למה נאמר ע"ע: אם כן למה נאמר (הפסוק); ואם כן למה נאמר (הדין).

למה (!) נצרכה ע"ע למי נצרכה.

למה נקרא שמה ע"ע ולמה נקרא שמה.

למה נקרא שמו ע"ע ולמה נקרא שמו.

למה נקראו ברכות יא ג שו' 26 (נקרו); מגילה עד ג שו' 9.

⁷⁹⁹ להגהה ראה כ"ר, עמ' 259א שו' 20 (ושם: "ולמה לי").

⁸⁰⁰ ליברמן מוחק "לי" — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 496, ד"ה אין תימר. ונראה שחזר בו — ראה ירוכ"פ,

מהדו"ח, עמ' 571, הערה לעמוד 496, ד"ה המלה "לי".

⁸⁰¹ ראה המקבילה בקידושין סא ע"א שו' 57.

⁸⁰² להגהה עיין בפ"מ, יז ע"א, ד"ה ר' יוסי בעי.

⁸⁰³ ראה ק"ע, נא רע"א, ד"ה למה לי אלמנה.

⁸⁰⁴ תרגום: למה לי לומר!!

למה נקראו (!) שמן ע"ע ולמה נקרא שמן.

למה נקרו ע"ע למה נקראו.

למה ר' אומר ע"ע ולמה ר' אומר.

למחר סיני נחת ומחדת לכון מילה⁸⁰⁵ מגילה עב ב ש' 23.

למי ניצרכה ע"ע למי ניצרכה.

למי ניצרכה⁸⁰⁶ ברכות ד ד ש' 27; פאה כ ד ש' 60; דמאי כה ב ש' 41; תרומות מ ג

ש' 17; ערלה סא ד ש' 3; ביכורים סד ב ש' 40; שבת י ג ש' 62, י ד ש' 16, יב ב

ש' 8, יג ג ש' 10, טו ג ש' 3; עירובין יט א ש' 46, יט ב ש' 52, כ ד ש' 13; פסחים

לג ד ש' 21 (ניצרכה); סוכה נב ג ש' 40; ראש השנה נט א ש' 4; יבמות יב ג ש' 10;

כתובות כו ג ש' 2 (למה!); כט א ש' 42, ל ג ש' 80738.

למידה פאה כ ג ש' 7 (למדה); מעשר שני נו א ש' 61; שבת ט ד ש' 5; פסחים לא ד

ש' 62, שם ש' 64; קידושין נט א ש' 21; סנהדרין כד ג ש' 31 (לימדה!);⁸⁰⁸ וראה עוד

ערך: אין... למידה מ-...; מלמדת ואינה למידה (?).

למידות יומא מב ג ש' 42, שם ש' 43.

למידין⁸⁰⁹ שביעית לט ב ש' 33; תרומות מא ב ש' 6, שם ש' 17;⁸¹⁰ פסחים לב ב

ש' 40; יומא לט א ש' 20, מב ד ש' 62, שם ש' 63, מה א ש' 41; חגיגה עז ג ש' 30;

יבמות ב ג ש' 15; סוטה כג א ש' 11; כתובות כו ב ש' 58; נזיר נה ג ש' 39; קידושין

נח ג ש' 45, שם ש' 46; סנהדרין כד ד ש' 50; שבועות לה ג ש' 36, לו ב ש' 5, לו ד

ש' 20. וראה עוד ערך אין למידין.

למידין (בתמיהה) ע"ע ולמידין (בתמיהה). ועיין עוד ערך אנו למידין (בתמיהה).

למיקם על הדין טעמא ע"ע בעי למיקם על הדין טעמא.

למיקשי (!) לה על דר' ע"ע מקשי לה על דר' (בהקשר).

למיקשייה ע"ע מקשייה (מקור).

למיתני ע"ע מיתני (מקור).

למן דמר ע"ע למאן דאמר.

⁸⁰⁵ תרגום: למחר סיני יורד ומחדש לכם דבר. פירוש: מחר יורד ר' יוחנן לבית המדרש, אחרי שנעדר

ממנו שלוש שנים ומחצה מחמת מחלתו, ומחדש לכם דבר תורה. ו"סיני" הוא כינוי לר' יוחנן, ע"ש. וללשון "מחדת מילה" ראה ברכות ה ע"א ש' 35: "אי מחדית (!) מילה". וראה מה שהגהתי בו והערתי עליו בערכו.

⁸⁰⁶ פירוש: לדעת מי מן החכמים ניצרכה המשנה, הברייתא או המימרא (ראה פאה כ ע"ד ש' 60 = עירובין כ ע"ד ש' 13). לומר, ללמד דין זה.

⁸⁰⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ניצרכה (כלומר, לומר).

⁸⁰⁸ להגהה ראה המקבילה בשבת ט ע"ד ש' 5.

⁸⁰⁹ הערך כולל שני סוגים של לימוד: הראשון, אנו, כלומר החכמים, למדים דבר מדבר, כגון: שביעית לט ע"ב ש' 33, תרומות מא ע"ב ש' 6, והוא רובו של הערך; והשני, הדברים למדים זה מזה, כגון: תרומות מא ע"ב ש' 7 (ספק תנאי), יומא מב ע"ד ש' 62.

⁸¹⁰ ראה מה שהעיר היגר, ז, עמ' 326, סי' רח. והוא הדין לשאר המונחים המופיעים בקטע זה.

למעט שבת ט ד ש' 2, שם ש' 18; **פסחים** כז ג ש' 46! (צ"ל: לרבות)⁸¹¹, לב א ש' 35; (צ"ל: לרבות)⁸¹²; **שקלים** מו ד ש' 35, שם ש' 37; (צ"ל: מיעטו)⁸¹³; **מגילה** עה ב ש' 13; **נזיר** נד ג ש' 55; **סנהדרין** כב ד ש' 50; (צ"ל: לרבות)⁸¹⁴, כד ג ש' 28, שם ש' 42; **הוריות** מה ג ש' 81541.

למעשה ברכות ה ב ש' 17; **תרומות** מ ב ש' 81647; **מועד קטן** פב ד ש' 43; **סוטה** יז א ש' 49 (2x)⁸¹⁷, כ א ש' 63; **גיטין** מז א ש' 9, מט ב ש' 55; **סנהדרין** כב ב ש' 81820; **נדה** נ ב ש' 24 (ר.).

למקנתרה ע"ע מקנטרה.

למקרא סמכו שביעית לג א ש' 42, שם ש' 43 (2x), שם ש' 46.

לסמוך⁸¹⁹ **ברכות** יג ד ש' 58. וראה עוד ערך סמך הכתוב.

לסתמא (!) ע"ע סתמו.

לעבודה (!) ע"ע לעובדא.

לעובדא⁸²⁰ **ביצה** סא ב ש' 11 (2x), שם ש' 13; **חגיגה** עז א ש' 10 (לעובדה)⁸²¹, שם ש' 13 (לעובדה); **סנהדרין** כא ד ש' 25; **נדה** נ א ש' 53 (לעבודה! וצ"ל: לעובדה)⁸²².

⁸¹¹ הגהתי כאן, ובמקבילה בסנהדרין כב ע"ד ש' 50 הרשומה להלן, כשיטת הק"ע. ובקטע עסיס (עמ' 56, ש' 10, ד"ה תמן) נמנעתי מלהגיה, עי"ש. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי השיטות.

⁸¹² ההגהה כפי שמתחייב מהעניין, וכדרך המפרשים ז"ל. וליברמן חולק — ראה ירוכ"פ, עמ' 455, ד"ה בכל אתר.

⁸¹³ ההגהה על פי כי"ל (עמ' 530 ש' 4).

⁸¹⁴ ראה מה שהערתי לעיל, לפסחים כז ע"ג ש' 46.

⁸¹⁵ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע לרבות. וליברמן הוסיף עוד מופע מדעתי, על דרך אולי, בפסחים לו ע"ד ש' 59 — ראה ירוכ"פ, עמ' 511, ד"ה מה מקיים. וישנם מופעים נוספים של מילה זו במסכת נידה מעניין אחר, שאינם בגדר מונח, ולא נכללו — ראה, למשל, נידה מח ע"ד ש' 40 וש' 41. ⁸¹⁶ לפירוש העניין כאן ובמקבילה בגיטין מז ע"א ש' 9, הרשומה להלן, ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 298, סוף ד"ה אריס שתרם.

⁸¹⁷ הספק כאן הוא ספק שייכות. כי "למעשה" כאן הוא הניגוד ל"תנאין" (עי"ש; וראה עוד תוכפ"ש, סוטה, עמ' 620, ד"ה ובפירוש), לא הניגוד ל"להלכה". כלומר, לא הלכה למעשה כפירושו בשאר המופעים, אלא המעשים עצמם, עי"ש.

⁸¹⁸ השווה את המקבילות שבביצה סג ע"א ש' 54 וכתובות כד ע"ד ש' 60. והנוסח שם: "להלכה". וכן הוא כאן אצל כמה מהראשונים — ראה אהצ"י, ביצה, עמ' 44, ד"ה כן להלכה. ואף על פי שהגירסא שלנו בסנהדרין עדיפה בעיניי, מכל מקום ניתן לפרש את הנוסח במקבילות גם ללא הגהה. כלומר, "להלכה" — מדרבנן (ועיין בפירוש הראשונים באהצ"י הנ"ל).

⁸¹⁹ לשון הגמרא כאן: "וכי מה ראו לסמוך בשורר טובות לגשמי". והכוונה למשנתנו ששנתה: "על הגשמים ועל בשורות טובות" (ברכות פ"ט [מ"ב]). ומצאנו לשון זהה בעניין סמיכת ברכה לברכה בתפילת העמידה: "לסמוך" (ברכות ד ע"ד ש' 59, ה ע"א ש' 4).

⁸²⁰ תרגום: למעשה. ולפירוש הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 100, ד"ה קושרת.

⁸²¹ "כלומר, [האם — מ"ע] מותר לנהוג כן הלכה למעשה" (תוכפ"ש, חגיגה, עמ' 1287, הע' 2). והוא הדין למופע הבא.

לעובדא וסמכון עלוי⁸²³ **תרומות** מה ג ש' 32; **עבודה זרה** מא א ש' 25 (לעובדה).

לעובדה ע"ע לעובדא.

לעובדה וסמוך עלוי⁸²⁴ **שביעית** לז ב ש' 28; **שבת** ז ד ש' 12 (לעוברה); וסמך; עלי

[צ"ל: עלוי? / = עלוי?]⁸²⁵.

לעובדה וסמכון עלוי ע"ע לעובדא וסמכון עלוי.

לעוברה וסמך (!) עלוי ע"ע לעובדה וסמוך עלוי.

****לעניין פאה** יט א ש' 34; **דמאי** כב ג ש' 58 (ו); כג א ש' 38, שם ש' 39, כג ג ש' 10

(ו); כו ב ש' 8269; **כלאים** כז ב ש' 48, כט ב ש' 33, שם ש' 41 (2x), שם ש' 51, לא

ב ש' 45 (2x), שם ש' 49; **תרומות** מא א ש' 21, מה ב ש' 26, מו א ש' 14 (ו); מח א

ש' 18; **מעשרות** מט ב ש' 40 (2x), נא ב ש' 47 (ו); שם ש' 52; **מעשר שני** נה ב ש' 8;

חלה נז ד ש' 22, שם ש' 23, נט ד ש' 44; **ערלה** סא ב ש' 45 (לענין); **שבת** ו ג ש' 47

(2x), שם ש' 48, ז ב ש' 14 (2x), שם ש' 57, ח א ש' 41, ט ד ש' 34 (2x), שם ש' 38;

עירובין יט ב ש' 47, יט ג ש' 18, שם ש' 26 (2x), שם ש' 36, כג ג ש' 34 (לענין), כד

ב ש' 15 (2x), כה ב ש' 15 (2x), שם ש' 16, כו ב ש' 35; **פסחים** כט ד ש' 44 (ולענין);

סוכה נב א ש' 39 (לענין), שם ש' 47 (2x), שם ש' 58 (לענין), נב ג ש' 19, שם ש' 20

(2x), **ביצה** סב ג ש' 3, שם ש' 4; **חגיגה** עו א ש' 41 (ו); **יבמות** ח ב ש' 31 (ו); יא א

ש' 39, יא ד ש' 47, יב ד ש' 7 (לענין); **כתובות** כה ד ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 27,

כו ד ש' 2, שם ש' 3, שם ש' 5, כז ב ש' 1, שם ש' 2, לב ד ש' 40, לג ד ש' 1, שם

ש' 2; **נדרים** מא א ש' 27, מב א ש' 55 (2x); **גיטין** מז ד ש' 50, מט ג ש' 27; **בבא**

קמא ד ג ש' 34; **בבא בתרא** יג ג ש' 8 (2x), שם ש' 30, יד ב ש' 9 (2x), שם ש' 10,

יו א ש' 64, יו ב ש' 1 (2x), שם ש' 2; **סנהדרין** כד ג ש' 58, שם ש' 59, שם ש' 63,

כז א ש' 12; **שבועות** לח ב ש' 31; **נידה** מט ד ש' 24, שם ש' 82725.

⁸²² כבר הגיה כן ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 100, סוף ד"ה קושרת. ויש להוסיף שכן הוא כאן בכ"ל: "לעובדה" (עמ' 594 ש' 29), והסדר שגה. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע עובדא (פסק דין או הלכה למעשה). ומצאנו בשבת ד ע"ג ש' 56 = מגילה עג ע"ג ש' 3: "לעיוברה". והגהתי מדעתי "לעובדה". וכבר קדמני רטנר בהגהה זו: "לעובדא" (ואצו"י, שבת, עמ' 33, ד"ה וכן חמייין); והוא מפרש שהכוונה לקריאת המגילה. ומלשונו של הרמב"ם פ"א מהלכות מילה סוף ה"ח נראה שהוא מפרשה במילה. מכל מקום, אין "עובדא" זה מתאים לערך שלנו, כי לא מדובר כאן במעשה שבא לפני בית דין. וליברמן מגיה בשבת: "לעיוברה" (גליונות הרש"ל, טופס ב'), וציין שם למה שכתב במגילה: "צ"ל: לעיוברה. והכוונה למשנתנו שאמרה שכל היום כשר לקריאת המגילה וכו', ולמה מקדימים החכמים לעיובר?".

⁸²³ תרגום: למעשה וסמכו עלוי. ולפירוש הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 100, ד"ה קושרת.

⁸²⁴ תרגום: למעשה וסמוך עלוי. ולפירוש הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 100, ד"ה קושרת.

⁸²⁵ להגהות (כולל ההגהה "עלוי") ראה ירוכ"פ הנ"ל (בהערה הקודמת). ויתכן שאין "עלוי" אלא "עלוי" — ראה מה שהערתי בהערה השנייה בערך "ואנא דלא סמכית עלי, אשתאלת לאילין דבית כרסנה ואמרינן". וצ"ע.

⁸²⁶ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 796, ד"ה דמאי פ"ז (השני).

⁸²⁷ ישנו מופע נוסף של ביטוי זה בכ"ל בפסחים (עמ' 456 ש' 11, והוא שייך לד"ו לב ע"ב ש' 39) — ראה: ירוכ"פ, עמ' 460, ד"ה מלק; תוכפ"ש, פסחא, עמ' 555, הע' 22. וליברמן השלים עוד מופע בכתובות

לעניינו ע"ע כעניינו.

לענין ע"ע לעניין.

לעשות שבת ט ב שו' 13.

לעשותו פסחים ל ב שו' 53; חגיגה עה ב שו' 51.

לפום 828 **דכתיב** 829 **סנהדרין** כ ד שו' 11.

לפום כך צרך מימר ע"ע לפום כן צרך מימר.

לפום כן 830 **ברכות** יד ב שו' 55; **כלאים** כז א שו' 14, ל ג שו' 36; **מעשר שני** נה א

שו' 51; **פסחים** לג ג שו' 7; **יבמות** ו ג שו' 24, ז ג שו' 42; **סוטה** יו ב שו' 26, שם שו' 30,

כ ד שו' 5; **כתובות** לא ג שו' 42, שם שו' 44; **נדרים** לז ב שו' 29, מב ד שו' 21, שם

שו' 24; **גיטין** מד ד שו' 2; **קידושין** סב ד שו' 2, שם שו' 4; **בבא מציעא** ח א שו' 18;

בבא בתרא יג ג שו' 29, טו א שו' 21; **סנהדרין** כו ב שו' 28; **הוריות** מו ג שו' 53.

לפום כן מימר (!) ע"ע לפום כן צרך מימר.

לפום כן צריך לומר (!) ע"ע לפום כן צרך מימר.

לפום כן צריך למימר ע"ע לפום כן צרך מימר.

לפום כן צריך למימרא ע"ע לפום כן צרך מימר.

לפום כן צריך מימר ע"ע לפום כן צרך מימר.

לפום כן צרך לומר (!) ע"ע לפום כן צרך מימר.

לפום כן צרך מימר 831 **ברכות** ג ג שו' 53 (צריך), ד ד שו' 26 (צריך, למימרא); **פאה** כ

ג שו' 27 (צריך); **דמאי** כד ד שו' 60 (לומר!) 832, **כלאים** לא ב שו' 57; **שביעית** לג ב שו' 63,

לה ב שו' 49 (צריך), לה ג שו' 11 833, לה ב שו' 17, לח א שו' 47, לט ג שו' 26, שם שו' 32;

תרומות מב ד שו' 53 (צריך), מו ד שו' 37 (צרכין!) 834; **מעשרות** מט ב שו' 45; **מעשר**

שני נה ב שו' 24; **חלה** נח א שו' 50; **שבת** ד ד שו' 32 (צריך), ט ג שו' 62, ט ד שו' 51,

לב ע"ד שו' 40 על פי הר"ח — ראה תש"ק, עמ' 71, סי' 109. וכן השלים אותו מדעתו אפשטין, מבוא לנ"ה"מ, עמ' 618, ד"ה ואמנם רבי ישמעאל.

828 על הצורה "לפום" ראה נ' וידר, "שלוש דרשות לתענית גשמים מן הגניזה — שתיים בארמית גלילית", תרביץ נד (תשמ"ה), עמ' 54, הע' 246. וצ"ע.

829 תרגום: לפי שכתוב.

830 תרגום: לפיכך. ולניקוד המילה "כן" ראה מבוא לנ"ה"מ, ריש עמ' 1264, ד"ה ומצוי.

831 תרגום: לפיכך צרך לומר. ואמנם בשרי"ר עמ' 259 שו' 10, מנוקד: "לפם כן צרך מימר" (ועל פי

כתב היד). ועל השימוש במונח זה ראה מוסקוביץ, סוגיות מצוטטות, עמ' 37, הע' 29.

832 טעם ההגהה הוא ש"לומר" הוא לשון עברית, ואילו המונח אמור בלשון ארמית. וכן כל כיוצא

בזה בהמשך הערך.

833 ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 371, ריש הע' 503.

834 וכן הוא גם בכ"ר, עמ' 242 שו' 3 (ושם: "צרכינו!"); ובנוסח הרש"ס: "צרכינן מימר" (קלח

ע"א שו' 11). והוא לשון בבלי, ולכן הגהתי "צרך", כרגיל בביטוי זה. והיא היא ההגהה שרשמתי בערך "בגין דאמר ר'... לפום כן צרכינן (!) מימר...".

לפום כן צרד מימר (המשך) יב ב שו' 9, יג א שו' 53; **עירובין** יח ב שו' 48, כא ד שו' 4 (צרד לין⁸³⁵), שם שו' 49; **שקלים** מו ד שו' 61 (צריך), מח ג שו' 3 (צריך)⁸³⁶, נ ג שו' 28; **ראש השנה** נו ג שו' 51, שם שו' 54, שם שו' 58; **יבמות** ג ג שו' 18, ה ד שו' 43 (צריך), שם שו' 48 (צריך), ז ג שו' 6 (צריך), ח ד שו' 34 (צריך)⁸³⁷, י ד שו' 15 (צריך); **סוטה** יט ד שו' 11, כ ד שו' 5, כג ד שו' 7 (כך), שם שו' 10; **כתובות** כה ב שו' 27 (צריך, למימר), לב ב שו' 60 (צריך); **נדרים** מ ד שו' 27, מא א שו' 25; **גיטין** מו ג שו' 6, שם שו' 17, שם שו' 24, נ ב שו' 34 (צריך), שם שו' 36 (צריך)⁸³⁸; **נזיר** נג ב שו' 47 (צריך, לומר!), נז ג שו' 33; **קידושין** נח ב שו' 45 (לפוס!)⁸³⁹, נט ב שו' 32; **סנהדרין** כד ג שו' 14, שם שו' 24 (צריך), כד ד שו' 11; **מכות** לא א שו' 39, שם שו' 45; **הוריות** מו ד שו' 2 (צריך).

לפום כן צרכינן (!) מימר ע"ע לפום כן צרד מימר.

לפום⁸⁴⁰ כן ר' הוי עליה⁸⁴¹ **הוריות** מז ג שו' ⁸⁴²⁹.

לפום כן ר' חווי בה⁸⁴³ **חלה** נז ג שו' ⁸⁴⁴²⁰.

⁸³⁵ להגחה ראה ירוכ"פ, עמ' 279, ד"ה ולכן.

⁸³⁶ הנוסח כאן בכ"ל: "לפום כן צרד מימר" (עמ' 536 שו' 17). והוא עיקר.

⁸³⁷ הנוסח כאן בכ"ל: "לפום כן צרד מימר" (עמ' 20 שו' 25). ועיקר.

⁸³⁸ אפשטיין מוחק כאן את המלים "לפום כן" — ראה: מחקרים, ב, א, ריש עמ' 70, ד"ה בירוש', וד"ה כך הוא; מבוואות לסה"ת, עמ' 100, ד"ה וכאן; שם, הע' 24, ע"ש.

⁸³⁹ הנוסח כאן בכ"ל: "לפום" (עמ' 281 שו' 13), והמדיפס שגה.

⁸⁴⁰ ליברמן מגיה על דרך אולי "עד" תחת "לפום" (גליונות הרש"ל, טופס א' וב'). כלומר, קרי: עד כן. ולי נראה שאין להגיה — ראה להלן, בהערה שבסוף הערך.

⁸⁴¹ תרגום: לפיכך ר' הוה עליה. ופירוש "הוי" כאן, כפירושה בדרך כלל: מעיין ומעלה מתוך עיונו — ראה מה שהערתי בריש ערך "הוי בה". וראה ההערה הבאה.

⁸⁴² לשון הגמרא כאן בריש העניין: "אכל שלשה זיתים וסבור שהן שנים הפריש חטאת **כדרבי יוחנן** [לא גרסינן; וצריך לומר: וכיפר] (ד"ר) יוחנן אמר נתכפר מקצת החט נתכפר כולו. רבי שמעון בן לקיש אמר נתכפר מקצת החט לא נתכפר כולו" (מז ע"ב שו' 5 ואילך). ואמרו עליה בהמשך: "הכל מודין שאם היתה ראשונה קיימת שהיא נדחית. מה יעשה בה רבי יוסי אמר תלויה בכפרה. אמר רבי זעירא כל שלא נראית לא היא ולא דמיה מתה מיד" (שם, שו' 17 ואילך). וחזרו על כל הקטע האחרון להלן מז ע"ג שו' 3 ואילך, כדי להוסיף עליו את הערתו של ר' יוסי בר' בון: "לפום כן רבי יוסי בי רבי בון הוי עליה. אכל חמשה זיתים ונתודע לו בראשון ומביא קרבן בשני ומביא קרבן... ר' יוחנן אמר נתכפר לו בראשון שהוא אכילת כולהם והשאר יפלו לנדבה. ר' שמעון בן לקיש אמר נתכפר לו באחרונה שהוא לאחר אכילת כולהם. והשאר ידחו" (מז ע"ג שו' 9 ואילך). וכוונת הירושלמי היא שר' יוסי בר' בון מתוך עיונו במחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש ובמחלוקת ר' יוסי ור' זעירא שעליה בדין החטאת הראשונה הקיימת, העלה מדעתו שיש מחלוקת בין ר' יוחנן וריש לקיש גם בעניין הבא: "אכל חמשה זיתים ונתודע לו בראשון" וכו'. לשון אחרת: התלמוד מעיד כאן שהמחלוקת הנוספת הזאת לא נאמרה בפירוש אלא מכללא. ולכן אמרו "עליה" ולא "בה", כלומר על מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש המקורית ומה שבא עליה. ועיין בנוע"י, פד ע"ג, ד"ה והנה הפ"מ, שפירש לעצם העניין בדרך קרובה.

⁸⁴³ תרגום: לפיכך ר' הוה (כלומר, מעיין ומעלה) בה — ראה מה שהערתי בריש ערך "הוי בה". וראה ההערה הבאה.

לפחות ע"ע לא בא אלא לפחות.

לפי ש- ברכות ח ד שו' 22; פאה יז ד שו' 30, שם שו' 31; דמאי כא ג שו' 16, שם שו' 20, כה ד שו' 2; תרומות מג ג שו' 49, מד ג שו' 16; חלה נח ג שו' 845; ערלה סב א שו' 3; שבת ו ד שו' 11; יד ג שו' 4; עירובין יט ד שו' 43, שם שו' 47; כ ד שו' 845, כב ג שו' 46; פסחים לז ב שו' 52 (ור), שם שו' 56; שקלים מו ד שו' 17, שם שו' 18, שם שו' 19, שם שו' 21, שם שו' 22, נ ב שו' 30; תענית סה א שו' 25, שם שו' 49; חגיגה עז ב שו' 42; יבמות ח ג שו' 54; סוטה יז א שו' 20, כב א שו' 15, כד ב שו' 32 (2x); כתובות כו ד שו' 28, כז ב שו' 22, כט ב שו' 1, שם שו' 2, לב ב שו' 48; קידושין ס ד שו' 4, שם שו' 5; בבא בתרא יז א שו' 61, שם שו' 62; עבודה זרה מה ב שו' 50; הוריות מה ד שו' 26, מח א שו' 847.

לפי שהיה ר' מלמדו הלכה ובא... וכפר בו בשעת הדין, לפום כן הוא אמר ליה...⁸⁴⁸ פסחים לג ג שו' 6-7.

לפי שמצינו תרומות מו א שו' 61; פסחים כח א שו' 57.

לפיכך ברכות ג ב שו' 29, יב ב שו' 40; דמאי כא ג שו' 17, שם שו' 50, כה ד שו' 849; שביעית לה ד שו' 59, לו ג שו' 39, לו ד שו' 20; מעשרות מט ב שו' 7; ביכורים סה ב שו' 12; שבת ג ב שו' 15, ה ב שו' 35, שם שו' 38, שם שו' 40, ו ד שו' 13; פסחים כט ב שו' 39, לג א שו' 27; יומא מג א שו' 43, שם שו' 44, שם שו' 45, שם שו' 46; שקלים מו ד שו' 23, מח א שו' 49, נ ב שו' 31; ראש השנה נט א שו' 30; תענית סג ג שו' 27, סה א שו' 26, שם שו' 50, סט א שו' 2; מגילה ע ד שו' 56, עג ג שו' 12, עד א שו' 63; חגיגה עז ב שו' 42; יבמות ג ג שו' 30, ה א שו' 7, י ב שו' 7, שם שו' 8, שם שו' 9, שם שו' 10, שם שו' 12, שם שו' 14; סוטה יז א שו' 51, שם שו' 60, יט א שו' 49, יט ב

⁸⁴⁴ לשון הגמרא כאן: "אם השרישו קודם לעומר העומר מתיר. רבי יונה אמר קודם להבאה. רבי יוסי אומר קודם לקצירה. אמר רבי יונה הבאה מתרת להבאה קצירה מתרת לקצירה. אמר רבי יוסי קצירה מתרת הבאה וקצירה לפום כן רבי יוסי חווי בה קצר לרבים ונטמא חזר היחיד לאיסורו" (שם, שו' 17 ואילך). וכבר הגיה רבינוביץ בשתא": "ר' יונה אמר קודם לקצירה ר' יוסי אמר קודם להבאה... א"ר יונה הבאה מתרת הבאה... הקצירה מתרת לקצירה א"ר יוסי הבאה מתרת הבאה וקצירה לפום כן ר' יונה הוה בה... קצר לרבים ונטמא" וכו' (עמ' 123, ד"ה ר' יונה, ועיי"ש הפירוש; שתי ההדגשות הראשונות במקור, ושתי האחרונות שלי). כלומר, לפי שר' יונה סובר שהקצירה של העומר מתרת את הקצירה לכלל הציבור, לכן עיין והעלה מדעתו שאם קצר את העומר לרבים ונטמא אותו עומר, חזר כל יחיד ויחיד לאיסור הקצירה. ואילו היה סובר כר' יוסי שההבאה של העומר היא המתרת את הקצירה, לא היה מקום לעיון זה, שהרי הקצירה אסורה ליחיד בכל אופן לפני ההבאה.

⁸⁴⁵ כללתי את המופע הזה בסימן שאלה, כי הלשון במקורו, בביצה פ"ה מ"ד במי"ר: "מפני ש-".

ספק הוא אפוא אם החליפ מונח תנאי במונח אמוראי או שכך גרסו במשנתם.

⁸⁴⁶ הר"ח גורס כאן: "מפני ש-" — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 257, ד"ה אמר ר' יסא.

⁸⁴⁷ כללתי את המופע הזה בסימן שאלה, כי בתוספתא הוריות הלשון היא: "והואיל" (פ"ב ה"ד,

עמ' 475 שו' 32). יתכן אפוא שזהו לשון תלמודי שחדר לברייתא.

⁸⁴⁸ תרגום: לפיכך הוא אומר לו....

⁸⁴⁹ ראה מהד' לונץ, לד ע"ב, ציון יז.

****לפיכך** (המשך) ש' 53, שם ש' 54; **כתובות** ל א ש' 50, ל ב ש' 18, ל ג ש' 59, שם ש' 60, שם ש' 61, שם ש' 62, שם ש' 64, ל ד ש' 1; **גיטין** מט ד ש' 2, שם ש' 4; **קידושין** סג ג ש' 22; **בבא קמא** ד ג ש' 50; **סנהדרין** כט ב ש' 29, ל ג ש' 27; **שבועות** לח ג ש' 43⁸⁵⁰.

לפיכך צריך מימר⁸⁵¹ **כתובות** לו ב ש' 27.

לפרש (= לומר בפירושו) **כלאים** כז ד ש' 41; **נדה** מט ד ש' 24.

לצדדין איתאמרת⁸⁵² **מעשר שני** נד ד ש' 47; **עבודה זרה** מד א ש' 28; **הוריות** מז ג ש' 17 (דת מר: תחת איתאמרת)⁸⁵³.

לצדדין דת מר (!) ע"ע לצדדין איתאמרת.

לצדדין הא (!) מתניתא ע"ע לצדדין היא מתניתא.

לצדדין היא מתני' ע"ע לצדדין היא מתניתא.

לצדדין היא מתנית' ע"ע לצדדין היא מתניתא.

לצדדין היא מתניתא⁸⁵⁴ **פאה** יח ג ש' 4 (הא!!)⁸⁵⁵; **תרומות** מד ב ש' 21 (מתני'), מד ג ש' 5 (מתניתין); **מעשר שני** נו ג ש' 25; **ביכורים** סד ד ש' 29; **עירובין** כג ב ש' 59 (מתניתין); **יבמות** ה ד ש' 35; **כתובות** כז ב ש' 10 (מתניתה), לב ב ש' 53; **נדרים** לו ד ש' 24; **גיטין** מח א ש' 17 (מתניתה); **קידושין** סב ב ש' 7 (הא!!).

לצדדין היא מתניתה ע"ע לצדדין היא מתניתא.

לצדדין היא מתניתין ע"ע לצדדין היא מתניתא.

לצורך שבת ט ג ש' 37, שם ש' 51; **סוטה** יח ד ש' 1 (ו-). וראה עוד ערך שלא לצורך. **לצורך יצא'** ע"ע לצורך יצאת (כלומר, מן הכלל).

לצורך יצאו (כלומר, מן הכלל) **שבת** ט ד ש' 18; **סנהדרין** כד ג ש' 42. וראה עוד ערך שלא לצורך יצאת (כלומר, מן הכלל).

לצורך יצאת (כלומר, מן הכלל) **שבת** ט ג ש' 29, שם ש' 32, שם ש' 36, שם ש' 59, שם ש' 60, שם ש' 63 (יצא'), שם ש' 64, ט ד ש' 2; **נזיר** נד ג ש' 41, שם ש' 45, שם ש' 48; **סנהדרין** כד ג ש' 21, שם ש' 23, שם ש' 25, שם ש' 27. וראה עוד ערך שלא לצורך יצאת (כלומר, מן הכלל).

לצורך נכללו **נזיר** נד ג ש' 57. וראה עוד ערך שלא לצורך נכללו.

⁸⁵⁰ למופע נוסף (תנאי!) שנשתבש ע"ע ברם הכא. ולמופע משוער בדוחק בפסחים לא ע"ד ש' 61 ראה ירוכ"פ, עמ' 452, ד"ה וכי.

⁸⁵¹ תרגום: לפיכך צריך לומר.

⁸⁵² תרגום: לצדדים נאמרה. ולפירוש המונח ראה מה שציניתי להלן, ריש ערך "לצדדין היא מתניתא".

⁸⁵³ להגהה ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 254, ד"ה פ"ג.

⁸⁵⁴ תרגום: לצדדים היא המשנה. ולפירוש המונח ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 324, ד"ה ובירושלמי. וראה שם, הע' 5. וישנה רשימה חלקית של המונח אצל ליברמן (על הירושלמי, עמ' 48, ד"ה בפרוש לפאה; ותוכפ"ש, כתובות, עמ' 324, הע' 4), ואצל אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 637, ד"ה "לצדדין").

⁸⁵⁵ להגהה ראה כ"ר, עמ' 117 א ש' 6.

לצורך נשנית⁸⁵⁶ **ביכורים** סד ב שו' 2. וראה עוד ערך שלא לצורך נשנית.

לצורכה (!) ע"ע צורכה (כלומר, צורך לומר).

****לקולא**⁸⁵⁷ **שביעית** לד ד שו' 14, לז א שו' 25; **תרומות** מו ד שו' 45 (2x); **שבת** י ד

שו' 43; **סוכה** נב ב שו' 42; **תענית** סט ג שו' 13; **חגיגה** עו א שו' 35; **בבא קמא** ה א

שו' 26; **בבא בתרא** יו ד שו' 21, יז ג שו' 21; **עבודה זרה** מד ד שו' 22.

לקיים מה שנאמר ברכות ט א שו' 35, שם שו' 40, שם שו' 55 (לקיים)⁸⁵⁸; **שביעית** לה

ג שו' 18; **יומא** מ א שו' 12; **שקלים** נ ב שו' 15; **תענית** סז א שו' 51, סט ג שו' 19;

סנהדרין כט א שו' 26.

לקים (!) מה שנאמר ע"ע לקיים מה שנאמר.

לקל מה (!) ע"ע למה.

לקלים שבת יא ד שו' 17, שם שו' 18; **עבודה זרה** מג א שו' 50, שם שו' 52 (צ"ל בכולם:

לקולים? / לקולין?)⁸⁵⁹.

לקרות (במקרא)⁸⁶⁰ **ברכות** ד ד שו' 2; **שביעית** לה ב שו' 29, לו א שו' 55; **עבודה זרה**

מד ב שו' 29.

לקרות (!) (= להיקרות בשם) ע"ע להיקרות.

****לרבות**⁸⁶¹ **פאה** יט ד שו' 219, שם שו' 220, כא א שו' 246; **דמאי** כה א שו' 49; **שביעית**

לז ד שו' 40; **תרומות** מ ב שו' 62; **ביכורים** סה א שו' 248; **שבת** יז ב שו' 5! (צ"ל: פרט)⁸⁶²;

⁸⁵⁶ כלומר, נכפלה.

⁸⁵⁷ תרגום: לקולה.

⁸⁵⁸ להגהה ראה אהצו"י, ריש עמ' 124, ד"ה מה עסקיה [עמ' 123].

⁸⁵⁹ ההגהה "לקולים" היא כנגד "לחומריין", ע"ע לחומריין. ולפי זה, יתכן שיש להגיה "לקולין". ואולי

בא "לקלים" תחת "לקולים" כדרך "קל וחומר" תחת "קול וחומר", ושבשתא כיוון דעל על. והפירוש:

לקולות. כלומר, להקל.

⁸⁶⁰ לא כללתי כאן, ולא בערכים האחרים משורש זה, את המופעים המציינים קריאה בתורה,

קריאת שמע, מגילת אסתר וכיו"ב, כי עיקר ענייננו כאן במינוח העיון התלמודי.

⁸⁶¹ דע שישנם כאן כמה מופעים שנופל בהם הספק אם הם מלשונם של התנאים או ניסוח אמוראי

של דבריהם, וכללתי אותם בסתם. והוא הדין לערך "פָּרַט ל-" — למשל, במגילה עה ע"ב שו' 57 אנו

שונים: "תמן תנינן סומא אינו גולה דברי רבי יהודה. ורבי מאיר אומר גולה. ושניהן מקרא אחד הן

דורשין בלא ראות. רבי יהודה או' לרבות את הסומא. רבי מאיר או' פרט לסומא". וצריך לומר על פי

המקבילה במכות לא ע"ד שו' 12: "רבי מאיר אומר לרבות את הסומא. ר' יודה אומר פרט לסומא".

אבל בספרי במדבר, פיס' קס, אנו שונים: "או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות, להביא את הסומא

ואת הזורק בלילה. ר' יהודה אומר בלא ראות להוציא את הסומא" (עמ' 219 שו' 8; ההדגשה של הפסוק

במקור, ושתי ההדגשות האחרונות שלי).

⁸⁶² טעם ההגהה כאן ובמקבילות בחגיגה עו ע"א שו' 28 ויבמות ט ע"א שו' 23 הרשומות להלן,

הוא שמקור הסוגיא בחגיגה, כמו שמלמד הלשון: "מה אמ' כא ר' יהודה" (שם, עו ע"א שו' 25) — "כא",

כלומר, כאן, בחגיגה. ולפי זה יש לגרוס שם להלן: "תמן הוא אמ' לרבו". והכ' הוא אמ' פרט" ושם,

שו' 27. כי בשבת הוא מרבה את האנדרוגיניוס לחלל שבת על מילתו, ובחגיגה הוא ממעט אותו מן

****לרבות (המשך) פסחים** כז ג שו' 46! (צ"ל: למעט)⁸⁶³, לב א שו' 135 (צ"ל: למעט)⁸⁶⁴, לו ג שו' 40; **יומא** מד א שו' 20; **שקלים** מו ד שו' 36, מח ב שו' 56, שם שו' 57, שם שו' 58; **ראש השנה** נו א שו' 43; **מגילה** עב א שו' 29, שם שו' 32, שם שו' 34, עה ב שו' 58! (צ"ל: פרט ל-)⁸⁶⁵, שם שו' 61, שם שו' 63 (צ"ל: פרט ל-)⁸⁶⁶; **חגיגה** עו א שו' 6 (2x), שם שו' 12, שם שו' 28! (צ"ל: פרט); **יבמות** ח ג שו' 40, ט א שו' 123 (צ"ל: פרט), יב א שו' 26; **סוטה** יח ב שו' 27, כג ג שו' 45! (צ"ל: פרט ל-)⁸⁶⁷, שם שו' 46; **כתובות** כז ג שו' 44, כז ד שו' 63 (2x); **נזיר** נד ג שו' 59; **בבא קמא** ה ג שו' 28; **סנהדרין** כא ג שו' 33, כב ד שו' 49! (צ"ל: למעט), כה ב שו' 62, כה ג שו' 6, שם שם, שם שו' 57 (2x); **מכות** לא ד שו' 12, שם שו' 14, שם שו' 16! (צ"ל: פרט ל-); **שבועות** לה ב שו' 45; **הוריות** מה ג שו' 41, מז ג שו' 160! (צ"ל: להוציא)⁸⁶⁸, שם שו' 61⁸⁶⁹.

לרבות... ולהוציא... ע"ע מה ראית לרבות ב... ולהוציא מן....

לר' (= כר') פסחים כט ב שו' 28! (צ"ל: כר')⁸⁷⁰; **שבועות** לד ב שו' 40⁸⁷¹.

הראייה (וכל זה שלא כאפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 323). ובקטע עסיס, עמ' 56, הערה לשורה 10, ד"ה תמן, לא הגהתי, ע"ש. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי השיטות.

⁸⁶³ הגהתי כאן, ובמקבילה בסנהדרין כב ע"ד שו' 49 הרשומה להלן, כשיטת הק"ע. ובקטע עסיס, עמ' 56, שו' 10, ד"ה תמן, לא הגהתי, ע"ש. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי השיטות.

⁸⁶⁴ הגהתי כפי שמתחייב מהעניין, וכדרך המפרשים ז"ל. וליברמן מציע לקיים את הגירסא כאן, ומציע להגיה על דרך אולי ברישות, כאן ובמקבילה בשקלים מו ע"ד שו' 35: "הכא את אמר... והכא את אמר..." — ראה ירוכ"פ, עמ' 455, ד"ה בכל אתר. והעיקר לדעתי כדברי המפרשים.

⁸⁶⁵ ההגהה על פי המקבילה במכות לא ע"ד שו' 13.

⁸⁶⁶ ההגהה כאן ובמקבילה במכות לא ע"ד שו' 16 הרשומה להלן פֶּעֶרְךָ היא שלי. וליברמן מגיה בשניהם: "להוציא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). והגהתו נוחה יותר לפי הלשון "**את** הסומא" שבהמשך.

⁸⁶⁷ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לכו"מ, עמ' 64, הע' 6.

⁸⁶⁸ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א', והוא הגיה על פי העניין במקבילה במגילה עב ע"א שו' 30. ובטופס ב' לא הגיה מילה זו, אלא הגיה בדרך ארוכה יותר על פי המקבילה במגילה שם שו' 30-32, ע"ש. וראה עוד מה"ת, עמ' 48, סי' כט.

⁸⁶⁹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: להוציא; למעט; פֶּרְט (= פרט ל-, להוציא); פֶּרְט ל-. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערת בערך "להוציא" למעשר שני נב ע"ד שו' 1. והמופעים שביבמות ז ע"ג שו' 26 (2x), יב ע"ב שו' 50, שם שו' 52, ובנדרים מא ע"ד שו' 29, הם תנאיים, ולא נכללו. ליבמות ז ע"ג — ראה ספרא, אמור, פרש' א ה"ב, צד ע"א; ליבמות יב ע"ב (לשני המופעים) — ראה לשון הירושלמי שם; ולמופע השני — ראה עוד ספרא, אמור, פרק יז ה"ט, קג ע"א; ולנדרים — עיין ספרי במדבר, פיס' קנן, עמ' 203 שו' 10 ואילך.

⁸⁷⁰ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 405, ד"ה ר' בון.

⁸⁷¹ הלשון בסיפא שם, שו' 41 הוא: "כר'". נמצא שהשימוש בביטוי זה נדיר מאוד בירושלמי (גם בהתחשב בערך "לר'... לרבנין" הבא לקמן). ואין אני דן כאן אלא בביטוי "לר'" הבא בפני עצמו, אבל כשהוא בא כחלק ממונח שלם הוא מצוי במונחים רבים בירושלמי — עיין, למשל, ערך: אית לר' (בניחותא); דעון דעון אית לר'; התיב ר' לר'; ודא מסייעה לר'; מניין לר'; מותנתא מסייעא לר'; פשיטא לר'; צריכה לר' (= הדבר מסופק לר'). וכן הוא מצוי בפני עצמו בתשובת לשאלת התלמוד: "למי נצרכה" (כגון: ברכות ד ע"ד שו' 28; דמאי כה ע"ב שו' 41). אלא שהלשון "לר'" שם היא לשון קצרה — נצרכה

לר' (!) ע"ע מתניתא דר'.

לר'...לרבנין כלאים כח א שו' 4.

לרבי (!) ישמעאל תני לה בשם חכמים⁸⁷² קידושין נט א שו' 24 (צ"ל: רבי)⁸⁷³.

לרבנין (= על דעתהון דרבנין)⁸⁷⁴ כתובות לב ד שו' 37 (לרבנן)⁸⁷⁵; סנהדרין כה ג שו' 50.

וראה עוד ערך: כרבנין; לר'...לרבנין.

לרבנן ע"ע לרבנין (= על דעתהון דרבנין).

לשאול (!) ע"ע מישאול.

לשאול לו יבמות ג א שו' 49.

לשום (= משום) ע"ע לְשֵׁם (= משם, משום).

לשום ע"ע לְשׁוֹן.

לְשׁוֹן ברכות ד ד שו' 32 (צ"ל: לישן)⁸⁷⁶; תרומות מ ג שו' 23 (צ"ל: לישן); ראש השנה

נח א שו' 64; מגילה עג ב שו' 46 (צ"ל: לישן); כתובות לב ד שו' 5, שם שו' 8, שם שו' 11;

נדרים לו ד שו' 59 (2א); בבא מציעא יא ד שו' 30; סנהדרין יח ג שו' 31, כה ג שו' 4.

לר'. וללשון "לר" משובש הבא כחלק ממונח אחר, ראה מה שהערתי בערך "אשגרת לשון (!) הי מתניתא" על "לר' יודה" שבברכות ד ע"ד שו' 33. ובאשר ללשונות "לר'" שבשבעות לו ע"ג שו' 4 (2א) ושו' 8, הנה במקבילה שבגיטין נ סע"ב שו' 59 (המופיע השני) ושו' 60, נ ע"ג שו' 1, הנוסח הוא: "של ר'". והלשון "לרבי אלעזר" בשקלים מו ע"ג שו' 32 הוא תוספת בבלי.

⁸⁷² תרגום (אחרי ההגהה): ר' ישמעאל שונה אותה בשם החכמים.

⁸⁷³ אפשטיין מקיים את הגירסא שלפניו, ומושך את "לרבי ישמעאל" למאמר הקודם — ראה: מחקרים, ב, א, ריש עמ' 177, ד"ה על זה; מבוואות לסה"ת, עמ' 524, סד"ה ג) למד; סוף עמ' 537, ד"ה וכך אמרו, ע"ש. אבל כהגהתי כן מפורש בקטע זוסמן, עמ' 112, טור א I שו' 6. ופירש אפשטיין ב"מחקרים" הנ"ל: "ז"א סתם בשיטת החכמים" (והדגשה במקור). ואלבק (מחקרים, עמ' 45, ד"ה היוצא) שגה בגירסא ובפירוש.

⁸⁷⁴ אין אני רושם כאן אלא את הביטוי "לרבנין" המופיע בפני עצמו. ואולם כחלק ממונח שלם (בעיקר במשמעות "להם לחכמים") הוא מצוי הרבה בירושלמי — עיין למשל ערך: ולית לרבנין (בתמיהה); ולית לרבנן כן (בתמיהה); מילין דצריכן לרבנן פשיטן לכוון, פשיטן לרבנן צריכן לכוון; צריכה לרבנין. וכן הוא מצוי בפני עצמו בתשובת לשאלת התלמוד: "למי נצרכה" וכגון שבת י ע"ד שו' 16, יג ע"ג שו' 10; בשניהם: "לרבנן"; אלא שהלשון "לרבנין" שם היא לשון קצרה — נצרכה לרבנן. וראה עוד "ברם לרבנין" (סנהדרין כה ע"ג שו' 50), תחת "ברם כרבנין" הרגיל, ע"ע.

וישנם שני מופעים נוספים דומים של ביטוי זה: שבת יא ע"ד שו' 23 ("מניין לרבנן") = עבודה זרה מג ע"א שו' 56 ("מה הן לרבנין"). אלא שאני מפרש "לרבנין" כאן — לחכמים. כלומר, מניין להם לחכמים — ראה מה שפירשתי בהערה בערך "מניין לרבנן" (וכסגנון זה בגיטין מו ע"ג שו' 32: "מניין לרבי עקיבה"). לכן לא כללתי שני מופעים אלה בערך זה. ולפי פירוש ליברמן שהבאתי שם, נראה שפירושם — לשיטת החכמים, והם שייכים לערך הזה.

⁸⁷⁵ יתכן שיש להגיה כאן: "על דעתהון דרבנן", בהקבלה ללשון הרישא שם: "על דעתיה דר' יודה" (שם, שו' 35).

⁸⁷⁶ להגהות כאן ולהלן ראה מה שהערתי בערך "אשגרת לשון (!) היא מתניתא" לברכות ד ע"ד

שו' 32.

****לשון מעשר שני** נו ג שר' 45; **ערלה** סב ג שר' 42! 3x; צ"ל: לשם) 877; **יומא** מג א שר' 63 (לשם) 878; **חגיגה** עו ב שר' 11, עז ג שר' 41 (2x); שם שר' 43 (2x); **כתובות** לא א שר' 5, שם שר' 7 (3x), שם שר' 8 (3x), שם שר' 16, שם שם (שלו) 879, שם שר' 17, שם שם (שלו); **נדרים** לו ג שר' 50, שם שר' 51 (3x), לו ד שר' 1, שם שם (מקום) 880, שם שר' 57, לו א שר' 1, שם שם (לשם) 881, שם שר' 2 (לשם); **נזיר** נא ד שר' 26 (2x), שם שר' 27 (2x), שם שר' 31 (2x), שם שר' 34 (2x), שם שר' 35 (2x), שם שר' 38 (2x), שם שר' 43 (2x), שם שר' 44 (2x), שם שר' 46, שם שם (לשם) 882, שם שר' 55, שם שר' 56, שם שר' 57, נב א שר' 5, שם שר' 6 (2x); **קידושין** נט א שר' 39 (2x), שם שר' 40 (2x), ס ג שר' 48; **בבא מציעא** ז ד שר' 28; **בבא בתרא** יו א שר' 58 (2x; לשם) 883, יו ב שר' 11, שם שר' 20 (2x).

לשון אומות נדרים לו א שר' 4.

לשון אומות העולם נזיר נא א שר' 46.

לשון בני אדם עירובין כ ד שר' 24; **נדרים** לט ג שר' 25, לט ד שר' 4, שם שר' 8, מ ב שר' 59, מ ג שר' 31, מ ד שר' 18, שם שר' 22; **נזיר** נה ג שר' 15; **שבועות** לו ג שר' 41.

לשון גבוה נדרים לו א שר' 4; **נזיר** נא א שר' 45.

***לשון דיהא** 884 **בבא בתרא** יו א שר' 59.

לשון הפוך 885 **נזיר** נא ד שר' 60 (הפך) 886, נב ב שר' 23.

877 הגהתי על פי הלשון לעיל שם, סא ע"ד שר' 6. כלומר, משם, משום. ועיין עוד הר"ש, ערלה פ"ב מ"א, ד"ה ומצטרפין.

878 הפ"מ מפרש: "כשנקרא עליהן שם פסול" ולא סע"ב, ד"ה אלו ואלו. ואני מסופק שמא אין "לשם" אלא "לשון" — ראה מה שהערתי להלן לנדרים לו ע"א שר' 1. והמשך הסוגיא מלמד לכאורה שהעיקר כפ"מ — עי"ש מג ע"ב שר' 1 ושר' 2. ועדיין צ"ע.

879 כבר הגיהו "לשון" כאן ולקמן שר' 17 (המופע השני) בד"ח, מב ע"ב. וכן הוא לנכון בכ"ל, עמ' 134 שר' 22 ושר' 23. והסדר שיבש.

880 ההגהה "לשון" על פי המופעים הקודמים, עי"ש.

881 לצורה "לשם" כאן ולקמן בשורה 2 ראה ליברמן, מחקרים, ריש עמ' 550. וכן פירש בגליונותיו את "לשם" בשבועות לג ע"א שר' 10 (2x): "לשון" (גליונות הרש"ל, טופס א' וב'; ובטופס א' הוסיף: "וכ"ה בזבחים מג ע"ב"; אבל בספרא, צו, פרק יד ה"ה, לח ע"א: "על שם" [2x]. וצ"ע). ונראה מדברי ליברמן, שהוא אינו מגיה "לשם" תחת "לשם" כלשון המכילתא דר' ישמעאל ("לשום בזיון" — ראה מחקרים, סוף עמ' 549), אלא הוא מפרש "לשם" כ"לשון". ואולם לא נתברר כיצד הוא קורא אותה — האם "לשם" או שמא "לשם" על פי "לישן" הארמית.

882 בכ"ל עמ' 243 שר' 36 לנכון: "לשון". והסדר שיבש.

883 הפ"מ מפרש בשני המופעים כאן: "מאחר שנתן להם משום מתנה" וכן (כג רע"א, סד"ה רבי יוחנן). וכן פירש ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 214, שר' 56. אבל הנוסח בכ"א כאן: "לשון" (2x; עמ' 100 שר' 56), ועיין מה שציין ליברמן שם בסוף הדיבור הנ"ל. וצ"ע.

884 "כלומר, לשון כהה" (ירושלמי נזיקין, עמ' 214, ד"ה לשון דיהא), ועי"ש פירוש העניין.

885 פירוש: לשון מתהפך, דרמשמעי — ראה תוכפ"ש, בכורים, סוף עמ' 835, ד"ה ונ"ל; שם, הע' 8. ועיין עוד מבוא לנדה מ"מ, ריש עמ' 333; ולא נתברר שם כיצד הוא מפרש את המילה "מלה", עי"ש.

לשון הפר (!) ע"ע לשון הפוך.

לשון התורה ע"ע לשון תורה.

לשון (!) מתניתא מסייעה (!) לר' ע"ע לישן מתניתא מסייע לר'.

לשון נוטריקון⁸⁸⁷ ערלה סא ג שו' 5.

לשון ניוותי⁸⁸⁸ נדרים מא א שו' 3 (ניוית); נזיר נא א שו' 47; קידושין סד ב שו' 65.

לשון ניוותי ע"ע לשון ניוותי.

לשון נקי⁸⁸⁹ כתובות כה ג שו' 62, שם שם ולשון ל"ו⁸⁹⁰, ל ב שו' 22 (נקייה), שם שו' 56.

לשון נקי הוא (!) מתניתא ע"ע בלשון נקי היא מתניתא.

לשון נקייה ע"ע לשון נקי.

לשון סורסי סוטה כא ג שו' ⁸⁹¹8.

לשון תורה עירובין כ ד שו' ⁸⁹²25, שם שו' 29; נדרים לט ג שו' 26, שם שו' 31, מ ב שו' 59, מ ד שו' 23; נזיר נה ג שו' 16, שם שו' 21 (התורה); שבועות לז ג שו' 41.

לשונות סוכה נד א שו' 1; מגילה עב א שו' 9; נזיר נא א שו' 42, שם שו' 44. וע"ע כל

הלשונות.

לשלשל שבת ג א שו' 34; קידושין סא א שו' 53.

לָשֶׁם ע"ע לָשֶׁן.

לָשֶׁם (= משם, משום)⁸⁹³ תרומות מד ד שו' 26 (לשום²), שם שו' 27, שם שו' 28 (לשום),

שם שם; מעשר שני נד ג שו' 10; חלה נז ג שו' 42; ערלה סא ד שו' 6; מגילה עא א

⁸⁸⁶ להגהה "הפוך" ראה ליברמן, תוכפ"ש, נזירות, סוף עמ' 540, ד"ה אבל. אבל בתוכפ"ש, בכורים,

עמ' 835, הע' 6 הגיה "הפך"; וכן הגיה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 333, הע' 1.

⁸⁸⁷ לפירוש המונח ראה ערכי מדרש תנאים, עמ' 86, ערך נוטריקון.

⁸⁸⁸ כלומר, לשון נבטי.

⁸⁸⁹ לפירוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 236, ערך נקי.

⁸⁹⁰ להגהה השווה הלשון לקמן ל ע"ב שו' 56 הרשום בְּעֶרְךְ.

⁸⁹¹ ישנו מופע נוסף תנאי של מונח זה בפסחים לב ע"א שו' 52.

⁸⁹² לשון הסוגיא כאן: "אמר רבי יוחנן הילכו בנדרים אחר לשון בני אדם. אמר רבי יאשיה הילכו

בנדרים אחר לשון תורה" (שם, שו' 23). והנה ר' יאשיה זה הוא התנא ר' יאשיה, וכן מוכיח לשון הגמרא

להלן: "פתר לה כרבי יאשיה דרבי יאשיה אמר הילכו בנדרים אחר לשון תורה" (שם, שו' 29), ואין

מעמידים משנה אלא כדעת תנא. וכן מוכיח הבבלי בנדרים מט ע"א ע"ש, ועיין בר"ן שם, ד"ה ירושלמי.

ולפי זה, מן הראוי היה לא לכלול את שני המופעים האלה של "לשון תורה" ברשימה. ולא כללתי אותם

אלא מפני שהדברים מנוסחים בגמרא כפלוגתא אמוראית (והוא הדין למופעים בסוגיא המקבילה

בנדרים לט ע"ג שו' 26 ושו' 31, ובמקבילה בנזיר נה ע"ג שו' 16 ושו' 21; והוא הדין לנדרים מ ע"ב

שו' 59, והלשון שם: "ברם כמאן דאמר הילכו בנדרים אחר לשון תורה" וכו', וכיוצא בזה בנדרים מ

ע"ד שו' 23). ועוד, שבכל המקומות האלה נזכר הביטוי "לשון בני אדם" המקביל לו, והוא אמוראי

בוודאי. ולכן יתכן שאין הלשון לשונו של ר' יאשיה אלא לשון התלמוד לשיטתו.

⁸⁹³ הוראת "לשם" כאן כ"משום" מתאשרת בסוגיית תרומות, מגילה ועבודה זרה, מן המקבילה

שבכתובות כז ע"ג שו' 25 ואילך, שבה הלשון בכולן "משם". גם בעבודה זרה עצמה בא ברישא "משום"

לְשֵׁם (= משם, משום) (המשך) ש' 53 (2x), שם ש' 54, שם ש' 55; **יבמות** ג ד ש' 6; **נזיר** נא ד ש' 29; שם ש' 30; **עבודה זרה** מג ד ש' 2.

לְשֵׁם (= לבבל) **כתובות** כו ג ש' 57.

לשם⁸⁹⁴ **מתניתא אמרה (!) כן**⁸⁹⁵ **גיטין** מג ד ש' 17 (צ"ל: אמר)⁸⁹⁶.

לשמוע ברכות ו ג ש' 31; **ערלה** סג ב ש' 40.

לשן (!) ע"ע לָשון.

לשנה ע"ע לישנא.

לשנות (כלומר, משנה) **ברכות** ג ג ש' 37; **מגילה** עג ב ש' 31 (לשנות₁).

לשעבד (!) ע"ע לשעבר (= בדיעבד).

לשעבר (= בדיעבד)⁸⁹⁷ **ברכות** ז ב ש' 36; **דמאי** כב ב ש' 15 (בשעבר), כו ב ש' 51 (2x),

כו ג ש' 29 (בשעבר); **תרומות** מא א ש' 15, מג ג ש' 45, מד ד ש' 45, מז ד ש' 7; **חלה**

נח ג ש' 56, נט א ש' 18; **ערלה** סא א ש' 23, סא ב ש' 40, סג א ש' 8; **שבת** ה ד

ש' 4, שם ש' 7, יו ג ש' 22 (2x); **שקלים** מו א ש' 5; **ראש השנה** נט ג ש' 40; **ביצה**

ס ב ש' 40, שם ש' 55; **תענית** סח ג ש' 44⁸⁹⁸; **מגילה** ע א ש' 62, עד ג ש' 54; **מועד**

קטן פב ב ש' 4; **יבמות** ה ב ש' 46 (בשעבר), יב א ש' 43, יד א ש' 32; **גיטין** מג ב

ש' 29, מה ג ש' 37, מה ד ש' 47 (לשעבד₂; צ"ל: לשעבר⁸⁹⁹); **נזיר** נב ג ש' 11; **סנהדרין**

כב ב ש' 10; **עבודה זרה** לט ב ש' 34, מא ג ש' 900¹.

לתמן (!) ע"ע תמן.

(מג ע"ד ש' 1 [2x], שם ש' 2 [שם: "משו"].) ובמופע שביבמות, הדבר מתאשר מן המקבילה שבקידושין סג ע"ד ש' 10, שבה הלשון הוא "משום".

⁸⁹⁴ "לשם" = "לישן" — ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 215, ד"ה בתרביץ. והוא העתיק את לשון הירושלמי כאן שלא בדקדוק, ע"ש. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 475, ד"ה ירוש'; שם, הע' 1; עמ' 1232, ד"ה מכיל'.

⁸⁹⁵ תרגום (אחרי ההגהה): לשון המשנה אומר כך.

⁸⁹⁶ "לישן" הוא לשון זכר, וזהו טעם ההגהה. וראה הלשון לעיל, ערך "לישן מתניתא מסייע לר'".

וראה עוד מה שהערתי להלן, ערך "מתניתא מסייעא לר'", לפסחים לא ע"ד ש' 26.

⁸⁹⁷ לפירוש המונח ראה מבוה"י, יא ע"ב, ערך לשעבר, לבא.

⁸⁹⁸ ספק אם הפירוש כאן הוא לשעבר או בדיעבד. וצ"ע.

⁸⁹⁹ ראה שתא"י, סוף עמ' 416, ד"ה אמרין. וצ"ע.

⁹⁰⁰ ישנם מופעים אחרים של ביטוי זה שפירושם "על העבר" או "לפי העבר" או "בעבר" — הכל

לפי ההקשר. ואלה הם: **ברכות** ג ד ש' 29, ח א ש' 42; **שביעית** לד א ש' 8, שם ש' 9, שם ש' 10, שם

ש' 23, שם ש' 24, שם ש' 44, לה ד ש' 22, שם ש' 26, שם ש' 28, שם ש' 31, שם ש' 34; **תרומות**

מ ב ש' 16 (2x); **מעשרות** נא ב ש' 54, שם ש' 57, נא ד ש' 37, שם ש' 44; **יומא** מ ג ש' 40, שם

ש' 43; **תענית** סה ג ש' 46; **מגילה** עד א ש' 64; **סוטה** כג ד ש' 46 (2x); **נדרים** לח א ש' 17; **גיטין**

מח ג ש' 56; **סנהדרין** כא ג ש' 52; **שבועות** לד ג ש' 35, שם ש' 38, שם ש' 39, שם ש' 53, שם ש' 62,

לד ד ש' 10, לה א ש' 5, לה ג ש' 6, לו ב ש' 29; **עבודה זרה** מ ג ש' 11.

לתפוש... ולהניח...

לתמן (= לבבל)⁹⁰¹ **ברכות** ג ד שו' 53, ח ג שו' 53⁹⁰²; **פאה** יט ג שו' 31; **דמאי** כב ב שו' 23; **שקלים** נ ג שו' 43; **תענית** סח א שו' 29; **סוטה** כג ג שו' 40; **נדרים** לז ד שו' 35; **קידושין** סב ד שו' 43, סד ב שו' 44; **עבודה זרה** מא ד שו' 59⁹⁰³.
לתפוש... ולהניח... ע"ע מה ראה ר' לתפוש את... ולהניח את....

⁹⁰¹ תרגום: לשם.

⁹⁰² ראה מה שהערתי בערך "תמן (= ארץ ישראל)", בהערה לראש השנה נט ע"ד שו' 17.

⁹⁰³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע דתמן (= של בבל).

מים

מ"ד ע"ע מאן דאמר. וראה עוד ערך כמאן דאמר.

מ"ד (בהקשר) ע"ע מאן דאמר (בהקשר). ועיין עוד ערך: מאן דאמר... כל שכן... מאן דמר... הא... לא; מאן דאמר... מ"ד... ניחא; מאן דאמר... מאן דאמר...; מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר...; מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'; מאן דמר... מאן דאמר... מאן דאמר... מ"ד... מ"ד (!)... וראה עוד ערך: כמאן דאמר (בהקשר); כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר).

מ"ד (= אדם שאומר) ע"ע מאן דאמר (= אדם שאומר).

מ"ד... ומ"ד... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מ"ד... ומאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מ"ד... כל שכן..., ומאן דמר... הא... לא ע"ע מאן דאמר... כל שכן..., מאן דמר... הא... לא.

מ"ד... כל שכן..., ומה דאמר... הא... לא ע"ע מאן דאמר... כל שכן..., מאן דמר... הא... לא.

מ"ד... מ"ד... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....

מ"ד... מ"ד... (= אית דאמרין... אית דאמרין...) ¹ **קידושין סא א שו' 37-38.**

מ"ד... מ"ד... מאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מ"ד... מאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מ"ד... מה מקיים... (!) ע"ע מאן דאמר... מינה..., ומאן דמר... מה מקיים....

מ"ד... מינה..., ומ"ד... מה מקיים... ע"ע מאן דאמר... מינה..., ומאן דמר... מה מקיים....

מ"ד... (!) מן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....

מ"ד... מסייע לר', מ"ד... מסייע לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מ"ד... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מ"ד... ניחא, ומאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... ניחא, מאן דאמר....

מ"ד תמן... והכא..., מ"ד... הכא... ² **נזיר נז ג שו' 11-12.**

מ"ט ע"ע מה טעמא.

¹ תרגום: [יש] מי שאומר... [ויש] מי שאומר... שימוש זה של המונח נמצא בבראשית רבה: "מן דמר... ומן דמר... ומן דמר..." (צו, כרך ג, עמ' 1235 שו' 8). וכיוצא בזה: "מן דמר... ומן דמר..." (צו, שם, עמ' 1242 שו' 12 ושו' 15).

² תרגום: מי שאומר שם... גם כאן..., מי שאומר... [גם] כאן....

מ"ט דר' ע"ע מה טעמא דר'.

מאחר ע"ע מואחר.

מאחר³ **שבועות** לה ד ש' 25, לו ד ש' 52, לז ג ש' 59.

מאחר ד-⁴ **שבועות** לו ד ש' 53, לז ג ש' 60.

מאחר דאמר ר' ע"ע מאחר ש... או מאחר דאמר ר'...

מאחר דאמר ר'... או מאחר דר' אמר...⁵ **פסחים** לב ב ש' 62-63.

מאחר דמר⁶ **ר'... כמי ש...**, **או מאחר ש...** **כמי ש...** **שבועות** לג ד ש' 41-43.

מאחר דר' אמר ע"ע מאחר דאמר ר'... או מאחר דר' אמר...

מאחר דר' עבד ע"ע מאחר דר' עבד.

מאחר דר' עבד⁷ **שבועות** לה ג ש' 41 (ועבד), לו ב ש' 9.

מאחר ש-^{**} **פאה** יז א ש' 63, יח ב ש' 49, שם ש' 57, יט ד ש' 26; **דמאי** כו ג ש' 47;

כלאים כח א ש' 41, שם ש' 42, כח ג ש' 49; **שביעית** לג ג ש' 55; **מעשרות** מח ד

ש' 7, מט א ש' 54, מט ב ש' 11, נ ג ש' 36; **מעשר שני** נב ג ש' 44, נו ג ש' 30; **ערלה**

סא א ש' 26; **שבת** ג א ש' 11, ג ב ש' 47; **עירובין** כג ג ש' 41; **פסחים** לב ב ש' 18,

לד ד ש' 37, לו ד ש' 50; **מגילה** עא א ש' 54; **חגיגה** עט ג ש' 40; **יבמות** ה ג ש' 39,

שם ש' 41, ה ד ש' 30, שם ש' 52, ו ד ש' 56, יב ב ש' 15, יד ג ש' 56; **סוטה** יו ג

ש' 5, יח ב ש' 56; **כתובות** לב ב ש' 31, לג ד ש' 19, לד ג ש' 14, שם ש' 16; **נדרים**

לז ד ש' 19, שם ש' 21, לח א ש' 16, מא ד ש' 47; **גיטין** מג א ש' 45, שם ש' 46, מו

ג ש' 10; **נזיר** נא ב ש' 17, שם ש' 18, שם ש' 56, נא ד ש' 50, שם ש' 53, נב ג ש' 55,

שם ש' 59, נג ב ש' 21, נד א ש' 8, נה ב ש' 22; **קידושין** סד ב ש' 40, שם ש' 43;

בבא קמא ג ג ש' 52; **סנהדרין** כא ג ש' 52, שם ש' 55, כה א ש' 20, שם ש' 21; **מכות**

לא ב ש' 23, שם ש' 25; **שבועות** לד ג ש' 38, לד ד ש' 10, לה א ש' 5, לה ג ש' 5,

שם ש' 7, לו ב ש' 23, שם ש' 25, שם ש' 38, שם ש' 51, לח ד ש' 2, שם ש' 52, שם

ש' 53; **עבודה זרה** מד ד ש' 11; **הוריות** מו ג ש' 26; **נדה** מט ב ש' 45, מט ג ש' 26,

שם ש' 27.

מאחר ש... או מאחר דאמר⁸ **ר'... תרומות** מ ג ש' 54; **יבמות** יג ד ש' 14.

מאחר ש... או מאחר ש- **שביעית** לה ב ש' 60-61; **תרומות** מ ג ש' 46, שם

ש' 47-48, שם ש' 52-53; **יבמות** יא ש' 50-51, שם ש' 53, יג ד ש' 6, שם ש' 8, שם

ש' 12-13; **גיטין** מג א ש' 37-38, שם ש' 40, מה ג ש' 8-9; **נזיר** נה ב ש' 12-13.

מאחר ש... או מאחר שאילו... **נזיר** נא ב ש' 57.

³ לפירוש הביטוי ראה מבוה"י, יא ע"ב, ערך מאחר.

⁴ תרגום: מאחר ש-.

⁵ תרגום: מאחר שאומר ר'... או מאחר שר' אומר...

⁶ תרגום: שאומר.

⁷ תרגום: מאחר שר' עושה.

⁸ תרגום: שאומר.

מאחר ש-... במשהו (!)... ע"ע מאחר ש-... כמי ש-....

מאחר ש-... כמי ש-... יבמות ה ג ש' 53-54 (במשהו! וצ"ל: כמי שהו)⁹, יא א ש' 6-7; **כתובות** כו ב ש' 39-40; **נדרים** מא א ש' 6-7; **שבועות** לג ד ש' 42-43, לה ג ש' 52-53.

מאחר ש-... כמי ש-... או מאחר שאילו... כמי ש-... פסחים לד ב ש' 50-51.

מאחר שאילו תרומות מד ג ש' 11, מד ד ש' 28; **עירובין** כב א ש' 5, שם ש' 8 (מ- ליל!), שם ש' 10; **פסחים** כט א ש' 39, ל א ש' 7, לג ב ש' 20; (אשגרה)¹⁰; **ראש השנה** נו ג ש' 18; **תענית** סח ד ש' 33; **יבמות** ה ג ש' 34, י ד ש' 58, יב א ש' 42; **כתובות** כז ב ש' 15, כז ג ש' 26, לב ב ש' 44 (שאלו); **עבודה זרה** מג ד ש' 2. ועיין עוד ערך: מאחר ש-... או מאחר שאילו...; מאחר ש-... כמי ש-... או מאחר שאילו... כמי ש-....

מאחר שאילו... או מאחר שאילו... פסחים לב ב ש' 61-62.

מאחר שאילו... אף כאן... שבועות לח ד ש' 16-17 (מאילו! תחת מאחר), שם ש' 18.

מאחר שאילו... והכא¹¹ כמי ש-... פסחים לד ב ש' 48-49.

מאחר שאילו... וכא¹²... **שבת** ה א ש' 32 (שלא! תחת שאילו¹³, וכאן); **נזיר** נו ד ש' 6-7.

מאחר שאלו ע"ע מאחר שאילו.

מאחר שכתוב אחד מרבה ואחד ממעיט, מרבה אני את... ומוציא את... ע"ע

מאחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מרבה אני את... ומוציא את....

מאחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מרבה אני את... ומוציא אני את... ע"ע מאחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מרבה אני את... ומוציא את....

מאחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מרבה אני את... ומוציא את... חגיגה עו א ש' 8-9, שם ש' 14-15 (ומוציא אני); **יבמות** ח ג ש' 43-44 (וכתוב

לי, ואחד, ממעיט).

מאחר שלא (!)... וכאן... ע"ע מאחר שאילו... וכא....

מאי (!) ע"ע: מהו (= מה פירוש); מהו (= מה הדין).

מאי איכא (!) למימר ע"ע מה אית לך למימר.

מאי איכפלה (!)... גבי... ע"ע מה אפכה לה... גבי....

מאי (!) אית לך ע"ע מה אית לך.

מאי (!) אית לך למימר ע"ע מה אית לך למימר.

⁹ ראה מה שהערתני בערך "כמי ש-" על אתר.

¹⁰ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 470, ד"ה והכא.

¹¹ תרגום: גם כאן.

¹² תרגום: גם כאן.

¹³ להגהה ראה: תש"ק, עמ' 30, סי' 10 [עמ' 29]; שם, הע' 12; ירוכ"פ, ריש עמ' 68, ד"ה אמר ר' חנניה.

מאי (!) אמר דמר (!) ר' ב' ע"ע מה אמר ר' ב'.

מאי דא דתנינן ע"ע מהי הדא דתנינן.

מאי דאמר ר' ע"ע מה היא דאמר ר'.

מאי (!) חמית מימור כן ע"ע מה חמית מימור כן.

מאי (!) טיבה ע"ע מה טיבה (בלשון קושיא).

מאי (!) טע' ע"ע מה טעמא.

מאי (!) טעמ' ע"ע מה טעמא.

מאי (!) טעמ' דמאן דמר¹⁴ קידושין סב ד שו' 2 (צ"ל: מה).

מאי (!) טעמ' דר' ע"ע מה טעמא דר'.

מאי (!) טעמא ע"ע מה טעמא.

מאי (!) טעמא אמר ר' (!) ע"ע מה טעמא דר'.

מאי (!) טעמא דר' ע"ע מה טעמא דר'.

מאי (!) טעמא דרבנין ע"ע מה טעמון דרבנין.

****מאי כדון¹⁵ ברכות ב ג שו' 36, ו ב שו' 58 (מיי), י ב שו' 29 (מיי) וצ"ל: מיי¹⁶, י ג שו' 6**

(מיי, כדון¹⁷); **נאה יח ב שו' 47 (מיי); דמאי כא ד שו' 26 (מהו! וצ"ל: מהו), כה ד שו' 7**

(מיי), **כו ב שו' 51 (מיי); כלאים כז ג שו' 44 (מיי), לב ג שו' 13 (מיי); שביעית לד א שו' 1**

(מיי), **לז ב שו' 9 (מיי), לח ב שו' 36 (מיי); תרומות מא א שו' 47 (מהו! וצ"ל: מהו), מב א**

שו' 52 (מהו! וצ"ל: מהו), כדון, מב ג שו' 54 (מיי); צ"ל: עד כדון¹⁸, מג ד שו' 25, מד א

שו' 54 (מאי ליו¹⁹), שם שו' 56 (מהו! וצ"ל: מהו), מד ד שו' 39 (מיי), מו א שו' 54 (מיי);

מעשרות מט ג שו' 19 (מיי); מעשר שני נג ב שו' 56 (מהו! וצ"ל: מהו, בדון²⁰), נג ג

שו' 2157, שם שו' 60; חלה נט א שו' 62 (מיי); ערלה סא ב שו' 18 (מיי), סא ד שו' 25,

סג א שו' 8 (מיי), שם שו' 23 (מיי); ביכורים סד ד שו' 44 (מיי); שבת ב ג שו' 59 (מיי),

ב ד שו' 17, ג ב שו' 61 (מיי), ח ג שו' 11 (מיי); אשגרה²², י א שו' 39 (מיי), י ב שו' 19

¹⁴ תרגום: מה הטעם של מי שאומר.

¹⁵ תרגום: מה היא עכשיו? ולפירוש הביטוי ראה: הרז"ף, מבוה"י, יב סע"א, ד"ה וכן בא; מלמד, פרקי מבוא, עמ' 622, ס' 26. וראה עוד: מבוא לנוה"מ, עמ' 555, הע' 7; רשימת הרש"ס, ערך מאי כדון (עמ' 19 — המספור שלי). ופירוש "מאי" — מהי, בחילוף אל"ף/ה"א, כלומר, מה היא. וכבר העיר על פתרון זה דלמן, עמ' 119, סעיף 19, ס' 1. ולפי זה, "מאי" **במונח זה** אינה לשון בבלי. וחוזרני בי בזה ממה שכתבתי בקטע עסיס, עמ' 45.

¹⁶ הנוסח כאן בכי"ל: "מיי כדון" (ועמ' 45 שו' 15), והיו"ד השנייה נגרדה — כך העיר ליברמן בטופס ג'. וכן הוא על דרך אולי במהד' האקדמיה, עמ' 51 שו' 16.

¹⁷ להגהה ראה אהצ"י, עמ' 152, ד"ה א"ר יוסי.

¹⁸ ראה שתא"י, ריש עמ' 88, ד"ה אלא.

¹⁹ ההגהה "מאי" על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

²⁰ להגהה "כדון" ראה מבואות לסה"א, עמ' 469, [נג ע"ב], שו' 56.

²¹ הנוסח בכי"ל כאן ולקמן שו' 60: "מיי" (עמ' 250 שו' 31 ושו' 34). ראה מבואות לסה"א, עמ' 470.

[נג ע"ג], שו' 60, 57.

²² ראה ירוכ"פ, עמ' 110, ד"ה מיי כדון.

****מאי כדון (המשך)** (מיי), יא א שר' 58 (מיי), יב ג שר' 6 (מיי), יד ג שר' 38 (מהיא), יד ד שר' 1 (מה היא), טו א שר' 36 (מהו! וצ"ל: מהי), טו ד שר' 11 (אשגרה)²³, יו ג שר' 23; **עירובין** כא א שר' 18; **פסחים** כח א שר' 43 (מיי), שם שר' 50 (מיי), כט ד שר' 45, לד ד שר' 17 (מיי), לה ג שר' 54 (מיי); **יומא** לט ג שר' 28, מ ב שר' 32, מ ד שר' 20, מא ג שר' 34, מג א שר' 24²⁴; **שקלים** מז ג שר' 24 (ומהו! וצ"ל: מהי, כדו)²⁵, מח א שר' 39²⁶, מח ב שר' 52, נא א שר' 31; **סוכה** נא ד שר' 13, שם שר' 57, נג א שר' 10, נד ג שר' 31; **ראש השנה** נז א שר' 11, נח ד שר' 20; **ביצה** ס ד שר' 39; **מגילה** עד ב שר' 57 (וצ"ל: מה [= מה הדין]!), עה ב שר' 2; **חגיגה** עו ב שר' 58, עה ב שר' 30, עט א שר' 46, עט ב שר' 49, שם שר' 53; **מועד קטן** פב ד שר' 48, פג ד שר' 16; **יבמות** ב ב שר' 29 (מהו! וצ"ל: מהי), ב ד שר' 56, ג א שר' 2, ג ד שר' 5 (מהיא, בהוין), יב א שר' 17, יג ד שר' 52 (מהו! וצ"ל: מהי); **סוטה** יז ד שר' 16, יט ב שר' 30, שם שר' 53; **כתובות** כה א שר' 33, שם שר' 45, כה ב שר' 47, כה ד שר' 3, ל ב שר' 28, לג ב שר' 38, לה ב שר' 18 (מהו! וצ"ל: מהי); **גיטין** מג ב שר' 7, שם שר' 10, שם שר' 19, שם שר' 27, מד ד שר' 45, מו ד שר' 9, נ ג שר' 2 (ל"ג)²⁷, שם שר' 5; **נזיר** נה ב שר' 62, נה ג שר' 37, נו ב שר' 37, נו ג שר' 3, נז ד שר' 8; **קידושין** נח ג שר' 33 (מהו! וצ"ל: מהי), סג ד שר' 1 (מהו! וצ"ל: מהי); **בבא קמא** ב ב שר' 5, ב ג שר' 8, ג א שר' 21, ד ג שר' 17, ה ב שר' 21; **בבא מציעא** ח א שר' 45, י ב שר' 41; **בבא בתרא** יז ד שר' 23; **סנהדרין** כ א שר' 15, כה ב שר' 24, שם שר' 34, כה ג שר' 21, שם שר' 40; **שבועות** לג א שר' 24, שם שר' 28, שם שר' 44, לד א שר' 21, לה א שר' 26, שם שר' 50; **עבודה זרה** לט א שר' 37, לט ב שר' 37, שם שר' 43, מג א שר' 7, מא ג שר' 16, מב ד שר' 51, מג ג שר' 8, מד א שר' 36, מד ד שר' 3; **הוריות** מה ד שר' 26, מו ד שר' 7, שם שר' 51, מז ד שר' 63; **נדה** נ א שר' 1, נ ג שר' 28²⁸.

מאי (!) עבדין לה רבנין ע"ע מה עבדין לה רבנין.

מאי שנא (!) בין... ל-... ע"ע מה שנא (!) בין... ל-....

מאיכך ברכות ז א שר' 47; מעשרות נ ג שר' 52 (מהיכך); עירובין כב ב שר' 43; פסחים לא ד שר' 62; יומא לח ב שר' 51, מד ב שר' 30; תענית סד א שר' 10; חגיגה עו א שר' 46, עה ג שר' 8, עט ב שר' 45; יבמות ד א שר' 14; קידושין סד ד שר' 32 (מהיכך); סנהדרין כז ד שר' 37; הוריות מח ג שר' 33.

²³ ראה ירוכ"פ, עמ' 196, ד"ה היא תרומה.

²⁴ פירש ליברמן: "כלומר, במה חולקין, וחוזר למ"ד מחלוקת ביניהון" ותוכפ"ש, כפורים, ריש עמ' 788, ד"ה ברם בתוספתא [עמ' 787]. ולשיטת הפ"מ, השאלה חוזרת על מאן דאמר "משמעות ביניהון" — ראה מה שהערתי בערך "מה (= מה הדין)" ליומא מג ע"א שר' 7.

²⁵ להגהה "כדון" ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 394, ד"ה שקלים.

²⁶ הנוסח כאן בכי"ל: "מיי כדון" (עמ' 534 שר' 22), והוגה: "מא כדון". והסדר הדפיס: "מאי כדון".

²⁷ ההגהה על פי שתא"י, ריש עמ' 426, ד"ה אם אומר. וכן ליתא במקבילה שבשבועות פ"ה ה"ה

[לו ע"ג שר' 8], כפי שציין. ואפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 555, הע' 4) מקיים אותה ומפרש אותה "בתמיה".

²⁸ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מיכן.

מאיכן קשט הקושט הזה ש-²⁹ מגילה עב ב שו' 24.
מאילו (!) שאילו... אף כאן... ע"ע מאחר שאילו... אף כאן....
מאילו למדו פאה כ ב שו' 37, שם שו' 43; מעשר שני נו א שו' 27, שם שו' 32.
מאימתי ברכות יא ב שו' 27; שביעית לה ב שו' 12, לה ג שו' 31; תרומות מב א שו' 58;
מעשרות מט א שו' 8; ערלה סא א שו' 112³⁰; יומא מ ג שו' 63; מגילה עג ד שו' 40;
יבמות ח א שו' 62; סוטה כד א שו' 10; כתובות לג א שו' 27 (ואתני³¹), לג ד שו' 35, לו
א שו' 1; סנהדרין כא ב שו' 31, כו א שו' 36 (2x).
מאן (בלשון שאלה)³² ברכות י א שו' 32; כלאים לב ג שו' 25; שביעית לד ב שו' 13;
(ל"ג)³³, לח ב שו' 13; מעשר שני נו ב שו' 37; שבת ח א שו' 59, ח ד שו' 14 (2x); עירובין
כא ג שו' 20 (מנ); פסחים כט ג שו' 17; סוטה יח ב שו' 33 (מה), כד ב שו' 21; כתובות
ל ד שו' 450³⁴, לג ב שו' 37, לה ב שו' 29; גיטין מה ג שו' 29, מו ד שו' 9, שם שו' 39;
סנהדרין ל א שו' 49; שבועות לח א שו' 26; הוריות מח א שו' 49³⁵. ועיין עוד ערך:
דמאן; מן מאן שמעיתה (!). וראה עוד ערך כמה (= כמאן).
****מאן אינון³⁶ חלה ס א שו' 58; שקלים מז ב שו' 22; ראש השנה נו ד שו' 23; מגילה**
עא ד שו' 31; חגיגה עו ג שו' 30 (ור), שם שו' 56; נדרים מב ב שו' 6; קידושין נט ד
שו' 59; בבא בתרא יו ב שו' 29.
מאן אית (!) ע"ע מאן אית ליה.
****מאן אית ליה³⁷ מעשרות נא ג שו' 49; שבת ו ג שו' 26 (ליה ליה³⁸); עירובין כג ד**
שו' 42; פסחים לה ב שו' 26, לז ד שו' 55; סוטה כ ב שו' 13 (מה); נזיר נג ג שו' 12
(דאית³⁹); בבא בתרא יג ד שו' 29; שבועות לב ד שו' 5.
מאן אמר⁴⁰ פסחים לב א שו' 50; שקלים מו ד שו' 51. ועיין עוד ערך מאן דמר (!)
דו כן.
מאן אמר דלא⁴¹ גיטין מג ב שו' 50.

²⁹ כלומר, מהיכן קלע הקשת הזה ש". ולמליצה דומה ע"ע קשתה, ומה שהערתי שם.
³⁰ ראה אהצו"י, עמ' 208, סוף ד"ה אעפ"י וד"ה ערלה.
³¹ ההגהה על פי המקבילה בשביעית לה ע"ב שו' 12 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.
³² תרגום: מי? הערך לא כולל שאלות דיאלוגיות — ראה מה שהערתי לעיל במבוא, עמ' עו.
³³ ראה מבואות לסה"א, עמ' 425, הע' 17. וראה עוד אהצו"י, עמ' 18, ד"ה מאן הורי.
³⁴ המופע הזה כאן, וכן במקבילה שבגיטין מו ע"ד שו' 39, הרשומה להלן, מציע לדעתי שאלה רטוריות, והיא סיום דברי ר' זעירא (עי"ש), ושלא כמפרשים ז"ל.
³⁵ לא כללתי את המופע שבברכות ה ע"א שו' 41, מכיוון שהיא שאלה בענייני חולין.
³⁶ תרגום: מי הם?
³⁷ תרגום: מי יש לו? כלומר, מי סובר?
³⁸ להגהה ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 88, ד"ה מאן.
³⁹ להגהה ראה ק"ע, יט ע"א, ה"ה, ד"ה ה"ג מתני' מסייעא.
⁴⁰ תרגום: מי אומר! ולסגנון הזה ראה ירוכ"פ, עמ' 456, ד"ה אמר ר' אבא; שם, מהדו"ה, עמ' 567,
הערה לעמוד 456.
⁴¹ תרגום: מי אומר שלא?!

מאן אמר לי⁴² יומא מב ג שו' 27 (מה)⁴³; כתובות לה ד שו' 6 (ליה!); שם שם⁴⁴. וראה עוד ערך ומאן לימא (!) לך.

מאן אמר ליה (!) ע"ע מאן אמר לי.

מאן (!) אנן אמרין ע"ע כן אנן אמרין (בתמיהה).

מאן ד-⁴⁵ שבת ו ג שו' 40. וראה עוד ערך כמאן ד-.

מאן ד-... ומאן ד-⁴⁶ יבמות ג ב שו' 5-6; קידושין סה ג שו' 21.

מאן דאית (!) ליה ע"ע מאן אית ליה.

מאן דאית ליה... אית ליה..., מאן דלית ליה... לית ליה...⁴⁷ יבמות יב ד שו' 48²⁹; קידושין נט ג שו' 43-44.

מאן דאית ליה... לית ליה...⁴⁹ יבמות יב ד שו' 50²⁷.

מאן דאית ליה... לית ליה..., מאן דאית ליה... לית ליה...⁵¹ סוכה נה ג שו' 28-29.

מאן דאיתיה (!) ליה... לית ליה לאילין קשייתא⁵² מעשר שני נו א שו' 6 (צ"ל: דאית)⁵³.

****מאן דאמר**⁵⁴ שביעית לט ד שו' 14; תרומות מז ג שו' 2 (הן! וצ"ל: מן [= מאן])⁵⁵, מח ב שו' 11 (צ"ל: +... מאן דאמר)⁵⁶; חלה נז ד שו' 4, נט ד שו' 60! (מ"ד; צ"ל: +... מאן

⁴² תרגום: מי אומר לי!;

⁴³ לצורה "מה" עיין וידר, שלוש דרשות, עמ' 59, סוף הע' 312. ואינה כדבריו, אלא "מה" ו"מאן" מתחלפות בארמית הגלילית, כפי שהערתי במבוא, עמ' רמו, סי' 3, 4, ואינה עניין ל"מי" העברית.

⁴⁴ אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 67, הע' 3) מעיר כאן: "כי"ל: לי". וראה לי שיש לגרוס כאן ובמופע הקודם: "לי", כמות שהוא ביומא. וסגנון זה של לשון מדבר בעדו מצוי במקורות — ראה למשל בבא קמא פ"א מ"ב.

⁴⁵ תרגום: מי ש-.

⁴⁶ תרגום: מי שיש לו... ומי ש-.

⁴⁷ תרגום: מי שיש לו... יש לו..., מי שאין לו... אין לו... כלומר, מי שסובר... סובר..., מי שאינו סובר... אינו סובר....

⁴⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 258, סי' 6.

⁴⁹ תרגום: מי שיש לו... אין לו... כלומר, מי שסובר... אינו סובר....

⁵⁰ אפשטיין מגיה בסיפא "אית ליה", על פי גוף כ"ל (ועמ' 41 שו' 23) — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 259, ד"ה ירוש', שם, הע' 1. וצ"ע.

⁵¹ תרגום: מי שיש לו... אין לו..., מי שיש לו... אין לו... כלומר, מי שסובר... אינו סובר..., מי שסובר... אינו סובר....

⁵² תרגום (אחרי ההגהה): מי שיש לו... אין לו את הקושיות האלה. כלומר, מי שסובר... אין הקושיות האלה שייכות לשיטתו.

⁵³ ראה כי"ר, עמ' 284 שו' 26. ולהלן, ערך "מאן דמחלף לית ליה באילין קישואייה", ניסחו בבי"ת — "באילין" תחת "לאילין".

⁵⁴ תרגום: מי שאומר. וכתב גינצבורג: "אין דרך התלמוד לאמר **מאן דאמר** ולרמז בזה על איזו הנחה שהניח חכם אחד במשא ומתן ובקושיותיו, שהכל יודעים שאלה ההנחות לא נאמרו אלא להגדיל תורה ולהאדירה, ובכעין זה הם אומרים לפעמים בתלמוד, ולמאי דסלקא דעתך, אבל לא **ולמאן דאמר**"

****מאן דאמר** (המשך) דאמר⁵⁷; **ביכורים** סד ב שו' 56; **שבת** יא ב שו' 1 (דמר); **עירובין** כג ג שו' 38 (ו'; צ"ל: ויימר⁵⁸); כד ב שו' 28 (דמר); **סוכה** נב ב שו' 18; **ביצה** ס ב שו' 64 (מ"ד²); **מועד קטן** פב א שו' 14; **סוטה** יו ג שו' 28 (דמר); **בבא קמא** ג ד שו' 17 (דמר); **סנהדרין** יט ב שו' 50 (דמר); **עבודה זרה** מג ב שו' 17 (ו'; צ"ל: מאן דאמר...⁵⁹), מה א שו' 12 (ל"ג)⁶⁰. וראה עוד ערך: כמאן דאמר; כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר...; כמאן דמר... ברם הכא כמאן דמר...

****מאן דאמר** (בהקשר)⁶¹ **ברכות** י ד שו' 25 (מן, דמר); **פאה** יח ג שו' 1 (מ"ד), שם שו' 4, כא א שו' 34; **דמאי** כג א שו' 17 (צ"ל: אמר⁶²), שם שם; (ו'; צ"ל: אמר); **כלאים** כח ב שו' 12 (צ"ל: אמר)⁶³; **תרומות** מא ג שו' 21; **מעשר שני** נו ג שו' 21 (מ"ד), שם שו' 25; **ערלה** סג א שו' 58; **שבת** ה ג שו' 2 (דמר), ו ב שו' 54 (דמר), שם שו' 61 (דמר), יו ג שו' 39 (דמר), שם שו' 41 (דמר); **עירובין** כב ג שו' 60 (דמר), שם שו' 61, כו ב שו' 44 (דמר); **סוכה** נב ב שו' 32; **ביצה** ס ב שו' 36, סא ב שו' 42, סג ב שו' 48; **מגילה** ע ב שו' 50; **יבמות** ט ב שו' 59, י ב שו' 17 (ו', דמר)⁶⁴; **קידושין** סב ד שו' 2 (ד', דמר), סו א שו' 3; **בבא מציעא** יא א שו' 15 (דמר); **סנהדרין** ל ג שו' 65⁴¹. ועיין עוד ערך: כמאן דאמר (בהקשר); כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... (בהקשר); למאן דאמר. **מאן דאמר** (= אדם שאומר)⁶⁶ **ברכות** ב ג שו' 35; **יומא** מ ב שו' 31; **שקלים** מח ד שו' 31; **ביצה** סב ב שו' 17; **תענית** סה ב שו' 43 (מ"ד). וראה עוד ערך כמאן דאמר (= כאדם שאומר).

(גינצבורג, פירושם, ב, עמ' 106; ההדגשות במקור). דבריו אלה של גינצבורג נאמרו כלפי הבבלי, ונראה שהוא הדין לירושלמי.

- 55 ראה כ"ר, עמ' 245 שו' 14 (ושם: "מאן דאמר").
- 56 ראה כ"ר, עמ' 248 שו' 28-29. וראה עוד מה שפירשתי בסוגיא במבוא, עמ' קעד ואילך.
- 57 ההגהה על פי אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 485, הע' 13.
- 58 ההגהה על פי שתא"י, סוף עמ' 203, ד"ה ר' זעירא. אבל ליברמן הגיה את המאמר בדרך אחרת — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 312, ד"ה ומאן דאמר.
- 59 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.
- 60 ראה קטע אפשטיין, עמ' 289 שו' 22. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי להלן, סוף ערך "מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר...".
- 61 תרגום: מי שאומר.
- 62 למופע הזה והבא אחריו עיין הלשון בערך "ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא".
- 63 עיין הלשון בערך "ולא ידעין מאן אמר דא ומאן אמר דא".
- 64 כללתי כאן את המופע הזה ממני השיבוש שחל בצלע הראשונה שלו, ומפני הטועין, ועיקרו בערך "מאן דאמר... מאן דאמר...". עי"ש. וראה המקבילה בכתובות לד ע"ד שו' 4-6.
- 65 למופע נוסף שנשתבש ע"ע אית דבעי מימר (ושם: "ומאן דאמר"). ולשאר הצורות של "מאן דמר" עיין להלן בערכים: מאן דמר... ומאן דמר... עד מאן דמר תמן... וכא..., מאן דמר תמן... וכא... וראה עוד ערך "מה דמר... כמאן דמר... ברם כמאן דמר... כמאן דמר...".
- 66 תרגום: מי שאומר.

מאן דאמר... אוף הכא... ומאן דאמר... אוף הכא...⁶⁷ ערלה סב ד שו' 55-56.
מאן דאמר... במחלוקת, מאן דאמר... דברי הכל⁶⁸ מעשרות מט א שו' 18.
מאן דאמר... ואית דבעי מימר (!)... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...
מאן דאמר... ומ"ד... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...
מאן דאמר... ומאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...
מאן דאמר... ומאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...
מאן דאמר... ומן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...
מאן דאמר... ומן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...
מאן דאמר... יליף לה מ"..., מאן דאמר... יליף ליה מרבנין ור'⁶⁹ כתובות לו ב שו' 23-25 (צ"ל: דר' תחת ור')⁷⁰.

מאן דאמר... יליף לה מ"..., מאן דאמר... מנן ליה⁷¹ יבמות ט ב שו' 4-6.
מאן דאמר... כל שכן..., מ"ד... הא... לא ע"ע מאן דאמר... כל שכן..., מאן דמר... הא... לא.

מאן דאמר... כל שכן..., מאן דאמר... אבל... לא ע"ע מאן דאמר... כל שכן..., מאן דמר... הא... לא.

****מאן דאמר... כל שכן..., מאן דמר... הא... לא**⁷² פאה יח ב שו' 63-64 (מן תחת מאן₁, דמר); **מעשר שני** נו ג שו' 20-21 (מ"ד, ומה, דאמ''); **שבת** ו ב שו' 52-53 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **פסחים** כז ב שו' 63-64, כט ד שו' 34-35 (מ"ד תחת מאן דמר, לה ב שו' 8 (דאמר תחת דמר, אבל תחת הא); **בבא קמא** ג ג שו' 22-23 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **עבודה זרה** מג ד שו' 29-30 (מ"ד, ומאן תחת מאן₂).

מאן דאמר... כמא דתימר..., מאן דמר... כמא דתימר...⁷³ **שבת** ז ב שו' 35-36.
מאן דאמר... כמאן דאמר..., מאן דאמר... כמאן דאמר...⁷⁴ **ברכות** ג א שו' 57-59 (מן, מר! תחת דאמר₁⁷⁵, כמן, דמר, ומן); **שבת** טו ד שו' 7-8 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **פסחים** לו א שו' 18-19; **שקלים** נ ד שו' 25-26 (כמאן דאמר₂); **ביצה** סג ב שו' 4-5; **יבמות** ז ד שו' 4-6 (דמר), יב ב שו' 49-51⁷⁶, שם שו' 54-55 (דמר תחת דאמר₄), יב ג

⁶⁷ תרגום: מי שאומר... גם כאן... ומי שאומר... גם כאן...

⁶⁸ תרגום: מי שאומר... במחלוקת, [ו]מי שאומר... [כ]דברי הכל.

⁶⁹ תרגום: מי שאומר... לומד אותה מ"..., [ו]מי שאומר... לומד אותה מהחכמים ור'.

⁷⁰ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

⁷¹ תרגום: מי שאומר... לומד אותה מ"..., [ו]מי שאומר... מנין לוי?

⁷² תרגום: מי שאומר... כל שכן..., [ו]מי שאומר... אבל... לא.

⁷³ תרגום: מי שאומר... כמות שאתה אומר..., [ו]מי שאומר... כמות שאתה אומר... כלומר, מי שמפרש

כך סומך על לשון הכתוב, ומי שמפרש כך סומך על לשון המשנה, עי"ש.

⁷⁴ תרגום: מי שאומר... כמי שאומר..., [ו]מי שאומר... כמי שאומר...

⁷⁵ להגהה עיין האצ"ר, עמ' 16, ד"ה כדי שיסמוד.

⁷⁶ "מאן דאמר" השני בא כאן בקיצור: "מאן דאמ'...", ויש שם נקודה במקום גרש.

מאן דאמר... כמאן דאמר... מאן דאמר... כמאן דאמר... (המשך) ש' 2-4 (דמ')
תחת דאמר², דמר תחת דאמר⁴, **סוטה** יח א ש' 46-48 (דמר, ומאן תחת מאן²); **שבועות**
לה ג ש' 56-58 (דמר).

מאן דאמר... כמאן דאמר... מאן דאמר... כמאן דמר... ע"ע מאן דאמר... כמאן
דאמר... מאן דאמר... כמאן דאמר...

מאן דאמר... כמאן דאמר... מאן דאמר... כמאן דאמר (!) ע"ע מאן דאמר...
כמאן דאמר... מאן דאמר... כמאן דאמר...

מאן דאמר... כמאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דאמר... כמאן דמר... מאן דאמר... כמאן דמר... ע"ע מאן דאמר... כמאן
דאמר... מאן דאמר... כמאן דאמר...

מאן דאמר... מ"ד... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דאמר... מ"ד... ומ"ד... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דאמר... מ"ד... נחא⁷⁷ מעשרות נא ד ש' 25-26⁷⁸.

מאן דאמר... מאן דאמר...⁷⁹ **ברכות** ב ג ש' 20-22 (ומאן תחת מאן²), ד ד ש' 10

(מן, דמר), ו ב ש' 26 (דמר, ומאן תחת מאן²), ז ג ש' 62-63 (דמר, ומאן תחת מאן²), ח

ב ש' 28-29 (דמר, ומן תחת מאן²), ח ג ש' 48 (דמר, ומאן תחת מאן²), ט א ש' 64 -

ט ב ש' 1 (דמר, ומן תחת מאן²), ט ג ש' 62-63 (דמר, ומאן תחת מאן²), י א ש' 52-53

(דמר), י ד ש' 54-55 (דמר, ומן תחת מאן²), יב ג ש' 12-13 (דמר), שם ש' 14-15, שם

ש' 16-17 (דמר, ומאן תחת מאן²), יב ד ש' 24; **פאה** טו א ש' 37-39 (מן תחת מאן¹),

דמר, יח ד ש' 40, יט ג ש' 26-27, כ ד ש' 22-23 (ומאן תחת מאן²); **דמאי** כג ב

ש' 40-41, כג ד ש' 56, כה ג ש' 25-26 (ומאן תחת מאן²); **כלאים** כז ב ש' 17-18, שם

ש' 19-20, כז ג ש' 41, שם ש' 44, כט ד ש' 34, ל ב ש' 37-38, לא א ש' 2, לא ג

ש' 31-32, לב א ש' 29-30, לב ד ש' 23-24; **שביעית** לד א ש' 49-50, לה ב ש' 24-25

(מ"ד תחת מאן דאמר²), לה ג ש' 33-34 (ומאן תחת מאן²), לו א ש' 50-51 (מן תחת

מאן¹, דמר תחת דאמר¹), לז ג ש' 45; (מ"ד תחת מאן דאמר¹, מן תחת מאן²; צ"ל: מ"ד...

בין "מאן דאמר" הראשון לשני⁸⁰), לט ד ש' 13-14 (ומאן תחת מאן²); **תרומות** מב ב

ש' 37 (דמר), מז ב ש' 18; **מעשרות** מט ג ש' 43-45 (ומאן תחת מאן²); **מעשר שני** נב

ד ש' 26-27 (ומאן תחת מאן²), שם ש' 42, נג ב ש' 50, שם ש' 52; **חלה** נז ד ש' 3-4

(ומאן תחת מאן²), נט ב ש' 21-22 (ומאן תחת מאן²), נט ג ש' 9-10 (מ"ד תחת מאן

דאמר²), שם ש' 25-26 (מ"ד תחת מאן דאמר¹), שם ש' 30-31 (ומאן תחת מאן²), שם

ש' 32-33 (ומאן תחת מאן²), שם ש' 34-35 (ומאן תחת מאן²), ס א ש' 14;

⁷⁷ תרגום: מי שאומר... מי שאומר... [הדבר] נוח.

⁷⁸ ראה מה שהגיה ופירש ליברמן, תוכפ"ש, מעשרות, סוף עמ' 702, ד"ה ואסור. וצ"ע.

⁷⁹ תרגום: מי שאומר... [ו]מי שאומר... וכן מותרגם אפשטיין את המונח בלשון בינוני — ראה מבוא

לנוה"מ, עמ' 87, ד"ה אנו שונים. ולמשמעות המונח הזה ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' 406, ש' 58-59.

⁸⁰ ההנהגה על פי תוכפ"ש, שביעית, עמ' 555, ש' 24.

****מאן דאמר... מאן דאמר... (המשך) ערלה ס ד שו' 1-2 (מ"ד תחת מאן דאמר₂), סא**

ב שו' 19-20 (ומן תחת מאן₂), שם שו' 21 (ומ"ד תחת מאן דאמר₂), סא ד שו' 36-37, שם שו' 38-39 (מ"ד תחת מאן דאמר₂), סב ד שו' 8-9, סג א שו' 48-49 (ומאן תחת מאן₂); **ביכורים** סד ב שו' 50-51, סה ג שו' 34 (מ"ד, ומאן), סה ד שו' 39-40, שם שו' 43-44; **שבת** ג שו' 57 (דמר, ומאן תחת מאן₂), שם שו' 59 (דמר, ומאן תחת מאן₂), ג ב שו' 42-43 (מה, דמר, ומה), ד ד שו' 26 (מה, דמר, ומה), ה א שו' 51-52 (דמר, ומאן תחת מאן₂), שם שו' 63-64 (דמר, ומאן תחת מאן₂), ה ב שו' 6-7 (דמר, ומאן תחת מאן₂), ה ג שו' 49-50 (דמר, ומאן תחת מאן₂), ו ד שו' 42-43 (דמר, ומאן תחת מאן₂), ז ב שו' 7-8 (דמר), שם שו' 49-51 (דמר, ומאן תחת מאן₂), ז ג שו' 4-5 (מה⁸¹, דמר, ומאן), שם שו' 12 (דמר), ז ד שו' 18-19 (דמר, ומאן תחת מאן₂), ח א שו' 11-12 (דמר, ומאן תחת מאן₂), י ב שו' 53 (דמר, ומאן תחת מאן₂), י ג שו' 45 (ומאן תחת מאן₂), יא ב שו' 24-25, שם שו' 36 (ומאן תחת מאן₂), יא ד שו' 40-41, יג א שו' 59-60, יג ד שו' 25, יד ג שו' 33, שם שו' 35, טו א שו' 34, שם שו' 36, טו ב שו' 52-53 (ומאן תחת מאן₂), יו ג שו' 13-14 (ומאן תחת מאן₂), דמר תחת דאמר₂; **עירובין** יח ג שו' 6 (דמר), שם שו' 12-13 (דמר), שם שו' 56-57 (דמר), יח ד שו' 1-2 (דמר), יט א שו' 17 (דמר), יט ב שו' 26-27 (דמר, ומאן תחת מאן₂), יט ד שו' 11 (דמר, ומאן תחת מאן₂), כ א שו' 19 (דמר), שם שו' 22 (דמר, ומאן תחת מאן₂), כא ב שו' 28-29 (דמר), שם שו' 30 (דמר), כב ב שו' 21 (דמר⁸²), שם שו' 23 (דמר), שם שו' 25 (דמר, ומאן תחת מאן₂), כב ג שו' 43 (דמר), כג ב שו' 42-43 (דמר, ומאן תחת מאן₂), כג ג שו' 32 (דמר, ומאן תחת מאן₂), שם שו' 33-34 (דמר), כד ג שו' 13-14 (דמר), כה ב שו' 32-33 (דמר); **פסחים** כז ד שו' 18-19 (דמר תחת דאמר₂), שם שו' 60-61, כט א שו' 3, שם שו' 7-8, שם שו' 15-16, שם שו' 17-18 (ומאן תחת מאן₂), שם שו' 58-59, כט ג שו' 12-13, שם שו' 27 (ומאן תחת מאן₂), שם שו' 44-45, ל ב שו' 15-16, ל ד שו' 45 (דמר תחת דאמר₁), לא א שו' 14 (דמר), שם שו' 36 (ומאן תחת מאן₂), לב ב שו' 33, שם שו' 35, שם שו' 37-38 (ומאן תחת מאן₂), לב ג שו' 6, לד ב שו' 13-14 (ומאן תחת מאן₂), שם שו' 16-17 (ומאן תחת מאן₂), שם שו' 29-31 (ומ"ד תחת מאן דאמר₂), לז א שו' 1; **יומא** לח ג שו' 11 (ומאן תחת מאן₂), שם שו' 28, לט א שו' 26-27 (ומאן תחת מאן₂), לט ד שו' 63, מ ג שו' 6-7, מא ב שו' 2-3, מא ג שו' 30-31, מב ד שו' 59-60 (ומאן תחת מאן₂), מג א שו' 5, שם שו' 8-9, שם שו' 13-14, שם שו' 36-37, מד ד שו' 40 (דמר, ומאן תחת מאן₂), מה ב שו' 21 (ומאן תחת מאן₂); **שקלים** מז ג שו' 28 (ומ"ד תחת מאן דאמר₂), מח ג שו' 43-44, מט א שו' 43-44 (ומאן תחת מאן₂), נא א שו' 35 (ומאן תחת מאן₂), נא ב שו' 1; **סוכה** נב ב שו' 46 (דמר, ומאן תחת מאן₂), נב ד שו' 40 (ומאן תחת מאן₂), נג ג שו' 19-20, נג ד שו' 45-46, שם שו' 61-62, נד א שו' 25-27, נד ג שו' 57 (ומאן תחת מאן₂), שם שו' 62-63 (ומאן תחת מאן₂), נה א שו' 41, נה ב

⁸¹ ליברמן (תוכפ"ש, שבת, עמ' 61, שו' 15) מגיה "מאן" תחת "מה". ואין הדבר מוכרח, ואולי לא הגיה כך אלא כדי להשוות את הלשון עם הסיפא.

⁸² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 8, אות "א". וראה עוד תוכפ"ש, עירובין, עמ' 366, שו' 22.

****מאן דאמר... מאן דאמר... (המשך)** ש' 34-36, נה ד ש' 26-27; **ראש השנה** נו ב ש' 30-31, נח א ש' 50, שם ש' 53-54, נט ב ש' 46-48, נט ד ש' 4-5 (מ"ד); **ביצה** ס ב ש' 40 (מ"ד), שם ש' 63-64 (מ"ד), סב ג ש' 34, שם ש' 36, שם ש' 37-38, שם ש' 39-40 (ומאן תחת מאן₂), שם ש' 41-42 (ומאן תחת מאן₂), סב ד ש' 9 (ומאן תחת מאן₂), סג א ש' 18-19, שם ש' 20-21, סג ב ש' 34-35; **תענית** סג ג ש' 49-50, סד ג ש' 53-54, סה א ש' 38-39, סז ד ש' 12-13, סח ב ש' 4-5, שם ש' 6-7 (מ"ד תחת מאן דאמר₂), סח ג ש' 49-50, סח ד ש' 1; **מגילה** עא א ש' 7-8 (ומאן תחת מאן₂), עא ג ש' 3-4, שם ש' 27, עב א ש' 5, עב ד ש' 44-45 (מ"ד תחת מאן דאמר₂), עה א ש' 37 (מן, דמר, ומן), שם ש' 38 (מן, דמר, ומן), שם ש' 43 (מ"ד תחת מאן דאמר₁), עה ב ש' 4-5; **חגיגה** עה ב ש' 10-11 (מ"ד); **מועד קטן** פב א ש' 6-7, שם ש' 15-16, פב ד ש' 4-5, פג ב ש' 29-30 (ומאן תחת מאן₂), פג ג ש' 24-25 (ומאן תחת מאן₂), שם ש' 28, פג ד ש' 37-39 (דמר); **יבמות** ב ג ש' 1-2 (דמר), ה ב ש' 55 - ה ג ש' 1, ח ב ש' 37-38, ט ב ש' 10-11, י ב ש' 11-13 (ואית דבעי מימר! תחת מאן דאמר₂)⁸³, שם ש' 16-17 (כן! תחת מאן דאמר₁ וצ"ל: מן דמר⁸⁴, ומאן, דמר), יב ג ש' 7-8 (ומאן תחת מאן₂), שם ש' 37-38, שם ש' 39-40, שם ש' 43 (ומאן תחת מאן₂), יג א ש' 37, שם ש' 39-40 (ומאן תחת מאן₂), יד ב ש' 42-43, שם ש' 44, שם ש' 45-46; **סוטה** יו ג ש' 13-14 (דמר, ומאן תחת מאן₂), יז ד ש' 52-53 (דמר תחת מאן דאמר₁), שם ש' 53-54 (דמר), שם ש' 56 (דמר), שם ש' 57 (דמר, ומאן תחת מאן₂), יח א ש' 4-5 (מה, דמר, ומאן), שם ש' 41 (דמר, ומאן תחת מאן₂), שם ש' 44-45 (דמר, ומאן תחת מאן₂), יח ב ש' 34 (דמר, ומאן תחת מאן₂), יח ד ש' 24 (דמר תחת מאן דאמר₂), כ א ש' 2 (דמר, ומאן תחת מאן₂), שם ש' 4 (דמר, ומאן תחת מאן₂), כ ד ש' 49-50 (דמר, ומאן תחת מאן₂), כא ד ש' 34-36 (דמר), כג א ש' 16-17; **כתובות** כו ג ש' 29 (דמר, ומן תחת מאן₂), כח ד ש' 34 (דמר), לב ב ש' 6-7 (דמר), לא ג ש' 39 (דמר, ומאן תחת מאן₂), שם ש' 40-42 (ור: דמר, ומאן תחת מאן₂), לג ד ש' 4 (ומאן תחת מאן₂), דמר תחת מאן דאמר₂), לד ג ש' 21-22 (דמר תחת מאן דאמר₁), ומאן תחת מאן₂, שם ש' 63-64 (דמר, ומאן תחת מאן₂), לד ד ש' 4-6 (דמר), שם ש' 49, לה ד ש' 10-11 (דמר), לו א ש' 12-13 (ומאן תחת מאן₂), שם ש' 19-20, לו ב ש' 28 (מ"ד)⁸⁵, שם ש' 30-31 (ומאן תחת מאן₂); **נדרים** לז ב ש' 17-18 (דמר, ומאן תחת מאן₂), לח ב ש' 21 (דמר, ומאן תחת מאן₂), לח ג ש' 55-56 (דמר), לח ד ש' 37 (דמר)⁸⁶; **גיטין** מג א ש' 51 - מג ב ש' 1 (מ"ד, ומ"ד), מד ב ש' 14-15

⁸³ ההגהה על פי המקבילה בכתובות לד ע"ג ש' 63-64 הרשומה להלן בַּעֲרָךְ.

⁸⁴ ההגהה על פי המקבילה בכתובות לד ע"ד ש' 4-6 הרשומה להלן בַּעֲרָךְ (ושם: "מאן דמר"). והלשון "מן דמר" על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. וראה עוד מה שהערתי בערך "הוון בעיי מימר" ליבמות י ע"ב ש' 16. ואפשטיין לא הגיה, והוא קורא "כִּן" בפתח, כלומר, כאן בטבריא, "בניגוד לקיסרין" (וההדגשה במקור) — ראה: מחקרים, ב, א, עמ' 452, ד"ה בירושלמי; שם, הע' 2; מבואות לסה"א, ריש עמ' 275, סוף ד"ה רובו. והדברים תמוהים.

⁸⁵ הנוסח בצלע השנייה בכ"ל: "ומאן דאמ" (עמ' 162 ש' 19), ונשמטה הוי"ו בד"ו על ידי הסדר.

⁸⁶ הנוסח בצלע השנייה בכ"ל: "ומאן דמר" (עמ' 175 ש' 24), והסדר השמיט את הוי"ו.

****מאן דאמר... מאן דאמר... (המשך)** (מ"ד תחת מאן דאמר₁, מה ג' ש' 15-16 (ומאן תחת מאן₂, מו א' ש' 26 (מ"ד, ומאן), שם ש' 27 (ומ"ד), מז ג' ש' 33-34 (ומאן תחת מאן₂, מט א' ש' 3 (ומאן תחת מאן₂)⁸⁷; נזיר נא ב' ש' 14-15 (מן, דמר, ומן), נה ב' ש' 19-20, נה ג' ש' 39-40 (ומאן תחת מאן₂, שם ש' 41-42 (ומאן תחת מאן₂, נו ב' ש' 8-9, שם ש' 20-21, נו ג' ש' 16 (דמר, ומאן תחת מאן₂, נז ד' ש' 49-50, שם ש' 51, נח א' ש' 18-21 (מ"ד); **קידושין** נח ג' ש' 30-31 (מן, ומן, דמר תחת דאמר₂, שם ש' 34 (ומן תחת מאן₂, דמר תחת דאמר₂, נט ב' ש' 42-43, שם ש' 46-47 (ומאן תחת מאן₂, סא ג' ש' 38-39 (דמר תחת דאמר₁, מ"ד תחת מאן דאמר₂, סב ב' ש' 52-53, שם ש' 55-56 (ומאן תחת מאן₂, סב ג' ש' 62-63 (דמר, ומאן תחת מאן₂, שם ש' 63-64, סג ג' ש' 56-57 (מ"ד, ומ"ד); **בבא קמא** ב' ג' ש' 37-38 (דמר, ומאן תחת מאן₂, ד ג' ש' 28-31 (כמאן תחת מאן₂, דמר תחת דאמר₂, ד ד' ש' 34-35 (דמר), ה ג' ש' 5-6 (דמר), ו ב' ש' 51 (דמר), ז א' ש' 42-47 (דמר); **בבא מציעא** י ב' ש' 15-16 (דמר)⁸⁸, י ג' ש' 3 (דמר), יב ג' ש' 31-32 (דמר, ומאן תחת מאן₂, שם ש' 50-51 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **בבא בתרא** יד ג' ש' 51-52 (דמר, ומאן תחת מאן₂, יד ד' ש' 8-9 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **סנהדרין** יט ב' ש' 42 (דמר, ומאן תחת מאן₂, שם ש' 43-44 (ו-), דמר, ומאן תחת מאן₂, שם ש' 45-46 (דמר, ומאן תחת מאן₂, כ ב' ש' 37 (דמר), כא ב' ש' 46 (דמר, ומאן תחת מאן₂, כא ד' ש' 2-1 (דמר, ומאן תחת מאן₂, דמ'ל, כג ד' ש' 42-43 (דמר, מה תחת מאן₂)⁸⁹, כה א' ש' 44-46 (דמר, ומאן תחת מאן₂, דמ'ל, כה ב' ש' 1, כז א' ש' 39, כט ג' ש' 48 (ומאן תחת מאן₂; **מכות** לא ב' ש' 30-32; **שבועות** לה ג' ש' 18-19 (ומאן תחת מאן₂, לז ב' ש' 24-25 (ומאן תחת מאן₂, לח א' ש' 4-5 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **עבודה זרה** לט ג' ש' 2-3, שם ש' 4 (מ"ד תחת מאן דאמר₂, שם ש' 5-6, לט ד' ש' 49 (דמר, ומאן תחת מאן₂, מ א' ש' 17 (דמר, ומאן תחת מאן₂, מא ב' ש' 35-36 (ומאן תחת מאן₂, דמר תחת דאמר₂, מב א' ש' 53-54 (דמר, ומאן תחת מאן₂, מב ד' ש' 63-64 (מן, דמר, ומן), מג א' ש' 31 (דמר, ומאן תחת מאן₂, מד ב' ש' 24-25 (ומאן תחת מאן₂, שם ש' 37 (דמר, ומאן תחת מאן₂, שם ש' 40-41 (דמר, ומאן תחת מאן₂; **הוריות** מו ב' ש' 18-19 (דמר תחת דאמר₁, שם ש' 20-21 (דמר), מז א' ש' 48-49 (דמר), שם ש' 50-52 (דמר), שם ש' 53-54 (דמר); **נידה** מח ד' ש' 40 (דמר, ומאן תחת מאן₂, נ א' ש' 61-62 (דמר תחת דאמר₁, ומאן תחת מאן₂)⁹⁰. ועיין עוד ערך נחא מאן דמר... מאן דאמר...

⁸⁷ ליברמן משלים כאן, על דרך אולי, איבר שלישי: מאן דאמר — ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 871, ד"ה ברם. וראה עוד שם, סוף עמ' 870, ד"ה אבל בירושלמי.

⁸⁸ להגהת הלשון כאן ראה: מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 162; עמ' 163, הע' 1; ירושלמי נזיקין, עמ' 156, ש' 36-37.

⁸⁹ אפשטיין מגיה "מאן" תחת "מה" (מבוא לנוה"מ, עמ' 87, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4). ולא התכוון אלא להשוות את הלשון בשתי צלעות הביטוי, כי "מאן" ו"מה" מתחלפות בירושלמי.

⁹⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מאן דאמר. וליברמן ואפשטיין השלימו מופע נוסף בבבא קמא ז' ע"א ש' 3, על פי האר"ז — ראה: תש"ק, עמ' 39, סי' 37; שם, הע' 42; מבואות לסה"א, עמ' 304,

מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'

מאן דאמר... מאן דאמר... (מאן = מה)⁹¹ דמאי כד א ש' 19.

מאן דאמר... מאן דאמר... ומאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דאמר... מאן דאמר... כמאן דאמר...⁹² יומא לט א ש' 53-55; סוכה נד ד ש' 22-24.

מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר...⁹³ חלה ס א ש' 42-43 (ומאן תחת מאן³); פסחים לג א ש' 9; יומא מד ג ש' 17-21; מגילה עג ב ש' 16-17 (מ"ד תחת מאן דאמר¹, מ"ד תחת מאן דאמר², שם ש' 18-19 (מ"ד תחת מאן דאמר², ומ"ד תחת מאן דאמר³); נדרים לח ב ש' 24-25 (מן דמר)⁹⁴.

מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר...⁹⁵ ברכות י ב ש' 13-15 (דמר, ומאן תחת מאן⁴); פסחים לו ד ש' 36-38⁹⁶.

מאן דאמר... מאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר... מינה... ומאן דמר... מה מקיים...⁹⁷ פסחים לו ג ש' 50-51 (מאן דאמר... מינה לר'⁹⁸, מ"ד); נדרים לט ד ש' 62-63 (מ"ד, ומ"ד); סנהדרין יח ד ש' 36-37. מאן דאמר... מן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דאמר... מסייע לר', מ"ד... מסייע לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'⁹⁹ ברכות ח א ש' 46-47 (דמר, ומאן תחת מאן², מסייעא! תחת מסייע², ט ג ש' 19 (דמר, ומן תחת מאן²); פאה כ א

ד"ה הרי (אצל ליברמן: "מן דמר... מן דמר..."; ואצל אפשטיין: "מן דמר... מאן דמר..."). וכן הוא בכ"א, עמ' 35 ש' 54-53, וכמות שהוא אצל ליברמן. ולמופע נוסף בכ"א ראה להלן, ערך "מאן דתני... מאן דמר...", ומה שהערתי שם בסוף הערך.

⁹¹ תרגום: מה שאומר... [נ]מה שאומר...

⁹² תרגום: מי שאומר... [נ]מי שאומר... כמי שאומר...

⁹³ תרגום: מי שאומר... [נ]מי שאומר... [נ]מי שאומר...

⁹⁴ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר... ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי

שם לגיטין מט ע"א ש' 3.

⁹⁵ תרגום: מי שאומר... [נ]מי שאומר... [נ]מי שאומר... [נ]מי שאומר...

⁹⁶ רשמתי על פי שיטתו של שת"א, עמ' 238, ד"ה ואית תניי. אבל לפי שיטת ליברמן, ה"מאן דאמר" הרביעי חוזר להסביר את דעת "מאן דאמר" השני — ראה: ירוכ"פ, עמ' 510, ד"ה מאן דאמר; תוכפ"ש, פסחא, עמ' 624, ש' 25-26; והוא שייך לפי זה לערך "מאן דאמר". ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע מאן דמר... מאן דאמר... מאן דאמר... מ"ד... מ"ד (ל)....

⁹⁷ תרגום: מי שאומר... ממנה (כלומר, לומד זאת מן הפסוק עצמו שהובא לעיל שם בברייתא)...

ומי שאומר... מה מקיים...

⁹⁸ ההגהה על פי המקבילות בנדרים וסנהדרין הרשומות להלן בְּעֶרְךָ. והגירסא העיקרית בסוגיא

היא בסנהדרין — ראה ירוכ"פ, עמ' 507, ד"ה אית תניי.

⁹⁹ תרגום: מי שאומר... מסייע לר', [נ]מי שאומר... מסייע לר'.

מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר' (המשך) שו' 29; **כלאים** לא א שו' 27-28 (מסייעא);¹⁰⁰ לא ב שו' 52-54 (מסייעא); **חלה** נז ב שו' 54-55; **שבת** ט ד שו' 42-43 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **יומא** לט א שו' 28-29; **שקלים** מו ב שו' 2-3 (מ"ד תחת מאן דאמר₂); **תענית** סה ג שו' 49-51; **מגילה** עה ג שו' 10 (מ"ד); **חגיגה** עה ב שו' 11-12 (מ"ד תחת מאן דאמר₁); **כתובות** לא ב שו' 16-17 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **נדרים** לז ד שו' 25-26 (דמר); **סנהדרין** כ ג שו' 15-16 (דמר), כד ד שו' 3 (דמר, ומאן תחת מאן₂).

מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר' ולר'¹⁰¹ **שבת** ז ג שו' 13-14 (דמר)¹⁰², י ד שו' 29-30.

מאן דאמר... מסייעא (!) לבית שמאי, מאן דאמר... מסייע לבית הלל¹⁰³ **גיטין** מט ג שו' 37-38 (צ"ל: מסייע)¹⁰⁴.

מאן דאמר... מסייעא (!) לר', מאן דאמר... מסייעא (!) לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מאן דאמר... נחא..., מאן דאמר...¹⁰⁵ **שקלים** נ ב שו' 2-3. **מאן דאמר... נחא, דכתיב... וכתב..., מאן דאמר...**¹⁰⁶ **יומא** מד ג שו' 8-9. **מאן דאמר... נחא, דכתיב..., ומאן דאמר... מה מקיים...** ע"ע מאן דאמר... נחא, דכתיב..., מאן דאמר... מה מקיים....

מאן דאמר... נחא, דכתיב..., מאן דאמר... והא...¹⁰⁷ **יומא** מד ג שו' 25-26. **מאן דאמר... נחא, דכתיב..., מאן דאמר... מה מקיים...**¹⁰⁸ **פסחים** לו ד שו' 58-59, לז א שו' 2-3; **יומא** לח ג שו' 12-13 (ומאן תחת מאן₂), שם שו' 14-15.

מאן דאמר... נחא, ומאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... נחא, מאן דאמר.... **מאן דאמר... נחא, מאן דאמר...**¹⁰⁹ **ברכות** ד ג שו' 51 (דמר); **דמאי** כג ד שו' 45, שם שו' 52-53 (ומאן תחת מאן₂), כד א שו' 16, כה ב שו' 35; **כלאים** ל ב שו' 36, שם שו' 43, שם שו' 48; **מעשרות** מט א שו' 60, שם שו' 62; **ביכורים** סג ד שו' 51 (דמר); **שבת** יא ד שו' 32 (מ"ד, ומאן), יד ד שו' 49-50 (ומאן תחת מאן₂); **עירובין** כו א שו' 42 (דמר); **סוטה** יז ג שו' 6 (ומאן תחת מאן₂), יח ב שו' 12-13 (דמר), שם שו' 16-17 (דמר);

¹⁰⁰ להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 96, ד"ה ירוש'.

¹⁰¹ תרגום: מי שאומר... מסייע לר', [ו]מי שאומר... מסייע לר' ולר'.

¹⁰² ראה מה שהגיה כאן ליברמן, ירוכ"פ, סוף עמ' 98, ד"ה מאן דמר.

¹⁰³ תרגום (אחרי ההגהה): מי שאומר... מסייע לבית שמאי, [ו]מי שאומר... מסייע לבית הלל.

¹⁰⁴ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 86, ד"ה ירוש'. ויש להוסיף שכן הוא בכל"ל: "מסייע לבית שמאי" (עמ' 233

שו' 13), והמדפיס שגה.

¹⁰⁵ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח, [ו]מי שאומר....

¹⁰⁶ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח, שכתוב... וכתוב..., [ו]מי שאומר....

¹⁰⁷ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח, שכתוב..., [ו]מי שאומר... והרי!.

¹⁰⁸ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח, שכתוב..., [ו]מי שאומר... מה מקיים...?

¹⁰⁹ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח, [ו]מי שאומר....

מאן דאמר תמן... והכא... מאן דאמר... הכא מאי (!) אית לך למימר

מאן דאמר... ניחא, מאן דאמר... (המשך) **קידושין** ס ד ש' 33-34 (ומאן תחת מאן₂), שם ש' 37-38 (מ"ד, ומאן); **עבודה זרה** מ ד ש' 51 (דמר, ומאן תחת מאן₂), מג א ש' 64 - מג ב ש' 1 (דמר, ומאן תחת מאן₂); **הוריות** מו א ש' 42-43 (דמר, ומאן תחת מאן₂).

מאן דאמר... ניחא, מאן דאמר... מה טעמא¹¹⁰ **פסחים** לב ב ש' 39.
מאן דאמר... סברין (!) מימר... **מאן דאמר... סברין (!) מימר...**¹¹¹ **יומא** מא ג ש' 34-35 (צ"ל: סבר)¹¹².

מאן דאמר... עובדא ד... מסייע ליה... **מאן דאמר... עובדא ד... מסייע ליה...**¹¹³ **חגיגה** עז ד ש' 29-36; **סנהדרין** כג ג ש' 23-26 (דמר, עובד' תחת עובדא₁, ומאן תחת מאן₂).

מאן (!) דאמר דר' (!)... **הוי...** **ע"ע מן מה דאמר ר'...** **הוי...**
מאן דאמר הכן (!) **ע"ע מאן דמר (!) דו כן.**
מאן דאמר לי הדא מילתא, אנא משקי ליה קונדיטון¹¹⁴ **יבמות** יא ב ש' 22 (דמר); **קידושין** נט ב ש' 64.

מאן דאמר ר' ב... **ע"ע מה דאמר ר' ב...**
מאן דאמר ר' צריכה לר', מאן דאמר ר' צריכה לר' **ע"ע מה דאמר ר' צריכה לר',**
ומה דאמר ר' צריכה לר'.

מאן דאמר תמן... אף הכא...¹¹⁵ **כלאים** כח ד ש' 30.
מאן דאמר תמן... אף הכא... **מאן דאמר תמן... אף הכא...**¹¹⁶ **כלאים** כח ד ש' 25-26; **חלה** נח ג ש' 1-2 (מה); **שבת** יב ג ש' 37-38.
מאן דאמר תמן... והכא... **ומאן דאמר תמן... הרי...**¹¹⁷ **שביעית** לד ג ש' 40-42;
מועד קטן פ ב ש' 43-44 (וכא, מאן תחת ומאן).
מאן דאמר תמן... והכא... **מאן דאמר... הכא מאי (!) אית לך למימר**¹¹⁸ **שביעית** לד ג ש' 37-38 (צ"ל: מה).

¹¹⁰ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח, [ו]מי שאומר... מה הטעם?

¹¹¹ תרגום (אחרי ההגהות): מי שאומר... סובר לומר... [ו]מי שאומר... סובר לומר...

¹¹² טעם ההגהה הוא שמדובר כאן בלשון יחיד: "מאן דאמר!"

¹¹³ תרגום: מי שאומר... המעשה של... מסייע לו... [ו]מי שאומר... המעשה של... מסייע לו...

¹¹⁴ תרגום: מי שאומר לי את הדבר הזה, אני משקה אותו קונדיטון! והאומר הוא ר' זעירא. ואמר להלן באותו עניין: "הא אזיל קונדיטון" (יבמות יא ע"ב ש' 26). כלומר, הנה הלך הקונדיטון! ובמקבילה בקידושין נט ע"ג ש' 4: "אמרין אזיל קונדיטון". וראה מה שהערתי בערך "אמרין" לקידושין נט ע"ג ש' 4. ופירוש קונדיטון: יין מתובל בדבש ופילפלים — ראה עה"ש, ז, עמ' קלב, טור ב, ערך קנדיטון.

¹¹⁵ תרגום: מי שאומר שם... גם כאן...

¹¹⁶ תרגום: מי שאומר שם... גם כאן... [ו]מי שאומר שם... גם כאן...

¹¹⁷ תרגום: מי שאומר שם... גם כאן... ומי שאומר שם... הרי...

¹¹⁸ תרגום: מי שאומר שם... גם כאן... [ו]מי שאומר... כאן מה יש לך לומר!;

מאן דאמר תמן... וכא... מאן דאמר תמן... הרי... ע"ע מאן דאמר תמן... והכא... ומאן דאמר תמן... הרי...

מאן דאמר תמן... וכא... מאן דאמר תמן... וכא (!) מה אית לך¹¹⁹ מועד קטן פ ב שו' 39-41 (צ"ל: הכא)¹²⁰.

מאן דבעי ישמעיה טבאות, מן ההיא דר'¹²¹ מגילה עב ג שו' 48 (צ"ל: משמעיה תחת ישמעיה?¹²²).

מאן דבעי מיפתור הדא דר', כיני¹²³ נדרים לו ד שו' 26.

מאן דבעי מקשיא על הדא דר', יליף הדא דר' מן דרבני¹²⁴ כלאים כז ב שו' 52.

מאן דהורו (!) לון, ר' אורי לון¹²⁵ מעשר שני נד ד שו' 15 (צ"ל: דהורי)¹²⁶.

מאן דהורי ליה, כר' הורי ליה¹²⁷ שבת יג ג שו' 16.

מאן דהורי ליה לא ילף ולא שימש (!)¹²⁸ שבת יג ג שו' 15 (צ"ל: שמיש)¹²⁹.

מאן (!) דיליף הדין מנה יליף הדין¹³⁰ נידה נ ב שו' 27 (צ"ל: מן)¹³¹.

¹¹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): מי שאומר שם... גם כאן... מי שאומר שם... כאן מה יש לך?!

¹²⁰ ההגהה על פי המקבילה בשביעית לד ע"ג שו' 38. והלשון כאן באשגרה מן הרישא.

¹²¹ תרגום: מי שרוצה לשמוע (כלומר, ללמוד) אותה היטב — מן [הראיה] ההיא של ר'.

¹²² ההגהה הזאת מסופקת, לפי שאף על פי שבדרך כלל באה צורת מקור אחרי "דבעי", מכל מקום מצאנו לעתים רחוקות גם את צורת העתיד — ראה: "מאן דבעי ימות יזיל ימות" וכו' (תרומות מה ע"ג שו' 38; אבל במקבילה בעבודה זרה מא ע"א שו' 30: "מאן דבעי מימת"); "ומאן דבעי יספדא יספד (!)" (תענית סט ע"ב שו' 59; וצריך לומר: יספדא יספד). ובשרי"ר, עמ' 182 שו' 2: "ומן דבעי יספרנה יספר" (הניסח על פי כתב היד).

¹²³ תרגום: מי שרוצה לפתור את [המימרא] הזאת של ר', כך היא.

¹²⁴ תרגום: מי שרוצה להקשות על [המימרא] הזאת של ר', לומד [הדעה] הזאת של ר' מ[דעתם]

של החכמים.

¹²⁵ תרגום (אחרי ההגהה): מי שהורה להם, ר' [הוא ש] הורה להם.

¹²⁶ ראה כ"ר, עמ' 279 שו' 3.

¹²⁷ תרגום: מי שהורה לו, כר' הורה לו.

¹²⁸ תרגום: מי שהורה לו לא למד ולא שימש (כלומר, את החכמים)!

¹²⁹ טעם ההגהה הוא ש"שימש" היא עברית ו"שמיש" ארמית, והמאמר כאן הוא בארמית. וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "מה יעביד הדין סבורא דלא יליף ולא שימש (!)".

¹³⁰ תרגום (אחרי ההגהה): משלמד [דבר] זה ממנו למד [דבר] זה.

¹³¹ לחוראת "מן ד" ראה לויאס, גלילית, ריש עמ' 258, אות ג. ושיבוש זה של "מאן" תחת "מן" שכיח — ראה, למשל: "מאן די מתקון לון" (סוטה כב ע"ב שו' 32) הרשום שם אצל לויאס. וראה עוד להלן, ערך "מאן (!) דילפה מן דר', עוד הוא אמר כן". וראה קוטשר, מחקרים, עמ' קצט, ד"ה בעיית. ואני רגיל לקרוא "מן" זו בחיריק, אבל לפי הניקוד שנמצא בשרידי התרגום הארץ ישראלי יש לקרוא כנראה "מן" בסגול — ראה ח"א גינזברג, "בשולי תרגום ארץ-ישראל", תרביץ ה (תרצ"ד), עמ' 382, סי' 4. ובארמית השומרונית הקריאה היא "מן" בפתח — ראה טל, ב, עמ' 475, טור א, ערך מן. ולדעת ילון וליברמן, הצורה "מאן" במשמעות זו, כלומר "אחרי", היא צורה נכונה הרגילה אצל הסופרים במדרשי ארץ ישראל ובירושלמי — ראה ירוכ"פ, מבוא, עמ' כג, ד"ה וידידי וועיין עוד: תוכפ"ש, נדרים, עמ' 499, הע' 36; שם, בבא קמא, עמ' 44, שו' 2. והמאמר של ילון שציין לו ליברמן שם נדפס בספר מנחה לדוד — קובץ

מאן דמר... ומה (!) מקיים... מאן דמר... מה מקיים...

מאן דיליף לה מ'... ומאן דלא יליף לה מ'...¹³² שבת ד ג ש' 39.

מאן דיליף מן... מאן דלא יליף מן...¹³³ פסחים לה א ש' 50.

מאן דילף מן... ומאן דיליף לה מן...¹³⁴ תענית סז ב ש' 53-51.

*מאן (!) דילפה מן דר', עוד הוא אמר כן¹³⁵ בבא קמא ד ב ש' 59 (צ"ל: מן)¹³⁶.

מאן דלא סבר הא (!) מילתא לא סבר בנזיקין כלום ע"ע ומאן דלא סבר דא מילתא לא סבר בנזיקין כלום.

מאן דלא תני לה בשם ר' ע"ע מאן דתני לה בשם ר'... מאן דלא תני לה בשם ר'...

מאן דמחלף לית ליה באילין קישואייה¹³⁷ פסחים לה ב ש' 5 (כאילין, קישואי: וצ"ל: קישואייה או קישויייה); הוריות מה ד ש' 59.

מאן דמחלף לית ליה באילין קישואי (!) ע"ע מאן דמחלף לית ליה באילין קישואייה. מאן דמפסיק ליה כבית שמאי, מאן דקרא כוליה כבית הלל ע"ע מאן דמפסק ליה כבית שמאי, מאן דקרי כוליה כבית הלל.

מאן דמפסק ליה כבית שמאי, מאן דקרי כוליה כבית הלל¹³⁸ ביצה סא ג ש' 7; חגיגה עה א ש' 37 (דמפסיק, ליה, דקרא¹³⁹, כוליה).

מאן דמר ע"ע מאן דאמר.

מאן דמר (בהקשר) ע"ע: מאן דאמר (בהקשר); מאן דתני... מאן דמר....

מאן דמר... ומאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....

מאן דמר... ומאן דמ' (!).... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....

מאן דמר... ומאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....

מאן דמר... ומה (!) מקיים..., מאן דמר... מה מקיים...¹⁴⁰ עירובין כב ג ש' 44-45 (צ"ל: מה)¹⁴¹.

מאמרים בחכמת ישראל מוגש ליובל השבעים של החכם ר' דוד ילין מאת חבריו, ידידי ומכבדיו, ירושלים תרצ"ה, בשם "דברי לשון בדפוסים ישנים", עמ' צג ואילך, וראה שם, עמ' צה. וראה עוד ירוכ"פ, מהדו"ח, עמ' 539, הערה למבוא עמ' כג, ד"ה וידידי. ועיין גינצבורג, פירושים, ב, עמ' 251, הע' 58.

¹³² תרגום: מי שלומד אותה מ'... ומי שלא לומד אותה מ'....

¹³³ תרגום: מי שלומד מן... [ו]מי שלא לומד מן....

¹³⁴ תרגום: מי שלומד מן... ומי שלומד אותה מן....

¹³⁵ תרגום (אחרי ההגהה): משלמד אותה מר', גם הוא אמר כך.

¹³⁶ להגהה ראה כי"א, עמ' 13 ש' 72.

¹³⁷ תרגום: מי שמחלף (כלומר, את מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש) אין לו בקושיות האלה. כלומר, אין הקושיות אלה נופלות עליו.

¹³⁸ תרגום: מי שמפסיק אותו (כלומר, את הפסוק בדברי הימים א כט, כא) כבית שמאי, [ו]מי שקורא את כולו כבית שמאי. ולעניין דומה ראה מנחת שי לשמות כד, ה. וצוין על ידי לודביג בלאו

(L. Blau) — ראה: 2, n. 139, p. 139, *JQR* IX (1897), III, "Massoretic Studies,"

¹³⁹ יש לקרוא: דקרא.

¹⁴⁰ תרגום (אחרי ההגהה): מי שאומר... מה מקיים...? [ו]מי שאומר... מה מקיים...?

¹⁴¹ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 295, ד"ה מאן דמר (השני).

מאן דמר... ומן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...
מאן דמר... כל שכן... ומאן דמר... הא... לא ע"ע מאן דאמר... כל שכן... מאן דמר... הא... לא.

מאן דמר... כמאן דמר... ומאן דמר... כמאן דמר... ע"ע מאן דאמר... כמאן דאמר... מאן דמר... כמאן דמר... כמאן דאמר...

מאן דמר... כמאן דמר... מאן דמר... כמאן דמר... ע"ע מאן דאמר... כמאן דאמר... מאן דאמר... כמאן דאמר...

מאן דמר... מ"ד... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דמר... מאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דמר... מאן דאמר... מאן דאמר... מ"ד... מ"ד (!)...¹⁴² קידושין סג ג שו' 54-52
 (ל"ג מ"ד¹⁴³)

מאן דמר... מאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דמר... מאן דמר... מאן דמר... ומאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר... מאן דמר... מאן דאמר...

מאן דמר... מה דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מאן דמר... מסייע לר', ומאן דמר... מסייע לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מאן דמר... מסייע לר', ומאן דמר... מסייעא (!) לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מאן דמר... מסייע לר', ומן דמר... מסייע לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מאן דמר... מסייע לר', מאן דמר... מסייע לר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר'.

מאן דמר... מסייע לר', מאן דמר... מסייע לר' ולר' ע"ע מאן דאמר... מסייע לר', מאן דאמר... מסייע לר' ולר'.

מאן דמר... ניחא... מאן דמר... מה מקיים...¹⁴⁴ סוטה כא ד שו' 38-39.

מאן דמר... ניחא, ומאן דמר... ע"ע מאן דאמר... ניחא, מאן דאמר...

מאן דמר... ניחא, מאן דמר... ע"ע מאן דאמר... ניחא, מאן דאמר...

מאן דמר... ניחא, מאן דמר... מה מקיים...¹⁴⁵ סנהדרין כב ב שו' 32-33.

מאן דמר... עבד... חדא, ומאן דמר... עבד כל חדא וחדא מינהון (!) חדא¹⁴⁶
יבמות י ד שו' 3-5 (צ"ל: מינהון). וראה עוד ערך ההן תנייא עבד... חדא, וההן תנייא עבד כל חדא חדא (!) מינהון חדא.

¹⁴² תרגום (אחרי ההגהה): מי שאומר... [ו]מי שאומר... [ו]מי שאומר... [ו]מי שאומר...

¹⁴³ כבר הגיהו כן בד"ח, לב ע"ב.

¹⁴⁴ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח... [ו]מי שאומר... מה מקיים?

¹⁴⁵ תרגום: מי שאומר... [הדבר] נוח, [ו]מי שאומר... מה מקיים?

*מאן דמר לי הדא מילתא, אנא נסיב בנרייתיה

מאן דמר... עובד' ד'... מסייע ליה... ומאן דמר... עובדא ד'... מסייע ליה... ע"ע
מאן דאמר... עובדא ד'... מסייע ליה... מאן דאמר... עובדא ד'... מסייע ליה...
מאן דמר (!) דו כן¹⁴⁷ כתובות כה ג שו' 54 (צ"ל: אמר); **סנהדרין** ל ב שו' 19 (דאמר):
וצ"ל: אמר, דו ל"ל, (הכן)¹⁴⁸.
מאן דמר הדא אמר הדא, ואינון פליגין הדא על הדא (!)¹⁴⁹ נידה נא א שו' 7
(צ"ל: ואינון פליגין חדא על חדא)¹⁵⁰.
מאן דמר טעמא (!) דר'... ומאן דמר טעמיה דר'...¹⁵¹ ברכות ב ד שו' 18 (צ"ל:
טעמיה)¹⁵².
מאן דמר טעמון דבית שמאי... מאן דמר טעמהון דבית הלל...¹⁵³ ברכות יב ג
שו' 27-25.
מאן דמר לי הדא מילתא, אנא משקי ליה קונדיטון ע"ע מאן דאמר לי הדא
מילתא, אנא משקי ליה קונדיטון.
***מאן דמר לי הדא מילתא, אנא נסיב בנרייתיה**¹⁵⁴ בבא קמא ו א שו' 22.

¹⁴⁶ תרגום: מי שאומר... עושה... אחת, ומי שאומר... עושה כל אחת ואחת מהן אחת. כלומר, התנא שאומר שהאשה שהלך בעלה למדינת הים ואמר לה מת בעליך ונישאת ואחר כך בא בעלה תצא מזה ומזה ושלושה עשר דבר בה (עיי' יבמות פ"י מ"א) מונה את מציאתה ומעשה ידיה כדבר אחד, והתנא שאומר ארבעה עשר מונה כל אחד משני אלה בפני עצמו כדבר אחד; ומכאן בא השוני במניין ביניהם.
¹⁴⁷ תרגום (אחרי ההגהה): מי אומר שהוא (כלומר, שהדבר) כך?
¹⁴⁸ להגהות בכתובות וסנהדרין, ראה ירוכ"פ, עמ' 456, ד"ה אמר ר' אבא מרי. והוא מגיה בסנהדרין "דו כן" תחת "הכן". והנוסח שם בכ"ל: "דכן" (עמ' 484 שו' 1). ואני סבור, שצריך לומר "די" תחת "דו", כלומר שהכינוי חוזר על "מילתא". ובגליונות הרש"ל בסנהדרין (טופס א' וב') הפנה לגיטין מג ע"ב [שו' 50], והלשון שם: "מאן אמ' דלא". ושתא"י (עמ' 532, סוף ד"ה ר' בא) הגיה בדרך אחרת בסנהדרין, עי"ש.
¹⁴⁹ תרגום (אחרי ההגהות): מי שאומר [מימרא] זאת אומר [מימרא] זאת, והן חלוקות אחת על אחת!
¹⁵⁰ ההגהה "ואינון פליגין" היא שלי, ולהגהת ההמשך ראה שרי"ר, עמ' 290 שו' 1 (ושם: "חדה על חדה"). וע"ע ואינון פליגין (!) חדא על חדא.
¹⁵¹ תרגום (אחרי ההגהה): מי שאומר טעמו של ר'... ומי שאומר טעמו של ר'...
¹⁵² בכ"ל: "טעמ" (עמ' 6 שו' 17). והמדפיס פתר בטעות "טעמא", והיה לו לפתור "טעמיה", כמות שהוא בצלע המקבילה.
¹⁵³ תרגום: מי שאומר טעמם של בית שמאי... [ו]מי שאומר טעמם של בית הלל...
¹⁵⁴ תרגום: מי שאומר לי את הדבר הזה, אני לוקח את כלי הרחצה שלו! כלומר, מוליד אותם אחריו לבית המרחץ, "כי הוא כמו רב ואני תלמיד שנמצאתי משמשו כתלמיד לרב" (לשון ר"ח בבבלי בבא מציעא מא ע"א). ולפירוש "בנרייתיה" ראה: תוכפ"ש, כלאים, ריש עמ' 658, ד"ה ולאמיתו של דבר; ירושלמי נזיקין, עמ' 135, שו' 53. והלשון המקביל בבבלי: "מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא" (סנהדרין סב סוף ע"ב, בבא מציעא מא ע"א; וכיוצא בזה בעירובין כז ע"ב). כלומר, "כלים" במשמעות בגדים. ועל פי זה תרגמתי.

מאן דמר פשיטא (!) ש" ... צריכה ליה ש" (!) ... (בתמיהה)¹⁵⁵ **שבועות** לח ג שו' 18
(צ"ל: מן דפשיטא ליה ש" ... צריכה ליה מהו ש"?)¹⁵⁶.

מאן דמר ר' ב' ע"ע מה דאמר ר' ב'. וראה עוד ערך: ואתייא כמאן דמר ר'; מה דאמר ר' צריכה לר', ומה דאמר ר' צריכה לר'.

מאן דמר ר' כר' ע"ע מה דאמר ר' כר', מאן דמר ר' כר'.

מאן דמר ר' ל' ע"ע מה דאמר ר' ב'.

מאן דמר תמן... אמר הכא... מאן דמר תמן... אמר הכא...¹⁵⁷ **עירובין** כא א שו' 50-51.

מאן דמר תמן... וכא... מאן דמר תמן... וכא...¹⁵⁸ **עירובין** כה ג שו' 57-58.

מאן דעבד הכין לא חשש, ומאן דעבד הכין לא חשש¹⁵⁹ **עירובין** יט א שו' 33;
יומא מב ד שו' 57.

מאן דעבד יאות עבד כר'¹⁶⁰ **מעשר שני** נה ב שו' 43.

מאן (!) דתברה בידה ע"ע מן דתברה בידה.

***מאן דתני... מאן דמר...**¹⁶¹ **בבא מציעא** יא א שו' 14-15¹⁶².

מאן דתני לה בשם ר'... מאן דלא תני לה בשם ר'...¹⁶³ **ערלה** סג א שו' 41.
מאן הוא ע"ע מנן.

מאן יימר לי¹⁶⁴ **פסחים** לג א שו' 55.

מאן יימר לך¹⁶⁵ **תרומות** מח א שו' 42.

מאן יעבד דא אלא אחוי דאימיה דר'¹⁶⁶ **יבמות** יב ג שו' 48.

מאן יעביד דא אלא אבון¹⁶⁷ **דמאי** כד ד שו' 63.

¹⁵⁵ תרגום (אחרי ההגהות): [מש[הדבר] פשוט לו ש" ... [הדבר] נצרך לו: מהו ש"?! כלומר, אחרי שהדבר הזה פשוט לו לתנא ש" ... הוא מסופק בדבר הבא: מהו ש"?! ולפירוש העניין ראה מה שכתבתי להלן, קונטרס הסוגיות, סי' 8, עמ' 1498 ואילך.

¹⁵⁶ ההגהות על פי קטע סבונה (עמ' 296, קטע 3.2).

¹⁵⁷ תרגום: מי שאומר שם... אומר כאן... [ו]מי שאומר שם... אומר כאן... .

¹⁵⁸ תרגום: מי שאומר שם... גם כאן... [ו]מי שאומר שם... גם כאן... .

¹⁵⁹ תרגום: מי שעושה כך לא חושש, ומי שעושה כך לא חושש.

¹⁶⁰ תרגום: מי שעושה יפה — עושה כר'.

¹⁶¹ תרגום: מי ששונה... [ו]מי שאומר... .

¹⁶² אפשטיין מגיה ברישא "דמר" תחת "דתני", כסגנון הרגיל בירושלמי — ראה מבוא לנוה"מ,

ריש עמ' 119, ד"ה ירוש'; שם, הע' 2. ואמנם כן הוא בכי"א: "מן דמר... ומן דמר" (עמ' 68 שו' 30).

¹⁶³ תרגום: מי ששונה אותה בשם ר'... [ו]מי שלא שונה אותה בשם ר'... .

¹⁶⁴ תרגום: מי יאמר לי?!

¹⁶⁵ תרגום: מי יאמר לך?!

¹⁶⁶ תרגום: מי יעשה זאת אלא דודו (= אחי אמו) של ר'! והעיר ליברמן בתוכפ"ש, דמיי, עמ' 257,

ד"ה ולפ"ז, על הסגנון כאן ובערך הבא.

¹⁶⁷ תרגום: מי יעשה זאת אלא אביד!

מאן לא (!) תנא ע"ע מאן תנא (!)... ומאן דלא תנא....
מאן מודע ל¹⁶⁸ **נדרים** מ א ש' 39; **סנהדרין** יט א ש' 15 (מה)¹⁶⁹.
מאן מודע ל¹⁷⁰ **שביעית** לה א ש' 60 (מהו)¹⁷¹; **קידושין** סה ד ש' 44 (מ); **סנהדרין** כא ב ש' 27.

מאן מקיים ר' טעמיה דר' ע"ע מה מקיים ר' טעמיה דר'.
מאן נפק מביניהון ע"ע מה נפק מביניהון.
מאן סבר¹⁷² **עבודה זרה** לט ג ש' 10.
מאן פליג¹⁷³ **ברכות** ב ג ש' 8.
מאן שרא ל¹⁷⁴ **שבת** ו ג ש' 11; **סוכה** נג ג ש' 23; **ביצה** סג א ש' 10, שם ש' 47, שם ש' 48.

מאן שרא ל¹⁷⁵ **עבודה זרה** מא ג ש' 6, מד ב ש' 50 (מה).

מאן תאני (!) ע"ע מאן תנא.

מאן תנא¹⁷⁶ **ברכות** ב ג ש' 6, ה ב ש' 29; **כלאים** כט ב ש' 53; **שביעית** לג ג ש' 48, שם ש' 53, לח א ש' 64, לח ב ש' 3; **תרומות** מ ב ש' 20, שם ש' 37 (תאני), מו א ש' 10; **מעשרות** נ ג ש' 4; **מעשר שני** נב ב ש' 27, שם ש' 34; **ערלה** סא ב ש' 56, סא ד ש' 6, שם ש' 56, סב ג ש' 1, שם ש' 2, סג א ש' 25; **שבת** ו ג ש' 27, יג ג ש' 46, יו ג ש' 15; **עירובין** יט ג ש' 38, כא ב ש' 1, כו א ש' 43; **פסחים** כח ג ש' 1, שם ש' 6, כח ד ש' 56, לא ב ש' 17¹⁷⁷, שם ש' 18, לא ד ש' 16, לד ג ש' 16; **שקלים** מו ג ש' 17¹⁷⁸, מח א ש' 1, מט ד ש' 11, שם ש' 25; **סוכה** נב א ש' 60; **ראש השנה** נו ב ש' 46, נז ג ש' 14; **מגילה** עב ג ש' 28; **מועד קטן** פב ד ש' 13; **יבמות** ח ד ש' 35,

¹⁶⁸ תרגום: מי מודיעני?

¹⁶⁹ ראה עוד חגיגה עז ע"א ש' 32: "מן הן את מודע לי".

¹⁷⁰ תרגום: מי מודיעך?

¹⁷¹ ההגהה "מאן" על פי כ"ל — ראה מבואות לסה"א, עמ' 427, לה ע"א, ש' 64; שם, הע' 3. וראה

עוד אהצו"י, עמ' 31, ד"ה א"ל מהן.

¹⁷² תרגום: מי סובר?

¹⁷³ תרגום: מי חלוק?

¹⁷⁴ תרגום: מי התיר לך?

¹⁷⁵ תרגום: מי התיר לכם?

¹⁷⁶ תרגום: מי שנה? וכתב גינצבורג: "והלשון **מאן תנא** מראה שנאמרה על סתם משנה או סתם ברייתא" (וגינצבורג, פירושים, א, עמ' 376, סד"ה כבר העירו [עמ' 375]; ההדגשה במקור). רשימה חלקית של מונח זה באה אצל אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 22, הע' 3. והציונים שלו לברכות ומעשר שני מופיעים אצלי בסמוך בערך "מאן תנא (!)... ומאן דלא תנא...".

¹⁷⁷ לפירוש הסוגיא ראה מצד אחד ירוכ"פ, ריש עמ' 442, ד"ה מאן תנא; ומצד שני מבוא לנוה"מ,

סוף עמ' 593, ד"ה ואולם.

¹⁷⁸ אפשטיין הגיה כאן: "מאן לא תנא" — ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 57, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4; מבואות לסה"ת, עמ' 342, ד"ה כי בירוש'. וראה מבוא לנוה"מ, שם, הע' 4, שהציע הגהה יותר גדולה. ושתי ההגהות הוצעו אצלו מכבר ב"מחקרים", ב, א, עמ' 60, ד"ה וגם; שם, הע' 32. ובמבואות לסה"ת

מאן תנא (המשך) טו ב שר' 30 (מן); **סוטה** יז ד שר' 45, יח ב שר' 19, כב ג שר' 44, שם שר' 56; **כתובות** כח ב שר' 1, ל א שר' 17 (תניין), ל ד שר' 38, לה ד שר' 44; **נדרים** לז ד שר' 22, שם שר' 26, לח ג שר' 37, מב ג שר' 30, מב ד שר' 35; **גיטין** מז ד שר' 37 (מה), תניין; **נזיר** נא ב שר' 36 (מן, הכא¹⁷⁹), נג א שר' 32, נה ב שר' 63, נז ג שר' 45; **קידושין** ס א שר' 22, סב ב שר' 34, שם שר' 64, סב ד שר' 36, סג ד שר' 60; **סנהדרין** כא א שר' 43; **מכות** לא ד שר' 9; **עבודה זרה** מה א שר' 51, שם שר' 53; **הוריות** מו א שר' 18051.

מאן תנא (!) ... ומאן דלא תנא...¹⁸¹ **ברכות** ג א שר' 33 (צ"ל: דתנא)¹⁸²; **מעשר שני** נו ג שר' 33 (צ"ל: דתנא, מאן, לא¹⁸³).

מאן תנא (!) ... מאן לא (!) תנא... ע"ע מאן תנא (!) ... ומאן דלא תנא....

מאן תנא הכא... לא בית הלל ולא בית שמאי¹⁸⁴ **סוכה** נג א שר' 61.

מאן תנא הכא... לא בית שמאי לבי' הלל¹⁸⁵ **תרומות** מג ג שר' 61 (לבי' הלל = לא בית הלל)¹⁸⁶.

מאן תני (!) ע"ע מאן תנא.

מאן תנייתה (!) ע"ע מאן תנייתה.

****מאן תנייתה**¹⁸⁷ **מעשרות** נ ג שר' 2; **פסחים** לא א שר' 22; **יומא** מה ב שר' 58 (תנייתה¹⁸⁸); **ראש השנה** נז ג שר' 20; **בבא קמא** ו א שר' 1894, ו ד שר' 33; **בבא מציעא** ט ג שר' 20; **בבא בתרא** יד ג שר' 36 (ו-¹⁹⁰); **סנהדרין** כא א שר' 48; **שבועות** לג ב שר' 50, לז ד שר' 53, שם שר' 58; **עבודה זרה** מ א שר' 24.

(ריש עמ' 152; שם, ד"ה ואין ספק) הגיה בדרך שלישית, כשיטת הרא"ף, ע"ש. ונראה לי עיקר כשיטת הפ"מ על אתר, ואין להגיה.

¹⁷⁹ להגהה ראה: שתא"י, עמ' 428, ד"ה מן הכא; תוכפ"ש, נזירות, עמ' 507, הע' 18.

¹⁸⁰ אפשטיין הוסיף עוד מופע בערלה סא ע"ג שר' 17, על פי דפוס קושטא, אבל הוא מפקפק בדבר — ראה מבואות לסה"א, עמ' 490, הע' 25.

¹⁸¹ תרגום (אחרי ההגהה): מי ששנה... ומי שלא שנה... ולשון הגמרא בברכות: "מאן תנא... רבנן. ומאן דלא תנא... רבי אליעזר". וכיוצא בזה במעשר שני: "מאן תנא... רבנין. מאן לא תנא... רבי שמעון".

¹⁸² ראה אהצוי"י, עמ' 14, ד"ה אנן תנינן.

¹⁸³ למופע נוסף מסופק של "מאן לא תנא" לחוד ראה מה שהערתי בערך "מאן תנא" לשקלים מו ע"ג שר' 43.

¹⁸⁴ תרגום: מי שנה כאן... לא בית הלל ולא בית שמאי. והנוסח בגוף כ"ל: "לבית שמי" (עמ' 560 שר' 18), ונמחקה הלמ"ד, ונוסף בין השורות: "ולא". והיא הגהה מיותרת, שכן "ל-" הצמודה למילה שאחריה משמשת הרבה בירושלמי בהוראת "לא", כפי שכבר העיר למשל ליברמן, תש"ק, עמ' 2. ואפשר לקרוא את הלשון בסיפא בתמיהה, כלומר אלא כמאן! (כמו בערך "דלא כר" ודלא כרבנן [בתמיהה]), או בלשון קושיא.

¹⁸⁵ תרגום: מי שנה כאן... לא בית שמאי [ו]לא בית הלל. ולהנגה בסיפא ראה מה שכתבתי בסוף ההערה הקודמת.

¹⁸⁶ וכן גורס הר"ש, תרומות פ"ה מ"ד, [ד"ה לאחר שהודן]: "ולא בית הלל" (אהצוי"י, ריש עמ' 41, ד"ה לא ב"ש).

¹⁸⁷ תרגום: מי שנה אותה? ולהוראת הביטוי ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 22, ד"ה זהו פירושם.

מבארה¹⁹¹ מועד קטן פג ב שו' 17.

מבטל דעתיה מקומי דעתיה דר'¹⁹² גיטין מד ד שו' 31.

מביאין טעם לדבריהן ע"ע: אילו מביאין טעם לדבריהן, ואילו מביאין טעם לדבריהן (?);

ממקום שבית שמאי מביאין טעם לדבריהן, משם בית הלל מסלקין לון.

מגהר (!) הוה עימיה ע"ע מגחך הוה עימיה.

*מגו אילין מתניתא (!)¹⁹³ בבא בתרא יג ג שו' 21 (צ"ל: מתנייתא)¹⁹⁴.

מגחך הוה עימיה ע"ע מגחך הוה עימיה.

מגחך הוה עימיה¹⁹⁵ עירובין כה ב שו' 5 (מגהר!)¹⁹⁶; יבמות ט ד שו' 31, שם שו' 40

(מגחך).

מגיב ליה¹⁹⁷ סנהדרין כ ד שו' 6.

מגיב ליה¹⁹⁸ ברכות ו ב שו' 9, שם שו' 11; שביעית לו ד שו' 3 (ו-); נזיר נו א שו' 52,

שם שו' 54 (2x); עבודה זרה לט ד שו' 21 (ו-), שם שו' 22 (ו-). וראה עוד ערך: לא הוה

מגיב ליה; שאיל ליה ולא מגיב.

מגיב ליה חבריה¹⁹⁹ ברכות ג ב שו' ²⁰⁰.

מגיבין לי ע"ע ומן הדא דר' אתון מגיבין לי (בתמיהה).

מגיבין לך ע"ע שאל ואינון מגיבין לך (ציווי).

מגיד שביעית לה ג שו' 24, שם שו' 25; קידושין נח ב שו' 23, שם שו' 24, שם שו' 33,

שם שו' 37 (2x)²⁰¹, שם שו' 41 (2x)²⁰².

¹⁸⁸ להגהה ראה המקבילה בשבועות לג ע"ב שו' 50 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹⁸⁹ אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 659, ד"ה ובירוש') מגיה כאן: "תמן תנינן"; אבל גם בכ"א הנוסח: "מן תנתה" (עמ' 27 שו' 53). ובהמשך: "ר' שמעון דתנינן ר' שמעון או'" (שם). ועל הלשון "מן תנתה" העיר הרא"ש רוזנטל ז"ל: "הוא לשון יפה" — ראה רוזנטל, לשונות סופרים, ריש עמ' 313, ד"ה אבל.

¹⁹⁰ להגהה ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 198, שו' 24 (ושם: "מן תנתה" [כ"א, עמ' 90 שו' 24], וראות — ראה עמ' 198, הע' 13).

¹⁹¹ תרגום: לפרש.

¹⁹² תרגום: מבטל דעתו מפני דעתו של ר'.

¹⁹³ תרגום (אחרי ההגהה): מתוך המשניות האלה.

¹⁹⁴ ראה כ"א, עמ' 83 שו' 61 (ושם: "מן אילין תרתין מתניית"). וליברמן מגיה שם: "תרתיתין" — ראה שם, עמ' 183, שו' 61.

¹⁹⁵ תרגום: מגחך היה איתו! כל המקומות הבאים צוינו על ידי ליברמן, ירוכ"פ, ריש עמ' 346, ד"ה אמר ליה.

¹⁹⁶ להגהה ראה: שתא"י, ריש עמ' 210, ד"ה והוא [עמ' 209]; ירוכ"פ, ריש עמ' 346, ד"ה אמר ליה.

¹⁹⁷ תרגום: משיב לי. כלומר, על שאלותיי.

¹⁹⁸ תרגום: משיב לו. כלומר, על שאלתו.

¹⁹⁹ תרגום: משיב אותו חברו. כלומר, מקשה עליו.

²⁰⁰ בכ"ל: "מתלב" (עמ' 8 שו' 28), והוגה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 343, ג ע"ב, שו' 4. וראה שם,

הע' 41.

²⁰¹ על כפל "מגיד" כאן ראה כ"ץ, א, סוף עמ' 277, ד"ה בגוף כ"י ליידי.

****מדאמר ר' 203** פאה יח ד שו' 20! (צ"ל: מיד. אמר ר'...) 204; גיטין מג ד שו' 58; בבא בתרא יז ג שו' 34 (מדמר).

מדאמר (!) ר' ... הדא אמרה... ע"ע מן מה דאמר ר'... הדא אמרה....
מדבית לוי ע"ע דבית לוי (= משנת לוי).
מדבר ע"ע: אינו מדבר אלא ב'; הכתוב מדבר.

מדבר תורה (= מן דברי התורה) ע"ע דבר תורה (= דברי התורה).

****מדבר תורה** (= מדאורייתא) **ברכות** ו ב שו' 7; **דמאי** כה ג שו' 19; **שביעית** לו ב שו' 30, שם שו' 31, שם שו' 32, לו ג שו' 33, שם שו' 34, לט א שו' 60, לט ג שו' 42; **חלה** נט ד שו' 59, שם שו' 60; **עירובין** כה א שו' 5; **יבמות** ח א שו' 53, שם שו' 61, שם שו' 62, ח ב שו' 2, טו ג שו' 23; **סוטה** כ ב שו' 7; **כתובות** כד ד שו' 39, שם שו' 41, כט א שו' 25, כט ב שו' 4; **גיטין** מד א שו' 37²⁰⁵, מה ד שו' 2; **נזיר** נו א שו' 47, שם שו' 49; **קידושין** נח ג שו' 35, סא ג שו' 57, שם שו' 59 (2x); **בבא מציעא** ט ד שו' 206. וראה עוד ערך: אין... מדבר תורה; אין... מחוורת מדבר תורה; שאינן מדבר תורה; מחוורין מדבר תורה.

מדברי כולהון ע"ע מדברי כולם.

מדברי כולם **שבת** יב א שו' 24; **יבמות** ח ד שו' 31 (כולהון).

מדברי ר' (!) ע"ע מן דעתיה דר'.

מדברי שלשתן **תרומות** מו א שו' 35; **פסחים** כח א שו' 29.

מדברי שניהם ע"ע מדברי שניהן.

מדברי שניהן **ברכות** יא ד שו' 35, שם שו' 39, שם שו' 43; **פאה** יט ד שו' 8 (+נלמד);²⁰⁷ **מעשרות** מט ג שו' 43; **פסחים** לז ג שו' 48, שם שו' 52, שם שו' 55; **סוכה** נה ד שו' 6 (שניהם)²⁰⁸. וראה עוד ערך: אתיא דר' כר', ודברי שניהן כר'; הלכה כדברי שניהן להקל.

מדברי תורה (= מן דברי התורה) ע"ע דברי תורה (= דברי התורה שבכתב).

מדברי תורה (= מדאורייתא) **ברכות** ו ב שו' 5; **פסחים** כז ג שו' 41; **יבמות** טו ג שו' 24; **כתובות** כט ב שו' 5; **גיטין** מה ד שו' 5, שם שו' 7, מז ב שו' 39; **סנהדרין** ל ב שו' 11, שם שו' 12, שם שו' 13, שם שו' 14²⁰⁹.

²⁰² לא כללתי את המופע שבמעשר שני נו ע"א שו' 33, כי הוא תנאי. ותוכיח המקבילה שבפאה

כ ע"ב שו' 44.

²⁰³ תרגום: מן [מה] שאומר ר'.

²⁰⁴ ראה מבואות לסה"א, עמ' 384, יח ע"ד, שו' 24; שם, הע' 4.

²⁰⁵ לשון הגמרא כאן: "חציו מתקנה וחציו מדבר תורה". ולא רשמתי "מתקנה", כי "תקנה" היא

מונח הלכתי שאינו שייך לרשימה זו.

²⁰⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מדבריהן.

²⁰⁷ עיין אפשטיין, מבואות לסה"א, ריש עמ' 388, שו' 8; שם, הע' 13. ונראה מדבריו, שהמופע הוא

אמוראי.

²⁰⁸ לא כללתי את המופע שבמעשר שני נג ע"ג שו' 53, כי הוא, לדעתי, תנאי.

²⁰⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע דברי תורה (= דברי התורה שבכתב).

מדבריה' ע"ע מדבריהן.

מדבריהם ע"ע מדבריהן.

****מדבריהן דמאי** כב ד שו' 29 (מדבריהם); **כלאים** לא א שו' 25; **שביעית** לח א שו' 58 (מדברבן!) ²¹⁰, לט ג שו' 46, שם שו' 47 (מדבריהם), שם שו' 48; **מעשרות** מט ב שו' 28, נא ד שו' 7, שם שו' 10; **מעשר שני** נד ב שו' 41, שם שו' 55; **חלה** נז ב שו' 63, נז ג שו' 8, נט ג שו' 13, שם שו' 15, ס א שו' 49, שם שו' 52; **ערלה** ס ד שו' 17 (מדבריהם); **עירובין** כ ב שו' 53, כא א שו' 53, כה א שו' 4; **פסחים** כז ג שו' 41, שם שו' 53, שם שו' 54; (צ"ל: מדבר תורה) ²¹¹, כז ד שו' 33, שם שו' 56, כח א שו' 6, שם שו' 22; (מדבריהם וצ"ל: בדבריהם) ²¹², שם שו' 23; (צ"ל: בדבריהן), כח ד שו' 60, לב ג שו' 13; **שקלים** נא ב שו' 15, שם שו' 25 (מדבריהם); **סוכה** נב א שו' 13, שם שו' 14, נג ד שו' 12, שם שו' 14, שם שו' 17 (2א), נד א שו' 28; **ראש השנה** נט ב שו' 40, שם שו' 41, שם שו' 49; **ביצה** סב א שו' 29 (מדבריהם), שם שם; **חגיגה** עח ב שו' 20; **יבמות** ד ג שו' 26 (מדבריה'), ו א שו' 7, ח א שו' 54, שם שו' 64 (2א), יד ד שו' 63; **סוטה** כ א שו' 37, כ ב שו' 7; **כתובות** כט א שו' 25, כט ב שו' 5, שם שו' 6; **נדרים** לח ג שו' 54; **גיטין** מה ג שו' 63 (מן דבריהן), מה ד שו' 4, שם שו' 5, שם שו' 6, שם שו' 7, מז ב שו' 42, שם שו' 43; **נזיר** נו א שו' 47, נז ג שו' 38, שם שו' 39; **קידושין** נח ג שו' 34 (מדבריהם), שם שו' 35; **בבא קמא** ז א שו' 16; **סנהדרין** כב ד שו' 45, שם שו' ²¹³56.

מדבתריה (= מדבתרה) ע"ע מן דבתרה ²¹⁴. ועיין עוד ערך דבתרה ²¹⁵.

מדחזר ביה ²¹⁶ **שבועות** לז א שו' ²¹⁷8.

מדמי' לה ע"ע מדמי לה.

מדמה ע"ע מדמי.

מדמה לה (!) ע"ע מדמי לה.

מדמו ע"ע מדמיי.

מדמו לה ע"ע מדמיי לה.

²¹⁰ להגהה ראה כ"ר, עמ' 206א שו' 14 (ושם: "מדבריהם"). ר"מדרבנן" הוא מונח בבלי.

²¹¹ ראה שתא"י, סוף עמ' 215, ד"ה הא. וכן הוא לנכון בקטע עסיס, עמ' 58 שו' 17 (ושם: "דבר

תורה").

²¹² ההגהה כאן ולקמן שו' 23 היא שלי. ועיין בפ"מ, ח ע"א, ד"ה אין.

²¹³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע תורה (= דאורייתא). ולמופע נוסף בכ"ל בשביעית (עמ' 183 שו' 34;

והוא שייך לד"י לט ע"ג שו' 41) ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 439, שו' 41; שם, הע' 6.

²¹⁴ בערך "שמע לה מן דבתרה" המצוין שם.

²¹⁵ מדובר באותו מופע.

²¹⁶ תרגום: משחזר בו.

²¹⁷ שתא"י מגיה: "דלא חזר ביה" (סוף עמ' 548, ד"ה ר' זעירא). והרמב"ן פירש את הסוגיא ללא

הגהה — עיין תשובות הרמב"ן, סי' צה, עמ' קמב. ודברי רבינו צע"ג. וכבר השינו במה"פ, כט ע"א, ד"ה הרי. גם אפשטיין פירש ללא הגהה בדרך אחרת — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 227, ד"ה משנת. וצ"ע.

מדמי²¹⁸ **תרומות** מה ב שו' 48; **שבת** ב ב שו' 26, שם שו' 27, שם שם (מדמה), שם שו' 29 (מדמה).

מדמי (= מידמי, מיתדמי)²¹⁹ **קידושין** סד ג שו' 28.
מדמי לה²²⁰ **מעשר שני** נד א שו' 51 (מדמי); **חלה** נט ד שו' 53, שם שו' 56; **סוכה** נב ב שו' 52, שם שו' 53; **יבמות** יא א שו' 8; **כתובות** כו ב שו' 41; **הוריות** מז ב שו' 36; (מדמה; ל"ג²²¹), שם שו' 39. ועיין עוד ערך: עד דאת מדמי לה ל... דמינה ל...; עד דין (!) מדמי לה ל... ודמינה (!) ל....

מדמי לה להדא דר'²²² **פאה** יו ג שו' 52.
מדמי ליה²²³ **תרומות** מה ב שו' 47.
מדמיא (= מידמיא, מיתדמיא) ע"ע דמיא.
מדמיא²²⁴ **יומא** לט ג שו' 30; **תענית** סג ד שו' 47; **כתובות** כה ג שו' 44 (מדמו), כח ב שו' 50 (מדמו), כט ב שו' 4 (מדמו).

מדמי לה²²⁵ **שביעית** לח ד שו' 6, שם שו' 13; **חלה** נט ד שו' 54 (מדמין; וצ"ל: מדמין), שם שו' 57 (מדמין; וצ"ל: מדמין); **עירובין** כא ב שו' 53, שם שו' 59; **ביצה** ס א שו' 56, שם שו' 62; **כתובות** כה ד שו' 52 (מדמו); **הוריות** מז ב שו' 34 (מדמיא²²⁶).
מדמיא (!) לה ע"ע מדמי לה.

מדמייתה²²⁷ **שבת** ב ג שו' 16; **יומא** מא ג שו' 32 (מדמתה).
מדמין (!) לה ע"ע מדמי לה.
מדמר ר' ע"ע מדאמר ר'.
מדמתה ע"ע מדמייתה.
מדד' (!) ע"ע ומדד' (!).
מדרבנן (!) ע"ע מדבריהן.

מדרש ברכות ג ג שו' 39, שם שו' 40, שם שו' 41; **שביעית** לז ד שו' 38 (2x), שם שו' 41 (2x); **שבת** טו ג שו' 74; **יומא** מ ג שו' 23 (2x); **שקלים** מח ג שו' 47; **מגילה** עב א שו' 33, שם שו' 34; **יבמות** ז ג שו' 23, שם שו' 28, יד ד שו' 34, שם שו' 36, שם שו' 41, שם שו' 43, שם שו' 45, שם שו' 48, שם שו' 51, שם שו' 53; **כתובות** כח ב שו' 40, כח ד

²¹⁸ תרגום: מדמה.

²¹⁹ תרגום: מתדמה. כלומר, דומה.

²²⁰ תרגום: מדמה אותה.

²²¹ ההגהה על פי ליברמן, מחקרים, ריש עמ' 246, ד"ה ר' יוסי.

²²² תרגום: מדמה אותה ל[מימרא] הזאת של ר'.

²²³ תרגום: מדמה אותו.

²²⁴ תרגום: מדמים.

²²⁵ תרגום: מדמים אותה.

²²⁶ להגהה ראה הוריות הנספחת לבבלי יז ע"ג שו' 34.

²²⁷ תרגום: לדמות אותה.

מדרש (המשך) ש' 59, שם ש' 61, כט א ש' 1, שם ש' 4, שם ש' 6, שם ש' 9, שם ש' 11, שם ש' 13, שם ש' 15; **הוריות** מז ג ש' 61 (2x). וראה עוד ערך אין זה מדרש. **מדרש אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי נזיר** נו ג ש' 26. ועיין עוד ערך בשם ר' אמרוה, ומדרש אמרוה.

מדרשו **סוטה** כ א ש' 62; **בבא בתרא** יז ד ש' 27.

מדרשות **תרומות** מא ג ש' 60, מה ב ש' 19; **נזיר** נו ב ש' 22838.

מדת הדין ע"ע מידת הדין.

מדתני (!) בר קפרא... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתני בר קפרא... הדא אמרה....

מדתני (!) ר' חייא ע"ע מן מה דתני (!) ר' חייא.

מה ע"ע מאן (בלשון שאלה).

מה (מדרשית) **שביעית** לד א ש' 9; **תרומות** מא ב ש' 4, מד ד ש' 16; **חלה** נז ג ש' 54;

(צ"ל: ממנה)²²⁹, **שבת** יא ד ש' 56, שם ש' 58; **פסחים** לא ד ש' 46, שם ש' 49, שם ש' 53, לב ב ש' 35; שם ש' 41, שם ש' 43, שם ש' 51; **חגיגה** עז ג ש' 48, שם ש' 49;

סוטה כא ד ש' 23; **קידושין** סד ג ש' 49; **גיטא** נ ג ש' 30.

מה (= מה פירוש)²³⁰ **ברכות** יא ב ש' 20²³¹; **פאה** טו ב ש' 27, יז א ש' 14, יז ד ש' 1,

יט ד ש' 13; **דמאי** כא ג ש' 46, כב ד ש' 31, כג ג ש' 42²³², כג ד ש' 14; **כלאים** כט

ג ש' 37, ל ג ש' 3, לב ד ש' 3; **שביעית** לה ג ש' 22, לה ד ש' 7, לו א ש' 50, שם ש' 51;

תרומות מב א ש' 44, מב ב ש' 27, מב ד ש' 26, שם ש' 26; **חלה** נח ג ש' 48; **שבת** י ג ש' 53²³⁴; **עירובין** יח ד ש' 61, כג א ש' 22; **פסחים** לג ב ש' 46

(מהשבות; וצ"ל: מה שבות)²³⁵, לד ג ש' 56, לו א ש' 2; **יומא** לח ג ש' 61²³⁶, לט ד ש' 1

(+בין)²³⁷, שם ש' 35; **שקלים** מז ג ש' 25, נ ד ש' 36; **סוכה** נב ב ש' 34, נה ב ש' 42;

²²⁸ לשון הירושלמי כאן: "מדרשות אמינא". ולהגהת המילה "אמינא" ראה מה שהערתי במבוא,

עמ' עא, הע' 148.

²²⁹ ראה המקבילה בתרומות מ ע"ד ש' 29.

²³⁰ "מה פירוש" — במובן הרחב של המושג — כולל בירור העניין בדברים שנאמרו; ואילו "מה

הדין" בערך הבא פירוש: מה הדין במקרה חדש או בעניין שלא נידון קודם.

²³¹ עיין מבואות לסה"א, עמ' 364, סוף הע' 7.

²³² למופע זה ולמקביל לו בעבודה זרה מא ע"ב ש' 11, הרשום להלן, ראה מה שפירשתי בריש

ערך "ולא על יאות ר' (!) מתרס לקיבליה (בתמיהה)".

²³³ ראה מבואות לסה"א, עמ' 447, מב ע"ד, ש' 26; שם, הע' 10.

²³⁴ הגירסא כאן באו"ה, ח"ב, סי' עג: "מהו" (אהצו"י, ריש עמ' 104, ד"ה שהיו [עמ' 103]). והיא

נראית עיקר.

²³⁵ להגהת ולפירוש העניין ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 472, ד"ה והנה.

²³⁶ כללתי מופע זה כאן ובמקבילות — מגילה עב ע"א ש' 41, והוריות מז ע"ד ש' 3 הרשומות

להלן — כי, לדעתי, הכוונה בו היא כיצד לפרש את המילה "לו" במאמר "מתקנין לו כהן אחר תחתיו"

(יומא פ"א מ"א). ויש כאן, לדעתי, גם גוון מסוים של תימה, כמו שמלמדת התשובה. והשווה עוד: סנהדרין

יט ע"ד ש' 52 = הוריות מז ע"א ש' 30 (ונרשמו בערך "מה [בתמיהה]").

²³⁷ ואמנם בגוף כ"ל (עמ' 493 ש' 30) לא גרסינן "בין", והיא נוספה שם בין השורות.

****מה** (= מה פירוש) (המשך) **תענית** סד ד שו' 238²²; **מגילה** עא ג שו' 62, עא ד שו' 1, עב א שו' 41; **יבמות** ד ג שו' 37 (מה) 239¹, ח ד שו' 26; **כתובות** כח ד שו' 57, כט א שו' 49, ל ד שו' 20 (מה) 240¹; **נדרים** מא א שו' 8; **גיטין** מז ג שו' 33; **בבא מציעא** ח א שו' 12, ט ב שו' 22; **בבא בתרא** טו א שו' 40; **עבודה זרה** לט ג שו' 41, מא ב שו' 5, שם שו' 11²⁴¹, מא ג שו' 58²⁴²; **הוריות** מה ד שו' 52, מו א שו' 15, מז ד שו' 3; **נידה** מט א שו' 243⁷, מט ב שו' 32²⁴⁴.

****מה** (= מה הדין) **דמאי** כב ג שו' 61, כה ב שו' 60; **כלאים** לא ג שו' 54²⁴⁵; **תרומות** מב ב שו' 9; **פסחים** ל א שו' 12; **יומא** מב ב שו' 52, מג א שו' 7 (מן) 246¹; **כתובות** לד ד

238 ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 417, ד"ה אבל בירוש'.

239 עיין תוכפ"ש, יבמות, עמ' 35, שו' 3-4. ויתכן שהוא מפרש "מה" זו בתמיהה. וצ"ע.

240 ראה שתא"י, ריש עמ' 389, ד"ה אם עשת [עמ' 388]. וליברמן רשם סימן השלמה לפני "בשום מה", וציין על "מה", והעיר: "בין בשום מנה (וד"ק). ונ"ל שהפירוש הוא על י' דינר קופה של בשמים. והגרמ"ש פירש שזו היא שאלת ר' אשי סו ע"ב: במנה הנשום וכו'" (גליונות הרש"ל, טופס א'; ההדגשה שלי). וצ"ע.

241 ראה מה שהערתי לעיל, לדמאי כג ע"ג שו' 42.

242 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 403, סד"ה "גמיה".

243 אני מפרש את המופע הזה כך — אמרו לעיל מינה שם, בשורה 6: "תמן אמרין מעת לעת שאמרו משכבה כמגעה". כלומר, "ככלי שנענה בו נידה שאינו מטמא אדם" (רש"י בנדה ה סע"ב, ד"ה כמגעה). ושואל התלמוד: "מה", כלומר, מה פירוש מאמר זה. והשיבו: "כבועל נדה ואינו מטמא בהיסט ואינו מטמא בכלי חרש". כלומר, כמשכב בועל נידה (כמה"פ, ב ע"א, ד"ה תמן אמרין) שהוא ראשון לטומאה (ראה הרמב"ם, פ"ג מהלכות מטמאי משכב ומושב, ה"א-ה"ב), ולכן אינו מטמא בהיסט ולא מטמא כלי חרש, שלא כמשכב הנידה עצמה (ראה הרמב"ם, שם, פ"א ה"א). נמצא פירוש הירושלמי לפי "תמן אמרין" כפירוש סתם התלמוד בבבלי נידה ה ע"ב לברייתא של אבימי הזהה בעניינה, עי"ש. ומוסיף התלמוד כאן שנמצאה ברייתא שחולקת על שיטת "תמן אמרין": "אשכח תני מטמא כלי חרס בהיסט", כמשכב הנידה משעת ראייתה ואילך. ומסתבר, שברייתא זו הולכת בשיטת הברייתא לעיל שסתמה: "ומה היא מטמא האוכלין והמשקין והמשכבות והמושבות" (שם, שו' 3). ועדיין צ"ע.

244 למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: למה; מה בין... מה בין... ויש להוסיף עוד שני מופעים של "מה" זו: הראשון, על פי כ"ל (ודמאי, עמ' 98 שו' 33; והוא שייך לדמאי כא ע"ג שו' 47) — ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 394, שו' 43-45; והפירוש שם: מה פירוש, או מה אנן קיימין. והשני, על פי כ"ד (עמ' 195 שו' 8) ושרי"ד (עמ' 54 שו' 27), והוא שייך לשביעית לה ע"ג שו' 3 — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 268, סי' 15, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4.

245 לפירוש המופע הזה כאן, ובמקבילה ביומא מב ע"ב שו' 52 הרשומה להלן, ראה אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 196, ד"ה אמה. ואני נמשכתי אחריו. ועיין עוד מה שכתב ליברמן, מחקרים, עמ' 456, סי' 10. ושם פירש "מבחוץ" = "מה בחוץ". וראה עוד תוכפ"ש, כפורים, עמ' 771, ד"ה ברם בירושלמי. ולשיטתו, "מה" זו שייכת לערך הבא: "מה (וכללית) בלשון שאלה או קושיא". וראה עוד אהצ"י, יומא, עמ' 60, ד"ה מה מבפנים. ועדיין צ"ע.

246 הנוסח כאן בד"ר: "מן השיריים אין השיריים מעכבין". אבל בגוף כ"ל: "מה השיריים מעכבין אין השיריים מעכבין" (עמ' 510 שו' 28). ותיקנו את הה"א של "מה" לנו"ן, ומחקו את "מעכבין" הראשונה. ונראה לי, שגירסת כ"ל עיקר. והגמרא שואלת לשיטת ר' יהושע בן לוי שהעמיד את מחלוקת שתי

****מה (= מה הדין) (המשך) ש' 150! (ל"ג)²⁴⁷; נדרים מב ד ש' 2; גיטין מה ג ש' 8; קידושין סג ב ש' 7; בבא קמא ד ג ש' 35; הוריות מה ד ש' 17²⁴⁸.**
****מה (כללית; בלשון שאלה או קושיא) ברכות ב ד ש' 28 (ו-), שם ש' 30 (ו-), ג ג ש' 24, שם ש' 33, ד ב ש' 35, שם ש' 40 (מהניא [= מה הניא])²⁴⁹, שם ש' 44, ה ג ש' 2, שם ש' 18, ו ג ש' 17, ז א ש' 2, שם ש' 4, ז ד ש' 12, י ד ש' 48 (ו-), יא ב ש' 51 (ו-), יב ב ש' 27, שם ש' 29, יב ג ש' 23, יג ד ש' 19, שם ש' 28, יד א ש' 25 (2x), יד ב ש' 43 (מהנא [= מה נא]); פאה טו ג ש' 26, טו ד ש' 26, יו א ש' 3, שם ש' 5 (2x), יו ג ש' 3, כא ב ש' 37, שם ש' 38 (ו-); דמאי כא ד ש' 5, שם ש' 7, כב א ש' 3, שם ש' 10 (מן)²⁵⁰; כלאים כו ד ש' 51, כז א ש' 38, שם ש' 40, שם ש' 41 (2x), שם ש' 42, ל ג ש' 46, שם ש' 47, לא א ש' 251²⁵¹, לא ג ש' 7, לב ג ש' 2, שם ש' 16, שם ש' 30, שם ש' (ו-), שם ש' 41; שביעית לה ב ש' 30, לו א ש' 57, לז א ש' 8; תרומות מה ד**

הברייתות ב"משמעות ביניהן" (ע"ש), מה הדין לדעתו? — השיריים מעכבין או אין מעכבין? והשיבו: "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי אין השיריים מעכבין" (ד"ו, שם, שם). ועל פי מסקנה זו פירשו את הבדל הלשוניות בין שתי הברייתות: "מאי כדון מאן דאמר אם כלה כיפר" וכו' (שם, ש' 8), עיין בפירוש הפ"מ שם ול ע"א, ד"ה מאי כדון ואילך. ועיין עוד שתא"י, עמ' 256, ד"ה מ"ד אם כלה וד"ה מ"ד אם כיפר, ועדיין צ"ע. ולפי זה, יש לנו כאן מופע נוסף של "מה (= מה הדין)". אבל ליברמן גורס רק: "מה, השיריים מעכבין" (ותוכפ"ש, כפורים, עמ' 787, ד"ה ורבינו אליקים). והוא מעיר: "כ"ה בגוף כ"ל, ותיקן המגיה: מן השיריים, ומחק את המלה 'מעכבין'. והנכון כג' גוף כ"ל, ופירוש: וכי לשיטת ר' יהושע בן לוי סוברין שניהם שהשיריים מעכבין?" (שם, הע' 26). וראה עוד שם, עמ' 788, הע' 28. והוא מפרש את "מאי כדון" וכו' לשיטת ר' יוחנן האומר (ולעיל, ש' 5) "מחלוקת ביניהן" — עיין שם, ריש עמ' 788, ד"ה ברם בתוספתא [עמ' 787]. ולפי דברי ליברמן, יש לנו כאן עוד מופע של "מה (בתמיהה)".

²⁴⁷ ראה מה שהערתו בסוף ערך "הני". ולפי פירוש ליברמן שהבאתי שם, פירוש "מה" כאן: מה הדין; אבל כבר מחקתי אותה שם על פי הראשונים.

²⁴⁸ ראה מה שהערתו בסוף ערך "תמן אמר ר'... וכא מה". ולמופעים נוספים מסופקים ע"ע מאי כדון, ומה שהערתו בערך "מה (וכללית; בלשון שאלה או קושיא)" לכתובות לד ע"ד ש' 50.

²⁴⁹ ראה: מבואות לסה"א, ריש עמ' 110; עמ' 346, [ד ע"ב], ש' 40; שם, הע' 12; גינצבורג, פירושים, א, מבוא, עמ' לד.

²⁵⁰ לשון הגמרא כאן: "מן אנא חבר". ואני קורא: מן אנא? חבר? ומפרש "מן" זו כ"מה". וכן מוכיח, כנראה, כ"ר: "מ'נא' [נקוד לשם מחיקה — מ"ע] מה אנא חבר" (עמ' 133א ש' 10). ויש כאן כנראה גירסא כפולה: כי "מנא" = "מה אנא". וכן מוכיח קו"א, שהגירסא שם היא: "מה אנא חבר" (שר"ה, עמ' 328, ס' קכו [עמ' 327]). וכן קרא כנראה הרש"ם (עיין שם, יג ע"א ש' 17). ויתכן שיש לקרוא: מן?; אנא חבר?; כלומר, מה?; אני חבר? אתמהא. ולפי זה שייכת "מן" זו לערך "מה (בתמיהה)". וכסגנון זה באיכ"ר: "א"ל מאן את שנאי ואת יתיב בגו ביתי" (איכ"ר, מהד' בובר, ווילנא תרנ"ט, פרש' ד, עמ' 142, ד"ה מעשה). וזהו טעם הספק. ולפי הגירסא "מן" אולי יש לתרגם: מי אני? חבר? כי "מי" משמשת בירושלמי במקום "מה", כגון: "מי מכין להן את הרוחות. העיר מכוננת להן את הרוחות" (פאה יז ע"א ש' 19); "מי חמור גזל השבט או גדר מי חטאת" (תרומות מ ע"ד ש' 54); "מילת בנו ושחיטת פסחו. מי קודם" (פסחים ל ע"ב ש' 36). וצ"ע.

²⁵¹ לשון הגמרא כאן: "מה עשה מעשה". וכן הוא לקמן לא ע"ג ש' 7 ובמעשרות נא ע"ב ש' 4 הרשומים להלן בְּעֶרְד.

****מה** (כללית; בלשון שאלה או קושיא) (המשך) ש' 20, מו ד ש' 45; **מעשרות** נא ב ש' 4; **מעשר שני** נג ג ש' 13; **חלה** נט א ש' 25; **ביכורים** סה ב ש' 5; **שבת** ג א ש' 25229, ג ג ש' 159; (צ"ל: למה?)²⁵³, ה ב ש' 4, ז א ש' 2, ח ד ש' 10 (ו-), ט ד ש' 59, י ג ש' 7, שם ש' 23, שם ש' 25452, שם ש' 54, י ד ש' 7, יג א ש' 19, יג ג ש' 1, שם ש' 41, יד ד ש' 48, טו א ש' 19, שם ש' 36, טו ב ש' 12; **עירובין** יח ג ש' 46, כג ד ש' 255743; **פסחים** לב ג ש' 27 (ו-), שם ש' 32 (ו-), שם ש' 51, לד א ש' 27; **יומא** לח ב ש' 48, מ ב ש' 58, מ ג ש' 4, מא א ש' 22 (ו-); **שקלים** מו ג ש' 49, מז א ש' 14, שם ש' 32, שם ש' 40, מח א ש' 58, מח ד ש' 10, מט א ש' 46, מט ב ש' 17, שם ש' 18 (ו-); **סוכה** נב ב ש' 12 (צ"ל: כמה?)²⁵⁶, נב ג ש' 8, נג ב ש' 3, נה ב ש' 30, נה ג ש' 16 (ו-); **ראש השנה** נו ג ש' 33, שם ש' 39, נז א ש' 25, נז ב ש' 29, נז ג ש' 17, נז ד ש' 52 (ו-), נח א ש' 2 (ו-), נח ב ש' 35, שם ש' 36 (ו-), נט א ש' 18, שם ש' 19; **ביצה** ס א ש' 11, ס ב ש' 46, ס ד ש' 25764, סב ד ש' 44; **תענית** סד א ש' 19, שם ש' 221, סד ב ש' 28, סה ב ש' 29, סה ג ש' 26 (ו-), סו א ש' 17, שם ש' 23, שם ש' 28, סו ג ש' 1 (ו-), שם ש' 40, סז א ש' 57, סז ד ש' 26 (ו-), סט ב ש' 5; **מגילה** ע ג ש' 49, שם ש' 55, שם ש' 58, ע ד ש' 34, שם ש' 38, עב ב ש' 26, שם ש' 61, עב ג ש' 17, שם ש' 19 (ו-), עד א ש' 30 (ו-); **חגיגה** עו ד ש' 6 (ו-), עז ג ש' 5, שם ש' 40 (ו-), עז ד ש' 41 (ו-), שם ש' 42 (ו-), עט א ש' 19 (ו-), שם ש' 22; **מועד קטן** פג ב ש' 22 (ו-), פג ג ש' 41 (ו-), שם ש' 46 (ו-), שם ש' 51 (ו-); **יבמות** ג א ש' 16, ג ד ש' 58, ד ב ש' 9, ד ג ש' 37 (מה₂), ז ב ש' 27, ט ד ש' 58, יג ג ש' 42, יד ב ש' 53; **סוטה** יז ב ש' 59 (ו-), יז ג ש' 7, יח א ש' 16, יח ב ש' 48 (ו-), יט א ש' 29 (ו-), כ ג ש' 38, כא א ש' 9, שם ש' 12; **כתובות** כה ג ש' 25, שם ש' 27, כו ג ש' 58 (ו-), ל ב ש' 38, לא ב ש' 56, לג א ש' 58 (ו-), לה ב ש' 20, שם ש' 33, שם ש' 34 (ו-), שם ש' 44; **נדרים** לו ג ש' 35, שם ש' 37, לט ב ש' 40, מא ג ש' 11; **גיטין** מג ג ש' 5 (ומה₁), מו ב ש' 2, מז ג ש' 38, מח ג ש' 23; **נזיר** נד א ש' 61, נד ב ש' 15 (ו-); **קידושין** נט א ש' 47, ס א ש' 50 (מה₂), ס ב ש' 55 (ו-), סא א ש' 23, סא ב ש' 15, סא ד ש' 46, סה ב ש' 40 (ו-), שם ש' 42, סה ג ש' 54 (ו-); **בבא קמא** ג א ש' 15, שם ש' 17; **בבא מציעא** ט ג ש' 47 (ו-), יא ב ש' 55, יב ג ש' 46; **בבא בתרא** טו א ש' 33, טו ג ש' 2, שם ש' 7, שם ש' 14, יו ד ש' 40 (ו-), שם ש' 43 (ו-); **סנהדרין** יט ג ש' 40, שם ש' 55, כ ג ש' 61 (ו-), כא א ש' 45, כב ג ש' 50, כג ג ש' 30 (ו-), שם ש' 32 (ו-), ש' 55, כ ג ש' 61 (ו-), כא א ש' 45, כב ג ש' 50, כג ג ש' 30 (ו-), שם ש' 32 (ו-),

²⁵² אפשטיין (מחקרים), ב, א, עמ' 318, ד"ה בקידושין; מבואות לסה"א, עמ' 500, הע' 14, ועי"ש) מוחק מופע זה, וגורס: "מן מיסחיל", או "מן דימוסא", וליברמן (ירוכ"פ, עמ' 20, ד"ה מה היה) מקיים אותו.

²⁵³ ההגהה על פי המקבילה בעבודה זרה מא ע"ד ש' 34.

²⁵⁴ ראה מבוא לנחה"מ, עמ' 291, ד"ה אבל בירוש'.

²⁵⁵ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 318, ד"ה מאן. וראה מה שהערתי על זה לעיל, בהערה שבסוף ערך "אף את".

²⁵⁶ כלומר, הרבה. ההגהה והפירוש על פי ליברמן — ראה: מחקרים, עמ' 176, הע' 9; תוכפ"ש, סוכה,

ריש עמ' 853. וצ"ע.

²⁵⁷ ראה הראבי"ה, ג, עמ' 413, ס' תשיג (וציין לו ליברמן, גליונות הרש"ל, טופס א').

****מה** (כללית; בלשון שאלה או קושיא) (המשך) כג ד ש' 15 (ו-), כז ד ש' 21, שם ש' 25859, כח ב ש' 6, שם ש' 9, שם ש' 11, שם ש' 16, שם שם (ו-), שם ש' 48, שם ש' 61 (ו-), שם ש' 63, כח ג ש' 58, כח ד ש' 1, שם ש' 25967, שם ש' 230, שם ש' 333, שם ש' 260234, שם ש' 238, כט א ש' 1, שם ש' 23, שם ש' 56 (ו-), כט ב ש' 31, כט ג ש' 35 (ו-), ל ב ש' 51 (ו-), שם ש' 64 (ו-), ל ג ש' 2; **שבועות** לג א ש' 12, לז ד ש' 56 (ו-); **עבודה זרה** לט ב ש' 22, מד ש' 50 (ו-), מג א ש' 4, שם ש' 16, מד ב ש' 30 (ו-); **הוריות** מו ג ש' 38, שם ש' 40; (ל"ג) 261, שם ש' 41; (צ"ל: למה) 262, שם ש' 60, מו ד ש' 22, מז ב ש' 17, שם ש' 26; (ל"ג) 263, מז ג ש' 264, שם ש' 6; (ל"ג) 265, שם ש' 8; (ל"ג), מח ב ש' 5, שם ש' 18 (ו-).²⁶⁶ ועיין עוד ערך: במה עד במה הוא פליג; דלא כן מה אנן אמרינן; ומה את כן; ומה בה; ומה פירש (= כתב בפירושו); ומה צריכה (!) למימר ר'; מפני מה; מפני מה אמרו; משום מה.

****מה** (בתמיהה)²⁶⁷ **ברכות** ד א ש' 26855, ה ג ש' 39, שם ש' 40, שם ש' 26943, י א ש' 42, י ג ש' 53, יב ב ש' 14; **פאה** טו ב ש' 27027, טו ג ש' 25, טו ד ש' 48, כ ג

²⁵⁸ לפי שרי"ר, עמ' 260 ש' 85, בעל המאמר כאן הוא "ר" (= רבי?) ולא "רב" כגירסתנו (והערת הרש"ל בטופס ב'). ואם אכן מדובר ברבי יהודה הנשיא הרי המונחים העבריים שבקטע הזה הם ספק תנאיים.

²⁵⁹ לשון הגמרא כאן: "מה עשו", ולהלן ש' 30, ש' 33 וש' 38, כט ע"א ש' 1: "מה עשה", ולהלן שם, כט ע"א ש' 3: "מה בא לעשות". וראה מה שהערתי עליהם בריש ערך "זו היא שאמרו חכמים (ז)".

²⁶⁰ ראה מה שהערתי בריש ערך "זו היא שאמרו חכמים (ז)".

²⁶¹ ראה בהוריות הנספחת לבבלי יז ע"א ש' 21. וראה עוד מה שהערתי בערך "למה" על אתר.

²⁶² ראה מה שצינתי בהערה הקודמת.

²⁶³ ראה שתא"י, עמ' 583, ד"ה על דעתיה [עמ' 582].

²⁶⁴ שתא"י (ועמ' 583, סוף ד"ה אכל) מוחק את המופע הזה. אבל נראה לי שיש לקיים אותו — עיין נוע"י, פד ע"ג, ד"ה והנה הפ"מ.

²⁶⁵ להגהה במופע זה ובבא אחריו ראה שתא"י, עמ' 583, סוף ד"ה אכל. וראה עוד ליברמן, מחקרים, עמ' 248, ד"ה ברם בנספח.

²⁶⁶ למופע נוסף ראה מה שהערתי בסוף ערך "מנן". ולמופעים נוספים מסופקים ראה מה שהערתי בסוף ערך "כמה (= כמאן)", ומה שהערתי בערך "מה (= מה הדין)" לכלאים לא ע"ג ש' 54. ולמופע נוסף שנשמט ע"ע בא (!) ר' להוסיף על דברי בית הלל. ולמופע נוסף השייך לבבא קמא ו ע"ג ש' 22, והושלם על ידי ליברמן, ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 123, ש' 72.

²⁶⁷ על "מה" זו ראה לויאס, גלילית, סוף עמ' 204, אות ה. והנה "מה" זו עומדת בפני עצמה, ונקראת בתמיהה; והספק בדמאי כד ע"א ש' 13 ויבמות ג ע"א ש' 55, הרשומות להלן, הוא שמא יש לקרוא אותן בלשון שאלה כשהן מחוברות למה שבא אחריהן, והן לפי זה שאלות דיאלוגיות רטוריות. ובחגיגה עז ע"ב ש' 37 ישנו ספק נוסף, שמא המופע הוא תנאי.

²⁶⁸ ראה גינצבורג, פירושים, א, עמ' 230, ד"ה מה.

²⁶⁹ לפי גינצבורג (פירושים), א, ריש עמ' 395, ד"ה מה, "מה" זו אמורה אמנם בתמיהה, אלא שהיא קשורה למאמר שאחריה.

²⁷⁰ המופע הזה כאן ובמקבילה בכתובות כח ע"ד ש' 57 הרשומה להלן, וכן המופע בפסחים לג ע"ב ש' 46, נרשמו גם בערך "מה (= מה פירוש)", לפי שהם כוללים גם שאלה על פירוש גם תמיהה.

****מה** (בתמיהה) (המשך) ש' 30; **דמאי** כא ד ש' 52, שם ש' 53, שם ש' 55, כד א ש' 13; **כלאים** כו ד ש' 37, כז ד ש' 26, לא ב ש' 5, לב ב ש' 7 (ו'), שם ש' 8 (ו'), שם ש' 54, לב ד ש' 32; **שביעית** לט א ש' 11, לט ב ש' 271; **תרומות** מז ד ש' 220; **ערלה** ס ד ש' 43, סב ג ש' 6; **שבת** יד א ש' 9; **עירובין** כג ב ש' 21; (צ"ל: שמה) [= שמה] — בתמיהה²⁷³; **פסחים** ל ד ש' 62, לא ב ש' 29, לג ב ש' 46 (מהשבות! וצ"ל: מה שבות)²⁷⁴; **יומא** מ ד ש' 62; **ראש השנה** נט ג ש' 40; **ביצה** ס א ש' 36; **תענית** סד ב ש' 64, סד ג ש' 2, שם ש' 4, סו ג ש' 52; **מגילה** עד א ש' 275; עד ג ש' 54, עד ד ש' 1; **הגיגה** עז ב ש' 37, עח ב ש' 16, עט א ש' 49, עט ב ש' 30; **יבמות** ב ב ש' 6, ג א ש' 7, שם ש' 255, שם ש' 56; **סוטה** יט ג ש' 276; כג ד ש' 35, כד ג ש' 8 (מה); **כתובות** כח ד ש' 57, לה א ש' 15, שם שם (ו'), שם ש' 59, לה ד ש' 275; **קידושין** סא ב ש' 14; **בבא בתרא** טו א ש' 11, יז א ש' 44; **סנהדרין** יט ד ש' 52, כג ב ש' 28, שם ש' 38; **שבועות** לז א ש' 7 (ל"ג); לז ב ש' 47, לח ב ש' 38; **עבודה זרה** לט ד ש' 48, מא ד ש' 50 (מרו)²⁷⁹, מה א ש' 56; **הוריות** מז א ש' 280. ועיין עוד ערך: מה ופליגי; מה פליגי (= מה ופליגי); מהו (= מה [בתמיהה], ו [הוא]...).
מה (!) ע"ע אילו... שמא... (בתמיהה).

- 271 ספק אם המופע הזה הוא בתמיהה או בלשון שאלה.
272 ספק אם המופע הזה הוא בתמיהה או בלשון שאלה.
273 להגהה ראה שתא"י, סוף עמ' 202, ד"ה חצר. וראה הסגנון לעיל שם, ש' 19. ולצורה "שמה" בה"א ראה מה שהערתי לעיל, ערך "אילו... שמא אינן..." (בתמיהה), לתרומות מד ע"ב ש' 9. וליברמן לא מגיה — ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' 403, ש' 51-52. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי השיטות.
274 ראה: ליברמן, מחקרים, עמ' 168, ד"ה מהשבות; שם, סוף עמ' 201, ד"ה ובירושלמי; ירוכ"פ, ריש עמ' 472, ד"ה והנה במשנתנו. וכן הוא בקטע לוינגר: "מה שבות" (עמ' רנה ש' 14).
275 עיין שתא"י (סוף עמ' 312, ד"ה ר' אבהו) שמפרש אותה בלשון שאלה. וזהו טעם הספק.
276 ליברמן מגיה כאן: "מה [ופליגי]" (גליונות הרש"ל, טופס א'). והדבר מסופק אצלי.
277 ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, ריש עמ' 304; מבוא לנוה"מ, עמ' 67, ריש אות ט, ד"ה ירוש'; ליברמן, ירוכ"פ, מבוא, ריש עמ' כ, ד"ה כתובות פי"ג.
278 טעם ההגהה כאן הוא שאין לנו "מה" לפני "מחלפה שיטתיה דר'". ואמנם "מה" זו ליתא בנוסח הרמב"ן — ראה תשובות הרמב"ן, עמ' קמב, סי' צה [עמ' קמא].
279 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'. וכן הוא בקטע אפשטיין, ריש עמ' 253 ש' 18. ועל פיו הגיה ליברמן בטופס א'.
280 למופעים נוספים ע"ע: אמר (!) (השני); זו להוציא מדברי ר'; מתנייתא דר'. וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך כמה (= כמאן), ובערך "מה... אף..." לשבועות לו ע"ד ש' 26. ולמופע נוסף ביומא מג ע"א ש' 7, לשיטת ליברמן, ראה מה שהערתי לעיל בערך "מה (= מה הדין)" על אתר. ולמופעים נוספים מסופקים ראה מה שהערתי בערך "דלא כר'" לתרומות מז ע"א ש' 52; בערך "מה (= מה פירוש)" ליבמות ד ע"ג ש' 37; ובערך "מה (וכללית); בלשון שאלה או קושיא" לדמאי כב ע"א ש' 10. ובתענית סג ע"ג ש' 39 אמר: "רבי סימון בשם רבי יהושע בן לוי בשלוח ציבור הדבר תלוי". והעיר ליברמן בגליונותיו בטופס א', שבשרידים שבגנזי שכטר [א, עמ' 399, ש' 17] תלוייה בין השיטין המילה "מה" [לפני "בשליח"]. והרי לנו מופע נוסף של "מה" זו. וראה עוד מה שהערתי במבוא, עמ' עו, הע' 195, ד"ה ויש.

מה... אף... ע"ע מה... אף....

מה... אף... כן ע"ע מה... אף... כן (?)

מה... ,...אינו דין ש" ... סנהדרין כ ב ש' 1-2 (ו'), כד ב ש' 14-16? וראה עוד ערך ומה... את אומר... ,...אינו דין ש"....

**מה... אף... ברכות ב ג ש' 12-13, י א ש' 8, יא ב ש' 8, יב ב ש' 18; פאה טו א

ש' 33-34, יט א ש' 42-43; דמאי כד א ש' 45, כד ד ש' 38, כה א ש' 50; כלאים כז ב ש' 5-6, שם ש' 22-23, כח ג ש' 5-6, לא ד ש' 49-50, לב א ש' 1, שם ש' 1-2 (אוף); שביעית לג א ש' 47-48, לו ב ש' 28-29, שם ש' 31-32; תרומות מ ב ש' 62, מב ב ש' 14, מב ד ש' 12, מו ב ש' 26, מו ד ש' 29-30; מעשרות נ ד ש' 24; מעשר שני נב ג ש' 40-41, שם ש' 51-52, שם ש' 53-54, נד א ש' 44, שם ש' 61, שם ש' 63, נד ג ש' 14, נה ב ש' 21-22; חלה נז ג ש' 52, נז ד ש' 14-15, נט א ש' 14, ס ב ש' 9-10, שם ש' 12-13; ערלה סב א ש' 4-5, שם ש' 5, סב ד ש' 19-20, סג ב ש' 45-46; ביכורים סה ג ש' 75; שבת ד ג ש' 55, ח א ש' 20-21, ט ג ש' 16, שם ש' 18-19, י ב ש' 34 (ו'), יא ד ש' 76, שם ש' 10, שם ש' 13, שם ש' 15, שם ש' 55, שם ש' 60-61, יב א ש' 28-29, טו א ש' 54, יז ג ש' 34; עירובין יט ב ש' 40-41, שם ש' 41-42, שם ש' 42-43, שם ש' 49, כב ג ש' 45; פסחים כח ב ש' 26, כח ג ש' 21, לד ג ש' 62, שם ש' 64, לו ב ש' 31-32, לו ד ש' 42; יומא לח א ש' 30, שם ש' 35, לח ב ש' 11, לט ד ש' 32, מ ג ש' 36, מ ד ש' 16-17, שם ש' 33-34, שם ש' 39, מב א ש' 5, מד ב ש' 39, שם ש' 51-52, שם ש' 53; סוכה נג ד ש' 17-18, נד ד ש' 32-33; ראש השנה נו א ש' 35-36, שם ש' 46, שם ש' 50, נו ד ש' 60, שם ש' 61; ביצה ס ד ש' 53-54, סב א ש' 48; מגילה ע א ש' 12, שם ש' 13, ע ד ש' 57-58, עא א ש' 43, שם ש' 45, עא ג ש' 38-39, עג ב ש' 57-58, עג ג ש' 1-2, עד ד ש' 55, עה א ש' 14; חגיגה עז ב ש' 45-46 (ו'); מועד קטן פב ג ש' 40, שם ש' 43, שם ש' 48; יבמות ב ב ש' 35, ג ג ש' 27, ג ד ש' 44, שם ש' 45 (2x), שם ש' 46, שם ש' 46-47, ה ד ש' 54-55, שם ש' 56-57, ו ב ש' 60, שם ש' 62-63, ו ב ש' 64 - ו ג ש' 1, ו ג ש' 54-55, ז א ש' 17, ט ב ש' 8, ט ד ש' 35-36, שם ש' 44, יא ג ש' 55-56, שם ש' 56 - יא ד ש' 1, יא ד ש' 14, שם ש' 15, שם ש' 15-16, שם ש' 16, שם ש' 17, יד ד ש' 54; סוטה יח ג ש' 52-53, כ א ש' 54, כ ב ש' 1, כג א ש' 11²⁸¹; כתובות כז ג ש' 14-15, שם ש' 17, כט א ש' 16, לב ב ש' 16, שם ש' 45; נדרים לז ד ש' 33, מא ב ש' 59; גיטין מד ב ש' 42-43, שם ש' 43, שם ש' 44, שם ש' 49-50, מד ד ש' 6, מה ד ש' 25, מו ב ש' 6-7, מו ג ש' 36-37, שם ש' 44, מז ב ש' 8, נ א ש' 33, שם ש' 35; נזיר נד ג ש' 29-30, שם ש' 32, נה א ש' 11-12, נו ב ש' 43-44, נו ג ש' 55-56, שם ש' 59, נז ג ש' 53, נח א ש' 5-76, שם ש' 31; קידושין נח ב ש' 31, שם ש' 32-33, שם ש' 46, נח ג ש' 45-46, שם ש' 46-47, נח ד ש' 1 (2x), שם ש' 61-62, נט ב ש' 26-27, נט ג ש' 55-56,

²⁸¹ המופע הזה הוא תנאי לדעת ליברמן, שכן כתב בתוכפ"ש, סוטה, עמ' 691, ש' 196: "ועיין בברייתא שבירושלמי שהבאנו לעיל". כלומר, שם, ש' 193, ע"ש. וזה הוא טעם הספק.

****מה... אף... (המשך)** סא ג ש' 55-56, שם ש' 58-59, סב ד ש' 61-62, שם ש' 63, סג א ש' 57, סג ג ש' 42-43, סד ג ש' 47-48; **בבא בתרא** יו א ש' 23-24, שם ש' 24-25, יו ב ש' 1-2; **סנהדרין** יט ד ש' 50, כא ג ש' 32?, שם ש' 38?, כד ד ש' 48-49, כה א ש' 15-16, כו ד ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 46, שם ש' 47, שם ש' 47-48, שם ש' 48, שם ש' 48-49, כח א ש' 30?, כט א ש' 9?; **שבועות** לב ד ש' 19, לג א ש' 30-31, לו ד ש' 19, שם ש' 20, שם ש' 26! (מה — בתמיהה, ל"ג אף)²⁸², שם ש' 37-38, שם ש' 38; **עבודה זרה** מב ד ש' 56, שם ש' 59-60, מג א ש' 39?, שם ש' 43, שם ש' 46, שם ש' 48-49, מד ד ש' 51, מה ב ש' 12-13; **הוריות** מו ד ש' 45-46, מז א ש' 26, שם ש' 27 (מה ל'!)²⁸³. ועיין עוד ערך או מה... אף... וראה עוד ערך: אי (!) מה... האמור ב'... אף... האמור ב'...; אי (!) מה להלן... אף... שנאמר כאן...; אי (!) מה להלן ב'... אף כאן ב'...
מה... אף... כן (?) שבועות לה ב ש' 44 (אוף), שם ש' 49-50.
מה... אף אני אביא... סנהדרין כג ג ש' 19-20.
מה... אף אני ארבה... תרומות מא ג ש' 63 - מא ד ש' 1 (ואם! תחת אף²⁸⁴, מרבה); **פסחים** לב ב ש' 46-47, שם ש' 48-49; **סנהדרין** כג ג ש' 21.
מה... אף אני ארבה... ומוציא... מעשר שני נד ג ש' 6-8.
מה... אף את לא תהא מביא לי אלא... חגיגה עז ג ש' 31.
מה... אף הכא²⁸⁵... **תרומות** מד ג ש' 34.
מה... אף כאן... סוטה יו ג ש' 62, יט ד ש' 14-15.
מה... האמור ב'... אף... האמור כאן... מעשר שני נב ג ש' 35-36.
מה... האמור להלן... אף... האמור כאן... (?) סוטה יו ב ש' 32-33, שם ש' 42.
מה... האמור להלן... אף... שנאמר כאן... (?) כלאים לא ב ש' 8-9.
מה... האמור להלן... אף כאן... ברכות יא ג ש' 15; **חגיגה** עו ב ש' 48.
מה... האמורה ב'... אף... האמורה כאן... סנהדרין כה ב ש' 35.
מה... האמורה להלן... אף... האמורה כאן... סנהדרין כד ב ש' 8-9.

²⁸² לשון הגמרא כאן: "מה תחילת השנה הששית גירועיה בפרוטה אף קידושיה בפרוטה", והגיה ליברמן "וסוף גירועיה" תחת "אף קידושיה" (גליונות הרש"ל, טופס א'). וכן הוא במקבילה בקידושין נח ע"ג ש' 52, עי"ש. לפי זה יש למחוק "אף", ויש לקרוא "מה" בתמיהה. וקרבן יותר לומר, שכל הביטוי "מה... אף" וכלומר, גם "מה" וגם "אף" לבדן) הוא באשגרה מלעיל שם ש' 20, ויש למחוק אותו.
²⁸³ אפשטיין הוסיף מדעתו על פי הבבלי קידושין נז ע"ב עוד מופע בעבודה זרה מה ע"ב ש' 13 (בלשון: "ואמור מה... אף" — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 525, סי' ד. ועיין שם, הע' 60. ולא רשמתי את המופע שבימא מד ע"ב ש' 34-35, כי הוא תנאי — ראה מה שכתבתי לעיל, סוף ערך "כלום... אלא...". כן לא רשמתי את המופע שבקידושין נט ע"א ש' 19-20 מטעם זה — ראה מה שהערתי בסוף ערך "הקיש".

²⁸⁴ להגהה ראה כ"ר, עמ' 220א ש' 12 (ושם: "ואף אני מרבה"). ובקו"א: "אף אני מרבה" (שרי"ר, עמ' 331, סי' קנב). וכן עיקר.
²⁸⁵ תרגום: גם כאן.

מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר כאן...

מה... האמורה להלן... אף כאן... מעשרות נ א ש' 46-47; מגילה עה ב ש' 8; חגיגה עו ב ש' 18, שם ש' 49; קידושין סא ג ש' 39-40; סנהדרין יט ג ש' 3-4. ועיין עוד ערך אי (!) מה האמורה להלן... אף כאן...

מה... הרי... לא כל שכן ברכות יג ג ש' 48-49; יבמות ב ב ש' 33-34.

מה... ואם (!) אני מרבה... ע"ע מה... אף אני ארבה...

מה²⁸⁶... כ"..." סוטה יט ד ש' 10.

מה... כאן... לא כל שכן יבמות ו א ש' 7-8.

מה... כך... ברכות ד ד ש' 20, יד ד ש' 8-7; שבת יד ג ש' 6-7; פסחים כט ג ש' 9-10;

שקלים מט ד ש' 53; תענית סח ג ש' 47-48; חגיגה עז ג ש' 37, שם ש' 49-50, שם

ש' 50; מועד קטן פג ב ש' 11; סוטה כב ד ש' 19; סנהדרין כח א ש' 19-20, שם

ש' 27-28.

מה... כל שכן... כתובות כז ג ש' 23.

מה... לא כל שכן ברכות יג ב ש' 1-2 (ו-); נדרים מא ג ש' 22-23 (ו-); סנהדרין כג

ד ש' 39-40 (ו-)²⁸⁷.

מה... שנאמר ב"..." אוף... שנאמר ב"..." ע"ע מה... שנאמר ב"..." אף... שנאמר ב"..."

מה... שנאמר ב"..." אף... שאמר (!) ב"..." ע"ע מה... שנאמר ב"..." אף... שנאמר ב"..."

מה... שנאמר ב"..." אף... שנאמר ב"..." ברכות יא א ש' 48-49, שם ש' 49-50 (ו-);

תרומות מד ג ש' 27-28 (אוף); חלה נז א ש' 38, נז ד ש' 12-13; שבת יו ד ש' 26-27;

פסחים כט ב ש' 10-11, לד ב ש' 30 (שאמר! תחת שנאמר²); סוכה נג א ש' 43-44;

מגילה עד ד ש' 60, שם ש' 60-61 (ו-); חגיגה עו ג ש' 10-11; יבמות ח ד ש' 1, שם

ש' 2-3; כתובות כז ב ש' 34-35; מכות לא א ש' 18-19.

מה... שנאמר ב"..." אף... שנאמר כאן... פסחים לו א ש' 24-25; יבמות ז ב

ש' 52-53. ועיין עוד ערך אי (!) מה שנאמר ב"..." אף... שנאמר כאן...

מה... שנאמר כאן (!) אף... שנאמר כאן... ע"ע מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר

כאן...

מה... שנאמר להלן... (!) ע"ע מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר כאן...

מה... שנאמר להלן... אף... האמור כאן... כתובות כז ד ש' 18-19.

מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר כאן... ברכות ז ב ש' 11-12, יא ג ש' 13;

פאה טו ד ש' 39 (אף... שנאמר כאן ל"ו)²⁸⁸; שבת ב ד ש' 10-11; עירובין כא ד ש' 8;

²⁸⁶ כך היא הגירסא גם בכ"ד עמ' 19א ש' 33-34. ולפירוש המילה "מה" כאן עיין מ' קיסטר,

"בשולי ספר בן-סירא", לשוננו מז (תשמ"ג), עמ' 132-133.

²⁸⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע לא כל שכן (בתמיהה).

²⁸⁸ ההגהה על פי גוף כ"ל (עמ' 70 ש' 28), ונשמט המאמר בטעות על ידי הסדר מחמת דמיון

הסופות — ראה מבואות לסה"א, עמ' 376, ש' 39; שם, הע' 30. וכן הוא בכ"ד עמ' 104א ש' 10-11.

והריבמ"ץ, פאה פ"א מ"א, [ד"ה והבאת שלום] גורס: "אף כאן כן" (אהצו"י, עמ' 11, ד"ה נאמר). ואפשר

שהז לשון קיצור של הרב ז"ל או של הסופר המעתיק תחת: "אף... שנאמר כאן". ואמנם במהדורת זק"ש,

שם, עמ' ב, כלפנינו. ועי"ש הע' 49.

מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר כאן... (המשך) **יומא** מב ג ש' 39-40, מג ב ש' 44-45, שם ש' 47-48; **שקלים** מה ד ש' 28; **סוכה** נא ד ש' 50-51, נג א ש' 41; **ראש השנה** נו ד ש' 6-7; **מגילה** ע א ש' 20-21, שם ש' 23-24, עב ד ש' 3, שם ש' 15-16, שם ש' 18; **חגיגה** עו ב ש' 51-52; **יבמות** ב ב ש' 29-30, ב ד ש' 8-9; **סוטה** יח ד ש' 4; **כתובות** כז ד ש' 13-14; **נדרים** לז א ש' 40; **נזיר** נג א ש' 47; **קידושין** סה ד ש' 55; **סנהדרין** כד ב ש' 53-54; **שבועות** לג א ש' 33-34, לה ג ש' 31-32, שם ש' 33; (צ"ל: כאן תחת להלן)²⁸⁹, לו א ש' 59-60 (כאן: תחת להלן)²⁹⁰, לו ב ש' 1! (צ"ל: כאן תחת להלן)²⁹¹, לח ד ש' 31-32; **הוריות** מו ב ש' 17, מו ג ש' 52²⁹². ועיין עוד ערך או מה... שנאמר להלן... אף... שנאמר כאן....

מה... שנאמר להלן... (!), אף... שנאמר כאן ב"... הכתוב מדבר ע"ע מה... שנאמר להלן ב"... הכתוב מדבר, אף... שנאמר כאן ב"... הכתוב מדבר.

מה... שנאמר להלן... אף כאן... **ברכות** יא ג ש' 17; **פאה** יז ג ש' 62-63, שם ש' 64; **כלאים** לא ב ש' 10-11; **ערלה** סב א ש' 2-3; **ביכורים** סה א ש' 46; **מגילה** עה ב ש' 9-10; **יבמות** ז ב ש' 56, שם ש' 58, יג א ש' 41-42; **סוטה** יז ד ש' 36-37 (כן), כב ב ש' 27-28, שם ש' 30-31; **כתובות** כז ג ש' 54-55, כח ג ש' 23-24; **נזיר** נה א ש' 10-11, נו ב ש' 53-54; **קידושין** נט א ש' 25, שם ש' 27; **סנהדרין** יט ג ש' 4-5, שם ש' 7, כא ג ש' 57-58, כד ב ש' 56, שם ש' 57; **מכות** לא ג ש' 40, שם ש' 42; **שבועות** לד א ש' 22, לה ג ש' 10-11; **הוריות** מו ב ש' 14, שם ש' 15-16, שם ש' 18 (ר-?), מו ד ש' 8.

מה... שנאמר להלן... אף כן... ע"ע מה... שנאמר להלן... אף כאן....

****מה... שנאמר להלן ב"... הכתוב מדבר, אף... שנאמר כאן ב"... הכתוב מדבר** **שבת** ט ג ש' 34-35, ט ד ש' 3-5 (להלן: תחת כאן)²⁹³, שם ש' 5-7; **יומא** מ א ש' 32-33; **יבמות** ב ב ש' 22-23, ב ד ש' 6-7; **נזיר** נד ג ש' 47-48 (ב-₁ ל"י, הכתוב מדבר ₁ ל"י)²⁹⁴; **בבא קמא** ד ב ש' 64 - ד ג ש' 1; **סנהדרין** יט ב ש' 24-25, שם ש' 26-27, כד ג ש' 29-30, שם ש' 31-32. ועיין עוד ערך או מה... שנאמר להלן ב"... הכתוב מדבר, אף... שנאמר כאן ב"... הכתוב מדבר.

²⁸⁹ ראה שתא"י, עמ' 544, ד"ה ר"מ דרש. ועל פי שיטתו הגהתי לקמן לו ע"ב ש' 1.

²⁹⁰ להגהה ראה המקבילה בשבועות לעיל לה ע"ג ש' 31-32.

²⁹¹ ראה מה שהערת לעיל לשבועות לה ע"ג ש' 33.

²⁹² לא כללתי את המופע שבפסחים לא ע"ד ש' 1-2, לפי שתחילת הדברים ולעיל שם, לא ע"ג

ש' 48) היא ברייתא במכילתא דר"מ, מסכתא דפסחא, פרש"ה, עמ' 17 ש' 18; וספרא, אמור, פרק יא ה"א, ק ע"ב (וציין להם ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 446, ד"ה הייתי אומר; עמ' 447, ד"ה אף על פי). ואף על פי שסיום זה אינו מופיע בה, נראה שהברייתא שלפני הירושלמי היתה שלמה יותר. אבל עדיין יתכן שהירושלמי השלים את זה מדעת עצמו. וצ"ע.

²⁹³ להגהה ראה: ירוכ"פ, ריש עמ' 132, ד"ה מה דודו; מבואות לסה"א, עמ' 513, הע' 24; אהצו"י,

עמ' 87, ד"ה אף דודתו.

²⁹⁴ להגהות ראה המקבילה בשבת ט ע"ג ש' 34-35 הרשומה לעיל בְּערך.

מה אין ר' דהוא מיקל הכא הוא מחמיר תמן, ר' דהוא מחמיר הכא לא כל שכן דיחמיר תמן

מה... שנאמר להלן ב'... הכתוב מדבר, אף... שנאמר להלן (!) ב'... הכתוב מדבר ע"ע מה... שנאמר להלן ב'... הכתוב מדבר, אף... שנאמר כאן ב'... הכתוב מדבר.

מה... שנאמרה להלן... אף כאן... סוטה יח ג שו' 52.

מה אהן דכתיב ע"ע מהו הדין דכתיב.

מה איכא (!) 295 קידושין ס א שו' 58 (צ"ל: איתא כהן?)²⁹⁶.

מה איכא (!) בין אילין תנאי לאילין רבנין ע"ע מה בין אילין תנאי לאילין רבנין.

מה איכפה (!) ליה ע"ע מה איכפה ליה.

מה איכפלין (!) גבי... ע"ע מה אפכלן... גבי...

מה איכפת ליה... גבי... ע"ע מה איכפת ליה... גבי...

מה איכפת ליה... גבי... 297 סוטה יח ב שו' 20-21²⁹⁸, שם שו' 28-29 (לה) ²⁹⁹.

מה איכפת לכם מועד קטן פא ד שו' 10.

מה אילו ראש השנה נח ד שו' 7; יבמות יג ג שו' 9. ועיין עוד ערך ומה אילו... לית...

(בתמיהה).

מה אין... 300 על אחת כמה וכמה ברכות ג ב שו' 17-18 (ו); שבת ג ב

שו' 4-5.

מה אין... לא כל שכן ע"ע מה אם... לא כל שכן.

מה אין ר' דהוא מחמיר הכא מיקל תמן, רבנין דאילין (!) מקילין הכא לא כל

שכן יקילון תמן 301 כלאים כח ד שו' 20 (צ"ל: דאינין)³⁰².

מה אין ר' דהוא מיקל הכא הוא מחמיר תמן, ר' דהוא מחמיר הכא לא כל שכן

דיחמיר תמן 303 כלאים כח ד שו' 10. וראה עוד ערך ומה אין ר' דמיקל ב'... ומחמיר

ב'... ר' דמתמיר ב'... לא כל שכן דו מחמיר ב'...

²⁹⁵ תרגום (לפי ההגהה): מה יש כאן?!

²⁹⁶ ההגהה שלי, כי המילה "איכא" היא לשון בבל. וכסגנון זה להלן, ערך "מה אית בה", לפי מה

שהגהתי שם. והרי לנו כאן מופע נוסף מסופק. ואפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 679, ד"ה וישנון) לא הגיה.

²⁹⁷ תרגום: מה איכפת לו [ל-]... מן...! כלומר, מה עניין זה לזה.

²⁹⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "מה אפכה ליה" (עמ' 66 שו' 37), והוגה. והעיקר כנוסח כ"ל. ולפשר הצורה

שבכ"ל ראה מה שהערתני להלן בריש ערך "מה אפכה לה... גבי...". והצורה "איכפת" אולי אינה אלא

"איתכפת", עבר לנקבה מבניין אֶתְפַּעֵל משורש אכף (ראה למשל פיינ-סמית, א, טור 189, ערך אָכַף).

ולגזרים את הצורה "איכפת" מן השורש כפת ראה, בין היתר: לוי, מילון לתרגומים, א, עמ' 383, טור א,

ערך כפת II; ש' מורג, ארמית במסורת תימן: לשון התלמוד הבבלי, ירושלים תשמ"ח, עמ' 126, הע' 14;

י קארה, כתיב-היד התימניים של התלמוד הבבלי, ירושלים תשמ"ד, עמ' 207, ליד ציון 44.

²⁹⁹ הנוסח כאן בכ"ל: "מה אפכה לה" (עמ' 67 שו' 5), והוגה. והעיקר כנוסח כ"ל.

³⁰⁰ תרגום: אם.

³⁰¹ תרגום (אחרי ההגהה): מה אם ר' שהוא מחמיר כאן [הוא] מיקל שם, החכמים שהם מקילים

כאן לא כל שכן [ש]יקילו שם?!

³⁰² גם בכ"ר נשתבש: "דאינין" (עמ' 169 שו' 7). ולהלן בד"ו לנכון: "דאינין" (שם, שו' 22).

³⁰³ תרגום: מה אם ר' שהוא מיקל כאן הוא מחמיר שם, ר' שהוא מחמיר כאן לא כל שכן שיחמיר

שם?!

מה אין רבנן דאינון מחמרין תמן אינון מקילין הכא, ר' דהוא מקיל תמן לא כל שכן דיקיל הכא

מה אין רבנן דאינון מחמרין תמן אינון מקילין הכא, ר' דהוא מקיל תמן לא כל שכן דיקיל הכא³⁰⁴ כלאים כח ד שו' 22.

מה אין תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן ע"ע מה אם תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן.

מה אין תמן... את אמר: ר' פליג, כאן... לא כל שכן שיהא ר' פליג³⁰⁵ קידושין סד ג שו' 4-5.

מה אין תמן... הוא עבד ליה... כאן... לא כל שכן³⁰⁶ פסחים לה ב שו' 2-3; סנהדרין כו א שו' 56-57 (ו), אין ל"ג, לה, לא ל"ג³⁰⁷.

מה אין תמן... לא הייתי אומר... כאן... לא כל שכן עירובין כא ב שו' 62-63³⁰⁹.
מה אינון (!) תמן... את או' (!)... (!) **לא כל שכן** ע"ע מה אם תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן.

מה איצטריכת (!) ליה חזי (!) ופשטה ע"ע מן דאצרכת ליה חזר ופשטה.

מה אית בה³¹⁰ כלאים ל ב שו' 33 (צ"ל: כה?)³¹¹.

מה אית ליה ע"ע מאן אית ליה.

מה אית לך³¹² **שביעית** לו ב שו' 22, לז ב שו' 19; **תרומות** מו א שו' 64, מו ד שו' 31; **מעשרות** מח ד שו' 20, שם שו' 24; **ביכורים** סה ג שו' 9; **שבת** ד ג שו' 45 (ו), ה א שו' 24, ח ג שו' 12, ט א שו' 39, ט ב שו' 42, טו ד שו' 17 (מאין), יז א שו' 23, יז ב שו' 13; **עירובין** יח ג שו' 52, כ א שו' 31, כ ד שו' 37, כד ב שו' 49; **פסחים** כח א שו' 51, ל א שו' 63, ל ב שו' 2, לג א שו' 16, שם שו' 58, לד ב שו' 3, לו א שו' 7, לו ג שו' 42; **יומא** לח ב שו' 35, מג א שו' 29; **שקלים** נא ב שו' 47; **ביצה** סב א שו' 42, שם שו' 44; **מגילה** עב ג שו' 35; **מועד קטן** פ ב שו' 41; **יבמות** ב ג שו' 18 (ו), ו ד שו' 11; **סוטה** יז ד שו' 48; **נדרים** לט ג שו' 51 (מאין), לט ד שו' 31, שם שו' 32, שם שו' 34, מ ג שו' 13, שם שו' 15, שם שו' 17; **נזיר** נז א שו' 13, שם שו' 15, שם שו' 19; **קידושין** סא ג שו' 50, סא ד שו' 23, סה ב שו' 1; **שבועות** לג ב שו' 3, לג ד שו' 17; **עבודה זרה** מ ג שו' 34, שם שו' 35; **הוריות** מז ב שו' 15³¹³.

³⁰⁴ תרגום: מה אם החכמים שהם מחמירים שם הם מקילים כאן, ר' שהוא מיקל שם לא כל שכן שיקל כאן?!

³⁰⁵ תרגום: מה אם שם... אתה אומר: ר' חלוק, כאן... לא כל שכן שיהא ר' חלוק?!

³⁰⁶ תרגום: מה אם שם... הוא עושה אותו... כאן... לא כל שכן?!

³⁰⁷ ההגהות על פי המקבילה בפסחים הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

³⁰⁸ תרגום: אם שם.

³⁰⁹ ראה מה שהגיה כאן בשתא"י, עמ' 197, ד"ה ר' יוסי. אבל משרי"ר, עמ' 100 שו' 20 נראה שאין

להגיה. וכן פירש ליברמן ללא הגהה — ראה תוכפ"ש, עירובין, עמ' 364, שו' 10. ועדיין צ"ע.

³¹⁰ תרגום: מה יש בה! כלומר, בעניין הזה. ולפי ההגהה: מה יש כאן?!

³¹¹ ההגהה שלי. והיא מסתייעת מנוסח כ"ר: "מה איכא" (עמ' 175 ב שו' 37). ובנוסח הרש"ס: "מה

אית ביה" (קד ע"ב שו' 7). ועיין לעיל, ערך "מה איכא" (ו)."

³¹² תרגום: מה יש לך?!

מה אית לך אמר (!) ע"ע מה אית לך למימר.

מה אית לך למימר³¹⁴ שביעית לד ג שו' 38 (מאי?), לה ג שו' 12 (אמר! וצ"ל: מימר)³¹⁵;

תרומות מו א שו' 55 (מימר); **שבת** ד א שו' 12 (מימר), שם שו' 16 (מימר), טו ד שו' 2 (מאי), איכא, לך ל(י)³¹⁶; **פסחים** כט א שו' 12! (ל"ג למימר)³¹⁷; **שקלים** נא ב שו' 44 (מאי); **יבמות** ג ד שו' 47! (ל"ג למימר)³¹⁸; **בבא קמא** ז ב שו' 53.

מה אית לך מימר ע"ע מה אית לך למימר.

מה אית (!) תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן ע"ע מה אם תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן.

מה איתאמרת³¹⁹ **כלאים** כט ב שו' 36 (את אמרת! וצ"ל: אתאמרת), ל א שו' 27; **חלה** נח ג שו' 25; **עירובין** יט ג שו' 20 (אמה, איתאמרת); **סוכה** נב א שו' 42 (את אמרת! וצ"ל: אתאמרת); **סוטה** יו ב שו' 19; **נדרים** לח ד שו' 59 (את אמרת! וצ"ל: אתאמרת), שם שו' 60 (את אמרת! וצ"ל: אתאמרת); **שבועות** לח ג שו' 33 (אמר! וצ"ל: אתאמרת)³²⁰, שם שו' 36, לח ד שו' 41.

מה אכפה לה³²¹ **סוטה** כ ב שו' 21³²², שם שו' 31 (איכפה, ליה)³²³; **בבא בתרא** טו ג שו' 20 (מפכליה)³²⁴.

³¹³ למופעים נוספים ע"ע מה אית לך למימר. וראה עוד מה שהערתי שם לשביעית לה ע"ג שו' 12 ולשבת טו ע"ד שו' 2.

³¹⁴ תרגום: מה יש לך לומר!?

³¹⁵ הגירסא כאן בשריר: "... אית לך" (עמ' 55 שו' 5). וכן הוא באו"ז, ח"ד, סי' קנג (אהצו"י, עמ' 37, ד"ה גבי בוסר). ולפי זה, "אמר" בד"ו היא בדיטוגרפיה מן ההמשך: "אמר רבי אבון". אבל בכי"ר הגירסא היא: "מאי (!) אית לך למימר" (עמ' 195 שו' 21). וכיוצא בזה הגיה ליברמן בד"ו: "מימר" תחת "אמר" (תוס"ר, א, עמ' 58, שו' 17/18). וצ"ע.

³¹⁶ להגהות ראה: אהצו"י, עמ' 148, ד"ה ביוה"כ; ירוכ"פ, ריש עמ' 196, ד"ה ביום הכיפורים. והעיקר: "מה אית לך". כי גם "מאי" היא לשון בבלי.

³¹⁷ הגירסא כאן בכי"ל: "מה אית לך" (עמ' 439 שו' 30), ונוסף בין השורות: "למימר", והעיר עליה ליברמן: "שלא לצורך" — ראה ירוכ"פ, עמ' 399, ד"ה תמן. וראה עוד מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 390, אות ב. וצ"ע.

³¹⁸ הנוסח כאן בכי"ל: "מה אית לך" (עמ' י שו' 14), ונוסף בין השורות: "למימר", ולא גרסין לה. כי הכוונה כאן היא אילו נשים יש לך לרבות, לא מה יש לך לומר ולהשיב — עיין במפרשים שם.

³¹⁹ תרגום: מה נאמרה?

³²⁰ הנוסח משובש גם בקטע סבונה (קטע 5.1), ושם: "מה את אמרתה (!)" (עמ' 274 שו' 9; וראה עוד שם, ריש עמ' 297). ולהגהה ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 310, ד"ה ירוש'; עמ' 1034, ד"ה ובירוש'; שם, הע' 2. ועיין שם ושם לפירוש העניין. והביטוי הזה ישנו בשיבוש גם בסוגיא המקבילה שבסוף בבא מציעא פ"ג (דפוס וילנא, יג ע"ב, שו' 3) בצורה "מה את אמרת (!)", וצריך לומר גם שם: אתאמרת. והוא הדין למופע דלהלן בבבא מציעא (שם, שו' 6) — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1034, ד"ה ובירוש'; שם, הע' 5. ושני המופעים האחרונים שבבבא מציעא באים באותה צורה משובשת גם בכי"א, עמ' 54 שו' 61 ושו' 64. ³²¹ תרגום: מה איכפת לך! ועל הצורה "אכפה" וחברותיה ראה מה שהערתי להלן, ריש ערך "מה אכפה לה... גבי...".

****מה אם** **בבא קמא** ב ב שו' 325; **שבועות** לח ג שו' 155; (ל"ג) 326, שם שו' 58 (צ"ל: מה אם... אינו דין ש'-...)³²⁷.

מה אם... **...אין (!) דין ש'-...** ע"ע מה אם..., ...אינו דין ש'-....

מה אם... **...אינו דין ל'-...** **סנהדרין** כב א שו' 48.

מה אם... **...אינו דין ש'-...** **ברכות** יא א שו' 51-52, שם שו' 53-54; **מעשר שני** נב ב

שו' 28-29, שם שו' 35-37; **פסחים** לא ד שו' 55-56; **לד ד שו' 3-2**, שם שו' 12-13 (ו'),

שם שו' 31-32, שם שו' 38-40; **יומא** מד א שו' 14-15; **מגילה** עד ד שו' 63-64 (אין! תחת

אינו), **עד ד שו' 64** - עה א שו' 1; **יבמות** ו ד שו' 1-2, שם שו' 8-9; **סוטה** יח א שו' 2-3;

נדרים לט ג שו' 41-42; **גיטין** מד ד שו' 3-5; **נזיר** נז ג שו' 54-56 (ו'), **נז ד שו' 3-5**;

קידושין נח ב שו' 34-35, שם שו' 38-39, שם שו' 42, שם שו' 47-49, שם שו' 50-51 (ו'); **סנהדרין** כב ב שו' 22-23 (אין! תחת אינו), **כד ב שו' 16-18**;

שבועות לח ג שו' 51-52³²⁸.

מה אם... **את אומר...** **...אינו דין ש'-...** **נזיר** נו ג שו' 51-52; **קידושין** נח ד שו' 48-49.

מה אם... **את אומר...** **כאן...** **לא כל שכן...** **קידושין** ס א שו' 24-25.

מה אם... **את אומר...** **לא כל שכן** ע"ע מה אם... את אמר... לא כל שכן.

מה אם... **את אומר...** **כאן...** **לא כל שכן** **כלאים** כח ג שו' 19-20, שם שו' 23-25.

מה אם... **את אומר...** **לא כל שכן** **דמאי** כו ב שו' 24-25 (ו', אתאמר³³¹); **כלאים**

כט ב שו' 52; **עירובין** יט ג שו' 37-38; **פסחים** לב ג שו' 29-30 (ו', מר); **סוכה** נב א

³²² בד"ו נוסף כאן "לא" אחרי הביטוי. והיא תוספת שגויה, לדעתי, ולא גרסינן לה. ושמא יש לגרוס: "לילא" (= "לילה" = "לילה" = ליה) תחת "לה לא" — ראה ריכ"פ, מבוא, עמ' יב, ד"ה וכן בברכות ואילך. ובכ"ר שם: "מה אפכלה לון ואמרין (ו!) "עמ' 221 שו' 36. וליברמן העתיק שלא בדקדוק, "לדו" תחת "לדן" (על הירושלמי, עמ' 68, כ ע"ב שו' 21). אבל להלן שם במופע הבא, הלשון בכ"ר הוא כמעט מתוקן: "מה איפכה לה דן (ו!) אמר" (עמ' 222 שו' 7). וגם כאן העתיק ליברמן "דו" תחת "דן" (שם, שו' 31). ואולי התכוון בשתייהן להגיה בשתיקה. ושתא"י (עמ' 368, ד"ה לא) מגיה "ולמה" תחת "לא דו", עי"ש. והדברים רחוקים, וראשון נראה עיקר.

³²³ הנוסח כאן בכ"ל: "מה איפכה ליה" (עמ' 77 שו' 28), והסדר שינה את הנוסח.

³²⁴ הנוסח כאן בכ"א: "מה אכפת לי" (עמ' 97 שו' 35). ועיין ירושלמי נזיקין, עמ' 208, שו' 35-36.

ופירוש העניין כאן עדיין צ"ע.

³²⁵ ליברמן מגיה כאן "אמ" תחת "אם", כלומר, "מה אמ", והוא מפרש: "כלומר, מה אמר רבי לעיל שאם נשרפו כליו חייב משום אש", ורשם נקודה בהמשך אחרי "המניה גחלת לרשות הרבים" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). והכוונה לדברי רבי לעיל, ב ע"א שו' 30, לפי הגירסא בד"ו (ואולם ראה מה שהערתי להלן בסוף ערך "רבי תני [!]"). ונראה שהדברים אמורים לדעתו בלשון קושיא. ועיין עוד: ר"י לוי, פירוש לב"ק, עמ' 27, ד"ה אמר רבי יוסי וד"ה אם נאמר; שתא"י, עמ' 463, סד"ה היתה. וצ"ע.

³²⁶ ההגהה שלי. והלשון כאן היא באשגרה מלעיל, שו' 51.

³²⁷ ההגהה שלי — ראה מה שהערתי בערך "אם אומר את כן, נמצאת למד על המלמד (ו) להחמיר

עליו".

³²⁸ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה אם.

³²⁹ תרגום: אתה אומר.

³³⁰ תרגום: אתה אומר.

מה אם... לא כל שכן ש-...

מה אם... את אמר... לא כל שכן (המשך) ש' 58-59; **חגיגה** עט ד ש' 34-36, שם ש' 38-40; **יבמות** ו ד ש' 57-58 (אומר), י ד ש' 39-40 (אומר); **קידושין** סג א ש' 41-43; **נידה** מט א ש' 35-36 (ו-)³³².

מה אם... הרי... (!) ע"ע מה אם... הרי... אינו דין ש-...
מה אם... הרי... אינו דין ש-... **חגיגה** עט ב ש' 18-20 (ו-); **יבמות** ח ג ש' 51-52 (ו-), ט ד ש' 31-33, שם ש' 40-42; **סוטה** כ ב ש' 43-44 (אינו דין ש- ל'ו³³³); **נזיר** נז ד ש' 22-24 (ו-); **קידושין** נט ג ש' 50-52.

מה אם... הרי... לא כל שכן **פאה** יח ב ש' 11-13, שם ש' 13-15; **ערלה** סב א ש' 6-7; **סוטה** יו ב ש' 38-39; **נדרים** מב א ש' 58-59 (ו-); **גיטין** מט ג ש' 14-16, שם ש' 16-18.

מה אם... כאן... לא כל שכן **יבמות** ד ג ש' 26-27.
מה אם... לא כל שכן **ברכות** ט ב ש' 25-26, יא א ש' 59-60; **פאה** טו ד ש' 15-17 (ו-), כא א ש' 23-24 (ו-); **דמאי** כד א ש' 40-42; **כלאים** כח ג ש' 37-38, שם ש' 39-41, שם ש' 42-43 (ו-), כח ד ש' 8-10 (אין); **תרומות** מב ד ש' 27-28 (ו-), אין); **יומא** מא ג ש' 16-17; **שקלים** מחד ד ש' 48-49 (ו-); **סוכה** נג ד ש' 12-13, שם ש' 13-14; **תענית** סג ד ש' 23-24; **מגילה** עג ד ש' 37-38 (ו-), עה א ש' 6-7; **חגיגה** עח ב ש' 19-20; **סוטה** יו ד ש' 50-52, יט ד ש' 12-13; **כתובות** ל ב ש' 12-13, שם ש' 13-14, לד א ש' 51-52; **קידושין** סא ב ש' 60-62; **בבא קמא** ב ב ש' 12³³⁴.

מה אם... לא כל שכן... **יומא** מ ב ש' 50-51; **מגילה** ע ד ש' 18-20 (הן אין! תחת אם וצ"ל: אין הן)³³⁵; **יבמות** ו ב ש' 7-9 (מן מה! תחת מה אם וצ"ל: מה אין)³³⁶.
מה אם... לא כל שכן ש-... **כלאים** כח א ש' 6-7, כח ד ש' 32-34; **שביעית** לז ד ש' 43-45, שם ש' 46-47; **שבת** ט ב ש' 36; **תענית** סו א ש' 51-53 (הן אין! תחת אם וצ"ל: אין הן)³³⁷.

³³¹ להגהה ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 406, [כו ע"ב], ש' 25.

³³² ישנו מופע נוסף של ביטוי זה בכ"ל, בפסחים עמ' 432 ש' 30-31 (והוא שייך לד"ו כז ע"ג ש' 25), ונמחק בטעות על ידי המגיה — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 377, ד"ה לא צורכה.

³³³ להגהה ראה המקבילה בחגיגה הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

³³⁴ אפשטיין חוסיף מדעתו עוד מופע בשבת יז ע"ג ש' 22 — ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 285, הערה לשורה 1 (המילים "כל שכן" באות בירושלמי ד"ו גם לפי הגהתו של אפשטיין). וראה מה שצינתי בערך "כל שכן מחלפה שיטתיה דר"י" בהערה לשבת יז ע"ג ש' 22.

³³⁵ ראה מה שכתבתי בהערה הבאה.

³³⁶ שתי המילים הראשונות כתובות בכ"ל על המחק, וקשה לשחזר בוודאות מה היה כתוב מתחתיהן. ונראה, שהנוסח המקורי שם היה: "מה אין" (עמ' 6 ש' 27), ועיין במהד' האקדמיה, עמ' 851 ש' 34. כלומר, מה אין הן וכו', פירוש: מה אם היכן דאשכח וכו', והוגה. ונוסח כ"ל עיקר. וכן צריך לומר גם במגילה הרשום לעיל תחת "מה הן אין". והוא הדין ל"מה הן אין" שבתענית סו ע"א ש' 51, הרשום בערך הבא.

³³⁷ ראה מה שהערתי בערך הקודם ליבמות ו ע"ב ש' 7-9.

מה אם... על אחת כמה וכמה ברכות ב ד ש' 30-31 (ו'), ה ג ש' 28-29, יג ב ש' 5-6 (ו'); פסחים לב ג ש' 58-59; תענית סט ב ש' 6-7; חגיגה עז א ש' 26-27, עז ג ש' 15-16; סוטה יז א ש' 53-54, יז ב ש' 62-64 (ו'); קידושין סה ג ש' 2-3; סנהדרין ל ג ש' 16-17 (ו'); הוריות מח ב ש' 45-46.

מה אם... על אחת כמה וכמה ש'... סנהדרין כג ד ש' 63 - כד א ש' 3.
מה אם בשטה (ו) ש'... את אמר... בשעה ש'... לא כל שכן ע"ע מה אם בשעה ש'... את אמר... בשעה ש'... לא כל שכן.

מה אם בשעה ש'... את אמר... בשעה ש'... לא כל שכן כלאים לא ג ש' 63-64³³⁹; מעשרות מט ד ש' 50-51; פסחים כז ג ש' 24-25; סוכה נה ב ש' 35-36 (בשטה! תחת בשעה¹, שם ש' 37-38; עבודה זרה מא ב ש' 51-52 (מר)³⁴⁰.
מה אם בשעה ש'... את אמר... בשעה ש'... לא כל שכן ש'... שבועות לג ד ש' 6-8.

מה אם בשעה ש'... את אמר... כאן ש'... לא כל שכן כלאים כח ג ש' 21-22; עירובין יט ב ש' 31-32; נידה מט ג ש' 21-22.
מה אם בשעה ש'... את מר... בשעה ש'... לא כל שכן ע"ע מה אם בשעה ש'... את אמר... בשעה ש'... לא כל שכן.

מה אם בשעה ש'... בשעה ש'... לא כל שכן חגיגה עח א ש' 55-57.
מה אם בשעה ש'... בשעה ש'... לא כל שכן; ...בשעה ש'... לא כל שכן עבודה זרה מא ב ש' 57-59 (עי"ש).
מה אם תמן... את או' (!)... כאן... לא כל שכן ע"ע מה אם תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן.

מה אם תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן תרומות מ ד ש' 20-21 (ו', אין, הכא); שבת יז ג ש' 22-23; עירובין כה א ש' 4-5 (ואינו! תחת אם וצ"ל: אין³⁴⁴, או'! תחת אמר, כאן ל"ו), כו ב ש' 37-38 (נן! תחת אם וצ"ל: אין)³⁴⁵; יומא לח ב ש' 61-62 (אין); מועד קטן פא א ש' 49-50 (איתו! תחת אם); נדרים לח א ש' 20-21; נזיר נג ב ש' 17 (או'! תחת אמר)³⁴⁶.

³³⁸ תרגום: אתה אומר.

³³⁹ המופע הזה הוא אמוראי בוודאי, כדברי אפשטיין: "ודנו מעצמם ק"ו" (מבואות לסה"א, ריש עמ' 281, סד"ה בכלאים). וראה עוד מה שהערתי בערך "קל וחומר" לכלאים לא ע"ג ש' 63.
³⁴⁰ ישנו מופע נוסף בכ"ל השייך לפסחים כז ע"ג ש' 25, שנמחק בטעות על ידי המגיה (ושם: "בזמן" בסיפא) — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 377, ד"ה לא צורכה.

³⁴¹ תרגום: אתה אומר.

³⁴² תרגום: אתה אומר.

³⁴³ תרגום: מה אם שם... אתה אומר...

³⁴⁴ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 339, ד"ה ולא תניתה.

³⁴⁵ ראה: ירוכ"פ, עמ' 362, ד"ה מה נן; תוכפ"ש, עירובין, עמ' 433, הע' 61.

³⁴⁶ למונח קרוב שנשתבש ע"ע מה תמן (!)... באן (!)... לא כל שכן.

- מה אם תמן... את מר...³⁴⁷ כאן... לא כל שכן ש-... שבועות לו ב שו' 47-48.
- מה אמר (בתמיהה) ברכות יג ג שו' 2; נדרים לח ד שו' 38; עבודה זרה מ ב שו' 2.
- מה אמר (!) (בלשון שאלה) ע"ע: את מה את אמר (דיאלוגי); מה איתאמרת³⁴⁸.
- *מה אמר ב-³⁴⁹ בבא בתרא יד ד שו' 10.
- מה אמר בה ר'³⁵⁰ כלאים כז א שו' 15; ערלה סב ב שו' 55 (אמרת!);³⁵¹ סב ג שו' 13; יבמות ג ג שו' 43, שם שו' 45; כתובות לא ג שו' 49; נדרים לט א שו' 34, שם שו' 35, שם שו' 36; גיטין מד ב שו' 55; קידושין סב ד שו' 8; סנהדרין כז ב שו' 13, שם שו' 14 (2x), שם שו' 17, שם שו' 18 (2x).³⁵²
- מה אמר בה (!) ר' ע"ע מה אמר כא ר'.
- מה אמר בו ר' שביעית לח ב שו' 57.
- מה אמר כא ר'³⁵³ שבת יז ב שו' 2 (בה! וצ"ל: כה);³⁵⁴ עירובין כב א שו' 11 (כאומר! וצ"ל: כא? / בה?);³⁵⁵ חגיגה עו א שו' 25; יבמות ט א שו' 21 (בה! וצ"ל: כה).³⁵⁶
- מה אמר כאומר (!) ר' ע"ע מה אמר כא ר'.
- מה אמר כה (!) עד לא יחזור ביה³⁵⁷ חגיגה עט ב שו' 35 (צ"ל: בה).³⁵⁸
- מה אמר לי ע"ע מאן אמר לי.
- מה אמר ר' דמאי כו א שו' 39; מגילה עד א שו' 25.
- מה אמר ר' ב-³⁵⁹ כלאים כח ד שו' 8, שם שו' 10; יומא לח ב שו' 60; סוכה נג ד שו' 11, שם שו' 13, שם שו' 15; יבמות ג ג שו' 49, יד שו' 35, שם שו' 39, יא א שו' 63; גיטין מח א שו' 24 (מי? ול"ג, צ"ל: דאמר ר'?)³⁶⁰; נזיר נד א שו' 7; מכות לא ג שו' 33 (מאי, אמר +דמר!);³⁶¹ שם שו' 34 (דמר!); שבועות לד ג שו' 64 (מר).³⁶²

- ³⁴⁷ תרגום: מה אם שם... אתה אומר... .
- ³⁴⁸ למופע קרוב מסופק ראה מה שהערתי בערך "מה אם" לבבא קמא ב ע"ב שו' 4.
- ³⁴⁹ תרגום: מה אומר ב'?
- ³⁵⁰ תרגום: מה אומר בה ר'?
- ³⁵¹ להגהה ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 388, שו' 45.
- ³⁵² למופע נוסף מסופק ע"ע מה אמר כא ר'.
- ³⁵³ תרגום: מה אומר כאן ר'?
- ³⁵⁴ ההגהה על פי המקבילה בחגיגה הרשומה להלן בְּעֶרֶךְ (ושם: "כא").
- ³⁵⁵ ההגהה "כא" היא על פי הנוסח המקורי שבכ"ל — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 285, ד"ה מה אמר. וההגהה "בה" היא על פי שתא", עמ' 199, ד"ה טעמא. וגם ליברמן מעיר שם: "יותר רגיל: מה אמר בה".
- ³⁵⁶ ההגהה על פי המקבילה בחגיגה הרשומה לעיל בְּעֶרֶךְ (ושם: "כא").
- ³⁵⁷ תרגום (אחרי ההגהה): מה אמר בה עד שלא יחזור בו?
- ³⁵⁸ ראה שתא", סוף עמ' 325, ד"ה מה אמר, ועיי"ש.
- ³⁵⁹ תרגום: מה אומר ר' ב'?
- ³⁶⁰ ראה שתא", סוף עמ' 420, ד"ה ר' אלעזר. וצ"ע.
- ³⁶¹ ההגהות כאן ולקמן שו' 34 מתאשרות מגלינות הרש"ל, טופס א' וב'. וכבר הגיה כן רבינוביץ בשתא", עמ' 534, ד"ה מאי; אלא שהוא הניח במקום הראשון את הלשון הבבלי "מאי". וציין לו ליברמן בטופס ב'.

מה אמר ר' הכא³⁶³ תרומות מד ש' 20, שם ש' 57.

מה אמרי (!) בה רבנן ע"ע מה אמרין בה רבנן.

מה אמרין בה אילין תניי³⁶⁴ תרומות מד ש' 36519; **מגילה** עא א ש' 46 (תנייא);

כתובות כז ג ש' 18.

מה אמרין בה אילין תנייא ע"ע מה אמרין בה אילין תניי.

מה אמרין בה רבנין³⁶⁶ מועד קטן פ א ש' 37 (אמרין, רבנן); **גיטין** מד ב ש' 56.

מה אמרת (!) בה ר' ע"ע מה אמר בה ר'.

מה אני מקיים חלה נט א ש' 54; **סנהדרין** ל ג ש' 36731.

מה אני צריך גיטין נ ב ש' 29.

מה אנן מקיימין (!) ע"ע מה אנן קיימין.

****מה אנן קיימין**³⁶⁸ ברכות ג א ש' 53, יג ג ש' 52; **פאה** יו ב ש' 26 (הנן)³⁶⁹, יו ג

ש' 5 (נן), יז ב ש' 52 (נן), יח א ש' 56 (נן), יט א ש' 34 (נן), יט ב ש' 44 (נן), כ א

ש' 24 (נן, קיימין); **דמאי** כב א ש' 39 (נן), כב ב ש' 1 (ל"ג מה?³⁷⁰, נן), כב ג ש' 18 (נן),

כג א ש' 45 (נן), כג ג ש' 37 (נן), כה ד ש' 49 (נן), כו א ש' 47 (נן), כו ב ש' 9 (נן), כו

ג ש' 34 (נן); **כלאים** כז ב ש' 30 (נן), כז ג ש' 45 (נן), כח א ש' 21 (נן), ל א ש' 30 (נן),

ל ד ש' 25 (נן), לא ב ש' 19 (נן), לא ג ש' 25 (נן); **שביעית** לג א ש' 26, לד ב ש' 8

(נן), לד ד ש' 7 (נן), לו א ש' 22, לו ד ש' 37 ור, נן, לז ד ש' 56 (נן), לח א ש' 60 (נן),

לט ד ש' 26 (נן); **תרומות** מא ג ש' 61 (נן), מב א ש' 38 (נן), מה א ש' 8 (ב"ג, נן);

מעשרות מח ג ש' 51 (נן), מח ד ש' 50 (נן), מט ד ש' 31 (נן), שם ש' 35 (נן), נ ג ש' 26

(נן), נא ב ש' 35 (נן); **מעשר שני** נג ב ש' 4 (נן), שם ש' 9 (נן), שם ש' 34 (נן), נג ד

ש' 3 (נן), נד א ש' 21 (נן), נד ב ש' 39 (נן), נה א ש' 15 (נן), שם ש' 19 (נן), נו ג ש' 41

(נן); **חלה** נז א ש' 46 (נן), ס א ש' 45 ור, נן; **ערלה** סא א ש' 62 (נן), סא ג ש' 10 (נן),

סג א ש' 13 (נן); **ביכורים** סד א ש' 52 (נן), סד ב ש' 17 (נן), שם ש' 25 (נן), סה א

³⁶² ראה מבוא לנח"מ, ריש עמ' 403, ד"ה אבל.

³⁶³ תרגום: מה אומר ר' כאן?

³⁶⁴ תרגום: מה אומרים בה התנאים האלה?

³⁶⁵ הגירסא כאן בכ"ל: "כא" (עמ' 208 ש' 21) תחת "בה" — ראה מבואות לסה"א, סוף עמ' 451,

מד ע"ד, ש' 19. והדגיש שם את המילה "כא", כלומר, שהיא עיקר לדעתו. וצ"ע.

³⁶⁶ תרגום: מה אומרים בה החכמים?

³⁶⁷ לא כללתי את המופע שבשבעות לג ע"א ש' 10, כי הוא תנאי — ראה בבלי זבחים מג ע"ב.

ושם: ר' יוסי" תחת "רבי חייה", אבל ראה שיטה מקובצת, שם, אות ח.

³⁶⁸ תרגום: [ב]מה אנחנו עומדים (כלומר, עוסקים)? והמקבילה הבבלית של מונח זה: "במאי עסיקין"

(מלמד, פרקי מבוא, עמ' 624, סי' 50).

³⁶⁹ אפשטיין פותר את הגירסא "הנן" לא כחילופי גרוניות מן "אנן", אלא כשיבוש מן "מהנן" =

"מה נן" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 378, הע' 44. והדברים נראים.

³⁷⁰ ההגהה שלי. והוא הדין למקבילה בקידושין סג ע"א ש' 9 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ. ועיין דמאי,

מהד' לונץ, ז ע"א, ציון יב. וצ"ע.

****מה אנן קיימין** (המשך) שר' 38 (נן); **שבת** ג א שר' 5, ד ד שר' 20, ו ג שר' 13, שם שר' 18, שם שר' 21, יב א שר' 63, יב ב שר' 52, יג א שר' 25, יו ג שר' 30; **עירובין** כב ג שר' 13 (נן), כג ג שר' 58 (נן), כד ג שר' 28 (נן), כה ג שר' 44 (נן); **פסחים** כז א שר' 30, כח ג שר' 10, כח ד שר' 61, כט ד שר' 50 (נן), לא ב שר' 55 (נן), לב ב שר' 13, לב ג שר' 15, לג ד שר' 40, לד א שר' 19, לה ד שר' 8 (נן); **יומא** מ ג שר' 12 (נן), מב ג שר' 4 (נן), מג א שר' 16 (נן), מד ד שר' 36 (נן), מה א שר' 3 (נן), שם שר' 8 (נן), שם שר' 28 (נן); **שקלים** מו ג שר' 58, מח ב שר' 25; **סוכה** נב ב שר' 58! (ל"ג)³⁷¹, נב ד שר' 42; **ראש השנה** נו ג שר' 2, שם שר' 26, נז ג שר' 33; **ביצה** ס ג שר' 38; **תענית** סד ג שר' 49 (נן); **מגילה** עג א שר' 24, עג ג שר' 30, עד א שר' 15, שם שר' 45; **חגיגה** עו א שר' 62, עח ב שר' 46, עט ב שר' 57; **מועד קטן** פ ב שר' 10, פ ג שר' 11, פא א שר' 52, פא ג שר' 48, פא ד שר' 61; **יבמות** ב ד שר' 25, ד א שר' 37, ה ג שר' 54, ו ד שר' 4, ז ב שר' 18, ח ב שר' 14, יא א שר' 39 (נן), יא ד שר' 22 (נן), יב א שר' 52 (נן), יג ב שר' 56, יד א שר' 35 (נן), שם שר' 47 (נן); **סוטה** יח ב שר' 44, יח ג שר' 56, שם שר' 58, יט ב שר' 11, יט ד שר' 25 (נן), כ ד שר' 50 (נן), כב ד שר' 56; **כתובות** כה א שר' 53, כה ג שר' 11, שם שר' 56, כו ד שר' 23, לב שר' 36, לא ג שר' 51; (ל"ג מה)³⁷², לב ב שר' 43, לו א שר' 38, לו ב שר' 12; **נדרים** לח א שר' 26, מג ג שר' 4, מא א שר' 32, מא ג שר' 2, מא ד שר' 25, שם שר' 34, מב א שר' 56; **גיטין** מג ד שר' 28, שם שר' 33, מו ג שר' 2, שם שר' 11, מז א שר' 37, מח ג שר' 55, מט ג שר' 4, שם שר' 49, מט ד שר' 31, נ ד שר' 33 (מקיימין); **נזיר** נא א שר' 33 (נן), שם שר' 39, נא ב שר' 43 (נן), נא ג שר' 27 (נן), נב א שר' 39 (אנן ל', מקיימים! רצ"ל: נן קיימין)³⁷³, נב ג שר' 22 (נן), נב ד שר' 25 (נן), נג ד שר' 26 (נן), נד א שר' 29 (נן), שם שר' 37 (נן), שם שר' 54, נד ב שר' 25 (נן), נד ד שר' 26, נה ד שר' 30, נז ג שר' 37, שם שר' 42; **קידושין** נט א שר' 58, סב ד שר' 11! (ל"ג מה)³⁷⁴, סג א שר' 9 (ל"ג מה?)³⁷⁵; **בבא מציעא** ט ד שר' 7 (נן); **בבא בתרא** יד ג שר' 23 (נן), יו ב שר' 55 (נן); **סנהדרין** יח א שר' 41, כו ב שר' 12, כו ד שר' 39, כז ג שר' 24 (נן), ל א שר' 18 (נן); **שבועות** לג א שר' 42 (נן), לג ד שר' 50, לד ב שר' 15 (נן), שם שר' 25 (נן), שם שר' 45 (נן), שם שר' 50 (נן), לד ג שר' 16 (נן), לז א שר' 41 (נן), לז ד שר' 64 (נן), לח ב שר' 39 (נן), לח ד שר' 5 (נן), שם שר' 38 (נן); **עבודה זרה** מב ב שר' 53, מב ד שר' 5, שם שר' 23 (נן), שם שר' 40, מג א שר' 21, מג ב שר' 46 (נן), מג ג שר' 4 (נן); **הוריות** מה ד שר' 19, שם שר' 45 (נן); **נידה** מט א שר' 23 (נן), נ א שר' 28³⁷⁶.

³⁷¹ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 265, ד"ה רב. וכן העיר עליה ליברמן: "אשגרה מלעיל ברכות ג ע"א [שר' 53]" (גליונות הרש"ל, טופס ב').

³⁷² ההגהה שלי. והוא הדין למקבילה בקידושין סב ע"ד שר' 11 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

³⁷³ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

³⁷⁴ ראה מה שהערתי לעיל לכתובות לא ע"ג שר' 51.

³⁷⁵ ראה מה שהערתי לעיל לדמאי כב ע"ב שר' 1.

³⁷⁶ נמצא מופע נוסף בכ"ל, בעירובין עמ' 427 שר' 19 (ושם: "מה נן קיימין"; והוא שייך לד"ו כו ע"ב שר' 37), ונמחק — ראה ירוכ"פ, עמ' 362, ד"ה ר' יוסי בעי.

מה אפכה לה... גבי...³⁷⁷ **שביעית** לח ד ש' 6 (מפכא, לה גבי!)³⁷⁸, שם ש' 12; **מעשרות** נא ד ש' 15 (מאי, איכפלה! וצ"ל: אכפלה), שם ש' 17 (מאי, איכפלה! וצ"ל: אכפלה); **עירובין** כא ב ש' 53 (מכפלה תחת מה אפכה לה), שם ש' 59 (מכפלה תחת מה אפכה לה); **ביצה** ס א ש' 55-56 (אפכר)³⁷⁹, שם ש' 62 (אפכר).
מה אפכיי לה... לגבי... ע"ע מה אפכר... גבי...
מה אפכל... גבי...³⁸⁰ **תרומות** מו א ש' 11, שם ש' 14 (אפכיי לה ל-381, לגבי); **יבמות** ד ד ש' 51 (איכפלין! וצ"ל: אכפלין)³⁸².
מה אפכ לה... גבי... ע"ע מה אפכה לה... גבי...
מה את אמר ע"ע את מה את אמר (דיאלוגי). וראה עוד ערך ומה את אמר לה... וכא...
מה את אמר לי (דיאלוגי; בתמיהה)³⁸³ **עירובין** יט א ש' 1.
מה את אמרת (!) ע"ע מה איתאמרת.
מה את בעי³⁸⁴ **עירובין** כ א ש' 56.

³⁷⁷ תרגום: מה איכפת לה [ל-]... מן...! כלומר, מה עניין זו אצל זו (במסכת מעשרות — אצל אלה)!! ולמופעים השונים של ביטוי זה ראה אהצ"ל, תרומות, סוף עמ' 66, ד"ה אמר רבי יונה (וציין לו ליברמן, ירוק"פ, עמ' 275, ד"ה מכפלה; עמ' 163, תקונים לצד 67 ש' 2, לצד 67 ש' 4. וראה עוד אפשטיין, מבוואות לסה"א, עמ' 349, הע' 48. ולפשרה של הצורה "אפכה לה" וחברותיה ראה: אפשטיין, סוף ההערה הנ"ל; ליברמן, מחקרים, עמ' 222, ד"ה והוא מה; ירושלמי נזיקין, סוף עמ' 208, ש' 35-36 (וצריך לומר שם: "מפכליה דביר"); סוקולוף, עמ' 58, טור ב, ערך אכפ. וראה עוד: פיין-סמית, א, טור 189, ערך אכפ; מילון בן-יהודה, עמ' 219, ערך איכפת, הע' 1 (הציון לנלדקה שם משובש, וצריך להיות: 254 a); ש' קרויס (עורך), תוספות הערך השלם, וינא תרצ"ז, עמ' כג, טור ב, ערך איכפת; שם, הערות ל' גינצבורג, עמ' תכד, טור ב, ערך אכפת. והעולה מכל זה, שמדובר כאן בשורש "אכפ" הבא בצורת בינוני קל יחידה, "אכפה", שעניינה כמו "איכפת", בצירוף למ"ה החבורה עם כינוי הגוף לנכבה. והוא הדין לשאר הכינויים — ע"ע: מה איכפת ליה... גבי...; מה אכפה לה; מה אפכל... גבי... והצורה "אפכה" אינה אלא צורה מסורסת של "אכפה". אשר לצורה "אפכר" הבאה פעמיים בביצה, יתכן שהיא צורת בינוני רבות. והנושא הנסתר ב"אכפה" הוא מילתא, וב"אפכר" — מיליא. וצ"ע.

³⁷⁸ להגהה ראה, למשל, המקבילה בעירובין כא ע"ב ש' 53 הרשומה להלן פֶּעֶרֶךְ.

³⁷⁹ הגירסא כאן ובמופע הבא כך היא גם בשרי"ר, עמ' 159 ש' 5 וש' 13.

³⁸⁰ תרגום: מה איכפת לה [ל-]... מן...! כלומר, מה עניין אלה לאלה! והצורה "אפכל" = "אפכה לך"; כלומר, אכפה לך (= להן). וכן הצורה "איכפלין" = "אכפה לך" — ראה מה שהערתי על הצורה "לין" בערך "ואת עבד לך". ולפשר הצורות "אפכה" ו"אכפה" ראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך "מה אפכה לה... גבי...".

³⁸¹ וכן הוא בדיוק גם בכ"ר (עמ' 238 ש' 25). והצורה הזאת "אפכיי" צ"ע, ואולי = "אפכה היא".

וצורה דומה: "אפכי לה", נמצאת בשרי"ר, עמ' 159 ש' 5 בגליון.

³⁸² הנוסח כאן בכ"ל: "מה איכפלין" (עמ' טו ש' 24), והוגה — כך העיר ליברמן בטופס ג'. וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 844 ש' 14, על דרך אולי.

³⁸³ תרגום: מה אתה אומר לי! והביטוי הזה בא בברייתא — ראה תוספ' עירובין, פ"ה ה"ב, עמ' 87; והלשון שם: "אתה אר" (בתמיהה). והשגירו לתוכה בירושלמי את לשונם של האמוראים.

³⁸⁴ תרגום: מה אתה מבקש! כלומר, רוצה.

מה את בעי מר'³⁸⁵ דמאי כב ד שו' 28, שם שו' 48; מעשרות נא ד שו' 57; גיטין מד ד שו' 24 (מן תחת מה, מן ר'א; הוריות מו ג שו' 58, מח ג שו' 7 (מיתבעי) וצ"ל: מתבעי [= מה את בעי])³⁸⁶.

מה את מסתכל בי³⁸⁷ כלאים כו ד שו' 47; מעשר שני נה א שו' 55; מגילה עד ב שו' 1, עה א שו' 31; כתובות ל א שו' 36.

מה את מקיים לה³⁸⁸ יבמות יא א שו' 25.

מה את משיב ע"ע מה אתה משיב.

מה את מתני (!)³⁸⁹ שבועות לח ג שו' 27 (2x; צ"ל: קְשֶׁנָּה)³⁹⁰.

מה את סבור ע"ע מה את סבר.

מה את סבר³⁹¹ מועד קטן פב א שו' 26 (ור'א; יבמות ב ג שו' 49 (סבור), שם שו' 64, ו א שו' 9 (סבור); קידושין ס א שו' 54.

מה את סבר, דילפינן (!) עובדא מינך (בתמיהה)³⁹² מועד קטן פב ד שו' 46 (צ"ל: דילפינן)³⁹³.

מה את עבד (!) ע"ע מה את עבד לה.

מה את עבד לה ע"ע מה את עבד ליה.

מה את עבד לה³⁹⁴ ערלה סא ד שו' 18 (עביד); שבת יב ג שו' 18; שקלים מו ד שו' 9; מגילה עג ג שו' 21; יבמות י ד שו' 50 (לה ליו)³⁹⁵, יג ב שו' 48, שם שו' 49; סוטה יט ב שו' 57, כא א שו' 50, כג ד שו' 31; כתובות כח ד שו' 13, לג א שו' 39; גיטין מג א שו' 42, מה ג שו' 9 (ליה); נזיר נג ד שו' 35; עבודה זרה מג ב שו' 11, מד ד שו' 3967.

מה את עבד להון ע"ע מה את עבד לון.

מה את עבד לון³⁹⁷ ברכות יא ב שו' 1 (עביד), יא ג שו' 53, יב א שו' 25 (להון); חלה נח ג שו' 33; ביכורים סד ב שו' 36; שבת יב ג שו' 20, יז ב שו' 23 (עביד, לו!);

³⁸⁵ תרגום: מה אתה מבקש (כלומר, רוצה) מר'!!

³⁸⁶ להגהה ולפתרון הביטוי ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 568, סד"ה חכם דומה. ולעיל (שם, עמ' 246, ד"ה מיתבעי) פתר: "מיי את בעי". והראשון עיקר, שהצורה "מאי" בהקשר זה, גם בכתב הירושלמי "מיי", היא לשון בבלי.

³⁸⁷ למשמעות הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 289, ד"ה ר' יוחנן.

³⁸⁸ תרגום: מה אתה מקיים אותה? כלומר, מפרש.

³⁸⁹ תרגום (אחרי ההגהה): מה אתה משנה!!

³⁹⁰ ההגהה על פי קטע סבונה (קטע 5.1, עמ' 274 שו' 3 וש' 4; וראה עוד שם, עמ' 296). ולפירוש

העניין ראה מה שכתבתי להלן, קונטרס הסוגיות, סי' 8, עמ' 1498 ואילך.

³⁹¹ תרגום: מה אתה סובר?!

³⁹² תרגום (אחרי ההגהה): מה אתה סובר, שלומדים מעשה ממך?!

³⁹³ ראה מה שהעיתי בערך "ילפינן" על אתר.

³⁹⁴ תרגום: מה אתה עושה אותה? ולמשמעות המונח ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 395 ואילך.

³⁹⁵ ההגהה על פי ההמשך: "אין תעבדינה" (שם, שו' 51).

³⁹⁶ למופע נוסף מסופק ע"ע מה את עבד ליה.

³⁹⁷ תרגום: מה אתה עושה אותם?

מה את עבד לון (המשך) **פסחים** לג ד ש' 6; **מגילה** עה א ש' 7; **מועד קטן** פ ב ש' 8 (עביד); **יבמות** יב א ש' 48 (להון); **נדרים** לט ד ש' 16 (עביד, להון); **גיטין** מג ג ש' 39842.
מה את עבד ליה 399 **כלאים** כט ד ש' 26 (לה); **תרומו** מ ב ש' 52 (עביד), מה ב ש' 30; **מעשרות** נ ד ש' 51 (עביד, לה); **חלה** נז ד ש' 5 (לה); **ערלה** סב ד ש' 51 (לה); **שבת** יז ב ש' 40046; **פסחים** לב ש' 50, לד ג ש' 37, שם ש' 40141, לד ד ש' 40252, שם ש' 54 (עביד, לה ב ש' 22, לד ד ש' 52; **שקלים** מו ד ש' 7; **סוכה** נא ד ש' 30 (עביד); **יבמות** ט א ש' 32 (לה); **נזיר** נב א ש' 21 (מתעבר; וצ"ל: מתעבד [= מה את עבד] 403, לה), נג א ש' 49 (לה), נג ד ש' 32; **שבועות** לה ג ש' 52 (עביד, ליה = לה? / צ"ל: ליהון? 404); **הוריות** מז ד ש' 54 (מת תחת מה את, לה).

מה את עבד ליה (= לה) ע"ע מה את עבד ליה.

מה את עביד ליה ע"ע מה את עבד ליה.

מה את עביד לה ע"ע מה את עבד לה.

מה את עביד להון ע"ע מה את עבד לון.

מה את עביד לו (!) ע"ע מה את עבד לון.

מה את עביד לון ע"ע מה את עבד לון.

מה את עביד ליה ע"ע מה את עבד ליה.

מה את שמע מינה 405 **ברכות** ד ד ש' 47; **פאה** יו ג ש' 15, שם ש' 16, יז א ש' 17; **שביעית** לג ד ש' 60, לט ד ש' 23; **תרומו** מד א ש' 57; **יומא** לט ג ש' 11, מא ד ש' 60, מב ד ש' 8; **ראש השנה** נז א ש' 6; **תענית** סח ד ש' 33; **מגילה** עב ב ש' 43, עג א ש' 20, עד א ש' 28; **סוטה** יו ג ש' 61, יט ד ש' 14, כא ב ש' 60 (את ליה? 406); **נדרים** לז ד ש' 32; **סנהדרין** כה ג ש' 39, כט ג ש' 31 (ל"ג) 407; **נידה** מח ד ש' 40845.

398 למופע נוסף מסופק ע"ע מה את עבד ליה.

399 תרגום: מה אתה עושה אותו?

400 לשון הגמרא כאן: "לילי שמיני מה את עבד ליה", ובמקבילה שביבמות ט ע"א ש' 32 הרשומה להלן בְּעַרְדִּי: "לה". והוא לשון זכר יחיד, שכן הצורה "לילי" היא לשון יחיד — ראה, למשל, בשרידי תרגום: "לילי תליתאה" (עמ' 221, עלה 1r ש' 5, "לילי רביעאה" (שם, ש' 10). וראה עוד סוקולוף, עמ' 282, טור ב, ערך לילי.

401 המופע הזה הוא באשגרה מהמופע הקודם — עיין מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 396, הע' 152.

402 למשמעות המונח כאן ובמופע הבא ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 396, ד"ה הוראה.

403 אפשטיין קורא כאן: "מתעבד", ומפרש: "מה את עבד" (ומבוא לנוה"מ, עמ' 69, ד"ה ירוש').

404 לשון הגמרא כאן: "נשבועו חוץ לבית דין... מה את עביד ליה כמי שקדם חטאו לקרבנו או מאחר שאין חייבין אלא בבית דין כמי שקדם קרבנם לחטאתם" (ש' 51). וספק אם יש לפרש: מה את עבד לה כמי שקדם חטאו לקרבנו וכו', או לגרוס: מה את עבד ליהון כמי שקדם חטאו לקרבנו וכו'. וצ"ע.

405 תרגום: מה אתה שומע (וכלומר, לומד) ממנה?

406 להגהה ראה תוכפ"ש, סוטה, ריש עמ' 678.

407 ראה המקבילה במגילה עד ע"א ש' 27, ועי"ש.

408 למופע נוסף שנשתבש ע"ע את שמע מינה.

מה אתה (!) מישאול⁴⁰⁹ ביצה ס ב ש' 7 (צ"ל: אתינא)⁴¹⁰.
מה אתה משיב ברכות יב ד ש' 52, שם ש' 57, יג א ש' 2, שם ש' 6, שם ש' 15;
שבת ו א ש' 56 (את); **ביצה סא ג ש' 34** (את); **סוטה יט א ש' 78**.
מה אתון סברין⁴¹¹ **בבא מציעא ח ג ש' 25**; **סנהדרין כ א ש' 6**; **הוריות מז א ש' 42**.

מה אתינן מיתני⁴¹² **פסחים כח ג ש' 6**, **לב ד ש' 18**⁴¹³.
מה אתם משיבין אותנו מן... על... נזיר נד א ש' 51.
מה בא ר' ור' לכאן פסחים כח א ש' 2.
מה בא ר' להוסיף על דברי ר' סוכה נג ג ש' 59.
מה בא ר' להוסיף על דברי ר' רבו מעשרות נ ד ש' 20.
מה בידך ע"ע ומה בידך.

מה בין (!) ע"ע: מה (= מה פירוש); מה בין... מה בין...
מה בין... בין... בין... **מעשר שני נד ב ש' 49** (מה בין... ל... ול"ג ל...⁴¹⁴), שם ש' 54-55
 (מה בין מה בין);⁴¹⁵ **שקלים נא ב ש' 22**, שם ש' 25.
מה בין... ו... שבת יז א ש' 56; **עירובין יט א ש' 11-12** (ו... ו... ול"ג ר...⁴¹⁶).
מה בין... ו... (!) ו... ע"ע מה בין... ו...
מה בין... ובין... **ברכות י ד ש' 20**; **מעשר שני נד ב ש' 43-44**; **כתובות כט ד ש' 52**.
מה בין... ומה בין... ע"ע מה בין... מה בין...

מה בין... ל... **שביעית לג ד ש' 2**, שם ש' 33-34; **תרומות מג א ש' 54**; **מעשרות מח ג ש' 45**, **מח ד ש' 33**; **מעשר שני נד א ש' 1-2** (צ"ל: מה בין תחת ל-)⁴¹⁷; **חלה נז ד ש' 6**; **ערלה סא ד ש' 44**; **שבת ב ג ש' 42**, **ז ב ש' 60** - **ז ג ש' 1**, **ז ג ש' 2**, שם ש' 3, **יב א ש' 35**, **יו ב ש' 11**; **חגיגה עח ב ש' 50**; **יבמות ז א ש' 23-24**⁴¹⁸, שם ש' 24;

⁴⁰⁹ תרגום (אחרי ההגהה): מה הולך (כלומר, מתאים) לשאול? כלומר, מה היא השאלה ההולמת כאן?

⁴¹⁰ ההגהה שלי, לפי שאני סבור כפירוש המפרשים (ג ע"ב), שר' יוסי חולק על ר' ירמיה, ושלא כ"ציון ירושלים" על אתר. ועיין שתא"י (ועמ' 281, ד"ה מה אתא), שהגיה בדרך אחרת על פי הגר"א. וליברמן העיר כלפי הגר"א, כנראה: "ואין להגיה" (תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 917, הע' 24). וצ"ע.

⁴¹¹ תרגום: מה אתם חושבים?!

⁴¹² תרגום: מה באנו לשנות?!

⁴¹³ לפירוש העניין ראה מבוא לנה"מ, עמ' 400, אות ג. וראה עוד: ירוכ"פ, סוף עמ' 465, ד"ה ר' נחמן; תוכפ"ש, פסחא, סוף עמ' 565, ש' 78-79.

⁴¹⁴ ראה: שתא"י, ריש עמ' 116, ד"ה וקשיא [עמ' 115]; מבואות לסה"א, עמ' 471, נד ע"ב, ש' 49; שם, הע' 11.

⁴¹⁵ להגהה ראה מבואות לסה"א, סוף עמ' 471, ש' 54. וכבר הגיהו כן בד"ח, יח ע"ב.

⁴¹⁶ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 232, ד"ה מה בין.

⁴¹⁷ ראה מבואות לסה"א, עמ' 470, נד ע"א, ש' 2; שם, הע' 1.

⁴¹⁸ המופעים הבאים כאן ולהלן ש' 24 הם לכאורה מופעים של שאלה רטורית, ואולם הרידב"ז (לג ע"ב, ד"ה ע"ד דרבי) פירש אותם בניחותא. וצ"ע.

****מה בין... ל-... (המשך)** כתובות כד ד ש' 34; נדרים לט ב ש' 2-3, מ א ש' 18! (צ"ל: מהו... ומהו [= מה פירוש], ול"ג בין... ל-⁴¹⁹); נזיר נד א ש' 35 (ו-); בבא קמא ז א ש' 29; בבא מציעא ח א ש' 7, ט ד ש' 10; סנהדרין יט א ש' 61, שם ש' 63; עבודה זרה לט ג ש' 57-58 (ו-); מב א ש' 12, מג ב ש' ⁴²⁰17.

מה בין... ל-... (!) בין... בין... בין... ע"ע מה בין... בין... בין...

מה בין... לבין... יבמות יד ד ש' 11.

מה בין... מ-... תרומות מב ג ש' 43.

****מה בין... מה בין... ברכות** ב ד ש' 41 (ומה תחת מה₂)⁴²¹, ד א ש' 50 (ומה תחת מה₂), ו ב ש' 54 (ומה תחת מה₂), שם ש' 56 (ומה תחת מה₂); פאה יו ג ש' 55, יט ג ש' 44-45; דמאי כא ד ש' 20 (ומה תחת מה₂), כב ד ש' 40, כד א ש' 17, כד ב ש' 13, כה ד ש' 21, כו א ש' 40 (ומה תחת מה₂), כו ב ש' 40; כלאים כט ב ש' 42, ל ג ש' 2, שם ש' 26, שם ש' 31; שביעית לג ד ש' 36 (ומה תחת מה₂), לד ב ש' 15 (ומה תחת מה₂), לח א ש' 34, שם ש' 37, שם ש' 39-40, לח ב ש' 51-52, לט ג ש' 2! (ומה תחת מה₂), צ"ל: מהו... ומהו [= מה פירוש], ול"ג בין... בין... בין⁴²²), לט ד ש' 10, שם ש' 44 (ומה תחת מה₂); תרומות מב ב ש' 2, מב ג ש' 54, מה ב ש' 10-11, שם ש' 12-13, שם ש' 14-15, מה ד ש' 19; מעשרות מח ד ש' 6, מט א ש' 43, מט ב ש' 13, מט ד ש' 20, נ ב ש' 46, נ ד ש' 13-14, נא ג ש' 44; מעשר שני נב ב ש' 44-45, נב ד ש' 45 (ומה תחת מה₂), נד א ש' 6, שם ש' 9, נד ב ש' 46, נד ד ש' 59, נד ד ש' 62 - נה א ש' 1 (ומה תחת מה₂), נה א ש' 3-4 (ומה תחת מה₂), שם ש' 6 (ומה תחת מה₂); חלה נט ב ש' 47-48, נט ד ש' 26-27, שם ש' 37 (ומה תחת מה₂?), שם ש' 42; ערלה סב ב ש' 4 (ומה תחת מה₂), סב ג ש' 21-22, סג א ש' 31; ביכורים סג ד ש' 1-2, שם ש' 9-10, סה א ש' 7, שם ש' 10; שבת ב ג ש' 53, ד ב ש' 27 (ומה תחת מה₂), ד ד ש' 30, שם ש' 57! (צ"ל: מה בין... בין [מה = מה פירוש, בין... בין — תנאים]), ה א ש' 20, ו ב ש' 16, ט ב ש' 23, יא ד ש' 53 (ומה תחת מה₂), יב ד ש' 44, יג ב ש' 7 (ומה תחת מה₂), יד ג ש' 12 (ומה תחת מה₂), יד ד ש' 22-23 (ומה תחת מה₂); עירובין יט ג ש' 27-28 (ומה תחת מה₂), כ ב ש' 11-12 (ומה תחת מה₂), כא ד ש' 37-38 (ומה תחת מה₂), כג א ש' 29! (ומה תחת מה₂), צ"ל: מן כן... ומן כן⁴²³); פסחים כז ב ש' 32 (ומה תחת מה₂)⁴²⁴.

⁴¹⁹ ראה המקבילה בסנהדרין יח ע"ד ש' 57-58; ובראש השנה נח ע"ג ש' 51: "מהו... מהו...". ובשביעית לט ע"ג ש' 2 נשתבש גם כן, ושם: "מה בין... ומה בין...". ונראה לי שצריך להפוך ולגרוס בכולם: רבי בא בשם רב מהו בראשון ומהו בשני. שנה הראשונה ושנה השנייה, ע"ש.

⁴²⁰ לא כללתי את המופע שבכלאים כט ע"א ש' 6, כי הוא אמור בניחותא, והערך הזה רושם מונח זה בלשון שאלה. וכן לא כללתי את המופע שבסנהדרין כה ע"ג ש' 35-36, כי על פי הבבלי שם, סה ע"ב, הוא תנאי.

⁴²¹ ראה גינצבורג, פירושים, א, סוף עמ' 63. וצ"ע.

⁴²² ראה מה שהערתי לעיל, ערך "מה בין... ל-...", לנדרים מ ע"א ש' 18.

⁴²³ ראה המקבילה לעיל שם, כב ע"ג ש' 7 (ושם: "מן כאן... ומן כאן").

⁴²⁴ לדעת אפשטיין, המופע הוא תנאי בוודאי — ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 609, ד"ה בירושלמי.

****מה בין... מה בין... (המשך)** ל א ש' 21, ל ד ש' 47, שם ש' 52-53, לב א ש' 64 - לב ב ש' 1, לד א ש' 54, לו א ש' 26, לז ד ש' 44; **יומא** מג א ש' 56; **שקלים** נא ב ש' 17, שם ש' 19; **סוכה** נב א ש' 48-49, נג ג ש' 13 (ומה תחת מה₂); **ביצה** ס א ש' 64, ס ג ש' 5-6, ס ד ש' 62, סא ג ש' 37 (ומה תחת מה₂); **מועד קטן** פ א ש' 45, פ ג ש' 18 (ומה תחת מה₂); **יבמות** ב ג ש' 43 (ומה תחת מה₂), שם ש' 47, ג ג ש' 41 (ומה תחת מה₂), ד ג ש' 59, ו א ש' 4259, י ד ש' 56-57, יב ג ש' 58, יב ד ש' 50, טו א ש' 40, שם ש' 42, שם ש' 63; **כתובות** כו ב ש' 26, לב א ש' 14, לב ד ש' 26, לג ב ש' 18; **נדרים** לח ד ש' 54 (מפני ש-! תחת מה בין₁)⁴²⁶; **גיטין** מה א ש' 16, מח א ש' 62, מט ג ש' 32-33 (ומה תחת מה₂); **נזיר** נב ד ש' 55, נג ב ש' 33-34, נה א ש' 53-54; **קידושין** סג ג ש' 37-38 (ומה תחת מה₂); **בבא בתרא** יד ד ש' 6 (ומה תחת מה₂); **סנהדרין** יט א ש' 55, שם ש' 57, כב ד ש' 37 (ומה תחת מה₂), כה ב ש' 45, כו ב ש' 43 (ומה תחת מה₂); **עבודה זרה** לט ד ש' 51, מ ד ש' 25; **הוריות** מה ג ש' 43-44, שם ש' 46, שם ש' 48⁴²⁷.

מה בין אילו לאילו יבמות י ב ש' 6; כתובות לד ג ש' 58.
מה בין אילין תניי לאילין רבנין⁴²⁸ **תרומות** מד ד ש' 30; **מגילה** עא א ש' 56 (תנייא, רבנן); **כתובות** כז ג ש' 28 (מה איכא, תנאי).

מה בין אילין תנייא לאילין רבנן ע"ע מה בין אילין תניי לאילין רבנין.
מה בין הכא ומה בין הכא⁴²⁹ **ביצה** ס ב ג ש' 28.
מה בין זה לזה דמאי כב ב ש' 30; **כלאים** כט ב ש' 50; **מעשר שני** נג ב ש' 45; **שבת** ח ב ש' 3; **עירובין** יט ג ש' 35; **פסחים** ל ב ש' 257; **לא** א ש' 56; **סוכה** נב א ש' 57; **ראש השנה** נט א ש' 16; **קידושין** ס א ש' 430⁶.

מה בין ר' ורבנין תרומות מג ד ש' 13.
מה בין ר' לר' תרומות מג א ש' 7.
מה בינה ול- ע"ע מה בינה ל-.

מה בינה ל- ברכות ה ב ש' 10; **דמאי** כג ג ש' 30 (ול- תחת ל-); **תרומות** מב א ש' 22; **מעשר שני** נד ג ש' 22; **חלה** נט א ש' 63; **פסחים** ל א ש' 37, שם ש' 38; **יבמות** יד ד ש' 5; **כתובות** כה ד ש' 46 (ול- תחת ל-); **קידושין** נח ג ש' 39, סב ב ש' 37, סג ג ש' 48 (ר-), סד א ש' 40.

מה בינה לבין ברכות ה ב ש' 8; **תרומות** מז ג ש' 46; **כתובות** כה ב ש' 50.

⁴²⁵ ראה מבוא לנ"ח, עמ' 524, ד"ה ז"א סמי ואילך.

⁴²⁶ ההגהה שלי. ועיי' בפ"מ, טז ע"ב, ד"ה בעו קומי.

⁴²⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה בין... ל-....

⁴²⁸ תרגום: מה בין התנאים האלה לחכמים האלה?

⁴²⁹ תרגום: מה בין כאן ומה בין כאן?! כלומר, מה ההבדל בין כאן לכאן?! ע"ש.

⁴³⁰ לא כללתי את המופע שבמעשר שני נג ע"ב ש' 45, כי הוא תנאי לדעת ליברמן — ראה תוכפ"ש,

תרומות, עמ' 455, ש' 28-29. רצ"ע.

מה בינה לבין... ל-... ל-... תרומות מה ב ש' 58-59.

מה בינה לבין קדמייתא ע"ע מה בינה לקדמייתא.

מה בינה לקדמייתא⁴³¹ פאה יז ב ש' 7 (לקדמייתא), יט א ש' 15 (לקדמייתא); **שבת** ב ג ש' 12 (לבין קדמייתא); **יבמות** יא א ש' 3 (לקדמייתא), טו ב ש' 31; **כתובות** כו ב ש' 36 (לקדמייתא).

מה בינה לקדמייתא ע"ע מה בינה לקדמייתא.

מה בינו ל- ערלה ס ד ש' 13; **עירובין** יח ג ש' 61; **סוכה** נג ג ש' 27; **מועד קטן** פא ב ש' 25; **קידושין** סב ב ש' 43258.

מה בינו לבין ברכות י א ש' 46; **חלה** נח ג ש' 16; **סוטה** יו ב ש' 40; **נדה** נ ד ש' 16. **מה ביניהו (!)** ע"ע מה ביניהו.

מה ביניהו⁴³³ **דמאי** כג ג ש' 62, כד ד ש' 1; **כלאים** כח ד ש' 53, לב ב ש' 34; **תרומות** מד ב ש' 12, מד ד ש' 14; **מעשר שני** נג ב ש' 50, נג ג ש' 16, שם ש' 20; **ביכורים** סד ב ש' 49; **שבת** יב א ש' 14, יד ג ש' 33; **עירובין** יט א ש' 8 (ביניהו); **שקלים** מח ב ש' 59 (בניסיון);⁴³⁴ **ראש השנה** נו ב ש' 28; **ביצה** סב ד ש' 6 (ביניהו);⁴³⁵ סג ב ש' 17; **תענית** סח ג ש' 43646; **מגילה** ע ד ש' 61, עא א ש' 25, עב ג ש' 24, עה ג ש' 39; **מועד קטן** פ ג ש' 43 (ר), שם ש' 56 (ר), פב ב ש' 15; **יבמות** ח ב ש' 37 (ר); **סוטה** יח ד ש' 13; **כתובות** כז ג ש' 13; **נדרים** מב ג ש' 18; **גיטין** נ ב ש' 42 (ביניהו); **בבא קמא** ב ג ש' 22 (ר), ד א ש' 39 (ר); **בבא מציעא** י ג ש' 2; **בבא בתרא** יד ד ש' 8 (ר); **שבועות** לג ג ש' 2; **עבודה זרה** מא ש' 16; **הוריות** מו א ש' 43757.

מה ביניהו (!) ע"ע מה ביניהו.

מה ביניהו ומה בין יומא מג א ש' 42.

מה בין ל- פאה יז א ש' 41; **דמאי** כב א ש' 45 (צ"ל: בינו);⁴³⁸ **חגיגה** עו ד ש' 19. **מה בכך**⁴³⁹ **תרומות** מג ג ש' 28; **יבמות** יב א ש' 55 (ר), טו ד ש' 41; **סוטה** יח ד ש' 27; **כתובות** כט ג ש' 40 (ר), בין;⁴⁴⁰ לא ג ש' 18; **קידושין** נט א ש' 39 (ר), סג ד ש' 52, סו א ש' 42.

⁴³¹ תרגום: מה בינה לראשונה? לפירושים השונים של "קדמייתא" בערך זה ראה מה שהערתו להלן, ערך "קדמייתא (יחידה; = רישא)", בהערה הראשונה והאחרונה.

⁴³² למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה בין ל-.

⁴³³ תרגום: מה ביניהם?

⁴³⁴ כבר הגיהו "ביניהו" בד"ח, כ ע"א.

⁴³⁵ להגהה ראה אהצו"י, עמ' 38, ד"ה מה ביניהו.

⁴³⁶ ראה מה שהערתו במבוא, עמ' קמה, סי' ד, ד"ה ויש להעיר.

⁴³⁷ למופע נוסף מסופק ע"ע נישמעניה מן הדא. וראה עוד מה שהערתו בשם ליברמן בסוף ההערה

השנייה לערך "דחייה (!) רובה ור' הושעיה רובה".

⁴³⁸ ראה מהד' לונץ, ו ע"ב ש' 5; שם, ציון א.

מה בניסון (!) ע"ע מה ביניהון.

מה בעית מימר⁴⁴¹ גיטין מו ג שו' 20 (צ"ל: חמית תחת בעית?)⁴⁴².

מה (!) ד- ע"ע מהו ד-.

מה דא (!) פשיטא ע"ע מה דא (!) פשיטה.

מה דא (!) פשיטה⁴⁴³ סוטה יו ג שו' 9 (צ"ל: דאי [= דהי, דהיא])⁴⁴⁴; **כתובות** כו ג שו' 25

(צ"ל: דאי [= דהי, דהיא], פשיטא); **סנהדרין** כא ג שו' 61 (דא לי, דפשיטא; וצ"ל: די

פשיטא); **שבועות** לה ג שו' 14 (מהדא; וצ"ל: מה דאי [= דהי, דהיא], פשיטא).

מה דאיפלגון ע"ע בין (!) מה דאיפלגון.

מה דאישתעי קריא אישתעית מתניתא ע"ע כמה דאישתעי קריא אישתעית

מתניתא.

מה דאית לה⁴⁴⁵ ... **כל שכן** ... **סוטה** כג ד שו' 46 (מה = מאן).

מה (!) דאית לכוון... כן אית לי⁴⁴⁶ **תרומות** מז ד שו' 23-24 (צ"ל: כמה)⁴⁴⁷. ועיין

עוד ערך כמה דאית לכוון... כן (!).

מה דאמר ר'⁴⁴⁸ **תרומות** מ ב שו' 28, מז א שו' 54 (ו-); **חלה** נט ד שו' 58; **שבת** ב ב

שו' 20 (דמר), שם שו' 24 (דמר), שם שו' 36 (דמר), יו א שו' 47 (דמר)⁴⁴⁹; **כתובות** לה ד

שו' 36; **גיטין** מג ב שו' 28 (מהדא; תחת מה)⁴⁵⁰, מח ג שו' 17 (כמה)⁴⁵¹; **בבא בתרא** יד

א שו' 22 (מהדא)⁴⁵²; **סנהדרין** יח ג שו' 51 (דמר)⁴⁵³. ועיין עוד ערך: מן מה דאמר ר'...

⁴³⁹ על השימוש בביטוי הזה בשיחת חולין ראה מ' היגר, מסכתות זעירות, ד"צ ירושלים תש"ל,

מסכת יראת חטא, פ"א, עמ' 74, ד"ה הוי אוהב. וראה עוד מבוא, שם, עמ' 53, אות יא. ועיין תוכפ"ש,

שבת, עמ' 285, שו' 20.

⁴⁴⁰ ההגהה "בכך" על פי שתא"י, עמ' 385, ד"ה ומה בין.

⁴⁴¹ תרגום: מה רצית לומר! ולפי ההגהה: מה ראית לומר!

⁴⁴² ההגהה שלי.

⁴⁴³ תרגום (אחרי ההגהה): מה שהיא פשוטה. כלומר, מתי הדבר פשוט.

⁴⁴⁴ ההגהה "דאי" כאן ולקמן בכתובות היא שלי.

⁴⁴⁵ תרגום: מי שיש לו. כלומר, מי שסובר.

⁴⁴⁶ תרגום (אחרי ההגהה): כמות שיש לכם... כך יש לי... כלומר, כמו שאתם סוברים... כך אני סובר...

⁴⁴⁷ ראה כ"ר, עמ' 246, שו' 21.

⁴⁴⁸ תרגום: מה שאומר ר'.

⁴⁴⁹ ליברמן מגיה כאן: "[מן] מה" (ורוכ"פ, עמ' 199, ד"ה מה דמר). ואפשטיין רשם בסימן שאלה

"מן"; (כלומר, "מן" בחיריק) תחת "מה" — ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 539, ד"ה ואולם (והגיה בהמשך:

"בימימי ר' יוסה" תחת "אמר רבי יוסה"). ובפרסום קודם הציע לגרוס: "דמר ר' [כנ?] אמר ר' יוסה"

וכ' — ראה מחקרים, ב, ב, עמ' 871, הע' 1; ולא מחק שם את המילה "מה". וצ"ע.

⁴⁵⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "מהדא אמר ר' [ועמ' 200 שו' 1], והוגה כלפנינו. והיה להם להגיה: "מה

דאמר ר'".

⁴⁵¹ להגהה עיין אהצו"י, תרומות, ריש עמ' 4, ד"ה מה דאמר.

⁴⁵² הנוסח בכ"א: "מהו דמר רב" (עמ' 86 שו' 49). ולדעת, הוא באשגרה מלעיל, שם: "מהו הדא

דמר רב" (שם, שו' 45).

****מה דאמר ר' (המשך)** הדא אמרה...; מן מה דאמר ר'... הוי...; מן מה דמר (!) ר'; מן מה דמר ר'... הוי אומר...; מתניתא צריכה למה דאמר ר', ומה דמר ר' צריכה למתניתין; צורכה למה דמר ר'; קרייא מסייע למה דמר ר'. וראה עוד ערך: כמה דאמר ר'; מן מה דאמר ר' ור'... הדא אמרה....

מה דאמר ר' ב'... קידושין סג א שו' 20.

מה דאמר ר' ב' פאה יז א שו' 5 (מן מה! ול"ג מן)⁴⁵⁶; **תרומות** מב ב שו' 45 (ל' תחת ב'...); **מעשרות** נא ג שו' 48; **שבת** יג א שו' 30; **עירובין** כב א שו' 41 (דמר)⁴⁵⁷, שם שו' 42 (דמר), כד ג שו' 7 (ו', דמר); **פסחים** לד ד שו' 24; **מועד קטן** פא א שו' 16, פא ד שו' 49 (ר' +בשם ר'); **כתובות** לא ג שו' 56 (מאן, דמר), לב ב שו' 18 (מאן, דמר); **נדרים** לח א שו' 43; **גיטין** מה ג שו' 50, שם שו' 51, מה ד שו' 47 (ל' תחת ב'...); **נזיר** נג ד שו' 19 (מאן, דמר, ל', נה ג שו' 51 (מה ל'י)⁴⁵⁸, נז ד שו' 16; **קידושין** סב ד שו' 15, סד א שו' 53 (מאן); **שבועות** לג ד שו' 2 (מה ל'י, דמר), שם שו' 23 (דמר), לו ד שו' 43 (דמר), לז ד שו' 12 (ממה)⁴⁵⁹, דמר, לח ד שו' 27 (מן מה! ויש למחוק אחת מהן)⁴⁶⁰, דמר; **נידה** נ א שו' 30 (דמר)⁴⁶¹.

מה דאמר ר' ב'... ומה דאמר ר' ב'... ע"ע מה דאמר ר' ב'... מה דאמר ר' ב'...
****מה דאמר ר' ב'... מה דאמר ר' ב'... ברכות י א שו' 59-60** (דמר, כ' תחת ב'...); י ד שו' 14-15 (דמר, ומה תחת מה₂); **פאה** יז ד שו' 45 (דמר, ומה תחת מה₂), שם שו' 46-47 (מן מה! ול"ג מן, מ' תחת ב'...)⁴⁶³; **כלאים** לב א שו' 5-6; **תרומות** מג ג שו' 44-45 (ל' תחת ב', מן תחת מה₂); **מעשרות** נ ג שו' 19-20 (ומה תחת מה₂); **סוכה** נג א שו' 48-49, נד ג שו' 47-48; **חגיגה** עט ב שו' 32 (ומה תחת מה₂); **יבמות** ב ב שו' 7-8; **גיטין** מה ב שו' 6-7; **בבא קמא** ג ד שו' 34-35 (דמר, ומה תחת מה₂).

מה דאמר ר' ב'... מה דאמר ר' על... ועל... ראש השנה נח ג שו' 43-44.
מה דאמר ר' בשם ר' ב' ע"ע מה דאמר ר' ב'.

453 למופע נוסף מסופק ע"ע כדאמר (!) ר' כבית שמאי.

454 תרגום: שאומר.

455 תרגום: שאומר.

456 ראה מהד' לונץ, טו ע"ב שו' 21; שם, ציון כא.

457 הראב"ה גורס כאן: "מאן דאמר ר' — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 288, ד"ה מה דמר [עמ' 287].

והיא היא, כפי שהעיר ליברמן שם.

458 להגהה ראה תוכפ"ש, נזירות, סוף עמ' 511, ד"ה וברירושלמי.

459 להגהה ראה שתא"י, ריש עמ' 552, סד"ה יום ראשון [עמ' 551].

460 ראה שתא"י, ריש עמ' 556, סד"ה הטוען. והוא מחק "מן", ואפשר למחוק "מה" במקומה, שהן

שקולות.

461 למופע נוסף מסופק ע"ע מודה ר'.

462 תרגום "דאמר" ברישא ובסיפא: שאומר.

463 להגהות ראה מהד' לונץ, טו ע"א שו' 14-15; שם, ציון יב.

464 תרגום "דאמר" ברישא ובסיפא: שאומר.

מה דאמר⁴⁶⁵ ר' כר', מאן דמר ר' כר' עירובין כד ג שו' 60.
 מה דאמר⁴⁶⁶ ר' כר', מה דאמר ר' כר', משיבין דבר בין ר' לר' (בתמיהה) שבת
 יז ב שו' 21 (דמר, ומה תחת מה², ומשיבין); פסחים לג ד שו' 4.
 מה דאמר ר' ל- ע"ע מה דאמר ר' ב-.
 מה דאמר ר' ל-... מן דאמר ר' ל-... ע"ע מה דאמר ר' ב-... מה דאמר ר' ב-...
 מה דאמר ר' לית היא פליגא⁴⁶⁷ סוכה נא ד שו' 26.
 מה דאמר⁴⁶⁸ ר' משום... מה דאמר ר' משום... פסחים לא א שו' 2-3; עבודה זרה
 מ א שו' 5-6 (דמר, ומה תחת מה², ל- תחת משום²).
 מה דאמר ר' על ראשה⁴⁶⁹ יבמות ג ג שו' 40 (רישיה! וצ"ל: רישה), שם שו' 48.
 מה דאמר ר' על רישיה (!) ע"ע מה דאמר ר' על ראשה.
 מה דאמר ר' צריכה לר', ומה דאמר ר' צריכה לר'⁴⁷⁰ יומא לח ג שו' 20 (מאן,
 מאן); ראש השנה נח ב שו' 55.
 מה דאמר (!) ר' תמן ב-⁴⁷¹ כלאים כח ד שו' 12 (צ"ל: אמר)⁴⁷².
 מה דאמר תמן... אף הכא... מה דאמר תמן... אף הכא... ע"ע מאן דאמר תמן...
 אף הכא... מאן דאמר תמן... אף הכא...
 מה דאקשי (!) ר' קשי יאות, מה דאקשי (!) ר' לא קשי יאות ע"ע מה דקשי ר'
 קשי יאות, מה דקשי ר' לא קשי יאות.
 מה דהוא קריא ב-... היא (!) מתניתא ב-...⁴⁷³ נדרים מא א שו' 13 (צ"ל: מה
 דהיא)⁴⁷⁴.
 מה דהוה עבדא הוה עבדה (!) ע"ע מה דהוה עובדא הוה עובדא.
 מה דהוה עובדא הוה עובדא⁴⁷⁵ כלאים כז א שו' 37; שבת ה ד שו' 5 (מן); עירובין
 יח ג שו' 16 (עבדא, הוה! וצ"ל: הוא [= הוה], עבדה! וצ"ל: עובדה), כה א שו' 61, כה ג
 שו' 46 (הכ! הוה ול"ג הכי)⁴⁷⁶.

⁴⁶⁵ תרגום "דאמר" ברישא, ו"דמר" בסיפא: שאומר.

⁴⁶⁶ תרגום "דאמר" ברישא ובאמצעיתא: שאומר.

⁴⁶⁷ תרגום: [על] מה שאומר ר' — אין היא (כלומר, הברייתא) חלוקה. כלומר, אין הברייתא חלוקה
 על מה שאומר ר' יאשיה, עי"ש.

⁴⁶⁸ תרגום "דאמר" ברישא ובסיפא: שאומר.

⁴⁶⁹ תרגום: מה שאמר ר' — [חוזר] על ראשה [של המשנה].

⁴⁷⁰ תרגום: מה שאמר ר' צריך לר', ומה שאמר ר' צריך לר'.

⁴⁷¹ תרגום (אחרי ההגהה): מה אומר ר' שם ב?

⁴⁷² ראה לעיל שם, שו' 8. וראה מהד' לונץ, יז ע"ב, ציון טו.

⁴⁷³ תרגום (אחרי ההגהה): מה שהוא הפסוק ב... [ו]מה שהיא המשנה ב-... כלומר, הפסוק עוסק
 במקום אחד והמשנה במקום אחר; הפסוק בדרום, והמשנה בגליל.

⁴⁷⁴ ההגהה על פי הלשון ברישא. והשווה עוד הלשון בעירובין כה ע"ג שו' 44. וראה עוד ערך "מה
 דהיא מתניתא ב-".

⁴⁷⁵ תרגום: מה שהיה המעשה היה המעשה. כלומר, "מעשה שהיה כך היה" — ירוכ"פ, עמ' 76, ד"ה
 מן דהוה. וכל המופעים הבאים נרשמו שם.

מה דהוה עובדא הכי (!) הוה עובדא ע"ע מה דהוה עובדא הוה עובדא.
מה דהיא מתניתא ב-⁴⁷⁷ **תרומות** מו ב שו' 33 (מהדיו וצ"ל: מה ד⁴⁷⁸, מתניתה), שם שו' 34 (דהיא לי, דמתניתה: וצ"ל: די מתניתה); **עירובין** כה ג שו' 44. ועיין עוד ערך מה דהוא קריא ב-... היא (!) מתניתא ב-....
מה דהיא צריכה לר' פשיטא לר' ע"ע מה דצריכא לר' פשיטא לר'.
מה דמ (!) לה ע"ע מה דמי לה.
מה דמי לה⁴⁷⁹ **תרומות** מד ב שו' 10 (דמו);⁴⁸⁰ **מעשרות** נ ד שו' 51, נב א שו' 34; **ערלה** ס ד שו' 16, שם שו' 17, סג א שו' 3 (2x); **סוטה** כג א שו' 3; **שבועות** לז ד שו' 22 (ו-), חמיו⁴⁸¹, ליה).
מה דמייא⁴⁸² **קידושין** סג ג שו' 29, שם שו' 31.
מה דמר... ומאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....
מה דמר... ומה דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....
מה דמר... כמאן דמר..., ברם כמאן דמר... כמאן דמר...⁴⁸³ **יבמות** ז ג שו' 64 - ז ד שו' 2.
מה דמר ר' ע"ע מה דאמר ר'.
מה דמר ר' ב- ע"ע מה דאמר ר' ב-.
מה דמר (!) ר' ב- ע"ע מה דאמר ר' ב-.
מה דמר ר' ב-... ומה דמר ר' ב-... ע"ע מה דאמר ר' ב-... מה דאמר ר' ב-....
מה דמר ר' ב-... ומה דתני ר' חייא ב-⁴⁸⁴ **מכות** לא ג שו' 55.
מה דמר ר' ב-... מה דהיא מתניתא ב-⁴⁸⁵ **עירובין** כה ג שו' 44-43.
מה דמר ר' כ-... מה דמר ר' ב-... ע"ע מה דאמר ר' ב-... מה דאמר ר' ב-....
מה דמר ר' כר/⁴⁸⁶ **יבמות** ב ד שו' 19.
מה דמר ר' כר/, ומה דמר ר' כר/, ומשיבין דבר בין ר' לר' ע"ע מה דאמר ר' כר/, מה דאמר ר' כר/, משיבין דבר בין ר' לר' (בתמיהה).

⁴⁷⁶ הצורה "הכי" היא בבבלי, ויש למחוק אותה, כעדות שאר המופעים. וראה עוד מה שהערתי לעיל, ערך "לא איתאמרת אלא", לתענית סט ע"ג שו' 4. ושתא"י (עמ' 211, ד"ה מה דהוה) מוחק את כל המאמר.

⁴⁷⁷ תרגום: מה שהיא המשנה — ב-. כלומר, המשנה עוסקת ב-.

⁴⁷⁸ ההגהה על פי אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 454, הע' 20.

⁴⁷⁹ תרגום: מה דומה לה?

⁴⁸⁰ הנוסח בכ"ל לנכון: "דמיו" (עמ' 205 שו' 36) — ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 451, שו' 10-11.

⁴⁸¹ להגהה ראה שתא"י, עמ' 552, ד"ה ייבא.

⁴⁸² תרגום: מה דומה?

⁴⁸³ תרגום: מי שאומר... כמי שאומר..., אבל כמי שאומר... כמי שאומר....

⁴⁸⁴ תרגום: מה שאומר ר' ב-... ומה ששונה ר' חייא ב-....

⁴⁸⁵ תרגום: מה שאומר ר' ב-... [ו]מה שהיא המשנה ב-....

⁴⁸⁶ תרגום: מה שאומר ר' כר'.

מה דמר ר' משום... ומה דמר ר' ל'... ע"ע מה דאמר ר' משום... מה דאמר ר' משום....
מה דמתניתה (!) ב' - ע"ע מה דהיא מתניתא ב'.
מה דנפל ל'... נפל ל'...⁴⁸⁷ **שקלים** מח א שו' 48.
מה דנפל לדין נפל לדין⁴⁸⁸ **פסחים** ל ב שו' 59, לד ד שו' 19; **נזיר** נז ד שו' 10.
מה דפשיטא (!) ע"ע מה דא (!) פשיטה.
מה דצריכא לר' פשיטא לר'⁴⁸⁹ **שבת** יב ד שו' 7; **גיטין** מח א שו' 46 (דהיא צריכה).
מה דצריכה להן פשיטא להן (!)⁴⁹⁰ **עירובין** יט ב שו' 21 (צ"ל: +ומה דצריכה להן פשיטא להן)⁴⁹¹.
מה דקשי ר' קשי יאות, מה דקשי ר' לא קשי יאות⁴⁹² **ברכות** ז ג שו' 16 (דאקשי! תחת דקשי)⁴⁹³; **תענית** סז ג שו' 31.
מה דר' א"ר (!) ע"ע מה דר' (!) אמר.
מה דר' (!) אמר⁴⁹⁴ **שבת** יו א שו' 56 (ל"ג מה, צ"ל: ר' תחת דר', א"ר! תחת אמר וצ"ל: אמר: ר'...)⁴⁹⁵; **נזיר** נז א שו' 22 (ל"ג מה, צ"ל: ר')⁴⁹⁶, שם שו' 24 (ל"ג מה, צ"ל: ר').

⁴⁸⁷ תרגום: מה שנפל ל'... נופל ל'.... ולפירוש הביטוי ראה מה שהערתי בערך הבא.
⁴⁸⁸ תרגום: מה שנופל לזה נופל לזה. ובפירוש הביטוי כתב הרז"ף: "פי' מה דשייך בזה שייך בזה" (מבוה"י, טו ע"ב, ערך מה דנפל לדין נפל לדין). וליברמן כתב: "הלשון 'נפל ל' פירושו נפל לחלק, לרשות, מוגיע" (תוכפ"ש, עירובין, עמ' 348, הע' 28). והיא היא. וכל המופעים הבאים נרשמו אצל ליברמן, ירוכ"פ, סוף עמ' 427, ד"ה אמר ר' יוסי.
⁴⁸⁹ תרגום: מה שנצרך לר' פשוט לר'. כלומר, הדבר שר' מסופק בו פשוט לר'.
⁴⁹⁰ תרגום (אחרי ההגהה): מה שנצרך ל[חכם] זה פשוט לזה, ומה שנצרך ל[חכם] זה פשוט לזה. כלומר, כל חכם מסופק בדבר שפשוט לחבירו. וליברמן ניסח: "מה שהיה ספק לר' אחא... היה פשוט לר' יוסה... ומה שהיה ספק לר' יוסה... היה פשוט לר' אחא" (ירוכ"פ, עמ' 236, ד"ה אשכחת אמר).
⁴⁹¹ ראה ירוכ"פ, עמ' 236, ד"ה אשכחת אמר.
⁴⁹² תרגום: מה שהקשה ר' הקשה יפה, מה שהקשה ר' לא הקשה יפה!
⁴⁹³ הגירסא כאן בכ"ר: "דקשי" (עמ' 67א שו' 37 וש' 38). וכן עיקר, שהפועל "קשי" בירושלמי בא בעיקר במשמעות זו בבניין פֻעַל ולא באפעל (ראה סוקולוף, עמ' 508, טור ב, ערך קשי), והגירסא "דאקשי" היא בבבלי. ואף על פי שהראשונים שציין להם רטנר (ואהצו"י, עמ' 99, ד"ה ר' אבא) העתיקו מברכות "דאקשי" (חוץ מהרא"ש, יומא, פ"ה, סי' כ, שגורס במופע הראשון "דמקשי"), הרי נוסח מסכת ברכות במיוחד הושפע מן הבבלי. ותוכיח הגירסא "דקשי" במקבילה שבתענית. ועיין ערכי מדרש אמוראים, ריש עמ' 287, בערך קשי, קשא [עמ' 286].
⁴⁹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): ר' אומר.
⁴⁹⁵ לשון הגמרא כאן בכ"ל: "מה דר' יוסה שאל אמ' ר' יוחנן" (עמ' 379 שו' 4), ובכ"ל נקוד בצדק על "שאל" לשם מחיקה, ומחיקת "מה" היא שלי. והסדר הדפיס בטעות "א"ר" תחת "אמ' ר'". ועיין בפ"מ, פב ע"ב, [ה"א], ד"ה מה דר' יוסי.
⁴⁹⁶ להגהה כאן ובמופע הבא ראה שתא"י, עמ' 445, סוף ד"ה א"ר יוחנן [עמ' 444]. והלשון כאן היא באשגרה מסוטה כא ע"א שו' 14 וש' 18 — ראה מה שהערתי בסוף ערך "ממה (!) דר' אמר". וחסר כאן ביטוי נוסף של "ר' אמר" בסוף שורה 22 — עיין בסוטה שם, שו' 15.

מה דר' אמר... ב"ח... ומה דר' אומר (!)... ב"ח...

מה דר' אמר... ב"ח... ומה דר' אומר (!)... ב"ח...⁴⁹⁸ **דמאי** כב ג שו' 62-63 (צ"ל: אמר).

***מה (!) דר' בעא קמי (!) ר' 499 בבא בתרא** יו ד שו' 23 (צ"ל: מן מה, צ"ל: קומי)⁵⁰⁰.

מה דר' מודי לרבנין⁵⁰¹ **ביכורים** סה א שו' 7 (כמה!)⁵⁰², שם שו' 11.

מה דשאל אמורא א"ל⁵⁰³ **גיטין** מג ב שו' 11 (א"ל = אמר ליה)⁵⁰⁴.

מה דשאלה אגבה⁵⁰⁵ **קידושין** ס ג שו' 1.

מה דשאלת לי אגבונך (!)⁵⁰⁶ **קידושין** סד ג שו' 28 (צ"ל: אגבתך)⁵⁰⁷.

מה דתני (!) ב"ח ע"ע מתניתא ב"ח... ומה דתני תנא (!) ב"ח....

מה דתני בר קפרא ע"ע מה דתני ר' חייא... מה דתני בר קפרא....

מה דתני ר' חייא ע"ע מה דתני ר' חייא.

מה דתני ר' חייא⁵⁰⁸ **דמאי** כה ב שו' 19 (חייא); **חגיגה** עז ג שו' 36 (ר"ה); **מועד קטן** פא א שו' 40 (ר"ה).

***מה דתני ר' חייא... מה דתני בר קפרא...**⁵⁰⁹ **בבא קמא** ז ג שו' 36-37.

מה דתני ר' חייא ב"ח⁵¹⁰ **דמאי** כה ב שו' 20; **שבת** ג א שו' 20 (מן מה; ול"ג מה)⁵¹¹;

מועד קטן פא א שו' 7 (ר"ה), שם שו' 39; **מכות** לא ג שו' 55 (ר"ה).

מה דתני ר' חייא בין ל"ח... בין ל"ח... ע"ע מה דתנינן אנן ל"ח... מה דתני ר' חייא בין ל"ח... בין ל"ח....

⁴⁹⁷ המילים "ומה דר'" הושלמו בכ"ל (עמ' 103 שו' 29) על ידי הסופר עצמו — ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 409, ד"ה ובאמת; שם, הע' 39.

⁴⁹⁸ תרגום: מה שר' אומר... ב"ח... ומה שר' אומר... ב"ח....

⁴⁹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): ממה שר' שאל לפני ר'.

⁵⁰⁰ ראה כי"א, עמ' 105 שו' 6.

⁵⁰¹ תרגום: מה שר' מודה לחכמים.

⁵⁰² להגהה ראה: מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 452; תוכפ"ש, בכורים, עמ' 833, ד"ה ולפ"ז.

⁵⁰³ תרגום: מה ששאל האמורא אמר לו.

⁵⁰⁴ לפירוש המאמר ראה: שתא"י, עמ' 411, ד"ה נעשה [עמ' 410]; ליברמן, מחקרים, עמ' 185, ד"ה

גיטין; תוכפ"ש, גיטין, עמ' 791, הע' 68.

⁵⁰⁵ תרגום: מה ששאל אותו השיבו. וראה תוכפ"ש גיטין הנ"ל (בהערה הקודמת).

⁵⁰⁶ תרגום (אחרי ההגהה): מה ששאלת אותי השבתיך.

⁵⁰⁷ ראה שרי"ר, עמ' 232 שו' 20.

⁵⁰⁸ תרגום: מה ששונה ר' חייא.

⁵⁰⁹ תרגום: מה ששונה ר' חייא... [ו]מה ששונה בר קפרא....

⁵¹⁰ תרגום: מה ששונה ר' חייא ב"ח.

⁵¹¹ הגירסא כאן היא גירסא כפולה או שהיא באשגרת מונח, ויש לגרוס "מן" או "מה". וכיוצא

בזה במופע הדומה שם, להלן שו' 21. אלא שהנוסח שם בכ"ל: "מן" (עמ' 315 שו' 16), והושלם "מה" בין השורות. ולכן הכריעו ליברמן (ירוש"פ, עמ' 18, ד"ה רבנן) במופע השני, ואפשטיין (מבואות לסה"א, עמ' 500, ג ע"א, שו' 21; שם, הע' 12) בשני המופעים, לקיים את הגירסא "מן" = "מה", ולמחוק "מה". ועל פיהם הגהתי.

*מה דתנינן אנן ל" ... מה דתני ר' חייא בין ל" ... בין ל" 512 בבא קמא ב א שו' 24-25.

מה ההן דכתיב ע"ע מהו הדין דכתיב.

מה הוא ע"ע מהו (= מה פירוש).

מה הוא (!) סנהדרין כו ד שו' 31 (צ"ל: נדה היא) 513.

מה הוא דין 514 **יומא** מד ד שו' 42, שם שו' 44.

מה הוא ההן דכתיב ע"ע מהו הדין דכתיב.

מה הוא ש" ע"ע מהו ש".

מה הוה ליה למימר ביה 515 **יומא** מה א שו' 34.

מה הוה ליה מימור ליה (!) ע"ע אלו אמ' ליה... מה הוה ליה מימור ליה (!).

מה הוה ליה מימר 516 **שבת** יד ד שו' 64 (ו-); **נזיר** נא ג שו' 17; **עבודה זרה** מא א שו' 3 (ו-, למימר).

מה הוה מימר 517 **כתובות** לא א שו' 3.

מה הוה מימר לון 518 **דמאי** כג ג שו' 56 (לכון); 519, שם שו' 59.

מה הוה מימר לכון (!) ע"ע מה הוה מימר לון.

מה היא (= מה דינה) **דמאי** כב א שו' 47; **שביעית** לו ב שו' 55; **תרומות** מא א שו' 11, מב ד שו' 25; **פסחים** לה ד שו' 22; **כתובות** כה ד שו' 20 (2א); **קידושין** נח ג שו' 13, סג ג שו' 36, סו א שו' 2.

מה היא (= מה טיבה) ע"ע והדא מתניתא מה היא.

מה היא דאמר ר' 520 **סנהדרין** כה ג שו' 1; **עבודה זרה** מד א שו' 60 (מאי תחת מה היא). וראה עוד ערך ומאי דא דאמר ר'.

512 תרגום: מה ששנינו אנחנו ל" ... [ו]מה ששונה ר' חייא בין ל" ... [ו]בין ל" ...

513 ההגהה שלי, על פי המקבילה ביבמות יא ע"ד שו' 6.

514 תרגום: מה הוא זה!! כלומר, מה פשר הדבר הזה!! אתמהא. והביטוי "ומה הוא דין" בברכות ה ע"ג שו' 50 הוא בלשון שאלה, ופירושו: ומאן הוא דין, כלומר, מי הוא זה שהיכה אותך; כמות שמוכיחה התשובה של ר' זעירא, ע"ש. לכן לא כללתי אותו ברשימה. ובמהדורת לונץ (כה ע"ב שו' 13) הגיה בברכות "מן" (כלומר, "מאן") תחת "ומה". ואין צורך, כי לעתים "מה" = "מן" (כלומר, "מאן"), כפי שכבר הערתי במבוא, עמ' רמו, סי' 3.

515 תרגום: מה היה לו לומר בו?

516 תרגום: מה היה לו לומר?

517 תרגום: מה היה [לו] לומר? כלומר, מה היה לו לחילפי לומר? ע"ש. ולפי פשוטם של הדברים, לא פשט אילפא את השאלה שנשאל כאן; ושלא כמסורת הבבלי בתענית כא ע"א ובכתובות סט סוף ע"ב (ועיין מבוא לנוה"מ, עמ' 31, הע' 1). ויהיה פירוש הלשון: "הדא פשטא שאילתא דחילפי" (ולעיל שם, ש' 1) — השאלה שנשאל חילפי. ובדרך כלל, פירוש הביטוי הזה: השאלה ששאל ר' — ע"ע הדא פשטה שאילתא (! דר'. והמפרשים ז"ל נמשכו כאן אחר הבבלי. ואלבק כיוצא בהם — ראה אלבק, מחקרים, עמ' 71, הע' 1; עמ' 138, סוף הע' 4. וצ"ע.

518 תרגום: מה היה [לו] לומר להם?

519 להגהה ראה אהצו"י, עמ' 103, ד"ה בעון.

מה היא כדון ע"ע מאי כדון.

מה היה להם להשיב⁵²¹ **יבמות** ט ג שו' 42.

מה הין דשאל להון (!), לא שמעינן (!) מינה כלום ע"ע מה הן שאל להן והן שאל להן, לא שמעינן (!) מינה כלום.

מה הם ע"ע מה הן (= מה דינם).

מה הן (= מה פירושם) **כתובות** לד א שו' 54; **סנהדרין** כג ד שו' 54.

****מה הן** (= מה דינם) **כלאים** כח ג שו' 50; **שביעית** לג ד שו' 50; **תרומות** מא ג שו' 44;

מעשר שני נב ג שו' 9; **שבת** ה ד שו' 25, ו ד שו' 29; **עירובין** כג א שו' 33 (מהן); **פסחים**

לה ב שו' 35; **יומא** לט ג שו' 38! (צ"ל: מה הו [= מהו הדין])⁵²², שם שו' 39, מג א שו' 31;

שקלים נ ד שו' 38, שם שו' 40; **סוכה** נב א שו' 24, נד ד שו' 15, שם שו' 16; **ביצה** ס ב

שו' 5; **מגילה** עג ד שו' 38; **מועד קטן** פ ב שו' 1, פב א שו' 30; **סוטה** כג ג שו' 51; **כתובות**

כח ד שו' 41 (מה מהו!)⁵²³, שם שו' 48, לב ד שו' 20; **גיטין** מה ד שו' 37, מו ד שו' 54;

נזיר נב א שו' 37, נב ג שו' 50, נז א שו' 30; **קידושין** ס א שו' 50 (הם); **בבא מציעא** יא

ד שו' 19; **סנהדרין** כו א שו' 50; **עבודה זרה** מא ד שו' 64; **נדה** נא א שו' 54¹⁷.

מה הן (וכללית; בלשון שאלה) **ביצה** ס א שו' 52⁵⁷; **כתובות** כח ד שו' 46! (צ"ל: מה הו

[= הוא])⁵²⁶; **נזיר** נג א שו' 49! (ל"ג מה, צ"ל: ההן)⁵²⁷.

מה הן (!) ע"ע מנן.

מה הן אין (!), ..., לא כל שכן ש-... ע"ע מה אם..., לא כל שכן ש-....

מה הן אן (!), ..., לא כל שכן... ע"ע מה אם..., לא כל שכן....

⁵²⁰ תרגום: מה היא שאומר ר'.

⁵²¹ פירוש: להקשות.

⁵²² טעם ההגהה הוא שמדובר כאן בלשון יחיד, ע"ש. והלשון "מה הן" הוא באשגרה מלקמיה,

שו' 39.

⁵²³ הנוסח כאן בכ"ל: "מה הן" (עמ' 123 שו' 16) ב"מה" אחת, והמדפיס שגה.

⁵²⁴ למופע נוסף בכ"ל ראה מה שהערתי בערך "מהו (= מה הדין)" לכלאים ל ע"ד שו' 50. ולמופע

נוסף בכ"א ובקטע סבונה ראה מה שהערתי שם לבבא קמא ג ע"ד שו' 25. וישנו מופע נוסף בצורת

"מהן" בתוך ברייתא: שביעית לו ע"ד שו' 26 = חלה ס ע"א שו' 37, ואינו בתוספתא תרומות, פ"ב הי"ב,

עמ' 114 שו' 48, ולא במקבילה בתוספתא חלה, פ"ב הי"א, עמ' 282 שו' 45. ולכן, אפשר שהוא תוספת

של גרסן בתוך הברייטא. ואם כן, הרי לנו עוד מופע אמוראי כפול נוסף של ביטוי זה. ועיין מבואות

לסה"א, עמ' 431, לו ע"ד, שו' 26; שם, הע' 19. ובכ"א, עמ' 82 שו' 44: "מן הצדדין (ארבע אמות) מה

הן", ולייתא בבבא בתרא יג ע"ג שו' 4 בד". וראה מה שהגיה בה ליברמן בתוכפ"ש, בבא בתרא, ריש

עמ' 334, ד"ה ובירושלמי; ירושלמי נזיקין, עמ' 182, שו' 44-45. וצ"ע.

⁵²⁵ עניין המופע הזה הוא מה דינם, כמו בערך הקודם. אלא שבערך הקודם הביטוי "מה הן" מסיים

את השאלה, וכאן הוא בא באמצע מאמר. והוא הדין למופע הבא בכתובות. וכיוצא בזה כתבתי להלן

בריש ערך "מהו (= מה הדין)".

⁵²⁶ ראה: על הירושלמי, עמ' 7, ד"ה כתובות; תוכפ"ש, פאה, עמ' 185, שו' 35-36; שם, הע' 30. ומופע

זה שייך אחרי ההגהה לערך מהו (וכללית; בלשון שאלה או קושיא).

⁵²⁷ ראה תוכפ"ש, נדרים, סוף עמ' 477. וכסגנון זה לעיל, שם, נב ע"א שו' 21 (ושם: "אהן").

מה הן (!) דתנינן... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתנינן... הדא אמרה....

מה הן (!) לרבנן ע"ע מניין לרבנן.

מה הן ש- הוריות מה ד ש' 63, מו א ש' 6.

מה הן שאל להן והן שאל להן, לא שמעינן (!) מינה כלום 528 **כלאים** לב ג ש' 13

(צ"ל: שמענן) 529, **כתובות** לה ב ש' 17 (הין, דשאל, להון; וצ"ל: להין, והן שאל להן לין),

צ"ל: שמענן).

מה הן קיימין ע"ע מה אנו קיימין.

מה הפרט מפורש **שבועות** לד ג ש' 55.

מה הפרט מפורש... אף אין לי אלא... (!) מעשר שני נג א ש' 4; עירובין כ ד

ש' 1-2 (מפרש) 530.

מה הפרט מפרש (!)... אף אין לי אלא... ע"ע מה הפרט מפורש... אף אין לי אלא... (?).

****מה ופליג** 531 **ברכות** י א ש' 59 (פליג) 532, יב ב ש' 43 (מהו פליג); **פאה** יו ד ש' 45;

דמאי כג א ש' 7 (ולא! תחת מה, פליג) 533, **כלאים** לב א ש' 5 (מפליג; תחת ופליג) 534;

שביעית לג ב ש' 52; **תרומות** מב ג ש' 42; **חלה** נט א ש' 12; **שבת** ד ב ש' 42, יב ג

ש' 16 (פליג) 535; **עירובין** כ א ש' 55, כג ד ש' 18; **יומא** מד ד ש' 62; **סוכה** נד ב ש' 37;

528 תרגום (אחרי ההגהה): מזה [ש]שואל את זה וזה [ש]שואל את זה, [עדיין] לא שמענו (כלומר,

למדנו) ממנה כלום! — ראה יפ"מ, נא ע"ג, ד"ה מה הן (והוא תרגם "שאל" בשלשן עבר). כלומר, שחכמים

רבים שאלו את השאלה הזאת מרבתייהם, ותשובת שאלתם אינה נהירה, עי"ש. וראה ההערה הבאה.

529 הנוסח ברישא בכי"ר כאן: "מן הן שאל להן" (עמ' 185 ש' 36). לפי זה, יתכן שיש לגרוס בד"ו

"מההן" תחת "מה הן", כלומר, מן ההן. ועל פי זה תרגמתי. וצ"ע.

530 לא כללתי את המופע שבמעשר שני נג ע"א ש' 3-2, כי הוא תנאי בוודאי, כעדות המקבילה

בעירובין כ ע"ג ש' 56 ואילך, המציעה את הדברים על ידי "תני רבי ישמעאל".

531 תרגום: מה! הוא חלוק?! ובלשונו של אפשטיין כלפי מופעים מסוימים של המונח: "החולקת

היא [כלומר, הברייתא — מ"ע] על משנתנו" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 76, ד"ה ברייתות; ריש עמ' 165,

ד"ה וכך). וביאר ליברמן: "והלשון 'מה ופליג' משמש בכל מקום בסיגנון שאלה, אם חולקים על משנה

או ברייתא או אמורא על חבירו, אבל לא אם יש סתירה בדברי עצמו" (ורוכ"פ, ריש עמ' 316, ד"ה

שמואל אמר). ולשימוש המונח ראה עוד מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 954, ד"ה הירוש' הביא.

532 הנוסח כאן בשב"ל, ס' פד, [מהד' בובר, ד"צ ירושלים תשל"א, עמ' לא (אבל שם: "ופליג"?)]:

"מה ופליג" (אהצ"ל, עמ' 144, ד"ה רבי אבא [עמ' 143]). ובספר ההשלמה גורס: "מה פליגין" (אהצ"ל,

שם, עמ' 143) — ראה ספר המאורות לרבינו מאיר ב"ר שמעון המעילי מנרבוניה, וספר ההשלמה לרבינו

משולם ב"ר משה ב"ר יהודה מבדריש, על מסכתות ברכות ופסחים, מהד' בלוי, ניו-יורק תשכ"ד, עמ' רלז.

533 להגהות ראה אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 397, הע' 19. והוא הגיה שם: "מא (= מה) ופליג",

"כלשון הירוש' תמיד". אבל אין זה תמיד לשון הירושלמי, כמו שיוצא מכמה מופעים שפָּעַד. ונראה,

שאפשטיין יגיה כך בכולם על פי הרוב. ונראים דבריו.

534 הנוסח כאן בכי"ל לנכון: "ופליג" (עמ' 147 ש' 36) — ראה: מבואות לסה"א, עמ' 418, לב ע"א,

ש' 5; שם, הע' 5; אהצ"ל, ריש עמ' 71, ד"ה מה דאמר רב [עמ' 70]. ושניהם ציינו לנוסח התשב"ץ, ח"ג,

סי' שכד, ולפירוש, עי"ש.

535 הנוסח כאן בכי"ל: "ופליג" (עמ' 361 ש' 27), וכן צריך לומר, "כי זהו הסיגנון הרגיל בירושלמי" —

ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 164, ד"ה מה פליג.

****מה ופליג (המשך) תענית סג ג ש' 40; יבמות ג ד ש' 31 (פליג), י ד ש' 31 (פליג); סוטה יו ד ש' 12 (מהו פליג); כתובות כו ב ש' 62; גיטין מה ב ש' 6, מח א ש' 1; נזיר נז ד ש' 46; בבא קמא ז ג ש' 5 (פליג), שם ש' 36; בבא מציעא יא ד ש' 35 (פליג); עבודה זרה מה ב ש' 44; נידה נ א ש' 53648. ועיין עוד ערך מה פליגין (= מה ופליג).**

מה זו... אף מה שנאמר במקום אחר... פאה יט ב ש' 17-18, שם ש' 20. מה חדתון הוה לכוון (!) בבי מדרשא יומא דין⁵³⁷ יומא מ ג ש' 47 ול"ג הוה לכוון⁵³⁸. מה חדתין יימרון (!)⁵³⁹ גיטין מז א ש' 26 וצ"ל: חדתון, צ"ל: יומדין⁵⁴⁰. *מה חידות הוה לכוון בבי מדרשא יומא דין⁵⁴¹ בבא קמא ו ד ש' 45.

מה חמיית מימר ע"ע מה חמית מימר.

מה חמית... מימר (!) ע"ע מה חמית מימר.

מה חמית לומר (!) כן ע"ע מה חמית מימר כן.

מה חמית למימר ע"ע מה חמית מימר.

****מה חמית מימר⁵⁴² ברכות ב ג ש' 57 (ו-); שביעית לז ד ש' 35; מעשרות מט ד ש' 58; ביכורים סד ג ש' 39, סד ד ש' 8, שם ש' 19; שבת ו ג ש' 23; עירובין כב ב ש' 45 (ו-); פסחים לא ג ש' 51, לא ד ש' 24 (חמיית), לה א ש' 47 (צ"ל: +כן)⁵⁴³; יבמות ב ד ש' 13; כתובות לא ג ש' 51 (למימר), לד ג ש' 35; נזיר נו ג ש' 53; קידושין סב ד ש' 10 (למימר); בבא קמא ד א ש' 56-57 (חמית... מימר)⁵⁴⁴; שבועות לב ד ש' 35 (ו-), לג א ש' 3 (ו-), שם ש' 7, שם ש' 22, שם ש' 26, שם ש' 46; נידה מט א ש' 30⁵⁴⁵.**

⁵³⁶ למופעים נוספים ע"ע: פליג; פליגין. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "מה (בתמיהה)" לסוטה יט ע"ג ש' 60.

⁵³⁷ תרגום (אחרי ההגהה): מה חידשתם בבית המדרש היום הזה?

⁵³⁸ ליברמן מוחק "הוה לכוון" (גלינות הרש"ל, טופס ב'). אבל אפשר שיש להגיה "חידות" תחת "חדתון", כמו הלשון בביטוי שבבא קמא ו ע"ד ש' 45 שלקמן בסמוך, בערך "מה חידות הוה לכוון בבי מדרשא יומא דין"; או "חדתן", כלומר, חדשות. אחר כך ראיתי ועל פי הגהות ליברמן בטופס ג', וכן כתב בירוכ"פ, מבוא, עמ' כג, ד"ה וכן כתבו) שהנוסח כאן בכי"ל: "מה חדתון יומא דין" (ועמ' 498 ש' 27), והשלימו על הגליון: "הוה לכוון בבי מדרשא" — ראה מהד' האקדמיה, עמ' 573 ש' 48. ולפי זה נראה שהעיקר כדברי ליברמן האחרונים, ויש לדון גם "בבי מדרשא" כתוספת. על כל פנים, אין צורך בהשערותיי לגבי המילה "חדתון".

⁵³⁹ תרגום (אחרי ההגהה): מה חידשתם היום?

⁵⁴⁰ כך הגיה ליברמן (ירוכ"פ, מבוא, עמ' כג, ד"ה וכן כתבו; גלינות הרש"ל, טופס ב'). וראה עוד רוזנטל, ירושלמי נזיקין, מבוא, עמ' י, הע' 9 והע' 10. וראה עוד קוטשר, מחקרים, עמ' קעט, ד"ה באשר.

⁵⁴¹ תרגום: מה חידוש היה לכם בבית המדרש היום הזה?

⁵⁴² תרגום: מה ראית לומר?

⁵⁴³ ההגהה על פי קטע לויגר, עמ' רפב ש' 4. וכן הוא במקבילה בשבת ד ע"ג ש' 35 (אבל שם: "לומר"). (ושתא"י (עמ' 232, סד"ה דר' יעקב [עמ' 231]) מגיה: "אית דבעי מימר".

⁵⁴⁴ להגהה ראה כי"א, עמ' 10 ש' 22.

⁵⁴⁵ למופע נוסף מסופק ע"ע מה בעית מימר.

מה טעמ' לא אמר ר' (!) ור'

מה חמית מימר כן⁵⁴⁶ שבת ד ג שו' 35 (לומר!); יומא לט ב שו' 47 (מאי, מימור); כתובות כח ב שו' 13; גיטין נ ב שו' 54732.

מה חמיתה⁵⁴⁸ מימור לן הדא מילתא⁵⁴⁹ סנהדרין כ א שו' 6 ור', חמית, מימר, לן לי, הא!; הוריות מז א שו' 41.

מה טיבה (בלשון קושיא)⁵⁵⁰ סוטה יו ב שו' 46, שם שו' 49 (מאי)⁵⁵¹.

מה טע' ע"ע מה טעמא.

מה טע' דבית הלל ע"ע מה טעמון דבית הלל.

מה טע' דבית הלל ע"ע מה טעמון דבית הלל.

מה טע' דר' ע"ע מה טעמא דר'.

מה טע' דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

מה טעם ע"ע מה טעמא.

מה טעם אמרו ברכות ב ד שו' 42, ד ב שו' 66; ביכורים סד א שו' 5524, שם שו' 62; פסחים לא א שו' 40, לה א שו' 39; סוטה כא א שו' 33; גיטין מז א שו' 49.

מה טעם (!) דבית שמאי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.

מה טעם (!) דר' ע"ע מה טעמא דר'.

מה טעם (!) דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

מה טעם (!) דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

מה טעמ' ע"ע מה טעמא.

מה טעמ' דבית שמאי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.

מה טעמ' דבית שמי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.

מה טעמ' דר' ע"ע מה טעמא דר'.

מה טעמ' דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

מה טעמ' דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

מה טעמ' לא אמר ר' (!) ור'⁵⁵³ יבמות ז ג שו' 6 (צ"ל: דר' תחת לא אמר ר')⁵⁵⁴. ועיין עוד ערך מה טעמון דר' ור'.

⁵⁴⁶ תרגום: מה ראית לומר כך?

⁵⁴⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה חמית מימר.

⁵⁴⁸ לצורה "חמיתה" ראה מה שהערתי בערך "קריתה (במקרא)".

⁵⁴⁹ תרגום: מה ראית לומר לנו את הדבר הזה?

⁵⁵⁰ לא כללתי כאן את המופעים הבאים בניחותא, כגון מעשר שני נו ע"ב שו' 5, והמקבילה ביבמות

ח ע"א שו' 48. וכן לא כללתי ברשימה את "מה טיבו" שבתענית סט ע"א שו' 62, שהוא לשון חדיט. וכן לא כללתי את "ומה הוה טיביה" שבשבת ד ע"ד שו' 18 (במקבילה שבתרומות מח ע"ב שו' 25: "מה טבייה [ע"]"), כי הוא דיאלוגי. ולא כללתי את "מה טיבן" שבברכות ד ע"ג שו' 16, כי הוא תנאי — ראה מלמד, מה"ת, עמ' 12, סי' סט.

⁵⁵¹ הנוסח כאן בכ"ל: "מה טיבה" (עמ' 57 שו' 10), והסדר השגיר לכאן את לשון הבבלי.

⁵⁵² הלשון כאן בכ"ל: "מטעם" (עמ' 300 שו' 31), במילה אחת; ויאות — ראה מבואות לסה"א,

עמ' 496, סד ע"א, שו' 4; שם, הע' 8.

⁵⁵³ תרגום (אחרי ההגהה): מה הטעם של ר' ור'?

****מה טעמא⁵⁵⁵ ברכות ב ג ש' 23 (ו-), שם ש' 40 (מאי), ב ד ש' 47 (ומאי! וצ"ל: ומה),**
 ג ג ש' 58 (מ"ט), ג ד ש' 61 (טעם), ד ב ש' 41 (טעם), שם ש' 50 (ו-), טעם), ד ג ש' 8
 (טעם), שם ש' 28 (ו-), טעם), שם ש' 62 (טעם), ד ד ש' 12 (טעם), שם ש' 14 (טעם), ז
 ב ש' 44 (טעם), שם ש' 47 (טעם), ח א ש' 5 (טעם), ח ב ש' 33 (ו-), טעם), שם ש' 35
 (ו-), טעם), שם ש' 38 (טעם), ח ד ש' 13 (ו-), טעם), שם ש' 54 (טעם), שם ש' 58 (טעם),
 ט א ש' 2 (מאי!),⁵⁵⁶ שם ש' 3 (טעם), שם ש' 6 (טעם), שם ש' 7 (טעם), שם ש' 10
 (טעם), שם ש' 12 (טעם), ט ב ש' 12 (טעם), שם ש' 17 (טעם), ט ד ש' 25 (ו-), טעם),
 שם ש' 26 (טעם), יא ד ש' 13, יג א ש' 16 (טעמ'), יג ב ש' 35 (ו-), טעם), שם ש' 48,
 יד א ש' 17 (מאי), טעמ'), שם ש' 19 (טעם), שם ש' 26 (ו-), יד ב ש' 48 (מאי), יד ג
 ש' 24, יד ד ש' 2, שם ש' 4, שם ש' 25 (טעם); **פאה** יו א ש' 8 (ו-), שם ש' 10, שם
 ש' 24 (ו-), טעם), יו ב ש' 18 (טעם), שם ש' 46 (טעם), שם ש' 48 (טעם), שם ש' 50
 (טעם), יז א ש' 50 (טעם), יח א ש' 54 (טעם), כ ד ש' 52, כא ב ש' 1; **דמאי** כג ג
 ש' 55 (טעם), כד ד ש' 50 (טעם); **כלאים** לא א ש' 35 (טעם), לב ב ש' 3, לב ג ש' 6
 (ו-), טעם), שם ש' 8 (ו-), טעם); **שביעית** לג ד ש' 60 (ו-), טעם), לה ג ש' 29, שם ש' 35,
 שם ש' 38, לו ב ש' 37 (טעם), לו ד ש' 29 (טעם); **תרומות** מא א ש' 31 (ו-), טעם), מב
 ד ש' 16, מה ב ש' 57 (טעמ'), מה ג ש' 2; **מעשרות** מט א ש' 53 (מאי), נא ד ש' 23;
מעשר שני נו ב ש' 46, שם ש' 51; **חלה** נח ג ש' 44 (טעם); **ביכורים** סה ג ש' 33
 (טעמ'); **שבת** ג א ש' 32 (ו-), שם ש' 35, שם ש' 37 (ו-), ד ג ש' 54 (ומאי! וצ"ל: ומה),
 ה ב ש' 7 (ו-), ח ג ש' 46, ח ד ש' 16 (ו-), שם ש' 17 (ו-), שם ש' 19 (מ"ט), ט ג ש' 33
 (ו-), טעמ'), ט ד ש' 12 (ו-), י ג ש' 29, יא א ש' 30, יב א ש' 25, יב ד ש' 12, יג ג
 ש' 63, טו א ש' 26; **עירובין** כב ב ש' 37; **פסחים** כז ד ש' 61, ל ד ש' 4 (טעם), לב
 ב ש' 39, לד ב ש' 39 (טע'), לו ד ש' 52 (טעמ') [= טעמיה]⁵⁵⁷, שם ש' 54! (צ"ל: טעמיה);
יומא לח ב ש' 31 (טעמ'), שם ש' 43 (טעמ'), מ ב ש' 36 (מאי), מ ג ש' 42 (טע'), מד
 ב ש' 23, שם ש' 24, מה ב ש' 50; **שקלים** מט ג ש' 13, שם ש' 51 (מאי), נ א ש' 10,
 שם ש' 33, שם ש' 37; **סוכה** נד ג ש' 17 (טעמ'), שם ש' 18, שם ש' 64, נד ד ש' 2,
 שם ש' 39, נה א ש' 55, נה ב ש' 64 (טעמ'); **ראש השנה** נז א ש' 6, שם ש' 37, שם
 ש' 39, שם ש' 54, שם ש' 58, נז ב ש' 3, שם ש' 16, שם ש' 28, שם ש' 42, נט א
 ש' 23; **תענית** סג ד ש' 11, שם ש' 16, שם ש' 53, סד א ש' 12, שם ש' 13, שם ש' 15
 (2x; טעמ'), שם ש' 17 (טעמ'), שם ש' 18, שם ש' 26, שם ש' 27, שם ש' 49, שם
 ש' 53, שם ש' 61, סד ב ש' 22, שם ש' 29, סד ג ש' 21, שם ש' 26, סד ד ש' 8,

⁵⁵⁴ ההגהה על פי קטע זוסמן, עמ' 99, טור ד2 ש' 3. וגם שם: "טעמ'". ועדיף לפתור: "טעמון".
 וכסגנון זה להלן, ערך "מה טעמון דר' ור'".
⁵⁵⁵ תרגום: מה הטעם?
⁵⁵⁶ ראה אהצו"י, עמ' 121, ד"ה ולא עוד.
⁵⁵⁷ לפתרון "טעמיה" כאן ובמופע הבא ראה ההערה האחרונה בערך "אין יסבור ר' כר', מה
 טעמא (ו)".

****מה טעמא** (המשך) שם שר' 9, סה ג שר' 7, סה ד שר' 27 (טעמ'), סו ד שר' 21, שם שר' 22, שם שר' 23, סז א שר' 7, סט ב שר' 30; **מגילה** ע א שר' 3, שם שר' 14, ע ד שר' 51, שם שר' 59 (טעמ'), עא ג שר' 2, שם שר' 30, שם שר' 31, עא ד שר' 22, עב ג שר' 29, שם שר' 40, עב ד שר' 1, שם שר' 6 (טעמ'), שם שר' 10, עג ב שר' 33, עג ג שר' 1, עד ג שר' 7 (ור'), עה ג שר' 33; **חגיגה** עו ג שר' 25 (טעמ'), שם שר' 34, עו ד שר' 28, עז א שר' 15, עז ג שר' 45 (טעמ'), עז ד שר' 15; **מועד קטן** פג ב שר' 31, שם שר' 49, שם שר' 52, פג ג שר' 48, פג ד שר' 5; **יבמות** ו ב שר' 56 (ומאי! וצ"ל: ומה, טעמ'), ט ג שר' 31 (ומאי), שם שר' 59 (ור'), טע"א, ט ד שר' 4 (ומאי), טע"א, שם שר' 6 (ור'), טעמ"א, י א שר' 36 (ומאי), יא ד שר' 34; **סוטה** יז א שר' 24 (ומאי), יט ב שר' 39, כ ג שר' 41 (ור'), שם שר' 43, כא ב שר' 48, כא ד שר' 13, כג ג שר' 59; **כתובות** כח ג שר' 61 (ומאי, טעמ'), כט א שר' 160 (טעם); ל"ג⁵⁵⁸, ל ב שר' 1 (ומאי), ל ג שר' 41, לה א שר' 10 (ומאי), לה ב שר' 11, שם שר' 14; **נדרים** לה א שר' 62, מא ב שר' 38 (ומאי); **גיטין** מט ג שר' 2; **נזיר** נא ב שר' 50 (ומאי), שם שר' 59 (טעמ'), שם שר' 64 (ומאי), נא ג שר' 1 (ומאי), נד ג שר' 45, נה ג שר' 5, נו ד שר' 2 (טעם); **קידושין** נח ג שר' 6 (טעם), שם שר' 11 (טעם), נט ג שר' 54, נט ד שר' 44, שם שר' 46, שם שר' 51, ס ג שר' 31, שם שר' 33, שם שר' 37, סא א שר' 51 (מ"ט), שם שר' 56, סא ג שר' 31, שם שר' 33, שם שר' 40 (מ"ט), שם שר' 63, סא ד שר' 11, שם שר' 16, שם שר' 33 (ור'), טעם), שם שר' 41 (טעם), שם שר' 54, שם שר' 58, סד ג שר' 20, שם שר' 21 (ומאי), טעמ"א, סה ג שר' 47, שם שר' 50, סו א שר' 11 (טעמ'); **בבא מציעא** יא ב שר' 38 (ומאי! וצ"ל: ומה); **סנהדרין** יח א שר' 49 (טעם), כב א שר' 54 (טעם), כב ב שר' 25 (ומאי), כד ג שר' 28, שם שר' 38, כה ב שר' 3, כה ג שר' 39, כו ד שר' 58 (ור'), כז ג שר' 40, שם שר' 41 (ור'), שם שר' 44, כז ד שר' 19, שם שר' 28, שם שר' 51, כח א שר' 16 (ומאי), כח ב שר' 8 (ור'), כט ב שר' 41, שם שר' 51, שם שר' 57, שם שר' 62, כט ג שר' 2 (ומאי), שם שר' 15 (ור'), שם שר' 18, שם שר' 26, שם שר' 45, שם שר' 49, שם שר' 55, שם שר' 56, ל א שר' 37, שם שר' 45; **שבועות** לג ב שר' 43 (ומאי), לה ב שר' 35, שם שר' 37, לז א שר' 55 (ומאי), שם שר' 57 (ור'), לח ד שר' 31 (ומאי! וצ"ל: ומה); **עבודה זרה** מ ג שר' 16 (ור'), טעם), שם שר' 19 (ור'), טעם), שם שר' 20 (ור'), טעם), מב ב שר' 58, שם שר' 60 (ור'), מב ד שר' 12 (ור'), מג א שר' 17 (ור'), שם שר' 54 (ור'), טעם), מד א שר' 49 (ור'), טעם), שם שר' 50 (ור'), טעם); **הוריות** מה ד שר' 9 (ור'), מז ב שר' 11 (ור'), מז ג שר' 26 (ור'), שם שר' 27 (ור'), טעם), שם שר' 56 (ומאי), מח ב שר' 49 (ור'), שם שר' 61, מח ג שר' 10 (ור'), שם שר' 11 (ור'), שם שר' 51 (ור'). ועיין עוד ערך מאי (!) טעמ' דמאן דמר.

מה טעמא אמרו הלכה כר' (!) ע"ע מה טעמא דר'.

***מה טעמא דאהן תנייא**⁵⁵⁹ **בבא מציעא** ט ד שר' 26.

מה טעמא דבית הלל ע"ע מה טעמון דבית הלל.

מה טעמא דבית שמאי ע"ע מה טעמון דבית שמאי.

⁵⁵⁸ ראה: תש"ק, עמ' 71, סי' 108 [עמ' 70]; מבוא לנוה"מ, עמ' 12, הע' 9.

⁵⁵⁹ תרגום: מה הטעם של התנא הזה?

מה טעמא דר'⁵⁶⁰ **ברכות** ג א שו' 34 (ומאי! וצ"ל: ומה), שם שו' 46 (ור', טעמיה), ד ד שו' 31 (מ"ט), ה ב שו' 26 (מ"ט), ז א שו' 2 (טעם!); **פאה** יו ג שו' 60, שם שו' 62, שם שו' 63, שם שו' 64 (טעמיה), יז ג שו' 54, שם שו' 61, שם שו' 63 (טעמ'), שם שו' 64 (טעמ!); **דמאי** כד א שו' 35 (טעם!); שם שו' 38 (טעם!); שם שו' 63, כד ב שו' 1, שם שו' 5, שם שו' 18 (טעם!); כה ב שו' 53 (מאי!), כו ב שו' 3, שם שו' 30! (מאי!); צ"ל: מודה ר' — תנאי!;⁵⁶¹ כו ג שו' 42, שם שו' 43 (ור'), שם שו' 46, שם שו' 47, שם שו' 48 (למה! וצ"ל: ומה);⁵⁶² **כלאים** כו ד שו' 39, כז ב שו' 54 (טעמ!); כז ד שו' 2, שם שו' 25, לא ב שו' 36 (טעם!); **שביעית** לד ג שו' 26, שם שו' 29 (טעמ!); לו א שו' 10, לט א שו' 1, שם שו' 5 (טעמ!); שם שו' 6 (טעם!); שם שו' 42, שם שו' 43, שם שו' 44; **תרומות** מ ג שו' 21, מא ד שו' 37, מב ד שו' 57, מד ד שו' 36, מה ב שו' 53, מה ג שו' 9, מח ב שו' 29 (טעמ!); שם שו' 30, שם שו' 32 (מאי!), שם שו' 33 (מאי!); **מעשרות** נ ד שו' 60, נא א שו' 20; **מעשר שני** נב ג שו' 57 (מאי!), שם שו' 58 (ומאי! וצ"ל: ומה), שם שו' 61, נג ד שו' 3, נד ג שו' 1; **חלה** נז ד שו' 14, נח ב שו' 25 (2x); טעמ' 1, שם שו' 52 (מ"ט), שם שו' 53 (טעמ!); נט א שו' 13, ס ב שו' 51, שם שו' 52, שם שו' 53; **ערלה** סא ב שו' 47, סא ד שו' 42 (טעמ!); סב ג שו' 9, סג ב שו' 12 (2x); טעמ!; שם שו' 13 (טעמ!); שם שו' 32; **שבת** ד ד שו' 63 (ור'), ח ב שו' 38 (ור'), ט ד שו' 24 (ור'), יא ד שו' 20, יב ב שו' 11, יב ג שו' 54, יג ד שו' 41; **עירובין** יח ג שו' 49, יט ב שו' 40, כא א שו' 28 (צ"ל: דרבנן תחת דר')⁵⁶³; **פסחים** כז ג שו' 41, שם שו' 43, כח ד שו' 60, לב ג שו' 6 (טעמ!); לג ב שו' 1, לד ג שו' 24 (טע'), שם שו' 25 (טע'), לה א שו' 28 (טע'), לה ד שו' 33, שם שו' 34, שם שו' 35 (מ"ט), לו א שו' 25, לו ד שו' 46; **יומא** לט א שו' 5, לט ב שו' 49 (טע'), שם שו' 50, לט ד שו' 44, מ ג שו' 35, שם שו' 51, מא ד שו' 52, מב ב שו' 5, שם שו' 6, מה ג שו' 26, שם שו' 38; **שקלים** מח ב שו' 2 (2x); טעמ' 2, שם שו' 18, מט ד שו' 55, שם שו' 58; **סוכה** נב א שו' 13, שם שו' 17, נג א שו' 39; **ראש השנה** נח ד שו' 16 (טעמיה); **ביצה** סא א שו' 51 (טעמ!); שם שו' 52 (טעמ!); **מגילה** עב א שו' 28, עב ג שו' 16! (צ"ל: מה טעמון דרבנן)⁵⁶⁴, עג ב שו' 45 (ור'), עה ג שו' 62 (טעמיה), שם שו' 63; **חגיגה** עו א שו' 1 (טעמ!); **מועד קטן** פ ב שו' 27, שם שו' 32; **יבמות** ג ג שו' 22 (טע'), שם שו' 26 (טע'), ו ג שו' 50 (מאי!), טעמ!; שם שו' 53, ז א שו' 16 (ומאי! וצ"ל: ומה), ט ג שו' 54 (ור'), יא ג שו' 55 (מ"ט), יא ד שו' 39 (ור'), יב ד שו' 22 (ור'), יג ד שו' 42 (מאי!), טו ג שו' 25 (טעמ!); **סוטה** יו ב שו' 31 (ור'), שם שו' 41 (טעמ!); יח ב שו' 46 (ור'), יח ד שו' 8, שם שו' 15, כב ד שו' 21, שם שו' 23, כג ג שו' 22, שם שו' 23, שם שו' 50; **כתובות** כה ג שו' 9 (ור'), כז ג שו' 48 (מאי!);

⁵⁶⁰ תרגום: מה הטעם של ר'?

⁵⁶¹ ההגהה על פי הברייתא בתוספתא מעשר שני, פ"ד הי"ב, עמ' 266 שו' 46. ועיין תוכפ"ש, מעשר

שני, ריש עמ' 774, ד"ה מודה ר' יוסה.

⁵⁶² ראה מהד' לונץ, מ ע"א שו' 18, שם, ציון יב.

⁵⁶³ ראה ירוכ"פ, עמ' 264, ד"ה יאות.

⁵⁶⁴ ההגהה על פי הק"ע, טו ע"ב, ד"ה ה"ג מ"ט דרבנן. וכבר החליף ליברמן על פיו את המונח

המקביל "מה טעמון דרבנן" שבשורה 18 — ראה מה שהערתו בערך "מה טעמון דרבנן" על אתר.

****מה טעמא דר'** (המשך) כז ד שו' 157 (מ"ט, צ"ל: דרבנין תחת דר'⁵⁶⁵), כט א שו' 59 (ואמרו הלכה כר'! תחת דר'⁵⁶⁶, לא ג שו' 36; **נדרים** לח א שו' 53 (מאיו);⁵⁶⁷ לח ד שו' 53 (מאיו), לט ד שו' 11, שם שו' 35 (מאיו), שם שו' 36 (מאיו), מ א שו' 51, מ ג שו' 1, מב א שו' 38, מב ג שו' 59 (מאיו); **גיטין** מג ד שו' 12 (ור', מד ב שו' 42 (ור', מה ג שו' 25 (מאיו), מח א שו' 33, שם שו' 36, שם שו' 40 (מאיו), מח ד שו' 30 (של ר'!), מט א שו' 35, נ א שו' 32; **נזיר** נא ב שו' 16 (מ"ט), נב א שו' 12, נג ג שו' 38 (מאיו), נד ד שו' 1, שם שו' 2, שם שו' 5, נה א שו' 39; (ל"ג מה)⁵⁶⁸, שם שו' 40; (ל"ג מה), נו ב שו' 43 (מאיו), נח א שו' 11 (טעמא); **קידושין** נח ד שו' 57 (מאיו), שם שו' 60, נט ג שו' 47, סא ג שו' 26, שם שו' 27 (א2), סא ד שו' 13, סג א שו' 3, שם שו' 4, שם שו' 64, סה ג שו' 35 (מאיו); **בבא קמא** ג א שו' 41, ג ד שו' 52 (מאיו), ד ב שו' 17 (מאיו), ד ג שו' 33 (מאיו), ז א שו' 3 (מאיו); **בבא בתרא** טו א שו' 55 (מאיו), אמר ר'! תחת דר'⁵⁶⁹, יו ב שו' 16 (מאיו), שם שו' 24; **סנהדרין** יט א שו' 29 (טעמיה), שם שו' 30 (טעמיה), שם שו' 31 (טעמיה), שם שו' 33 (טעמיה), יט ג שו' 36⁵⁷⁰, כא א שו' 2 (מאיו), כא ד שו' 35 (מאיו, טעמא), כב ד שו' 46 (מאיו), שם שו' 47 (מאיו, טעמא), כג ג שו' 19, כד ג שו' 48, כה ג שו' 50; (צ"ל: דרבנין תחת דר')⁵⁷¹, כה ד שו' 11, שם שו' 16, כו ג שו' 19, כז ד שו' 24, כז א שו' 4, שם שו' 25, שם שו' 29, כז ב שו' 28; (צ"ל: מה טעמון דרבנין)⁵⁷², ל א שו' 25, שם שו' 26; **מכות** לא ג שו' 39 (טעמיה), לב א שו' 12; **עבודה זרה** מג א שו' 54, מד ב שו' 14 (א2); **הוריות** מו ב שו' 13, שם שו' 15, שם שו' 16, מז ג שו' 58⁵⁷³.

מה טעמא דרבנין ע"ע מה טעמון דרבנין.

מה טעמא דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנין.

מה טעמא של ר' (!) ע"ע מה טעמא דר'.

⁵⁶⁵ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁵⁶⁶ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 12, ד"ה (ורבי זעירא; שם, הע' 8 (ושם: "ושתי נוסחאות הן").

⁵⁶⁷ לדעת הק"ע ואפשטיין, יש לשחלף את המונח הזה עם זה דלקמיה שו' 54 (כלומר: "מאי טעמא דרבנין"), ולגרוס: "מאי טעמא דרבנין... מאי טעמא דר'" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 644, ד"ה ובירוש'.
⁵⁶⁸ ההגהה כאן ולקמן שו' 40, על פי ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 454, ד"ה טעמא. ולפירוש, ראה מה שהערת לעיל, ערך "טעמא דר'", בהערה לפסחים לב ע"א שו' 19.

⁵⁶⁹ ההגהות על פי כ"א: "מה טעמ' דר'" (עמ' 94 שו' 57) — ראה: תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 383, ד"ה ובמשנתנו; ירושלמי נזיקין, עמ' 205, ד"ה מה טעמ'.

⁵⁷⁰ ליברמן מגיה כאן על דרך אולי: "תני ר' חייא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וצ"ע.

⁵⁷¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁵⁷² ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

⁵⁷³ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: טעמא דר'; מה טעמון דרבנין. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערת בערך "מה טעמון דרבנין" לסנהדרין יט ע"ג שו' 37. וליברמן ואפשטיין השלימו עוד מופע בבבא קמא ז ע"א שו' 3 על פי האו"ז — ראה: תש"ק, עמ' 39, סי' 37; שם, הע' 42; מבואות לשה"א, עמ' 304, ד"ה הרי (אצל שניהם: "מ"ט דר'"). וכן הוא בכ"א, עמ' 35 שו' 53 (ושם: "מה טעמ' דר'").

מה טעמהוון דבית הלל ע"ע מה טעמוון דבית הלל.

מה טעמהוון דבית שמאי ע"ע מה טעמוון דבית שמאי.

מה טעמהוון דרבנין ע"ע מה טעמוון דרבנין.

מה טעמוון (!)⁵⁷⁴ **חגיגה** ע"ב ש' 18⁵⁷⁵.

מה טעמוון דבית הלל⁵⁷⁶ **ברכות** י"א ד ש' 34 (טעמהוון), י"ב א ש' 19, ש"ס ש' 53 (ו-), ש"ס ש' 56 (ו-); **מעשר שני** נו ג ש' 6 (טעמא); **שבת** ג ג ש' 4 (ו-), טעמיהוון, ג ד ש' 59 (ו-), טעמהוון; **פסחים** לו ב ש' 31 (טעמ'), ל"ז ג ש' 47 (טעמ'), הילל; **ביצה** ס א ש' 2; **חגיגה** ע"ז ג ש' 63; **יבמות** י"ג ב ש' 52; **קידושין** נח ג ש' 55 (טעמא); **סנהדרין** כ"ב ש' 39; **שבועות** לו ד ש' 27 (ו-), טעמא).

מה טעמוון דבית שמאי⁵⁷⁷ **ברכות** י"א ד ש' 31 (טעמהוון), י"ב א ש' 18, ש"ס ש' 52 (טעמהוון), ש"ס ש' 55; **פאה** י"ז ב ש' 55 (טעמא); **דמאי** כ"ב ש' 32 (טעמ'); **מעשר שני** נ"ג ג ש' 55 (טעמ'), ש"ס ש' 58 (טעמא), נו ג ש' 5 (טעמא); **שבת** ג ג ש' 4 (ו-), טעמהוון, ג ד ש' 58 (ו-), טעמהוון; **פסחים** לו ב ש' 29, ל"ז ג ש' 46 (טעמ'), שמי; **ביצה** ס א ש' 1, ש"ס ש' 31 (טעמא); **חגיגה** ע"ז ג ש' 61, ע"ז ד ש' 3 (טעמ'); **יבמות** י"ג ב ש' 44 (טעמא), ש"ס ש' 51; **קידושין** נח ג ש' 47 (טעמא); **בבא מציעא** ט ב ש' 28 (ו-), טעמא; **סנהדרין** כ"ב ש' 39; **שבועות** לו ד ש' 20 (ו-), טעמא, ל"ח ג ש' 30 (ו-), טעמ'.

מה טעמוון דר' ור'⁵⁷⁸ **יבמות** ז ב ש' 57⁵⁷⁹.

מה טעמוון דרבנין⁵⁸⁰ **ברכות** ג א ש' 46 (ו-), טעמיין, דרבנן, ז ב ש' 25 (דרבנן); **פאה** י"ז ג ש' 38 (טעמא, דרבנן), י"ח ב ש' 38 (טעמא, דרבנן); **דמאי** כ"ב ש' 33 (טעמ'), כ"ד א ש' 35 (טעמ'), דרבנן, כ"ד ב ש' 19 (טעמיהוון); **כלאים** כ"ז ד ש' 22 (טעמא); **תרומות** מא ג ש' 54 (טעמ'), מ"ד ד ש' 40 (טעמא), מ"ז ד ש' 20 (טעמא); **מעשרות** נ"א א ש' 17 (טעמא); **חלה** נ"ז ד ש' 12 (טעמ'), ס א ש' 17 (טעמהוון); **ע"רלה** ס ג ש' 37; **ביכורים** ס"ד ב ש' 31, ס"ה ג ש' 3 (טעמא); **שבת** ה ד ש' 35 (ו-), דרבנן, ו ב ש' 12 (ו-), דרבנן, ז ב ש' 40 (ו-), דרבנן, ח ב ש' 39 (דרבנן), י"א ד ש' 21, י"ב ג ש' 55 (דרבנן); **עירובין** י"ח ג ש' 49 (טעמא, דרבנן), י"ט ב ש' 42 (טעמא, דרבנן); **פסחים** ל"ה א ש' 27 (טעמא, דרבנן); **יומא** ל"ח ג ש' 29 (טעמא, דרבנן), מ ג ש' 35 (טעמ'), דרבנן, ש"ס ש' 50 (טעמ'), דרבנן, מ"ב ב ש' 55 (טעמא, דרבנן); **סוכה** נ"ב א ש' 12 (דרבנן), ש"ס ש' 16 (דרבנן); **ראש השנה** נ"ח ד ש' 17 (טעמא, דרבנן); **תענית** ס"ט ג ש' 20 (דרבנן); **מגילה** ע"ב א ש' 29 (דרבנן), ע"ב ג ש' 18 (דרבנן); **צ"ל**: מה טעמא דר'⁵⁸¹; **חגיגה** ע"א ש' 1 (דרבנן); **יבמות** ז ב

⁵⁷⁴ תרגום: מה טעמם?

⁵⁷⁵ ראה מה שהגיה שת"א"י, סוף עמ' 321, ד"ה וחכ"א. וצ"ע.

⁵⁷⁶ תרגום: מה טעמם של בית הלל?

⁵⁷⁷ תרגום: מה טעמם של בית שמאי?

⁵⁷⁸ תרגום: מה טעמם של ר' ור'?

⁵⁷⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה טעמ' לא אמר ר' (ו) ור'.

⁵⁸⁰ תרגום: מה טעמם של החכמים?

⁵⁸¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. והוא ציין לק"ע [טו סוף ע"ב, ד"ה ה"ג מ"ט דר"ן].

מה טעמון דרבנן (המשך) ש' 55, ז ג ש' 1 (דרבנן), ח ב ש' 8 (ו-), יא ג ש' 56; **סוטה** יח ב ש' 47 (דרבנן), יח ד ש' 8 (טעמא), שם ש' 14 (טעמא, דרבנן), כג ג ש' 49 (טעמא); **כתובות** כה ג ש' 9 (טעמא, דרבנן), לג א ש' 38; **נדרים** לח א ש' 54 (מאי, טעמא)⁵⁸², מ ג ש' 1 (טעמא), מב א ש' 38 (טעמא); **גיטין** מד ב ש' 44 (טעמא), שם ש' 61 (ו-), טעמ'⁵⁸³!!; נ א ש' 33 (טעמא); **זר** נא ב ש' 16 (טעמא), נח א ש' 13; **קידושין** נט ב ש' 38 (טעמא), ס ב ש' 33, סו ב ש' 22 (טעמא); **סנהדרין** יט ג ש' 37 (טעמא, דרבנן)⁵⁸³, כא א ש' 3 (ומאי! וצ"ל: ומה, טעמה, דרבנן), כג ג ש' 20 (טעמא, דרבנן), כה ד ש' 12, כו ד ש' 25, כז א ש' 25, שם ש' 32, כז ב ש' 29! (צ"ל: מה טעמא דר')⁵⁸⁴, ל א ש' 25, שם ש' 26; **מכות** לא ג ש' 41; **עבודה זרה** מג א ש' 55 (טעמא, דרבנן); **הוריות** מז ג ש' 59 (טעמא, דרבנן)⁵⁸⁵.

מה טעמון דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

מה טעמיה דר' ע"ע מה טעמא דר'.

מה טעמיהון דרבנן ע"ע מה טעמון דרבנן.

מה יעביד הדין סבורא דלא יליף ולא שימש (!)⁵⁸⁶ **שבת** ו א ש' 31 (צ"ל: שמיש)⁵⁸⁷. **מה כאן... אף כאן... שבת** ב ד ש' 16; **יומא** לט ד ש' 28; **סוכה** נא ד ש' 57; **מגילה** עה ב ש' 2, שם ש' 3; **חגיגה** עט ד ש' 36, שם ש' 40; **כתובות** כה א ש' 33, שם ש' 33-34. ועיין עוד ערך אי (!) מה כאן (!!) אף כאן... (?).

מה כאן... אף להלן... (!) **שבועות** לה ג ש' 30, לו א ש' 58.

מה (!) כדון ע"ע מאי כדון.

מה כתב (!) ע"ע מה כתיב (בתמיהה).

מה כתוב (בלשון שאלה) **מגילה** עד ד ש' 58.

מה כתיב (בלשון שאלה)⁵⁸⁸ **ברכות** יא א ש' 45, שם ש' 46; **מגילה** ע א ש' 45, עד ד ש' 56.

⁵⁸² ראה מה שהערתי לעיל, ערך "מה טעמא דר'", לנדרים לח ע"א ש' 53.

⁵⁸³ ליברמן מגיה כאן "דרבי" תחת "דרבנן" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ונראים דבריו. עיין בבלי

שם, יז סע"ב.

⁵⁸⁴ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

⁵⁸⁵ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מה טעמא דר'. וליברמן הוסיף עוד מופע בערלה סב ע"ג ש' 9

על פי הגהת הגר"א — ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 434, ד"ה וברירושלמי (והלשון שם: "מה טעמא דרבנן"). ובגליונותיו, בטופס א', הגיה במעשר שני נב ע"ג ש' 62 "מ"ט דחכמי" תחת "מחבירו". ובטופס ב' לא מחק "מחבירו", אלא השלים לפניה: "מ"ט דרבנן דבר >ש<הוא נצטר" (האות "ש" קטועה בגליון, והושלמה על ידי — מ"ע). והרי לנו שני מופעים נוספים של מונח זה שחסרים בירושלמי שלנו.

⁵⁸⁶ תרגום: מה יעשה הקבור הזה שלא למד ולא שימש (כלומר, את החכמים)! ופירוש סבור: "תלמיד

דסבר ולא גמר" (מבוא לנוה"מ, עמ' 673, הע' 1).

⁵⁸⁷ ההגהה על פי שרי"ר, עמ' 76 ש' 5.

⁵⁸⁸ תרגום: מה כתוב?

מה כתיב (בתמיהה)⁵⁸⁹ **ברכות** ב ד ש' 35 (מיו)⁵⁹⁰; **עירובין** כא א ש' 56, שם ש' 58; **פסחים** לג ב ש' 36 (מיו)⁵⁹¹, שם ש' 37 (מיו)⁵⁹²; **סוטה** כא ד ש' 29 (מיו)⁵⁹³; **קידושין** סא ד ש' ⁵⁹⁴26; **סנהדרין** יט ב ש' 33, שם ש' 39; **שבועות** לג ד ש' 64 (כתבו!).

מה כתיב... ושתק (בתמיהה)⁵⁹⁵ **סוטה** כד א ש' 13.

מה כתיב בתריה⁵⁹⁶ **ברכות** ב ד ש' 6, שם ש' 54, ד ד ש' 60, ה א ש' 27, יג ב ש' 16; **ביכורים** סה ג ש' 60; **יומא** מג ד ש' 36; **שקלים** מט ד ש' 5; **סוכה** נה ב ש' 12; **ראש השנה** נט ג ש' 26, שם ש' 48; **תענית** סה ב ש' 17, סה ד ש' 18; ול"ג מה, כתיב — ציון למדרש, ל"ג בתריה)⁵⁹⁷, סו ג ש' 28, שם ש' 55; **מגילה** עד ג ש' 7 (ו-); **חגיגה** עז ג ש' 24, עח ד ש' 24; **סוטה** כב ג ש' 37; **קידושין** סא ד ש' 42, סה ב ש' 28, סה ד ש' 53; **סנהדרין** כח ב ש' 35 (ו-); **עבודה זרה** מב ג ש' 48 (ו-); **הוריות** מז ג ש' 49. **מה כתיב תמן**⁵⁹⁸ **ברכות** ט א ש' 5, יא ד ש' 3; **פאה** יו א ש' 12; **תענית** סה ב ש' 8; **בבא קמא** ו ג ש' 23; **סנהדרין** כ ג ש' 18 (ו-), כח ג ש' 11, כט ב ש' 6; **מכות** לא ד ש' 50 (ו-).

מה להלן... אף הכא... ע"ע מה להלן... אף הכא....

מה להלן... אף הכא...⁵⁹⁹ **יבמות** ט ג ש' 52; **קידושין** סה ג ש' 32 (אוף).

מה להלן... אף כאן... **שקלים** נ ב ש' 35, נ ד ש' 42, שם ש' 44; **מגילה** עה ב ש' 12-11; **סנהדרין** כא ג ש' 16-17, שם ש' 18-19; **שבועות** לג א ש' 45, לה ב ש' 27-26, שם ש' 29, לה ג ש' 29-30, לו א ש' 58, לו ב ש' 4, לח ג ש' 5-6; **עבודה זרה** מה ב ש' 9-10?⁶⁰⁰.

מה להלן... אף כאן כן **שבועות** לה ג ש' 35-36.

מה להלן... והכא...⁶⁰¹ **יומא** מב ב ש' 24. ועיין עוד ערך אי (!) מה להלן... וכא....

מה להלן ב"ח... הכתוב מדבר, אף כאן ב"ח... הכתוב מדבר (!) סנהדרין כב ב ש' 27-26.

589 תרגום: מה כתוב?!

590 להגהה ראה כ"ר, עמ' 444 ש' 12.

591 להגהה ראה המקבילה שבעירובין כא ע"א ש' 56 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

592 להגהה ראה המקבילה שבעירובין כא ע"א ש' 58 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

593 ההגהה על סמך שאר המופעים.

594 הלשון חסרה כאן, ויש להשלמה על פי שרי"ר, עמ' 228 ש' 22. וציון להשלמה זו כ"ץ, ב,

עמ' 162, הע' 4.

595 תרגום: מה כתוב... ושתק?!

596 תרגום: מה כתוב אחריו?

597 ראה שרי"ר, עמ' 176 ש' 11.

598 תרגום: מה כתוב שם?

599 תרגום: מה להלן... גם כאן....

600 למופע קרוב שנשתבש ע"ע אי (!) מה כאן (!).... אף כאן... (!).

601 תרגום: מה להלן... גם כאן....

מה (!) לי ע"ע למה לי.

מה לי... מה לי... פאה יט א שו' 35! ול"ג מה לי¹, צ"ל: אפילו תחת מה לי²;⁶⁰²

תרומות מג ג שו' 30-31; מעשרות מט ד שו' 58.

מה לנו ללמוד מן ברכות ה א שו' 26.

מה מודע לי ע"ע מאן מודע לי.

מה מיעטת בו נזיר נז ג שו' 16.

מה מעשה אירע לידך עבודה זרה מב א שו' 4.

מה מעשה בא לידך ביצה ס ג שו' 3; קידושין סד ד שו' 16.

מה מפליג (!) ע"ע מה ופליג.

מה (!) מפליגין ע"ע מה פליגין.

מה מפקא מביניהון ע"ע מה נפק מביניהון.

מה מפקה מביניהון ע"ע מה נפק מביניהון.

מה מצאנו בכל מקום... אף כאן... ברכות ז ג שו' 30 (מצינו); תענית סז ג שו' 44-43.

מה מצינו... אף... יבמות יב א שו' 26-27.

מה מצינו בכל מקום... אף כאן... ע"ע מה מצאנו בכל מקום... אף כאן....

מה מצינו בכל מקום... והכא⁶⁰³... גיטין מח ב שו' 23-22.

מה מקיים⁶⁰⁴ עירובין כב ג שו' 44 (ו-ו)⁶⁰⁵, שם שו' 45; פסחים לו ג שו' 51, לו ד שו' 59,

לז א שו' 3; יומא לח ג שו' 13, שם שו' 15; סוטה כא ד שו' 39; נדרים לט ד שו' 63;

סנהדרין יח ד שו' 37, כב ב שו' 33.

מה מקיים הדא (!) תניא ע"ע מה מקיים הדין תנייה.

מה מקיים הדין תניא ע"ע מה מקיים הדין תנייה.

מה מקיים הדין תניא⁶⁰⁶ סוטה כא ג שו' 44; קידושין נט ג שו' 39 (הדא); תניא,

שם שו' 40, שם שו' 45 (תניא), שם שו' 59.

מה מקיים ר'⁶⁰⁷ פאה כ ג שו' 26 (ו-ו), מקיים ל'ו, דר'ו⁶⁰⁸; דמאי כג ב שו' 17;

שביעית לו ב שו' 38, שם שו' 41, שם שו' 42; תרומות מב ב שו' 28 (קיים);⁶⁰⁹ מעשר

שני נב ג שו' 59; שבת ג ג שו' 60, יא ד שו' 29; פסחים לה ב שו' 60; יומא מא ד שו' 56,

⁶⁰² ראה תוכפ"ש, פאה, ריש עמ' 160; שם, הע' 17; שם, ד"ה וע"ז שואל. וצ"ע.

⁶⁰³ תרגום: גם כאן....

⁶⁰⁴ לפירוש המונח ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 279, ערך קים. וראה עוד: מבוה"י, טו סע"א,

ערך ולית ליה קיום; שתא"י, ריש עמ' 60, ד"ה אילין; ירוכ"פ, עמ' 349, ד"ה הדא פליגא.

⁶⁰⁵ להגהה ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 295, ד"ה מאן דמר (השני).

⁶⁰⁶ תרגום: מה מקיים התנא הזה? כלומר, כיצד הוא מיישב ומפרש.

⁶⁰⁷ תרגום: מה מקיים ר'? כלומר, כיצד הוא מיישב ומפרש.

⁶⁰⁸ להגהות ראה מהד' לונץ, מג ע"א שו' 25; שם, ציון יט.

⁶⁰⁹ להגהה ראה כ"ר, עמ' 222 שו' 2. ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 971, ד"ה וכך יוצא

(והוא הגיה שם בסתם: "מקיים"). וצ"ע.

****מה מקיים ר' (המשך)** מב א שו' 17; **שקלים** נ א שו' 39; **ראש השנה** נז א שו' 43; **סוטה** יו ב שו' 36, שם שו' 43⁶¹⁰, כא ג שו' 24; **כתובות** כז ד שו' 1; **נדרים** לו ג שו' 28, שם שו' 31, לז ב שו' 22; **קידושין** סא ג שו' 34, שם שו' 64, סא ד שו' 2, שם שו' 4, סג א שו' 4; **בבא קמא** ג א שו' 41, ג ד שו' 53 (ו-)⁶¹¹, ד ב שו' 61; **סנהדרין** יט א שו' 38; **שבועות** לד א שו' 29 (ו-); **עבודה זרה** מא ד שו' 36, מב ד שו' 38⁶¹².

מה מקיים ר' אהן קרייה⁶¹³ **עבודה זרה** לט א שו' 39.

מה מקיים ר' טע' דר' ע"ע מה מקיים ר' טעמיה דר'.

מה מקיים ר' טעמ' דר' ע"ע מה מקיים ר' טעמיה דר'.

מה מקיים ר' טעמא דר' ע"ע מה מקיים ר' טעמיה דר'.

מה מקיים ר' טעמא דרבנן ע"ע מה מקיים ר' טעמון דרבנן.

מה מקיים ר' טעמא דרבנן ע"ע מה מקיים ר' טעמון דרבנן.

מה מקיים ר' טעמון דרבנן⁶¹⁴ **שבת** יא ד שו' 22; **יומא** מה ג שו' 26 (טעמא); **סוטה** יח ד שו' 9 (טעמא, דרבנן), שם שו' 16 (טעמא); **נדרים** מב א שו' 40! (טעמא; צ"ל: מה מקיימין רבנן טעמא דר'⁶¹⁵).

מה מקיים ר' טעמיה דר'⁶¹⁶ **ברכות** ב ד שו' 19 (מן), שם שו' 34 (טעמא), יב ג שו' 18 (מאן)⁶¹⁷, **חלה** נח ב שו' 27 (טעמא), שם שו' 34 (טעמא); **עירובין** כב ב שו' 26 (טעמא)⁶¹⁸; **פסחים** כח ד שו' 62 (טעמא), לד ג שו' 25 (טעא), שם שו' 27 (טעא), לו א שו' 56 (טעמא); **תענית** סד א שו' 54 (טעמא); **הוריות** מח ג שו' 11 (טעמא), שם שו' 13 (ו-), טעמא).

מה מקיימים (!) ע"ע מה אנן קיימין.

***מה מקיימין בית הלל**⁶¹⁹ **בבא מציעא** ט ב שו' 28⁶²⁰.

מה מקיימין בית הלל טעמהון דבית שמאי⁶²¹ **פאה** יט ב שו' 21; **שבת** ג ד שו' 60 (טעמון); **שבועות** לח ג שו' 31 (ו-), דבית, טעמא).

⁶¹⁰ ראה מה שהגיה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 657, הע' 2.

⁶¹¹ ליברמן מציע על דרך אולי לגרוס כאן: "טעמיה דר'" — ראה: ירושלמי נזיקין, עמ' 115, שו' 139;

תוכפ"ש, בבא קמא, ריש עמ' 30.

⁶¹² למופעים נוספים ע"ע מה מקיימין רבנן.

⁶¹³ תרגום: מה מקיים ר' את הפסוק הזה? כלומר, כיצד הוא מפרש אותו.

⁶¹⁴ תרגום: מה מקיים ר' את טעמים של החכמים?

⁶¹⁵ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע מה מקיימין רבנן טעמא

דר'. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "מניין לרבנן" לשבת יא ע"ד שו' 23.

⁶¹⁶ תרגום: מה מקיים ר' את טעמו של ר'?

⁶¹⁷ למופע זה, ולמקביל לו בעירובין כב ע"ב שו' 26 הרשום להלן בפרק, ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 184,

ד"ה ירוש' עירובין.

⁶¹⁸ ראה מה שהערתי לעיל לברכות יב ע"ג שו' 18.

⁶¹⁹ תרגום: מה מקיימים בית הלל?

⁶²⁰ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "מה מקיימין דבית שמאי" לגיטין נ ע"ד שו' 30.

⁶²¹ תרגום: מה מקיימים בית הלל את טעמים של בית שמאי?

מה מקיימין בית הלל טעמון דבית שמאי ע"ע מה מקיימין בית הלל טעמהון דבית שמאי.

מה מקיימין בית שמאי טעמהון דבית הלל⁶²² פאה יט ב שו' 23; שבת ג ד שו' 61 (ו', טעמון).

מה מקיימין דבית שמאי⁶²³ ברכות ג ב שו' 36; יבמות ג א שו' 30 (בית); גיטין נ ד שו' 62430; קידושין נח ג שו' 61 (בית); שבועות לו ד שו' 34.

מה מקיימין כל חברוי⁶²⁵ שבועות לו ד שו' 47.

מה מקיימין רבנין⁶²⁶ חלה ס ב שו' 53; פסחים לה ד שו' 35 (רבנן); יבמות יא ד שו' 40 (רבנן); יב ד שו' 22 (רבנן); סוטה כג ג שו' 130 (צ"ל: מה מקיים ר')⁶²⁷; כתובות כז ד שו' 157 (צ"ל: מה מקיים ר')⁶²⁸; נדרים מא ד שו' 34 (רבנן); צ"ל: מה מקיים ר'?⁶²⁹, שם שו' 38; קידושין סא ג שו' 28 (רבנן), סא ד שו' 13 (רבנן); סנהדרין כה ג שו' 150 (רבנן); צ"ל: מה מקיים ר'⁶³⁰, כז א שו' 5; מכות לא ד שו' 16; עבודה זרה מג א שו' 161 (צ"ל: מה מקיים ר')⁶³¹.

מה מקיימין רבנין טעמא דר'⁶³² ברכות יא ג שו' 17 (רבנן); ערלה סג ב שו' 33; שבת יא ד שו' 21 (רבנן); יומא מה ג שו' 28 (רבנן); סוטה יח ד שו' 10 (רבנן), שם שו' 15 (רבנן); נדרים מב א שו' 139 (צ"ל: מה מקיים ר' טעמא דרבנין)⁶³³; קידושין נט ג שו' 48 (רבנן); עבודה זרה מג א שו' 55 (רבנן)⁶³⁴.

מה מקיימין רבנן ע"ע מה מקיימין רבנין.

מה מקיימין רבנן טעמא דר' ע"ע מה מקיימין רבנין טעמא דר'.

מה מר ר' ב' ע"ע מה אמר ר' ב'.

מה נישאול⁶³⁵ מועד קטן פא ג שו' 53.

⁶²² תרגום: מה מקיימים בית שמאי את טעמם של בית הלל?

⁶²³ תרגום: מה מקיימים בית שמאי?

⁶²⁴ יתכן שיש להגיה כאן: "מה מקיימין דבית הלל ערוה. שלא תאמר היוצא משום דבר אחר מותרת משום ערוה אסורה". ושתא"י מגיה: "מה מקיימין ב"ש טעמא דר"ע" (ריש עמ' 427, ד"ה והא תני). וצ"ע.

⁶²⁵ תרגום: מה מקיימים כל חבריו?

⁶²⁶ תרגום: מה מקיימים החכמים?

⁶²⁷ ראה המקבילה שבסנהדרין יט ע"א שו' 38. וכן הוא לנכון בשרי"ר כאן, עמ' 218 שו' 1-2.

⁶²⁸ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁶²⁹ ראה שתא"י, סוף עמ' 407, ד"ה יאות.

⁶³⁰ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

⁶³¹ ההגהה על פי המקבילה שבשבת יא ע"ד שו' 29. וראה מה שפירשתי בסוגיא בערך "מניין לרבנן" בהערה לשבת יא ע"ד שו' 23.

⁶³² תרגום: מה מקיימים החכמים את הטעם של ר'?

⁶³³ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

⁶³⁴ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה מקיים ר' טעמון דרבנן.

⁶³⁵ תרגום: מה אשאל?

מה ניתני⁶³⁶ מעשר שני נה ד שו' 20; שבת יד א שו' 52⁶³⁷, יד ג שו' 29; יומא לט ב שו' 12⁶³⁸; ביצה סא ד שו' 54.

מה נן קיימין ע"ע מה אנן קיימין.

מה נן קיימין ע"ע מה אנן קיימין.

מה נן (!) תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן ע"ע מה אם תמן... את אמר... כאן... לא כל שכן.

מה נפוק מביניהן (!) ע"ע מה נפק מביניהן.

מה נפיק מביניהן ע"ע מה נפק מביניהן.

מה נפיק מן ביניהן ע"ע מה נפק מביניהן.

מה נפיק נפק (!) מן ביניהן ע"ע מה נפק מביניהן.

מה נפק ביניהן (!) ע"ע מה נפק מביניהן.

מה נפק מביניהן (!) ע"ע מה נפק מביניהן.

****מה נפק מביניהן**⁶³⁹ ברכות ה ד שו' 41 (נפוק! וצ"ל: נפיק, מביניהן!), ז א שו' 640;

פאה טו א שו' 37 (נפיק, מן ביניהן), יז ג שו' 58; דמאי כב א שו' 56 (מאן), כב ג שו' 25 (נפקא!), כו א שו' 2; כלאים לא ג שו' 30 (מן ביניהן); שביעית לד א שו' 61, לד ג שו' 40, לו א שו' 39; תרומות מב ב שו' 31 (נפיק), מב ד שו' 48, מג ד שו' 39; מעשר שני נב ד שו' 41 (נפקא!), נג א שו' 5 (נפיק, מן ביניהן), נד ד שו' 11, נו ב שו' 31 (מן ביניהן); חלה נז ג שו' 36, ס א שו' 13; ערלה סא ב שו' 50 (מן ביניהן); שבת ג ב שו' 42 (נפיק), ה א שו' 9 (נפיק, מן ביניהן), ו ד שו' 19 (מן ביניהן), ח א שו' 11 (נפיק, מן ביניהן); עירובין יח ג שו' 52, כ ד שו' 2, שם שו' 25 (ביניהן!), כא ד שו' 40; פסחים כז ד שו' 25 (נפיק), כט א שו' 15, לא א שו' 13 (מן ביניהן), לב א שו' 27 (נפיק, מן ביניהן), לד א שו' 28, לד ג שו' 19 (מביניהן), לו א שו' 3, שם שו' 36; יומא מג ג שו' 28 (מן ביניהן), מה ג שו' 12 (מפקא); סוכה נב ג שו' 17, נג א שו' 32 (מן ביניהן), נג ג שו' 46 (מן ביניהן), נד ג שו' 55 (מן ביניהן), שם שו' 60 (מן ביניהן); ביצה סג ב שו' 34; מגילה עא א שו' 41 (מן ביניהן), עא ג שו' 50 (מן ביניהן); חגיגה עו א שו' 20 (מן ביניהן), שם שו' 63

⁶³⁶ תרגום: מה נשנה? כלומר, במשנתנו.

⁶³⁷ למונח הזה כאן ולמקבילה בביצה הרשומה להלן ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 404, הע' 1; עמ' 1111,

סי' 17.

⁶³⁸ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 207, סי' 5. וראה עוד א"ש רוזנטל, "למילון התלמודי",

איראנו-יואיקה — לחקר פרס והיהדות א (תשמ"ב), עמ' 48, סי' 4.

⁶³⁹ תרגום: מה יוצא מביניהם? וכתב בכר על מונח זה ועל המונח "מה ביניהן": "כל אלה הלשונות נמצאים רק בשני הסדרים הראשונים של הירושלמי; בסדרים האחרים כמעט שלא נמצאים" (וערכי מדרש אמוראים, ערך נפק, סוף עמ' 234), ועי"ש בהמשך. והדברים מוגזמים. וראה מה שכתב שם בריש הערך בפירוש המונח.

⁶⁴⁰ לסגנון הלשון בהמשך הדברים כאן ובמקומות אחרים בירושלמי ראה ליברמן, מחקרים, סוף עמ' 180, ד"ה מה נפק.

****מה נפק מביניהון** (המשך) (מן ביניהון); **מועד קטן פ ב** ש' 42 (מן ביניהון); **יבמות ב ב** ש' 38 (נפיק נפק!);⁶⁴¹ מן ביניהון, ג ג ש' 32 (נפיק, מן ביניהון), שם ש' 55 (נפיק, מן ביניהון), ה ב ש' 54 (מן ביניהון), ח א ש' 8 (מן ביניהון), ח ד ש' 55 (מן ביניהון), ט ד ש' 56 (מן ביניהון), י ב ש' 11 (מן ביניהון), י ג ש' 59 (מן ביניהון), יב ג ש' 32 (מן ביניהון); **כתובות ל א** ש' 55 (מן ביניהון), לד ג ש' 62 (נפיק, מן ביניהון); **נדרים לז ד** ש' 58 (מן ביניהון), לח א ש' 40 (נפיק), לט ג ש' 26 (נפיק, מן ביניהון); **גיטין מה א** ש' 14, מה ב ש' 1 (ביניהון!); מז ג ש' 23 (נפיק); **נזיר נא ב** ש' 17, נא ד ש' 17, נה ג ש' 16 (נפיק), נח א ש' 18; **קידושין נט ב** ש' 41 (נפקא!);⁶⁴² סב ב ש' 27 (מן ביניהון), סב ג ש' 14 (מן ביניהון), סג א ש' 43 (נפיק, מן ביניהון), סה ד ש' 56; **בבא קמא ד ד** ש' 34 (מפקה); **בבא מציעא יב ג** ש' 49 (מפקה); **בבא בתרא יג ג** ש' 13 (מפקה); **סנהדרין כ א** ש' 29 (מפקה), כה א ש' 16 (מפקה), כז א ש' 37 (מפקה), כז ד ש' 4 (מפקה); **שבועות לג ג** ש' 26 (מפקה), לד ב ש' 27 (מפקה), לד ד ש' 8 (מפקה), שם ש' 50 (מפקה), לה א ש' 30 (מפקה), לה ד ש' 36; **עבודה זרה לט ב** ש' 59 (מפקה); **הוריות מו א** ש' 49 (מפקה), מז א ש' 46 (מפקה), מח א ש' 14 (מפקה); **נידה נ ג** ש' 33 (נפיק);⁶⁴³

מה נפק מינה⁶⁴⁴ **יומא מ ב** ש' 59.

מה נפק מן ביניהון ע"ע מה נפק מביניהון.

מה נפקא (!) מביניהון ע"ע מה נפק מביניהון.

מה נפקה (!) מביניהון ע"ע מה נפק מביניהון.

****מה נפשך**⁶⁴⁵ **ברכות ב ב** ש' 14, שם ש' 17, יא ד ש' 49, שם ש' 56; **כלאים כט ב** ש' 38, כט ג ש' 30, ל ד ש' 51; **תרומו** מג ג ש' 27, מה א ש' 3; **מעשר שני נו ד** ש' 16; **חלה נט ב** ש' 53; **שבת טו ב** ש' 17; **עירובין יט ג** ש' 23; **חגיגה עח ג** ש' 12; **יבמות ג ג** ש' 52, ג ד ש' 5 (ו!);⁶⁴⁶ ד א ש' 62, ד ג ש' 46, ד ד ש' 59, ה ב ש' 49, ה ד ש' 51, ו ד ש' 15, שם ש' 23, שם ש' 26, ח ב ש' 4, ח ד ש' 51, י ב ש' 35, יא ד ש' 62, יב א ש' 54, שם ש' 64, יג ד ש' 50, שם ש' 52, טו ג ש' 16, שם ש' 19; **סוטה כד א** ש' 40; **כתובות לה ד** ש' 15; **נדרים לו ד** ש' 60, לט א ש' 43; **נזיר נד א** ש' 6, נד ב ש' 26, נו ב ש' 64; **קידושין סג ג** ש' 60, סג ד ש' 8, סה ג ש' 16; **בבא קמא ד א** ש' 36; **בבא בתרא יד ב** ש' 2; **הוריות מו ב** ש' 42, מז א ש' 60, מז ב ש' 60.

⁶⁴¹ הנוסח כאן בכ"ל: "מה נפק מן ביניהון" (ועמ' ב ש' 20), והכפילות "נפיק נפק" בד"ו היא בטעות הסדר.

⁶⁴² המופע רשום בכ"ל על הגליון (ועמ' 286 ש' 24), וצריך לומר: נפק, כרגיל בירושלמי.

⁶⁴³ למופע נוסף מסופק ע"ע נישמעניה מן הדא. וליברמן הוסיף עוד מופע מדעתי בפסחים לב ע"ג ש' 5 — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 462, ד"ה הכל מודין.

⁶⁴⁴ תרגום: מה יוצא ממנה? כלומר, מאי נפקא מינה. והסגנון הרגיל בירושלמי: מה נפק מביניהון. וכן הוא בסוגיא המקבילה בברכות ז ע"א ש' 3. נראה אפוא שהשגיר הסופר לכאן את סופו של המונח הבבלי.

⁶⁴⁵ לפירוש המונח ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 235, ערך נפש.

⁶⁴⁶ להגהה ראה המקבילה בדף יג ע"ד ש' 52 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ.

מה עבד לה (!) ע"ע מה עבד לה ר'.

מה עבד לה ר'⁶⁴⁷ **ברכות** י א שו' 12 (ליה), יב א שו' 16 (ליה); **פאה** יז ג שו' 24; **דמאי** כה ב שו' 54 (ליה); **כלאים** כח א שו' 16, לא ב שו' 39; **שביעית** לה ד שו' 52, לו ד שו' 60, לח א שו' 54, שם שו' 58, לט ד שו' 52; **מעשרות** מט ב שו' 6 (ליה); **מעשר שני** נג ב שו' 7; **ערלה** סב ד שו' 29; **ביכורים** סג ג שו' 47; **שבת** ט ד שו' 14, שם שו' 16 (ור), שם שו' 27, שם שו' 49, יא ד שו' 44, יו ב שו' 36; **עירובין** כה ב שו' 29; **פסחים** כח ג שו' 32, כט א שו' 24 (ר' לוי)⁶⁴⁸, לג ב שו' 2; **יומא** לט ד שו' 24, מב א שו' 16, מב ב שו' 56, מד ב שו' 52, מה א שו' 6, מה ג שו' 39⁶⁴⁹; **שקלים** מו ב שו' 23, מו ד שו' 2, שם שו' 29; **תענית** סג ד שו' 55, שם שו' 56, סט ב שו' 57; **מגילה** עב ב שו' 54, שם שו' 56, שם שו' 58, עב ג שו' 3; **יבמות** ה ג שו' 24, שם שו' 44 (לה לוי!), ח א שו' 16 (ליה), יא ג שו' 10; **כתובות** כה ג שו' 10, לו א שו' 37 (ר' לוי); **גיטין** מה ד שו' 59 (עביד); **נזיר** נב ב שו' 39, נג ד שו' 30; **קידושין** סג ב שו' 1, סו א שו' 42; **סנהדרין** כא ד שו' 34, כב ד שו' 39, כד ג שו' 51, כד ד שו' 9, שם שו' 40, שם שו' 44; **שבועות** לד ב שו' 48; **עבודה זרה** מ ג שו' 31; **הוריות** מו ב שו' 36; **נדה** מט ג שו' 56 (ור, עביד).

מה עבד לה ר' ור' ע"ע מה עבדין לה ר' ור'.

מה עבד לה ר' עד שלא יחזור בו⁶⁵⁰ **כתובות** כה ב שו' 56.

מה עבד ליה ר' ע"ע מה עבד לה ר'.

מה עבד ר' (!) ע"ע מה עבד לה ר'.

מה עבדון (!) ליה רבנן ע"ע מה עבדין לה רבנן.

מה עבדין לה דרומאיי⁶⁵¹ **פסחים** לד ד שו' 43.

מה עבדין לה ר' ור'⁶⁵² **שביעית** לו ד שו' 54; **יבמות** ז ג שו' 7 (עבד).

מה עבדין לה רבנן⁶⁵³ **שקלים** מט ג שו' 31 (עבדון), ליה, רבנן, שם שו' 32 (עבדון);

ליה, רבנן; **סוטה** כב ג שו' 3 (מאיי), שם שו' 5; **כתובות** כז ד שו' 60 (רבנן); **נדרים** לו

ד שו' 23 (רבנן); **קידושין** סו א שו' 12 (ליה); **סנהדרין** כה ג שו' 53⁶⁵⁴.

מה עבדין לה רבנן ע"ע מה עבדין לה רבנן.

מה עבדין לה רבנן דתמן (תמן = בבל)⁶⁵⁵ **שבת** ו א שו' 16.

מה עבדין ליה רבנן ע"ע מה עבדין לה רבנן.

⁶⁴⁷ תרגום: מה עושה אותה ר'?

⁶⁴⁸ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 401, ד"ה מה עבד.

⁶⁴⁹ פירש ליברמן: "כלומר, מה מקיים ר' עקיבא לפסוק של ר"י בן בתירא" (תוכפ"ש, כפורים, ריש

עמ' 833).

⁶⁵⁰ תרגום: מה עושה אותה ר' עד שלא יחזור בו?

⁶⁵¹ תרגום: מה עושים אותה הדרומיים (כלומר, חכמי הדרום)?

⁶⁵² תרגום: מה עושים אותה ר' ור'?

⁶⁵³ תרגום: מה עושים אותה החכמים?

⁶⁵⁴ למופעים נוספים ע"ע ורבנן.

⁶⁵⁵ תרגום: מה עושים אותה חכמי בבל?

מה עביד לה ר' ע"ע מה עבד לה ר'.
מה עיסקה (בלשון שאלה)⁶⁵⁶ **תענית** סו ד שו' 61.
מה עיסקה (בלשון שאלה)⁶⁵⁷ **ברכות** ט א שו' 51; **יומא** מה ב שו' 12.
מה עיסקה (בתמיהה)⁶⁵⁸ **סנהדרין** כ ב שו' 16.
מה עניין זה אצל זה **ברכות** ב ד שו' 7 (ענין); **סנהדרין** כח ב שו' 26.
מה עניין זה לזה **ברכות** יג ב שו' 17; **עבודה זרה** מב ג שו' 49 (ו').
מה ענין זה אצל זה ע"ע מה עניין זה אצל זה.
מה פירש לך (פירש = כתב בפירוש) **ערלה** סב ד שו' 14. ועיין עוד ערך ומה פירש (= כתב בפירוש).
מה פירש לנו (פירש = כתב בפירוש) **פסחים** כח ג שו' 14, שם שו' 15.
מה פליג (!) ע"ע: מה ופליג; מה פליגין.
מה פליגא (!) ב"א... אבל ב"א... כל עמא מודי (!)... ע"ע מה פליגין ב"א... אבל ב"א... כל עמא מודי...
מה פליגא (!) ב"א... אבל ב"א... כל עמא מודי... ע"ע מה פליגין ב"א... אבל ב"א... כל עמא מודי...
מה פליגי (!) ע"ע מה פליגין.
מה פליגי (!) ב"א... אבל ב"א... כל עמא מודי... ע"ע מה פליגין ב"א... אבל ב"א... כל עמא מודי...
מה פליגי (!) ר' ר' ב"א... אבל ב"א... כל עמא מודי...⁶⁵⁹ **מעשרות** נא ד שו' 7-6 (צ"ל: פליגין); **חלה** נט ג שו' 12-13 (מפליגין).
מה פליגי (!) ר' ורבנן ב"א... אבל ב"א... (!)⁶⁶⁰ **עירובין** כה ג שו' 7 (צ"ל: +לא)⁶⁶¹. ועיין עוד ערך מה פליגין ר' ורבנן ל"א... אבל ב"א... לא.
מה פליגין⁶⁶² **דמאי** כה ד שו' 2; **כלאים** כט ד שו' 49, שם שו' 53; **שביעית** לט ב שו' 45; **תרומות** מד ג שו' 24 (ב"א)⁶⁶³, מז א שו' 34; **מעשר שני** נה א שו' 58, נה ב שו' 5,

⁶⁵⁶ לא כללתי את המופע שבברכות ה ע"ב שו' 50, כי הוא דיאלוגי. והוא הדין ל"מה עיסקיכון" שביבמות ו ע"ב שו' 40; ול"מה עיסקד" שבסנהדרין כה ע"ד שו' 32 ושו' 36. וכן לא כללתי את הביטוי "מה עסקיהון" שבגיטין מד ע"א שו' 45, כי הוא בניחותא ובלשון הדיוט. ויש להעיר עוד שתחת "מה הוא" (בניחותא) שבברכות יג ע"ג שו' 32, גורס בכ"ר: "מה עסקיה" (עמ' 93 שו' 37); וכיוצא בזה ברש"ס: "מה הוא עיסקיה" (שם, רו ע"ב שו' 6). ובקטע גינצבורג לתענית: "מה עסקיד" (עמ' 403 שו' 19), וליתא אצלנו בד"ר בתענית סד ע"ב שו' 44. וכן הוא שם, להלן עמ' 404 שו' 6, ואצלנו: "מה ליד" (שם, שו' 51).

⁶⁵⁷ תרגום: מה עיסקו?

⁶⁵⁸ תרגום: מה עיסקו?!

⁶⁵⁹ תרגום: מה [ש]חלוקים ר' ר' — ב"א... אבל ב"א... כל העם (כלומר, כל החכמים) מודים... .

⁶⁶⁰ תרגום (אחרי ההגהה): מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ב"א... אבל ב"א... לא.

⁶⁶¹ להגהה ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 350, ד"ה הוו.

⁶⁶² תרגום: [ב]מה חלוקים?

⁶⁶³ להגהה ראה המקבילה בכתובות כז ע"ב שו' 30 הרשומה להלן פְּעָרָד.

****מה פליגין** (המשך) נו ג ש' 4; חלה נח ג ש' 20, נט ג ש' 9; ערלה סב א ש' 11, שם ש' 55 (מפליגין)⁶⁶⁴, שם ש' 63; ביכורים סג ד ש' 53 (ול"ג)⁶⁶⁵, סה ד ש' 39 (מפליגין), שם ש' 43; שבת ב ג ש' 25 (ורא), שם ש' 30 (ורא), ו ג ש' 31, י ב ש' 4, יב ג ש' 57; עירובין כב ד ש' 20, כג ב ש' 50; פסחים לא ב ש' 19 (מפליגין)⁶⁶⁶, לב ג ש' 43 (ומה! מפליגין)⁶⁶⁷, לג ב ש' 41⁶⁶⁸, לד א ש' 34 (מה! מפליגין)⁶⁶⁹, לה ג ש' 4; יומא מב ד ש' 2, שם ש' 42; שקלים מח א ש' 23 (פליגין)⁶⁷⁰; סוכה נג ג ש' 16⁶⁷¹, נג ד ש' 10; ביצה ס א ש' 9, ס ד ש' 28, סא ב ש' 56; חגיגה עו א ש' 17, עח א ש' 21; מועד קטן פ ד ש' 56; יבמות ב ג ש' 41, ח א ש' 19, יא ג ש' 3, טו א ש' 53, שם ש' 58; כתובות כה ב ש' 48 (2x), כז ב ש' 30, לג א ש' 21, לג ד ש' 40, לד ג ש' 8; נדרים לז א ש' 30, מא א ש' 4; גיטין מג ב ש' 54, מו ב ש' 20, מז א ש' 58, מז ד ש' 48; נזיר נב א ש' 53, נב ד ש' 47, שם ש' 50, נד א ש' 17, נד ד ש' 16, נה ב ש' 53, נו ד ש' 24 (פליגין), נז ד ש' 62 (מהו!); קידושין סד ג ש' 1, סו א ש' 50; בבא קמא ד ד ש' 54; סנהדרין כב ד ש' 27, שם ש' 32; שבועות לג א ש' 59, לז ג ש' 41; עבודה זרה מא ב ש' 13⁶⁷².

מה פליגין (= מה ופליג)⁶⁷³ דמאי כא ד ש' 40; עירובין כג ג ש' 31⁶⁷⁴.
מה פליגין ב"... אבל... אף ר' מודה ע"ע מה פליגין ב"... אבל ב"... אף ר' מודה.
מה פליגין ב"... אבל אם... אף ר' מודה ע"ע מה פליגין ב"... אבל אם... אף ר' מודה.
מה פליגין ב"... אבל אם... אף ר' מודה⁶⁷⁵ ערלה סב א ש' 57-58 (אוף); שבת יב ד ש' 5-6; עירובין כג א ש' 2-3; יבמות יב ב ש' 5-6; גיטין מד ד ש' 21-22.

⁶⁶⁴ ראה מה שהעיר ליברמן, תוכפ"ש, מעשר שני, עמ' 732, הע' 8, על צורה זו. וראה עוד שם, שבת, עמ' 286, ד"ה ולאמיתו של דבר. וראה עוד מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 594.
⁶⁶⁵ עיין מבואות לסה"א, עמ' 495, אחרי הע' 6. ויתכן שאין צורך לגרוס לא "מה פליגין" ולא "מהו".
 וצ"ע.

⁶⁶⁶ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 594.
⁶⁶⁷ המילה "ומה" ליתא בכ"ל (ועמ' 457 ש' 25), והושלמה בטעות בין השורות — ראה ירוכ"פ, עמ' 463, ד"ה ומה מפליגין וליברמן כתב שם: "הושלמה בגליון", ולא דק.
⁶⁶⁸ הנוסח כאן בכ"ל: "מפליגין" (ועמ' 461 ש' 15), והסדר שינה ללא צורך.
⁶⁶⁹ להגהה ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 478, ד"ה הכל מודין.
⁶⁷⁰ ההגהה שלי. והנוסח בכ"ל: "מה ופליג" (ועמ' 534 ש' 9), ונמחקה הו"ו בצדק על ידי המגיה. אבל היה צריך להוסיף ולהגיה "פליגין". וגם בשרי"ד משובש: "מא ופליג" (ועמ' 130 ש' 6). ועיין הגירסא אצל א' סופר, מסכת שקלים עם שני פירושים לרבותינו מקדמוני הראשונים וכו', ניוירק תשי"ד, עמ' 41; ובפירוש תלמיד ר' שמואל בר' שניאור שם, ד"ה מהו פליג.
⁶⁷¹ למקורו של המופע הזה ראה ל' מוסקוביץ, "הערות וביאורים בירושלמי", סידרא י (תשנ"ד), עמ' 76, ד"ה כאמור ואילך.

⁶⁷² למופע נוסף בספר ההשלמה ראה מה שהערתי בערך "מה ופליג" לברכות י ע"א ש' 59.

⁶⁷³ תרגום: מהו?; [הם] חלוקים?!

⁶⁷⁴ למופע נוסף ראה מה שהערתי בערך "מה ופליג" לברכות י ע"א ש' 59.

⁶⁷⁵ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב"... אבל אם... גם ר' מודה.

מה פליגין ב'... אבל ב'... כל עמא מודיי...

מה פליגין ב'... אבל אם... אף ר' מודה לר'...⁶⁷⁶ דמאי כה ד שו' 17-18, שם שו' 20.
מה פליגין ב'... אבל אם... אף רבנן מודיי...⁶⁷⁷ מעשרות נא ב שו' 63-64.
מה פליגין ב'... אבל אם... כל עמא מודה (!)...⁶⁷⁸ ע"ע מה פליגין ב'... אבל אם... כל עמא מודיי...

מה פליגין ב'... אבל אם... כל עמא מודיי...⁶⁷⁸ ביכורים סג ד שו' 7-8; יבמות ז ב שו' 29-30, שם שו' 30-31; סוטה כג ג שו' 61-62 (כ" תחת ב'); נזיר נה ב שו' 48-49 (מודה!).

מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מוד' ע"ע מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודה.
מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודה ע"ע מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודה.
מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודי ע"ע מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודה.
מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודה...⁶⁷⁹ ברכות ד ב שו' 21-22 (אוף, מודי); דמאי כד ב שו' 13 (ל' תחת ב', אוף); שביעית לח א שו' 64 (אוף, מוד'); תרומות מב ב שו' 54-55 (ב' ל', מוד' ד שו' 45 (אף ל' ל' ⁶⁸⁰), מודי), מה ב שו' 50 (מודי), מז א שו' 38-39 (ב' ל', מוד' ד שו' 6 (מודי), שם שו' 7 (ל' תחת ב' ¹), הא תחת אבל); חגיגה עח ב שו' 59; יבמות יא ד שו' 58-59; גיטין מד ב שו' 56-57 (אוף).

מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודה...⁶⁸¹ גיטין מד א שו' 49-50.
מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודי ע"ע מה פליגין ב'... אבל ב'... אף ר' מודה.
מה פליגין ב'... אבל ב'... אף רבנן מודיי...⁶⁸² גיטין מד א שו' 47-48.
מה פליגין ב'... אבל ב'... דברי הכל...⁶⁸³ חלה נז א שו' 46-47 (מפליגין); שבת ה ד שו' 59-60 (ה' תחת ב' ²); פסחים כט ב שו' 20 ⁶⁸⁴.

מה פליגין ב'... אבל ב'... כל עמא מודיי...⁶⁸⁵ כלאים לא א שו' 15-17 (ה' תחת ב' ²); מעשרות מט ד שו' 52-53 (עמה); שקלים מו ג שו' 54-55, שם שו' 56, מז ד שו' 44, שם שו' 47-48, מח ב שו' 27 (מה ל' ⁶⁸⁶), שם שו' 28-29; תענית סח ב שו' 37-38, שם שו' 41-42; מגילה ע ג שו' 7, שם שו' 10-11, עא ב שו' 37 (ל' תחת ב'); חגיגה עט ד שו' 10; נדרים מ ב שו' 44-45 (פליגין!); נזיר נג ד שו' 22-23 (פליגא! ⁶⁸⁷), מודי!, שם שו' 24-25 (פליגא!).

⁶⁷⁶ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב'... אבל אם... גם ר' מודה לר'....

⁶⁷⁷ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב'... אבל אם... גם החכמים מודים.

⁶⁷⁸ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב'... אבל אם... כל העם (וכלומר, כל החכמים) מודים....

⁶⁷⁹ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב'... אבל ב'... גם ר' מודה.

⁶⁸⁰ להגהה ראה כ"ר, עמ' 232 ב שו' 9 (אבל שם: "ואף").

⁶⁸¹ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב'... אבל ב'... גם ר' מודה....

⁶⁸² תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב'... אבל ב'... גם החכמים מודים....

⁶⁸³ תרגום: מה [שהם] חלוקים.

⁶⁸⁴ הנוסח כאן בכ"ל: "מפליגין" (עמ' 441 שו' 3) — ראה ירוכ"פ, עמ' 404, ד"ה מה פליגין. והעיר שם על צורה זו: "ורגיל בירושלמי".

⁶⁸⁵ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב'... אבל ב'... כל העם (וכלומר, כל החכמים) מודים....

⁶⁸⁶ להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 577, ד"ה אחרת; שם, הע' 4.

מה פליגין ב־... אבל ב־... כל עמה מודיי... ע"ע מה פליגין ב־... אבל ב־... כל עמא מודיי...

מה פליגין ב־... אבל ב־... לא⁶⁸⁸ גיטין מז ב ש' 1.

מה פליגין ב־... אבל ב־... ר' (!) מודי ע"ע מה פליגין ב־... אבל ב־... אף ר' מודה.

מה פליגין ב־... אבל ה־... דברי הכל... ע"ע מה פליגין ב־... אבל ב־... דברי הכל...

מה פליגין ב־... אבל ה־... כל עמא מודיי... ע"ע מה פליגין ב־... אבל ב־... כל עמא מודיי...

מה פליגין ב־... הא (!) לא ע"ע מה פליגין ב־... הא ב־... לא.

מה פליגין ב־... הא ב־... לא⁶⁸⁹ תרומות מב ב ש' 59; יומא מ ג ש' 54-55 ול־ תחת ב־; נזיר נב ד ש' 4 (ב־ ל'!).

מה פליגין כ־... אבל אס... כל עמא מודיי... ע"ע מה פליגין ב־... אבל אס... כל עמא מודיי...

מה פליגין כר', ברם כר' כל עמא מודיי⁶⁹⁰ עירובין כא א ש' 43.

מה פליגין כר' וקר', ברם כר' וקר' לא פליגין⁶⁹¹ עירובין כא ד ש' 23.

מה פליגין ל־... אבל ל־... אף ר' מודה ע"ע מה פליגין ב־... אבל ב־... אף ר' מודה.

מה פליגין ל־... אבל ל־... אפילו ר' מודי⁶⁹² תרומות מד ד ש' 45-46.

מה פליגין ל־... אבל ל־... כל עמא מודיי... ע"ע מה פליגין ב־... אבל ב־... כל עמא מודיי...

מה פליגין ל־... הא ב־... אף ר' מודה ע"ע מה פליגין ב־... אבל ב־... אף ר' מודה.

מה פליגין ל־... הא ל־... לא ע"ע מה פליגין ב־... הא ב־... לא.

מה פליגין מימר (!) ר' ורבנן ב־... אבל עס (!) לא ע"ע מה פליגין ר' ורבנן ב־... אבל אס... לא.

מה פליגין ר' ואילין רבנין ב־... אבל ב־... אף ר' מודי⁶⁹³ כתובות כה ד ש' 3-4.

מה פליגין ר' ואילין רבנן ב־... אבל אס... אף ר' מודי⁶⁹⁴ כתובות כה ג ש' 51-52.

מה פליגין ר' ור' ב־⁶⁹⁵ עירובין כה א ש' 19.

⁶⁸⁷ הנוסח כאן בכ"ל: "מה פליג" (ועמ' 254 ש' 10); וכיוצא בזה לקמיה שם, במופע הבא (בכ"ל): שם, ש' 11, והסדר טעה בהשלמת הקיצור.

⁶⁸⁸ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב־... אבל ב־... לא.

⁶⁸⁹ תרגום: מה [שהם] חלוקים — ב־... אבל ב־... לא.

⁶⁹⁰ תרגום: מה [שהם] חלוקים — כר' (כלומר, לפי שיטת ר'), אבל כר' כל העם (כלומר, כל החכמים) מודים.

⁶⁹¹ תרגום: מה [שהם] חלוקים — כר' וקר' (כלומר, לפי שיטת ר' ור'), אבל כר' וקר' [הם] לא חלוקים.

⁶⁹² תרגום: מה [שהם] חלוקים — ל־... אבל ל־... אפילו ר' מודה.

⁶⁹³ תרגום: מה [שהם] חלוקים ר' והחכמים האלה — ב־... אבל ב־... גם ר' מודה.

⁶⁹⁴ תרגום: מה [שהם] חלוקים ר' והחכמים האלה — ב־... אבל אס... גם ר' מודה.

⁶⁹⁵ תרגום: מה [שהם] חלוקים ר' ור' — ב־.

מה פליגין ר' ור' ב'... אבל אם... כל עמא מודיי...⁶⁹⁶ חלה נט ג שו' 2-3.
 מה פליגין ר' ורבנין ב'...⁶⁹⁷ עבודה זרה מ ג שו' 8.
 מה פליגין ר' ורבנין ב'... אבל... אוף רבנין מודיי...⁶⁹⁸ מעשרות מט ב שו' 27-28;
 מעשר שני נג ג שו' 61-62 (אבל ב', אף).
 מה פליגין ר' ורבנין ב'... אבל ב'... אוף ר' מודיי (!)⁶⁹⁹ ביכורים סה א שו' 6
 (צ"ל: מודי).
 מה פליגין ר' ורבנין ב'... אבל ב'... אף רבנין מודיי ע"ע מה פליגין ר' ורבנין ב'...
 אבל... אוף רבנין מודיי.
 מה פליגין ר' ורבנין ב'... הא... לא⁷⁰⁰ שביעית לט א שו' 3-4 (מפליגין, הא ב');
 תרומות מ ג שו' 19-20; מעשרות מט ד שו' 7-8 (מפליגין); מגילה עג ב שו' 43-44 (ורבנן).
 מה פליגין ר' ורבנין ל'... אבל ב'... לא⁷⁰¹ דמאי כו ב שו' 64 - כו ג שו' 1. ועיין
 עוד ערך מה פליגי (!) ר' ורבנן ב'... אבל ב'... (!).
 מה פליגין ר' ורבנן ב'... אבל אם... כל עמא מודיי...⁷⁰² ברכות י ג שו' 15-16
 (פליגין, אם ל'!, מודיי), שם שו' 18-19.
 מה פליגין ר' ורבנן ב'... אבל אם... לא⁷⁰³ שבת ו ג שו' 55-56, טו ד שו' 27-28
 (פליגין מימור, עס!)⁷⁰⁴.
 מה פליגין ר' ורבנן ב'... הא... לא ע"ע מה פליגין ר' ורבנין ב'... הא... לא.
 מה פליגין רבנן ור' ב'... הא... לא⁷⁰⁵ ברכות ד ד שו' 30.
 מה פליגין תמן... ברם הכא כל עמא מודיי...⁷⁰⁶ שבת טו ג שו' 1-2.
 מה פליגין (!) ר' ורבנן ב'... אבל (!)... כל עמא מודוי... ע"ע מה פליגין ר' ורבנן
 ב'... אבל אם... כל עמא מודיי...
 מה צורכא (כלומר, לומר) ע"ע מכיון דתנינן... מה צורכא.

696 תרגום: מה [ש]חלוקים ר' ור' — ב'... אבל אם... כל העם (כלומר, כל החכמים) מודים...
 697 תרגום: מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ב'...
 698 תרגום: מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ב'... אבל... גם החכמים מודים.
 699 תרגום (אחרי ההגהה): מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ב'... אבל ב'... גם ר' מודה.
 700 תרגום: מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ב'... אבל... לא.
 701 תרגום: מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ל'... אבל ב'... לא.
 702 תרגום: מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ב'... אבל אם... כל העם (כלומר, כל החכמים) מודים...
 703 תרגום: מה [ש]חלוקים ר' והחכמים — ב'... אבל אם... לא.
 704 להגהות ראה הנוסח בחידושי הרמב"ן, שבת, [קכ ע"א, ד"ה הא דאמר, עמ' ת] (אהצו"י, סוף
 עמ' 149, ד"ה רבי שמואל. והוא כתב שם: "וברמב"ן שבת קי"ח ע"א"; ולא דק). וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 90,
 ד"ה דאמר ר' יוסי.
 705 תרגום: מה [ש]חלוקים החכמים ור' — ב'... אבל... לא.
 706 תרגום: מה [ש]חלוקים (כלומר, טעם מחלוקתם) שם... אבל כאן כל העם (כלומר, כל החכמים)
 מודים...

מה צורכה (כלומר, לומר) ע"ע מכיון דתנינן... מה צורכא⁷⁰⁷.

מה צורכה להיא דאמר ר'⁷⁰⁸ פאה יח ב ש' 59.

מה צורכה למיתני ע"ע מכיון דתנינן... מה צורכה למיתני....

מה צריכא ליה ע"ע מה צריכה ליה.

מה צריכא ליה ב' ע"ע מתניתא ב'... מה צריכה ליה ב'....

****מה צריכה** (כלומר, לומר)⁷⁰⁹ **עירובין** כג ב ש' 71023; **בבא מציעא** ט ב ש' 10 (מהו, לצורכה! וצ"ל: צורכה או צריכה⁷¹¹).

מה צריכה לא (!) כר', ברם כר' ע"ע מה צריכה ליה (!) כר', ברם כר'.

מה צריכה לה ע"ע מה צריכה ליה.

מה צריכה ליה⁷¹² **ליה**⁷¹³ **ברכות** ה ב ש' 20 (לה), י א ש' 11 (ור'); **מעשר שני** נג ב ש' 47; **ערלה** ס ג ש' 50 (צריכא); **שבת** ב ג ש' 46 (ור'); **עירובין** כ א ש' 36, כב ד ש' 3 (לה) (אשגרה?)⁷¹⁴; **פסחים** כז א ש' 39, כז ב ש' 8; **יומא** לט ג ש' 43, מג ד ש' 39; **כתובות** כח א ש' 5; **קידושין** ס א ש' 71531, ס ד ש' 22; **שבועות** לו ג ש' 25 (ור')⁷¹⁶. וראה עוד ערך ומה פשיטא לון ב'... ומה צריכה לון ב'....

מה צריכה ליה ב' ע"ע מתניתא ב'... מה צריכה ליה ב'....

מה צריכה ליה ב'... אבל ב'... אף ר' מודי...⁷¹⁷ **נזיר** נב ד ש' 23.

מה צריכה ליה ב'... אבל ב'... פשיטא ליה ש'...⁷¹⁸ **נזיר** נב ד ש' 28-29.

מה צריכה ליה ב'... ברם הכא... פשיטא ליה...⁷¹⁹ **יומא** מא ג ש' 59-60.

⁷⁰⁷ למופע נוסף מסופק ע"ע מה צריכה (כלומר, לומר).

⁷⁰⁸ תרגום: מה צורך [יש] ל[קושיא] ההיא שאומר ר'!! ולפירוש העניין ראה ר' ישראל חיים דייכעס, נתיבות ירושלים, בבא מציעא, לונדון תרפ"ו, ד ע"ד, ד"ה ר"ל אמר (וציין לו ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 130, ש' 49). ולפי דבריו יוצא, שיש כאן לשון כבוד, שאין הקושיא של ריש לקיש קושיא, ע"ש.

⁷⁰⁹ כלומר, מה צריכה המימרא (בעירובין) והמשנה (בבבא מציעא) לומר, ללמוד. והמונח אמור בניחותא בשאלה רטורית: בעירובין במסגרת של קושיא (ראה פירוש ליברמן שצינתי לו בהערה הבאה), ובבבא מציעא להצעת פירושה של המשנה שם.

⁷¹⁰ לפירוש העניין ראה ירוכ"פ, עמ' 306, ד"ה ר' יעקב. וראה עוד שתא"י, סוף עמ' 202, ד"ה חצר. וצ"ע.

⁷¹¹ הנוסח כאן בכ"א: "מהוא צריכה" (עמ' 53 ש' 44), ועל פי זה הגהתי "צריכה". ולפירוש ראה שם, עמ' 143, ש' 44.

⁷¹² פירוש לשון "צריכה" בערך זה ובערכים הבאים עד "מה צריכה לר'" — הדבר צריך לימוד ועיין, כלומר מסופק.

⁷¹³ תרגום: מה [הדבר ש]נצרך לו? כלומר, מה הוא הדבר שהוא מסופק בו?

⁷¹⁴ עיין בירוכ"פ, ריש עמ' 298, ד"ה מה צריכה מחד, ובתוכפ"ש, עירובין, עמ' 377, הע' 49 מאידך. וצ"ע.

⁷¹⁵ נראה לי, שיש לגרוס כאן "לי" תחת "ליה", לפי שהדברים הם דברי סתם התלמוד, ולא ספקו של חכם מסוים. וצ"ע.

⁷¹⁶ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: דילמא פשיטא (!) ליה; צריכה ליה (בהקשר).

⁷¹⁷ תרגום: מה [ש]נצרך לו (כלומר, הדבר שהוא מסופק בו) — ב'... אבל ב'... גם ר' מודה....

⁷¹⁸ תרגום: מה [ש]נצרך לו (כלומר, הדבר שהוא מסופק בו) — ב'... אבל ב'... פשוט לו ש'....

⁷¹⁹ תרגום: מה [ש]נצרך לו (כלומר, הדבר שהוא מסופק בו) — ב'... אבל כאן... פשוט לו....

מה צריכה ליה כר', ברם כר' פשיטה ליה

מה צריכה ליה כמאן דאמר ע"ע מתניתא כמאן דאמר... מה צריכה ליה כמאן דאמר...
מה צריכה ליה כר'... ברם כר' צריכה ליה...⁷²⁰ **קידושין** נט א שו' 13-14 (ברם = אפילו)⁷²¹.

מה צריכה ליה (!) כר', ברם כר'⁷²² **תרומות** מד ד שו' 23 (צריכין, צ"ל: ליהוין⁷²³);
מגילה עא א שו' 50 (צ"ל: ליהוין); **כתובות** כז ג שו' 22 (לא; וצ"ל: לון).
מה צריכה ליה כר', ברם כר' פשיטא ליה ע"ע מה צריכה ליה כר', ברם כר' פשיטה ליה.

מה צריכה ליה כר', ברם כר' פשיטה ליה⁷²⁴ **פסחים** לד א שו' 51; **יומא** מג ד שו' 54 (פשיטא).

⁷²⁰ תרגום: מה [ש]נצרך לו — כר'... אפילו כר' [הוא] נצרך לו... כלומר, הוא מסופק בדבר לפי שיטת ר'... ואפילו לפי שיטת ר' הוא מסופק בו....
⁷²¹ אני מפרש את הסוגיא כאן כשיטת הק"ע (ה ע"א, ד"ה מהו שתקנה ואילך; אבל לעיל, שם, שו' 8 יש להגיה: "פשיטא שהיא יוצאה **במיתת בעלה**", כהגהת הפ"מ שם, ד"ה ה"ג פשיטא, וכפי שהגיהו בד"ה, שם; ופירוש "כתושה לפני איש" [שם, שו' 9] — בעולה, כדברי ר' יצחק בכריתות יא ע"א: "לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד", אלא שהוא מגיה בסיפא: "ברם כר' לא צריכה ליה", וראה פירושו להלן, ד"ה לא צורכה, ואני מפרש "ברם" כ"אפילו" ללא הגהה, אף על פי שלשון הירושלמי קצת קשה כאן (ואולי יש לקרוא את הרישא בלשון שאלה, והסיפא כדחייה ובניחותא, ולפי זה הלשון נוח). מכל מקום, לעצם העניין אין הבדל בין שתי השיטות. והבעיא: "מהו שתקנה עצמה במיתת רבה ובהשלים שש" (לעיל, שו' 12) מסתמכת על מה שאמרו להלן נט ע"ג שו' 54: "אמה העבריה יוצאה במיתת רבה", והיא דעת הכל שם, ע"ש. ואילו בבעיא: "מהו שתקנה עצמה במיתת רבה ובהשלים שש" (להלן, שו' 16) יש להגיה: "במיתת רבו". וכבר הגיה כן בספר ניר, לז ריש ע"ב, סוף ד"ה מהו שתקנה. ולעניין מה שאמר: "וכמאן דאמר אין עבד עברי עובד את הירוש" (שם, שו' 17) ראה מחלוקת התנאים פנינין להלן, נט ע"ג שו' 57 ואילך. ושתי הבעיות לא נפשטו.

ושיטת ר' עקיבא, "בשחצייה שפחה וחצייה בת חורין המאורסת [כך צריך לומר] **לבן חורין** הכתוב מדבר" (שם, שו' 13), כך היא גם בספרא, קדושים, פרק ה"ב, פט ע"ג; וכן הוא בכל"ר 66 של הספרא, עמ' תב (שלא כבבלי כריתות יא ע"א: "ומאורסת **לעבד עברי**"; ועיין עוד פיה"מ לרמב"ם, כריתות פ"ב מ"ו). ופירוש "מאורסת": מיוחדת — ראה פירוש הראב"ד בספרא הנ"ל. וראה עוד תוכפ"ש, קידושין, עמ' 970, הע' 38. ולשון הירושלמי לעיל, שו' 5: "מי שחציו עבד וחציו בן חורין קידש אשה אין חוששין לקידושו. ודכוותה גירש אשה אין חוששין לגירושיו" וכו'. אבל בירושלמי פסחים היא מחלוקת: "ר' חיה בשם ר' יוחנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין קידש אשה אין חוששין לקידושו ודכוותה גירש אין חוששין לגירושיו. שמואל אמר חוששין לגירושיו" וכו' (פ"ח ה"ב, לה ע"ד שו' 50, וציין לו ליברמן כאן בטופס ב'; וראה עוד הגירסא בקידושין בתשובת ר' שמואל הלוי מוירמזא אצל כ"ץ, ב, עמ' 27, הע' 2; שם, ג, עמ' 15). ועיין ספר ניר, לז סע"א, ד"ה ודכוותה.

⁷²² תרגום (אחרי ההגהה): מה [ש]נצרך להם — כר', אבל כר'. כלומר, הם מסופקים בדבר רק לפי שיטת ר' (הראשון).

⁷²³ הגהה "ליהוין" לפי שבא לעיל מינה: "צריכה לרבנין" (שם, שו' 20). וכן הוא ברש"ס, קד ע"א שו' 17 (אבל שם: "לון"). והוא הדין למקבילות במגילה ובכתובות הרשומות לקמן פערך.

⁷²⁴ תרגום: מה [ש]נצרך לו (כלומר, הדבר שהוא מסופק בו) — כר' (כלומר, לפי שיטת ר'), אבל כר' פשוט לו.

- מה צריכה ליה ל- ע"ע מתניתא ב" מה צריכה ליה ב"....
- מה צריכה ליה ש- ע"ע מתניתא ב" מה צריכה ליה ב"....
- מה צריכה לר' 725 יבמות ד ג שו' 20.
- מה צריכין ליה (!) כר', ברם כר' ע"ע מה צריכה ליה (!) כר', ברם כר'.
- מה קיים (!) ר' ע"ע מה מקיים ר'.
- מה ראה ר' ור' ליחלק ב".... וב".... וב".... לא נחלקו סנהדרין כה א שו' 24-25.
- מה ראה ר' להניח דברי חכמים ולעשות כר' שבת יו ד שו' 35.
- מה ראה ר' לתפוש את.... ולהניח את.... סנהדרין כד ד שו' 34.
- מה ראו ברכות ד ד שו' 59 (ו-), ה א שו' 4, יג ד שו' 58.
- מה ראו חכמים לומר כתובות כט א שו' 60.
- מה ראו לומר יבמות ו ג שו' 9 (ו-); כתובות ל ג שו' 55; גיטין מח ב שו' 24; בבא בתרא יו ב שו' 72617.
- מה ראית להכניס עצמך למיספק 727 הזה המרובה גיטין מט ג שו' 57.
- מה ראית לרבות ב".... ולהוציאן מן.... פסחים לב ג שו' 10.
- מה (!) ש".... זאת אומרת.... עירובין כא ד שו' 32-33 (צ"ל: ממנה ש"....) 728.
- מה שאין כן ב- פאה יו ג שו' 44, יח ב שו' 10; גיטין מט ג שו' 13; בבא קמא ה ד שו' 34.
- מה שיירתה חלה נט ד שו' 23 (מהו!) 729; שבועות לג א שו' 35.
- מה שמע (!) מינה ע"ע מה את שמע מינה.
- מה שנאמר במקום אחר פאה יט ב שו' 18, שם שו' 20, שם שו' 22, שם שו' 24.
- מה שנה (!) בין.... ל-... 730 עירובין יט ג שו' 41 (מאי שנא!); נזיר נב ג שו' 45 (צ"ל בשניהם: מהשני) 731. ועיין עוד ערך כמה דר' אמר מה שני (!) בין.... ל-... כן ר' אמר מה שנו (!) שנו (!) בין.... ל-....
- מה שנו (!) בין.... ל-... ע"ע כמה דר' אמר מה שני (!) בין.... ל-... כן ר' אמר מה שנו (!) בין.... ל-....
- מה שני בין.... בין (!).... ע"ע מה שני בין.... ל-....

725 תרגום: מה [ש]נצרך לר'. כלומר, הדבר שר' מסופק בו.

726 ראה מה שהעיר אפשטיין, מבוא לנזה"מ, עמ' 687, הע' 3. ולמופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהעירי בערך "מה תלמוד לומר" לתענית סד ע"ג שו' 10. ועיין עוד בערך הנ"ל למונח קרוב מסופק.

727 פירוש "מיספק": סכנה — ראה מלמד, פרקי מבוא, עמ' 622, סי' 29.

728 ראה שתא"י, עמ' 198, ד"ה ר' זעירא. וכסגנון זה ע"ע ממנה ש".... הדא אמרה....

729 ההגהה "מה" על פי הר"ש חלה פ"ד מ"ב, ד"ה ירושלמי.

730 תרגום (אחרי ההגהה): משנה בין.... ל-....

731 ראה ירוכ"פ, עמ' 242, ד"ה והא ר' יודה. ולהגהה במופע בעירובין ראה עוד תוכפ"ש, עירובין, עמ' 319, שו' 11.

מה תמן (!)..., באן (!)... לא כל שכן

מה שני⁷³² בין... ל-⁷³³ נזיר נה א שו' 56 (בין! תחת ל-), שם שו' 58, שם שו' 59.
מה שני (!) בין... ל-... ע"ע כמה דר' אמר מה שני (!) בין... ל-... כן ר' אמר מה שני (!)
בין... ל-...

מה שרא לכון ע"ע מאן שרא לכון.

מה תלמוד לומר ברכות ד ד שו' 8; פאה טו ד שו' 57, יו ב שו' 58, שם שו' 60, שם שו' 61, יט ב שו' 16, שם שו' 19 (ו-), יט ד שו' 20 (ו-), תל' וצ"ל: ת"ל?; **שביעית** לט ג שו' 24; **מעשר שני** נו ב שו' 42; **ערלה** ס ג שו' 30, שם שו' 33; **שבת** ח ד שו' 25 (ו-), יז ב שו' 26, שם שו' 7?; **עירובין** כ ד שו' 31, כב ג שו' 55, שם שו' 56; **יומא** לח ד שו' 22, שם שו' 24, לט א שו' 6 (ו-), מ א שו' 30 (וצ"ל: ומה ראית לומר?)⁷³⁴, מ ג שו' 23, שם שו' 24, מא ד שו' 64, מב ג שו' 35, מג ב שו' 43, מד א שו' 47; **שקלים** מח ג שו' 6, שם שו' 49, שם שו' 53, מט ד שו' 40, שם שו' 42; **תענית** סד ג שו' 7³⁵10, סז א שו' 18, שם שו' 26; **מגילה** סט ד שו' 38, ע ד שו' 32, עב א שו' 29, עב ב שו' 1, שם שו' 3; **חגיגה** עו א שו' 29 (א2)?, עו ג שו' 19, עח ב שו' 45, שם שו' 51; **יבמות** ט א שו' 24, שם שו' 25, יא א שו' 31 (ו-); **סוטה** יז ג שו' 22, כב ד שו' 7, שם שו' 9; **כתובות** כז ג שו' 43 (ו-), כז ד שו' 12 (ו-), שם שו' 17; **נדרים** לט ג שו' 32, מא ג שו' 53, שם שו' 56 (ו-); **נזיר** נה א שו' 30, נה ב שו' 60, נה ג שו' 22; **קידושין** נח ג שו' 48, סד ג שו' 30; **בבא מציעא** יא ב שו' 45, יא ג שו' 56, יא ד שו' 3 (ו-); **סנהדרין** כא ג שו' 13, שם שו' 19; **מכות** לא א שו' 37 (ו-); **שבועות** לה ב שו' 23 (ו-), לה ד שו' 7³⁶44, לו ד שו' 21; **הוריות** מז ג שו' 59 (ו-), שם שו' 60 (ו-); ל"ג ומה⁷³⁷? מז ד שו' 27 (ו-), שם שו' 29 (ו-).

מה תמן... אף הכא...⁷³⁸ כתובות כז ג שו' 53.

מה תמן (!)..., באן (!)... לא כל שכן⁷³⁹ ברכות יא ב שו' 22-23 (וצ"ל: אין תמן, צ"ל: כאן)⁷⁴⁰.

⁷³² לביטוי "מה שנה" במשנה ראה מבוא לנוח"מ, סוף עמ' 1262. ולביטוי "מאי שנא" בבבלי ראה ילון, מבוא, עמ' 107, פרק שישה-עשר.

⁷³³ תרגום: מה שונה בין... ל-...!!

⁷³⁴ ראה שת"א, עמ' 248, ד"ה והלא.

⁷³⁵ הביטוי בא בברייתא בדברי רשב"ג, והוא נראה לכאורה מיותר. ואהצוי"י (סוף עמ' 63, ד"ה מה ת"ל) מוחק אותו; וליברמן מגיה: "מה ראו לומר" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ואפשר שיש כאן השמטה בירושלמי. וצ"ע. והביטוי הזה בא בברייתא אחרת בפי רשב"ג, בדרשת לשון שבמגילת תענית — ראה תענית סו ע"א שו' 5 = מגילה ע ע"ג שו' 37. ועל דרשת לשון המשנה ראה תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 6, הע' 31.

⁷³⁶ ראה אלבק, נוסחות, עמ' ו, הע' א. ומקורה של הברייתא שבבבלי שבועות לה ע"א שצ"י הוא בספרא, חובה, פרש"י, ח, ה"ד, כב ע"ג. מכל מקום, המאמר נמסר בירושלמי בשם ר' אלעזר, ובלשון אחרת, ודינו כמיימא אמוראית לפי שיטתי. ועוד, שאין לשון הברייתא מחוור בלי דבריו של ר' אלעזר. ⁷³⁷ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. ויש קיטוע בסוגיא. וליברמן השלים שם את החסר על פי המקבילה שבמגילה עב ע"א שו' 30 ואילך, עיי"ש במגילה. ויש שם במקבילה כמה מונחים נוספים, עיי"ש.

⁷³⁸ תרגום: מה שם... גם כאן...

⁷³⁹ תרגום (אחרי ההגהות): מה אם שם... כאן... לא כל שכן!!

מה תמן צריכה ליה, אף הכא צריכה ליה⁷⁴¹ **שקלים** נ ד שו' 43! (ל"ג)⁷⁴², שם שו' 45 (ר', כאן).

מה תנא (אמוראי; בתמיהה)⁷⁴³ **שבת** יא ב שו' ⁷⁴⁴44.

מה תנא הדא מתניתא, לא רבנן ולא ר'⁷⁴⁵ **סוטה** יח ב שו' 33 (מה = מאן).

מה תני (!) ע"ע מאן תנא.

מה תנינן (בתמיהה)⁷⁴⁶ **חלה** נז ב שו' 29; **יבמות** ג ב שו' 25; **סוטה** כב א שו' ⁷⁴⁷30;

קידושין נח ד שו' 15, שם שו' 64; **נידה** נ ג שו' 45, שם שו' 46.

מהדא ע"ע: הדא; מן הדא.

מהדא (בהקשר) ע"ע מן הדא (בהקשר).

מהדא ד' ע"ע מן הדא ד'.

מהדא (! ד') ע"ע הדא ד'.

מהדא (! דאמר ר') ע"ע מה דאמר ר'.

מהדא דכתיב ע"ע מן הדא דכתיב.

מהדא דמר ר' ע"ע ועוד מן הדא דאמר ר'.

מהדא דתני ע"ע ועוד מן הדא דתני.

מהדא דתני ר' הושעיה ע"ע ואנא דאייתיתא מהדא דתני ר' הושעיה.

מהדא (! פשיטא) ע"ע מה דא (! פשיטא).

מהדא קרא (!) ע"ע מן הדין קריא.

מהדי (! מתניתא ב') ע"ע מה דהיא מתניתא ב'.

מההיא ע"ע מן ההיא⁷⁴⁸.

⁷⁴⁰ כך הגיה אפשטיין על פי כ"ל: "מה אין תמן" (עמ' 50 שו' 2), ו"כאן" (שם, שו' 3) — ראה מבואות לסה"א, עמ' 364, יא ע"ב, שו' 22 ושו' 23. וראה שם, הע' 9. וראה עוד אהצו"י, עמ' 165, ד"ה ר' סימון.
⁷⁴¹ תרגום: מה שם [הדבר] נצרך לו, גם כאן [הוא] נצרך לו. כלומר, כשם שהוא מסופק באותו דבר שם, כך הוא מסופק בדבר זה כאן.

⁷⁴² כבר הקיפו את המופע הזה למחיקה בד"ח, לא ע"א. והוא באשגרה מן המופע הבא.

⁷⁴³ תרגום: מה שנה!!

⁷⁴⁴ לפי הפ"מ (נו ריש ע"א, ד"ה אמר ר' מנא, "מה" בתמיהה ו"תנא" לבדה. אבל ראה לקמן בסמוך, ערך "מה תנינן (בתמיהה)". ובפסחים לב ע"ד שו' 18 בביטוי דומה: "מה אתינן מיתני". וכבר הערתי על כך במבוא, ריש עמ' מב, ד"ה את הביטוי.

⁷⁴⁵ תרגום: מי שנה את המשנה הזאת, לא החכמים ולא ר'. וספק אם יש לקרוא את הסיפא בתמיהה (כמו בערך "דלא כר' ודלא כרבנן [בתמיהה]") או בלשון קושיא.

⁷⁴⁶ תרגום: מה שנינו!!

⁷⁴⁷ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 400, אות ג. וראה עוד מה שהערתי בערך "מה אתינן

מיתני" לפסחים לב ע"ד שו' 18.

⁷⁴⁸ בערכים הבאים המצוינים שם: הדא ילפא מן ההיא... וההיא ילפא מן הדא...; הדא ילפא מן ההיא, וההיא ילפא מן הדא.

מהו (= מה [בתמיהה], ו [= הוא]...) **שבת** ג ד ש' 74927.

מהו (= מה פירוש)⁷⁵⁰ **ברכות** ג ג ש' 20, ג ד ש' 40, ה א ש' 52, ו ג ש' 23, ו ד ש' 25 (ו-); ז ב ש' 13, שם ש' 48, י א ש' 1, יב א ש' 30 (מה הוא), יב ב ש' 23, יד ג ש' 20; **פאה** טו ב ש' 75129, שם ש' 31, יו ג ש' 1, יח ב ש' 2, שם ש' 22, כא א ש' 38; **דמאי** כד א ש' 53, כה ד ש' 9, כו ב ש' 20; **כלאים** כח א ש' 29, כח ב ש' 26, שם ש' 29, כט ד ש' 56, לא ג ש' 32, שם ש' 54, לא ד ש' 40, לב א ש' 52, לב ב ש' 4, לב ג ש' 3; **שביעית** לג ב ש' 60, לג ג ש' 9, לד א ש' 27, שם ש' 59, לד ד ש' 28, לה ב ש' 25 (2x), שם ש' 34, שם ש' 56, לה ג ש' 13, לה ד ש' 7, לז ב ש' 46, לח א ש' 42, לח ב ש' 25, שם ש' 28 (ומה היא! וצ"ל: ומה הוא)⁷⁵², לח ג ש' 42, לט ג ש' 22, לט ד ש' 35; **תרומות** מ ב ש' 30, מ ד ש' 4, מז א ש' 45 (מהו₂), מז ב ש' 31; **מעשרות** מט ד ש' 28, נ ג ש' 75330; **מעשר שני** נב ד ש' 2 (מהו₁)⁷⁵⁴, שם ש' 16, נד א ש' 11, שם ש' 29, שם ש' 32, נד ב ש' 24, שם ש' 40, נה א ש' 56, נו ב ש' 59; **חלה** נח ג ש' 37, ס א ש' 1; **ערלה** סב ב ש' 24, סב ג ש' 25, שם ש' 27; **ביכורים** סד ד ש' 43; **שבת** ב ב ש' 1, שם ש' 8, ג א ש' 7, ג ב ש' 75559, ג ג ש' 47, ד א ש' 54, ד ב ש' 45, ה א ש' 26, ז ב ש' 8, ח ג ש' 31, שם ש' 33 (2x), ח ד ש' 52, שם ש' 55, ט א ש' 2, שם ש' 5, ט ד ש' 54, יא א ש' 59, יא ב ש' 49, שם ש' 60, יג א ש' 46, יג ד ש' 41, יד א ש' 14, טו ב ש' 47; **עירובין** יט ג ש' 60; **פסחים** כז ד ש' 63, לב ב ש' 38 (שאין₁)⁷⁵⁶, לא ד ש' 75731, לג ב ש' 49, לד א ש' 46, לד ד ש' 60, לו ב ש' 29, לז ג ש' 8; **יומא** לח ד ש' 47, לט ג ש' 14, לט ד ש' 4, שם ש' 5, מ ב ש' 16, מא א ש' 7, מב ב ש' 7583, שם ש' 52, מב ג ש' 32, מג א ש' 23, מד א ש' 21; **שקלים** מה ד ש' 33 (מהו מהו!), נ א ש' 11, שם ש' 13, נא א ש' 32, נא ב ש' 37; **סוכה** נד ב ש' 75956,

⁷⁴⁹ לשון הגמרא כאן: "מהו מר ליה". ואפשטיין מגיה כאן על פי קטע גניזה (ומחקרים, ב, א, עמ' 253 שו"ת 18) "מה" תחת "מהו מר ליה" — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 231, ד"ה ובירוש' (הראשון), ע"ש.
⁷⁵⁰ דע שלרוב המונח אמור כאן בלשון שאלה, אבל ישנם מופעים בודדים שאמורים בניחותא — ראה: גיטין מו ע"ד ש' 48; בבא מציעא י ע"ד ש' 15; בבא בתרא יו ע"ג ש' 15.
⁷⁵¹ הנוסח כאן בכי"ל: "מה" (עמ' 67 ש' 36) — ראה מבואות לסה"ת, א, עמ' 374, טו ע"ב, ש' 29. וראה שם, הע' 5. ודבריו צ"ע, כי יש הרבה "מהו" לשאלה.

⁷⁵² ראה המופע הקודם.
⁷⁵³ פירוש הביטוי כאן למעשה הוא "מה טעם", אבל הוראה זו היא הקרובה ביותר למשמעות הערך הזה, ולכן כללתי אותו כאן.

⁷⁵⁴ להגהה ראה תוכפ"ש, מעשר שני, עמ' 715, ד"ה על אסימון; שם, הע' 20. וראה עוד בנוסח הריבמ"ץ, מעשר שני פ"א מ"ב, [ד"ה אין מחללין, עמ' שטן] (אהצ"ל, עמ' 163, ד"ה הוי). ועיין עוד הריב"ב, ג ע"ב, ד"ה מחללין. וצ"ע.

⁷⁵⁵ ראה תוכפ"ש, שבת, עמ' 11, ד"ה ואף.

⁷⁵⁶ להגהה ראה: ירוכ"פ, ריש עמ' 425, ד"ה אפילו; מבוא לנוה"מ, עמ' 811, ד"ה פסחים.

⁷⁵⁷ ראה ירוכ"פ, עמ' 451, ד"ה מהו.

⁷⁵⁸ ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 463, ד"ה ירוש'. ועיין שם פירוש העניין.

⁷⁵⁹ ראה פליקס, מסכת שביעית, ב, עמ' 43, הע' 132.

****מהו** (= מה פירוש) (המשך) נד ד ש' 11, נה ב ש' 47, נה ג ש' 6; **ראש השנה** נז ב ש' 53, נז ג ש' 16, נז ד ש' 45, נח א ש' 15, שם ש' 19⁷⁶⁰, שם ש' 57, נח ג ש' 51, שם שם! (צ"ל: ומהו)⁷⁶¹; **ביצה** ס א ש' 14, סא ג ש' 56, סג ב ש' 19; **תענית** סג ד ש' 9, סה א ש' 57, סה ב ש' 33, שם ש' 44, סה ג ש' 61, סה ד ש' 9, סו א ש' 11, סו ב ש' 54, סז א ש' 25, שם ש' 30, סח ג ש' 38⁷⁶², סט ג ש' 10; **מגילה** ע א ש' 17, ע ג ש' 143, עא א ש' 27, עא ד ש' 30, עב ב ש' 27, עב ג ש' 11, שם ש' 27, עב ד ש' 11, עה ב ש' 19; **חגיגה** עה ב ש' 29, עט א ש' 53; **מועד קטן** פ ג ש' 24, פ ד ש' 12, פא ד ש' 26 (ור), שם ש' 30, פב א ש' 28, פב ג ש' 13, פג א ש' 50, פג ב ש' 24, שם ש' 38⁷⁶³, פג ג ש' 14; **יבמות** ג א ש' 17, ג ד ש' 26, ד א ש' 48, שם ש' 50, ח א ש' 39, ט ד ש' 30, שם ש' 39, י א ש' 57, י ב ש' 41, יב א ש' 45, יב ד ש' 58, יד א ש' 15; **סוטה** יז ב ש' 58, יט א ש' 62, כא א ש' 44, כג א ש' 40, כד א ש' 12; **כתובות** כד ד ש' 34, כה ג ש' 61, כו ד ש' 58, כז ד ש' 41, שם ש' 42, כח ג ש' 17, ל א ש' 22; (צ"ל: מִהֶן)⁷⁶³, שם ש' 53, לב ש' 30, שם ש' 50, לג ש' 44, לד ג ש' 36, שם ש' 49, לה ב ש' 9; **נדרים** לז א ש' 16, לח ד ש' 2, לט ב ש' 28, לט ד ש' 10; **גיטין** מג ג ש' 13, מד ג ש' 47, שם ש' 48, שם ש' 49, שם ש' 50, מד ד ש' 43, מו ב ש' 13, מו ד ש' 48, מח ג ש' 19, מט ג ש' 6, נ ג ש' 34⁷⁶⁴; **נזיר** נד ד ש' 36, שם ש' 57 (מאי), נו ג ש' 28 (מהו), נז ד ש' 32, שם ש' 35; **קידושין** נח ג ש' 32, ס א ש' 10, שם ש' 60, ס ב ש' 14, ס ג ש' 21, שם ש' 50, סד ב ש' 20, שם ש' 22, סד ג ש' 31, סה ב ש' 34, שם ש' 60, סה ג ש' 63; **בבא קמא** ב ג ש' 18 (ור), ג א ש' 25, ג ד ש' 19⁷⁶⁵, ה ד ש' 55, ו א ש' 23, ו ב ש' 35, ו ד ש' 54, ז א ש' 28⁷⁶⁶; **בבא מציעא** ז ד ש' 57, ח ג ש' 71⁷⁶⁷, ט ד ש' 61, י ב ש' 47, י ג ש' 61 (מאי), י ד ש' 15;

⁷⁶⁰ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 408, ד"ה ירוש'.

⁷⁶¹ ראה המקבילה בסנהדרין יח ע"ד ש' 58 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

⁷⁶² בד"ו פירוש הביטוי סתום. אבל הנוסח הנכון נשתמר בכ"ל: "מהו האח וח" (עמ' 643 ש' 13), ונגרדה "וח" בטעות על ידי המגיה — ראה ירוכ"פ, מבוא, ריש עמ' יז, ד"ה המגיה מחק; שם, עמ' 83, ד"ה ר' אבהו.

⁷⁶³ ראה ק"ע, לה סע"ב, ד"ה ה"ג יוציא.

⁷⁶⁴ לשון הגמרא כאן: "מהו שייר. אמר ר' יוסי בר ביבון כגון קיים שריר וברור". ואני מפרש: "מהו" — מה פירוש "שייר מקצת הגט" ששינוי במשנתנו שם (פ"ט מ"ט). אבל הפ"מ (נג ע"ב, ה"ה, ד"ה מהו שייר) מפרש: "מה שייר מן הגט". ולשיטתו, מופע זה שייד לערך "מהו וכללית; בלשון שאלה או קושיא".

⁷⁶⁵ לפירוש העניין עיין תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 26, ש' 55-56, שפירש בתמיהה. ואני מפרש בניחותא, כשיטת הראב"ד בהשגות בפ"ג מהל' רוצח ושמירת נפש ה"י (וציין לו ליברמן שם, ש' 55). ועיין בכסף משנה שם. ואולם דבר ברור הוא שאין מדובר כאן אלא במעבר צר שאין לנטות ממנו ימינה ושמאלה.

⁷⁶⁶ לפירוש השאלה כאן ראה ירושלמי נזיקין, מבוא, עמ' לז, הע' 59; שם, עמ' 127, ש' 69-70.

⁷⁶⁷ לפירוש השאלה כאן ראה: ירוכ"פ, סוף עמ' 297, ד"ה וכן שלשה; ירושלמי נזיקין, מבוא, עמ' לז, ד"ה נסיים ואילך; שם, עמ' 134, ש' 27-28.

****מהו** (= מה פירוש) (המשך) **בבא בתרא** יג ב ש' 48, שם ש' 49, יג ד ש' 36 (מאיו), יו א ש' 23, יו ג ש' 15, יז א ש' 76951, יז ג ש' 27, שם ש' 33; **סנהדרין** יח א ש' 53, יח ג ש' 24, יח ד ש' 57, שם ש' 58 (ו-), כ ב ש' 14, שם ש' 41, כב ג ש' 8, כג ב ש' 38, כג ד ש' 33, כד ב ש' 38, כו ב ש' 12, כח ב ש' 43, כח ג ש' 47, כח ד ש' 48, כט א ש' 8, כט ב ש' 13, שם ש' 58, שם ש' 63, ל א ש' 18, ל ג ש' 13 (מה הוא?); **מכות** לא א ש' 35, שם ש' 56, לא ד ש' 63; **שבועות** לב ג ש' 43, לה ד ש' 23 (מה הוא), לז א ש' 15 (מאיו), שם ש' 17; **עבודה זרה** לט ב ש' 54, לט ג ש' 48, מא א ש' 18, מד ב ש' 24, שם ש' 25, מה א ש' 20; **הוריות** מח ב ש' 20 (ו-); **נדה** מח ד ש' 77024.

****מהו** (= היך עבידא) 771 **בבא מציעא** י ד ש' 39, שם ש' 43.

****מהו** (= מה הדין) 772 **ברכות** ד ג ש' 48, יא ב ש' 34; **פאה** יו ב ש' 64; **דמאי** כד א ש' 59; **כלאים** כז א ש' 54, כח א ש' 5, כח ד ש' 60, ל ג ש' 51, ל ד ש' 77350; **שביעית** לד א ש' 49, לה ב ש' 6, לו א ש' 15, לו ג ש' 63, לו ד ש' 11; **תרומות** מא ב ש' 26.

768 לפירוש השאלה כאן ראה ירושלמי נזיקין, מבוא, סוף עמ' לא.

769 עיין: שתא"י, עמ' 506, ד"ה חזקה; מבוא לנוה"מ, עמ' 225, ד"ה המפרשים ואילך. וצע"ג.

770 למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: מה בין... ל-...; מה בין... ובע"ב ש' 54: "הן", וצריך לומר "מהו" או "מה הן", כפי שמלמד כ"א: "מהוא" (עמ' 39 ש' 27), כלומר מה פירוש, אבל הוא לשון הדיט.

וישנם שלושה מופעים נוספים של מילה זו בכ"ל: הראשון, בכלאים עמ' 128 ש' 18 (והוא שייך לד"ו כז ע"ד ש' 37) — ראה מבואות לסה"א, עמ' 409, כז ע"ד, ש' 37; שם, הע' 8; והשני, בפסחים עמ' 446 ש' 7 (והוא שייך לד"ו ל ע"ב ש' 38) — ראה: ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 425, ד"ה אפילו יכול; אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 65, ד"ה ואין; והשלישי, בפסחים עמ' 484 ש' 2 (והוא שייך לד"ו לז ע"ד ש' 21) — ראה: אהצ"ר, סוף עמ' 132, ד"ה אפיקומון; ירוכ"פ, ריש עמ' 521, ד"ה טיפש; ריש עמ' 522, סוף הדיבור הנ"ל. וראה עוד מה"ת, עמ' 12, ס' סז, הע' 3. ואולי המילה כאן היא תנאית, מ"תני ר' חיה", עיין בירושלמי שם. וישנו מופע נוסף השייך לשביעית לז ע"ג ש' 14, וליתיה גם בכ"ל, עמ' 173 ש' 28; והובא על ידי רבינוביץ (שתא"י, סוף עמ' 73, ד"ה חמשה אחין) על פי הר"ש (שביעית פ"ז מ"ג, [ד"ה ירושלמי]). וראה עוד תוכפ"ש, שביעית, עמ' 566, ש' 42-43, שם, הע' 19.

771 כלומר, כיצד — ראה תש"ק, עמ' 7, ד"ה במסכת. וישנם מופעים נוספים במסכת נזיקין הקרובים למשמעות זו, ואלה הם: **בבא קמא** ג א ש' 25, ה ד ש' 55, ו ד ש' 54; **בבא מציעא** ח ג ש' 1, י ב ש' 47, י ג ש' 61 (ושם: "מאי!"); **בבא בתרא** יז ג ש' 27. בכל המופעים האלה מציע התלמוד גם את ציור המקרה, אלא שבשני המופעים הרשומים כאן בערך באה המילה "מהו" אחרי הלשון המתפרש, ואילו המילה "מהו" בשאר המופעים מציעה את הלשון המתפרש, ולכן רשמתי אותם בערך "מהו (= מה פירוש)". וכבר העיר על כך מוסקוביץ, מינוח, עמ' 112, הע' 4 [עמ' 111]. מכל מקום, איני רואה הבדל של ממש בין שני הסוגים האלה אלא הבדל סגנוני.

772 דע שגם בערך הבא יש שאלות רבות לעניין הדין. ואולם ישנו הבדל בין הערך ההוא לערך שלנו, כי השאלות בערך הזה מסתיימות במילה "מהו", ואילו בשאלות שבערך הבא המילה "מהו" קשורה למילה שאחריה. למשל, לעתים באה צורת מקור אחרי "מהו" ואילו מתייחסת השאלה, כגון "מהו מימר מיליא דאורייתא" (ברכות ו ע"ד ש' 21).

773 הנוסח כאן בכ"ל: "מהו" (עמ' 142 ש' 32) = "מה הן" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 416, [ל ע"ד, ש' 54].

****מהו** (= מה הדין) (המשך) מב ב ש' 77420, מה ג ש' 42, מז א ש' 45 (מהו¹), מז ב ש' 44; **מעשרות** נא ב ש' 2, שם ש' 3, שם ש' 5 (2x), שם ש' 7; **חלה** נז ד ש' 27, נט ב ש' 16; **ערלה** סב א ש' 38; **שבת** ב ג ש' 40, ב ד ש' 33, שם ש' 35, ה ד ש' 2, ט ב ש' 15, י ב ש' 50, שם ש' 52, שם ש' 57, יג ד ש' 30, יז ג ש' 30; **עירובין** כד ג ש' 19; **פסחים** כח ד ש' 33, שם ש' 50, שם ש' 54, כט א ש' 9, כט ב ש' 28 (ל"ג)⁷⁷⁵, ל א ש' 10; **יומא** מב ב ש' 34, מד א ש' 19; **סוכה** נב א ש' 23, נג ג ש' 27; **ראש השנה** נט א ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 15; **ביצה** ס ב ש' 62, ס ג ש' 3; **תענית** סט ב ש' 53; **מגילה** עא ב ש' 4, עג ד ש' 32; **חגיגה** עה ד ש' 44; **יבמות** ט ב ש' 58, יב ד ש' 56, יג א ש' 20, יג ד ש' 45, שם ש' 48, יד ב ש' 55, שם ש' 58, שם ש' 60, טו ד ש' 59; **כתובות** כה ב ש' 6 (מאלי), שם ש' 58 (2x), שם ש' 64, כה ד ש' 38, כז ד ש' 61, שם ש' 62, כח ד ש' 43, כט ב ש' 22, ל א ש' 19, לב ד ש' 17, שם ש' 57; **נדרים** לז ב ש' 21, שם ש' 43, לח א ש' 33, שם ש' 46, לח ג ש' 15, מא ג ש' 18, שם ש' 19 (ל"ג)⁷⁷⁶; **גיטין** מד ב ש' 20, שם ש' 40, מז א ש' 60, מז ב ש' 3, מז ג ש' 16, מט א ש' 2, מט ב ש' 38; **נזיר** נא א ש' 38, נו ג ש' 28 (מהו¹), נז ב ש' 25; **קידושין** נח ג ש' 13, ס ב ש' 18 (אשגרה)⁷⁷⁷, סא ג ש' 16, סד א ש' 45, שם ש' 49, שם ש' 57; **בבא קמא** ב ב ש' 4, שם ש' 10, ב ד ש' 45, ג ד ש' 7825, ד ב ש' 36, שם ש' 47, ה ב ש' 24, שם ש' 40, ו א ש' 16 (2x)⁷⁷⁹, ו ב ש' 78039, ו ג ש' 14; **בבא מציעא** ט ד ש' 78120, י ב ש' 33, יא ד ש' 7826, יב א ש' 32; **בבא בתרא** יג ב ש' 25,

774 עיין בפ"מ, יז ע"א, [ה"ג (ה"ה בפ"מ)], ד"ה תרומת שני כריים. אבל הנוסח כאן בכ"ר: "באחד מהם" (ועמ' 222 ש' 26). ובמקבילה בדמאי כו ע"ג ש' 23 בד"ו בשיבוש: "ואחד מהן", וצריך לומר: באחד. ובכ"ר שם: "כאחד מהן" (ועמ' 157 ש' 32), וצריך לומר: באחד. וכן הוא ברש"ס, תרומות נב ע"ב ש' 1 ("באחד מהם"), ובדמאי כקב ע"א ש' 5 ("באחד מהן"). לפי כל זה, אין כאן מונח, שפירוש "מהם" — משני הכריים הנדונים, ע"ש.

775 ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 405, ד"ה ר' בון.

776 ראה המקבילה במגילה עג ע"ד ש' 34.

777 ראה ירוכ"פ, עמ' 395, ד"ה מסר.

778 בקטע סבונה: "מה הן" (ועמ' 277, קטע 1.2). וכיוצא בזה בכ"א: "מה הם" (ועמ' 7 ש' 93).

779 ליברמן (ותוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 77, סד"ה ולפי גירסת) הוסיף כאן מופע שלישי על פי נתיבות ירושלים, וחזר בו (בירושלמי נזיקין, עמ' 121, ש' 62) מהגהתו.

780 ליברמן מגיה כאן: "הוא" (ותוכפ"ש, עמ' 94, ד"ה ובירושלמי פ"ח). והוא מציין (שם, הע' 16) לשיר"ר [עמ' 249 ש' 22]. אבל בפקסימיליה של הקטע הזה (אצל אלוני, עמ' 66) אני קורא אות מ"ם מעל "הוא", כלומר: "מהוא". ומשום כך, לא כללתי חילוף זה להלן בנספח ז'. והפירוש העיקרי כאן הוא כמות שפירשו במסכת בבא קמא עם פירוש ירושלים הבנויה, בעריכת ש"מ נאדל, ירושלים תש"ס, מח רע"ב, ד"ה ה"ג עלו. ולא נפשטה (שלא כדבריהם שם, ד"ה מן מה דכתיב). ולפירוש הסוגיא עיין עוד ירושלמי נזיקין, עמ' 122, ש' 25. ואין הדברים נראים.

781 לפירוש השאלה ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 150, ש' 55 (ושם: "מהיא").

782 לפירוש השאלה ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 168, ש' 9.

****מהו** (= מה הדין) (המשך) שם ש' 78330, טו ג ש' 56, יו ב ש' 11, יו ד ש' 59; **סנהדרין**
 כא ב ש' 29, שם ש' 48, שם ש' 49, כה ב ש' 44, שם ש' 58, כה ג ש' 55 (2x), כו א
 ש' 49, כז ד ש' 63, כט ד ש' 1, שם ש' 6; **שבועות** לג ד ש' 55, לד ד ש' 11, לה ג
 ש' 41, לו ב ש' 23, שם ש' 31, שם ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 51, לח ב ש' 53 (מאי!);
עבודה זרה לט ג ש' 53, לט ד ש' 19, מא א ש' 34, מא ב ש' 22 (צ"ל: מהו ל-784,
 מב א ש' 10, שם ש' 43, מג ד ש' 4, מד ד ש' 1, שם ש' 52; **נידה** מט א ש' 8, נ א
 ש' 60, נ ג ש' 62, שם ש' 64, נ ד ש' 2, שם ש' 15, שם ש' 61, נא א ש' 78526.
****מהו** (וכללית; בלשון שאלה או קושיא) **ברכות** ג ג ש' 36, ד ב ש' 35 (מיהו786, ד ג
 ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 26, ה ב ש' 51, ו ב ש' 65, ו ד ש' 21, ז ד ש' 37, ח א
 ש' 23 (ו-), שם ש' 35, ט ד ש' 54 (ו-), י א ש' 46, י ג ש' 58, י ד ש' 53, יג ד ש' 44787,
 יד ב ש' 14, שם ש' 16; **פאה** יז ד ש' 35; **דמאי** כג ב ש' 20, כד ג ש' 35 (2x), שם
 ש' 37, כו א ש' 42; **כלאים** לב ד ש' 10, שם ש' 13 (2x); **שביעית** לח א ש' 31, לט
 א ש' 52; **תרומות** מ ג ש' 44 (ו-), מד ב ש' 33, מה ג ש' 58; **מעשרות** נ ד ש' 49, נב
 א ש' 6; **מעשר שני** נו ג ש' 6, נו ד ש' 3; **חלה** נז ב ש' 62; **שבת** ד א ש' 22, ד ב
 ש' 38, ו א ש' 42, ז א ש' 4, ז ד ש' 13, ח ב ש' 8, שם ש' 9, יד ג ש' 26, יד ד ש' 47
 (2x), טו ב ש' 6, יו ב ש' 12; **עירובין** כד ג ש' 56; **פסחים** כח ד ש' 59, ל ד ש' 6, לא
 א ש' 54, לז ב ש' 43; **יומא** מ ב ש' 59, שם ש' 60; **ביצה** ס ד ש' 21, סב ד ש' 47,
 סג א ש' 48; **תענית** סד ג ש' 28, סה ג ש' 38 (ו-), סו ג ש' 29; **מגילה** עד א ש' 36,
 שם ש' 59; **מועד קטן** פא ב ש' 20, פב ד ש' 38, פג ג ש' 41 (ו-); **יבמות** ד א ש' 12,
 ז ג ש' 61, יג ד ש' 4; **סוטה** יח ג ש' 42; **כתובות** כו ד ש' 54, לב ב ש' 61, לא ג ש' 5,
 לג ד ש' 32, שם ש' 34, לד ב ש' 44, לה ב ש' 7, לו א ש' 19 (צ"ל: מרי788); **נדרים** מא
 ג ש' 33, שם ש' 39, מב ג ש' 24 (ל"ג789); **נזיר** נז ג ש' 30; **קידושין** ס ד ש' 10.

783 לפירוש השאלה ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 179, ד"ה כנגד דירתו.

784 ראה שתא"ק, סוף עמ' 561, ד"ה וחרס. וכן הוא במקבילה בערלה סג ע"א ש' 17, כפי שציין
 (וצריך להיות שם "פ"ג ה"א" תחת "פ"א ה"א").

785 למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה הן (= מה דינם). ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתו בערך
 "תני (וציון לברייתא; בינוני)" לסנהדרין כה ע"ב ש' 59. וישנו מופע נוסף של ביטוי זה בביכורים סג
 ע"ד ש' 53 בנוסח של שדה יהושע — ראה מבואות לסה"א, עמ' 495, אחרי הע' 6. אבל ראה מה שהערתו
 לעיל, ערך "מה פליגין", לביכורים סג ע"ד ש' 53. ו"מהו" בהוראה זו של "מה הדין" באה גם בברכות
 ז ע"ג ש' 61 = תענית סז ע"ד ש' 11. וראה עוד ברכות שם, ש' 64, ז ע"ד ש' 1 ושו' 3. אלא שכל
 המופעים האלה שייכים לברייתא — ראה מה שכתבתי עליה לעיל, ערך "אמר ר' ותניי תמן ותמן =
 בבב", בהערה לתענית סז ע"ד ש' 10.

786 להגהה ראה המקבילה במועד קטן פג ע"ג ש' 41 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ (ושם: "ומהו"). ובמקבילה
 בשקלים מז ע"א ש' 14: "מהו ל-, ע"ש.

787 עצם הדין בא בתוספתא ברכות, פ"ו ה"ו, עמ' 34, אבל בלי המילה "מהו", ע"ש.

788 ראה תש"ק, עמ' 76, ס' 120 [עמ' 75]; שם, הע' 159.

789 ראה שתא"ק, עמ' 409, ד"ה ר' הילא.

****מהו (וכללית; בלשון שאלה או קושיא) (המשך)** סד ג ש' 25, סד ד ש' 30, סה ב ש' 29; **בבא קמא** ג ד ש' 79055; **בבא מציעא** ח א ש' 35, ח ג ש' 29, י ג ש' 161 (וצ"ל: מאה) 791; **בבא בתרא** טו ב ש' 44; **סנהדרין** יח א ש' 52, כז ד ש' 17; **מכות** לא ד ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 57; **שבועות** לז ד ש' 23, לח ב ש' 52; **עבודה זרה** לט ד ש' 16, מ ד ש' 6, מא א ש' 49, מג ב ש' 58, שם ש' 79260.

מהו (!) ע"ע: והדא מתניתא מה היא; מנן.

מהו... ל- (!) ע"ע מהו ל-.

מהו... ש- (!) ע"ע מהו ש-.

מהו אהן דכתיב ע"ע מהו הדין דכתיב.

מהו אומר (כלומר, הפסוק) **פאה** טו ד ש' 61; **סוטה** יז ב ש' 24.

מהו אכן ע"ע מהו הכין (בתמיהה).

מהו בדון (!) ע"ע מאי כדון.

****מהו ד-793** **ברכות** ה ב ש' 40; **מעשר שני** נו ב ש' 49; **חלה** נז ד ש' 62; **ראש השנה** נח א ש' 7; **תענית** סז א ש' 37; **מגילה** עד ב ש' 44; **מועד קטן** פב א ש' 32, פב ד ש' 26; **יבמות** ז ג ש' 60 (ומה!) 794; **נדרים** לח ד ש' 21; **בבא קמא** ה ג ש' 44, שם ש' 46, ז ג ש' 12, שם ש' 17; **סנהדרין** יח ג ש' 21; **שבועות** לז ד ש' 34, שם ש' 35, לח ד ש' 59; **עבודה זרה** מד ש' 48, שם ש' 49.

****מהו דאמר ר'795** **כתובות** כה ד ש' 41 (ו-); **נזיר** נג ב ש' 18; **בבא בתרא** יד א ש' 17.

מהו דין דכתיב ע"ע מהו הדין דכתיב.

מהו דכתיב (!) ע"ע מהו הדין דכתיב.

מהו הדא דתני796 **שבת** ז ד ש' 35 (ומה! וצ"ל: ומהו) 797; **ביצה** סא א ש' 17.

מהו (!) הדא דתנינן ע"ע מהי הדא דתנינן.

790 לפירוש המופע הזה ראה מה שכתבתי במאמרי "לפירושן של שמועות", עמ' 71, ד"ה והנה.

791 הנוסח כאן בכ"ל: "ק'" (ועמ' 376 ש' 2; ובכ"א: "מאה" (ועמ' 66 ש' 148), והסדר טעה. וכבר

הגיה כן מדעתו שתא"י, עמ' 491, ד"ה בר נש.

792 למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה הן (וכללית; בלשון שאלה). ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "מהו (= מה פירוש)" לגיטין נ ע"ג ש' 34. וליברמן הוסיף עוד מופע מדעתו על דרך אולי בביכורים סה ע"ג ש' 16 — ראה תוכפ"ש, בכורים, עמ' 848, ד"ה ושלמים.

793 תרגום: מהו ש'?

794 להגהה ראה קטע זוסמן, עמ' 102 ש' 42 (ושם: "מהוא").

795 תרגום: מהו שאומר ר'?

796 תרגום: מהו [עניינה של הברייתא] הזאת ששונה [התנא]?

797 סברתי להגיה כאן "ומהי", ולהגיה "מהי" במקבילה בביצה דלקמן, כלומר, מה טיבה של הברייתא הזאת. ועיין כיוצא בזה בערך "מהי הדא דתנינן". אבל בשרי"ר, עמ' 303 ש' 16 לביצה: "מהוא הדא דתני". ולכן הגהתי רק "ומהו" בשבת. וראה מה שהערתי בערך "מה דאמר ר" ללבא בתרא יד ע"א ש' 22. וצ"ע.

מהו הדין דכתיב⁷⁹⁸ **ברכות** יב ד שו' 50 (מה, אהן), שם שו' 55 (מה, ההן), שם שו' 58 (הדין ליל'), יג א שו' 4 (הדין ליל'), שם שו' 12 (אהן), יד ב שו' 57 (מה הוא, ההן); **פאה** כ ב שו' 8; **מעשרות** נא א שו' 9; **מגילה** עא ד שו' 33 (דין); **חגיגה** עז ג שו' 53 (דין); **יבמות** יג א שו' 16, שם שו' 21; **סוטה** כ ג שו' 51 (דין), כד ג שו' 17; **כתובות** לה א שו' 11; **סנהדרין** כ ד שו' 6 (דין), שם שו' 9 (דין).

מהו הכין (בתמיהה)⁷⁹⁹ **פאה** כא ב שו' 46; **תרומות** מו ב שו' 58; **שקלים** מט ב שו' 26; **ביצה** ס ג שו' 54; **תענית** סד ג שו' 56, שם שו' 58; **נזיר** נו א שו' 57 (אכן).

מהו כדו (!) ע"ע מאי כדון.

מהו (!) כדון ע"ע מאי כדון.

מהו כן (בתמיהה)⁸⁰⁰ **ברכות** ו ב שו' 14, יב א שו' 34; **דמאי** כב א שו' 35, שם שו' 37, כו ב שו' 24; **תרומות** מו ב שו' 58 (ר); **מעשר שני** נה ג שו' 25; **יבמות** ו א שו' 42, ט ג שו' 65; **קידושין** סד ג שו' 40, סה ג שו' 43; **נידה** מט ב שו' 17.

מהו ל- **ברכות** ה ב שו' 19, שם שו' 21, ו א שו' 21, ו א שו' 64, ו ג שו' 18, ח ג שו' 37, י ב שו' 30, שם שו' 36, יא א שו' 31; **דמאי** כא ד שו' 42, כב ב שו' 17; **כלאים** כז ד שו' 30, כח ג שו' 19, שם שו' 21, שם שו' 23, כח ד שו' 56, שם שו' 57, שם שו' 59, כט ג שו' 17, ל ב שו' 26, שם שו' 27, לא א שו' 37, לא ב שו' 44, לא ג שו' 33; **שביעית** לג ד שו' 5, לד ב שו' 11, לד ג שו' 56, לד ד שו' 42, לה ב שו' 60, לו ג שו' 60, לו ד שו' 32, שם שו' 34, לז ב שו' 23, שם שו' 27, לז ג שו' 6, לז ד שו' 43, שם שו' 45, שם שו' 48, לח א שו' 17, לח ד שו' 4, שם שו' 11, לט ד שו' 20, שם שו' 21; **תרומות** מ ג שו' 80153, שם שו' 57, מג ג שו' 4, מז א שו' 60, מח ב שו' 22, שם שו' 39; **מעשרות** מט ב שו' 18, שם שו' 22; **ערלה** סג א שו' 15, שם שו' 17; **ביכורים** סה ד שו' 33, שם שו' 35; **שבת** ד ב שו' 10, ד ג שו' 38, ד ד שו' 14, שם שו' 47, ו א שו' 45 (2x), שם שו' 46, ו ב שו' 21, שם שו' 25, ז א שו' 7, ז ב שו' 9, ח א שו' 22, שם שו' 23, שם שו' 52, ט ב שו' 13, ט ד שו' 33, י ב שו' 40, יא א שו' 23, שם שו' 24, שם שו' 26, שם שו' 27, שם שו' 28, שם שו' 31, יד ב שו' 6, שם שו' 8, שם שו' 11, יד ד שו' 57, יו א שו' 57, שם שו' 58, יו ג שו' 11, יז א שו' 50, יז ב שו' 43 (2x), יז ג שו' 40, שם שו' 42, שם שו' 57; **עירובין** יט ג שו' 51, כ א שו' 49, כ ב שו' 39, כא א שו' 41, כא ב שו' 51, שם שו' 57, כב ב שו' 48, שם שו' 54, כג ג שו' 29, שם שו' 39, כג ד שו' 63, כד א שו' 11, כד ב שו' 20, שם שו' 26, כה א שו' 57, כה ג שו' 11; **פסחים** כז א שו' 38, לא א שו' 39, שם שו' 51, שם שו' 53, לה א שו' 50, לז ב שו' 42 (2x), לז ג שו' 20, שם שו' 22, שם שו' 23, שם שו' 24, שם שו' 25, שם שו' 28; **יומא** מא א שו' 8, מד א שו' 11; **שקלים** מז א שו' 14, מז ב שו' 53, שם שו' 54, שם שו' 56, שם שו' 57, שם שו' 58, מז ג שו' 1, נ א שו' 58; **סוכה** נב ג שו' 32,

798 תרגום: מהו זה שכתוב: כלומר, מה פירוש הפסוק הזה?

799 תרגום: מהו כד? כלומר, מה פשר הדבר התמוה הזה?!

800 כלומר, מה פשר הדבר הזה?!

801 אפשטיין מציע לגרוס כאן: "מהו ש" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 442, הע' 20.

****מהו ל- (המשך)** שם ש' 44, נה ד ש' 15, שם ש' 18; **ראש השנה** נז ד ש' 50; **ביצה** ס א ש' 54, שם ש' 60, ס ב ש' 64 (מהו מהו), ס ד ש' 60, ס א ש' 12, ס ב א ש' 48, ס ב ש' 48, ס ג ב ש' 22; **תענית** סו ב ש' 49, סח ד ש' 27; **מגילה** עב ב ש' 39 (2x), עג ד ש' 16, שם ש' 19, שם ש' 20, עד א ש' 7, עד ד ש' 4, שם ש' 39; **חגיגה** עו א ש' 48, עו ג ש' 57, עו ד ש' 1, שם ש' 7; **מועד קטן** פ ב ש' 9, שם ש' 15, פ ג ש' 14, פ ד ש' 61, פא ב ש' 37, פא ג ש' 38, פב ב ש' 25, פג א ש' 1 (2x), שם ש' 2, שם ש' 41 (2x), פג ב ש' 29, שם ש' 32, שם ש' 33, שם ש' 64; **יבמות** ו ב ש' 49 (ו-), ח ד ש' 21, ט א ש' 28 (2x), יב א ש' 63, יב ד ש' 18, שם ש' 36; **סוטה** יח ד ש' 27; **כתובות** כו ג ש' 19, כו ד ש' 52, לה ד ש' 46, שם ש' 51; **נדרים** לז א ש' 2, לח ג ש' 39, שם ש' 44, מא ג ש' 37, מב א ש' 58, שם ש' 59, מב ב ש' 7, שם ש' 15, שם ש' 20; **גיטין** מה ד ש' 51, מו ד ש' 38; **נזיר** נא ד ש' 55, שם ש' 56, נה ג ש' 57 (מהו... ל-)⁸⁰², נו א ש' 41; **קידושין** ס ג ש' 11; **בבא קמא** ב ג ש' 2, ג ד ש' 9 (מהו... ל-)⁸⁰³; **בבא מציעא** ט ג ש' 25, י ג ש' 33; **בבא בתרא** יז ג ש' 46; **סנהדרין** יח ג ש' 4, שם ש' 9, יט ב ש' 14, כא ג ש' 48, שם ש' 50, כא ד ש' 17, שם ש' 24, כד ג ש' 58, כה א ש' 63, שם ש' 64, כה ב ש' 3, שם ש' 5, כו ג ש' 31, שם ש' 32, כח א ש' 35, שם ש' 36, כט ג ש' 62; **שבועות** לה ד ש' 54, לו א ש' 32, שם ש' 33, לז ד ש' 15; **עבודה זרה** לט ב ש' 35, לט ד ש' 24, מ ב ש' 9, שם ש' 12, שם ש' 13, מ ד ש' 59, מא ב ש' 24 (ו-), מב ד ש' 45; **נידה** נ ב ש' 31, נ ד ש' 59, שם ש' 63⁸⁰⁴.

מהו לצורכה (!) ע"ע מה צריכה (כלומר, לומר).

מהו מוציא⁸⁰⁵ **קידושין** ס א ש' 806.

***מהו מיייתי תחותיה**⁸⁰⁷ **בבא בתרא** יד א ש' 43.

מהו פליג ע"ע מה ופליג.

מהו (!) פליגין ע"ע מה פליגין.

****מהו ש- ברכות** ו א ש' 30, שם ש' 35, שם ש' 46, שם ש' 58, שם ש' 63, ו ב ש' 2, ז ג ש' 12, יא ב ש' 35, יא ג ש' 62, יב ד ש' 21, שם ש' 23, יג ג ש' 59, שם ש' 60, יג ד ש' 12; **פאה** טו א ש' 26, שם ש' 28, שם ש' 32, טו ב ש' 14, יז ב ש' 6, שם ש' 11, שם ש' 13, יח ד ש' 37, שם ש' 43, יט ג ש' 23, שם ש' 30, שם ש' 31, כ א ש' 41, כ ג ש' 13, שם ש' 22, שם ש' 32, כ ד ש' 43; **דמאי** כב ג ש' 26, כג ג ש' 35,

⁸⁰² להגהה ראה ק"ע, לב ע"א, ה"י, ד"ה ה"ג מהו לגלח.

⁸⁰³ להגהה ראה כ"א, עמ' 7 ש' 77.

⁸⁰⁴ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מהו (= מה הדין). ולמופע נוסף השייך לברכות ה ע"ב ש' 19, וליתיה בד"ו, ראה גינצבורג, פירושים, א, עמ' 365, ד"ה מהו. ולמופע נוסף אצל הראשונים ראה מה שהעיתי בערך "מהו ש-" לפסחים כז ע"א ש' 51.

⁸⁰⁵ פירוש: ממעט.

⁸⁰⁶ לפיסק ולפירוש ראה שתא"י, סוף עמ' 451, ד"ה ר' ירמיה.

⁸⁰⁷ תרגום: מהו מביא תחתיו? לדיון במונח הזה ראה מבוא לנ"ח"מ, סוף עמ' 217, ד"ה שמואל ואילך; סוף עמ' 349, ד"ה הוא מחלף.

****מהו ש' (המשך)** כג ד ש' 48, כד א ש' 10, שם ש' 32, כה ג ש' 8; **כלאים** כז ג ש' 49, שם ש' 52, כז ד ש' 14, כח א ש' 48 (2x), שם ש' 54, כח ג ש' 37, שם ש' 39, כט ב ש' 49 (2x), לב ד ש' 37, שם ש' 39; **שביעית** לג ד ש' 55, לד ג ש' 2, שם ש' 9, שם ש' 60, לה א ש' 23, שם ש' 54, לה ב ש' 3, לז ב ש' 4, שם ש' 13, שם ש' 15, שם ש' 16, לח ב ש' 40, לח ג ש' 48, לט א ש' 32; **תרומות** מ ג ש' 46, שם ש' 47, שם ש' 51, שם ש' 52, שם ש' 56, שם ש' 63 (מה הוא), מ ד ש' 39, שם ש' 40, שם ש' 41, מא א ש' 31, מא ב ש' 35, שם ש' 37, מב א ש' 42, מב ד ש' 1, מג ד ש' 31, מד ב ש' 30, שם ש' 33, שם ש' 35, מו ג ש' 33; **מעשרות** מח ד ש' 10, מט ד ש' 35, שם ש' 49, נ ב ש' 37, נ ג ש' 36, שם ש' 42, נ ד ש' 29, נב א ש' 35; **מעשר שני** נב ג ש' 17, שם ש' 18, נב ד ש' 36, נד א ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 28, נד ג ש' 4, נו ב ש' 3, שם ש' 12; **חלה** נז ב ש' 1, שם ש' 35, שם ש' 48, שם ש' 49, שם ש' 52 (2x), נז ג ש' 31, נז ד ש' 17, שם ש' 23, נח ב ש' 39, נט ד ש' 36, ס ב ש' 6, שם ש' 7; **ערלה** ס ג ש' 41, שם ש' 49, ס ד ש' 10, סא ב ש' 8, שם ש' 25, סב א ש' 17, שם ש' 18, סג ב ש' 17, שם ש' 18; **ביכורים** סג ד ש' 21, שם ש' 23, סד ב ש' 11, סה ג ש' 6, סה ד ש' 27, שם ש' 46, שם ש' 48; **שבת** ט ב ש' 13 (מהו לילי⁸⁰⁸, שיהא), שם ש' 32, שם ש' 39, שם ש' 41, ט ג ש' 38, י א ש' 16, י ב ש' 10, יג ד ש' 47, יז ד ש' 3; **עירובין** יח ג ש' 64, יט ג ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 48, כ א ש' 28, שם ש' 35, שם ש' 59, כב ג ש' 49, כב ד ש' 3, שם ש' 54, כג ב ש' 56, כד א ש' 20, כה ד ש' 23; **פסחים** כז א ש' 51⁸⁰⁹, כז ב ש' 8, שם ש' 10, שם ש' 11, כט א ש' 56⁸¹⁰, כט ג ש' 40, כט ד ש' 46, לא ב ש' 31, לד ד ש' 1, שם ש' 11, לה ב ש' 21, לה ד ש' 16 (2x), שם ש' 45, שם ש' 48, לז ד ש' 51; **יומא** לט ג ש' 40, שם ש' 41, שם ש' 44, לט ד ש' 36, מא ג ש' 39, שם ש' 56, שם ש' 59, מב ב ש' 24, שם ש' 25 (2x), שם ש' 27, מג ג ש' 11, שם ש' 37, מג ד ש' 39, שם ש' 49, שם ש' 53, שם ש' 62, מד א ש' 13; **שקלים** מח א ש' 4; **סוכה** נב א ש' 55, שם ש' 56, נב ב ש' 25, נד ד ש' 16; **ראש השנה** נו ג ש' 3, שם ש' 6, שם ש' 7, שם ש' 33, שם ש' 38, נז ג ש' 30, שם ש' 34, נז ד ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 38, שם ש' 42; **ביצה** ס ב ש' 26, ס ד ש' 31; **תענית** סז ג ש' 28; **מגילה** עב ג ש' 38, שם ש' 55, עג א ש' 32, עג ב ש' 6, שם ש' 7, עג ג ש' 27, שם ש' 32, עד א ש' 10, עה ב ש' 32; **חגיגה** עו א ש' 10, שם ש' 56, עו ב ש' 37, עח ג ש' 14, שם ש' 23, שם ש' 26, עט א ש' 28, שם ש' 42; **מועד קטן** פ ד ש' 27; **יבמות** ב ג ש' 11, ג א ש' 24, ד א ש' 42, ד ג ש' 25, ה ג ש' 2, שם ש' 35, ו ד ש' 33, שם ש' 42, ז א ש' 22 (מהו... ש' ⁸¹¹), ז ב ש' 33, ח ג ש' 55, ח ד ש' 2,

⁸⁰⁸ ההגהה "מהו" על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 59, ד"ה רבי זעירא. וראה עוד ירוכ"פ, ריש עמ' 124, ד"ה ר' חזקיה [עמ' 123].

⁸⁰⁹ הראשונים גורסים כאן: מהו ל' — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 369, ד"ה מבואות.

⁸¹⁰ המופע הזה נחקק על ידי ליברמן על פי כ"ל — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 402, ד"ה רבי יוסה.

⁸¹¹ להגהה ראה שתא"י, סוף עמ' 348, ד"ה על דעתיה.

****מהו ש- (המשך)** ט ב ש' 54, ט ג ש' 39, י א ש' 50, שם ש' 52, שם ש' 60, יא ד

ש' 46, שם ש' 60, יב א ש' 37, שם ש' 39, שם ש' 40, יג ג ש' 54 (2x), שם ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 58, יג ד ש' 6, שם ש' 7, שם ש' 10, שם ש' 12, שם ש' 14, שם ש' 16, שם ש' 18, שם ש' 24, יד א ש' 38, שם ש' 56, שם ש' 57, יד ג ש' 1, שם ש' 5, יד ד ש' 6, שם ש' 33; **סוטה** יו ב ש' 81237, שם ש' 39, שם ש' 40, שם ש' 53, יו ג ש' 27, יז ד ש' 10, שם ש' 11, יח א ש' 4, שם ש' 49, יט ב ש' 9, כ א ש' 25, שם ש' 26, כג ד ש' 26, שם ש' 29, שם ש' 33, שם ש' 34; **כתובות** כה ג ש' 14, כו ג ש' 9 (מה הוא), שם ש' 12, שם ש' 15, שם ש' 17, כז ד ש' 54, שם ש' 56, כז ד ש' 6, שם ש' 8, כח א ש' 5, שם ש' 12, לד ב ש' 17, שם שם (ו-), לד ג ש' 52, לו א ש' 8; **נדרים** לו ד ש' 56, לט ג ש' 33 (2x), שם ש' 34, שם ש' 35 (2x), שם ש' 36 (2x), שם ש' 37, שם ש' 40, מ ב ש' 47, שם ש' 51, שם ש' 53, מא ד ש' 47, מב א ש' 54, שם ש' 55; **גיטין** מד ד ש' 1, מה א ש' 43, מו א ש' 14, מז א ש' 56, מח א ש' 25, מח ד ש' 18; **נזיר** נב ב ש' 12, נב ד ש' 25, נג ב ש' 11, שם ש' 20, שם ש' 31, נג ג ש' 25 (2x), שם ש' 31, נה א ש' 19, נה ג ש' 26, שם ש' 46, נו א ש' 5 (ו-), שם ש' 11, שם ש' 15, שם ש' 28, שם ש' 40, שם ש' 44, נו ג ש' 10, שם ש' 16, נז ב ש' 31, נז ג ש' 26, שם ש' 28, שם ש' 36, שם ש' 40, שם ש' 54, נז ד ש' 3, נח א ש' 19 (מקרא! וצ"ל: מהוא) 813, שם ש' 21, שם ש' 24, שם ש' 81428; **קידושין** נח ג ש' 16, נט א ש' 12, שם ש' 16, ס ב ש' 7, ס ד ש' 21, סא א ש' 2, סב ב ש' 24, שם ש' 31, סג ד ש' 7, סה ד ש' 63 (מחול); **בבא קמא** ב ד ש' 37, ג א ש' 45, ג ג ש' 18, שם ש' 19, שם ש' 50, שם ש' 52, ג ד ש' 7, ד ב ש' 10, ה א ש' 20, ה ג ש' 36, ו א ש' 6, ו ב ש' 20; **בבא מציעא** ט ג ש' 40, י א ש' 47, יב ג ש' 23; **בבא בתרא** יד א ש' 23, שם ש' 25, טו ב ש' 48, שם ש' 49, יו ד ש' 29, שם ש' 32; **סנהדרין** יח ב ש' 51, כא ב ש' 21, שם ש' 50 (2x), כא ד ש' 51, כד ד ש' 52, כז א ש' 10, שם ש' 39, שם ש' 40, שם ש' 47, שם ש' 81552, כז ד ש' 60, שם ש' 62, כט א ש' 13, כט ג ש' 63; **מכות** לא ב ש' 18; **שבועות** לג ד ש' 9, שם ש' 60, לה ג ש' 1, שם ש' 4, שם ש' 34, שם ש' 41, שם ש' 44, שם ש' 45 (2x), לו ב ש' 2, שם ש' 9, שם ש' 12 (2x), שם ש' 20, שם ש' 41, שם ש' 57, לו ג ש' 24, שם ש' 32, לח ג ש' 8, שם ש' 14, שם ש' 19 (מהו ליל!) 816, לח ד ש' 4, שם ש' 34, שם ש' 58; **עבודה זרה** מא ד ש' 43, מב ד ש' 44 (2x), מד ב ש' 3, שם ש' 45, מה א ש' 16, מה ב ש' 17; **הוריות** מו א ש' 2, מו ב ש' 27,

812 שתא"י מגיה כאן: "מניין ש- (עמ' 363, ד"ה ומ"ט). ברם, אף על פי שזאת היא הכוונה, נראה שיש כאן אשגרה מלקמן ש' 39, והיא כנראה אשגרת גרסן עתיקה, שכן ישנה גם בכ"ה, עמ' 2א ש' 5.

813 ההגהה על פי המקבילה בסנהדרין כז ע"א ש' 39 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ.

814 רבינוביץ מוחק "מהו" כאן, בוודאי כאשגרה מלעיל ש' 24 — ראה שתא"י, עמ' 527, ד"ה אלא

כיני. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי הגירסאות.

815 רבינוביץ מוחק "מהו" כאן, בוודאי כאשגרה מלעיל ש' 47 — ראה שתא"י, עמ' 527, ד"ה אלא

כיני. ולעצם העניין, אין הבדל בין שתי הגירסאות. וכן הוא במקבילה בניזיר. ראה בהערה הקודמת.

816 ההגהה על פי קטע סבונה (קטע 32, עמ' 296).

****מהו ש-** (המשך) מו ד שו' 18; נידה מח ד שו' 44, מט א שו' 12, מט ג שו' 27 (ו-), מט ד שו' 52, נ ב שו' 81735.

מהו שידו חכמים לר' יבמות ו ד שו' 44.

מהו (!) שיירתה ע"ע מה שיירתה.

מהו שיעשה (!) ר' כר' ברכות ה ד שו' 36; מועד קטן פב ב שו' 34 (צ"ל בשניהם: שייעשה)⁸¹⁸.

מהי הדא דתנינן⁸¹⁹ כלאים כט ד שו' 43, ל א שו' 34 (מהו; הדא); **שבועות** לז א שו' 29 (מאי, דא).

מהיא (= מה טיבה) ע"ע והדא מתניתא מה היא.

מהיא בהון (!) ע"ע מאי כדון.

מהיא כדון ע"ע מאי כדון.

מהיכן ע"ע מאיכן.

מהילכות מדינה ע"ע הילכות מדינה.

מהכא ע"ע מן הכא.

מהכא (בהקשר) ע"ע מן הכא (בהקשר).

****מהלכה⁸²⁰ דמאי** כג ג שו' 61, כג ד שו' 3, כד ד שו' 48, שם שו' 49, שם שו' 64; **תרומות** מו ד שו' 37; **חלה** נח ג שו' 11⁸²¹; נט ד שו' 48 (2x)⁸²², שם שו' 58; **בבא קמא** ז ב שו' 58 (מן ההליכה! וצ"ל: מן ההלכה)⁸²³.

⁸¹⁷ למופעים נוספים ע"ע: כלום... אלא...; שמא אינו (בתמיהה). ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתו בערך "מהו ל-" לתרומות מ ע"ג שו' 53. וליברמן מציע להגיה על דרך אולי בתענית סה ע"ד שו' 64: "[מהו] **שיהא** מותר בהספד" (ותוכפ"ש, חלק ה, הוספות, סוף עמ' 1338, ד"ה ח"ה; ההדגשה במקור). ולפי דבריו, יש לנו כאן מופע נוסף של ביטוי זה. ולא כללתי את המופע שבשבועות לח ע"ב שו' 54, כי הוא תנאי — ראה מכילתא דר"י, מסכתא דנזיקין, פרש' טו, עמ' 300 שו' 3. ואף על פי כן, הברייתא נראית לי מנוסחת במינוח אמוראי — ראה בשבועות שם, שו' 53: "הרי" (לפתיחה); שם, שו' 55: "נישמענה מהדא" תחת "לכך נאמר" שבמכילתא (שם, שו' 4). אבל לשון הסיום "הא" (ושבועות, שם, שם) מצוי בברייתות.

⁸¹⁸ הכתיב החסר בברכות ישנו גם בכ"ר, עמ' 59 שו' 33, ובשרי"ר, עמ' 12 שו' 14. וכן הוא גם בנוסח הרש"ס, עב ע"ב שו' 4. אבל המשמעות הסבילה יוצאת מהמשך הדברים: "**נעשה** ר' אליעזר כר' יהושע" (ברכות, שם, שו' 37); וכן הוא בהמשך גם במועד קטן שם, שו' 35.

⁸¹⁹ תרגום: מהי [המשנה] הזאת ששנינו?

⁸²⁰ לפירוש הביטוי ראה: מבוה"י, טו ע"ב, ערך מהלכה; אהצו"י, דמאי, עמ' 117, ד"ה הלוקח; כלאים, ריש עמ' 56, ד"ה מעשרותיו; תרומות עמ' 5, ד"ה כאן להלכה; עמ' 73, ד"ה מודה ר"ש.

⁸²¹ המופע הזה הוא תנאי לפי גירסת הרש"ס (לט ע"ב שו' 6). וראה עוד מבואות לסה"א, עמ' 482, הע' 7. וצ"ע.

⁸²² פירוש: מדרבנן — כך הכריע ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב').

⁸²³ ראה מה שהערתו בערך "הלכה (וידן, או הלכה למשה מסיני, או הלכה מדברי סופרים)" על אתר.

מהלכות של עימעות⁸²⁴ **שביעית** לח א ש' 41.

מהלכות של עימעות (!) ע"ע מהלכות של עימעות היא.

מהלכות של עימעות הוא (!) ע"ע מהלכות של עימעות היא.

מהלכות של עימעות היא שביעית לח א ש' 35, שם ש' 38 (הוא!), שם ש' 40, שם

ש' 42 (עימעות, הוא!); **מעשר שני** נד א ש' 2, שם ש' 7, שם ש' 10, שם ש' 11, שם

ש' 12; **שבת** ג ג ש' 46, שם ש' 47 (היא ליל!); **עבודה זרה** מא ד ש' 23.

מהלכות של עימעות הוא (!) ע"ע מהלכות של עימעות היא.

מָהֵן ע"ע מה הן (= מה דינם).

מָהֵן ע"ע מנן.

מהן (!) ע"ע מהו (= מה פירושו).

מהן... ומהן... שביעית לז א ש' 5; **מעשר שני** נו ד ש' 35; **סוטה** כד א ש' 59.

מהן (!) מודע לך ע"ע מאן מודע לך.

מהנא ע"ע מה (וכללית; בלשון שאלה או קושיא).

מהניא ע"ע מה (וכללית; בלשון שאלה או קושיא).

מהשבות (!) ע"ע: מה (= מה פירושו); מה (בתמיהה).

מואחר⁸²⁵ **שקלים** מט ד ש' 59; **ראש השנה** נו ב ש' 15; **מגילה** ע ד ש' 49 (מאוחר);

סוטה כב ד ש' 25.

מוד' ע"ע מודה.

****מודה ברכות** ד ב ש' 23 (מודי), ו ג ש' 60 (מודי); **פאה** יז ג ש' 13; **דמאי** כב ד ש' 39

(מודי), שם ש' 59 (מודי), כד ב ש' 13; **כלאים** כז א ש' 47; **שביעית** לח א ש' 64 (מודי),

לט ב ש' 55 (מודי), לט ג ש' 48; **תרומות** מב א ש' 38 (מודי), מב ב ש' 55, מג ג ש' 17

(מודי), מג ד ש' 11 (מודי), מד א ש' 60 (מודי), מד ד ש' 45 (מודי), שם ש' 46 (מודי),

שם ש' 51 (מודי), מה ב ש' 50 (מודי), מו א ש' 54 (מודי), מז א ש' 39, מז ד ש' 6

(מודי), שם ש' 7; **מעשר שני** נו ב ש' 51; **ערלה** סא ד ש' 5 (מודי), סב א ש' 58; **שבת**

ב ב ש' 126 (ל"ג)⁸²⁶, ד ד ש' 60 (מודי), יב ד ש' 6, יז ב ש' 4 (מודי); **עירובין** יט א

ש' 63, כ ב ש' 55, כ ד ש' 27, כג א ש' 3, כג ב ש' 48, שם ש' 53, כג ד ש' 41, כה

ב ש' 15; **פסחים** כח א ש' 49, כט ד ש' 53⁸²⁷, לד ג ש' 23, לו ב ש' 42; **סוכה** נב ב

⁸²⁴ לפירוש הביטוי ראה שתא"י, סוף עמ' 276, ד"ה מעמעמין. וראה עוד: ירוכ"פ, עמ' 46, ד"ה אמר ר' מנא; עמ' 47, ד"ה ובשבלי הלקט; תוכפ"ש, שביעית, עמ' 567 ש' 45. וראה מה שהעיר אפשטיין, מבוא לנחה"מ, עמ' 405, הע' 5.

⁸²⁵ על הצורה "מואחר" תחת "מאוחר" ראה: מבוא לנחה"מ, ריש עמ' 1255, ד"ה מואחר; בריאר, עמ' 195, סעיף 5.4, ד"ה לצד. ועל צורות דומות ראה בירנבאום, עמ' 183, ד"ה בניין הופעל; סוף עמ' 201, סעיף הידמות.

⁸²⁶ ראה מה שהערת בערך "אף ר' מודה" על אתר.

⁸²⁷ ראה: שתא"י, עמ' 219, ד"ה קדירה; ירוכ"פ, סוף עמ' 415, ד"ה קדירה; ירוכ"פ, מהדו"ה, סוף עמ' 564, הערה לעמ' 415. ובגליונות הרש"ל, טופס א', ציין שהעיסור [ביעור חמץ, עמ' 244 (על פי אהצו"ה, עמ' 42, ד"ה קדירה)] גורס: "חמינא". וראה עכשיו י' גייגר, "מוֹדָה", לשוננו עא (תשס"ט), עמ' 221 ואילך.

****מודה** (המשך) ש' 36, נב ג ש' 20, נג ג ש' 58; **חגיגה** עו א ש' 27 (מודי), עח ב ש' 59; **יבמות** ה א ש' 14, ה ג ש' 28 (מודי), ו א ש' 63 (2x); מודי, ו ג ש' 3, שם ש' 5 (מודי), שם ש' 8 (מודי), ט א ש' 22, שם ש' 52, יא ד ש' 60, יב ב ש' 6, יב ג ש' 5, יג א ש' 4, טו א ש' 53, שם ש' 57, טו ב ש' 26! (מודי וצ"ל: מודי); ⁸²⁸ **כתובות** כה ג ש' 52 (מודי), שם ש' 57, כה ד ש' 5 (מודי), כח ד ש' 29, כט ד ש' 14, ל ג ש' 39, ל ד ש' 59 (מודי), לא ב ש' 30 (מודי), לג ד ש' 19 (מודי); **נדרים** לט א ש' 33 (צ"ל: מודי); ⁸²⁹ לט ג ש' 28; **גיטין** מג ב ש' 29, מג ד ש' 28, שם ש' 34, מד א ש' 50, מד ב ש' 2, שם ש' 57, מד ד ש' 22, מה ד ש' 7, מו ב ש' 12, מז ב ש' 37, מז ג ש' 12! (צ"ל: מודי); ⁸³⁰ מח א ש' 31, מט ג ש' 49, נ ג ש' 4; **נזיר** נב ד ש' 23 (מודי), שם ש' 47, שם ש' 50, נג ד ש' 23! (מודי וצ"ל: מודי); ⁸³¹ נה ב ש' 50! (צ"ל: מודי); ⁸³² נה ג ש' 18, נז א ש' 43 (מודי), נז ג ש' 43 (2x); **קידושין** סד ג ש' 63, שם ש' 64, סד ד ש' 4; **בבא מציעא** יב ג ש' 20 (מודי); **בבא בתרא** טו ב ש' 46, יז ג ש' 54; **סנהדרין** כב ד ש' 27, שם ש' 32, כה ב ש' 20, כה ג ש' 17, ל ג ש' 47; **שבועות** לד ב ש' 26, לה א ש' 21, לו ב ש' 28, לו ג ש' 10 (ד-); **הוריות** מו א ש' 58! (צ"ל: אף על גב דר' אמר... מודה); ⁸³³ **נדה** מט ב ש' 53 (2x). ⁸³⁴ ועיין עוד ערך לית את מודה לן (בתמיהה). וראה עוד ערך: לא דין מודי לדין, ולא דין מודי לדין; לא מודי (!); לית ר' מודי; שאינו מודה.

מודה (!) ע"ע מורה.

מודה בה דמאי כד ג ש' 63; **תרומות** מד א ש' 143! (צ"ל: מודי / מודין); ⁸³⁵ **מעשר שני** נה א ש' 55 (מודי); **חלה** נח ג ש' 16 (מודי), ס א ש' 53; **שבת** יב ב ש' 6, יב ג ש' 52; **יבמות** ז ג ש' 36! (צ"ל: מודי); ⁸³⁶ שם שם, טו ב ש' 31; **נזיר** נג ב ש' 10; **קידושין** סב ב ש' 37, סב ג ש' 50; **שבועות** לו ב ש' 40. ⁸³⁷ ועיין עוד ערך ומודה בה ר'. וראה עוד ערך כר' ולית ר' מודה בה.

מודה (!) בה ע"ע מודה הוא הכא.

הוא קורא את המילה "מודה", ומפרש שהכוונה למילה היוונית "αἰσῶμαι" היא חיטה גרוסה" (שם, ד"ה פתרון).

⁸²⁸ ראה קטע זוסמן, עמ' 105, טור הII ש' 9.

⁸²⁹ ראה מה שהערתי בערך "אף ר' מודה" על אתר.

⁸³⁰ ראה הלשון בערך "כל עמא מודי".

⁸³¹ ראה הלשון בערך "כל עמא מודי".

⁸³² ראה הלשון בערך "כל עמא מודי".

⁸³³ ההגהה על פי המקבילה בפסחים לד ע"ג ש' 22-23.

⁸³⁴ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מודי.

⁸³⁵ לשון הגמרא כאן: "ואף רבי שמעון ורבי יוסי מודה בה"; כלומר לשון רבים. והספק בהגהה

הוא אם הלשון הזה הוא לשון תלמוד או לשון ברייתא.

⁸³⁶ ראה המקבילה ביבמות ה ע"ד ש' 49.

⁸³⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מודי בה.

מודה הוא הכא⁸³⁸ דמאי כד ד ש' 45, כה ב ש' 42 (מודי); **כלאים** כח א ש' 39, ל א ש' 23; **תרומות** מג א ש' 12, מז ב ש' 7 (מודי); **חלה** נח ג ש' 23 (מודי); **ערלה** סב א ש' 45; **שבת** ו ג ש' 29 (מודי), טו ג ש' 4 (מודי); **עירובין** יח ג ש' 2 (מודי, הוא לילי), יט ב ש' 54 (ור"י), כ א ש' 44, כא א ש' 52 (מודי), כב א ש' 18; **ביצה** ס א ש' 12; **יבמות** ה ג ש' 43, ז ד ש' 7 (מודי), יב א ש' 44; **סוטה** כא א ש' 52; **כתובות** כו ג ש' 3, כט א ש' 43; **נזיר** נא א ש' 31 (2x), שם ש' 32; **קידושין** סב ב ש' 16 (הוא לילי), בה וצ"ל: כה?⁸³⁹.

מודה חביבי ע"ע מודה ר'.

****מודה לי שבת** ט ב ש' 4 (מודי, ליה!), שם ש' 9 (מודי); **יבמות** ח א ש' 31; **בבא קמא** ב ב ש' 37. ועיין עוד ערך: אין את מודה לי (בתמיהה); ולית את מודה לי (בתמיהה). **מודה לר' דמאי** כה ד ש' 18, שם ש' 20, שם ש' 23; **כלאים** ל א ש' 1; **תרומות** מו ב ש' 8 (מודי); **קידושין** סו ב ש' 9 (מודי!). ועיין עוד ערך ר' מודי לר', ור' לא מודי לר'. ****מודה ר' דמאי** כג ג ש' 60, כג ד ש' 3 (מודי), כו ב ש' 4; **כלאים** כז ב ש' 46, שם ש' 47, שם ש' 48, כז ד ש' 3, כח א ש' 12, כח ב ש' 7, כט ב ש' 33, לב ד ש' 9 (מודי), שם ש' 11; **תרומות** מא ב ש' 17 (ומודי?), מג א ש' 22 (מודי), מד א ש' 23 (מודי), שם שם (ומודי), שם ש' 24 (ר'), מד ב ש' 2 (מודי?), מו ד ש' 36, מז א ש' 31 (מודי), שם ש' 32 (ר'); **מעשר שני** נג ב ש' 60 (2x); **חלה** נז ב ש' 57 (מודי), שם ש' 61 (מודי); **ערלה** ס ד ש' 60 (מודי); **ביכורים** סה א ש' 11 (מודי); **שבת** ד ב ש' 30, י ד ש' 42, יב ב ש' 6 (מודי; אשגרה?⁸⁴⁰), יב ג ש' 52 (ר'); **עירובין** יט ג ש' 17, כ ב ש' 30, כא ב ש' 26; **פסחים** לד ב ש' 64 (2x), לד ג ש' 1, שם ש' 15, לו א ש' 58; **יומא** לח ב ש' 56, מה ב ש' 57; **סוכה** נב א ש' 39; **יבמות** ב ד ש' 57 (מודי! וצ"ל: מודי)⁸⁴¹, שם ש' 58 (ומודי! וצ"ל: מודי), ה ד ש' 16 (מודי)⁸⁴², ז א ש' 16, ט ב ש' 45, יא ד ש' 43, שם ש' 44 (2x), שם ש' 45, יב ב ש' 16, יב ג ש' 27, שם ש' 29; **כתובות** כה ד ש' 33 (2x), כו א ש' 53 (חביבי תחת ר'), כו ב ש' 13 (מודי)⁸⁴³, לג א ש' 34; **נדרים** לח ד ש' 16, מא ב ש' 29; **גיטין** מח א ש' 11, נ ב ש' 55; **נזיר** נב ד ש' 54! (צ"ל: ר' ור')⁸⁴⁴, נד א ש' 6; **קידושין** ס ד ש' 21 (+ב-; צ"ל: מה דמר

⁸³⁸ תרגום: מודה הוא כאן.

⁸³⁹ ראה מה שהערתי בערך "אף על גב דר' אמר... מודה הוא הכא..." על אתר. ולמופע נוסף מסופק

ראה מה שהערתי בסוף ערך "אפילו כר' דו אמר תמן... מודי הוא הכא..."

⁸⁴⁰ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 167, ד"ה ומודה [עמ' 166].

⁸⁴¹ לשון הירושלמי כאן: "מודי רבי יהודה", ולקמן ש' 58: "מודי רבי יודה". כלומר, חכם אחד.

וזהו טעם ההגהות.

⁸⁴² הנוסח כאן בכ"ל: "מודה" (עמ' 4 ש' 5; והמילה תלויה שם בין השורות), והסדר שינה.

⁸⁴³ נראה לי שמופע זה הוא בפיסקא כפולה ממשנתנו, עיי"ש. ולפי זה, מדובר כאן בביטוי תנאי

שאינו מקומו ברשימה.

⁸⁴⁴ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. וכן הוא במקבילה בסנהדרין כב ע"ד ש' 36.

****מודה ר' (המשך)** ר' ב-⁸⁴⁵, סב ב שו' 1, סב ג שו' 39, סד א שו' 23 (מודי), סה ד שו' 30; **בבא מציעא** י א שו' 48 (מודי)⁸⁴⁶, שם שו' 49, י ג שו' 50 (מודי, +חביבי⁸⁴⁷); **בבא בתרא** יד א שו' 17, שם שו' 22, יו ג שו' 21, שם שו' 23; **סנהדרין** כא א שו' 19, כז א שו' 8, שם שו' 9 (3x); **שבועות** לג א שו' 48, לג ד שו' 13, לו ב שו' 64; **עבודה זרה** מה ב שו' 26 (ו-); **הוריות** מז ב שו' 10, מז ג שו' 5! (ל"ג)⁸⁴⁸, שם שו' 7! (ל"ג); **נידה** נא א שו' ⁸⁴⁹13. ועיין עוד ערך ולא מודי ר' (בתמיהה). וראה עוד ערך ולא מודי ר' (!) (בניחותא).

מודה ר' בראשונה ⁸⁵⁰ **יבמות** ג ג שו' 40, יא ג שו' 54, טו א שו' ⁸⁵¹39.

מודה ר' ור' יבמות טו א שו' 41, שם שו' 62; **סנהדרין** כב ד שו' ⁸⁵²36.

מודה ר' לחכמי" (!) ע"ע מודה ר' לחכמים.

****מודה ר' לחכמים תרומות** מז ב שו' 137 (מודי; צ"ל: מודין חכמים לר'⁸⁵³), שם שו' 138; (מודי; צ"ל: מודין חכמים לר'), מז ד שו' 34, שם שו' 36, שם שו' 37 (מודי); **מעשרות** נא ג שו' 45 (מודי), נא ד שו' 53 (מודי); **חלה** נט ב שו' 18, שם שו' 19; **שבת** יא ד שו' 8; **פסחים** לו ב שו' 6; **סוכה** נב ג שו' ⁸⁵⁴38; **סוטה** יח ד שו' 11; **נזיר** נו ב שו' 14 (ו-); **בבא קמא** ג ג שו' 32; **סנהדרין** כ א שו' 33; **עבודה זרה** מג א שו' 42, מה ב שו' 30 (מודי); **הוריות** מה א שו' 18 (לחכמי"!)⁸⁵⁵.

⁸⁴⁵ כך הגיה בשתא"י, עמ' 454, ד"ה קיימה. וכיוצא בזה הגיה ליברמן בגליונותיו, טופס א' (על דרך אולי) וב' (במוחלט). והוא הגיה תחילה בטופס ב': "מדמ" תחת "מודה", והוסיף: "מה דמר", כמו שציין כ"ץ, ב, עמ' 103, הע' 2.

⁸⁴⁶ ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 153, שו' 7. ועיין מה ששיער ליברמן שם, הע' 3.

⁸⁴⁷ ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 161, ד"ה מודה ר' חייא.

⁸⁴⁸ להגהה במופע הזה ובבא אחריו ראה שתא"י, עמ' 583, סוף ד"ה אכל. וראה עוד ליברמן, מחקרים, עמ' 248, ד"ה ברם בנספח שכתב: "ובאמת נוסח הירושלמי שם קשה מאוד, ולא עוד אלא שיש שמה כפלויות מיותרות".

⁸⁴⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מה טעמא דר' (אבל הוא מופע תנאי). ולמופע נוסף בתענית בכי"ל (עמ' 630 שו' 20), השייך לד"ו סו ע"א שו' 58, ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 295, סי' 7. אבל הוא ספק תנאי, עי"ש. ולמופע נוסף החסר בשבועות לג ע"ב שו' 49, והושלם על פי המקבילה ביומא מה ע"ב שו' 57 הרשומה לעיל בְּעֶרְךָ, ראה תוכפ"ש, כפורים, עמ' 826, הע' 49.

⁸⁵⁰ כלומר, ברישא.

⁸⁵¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מודה ר' לר'.

⁸⁵² למופע נוסף שנשתבש ע"ע מודה ר'. ולא כללתי את המופע שבתרומות מז ע"ד שו' 51, כי הוא תנאי, ו"יוחנן" (שם) אינו אלא שיבוש — ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 310, אות ה; מבואות לסה"ת, עמ' 192, סי' 4; שם, הע' 28. וראה עוד ליברמן, תוכפ"ש, תרומות, עמ' 457, שו' 42. והוא הדין למונח "ועל מה נחלקו" (שם, שו' 52), והוא מונח שאינו מצוי בתלמודם של האמוראים.

⁸⁵³ ההגהה כאן ולקמן שו' 38 על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

⁸⁵⁴ ראה תוספ' סוכה, פ"א ה"י, עמ' 258; וציין לה היגר, ז, עמ' 367, סי' תקנו. וקרוב לומר שהמופע

תנאי.

⁸⁵⁵ למופעים נוספים של ביטוי זה ראה מה שהערת בערך "מודין חכמים לר'" לתרומות מז ע"ב

שו' 40.

****מודה ר' לר'** **כלאים** ל ב שו' 30, שם שו' 31 (ור'); **יבמות** יד א שו' 7; **קידושין** סב ג שו' 33; **בבא מציעא** ט ג שו' 57; **סנהדרין** כא ד שו' 15, כו ד שו' 23 (צ"ל: בראשונה תחת לר')⁸⁵⁶. ועיין עוד ערך ולא מודי ר' לר' (בתמיהה).

מודו ע"ע מודי⁸⁵⁷.

מודו רבנין דתמן (תמן = בבל)⁸⁵⁸ **כתובות** כו ב שו' 21. ועיין עוד ערך לא מודי רבנן דתמן (תמן = בבל; בתמיהה).

מודוי ע"ע מודיי.

מודוי ליה ע"ע מודיי ליה.

מודויי ע"ע מודיי.

מודויי בהון (!) ע"ע מודיי בהן.

מודי ע"ע מודה.

מודי (!) ע"ע מורה.

מודי בה ע"ע מודה בה.

מודי (!) ביה ע"ע מודיי בה.

מודי הוא הכא ע"ע מודה הוא הכא.

מודי הכא (!) ע"ע מודה הוא הכא.

מודי לי ע"ע מודה לי⁸⁵⁹.

מודי ליה (!) ע"ע מודה לי.

מודי לר' ע"ע מודה לר'.

מודי לרבנין⁸⁶⁰ **ביכורים** סה א שו' 8, שם שו' 11.

מודי ר' ע"ע מודה ר'.

מודי ר' חביבי ע"ע מודה ר'.

מודי ר' לחכמים ע"ע מודה ר' לחכמים.

מודי' ע"ע מודין.

מודי' בית שמאי ובית (!) הלל לחומרין ע"ע מודין בית שמאי לבית הלל לחומרין.

****מודיי**⁸⁶¹ **ברכות** ו ד שו' 49, ז ב שו' 58 (מודו), י ג שו' 16 (מודוי), שם שו' 19, שם

שו' 26, שם שו' 57 (מודוי); **פאה** יז ב שו' 51, שם שו' 52, שם שו' 53 (מודו); **דמאי** כב ד

שו' 25, כו ג שו' 45; **כלאים** כט ד שו' 41, לא א שו' 17, שם שו' 44; **שביעית** לט ד

שו' 26, שם שו' 27; **תרומות** מב א שו' 39 (מודיין), מח א שו' 4 (מודיין); **מעשרות** מט ב

שו' 29, מט ד שו' 53, נ ג שו' 26, שם שו' 27, נא ב שו' 64, נא ד שו' 7; **מעשר שני** נג ג

⁸⁵⁶ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

⁸⁵⁷ ראה עוד הערכים הבאים המצוינים שם: לא דין מודי לדין, ולא דין מודי לדין; לא מודו (בתמיהה).

⁸⁵⁸ תרגום: מודים חכמי בבל.

⁸⁵⁹ גם בערך "אין את מודה לי (בתמיהה)" המצוין שם.

⁸⁶⁰ תרגום: מודה לחכמים.

⁸⁶¹ תרגום: מודים.

****מודיי** (המשך) שו' 55, שם שו' 63, נה א שו' 30; **חלה** נז ד שו' 3, נט ג שו' 3, שם שו' 9, שם שו' 13; **ביכורים** סג ד שו' 8, סה א שו' 6! (צ"ל: מודי)⁸⁶², סה ד שו' 38 (מודי), שם שו' 42 (מודי); **שבת** י ב שו' 20, טו ג שו' 2, טו ד שו' 3 (מודי); **עירובין** כ ב שו' 55, כא א שו' 43, כב ד שו' 18, שם שו' 19, כג ב שו' 50, כג ג שו' 58, שם שו' 60, כד ג שו' 39, כה ג שו' 52 (מודי); **פסחים** לא ב שו' 19 (2x), לז א שו' 28, **יומא** מג א שו' 32; **שקלים** מו ג שו' 55, שם שו' 56, שם שו' 59, שם שו' 60, מז ד שו' 45, שם שו' 48, מח ב שו' 27, שם שו' 29; **ראש השנה** נח ב שו' 20⁸⁶³, שם שו' 21; **ביצה** ס ד שו' 40, סא ב שו' 55, סב ב שו' 3, שם שו' 5; **תענית** סח ב שו' 38, שם שו' 42; **מגילה** ע ג שו' 7, שם שו' 11, עא ב שו' 37; **חגיגה** עח א שו' 20, עט ב שו' 36, עט ד שו' 10; **יבמות** ב ד שו' 26, ה ג שו' 16! (מודי וצ"ל: מודה)⁸⁶⁴, ז ב שו' 30, שם שו' 32, י ב שו' 17, יב א שו' 1, יב ב שו' 156! (צ"ל: מודי)⁸⁶⁵, יג ב שו' 57, טו א שו' 45, שם שו' 46; **סוטה** יח ד שו' 19, כג ג שו' 62; **כתובות** כו ב שו' 3, כח ב שו' 8, שם שו' 30 (מודי), שם שו' 44 (מודי), כח ג שו' 43 (מודי), שם שו' 47 (מודי), לג ד שו' 39 (2x), לד ד שו' 5, לו א שו' 39, שם שו' 40, שם שו' 45, לו ב שו' 12, שם שו' 13, שם שו' 15, שם שו' 25; **נדרים** לז א שו' 30, לט א שו' 32 (צ"ל: מודי)⁸⁶⁶, מ ב שו' 45; **גיטין** מג ד שו' 29 (מודי), שם שו' 34 (מודי), מד א שו' 48 (מודי), מו ב שו' 20, מח א שו' 32, מח ד שו' 41, מט ג שו' 50, מט ד שו' 32, שם שו' 33; **נזיר** נא ב שו' 32 (מודי), שם שו' 43 (מודי), שם שו' 44 (מודי), נב א שו' 40 (מודי), שם שו' 41, שם שו' 49! (צ"ל: מודי)⁸⁶⁷, שם שו' 50, שם שו' 52, נב ד שו' 40, שם שו' 41, שם שו' 53 (מודי), נג ד שו' 25, שם שו' 27, שם שו' 28, נד א שו' 17, שם שו' 30 (2x), שם שו' 37, שם שו' 38 (מודי), נה ב שו' 56 (מודי); **קידושין** נט ב שו' 49, ס ג שו' 56, סו א שו' 49; **בבא קמא** ג ג שו' 25, ה ג שו' 32 (מודי); **בבא מציעא** ח ג שו' 15 (מודי), שם שו' 16 (מודי), שם שו' 24, ט ב שו' 27 (מודי), י ג שו' 38 (מודי), שם שו' 39 (מודי); **בבא בתרא** יג ג שו' 45 (מודי), יד ג שו' 24 (מודי), שם שו' 25 (מודי), יו ב שו' 10 (מודי), שם שו' 56 (מודי), שם שו' 57 (מודי); **סנהדרין** יח ב שו' 45 (מודי), שם שו' 50 (מודי), כב ד שו' 20 (מודי), שם שו' 21 (מודי); **שבועות** לד ב שו' 26 (מודי), לז א שו' 42, שם שו' 43 (מודי)⁸⁶⁸. ועיין עוד ערך: לא מודי (בתמיהה); לא מודי רבנן דתמן (תמן = בבל; בתמיהה). וראה עוד ערך לא דין מודי לדין, ולא דין מודי לדין.

⁸⁶² ראה מה שהערתי בערך "אף ר' מודה" על אתר.

⁸⁶³ כללתי כאן את המופע הזה והבא אחריו, אף על פי שמדובר בהם ברועי בקר, מכיוון שעיברו

את השנה על פיהם, ולכן דנתי אותם לעניין זה כחכמים.

⁸⁶⁴ עיין הלשון בערך "אף על גב דר' אמר... מודי...".

⁸⁶⁵ ההגהה שלי. ועיין פ"מ, סה ע"ב, ה"א, ד"ה ודחי הש"ס.

⁸⁶⁶ ראה מה שהערתי בערך "אף רבנין מודיי" על אתר.

⁸⁶⁷ ראה הלשון בערך "אף ר' מודה".

⁸⁶⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: מודה; מודי. ולמופע נוסף מסופק ע"ע אָמְרָה.

מודיי בה⁸⁶⁹ **יבמות** ג ג ש' 29, ה א ש' 5 (מודין), שם ש' 10, ה ד ש' 49, שם ש' 50!
(צ"ל: מודין)⁸⁷⁰; **סוטה** יח א ש' 5 (מודין)⁸⁷¹, ביה; **קידושין** סב ג ש' 87250. וראה עוד ערך
הדא לית ר' ור' מודיי בה.

מודיי בהון (!) ע"ע מודיי בהן.

מודיי בהן⁸⁷³ **שבת** י ג ש' 14, יג א ש' 10 (מודיי, בהון!); **יבמות** ב ג ש' 33 (בהון!).

מודיי בית הילל⁸⁷⁴ **פסחים** לו ב ש' 33.

מודיי בית שמאי⁸⁷⁵ **יבמות** ד ד ש' 57.

מודיי להון⁸⁷⁶ **יבמות** ג ב ש' 20; **קידושין** נח ד ש' 10 (לון). ועיין עוד ערך בית שמאי
מסלקין לון, ואינן מודיי לון (הסיפא בתמיהה). וראה עוד ערך דלית אינן מודיי להון.
מודיי לון ע"ע מודיי להון.

מודיי ליה⁸⁷⁷ **ביכורים** סה א ש' 1 (מודין); **ראש השנה** נז ג ש' 20; **סנהדרין** כא א
ש' 48 (מודין); **שבועות** לז ד ש' 59 (מודין); וצ"ל: מודין⁸⁷⁸. וראה עוד ערך ולא מודי
ר' (!) (בניחותא).

מודיי (!) לר' ע"ע מודה לר'.

מודיי לרבנן דתמן (תמן = מסכת אחרת) ע"ע בין דיחידא דהכא בין דרבנן דהכא
מודיי לרבנן דתמן (הכא = מסכת זו, תמן = מסכת אחרת).

מודיי (!) ר' ע"ע מודה ר'.

מודין ע"ע מודיי.

מודייניה (!) דנשיא ע"ע מורינא דנשיא (!).

מודים ע"ע מודין.

מודים חכמים לר' ע"ע מודין חכמים לר'.

מודין⁸⁷⁹ **ברכות** ח ב ש' 8 (מודים); **פאה** יז א ש' 57, יז ב ש' 48, יז ד ש' 52, כ ב
ש' 26, שם ש' 27; **דמאי** כו ב ש' 17, כו ג ש' 44; **כלאים** לא א ש' 14, לא ב ש' 6
(מודים); **שביעית** לד ג ש' 42, לה ג ש' 3 (2א); **תרומות** מג ג ש' 5, מד ג ש' 21, מה
ד ש' 18; **מעשרות** מט ד ש' 19; **מעשר שני** נה א ש' 26, נו ג ש' 3; **ביכורים** סג ד
ש' 20, סה א ש' 63; **שבת** ב ג ש' 24, שם ש' 29, י ד ש' 15, יג ג ש' 29, יד א ש' 20;

⁸⁶⁹ תרגום: מודים בה.

⁸⁷⁰ ההגהה על פי לשון הגמרא כאן: "ואף רבי שמעון מודיי (!) בה". כלומר, לשון יחיד. וראה עוד
לשון המקבילה ביבמות ז ע"ג ש' 36 (ושם: "מודה בה").

⁸⁷¹ לשון הגמרא כאן: "הדא רבי יודה ורבי לעזר מודי (!) ביה". כלומר, לשון רבים.

⁸⁷² למופעים נוספים ע"ע מודה בה.

⁸⁷³ תרגום: מודים בהן.

⁸⁷⁴ תרגום: מודים בית הלל.

⁸⁷⁵ תרגום: מודים בית שמאי.

⁸⁷⁶ תרגום: מודים להם.

⁸⁷⁷ תרגום: מודים לו.

⁸⁷⁸ ההגהה על פי המקבילות הרשומות לעיל בְּעֶרְךְ.

****מודין** (המשך) **עירובין** יח ד ש' 57, כ ב ש' 31, כא ב ש' 75, כד ג ש' 35; **פסחים** כח א ש' 3, שם ש' 11, כט א ש' 17, לב ג ש' 5, שם ש' 42, לד א ש' 34, לה ג ש' 4; **יומא** לט ג ש' 2, מ ג ש' 40, שם ש' 41, שם ש' 42, מב ב ש' 45, מב ד ש' 1, שם ש' 16, שם ש' 140, מד ב ש' 27, שם ש' 37; **שקלים** מח א ש' 51; **סוכה** נג ג ש' 13, נג ד ש' 9; **ביצה** ס א ש' 8, שם ש' 63; **תענית** סד א ש' 60 (מודין); **חגיגה** עו א ש' 16 (מודי'), עו ד ש' 35; **מועד קטן** פ ב ש' 745, פ ד ש' 25, שם ש' 56; **יבמות** ב ג ש' 41, שם ש' 51, ז א ש' 6, י ד ש' 25, יב ג ש' 58, שם ש' 61 (מודי'); **סוטה** יו ד ש' 7; **כתובות** כה ד ש' 9, כז ב ש' 28, כט ב ש' 9 (ו-⁸⁷⁹), לג א ש' 20; **נדרים** מ ב ש' 42, מא א ש' 3, מא ב ש' 29; **גיטין** מג ג ש' 77, מז ב ש' 62, מח א ש' 10; **נזיר** נג ג ש' 23; **קידושין** נט ב ש' 37, נט ג ש' 31 (מודין); נט ד ש' 750, ס ג ש' 37, סב ב ש' 1, שם ש' 15, סג א ש' 48, סד א ש' 11, סד ג ש' 1; **בבא קמא** ד ג ש' 35, ד ד ש' 53 (2x), ו ד ש' 50; **בבא מציעא** ח ד ש' 1, ט א ש' 55; **בבא בתרא** יו א ש' 4; **סנהדרין** יח ג ש' 49; (מודין² וצ"ל: מודין⁸⁸⁰), כה ב ש' 44; **שבועות** לג ד ש' 24, לז ג ש' 41; **עבודה זרה** מג א ש' 14, מד ד ש' 1; **הוריות** מז ב ש' 17, שם ש' 25, מז ג ש' 3. ועיין עוד ערך אי אתם מודין (בתמיהה).

מודין (!) ע"ע מורין.

מודין בה ע"ע מודיי בה⁸⁸¹.

מודין בית שמאי לבית הלל לחומרין⁸⁸² **יבמות** ג ב ש' 19; **קידושין** נח ד ש' 9 (מודי', ובית! תחת לבית).

****מודין חכמים לר'** **ברכות** יא ג ש' 58 (מודין); **דמאי** כו ג ש' 4; **כלאים** כז ב ש' 39, לא ג ש' 43 (מודין); **תרומות** מד א ש' 27, מה ד ש' 748, מז ב ש' 35, שם ש' 8340⁸⁸³, שם ש' 41; **מעשרות** מח ד ש' 755, נא ג ש' 43, נא ד ש' 51; **חלה** נח ב ש' 37; **שבת** ג ד ש' 29, ו א ש' 3, ו ג ש' 42, יד ד ש' 6, יו ב ש' 2; **עירובין** כא ג ש' 12; **יומא** מה א ש' 53; **ביצה** ס ג ש' 35, סא ד ש' 20; **סוטה** יו ג ש' 7, יח ד ש' 12 (ו-),

⁸⁷⁹ רשמתי מופע זה על פי פירושו של הפ"מ ול ע"ב, הי"ב, ד"ה ומודין. ולפיו, הכוונה לבעלי המחלוקת: רב חסדא ותני ר' חייא (ע"ש). אבל לפי פירושו של ריב"א הלוי (הראשון), אין זה בגדר מונח — ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 355, ד"ה ורבינו. ולפיו, "הא דתני ר' חייא נישאו לא איבדו פרנסתן הוא שמודין להן האחיין (כלומר, 'מודין לה' פירושו: והוא שמודין לה) שלא נתנו להן נדונייתן כשניסו" (שם). וראה שם, הע' 10 והע' 11. והק"ע ול ע"ב, הי"ב, ד"ה ה"ג ומורין) מגיה "ומורין" תחת "ומודין", כלומר, מורין להלכה. וצ"ע.

⁸⁸⁰ כללתי כאן את המופע הזה והבא אחריו, אף על פי שמדובר בהם ברועי בקר, מכיוון שעגיבר את השנה על פיהם, ולכן דנתי אותם כחכמים לעניין זה. והלשון בפיסקא זו היא ארמית, וזהו טעם ההגהה.

⁸⁸¹ למופע נוסף מסופק ע"ע מודה בה.

⁸⁸² תרגום: לחומרות. כלומר, להחמיר.

⁸⁸³ ליברמן מגיה כאן ולקמן ש' 41: "מודה ר' לחכמים" — ראה תוכפ"ש, תרומות, עמ' 445, ד"ה

בשר; שם, הע' 55.

****מודין חכמים לר' (המשך)** יט ד שו' 3; כתובות כו ג שו' 23; נזיר נו ב שו' 13; בבא קמא ה ג שו' 26, שם שו' 31; סנהדרין כא ג שו' 59; שבועות לה ג שו' 13; עבודה זרה מה ב שו' 27, שם שו' 88429.

מודין לי ע"ע אין אתם מודין לי (בתמיהה).

מודין ליה ע"ע מודיי ליה.

מוחלף שיטת ר' (!) ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מוחלפת שיטתו של ר' ע"ע נראית מוחלפת שיטתו של ר'. וראה עוד ערך אינה מוחלפת.

***מוטב ילמד... ואל ילמד... בבא קמא ד ג שו' 2.** ועיין עוד ערך לא מוטב ללמד... ולא ללמד... (בתמיהה).

מוטב ללמד... ואל תבא (!) לי... חגיגה עו ב שו' 7-8 (צ"ל: תביא) 886.

מוכחת 887 **ביצה ס א שו' 14.**

מוכח ע"ע הוא מוכיח על עצמו.

****מוסיף ברכות ז ד שו' 40, ט ג שו' 10; כלאים לב א שו' 88664; יומא מ ב שו' 54, שם שו' 55; יבמות ג ד שו' 30; כתובות לה א שו' 7; קידושין נח ג שו' 6 (מוסף) 889; בבא**

מציעא ט א שו' 32 (+בשם ר'); עבודה זרה מא ד שו' 3, מג ד שו' 14, שם שו' 89015. וראה עוד ערך ומוסיפין.

מוסיף על עניין ראשון שבועות לג א שו' 40.

מוסף (!) ע"ע מוסיף.

מופנה סנהדרין כא ג שו' 15; שבועות לה ב שו' 25. ועיין עוד ערך דמפנה אהן קרייה.

מופנה מצד אחד יומא מה א שו' 41; יבמות ח ד שו' 8918; סנהדרין כד ד שו' 50. וראה עוד ערך: ומופנה הוא (!), והלא דרושה היא; שאינה מופנה.

מוציא (= ממעט) ע"ע מהו מוציא. ועיין עוד ערך ומוציא.

884 למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מודה ר' לחכמים.

885 לצורה "ללמד" תחת "ללמוד" ראה ג' הנמן, תורת הצורות של לשון המשנה — על פי מסורת כתב־יד פרמה דה־רוסי 138, תל־אביב תש"ס, עמ' 37, סעיף המקור, ס"ק 342. וראה עוד בירנבאום, עמ' 23, ד"ה בניין קל.

886 ראה צורות העתיד של שורש זה באוצר לשון תלמוד ירושלמי, ב, ערך בוא, עמ' 364 ואילך.

887 לפירוש הביטוי ראה מה שצינתי בריש ערך "הוכיח (ושם)".

888 כתב היגר: "אבל איננו ברור אם הוא [ר' חזקיה — מ"ע] מוסיף למה שצוה רבי, או לדברי הברייתא" (היגר, ד, עמ' 198, ד"ה וכן מצינו). והוא הדין למקבילה בכתובות הרשומה להלן בְּערך.

889 להגהה ראה ק"ע, א סע"ב, ד"ה ר"י בן פזי.

890 לא רשמתי את המופע "מוסף" שביומא מד ע"ד שו' 19, לפי שפירוש, ככל הנראה, פרשת "אך בעשור" שבפרשת פינחס העוסקת במוספין (ראה יומא פ"ז מ"א) — ראה: ק"ע, לט רע"א, ד"ה ואחד מוסף; אהצו"י, עמ' 83, ד"ה כנגד. וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' מ, ד"ה כיצא בזה (הראשון).

891 לשון הגמרא כאן: "כמי שהוא מופנה מצד א'". וצריך לומר שם: כמי שהיא וכו' — לשון נקבה —

כמו חבריו בְּערך. והראיה ממה שבה לעיל שם, שו' 3: "ומופנה הוא (!). והלא דרושה היא". ואמנם "גזירה שוה" היא בלשון נקבה.

מוציא (כלומר, פסק דין) **נידה** נ ב ש' 23.

מוציאה (!) ע"ע שאת מוציאן.

מוציאו ע"ע שאת מוציאן.

מוציאן ע"ע שאת מוציאן. וראה עוד ערך מרבה אני אותן... ומוציאן....

מוקדם **שקלים** מט ד ש' 59; **ראש השנה** נו ב ש' 15; **מגילה** ע ד ש' 49; **סוטה** כב ד

ש' 25.

מורה **שביעית** לו ג ש' 13 (2x); **תרומות** מא ג ש' 29 (מורי), מז ב ש' 55 (מודה!);⁸⁹²

חלה נח ד ש' 34 (מודי! וצ"ל: מורי)⁸⁹³; **שבת** ה ד ש' 11 (מורי); **מגילה** עה ג ש' 21

(מורי); **גיטין** מג ג ש' 36; **עבודה זרה** לט ג ש' 25 (ד-). וראה עוד ערך לא מודי (!).

מורה לה כיחידיא ע"ע ולמה הוא מורה ליה כיחידיא.

מורה ליה כיחידיא ע"ע ולמה הוא מורה ליה כיחידיא.

מורי ע"ע מורה.

מורי כר'⁸⁹⁴ **שביעית** לח ג ש' 53; **תרומות** מא ג ש' 30; **שבת** ה ד ש' 11.

מורי ליה כיחידיא ע"ע ולמה הוא מורה ליה כיחידיא.

מורי ליה כרבנן⁸⁹⁵ **שבת** ח א ש' 44; **יבמות** יב ד ש' 10 (כרבנן).

מורי ליה כרבנן ע"ע מורי ליה כרבנן.

מוריני⁸⁹⁶ **ערלה** סב ג ש' 897.

מורינא⁸⁹⁸ **ברכות** ה ב ש' 89920.

מוריין (!) ליה ע"ע מודי ליה.

מורינא⁹⁰⁰ **דנשיא (!)**⁹⁰¹ **שבת** יא ב ש' 2 (דנשיה! וצ"ל: דנשיה); **שקלים** מז ג ש' 29

(צ"ל: דנשיא), נא א ש' 37 (מודינינה! וצ"ל: מורינינה, דנשיא).

מורינא דנשיה (!) ע"ע מורינא דנשיא (!).

מורין⁹⁰² **ראש השנה** נח ב ש' 21⁹⁰³; **סנהדרין** יח ג ש' 50 (מודין!);⁹⁰⁴ **עבודה זרה** מה

א ש' 156 (צ"ל: מוריין? / מוריני?⁹⁰⁵).

⁸⁹² ראה מבואות לסה"א, עמ' 458, הע' 20.

⁸⁹³ כבר הגיהו כן בד"ח, יד סע"ב.

⁸⁹⁴ תרגום: מורה כר'.

⁸⁹⁵ תרגום: מורה לו כחכמים.

⁸⁹⁶ תרגום: מורים.

⁸⁹⁷ למופע נוסף מסופק ע"ע מורין.

⁸⁹⁸ תרגום: להורות.

⁸⁹⁹ ראה עוד: "מורייה" (סנהדרין כב ע"א ש' 52).

⁹⁰⁰ נראה לי שצריך לומר: מורינה (= מורינינה) — ראה הנוסח להלן בשקלים נא ע"א ש' 37.

⁹⁰¹ תרגום (אחרי ההגהה): מורה [ההוראה] של הנשיא.

⁹⁰² נרשמו המופעים במעשים שהיו בלבד. וכיוצא בזה בשאר הצורות של שורש זה — ראה מה

שכתבתי לעיל, בריש ערך "והורה לנו".

מושל ע"ע למה הוא מושל.

מותבא ע"ע מותבה.

מותבה⁹⁰⁶ **יבמות** ו ב שו' 26, שם שו' 27 (מותבא); **כתובות** לג ג שו' 3 (מותבה).

מותיב את ר'⁹⁰⁷ **חלה** נח ב שו' 31.

מותיב לון ע"ע מתיב לון⁹⁰⁸.

מותיב ליה חברינא (ו!)⁹⁰⁹ **עירובין** כו א שו' 55 (צ"ל: חבְרִיָה)⁹¹⁰.

מותיב קומי ר' ע"ע מתיב קומי ר'.

מותיב ר' ע"ע מתיב ר'.

מותיב ר' לר' ע"ע מתיב ר' לר'.

מותיב ר' קומי ר' ע"ע מתיב ר' קומי ר'.

מזה (ו!) ע"ע מה (= מה פירוש).

מזו מעשר שני נב ב שו' 33; **יבמות** ח א שו' 46; **עבודה זרה** מג ב שו' 30, שם שו' 31,

שם שו' 32, מד א שו' 13, שם שו' 15, שם שו' 18. ועיין עוד ערך אם מזו.

מזו חולקין על ר' **דמאי** כו ג שו' 24.

מזו לימדתי עליהם עבודה זרה מא ב שו' 51, שם שו' 57.

מזכיר פסחים לב ד שו' 7, לו ד שו' 22; **יומא** לח ב שו' 14; **נזיר** נג ב שו' 59. וראה עוד

ערך אינו מזכיר.

מזמור (ו!) **שבת** ח ב שו' 20; **עירובין** כו ג שו' 29.

מזמורות ברכות ב ד שו' 49 (מזמורים), ז ד שו' 64; **שבת** טו ג שו' 37; **תענית** סה ג

שו' 2.

מזמורים ע"ע מזמורות.

מחדית ע"ע אי מחדית (ו!) מילה.

מחו (ו!) **ש-** ע"ע מהו ש-.

מחוויר ע"ע מחוויר. וראה עוד ערך ואינו מחוויר.

מחוברות ע"ע כל המשניות מחוברות כמשנה זו.

⁹⁰³ הביטוי בא גם לעיל, שם, שו' 20. ולפי הכלל שכללתי ברישום מונחי ההוראה לא כללתי אותו כאן, כי הוא איננו אמור במעשה שהיה. והוא הדין למופע המשובש (מודין!) במקבילה שבסנהדרין יח

ע"ג שו' 49.

⁹⁰⁴ להגהה ראה המקבילה בראש השנה נח ע"ב שו' 21 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

⁹⁰⁵ ראה מה שהערתי בנספח ה', בערך "וכיחידאה מורין (ו) (בתמיהה)" על אתר. ולמופע נוסף

מסופק ראה מה שהערתי בערך "מודין" בהערה לכתובות כט ע"ב שו' 9.

⁹⁰⁶ תרגום: להשיב. כלומר, להקשות.

⁹⁰⁷ תרגום: משיב את ר'. כלומר, משיב תשובה במשא ומתן. ולצורה "מותיב" תחת "מתיב" ראה

מבוא לנוה"מ, עמ' 89, ד"ה "אובין".

⁹⁰⁸ גם בערך "והוא מתיב לון" המצוין שם.

⁹⁰⁹ תרגום (אחרי ההגהה): משיב אותו חברו. כלומר, מקשה עליו.

⁹¹⁰ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 359, ד"ה ר' אליעזר.

מחזור⁹¹¹ פאה יו ד שו' 25 (מחובר), שם שו' 27 (2x); מחובר, שם שו' 29! (מחובר וצ"ל: אינו מחובר)⁹¹², יח א שו' 39 (מחובר); **מעשרות** מט ד שו' 56 (ה'), נ ג שו' 16 (ה'), נא א שו' 50 (ה'); **מעשר שני** נג ב שו' 25, שם שו' 33; **שבת** יב א שו' 62; **עירובין** כא א שו' 62 (אשגרה)⁹¹³, שם שו' 63 (אשגרה)⁹¹⁴, כב ד שו' 30, שם שו' 31, כו א שו' 33, שם שו' 39, שם שו' 42 (2x), שם שו' 43; **יומא** מד ד שו' 35, מה א שו' 24, שם שו' 27; **שקלים** מז ג שו' 37 (ה'); **תענית** סד ג שו' 48; **גיטין** מט ב שו' 57 (ה'); **נזיר** נג ד שו' 52 (מחובר)⁹¹⁵. וראה עוד ערך: אין... מחזור; אין מחזור; ואינו מחזור.

מחורין **תרומות** מ ד שו' 28, מא ג שו' 61⁹¹⁶, מה ב שו' 20; **חלה** נז ג שו' 54⁹¹⁷. וראה עוד ערך שאינן מחורין מדבר תורה.

מחורות⁹¹⁸ **שבת** יא ד שו' 17; **עבודה זרה** מג א שו' 51. וראה עוד ערך: אין... מחורות מדבר תורה; שאין... מחורות.

מחוי⁹¹⁹ **נזיר** נו ב שו' 59.

מחוי ביה הכין⁹²⁰ **תרומות** מה ד שו' 56⁹²¹.

⁹¹¹ להוראת המונח ראה הרז"ף, מבוח"י, יג ע"ב, ערך אינו מחזור. וראה עוד: ערכי מדרש אמוראים, עמ' 222, ערך מחור; גינצבורג, פירוש, א, עמ' 280, ד"ה רבי יוחנן. ולכתיב "מחובר" ראה: מבוא לנו"מ, עמ' 1224, ד"ה וכתב; מבואות לסה"א, עמ' 414, הע' 9; עמ' 514, הע' 27; ירוכ"פ, עמ' 132, הע' 1. ועל החילוף בי"ת/וי"ו בכלל ראה: מבוא לנו"מ, עמ' 1223, אות ב; קוטשר, מחקרים, עמ' קעת, ד"ה ב — ו. וראה עוד בירנבאום, עמ' 92, ד"ה קיצוה; עמ' 109, ד"ה לזיז.

⁹¹² ראה מבואות לסה"א, עמ' 379, הע' 1. וכן הגיה ליברמן בגליונותיו, טופס א'.

⁹¹³ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 267, ד"ה ר' מנא.

⁹¹⁴ ראה ההערה הקודמת.

⁹¹⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ואינו מחזור. ולדעת אפשטיין, יש לכלול כאן את המופע שבחלה נח ע"ג שו' 24, וכן לכלול את "מחורין" (שם שו' 20, שם שו' 23 [2x]) בערך "מחורין" דלקמן — ראה מבוא לנו"מ, עמ' 1224, ד"ה חלה. אבל במבואות לסה"א (עמ' 482, הע' 9) צירף לכאן רק את המופע שבחלה נח ע"ג שו' 24, שאליו מתייחסת אותה הערה. ועיין שם לגבי הכתיב של מופעים אלה בכי"ל. והמפרשים פירשו מופעים אלה מלשון חיבור, עי"ש. ואני נמשכתי אחריהם. וסיוע לדבריהם ממה שאמרו בתרומות מא ע"ב שו' 23: "במחובר במי פירות". ועיין עוד: מבוא לנו"מ, סוף עמ' 1224, ד"ה בתוס' עוקצין; תוס"ר, ד, עמ' 175, שו' 10/11. ועדיין צ"ע.

⁹¹⁶ לכתוב "מחוברין" כאן בכי"ל (ואולי גם בחלה נז ע"ג שו' 54 הרשום להלן; אבל ראה מהד' האקדמיה, עמ' 314 שו' 30) ראה: מבוא לנו"מ, עמ' 1224, ד"ה וכתב; מבואות לסה"א, עמ' 444, מא ע"ג, שו' 61; שם, הע' 16; עמ' 479, הע' 10.

⁹¹⁷ למופעים נוספים בהוראה אחרת ראה מה שהערתי לעיל, סוף ערך "מחזור". ומצאנו בכתובות לא ע"ג שו' 9: "מחוברות". אבל זו אינה משמשת במשמעותו של "מחזור" שבירושלמי, כלומר, דבר תורה.

⁹¹⁸ להוראת המונח ראה מה שצינתי לעיל ריש ערך "מחזור". וראה עוד מלמד, פרקי מבוא, עמ' 622.

⁹¹⁹ סי' 25. תרגום: מראה.

⁹²⁰ תרגום: מראה בו כד. וכוונת "בו" — בנקב, עי"ש. ולפי מה שכתבתי בהערה הבאה: מראה כד.

⁹²¹ הגירסא בכי"ר: "מחוי הכן" (עמ' 237 ב שו' 23), והיא נראית לי עיקר.

מחוי לחבריא ע"ע מחוי לחבריא.

מחוי לחבריא⁹²² **כלאים** כט ד שו' 14 (לחבריא); **נידה** נא א שו' 32.

מחוי לר'⁹²³ **יבמות** יב ג שו' 20, שם שו' 21.

מחולקת (!) ר' ורבנין ע"ע מחולקת ר' ורבנן.

מחזורה תניינא⁹²⁴ **שבת** ב ד שו' 31 (תניינא); **פסחים** לב ב שו' 19; **יבמות** ב ד שו' 37

(מחזירה; תנינה; וצ"ל: תניינה), יג ג שו' 6 (מחזירה; תניינ').

מחזורה תניינא ע"ע מחזורה תניינא.

מחזיר (!) ביה ע"ע מיחזור ביה.

מחזירה (!) תניינ' ע"ע מחזורה תניינא.

מחזירה תנינה (!) ע"ע מחזורה תניינא.

****מחולקת פאה** טו א שו' 19, יח ג שו' 9; **דמאי** כב ב שו' 1, שם שו' 7; **שביעית** לג ג

שו' 53; **תרומות** מב ב שו' 56, מג ד שו' 12, מז א שו' 40; **מעשר שני** נה ב שו' 7; **חלה**

נט ג שו' 4; **ערלה** סא ד שו' 28, סב א שו' 59; **שבת** ו ג שו' 58, טו ד שו' 30; **פסחים** ל

ב שו' 5, לה ד שו' 23 (רשות);⁹²⁵ **שקלים** מח ב שו' 32; **תענית** סו א שו' 50, שם שו' 51,

שם שו' 52, שם שו' 53, שם שו' 55; **מגילה** ע ד שו' 17, שם שו' 18, שם שו' 19 (2x), שם

שו' 21; **יבמות** ו א שו' 63, ו ב שו' 5, שם שו' 7, שם שו' 8 (2x), שם שו' 10, יא ג שו' 55;

סוטה כ ד שו' 45, שם שו' 48; **כתובות** כה ג שו' 54, כה ד שו' 6, כז ב שו' 4, כח ג שו' 55,

ל ד שו' 60; **גיטין** מד ב שו' 58, מז ד שו' 49, מח א שו' 9 (2x); **נזיר** נא ב שו' 30; **קידושין**

ס א שו' 27, שם שו' 58, שם שו' 59, סא ג שו' 16 (צ"ל: במחולקת);⁹²⁶ סב א שו' 58

(2x), סג א שו' 9, שם שו' 15; **בבא קמא** ג ג שו' 26; **עבודה זרה** מה א שו' 23, שם שו' 24;

נידה מט ב שו' 53. ועיין עוד ערך: במחולקת; במחולקת היא.

מחולקת אצל סתם תענית סו א שו' 56, שם שו' 57; **מגילה** ע ד שו' 23 (2x); **יבמות**

ו ב שו' 12 (2x).

מחולקת ביניהן⁹²⁷ **יומא** מג א שו' 5; **סוטה** כג א שו' 37; **נזיר** נב ד שו' 14 (ביניהן);

שבועות לד א שו' 23.

מחולקת ביניהן (!) ע"ע מחולקת ביניהן.

⁹²² תרגום: מראה לחברים.

⁹²³ תרגום: מראה לר'.

⁹²⁴ תרגום: המחזור השני. ולפירוש הביטוי ראה מבואות לסה"ת, ריש עמ' 188, ד"ה רבי שנה (הראשון). וראה עוד מבוא לנהו"מ, עמ' 981, ד"ה ואמנם. וכל האזכרות של הביטוי נרשמו על ידי ליברמן בעקבות רטנר — ראה ירוכ"פ, עמ' 14, ד"ה רב שאל. וראה עוד שם, ריש עמ' 400, ד"ה ולקמן.

⁹²⁵ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 498, ד"ה ר' זעורא. ולפי מה שהגהתי להלן בקידושין סא ע"ג שו' 16,

נראה שצריך לומר כאן: במחולקת.

⁹²⁶ הצעת ההגהה שלי. וליברמן ציטט את הירושלמי כאן בירוכ"פ הנ"ל (בהערה הקודמת) ללא

הגהה.

⁹²⁷ תרגום: מחולקת ביניהם.

מחלוקת בית שמאי והלל (!) פאה יט ג ש' 57 (בית ל' וצ"ל: בית שמאי ובית הלל)⁹²⁸, שם ש' 58 (צ"ל: ובית הלל)⁹²⁹.

מחלוקת דר' (!) וחכמים ע"ע מחלוקת ר' וחכמים.

****מחלוקת ר' וחכמים שביעית** לט ד ש' 30; **מעשרות** נא ד ש' 53, שם ש' 57; **שבת** י ג ש' 58, י ד ש' 24, יג א ש' 38; **פסחים** כח ד ש' 51; **סוכה** נב ג ש' 44; **מועד קטן** פ א ש' 38 (דר'!)⁹³⁰; **קידושין** ס א ש' 29, ס ב ש' 18 (אשגרה)⁹³¹; **בבא בתרא** יז א ש' 36; **סנהדרין** כה ב ש' 43; **שבועות** לו א ש' 34; **עבודה זרה** מד ד ש' 9, מה ב ש' 37. **מחלוקת ר' ור' דמאי** כא ג ש' 31, כה ד ש' 25; **תרומות** מד ד ש' 10; **מעשרות** מט ב ש' 23; **שבת** ו ב ש' 26; **עירובין** כא ד ש' 31, כג א ש' 18, כד ב ש' 20, שם ש' 27; **פסחים** כט ב ש' 3; **סוכה** נב ד ש' 43; **חגיגה** עו א ש' 59; **יבמות** ד ב ש' 10, ט א ש' 53; **כתובות** כז ג ש' 9, ל א ש' 14⁹³², שם ש' 17; **גיטין** מט ב ש' 39; **עבודה זרה** מה א ש' 24. ועיין עוד ערך באנו למחלוקת ר' ור'.

****מחלוקת ר' ורבנן חגיגה** עה ד ש' 44; **בבא בתרא** יד ג ש' 59 (מחלוקת, ורבנן); **עבודה זרה** מד ד ש' 1.

מחלוקת שמאי והלל (!) ע"ע מחלוקת בית שמאי והלל (!). **מחלף** ע"ע מחלף.

מחלף שמועת ע"ע מחלף שמועתא.

מחלף שמועתא⁹³³ **חלה** נט ב ש' 57 (שמועת!); **עירובין** כו ב ש' 28 (מחלפה); וצ"ל: מחלף, שמועתיה! וצ"ל: שמועתה)⁹³⁴; **יבמות** ב ג ש' 37 (2א; שמועת²), ג ד ש' 14 (מחלף, שמועה! וצ"ל: שמועתה); **כתובות** לד ד ש' 44 (שמועתה).

מחלף שמועתה ע"ע מחלף שמועתא.

מחלף⁹³⁵ **חלה** נט ג ש' 34 (מחלף); **סנהדרין** כד ב ש' 30.

****מחלף (בהקשר)**⁹³⁶ **כלאים** ל ג ש' 29 (צ"ל: ומחלף)⁹³⁷, לב א ש' 142 (צ"ל: ומחלף); **ביכורים** סה ד ש' 124 (צ"ל: ומחלף); **שבת** ה א ש' 42⁹³⁸, ז ב ש' 49, ח ג ש' 37 (ומחלף),

⁹²⁸ ראה אהצו", סוף עמ' 57, ד"ה ואין תעבדינה.

⁹²⁹ ראה אהצו", סוף עמ' 57, ד"ה אין תעבדינה.

⁹³⁰ הלשון כאן הוא לשון ברייתא — עיין תוכפ"ש, מועד [קטן], עמ' 1225, סוף ד"ה וכתב. ולא

רשמתי אותו כאן אלא אגב "דר" הארמי המשובש.

⁹³¹ ראה ירוכ"פ, עמ' 395, ד"ה מסר.

⁹³² בגמרא בא בטעות: "המחלוקת". ולהגהה ראה שתא"י, עמ' 386, ד"ה למה.

⁹³³ תרגום: מחלף את השמועות. כלומר, מייחס את השמועה של חכם זה לחכם האחר שבין שני

בעלי המחלוקת ולהפך.

⁹³⁴ ההגהות שלי. ועיין ירוכ"פ, ריש עמ' 362, ד"ה ר' יוסי בי ר' בון. וצ"ע.

⁹³⁵ תרגום: מחלף. בחלה מחלף את הדין שבין רבי ורבן שמעון בן גמליאל האמור בשם ר' יוחנן,

ובסנהדרין מחלף בשם ר' אבהו את הדרשות שבין ר' שמעון וחכמים; עי"ש ושם.

⁹³⁶ תרגום: מחלף. והכוונה היא שיש חכם שמחלף את הדין (כגון: שבת ז ע"ב ש' 49, י ע"ב ש' 2;

פסחים ל ע"א ש' 4), או את שמות בעלי המחלוקת (כגון: פסחים לה ע"ב ש' 4 ושר' 5; הוריות מה ע"ד

****מחלף** (בהקשר) (המשך) י ב שו' 2; **פסחים** ל א שו' 4 (ומחלף), ל ב שו' 54 (ו-), לה ב שו' 4 (ומחלף)⁹³⁹, שם שו' 5 (ד-); **ראש השנה** נו א שו' 41 (ומחלף); **ביצה** סא ב שו' 34 (ו-), שם שם; **תענית** סד א שו' 64 (ו-), סו ב שו' 6 (ו-), סח ב שו' 26 (ו-); **חגיגה** עז ד שו' 28 (ו-); **מועד קטן** פג ב שו' 21 (ומחלף); **קידושין** ס ב שו' 35 (ומחלף); וצ"ל: (ומחלף); **בבא בתרא** יז ב שו' 5 (ומחלף), שם שו' 6 (ומחלף); **הוריות** מה ד שו' 59, שם שם (ד-), מח ב שו' 17 (ומחלף).

מחלף (!), וחד אמר כאן תנייה ע"ע חד מחלף, וחד כהדין תנייה.

מחלף שמועה (!) ע"ע מחלף שמועתא.

מחלף שמועתא, דלא אתי (!) מילתיה דר' פליגא על מילתיה⁹⁴⁰ גיטין מח ג שו' 29 (ומחלף, תהא); **הוריות** מה ד שו' 56 (צ"ל: תי [= תהי]).

מחלף' ע"ע לית היא מחלפה, מתניתא היא דמחלפה.

מחלף' שיטת ר' (!) ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלף' שיטתהון דבית הלל ע"ע מחלפה שיטתהון דבית הלל.

מחלף' שיטתיה דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלף' (!) שיטתיה דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפא שיטת דרבנין (!) ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין.

מחלפא שיטתא (!) דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפא שיטתון דרבנין ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין.

מחלפא שיטתיה⁹⁴¹ חלה נח ג שו' 10, ס ב שו' 22.

מחלפא שיטתיה דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפא שיטתיה דר': דתמן אמר ר'... והכא הוא אמר הכין⁹⁴² שבת יב ג שו' 61-63.

מחלפא שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין ע"ע מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין.

שו' 59, או את הפירוש במקרא (ראה ראש השנה נו ע"א שו' 41), או את הגדרת שתיים ממלאכות השבת (ראה שבת ה ע"א שו' 42), או את תואר החכמים (כלומר, נשיא או אב בית דין — ראה חגיגה עז ע"ד שו' 28). רוב המופעים הבאים מופיעים בערך "אית תניי ומוחלף", ושם הפניתי לדיוני אפשטיין בהם במבוא לנ"מ.

⁹³⁷ ההגהות כאן ולהלן בשאר המופעים שפערך על פי לשון המונח "אית תניי ומוחלף".

⁹³⁸ המופע הזה הובא על ידי אפשטיין במבוא לנ"מ, עמ' 291, אות ב, ד"ה בירוש'.

⁹³⁹ מופע זה והבא אחריו הובאו על ידי אפשטיין במבוא לנ"מ, עמ' 246, הע' 1.

⁹⁴⁰ תרגום: מחליף את השמועות (כלומר, את השמועות במחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש), [כדי] שלא

יהיו דבריו של ר' (כלומר, ר' יוחנן) חלוקים על דבריו.

⁹⁴¹ תרגום: מוחלפת שיטתו. המופע הראשון בתמיהה, והשני בניחותא. ולפירוש המונח ראה מה

שצינתי בריש ערך "מחלפה שיטתיה דר'".

⁹⁴² תרגום: מוחלפת שיטתו של ר': ששם אומר ר'... וכאן הוא אומר כד'!

מחלפא שיטתיה דר': דתנינן תמן... וכא הוא אמר הכין ע"ע מחלפה שיטתיה דר':
דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין.

מחלפא שיטתין (!) דרבנין ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין.

מחלפא שיטתין (!) דרבנין דתמן ע"ע לא מסתברא דלא מחלפא שיטתין (!) דרבנין
דתמן (ותמן = בבל; בניחותא או בלשון קושיא).

מחלפא שיטתין (!) דרבנן דתמן ע"ע לא מסתברא דלא מחלפא שיטתין (!) דרבנין
דתמן (ותמן = בבל; בניחותא או בלשון קושיא).

מחלפה דר' (!) ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפה היא בידיה⁹⁴³ חלה נט ב שו' 40.

מחלפה היא מתנית' ⁹⁴⁴ פסחים לג ד שו' 9. וראה עוד ערך לית היא מחלפה, מתניתא
היא דמחלפה.

מחלפה שטתיה דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפה שיטת ר' (!) ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפה שיטת ר' (!), מחלפה שיטת ר' (!) ע"ע מחלפה שיטתיה דר', מחלפה שיטתיה דר'.
מחלפה שיטת רבנין (!) ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין.

מחלפה שיטת רבנן (!) ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין.

מחלפה שיטתה דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפה שיטתהון דבית הלל⁹⁴⁵ ברכות יב ב שו' 2 (מחלפ'); **קידושין** נח ג שו' 43, שם
שו' 56; **שבועות** לו ד שו' 17 (שיטתין; וצ"ל: שיטתון), שם שו' 30.

מחלפה שיטתהון דבית שמאי⁹⁴⁶ ביצה ס ג שו' 11 (שיטתון); **קידושין** נח ג שו' 42;
שבועות לו ד שו' 15 (שיטתין; וצ"ל: שיטתון)⁹⁴⁷.

מחלפה שיטתהון דרבנן ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין.

מחלפה שיטתון דבית שמאי ע"ע מחלפה שיטתהון דבית שמאי.

****מחלפה שיטתון דרבנין**⁹⁴⁸ פאה יט א שו' 7 (מחלפא, שיטתין!); יט ד שו' 21 (מחלפא,
שיטתין!); ערלה ס ד שו' 64 (שיטתין!); **שבת** ג ב שו' 26 (מחלפין, שיטתין, דרבנן, ח ב

⁹⁴³ תרגום: מוחלפת היא בידיו! כלומר, המחלוקת בדעתו של ר' יוחנן מוחלפת, הפוכה, בידיו של
ר' הילא, עי"ש. ועיין מסכת חלה, הוצאת בית המדרש, עמ' לא, הע' כה. וצ"ע.

⁹⁴⁴ תרגום: מוחלפת היא המשנה. ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 311, סי' 1. וראה עוד
מה שהערתני בערך "חילופין היא מתניתא" לשבת יז ע"ב שו' 27.

⁹⁴⁵ תרגום: שיטתם של בית הלל מוחלפת! ולפירוש המונח ראה מה שציינתי בריש ערך "מחלפה
שיטתיה דר'".

⁹⁴⁶ תרגום: שיטתם של בית שמאי מוחלפת! ולפירוש המונח ראה מה שציינתי בריש ערך "מחלפה
שיטתיה דר'".

⁹⁴⁷ אפשטיין הוסיף עוד מופע (בלשון: "מחלפ' שיטתהון דבית שמאי"), בברכות יב ע"ב שו' 1, על פי
כי"ר, נוסח הרש"ס והראב"ד — ראה מבואות לסה"א, עמ' 367, הע' 12.

⁹⁴⁸ תרגום: שיטתם של החכמים מוחלפת! ולפירוש המונח ראה מה שציינתי בריש ערך "מחלפה
שיטתיה דר'".

****מחלפה שיטתון דרבנין** (המשך) ש' 27, יד א ש' 48 (שיטתיו); **עירובין** כא ג ש' 10 (שיטתיה! וצ"ל: שיטתיהו, דרבנן), כו ד ש' 33! (מחלפא, שיטתו; צ"ל: שיטתיה דר'949); **ביצה** סא ד ש' 50 (דרבנן); **מגילה** עב א ש' 31 (דרבנן); **יבמות** ז ג ש' 22 (מחלפתה); שיטתיו, דרבנן950, שם ש' 27 (שיטתיו); **סוטה** יז א ש' 15 (שיטתהו, דרבנן), כג ג ש' 44 (מחלפא); **בבא קמא** ה ג ש' 29 (שיטת רבנין); **סנהדרין** כג ג ש' 16 (שיטת רבנין)951.

מחלפה שיטתון דרבנן ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין.

מחלפה שיטתון דרבנן: דתנינן תמן... והכא אינון אומרינ (!) הכין ע"ע מחלפה שיטתון דרבנן: דתנינן תמן... והכא אינון אומרינ הכן.

מחלפה שיטתון דרבנן: דתנינן תמן... והכא אינון אומרינ הכן952 **ביצה** ס ג ש' 14-15, סב ד ש' 13-14 (אומרינ, הכין).

****מחלפה שיטתיה דר'953 ברכות** ז ב ש' 59 (מחלפ"ו), ז ג ש' 10, ח ד ש' 55, יא ב ש' 35, שם ש' 54; **פאה** יח ד ש' 60 (מחלפא)954, יט א ש' 5 (מחלפא), יט ד ש' 18 (מחלפא); **דמאי** כד ד ש' 63, כה ד ש' 53, כו ב ש' 44; **כלאים** כז א ש' 3 (מחלפא), שם ש' 60; **שביעית** לו א ש' 26 (מחלפא), שם ש' 28 (מחלפא), לח א ש' 62, לח ב ש' 5, לח ד ש' 9, לט ד ש' 55 (מחלפא); **תרומות** מ ד ש' 24 (שיטתיה לר'955, מא ד ש' 24956, שם ש' 27 (מחלפא), מג א ש' 45957, מג ג ש' 35, מד ד ש' 57, שם ש' 59, מז ד ש' 3; **מעשר שני** נב ג ש' 54; **חלה** נז ג ש' 42, נח ג ש' 55, ס א ש' 22; **ערלה** ס ד ש' 61, סא א ש' 2, סא ב ש' 35; **ביכורים** סה א ש' 21; **שבת** ב ג ש' 8, י ב ש' 63, יא ב ש' 61, יג ד ש' 37958, שם ש' 39! (צ"ל: שיטתון דרבנין)959,

949 ראה: שתא"י, סוף עמ' 214, ד"ה מחלפא; ירוכ"פ, עמ' 367, ד"ה מחלפ'.

950 הנוסח כאן בכ"ל: "דרבנן" (ועמ' 13 ש' 26), והסדר טעה.

951 למופעים נוספים של ביטוי זה שנשתבשו ע"ע מחלפה שיטתיה דר'. וראה עוד מה שהערתי שם לשבת יג ע"ד ש' 37. ואפשטיין הוסיף מדעתו עוד שני מופעים בשבת יז ע"ג ש' 22 — ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 285, הערה לשורה 1, ועי"ש.

952 תרגום: שיטתם של החכמים מוחלפת: ששינוי שם... וכאן הם אומרים כך?!

953 תרגום: שיטתו של ר' מוחלפת! ולפירוש המונח ראה: מבוה"י, טו סע"ב, ערך מחלפא שיטתיה דפלוני; מבוא לנוה"מ, עמ' 245, סי' 1; עמ' 246, ד"ה ואמנם. ולשימושו ראה עוד שם, עמ' 249, הע' 2; עמ' 251, הע' 3. וראה עוד שם, עמ' 249, ד"ה "מחלפה שיטתיה" ואילך, שורה של מופעים של מונח זה עם הערות אפשטיין עליהם. וראה עוד שם, הע' 2. ולדרך ציטוט דברי התנאים לעתים במונח זה ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 797, ד"ה והצעת.

954 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 247, סי' 3.

955 להגהה ראה אהצוי"י, עמ' 8, ד"ה מחלפה (הראשון והשני).

956 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 246, סי' 1.

957 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 247, סי' 7.

958 ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 177, ד"ה מחלפה) מגיה כאן: "מחלפה שיטתין [!] דרבנן". והעיקר, לדעתי,

כשתא"י (עמ' 180, ד"ה מחלפה), שאינו מגיה כאן, עי"ש.

959 ההגהה על פי שתא"י, עמ' 180, ד"ה מחלפה; ירוכ"פ, עמ' 177, ד"ה ר' יעקב.

****מחלפה שיטתיה דר' (המשך)** יד א שו' 96046, יז ב שו' 4 (שיטת ר'!); **עירובין** יח ג שו' 46 (שיטת ר'!); כ א שו' 96163, כא ב שו' 56, כא ג שו' 8, כד א שו' 38 (מחלפא), כד ב שו' 47 (מחלפא), שם שו' 52, כה א שו' 49 (מיחלף; שיטת ר'!), כה ב שו' 11 (מוחלף); שיטת ר'!; צ"ל: ר' כדעתי? 962, כו ב שו' 9635, כו ד שו' 30! (מחלף, שיטת ר'!; צ"ל: מחלף שיטתון דרבנין 964); **פסחים** כז ג שו' 96521, שם שו' 45, שם שו' 56 (מחלפא), ל א שו' 61, שם שו' 63, לה א שו' 63; **יומא** לט ג שו' 10; **שקלים** מח א שו' 63 (מחלפא), נ ד שו' 32 (מחלפא); **סוכה** נב ד שו' 26, שם שו' 30, נג א שו' 52; **ביצה** ס א שו' 58 (שטתיה), ס ד שו' 23, סא ד שו' 96648, סב א שו' 40, שם שו' 42, סב ד שו' 11, סג א שו' 57 (מחלפא); **תענית** סג ג שו' 33 (מחלפא), סד א שו' 32, סד ב שו' 33, סד ד שו' 27, סז ג שו' 12, שם שו' 25, סט ב שו' 46; **מגילה** עה ב שו' 60; **חגיגה** עו א שו' 27 (מחלף); **מועד קטן** פא א שו' 47; **יבמות** ד ד שו' 47 (מחלפא), שם שו' 53 (מחלפא), ו א שו' 40, ו ג שו' 11, שם שו' 18, ט א שו' 23 (מחלפא), ט ד שו' 20, יב ב שו' 96712, יב ד שו' 23 (מחלפא) 968; **סוטה** יז א שו' 12, כ א שו' 45, כ ד שו' 9; **כתובות** כד ד שו' 54 (מחלפא, שיטתא; וצ"ל: שיטתיה), לב א שו' 48 (מחלפא) 969; **נדרים** לח א שו' 44, מ ד שו' 97057, מא א שו' 971, מב ג שו' 28, שם שו' 31; **גיטין** מג ב שו' 21 (מחלף), מה ד שו' 45 (מחלפא), מח א שו' 4, מח ג שו' 27, מח ד שו' 10, שם שו' 62, מט ב שו' 54, נ ג שו' 21; **נזיר** נב א שו' 61, נב ג שו' 56, נד ב שו' 18, נה ג שו' 61 (מחלפא) 972; **קידושין** סב ד שו' 64, סד א שו' 54 (מחלפא), סד ב שו' 58, שם שו' 97362, סד ד שו' 18; **בבא קמא** ג א שו' 8, ה ג שו' 27

960 עיין ליברמן, ירוכ"פ, ריש עמ' 180, ד"ה אמר ר' חנינא [עמ' 179]. וראה ההגהה בהמשך הלשון שהביא ליברמן ממלאכת שלמה שם. ואולם לדעת אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 1113, ד"ה אבל הירוש'; שם, הע' 1), לא גרסינן מופע זה, ולא את זה שבמקבילה בביצה סא ע"ד שו' 48 הרשום להלן בפרק. וכן נראה עיקר.

961 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 247, סי' 2.

962 ראה שתא"י, ריש עמ' 210, ד"ה ר"ל אמר. וכן נראה מלשון המאירי שהובא בירוכ"פ, עמ' 347, ד"ה ריש לקיש.

963 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 248, סי' 9; עמ' 264, סי' 5.

964 ראה: שתא"י, סוף עמ' 214, ד"ה מחלפא; ירוכ"פ, עמ' 367, ד"ה מחלף.

965 לפירוש המופע הזה ראה: מבואות לסה"א, סוף עמ' 149, ד"ה מחלפה; ירוכ"פ, עמ' 377, ד"ה

מחלפה. וצ"ע.

966 ראה מה שהערתי לעיל לשבת יד ע"א שו' 46.

967 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 247, סי' 4.

968 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 247, סי' 5.

969 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 248, סי' 10.

970 יש כאן חסרון בסוגיא. וראה מה שהשלים אפשטיין על פי המקבילה שבקידושין סד ע"ב שו' 57 (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 68, ד"ה ירוש'). והרי לנו שני מופעים נוספים של ביטוי זה.

971 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 248, סי' 12.

972 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 248, סי' 11.

973 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 248, סי' 12.

****מחלפה שיטתיה דר' (המשך)** (שיטת ר'!); **סנהדרין** כב ד שו' 49 (מחלפת, שיטת ר'!), שם שו' 58 (שיטת ר'!), כג ג שו' 14 (שיטת ר'!), כו א שו' 54; **מכות** לא ד שו' 13; **שבועות** לג ד שו' 15 (שיטת ר'!), שם שו' 17 (שיטת ר'!), שם שו' 24 (שיטת ר'!), לד א שו' 25 (שיטת ר'!), שם שו' 28 (שיטת ר'!), לד ב שו' 40 (שיטת ר'!), לו א שו' 7, לו ד שו' 13, לח ד שו' 35, שם שו' 42; **עבודה זרה** מא ג שו' 21 (שיטתה)⁹⁷⁴, מג ב שו' 32, שם שו' 40 (מחלפא), מד א שו' 12 (מחלפת), שם שו' 16; **הוריות** מז ב שו' 13, שם שו' 15; **נדה** מט ב שו' 14, נ ג שו' 97559. ועיין עוד ערך כל שכן מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפה שיטתיה דר': בגיטין הוא אמר... בקידושין הוא (!)... והכא הוא אמר...⁹⁷⁶ יבמות ח ב שו' 61-58 (צ"ל: הוא אמר)⁹⁷⁷.
מחלפה שיטתיה דר': בגיטין הוא אמר... בקידושין הוא אמר...⁹⁷⁸ יבמות ח ב שו' 54-56.

מחלפה שיטתיה דר': דתני... והכא הוא אמר...⁹⁷⁹ שבת יג ד שו' 7-11 (צ"ל: +הכין?)⁹⁸⁰.

מחלפה שיטתיה דר': דתני ר' חייא... והכא אמר הכין⁹⁸¹ עירובין כב ד שו' 33-35⁹⁸².
מחלפה שיטתיה דר': דתנינן... וכא את אמר הכין⁹⁸³ עירובין כא א שו' 48-49.
מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... ובה (!) הוא אמר אכן ע"ע מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין.

מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין⁹⁸⁴ פאה יו ד שו' 32-36 (ובה! וצ"ל: וכה⁹⁸⁵, אכן; **דמאי** כא ד שו' 11-13 (וכא, הכן); **שביעית** לג ד שו' 19-21 (תנינן!);⁹⁸⁶ וכא, אכין); **שבת** ג ב שו' 23-24 (מחלפא, וכא)⁹⁸⁷, ח ב שו' 24-25 (מחלפא)⁹⁸⁸;

⁹⁷⁴ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 246, ס' 1.
⁹⁷⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מחלפה שיטתון דרבנין. ואפשטיין הוסיף מדעתו עוד מופע, בשבת יז ע"ג שו' 22 — ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 285, הערה לשורה 1, ועי"ש. ולמופע נוסף שהושלם מדעתו של ליברמן בפסחים לה ע"א שו' 64 ראה ירוכ"פ, עמ' 492, ד"ה תמן.
⁹⁷⁶ תרגום (אחרי ההגהה): שיטתו של ר' מוחלפת: ב[מסכת] גיטין הוא אומר... [ו]ב[מסכת] קידושין הוא אומר... וכאן הוא אומר...!!

⁹⁷⁷ ראה הלשון לעיל מיניה שם, שו' 54-56, ונרשם בערך הבא.
⁹⁷⁸ תרגום: שיטתו של ר' מוחלפת: ב[מסכת] גיטין הוא אומר... [ובמסכת] קידושין הוא אומר...!!
⁹⁷⁹ תרגום (לפי ההגהה): שיטתו של ר' מוחלפת: ששונה [התנא]... וכאן הוא אומר...!!
⁹⁸⁰ ראה ירוכ"פ, עמ' 176, ד"ה מחלפה שיטתיה. וצ"ע.
⁹⁸¹ תרגום: שיטתו של ר' מוחלפת: שר' חייא שונה... וכאן [הוא] אומר כך?
⁹⁸² הנוסח ברשב"א כאן: "והכא הוא אמר הכין", וכיוצא בזה בריטב"א: "וכה] הוא אומר (!) הכין" — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 300, ד"ה וברשב"א; עמ' 301, ד"ה וברשב"א. והראשון עיקר.
⁹⁸³ תרגום: שיטתו של ר' מוחלפת: ששנינו... וכאן אתה אומר כך?
⁹⁸⁴ תרגום: שיטתו של ר' מוחלפת: ששנינו שם... וכאן הוא אומר כך?
⁹⁸⁵ ראה מבואות לסה"א, סוף עמ' 379, שו' 44; שם, הע' 3.
⁹⁸⁶ להגהה ראה מהד' לונץ, ו ע"ב שו' 18; שם, ציון יא.

מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין (המשך) **עירובין** יט א שו' 44-45 (מחלפה שיטתיה דר' לר', אומר; אכן)⁹⁸⁹, כ ב שו' 40-41 (וכא); **ביצה** סב א שו' 24-25, סב ג שו' 15-17⁹⁹⁰.

מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... וכא הוא אמר הכין ע"ע מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין.

מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... וכא הוא אמר הכין ע"ע מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין.

מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... ומר ר'... וכא הוא אמר אכן⁹⁹¹ נזיר נא ד שו' 21-22.

מחלפה שיטתיה דר', מחלפא שיטתיה דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר', מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפה שיטתיה דר', מחלפה שיטתיה דר'⁹⁹² **שביעית** לו א שו' 24 (מחלפא תחת מחלפה²); **פסחים** לה א שו' 55; **תענית** סג ד שו' 49; **קידושין** סד ב שו' 57; **שבועות** לג ד שו' 26 (שיטת ר')⁹⁹³.

מחלפה שיטתיה דר': תנינן (!) תמן... וכא הוא אמר אכן ע"ע מחלפה שיטתיה דר': דתנינן תמן... והכא הוא אמר הכין.

מחלפה שיטתיה (!) דרבנן ע"ע מחלפה שיטתון דרבנן.

מחלפה שיטתין (!) דבית הלל ע"ע מחלפה שיטתהון דבית הלל.

מחלפה שיטתין (!) דבית שמאי ע"ע מחלפה שיטתהון דבית שמאי.

מחלפה שיטתין (!) דרבנן ע"ע מחלפה שיטתון דרבנן.

מחלפה שמועתיה (!) ע"ע מחליף שמועתא.

מחלפיה (!) שיטתיה דר' ע"ע כל שכן מחלפה שיטתיה דר'.

⁹⁸⁷ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 248, סי' 8.

⁹⁸⁸ ראה ההערה הקודמת.

⁹⁸⁹ השלמתי "מחלפה שיטתיה דר'" על פי המקבילה בדף כ ע"ב שו' 40-41 הרשומה בסמוך. ולהגהה "אמר" תחת "אומר" ראה ירוכ"פ, עמ' 233, סד"ה אית דבעי. והרש"ל הגיה בגליונותיו (בטופס ב') "תנינן" תחת "דתנינן".

⁹⁹⁰ למופץ נוסף של הרישא (עד "תמן"), השייך לפסחים לד ע"ג שו' 34, ונמחק בראשו (המילים: "מחלפה שיטתיה דר'") בכי"ל (עמ' 467 שו' 24) על ידי המגיה, ראה: ירוכ"פ, סוף עמ' 485, ד"ה מנן; תוכפ"ש, פסחא, עמ' 583, שו' 11-12.

⁹⁹¹ תרגום: שיטתו של ר' מוחלפת: ששינו שם... ואמר ר'... וכאן הוא אומר כך!?

⁹⁹² תרגום: שיטתו של ר' מוחלפת, [ו]שיטתו של ר' מוחלפת:

⁹⁹³ למופץ נוסף בנדרים מ ע"ד שו' 57, שהוגה על פי המקבילה בקידושין סד ע"ב שו' 57 הרשומה בְּעֶרְךְ, ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 68, ד"ה ירוש'; שם, הע' 2, ועי"ש.

מחלפין⁹⁹⁴ מועד קטן פא ד שו' 13; גיטין מח ד שו' 25. ועיין עוד ערך: ואית דמחלפין; ואית דמחלפין ליה.

מחלפין שיטתין (!) דרבנן ע"ע מחלפה שיטתון דרבנן.

מחלפת שיטת ר' (!) ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפת (!) שיטתיה דר' ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מחלפתה שיטתין דרבנן (!) ע"ע מחלפה שיטתון דרבנן.

****מחמת**⁹⁹⁵ ברכות ז ג שו' 43, שם שו' 45; תרומות מב ב שו' 40, מד ד שו' 39, שם שו' 40; מעשרות מח ד שו' 16, שם שו' 63 (2x); חלה נט ב שו' 17; ערלה סא א שו' 59, שם שו' 60; ביכורים סה א שו' 51; פסחים ל ב שו' 51, לב ב שו' 8, שם שו' 33, שם שו' 34, לד א שו' 54, שם שו' 55, לד ב שו' 22, לה ב שו' 26, לז ד שו' 55; יומא לח א שו' 41, לט א שו' 35, שם שו' 36; תענית סו א שו' 32, סז ג שו' 57, שם שו' 59; מגילה עד ב שו' 22, שם שו' 24; חגיגה עח ב שו' 19, שם שו' 47; מועד קטן פ ב שו' 17 (2x), פא ד שו' 53; יבמות ב ג שו' 16, שם שו' 17, ד ג שו' 11, ו א שו' 14; סוטה יט ג שו' 33; כתובות כו א שו' 42, כח ב שו' 3, כח ד שו' 13; קידושין סב א שו' 57, סג ד שו' 11; בבא קמא ד ד שו' 29, ה א שו' 30, ו ב שו' 39⁹⁹⁶, ז ג שו' 17; בבא מציעא יא א שו' 11; שבועות לג א שו' 61, שם שו' 64, לג ד שו' 23, שם שו' 24, לד ב שו' 25, לח ג שו' 34; עבודה זרה מא ג שו' 17, מה א שו' 26; נידה מט א שו' 13, שם שו' 18, מט ג שו' 38 (2x), שם שו' 39, שם שו' 40, שם שו' 41, נ ד שו' 40⁹⁹⁷.

מחסל לה⁹⁹⁸ ביכורים סד א שו' 42. וראה עוד ערך ולא מחסל לה.

מטאלין (!) מיליאי ע"ע מנן אילין מיליאי.

מטו (!) בה בשם ר' ע"ע מטוי בה בשם ר'. ועיין עוד ערך ומטו בה בשם ר'.

מטון ע"ע כד מטון לערלה.

⁹⁹⁴ תרגום: מחלפים. במועד קטן הכוונה שהתנאים מחלפים את דברי ר' אליעזר ודברי ר' יהושע אלה באלה, ובגיטין — שבבבל מחלפים את מחלוקת ר' וחכמים. וראה מה שצינתי בערך "דתניא (!) מחלפין" ובערך "תמן מחלפין (תמן = בבל)".

⁹⁹⁵ כתב ברורמן על מילה זו: "מחמת מציגה את הסיבה שגרמה לתוצאה, היא הפעולה המובעת במשפט העיקרי, כגון 'פל הכותל מחמת הזיעות מחמת הרוח מחמת הגשמים' (ותוספתא בבא מציעא יא, ז), 'שמחמת קידוש הראשון שילח' (משנה קידושין ב, ו) ו' (נ' ברורמן, 'תפרוסת לשונות הסיבה בלשון חכמים', פרקים בעברית לתקופותיה — אסופת זיכרון לשושנה בהט [בעריכת מ' בראשר], ירושלים תשנ"ז, עמ' 117, ד"ה מחמת מציגה; ההדגשה במקור). וכתב עוד: "תוכן הפעולה בפסוקים שמפני משמשת בהם הוא על פי רוב קביעת הלכה, ואילו בפסוקים שמחמת משמשת בהם הפעולה מציננת עובדה" (שם, ד"ה תוכן הפעולה; ההדגשות במקור). וכללתי כאן את כל המופעים של מילה זו, ללא חילוק משמעויות, אף על פי שאולי יש מקום עיון בחלק מהם.

⁹⁹⁶ ראה תוכפ"ש, בבא קמא, עמ' 94, ד"ה ובירושלמי.

⁹⁹⁷ למופע נוסף השייך לנדרים לח ע"ג שו' 20, וחסר בד"ו, ראה ירוכ"פ, מבוא, ריש עמ' ט, ד"ה

בירושלמי נדרים [עמ' ח].

⁹⁹⁸ תרגום: גומר אותה. כלומר, מסיים את השמועה.

מטי⁹⁹⁹ **שבת** יז ב שו' 15 (מטיל! וצ"ל: מטי ל-)1000; **פסחים** לג ג שו' 61; **שקלים** מט ד שו' 52; **מגילה** עד ב שו' 64; **סוטה** כב ד שו' 18.

מטי בה (!) ע"ע מטי בה בשם ר'.

****מטי בה בשם ר'**¹⁰⁰¹ **ברכות** ז ג שו' 42 (מטו!)1002, ח ב שו' 37 (מטיבה)1003, יא ג שו' 45 (מטו!)1004; **פאה** יו ג שו' 42 (ו-)1005; **כלאים** לא א שו' 34; **חלה** נז ג שו' 64; **שבת** ג ד שו' 53, ד ב שו' 43, ז ב שו' 41, יב ד שו' 11, יא א שו' 38; **עירובין** כב ד שו' 18, כג א שו' 34; **שקלים** נ א שו' 54 (משמיה דר'); **ביצה** סב ג שו' 14; **תענית** סד ב שו' 35, סז ג שו' 55; **מגילה** עד ב שו' 21; **יבמות** ה ג שו' 4! (צ"ל: כְּתוּבָה תחת מטי בה)1006, ט ג שו' 1, יב ג שו' 26, יב ד שו' 331007, שם שו' 52! (צ"ל: כְּתוּבָה תחת מטי בה)1008, יג א שו' 10 (בשם ר' ליל!)1009, שם שו' 11; **כתובות** לא ג שו' 7; **קידושין** סו א שו' 22; **בבא בתרא** יד א שו' 20. ועיין עוד ערך ר' ר' ר' ולא ידעין אין מטי בה בשם ר'.

מטי בה בשם ר' בשם ר'¹⁰¹⁰ **ביכורים** סד א שו' 33.

מטי בה משמיה דר' ע"ע מטי בה בשם ר'.

מטי תנה לקדשים¹⁰¹¹ **סנהדרין** כה ב שו' 23, כה ג שו' 201012.

⁹⁹⁹ תרגום: מגיע. כלומר, מגיע בלימודו למשנה מסוימת או לפסוק מסוים.

¹⁰⁰⁰ ההגהה על פי המקבילה בפסחים הרשומה לקמן בְּעֶרְךְ.

¹⁰⁰¹ תרגום: מגיע בה בשם ר'. ולפירוש המונח ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 223, ערך מטא.

וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 267, סוף הע' 6.

¹⁰⁰² להגהה ראה המקבילה בתענית סז ע"ג שו' 55 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹⁰⁰³ ראה גינצבורג, פירושים, ג, ריש עמ' 367, ד"ה רבי ברכיה. וראה עוד מה שהערתי להלן לפאה

יו ע"ג שו' 42.

¹⁰⁰⁴ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 365, הע' 26.

¹⁰⁰⁵ הנוסח כאן בכ"ל לפני הגהה: "מטיבה" (עמ' 94 שו' 21) — במילה אחת. ולכתיב זה ראה

מבואות לסה"א, עמ' 379, הע' 55; סוף עמ' 507, שו' 45. וכן הוא עוד בכ"ל בעירובין עמ' 409 שו' 3 (= ד"ו כב ע"ד שו' 18); עמ' 410 שו' 24 (= ד"ו כג ע"א שו' 34). והופרדה המילה בכל המופעים האלה על ידי נקודות לשתי מילים. וכאן גם נוספה האות וי"ו לפנייה על ידי המגיה.

¹⁰⁰⁶ ראה שתא"י, סוף עמ' 622, ד"ה ר' יצחק.

¹⁰⁰⁷ לשון הגמרא כאן: "זריקן מטי בה בשם רב", וצריך לומר: ר' זריקן — ראה תוכפ"ש, יבמות,

ריש עמ' 139, ד"ה ובירושלמי.

¹⁰⁰⁸ ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 309, אות ה; מבוא לנוה"מ, עמ' 710, ד"ה חילוף נוסח.

ועיין במהד' האקדמיה, עמ' 888 שו' 26.

¹⁰⁰⁹ הגהתי "בשם ר'" (= רב), כי האומר הוא ר' זריקן, ומצאנו אותו לעיל ויב ע"ג שו' 25 = יב ע"ד

שו' 33) אומר הלכה אחרת בדין חליצה בשם רב.

¹⁰¹⁰ תרגום: מגיע בה בשם ר' [שואמר] בשם ר'.

¹⁰¹¹ תרגום: מגיע התנא לקדשים — עיין פ"מ לז רע"ב, סוף ד"ה א"ל מטי תנה. ולפי דבריו, ה"תנא"

כאן אינו אלא ר' שמואל המוסר בשם ר' זעירא, עי"ש. ועל פי פירושו הגיה בשתא"י: "מטי קרייה לקדשים" (עמ' 523, ד"ה מודה שאם; ההדגשה במקור). והוא מפרש: "מקרא זה אינו אלא בקדשים ששחטן בחוץ" (שם), ועי"ש. והפירוש של הפ"מ קשה, לפי שהמילה המציינת את התנא בירושלמי היא

מטיבה בשם ר' ע"ע מטי בה בשם ר'.

מטיל (!) ע"ע מטי.

מטין ברכות ט ב שר' 47.

מטינתא¹⁰¹³ **לההיא דתני ר' חייה**¹⁰¹⁴ **כתובות כח ב שר' 25.**

מטינתא¹⁰¹⁵ **לההיא דתני ר' שמעון בן יוחאי**¹⁰¹⁶ **כתובות כח ב שר' 22.**

מטעי ע"ע הוינן מטעי ומתני (בתמיהה).

מטעם אחר הוצאתה יבמות ב ג שר' 13, ב ד שר' 14.

מז¹⁰¹⁷ **ברכות ה ג שר' 27 (2x), ז ד שר' 53 (ר-);**¹⁰¹⁸ **ט ד שר' 7 (ר-); פאה יז א שר' 19;**

שביעית לח ג שר' 36 (ר-); תרומות מ ד שר' 54, מג ג שר' 56; ביכורים סה ד שר' 22; שבת

ג ד שר' 12, שם שר' 15 (ר-), ו א שר' 27 (ר-), טו א שר' 2; עירובין יח ג שר' 36 (ר-), כא ב

שר' 19, כא ג שר' 13, שם שר' 14, שם שר' 16, כב ג שר' 39; פסחים כט א שר' 21, ל ב

שר' 36, ל ג שר' 40; יומא מ א שר' 3, מ ג שר' 17, מג ג שר' 3; שקלים נא ב שר' 28; סוכה

נג א שר' 56, נה ב שר' 7 (ר-); נה ד שר' 7; ראש השנה נח א שר' 4; ביצה סג א שר' 35,

שם שר' 36; תענית סד א שר' 24, סז ד שר' 44; מגילה עג א שר' 35 (ר-), עה ג שר' 61;

חגיגה עז א שר' 29 (ר-), עז ג שר' 39, שם שר' 54 (ר-), עה ד שר' 14 (ר-); מועד קטן פא

ד שר' 45; יבמות ז ד שר' 14, ט ג שר' 11 (2x), יב ד שר' 64, יג א שר' 25; סוטה יו ב

"תנייה" ולא "תנה". והרידב"ז (שם, לז ע"א, סוף ד"ה אע"ג דרשב"א) מגיה וגורס במילה אחת: "מטינתא",

והוא מפרש: "דתנייה הפסוק הזה לפרש לקדשים לענין שחטי קדשים בחוץ". ולפי שיטתו יש לתרגם:

אתה מגיע אליו (כלומר, לפסוק) לקדשים. ושמא יש לתרגם: הגענו אליו לקדשים. רוצה לומר, שאת

הפסוק הזה דרשנו בענין אחר, בענין הנוהג בקדשים, כלומר, בזבחים בעלי מומים. וכמו שהוא ממשך:

"רבי יסא בשם רבי יוחנן זיבח לה טלה בעל מום חייב". ועדיין צ"ע. וראה: אהצ"י, שביעית, עמ' 79,

ד"ה אתיא; מבוא לנדה"מ, עמ' 389, הע' 5. והם הביאו את המאמר כהויות. ובבבא מציעא קט ע"ב:

"כי מטית לשחיתת קדשים תא ואקשי לי". ועיין ברש"י שם, ד"ה כי מטית. וצ"ע.

¹⁰¹² למופעים נוספים מסופקים של הרישא ראה מה שהערת לקמן בהערה הראשונה בערך

"מטינתא לההיא דתני ר' חייה".

¹⁰¹³ ליברמן מגיה על פי סנהדרין כה ע"ב שר' 23: "מטי תנה" (מחקרים, סוף עמ' 170, ד"ה כתובות).

וכן הוא מגיה שם בערך הבא. והלשון קשה לפירושו, שהמילה המציינת את התנא בירושלמי היא

"תנייה" או "תנייה" ולא "תנא" או "תנה". והרידב"ז (סנהדרין, לז ע"א, ד"ה אע"ג) מפרש את סנהדרין

על פי כתובות. וראה בהערה הבאה. וצ"ע.

¹⁰¹⁴ תרגום ולפי ליברמן, בהערה הקודמת: מגיע התנא ל[ברייתא] ההיא ששונה ר' חייא. ולפי

הרידב"ז (שם): אתה מגיע ל[ברייתא] ההיא ששונה ר' חייא. ויותר נכון לתרגם לפי דרכו: הגענו אליה

ל[ברייתא] ההיא וכו'. וצ"ע.

¹⁰¹⁵ ראה מה שכתבתי לעיל, בהערה הראשונה לערך הקודם.

¹⁰¹⁶ תרגום ולפי ליברמן, בהערה הראשונה לערך הקודם: מגיע התנא ל[ברייתא] ההיא ששונה ר'

שמעון בן יוחאי. ולפי הרידב"ז: אתה מגיע ל[ברייתא] ההיא ששונה ר' שמעון בן יוחאי. ויותר נכון

לתרגם לפי דרכו: הגענו אליה ל[ברייתא] ההיא וכו'. וצ"ע.

¹⁰¹⁷ "מי" דיאלוגית לא נכללה — ראה מה שכתבתי במבוא, עמ' עו, סעיף 5.

¹⁰¹⁸ הספק כאן הוא ספק שייכות, וזאת בגלל היות "ומי" זאת לשון תפילה, לא לשון תלמוד.

מי (המשך) שו' 39, כד ב שו' 55, כד ג שו' 15; **כתובות** כו א שו' 38, לב ד שו' 48, לג ד שו' 2, שם שו' 3 (2x); **נדרים** מא ד שו' 32, מב א שו' 15, שם שו' 16, שם שו' 17, מב ג שו' 38; **גיטין** מג ב שו' 35, מג ג שו' 43, מה ד שו' 55, מו א שו' 18, מז ב שו' 46 (ו-), שם שו' 54 (ו-), מט ד שו' 26; **נזיר** נא ב שו' 55, נג ב שו' 28, נג ד שו' 49 (ו-)¹⁰¹⁹; **קידושין** נט ד שו' 1, ס ב שו' 12; (צ"ל: מידו)¹⁰²⁰, ס ג שו' 18, סב ב שו' 28, סה ג שו' 7; **בבא קמא** ג ג שו' 11, שם שו' 16; **סנהדרין** כ ג שו' 38 (ו-), כא ב שו' 61, כח א שו' 10 (ו-), כח ב שו' 33, כט א שו' 17, כט ב שו' 30 (ו-), כט ג שו' 21; **עבודה זרה** לט ב שו' 10, מא ד שו' 39, שם שו' 40 (ו-), מב א שו' 20; **הוריות** מה ד שו' 60, שם שו' 61, מו ב שו' 19, שם שו' 21, מח א שו' 26, מח ב שו' 6, שם שו' 8, שם שו' 43; **גיטה** מט ג שו' 148¹⁰²¹. ועיין עוד ערך על מי נאמר.

מי אמר¹⁰²² **יבמות** יב ב שו' 1.

מי (!) אמר ר' ב- ע"ע מה אמר ר' ב-.

מי נאמר לי **חלה** נט ב שו' 8. וראה עוד ערך ומי נאמר לך.

מי (!) כדון ע"ע מאי כדון.

מי (!) כתיב ע"ע מה כתיב (בתמיהה).

מי מודיע **שביעית** לט ד שו' 5 (מירע!);¹⁰²³ **שבת** ד א שו' 28; **ביצה** סב א שו' 4; **קידושין** ס ג שו' 1024⁵⁷, **בבא בתרא** יד א שו' 38.

מי מפיס¹⁰²⁵ **שבת** ז ב שו' 42.

מי מירע (!) ע"ע מי מודיע.

מי סבור סבור (!) ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.

מי סבור (!) סבר ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.

מי שסידר את המשנה סמכה למקרא **פסחים** ל ד שו' 35; **מגילה** ע ב שו' 20.

מיבדוק ע"ע בעא מיבדוק לר'.

מיבדקוניה (!) ע"ע מיבדקוניה.

¹⁰¹⁹ הלשון "ומי קדש" כאן צ"ע, שהיא קושיא בסגנון הבבלי.

¹⁰²⁰ ההגהה על פי גלינות הרש"ל, טופס א'. ולשון הגמרא שם: "והיא מתחטפת מי חייב בה". והוא הגיה: "מידו [חייב]". ואני קיצרתי. ועדיף להגיה לפי דרכי: "מידה חייב".

¹⁰²¹ ליברמן הוסיף עוד מופע בנדרים מב ע"א שו' 14 על פי הק"ע — ראה תוכפ"ש, נדרים, סוף עמ' 484, שו' 24.

¹⁰²² תרגום: מי אומר!;

¹⁰²³ להגהה ראה: תש"ק, עמ' 83, סי' 138; שם, הע' 187; מבואות לסה"א, עמ' 439, הע' 10; אהצו"י, סוף עמ' 105, ד"ה מי מירע.

¹⁰²⁴ ראה על הירושלמי, עמ' 32, ד"ה שם ה"ה.

¹⁰²⁵ פירוש: מי מגריל. ולפירוש הביטוי ראה רש"י, שבת נד ע"א, ד"ה אבל מי מפיס. וראה עוד אלמךשד אלכאפי [המדריך המספיק] — מילוניו של תנחום הירושלמי למשנה תורה לרמב"ם, מהד' ה' שי, ירושלים תשס"ה, עמ' 457, ערך פיס.

מיבדקיניה¹⁰²⁶ **תרומות** מו ד שו' 8 (מיבדקוניה!); **נדרים** לז ב שו' 40 (מיבדקוניה!); **שבועות** לד ד שו' 15.

מיגו ד' ע"ע מן גו ד'.

מידרש¹⁰²⁷ **ביצה** ס ג שו' 59; **קידושין** סד ג שו' 36 (מידרש); **סנהדרין** כד ד שו' 47; **הוריות** מו ג שו' 54, שם שו' 58.

מידרש ע"ע מידרש.

****מידת הדין**¹⁰²⁸ **ברכות** ה א שו' 58 (מדת); **פאה** יט א שו' 12; **שביעית** לד ד שו' 4 (מדת), לח ד שו' 46, לט ג שו' 36, שם שו' 57, שם שו' 58; **מעשרות** מט ד שו' 1, שם שו' 2 (2x), שם שו' 4; **מעשר שני** נג ג שו' 7; **יומא** לט א שו' 20 (2x); **ביצה** סג ב שו' 31; **כתובות** כו א שו' 41, שם שו' 43, שם שו' 44, כט ג שו' 55 (מדת); **נדרים** מ ב שו' 36; **גיטין** מד ב שו' 40, מו ג שו' 46; **קידושין** סג ג שו' 113; **בבא קמא** ד ד שו' 30, שם שו' 31; **סנהדרין** כג א שו' 18 (2x).

מיהא (!) דאמר ר' ע"ע מן ההיא דאמר ר'.

מיהדר (!) ביה ע"ע מיחזור ביה.

מיהו (!) ע"ע מהו (כללית; בלשון שאלה או קושיא).

מיוחד עירובין יט ב שו' 140, שם שו' 141, שם שו' 142, שם שו' 49; **חגיגה** עז ג שו' 31; **גיטין** מד ב שו' 42, שם שו' 49. ועיין עוד ערך דבר מיוחד.

מיוחדין תרומות מא ג שו' 102964.

מיוחדת שבת ט ג שו' 161030, שם שו' 19; **פסחים** לא ד שו' 47, שם שו' 50, שם שו' 53, לב ב שו' 36, שם שו' 42, שם שו' 44, שם שו' 47, שם שו' 49, שם שו' 51; **יבמות** ב ב שו' 33, ו ב שו' 60, שם שו' 62, ו ג שו' 1; **נזיר** נד ג שו' 29, שם שו' 32; **קידושין** סד ג שו' 47, שם שו' 49.

מיחזור ביה¹⁰³¹ **מעשר שני** נג א שו' 10 (מחזיר!);¹⁰³² **כתובות** כה ב שו' 52 (מיהדר!);¹⁰³³ שם שו' 53 (מיהדר!); **גיטין** מג ג שו' 4; **עבודה זרה** מב א שו' 39.

¹⁰²⁶ תרגום: לבדוק אותו.

¹⁰²⁷ תרגום: לדרוש.

¹⁰²⁸ פירוש: דיני ממונות — ראה: מבוח"י, יא ע"א, ערך למידת הדין; שתא"י, עמ' 380, ד"ה שלא. וראה עוד ערכי מדרש אמוראים, עמ' 220, ערך מדה. ולדעת הרז"ף (ומבוח"י הנ"ל, רע"ב, ד"ה והנה), המופע הכפול במעשר שני וביצה הרשום להלן פירושו כפשוטו: "על פי שורת הדין", "על עיקר הדין". וצ"ע.

¹⁰²⁹ בקטע סבונה (ריש עמ' 292, קטע 1.1 [עמ' 291]) נמצא מופע נוסף השייך לשבועות לג ע"א שו' 31.

¹⁰³⁰ הביטוי הזה כאן ובמקבילה בנזיר נד ע"ג שו' 29 הרשומה להלן, נרשם בסימן שאלה, כי קרוב מאוד שהוא תנאי. והוא הדין לשאר המונחים המופיעים באותו קטע — ראה בבלי שבת ע ע"א.

¹⁰³¹ תרגום: לחזור בו.

¹⁰³² הצורה "מחזיר" היא צורת בינוני, וכאן דרושה צורת מקור, עי"ש.

¹⁰³³ להגהות כאן ולהלן בְּעֶרְךָ ראה מה שהערתי בערך "לא תחזור בך" לכתובות כה ע"ב שו' 52.

מיחלף ע"ע מחלף (בהקשר).

מיחלף שיטת ר' (!) ע"ע מחלפה שיטתיה דר'.

מיחלף שמועתא, דלא תהא מילתיה דר' פליגא על מילתיה ע"ע מחלף שמועתא,

דלא אתי (!) מילתיה דר' פליגא על מילתיה.

מיי כדון ע"ע מאי כדון.

מיי כדין (!) ע"ע מאי כדון.

מיייתו ע"ע אנן בעיי... ואתון מיייתו ליה (!!)... (הסיפא בתמיהה).

מיייתי ע"ע: אנן בעיי... ואת מיייתי לך... (הסיפא בתמיהה); מהו מיייתי תחותיה.

מיייתי לה (!) ע"ע מתלא (!).

מיייתי לה דבר תורה¹⁰³⁴ **סנהדרין** יט ב שו' 34.

מיייתי לה דר' מן הדא¹⁰³⁵ **גיטין** מה א שו' 24 (צ"ל: חיילה תחת מיייתי לה?)¹⁰³⁶.

מיייתי לה טעם דהלכה¹⁰³⁷ **ראש השנה** נט ב שו' 59 (צ"ל: טעמא?).

מיייתי לה טעם דמתני¹⁰³⁸ **כתובות** כד ד שו' 31 (צ"ל: טעמא?).

מיייתי לה מהדא קרא (!)¹⁰³⁹ **יבמות** טו ג שו' 54 (צ"ל: מהדין קרייא)¹⁰⁴⁰.

מיייתי לה מן הדא¹⁰⁴¹ **סנהדרין** כח ב שו' 58.

¹⁰³⁴ תרגום: מביא אותה (כלומר, את ההלכה) [מ]דבר תורה. ולסגנון כאן ובערכים הבאים ע"ע מן הן מיייתי לה ר'.

¹⁰³⁵ תרגום: מביא אותה (כלומר, את השמועה) של ר' מן[המשנה] הזאת. ולשימוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 155, ערך אתא. ולפי מה שהגהתי: כוחו של ר' מזאת. כלומר, הראיה שלו. ¹⁰³⁶ ההגהה שלי. ושתא"י (עמ' 415, ד"ה מיייתי) הגיה בדרך אחרת, ע"ש.

¹⁰³⁷ תרגום (לפי ההגהה): מביא לה (כלומר, למעשה שבא במשנתו ש"קילקלו הלויים בשיר") את הטעם של ההלכה. כלומר, הוא מנמק את קלקול הלויים בטעם העולה מן הברייתא הבאה, ע"ש. והמונח "הילכתא" בא בירושלמי במשמעות משנה — ע"ע הילכתא (= משנה) — וגם כאן באה "הלכה" במשמעות משנה חיצונית, ויוכיח הביטוי הדומה בערך הבא, ע"ש. ולשון אפשטיין: "הילכתא" פירושה גם 'משנה' גם 'ברייתא' (מבוא לנוה"מ, עמ' 171, הע' 4). ואולי יש לתרגם: מביא אותה [מן] הטעם של ההלכה. ובמדרש תהלים, מהד' בובר, יח, יא, עא ע"א: "ר' יהודה מיייתי לה מטעם אחרינא", ועיין בהערות בובר, שם, הע' נה; ולעיל שם, ע סוף ע"ב: "ר' יהודה אומר מטעם אחר". ועיין בהערות בובר, שם, הע' מט. וצ"ע.

¹⁰³⁸ תרגום (לפי ההגהה): מביא לה (כלומר, להלכה שבמשנתו) את הטעם של המשנה (כלומר, הברייתא). כלומר, הוא מנמק את ההלכה בטעם שנתבאר בברייתא, בתוספתא כתובות, פ"א ה"א, עמ' 56 — ראה תוכפ"ש, שם, עמ' 185, שו' 1-2. ואולי יש לתרגם: מביא אותה [מ]הטעם של המשנה. וצ"ע. והביטוי הובא כהווייתו על ידי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 294, ד"ה ר' אלעזר (השני), ולא הגיה. ועיין שם שפירש את המאמר בדרך אחרת.

¹⁰³⁹ תרגום: מביא אותה מן הפסוק הזה. כלומר, לומד את העניין מן הפסוק הזה.

¹⁰⁴⁰ ראה קטע זוסמן, עמ' 109 שו' 46. ושם: "מן הדין קירייה". ואמנם הצורה "מן הדין" רווחת בירושלמי יותר מן "מהדין", אבל הכוונה שלי למעט בהגהה.

¹⁰⁴¹ תרגום: מביא אותה (כלומר, את מעשה אחז) מזאת. כלומר, מן הפסוק הזה; והכינוי "הדא"

באשגרה.

מיייתי לה מן הכא¹⁰⁴² מועד קטן פב ב שו' 44.

מיייתי לה (!) רב ממתינות¹⁰⁴³ סנהדרין כב ב שו' 48 (צ"ל: מתלה)¹⁰⁴⁴.

מיייתי לה ר' ע"ע מן הן מיייתי לה ר'.

מיכא ע"ע מן הכא (בהקשר).

***מיכא** (= מקיסרין)¹⁰⁴⁵ בבא מציעא יא א שו' 20 (2x).

מיכלא¹⁰⁴⁶ שביעית לט ד שו' 33, שם שו' 34; **מכות** לב א שו' 10 (מיכלה), שם שו' 11.

מיכלה (יחידה) ע"ע מיכלא.

מיכלה (!) (רבות)¹⁰⁴⁷ **מכות** לב א שו' 11 (צ"ל: מיכלן)¹⁰⁴⁸.

מיכלל (!)¹⁰⁴⁹ **קידושין** סד ב שו' 17 (צ"ל: כלל — בינוני)¹⁰⁵⁰.

מיכן **שבת י ב שו'** 28; **ביצה** ס ד שו' 48; **כתובות** כט ג שו' 31 (צ"ל: מיי כדון)¹⁰⁵¹;

נדרים לז ד שו' 15. ועיין עוד ערך מן הכא.

מיכן... **ראש השנה** נט א שו' 30; **חגיגה** עו ג שו' 14; **נזיר** נה ד שו' 32.

מיכן אמרו **ברכות** ח א שו' 2; **תענית** סה ג שו' 4.

מיכן ד-¹⁰⁵² **סנהדרין** כה ג שו' 40.

מיכן ואילך ע"ע מיכן והילך. ועיין עוד ערך עד כאן... מיכן ואילך....

מיכן ואילך (פרשני) ע"ע עד כאן... מיכן ואילך... (פרשני).

¹⁰⁴² תרגום: מביא אותה (כלומר, את סוף המימרא דלעיל, עי"ש) מכאן. הוא לומד אותה מן הפסוק הבא, עי"ש. ועל נדירותו של המונח הזה בירושלמי לעומת מדרשי האגדה ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 562, הע' 54.

¹⁰⁴³ תרגום (אחרי ההגהה): המשל גדול מן המשנה!

¹⁰⁴⁴ ראה: רבינובין, שתא"י, עמ' 518, ד"ה מיייתי; ליברמן, יוונית, עמ' 112, ד"ה מאחר; שם, הע' 13 (ושניהם מגיהים "מתלא", על פי ספר יוחסין השלם, מהד' פיליפאווסקי, [ד"צ ירושלים תשכ"ג], 119 ע"א. והיא היא).

¹⁰⁴⁵ תרגום: מכאן. ולפטר "מיכא" כקיסרין ראה ליברמן, תש"ק, עמ' 11, ד"ה ומעניין. וראה עוד: אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 283, הע' 43; ליברמן, ספרי זוטא, עמ' 131, ד"ה שוב כתב ואילך.

¹⁰⁴⁶ תרגום: מידה. ופירש אפשטיין: "ברייטא", קובץ (מחקרים, ב, א, עמ' 183, ד"ה כאן; וראה שם, הע' 7). וכן פירש במבוא לנוה"מ: "מכילתא", 'ברייטא' (עמ' 982, ד"ה בבבלי).

¹⁰⁴⁷ תרגום (אחרי ההגהה): מידות. כלומר, קבצים של ברייתות — ראה דברי אפשטיין שצינתי בהערה הקודמת.

¹⁰⁴⁸ ההגהה שלי. והרא"ש רוזנטל ז"ל מגיה: מכילן — ראה רוזנטל, לשונות סופרים, עמ' 321, סוף נספח א'.

¹⁰⁴⁹ תרגום (אחרי ההגהה): כולל.

¹⁰⁵⁰ ההגהה על פי שרי"ר, עמ' 230 שו' 26. והצורה היא צורת בינוני, כמו "ופרט" שאחריה (שו' 18).

¹⁰⁵¹ ההגהה על פי ליברמן, מחקרים, עמ' 171, סד"ה פסק מן האירוסין. והוא הגיה: "מיי", ואני השלמתי: "מיי". וכן הגיה בשתא"י, עמ' 385, ד"ה קניין (ושם: "מאי כדון").

¹⁰⁵² תרגום: מכאן ש'.

מיכן והילך¹⁰⁵³ פאה טו ב שר' 28 (ואילך), יו ב שר' 46 (ואילך); **תרומות** מג א שר' 27 (ואילך), מד ד שר' 2 (ו', ואילך), שם שר' 3, מו ד שר' 33; **מעשר שני** נג א שר' 21 (ואילך), נו ד שר' 40 (ואילך); **ערלה** ס ד שר' 28 (ואילך); **שבת** ו ב שר' 40, ו ג שר' 39, יב א שר' 27; **עירובין** יט ג שר' 47, כג ג שר' 10, כד ג שר' 62 (ואילך); **יומא** מב ד שר' 10; **שקלים** נ א שר' 15, שם שר' 17; **ראש השנה** נו ג שר' 40 (ואילך), נו ד שר' 51, שם שר' 55, שם שר' 58, נז ב שר' 18 (ואילך), שם שר' 20; **ביצה** ס ב שר' 6, שם שר' 7; **תענית** סג ד שר' 38; **חגיגה** עז ב שר' 6; **יבמות** י ד שר' 48 (ואילך), יא ג שר' 2, שם שר' 3, שם שר' 10; **סוטה** יז ד שר' 43, כד א שר' 62 (ואילך); **כתובות** כז ג שר' 1 (ואילך), שם שר' 3, כט ב שר' 1054, שם שר' 28, לד ג שר' 27 (ואילך); **נדרים** לו ד שר' 4 (ואילך), לז ב שר' 44 (ואילך), לט א שר' 58 (ואילך), מב ד שר' 20 (ואילך), שם שר' 23 (ואילך); **גיטין** מה א שר' 58, מה ב שר' 6 (ואילך), שם שר' 11 (מכאן, ואילך); **קידושין** סא ד שר' 54; **בבא קמא** ג א שר' 38; **בבא בתרא** יד א שר' 37, שם שר' 39, טו ג שר' 3, שם שר' 7; **סנהדרין** כג ב שר' 14, כז ג שר' 40, כז ד שר' 53; **שבועות** לד ד שר' 18 (ואילך), לח א שר' 18, לח ד שר' 47 (ואילך); **הוריות** מז ג שר' 28 (ואילך). ועיין עוד ערך עד כאן... מיכן ואילך....

מיכן והילך (פרשני) ע"ע עד כאן... מיכן ואילך... (פרשני).

מיכן והילך היו משיבין לפניו עירובין כה ג שר' 22.

מיכן ל- **מעשר שני** נה ד שר' 47; **שבת** ט ב שר' 61, שם שר' 62, יז א שר' 32, שם שר' 33, שם שר' 34; **יומא** לט ב שר' 48; מ א שר' 39, מד א שר' 47; **שקלים** מו א שר' 29, מו ד שר' 15 (2x), שם שר' 16; **ראש השנה** נו ג שר' 60; **מגילה** עא ב שר' 53, עג ב שר' 39, שם שר' 40; **מועד קטן** פ ג שר' 5, פב ג שר' 50; **יבמות** ח ד שר' 60, שם שר' 62 (2x); **סוטה** כג ג שר' 16; **כתובות** כה א שר' 25, שם שר' 26; **נדרים** לו ג שר' 28, שם שר' 30, לח ב שר' 27; **סנהדרין** יח ב שר' 60¹⁰⁵⁵, כב ב שר' 24, כה א שר' 53, שם שר' 56.

מיכן ש- **ברכות** ד ב שר' 58, ו א שר' 3, ז א שר' 36, שם שר' 37 (2x), שם שר' 38, ז ב שר' 59 (מכאן), ז ג שר' 2; **שביעית** לה ב שר' 28 (מכאן)¹⁰⁵⁶; **מעשר שני** נה ד שר' 44 (2x), שם שר' 45, נו ב שר' 42; **ערלה** סב ד שר' 50 (צ"ל: מוכין)¹⁰⁵⁷; **שבת** ה ב

¹⁰⁵³ לביטוי זה כמה הוראות: משעה זו ואילך (כגון: ערלה ס ע"ד שר' 28 ושם: "ואילך"; גיטין מה ע"א שר' 58 [כאן בניגוד ל"מפרע"]); ממקום זה ואילך (כגון שקלים נ ע"א שר' 15); משיעור זה ואילך (כגון מעשר שני נו ע"ד שר' 40 = סוטה כד ע"א שר' 62; בשניהם: "ואילך"); והחשוב מכולם: מנקודה זו ואילך או מעניין זה ואילך (כגון: ראש השנה נו ע"ד שר' 51; כתובות כט ע"ב שר' 24, שם שר' 28). ואגב שימוש אחרון זה רשמתי את כל המופעים של ביטוי זה.

¹⁰⁵⁴ לפירוש הביטוי כאן ולקמן שר' 28 ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, ריש עמ' 359.

¹⁰⁵⁵ הלכתי כאן וכן בשאר המונחים שבקטע זה בשיטתו של מלמד, מה"א, עמ' 162, סי' נא, שרואה בקטע זה מקור אמוראי.

¹⁰⁵⁶ ראה מה שהעיר אפשטיין, מבואות לסה"א, ריש עמ' 428, [לה ע"ב], שר' 28; שם, הע' 5.

¹⁰⁵⁷ ראה מבואות לסה"א, עמ' 494, הע' 5. וכן הגיה הרש"ל בגליונותיו, טופס ב'. אבל בטופס א' הגיה: "מיכין", כמו שהגיהו במראה מקום והגהות בדפוס קרוטושין, אות יב. ולפני זה רשם שם: "מוכין (פ"מ) ובד"א מוכין", והעביר קו על זה למחיקה. וצ"ע.

****מיכן ש- (המשך)** ש' 8 (ל"ג)¹⁰⁵⁸, שם ש' 13, שם ש' 14, שם ש' 16, שם ש' 18, שם ש' 20; (ל"ג)¹⁰⁵⁹, ט א ש' 5, יא ד ש' 30; **עירובין** כ ד ש' 31, כב ב ש' 33, כב ג ש' 56, שם ש' 57; **פסחים** לה ב ש' ¹⁰⁶⁰51; **יומא** לט ב ש' 10; **שקלים** מו א ש' 26, שם ש' 27 (2x), מו ד ש' 13, שם ש' 14, מח ב ש' 26; **סוכה** נב ב ש' 61 (2x); **תענית** סז ג ש' 11, שם ש' 18, סח ג ש' 6; **מגילה** ע א ש' 15, ע ב ש' 4, שם ש' 5 (2x), ע ד ש' 32, עג ב ש' 41, עד ד ש' 2, שם ש' 3; **מועד קטן** פ ג ש' 2, שם ש' 3 (2x), פב ד ש' 2 (2x), שם ש' 6, שם ש' 7, שם ש' 8, פג א ש' 17, פג ג ש' 2, שם ש' 22; **יבמות** ג ד ש' 27; **סוטה** כ ד ש' 7, כג ג ש' 13 (2x), שם ש' 14; **כתובות** כה א ש' 24, לו ב ש' 40 (מכאן); **נדרים** לו ג ש' 30, שם ש' ¹⁰⁶¹33, לט ג ש' 32; **נזיר** נה ג ש' 22, נו ג ש' 250; **קידושין** נח ג ש' 48, סב א ש' 37; **בבא קמא** ג ד ש' 754; **סנהדרין** יח ב ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 57, שם ש' 58, שם ש' 59, שם ש' 60, כא ג ש' ¹⁰⁶²36, כח ג ש' 740, כט ב ש' 32, שם ש' 33; **שבועות** לה ב ש' 39, שם ש' ¹⁰⁶³48, לו ד ש' 22; **נידה** מט א ש' 36, נ א ש' ¹⁰⁶⁴38.

***מיכפור¹⁰⁶⁵ בבא בתרא** יז א ש' 49.

מילא אמר ליה ע"ע מילה אמר ליה.

מילא דאורייתא ע"ע מילה דאורייתא.

מילא דאורייתא ע"ע מילה דאורייתא.

מילא דלא מחוורא ע"ע מילה דלא מחוורא.

מילה אמר ליה¹⁰⁶⁶ **עירובין** כה ב ש' 6 (מילא); **יבמות** ט ד ש' 31, שם ש' 40 (הוא אמ').

***מילה דאורייתא¹⁰⁶⁷** **ברכות** ד ג ש' 20 (2x); **מילא**, **דאורייתא**, ו ד ש' 21 (מילא); וצ"ל: **מילא**, **דאורייתא**; וצ"ל: **דאורייתא**¹⁰⁶⁸; **תענית** סו ג ש' 49, שם ש' 50; **בבא בתרא** יו א

¹⁰⁵⁸ ההגהה שלי, אף על פי שהמילה ישנה גם בשרי"ר עמ' 74 ש' 19, וגם בעין יעקב (ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 71, ד"ה אית תניי). והיא באשגרה מלקמן ש' 13, ועוד.

¹⁰⁵⁹ ראה שרי"ר, עמ' 74 ש' 29.

¹⁰⁶⁰ המופע הזה הוא תנאי לדעת ליברמן — ראה: תוכפ"ש, פסחא, עמ' 595, הע' 44; ירוכ"פ, מהדור"ח, עמ' 571, הערה לעמוד 495 (ועל דרך אולי). ועיין בהערות הורוביץ למכילתא דר"י, עמ' 55, סוף ההערה לשורה 3; ודבריו צ"ע.

¹⁰⁶¹ ראה מה שהערתי בערך "כולה מן תמן (כולה = כל הדינים)".

¹⁰⁶² לדעת אלבק (מחקרים, עמ' 44, סוף הע' 1), המופע הזה הוא אמוראי בוודאי.

¹⁰⁶³ לדעת אלבק (מחקרים, עמ' 44, סוף הע' 1), המופע הזה הוא אמוראי בוודאי.

¹⁰⁶⁴ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מניין ש-. ולא כללתי את המופע שבנדרים לו ע"ג ש' 31, כי

הוא תנאי — ראה אפשטיין, מבואות לסה"ת, ריש עמ' 592; שם, הע' 34. וחזר בו ממה שכתב ב"מחקרים", ב, א, עמ' 147, סוף הע' 4 [עמ' 146].

¹⁰⁶⁵ תרגום: לכפור. כלומר, להכחיש.

¹⁰⁶⁶ תרגום: אמר לו דבר; כלומר, דבר של ממש. כל המופעים הבאים נרשמו על ידי ליברמן, ירוכ"פ,

ריש עמ' 346, ד"ה אמר ליה.

¹⁰⁶⁷ תרגום: דבר של תורה. כלומר, דבר תורה.

¹⁰⁶⁸ ההגהות על פי המקבילה בסנהדרין כז ע"ד ש' 17 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ.

***מילה דאורייתא** (המשך) שו' 26; **סנהדרין** יט ד שו' 56, כ א שו' 3, כג ד שו' 62 (2x), כז ד שו' 17 (מילא); **הוריות** מז א שו' 34, שם שו' 37.

מילה דלא מחוורא¹⁰⁶⁹ **ברכות** ד ג שו' 34 (מילא); **עירובין** כו א שו' 27.

מילה דמיא לחבירתה¹⁰⁷⁰ **ברכות** ב ג שו' 34 (מדמיא); **יומא** מ ב שו' 30.

מילה דמיא למילה ע"ע לא אתינן מתני אלא מילה דמיא למילה.

מילה הוה אמר ליה ע"ע מילה אמר ליה.

מילה חמית ר' אותיב קומי ר', ואתיב ליה מ'... היא מילתא, ולינה ידע מה מר

ליה¹⁰⁷¹ **שבועות** לג א שו' 24-25 (צ"ל: מוטיב או מתיב תחת אותיב?).

מילה מדמיא לחבירתה ע"ע מילה דמיא לחבירתה.

מילהון דרבנן אמרין (!) ע"ע מיליהון דרבנין אמרין (!).

מילי דאורייתא¹⁰⁷² **סנהדרין** יח ג שו' 15.

מילא דאורייתא (!) ע"ע מילה דאורייתא.

***מיליה (!) שמעית מן דר' הכא ולית אנא ידע מה היא**¹⁰⁷³ **בבא קמא** ד ג שו' 3

(צ"ל: מילה)¹⁰⁷⁴.

מיליהון ע"ע נפרש מיליהון דרבנין מן מיליהון.

מיליהון דרבנין¹⁰⁷⁵ **פאה** טו ב שו' 17 (דרבנן); **שביעית** לה ב שו' 2; **חלה** נט ב שו' 59;

שבת יד ב שו' 33 (דרבנן); **חגיגה** עו ב שו' 39; **מועד קטן** פב ד שו' 56 (דרבנן); **יבמות**

ב ג שו' 40 (דרבנן); **כתובות** לה ד שו' 63; **גיטין** מד ג שו' 5; **סנהדרין** כא ב שו' 29

(דרבנן); **נדה** מט ד שו' 39 (דרבנן). ועיין עוד ערך: מיליהון דרבנין לא שבקין (!) לך;

מיליהון דרבנן עבדון (!) לון.

מיליהון דרבנין אמרי כל (!) ע"ע ומיליהון דרבנין אמרין כן.

מיליהון דרבנין אמרי (!) ע"ע מיליהון דרבנין אמרין (!).

מיליהון דרבנין אמרין (!)¹⁰⁷⁶ **כלאים** כז ג שו' 50; **פסחים** כז א שו' 51, לו א שו' 7

(דרבנן, אמרין); **תענית** סו א שו' 41 (דרבנן, אמרין); **מגילה** ע ד שו' 8 (מיליהון, דרבנן),

עב ב שו' 50 (דרבנן), עד א שו' 34 (דרבנן); **יבמות** ב ג שו' 42 (אמרין!), ד ג שו' 58; **נדרים**

מ ד שו' 51; **גיטין** נ ב שו' 60; **קידושין** נט ד שו' 57; **שבועות** לו ג שו' 5 (דרבנן; צ"ל

בכולם: אמרין תחת אמרין, אמרין או אמרין). ועיין עוד ערך ומיליהון דרבנין אמרין כן.

¹⁰⁶⁹ תרגום: דבר שאינו מחוור. ולפירוש הבטוי ראה גינצבורג, פירוש, א, עמ' 359.

¹⁰⁷⁰ תרגום: דבר דומה לחברו.

¹⁰⁷¹ תרגום: ראיתי [ש]ר' השיב (כלומר, הקשה) דבר לפני ר', והשיבו: מ'... הוא הדבר, ואיני יודע

(כלומר, שכחתי) מה אמר לו.

¹⁰⁷² תרגום: דברי תורה.

¹⁰⁷³ תרגום: שמעתי דבר מר' כאן ואיני יודע (כלומר, שכחתי) מה הוא.

¹⁰⁷⁴ הנוסח בכ"ל: "מילה" (עמ' 340 שו' 37), והסדר טעה. וראה עוד כי"א, עמ' 13 שו' 78.

¹⁰⁷⁵ תרגום: דבריהם של החכמים.

¹⁰⁷⁶ תרגום: דבריהם של החכמים אומרים. ולשימושו של הביטוי ראה מבוה"י, טז ע"א, ערך מיליהון

דרבנן אמרין.

מיליהון דרבנין לא שמעין (!) לך ע"ע מיליהון דרבנין לא שבקין (!) לך.

מיליהון דרבנין מסייעין (!) לך¹⁰⁷⁷ **חלה** נז ב שו' 63 (צ"ל: מסייעין).

מיליהון דרבנין מסייעין (!) לר' אבא ע"ע מיליהון דרבנין מסייעין לר'.

מיליהון דרבנין מסייעין על ר' (!) ע"ע מיליהון דרבנין מסייעין לר'.

מיליהון דרבנין מסייעין לר'¹⁰⁷⁸ **דמאי** כב ד שו' 38 (מסייעין; על ר'!), כד א שו' 4

(מסייעין; +אבא [= ר' יונה]); **שבת** י א שו' 18 (דרבנן; מסייעין); **ביצה** ס ב שו' 28 (דרבנן,

+רבלי); **יבמות** ב ג שו' 40 (ר', דרבנן; מסייעין); **נזיר** נז א שו' 8 (דרבנן; מסייעין); **סנהדרין**

כה ג שו' ¹⁰⁷⁹41.

מיליהון דרבנין פליגין (!) ע"ע מיליהון דרבנין פליגין.

מיליהון דרבנין פליגין¹⁰⁸⁰ **ברכות** ח ג שו' 28 (דרבנן); **דמאי** כה ד שו' 24 (פליגין); **כו**

א שו' 55 (פליגין); **כלאים** כז ד שו' 50 (פליגין); **לב** ד שו' 29 (דרבנן; פליגין); **מעשרות**

מח ג שו' 47; **חלה** נז ד שו' 48 (פליגין); **שבת** י ג שו' 39 (דרבנן; פליגין); **עירובין** כ ב

שו' 7 (דרבנן; פליגין); **כה** א שו' 44 (דרבנן; פליגין); **פסחים** ל ב שו' 4 (פליגין); **סוכה**

נד א שו' 1 (דרבנן); **מגילה** עב א שו' 8 (דרבנן; פליגין); **יבמות** ח ב שו' 13 (דרבנן,

פליגין); **יד** שו' 11 (דרבנן; פליגין); **טו** ד שו' 3 (פליגין); **סוטה** יו ג שו' 34 (דרבנן; פליגין);

נידה נ א שו' 26 (דרבנן; פליגין¹⁰⁸¹).

מיליהון דרבנן ע"ע מיליהון דרבנין.

מיליהון דרבנן אמרי (!) ע"ע מיליהון דרבנין אמריין (!).

מיליהון דרבנן אמריין (!) ע"ע מיליהון דרבנין אמריין (!).

מיליהון דרבנן מסייעין (!) לר' ע"ע מיליהון דרבנין מסייעין לר'.

מיליהון דרבנן מסייעין לר' רבי ע"ע מיליהון דרבנין מסייעין לר'.

מיליהון דרבנן פליגין (!) ע"ע מיליהון דרבנין פליגין.

מיליהון דרבנן פליגן ע"ע מיליהון דרבנין פליגן.

מילין דכל עמא מודיי בהון (!) ע"ע לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודיי

בהן.

מילין דכל עמא מודיי בהון (!) ע"ע לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודיי

בהן.

מילין דכל עמא מודיי בהן ע"ע לא אתינן מיתני אלא מילין דכל עמא מודיי בהן.

¹⁰⁷⁷ תרגום: דבריהם של החכמים מסייעים לנו.

¹⁰⁷⁸ תרגום: דבריהם של החכמים מסייעים לר'. ולשימושיו של הביטוי ראה מבוה"י, טז ע"א, ערך

מיליהון דרבנן אמרי.

¹⁰⁷⁹ למופע קרוב מסופק ראה מה שהערתיו בערך "מיליהון דרבנין פליגן" לנידה נ ע"א שו' 26.

¹⁰⁸⁰ תרגום: דבריהם של החכמים חלוקים. ולשימושיו של הביטוי ראה מבוה"י, טז ע"א, ערך מיליהון

דרבנן אמרי, בסוף הפסקא הראשונה.

¹⁰⁸¹ ליברמן מגיה כאן על דרך אולי "אמריין כן" תחת "פליגין" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ורבינובין

(שתא"י, ריש עמ' 588, ד"ה מיליהון) הגיה: "מסייעין". רצ"ע.

מילין דצריכין (!) לרבנין בבית וועדא את שאל¹⁰⁸² **ביכורים** סד ב שו' 5 (צ"ל: דצריכין)¹⁰⁸³.

מילין דצריכין (!) לרבנין¹⁰⁸⁴ **יומא** לט ד שו' 43 (צריכין! וצ"ל: דצריכין), שם שו' 44 (צ"ל: דצריכין).

מילין דצריכין (!) לרבנן פשיטין (!) לכוון, פשיטין לרבנן (!) ע"ע מילין דצריכין לרבנן פשיטין לכוון, פשיטין לרבנן צריכין לכוון.

מילין דצריכין לרבנן פשיטין לכוון, פשיטין לרבנן צריכין לכוון¹⁰⁸⁵ **שבת** י א שו' 14 (דצריכין! פשיטין! צריכין לכוון לי!)¹⁰⁸⁶; **ביצה** ס ב שו' 24.

מילין צריכין (!) לרבנן ע"ע מילין דצריכין (!) לרבנן.

מילף¹⁰⁸⁷ **כתובות** לג א שו' 57, שם שו' 58 (תילף!); **קידושין** ס ב שו' 55 (2x). **מילתא (!)** ע"ע מילתיה.

מילתא (!) אמרה ע"ע מילתיה אמרה.

מילתא אמרין (!) ע"ע מילתיה אמרה.

מילתא (!) דר' ע"ע מילתיה דר'.

מילתא (!) דר' אמר (!) ע"ע מילתיה דר' אמרה.

מילתא (!) דר' אמרה (!) ע"ע מילתיה דר' אמרה.

מילתא (!) דר' אמרה כן ע"ע מילתיה דר' אמרה כן.

מילתא (!) דר' מסייעא לי ע"ע מילתיה דר' מסייעא לי.

מילתא (!) דר' פליגא ע"ע מילתיה דר' פליגא.

מילתא (!) דר' פליגא אדר' (!) ע"ע מילתיה דר' פליגא.

מילתא (!) דר' פליגא על מילתא (!) דר'¹⁰⁸⁸ **כתובות** כו ב שו' 63 (צ"ל: מילתה)¹⁰⁸⁹. **מילתהון דרבנין פליגא**¹⁰⁹⁰ **תרומות** מג א שו' 12.

¹⁰⁸² תרגום: דברים שנצרכים (כלומר, שמסופקים) לחכמים בבית הוועד אתה שואל!

¹⁰⁸³ המשך הלשון: "לרבי [כך הוא בד"ו, ובדפוס קרוטושין: לר'] יודה עבד את האילן בקשין [צריך לומר: כקשין]. והגיה ליברמן על דרך אולי תחת "לר'": "לי. [ר']" [גליונות הרש"ל, טופס ב']. כלומר, את שאל לי, ו"ר'" חוזר על ההמשך.

¹⁰⁸⁴ תרגום: דברים שנצרכים לחכמים. כלומר, שמסופקים לחכמים, או: דברים שזקוקים להם החכמים (להשלמת משנתם). לפירוש השני של הביטוי עיין מבואות לסה"ת, עמ' 29, ד"ה שאלה זו; שם, ריש עמ' 32, ד"ה כי אם. ועיין עוד במפרשים על אתר. וצ"ע.

¹⁰⁸⁵ תרגום: דברים שנצרכים (כלומר, שמסופקים) לחכמים פשוטים לכס, [וה]פשוטים לחכמים נצרכים (כלומר, מסופקים) לכס!

¹⁰⁸⁶ להגהות ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 136, ד"ה מילין.

¹⁰⁸⁷ תרגום: ללמוד.

¹⁰⁸⁸ תרגום (אחרי ההגהות): דבריו של ר' חלוקים על דבריו של ר'! כלומר, על דברי עצמו, עי"ש.

¹⁰⁸⁹ עיין הלשון להלן בערכים: מילתיה דר'; מילתיה דר' אמרה; ועוד.

¹⁰⁹⁰ תרגום: דבריהם של החכמים חלוקים!

מילתיה¹⁰⁹¹ **מעשרות** נ ד ש' 12 (מילתא: וצ"ל: מילתה)¹⁰⁹²; **עירובין** כה א ש' 14! וצ"ל: מילתה)¹⁰⁹³; **גיטין** מח ג ש' 30; **הוריות** מה ד ש' 57. ועיין עוד ערך: ממילתיה; מן מלתיה חזר ביה.

מילתיה אמר (!) ע"ע מילתיה אמרה.

****מילתיה אמרה**¹⁰⁹⁴ **ברכות** ב ד ש' 39 (2x), שם ש' 43, ט ב ש' 42, שם ש' 43, שם ש' 45; **כלאים** לב ב ש' 1 (מילתא: וצ"ל: מילתה, אמריו!); **תרומות** מג א ש' 5 (אמריו!); **מג ג ש' 34**, מה ד ש' 21 (אמריו!); שם ש' 22 (אמריו!); **מז א ש' 49** (אמריו!); **מז ב ש' 9**, **מז ד ש' 10** (אמריו!); שם ש' 13; **מעשר שני** נב ג ש' 47 (מלתה, או!¹⁰⁹⁵); **עירובין** כג ד ש' 4; **פסחים** לז ד ש' 11 (אמריו!); שם ש' 12 (אמריו!); **יומא** מג ד ש' 44, מה ב ש' 42; **כתובות** לה א ש' 8 (מילתא: וצ"ל: מילתה), לו ב ש' 3; **גיטין** נ א ש' 46, שם ש' 59; **בבא מציעא** ט ד ש' 57; **שבועות** לג ב ש' 36. ועיין עוד ערך ואפילו דלא יסבור ר' כן, לית מילתיה אמרה כן (הסיפא בתמיהה).

מילתיה דר'¹⁰⁹⁶ **פאה** טו ג ש' 164 (צ"ל: +פליגא)¹⁰⁹⁷; **מעשרות** נ ד ש' 11 (מילתא: וצ"ל: מילתה)¹⁰⁹⁸; **כתובות** כה ד ש' 27 (מילתא: וצ"ל: מילתה), לב ד ש' 6 (צ"ל: +אמרה כן?)¹⁰⁹⁹; **גיטין** מח ג ש' 30; **נזיר** נו ד ש' 5; **שבועות** לו ד ש' 56 (צ"ל: +אמרה?)¹¹⁰⁰; **הוריות** מה ד ש' 57.

מילתיה דר' (!) ע"ע מילתיה דר' אמרה.

מילתיה דר' אומר (!) ע"ע מילתיה דר' אמרה.

¹⁰⁹¹ תרגום: דבריו.

¹⁰⁹² להגהה ראה, למשל, המקבילה בגיטין מח ע"ג ש' 30 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹⁰⁹³ ראה הלשון בערך "פשיטא הדא מילתא".

¹⁰⁹⁴ תרגום: דבריו אומרים.

¹⁰⁹⁵ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 467, הע' 4.

¹⁰⁹⁶ תרגום: דבריו של ר'.

¹⁰⁹⁷ ההגהה על פי המקבילה בקידושין סא ע"ב ש' 46. וכן דעת ליברמן, תש"ק, עמ' 47, הע' 71;

וכן דעת אפשטיין, מחקרים, ב, א, סוף עמ' 292; מבואות לסה"א, עמ' 376, הע' 23. והוא מגיה שם ושם בהמשך: "[דר' חייא בר ווא] אמר". והגירסא ברש"ס (וי ע"א ש' 5) קרובה להגהתו של אפשטיין, עי"ש; אבל אינה גירסת הרש"ס, אלא המהדיר הוא שהגיה כן בשתיקה. ובכ"י הרש"ס כמו בד"ו: "מילתיה דר' חייא בר ווא אמר" וכו' (לפי כ"י לונדון — ראה סינופסיס, כרך א, עמ' 271; ובכ"י פריס: "אמ" [שם, עמ' 270]). וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' רג, הע' 13. ואני מפרש את המאמר כחזור לראש השמועה. כלומר, לברייתא ששנתה לעיל: "הקיש כיבוד אב ואם לכבוד המקו" (שם, ש' 54). ואילו כאן שנה התנא: "גדול הוא כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכיבודו" (טו ע"ד ש' 1), ופשיטא שלפי דרשה זו הכיבוד הוא משלו (ראה לעיל, טו ע"ג ש' 60). ברס, לא בא ר' חייא בר אבא לפרש "ואית דבעי מימר" (שם, שם) הסתמי החולק על דברי הונא בר חייא כמתייחס לרשב"י.

¹⁰⁹⁸ ההגהה כאן ולהלן בכתובות כה ע"ד ש' 27 על פי לשון הערך.

¹⁰⁹⁹ ראה שתא"י, סוף עמ' 391, ד"ה א"ר יוסי. ולעצם העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 39, אות יב

(ושם, ד"ה הבבלי, ציין בטעות: "כג ע"ד").

¹¹⁰⁰ ראה שתא"י, עמ' 548, ד"ה אבל.

מילתיה דר' אמר (!) ע"ע מילתיה דר' אמרה¹¹⁰¹.

מילתיה דרבי אמר (!)... מתניתא (!) אמרה...¹¹⁰² **בבא מציעא** ט ג שו' 22 (צ"ל:

אמרה, צ"ל: מתניתה)¹¹⁰³.

מילתיה דר' אמר (!) כן ע"ע מילתיה דר' אמרה כן.

מילתיה דר' אמרה¹¹⁰⁴ **ברכות** י א שו' 13; **פאה** יח ג שו' 8 (אמרה ליו)¹¹⁰⁵; **שביעית**

לה ד שו' 51; **תרומות** מג ג שו' 42, שם שו' 43; **מעשר שני** נו ג שו' 29, נו ד שו' 35; **חלה**
נט ד שו' 14 (אמרו); **ערלה** סא ב שו' 55, סג ב שו' 19 (אמרו); **שבת** ט ג שו' 55, ט ד
שו' 22, יב ד שו' 40, שם שו' 46 (אמרו)¹¹⁰⁶, יז ב שו' 18 (אמרו); **עירובין** יט ג שו' 45, כג
ג שו' 12 (אמרו); כג ד שו' 5, כד א שו' 21, שם שם (אמרו); כה ב שו' 15 (אמרו); **פסחים**
כט ב שו' 50 (אמרו); לג ב שו' 44, לג ג שו' 64; **יומא** לט ד שו' 37 (אמרו); מא ג שו' 57
(אמרו); **שקלים** נ ב שו' 36; **סוכה** נב ג שו' 20; **ראש השנה** נז א שו' 32 (מלתיה), נח ד
שו' 34; **מגילה** עג ד שו' 21; **מועד קטן** פג א שו' 48 (אמרו); **סוטה** כד א שו' 58, כד ב
שו' 20; **כתובות** כה ד שו' 25 (מילתא! וצ"ל: מילתה, אמרו), לה ב שו' 53 (מילתא! וצ"ל:
מילתה, צ"ל: כן¹¹⁰⁷); **נדרים** מד שו' 32 (אמרו), שם שו' 33 (אמרו), שם שו' 35 (אמרו);
גיטין מד ג שו' 54 (אמרו); שם שו' 55, שם שו' 56 (אמרו); מז ב שו' 39 (אמרו); שם שו' 41
(אמרה ליו)¹¹⁰⁸, שם שו' 43 (אמרו), מח א שו' 59 (אמרו); **קידושין** נח ב שו' 56 (2x), נח
ג שו' 22; **בבא קמא** ג א שו' 10 (אמרו), שם שו' 11 (אמרו), ג ג שו' 22 (אמרו), שם שו' 36,
שם שו' 49 (אמרו), ו א שו' 8, ו ג שו' 27 (אמרה ליו)¹¹⁰⁹, שם שו' 29 (אמרו); **בבא מציעא**
ח ד שו' 35 (אמרה ליו)¹¹¹⁰; **סנהדרין** כד ג שו' 17, שם שו' 1146¹¹¹¹. ועיין עוד ערך לית
מילתיה דר' אמרה (בתמיהה).

¹¹⁰¹ ועיין עוד ערך "מילתיה דר'" לפאה טו ע"ג שו' 64, ומה שהערתי שם. כי בד"ו שם: "מילתיה

דר' אמר".

¹¹⁰² תרגום (אחרי ההגהות): דבריו של רבי אומרים... משנתו אומרת... ו"רבי" כאן הוא ר' יהודה

הנשיא.

¹¹⁰³ להגהה "אמרה" ראה מבואות לסה"ת, עמ' 176, ד"ה ואמרו. ולהגהה "מתניתה" ראה כי"א,

עמ' 55 שו' 5. ובכ"ל: "מתנית" (ועמ' 369 שו' 20), והסדר פתר "מתניתא" — ראה מבוא לנזה"מ, עמ' 20,

הע' 2. ועיין אלבק, מחקרים, עמ' 38, סוף הע' 1. וכיוון מדעתו לגירסא שבכ"א, עמ' 55 שו' 6-5.

¹¹⁰⁴ תרגום: דבריו של ר' אומרים.

¹¹⁰⁵ להגהה ראה מהד' לונץ, כז ע"א שו' 11; שם, ציון יא.

¹¹⁰⁶ להגהה ראה הנוסח בחידושי הרמב"ן, שבת צז ע"א, [ד"ה אבל למעלה, עמ' שלז] (אהצו"י, סוף

עמ' 123, ד"ה שמואל; והוא ציון בטעות לרמב"ן "צ"ח ע"א"ו).

¹¹⁰⁷ ראה: שתא"י, סוף עמ' 397, ד"ה ר' חיייה; תוכפ"ש, כתובות, סוף עמ' 375, ד"ה ובירושלמי, שם,

הע' 17.

¹¹⁰⁸ להגהה השווה לשון המופעים לעיל שם, שו' 39, ולקמן שו' 43, הרשומים בְּעֶדְךָ.

¹¹⁰⁹ ההגהה "אמרה" על פי כי"א, עמ' 32 שו' 78. וראה שם, עמ' 139, שו' 115.

¹¹¹⁰ ההגהה "אמרה" על פי כי"א, עמ' 51 שו' 115. וראה: תש"ק, עמ' 47, ס"ל 56; שם, הע' 71; ירושלמי

נזיקין, עמ' 139, הע' 15. ויפה כוחם של הדברים גם לריש הערה 71 בתש"ק.

מילתיה דר' אמרה כן¹¹¹² **ברכות** ב ד שו' 44 (אמר!); ח ג שו' 26 (אמר!); שם שו' 30 (אמר!); י ב שו' 61; **עירובין** כב ב שו' 46 (אמר!); שם שו' 48 (מילתא! וצ"ל: מילתה); שם שו' 54 (מילתא! וצ"ל: מילתה)¹¹¹³; **קידושין** סד ב שו' 41; **נידה** נ ב שו' 114¹¹. ועיין עוד ערך ואפילו דלא יסבור ר' כן, לית מילתיה אמרה כן (הסיפא בתמיהה).

מילתיה דר' מסייע (!) לאבא¹¹¹⁵ **ביכורים** סג ג שו' 48 (צ"ל: מסייעא).
מילתיה דר' מסייעא לי¹¹¹⁶ **כלאים** כז ד שו' 53 (מילתא! וצ"ל: מילתה)¹¹¹⁷; **חלה** נז ג שו' 21, שם שו' 27.

מילתיה דר' מסייעא לר', ומיליהון דרבנן מסייעין (!) לר'¹¹¹⁸ **יבמות** ב ג שו' 39 (צ"ל: מסייען).

מילתיה דר' פליג' ע"ע מילתיה דר' פליגא.
מילתיה דר' פליגא¹¹¹⁹ **ברכות** ב ג שו' 62, ב ד שו' 48, ג ד שו' 18 (מילתא! וצ"ל: מילתה); ז א שו' 39, יא ג שו' 59 (מילתא! וצ"ל: מילתה, +אדר! ול"ג לה¹¹²⁰); **שבת** יב ג שו' 3; **מגילה** ע ב שו' 8; **יבמות** ו א שו' 46 (פליג!); **קידושין** סא ב שו' 46; **נידה** מט ב שו' 121²⁰.

מילתיה דר' פליגא עלוי¹¹²² **עירובין** כג א שו' 35.
מילתיה (!) הדא אמרה ע"ע הדא אמרה.
מימר¹¹²³ **ברכות** ו א שו' 124²¹. וראה עוד ערך: אילו שמע ר' מתנייה, לא הוה מימר הדא מילתא; איפשר מימר; אית דבעי מימר עד אית דבעי מימר... ואית דבעי מימר...

¹¹¹¹ למופע נוסף שנשתבש ראה מה שהעיתי בערך "מילתיה דר' אמרה כן" לעירובין כב ע"ב שו' 54. ולמופעים נוספים מסופקים ע"ע: מילתיה דר'; ר' אמר (?). ולמופע נוסף השייך לפסחים כט ע"ד שו' 47, ובא בשרי"ר, ראה ירוכ"פ, עמ' 415, ד"ה מהו שילקה.
¹¹¹² תרגום: דבריו של ר' אומרם כך.

¹¹¹³ כן הוא בנוסח הרא"ש שהובא על ידי ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 293, ד"ה מהו). ושם: "מילתיה", ו"כן" ליתא שם. וכן נראה עיקר.

¹¹¹⁴ למופעים נוספים ע"ע: מילתיה דר'; מילתיה דר' אמרה.
¹¹¹⁵ תרגום: דבריו של ר' מסייעים לאבי. ו"אבי" הוא ר' יונה.
¹¹¹⁶ תרגום: דבריו של ר' מסייעים לי.

¹¹¹⁷ שתא"י, עמ' 45, ד"ה ר' זריקן, מגיה: "ליה". והביאו ליברמן בגליונות הרש"ל, טופס ב'. וצ"ע.
¹¹¹⁸ תרגום: דבריו של ר' מסייעים לר', ודבריהם של החכמים מסייעים לר'.

¹¹¹⁹ תרגום: דבריו של ר' חלוקים. ולשון ליברמן: "הסגנון הרגיל בירושלמי הוא: מילתיה דר' פלוגי פליגה" (ירושלמי נזיקין, סוף עמ' 218, שו' 127).

¹¹²⁰ ראה מבואות לסה"א, עמ' 365, הע' 29. וראה עוד אהצו"י, עמ' 178, ד"ה דר' יונה.
¹¹²¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מילתיה דר'.

¹¹²² תרגום: דבריו של ר' חלוקים עליו. כלומר, שהוא סותר את עצמו, עיין בפ"מ על אתר.
¹¹²³ תרגום: לומר. ולפירוש הביטוי ראה מלמד, פרקי מבוא, עמ' 622, סי' 27.

¹¹²⁴ למופע נוסף מסופק ראה מה שהעיתי בערך "נימר (בניחותא)" לברכות ה ע"ב שו' 64. ולמופע משובש של המילה "מימר" ראה סנהדרין יח ע"ג שו' 62 בערך "נימר (בניחותא)", ומה שהעיתי שם. וראה עוד מה שהעיתי בנספח ד', ערך "וימר", לנדרים לו ע"ג שו' 46.

מימר (המשך) אית (!) דבעי מימר...; אית דבעי מישמעניה מן הדא; אית לך מימר (בתמיהה) עד אית לך מימר תמן (בתמיהה); אלו אמ' ליה... מה הוה ליה מימור ליה (!); אנא (!) ידע מה אנא אמר, כדון אנא מימר; אשכחת אמר; אתא מימר עד אתא מימר לך כפשוטה דקרייא; אתא ר' מימר לך; בעי (= מסתפק או מקשה או דורש וחוקר ומעלה); בעי (!) מימר פנסטה (!) ולא אשכח, ומר הדא הילכתה תנייטא; דאינון יכלין מימר ליה; דהוון דרשין מימר; דו יכיל מימר ליה; דינון יכלין למימר לון; דלא תיסבור מימר... לפום כן צרך מימר... עד דלא תיסבור מימר אוף הכא כן, לפיכך; דלא תסבור מימר אוף הכא (!), לפום כן צריך מימר; דרובה אתא מימר לך; הוון בעיי מימר; הוות סברה מימר; הוינן בעיין למימר; הכא מה אית לך מימר; הכין הוה צריך מימר לון; ואילו אמר לון, מה הוה מימר לון; והוה ליה מימר בה (!); והוה מימר (!) לון; וכן (!) סברנן מימר; ומה צריכה (!) למימר ר'; וסברנן מימר; ושמע מימר; ושמע מימר; לא אתא אלא מימור לך; לכן צריכה מימר; למה לי למימר; לפום כן צרך מימר; לפיכך צריך מימר; מה אית לך למימר; מה בעית מימר; מה הוה ליה למימר ביה עד מה הוה מימר לון; מה חמית מימר עד מה חמיתה מימור לן הדא מילתא; מה פליגין ר' ורבנן ב"... אבל אם... לא; סבר מימר עד סבר מימר... סבר מימר... סבר מימר...; סבר ר' מימר; סברון מימר; סברין מימר עד סברין מימר... סברין מימר...; סופך מימר; צורכה מימר (בתמיהה); צרך מימר; שמע ר' ואמר; תמן את יכיל מימר... אית לך מימר הכא... (הסיפא בתמיהה).

מימר (!) ע"ע נימר (בניחותא).

מין קושיי מקשי לה ר' ע"ע מן קושיי מקשי לה ר'.

מינה¹¹²⁵ **דמאי** כה א שו' 52 (ר-); **תרומות** מז א שו' 48 (ר-); **מעשר שני** נב ד שו' 23 (ומנה); **יבמות** ה ד שו' 56; **נדרים** לט ד שו' 62; **קידושין** נח ג שו' 13, שם שו' 14 (2x); **סנהדרין** יח ד שו' 37; **שבועות** לה א שו'¹¹²⁶28.

מינה את שמע¹¹²⁷ **דמאי** כה ב שו' 9; **תרומות** מב א שו' 34 (ר-); **שבת** יד ד שו' 18; **יומא** מא ד שו' 44; **עבודה זרה** מ ב שו' 13 (מנה, ר"ש! תחת שמע¹¹²⁸). וראה עוד ערך את שמע מינה.

מינה קיומה¹¹²⁹ **חגיגה** עט ב שו' 4 (2x).

מינה תברה¹¹³⁰ **חגיגה** עט ב שו' 4 (ר-), שם שו' 6.

מינו (!) ע"ע מנו (= מי הוא [התנא]).

¹¹²⁵ תרגום: ממנה. כלומר, מן הדרשה או מן הדין שבאו לעיל אנו למדים גם את הדבר הזה.

¹¹²⁶ למופע נוסף, שנשמט בפסחים לו ע"ג שו' 50, ראה ירוכ"פ, עמ' 507, ד"ה אית תניי.

¹¹²⁷ תרגום: ממנה אתה שומע (כלומר, לומד).

¹¹²⁸ להגהה ראה המקבילה בדמאי כה ע"ב שו' 9 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

¹¹²⁹ תרגום: ממנה קיומה. לקריאת הכינוי ב"קיומה" ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מינה קיומה ומינה תברה".

¹¹³⁰ תרגום: ממנה שבירתה. לקריאת הכינוי ב"תברה" ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מינה קיומה ומינה תברה".

מיני שמעה ר' ואמרה¹¹³¹ **יבמות** יא ב ש' 60. וראה עוד ערך אין אמרה ר', מיני שמעה ואמרה.

מיניה את יליף¹¹³² **עבודה זרה** מ ד ש' 20 (מיניה = מינה)¹¹³³.

מיניה ומיניה¹¹³⁴ **תרומות** מ ב ש' 64.

מיניהון (!) ע"ע מנן.

מינין ברכות יג א ש' 21 (מניין); **שבת** ח א ש' 20; **סוטה** כ א ש' 8; **סנהדרין** כב א ש' 57, כח א ש' 34; **עבודה זרה** מ ג ש' 16.

מינן ע"ע מנן.

מיסב ומיתן¹¹³⁵ **עירובין** יט ג ש' 37.

מיסבור את סבר על דר'¹¹³⁶ **יומא** מ ג ש' 37 (מסבור, סבור!); **סוכה** נג ג ש' 57.

מיסבור סבר ר'¹¹³⁷ **תרומות** מד ג ש' 45 (מיסבר); **חלה** נז ב ש' 25 (מי סבור);

סבור!¹¹³⁸; **ערלה** סג א ש' 7; **ביכורים** סג ד ש' 15 (מיסבר); **עירובין** יח ג ש' 19; **יומא**

מ ג ש' 27 (מסבור), שם ש' 30 (מי סבור!)¹¹³⁹, מב ג ש' 41, מה ב ש' 55; **כתובות** כז

ב ש' 50 (מיסבר), כח ב ש' 5 (מיסבר), כט ד ש' 11 (מיסבר), לד ב ש' 23 (מיסבר),

לה ד ש' 7 (מסביר! וצ"ל: מסבור)¹¹⁴⁰; **נדרים** מ ב ש' 32 (מיסבר), מב א ש' 11 (מיסבר);

גיטין מג ב ש' 18; **נזיר** נב ב ש' 17 (מיסבר); **קידושין** נט ב ש' 49 (מיסבר, סביר!);

שבועות לג ב ש' 47 (מיסבר); **הוריות** מו ד ש' 56.

מיסבר (!)¹¹⁴¹ **יבמות** ג א ש' 54 (מסביר! וצ"ל: מסבר), שם שם (צ"ל: מסבר)¹¹⁴².

מיסבר סביר (!) ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.

מיסבר סבר ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.

מיסמוך (מעניין אסמכתא)¹¹⁴³ **שבת** ט ג ש' 2 (א2).

¹¹³¹ תרגום: ממני שמע אותה ר' ואמרה!

¹¹³² תרגום: ממנה אתה לומד.

¹¹³³ הפירוש על פי המקבילה בשבת יד ע"ד ש' 18 (ושם: "מינה את שמע").

¹¹³⁴ תרגום: ממנו וממנו! ולנוסח הביטוי ולפירושו עיין אהצו"י, עמ' 5, ד"ה א"ל ר"ז. וראה עוד

ערכי מדרש אמוראים, עמ' 225, ערך מן.

¹¹³⁵ תרגום: לשאת ולתת.

¹¹³⁶ תרגום: סבור אתה סובר על [דעתן] של ר'.

¹¹³⁷ תרגום: סבור סובר ר'.

¹¹³⁸ הלשון כאן בכי"ל לנכון: "מיסבור" (עמ' 268 ש' 11), והסדר שגה — ראה מבואות לסה"א,

עמ' 478, נז ע"ב, ש' 25. ו"סבור" שבהמשך הדברים הוא לשון עברית, וצריך לומר: סבר — בארמית.

¹¹³⁹ הנוסח כאן בכי"ל: "מיסבור" (עמ' 498 ש' 12), והסדר חילק אותה בטעות לשתיים.

¹¹⁴⁰ אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 67, ד"ה ירוש') מגיה כאן: "מסבר". ועדיף להגיה "מסבור" —

ראה קוטשר, מחקרים, עמ' קפו, סעיף הפועל.

¹¹⁴¹ תרגום (אחרי ההגהה): מסביר.

¹¹⁴² הצורה המוגהת "מסבר" בשני המופעים היא צורת הבינוני יחיד של "סבר" בבניין אפעל. וכן

מחייב ההקשר, ע"ש.
¹¹⁴³ תרגום: לסמוך.

- מיסמוך** (על חכם)¹¹⁴⁴ גיטין מח א שר' 21; קידושין סב ב שר' 12 (מיסמך).
מיסמך ע"ע מיסמוך (על חכם).
מיעבדינה¹¹⁴⁵ כתובות לג א שר' 40.
מיעבדינון¹¹⁴⁶ שביעית לד ב שר' 19; מועד קטן פ א שר' 50, פ ג שר' 23; יבמות יב א שר' 49, טו א שר' 14 (מיעבדינון!);¹¹⁴⁷ כתובות כט א שר' 39, ל ב שר' 20; נדרים לט ד שר' 17.
מיעבדינן (!) ע"ע מיעבדינון.
מיעוט ברכות ב ב שר' 9; פאה יט ב שר' 22, שם שר' 23; כלאים כח ג שר' 4; שביעית לז ד שר' 37; שבת ט ג שר' 45, שם שר' 50; (אשגרה)¹¹⁴⁸, יא ד שר' 59; יומא מג ב שר' 40, מה ב שר' 17; קידושין סג א שר' 28?¹¹⁴⁹; סנהדרין כא ג שר' 13; שבועות לה ב שר' 22¹¹⁵⁰.
מיעוט אחר מיעוט פאה יט ד שר' 24 (2x); שביעית לז ד שר' 40; ראש השנה נו א שר' 43; יבמות יב ב שר' 52; סוטה כג ג שר' 46; הוריות מה ג שר' 41 (2x).
מיעוט אחר מיעוט אחר מיעוט הוריות מה ג שר' 42.
מיעול מידרוש¹¹⁵¹ ביצה ס ג שר' 59.
מיעט שביעית לז ד שר' 37, שם שם (ר'; צ"ל: וימעט?¹¹⁵²), שם שר' 39; (צ"ל: מיעוט)¹¹⁵³; ערלה סב ד שר' 23; פסחים כח ג שר' 25, לב ג שר' 11; סוכה נד א שר' 33; (צ"ל: ריבה)¹¹⁵⁴; ראש השנה נו א שר' 42, שם שר' 43, נט ב שר' 33, שם שר' 34, שם שר' 54; חגיגה עז ג שר' 30¹¹⁵⁵.
מיעט הכתוב פאה יו ג שר' 13; כלאים לא ב שר' 27; קידושין סב א שר' 52 (ש'; צ"ל: שריבה?¹¹⁵⁶), שם שר' 53 (ש'), שם שר' 55 (ש').
מיעוט פסחים כז ג שר' 46, לב א שר' 35; סנהדרין כב ד שר' 50¹¹⁵⁷.
- ¹¹⁴⁴ תרגום: לסמוך.
¹¹⁴⁵ תרגום: לעשות אותה.
¹¹⁴⁶ תרגום: לעשות אותם.
¹¹⁴⁷ להגהה ראה המקבילה בכתובות כט ע"א שר' 39 הרשומה לקמן פֶּערך.
¹¹⁴⁸ ראה ירוכ"פ, עמ' 131, סוף ד"ה ר' יוסי.
¹¹⁴⁹ הק"ע (כט ע"ב, ד"ה ה"ג ר' חמא) מוחק מופע זה. והפ"מ (שם, ד"ה מיעוט) מפרש אותו כמו "מיעט". ושתא"י (עמ' 456, ד"ה ר' חמא) מגיה "במזיד" תחת "מיעוט". וליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב') העביר מילה זו להלן שר' 29 אחרי "מקדשי"; ולפי דבריו, המונח הוא תנאי, עי"ש בירושלמי. וצ"ע.
¹¹⁵⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מיעט.
¹¹⁵¹ תרגום: להכנס [ו]לדרוש.
¹¹⁵² ראה מה שהערתי בריש ערך "ריבה". וצ"ע.
¹¹⁵³ ראה המופע "מיעוט", לעיל שר' 37. וכן הוא לנכון כאן בכי"ר, עמ' 204 שר' 13.
¹¹⁵⁴ ראה שתא"י, ריש עמ' 269, ד"ה א"ר יונה.
¹¹⁵⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ריבה. וראה עוד מה שהערתי לעיל, ערך "מיעוט", לקידושין סג ע"א שר' 28.
¹¹⁵⁶ ראה שתא"י, סוף עמ' 454, ד"ה ואם המר.
¹¹⁵⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע למעט.

מיעטת שביעית לז' ד ש' 42 (מיעטתה); **נזיר** נז' ג ש' 16. וראה עוד ערך כשמיעטתה.
מיעטתה ע"ע מיעטת.
מיפלגה ע"ע מתפלגה.
מיפתור¹¹⁵⁸ **נדרים** לו' ד ש' 26; **קידושין** סד' ב ש' 17.
***מיפתרינה**¹¹⁵⁹ **בבא קמא** ה' א ש' 23 (מיפתרינה); **בבא מציעא** ח' ב ש' 56.
מיפתרינה ע"ע מיפתרינה.
מיקום על הדין טעמ'¹¹⁶⁰ **נדרים** מב' ג ש' 34, שם ש' 35. וראה עוד ערך בעי למיקם
על הדין טעמא.
מישאול¹¹⁶¹ **פאה** טו' ב ש' 1; **שביעית** לח' ג ש' 38; **תרומות** מה' ד ש' 49; **ביצה** ס' ב
ש' 7; **מגילה** עג' א ש' 36; **חגיגה** עו' ב ש' 22; **נזיר** נו' ב ש' 27 (משאיל! וצ"ל: משאול)¹¹⁶²,
שם ש' 28 (מישאל), שם שם, שם ש' 29 (מישאל); **קידושין** ס' ב ש' 34 (לשאול! וצ"ל:
משאול או שאל)¹¹⁶³.
מישאל ע"ע מישאול.
מישאלוניה (!) ע"ע מישאלוניה.
מישאלי (!) שאל ע"ע משלח שאול (!).
מישאלוניה¹¹⁶⁴ **שביעית** לז' ג ש' 3; **עבודה זרה** מא' א ש' 23 (מישאלוניה!).
מישאלנכון¹¹⁶⁵ **תענית** סו' א ש' 44; **מגילה** ע' ד ש' 11 (מישאלנכון!); **נדרים** מ' ד
ש' 54.
מישאלנכון (!) ע"ע מישאלנכון.
מישמע ע"ע מישמע (שמיעה ממש).
***מישמע** (שמיעה ממש)¹¹⁶⁶ **ברכות** י' א ש' 32 (משמע); **פסחים** כז' ד ש' 38 (משמע),
כט' ג ש' 17 (משמע); **בבא בתרא** יו' א ש' 26; **נידה** מט' ד ש' 44 (מישמע).
מישמעינה ע"ע ולית סופיה דר' מישמעינה מן הדין קריא (בתמיהה)¹¹⁶⁷.
מישמעינה מן הדא ע"ע: אית דבעי מישמעינה מן הדא; בעיי מישמעינה מן הדא.
מישמעינה מן הכא ע"ע אית דבעי מישמעינה מן הכא.
מישראל (!) מה ע"ע משום מה.

- ¹¹⁵⁸ תרגום: לפתור. כלומר, לפרש.
¹¹⁵⁹ תרגום: לפתור אותה. כלומר, לפרש את המשנה.
¹¹⁶⁰ תרגום: לעמוד על הטעם הזה.
¹¹⁶¹ תרגום: לשאול.
¹¹⁶² ההגהה שלי. וליברמן הגיה: "מישאל" — ראה מחקרים, ריש עמ' 192. והיא היא.
¹¹⁶³ להגהה "משאול" ראה מה שהערתי בסוף ערך "שלח לשאול (!)". ואפשר להגיה גם "שאל",
ע"ש.
¹¹⁶⁴ תרגום: לשאול אותו.
¹¹⁶⁵ תרגום: לשאול אתכם.
¹¹⁶⁶ תרגום: לשמוע.
¹¹⁶⁷ למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בסוף ערך "מאן דבעי ישמענה טבאות, מן ההיא דר'".

מישתאיל¹¹⁶⁸ מועד קטן פב ד ש' 56.

מישתעי אהן עובדא ע"ע משתעי הדין עובדא (סיפור מעשה).

מיתבין (!) לר' ע"ע מתיבין לר'.

מיתבעי (!) מר' ע"ע מה את בעי מר'.

מיתנא (!) ל- ע"ע מִתְנִי ל- (בינוני).

מיתני¹¹⁶⁹ נדרים לז א ש' 7 (צ"ל: מתני'?)¹¹⁷⁰.

****מיתני** (מקור)¹¹⁷¹ **פאה** טו א ש' 42 (מתני'!) וצ"ל: (מתני')¹¹⁷², יז א ש' 12, יט ג ש' 5

(מתני'!) וצ"ל: (מתני')¹¹⁷³; **דמאי** כה ב ש' 20 (מתני'); **כלאים** כו ד ש' 33 (ומתני'), כח

ד ש' 21 (מתני'), שם ש' 24 (x2; מתני'), ל ג ש' 55 (מתני'); **שביעית** לג ג ש' 50 (מתני'!);

וצ"ל: (מתני')¹¹⁷⁴, שם ש' 52 (מתני'!); וצ"ל: (מתני')¹¹⁷⁵, לה א ש' 16, לה ב ש' 55 (מתני'); **תרומות** מא ב ש' 29, שם ש' 31, שם שם (ניתני), שם שם; **מעשרות** נ ג ש' 31 (מתני'!);

וצ"ל: (מתני')¹¹⁷⁶; **מעשר שני** נב ג ש' 33 (ניתני); **חלה** נט ב ש' 36 (נתנו) וצ"ל: נתני [=

מיתני?]¹¹⁷⁷, נט ד ש' 30, שם ש' 32, שם ש' 33; **ערלה** סג ב ש' 35 (מתני'!) וצ"ל:

(מתני')¹¹⁷⁸, **שבת** ב ב ש' 4 (מתני'), שם ש' 8, ט א ש' 26 (מתני'), י ג ש' 14, יג א ש' 10

(מתני'); **עירובין** כד ב ש' 45 (מתני'!); וצ"ל: (מתני')¹¹⁷⁹; **פסחים** כז ג ש' 5 (מתני'), כח ג

ש' 6, לב ד ש' 18; **ראש השנה** נז ד ש' 28; **ביצה** סג ב ש' 12; **תענית** סו א ש' 51

(מתני'), שם ש' 52 (מתני'); **מגילה** ע ד ש' 19 (מתני'), עא א ש' 33; **יבמות** ב ג ש' 32,

ו ב ש' 7 (מתני'!); וצ"ל: (מתני')¹¹⁸⁰, שם ש' 8 (מתני')¹¹⁸¹, ח ב ש' 23; **כתובות** לא ד

ש' 5 (מתני'), לב א ש' 17; **נדרים** לו ג ש' 35, שם ש' 38; **גיטין** מט א ש' 10; **נזיר** נב

ד ש' 39 (מתני'), נה ב ש' 18; **קידושין** סב ד ש' 28; **בבא קמא** ה א ש' 2 (מתני')¹¹⁸²;

סנהדרין כא ב ש' 39 (ל-), שם ש' 40 (ל-), שם ש' 41 (ל-), שם ש' 43 (ל-), כה ג

¹¹⁶⁸ תרגום: נשאל (בינוני סביל יחיד).

¹¹⁶⁹ תרגום: לשנות. ולפי ההגהה: המשנה.

¹¹⁷⁰ הפ"מ פירש כמו: אנו תנינן (ג ע"ב, ד"ה מיתני). וההגהה "מתני'", כלומר "מתני'!", היא של

ליברמן (מחקרים, עמ' 171, ד"ה נדרים). ולפי מה שכתב: "וזהו היא פיסקא מן המשנה" (שם) — אין כאן

מונח תלמודי, אלא ציון לפיסקא. ובד"ו ישנו ריוח גדול מן הרגיל בין האות "מ" להמשך המילה.

¹¹⁷¹ תרגום: לשנות.

¹¹⁷² ראה הלשון בערך "לא אתינן מיתני אלא".

¹¹⁷³ ראה המקבילה בכתובות לב ע"א ש' 17 (ושם: "מיתני").

¹¹⁷⁴ ראה מה שהערתי בערך "וכן אתינן מתני (בתמיהה)" על אתר.

¹¹⁷⁵ ראה הלשון בערך "וכן אתינן מתני (בתמיהה)".

¹¹⁷⁶ ראה הלשון בערך "וכא אתינן מתני (בתמיהה)".

¹¹⁷⁷ ראה מה שהערתי בערך "בגין נתנו (!) דבתרה" על אתר.

¹¹⁷⁸ ראה הלשון בערך "לא אתינן מיתני אלא".

¹¹⁷⁹ ראה מה שהערתי בערך "בגין מתני' (!) הדא דבתרה" על אתר.

¹¹⁸⁰ ראה המקבילה בתענית סו ע"א ש' 51 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

¹¹⁸¹ להגהה ראה המקבילות בתענית סו ע"א ש' 52 ובמגילה ע ע"ד ש' 19, הרשומות לעיל בְּעֶרְךְ.

¹¹⁸² להגהה ראה מה שהערתי בערך "בגין מתני' (!) הדא דבתרה" על אתר.

****מיתני (מקור) (המשך)** ש' 32 (2x); מתני; ל"ג מתני¹¹⁸³; **שבועות** לב ג ש' 40, שם ש' 42, לג ב ש' 11 (ל-), לד ג ש' 26, שם ש' 27; **עבודה זרה** מה ב ש' 15 (מתני); **הוריות** מו ד ש' 9 (מתני)¹¹⁸⁴.

מיתניא ע"ע מיתניא.

מיתניא¹¹⁸⁵ כלאים ל ג ש' 58 (2x); מתניא; **גיטין** מט ד ש' 43, שם ש' 45, ש' 46; (צ"ל: תנייתה)¹¹⁸⁶, שם ש' 47 (מיתניא), שם שם. ועיין עוד ערך תנייתה¹¹⁸⁷.

מיתנייה (!) דר' חייה ע"ע מתנייה דר' חייה.

מכא ע"ע מן הכא (בהקשר).

מכאן ואילך ע"ע מיכן והילך.

מכאן ש- ע"ע מיכן ש-.

****מכיון ד-¹¹⁸⁸ ברכות** י ג ש' 51, יא ג ש' 4; **תרומות** מה ג ש' 55; **תענית** סג ג ש' 36;

כתובות לא א ש' 9; **נדרים** לח ג ש' 17, מא ש' 40 (2x); **נזיר** נו ב ש' 27; **בבא קמא** ד ב ש' 18; **בבא מציעא** ח ג ש' 1, שם ש' 3; **סנהדרין** יט א ש' 16, שם שם (ור), כו ג ש' 21; **שבועות** לג ד ש' 54; **עבודה זרה** לט ג ש' 23, מא א ש' ¹¹⁸⁹44.

***מכיון ד-... ולא כ-...** (הסיפא בתמיהה)¹¹⁹⁰ **בבא בתרא** יו ג ש' 24-25.

מכיון ד-... כמאן ד-...¹¹⁹¹ **כתובות** כט ב ש' 27. ועיין עוד ערך מכיון ש-... כמאן ד-...

מכיון ד-¹¹⁹²... כמי ש-... **ברכות** ט ג ש' 55; **חלה** נח ג ש' 53; **ראש השנה** נח ב ש' 20-21.

מכיון דאילו... ברם¹¹⁹³ כדון...¹¹⁹⁴ **ברכות** ו ד ש' 22; **סנהדרין** כז ד ש' 17-18.

מכיון דאיתמ' (!) ע"ע מכיון דאת אמר.

מכיון דאת אמר¹¹⁹⁵ ברכות ג ד ש' 38 (דתימר); **פאה** יט ב ש' 37; **שבת** יו א ש' 47;

עירובין יט א ש' 33 (דתימר), שם ש' 34 (דאיתמ'! וצ"ל: דאתמ' [= דאת מר]);

¹¹⁸³ ראה שתא"י, ריש עמ' 525, סד"ה ר' יסא [עמ' 524].

¹¹⁸⁴ למופעים נוספים ע"ע: מתניתן (משנה אחת במשנתנו), ניתניה.

¹¹⁸⁵ תרגום: לשנות אותה.

¹¹⁸⁶ ראה מה שהערתני בערך "אילו תנייתה תמן ולא תנייתה הכא, הוינן אמרין" על אתר.

¹¹⁸⁷ מדובר באותו מופע שבגיטין מט ע"ד ש' 46.

¹¹⁸⁸ תרגום: מכיוון ש-.

¹¹⁸⁹ למופע נוסף השייך לנדרים לח ע"ג ש' 20, וחסר בד"ו, ראה ירוכ"פ, מבוא, ריש עמ' ט, ד"ה

בירושלמי נדרים [עמ' ת].

¹¹⁹⁰ תרגום: מכיוון ש-... כלום לא כ-...!!

¹¹⁹¹ תרגום: מכיוון ש-... כמי ש-... .

¹¹⁹² תרגום: מכיוון ש-.

¹¹⁹³ פירוש "ברם" כאן — אף.

¹¹⁹⁴ תרגום: מכיוון שאילו... אף עכשיו... .

¹¹⁹⁵ תרגום: מכיוון שאתה אומר.

מכיון דכתיב... כמי שכולהם כאן (!)

מכיון דאת אמר (המשך) **יבמות** יד ב שו' 31; **סוטה** כג ד שו' 30; **כתובות** כה א שו' 48 (דתימר); **נדרים** לח ד שו' 46; **נזיר** נב ג שו' 50 (דתימר)¹¹⁹⁶.

מכיון דאת אמר¹¹⁹⁷... **כמי ש**... **שבת** ט ג שו' 36 (דתימר)¹¹⁹⁸; **סוטה** כג ד שו' 28-29; **נזיר** נד ג שו' 48 (דתימר).

מכיון דאת אמר... **לית שמע מינה כלום**¹¹⁹⁹ **סוטה** כב ב שו' 38.

מכיון דאת אמר¹²⁰⁰... **למה**... **סוטה** יח א שו' 56.

מכיון דאת אמר¹²⁰¹... **מעשה**... **נידה** נא א שו' 33-34.

מכיון דאת מר (!)... **מודה הוא הכא**...¹²⁰² **סוטה** כא א שו' 52 (צ"ל: אפילו כמאן דמר)¹²⁰³.

מכיון דו אמר¹²⁰⁴ **תרומות** מב ג שו' 53 (צ"ל: דאת אמר)¹²⁰⁵; **תענית** סה ג שו' 60.

מכיון דכתיב¹²⁰⁶ **סוטה** יז א שו' 11, יז ד שו' 20; **סנהדרין** כז א שו' 55, שם שו' 57.

מכיון דכתיב... כמה שכולהו כאן וכולהו כאן "ע"ע מכיון דכתיב... כמי שכולהם כאן וכולהם כאן.

מכיון דכתיב¹²⁰⁷... **כמי ש**... **סוטה** כב ב שו' 5-6 (מניין)¹²⁰⁸, כא ד שו' 5; **שבועות** לג א שו' 52-53.

מכיון דכתיב¹²⁰⁹... **כמי שהוא (!) מופנה מצד אחד** **יבמות** ח ד שו' 8 (צ"ל: שהיא)¹²¹⁰.

מכיון דכתיב¹²¹¹... **כמי שהיא כתובה בצידה** **נדרים** לח ב שו' 33.

מכיון דכתיב... כמי שכולהם כאן (!) "ע"ע מכיון דכתיב... כמי שכולהם כאן וכולהם כאן.

¹¹⁹⁶ למופע נוסף שנשתבש עיין ערך "מכיון דו אמר".

¹¹⁹⁷ תרגום: מכיוון שאתה אומר.

¹¹⁹⁸ ליברמן מציע להגיה כאן על דרך אולי: "אפילו תימר" — ראה ירוכ"פ, עמ' 130, ד"ה א"ר

שמואל. וברור שהוא הדין למקבילה בנזיר נד ע"ג שו' 48 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ.

¹¹⁹⁹ תרגום: מכיוון שאתה אומר... אין אתה שומע (כלומר, לומד) ממנה כלום.

¹²⁰⁰ תרגום: מכיוון שאתה אומר.

¹²⁰¹ תרגום: מכיוון שאתה אומר.

¹²⁰² תרגום (לפי ההגהה): אפילו כמי שאומר... מודה הוא כאן...

¹²⁰³ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 370, ד"ה א"ר אבמרי.

¹²⁰⁴ תרגום: מכיוון שהוא אומר.

¹²⁰⁵ ראה שתא"י, ריש עמ' 88, ד"ה אלא טעמא. וכן נראה.

¹²⁰⁶ תרגום: מכיוון שכתוב.

¹²⁰⁷ תרגום: מכיוון שכתוב.

¹²⁰⁸ להגהה ראה על הירושלמי, עמ' 68, כ ע"ב שו' 5; שם, הע' 68.

¹²⁰⁹ תרגום: מכיוון שכתוב.

¹²¹⁰ הגהתי "שהיא" לפי שהדברים חוזרים על גזירה שוה. וראה לעיל שם, שו' 3: "ומופנה הוא (!).

והלא **דרושה היא**".

¹²¹¹ תרגום: מכיוון שכתוב.

מכיון דכתיב¹²¹²... **כמי שכולהם כאן וכולהם כאן** **סנהדרין** כה א ש' 27, כו ד ש' 54 (וכולהם כאן ל')!; **שבועות** לו א ש' 33-34 (כמה, שכולהו, וכולהו).
מכיון דכתיב¹²¹³... **לגזירה שוה, כמי שכולהו כן דכולהו (!) כן** **יבמות** יא ד ש' 21 (צ"ל: וכולהו)¹²¹⁴.

***מכיון דמר ר'... הדא אמרה**¹²¹⁵... **בבא בתרא** טו א ש' 34-35¹²¹⁶.

מכיון דתימר ע"ע מכיון דאת אמר.

מכיון דתימר... הווי¹²¹⁷... **גיטין** מג א ש' 31-32.

מכיון דתימר... כמי ש-... ע"ע מכיון דאת אמר... **כמי ש-**...

***מכיון דתנא... אין אנו יודעין ש-**... **ולמה תנא... אלא**¹²¹⁸... **בבא קמא** ב ג ש' 34-35.

מכיון דתנינן... וליידא (!) מילה תנינן¹²¹⁹... **מגילה** עה א ש' 55-56 (צ"ל: ליידיא)¹²²⁰.

מכיון דתנינן... כמאן דתנא¹²²¹... **כתובות** כה ב ש' 5¹²²².

מכיון דתנינן... מה צורכא¹²²³... **פאה** יו ד ש' 41 (צורכה), **שם** ש' 42-43¹²²⁴; **תרומות** מא ב ש' 31-32.

מכיון דתנינן... מה צורכה ע"ע מכיון דתנינן... **מה צורכא**.

מכיון דתנינן... מה צורכה למיתני¹²²⁵... **סנהדרין** כא ב ש' 39, **שם** ש' 40, **שם** ש' 41, **שם** ש' 42-43.

****מכיון ש-**¹²²⁶... **ברכות** יא ד ש' 52, **יב א ש'** 17; **פאה** יח ד ש' 34, **יט ג ש'** 12, **שם** ש' 47, **כ א ש'** 27, **כ ב ש'** 32, **כ ג ש'** 43; **דמאי** כא ד ש' 44, **כד א ש'** 35, **כה ד**

1212 תרגום: מכיון שכתוב. ר"כולהם" = "כולם".

1213 תרגום: מכיון שכתוב. ר"כולהו" = "כולן" או "כולם".

1214 השווה סנהדרין כה ע"א ש' 27 ושבועות לו ע"א ש' 33-34 הרשומות בערך הקודם.

1215 תרגום: מכיון שאומר ר'... זאת אומרת....

1216 עיין ירושלמי נזיקין, עמ' 203, ש' 28-29. וצ"ע.

1217 תרגום: מכיון שאתה אומר... הו"ה (כלומר, נמצא)....

1218 תרגום: מכיון ששנה... אין אנו יודעים ש-...? ולמה שנה? אלא....

1219 תרגום (אחרי ההגהה): מכיון ששנינו... לאיזה דבר שנינו...?

1220 ראה אהצו"י, עמ' 89, ד"ה מכיון דתנינן.

1221 תרגום: מכיון ששנינו... כמי ששנה [התנא]....

1222 למופע מסופק הקרוב ללשון הסיפא ע"ע דתני.

1223 תרגום: מכיון ששנינו... מה צורך? כלומר, מה צורך לומר מה ששנתה המשנה, עי"ש ושם.

1224 ראה תוכפ"ש, פאה, עמ' 134, ד"ה אבל בכל.

1225 תרגום: מכיון ששנינו... מה צורך לשנות...?

1226 למשמעות הביטוי ראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך "כיון ש-". לכן לא כללתי את המופע

"מכיון שהיה מגיע לאריג", שבשבת טו ע"א ש' 27, שכן פירושו "כאשר", ואין בו שום הוראה או רמז להנמקה ולסיבתיות. אבל את שני המופעים שבסוכה נב ע"ב ש' 25 וש' 28 כללתי בדוחק רב בסימן שאלה, כי אפשר לומר בהם שהחשיכה גורמת או מחייבת את הזכרת הזמן. והוא הדין ליבמות יג ע"א ש' 9, עי"ש.

****מכיון ש-** (המשך) ש' 48; **כלאים** כו ד ש' 39, כז ב ש' 55, כז ד ש' 2, שם ש' 22, שם ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 27, כט ב ש' 64, כט ד ש' 54; **שביעית** לג ב ש' 33, לד א ש' 2, לד ג ש' 14, לה ד ש' 34, לו ב ש' 39, שם ש' 41, לו ד ש' 43, שם ש' 44, שם ש' 46, שם ש' 63, לט א ש' 8, שם ש' 29, לט ב ש' 48 (בממוין);¹²²⁷ **תרומות** מ ד ש' 14, שם ש' 16, מא ב ש' 22, מב א ש' 48, שם ש' 60, מב ג ש' 57, מד א ש' 54, מד ב ש' 32, מד ד ש' 51, מה א ש' 14, מו א ש' 8, מז ג ש' 49; **מעשרות** נ ג ש' 18, שם ש' 21, שם ש' 22; **מעשר שני** נב ג ש' 21, נג א ש' 21, נג ב ש' 46; **חלה** נח א ש' 14, נח ד ש' 6, נט א ש' 4, שם ש' 38, נט ג ש' 18, נט ד ש' 44; **ערלה** ס ד ש' 28, שם ש' 30, סא א ש' 32, שם ש' 35; **ביכורים** סג ג ש' 47, שם ש' 49, סד ב ש' 27, שם ש' 29; **שבת** ה ב ש' 4, ח א ש' 14, ט ד ש' 21, י ג ש' 30, יב ב ש' 23; **עירובין** יח ג ש' 50, יט ג ש' 5, כ א ש' 17, כא א ש' 10, כא ד ש' 39, כג ג ש' 25, כד א ש' 16, כד ד ש' 16, כז ב ש' 39; **פסחים** כח ג ש' 9, כט ב ש' 62, ל א ש' 10, שם ש' 12, ל ד ש' 6, שם ש' 24, שם ש' 47, לא ב ש' 43, לב ג ש' 23, לג ד ש' 42, לז ד ש' 6; **יומא** לח ב ש' 60, שם ש' 61, לט ג ש' 47, מג ד ש' 48; **שקלים** נ ד ש' 7; **סוכה** נב ב ש' 8, שם ש' 20, שם ש' 25, שם ש' 28, נג א ש' 2; **ראש השנה** נז א ש' 12, נז ג ש' 38, שם ש' 40, שם ש' 43, נט ג ש' 52, שם ש' 55; **ביצה** ס ב ש' 61; **תענית** סד ב ש' 36, שם ש' 37, סד ג ש' 29, סז ב ש' 55; **מגילה** עג ג ש' 35, שם ש' 40, עה ב ש' 64 - עה ג ש' 1 (מכיון מכיון); **חגיגה** עה ב ש' 64, עה ד ש' 30 (ש-); **מועד קטן** פב א ש' 36, פב ג ש' 7, שם ש' 9, שם ש' 16, שם ש' 25, שם ש' 56; **יבמות** ט א ש' 51, יג א ש' 9, טו ד ש' 52 (2x), שם ש' 53; **כתובות** כו ג ש' 52, שם ש' 55, כז ג ש' 1, לא א ש' 7, לב א ש' 24, לג א ש' 1, לד ב ש' 45, לה ד ש' 64, לו א ש' 4, לו ב ש' 2; **נדרים** לו ד ש' 30, שם ש' 40 (ו-), שם ש' 54 (המופע הראשון), לט ב ש' 4, לט ד ש' 28, מא ד ש' 49; **גיטין** מג ב ש' 35, מג ד ש' 35 (2x), מח ד ש' 32, שם ש' 34, נ ד ש' 5; **נזיר** נא ב ש' 55, נא ג ש' 43 (המופע הראשון), נא ד ש' 42, נב ג ש' 26, נד א ש' 31, נד ג ש' 35, נד ד ש' 9, שם ש' 12, שם ש' 63, נו ב ש' 30, נו ג ש' 9; **קידושין** נט ג ש' 49, סא ד ש' 1, שם ש' 3, סב א ש' 46, סב ב ש' 25, סג א ש' 36, סג ג ש' 30, סג ד ש' 25, שם ש' 26, סה א ש' 59, סה ב ש' 9, סה ד ש' 41; **בבא קמא** ה ב ש' 34; **בבא מציעא** ט ד ש' 12, י ג ש' 24, יא ג ש' 56, יא ד ש' 4; **בבא בתרא** יד א ש' 28, יד ב ש' 26, טו ד ש' 9, יז א ש' 43, שם ש' 47; **סנהדרין** כג א ש' 15, כד ג ש' 44, כה א ש' 58, כה ג ש' 63 (2x), כז א ש' 39, כז ב ש' 56; **שבועות** לה א ש' 28, שם ש' 30; **עבודה זרה** מב ב ש' 53, מב ד ש' 27, שם ש' 28; **הוריות** מו א ש' 50.

מכיון ש-... או מאחר ש-... **יבמות** ו ד ש' 55-56; **נזיר** נד א ש' 7-8.

מכיון ש-... אין... (הסיפא בתמיהה) **חלה** נח ד ש' 27.

***מכיון ש-... אינו...** (הסיפא בתמיהה?) **בבא קמא** ד ב ש' 6-7.

*מכיון ש-... אלא (!) כמי ש-... **בבא מציעא** ז ד שו' 26 (צ"ל: לא — בתמיהה)¹²²⁸.

וראה עוד ערך וכיון ש-... לאו כמי ש-... (בתמיהה).

מכיון ש-... יעשה כמו (!) ש-... ע"ע מכיון ש-... יעשה (!) כמי ש-...

מכיון ש-... יעשה (!) כמי ש-... **גיטין** מד ד שו' 11 (צ"ל: ייעשה, כמו!), נ ב שו' 48 (צ"ל: ייעשה).

מכיון ש-... כמאן ד-¹²²⁹... **כתובות** כה ד שו' 61-62, לא ג שו' 24. ועיין עוד ערך מכיון ד-... כמאן ד-...

מכיון ש-... כמו (!) ש-... ע"ע מכיון ש-... כמי ש-...

****מכיון ש-... כמי ש-...** **ברכות** ה ב שו' 11-12 (מתכיל! וצ"ל: מכיל!)¹²³⁰, ה ד שו' 45-47; **פאה** כ א שו' 12-13, שם שו' 13-14 (ר-!);¹²³¹ **דמאי** כה ד שו' 33; **שביעית** לט ב שו' 49 (ר-), לט ג שו' 15-16, שם שו' 16 (ר-); **תרומות** מה ב שו' 8-9; **מעשרות** מט ג שו' 23; **חלה** נט א שו' 29-30; **שבת** ד ג שו' 46, י ג שו' 24-25, שם שו' 25-26, י ד שו' 9, שם שו' 10, יג ב שו' 14, יג ג שו' 3-4, שם שו' 5-4, טו א שו' 21, שם שו' 22-23, טו ד שו' 14, יו ג שו' 33-34, שם שו' 34-35; **עירובין** כב ג שו' 19, שם שו' 20-21; **פסחים** כז ג שו' 17; **יומא** לט א שו' 16; **שקלים** מו א שו' 64, מו ג שו' 49-50; **ראש השנה** נז ג שו' 42; **תענית** סה ד שו' 1, סו ב שו' 52; **מגילה** עא ב שו' 7, עג ג שו' 38-39; **מועד קטן** פב ג שו' 57-58; **סוטה** יז ד שו' 25 (ר-!);¹²³² שם שו' 27 (כמו!), שם שו' 35; **כתובות** לא ב שו' 4-5; **גיטין** מד ד שו' 39-40, מח ד שו' 26, שם שו' 28-29; **נזיר** נב א שו' 12-13; **קידושין** סא ד שו' 27; **בבא קמא** ג א שו' 2, ג ד שו' 39-40; **בבא מציעא** ט א שו' 32-33; **מכות** לא א שו' 28-29, לא ד שו' 1; **שבועות** לג א שו' 53-54, לח ב שו' 45, שם שו' 48-49; **הוריות** מח א שו' 31.

מכיון ש-... לא... (הסיפא בתמיהה) **מעשרות** נ ד שו' 21-22; **חלה** נז ג שו' 56 (ר-), לאו; **שבת** ד ד שו' 63; **פסחים** לה ג שו' 55; **ביצה** סג ב שו' 53; **סוטה** יז ד שו' 17 (לו!);¹²³³ **כתובות** לב ד שו' 34, לג א שו' 6-7; **נדרים** מא ד שו' 31-32; **עבודה זרה** לט ד שו' 59.

מכיון ש-... לו (!)... ע"ע מכיון ש-... לא... (הסיפא בתמיהה).

מכיון ש-... נמצא... **פסחים** לג ב שו' 64, לג ג שו' 3.

מכיון ש-... נעשה... **תרומות** מ ג שו' 9-10.

מכיון ש-... נעשה כ-... **שבת** יו ב שו' 19; **פסחים** לב ב שו' 51-52, לב א שו' 47; **שקלים** מו ד שו' 49; **הוריות** מו א שו' 43-44.

מכיון ש-... נעשה כמו (!) ש-... **שבת** ב ג שו' 28 (צ"ל: כמי).

1228 ראה כ"א, עמ' 42 שו' 8.

1229 תרגום: כמי ש-.

1230 ראה: מבואות לסה"א, עמ' 349, הע' 56; גינצבורג, פירושים, א, עמ' 360, ד"ה ובלבד.

1231 עיין אהצ"ר, סוף עמ' 60, ד"ה עד דיעביד (ושם: "כיון"). ובנוסח הרש"ס: "מכיון" (צב ע"א שו' 11).

וכן נראה עיקר.

1232 וכן הוא בשיבוש גם בכ"ר, עמ' 9א שו' 19. ולהגהה עיין ק"ע, ט ע"ב, ד"ה ומשני מכיון.

1233 ההגהה על פי המקבילה בפסחים הרשומה לעיל בְּעֶרְך.

מכיון ש'... נעשו... עירובין כב ד ש' 47, כד א ש' 32; **שקלים** נא א ש' 43.
מכיון ש'... נעשו... כ'... **נדרים** לו ד ש' 54-55; **נזיר** נא ג ש' 43-44 (ו', נעשה:).
מכיון ש'... נעשו... כ'... **שביעית** לד א ש' 60, שם ש' 64, לז ג ש' 34-35; **עירובין** כד ב ש' 57.

מכיון ש'... עשאה כ'... **שבועות** לד ד ש' 18.
מכיון ש'... עשאו כ'... **נדרים** לו ד ש' 3-4, לז ב ש' 44.
מכיון שאת אומר... כמי ש'... ע"ע מכיון שאתה אומר... כמי ש'....
מכיון שאתה אומר... כמי ש'... **תרומות** מא ג ש' 53-54; **שבת** ה ד ש' 34-35 (שאת).
מכיון שכתוב (!)... כמי ש'... (!) **פסחים** לו ד ש' 62 (צ"ל: שכתוב¹²³⁴; אשגרה¹²³⁵).
מכיון שכתוב (!)... כמי שכתוב (!) **פאה** כ א ש' 21-22 (צ"ל: שכתוב¹²³⁶).
מכל (!) ע"ע מכל מקום.
מכל (!) ע"ע מכלל....

****מכל מקום¹²³⁷** **ברכות** ב ד ש' 22; **כלאים** כט ב ש' 64; **תרומות** מד ג ש' 59; **מעשר** שני נג ג ש' 42; **חלה** נח ג ש' 62; **שבת** י א ש' 17 (2x), שם ש' 20 (2x), יג ד ש' 6; **עירובין** יט ג ש' 5, כ א ש' 16, כ ד ש' 36, כג ד ש' 15, כד ב ש' 35, כו ב ש' 39; **פסחים** כח ב ש' 9, לב א ש' 44, לו ב ש' 45; **שקלים** מו ד ש' 46; **סוכה** נב ב ש' 8; **ביצה** ס ב ש' 28, שם שם (ו'-), שם ש' 30, שם ש' 31 (ו'-); **סוטה** יו ג ש' 31, יו ד ש' 18, יז א ש' 14; **כתובות** כה ב ש' 24, כה ג ש' 24, כז ב ש' 63, לד ב ש' 64; **נזיר** נז א ש' 17, שם ש' 46; **קידושין** סב ג ש' 4; **בבא קמא** ז ג ש' 17; **בבא מציעא** יא ד ש' 34 (מקום לוי¹²³⁸); **סנהדרין** כא א ש' 21, כג ג ש' 15; **שבועות** לה ד ש' 31, לח ד ש' 58¹²³⁹.
מכל מקום (מדרשי) **תרומות** מד ד ש' 40; **עירלה** ס ד ש' 12, שם ש' 13, סא א ש' 2; **פסחים** לב ב ש' 35, שם ש' 38, לד ב ש' 2, שם ש' 17; **סוכה** נג ג ש' 15, נד א ש' 34 (צ"ל: בכל מקום¹²⁴⁰); **ראש השנה** נח ד ש' 1, נט ב ש' 55 (צ"ל: בכל מקום); **מגילה** ע א ש' 29; **יבמות** יב ב ש' 48, יב ג ש' 60, שם ש' 62, שם ש' 63 (2x), יב ד ש' 51; **סוטה** יח א ש' 37, יט ג ש' 39; **שבועות** לד א ש' 27, שם ש' 29¹²⁴¹.

¹²³⁴ בכ"ל: "שכת'" (ועמ' 479 ש' 30), והסדר קלקל.

¹²³⁵ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 511, ד"ה ר' חונה. והכוונה בסוטה שהזכיר ליברמן שם היא לסוטה כג ע"ד ש' 28-29. ואין הלשון זהה בשני המקומות, עי"ש.
¹²³⁶ ראה כי"ר: "מכיון שכת'... כמי שכתוב" (ועמ' 123 ב ש' 26-27). ובנוסח הרש"ס: "מכיון דכתי'... כמי שכתוב" (וצב ע"ב ש' 11-12). ולפי נוסח זה, אפשר היה להגיה: "מכיון דכתיב... כמן דכתיב". והראשון עיקר.

¹²³⁷ לפירוש הביטוי ראה מלמד, פרקי מבוא, עמ' 622, ס' 30.

¹²³⁸ להגהה ראה כי"א, עמ' 73 ש' 39.

¹²³⁹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע בכל מקום.

¹²⁴⁰ להגהה כאן, ובמקבילה בראש השנה נט ע"ב ש' 55 הרשומה להלן בְּעֶרְךָ, ראה אהצו"י, סוכה,

עמ' 115, ד"ה אלא.

מכלל דמאי כב ד שר' 59; **כלאים** כז ב שר' 23; **מעשר שני** נו א שר' 19 (ל"ג?)¹²⁴²; **שבת** יז ב שר' 4! (ל"ג)¹²⁴³; **פסחים** כח א שר' 49! (ל"ג)¹²⁴⁴; **כתובות** כה ד שר' 14; **שבועות** לב ד שר' 144¹²⁴⁵; לו ג שר' 10! (ל"ג)¹²⁴⁶.

מכלל... **שבת** י א שר' 5, שם שר' 6, שם שר' 7, י ב שר' 12 (מכל'י)¹²⁴⁷, שם שם, שם שר' 36 (3x), שם שר' 37 (2x), יז ג שר' 35, שם שר' 36 (3x), שם שר' 37; **פסחים** לד ד שר' 38; **ביצה** ס ב שר' 14, שם שר' 15, שם שר' 16, ס ד שר' 33 (2x), שם שר' 55 (3x), שם שר' 56 (2x). **מכלל (!)...** ע"ע בכלל....

מכללה **יבמות** ב ב שר' 20.

מכללו **מגילה** עב ג שר' 22.

מכפלה... גבי... ע"ע מה אפכה לה... גבי....

מכריע **שקלים** מז ב שר' 21; **ראש השנה** נו ד שר' 21; **סוטה** יז א שר' 48.

מכרעת ע"ע הדעת מכרעת.

מלא (כלומר, כתיב מלא) **שבת** יב א שר' 2; **סוכה** נב א שר' 14; שם שר' 18; **סוטה** כא ד שר' 27 (2x)¹²⁴⁸.

מלא (!) **סנהדרין** כד ג שר' 62 (צ"ל: מילא)¹²⁴⁹.

מלא מסלקתה¹²⁵⁰ **כלאים** לב א שר' 49.

מלבד (!) ע"ע ובלבד.

מליא¹²⁵¹ **כלאים** כח ג שר' 11; **נדרים** לח ב שר' 9.

¹²⁴¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע בכל מקום. ובפסחים כט ע"ג שר' 32 נמצא מופע תנאי של ביטוי זה. וראה ירוכ"פ, סוף עמ' 410, ד"ה מניין.

¹²⁴² ראה מבואות לסה"א, ריש עמ' 476, [נו ע"א], שר' 18; שם, הע' 13.

¹²⁴³ למופע הזה, וכן למופעים בפסחים כח ע"א שר' 49 ושבועות לו ע"ג שר' 10, הרשומים להלן בְּעֶרְךָ, ראה מה שהערתי בנספח ה', בערך "ולית בר נש אמר אפילו, אלא דו מודה על קדמייתא".

¹²⁴⁴ ראה ההערה הקודמת.

¹²⁴⁵ המופע הובא כאן על ידי סתם התלמוד, ואמרו אחרי הדרשה שם: "עד כדון כרבי עקיבה" (שם); יתכן אפוא שאין כאן אלא ציטט של ברייתא. ולהלן בהוריות מה ע"ד שר' 11 נאמר על הדרשה הזאת במפורש: "על דעתיה דר' עקיבה דו אמר" (שם).

¹²⁴⁶ ראה מה שהערתי בנספח ה', בערך "ולית בר נש אמר אפילו, אלא דו מודה על קדמייתא".

¹²⁴⁷ להגהה ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 142, ד"ה לא אתיא.

¹²⁴⁸ ישנו מופע נוסף בכ"ל בברכות, עמ' 10 שר' 12, והוא שייך לד"ו ג ע"ג שר' 14, ונמחק בטעות על ידי המגיה — ראה: מבואות לסה"א, עמ' 343, ג ע"ג, שר' 14; ירוכ"פ, עמ' 526, ד"ה אמר ר' אלעזר; גינצבורג, פירושים, א, מבוא, סוף עמ' לג, ד"ה פרק א'.

¹²⁴⁹ לשון הגמרא כאן: "והכתיב מלא", והפ"מ מפרש: "ומקרא מלא הוא" (לג רע"ב, ד"ה והכתיב), וכן פירש הק"ע, שם, ד"ה ופריך והכתיב. אבל המילה ליתא במקבילות בכלאים לא ע"ב שר' 48, ובשבת ט ע"ד שר' 38 (הנוסח בכלאים: "ליידא מילה כתיב"; ובשבת: "וליידא"). ונראה לי, שהלשון "והכתיב מלא" הוא סירוס ושיבוש של ביטוי אחרון זה, ויש להגיה כפי שהגהתי. ותרגום "מילא" — דבר.

¹²⁵⁰ תרגום: דבר מסלק. כלומר, תשובה מסלקת, מכרעת — ראה תוס"ר, ד, עמ' 48, שר' 33/34.

¹²⁵¹ תרגום: מלאה. כלומר, מילה הכתובה בכתוב מלא.

מליהון ע"ע נפרש מליהון דרבנין מן מליהון.
מליהון דרבנין לא שבקין (!) לך¹²⁵² **עירובין** כג ד שו' 25 (צ"ל: שבקן); **כתובות** לו א שו' 2 (מליהון, שמעין; וצ"ל: שבקן¹²⁵³).
מליהון דרבנן עבדון (!) לון¹²⁵⁴ **שבת** יז ב שו' 25 (צ"ל: עבדן).
מלמד (!) (שם) שבועות לח ג שו' 55 (צ"ל: למדן)¹²⁵⁵.
****מלמד** (בינוני) **ברכות** ב ג שו' 63, יג ב שו' 14, יד ג שו' 16, שם שו' 17; **פאה** טו ד שו' 58, יו א שו' 43, יו ב שו' 13, יו ג שו' 28; **חלה** נז ב שו' 59, ס א שו' 55; **שבת** ה ב שו' 10, ח ד שו' 26, ט ג שו' 31, שם שו' 37, ט ד שו' 31 (צ"ל: אינו מלמד)¹²⁵⁶, טו ג שו' 37, יז א שו' 59; **עירובין** כב ב שו' 35, שם שו' 39; **פסחים** לב ב שו' 50; **יומא** לח ב שו' 45; **תענית** סה ד שו' 33; **חגיגה** עו ג שו' 19; **יבמות** יב א שו' 21; **סוטה** יז א שו' 63, יז ב שו' 12, יז ג שו' 23, יז ד שו' 6, יח ד שו' 16, שם שו' 17, כא ד שו' 61, שם שו' 62, כב ב שו' 52; **נזיר** נד ג שו' 44, שם שו' 49; **קידושין** סא א שו' 42, סא ד שו' 48, סה ב שו' 63; **בבא קמא** ב ב שו' 25; **סנהדרין** כ א שו' 62, כ ב שו' 20, שם שו' 31, כ ג שו' 8, כג ד שו' 36, כד ג שו' 56 (צ"ל: אינו מלמד)¹²⁵⁷, כז ד שו' 49, כח ב שו' 62, כט א שו' 11, שם שו' 23, ל ב שו' 45; **שבועות** לב ד שו' 21; **עבודה זרה** מב ד שו' 10¹²⁵⁸. וראה עוד ערך: אינו מלמד; ואין... מלמד....
מלמד הימניה לגזירה שוה **כתובות** כז ג שו' 53¹²⁵⁹, כז ד שו' 12 (תלמד), שם שו' 18¹²⁶⁰.
מלמדין **כלאים** לא ב שו' 41, שם שו' 42; **תרומות** מא ב שו' 7 (ו-); **שבת** ט ג שו' 47, שם שו' 48, ט ד שו' 29, שם שו' 30; **סנהדרין** כד ג שו' 53, שם שו' 54. וראה עוד ערך שאין מלמדין.
מלמדת **פסחים** לא ד שו' 64.
מלמדת ואינה למידה (!) תרומות מא ב שו' 7.
***מלמדת על כולהן**¹²⁶¹ **בבא קמא** ב ב שו' 27.
מלתה או (!) ע"ע מילתיה אמרה.
מלתיה ע"ע מילתיה.
מלתיה דר' אמרה ע"ע מילתיה דר' אמרה.

1252 תרגום: דבריהם של החכמים לא מניחים אותך. כלומר, לא מרשים לך.
1253 ההגהה שלי. כי הצורה "שבקן" היא עיקר כאן, מכיוון שמדובר בבינוני רבות.
1254 תרגום: דבריהם של החכמים עושים אותם.
1255 ראה מה שהערתי בערך "אם אומר את כן, נמצאת למד על המלמד (!) להחמיר עליו".
1256 ההגהה על פי שתא"י, עמ' 169, ד"ה ולית לר"א.
1257 ההגהה על פי שתא"י, עמ' 169, ד"ה ולית לר"א.
1258 למופעים נוספים ע"ע: אינו מלמד; ואין... מלמד....
1259 ללשון הביטוי כאן השווה הלשון להלן שם, כז ע"ד שו' 12 הרשום לקמן בְּעֶרְךָ. ושמא אין "תלמד" שם אלא "את למד". וצ"ע.
1260 ללשון הביטוי כאן ראה מה שכתבתי בהערה הקודמת. וצ"ע.
1261 כלומר, על כולם. כלומר, על כל אבות הנזיקין.

ממה ד'-1262 **שבועות** לח א ש' 6, שם ש' 11.

ממה דאמר ר'... הדא אמרה... ע"ע מן מה דאמר ר'... הדא אמרה....

ממה דאנן חמי (!) רבנן רברביא ע"ע מן מה דאנן חמיין רבנן רברביא.

ממה דמר ר'... הדא אמרה... ע"ע מן מה דאמר ר'... הדא אמרה....

ממה דמר ר'... הוי... ע"ע מן מה דאמר ר'... הוי....

ממה (!) דמר ר' ב' ע"ע מה דאמר ר' ב'.

***ממה דפשיטא לתנא (!)... לפום כן צריך מתניתא**¹²⁶³ **בבא בתרא** טו א ש' 21

(צ"ל: לתנייא)¹²⁶⁴.

ממה (!) דר' אומר (!) ע"ע ממה (!) דר' אומר.

ממה (!) דר' אמר¹²⁶⁵ **סוטה** כא א ש' 14, שם ש' 15 (אומר!), שם ש' 18 (צ"ל בכולם:

מה)¹²⁶⁶.

ממה דתימא (!)¹²⁶⁷ **דמאי** כה ד ש' 43 (צ"ל: דתמר)¹²⁶⁸.

¹²⁶² תרגום: ממה ש'.

¹²⁶³ תרגום: ממה שפשוט [הדבר] לתנא... לפיכך צריך לשנות אותה (כלומר, את ההלכה). ועיין מה שהגיה ופירש ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 202, ש' 17. ודבריו קשים בעיניי.

¹²⁶⁴ ראה כ"א, עמ' 93 ש' 16 (ושם: "לתנייה").

¹²⁶⁵ תרגום (אחרי ההגהה): מה שר' אומר. כלומר, סותר את מה שקדם. עיין בהערה הבאה.

¹²⁶⁶ ההגהה על פי הנוסח בשר"ר, עמ' 212 ש' 3, ש' 5 וש' 8. וכן הוא הנוסח כאן בכ"ל בשני

המופעים האחרונים (עמ' 81 ש' 11 וש' 13), ונוספה בשניהם האות מ"ם לפני "מה" בתוך השורה על ידי המגיה. וכן הוא הנוסח במופע השלישי בכ"ר (עמ' 225 ש' 4). וכן הוא במופע הראשון והשלישי, שנשתבשו באשגרה מכאן, בנזיר נז ע"א ש' 22 וש' 24 — ראה מה שהערתי בערך "מה דר' (!) אמר" על אתר. וכן עיקר. וכך הוא פירוש העניין לדעתי: ר' בון בר חייא ור' יוסי בר זבידא העלו למעלה מזה בסוגיא (ש' 8 ואילך, ש' 10 ואילך) ב"בעיות" (כלומר, בחקירות ודרישות ומסקנות, כמשמעות "בעי" בניחותא) שלהם, שאם בא עד אחד והעיד על סוטה שנטמאת אחרי עדות חמותה על טומאתה או אחרי שמיעה מן העוף הפורח, שאין הסוטה מפסידה את כתובתה על פי עדותו של עד אחד זה (ופירוש "שאין מפסידין" וכו': ואין מפסידין — ראה ר' ישכר תמר, ספר עלי תמר, סדר נשים, ישראל תשמ"ב, עמ' ריט, ד"ה מה בא). כלומר, אף על פי שבדרך כלל "כשם שעד אחד נאמן לטמותה. כך עד אחד נאמן להפסידה מכתובתה" (שם, ש' 6, לדעת ר' עקיבא, שהיא דעת משנתנו (פ"ו מ"ב) שם, כאן אין לנו מיגו כזה, שכבר נחשבה טמאה ונראתה שלא לשתות את המים המרים על פי העדות הראשונה, אבל לא הפסידה את כתובתה (שם, מ"א ומ"ב). ובא סתם התלמוד ותהה על דברי שני החכמים האלה משלוש מימרות של שלושה חכמים: ר' יוסי בר זבידא עצמו, ר' יודה ור' מנא, שלדעת כולם ניתן להלקות אדם שחטא על פי שני עדים כאשר עיקר העדות אינו אלא על פי עד אחד, ע"ש. כלומר, אף כאן, מכיוון שאשה זו נתבררה כסוטה על פי עדותם של שני עדים שהעידו על הקינוי והסתירה שלה, מה בכך אם אנו באים להפסידה את כתובתה על פי עדותו של עד אחד?! ועלתה בקשיא.

¹²⁶⁷ תרגום: ממה שאתה אומר.

¹²⁶⁸ ראה שתי הצעות אחרות להגהת כל הביטוי אצל אפשטיין, מבואות לסה"א, עמ' 405, הע' 14. ועדיין צ"ע. ולחילופי נוסח במילה דומה, במילה "כמה" הבאה עם אות שימוש אחריה, ראה חלה ס ע"א ש' 18: "כמה דאתאמר" (!) "צריך לומר: כמה דאת אמר. אבל בר"ש לחלה פ"ד מ"ח, [סד"ה של אור] נשתבש: "מודתימר" (ואהצ"י, חלה, עמ' 149, ד"ה כמה). כיצא בזה, בערלה סא ע"ד ש' 10: "כמה (!)

ממקום שביט שמאי מביאין טעם לדבריהן, משם בית הלל מסלקין לון

ממה (!) דתינן' תמן... וכא... ע"ע כמה דאת אמר תמן... והכא....
ממה דתני... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתני... הדא אמרה....
ממה דתנינן... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתנינן... הדא אמרה....
ממה ש".... את יודע... ע"ע ממה ש".... אתה יודע....
ממה ש".... אתה יודע... תרומות מא ד שו' 32, מב ב שו' 25-26 (מן מה); קידושין נח ג שו' 55 (את); שבועות לו ד שו' 27-28 (את).
ממה ש".... הדא אמרה¹²⁶⁹... תרומות מא א שו' 28-29; חלה נט א שו' 24; פסחים לב ב שו' 28; סוטה כ א שו' 61-62; נזיר נו ב שו' 33-34.
ממה ש".... לא צרך השונה¹²⁷⁰ ל".... פסחים כט ב שו' 37-38; מגילה עב ד שו' 8-9, שם שו' 33-34.
ממה שסילקו בית שמאי לבית הלל, הדא אמרה¹²⁷¹ סוכה נג ב שו' 9.
ממה שצרך ר' לדרוש... הדא אמרה¹²⁷²... שבת יו ד שו' 26-28.
ממילתיה ע"ע בפירוש שמעת מר' או ממילתיה.
ממעט פסחים כט ד שו' 38; חגיגה עו א שו' 8, שם שו' 14; יבמות ח ג שו' 43 (ממעט).
ממעט ע"ע ממעט.
ממקום אחד (!) ע"ע ממקום אחר.
ממקום אחר תרומות מב ד שו' 11 (אחד);¹²⁷³ שם שו' 12; חגיגה עו ג שו' 14; נזיר נד ג שו' 36¹²⁷⁴.
ממקום אחר באו יבמות ח ג שו' 50¹²⁷⁵; שבועות לד ג שו' 39¹²⁷⁶.
ממקום אחר באת יבמות ג ד שו' 32¹²⁷⁷, ו ג שו' 18¹²⁷⁸.
ממקום שביט שמאי מביאין טעם לדבריהן, משם בית הלל מסלקין לון¹²⁷⁹ חגיגה עז ד שו' 2.

דתנינן". אבל בכ"ר: "כגון (!) דתנינן" (עמ' 299 שו' 31; ורטנר קרא בטעות שם: "בגין דתנינן" — ראה אהצו"י, ערלה, ריש עמ' 217, ד"ה כמה דתנינן. על כל פנים, כן צריך לומר שם — ראה מה שהערתי בסוף ערך "כמה (!) דתנינן... לא ניתני... [הסיפא בתמיהה]"). ושמא יש ללמוד מחילופים אלה לתיקון המילה "ממה" כאן. וצ"ע.

- 1269 תרגום: זאת אומרת. וכסגנון זה ע"ע מה (!) ש".... זאת אומרת....
- 1270 כלומר, התנא.
- 1271 תרגום: זאת אומרת.
- 1272 תרגום: זאת אומרת.
- 1273 כבר הגיהו "אחר" בד"ת, יט ע"ב. וכן הוא בקו"א (שרי"ר, עמ' 331, ס' קנב [צריך להיות: קנג]).
- 1274 למופע נוסף שנשתבש ע"ע במקום אחד.
- 1275 הכונה בכינוי הנסתרים כאן לטומטום ואנדרוניוס, עי"ש.
- 1276 הכונה בכינוי הנסתרים כאן לתפילין, עי"ש.
- 1277 הכונה בכינוי הנסתרת כאן לכלת בנו, עי"ש.
- 1278 הכונה בכינוי הנסתרת כאן למיתה, עי"ש.
- 1279 תרגום: מסלקים אותם. לפירוש הביטוי ראה מה שהערתי להלן, ערך "מסלקין לון".

ממקום שהיא למידה, משם¹²⁸⁰ היא מלמדת פסחים לא ד שו' 64.

ממקרא אחד נתרבו ע"ע שניהן ממקרא אחד נתרבו.

ממש פאה יט ד שו' 14, כ א שו' 10; דמאי כג ג שו' 42, שם שו' 55; שביעית לט ד שו' 8; חלה נז ב שו' 60; ביכורים סג ד שו' 46; שבת ד א שו' 34, יא ב שו' 59; עירובין כג א שו' 22; שקלים מח ג שו' 12, מח ד שו' 25, נ ג שו' 31; סוכה נב ב שו' 34, שם שו' 36; ביצה סב א שו' 10; מועד קטן פג ד שו' 15; יבמות ה א שו' 18; כתובות כט א שו' 49, ל ב שו' 57; נדרים מא ג שו' 53¹²⁸¹; גיטין נ ב שו' 11; נזיר נא ב שו' 1, נב ב שו' 18, שם שו' 19, נח א שו' 7; סנהדרין כ א שו' 9, כ ב שו' 1; שבועות לג ד שו' 22 (2x); עבודה זרה מא ב שו' 11; הוריות מז ד שו' 57; נידה נ א שו' 1.

ממשמע קידושין סא ג שו' 38¹²⁸².

****ממשמע שנאמר... אין אנו יודעין... (הסיפא בתמיהה) פאה יט ד שו' 20; ערלה ס ג שו' 29-30 (וכי אין, אנו ליל), שם שו' 32-33 (וכי אין); ביכורים סד ד שו' 21-22; יומא מא שו' 34; נזיר נה א שו' 29; בבא מציעא יא ג שו' 54-55.**

****ממשמע שנאמר... איני יודע... (הסיפא בתמיהה) כתובות כז ג שו' 42-43; בבא מציעא יא ד שו' 2-3.**

ממשמע שנאמר... וכי אין אנו יודעין... ע"ע ממשמע שנאמר... אין אנו יודעין... (הסיפא בתמיהה).

ממשמע שנאמר... וכי אין יודעין (!)... ע"ע ממשמע שנאמר... אין אנו יודעין... (הסיפא בתמיהה).

מן (לציון המלמד)¹²⁸³ תרומות מד ג שו' 34; שבת ב ג שו' 17; עירובין כה א שו' 15; הוריות מה ג שו' 45, שם שו' 47.

¹²⁸⁰ בכ"ל: "שם" תחת "משם" — ראה הירוש"פ, סוף עמ' 452, ד"ה אלא ממקום. אבל בקטע לוינגר, עמ' רמג שו' 16 כמו בד"ו.

¹²⁸¹ המופע הזה הוא ספק תנאי. כי אף על פי שהוא בא במחלוקת תנאים, היא נמסרה בסגנון אמוראי: "חד אמר... וחרנה אמר..." (שם שו' 52-55). גם שני המופעים שבשבועות הרשומים להלן הם ספק תנאיים. וישנם עוד מופעים תנאיים ודאיים של מונח זה, ואלה הם: **שבת** ג ב שו' 53; **יומא** מג ד שו' 13; **נזיר** נה ב שו' 55; **בבא מציעא** ח ד שו' 20; **סנהדרין** כ ג שו' 24; **עבודה זרה** מב ג שו' 1; **הוריות** מו א שו' 11. ודע, שבחלק ממופעים תנאיים אלה המונח במקבילות הוא "ודי" תחת "ממש" — ראה: תוספ' שבת, פ"א ה"ג, עמ' 3 שו' 30 (מקבילה לשבת ג ע"ב שו' 53); ספרא, קדושים, פרש' א ה"י, פז ע"א (מקבילה לעבודה זרה מב ע"ג שו' 1). לעומת זאת, המונח בבבלי בבא מציעא לג ע"א הוא "ממש", כמו שהוא כאן בבבא מציעא ח ע"ד שו' 20. יתכן אפוא שהשגירו חכמי הירושלמי או גרסנו במופעים אלה מונח אמוראי שהיה שגור בפיחם. מאידך יתכן שהגירסא שלפנינו בתוספתא ובספרא היא גירסא בבבלי, או שהתנאים עצמם השתמשו בשני המונחים. ולא יצאו הדברים מכלל ספק.

¹²⁸² נרשם גם בערך "משמע (שם; = משמעות)", עי"ש.

¹²⁸³ רשמתי בערך זה את המופעים שבאה בהם "מן" לפני הדבר המלמד ללא שימוש בשורש "למד" או "ילף" וכיו"ב. ולכן לא כללתי כאן, למשל, את המקומות הבאים: "נלמדינה מן הכרם" (וכלאים כח ע"ד שו' 28); "מן המוציא שם רע למד רבי מאיר" (תרומות מד ע"ג שו' 14); "כולהו מן הבית למדו" (מעשרות נ ע"ד שו' 9); "ולא מן הים למדת" (שבת יא ע"ד שו' 55); "מילואים מאיכן למדו מן הקרבנות

- מן** ע"ע: מאן (בלשון שאלה); מה (= מה הדין); מה (כללית); בלשון שאלה או קושיא.
מן (!) ע"ע: כאן; תמן.
מן (!) (בהקשר) ע"ע מן הדא (בהקשר).
מן (!)... וכן... ע"ע תמן... וכאן....
מן אהן קרייא ע"ע מן הדין קרייא¹²⁸⁴.
מן אולפן¹²⁸⁵ **עירובין** כא ב ש' 60, כא ד ש' 31. וראה עוד ערך דלא מן אולפן.
מן אילין¹²⁸⁶ **שבת** ו ד ש' 44, יג א ש' 16; **כתובות** כה ג ש' 47.
מן את בעי מן ר' ע"ע מה את בעי מר'.
מן אתרה לא חסרה כלום¹²⁸⁷ **שבת** ט ב ש' 63.
מן אתריה¹²⁸⁸ **חלה** נח ב ש' 51 (2x), שם ש' 52 (2x); **סנהדרין** כה א ש' 13 (2x).
מן בגין ד-¹²⁸⁹ **שקלים** מז ג ש' 11; **יידה** נ ב ש' 16, שם ש' 18¹²⁹⁰.
מן בגין דו סבר¹²⁹¹ **פסחים** לג ב ש' 40.
מן בית (!) הלל ע"ע על דבית הלל.
מן גו ד-¹²⁹² **ברכות** ג ב ש' 9; **שביעית** לו ד ש' 31; **שבת** ג א ש' 60; **ראש השנה** נט ג ש' 43 (מיוג); **תענית** סה ב ש' 27 (גוא); **מגילה** עד א ש' 8.
מן גוא ד- ע"ע מן גו ד'.
מן גוא דו א"ל... כמאן ד-¹²⁹³ **שביעית** לח ב ש' 50 (א"ל = אמר ליה).
מן גרמיה¹²⁹⁴ ע"ע ובאיש לר' דלא אמרה מן גרמיה.
מן דאמר... ומן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר....
מן דאמר (!) ר'... הדא אמרה... ע"ע מן מה דאמר ר'... הדא אמרה....

או ממעשה בראשית" (וימא לח ע"ב ש' 51); "חד יליף לה מן הארון. וחורנה יליף לה מן העגלות" (סוכה נא ע"ד ש' 62); "עד דאנן תמן אפקינן ארבע עשרה מן דעד אחותה שהיא יבמותה מתייבמת חוץ מבתו" (יבמות ג ע"ד ש' 8); שבכולם המילה "מן" נמשכת אחרי הפועל הקודם לה או הבא אחריה ואינה בגדר ביטוי עצמאי. וכן כל כיוצא בזה.

- ¹²⁸⁴ בערך "שמע כולהון מן הדין קרייא" המצוין שם.
¹²⁸⁵ תרגום: מתלמוד. כלומר, ממסורת, משמועה — ראה מבוה"י, טז ע"א, ערך מן אולפן.
¹²⁸⁶ תרגום: מן... האלה. בשבת "אילין" חוזרת על "מוכין" ו"עגלות"; בכתובות על "בתולין".
¹²⁸⁷ תרגום: ממקומה לא חסרה כלום; כלומר, מן המקום שממנו באת לדרוש ל"ט אבות מלאכות בשבת, מן המילה "אלה" שבלשון הפסוק "אלה הדברים" (ושמות לה, א), אינך חסר כלום להשלמת המניין, ואינך צריך להמשך הפסוק, ע"ש. ולסגנון כאן ראה ירוכ"פ, עמ' 128, ד"ה רבנן דקיסרין.
¹²⁸⁸ תרגום: ממקומו. כלומר, לומד מאותו מקום במקרא שממנו דרש את הדרשה הראשונה שלו.
¹²⁸⁹ תרגום: מפני ש'.
¹²⁹⁰ ישנו מופע נוסף קרוב בנידה נ ע"ב ש' 25: "מן בגין כן". והוא דיאלוגי.
¹²⁹¹ תרגום: מכיוון שהוא סובר.
¹²⁹² תרגום: מתוך ש'.
¹²⁹³ תרגום: מתוך שהוא אומר לו... כמי ש'....
¹²⁹⁴ למופע נוסף מסופק של ביטוי זה השייך לשבת ג ע"ב ש' 5 ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 26, ד"ה

אתייא.

מן דאמר (!) ר'... הוי... ע"ע מן מה דאמר ר'... הוי...

מן דאצרכת ליה חזר ופשטה¹²⁹⁵ **דמאי** כו ב ש' 45; **שבועות** לח ד ש' 37 (מה!); איצטריכת! וצ"ל: דאיצטרכת, חזיו).

מן דאשכחון מיסמוך סמכין (!), הא דלא אשכחון מיסמוך עבדוניה משום¹²⁹⁶ **שבת** ט ג ש' 2 (צ"ל: סמכון)¹²⁹⁷.

מן דבריהן ע"ע מדבריהן.

מן דבתרה¹²⁹⁸ **מעשרות** נ ג ש' 29; **כתובות** לא ג ש' 51, לד ג ש' 35; **גיטין** מח ב ש' 22; **קידושין** סב ד ש' 11¹²⁹⁹. ועיין עוד ערך שמע לה מן דבתרה.

מן דבתרתה (!) ע"ע אמור דבתרה.

מן דגליית (!) לך חספא אשכחת (!) מרגניתא, את אמר ע"ע מן דגלית לך חספא מן מרגליתא, את אמר לי (בתמיהה).

מן דגלית לך חספא¹³⁰⁰ **מן מרגליתא, את אמר לי** (בתמיהה)¹³⁰¹ **מעשרות** נב א ש' 50 (דגלית);¹³⁰² אשכחת! תחת מן¹³⁰³, מרגניתא, לי ל'; **כתובות** לג ב ש' 63.

מן דהוה מותבה ר' לר' התיב ר' לר', מאן דהוה ר' מותבא לר' התיב ר' לר'¹³⁰⁴ **יבמות** ו ב ש' 26.

מן דהוה עובדא הוה עובדא ע"ע מה דהוה עובדא הוה עובדא.

מן דו מתיב לון¹³⁰⁵ **ביכורים** סה א ש' 1306¹.

מן דו סמד לדבר (!) תורה, הוא (!) ע"ע מן דו סמד לה לדבר תורה, הוא אמר (בתמיהה).

¹²⁹⁵ תרגום: משנצרכה לו חזר ופשט אותה. כלומר, אחרי שנסתפק בדבר חזר הוא עצמו ופשט אותו.

¹²⁹⁶ תרגום (אחרי ההגהה): מה שמצאו לסמוך סמכו, היכן שלא מצאו לסמוך עשו אותו משום.

¹²⁹⁷ הגהתי "סמכון" מכיוון שמדובר כאן בלשון עבר. ואני מפרש "הא" = "הן", כלומר, היכן. אבל אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 233, ד"ה בירוש') רשם לצידה: "ו'מן"/, כלומר, קרי כמו ברישא: "מן" (= מה).

¹²⁹⁸ תרגום: משל אחריה. כלומר, מן הסיפא.

¹²⁹⁹ למופע נוסף לדעת רטנר ראה מה שהערתי בערך "אמור דבתרה" לערלה ס ע"ד ש' 4.

¹³⁰⁰ לפירוש "חספא" ראה ר' מלאכי הכהן, יד מלאכי, ברלין תר"ז, עמ' ד, סי' כא. לעומת זאת ראה ר"ח ארנטריו, עיונים בדברי חז"ל ובלשונם, ירושלים תשנ"ז, עמ' קמט, ודבריו נראים דברים של טעם.

¹³⁰¹ תרגום: משגליתי (כלומר, משהסרתני) לך את החרס מן המרגלית, אתה אומר לי! ולפי ארנטריו הנ"ל: משגליתי לך את הצדף וכו'.

¹³⁰² ההגהה על פי המקבילה בכתובות. וכן הוא כאן בכי"ר: "דגלית" (עמ' 268 ש' 5).

¹³⁰³ להגהה "מן" ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 316, סי' 34; מבואות לסה"א, סוף עמ' 466, נב ע"א, ש' 50; שם, הע' 10.

¹³⁰⁴ תרגום: מה שהיה ר' משיב לר' השיב ר' לר', [ו]מה שהיה ר' משיב לר' השיב ר' לר'. ופירוש "משיב" ו"השיב" כאן — מקשה והקשה.

¹³⁰⁵ תרגום: מן[מה] שהוא משיב אותם. כלומר, מקשה עליהם. וראה ההערה הבאה.

¹³⁰⁶ הנוסח בר"ש, ביכורים פ"ב מ"ב, ד"ה אף לזרים: "מן מהו דמותיב". ואהצו"י (עמ' 146, ד"ה כיני) העתיק שלא בדקדוק. ולפי זה, נראה שיש לגרוס כאן: "מן מה דו מתיב לון".

מן דו סמך לה לדבר תורה, הוא אמר (בתמיהה)¹³⁰⁷ פאה טו ב שו' 3 (לה לי!), אמר לי!); חגיגה עו ב שו' 24.

מן דחסיל מידרש¹³⁰⁸ קידושין סד ג שו' 36.

מן דיעה¹³⁰⁹ עירובין כא ב שו' 61, כא ד שו' 31; מגילה עד ב שו' 2.

מן דמר ע"ע מאן דאמר (בהקשר).

מן דמר... ומן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מן דמר... כל שכן... מאן דמר... הא... לא ע"ע מאן דאמר... כל שכן... מאן דמר... הא... לא.

מן דמר... מאן דאמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מן דמר... מאן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מן דמר... מן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מן דמר... מן דמר... מן דמר... ע"ע מאן דאמר... מאן דאמר...

מן דמר (!) ר'... הוי... ע"ע מן מה דאמר ר'... הוי...

מן דנפקות (!) תהית דלא אמרת ליה¹³¹⁰ חלה נח ב שו' 42 (צ"ל: דנפקות)¹³¹¹.

מן דעתהון דכל רבנן ע"ע מן דעתון דכל רבנן.

מן דעתון דכל רבנן¹³¹² יומא לח ג שו' 35; מגילה עה ג שו' 61 (דעתהון).

מן דעתון דרבנן¹³¹³ מועד קטן פג ד שו' 42. וראה עוד ערך דלא מן דעתון דרבנן.

מן דעתיה¹³¹⁴ שביעית לה ד שו' 29.

מן דעתיה דר'¹³¹⁵ שבת יז ג שו' 27 (מדברי ר')¹³¹⁶, מועד קטן פג ד שו' 44. וראה עוד ערך דלא מן דעתיה דר'.

מן דר' (!) אמר שבת ט א שו' 12 (ל"ג מן, צ"ל: ר').

מן דר' הוא (!)¹³¹⁷ יומא מד ד שו' 46 (צ"ל: היא)¹³¹⁸.

¹³⁰⁷ תרגום: משהוא סומך אותה לדבר תורה, הוא אומר!!

¹³⁰⁸ תרגום: משגמר לדרוש.

¹³⁰⁹ פירוש: "מדעת עצמו" — ראה: מבוה"י, טז ע"א, ערך מן אולפן; תוכפ"ש, עירובין, עמ' 364.

שו' 10.

¹³¹⁰ תרגום (אחרי ההגהה): משיצאתי תהיתי שלא אמרתי לו.

¹³¹¹ הגהתי "דנפקות" מכיוון שזוהי צורת המדבר בעבר, כמו שהערתי במבוא, עמ' קל, סי' 6. וכן הוא ("דנפקות") בנוסח הרש"ס, לז ע"א שו' 5. ובכ"ל יש נקודה על הוי"ו של "דנפקות" (עמ' 273 שו' 20), לשם מחיקה כנראה. אבל במהד' האקדמיה (עמ' 318 שו' 33) פירשו אותה כחולם. וצ"ע.

¹³¹² תרגום: מדעתם של כל החכמים.

¹³¹³ תרגום: מדעתם של החכמים.

¹³¹⁴ תרגום: מדעתו.

¹³¹⁵ תרגום: מדעתו של ר'.

¹³¹⁶ ההגהה על פי קטע אפשטיין (עמ' 285 שורה 6).

¹³¹⁷ תרגום (אחרי ההגהה): משל ר' היא. כלומר, הפסיקה הזאת היא על סמך המעשה שעשה ר' יהושע בן לוי, עי"ש.

מן דר' (!) יתיב מתני... הדא אמרה...¹³¹⁹ חגיגה עז א שר' 11 (צ"ל: מן מה דר')¹³²⁰.
מן דשמעה מיניה חזק (!) וקבעה¹³²¹ עבודה זרה מג ד שר' 38 (צ"ל: חזר)¹³²².
מן דתברה בדיה¹³²³ שבת ט א שר' 20, ט ג שר' 12! (ל"ג)¹³²⁴; נזיר נד ג שר' 26! (מאן,
 בידה; ל"ג).

מן דתנינן (!)... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתנינן... הדא אמרה...

מן הא (!) דתני... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתני... הדא אמרה...

****מן הדא**¹³²⁵ ברכות ט ב שר' 1; פאה כא ב שר' 4; כלאים לא א שר' 6, שם שר' 9;
 שביעית לח א שר' 32; מעשרות מח ד שר' 5; ערלה ס ג שר' 43, שם שר' 46; שבת ב ג
 שר' 18, ה א שר' 33; פסחים ל א שר' 16; יומא מ ג שר' 7, מד ג שר' 18 (צ"ל: והכתיב?)¹³²⁶,
 שם שר' 20, מה ב שר' 4; שקלים מו ד שר' 12; מגילה ע א שר' 33; חגיגה עה ד שר' 27,
 עו א שר' 33; מועד קטן פ ב שר' 51, שם שר' 53, פג ד שר' 45; יבמות טו ב שר' 26 (הדה);
 כתובות כז ב שר' 28, לג ב שר' 40, שם שר' 41; גיטין מו ד שר' 11, שם שר' 12, מז א
 שר' 27; בבא מציעא ט א שר' 55 (מהדא); בבא בתרא יג ב שר' 16 (מהדא); הוריות מה
 ד שר' 7.

****מן הדא** (בהקשר)¹³²⁷ ברכות ג ג שר' 26, ח ב שר' 11, ט א שר' 59, יג ג שר' 53; פאה
 יז ג שר' 31, שם שר' 32, יח א שר' 35, יח ד שר' 11, שם שר' 20; דמאי כד א שר' 49, שם
 שר' 50; כלאים כח א שר' 49, שם שר' 50, לא ב שר' 12; שביעית לד ב שר' 18, לה א
 שר' 56, לה ב שר' 9, לז ב שר' 10, לט ב שר' 41; תרומות מג ג שר' 59; מעשרות מח ג
 שר' 37, מט ב שר' 4, שם שר' 19, מט ג שר' 54, שם שר' 55, נא א שר' 3, שם שר' 4; מעשר
 שני נג ב שר' 3, שם שר' 19, שם שר' 22; חלה נט א שר' 3; ערלה סב ד שר' 10; ביכורים
 סג ג שר' 46; שבת ב ב שר' 13, ד ד שר' 61, שם שר' 62, ו ב שר' 23, טו ג שר' 54 (מהדא),

¹³¹⁸ הגהתי "היא", לפי שלשון השאלה: "אן מן הדא" (שם), דלעיל מינה, הוא בלשון נקבה. וראה
 עוד מה שהערתי בסוף ערך "היא" (לפירוש ואוקימתא).

¹³¹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): ממה שר' יושב [ו]משנן... זאת אומרת....

¹³²⁰ השווה להלן, שם שר' 13.

¹³²¹ תרגום (אחרי ההגהה): מששמע אותה ממנו חזר וקבע אותה (כלומר, במשנתו). פירוש: אחרי
 ששמע ר' חייא מר' שמעון בריבי את המעשה שעשה, קבע את ההלכה הזאת במשנתו.

¹³²² ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 30; שם, הע' 4. ולשון קביעה האמור לגבי קביעת תפילות, וקביעת
 ברכות בעמידה ובברכת המזון, ראה להלן, עמ' 1255, הע' 3.

¹³²³ תרגום: מששבר אותה בידו. לפירוש הביטוי והעניין ראה ירוכ"פ, עמ' 119, ד"ה עברת בידך,
 וד"ה עד לא. ואולם מדברי אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 174, הע' 1) אני מסיק שיש כאן לשון נקייה,
 תחת "מן דאיתברת ידיה", כלומר, משנשברה ידו; עיי"ש.

¹³²⁴ להגהה כאן ולקמן בנזיר ראה ירוכ"פ, עמ' 129, ד"ה עד לא.

¹³²⁵ תרגום: מזאת. ו"זאת" מציינת פסוק (תחת "מן הדין", באשגרת מונח), או מדרש, או משנה או

ברייתא.

¹³²⁶ ראה שתא"י, עמ' 259, ד"ה מ"ד.

¹³²⁷ תרגום: מזאת. ו"זאת" מציינת פסוק (באשגרה, תחת "מן הדין"), או משנה או ברייתא וכיוצא

בזה, הכל לפי ההקשר.

****מן הדא** (בהקשר) (המשך) יו ד שר' 55 (מהדא), יז א שר' 10 (מהדא), שם שר' 11 (מהדא); **עירובין** יט ד שר' 13, כ ד שר' 61, שם שר' 62, כא א שר' 15, שם שר' 16, כג ג שר' 37, כד ג שר' 49 (הדא ליו¹³²⁸), כו א שר' 25; **פסחים** כז א שר' 42, כז ג שר' 31, שם שר' 32, כט א שר' 26, ל ג שר' 50, לג א שר' 42, שם שר' 43, לז א שר' 13, שם שר' 20; **יומא** לח א שר' 27, שם שר' 32, לט ד שר' 39, מה א שר' 3, שם שר' 7, שם שר' 11, שם שר' 15, שם שר' 20, שם שר' 21, שם שר' 23; **שקלים** מו א שר' 41, שם שר' 51, מז ב שר' 25, שם שר' 41, נא ב שר' 30; **סוכה** נג א שר' 7, שם שר' 8, נה ד שר' 9; **ראש השנה** נו א שר' 42, נז ד שר' 26, שם שר' 43, נז ג שר' 32, נח ד שר' 64, נט ג שר' 47; **ביצה** סא ג שר' 42, שם שר' 43; **תענית** סג ג שר' 44, סו ב שר' 50, סז ד שר' 54; **מגילה** ע ב שר' 15, עא א שר' 8, עב ג שר' 43, שם שר' 46, עג ג שר' 29; **מועד קטן** פ א שר' 48, פ ג שר' 21, פ ד שר' 32, שם שר' 33, פב ג שר' 31; **יבמות** ד א שר' 13, ט ב שר' 27, טו א שר' 61, טו ב שר' 22; **סוטה** יח ג שר' 45; **כתובות** כה ד שר' 39, שם שר' 44, כח א שר' 1, לא ד שר' 3, לג א שר' 55, שם שר' 56, שם שר' 58 (צ"ל: מן ההיא)¹³²⁹, לה ד שר' 36; **נדרים** לח ג שר' 29, מא ג שר' 10; **גיטין** מה א שר' 25, שם שר' 27, שם שר' 36, מה ד שר' 61, מו ג שר' 53, מז א שר' 33, מז ג שר' 16, נ ב שר' 56; **נזיר** נב ד שר' 53, נה ד שר' 33, שם שר' 36; **קידושין** ס א שר' 36, ס ב שר' 54, שם שר' 55 (צ"ל: מן ההיא)¹³³⁰, סב ד שר' 9, שם שר' 26, סד ג שר' 133159, סד ד שר' 31, סה ד שר' 14; **בבא קמא** ג ג שר' 61, ה ג שר' 42; **בבא בתרא** יג ג שר' 11 (מהדא), שם שר' 12 (מהדא); **סנהדרין** יח ב שר' 55 (מהדא), שם שר' 58 (מהדא), כא ב שר' 23 (מהדא), כב ד שר' 25 (מהדא וצ"ל: כדעתיה)¹³³², שם שר' 35 (מהדא), כה ג שר' 59; **שבועות** לב ג שר' 49, לו ג שר' 1 (מהדא), לז ב שר' 10 (מהדא), לז ד שר' 31 (מהדא); **עבודה זרה** לט ג שר' 53, מג א שר' 13, מג ד שר' 59, שם שר' 61, מד ב שר' 15 (מהדא); **הוריות** מה ג שר' 51, מו ב שר' 10 (צ"ל: כן. הדא...)¹³³³; **גיטה** ג ג שר' 13, שם שר' 133414. ועיינ עוד ערך: ועוד מן הדא; לא מן הדא אלא מן הדא; מה דא (!) פשיטה; נישמענה מן הדא.

מן הדא...¹³³⁵ מעשרות מט ד שר' 60.

¹³²⁸ ראה מה שהערתי בערך "שמע לה מן הדא" על אתר.

¹³²⁹ ראה מה שהערתי בסוף ערך "לא צריכה מילף הדא מן ההיא, ומה צריכה מילף ההיא מן הדא (!)".

¹³³⁰ ראה מה שהערתי בסוף ערך "לא צריכה מילף הדא מן ההיא, ומה צריכה מילף ההיא מן הדא (!)".

¹³³¹ ראה מה שהערתי בערך "אין מן הדא".

¹³³² ראה מה שהערתי בערך "חייליה דר' מן הדא" על אתר.

¹³³³ ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 255, ד"ה ועדיין. וראה עוד מה שהערתי לעיל, ערך "אמר שאילתה ד... מן (!)".

¹³³⁴ לא כללתי כאן את המופעים שבערך "חזר ביה ר' מן הדא", לפי שמשמעותם שונה, והם נרשמו בערך "הדא".

¹³³⁵ תרגום: מן... הזאת. כלומר, ממשנת "גינת וורדין" הזאת (מעשרות פ"ב מ"ה), עיי"ש.

מן הדא (!) אורייה¹³³⁶ **יבמות** ד א שו' 16 (צ"ל: היידא); **קידושין** סד ד שו' 34 (הדין); וצ"ל: היידא, אורייתא! וצ"ל: אורייה).

מן הדא ד-¹³³⁷ **יומא** לט א שו' 27; **חגיגה** עב ב שו' 11 (מהדא).

מן הדא דאמר ר'¹³³⁸ **מעשר שני** נב ד שו' 34. ועיין עוד ערך: ועוד מן הדא דאמר ר'; מה דאמר ר'; מהו דאמר ר'.

****מן הדא דכתיב**¹³³⁹ **יבמות** ד א שו' 15; **בבא בתרא** יג ד שו' 60 (מהדא).

מן הדא דמר ר' ע"ע ועוד מן הדא דאמר ר'.

מן הדא דר'¹³⁴⁰ **ברכות** ו ד שו' 62; **תרומו** מב ד שו' 14, שם שו' 15; **פסחים** לז ב שו' 47, שם שו' 48; **סוכה** נא ד שו' 34; **תענית** סד ג שו' 60; **יבמות** ה ג שו' 25; **סוטה** כג ד שו' 37 (ו). וראה עוד ערך דילמ' מן הדא (!) דר' דאכן אכן (בלשון שאלה).

מן הדא דר' את שמע תרתי¹³⁴¹ **פסחים** לב ב שו' 5 (צ"ל: שמת תחת שמע?)¹³⁴².

מן הדא דר' דר' (!)¹³⁴³ **שביעית** לה ד שו' 29 (צ"ל: ור')¹³⁴⁴.

מן הדא דר' על הדא דר'¹³⁴⁵ **יבמות** יג ד שו' 29.

מן הדא דרבנין אנן ילפין דלית הדא דר' פליגא על ר'¹³⁴⁶ **חלה** נט ב שו' 26.

מן הדא דתני ע"ע ועוד מן הדא דתני.

מן הדא דתני לה ר' ע"ע ועוד מן הדא דתני לה ר'.

מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי ע"ע ולמה לא שמע (!) לה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי.

מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע ולמה לא שמע (!) לה מן הדא דתני ר' שמעון בן יוחאי.

מן הדא דתנינן ע"ע: הדא דתנינן; ועוד מן הדא דתנינן; יכיל ר' פתר לה מן הדא (!) דתנינן¹³⁴⁷.

¹³³⁶ תרגום (אחרי ההגהה): מאיזו תורה? כלומר, מאיזו ראייה בתורה.

¹³³⁷ תרגום: מזאת של... כלומר, מן המצב הזה של יום הכיפורים שבו הציץ מונח בזווית, עי"ש.

¹³³⁸ תרגום: מן [המימרא] הזאת שאומר ר'.

¹³³⁹ תרגום: מזה שכתוב.

¹³⁴⁰ תרגום: מזאת של ר'. "זאת" ברוב המופעים — מימרא (גם תנאית) ובתענית — מעשה, עי"ש.

¹³⁴¹ תרגום: מן [המימרא] הזאת של ר' אתה שומע וכלומר, לומד) שתיים. ולפי ההגהה: אתה שומט,

כלומר, משמיט.

¹³⁴² ההגהה על פי ירוכ"פ, ריש עמ' 459, ד"ה מן הדא.

¹³⁴³ תרגום (אחרי ההגהה): מזאת של ר' ור'. כלומר, מן הדין של ר' יוחנן וריש לקיש, עי"ש.

¹³⁴⁴ ראה כ"ר, עמ' 196 ב שו' 12. ועיין בפירוש הרש"ס, ע"ע א, ד"ה אלא על הדא ואילך.

¹³⁴⁵ לשון הגמרא כאן: "מן הדא דרבי יוחנן על הדא דרבי יהושע". והתרגום: מן [הקושיא על הדעה]

הזאת של ר' לפי [השיטה] הזאת של ר'. כלומר, מחמת הקושיא על דעת ר' יוחנן משיטתו של ר' יהושע, עי"ש.

¹³⁴⁶ תרגום: מן [השיטה] הזאת של החכמים או לומדים שאין [המימרא] הזאת של ר' חלוקה על ר'.

¹³⁴⁷ מדובר באותו מופע הרושם בערך "הדא דתנינן" הנ"ל.

- מן הדא חזר ביה¹³⁴⁸ ערלה סא א שו' 31.
 מן הדא (!) קרייא ע"ע מן הדין קרייא¹³⁴⁹.
 מן הדא ע"ע מן הדא.
 מן הדא דתני ע"ע ועוד מן הדא דתני.
 מן הדין¹³⁵⁰ נדרים מב א שו' 62; קידושין סד ד שו' 32.
 מן הדין...¹³⁵¹ שבת ב ג שו' 44; סוטה יח ב שו' 4.
 מן הדין אוריתא (!) ע"ע מן הדא (!) אורייה.
 מן הדין דכתיב¹³⁵² כתובות כה ב שו' 53.
 מן הדין קריא ע"ע מן הדין קרייא¹³⁵³.
 מן הדין קרייא¹³⁵⁴ ברכות ח ד שו' 15 (קריין)¹³⁵⁵; פסחים לא ד שו' 62, לה א שו' 32;
 יומא לח א שו' 38, שם שו' 39 (הדין ליל)¹³⁵⁶; סוכה נב א שו' 19; תענית סג ג שו' 50;
 מגילה עב ב שו' 24 (קרייה); יבמות ז ב שו' 60, ט ד שו' 53, טו ג שו' 54 (מהדא, קרא!);
 נזיר נו ג שו' 30. ועיין עוד ערך: ולית סופיה דר' מישמעניה מן הדין קריא (בתמיהה);
 שמע כולהון מן הדין קרייא.
 מן הדין קרייה ע"ע מן הדין קרייא.
 מן הדין קריין ע"ע מן הדין קרייא.
 מן ההוא (!) דמר ר' ע"ע מן ההיא דאמר ר'.
 מן ההיא¹³⁵⁷ כתובות לג א שו' 58; קידושין ס ב שו' 55¹³⁵⁸. ועיין עוד ערך: הדא ילפא
 מן ההיא... וההיא ילפא מן הדא...; הדא ילפא מן ההיא, וההיא ילפא מן הדא.
 מן ההיא דאמר ר'¹³⁵⁹ מעשרות מח ד שו' 3; שבת ז א שו' 34 (ההוא, דמר); יבמות
 ד א שו' 16; כתובות כה א שו' 15, שם שו' 58 (ההין!); קידושין נט א שו' 6 (מיהא; וצ"ל:
- ¹³⁴⁸ תרגום: מן [המימרא] הזאת [הוא] חזר בו. כלומר, חזר בו מחמת המימרא הזאת — ראה
 הרש"ס, יד ע"ב, ד"ה דבר ברי. ולעניין הגירסא בסוגיא ראה עוד שתא"י, עמ' 133, ד"ה א"ר יונה.
¹³⁴⁹ בערך "שמע כולהון מן הדין קרייא" המצוין שם.
¹³⁵⁰ תרגום: מזה. כלומר, מן הפסוק הזה.
¹³⁵¹ תרגום: מן... הזה. בשבת "הדין" חוזרת על "פיו"; ובסוטה על "אמן שבועה". והעיר ליברמן:
 "סגנון זה רגיל בירושלמי" (ורוכ"פ, עמ' 11, ד"ה שמא אינו), ועיין שם בפירוש המופע בשבת.
¹³⁵² תרגום: מזה שכתוב.
¹³⁵³ בערכים הבאים המצוינים שם: ולית סופיה דר' מישמעניה מן הדין קריא (בתמיהה); שמע
 כולהון מן הדין קרייא.
¹³⁵⁴ תרגום: מן הפסוק הזה.
¹³⁵⁵ לצורה "קריין" מצאנו חבר בכ"ר: "מן אהן קריין" (חלה, עמ' 288א שו' 13). אבל בנוסח
 הירושלמי של הרמב"ם בברכות: "מן הדין קרייה" (הלכות הירושלמי, עמ' לד, שו' 5). וראה עוד אהצו"י,
 ריש עמ' 118, ד"ה רבי זריקן [עמ' 117].
¹³⁵⁶ להגהה ראה שתא"י, ריש עמ' 241, ד"ה על דעתיה.
¹³⁵⁷ כלומר, מן המשנה ההיא.
¹³⁵⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מן הדא (בהקשר).
¹³⁵⁹ תרגום: מן [המימרא] ההיא שאומר ר'.

מן ההיא דאמר ר' (המשך) מיהיא או מיהאי [= מההיא], שם ש' 8! (מיהא! וצ"ל: מיהיא או מיהאי [= מההיא]; ל"ג¹³⁶⁰), סד ד ש' 34.

מן ההיא דברכות¹³⁶¹ פסחים ל ב ש' 55.

מן ההיא דר'¹³⁶² מגילה עב ג ש' 48; כתובות ל א ש' 36.

מן ההין (!) דאמר ר' ע"ע מן ההיא דאמר ר'.

מן ההליכה (!) ע"ע מהלכה.

מן הכא¹³⁶³ יבמות ט ב ש' 7 (מהכא), טו ב ש' 28; שבועות לח א ש' 28 (מהכא), שם ש' 29 (מהכא).

מן הכא (בהקשר)¹³⁶⁴ פאה יו ג ש' 14; דמאי כד א ש' 59; תרומות מא א ש' 29; מעשרות נ ג ש' 56, שם ש' 57, שם ש' 59; מעשר שני נג ב ש' 8, שם ש' 11, שם ש' 15, שם ש' 20, נה א ש' 40; ביכורים סד ג ש' 43, סד ד ש' 24; מועד קטן פב ב ש' 44; נזיר נא ג ש' 6, שם ש' 8, שם ש' 9, שם ש' 11, נה ד ש' 34; קידושין נט א ש' 51; סנהדרין כה ב ש' 61 (מהכא), כו ד ש' 44; שבועות לב ד ש' 48, לד ב ש' 44 (מיכא), שם ש' 53 (מיכא), שם ש' 57 (מיכא), שם ש' 59 (מיכא), לד ג ש' 1 (מיכא); עבודה זרה לט א ש' 35 (מכא). וראה עוד ערך מיכן.

מן הכא (!) ע"ע מאן תנא.

מן הן ע"ע מנן.

מן הן מיייתי לה ר'¹³⁶⁵ יומא לח ב ש' 4.

מן הן שמע רב (!) הדא מילתא ע"ע מנן שמע רבי הדא מילתא (רבי = מורי).

מן הקבלה חלה נז ב ש' 14; יבמות ד א ש' 15; קידושין סד ד ש' 33 (ו-), סה ד ש' 52.

מן התורה¹³⁶⁶ שבת ט ב ש' 52; ראש השנה נו א ש' 38; מועד קטן פב ג ש' 30; יבמות ג ד ש' 16; בבא מציעא ח ב ש' 39; נידה נ א ש' 33.

מן התורה (= מדאורייתא) מעשרות נ א ש' 33; שקלים מו ד ש' 1; יבמות ג ד ש' 34; גיטין מה ג ש' 63; נזיר נג ד ש' 29; בבא מציעא יא ג ש' 5. וראה עוד ערך: לא מתורה ולא מהילכות מדינה; ליתא מן התורה, איתא מן התקנה; שאין... מן התורה (מן התורה = מדאורייתא).

¹³⁶⁰ ההגהה על פי ליברמן, ירוכ"פ, מבוא, עמ' יז, ד"ה קידושין. ואם נדייק יותר, הרי שיש לגרוס "מיהא דאמ" שבשורה 6, ו"ר" שבשורה 8 (ועיין בכ"ל עמ' 284, גליין לשו' 21, ולמחוק את השאר.

¹³⁶¹ תרגום: מן [המשנה] ההיא של [מסכת] ברכות.

¹³⁶² תרגום: מן [המימרא] ההיא של ר'.

¹³⁶³ תרגום: מכאן.

¹³⁶⁴ תרגום: מכאן.

¹³⁶⁵ תרגום: מהיכן מביא אותה ר'?

¹³⁶⁶ לביטוי זה שתי משמעויות: מקור הדברים מן התורה — והיא המשמעות כאן; והדין הוא מדאורייתא ולא מדבריהם — והיא המשמעות בערך הבא.

מן ימא לטיגנא¹³⁶⁷ ברכות ו ד ש' 31; גיטין מח א ש' 21 (לטיגני); קידושין סב ב ש' 12.

מן ימא לטיגני ע"ע מן ימא לטיגנא.

מן כולכון שמעית¹³⁶⁸ ברכות ז ג ש' 18; תענית סז ג ש' 33.

מן מאן דאנן חמיין רבנן ע"ע מן מה דאנן חמיין רבנין.

מן מאן דתני... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתני... הדא אמרה....

מן מאן שמעיתה (ו!)¹³⁶⁹ תרומות מב ד ש' 33 (צ"ל: שמעיתה)¹³⁷⁰.

מן מה (!) ... הדא אמרה...¹³⁷¹ פאה יז א ש' 14-15 (צ"ל: מה דתנינן? / מה דתני?)¹³⁷².

מן מה (!) ... לא כל שכן... ע"ע מה אס..., לא כל שכן....

מן מה ד... הוי...¹³⁷³ שבת ד א ש' 37-39; ביצה סב א ש' 13-15.

מן מה דאינון מתיבין ליה מקל וחומר, הוא מותיב לון מקל וחומר¹³⁷⁴ מעשר שני נד ג ש' 1.

מן מה דאמר ר'... הא (!) הדא אמרה... ע"ע מן מה דאמר ר'... הדא אמרה....

מן מה דאמר ר'... הדא אמר (!)... ע"ע מן מה דאמר ר'... הדא אמרה....

מן מה דאמר ר'... הדא אמרה...¹³⁷⁵ ברכות ו ב ש' 5-6 (דמר, אדא); דמאי כו ג

ש' 1-2; כלאים כו ד ש' 51 - כז א ש' 2, כט ג ש' 38-39, ל ד ש' 46-47; שביעית לו

ד ש' 6-7; תרומות מ ג ש' 20, מג ד ש' 32 (אמר! תחת אמרה), מז ב ש' 43; מעשרות

מט ד ש' 8-9 (מה ליו!)¹³⁷⁶; מעשר שני נג א ש' 12 (מה ליו!)¹³⁷⁷; ערלה סא ב ש' 26;

שבת ו ג ש' 56-57 (דמר), ט א ש' 10-11 (דמר), שם ש' 56-58 (דמר), יא א ש' 23-24,

טו ד ש' 29 (ממה, דמר), יו ב ש' 44-45 (דמר), יז ב ש' 36-38 (ממה, דמר), שם ש' 59-60

¹³⁶⁷ תרגום: מן הים למחבת. כלומר, מיד. וראה גינצבורג, פירושם, ב, עמ' 298, ד"ה רבי זעורא.

ואולם השערתו על המילה "מן" (שם, עמ' 299, ד"ה ומה שכתבתו) תמוהה מאוד.

¹³⁶⁸ תרגום: מכולכם שמעתי. וגינצבורג (פירושם, ג, עמ' 107, ד"ה רבי אבא) מגיה "כולהון" תחת "כולכון". רצ"ע.

¹³⁶⁹ תרגום (אחרי ההגהה): ממי שמעת אותה?

¹³⁷⁰ גם בכ"ר משובש: "שמעיתה" (עמ' 224 א ש' 8). ולהגהה ראה נוסח הרש"ס, סב ע"ב ש' 15.

ועיין עוד היטב בשתא"י, עמ' 88, סד"ה א"ר לעזר.

¹³⁷¹ תרגום (אחרי ההגהה): ממה ששנינו (או: ששונה [התנא]...) זאת אומרת....

¹³⁷² להגהה "דתנינן" ראה אהצו"י, סוף עמ' 24, ד"ה מה. וליברמן השלים "דתני" על פי נוסח

הרש"ס (גליונות הרש"ל, טופס א').

¹³⁷³ תרגום: ממה ש... הוה (כלומר, נמצא)....

¹³⁷⁴ תרגום: ממה שהם משיבים אותו (כלומר, מקשים עליו) מקל וחומר, הוא משיב אותם מקל וחומר. כלומר, הוא דוחה את הלימוד מן הקל וחומר הזה שלהם, ומעמיד על דעתו. ואולם טעמו האמיתי של ר' יהודה הוא הדרשה שלו — ראה פ"מ, יט ע"א, ה"ו, ד"ה מ"ט דרבי וד"ה אלא מן.

¹³⁷⁵ תרגום: מן מה שאומר ר'... זאת אומרת....

¹³⁷⁶ להגהה ראה נוסח הרש"ס, כו ע"א ש' 8.

¹³⁷⁷ להגהה ראה כ"ר, עמ' 272 א ש' 14.

****מן מה דאמר ר'... הדא אמרה... (המשך) (ממה, דמר); עירובין כג א שו' 24-23 (דמר), כו ג שו' 8-7 (מה ליו¹³⁷⁸); פסחים לג ד שו' 20-19, לז ג שו' 21-20; שקלים מז ב שו' 54-53 (מדאמריו¹³⁷⁹), נא ב שו' 41-40; סוכה נב ב שו' 64 - נב ג שו' 2 (מה מהו), נד א שו' 44-43; תענית סד א שו' 37-35 (הא! הדא); יבמות ט א שו' 45-44, ט ד שו' 46-45 (מה ליו¹³⁸⁰), יג ג שו' 44-43 (דמ!); כתובות לב ד שו' 57 (מדאמריו), לג א שו' 5; נדרים לט ג שו' 58-57 (צ"ל: ויידא אמרה דא תחת מן מה דאמר ר' ¹³⁸¹); גיטין מז א שו' 53-52, מז ב שו' 2-1; נזיר נב ד שו' 5-4 (דמר), נה ג שו' 47, נו א שו' 49-48; בבא בתרא טו א שו' 34-33 (דמר); שבועות לג ד שו' 5-4 (ממה)¹³⁸².**

מן מה דאמר ר'... הווי... ע"ע מן מה דאמר ר'... הוי....

מן מה דאמר ר'... הווי...¹³⁸³ ברכות ד ד שו' 30 (מה ליו¹³⁸⁴), דמר, ח א שו' 34-33 (דמר, הווי); דמאי כג א שו' 18-17 (מן ליו, מאן, דריו¹³⁸⁵); כלאים כח ב שו' 14-13, כח ג שו' 57-56 (מה ליו¹³⁸⁶); תרומות מא ד שו' 28-27, מז ד שו' 4-2; מעשר שני נב ד שו' 62-61 (הריו); ביכורים סה ד שו' 36-35¹³⁸⁷; שבת ו ב שו' 52-51 (דמר), יג א שו' 59-57 (הווי); סוכה נג ד שו' 64-63; ראש השנה נז א שו' 19-17; ביצה סג א שו' 33-32; תענית סה ג שו' 36 (הווי); מגילה עב א שו' 8-6, עד ד שו' 40-39¹³⁸⁸; מועד קטן פ ד שו' 46-44; שבועות לז ג שו' 49-48 (ממה, דמר); עבודה זרה לט ב שו' 51-49 (הווי), מא ג שו' 22-21 (דמר)¹³⁸⁹.

מן מה דאמר ר'... הרי (!)... ע"ע מן מה דאמר ר'... הוי....

מן מה (!) דאמר ר' ב- ע"ע מה דאמר ר' ב-.

מן מה דאמר ר' ור'... הדא אמרה...¹³⁹⁰ כלאים כח ג שו' 27.

¹³⁷⁸ להגהה ראה ירוכ"פ, עמ' 363, ד"ה אי זהו.

¹³⁷⁹ להגהה ראה המקבילות בשבת יא ע"א שו' 23 ופסחים לז ע"ג שו' 20 הרשומות לעיל בְּעֶרְךְ.

¹³⁸⁰ להגהה ראה תוכפ"ש, יבמות, עמ' 105, ד"ה ובמשנתנו.

¹³⁸¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. והוא הגיה כנראה על פי המקבילה לעיל, שם, לז ע"ב

שו' 54.

¹³⁸² למופע נוסף מסופק של הרישא ראה מה שהערתו בערך "מה דאמר ר'" לשבת יו ע"א שו' 47.

¹³⁸³ תרגום: ממה שאומר ר'... הווי (וכלומר, נמצא)....

¹³⁸⁴ להגהה ראה המקבילה בתרומות מ ע"ג שו' 20.

¹³⁸⁵ להגהות ראה מהד' לונץ, יג ע"א שו' 18. ואפשטיין (מבואות לסה"א, עמ' 397, הע' 21) מגיה:

"מן מה דר'" [אמר] (עייני בדמאי שם, שו' 18). והיא היא.

¹³⁸⁶ להגהה ראה כ"ר, עמ' 168ב שו' 4.

¹³⁸⁷ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 130, ד"ה אלא.

¹³⁸⁸ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 130, ד"ה אלא.

¹³⁸⁹ למופע נוסף של הרישא, שהוצע על ידי ליברמן בעירובין יח ע"ד שו' 6, ראה ירוכ"פ, סוף

עמ' 224, ד"ה ר' יוסה.

¹³⁹⁰ תרגום: ממה שאומרים ר' ור'... זאת אומרת....

מן מה דאנן חמיין רבנן רברביא

מן מה (!) דאמר ר' מ' (!) ... מן מה (!) דאמר ר' ב' ... ע"ע מה דאמר ר' ב' ... מה דאמר ר' ב' ...

מן מה דאנן חמי (!) ... הדא אמרה ... הדא אמרה ... ע"ע מן מה דנן חמיין ... הדא אמרה ... הדא אמרה ...

מן מה דאנן חמי (!) רבנן רברביא עבדין כן ¹³⁹¹ **ברכות** יב ג שו' 39 (צ"ל: חמיין).
מן מה דאנן חמיין רבנין ¹³⁹² **ברכות** י ג שו' 27 (מאן תחת מה, חמיין, רבנן) ¹³⁹³; **פסחים** כט ג שו' 19 (חמיין).

מן מה דאנן חמיין רבנין מדמיין לה, הדא אמרה ¹³⁹⁴ **שביעית** לח ד שו' 6, שם שו' 12; **עירובין** כא ב שו' 53 (דנן, חמיין, רבנן), שם שו' 59 (דנן); **ביצה** ס א שו' 56 (רבנן), שם שו' 62 (רבנן) ¹³⁹⁵.

מן מה דאנן חמיין רבנן ... הדא אמרה ... ¹³⁹⁶ **פסחים** לה ב שו' 33-34; **מגילה** עד ד שו' 35-36 (חמיין).

מן מה דאנן חמיין רבנן מדמיין לה, הדא אמרה ע"ע מן מה דאנן חמיין רבנין מדמיין לה, הדא אמרה.

מן מה דאנן חמיין רבנין ¹³⁹⁷ ע"ע מן מה דאנן חמיין רבנין.
מן מה דאנן חמיין רבנין עבדין עובדא כותיה ¹³⁹⁸ **שביעית** לט א שו' 10.
מן מה דאנן (!) חמיין רבנין עובדא אתי קומיהון ואינון אמרין ¹³⁹⁹ **פסחים** כח א שו' 34 (צ"ל: ואנן תחת מן מה דאנן) ¹⁴⁰⁰.

מן מה דאנן חמיין רבנין רברביא ע"ע מן מה דאנן חמיין רבנן רברביא.
מן מה דאנן חמיין רבנן ... הדא אמרה ... ע"ע מן מה דאנן חמיין רבנן ... הדא אמרה ...
מן מה דאנן חמיין רבנן רברביא ¹⁴⁰¹ **ברכות** י א שו' 33 ¹⁴⁰²; **סוכה** נד א שו' 8 (רבנין, רברביא); **מגילה** עב א שו' 17 (ממה, חמיין וצ"ל: חמיין) ¹⁴⁰³, (רברביא).

¹³⁹¹ תרגום (אחרי ההגהה): ממה שאנחנו רואים את החכמים הגדולים עושים כך.

¹³⁹² תרגום: ממה שאנחנו רואים את החכמים.

¹³⁹³ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 9, ד"ה בירוש' ואילך. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 371,

ד"ה שכן.

¹³⁹⁴ תרגום: ממה שאנחנו רואים את החכמים מדמים אותה, זאת אומרת.

¹³⁹⁵ למונח קרוב שנשתבש ע"ע מקמא (!) דנן חמיין רבנן מדמו ... ל' ...

¹³⁹⁶ תרגום: ממה שאנחנו רואים את החכמים ... זאת אומרת ...

¹³⁹⁷ תרגום: ממה שאנחנו רואים את החכמים.

¹³⁹⁸ תרגום: ממה שאנחנו רואים את החכמים עושים מעשה כמותו.

¹³⁹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): ואנחנו רואים את החכמים [שמעשה בא לפנייהם והם אומרים:

¹⁴⁰⁰ ההגהה על פי ירוכ"פ, עמ' 385, ד"ה ועוד.

¹⁴⁰¹ תרגום: ממה שאנחנו רואים את החכמים הגדולים.

¹⁴⁰² לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 9, ד"ה בירוש' ואילך. וראה עוד ירוכ"פ, עמ' 371,

ד"ה שכן.

¹⁴⁰³ הנוסח כאן בכ"ל: "חמיין" (עמ' 661 שו' 13), והסדר טעה.

מן מה דאת אמר... הדא אמרה...¹⁴⁰⁴ כתובות לד ג ש' 30.
 מן מה דהורי ר'... הדא אמרה...¹⁴⁰⁵ סוכה נב ג ש' 4-3.
 **מן מה דכתיב¹⁴⁰⁶ חלה נז ב ש' 14; שקלים מח ד ש' 33; בבא קמא ו ב ש' 39.
 מן מה דכתיב... הדא אמרה...¹⁴⁰⁷ פאה יז א ש' 44, יז ד ש' 2-3; כלאים לא ג ש' 55-56; פסחים ל ב ש' 36-37; יומא לח ב ש' 45-46, שם ש' 49, מב ב ש' 53-54;
 מגילה עד ד ש' 18-19; חגיגה עו ד ש' 22.
 מן מה דכתיב... הוי...¹⁴⁰⁸ חגיגה עז ג ש' 46-47.
 מן מה דלא אמר ר' בשם ר' כלום, הוי¹⁴⁰⁹ ביצה סג א ש' 22.
 מן מה דלא אמר ר' לא (!) בטלה מן יומוי, הוי¹⁴¹⁰ שבת ח ג ש' 16 (צ"ל: מילא)¹⁴¹¹.
 מן מה דלא מתיב לה, הדא אמרה ע"ע מן מה דלא מתיב ליה, הדא אמרה.
 מן מה דלא מתיב ליה, הדא אמרה¹⁴¹² שבת ט א ש' 64 (לה)¹⁴¹³, ט ב ש' 5 (לה), שם ש' 9.
 מן מה דלא מתיב ליה הוי כן (!)¹⁴¹⁴ כלאים כט א ש' 1 (צ"ל: דלא מתיבין ליה כן, הוי)¹⁴¹⁵.
 מן מה דלא תנינן ב'... אלא הדא הילכתא, הדא אמרה...¹⁴¹⁶ שביעית לו א ש' 42-43; גיטין מז ג ש' 26 (ולא ל'!), דתנינן, הדא אמרה! תחת הדא הילכתא, הדא היא הילכתא! תחת הדא אמרה).
 מן מה דמר (!) ר' יומא לח א ש' 44 (ל"ג מן מה, צ"ל: אמר)¹⁴¹⁷.
 מן מה דמר ר'... אדא אמרה... ע"ע מן מה דאמר ר'... הדא אמרה....

¹⁴⁰⁴ תרגום: ממה שאתה אומר... זאת אומרת....
¹⁴⁰⁵ תרגום: ממה שהורה ר'... זאת אומרת....
¹⁴⁰⁶ תרגום: ממה שכתוב.
¹⁴⁰⁷ תרגום: ממה שכתוב... זאת אומרת....
¹⁴⁰⁸ תרגום: ממה שכתוב... הו"ה (כלומר, נמצא)....
¹⁴⁰⁹ תרגום: ממה שלא אמר ר' בשם ר' כלום — הו"ה (כלומר, נמצא). ועיין מה שהגיהו בסוגיא הר"א אזכרי (פרנצוס, עמ' 224, ד"ה הכי גרסינן) ורבינובץ (שתא"י, ריש עמ' 289, ד"ה חד אמר). וצ"ע.
¹⁴¹⁰ תרגום (אחרי ההגהה): ממה שלא אמר ר' דבר בטל מימיו — הו"ה (כלומר, נמצא).
¹⁴¹¹ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 110, ד"ה מן מה.
¹⁴¹² תרגום: ממה שלא משיב אותו (כלומר, תשובה במשא ומתן), זאת אומרת.
¹⁴¹³ לשון הגמרא כאן: "מן מה דלא מתיב לה הדא אמרה דלא הודי ליה". וליברמן מוחק את כל המאמר כאשרגה — ראה ירוכ"פ, עמ' 123, ד"ה מן מה. אבל שתא"י מוחק "מן מה דלא מתיב לה" כאשרגה, ומקיים את השאר — ראה שתא"י, עמ' 166, ד"ה ר' אילא.
¹⁴¹⁴ תרגום (אחרי ההגהה): ממה שלא משיבים אותו (כלומר, תשובה במשא ומתן) כד, הו"ה (כלומר, נמצא).
¹⁴¹⁵ ראה מהד' לונץ, כ ע"א ש' 7; שם, ציון ה.
¹⁴¹⁶ תרגום: ממה שלא שנינו ב'... אלא ההלכה (כלומר, המשנה) הזאת, זאת אומרת....
¹⁴¹⁷ ראה שתא"י, עמ' 241, ד"ה אף שעיר.

- מן מה דמר ר'... **הדא אמרה...** ע"ע מן מה דאמר ר'... **הדא אמרה...**
 מן מה דמר ר'... **הוה (!)**... ע"ע מן מה דאמר ר'... **הוי...**
 מן מה דמר ר'... **הוי...** ע"ע מן מה דאמר ר'... **הוי...**
 מן מה דמר ר'... **הוי אומר...**¹⁴¹⁸ **סוטה כ א שו' 32-34.**
 מן מה (!) **דמר ר' ב'** ע"ע מן מה דאמר ר' ב'.
 מן מה דמתלין לה מתל... **הדא אמרה...**¹⁴¹⁹ **דמאי כא ד שו' 6-7, שם שו' 8-9.**
 מן מה דמתלין מתלא (!)... **חדא (!) אמרה...**¹⁴²⁰ **פסחים לה ב שו' 35-36 (צ"ל:**
 מתל¹⁴²¹, צ"ל: הדא).
 מן מה דנן חמיי... **הדא אמרה... הדא אמרה...**¹⁴²² **כלאים לא ג שו' 34-36 (דאנן,**
 חמיי); **שבת ז ב שו' 10-12.**
 מן מה דנן חמיי רבנין מדמיי לה, **הדא אמרה** ע"ע מן מה דאנן חמיי רבנין מדמיי
 לה, **הדא אמרה.**
 מן מה דנן חמיי רבנין מדמיי לה, **הדא אמרה** ע"ע מן מה דאנן חמיי רבנין מדמיי
 לה, **הדא אמרה.**
 מן מה דצריכין (!) **לה ב'... לפום כן שאל לה ב'...**¹⁴²³ **גיטין מד ד שו' 1-2 (צ"ל:**
 דלא צריכה)¹⁴²⁴.
 מן מה דר' אמר... **הדא אמרה...**¹⁴²⁵ **מגילה עג ב שו' 142644.**
 מן מה דר' יתיב דרש... **הדא אמרה...**¹⁴²⁷ **חגיגה עז א שו' 13-14.**
 מן מה דר' מתיב לר' **והוא מקבל מיניה**¹⁴²⁸ **חלה נח ב שו' 38.**
 מן מה דר' מתיב על דר' תמן¹⁴²⁹ **כלאים כח ב שו' 8.**
 מן מה דר' שאל ל-¹⁴³⁰ **שבת ח ג שו' 15.**

- ¹⁴¹⁸ תרגום: ממה שאומר ר'... הוה אומר...
¹⁴¹⁹ תרגום: ממה שמושלים אותה משל... זאת אומרת...
¹⁴²⁰ תרגום (אחרי ההגהות): ממה שמושלים משל... זאת אומרת...
¹⁴²¹ ראה הלשון בערך הקודם.
¹⁴²² תרגום: ממה שאנחנו רואים... זאת אומרת... זאת אומרת...
¹⁴²³ תרגום (אחרי ההגהות): ממה שלא נצרכת לו (כלומר, שאינו מסופק בבעיא) ב'... לפיכך [הוא]
 שואל אותה ב'...
¹⁴²⁴ ראה שתא"י, עמ' 414, ד"ה מן מה.
¹⁴²⁵ תרגום: ממה שר' אומר... זאת אומרת...
¹⁴²⁶ למופע נוסף מסופק של הרישא ראה מה שהערתני בערך "מן מה דאמר ר'... הוי..." לדמאי כג
 ע"א שו' 17-18.
¹⁴²⁷ תרגום: ממה שר' יושב [ו]דורש... זאת אומרת...
¹⁴²⁸ תרגום: ממה שר' משיב את ר' (כלומר, משיב תשובה במשא ומתן לר') והוא מקבל ממנו.
¹⁴²⁹ תרגום: ממה שר' משיב על [שיטתו] של ר' שם. כלומר, מקשה על דברי ר'.
¹⁴³⁰ תרגום: ממה שר' שאל לר'.

- מן מה דר' תני מתניתן ופטר לה... הדא אמרה...¹⁴³¹ שבת ט א שו' 9-8.
- מן מה דרבנן מתיבין לר'... הדא אמרה...¹⁴³² עבודה זרה מ ג שו' 10-9.
- מן מה דתנ'... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתני... הדא אמרה....
- מן מה דתנא חד סב קומי ר' זעורה... הדא אמרה...¹⁴³³ סוכה נב ב שו' 36-34.
- **מן מה דתני... הדא אמרה...¹⁴³⁴ ברכות ג ג שו' 51-50; פאה יו ב שו' 64 (הדה); כלאים לב ד שו' 4; שביעית לו א שו' 16-15, לו ג שו' 27-26, שם שו' 37, לז ג שו' 7-6, לח ד שו' 55-54 (דתנ')¹⁴³⁵; תרומות מא א שו' 13-12 (מאן תחת מה), מה ב שו' 28-27 (הדה)¹⁴³⁶; מעשרות נ ד שו' 30-29; מעשר שני נב ג שו' 14; שבת ה ג שו' 51-50, שם שו' 52, טו א שו' 39-37, יז ב שו' 47 (ממה)¹⁴³⁷; פסחים לד ד שו' 19; יומא לט ד שו' 11-10, מ ג שו' 57-55; ראש השנה נח ב שו' 33-34¹⁴³⁸, שם שו' 35-34, נט ג שו' 32-31; יבמות ט א שו' 11-10 (הא! תחת מה וצ"ל: מא)¹⁴³⁹, שם שו' 32; נזיר נז ד שו' 10; בבא בתרא יו ג שו' 27-26 (ממה), שם שו' 29¹⁴⁴⁰.
- מן מה דתני... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתני... הדא אמרה....
- מן מה דתני... הוי...¹⁴⁴¹ כלאים כט ד שו' 51-52¹⁴⁴².
- מן מה דתני... מינה את שמע...¹⁴⁴³ יומא מא ד שו' 44.
- מן מה דתני בר קפרא... הדא אמרה...¹⁴⁴⁴ שבת יא א שו' 28-27; פסחים לז ג שו' 25-24; שקלים מז ב שו' 57 (מדתני!).
- מן מה דתני ר' חייא¹⁴⁴⁵ סוטה כג ד שו' 33.

- ¹⁴³¹ תרגום: ממה שר' שונה את משנתנו ופותר אותה... זאת אומרת... .
- ¹⁴³² תרגום: ממה שהחכמים משיבים את ר' (כלומר, מקשים על ר')... זאת אומרת... .
- ¹⁴³³ תרגום: ממה ששנה זקן אחד לפני ר' זעורה... זאת אומרת... וראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1011,
- סי' 29.
- ¹⁴³⁴ תרגום: ממה ששונה [התנא]... זאת אומרת... .
- ¹⁴³⁵ יש להשלים כאן את הקיצור "דתנ'" כ"דתני", כרגיל בביטוי זה בירושלמי, שלא כאהצו"י (סוף עמ' 88, ד"ה מן מה) שהשלים "דתנא".
- ¹⁴³⁶ ראה מה שהערתו להלן, ריש ערך "עשו".
- ¹⁴³⁷ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 211, ד"ה ממה דתני.
- ¹⁴³⁸ למופע הזה והבא אחריו ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 420, אות ט.
- ¹⁴³⁹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.
- ¹⁴⁴⁰ למופעים נוספים ע"ע: מן מה (!) הדא אמרה...; מן מה דתנינן... הדא אמרה....
- ¹⁴⁴¹ תרגום: ממה ששונה [התנא]... הו"ה (כלומר, נמצא)....
- ¹⁴⁴² אפשטיין הוסיף מדעתו עוד מופע של הרישא בשביעית לג ע"ד שו' 26 — ראה מבואות לסה"א, עמ' 424, הע' 7.
- ¹⁴⁴³ תרגום: ממה ששונה [התנא]... ממנו אתה שומע (כלומר, לומד)....
- ¹⁴⁴⁴ תרגום: ממה ששונה בר קפרא... זאת אומרת... .
- ¹⁴⁴⁵ תרגום: ממה ששונה ר' חייא.

מן מה דתנינן... הדא אמרה...

מן מה דתני (!) ר' חייא¹⁴⁴⁶ שבת יא א שו' 28 (ל"ג מן מה ד-) ¹⁴⁴⁷; פסחים לז ג שו' 25 (ל"ג מן מה ד-); שקלים מז ב שו' 58 (מדתני וצ"ל: תני, חייא).

מן מה דתני ר' חייא... הוי...¹⁴⁴⁸ כלאים כז ב שו' 33.

מן מה (!) דתני ר' חייא ב' ע"ע מה דתני ר' חייא ב'.

מן מה (!) דתני ר' חייא כרבנן ע"ע מתניתין כר', מן מה (!) דתני ר' חייא כרבנן.

מן מה דתני ר' יעקב בר סוסי ר' יוסה (!)... הדא אמרה...¹⁴⁴⁹ שבת ח ב שו' 37-38 (צ"ל: קומי ר' יוסה)¹⁴⁵⁰.

מן מה דתני ר' שמעון בן יוחאי¹⁴⁵¹ שבת ג ג שו' 42.

מן מה דתני שמואל (!) ע"ע מן מה דתני שמואל... הוי...

מן מה דתני שמואל... הוי...¹⁴⁵² שבת ו א שו' 51-52; עירובין כג ד שו' 12-13, כו ב שו' 42 (הוי ל!); ביצה סא ג שו' 29-30.

מן מה דתנינן¹⁴⁵³ מגילה עב ג שו' 8.

מן מה דתנינן... הדא אמרה...¹⁴⁵⁴ כלאים כט ב שו' 14; תרומות מב א שו' 36-37

(מה הן! תחת מן מה)¹⁴⁵⁵; מעשר שני נג א שו' 20; חלה נט ב שו' 60 (ממה), נט ד שו' 59;

שבת ו ד שו' 34 (דתנינן +תמן! וצ"ל: תבן¹⁴⁵⁶), טו ב שו' 50-51, שם שו' 55, יז א שו' 46;

(מה ל!; צ"ל: דתני)¹⁴⁵⁷, פסחים ל ב שו' 58; יומא לט ד שו' 1-2; שקלים מט א שו' 47;

כתובות כה ג שו' 52-54; נדרים לז ב שו' 51-52, לט ג שו' 54-55¹⁴⁵⁸.

¹⁴⁴⁶ תרגום (אחרי ההגהה): ר' חייא שונה.

¹⁴⁴⁷ הלשון כאן היא באשגרה מן הלשון "מן מה דתני בר קפרא... הדא אמרה..." (שם, שו' 27-28) דלעיל מינה, שהרי הדברים מפורשים כאן במשנת ר' חייא. והוא הדין למקבילות בפסחים ושקלים הרשומות להלן בפרק. וליברמן (תוכפ"ש, פסחא, ריש עמ' 648, ד"ה ובכ"ע) משלים במונה: "כלומר, [נישמענה] מן מה דתני ר' חייא". ולא נתכוון רבינו אלא לפרש כדי למעט בהגהה, שאין זה הסגנון הרווח בירושלמי. וראשון עיקר.

¹⁴⁴⁸ תרגום: ממה ששונה ר' חייא... הו"ה (כלומר, נמצא)...

¹⁴⁴⁹ תרגום (אחרי ההגהה): ממה ששונה ר' יעקב בר סוסי לפני ר' יוסי... זאת אומרת...

¹⁴⁵⁰ ההגהה שלי. ובמעשרות מט ע"א שו' 49: "והא תני רבי יעקב בר סיסיי", ותו לא. וכן הוא שם בכ"ר, עמ' 253א שו' 18 (ושם: "סוסי").

¹⁴⁵¹ תרגום: ממה ששונה ר' שמעון בן יוחאי. ולפירוש העניין ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 40, ד"ה ובקטע.

¹⁴⁵² תרגום: ממה ששונה שמואל... הו"ה (כלומר, נמצא)...

¹⁴⁵³ תרגום: ממה ששנינו.

¹⁴⁵⁴ תרגום: ממה ששנינו... זאת אומרת...

¹⁴⁵⁵ להגהה ראה כ"ר, עמ' 221א שו' 36.

¹⁴⁵⁶ ראה: תש"ק, עמ' 61, הע' 110a; ירוכ"פ, ריש עמ' 92, ד"ה מן מה; תוכפ"ש, בבא מציעא, עמ' 278,

הע' 43.

¹⁴⁵⁷ להגהות ראה המקבילה ביבמות ט ע"א שו' 10 (ושם: "מן הא דתני"). והיא הברייתא שהובאה קודם לכן, ע"ש ושם. ועל פי זה הגהתי כאן "דתני". ובדרך כלל אין הגהה זו הכרחית, שכן הירושלמי מצטט לעתים גם ברייתות ב"תנינן", כמו שהערתי בריש ערך "דתנינן".

¹⁴⁵⁸ למופע נוסף מסופק ע"ע מן מה (!)... הדא אמרה...

מן מה דתנינן... כמה דתנינן...¹⁴⁵⁹ ערלה סא ד ש' 28-30.
 מן מה דתנינן (!) ב'... אלא הדא אמרה (!), הדא היא הילכתא (!)... ע"ע מן מה
 דלא תנינן ב'... אלא הדא הילכתא, הדא אמרה....
 מן מה דתנינן תמן (!)... הדא אמרה... ע"ע מן מה דתנינן... הדא אמרה....
 מן מה דתנינתה¹⁴⁶⁰... ותנתה ר' חייא רובה... הדא אמרה...¹⁴⁶¹ שבת ג א ש' 18-19.
 מן מה ש'... אתה יודע... ע"ע ממה ש'... אתה יודע....
 מן מודע לך ע"ע מאן מודע לך.
 מן מלתיה חזר ביה¹⁴⁶² ערלה סא א ש' 35.
 מן מקיים ר' טעמיה דר' ע"ע מה מקיים ר' טעמיה דר'.
 מן מר (!)... כמן דמר... ומן דמר... כמן דמר... ע"ע מאן דאמר... כמאן דאמר...
 מאן דאמר... כמאן דאמר....
 מן מתניתא ע"ע מן מתניתא.
 מן מתניתא¹⁴⁶³ מעשר שני נג ג ש' 8; ביצה סג ב ש' 33 (מתניתא); מועד קטן פב ב
 ש' 5 (מתניתא); יבמות ה ג ש' 30; נזיר נב ג ש' 13.
 מן מתניתא יליף לה ר' ע"ע מן מתניתא יליף לה ר'.
 מן מתניתא ע"ע מן מתניתא.
 מן מתניתא יליף לה ר'¹⁴⁶⁴ סוכה נא ד ש' 38; מועד קטן פב ב ש' 2; נזיר נב ג ש' 9
 (מתניתא, יליף).
 מן קושיי פתרינ ההין קרייא¹⁴⁶⁵ חלה נז ד ש' 32.
 מן קושיי מדמו לה רבנין ל-¹⁴⁶⁶ כתובות כה ד ש' 52.

¹⁴⁵⁹ תרגום: ממה ששנינו... כמו ששנינו... כלומר, כאילו שנינו.
¹⁴⁶⁰ הנוסח כאן במגילת סתרים לרב נסים גאון, הוא, ככל הנראה: "דתנינן" — ראה אפשטיין,
 מחקרים, ב, א, עמ' 612, עמוד א' ש' 8. וראה שם, הע' 8.
¹⁴⁶¹ תרגום: ממה ששנינו אותה... ושנה אותה ר' חייא הגדול... זאת אומרת....
¹⁴⁶² תרגום: מדבריו חזר בו. כלומר, "מדברי חזקיה עצמו מוכח שחזר בו" (שתא"י, עמ' 133, ד"ה
 א"ר יונה).
¹⁴⁶³ תרגום: מן המשנה.
¹⁴⁶⁴ תרגום: ממשנתנו למד אותה ר'. ויתכן גם לתרגם: לומד אותה ר'.
¹⁴⁶⁵ תרגום: פותרים את הפסוק הזה בקושי. והפסוק הזה הוא: "ראשית עֲרֹסְתְּכֶם חלה תרימו
 תרומה" (במדבר טו, כ). וטעם הקושי, שהפסוק לא אמר: "ראשית חלה תרימו", שאז אפשר לפרש בשופי
 את "ראשית" כתרומה, אלא "ראשית עריסתכם". והמפרשים נדחקו. וליברמן רשם את כל המופעים
 של הביטוי "מן קושיי" כאן ובערכים הבאים (חוץ מן המופע שבפסחים) בעל הירושלמי, עמ' 48, ערך
 מן קושיי, ובידכ"פ, סוף עמ' 210, ד"ה א"ר יוסי (וגם שם לא רשם את המופע שבפסחים, מכיוון שהסוגיא
 כולה כפולה במסכתות שבת ופסחים). ולדיון בביטוי ראה מוסקוביץ, מינוח, עמ' 352 ואילך (אני מפנה
 לדיון ולא למסקנות).
¹⁴⁶⁶ תרגום: מן [ה]קושיי מדמים אותה (כלומר, את העניין) החכמים ל-. כלומר, מחמת הקושי.
 והקושי הוא ההבדל שמבדיל ר' ינאי בין ראו אותו פורש מציפורי ובוועל, שאומרים "חזקה פסול ששם
 בעל", אף על פי שרוב העיר הם אנשים כשרים המשיאים לכהונה, לבין ה"נמצא", כלומר, שמצאו אשה

מן קושיי מקשי לה ר' 1467 שבת יז ב שו' 30¹⁴⁶⁸; עירובין כב ד שו' 48 (קשויו) 1469;
פסחים לג ד שו' 12 (מין) 1470.
מן קרייא (!) ע"ע מן הדין קרייא.
מן קשווי (!) מקשי לה ר' ע"ע מן קושיי מקשי לה ר'.
מן רב חיילה מתבה יתיב 1471 **כתובות** לג ג שו' 3.
מן שיטתיה ע"ע בפירוש שמעתנה מן ר' או מן שיטתיה.
מן שמועה 1472 **מעשר שני** נג ג שו' 8; **ביצה** סג ב שו' 32; **מגילה** עד ב שו' 1. ועיין עוד
 ערך תמן אמרין, ולא ידעין מן מה שמועה (תמן = בבל).

שנאנסה בציפורי, כמו המעשה בתינוקת שנאנסה (משנה שם, פ"א מ"ו), שהולכים בה אחר אותו רוב ומכשירים אותה לכהונה (והם הם דבריו בבבלי שם, טו ע"א לפי פשוטם: "נבעלת בקרנות כשרה לכהונה אבל פירש אחד מציפורי ובעל הולד שתוקי"). והמאמר "ובנמצא הולכין אחר הרוב" נשמט לעיל בשורה 38 מסוף דברי ר' ינאי. והם הם דברי הק"ע ח ע"ב, ד"ה מן קושיי. ואולם עצם דימוי טומאת עריות לטומאת שרצים ולהפך, אין בו שום קושי. ובריינתא מפורשת היא: "שאלו את בן זומא מפני מה ספק רשות היחיד טמא אמר להם סוטה מה היא לבעלה" וכו' (תוספ' טהרות, פ"ו הי"ז, עמ' 667; והובאה בירושלמי סוטה פ"א ה"ב, טז ע"ג שו' 32 ואילך; וראה עוד שם פ"ד ה"ה, יט ע"ד שו' 11 ואילך). ותיצו את הקושי על ידי השוואת המקרה של מי שראו אותו פורש מציפורי ובעל לבריינתא של "תשע צפרדעים [ו]שרץ אחד ברשות היחיד" (שם, שו' 52). שכשם שאנו אומרים שם שאם פירש אחד מהם בפנינו לרשות הרבים וחזר לרשות היחיד הנוגע בו ספיקו טמא, כך הפורש מציפורי ובעל ב"קרונה של ציפורין" (להלן, שם, שו' 61) — במקום "ששניהן יכולין להתייחד" (שם, שו' 62) — "כמאן דהוא רשות היחיד" (שם, שם), וספקו טמא. וטעם הדבר כדברי ר"ש בטהרות פ"ה מ"א: "ויש לפרש דפירש היינו שפירש בפנינו שנוולד הספיקא במקום הקביעות לפיכך נידון כמחצה על מחצה" (סד"ה ר"ע מטמא). לעומת זאת, המעשה בתינוקת שנאנסה ונמצאה אחר האונס בקרונה של ציפורי, אף על פי שבעל ברשות היחיד, כיוון שלא ראו אותו פורש ובעל אנו הולכין בו אחר הרוב, ולכן הכשירו בו את התינוקת לכהונה. אמנם גם דין השרצים שבבריינתא תמוה הוא, כדברי רב חסדא: "ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם" (שם, שו' 55), אבל מכל מקום מצאנו בה סיוע לדברי ר' ינאי. ועוד, שעליה אומר ר' אימי: "ברוך שבחר בהם ובדבריהם" (שם, שו' 56).

ולעניין קרונה של ציפורי: אמנם שמואל קליין סבור שקרונה של ציפורי היה מחוץ לציפורי (ראה ש' קליין, ארץ הגליל, ירושלים תשכ"ז, עמ' 93, ד"ה הספקת המים), אבל אני סובר כדעתו של פינליש "כי המעין היה בתוך העיר" (רצ"מ פינליש, דרכה של תורה, וינה 1861, עמ' 54), שכך מלמדת סוגיית הירושלמי, עי"ש. כלומר, שהמעין היה בתוך חומותיה של ציפורי, אבל במרחק מה מבתי היישוב.

¹⁴⁶⁷ תרגום: מן [ה]קושי [ש]מקשה אותה ר'. כלומר, "מחמת רוב הקושי שבשאלה... הוא אומר" (ירוכ"פ, סוף עמ' 210, ד"ה א"ר יוסי). ועיין בהערה הבאה.

¹⁴⁶⁸ אפשטיין נקט דרך אחרת בפירוש ביטוי זה כאן ובמקבילה בפסחים הרשומה להלן: "זו מן הקושיות שהקשה אותן רבי ינאי, ותיירץ" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 312); ובפירוש הביטוי בעירובין כתב: "מן הקושיות שהקשה ב'ק' על משנתנו" (שם, עמ' 289, סוף הע' 3 [עמ' 288]). רצ"ע.

¹⁴⁶⁹ ההגהה "קושיי" על פי כ"ל (עמ' 409 שו' 27).

¹⁴⁷⁰ הלשון כאן בכ"ל: "מן" (עמ' 463 שו' 15), והכתיב המלא "מין" בד"ו הוא מעשה ידי המדפיס.

¹⁴⁷¹ תרגום: מי [ש]גדול כוחו להשיב שישב! (כלומר, שיקשה!). וראה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 616, ד"ה בירושלמי (והוא העתיק שם: "חיילה"!).

מן תמן¹⁴⁷³ **סנהדרין** כו ד שו' 55. ועיין עוד ערך כולה מן תמן (כולה = כל הדינים).

מן תנא ע"ע מאן תנא.

מן תרין (!) מילין לא דמיא... ל-... ע"ע מן תרתין מילין לא דמיא... ל-....

מן תרין עובדוי דר' אנו ילפין¹⁴⁷⁴ **שביעית** לו ב שו' 56; **גיטין** מג ג שו' 22.

מן תרתין מילין לא דמיא... ל-...¹⁴⁷⁵ **פסחים** לב א שו' 4, שם שו' 26 (תרין), דמיא.

מנא ע"ע מנן.

מנא לה ע"ע מנן ליה.

מנא ליה ע"ע מנן ליה.

מנא לך ע"ע מנן לך.

מנא לך הדא¹⁴⁷⁶ **נדרים** מא ב שו' 55.

מנא לר' ולר'¹⁴⁷⁷ **יבמות** ז ב שו' 59.

מנה את ר"ש (!) ע"ע מינה את שמע.

מנו¹⁴⁷⁸ **ברכות** יד א שו' 6 (מנין)¹⁴⁷⁹; **תרומות** מ ב שו' 56, שם שו' 58 (מאן הוא);

תענית סד ב שו' 8; **חגיגה** עז ב שו' 10 (מנין); **כתובות** כח ב שו' 40 (מנין); **גיטין** מח ד

שו' 15 (מנין)¹⁴⁸⁰; **נזיר** נו ד שו' 14; **בבא קמא** ב ב שו' 38 (ומאן הוא), ה ג שו' 38 (מאן

הוא); **נדה** נ ד שו' 43, שם שו' 47.

מנו (= מי הוא [התנא]) **שבת** ב ג שו' 39; **פסחים** לד ג שו' 34; **מועד קטן** פא א שו' 47,

שם שו' 50; **הוריות** מו ב שו' 1 (מנין)¹⁴⁸¹, שם שו' 4 (מנין)¹⁴⁸².

מני (= מי היא)¹⁴⁸³ **פאה** יו ד שו' 53; **תרומות** מא ד שו' 15; **שבת** ב ג שו' 8; **פסחים** לד

ג שו' 36; **כתובות** כה ד שו' 15! (2x; נראה לי שצ"ל בכולם: מנו, כלומר, מי הוא התנא)¹⁴⁸⁴.

מני (= ממני) ע"ע אין מני.

¹⁴⁷² תרגום: משמועה.

¹⁴⁷³ תרגום: משם.

¹⁴⁷⁴ תרגום: משני מעשיו של ר' אנחנו לומדים.

¹⁴⁷⁵ תרגום: בשני דברים לא דוקה... ל-....

¹⁴⁷⁶ תרגום: מניין לך זאת? כלומר, לנהוג כך בנודר לשם התרת הנדר, עיי"ש.

¹⁴⁷⁷ תרגום: מניין לר' ולר'?

¹⁴⁷⁸ תרגום: מי הוא?

¹⁴⁷⁹ להגהה ראה המקבילה בתענית סד ע"ב שו' 8 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹⁴⁸⁰ ההגהה על פי המקבילה בניה נ ע"ד שו' 43 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ. ונראה, שיש כאן אשגרת

מונת. וצ"ע.

¹⁴⁸¹ להגהה ראה הוריות הנספחת לבבלי, יו ע"ד שו' 5.

¹⁴⁸² להגהה ראה הוריות הנספחת לבבלי, יו ע"ד שו' 8. ולמופעים נוספים מסופקים עיין בערך

הבא.

¹⁴⁸³ כלומר, של מי היא המשנה או ההלכה.

¹⁴⁸⁴ ואמנם, במופע שבתרומות דלעיל מגיה אפשטיין: "מנו" — ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 1156.

כלומר, מי הוא התנא. והוא הדין לשאר המופעים.

מני (!) ע"ע מנו.

מני (!) מתנית' ע"ע כיני מתניתא.

מני (!) מתניתה ע"ע כיני מתניתא.

****מניין ברכות** ד ג ש' 34, ו ב ש' 37, שם ש' 38, שם ש' 40, ח א ש' 16, שם ש' 18, שם ש' 20, ח ג ש' 8, ט ב ש' 38¹⁴⁸⁵, שם ש' 56, שם שם, יג ד ש' 6; **פאה** טו ד ש' 57, שם ש' 59, שם ש' 60, יו א ש' 13, יח ד ש' 14; **כלאים** כז ב ש' 16; **תרומות** מא ב ש' 9; **מעשר שני** נו ג ש' 39; **ערלה** סב א ש' 4, סב ד ש' 9; **ביכורים** סד ד ש' 54, שם ש' 56, שם ש' 58; **שבת** י ד ש' 35; **עירובין** כו א ש' 28; **פסחים** ל ב ש' 58, לא ד ש' 45, שם ש' 48 (2x), שם ש' 51, שם ש' 54, לד ג ש' 63, לד ד ש' 18, לו ג ש' 39; **שקלים** מז ג ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 36; **ראש השנה** נו ג ש' 1, נו ד ש' 45, שם ש' 59, שם ש' 60; **תענית** סה ג ש' 19, שם ש' 21, שם ש' 23, סו ג ש' 22, שם ש' 29, שם ש' 32, שם ש' 33, שם ש' 34, שם ש' 35; **מגילה** עא ב ש' 41, עב ב ש' 31 (מנין)¹⁴⁸⁶, שם ש' 32, שם ש' 35, עב ג ש' 44; **חגיגה** עט ב ש' 18, עט ד ש' 34, שם ש' 38; **מועד קטן** פג ב ש' 9, שם ש' 25, שם ש' 28, שם ש' 38; **יבמות** ב ב ש' 31, שם ש' 32, יא ד ש' 24, שם ש' 26, יב ב ש' 47; **סוטה** כ ב ש' 43; **נזיר** נד ג ש' 58, שם ש' 59, נז ד ש' 9; **קידושין** נח ב ש' 23, שם ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 30, סא א ש' 28, סה ב ש' 27, שם ש' 29, שם ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 45, שם ש' 46, שם ש' 48; **בבא קמא** ב א ש' 18, ב ג ש' 5; **סנהדרין** כא ג ש' 33, שם ש' 34, כד ב ש' 48¹⁴⁸⁷, כד ד ש' 19 (2x), שם ש' 21 (2x), שם ש' 22, שם ש' 24 (2x), שם ש' 25, כה א ש' 1 (2x), שם ש' 2, שם ש' 4, שם ש' 6, שם ש' 10, שם ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 32, שם ש' 39 (2x), שם ש' 40, כה ב ש' 10 (2x), שם ש' 14, שם ש' 48 (ול"ג)¹⁴⁸⁸, שם ש' 49, שם ש' 50 (2x), שם ש' 63, כה ג ש' 27 (2x), שם ש' 28 (מנין), שם ש' 43, שם ש' 44 (2x), שם ש' 47 (2x), כו ב ש' 7, שם ש' 8, כו ד ש' 41, ל א ש' 7, שם ש' 13, שם ש' 14; **שבועות** לג א ש' 40, לד ד ש' 3, לה א ש' 26, שם ש' 27, שם ש' 28, שם ש' 29, לה ב ש' 45, שם ש' 53; **הוריות** מו ד ש' 15¹⁴⁸⁹.

¹⁴⁸⁵ עיין מבואות לסה"א, עמ' 359, ט ע"ב, ש' 38; שם, הע' 17.

¹⁴⁸⁶ הנוסח כאן בכ"ל: "מניין" (עמ' 662 ש' 37), והסדר שינה.

¹⁴⁸⁷ מן המופע הזה עד המופע בדף כו ע"ב ש' 8 (וכן המופעים דלהלן ל ע"א ש' 7-14), ישנם מופעים רבים שאני מסופק בהם שמא הם מופעים תנאיים שהובאו לירושלמי מבריייתות שאינן ידועות לנו, אבל מכיוון שאין הדברים ניתנים להכרעה הבאתי אותם כאן בסתם. ואמנם כבר העיר היגר: "וכן יש להעיר ע"ד הבריייתות שהבאתי מסנהדרין פ"ז, והנמצאות בשנויים חשובים בספרא, קדושים, פרק ט' והלאה, בענין עריות, אזהרות, ועונשים וכו'. שהנה אולי הן הבריייתות העקריות של הספרא של הפרקים ההם, כיון שהפרקים שלפנינו בספרא שם כידוע הם הוספות מאוחרות" (היגר, ז, עמ' 300, ד"ה ומצינו).

¹⁴⁸⁸ המופע נמוך על ידי שתא"י, עמ' 523, סד"ה השתחה.

¹⁴⁸⁹ אמרו בשקלים בכ"ל: "מלח מנין" (עמ' 544 ש' 24), ונמחקו שתי מילים אלה בטעות על ידי המגיה, ואינן בד"ו נ ע"א ש' 28 — ראה מהד' האקדמיה, עמ' 626 ש' 30. אבל "מנין" כאן אינה מונח, אלא הכוונה בה מניין מביאים מלח מכאן ואילך אחרי שכל המים המלוחים הפכו למתוקים.

מניין ע"ע מיניין.

מניין... ברכות ב ג ש' 30 (ו-), שם ש' 33 (ו-), ח ב ש' 10, יב ב ש' 16; פאה טו ג ש' 61¹⁴⁹⁰; שביעית לה א ש' 39, שם ש' 48; מעשר שני נו ג ש' 39; יומא מ ב ש' 29 (ו-); שקלים מח ב ש' 56; סוכה נד א ש' 8; מגילה עב א ש' 16, עב ג ש' 30 (ומניין₁); יבמות ה ד ש' 2, יב ב ש' 47; סוטה יח ב ש' 6; נזיר נו ג ש' 29; קידושין ס ד ש' 27, סא א ש' 63; סנהדרין כא ב ש' 10.

מניין (!) דכתיב... כמי ש'... ע"ע מכיון דכתיב... כמי ש'....

****מניין ל' ברכות ו א ש' 1, ז ב ש' 59, יא ג ש' 11; פאה יז ד ש' 20, יט ג ש' 16; תרומות מה ב ש' 10 (ומנין); מעשר שני נה ד ש' 39; ביכורים סד ד ש' 34; שבת ב ד ש' 7 (ומנין), שם ש' 12, שם ש' 25, ט ב ש' 52; עירובין כא ד ש' 5 (א2; ו-); פסחים לד ג ש' 61, לז ב ש' 60; יומא לח ג ש' 7, לט ד ש' 25, שם ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 33, מא ד ש' 63, מד א ש' 46; שקלים מו א ש' 21; סוכה נא ד ש' 48, שם ש' 52, נב א ש' 2; תענית סז ב ש' 260, סז ג ש' 10 (ו-); מגילה עד ד ש' 41; מועד קטן פ ב ש' 61 (ו-), פב ג ש' 29, פג א ש' 15 (ו-); יבמות ג ד ש' 27, ה ד ש' 5; סוטה כג ג ש' 8; גיטין מט ד ש' 10 (ו-); נזיר נז ג ש' 52; קידושין ס ג ש' 59; בבא קמא ד ג ש' 18 (ו-); בבא מציעא ח ב ש' 39; בבא בתרא יג ד ש' 27, יז ג ש' 1 (ו-); סנהדרין כ ב ש' 12 (ו-), כא ג ש' 46 (ו-), כב ג ש' 44, שם ש' 48 (ו-), שם ש' 51, כה ב ש' 30; שבעות לה ב ש' 58 (ו-); הוריות מה ג ש' 43; נידה נ א ש' 33.**

מניין ליתן את האמור בזה ואת האמור בזה ברכות יא א ש' 47 (ו-); מגילה עד ד ש' 58; עבודה זרה מד א ש' 27 (ו-), לזה תחת בזה₂, לזה תחת בזה₄).

מניין לר' גיטין מו ג ש' 32¹⁴⁹¹.

מניין לרבנן שבת יא ד ש' 23¹⁴⁹²; עבודה זרה מג א ש' 56 (ומה הן; וצ"ל: מהן [= מן הן], לרבנן).

¹⁴⁹⁰ ראה כ"ץ, א, עמ' 177, הערה לשורה 72. וצ"ע.

¹⁴⁹¹ שתא"י (עמ' 417, ד"ה מניין) מגיה כאן: "ולית לר'". אבל ליברמן (תוכפ"ש, כתובות, עמ' 370,

ש' 7-8) מביא את המאמר ללא הגהה.

¹⁴⁹² לנוסח המופע כאן בכ"ל עיין: מבואות לסה"א, עמ' 517, יא ע"ד ש' 23; ירוכ"פ, עמ' 159, ד"ה מניין. וראה מהד' האקדמיה, עמ' 418 ש' 21. ואפשטיין קבע (ומבואות לסה"א הנ"ל, שם, הע' 3) שהעיקר כמו במקבילה בעבודה זרה (הרשומה לקמן בערך: "מה הן"), ולא פירש. וליברמן הגיה "מהן" על פי המקבילה בעבודה זרה, ופירש: "ופירושו הוא באיזה אופן צריך לנבל אותו" (שם). וטעמו, כנראה, מכיוון שכבר פירשה הגמרא לעיל בסמוד מניין לנו "נבליהו" הן לשיטת החכמים הן לשיטת ר' עקיבא: "מה מקיימין רבנן טעמא דר' עקיבא תעב תתעבנו צאיהו נבליהו. מה מקיים ר' עקיבא טעמון דרבנן שקץ תשקצנו שקציהו נבליהו" (שם ש' 21-23). כלומר, שבעלי המחלוקת דורשים את הפסוק בדברים ז', כ"ה, כל אחד לשיטתו ללימוד זה. אבל לשון הגמרא כאן קשה גם לגירסתו ולפירושו. שהרי כבר נתבאר שגם לר' עקיבא יש לנבל אותו, ומדוע מדיגשה הגמרא: "לרבנן"? ועוד, שלהלן אמרו: "מה מקיים רבי עקיבא צא תאמר לו" וכו' (ש' 29), והרי גם ר' עקיבא מודה לחכמים בדרשה זו של הפסוק הזה.

לכן, מחמת הקשיים האלה, נראה לי שנצטרפו כאן שתי סוגיות: הראשונה סוגיית שבת פ"ט ה"א, והשנייה סוגיית עבודה זרה פ"ג מ"ח. וסוגיית שבת מסתיימת בשורה 23 בדברים שהבאתי לעיל וכלומר,

****מניין ש- ברכות ד ד ש' 4, שם ש' 6 (ו-), ט ב ש' 8 (ו-), י א ש' 6 (ו-), יב ג ש' 38, יד ג ש' 18 (ומנין); פאה יח ג ש' 32 (ו-), יח ד ש' 10, כ ב ש' 45; כלאים לא ב ש' 77, לא ד ש' 38, שם ש' 53; שביעית לד א ש' 4, שם ש' 21, לח ב ש' 8, שם ש' 10, שם ש' 11; תרומות מא ב ש' 12, מב ד ש' 58, שם ש' 62; מעשרות נ א ש' 44; מעשר שני נג ב ש' 3, שם ש' 26 (ומנין), שם ש' 33, נו א ש' 35, נו ג ש' 40; חלה נז ג ש' 50, נז ד ש' 30, שם ש' 31, נח א ש' 55, ס ב ש' 5; ערלה סא ד ש' 30, סב א ש' 22; שבת ב ב ש' 12, ד ג ש' 55 (ו-), ז ג ש' 26 (ו-), י ב ש' 26 (ו-), יב א ש' 62; עירובין כ ד ש' 30 (ו-), כב ד ש' 25 (ו-); פסחים ל ג ש' 53, שם ש' 54, ל ד ש' 59, לא ד ש' 43, לב א ש' 30, שם ש' 51, לו א ש' 23 (2x); יומא לח ד ש' 18 (ו-), שם ש' 21, שם ש' 23 (ו-), לט ד ש' 29, מ ב ש' 26 (ו-), מב ד ש' 11¹⁴⁹³, מד ד ש' 35, מה א ש' 2, שם ש' 26 (ו-), שם ש' 27, מה ב ש' 23¹⁴⁹⁴, שם ש' 16; שקלים מו א ש' 39, שם ש' 40, מו ד ש' 31; ביצה ס ד ש' 46, סא ד ש' 7 (ו-); תענית סג ד ש' 7 (ו-), סד ג ש' 48, סז א ש' 28 (ו-), שם ש' 31 (ו-), סז ד ש' 57, שם ש' 58; מגילה עב א ש' 61, שם ש' 63, עב ב ש' 1, עג ב ש' 58, עג ג ש' 2; חגיגה עו א ש' 33, עו ב ש' 47 (ו-); מועד קטן פב ג ש' 33 (ו-), פב ד ש' 9 (ו-), פג ג ש' 20; יבמות ב ג ש' 54, ח ב ש' 50, יא א ש' 28 (ו-), שם ש' 30 (ו-), יא ד ש' 18, שם ש' 20; סוטה יח ב ש' 22, יח ג ש' 42, שם ש' 51, שם ש' 55, יט ד ש' 11 (ו-), שם ש' 25, כ א ש' 27 (ו-), כ ג ש' 3 (ו-); כתובות לו ב ש' 39 (ו-); נדרים לט ג ש' 31 (ו-), מ ג ש' 27 (ומנין), מב ג ש' 34,**

עד "שקציהו נבליהו". נמצא, לפי סוגיא זו, שהפסוק בדברים ז', כ"ו, הוא המקור ללימוד "נבליהו" לדעת הכל. ואילו הסוגיא השנייה, זו של עבודה זרה, מתייחסת למשנתנו שם, שבאו בה שני פסוקים: זה של דברים הנ"ל, ו"צא תאמר לו" של ישעיהו ל', כ"ב. ולשון המשנה שם: "אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ שנאמר שקץ תשקצנו וגו'". רבי עקיבא אומר כנדה שנאמר תזרם כמו דוה צא תאמר לו. מה הנידה מטמא במשא אף עבודה זרה מטמא במשא" (פ"ג מ"ח). נמצא שהחכמים דורשים את הפסוק: "שקץ תשקצנו", ואילו ר' עקיבא את הפסוק: "תִּזְרֹם כְּמוֹ דּוֹה" וכו'. וסוגיא זו התחילה כנראה בדיוק במילים שמסתיימת בהן סוגיית שבת: "[מה מקיים ר' עקיבא טעמון דרבנן שקץ תשקצנו שקציהו נבליהו]". ומכיוון שמשפט התפר הזה שבין הסוגיות כפול, השמיטוהו המעתיקים, כי חשבו אותו לדיטוגרפיה. ועל זה שאלו כהוגן: "מניין (או כגירסת עבודה זרה אחרי תיקונה: "מהן", כלומר, מן הן — ראה תרומות מד ע"א ש' 53: "ולית אתון אמרין מהן". ועיין עוד ערך "מנן"; והיא היא) לרבנן נבליהו" (וכסגנון זה בגיטין מו ע"ג ש' 32: "מניין לרבי עקיבא"). וענו מה שענו, שהם למדים זאת מהסיפא של אותו פסוק של ר' עקיבא. וחזרו לשאול בהמשך: "מה מקיים רבי עקיבא צא תאמר לו" (שו' 29; וגירסא זו עיקר, ולא המקבילה בעבודה זרה הגורסת: "מה מקיימין רבנן צא תאמר לו" [מג ע"א ש' 61], שהרי כבר פירשו פסוק זה לשיטתם). וענו מה שענו. ועדיין שאלה אחת לא נשאלה: מה מקיימין רבנן טעמיה דר' עקיבא תזרם כמו דוה. אלא שלא ראו מקום לשאלה זו, מכיוון שאין פסוק זה אלא דברי קבלה, ולא ראו ללמוד ממנו דין ממש לעניין עבודה זרה. ובבבלי שבת פב סע"ב אמרו בעניין זה: "רבנן למאי הלכתא איתקש לנדה מה נדה אינה לאברים אף ע"ז אינה לאברים".

¹⁴⁹³ המופע הזה נכלל על פי אפשטיין, מבואות לסה"ת, עמ' 679, סי' 11, ד"ה בירוש'. והספק הוא שמא הוא בכל זאת תנאי.

¹⁴⁹⁴ ראה אהצו"י, עמ' 95, ד"ה מנין. וראה תוספ' שבת, פ"ח ה"ל, עמ' 35. וצ"ע.

****מניין ש' (המשך)** שם שו' 36, שם שו' 37; **נזיר** נה ג שו' 21; **קידושין** נח ג שו' 8, נט ד שו' 140, ס ג שו' 14 (ו-), סא א שו' 226, סב א שו' 34, סד א שו' 57, סו א שו' 52 (ו-); **בבא קמא** ב ג שו' 3 (ו-); **סנהדרין** כא ב שו' 59 (ו-), כא ג שו' 27 (צ"ל: מיכנ¹⁴⁹⁵), שם שם (ו-), שם שו' 29 (ו-), שם שו' 30 (ו-), שם שו' 37 (ו-), שם שו' 39 (ו-), כב ב שו' 16 (ו-), שם שו' 34 (ו-), כה ג שו' 18, כו ד שו' 50, שם שו' 51 (ל"ג)¹⁴⁹⁶, שם שו' 52, שם שו' 53; **מכות** לא ד שו' 49 (ו-), לב א שו' 23 (ו-); **שבועות** לב ג שו' 46 (ו-), לב ד שו' 18 (ו-), לה ב שו' 40 (ו-), שם שו' 41 (ו-), שם שו' 43 (ו-), שם שו' 48 (ו-), שם שו' 50, שם שו' 51 (ו-); **עבודה זרה** לט ד שו' 62 (ו-), מג א שו' 62 (צ"ל: מיכנ¹⁴⁹⁷); **הוריות** מז ד שו' 23 (ו-), שם שו' 26 (ו-), שם שו' 28 (ו-); **נדה** נ א שו' 36 (ו-)¹⁴⁹⁸.

מנין ע"ע מניין.

מנין ל' ע"ע מניין ל'.

מנין (! ליה) ע"ע מנן ליה.

מנין ש' ע"ע מניין ש'.

מנלן¹⁴⁹⁹ **יבמות** ח ד שו' 60; **נדרים** לו ג שו' 1500²²; **קידושין** נט א שו' 21; **סנהדרין** כב ב שו' 9, שם שו' 13; **שבועות** לה ג שו' 10.

מנן¹⁵⁰¹ **פאה** כ ד שו' 52 (מנא); **תרומות** מד א שו' 53 (מהן), שם שו' 54 (מהו! וצ"ל: מקהן)¹⁵⁰², שם שו' 56 (מיניהן! וצ"ל: מין [= מן] קהן)¹⁵⁰³, מה ב שו' 16 (מינין; צ"ל: אנן)¹⁵⁰⁴;

¹⁴⁹⁵ ההגהה על פי המקבילה בשבועות לה ע"ב שו' 39.

¹⁴⁹⁶ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

¹⁴⁹⁷ ההגהה על פי המקבילה בשבת יא ע"ד שו' 30.

¹⁴⁹⁸ למופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהערת בערך "מהו ש'" לסוטה יו ע"ב שו' 37. ולא כללתי את המופע שבסנהדרין כג ע"ב שו' 41, לפי שהוא תנאי, לדעתי. והלשון שם: **"ומניין** שכיפר לו וידויו **שנ'** ובני זרח" וכו'. הרישא היא ספק ציטוט ממשנתנו שם פ"ו מ"ג ספק לשון ברייתא — ראה בבלי סנהדרין מד ע"ב, ועיין תוספ' שם, פ"ה סה"ה, עמ' 429. והנוסח בקטע שלי: "ומנין שכפר לו ודויו ובני זרח" וכו' (ראה קטע עסיס, עמ' 73 שו' 11). בין כך ובין כך, המינוח כאן הוא תנאי. והוא הדין לסיום הקטע: **"וכי איני יודע** שהן חמשה. **אלא מלמד** שאף עכן יש לו חלק לעתיד לבוא" (ושם, שו' 43). עיין בתוספתא סנהדרין הנ"ל, ובקטע שלי שם, שו' 14. לכן כל המונחים שבקטע זה לא נכללו ברשימה מחמת היותם תנאיים.

¹⁴⁹⁹ תרגום: מניין לנו?

¹⁵⁰⁰ הנוסח כאן הוא נוסח ההגהה שבין השורות בכי"ל (עמ' 163 שו' 18). והנוסח שם לפני ההגהה: "ואין? לא". ובמהד' האקדמיה (עמ' 1019 שו' 8) קרא אליצור: "אין לא", וברור שצריך לומר: "מנן לה" (= "ליה"). אלא שבכי"ל הגיהו שלא בדקדוק על פי הלשון השגור במקומות אחרים.

¹⁵⁰¹ תרגום: מניין?

¹⁵⁰² ראה המופע הקודם.

¹⁵⁰³ ראה מבואות לסה"א, עמ' 450, מד ע"א, שו' 60; שם, הע' 6.

¹⁵⁰⁴ ראה מה שכתבתי במבוא, עמ' מב, ד"ה למשל ואילך, על המופע הזה ועל המופע המקביל לו בהוריות מה ע"ג שו' 50 הרשום להלן, ע"ש.

מנן (המשך) **יומא** מד ד ש' 46 (אן מן; צ"ל: מן אן?¹⁵⁰⁵); **חגיגה** עז ב ש' 52 (מן הן); **כתובות** כח ד ש' 38; **עבודה זרה** מג א ש' 56 (מה הן; וצ"ל: מְהָן [= מן הן]); **הוריות** מה ג ש' 50 (מינן; צ"ל: אַנְהוּ?¹⁵⁰⁶). ועיין עוד ערך מן הן מייתי לה ר'.
מנן אילין מיליא ע"ע מנן אילין מיליא.
מנן אילין מיליא¹⁵⁰⁷ **שבת** ז ב ש' 59, ט א ש' 14 (מטאלין; תחת מנן אילין)¹⁵⁰⁸;
כתובות כח ב ש' 17 (מיליא).
מנן אית ליה¹⁵⁰⁹ **ערלה** סג א ש' 42.
מנן אנן משכחין¹⁵¹⁰ **קידושין** נח ד ש' 52.
מנן ליה¹⁵¹¹ **שבת** יז א ש' 31; **פסחים** לד ב ש' 31 (מנין!);¹⁵¹² **יבמות** ט ב ש' 6, יא ד ש' 37; **כתובות** ל ב ש' 11 (מנא, לה), שם ש' 13 (מנא, לה); **סנהדרין** כא ג ש' 57, כו ד ש' 42 (מנא); **הוריות** מו ג ש' 54, שם ש' 55 (ול"ג)¹⁵¹³, שם ש' 57¹⁵¹⁴.
מנן לך¹⁵¹⁵ **שקלים** מז א ש' 6; **כתובות** כט ב ש' 34 (מנא). וע"ע הדא מנן לך.
מנן לר'¹⁵¹⁶ **נדרים** מא ד ש' 36.
מנן שמיע לך (!) הדא מילתא¹⁵¹⁷ **קידושין** סג א ש' 13 (צ"ל: שמע רבי [= מורי])¹⁵¹⁸.
מנן שמע רבי הדא מילתא (רבי = מורי)¹⁵¹⁹ **דמאי** כב ב ש' 5; **פסחים** לב ב ש' 57;
ביצה ס ב ש' 11 (מן הן, רב!¹⁵²⁰); **יבמות** ו א ש' 39 (מילתה); **גיטא** מט ב ש' 13.
מנן שמע רבי הדא מילתה ע"ע מנן שמע רבי הדא מילתא (רבי = מורי).

- ¹⁵⁰⁵ להגהה ראה ק"ע, לט סע"א, ד"ה ה"ג א"ל מן.
¹⁵⁰⁶ בבבא מציעא ט ע"ד ש' 60 בא: "מנן באילין לסוטיא". פירוש: מה נן (כלומר, מה אני) — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 153, ש' 105-106, ואינה עניין למונח שלנו.
¹⁵⁰⁷ תרגום: מניין הדברים האלה? והמקבילה הבבלית של מונח זה: "מנא הני מילי" (מלמד, פרקי מבוא, עמ' 623, סי' 32).
¹⁵⁰⁸ להגהה ראה: ירוכ"פ, עמ' 118, ד"ה מטאלין; מבואות לסה"א, עמ' 511, הע' 3.
¹⁵⁰⁹ תרגום: מניין יש לו? כלומר, מניין הוא משלים את המניין של "עשרה דברים מקדשין" לשיטת ר' מאיר, עי"ש.
¹⁵¹⁰ תרגום: מניין אנחנו מוצאים?
¹⁵¹¹ תרגום: מניין לו?
¹⁵¹² להגהה ראה קטע לוינגר, עמ' רסח ש' 7.
¹⁵¹³ ההגהה על פי ליברמן, מחקרים, עמ' 245, ד"ה שם ה"ד.
¹⁵¹⁴ למופע נוסף ראה מה שהערתי בערך "מנלן" לנדרים לו ע"ג ש' 22.
¹⁵¹⁵ תרגום: מניין לך?
¹⁵¹⁶ תרגום: מניין לר'?
¹⁵¹⁷ תרגום (אחרי ההגהה): מניין שמע רבי את הדבר הזה?
¹⁵¹⁸ הצירוף "שמיע לך" כאן הוא בבלי, כדברי סוקולוף (סוקולוף, עמ' 558, טור ב, סוף ערך שמע [טור א]), ואמנם במקבילה בדמאי כב ע"ב ש' 5 הנוסח הוא: "מנן שמע רבי הדא מילתא", וכן צריך לומר כאן.
¹⁵¹⁹ תרגום: מניין שמע רבי את הדבר הזה?
¹⁵²⁰ להגהה "רבי" ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 318, ד"ה נציע.

****מנן תיתי** 1521 **ליה** 1522 **שבת** ט ד שו' 11; **בבא קמא** ה ד שו' 27; **בבא מציעא** ט א שו' 24; **סנהדרין** יח א שו' 16, כד ג שו' 36.
מנן תיתי ר' (י!) 1523 **קידושין** נט א שו' 25 (צ"ל: לר') 1524.
מסבור את סבור (!) על דר' ע"ע מיסבור את סבר על דר'.
מסבור סבר ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.
מסביר (!) ע"ע מיסבר (!).
מסביר (!) סבר ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.
מסביר (!) סבר ר' דלית מתניתא ב"א... אלא ב"א... 1525 **כתובות** לה ד שו' 7 (צ"ל: מסבור).
מסורת פסחים לב א שו' 62; **ראש השנה** נח ב שו' 31; **סנהדרין** ל ב שו' 57.
מסורת (= מסורת הכתיב במקרא) **מגילה** ע א שו' 15, עד ד שו' 43.
***מסורת אגדה בבא בתרא** טו ג שו' 23.
מסייע תרומות מא א שו' 23 (דמסייע! וצ"ל: דמסייעא); **מעשר שני** נו ב שו' 38.
מסייע לאבא 1526 **מעשרות** מט ב שו' 16, שם שו' 17; **ביכורים** סג ג שו' 148 (צ"ל: מסייעא); **שבת** ו ב שו' 20, שם שם (ליה לאבא).
מסייע לבית הלל גיטין מט ג שו' 38.
מסייע (!) לדין ע"ע מסייעא לדין.
מסייע להון לרבנן ע"ע קרייה מסייע להון לרבנן.
מסייע להן (!) לרבנן ע"ע קרייה מסייע להון לרבנן.
מסייע להן תנייא ע"ע קרייא מסייע להן תנייא.
מסייע ליה 1527 **חגיגה** עז ד שו' 29, שם שו' 36; **סנהדרין** כג ג שו' 24, שם שו' 26.
מסייע ליה לאבא ע"ע מסייע לאבא.
מסייע ליה לר' 1528 **סוטה** כד א שו' 138 (צ"ל: מסייעא); **כתובות** ל א שו' 6 (צ"ל: ומסייעין?) 1529.
מסייע למאן דאמר ע"ע קרייא מסייע למאן דאמר.

1521 לדעתי, "תיתי" — עתיד נסתרת מבניין קל; ולדעת בכר (ערכי מדרש אמוראים, עמ' 155, ערך אתא) — מבניין אפעל. וצ"ע.
1522 תרגום: מניין באה לו [ההלכה]? כלומר, מניין למד החכם את ההלכה?
1523 תרגום (אחרי ההגהה): מניין באה [ההלכה] לר'? כלומר, מניין למד אותה ר'?
1524 הגהתי על פי הסגנון השגור בערך הקודם: "מנן תיתי ליה". ואפשריין לא הגיה — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 524, ד"ה ג) למד; ריש עמ' 562, ד"ה וכזה אמרו. גם בקטע זוסמן (עמ' 112, טור א II שו' 7) כד"ו. וצ"ע.
1525 תרגום (אחרי ההגהה): סבור סובר ר' שאין המשנה [אמורה] ב"א... אלא ב"א?
1526 "אבא" הוא ר' יונה.
1527 תרגום: מסייע לו.
1528 תרגום: מסייע לו לר'.
1529 ראה מה שהערתי בסוף ערך "תני תמן מסייע ליה לר' (תמן = בבל)".

מסייע למאן דאמר (!) חבריא ע"ע קרייא מסייע למה דאמרי (!) חבריא.

מסייע למאן דמר ע"ע קרייא מסייע למאן דאמר.

מסייע למה דאמרי (!) חבריא ע"ע קרייא מסייע למה דאמרי (!) חבריא.

מסייע למה דמר ר' ע"ע קרייא מסייע למה דמר ר'.

מסייע למתניתן ע"ע קרא (!) מסייע למתניתן.

****מסייע לר'** **ברכות** ח א ש' 46, ט ג ש' 19 (ד); **פאה** יט ב ש' 39, כ א ש' 29 (2x);

דמאי כג א ש' 135 (צ"ל: מסייעא); **חלה** נז ב ש' 54, שם ש' 55, נח ג ש' 6; **ערלה** סב

ד ש' 34; **שבת** ז ג ש' 13, ט ד ש' 43 (2x), י ד ש' 29, יא ג ש' 28 (2x), יג ב ש' 24;

פסחים כח ג ש' 38, לב ג ש' 44; **יומא** לט א ש' 28, שם ש' 29; **שקלים** מו ב ש' 2,

שם ש' 3, מט ג ש' 29, שם ש' 31; **תענית** סה ג ש' 50, שם ש' 51, סח ב ש' 28;

מגילה ע א ש' 49, עב ג ש' 5, עה ג ש' 10 (2x); **חגיגה** עה ב ש' 12 (2x); **יבמות** י ב

ש' 48 (2x); **סוטה** כב ג ש' 2, שם ש' 4; **כתובות** לא ב ש' 17 (2x); **נדרים** לז א ש' 17,

לז ד ש' 25, שם ש' 26; **גיטין** מט ב ש' 49 (ו-); **נזיר** נא ד ש' 15; **בבא מציעא** יא ג

ש' 7 (ו-), על ר' (!); **סנהדרין** כ ג ש' 15, שם ש' 16, כד ד ש' 3 (2x), שם ש' 14 (צ"ל:

פליגא על ר')¹⁵³⁰, כה ב ש' 47, ל ג ש' 48; **נדה** נ א ש' 58 (ו-)¹⁵³¹.

מסייע לר' ולר' **שבת** ז ג ש' 14, י ד ש' 30.

מסייע לר' ע"ע מסייעא לר'.

מסייעא כיי (!) דמר ר' ע"ע ודא מסייעא כיי (!) דמר ר'.

מסייעא (!) לבית שמאי **גיטין** מט ג ש' 37 (צ"ל: מסייע).

****מסייעא לדין¹⁵³²** **דמאי** כב ג ש' 11 (2x), כג א ש' 34 (2x); מסייעא, כה ב ש' 25

(מסייעא), שם שם; **שביעית** לח ב ש' 42 (2x); **ערלה** סב ב ש' 28, שם ש' 29, סב ד

ש' 42 (2x); **שבת** ב ג ש' 31, שם ש' 32, יד ב ש' 38 (2x); **פסחים** כח ג ש' 46 (2x),

לה ד ש' 23, שם ש' 24; **יומא** מב א ש' 11 (2x); **שקלים** מו ד ש' 54 (מסייעא), שם

ש' 55; **מגילה** עד ב ש' 2 (2x); **יבמות** ז ב ש' 35, שם ש' 36, ח א ש' 14 (2x), יו א

ש' 6 (2x); **כתובות** כח ב ש' 8 (2x); **נזיר** נג ב ש' 40, שם שם (מסייעא), נד ד ש' 61

(מסייעא), שם שם, נח א ש' 19 (2x); **קידושין** סא ג ש' 17, שם שם (מסייעא); **בבא**

קמא ג ג ש' 28 (2x); **בבא מציעא** ט ד ש' 46 (2x); **בבא בתרא** יד ב ש' 28 (2x); מסייעא;

סנהדרין כז א ש' 40 (מסייעא), שם ש' 41 (מסייעא); **עבודה זרה** מד ג ש' 57 (מסייעא),

שם שם.

מסייעא לדרומי ע"ע הדא מסייעא לדרומי.

מסייעא להא (!) דמר ר' קומי ר' ע"ע הדא מסייעא להא (!) דמר ר' קומי ר'.

מסייעא להדין תנייא קדמיא ע"ע אוף אנן תנינן הדא מסייעא להדין תנייא קדמיא.

מסייעא לההוא (!) דתני ר' חייא ע"ע מסייעא לההיא דתני ר' חייא.

¹⁵³⁰ ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לר'" על אתר.

¹⁵³¹ למופעים נוספים ע"ע מסייעא לר'.

¹⁵³² תרגום: מסייעת לזה. כלומר, לחכם הזה.

מסייעא לההיא דאמר ר'¹⁵³³ **ברכות ה א שו' 13** (להו! וצ"ל: להי, דמר); **כלאים כט ד שו' 44**; **יבמות ו א שו' 6**; **כתובות כו ד שו' 47** (דמר).

מסייעא לההיא דמר ר' ע"ע מסייעא לההיא דאמר ר'.

מסייעא לההיא דתני ר' חייא¹⁵³⁴ **יבמות ח ב שו' 25** (להווא!); **כתובות כו ד שו' 50**.

מסייעא לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע ודא מסייעא לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי.

מסייעא להו (!) דמר ר' ע"ע מסייעא לההיא דאמר ר'.

מסייעא לחבריה (!) ע"ע מתניתא מסייעא לחברייא.

מסייעא לחבריי' ע"ע מתניתא מסייעא לחברייא.

מסייעא לחברייא ע"ע מתניתא מסייעא לחברייא.

מסייעא לחברייא ע"ע מתניתא מסייעא לחברייא.

מסייעא ליה¹⁵³⁵ **כלאים כז ד שו' 1536; **חלה נז ג שו' 22**, שם שו' 1537.**

מסייעא ליה¹⁵³⁸ **מעשר שני נו ד שו' 18**; **סוטה כד א שו' 42**; **כתובות לב א שו' 39**;

קידושין סג ד שו' 43 (צ"ל: ליה)¹⁵³⁹; **עבודה זרה מב ד שו' 59** (מסייעא, לה)¹⁵⁴⁰.

מסייעא ליה (!) דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע ודא מסייעא לההיא דתני ר' שמעון בן יוחי.

מסייעא ליה ופליג (!) עלוי ע"ע מתניתא מסייעא ליה ופליג (!) עלוי.

מסייעא ליה לר'¹⁵⁴¹ **גיטין מה ג שו' 59**; **נזיר נח א שו' 22**.

מסייעא למאן דאמר¹⁵⁴² **תרומות מג א שו' 41**, שם שו' 42; **יבמות ד ד שו' 6**, שם

שו' 12, שם שו' 18, שם שו' 21, ז ג שו' 38; **כתובות לד ד שו' 45** (מסייעא, דמר), לו ב

שו' 47; **גיטין מט א שו' 30**.

מסייעא למאן דמרין בנאי ע"ע ודא מסייעא למאן דמרין בנאי.

****מסייעא לר'**¹⁵⁴³ **ברכות ד ג שו' 4**, ז ג שו' 5, ח א שו' 147 (צ"ל: מסייעא), י א שו' 30;

פאה יט ב שו' 25 (צ"ל: מסייעא)¹⁵⁴⁴, כ א שו' 30; **דמאי כא ג שו' 21**, כב ג שו' 11,

שם שו' 13, שם שו' 17, כד ד שו' 39, שם שו' 41 (מסייעא), כה א שו' 53, כה ב שו' 29!

1533 תרגום: מסייעת ל[מימרא] ההיא שאומר ר', ובברכות — לסיפור המעשה.

1534 תרגום: מסייעת ל[ברייא] ההיא ששונה ר' חייא.

1535 תרגום: מסייעת לי.

1536 ראה מה שהערתי בערך "מילתיה דר' מסייעא לי" על אתר.

1537 למופע נוסף מסופק ע"ע מסייעא ליה.

1538 תרגום: מסייעת לו.

1539 ראה מה שהערתי בסוף ערך "מתניתא מסייעא ליה".

1540 למופע נוסף מסופק ראה מה שצייתי בערך "מסייעא לי" לכלאים כז ע"ד שו' 53.

1541 תרגום: מסייעת לו לר'.

1542 תרגום: מסייעת למי שאומר.

1543 תרגום: מסייעת לר'.

1544 ראה מה שהערתי בערך "לישן מתניתא מסייע לר'" על אתר.

****מסייעא לר' (המשך)** (צ"ל: לחבריה) ¹⁵⁴⁵; **כלאים** כח ד שו' 40, ל א שו' 14, שם שו' 16, לא א שו' 28; 2x; צ"ל: מסייעא, לא ב שו' 53; (צ"ל: מסייעא), שם שו' 54; (צ"ל: מסייעא); **שביעית** לח ב שו' 42, שם שו' 44; **תרומות** מ ג שו' 2, שם שו' 33, מג א שו' 41, מה ד שו' 24; **מעשר שני** נב ד שו' 44, נר ד שו' 15; **ערלה** סא א שו' 37, סב ב שו' 29, שם שו' 31, סב ג שו' 39; (צ"ל: מסייעא) ¹⁵⁴⁶, סב ד שו' 42, שם שו' 48; **ביכורים** סג ד שו' 58 (מסייעא), סד ד שו' 15, שם שו' 30; (צ"ל: פליגא על ר') ¹⁵⁴⁷; **שבת** ב ג שו' 32, שם שו' 33, יד ב שו' 38, שם שו' 40; **עירובין** כ ב שו' 45; **פסחים** כח ג שו' 47, שם שו' 54, כט ג שו' 16 (מסייעא), לא ד שו' 27; (מסייעא וצ"ל: מסייעא) ¹⁵⁴⁸, לה ד שו' 24, שם שו' 25; **יומא** מב א שו' 11, שם שו' 13, מה ג שו' 13; **שקלים** מו ג שו' 57, מו ד שו' 55 (מסייעא), שם שו' 57; **ראש השנה** נו ג שו' 24; **ביצה** ס א שו' 140 (מסייעא וצ"ל: מסייעא) ¹⁵⁴⁹, סא ב שו' 29; **תענית** סז ג שו' 21; **מגילה** עא ב שו' 24, שם שו' 32 (מסייעא), שם שו' 35; (מסייעא וצ"ל: מסייעא) ¹⁵⁵⁰, עב ב שו' 64 (מסייעא), עד ב שו' 3 (מסייעא), שם שו' 4; (צ"ל: מסייעא / ומסייעא?) ¹⁵⁵¹, עה ג שו' 64 (מסייעא); **חגיגה** עה ד שו' 43 (מסייעא); **מועד קטן** פ ד שו' 49; **יבמות** ב ג שו' 39, ו א שו' 53, שם שו' 55, ז ב שו' 36, שם שו' 38, ח א שו' 15, שם שו' 18, י א שו' 31, שם שו' 43, שם שו' 46, יא א שו' 19, יב ד שו' 2, שם שו' 49, יד ד שו' 55, יו א שו' 6 (מסייעא), שם שו' 8; **סוטה** כ א שו' 41; **כתובות** כד ד שו' 32, כה ב שו' 1 (מסייעא), כח ב שו' 9, שם שו' 11; (צ"ל: מסייעא?) ¹⁵⁵², כח ד שו' 30, כט א שו' 17, שם שו' 48, לב א שו' 43, לד ג שו' 1, שם שו' 17; **נדרים** לח ד שו' 47 (מסייעא); **גיטין** מג א שו' 47, מג ב שו' 4, מד א שו' 52; (צ"ל: מסייעא) ¹⁵⁵³, מד ב שו' 11, שם שו' 12, מו ב שו' 8, שם שו' 9 (מסייעא), מז א שו' 34, מט ג שו' 46, שם שו' 54, נ ב שו' 57; **נזיר** נב ג שו' 4, שם שו' 5, שם שו' 33, נג ב שו' 41, שם שו' 42, נג ג שו' 10, נג ד שו' 25, נד ד שו' 30, שם שו' 62 (מסייעא), שם שו' 64 (מסייעא), נח א שו' 20; **קידושין** ס ד שו' 160; (צ"ל: פליגא על ר') ¹⁵⁵⁴, סא ג שו' 18 (מסייעא), שם שו' 19, סג א שו' 45; **בבא קמא** ג א שו' 33; **בבא מציעא** י ג שו' 6; **בבא בתרא** יד ב שו' 29 (מסייעא), שם שו' 30 (מסייעא); **סנהדרין** כה ג שו' 10, כז א שו' 41 (מסייעא), שם שו' 43, כז ד שו' 6 (מסייעא); **מכות** לא ב שו' 26 (מסייעא); **שבועות** לג ג שו' 4, לו ג שו' 2 (מסייעא),

1545 ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לר'" על אתר.

1546 ראה הלשון בערך "לישן מתניתא מסייעא לר'".

1547 ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לר'" על אתר.

1548 ראה הלשון בערך "לישן מתניתא מסייעא לר'".

1549 ראה הלשון בערך "לישן מתניתא מסייעא לר'".

1550 ע"ע סופה מסייעא (!) לר'.

1551 ראה מה שהערתי בסוף ערך "מתניתא מסייעא לר'... תני שמואל מסייעא (!) לר'".

1552 ראה מה שהערתי בערך "אית מתני רישא וסיפא מסייעא לר'".

1553 ראה הלשון בערך "לישן מתניתא מסייעא לר'".

1554 ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לר'" על אתר.

****מסייעא לר' (המשך)** לח ג שו' 19 (מסייעא); **עבודה זרה** מא ג שו' 33! (צ"ל: מסייע) 1555,

מד ג שו' 57, שם שו' 59; **נידה** נ א שו' 55 (מסייעא) 1556.

מסייעא לרבנין דתמן ע"ע מתניתא מסייעא לרבנין דתמן (תמן = בבל).

מסייעא בין לדין בין לדין ע"ע מתניתא מסייעא בין לדין בין לדין.

מסייעא לבית הלל ע"ע ודא מסייעא לבית הלל.

מסייעא לדין ע"ע מסייעא לדין.

מסייעא לה ע"ע מסייעא ליה.

מסייעא לך ופליגא עלי ע"ע והא מתניתא מסייעא לך ופליגא עלי.

מסייעא למאן דאמרין בנאי ע"ע ודא מסייעא למאן דמרין בנאי.

מסייעא למאן דמר ע"ע מסייעא למאן דאמר.

מסייעא למה דאמרי (!) חברייא ע"ע מתניתא מסייעא למה דאמרי (!) חברייא.

מסייעא למה דתני ר' שמעון בן יוחי ע"ע ודא מסייעא למה דתני ר' שמעון בן יוחי.

מסייעא לר' ע"ע מסייעא לר'.

מסייעא לר' ולר' ע"ע מתניתא מסייעא לר' ור'.

מסייעא לר' ופליגא עלוי ע"ע מתניתא מסייעא לר' ופליגא עלוי.

מסייעא לר' ור' ע"ע מתניתא מסייעא לר' ור'.

מסייעין (!) לן ע"ע מיליהון דרבנין מסייעין (!) לן.

מסייעין (!) לר' ע"ע מסייעין לר' 1557. וראה עוד ערך ומסייעין לר'.

מסייעין (!) לר' אבא ע"ע מסייעין לר'.

מסייעין על ר' (!) ע"ע מסייעין לר'.

מסייעין לר' 1558 דמאי כב ד שו' 38 (מסייעין); על ר'!, כד א שו' 4 (מסייעין); +אבא =

ר' יונה]; **שבת** י א שו' 18 (מסייעין); **ביצה** ס ב שו' 28 (+רבי); **יבמות** ב ג שו' 40

(מסייעין); **נזיר** נז א שו' 9 (מסייעין); **סנהדרין** כה ג שו' 41. וראה עוד ערך כל אילין

מילייא לא מסייעין ולא תברין לא על דר' ולא על דר'.

מסייעין לר' רבי ע"ע מסייעין לר'.

מסכת 1559 **מגילה** עג ב שו' 41; **סנהדרין** כ ג שו' 12.

מסלקין לון 1560 **תרומות** מג ג שו' 64; **סוכה** נג ב שו' 1; **חגיגה** עז ד שו' 3, שם שו' 4.

מסלקתה ע"ע מלא מסלקתה.

1555 ראה הלשון בערך "לישן מתניתא מסייע לר'".

1556 למופעים נוספים ע"ע: מסייע לר'; פליגא על ר'. ולמופע קרוב שנשתבש ע"ע מסייע לאבא.

וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "מתניתא מסייעא לר'" על סנהדרין כ ע"א שו' 21.

1557 למופע קרוב מסופק ע"ע מסייע ליה לר'.

1558 תרגום: מסייעות לר'. כלומר, דבריהם של החכמים מסייעים לר'.

1559 לפירוש "מסכת" במגילה ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 981, ד"ה "מסכת"; ולפירושה בסנהדרין

ראה מה שהערתי בערך "קבעה מסכת לדורות".

1560 תרגום: מסלקים אותם. כלומר, ענו להם תשובה מסלקת, תשובה מכרעת — ראה תוס"ר, ד,

עמ' 48, שו' 33/34.

מסמכין¹⁵⁶¹ **ברכות** ד ג ש' 34; **עירובין** כו א ש' 27.
מסרס הדין קרייא¹⁵⁶² **ראש השנה** נח ב ש' 48. וראה עוד ערך שמסרס את ההלכה.
מסרס קראי (!) ע"ע מסרס קרייא.
מסרס קרייא¹⁵⁶³ **ברכות** יד ד ש' 1 (קראי! וצ"ל: קריא)¹⁵⁶⁴; **נזיר** נו ב ש' 49.
מסתברא¹⁵⁶⁵ **ברכות** ד ב ש' 15, י ב ש' 30, י ג ש' 6; **שביעית** לה ד ש' 43; **ביכורים**
 סה ג ש' 48; **שבת** ח ג ש' 11; **סוטה** כב ד ש' 59; **כתובות** כה ג ש' 30, כה ד ש' 46;
 (וצ"ל: מסבתיה)¹⁵⁶⁶, לג א ש' 39; **נזיר** נא ב ש' 59; **סנהדרין** כה ד ש' 30. וראה עוד
 ערך: לא מסתברא (בניחותא) עד לא מסתברא דלא מחלפא שיטתין (!) דרבנן דתמן
 (תמן = בבלי; בניחותא או בלשון קושיא); לא מתסברא (!) אלא (בלשון שאלה).
מסתברא דבית ר' ינאי ילפינן (!) לה מן... ר' יליף לה מן... ע"ע מסתברא דבית
 ר' ינאי ילפינן לה מן... ור' יליף לה מן....
מסתברא דבית ר' ינאי ילפינן לה מן... ור' יליף לה מן...¹⁵⁶⁷ **שבת** ב ד ש' 23-24
 (וילפינן! תחת ילפינן, ר' תחת ור') **סוכה** נא ד ש' 64 - נב א ש' 1.
מסתברא דבית שמאי יודון לר', ר' לא יודה לבית שמאי¹⁵⁶⁸ **פאה** יז ג ש' 2.
מסתברא דיודי ר' בתרומות דהיא דר'¹⁵⁶⁹ **ברכות** ד ד ש' 33; **תרומות** מ ג ש' 23
 (יודי; **מגילה** עג ב ש' 47 (יודה). וראה עוד ערך לא מסתברא דיודי ר' לר' ב- (בתמיהה).
מסתברא (!) דלא ע"ע לא מסתברא דלא (בניחותא).
מסתברא דלא יהוי ר' פליג הכא¹⁵⁷⁰ **קידושין** סד ג ש' 3.
מסתברא (!) דלא מחלפא שיטתין (!) דרבנן דתמן ע"ע לא מסתברא דלא מחלפא
 שיטתין (!) דרבנן דתמן (תמן = בבלי; בניחותא או בלשון קושיא).
מסתברא דר'¹⁵⁷¹ **ברכות** ג ד ש' 56, יב א ש' 11.
מסתברא דר' אמר¹⁵⁷² **תרומות** מה ג ש' 48 (ו', דאמר ר'¹⁵⁷³); **עבודה זרה** מא א
 ש' 38.

- 1561 תרגום: מסמכים. מלשון אסמכתא.
 1562 תרגום: מסרס את הפסוק הזה.
 1563 תרגום: מסרס את הפסוק.
 1564 ראה נוסח הרש"ס, ריט ע"ב ש' 2.
 1565 תרגום: מסתבר.
 1566 ראה: על הירושלמי, עמ' 7, ד"ה כתובות; תוכפ"ש, פאה, עמ' 185, ש' 35-36; שם, הע' 30.
 1567 תרגום: מסתבר שבית ר' ינאי לומדים אותה מן... ור' לומד אותה מן....
 1568 תרגום: מסתבר שבית שמאי יודו לר', ר' לא יודה לבית שמאי.
 1569 תרגום: מסתבר שיודה ר' [במשנת] תרומות (כלומר, מסכת תרומות) שהיא של ר'.
 1570 תרגום: מסתבר שלא יהיה ר' חלוק כאן. ולפירוש העניין ראה ירוכ"פ, מבוא, סוף עמ' כט, ד"ה
 עיין לדוגמא ואילך. וראה עוד שתא"י, ריש עמ' 460, ד"ה מסתברא. וצ"ע.
 1571 תרגום: מסתבר [המאמר] של ר'.
 1572 תרגום: מסתבר שר' [הוא ה]אומר.
 1573 ההגהה "דר' אמר" על פי המקבילה בעבודה זרה הרשומה בְּעֶרְך.

- מסתברא דר' בקדמייתא ודר' באחריתא¹⁵⁷⁴ פסחים לג ג שו' ¹⁵⁷⁵41.
- מסתברא דר' הוא דו אמר¹⁵⁷⁶ כתובות ל ג שו' ³⁴.
- מסתברא דר' יודה לאילין רבנן, ואילין רבנן לא יודון לר'¹⁵⁷⁷ מעשרות נ ד שו' ³⁴ (ר', יודי, רבנין, אילין תחת ואילין); סוכה נב א שו' ⁹.
- מסתברא דר' יודי לר', ר' לא יודי לר', ר' ור' יודון לר', ר' לא יודי לר' ור'¹⁵⁷⁸ יבמות י ד שו' ⁴⁰.
- *מסתברא הדא דר'¹⁵⁷⁹ בבא קמא ה ב שו' ²⁰.
- מסתברא יודה ר' בתרומות דהיא דר' ע"ע מסתברא דיודי ר' בתרומות דהיא דר'.
- מסתברא יודה ר' לדבר תורה¹⁵⁸⁰ תרומות מא ד שו' ³⁶.
- מסתברא יודה ר' לר' ב'¹⁵⁸¹ פסחים כט א שו' ⁵³.
- מסתברא יודי ר' בתרומות דהיא דר' ע"ע מסתברא דיודי ר' בתרומות דהיא דר'.
- מסתברא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר...¹⁵⁸² יבמות יג ד שו' ⁵⁰⁻⁴⁹.
- מסתברא כמה (!) דאמר ר'... ובלבד... ע"ע מסתברא מה דאמר ר'... בלבד (!)....
- מסתברא כר' באחרייתא וכו' בקדמייתא¹⁵⁸³ נדרים לז ב שו' ⁴⁹ (באחרייתא, ודר'); שבועות לד ד שו' ²³.
- מסתברא כר' באחרייתא ודר' בקדמייתא ע"ע מסתברא כר' באחרייתא וכו' בקדמייתא.
- מסתברא מה דאמר ר'... בלבד (!)....¹⁵⁸⁴ תרומות מב שו' ²⁸⁻²⁹ (צ"ל: ובלבד); גיטין מח ג שו' ¹⁷ (כמה; ובלבד).
- מסתברא מה דאמר ר' לית היא פליגא¹⁵⁸⁵ סוכה נא ד שו' ²⁶.
- מסתברא מודה ר' לר' ב'... ומודה ר' לר' ב'...¹⁵⁸⁶ כלאים לב שו' ³⁰⁻³¹.

- ¹⁵⁷⁴ תרגום: מסתברת [דעתו] של ר' ב[מחלוקת] הראשונה ושל ר' ב[מחלוקת] האחרונה.
- ¹⁵⁷⁵ על הסגנון המקביל בנדרים ובשבועות (להלן ערך "מסתברא כר' באחרייתא וכו' בקדמייתא")
- ראה ירוכ"פ, עמ' 475, ד"ה מסתברא.
- ¹⁵⁷⁶ תרגום: מסתבר שר' הוא שהוא אומר.
- ¹⁵⁷⁷ תרגום: מסתבר שר' יודה לחכמים האלה, ו[ש]החכמים האלה לא יודו לר'.
- ¹⁵⁷⁸ תרגום: מסתבר שר' יודה לר', ר' לא יודה לר', ר' ור' יודו לר', ר' לא יודה לר' ור'.
- ¹⁵⁷⁹ תרגום: מסתברת [הדעה] הזאת של ר'.
- ¹⁵⁸⁰ תרגום: מסתבר [ש]מודה ר' לדבר תורה.
- ¹⁵⁸¹ תרגום: מסתבר [ש]מודה ר' לר' ב'.
- ¹⁵⁸² תרגום: מסתבר כמי שאומר... אבל כמי שאומר...
- ¹⁵⁸³ תרגום: מסתבר כר' באחרונה (כלומר, בדין האחרון) וכו' בראשונה (כלומר, בדין הראשון).
- ¹⁵⁸⁴ תרגום (אחרי ההגהה): מסתבר [ש]מה שאומר ר'... ובלבד....
- ¹⁵⁸⁵ תרגום: מסתבר [שעל] מה שאומר ר' אינה חלוקה. כלומר, שאין הברייתא חלוקה על דברי ר' יאשיה — ראה ק"ע, א סע"ב, ד"ה ומשני מסתברא.
- ¹⁵⁸⁶ תרגום: מסתבר [ש] מודה ר' לר' ב'... ומודה ר' לר' ב'...

מסתברא מיעבדינון כ... ודאי (!) מתניתא עבד (!) לון כ... ודא מתניתא עבד (!)

לון כ...¹⁵⁸⁷ נדרים לט ד שו' 25-17 (צ"ל: ודא, צ"ל: עבדא¹⁵⁸⁸).

מסתברא מיעבדינון כ... ומתניתא עבדא לון כ...¹⁵⁸⁹ יבמות יב א שו' 49-50.

מסתברא על דר'¹⁵⁹⁰ יבמות ג ד שו' 14.

מסתברא ר' ור' יודון לר', ור' לא יודי לר', ור' ר' יודי לר', ר' לא יודי

לר'¹⁵⁹¹ כלאים ל ב שו' 50.

מסתברא ר' יודה לר' (!)¹⁵⁹² פסחים כח ב שו' 5 (צ"ל: + ור' לא יודה לר')¹⁵⁹³.

מסתברא ר' יודה לר', ר' לא יודי לר' ע"ע מסתברא ר' יודי לר', ר' לא יודי לר'.

מסתברא ר' יודי לאילין רבנין, אילין רבנין לא יודון לר' ע"ע מסתברא דר' יודה

לאילין רבנין, ואילין רבנין לא יודון לר'.

מסתברא ר' יודי לר', ור' לא יודי לר' ע"ע מסתברא ר' יודי לר', ר' לא יודי לר'.

מסתברא ר' יודי לר', ר' לא יודי לר'¹⁵⁹⁴ דמאי כ ג ד שו' 5 (ור' תחת ר'₂); מעשרות

מט א שו' 24 (יודה תחת יודי₁); מעשר שני נה ד שו' 36; סוכה נג ד שו' 41 (יודה תחת

יודי₁); חגיגה עח ד שו' 10 (יודה תחת יודי₁); נדרים לט ד שו' 1595³⁷.

¹⁵⁸⁷ תרגום (אחרי ההגהות): מסתבר לעשות אותם כ... והמשנה (כלומר, אבל המשנה) הזאת עושה

אותם כ... והמשנה (כלומר, אבל המשנה) הזאת עושה אותם כ... ופירוש "אותם": את הנדרים. אשר

לפירוש הסוגיא: הגמרא דנה בדיון הנדרים, האם לדון אותם כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו

מתירין. ודין דבר שיש לו מתירין שהוא אוסר "מין במינו כל שהוא ושלא במינו בנותן טעם" (שם, שו' 14),

ואילו דבר שאין לו מתירין אוסר "מין במינו כל שהו" [כלומר] כל אחד כשיעורו מאה או מאתים" —

גליונות הרש"ל, טופס ב' [שלא במינו בנותן טעם] (שם, שו' 15). ונראה, שבנדרים גם מין במינו אוסר

בנותן טעם, כלומר ששיעור זה היה נותן טעם שלא במינו. והשיבו: "מסתברא מיעבדינון כדבר שאין

[כצ"ל] לו מתירין" וכו'. ודחו, כדברי אפשטיין: "דחייה היא של סתם הירוש" (מבוא לנוה"מ, עמ' 891,

הע' 1/2; ועי"ש בפנים): "אמרו אינו עוקרו [כצ"ל] אלא מיכן ולהבא". והפירוש כדברי הרא"ש כאן, פ"ו

סי' ג. וציין לו בשתא"ל, ריש עמ' 404, ד"ה וכל. ואמרו בהמשך: "ודא מתניתא עבדא לון כדבר שיש

[כהגהת הרש"ל, שם] לו מתירין". כלומר, ששנינו להלן בנדרים פ"ז מ"ז ומ"ח [וציין להן הרש"ל, שם] על

הנודר מדבר מסוים: "אבל בדבר שאין זרעו כלה [והוא בבחינת מין במינו] גידולי גידולין אסורין", ודחו:

"חומר הוא בגידולין" וכו'. ולא נתברר לי מדוע דנה הסוגיא כאן בתרומה, ושתא"ל הנ"ל נדחק בה והחליף

את הסדר בסוגיא. ושמה היא אשגרה עתיקה מתרומות פ"ט מ"ד וריש ה"ה (מו ע"ד שו' 11) שם. וצע"ג.

והמשיכו: "ודא מתניתא עבדא לון כדבר שאין [כצ"ל, כהגהת הרש"ל ושתא"ל הנ"ל, ועוד] לו מתירין

דתנינן תמן [כאן בפירקין מ"ט] שהנודר ונתערב באחר אם יש בו בנותן טעם הרי זה אסור", ואילו היה

דיו הנדרים כדבר שיש לו מתירין, היה להם לאסור את התערובת בכל שהוא. ודחו: "תיפתר מין בשאינו

מינו", כלומר, אבל מין במינו אוסר בכל שהוא, "כדבר [כצ"ל] שיש לו מתירין". ולא נפשטה.

¹⁵⁸⁸ "מתניתא" לשון נקבה היא, ולכן צריך לומר: עבדא.

¹⁵⁸⁹ תרגום: מסתבר לעשות אותם כ... והמשנה (כלומר, אבל המשנה) עושה אותם כ... ו"אותם" —

"בני התערובות", כלומר "כהנת שנתערב וולדה בוולד שפחתה" (יבמות פ"א מ"ה).

¹⁵⁹⁰ תרגום: מסתבר כ[מסורת] של ר'. ומוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 446, הע' 509) נוטה להגיה:

"כהדא דר'".

¹⁵⁹¹ תרגום: מסתבר [ש]ר' ור' יודו לר', ור' לא יודה לר', ור' ר' יודה לר', ר' לא יודה לר'.

¹⁵⁹² תרגום (אחרי ההגהות): מסתבר [ש]ר' יודה לר', ור' לא יודה לר'.

מסתברא ר' מודה לר', ר' לא יודי לר' ע"ע מסתברא ר' מודי לר', ור' לא מודי לר'.
מסתברא ר' מודי לר', ור' לא מודי לר'¹⁵⁹⁶ **כלאים** כט ד שו' 60 (מודה תחת מודי¹;
 ר' תחת ור', יודי תחת מודי²); **תרומות** מו ב שו' 7; **קידושין** סו ב שו' 9 (מודי¹ תחת
 מודי¹, ר' תחת ור').

מסתברא ר' מודי (!) לר', ר' לא מודי לר' ע"ע מסתברא ר' מודי לר', ור' לא מודי לר'.
מסתור (!?)¹⁵⁹⁷ **פאה** כ ד שו' 55.

מסתכל ע"ע: **אנא** אמר מן שמועה ואת אמר מן דיעה, ואת מסתכל בי (הסיפא בתמיהה);
הא כן (!) **היה** צריך מסתכל ביה; **והיה** מסתכל ביה; **והיה** ר' מסתכל ביה; **למה** את
 מסתכל בן; **מה** את מסתכל ב¹⁵⁹⁸.

מעונה (!) ע"ע מעתה.

מעידותו של ר' היא חגיגה עט א שו' 16; **נידה** נ ד שו' 50, **שם** שו' 51.

מעין ושניהם (!) ע"ע מעין שניהן.

מעין שניהם ע"ע מעין שניהן.

****מעין שניהן ברכות** יב א שו' 11 (שניהם); **תרומות** מח ב שו' 38, **שם** שו' 39; **שבת**
 ה א שו' 5; **פסחים** כז ד שו' 31, **שם** שו' 32; **בבא קמא** ג א שו' 55 (ושניהם¹⁵⁹⁹).

מעלה אני עליך ברכות ג ג שו' 21; **פאה** יט א שו' 25.

מעלה אני עליכם יומא לח ג שו' 13; **ראש השנה** נט ג שו' 53, **שם** שו' 55.

מעלה עליהן סוטה יו ד שו' 61; **סנהדרין** כח ג שו' 26. **וראה** עוד ערך: **העלה** עליהם
 המקום; ו**מעלה** עליהן הכתוב.

מעלין עליו שבת ה א שו' 48.

מעמעים (!) סנהדרין כג א שו' 20 (צ"ל: מעומעים)¹⁶⁰⁰.

מערבא ע"ע בני מערבא.

מערבאי ע"ע מערביא.

מערביא ע"ע מערביא.

מערביא¹⁶⁰¹ ברכות ח ג שו' 53 (מערביא); **ערלה** סג ב שו' 42 (מערביא); **ראש השנה**
 נט ד שו' 17. ועיין עוד ערך בני מערבא.

¹⁵⁹³ ההשלמה על פי המקבילה בתרומות מו ע"ב שו' 7 — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 387, ד"ה אמר ר' זעירא.

¹⁵⁹⁴ תרגום: מסתבר [ש]ר' יודה לר', ר' לא יודה לר'.

¹⁵⁹⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע ר' יודי לר'.

¹⁵⁹⁶ תרגום: מסתבר [ש]ר' מודה לר', ור' לא מודה לר'.

¹⁵⁹⁷ תרגום: לסתור. משמעות הביטוי כאן היא סתירת בניין, והספק הוא אם יש כאן רמז גם

לסתירת דברים, כלשון הרישא שם: "והוא סתר" (שם, שו' 54), עי"ש.

¹⁵⁹⁸ לא כללתי ברשימה את הלשון "שרי מסתכל ביה" (שבת ג ע"ב שו' 44), לפי שפירושו: מסתכל

בכוס, ואין זה עניין לביטוי "מסתכל" כאן שעניינו מסתכל בחכם חברו בתימהון.

¹⁵⁹⁹ להגהה ראה כי"א, עמ' 3 שו' 42.

¹⁶⁰⁰ ראה קטע עסיס, עמ' 66 שו' 25.

¹⁶⁰¹ תרגום: בני המערב. כלומר, בני ארץ ישראל.

מעשה (סיפור מעשה)¹⁶⁰² **ברכות** ו ג ש' 226, יג ב ש' 22, **פאה** יו א ש' 58, יח א ש' 46, כ א ש' 46, שם ש' 64, כ ב ש' 9, שם ש' 114; **דמאי** כב א ש' 27, **תרומות** מה ג ש' 56, שם ש' 60; **שבת** ז ד ש' 252; **עירובין** כ ד ש' 51, כב ג ש' 1, כד ג ש' 64; **יומא** מ א ש' 12; **שקלים** מח ד ש' 35, מט א ש' 28; **מגילה** עא ד ש' 31, עה א ש' 26 (מעשה₂), עה ג ש' 55 (מעשה₂), שם ש' 57 (מעשה₂); **חגיגה** עז ב ש' 33, עח ד ש' 13, שם ש' 59 (מעשה₂); **יבמות** טו ד ש' 27; **סוטה** כד ג ש' 33; **כתובות** לא ב ש' 51; **נדרים** לו ד ש' 38; **גיטין** מה ג ש' 60 (מעשה₂); **סנהדרין** יח ג ש' 57, כג ב ש' 58; **עבודה זרה** מא א ש' 45, שם ש' 46, מב ג ש' 27; **הוריות** מח א ש' 39, מח ג ש' 35.

מעשה (מעשה הלכתי)¹⁶⁰³ **ברכות** ג ד ש' 24, ה ד ש' 3; **פאה** כ ד ש' 33; **כלאים** כז ד ש' 53, כט ב ש' 30, ל ג ש' 46, שם ש' 47; **ביכורים** סד א ש' 30, סה ד ש' 55; **שבת** ג ב ש' 54, יא א ש' 50, יד ב ש' 49; **עירובין** יט ג ש' 14, כב ד ש' 58, כג ג ש' 7, כד א ש' 15, כד ד ש' 19, כה א ש' 37; **פסחים** לו ב ש' 46; **שקלים** מז ג ש' 17, נא א ש' 23; **סוכה** נב א ש' 36; **ראש השנה** נח ב ש' 16; **ביצה** ס א ש' 44, שם ש' 45, ס ג ש' 3; **מועד קטן** פא ד ש' 48; **יבמות** ג א ש' 49, ג ב ש' 24 (2x), שם ש' 29, ו ב ש' 32; ח ד ש' 15, ט ב ש' 61, יב ד ש' 54 (2x); יג ג ש' 26, שם ש' 28 (2x), שם ש' 30, שם ש' 50, טו ד ש' 4; **כתובות** כה א ש' 2, שם ש' 3, כה ד ש' 62, כח ד ש' 62.

¹⁶⁰² אני מבחין בין שלוש הוראות של "מעשה":

1. סיפור מעשה, מעשה שהיה. והוא מעשה שעיקרו בדברים שקרו, הן במילי דעלמא, הן בדברים שיש להם קשר להלכה. המונח משמש במשמעות זו לקמן גם בערכים: מעשה היה (סיפור מעשה); מעשה שאירע (סיפור מעשה).

2. מעשה הלכתי (ואפשטיין משתמש בביטוי "סיפור-מעשה" גם למעשה זה — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 741, ד"ה אצל "מכאן אמרו"). והוא מעשה שעיקר עניינו מקרה שאירע הגורר פסיקה בכל צורה שהיא, בין פסיקה על ידי בית דין או על ידי חכם, ובין פסיקה אדם לעצמו, כלומר, מעשהו של חכם בעניין הלכתי, כגון זה של ברכות יג ע"ב ש' 63 (והוא מעשה תנאי, ולא נכלל ברשימה); ואפילו פסיקה על ידי רוח, כגון זה של שבת ג ע"ב ש' 54 (והספק שלי בו אם הוא מעשה תנאי). וראה עוד מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 1147, ד"ה ושני. המונח משמש במשמעות זו גם בערכים: ובא מעשה לפני חכמים; ובא מעשה לפני ר'; ולא אירע מעשה מעולם; זה היה מעשה. וכל המופעים שבאותם ערכים נתפרטו גם כאן. ועיין עוד ערך: מעשה בא לפני ר' (מעשה הלכתי); מעשה היה (מעשה הלכתי).

3. פסק דין או הלכה למעשה. על הוראה זו ראה ליברמן, "ספר המעשים — ספר הפסקים", מחקרים, עמ' 277 ואילך (ושם, ד"ה שביעית: "כלומר מעשה בית דין זה הוא פסק ב"ד", וראה שם בהמשך הדברים; ושם, ריש עמ' 278: "מעשה [=פסק דין]"; וכן כתב בתוכפ"ש, גיטין, עמ' 784, ש' 24: "מעשה פירוש פסק"). ולשון אפשטיין: "**מעשה אחר**... זאת אומרת **פסק אחר**" (מחקרים, ב, א, סוף עמ' 336; ההדגשות במקור). המונח משמש במשמעות זו גם בערכים: עושין אותו מעשה (בתמיהה); עושין בו מעשה (בתמיהה); עושין מעשה. וכל המופעים שבאותם ערכים נתפרטו גם כאן. ועיין עוד ערך "מעשה בית דין". חלוקה משולשת זו נוהגת גם במונח "עובדא" — ראה מה שהערתי להלן, ריש ערך "עובדא" (סיפור מעשה).

¹⁶⁰³ להגדרת המונח ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "מעשה (סיפור מעשה)".

****מעשה (מעשה הלכתי) (המשך)** ש' 52, לא ג ש' 19, לה ד ש' 5; **גיטין** מג ב ש' 59, מד ב ש' 10, מו ב ש' 1; **נזיר** נז א ש' 47; **קידושין** נח ד ש' 13, שם ש' 14, שם ש' 18, סב ב ש' 17, שם ש' 23, סד ד ש' 16, סו א ש' 18; **בבא מציעא** יב ג ש' 28, שם ש' 29; **סנהדרין** יח ג ש' 45, כב ד ש' 15; ¹⁶⁰⁴(ל"ג) ל א ש' 42; **עבודה זרה** מא ג ש' 37, שם ש' 38, מא ד ש' 57, מב א ש' 4, שם ש' 30, מד ד ש' 19, שם ש' 55; **נידה** נ א ש' 62.

מעשה (ופסק דין או הלכה למעשה)¹⁶⁰⁵ **פאה** יז א ש' 57; **חגיגה** עו ד ש' 35; **יבמות** ג א ש' 9, שם ש' 10, יב א ש' 61; **כתובות** ל ד ש' 54; **גיטין** מו ד ש' 43, נ ד ש' 16¹⁶⁰⁶; **קידושין** סד ג ש' 59¹⁶⁰⁷; **סנהדרין** ל א ש' 43; **עבודה זרה** מג ב ש' 50; **נידה** נ ב ש' 23 ¹⁶⁰⁸(2x). ועיין עוד ערך למעשה.

מעשה בא לפני ר' (מעשה הלכתי) **תרומות** מז ב ש' 54, שם ש' 55; **שקלים** נ ג ש' 42; **יבמות** יד ד ש' 9; **כתובות** לא ג ש' 18; **שבועות** לז א ש' 4, שם ש' 6¹⁶⁰⁹. וראה עוד ערך ובא מעשה לפני ר'.

מעשה בית דין כתובות לג ב ש' 61; **קידושין** סג ד ש' 30.

מעשה הוה (!) ע"ע מעשה היה (מעשה הלכתי).

מעשה היה (סיפור מעשה) **כתובות** כו ד ש' 35; **גיטין** מה א ש' 6, מח ד ש' 47, נ ג ש' 33.

****מעשה היה (מעשה הלכתי)** **פאה** כ ג ש' 42; **מעשר שני** נב ג ש' 7; **שבת** ו ג ש' 12, יו א ש' 49; **פסחים** לא ב ש' 42; **סוטה** יח ב ש' 37; **כתובות** כט א ש' 58; **גיטין** מד ג ש' 8, מח ד ש' 7; **בבא מציעא** ח ג ש' 64, ט ב ש' 26 (והוה!), ט ג ש' 51; **עבודה זרה** מד ב ש' 44.

מעשה שאירע (סיפור מעשה) **ראש השנה** נט ב ש' 56, נט ג ש' 42; **מגילה** עה א ש' 26, עה ג ש' 55, שם ש' 57; **חגיגה** עח ד ש' 59 (שאירעין)¹⁶¹⁰; **מועד קטן** פ ד ש' 18; **גיטין** מה ג ש' 60; **הוריות** מח ב ש' 56.

מעשה שאירעי (!) ע"ע מעשה שאירע (סיפור מעשה).

****מעשה ברכות** ג א ש' 27, ד א ש' 51, ה ב ש' 24, ט ב ש' 61, י א ש' 43, שם ש' 56, יב ב ש' 53, יד א ש' 38, שם ש' 58; **פאה** טו ג ש' 8, יח ב ש' 17, כ א ש' 20, כ ב ש' 37, שם ש' 42, כ ג ש' 34; **דמאי** כב ג ש' 5, כד ג ש' 16, כד ד ש' 32, כה ג

¹⁶⁰⁴ ראה שתא"י, עמ' 519, ד"ה בעבודתה (ועדיף להגיה שם "באו שנים", ללא "אם" עיי"ש).

¹⁶⁰⁵ להגדרת המונח ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "מעשה (סיפור מעשה)".

¹⁶⁰⁶ כללתי מופע זה על פי ליברמן, מחקרים, עמ' 278, ד"ה ומעניין.

¹⁶⁰⁷ עיין ליברמן, מחקרים, עמ' 278, ד"ה ונראה. ופירש שם: "הלכה", "ולאו דווקא הלכה למעשה!".

¹⁶⁰⁸ למופע נוסף שנשמט ע"ע עושין אותו מעשה (בתמיהה).

¹⁶⁰⁹ למופע חלקי משובש ראה מה שהערתי בסוף ערך "באת (!)".

¹⁶¹⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "שאירע" (עמ' 699 ש' 2), והסדר שיבש.

¹⁶¹¹ לפירוש הביטוי ראה מבזה"י, יב ע"א, ערך מעתה.

****מעתה (המשך)** שו' 43; **כלאים** כו ד שו' 42, כז א שו' 57, כז ב שו' 2; (ל"ג)¹⁶¹², שם שו' 3, שם שו' 58, כז ד שו' 45, שם שו' 47, שם שו' 64, לב ג שו' 7, לב ד שו' 26, שם שו' 27; **שביעית** לג א שו' 38, לד א שו' 5, שם שו' 8, לד ג שו' 5, לה ד שו' 33, לו א שו' 10, לו ב שו' 25, לו ג שו' 41, שם שו' 57, לו ד שו' 42; **תרומות** מא ב שו' 6, מד ג שו' 59, מד ד שו' 34, שם שו' 41, מז ב שו' 10; **מעשרות** מח ד שו' 17, מט א שו' 2; **מעשר שני** נב ג שו' 41, נד ב שו' 50, נה א שו' 31, נו א שו' 26, שם שו' 32, נו ד שו' 25; **חלה** נז ג שו' 46, נח ב שו' 41, שם שו' 59, נט א שו' 15, ס א שו' 21, שם שו' 24, ס ב שו' 8, שם שו' 10; **ערלה** סא א שו' 60, סב ד שו' 17, שם שו' 18; **ביכורים** סד ב שו' 12; **שבת** ב ג שו' 49, ד ג שו' 20, שם שו' 42, ו ד שו' 39, ח א שו' 14, י א שו' 6, י ג שו' 36, שם שו' 37, י ד שו' 41, יב ג שו' 22, יג ב שו' 13, טו ג שו' 17, יז ב שו' 40; **עירובין** יט ב שו' 51, כ ב שו' 13, שם שו' 35, כ ד שו' 7, שם שו' 40, כא א שו' 3, כג ג שו' 10, שם שו' 42, שם שו' 62, כד ד שו' 16, כד ג שו' 40, כד ד שו' 4, שם שו' 16, כז א שו' 34; **פסחים** כח א שו' 18, שם שו' 20, כט א שו' 29, כט ב שו' 33, ל ד שו' 51, שם שו' 58, לא ב שו' 33, לא ד שו' 46, שם שו' 49, שם שו' 52, לב א שו' 37, לד ב שו' 1613, לה ב שו' 11, לה ג שו' 7, לה ד שו' 46; **יומא** לט ג שו' 20, לט ד שו' 1614, שם שו' 38, מ ג שו' 9, שם שו' 20, מג ב שו' 40, שם שו' 46, מג ד שו' 64; **שקלים** מה ד שו' 41, מו ב שו' 25, שם שו' 47, מו ד שו' 39; **סוכה** נב ד שו' 54, נג א שו' 38, נד א שו' 32; **ראש השנה** נז ד שו' 54, שם שו' 55, נט ב שו' 27, שם שו' 28, שם שו' 53; **ביצה** ס א שו' 17, שם שו' 32, ס ב שו' 1, שם שו' 16; **תענית** סו ג שו' 15; **מגילה** סט ד שו' 47, ע א שו' 35, ע ב שו' 28, שם שו' 29, עא א שו' 60, עב ד שו' 17, שם שו' 27, שם שו' 29, עג ב שו' 3, עג ג שו' 12; **הגיגה** עו ג שו' 15, שם שו' 16, עח ד שו' 23; (צ"ל: מעבד?), עט ד שו' 6, שם שו' 17, שם שו' 19; **מועד קטן** פא ג שו' 37, פב ב שו' 9; **יבמות** ב ג שו' 6, שם שו' 9, ג א שו' 5, ג ב שו' 20, ג ג שו' 13, ד א שו' 38, שם שו' 63; (צ"ל: סעתה [= סיעתיה?])¹⁶¹⁵, ד ג שו' 6, ח א שו' 30, ח ב שו' 1616, ט ג שו' 53, י ג שו' 40, יא ב שו' 46, יב א שו' 13, שם שו' 15, יב ב שו' 15, יב ג שו' 51, יד ד שו' 3, טו ב שו' 8, שם שו' 10; **סוטה** יז ד שו' 5, יט ב שו' 30, שם שו' 52, כ א שו' 23, כד א שו' 49, כד ג שו' 11; **כתובות** כה א

¹⁶¹² ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

¹⁶¹³ המופע הזה הושלם בכ"ל בגליון (עמ' 466 שו' 35), ונמחק על ידי ליברמן — ראה ירוכ"פ, סוף

עמ' 483, ד"ה ר' לא.

¹⁶¹⁴ רשמתי מופע זה לפי שיטת הרידב"ז על אתר (רק לעניין הקריאה, לא לעניין הפירוש) — עיין תוס' הרי"ד, יא ע"ב, סד"ה פתילה [יא ע"א]. והפ"מ קורא: "אמר מעתה" (וא סוף ע"א, ד"ה אמר מעתה), כלומר אמור מעתה. וצ"ע. וכבר הערתי על כך במבוא, סוף עמ' מא, ד"ה בלשון.

¹⁶¹⁵ השיבוש נמצא גם בקטע זוסמן (עמ' 80 שו' 21). וכבר קדמני בהגהה זו הק"ע, טו ע"א, [היא"א], ד"ה ה"ג הרגנוהו. וההגהה מסתייעת מקטע זוסמן, שהגירסא שם בהמשך: "קטלתה" (שם, שם), לא "קטליה" כבנוסחאות שלנו. וליברמן הגיה בשם גליון אפרים: "מעתד" (גליונות הרש"ל, טופס א'). והראשון נראה.

¹⁶¹⁶ "הפירוש בנחותא" (תוכפ"ש, יבמות, עמ' 84, ד"ה ונשאלת).

****מעתה (המשך)** שו' 41, כה ב שו' 16 (מעונה!!)¹⁶¹⁷, כה ג שו' 36, כה ד שו' 1, שם שו' 28, כז א שו' 45, שם שו' 52, כז ב שו' 63, כז ג שו' 32, כז ד שו' 34, לג ד שו' 27, לה ב שו' 12; **נדרים** לח ג שו' 19, לט ב שו' 42, מ ב שו' 33, מ ג שו' 5, מא ב שו' 34; **גיטין** מג ב שו' 26, מג ג שו' 52, שם שו' 53, מג ד שו' 5, שם שו' 8, מד א שו' 59, מד ב שו' 51, מה ד שו' 43, שם שו' 64, מו ג שו' 10, שם שו' 38, מז ג שו' 3, מז ד שו' 27, שם שו' 29, מט ג שו' 20, נ א שו' 41, נ ג שו' 31; **נזיר** נא ג שו' 12, נב ג שו' 16, נג ג שו' 15, נד ד שו' 9, שם שו' 12, שם שו' 39, שם שו' 42, נה ב שו' 62, נו ב שו' 45, נח א שו' 6; **קידושין** נח ג שו' 38, נח ד שו' 9, נט א שו' 35, נט ג שו' 21, סא ג שו' 52, סב ב שו' 39, שם שו' 60, סה ג שו' 9, שם שו' 33; **בבא קמא** ז א שו' 5; **בבא בתרא** יו ב שו' 33, שם שו' 35; **סנהדרין** כא ג שו' 13, כג ב שו' 33, כה ב שו' 32, שם שו' 39, כו ב שו' 16, ל א שו' 22; **שבועות** לב ד שו' 52, לג א שו' 60, לג ב שו' 22, לה ב שו' 28; **עבודה זרה** לט ד שו' 55, שם שו' 61, מ ג שו' 38, מא ב שו' 41, מב ב שו' 51, מב ג שו' 62, מד ד שו' 11, שם שו' 54, מה ב שו' 52; **הוריות** מו ד שו' 35, שם שו' 36, שם שו' 55, מח א שו' 33; **נידה** נ ג שו' 41, נא א שו' 14, שם שו' 161834. ועיין עוד ערך אמור מעתה.

מפורש ע"ע המפורש.

מפיד (!) לישנא ע"ע מפיק לישנא.

מפילפול חברייא שמעית הא (!)¹⁶¹⁹ **תרומות** מב ד שו' 33 (צ"ל: שמעיתיה)¹⁶²⁰.

מפיק לישנא¹⁶²¹ **מעשרות** מח ד שו' 9, שם שו' 12; **ערלה** סא א שו' 25 (לשנה); **כתובות**

לו א שו' 42 (לשנה); **קידושין** סה ב שו' 17 (לישניה; וצ"ל: לישנה), סה ג שו' 7 (מפיד!);¹⁶²²

שבועות לז א שו' 46.

מפיק לישניה (!) ע"ע מפיק לישנא.

מפיק לשנה ע"ע מפיק לישנא.

מפיק פרשתיה¹⁶²³ **ראש השנה** נט ב שו' 25.

מפכא לה גבי (!) ע"ע מה אפכה לה... גבי....

מפכליה ע"ע מה אפכה לה.

מפלגה ע"ע מתפלגה.

¹⁶¹⁷ להגהה ראה: על הירושלמי, ריש עמ' 31, בסוף הפסקא; שתא"י, סוף עמ' 376, ד"ה ר' אבדומא.

¹⁶¹⁸ למופע נוסף בכ"ל בפסחים (ועמ' 441 שו' 10; והוא שייך לד"ו כט ע"ב שו' 28) ראה ירוכ"פ,

ריש עמ' 405, ד"ה ר' בון. ולא כללתי את המופע שבסוטה יט ע"ב שו' 56, לפי שהוא אינו שייך לכאן —

ראה מה שכתבתי במבוא, פרק י, עמ' רמ, סי' 13.

¹⁶¹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): מפילפול החברים שמעתי אותה.

¹⁶²⁰ ראה מה שהערתי בערך "הא (ו)" על אתר.

¹⁶²¹ תרגום: מוציא את הלשון. כלומר, מבטא, אומר את העניין בלשון אחר — ראה: ערכי מדרש

אמוראים, עמ' 219, ערך לישנא; על הירושלמי, ריש עמ' 48, ערך מפיק לישנא; שתא"י, עמ' 461, ד"ה

ר' אבהו. וראה עוד מוסקוביץ, מינוח, עמ' 372 ואילך.

¹⁶²² להגהה ראה שתא"י הנ"ל (בהערה הקודמת).

¹⁶²³ תרגום: מוציא את הפרשה שלו. כלומר, מסיים את דרשתו על הפרשה.

מפליג (!) ע"ע פליג.

מפליגין ע"ע מה פליגין. ועיין עוד ערך פליגין.

מפליגין ב"ר... אבל ב"ר... דברי הכל ע"ע מה פליגין ב"ר... אבל ב"ר... דברי הכל...

מפליגין ר' ור'... ע"ע פליגין ר' ור'.

מפליגין ר' ור' ב"ר... אבל ב"ר... כל עמא מודיי... ע"ע מה פליגי (!) ר' ור' ב"ר... אבל ב"ר... כל עמא מודיי...

מפליגין ר' ורבנין ע"ע פליגין ר' ורבנין.

מפליגין ר' ורבנין ב"ר... הא... לא ע"ע מה פליגין ר' ורבנין ב"ר... הא... לא.

מפליגין ר' ורבנין ב"ר... הא ב"ר... לא ע"ע מה פליגין ר' ורבנין ב"ר... הא... לא.

מפני ¹⁶²⁴ **ברכות** ג ג שו' 28, שם שו' 46, ד ב שו' 53 (2x); מפני₂, מפני₃, שם שו' 56 (2x), ד ג שו' 6, ה ד שו' 41, שם שו' 42, ו א שו' 65, ו ג שו' 22 (מפני₁), שם שו' 29, ט ג שו' 45, שם שו' 46, יב א שו' 52, יג ג שו' 44; **פאה** טו א שו' 19, טו ג שו' 10, יח א שו' 42, יח ב שו' 23 (2x)¹⁶²⁴, שם שו' 24, כ ד שו' 29, שם שו' 31, כא א שו' 33; **דמאי** כא ד שו' 28, שם שו' 29, כב א שו' 60, שם שו' 61, כג א שו' 18, שם שו' 31, כג ב שו' 20 (בפני₁)¹⁶²⁵, שם שו' 41, כג ג שו' 8, שם שו' 17, שם שו' 57, שם שו' 58, כג ד שו' 40, שם שו' 41, שם שו' 44, שם שו' 45, שם שו' 52, כד א שו' 6, שם שו' 7, שם שו' 30, שם שו' 31, כד ב שו' 7, שם שו' 18, כה ב שו' 62, שם שו' 63, שם שו' 64, כו א שו' 53; **כלאים** כז ד שו' 1, שם שו' 37, ל ב שו' 56, שם שו' 58, שם שו' 60, ל ג שו' 2, לב א שו' 15, שם שו' 62; **שביעית** לג ב שו' 23, לג ג שו' 16, לג ד שו' 56 (2x), לד א שו' 50, שם שו' 51, לד ג שו' 6, שם שו' 8, שם שו' 31, שם שו' 32, שם שו' 37 (3x), שם שו' 41 (2x), לו ב שו' 27, לו ג שו' 60, לח א שו' 47; **תרומות** מ ד שו' 4 (3x), שם שו' 33, שם שו' 34, שם שו' 53, מא ג שו' 59 (3x), מג ג שו' 20, שם שו' 25, שם שו' 26 (2x), שם שו' 34, מה ד שו' 35, שם שו' 36, שם שו' 38, שם שו' 39, מז ב שו' 3 (מפני₂)[?]; **מעשרות** נב א שו' 37, שם שו' 38, שם שו' 39; **מעשר שני** נב ב שו' 46, נב ד שו' 14¹⁶²⁶, שם שו' 48, שם שו' 49, נד א שו' 18, נה א שו' 24; **חלה** נז ג שו' 8; **ערלה** סא ד שו' 60, סג ב שו' 12; **ביכורים** סה א שו' 29, שם שו' 30, סה ד שו' 47, שם שו' 49, שם שו' 52; **שבת** ג ב שו' 42, שם שם (ו-), שם שו' 43, שם שם (ו-), ג ג שו' 53, ג ד שו' 4, ד ב שו' 34, ד ג שו' 41, שם שו' 51, שם שם (ו-), ה א שו' 1, שם שו' 18 (2x), שם שו' 19, ה ד שו' 40, שם שו' 41 (2x), ו ד שו' 17 (2x), שם שו' 21 (3x), שם שו' 22, שם שו' 23, שם שו' 36, שם שו' 37 (2x), ז ב שו' 45, ח א שו' 56, י ד שו' 24, יב א שו' 40, שם שו' 41, יג ב שו' 6.

¹⁶²⁴ לדעת אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 94, ד"ה בירוש'), שני מופעים אלה והבא אחריהם הם תנאיים בוודאי.

¹⁶²⁵ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 398, הע' 6.

¹⁶²⁶ ראה: ליברמן, תוס"ר, א, עמ' 181, שו' 1/2; תוכפ"ש, שקלים, עמ' 690, שו' 62-63 וולפירוש ראה עוד הביאור הקצר, שם, עמ' 210, שו' 62. ולפיו, המופע כאן הוא תנאי. וראה עוד האצו"י, עמ' 164, ד"ה כל המטביעות.

****מפני** (המשך) יג ג ש' 30, יד א ש' 29, טו ג ש' 2 (מפני₁), טו ד ש' 3, יז א ש' 61; **עירובין** יח ב ש' 54, יט ד ש' 14, שם ש' 52, כ ד ש' 51, כב ד ש' 62, כד ג ש' 33, שם ש' 64, כו ג ש' 35, כז ד ש' 1; **פסחים** כז ד ש' 4, שם ש' 14, שם ש' 24, שם ש' 26, שם ש' 29 (2x), לא א ש' 36, שם ש' 41, לב ג ש' 36, שם ש' 37, לג ב ש' 25, לד ב ש' 61, לה א ש' 36, שם ש' 45, לה ב ש' 19, לה ג ש' 20, לו ג ש' 55, לו ד ש' 45, לז ד ש' 48, שם ש' 49, שם ש' 58; (אשגרה)¹⁶²⁷, שם ש' 59; (אשגרה); **יומא** לח ג ש' 63, מד ב ש' 42, מד ד ש' 58, שם ש' 64; **שקלים** מז ג ש' 32, נ ב ש' 46; **סוכה** נב ב ש' 39, נד ד ש' 35; **ראש השנה** נח א ש' 1628⁹, שם ש' 11 (2x); שם ש' 12, נט ב ש' 56, נט ג ש' 42; **ביצה** ס ג ש' 31, ס ד ש' 8 (מפני₂), סג א ש' 9; **תענית** סו א ש' 18, שם ש' 23, סו ב ש' 54 (מפני₃); שם ש' 55; סו ג ש' 21¹⁶²⁹, שם ש' 22, שם שם (ו-); סז ב ש' 59, סז ג ש' 32, סח ב ש' 27, סט א ש' 38, שם ש' 42 (2x), שם ש' 43; **מגילה** ע ב ש' 27, ע ג ש' 32, שם ש' 33, שם ש' 50, שם ש' 55, עב א ש' 42, עג ב ש' 29, שם ש' 62 (2x), עג ד ש' 18, שם ש' 20, עד ד ש' 6 (מפני₃), שם ש' 7, שם ש' 8, שם ש' 27, שם ש' 28, עה א ש' 26, שם ש' 43, עה ג ש' 4, שם ש' 55, שם ש' 57; **חגיגה** עה ד ש' 59, עט ב ש' 63, עט ד ש' 8; **מועד קטן** פ ב ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 39 (2x), שם ש' 43 (2x), פ ג ש' 39, פ ד ש' 18, שם ש' 27, שם ש' 29, שם ש' 33, פא ב ש' 35, פב א ש' 10, פב ב ש' 7 (ש-), שם ש' 9, שם ש' 26, שם ש' 27, פג א ש' 61; **יבמות** ג ד ש' 38, שם ש' 39, שם ש' 41, שם ש' 42, שם ש' 49 (2x), שם ש' 53, שם ש' 56, ה א ש' 28, שם ש' 29, שם ש' 31, שם ש' 57, ז ד ש' 7, ח ד ש' 20, יב א ש' 37 (2x), שם ש' 45, יב ב ש' 19, יג ד ש' 63, יד א ש' 15 (2x), יד ב ש' 40, שם ש' 42, שם ש' 44, שם ש' 46; **סוטה** יח א ש' 51, כ ב ש' 7, כא ב ש' 58, כד ג ש' 13, שם ש' 27, שם ש' 28, שם ש' 31; **כתובות** כד ד ש' 34 (מפני₂), שם ש' 48, שם ש' 49 (2x), כה א ש' 10, שם ש' 53 (2x), ל א ש' 14, שם ש' 49, ל ג ש' 45, שם ש' 51, לא ג ש' 37, לג ב ש' 37, שם ש' 38, לה א ש' 5, לה ב ש' 56; **נדרים** לו ג ש' 42 (2x), לז ד ש' 31, לט א ש' 45, לט ב ש' 17, שם ש' 18, מא א ש' 6, מא א ש' 37, מב ג ש' 51 (2x), מב ד ש' 4 (2x), שם ש' 43, שם ש' 44; **גיטין** מג ב ש' 27, שם ש' 28, מד א ש' 59, מד ד ש' 43 (מפני₂), שם ש' 46, מה ג ש' 27, שם ש' 60, מו א ש' 53, מו ב ש' 2, מו ד ש' 8, שם ש' 10, מז א ש' 50,

¹⁶²⁷ לאשגרה כאן ולקמן ש' 59 ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 524, ד"ה אית לך.

¹⁶²⁸ ליברמן סובר שהמופעים הבאים כאן ולקמן ש' 11 (המופע הראשון) הם אמוראיים בוודאי. שכן הוא כותב: "**הירושלמי** מבאר את הברייתא" וכו' (תוכפ"ש, ראש השנה, עמ' 1031, ש' 65; ולהלן: "**הירושלמי** לשיטתו" וכו' (עמ' 1032, הע' 44; ההדגשות שלי). ונראה, שהוא הדין לדעתו למופע השני שבשורה 11 ולמופע שבשורה 12 דלקמן.

¹⁶²⁹ המופעים הבאים כאן ולהלן ש' 22 (2x) מובאים בבראשית רבה (יג, ט, כרך א, עמ' 119 ש' 3) בשם רב (ו) חנן דציפורין בשם ר' שמואל בר נחמני (אהצו"י, ריש עמ' 84, ד"ה מפני ארבעה). ואף על פי כן, אפשר שהדברים בירושלמי הם דברי ברייתא. ועוד, שהלשון במדרש שונה במקצת מהלשון כאן. לכן רשמתי לצידם סימן שאלה.

****מפני** (והמשך) שם שר' 53, מז ב שר' 36, שם שר' 38, שם שר' 44, שם שר' 60, מט ג שר' 39, נ ב שר' 19 (2x), שם שר' 20, שם שר' 21, נ ד שר' 20, שם שר' 21; **נזיר** נב ג שר' 14 (ש-), שם שר' 16, נג ג שר' 16305, נו א שר' 41, נו ב שר' 9, שם שר' 10, נז א שר' 11, שם שר' 15, נז ב שר' 21; **קידושין** ס א שר' 27, סא ג שר' 54, סא ד שר' 58, סב ג שר' 61, סג ב שר' 8, שם שר' 9, סד ג שר' 28; **בבא קמא** ז ב שר' 59; **בבא מציעא** ח א שר' 13, שם שר' 14; **בבא בתרא** יג א שר' 7, שם שר' 9, יו ד שר' 60; **סנהדרין** יח ד שר' 45, יט ד שר' 45, שם שר' 46, כ ב שר' 38, כג א שר' 5, שם שר' 7, כג ד שר' 30, כז א שר' 25, כח א שר' 4, כח ד שר' 59; **שבועות** לג ג שר' 16, לח א שר' 25; **עבודה זרה** מ א שר' 53, מא ג שר' 24, מא ד שר' 14, שם שר' 29, מב ג שר' 37, שם שר' 38, שם שר' 41, מד ג שר' 160; **הוריות** מו ד שר' 55, מז ד שר' 5, מח א שר' 63, מח ב שר' 55; **נדה** נ ד שר' 16347. ועיין עוד ערך זו מפני זו.

מפני... או מפני... **ברכות** ד ב שר' 51-52, שם שר' 54; **מגילה** עד ד שר' 6.

מפני (! ד-1635 גיטין מז א שר' 21 (ול"ג מפני)1636.

מפני מה1637 **ברכות** ג ג שר' 8, שם שר' 28 (ור-), שם שר' 30 (ור-), ג ד שר' 62, ד ב שר' 51, שם שר' 54, ד ג שר' 6, ד ד שר' 64, ה א שר' 1, שם שר' 2, שם שר' 28, ו א שר' 6, ו ד שר' 11, יג ג שר' 233, שם שר' 46, שם שר' 47; **פאה** יו א שר' 25, שם שר' 59, שם שר' 62, שם שר' 64 (ור-); **שביעית** לו ג שר' 32, שם שר' 49, לז ד שר' 51; **מעשר שני** נב ד שר' 47; **חלה** ס ב שר' 23; **שבת** ז ד שר' 24, ח א שר' 9, יז ג שר' 15; ("מפני" תנאית, ר"מה"

1630 עיין שתא"י, סוף עמ' 434, ד"ה מיפר. וצ"ע.

1631 מקור הביטוי הוא תנאי — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 130, שר' 59.

1632 המופע הזה בא במקורו במקור תנאי — ראה ספרי במדבר, פיס' קלא, עמ' 172 שר' 19. אבל הלשון שם: "בשביל". יתכן אפוא שהביטוי כאן הוא ביטוי אמוראי שחדר לברייתא.

1633 עיין מה שהגיה בשתא"י, עמ' 574, ד"ה והכא. על כל פנים, המופע הוא ספק תנאי.

1634 למופע נוסף השייך לדמאי כג ע"ג שר' 58, וליתיה בכי"ל ובד"ו, ראה תשובת ר' בצלאל אשכנזי, סי' א (אהצו"י, עמ' 103, ד"ה שמואל). ולמופע נוסף השייך לדמאי כה ע"ג שר' 60, וליתיה בד"ו, ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 565, הע' 10. אבל הוא ספק מופע תנאי. וראה עוד מה שהערתי בריש ערך "אמר ר' ותני כן" על המופע בשביעית לח ע"א שר' 24.

1635 תרגום (אחרי ההגהה): ש-.

1636 המילה "מפני" היא באשגרה מלעיל שם, עי"ש. וראה הלשון במקבילה (מעריכה אחרת!) בבבא קמא ד ע"ב שר' 52.

1637 ישנם כמה מופעים דיאלוגיים של ביטוי זה ולא נכללו, ואלה הם: **שביעית** לח ג שר' 40; **סנהדרין** יח ג שר' 63 (ור-), ל ג שר' 5; **עבודה זרה** מד ד שר' 46; **הוריות** מח א שר' 42 (המופע בשביעית, ושלושת המופעים האחרונים הם גם לשון הדיוט, ונרשמו בנספח ד'). וכבר הערתי על כך במבוא, ריש עמ' עז; שם, הע' 200. אבל ישנם מופעים דיאלוגיים אחרים (ומהם גם לשון הדיוט) שיש בהם כדי ללמד לדורות, ואותם הבאתי בְּעֶרְךָ, ואלה הם: **ברכות** ו ד שר' 11, יג ג שר' 33, שם שר' 47; **פאה** יו א שר' 25, שם שר' 59, שם שר' 62, שם שר' 64 (ור-); **שביעית** לו ג שר' 32; **מעשר שני** נב ד שר' 47; **סוטה** יט א שר' 33. וסימן השאלה בשני המופעים שבברכות יג ע"ג ובסוטה יט ע"א, וכן בשאר המופעים שְׁבִיעֶרְךָ, מציין ספק ביטוי תנאי.

מפני מה (המשך) שייכת להמשך¹⁶³⁸; **עירובין** כ ד ש' 51, כד ג ש' 63; **פסחים** לג א ש' 47; **יומא** מ א ש' 37, מא ג ש' 26, מד ב ש' 40, שם ש' 41; **שקלים** נ א ש' 11; **תענית** סז ב ש' 47, סח ד ש' 2, סט ב ש' 27; **מגילה** עד ד ש' 6; **מועד קטן** פג א ש' 20; **סוטה** יט א ש' 3; **נדרים** מב ג ש' 50, מב ד ש' 43, שם ש' 61, שם ש' 62; **גיטין** מה ג ש' 60, מו א ש' 53; **סנהדרין** כ ב ש' 150, כג א ש' 5; **עבודה זרה** מא ג ש' 59, מג ב ש' 53, מג ג ש' 1639.

מפני מה אמרו **סוכה** נא ד ש' 32; **ביצה** סג א ש' 12, שם ש' 14; **מגילה** ע ב ש' 39; **חגיגה** עט א ש' 20, שם ש' 30; **מועד קטן** פב ב ש' 26; **סוטה** כ ב ש' 6.

****מפני ש-**¹⁶⁴⁰ **ברכות** ג ג ש' 9, שם ש' 10, שם ש' 31, שם ש' 32 (2x), ד ב ש' 22, ה א ש' 48, ה ד ש' 43, ו ד ש' 11, שם ש' 62, י א ש' 11; **פאה** טו ג ש' 11, יו א ש' 25, יו ג ש' 38, יו ד ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 53, יז א ש' 64 (צ"ל: פעמים ש-¹⁶⁴¹); יז ג ש' 15, שם ש' 16, כ ג ש' 41 (2x); **דמאי** כא ג ש' 49, כב ג ש' 41, כג ד ש' 53, כד ג ש' 20, שם ש' 22, כו ג ש' 3, שם ש' 5; **כלאים** כז ב ש' 8, כח א ש' 62, כט ב ש' 46, לא ג ש' 2, שם ש' 24, שם ש' 25, שם ש' 27, שם ש' 28, שם ש' 29, לב א ש' 40, שם ש' 41, שם ש' 46, שם ש' 47; **שביעית** לד ב ש' 4, לד ג ש' 35, שם ש' 38, שם ש' 41, לד ד ש' 25? ¹⁶⁴², שם ש' 26, לו ג ש' 50, לו ד ש' 21, לח א ש' 61, לח ד ש' 14 (ו-), שם ש' 15, שם ש' (ו-), לט ב ש' 47 (ו-), לט ד ש' 3 (2x), שם ש' 4 (2x); **תרומות** מד ש' 34, מא א ש' 27, מא ג ש' 53, מא ד ש' 26 (2x), שם ש' 28, שם ש' 29, מב א ש' 51, מב ד ש' 38, מג ב ש' 54, מד ב ש' 28, מז ד ש' 1 (2x), שם ש' 4, שם ש' 5, שם ש' 28 (ו-); **מעשרות** מח ד ש' 12, מט ב ש' 3, שם ש' 36, נא ב ש' 22, שם ש' 41, נא ד ש' 12 (מפני ש-²), נב א ש' 22; **מעשר שני** נב ב ש' 24, שם ש' 25, נב ג ש' 39, שם ש' 43, נה א ש' 13, שם ש' 14; **חלה** נח א ש' 34, נט א ש' 2, שם ש' 6, שם ש' 7, נט ד ש' 43; **ערלה** סא א ש' 24, סא ג ש' 11, סב ד ש' 50; **ביכורים** סד א ש' 62, סד ב ש' 1, שם ש' 2, שם ש' 3, שם ש' 19; **שבת** ג ד ש' 50, ד א ש' 4, שם ש' 7, שם ש' 24, ד ג ש' 18, ה ג ש' 40, ה ד ש' 34, ו א ש' 38, שם ש' 59 (2x), שם ש' 60, שם ש' 63, ו ד ש' 16, ז א ש' 22, ז ב ש' 51, ז ג ש' 7, ז ד ש' 46, ט א ש' 63, ט ב ש' 29, ט ג ש' 46, י א ש' 27, יא ג ש' 19, שם ש' 21,

¹⁶³⁸ ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 287, הערה לשורה 29; ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 215, ד"ה גורפין; תוכפ"ש, שבת, עמ' 266, הע' 11. ולפי דבריהם, "מפני" היא מלשון הפיסקא הקטועה של המשנה שם: "מפני הריעי" (פ"כ מ"ד).

¹⁶³⁹ ישנו מופע נוסף השייך לכלאים לא ע"ג ש' 23, וליתיה בד"ו, אבל איתיה בר"ש (וכלאים, פ"ח מ"ד, [ד"ה ירושלמי]) וברא"ש (שבת, פ"ה ס"ה, ה, [קסט ע"ד]) — ראה אהצו"י, כלאים, עמ' 64, ד"ה אמר ר' יוחנן.

¹⁶⁴⁰ את הביטוי "מפני ש..." הא", חילקתי לשני ערכים: מפני ש-; הא (= אבל; בניחותא או בלשון בעיא או בלשון קושיא או בתמיהה). וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' קד, ס"ד.

¹⁶⁴¹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב' ועל דרך אולי. ועיין עוד לקמן בפאה יז ע"ב ש' 1.

¹⁶⁴² יש כאן ולקמן ש' 26 שימוש בלשון המשנה שם, פ"ג מ"ח.

****מפני ש-** (המשך) יא ד ש' 42, יג ב ש' 3, שם ש' 4, יג ג ש' 26, שם ש' 40 (מפני ש-¹⁶⁴³), יג ד ש' 17, יו א ש' 59, יו ב ש' 6, שם ש' 7; **עירובין** יט ב ש' 45, יט ג ש' 31, כא א ש' 22, כא ג ש' 23, כא ד ש' 38, כג ד ש' 34, כד א ש' 30; **פסחים** כז א ש' 33, שם ש' 39, שם ש' 40, כז ב ש' 29, שם ש' 45, כז ד ש' 14, כט ב ש' 54, לא ב ש' 17, שם ש' 40, שם ש' 41, לב ג ש' 49, לג ב ש' 15; (אשגרה)¹⁶⁴⁴, לה א ש' 24, שם ש' 26, לה ב ש' 55, שם ש' ¹⁶⁴⁵62, שם ש' 63; **יומא** מג ד ש' 63, מד א ש' 3, מה א ש' 16; **שקלים** מו ב ש' 46, מז ב ש' 10, נ א ש' 54; **סוכה** נב א ש' 52, נב ב ש' 54, נב ג ש' 16, שם ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 36; **ראש השנה** נז ב ש' 56, נח ג ש' 34, שם ש' 42; **ביצה** סב ב ש' 55, סג ב ש' 35; **תענית** סד א ש' 31, שם ש' 37, סז א ש' 55, סט ב ש' 27, שם ש' 28; **מגילה** עא ג ש' 51 (2x), עג ג ש' 20; **חגיגה** עח ד ש' 1, שם ש' 47, שם ש' 55, עט א ש' 20, שם ש' 27 (2x), שם ש' 31, שם ש' 45, עט ג ש' 1, עט ד ש' 46, שם ש' 49 (2x); **מועד קטן** פ א ש' 44, פ ב ש' 38, שם ש' 40, שם ש' 44, פ ד ש' 36, פג א ש' 23, פג ד ש' 31; **יבמות** ב ד ש' 40, ג ג ש' 33, שם ש' 43, שם ש' 46, שם ש' 47, ה א ש' 28, שם ש' 29, שם ש' 30, שם ש' 31 (2x), ה ד ש' 62, י ד ש' 32, יב א ש' 13, יג ג ש' 9, יג ד ש' 42, טו א ש' 19, שם ש' 26, טו ב ש' 35; **סוטה** יו ד ש' 14, יז א ש' 46, יז ד ש' 22, יט א ש' 51, כא א ש' 33, שם ש' 53, כד ג ש' 14; **כתובות** כד ד ש' 20, שם ש' 25, שם ש' 27, שם ש' 45, שם ש' 47, כה ג ש' 2, כו ב ש' 1, כח ג ש' 26, לג ב ש' 34, שם ש' 39, לד ב ש' 7, לד ג ש' 34; **נדרים** לז ב ש' 39, לח א ש' 23, לח ד ש' 15 (מפני ליל!)¹⁶⁴⁶, לט א ש' 39, לט ב ש' 7, מ ב ש' 50, מא ג ש' 25, מב ד ש' 36; **גיטין** מג ב ש' 45, מד א ש' 35, שם ש' 39; (ול"ג)¹⁶⁴⁷, מד ב ש' 24, שם ש' 46, מה א ש' 12, מו ד ש' 17, מז א ש' 21, שם ש' 50 (צ"ל: כדי ש-?), נ ב ש' 19, שם ש' 21, שם ש' 22 (2x); **נזיר** נב א ש' 19, שם ש' 28, נג א ש' 56, נג ב ש' 15, נה א ש' 20, שם ש' 21, נו ב ש' 21, שם ש' 22, נו ד ש' 13; **קידושין** נח ג ש' 8, ס ד ש' 25, סד ב ש' 2; **בבא קמא** ב ב ש' 18, ב ג ש' 13, ד ד ש' 38, ו ד ש' 33; **בבא מציעא** י ג ש' 1, שם ש' 3; **בבא בתרא** יג א ש' 15, יג ב ש' 18, שם ש' 19, יג ג ש' 22, שם ש' 25, שם ש' 28, יד ד ש' 14 (מפני ש-¹⁶⁴⁸), יו ב ש' 22; **סנהדרין** יח א ש' 44, יח ד ש' 38, כ ב ש' 18, כד ד

¹⁶⁴³ לדעת ליברמן (תוכפ"ש, שבת, עמ' 168, הע' 9), גם המופע הראשון כאן הוא אמוראי. ואני לא כללתי אותו, מכיון שאני סבור שהוא תנאי. וצ"ע.

¹⁶⁴⁴ ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 469, ד"ה וקשיל. ולדעת ליברמן (תוכפ"ש, שבת, עמ' 168, הע' 9), גם המופע הקודם בשורה 14 הוא אמוראי. וצ"ע.

¹⁶⁴⁵ לדעת ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 496, ד"ה יחיד), מופע זה הוא תנאי. וצ"ע.

¹⁶⁴⁶ ההגהה על פי לשון הרישא שם, עי"ש. וראה עוד, למשל, פאה כ ע"ג ש' 41 (המופע השני) הרישום לעיל בְּעֶרְךָ.

¹⁶⁴⁷ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

¹⁶⁴⁸ עיין תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 368, ש' 37-39 מצד אחד, וירושלמי נזיקין, עמ' 201, ש' 57-58 ואילך מצד שני. ושני נראה עיקר.

****מפני ש- (המשך)** ש' 16, כה ב ש' 64, כה ג ש' 29, שם ש' 41, שם ש' 42, כו ב ש' 60, כו ג ש' 4! (צ"ל: כדי ש-)¹⁶⁴⁹, כז ד ש' 21, שם ש' 28, שם ש' 29; **שבועות** לד ד ש' 13, לו ב ש' 36, שם ש' 45, לח א ש' 22, לח ד ש' 26; **עבודה זרה** לט ב ש' 37, שם ש' 39, שם ש' 40, לט ג ש' 57, לט ד ש' 8, שם ש' 53, שם ש' 54 (2x), שם ש' 55, שם ש' 56, מ ב ש' 22, מ ג ש' 59, מא ג ש' 19, שם ש' 20, שם ש' 22, שם ש' 45, שם ש' 55, שם ש' 60, מב ב ש' 50, שם ש' 57, מב ג ש' 61, שם ש' 63, מג א ש' 23 (ו-), מג ב ש' 10, מג ג ש' 2, מג ד ש' 63; **הוריות** מו ג ש' 29, שם ש' 31, מח א ש' 32, שם ש' 34; **נדה** מט א ש' 35, נ ג ש' 27, שם ש' 28 (ו-), שם ש' 38, שם ש' 40, שם ש' 43, שם ש' 44¹⁶⁵⁰.

מפני ש-... או מפני ש-... מגילה עא ג ש' 49-50; **שבועות** לג ד ש' 32-33.

מפני ש- (!)... מה בין... ע"ע מה בין... מה בין...

מפני שאנו למידין מן ההלכה, אנו עושין אותו (!) (בתמיהה) **שביעית** לט ב ש' 32 (צ"ל: +מעשה)¹⁶⁵¹.

מפני שריבתה תורה בדבר אחד, את מרבה אותה לכל הדברים (בתמיהה) **סוטה** יח ד ש' 3.

מפניא¹⁶⁵² **יומא** מג ב ש' 43. וראה עוד ערך שאינה מופנה.

מפסוק אחד ע"ע שלשתן דרש ר' מפסוק אחד.

מפקא ע"ע מה נפק מביניהן.

מפקא פרשתא¹⁶⁵³ **סנהדרין** כ ב ש' 25.

****מפקד**¹⁶⁵⁴ **ברכות** ב ד ש' 38, ז ב ש' 37, ז ג ש' 46, שם ש' 48, שם ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 59, שם ש' 60, יב א ש' 43, יב ב ש' 25; **דמאי** כב ג ש' 50; **כלאים** לא ג ש' 39, לב א ש' 11, לב ב ש' 5, שם ש' 7, שם ש' 8, לב ד ש' 7; **שביעית** לז ג ש' 17, לט א ש' 55; **מעשרות** נא ג ש' 4, שם ש' 5; **מעשר שני** נד ד ש' 26! (מפקיד וצ"ל: מקפיד)¹⁶⁵⁵, נו ב ש' 50; **שבת** ג ג ש' 6, ה ב ש' 49, ח ג ש' 20, יג ב ש' 20;

¹⁶⁴⁹ זוהי הגירסא בקטע סבונה (עמ' 282, קטע 2.1 [עמ' 281]), וכך מחייב העניין.

¹⁶⁵⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע את אמר (בהקשר). ולשיטת ליברמן (ותוכפ"ש, שבת, עמ' 168, הע' 9), יש להוסיף לערך זה שני מופעים: שבת יג ע"ג ש' 40 (המופע הראשון) = פסחים לג ע"ב ש' 14, כמו שהערתי לעיל, לשבת (ועל אתר) ולפסחים (שם, ש' 15). ולמופע נוסף, על פי גירסת הר"ח בעירובין כ ע"ד ש' 5, ראה מה שהערתי בערך "לפי ש-" על אתר.

¹⁶⁵¹ ראה כ"ר, עמ' 2210 ש' 8.

¹⁶⁵² תרגום: מופנה (כלומר, לדרשה). ואולם במקבילות שבסנהדרין כא ע"ג ש' 15 ושבועות לה ע"ב ש' 25 הלשון הוא "מופנה", בלשון זכר — ע"ע מופנה. וכן נראה עיקר, כפי שמלמד המשך המשפט בירושלמי: "להקיש ולדון ממנו גזירה שוה" (סנהדרין שם, וכיוצא בזה בשבועות). כלומר, במקבילות ההתייחסות למילה "שני" היא בלשון זכר, וכאן בלשון נקבה, ע"ש. ובקו"א: "מופנה" (שרי"ר, עמ' 312, סי' יג), אבל שם אין "ממנו" בהמשך.

¹⁶⁵³ תרגום: מוציא (מילולית: להוציא) את הפרשה. כלומר, מסיים את דרשתו על הפרשה.

¹⁶⁵⁴ תרגום: מצווה.

¹⁶⁵⁵ ראה שתא"ג, עמ' 117, ד"ה ר"ש ב"ר.

****מפקד** (המשך) **פסחים** כט ד ש' 56; **יומא** מ ד ש' 31, מד ב ש' 6; **סוכה** נד ב ש' 44, שם ש' 52, שם ש' 53; **ראש השנה** נח ד ש' 31 (ו-), נט ב ש' 24, נט ג ש' 5; **ביצה** ס ג ש' 50, שם ש' 51; **תענית** סו א ש' 44, סז ג ש' 60, שם ש' 61 (מפקד), סז ד ש' 4, שם ש' 5, שם ש' 8, שם ש' 9, סח ב ש' 30; **מגילה** ע ד ש' 11, עד א ש' 54, עה ב ש' 50; **מועד קטן** פא ב ש' 18; **סוטה** כב א ש' 19; **כתובות** לה א ש' 12, שם ש' 16; **נדרים** מ ד ש' 54; **נזיר** נב ג ש' 34; **קידושין** סא ג ש' 35, שם ש' 36; **בבא מציעא** ט ד ש' 2; **סנהדרין** כ ב ש' 24; **עבודה זרה** מג ד ש' 8 (2x).

מפקדין¹⁶⁵⁶ **שביעית** לה ג ש' 6; (צ"ל: מקפדין)¹⁶⁵⁷; **מעשרות** נא ג ש' 5; **שבת** יב א ש' 39, יז א ש' 60.

מפקה ע"ע מה נפק מביניהון.

מפקיד ע"ע מפקד.

מפקין לה ע"ע אפילו כמאן דאמר... יכלין אנן מפקין לה מן הכא.

מפרש (= אומר בפירוש) **פאה** יח ב ש' 45; **דמאי** כב ד ש' 22; **חלה** נט א ש' 59; **כתובות** לד ג ש' 15; **גיטין** מג א ש' 46, מג ד ש' 11; **מכות** לא ב ש' 25. וראה עוד ערך לא מפרש (= לא אומר בפירוש).

מפרש (= מבאר) **תרומות** מה ג ש' 23; **מעשר שני** נג א ש' 73; **עירובין** כ ד ש' 1 (מפרש¹); **עבודה זרה** מא א ש' 18.

מפרש (!) ע"ע המפורש.

מפרשין להון ע"ע רבנן דקיסרין מפרשין להון.

מצאו¹⁶⁵⁸ **ברכות** יד ד ש' 11; **תענית** סד א ש' 9, סח א ש' 45; **מגילה** ע ד ש' 44 (ו-). וראה עוד ערך לא מצאו.

מצאנו ע"ע מצינו.

מצאנו... ולא מצאנו... **חלה** נט ד ש' 48 (מצינו, לא); **תענית** סז ב ש' 43; **קידושין** ס ג ש' 38 (מצינו).

מצדו **שבת** ט ג ש' 23; **נזיר** נד ג ש' 36 (מצידו).

מצויות דעתיה על דר'¹⁶⁵⁹ **קידושין** ס ב ש' 64.

¹⁶⁵⁶ תרגום: מצוים.

¹⁶⁵⁷ ראה נוסח הרש"ס, סה ע"א ש' 3. ועיין: שרי"ר, עמ' 54 ש' 32; שתא"י, ריש עמ' 67, ד"ה ור' יוסה.

¹⁶⁵⁸ כללתי כאן רק מופעים המציינים מציאת דברים בכתובים, לא מציאה פיזית אחרת, כגון "ומצאו משל אלעזר ולא מצאו משל איתמר" (תענית סז ע"ד ש' 63).

¹⁶⁵⁹ לפירוש הביטוי ולניקודו ("מְצִיית") ראה: מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 132; שם, הע' 1; מבואות לסה"א, סוף עמ' 313, ד"ה ולא ידעו. ועיין עוד מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 163; שם, הע' 7 (ושם: "על דעתיה דר'"). והוא מופע נוסף (בשבת ג ע"ב ש' 49) מסופק של ביטוי זה. ותרגום הביטוי לפיו: מחבר דעתו על [דעתו] של ר'. ושתא"י (עמ' 453, ד"ה עולא) מגיה: "מצית על דעתיה דר'", ומפרש: "חשבתי ודקדקתי". וכיוצא בזה גורס ליברמן אחרי הגהה: "מְצִיית דעתיה דר'" (גליונות הרש"ל, טופס ב'), ואף הוא מפרשו

מצי תנייה ע"ע הא כל אילין מילייה לא מצי תנייה, וכא מצי תנייה (הרישא בתמיהה והסיפא בניחותא). וראה עוד ערך לא מצי תנייה.

מצידו ע"ע מצדו.

****מצינו**¹⁶⁶⁰ **ברכות** ז ג ש' 30; **תרומות** מג ג ש' 58, מו א ש' 61 (ש-); **שבת** ד א ש' 63; **פסחים** כח א ש' 57 (ש-), לו ב ש' 43 (מצאנו); **יומא** לח ב ש' 2 (מצאנו), לח ג ש' 46 (מצאנו?); מג ב ש' 42 (מצאנו); **שקלים** מז ג ש' 33 (מצאנו), מח ב ש' 42 (מצאנו); **סוכה** נא ד ש' 10, נב ב ש' 33 (מצאנו), נג א ש' 58; **תענית** סו ג ש' 37 (מצאנו?); שם ש' 38 (מצאנו?); שם ש' 53 (מצאנו), שם ש' 57 (מצאנו), סו ד ש' 10 (מצאנו?); שם ש' 12 (מצאנו?); סז ג ש' 43 (מצאנו), סח א ש' 61 (מצאנו); **מגילה** עד ב ש' 36 (מצאנו); **חגיגה** עו ג ש' 32 (מצאנו); **מועד קטן** פא ב ש' 39 (מצאנו?); **יבמות** יב א ש' 26; **סוטה** כא ב ש' 42; **כתובות** כה ד ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 23, שם ש' 24; **נדרים** לז ד ש' 15, לח ב ש' 74; **גיטין** מח ב ש' 22; **נזיר** נב ג ש' 41, נז א ש' 45, נז ב ש' 21; **בבא קמא** ו א ש' 12; **סנהדרין** יח ג ש' 60, שם ש' 62, כד ב ש' 36, כד ד ש' 64; **שבועות** לד ב ש' 22, לד ג ש' 59, לה ב ש' 24, לח ג ש' 12, לח ד ש' 13, שם ש' 14; **עבודה זרה** לט ב ש' 26; **הוריות** מז ב ש' 1661. ועיין עוד ערך: לא מצאנו (בתמיהה); לא מצינו... אלא....

מצינו (בתמיהה) **שביעית** לז ב ש' 41 (ר-); **פסחים** לב ב ש' 31¹⁶⁶²; **יומא** מד א ש' 52¹⁶⁶³; **יבמות** יד א ש' 18 (ר-); **סוטה** יו ג ש' 56; **גיטין** נ א ש' 59; **קידושין** סג א ש' 57, שם ש' 60; **שבועות** לד ב ש' 21, לד ג ש' 58; **הוריות** מז א ש' 58. וראה עוד ערך: לא מצאנו (בתמיהה); לא מצינו (בניחותא); לא מצינו שהשוות התורה ב... ב... לכן (!) נשוא... (הרישא בתמיהה).

מצינו... ולא מצינו... ע"ע מצאנו... ולא מצאנו....

מצינו... לא מצינו... ע"ע מצאנו... ולא מצאנו....

מצינו... מצינו... (הראשון בניחותא והשני בתמיהה) **יומא** מג ב ש' 3.

מקבל ע"ע: והוא מקבל מינהו; והוא מקבל מיניה. וראה עוד ערך: איני מקבל עלי את הדבר הזה; לא מקבל עליו.

מקבל (!) מיניה ע"ע והוא מקבל מיניה.

מלשון מצינו. וראה עוד ליברמן, מחקרים, עמ' 295, הע' 48 (וציין לו כ"ץ, א, עמ' 16, הע' 35; וראה עוד שם, עמ' 15, הע' 34; שם, ג, סוף עמ' 44). ותרגום הביטוי לפי זה: מציתי דעתו של ר'.¹⁶⁶⁰ על המשמעות של "מצינו" במשנה ראה בירנבאום, עמ' 82, הע' 27. ואולם בירושלמי משמשת גם "מצאנו" במשמעות זאת, ואילו "מצינו" משמשת גם במשמעות ריאלית — ראה מה שהערתי להלן, בסוף הערך.

¹⁶⁶¹ למופעים נוספים ראה מה שהערתי בסוף ערך "הרי מצינו (בלשון קושיא)". ולא כללתי את המופע שבבבא קמא ו ע"ד ש' 19, לפי שעניינו מציאה ריאלית. ואולם שני המופעים שבסנהדרין יח ע"ג ש' 60 וש' 62 יש להם קשר להלכה ולפירוש המקרא, ע"ש.

¹⁶⁶² ראה מה שהערתי בערך "אילולי דתניתה חזקה, מצינו".

¹⁶⁶³ כך פירש הפ"מ, לו סע"ב, ד"ה רצה עובדה. כלומר, בתמיהה. וצ"ע.

מקבלין ע"ע ואינן (!) מקבלין מינהון.

מקדימין דברי בית שמאי לדבריהן סוכה נג ב שר' 4.

****מקום¹⁶⁶⁴** ברכות יב ד שר' 49, יד ב שר' 35; דמאי כא ג שר' 20 (2x); כלאים כז ב שר' 6, כז ד שר' 11, כח ד שר' 60; תרומות מא ב שר' 21; ערלה סא ד שר' 28, סב ד שר' 12, שם שר' 32; שבת ג ב שר' 59, ז ד שר' 59, שם שר' 60, ח א שר' 3, שם שר' 8, יב ג שר' 38; פסחים כח ג שר' 12, שם שר' 35, ל ב שר' 5, לא ד שר' 64; ראש השנה נו א שר' 37; תענית סו א שר' 50; מגילה ע ב שר' 9, שם שר' 10, ע ד שר' 17; חגיגה עז ד שר' 2; יבמות ו א שר' 62, ו ב שר' 5, שם שר' 14, ו ג שר' 10, שם שר' 17, טו ב שר' 3; סוטה יו ב שר' 36, יז א שר' 29, כ ד שר' 48, כא א שר' 26, כד א שר' 15; כתובות לה ד שר' 25, לו א שר' 23; נזיר נו ג שר' 49; קידושין סד ג שר' 11, שם שר' 15; בבא בתרא יז א שר' 59, יו ד שר' 45, יז ד שר' 7, שם שר' 9; סנהדרין יח א שר' 51; מכות לא ד שר' 62; הוריות מו ג שר' 48; נידה מט ב שר' 52, מט ג שר' 43¹⁶⁶⁵.

מקום (!) ע"ע לשון.

מקום אחד ע"ע: במקום אחד; ממקום אחר.

מקום אחר ע"ע: במקום אחר; ממקום אחר עד ממקום אחר באת.

מקומות¹⁶⁶⁶ ברכות יג ד שר' 3; מעשר שני נו ב שר' 38; שבת ג ד שר' 16, שם שר' 28; ראש השנה נט א שר' 27; סוטה יז ב שר' 2, כא ג שר' 45; גיטין מח ד שר' 15; עבודה זרה מא ד שר' 41; נידה נ ד שר' 43.

¹⁶⁶⁴ להוראות המונח הזה כאן ובשני ערכי המשנה הבאים לקמן (חוץ מן המופעים שצינתי בהערותיי שם ושם) ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 229, ערך מקום. ונכללו כאן גם המופעים המשמשים במשמעות מקור מסוים במשנה — ראה, למשל, דמאי כא ע"ג שר' 20 (2x). והספק בסוטה יו ע"ב שר' 36 הוא ספק מופע תנאי; והספק במופע שם יז ע"א שר' 9 הוא ספק שייכות, שמא פירושו מקרה או מקום ממש. והקרב שפירושו מקור במקרא — עיין ילקוט שמעוני, אחרי מות, סוף רמז תקפה. וישנם מופעים אחרים של "מקום" שפירושה מקרה, מצב או דין, ואלה הם: ברכות ז ג שר' 30; פאה יז ד שר' 30, שם שר' 31; דמאי כה ד שר' 2; תרומות מד ג שר' 7, שם שר' 16, שם שר' 32, מו א שר' 61, שם שר' 62; מעשרות נא ב שר' 16; חלה נט ב שר' 21, שם שר' 29; שבת י ב שר' 18; עירובין יט ד שר' 48, שם שר' 49; פסחים כח א שר' 58, שם שר' 59, לו א שר' 41; יומא מד ב שר' 6; ראש השנה נט ג שר' 12; ביצה ס ד שר' 38; תענית סז ג שר' 43; מגילה עה ב שר' 49; יבמות ד א שר' 23, שם שר' 33, ט ד שר' 32, שם שר' 33, שם שר' 41, שם שר' 42, יב א שר' 30; סוטה כב א שר' 18; כתובות כז ב שר' 11, שם שר' 22, שם שר' 38, כט ב שר' 1, שם שר' 2; גיטין מח ב שר' 23; קידושין נט ב שר' 33, ס ד שר' 4, שם שר' 5; בבא בתרא יז א שר' 61, שם שר' 62; שבועות לח ג שר' 13; הוריות מה ד שר' 26. ודין המונח "אתר" כדין המונח "מקום", עיין עליו. ובמקומות המסופקים שם אני מסופק אם משמעות הביטוי בהם היא מקור או מקרה. ע"ע.

¹⁶⁶⁵ לא כללתי את המופע שבמגילה עג ע"ב שר' 22, אף על פי שליברמן סובר בו שהוא אמוראי (ראה תוכפ"ש, מגלה, עמ' 1150, שר' 29), לפי שהוא לא שייך לערך זה, כי הכוונה בו כנראה: אותו עניין, אותו נסיבות. וכן לא כללתי כאן את המופע המשובש שבנדרים לו ע"ד שר' 1 — ראה מה שהערתי עליו בערך "לשון" על אתר.

¹⁶⁶⁶ נכללו כאן המופעים של המונח המשמשים במשמעות מקורות במקרא או בספרות חז"ל. ולכן לא נכלל הביטוי בשבת ע ע"ב שר' 23 שמשמעותו מקומות ממש או מצבים.

מקיים ע"ע: מה אני מקיים; מה מקיים עד מה מקיים ר' טעמיה דר'.

מקיים (!) ע"ע מקלס.

מקיים לה ע"ע מה את מקיים לה.

מקיים תרי קראי (!)¹⁶⁶⁷ פאה כ ג שו' 25 (צ"ל: קרייא)¹⁶⁶⁸.

מקיימ¹⁶⁶⁹ כלאים כו ד שו' 49.

מקיימא קראי (!) ע"ע אין בגלל (!) מקיימא קראי (!), תיפתר.

מקיימים (!) ע"ע מה אנן קיימין.

מקיימין ע"ע: מה מקיימין בית הלל עד מה מקיימין רבנין טעמא דר'. וראה עוד ערך מה אנן קיימין.

מקיימין לה¹⁶⁷⁰ כלאים כו ד שו' 50.

מקיימין תרין קריא ע"ע דבית הלל מקיימין תרין קריא.

****מקיש ברכות ב ג שו' 12; קידושין נח ב שו' 32; בבא בתרא יו א שו' 23.**

מקישה שבת יא ד שו' 17, שם שו' 18; עבודה זרה מג א שו' 50, שם שו' 51. ועיין עוד ערך ואינו מקישה (בתמיהה).

מקישו יבמות ה ד שו' 54.

****מקלס כלאים לא ב שו' 30; יומא מ ג שו' 25; יבמות ב ג שו' 57, ט ב שו' 2, טו א שו' 37; סוטה יח ב שו' 25; כתובות כה א שו' 63; גיטין מח ד שו' 37; קידושין סד א שו' 60; בבא בתרא יו ג שו' 7 (מקיים?)¹⁶⁷¹, יז א שו' 40. וראה עוד ערך ומקלסו (?).**

מקמא (!) דנן חמי רבנן מדמו... ל-¹⁶⁷² כתובות כה ג שו' 43-44 (צ"ל: מן מא)¹⁶⁷³. מקנטרה¹⁶⁷⁴ יומא לח ד שו' 19; מגילה עב א שו' 62 (למקנתרה); הוריות מז ד שו' 25 (מקנתרה).

מקנתר¹⁶⁷⁵ מעשרות נא א שו' 8, שם שו' 9; תענית סה ב שו' 22; סוטה יו ד שו' 62; כתובות כה א שו' 62, לה ד שו' 1; נדרים מ ד שו' 60; קידושין סד ב שו' 61.

מקנתרה ע"ע מקנטרה.

מקפד¹⁶⁷⁶ ראש השנה נח ב שו' 21; יבמות ב ב שו' 28; סנהדרין יח ג שו' 50 (מקפיד)¹⁶⁷⁷. וראה עוד ערך: ואיקפד עד ואיקפד ר' לקובליה; לא הקפיד אלא.

¹⁶⁶⁷ תרגום: מקיים את שני הפסוקים. כלומר, מיישב ומפרש.

¹⁶⁶⁸ ראה מה שהערתי לעיל, סוף ערך "אין בגלל (!) מקיימא קראי (!), תיפתר".

¹⁶⁶⁹ תרגום: לקיים. כלומר, ליישב ולפרש.

¹⁶⁷⁰ תרגום: מקיימים אותה. כלומר, מיישבים ומפרשים.

¹⁶⁷¹ להגהה ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 218, שו' 125.

¹⁶⁷² תרגום (אחרי ההגהה): ממה שאנחנו רואים את החכמים מדמים... ל-...

¹⁶⁷³ ההגהה "מן מא" על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. ולפני זה הגהתי "מן מה". והיא היא.

¹⁶⁷⁴ תרגום: לקנטר.

¹⁶⁷⁵ כלומר, מקנטר.

¹⁶⁷⁶ תרגום: מקפיד.

¹⁶⁷⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מפקד. ולמופע קרוב שנשתבש ע"ע מפקדין.

מקפיד ע"ע מקפד.

מקרא (המקרא בכלל) **ברכות** ג ב ש' ¹⁶⁷⁸31; **פאה** יז א ש' 49; **שבת** ג ב ש' 18, טו ג ש' 22; **מגילה** עג ד ש' 25, עד ד ש' 23, שם ש' 42; **חגיגה** עו ד ש' 27; **כתובות** לה ג ש' 48; **הוריות** מח א ש' 33, מח ג ש' 7, שם ש' 9, שם ש' 22, שם ש' 27. ועיין עוד ערך כל המקרא.

****מקרא** (פסוק אחד מסוים) **ברכות** י ג ש' 29; **שביעית** לג א ש' 42, שם ש' 43 (2x); שם ש' 46; **פסחים** ל ד ש' 35; **ראש השנה** נו ב ש' 17; **מגילה** ע ב ש' 21; **יבמות** ז ג ש' ¹⁶⁷⁹6; יב ג ש' 8 (2x); **סוטה** יז א ש' 48 (+אחד), כב ב ש' 33, שם ש' 38; **נזיר** נח א ש' 17, שם ש' 18, שם ש' 29 (2x); **קידושין** נח ב ש' 44; **בבא קמא** ה א ש' 15 (+אחד); **סנהדרין** כז א ש' 36, שם ש' 39, שם ש' 43, שם ש' 45, שם ש' 53 (2x); **מכות** לא ד ש' 62.

מקרא (= מקריא מקרא) **סנהדרין** כח ג ש' 50.

מקרא אחד ע"ע מקרא (פסוק אחד מסוים).

מקרא אחד דורשין ע"ע מקרא אחד הן דורשין.

מקרא אחד דרשו פאה יט ג ש' 52; **תרומות** מו ב ש' 27; **שבת** יז ב ש' 5; **קידושין** סד ג ש' 46, סו א ש' 6; **מכות** לא ד ש' 12.

מקרא אחד הן דורשין ביכורים סד א ש' 19; **עירובין** כב ג ש' 55 (הן ליל); **פסחים** כח ב ש' 27, לו ד ש' 19; **יומא** מב ד ש' 54 (הן ליל), מג א ש' 50; **מגילה** עה ב ש' 58; **חגיגה** עו א ש' 28, שם ש' 37; **יבמות** ט א ש' 24; **סוטה** יט ב ש' 1 (הן ליל); **קידושין** נט ב ש' 15 (ב-, הן ליל); **סנהדרין** יט ב ש' 41 (הן ליל).

מקרא מלא ע"ע ולא מקרא מלא הוא (בתמיהה).

מקרא קראו... מקרא קראו... תענית סט ג ש' 34-35, שם ש' 35-36.

מקרא (!) ש- ע"ע מהו ש-.

מקראות ע"ע מקראות.

מקראות תרומות מ ד ש' 28; **חלה** נז ג ש' 53; **חגיגה** עז א ש' 21, עה א ש' 59 (מקראות); **סוטה** יו ד ש' 56 (מקראות), יז א ש' 48 (מקראות); **כתובות** לה ג ש' 52 (מקראות).

מקרייות ע"ע מקרייות.

מקשה ע"ע מקשי.

מקשה ע"ע חבורה היתה מקשה.

מקשה לה על דר' ע"ע מקשי לה על דר' (בהקשר).

מקשוי ע"ע הוון יתבין מקשיי.

¹⁶⁷⁸ כללתי מופע זה והמופע המקביל לו בשבת ג ע"ב ש' 18, לפי שיטת רוב המפרשים. ואולם לפי מה שפירשתי לעיל בערך "ורבנין עבדין" לברכות ג ע"ב ש' 31, אין הכוונה כאן אלא לקריאת שמע בעונתה.

¹⁶⁷⁹ ראה מה שהערתי להלן בערך "נשבר קל וחומר וחזרת לך למקרא" על אתר.

****מקשי¹⁶⁸⁰** ברכות ה ב שו' 10; פאה יח ב שו' 59; כלאים ל ד שו' 31; שבת ח ג שו' 26 (מקשה); עירובין כא ב שו' 40, כב ג שו' 18; פסחים כח א שו' 4; יומא מה ב שו' 55; חגיגה עו ד שו' 10; יבמות ד ב שו' 11; כתובות כה ב שו' 168150; בבא קמא ב א שו' 28; בבא מציעא ט ד שו' 7; בבא בתרא יג א שו' 4; סנהדרין כה א שו' 60; שבועות לג ב שו' 47 (מקשה); עבודה זרה מא ב שו' 61, שם שו' 64, מא ג שו' 61, מב א שו' 32, שם שו' 35; הוריות מו ד שו' 168250.

מקשי (בהקשר)¹⁶⁸³ פאה יו ג שו' 32, יח ג שו' 18; דמאי כא ג שו' 42; מעשרות נא ד שו' 59; פסחים כח א שו' 7; שקלים נ ד שו' 34; סנהדרין כא ב שו' 48 (ר-), כא ד שו' 12; שבועות לג א שו' 62; עבודה זרה מג ג שו' 6. ועיין עוד ערך כאינש דשמע מילה ומקשי עלה. וראה עוד ערך לא על הדא הוה ר' מקשי.

מקשי לה¹⁶⁸⁴ שבת ג ד שו' 168546, שם שו' 52, ט ב שו' 47, ט ד שו' 10; יומא לח ב שו' 3; סנהדרין כב ג שו' 47! ("ל"ג"ל"ה")¹⁶⁸⁶, כד ג שו' 36. ועיין עוד ערך עד דאת מקשי לה ל-... קשיתה ל-....

מקשי לה על דר'¹⁶⁸⁷ נידה נ ג שו' 48.

****מקשי לה על דר'** (בהקשר)¹⁶⁸⁸ שבת ח ג שו' 27 (מקשה); יומא לח ד שו' 48, מג ג שו' 22; יבמות יג ד שו' 55 (ליה); נדרים לח ד שו' 60 (לה ל-), ר-; בבא קמא ד ב שו' 58; נידה נ ג שו' 50. ועיין עוד ערך ליתני יכול למיקשי (!) לה על דר'.

מקשי לה ר' ע"ע מן קושיי מקשי לה ר'.

מקשי ליה על דר' ע"ע מקשי לה על דר' (בהקשר).

מקשי על דבית שמאי¹⁶⁸⁹ גיטין נ ד שו' 32.

מקשי על ר' (!) ע"ע מקשי לה על דר' (בהקשר).

מקשיא (מקור) ע"ע מקשיא (מקור).

¹⁶⁸⁰ תרגום: מקשה.

¹⁶⁸¹ לשון הגמרא כאן: "רבי ירמיה ור' אמי מקשי", ולפי הגהת הק"ע (ד ע"ב, ד"ה ה"ג ר' יוסי), יש לגרס כאן: "מקשי". וליברמן נמשך אחריו בגליונות הרש"ל, טופס א', ורשם סימן השלמה אחרי "ר' ירמיה" (וכן הוא בדפוס קרוטושין), וכתב בצידו: "[אמ' ר' יוסי] כצ"ל (ק"ע)", ולא הגיה את "מקשי", כדרכו לעתים למעט בהגהתם של דברים פשוטים. ובטופס ב' העיר על "ור' אמי": "אולי צ"ל: ר' אמי", ותו לא. וצע"ג.

¹⁶⁸² למופע נוסף שנשתבש ע"ע מקשי לה.

¹⁶⁸³ תרגום: מקשה.

¹⁶⁸⁴ תרגום: מקשה אותה. ולמשמעות מונח זה כאן ובשלושת הערכים הבאים ראה ליברמן, מחקרים,

עמ' 259, הע' 2.

¹⁶⁸⁵ ליברמן מגיה כאן: "אמרה ומקשי לה" — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 51, ד"ה התיבון; ריש עמ' 52,

סד"ה ר' יונתן. ואולם ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 259, הע' 2.

¹⁶⁸⁶ ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 259, ריש הע' 2 וסופה (שם), עמ' 260.

¹⁶⁸⁷ תרגום: מקשה אותה על [שיטתו] של ר'.

¹⁶⁸⁸ תרגום: מקשה אותה על [שיטתו] של ר'.

¹⁶⁸⁹ תרגום: מקשה על [שיטתו] של בית שמאי.

מקשיא (בינוני) ע"ע מקשייא (בינוני יחידה)¹⁶⁹⁰.

מקשיא על הדא דר' (מקור) ע"ע מאן דבעי מקשיא על הדא דר', יליף הדא דר' מן דרבנין.

מקשיי ע"ע הוון יתבין מקשיי¹⁶⁹¹.

מקשייא (מקור)¹⁶⁹² **תרומות** מג ג שו' 31 (למיקשייה); **עירובין** יט ג שו' 9, כד ב שו' 41 (מקשיא); **יבמות** ד ד שו' 51; **כתובות** כח ג שו' 52 (מקשייה)¹⁶⁹³; **קידושין** סד א שו' 47; **שבועות** לח ד שו' 8.

מקשייא (בינוני יחידה)¹⁶⁹⁴ ע"ע: ואפילו על דבית הלל לית היא מקשייא (בתמיהה); ואפילו על דר' לית היא מקשייא (בתמיהה).

מקשייא (!) על דעתיה דר' ע"ע וקשיא על דעתיה דר'.

מקשייא על דר'¹⁶⁹⁵ **גיטין** מח ב שו' 25 (מקשייה), שם שו' 26.

מקשייה ע"ע מקשייא (מקור).

מקשייה על דר' ע"ע מקשייא על דר'.

מקשיין ע"ע הוון יתבין מקשיי.

מר (!) ע"ע מה (בתמיהה).

מרבה תרומות מא ד שו' 1; **פסחים** כט ד שו' 38; **מגילה** עב א שו' 31; **חגיגה** עו א שו' 8, שם שו' 14; **יבמות** ח ג שו' 43; **סוטה** יח ד שו' 3.

מרבה אני אותן... ומוציאן... ע"ע אחר שריבה הכתוב מיעט. מרבה אני אותן... ומוציאן....

מרבה אני את... ומוציא אני את... ע"ע מאחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מרבה אני את... ומוציא את....

מרבה אני את... ומוציא את... ע"ע מאחר שכתוב אחד מרבה וכתוב אחד ממעט, מרבה אני את... ומוציא את....

מרה דעובדא ע"ע מרי עובדא.

מרה דשמועתא ע"ע מרי שמועתא.

מרה דשמעתא (!) ע"ע מרי שמועתא.

¹⁶⁹⁰ בערך "ואפילו על דבית הלל לית היא מקשייא (בתמיהה)" המצוין שם.

¹⁶⁹¹ למופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהערתי בערך "מקשי" לכתובות כה ע"ב שו' 50.

¹⁶⁹² תרגום: להקשות.

¹⁶⁹³ לשון הגמרא כאן: "אפילו על רבי יוסי דכי [צריך לומר: רבין] אתייה מקשייה". ואני מפרש "מקשייה" כאן הבא אחרי "אתייה" כצורת מקור על פי הלשון בערך "לא אתייה מישאול אלא כהדא דתני ר' הושעיא" (פאה טו ע"ב שו' 1). וכן הוא שם בכ"ר: "לא אתייה מישאול" (עמ' 100א שו' 38). ובמקבילה בחגיגה לשון אחרת: "לא אתא מישאול". כלומר, לא אתא ר' יוחנן, עי"ש. ונראה לי עיקר כלשון הראשון. וכבר הערתי על כך בסוף ערך "לא אתייה מישאול אלא כהדא דתני ר' הושעיא" הנ"ל.

¹⁶⁹⁴ לצורה זו ראה סוקולוף, עמ' 508, טור ב, ערך קשי.

¹⁶⁹⁵ תרגום: להקשות על [דעתו] של ר'. ואפשר לתרגם: להקשות על ר'.

מרי אולפן¹⁶⁹⁶ **יבמות יג א שו'** 15.

מרי עובדא¹⁶⁹⁷ **תרומות מה ג שו'** 29; **עבודה זרה מא א שו'** 23 (מרה ד-).

מרי שמועתא¹⁶⁹⁸ **תרומות מה ג שו'** 28; **ראש השנה נח ב שו'** 8 (מרה, דשמועתא);

סנהדרין יח ג שו' 38 (מרה, דשמעתא! וצ"ל: דשמועתא¹⁶⁹⁹); **עבודה זרה מא א שו'** 23 (מרה, דשמועתא).

מרי שמועתא שאל ליה ע"ע מריה דשמועתא אישאל ליה (בתמיהה).

מריה דשמועתא אישאל ליה (בתמיהה)¹⁷⁰⁰ **תרומות מה ד שו'** 2 (מרי, שמועתא,

שאל; **עבודה זרה מא א שו'** 57 (מריה = מרה, ליה בשניהם = לה).

מש' ע"ע משום.

משא ומתן כלאים כט ב שו' 51; **סוכה נב א שו'** 58.

משאיל (!) ע"ע מישאול.

משהודה ר' לר' ע"ע מתניתא משהודה ר' לר'.

משו (!) ע"ע משום.

משום¹⁷⁰¹ **ברכות ג ד שו'** 42, **ד ג שו'** 12, **ו א שו'** 65, **ז א שו'** 2 (משם), **ז ג שו'** 17, **י**

א שו' 13, **שם שו'** 18, **שם שו'** 63, **שם שו'** 64; **נאה יו ג שו'** 1, **שם שו'** 2, **שם שו'** 53

(משם), **שם שו'** 63 (משם), **יו ד שו'** 37, **יז ג שו'** 38, **שם שו'** 41, **שם שו'** 59, **שם שו'** 61,

יח ד שו' 23, **יט ב שו'** 44, **שם שו'** 45, **יט ג שו'** 33, **שם שו'** 34, **כ א שו'** 24, **שם שו'** 25,

כ ד שו' 30; **דמאי כב א שו'** 46, **כג ב שו'** 54, **כד א שו'** 30, **שם שו'** 45, **שם שו'** 46, **כד**

ג שו' 11, **שם שו'** 15, **כו א שו'** 54; **כלאים כז א שו'** 58, **כז ב שו'** 2, **שם שו'** 3, **שם**

שו' 26, **שם שו'** 31, **שם שו'** 43, **שם שו'** 44 (2x), **כז ד שו'** 42 (2x), **שם שו'** 46, **שם שו'** 48,

שם שו' 56, **שם שו'** 57 (2x), **שם שו'** 58, **כט ב שו'** 29, **שם שו'** 46, **שם שו'** 48, **כט ג**

שו' 40, **ל ב שו'** 23, **שם שו'** 26, **שם שו'** 29, **ל ג שו'** 15, **ל ד שו'** 25 (משם), **שם שו'** 26,

שם שו' 29 (משם), **לא ב שו'** 17, **שם שו'** 18, **שם שו'** 59, **לא ג שו'** 3, **לב א שו'** 43, **שם**

שו' 48, **שם שו'** 52, **לב ד שו'** 30, **שם שו'** 31, **שם שם (ו-); שביעית לו ג שו'** 34, **שם**

שו' 36, **שם שו'** 60, **לח ג שו'** 48, **לט א שו'** 33, **לט ד שו'** 13, **שם שו'** 14 (2x); **תרומות**

מה א שו' 6, **מה ג שו'** 9, **שם שו'** 22, **שם שו'** 23 (2x), **שם שו'** 26 (2x), **שם שו'** 30 (2x),

שם שו' 40, **שם שו'** 54, **מו ג שו'** 51, **מז א שו'** 57, **מז ג שו'** 53¹⁷⁰², **מח א שו'** 8,

¹⁶⁹⁶ תרגום: בעל תלמוד. כלומר, בעל שמועות בהלכה.

¹⁶⁹⁷ תרגום: בעל המעשה. כלומר, מי שקרה לו המעשה שהזכיר התלמוד שם לפני זה.

¹⁶⁹⁸ תרגום: בעל השמועה.

¹⁶⁹⁹ לצורה "שמעתא" ראה מה שהערתי בערך "שמועתא (יחידה)" לשקלים מז ע"א שו' 37.

¹⁷⁰⁰ תרגום: בעל השמועה שואל אותה! כלומר, את השאלה הזאת.

¹⁷⁰¹ עיקרה: משם, אבל הצורה הארמית "משום" היא הרווחת. ולשימוש "משום" במשנה ראה

מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 489, ד"ה זאת אומרת; עמ' 490, ד"ה וכןגד. וראה עוד שם, עמ' 1263, סעיף משם (משום). ועל החילוף משם / משום ראה בירנבאום, עמ' 70, ד"ה משם.

¹⁷⁰² הנוסח כאן בכ"ל (ועמ' 222 שו' 25) לפני הגהה, לפי קריאת אפשטיין: "משם" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 458, מז ע"ג, שו' 61 (אבל ראה מהד' האקדמיה, עמ' 258 שו' 18). ויש עוד

****משום (המשך)** שם ש' 12 (2x), שם ש' 16, מח ב ש' 21; **מעשרות** מט ב ש' 24 (2x), שם ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 39, מט ג ש' 35, מט ד ש' 45, נ א ש' 56 (2x), נ ג ש' 31 (2x), שם ש' 32, שם ש' 34, נא ג ש' 3, נא ד ש' 18, שם ש' 19, נב א ש' 16, שם ש' 35, שם ש' 39, שם ש' 40; **מעשר שני** נב ג ש' 21, נד א ש' 64, נה ב ש' 22 (משם); **חלה** נז ב ש' 1, שם ש' 2, שם ש' 3 (2x), שם ש' 4, נז ד ש' 17, שם ש' 18, שם ש' 19 (2x), שם ש' 20, שם ש' 59, נח א ש' 28, שם ש' 52, נח ב ש' 39, נח ג ש' 41, נט ב ש' 61; **ערלה** ס ג ש' 49, שם ש' 50, סא ד ש' 58, סב א ש' 35, שם ש' 37 (2x), סב ג ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 35, שם ש' 38, סג ב ש' 21; **ביכורים** סג ג ש' 42, שם ש' 49, סד ד ש' 45 (משם), שם ש' 46 (משם), סה ב ש' 9, שם ש' 10; **שבת** ב ג ש' 50, ב ד ש' 29, ג ג ש' 27, שם ש' 28, שם ש' 60 (2x)¹⁷⁰³, ג ד ש' 1, שם ש' 3, ד א ש' 5, שם ש' 6, ד ד ש' 13, ה א ש' 51 (2x), שם ש' 52, שם ש' 53, שם ש' 54 (2x), שם ש' 64 (3x), ה ב ש' 1, שם ש' 2, שם ש' 3, שם ש' 4, ו א ש' 10, שם שם (ו-), ו ב ש' 27, שם ש' 28, ו ג ש' 17 (2x), ז ב ש' 42, שם ש' 50, ח א ש' 6 (משם), ח ב ש' 10 (2x; משם), שם ש' 11 (משם), ח ג ש' 11 (ל"ג)¹⁷⁰⁴, שם ש' 26 (2x), שם ש' 38, ט ב ש' 11, ט ג ש' 3, שם ש' 61 (משם), ט ד ש' 19, י א ש' 15 (2x), שם ש' 16, שם שם (ו-), שם ש' 24, שם ש' 28, שם ש' 30, שם ש' 31 (ו-), שם ש' 32, שם שם (ו-), שם ש' 33, שם שם (ו-), שם ש' 34, שם ש' 35, שם שם (ו-), שם ש' 36, שם ש' 37, שם ש' 40 (2x), שם ש' 41 (2x), שם ש' 42 (2x), שם ש' 43, שם שם (2x; משם), שם ש' 44 (2x; משם), שם ש' 45 (3x; משם), שם שם, שם ש' 46 (2x; משם), שם ש' 47 (2x), שם ש' 48 (3x), שם ש' 49, שם ש' 50 (3x), שם ש' 51, שם שם (2x; משם), י ב ש' 32, שם ש' 33, שם ש' 39, שם ש' 42 (2x), שם ש' 43, שם ש' 44, שם ש' 49, שם שם?, שם ש' 64, י ג ש' 1 (3x), שם ש' 6 (2x), שם ש' 15, שם ש' 16 (2x), שם ש' 17 (3x), שם ש' 18 (2x), שם ש' 19 (3x), שם ש' 20 (2x), שם ש' 21 (3x), שם ש' 22 (2x), שם ש' 40 (2x), שם ש' 41 (ו-), שם ש' 45 (2x), שם ש' 46, שם ש' 57, שם ש' 61 (2x), שם ש' 62 (משום₁), שם ש' 64 (2x), י ד ש' 17, שם ש' 18, שם ש' 19, שם ש' 21, שם ש' 22, יא א ש' 51, יב ג ש' 59, שם ש' 61, שם ש' 63, יב ד ש' 4, שם ש' 5, יג ג ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 13, שם ש' 25, שם ש' 28, יג ד ש' 33, שם שם (ו-), יד א ש' 24, שם ש' 30, שם ש' 31, שם שם (ו-), יד ב ש' 36, שם ש' 43, יד ג ש' 17, שם ש' 18 (2x), יז ג ש' 29, שם ש' 32, שם ש' 33, שם ש' 38, שם ש' 54, שם ש' 55, שם ש' 56; **עירובין** יט א ש' 37 (משם), שם ש' 38, שם ש' 42, שם ש' 43, יט ג ש' 13, שם ש' 32, שם ש' 33, יט ד ש' 45, כ א ש' 27, שם ש' 28, כא א ש' 47, כד ד ש' 16, כה ב ש' 46, כו ד ש' 32; **פסחים** כז ג ש' 53 (2x), שם ש' 55 (2x), כט א ש' 42 (2x),

כמותה — ראה, למשל, מבואות הנ"ל, עמ' 499, ב ע"ד, ש' 29; עמ' 514, י ע"א, ש' 32; שם, להלן, ש' 42 וש' 43.

¹⁷⁰³ למופיע השני ראה ירוכ"פ, עמ' 48, ד"ה אמר ר' יוסי.

¹⁷⁰⁴ ראה ירוכ"פ, עמ' 109, ד"ה וגערו.

****משום** (המשך) שם שר' 44 (2x), שם שר' 46, שם שר' 47, שם שר' 49 (2x), ל א שר' 62, ל ד שר' 28, לא א שר' 2, שם שר' 3, שם שר' 18, שם שר' 20, לג ב שר' 23, שם שר' 51 (2x; משם), לד ב שר' 17, שם שר' 18, לה א שר' 40, שם שר' 62, לה ב שר' 53, שם שר' 54 (ר-), לו א שר' 11, שם שר' 20, שם שר' 22, לו ב שר' 19, שם שר' 20, לו ד שר' 48, שם שר' 50; **יומא** לה א שר' 42, לח ד שר' 59, שם שר' 61, לט ג שר' 41 (משם), שם שר' 44 (משם), מ ב שר' 59 (משם), מ ג שר' 3 (משם), מ ד שר' 18 (משם), שם שר' 20 (משם), מא א שר' 10 (משם)¹⁷⁰⁵, שם שם (משם), מא ג שר' 54 (משם), מא ד שר' 37, מב ב שר' 46 (משם), מג ד שר' 54 (משם), שם שר' 58 (משם); **שקלים** מו א שר' 54, מו ג שר' 30, שם שר' 32 (משם), שם שר' 38 (משם), מז ג שר' 17, נ ג שר' 30 (משם), שם שר' 32 (משם), שם שר' 50 (משם), שם שר' 51 (משם), שם שם (ומשם), שם שם (משם), שם שר' 53 (משם), שם שר' 54 (משם), שם שר' 55 (2x; משם), שם שם (ומשם), שם שם (משם), שם שר' 57, שם שר' 58, נא א שר' 24 (משם); **סוכה** נב א שר' 35 (משם), שם שר' 53 (משם), שם שר' 54 (משם), נב ב שר' 33 (משם); **ראש השנה** נז ב שר' 63 (משם), שם שר' 64 (משם); **ביצה** ס ב שר' 25 (משום), שם שר' 26 (משם), שם שר' 27 (ומשם), ס ג שר' 29, ס ד שר' 19 (משם), שם שר' 20 (משם), שם שר' 51, שם שר' 52, שם שר' 58 (משם), סב א שר' 41, סב ב שר' 54 (2x), סג ג שר' 2, סב ד שר' 3 (משם), סג ב שר' 6, שם שר' 9; **תענית** סה ג שר' 64; **מגילה** ע ג שר' 61, עג ד שר' 49, שם שר' 50 (3x); **חגיגה** עז ב שר' 17 (משם), עח ב שר' 32 (2x), עח ג שר' 21 (משם), עט א שר' 46 (משם), שם שר' 47 (משם); **מועד קטן** פ ב שר' 52 (משם), פ ד שר' 3, שם שר' 4; **יבמות** ב ג שר' 44 (2x; מש'), שם שר' 48 (2x), שם שר' 50 (2x), ג א שר' 24, ג ב שר' 9 (משם), ג ג שר' 38 (משם), ג ד שר' 60, שם שר' 62, שם שר' 64; (+בת! וצ"ל: משיבת [=משבאת])¹⁷⁰⁶, ד ג שר' 25, שם שר' 51, ד ד שר' 1, שם שר' 2, שם שר' 45, ה ג שר' 29, ו א שר' 10, שם שר' 11, שם שר' 24, ז ב שר' 21 (2x), שם שר' 22, שם שר' 54 (3x), ח א שר' 7, שם שר' 62, ח ב שר' 55, שם שר' 60, ח ג שר' 41, שם שר' 42, שם שר' 43, שם שם (ר-), ח ד שר' 54, י ד שר' 26, יא א שר' 24, יא ד שר' 29, שם שר' 30, שם שר' 42, שם שר' 43 (2x), יג ד שר' 38, שם שר' 40, שם שר' 53, טו א שר' 12, טו ד שר' 41, שם שר' 64; **סוטה** יו ד שר' 7, יט ב שר' 6 (משם), שם שר' 7 (משם), שם שם, שם שר' 8, כ א שר' 57, שם שר' 58, שם שר' 59 (משם), שם שר' 60 (משם), כג ג שר' 42 (2x), כד א שר' 10; **כתובות** כד ד שר' 37, שם שר' 38, שם שר' 39, כה א שר' 1, שם שר' 5, שם שר' 7, שם שר' 13, שם שר' 15, שם שר' 16, שם שר' 57, שם שר' 59, כה ב שר' 16 (משם), כה ג שר' 39, שם שר' 63, כה ד שר' 3, כז א שר' 51, שם שר' 52, שם שר' 56, כז ב שר' 112, שם שר' 113, שם שר' 39, שם שר' 40, כז ג שר' 25 (2x; משם), שם שר' 26 (משם), שם שר' 27 (משם), כח ג שר' 31, כט א שר' 38, ל ב שר' 46 (משם), שם שר' 48 (משם), לא ב שר' 49 (משום);² שם שר' 60 (2x), לג א שר' 16 (משם), לד ג שר' 1 (משם), לה ב שר' 48;

¹⁷⁰⁵ עיין שתא"י, ריש עמ' 252, ד"ה העליון.

¹⁷⁰⁶ ההגחה על פי ליברמן, מחקרים, עמ' 523, ד"ה עכשיו; תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 407, ד"ה

****משום (המשך) נדרים** לו ד ש' 19 (משם), שם ש' 20 (משם), לז ד ש' 59, שם ש' 60, לח א ש' 9, שם ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 22 (משם), לט א ש' 59 (משם)¹⁷⁰⁷, לט ג ש' 35 (2x), שם ש' 36, שם ש' 38 (2x), שם ש' 39, שם ש' 40, מ ד ש' 40 (4x), מא ג ש' 24 (משם); **גיטין** מג ג ש' 61, שם ש' 63, מד ב ש' 23, שם שם (ו-), מד ג ש' 8, מד ד ש' 58, מה א ש' 14 (2x), מה ב ש' 17, מה ג ש' 3, שם ש' 24, שם ש' 5 (משם); מה ד ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 38, שם ש' 40, מו א ש' 13, מז א ש' 32, שם ש' 34 (ו-), שם ש' 44, שם ש' 62¹⁷⁰⁸, שם ש' 64, מז ב ש' 2, מח א ש' 51 (2x), מח ד ש' 55, שם ש' 58, מט א ש' 12, מט ג ש' 56, נ ב ש' 1 (2x), נ ד ש' 31 (2x); **נזיר** נא ב ש' 4, שם ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 25, שם ש' 26, שם ש' 50, נא ד ש' 15, שם ש' 17, שם ש' 24, נב א ש' 17 (2x), נב ב ש' 2, נב ד ש' 2 (2x), נג ד ש' 14, נד א ש' 20 (2x); **משם**, שם ש' 21, שם ש' 23, נד ד ש' 26, שם ש' 40, שם שם (ו-), שם ש' 43, שם שם (2x); ו-), שם ש' 45, נה א ש' 14, שם ש' 15 (2x), שם ש' 32, שם ש' 34, שם ש' 35, נו ב ש' 11, שם ש' 23, נו ג ש' 19 (משם), שם ש' 20 (משם), שם ש' 23, נו ד ש' 16 (משם), נז ב ש' 34; **קידושין** סא ג ש' 30, סג ד ש' 10, סה ג ש' 9, שם ש' 25, סו א ש' 42 (משם), שם ש' 56, שם ש' 59 (משו); **בבא קמא** ו ג ש' 27, ו ד ש' 26, שם ש' 28; **בבא מציעא** ח ב ש' 45, ח ד ש' 35, ט ג ש' 59, יב א ש' 57; **בבא בתרא** יג ג ש' 44, טו א ש' 7, שם ש' 10, טו ג ש' 13 (משם), יו ב ש' 5 (משם), יו ד ש' 50, שם ש' 51; **סנהדרין** כ א ש' 37, כ ב ש' 35, כ ג ש' 57, שם ש' 59, כא ג ש' 48, שם ש' 49, שם ש' 50 (2x), שם ש' 55, כא ד ש' 8 (צ"ל: משני)¹⁷⁰⁹, כב ד ש' 57 (2x), כג ג ש' 9, שם ש' 12, כג ד ש' 46, שם ש' 47, כד ג ש' 24, שם ש' 42, כד ד ש' 12, שם ש' 16, שם ש' 28 (2x), שם ש' 29, שם ש' 33, שם ש' 52 (משם), שם ש' 53, שם ש' 54 (2x), כז א ש' 3, שם ש' 4, שם ש' 7, שם ש' 8 (2x), כז ב ש' 12, כט ד ש' 11; **שבועות** לג ד ש' 6, שם ש' 28, לד ב ש' 21 (2x), שם ש' 22, לד ג ש' 58 (משם), שם ש' 59 (2x); **משם**, שם ש' 62, לד ד ש' 39 (משם)¹⁷¹⁰, שם ש' 40 (משם); שם ש' 51, שם ש' 52, שם ש' 60, שם ש' 61, לה ג ש' 2 (2x), שם ש' 3 (2x), שם ש' 4, שם ש' 7 (2x), שם ש' 8, לז ב ש' 25, לז ד ש' 20, לח א ש' 27, לח ד ש' 2 (2x), שם ש' 4, שם ש' 34; **עבודה זרה** לט ב ש' 57, שם ש' 62, לט ד ש' 29 (2x); **משם**, מ א ש' 5, שם ש' 22, מ ב ש' 5 (משם), שם שם, מא א ש' 16, שם ש' 17 (2x), שם ש' 20, שם ש' 21, שם ש' 24 (2x), שם ש' 32, שם ש' 44, מא ג ש' 15, מא ד ש' 14, שם ש' 21, שם ש' 35 (2x), שם ש' 58, מב א ש' 13, שם ש' 14 (2x), שם ש' 15, שם ש' 16 (2x),

¹⁷⁰⁷ לשון הגמרא כאן: "ביתך זה משם מה אתה תופשו משם ביתך זה", והגיה ליברמן בסיפא אחרי "ביתך" (השני) "משום", כלומר, "משום זה" (גליונות הרש"ל, טופס ב'; על פי הרשב"א), והרי לנו מופע נוסף של "משום".

¹⁷⁰⁸ ראה: שתא"י, עמ' 419, ד"ה ביקש; תש"ק, עמ' 3, סי' 1; עמ' 38, סי' 35; שם, הע' 40.

¹⁷⁰⁹ ראה המקבילות בסוטה יו ע"ג ש' 21 ובשבועות לה ע"ג ש' 26.

¹⁷¹⁰ למופע הזה והבא אחריו לקמן ש' 40 עיין שתא"י, ריש עמ' 543, ד"ה שבועה.

****משום (המשך)** שם שו' 17124, מג ג שו' 51, שם שו' 52, שם שו' 54 (2x), מג ד שו' 1 (2x), שם שו' 2, שם שו' 31, מה א שו' 12, שם שו' 27; **נדה** מט א שו' 62, נ ג שו' 21 (משם), שם שו' 22 (משם), שם שו' 23 (משם) 1712.

משום... או משום... סנהדרין כב ד שו' 9.

משום גרמיה ע"ע בשם גרמיה.

****משום ד-1713** **ברכות** ו א שו' 40, שם שו' 41; **פאה** יז ג שו' 57; **שביעית** לו ד שו' 36; **מעשר שני** נו ב שו' 45 (2x); **סוכה** נג א שו' 29; **מועד קטן** פב ד שו' 55 (2x); **נדרים** מא ב שו' 56; **נזיר** נו א שו' 22; **בבא מציעא** ח ד שו' 35; **בבא בתרא** יג ב שו' 21 (2x); **סנהדרין** יט ד שו' 17146, שם שו' 8.

משום ד-... או משום ד-1715 **פאה** יז ג שו' 54.

משום דאמר 1716 **שבועות** לג ד שו' 53.

משום 1717 **יחיד אני שונה אותה** 1718 **תרומות** מב ד שו' 25; **ביכורים** סד ב שו' 34 (יחיד).

משום יחיד אני שונה אותה ע"ע משום יחיד אני שונה אותה.

משום מאי (!) ע"ע משום מה.

משום מה שבת י ג שו' 56; **פסחים** כז ד שו' 11 (משם, מאי); **יבמות** ב ג שו' 48 (משם), ו ב שו' 23, ח ב שו' 54, שם שו' 59, ט ב שו' 60 (מישראל! תחת משום וצ"ל: מישם) 1719; **סוטה** יט ב שו' 6 (משם); **כתובות** כז א שו' 56; **נדרים** לט א שו' 59 (משם); **גיטין** מג ג שו' 61; **קידושין** סו א שו' 4 (משם); **סנהדרין** כב ד שו' 9 (מאי!).

1711 הנוסח כאן בכי"ל: "משום" (עמ' 548 שו' 27), והסדר קיצר ("משו").

1712 למופע נוסף של "משם" שחסר בד"ו, וישנו בכי"ל (שבת עמ' 349 שו' 35, והוא שייך לד"ו י ע"א שו' 45), ראה ירוכ"פ, עמ' 139, ד"ה כד מפלג. ולא כללתי כאן את המופע שבברכות יא ע"ד שו' 45 ("ואזלין מן אתר לאתר משום קדושה"), כי משמעותו "בשביל", לא כמו המשמעות ההנמקתית של "משום". וכן לא כללתי את שני המופעים שביבמות ה ע"א שו' 47 ("משום", "ומשום"), שכבר קבע ליברמן שהן מלשון התוספתא ביבמות, פ"ה ה"ח, עמ' 16 — ראה: על הירושלמי, סוף עמ' 50; תוס"ר, ב, סוף עמ' 20, ד"ה וברור בעיני; תוכפ"ש, יבמות, ריש עמ' 40, שו' 45-46.

1713 תרגום: משום ש-.

1714 אף על פי ששני המופעים כאן ולקמן שו' 8 הם לשון הדייט (אנטיגנס הגמון), כללתי אותם כאן מכיוון שיש בהם דיון בדברי תורה עם רבן יוחנן בן זכאי.

1715 תרגום: משום ש-... או משום ש-....

1716 תרגום: משום ש[הוא] אומר.

1717 תרגום: משם.

1718 כלומר, "שהוא מוסיף אחריה 'דברי רבי פלוני'" (מבוא לנוה"מ, עמ' 241; ההדגשה במקור).

1719 הנוסח כאן בכי"ל: "מיש" מה" (עמ' 23 שו' 31), והסדר פתר בטעות "מישראל" תחת "מישום" או "מישם". וראה עיד ק"ע, מח ע"א, ד"ה ה"ג בת חלל. וכבר התרעם ר"ח ארנטרובי על "המנהג הרע של קיצור אות אחת בעזרת גרש שהביא קלקולים רבים לעולם" (ועינים בדברי חז"ל ובלשונם, ירושלים תשנ"ז, עמ' ר, ד"ה ר' ישעיה). וכבר הערתי על הפתרון המשובש הזה, במבוא, עמ' קס, ריש סי' 6.

****משום ש- ברכות ד ד ש' 35, ה ד ש' 41, ז א ש' 4, ט ג ש' 46; פאה יז ג ש' 58, שם ש' 60; כלאים כז ב ש' 32, שם ש' 34; תרומות מ ג ש' 25, מה ב ש' 53; מעשרות נ ד ש' 60; מעשר שני נד ד ש' 12, שם ש' 13; ערלה סב ג ש' 6; שבת ד ג ש' 27, ה א ש' 8, שם ש' 10, יא ג ש' 23, שם ש' 25, טו ד ש' 56; פסחים כז ד ש' 25, שם ש' 28, לז ד ש' 48 (משם); סוכה נב ג ש' 9 (משם), שם ש' 37, נב ד ש' 34 (משם), שם ש' 35 (משם), שם ש' 37 (משם), שם ש' 38 (משם), נג א ש' 30 (משם), נג ג ש' 46 (משם), שם ש' 47 (משם), נה א ש' 34 (משם); ביצה ס ב ש' 25; מגילה עג ב ש' 49 (משם), עד ד ש' 28 (משם); מועד קטן פב ד ש' 59; יבמות ו ב ש' 24, ז ג ש' 10, שם ש' 11, ח ד ש' 20, שם ש' 21, ט ד ש' 57 (2x), יב ג ש' 32 (משום ש-2), שם ש' 33, טו ג ש' 26, שם ש' 29; כתובות כה א ש' 51, ל א ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 57; נדרים מא ב ש' 57; נזיר נא ד ש' 14, שם ש' 23, שם ש' 25 (2x), שם ש' 51; קידושין סו ב ש' 24 (משם); בבא בתרא יג ג ש' 14 (משם), שם ש' 15 (משם); סנהדרין יח ג ש' 7; שבועות לד ד ש' 6 (משם), שם ש' 7, שם ש' 8 (משם), שם ש' 9, לה ד ש' 37 (2x), שם ש' 40, שם ש' 42, לו א ש' 44, שם ש' 45, שם ש' 50; עבודה זרה מג ב ש' 53, שם ש' 55, מה א ש' 56; הוריות מז א ש' 45 (משם), שם ש' 48 (משם), שם ש' 50 (משם), שם ש' 54 (משם), מז ב ש' 51 (משם).**

****משום ש-... או משום ש-... דמאי כד א ש' 38-39; מעשר שני נד ד ש' 10-11; שבת יד א ש' 22 (או! מש' תחת משום ש-1720); סוכה נג ג ש' 45 (משם); יבמות ז ג ש' 8, ט ד ש' 55-56, יב ג ש' 31-32; כתובות ל א ש' 54; בבא בתרא יג ג ש' 13 (משם); שבועות לה ד ש' 35-36.**

משיב (תשובה על שאלה) ע"ע מה אתה משיב.

משיב את ר' ע"ע כך היה ר' משיב את ר'.

משיב (!) קומי ר' ע"ע מתניב קומי ר'.

משיב ר' את חכמים ע"ע כך היה משיב ר' את חכמים.

משיב ר' את ר' ע"ע: כך היה משיב ר' את ר'; כך משיב ר' את ר'.

משיב ר' לחכמים ע"ע כך משיב ר' לחכמים.

משיב ר' לר' ע"ע כך היה משיב ר' לר'.

משיבו חבירו ואומר לו פאה יז א ש' 51. ועיין עוד ערך חבירו משיבו ואומר לו.

משיבין מעשר שני נד א ש' 55, שם ש' 56; עירובין כה ג ש' 22; פסחים לג א ש' 28, לג ג ש' 5; שקלים מו א ש' 62; יבמות ט ג ש' 44, שם ש' 45; נזיר נד א ש' 51, נד ד ש' 41 (ו-); עבודה זרה מ ג ש' 11, שם שם (בעימשיבין) וצ"ל: בעי משיבין). ועיין עוד ערך היאך אתם משיבין לנו (בלשון קושיא). וראה עוד ערך ואין משיבין.

משיבין בית שמאי לבית הלל ע"ע כך משיבין בית שמאי לבית הלל.

משיבין דבר בין ר' לר' ע"ע ומשיבין דבר בין ר' לר' (בתמיהה).

1720 למחיקת "או" ראה: ירוכ"פ, עמ' 178, ד"ה למה; מבואות לסה"א, ריש עמ' 520, יד ע"א, ש' 27; שם, הע' 1.

משיבין חכמים לר' שבת יא ב שו' 10. ועיין עוד ערך כך משיבין חכמים לר'.

משיביני ע"ע היאך את משיביני (בלשון קושיא).

משיבני ע"ע היאך את משיביני (בלשון קושיא).

משכח ע"ע: דאנא משכח; ואת משכח; ואת משכח מקשייא. וראה עוד ערך: לית משכח; לית משכח ליה.

משכחין ע"ע מנן אנן משכחין.

משל ברכות ה ג שו' 2, יב ג שו' 4; פסחים לד א שו' 153; (צ"ל: בשעה שה-) 1721; תענית סו ד שו' 2; סוטה יז ג שו' 19, כ ג שו' 259; נדרים לח ב שו' 10; סנהדרין כו א שו' 37; נידה מט ד שו' 56.

משלו משל ברכות ה ג שו' 2, יב ג שו' 4.

משלח שאול (!) 1722 יבמות ח ב שו' 42 (צ"ל: שאיל); כתובות כח ד שו' 12 (מישאל); 1723, שאל).

משלך נתנו לך 1724 תרומות מז ג שו' 47; ראש השנה נז ד שו' 32; יבמות ח א שו' 12, יג ב שו' 42.

משם ע"ע משום.

משם פסחים לא ד שו' 64.

משם בית הלל מסלקין לון 1725 חגיגה עז ד שו' 2, שם שו' 4.

משם מאי (!) ע"ע משום מה.

משם מה ע"ע משום מה.

משם ראייה (?) יבמות יב א שו' 17.

משם ש- ע"ע משום ש-.

משם ש-... או משם ש-... ע"ע משום ש-... או משום ש-....

משמיה דידיה (!) ע"ע בשם גרמיה.

משמע (שם; = משמעות) 1726 עירובין כא ב שו' 20; נדרים לז א שו' 37; קידושין סא ג שו' 38, סד א שו' 13; שבועות לה ד שו' 57, לז ג שו' 38, שם שו' 41. ועיין עוד ערך:

1721 לפירוש המילה לפני ההגהה ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 319, סד"ה רב יהודה; תוכפ"ש, יום טוב,

סוף עמ' 997. והדברים דחוקים. ולהגהה ראה תוכפ"ש, שם, הע' 4.

1722 תרגום: שלח שאל. מילולית: בשולחו שאל.

1723 ההגהה "משלח" שלי. וליברמן מגיה על דרך אולי: "שלח" — ראה הלכות הירושלמי, עמ' נב,

אות ג.

1724 מקור הלשון הזה במשנה סוף עירובין ועל פי גליונות הרש"ל, טופס א', ליבמות ח ע"א שו' 12

[= שו' 14 בדפוס קרוטושין].

1725 תרגום: משם בית הלל מסלקים אותם. כלומר, משיבים אותם (= את בית שמאי) תשובה

מסלקת, מכרעת — ראה תוס"ר, ד, עמ' 48, שו' 33/34.

1726 לפירוש המונח ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 305, ערך משמע. וראה עוד מילון בן-יהודה,

עמ' 3396, טור א, ערך משמע.

משמע (שם; = משמעות) (המשך) אין משמע אלא; במשמע; ממשמע עד ממשמע שנאמר... איני יודע... (הסיפא בתמיהה). וראה עוד ערך כמשמעו.
משמע (מקור; שמיעה ממש) ע"ע מישמע (שמיעה ממש).
משמע (!) ע"ע במשמע.

משמע (!) מן הדא ע"ע: אית דבעי מישמעניה מן הדא; בעיי מישמעניה מן הדא.

משמעות ביניהון¹⁷²⁷ **יומא** מג א ש' 6; **סוטה** כג א ש' 35 (ביניהון!).

משמעות ביניהון (!) ע"ע משמעות ביניהון.

משמעות דורשין ביניהון¹⁷²⁸ **שבועות** לד א ש' 24.

משמעניה מן הדא ע"ע אית דבעי מישמעניה מן הדא.

משמענא (!)¹⁷²⁹ **ברכות** ב ד ש' 46 (צ"ל: משמעניה)¹⁷³⁰.

****משמש נזיר** נא ד ש' 31, שם ש' 38¹⁷³¹, שם ש' 46; **בבא בתרא** יז ג ש' 31.

משמשין (!) נזיר נא ד ש' 26, שם ש' 27, שם ש' 34 (2x), שם ש' 43, שם ש' 44.

משנה (משנת רבי או משניות התנאים האחרים)¹⁷³² **ברכות** ג ב ש' 30, שם ש' 31;

נאה יז א ש' 34, שם ש' 49; **שביעית** לג א ש' 36, שם ש' 39; **שבת** ג ב ש' 17, שם

ש' 18, טו ג ש' 22, שם ש' 27; **מגילה** עג ד ש' 26, עד ד ש' 23; **חגיגה** עו ד ש' 13,

שם ש' 27; **כתובות** לג א ש' 21, שם ש' 22 (2x), שם ש' 23, לה ג ש' 48; **הוריות** מח

ג ש' 7, שם ש' 9 (2x), שם ש' 10, שם ש' 17, שם ש' 23.

משנה (= משנת ר' הושעיא) ע"ע כך פירשה ר' הושעיה אבי המשנה. וראה עוד ערך

משנתו של ר' הושעיה.

****משנה** (משנה אחת מסוימת)¹⁷³³ **ברכות** יא א ש' 20; **דמאי** כא ד ש' 25, כד ג ש' 12,

שם ש' 16; **תרומו** מא ג ש' 36, מב ד ש' 29, מו ב ש' 47¹⁷³⁴; **שבת** ה ד ש' 17,

¹⁷²⁷ תרגום: משמעות ביניהם. וליברמן קורא את המונח בלשון רבים: "כלומר, משמעות שונים

ביניהם, ואין הבדל למעשה בכך" (תוכפ"ש, סוטה, עמ' 696, הע' 24).

¹⁷²⁸ תרגום: משמעות דרשנים ביניהם. וכן פרש"י בבבלי יומא: "מר משמע ליה הכי ומר משמע

ליה הכי" (ס ע"ב, ד"ה משמעות דורשין). וכן פירש במועד קטן: "דמר דריש מהאי קרא ומר דריש

מהאי קרא" (ז ע"ב, ד"ה משמעות דורשין). מכלל שהוא סובר ש"דורשין" = דרשנין. וכן תרגם לוי:

"die Erweisung der Forschenden" (לוי, ג, עמ' 284, טור א, ערך משמעות). וראה עוד אוצר לשון

תלמוד ירושלמי, ב, עמ' 936, טור ב, ערך משמעות דורשין. ועיין דברי ליברמן שהבאתי בהערה לערך

"משמעות ביניהון", ושם ציין למופע הזה.

¹⁷²⁹ תרגום (אחרי ההגהה): לשמוע אותו. כלומר, שמיעה ממש.

¹⁷³⁰ ראה כ"ר, עמ' 44 ב ש' 28.

¹⁷³¹ ראה מה שהגיה כאן ליברמן, תוכפ"ש, פסחא, עמ' 643, ד"ה וביירושלמי.

¹⁷³² לשימוש המונח בכלל ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 803, סי' 1 ואילך.

¹⁷³³ במשנתנו או באחת המשניות החיצוניות, כמנהגי כאן לכלול ביחד את המשניות והברייתות,

כמו שהערתי להלן בריש ערך "מתניתא (משנה אחת מסוימת)". ואלה הן הברייתות בערך זה: **תרומו**

מו ב ש' 47; **עירובין** יט ב ש' 11; **כתובות** לא ג ש' 9; **בבא בתרא** יג ב ש' 44 (2x). ערך זה כולל גם

את המופעים בשני הביטויים: "אני אין לי אלא משנה" ו"אין משנה אמורה על סדר", שאני מפרש

אותם כמכוונים למשנה אחת מסוימת במשנתנו, לא למשנתנו בכלל.

****משנה** (משנה אחת מסוימת) (המשך) ו ג ש' 6; **עירובין** יט ב ש' 11; **פסחים** ל ד ש' 35; **מגילה** ע ב ש' 21; **חגיגה** עט א ש' 36; **יבמות** ט ג ש' 24; (צ"ל: משבה)¹⁷³⁵; **כתובות** לא ג ש' 9; **קידושין** נט ג ש' 53; **בבא בתרא** יג ב ש' 44 (2x). ועיין עוד ערך סתם משנה.

משנה אחרונה **ברכות** ו ב ש' 29, שם ש' 32; (צ"ל: ראשונה)¹⁷³⁶. ועיין עוד ערך כמשנה האחרונה.

משנה בין לישן ללישן ע"ע תמן הוא אמר: היא... היא... היא... היא... היא... היא... והכא הוא משנה בין לישן ללישן.

משנה האמצעית **כתובות** כט ד ש' 50.

משנה קודמת¹⁷³⁷ **קידושין** ס א ש' 46.

משנה ראשונה **ברכות** ו ב ש' 30, שם ש' 32 (משנה ל'); **קידושין** ס ב ש' 26¹⁷³⁸. ועיין עוד ערך כמשנה הראשונה.

משנה שוברת¹⁷³⁹ **מעשר שני** נד א ש' 55.

משנה שלימה שנה לנו רבי **כלאים** כז א ש' 51.

****משנה שלימה שנה רבי** **פסחים** לה א ש' 62; **בבא קמא** ה א ש' 45.

משנה תמימה שנה רבי¹⁷⁴⁰ **שבת** יד ב ש' 37; **סנהדרין** כו א ש' 53.

משניות (משניות התנאים מחברי המשניות)¹⁷⁴¹ **שבת** טו ג ש' 26¹⁷⁴², שם ש' 27; **נזיר** נא א ש' 44; **הוריות** מח ג ש' 16 (2x).

¹⁷³⁴ הכוונה כאן לברייתא הבאה לעיל שם, ש' 38 ואילך (על פי היגר, ד, עמ' 235, ד"ה במקום אחד).

¹⁷³⁵ ראה על הירושלמי, ריש עמ' 7.

¹⁷³⁶ כך הגיהו כאן בד"ו גופו: "ס"א ראשון". וכן הוא במקבילה בסנהדרין כ ע"א ש' 49 (ושם: "כמשנה הראשון"). ואני מגיה ומפרש את הסוגיא על פי גינצבורג, פירושים, ב, עמ' 122, ד"ה והנה ואילך; עמ' 128, ד"ה הוי; עמ' 131, ד"ה א"ר חנינא. ועל פי זה הגהתי במקבילה שבסנהדרין כ ע"א ש' 50, בערך "כמשנה הראשונה". וכן פירש אלבק, מחקרים, עמ' 61, ד"ה במקומות. אבל פירושו (שם, עמ' 62) בשם "שמואל תוספתה" (לפי הגירסא בשרי"ר, עמ' 14 ש' 12) דחוק מאוד. ועיין גינצבורג הנ"ל, עמ' 131, הע' 23. וצ"ע.

¹⁷³⁷ פירוש: המשנה (וכלומר, הברייתא) הקדימה וחלקה על ר' יוחנן, עי"ש. והלשון בבבלי גיטין כג ע"ב: "ואם לחשך אדם לומר זו הלכה שנויה" וכו' (והביאו ליברמן, מחקרים, עמ' 478, ופירש רש"י שם: "ואם לחשך אדם. באנך להקשות ולומר הרי שנויה היא" וכו').

¹⁷³⁸ מקור המופע הזה הוא בכתובות פ"ה מ"ד, וזהו טעם הספק, ספק מופע תנאי. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע משנה אחרונה.

¹⁷³⁹ פירוש: המשנה (מעשר שני פ"ג מ"ב) המביאה את תשובתו של ר' שמעון לחכמים שוברת את המימרא של "חד אמר" שם, כלומר, היא תיובתא לאותה מימרא, עי"ש.

¹⁷⁴⁰ ראה תוכפ"ש, גיטין, עמ' 817, ריש הע' 59.

¹⁷⁴¹ לשימושו של המונח ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 805 ואילך.

¹⁷⁴² לשון הגמרא כאן: "הדא דאת אמר עד שלא שיקע בו ר' רוב משניות. אבל מששיקע בו רבי רוב משניות לעולם הוי רץ אחר התלמוד יותר מן המשנה". ובכ"ל גס "ר" (עמ' 375 ש' 37) תחת "רבי"

משניות (משניות אחדות מסוימות) **יבמות** ו ב ש' 14, שם ש' 15, שם ש' 17; **כתובות** לא ג ש' 9.

משניות גדולות הוריות מח ג ש' 28.

משנים¹⁷⁴³ פאה כא א ש' 39.

משנת החסידים¹⁷⁴⁴ תרומות מו ב ש' 48.

משנתה מגילה עג ב ש' 31.

משנתו מועד קטן פג ב ש' 15, שם ש' 17, שם ש' 22, שם ש' 23; **הוריות** מח ב ש' 18, שם ש' 19.

משנתו של בר קפרא הוריות מח ג ש' 29.

משנתו של ר' הושעיה הוריות מח ג ש' 29.

משנתו של ר' חונה (!) הוריות מח ג ש' 28 (צ"ל: חייה)¹⁷⁴⁵.

****משנתנינו**¹⁷⁴⁶ תרומות מח ב ש' 26; **שבת** ד ד ש' 18; **בבא בתרא** יז ד ש' 8.

משמכחו למקרא יבמות יב ג ש' 8. וראה עוד ערך עד שלא סמכוהו למקרא.

משטעי¹⁷⁴⁷ **שבועות** לז ד ש' 26.

משטעי אהן עובדא ע"ע משטעי הדין עובדא (סיפור מעשה).

****משטעי הדין עובדא** (סיפור מעשה)¹⁷⁴⁸ פאה יז ד ש' 15; **תרומות** מה ג ש' 49 (אהן);

שבת ח ד ש' 11; **יומא** מג ד ש' 22; **סוטה** יו ד ש' 38; **גיטין** מח א ש' 60 (מישטעי,

אהן); **בבא מציעא** ח ג ש' 26; **עבודה זרה** מא א ש' 40 (אהן).

בסיפא. ולפירוש המאמר הזה כאן ובמקבילה בהוריות להלן מח ע"ג ש' 15, ראה: מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 750, ד"ה ושכך ואילך; ירוכ"פ, סוף עמ' 193, ד"ה אמר ר' יוסי; גינצבורג, פירושים, א, עמ' 139, ד"ה ועל פי; אלבק, מחקרים, עמ' 183. ואני סובר שיש לגרוס "רבו" תחת "ר'" (בשבת שורה 26) ותחת "רבי" (שם, בשורה 27), ותחת "רבי" הכפול בהוריות, והכוונה שיש לרוץ אחר המשנה כל עוד רבו המלמד אותו משניות לא שיקע בו, כלומר, לא לימד אותו בעל פה את רוב המשניות, אבל אחרי שרבו שיקע בו את רוב המשניות יש לו לרוץ אחר התלמוד. וללשון "שיקע" ראה לשון הספרי: **"וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני העם**, מלמד שהיה משקעם באזניהם" (ספרי דברים, עמ' 384, פס' שלד; ההדגשה במקור). ובמכילתא דרשב"י: **"מה הפנימה הזאת אינה נגלית לכל ברייה כד אין לך רשות לשקע עצמך על דברי תורה אלא בפני בני אדם כשירין"** (עמ' 158 ש' 11). וראה עוד מה שהערתי בריש ערך "והיא קבועה (!) גבד כמסמרא (בתמיהה)".

¹⁷⁴³ פירוש: מלמודי המשנה.

¹⁷⁴⁴ הכוונה כאן לברייתא שהובאה לעיל שם, ש' 38 ואילך (= תוספ' תרומות, פ"ז ה"כ, עמ' 148), והדברים אמורים בתמיהה, ע"ש. ואולי יש בלשון הזה רמז ל"מגילת חסידים" (ברכות יד ע"ד ש' 11).

¹⁷⁴⁵ ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 30, הע' 1; עמ' 805, ד"ה "משניות"; מבואות לסה"ת, עמ' 241, ד"ה

ובירוש'; שם, הע' 1.

¹⁷⁴⁶ להוראת המונח ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 806, סי' ב.

¹⁷⁴⁷ תרגום: מספר.

¹⁷⁴⁸ תרגום: מספר את המעשה הזה. ולהגדרה הזאת של "עובדא" ראה מה שהערתי בריש ערך

"מעשה (סיפור מעשה)".

משתעי ההן עובדא (מעשה הלכתי)¹⁷⁴⁹ **מעשר שני** נו ב שו' 60.

מת עבד לה ע"ע מה את עבד ליה.

מתבה ע"ע מותבה.

מתבזה (!) ע"ע הכין הוה ר' צריך מתבזה (!) לר'.

***מתברן**¹⁷⁵⁰ **בבא מציעא** ח א שו' 27.

מתדרש¹⁷⁵¹ **כתובות** כז ד שו' 175213.

מתדרשה (!)¹⁷⁵³ **כתובות** כז ד שו' 18 (צ"ל: מתדרש?)¹⁷⁵⁴.

****מתוך ש-** **ברכות** ו א שו' 7; **פאה** יח ג שו' 9, כ ב שו' 31, כ ד שו' 31 (ש-), כא א

שו' 8 (ש-); **דמאי** כד ג שו' 52; **שביעית** לג ב שו' 1; **תרומות** מא ב שו' 52; **מעשרות** מט

ד שו' 46; **חלה** ס א שו' 51; **שבת** ה ב שו' 47; **עירובין** כ א שו' 8; **פסחים** לג ב שו' 3,

לו א שו' 61; **ביצה** סא ג שו' 41; **תענית** סט ג שו' 45; **חגיגה** עו ג שו' 37 (ש-); **מועד קטן**

פג א שו' 21; **יבמות** טו א שו' 23 (ש-), שם שו' 24, טו ב שו' 9; **כתובות** כה ג שו' 23

(ש-), לא ג שו' 40 (ש-); **נדרים** מב ד שו' 25 (ש-); **גיטין** מג א שו' 35 (ש-), מד ג שו' 12

(ש-); **קידושין** סב ג שו' 64 (ש-); **בבא בתרא** יג א שו' 27 (ש-); **סנהדרין** כא א שו' 1 (ש-);

עבודה זרה מ ג שו' 40 (ש-); **נדה** מח ד שו' 42 (ש-), מט א שו' 51 (ש-).

מתוך שאת אומ (!) לו כן ע"ע מתוך שאת אומר לו כן.

מתוך שאת אומר **ברכות** ו ג שו' 30 (ו-, שאתה); **חלה** נט א שו' 36; **שבת** ד ב שו' 35.

מתוך שאת אומר לו **ברכות** ג א שו' 41; **שבת** ד ב שו' 36, ו ד שו' 18; **חגיגה** עח ב

שו' 18, שם שו' 21.

מתוך שאת אומר לו כן **דמאי** כה ב שו' 36; **מעשר שני** נג ג שו' 39 (אומ?).

מתורה ע"ע מן התורה (= מדאורייתא).

מתלב¹⁷⁵⁵ **כלאים** כז ד שו' 59; **פסחים** לג ב שו' 55; **נזיר** נד א שו' 53 (ו-, וראה עוד

ערך: ומותיב לה, והוא מתייב ליה; מן מה דלא מתיב ליה, הדא אמרה; מן מה דלא

מתיב ליה הוי כן (!).

מתלב (!) ע"ע כתיב (לציטוט פסוק או מקצתו, בלשונו או בעניינו).

מתלב חד מן רבנן¹⁷⁵⁶ **פסחים** לה ד שו' 58.

¹⁷⁴⁹ תרגום: מספר את המעשה הזה. ולהגדרה הזאת של "עובדא" ראה מה שהערתי בריש ערך "מעשה (סיפור מעשה)".

¹⁷⁵⁰ תרגום: משתברות. כלומר, נסתרות, נדחות.

¹⁷⁵¹ תרגום: מה אתה דורש? והיא מילה מורכבת: מה את דרש.

¹⁷⁵² למופע נוסף מסופק עיין בערך הבא.

¹⁷⁵³ תרגום (לפי ההגהה): מה אתה דורש?

¹⁷⁵⁴ להגהה ראה ק"ע, כ ע"א, ה"ו, ד"ה מתדרש. והיא מילה מורכבת: מה את דרש.

¹⁷⁵⁵ תרגום: משיב. כלומר, משיב תשובה במשא ומתן. להגדרת "תשובה במשא ומתן" ראה מה

שכתבתי בהערה הראשונה בערך "התיב ר'".

¹⁷⁵⁶ תרגום: משיב אחד מן החכמים. כלומר, מקשה.

מתיב לון ע"ע: והוא מתיב לון; מן דו מתיב לון; מן מה דאינון מתיבין ליה מקל וחומר, הוא מותיב לון מקל וחומר.

מתיב לחבריה¹⁷⁵⁷ **עירובין** כ א שו' 23; **מגילה** עא ב שו' 33.

מתיב לר'¹⁷⁵⁸ **חלה** נח ב שו' 38.

מתיב לר' (!) לרבנין ע"ע מתיב ר' לרבנין.

מתיב מאן דאמר... למאן דאמר...¹⁷⁵⁹ **ברכות** י ד שו' 25-26 (מן, דמר, למן); **תרומות**

מא ג שו' 21; **שבת** ה ג שו' 2-3 (דמר); **עירובין** כו ב שו' 44 (דמר); **סוכה** נב ב שו' 32;

ביצה ס ב שו' 36, סא ב שו' 42; **מגילה** ע ב שו' 49-50; **יבמות** ט ב שו' 59; **קידושין** סו

א שו' 3; **סנהדרין** ל ג שו' 41-42.

מתיב מאן דמר... למאן דמר... ע"ע מתיב מאן דאמר... למאן דאמר....

מתיב מן דמר... למן דמר... ע"ע מתיב מאן דאמר... למאן דאמר....

מתיב על דר'¹⁷⁶⁰ **כלאים** כח ב שו' 8.

מתיב קומי ר'¹⁷⁶¹ **פאה** יח ב שו' 20 (מותיב), שם שו' 21 (מותיב); **יומא** לח א שו' 44;

גיטין מט ג שו' 23 (2x); משיב¹⁷⁶², וראה עוד ערך אותיב קומי ר'.

****מתיב ר'**¹⁷⁶³ **כלאים** כט ב שו' 62; **תרומות** מ ב שו' 6 (מותיב), מא ג שו' 9, מו ב

שו' 24; **יומא** לט א שו' 11; **סוכה** נב ב שו' 5; **גיטין** מז א שו' 42; **בבא קמא** ו א שו' 6.

מתיב ר' לדרומאיי¹⁷⁶⁴ **פסחים** לד ד שו' 38.

****מתיב ר' לר'**¹⁷⁶⁵ **מעשרות** מט ד שו' 15, נ ב שו' 44 (מותיב), נב א שו' 9, שם שו' 17;

מעשר שני נו ב שו' 58; **חלה** נח א שו' 20, שם שו' 29, נט ג שו' 16; **שבת** ה א שו' 56;

פסחים כט א שו' 10, לה א שו' 35, לה ב שו' 17; **יבמות** ו ב שו' 23, שם שו' 24, ח א

שו' 30; **כתובות** כח ב שו' 20, שם שו' 23, שם שו' 28, כח ג שו' 50; **גיטין** מד א שו' 50,

מו ב שו' 15; **בבא קמא** ג ג שו' 26; **סנהדרין** כט ד שו' 9; **עבודה זרה** מב ד שו' 9; **הוריות**

מז ג שו' 14.

1757 תרגום: משיב את חברו. כלומר, משיב תשובה במשא ומתן.

1758 תרגום: משיב את ר'. כלומר, משיב תשובה במשא ומתן.

1759 תרגום: משיב מי שאומר... את מי שאומר... כלומר, מקשה.

1760 תרגום: משיב על [שיטתו] של ר'. כלומר, מקשה על דברי ר'.

1761 תרגום: משיב לפני ר'. כלומר, מקשה.

1762 ההגהה "מתיב" על פי הלשון הרגילה בירושלמי; ובמקבילה שבפאה הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ: "מותיב".

1763 תרגום: משיב ר'. כלומר, מקשה; ובבבא קמא — משיב תשובה על בעיא.

1764 תרגום: משיב ר' את הדרומיים. כלומר, מקשה על חכמי הדרום.

1765 תרגום: משיב ר' את ר'. כלומר, מקשה; ובהוריות — מקשה על עצמו ומסייע לבר הפלוגתא שלו, עי"ש.

מתיב ר' לרבנין¹⁷⁶⁶ **כלאים** כה ב ש' 3 (לר'! תחת ר')¹⁷⁶⁷; **עירובין** כג ב ש' 20; **כתובות** כז ד ש' 59; **גיטין** מג ב ש' 56 (לרבנן), מח ד ש' 23 (צ"ל: מתיבין רבותינו לרבנין)¹⁷⁶⁸; **סנהדרין** כה ג ש' 52; **עבודה זרה** מב ד ש' 29 (לרבנן)¹⁷⁶⁹.

מתיב ר' לרבנן ע"ע מתיב ר' לרבנין.

מתיב ר' קומי ר'¹⁷⁷⁰ **שביעית** לה ד ש' 16 (מותיב), שם ש' 18 (מותיב); **פסחים** לז ד ש' 7 (צ"ל: התיב?)¹⁷⁷¹; **נידה** נ ד ש' 15.

מתיב תנייא לחברייא (!)¹⁷⁷² **סנהדרין** יט ג ש' 44, שם ש' 48, שם ש' 58, שם ש' 62 (צ"ל בכולם: לחבריה)¹⁷⁷³.

מתיבון (!) לר' ע"ע מתיבין לר'.

מתיבי (!) ע"ע הוון יתבין אמרין.

מתיבין דר' (!) ע"ע מתיבין לר'.

***מתיבין הא (!) מתניתא. זימנין דמותבין לה ומסייעין לר', זימנין דמותבין לה ומסייעין לר'**¹⁷⁷⁴ **בבא קמא** ג ג ש' 61 (צ"ל: הדא)¹⁷⁷⁵. וראה עוד ערך אימת דמתיבין ומסייעין לר'... אימת דמתיבין ומסייעין לר'....

מתיבין לו (!) ע"ע כגון אנן דרבנין משגחין עלינן, ואנן מתיבין לו (!).

מתיבין ליה¹⁷⁷⁶ **מעשר שני** נד ג ש' 2; **סנהדרין** כז ד ש' 19¹⁷⁷⁷. ועיין עוד ערך: ואינון מתיבין ליה; רבנין אית להון... ואינון מתיבין ליה הכין (בתמיהה); רבנין מתיבין ליה.

***מתיבין לר'**¹⁷⁷⁸ **ברכות** יג ג ש' 30 (מתבין?), יג ד ש' 31; **שביעית** לד א ש' 11; **חלה** נח ב ש' 56; **ביכורים** סד ב ש' 47; **שבת** יג ד ש' 1; **יבמות** ג א ש' 36, ז ג ש' 46, ט ב ש' 49 (דר'), יב א ש' 16, יד ד ש' 21; **כתובות** כה ב ש' 44 (מיתבין); **קידושין** סה ג ש' 60; **בבא מציעא** י ב ש' 38 (והא!+ ול"ג לה, ר')¹⁷⁷⁹; **סנהדרין** ל ג ש' 6; **הוריות** מו ב ש' 26. ועיין עוד ערך מן מה דרבנין מתיבין לר'... הדא אמרה....

¹⁷⁶⁶ תרגום: משיב ר' את החכמים. כלומר, משיב תשובה במשא ומתן.

¹⁷⁶⁷ להגהה ראה מהד' לונץ, יג ע"ב ש' 15; שם, ציון י.

¹⁷⁶⁸ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 421, ד"ה מהיום.

¹⁷⁶⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מתיבין רבותינו (!) לרבנין.

¹⁷⁷⁰ תרגום: משיב ר' לפני ר'. כלומר, מקשה.

¹⁷⁷¹ ההגהה שלי, לפי סגנון הירושלמי הרגיל — ע"ע התיב ר' קומי ר'.

¹⁷⁷² תרגום (אחרי ההגהה): משיב התנא את חברו. כלומר, מקשה עליו.

¹⁷⁷³ להגהה בשו" 58 וש" 62 ראה שרירי"ר, עמ' 256 ש' 4 וש" 8. והוא הדין לשני המופעים הראשונים.

¹⁷⁷⁴ תרגום: משיבים את המשנה הזאת. פעמים שמשיבים אותה [על ר'] ומסייעים לר', [ו]פעמים

שמשיבים אותה [על ר'] ומסייעים לר'. כלומר, מקשים מן המשנה הזאת — ראה ירושלמי נזיקין, מבוא (של ליברמן), עמ' לב, ד"ה נברר.

¹⁷⁷⁵ ראה כ"א, עמ' 6 ש' 67.

¹⁷⁷⁶ תרגום: משיבים אותו. כלומר, מקשים עליו.

¹⁷⁷⁷ למופע נוסף מסופק ראה שתא"י שצינתי לו בסוף ערך "מייתי לה דר' מן הדא".

¹⁷⁷⁸ תרגום: משיבים את ר'. כלומר, מקשים על ר'.

¹⁷⁷⁹ להגהות ראה תש"ק, עמ' 90, טור ב, ד"ה מתיבין; שם, הע' 33. וראה עוד כ"א, עמ' 61 ש' 61.

- מתניבין קומי ר' ושתיק¹⁷⁸⁰ תרומות מב ב ש' 27.
- מתניבין רבותינו (!) לרבני¹⁷⁸¹ גיטין מח ד ש' 21 (צ"ל: מתיב רבי)¹⁷⁸².
- מתניבין ר' ור' לר' ולר'¹⁷⁸³ עירובין כא א ש' 37, שם ש' 39.
- מתניבין רבני דקיסרין¹⁷⁸⁴ קידושין נט ג ש' 3.
- מתניבין רבני לבי (!) ... ע"ע מתיבין רבני לר'.
- מתניבין רבני לר'¹⁷⁸⁵ דמאי כה ב ש' 37; עירובין כג ב ש' 18 (לבי!... תחת לרבי!)¹⁷⁸⁶.
- מתיבתא (!) ע"ע תתובתה.
- מתייב ליה ע"ע ומותיב ליה, והוא מתייב ליה.
- מתיניתא (!) ע"ע מתניתא (משנה אחת מסוימת).
- מתכו' (!) ש" ... כמי ש" ... ע"ע מכיון ש" ... כמי ש" ...
- מתל'¹⁷⁸⁷ דמאי כא ד ש' 6, שם ש' 1788.
- מתלא (!)¹⁷⁸⁹ פסחים לה ב ש' 36 (צ"ל: מתל)¹⁷⁹⁰; סנהדרין כב ב ש' 48 (מייתי לה; וצ"ל: מתלה)¹⁷⁹¹.
- מתלא אמר¹⁷⁹² סנהדרין כב ב ש' 49. ועיין עוד ערך הדא היא דמתלא אמרה (!).
- מתמן ע"ע: מן תמן¹⁷⁹³; תמן¹⁷⁹⁴.
- מתנו (!) הדין עובדא ע"ע הוה יתיב מתני הדין עובדא.
- מתני (שם; משנה אחת מסוימת)¹⁷⁹⁵ תרומות מב ד ש' 30; כתובות כח ב ש' 10¹⁷⁹⁶; קידושין נט ד ש' 179755.

- 1780 תרגום: משיבים (כלומר, שואלים) לפני ר' ו[הוא] שותק. משמעות זו של השורש "תוב" היא נדירה. וראה כיוצא בה בערך "אתתבת ולא אפרשת".
- 1781 תרגום (אחרי ההגהה): משיב רבי את החכמים. כלומר, משיב תשובה במשא ומתן.
- 1782 ההגהה על פי שתא"י, עמ' 421, ד"ה מהיום. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע מתיב ר' לרבני.
- 1783 תרגום: משיבים ר' ור' את ר' ור'. כלומר, מקשים.
- 1784 תרגום: משיבים חכמי קיסריה. כלומר, משיבים תשובה ליישוב קושיא.
- 1785 תרגום: משיבים החכמים את ר'. כלומר, מקשים.
- 1786 לשון הגמרא כאן: "מתיבין רבני לבי (!) אליעזר בן יעקב". וההגהה "לרבי" על פי כ"ל, עמ' 411.
- ש' 18 (ושם: "לר'"), והסדר טעה.
- 1787 תרגום: משל. ולפירושו המונח ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 232, ערך מתלא.
- 1788 למופע נוסף שנשתבש עיין בערך הבא.
- 1789 תרגום (אחרי ההגהה): משל, ובסנהדרין: המשל.
- 1790 ראה הלשון בערך "מן מה דמתלין לה מתל... הדא אמרה...".
- 1791 ראה המשך הלשון שם: "מתלא אמר" (שו' 49).
- 1792 תרגום: המשל אומר.
- 1793 בערך "כולה מן תמן (כולה = כל הדינים)" המצוין שם.
- 1794 מדובר באותם מופעים.
- 1795 תרגום: משנה.
- 1796 עיין ערך "אית מתני רישא וסיפא מסייעא לר'", ומה שהערתי שם.

מתני (מקור) ע"ע מיתני (מקור).

מתני (!) (מקור) ע"ע אתינן מיתני.

****מתני** (בינוני)¹⁷⁹⁸ **ברכות** ד ג ש' 30, ו א ש' 35, שם ש' 52; **דמאי** כב ב ש' 3 (ו-); **כלאים** לב א ש' 32, שם ש' 33; **מעשרות** מח ד ש' 32; **חלה** נט ב ש' 38; **ערה** סג א ש' 19; **עירובין** כו א ש' 23 (ו-); **ביצה** ס ד ש' 2 (ו-); **תענית** סח א ש' 27; **חגיגה** עז

¹⁷⁹⁷ למופע נוסף ראה להלן ערך "מתני לא יחמי (!) לי, שמועה אמר לי". וראה מה שהערתי שם על "מתני". ולמופע נוסף בכ"א ראה מה שכתבתי בסוף ערך "נפק קבעה במתניתא (!)".

¹⁷⁹⁸ תרגום: משנן. אני מנקד מְתִנִי מן בניין פִּעֵל כאשר מדובר בלימוד של חכם לעצמו או אפילו בהוראה בבית המדרש כשאין הדברים מופנים בפירוש כלפי התלמידים, הן בלימוד מקרא (ראה המופע בתענית והמופע הראשון בנייר), משנה וברייתא (ראה המופעים במעשרות וערלה), הן בלימוד משנה עם מחלוקת אמוראים שעליה (ראה המופע בדמאי והמקביל שלו בקידושין) או תלמוד (ראה המופע בחלה). וכבר אמרו בירושלמי ברכות ג ע"ב ש' 26 על קריאת המקרא משינת התנאים: "זהו שינון וזה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון". וכן מנקד סוקולוף, עמ' 585, טור ב, ערך תני [שם, טור א], שלא ככבר, ערכי מדרש אמוראים, עמ' 317, ערך תני, ע"ש. ואני מנקד ולהלן בערך "מְתִנִי ל-[בינוני]" מְתִנִי מן בניין אִפְעֵל כאשר מדובר בהוראת משנה או ברייתא לתלמיד, והפועל בא עם אות הקישור ל' אחריו. וכבר ניקד כאן כך קוטובסקי, אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ח, ערך תנא, עמ' 677, טור ג. וכן מנקד ר' שמואל בן חופני: "מתני ליה פלוני לפלוני" (אברמסון, רשב"ח, עמ' 157 בערכו, וראה עוד שם, עמ' 180 בערכו). וכן מנקד אפשטיין "מְשָׁנָה" לציון הוראת משניות וברייתות ולמלמד אותן — ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 676, ד"ה "מְשָׁנָה"; ריש עמ' 677, עמ' 701, ד"ה אמנם. וראה עוד שם, עמ' 318, ד"ה הוא הַשְּׁנָה.

ועל קריאת "מתני" (ולא למ"ד אחריו) בבבלי, כתב אפשטיין: "הפועל המציין את שינון המשנה או הברייתא הוא תְּנִי (תנא), שונה (שנה) זה שמציין את 'תלמוד', את הפירוש, **הפסק**... והביסוס **המדרשי**... — הוא מְתִנִי (אֲתִנִי) (מבוא לנוה"מ, עמ' 681, סי' 2; ההדגשות במקור; אבל במחקרים, ב, א, עמ' 187, וכן במבואות לסה"א, עמ' 243 ד"ה מתני לה, לא ניקד; וכן הוא כותב שם ביחס למימרא אמוראית: "דבינא שחולק על ראב"י [= רב אחא בר יעקב — מ"ע] מְשָׁנָה מימרא של אמימר בהתאם לדעתו, ומשנה על כן כתשובת אמימר: תני גמרה" (שם, עמ' 563, ד"ה רבינא; וראה שם לעיל, סי' 89). וזו היא שיטתו בכל מקום בספרו מבוא לנוסח המשנה — ראה: עמ' 11, סד"ה הנוסח (כ"י 'מתני' פירוש ברייתא (ברייתא המציעה את הדברים בלשון אחרת)..."; עמ' 43, ד"ה לא לכאן; עמ' 108, הע' 4 ("מתני' פירושו תמיד: (ברייתא) מפרשות) ומציעה) דברי המשנה, 'תלמוד'"; עמ' 149, הע' 4 ("מתני' הוא מפרש ומציע את המשנה, שונה ברייתא על המשנה, 'תלמוד' שלהם"; ההדגשה במקור; עמ' 160 ("רב חייא בריה דרב אויא **מתני** לה (כ'תלמוד' למשנתו) בהדיא"; ההדגשה במקור; עמ' 311, סוף ד"ה וכך אף; עמ' 351, ד"ה רב הונא; עמ' 436, ד"ה ולבסוף; עמ' 438, הע' 1 ("הוא היה אף **סדרן** של **התלמוד**, ורגיל **בבבלי**: מר זוטרא **מתני**"; ההדגשות במקור; עמ' 680, ד"ה ובבבלי; שם, ד"ה וברייתות; עמ' 688, הע' 2 ("כשם שמשמש 'מתני' בבבלי... לסידור אחר של סוגיא בישיבה אחרת"; שם, ד"ה רה"ג; עמ' 684, ד"ה הוספות; עמ' 789, אות ד ("ישנם שני לשונות בדברי ר"ג [= רב נחמן — מ"ע], יש שְׁמֻשָּׁה אותם על הרישא ויש שמשנה אותם על הסיפא"); עמ' 930, ד"ה "מתני". וראה עוד: M. Sokoloff, *A Dictionary of Jewish Babylonian Aramaic*, Ramat-Gan 2002, p. 1221, s.v. 1# [p. 1218]; *ibid.* p. 1222 note וכן כותב אלבק: "מן כל המקומות יוצא, לדעתי, שיש לקרוא את המלה מתני באפעל בכל המובנים" (מחקרים, ריש עמ' 186). ועיין שם בהמשך דבריו, ולעיל שם, עמ' 185. ואני שמעתי מורי המנוח פרופ' א"ש רוזנטל ז"ל קורא "מְתִנִי" בבבלי כשמדובר במימרא אמוראית. ועל פי דרכו ניקדתי

מתני' אמר (!)... אית מתני א"ר (!)...

****מְתַנִּי** (בינוני) (המשך) א ש' 11; נזיר נג ד ש' 55, נו א ש' 15 (ור), שם ש' 33; **קידושין** סג א ש' 11; **בבא מציעא** ח ד ש' 3; **עבודה זרה** מד א ש' 14 (צ"ל: מתנה)¹⁷⁹⁹.

מְתַנִּי הדין עובדא ע"ע הוה יתיב מתני הדין עובדא.

מְתַנִּי ל- (בינוני)¹⁸⁰⁰ **מעשר שני** נג א ש' 13; **עירובין** יח ד ש' 27 (מיתנא!);¹⁸⁰¹ **עבודה זרה** מג ד ש' 64, מד ב ש' 1.

מתני' 1802 לא יחמי (! לי, שמועה אמר לי 1803 דמאי כב ד ש' 19 (צ"ל: אמר)¹⁸⁰⁴.

מתני תא (!) ע"ע מתניתא (משנה אחת מסוימת).

מתני' (משנתנו) ע"ע מתניתן (משנתנו, משנת רבי).

מתני' ע"ע: מתניתא (משנה אחת מסוימת); מתניתא (משנה באוקימתא). ועיין עוד ערך: מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין; מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'....

מתני' (!) ע"ע מיתני (מקור).

מתני' (!)... וקריא אמר... ע"ע מתניתא אמרה... וקריא אמר....

מתני' אמר (!) ע"ע מתניתא אמרה.

מתני' אמר (!)... אית מתני א"ר (!)... 1805 קידושין נט ד ש' 53-55 (צ"ל: אמרה)¹⁸⁰⁶, צ"ל: אמרה¹⁸⁰⁷.

כך את הערך הזה. ולשון רב האי גאון מסייע אותו: "ואמרנו בשיבה כששין גאון אבא מארי נוח עדן את הפרק הזה" (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 720; ההדגשה שלי; ועיין עוד שם, ריש עמ' 770, ד"ה כדי להבין).¹⁷⁹⁹ כלומר, שם חכם. וההגהה על פי שתא"י, עמ' 570, ד"ה רב מתני. ואלבק (מחקרים, סוף עמ' 14) שגה בה. ולמופע נוסף מסופק, ראה מה שהערתי בריש ערך "אית מתני רישא וסיפא מסייעא לר'". ולא כללתי כאן את שני המופעים שבערך "מה את מתני (ו)", לפי שהנוסח שם משובש, עי"ש.¹⁸⁰⁰ תרגום: מְשַׁנָּה ל-. ולניקוד כאן ראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך "מְתַנִּי (בינוני)". אלא שאפשטיין ניקד שם "מְתַנִּי", ואילו אנו נהגנו לקרוא בארס-צובא "מְתַנִּי".¹⁸⁰¹ ראה הלשון בערך "הוה יתיב מתני ל-".

¹⁸⁰² אפשטיין (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 240) הגיה בשתיקה: "מתני'" תחת "מתני'". והוא פושט אותה (שם, ריש עמ' 701, אות ח): "מתניתא". וראה עוד זוסמן, תורה שבעל פה, עמ' 219, הע' 36. אבל נראה שיש לנו כאן "מתני'" ללא ידוע (ואמנם היא מקבילה ל"שמועה" בסיפא). וכיוצא בה: "תעני" (תענית סג ע"ד ש' 29) — ראה דלמן, סוף עמ' 171. וראה עוד "זרע" (שם, ריש עמ' 180, ריש סעיף 2; הניקוד שם הוא ניקוד עליון, ואני המרתי לתחתון).

¹⁸⁰³ תרגום (אחרי ההגהה): לא משנה אמר לי, שמועה אמר לי.

¹⁸⁰⁴ רטנר (האצ"ל, דמאי, עמ' 94, ד"ה שאל; סוכה, עמ' 65, סוף ד"ה תנה [עמ' 64]) הגיה "חמי" תחת "יחמי". ואפשטיין (מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 240; ריש עמ' 701, אות ח) לא הגיה. ומפרופ' יעקב זוסמן שמעתי שבקטע גגיזה הגירסא היא "אמר" תחת "יחמי", ועל פיו הגהתי. וראה עכשיו מה שכתב במאמרו "תורה שבעל פה", ריש עמ' 223, ד"ה ואכן.

¹⁸⁰⁵ תרגום (אחרי ההגהה): המשנה אומרת... [ו]יש משנה אומרת....

¹⁸⁰⁶ מלמד (מבואות לסה"א, עמ' 586, לקידושין נט ע"ד ש' 53) מגיה כאן בתחילת הצלע הראשונה: "אית מתני'", ויאות. וציין להגהה כ"א, ב, עמ' 66, הע' 1 (אלא שהוא דימה שההגהה היא של אפשטיין).¹⁸⁰⁷ הנוסח כאן בכי"ל: "אמ' ר" (עמ' 289 ש' 29). ונמחק הגרש שעל המי"ם, ונמשכה האות בתחתיתה לרי"ש שאחריה, קרי: "אמר" — עיין מהד' האקדמיה, עמ' 1147 ש' 26. והמדפיס שגה.

מתני' אמר (!) כן ע"ע מתניתא אמרה כן.

מתני' אמרה ע"ע מתניתא אמרה.

מתני' אמרה כן ע"ע מתניתא אמרה כן.

מתני' אמרה כן (!) ... וקרייא אמר... ע"ע מתניתא אמרה... וקרייא אמר...

מתני' ב' ע"ע מתניתא ב'.

מתני' בת (!) ב' ע"ע מתניתא ב'.

מתני' דבית שמאי ע"ע מתניתא דבית שמאי.

מתני' דבית שמאי היא (!) ע"ע מתניתא דבית שמאי.

מתני' דבר קפרא ע"ע מתניתא דבר קפרא.

מתני' דלא כבית שמאי ע"ע מתניתא דלא כבית שמאי.

מתני' דלא כר' ע"ע מתניתא דלא כר'.

מתני' דר' ע"ע מתניתא דר'.

מתני' דר' אלא (!) כר' ע"ע מתניתין דר' דלא כר'.

מתני' דר' עקיבה דלא כר' ישמעאל¹⁸⁰⁸ מעשר שני נב ד שו' 62.

מתני' היא מחלפ'¹⁸⁰⁹ נדרים מא א שו' 1. וראה עוד ערך מחלפה היא מתנית'.

מתני' כמאן דאמר ע"ע מתניתא כמאן דאמר.

***מתני' לא כהדן ולא כהדן**¹⁸¹⁰ בבא מציעא ט ד שו' 49.

מתני' לא כמשנה הראשונה¹⁸¹¹ סוטה יו ד שו' 15.

מתני' מסייעא לדין, ומתני' מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתני' מסייעא לחברייא ע"ע מתניתא מסייעא לחברייא.

מתני' מסייעא לר' ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

מתני' מסייעא לר' ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

מתני' פליג' על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתני' פליגא ע"ע מתניתא פליגא.

מתני' פליגא על הוויה דר'¹⁸¹² מעשרות מט ד שו' 62.

¹⁸⁰⁸ תרגום: המשנה [היא] של ר' עקיבא [ו]שלא כר' ישמעאל.

¹⁸⁰⁹ תרגום: המשנה היא [ש]מוחלפת! ולפירוש העניין ראה מבוא לנוח"מ, עמ' 248, סי' 12.

¹⁸¹⁰ תרגום: המשנה לא כ[חכם] זה ולא כזה!

¹⁸¹¹ תרגום: המשנה [ש]לא כמשנה הראשונה. וראה מה שכתבתי על סוגיא זו במאמרי "למקורה של סוגיא", עמ' קי ואילך. ובהמשך הסוגיא בא: "ואפילו תאמר כמשנה האחרונה" (שם, שו' 17), והגהתי שם (עמ' קטו, ד"ה פירוש) "הראשונה" תחת "האחרונה". עכשיו ראיתי שאפשטיין מוסיף כאן: "ולא כמשנה אחרונה" — ראה מבואות לסה"ת, סוף עמ' 406, ד"ה וכבר אמרו. ולפי דבריו, אין צורך בהגהתי. וכן עיקר. אבל שאר הדברים שבמאמרי במקומם עומדים. ואפשר לקרוא את המאמר הזה בלשון קושיא או בתמיהה וכמו בערך "דלא כר' ודלא כרבנן [בתמיהה]".

¹⁸¹² תרגום: המשנה חלוקה על הוויתו (כלומר, פירושו) של ר'! וראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 185, הע' 249.

מתני' פליגא על מ"ד ע"ע מתניתא פליגא על מאן דאמר.
מתני' פליגא על מאן דאמר ע"ע מתניתא פליגא על מאן דאמר.
מתני' פליגא על מאן דמר ע"ע מתניתא פליגא על מאן דאמר.
מתני' פליגא על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.
מתני' צריכה לדבית רבי, ודבית רבי צריכן (!) למתניתין¹⁸¹³ **פאה יז ב שו' 45**
 (צ"ל: צריכה)¹⁸¹⁴.
מתניא ע"ע מיתנייא.
מתנייא (!) ע"ע מתנייניא.
***מתנייה**¹⁸¹⁵ **בבא בתרא יז ג שו' 59** (צ"ל: מתניתה?)¹⁸¹⁶.
מתנייה (!) דר' חיה רבא ע"ע מתניתא דר' חיה רבא.
מתניין (= משניות)¹⁸¹⁷ **שביעית לה א שו' 24; יבמות יב ד שו' 28.**
מתניין (= מְשָׁנָה)¹⁸¹⁸ **חגיגה עו ג שו' 28; יבמות יג א שו' 13; קידושין סו ב שו' 21.**
מתנייניא¹⁸¹⁹ **חגיגה עו ג שו' 31; נדרים לח ג שו' 53** (מתניינא?)¹⁸²⁰.
מתניינין¹⁸²¹ **חגיגה עו ג שו' 28.**
מתנית' (!) ע"ע מתניתא (משנתנו, משנת רבי).
מתנייתא (!) ע"ע מתניתא (משנה באוקימתא).
מתנייתה (!) ע"ע מתניתא (משנה אחת מסוימת).
מתנינן (!) ע"ע תנייתה.
מתנינתא (!) ע"ע מתניתא (משנה אחת מסוימת).
מתנית' (משנתנו, משנת רבי) ע"ע מתניתן (משנתנו, משנת רבי).
מתנית' (משנה אחת מסוימת) ע"ע מתניתא (משנה אחת מסוימת). ועיין עוד ערך מתניתא
 מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

¹⁸¹³ תרגום (אחרי ההגהה): משנתנו צריכה ל[משנה] של בית רבי, ו[המשנה] של בית רבי צריכה
 למשנתנו.
¹⁸¹⁴ ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 52. ולסגנון דומה ראה ירוכ"פ, עמ' 18, ד"ה מתניתין.
¹⁸¹⁵ תרגום (אחרי ההגהה): המשנה.
¹⁸¹⁶ לדעת אפשטיין, פירושה: "ברייטא ד'תני ר' חיה" — ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 675, ד"ה
 ובירוש'. אבל הרא"ש רוזנטל ז"ל קורא ומפרש: "מון תַּנְיָה" — מי התנא? — ראה מאמרו "רב בן-אחי
 ר' חיה גם בן-אחותו?", ספר חנוך ילון, ירושלים תשכ"ג, עמ' 307, הע' 56 [עמ' 304], אות c [עמ' 306].
 ושניהם לא הגיהו. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 175, הע' 6 שהביא את המאמר ללא הגהה. ואולם
 רבינוביץ (שתא"י, עמ' 507, ד"ה א"ר ירמיה) הגיה: "מתניתא". ועל פיו הגהתי ותרגמתי.
¹⁸¹⁷ והניקוד: מְתַנִּין — ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 814, ד"ה ר' מְתַנִּין.
¹⁸¹⁸ כלומר, מלמד המשניות — ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 676, ד"ה "מְשָׁנָה". ונראה לי שיש
 לנקד: מְתַנִּין.
¹⁸¹⁹ תרגום: המשנים. כלומר, מלמדי המשניות. ראה ההערה הקודמת.
¹⁸²⁰ הנוסח כאן בכ"ל: "מתניתא" (עמ' 174 שו' 25). וגם הוא משובש. ויש להגיה על פי המופע
 בחגיגה הרשום לעיל בְּעֶרְךָ.
¹⁸²¹ תרגום: משנים. כלומר, מלמדי משניות.

מתנית' (!) ע"ע מיתני (מקור).

מתנית' אמר (!) ע"ע מתניתא אמרה.

מתנית' אמרה ע"ע מתניתא אמרה.

מתנית' אמרה כן ע"ע מתניתא אמרה כן.

מתנית' ב' ע"ע מתניתא ב'.

מתנית' דבי רבי¹⁸²² פאה יז ב שו' 51.

מתנית' דלא כר' ע"ע מתניתא דלא כר'.

מתנית' דר' ע"ע מתניתא דר'.

מתנית' היא¹⁸²³ קידושין ס א שו' 44.

מתנית' ל'... מה צריכה ליה ל'... ע"ע מתניתא ב'... מה צריכה ליה ב'....

מתנית' לא אמרה כן אלא ע"ע מתניתא לא אמרה כן אלא.

מתנית' מסייע' לר'... ומתניתא מסייעא לר'... ע"ע מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'....

מתנית' מסייעא לדין, ומתנית' מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתנית' מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתנית' מסייעא לחבריי' ע"ע מתניתא מסייעא לחברייא.

מתנית' מסייעא לר' ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

מתנית' מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'... ע"ע מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'....

מתנית' מסייעא לדין, ומתני' מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתנית' פליג' על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתנית' פליג' על ר'... וסופא פליג' (!) על ר'... ע"ע מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג על ר'....

מתנית' פליגא על דר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתנית' פליגא על מאן דאמר ע"ע מתניתא פליגא על מאן דאמר.

מתנית' פליגא על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתנית' פליגא על רבנין דהכא (הכא = ארץ ישראל)¹⁸²⁴ **ברכות ג ד שו' 49** (מתניתין, רבנן, צ"ל: דתמן [= בבב¹⁸²⁵]; **שבת ו א שו' 1826).**

¹⁸²² תרגום: המשנה של בית רבי.

¹⁸²³ תרגום: משנה היא. כלומר, ההלכה הזאת כבר נאמרה בברייתא, ומה בא ר' יוחנן לחדש; עי"ש.

¹⁸²⁴ תרגום: המשנה חלוקה על חכמי ארץ ישראל!

¹⁸²⁵ ראה: שתא"י, סוף עמ' 3, ד"ה מתניתא; גינצבורג, פירושים, א, עמ' 211.

¹⁸²⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מתניתא פליגא על רבנין דתמן (תמן = בבב).

מתנית' תא (!) פליגא על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתא (משנתנו, משנת רבי) 1827 **מעשר שני** נה ד שו' 21, שם שו' 23 (מתנית' וצ"ל: מתנית'!) **מגילה** ע ב שו' 35 (מתניתה), שם שו' 45 (מתניתה); **מועד קטן** פא ד שו' 1828; **כתובות** לא א שו' 3; **סנהדרין** כא א שו' 60 (דמתניתא! וצ"ל: דמתנית' 1829); **שבועות** לה ד שו' 1830. ועיין עוד ערך מתניתן (משנתנו, משנת רבי).

מתניתא (משניות התנאים מחברי התוספות) 1831 **יבמות** ו ב שו' 1832, שם שו' 18, שם שו' 20! (מתניתה וצ"ל: אולפנה 1833).

מתניתא (משנה אחת מסוימת) 1834 **ברכות** ג א שו' 45, ד ד שו' 33, שם שו' 57, ה א שו' 45 (מתניתה), ה ב שו' 57 (מתניתה! וצ"ל: מתניתה), ח ג שו' 29, י ג שו' 49 (מתניתה), שם שו' 64, יא ב שו' 26, יב ג שו' 35, יד א שו' 60; **פאה** יו ד שו' 33, יז ד שו' 40 (מתני'), יח ג שו' 4, יט ב שו' 25 (מתנית'), שם שו' 38, יט ד שו' 25 (מתנית'), כ א שו' 24 (מתניתה), שם שו' 26, כ ב שו' 50, כ ד שו' 41, שם שו' 42, כא א שו' 6 (מתני'), שם שו' 7, כא ב שו' 51 (מתנית!); **דמאי** כב א שו' 53, שם שו' 55, כב ב שו' 52, כג ב שו' 16 (מתני'), שם שו' 19, שם שו' 20, כג ג שו' 5, שם שו' 18 (מתנית'), שם שו' 25 (מתני'), שם שו' 34, כד א שו' 47, כד ד שו' 31, כו ב שו' 9, שם שו' 16, שם שו' 34 (מתני'), כו ג שו' 2, שם שו' 30, שם שו' 46; **כלאים** כז א שו' 8, כז ד שו' 39, כח א שו' 29 (מתניתא!), כח ג

1827 תרגום: המשנה. לשימוש המונח ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 813.

1828 אפשטיין מפרש "מתניתא" כאן: "משנה וברייתא" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 806, סי' ב. והדבר קשה בעיניי, כי היה לו לומר: "מתניתא". ועוד, שהמקורות המובאים שם הם משניות. והברייתא דתודוס באכילת פסחים (שם, שו' 24 ואילך) רמוזה במשנתנו (ביצה פ"ב מ"ח). ועיין במפרשים על אתר. ולהלן ציין אפשטיין עצמו להקבלה בין שני הביטויים: "לא משנתנו היא זו" — "ולא מתניתא היא" (שם, עמ' 807, ד"ה חוץ).

1829 ראה מה שהערתי בערך "מתניתן (משנתנו, משנת רבי)" למקבילה שבשביעית לז ע"ג שו' 30.

1830 שמא עדיף לפרש כאן את "מתניתא" כמשנה אחת מסוימת, ע"ש.

1831 תרגום: המשנה. והכוונה כאן לברייתא של ר' חייא או של ר' אושעיא וכיוצא בהן.

1832 למופע הזה והבא אחריו לקמן שו' 18 עיין: מבוא לנוה"מ, עמ' 243, הע' 1; מבואות לסה"ת,

ריש עמ' 98, ד"ה אבל.

1833 ראה מה שהערתי בערך "כד שמע דתני לה ר' חייא בשם ר' ליבמות ו ע"ב שו' 3.

1834 תרגום: המשנה. וכבר העיר הרז"ף: "**מתניתא**. כינוי בירושלמי בין למשנה בין לברייתא" (מבוה"י, יב ע"א, ערך מתניתא; ההדגשה במקור). ולשון אפשטיין: "'מתניתא' בירוש' היא גם משנה וגם ברייתא" (מבוא לנוה"מ, עמ' 22, הע' 5). וכן כתב להלן: "'מתניתא' משמש בירוש' גם **למשנה** גם לברייתא" וכו' (שם, סוף עמ' 813, ד"ה "מתניתא"; ההדגשה במקור). וראה עוד שם, עמ' 237, סוף ד"ה הוא אומר. וראה עוד: גינצבורג, פירוש, א, עמ' 257, ד"ה מתניתא; אלבק, מחקרים, עמ' 1. וזאת גם כוונתי ב"משנה אחת": משנה או ברייתא — עיין, למשל, במופעים הבאים שכולם ברייתות: ברכות י ע"ג שו' 49, יא ע"ב שו' 26; פאה יז ע"ד שו' 40, יט ע"ב שו' 38; עירובין יט ע"ב שו' 10; כתובות כז ע"ג שו' 46, כט ע"ב שו' 18, לא ע"ג שו' 10. וזהו השימוש שאני עושה בספר זה במונח "משנה" המתייחס ל"מתניתא" שבירושלמי. ולדעת גינצבורג (פירוש, א, מבוא, ריש עמ' לה), "יש מהסופרים שהיו משתמשים בפתחה **מתניתא** במקום **תני**" וכו' (ההדגשות במקור), ע"ש. וצ"ע.

****מתניתא** (משנה אחת מסוימת) (המשך) ש' 13 (מתניתה), ל א ש' 8 (מתני'), ל ג ש' 20, ל ד ש' 44, שם ש' 45 (מתניתה), שם ש' 47, לא א ש' 21, שם ש' 30 (מתני'), שם ש' 41, לא ב ש' 29, שם ש' 50 (2x); מתנית', לב א ש' 58; **שביעית** לג ג ש' 10, לג ד ש' 14, לד ג ש' 45, לד ד ש' 21, לה ב ש' 49 (מתנית'), שם ש' 64, לה ד ש' 50, שם ש' 53, שם ש' 57, לו א ש' 1 (מתנית'), שם ש' 2, שם ש' 14, לו ד ש' 21, שם ש' 42, לח ב ש' 28, לט א ש' 47 (מתני'); **תרומות** מ ג ש' 8 (מתניתה), שם ש' 23, מ ד ש' 31, שם ש' 48 (מתנית'), מא ב ש' 23, שם ש' 34, מא ג ש' 4, מב ב ש' 40, מג א ש' 28, מג ד ש' 42 (מתנית'), מד א ש' 60 (מתני'), מד ב ש' 21 (מתני'), מד ד ש' 36, מה ג ש' 33, מו ב ש' 33 (מתניתה), שם ש' 34 (מתניתה), מו ג ש' 43 (מתניתה), שם ש' 44, מו ד ש' 47, מז א ש' 41 (מתני'), מז ד ש' 41, שם ש' 59 (מתני'), שם ש' 62 (מתני'), מח א ש' 38; **מעשרות** מח ד ש' 64, מט א ש' 14, שם ש' 18 (מתניתה), מט ג ש' 30, מט ד ש' 47, נ ד ש' 15 (מתני'), שם ש' 21 (מתני'), נא ב ש' 14 (מתני'), שם ש' 27, שם ש' 62, נא ד ש' 27, שם ש' 33 (מתני'), נב א ש' 47 (מתנית'), שם ש' 49, שם ש' 51; **מעשר שני** נג ג ש' 8, שם ש' 16, שם ש' 36 (מתנית'), שם ש' 56 (מתנית'), שם ש' 60, נד ב ש' 30, נד ג ש' 15, נד ד ש' 57, נו א ש' 40 (מתנית'), נו ב ש' 34, נו ג ש' 25; **חלה** נז ג ש' 27, שם ש' 44, שם ש' 45, ס א ש' 31, ס ב ש' 44; **ערלה** סא א ש' 29 (מתני'), סא ב ש' 32, שם ש' 33! (צ"ל: כיני מתניתא ול"ג)¹⁸³⁵, סב א ש' 61 (מתנית'), סב ג ש' 38 (מתניתה), סב ד ש' 58, סג א ש' 28, שם ש' 45 (+מתניתא!), סג ב ש' 52 (מתני'), שם ש' 55; **ביכורים** סד א ש' 2, שם ש' 8, שם ש' 12, סד ב ש' 54 (מתני'), שם ש' 55 (מתניתה), שם ש' 56 (מתנית'), שם ש' 59, סד ד ש' 29, שם ש' 61 (מתנית'), סה ג ש' 20 (מתנית'), סה ד ש' 24; **שבת** ב ג ש' 41, ד ב ש' 46 (מתנית'), ה ג ש' 31, ו א ש' 18, שם ש' 32, שם ש' 34, ח ג ש' 21, ט ב ש' 34, ט ד ש' 19, שם ש' 39, שם ש' 40, יא ב ש' 10, יב א ש' 4 (מתניתה), יג ב ש' 21, יד ג ש' 63, יד ד ש' 58, טו א ש' 41, שם ש' 44, טו ד ש' 22 (מתני תא!), יו א ש' 36, יו ג ש' 53, יו ד ש' 34, יז ב ש' 27, יז ג ש' 44, שם ש' 49, שם ש' 58; **עירובין** יט ב ש' 10, שם ש' 22, כ ב ש' 48, כא ב ש' 1, שם ש' 27, שם ש' 33, כב ג ש' 58, כב ד ש' 52, כב ב ש' 49, שם ש' 55, שם ש' 59 (מתנית'), כג ג ש' 17, שם ש' 19 (2x), שם ש' 20, שם ש' 21, שם ש' 48, כג ד ש' 15, שם ש' 33 (מתניתא!), כד ג ש' 15, כה א ש' 30, כו א ש' 37, שם ש' 57; **פסחים** כז ג ש' 9, כט א ש' 61, לא ד ש' 26, לג ד ש' 9 (מתנית'), לד ב ש' 25 (מתנית'), לה ב ש' 39 (מתנית'), שם ש' 40 (מתנית'), לה ד ש' 48, לו ב ש' 11 (על מימרא!); **יומא** לט ג ש' 39 (מתנית'), שם ש' 41 (מתנית'), שם ש' 44 (מתנית'), שם ש' 52 (מתני'), שם ש' 55 (מתנית'), מ א ש' 3 (מתנית'), שם ש' 4 (מתנית'), מ ב ש' 46 (מתנית'), מ ג ש' 17, מא ג ש' 48, מב ב ש' 2, מג ג ש' 5, שם ש' 22, מה א ש' 55,

¹⁸³⁵ ההגהה "כיני מתניתא" על פי הלשון לעיל, שם, ש' 32. ולמחיקה ראה: מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 451, ד"ה ירוש'; שם, הע' 3; מבואות לסה"א, עמ' 489, הע' 20. וראה עוד אהצו"ג, סוף עמ' 213, ד"ה אמר ר"י.

****מתניתא** (משנה אחת מסוימת) (המשך) שם ש' 56, מה ב ש' 35, שם ש' 45 (מתניתא); **שקלים** מה ד ש' 54, מו א ש' 58, מח א ש' 45, שם ש' 46 (מתני'), מט ב ש' 36; **סוכה** נג ג ש' 32, נד ג ש' 5; **ראש השנה** נח ג ש' 28, נט א ש' 8, נט ג ש' 6, שם ש' 40, שם ש' 56; **ביצה** ס א ש' 40, סא א ש' 8, סב ב ש' 48, סג ב ש' 33 (מתנית'); **מגילה** ע ב ש' 51 (מתניתא), עא א ש' 64, עב ג ש' 9, עג ב ש' 11, שם ש' 46 (מתנית'), עד ד ש' 1, עה ב ש' 62; (מתנית' ול"ג)¹⁸³⁶, עה ג ש' 47 (מתני'); **חגיגה** עו ד ש' 38, עט א ש' 62; **מועד קטן** פ ד ש' 40, שם ש' 53, פא ב ש' 50; **יבמות** ב א ש' 27 (מתניתא), שם ש' 34, ב ג ש' 56 (מתניתא), ב ד ש' 33; (צ"ל: מתניא [= מתנייה])¹⁸³⁷, שם ש' 34, שם ש' 35, ג א ש' 12 (מתנית'), שם ש' 14 (מתנית'), ה ב ש' 47, ה ג ש' 17, שם ש' 30, ה ד ש' 35, ו א ש' 5 (מתנית'), ז ש' 52, ח א ש' 3, שם ש' 43, ח ג ש' 6, ט ד ש' 24, י א ש' 34, י ד ש' 9, יא א ש' 46, שם ש' 48, יא ג ש' 46, יב א ש' 32 (מתנית'), שם ש' 43, שם ש' 50, יב ג ש' 48 (מתנית'), יב ד ש' 30 (מתני'), יג ג ש' 17, שם ש' 20, שם ש' 37, יג ד ש' 34, שם ש' 63, טו ג ש' 49; **סוטה** יו ג ש' 27, יז ד ש' 10, יח ב ש' 24, שם ש' 33, כא א ש' 43, שם ש' 44, שם ש' 45, כג א ש' 35 (מתניתא), כג ד ש' 3, שם ש' 5, שם ש' 35; **כתובות** כד ד ש' 31 (מתני'), כז ב ש' 10 (מתניתא), כז ג ש' 44, שם ש' 46, כז ד ש' 41, כט ב ש' 18, שם ש' 19, כט ג ש' 56, ל ד ש' 21, שם ש' 28, שם ש' 35, לא א ש' 13, לא ב ש' 32, לא ג ש' 10, לא ד ש' 13, שם ש' 20, לב א ש' 13, לב ב ש' 53, לג ב ש' 4, שם ש' 42, שם ש' 47, שם ש' 62, שם ש' 63 (+מתניתא! — לג ג ש' 1, לד ג ש' 33, שם ש' 50; (צ"ל: מתניתא)¹⁸³⁸, לה א ש' 1, לה ד ש' 8, שם ש' 10, שם ש' 11, לו א ש' 41 (מתני'); **נדרים** לו ד ש' 24, לז ד ש' 27, לח ג ש' 11 (מתנית'), לח ד ש' 8, שם ש' 11, לט א ש' 38, לט ב ש' 25, שם ש' 32, שם ש' 43, לט ד ש' 18, שם ש' 25, מג א ש' 17, שם ש' 35, שם ש' 36, מא ג ש' 48, מב ג ש' 11, שם ש' 23, שם ש' 56 (מתנית'); **גיטין** מג ג ש' 2, מג ד ש' 16, שם ש' 57, שם ש' 62, מד א ש' 52, מד ד ש' 29, שם ש' 31 (2x; מתני'), מה א ש' 32, שם ש' 41, שם ש' 57, מו ד ש' 13, מז א ש' 28, מז ב ש' 56, מח א ש' 17 (מתניתא), מח ב ש' 2, מח ד ש' 53, שם ש' 55, נ א ש' 31, נ ד ש' 6; **נזיר** נא ב ש' 19, נא ד ש' 59, נב א ש' 58, נב ב ש' 12, נב ג ש' 9, שם ש' 13, נב ד ש' 35 (מתנית'), נג א ש' 31, נג ד ש' 14, נד ב ש' 23 (מתנית'), נה ג ש' 57, נה ד ש' 3, שם ש' 4, נז א ש' 7, שם ש' 8, נז ג ש' 50, נח א ש' 9 (מתניתא); **קידושין** נח ב ש' 21 (מתנית'), ס ב ש' 34, סב ב ש' 8, סב ג ש' 46, סג ד ש' 60, סד א ש' 59 (מתניתא), שם ש' 64; (צ"ל: +אמרה כן)¹⁸³⁹, סד ב ש' 13, שם ש' 17 (מתניתא), שם ש' 39 (מתני'), שם ש' 63, סד ד ש' 37, סה ד ש' 43, סו א ש' 30, שם ש' 33; **בבא קמא** ב א ש' 27, ב ג ש' 11, ג א ש' 30,

¹⁸³⁶ ראה מה שהערתי בערך "היא מתניתא" על אתר.

¹⁸³⁷ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 493, ס' 19, ד"ה ירוש'; שם, הע' 2.

¹⁸³⁸ עיין הלשון בערך "תני מתניתך".

¹⁸³⁹ ראה שרי"ר, עמ' 230 ש' 13. ושם: "מתניתא אמרה...", ואני השלמתי "כן".

****מתניתא** (משנה אחת מסוימת) (המשך) ג ג ש' 14, שם ש' 61, ג ד ש' 51 (מתנית'),
 ד ב ש' 33 (מתנית'), ד ג ש' 13, ד ד ש' 33, שם ש' 40 (מתנית'), ה א ש' 12 (מתנית');
 על מימרא! שם ש' 37 (מתנית'), ה ב ש' 44, ה ג ש' 7 (מתנית'), שם ש' 18, שם שם
 (מתנית'), ו ב ש' 33 (מתנית'), ו ג ש' 27! (צ"ל: היא מתניתא)¹⁸⁴⁰, שם ש' 28, ו ד ש' 46,
 ז א ש' 17, שם ש' 49; **בבא מציעא** ז ד ש' 55, ח ג ש' 18, ט א ש' 55, ט ב ש' 24,
 יא א ש' 8, יא ג ש' 5, שם ש' 6, יא ד ש' 29, יב ג ש' 30; **בבא בתרא** יג א ש' 18,
 יג ב ש' 15, שם ש' 60, יג ג ש' 1, שם שם (מתנית'), יד ג ש' 27, טו א ש' 8, שם
 ש' 53, שם ש' 59, יו ב ש' 18, יו ד ש' 17, יז א ש' 39, שם ש' 50, שם ש' 51, שם
 ש' 52, יז ב ש' 5, שם ש' 6; **סנהדרין** יח ב ש' 5 (מתנית'), יט ב ש' 22 (מתנית'), שם
 ש' 23, כ א ש' 26 (מתנית'), על מימרא! כא א ש' 6, שם ש' 17, כב ב ש' 10, שם
 ש' 48 (מתנית'), כד ב ש' 38, שם ש' 41, כד ג ש' 43, שם ש' 64 (2x), כה ג ש' 33,
 כו ב ש' 26, שם ש' 31, שם ש' 33, כו ד ש' 15, כז א ש' 27, כז ב ש' 3, שם ש' 4,
 שם ש' 5 (2x), שם ש' 19; **מכות** לא ד ש' 14! (מתנית') ול"ג)¹⁸⁴¹; **שבועות** לג ב ש' 27,
 שם ש' 35, לד ב ש' 49, לד ג ש' 63, לה א ש' 2, לה ג ש' 38, שם ש' 53, לה ד ש' 52
 (2x), לו א ש' 56, לו ב ש' 6, לז א ש' 39, שם ש' 46, שם ש' 54, לח א ש' 30; **עבודה**
זרה לט ג ש' 40, מא א ש' 27, מא ג ש' 9, שם ש' 32, מג א ש' 6, מג ב ש' 19
 (מתנית'), שם ש' 24, מג ד ש' 42, שם ש' 48 (מתנית'), מד ב ש' 54, מד ג ש' 42, שם
 ש' 44, מד ד ש' 15; **הוריות** מה ד ש' 28, שם ש' 33 (מתנית'), שם ש' 35, שם ש' 37,
 מו ג ש' 29, מו ד ש' 39, שם ש' 47, מז ג ש' 15, מח א ש' 11! (צ"ל: כיני מתניתא)¹⁸⁴²,
 מח ב ש' 10 (מתנית'), שם ש' 12; **נדה** מט א ש' 16, שם ש' 18 (מתנית'), שם ש' 37,
 מט ג ש' 33, שם ש' 34, שם ש' 35, שם ש' 53, שם ש' 55, מט ד ש' 19, נ א ש' 16,
 שם ש' ¹⁸⁴³21.

מתניתא (משנה באוקימתא)¹⁸⁴⁴ **ברכות** י ד ש' 35 (מתניתא!); יד ב ש' 60 (מן); **דמאי**
 כג ג ש' 34 (מתני!); **שביעית** לה ד ש' 48; **תרומות** מד ב ש' 37 (מתניתן); **חלה** נח ג
 ש' 59, נט א ש' ¹⁸⁴⁵39; **נדרים** לט ד ש' 40; **נזיר** נג א ש' 34; **שבועות** לה ג ש' 54!
 (ל"ג)¹⁸⁴⁶; **הוריות** מה ד ש' 18, שם ש' 45, מו א ש' 46.

¹⁸⁴⁰ ראה הלשון לקמן, ש' 28.

¹⁸⁴¹ ראה מה שהערתי בערך "היא מתניתא" למגילה עה ע"ב ש' 62.

¹⁸⁴² ראה אהצ"י, פסחים, סוף עמ' 110, ד"ה כיני.

¹⁸⁴³ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: מתניתן (משנה אחת במשנתנו); קרייא (יחיד). ולמופעים
 נוספים מסופקים ע"ע מתנייה, ומה שצינתי בהערה לערך "מכיון דמר ר'... הדא אמרה...". וראה עוד
 מה שהערתי לעיל בערך "הכא" לגיטין מו ע"ג ש' 19, בערך "מתניתא (משנתנו, משנת רבי)" לשבועות
 לה ע"ד ש' 44, ומה שהערתי להלן בערך "מתניתן (משנה אחת במשנתנו)" לבבא מציעא ח ע"ב ש' 56.
 ולמופע נוסף השייך לנדרים מב ע"א ש' 57, וחסר בד"ו, ראה מה שהערתי בסוף ערך "ולא מתניתא
 היא (בתמיהה)".

¹⁸⁴⁴ תרגום: המשנה. וישנם ערכים נוספים שעניינם משנה באוקימתא, אלא שהם באו עם אות שימוש
 אחרים ונרשמו להלן בנפרד — ע"ע: מתניתא ב'; מתניתא כ'; מתניתא ל'; מתניתא מ' ומתניתא ש'.

- ***מתניתא (!)** 1847 **בבא מציעא** יג שו' 48 (צ"ל: מתניתיה, כלומר, משנתו של ר' חייא) 1848.
- ****מתניתא (!)** (רבות) 1849 **תרומות** מד ג שו' 44 (מתניתין!); **כתובות** כז ב שו' 49; **בבא בתרא** יג ג שו' 21 (צ"ל בכולם: מתנייתא) 1850.
- מתניתא (!)** ע"ע: חכימא דמתניתא (!); מיתני (מקור).
- מתניתא (= לשנות אותה)** ע"ע מתניתה (= לשנות אותה).
- מתניתא... צריכה (!) ליה...** ע"ע מתניתא ב"ב... מה צריכה ליה ב"ב....
- מתניתא או ב"ב... כר' או ב"ב... כר' 1851** **תענית** סו א שו' 8-9; **מגילה** ע ג שו' 40-41.
- מתניתא או כר' או כרבנן ב"ב 1852** **סנהדרין** כג ב שו' 6.
- מתניתא אמר (!)** ע"ע מתניתא אמרה.
- מתניתא אמרה 1853** **ברכות** ח א שו' 43 (ור', צ"ל: אמרה כן 1854); **דמאי** כו א שו' 36 (מתני', אמר!); **שביעית** לו ד שו' 33 (אמר!); **לט** א שו' 35 (מתני'), **שם** שו' 39 (מתני', אמר!); **תרומות** מא א שו' 32, **מד** ג שו' 46 (מתניתין); **חלה** נח א שו' 36; (אמר! וצ"ל: אמרה כן) 1855, **נט** ב שו' 46 (מתני'), **ס** א שו' 56; **שבת** ח א שו' 54 (מתניתין), **ט** א שו' 59, **יד** ג שו' 64; **עירובין** כו ב שו' 32 (+ב-, "ל"ג אמרה 1856); **פסחים** כז א שו' 43, **לב** ב שו' 15, **שם** שו' 22; **יומא** מג א שו' 17, **שם** שו' 25, **שם** שו' 26; **ביצה** סא א שו' 15 (מתנית!); **יבמות** ז ב שו' 32 (צ"ל: +כן) 1857, **יב** ד שו' 20 (מתנית', אמר!), **יג** ג שו' 14 (דמתנית! וצ"ל: די מתנית', "ל"ג אמרה) 1858; **סוטה** יז א שו' 10 (ור'); **כתובות** כה ד שו' 7, **כז** ב שו' 15.
-
- 1845 להגהה בשם בעל המימרא כאן ראה תוכפ"ש, חלה, עמ' 797, ד"ה ובמשנתו; שם, הע' 32.
- וראה עוד מבואות לסה"א, סוף עמ' 483, נט ע"א, שו' 39; שם, הע' 5.
- 1846 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 480, ס' 51, ד"ה ירוש', שם, הע' 1.
- 1847 תרגום (אחרי ההגהה): משנתו.
- 1848 ראה מה שהערתי בסוף ערך "נפק קבעה במתניתא (!)".
- 1849 תרגום (אחרי ההגהה): המשניות.
- 1850 להגהה בתרומות ובמקבילה בכתובות ראה מה שהערתי בסוף ערך "ואין יסבור ר' כל מתניתין (!)
- דר', קריא דר' (הסיפא בתמיהה)", ולהגהה בבבא בתרא ראה כ"א, עמ' 83 שו' 61 (ושם: "מתניית").
- 1851 תרגום: המשנה או ב"ב... כר' או ב"ב... כר'.
- 1852 תרגום: המשנה או כר' או כחכמים ב"ב.
- 1853 תרגום: המשנה אומרת.
- 1854 ראה אהצו"י, עמ' 109, ד"ה כל דבר. והעיר גינצבורג כאן: "לסימנא בעלמא הביאו דברי המשנה שבסוף המסכת, ובעקרים אין ענינם כלל אצל מה שנשאו ונתנו בו בסוגיא שלפנינו" (גינצבורג, פירושים, ג, ריש עמ' 315, ד"ה ומתניתא).
- 1855 ראה אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 270, הערה לשורה 20; שם, עמ' 277, הע' 5. וראה עוד אהצו"י, עמ' 116, ד"ה אי זהו.
- 1856 ראה שתא"י, עמ' 213, סוף ד"ה ניחא.
- 1857 ראה קטע זוסמן, עמ' 97 שו' 49. וראה עוד: ק"ע, לה סע"א, ד"ה מתני'; פ"מ, שם, ד"ה מתני' אמרה כן.
- 1858 ראה מה שהערתי בערך "די מתניתא" על אתר.

מתניתא אמרה (המשך) (צ"ל: +כן), שם שו' 51, לא ג שו' 45! (+ב-, ל"ג אמרה¹⁸⁵⁹), לו א שו' 9; גיטין נ א שו' 31; **קידושין** ס ב שו' 8; **סנהדרין** כב ב שו' 48; **שבועות** לב ד שו' 32, לו ג שו' 8 (מתנית'), לז ב שו' 39; **עבודה זרה** מה א שו' 17¹⁸⁶⁰. ועיין עוד ערך: מילתיה דרבי אמר (!)... מתניתא (!) אמרה...; מתני' אמר (!)... אית מתני' א"ר (!)... וראה עוד ערך: אית מתניתא אמרה... ואית מתני' אמרה...; אית מתניתין אמר (!)... אית מתנית' אמר (!)... אית מתניתין אמר (!)....

***מתניתא (!) אמרה**¹⁸⁶¹ **בבא מציעא** ט ג שו' 22 (צ"ל: מתניתיה)¹⁸⁶².

מתניתא אמרה... וקרייא (!) ע"ע מתניתא אמרה... וקרייא אמר....

מתניתא אמרה... וקרייא אמר...¹⁸⁶³ **עירובין** כ ד שו' 19-20 (מתני', אמרה כן), שם שו' 22 (מתני', אמרה ליל!); **נדרים** לט ג שו' 20-22 (אמר ליל!), שם שו' 23-24; **נזיר** נה ג שו' 11-12 (וקרייה, אמרה: תחת אמר), שם שו' 13 (ו-, וקרייא אמר ליל!).

מתניתא אמרה... וקרייא אמרה (!)... ע"ע מתניתא אמרה... וקרייא אמר....

מתניתא אמרה (!) ב ע"ע מתניתא אמרה.

***מתניתא אמרה כן**¹⁸⁶⁴ **ברכות** ו ד שו' 6 (ו-, ז ג שו' 39 (ו-, ח ג שו' 57 (ו-, י א שו' 20 (ו-, שם שו' 25! (ו-, צ"ל: לא אמרה¹⁸⁶⁵), י ב שו' 55, יא ג שו' 8; **פאה** יו ג שו' 43, כ ד שו' 39 (מתני', אמר!), **כלאים** כט ב שו' 34; **שביעית** לג ד שו' 7 (ו-, לד ד שו' 2, שם שו' 16, לה ג שו' 2 (מתניתין), לח ד שו' 56 (מתני', אמר!), לט א שו' 24 (מתני', אמר!), לט ג שו' 56 (מתניתין, אמר!¹⁸⁶⁶); **תרומות** מא ג שו' 25 (מתנית'), מב ד שו' 61 (מתני'), מג ב שו' 54 (מתנית'), מג ג שו' 62, שם שו' 64 (מתני'¹⁸⁶⁷, מה ב שו' 51, מה ג שו' 14, שם שו' 35, מח א שו' 40; **מעשרות** מט ב שו' 41, נא ג שו' 49, נב א שו' 43! (מתני', צ"ל: לא אמרה¹⁸⁶⁸); **מעשר שני** נב ב שו' 40 (מתני'), נב ד שו' 21 (מתני'), נג א שו' 6 (מתנית'), נד ג שו' 9, שם שו' 25 (מתניתה), נה ב שו' 14; **ערלה** סא א שו' 44; **ביכורים** סג ג שו' 43,

¹⁸⁵⁹ ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 301, ד"ה וכל דבריו; שם, הע' 78.

¹⁸⁶⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מתניתא אמרה כן. ולמופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהערתי בערך "מתניתא כמאן דאמר" לתרומות מו ע"ד שו' 6. וראה עוד מה שהערתי שם לראש השנה נז ע"א שו' 31.

¹⁸⁶¹ תרגום (אחרי ההגהה): משנתו אומרת. כלומר, משנתו של רבי.

¹⁸⁶² כלומר, משנתו של רבי, משנתנו. ובכ"ל: "מתנית' אמרה" (ועמ' 369 שו' 20), והסדר פתר "מתניתא". ולצורה "מתניתה" עיין בכ"א, עמ' 55 שו' 5. וללשון דומה ע"ע נפק קבעה במתניתא (!).

¹⁸⁶³ תרגום: המשנה אומרת... והפסוק אומר....

¹⁸⁶⁴ תרגום: המשנה אומרת כך. והמקבילה הבבלית של מונח זה: "מתניתין נמי דייקא" (מלמד, פרקי מבוא, עמ' 623, ס' 35).

¹⁸⁶⁵ ההגהה שלי. ושתא"י (עמ' 596, ד"ה א"ר יוסי) מפרש בתמיהה. ועדיף בעיניי להגיה "לא אמרה". וכבר העיר גינצבורג: "הבטוי: מתניתא אמרה כן, בירושלמי מתאים למתניתין נמי דייקא שבבבלי ושניהם משמען: בניהותא, שהמשנה מסייעת לאמורא" (גינצבורג, פירושים, ב, עמ' 287, ד"ה ומתניתא). להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 439, לט ע"ג, שו' 56; שם, הע' 9.

¹⁸⁶⁶ לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, תרומות, ריש עמ' 383, ד"ה ברם.

¹⁸⁶⁷ ראה נוסח הרש"ס, עח ע"ב שו' 5.

****מתניתא אמרה כן** (המשך) סה א ש' 37; **שבת** ב ב ש' 5 (מתני'), ו א ש' 1869, ו ג ש' 46 (מתנית') 1870, ז ד ש' 33, ח א ש' 2, יד ד ש' 22, שם ש' 42! (ל"ג כן) 1871, שם ש' 54, יו ב ש' 11 (מתנית'), יז א ש' 1 (מתנית'), יז ד ש' 8; **עירובין** יט ג ש' 18, יט ד ש' 53, כ ב ש' 15, כ ד ש' 19! (מתני'), ל"ג כן 1872, כא ד ש' 13, שם ש' 42, שם ש' 53, כו ב ש' 14¹⁸⁷³; **פסחים** ל ב ש' 3, לא ב ש' 13, לב ג ש' 64 (אמרה ליל) 1874, לב ד ש' 4, לג ב ש' 61, לה א ש' 7 (מתנית'), לה ב ש' 45 (מתנית'), לה ד ש' 7 (צ"ל: לא אמרה?) 1875, שם ש' 40, שם ש' 55, לו א ש' 32! (צ"ל: לא אמרה) 1876, לו ג ש' 41, לז ד ש' 23, שם ש' 33; **יומא** לח ד ש' 43, לט ד ש' 52 (מתנית'), שם ש' 55, מ א ש' 8, שם ש' 10 (מתניתה), מ ג ש' 5 (מתנית'), שם ש' 43 (מתנית'), מא ד ש' 60, מב ד ש' 7, מד א ש' 49; **שקלים** מח ב ש' 33, שם ש' 35, נ ב ש' 27, נ ג ש' 26 (מתניתה), שם ש' 30; **סוכה** נב א ש' 40, נג א ש' 59, שם ש' 63, שם ש' 64, נד ב ש' 58, נה ד ש' 16! (מתני'), צ"ל: לא אמרה 1877, שם ש' 21, שם ש' 28; **ראש השנה** נח א ש' 59, נט ד ש' 20; **ביצה** סא ד ש' 23 (מתנית') 1878, סב א ש' 47, סב ג ש' 4; **תענית** סה ג ש' 46, סז א ש' 39, סז ג ש' 52; **מגילה** ע ב ש' 23, עא א ש' 2, עא ב ש' 19, עב ב ש' 21 (מתנית'), עד ב ש' 18; **חגיגה** עו ג ש' 23 (מתנית'), עט א ש' 64, עט ג ש' 42, עט ד ש' 14; **מועד קטן** פ ד ש' 59; **יבמות** ג א ש' 20, ג ב ש' 3, ה א ש' 37, ה ד ש' 38, ח א ש' 38, ט ג ש' 36, ט ד ש' 8, יא ב ש' 61 (מתני'), יב א ש' 57 (מתני'), טו א ש' 17, טו ב ש' 33; **סוטה** יו ג ש' 60, יח ד ש' 31, כד א ש' 12; **כתובות** כה ב ש' 36, כו ב ש' 53, כח ב ש' 42 (מתנית'), כח ג ש' 56, כח ד ש' 38, לא ד ש' 23! (ל"ג כן) 1879, לב ב ש' 55, לב ד ש' 8, שם ש' 23¹⁸⁸⁰, שם ש' 33, לג ג ש' 14; **נדרים** מ ג ש' 3! (צ"ל: כיני מתניתא) 1881, מ ד ש' 30, מא א ש' 17 (מתנית'), מא ג ש' 38

1869 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 715, סי' 18.

1870 ראה ההערה הקודמת.

1871 ההגהה שלי, אבל שתא"י (עמ' 181, ד"ה א"ר חונא) לא מחק.

1872 ראה ירוכ"פ, עמ' 259, ד"ה מתני' אמרה. ועיין שם על הנוסח בכל"ל.

1873 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 206, ד"ה זוהי דעתו. וראה עוד ירוכ"פ, סוף עמ' 360,

ד"ה לא סוף.

1874 להגהה ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 464, ד"ה תמן אמר.

1875 ראה שתא"י, עמ' 234, ד"ה ר"ז.

1876 הגהתי "מתניתא לא אמרה כן" כשתא"י, עמ' 235, ד"ה ריב"א בשם ר"ז. וליברמן מפרש את

המונח בתמיהה — ראה ירוכ"פ, עמ' 502, ד"ה מתניתא אמרה. וראשון עיקר.

1877 ראה שתא"י, עמ' 271, ד"ה ר' לעזר.

1878 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 715, סי' 18.

1879 הנוסח כאן בכל"ל: "מתנית' אמרה" (עמ' 138 ש' 27). וכן הוא במהד' האקדמיה, עמ' 993 ש' 7.

והסדר הוסיף מדעתו "כן", ואינו נכון.

1880 ליברמן מציע לקרוא את המופע הזה בתמיהה, או להגיה "לא אמרה כן" על פי הרא"ש, כתובות

רפ"ט [קכח ע"ד] — ראה תוכפ"ש, כתובות, עמ' 326, הע' 10. ושני עיקר.

****מתניתא אמרה כן** (המשך) (מתנית',) מא ד ש' 50 (מתנית'), מב א ש' 9; **גיטין** מה ד ש' 15, מז א ש' 188251, שם ש' 54, נ ב ש' 26, נ ג ש' 2, שם ש' 188310, נ ד ש' 18; **נזיר** נא ב ש' 39 (מתניתא ליו') 1884, נב א ש' 26, נז ב ש' 33; **קידושין** סב ג ש' 40 (מתנית') 1885, סד ב ש' 1, שם ש' 18, סה ג ש' 19, שם ש' 51; **בבא מציעא** ח א ש' 16; **בבא בתרא** יג ג ש' 2, יז ג ש' 16 (מתנית') 1886; **סנהדרין** יח ג ש' 25, כג א ש' 17, כה א ש' 9; **שבועות** לב ג ש' 38, לב ד ש' 41, לה ג ש' 58, לו א ש' 49 (ו-), לח ב ש' 32 (ו-), שם ש' 33 (ו-), לח ד ש' 57; **עבודה זרה** מ ד ש' 24, מא א ש' 28, מג ב ש' 22, מג ד ש' 46 (ומתנית'); **הוריות** מו ב ש' 8! (ל"ג כן) 1887, מז ד ש' 45; **נדה** מט ג ש' 39 (ו-), מט ד ש' 35, נ א ש' 45 (ו-). 1888. ועיין עוד ערך: ואית מתניתא אמרה כן (בתמיהה); לשם מתניתא אמרה (!) כן. וראה עוד ערך מתניתא לא אמרה כן אלא.

מתניתא אמרה (!) פליגא על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

****מתניתא ב- 1889 ברכות** ו ב ש' 65, ו ג ש' 58, ו ד ש' 2, יב א ש' 54, יב ד ש' 19 (מתני'), יג ג ש' 61; **פאה** טו א ש' 44 (מתני'), יו ב ש' 52 (מתנית'), יז א ש' 60, שם ש' 61 (מתני'), יט א ש' 19 (מתנית') 1890; **דמאי** כג ב ש' 12 (מתניתין), כד ג ש' 13 (מתני'), כו א ש' 36, שם ש' 40; **כלאים** ל א ש' 26 (מתני'); **שביעית** לג ד ש' 48, לו א ש' 35, לט ב ש' 38 (מתני'), שם ש' 45 (מתני'); **תרומות** מא ג ש' 16, מב ג ש' 42 (מתני'), מו ב ש' 33 (מתניתה), שם ש' 34 (מתניתה), מו ג ש' 189154, מז א ש' 20 (מתנית'), שם ש' 23! (מתני', בת: ב-; ל"ג 1892), מז ד ש' 57; **מעשרות** מט ג ש' 20 (מתני');

1881 ההגהה על פי המקבילה שבחלה נז ע"ג ש' 45. ונראה שצריך לומר שם ושם: כיני מתניתא **אף** הנודר מן הדגן וכו'. ועיין היטב: מבוא לנוה"מ, עמ' 1008, סי' 13; אהצו"י, חלה, עמ' 104, ד"ה ר"ח בשם ר"י.

1882 ליברמן מעיר כאן: "כלומר בתמיהה, והרי במשנת נדה מדברים בבת ג' שנים ויום אחד. עיין פ"מ" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ועדיף בעיניי להגיה "מתניתא לא אמרה כן".

1883 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 345, ד"ה ואולם.

1884 להגהה ראה תוכפ"ש, נזירות, עמ' 507, ד"ה ובבבלי.

1885 לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, קידושין, עמ' 932, ש' 29. וצ"ע.

1886 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 345, ד"ה ואולם.

1887 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

1888 למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: אם כן; מתניתא (משנה אחת מסוימות); מתניתא אמרה. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "מתניתא לא אמרה כן אלא" לשביעית לד ע"ד ש' 27. ואפשטיין הוסיף עוד מופע בבבא קמא ה ע"א ש' 44 על פי שרי"ר — ראה מבואות לסה"א, סוף עמ' 280, סי' 2. וכן הוא בכי"א, עמ' 19 ש' 88.

1889 תרגום: המשנה — ב'.

1890 הנוסח כאן בכי"ל בבי"ת בבירור, כלומר "מתנית' ב-" (עמ' 86 ש' 4).

1891 על מופע זה, ועל כל הסוגיא עד מו ע"ד ש' 5, ראה מה שהעיר אפשטיין, מבואות לסה"א,

עמ' 455, הע' 4. והסוגיא מועתקת, לדבריו, בטעות מפרק י' ה"א, מז ע"א.

1892 המופע נמחק על ידי ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס א').

****מתניתא ב" (המשך)** חלה נח ד שו' 16¹⁸⁹³; ערלה סג ב שו' 3; שבת ה ב שו' 62, יג א שו' 37, טו ג שו' 52, יז ד שו' 1; עירובין יט א שו' 62, כה א שו' 18, שם שו' 51, כה ג שו' 40, שם שו' 44, כו א שו' 58¹⁸⁹⁴, כו ב שו' 49; פסחים כח ד שו' 31, כט א שו' 37¹⁸⁹⁵, ל א שו' 28, שם שו' 35, לב א שו' 60, לב ב שו' 6, לג ג שו' 34 (מתנית'), שם שו' 38 (מתנית'), לד ב שו' 57, לד ג שו' 60 (מתנית'), לה ד שו' 10 (x2; מתנית'), שם שו' 38 (מתנית'), לו א שו' 46¹⁸⁹⁶, שם שו' 63; שקלים מו ב שו' 8, מו ג שו' 23, שם שו' 24 (מתנית'); ראש השנה נט ג שו' 57; ביצה ס ד שו' 13, סא ב שו' 38, סב ב שו' 43 (מתנית'), סב ד שו' 37 (מתנית'), סג ב שו' 28 (מתנית'); מגילה ע ד שו' 28, עא ב שו' 19; חגיגה עה ד שו' 26, עז ד שו' 39 (מתנית'), עט א שו' 60, שם שו' 62, עט ג שו' 42; יבמות יד ב שו' 27; סוטה יז א שו' 18; כתובות ל ד שו' 59, לא ג שו' 31, לא ד שו' 1897¹⁸⁹⁷, לב ב שו' 6, שם שו' 8 (מתנית'), לו א שו' 25, שם שו' 26 (ל"ג)¹⁸⁹⁸, שם שו' 29, שם שו' 44; נדרים לח ג שו' 59, מא א שו' 13¹⁸⁹⁹; גיטין מד ג שו' 14 (מתנית'), מו א שו' 64, מו ד שו' 60, מז ג שו' 19, מט ג שו' 25, מט ד שו' 22; נזיר נב א שו' 1902¹⁹⁰², נה א שו' 61, נה ב שו' 4; קידושין סב ב שו' 33 (מתנית'), שם שו' 57, סב ג שו' 54 (מתנית'), סב ד שו' 5, סד ב שו' 53; בבא קמא ג א שו' 58, ז ב שו' 58; סנהדרין כד ג שו' 9; שבועות לז א שו' 27, שם שו' 32 (לא יהא דבר! תחת מתניתא)¹⁹⁰¹; עבודה זרה מד ד שו' 7; נידה נ א שו' 24¹⁹⁰². ועיין עוד ערך: מה דהיא מתניתא ב"; מסביר (!) סבר ר' דלית מתניתא ב".... אלא ב"....

¹⁸⁹³ הנוסח כאן בפירוש הרא"ש (חלה פ"ב מ"ז, בספר פי שנים, אלטונא תצ"ה, עב ע"ב מן הספר): "א"ר מתנא" (אהצו"י, ריש עמ' 129, ד"ה אמר רבי [סוף עמ' 128]), וכיוצא בזה הגיה ליברמן: "מתניא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). אבל יתכן שיש לגרוס: "א"ר מתנה (או: מתניה) מתניתא קודם" וכו'; כמות שגרסו הראשונים בזה שלהלן נט ע"א שו' 39 — ראה אהצו"י, סוף עמ' 134, ד"ה למה לי. אלא שליברמן מגיה גם שם: "מתנא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). ומחמת הספק רשמתי את המופע הזה בסימן שאלה. ¹⁸⁹⁴ לדעת ליברמן, "מתניתא" כאן היא ציון הפיסקה — ראה ירוכ"פ, עמ' 359, ד"ה מתניתא (השני). ובספרו, טופס ב', רשם אחרי "מתניתא" נקודתיים. ואולם עיין בשתא"י, סוף עמ' 212, ד"ה מתניתא. וצ"ע.

¹⁸⁹⁵ עיין: אהצו"י, עמ' 30, ד"ה משום ר"ש; ירוכ"פ, סוף עמ' 401, ד"ה תני. וראה עוד היימאן, תולדות תו"א, ג, עמ' 1178, טור א, ד"ה ומה שאמרו. וכבר רשמתי ברייתא זו במבוא, עמ' סה, סי' ו, כברייתא שבה נתחלף המינוח התנאי באמוראי.

¹⁸⁹⁶ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 712, סי' 5. וראה עוד ירוכ"פ, סוף עמ' 502, ד"ה מתניתא. ¹⁸⁹⁷ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 297, הע' 4.

¹⁸⁹⁸ ראה מה שכתבתי במאמרי "לית היא פליגא", עמ' 158, ד"ה רבי אמר. וההגהה על פי הלשון במקבילה שבשבועות לז ע"א שו' 30. ודע שהגירסא כאן ולעיל שו' 25 בד"ו מסופקת, כלומר ספק ב"ת ספק כ"ף, אלא שבכ"ל הבי"ת ודאית, כלומר "מתניתא ב" — ראה שם, עמ' 161 שו' 13 וש' 14, ועל פי זה רשמתי.

¹⁸⁹⁹ ראה מה שהגהתי בערך "מה דהוא קרייא ב".... היא (!) מתניתא ב"....".

¹⁹⁰⁰ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 718, סי' 21.

¹⁹⁰¹ להגהה ראה מה שכתבתי במאמרי "לית היא פליגא", עמ' 159, ד"ה ריש לקיש.

¹⁹⁰² למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע מתניתא אמרה.

מתניתא ב"א... אתא מימר לך ואפילו...¹⁹⁰³ תרומות מג ד ש' 42-43 (אתה, מימור, אפילו); שבועות לו א ש' 48.

מתניתא ב"א... אתה מימור לך אפילו... ע"ע מתניתא ב"א... אתא מימר לך ואפילו...

מתניתא ב"א... ברייתא ב"א...¹⁹⁰⁴ נידה נ ד ש' 11-12.

מתניתא ב"א... ומה דתני ר' חייא ב"א... ע"ע מתניתא ב"א... מה דתני ר' חייא ב"א...

מתניתא ב"א... ומה דתני תנא (!) ב"א...¹⁹⁰⁵ ברכות ו ב ש' 21-22 (צ"ל: תנא או תניא); סנהדרין כ א ש' 42-43 (מה, תנא ליל!).

מתניתא ב"א... ומה דתני דבית רבי ב"א...¹⁹⁰⁶ שביעית לה ב ש' 37.

מתניתא ב"א... מאן דמר ר' ב"א... ע"ע מתניתא ב"א... מה דאמר ר' ב"א...

מתניתא ב"א... מה דאמר ר' ב"א...¹⁹⁰⁷ מועד קטן פא א ש' 16; כתובות לא ג ש' 56 (מאן, דמר), לב ב ש' 18 (מתניתא +פליגא;¹⁹⁰⁸ מאן, דמר); גיטין מה ג ש' 50; קידושין סב ד ש' 15; שבועות לג ד ש' 23 (דמר), לו ד ש' 43 (דמר), לז ד ש' 12 (ממה;¹⁹⁰⁹ דמר), לח ד ש' 27 (מן מה; ול"ג אחת מהן;¹⁹¹⁰ דמר).

מתניתא ב"א... מה דמר ר' ב"א... ע"ע מתניתא ב"א... מה דאמר ר' ב"א...

מתניתא ב"א... מה דתני (!) ב"א... ע"ע מתניתא ב"א... ומה דתני תנא (!) ב"א...

מתניתא ב"א... מה דתני ר' חייא ב"א...¹⁹¹¹ דמאי כה ב ש' 20 (מתניתין); שבת ג א ש' 20 (מתניתין, מן מה; ול"ג מה;¹⁹¹²); מועד קטן פא א ש' 7 (ומה), שם ש' 39 (מתניתין).

מתניתא ב"א... מה צריכא ליה ב"א... ע"ע מתניתא ב"א... מה צריכא ליה ב"א...

מתניתא ב"א... מה צריכא ליה ב"א...¹⁹¹³ שבת יז ג ש' 59 (ב"ל, מה ליל!); פסחים לה ד ש' 49 (מ' תחת ב", ש' תחת ב"א); יומא לט ג ש' 40 (מתנית', ל' תחת ב"א); ביצה סב ב ש' 51 (צריכא); מגילה עג ב ש' 11 (מתניתה); קידושין נט א ש' 2.

מתניתא ב"א... ממה (!) דמר ר' ב"א... ע"ע מתניתא ב"א... מה דאמר ר' ב"א...

מתניתא ב"א... מן מה (!) דמר ר' ב"א... ע"ע מתניתא ב"א... מה דאמר ר' ב"א...

¹⁹⁰³ תרגום: המשנה [היא] ב"א... בא לומר לך ואפילו...

¹⁹⁰⁴ תרגום: המשנה [היא] ב"א... החיצונית (כלומר, הברייתא) ב"א...

¹⁹⁰⁵ תרגום (אחרי ההגהה): המשנה [היא] ב"א... ומה ששונה התנא ב"א...

¹⁹⁰⁶ תרגום: המשנה [היא] ב"א... ומה ששונים [התנאים] של בית רבי ב"א...

¹⁹⁰⁷ תרגום: המשנה [היא] ב"א... מה שאומר ר' ב"א...

¹⁹⁰⁸ כבר מחקו את המילה "פליגא" בד"ח, מט ע"א, ה"ח. וראה עוד הלכות הירושלמי, עמ' סד, אות צ.

¹⁹⁰⁹ להגהה ראה שתא"י, ריש עמ' 552, סד"ה יום ראשון [עמ' 551].

¹⁹¹⁰ ראה שתא"י, עמ' 556, סד"ה הטוען. והוא מוחק "מן". ואפשר שאין "מן" אלא "מאן" (= "מה"), ולכן יתכן להשאיר אותה ולמחוק "מה". והיא היא.

¹⁹¹¹ תרגום: המשנה [היא] ב"א... מה ששונה ר' חייא ב"א...

¹⁹¹² לכפילות הלשון "מן מה" כאן ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 33, הע' 2 (והוא מנקד שם: "מן"). וראה עוד שם, הע' 3. וראה עוד מה שהערתי בסוף ערך "מתניתין כר', מן מה (!) דתני ר' חייא כרבנן".

¹⁹¹³ תרגום: המשנה [היא] ב"א... מה [ש]נצרך לו (כלומר, הדבר שבו הוא מסופק) — ב"א...

מתנייתא דבית שמאי¹⁹¹⁴ פאה יו ג שר' 46 (מתני', +היא! ול"ג לה¹⁹¹⁵), יט ב שר' 51, כ א שר' 14 (מתני'); **מעשרות** נא א שר' 25; **עירובין** כ ד שר' 38 (מתני', צ"ל: דלא כבית שמאי¹⁹¹⁶); **סוטה** יט ג שר' 22 (צ"ל: דלא כבית שמאי¹⁹¹⁷); **כתובות** לג ב שר' 27; **סנהדרין** כו ב שר' 54.

מתנייתא דבר קפרא¹⁹¹⁸ **שביעית** לה ד שר' 50 (מתני'); **יומא** לח ד שר' 25; **ביצה** סב א שר' 34 (קפרא); **מגילה** עב ב שר' 5; **הוריות** מז ד שר' 30.

מתנייתא דבר קפרא ע"ע מתנייתא דבר קפרא.

מתנייתא דברי (!) ע"ע מתנייתא דר'.

מתנייתא דחזקיה פליגא עלוי¹⁹¹⁹ **חלה** נז ג שר' 10¹⁹²⁰; **עבודה זרה** מד א שר' 21.

מתנייתא דלא כר' ע"ע מתנייתא דלא כר'.

מתנייתא דלא דר' (!) ע"ע מתנייתא דלא כר'.

מתנייתא דלא כבית שמאי¹⁹²¹ **עירובין** כ ד שר' 43 (מתני'); **סוכה** נג ד שר' 25¹⁹²².

מתנייתא דלא כר'¹⁹²³ **תרומות** מז א שר' 29 (מתני'); **מעשר שני** נב ג שר' 60 (מתני'), נה א שר' 52 (מתנייתין); **חלה** נז ד שר' 11 (מתניית'); **ערלה** סא ב שר' 52; **ביכורים** סה ב שר' 13 (מתני'), שם שר' 14! (מתני', צ"ל: מתני' פליגא על ר'¹⁹²⁴, שם שר' 19 (מתני'); **שבת** יד א שר' 45; **עירובין** כא ב שר' 40, כד ג שר' 6 (דר'); **פסחים** לד ד שר' 23 (מתניית'); **סוכה** נד ב שר' 47¹⁹²⁵; **ביצה** סא ב שר' 47 (מתנייתא), סא ד שר' 46 (דילא); **יבמות** ט ב שר' 48; **גיטין** מח א שר' 29; **נזיר** נז ד שר' 14; **קידושין** סב ג שר' 48, סה ג שר' 58¹⁹²⁶; **סנהדרין** כג ד שר' 43; **נידה** מח ד שר' 32¹⁹²⁷.

¹⁹¹⁴ תרגום: המשנה [היא] של בית שמאי.

¹⁹¹⁵ עיין מבואות לסה"א, עמ' 379, [טז ע"ג], שר' 46.

¹⁹¹⁶ ראה שתא"י, עמ' 195, ד"ה ולישראל. אבל ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 260, ד"ה ולכהן ואילך) אינו מגיה.

¹⁹¹⁷ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

¹⁹¹⁸ תרגום: משנת בר קפרא.

¹⁹¹⁹ תרגום: משנת חזקיה חלוקה עליו. ולסגנון זה ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 145, שר' 5-6. וראה עוד אלבק, מחקרים, עמ' 30, ד"ה ומצינו.

¹⁹²⁰ ראה מה שהגיה אלבק (מחקרים, עמ' 30, הע' 3) בסוגיא הזאת, על דרך אולי. וצ"ע.

¹⁹²¹ תרגום: המשנה [היא] שלא כבית שמאי.

¹⁹²² למופעים נוספים ע"ע מתנייתא דבית שמאי.

¹⁹²³ תרגום: המשנה [היא] שלא כר'.

¹⁹²⁴ ההגהה על פי המקבילה ביבמות ה ע"ג שר' 43 — ראה מה שציין מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 466, הע' 629.

¹⁹²⁵ ראה הרז"ף, מבוח"י, י ע"ב, סוף ערך דלא, דילא. וצ"ע.

¹⁹²⁶ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 388, סוף ד"ה יש לנו.

¹⁹²⁷ למופעים נוספים ע"ע: דר' היא; מתנייתא דר'. וראה עוד מה שהערתי שם לחלה נט ע"ב שר' 29, ומה שהערתי בערך "מתניתין דר' דלא כר'" לכלאים כז ע"א שר' 21. ולמונח קרוב שנשתבש ע"ע וכר'.

מתניתא דר'¹⁹²⁸ פאה יח ב שר' 45 (מתנ'ל); כ ד שר' 35 (מתנ'ל); דמאי כד א שר' 43 (מתנ'ל); כד ד שר' 34 (מתנ'ל); כה ד שר' 49 (מתנ'ל); כלאים כו ד שר' 44 (מתנ'תין); כח א שר' 29 (מתנ'תין); שביעית לג ד שר' 31, לח ד שר' 63 (מתנ'ל); לט א שר' 2 (מתנ'ל); תרומות מא ד שר' 33 (מתנ'ל); מג ד שר' 38 (מתנ'ת); מו ד שר' 12, מז ב שר' 13 (מתנ'ל); מעשרות נ ב שר' 54, נב א שר' 2 (מתנ'ל); מעשר שני נב ג שר' 24 (מתנ'ל); נב ד שר' 29 (מתנ'ל); נג ג שר' 23, נה א שר' 8, שם שר' 61 (מתנ'ת); חלה נח א שר' 41 (מתנ'ל); נח ג שר' 53! (מתנ'ת); צ"ל: מה כר' — בתמיהה¹⁹²⁹, נט א שר' 59 (ור'), נט ב שר' 29 (כדר'!)¹⁹³⁰; ערלה סג ב שר' 21 (מתנ'ל); שם שר' 30¹⁹³¹; ביכורים סג ג שר' 50 (מתנ'ל); שבת ה ג שר' 32, יב ב שר' 47 (מתנ'תין); יב ד שר' 42, יג ג שר' 33 (מתנ'ת); טו ב שר' 56, טו ג שר' 64, טו ד שר' 9, שם שר' 13, יו א שר' 60; עירובין כ ג שר' 44 (מתנ'ל); צ"ל: דלא כר'!¹⁹³², כג ד שר' 37, כד ד שר' 7, שם שר' 13; פסחים לז ב שר' 32; יומא לח ב שר' 55; שקלים מו ב שר' 27! (צ"ל: דלא כר')¹⁹³³, מז ד שר' 53, מט ד שר' 63 (מתנ'תין)¹⁹³⁴; סוכה נה א שר' 27; ראש השנה נז ב שר' 32, נח א שר' 25; ביצה ס ג שר' 18¹⁹³⁵, סא א שר' 8, סא ב שר' 5; תענית סד א שר' 55, סו א שר' 2, סח ב שר' 23, שם שר' 25; מגילה ע ג שר' 34, עא א שר' 39; חגיגה עח ד שר' 12; סוטה יז ד שר' 45, יח ב שר' 49, כא א שר' 22; כתובות כז ג שר' 11, כט א שר' 41, לא ג שר' 35¹⁹³⁶; נדרים לו ד שר' 31, שם שר' 40, מא א שר' 36, מב א שר' 7; גיטין מו ב שר' 3, מח ב שר' 21, מט ג שר' 31; נזיר נא ב שר' 62 (צ"ל: דלא כר')¹⁹³⁷, נא ג שר' 29, נב א שר' 6, שם שר' 13 (צ"ל: דלא כר')¹⁹³⁸, נד ב שר' 22 (מתנ'ת),

¹⁹²⁸ תרגום: המשנה [היא] של ר'. כלומר, בשיטתו של ר'.

¹⁹²⁹ ההגהה על פי ליברמן, מחקרים, עמ' 168, ד"ה שם פ"ו ה"ב.

¹⁹³⁰ ההגהה "דר'" על פי רוזנטל, לשונות סופרים, ריש עמ' 313; שם, הע' 148. וליד מופע זה נרשם בגליון בד": "גר"ה ר"ש בן אדרת דלא". ואמנם, הנוסחאות חלוקות בגירסא זו אצל הראשונים — ראה אהצ"ר, סוף עמ' 140, ד"ה מתניתא. ואפשטיין וליברמן הכריעו כנוסח הפנים כאן — ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 276, ד"ה כך הוא ואילך; ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 239, סוף הע' 1 [עמ' 238], ד"ה ואין בזה; תוכפ"ש, חלה, עמ' 803, שר' 1-2; שם, הע' 1 והע' 2. וראה עוד רוזנטל, המורה, עמ' לט, אות ד.

¹⁹³¹ ראה מה שהגיה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 535, ד"ה בערלה.

¹⁹³² ההגהה על פי שתא"י, עמ' 195, ד"ה א"ר יוסה. אבל עיין ירוכ"פ, עמ' 256, ד"ה מתנ'ל. וצ"ע.

¹⁹³³ כך הגיה ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וכבר הגהית כן בפירושי לשקלים (בכתב יד).

¹⁹³⁴ עיין: אפשטיין, מחקרים, ב, א, ריש עמ' 12; שם, הע' 1; מבואות לסה"ת, ריש עמ' 34, ד"ה וכך; שם, הע' 53. ואני מושך "דאבא יוסה בן חנין" ל"מתניתין" ומגיה בהמשך המשפט: "דאבא יוסה בן חנין אמר". והיא היא.

¹⁹³⁵ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 724, סי' 7. וראה עוד תוכפ"ש, מעשר שני, עמ' 780,

שר' 27.

¹⁹³⁶ לפירוש המופע הזה ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 891, ד"ה הברייתא.

¹⁹³⁷ ההגהה על פי שתא"י, ריש עמ' 429, ד"ה מתניתא. וכן נוטה להגיה גם ליברמן בתוכפ"ש,

נזירות, עמ' 510, שר' 21-22.

¹⁹³⁸ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב', שהגיה על דרך אולי.

- מתניתא דר' (המשך)** נה א שו' 31, נו ג שו' 23; **קידושין** סב ג שו' 59; **סנהדרין** כ א שו' 21 (לר'!)¹⁹³⁹; **עבודה זרה** מ א שו' 26 (דבריו וצ"ל: דרבין)¹⁹⁴⁰, מה ב שו' 33; **הוריות** מו א שו' 37, מו ג שו' 33, מח א שו' 19416.
- מתניתא דר' אושעיא פליגא עלוי (!)**¹⁹⁴² **ברכות** י ב שו' 49 (צ"ל: עלוי).
מתניתא דר' ור' 1943 **זיר נב א שו' 7**.
- מתניתא דר' ור' דלא כר' (בלשון שאלה)**¹⁹⁴⁴ **כתובות** כה ג שו' 42.
- מתניתא דר' חייא** ע"ע מתניתא דר' חייא.
- מתניתא דר' חייא רבא**¹⁹⁴⁵ **כתובות** לא א שו' 2 (מתנייה: וצ"ל: מתניתא)¹⁹⁴⁶; **קידושין** נח ד שו' 36. ועיין עוד ערך מתניתא דר' חייא.
- מתניתא דר' לעזר פליגא עלוי**¹⁹⁴⁷ **פסחים** לא א שו' 45.
- מתניתא דשמואל פליגה עלוי**¹⁹⁴⁸ **שבת** ג ב שו' 48 (מתניתין); דשמואל לר'!¹⁹⁴⁹, פליגא); **עירובין** כד א שו' 22.

¹⁹³⁹ לשון הגמרא כאן: "רבי יוסי בי רבי בון בשם רב הונא מתניתא לריש לקיש", ובמקבילה שבהוריות מח ע"א שו' 6: "מתניתא דרבי שמעון" (ונרשמה להלן בְּעֶרְךְ, והרמב"ן גורס בסנהדרין: "מתניתא מסייעא לר"ש", כלומר, לר' שמעון — ראה ספר המצוות להרמב"ם, עמ' עו. ולעניין הפירוש, עיין בהשגות הרמב"ן הנ"ל. והפירוש קשה. ועיין עוד: שתא"י, עמ' 512, ד"ה בין ר"מ; היגר, ד, עמ' 112, ד"ה ורצוני כאן. ולפי היגר, "מתניתא" זו היא הברייתא הבאה להלן בגמרא: "ומן המקדש לא יצא" וכו' (שם, שו' 22), והיא הברייתא בספרא, אמור, פרש' ב ה"ה, צד ע"ד, והכוונה לתנא קמא שלה. ולי נראה שרב הונא חוזר על משנת הוריות פ"ג מ"ו, שם שנינו: "כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל וההדיט לא מקריב ולא אוכל". ובא רב הונא להעמיד משנה זו כר' שמעון בברייתא שבאה לעיל בהוריות מז ע"ד שו' 63 ואילך, ובמקבילה בסנהדרין כ ע"א שו' 16 ואילך — ראה מה שהערתי לעיל, ערך "בין ר' לר' חדא, בין ר' לר' חדא, בין ר' לר'", לסנהדרין כ ע"א שו' 17. כלומר, אף על פי שלשון הרישא במשנת הוריות היא כלשונו של ר' מאיר באותה ברייתא, הנה הניגוד בין הכהן הגדול ובין הכהן ההדיט הבא בסיפא מלמד לדעתו שהכהן הגדול גומר את העבודה שיש בידו ולא יותר; ואילו ר' מאיר סבור שהוא יכול להמשיך להקריב כל עוד הוא במקדש. ומהוריות הועתק סיום זה לסנהדרין יחד עם כל סוגיית הוריות. וההמשך "ומן המקדש לא יצא" וכו', מתייחס למשנת סנהדרין פ"ב מ"א, והועתק מסנהדרין להוריות, כדרך של המקבילות.

- ¹⁹⁴⁰ ראה: ליברמן, מחקרים, סוף עמ' 172, ד"ה ע"ז; ירוכ"פ, סוף עמ' 438, ד"ה אבל.
- ¹⁹⁴¹ ראה מה שהערתי לעיל, לסנהדרין כ ע"א שו' 21. ולמופעים נוספים ראה מה שהערתי בערך "מתניתא כר'" לברכות יא ע"ב שו' 58. ולמופע נוסף מסופק ע"ע אוף ר' דכוותהו.
- ¹⁹⁴² תרגום: משנת ר' הושעיא חלוקה עליו.
- ¹⁹⁴³ תרגום: המשנה [היא] של ר' ור'.
- ¹⁹⁴⁴ תרגום: המשנה [היא] של ר' ור' [ן]שלא כר'! ולפירוש העניין ראה מבוא לנו"מ, עמ' 296, אות ג.
- ¹⁹⁴⁵ תרגום: משנת ר' חייא הגדול.
- ¹⁹⁴⁶ ההגהה על פי אפסטיין, מבואות לסה"ת, סוף עמ' 242, סי' 4. והניקוד שלי.
- ¹⁹⁴⁷ תרגום: משנת ר' אלעזר חלוקה עליו. והעיר ליברמן: "סיגנון זה גילגל בירושלמי" (ירוכ"פ, סוף עמ' 440, ד"ה התיב).

מתניתא כ'-1950 ברכות יג ב שו' 1951:39, שם שו' 60 (מתניתין); תרומות מב ג שו' 40 (מתניתין); פסחים לה ב שו' 16; כתובות לו ב שו' 33 (מתניתא); גיטין מד ב שו' 38.

מתניתא כדר' (!) ע"ע מתניתא דר'.

מתניתא כמאן דאמר-1952 תרומות מו ד שו' 6 (תמן; וצ"ל: כמן) 1953, מז ב שו' 6 (מתניתין); ערלה סב א שו' 44 (מתניתין, כמ"ד); שבת יא ד שו' 36 (מתני'); ראש השנה נז א שו' 1954:31;

נדריס מב ד שו' 29; עבודה זרה מג ב שו' 4 (מתניתין).

מתניתא כמאן דאמר... מה צריכה ליה כמאן דאמר...1955 ביצה סב ב שו' 49-50.

מתניתא כן (!) ע"ע מתניתא אמרה כן.

מתניתא כר'-1956 ברכות יא ב שו' 58 (מתניתא) 1957; פאה יט ד שו' 11; שבועות לח ד שו' 54.

מתניתא כר', מה דתני ר' חייא כחכמים-1958 דמאי כה ב שו' 19.

מתניתא כתרין תניא (!)-1959 מגילה ע ב שו' 37 (צ"ל: תניין) 1960.

מתניתא ל'-1961 פסחים לז א שו' 40; כתובות כו ד שו' 2, לג ד שו' 1.

מתניתא לא אמר (!) כן אלא ע"ע מתניתא לא אמרה כן אלא.

1948 תרגום: משנת שמואל חלוקה עליו. ועל משנת שמואל ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 212, ד"ה שמואל סידר ואילך.

1949 להגהות ראה: ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 32, ד"ה מתניתין (והעיר שם בסוף הדיבור: "וסגנון זה רגיל מאד בירושלמי"; וראה עוד שם, מהדו"ח, סוף עמ' 543, הערה לעמוד 32); אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 294, סי' 3; מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 163 (ושם בטעות: "ג ע"א"); שם, הע' 4 והע' 5; ריש עמ' 213; מבואות לסה"א, עמ' 501, ג ע"ב, שו' 48; שם, הע' 24.

1950 תרגום: המשנה — כ'.

1951 האות "כ" ברורה בכ"ל (עמ' 59 שו' 32).

1952 תרגום: המשנה — כמי שאומר.

1953 ראה מבואות לסה"א, עמ' 455, הע' 4. ורבינוביץ מגיה: "מתניתא אמרה" (שתא"י, עמ' 98, ד"ה

אית תניי). וכן מגיה ליברמן (גליונות הרש"ל, טופס ב'). והעיקר, לדעתי, כאפשטיין.

1954 רבינוביץ (שתא"י, עמ' 273, ד"ה מתני') מגיה "אמרה" תחת "כמאן דאמר". אבל גם בשרי"ד (עמ' 144 שו' 1) כמו בנוסח שלנו (ושם: "מתניתא כמן דמר"). וראה עוד תוכפ"ש, ראש השנה, עמ' 1025, שו' 47.

1955 תרגום: המשנה כמי שאומר... מה [ש]נצרך לו (כלומר, הדבר שהוא מסופק בו) — כמי שאומר...

1956 תרגום: המשנה [היא] כר'.

1957 הרא"ש רוזנטל ז"ל הגיה כאן על פי המקבילה בנזיר נד ע"ב שו' 22: "דר" — ראה רוזנטל,

לשונות סופרים, ריש עמ' 313. ונראה שהוא הדין לשאר המופעים שבערך הזה — ראה שם, הע' 148.

1958 תרגום: המשנה כר', מה ששונה ר' חייא כחכמים.

1959 תרגום (אחרי ההגהה): המשנה כשני תנאים. כלומר, שני תנאים שנו אותה.

1960 הצורה "תניא" מיוחדת, ואין מקום ליידיע כאן, שהרי דעות התנאים האלה מוצעות רק

בהמשך, ע"ש. ולכן הגהתי "תניין" — צורה בלתי מיודעת.

1961 תרגום: המשנה — ל'.

****מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין**

****מתניתא לא אמרה כן אלא**¹⁹⁶² פאה יו ב שו' 56 (אמר!); **כלאים** לב ד שו' 17, שם שו' 19 (מתנית', שם שו' 21; **שביעית** לד ד שו' 27 (אמר!);¹⁹⁶³ **מעשרות** נא ב שו' 14 (מתניתא ל'), אמר!;¹⁹⁶⁴ **עירובין** כה ד שו' 20; **יומא** לט ג שו' 18 (מתנית'); **מגילה** ע ד שו' 29; **מועד קטן** פג א שו' 24; **בבא קמא** ה א שו' 43;¹⁹⁶⁵ **בבא בתרא** יד א שו' 64, יו א שו' 45; **מכות** לב א שו' 14.¹⁹⁶⁶

מתניתא לר' (!) ע"ע מתניתא דר'.

מתניתא מ-¹⁹⁶⁷ **מעשר שני** נו ד שו' 14; **סוטה** כד א שו' 38.

מתניתא מ-... מה צריכה ליה ש-... ע"ע מתניתא ב-... מה צריכה ליה ב-....

מתניתא מינה קיומה ומינה תברה¹⁹⁶⁸ **חגיגה** עט ב שו' 4.

מתניתא מסייע לר' (!) ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

מתניתא מסייעא לדין, ומתני' מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתניתא מסייעא לדין, ומתנית' מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

****מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין**¹⁹⁶⁹ **דמאי** כב ג שו' 11, כג א שו' 33 (מתניתין, מסייע, ומתני'), כה ב שו' 24 (מסייעה תחת מסייעא₁); **שביעית** לח ב שו' 42 (ומתנית' תחת ומתניתא); **ערלה** סב ב שו' 28, סב ד שו' 42 (מתני', ומתני'); **שבת** ב ג שו' 31 (מתנית' תחת ומתניתא); יד ב שו' 38; **פסחים** כח ג שו' 46, לה ד שו' 23; **יומא** מב א שו' 11; **שקלים** מו ד שו' 54 (מסייעה תחת מסייעא₁); **מגילה** עד ב שו' 2; **יבמות** ז ב שו' 35 (מתני' תחת ומתניתא), ח א שו' 14, יו א שו' 6 (מתנית', ומתנית');

¹⁹⁶² תרגום: המשנה לא אומרת כך אלא.

¹⁹⁶³ ליברמן מוחק "לא" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וצ"ע.

¹⁹⁶⁴ להגהות ראה גירסת הערוך דפוס פיזרו רל"ז ורע"ז, ערך בר 7 [וליתא בעה"ש, ב, קע ריש טור א] (אהצו"י, עמ' 118, ד"ה היא מתני').

¹⁹⁶⁵ עיין מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 461, הע' 597.

¹⁹⁶⁶ למופעים קרובים ע"ע מתניתא אמרה כן. וראה עוד מה שהעיתי שם לכתובות לב ע"ד שו' 23 ולגיטין מז ע"א שו' 51.

¹⁹⁶⁷ תרגום: המשנה — מ'.

¹⁹⁶⁸ לפי פירוש הק"ע (יח סע"א, ד"ה מתני'; שם, ד"ה ה"ג מינה), הכינוי במילים "קיומה" ו"תברה" הוא בלשון זכר. כלומר, קיומיה, תבריה, ע"ש. ולפי זה, יהיה תרגום המאמר כך: המשנה — ממנה קיומו וממנה שבירתו (כלומר, של בעל המימרא). אבל אפשר שהכינוי חוזר על מילתא, כלומר ההלכה שנאמרה. שהרי בעל המימרא כאן בשורה 3 — ר' ינאי (או רבי) — הוא בעל המימרא הבאה לעיל עט ע"א שו' 61, ע"ש; ואיך הוא יתייחס לדבריו בלשון נסתרי? (אבל ראה דברי אפשטיין שהבאתי להלן). וזה נראה יותר. ולפי זה, יהיה תרגום המאמר: המשנה — ממנה קיומה וממנה שבירתה (כלומר, של המימרא). אחר כך ראיתי שכך מפרש גם אפשטיין: "למימרא אחת של רבי (ולא ידעין אין מטי בה בשם רבי) הוא [ר'] ינאי — מ"ע [אומר, שאפשר לסייע לה ואפשר להשיב עליה ממשנתנו] (מבוא לנוה"מ, עמ' 235, הע' 1; ההדגשות במקור).

¹⁹⁶⁹ תרגום: המשנה מסייעת ל[חכם] זה, והמשנה מסייעת ל[חכם] זה.

****מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין (המשך)** כתובות כה ב שו' 8; נזיר נג ב שו' 40 (מסייעא תחת מסייעא₂), נד ד שו' 61 (מסייעא תחת מסייעא₁), נח א שו' 19; קידושין סא ג שו' 17 (ומתני' תחת ומתניתא, מסייעא תחת מסייעא₂); בבא בתרא יד ב שו' 28 (מסייעא); סנהדרין כז א שו' 40 (מתנית', מסייעא, ומתני'); עבודה זרה מוד ג שו' 56 (מסייעא תחת מסייעא₁, ומתנית' תחת ומתניתא). ועיין עוד ערך אית מתניתא מסייעא לדין, ואית מתניתא מסייעא לדין.

מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתניתא מסייעא לדין, מתני' מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתניתא מסייעא לחבריה (!) ע"ע מתניתא מסייעא לחבריה.

מתניתא מסייעא לחבריה¹⁹⁷⁰ דמאי כג א שו' 34 (מתני'), כה ב שו' 25 (לחבריה); וצ"ל: לר'!¹⁹⁷¹ שביעית לו א שו' 47; כתובות כד ד שו' 50; גיטין מז ג שו' 30; נזיר נג ב שו' 12, נד א שו' 48 (מתנית', לחבריה); הוריות מז ב שו' 59 (לחבריה)¹⁹⁷².

מתניתא מסייעא לחבריה ע"ע מתניתא מסייעא לחבריה.

מתניתא מסייעא ליה¹⁹⁷³ קידושין סג ד שו' 43 (צ"ל: ליה)¹⁹⁷⁴.

מתניתא מסייעא ליה ופליג (!) עלוי¹⁹⁷⁵ כתובות לב א שו' 36 (צ"ל: ופליגא). וראה עוד ערך מתניתא מסייעא לר' ופליגא עלוי.

מתניתא מסייעא ליה לר'¹⁹⁷⁶ גיטין מה ג שו' 59.

****מתניתא מסייעא לר'**¹⁹⁷⁷ ברכות ד ג שו' 4, ז ג שו' 5, י א שו' 30; פאה כ א שו' 30 (מתני'); דמאי כא ג שו' 21, כג א שו' 35 (מתניתין, מסייעא)¹⁹⁷⁸, כה ב שו' 29 (ומתני', צ"ל: לחבריה¹⁹⁷⁹); כלאים כח ד שו' 40 (מתני'); תרומות מה ד שו' 24; מעשר שני נב ד שו' 44 (ומתני'); ערלה סא א שו' 37, סב ד שו' 42 (ומתני'); ביכורים סג ד שו' 58 (ומתני', מסייעא), סד ד שו' 15 (מתניתין)¹⁹⁸⁰, שם שו' 30 (מתני', צ"ל: פליגא על ר'¹⁹⁸¹);

1970 תרגום: המשנה מסייעת לחברים.

1971 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

1972 למופע נוסף שנשתבש ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

1973 תרגום: המשנה מסייעת לו. ולפי ההגהה: המשנה מסייעת לי.

1974 להגהה ראה שתא"י, ריש עמ' 458, ד"ה והוה [עמ' 457].

1975 תרגום (אחרי ההגהה): המשנה מסייעת לו וחלוקה עליו. כלומר, הברייתא (= תוספ' כתובות,

פ"ח ה"א, עמ' 83) מסייעת לר' אמי בסיפא, וחולקת עליו ברישא, עי"ש.

1976 תרגום: המשנה מסייעת לו לר'.

1977 תרגום: המשנה מסייעת לר'.

1978 להגהות ראה נוסח הרש"ס, לח ע"א שו' 10. וטעם ההגהה "מתניתא" הוא שמדובר כאן

בברייתא, עי"ש.

1979 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

1980 להגהה ראה נוסח הרש"ס, כד ע"ב שו' 3; והיא ברייתא.

****מתניתא מסייעא לר' (המשך) פסחים כח ג שו' 46, כט ג שו' 15 (מסייעה), לא ד שו' 26 (מסייעה! וצ"ל: מסייע) 1982; יומא מה ג שו' 13; שקלים מו ג שו' 57 (מתנית!); ראש השנה נו ג שו' 198324; ביצה סא ב שו' 29; תענית סז ג שו' 21; מגילה עא ב שו' 24, שם שו' 32 (מסייעה) 1984, עה ג שו' 64 (מסייעה); מועד קטן פ ד שו' 49; יבמות יא א שו' 19, יב ד שו' 2 (מתני!), יד ד שו' 55; סוטה כ א שו' 41; כתובות כד ד שו' 32 (מתנית!), כה ב שו' 1 (מסייעה), כח ב שו' 8 (ו-) 1985, כח ד שו' 30, כט א שו' 17, שם שו' 48 (מתני!), לב א שו' 43, לד ג שו' 17 (מתנית!); נדרים לח ד שו' 47 (מסייעה); גיטין מג א שו' 47, מג ב שו' 4, מז א שו' 34, מט ג שו' 46, שם שו' 54, נ ב שו' 57; נזיר נג ג שו' 10, נג ד שו' 25, נח א שו' 20; קידושין ס ד שו' 60! (צ"ל: פליגא על ר') 1986; בבא קמא ג א שו' 32 1987, בבא מציעא י ג שו' 5; סנהדרין כד ד שו' 14 (מסייעה) 1988; צ"ל: פליגא על ר' 1989, כה ג שו' 10, כז ד שו' 6 (מסייעה); מכות לא ב שו' 26 (מסייעה); שבועות לג ג שו' 4 (ו-) 1989, לו ג שו' 2 (מסייעה), לח ג שו' 19 (מסייעה); נידה נ א שו' 55 (מסייעה) 1990. ועיין עוד ערך והא מתניתא מסייעא לר'.**

1981 ראה מה"פ, ז ע"א, ד"ה מתניתין מסייעא. ושלא כמסקנתו של רטנר, אהצו"י, עמ' 144, סוף ד"ה מתני'.

1982 לפני הביטוי בא בד": "לבד". והוא שיבוש מן "לשון" או "לשם" בכ"ל (וכך קורא אליצור במהד' האקדמיה, עמ' 523 שו' 5) — ראה: ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 449, ד"ה בין הערבים (השני); מחקרים, סוף עמ' 215, ד"ה בתרביץ; אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 315, סי' 31; שם, ב, עמ' 871, סי' II; מבוא לנוה"מ, עמ' 1232, ד"ה מכיל. וראה עוד אהצו"י, עמ' 75, ד"ה אלא בין הערבים. ולפי זה צריך לגרוס כאן: "מסייע".

1983 הנוסח כאן בכ"ל: "לשם מתנית' מסייעא לר'" (עמ' 577 שו' 26), ונמחק "לשם" על ידי המגיה — ראה ירוכ"פ, עמ' 449, ד"ה בין הערבים (השני). וראה עוד: מבוא לנוה"מ, עמ' 1232, ד"ה מכיל; קוטשר, מחקרים, עמ' קפ, סעיף לשם — לשן.

1984 ליברמן מגיה "סופה" תחת "מתניתא" (גליונות הרש"ל, טופס א'). וצ"ע, כי מאמר זה אינו לפנינו בספרא, מצורע, פרש' א ה"ח, ע ע"ב. ולהלן שו' 35, הגיה "מתניתא" תחת "סופה" — ראה מה שהערתו להלן בסוף ערך "סופה מסייעה (ו) לר'". ובשתי ההגחות הוא כותב: "נראה שצ"ל".

1985 להגהה ראה שתא"י, עמ' 382, ד"ה רשב"ל.

1986 ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

1987 ליברמן מגיה כאן: "מתניתא מסייעה לר' ופליגא על ר'" — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 113, שו' 25-26. וצ"ע.

1988 הלשון כאן בכ"ל: "מסייע" (עמ' 454, גליון לשורה 9), והסדר שגה.

1989 ההגהה על פי המקבילות בכלאים לא ע"ב שו' 54 ובשבת ט ע"ד שו' 44 (ושם: "לר'"). וראה עוד מבואות לסה"א, עמ' 417, הע' 7.

1990 למופעים נוספים ע"ע: מתניתא מסייעא לחברייא; מתניתא פליגא על ר'. וראה עוד מה שהערתו בסוף ערך "סופה מסייעה (ו) לר'" (וציינתי לדברים לעיל, בהערה למגילה עא ע"ב שו' 32). ולמופע נוסף אצל הרמב"ן ראה מה שהערתו בערך "מתניתא דר'" לסנהדרין כ ע"א שו' 21.

מתניתא מסייעא לר'... וסופא פליגא (!) עלוי...¹⁹⁹¹ קידושין סג א שו' 45-46 (צ"ל: פליג).

מתניתא מסייעא לר'... מתני' מסייעא לר'... ע"ע מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'....

****מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'...**¹⁹⁹² דמאי כב ג שו' 11-13; **שביעת** לח ב שו' 42-43; **ערלה** סב ב שו' 29-31 (מתני' תחת מתניתא₂); **שבת** ב ג שו' 32-33 (מתניתא₁);¹⁹⁹³ **יד** ב שו' 38-40 (מתנית' תחת מתניתא₁); **פסחים** לה ד שו' 24-25 (מתני' תחת מתניתא₂); **יומא** מב א שו' 11-12; **שקלים** מו ד שו' 55-57 (מסייעה תחת מסייעא₁); **יבמות** ז ב שו' 36-38, ח א שו' 14-18, יו א שו' 6-8 (מתנית', מסייע' תחת מסייעא₁); ומתניתא₁; **נזיר** נג ב שו' 40-42 (מתנית' תחת מתניתא₁), נד ד שו' 61-63 (מסייעה); **קידושין** סא ג שו' 17-19 (מסייעה תחת מסייעא₁); **בבא בתרא** יד ב שו' 29-30 (מסייעה); **סנהדרין** כז א שו' 41-43 (מסייעה תחת מסייעא₁); **עבודה זרה** מד ג שו' 57-59.

מתניתא מסייעא לרבנין דתמן (תמן = בבל)¹⁹⁹⁴ **כתובות** לב ב שו' 11. **מתניתא מסייעה בין לדין בין לדין**¹⁹⁹⁵ **שבת** טו א שו' 50.

מתניתא מסייעה לדין, ומתנית' מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתניתא מסייעה לדין, ומתניתא מסייעא לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתניתא מסייעה לדין, ומתניתא מסייעה לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתניתא מסייעה למאן דמר¹⁹⁹⁶ **כתובות** לד ד שו' 45; **גיטין** מט א שו' 30 (מתניתין, מסייעא, דאמר).

מתניתא מסייעה למה דאמרי (!) חבריא¹⁹⁹⁷ **שבועות** לו ב שו' 42 (צ"ל: דאמרין). **מתניתא מסייעה לר'** ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

מתניתא מסייעה (!) לר' ע"ע: לישן מתניתא מסייע לר'; מתניתא מסייעא לר'¹⁹⁹⁸.

¹⁹⁹¹ תרגום (אחרי ההגהה): המשנה מסייעת לר'... וסופה חלוק עליו....

¹⁹⁹² תרגום: המשנה מסייעת לר'... [ו]המשנה מסייעת לר'....

¹⁹⁹³ להגהה "מתניתא" ראה פ"מ, ג ע"ב ד"ה מתני' מסייעא וד"ה היה עומד. וליברמן הגיה "מתניתן"! — ראה ירוכ"פ, עמ' 9, ד"ה מתניתא. ובכ"ל לנכון: "מתני'" (עמ' 313 שו' 4), והמדפיס שגה. ובשרי"ר: "מתני' מסייעה לרב חונה" (עמ' 65 שו' 14).

¹⁹⁹⁴ תרגום: המשנה מסייעת לחכמי בבל.

¹⁹⁹⁵ תרגום: המשנה מסייעת בין ל[חכם] זה [ו]בין לזה.

¹⁹⁹⁶ תרגום: המשנה מסייעת למי שאומר.

¹⁹⁹⁷ תרגום: המשנה מסייעת למה שאומרים החברים.

¹⁹⁹⁸ מדובר באותו מופע.

מתניתא פליגא בין על דין בין על דין

מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'... ע"ע מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'...

מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'... ע"ע מתניתא מסייעא לר'... מתניתא מסייעא לר'...

מתניתא מסייעא לר'... תני שמואל מסייעא (!) לר' 1999 מגילה עד ב שו' 3-4 (צ"ל: מסייעא? / ומסייעא?) 2000.

מתניתא מסייעא לר' ולר' ע"ע מתניתא מסייעא לר' ור'.
מתניתא מסייעא לר' ופליגא עלוי 2001 קידושין סג א שו' 2002.44 וראה עוד ערך מתניתא מסייעא ליה ופליג (!) עלוי.

מתניתא מסייעא לר' ור' 2003 פאה יז ד שו' 54 (מתניתין!) 2004; קידושין סג א שו' 40; שבועות לח ג שו' 15 (ולר').

מתניתא משהודה ר' לר' 2005 סוטה כא א שו' 2.
מתניתא פליג' על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתא פליגא 2006 ברכות ח א שו' 33; ביכורים סד א שו' 47; תענית סה ג שו' 36; שבועות לז ב שו' 36 (מתני'), שם שו' 37 (מתני'). ועיין עוד ערך: הא ר' פליג עלך, והא מתניתא פליגא על תריכון; והא מתניתא פליגא; והדא מתניתא פליגא.

מתניתא פליגא ב' (!) 2007 כתובות לב ב שו' 18 (המופיע השני; ל"ג 2008).

מתניתא פליגא (!) ב'... מאן דמר ר' ב'... ע"ע מתניתא ב'... מה דאמר ר' ב'...
מתניתא פליגא בין על דין בין על דין 2009 יבמות יא ג שו' 4.

1999 תרגום (אחרי ההגהה): המשנה מסייעת לר'... שונה שמואל [ברייתא ו]מסייע לר'.
2000 לשון הגמרא כאן: "תני שמואל מסייעא לרבי אילא אי זו היא שבת השנייה כל שחל הפורים להיות בתוכה ואפי' ערב שבת". וליברמן רשם בספרו (טופס א') נקודה אחרי "אילא", וציין על "אי", וכתב בצידה: "זה עניין אחר ושייך כבר לה" (הרד"ל). ועל פי זה רשמתי. וראה עוד תוכפ"ש, מגלה, ריש עמ' 1165. וההגהות הן שלי. וראה כיצא בהן להלן, ערך "תני ר' חייה מסייע לר'".
2001 תרגום: המשנה מסייעת לר' וחלוקה עליו. כלומר, הברייתא (ישנה גם בבבלי בכורות יא ע"א) מסייעת את ר' אלעזר ברישא, וחולקת עליו בסיפא, עי"ש.
2002 למונח דומה מסופק ראה מה שהערתי בערך "מתניתא מסייעא לר'" לבבא קמא ג ע"א שו' 32.

2003 תרגום: המשנה מסייעת לר' ור'.
2004 ההגהה "מתניתא" על פי ליברמן, תוכפ"ש, בבא בתרא, עמ' 427, שו' 20-21 (והוא גורס שם: "מתניתא... ולר'": "מתניתא" על פי כ"ר — ראה שם, הע' 30; ו"ולר'" היא הגהה שלו).
2005 תרגום: המשנה — משהודה ר' לר'. ועיין: שתא"ק, עמ' 369, ד"ה מתניתא; מבואות לסה"ת, עמ' 411, ד"ה ולמציעתא; שם, הע' 104; תוכפ"ש, סוטה, עמ' 659, הע' 17. והמשך הסוגיא מתפרש כשיטת שתא"ק וכשיטת ליברמן — ראה מה שפירשתי בהערה השנייה בערך "ממה (!) דר' אמר".

2006 תרגום: המשנה חלוקה!
2007 תרגום: המשנה חלוקה ב' (!).
2008 ראה הלכות הירושלמי, עמ' סד, אות ר'.
2009 תרגום: המשנה חלוקה בין על [חכם] זה [ו]בין על זה!

מתניתא פליגא בר' (ו!) ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתא פליגא לר' (ו!) ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתא פליגא על דר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתא פליגא על מ"ד ע"ע מתניתא פליגא על מאן דאמר.

מתניתא פליגא על מאן דאמר²⁰¹⁰ פאה יח ב שו' 64 (על על, מ"ד), יח ג שו' 4 (מתניתא ליו')²⁰¹¹, כא א שו' 34 (מתניתא); **מעשר שני** נו ג שו' 21 (הא+ ול"ג לה)²⁰¹², מתני', מ"ד, שם שו' 25 (מתניתא ליו')²⁰¹³; **ערלה** סג א שו' 58 (מתני'); **שבת** ו ב שו' 53 (דמר), שם שו' 61 (דמר), שם שו' 64 (דמר), יו ג שו' 38 (דמר), שם שו' 40 (מתני'); **ביצה** סג ב שו' 48.

מתניתא פליגא על מאן דמר ע"ע מתניתא פליגא על מאן דאמר.

****מתניתא פליגא על ר'**²⁰¹⁴ **ברכות** ד ג שו' 55 (מתניתא, פליגא, יב א שו' 48 (מתניתא);

פאה יח ד שו' 35; **דמאי** כא ג שו' 23, כב ד שו' 37, כד ד שו' 14 (מתניתא), כה ב שו' 55 (מתני'), שם שו' 57 (מתני'), כה ג שו' 5 (מתני'), כו ב שו' 48 (מתני', פליגא); **כלאים** כז א שו' 30 (מתני'), כז ב שו' 48 (מתני'), כח א שו' 14 (מתניתא), כח ד שו' 41 (מתני'), לא ב שו' 54 (מתני'), לב א שו' 15 (מתניתא), שם שו' 16, שם שו' 18, שם שו' 20, שם שו' 22, שם שו' 23; **שביעית** לו ד שו' 57, לח א שו' 51 (מתני'), שם שו' 55, לט ד שו' 48 (מתני'); **תרומות** מא ד שו' 30 (מתני'), מג ד שו' 4 (מתני'), מד ג שו' 11 (מתני'), שם שו' 36 (מתניתא), מז ב שו' 2 (פליגא מתניתא)²⁰¹⁵; **מעשרות** מט ב שו' 8, נא ב שו' 19; **מעשר שני** נג ב שו' 64, נג ג שו' 1, שם שו' 5 (מתניתא), שם שו' 9 (מתניתא)²⁰¹⁶, שם שו' 34 (מתניתא); **חלה** נז ד שו' 44 (מתני'), נט ב שו' 33 (מתניתא), שם שו' 35; **ערלה** סב ד שו' 27 (במתני'), סג א שו' 6 (מתני'); **ביכורים** סד ד שו' 27; **שבת** ד ב שו' 11, ה א שו' 28, ח ג שו' 34, ט ד שו' 44 (לר' תחת על ר'), י ב שו' 14, יא ד שו' 42, יו ב שו' 37 (מתני'), יו ג שו' 19; **עירובין** כג ב שו' 58, כג ד שו' 13, כה א שו' 17 (מתניתא), שם שו' 58, כה ב שו' 12, שם שו' 26, שם שו' 36, שם שו' 37, כה ג שו' 12, שם שו' 33, שם שו' 41; **פסחים** כח ג שו' 29, כט א שו' 22²⁰¹⁷, לא א שו' 43, לג ג שו' 50 (מתניתא), לז ד שו' 2, שם שו' 4! (מתניתא); **ל"ג** / **צ"ל**: דתני / תני בר קפרא²⁰¹⁸, שם שו' 5, שם שו' 7; **יומא** לט ב שו' 14, לט ג שו' 48 (מתניתא), שם שו' 60 (מתניתא), מא ג שו' 22, שם שו' 24, מא ד שו' 49,

2010 תרגום: המשנה חלוקה על מי שאומר!

2011 להגהה ראה נוסח הרש"ס, ס ע"ב שו' 11.

2012 ראה מבואות לסה"א, עמ' 477, נו ע"ג, שו' 21; שם, הע' 25.

2013 להגהה ראה אהצו"י, עמ' 198, ד"ה לצדדין.

2014 תרגום: המשנה חלוקה על ר'! וכתב אפשטיין: "כי הרגיל בירוש' תמיד הוא: מתניתא פליגא

על פלוני" (מחקרים, ב, א, עמ' 293, סי' 2; ההדגשה במקור).

2015 להגהה ראה אהצו"י, ריש עמ' 76, ד"ה פליגא.

2016 להגהה ראה כי"ר, עמ' 273 א שו' 37 (ושם: "מתניתא").

2017 לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 714, סי' 12. וראה עוד: ירוכ"פ, עמ' 401, ד"ה מתניתא;

תוכפ"ש, פסחא, עמ' 492, ד"ה ברם ואילך.

****מתניתא פליגא על ר' (המשך)** שם שו' 50, מב ב שו' 35, שם שו' 38, שם שו' 41;
שקלים מו ב שו' 9, שם שו' 15, שם שו' 17, מו ג שו' 37, מו ד שו' 27, מז ד שו' 49, נ ד
 שו' 12, שם שו' 14; **סוכה** נב ג שו' 9; **ראש השנה** נו ג שו' 41, נח ג שו' 32, שם שו' 35,
 שם שו' 37, שם שו' 40 (מתני'); **ביצה** ס ד שו' 34, סג ב שו' 23; **תענית** סו ד שו' 34, סח
 ב שו' 42, סט ב שו' 50; **מגילה** ע ג שו' 12; **חגיגה** עח ב שו' 60, שם שו' 64, עח ג שו' 4
 (מתנית'), עט ב שו' 42, שם שו' 46 (מתנית'), עט ג שו' 7 (מתניתא לילי²⁰¹⁹), שם שו' 46;
מועד קטן פב א שו' 7 (צ"ל: מסייעא לר'?)²⁰²⁰, שם שו' 52, שם שו' 55; **יבמות** ב ד שו' 17
 (פליג'), שם שו' 29 (מתנית'), פליג'), ד א שו' 53, שם שו' 56, ד ד שו' 3 (מתנית'), פליג'),
 שם שו' 4, שם שו' 9, שם שו' 15, שם שו' 20, ה ג שו' 43, שם שו' 45, שם שו' 49 (פליג'),
 י ד שו' 64, יא א שו' 5 (מתנית'), יא ג שו' 6, יג ב שו' 60 (מתנית'), פליג'), טו א שו' 64;
סוטה כ א שו' 34, כא א שו' 35, שם שו' 39; **כתובות** כו ב שו' 34 (מתנית'), שם שו' 38
 (מתנית'), פליג'), כז ב שו' 15, שם שו' 18 (דר'), שם שו' 43, כח ג שו' 36, שם שו' 64, לא
 א שו' 15, לב ב שו' 17, לג ד שו' 47, לד ב שו' 4, לד ג שו' 3; **נדרים** לז ד שו' 16, לח א
 שו' 41, לח ג שו' 49, מב ג שו' 61, שם שו' 63, מב ד שו' 10; **גיטין** מד ד שו' 34, מה ג
 שו' 46, שם שו' 48, מה ד שו' 57, מז א שו' 15, מח א שו' 13, שם שו' 18, מח ג שו' 32,
 מט א שו' 16, נ ג שו' 38; **נזיר** נא ג שו' 15 (מתני'), פליג'), שם שו' 17 (רבנני! וצ"ל: רב)²⁰²¹,
 נב ב שו' 27, נב ד שו' 5 (מתני'), שם שו' 7, שם שו' 8, שם שו' 56, נה ב שו' 14, שם
 שו' 16; **קידושין** ס ד שו' 16, שם שו' 23, שם שו' 56, סב ב שו' 4, שם שו' 8, סג א שו' 47,
 סג ב שו' 1 (מתניתא תא²⁰²²), שם שו' 4, שם שו' 15, סד א שו' 52, סד ב שו' 25, שם
 שו' 28, סה ד שו' 58, שם שו' 59, סו א שו' 40 (פליג'); **בבא קמא** ד ב שו' 44 (מתנית'),
 דר'); **בבא מציעא** ז ד שו' 47; **בבא בתרא** יו ד שו' 47, יז ג שו' 49; **סנהדרין** כא ד שו' 33,
 כב ד שו' 38; **שבועות** לו ד שו' 54 (על לילי, בר' וצ"ל: על ר' ועל ר'?)²⁰²³, לז ד שו' 1, שם
 שו' 10; **הוריות** מה ד שו' 40 (מתניתא אמרה²⁰²⁴), שם שו' 42; **נדה** מט ג שו' 48, שם
 שו' 49, נ ג שו' 18, שם שו' 20, שם שו' 23, נא א שו' 28, שם שו' 29²⁰²⁵. ועיין עוד ערך
 והא מתניתא פליגא על ר'.

²⁰¹⁸ המופע הזה נמחק על ידי ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 519, ד"ה סבר) ואפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 288,
 ד"ה וכן; שם, הע' 2), וכן מחקו היגר (היגר, ד, עמ' 212, סי' ה). ושתא"י (עמ' 240, ד"ה סבר) הגיה: "דתני
 בר קפרא". וההגהה "תני" וכו' היא שלי. וראשון נראה עיקר. וצ"ע.
²⁰¹⁹ הנוסח כאן בכ"ל: "מתניתא פליגא על ר' יוסה" (עמ' 702 שו' 3). ונמחקו האותיות "נית" בטעות
 על ידי המגיה, ומשום כך נשמטה המילה כולה בטעות על ידי הסדר. ולפי מהד' האקדמיה (עמ' 797
 שו' 27) כל המילה נמחקה.

²⁰²⁰ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב', בשם הק"ע [יא ע"ב, ד"ה ה"ג מתני' מסייעא].

²⁰²¹ ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1107, ד"ה אבל. וכן הגיהו המפרשים.

²⁰²² הנוסח כאן בכ"ל: "מתנית' פליג'" (עמ' 308 שו' 20), והסדר שגה.

²⁰²³ ראה שתא"י, עמ' 548, ד"ה אבל.

²⁰²⁴ להגהה ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 253, ד"ה להלן שם (בסמוך).

מתניתא פליגא על ר'... וסופא פליגא (!) על ר'... ע"ע מתניתא פליגא על ר'...
וסיפא פליג על ר'....

מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג על ר'...²⁰²⁶ **שבת** יו ב שו' 33-35 (פליגא!);
יבמות יא א שו' 11-12; **סוטה** כג א שו' 20-21 (וסופא, פליגא!); **כתובות** כו ב שו' 44-45
(מתנית', פליג', וסופא, פליג!); **לד** ג שו' 6-7 (פליגא!); **צ"ל** בכולם בסיפא: פליג תחת
פליגא ופליג'.

מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליג' (!) על ר' מן הדא דר'²⁰²⁷ **יבמות** ה ג
שו' 23-25 (צ"ל: פליג).

מתניתא פליגא על ר'... וסיפא פליגא (!) על ר'... ע"ע מתניתא פליגא על ר'...
וסיפא פליג על ר'....

מתניתא פליגא על ר' ולית ליה קיום²⁰²⁸ **גיטין** מח ג שו' 39 (ליה = לה).

מתניתא פליגא על ר' ומסייעה לן²⁰²⁹ **שביעית** לה ג שו' 7.

מתניתא פליגא על רבנן (!) ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתא פליגא על רבנן דתמן (ותמן = בבב) ²⁰³⁰ **ברכות** ג ד שו' 51 (רבנן, צ"ל: דהכא
[= ארץ ישראל]²⁰³¹); **שבת** ו א שו' ²⁰³²14.

מתניתא פליגא על רבנן דתמן (!) ע"ע מתניתא פליגא על רבנן דתמן (ותמן = בבב).

מתניתא פליגא על תריכון ע"ע הא ר' פליג עלך, והא מתניתא פליגא על תריכון.

****מתניתא פליגא עלוי**²⁰³³ **בבא קמא** ב ד שו' 39; **שבועות** לו ד שו' 57.

מתניתא צריכה למה דאמר ר', ומה דמר ר' צריכה למתניתין²⁰³⁴ **שבועות** לה ד
שו' ²⁰³⁵44.

²⁰²⁵ ראה מה שהגיה אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 559, ד"ה אף הירוש'. וכן הגיה שתא"י, סוף
עמ' 589, ד"ה פתר לה. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: מתניתא דלא כר'; מתניתא מסייעא לר'.
ואפשטיין הוסיף מדעתו עוד מופע בנזיר נא ע"ב שו' 47 על פי הבבלי שם, ח ע"ב — ראה מבואות
לסה"א, עמ' 83, ד"ה "האסורין".

²⁰²⁶ תרגום: המשנה חלוקה על ר'... וסופה חלוקה על ר'!...

²⁰²⁷ תרגום (אחרי ההגהה): המשנה חלוקה על ר'... וסופה חלוקה על ר' מן [המימרא] הזאת של ר'!
כלומר, לפי המימרא של ר'.

²⁰²⁸ תרגום: המשנה חלוקה על ר' ואין לה קיום. כלומר, פירוש, יישוב לשיטתו.

²⁰²⁹ תרגום: המשנה חלוקה על ר' ומסייעת לנן!

²⁰³⁰ תרגום: המשנה חלוקה על חכמי בבב!

²⁰³¹ ראה: אהצו"י, סוף עמ' 34, ד"ה מתניתא; שתא"י, סוף עמ' 3, ד"ה מתניתא; גינצבורג, פירושים,

א, עמ' 210; ריש עמ' 213, ד"ה מתניתא.

²⁰³² למופע נוסף שנשתבש ע"ע מתנית' פליגא על רבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל).

²⁰³³ תרגום: המשנה חלוקה עליו!

²⁰³⁴ תרגום: המשנה צריכה למה שאמר ר', ומה שאמר ר' צריך למשנתנו. כלומר, המימרא של ר'

צריכה למשנתנו.

²⁰³⁵ לפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 293. ולסגנון ראה ירוכ"פ, עמ' 18, ד"ה מתניתין.

מתנית' לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית

- מתניתא קדמייתא**²⁰³⁶ **תרומות** מח א שו' 39.
- מתניתא רב (!) פליגא עליו (!)**²⁰³⁷ **ברכות** ד ג שו' 2 (צ"ל: דרב, צ"ל: עליו)²⁰³⁸.
- מתניתא ש-**²⁰³⁹ **שביעית** לה ג שו' 14; **תרומות** מא ב שו' 24 (מתניתן); **עירובין** כה ג שו' 8; **גיטין** מה ג שו' 33; **נזיר** נג א שו' 32.
- מתניתא תמן (!) דאמר** ע"ע מתניתא כמאן דאמר.
- מתניתה** (משנתנו, משנת רבי) ע"ע מתניתא (משנתנו, משנת רבי).
- מתניתה** (משנה אחת מסוימת) ע"ע מתניתא (משנה אחת מסוימת).
- מתניתה (!)** ע"ע מתניתא (משניות התנאים מחברי התוספתות).
- **מתניתה (= לשנות אותה)**²⁰⁴⁰ **בבא מציעא** ח א שו' 18 (מתניתא); **בבא בתרא** טו א שו' 22 (מתניתא)²⁰⁴¹; **סנהדרין** כו ב שו' 28.
- מתניתה אמרה כן** ע"ע מתניתא אמרה כן.
- מתניתה ב-** ע"ע מתניתא ב-.
- מתניתה ב-... מה צריכה ליה ב-...** ע"ע מתניתא ב-... מה צריכה ליה ב-....
- מתניתה דלא כר'** ע"ע מתניתא דלא כר'.
- מתניתה דרבי**²⁰⁴² **פאה** יז ב שו' 49.
- מתניתה דר' חייא** ע"ע מתניתה דר' חייא.
- מתניתה כ-** ע"ע מתניתא כ-.
- מתניתה כר'** ע"ע מתניתא כר'.
- מתניתה פליגא על ר'** ע"ע מתניתא פליגא על ר'.
- מתנית' (!)** ע"ע מתניתן (משנה אחת במשנתנו).
- מתנית' ב-** ע"ע מתניתא ב-.
- מתנית' לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית**²⁰⁴³ **כתובות** כט ד שו' 50.

²⁰³⁶ תרגום: המשנה הראשונה; פירוש: הרישא. וכן פירש הפ"מ (נח ע"א, ד"ה כן היא מתניתא). והראשונים שהביא אהצו"י (ועמ' 96, ד"ה שמעון בר בא) לא גורסים "מתניתא", וגירסתם נראית עיקר. וראה עוד מוסקוביץ, כפלי גרסה, עמ' 218, אות א.

²⁰³⁷ תרגום (אחרי ההגהה): משנת רב חלוקה עליו!

²⁰³⁸ ההגהה "דרב" על פי אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 293, סל' 2; מבוא לנוה"מ, עמ' 48, סוף הע' 1; סוף עמ' 174, ד"ה רב עצמו; מבואות לסה"א, עמ' 346, ד ע"ג, שו' 2; שם, הע' 17 (ולא הגיה בכל המקומות הנ"ל את המילה "עילוי"). וראה עוד: גינצבורג, פירושים, א, עמ' 257, ד"ה מתניתא; ירושלמי נזיקין, עמ' 145, שו' 5-6; שם, הע' 1. ולהגהה "עליו" ראה מה שהערתי במבוא, עמ' קכט, הע' 348. והרש"ס גורס: "מתנית' פליגא עליו דרב" (ברכות, מה ע"ב שו' 5). ועל משנת רב ראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 179, ד"ה אנו רואים.

²⁰³⁹ תרגום: המשנה — ש-.

²⁰⁴⁰ כלומר, את ההלכה.

²⁰⁴¹ עיין מה שהגיה ופירש ליברמן, ירושלמי נזיקין, עמ' 202, שו' 17. ודבריו קשים בעיניי.

²⁰⁴² תרגום: המשנה [החיצונית] של רבי. כלומר, הברייתא של בית רבי, מתניתא דבית רבי.

מתניתי' (!) מסייעא לר'... מתניתין מסייעא לר'... ע"ע מתניתא מסייעא לר'...
מתניתא מסייעא לר'...

מתניתי' פליגי' (!) על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתיה דר' חייה²⁰⁴⁴ **שבת ג א שו' 14** (מיתניתיה); שם שו' 15; **מועד קטן פא א שו' 36**, שם שו' 38 (מתניתא); **עבודה זרה לט ד שו' 34** (מתניתא), שם שו' 35 (מתניתא), שם שו' 37 (מתניתא), שם שו' 39 (מתניתא). ועיין עוד ערך מתניתא דר' חייה רבא.

מתניתין (משנתנו, משנת רבי) ע"ע מתניתן (משנתנו, משנת רבי).

מתניתין (משנה אחת במשנתנו) ע"ע מתניתן (משנה אחת במשנתנו).

מתניתין (!) ע"ע: מיתני (מקור); מתניתא (!) (רבות); ניתני (בלשון קושיא).

מתניתין אמר (!) כן ע"ע מתניתא אמרה כן.

מתניתין אמרה ע"ע מתניתא אמרה.

מתניתין אמרה כן ע"ע מתניתא אמרה כן.

מתניתין ב' ע"ע מתניתא ב'.

מתניתין ב'... מה דתני ר' חייה ב'... ע"ע מתניתא ב'... מה דתני ר' חייה ב'....

מתניתין ב'... מן מה (!) דתני ר' חייה ב'... ע"ע מתניתא ב'... מה דתני ר' חייה ב'....

מתניתין במשנה (!) הראשונה²⁰⁴⁵ **יבמות יו ב שו' 5** (צ"ל: כמשנה).

מתניתין דלא כר' ע"ע מתניתא דלא כר'.

מתניתין דר' ע"ע מתניתא דר'.

מתניתין דר' דלא כר'²⁰⁴⁶ **כלאים כז א שו' 21** (מתני', אלא!²⁰⁴⁷); **יבמות טו ב שו' 14**.

ועיין עוד ערך מתני' דר' עקיבה דלא כר' ישמעאל.

מתניתין כ' ע"ע מתניתא כ'.

מתניתין כמאן דאמר ע"ע מתניתא כמאן דאמר.

מתניתין כר', מן מה (!) דתני ר' חייה כרבנן²⁰⁴⁸ **שבת ג א שו' 21** (ל"ג מה)²⁰⁴⁹.

²⁰⁴³ תרגום: משנתנו לא כמשנה הראשונה ולא כמשנה האחרונה אלא כמשנה האמצעית. ולפירוש הסוגיא ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 972, סי' 6.

²⁰⁴⁴ תרגום: משנתו של ר' חייא.

²⁰⁴⁵ תרגום (אחרי ההגהה): משנתנו כמשנה הראשונה.

²⁰⁴⁶ תרגום: משנתנו של ר' [נ]שלא כר'.

²⁰⁴⁷ ההגהה "דלא" על פי כ"ד (עמ' 1159 שו' 31). אבל ראה: מהד' לונוך, ג ע"ב שו' 4; שם, ציון ז; תוכפ"ש, כלאים, עמ' 598, שו' 13-14. ולפיהם יש לגרוס: "מתניתא דלא כר'" בלבד. ועיין היגר, ד, עמ' 145, אות ב. וצ"ע.

²⁰⁴⁸ תרגום (אחרי ההגהה): משנתנו כר', מה ששונה ר' חייא כחכמים.

²⁰⁴⁹ הגירסא "מן מה" היא גירסא כפולה, או שהיא באשגרת מונח. ויש לגרוס "מן" או "מה", ובכ"ל: "מן" (עמ' 315 שו' 16), והושלם "מה" בין השורות. ולכן הכריעו ליברמן (וירוכ"פ, סוף עמ' 18, ד"ה רבנן דקיסרין) במופע זה, ואפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 33, ד"ה ו"רבנן דקיסרין"; שם, הע' 2 והע' 3; מבואות לסה"א, עמ' 500, ג ע"א, שו' 21; שם, הע' 12) במופע זה ובשלפניו (שם, שו' 20), לקיים את הגירסא "מן" (= "מה"; הניקוד של אפשטיין בשני המקומות הנ"ל) ולמחוק "מה". ועל פיהם הגהתי.

מתניתין מסייע (! לדין, ומתני' מסייע (! לדין ע"ע מתניתא מסייעא לדין, ומתניתא מסייעא לדין.

מתניתין מסייע (! לר' ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

מתניתין מסייעא למאן דאמר ע"ע מתניתא מסייעא למאן דמר.

מתניתין (! מסייעא לר' ע"ע מתניתא מסייעא לר'.

מתניתין (! מסייעא לר' ור' ע"ע מתניתא מסייעא לר' ור'.

מתניתין פליגא על ר' ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

מתניתין (! פליגא על ר' ועל ר' 2050 שביעית לו ד שו' 47 (צ"ל: מתניתא) 2051.

מתניתין פליגא על רבנן דהכא (! ע"ע מתנית' פליגא על רבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל).

מתניתין (! פליגא עלוי ע"ע מתניתא דשמואל פליגא עלוי.

מתניתין צריכה למיתניתה (! דר' חיה, מתניתה דר' חיה צריכה למתניתין ע"ע

מתניתין צריכה למתניתה דר' חיה, ומתניתה דר' חיה צריכה למתניתין.

מתניתין צריכה למתניתה דר' חיה, ומתניתה דר' חיה צריכה

למתניתין 2052 שבת ג א שו' 14 (למיתניתה! וצ"ל: למתניתה 2053, מתניתה); עבודה

זרה לט ד שו' 34.

מתניתך ע"ע תני מתניתך.

****מתניתין (משנתנו, משנת רבי) 2054 פאה יז ב שו' 46, שם שו' 51; כלאים ל ג שו' 30**

(מתניתין); שביעית לג ד שו' 45, לז ג שו' 24, שם שו' 30 (מתני'! וצ"ל: דמתניתין) 2055;

מעשר שני נג ב שו' 18 (מתנית') 2056, שבת ג א שו' 16 (מתניתין), ח ג שו' 28 (מתניתין) 2057,

שם שו' 37 (מתני') 2058, ט א שו' 6 (מתניתין), שם שו' 8, יו ב שו' 32 (מתני'); פסחים ל

ב שו' 55; יומא מג ד שו' 35, מה א שו' 18; תענית סח ב שו' 26; מגילה עד ג שו' 14

2050 תרגום (אחרי ההגהה): המשנה חלוקה על ר' ועל ר'!

2051 ראה כ"ר, עמ' 201א שו' 21 (ושם: "מתניתה"); והיא ברייתא — ראה בבלי נדרים נז סע"ב. ולמופע נוסף מסופק ע"ע מתניתא פליגא על ר'.

2052 תרגום: משנתנו צריכה למשנתו של ר' חייא, ומשנתו של ר' חייא צריכה למשנתנו. ולביטויים דומים ראה ירוכ"פ, עמ' 18, ד"ה מתניתין.

2053 ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 32, סי' ב.

2054 תרגום: משנתנו. לשימוש המונח ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 813, ד"ה מתניתין.

2055 ראה מבואות לסה"א, עמ' 433, לז ע"ג, שו' 30; שם, הע' 9. וראה עוד אהצו"י, סוף עמ' 65, ד"ה הלכה; עמ' 66, ד"ה אקלס.

2056 פתרתי "מתניתין" על פי המקבילה שביומא מה ע"א שו' 18 הרשומה להלן. וראה מבוא לנוה"מ,

עמ' 72, אות ג, α.

2057 כללתי מופע זה כאן כי הוא בא בניגוד למימרא של שמואל, אף על פי שאין זו ברייתא; וכן

כללתי כאן את המופע שלהלן ט ע"א שו' 8 בגלל מה שקדם, שהגמרא עימותה שם בין "אנן תנינן" לבין "תניי דבית רבי" (שם, שו' 59, עיי"ש). ואף על פי שכל המופעים שבערך הזה מתייחסים להלכה אחת שבמשנתנו, יש כאן עימות בין משנתנו לבין מקורות אחרים.

2058 בשרי"ר, עמ' 82 שו' 21: "מתניתין".

****מתניתין** (משנתנו, משנת רבי) (המשך) (ל"ג)²⁰⁵⁹; **מועד קטן** פא א שו' 34, שם שו' 38, פג ב שו' 18; **יבמות** ג א שו' 22 (מתניתין); **סוטה** יו ב שו' 46 (מתניתין); **קידושין** נח ד שו' 36 (מתניתין); **סנהדרין** כא ב שו' 3 (מתניתין); **שבועות** לה ד שו' 45 (מתניתין); שם שו' 48 (מתניתין); **עבודה זרה** לט ד שו' 39 (מתניתין)²⁰⁶⁰. ועיין עוד ערך מתניתא (משנתנו, משנת רבי).

מתניתין (משנה אחת במשנתנו)²⁰⁶¹ **שביעית** לח ב שו' 25 (מתניתין)²⁰⁶², לט א שו' 46 (מתניתין); **תרומות** מ ב שו' 5, מד ג שו' 6 (מתניתין); **שבת** ב ג שו' 33 (מתניתין), ח ג שו' 21 (מתניתין); צ"ל: מתני — מקור:²⁰⁶³, יב ג שו' 1 (מתניתין), יד ג שו' 63; **פסחים** לג ב שו' 53; **סוכה** נא ד שו' 38; **ראש השנה** נז ד שו' 31; **מועד קטן** פב ב שו' 2, שם שו' 5; **כתובות** לא ד שו' 18 (מתניתין); **קידושין** נט ד שו' 52 (מתניתין); וצ"ל: מתניתא, שם שם (מתניתין!) וצ"ל: מתניתא²⁰⁶⁴, שם שו' 53 (מתניתין); וצ"ל: מתניתא²⁰⁶⁵, **בבא מציעא** ח ב שו' ²⁰⁶⁶54, שם שו' ²⁰⁶⁷56.

מתניתין (משנה באוקימתא) ע"ע מתניתא (משנה באוקימתא).
מתניתין ב"... מה דתני ר' חייא ב".... ע"ע מתניתא ב".... מה דתני ר' חייא ב"....
מתניתין כ"... ע"ע מתניתא כ"....

מתניתין כמ"ד ע"ע מתניתא כמאן דאמר.

מתניתין כר', ומה דתני ר' חייא כר'²⁰⁶⁸ **מועד קטן** פא א שו' 40.

מתניתין צריכה לר' חייא (!), ודר' חייא צריכה למתניתין²⁰⁶⁹ **מועד קטן** פא א שו' 33 (צ"ל: לדר' חייא).

מתניתין ש"... ע"ע מתניתא ש"....

מתעבר (!) לה ע"ע: מה את עבד ליה; עבד ליה²⁰⁷⁰.

²⁰⁵⁹ ראה מה שהערתי בערך "כמתניתין (כמשנתנו, כמשנת רבי)" על אתר.

²⁰⁶⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע מתניתא (משנתנו, משנת רבי). ולמופע נוסף בכ"ל בשביעית (עמ' 174 שו' 2; והוא שייך לד"ו לז ע"ג שו' 30), שנמחק על ידי המגיה בטעות — ראה מבואות לסה"א, עמ' 433, לז ע"ג, שו' 30; שם, הע' 9 וואפשטיין הוסיף שם מופע זה גם בסנהדרין כא ע"ב שו' 4 על פי המופע הנ"ל בכ"ל, ועל פי האו"ז. וראה עוד אהצו"י, סוף עמ' 65, ד"ה הלכה.

²⁰⁶¹ תרגום: משנתנו.

²⁰⁶² ראה מה שהערתי בערך "היא מתניתא" על אתר.

²⁰⁶³ להגהה ראה מה שהערתי בהערה הראשונה בערך "לא תקבל עליך מתניתין אלא".

²⁰⁶⁴ כי היא ברייתא.

²⁰⁶⁵ כי היא ברייתא.

²⁰⁶⁶ ראה ירושלמי נזיקין, ריש עמ' 134, ד"ה דר' שמעון.

²⁰⁶⁷ לשון הגמרא כאן: "כהדא דרבי שמעון בן אלעזר דמתניתין". ולדעת ליברמן, יש לגרוס

"דמתניתא" תחת "דמתניתין" — ראה ירושלמי נזיקין, ריש עמ' 134, שו' 22.

²⁰⁶⁸ תרגום: משנתנו כר', ומה ששונה ר' חייא כר'.

²⁰⁶⁹ תרגום (אחרי ההגהה): משנתנו צריכה ל[משנתו] של ר' חייא, ו[משנתו] של ר' חייא צריכה

למשנתנו.

²⁰⁷⁰ מדובר באותו מופע.

- מתפלגה**²⁰⁷¹ **ברכות** ז ג שו' 51 (מפלגה), שם שו' 55 (מיפלגה); **תענית** סז ג שו' 64, סז ד שו' 4.
- מתפלגין**²⁰⁷² **שביעית** לח ד שו' 3.
- מתקנתא** ע"ע מתקנתה.
- מתקנתה**²⁰⁷³ **ערלה** סא ג שו' 16; **עבודה זרה** מג א שו' 28 (מתקנתא).
- מתריס**²⁰⁷⁴ **דמאי** כג ג שו' 43; **שבת** ז ג שו' 24; **ביצה** סא ד שו' 5; **גיטין** מד ד שו' 30; **קידושין** סג ד שו' 39 (מתרס); **עבודה זרה** מא ב שו' 12 (מתרס).
- מתרס** ע"ע מתריס.

²⁰⁷¹ תרגום: ליחלק. כלומר, לחלוק.

²⁰⁷² תרגום: נחלקים.

²⁰⁷³ תרגום: מתוקנת. פירוש: שמועה מתוקנת, נכונה. כלומר, שר' חנניה מסר בשם ר' פנחס שמועה מתוקנת של כהנא בניגוד לשמועה המשובשת הראשונה של כהנא, שמסר אותה הוא עצמו בשם ר' יונה, עי"ש בסוגיא.

²⁰⁷⁴ תרגום: מתריס. צורה דקדוקית זו, כלומר בינוני יחיד של בניין אפעל, מנוקדת בשרידי תרגום בצירי בעי"ן הפועל — ראה פסברג, עמ' 177, סעיף 133d (וימספד). וכן הוא ניקוד צורת הבינוני מבניין הפעל בארמית מקראית — ראה א' קימרון, ארמית מקראית, ירושלים תשנ"ג, עמ' 54. נראה אפוא שיש לנקד כאן את הרי"ש בצירי, והצורה "מתריס" באה בכתיב מלא.

נון

****נאמר** (הפסוק או בפסוק)¹ **פאה** טו ד שו' 38, יו ג שו' 31; **כלאים** לא ב שו' 15, שם שו' 17, שם שו' 23, לא ד שו' 35; **ערלה** סב ג שו' 37 (ועל ברייתא!); **שבת** ו א שו' 57; **פסחים** לד ד שו' 33 (ועל ברייתא!); **יומא** מא ב שו' 5, מא ג שו' 22, שם שו' 28, מג ב שו' 41, שם שו' 49; **שקלים** מו א שו' 1, מח ג שו' 46; **סוכה** נד א שו' 2 (ועל ספר תהלים); **ראש השנה** נו ב שו' 15, שם שו' 17, נט א שו' 28; **ביצה** סא ג שו' 35; **מגילה** עב א שו' 9 (ועל ספר תהלים), שם שו' 34; **חגיגה** עו ג שו' 6 (ועל משנה!);² **יבמות** ח ד שו' 9; **סוטה** יז ב שו' 51; **נזיר** נה א שו' 38, נז ד שו' 24 (ועל ברייתא!); **בבא קמא** ה ג שו' 16 (2x), שם שו' 29; **סנהדרין** כא ג שו' 15 (נאמר¹), כג ד שו' 64 (ועל משנה!); כה ב שו' 29; **שבועות** לה ב שו' 25, שם שו' 30, לח ג שו' 53, שם שו' 59³. ועיין עוד ערך: אילו אמר... ולא נאמר... הייתי אומר... (?); אילו לא נאמר... הייתי למד...; אילו נאמר... ולא הייתי אומר...; אם לא נאמר... הייתי למד...; לא נאמר... שאינו צריך (כלומר, לא נאמר הפסוק); שנאמר (לציטוט פסוק או חלקו); שנאמר (לציטוט פסוק או חלקו; בהקשר). **נאמר** (הדין) **פאה** כ ג שו' 17; **שביעית** לג א שו' 43⁴; **מעשר שני** נד ב שו' 64⁵. ועיין עוד ערך שנאמר (דין או עניין שנאמר).

נאמר ע"ע: נימר (בניחותא); נימר (בלשון קושיא); נימר (בתמיהה). ועיין עוד ערך או נימר. **נאמר (!)** ע"ע נאמרה (= איתאמרת). ועיין עוד ערך ולא כבר איתמר טעמא (בתמיהה). **נאמר (!)... ונאמר...** ע"ע נאמרה... ונאמר (!)....

****נאמר... ונאמר...** **תרומות** מד ג שו' 27; **חלה** נז א שו' 37, נז ד שו' 12⁶; **פסחים** כט ב שו' 10; **סוכה** נג א שו' 42-43; **חגיגה** עו ג שו' 10; **כתובות** כז ב שו' 33-34; **בבא בתרא** יו א שו' 64 - יו ב שו' 1; **מכות** לא א שו' 17-18.

נאמר... ונאמר (!)... (= נימר... נימר... הראשונה בניחותא והשנייה בתמיהה)⁷ **תרומות** מו א שו' 60⁸; **עירובין** כד ג שו' 19-20 (צ"ל בשניהם: נאמר תחת ונאמר)⁹.

¹ לשימוש של מונח זה בציטוט משנה במשנתנו, ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 728, ד"ה והמשנה.
² ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 728, ד"ה והמשנה.
³ לא כללתי את המופע שבתענית סח ע"ג שו' 8, ולא את שאר המונחים המופיעים שם, כי לדעתי הם תנאיים — ראה בבלי שבת פז ע"א (= יבמות סב ע"א).
⁴ ראה מה שהערתי בערך "ואם כן למה נאמר (הדין)".
⁵ למופע נוסף שנשתבש ע"ע אמר (ו) (השני).
⁶ ראה מבואות לסה"א, סוף עמ' 479, נז ע"ד, שו' 12; שם, הע' 11.
⁷ תרגום (אחרי ההגהה): נאמר... נאמר...!!
⁸ הסוגיא קשה, ויש לה מקבילה בפסחים פ"א ה"ח, כח ע"א שו' 54 ואילך; והיא נשתבשה בתרומות ברישא ובפסחים בסיפא. ומן הראוי לפרש אותה ואת המונח הזה שבה — ראה פירושה להלן בקונטרס הסוגיות, סי' 1, עמ' 1461.

נאמר כאן (!) סוטה יו ב שו' 36.

נאמר כאן... ונאמר... ב"... **סנהדרין כה ב שו' 34.**

נאמר כאן... ונאמר ב"... **פאה יז ג שו' 62; מעשר שני נב ג שו' 34; פסחים לו א שו' 24.**

****נאמר כאן... ונאמר להלן... ברכות יא ג שו' 12, שם שו' 14, שם שו' 16; פאה יז ג**

שו' 63, יט א שו' 25-26; כלאים לא ב שו' 78, שם שו' 9-10; מעשרות נ א שו' 45;

ביכורים סה א שו' 45-46, שם שו' 74; שבת ט ג שו' 33, ט ד שו' 3; עירובין כא ד

שו' 7; יומא לח א שו' 33, מ א שו' 31, מג ב שו' 43-44, שם שו' 46-47; שקלים מה ד

שו' 27; סוכה נג א שו' 40; ראש השנה נו ד שו' 6; מגילה ע א שו' 11, שם שו' 22-23;

ע ד שו' 52-53, עה ב שו' 7, שם שו' 9, שם שו' 11; חגיגה עו ב שו' 17, שם שו' 47, שם

שו' 48-49, שם שו' 50-51; יבמות ב ד שו' 75, שם שו' 78-79, ז ב שו' 51, שם שו' 55, שם

שו' 57, יג א שו' 41; סוטה כא ד שו' 64, כב ב שו' 27, שם שו' 30; כתובות כח ג שו' 23;

נזיר נד ג שו' 45-46; קידושין סא ג שו' 39; בבא קמא ד ב שו' 63-64; סנהדרין יט ב

שו' 23, שם שו' 25, יט ג שו' 2-3, שם שו' 4, שם שו' 6, כא ג שו' 15-16, שם שו' 18, כב

ב שו' 25, שם שו' 47-48, כד ב שו' 8, שם שו' 53, שם שו' 55, כד ג שו' 28, כה א שו' 6-7;

מכות לא ג שו' 39-40, שם שו' 41; שבועות לג א שו' 44, לה ב שו' 26, שם שו' 28-29,

לח ד שו' 31; הוריות מו ב שו' 13-14, שם שו' 15, שם שו' 16.

נאמר לי... ונאמר לי... עבודה זרה מא ד שו' 6. ועיין עוד ערך כבר נאמר לי.

נאמרה (= איתאמרת) ברכות יד א שו' 1, שם שו' 3 (נאמר!)¹⁰, שם שו' 4 (נאמר!)¹¹, שם

שו' 7; תענית סד ב שו' 5, שם שו' 6, שם שו' 9.

נאמרה... ונאמר (!)... שבועות לח ג שו' 40 (צ"ל: ונאמרה)¹², שם שו' 45 (נאמר; ונאמ').

ועיין עוד ערך: אילו לא נאמר... הייתי למד...; שנאמרה (דין או עניין שנאמר).

⁹ לשון הסוגיא כאן: "רב הושעיה בעי עשאו לסדין וסמכו לכסא מהו. נאמר כאן לשעה ונאמר כאן לשהות". וכך מתפרשים הדברים לדעת: **רב הושעיה בעי עשאו לסדין וסמכו לכסא מהו**. כלומר, שאם כיסה את התבן המרודד שבין שתי חצרות בסדין וסמכו בכיסא בשבת, כדי שלא יתמוטט, מה דינו? האם נאמר שמותר כמו שהתרנו לעיל לסומכו בצדי הקופה (עיין שתא"י, עמ' 207, ד"ה א"ד חגיג), או שמא יש כאן מעשה של בניין אוהלים של עראי ואיסור (ראה רמב"ם, הלכות שבת, פכ"ב הכ"ז)? והשיבו: **נאמר כאן לשעה ונאמר כאן לשהות**. וצריך לומר: **נאמר לשעה נאמר לשהות**. כלומר, לעיל התרנו במעשה שהוא לשעה, וכאן נתיר במעשה שהוא לשהות! אתמהא. כלומר, ואיסור. והמלים "כאן... כאן" הן באשרה — עיין ירוכ"פ, עמ' 332, סוף ד"ה רב הושעיה. ולמופע נוסף שנשתבש ע"ע נימר (בתמיהה).

¹⁰ להגהה ראה המקבילה בתענית סד ע"ב שו' 6 הרשומה להלן בְּעֶרְךְ.

¹¹ להגהה ראה המופעים לעיל שו' 1 ולהלן שו' 7 הרשומות בְּעֶרְךְ.

¹² לשון הגמרא כאן: "נאמרה שמירה בשומר חנם. ונאמר שמירה בשומר שכר". ויש להגיה "ונאמרה" בסיפא על פי הרישא, ולתקן אי ההתאמה שישנה עכשיו בין הרישא לסיפא. ועל פי זה תיקנתי גם להלן, שו' 45: "נאמר שליחות יד בשומר חנם ונאמ' שליחות יד בשומר שכר", וכן הוא לנכון שם בקטע סבונה. וכבר הערתי על כך במבוא, עמ' קנח, סוף הע' 74 [עמ' קנז].

נאמרו ברכות יא ד ש' 1; **שבת** יא ג ש' 17; **שקלים** מה ד ש' 56; **חגיגה** עו ד ש' 12. ועיין עוד ערך שנאמרו.

נאמרו... ונאמרו... פאה יז א ש' 43; **מגילה** עד ד ש' 17; **חגיגה** עו ד ש' 21. **נבואה**¹³ **מכות** לא ד ש' 256; **הוריות** מח ב ש' 51.

נבואתו סנהדרין ל ב ש' 46.

נבואתן סנהדרין כח א ש' 4.

נביא ברכות ג ב ש' 56, שם ש' 59; **תענית** סט א ש' 60, סט ב ש' 2; **מגילה** ע ד ש' 242, עב ג ש' 40; **יבמות** ג א ש' 58; **סוטה** כ ב ש' 14; **סנהדרין** יט ב ש' 29¹⁴; שם ש' 36¹⁵, כז ד ש' 22, שם ש' 27, כח א ש' 1, שם ש' 59 (2x), ל ב ש' 5, שם ש' 8, שם ש' 27, שם ש' 47, ל ג ש' 38¹⁶; **שבועות** לג ד ש' 261; **עבודה זרה** מא ג ש' 50, שם ש' 53, מג א ש' 34; **הוריות** מח ב ש' 48.

נביאות הראשונות ברכות יד ב ש' 1.

נביאי ע"ע נביאים.

נביאי הראשונים ע"ע נביאים הראשונים.

נביאים ברכות ג ב ש' 55, ד ד ש' 59, יא ג ש' 35; **עירובין** כב ב ש' 35; **סוכה** נד ב ש' 37; **מגילה** ע ד ש' 40, עד ג ש' 19; **חגיגה** עז א ש' 226; **נזיר** נד א ש' 63 (נביאי); **סנהדרין** כח ב ש' 56 (2x), ל ב ש' 4, ל ג ש' 39, שם ש' 40; **עבודה זרה** מא ג ש' 50. **נביאים הראשונים**¹⁵ **שביעית** לג ב ש' 52; **עירובין** כא ג ש' 13¹⁶, כב ג ש' 30; **פסחים** ל ג ש' 41¹⁷; **תענית** סז ד ש' 245; **נדרים** מא ג ש' 13 (נביאי).

נביא¹⁶ **תענית** סה ב ש' 22.

נבין¹⁷ **עבודה זרה** מג א ש' 31.

נדרשת סנהדרין כב א ש' 57.

נהור אתית (!) אמרין את ור' בשם ר'... ואנן לינן אמרין כן אלא... ע"ע נהירת דהיותן מרין את ור' בשם ר'... וכאן (!) לא היונן מרין אלא....

נהיר את דהור ר' קאים הכא ואף (!)¹⁸ **נזיר** נו ב ש' 31 (צ"ל: וא' [= ואמר])¹⁹.

¹³ ראה בכר, ערכי מדרש אמוראים, עמ' 232, ערך נבואה.

¹⁴ טעם הספק כאן ולקמן ש' 36, ובמקבילה (למופע הראשון) בשבועות לג ע"ד ש' 61 הרשומה להלן בְּעֶד, הוא שהמונח המופיע בדברי האמורא הוא ציטוט ממשנת שבועות פ"ב מ"ג.

¹⁵ על זהותם של "נביאים הראשונים" בכלל ראה גינצבורג, פירושים, ד, עמ' 56, ד"ה שכן מצינו.

¹⁶ תרגום: הנביא.

¹⁷ תרגום: "אביין, 'אני אבאר ואפרש'" (מבוא לנוה"מ, עמ' 89, ד"ה "אובין"). ולדעת ילון (מבוא,

עמ' 168; שם, הע' 22), הצורה היא עתיד גוף ראשון של השורש "בון" מבניין הפעיל, ותרגומה: אבין. כלומר, אפרש ואדון.

¹⁸ תרגום (אחרי ההגהה): זְכוּר אתה שהיה ר' עומד כאן ואמר?

¹⁹ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'.

נהיר את דהיתון (!) קיימין בנזיר ואמרינ (!)²⁰ נזיר נה ב שו' 3 (צ"ל: דהיתון, צ"ל: ואמרתון? / ואמרנ?).

נהיר את כד איתאמרת הדא דר', ואמר ר' 21 ביכורים סד א שו' 46.
נהיר את כד דהיתון קיימין קדם חנותה דר' חביבך, עבר ר' ושאלנן ליה ואומר (!) בשם ר' 22 מגילה עד ב שו' 58 (צ"ל: ואמר).

נהיר את כד היתון אמרינ 23 פסחים כט א שו' 2413.
נהיר את כד היתון קיימין קומי חנותיה דר' חביבך, עבר ר' ושאלנן ליה ואמר... עבר ר' ושאלנן ליה ואמר... 25 תענית סד א שו' 40-41.

נהיר (!) דהיתון אמרינ את ור' בשם ר' 26 כתובות ל א שו' 16 (צ"ל: נהיר את או נהירת) 27.

נהירת דהיתון מרינ את ור' בשם ר'... וכאן (!) לא היתון מרינ אלא... 28 ערלה סב ג שו' 3-2 (נהור אתית: וצ"ל: נהיר את, דהיתון ליה, אמ' תחת מרינ¹, ואנן תחת וכאן, לינן תחת לא היתון, אמרינ כן; עבודה זרה מה א שו' 52-53 (צ"ל: וכן).

נוטריקון ע"ע לשון נוטריקון.

נושאי' ונותנין מגילה ע ד שו' 43.

נחלק (!) תרומות מח ב שו' 2 (צ"ל: נדלק) 29.

נחלקו פאה יח ב שו' 49, שם שו' 56; מעשר שני נו ג שו' 30; שבת יב ג שו' 34 (2x), שם שו' 36; שקלים מז ב שו' 22; סוכה נב ב שו' 63 (2x), שם שו' 64, נב ג שו' 3; ראש השנה נו ד שו' 22; חגיגה עז ד שו' 22 (ו-); מועד קטן פ ד שו' 41, שם שו' 43, שם שו' 47; יבמות טו א שו' 45, שם שו' 46; סוטה כג ג שו' 61; כתובות לג ד שו' 12, שם שו' 14; נזיר נא ב שו' 32, נב ד שו' 40, שם שו' 41; בבא קמא ג ג שו' 24; סנהדרין כב ד שו' 20,**

²⁰ תרגום (לפי ההגהות): זכור אתה שהייתם עומדים (כלומר, עוסקים) ב[מסכת] נזיר ואמרתם? (או): זכור אתה שהייתם עומדים בנזיר ואמרתם?

²¹ תרגום: זכור אתה כאשר נאמרה [המימרא] הזאת של ר', ואמר ר'?

²² תרגום (אחרי ההגהות): זכור אתה כאשר היינו עומדים לפני חנותו של ר' דודך (אחי אביך), [ו] עבר ר' ושאלנו אותו ואמר בשם ר'?

²³ תרגום: זכור אתה כאשר היינו אומרים?

²⁴ ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 400, ד"ה ולקמן.

²⁵ תרגום: זכור אתה כאשר היינו עומדים לפני חנותו של ר' דודך (אחי אביך), [ו] עבר ר' ושאלנו אותו ואמר... [ו] עבר ר' ושאלנו אותו ואמר?

²⁶ תרגום (אחרי ההגהות): זכור אתה שהייתם אומרים אתה ור' בשם ר'?

²⁷ ההגהה "נהיר את" על פי הלשון בערכים הקודמים, ו"נהירת" על פי הלשון בערך הבא. וההגהות שקולות.

²⁸ תרגום (אחרי ההגהות): זכור אתה שהייתם אומרים אתה ור' בשם ר'...? ואנחנו לא היינו אומרים אלא....

²⁹ ראה מבואות לסה"א, עמ' 459, מח ע"ב, שו' 2; וראה שם, הע' 17. וראה מה שהגהתי ופירשתי בסוגיא זו במבוא, עמ' קעד, ד"ה הסוגיא השנייה ואילך.

****נחלקו** (המשך) שם ש' 21, כה א ש' 27 (ו-)³⁰; **עבודה זרה** לט ב ש' 46, שם ש' 48, שם ש' 51, מד א ש' 32, שם ש' 34, שם ש' 37. ועיין עוד ערך לא נחלקו אלא. וראה עוד ערך מה ראה ר' ור' ליחלק ב-...וב-... לא נחלקו.

נידון פאה יט ג ש' 29, שם ש' 30, שם ש' 37 (2x), כ א ש' 25; **כלאים** כח א ש' 13; **עירובין** יח ג ש' 7, שם ש' 27, יח ד ש' 50, כ א ש' 25, שם ש' 37, כב ד ש' 4, כג א ש' 21, שם ש' 22; **מגילה** עה ב ש' 18; **יבמות** ג ד ש' 6, יג ד ש' 52; **קידושין** סג ד ש' 10; **סנהדרין** יט ב ש' 5. וראה עוד ערך אינו נידון.

נידונות **כלאים** כח ד ש' 17; **עירובין** יט ב ש' 15. וראה עוד ערך ואינן נידונות. **נידונין** **כלאים** כח ב ש' 8, כט ב ש' 9; **שבת** ב ד ש' 60, שם ש' 61, שם ש' 62; **עירובין** כ א ש' 27, כד א ש' 41.

ניח' ע"ע ניחא.

****ניחא**³¹ **ברכות** ד ג ש' 51, ד ד ש' 46, ה ב ש' 35, יב א ש' 15, יב ב ש' 53; **פאה** יו ג ש' 29; **דמאי** כב א ש' 59, כג ב ש' 19, כג ג ש' 57, כג ד ש' 45, שם ש' 53, כד א ש' 16, כה ב ש' 35; **כלאים** כח ג ש' 49, כח ד ש' 30, ל א ש' 39, ל ב ש' 36, שם ש' 43, שם ש' 48, ל ג ש' 48, ל ד ש' 42, לא ב ש' 43; **שביעית** לג ב ש' 17, שם ש' 21, לז ד ש' 53, לט ב ש' 29; **תרומות** מא ב ש' 51, מב א ש' 10, מב ג ש' 52, מב ד ש' 26, שם ש' 52, מג ג ש' 7, שם ש' 8, שם ש' 13, מד ב ש' 17, מד ג ש' 39, מד ד ש' 10, מה ב ש' 1, מו ד ש' 46; **מעשרות** מט א ש' 60, שם ש' 62, נ א ש' 59, שם ש' 61, נ ב ש' 47, נ ג ש' 23, נא ג ש' 54, נא ד ש' 5 (ניח'), שם ש' 26; **מעשר שני** נד ד ש' 8 (ניח'), נה א ש' 22, נו ד ש' 16; **חלה** נז ג ש' 7, נח ב ש' 44, נט ב ש' 16; **ערלה** ס ד ש' 23, שם ש' 34, סא א ש' 17, סב א ש' 26, סב ב ש' 7; **ביכורים** סג ד ש' 51, סה א ש' 41, סה ג ש' 28, סה ד ש' 50; **שבת** ג ג ש' 58, ה א ש' 39, ה ב ש' 3, ז ב ש' 27, ז ד ש' 57 (2x), ט ב ש' 41, ט ד ש' 32, י ד ש' 35, יא ב ש' 56, שם ש' 58, יא ד ש' 32, יד ד ש' 50, טו ג ש' 53; **עירובין** יח ג ש' 36, כא א ש' 62 (אשגרה)³², כב ג ש' 29 (ניחא), כב ד ש' 29, שם ש' 49, כד א ש' 30, כד ג ש' 31 (ניחא), כה ג ש' 13, כו א ש' 42, כו ב ש' 23, שם ש' 26, כו ג ש' 1; **פסחים** כז א ש' 48, כז ב ש' 19, כז ד ש' 34, שם ש' 38, שם ש' 42, כח א ש' 1, כט ב ש' 2, שם ש' 40, ל ד ש' 19, שם ש' 36, לב ב ש' 39, לב ג ש' 50, לג ד ש' 40, לה ג ש' 51, לו ד ש' 58, לז א ש' 2; **יומא** לח א ש' 39, לח ג ש' 12, שם ש' 14, מ ג ש' 64, מ ד ש' 1, מא ג ש' 22, שם ש' 27, מד ג ש' 9, שם ש' 26, מה ב ש' 39; **שקלים** מו ב ש' 18, מו ג ש' 31, מח א ש' 49, מח ב ש' 29, נ א ש' 25, נ ב ש' 2; **סוכה** נב ב ש' 12, נג ד ש' 56; **ראש השנה** נו ג ש' 28, שם ש' 42, נח ד ש' 63, נט א ש' 38;

³⁰ הפ"מ (לו ע"א, [ה"ז]), ד"ה הרי נדה) מפרש את המופע הזה בתמיהה, ולי נראה שעדיף להגיה "ולא נחלקו".

³¹ תרגום: [הדבר] נוח.

³² ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 267, ד"ה ר' מנא.

****ניחא** (המשך) **ביצה** ס ב ש' 60, סא ג ש' 8, סג א ש' 6; **תענית** סה ד ש' 43, סו א ש' 17, שם ש' 22, שם ש' 28, סז א ש' 56, סח ג ש' 44, סט ג ש' 22; **מגילה** ע ג ש' 48, שם ש' 54, שם ש' 57, עב ד ש' 36 (ניחה), עג א ש' 19, שם ש' 59, עג ד ש' 40, שם ש' 41; **חגיגה** עה א ש' 38, עה ג ש' 24, עט א ש' 13, שם ש' 22, עט ב ש' 45; **מועד קטן** פ א ש' 29, שם ש' 43, פ ג ש' 27, פא ב ש' 34, שם ש' 56, פב א ש' 10, פב ד ש' 20, שם ש' 21; **יבמות** ב ג ש' 46, ב ד ש' 61, ג א ש' 4, ה א ש' 34, ה ג ש' 48, י ב ש' 34, שם ש' 39, י ג ש' 56, י ד ש' 56, יא ב ש' 32, שם ש' 44, יב א ש' 53; **סוטה** יז ג ש' 6, יז ד ש' 14, יח ב ש' 13, שם ש' 17, כא ד ש' 38, כד א ש' 40; **כתובות** כה ב ש' 40, כו א ש' 38, כו ב ש' 26, כו ד ש' 4, כז ב ש' 45, שם ש' 53, כז ג ש' 8, כח ד ש' 10, לא ב ש' 56, לג ג ש' 27, לד ב ש' 63, לד ג ש' 44, לו א ש' 41; **נדרים** לח ב ש' 31, מב ג ש' 38 (ניח); **גיטין** מד א ש' 26, מו ג ש' 7, מז ב ש' 58, מח ד ש' 11; **נזיר** נב א ש' 19, שם ש' 30, נב ג ש' 33, נג ד ש' 48; **קידושין** נט א ש' 20, שם ש' 55, נט ג ש' 19, שם ש' 38, ס א ש' 58, ס ד ש' 34, שם ש' 38, סב ב ש' 50, סב ג ש' 40, שם ש' 42, שם ש' 43, שם ש' 45, סג א ש' 53, סד ג ש' 29, סה ב ש' 22; **בבא קמא** ב ב ש' 17, ה א ש' 11, ה ג ש' 14; **בבא מציעא** יא א ש' 10, יב א ש' 46, שם ש' 49; **סנהדרין** יט ב ש' 53, יט ד ש' 41, כב ב ש' 32, כג ג ש' 63, כד ג ש' 57, כז א ש' 50; **שבועות** לג ב ש' 31, לג ד ש' 47, לד ב ש' 14, לו א ש' 50; **עבודה זרה** לט ב ש' 39, שם ש' 40 (2x), לט ג ש' 62, מד ש' 51, מא ד ש' 33, מג ב ש' 1; **הוריות** מה ד ש' 3, שם ש' 40, מו א ש' 40, שם ש' 43; **נדה** מט א ש' 34.

ניחא... אית לך מימר...³⁵ סנהדרין כד ד ש' 26-27.

ניחא במתנית' (!) דנן מרין... ברם כרבנן דאינון מרין (!)... ע"ע ניחא כמתניתן דאנן אמרין... כרבי דו אמר...

ניחא כמ"ד... ברם כמ"ד... ע"ע ניחא כמאן דמר... ברם כמאן דמר....

ניחא כמאן דאמר... ברם כמ"ד... ע"ע ניחא כמאן דמר... ברם כמאן דמר....

ניחא כמאן דאמר... ברם כמאן דאמר... ע"ע ניחא כמאן דמר... ברם כמאן דמר....

ניחא כמאן דאמר... ברם כמאן דמר... ע"ע ניחא כמאן דמר... ברם כמאן דמר....

ניחא כמאן דמר... ברם כמאן דמר...³⁶ מעשר שני נג ב ש' 21; (דאמר תחת

דמר₁; צ"ל: עד כדון בשאמר... אמר...³⁷) **שבת** ב ד ש' 19-20 (דאמ' תחת דמר₁ כמ"ד);

עירובין כב ד ש' 23 (דאמר תחת דמר₁); **יומא** מה א ש' 21-22 (כמ"ד); **סוכה** נא ד

³³ ראה מה שכתבתי במאמרי "לית היא פליגא", עמ' 160, ד"ה אהן אמר.

³⁴ למופע נוסף מסופק ע"ע וי. ואפשטיין השלים עוד מופע בערלה סא ע"ב ש' 31 על פי הר"ש —

ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 451; שם, הע' 1.

³⁵ תרגום: [הדבר] נוח... יש לך לומר...!

³⁶ תרגום: [הדבר] נוח כמי שאומר... אבל כמי שאומר....

³⁷ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טוספ' ב'. והוא גורס אחרי ההגהות: "עד כדון דאמר... ברם אמר...",

ואני תיקנתי את הגהתו על פי המקבילה שבשבועות לד ע"ג ש' 2-3.

ניחא כמאן דמר... ברם כמאן דמר... (המשך) שו' 60-61 (דאמר); **יבמות** ז א שו' 4-5, שם שו' 6-7, שם שו' 8-9; **סוטה** יט ד שו' 7-8 (דאמר תחת דמר₁), כ א שו' 15-16, שם שו' 20, כ ג שו' 1-2 (דאמר תחת דמר₁)³⁸; **נדרים** לו ג שו' 36 (דאמר תחת דמר₁), מא ד שו' 48 (כמ"ד).

ניחא כמתניתן דאנן אמרין... כרבי³⁹ דו אמר...⁴⁰ מעשר שני נג ב שו' 17-18 (במתניתן! וצ"ל: כמתניתן, דנן, מרין, ברם כרבנין דאינון מרין! וצ"ל: ברם כרבי דו אמר)⁴¹; **יומא** מה א שו' 18-19.

ניחא כר', דר' אמר...; כר', דר' אמר...⁴² מגילה עב ד שו' 20-21.

ניחא למאן דמר... למאן דמר...⁴³ תרומות מב א שו' 59-60.

ניחא מאן דמר... מאן דאמר...⁴⁴ עירובין כב ג שו' 60-61.

ניחא על דעתיה דר'⁴⁵ כתובות לב ד שו' 4627.

ניחא על דעתיה (!) דרבנין⁴⁷ כתובות לב ד שו' 29 (צ"ל: דעתיהון).

ניחא תמן... ברם הכא...⁴⁸ שבועות לג ד שו' 53-54.

ניחא תמן... הכא מה אית לך⁴⁹ סוטה יז ד שו' 47-48.

ניחא תמן... הכא מה אית לך (תמן = בבב, הכא = ארץ ישראל)⁵⁰ קידושין סה א שו' 60 - סה ב שו' 1.

ניחה ע"ע ניחא.

נייבל⁵¹ עבודה זרה מג א שו' 32.

נילף⁵² פאה טו א שו' 33, יט ג שו' 20.

³⁸ ליברמן מעיר כאן: "הסגנון ניחא — ברם (או בלי ברם) רגיל בירושלמי מאד ולא כמו שחשב אחד מגדולי זמננו שהסגנון הזה מיוחד לבבלי" (על הירושלמי, עמ' 69, הע' 74).

³⁹ פירוש: כברייתא דבי רבי — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 72, סי' ג, א.

⁴⁰ תרגום: [הדבר] נוח כמשנתנו שאנחנו אומרים... [אבל] כרבי שהוא אומר... וראה ההערה הקודמת.

⁴¹ ההגהות על פי המקבילה ביומא מה ע"א שו' 18-19 הרשומה לקמן בְּעֶרְךָ — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 72, סי' ג, א.

⁴² תרגום: [הדבר] נוח כר', שר' אומר...; [אבל] כר', שר' אומר...

⁴³ תרגום: [הדבר] נוח למי שאומר... [אבל] למי שאומר...

⁴⁴ תרגום: [הדבר] נוח [ל]מי שאומר... [אבל] [ל]מי שאומר...

⁴⁵ תרגום: [הדבר] נוח על דעתו של ר'.

⁴⁶ למופע נוסף מסופק של הרישא ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... ניחא, על דעתיה דר'...

⁴⁷ תרגום (אחרי ההגהה): [הדבר] נוח על דעתם של החכמים.

⁴⁸ תרגום: שם [הדבר] נוח... אבל כאן...

⁴⁹ תרגום: שם [הדבר] נוח... כאן מה יש לך?!

⁵⁰ תרגום: שם [הדבר] נוח... כאן מה יש לך?!

⁵¹ תרגום: "אייבל, 'אני אציע לפניך'" (מבוא לנוה"מ, עמ' 89, ד"ה "אויבין"; וראה שם, הע' 4). אבל

ראה ילון, מבוא, עמ' 168; שם, הע' 23. והרא"ש רוצנטל ז"ל ("יבל, אויביל", לשוננו לב [תשכ"ח], עמ' 339;

וציין לו בגליונות הרש"ל, טופס ב' מפרש: "אתרגם". וצ"ע.

⁵² תרגום: נלמד.

נילף הדא דרבנן מן דר' 53 **שביעית** לד ב שו' 11; **מועד קטן** פ ג שו' 15; **נידה** נ א שו' 1.

נימ' ע"ע נימר (בניחותא).

נימא (!) ע"ע: נימר (בניחותא); נימר (בלשון שאלה); נימר (בלשון קושיא).

נימא (!) לכון מינן 54 **תרומות** מה ב שו' 16 (נמלכין); וצ"ל: נימלכון [= נימר לכון]; **הוריות** מה ג שו' 50 (צ"ל: נימר, צ"ל בשניהם: אנן תחת מינן); 55.

נימור לכון מילתא טבא דחמית לר' עביד, ואמריה קומי ר' וקס ונשק (!) על פומי (!) ע"ע נימר לכון מילתא טבתא דחמית לר' עביד, ואמרתה קומי ר' וקס ונשקי על פומיה (!).

****נימר** (בניחותא) 56 **ברכות** ה ב שו' 64 (נימ'), 57, ו ב שו' 9, שם שו' 11, ז ב שו' 16, יא ג שו' 54 (נאמר), יג ד שו' 7; **כלאים** כז א שו' 16 (נאמר), כט ב שו' 6, כט ג שו' 4 (נאמר), ל ב שו' 29; **תרומות** מג ג שו' 61 (נאמר); **מעשר שני** נב ד שו' 58, שם שו' 13, נד ב שו' 61 (נאמר); **חלה** נט ג שו' 4 (נאמר), ס ב שו' 32 (נאמר), שם שו' 33 (נאמר); **ערלה** סב ד שו' 53 (נאמר); **ביכורים** סה ג שו' 15 (נאמר); **שבת** ד ג שו' 52 (נאמר), ה ד שו' 49 (נאמר), ח ב שו' 11 (נימא!); 59, יו ב שו' 16; **עירובין** כ א שו' 49, כד ג שו' 4;

53 תרגום: נלמד את [השיטה] הזאת של החכמים מן [השיטה] של ר'.

54 תרגום: אומר לכם מניין. ולפי ההגהה: נאמר לכם אנחנו. כלומר, אני, לפי שהוא מדבר על עצמו בלשון רבים.

55 להגהות ראה הוריות הנספחת לבבלי, יו ע"א שו' 11 (ושם: "נמר לכון אנן"). ועיין עוד הלשון בערך הבא. ובסוטה יט ע"א שו' 29: "נימר לכון", והוא לשון הדיט, ולא נכלל. ולענין ההגהה "אנן" תחת "מינן" ראה עוד מה שהערתי לעיל במבוא, עמ' מב, ד"ה למשל.

56 תרגום: נאמר. והסתפקתי אם פירוש "נימר" זו נאמר או אומר (ושתיהן בעתיד), שבארמית גלילית צורת המדבר בעתיד זהה לעתים לצורת המדברים (ראה, למשל, ח"א גינזברג, "בשולי תרגום ארץ-ישראל", תרביץ ה [תרצ"ד], עמ' 382, סי' 6, והכרעתי לפרש "נאמר", על פי לשון הירושלמי בשבת י ע"א שו' 12, השייך לערך "נימר (בלשון קושיא)": "ולכן **סברנן** מימר ר' יוסי ור' שמעון שניהן אמרו דבר אחד. **נימר** ר' מאיר ורבי יוסי ורבי שמעון שלשתן אמרו דבר אחד". וכן הוא "סברנן מימר" במקבילה בביצה ס ע"ב שו' 22. אבל במקבילה ביומא מ ע"ג שו' 29 בטעות: "סבר מימור". וכתב אפשטיין: "נאמר" בירוש' רגיל, והוא כמו 'לימא' בבבלי (ואבל בניחותא) (מבואות לסה"א, עמ' 409, הע' 13). וכתב עוד שם: "**לימא** כתנאי, וקאי הכי (=נימר) בירוש', בניחותא" (ושם, עמ' 104, ד"ה לימא; ההדגשות במקור). וכן כתב במבוא לנוה"מ: "נימר" בירוש' הוא כמו 'אימא' בבבלי בניחותא ורגיל בירוש' (ריש עמ' 444, ד"ה והפיסקא).

57 ראה: מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 444, ד"ה והפיסקא; שם, הע' 1; מבואות לסה"א, עמ' 350, [ה ע"ב], שו' 64; שם, הע' 64. ואולי העיקר ככ"ר: "מימר" (עמ' 57, 42), כלומר לומר, ללמד. וכן דעת גינזברג, פירושים, א, עמ' 390, ד"ה נימ'. וכתב שם: "דרך הירושלמי להשתמש בלשון מימר במשמע בא ללמדינו". וצ"ע.

58 עיין אהצ"י, סוף עמ' 163, ד"ה במטבע. ואולי המופע הזה הוא באשגרה מלקמיה, שו' 13.

59 על הצורה "נימא" העיר אפשטיין: "נימא" היא צורה בבליית, שנשתבשה בירוש' בכמה מקומות מן 'נימר' (מבוא לנוה"מ, עמ' 444, הע' 1). וכיוצא בזה כתב במבואות לסה"א, עמ' 350, הע' 64.

****נימר** (בניחותא) (המשך) **פסחים** כח ד ש' 29, כט ב ש' 56 (נאמר); **סוכה** נג א ש' 62 (נאמר); **ביצה** ס א ש' 7 (נאמר); **מגילה** עג א ש' 53 (נאמר), עג ב ש' 63 (נאמר), עד ד ש' 38 (נאמר); וצ"ל: דיאמר⁶⁰; **יבמות** ו ב ש' 19 (נאמר), טו ד ש' 61; **סוטה** יט ב ש' 58, כג ג ש' 6 (נאמר); **גיטין** מג ב ש' 11, מד ד ש' 55, מו א ש' 19; **בבא מציעא** יב ג ש' 31; **סנהדרין** יח ב ש' 3, יח ג ש' 62 (מימר)⁶¹, כה ד ש' 48, כג ג ש' 41, שם ש' 42; **עבודה זרה** לט ד ש' 40, מד ש' 9, מד ב ש' 52⁶². ועיין עוד ערך נאמר... ונאמר (!!) (= נימר... נימר...; הראשונה בניחותא והשנייה בתמיהה).

נימר (בלשון שאלה)⁶³ **כתובות** כו ד ש' 20 (נימא!); **שבועות** לז א ש' 68⁶⁴. ****נימר** (בלשון קושיא)⁶⁵ **ברכות** ה ד ש' 38 (נימא!); **פאה** יו ג ש' 44 (ולימא!);⁶⁷ **דמאי** כב ג ש' 16 (נאמר); **כלאים** לא ג ש' 27 (נאמר); **שביעית** לד א ש' 10 (נאמר);

⁶⁰ ראה המקבילה בביכורים סה ע"ד ש' 34. וגם שם משובש: "דאת אמר (!)", אבל להלן, שם ש' 36 וש' 37: "די אמר (!)", וצריך לומר: דיאמר.

⁶¹ ההגהה "נימר" שלי. וראה פ"מ, ד ע"ב, ד"ה מימר.

⁶² למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: או נימר; ואמר (ציווי). ולמופע נוסף חסר ע"ע נימר (בתמיהה). ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "נימר (בלשון שאלה)" לשבועות לז ע"א ש' 8. ולמופע נוסף של מונח זה בכ"ל בכלאים (עמ' 129 ש' 25: "נאמר"; והוא שייך לד"ו כח ע"א ש' 36) ראה מבוואות לסה"א, עמ' 409, כח ע"א, ש' 36; שם, הע' 13.

⁶³ תרגום: נאמר;

⁶⁴ ואולם אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 227, סוף ד"ה משנת ב"ק) מפרש את המופע הזה בניחותא. וצ"ע. ולמופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בריש ערך "או נימר". ולמופע נוסף מסופק, שהוגה על ידי ליברמן, ראה מה שהערתי בערך "אף ב... וב... כן" לבבא קמא ד ע"ג ש' 8.

⁶⁵ תרגום: נאמר: "נימר" זאת אמורה בלשון קושיא, ועליה כתב אפשטיין: "ו'נימר' בירוש', כמו 'אימא' בבבלי" (מבוואות לסה"א, עמ' 60, הע' 42). כלומר, מבחינת העניין, לא מבחינת הלשון; ש"נימר" היא לשון עתיד למדברים, ו"אימא" היא ציווי לנוכח. אמנם בכמה מופעים בערך הזה, ניתן היה לתרגם ביתר קלות: שיאמר, מכיוון שהקושיא מתייחסת למימרא של חכם אחד — ראה המופעים בברכות ומועד קטן, וכן המופעים הבאים: שבת י ע"א ש' 11, י ע"ג ש' 40, יד ע"א ש' 31; ביצה ס ע"ב ש' 21 וגיטין מד ע"ד ש' 47 וש' 48; וראה עוד המופע בסוכה המתייחס למאמר של תנא, והמופעים בראש השנה, יומא מב ע"ג ש' 5 (2x) ובבא בתרא יו ע"ב ש' 40 וש' 43 המתייחסים לפסוק. וניתן היה להסתייע לתרגום זה במופע "נשאול" בכתובות כז ע"ד ש' 7 המתייחס לר' אלעזר, כלומר, שישאל. ולפי זה נמצא שנו"ן זו משמשת להבעת היוסיב בגוף שלישי בארמית הגלילית כמו הנו"ן המשמשת לעתים להבעת היוסיב בארמית הבבלית תחת הלמ"ד — ראה אפשטיין, דקדוק, עמ' 32, סוף ד"ה והרי; עמ' 33, הע' 8 (ועיין שם, ריש עמ' 33, ד"ה ואף על פי; ודבריו כאן צ"ע). וראה כיוצא בזה על דרך אולי אצל פסברג, עמ' 167, סעיף 124h. ואולם למופע בשבת י ע"א ש' 11 (= ביצה ס ע"ב ש' 21, ושם: "נאמר") עוקב הלשון: "ולכן סברנו מימר" (שם, ש' 12; ובביצה, ש' 22: "לא כן סברנו מימר"), משמע שבלשון מדברים אנן קיימין. ועוד, שצורת היוסיב לגוף שלישי עתיד, ביחיד וברבים, בארמית גלילית באה עם יו"ד תחילית — עיין למשל בערכים: ויאמר ליה; ויאמר קרייה; ויודון ליה; ויפתרינה; ויתיבונון. וראה עוד לויאס, גלילית, עמ' 172, ס' רנז, ד"ה הפקודה לגוף הנסתר (ודבריו נכונים שם רק בסעיף הראשון). ולכן נראה לי עיקר לתרגם: נאמר, ובלשון קושיא. ושלזינגר, עמ' 81, מייחס משמעות של איווי (כולל קללה) וכוונה (כלומר, תכלית) — ראה לויאס, גלילית, עמ' 191, ס' רפ, אות ג) לאות למ"ד המופיעה

נימר לכו מילתא טבתא דחמית לר' עבד, ואמרתה קומי ר' וקם ונשקי על פומיה (!)

****נימר** (בלשון קושיא) (המשך) **שבת י א ש' 11, שם ש' 13, י ג ש' 40** (נאמר), **יד א ש' 31; יומא מ ג ש' 30, מב ג ש' 5 (2x); שקלים מה ד ש' 45; סוכה נ ג ב ש' 8** (נאמר); **ראש השנה נו ב ש' 14** (נאמר); **ביצה ס ב ש' 21** (נאמר), **שם ש' 23, ס ג ש' 48** (נאמר); **מועד קטן פב ב ש' 36** (נאמר); **סוטה יח ד ש' 44** (נאמר); **גיטין מד ד ש' 47** (נאמר), **שם ש' 48** (נאמ'), **מה ב ש' 68¹⁷; בבא בתרא טו ג ש' 13, יו ב ש' 40, שם ש' 69⁴³**.
ועיין עוד ערך או נימר.

נימר (בתמיהה)⁷⁰ **פסחים כח א ש' 57; (צ"ל: נימר...+ [הראשונה בניחותא והשנייה בתמיהה])⁷¹; יומא לט ג ש' 11** (נאמר)⁷², **מב ד ש' 8**.
נימר לך⁷³ כתובות ל א ש' 36.

נימר לכו מילתא טבתא⁷⁴ דחמית לר' עבד, ואמרתה קומי ר' וקם ונשקי על פומיה (!)⁷⁵ ברכות ג ד ש' 19 (נימור, טבא, ואמרייתה, ונשק, פומי! וצ"ל: פומי⁷⁶), **ז א ש' 39** (צ"ל: פומי).

בכמה מקומות בירושלמי, עי"ש, אלא שלדעתי למ"ד זו באה בהשפעת הבללי. וכן דעת לויאס, גלילית, סוף עמ' 86, ס' קלז. אחרי שכתבתי, מצאתי אצל אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 1255, סעיף נ — במקום י — (גוף ג' עתיד), שפירש "נתקיים" שבגיטין פ"א מ"ג בכ"ק ועוד, כ"תקיים", והוסיף: "שימוש נ — זו כמו בארמית". ולפי דבריו, ניתן לפרש גם את "נשאול" הנ"ל שבכתובות: שישאל. אבל קשה לפרש כך את המופעים הרבים של "נימר" שבערך זה.

⁶⁶ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 350, הע' 64. וראה עוד מה שהערתי לעיל בסמוך ערך "נימר (בניחותא)" לשבת ח ע"ב ש' 11.

⁶⁷ להגהה ראה כי"ר, עמ' 108א ש' 25 (ושם: "ונאמ").

⁶⁸ המופע הזה והמקביל לו בבבא בתרא טו ע"ג ש' 13 הרשום בסמוך אמור בלשון דחייה, אבל עניינו קושיא על מה שקדם, עי"ש.

⁶⁹ למופע נוסף ראה נדרים לו ע"ג ש' 46: "וימר" (= "וימר"). ואפשטיין מגיה שם: "נימר" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 60, ד"ה אבל. וראה עוד מה שכתבתי להלן בנספח ד', ערך "וימר", על אתר. אבל ליברמן (תוכפ"ש, נדרים, עמ' 403, ש' 27-28; שם, הע' 39) לא הגיה. ולפי זה רשמתי אותה בנספח הנ"ל כלשון הדיט. ועדיין צ"ע.

⁷⁰ תרגום: נאמר!;

⁷¹ ההגהה על פי המקבילה בתרומות מו ע"א ש' 60 (ושם: "נאמר... ונאמר [!]"). וראה מה שפירשתי בסוגיא להלן, קונטרס הסוגיות, ס' 1, עמ' 1461.

⁷² ראה פ"מ, ח סע"ב, ד"ה נאמר בראש.

⁷³ תרגום: אומר לך.

⁷⁴ לכאורה צריך לומר: מילא טבא. אבל גם בכ"ר: "מילתא שבתא (!)" (עמ' 49א ש' 1), "מלתה שבתה" (שם, עמ' 65א ש' 43). ואפשר ששמרו על לשונו הבללית של חנו בר אבא. וצ"ע.

⁷⁵ תרגום (אחרי ההגהה): אומר לכם דבר טוב שראיתי את ר' עושה, ואמרתי אותו לפני ר' ועמד ונשק אותי על פי.

⁷⁶ להגהה "פומי" כאן ולקמן, ראה קוטשר, מחקרים, סוף עמ' קפ ואילך. וגם בכ"ר משובש: "פומי!" (עמ' 49א ש' 3), "פומה!" (שם, עמ' 65א ש' 1).

ניסוק ונשאל לאילין דדבית רבי⁷⁷ **שביעית** לח ג ש' 37; **מגילה** עג א ש' 36
(נישואול, לאילין ל', לבית).

ניסוק נישאול לבית רבי ע"ע ניסוק ונשאל לאילין דדבית רבי.

ניפתרינה⁷⁹ **תרומות** מד ד ש' 9, שם ש' 10.

ניצרכה ע"ע למי נצרכה.

נישאול (מדבר) ע"ע מה נישאול.

נישאול לבית רבי (מדברים) ע"ע ניסוק ונשאל לאילין דדבית רבי.

נישאול ליה (מדברים)⁸⁰ **ראש השנה** נט ב ש' 21 (ד-); **יבמות** יג א ש' 16.

נישבוק אולפנה וניתי לן למתניתה⁸¹ **ברכות** י ג ש' 49.

נישמעינ' מהדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נישמעינ' מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נישמעינ' מן הדא (נישמעינ' = מישמעני) ע"ע נישמענה מן הדא (נישמעינה = מישמענינה)⁸².

נישמעינה מהדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נישמעינה מהדא (נישמעינה = מישמענינה) ע"ע נישמענה מן הדא (נישמעינה = מישמענינה)⁸³.

****נישמעינה מן הדא**⁸⁴ **ברכות** ב ב ש' 2, ד א ש' 48, ד ב ש' 52 (נישמעינא), שם ש' 55
(נישמעינה), ד ג ש' 32! (נישמעיניה; צ"ל: אית דבעי נשמעינה מן הדא⁸⁵), ז א ש' 1 (נישמעינה!),
שם ש' 6 (נישמעינה), ט ד ש' 10 (נישמעינה), יא ד ש' 51 (נישמעינה), יב א
ש' 2 (נישמעינה), שם ש' 26 (נישמעינה); **פאה** טו א ש' 28 (נישמעינה), יו ג ש' 4
(נישמעינה), יז ב ש' 6 (נישמעינה), יז ג ש' 51 (נישמעינה), שם ש' 55 (נישמעינ'), יז ד ש' 25
(נישמעינה), יח ד ש' 37, שם ש' 43, יט א ש' 36 (נישמעינה), יט ב ש' 36, יט ג ש' 23,

⁷⁷ לצורה "דדבית" תחת "דבית" ראה מה שהערתי לעיל, סוף ערך "כד אתון לעירובין".

⁷⁸ תרגום: נעלה ונשאל ל[חכמים] האלה של בית רבי.

⁷⁹ תרגום: נפתור אותה. כלומר, את העניין, עי"ש.

⁸⁰ תרגום: נשאל אותו.

⁸¹ תרגום: נעזוב את התלמוד (כלומר, את השמועה) ונבוא לנו למשנה.

⁸² בערך "אית דבעי מישמענינה מן הדא" המצוין שם.

⁸³ בערך "אית דבעי מישמענינה מן הדא" המצוין שם.

⁸⁴ תרגום: נשמע (וכלומר, נלמד) אותה מזאת. ו"זאת" היא משנה או ברייתא או סוגיא או מקור

לימוד אחר — הכל לפי ההקשר. והמקבילה הבבלית של מונח זה: "תא שמע" (מלמד, פרקי מבוא, עמ' 625, סי' 63).

⁸⁵ ההגהה על פי המקבילה בעירובין כו ע"א ש' 25. ורשמתי סימן קריאה ליד "נישמעיניה", לפי שהנוסח בכי"ל: "נישמעינה" (עמ' 16 ש' 5), והמדפיס טעה (ואפשריין, מבואות לסה"א, עמ' 347, לא העיר על חילוף נוסח זה). אבל להלן בדמאי כה ע"ב ש' 6, הגירסא "נישמעיניה" נמצאת גם בכי"ל (עמ' 115 ש' 33), ואפשר לומר בדוחק שהיא על דרך הכתיב הנוהג לעתים בכינוי לנקבה, כפי שהערתי במבוא, עמ' קה, ד"ה והעניין השני; ולהלן, ערך "קשייתה קומי ר' (עבר מדבר)", לסנהדרין יט ע"ג ש' 63. משום כך, לא רשמתי סימן קריאה לידה.

****נישמעינה מן הדא (המשך)** יט ד שר' 14 (נשמעינה), כ א שר' 4, כ ג שר' 33, כא א שר' 54; **דמאי** כג ד שר' 14 (נשמעינה), כה א שר' 56, כה ב שר' 3, שם שר' 6 (נשמעינה), כה ג שר' 8; **כלאים** כז א שר' 15 (נשמעינ'), כז ד שר' 30, כח א שר' 5, כח ג שר' 28, שם שר' 50, כט ב שר' 15, ל א שר' 29, לא א שר' 18; **שביעית** לג ב שר' 18, לד ג שר' 9, לז ב שר' 5, שם שר' 14 (נשמעינ'), שם שר' 15, שם שר' 17, לח א שר' 17, לח ג שר' 48, לט ד שר' 20, שם שר' 21; **תרומות** מ ב שר' 40, שם שר' 53; **ל"ג**, או **צ"ל**: מה ביניהון? / מה נפיק מביניהון?⁸⁶, שם שר' 55, מ ד שר' 54, מא ב שר' 18, מב א שר' 43 (נשמעינ'), מב ב שר' 9, מב ד שר' 37, מה ב שר' 32 (נשמעינ'); **מעשרות** נ ג שר' 53, נא א שר' 52 (נשמעינה); **חלה** נח ג שר' 33, שם שר' 50 (נשמעינ'), ס א שר' 2 (נשמעינ'); **ערלה** סא ד שר' 46, סב ב שר' 55 (נשמעינה), סב ג שר' 14 (נשמעינה); **ביכורים** סג ד שר' 26, סד ב שר' 15; **שבת** ב ב שר' 2, שם שר' 11; **צ"ל**: ועוד מן הדא?⁸⁷, ו ד שר' 29, ח א שר' 4, ט ג שר' 38, י ב שר' 57, יא א שר' 20, יד ד שר' 40, טו ד שר' 52, יו ג שר' 11, יז ב שר' 3, שם שר' 43; **עירובין** יח ד שר' 63, יט ב שר' 44, יט ג שר' 42, שם שר' 56, כ א שר' 60, כא ב שר' 21, כב א שר' 11, שם שר' 14, כב ג שר' 49; **פסחים** כז א שר' 46, כז ג שר' 29, שם שר' 34, כט א שר' 57, לא ב שר' 31, לד ב שר' 51, לד ד שר' 59, לה ד שר' 17, לז ג שר' 18; **יומא** לח ד שר' 1, מא ג שר' 39, מג ג שר' 4, שם שר' 37, מד א שר' 19; **שקלים** מז ב שר' 50 (נשמעינן);⁸⁸ **סוכה** נג ג שר' 18, נד ד שר' 16; **ראש השנה** נז ד שר' 51, נט א שר' 15, נט ד שר' 5; **ביצה** סג א שר' 13; **תענית** סו ד שר' 14, סח ד שר' 28; **מגילה** עב א שר' 44, עב ב שר' 61, עב ג שר' 30, שם שר' 38, עג ד שר' 33, שם שר' 35, עה ב שר' 14; **חגיגה** עו א שר' 26 (נשמעינ'), שם שר' 31, שם שר' 44, שם שר' 48, עו ג שר' 57, עו ד שר' 2, עה ג שר' 23, שם שר' 26, עה ד שר' 45, שם שר' 49, שם שר' 53, שם שר' 57, עט א שר' 52, שם שר' 54, שם שר' 57; **מועד קטן** פ א שר' 37, שם שר' 40, פ ב שר' 1, שם שר' 9, שם שר' 15, פ ד שר' 28, פא ד שר' 37, פג א שר' 3, שם שר' 42, פג ב שר' 34; **יבמות** ג ג שר' 49, ה ג שר' 3, שם שר' 7, שם שר' 35, ו ד שר' 13, שם שר' 19, ז ג שר' 9, ח א שר' 22 (מנהגא), ט א שר' 21, שם שר' 29, ט ב שר' 30, שם שר' 36, י ג שר' 48 (נשמעינ'), י ד שר' 18, שם שר' 36 (וישמעינה);⁸⁹ יא א שר' 63 (נשמעינה), יג ב שר' 50, יד א שר' 39, יד ב שר' 55, שם שר' 58, שם שר' 60, יד ג שר' 2, שם שר' 5, יד ד שר' 7, טו ג שר' 26 (נשמעינ'), טו ד שר' 59 (נשמעינה מן); **סוטה** יו ד שר' 1, יח ב שר' 9, יט ב שר' 9, יט ג שר' 49, כג ד שר' 42, כד ב שר' 61 (נשמעינה); **כתובות** כה א שר' 18, כה ב שר' 64, כה ג שר' 16, כו א שר' 55 (נשמעינה), כו ד שר' 39, כז ד שר' 37; **צ"ל**: ועוד מן הדא?⁹⁰,

⁸⁶ ההגהה "מה ביניהון" על פי נוסח הרש"ס, ט ע"ב שר' 2; וההגהה "מה נפיק מביניהון" היא שלי. ושתא"י (עמ' 81, ד"ה אתם) מוחק את המופע הזה.

⁸⁷ ההגהה על פי המקבילה בשבועות לב ע"ג שר' 45 (ושם: "ועוד מהדא"). וראה עוד שתא"י, ריש עמ' 145, סד"ה ודכותה.

⁸⁸ להגהה ראה המקבילה בפסחים לז ע"ג שר' 18 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

⁸⁹ בכי"ל לנכון: "נישמעינה" (עמ' 31 שר' 23), והסדר שיבש.

⁹⁰ ההגהה שלי. ועיין בפ"מ, כא ע"ב, ד"ה נישמענה.

****נישמענינה מן הדא** (המשך) כח א ש' 12 (נישמענינ'), כט ג ש' 50, שם ש' 53, ל א ש' 19, ל ב ש' 35, שם ש' 39, לא ג ש' 49, לא ד ש' 18, לב ב ש' 38, לב ד ש' 31, לג א ש' 52, לד ד ש' 37, לה ד ש' 31 (נישמענינ'),⁹¹ שם ש' 46, לו א ש' 6, שם ש' 14; **נדרים** לו ד ש' 57, לב ב ש' 21, שם ש' 37, שם ש' 58, לח א ש' 33, לח ג ש' 26, שם ש' 39, לח ד ש' 21, שם ש' 43, לט א ש' 60, לט ג ש' 41, מ ב ש' 54, מא א ש' 8, שם ש' 9 (צ"ל: ועוד מן הדא);⁹² מא ג ש' 18, שם ש' 20 (נישמענינ'), מא ד ש' 53 (נישמענינ'), שם ש' 57, מב א ש' 60, מב ב ש' 7, שם ש' 15; **גיטין** מג ג ש' 9, מד א ש' 34, שם ש' 38 (ל"ג);⁹³ מד ב ש' 45, מד ג ש' 5, מד ד ש' 53, מה א ש' 43, מה ב ש' 14, מה ג ש' 23, מו א ש' 14, מז א ש' 36, שם ש' 56 (ל"ג);⁹⁴ שם ש' 60, מז ב ש' 49, מח ב ש' 9; **נזיר** נא ד ש' 50 (נישמענינה), שם ש' 58, נד א ש' 9, נו ג ש' 10, שם ש' 17, נז ב ש' 31, נח א ש' 24; **קידושין** נט א ש' 56, ס א ש' 19, שם ש' 32, ס ב ש' 51 (נשבעו);⁹⁵ ס ג ש' 63, ס ד ש' 29, סא א ש' 24, סב ד ש' 41, סה ד ש' 16, שם ש' 22; **בבא קמא** ג ב ש' 56, ג ג ש' 3, שם ש' 11 (מקדא); שם ש' 53, ג ד ש' 9 (נישמענינ'), שם ש' 25 (מקדא);⁹⁶ שם ש' 55 (מקדא);⁹⁷ ד ב ש' 36 (נישמענינה), ה ב ש' 24, ה ג ש' 36, ו א ש' 16, ז ג ש' 13 (מקדא); **בבא מציעא** יב ג ש' 23 (מקדא); **בבא בתרא** יג ב ש' 25 (מקדא), יד ג ש' 17 (מקדא), יד ד ש' 10 (מקדא), טו א ש' 36 (מקדא), שם ש' 49 (מקדא), טו ב ש' 50 (מקדא), טו ג ש' 11 (מקדא), שם ש' 56 (מקדא), יו ד ש' 28 (נישמענינ'), מקדא, שם ש' 30 (מקדא), יז א ש' 56 (מקדא); **סנהדרין** יח ג ש' 10 (מקדא), יט ב ש' 1 (מקדא), יט ד ש' 44 (מקדא), כב ג ש' 50 (מקדא), כב ד ש' 10 (מקדא), שם ש' 11 (מקדא), שם ש' 14 (מקדא), כג א ש' 10 (מקדא), כה א ש' 63, כה ב ש' 5 (מקדא), כז א ש' 47, כט ד ש' 6 (מקדא); **שבועות** לב ג ש' 37, לג ג ש' 54 (מקדא), לד א ש' 5 (נישמענינ'), מקדא, לד ד ש' 11, לה ג ש' 34, לו ב ש' 3, שם ש' 32, שם ש' 35 (מקדא), לו ג ש' 32, לז ד ש' 16, לח ב ש' 53 (מקדא), שם ש' 55 (מקדא); צ"ל: תלמוד לומר;⁹⁸ **עבודה זרה** מ ב ש' 10, מ ג ש' 5, מ ד ש' 41, מא ד ש' 56, מב א ש' 10, מד ב ש' 45, מד ג ש' 51, מה א ש' 42 (מקדא); **הוריות** מז ב ש' 29, מז ד ש' 7, מח א ש' 26, שם ש' 62; **נידה** מח ד ש' 44, מט א ש' 8, מט ב ש' 32 (צ"ל: כהדא דתניי);⁹⁹ נ א ש' 62, נא א ש' 10017.

⁹¹ להגהה ראה המקבילה בנדרים לח ע"ג ש' 26 הרשומה להלן בְּעֶרְך.

⁹² ראה שתא"י, עמ' 406, ד"ה נישמענינה.

⁹³ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס א'.

⁹⁴ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. והוא הגיהה על פי שתא"י, עמ' 419, סוף ד"ה א"ר שמי

[עמ' 418].

⁹⁵ להגהה ראה המקבילה בכתובות לג ע"א ש' 52 הרשומה לעיל בְּעֶרְך.

⁹⁶ ראה מה שהערתי במאמרי "לפירושן של שמועות", עמ' 69, סוף ד"ה כגירסת.

⁹⁷ ראה מה שכתבתי במאמרי הנ"ל (בהערה הקודמת), עמ' 71, ד"ה ואפשר.

⁹⁸ ראה שתא"י, עמ' 554, ד"ה היו.

⁹⁹ ראה שתא"י, סוף עמ' 585, ד"ה מה.

נישמעינה מן הדא (נישמעינה = מישמעיענה) ע"ע: אית דבעי מישמעיענה מן הדא; בעא
נישמעינה מן הדא; בעיי מישמעיענה מן הדא.

נישמעינה מן הכא (נישמעינה = מישמעיענה) ע"ע אית דבעי מישמעיענה מן הכא.
נישמעינה מוהדא (!) ע"ע נישמעינה מן הדא.

נישמעינה מן הדא ע"ע נישמעינה מן הדא.

נישמעין (!) מן הדא ע"ע נישמעינה מן הדא.

ניתנו (!) ע"ע ניתני (בלשון קושיא).

ניתני (= מיתני) ע"ע מיתני (מקור).

ניתני (בניחותא)¹⁰¹ **כתובות** כה ב ש' 7.

ניתני (בלשון שאלה) ע"ע מה ניתני.

****ניתני** (בלשון קושיא)¹⁰² **ברכות** יא א ש' 38; **כלאים** כח ג ש' 13, שם ש' 15, שם
ש' 35 (ו-), כח ד ש' 46, ל ד ש' 27, שם ש' 28; **שביעית** לח ד ש' 59 (ניתנו)¹⁰³; **מעשר**
שני נד ד ש' 52 (ו-); **שבת** ב ב ש' 7, ה א ש' 19, ו ד ש' 37, י ג ש' 14 (ו-), י ד ש' 38,
יב א ש' 3; **פסחים** לב א ש' 58; **יומא** לח ב ש' 46, מא ג ש' 41, מד ד ש' 61; **סוכה**
נא ד ש' 18, נה ג ש' 30; **ביצה** ס ב ש' 12; **מגילה** עא ב ש' 17, שם ש' 21; **יבמות** ב ג
ש' 20, שם ש' 30, ו א ש' 30, טו ב ש' 4, טו ד ש' 143 (ו-); **צ"ל**: לימדני ר' ול"ג¹⁰⁴;
סוטה כא א ש' 27, כג ד ש' 45, כד א ש' 16 (מתניתין)¹⁰⁵; **כתובות** כח ב ש' 28; **נדרים**
לז א ש' 18, שם ש' 19, שם ש' 20, לז ד ש' 24, שם ש' 41; **גיטין** מו א ש' 128 (צ"ל:
תני)¹⁰⁶, נ א ש' 43; **בבא קמא** ה ד ש' 31¹⁰⁷; **סנהדרין** כד ד ש' 37 (ו-), כה ג ש' 45 (ו-),
כט ד ש' 10; **שבועות** לב ג ש' 41, לד ג ש' 15, לד ד ש' 32, שם ש' 33, לח ג ש' 8, שם
ש' 22; **גידה** מט ב ש' 108⁵. ועיין עוד ערך כמה (!) דתנינן... לא ניתני... (הסיפא בתמיהה).

¹⁰⁰ למופע נוסף מסופק של ביטוי זה ע"ע היך עבידא. וראה עוד מה שהערת בערך "תני (ציון
לברייתא; בינוני) לסנהדרין כה ע"ב ש' 59. וישנו מופע נוסף בשקלים מו ע"ד ש' 7, והוא לקוח מהנוסח
הבבלי של המסכת (ד ע"א ש' 48), וליתיה במקבילה בנזיר נג ע"ד ש' 32, ואינו אלא הגהה מסופר
טועה. וכבר מחקתי אותו בפירושי על שקלים (בכתב יד), וכן נמחק על ידי ליברמן (גליונות הרש"ל,
טופס ב'). וכבר הערתי עליו במבוא, עמ' ע, ליד ציון 136.

¹⁰¹ תרגום: נִשְׁנָה. כלומר, במשנה. והמונח אמור במסגרת של קושיא.

¹⁰² תרגום: שִׁנְיָה! כלומר, במשנה או בברייתא. והמופע בבבא קמא הרשום להלן בא באשגרת
מונח, ופירושו: שיאמר הפסוק, ע"ש.

¹⁰³ להגהה ראה כ"ר, עמ' 209א ש' 11 (ושם: "ניתני").

¹⁰⁴ ההגהה על פי המשך הדברים להלן, שם, ש' 45. וכל המאמר הוא דיטוגרפיה מאותו המשך,
ונמחק בד"ה, פד ע"א, סוף ה"ה.

¹⁰⁵ ראה: על הירושלמי, עמ' 82, כד ע"א ש' 16; שם, הע' 122; מבוא לנוה"מ, עמ' 64, הע' 3. ויש
להוסיף שהנוסח בכ"ל כאן הוא: "מתני" (ועמ' 97 ש' 13), שיבוש קל מן "ניתני", והמדפיס פשט "מתניתין".

¹⁰⁶ ראה שת"י, ריש עמ' 417, ד"ה ניתני.

¹⁰⁷ יש להוסיף כאן מופע שני על פי כ"א ושרי"ר — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 121, ש' 8.

¹⁰⁸ למופעים נוספים ע"ע: דתנינן (בהקשר); ותני (בהקשר); בינוני.

ניתני (בתמיהה)¹⁰⁹ **חלה** נח ד שר' ¹¹⁰17; **שבועות** לד ג שר' ¹¹¹23.

ניתני... ולא ניתני...¹¹² **כלאים** לב ד שר' 16, שם שר' 18, שם שר' 20; **תרומות** מא ב שר' 26 (וליתני! וצ"ל: וניתני, ליתני!)¹¹³, שם שר' 27 (ור', ליתני!); **חלה** נט ד שר' 28.

****ניתני... ניתני...**¹¹⁴ **שביעית** לד ד שר' 7-8; **שקלים** מז ב שר' 32-33; **ראש השנה** נו ד שר' 34-35; **יבמות** ה ג שר' 55-57; **בבא קמא** א ב שר' 26.

ניתנייה ע"ע ולא ניתנייה כן (בלשון שאלה).

ניתנינה¹¹⁵ **יבמות** ב ג שר' 27, ז א שר' 12 (צ"ל: ניתני [= מיתני — מקור] ¹¹⁶116. וראה עוד ערך לא ניתנינה (בתמיהה).

ניתנינה על דרבנן¹¹⁷ **יבמות** ב ג שר' 32.

נכללו ביכורים סג ד שר' 50; **יבמות** ו ג שר' 10 (ש-), שם שר' 20, שם שר' 21; **סוטה** כא ד שר' 1 (ש-), שם שר' 2 (ש-); **זיר נד** ג שר' 57 (2x); **סנהדרין** כה ג שר' 29 (ש-), שם שר' 42 (ש-); **הוריות** מו ג שר' 48 (ש-).

נכתבו סוטה כ ד שר' 11.

נלמד (!) ע"ע נצא לחוץ ונלמד.

נלמד סתום מן המפורש ע"ע נלמוד סתום מן המפורש.

נלמדינה כלאים כח ד שר' 28.

נלמוד סתום מן המפורש שבת יא א שר' 13, שם שר' 16, יו ג שר' 7, שם שר' 10 (ילמוד!)¹¹⁸; **פסחים** לז ג שר' 12, שם שר' 15; **שקלים** מז ב שר' 44, שם שר' 48 (נלמד).

נלפינה¹¹⁹ **ברכות** ב ג שר' ¹²⁰17.

נמלכין (!) מינן ע"ע נימא (!) לכון מינן.

¹⁰⁹ תרגום: נשנה!! כלומר, במשנה.

¹¹⁰ אפשטיין מגיה כאן: "נותנת" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 482, הע' 11. וליברמן הגיה בגליונותיו, בטופס ב': "[הה]ני תני", ובטופס ו': "צ"ל: אהני". וצע"ג.

¹¹¹ כך פירש הפ"מ, יד ע"ב, ד"ה ומשני בגין. ושתא"י, עמ' 541, ד"ה ר"ל, מגיה: "לא ניתני", בלשון קושיא. והיא היא.

¹¹² תרגום: שנשנה... ואל נשנה... כלומר, במשנה. והלשון במופעים שבכלאים הוא באשגרת מונח, והכוונה היא שיאמר הפסוק... ואל יאמר...! ראה אהצו"י, סוף עמ' 83, ד"ה נתני שעט.

¹¹³ הלשון "ליתני" הוא לשון בבלי — ראה לויאס, גלילית, עמ' 172, סי' רנז, סעיף ב).

¹¹⁴ תרגום: שנשנה...! שנשנה...! כלומר, במשנה.

¹¹⁵ תרגום: [ש]נשנה אותה!

¹¹⁶ ראה מה שהעירתי בערך "בגין נתנו (!) דבתרה" על אתר.

¹¹⁷ תרגום: שנשנה אותה [לשיטתם] של החכמים!

¹¹⁸ להגהה ראה למשל המקבילה בשבת יא ע"א שר' 13 הרשומה לעיל פֶּעֶרְך.

¹¹⁹ תרגום: נלמד אותה.

¹²⁰ המונח הזה נמצא עוד פעם בירושלמי, בעירובין כו ע"א שר' 34, לפי גירסת ספר התרומה — ראה ירוכ"פ, עמ' 356, סד"ה אמר ר' ירמיה.

נמצא¹²¹ ברכות ג א ש' 40; פאה טו ג ש' 49, שם ש' 52, כ ג ש' 39; דמאי כד ג ש' 31 (2x), שם ש' 32, שם ש' 51, שם ש' 52; שביעית לד א ש' 45 (ו-), לד ג ש' 27 (ו-), שם ש' 30 (ו-), שם ש' 39 (ו-), לד ד ש' 9; תרומות מ ג ש' 10; חלה נט א ש' 35; שבת יז א ש' 23 (ו-); פסחים ל ד ש' 57 (ו-), לא א ש' 51 (ו-), לג ב ש' 64, לג ג ש' 3, שם ש' 16 (ו-), לה ד ש' 47 (ו-), לו ד ש' 42 (ו-); שקלים מו ב ש' 12220, מו ג ש' 19 (ו-), שם ש' 22 (2x); נ ב ש' 3; מועד קטן פ ב ש' 27 (ו-), שם ש' 32 (ו-), שם ש' 41 (ו-), פ ג ש' 39 (ו-), פא ב ש' 36 (ו-); יבמות ג ג ש' 38 (ו-), ד א ש' 27 (ו-), ד ג ש' 41 (ו-); נדרים לו ד ש' 29, מב ד ש' 24 (ו-); גיטין מה ג ש' 20 (ו-); צ"ל: ונמצאו¹²³, מט א ש' 33 (ו-); קידושין נט א ש' 21, נט ד ש' 5 (ו-), סא ב ש' 37, שם ש' 40 (ו-); סנהדרין יט ב ש' 43, שם ש' 44, כ א ש' 55, כב ב ש' 21, כג א ש' 7, שם ש' 11 (ו-); שבועות לה ב ש' 42; עבודה זרה לט ד ש' 60 (ו-), מה א ש' 26 (ו-)¹²⁴; הוריות מז א ש' 12529. ועיין עוד ערך ולא נמצא (בתמיהה).

נמצא** תרומות מג א ש' 64; ביצה סא ב ש' 16; כתובות ל ד ש' 43, לא ג ש' 43 (ו-); גיטין מה ג ש' 17 (ו-), מט א ש' 24 (ו-); קידושין סב ד ש' 4 (ו-), סג ד ש' 23 (ו-); בבא מציעא יב ג ש' 7 (ו-); שבועות לה ב ש' 12647. ועיין עוד ערך ולא נמצא (בתמיהה). וראה עוד ערך לא נמצא (בניחותא).

נמצאת דמאי כג ב ש' 16; תרומות מא ג ש' 11; מעשרות מח ד ש' 34; פסחים לא ד ש' 20; שקלים מו א ש' 8; ביצה סא ש' 33; מגילה ע ב ש' 3 (נמצאתה); מועד קטן פא א ש' 15 (נמצאתה), פב א ש' 49 (נמצאתה); יבמות ד ג ש' 53 (נמצאתה), ד ד ש' 47, יג ב ש' 44 (נמצאתה); סוטה יט ב ש' 41; כתובות כד ד ש' 29 (נמצאתה), לד ב ש' 43 (נמצאתה); נדרים מא ב ש' 32; קידושין סא ג ש' 42; שבועות לח ג ש' 54. ועיין עוד ערך ולא נמצאת (בתמיהה).

¹²¹ ערך זה כולל רק את המופעים שבהם "נמצא" משמש כמסקנה לעניין הדין, לא מציאה ממשית, עובדתית, ריאלית; כגון: "נמצא כל זין וזין אחת מתשע מאות וששים" (תרומות מז ע"ב ש' 22); "נכנסה רות עם נעמי ונמצא זו יוצאת וזו נכנסת" (כתובות כה ע"א ש' 30). והוא הדין בשאר הערכים של השורש "מצא", כגון "נדר להתענות ונמצאו ימים הכתובים במגילת תענית" (נדרים מ ע"ד ש' 43). ואפשריין דן במונחים "נמצא", "נמצאת" ו"נמצאו" המשמשים לציטוט משנה — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 727, ד"ה ויש.

¹²² עיין תוכפ"ש, שקלים, עמ' 664, ד"ה ולפיכך.

¹²³ ראה לעיל שם, ש' 17, והכל לשון רבים, עי"ש.

¹²⁴ כללתי מופע זה אף על פי שעניינו מציאות עובדתית, כי הוא כולל גם מסקנה לעניין הדין, עי"ש.

¹²⁵ ישנו מופע נוסף של ביטוי זה בכ"ל, בפסחים עמ' 451 ש' 9 (והוא שייך לד"ו לא ע"ב ש' 39) — ראה ירוכ"פ, עמ' 442, ד"ה לפדותו.

¹²⁶ לדעת אלבק (מחקרים, עמ' 44, סוף הע' 1), המופע הזה הוא אמוראי בוודאי. ולמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: נמצא; נמצאת אומר.

****נמצאת תרומות** מא ג ש' 23; **מעשרות** נ ג ש' 45 (ו-), שם ש' 47 (ו-); **חלה** ס א ש' 20; **שבת** ה ג ש' 5 (ו-), טו ב ש' 10; **ראש השנה** נז ד ש' 39, שם ש' 43; **יבמות** ג ש' 39 (ו-); **כתובות** כו ג ש' 13, שם ש' 16; **נדרים** מ ג ש' 38 (ו-), שם ש' 40 (ו-), מב ד ש' 21 (ו-); **גיטין** מה ג ש' 16 (ו-); **בבא קמא** ד א ש' 58; **סנהדרין** יט ד ש' 51; **נדה** נ ד ש' 40 (ו-). ועיין עוד ערך לא נמצאת (בתמיהה).

נמצאת אומר¹²⁷ **ברכות** ב ג ש' 16; **ביכורים** סד ג ש' 45, שם ש' 53; **פסחים** כז ד ש' 20 (נמצאתה), לא ד ש' 5; **יומא** מ א ש' 11 (נמצאתה?); **מגילה** ע א ש' 29 (נמצאתה); **צ"ל:** אית דבעי מימר¹²⁸; **יבמות** ה ד ש' 28, יא א ש' 26; **גיטין** מט ד ש' 26; **סנהדרין** כא ג ש' 36! (צ"ל: נמצאו)¹²⁹; **שבועות** לב ד ש' 25, לח ג ש' 11.

נמצאתה ע"ע נמצאת.

נמצאתה אומר ע"ע נמצאת אומר.

נמצאתי (!) **סנהדרין** כג ב ש' 26.

נן (!) אמר ליה ע"ע כן אמר ליה.

נן קיימין ע"ע אנן קיימין.

נסיב¹³⁰ חייליה מן תרין טעמיו דר'¹³¹ **פסחים** לב א ש' 14.

****נעשה** (ועבר נסתה או בינוני יחיד)¹³² **דמאי** כא ד ש' 49, כה ב ש' 38, שם ש' 40, כו ב ש' 43; **תרומות** מ ד ש' 13, מב א ש' 14, מד א ש' 20; **מעשר שני** נב ד ש' 21, שם ש' 23, שם ש' 24; **ערלה** ס ד ש' 41, סב ב ש' 1; **שבת** ב ג ש' 13 (צ"ל: יעשה)¹³³, שם ש' 28! (צ"ל: יעשה)¹³⁴, ד ד ש' 63, י ג ש' 33, שם ש' 34, יו ב ש' 19, שם ש' 36.

¹²⁷ עיין מה שרצה ליברמן לפרש בביטוי זה בתוכפ"ש, תרומות, עמ' 368, הע' 68; שם, סוכה, עמ' 893, הע' 17; שם, ראש השנה, עמ' 1038, הע' 13. והדברים צריכים עיון, כי מקבילו הארמי של הביטוי הוא "אשכח אתמר", ע"ע. וקשה לחלק בין מקום שיש בו מסקנה של משא ומתן למקום שאין בו.

¹²⁸ ההגהה על פי שתא"י, עמ' 301, ד"ה נמצאתה.

¹²⁹ ראה המקבילה בשבועות לה ע"ב ש' 47. ולדעת אלבק (מחקרים, עמ' 44, סוף הע' 1), המופע הזה הוא אמוראי בוודאי.

¹³⁰ הב"ת במילה "נסיב" גדולה מן הרגיל בכ"ל (עמ' 454 ש' 19), והיא נראית מוגהת מאות אחרת, ולא נתברר לי מה היה הנוסח הקודם. ועיין גם במהד' האקדמיה, עמ' 524 ש' 22.

¹³¹ תרגום: נוטל את כוחו משני טעמיו של ר'. כלומר, מביא ראיה לדבריו. וליברמן תרגם: "לקח את כוחו (והסתייע)" (ורוכ"פ, ריש עמ' 454).

¹³² המונח הזה נרשם כאן כשהוא מציין דימוי דבר לדבר לעניין ההלכה, לא עשייה ריאלית. ולכן לא כללתי למשל את שני המופעים שבערלה סב ע"א ש' 39 (והם, על כל פנים, ספק תנאיים בעיני). והוא הדין למונח "עשו". ואני מסופק אם הצורה היא צורת בינוני יחיד או עבר נסתה, ומתוך הלשון במסכת עבודה זרה ניתן להסיק שהכוונה לעבר: "יין שאסור בשתייה ומותר בהנאה נכנסו לתוך קנקנים **נעשו** הקנקנים כיון. פינהו וכנס לתוכו יין אחר **נעשה** יין קנקנים" (מא ע"ב ש' 46). וראה עוד פסחים לה ע"ד ש' 62: "**נעשה** כספק כפרה וספק כפרה **כיפר**". ואולי הצורה היא לעתים כך ולעתים כך. וראה עוד מה שהערתו להלן, ריש ערך "נעשית" (עבר נסתה או בינוני יחידה). וצ"ע.

¹³³ ראה שרי"ר, עמ' 62 ש' 31; עמ' 64 ש' 32 (ושם ושם: "יעשה").

¹³⁴ ראה שרי"ר, עמ' 65 ש' 11 (ושם: "יעשה").

****נעשה** (עבר נסתרת או בינוני יחיד) (המשך) שם ש' 37, יז ג ש' 31; **עירובין** כא א ש' 33, כג ב ש' 38 (2x), כג ד ש' 4, שם ש' 24, כה ג ש' 10 (2x); **פסחים** ל ב ש' 52, לב א ש' 10, שם ש' 16, שם ש' 17, שם ש' 47, לב ב ש' 17, לד ג ש' 61, לה ד ש' 38, שם ש' 62; **יומא** מה ב ש' 2; **שקלים** מו ד ש' 49, מח א ש' 5; **ביצה** ס א ש' 29, ס ב ש' 63, שם ש' 64, סא ב ש' 58; **חגיגה** עח א ש' 24; **מועד קטן** פ ב ש' 5, שם ש' 6, פג ג ש' 13; **יבמות** יב א ש' 64; **כתובות** כו ב ש' 55, כט ד ש' 37; **גיטין** מג ב ש' 1; (צ"ל: נעשית)¹³⁵, מד א ש' 43; **נזיר** נא ב ש' 16 (2x), נא ג ש' 43 (צ"ל: נעשו)¹³⁶; **קידושין** נט ב ש' 45, נט ג ש' 26; סב א ש' 46; **בבא קמא** ג א ש' 137³², ג ד ש' 28; **בבא מציעא** יב ש' 6, יג ש' 2, שם ש' 3; **שבועות** לג ג ש' 22, לה ג ש' 55 (צ"ל: ונעשה)¹³⁸, לו ב ש' 15, לז ג ש' 51 (ו-), שם ש' 52; **עבודה זרה** מא ב ש' 47; **הוריות** מו א ש' 139⁴⁴.

נעשה (ועתיד מדברים) **סוכה** נג א ש' 42; **יבמות** ז ב ש' 49, שם ש' 53, יא ב ש' 53, שם ש' 56, יא ד ש' 17, יב א ש' 27; **סנהדרין** כה ב ש' 36, כו ד ש' 140⁴⁹. וראה עוד ערך לא נעשה (מדברים).

נעשה ר' כר' ברכות ה ד ש' 37; **מועד קטן** פב ב ש' 35. **נעשו שביעית** לר א ש' 60, שם ש' 64, לז ג ש' 35; **תרומות** מג ד ש' 9, שם ש' 12, שם ש' 13; **עירובין** כד ב ש' 57; **נדרים** לו ד ש' 55; **מכות** לא ד ש' 48; **עבודה זרה** מא ב ש' 141⁴⁶.

****נעשין פסחים** לו ד ש' 3; **גיטין** מט ד ש' 24 (צ"ל: אינן נעשין)¹⁴²; **בבא בתרא** יג ד ש' 41, יד א ש' 2. וראה עוד ערך אינן נעשין. ****נעשית** (עבר נסתרת או בינוני יחידה)¹⁴³ **ברכות** יב ב ש' 32; **שבת** ו א ש' 43, יג ב ש' 10; **עירובין** יח ב ש' 32, יח ג ש' 10, כד ב ש' 36, כה ב ש' 4, כה ג ש' 32;

¹³⁵ ההגהה על פי המקבילות בכתובות לד ע"ג ש' 22 ובמכות לא ע"ב ש' 32.

¹³⁶ ראה המקבילה בנדרים לו ע"ד ש' 55.

¹³⁷ יש להשלים "נעשה" לעיל שם, ש' 31 — ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 113, ש' 24-25.

¹³⁸ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנח"מ, עמ' 480, ס' 51, ד"ה ירוש'. והלשון בגמרא צ"ע.

¹³⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע נעשית (עבר נסתרת או בינוני יחידה). ולא כללתי את המופע שבדמאי

כב ע"ג ש' 5, כי הוא תנאי — ראה להלן, שם, כג ע"ג ש' 30-31.

¹⁴⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע נעשית (עבר נסתרת או בינוני יחידה).

¹⁴¹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע נעשה (עבר נסתרת או בינוני יחיד).

¹⁴² ראה שתא"י, עמ' 424, ד"ה וחש.

¹⁴³ טעם הספק הוא היות הצורות האלה זהות בנל"ה — ראה מ"צ סגל, דקדוק לשון המשנה, ת"א תרצ"ו, עמ' 153, סי' 279. וראה עוד מה שכתב ידידי פרופ' משה בר-אשר, "הנסתרת בעבר בפועלי ל"ו-ל"א בלשון התנאים", מחקרי תלמוד ב (תשנ"ג), עמ' 74, סי' 55; עמ' 79, אות ז. והצורה בשבת ו ע"א ש' 43 היא צורת בינוני בוודאי, עי"ש, אבל השאר מסופק. ומתוך הלשון "אפילו כן נעשית אצלו כעקירת גוף. או מאחר שהורה הוא תחילה ונדחה הוריתו בהוריתו **ואינה נעשית** אצלו כעקירת גוף" (הוריות מו ע"ג ש' 26) ניתן להסיק שמדובר בבינוני. וראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך "נעשה ועבר נסתרת או בינוני יחיד". וצ"ע.

****נעשית** (עבר נסתרת או בינוני יחידה) (המשך) **סוכה** נא ד שו' 5; **ביצה** ס א שו' 2; **מועד קטן** פא ב שו' 24; **יבמות** ז א שו' 27; (צ"ל: נעשה [עתיד מדברים])¹⁴⁴, שם שו' 29; (צ"ל: נעשה [עתיד מדברים])¹⁴⁵; **כתובות** לד ג שו' 21, שם שו' 22; **גיטין** מג א שו' 51, מג ב שו' 48; **בבא קמא** ג ד שו' 37; **מכות** לא ב שו' 31, שם שו' 32, לא ג שו' 58; **שבועות** לג א שו' 13; (צ"ל: נעשה [לשון זכר])¹⁴⁶; **הוריות** מו ג שו' 25, שם שו' 26¹⁴⁷. וראה עוד ערך ואינה נעשית.

נפוק (!) ע"ע מה נפק מביניהון.

נפיק ע"ע מה נפק מביניהון.

נפק ע"ע: מה נפק מביניהון; מה נפק מינה.

נפק ושאל ליה¹⁴⁸ **דמאי** כב ד שו' 19.

נפק מביניהן (!)¹⁴⁹ **תרומות** מב ב שו' 31 (צ"ל: מביניהון)¹⁵⁰. ועיין עוד ערך מה נפק מביניהון.

נפק עבדא כחדא (!) דר' ע"ע נפק עובדא כחדא דר'¹⁵¹.

נפק עובדא כחדא דר' ע"ע וכן נפק עובדא כחדא דר'. ועיין עוד ערך ונפק עובדא כחדא דר'.

****נפק עובדא כר'**¹⁵² **כתובות** כט ד שו' 9, ל ד שו' 56; **גיטין** מח א שו' 20; **נזיר** נד א שו' 14 (ר); **קידושין** סב ב שו' 11; **בבא בתרא** יז ד שו' 15 (ר).

נפק עובדא כר' וכו' ע"ע וכן נפק עובדא כר' וכו'.

***נפק קבעה במתניתא (!)**¹⁵³ **בבא מציעא** י ג שו' 48 (צ"ל: במתניתיה)¹⁵⁴.

¹⁴⁴ ההגהה על פי המקבילה להלן שם, יא ע"ב שו' 53.

¹⁴⁵ ההגהה על פי המקבילה להלן שם, יא ע"ב שו' 56.

¹⁴⁶ טעם ההגהה הוא שהמונח חוזר על יום הכיפורים, ע"ש.

¹⁴⁷ למופע נוסף שנשתבש ע"ע נעשה (עבר נסתרת או בינוני יחיד).

¹⁴⁸ תרגום: יצא ושאל אותו.

¹⁴⁹ תרגום: יוצא מביניהם. כלומר, יש הבדל ביניהם (בעניין הזה).

¹⁵⁰ ראה הלשון בערך "מה נפק מביניהון". וכל הביטוי הזה ישנו גם ברש"ס (נד ע"א שו' 5, ושם: "נפיק מביניהון"), ושריד ממנו בכ"ר: "מביניהו" (ועמ' 222 שו' 5). ואף על פי כן הוא מיותר, ואינו תואם את דרך הירושלמי, ונראה לי דלא גרסינן ליה.

¹⁵¹ בערך "וכן נפק עובדא כחדא דר'" המצוין שם.

¹⁵² תרגום: יצא המעשה (כלומר, פסק הדין) כר'.

¹⁵³ תרגום (אחרי ההגהה): יצא וקבע אותה (כלומר, את ההלכה הזאת) במשנתו. כלומר, במשנת

ר' חייא.

¹⁵⁴ בכ"ל: "במתניתי", והסדר פתר: "במתניתא". ואולם יש לפתור: "במתניתיה", כלומר, במשנתו של ר' חייא. ובכ"א: "נפק וקבעה מתני" (ועמ' 65 שו' 136), כלומר, קבע אותה משנה במשנתו, כמו שממשיך בשני הנוסחים: "ותני כן" (וראה אלבק, מחקרים, סוף עמ' 74, ד"ה ע' עוד). והביטוי "מתניתיה דר' חייא" בא בד"ו — ע"ע צורכה למתניתיה דר' חייא. ובכ"א: "מלתה דרבי אמרה זהב כפירות מתניתה אמרה כסף כפירות מתניתה דר' חייא" אמרה זהב כפירות מלתיה אמרה כסף כפירות" (בבא מציעא, עמ' 55 שו' 5; הניקוד שלי). ובד"ו שם, ט ע"ג שו' 22 קטוע, ע"ש.

נפקא (!) ע"ע מה נפק מביניהון.

נפקה (!) ע"ע מה נפק מביניהון.

נפקון ושאלון ליה¹⁵⁵ מעשר שני נה ד ש' 22.

נפקון ושמעון¹⁵⁶ שביעית לג ד ש' 52; תרומות מג ג ש' 57; מעשר שני נב ג ש' 11 (נפקין!); שבת ה א ש' 63; סוכה נג א ש' 57 (ונפקין!); עבודה זרה מה ב ש' 51.

נפקין (!) ושמעון ע"ע נפקון ושמעון.

נפקין (!) ושמעון קליה דתניא תני כהדא (!) דחזקיה¹⁵⁷ הוריות מו ד ש' 19 (צ"ל: נפקון¹⁵⁸, צ"ל: בהדא¹⁵⁹).

נפרש מיליהון דרבנין מן מיליהון¹⁶⁰ פאה טו ב ש' 17 (דרבנן, מליהון תחת מיליהון); חלה נט ב ש' 59 (מליהון תחת מיליהון); שבת יד ב ש' 33 (דרבנן); חגיגה עו ב ש' 39; כתובות לה ד ש' 63.

נפרש מיליהון דרבנין מן מליהון ע"ע נפרש מיליהון דרבנין מן מיליהון.

נפרש מיליהון דרבנן מן מיליהון ע"ע נפרש מיליהון דרבנין מן מיליהון.

נפרש מיליהון דרבנן מן מליהון ע"ע נפרש מיליהון דרבנין מן מיליהון.

נפשך¹⁶¹ קידושין סג ג ש' 60. ועיין עוד ערך מה נפשך.

נצא לחוץ ונלמד¹⁶² שביעית לג ד ש' 52 (נלמד!); תרומות מג ג ש' 57; שבת ה א ש' 62; סוכה נג א ש' 57 (ונלמד!); עבודה זרה מה ב ש' 51 (יצא!);¹⁶³ הוריות מו ד ש' 19.

נצא לחוץ ונלמד ע"ע נצא לחוץ ונלמד.

נצא לחוץ נלמד (!) ע"ע נצא לחוץ ונלמד.

נצטרפה דעתו של ר' עם ר' ורבו על ר' דמאי כב ד ש' 30.

נצרכה (כלומר, לומר)¹⁶⁴ ברכות י א ש' 57, יא ב ש' 18, יא ג ש' 52; פאה יט א ש' 12; שביעית לח ב ש' 16; שבת ז ב ש' 46; פסחים כז ב ש' 17, לה ב ש' 42; יומא מד ד

¹⁵⁵ תרגום: יצאו ושאלו אותו.

¹⁵⁶ תרגום: יצאו ושמעון. וראה אלבק, מחקרים, עמ' 3, ד"ה ממה; שם, הע' 3.

¹⁵⁷ תרגום (אחרי ההגהות): יצאו ושמעון את קולו של התנא שונה ב[משנה] הזאת של חזקיה.

¹⁵⁸ ראה הוריות הנספחת לבבלי, יז ע"א ש' 62.

¹⁵⁹ "כהדא" — כן הוא אמנם גם בהוריות הנספחת לבבלי יז ע"א שורה אחרונה. אבל היה נראה לי להגיה "בהדא", בב"ת, כלומר בברייתא של חזקיה שהתנא שנה באותה שעה. אחרי שכתבתי, מצאתי שכבר הציע מלמד הגהה זו על דרך אולי — ראה מה"ת, מבוא, ריש עמ' כב, סי' 3. וכבר הפכו שני הספקות האלה לוודאי. וכסגנון זה בבבלי: "והתני רב זביד בדבי רבי אושעיא" (עבודה זרה נו ע"א).

¹⁶⁰ תרגום: נפרש את דבריהם של החכמים מדבריהם.

¹⁶¹ פירוש: מה נפשך.

¹⁶² פירש היגר: "ואפשר ש'התנאים' האלה היו יושבין חוץ לבית המדרש, והחכמים כשהיו צריכים להם, יצאו לחוץ ושאלו אותם" (היגר, ד, עמ' 495, ד"ה ואפשר).

¹⁶³ להגהה ראה שתא"י, עמ' 577, ד"ה תני.

¹⁶⁴ פירוש: נצרכה המשנה או הברייתא לומר, ללמד דין זה. ועל הצורה "נצרכה" הסבילה ראה י' ברויאר, "מעבר של פעלים עומדים לבניינים הסבילים בלשון חז"ל", לשוננו ע (תשס"ח), עמ' 160, ד"ה בספרות.

נצרכה (כלומר, לומר) (המשך) ש' 2; **סוכה** נג א ש' 39; **תענית** סד ב ש' 35, סד ד ש' 31; **נדרים** לט א ש' 38; (צ"ל: למי נצרכה) 165; **נזיר** נו ד ש' 22, שם ש' 29; **קידושין** סו ב ש' 166; **הוריות** מו ג ש' 39; (ל"ג) 167, מו ד ש' 168. ועיין עוד ערך למי נצרכה. **נצרכה** (כלומר, צריכה לימוד, מסופקת) **פסחים** לג ד ש' 169; **יבמות** ט ב ש' 33.

נצרכה לו ע"ע הלכה נצרכה לו.

נצרפה 170 **דעתו עם ר' ורבו על חכמים** (בתמיהה) **נידה** מט ב ש' 63.

נצרפה 171 **דעתו עם ר' ורבו על ר'** (בניחותא) **נידה** מט ב ש' 62 (2x).

נקוד (!) **פסחים** לו ד ש' 26.

נקי (!) ע"ע לשון נקי.

נקרא (במקרא; עתיד מדברים) **שקלים** מה ד ש' 48.

נקרא (בשם; עבר נסתר) **ברכות** ז ב ש' 52, שם ש' 54, יד א ש' 22; **כלאים** כז א ש' 8, שם ש' 28; **שביעית** לד ד ש' 39; (+שמו; ל"ג) 172, שם ש' 41 (+שמו), לו ג ש' 42; **מעשרות** מח ד ש' 59; **חלה** נז ב ש' 12; **ביכורים** סג ד ש' 43; **שבת** ג ד ש' 173; **פסחים** לז ד ש' 10; **יומא** מב ג ש' 29; **שקלים** נ א ש' 20; **סוכה** נה א ש' 42, נה ג ש' 36; **תענית** סד ב ש' 26, סו ד ש' 28 (2x); **מגילה** עא ב ש' 57, עב ב ש' 48, שם ש' 49, עד א ש' 32, שם ש' 33; **סוטה** כא ג ש' 14, כד ב ש' 32; **גיטין** מח ד ש' 15; **נזיר** נז ג ש' 21; **קידושין** סה א ש' 57; **סנהדרין** כח ב ש' 50, כט ג ש' 39, שם ש' 40; **עבודה זרה** מא ד ש' 41, מב ג ש' 5, שם ש' 6; **נידה** נ ד ש' 174. ועיין עוד ערך שנקרא... ולא נקרא... (בשם; עבר נסתר).

165 ראה: שתא"י, ריש עמ' 403, ד"ה שניה; תוכפ"ש, נדרים, עמ' 433, ד"ה ובמשנתנו; עמ' 435, סוף

הע' 101.

166 כפירוש של שתא"י, עמ' 462, ד"ה ר' יעקב.

167 ראה מה שהערתי בערך "למה" להוריות מו ע"ג ש' 40.

168 למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי בערך "על דרבנין נצרכה (כלומר, לומר)" לקידושין סג

ע"א ש' 56.

169 "כלומר שהרי הלל בעצמו שאל למה הפסח אינו בא מן הבקר" (ירוכ"פ, סוף עמ' 476, ד"ה

אבל מה). וראה עוד מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 533, הע' 3.

170 לפירוש "נצרפה" כאן ראה ז' ב"חיים, ערכי מלים, סוף עמ' 207 ואילך.

171 לפירוש "נצרפה" כאן ראה מה שצינתי בערך הקודם.

172 ראה אחצו"י, עמ' 26, ד"ה לא זכה. והלשון כאן הוא באשגרה מלקמיה, שם ש' 41, הרשום בסמוך.

173 המופע הזה (וכן מקביליו בגיטין, עבודה זרה ונידה הרשומים להלן בְּעֶרְךְ) ניתן להתפרש גם כבינוני יחיד. אבל מכיוון שהצורות במאמרים המנוסחים ברישא בסגנון "בשלשה מקומות" וכיוצא בו המתאייחסים לעבר, הן בעבר, רשמתי אותו כאן — ראה: "בשלשה מקומות יצא הרוח שלא במשקל וכו'" (ברכות יג ע"ד ש' 3); "בעשר" וארבע' מקומו' נקראו הכהנים לויים" (מעשר שני נו ע"ב ש' 38 = סוטה כא ע"ג ש' 45); "בשלשה מקומות הוזהרו ישראל שלא לשוב ארץ מצרים" (סוכה נה ע"ב ש' 8). ושני המקומות הבאים אינם סותרים קביעה זאת, כי הם תקפים תמיד: "בשלשה מקומות השטן מצוי לקטרג" (שבת ה ע"ב ש' 22); "בשלשה מקומות התורה עוקפת למקרא" (קידושין נט ע"ד ש' 13).

174 למופע נוסף שנשתבש ע"ע נקרא.

****נקרא** (בשם; בינוני יחיד)¹⁷⁵ **שבת** ב ד שו' 48, ח ב שו' 64, יג א שו' 30, שם שו' 50; **יומא** מא ד שו' 13; **מועד קטן** פ ד שו' 22; **יבמות** ג ד שו' 22; **קידושין** סב ב שו' 176; 48, שם שו' 49; **בבא מציעא** יא א שו' 177; 13; **נדה** מט ד שו' 33.

נקרא שמו ע"ע נקרא (בשם; עבר נסתר).
נקראו¹⁷⁸ **ברכות** יא ג שו' 26 (נקרו); **פאה** כ ד שו' 20 (צ"ל: נקרא — עבר)¹⁷⁹; **מעשר שני** נו ב שו' 39; **עירובין** כב ג שו' 32; **ראש השנה** נח ד שו' 18, שם שם (ו-); **תענית** סו ג שו' 33; סח א שו' 61 (ש-); **מגילה** עד ב שו' 36 (ש-); עד ג שו' 9; **סוטה** כא ג שו' 45.
נקרו ע"ע נקראו.

נראו (!) דברים ע"ע נראין דברים.

נראים דברים ע"ע נראין דברים.

נראין כתובות לא א שו' 180¹⁰.

נראין דברי ר' (!?)¹⁸¹ **נדרים** מ ג שו' 19.

נראין דבריו (!) ע"ע נראין דברים.

****נראין דברים ברכות** ג ג שו' 39 (הדברי); **שביעית** לג ד שו' 62 (הדברים); **תרומות** מ ד שו' 17 (הדברים); **מעשר שני** נג ג שו' 26 (נראו); **חלה** נט א שו' 30; **שבת** ה א שו' 5; **פסחים** כז ד שו' 30, לא א שו' 49; **ראש השנה** נז א שו' 8 (נראים); **תענית** סד ג שו' 13; **מגילה** עד ב שו' 51; **יבמות** ז ב שו' 33 (הדברים); יד ב שו' 48 (הדברים); **כתובות** כח ד שו' 45, לא א שו' 8; **נדרים** לז א שו' 5 (הדברים); **גיטין** מד ג שו' 6, מז א שו' 46 (דבריו); וצ"ל: דבריו)¹⁸²; **נזיר** נא א שו' 47; **קידושין** ס א שו' 43, שם שו' 46, סב א שו' 45; **בבא קמא** ג ג שו' 50, ד א שו' 47.

¹⁷⁵ כללתי כאן רק את המקומות שבהם משמש המונח במשמעות פרשנית, לא קריאה בעלמא, כמו שכתבתי לעיל, ריש ערך "להיקרות". לכן לא נכללו המקומות הבאים: **ברכות** ח ד שו' 52, יא א שו' 22; **דמאי** כה ד שו' 10; **מעשרות** מט ג שו' 48; **מעשר שני** נה ד שו' 57; **שבת** ג ד שו' 18, טו ד שו' 18; **נדרים** לו ד שו' 35; **גיטין** מח ד שו' 17; **עבודה זרה** מא ד שו' 43; **נדה** נ ד שו' 48.
¹⁷⁶ ספק אם יש כאן ציטוט של דברי ר' מאיר (ומקור הדברים בברייתא שלא הגיעה אלינו), או ניסוח דברים לשיטתו בלשון האמוראים. והוא הדין למקבילה בבבא מציעא הרשומה להלן בְּעֶרְךָ. ומצאנו כסגנון זה בבבלי: "הא מני ר"מ היא דאמר כל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גזלן" (בבא מציעא עח סע"א). וכן הוא שם להלן לשיטתו: "וכל המעביר על דעת של בעל הבית נקרא גזלן" (שם, עח ע"ב). ובתוספתא בסתם: "שכל הגונב דעת הבריות נקרא גנב" (בבא מציעא, פ"ז ה"ח, עמ' 31).

¹⁷⁷ ראה בהערה הקודמת.

¹⁷⁸ ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "נקרא (בשם; בינוני יחיד)". ומאותו הטעם לא כללתי כאן את המופע שבסנהדרין יח ע"א שו' 37 (ש-).

¹⁷⁹ ראה מה שהערתי בערך "ילומה נקרא שמן" על אתר.

¹⁸⁰ למופע שלילי מסופק ע"ע ואינן נראות (ז).

¹⁸¹ בש"ס וילנא ציינו לתוספתא פ"ב, ולא מצאתי אותו שם. ואף על פי כן רשמתי את הביטוי בסימן שאלה, מכיוון שהוא רגיל בתוספתא — ראה ח"י ומשה קאסאווסקי, אוצר לשון התוספתא, ה, ירושלים תשכ"א, עמ' 199, טור ג, ערך נראין.

¹⁸² ההגהה על פי המקבילה ביבמות יד ע"ב שו' 48 הרשומה לעיל בְּעֶרְךָ.

נראין הדברים ע"ע נראין דברים.

נראית מוחלפת שיטתו של ר' פאה כ ב שו' 18330.

נשאל 184 **כתובות כז ד שו' 1857.**

נשאלה שבת ז א שו' 20.

נשאלין (!) ע"ע שואלין.

נשבע (!) מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשבר קל וחומר וחזרת לך למקרא יבמות ז ג שו' 186?5; **קידושין נח ב שו' 44**
(וחזרתה, לך ל').

נשבר קל וחומר וחזרתה למקרא ע"ע נשבר קל וחומר וחזרת לך למקרא.

נְשֹׂה שבועות לח ג שו' 30.

נשמעינ' מהדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשמעינ' מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשמעינא מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשמעינה מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשמעינהמן (!) הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשמעיניה (!) מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשמענה (!) מן הדא ע"ע נישמענה מן הדא.

נשנו 187 **פסחים לב ד שו' 8.**

נשנית 188 **ביכורים סד ב שו' 2, שם שו' 3.**

נתחדשה הלכה (!) יבמות ט ג שו' 47.

נתנו (!) ע"ע מיתני (מקור).

נתרבו ע"ע שניהן ממקרא אחד נתרבו.

183 ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 247, סי' 6.

184 תרגום: שנשאל! כלומר, שישאל, שהדברים מכוונים כלפי ר' אלעזר, עי"ש.

185 למופע נוסף מסופק ראה מה שהערתי להלן בערך "שאל (שאלה ממישהו; בינוני)" לנזיר נו ע"ב

שו' 28.

186 ראה מלמד, מה"ת, עמ' 88, סי' שמג, הע' 4. וראה עוד כ"ץ, א, סוף עמ' 278, הערה לשורות

32-33. ולא יצאו הדברים מכלל ספק. והוא הדין למופע הבא.

187 כלומר, במשנה.

188 פירוש: נכפלה.

סמך

סב ע"ע חד סב.

סבא¹ פאה טו ד שו' 33, שם שו' 36; **שביעית** לח ד שו' 1²; שם שו' 32; **מעשר שני** נח ג שו' 8; **ראש השנה** נח א שו' 45; **ביצה** ס א שו' 51; **תענית** סו א שו' 49, סו ג שו' 41; **מגילה** ע ד שו' 15; **מועד קטן** פב א שו' 2; **יבמות** ו ב שו' 4, שם שו' 19; **נדרים** מא ב שו' 54; **נזיר** נו ב שו' 27, שם שו' 32; **עבודה זרה** מב ג שו' 14, שם שו' 16; **נידה** נ ב שו' 21.

סבא (= סבתא) ע"ע חד (!) סבא.

סבא (!) ע"ע סבא סבא (!). ועיין עוד ערך חד סב.

סבא סבא (!?)³ **ברכות** יד ב שו' 50 (סבא₂ ליו⁴); **שבת** יא א שו' 34; **פסחים** לז ג שו' 31; **שקלים** מז ג שו' 3; **סוטה** כ ג שו' 44.

סבד (!) כר' ע"ע דו סבר כר'.

סבור תענית סה ג שו' 61 (צ"ל: סבר)⁵; **הגיגה** עז א שו' 25⁶, עז ג שו' 22⁷; **יבמות** ב ג שו' 43, ד ג שו' 59, טו ג שו' 42; **נזיר** נו ב שו' 33.

סבור (!) כן ע"ע סבר כן.

סבור (!) על דר' ע"ע מיסבור את סבר על דר'.

סבור (!) ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.

סבורא⁸ **שבת** ו א שו' 31.

¹ תרגום: הזקן. הערך כולל רק את המופעים של "סבא" בהוראת חכם, לא זקן ממש. ולטיב ה"סבא" הזה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 679, הע' 2.

² לשון הגמרא כאן: "דיינא סבא". ולפי זה "סבא" הוא זקן ממש. אבל במקבילה בביצה ס ע"א שו' 51 הרשומה להלן פֶּערך: "סבא" בלבד — ראה אהצו"י, שביעית, עמ' 84, ד"ה הדין דיינא. ולפי הגירסא בביצה, אפשר שהגירסא בשביעית היא גירסא כפולה: "דיינא" ו"סבא". ולכן כללתי את המופע של שביעית ברשימה בסימן שאלה.

³ תרגום: זקן, זקן; טעם סימן השאלה הוא שספק הוא אם הכוונה במופעים אלה לזקן ממש וכמו בפאה טו ע"ג שו' 48 ובמקבילה בקידושין סא ע"ב שו' 36) או לחכם. והוא הדין למופעים המסופקים בערך "סבין" וראה עוד מה שהערתי להלן, סוף ערך "סביא".

⁴ ההגהה על פי המקבילה בסוטה כ ע"ג שו' 44 הרשומה להלן פֶּערך.

⁵ ראה הלשון בערך "דהוא סבר".

⁶ המופע הזה הוא ספק תנאי — ראה מלמד, מה"ת, עמ' 177, סי' מא.

⁷ ספק אם המופע הזה שייך לכאן.

⁸ תרגום: הסבור. כלומר, "תלמיד דסבר ולא גמר" — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 673, הע' 1. וראה עוד ערכי מדרש אמוראים, עמ' 239, ערך סבורא. וראה עוד מה שכתבתי בערך "דהוא סבר" בהערה לברכות ג ע"ד שו' 39. ועל המשקל קטול ראה קוטשר, מחקרים, עמ' קפז, ד"ה קטול.

סבורא⁹ קידושין סג ד שו' 40, שם שו' 43.

סבורין נזיר נב ג שו' 7.

סביא¹⁰ מעשר שני נה ד שו' 1123.

סבין¹² פאה כא ב שו' 1329; **ביכורים** סה ג שו' 44; **שקלים** מט ב שו' 8; **ביצה** סג א שו' 32.

סביר (!) ר' ע"ע מיסבור סבר ר'.

סבירתיה (!) ¹⁴ ברכות ו ג שו' 19, שם שו' 20 (צ"ל בשניהם: סברתיה)¹⁵.

סבן¹⁶ תרומות מז ב שו' 1751.

סבר (שם) ¹⁸ ברכות ו ג שו' 19, שם שו' 20 (סברא).

סבר (ועבר) דמאי כד א שו' 59; **יומא** מג א שו' 39 (צ"ל: +מימרא)¹⁹; **יבמות** ד א שו' 13 (ר); **סוטה** כג ג שו' 41; **גיטין** מז ג שו' 16 (ר); **קידושין** סד ד שו' 30 (ר); **עבודה זרה** לט ג שו' 25, שם שו' 53 (ר).

סבר (בנינוני) ²⁰ ברכות ג ד שו' 39, ה ג שו' 52 (סברתו)²¹; **תרומות** מז ב שו' 2264; **מעשר שני** נה א שו' 43 (צ"ל: עבד [= עבד]²³; **עירובין** כב א שו' 22; **פסחים** לג ב שו' 40; **סוכה** נג ד שו' 1; **גיטין** מז א שו' 48, מט ג שו' 45; **שבועות** לו ג שו' 19 (ד! וצ"ל: דו סבר, +כרבנן)²⁴; **עבודה זרה** לט ג שו' 10, מד ד שו' 21; **גיטה** מט א שו' 55, מט ג שו' 252.

⁹ תרגום: סבור. כלומר, בעל סברא — ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 239, ערך סבורא. ועל המשקל ראה מה שצינתי בהערה הקודמת.

¹⁰ תרגום: הזקנים. כלומר, התנאים — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 679, הע' 2.

¹¹ אמרו בשבת יו ע"א שו' 48: "הוון טלייא טעינין ספסלה... וסבייא מסייעין להון". והניגוד "טלייא" / "סבייא" מלמד שהכוונה לזקנים ממש, ולכן לא רשמתי אותו כאן.

¹² תרגום: זקנים.

¹³ לטעם הספק כאן, ולהלן בשקלים, ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "סבא סבא (?)".

¹⁴ תרגום: סברתי (כלומר, הבנתי) אותו. אותו — את ה"סבר", מעניין גמרא וסברא.

¹⁵ ראה כי"ר, עמ' 662 שו' 31 וש' 32.

¹⁶ תרגום: הזקן שלנו. כלומר, החכם שלנו.

¹⁷ אפשטיין קורא כאן "סכנ", ומגיה "סבן" — ראה מבואות לסה"א, עמ' 454, הע' 24, ועי"ש.

¹⁸ תרגום: סברה. מעניין גמרא וסברא.

¹⁹ ההגהה על פי גינצבורג, פירושם, ד, עמ' 101.

²⁰ תרגום: סובר.

²¹ להגהה ראה כי"ר, עמ' 258 שו' 12.

²² הגירסא כאן בד"ו: "הא (!) סבר". אבל התוספות (חולין, סד ע"ב, ד"ה והוא; על פי אהצו"ה,

עמ' 87, ד"ה סלק) גורסים: "והוא סבר". כלומר, והוא סבר, והיה סובר. וכן מפורש בכי"ר: "והוא סבר" (עמ' 245 שו' 10). ולכן רשמתי מופע זה כאן בבנינוני, לא בעבר.

²³ ראה מבואות לסה"א, עמ' 473, נה ע"א, שו' 43; עמ' 474, הע' 13.

²⁴ ראה מה שהערתי בסוף ערך "דסבר (!) כרבנן".

²⁵ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: סבור; סבור (!) על דר'; סבר ר' (בנינוני) (בערך האחרון המופע

הוא לשון הדיוט, עי"ש). ולמופע נוסף לכאורה, ראה ברכות ג ע"ג שו' 64: "ר' זעיר' **סבר** לקרוב' כדי

סבר (בינוני) (המשך) וראה עוד ערך: אין לא סבר; ואנא לי נא סבר לה; לא דאנא סבר כדעתיה אלא; לא דאנא סבר כוותיה אלא; לא סבר; לא סבר ב'... כר'; לינה סבר הדא מילתא; ולינה סבר בנזקין כלום (הסיפא בתמיהה).

סבר (בינוני; כלומר, שהוא בעל סברא, סבורא) ע"ע דסבר (כלומר, שהוא בעל סברא, סבורא). וראה עוד ערך לא סבר (כלומר, שאינו בעל סברא, שאינו סבורא).

סבר דכוותהון (בינוני)²⁶ חלה נז ג ש' 5. וראה עוד ערך וסבר דכוותהון (ועבר).

סבר דכוותי ע"ע סבר כוותי.

סבר כהדא דר'²⁷ ברכות ה ב ש' 22; גיטין מג ג ש' 5.

סבר (!) כההן תנייה²⁸ סוטה כ ד ש' 44 (צ"ל: דו סבר)²⁹.

סבר כוותי³⁰ סוטה יו ג ש' 17; כתובות כו ג ש' 32 (דכוותי); שבועות לה ג ש' 22.

סבר כן³¹ ברכות ב ג ש' 1; תרומות מג א ש' 11, שם ש' 14, מג ג ש' 45; מעשרות

מט ב ש' 37; מעשר שני נו ג ש' 38, נו ד ש' 44; חלה נז ד ש' 2, שם ש' 50; עירובין

כב ב ש' 45; פסחים כט א ש' 55, לז א ש' 33; שקלים מו א ש' 7; ביצה סב ג ש' 1;

מגילה ע ב ש' 2; יבמות טו ד ש' 21 (סבור!); סוטה כד ב ש' 3; כתובות כז א ש' 6

(סבור!); ל א ש' 58.

סבר כר'³² תרומות מא ג ש' 15; שבת ד א ש' 5; גיטין מה ד ש' 55. ועיין עוד ערך:

אין יסבר כר' (!)... ויסבור כר'...; דהוא (!) סבר כר' אלא; דו סבר כר'. וראה עוד ערך לא

סבר ב'... כר'.

סבר מימור ע"ע סבר מימר³³.

****סבר מימר**³⁴ ברכות ט ב ש' 34³⁵; דמאי כא ד ש' 52, שם ש' 53, כה א ש' 51;

כלאים כט א ש' 1 (ר'+), כט ד ש' 53 (כן ר'+); שביעית לה ב ש' 6, לח א ש' 15,

לשוח עמו תחילה וסוף". אבל בכי"ל: "סמוך" (עמ' 11 ש' 15), ונמחק, והוגה בין השורות: "סבר". והיא

הגהה מוטעית — ראה מבואות לסה"א, עמ' 344, [ג ע"ג], ש' 64; שם, הע' 59.

²⁶ תרגום: סובר כמותם.

²⁷ תרגום: סובר כ[דעה] הזאת של ר'.

²⁸ תרגום (אחרי ההגהה): שהוא סובר כתנא הזה.

²⁹ ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, עמ' 872, ד"ה אבל; שם, הע' 3; מבואות לסה"ת, עמ' 98, ד"ה

פירוש; שם, הע' 18.

³⁰ תרגום: סובר כמותי.

³¹ תרגום: סובר כך.

³² תרגום: סובר כר'.

³³ בערך "לא כן סברנן מימר (בתמיהה)" המצוין שם.

³⁴ מקצת המופעים כאן הם בלשון בינוני בוודאי — עיין למשל במופעים שבדמאי כא ע"ד ש' 52

וש' 53, בשני המופעים שבכלאים, ובארבעת המופעים שבשבת; והתרגום שלהם: סובר לומר. חלק

מהמופעים האחרים ניתנים להתפרש כלשון עבר, ביחוד במקום של פלוגתא או חזרה (כגון גיטין מג

ע"א ש' 29, והמופעים שבסנהדרין והוריות); והתרגום שלהם: סבר לומר. אבל גם מופעים אלה ניתנים

להתפרש בלשון בינוני — עיין למשל בערך "סברין מימר" בשבת יג ע"ג ש' 62, עירובין כ ע"א ש' 39,

פסחים לא ע"א ש' 25 ומועד קטן פג ע"ד ש' 42 וש' 44. ומחמת הספק כללתי את כולם בערך אחד

****סבר מימר** (המשך) שם ש' 32, לט א ש' 37 (מימור); **תרומות** מ ב ש' 63, מ ד ש' 13, מא ד ש' 8; **מעשרות** מט א ש' 64; **שבת** ח ג ש' 1, שם ש' 4, שם ש' 6, שם ש' 9; **יומא** מ ג ש' 31, מג ג ש' 3; **שקלים** מז א ש' 4, נא ב ש' 29; **סוכה** נה ד ש' 8; **ביצה** סב א ש' 60; **תענית** סג ד ש' 31, סו ד ש' 35; **מגילה** עה א ש' 64; **חגיגה** עט ג ש' 6; **מועד קטן** פ ב ש' 53; **יבמות** טו ב ש' 21; **כתובות** כה א ש' 46, כו א ש' 1, ל ד ש' 46, לג א ש' 28; **נדרים** מ ב ש' 35; **גיטין** מג א ש' 29, מה ד ש' 20, מז א ש' 49; **קידושין** ס ג ש' 38, שם ש' 45, סג ד ש' 3; **בבא מציעא** ט א ש' 52, י א ש' 57; **סנהדרין** כה ג ש' 24; **הוריות** מו ב ש' 3632. ועיין עוד ערך: הוינא סבר מימר; לא כן סברנן מימר (בתמיהה). וראה עוד ערך וסבר מימר (עבר).

סבר מימר... סבר מימר... ע"ע: ר' סבר מימר... ר' סבר מימר...; תנייא קדמיא סבר מימר... ותנייא חורנא סבר מימר... ועיין עוד ערך: מאן דאמר... סברין (!) מימר...; מאן דאמר... סברין (!) מימר...; תנייא קומיאי סברי (!) מימר... התנייא (!) אחרייא סברי (!) מימר... **סבר מימר... סבר מימר... סבר מימר...** ע"ע תנייא קדמיא סבר מימר... תנייא אחרייא סבר מימר... תנייא אחרייא סבר מימר... **סברין מימר...** ע"ע ר' סבר מימר... וחברוי סברין מימר... **סבר על דר'** ע"ע מיסבור את סבר על דר'. **סבר ר'** (עבר) פאה יט ג ש' 32.

סבר ר' (בינוני)³⁷ **דמאי** כב ד ש' 12, כה ב ש' 5; **שביעית** לו ג ש' 43; **תרומות** מ ג ש' 58; (צ"ל: יסבור)³⁸, מד ג ש' 31, מח ב ש' 21; **ביכורים** סד ב ש' 22; **שבת** ב ד ש' 31, ח א ש' 50, י ד ש' 14, יג ג ש' 8, יז ב ש' 19; **עירובין** כב ג ש' 6; (צ"ל: אסברי ר')³⁹, כד ד ש' 18; **פסחים** כח ג ש' 8, לג ד ש' 1, לה א ש' 13, שם ש' 14; **שקלים** מו ב ש' 27; **סוכה** נב ד ש' 27; **מגילה** עב ג ש' 23, עב ד ש' 22, עג ג ש' 15; **יבמות** יב ד ש' 16; **סוטה** יח ד ש' 36; **כתובות** כה ד ש' 6, כז ב ש' 38 (ור'), כח ג ש' 35; **נדרים** לו ד ש' 53; **גיטין** מט ד ש' 18, שם ש' 19; **נזיר** נא ג ש' 42, נב ד ש' 38, נז ד ש' 26⁴⁰; שם ש' 42; **קידושין** סא א ש' 3; (ל"ג ר')⁴¹, והוא לשון הדיוט; **עבודה זרה** מד א ש' 58, שם ש' 42⁶¹. ועיין עוד ערך: היך סבר ר'; היך סבר רבי (רבי = מורי); מיסבור סבר ר'.

בסתם. אבל המופעים בברכות ו ע"א ש' 50, ביצה סב ע"א ש' 33 ונזיר נו ע"א ש' 32, הפותחים בוי"ו החיבור, הם בלשון עבר בוודאי, שכך מלמד ההקשר; ולכן רשמתי אותם בנפרד בערך "וסבר מימר (עבר)".

³⁵ ראה גינצבורג, פירושם, ד, ריש עמ' 269, ד"ה סברין; סוף עמ' 270, ד"ה ר' ירמיה.

³⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע סבר (עבר).

³⁷ תרגום: סובר ר'.

³⁸ ראה הלשון בערך "אין יסבור ר'".

³⁹ ראה שתא"י, סוף עמ' 199, ד"ה א"ר אחא.

⁴⁰ יתכן שמופע זה הוא בעבר, שהרי מדובר בו בסברת תלמיד לשעתה.

⁴¹ ראה תש"ק, עמ' 53, הע' 84. וכן הוא הסגנון במקבילה הלשונית בשביעית לה ע"ב ש' 15 =

סנהדרין כא ע"ב ש' 33.

⁴² למופע נוסף שנשתבש ע"ע שאל לר' (עבר).

- סבר ר' אמר (!)** ע"ע סבר ר' מימר.
- סבר ר' כהדא דר⁴³** תרומות מג ג שו' 8; עירובין יח ב שו' 48.
- סבר ר' כהדא דתני בר קפרא⁴⁴** ערלה סב ג שו' 42.
- סבר ר' כהדא דתני ר' חייא⁴⁵** תרומות מב ד שו' 56.
- סבר ר' כר⁴⁶** תרומות מד ג שו' 12; (צ"ל: פתר לה כר⁴⁷), שם שו' 42; (צ"ל: פתר לה כר⁴⁸); פסחים כח א שו' 19, לה א שו' 46.
- סבר ר' למימר** ע"ע סבר ר' מימר.
- סבר ר' מימר⁴⁹** שביעית לה ד שו' 49 (אמר⁵⁰), לו ד שו' 9; תרומות מג ד שו' 9, מד ג שו' 6; כתובות כז ב שו' 11 (למימ'ן); גיטין מט ד שו' 15 (למימר).
- סבר ר' על הדא דבר קפרא⁵¹** פסחים לז ד שו' 3 (צ"ל: כהדא תחת על הדא?⁵²).
- סברא** ע"ע סבר (שם).
- סברא דמילתא⁵³** ברכות יג ג שו' 39.
- סברא טעמא⁵⁴** גיטין נ א שו' 42.
- סברה מימור** ע"ע הוות סברה מימר.
- סברה מימר** ע"ע הוות סברה מימר.
- סברון מימר⁵⁵** שבת יז ג שו' 27.

- ⁴³ תרגום: סובר ר' כ[דעה] הזאת של ר'.
- ⁴⁴ תרגום: סובר ר' כמו [הברייתא] הזאת ששונה בר קפרא.
- ⁴⁵ תרגום: סובר ר' כמו [הברייתא] הזאת ששונה ר' חייא.
- ⁴⁶ תרגום: סובר ר' כמו ר'.
- ⁴⁷ ראה המקבילה בכתובות כז ע"ב שו' 17.
- ⁴⁸ ראה המקבילה בכתובות כז ע"ב שו' 47.
- ⁴⁹ תרגום: סובר ר' לומר.
- ⁵⁰ להגהה ראה נוסח הרש"ס, עג ע"א שו' 4.
- ⁵¹ תרגום (לפי ההגהה): סובר ר' כמו [הברייתא] הזאת של בר קפרא.
- ⁵² ההגהה על פי שתא"י, עמ' 240, ד"ה סבר. אבל ליברמן (ירוכ"פ, עמ' 519, ד"ה סבר), אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 288, ד"ה וכן; וראה עוד שם, עמ' 959, הע' 2) ואלבק (מחקרים, עמ' 41, ד"ה וכן; וראה עוד שם, הע' 2) לא הגיהו. וראה עוד אהצו"י, עמ' 131, ד"ה סבר.
- ⁵³ תרגום: סָבֵר הדבר.
- ⁵⁴ לפי המפרשים, "סברא" היא פועל: לפ"מ (מט ע"ב, ד"ה סברא), בעתיד בהוראת ציווי: "שמע ותסבור הטעם" (שם), ולק"ע (שם, ד"ה סברא), בעבר נסתר: "סברה להך שמעתתא דר' טרפון ואמר בה טעמא" (שם). ויהיה התרגום לפ"מ: סָבֵר את הטעם, ולק"ע: סָבֵר אותה [ואמר בה] טעם. אבל בכר סבור שהיא שם, וכך הוא כותב: "א"ר יוסי בר בון סברא (כלומר הוא אמר זה מתוך העיון העצמי שלו); ועל זה אמר ר' מנא: כבר איתמר [טעמא (שם, שו' 44)] — מ"ע" (שהדבר הזה כבר נתקבל בבית המדרש)" (ערכי מדרש אמוראים, עמ' 239, ערך סבר, סברא). ויהיה התרגום לפיו: [לפי] הסברא — הטעם... ואולי המאמר משובש, וצריך לומר: אנא אמרית טעמא, או אנא סברית טעמא. וראה מוסקוביץ, כפלי גרסה, עמ' 203, אות א. וצ"ע.
- ⁵⁵ תרגום: סברו לומר.

סברי (!) מימר... סברי (!) מימר... ע"ע סבר מימר... סבר מימר....

****סברין⁵⁶** מועד קטן פב א שו' 34; בבא מציעא ח ג שו' 25; בבא בתרא יו ב שו' 57;

סנהדרין כ א שו' 7; הוריות מז א שו' 42.

סברין (!) ע"ע סברין כן.

סברין אמרין⁵⁷ ביכורים סג ד שו' 5826.

סברין כן⁵⁹ ביכורים סה א שו' 35 (כן ליו⁶⁰); כתובות כו ב שו' 19.

סברין (!) כר'⁶¹ גיטין מט א שו' 27 (צ"ל: לא סברין)⁶².

סברין מימור ע"ע סברין מימר.

****סברין מימר⁶³** ברכות ט ב שו' 642; פאה טו ב שו' 29, כ ג שו' 31; כלאים כו ד שו' 37,

כט ב שו' 6510, לא ב שו' 22; תרומות מא ד שו' 22, מח ב שו' 16; מעשר שני נד ב

שו' 21 (מימור); חלה נט ג שו' 7; שבת ד א שו' 33, שם שו' 34, ד ד שו' 8, ח ג שו' 2,

שם שו' 5, שם שו' 7, שם שו' 8, שם שו' 9, יג ג שו' 62; עירובין יח ב שו' 42, כ א שו' 39,

כג ג שו' 9, כו ד שו' 2; פסחים כט ב שו' 56, ל א שו' 11, לא א שו' 25, לא ב שו' 29,

לג ד שו' 31, שם שו' 33, שם שו' 35, לד ג שו' 4, לה א שו' 37; יומא ג ג שו' 32, מא ג

שו' 20, שם שו' 26, מב ב שו' 43; שקלים מו ד שו' 62, מח ד שו' 23, שם שו' 24, שם

שו' 25; סוכה נב א שו' 27; ביצה סב א שו' 9, שם שו' 10; תענית סג ד שו' 1; חגיגה עו

ג שו' 54; מועד קטן פ ב שו' 51, פג ד שו' 42, שם שו' 44; יבמות י א שו' 38, טו ג שו' 28

(ו-); כתובות כח ד שו' 50, לא ד שו' 4; נדרים מב ב שו' 4; גיטין מג ג שו' 18, שם שו' 25,

מד ג שו' 7, מו ד שו' 56; נזיר נב ג שו' 35 (ו-), נג ב שו' 47, נג ד שו' 42, נז ד שו' 35;

קידושין ס ג שו' 50, סב ד שו' 27, סד ג שו' 23; בבא בתרא יב ד שו' 44; סנהדרין יח

ב שו' 10; עבודה זרה מב א שו' 20, מה א שו' 25; הוריות מח ג שו' 50; נידה מט ג

⁵⁶ תרגום: סוברים (או: חושבים).

⁵⁷ תרגום: סוברים [ו]אומרים (או: סוברים לומר).

⁵⁸ לשון הגמרא כאן: "סברין אמרין נישמעניה מן הדא". ומצאנו כסגנון זה בלשון יחיד: "רבי ירמיה

סבר מימר נישמעניה מן הדא" (יומא מג ע"ג שו' 3). ואף על פי שהלשון הרווחת היא "סברין מימר",

מכל מקום גם לשון זו נכונה מבחינה דקדוקית. ועיין מוסקוביץ, כפלי גרסה, עמ' 204, אות ב.

⁵⁹ תרגום: סוברים כך.

⁶⁰ להגהה ראה שתא"י, עמ' 143, ד"ה א"ר זעירא. וכן הגהתי מדעתי. אחר כך ראיתי שכך הגיה גם

ליברמן בגליונותיו, טופס ב'. וכן הגיה בטופס א', וציין שם לכתובות כו ע"ב הרשום לקמן פֶּערך, עי"ש

ושם. וראה מה שהעיר אלון, בקורת, סוף עמ' 90, ד"ה עמ' 143. והראשון נראה עיקר.

⁶¹ תרגום (אחרי ההגהה): לא סוברים כר'.

⁶² ההגהה על פי שתא"י, עמ' 422, ד"ה אבא; תוכפ"ש, גיטין, ריש עמ' 878, ד"ה ולעיל. ועיין שם

ושם שהוסיפו מדעתם מופע נכון של "סברין כר'".

⁶³ תרגום: סוברים לומר. ולמשמעויות השונות של "סברין מימר" ראה מבוח"י, יד ע"א, ערך בעון

מימר, סברין מימר.

⁶⁴ ראה גינצבורג, פירושים, ד, ריש עמ' 269, ד"ה סברין.

⁶⁵ למופע הזה והבא ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 503, הע' 62.

****סברין מימר** (המשך) שו' 63⁶⁶. ועיין עוד ערך: הוון סברין מימר; הוין סברין מימר עד הוין סברין מימר על סופה, אשכח תני על כולהון; ואתון סברין מימר.

סברין מימר... אתא מימר (!) ... ע"ע סברין מימר... אתא מימר לך....

סברין מימר... אתא מימר לך... 67⁶⁷ **סנהדרין** כו ב שו' 31-32 (לך ל'), שם שו' 34-35;

הוריות מח ב שו' 11, שם שו' 13-14.

סברין מימר... אתא ר' ר' בשם ר'... 68⁶⁸ **עירובין** כג ב שו' 31-32.

סברין מימר... סברין מימר... ע"ע אילין תניי סברין מימר... ואילין רבנין סברין

מימר....

סברין (!) מימר... סברין (!) מימר... ע"ע סבר מימר... סבר מימר....

סברין רבנין 69⁶⁹ **קידושין** ס א שו' 15.

סברין (!) מימר ע"ע הוין סברין מימר. וראה עוד ערך: וסברנן מימר; לא כן סברנן

מימר (בתמיהה).

סברנן מימר ע"ע וכן (!) סברנן מימר. ועיין עוד ערך: וסברנן מימר; לא כן סברנן מימר

(בתמיהה).

סברנן (!) מימר ע"ע וסברנן מימר.

סברת (!) ע"ע סבר (בינוני).

סדר ע"ע על סדר.

סדרוי 70⁷⁰ **מעשר שני** נו א שו' 12.

סוגיא 71⁷¹ **כתובות** לג א שו' 63; **קידושין** ס ב שו' 60.

סוף 72⁷² **ברכות** ה א שו' 65; **עירובין** יט ד שו' 7346⁷³, כא א שו' 61, כב ד שו' 29; **חגיגה**

עט ב שו' 17; **יבמות** ה ד שו' 39; (צ"ל: סוף דבר) 74⁷⁴; **סוטה** כ ב שו' 41.

****סוף דבר** **ברכות** יג א שו' 17; **יבמות** ו א שו' 32; **סוטה** יו ג שו' 2475⁷⁵; **כתובות** לב ב

שו' 56, לה ב שו' 56; **גיטין** מח ג שו' 5076⁷⁶; **בבא בתרא** יד ג שו' 16; **נדה** מט ב שו' 776⁷⁷.

וראה עוד ערך: לא סוף דבר עד לא סוף דבר רבנן אלא אפילו ר'.

66 למופע נוסף מסופק של ביטוי זה ראה מה שהערתי בערך "וסברנן מימר" ליבמות יב ע"א שו' 56.

67 תרגום: סוברים לומר... בא לומר לך....

68 תרגום: סוברים לומר... בא ר' [ואמר בשם] ר' [שאמר] בשם ר'....

69 תרגום: סוברים החכמים.

70 תרגום: הסדרים שלו. כלומר, הפרשיות שלו (לפי מנהג הקריאה הארץ-ישראלי).

71 תרגום: הרוב.

72 הוראת הביטוי: סוף עניין — ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 571, ד"ה עמ' 149. וישנם מופעים של

"סוף" שאינם בגדר מונח, אלא סוף ממש, ואלה הם: **עירובין** יח ב שו' 50 (2x); **חגיגה** עט ב שו' 17;

סוטה כ ב שו' 41; **קידושין** נח ג שו' 50; **שבועות** לו ד שו' 23. ונמשכתי במופעים שבעירובין אחרי

פירושו של הק"ע (ב רע"ב, ד"ה סוף שיעורין).

73 ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 247.

74 ראה המקבילה בכתובות לב ע"ב שו' 56.

75 בתמיהה — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 375, הע' 2.

סופ' ע"ע סופה (סופה של המשנה).

סופא (= הסוף) ע"ע סופה (= הסוף).

סופא (של המשנה) ע"ע סופה (סופה של המשנה).

סופה (= הסוף)⁷⁸ **פסחים** לא ד שו' 6; **שקלים** מה ד שו' 29 (סופא); **ראש השנה** נו ד שו' 8 (סופא).

סופה (של הפרשה) **ברכות** ח א שו' 19; **תענית** סה ג שו' 22; **סוטה** כ א שו' 6; **נזיר** נג ד שו' 58; **הוריות** מו א שו' 21.

****סופה** (סופה של המשנה)⁷⁹ **פאה** יז א שו' 12; **דמאי** כה ד שו' 33 (סופא); **שביעית** לג ג שו' 6 (סיפא); **תרומות** מ ב שו' 9; **ביכורים** סד ד שו' 29 (סיפא); **סוה** ב שו' 24; **שבת** ו ב שו' 3 (סופ'), ח ג שו' 29, יו ב שו' 35 (סיפא); **יומא** מד ד שו' 59; **שקלים** מו ב שו' 11 (2x); **סיפא**, נ ג שו' 22; **ראש השנה** נו ג שו' 43 (סיפא)⁸⁰; **חגיגה** עט ב שו' 60 (סיפ'), שו' 61 (סיפא); **יבמות** ה ג שו' 25 (סיפא), יא א שו' 12 (סיפא), יד ב שו' 53; **סוטה** כא א שו' 37 (סופא), כג א שו' 21 (סופא); **כתובות** כו ב שו' 45 (סופא), כח ב שו' 11 (סיפא), לד ג שו' 7 (סיפא); **נדרים** לו ד שו' 18, מב ד שו' 55 (סופא); **גיטין** מח א שו' 17 (סיפא), מח ד שו' 22 (סיפא וצ"ל: רישא)⁸¹; **קידושין** סב ב שו' 8, סג א שו' 46 (סופא); **בבא מציעא** ז ד שו' 43, שם שו' 45 (סיפא)⁸².

סופה מסייעה (!) לר'⁸³ **מגילה** עא ב שו' 35 (צ"ל: מסייע)⁸⁴.

סופו ע"ע למד (!) דבר מסופו.

⁷⁶ בתמיהה, ועי"ש בהמשך. ובמקבילה בתרומות מ ע"ב שו' 10: "לא סוף דבר... אלא אפילו..." — בניחותא, אבל העיקר כגירסא כאן — ראה מה שהערתי בערך "לא סוף דבר... אלא אפילו..." על אתר.
⁷⁷ למופעים נוספים שנשתבשו ראה מה שהערתי בערך "לא סוף דבר" לבבא קמא ג ע"א שו' 11; בערך "לא סוף דבר... אלא אפילו..." לתרומות מ ע"ב שו' 10 (וראה עוד מה שהערתי שם בסוף הערך לקידושין נח ע"ג שו' 26-27); ובערך "סוף" ליבמות ה ע"ד שו' 39.
⁷⁸ תרגומתי כאן "הסוף", לפי שהברייתא לא הובאה בשלוש המקבילות האלה אלא להלן, עי"ש. ואף על פי כן ניתן אולי לתרגם "סופה", לפי שמכל מקום הלשון שקדם הוא לשונה של הברייתא, וסמך בעל המימרא על המשך הדברים. ולפי זה, יהיו מופעים אלה שייכים לערך "סופה (סופה של המשנה)" הבא להלן. וצ"ע.

⁷⁹ "משנה" במשמעות "מתניתא" בירושלמי, כלומר, כולל ברייתא. וההקשר בכל המופעים האלה מלמד שהה"א ב"סופה" היא כינוי לנקבה ולא ה"א הידיעה.

⁸⁰ פירוש "סיפא" כאן לפי הפ"מ (ד ע"ב, ד"ה רישא אתון פתרון) — הברייתא שעל המשנה. ועיין בק"ע שם, ד"ה וסיפא במצורע. וצ"ע ג.

⁸¹ ראה שתא"י, עמ' 421, ד"ה מהיום.

⁸² למופע נוסף שנשתבש ע"ע ראשה (ראשה של המשנה). ולמופעים נוספים מסופקים ראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך "סופה (= הסוף)".

⁸³ תרגום (אחרי ההגהה): סופה [של הברייתא] מסייע לר'.

⁸⁴ ליברמן מגיה כאן "מתניתא" תחת "סופה" (גליונות הרש"ל, טופס א'). והכוונה למשנת נגעים פ"ח מ"ח. ולעיל שם, שו' 32 הגיה "סופה" תחת "מתניתא". והבאתי את דבריו לעיל, ערך "מתניתא מסייעא לר'", למגילה עא ע"ב שו' 32. ולפי דבריו, אין צורך להגיה כאן "מסייע". וצ"ע.

- סופיה** (של הפסוק)⁸⁵ **סנהדרין** כח ב שו' 17.
- סופיה דסיפרא**⁸⁶ **ברכות** ח א שו' 16; **תענית** סה ג שו' 18.
- סופיה דר'**⁸⁷ **יומא** לח ב שו' 8; **הוריות** מו ג שו' 53 (ספרא!);⁸⁸ שם שו' 58.
- סופך דאמר**⁸⁹ **עבודה זרה** מב א שו' 43.
- סופך לומ' (!)** ע"ע סופך מימר.
- סופך מימר** ע"ע סופך מימר.
- סופך מימר**⁹⁰ **ברכות** ד ד שו' 36; **תרומות** מ ג שו' 26; **מעשר שני** נה א שו' 12 (מימור); **ערלה** סב ד שו' 10; **שבת** יג ב שו' 22; **פסחים** לד ב שו' 63; **מגילה** עג ב שו' 50; **יבמות** ח ג שו' 56 (לומ'!);⁹¹
- סופר** (= סופר בית הכנסת או מלמד תינוקות)⁹² **קידושין** סה ב שו' 38; **סנהדרין** כג ד שו' 13.
- סופרי'** ע"ע סופרים (= החכמים הראשונים או האחרונים).
- סופרים** (= החכמים הראשונים או האחרונים)⁹³ **ברכות** ג ב שו' 46, שם שו' 47, שם שו' 49; **מעשר שני** נג ג שו' 15; **עירובין** כב ג שו' 37⁹⁴; **מועד קטן** פא ד שו' 30; **יבמות** ג ד שו' 17, שם שו' 58, י ב שו' 8 (2x); **סופרין**; **כתובות** כט ד שו' 38, לד ג שו' 59 (2x); **סופרין**; **גיטין** מג ג שו' 18 (סופרין); **סנהדרין** ל א שו' 53, שם שו' 54, שם שו' 55, ל ב שו' 11, שם שו' 12 (סופרין), שם שו' 13 (סופרין), שם שו' 14 (סופרין); **עבודה זרה** מא ג שו' 41, שם שו' 42, שם שו' 44 (סופרין).
- סופרים** (= מלמדי תינוקות) **פאה** כא א שו' 39.
- סופרין** ע"ע סופרים (= החכמים הראשונים או האחרונים).
- סיב (!)** ע"ע חד סב.
- סימון (!)** **תענית** סח ב שו' 26 (צ"ל: סימון)⁹⁵.

⁸⁵ תרגום: סופו.

⁸⁶ תרגום: סופו של הספר. והכוונה היא לספר שמות.

⁸⁷ תרגום: סופו של ר'.

⁸⁸ ההגהה על פי המקבילה הרשומה לקמן בסמוך.

⁸⁹ תרגום: סופך שאומר. כלומר, סופך לומר.

⁹⁰ תרגום: סופך לומר.

⁹¹ למופע נוסף מסופך של ביטוי זה ראה מה שהערתי בסוף ערך "צורך מימר".

⁹² למילה "סופר" שלוש הוראות: חכם, מלמד מקרא לתינוקות וכותב ספרי תורה — ראה בכר, ערכי מדרש תנאים, עמ' 92, ערך סופר (הראשון) וסופר (השני); עמ' 93, ערך סופר. וראה עוד מבוואות לסה"ת, עמ' 503, הע' 17 והע' 18. ואני מסופך כאן אם הכוונה להוראה השנייה או השלישית או אולי לשתייה. וראה עוד מה שהערתי להלן, ריש ערך "ספרא (= סופר בית הכנסת)".

⁹³ ראה בכר, ערכי מדרש תנאים, עמ' 92, ערך סופר (הראשון).

⁹⁴ לפירוש המופע הזה ראה: בבלי יבמות ז ע"ב, זבחים לב ע"ב (ועל פי גליון הש"ס). ועיין ק"ע, לג ע"א, ד"ה ששם חידשו.

⁹⁵ ראה: מבווא לנזה"מ, עמ' 126, ד"ה ירוש'; שם, הע' 7; עמ' 1006, ד"ה ירושלמי; גינצבורג, פירושים, א, מבווא, עמ' מב, ד"ה תעניות. ועיין עוד: ירוכ"פ, עמ' 427, ד"ה אית תניי; תוכפ"ש, תעניות, עמ' 1105.

סימן ע"ע זה סימן⁹⁶.

סימן הוה לו (!): דהוה ר' פליג על ר', לית היא פליגא⁹⁷ קידושין סב ב שו' 18 (צ"ל: לן, צ"ל: דהדה דר' פליגא על ר', צ"ל: ולית תחת לית?)⁹⁸.

סימן הוה לן, והדר ר' (!) פליגא על דר', ולית היא אלא מסייעה לה⁹⁹ עבודה זרה מב ד שו' 58 (צ"ל: דהדא דר')¹⁰⁰.

סימן הוה לן, ר' כר'¹⁰¹ חלה נט ב שו' 40.

סימן היה (!) לן, דר' ור' שניהן אמרו דבר אחד¹⁰² כתובות כט ד שו' 3 (צ"ל: הוה).

סימנא¹⁰³ שביעית לה ג שו' 27; ערלה סא ב שו' 3; שבת ז ב שו' 6; תענית סח ג שו' 47; מגילה עד ב שו' 55 (סימנה).

סימנא דכלים כלאים¹⁰⁴ כלאים ל ג שו' 30.

סימנא מן ההיא דברכות¹⁰⁵ פסחים ל ב שו' 55.

סימנה ע"ע סימנא.

סימניהן (!)¹⁰⁶ מגילה עד ב שו' 13 (צ"ל: סימניהן).

סיפ' ע"ע סופה (סופה של המשנה).

הע' 10. ולעצם העניין, ליברמן חלוק על אפשטיין (וגינצבורג) — עיין בתוכפ"ש שם, ד"ה איברא ואילך. וראה עוד רוזנטל, המורה, עמ' ה, ד"ה ולא אוכל ואילך (וציינה לו כאן נ' בארי, סדר "תעניות" כיצד? — מסכת תעניות בירושלמי דרכי עיצוב המסורות ועריכתן, רמת-גן תשס"ט, עמ' 144, הע' 117). ולעניין הסימנים בכלל ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 1005, סעיף הסימנים והמסורת.

⁹⁶ למופע נוסף שנשתבש ע"ע סימן (!).

⁹⁷ תרגום (לפי ההגהות): סימן היה לנו, ש[המימרא] הזאת של ר' חלוקה על ר', אבל אין היא חלוקה!

⁹⁸ ההגהות על פי הלשון בערכים הבאים בסמוך.

⁹⁹ תרגום (אחרי ההגהות): סימן היה לנו, ש[המימרא] הזאת של ר' חלוקה על ר', ואינה אלא מסייעת לו! ולפירוש הסוגיא עיין שתנ"י, סוף עמ' 567, ד"ה ואם עמהם. ולי נראה שיש להגיה ברישא: "מה עליהם דבר שהוא מיוחד להם. אף עמהם דבר שהוא מיוחד להם" (שו' 56 ואילך). והלשון כאן הוא באשגרה מהסיפא. ולפי הגהת התלמוד בסיפא, יצאו כיסים של מעות שאינם תכשיט, ולכן הם מותרים לשיטת ר' הושעיה, בניגוד לדברי ר' ינאי האוסר.

¹⁰⁰ הגהתי על פי הלשון בכתובות כט ע"ד שו' 3: "סימן היה (!) לן דחזקיה ורבי יונתן שניהן אמרו דבר אחד". וראה עוד כיוצא בזה לעיל, ערך "סימן הוה לו (!)", דהוה ר' פליג על ר', לית היא פליגא". ועיין בפ"מ, עבודה זרה, כ רע"ב, ד"ה סימן. ואפשר להגיה גם "הדא", ולרשום נקודתיים אחרי "לן". ובד"ח הגיהו "והדה" (כ רע"ב).

¹⁰¹ תרגום: סימן היה לנו — ר' כר'.

¹⁰² תרגום: סימן היה לנו, שר' ור' שניהם אמרו דבר אחד.

¹⁰³ תרגום: הסימן.

¹⁰⁴ תרגום: הסימן של [משנת] כלים [היא משנת] כלאים. כלומר, נוסח המשנה שבמסכת כלים

ניתן להיקבע על פי המשנה שבמסכת כלאים. ולפירוש העניין ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 127, ד"ה ירוש'. וצ"ע.

¹⁰⁵ תרגום: הסימן — מן [המשנה] ההיא של [מסכת] ברכות.

¹⁰⁶ תרגום (אחרי ההגהות): הסימנים שלהן. כלומר, של ארבע הפרשיות, ע"ש.

סיפא ע"ע סופה (סופה של המשנה).

סיפרי ע"ע ספרי (= חומשים).

סלקון ל-... ושמעון¹⁰⁷ **עירובין** כה א שו' 41.

סלקון לבית רב ושמעון¹⁰⁸ **ברכות** ד ב שו' 9, י ד שו' 27; **מגילה** עג א שו' 45 (רבי!)¹⁰⁹.

סלקון לבית רבי (!) ושמעון ע"ע סלקון לבית רב ושמעון.

סלקון מישאול¹¹⁰ **שביעית** לח ג שו' 38; **מגילה** עג א שו' 36.

סלקית לסדרא ושמעית¹¹¹ **ברכות** ח א שו' 30 (לסדרה! וצ"ל: לסדרה)¹¹²; **תענית** סה

ג שו' 33; **יבמות** ח ב שו' 63 (לסחורה! וצ"ל: לסידרה); **גיטין** מה ג שו' 21 (לשיירא! וצ"ל:

לשידרא [= לסידרא]).

סלקית לסחורה (!) ושמעית ע"ע סלקית לסדרא ושמעית.

סלקית לסדרה (!) ושמעית ע"ע סלקית לסדרא ושמעית.

סלקית לשיירא (!) ושמעית ע"ע סלקית לסדרא ושמעית.

סלקת מתניתא ע"ע סלקת מתניתא.

סלקת מתניתא¹¹³ **מעשר שני** נג ג שו' 36 (מתניתא)¹¹⁴; **שבת** ו א שו' 15¹⁵, יו ד שו' 34;

עירובין כב ג שו' 58; **מגילה** ע ב שו' 51 (מתניתא); **כתובות** לא ד שו' 17 (מתניתא), שם

שו' 20; **גידה** מט ג שו' 53. וראה עוד ערך לא סלקת מתניתא.

¹⁰⁷ תרגום: עלו ל-... ושמעון.

¹⁰⁸ תרגום: עלו לבית מדרשו של רב ושמעון — ראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 175.

¹⁰⁹ להגהה ראה המקבילה בברכות ד ע"ב שו' 9 הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

¹¹⁰ תרגום: עלו לשאול.

¹¹¹ תרגום: עליתי לסדר ושמעתי. ולפירוש "סדרא" ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 104, ד"ה טיבראי. וכבר

הארכתי בזה במאמרי "מסביב ל'סידרא'", בראילון ל-לא (תשס"ו), עמ' 353 ואילך.

¹¹² ראה המקבילה בתענית סה ע"ג שו' 33 הרשומה לקמן בְּעֶרְךְ.

¹¹³ תרגום: נגמרה המשנה; מילולית: עלתה המשנה. לפירוש המונח ראה מצד אחד: ליברמן, ירוכ"פ,

עמ' 80, ד"ה על דעתין (ושם, בסוף העמוד, ד"ה ועל עיקר, רשם את המופעים שבמעשר שני, עירובין

ומגילה); ריש עמ' 205, ד"ה אמר ר' יונה; עמ' 297, ד"ה הדא אמרה; הלכות הירושלמי, עמ' סח, נספח

ב'; תוכפ"ש, עירובין, ריש עמ' 375; שם, מגלה, עמ' 1125, ד"ה ובירושלמי [עמ' 1124]; ירוכ"פ, מהדו"ה,

עמ' 547, הערה לעמוד 80; ומצד שני — אפשטיין, מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 202; שם, הע' 7. ואני נמשך

אחרי ליברמן בפירושו של המונח, ועל פי זה תרגמתי. וראה עוד הראיה לפירושו של ליברמן שהביא

מורי המנוח פרופ' א"ש רוזנטל ז"ל במאמרו הנפלא, המורה, עמ' נט, ד"ה כמה קשה [עמ' נח]. ואולם

ראה ניסוחו של ליברמן, תוכפ"ש, מעשר שני, ריש עמ' 733.

¹¹⁴ עיין אהצ"י, עמ' 173, ד"ה סלקת. וראה עוד מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 280, הע' 210. וצ"ע.

¹¹⁵ הנוסח בד"ו בסוגיא זו כך הוא: "על דעתין דרבנן דתמן מעשה שעשו אנשי טיבריא. ועל דעתין

דרבנן דהכא סלקת מתניתא כמעשה שעשו אנשי טיבריא" (ושם, שו' 17; וצריך לומר: על דעתון... ועל

דעתון...). אבל בחידושי הרשב"א לשבת גורס: "על דעתיהון דרבנן מתמן מעשה שעשו אנשי טבריא

סלקא, על דעתיהון דרבנן דהכא לא סלקת מתניתא כמעשה שעשו אנשי טבריה" (לט ע"ב, ד"ה אמר

עולא, עמ' קעח). והנה אפשטיין נמשך לגמרי אחרי גירסת הרשב"א, ופירש אותה לפי דרכו בפירוש

המונח — ראה: אפשטיין, מחקרים, ב, א, סוף עמ' 41, ד"ה ואשר; מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 1152 (והוא

- סלקת מתניתה** ע"ע סלקת מתניתא.
- סלקת מתניתין** ע"ע סלקת מתניתא.
- סמיכין עלוי**¹¹⁶ **שביעית** לו ד ש' 63. ועיין עוד ערך סמיכין (על חכם). וראה עוד ערך: ולא סמיכין עלוי; וסמכו עלוי (ועבר); וסמכו עלוי (וציווי).
- סמך (!)** ע"ע מן דו סמך לה לדבר תורה, הוא אמר (בתמיהה).
- סמך הכתוב** **יומא** לח ב ש' 16, שם ש' 18; **תענית** סז ב ש' 47; **יבמות** ג ד ש' 21.
- סמך לה** ע"ע מן דו סמך לה לדבר תורה, הוא אמר (בתמיהה).
- סמכה למקרא** ע"ע מי שסידר את המשנה סמכה למקרא.
- סמכו** **הוריות** מח א ש' 35.
- סמכו** ע"ע למקרא סמכו.
- סמכוהו לדבר תורה** **שביעית** לט ג ש' 40. וראה עוד ערך משסמכוהו למקרא.
- סמיכין (!)** (ומעניין אסמכתא)¹¹⁷ **שבת** ט ג ש' 2 (צ"ל: סמכו)¹¹⁸.
- סמיכין** (על חכם) ע"ע: אנן סמיכין עלוי; דאינון סמיכין על הדא דר'; סמיכין עלוי. וראה עוד ערך: ולא סמיכין עלוי; ולא סמיכין עליהון; לית אנן סמיכין עליהון.
- ספורות ספורות** **שקלים** מח ג ש' 50.
- ספר** (= סופר בית הכנסת)¹¹⁹ **ברכות** ז ג ש' 46; **שביעית** לו ד ש' 4; **מעשר שני** נו א ש' 11; **תענית** סז ג ש' 59; **מגילה** עד ב ש' 25; עד ד ש' 15; **יבמות** יג א ש' 13; **בבא בתרא** יז א ש' 120¹²⁰.

גורס שם ברישא: "סלקת"; שם, הע' 1, עי"ש ושם. ואולם רבינוביץ וליברמן הניחו ליסוד את גירסת הרשב"א, אלא שתיקנו אותה בשתי דרכים שונות, שאין ביניהן כלום לעצם העניין. שרבינוביץ הגיה את הסיפות, וכך הוא גורס: "על דעתון דרבנין דתמן **לא סלקת מתניתא** כמעשה שעשו אנשי טיבריא [ועל דעתון דרבנין דהכא סלקת מתניתא מעשה שעשו אנשי טיבריא — מ"ע] ושתא"י, עמ' 158, ד"ה על דעתין; ההדגשה במקור; ואני נמשכתי אחריו, מכיוון שהירושלמי מקדים במקום אחר את "רבנן דתמן" ל"רבנן דהכא" — ראה יבמות ז ע"א ש' 32 ואילך. ואילו ליברמן מגיה את הרישות, וכך הוא גורס: "על דעתיהון דרבנין... [דהכא] **מעשה** שעשו אנשי טבריא. סלקת [מתניתא]. על דעתיהון דרבנין... [דתמן] לא סלקת מתניתא. **כמעשה** שעשו אנשי טבריא" (ירוכ"פ, עמ' 80, ד"ה וע"פ זה; ההדגשות במקור). אשר לפירוש העניין, הכוונה היא זאת, כפי שכבר פירש ליברמן הנ"ל: לפי דעת רבנין דתמן, "מעשה שעשו אנשי טבריא" הוא המשך למה שקדם, לדין תולדות החמה, ועדיין לא נסתיימה המשנה שדנה בעניין זה, ונמצא שפירוש (לא גירסתו), שלא כדברי ליברמן: "צריך לגרוס במשנה **כמעשה** [שם]; ההדגשה במקור) המשנה "כמעשה" וכו', כלומר, כדוגמא אחרת למה שבא לעיל, ושניהם מעניין אחד; ואילו לדעת רבנין דהכא המתירים תולדות החמה, כבר נסתיימה המשנה, ו"מעשה" וכו' פותחת הלכה חדשה האוסרת מטעם אחר, ויש כאן שתי הלכות שונות. וראה עוד מה שפירש בקיצור בדברי "רבנין דהכא" בתוכפ"ש, שבת, עמ' 43, ש' 1.

¹¹⁶ תרגום: סמיכים עלוי.

¹¹⁷ תרגום (אחרי ההגהה): סמכו.

¹¹⁸ טעם ההגהה הוא שמדובר כאן בלשון עבר לא בבינוני, עי"ש.

¹¹⁹ תרגום: סופר. להוראת המונח ולמקומות המסופקים ראה מה שכתבתי להלן בסמוך, ריש ערך

"ספרא (= סופר בית הכנסת)".

ספר (= מלמד תינוקות)¹²¹ **תענית** סו ב שו' 56; **חגיגה** עו ג שו' 28; **מועד קטן** פא ד שו' 38.

ספר דאגדה ע"ע ספרא דאגדתא.

****ספרא** (= סופר בית הכנסת)¹²² **ברכות** ז ג שו' 37, שם שו' 44, שם שו' 46! (ל"ג)¹²³; **שביעית** לח ד שו' 35; **סוכה** נג א שו' 14 (ספרה); **תענית** סז ג שו' 51, שם שו' 57; **מגילה** עד ב שו' 16, שם שו' 22, שם שו' 46, שם שו' 47; **בבא בתרא** טו ג שו' 17; **עבודה זרה** מד ד שו' 31.

ספרא (= מלמד תינוקות)¹²⁴ **דמאי** כו ב שו' 23; **מגילה** עד א שו' 60, עה ב שו' 38, שם שו' 44; **חגיגה** עז ב שו' 12; **סנהדרין** כז ד שו' 125.

ספרא דאגדתא¹²⁶ **שבת** טו ג שו' 34, שם שו' 41 (ספר, דאגדה).

ספרא דסדרא¹²⁷ **כלאים** כח ג שו' 11 (דסידרא); **שבת** יב א שו' 2.

ספרא דסידרא ע"ע ספרא דסדרא.

ספרא (! דר') ע"ע סופיה דר'.

ספרה ע"ע ספרא (= סופר בית הכנסת).

ספרותה¹²⁸ **מגילה** עה ב שו' 40.

ספרי (= חומשים) **שבת** ח א שו' 18¹²⁹; **מגילה** ע ד שו' 51 (סיפרי)¹³⁰.

ספריא ע"ע ספרייא (= מלמדי התינוקות).

ספרייא (= סופרי בית הכנסת)¹³¹ **מגילה** עד א שו' 54.

¹²⁰ לטעם הספק כאן ראה: פ"מ, כח ע"א, ד"ה איתעביד ספר; הרא"ף ד"ה ספר; שד"י ד"ה ספר (שני האחרונים בכרך ההשלמה לירושלמי דפוס וילנא, לבבא בתרא, יג ע"א).

¹²¹ תרגום: סופר.

¹²² תרגום: הסופר. ולהוראת המונח ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "סופר" (= סופר בית הכנסת או מלמד תינוקות). ושתי ההוראות האחרונות שצינתי שם יפה כוחן גם למונח הארמי. ויש להוסיף כאן, שהמונח "ספרא" ו"ספר" בירושלמי מורה גם על מי שמתעסק בקריאת התורה בבית הכנסת (והוא המכוון אצלי בביטוי "סופר בית הכנסת"), וקרוב לוודאי שהוא הוא ששימש כלבלר הכותב ספרי תורה והמטפל בהגהתם (ראה הרז"ף, מבוא"י, קיח ע"ב, ערך ספרא). ובמקומות המסופקים לא נתברר לי אם "ספרא" זה היה סופר בית הכנסת או מלמד מקרא לתינוקות או אולי שימש בשני התפקידים.

¹²³ ראה מהד' לוניץ, מא ע"ב שו' 21; שם, ציון כב.

¹²⁴ תרגום: בדמאי ובמופע האחרון במגילה — סופר; ובשאר המופעים — הסופר. ולהוראת המונח ראה מה שכתבתי לעיל, ערך "סופר" (= סופר בית הכנסת או מלמד תינוקות).

¹²⁵ לדעת אפשטיין, פירוש מופע זה: חכם — ראה מבואות לסה"ת, עמ' 503, הע' 17. ולי נראה, שהכוונה למלמד תינוקות. ועיין ב"ר, סה, טז, כרך ב, עמ' 729 שו' 1 ואילך.

¹²⁶ תרגום: ספר אגדה.

¹²⁷ תרגום: הסופר של הסדר. כלומר, של בית המדרש ובית הכנסת.

¹²⁸ תרגום: ספרותו. כלומר, משרתו כסופר.

¹²⁹ הלשון בסנהדרין כח ע"א שו' 32 המקבילה למופע כאן: "חמשה חומשי תורה".

¹³⁰ ישנו מופע נוסף בסוטה כ ע"ד שו' 19 ("סיפרי"). ולדעתי, הוא תנאי.

¹³¹ תרגום: הסופרים. וראה מה שהערתי לעיל, ריש ערך ספרא (= סופר בית הכנסת).

ספרייא (= מלמדי התינוקות)¹³² **תענית** סו א שר' 44 (ספריא); **מגילה** ע ד שר' 11 (ספרייא);

חגיגה עו ג שר' 31; **נדרים** מ ד שר' 54.

ספרייא ע"ע ספרייא (= מלמדי התינוקות).

ספרין (= מלמדי תינוקות)¹³³ **חגיגה** עו ג שר' 28.

סתום ע"ע נלמוד סתום מן המפורש.

סתומה (!) ע"ע סתמא (= סתם משנה).

סתם (שם; סתם משנה) **ערלה** סא ד שר' 28 (2x); **פסחים** ל ב שר' 5 (2x); **תענית** סו א

שר' 50, שם שר' 51, שם שר' 52 (2x), שם שר' 53 (2x), שם שר' 55 (2x), שם שר' 56, שם

שר' 57 (2x), שם שר' 58; **מגילה** ע ד שר' 17 (2x), שם שר' 18, שם שר' 19, שם שר' 20 (2x),

שם שר' 22 (2x), שם שר' 23, שם שר' 24 (2x); **יבמות** ו ב שר' 6, שם שר' 7 (2x), שם שר' 8,

שם שר' 9, שם שר' 10 (2x), שם שר' 12 (3x), שם שר' 14; **סוטה** כ ד שר' 45, שם שר' 48 (2x).

סתם (שם או תואר פועל) **ברכות** ז ב שר' 6; **שביעית** לט ג שר' 23; **מעשרות** מט ג

שר' 59; **חלה** נז ג שר' 48 (2x), שם שר' 49, נט ד שר' 10; **שבת** י ב שר' 57, יד ד שר' 39;

פסחים לא ג שר' 6, לה ד שר' 9, שם שר' 20, לו א שר' 31; **יומא** לט א שר' 14; **שקלים**

מו ג שר' 45; **סוכה** נב ג שר' 41, שם שר' 42; **יבמות** ו ב שר' 1; **כתובות** כה ד שר' 11, שם

שר' 23, לא ג שר' 45 (2x), שם שר' 46 (3x), שם שר' 48 (2x), שם שר' 51; **נדרים** לז ג שר' 1,

מ ג שר' 5 (צ"ל: תורה [= דאורייתא])¹³⁴, שם שם! (ל"ג), שם שר' 6 (2x), שם שר' 7, מ ד

שר' 38, מא ד שר' 45 (2x); **נזיר** נב א שר' 35, נב ג שר' 45 (2x); **קידושין** סב ד שר' 5

(סתם₂), שם שר' 6 (סתם₂), שם שר' 8, שם שר' 11; **בבא קמא** ו ג שר' 31; **בבא מציעא**

יא א שר' 22; **בבא בתרא** יד ג שר' 29, שם שר' 31, יז א שר' 2; **סנהדרין** כד ב שר' 10;

מכות לא א שר' 36; **שבועות** לד ג שר' 23, שם שר' 33; **עבודה זרה** לט ד שר' 34, שם

שר' 36, שם שר' 38, מ ד שר' 41, מא ב שר' 3, שם שר' 7, מב ד שר' 7 (2x); **נידה** מט ב

שר' 55¹³⁵. ועיין עוד ערך: אמר לה סתם; בסתם; בסתם חלוקין.

סתם (פועל; עבר) **שקלים** מח ב שר' 30.

סתם משנה **יבמות** ו ב שר' 6.

סתם משניות **יבמות** ו ב שר' 14, שם שר' 15, שם שר' 17.

סתמא (= סתם משנה)¹³⁶ **ברכות** ד ד שר' 24 (סתמא), שם שר' 25; **שביעית** לח ב שר' 33,

שם שר' 34 (2x); **תרומות** מד א שר' 33 (2x); **מעשרות** מט ב שר' 44, שם שר' 45 (סתמא);

שבת יז ב שר' 42, שם שר' 43; **עירובין** כו ג שר' 6 (2x); **ביצה** סב ג שר' 50 (2x); סתומה!

¹³² תרגום: הסופרים.

¹³³ תרגום: סופרים.

¹³⁴ ההגהה כאן ובמופע הבא על פי גליונות הרש"ל, טופס א'. וכן הוא לנכון במקבילה בחלה נז

ע"ג שר' 46.

¹³⁵ בקידושין סב ע"ד שר' 8 בא: "על תנאי". והגיה ליברמן שם "סתם", על פי לשון המופע הראשון

במקבילה בכתובות לא ע"ג שר' 48 (גליונות הרש"ל, טופס א'); והרי לנו מופע נוסף של מונח זה. וישנם

שני מופעים נוספים בסוטה יז ע"ב שר' 38, ואינם בגדר מונחים, ולא נכללו, ע"ש.

סתמא (= סתם משנה) (המשך) וצ"ל: סתמה; **תענית** סו א שו' 47; **מגילה** ע ד שו' 14; **מועד** קטן פ ג שו' 46, שם שו' 47 (2x), שם שו' 48; **יבמות** ו ב שו' 2; **נדרים** מ ב שו' 39 (2x).
סתמא (!) ע"ע סתמו.
סתמה ע"ע סתמא (= סתם משנה).
סתמה שקלים מו ג שו' 45.
סתמו דמאי כה ב שו' 137, 38, שם שו' 40 (לסתמא!); **שביעית** לו א שו' 36; **תרומות** מב ג שו' 43; **גיטין** מז ג שו' 20; **קידושין** סד ב שו' 10, שם שו' 11, שם שו' 12.
סתמין (!) ע"ע סתמן.
****סתמן שביעית** לו א שו' 15, שם שו' 16; **תרומות** מב א שו' 39, שם שו' 40; **כתובות** לד א שו' 3 (2x); **נדרים** לז ג שו' 2, לט א שו' 40, מא א שו' 35 (2x; סתמין!); **בבא קמא** ד ב שו' 5 (2x); **עבודה זרה** מב ב שו' 55, שם שו' 56, מג ב שו' 48, שם שו' 49.
סתר¹³⁹ פאה כ ד שו' 54 (2x).

¹³⁶ תרגום: הסתם (ולעתים: סתם). ולכינוי אחר של "סתם משנה" בירושלמי ראה מה שהערתי להלן
בנספח ה', סוף ערך "כל מקום ששנה סתם משניות דרבנן עד שיפרש לו רובו". וראה עוד מלמד, פרקי
מבוא, עמ' 623, סי' 42.
¹³⁷ ראה מה שהערתי לעיל, ערך "אופנא לית לון (!)", בהערה לדמאי כה ע"ב שו' 39.
¹³⁸ להגהה ראה כי"ר, עמ' 151א שו' 22.
¹³⁹ תרגום: סותר.

עין

ע"ד דר' ודר' ע"ע על דעתיה דר' ור'¹.
עאל ואפטר עילוי (!)² ברכות ה ב שו' 64 (צ"ל: ואפטר, צ"ל: עלוי)³.
עאל ואמר קומיהון⁴ פאה כא א שו' 21, שם שו' 23; **שקלים** מח ד שו' 48; **סוכה** נה א שו' 50; **ראש השנה** נט ב שו' 25 (ועל); **תענית** סה ב שו' 21, סו ג שו' 41, שם שו' 47, סו ד שו' 1; **מגילה** עב ב שו' 24; **מועד קטן** פג ב שו' 3.
עאל ודרשה⁵ **שבת** יד ד שו' 29; **עבודה זרה** מ ד שו' 31.
עאל ומר לון⁶ **סנהדרין** כ ב שו' 26.
עאל וסייע⁷ **מעשר שני** נו ב שו' 38.
עאל ר' ואמר טעמא⁸ **שביעית** לט ג שו' 23; **מכות** לא א שו' 36 (ומר; טעמא בשניהם = טעמה).
עאל ר' ואפטר עילוי (!) ע"ע עאל ר' ואפטר עלוי.
עאל ר' ואפטר עלוי⁹ **ברכות** ה ג שו' 15 (על, עילוי), שם שו' 24 (עילוי), שם שו' 30 (על, עילוי); **עבודה זרה** מב ג שו' 33; **הוריות** מח ב שו' 42.
עאל ר' ודרש¹⁰ **סוכה** נה א שו' 44, שם שו' 46.
עאל ר' ודרש (!) כרבנין דהכא וכרבנין דתמן ע"ע עאל ר' ודרש להון כרבנין דהכא וכרבנין דתמן (הכא = מסכת זו, תמן = מסכת אחרת).
עאל ר' ודרש להון כרבנין דהכא וכרבנין דתמן (הכא = מסכת זו, תמן = מסכת אחרת)¹¹ **שביעית** לח ג שו' 54 (להון ל'), **כרבנין**, **וכרבנין**; **ביצה** ס א שו' 49.
עאל ר' ודרשה¹² **שבת** יג ג שו' 60; **הוריות** מח ג שו' 48.
עאל ר' ומר טעמא ע"ע עאל ר' ואמר טעמא.

¹ בערך "על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'..." המצוין שם.

² תרגום: נכנס והפטיר עליו. ולפירוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 255, ערך פטר.

³ הגהתי "ואפטר" על פי הצורה הרגילה בירושלמי, ראה להלן, ערך "עאל ר' ואפטר עלוי". והצורה הרגילה בירושלמי היא: "עלוי", כמו שהערתי במבוא, עמ' קכט, הע' 348.

⁴ תרגום: נכנס ואמר לפניו.

⁵ תרגום: נכנס ודרש אותה.

⁶ תרגום: נכנס ואמר להם.

⁷ תרגום: נכנס וסייע.

⁸ תרגום: נכנס ר' ואמר את הטעם שלה. כלומר, של המימרא של שמואל, עיי"ש.

⁹ תרגום: נכנס ר' והפטיר עליו. ולפירוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 255, ערך פטר.

¹⁰ תרגום: נכנס ר' ודרש.

¹¹ תרגום: נכנס ר' ודרש להם כחכמים של כאן וכחכמים של שם.

¹² תרגום: נכנס ר' ודרש אותה.

עאל ר' ועבדה שאילה¹³ **מגילה** עד ד ש' 13.

***עאל ר' ושאל**¹⁴ **בבא קמא** ב ד ש' 44; **בבא בתרא** יו א ש' 22.

עאל שאל לר'¹⁵ **תרומות** מה ג ש' 43, שם ש' 45.

עבד¹⁶ **ברכות** ז ב ש' 42, שם שם (עבד), שם ש' 45, י ב ש' 53 (עבד); **מעשרות** נ ד ש' 58, שם ש' 59; **מעשר שני** נה א ש' 43 (עבד), שם ש' 46; **ביכורים** סד ב ש' 6, שם ש' 8; **שבת** ב ג ש' 1 (עבד), שם ש' 9 (עבד), שם ש' 54, ב ד ש' 33, יב א ש' 14, יב ד ש' 42, יג א ש' 8; **עירובין** כד ג ש' 52, שם ש' 55, כו ב ש' 54; **ביצה** סב א ש' 27; **יבמות** י ד ש' 50 (צ"ל: עבד לה)¹⁷, יא ב ש' 21; **כתובות** ל ג ש' 39 (עבד), לב א ש' 46, שם ש' 49; **נדרים** מב ד ש' 35; **גיטין** מט ג ש' 31; **קידושין** נט א ש' 30, נט ב ש' 63 (עבד), ס א ש' 22 (עבד), שם ש' 38, שם ש' 39¹⁸, שם ש' 41 (עבד); **שבועות** לה ג ש' 41, לו ב ש' 9 (עבד); **עבודה זרה** מ ד ש' 8, מד א ש' 58¹⁹. ועיין עוד ערך רבנן עבדין... ר' עבד... וראה עוד ערך: לא דר' עבד... אלא...; לא עבד; לית את עבד (בניחותא); לית את עבד (בתמיהה); ר' לא עבד... ורבנין עבדין....

עבד... לא עבד... ע"ע ר' עבד... ור' לא עבד....

עבד... לא עבדין... ע"ע ר' עבד... ורבנין לא עבדין....

עבד... עבד... ע"ע: אהן עבד... ואהן עבד...; הן תניא עבד... חדא, והן תניא עבד כל חדא חדא (!) מינהון חדא; כמה דר' עבד... כך הוא עבד...; כמה דר' עבד... כן ר' עבד...; ר' עבד... ר' עבד...; תמן הוא עבד... והכא הוא עבד....

עבד... עבד... עבד... ע"ע ר' עבד... ר' עבד... ר' עבד....

עבד (!)... עבד לה... ע"ע עבד לה... עבד לה...²⁰.

עבד... עבד... ע"ע עבד... עבד....

עבד דרש הדין קריא²¹ **סנהדרין** כח ב ש' 15.

עבד כתובה מדרש²² **יבמות** יד ד ש' 40, שם ש' 43, שם ש' 45, שם ש' 48, שם ש' 51, שם ש' 53; **כתובות** כח ד ש' 58 (עבד לה), ממדרש!; כט א ש' 3, שם ש' 6,

¹³ תרגום: נכנס ר' ועשה אותה שאילה. כלומר, דרשה בצורת ה"שאלתא" — ראה ק"ע, כז סע"ב, ד"ה ועבדה שאילה. ובבבלי שבת ל ע"א: "שאל שאילה זו לעילא מר' תנחום דמן נוי".

¹⁴ תרגום: נכנס ר' ושאל.

¹⁵ תרגום: נכנס [ו]שאל את ר'.

¹⁶ תרגום: עושה. ולהוראת "עבד" ראה מה שכתבתי לעיל, בהערה לערך "אהן עבד... ואהן עבד...".

¹⁷ ראה מה שהערתי בערך "מה את עבד לה" על אתר.

¹⁸ לשון הגמרא כאן: "דרכי מאיר עבד יד האשה כיד בעלה", ואני מגיה בה הגהה קלה: "ורבי

מאיר" תחת "דרכי מאיר", ע"ש. ואפשר שיש לתקן בדרך אחרת — עיין ירוכ"פ, עמ' 335, ד"ה והא תני. ועיין גירסת המאירי שהביא כ"ץ, ג, עמ' 35; והיא צריכה תיקון.

¹⁹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: לא עבד; סבר (בנינוג), ולשני מופעים נוספים בכ"ל, השייכים באשגרה לשבת ב ע"ד ש' 34 ונמחקו בכ"ל, ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 14, ד"ה ולא רבי.

²⁰ בערך "ר' עבד לה... ר' עבד לה..." המצוין שם.

²¹ תרגום: עשה דורש את הפסוק הזה. כלומר, דרש אותו במשך זמן רב, ע"ש.

עבד כתובה מדרש (המשך) שם ש' 9, שם ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 15. וראה עוד ערך עבדין כתובה מדרש.

עבד לִי (לִי = לָהּ) ע"ע עבד לה... עבד לה....

עבד לָהּ ע"ע עבד ליה.

עבד לָהּ²³ **ערכה** סא ד ש' 18 (עביד), שם ש' 24; **שבת** יב ג ש' 18; **שקלים** מו ד ש' 9;

מגילה עג ג ש' 21; **יבמות** יג ב ש' 48, שם ש' 49; **סוטה** יט ב ש' 57, כא א ש' 50, כג

ד ש' 31; **כתובות** כח ד ש' 13, לא ג ש' 6, לג א ש' 39; **גיטין** מג א ש' 42, מה ג ש' 9

(ליה); **זויר** נג ד ש' 35; **קידושין** סב ב ש' 33; **עבודה זרה** מג ב ש' 11, מד ד ש' 248.

עבד לה... עבד לה... ע"ע: הכא את עבד לה... והכא את עבד לה...; ר' עבד לה... ר'

עבד לה...; תמן הוא עבד לָהּ... וכא הוא עבד לָהּ... ועיין עוד ערך הכא עבד לה (!) לִי...

והכא הוא עבד לִי....

עבד לה... עבדין לה... ע"ע ר' עבד לה... ורבנין עבדין לה....

עבד לה אפטרסה²⁵ **סוטה** יז א ש' 53.

עבד לה (!) כתובה ממדרש (!) ע"ע עבד כתובה מדרש.

עבד לה (!) לִי... עבד לִי... ע"ע עבד לה... עבד לה....

עבד לָהּ ר' ע"ע עבד ליה ר'.

עבד לָהּ ר'²⁶ **עירובין** יט א ש' 45, כ ב ש' 42 (עביד); **ביצה** סב ג ש' 17 (עביד); **גיטין**

מד ד ש' 41. ועיין עוד ערך: מה עבד לה ר'; מה עבד לה ר' עד שלא יחזור בו.

עבד לה ר' ור' ע"ע מה עבדין לה ר' ור'.

עבד להון ע"ע עבד לון.

****עבד לון**²⁷ **ברכות** יא ב ש' 1 (עביד), יא ג ש' 53, יב א ש' 25 (להון); **חלה** נח ג

ש' 33; **ביכורים** סד ב ש' 36; **שבת** יב ג ש' 20, יז ב ש' 24 (עביד, לון); **פסחים** לג ד

ש' 6; **מגילה** עה א ש' 8; **מועד קטן** פ ב ש' 8 (עביד); **יבמות** יב א ש' 49 (להון); **נדרים**

לט ד ש' 16 (עביד, להון); **גיטין** מג ג ש' 42; **בבא קמא** ב א ש' 28 (עביד)²⁸.

²² תרגום: עושה [את] הכתובה מדרש. ולפירוש הביטוי ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 728, הע' 3; מבואות לסה"ת, עמ' 502, ד"ה אבל החכמים; שם, הע' 10. ולדעתי, יש כאן ביטוי שהשתמשו בו באשגרה לעניינים שונים. ובבבלי בבא מציעא קד ע"א ניסחו: "היה דורש לשון הדיוט". והיא היא.

²³ תרגום: עושה אותה.

²⁴ למופע נוסף שנשתבש ע"ע עבד. ולמופע נוסף מסופק ע"ע עבד ליה.

²⁵ תרגום: עושה אותה (כלומר, את הדרשה הזאת) הפטרה. ולפירוש הביטוי ראה ערכי מדרש אמוראים, עמ' 153, ערך אפטרסה. ועיין עכשיו פ' מנדל, "והחי יתן אל לבו": על מנהגי הספד ותנחומים בבבל ובארץ-ישראל בתקופת התלמוד, מחקרים בתלמוד ובמדרש — ספר זיכרון לתרצה ליפשיץ, בעריכת מ' בר-אשר ואחרים, ירושלים תשס"ה, עמ' 400, הע' 63. ולדעתי, כל סיום דרשה נקרא "אפטרסה", שמפטירים את הקהל שבא לשמוע את הדרשה. וראה מחזור ויטרי, מהד' ש' הורוויץ, נירנברג תרפ"ג, ריש עמ' 98.

²⁶ תרגום: עושה אותה ר'.

²⁷ תרגום: עושה אותם.

²⁸ למופע נוסף מסופק ע"ע עבד ליה.

עבד לון... עבדין לון... ע"ע ר' עבד לון... ורבנין עבדין לון....

עבד (!) לון ע"ע עבדא לון.

עבד ליה²⁹ **פאה** כ ב שו' 28 (עברו!);³⁰ **כלאים** כט ד שו' 26 (לה); **תרומות** מ ב שו' 52 (עביד), מה ב שו' 30; **מעשרות** נ ד שו' 51 (עביד, לה); **חלה** נז ד שו' 5 (לה); **ערלה** סב ד שו' 51 (לה); **שבת** יז ב שו' 47; **פסחים** ל ב שו' 50, לד ג שו' 37, שם שו' 41, לד ד שו' 52, שם שו' 54 (עביד), לה א שו' 64, לה ב שו' 2, שם שו' 22, לז ד שו' 52; **שקלים** מו ד שו' 7; **סוכה** נא ד שו' 30 (עביד); **יבמות** ט א שו' 32 (לה); **כתובות** כז ב שו' 2, שם שם (עביד); **נזיר** נב א שו' 21 (מתעבר; וצ"ל: מתעבד [= מה את עבד], לה), נג א שו' 49 (לה), נג ד שו' 32; **סנהדרין** יט ד שו' 5 (ואיתעביד! וצ"ל: ואת עביד), שם שו' 8 (עביד), כו א שו' 55 (לה), שם שו' 57 (לה); **שבועות** לג ד שו' 48 (2x), לה ג שו' 52 (עביד, ליה [=לה? / צ"ל: לון]);³¹ **הוריות** מז ד שו' 54 (לה). וראה עוד ערך תמן הוא עבד ליה... וכא לא עבד ליה... (הסיפא בתמיהה).

עבד ליה (ליה = לה) ע"ע עבד לה.

עבד ליה... עבד ליה... ע"ע: הכא את עביד ליה... והכא את עביד ליה...; ר' עבד ליה... ר' עבד ליה....

עבד ליה... עביד ליה... (ליה = לה) ע"ע עבד לה... עבד לה...³².

עבד ליה ר'³³ **עירובין** כו ב שו' 64 (עבד עבד; לה); **פסחים** לד א שו' 27, שם שו' 28, שם שו' 30 (עביד), שם שו' 32; **הוריות** מו ד שו' 57 (2x); (עביד).

עבד ליה ר' (ליה = לה) ע"ע עבד לה ר'³⁴.

עבד עובדא (!)³⁵ **ברכות** ג א שו' 23 (צ"ל: הוה עבר, ל"ג עובדא)³⁶. וראה עוד ערך: ועבד עובדא דכוותיה (עבר); ועבד עובדא דכוותיה (בינוני).

עבד ר' (!) ע"ע עבד לה ר'³⁷.

עבדא (!) ע"ע: היך עבידא; עובדא (מעשה הלכתי); עובדא (פסק דין או הלכה למעשה).

עבדא לון³⁸ **יבמות** יב א שו' 50; **נדרים** לט ד שו' 18 (עברו!);³⁹ שם שו' 25 (עבד!).

²⁹ תרגום: עושה אותו.

³⁰ להגהה ראה אהצו"י, עמ' 64, ד"ה ר' יהודה. ויש כאן חסרון בד"י, ורטנר השלים שם על פי הראשונים: "ור' מאיר עביד ליה".

³¹ ראה מה שהערתי בערך "מה את עבד ליה" על אתר.

³² בערך "הכא את עבד לה... והכא את עבד לה..." המצוין שם.

³³ תרגום: עושה אותו ר'.

³⁴ בערך "מה עבד לה ר'" המצוין שם.

³⁵ תרגום (אחרי ההגהות): היה עובר. וראה סוף ההערה הבאה.

³⁶ ראה: אהצו"י, עמ' 13, ד"ה רבי שמעון; גינצבורג, פירושם, א, סוף עמ' 89, ד"ה ר' שמעון. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 709, ד"ה שכן. ולפי זה, אין כאן לא מונח ולא ביטוי.

³⁷ בערך "מה עבד לה ר'" המצוין שם.

³⁸ תרגום: עושה אותם. כלומר, המשנה.

³⁹ ראה מה שכתבתי בסוף ההערה שבריש ערך "מסתברא מיעבדינון כ..." ודאי (!) מתניתא עבד (!) לון כ..."

עבדה (!) ע"ע עובדא (מעשה הלכתי).

עבדון (!) לון ע"ע מליהון דרבנן עבדון (!) לון.

עבדון (!) ליה רבנן ע"ע מה עבדין לה רבנין.

עבדוניה⁴⁰ שבת ט ג ש' 3.

עבדי (!) ע"ע עבדין.

עבדין⁴¹ ברכות ג ב ש' 31 (עבדין); שבת ג ב ש' 18, יג ג ש' 37; פסחים לג ב ש' 12,

לד ב ש' 16 (צ"ל: לא עבדין)⁴²; הוריות מח ג ש' 439.

עבדין (!) ע"ע עבדין עובדא. ועיי' עוד ערך: ועבדין (!); ועבדין כן (בתמיהה).

עבדין... עבד... ע"ע רבנן עבדין... ר' עבד... וראה עוד ערך ר' עבד... ורבנין לא עבדין....

עבדין (!) כן אלא⁴⁴ בבא מציעא י ע"ב ש' 49 (צ"ל: לא עבדין)⁴⁵. וראה עוד ערך ולא

עבדין כן.

עבדין כתובה מדרש⁴⁶ יבמות יד ד ש' 34, שם ש' 36; כתובות כח ד ש' 61 (עבדין

לה!); כט א ש' 1. וראה עוד ערך עבד כתובה מדרש.

עבדין לה⁴⁷ ברכות י ב ש' 36; עירובין יח ג ש' 9; כתובות כח ב ש' 35.

עבדין לה... עבדין ליה... (ליה = לה) ע"ע עבדין ליה... עבדין ליה... (ליה = לה).

עבדין לה דרומאיי ע"ע מה עבדין לה דרומאיי.

עבדין לה (!) כתובה מדרש ע"ע עבדין כתובה מדרש.

עבדין לה ר' ור' ע"ע מה עבדין לה ר' ור'.

עבדין לה רבנין ע"ע מה עבדין לה רבנין.

עבדין לה רבנן ע"ע מה עבדין לה רבנין.

עבדין לה רבנן דתמן ע"ע מה עבדין לה רבנן דתמן (תמן = בבל).

עבדין לון⁴⁸ שביעית לד ב ש' 10; מועד קטן פ ג ש' 14.

עבדין לון... עבדין לון... ע"ע בית שמאי עבדין לון... בית הלל עבדין לון....

⁴⁰ תרגום: עשו אותו.

⁴¹ תרגום: עושים.

⁴² ראה מה שהערתי בערך "ר' לא עבד... ורבנין עבדין..." על אתר.

⁴³ בכתובות לה ע"ד ש' 6: "עברין ידעין". והגיה אפשטיין: "עבדין", ופירש: "הרגילים לדעת דבר שזוהי?" (מבוא לנדה"מ, ריש עמ' 67, ד"ה ירוש'; שם, הע' 4). ובמבואות לסה"א, ריש עמ' 199, ד"ה עבדי; שם, הע' 1. הגיה על פי דפוס קושטא: "עבדין ותהין". וצ"ע.

⁴⁴ תרגום (אחרי ההגהה): לא עושים כך אלא.

⁴⁵ להגהה ולפירוש העניין ראה: תוכפ"ש, בבא מציעא, ריש עמ' 213; שם, הע' 13 (וראה עוד שם,

הע' 12); ירושלמי נזיקין, עמ' 158, ד"ה בר נש.

⁴⁶ תרגום: עושים את הכתובה מדרש. ולפירוש הביטוי ראה מה שהערתי בריש ערך "עבד כתובה

מדרש".

⁴⁷ תרגום: עושים אותה.

⁴⁸ תרגום: עושים אותם.

עבדין ליה... עבדין ליה... (ליה = לה) ע"ע: הכא אינון עבדין ליה... והכא אינון עבדין ליה...; תמן עבדין לה... וכא אינון עבדין ליה....

עבדין ליה רבנין (ליה = לה) ע"ע מה עבדין לה רבנין.

עבדין עובדא⁴⁹ **שביעית** לט א שו' 10; **שבת** יו ב שו' 45; **עירובין** כו ג שו' 9 (עובדא לי'!)⁵⁰;

סנהדרין יח ב שו' 23 (צ"ל: היך?)⁵¹. ועיין עוד ערך: היך עבדין עובדא; תריי כל קבל ארבעה,

ולא עבדין עובדא כסוגייתא (בתמיהה). וראה עוד ערך ולא עבד עובדא כוותיה.

עבודה (!) ע"ע עובדא (סיפור מעשה).

עביד ע"ע עבד.

עביד לה ע"ע עבד ליה.

עביד לה ע"ע עבד לה.

עביד לה ר' ע"ע עבד לה ר'⁵².

עביד לה שמועה⁵³ **סוכה** נב ב שו' 27.

עביד להון ע"ע עבד לון.

עביד לו (!) ע"ע עבד לון.

עביד לון ע"ע עבד לון.

עביד ליה ע"ע עבד ליה.

עביד ליה (ליה = לה) ע"ע: עבד לה; עבד לה... עבד לה...⁵⁴.

עביד ליה... עביד ליה... ע"ע עבד ליה... עבד ליה....

עביד ליה ר' ע"ע עבד ליה ר'.

עבר (!) ליה ע"ע עבד ליה.

עבר פרשתא⁵⁵ **סנהדרין** כ ב שו' 24.

עברון (!) ע"ע עובדין (מעשים הלכתיים).

עברת (!) בידך תלתא נהרין ואיתברת⁵⁶ **שבת** ט א שו' 18, ט ג שו' 11; **יבמות** ט ג

שו' 28 (ואתבדת! וצ"ל: ואתברת); **נזיר** נד ג שו' 25 (ואתברת); צ"ל בכולם: תברת תחת עברת⁵⁷).

⁴⁹ תרגום: עושים מעשה.

⁵⁰ ההגהה על פי נוסח הראב"ה שהובא בירוש"פ, עמ' 363, ד"ה אי זהו.

⁵¹ להגהה ראה שתא"ר, ריש עמ' 509, ד"ה ר' זכריה. והוא הגיה "האיך", ותיקנתי לפי סגנון הירושלמי.

⁵² גם בערך "מה עבד לה ר'" המצוין שם.

⁵³ תרגום: עושה אותה שמועה. ולפירוש הביטוי ראה מבזה"ר, טז סע"ב, ערך פלוני עבד לה שמועה.

⁵⁴ בערך "הכא את עבד לה... והכא את עבד לה..." המצוין שם.

⁵⁵ תרגום: עובר (?) על הפרשה — ראה סוקולוף, עמ' 394, טור א, ערך עבר. ובמדרש: "ר' יוחנן בן

תורתא פעם אחת בא לפני רבי עקיבא אמר לו עמוד וקרא בתורה אמר להם לא עברתי על הפרשה ושבחוהו חכמים" (שמו"ר, מ, א, סז ע"ב). ובבבלי מגילה ד סוף ע"א: "אעבור פרשתא דא ואתנייה". והיפ"מ גורס: "עבד פרשתא", ומפרש: "היה דורש בפרשת היום" (קפג ע"ד, ד"ה הוה עבד). ואולם הר"ש של "עבר" ברורה בכ"ל (עמ' 429 שו' 17). ובמקבילה במדרש שמואל: "הוות פרשתא ידידה" (עמ' נט, אות יב). וצ"ע.

⁵⁶ תרגום (אחרי ההגהה): שברת בידך שלושה נהרות ונשברת! — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 119, ד"ה עברת בידך (והוא מגיה שם מפי אפשטיין: "שברת", אבל "תברת" עיקר). אבל אפשטיין מתרגם את הסיפא: "ונשברה (וידך)" — ראה מבוא לנח"מ, עמ' 174, הע' 1. ועיין שם פירוש העניין.

עברת (!) בידך תלתא נהרין ואתבדת (!) ע"ע עברת (!) בידך תלתא נהרין ואיתברת.
עברת (!) בידך תלתא נהרין ואתבדת ע"ע עברת (!) בידך תלתא נהרין ואיתברת.
****עד איכן ברכות ו ד שר' 39 (היכן), יג ד שר' 37; פאה טו ב שר' 24 (היכן), טו ג שר' 14 (היכן), כ ד שר' 32; דמאי כב ג שר' 38 (היכן), שם שר' 63 (היכן), כד ג שר' 54 (היכן); כלאים כז ד שר' 6 (היכן), כח ג שר' 28 (היכן), ל ג שר' 21 (היכן); שביעית לו ג שר' 50 (היכן); תרומות מג ד שר' 17 (היכן), מו א שר' 6 ו', היכן), מו ד שר' 26 (היכן); מעשרות מט ב שר' 11 (היכן), נ ג שר' 35 (היכן)?⁵⁸; ביכורים סה ג שר' 15 (היכן); שבת ד ב שר' 2, ה ג שר' 39, ו ב שר' 14; עירובין כג ג שר' 11; פסחים כט א שר' 35, ל א שר' 11, שם שר' 26; יומא מה א שר' 58, מה ב שר' 20; מגילה עה ב שר' 52; חגיגה עה א שר' 13; מועד קטן פ ב שר' 3, פג ג שר' 8; כתובות כח ד שר' 55, ל א שר' 41; נדרים מ ג שר' 33 (אכן); נזיר נו א שר' 2 (היכן)?, נז ד שר' 57; קידושין סא ב שר' 3; בבא קמא ה א שר' 27 (היכן), ו ג שר' 13 (היכן); בבא מציעא יא ב שר' 40; סנהדרין כב ד שר' 42 (היכן); וצ"ל: היכן?⁵⁹, כז ד שר' 38; עבודה זרה מד ד שר' 5 (היכן); נידה מט ב שר' 35, מט ג שר' 60²⁹.**

עד אימתי ע"ע עד מתי.

עד אכן (!) ע"ע עד איכן.

עד אנן (!) תמן שמעית טעמא (תמן = בבל)⁶¹ **יבמות ד ד שר' 49 (צ"ל: דאנא)⁶².**

עד ד- (= כדי ש-)⁶³ **ברכות ז א שר' 46.**

עד (!) ד- (= מפני ש-) ע"ע על ד-.

עד דאנא תמן (תמן = ארץ ישראל)⁶⁴ **שבת ג ד שר' 26; עבודה זרה מא ד שר' 49.**

עד דאנא תמן איצטרכת לי, וכד סליקת (!) להכא שמעית ע"ע עד דאנא תמן צריכת (!) לי, וכד סלק' להכא שמעית (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

עד דאנא תמן איצטרכת לי, סלקית (!) להכא שמעית ע"ע עד דאנא תמן צריכת (!) לי, וכד סלק' להכא שמעית (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

עד דאנא תמן אצרכת לי, מיצרי (!) לי מינך לאשלתיא (!) (תמן = בבל)⁶⁵ ברכות יא ב שר' 34 (צ"ל: מי צדי, צ"ל: מינה, צ"ל: לא שלתיא [= לא שאילתיא])⁶⁶.

⁵⁷ להגהה "תברת" ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 174, הע' 1; מבואות לסה"ת, עמ' 519, ד"ה וברייתא; שם, הע' 37. ועיין ירושלמי נזיקין, עמ' 131, הע' 4, שליברמן חזר בו (ראה מה שכתבתי בהערה הקודמת) והוא מסופק בהגהה זו. וצ"ע.

⁵⁸ לפירוש העניין ראה תוכפ"ש, מעשרות, עמ' 688, הע' 61.

⁵⁹ ראה קטע עסיס, עמ' 54, ב ע"א שר' 4.

⁶⁰ ישנם מופעים נוספים בעירובין יט ע"ד שר' 46; ביצה ס ע"ג שר' 47; ושבויעות לז ע"א שר' 30

(ושם: "היכן"). ולא נרשמו, כי הם אמורים בניחותא.

⁶¹ תרגום (אחרי ההגהה): עד שאני שם שמעתי את הטעם.

⁶² ראה הלשון להלן, ערך "עד דאנא תמן (תמן = ארץ ישראל)", והערכים שאחרייו.

⁶³ כך פירשו הראשונים — ראה אהצו"י, סוף עמ' 91, ד"ה רבי יונה.

⁶⁴ תרגום: עד שאני שם.

עד דאנן תמן אפקינן (!)... דסלקינן (!) להכא שמעינן הכא (!) דתני ר' חייה...

עד דאנא תמן צריכת (!) לי, וכד סלק' להכא שמעית (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל)⁶⁷ ברכות ד ב שו' 10 (צ"ל: איצרכת)⁶⁸; עירובין יח ד שו' 52 (איצטרכת, סליקת! וצ"ל: סלקית)⁶⁹; מגילה עג א שו' 46 (איצרכת, וכד ל"ל, סלקית).

עד דאנא תמן קיימנתה (תמן = בבל)⁷⁰ כלאים כט ג שו' 26.

עד דאנא תמן שמע תנא (!) ר' בשם ר', כד סלקית להכא שמע תנא (!) ר' בשם ר' ע"ע עד דאנן תמן שמעתנה ר' בשם ר', כד סלקינן הכא שמעתנה ר' בשם ר' (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

עד דאנא תמן שמעית קל ר' שאל לר' (תמן = בבל)⁷¹ עירובין כג ד שו' 61; שקלים מו ד שו' 25, מז א שו' 1, נ ג שו' 16, נ ד שו' 8 (ר'! תחת לר'); נזיר נג ב שו' 50 (דאנא ל"ל). **עד דאנא תמן שמעית קל ר' שאל ר' (!)** ע"ע עד דאנא תמן שמעית קל ר' שאל לר' (תמן = בבל).

עד דאנן תמן אפקינן (!)... דסלקינן (!) להכא שמעינן הכא (!) דתני ר' חייה... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל)⁷² יבמות ג ד שו' 8-9 (צ"ל: אפיקנן⁷³, צ"ל: כד סלקינן⁷⁴, צ"ל: שמענן, צ"ל: הדא).

⁶⁵ תרגום (אחרי ההגהות): עד שאני שם נצרכה לי וכלומר, הייתי מסופק בה, [אבל] בפוחדי ממנו (כלומר, מר' שמואל בר שילת, ע"ש) לא שאלתי אותו.

⁶⁶ ההגהה "מי צדי" בדל"ת היא על פי לשון הירושלמי בריש ברכות: "דצדי לון מיקמי חיותא" (ב ע"א שו' 29). ואמנם, ברש"ס, קעג ע"ב שו' 2: "ומדצדי". והגהתי "מיניה" תחת "מינך" על פי העניין; כלומר, שר' זעירא פחד לשאול שאלה זו מר' שמואל בר שילת, אחרי ששאלו אותו בני בית המדרש שלוש שאלות בעניין (ראה תוספ' סנהדרין, פ"א ה"ז, עמ' 426 שו' 19: "ולא ישאל בעינין יותר משלש הלכות"). אבל ליברמן לא הגיה — ראה: תוס"ר, ב, עמ' 158, שו' 18/19; תוכפ"ש, מגלה, ריש עמ' 1203. אחר כך מצאתי ב"מחקרים", עמ' 321, הע' 148, שהעיר על גירסת המתנות כהונה בכ"י הירושלמי שלו: "ומי צרה לי מינה לא שאלתי". וראה ב"ר, צא, ג, כרך ג, עמ' 1114 שו' 3, בחילופי הנוסחאות ובהערות שם. וציין שם אלבק בהערות לפירושו של בעל ספר חרדים על אתר, שקדם לי בגירסא ובפירוש. וראה עוד אהצו"י, עמ' 169, ד"ה שמואל. וכבר יצאו הדברים מכלל השערה. ולהגהה "לא שלתי" ראה מבואות לסה"א, עמ' 364, [יא ע"ב], שו' 34; שם, הע' 11. ובכ"ר: "לא שאלתי" (עמ' 83 שו' 14) = "לא שאלתי". ⁶⁷ תרגום (אחרי ההגהה): עד שאני שם נצרכה לי (כלומר, הייתי מסופק בה), וכאשר עליתי לכאן שמעתי.

⁶⁸ כי הגירסא כאן בחידושי הרשב"א לברכות יג ע"א, [ד"ה היה קורא, עמ' סב]: "אצרכת לי" (אהצו"י, עמ' 38, ד"ה ר' מני). והיא נראית עיקר.

⁶⁹ הנוסח כאן ברישא בכ"ל: "עד דנה תמן" (עמ' 390 שו' 8), והוגה — ראה ירוכ"פ, עמ' 228, ד"ה אמר ר' זירא.

⁷⁰ וכן הוא בעיקר גם בכ"ר: "עד דאנא [תמן קיימנתי" (עמ' 173 שו' 9). ולפי גירסא זו יש לתרגם: עד שאני שם קיימנו אותה. והכוונה: עוד בהיותי בבבל, קיימנו אותה, כלומר אנו בני החבורה. ואין צורך להגיה "עד דאנן תמן" ברישא, או "קיימתי" (או "קיימתי") בסיפא. וצ"ע.

⁷¹ תרגום: עד שאני שם שמעתי קול ר' שואל את ר'.

⁷² תרגום (אחרי ההגהות): עד שאנחנו שם הוצאנו... [וכאשר עלינו לכאן שמענו את [הברייתא] הזאת ששונה ר' חייה....

עד דאנן תמן שמעתנה ר' בשם ר', כד סלקינן הכא שמעתנה ר' בשם ר' וכו'

עד דאנן תמן שמעתנה ר' בשם ר', כד סלקינן הכא שמעתנה ר' בשם ר' (תמן =
בבל, הכא = ארץ ישראל)⁷⁵ **סוכה נד ג שו' 32; חגיגה עו ב שו' 58 (דאנא, שמע תנא!**
וצ"ל: שמעתנא, סלקית, להכא).

עד דאת דיין לה ל-... דונה ל-...⁷⁶ פסחים לב ב שו' 45.
עד דאת מדמי לה ל-... דמינה ל-...⁷⁷ שבת ב ב שו' 32; כתובות כה ד שו' 57-56
(דמינה).

עד דאת מדמי לה ל-... דמינה ל-... ע"ע עד דאת מדמי לה ל-... דמינה ל-...
עד דאת מקשי לה ל-... קשייתה ל-...⁷⁸ מעשר שני נו א שו' 5 (ליה, ב- תחת ל-₁,
קשייתה); **נזיר נג ג שו' 32.**

עד דאת מקשי לה על דר', קשייתה על דרבנן⁷⁹ יומא לח ד שו' 48; נידה נ ג שו' 50
(קשייתה).

עד דאת מקשי לה על דר', קשייתה על דרבנן ע"ע עד דאת מקשי לה על דר', קשייתה
על דרבנן.

עד דאת מקשי ליה ב-... קשייתה ל-... ע"ע עד דאת מקשי לה ל-... קשייתה ל-...
עד דאת מקשי ליה על דר', קשייתה על דר'⁸⁰ יבמות יג ד שו' 55 (ליה = לה); נדרים
לח ד שו' 60 (ועל! תחת עד, ליה ליל', ר' תחת דר'₁ קשייתה).

⁷³ עיין הצורות שרשם פסברג, עמ' 180, סעיף 137r.

⁷⁴ הייתי סבור להגיה "סליקנן" תחת "סלקינן", אבל הצורה "סלקינן" ישנה גם בשרי"ר, עמ' 149 שו' 22 (2x). וליתא בצורות של "סלק" שרשם פסברג, עמ' 193, סעיף 152b. וצ"ע.

⁷⁵ תרגום: עד שאנחנו שם שמעתי אותה: ר' בשם ר', [וכאשר עלינו לכאן שמעתי אותה: ר' בשם ר'. ויש כאן חוסר התאמה בין הרישות של צלעות הלשון לסיפות שלו, שהרישות הן בלשון רבים: "דאנן", "סלקינן", ואילו הסיפות בלשון יחיד: "שמעתנה". והדבר תמוה. אמנם מצאנו בירושלמי שימוש ב"אנן" המורה על יחיד — ראה מועד קטן פג ע"ב שו' 4: "אנן לא הוינן גביה", ע"ש, אבל שם יש התאמה בין הכינוי לפועל. לכן נראה לי, שהנוסח בחגיגה: "דאנא" ו"סלקית" עיקר. וכיוצא בזה בכתובות לה ע"א שו' 61: "ואנא לא הוינן (!) גלי", אבל במקבילה בכלאים לב ע"ב שו' 55: "ולא הוינא גלי". ולהפך, מצאנו צורות משובשות של "הוינא" תחת "הוינן": "נהנין הוינא (!) כנשין תבן" (שבועית לט ע"א שו' 34), אבל בכי"ר לנכון: "הוינן" (עמ' 209ב שו' 38); "נהנין הוינא (!) יתבין קומי רב" (סנהדרין כח ע"א שו' 41), אבל במקבילה בשבת ח ע"א שו' 28: "נהנין הוינן", וכן צריך לומר. ואני מפרש שהשמועה של ר' אלעזר מתייחסת רק לסוף העניין: "אך חלק [צריך לומר: או חלף, כמו בחגיגה]. רבי חייה בשם רבי לעזר ושמחת בחגך" וכו' (סוכה שם, שו' 34; חגיגה שם, שו' 61). ואילו הרישא היא ברייתא בספרי דברים, פיס' קמב, עמ' 195. ולכן לא כללתי את המונחים שבה ברשימה. אבל עיין מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 294, ד"ה וכך נהג. וראה עוד שם, עמ' 748, הע' 3.

⁷⁶ תרגום: עד שאתה דן אותה ל-... דון אותה ל-...

⁷⁷ תרגום: עד שאתה מדמה אותה ל-... דמה אותה ל-...

⁷⁸ תרגום (במעשר שני): עד שאתה מקשה אותה ל-... הקשה אותה ל-... והתרגום בנזיר: עד שאתה

שואל אותה על... שאל אותה על...

⁷⁹ תרגום: עד שאתה מקשה אותה על [שיטתו] של ר', הקשה אותה על [שיטתם] של החכמים!

⁸⁰ תרגום: עד שאתה מקשה אותה על [שיטתו] של ר', הקשה אותה על [שיטתו] של ר'! כך הוא

ביבמות, אבל בנדרים פירוש "מקשי" הוא שואל, ע"ש.

עד כאן... מיכן ואילך...

*עד דו מקשי לה על דר', יקשינה על ידיה⁸¹ בבא קמא ד ב שו' 58.
עד די הוות מקשה⁸² לה על דר', קשייתה על דמתניתין⁸³ שבת ח ג שו' 27.
עד דין (!) מדמי לה ל... ודמינה (!) ל...⁸⁴ הוריות מז ב שו' 46-47 (צ"ל: דו, צ"ל: ידמינה)⁸⁵.

עד דלא איתאמרת הדא מילתא, לא הוינן ידעין דו (!) כן (בתמיהה)⁸⁶ עבודה זרה מה ב שו' 28 (צ"ל: דו)⁸⁷.

עד דלא יחזור ביה⁸⁸ שבועות לז א שו' 89. ועיין עוד ערך עד לא יחזור ביה. וראה עוד ערך מה עבד לה ר' עד שלא יחזור בו.

עד דלא יתברינה בידיה (!) ע"ע עד לא יתברינה בידיה.

עד היכא (!) ע"ע עד איכן.

עד היכן ע"ע עד איכן.

עד הכא...עד הכא (בהחוויה ממחישה)⁹⁰ שבת יא ב שו' 56, שם שו' 58.

עד כאן (!?)⁹¹ תענית סז ב שו' 9260.

עד כאן... מיכאן והילך... ע"ע עד כאן... מיכן ואילך....

עד כאן... מיכן ואילך... כלאים כז ג שו' 57-58; שביעית לג א שו' 49, שם שו' 50 (והילך); ערלה ס ד שו' 22; שקלים מז ב שו' 14; ראש השנה נו ד שו' 14 (מיכאן, והילך), נז א שו' 16 (והילך), שם שו' 19-20 (והילך).

⁸¹ תרגום: עד שהוא מקשה אותה על [שיטתו] של ר', שיקשה אותה על [שיטתו] שלו;

⁸² הלשון "די הוות מקשה" היה קשה בעיני, ראה הלשון בערכים הקודמים. אבל גם ליברמן (ירוכ"פ, סוף עמ' 111, ד"ה אמר) גם אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 284, ד"ה בירוש') לא הגיהו. ושרי"ר (עמ' 82 שו' 12) קטוע במקום זה כרגיל (ושם לנכון: "על דמתניתין"). ועכשיו נראה לי, ש"הוות" הוא עבר לנוכח משורש "הוי" בכתוב חסר (ראה לויאס, גלילית, עמ' 144, סי' רח), ו"מקשה" = "מקשי". כלומר, עד שהיית מקשה אותה על דר'.

⁸³ תרגום: עד שהיית מקשה אותה על [שיטתו] של ר', הקשה אותה על משנתנו;

⁸⁴ תרגום (אחרי ההגהות): עד שהוא מדמה אותה ל... שידמה אותה ל...!

⁸⁵ ראה הוריות הנספחת לבבלי, יז ע"ג שו' 44 (ושם: "עד דמדמי לה ל... ידמינה ל...". והיא היא).

⁸⁶ תרגום (אחרי ההגהה): עד שלא נאמר דבר זה, לא היינו יודעים שהוא כך?!

⁸⁷ כי "די" חוזרת על "הדא מילתא", כלומר, לשון נקבה.

⁸⁸ תרגום: עד שלא יחזור בו.

⁸⁹ שתא"י (סוף עמ' 548, ד"ה ר' זעירא) מגיה: "דחזר ביה". והרמב"ן פירש את הסוגיא ללא הגהה — עיין תשובות הרמב"ן, סי' צה, עמ' קמב. ודברי רבינו צע"ג. וכבר השיגו במה"פ שם, כט ע"א, ד"ה הרי. גם אפשטיין פירש ללא הגהה בדרך אחרת — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 227, ד"ה משנת. וראה עוד שם, עמ' 246, הע' 2. וצ"ע.

⁹⁰ תרגום: עד כאן...עד כאן. וראה מה שציין ליברמן בירוכ"פ, עמ' 157, ד"ה ר' זעורא (= מחקרים, עמ' 175, הע' 3).

⁹¹ בהוראת "עד כדון" — עיין לקמן בערכה. והמופע הזה הוא ספק תנאי.

⁹² לא כללתי את הביטוי שבחלה נז ע"ב שו' 13, כי אינו בגדר מונח. וכן לא כללתי את המקומות שבהם פירוש הביטוי: עד עכשיו. והוא הדין לביטוי "מיכן והילך".

עד כאן... מיכן ואילך... (פרשני)⁹³ חגיגה עט א ש' 15 (והילך); **עבודה זרה** לט ג ש' 38; **נידה** מט ג ש' 53-54⁹⁴.

עד כאן... מיכן והילך... ע"ע עד כאן... מיכן ואילך....

עד כאן... מיכן והילך... (פרשני) ע"ע עד כאן... מיכן ואילך... (פרשני).

עד כאן קשי ר'⁹⁵ **תרומות** מד ש' 6; **נזיר** נז א ש' 12.

עד כאן שמעתי פסחים לז ב ש' 56; **ראש השנה** נט ב ש' 64⁹⁶.

****עד כדון⁹⁷ ברכות** ד א ש' 10, ד ב ש' 56, ו ב ש' 5, ו ד ש' 65, ז א ש' 5, ח ג ש' 8, ט ב ש' 38, י ב ש' 15, שם ש' 19, י ג ש' 23, יא א ש' 53, שם ש' 59; **פאה** יז ג ש' 5, שם ש' 8, שם ש' 50, יז ד ש' 23, יח א ש' 53, יח ד ש' 6, שם ש' 13, יט ב ש' 35, יט ג ש' 17, שם ש' 19, כא א ש' 54; **דמאי** כא ד ש' 36, כב א ש' 62, כג ג ש' 6, כג ד ש' 54, כד ג ש' 30, שם ש' 37, שם ש' 44, כה א ש' 56, כה ב ש' 3, כה ג ש' 19, כו ג ש' 11; **כלאים** כז ב ש' 15, כז ד ש' 35, כח ד ש' 36; **שביעית** לה ד ש' 42, לח ב ש' 48, לח ג ש' 51; **תרומות** מ ג ש' 28, מא ב ש' 18, שם ש' 43, מא ג ש' 14, מב ב ש' 9, מב ג ש' 59, מב ד ש' 36, מח א ש' 41; **מעשרות** נ ג ש' 49, נא ב ש' 11; **מעשר שני** נד ד ש' 28, שם ש' 33, נה ב ש' 28; **חלה** נח ב ש' 40; **ערלה** סא ד ש' 45, סב א ש' 4, שם ש' 38, סב ב ש' 13, שם ש' 54, סב ג ש' 12; **ביכורים** סג ד ש' 17, שם ש' 25, שם ש' 33, שם ש' 36, סד ב ש' 11, סד ד ש' 54, שם ש' 56, שם ש' 58; **שבת** ז ד ש' 37, יד ד ש' 38; **עירובין** יט ד ש' 2, שם ש' 3, כא א ש' 60, כא ד ש' 52 (עד עדי), כה א ש' 20, כו ב ש' 41; **פסחים** ל א ש' 7, ל ב ש' 57, לד ג ש' 63, לד ד ש' 17; **יומא** מ ב ש' 24, מג ב ש' 1; **שקלים** מו א ש' 43, מח א ש' 52, שם ש' 54; **סוכה** נד ד ש' 40; **ראש השנה** נו ג ש' 1, נח ד ש' 37, שם ש' 43; **ביצה** סא א ש' 19; **תענית** סג ד ש' 35; **מגילה** עא ב ש' 41, עג ד ש' 32, עד ד ש' 54, שם ש' 64, עה א ש' 5, עה ב ש' 14; **חגיגה** עה ד ש' 37, עט א ש' 56, עט ב ש' 17, עט ד ש' 34, שם ש' 38; **מועד קטן** פא ד ש' 36; **יבמות** ה א ש' 28, י ג ש' 47, יא ד ש' 21, שם ש' 24, שם ש' 25, יב ד ש' 43, יד ד ש' 12; **סוטה** יח ב ש' 7, כ ב ש' 41, כא ד ש' 1; **כתובות** כה ב ש' 6, כה ב ש' 3, כט ג ש' 27, שם ש' 29, לג ג ש' 18, לג ד ש' 58, שם ש' 59, לד ג ש' 11, לה ד ש' 30; **נדרים** לו ד ש' 56, לח ג ש' 25, לח ד ש' 42, מא א ש' 39, מא ג ש' 17, מא ד ש' 28, שם ש' 37, שם ש' 60, מב ג ש' 3; **גיטין** מג ג ש' 8, שם ש' 45, מו א ש' 28, שם ש' 29, מו ג ש' 36, שם ש' 44, מז א ש' 35, מז ב ש' 24.

⁹³ לפירוש המופעים בחגיגה ובעבודה זרה הרשומים לקמן, ולפירוש המופע בשבת הרשום בהערה הבאה, ראה תוכפ"ש, חגיגה, עמ' 1316, ש' 17; שם, הע' 26.

⁹⁴ לא כללתי את הביטוי שבשבת ד"ג ש' 17-18, כי הוא תנאי — ראה בבלי שבת, כ סע"ב.

⁹⁵ תרגום: עד כאן הקשה ר'. וראה תש"ק, עמ' 19, הע' 1.

⁹⁶ המופע הזה נרשם בשם רטנר על ידי ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 516, ד"ה ר' יוסי.

⁹⁷ תרגום: עד עכשיו. ולפירוש הביטוי ראה: רשימת הרש"ס, ערך עד כדון (עמ' 19 — המספור שלי);

מבוה"י, יב ע"א, ערך עד כדון; ערכי מדרש אמוראים, עמ' 250, ערך עד; מוסקוביץ, לישן מתניתא, עמ' לד, ד"ה עד כדון.

עד כדון כר' עקיבה דו אמר... כר' ישמעאל דו אמר...

****עד כדון** (המשך) מז ד ש' 33, מט ד ש' 23, נ ב ש' 20; **נזיר** נ ג ש' 36, נ ד א ש' 46, נ ד ג ש' 58, נה א ש' 46, נו א ש' 46, נו ג ש' 54, נז א ש' 32, נז ד ש' 8, שם ש' 26; **קידושין** נח ב ש' 54, נח ג ש' 14, נח ד ש' 47, ס ג ש' 15, שם ש' 62, ס ד ש' 28, סה ד ש' 52; **בבא קמא** ב א ש' 17, ב ג ש' 4, ד א ש' 51, ד ב ש' 34, ה ב ש' 23, ה ד ש' 45, שם ש' 48; **בבא מציעא** יא א ש' 3; **בבא בתרא** יב ד ש' 43, יו א ש' 9, שם ש' 11, יו ג ש' 25, יז א ש' 55; **סנהדרין** כה א ש' 4, כו ד ש' 38, שם ש' 41; **שבועות** לד ב ש' 60, לד ג ש' 2, לז א ש' 49; **עבודה זרה** מ ד ש' 40, מא ד ש' 56, מד א ש' 53, מה א ש' 41; **הוריות** מח א ש' 60; **נידה** מח ד ש' 36, מט ג ש' 14⁹⁸.

עד כדון כר' ישמעאל (ו)⁹⁹ גיטין מט ב ש' 24 (צ"ל: כר' עקיבה)¹⁰⁰.

עד כדון כר' עקיבה¹⁰¹ ברכות יא א ש' 50; **עירלה** סב א ש' 5; **שבת** ט ד ש' 7; **פסחים** כט ג ש' 32, לו ג ש' 36; **יומא** מה א ש' 46; **ראש השנה** נח ד ש' 47; **מגילה** עד ד ש' 61; **חגיגה** עט ב ש' 20; **יבמות** ב ב ש' 35, ז ב ש' 45, ח ג ש' 45, יא א ש' 40, יא ד ש' 25; **סוטה** כ ב ש' 44, כג א ש' 31; **קידושין** נט ד ש' 13, סב א ש' 56; **סנהדרין** כא ג ש' 33, כד ג ש' 33, כה א ש' 5, שם ש' 13; **שבועות** לב ד ש' 44, לה ב ש' 45, לח ב ש' 57, לח ג ש' 102⁴.

עד כדון כר' עקיבה דאית ליה... כר' ישמעאל דלית ליה...¹⁰³ **קידושין** נט א ש' 22.

עד כדון כר' עקיבה דאמר... כר' ישמעאל דאמר... ע"ע עד כדון כר' עקיבה דו אמר... כר' ישמעאל דו אמר...

עד כדון כר' עקיבה דו אמר... כר' ישמעאל דו אמר...¹⁰⁴ **שבת** יז א ש' 29; **יבמות** ח ד ש' 58; **סוטה** כב ב ש' 28-29; **נדרים** לו ג ש' 20-21 (דאמ').

⁹⁸ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: מאי כדון; ניהא כמאן דמר... ברם כמאן דמר... ולא רשמתי את המופע שבדמאי כב ע"ד ש' 8, כי הוא משובש וטעון הגהה — ראה: תוכפ"ש, דמיי, עמ' 209, ש' 2; מבואות לסה"א, עמ' 397, כב ע"ד, ש' 8; שם, הע' 11. וכן לא רשמתי את המופעים שאינם בגדר מונה, כגון: ברכות ה ע"ג ש' 54, יא ע"ב ש' 51; שביעית לה ע"ג ש' 28.
⁹⁹ תרגום (אחרי ההגהה): עד עכשיו כר' עקיבא.

¹⁰⁰ ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 82, הע' 5; מבואות לסה"ת, עמ' 561, סי' 15; שם, הע' 131.

¹⁰¹ תרגום: עד עכשיו כר' עקיבא. וכתב היגר: "בכמה מקומות בירושלמי מצינו הביטוי: עד כדון כר", ע' ישמעאל וכו'. ואם תדקדק תמצא שברוב המקומות האלה, הביטוי 'עד כדון כר' ע' מוסב לאיזו ברייתא המובאה שם לעיל סתמא. ולאחר הביטוי 'כר' ישמעאל', מובאה ברייתא אחרת בשם תני ר' ישמעאל" (היגר, ד, עמ' 39, ד"ה בכמה). והוא רשם (שם, עמ' 40) את המופעים של הערך הזה ושל שלושת הערכים הבאים. ברם, גם אם הדרשות הן של ר' עקיבה, אפשר שחל בהן שינוי בניסוח על ידי הירושלמי.

¹⁰² למופע נוסף שנשתבש ע"ע עד כדון כר' ישמעאל (ו).

¹⁰³ תרגום: עד עכשיו כר' עקיבא שיש לו (כלומר, שהוא סובר)... כר' ישמעאל שאין לו (כלומר,

שאינו סובר)...

¹⁰⁴ תרגום: עד עכשיו כר' עקיבה שהוא אומר... כר' ישמעאל שהוא אומר...

עד כדון צריכה ¹⁰⁵ ראש השנה נו ג ש' 6; כתובות לה ד ש' 51; נדרים לח ג ש' 44.
עד כדון ר' קיים, ואתון תליין ביה מרטוטיבין (!) (בתמיהה) ¹⁰⁶ מעשר שני נב ד ש' 55 (צ"ל: מרטוטיכון) ¹⁰⁷.

עד כמה ברכות י א ש' 51, י ב ש' 7; פאה טו ב ש' 32; כלאים כז ד ש' 19; תרומות מב ד ש' 32, מו ד ש' 29; ערלה סב א ש' 46; ביכורים סה ג ש' 26; שבת יא א ש' 51; יומא מ ב ש' 53; שקלים מז ג ש' 18, נא א ש' 24; מועד קטן פ א ש' 39; יבמות ו א ש' 16¹⁰⁸; כתובות ל ב ש' 109³⁴; נדרים לז א ש' 42, שם ש' 43; נזיר נז ד ש' 64; קידושין סא ג ש' 37, סו א ש' 45; שבועות לד א ש' 16, לח א ש' 55; נידה מט א ש' 75.

עד לא יחזור (!) ע"ע עד לא יחזור ביה ¹¹⁰.

עד לא יחזור בה ע"ע עד לא יחזור ביה.

עד לא יחזור ביה ע"ע: אתיא דר' כר' עד לא יחזור ביה; יאות אמר ר' עד לא יחזור בה; מה אמר כה (!) עד לא יחזור ביה. ועיין עוד ערך עד דלא יחזור ביה.

עד לא יתברינה בידיה ¹¹¹ שבת ט א ש' 19, ט ג ש' 12! (ל"ג) ¹¹²; נזיר נד ג ש' 25! (דלא, בידה; ל"ג).

עד מתי תענית סז ג ש' 19 (אימתי) ¹¹³; חגיגה עז ד ש' 32; סנהדרין כג ג ש' 14²⁵.

עד שאת למד... למד... יבמות ב ג ש' 14.

עד שיבוא הכתוב ויפרש (!) לך, כשם שפירש לך ב- ע"ע עד שיבוא הכתוב ויפרש לך, כשם שפירש לך ב-.

¹⁰⁵ תרגום: עד עכשיו [הדבר] נצרך. כלומר, מסופק.

¹⁰⁶ תרגום (אחרי ההגהה): עדיין ר' קיים, ואתם תולים בו את הסמרטוטים שלכם!!

¹⁰⁷ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ו'. והוא ציין לכ"ר [עמ' 2271 ש' 16]. והנוסח משוּבש גם שם: "מרטן טיכון (!)", והוא ז"ל נתכוון להגיה גם אותו.

¹⁰⁸ מצד אחד, מקור הדברים כאן הוא תנאי — תוספ' נידה, פ"א ה"ז, עמ' 641, ומצד שני, הלשון שם הוא: "איזו היא מעוברת", לכן יתכן שהביטוי כאן הוא לשון אמוראי, משום כך רשמתי אותו בסימן שאלה. והוא הדין למופע המקביל בנידה מט ע"א ש' 55 הרשום להלן בְּעֶרְךָ. וראה עוד מבוא לנוה"מ, עמ' 799, ד"ה נדה.

¹⁰⁹ ליברמן מגיה כאן: "חמר, כמה" וכו' — ראה הלכות הירושלמי, עמ' נו, אות ד. ובמהד' האקדמיה קרא: "וכנר) [עד] כמה" (עמ' 985 ש' 13). וצ"ע.

¹¹⁰ בערך "יאות אמר ר' עד לא יחזור בה" המצוין שם.

¹¹¹ תרגום: עד שלא ישבור אותה בידו. ולפירוש הביטוי והעניין ראה ירוכ"פ, עמ' 119, ד"ה עברת בידך, וד"ה עד לא. ואולם מדברי אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 174, הע' 1) אני מסיק שיש כאן לשון נקייה, תחת "עד לא איתברת ידיה", כלומר, עד שלא נשברה ידו, עי"ש.

¹¹² להגהה כאן ולקמן בניזר ראה: על הירושלמי, עמ' 15, ד"ה שבת; ירוכ"פ, עמ' 129, ד"ה עד לא.

¹¹³ הלשון במקבילה בברכות ז ע"ג ש' 3: "אימתי", ללא "עד" — ראה אהצו"י, עמ' 92, ד"ה עד אימתי. והוא נראה עיקר.

¹¹⁴ לא כללתי את "עד מתי" שבברכות יב ע"ג ש' 29, כי הוא תנאי, בתוך פיסקא של משנתנו שם (ראה קטע אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 280, ע"ב ש' 1).

עד שיבוא הכתוב ויפרש לך, כשם שפירש לך ב' ערלה סב ד שו' 13; פסחים כח ג שו' 13 (ויפרשו!).

עד שלא הודו ע"ע בית הלל שנו אותה עד שלא הודו להם בית (!) שמאי.

עד שלא יחזור בו ע"ע מה עבד לה ר' עד שלא יחזור בו.

עד שלא סמכוהו למקרא יבמות יב ג שו' 7.

עד תמן (!) שמעית קל ר' שאל לר' ע"ע עד דאנא תמן שמעית קל ר' שאל לר' (ותמן = בבל).

עדי (!) מודי ע"ע דהוא מודי.

עובד (פסק הלכה)¹¹⁵ **גיטין** מד ד שו' 30.

עובד' ע"ע: עובדא (סיפור מעשה); עובדא (מעשה הלכתי).

עובד' הוה ע"ע עובדא הוה (סיפור מעשה).

****עובדא** (סיפור מעשה)¹¹⁶ **ברכות** יא ב שו' 43, יג ב שו' 3! (צ"ל: +הוה)¹¹⁷; **פאה** טו ג

שו' 33, יז ד שו' 15; **שביעית** לז א שו' 14; **תרומות** מה ג שו' 50, מו ג שו' 3; **מעשר שני**

נה ג שו' 19; **שבת** ח ד שו' 10, שם שו' 11; **יומא** מג ד שו' 22; **מגילה** עה ב שו' 42; **חגיגה**

עז ד שו' 29, שם שו' 36, שם שו' 58 (עבודה!); **סוטה** יו ד שו' 38; **גיטין** מח א שו' 60;

¹¹⁵ תרגום: מעשה. ולפירוש ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 278, ד"ה ונראה. ואולי: הלכה למעשה.

¹¹⁶ תרגום: המעשה (ולעתים: מעשה). ואני מבחין בין שלוש הוראות של "עובדא": סיפור מעשה; מעשה הלכתי; פסק דין או הלכה למעשה. לפירוש המדויק של ההוראות האלה ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "מעשה (סיפור מעשה)". בשלוש ההוראות האלה משמש המונח בערכים שברשימה כמפורט לקמן:

1. ההוראה "סיפור מעשה" — בערכים: ותני ליה עובדא; ותניין (!) ליה עובדא; ותניית להון עובדא; משתעי הדין עובדא (סיפור מעשה); תנוון ליה עובדא; תני לון עובדא.

2. ההוראה "מעשה הלכתי" — בערכים הבאים: אעיל עובדא קומי ר' ושני הערכים שאחריו; אתא עובדא קומי ר', ושאר הערכים שבסביבה לפניו ואחריו; והיא המכוונת בביטוי: אתא קומי (כלומר, עובדא); הוה יתיב מתני הדין עובדא; הוה ליה עובדא (ביטוי זה שכיח במיוחד במקרים של אבלות — עיין, למשל, כל המופעים בפרק השלישי של מועד קטן. והמפרשים פירשו: אירע לו אבלות — ראה למשל, מועד קטן, יג ע"א, בק"ע, ד"ה הוה ליה, ובפ"מ, ד"ה ר' אמי. ויפה פירשו מבחינה עניינית. אבל הופעתו של הביטוי הזה בעניינים אחרים [כגון: דמאי כה ע"ב שו' 10; שביעית לט ע"א שו' 11; ערלה סב ע"ג שו' 5] מלמדת שפירושו המדויק הוא: היה לו מעשה, כלומר מקרה הלכתי שהגיע לעיונם של החכמים. ואמרו "עובדא" בסתם, כשכל מופע למד מעניינו. ובאבל, הכוונה לפטירת קרוב ולהלכות אבלות הנובעות מכך. והרי כל האיבול עניינו הלכה. וכן כל כיוצא בזה; הוה עובדא; הכין הוה עובדא; חד עובדא אתא קומי ר'; כך (!) אתא עובדא שאל ר' לר'; מה דהוה עובדא הוה עובדא; מרי עובדא; משתעי הון עובדא (מעשה הלכתי).

3. וההוראה "פסק דין" ו"הלכה למעשה" — בערכים: היך עבדין עובדא; ואנחר ר' וחרז עובדא; וכן נפק עובדא כהדא; וכן נפק עובדא כר'; וכן נפק עובדא כר' וכו'; ולא עבד עובדא כוותיה; ולא עבדין עובדא דכוותיה; ועבד עובדא דכוותיה (עבר); ועבד עובדא דכוותיה (בינוני); לעובדא; לעובדא וסמכון עלוי; לעובדה וסמוך עלוי; נפק עובדא כר'; עבדין עובדא; עובדין (!) עובדא כותיה.

כל המופעים שבערכים הנ"ל נרשמו לפי משמעותם גם בערכים הבאים להלן: עובדא (סיפור מעשה); עובדא (מעשה הלכתי); עובדא (פסק דין או הלכה למעשה). ועיין עוד ערך: עובדא הוה (סיפור מעשה);

****עובדא (סיפור מעשה) (המשך) נזיר נד ב שו' 8; קידושין סא ב שו' 22; בבא מציעא**

ח ג שו' 27; **סנהדרין** כג ג שו' 23 (עובד'), שם שו' 26; **עבודה זרה** מא א שו' 40.
****עובדא (מעשה הלכתי)**¹¹⁸ **ברכות** ה ב שו' 29, שם שו' 30, שם שו' 31, שם שו' 34;
פאה יז ד שו' 60; **דמאי** כד א שו' 21, שם שו' 24, כה ב שו' 10, כה ג שו' 33; **כלאים** כז
א שו' 37 (2x), כט ב שו' 47, לא א שו' 9, שם שו' 13; **שביעית** לג ב שו' 24, לג ד שו' 51,
לח ד שו' 2, לט א שו' 9, שם שו' 11, לט ב שו' 32; **תרומות** מ ב שו' 31, שם שו' 35, מא
ב שו' 59, מב א שו' 43, מג ד שו' 26, מה ג שו' 19! (צ"ל: עבדא)¹¹⁹, שם שו' 29, מה ד
שו' 34, שם שו' 36, מו א שו' 40, מז א שו' 50, מז ב שו' 25; **מעשרות** מח ד שו' 62, מט
ב שו' 37, שם שו' 39, נב א שו' 48; **מעשר שני** נב ג שו' 10, נב ד שו' 8, נה ב שו' 40,
נו ב שו' 61; **חלה** נח ד שו' 33, נט ג שו' 6; **ערלה** סג ג שו' 5, סג ב שו' 47; **ביכורים** סד
א שו' 17, שם שו' 26; **שבת** ה ד שו' 5 (2x), ח א שו' 42, שם שו' 45, יא א שו' 53, יר ד
שו' 49, שם שו' 52, שם שו' 58, יז א שו' 45; **עירובין** יח ג שו' 16 (עבדא!), שם שם (עבדא);
וצ"ל: (עובדא), יט ג שו' 32, כד א שו' 16, כד ד שו' 20, כה א שו' 38, שם שו' 61 (2x),
כה ג שו' 46, שם שו' 47; **פסחים** כח א שו' 35, ל ד שו' 60; **יומא** לט א שו' 8; **שקלים**
מז ג שו' 20, נ ג שו' 48, שם שו' 49, נא א שו' 27; **סוכה** נב א שו' 25, שם שו' 53; **ראש**
השנה נח ד שו' 32 (עובדא); **ביצה** ס א שו' 52, סב א שו' 33, שם שו' 47, סב ב שו' 56,
סב ג שו' 2 (עובדא); **תענית** סו א שו' 46; **מגילה** ע ד שו' 13, עה ב שו' 24; **מועד קטן** פ
א שו' 41 (עובדא), פב ב שו' 1 (2x), פב ג שו' 19, שם שו' 20, שם שו' 27, פב ד שו' 14,
שם שו' 15, שם שו' 16, שם שו' 19, שם שו' 54, שם שו' 57, פג א שו' 60; **יבמות** ב ד
שו' 53 (עובד'), ג א שו' 6, ג ד שו' 56, ו א שו' 21 (עובדא), שם שו' 25, שם שו' 60, ו ב
שו' 1, ח א שו' 46, ח ד שו' 21, ט א שו' 10, ט ב שו' 1, יא א שו' 61 (עובד'), יב א שו' 58,
יב ד שו' 7, שם שו' 11, שם שו' 63, יג א שו' 31, שם שו' 32, יג ג שו' 36, טו א שו' 32,
שם שו' 35, טו ד שו' 60 (עובד'); **כתובות** כה ב שו' 13, כה ד שו' 32, שם שו' 63, כו ג
שו' 57, כט ב שו' 16, שם שו' 26, שם שו' 33, כט ג שו' 48, ל ד שו' 51, לא ג שו' 20, לא
ד שו' 14, לב א שו' 35, לב ד שו' 45, לג א שו' 30, שם שו' 32, לג ג שו' 24, לד א שו' 20,
לד ב שו' 18, שם שו' 32, לד ג שו' 40; **נדרים** לט ב שו' 26, שם שו' 39, מב ד שו' 46,
שם שו' 49; **גיטין** מג ב שו' 12, שם שו' 20, שם שו' 36, שם שו' 39, שם שו' 59, מד ב
שו' 11, מד ג שו' 2, מד ד שו' 26, שם שו' 54, מה א שו' 21, שם שו' 32, שם שו' 49,
מה ג שו' 52, מו ב שו' 2, מו ד שו' 40, מח א שו' 1, שם שו' 3, מח ג שו' 19, שם שו' 23,

עובדא הוה (מעשה הלכתי). מקרים גבוליים נרשמו לפי ההוראה הקרובה ביותר מבין שלוש ההוראות האלה. כן נרשמו הערכים הבאים: עובד (פסק הלכה); עובדי דר' (מעשים הלכתיים); עובדיא (מעשים הלכתיים); עובדין (סיפורי מעשיות); עובדין (מעשים הלכתיים); עובדין (פסקי דין).

¹¹⁷ ראה ליברמן, יוונית, עמ' 153, ד"ה כיוצא בזה; שם, הע' 17.

¹¹⁸ תרגום: המעשה (ולעתים: מעשה). ולהגדרת המונח ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "מעשה (סיפור מעשה)". ומן הראוי לחוקר מונח זה בעתיד לעיין בכל מופעיו של השורש "עבד" הבאים במשמעות זו — ראה אוצר לשון תלמוד ירושלמי, ו, ערך עבד, עמ' 130-146. וראה עוד ערך עשה, שם, עמ' 521-573.

¹¹⁹ ראה מה שהערתי בערך "הוה עובדא" על אתר.

****עובדא** (מעשה הלכתי) (המשך) מט א שר' 25, מט ג שר' 57, מט ד שר' 20! (צ"ל: עובדין)¹²⁰, נ ב שר' 39; **נזיר** נב ג שר' 8, שם שר' 9, נד א שר' 10; **קידושין** נט ד שר' 60, ס א שר' 49, ס ג שר' 55, סב א שר' 47, שם שר' 49, סב ג שר' 31, סג ד שר' 27, שם שר' 41, סד א שר' 19, שם שר' 22, שם שר' 26, סד ב שר' 42, שם שר' 46, שם שר' 47, סו א שר' 15; **בבא קמא** ג א שר' 39, ה ב שר' 54, ה ג שר' 38, שם שר' 41, ו ג שר' 7! (צ"ל: עבדא)¹²¹, שם שר' 12, ז א שר' 25, ז ג שר' 5; **בבא מציעא** ט ב שר' 27, ט ג שר' 54, י א שר' 59, י ב שר' 17, יא ד שר' 35; **בבא בתרא** יג ב שר' 32, שם שר' 39, שם שר' 41, יד א שר' 27, יו א שר' 17, יו ב שר' 9, שם שר' 27, יו ג שר' 1, שם שר' 23, יז א שר' 5, שם שר' 7, שם שר' 13, שם שר' 41, שם שר' 46, יז ד שר' 12; **סנהדרין** יח ב שר' 9, יט ב שר' 11, כא א שר' 12¹¹; **שבועות** לז ב שר' 43, לז ד שר' 27, שם שר' 31, לח א שר' 11; **עבודה זרה** לט ד שר' 63, מ ב שר' 15, מא א שר' 23, מא ג שר' 1, שם שר' 4, מא ד שר' 58, מד א שר' 63, מד ב שר' 47, מד ד שר' 19, שם שר' 20, שם שר' 56, מה א שר' 11, שם שר' 55; **נידה** מט א שר' 60, שם שר' 63, נ א שר' 63, נ ב שר' 24, נא א שר' 123³⁶.

****עובדא** (פסק דין או הלכה למעשה)¹²⁴ **ברכות** ג א שר' 6, שם שר' 7 (2x), שם שר' 8, שם שר' 14, שם שר' 21, שם שר' 24! (ל"ג)¹²⁵, שם שר' 27, שם שר' 29, ז ג שר' 31 (עבדא!); יב א שר' 12, שם שר' 13; **פאה** יז ד שר' 63; **דמאי** כג ג שר' 26; **כלאים** לא א שר' 6; **שביעית** לט א שר' 10; **תרומות** מז ד שר' 57; **שבת** יו ב שר' 43, שם שר' 45; **עירובין** כו ג שר' 7; **תענית** סו א שר' 60, סו ב שר' 8, סז ג שר' 44; **מגילה** ע ב שר' 34, שם שר' 44; **מועד קטן** פב ד שר' 46 (2x); **כתובות** כה ד שר' 35, כט ד שר' 9, ל ד שר' 56 (2x), לג א שר' 62, שם שר' 63; **גיטין** מח א שר' 20; **נזיר** נד א שר' 14; **קידושין** ס ב שר' 60 (2x), סב ב שר' 11; **בבא קמא** ד ג שר' 37; **בבא בתרא** יז ד שר' 15; **סנהדרין** יח ב שר' 23, כא ד שר' 25! (צ"ל: לעובדא)¹²⁶, כב א שר' 38; **נידה** נ א שר' 127⁵⁹. ועיין עוד ערך: לעובדא; לעובדא וסמוכן עליו; לעובדה וסמוך עליו.

¹²⁰ ראה שתא"י, עמ' 424, ד"ה וחש. וכסגנון זה בנידה נ ע"ב שר' 30. ולעיל שם שר' 19: "והוון אתאי קומוי עובדין".

¹²¹ פירוש: העבד. וכן הוא בכ"א, עמ' 31 שר' 50 (אבל שם: "עבדה"). ולפירוש העניין ראה שם, סוף עמ' 122, שר' 49-50.

¹²² לשון הגמרא כאן: "ומשלחין עובדא לרבנן". והכוונה, לדעתי, ששולחים את סיפור המעשה המוקשה לחכמים כדי שהם יפסקו בו. וליברמן מפרש: "את השאלה — את הספק" (מחקרים, עמ' 278, הע' 3). ואין הכרח לחדש כאן משמעות זו למילה "עובדא". וראה עוד מה שכתב להלן, עמ' 538, ד"ה עמ' 150. וגם שם ניתן לפרש "מעשים" כעובדות ומקרים הלכתיים שאין יודעים כיצד לפסוק הלכה בהם.

¹²³ למופע נוסף מסופק ע"ע עובדין (מעשים הלכתיים).

¹²⁴ תרגום: המעשה (ולעיתים: מעשה). ולהגדרת המונח ראה מה שכתבתי לעיל, ריש ערך "מעשה (סיפור מעשה)". וראה ליברמן, מחקרים, עמ' 277, ד"ה שביעית; שם, ליד ציון 3, וליד ציון 5. ועיין שם, עמ' 278, סד"ה ומעניין.

¹²⁵ ראה מה שהערתי בערך "עבד עובדא (ו!)" על אתר.

¹²⁶ ראה לעיל מיניה שם: "לעובדא את שאיל לי".

****עובדא הוה (סיפור מעשה)**¹²⁸ **ברכות** ד ג ש' 6 (עובד'), ה א ש' 14, יג א ש' 59;
שבת ה ב ש' 27! (ול"ג עובדא, היה?)¹²⁹; **תענית** סט ב ש' 28; **בבא מציעא** ח ג ש' 61
(עובד'); **שבועות** לז א ש' 60; **עבודה זרה** מא א ש' 13040.
עובדא הוה (מעשה הלכתי)¹³¹ **שבועות** לז ד ש' 26.
עובדא היה (!) (סיפור מעשה) ע"ע עובדא הוה (סיפור מעשה).
עובדה ע"ע: עובדא (מעשה הלכתי); עובדא (פסק דין או הלכה למעשה)¹³².
עובדוי דר' (מעשים הלכתיים)¹³³ **שביעית** לו ב ש' 56; **גיטין** מג ג ש' 22.
עובדיא (מעשים הלכתיים)¹³⁴ **שבת** טו ד ש' 51; **נידה** נ ב ש' 17 (עובדייה).
עובדייה ע"ע עובדיא (מעשים הלכתיים).
עובדין (סיפורי מעשיות)¹³⁵ **תענית** סח ד ש' 38.
עובדין (מעשים הלכתיים)¹³⁶ **ברכות** ה ב ש' 32; **מועד קטן** פב ד ש' 17; **כתובות** כו
ג ש' 44, לא א ש' 9 (צ"ל: עובדא?)¹³⁷; **גיטין** מו ד ש' 46 (עברון וצ"ל: עובדין?)¹³⁸;
קידושין סד ד ש' 6; **סנהדרין** כא ד ש' 50; **נידה** נ ב ש' 20, שם ש' 13930.
עובדין (פסקי דין)¹⁴⁰ **סוטה** יט ג ש' 60.
עובדין (!) עובדא¹⁴¹ **כותיה (!)**¹⁴² **ברכות** ג א ש' 29 (צ"ל: עבדון, צ"ל: כוותי)¹⁴³.
עוד¹⁴⁴ **עירובין** כ א ש' 20! (צ"ל: עד)¹⁴⁵; **ראש השנה** נז ג ש' 16 (כלל)¹⁴⁶; **גיטין** מו ב
ש' 18 (ד-); **סנהדרין** כא א ש' 44. ועיי' עוד ערך: ועוד עד ועוד מן הדא דתנינן. וראה
עוד ערך ולא עוד אלא.

¹²⁷ למופע קרוב מסופק ראה מה שהערתי בערך "היך עבידא" לגיטין מו ע"ד ש' 23.
¹²⁸ תרגום: מעשה היה.
¹²⁹ להגהות ראה: ירוכ"פ, סוף עמ' 71, ד"ה עובדא; מבואות לסה"א, עמ' 505, ה ע"ב, ש' 27; שם,
הע' 17.
¹³⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע עובדא (סיפור מעשה).
¹³¹ תרגום: מעשה היה.
¹³² בערכים הבאים המצוינים שם: לעובדא; לעובדא וסמכון עלוי; לעובדה וסמכון עלוי.
¹³³ תרגום: מעשיו של ר'.
¹³⁴ תרגום: המעשים. ובנידה אפשר לתרגם: מעשים.
¹³⁵ תרגום: מעשים.
¹³⁶ תרגום: מעשים.
¹³⁷ ראה מה שהערתי בסוף ערך "אתא עובדין (?) קומי ר'".
¹³⁸ ההגהה על פי ליברמן, מחקרים, עמ' 278, ד"ה ומעניין. ופירש: "פסקים, הלכות". אבל אפשר
(מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 699, ד"ה אבל) מציע בסימן שאלה "עבדון". ולא נתבררה לי כוונתו.
¹³⁹ למופע נוסף שנשתבש ע"ע עובדא (מעשה הלכתי).
¹⁴⁰ תרגום: מעשים. ואפשר לפרש "מעשים הלכתיים", ולצרף מופע זה לערך הקודם.
¹⁴¹ פירוש "עובדא": הלכה למעשה.
¹⁴² תרגום (אחרי ההגהות): עשו מעשה כמותי!
¹⁴³ ראה שרי"ר, עמ' 2 ש' 15. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, סוף עמ' 94, ד"ה אמ' לון. ו"עבדון"
הוא לשון ציווי לנוכחים.

עוד... הוא (!) ע"ע עוד הוא.

עוד אינון אית להון¹⁴⁷ ביצה ס ג ש' 16, סב ד ש' 15.

עוד אנא היא צריכה לי¹⁴⁸ תענית סד א ש' 41, שם ש' 42.

עוד דר' (!)¹⁴⁹ שבועות לח ג ש' 6 (צ"ל: עוד הוא כר'?)¹⁵⁰.

****עוד הוא ברכות ב ד ש' 61, ח ד ש' 15121, שם ש' 34 (צ"ל: היא)¹⁵², מעשרות מט א ש' 15; מעשר שני נו א ש' 3 (ו-); חלה ס ב ש' 42; שבת ו ב ש' 64 (צ"ל: היא)¹⁵³; שקלים מו ד ש' 4 (צ"ל: היא)¹⁵⁴; יבמות ז ג ש' 40, ט ב ש' 7; סוטה יח א ש' 45, כא**

¹⁴⁴ המילה "עוד" רגילה בסגנון הירושלמי במקום "גם" ו"אף", ואינה עניין למינוח אלא לביטויי הירושלמי. וכבר הרז"ף (מבוא, "י טז סוף ע"א, ערך עוד) ציין אותה כאחד הביטויים האופייניים לירושלמי, כפי שהערתי במבוא, עמ' יח, הע' 38. וראה עוד גינצבורג, פירושים, א, עמ' 75, ד"ה יצא. וראה עוד מה שכתב בפירושה ליברמן, בהערות לספרו של מ"ע פרידמן, *Jewish Marriage in Palestine*, תל-אביב וניו יורק 1981, ב, עמ' 515, ד"ה סוף עמ' 84. ולא כללתי כאן אלא את המופעים של "עוד" בהוראת "גם", הוראה שהעיר עליה הרז"ף, ולא בהוראת "שוב", שהיא הוראה המצויה במדרשי ההלכה. "עוד" זו בהוראת "שוב" מצויה בירושלמי במקומות הבאים: **שביעית** לו ב ש' 51; **מעשר שני** נד א ש' 52; **מגילה** עב ג ש' 24; **חגיגה** עו ב ש' 43; **מועד קטן** פג ב ש' 11, שם ש' 12; **יבמות** ה ד ש' 57; **נדרים** מב א ש' 44; **קידושין** נט ג ש' 49, סא ד ש' 10; **בבא בתרא** יד א ש' 29; **סנהדרין** כח ד ש' 35. וטעם הספק בסנהדרין הוא היות שבמקבילה בספרי במדבר, פס' קלא, עמ' 171 ש' 14 הלשון היא: "שוב". ובסוכה נב ע"ב ש' 24: "אינו צריך לברך עליה עוד מעתה". ומופיע זה הוא, לכאורה, תנאי — ראה תוספ' ברכות, פ"ו ה"ט, עמ' 36 ומקבילות. אבל הלשון שם: "**שוב** אינו צריך לברך". יתכן אפוא שיש לנו כאן ניסוח אמוראי בתוך הברייתא. מופע נוסף של "עוד" זו נמצא בקטע זוסמן, יבמות, עמ' 90 ש' 20, וליתיה בד"ו שם, ה ע"ד ש' 57, וההפך ב"עוד" האמורה שם בסיפא, עי"ש. וכתב ליברמן: "וכן מש"ש [אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 652, ד"ה מכאן — מ"ע] ש'עוד' פירושו 'ועדיין' קשה, שלא מצאתי דוגמתו לא במשנה ולא בתוספתא (חוץ מבכניוויים, עודנו וכדומה), והוא לשון המקרא והירושלמי" (תוכפ"ש, ראש השנה, סוף עמ' 1048, ד"ה ועיין).

¹⁴⁵ ראה להלן שם, ש' 31.

¹⁴⁶ להגהה ראה המקבילה בסנהדרין כא ע"א ש' 44 הרשומה להלן בְּעֶרְך.

¹⁴⁷ תרגום: גם הם יש להם. כלומר, גם הם סוברים. את הביטוי הכפול הזה פירש אפשטיין: "כלומר בתמיחה" (מבואות לסה"ת, ריש עמ' 355, סוף ד"ה ואמנם גם הירוש' ושם: "עוד הוא [הוא]"). וכן פירש ליברמן: "כלומר, אתמה" וכו' (תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 925, ד"ה ובמשנתנו). ואני מפרש בניחותא — כלומר, שבעופות הוא צריך לסיים בדיק: "עומד ואומר זה וזה אני נוטל" (ביצה פ"א מ"ג), משום החומר שישנו בדבר שיש בו רוח חיים, ואילו בגרורות שבמוקצה די לו לסמן באופן כללי: "עוד שירשום ויאמר **מיכן ועד כאן**" (ושם, פ"ד מ"ז), ואינו צריך לסמן כל גרורת וגרורת שהוא עתיד ליטול למחר. ועיין בפירוש הראב"ה שציין ליברמן שם.

¹⁴⁸ תרגום: היא נצרכת לי גם אני. כלומר, גם אני מסופק בה.

¹⁴⁹ התרגום (לפי ההגהה): גם הוא כר'.

¹⁵⁰ ההגהה שלי. ועיין לעיל שם, ש' 4: "ר' ישמעאל כר' נתן", וברידב"ה, מ ע"ב, סד"ה שבויה.

¹⁵¹ ראה גינצבורג, פירושים, ד, עמ' 57, ד"ה עוד הוא.

¹⁵² ראה כ"ר, עמ' 37א ש' 34 (ושם: "אף היא").

¹⁵³ כבר הגיהו כן בד"ח, כו רע"ב.

¹⁵⁴ ראה שרי"ר, עמ' 125 ש' 3.

****עוד הוא** (המשך) ד ש' 37, כג א ש' 26; **נדרים** לח א ש' 7! (צ"ל: היא)¹⁵⁵, מא ג ש' 14; **נזיר** נד א ש' 64; **בבא קמא** ג ב ש' 59, ד ב ש' 18, שם ש' 59, ו ד ש' 21 (עוד... הוא! וצ"ל: עוד היא)¹⁵⁶; **בבא בתרא** יו ד ש' 51! (צ"ל: היא)¹⁵⁷; **סנהדרין** כו ד ש' 55; **שבועות** לד ד ש' 158 (צ"ל: היא)¹⁵⁸, לח א ש' 159.

****עוד היא** **ברכות** ד ד ש' 47, ו ב ש' 1, ז ב ש' 7; **פאה** יח ב ש' 7, שם ש' 9, כא א ש' 38; **דמאי** כג ג ש' 50; **שביעית** לו ג ש' 61, לח א ש' 41, לח ד ש' 57; **מעשר שני** נד א ש' 10; **ביכורים** סד א ש' 49; **שבת** ח ג ש' 12; **עירובין** כה ב ש' 38; **פסחים** לה ב ש' 39; **יומא** מד ב ש' 29; **שקלים** מו ג ש' 38, שם ש' 48; **מגילה** עג א ש' 21; **חגיגה** עח ג ש' 3 (ו-); **יבמות** יד ב ש' 40; **כתובות** כה ג ש' 24, כט ב ש' 15, לג ד ש' 50; **גיטין** מט ג ש' 11; **נזיר** נו א ש' 42; **בבא קמא** ז ג ש' 22; **בבא מציעא** ז ד ש' 49, שם ש' 51, שם ש' 53; **עבודה זרה** לט ד ש' 1, מג ג ש' 160.

עוד היא במחלוקת **יבמות** ג ג ש' 41, יא ג ש' 55 (מחלוקת), טו א ש' 40; **סנהדרין** כו ד ש' 23; **שבועות** לח א ש' 161.

עוד היא בקדמייתא (!)¹⁶² **ערלה** סג ב ש' 28 (צ"ל: כקדמייתא)¹⁶³.

עוד היא דבית שמאי¹⁶⁴ **עירובין** כג ג ש' 27.

עוד היא דר'¹⁶⁵ **מעשרות** נא ג ש' 2; **עירובין** יט א ש' 52; **ראש השנה** נט א ש' 5; **יבמות** יב ד ש' 32.

עוד היא כר'¹⁶⁶ **חגיגה** עז א ש' 35.

עוד היא מחלוקת ע"ע עוד היא במחלוקת.

עוד היא מתניתא¹⁶⁷ **קידושין** סו א ש' 33.

¹⁵⁵ ראה ק"ע, ט ע"ב, ד"ה עוד היא.

¹⁵⁶ ההגהה שלי. והכינוי חוזר לפי העניין על "מתניתא" — עיין תוספ' בבא קמא, פ"י ה"ב, עמ' 50.

ובכ"א: "יעוד הוא (!)" (עמ' 33 ש' 7).

¹⁵⁷ ראה כ"א, עמ' 106 ש' 30 (ושם: "יעוד היא").

¹⁵⁸ ראה מה שהערתי לעיל למקבילה שלה בנדרים לח ע"א ש' 7. ועיין פ"מ, כאן, יז סע"ב, ד"ה

עוד הוא.

¹⁵⁹ למופע נוסף מסופק ע"ע עוד דר' (!).

¹⁶⁰ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע עוד הוא. ונמצא מופע נוסף בכ"ל בשקלים עמ' 528 ש' 27

(והוא שייך לד"י מו ע"ג ש' 32), ונמחק על ידי המגיה.

¹⁶¹ ראה מה שהגיה שתא"י, סוף עמ' 552, ד"ה אמר. וברור לפי זה שהביטוי הוא אמוראי.

¹⁶² תרגום (אחרי ההגהה): גם היא כמו [ההלכה] הראשונה. כלומר, כמו הרישא.

¹⁶³ להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 228, ד"ה וכך הוא; שם, הע' 7. ועיין שם פירוש העניין. וראה

עוד שם, עמ' 438, ד"ה בפעם. ועיין בפ"מ, כ ע"א, ה"ז, ד"ה ובח"ל יורד.

¹⁶⁴ תרגום: גם היא של בית שמאי.

¹⁶⁵ תרגום: גם היא של ר'.

¹⁶⁶ תרגום: גם היא כר'.

¹⁶⁷ תרגום: גם היא משנה (כלומר, ברייתא). וראה עוד מה שהערתי להלן, ריש ערך "עוד תני

מתניתא".

עוד הם ע"ע עוד הן.

עוד הן ברכות יג ג ש' 749; **כלאים** כז א ש' 54; **גיטין** מט ג ש' 12 (הם).

עוד צריכה ל¹⁶⁸ **תרומות** מה ב ש' 12, שם ש' 14.

עוד תני מתניתא¹⁶⁹ **כתובות** כז ג ש' 46.

עולון ושמעון קליה דר' דרש, דלית איפשר דהוא מפיק פרשתיה דלא

אולפן¹⁷⁰ **ראש השנה** נט ב ש' 24.

עומד ע"ע: אף על פי כן זה עומד בשמועתו וזה עומד בשמועתו; בשזה עומד בתשובתו, וזה עומד בתשובתו.

עוש'ה¹⁷¹ **ברכות** ה ב ש' 38; **פאה** כ ג ש' 11, שם ש' 12, שם ש' 13; **תרומות** מה ג

ש' 7, שם ש' 8; **מעשר שני** נו ב ש' 2 (2x), שם ש' 3; **עירובין** כו ג ש' 3 (2x); **מועד**

קטן פב ד ש' 24, פג ד ש' 38, שם ש' 40¹⁷². ועיין עוד ערך את עושה.

עושין כלאים כט א ש' 48; **ערלה** סב א ש' 34. וראה עוד ערך שאין עושין.

עושין אותו (!) ע"ע עושין אותו מעשה (בתמיהה).

עושין אותו מעשה (בתמיהה) **שביעית** לט ב ש' 33 (מעשה ל"ז)¹⁷³; **כתובות** ל ד ש' 54.

עושין בו מעשה (בתמיהה) **גיטין** מו ד ש' 42.

עושין מעשה יבמות ג א ש' 10.

עילוי וקרי (!) ע"ע וקרא עלוי.

עימו (!) הייתי כד אמר ר' ע"ע עמד הייתי כד אמר ר'.

עימעות¹⁷⁴ **שביעית** לח א ש' 44; **מעשר שני** נד א ש' 13; (ו+ וצ"ל: ועימעמו)¹⁷⁵, שם

ש' 15; **שבת** ג ג ש' 50; **עבודה זרה** מא ד ש' 26. ועיין עוד ערך: מהלכות של עימעות;

מהלכות של עימעות היא.

¹⁶⁸ תרגום: גם [הדבר הזה] נצרך לי. כלומר, אני מסופק גם בדבר הבא. והלשון כאן היא לשון

רטורית, ע"ש.

¹⁶⁹ לשון הגמרא כאן: "אמר חזקיה עוד תני מתניתא". וקרב לסגנון זה בקידושין סו ע"א ש' 32:

"אמ' ר' חזקיה עוד היא מתניתא". ונראה לי שיש לגרוס כאן כמו בקידושין: "אמ' ר' חזקיה עוד היא

מתניתא", או "עוד הני מתניתא" (ועיין ערך "הני", ומה שהעתי שם. כלומר, גם זאת היא משנה). והתרגום:

גם היא משנה (כלומר, ברייתא). והיא מימרא של ר' חזקיה, והיא עונה על דברי ר' יוסי ב' (כלומר, בר

זבידא) דלעיל מינה: "ולאו מתניתא היא... דלא אתיא אלא בשוגג" (שם, ש' 44-45). וכן הוא בקידושין,

ע"ש. ועיין מבואות לסה"ת, עמ' 733, ד"ה ובירוש'; שם, הע' 90.

¹⁷⁰ תרגום: הכנסו ושמעו את קולו של ר' דורש, שאי אפשר שהוא מוציא את הפרשה שלו (כלומר,

מסיים את הדרשה שלו על הפרשה) בלא תלמוד. ופירש הק"ע "אולפן": "דבר חדש" (יח ע"ב, [ה"א], ד"ה

ר"ז), והפ"מ פירש: "לימוד ודבר חדש" (שם, ד"ה מצווה). וביתר דיוק: פירוש "אולפן" כאן כפירושה בירושלמי

בדרך כלל: תלמוד, כלומר שמועה ומסורת; והכוונה — שמועה חדשה. ואף על פי שהדרשה שדרש ר' לוי

נאמרה לפניו על ידי כהנא, ע"ש בסוגיא, היא היתה חדשה לחבורה של ר' זעורא.

¹⁷¹ ראה מה שצינתי להלן, ריש ערך "עשו".

¹⁷² למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע עשה.

¹⁷³ להגהה ראה הלשון בכתובות הרשומה לקמן בְּעֶרְךָ.

¹⁷⁴ לפירוש הביטוי ראה שתא"י, סוף עמ' 276, ד"ה מעמעמין.

עיקר** 176 **תרומות** מב א ש' 18; **חלה** נז א ש' 43; **ערלה** ס ד ש' 37, שם ש' 38 (2x); **שבת** ה א ש' 41, ט ב ש' 14, יו ד ש' 30; **עירובין** כב א ש' 22, שם ש' 23, שם ש' 25, כב ד ש' 25, כג א ש' 19, שם ש' 20, כג ד ש' 10; **פסחים** כט ב ש' 15, לד ב ש' 27, שם ש' 28, לז ד ש' 60; **חגיגה** עו ב ש' 52; **יבמות** יב ב ש' 14, יב ג ש' 25, שם ש' 27, שם ש' 28, שם ש' 29, יג ב ש' 39 (2x); **סוטה** כ א ש' 58, כ ג ש' 3; **כתובות** לג ד ש' 38, שם ש' 40; **גיטין** מו ג ש' 21 (2x); **בבא קמא** ב א ש' 28, שם ש' 29, ב ב ש' 2, ד ג ש' 20; **בבא בתרא** יד א ש' 16, שם ש' 17, שם ש' 19, שם ש' 22; **מכות** לב א ש' 23; **שבועות** לו ג ש' 15, לח ד ש' 54, שם ש' 17755.

עיקרא לית לה תימיליוסים (!), ורבנין בנין וסלקון (!) עלה (הסיפא בתמיהה) 178 **כתובות** כט ג ש' 49 (צ"ל: תימיליוסים, צ"ל: וסלקון) 179.

עיקרו סנהדרין ל ב ש' 13; הוריות מז א ש' 58, מז ב ש' 1, שם ש' 1802.

עיקרו של דבר ברכות יג ג ש' 40.

עיקרן סנהדרין ל ב ש' 11! (צ"ל: עיקרו) 181, שם ש' 12, שם ש' 14.

עירובי פרשיות שבועות לו ד ש' 48.

עכשיו שיצא פאה יו ג ש' 18232.

על אחת כמה וכמה ברכות ב ד ש' 31, ג ב ש' 18, ה ג ש' 29, ח ב ש' 43, שם ש' 48, יג ב ש' 6; שבת ג ב ש' 5; פסחים לב ג ש' 59; תענית סט ב ש' 7; חגיגה עז א ש' 27, עז ג ש' 16; סוטה יז א ש' 54, יז ב ש' 64; קידושין סה ג ש' 3; סנהדרין כח א ש' 25, ל ג ש' 17; הוריות מח ב ש' 46.

על אחת כמה וכמה... ברכות ח ב ש' 50, שם ש' 53; סנהדרין כח ג ש' 31.

על אחת כמה וכמה ש' שבת טו ג ש' 14; סנהדרין כד א ש' 3, כח ג ש' 19, שם ש' 23, שם ש' 27.

175 ראה למשל המקבילה בשבת ג ע"ג ש' 48 (ושם: "ועמעמו").

176 הערך כולל את המופעים שהמונח "עיקר" מציין בהם דבר שהוא עיקר בתורה לעומת טפל, כגון אב לעומת תולדה, או דבר שהוא העיקר במצווה או בהוראה או בדבר מה מבחינה עקרונית; וכנגדו נרשם הביטוי "טפילה". אבל כשהביטוי מציין דבר שהוא עיקר באופן מקרי, כגון במעשה שאירע וכיוצא בזה הוא לא נכלל — ראה, למשל: סוטה כא ע"א ש' 15, שם ש' 17, שם ש' 20; נזיר נג ע"ב ש' 17 (2x), נז ע"א ש' 23, שם ש' 26; שבועות לו ע"ב ש' 47, שם ש' 48.

177 למופע נוסף משובש ע"ע ועימעמו. וישנם מופעים נוספים בכתובות כח ע"ד ש' 33, שם ש' 34 (2x), שם ש' 35. ולא נרשמו, כי הם תנאים.

178 תרגום (אחרי ההגהות): [הדבר ב]עיקרו אין לו יסוד, והחכמים בונים ועולים עליו! פירשתי "עיקרא" = "עיקרה", כלומר, עיקרה דמילתא.

179 הגהתי "תימיליוסים" (פירוש: יסוד), כי זו היא צורת המילה ביוונית — ראה עה"ש, ה, עמ' רמה, טור ב, ערך תמליוס. והצורה "וסלקון" היא צורת עבר, והגהתי "וסלקין" בבינוני, כמו "בנין" שלפניה. למופע נוסף שנשתבש ע"ע עיקר.

181 ראה שם, להלן ש' 13. ומדובר בלשון יחיד, עי"ש.

182 הנוסח בד"ו: "עכשיו שיצ' כרם וזית", אבל בכ"ל: "שיצא" (עמ' 94 ש' 14), וכן הוא בכ"ר (עמ' 107 ש' 43; ושם: "ועכשיו"). ועל פי זה פשטתי.

על (!) דאת מקשי על ר', קשיתה על דר'

על גרמיה ע"ע: אמרה על גרמיה; הורי על גרמיה; וקרא על גרמיה¹⁸³.

על ד-184 שבת יד ג שו' 45; שקלים מז ג שו' 19 (עדו!);¹⁸⁵ יבמות טו ג שו' 18645.

על דא ע"ע על הדא¹⁸⁷.

על דא אמר לי (!) ר' ע"ע על דאעלי ר'.

***על דא אמר ר' (בתמיהה)¹⁸⁸ בבא מציעא יא ד שו' 17; בבא בתרא יז ד שו' 2 (הדא).**

וראה עוד ערך לא על הדא ר' אמר הדא מילתא אלא על הדא דתני.

על דאמר (!) ר' ע"ע על דאעלי ר'.

על דאעלי ר'¹⁸⁹ פסחים לב א שו' 30 (דא אמר לי וצ"ל: דא עליו)¹⁹⁰, שם שו' 40 (דאמר:

וצ"ל: דעלי [= דא עליו]¹⁹¹; שקלים מז ד שו' 30 (דעלי [= דא עליו]¹⁹², שם שו' 42 (= דא

עלי)¹⁹³.

על (!) דאת מקשי על ר', קשיתה על דר' ע"ע עד דאת מקשי ליה על דר', קשייתה

על דר'.

¹⁸³ וראה עוד **חש על גרמיה**: חלה נז ג שו' 16 = ראש השנה נז ב שו' 52. ולא נכלל בפנים כי הוא

ביטוי הלכתי, ואינו שייך למונחים שלנו.

¹⁸⁴ תרגום: על ש-.

¹⁸⁵ ההגהה "על ד-" שלי. ובמקבילה להלן שם, נא ע"א שו' 26, רק: "ד-". וכן הוא במקבילה בשבת

יא ע"א שו' 53.

¹⁸⁶ הביטוי ישנו גם בדיאלוג בין חכמים, במעשרות נ ע"ד שו' 47 (ושם: "עד [י] ד-", וצריך לומר

שם: על ד- — ראה כ"ר, עמ' 2261 שו' 20). ונמצא גם בלשון הדיוט בבבא מציעא ט ע"ד שו' 27.

¹⁸⁷ בערכים הבאים המצוינים שם: לית דא פשיטא על דר' (בתמיהה); על דאעלי ר'.

¹⁸⁸ תרגום: על זאת (כלומר, דבר זה) אומר ר'!

¹⁸⁹ תרגום: על זאת (כלומר, דבר זה) עלה ר'. כלומר, ר' עלה לארץ ישראל למסור דרשה זו (במופע

הראשון בכל מסכת) או הלכה זו (במופע השני) של הבבליים.

¹⁹⁰ ההגהה על פי כ"ל (עמ' 454 שו' 31) — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 455, ד"ה על דא. וראה עוד: מבוא

לנוה"מ, עמ' 174, ד"ה ונזכרים; עמ' 211, הע' 1; מבואות לסה"ת, עמ' 519, ד"ה וכך; שם, הע' 40; מבואות

לסה"א, עמ' 307, ד"ה כל; שם, הע' 153. ובקטע לוינגר מנוקד: "דעלי" ועמ' רמה שו' 27; על פי כתב היד.

ולצורה "עלי" עיין ח' רבין, חקרי לשון, ירושלים תשנ"ט, עמ' 215, סי' 7. ועיין עוד היימנס, עמ' 102,

סי' 2; עמ' 104, ד"ה נסתר. וצע"ג.

¹⁹¹ ראה ירוכ"פ הנ"ל (בהערה הקודמת); שם, ריש עמ' 456, ד"ה א"ר יוחנן. וכפי שהוא ציין שם

ושם, הנוסח בכ"ל כאן: "דעלי" (עמ' 455 שו' 1). והוא מפרש "דעלי": "דא עלי", ללא הגהה — ראה

ירוכ"פ, עמ' 455, סוף ד"ה על דא. ואמנם, כן הוא בקטע לוינגר, עמ' רמו שו' 12: "על דעלי"; וכן הוא

לעיל שם, עמ' רמה, שו' 27. והסופר צירף "ד" (תחת "דא") ל"עלי", אולי כפי ששמע מהגרסן, אף על פי

שהצירוף הזה נראה מוזר וטעון חלוקה לשתי מילים. על כל פנים, לעצם העניין אין הבדל בין הכתיבים

השונים. ואפשר (ומבואות לסה"א, ריש עמ' 308; שם, הע' 157) מגיה כאן: "דא עליל".

¹⁹² בשרי"ר, עמ' 125 שו' 23: "דא עלי" בשתי מילים, ואני קורא בגוף כתב היד במילה אחת:

"דאעלי".

¹⁹³ בשרי"ר, עמ' 125 שו' 29: "דא עלי" בשתי מילים, ואני קורא בגוף כתב היד במילה אחת:

"דאעלי".

על דבית הלל¹⁹⁴ פאה יט ב שו' 50; **כלאים** כט ב שו' 3! (צ"ל: על דעתהון דבית הלל)¹⁹⁵; **ביכורים** סה ב שו' 3 (מו'), בית(ו)¹⁹⁶; **שבת** י ב שו' 11; **שקלים** נא ב שו' 18, שם שו' 23; **ראש השנה** נז א שו' 23; **ביצה** ס ד שו' 7, שם שו' 31; **חגיגה** עט ב שו' 58 (על לוי)¹⁹⁷; **יבמות** יג ב שו' 41.

על דבית הלל אינון הווי (!) ע"ע ר' ור' על דבית הלל אינון הווי (!) (בתמיהה).
על דבית שמאי¹⁹⁸ **ברכות** יא ד שו' 47; **פאה** יט ב שו' 49; **דמאי** כג ב שו' 32; **מעשר שני** נד ב שו' 2, שם שו' 42 (על לוי)¹⁹⁹, שם שו' 48, נד ג שו' 22; **שבת** י ב שו' 12; **שקלים** נא ב שו' 16, שם שו' 21; **ביצה** ס ד שו' 30, שם שו' 32, שם שו' 61; **חגיגה** עט ב שו' 57; **יבמות** ד ג שו' 35, יג ב שו' 47, יג ג שו' 26, שם שו' 38; **נדרים** לח א שו' 33, שם שו' 34; **גיטין** נ ד שו' 32; **נזיר** נג ד שו' 20048.

על דברי בית הלל ברכות יב א שו' 6.

על דברי בית שמאי ברכות יא ד שו' 53.

על דברי ר' (!) ע"ע על דר'.

על דידיה ע"ע עד דו מקשי לה על דר', יקשינה על דידיה.

על דמתניתא ע"ע על דמתניתין.

על דמתניתין²⁰¹ **שבת** ח ג שו' 28; **יומא** מג ג שו' 22 (דמתניתא); **סוטה** יו ב שו' 46.

על דעלי ר' ע"ע על דאעלי ר'.

על דעת (!) דבית הלל ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

על דעת (!) דבית שמאי... על דעתיה (!) דבית הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי...
על דעתהון דבית הלל....

על דעת חבריא (!)... **על דעת ר' (!)...** ע"ע על דעתהון דחברייא... על דעתיה דר'....

על דעת ר' (!) ע"ע: על דעתהון דחברייא... על דעתיה דר'...; על דעתיה דר'.

על דעת' דהדין תנייה ברייה²⁰² **חלה** נט ד שו' 26 (דעתיה, דהך! וצ"ל: דהך²⁰³, תנייא, בריא); **פסחים** לד א שו' 26.

¹⁹⁴ תרגום: על [שיטתם] של בית הלל.

¹⁹⁵ ההגהה היא על פי לשון הרישא שם: "על דעתיה (!) דבית שמאי", וצריך לומר שם: על דעתיהון דבית שמאי.

¹⁹⁶ להגהות ראה אהצ"י, עמ' 149, ד"ה ור"ג ור"א. ולעצם העניין, ראה מה שפירשתי להלן בקונטרס הסוגיות, סי' 2, עמ' 1463 ואילך.

¹⁹⁷ ההגהה "על" על פי הלשון לעיל: "על דבית שמאי" (שם, שו' 57).

¹⁹⁸ תרגום: על [שיטתם] של בית שמאי.

¹⁹⁹ ראה מה שהערתי בערך "וקשיא דר' על דבית שמאי" על אתר.

²⁰⁰ למופע נוסף שנשתבש ע"ע על דר'.

²⁰¹ תרגום: על משנתנו.

²⁰² תרגום: על דעתו של התנא החיצוני הזה. כלומר, התנא ברא, התנא של הברייתא.

²⁰³ ראה: מבוא לנוה"מ, עמ' 101, אות k, ד"ה ירוש' (והעתיק שם גם את הנוסח "ברייא" שבכ"ר); מבואות לסה"א, עמ' 485, נט ע"ד, שו' 30 (ושם ציין לנוסח "דהך" שבכ"ל [עמ' 280 שו' 22]). וראה עוד: שם, הע' 7; אהצ"י, עמ' 145, ד"ה אית תניי.

על דעתהון דחבריא... על דעתיה דר'...

על דעת' דר' ע"ע: על דעתהון דרבנין... על דעתיה דר';... על דעתיה דר'.
על דעת' דר'... על דעת' דר' ור'... על דעתין (!) דרבנן... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'... על דעתיה (!) דרבנן...

על דעת' דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר' דו אמר... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר' דו אמר...

על דעת' (!) דר' ע"ע על דעתהון דרבנין... על דעתיה דר'...

על דעתה דהדין תנייה ע"ע על דעתיה דהדין תנייה.

על דעתיה דר'... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר'...

על דעתהון דאילין רבנן²⁰⁴ סוכה נה א שו' 34; מגילה עא א שו' 59 (דעתון); כתובות כז ג שו' 31 (דעתיה); וצ"ל: דעתיהון, דרבנין דאילו; וצ"ל: דאילין רבנין²⁰⁵.

על דעתהון דבית הלל ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל...

על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל...²⁰⁶ ברכות יב ב שו' 19 (דעתיהון

תחת דעתהון², הבית! תחת דבית²⁰⁷); כלאים כט א שו' 52 (דעתיהון); כט ב שו' 3 (דעתיהון²⁰⁸), דעתהון ל"א, שם שו' 3-4 (אדעתיה; וצ"ל: על דעתיהון, ואדעתיה; וצ"ל: ועל דעתיהון²⁰⁹), כט ג שו' 1-2 (דעתיהון); שם שו' 3-5 (דעתיה; וצ"ל: דעתון, דעתון), שם שו' 6 (דעתיה; וצ"ל: דעתיהון); שם שו' 8 (דעתיהון); ביצה סא ג שו' 23 (דעתון), שם שו' 25-26 (דעתון תחת דעתהון²); יבמות ג ב שו' 17-18 (דעתיה; דעת' [= דעתיהון]²¹⁰); כתובות לב ד שו' 15 (דעתון); קידושין נח ד שו' 7-8, סב א שו' 44 (דעתון); צ"ל בכל מקום: דעתיהון תחת דעתיה²¹¹).

על דעתהון דבית שמאי... על דעתון דבית הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל...

על דעתהון דבית שמאי... על דעתיהון הבית (!) הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל...

על דעתהון דחבריא... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתהון דחבריא... על דעתיה דר'...

204 תרגום: על דעתם של החכמים האלה.

205 ההגחות על פי המקבילה במגילה הרשומה לעיל בְּעֶרְךְ.

206 תרגום: על דעתם של בית שמאי... על דעתם של בית הלל...

207 להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 367, יב ע"ב, שו' 19-20.

208 הלשון כאן בכי"ל: "על דבית שמאי" (עמ' 134 שו' 28; אחרי הגהת הסופר), ונוספה "דעתיה" בין

השורות על ידי המגיה — ראה מבואות לסה"א, עמ' 412, כט ע"ב, שו' 3. ולשון כי"ל לשון הגון הוא.

209 על הלשון "אדעתיה (!) דבית שמאי", והלשון "ואדעתיה (!) דבית הלל", כבר העיר אפשטיין:

"אינו לשון הירוש' (מבואות הנ"ל, [בהערה הקודמת], הע' 7). והוא לשון הגליון.

210 הנוסח כאן בכי"ל: "על דעת' דבית הלל" (עמ' 2 שו' 2), והסדר הדפוס: "דעתיה". וקרוב לוודאי

שהתכוון ל"דעתיה", כמו "על דעתיה דב' שמאי" שלפניה, אבל מכיוון שאפשר לפתור קיצור זה גם:

"דעתיהון", לכן ציינתי ביטוי זה בערך משנה נפרד, בשמירת סימן הקיצור, ללא סימן קריאה.

211 ליברמן השלים מופע נוסף של ביטוי זה בביצה סא ע"ג שו' 25, על פי הרשב"א ותלמיד הרמב"ן

(ושם: "על דעתיה [!]" [2x]) — ראה תוכפ"ש, יום טוב, עמ' 952, הע' 22.

על דעתהון דחברייא... על דעתיה דר'...²¹² **תרומות** מו ב שו' 35-36 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון); **מעשר שני** נו ב שו' 32 (דעתיהון, דחבריא); **חלה** נז ג שו' 36-37 (דחבריא); **עירובין** כא ד שו' 40-41, שם שו' 41-42 (דעתיהון); **סוכה** נג א שו' 33 (דחבריא); **עבודה זרה** לט ב שו' 59-60 (דעת חבריא, דעת ר'!); **הוריות** מו א שו' 49-50 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון). וראה עוד ערך על דעתיה דר' דאמר... ניחא, על דעתין (!) דחבריא דאינון אמרין...

****על דעתהון דרבנין**²¹³ **ברכות** י א שו' 44 (ור', דרבנן); **פאה** יו ג שו' 30 (דעתיה!);²¹⁴ **תרומות** מג ד שו' 40; **מעשרות** נא ד שו' 55 (דעתין!), שם שו' 56 (דעתין!); **ערלה** סא ב שו' 51 (דעתון!); **שבת** יב ד שו' 37 (דרבנן), שם שו' 39 (דרבנן), יג א שו' 40 (דעתון, דרבנן), יג ד שו' 5 (דרבנן), טו ד שו' 2 (דרבנן); **עירובין** כ ג שו' 50 (דעתין, דרבנן); **פסחים** לו ב שו' 3 (דעת! [= דעתיהון], דרבנן); **יומא** מב ד שו' 46 (דעתיה; דרבנן); **שקלים** נ א שו' 1 (דעתון, דרבנן); **סוכה** נג ג שו' 34 (דעתיה!);²¹⁵ דרבנן; **ביצה** סב ד שו' 6 (דרבנן); **חגיגה** עט ד שו' 23 (דעתון, דרבנן); **מועד קטן** פ א שו' 36 (דעתיה!);²¹⁶ דרבנן; **יבמות** ג ג שו' 32 (דעתין!), ד ד שו' 42 (דעתין!); צ"ל: על דעתון דרבנין... על דעתיה דר'...²¹⁷ ה ד שו' 18 (דעתיה; דרבנן), ט ב שו' 47 (דעתין, דרבנן); **כתובות** כח ב שו' 36 (דעתיה!); שם שו' 37 (דעתון), שם שו' 38 (דעתיה!); לב ד שו' 29 (דעתיה!); לג ד שו' 25 (דעתיה!); **נדרים** מב ב שו' 37 (דעתון), מב א שו' 42 (דעתיה!); שם שו' 43 (דעתיה!); **גיטין** מח ד שו' 38 (דעתין!), שם שו' 40 (דעתין!); **נזיר** נא ב שו' 18 (דעתין!), נב א שו' 44 (דעתיה!); נה א שו' 40 (דעתיה!); **קידושין** נט ב שו' 41 (דעתון), סה ד שו' 32 (דעתיה!); **בבא קמא** ה ג שו' 15 (ור', דעתיה!); **בבא בתרא** יד ג שו' 28 (דעת! [= דעתיהון], דרבנן), יד ד שו' 2 (דעתיה!); **סנהדרין** כ א שו' 29 (דעתיה; דרבנן); **שבועות** לד ב שו' 29 (דעתין), שם שו' 30 (דעתין!), שם שו' 32 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון), שם שו' 33 (דעתיה!); שם שו' 35 (דעתיה!); שם שו' 37 (דעתיה!); לה ג שו' 8 (דעתיה, דרבנן! וצ"ל: דרבנן!);²¹⁸ צ"ל בכל מקום: דעתון תחת דעתין, דעתיהון תחת דעתיה!²¹⁹

על דעתהון דרבנין... על דעתיה דר'...²²⁰ **תרומות** מה ב שו' 25 (דעתיה!); תחת דעתהון וצ"ל: דעתיה, צ"ל: דרב תחת דרבנין!²²¹ **שבת** יג ד שו' 6 (דרבנן); **עירובין** יט א

²¹² תרגום: על דעתם של החברים... על דעתו של ר'...

²¹³ תרגום: על דעתם של החכמים.

²¹⁴ להגהה ראה מבואות לסה"ת, עמ' 532, ד"ה ובידוש'.

²¹⁵ להגהה ראה ליברמן, תוכפ"ש, סוכה, עמ' 862, שו' 53. והוא מגיה שם ברישא בשתיקה "על

דעתיה דר'" תחת "על דר'" שבד"ר.

²¹⁶ להגהה ראה תוכפ"ש, מועד [קטן], עמ' 1225, ד"ה וכתב.

²¹⁷ להגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

²¹⁸ ראה שתא"י, ריש עמ' 544, ד"ה על דעתיה. וכן הוא במקבילה שבסנהדרין כא ע"ג שו' 55.

²¹⁹ ראה עוד ערך "לרבנין (= על דעתהון דרבנין)", ומה שהערתי שם לכתובות לב ע"ד שו' 37.

²²⁰ תרגום: על דעתם של החכמים... על דעתו של ר'...

²²¹ ראה אהצו"י, עמ' 58, ד"ה על דעתיהו (ושם בטעות בהגהה: "דעתיהו [!] דרב").

על דעתהון דרבנן... על דעתיה דר'... (המשך) שו' 9 (דעתיהון! וצ"ל: דעתיהון, דרבנן), כו א שו' 32-33 (דעתון, דרבנן), שם שו' 39 (דעתון, דרבנן)²²²; **פסחים** לו ב שו' 4-5 (דעתיה, דרבנן); **יבמות** ג ג שו' 55-56 (דעתין, דעת!); שם שו' 56-57 (דעתין! תחת דעתהון, דרבנן), ד ד שו' 39-40 (דעתין! תחת דעתהון, דרבנן), שם שו' 41-42 (דעתין! תחת דעתהון, דרבנן); **כתובות** לג ד שו' 18-19 (דעתין! תחת דעתהון, ועל תחת על²); **סנהדרין** כ א שו' 29-30 (דעתיה, דרבנן), שם שו' 31-32 (דעתיה, דרבנן); **שבועות** לו ב שו' 17-18 (דעתין! תחת דעתהון, דרבנן), שם שו' 18-19 (דעתין! תחת דעתהון, דרבנן), שם שו' 27 (דעתין! תחת דעתהון, דרבנן), שם שו' 29-30 (דעתין! תחת דעתהון, דרבנן); **הוריות** מח א שו' 15 (דעתיה, דרבנן), שם שו' 17 (דעתיה, דרבנן); צ"ל בכל מקום: דעתון תחת דעתין, דעתיהון תחת דעתיה)²²³.

על דעתהון דרבנן ע"ע על דעתהון דרבנן.

על דעתהון דרבנן... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתהון דרבנן... על דעתיה דר'....

על דעתון דאילין רבנן ע"ע על דעתהון דאילין רבנן.

על דעתון דאילין תניא... על דעתון דאילין רבנן...²²⁴ **מגילה** עא א שו' 58-59;

כתובות כז ג שו' 30-31 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון, תנאי, דרבנן דאילו! וצ"ל: דאילין רבנן).

על דעתון דבית הלל ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

על דעתון דבית שמאי... על דעתון דבית הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

דעתהון דבית הלל....

על דעתון דחברייא דינון אמרין... על דעתיה דר' דו אמר...²²⁵ **הוריות** מז ב

שו' 51-52.

על דעתון דרבנן ע"ע על דעתהון דרבנן.

על דעתון דרבנן ע"ע על דעתהון דרבנן.

על דעתון דרבנן... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתהון דרבנן... על דעתיה דר'....

על דעת' דבית הלל ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

על דעת' דר' ור' ע"ע על דעתיה דר' ור'²²⁶.

על דעת' דרבנן ע"ע על דעתהון דרבנן.

על דעתיה (!) דאילין תנאי... על דעתיה דרבנן דאילו (!)... ע"ע על דעתון דאילין

תניא... על דעתון דאילין רבנן....

על דעתיה (!) דבית הלל ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

על דעתיה (!) דבית שמאי²²⁷ **שבת** י ב שו' 9 (צ"ל: דעתיהון). וע"ע וקשיא על דעתיה (!)

דבית שמאי.

²²² ראה מה שהגיה כאן שתא"י, עמ' 212, ד"ה הוון בעי, ולעומתו ירוכ"פ, עמ' 357, ד"ה הו בעי. וצ"ע.

²²³ למופע נוסף שנשתבש ע"ע על דעתהון דרבנן.

²²⁴ תרגום: על דעתם של התנאים האלה... על דעתם של החכמים האלה....

²²⁵ תרגום: על דעתם של החברים שהם אומרים... על דעתו של ר' שהוא אומר....

²²⁶ בערך "על דעתיה דר'..." על דעתיה דר' ור'..." המצוין שם.

²²⁷ תרגום (אחרי ההגהה): על דעתם של בית שמאי.

על דעתיה (!) דבית שמאי... על דבית (!) הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

על דעתיה (!) דבית שמאי... על דעת' דבית הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

על דעתיה (!) דבית שמאי... על דעתיה (!) דבית הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל....

על דעתיה דהדין בתרייא (!) 228 תענית סג ג ש' 32 (צ"ל: ברייא) 229.

על דעתיה דהדין תניא ע"ע על דעתיה דהדין תנייה.

על דעתיה דהדין תנייא ע"ע על דעתיה דהדין תנייה.

על דעתיה דהדין תנייה 230 פאה כ ב ש' 35 (דעה), שם ש' 41; דמאי כג א ש' 40 (תניא), שם ש' 42 (תנייא); מעשר שני נו א ש' 25 (דעתה), שם ש' 31 (תנייא).

על דעתיה דההן תנייה ע"ע על דעתיה דהדין תנייה.

על דעתיה דהך (!) תנייא בריא ע"ע על דעת' דהדין תנייה ברייה.

על דעתיה (!) דחברייא... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתהון דחברייא... על דעתיה דר'...

על דעתיה דר' 231 ברכות ט ב ש' 37; פאה יו ג ש' 54, יז ג ש' 23, כ א ש' 23;

דמאי כה ב ש' 61, כה ג ש' 39, כה ד ש' 21; כלאים כז א ש' 48, כט ב ש' 11, שם

ש' 42, לא ב ש' 22; תרומות מב א ש' 40, מג א ש' 6, מג ג ש' 46 (דעתיה ל'י, ר' 232,

מג ד ש' 8, מד ד ש' 15, שם ש' 29, מז ד ש' 16; מעשרות מט ב ש' 9, שם ש' 26, נ

ב ש' 46, נא ב ש' 2; חלה נז ד ש' 23, נח ב ש' 35; ערלה סא ג ש' 9, סב ב ש' 30;

ביכורים סג ד ש' 1, שם ש' 9, סה ג ש' 1 (דעת'), שם ש' 5; שבת ב ג ש' 27, ב ד

ש' 32, ג ב ש' 233, ו ב ש' 30, ז ד ש' 234, י ב ש' 18, י ג ש' 13, יא ג ש' 21, יב

ד ש' 51, יג א ש' 9, יו ד ש' 47; עירובין יח ג ש' 39, יט ב ש' 43, יט ג ש' 235, כ

א ש' 59, כ ב ש' 236, שם ש' 237, שם ש' 37, שם ש' 51, כ ג ש' 46, כד א ש' 9,

228 תרגום (אחרי ההגהה): על דעתו של [התנא] החיצוני הזה. כלומר, התנא ברא, התנא של הברייתא.

229 ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנוה"מ, עמ' 250; שם, הע' 4.

230 תרגום: על דעתו של התנא הזה.

231 תרגום: על דעתו של ר'.

232 להגהות ראה כ"ר, עמ' 227 א ש' 26. ואלמלי כ"ר אפשר היה להגיה גם "על דר'".

233 אפשטיין מגיה כאן: "מצוית דעתיה על דעתיה דר'" — ראה מבוא לנוה"מ, סוף עמ' 163; שם,

הע' 7.

234 הנוסח כאן בכ"ל: "על דר'" (עמ' 338 ש' 4) — ראה מבואות לסה"א, עמ' 508, ז ע"ד, ש' 12.

235 שם החכם חסר כאן, והושלם אצל ליברמן, ירוכ"פ, עמ' 241, ד"ה אמר ר' יוסה.

236 הנוסח כאן בכ"ל: "על דר'" (עמ' 396 ש' 28), והוסיפו "דעתיה" בגליון — ראה ירוכ"פ, עמ' 252,

ד"ה כמה תהא.

237 הנוסח כאן בכ"ל: "על דר'" (עמ' 397 ש' 9) — ראה ירוכ"פ, סוף עמ' 254, ד"ה מעתה. וכן הוא

שם, ש' 10 (ד"ר, שם, ש' 37) — ראה ירוכ"פ, ריש עמ' 255, ד"ה הואיל.

על דעתיה דר' (המשך) כו ד שו' 3; **פסחים** ל א שו' 48, לד ד שו' 44 (דעת'), לה א שו' 12, שם שו' 45 (2x); **יומא** לח ב שו' 12, מ ג שו' 37, מג ג שו' 11; **שקלים** מו ב שו' 32, מו ד שו' 63; **סוכה** נב א שו' 48, נה ד שו' 18; **ביצה** ס ד שו' 37! (צ"ל: על דעתיה דר'... 238+), שם שו' 38; **תענית** סג ד שו' 34, סו א שו' 24; **מגילה** עא א שו' 56, עא ב שו' 17, עב ג שו' 37 (דעת'); **חגיגה** עט ד שו' 24; **יבמות** ה ג שו' 21, ו ד שו' 33, שם שו' 41, ז א שו' 22, ח ד שו' 8, ט ב שו' 30, יג א שו' 29²³⁹; **כתובות** כד ד שו' 42, כה א שו' 16, כז ג שו' 28, שם שו' 37, שם שו' 50, לב ד שו' 27, שם שו' 35, לה ג שו' 50; **נדרים** לז א שו' 19, שם שו' 20, לח ד שו' 5, שם שו' 6, לט ד שו' 11, מ א שו' 52, מב א שו' 14, מב ג שו' 21, מב ד שו' 3; **גיטין** מד ב שו' 45, מו ד שו' 46²⁴⁰, מט א שו' 22, נ ג שו' 15 (צ"ל: +... על דעתיה דר' 241); **נזיר** נא ב שו' 2, נג ב שו' 31 (ועל ליל', בריה! תחת דעתיה) 242, שם שו' 49, נד ד שו' 63, נה ב שו' 58 (המופע הראשון); **קידושין** סג ב שו' 8, סג ד שו' 21; **בבא מציעא** ח א שו' 20, ט ד שו' 14, יא ב שו' 41; **בבא בתרא** יד ג שו' 30; **סנהדרין** כ א שו' 28, כא ג שו' 55, כב ד שו' 2, כד ג שו' 52, שם שו' 53, שם שו' 55, כו ב שו' 17; **שבועות** לג ד שו' 9, לד ב שו' 41 (צ"ל: על דר' 243), לד ג שו' 12, שם שו' 14 (דעת ר') 244, שם שו' 31, לה א שו' 28, שם שו' 29, לח ד שו' 3; **עבודה זרה** מג ב שו' 29, שם שו' 36, שם שו' 44; **הוריות** מו א שו' 11, מז ב שו' 52²⁴⁵. ועיין עוד ערך: על דעתיה דר' דחברייא... על דעתיה דר'...; על דעתיה דרבנן... על דעתיה דר'...

על דעתיה דר' (בהקשר) 246 פאה כ ב שו' 52; **מעשר שני** נו א שו' 41; **בבא קמא** ה ג שו' 2; **שבועות** לג ד שו' 51, לח ד שו' 45; **עבודה זרה** מג א שו' 20; **הוריות** מה ד שו' 30.

על דעתיה דר'... אמר ר' (ו)... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר'...

²³⁸ ההגהה על פי כ"ל (עמ' 601 שו' 21), ונמחקה הצלע הראשונה בטעות על ידי המגיה — ראה ירוכ"פ, עמ' 142, ד"ה על דעתיה דחזקיה. וכן הגיה בגלינות הרש"ל, טופס א' וב'.
²³⁹ הנוסח כאן בכ"ל: "על דר'" (עמ' 43 שו' 1), ונוסף "דעתיה" על הגליון. ואין צורך.
²⁴⁰ ראה ליברמן, מחקרים, עמ' 278, סד"ה ומעניין; שם, הע' 3. וראה עוד שתא"י, עמ' 418, ד"ה רב. וצ"ע.

²⁴¹ ההגהה על פי המקבילה בשבועות לו ע"ג שו' 11-12 — ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 555, הע' 9.
²⁴² ההגהה "על דעתיה" על פי גליונות הרש"ל, טופס א' וב'. והפ"מ מגיה: "רבי בון בר חייה בריה דרבי שמעון בעי" (יח ע"א, ה"ד, ד"ה רבי בון). וכן הגיהו על פיו בד"ח. ואין הדברים נראים. ולעיל שם, שו' 18: "דברי רבי שמעון". ודברי רבינו נראים עיקר.
²⁴³ ראה הלשון בערך "תריני תניין אינון על דר'".
²⁴⁴ בד"ץ יש כאן כעין גרש על "דעת", אבל אינו כשאר הגרשים המסמנים קיצור בד", אלא נראה כעין נקודתיים, ולכן התעלמתי ממנו ברישום. וכן הוא בכ"ל בבירור: "על דעת ר' יוחנן" (עמ' 506 שו' 27).

²⁴⁵ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: על דעתיה דרבנן; על דעתיה דר' דו אמר (ו); על דר'. וראה עוד מה שהערתי בערך "על דעתיה דרבנן" לסוכה נג ע"ג שו' 34. ולמופע נוסף השיך לקידושין סה ע"ד שו' 16, וחסר בד", ראה תוכפ"ש, קידושין, עמ' 964, ד"ה ובמשנתנו; שם, הע' 6.
²⁴⁶ תרגום: על דעתו של ר'.

על דעתיה דר'... ועל דעתהון דרבנן... ...ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...
על דעתיה דר'... ועל דעתהון דרבנן דתמן... (תמן = בבל)²⁴⁷ **שבת** ו ד ש' 20.
על דעתיה דר'... ועל דעתיה דר'... ...ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר'...
על דעתיה דר'... ורבנן אמרין...²⁴⁸ **כלאים** כח ד ש' 54.
על דעתיה דר'... נחא, על דעתיה דר'...²⁴⁹ **הוריות** מה ד ש' 3-1.
על דעתיה דר'... ע"ד דר' ודר'... ...ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'...
****על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...**²⁵⁰ **ברכות** י א ש' 44 (ועל תחת על², דרבנן);
תרומות מג ד ש' 40; **מעשרות** נא ד ש' 54-55 (דעתין! תחת דעתהון וצ"ל: דעתון), שם
 ש' 56 (דעתין! תחת דעתהון וצ"ל: דעתון); **ערכה** סא ב ש' 51 (דעתון); **שבת** יב ד ש' 38-39
 (דרבנן), יג א ש' 38-40 (דעתון, דרבנן), יג ד ש' 4-5 (דרבנן); **פסחים** לו ב ש' 3-2 (דעתין!
 [= דעתיהון], דרבנן); **יומא** מב ד ש' 45-46 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון, דרבנן); **סוכה** נג ג
 ש' 34 (דעתיה לר', דעתיה! וצ"ל: דעתיהון, דרבנן)²⁵¹; **ביצה** סב ד ש' 6 (דרבנן); **חגיגה**
 עט ד ש' 23 (דעתון, דרבנן); **מועד קטן** פ א ש' 35-36 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון)²⁵², דרבנן;
כתובות כח ב ש' 35-36 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון), שם ש' 36-37 (דעתון), שם ש' 37-38
 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון), לג ד ש' 24-25 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון); **נדרים** מ ב ש' 37
 (דעתון), מב א ש' 41-42 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון), שם ש' 43 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון);
גיטין מח ד ש' 38 (דעתין! תחת דעתהון וצ"ל: דעתון), שם ש' 39-40 (דעתין! תחת דעתהון
 וצ"ל: דעתון); **נזיר** נא ב ש' 17-18 (דעתין! תחת דעתהון וצ"ל: דעתון), נה א ש' 40
 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון); **קידושין** נט ב ש' 40-41 (דעתון); **בבא בתרא** יד ד ש' 2 (דעתיה!
 וצ"ל: דעתיהון); **שבועות** לד ב ש' 28-29 (דעתין! תחת דעתהון וצ"ל: דעתון), שם ש' 30
 (דעתין! תחת דעתהון וצ"ל: דעתון), שם ש' 31-32 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון), שם ש' 33
 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון), שם ש' 35 (דעתיה! וצ"ל: דעתיהון), שם ש' 36-37 (דעתיה! וצ"ל:
 דעתיהון)²⁵³. ועיין עוד ערך בין על דעתיה (!) בין על דעתהון דרבנן.
על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן... ...ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...
על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן... ...ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...
על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן... ...ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...
על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן... ...ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...
****על דעתיה דר'... על דעתיה דר'...**²⁵⁴ **פאה** יז ג ש' 17, יט ב ש' 29; **דמאי** כב א
 ש' 52-54, שם ש' 54-56, שם ש' 57, כד ד ש' 1-3, כו א ש' 2-3; **כלאים** כז ב ש' 12-13,

²⁴⁷ תרגום: על דעתו של ר'... ועל דעתם של חכמי בבל....

²⁴⁸ תרגום: על דעתו של ר'... והחכמים אומרים....

²⁴⁹ תרגום: על דעתו של ר'... [הדבר] נוח, [אבל] על דעתו של ר'....

²⁵⁰ תרגום: על דעתו של ר'... על דעתם של החכמים....

²⁵¹ ההגהות על פי הסגנון בְּעֶדְרָא. וראה עוד: תוכפ"ש, סוכה, עמ' 862; שו" 53; אהצו"י, עמ' 98, סד"ה

תני הדס, בנוסח ר"ח.

²⁵² להגהה ראה תוכפ"ש, מועד [קטון], עמ' 1225, ד"ה וכתב.

²⁵³ כמופעים נוספים שנשתבשו ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר'....

על דעתיה דר'... על דעתיה דר'... (המשך) לא ב שר' 14-16, שם שר' 60; **שביעית** לג ד שר' 45-46, לט ב שר' 51-52; **תרומות** מב ב שר' 31-32, מג א שר' 7-8, שם שר' 49-50, שם שר' 50-51, שם שר' 51-52, מה ב שר' 23 וועל תחת על², שם שר' 24; **מעשרות** מט ד שר' 11-12; **מעשר שני** נג ג שר' 11-12, נד ד שר' 52-53²⁵⁵; **ביכורים** סה ב שר' 4-5; **שבת** ב ג שר' 38, י א שר' 25, י ב שר' 17, יב ד שר' 49, יג א שר' 13-14; **עירובין** כ א שר' 58, כ ד שר' 25-26, כא ב שר' 43 (צ"ל: על דעתיהון דרבנין תחת על דעתיה דר'²); **פסחים** כז ב שר' 59-60, כז ד שר' 53-54, לב א שר' 29, לב ג שר' 24-25, לד ג שר' 10-12, שם שר' 37-40, לו א שר' 37, שם שר' 37-38; **יומא** לח ב שר' 62-63, מב ב שר' 15-16, מב ד שר' 26-27, שם שר' 28 (ורבין... תחת דר'²), שם שר' 38-39, מג ג שר' 18-19, שם שר' 27, שם שר' 28-29, שם שר' 30-31, מה ג שר' 12; **שקלים** מח ב שר' 11-12; **סוכה** נב ג שר' 18; **ראש השנה** נז א שר' 24-25; **ביצה** ס ב שר' 54-55; **מגילה** עא א שר' 42-44; **חגיגה** עו א שר' 64 - עו ב שר' 1, עו ב שר' 1-2; **יבמות** ד ג שר' 38-39, י ג שר' 60 (2x; +בשם ר'), יג ג שר' 53-54; **סוטה** כא ג שר' 25-26, כא ד שר' 58; **כתובות** כה ד שר' 21, שם שר' 42 וועל תחת על², כז ב שר' 14-16, כז ד שר' 22-23, לב ב שר' 57, לב ג שר' 4, לה ד שר' 56-57; **נדרים** לז ד שר' 59-60, לח א שר' 1, לט ג שר' 27; **גיטין** מח א שר' 12; **נזיר** נא ג שר' 5-6, נא ד שר' 18-19, שם שר' 19-20, נה א שר' 41-42 (צ"ל: על דעתיהון דרבנין תחת על דעתיה דר'²); **קידושין** נח ד שר' 34, סב ב שר' 2-3, סב ג שר' 12-13 (אמר ר'! תחת על דעתיה דר'²); שם שר' 15, שם שר' 16-17, סה ד שר' 57-58; **בבא קמא** ג ג שר' 31, ד א שר' 39-40, שם שר' 41 (דעתה תחת דעתיה¹), שם שר' 42, שם שר' 43; **בבא מציעא** יא א שר' 8-9; **סנהדרין** כד ד שר' 13, כה א שר' 16-17, כז ד שר' 5; **שבועות** לג ג שר' 3, שם שר' 25, שם שר' 26-27, שם שר' 28-29, לד ד שר' 51, שם שר' 52, לה א שר' 19-20, שם שר' 31, לו ג שר' 11-12; **עבודה זרה** לט ד שר' 27, מד ב שר' 6 (2x; +בשם ר'); **הוריות** מו א שר' 6-7 וועל תחת על², שם שר' 8 וועל תחת על², מז ב שר' 19-20, שם שר' 62-63; **נדה** נ ג שר' 33-34²⁵⁹. ועיין עוד ערך: בין על דעתיה דר' בין על דעתיה דר'; בין על דעתיה דר' בין על דעתיה דר' מחלפה שיטתיה דר'.

על דעתיה דר'... על דעתיה דר' אמר ר' (!)... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ודר'...

על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ודר'... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ודר'....

²⁵⁴ תרגום: על דעתו של ר'... על דעתו של ר'....

²⁵⁵ הנוסח כאן בכ"ל בשתי הצלעות: "על דר'" (עמ' 257 שר' 2) — ראה מבואות לסה"א, עמ' 473,

[נד ע"ד], שר' 54; שם, שר' 56. ויאות.

²⁵⁶ ראה: שתא"י, ריש עמ' 197, ד"ה מותניתין; ירוכ"פ, עמ' 273, ד"ה ר' חגיג; שם, הע' 1.

²⁵⁷ ראה שתא"י, עמ' 438, סד"ה סחטו [עמ' 437].

²⁵⁸ ההגהה "על דעתיה דר'" על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

²⁵⁹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע: על דעתיהון דרבנין... על דעתיה דר'...; על דעתיה דר'; על דעתיה

דר' דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר... ולמופע נוסף מסופק ראה שתא"י שצינתי לו בערך "על דעתיהון דרבנין... על דעתיה דר'", בהערה לעירובין כו ע"א שר' 39.

על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'...

על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'...²⁶⁰ פאה יז ד שו' 51 (אמור ר'! תחת ור')²⁶¹;
תרומות מא ד שו' 19-20²⁶², חגיגה עו א שו' 21 (ודר' תחת ור'²⁶³), שם שו' 22 (ע"ד תחת
על דעתיה²⁶⁴ ודר' תחת ור').

על דעתיה דר' ... על דעתיה דר' ור' ... על דעתיה (!) דרבנן ... ע"ע על דעתיה דר' ...
על דעתיה דר' ור' ... על דעתיה (!) דרבנן ...

על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'... על דעתיה (!) דרבנן...²⁶⁴ יבמות ה ד
ש' 18-17 (צ"ל: דעתיהון), ט ב ש' 47-46 (דעת', דעתי', דעתין; וצ"ל: דעתון); קידושין
סה ד ש' 32-31 (צ"ל: דעתיהון, דרבנני).

על דעתיה דר'... על דעתיה דר' נחא (!)
על דעתיה דר'... על דעתיה (!) דרבנן...
על דעתיה דר'... על דעתיה (!) דרבנן...
על דעתיה דר'... על דעתיה רבבי (!)...

על דעתיה דר'... על דעתין (!) דרבנן... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...
על דעתיה דר'... על דעתית (!) דרבנן... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנן...
על דעתיה דר' אִמְר ר' (!) ע"ע על דעתיה דר' ר' 265

על דעתיה דר' במחלוקת, על דעתיה דר' דברי הכל²⁶⁶ תרומות מ ד שו' 32, מב
ב שו' 40; נזיר נג ד שו' 14.

על דעתיה דר' במחלוקת, על דעתיה דר' ור' דברי הכל²⁶⁷ יבמות יג ד שו' 34;
עבודה זרה מד ד שו' 17 (ל"ג ור')²⁶⁸

על דעתיה דר' דאמר... בגין כן הוא פתר לה... על דעתיה דר' דו אמר...
ויפתרינה...²⁶⁹ עבודה זרה מג ב שו' 24-26.

260 תרגום: על דעתו של ר'... על דעתם של ר' ור'....

261 להגהה ראה מהד' לונצ, כג ע"א שו' 7; שם, ציון ד.

²⁶² לשון המרא כאן: "על דעתיה דרבי ירמיה דרומייה ורבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש שלשתן אמרו דבר אחד ביתירה. על דעתיה דרבי יונה ורבי יוסי שלשתן אמרו דבר אחד בחסירה". והגיה ליברמן ברישא "ר' ירמיה" תחת "דרומייה", והשלים בסיפא "ר' יונה ור' יוסה ודרומייה" אחרי "ורבי יוסי" (גליונות הרש"ל, טופס ב'). וההגהה צ"ע. ושתא"י (עמ' 84, ד"ה ר' ירמיה) כתב את הסוגיא מחדש. ועיין עוד בגירסת הרש"ס ופירושו (מג ע"א שו" 11 ואילך). והדבר עדיין צע"ג.

²⁶³ בגליונות הרש"ל, טופס ב', גורס אחרי הגהה: על דעתיה דר' ור'... על דעתיה דר'... (וכן הגיה בשתא"י, עמ' 317, ד"ה גר). אבל בתוכפ"ש, פסחא, ריש עמ' 621; שם, הע' 5 לא הגיה.

264 תרגום (אחרי ההגהה): על דעתו של ר' ... על דעתם של ר' ור' ... על דעתם של החכמים ...

265 בערך "על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'..." המצוין שם.

266 תרגום: על דעתו של ר' במחלוקת, על דעתו של ר' דברי הכל.

267 תרגום: על דעתו של ר' במחלוקת, על דעתם של ר' ור' דברי הכל.

²⁶⁸ ראה שתא"י, ריש עמ' 575, סד"ה אפי' רותחין. ולפיו, יש להעביר את כל המאמר לעיל שם, שו" 15, עי"ש.

269 על דעתו של ר' שאומר... בשביל כך הוא פותר אותה (כלומר, את המשנה)... על דעתו של ר' שהוא אומר... ושיפתור אותה!

על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר...

על דעתיה דר' דאמר... נחא, על דעתיה דר' דאמר... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר...
נחא, על דעתיה דר' דו אמר....

על דעתיה דר' דאמר... נחא, על דעתיה דר' דאמר... פתר לה... על דעתיה דר'
לא שנייא, היא... היא... היא... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על
דעתיה דר' דו אמר... פתר לה... על דעתיה דר' לא שנייא, היא... היא... היא...
על דעתיה דר' דאמר... נחא, על דעתין (!) דחבריא דאינון אמרין...²⁷⁰ **יבמות**
ב ד שו' 59-61 (צ"ל: דעתון).

על דעתיה דר' דאמר... על דעתיה דר' דאמר... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... על
דעתיה דר' דו אמר....

על דעתיה דר' דאמר... על דעתיה דר' דו אמר... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... על
דעתיה דר' דו אמר....

***על דעתיה דר' דאמר... על דעתיה דר' ור' דינון אמרין...**²⁷¹ **בבא קמא ה ב**
שו' 40-41.

על דעתיה דר' דהוא אמר... נחא, על דעתיה דר' דו אמר... יאות, על דעתיה
דר' דהוא אמר...²⁷² **נידה מט א שו' 48-50.**

על דעתיה דר' דהוא פתר לה... נחא... על דעתיה דר' דהוא פתר לה...²⁷³ **יבמות**
יא ב שו' 32-33; קידושין נט ג שו' 10 (על דעתיה דר' דהוא פתר לה... נחא לר' ²⁷⁴דו).
על דעתיה דר' דו אמר²⁷⁵ **תרומות מג ג שו' 15; ערלה סא א שו' 17; יבמות ג א שו' 4;**
עבודה זרה מג ב שו' 25; הוריות מז ב שו' 52; נידה מט א שו' 49.
על דעתיה דר' דו אמר (!)²⁷⁶ **שקלים מט ד שו' 56, שם שו' 58; סוטה כב ד שו' 22,**
שם שו' 24 (ל"ג בכולם דו אמר)²⁷⁷.

על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר...²⁷⁸ **הוריות**
מז ב שו' 22-25 (+על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר... בין הרישא לסיפא, ול"ג ליה)²⁷⁹,
מז ג שו' 1-3.

²⁷⁰ תרגום (אחרי ההגהה): על דעתו של ר' שאומר... [הדבר] נוח, על דעתם של החברים שהם
אומרים....

²⁷¹ תרגום: על דעתו של ר' שאומר... על דעתם של ר' ור' שהם אומרים....

²⁷² תרגום: על דעתו של ר' שהוא אומר... [הדבר] נוח, על דעתו של ר' שהוא אומר... יפה, על דעתו
של ר' שהוא אומר....

²⁷³ תרגום: על דעתו של ר' שהוא פותר אותה (כלומר, את הברייתא)... [הדבר] נוח... על דעתו של
ר' שהוא פותר אותה....

²⁷⁴ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. וכן הוא במקבילה ביבמות הרשומה לעיל.

²⁷⁵ תרגום: על דעתו של ר' שהוא אומר.

²⁷⁶ תרגום (אחרי ההגהה): על דעתו של ר'.

²⁷⁷ ראה מה שהערתי בערך "דו אמר" לשקלים מט ע"ד שו' 56.

²⁷⁸ תרגום: על דעתו של ר' שהוא אומר... [הוא] שהוא אומר... על דעתו של ר' שהוא אומר... [הוא]
שהוא אומר....

על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר... (י), על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר... דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר...

על דעתיה דר' דו אמר... ועל דעתיה דר' דהוא אומר (י)... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר...

על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר' דו אמר... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר' דו אמר...

על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר'...²⁸⁰ יומא מא ג שו' 22-21; (צ"ל: על דעתיה דר' נחא, על דעתיה דר' דו אמר... או: נחא על דעתיה דר', על דעתיה דר' דו אמר...)²⁸¹, שם שו' 27.

על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר' דו אמר...²⁸² דמאי כג ב שו' 19-18; מעשרות נא ד שו' 4-5 (נחא); חלה נח ב שו' 44-43; שבת ה ב שו' 3-4; ביצה ס ב שו' 59-60 (דעת' תחת דעתיה¹); נדרים לח ב שו' 30-31 (דאמר).

על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר' דו אמר... פתר לה..., על דעתיה דר' לא שנייא, היא... היא... היא... היא...²⁸³ תרומות מד ג שו' 38-42; כתובות כז ב שו' 44-47 (דאמר).

על דעתיה דר' דו אמר... על דעתיה דר' (י)... ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר...

על דעתיה דר' דו אמר... על דעתיה דר' דו אמר...²⁸⁴ פאה יט ב שו' 33-34; שביעית לח א שו' 2-3 (דו אמר² ל"י)²⁸⁵; ערלה סב א שו' 147; (ל"ג דו אמר); שקלים מט ד שו' 13-27; סוטה כא ד שו' 54-56 (ועל תחת על², דהוא תחת דו², אומר; תחת אמר²), כב ג שו' 45-57 (דאמר); עבודה זרה מג ב שו' 24-25 (דאמר תחת דו אמר¹); הוריות מה ד שו' 9-11.

על דעתיה דר' דו אמר... על דעתיה (י) דרבנן דאינון אמרין...²⁸⁶ נזיר נב א שו' 43-44 (צ"ל: דעתיהון).

²⁷⁹ המאמר הזה כפול בדיטוגרפיה מהסיפא, וכבר השמיטו אותו לגמרי בד"ח, יג ע"א.

²⁸⁰ תרגום: על דעתו של ר' שהוא אומר... [הדבר] נוח, על דעתו של ר'...

²⁸¹ ההגהה הראשונה על פי גליונות הרש"ל, טופס א' (וכן הגיה בשתא"י, סוף עמ' 252, ד"ה על דעתיה); והשנייה — על פי טופס ב'.

²⁸² תרגום: על דעתו של ר' שהוא אומר... [הדבר] נוח, על דעתו של ר' שהוא אומר...

²⁸³ תרגום: על דעתו של ר' שהוא אומר... [הדבר] נוח, על דעתו של ר' שהוא אומר... [הוא] פותר

אותה (כלומר, את המשנה)... על דעתו של ר' לא שונה [הדבר], היא... היא... היא... היא...

²⁸⁴ תרגום: על דעתו של ר' שהוא אומר... על דעתו של ר' שהוא אומר...

²⁸⁵ להגהה ראה נוסח הרש"ס, ככג ע"א שו' 4.

²⁸⁶ תרגום (אחרי ההגהה): על דעתו של ר' שהוא אומר... על דעתם של החכמים שהם אומרים...

על דעתיה דר' דו יליף לה... נחא, על דעתיה דר' דו יליף לה...²⁸⁷ הוריות מה ד שר' 39-40.

על דעתיה דר' זו פתר לה (!) ע"ע על דעתיה דר' דהוא פתר לה... ניחא... על דעתיה דר' דהוא פתר לה....

על דעתיה דר' דלא מפנה אהן קרייה... ניחא, על דעתיה דר' דמפנה אהן קרייה...²⁹⁰ הוריות מה ד שו' 1-3.

על דעתיה דר' ודר' ע"ע על דעתיה דר' ור' ²⁹².

על דעתיה דר' וחבורתה ע"ע על דעתיה דר' וחבורתיה.

על דעתיה דר' וחבורתיה²⁹³ ברכות יא א שו' 25, שם שו' 28 (וחבורתה).

על דעתיה דר' וקשיא (!) ע"ע על דעתיה דר' ניחא... על דעתיה דר' קשיא....

על דעתיה דר' ור' ע"ע: על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'...; על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'...
 דר' ור'... על דעתיה (!) דרבנן...; על דעתיה דר' במחלוקת, על דעתיה דר' ור' דברי הכל;
 על דעתיה דר' דאמר... על דעתיה דר' ור' דינון אמרין...

על דעתיה דר' ור' ... על דעתיה דר' ור'...²⁹⁴ עירובין כא ד שו' 27-26.

על דעתיה דר' ור' דאמרי (!) ... ניחא, על דעתיה דר' דו אמר...²⁹⁵ יבמות ג א
ש' 4 (צ"ל: דאמרי).

על דעתיה דר': כר'... על דעתיה דר'...; על דעתיה דר' דברי הכל...²⁹⁶ נזיר נח
ב שר' 57-59²⁹⁷

287 תרגום: על דעתו של ר' שהוא לומד אותה... [הדבר] נוח, על דעתו של ר' שהוא לומד אותה....

288 תרגום (אחרי ההגהות): על דעתו של ר' שלא לומד אותה מן הפסוק הזה... [הדבר] נוח, על דעתו

של ר' שהוא לומד אותה מן הפסוק, למה....

289 תרגום: על דעתו של ר' שהוא פותר אותה... [הדבר] נוח, על דעתו של ר' שהוא אומר... למה

לי...?

290 תרגום: על דעתו של ר' שהפסוק הזה לא מופנה... [הדבר] נוח, על דעתו של ר' שהפסוק הזה

מופנה...

291 תרגום: על דעתו של ר' היא.

292 בערך "על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ור'..." המצוין שם.

293 תרגום: על דעתו של ר' וחבורתו.

294 תרגום: על דעתם של ר' ור'... על דעתם של ר' ור'...

295 תרגום: על דעתם של ר' ור' שאומרים... [הדבר] נוח, על דעתו של ר' שהוא אומר....

296 תרגום: על דעתו של ר': כר'... על דעתו של ר':... על דעתו של ר': דברי הכל....

297 כתב ליברמו על סוגיא זו: "והמשד הירושלמי שם הוא משובש, וכנראה שלקה גם בחסריו.

ואין בידי לתקנו בדרך קרובה" (תוכפ"ש, נזירות, עמ' 552, סד"ה ברם בירושלמי).

על דעתיה דר' כר'... על דעתיה דר' כר'...²⁹⁸ יומא לח ג שו' 4-5; קידושין סב ב שו' 27-28, שם שו' 29.

על דעתיה דר' כר', על דעתיה דר' כר'...²⁹⁹ שבת יז ב שו' 20; עירובין כג ג שו' 53; פסחים לג ד שו' 3.

על דעתיה דר' נחא...³⁰⁰ פסחים כז ד שו' 41; שקלים מז ג שו' 30; נזיר נג ד שו' 48. **על דעתיה דר' נחא... וכו' מה...**³⁰¹ פסחים לב ג שו' 50-51; תענית סז א שו' 56. **על דעתיה דר' נחא... על דעתיה דר'...**³⁰² כלאים כח ד שו' 29-30, לא ב שו' 43-44; ביכורים סה ד שו' 49-50; שבת ט ד שו' 32-33; פסחים כז ד שו' 37-39; תענית סו א שו' 16-17, שם שו' 22-23, שם שו' 27-28; מגילה ע ג שו' 48-49, שם שו' 54, שם שו' 57-58; קידושין ס א שו' 58; סנהדרין כד ג שו' 57³⁰³.

על דעתיה דר' נחא... על דעתיה דר' וקשיא (!)... ע"ע על דעתיה דר' נחא... על דעתיה דר' קשיא....

על דעתיה דר' נחא... על דעתיה דר' קשיא...³⁰⁴ תרומות מב ד שו' 51-54; שקלים מח א שו' 48-50; קידושין סג א שו' 53-54 (וקשיא)³⁰⁵.

***על דעתיה דר' נחא, דאמר..., ועל דעתיה (!) דרבנין דאמר (!)...** לאי זה דבר נאמר... ולאי זה דבר נאמר...³⁰⁶ בבא קמא ה ג שו' 14-16 (וצ"ל: דעתיהון, צ"ל: דאמריין)³⁰⁷.

על דעתיה דר' נחא, דאמר ר'..., על דעתיה דר' דו אמר... ואמור אף הכא...³⁰⁸ תרומות מג ג שו' 13-15.

על דעתיה דר' נחא, וקשיא על דר'...³⁰⁹ ברכות יב א שו' 14 (וקשיא ר'! תחת וקשיא)³¹⁰; שקלים מח ב שו' 29.

על דעתיה דר' נחא, וקשיא ר' (!) על דר'... ע"ע על דעתיה דר' נחא, וקשיא על דר'.

²⁹⁸ תרגום: על דעתו של ר' כר'... על דעתו של ר' כר'... כלומר, על דעתו של ר' אליבא דר'.
²⁹⁹ תרגום: על דעתו של ר' כר', על דעתו של ר' כר'. ולפירוש הביטוי בשבת ופסחים, ראה ירוכ"פ, עמ' 210, ד"ה על דעתיה; ולפירושו בעירובין, ראה שם, עמ' 313, ד"ה על דעתיה. וצ"ע.

³⁰⁰ תרגום: על דעתו של ר' [הדבר] נוח.

³⁰¹ תרגום: על דעתו של ר' [הדבר] נוח... וכו' מהו?

³⁰² תרגום: על דעתו של ר' [הדבר] נוח... על דעתו של ר'...

³⁰³ למופע קרוב מסופק ע"ע על דעתיה דר' דו אמר... נחא, על דעתיה דר'...

³⁰⁴ תרגום: על דעתו של ר' [הדבר] נוח... על דעתו של ר' [הדבר] קשה...

³⁰⁵ להגהה ראה מבואות לסה"א, עמ' 106, סד"ה אבל.

³⁰⁶ תרגום (אחרי ההגהות): על דעתו של ר' [הדבר] נוח, ש[הוא] אומר... ועל דעתם של החכמים שאומרים... לאי זה דבר נאמר...? ולאי זה דבר נאמר...?

³⁰⁷ כיצא בזה בכי"א: "על דעתו דרבנין דאינון אמריין" (עמ' 22 שו' 60).

³⁰⁸ תרגום: על דעתו של ר' [הדבר] נוח, שאומר ר'..., על דעתו של ר' שהוא אומר... ואמור גם כאן...!

³⁰⁹ תרגום: על דעתו של ר' [הדבר] נוח, אבל [הדבר] קשה על [דעתו] של ר'.

³¹⁰ להגהה ראה מהד' לונץ, עג ע"ב שו' 15; שם, ציון יד. ואני מעיר כאן ש"ר" מיותר זה מופיע

רק בשמו — "יוחנן" — ללא תואר רבנות.

על דעתיהון דחברייא... על דעתיה דר'...

על דעתיה דר' ניחא, על דעתיה דר'³¹¹ **דמאי** כב א שו' 59; **תרומות** מג ג שו' 8-7 (על דעתיה דר'... על דעתיה דר' ניחא!); **ביכורים** סה ג שו' 28; **פסחים** כז ד שו' 34, כח א שו' 1-2; **סוכה** נב ב שו' 12.

על דעתיה דר' קשיא ע"ע על דעתיה דר' ניחא... על דעתיה דר' קשיא....

על דעתיה (!) דרבנן ע"ע על דעתיהון דרבנן.

על דעתיה דרבנן דאילו (!) ע"ע על דעתיהון דאילין רבנן.

על דעתיה (!) דרבנן דתמן ע"ע על דעתין (!) דרבנן דתמן (תמן = בבל).

על דעתיה (!) דרבנן דתמן ניחא... על דעתיה (!) דרבנן דהכא... ע"ע על דעתיהון

דרבנן דתמן ניחא... על דעתיהון דרבנן דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

על דעתיה (!) דרבנן דתמן ניחא... ברם כרבנן דהכא... ע"ע על דעתין (!) דרבנן

דתמן ניחא... ברם כרבנן דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

על דעתיה דרבנן (!) ע"ע על דעתיהון דרבנן.

על דעתיה (!) דרבנן ע"ע על דעתיהון דרבנן.

על דעתיה (!) דרבנן... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתיהון דרבנן... על דעתיה דר'...

על דעתיה (!) דרבנן דהכא ע"ע על דעתיהון דרבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל).

על דעתיה (!) דרבנן דתמן ניחא... ברם כרבנן דהכא... ע"ע על דעתין (!) דרבנן

דתמן ניחא... ברם כרבנן דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

על דעתיה דתנייא אחורייא (!)... **על דעתיה דתנייא קדמיא...** ע"ע על דעתיה

דתנייא אחורייא... על דעתיה דתנייא קדמיא....

על דעתיה דתנייא אחורייא... על דעתיה דתנייא קדמיא...³¹² **סנהדרין** יט ג

שו' 49-50 (אחורייא!); שם שו' 63-64.

על דעתיה דתנייא קדמיא ע"ע על דעתיה דתנייא אחורייא... על דעתיה דתנייא

קדמיא....

על דעתיה ררבי (!) ע"ע על דעתיה דר'... על דעתיה דר'...

על דעתיה של ר' (!) ניחא, דר' דרש... **על דעתיה (!) דרבנן דאינון אמרין...**

לאי זה דבר נאמר...³¹³ **פאה** יו ג שו' 28-31 (צ"ל: דר', צ"ל: דעתיהון)³¹⁴.

על דעתיה (!) דרבנן דהכא ע"ע על דעתיהון דרבנן דהכא (הכא = ארץ ישראל).

על דעתיהון דחברייא... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתיהון דחברייא... על דעתיה דר'...

על דעתיהון דחברייא... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתיהון דחברייא... על דעתיה

דר'....

³¹¹ תרגום: על דעתו של ר' [הדבר] נוח, על דעתו של ר'.

³¹² תרגום: על דעתו של התנא האחרון... על דעתו של התנא הראשון....

³¹³ תרגום (אחרי ההגהה): על דעתו של ר' [הדבר] נוח, שר' דורש... על דעתם של החכמים שהם

אומרים... לאיזה דבר נאמר?...

³¹⁴ ראה מבוואות לסה"ת, עמ' 532, ד"ה ובירוש', שם, הע' 131a.

על דעתיהון דרבנין דהכא (הכא = ארץ ישראל)³¹⁵ **שביעית** לה א שו' 33 (דעתיהון!)³¹⁶; **שבת** ו א שו' 18 (ו', דעתין! וצ"ל: דעתון)³¹⁷; **יבמות** ז א שו' 34 (ו', דעתין! וצ"ל: דעתון, דרבנן), י ד שו' 56 (דעתיהון! דרבנן); **כתובות** כו ב שו' 26.
על דעתיהון דרבנין דתמן ניחא... על דעתיהון דרבנין דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל)³¹⁸ **יבמות** י ד שו' 55-56 (דעתיהון! דרבנן תחת דרבנין²); **כתובות** כו ב שו' 25-26.

על דעתיהון הבית (!) הלל ע"ע על דעתהון דבית שמאי... על דעתהון דבית הלל...
על דעתיהון (!) דרבנן... על דעתיה דר'... ע"ע על דעתהון דרבנין... על דעתיה דר'...
על דעתיהון דרבנין (!)... ע"ע על דעתהון דרבנין... על דעתיה דר'...
על דעתין (!) דאילין תני (!)³¹⁹ **יבמות** ז ג שו' 22 (וצ"ל: דעתון, צ"ל: תני או תנייא)³²⁰.
ועיין עוד ערך על דעתון דאילין תנייא... על דעתון דאילין רבנן...
על דעתין (!) דבית שמאי... על דעת (!) דבית הלל... ע"ע על דעתהון דבית שמאי...
על דעתהון דבית הלל...

על דעתין (!) דדרומאיי³²¹ **פסחים** לד ד שו' 59 (צ"ל: דעתון).
על דעתין (!) דחבריא דאינון אמרין ע"ע על דעתיה דר' דאמר... ניחא, על דעתין (!) דחבריא דאינון אמרין...

על דעתין (!) דרבנין ע"ע על דעתהון דרבנין.
על דעתין (!) דרבנין... ועל דעתיה דר'... ע"ע על דעתהון דרבנין... על דעתיה דר'...
על דעתין (!) דרבנין... על דעת" (!) דר'... ע"ע על דעתהון דרבנין... על דעתיה דר'...
על דעתין (!) דרבנין דתמן (תמן = בבל)³²² **שבת** ו ד שו' 20 (ו', דעתון, דרבנן); **נדרים** לז א שו' 18 (צ"ל: דעתון); **גיטין** מג ג שו' 46 (דעתיהון! וצ"ל: דעתיהון).

על דעתין (!) דרבנין דתמן... ועל דעתין (!) דרבנין דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל)³²³ **שבת** ו א ש' 17-18³²⁴; **יבמות** ז א שו' 32-34 (דרבנן; צ"ל בשניהם: דעתון תחת דעתין).

על דעתין (!) דרבנין דתמן ניחא... ברם כרבנין דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל)³²⁵ **מעשר שני** נה א שו' 21-31 (צ"ל: דעתון); **עירובין** כד ג שו' 31-40 (דעתיהון!)

³¹⁵ תרגום: על דעתם של חכמי ארץ ישראל.

³¹⁶ להגהה ראה תוכפ"ש, שביעית, עמ' 517, שו' 23.

³¹⁷ לעצם העניין ראה מה שהערתי בערך "סלקת מתניתא" על אתר.

³¹⁸ תרגום: על דעתם של חכמי בבל [הדבר] נוח... על דעתם של חכמי ארץ ישראל....

³¹⁹ תרגום (אחרי ההגהות): על דעתם של התנאים האלה.

³²⁰ להגהה "תניין" ראה מבוא לנחה"מ, עמ' 136, סד"ה ירוש', וההגהה "תנייא" היא שלי.

³²¹ תרגום (אחרי ההגהות): על דעתם של הדרומיים (כלומר, של חכמי הדרום).

³²² תרגום (אחרי ההגהות): על דעתם של חכמי בבל.

³²³ תרגום (אחרי ההגהות): על דעתם של חכמי בבל... ועל דעתם של חכמי ארץ ישראל....

³²⁴ לעצם העניין ראה מה שהערתי בערך "סלקת מתניתא" על אתר.

³²⁵ תרגום (אחרי ההגהות): על דעתם של חכמי בבל [הדבר] נוח... אבל כחכמי ארץ ישראל....

על דעתין (!) דרבנין דתמן ניחא... ברם כרבנין דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל) (המשך) וצ"ל: דעתיהון, ניחה, כרבנין; גיטין מז ב שו' 58 - מז ג שו' 2 (דעתיה; וצ"ל: דעתיהון, דרבנין, כרבנין).

על דעתין (!) דרבנין ע"ע על דעתהון דרבנין.

על דעתין (!) דרבנין... על דעתי דר'... ע"ע על דעתהון דרבנין... על דעתי דר'....

על דעתין (!) דרבנין דתמן (תמן = מקום אחר בתלמוד)³²⁶ **יבמות** ד ד שו' 61 (צ"ל: דעתון).

על דעתין (!) דרבנין דתמן (תמן = בבל) ע"ע על דעתין (!) דרבנין דתמן (תמן = בבל).

על דעתין (!) דרבנין דתמן... ועל דעתין (!) דרבנין דהכא... ע"ע על דעתין (!) דרבנין דתמן... ועל דעתין (!) דרבנין דהכא... (תמן = בבל, הכא = ארץ ישראל).

על דעתי (!) דרבנין ע"ע על דעתהון דרבנין.

על דעתך שביעית לה ד שו' 17; **עירובין** כה ב שו' 9. וראה עוד ערך וכי עלת על דעתך.

על דעתך דאת אמר³²⁷ **ברכות** ב ג שו' 6; **תרומות** מד א שו' 50 (דתימר), מז ב שו' 9 (דתימר); **מעשרות** מט ד שו' 15 (דעתך לוי³²⁸); **פסחים** כה ב שו' 6 (דתימר);

סוכה נא ד שו' 17; **יבמות** ו ב שו' 23, שם שו' 24, ח א שו' 30; **כתובות** כה ב שו' 20 (דתימר), שם שו' 23 (דתימר), שם שו' 28 (דתימר), כה ג שו' 51 (דתימר), לו א שו' 34;

נדרים לו ג שו' 40; **גיטין** מז ב שו' 16; **סנהדרין** כט ד שו' 9 (דת מר); **שבועות** לז א שו' 36 (דת מר).

על דעתך דת מר ע"ע על דעתך דאת אמר.

על דעתך דתימר ע"ע על דעתך דאת אמר.

על דר'...³²⁹ **ברכות** ה ב שו' 32, שם שו' 33, י ג שו' 17, יב א שו' 15; **פאה** יח ג שו' 18³³⁰,

יח ד שו' 53; **דמאי** כא ג שו' 19, כב ד שו' 60, שם שו' 61, כג א שו' 19, שם שו' 20, כג ב שו' 49, כד ב שו' 18; **כלאים** כה ב שו' 8; **שביעית** לד ג שו' 22, לט א שו' 6; **תרומות** מב א שו' 46, מב ב שו' 56, מג ד שו' 12, מז ד שו' 53, שם שו' 55; **מעשרות** נא ב שו' 22, שם שו' 24; **מעשר שני** נד ב שו' 142 (צ"ל: על דבית שמאי)³³¹, שם שו' 47, נה ב שו' 1, שם שו' 2; **חלה** נט ב שו' 53; **ערלה** סב ב שו' 40, סב ג שו' 41; **שבת** ה א שו' 35, שם שו' 53, ו א שו' 10, ח א שו' 28, שם שו' 29, י א שו' 6, שם שו' 55, יא ב שו' 14,

³²⁶ תרגום (אחרי ההגהה): על דעתם של החכמים של שם. ולמשמעות זו של "רבנין דתמן" כאן ראה:

אפשטיין, מחקרים, ב, א, עמ' 276, ד"ה אבל פירוש; מבוא לנוה"מ, עמ' 897, ד"ה אבל.

³²⁷ תרגום: על דעתך שאתה אומר.

³²⁸ להגהה ראה כ"ר, עמ' 256א שו' 3.

³²⁹ תרגום: על של ר'. בדרך כלל במשמעות: על דעתו של ר' (ראה תוכפ"ש, סוטה, עמ' 736, שו' 46-47);

בפאה יח ע"ג שו' 18 וביבמות ג ע"ד שו' 14 — על המסורת של ר'; בברכות ה ע"ב שו' 32 ושו' 33 ובמקבילה במועד קטן פב ע"ד שו' 17 ושו' 18 — על הפסיקה של ר', ואולי במשמעות "על ר'". ויתכן לפרש כך (כלומר, על ר') את המופעים בגיטין מח ע"ב שו' 25 ושו' 26.

³³⁰ ראה מה שכתבתי בהערה הראשונה בערך "אף קדמייתא על דר' מקשי".

³³¹ ראה מה שהערתי בערך "וקשיא דר' על דבית שמאי" על אתר.

****על דר' (המשך)** יא ג שר' 25, יב א שר' 15, שם שר' 17, יג ג שר' 37, יג ד שר' 3, שם שר' 4, שם שר' 43, יד א שר' 12; **עירובין** יח ד שר' 49, יט ב שר' 33 (2x), שם שר' 34, כ ב שר' 44; **פסחים** כח א שר' 18, שם שר' 20, ל א שר' 39, ל ד שר' 31, שם שר' 32, לא ב שר' 44, לג ב שר' 13 (ואשגרה)³³², לג ג שר' 42, שם שר' 44, לה ד שר' 11, לו ב שר' 2 (2x); **יומא** לח ד שר' 48, מ ג שר' 38, מג ג שר' 20, שם שר' 21, שם שר' 22; **שקלים** מז ב שר' 39, מח ב שר' 29, נא ב שר' 20; **סוכה** נג ג שר' 57; **ראש השנה** נו ד שר' 41; **תענית** סו א שר' 9, שם שר' 19, שם שר' 29, שם שר' 30; **מגילה** ע ג שר' 41, שם שר' 50, שם שר' 59 (2x); **מועד קטן** פב ד שר' 17, שם שר' 18; **יבמות** ג ד שר' 14, י ד שר' 43, יב ד שר' 28 (דברי ר'! תחת דר')³³³, יג ד שר' 26, שם שר' 28, שם שר' 55, שם שר' 56 (2x), יד א שר' 38; **סוטה** כג א שר' 22; **כתובות** כה ג שר' 15, כז ב שר' 18, לג ד שר' 63; **נדרים** לו ד שר' 34 (נדרה! תחת דר')³³⁴, לח ד שר' 60, מא ד שר' 31 (צ"ל: על דרבנין?)³³⁵; **גיטין** מד א שר' 53, מד ב שר' 4, שם שר' 12; (צ"ל: מן דר')³³⁶, שם שר' 59, מד ד שר' 35, מה א שר' 46, מו ג שר' 26, מז ד שר' 40, שם שר' 41, מח ב שר' 25, שם שר' 26, מח ד שר' 12; **נזיר** נב ד שר' 33, נה א שר' 8; **קידושין** ס ב שר' 64³³⁷; **בבא קמא** ד ב שר' 2, שם שר' 45, שם שר' 58; **סנהדרין** כד ד שר' 51, כה א שר' 14 (2x), שם שר' 15, כז ב שר' 15 (2x), ל א שר' 23; **שבועות** לז א שר' 40, שם שר' 50, לז ד שר' 3; **עבודה זרה** מב ד שר' 59; **הוריות** מז ד שר' 59, מח א שר' 14; **נידה** מט ב שר' 27 (3x), נ ג שר' 48, שם שר' 50³³⁸.

על דר' (!) ... על דעתיה (!) דרבנן... ע"ע על דעתיה דר'... על דעתהון דרבנין....

על דר' איתאמרת³³⁹ **יומא** מג א שר' 40 (ו-, אתמרת); **קידושין** סו א שר' 31; **סנהדרין** כה ג שר' 25 (ו-).

על דר' ישמעאל ע"ע שונה אני על דר' ישמעאל.

על דרביה אנא פליג, כל שכן עלוי ע"ע על רביה אנא פליג, לא כל שכן עילויה (!).

על דרביה אנא פליג, לא כל שכן עלויה (!) ע"ע על רביה אנא פליג, לא כל שכן עילויה (!).

³³² ראה ירוכ"פ, עמ' 469, ד"ה וקשי'.

³³³ להגהה ראה מה שהערתי בסוף ערך "תירתי מתניין אינון על דברי ר' (!)".

³³⁴ להגהה ראה מבוא לנוה"מ, עמ' 581, ד"ה ואשר וד"ה אלא; שם, הע' 2. אבל רבינוביץ לא

הגיה — ראה שתא"י, סוף עמ' 399, ד"ה טוב.

³³⁵ ראה שתא"י, סוף עמ' 407, ד"ה יאות.

³³⁶ ראה לשון הסיפא שם: "מן דרבנין".

³³⁷ ראה מה שהערתי בערך "מצוית דעתיה על דר'".

³³⁸ למופע נוסף שנשתבש ע"ע לית דא פשיטא על דר' (בתמיהה). ולמופעים נוספים ע"ע: על דעתיה

דר' (וראה עוד מה שהערתי שם לתרומות מג ע"ג שר' 46); על דרבנין. ולמופעים נוספים בכי"ל ראה מה שהערתי בערך "על דעתיה דר'" לשבת ז ע"ד שר' 8, לעירובין כ ע"ב שר' 9, שר' 35 ושר' 37, וליבמות יג ע"א שר' 29. וראה עוד מה שהערתי בערך "על דעתיה דר'..." על דעתיה דר'... "למעשר שני נע ע"ד שר' 53-52.

³³⁹ תרגום: על [דעתן] של ר' נאמרה.

על דרבנין³⁴⁰ **תרומות** מג ד שו' 13; **מעשר שני** נה ד שו' 53; **חלה** נז ד שו' 22, נט ב שו' 23; **שבת** יא ב שו' 15 (דרבנן), יג ד שו' 4 (דרבנן), שם שו' 5 (דרבנן); **פסחים** לו ב שו' 2 (דרבנן), שם שו' 4; **יומא** לח ד שו' 48 (דרבנן); **שקלים** מז ב שו' 38 (דרבנן); **ראש השנה** נו ד שו' 40 (דרבנן); **יבמות** ב ג שו' 32 (דרבנן); **נדרים** מא ד שו' 33 (רבנין); וצ"ל: דר' ³⁴¹; **גיטין** מה א שו' 60 (רבנין), שם שו' 62, מט ב שו' 31 (צ"ל: על דר' ³⁴²); **נזיר** נא ב שו' 50 (רבנין); **סנהדרין** כא א שו' 5 (דרבנן); **הוריות** מח א שו' 14 (דרבנן); **נדה** נ ג שו' 50 (דרבנן)³⁴³.

על דרבנין נצרכה (כלומר, לומר) ³⁴⁴ **קידושין** סג א שו' 56 (צריכ' ³⁴⁵); **הוריות** מו ג שו' 39; (רבנן; ל"ג³⁴⁶), מו ד שו' 2 (דרבנן).

על דרבנין נצרכה (כלומר, צריכה לימוד, מסופקת) ע"ע על דרבנין צריכה (כלומר, צריכה לימוד, מסופקת).

על דרבנין צריכ' (כלומר, לומר) ע"ע על דרבנין נצרכה (כלומר, לומר).

על דרבנין צריכה (כלומר, צריכה לימוד, מסופקת) ³⁴⁷ **יבמות** ט ב שו' 33 (נצרכה); **קידושין** סה ד שו' 19.

על דרבנן ע"ע על דרבנין.

על דרבנן איתאמרת³⁴⁸ **יומא** מג א שו' 39; **סנהדרין** כה ג שו' 26 (ו', דרבנין).

על דרבנן נצרכה ע"ע על דרבנין נצרכה (כלומר, לומר).

על דתימר (!) ע"ע על דעתך דאת אמר.

על הא (!) דר' ע"ע על הדא דר'.

על הדא³⁴⁹ **ברכות** ז ג שו' 51. ועיי' עוד ערך: לא על הדא איתאמרת אלא על הדא; לא על הדא הוה ר' מקשי; לא על הדא ר' אמר הדא מילתא אלא על הדא דתני; לית דא פשיטא על דר' (בתמיהה); מאן דמר הדא אמר הדא, ואינון פליגי'ן הדא על הדא (!); על דאעלי ר'; תרתין מילין אתון אמרין, ואינון פליגי'ן (!) חדא על חדא.

³⁴⁰ תרגום: על [דעתם] של החכמים.

³⁴¹ ראה מה שהערתני בערך "וקשיא על דרבנין" על אתר.

³⁴² ההגהה על פי שתא"י, עמ' 423, ד"ה ואתיא.

³⁴³ למופע נוסף מסופק ע"ע על דר'.

³⁴⁴ תרגום: על [דעתם] של החכמים נצרכה [הברייתא] (לומר, ללמד את הדין). וזוהי גם ההוראה של "צריכ'" להלן במופע בקידושין, ואינה עניין לבעייתא שעלתה בתיקו, כמשמעות "צריכה" במקומות אחרים בירושלמי. וראה בהערה הבאה.

³⁴⁵ מוסקוביץ (טרמינולוגיה, עמ' 533, הע' 3) מגיה כאן: "נצרכה". ונראים דבריו.

³⁴⁶ ראה מה שהערתני בערך "למה" להוריות מו ע"ג שו' 40.

³⁴⁷ תרגום: על [דעתם] של החכמים [הדבר] נצרך. כלומר, הוא מסופק. ולפירוש העניין ראה תוכפ"ש,

קידושין, עמ' 964, הע' 8. וראה עוד שם, הע' 7.

³⁴⁸ תרגום: על [דעתם] של החכמים נאמרה.

³⁴⁹ תרגום: על זאת. כלומר, על הדא מילתא (ראה: ראש השנה נח ע"ב שו' 21; סנהדרין יח ע"ג שו' 50), על הדבר הזה. וראה עוד המופעים הבאים שאינם שייכים למונחים: תרומות מה ג שו' 55 (2x); עבודה זרה מא א שו' 45 (2x; דא).

על הדא אמר ר' ע"ע על דא אמר ר' (בתמיהה).

***על הדא אתאמרת**³⁵⁰ **בבא קמא** ד ב שו' 24. וראה עוד ערך: לא על הדא אתאמרת

אלא בהדא (!) דתני ר' חייה עד לא על הדא אתאמרת אלא על הדא דאמר ר'³⁵¹.

על הדא דאמר ר' ע"ע לא על הדא אתאמרת אלא על הדא דאמר ר'.

על הדא דבר קפרא ע"ע סבר ר' על הדא דבר קפרא.

****על הדא דר'**³⁵² **ברכות** ב ד שו' 5 (הא!)³⁵³, יא א שו' 26; **כלאים** כז ב שו' 52; **עירובין**

כה א שו' 40; **פסחים** כט ד שו' 49; **ביצה** ס ב שו' 16; **יבמות** יג ד שו' 29; **בבא קמא**

ה ג שו' 32; **בבא מציעא** ט ב שו' 27; **בבא בתרא** יו א שו' 19; **שבועות** לח ג שו' 22.

על הדא דתני ע"ע לא על הדא ר' אמר הדא מילתא אלא על הדא דתני. וראה עוד

ערך לא על הדא אתאמרת אלא בהדא (!) דתני ר' חייה.

על הדא דתני ר' הושעיה ע"ע: בעיתון (!) למיקשייה, איקשון על הדא דתני ר' הושעיה;

לא דמר ר' אכן, אלא דקשי ליה (!) על הדא דתני ר' הושעיה.

על הדא הילכתא (!) ע"ע על כל פירקא את אמרת (!), או על הדא הילכתא אית אמרת (!).

על הדא הילכתא אית אמרת (!) ע"ע על כל פירקא את אמרת (!), או על הדא הילכתא

אית אמרת (!).

על הדא הילכתא איתמר (!) ע"ע על הדא הילכתא אתאמרת. ועיין עוד ערך על כל

פירקא את אמרת (!), או על הדא הילכתא אית אמרת (!).

על הדא הילכתא אתאמרת³⁵⁴ **שביעית** לו א שו' 43; **גיטין** מז ג שו' 27 (איתמר! וצ"ל:

איתאמרת). ועיין עוד ערך על כל פירקא את אמרת (!), או על הדא הילכתא אית אמרת (!).

על הדא קדמייתא³⁵⁵ **פאה** כ א שו' 32; **שבת** ז א שו' 44.

על הדבר הזה הלכתי אצל ר' לקיסרין ואמר לי **חלה** נח א שו' 10.

על הדא דבתרה ע"ע לא על הדא איתאמרת (!) אלא על הדא דבתרה.

על ההוא (!) דאמר ר' ע"ע ופליג על ההיא דאמר ר'.

על ההיא דאמר ר' ע"ע ופליג על ההיא דאמר ר'.

על ההיא דר' ע"ע אין את בעי מקשייה, קשיתה על ההיא דר'.

על ההיא (!) תנייא קדמייא ע"ע התיב ר' על ההיא (!) תנייא קדמייא.

³⁵⁰ תרגום: על [הברייתא] הזאת נאמרה.

³⁵¹ וראה עוד ערך "לא על הדא ר' אמר הדא מילתא אלא על הדא דתני".

³⁵² תרגום: על [הממירא] הזאת של ר' (בפסחים — הממירא היא פירוש לברייתא); ובמופעים שביבמות, בבא קמא ובבא מציעא: על [השיטה] הזאת של ר'. ועיין ל' מוסקוביץ, "סוגיות מצוטטות בירושלמי", תעודה י (תשנ"ו), עמ' 35, הע' 18. ואולם השימוש במונח "על דעתיה דר'" בירושלמי הוא בהקשרים אחרים.

³⁵³ להגהה ראה כ"ר, עמ' 44 שו' 11. והלשון בד": "רבי עזריה אמר על הא דרבי שמעון בן לקיש". אבל "אמר" ליתא בגוף כ"ל (ועמ' 6 שו' 7), ונוספה שם בין השורות. ואין צורך.

³⁵⁴ תרגום: על ההלכה (כלומר, המשנה) הזאת נאמרה.

³⁵⁵ תרגום: על [ההלכה] הראשונה הזאת. בפאה הכוונה לרישא של המשנה, ובשבת לרישא של הברייתא, ע"ש ושם.

על הסדר ע"ע על סדר.

****על הראשונה הושבה**³⁵⁶ מעשר שני נד ג ש' 23; בבא קמא ג א ש' 7.

על השנייה (וכלומר, הושבה) מעשר שני נד ג ש' 24.

על זה נאמר³⁵⁷ (!) חגיגה עו ג ש' 6.

על ידי ד-³⁵⁸ ברכות ז ג ש' 11, שם ש' 36; תרומות מח ב ש' 29, שם ש' 30, שם

ש' 31 (2x), שם ש' 32, שם ש' 33, שם ש' 34, שם ש' 35; מעשרות נ ד ש' 41; חלה

נד ג ש' 4; שבת יד ג ש' 44; תענית סו ב ש' 1, סז ג ש' 27, שם ש' 49, סח ד ש' 39³⁵⁹.

****על ידי ש-** ברכות ג ב ש' 28, שם ש' 50 (ו-), ד ג ש' 19³⁶⁰, שם ש' 22 (2x), ז ב

ש' 61, ח ד ש' 51, ט ב ש' 41, י א ש' 36, יא ב ש' 24, יא ד ש' 52, יב ג ש' 32 (2x),

יג ד ש' 16; פאה יו א ש' 33 (ו-), שם ש' 40 (ו-), שם ש' 55, כ ד ש' 28; דמאי כב ב

ש' 52; כלאים כז א ש' 62, כז ב ש' 10, ל ג ש' 54, שם ש' 55, שם ש' 56, שם ש' 57;

שביעית לג ב ש' 26, לג ג ש' 1, לג ד ש' 3, שם ש' 4, לד ב ש' 15, שם ש' 16, שם

ש' 18 (2x), לד ד ש' 39, שם ש' 40; מעשרות נ ב ש' 46, שם ש' 47; מעשר שני נד א

ש' 26, שם ש' 27; חלה נט ד ש' 29, שם ש' 30, שם ש' 31, שם ש' 32, שם ש' 49;

ערלה סב ב ש' 16, שם ש' 17, שם ש' 19, שם ש' 20, סג ב ש' 1, שם ש' 2; ביכורים

סד ג ש' 47; שבת ג ב ש' 15, ז ד ש' 2, שם ש' 5, שם ש' 29, ח א ש' 4, שם ש' 10,

ט ד ש' 62, יב ב ש' 13, יג ג ש' 44, טו א ש' 48, יו ד ש' 30; פסחים כט ג ש' 22,

לא א ש' 44 (ש-); יומא מד א ש' 54, שם ש' 55; שקלים מו ד ש' 1 (2x), מח ד ש' 26,

נ ב ש' 42; ראש השנה נו ב ש' 25, נח ב ש' 38; תענית סג ג ש' 26, סד ד ש' 10,

סה ד ש' 44, סז ג ש' 14, סט ב ש' 32, סט ג ש' 27; חגיגה עז ב ש' 58; מועד קטן

פ א ש' 46, שם ש' 47, שם ש' 48, שם ש' 49, פ ג ש' 19, שם ש' 20, שם ש' 21, שם

ש' 22, פא ד ש' 5; יבמות ד א ש' 4, ו ד ש' 61 (2x), ח א ש' 42 (2x), י ב ש' 7, שם

ש' 8, שם ש' 9, שם ש' 10, שם ש' 12, שם ש' 13, יג א ש' 39, טו ג ש' 46; סוטה

יז א ש' 60, שם ש' 61, יז ב ש' 26, שם ש' 27, שם ש' 29, שם ש' 32, יט ב ש' 53,

שם ש' 54, כ א ש' 13, כב א ש' 10, שם ש' 12, שם ש' 33; כתובות ל א ש' 50, ל

ב ש' 17, שם ש' 25, שם ש' 26, לד ג ש' 58, שם ש' 59, שם ש' 60, שם ש' 61, שם

ש' 63, שם ש' 64, לו ב ש' 8; נדרים לז ג ש' 5, לח ב ש' 14 (ו-); גיטין מד ד ש' 3,

מה ד ש' 43, שם ש' 44, מו א ש' 60 (ו-), מט ב ש' 29, שם ש' 33, מט ד ש' 45, שם

ש' 46, שם ש' 47; נזיר נג ד ש' 29 (2x); בבא מציעא יא ד ש' 7; סנהדרין כג ג ש' 21,

³⁵⁶ לפירוש המונח ראה מה שצינתי בריש ערך "הושבה".

³⁵⁷ כלומר, במשנה! וראה מבוא לנוה"מ, ריש עמ' 728, ד"ה והמשנה.

³⁵⁸ תרגום: על ידי ש-. כלומר מכיון ש-; מפני ש-.

³⁵⁹ יש להעיר כאן על ביטוי דומה במאמר "וזה על ידי חט אחד שחטא איבד כל זכויות שבידו"

(קידושין סא ע"ד ש' 29), שהוראת "על ידי" כאן כהוראת "מפני". ובשרי"ד: "למען" (עמ' 228 ש' 24) תחת "על ידי". על כל פנים, נראה שהביטוי הזה הוא תנאי, כי הדרשה שם היא לבן עזאי, עי"ש.

³⁶⁰ המופע הזה נמצא בתוך ברייתא — עיין מלמד, מה"ת, עמ' 12, סי' סט. אבל הלשון הזה לא נמצא במקבילות שציין מלמד שם, יתכן אפוא שהביטוי הוא לשון אמוראי שנפתק לתוך הברייתא.

****על ידי ש-** (המשך) כג ד ש' 12, כח ב ש' 48, כח ד ש' 2, ל א ש' 57 (ר-); **שבועות** לז ג ש' 42, לז ד ש' 14, שם ש' 15; **הוריות** מח ב ש' 63, שם ש' 64, מח ג ש' 1, שם ש' 2, שם ש' 3, שם ש' 4; **נדה** מח ד ש' 34³⁶¹.

***על כולה הושבה** (כולה = כל המשנה)³⁶² **בבא קמא** ג א ש' 7.

על כולה פליגין (כולה = כל הדין)³⁶³ **נזיר** נב ג ש' 58.

על כולהון (!) ע"ע על כולהון.

****על כולהון**³⁶⁴ **תרומות** מד ב ש' 31; **שבת** ח ג ש' 18; **עירובין** כ ב ש' 57; **יומא** מד ד ש' 59 (כולהון!); **בבא קמא** ב ב ש' 27.

על כולם הוא אומר ע"ע על כולם הוא אומר (כלומר, הפסוק).

על כולם³⁶⁵ **ברכות** י ד ש' 30.

על כולם הוא אומר (כלומר, הפסוק) **יומא** מא ב ש' 3 (כולם), שם ש' 4 (כולם); **שקלים** מח ג ש' 44, שם ש' 45.

על כורחך איתמר (!) ע"ע על כורחך את אמר.

על כורחך את אמר³⁶⁶ **ברכות** ד ד ש' 34 (כרחיד! וצ"ל: כרחך³⁶⁷, איתמ' וצ"ל: אתמ'!); **תרומות** מ ג ש' 24 (איתמר! וצ"ל: אתמר!); **שבת** יב א ש' 31, יז א ש' 53 (כרחך, אומר³⁶⁸); **מגילה** עג ב ש' 48.

על כל פירקא איתאמרת³⁶⁹ **כלאים** כז א ש' 2.

על כל פירקא איתמר (!), או על הדא הילכתא איתמר (!) ע"ע על כל פירקא את אמרת (!), או על הדא הילכתא את אמרת (!).

על כל פירקא את אמרת (!), או על הדא הילכתא את אמרת (!)³⁷⁰ **כלאים** כו ד ש' 51 (אתאמרת, את אמרת ל!); **שביעית** לו א ש' 41 (צ"ל: אתאמרת, צ"ל: איתאמרת)³⁷¹; **גיטין** מז ג ש' 25 (איתמר! וצ"ל: איתאמרת)³⁷².

³⁶¹ למופעים נוספים שנשתבשו ע"ע על ש-.

³⁶² ראה ירושלמי נזיקין, מבוא (של רוזנטל), סוף עמ' כד, ד"ה וכך גם. ולפירוש המונח ראה מה שצינתי בריש ערך "הושבה".

³⁶³ תרגום: על כולה [הם] חלוקים.

³⁶⁴ תרגום: על כולם. כלומר, על כל הדברים הנזכרים במשנה.

³⁶⁵ כלומר, על כל מיני הבשמים.

³⁶⁶ תרגום: על כורחך אתה אומר.

³⁶⁷ הצורה "כרחיד" היא צורה בבליית — ראה, למשל, בבלי פסחים יז ע"א, עו ע"ב. ותנועת הכינוי החבור לנוכח למילה ביחיד בארמית הגלילית: אָ או ף — ראה פסברג, עמ' 114, סעיף 37b, ועמ' 116. ובארמית מקראית ף — ראה א' קימרון, ארמית מקראית, ירושלים תשנ"ג, עמ' 66, סי' 3.2.1.2.

³⁶⁸ אפשטיין (מבוא לנוה"מ, עמ' 55, הע' 3) רשם את המילה הזאת ללא הנהח.

³⁶⁹ תרגום: על כל הפרק נאמרה. כלומר, המימרה של ר' יוחנן שבאה לעיל, כו סע"ד, ע"ש.

³⁷⁰ תרגום (אחרי ההגהות): על כל הפרק נאמרה, או על ההלכה (כלומר, משנת שביעית פ"ה מ"ט) הזאת נאמרה: בכלאים הכוונה ב"נאמרה" למימרה של ר' יוחנן שקדמה; ובשביעית ובגיטין הכוונה ללשון המשנה: "ויכולם לא אמרו אלא מפני דרכי שלום" (בשביעית פ"ה מ"ט).

³⁷¹ ראה ירושלמי נזיקין, עמ' 200, הע' 21.

על כל פירקא אתאמרת, או על הדא הילכתא (!) ע"ע על כל פירקא אתאמרת (!), או על הדא הילכתא איתאמרת (!).

על (!) כן אמר ר' ע"ע לא כן אמר ר' (בתמיהה).

על כרחיך איתמ' (!) ע"ע על כורחך אתאמר.

על כרחך אתאומר (!) ע"ע על כורחך אתאמר.

על מה דמר ר' ע"ע חשש על מה דמר ר'. וראה עוד ערך לא על מה דר' א"ר (!) פליג, אלא בגין דתנינן.

על מי נאמר יומא מא ב שו' 4; שקלים מח ג שו' 46 (ו-).

על נדבה (!) ע"ע על דר'.

על סדר דמאי כד ג שו' 12, שם שו' 16; יומא מד ב שו' 29 (2x); מגילה עה ב שו' 48; יבמות יג א שו' 4 (הסדר); סוטה יח א שו' 46 (שאנינ+), כב א שו' 16, כב ב שו' 33, שם שו' 39 (הסדר).

על סופ' ע"ע על סופה.

על סופה³⁷³ שביעית לג ג שו' 6 (סיפא); שבת ו ב שו' 3 (סופ'); יומא מד ד שו' 59; יבמות יד ב שו' 52.

על סיפא ע"ע על סופה.

על עיקר בדיקותה (!) הם חולקין ע"ע על עיקר בדיקתה הן חולקין.

על עיקר בדיקתה הן חולקין תרומות מב א שו' 18 (הן לי', חלוקין); חלה נז א שו' 43 (בדיקותה); הם; פסחים כט ב שו' 15.

על עיקר בדיקתה חלוקין ע"ע על עיקר בדיקתה הן חולקין.

על עיקר עדות חולקין יבמות יג ב שו' 39.

על קדמייתא³⁷⁴ נדרים לט ב שו' 15; קידושין נט א שו' 62 (קדמייתא), סו א שו' 35; עבודה זרה לט ב שו' 44 (קדמייתא).

על קדמייתא ע"ע על קדמייתא.

על ראשה³⁷⁵ עבודה זרה מ ג שו' 23.

על ראשה³⁷⁶ כלאים כח א שו' 58, כח ג שו' 18 (2x); שביעית לג ב שו' 37 (רישא); מעשרות נא ד שו' 63; שבת ו ב שו' 3 (רישא), יג ב שו' 9; יבמות ג ג שו' 40 (רישיה);

³⁷² ראה על הירושלמי, סוף עמ' 16, ד"ה גיטין.

³⁷³ כלומר, על סופה של המשנה.

³⁷⁴ תרגום: על הראשונה. בנדרים ובמופע השני של קידושין הכוונה לרישא של הברייתא; במופע הראשון בקידושין — לעניין הראשון שנידון שם; ובעבודה זרה — לפירוש הראשון שהוצע שם בריש הסוגיא (ולגירסא שם עיין שתא"י, עמ' 557, ד"ה אם היתה).

³⁷⁵ תרגום: על ראשו. כלומר, ראשו של הפסוק בדה"ב טו, יא. ואפשר שיש לקרוא "על ראשה" באשגרה מן המונח הרשום בערך הבא.

³⁷⁶ תרגום: על ראשה (של המשנה או של הברייתא). והמקבילה הבבלית של הביטוי: "ארישא" (מבוא לנוה"מ, עמ' 1008, סוף ד"ה אבל משנתנו).

על ראשה (המשך) וצ"ל: רישה), שם ש' 49, יד ב ש' 52, שם ש' 53; **כתובות** לג ב ש' 9 (2x); **קידושין** סב ב ש' 40 (2x), שם ש' 62 (2x); **שבועות** לז ב ש' 51 (רישא).

על ר' (!) ע"ע על דעתיה דר'.

על ר' ואלף³⁷⁷ **סנהדרין** יח א ש' 57.

על ר' ואפטר עילוי (!) ע"ע עאל ר' ואפטר עלוי.

על רביה אנא פליג, לא כל שכן עילוי (!)³⁷⁹ **סוטה** יו ג ש' 17 (צ"ל: עלוי)³⁸⁰;

כתובות כו ג ש' 33 (דרביה, עלויה! וצ"ל: עלוי); **סנהדרין** כא ד ש' 4 (ו, לא לי, עלוי);

שבועות לה ג ש' 23 (דרביה, לא לי, עלוי).

על רבנין ע"ע על דרבנין.

על רבנן נצרכה (!) ע"ע על דרבנין נצרכה (כלומר, לומר).

על רישא ע"ע על ראשה.

על רישיה (!) ע"ע על ראשה.

על רישיה דפירקא... איתאמרת ע"ע לא על הדא אמר' (!) אלא על רישיה דפירקא...

איתאמרת.

על ש- ברכות ה ג ש' 28; **פאה** יו א ש' 48, שם ש' 50, שם ש' 51; **כלאים** לב א

ש' 44 (צ"ל: על שם ש-); **עירובין** כא ג ש' 15, שם ש' 17; **תענית** סה ד ש' 35, סח א

ש' 26, סח ד ש' 36; **יבמות** יג א ש' 25, טו ג ש' 43, שם ש' 44; **נדרים** לז ג ש' 6!

(צ"ל: על ידי ש-)³⁸¹; **גיטין** מג ד ש' 3, מט ד ש' 44 (צ"ל: על ידי ש-)³⁸²; **קידושין** סה ג

ש' 1; **סנהדרין** כג ד ש' 38, כח ב ש' 6, לב ש' 63; **הוריות** מח ב ש' 45, שם ש' 64!

(צ"ל: על ידי ש-)³⁸³.

על שום ע"ע על שם.

על שלא זכיתי בו מן הדין... ואצרכת (!) הדא מתניתא³⁸⁴ **יומא** מ ג ש' 16-17

(צ"ל: אצרכת)³⁸⁵.

³⁷⁷ לשון ליברמן: "על" במקום 'עאל' רגיל מאוד בירושלמי" (ירושלמי נזיקין, עמ' 140, הע' 4).

³⁷⁸ תרגום: נכנס ר' ולימד.

³⁷⁹ תרגום: על רבו אני חלוק, לא כל שכן עליו!;

³⁸⁰ ראה מה שהעירתי במבוא, עמ' קכט, הע' 348.

³⁸¹ ההגהה על פי הלשון לעיל שם, ש' 5, עי"ש.

³⁸² ההגהה על פי הלשון להלן ש' 45, ש' 46 וש' 47, עי"ש.

³⁸³ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'.

³⁸⁴ תרגום הסיפא (אחרי ההגהה): נצרכתי [ל]משנה הזאת. ואולי יש לתרגם: נצרכה המשנה הזאת.

ולפירוש העניין ראה שתא"י, עמ' 249, ד"ה איתא חמי. ואולם אני רואה צורך להגיה "שאין העצים מכשירין את הקטורת" תחת "שהעצים מכשירין את הקטורת" (שם, ש' 16). והכוונה אחת היא, שהטיעון "העצים מכשירין את הקטורת" אין בו כדי ללמד שהעצים קודמים לקטורת, שהגחלים הם המכשירים את הקטורת.

³⁸⁵ ההגהה על פי גליונות הרש"ל, טופס ב'. וכן הגיה בשתא"י הנ"ל (בהערה הקודמת). ואולי אין להגיה, והוי"ו היא וי"ו הנשוא.

על שם ברכות ג ב ש' 50, ג ג ש' 5, שם ש' 7, ד ד ש' 60, ה א ש' 2, שם ש' 5, ו ב ש' 14, י ג ש' 22, יג ג ש' 32, יג ד ש' 59, יד א ש' 61, יד ב ש' 24; **כלאים** לא ג ש' 31 (על לוי!)³⁸⁶, שם שם; **מעשר שני** נב ד ש' 14; **חלה** נח א ש' 46, נט ב ש' 11; **שבת** ז ב ש' 7, יד א ש' 40; **עירובין** כא ב ש' 20, כא ג ש' 14; **פסחים** ל א ש' 36; **יומא** לט א ש' 42, מ א ש' 38, מד ב ש' 41, שם ש' 42, מד ד ש' 58; **שקלים** מו ב ש' 25, מה א ש' 39, מט א ש' 38, מט ד ש' 3, נ ב ש' 46, נא ב ש' 34; **סוכה** נג ג ש' 24, נד ד ש' 18 (אלו!)³⁸⁷, נה א ש' 43, נה ד ש' 13; **ביצה** ס ד ש' 15, סב א ש' 56; **תענית** סה א ש' 33, שם ש' 39, שם ש' 50, שם ש' 53, סח ב ש' 28; **מגילה** ע ג ש' 34; **חגיגה** עט ב ש' 35; **יבמות** ה א ש' 34; **סוטה** כב ג ש' 36 (2x); **כתובות** ל ב ש' 60 (שום), לד ב ש' 61; **קידושין** סה א ש' 53, שם ש' 56, סה ב ש' 14 (2x), שם ש' 21, שם ש' 225; **סנהדרין** כ א ש' 57, שם ש' 61, כ ג ש' 18, שם ש' 20, שם ש' 55, כא ג ש' 3, כג ד ש' 2, כט ג ש' 1, כט ד ש' 11, ל א ש' 57; **שבועות** לג ב ש' 25; **עבודה זרה** מא ש' 44, מ ג ש' 9 (שום), מא ג ש' 45, מד ד ש' 4, מה ב ש' 2; **הוריות** מז ג ש' 48.

על שם ש- שבת ד ג ש' 42; **תענית** סד ד ש' 18; **מגילה** עא ב ש' 58; **חגיגה** עט ב ש' 37; **מועד קטן** פ ד ש' 31; **סוטה** כא ג ש' 15; **גיטין** מג ג ש' 64, מג ד ש' 3881.

על תרתין אחרייתא ע"ע אמר להן (!) על תרתין אחרייתא.

עלה (?:) ע"ע עליה.

עלון והוון קומי ר' כהדא דר'³⁸⁹ **סוכה** נב א ש' 32.

עלון (!) ושמעון קליה דר' דרש, דלית איפשר ליה דהוא מפקא פרשתא דלא ריבון³⁹⁰ **סנהדרין** כ ב ש' 25 (צ"ל: עולון)³⁹¹.

עליה³⁹² **נאה** יח ג ש' 17, שם ש' 21, כ א ש' 33; **דמאי** כג א ש' 27, כג ד ש' 2, כד ג ש' 14; **שביעית** לג ג ש' 7; **מעשרות** נ ד ש' 16; **חלה** נז ד ש' 59; **עירובין** כב א ש' 16, כב ג ש' 21³⁹³, כב ד ש' 37; **שקלים** נא א ש' 38 (הא איתמל! ול"ג להי)³⁹⁴; **נדרים** לט א ש' 54³⁹⁵; **גיטין** מז ב ש' 30 (עלה)³⁹⁶; **קידושין** סו א ש' 32.

³⁸⁶ ההגהה על פי אפשטיין, מבוא לנח"מ, עמ' 98, ד"ה ולא הליבדקס; שם, הע' 2. וראה עוד אהצו"י, סוף עמ' 64, ד"ה אית תניי.

³⁸⁷ הנוסח כאן בכ"ל לנכון: "על שם" (עמ' 568 ש' 127), והסדר טעה.

³⁸⁸ למופע נוסף מסופק ע"ע על ש-.

³⁸⁹ תרגום: נכנסו והיו (וכלומר, ופירשו מדעתם) לפני ר' כמו [המימרא] הזאת של ר'. לפירוש "והוון" ראה מה שהערתי בריש ערך "הוי בה".

³⁹⁰ תרגום (אחרי ההגהה): הכנסו ושמעו את קולו של ר' דרש, שאי אפשר לו שהוא מוציא את הפרשה (כלומר, מסיים את דרשתו על הפרשה) בלא גדולות (כלומר, חידושים גדולים).

³⁹¹ להגהה "עולון" ראה לשון הערך הדומה שהובא לעיל: "עולון ושמעון קליה דר' דרש, דלית איפשר דהוא מפיק פרשתיה דלא אולפן". וראה עוד שאר המופעים של צורה זו באוצר לשון תלמוד ירושלמי, ו, עמ' 246, טור ג.

³⁹² לפירוש הביטוי ראה ירוכ"פ, עמ' 286, הע' 1.

³⁹³ ליברמן מסופק שמה המופע הזה הוא באשגרה מהמופע הקודם — ראה ירוכ"פ, עמ' 294, הע' 1.

עליה הכתוב אומר תענית סה ב שו' 63.

עליהו הוא אומר ברכות יג ב שו' 54; שביעית לה ג שו' 31 (ו').

עליהו הכתוב אומר ברכות יג ב שו' 56.

***עליו הוא אומר בבא בתרא יו ב שו' 44.**

****עליו הכתוב אומר ברכות ד ג שו' 64; יומא מה ג שו' 22; בבא קמא ו א שו' 31.**

עלת על דעת ע"ע וכי עלת על דעת. וראה עוד ערך: לא עלה (!) על דעת; שלא עלת על דעת.

עלת על דעתו עבודה זרה מב א שו' 2.

עלת על דעתך ע"ע וכי עלת על דעתך.

עלת על לב ע"ע וכי עלת על לב.

עלת על ליבי עבודה זרה מב א שו' 1.

עלתה על דעתו של ע"ע וכי עלתה על דעתו של.

עלתה על דעתך ע"ע וכי עלת על דעתך.

עמך הייתי יומא לח ד שו' 24; תענית סט ג שו' 4, שם שו' 9; מגילה ע ג שו' 20, שם

שו' 25, עב ב שו' 4; יבמות ז ד שו' 18, שם שו' 21.

עמך הייתי ושאלתינה לר' אמר (!) 397 מועד קטן פב ג שו' 28 (צ"ל: ואמר) 398.

עמך הייתי כד אמר ר' 399 יבמות ט ד שו' 1; קידושין סד ג שו' 42 (עימו!) 400, סה ג

שו' 44.

עניין 401 ברכות ב ד שו' 7 (ענין), יג ב שו' 17; שביעית לח ב שו' 15 (2x); חלה נח ב

שו' 58 (2x); ביכורים סד ד שו' 14; שבת יא ד שו' 35, טו ג שו' 13, שם שו' 14; פסחים

כח ד שו' 62; יומא לח ב שו' 13, מג א שו' 16, שם שו' 17; ראש השנה נו ג שו' 2, שם

שו' 3, שם שו' 26 (2x), נז ג שו' 33, שם שו' 34; מגילה עג ג שו' 31; יבמות ד א שו' 40

(ענין), שם שם, יא א שו' 40, שם שם (ענין), יא ד שו' 23 (2x), שם שו' 47 (2x); סוטה יו

ד שו' 19, יט ב שו' 11, שם שו' 12; סנהדרין כו ד שו' 40 (2x), כז א שו' 12 (2x), כח ב

שו' 27; שבועות לב ד שו' 50, שם שו' 52 (2x), לג א שו' 40; עבודה זרה מב ג שו' 49,

מג ב שו' 3. ועיין עוד ערך לעניין 402.

³⁹⁴ הלשון "הא איתמ" הוא לשון בבלי, ולא גרסינן ליה. ואמנם לשון זה ליתיה בגוף כ"ל (עמ' 550

שו' 3), ונוסף שם בגליון על ידי המגיה (ושם: "איתמר").

³⁹⁵ עיין תוכפ"ש, נדרים, עמ' 435, הע' 101.

³⁹⁶ הנוסח והפירוש כאן צ"ע, כי המופע הזה אינו מציע מאמר שכבר קדם בסוגיא.

³⁹⁷ תרגום (אחרי ההגהה): ושאלתי אותה לר' ואמר.

³⁹⁸ ראה פ"מ, יד סוף ע"ב, ד"ה א"ל ר' יעקב.

³⁹⁹ תרגום: כאשר אמר ר'.

⁴⁰⁰ הגהתי על פי המקבילות הרשומות בְּעֶרְךָ. וכן הוא במדרש הגדול — ראה מדרש הגדול, דברים,

מחוד' פיש, ירושלים תשל"ה, עמ' תקיד, שו' 7; וציין לו כ"ץ, ג, עמ' 146.

⁴⁰¹ לפירוש הביטוי ראה: ערכי מדרש תנאים, עמ' 96, ערך ענין; ערכי מדרש אמוראים, עמ' 251,

ערך ענין.

ענין ע"ע עניין⁴⁰³.

עצמן (!) ע"ע: הגע עצמן; כל עצמן.

ערה את כל הפרשה ל- סנהדרין כד ד ש' 33.

ערק תנייה מינה⁴⁰⁴ מגילה עג ד ש' 60.

עשאה שבועות לד ד ש' 18.

עשאו נדרים לו ד ש' 4, לז ב ש' 44.

עשאה ברכות יא ב ש' 7; מגילה עה א ש' 13.

עשה⁴⁰⁵ כלאים כח ד ש' 61! (צ"ל: עושה)⁴⁰⁶, כט ב ש' 12! (צ"ל: ייעשה)⁴⁰⁷; מעשר שני

נב ג ש' 30! (צ"ל: עושה)⁴⁰⁸; שבת ט א ש' 27; סוכה נג א ש' 41; חגיגה עט ב ש' 1,

שם ש' 2, שם ש' 3; יבמות ג ד ש' 46, שם ש' 47, ז ב ש' 18, שם ש' 48, יא ד ש' 17,

יב א ש' 26 (ש-); סוטה יט ד ש' 12; נזיר נה ב ש' 45 (ש-); סנהדרין כה ב ש' 35, כו

ד ש' 49; שבועות לד ד ש' 2 (ש-). וראה עוד ערך: את עושה; לא עשה.

עשו⁴⁰⁹ ברכות ו א ש' 63, ו ד ש' 1; פאה יז ד ש' 42; דמאי כד א ש' 44, כה א

ש' 10, כו ב ש' 6, שם ש' 18; כלאים כח ג ש' 31, ל א ש' 18, ל ג ש' 6; שביעית לט

ד ש' 6; תרומות מא ג ש' 44, מב א ש' 12, שם ש' 13, מב ד ש' 4, מג א ש' 40, שם

ש' 48, שם ש' 49, מו ד ש' 29; מעשרות מט ד ש' 10, נ ג ש' 24; מעשר שני נג ג

ש' 7, נד א ש' 60, שם ש' 62, נד ג ש' 3, נה ב ש' 21; חלה נח ד ש' 20, נט ד ש' 11,

שם ש' 12, שם ש' 15; ערלה סא ד ש' 45; ביכורים סה א ש' 4, סה ד ש' 55; שבת

ד ד ש' 44, ה ד ש' 25, ט ד ש' 63, יב ב ש' 13, יג ג ש' 44, יו ב ש' 39 (2x), יז ד

ש' 7; עירובין יח ג ש' 49, כא א ש' 59, כא ג ש' 6, כג ד ש' 17; פסחים לד ג ש' 49,

⁴⁰² וראה עוד ערך "כעניינו".

⁴⁰³ גם בערך "לעניין" המצוין שם.

⁴⁰⁴ תרגום: ברח התנא ממנה. כלומר, התנא השתמט מן הדיון בעניין הזה.

⁴⁰⁵ כללתי כאן את השורש "עשה" על נטיותיו השונות, כשעניינו עשיית דבר כדבר אחר מבחינה הלכתית. והוא ממונחי הדימוי. ומקביל לו הביטוי הארמי "עבד" (במשמעות זו). וראה מה שצינתי להלן, ריש ערך "עשו".

⁴⁰⁶ ראה הלשון בערך "את עושה".

⁴⁰⁷ ראה כ"ר, עמ' 170 ב ש' 37 (ושם: "יעשה").

⁴⁰⁸ השווה להלן, שם, נו ע"ב ש' 2.

⁴⁰⁹ לדיון בביטוי זה ראה ל' מוסקוביץ, "עשו אותו", תורה לשמה, עמ' 205 ואילך, שהאריך בעניין לפי דרכו. ושם, עמ' 206, הע' 7, הוא דן במופע התנאי שבתרומות מה ע"ב ש' 27. והוא מוחק שם את "מן מה דתני", "שכן המונח שלנו (בצורתו זו) אינו מופיע בשום מקום בספרות התנאים או במובאות תנאיות בירושלמי". ברם, לא ראינו אינה ראייה, ואפשר שהביטוי הזה הופיע אצלם בברייתות שלא הגיעו אלינו, כשם שנמצא בברייתא בבבלי (ראה להלן שם, עמ' 220, סוף הע' 68). ועוד ש"מן מה דתני" ישנו גם בכ"ר, עמ' 234 א ש' 11. ומה שכתב שם: "ואמנם המילים 'מן מה דתני' חסרות במקבילה בפסחים ובנספח לבבלי הוריות" שגוי, שכן אין מקבילה לסוגיא זו בפסחים. ואפשר שנתחלפו לו הדברים ממנה שכתב להלן, הע' 20, סוף עמ' 208 - ריש עמ' 209. מכל מקום, לפי הלשון בתרומות מן הראוי להשמיט את המופע המקביל להלן בהוריות מז ע"ד ש' 50. ועדיין צ"ע.

****עשו** (המשך) לו ב שו' 8; **יומא** מ ב שו' 41 (ש-), מב ב שו' 11, שם שו' 27, שם שו' 41;
שקלים מז ב שו' 34, מח ב שו' 8; **סוכה** נג א שו' 21; **ראש השנה** נו ד שו' 36; **ביצה** סב
ד שו' 56, סג ב שו' 31; **תענית** סט ג שו' 20; **מגילה** עג ד שו' 10; **חגיגה** עח ג שו' 17, עח
ד שו' 31, שם שו' 63, עט א שו' 55, עט ב שו' 54; **יבמות** ז א שו' 25, שם שו' 26, שם
שו' 28, ח ב שו' 12, שם שו' 16, י ד שו' 44, יא ב שו' 52, שם שו' 53, שם שו' 55, טו ב
שו' 6, יו ב שו' 7, שם שו' 8, שם שו' 11; **סוטה** כא א שו' 30, כד א שו' 18; **כתובות** כו
ב שו' 51, ל ד שו' 22 (2א), לב ב שו' 47, לד ב שו' 12, לד ד שו' 30 (2א), שם שו' 31, לו
ב שו' 8; **גיטין** מג ד שו' 59, מד א שו' 54, מה ג שו' 44, מט א שו' 9, שם שו' 11; **נזיר**
נו א שו' 10; **קידושין** ס א שו' 45, ס ב שו' 5, סו א שו' 60, סו ב שו' 2; **בבא בתרא** יג
ד שו' 54, יז א שו' 33, יז ד שו' 22; **שבועות** לו ב שו' 33; **הוריות** מז ד שו' 50 (עשן!);⁴¹⁰
נידה מח ד שו' 35, נ א שו' 27 (ו-).⁴¹¹ ועיין עוד ערך לא עשו (בתמיהה). וראה עוד ערך
לא עשו (בניחותא).

עשינו גיטין מג ג שו' 3.

עשית ע"ע עשיתה.

עשיתה כלאים כח ד שו' 60 (שעשית); **יבמות** יא ב שו' 23, שם שו' 25; **קידושין** נט ג
שו' 1, שם שו' 3 (עשית). וראה עוד ערך שלא עשית.

עשן (!) ע"ע עשו.

עתיקא ע"ע תוספתא עתיקתא.

עתיקתא ע"ע תוספתא עתיקתא.

⁴¹⁰ כבר הגיהו "עשו" בד"ח, יז רע"א. וראה מה שכתבתי לעיל, בסוף ההערה הקודמת.

⁴¹¹ למופע נוסף השייך לפסחים לד ע"ג שו' 4, וחסר בד"ו, ראה תוכפ"ש, פסחא, עמ' 616, שו' 75-77.

ISBN 978-965-456-056-6

©

Copyright 2010, by
The Jewish Theological Seminary of America
Printed in Israel

A Concordance of Amoraic Terms Expressions and Phrases in the Yerushalmi

By
Moshe Assis

Volume II

Letters ט-י

The Jewish Theological Seminary of America
New York and Jerusalem 5770-2010

Moshe Assis

A Concordance of Amoraic Terms
Expressions and Phrases in the Yerushalmi

